JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

Issue No. 24/2021

International Romanian Humanities Journal

Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureș

Arhipelag XXI Press

ISSN: 2248-3004

The Journal of Romanian Literary Studies is an international online journal published by the ALPHA Institute for Multicultural Studies in partnership with the Department of Philology at UMFST in Targu-Mures and the "Gh. Șincai" Institute of Social and Human Research Research of the Romanian Academy. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticians or researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.

Published by
Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş, România, 2021
8 Moldovei Street, Tîrgu-Mureş, 540519, România
Tel: +40-744-511546
Editor: Iulian Boldea
Editorial advisor: Dumitru-Mircea Buda
Email: tehnoredactare.jrls@gmail.com
ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is submitted for indexation in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences

Contents

THE HISTORY OF LITERATURE BETWEEN DIACHRONY AND AXIOLOGY 20

Iulian BOLDEA 20

Prof. PhD, UMFST „G.E. Palade” of Târgu Mureş 20

”DIMINEAȚA POEȚILOR” – A COMPLEX EXERCISE OF CONTEMPORARY RE-READING 29

Simona Antofi 29

Prof., PhD, ”Dunărea de Jos” University of Galați 29

THE ROLE OF MANAGEMENT IN BUILDING THE KNOWLEDGE-BASED SOCIETY 34

Corina Ana BORCOȘI 34

Scientific researcher II, PhD, “Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu............34

ABTEILUNG ASTRA VOM KREIS BIHOR – SEITEN VON RELIGIONS- UND MUSIKKULTUR. DOKUMENTARISCHE UNTERSUCHUNGEN 40

Mihai BRIE 40

Prof. PhD. Habil. Dr., University of Oradea 40

DEVELOPING DIGITAL COMPETENCE. 46

AN ESSENTIAL SKILL IN REMOTE LEARNING 46

Alexandra GALBIN 46

Postdoctoral Researcher, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi 46

THE MUTATIONS OF THE TRADITIONAL DRAMATIC PHENOMENON 56

Mariana COCIERU 56

PhD, Senior Scientific Researcher, Romanian Philology Institute ,,Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Ministry of Education, Culture and Research of the Republic of Moldova 56

DOES THE NUMERAL TWELVE (DOUĂSPREZECE) STILL EXISTS IN ROMANIAN? 65

Mariana FLAIȘER 65

Prof. PhD, „Gr. T. Popa” University of Medicine and Pharmacy, Iași............65

LECȚIA – ÎNTRE TRADIȚIONAL ȘI MODERN............71

Teodor PĂTRĂUȚĂ 71

Prof. PhD, „Vasile Goldis” Western University of Arad............71

THE LETTER OF NEACȘU OF CÂMPULUNG (1521) 78

FIVE CENTURIES SINCE ITS WRITING............78

Agnes Terezia ERICH 78

Professor PhD, „Valahia” University of Targoviste 78

BETWEEN NATIONAL STATES AND THE PLAN OF THE DANUBIAN CONFEDERATION: THE CENTENNIAL OF THE FOUNDING OF ”LITTLE ENTENTE” - LITTLE ALLIANCE (1921) 85

Cercet.științif.III dr. Florin F. NACU............85

ICSU ”C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova 85

RURAL TO URBAN TRANSITIONS IN EUROPEAN REALISTIC NOVELS 92
Suzana Carmen CISMAS 92
Assoc. Prof. PhD, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest 92
CONVERSION AND SUBVERSION TRAITS IN RURAL REALISM BETWEEN THE WORLD WARS 103
Suzana Carmen CISMAS 103
Assoc. Prof. PhD, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest 103
THE POEMS OF HEARTS: 111
FROM MAX BLECHER TO CORNELIU C. CRISTESCU 111
Luiza MARINESCU 111
Institutul Limbii Române, București/ Universitatea sf Kliment Ohridsky, Sofia 111
SAVED BY CHAOTICS: FROM ELECTIVE AFFINITIES TO FRACTAL ATTRACTION 123
Dragoş AVĂDANEI 123
Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 123
MEANINGS AND USE OF THE WORD "THANK YOU" IN ROMANIAN 134
Larisa Ileana CASANGIU, ...134
Assoc. Prof. PhD, University „Ovidius" of Constanţa 134
MALENTENDUS GÉNÉRIQUES ET RÉCEPTION DE L'ŒUVRE LITTÉRAIRE 141
Mihaela CHAPELAN 141
Assoc. Prof. PhD, University of Bucarest 141
THE CHRISTIANITY IN BRITAIN 152
Constantin Claudiu COTAN 152
Assoc. Prof. PhD., University „Ovidius" of Constanţa 152
"SHUGGIE BAIN" OR BACK TO REALISM 172
Anca BĂDULESCU 172
Assoc. Prof. PhD, „Transilvania" University of Brașov 172
RELEVANT ASPECTS REGARDING THE EVOLUTION OF ROMANIA'S EXTERNAL DEBT IN THE PERIOD 2010-2020 178
Anișoara BĂBĂLĂU 178
Assoc. Prof. PhD, University of Craiova 178
THE CREATION OF GRIGORE VIERU IN ORPHEUS'S MIRROR 185
Victoria FONARI 185
Assoc. Prof. PhD, Moldova State University 185
VASILE ALECSANDRI, 2021 – AN APOCRYPHAL BICENTENARY 201
Ioan DĂNILĂ 201
Assoc. Prof. PhD, „Vasile Alecsandri" University of Bacău 201

TERRORISM AND THE NECESSITY OF ESTABLISHING AN INTERNATIONAL COUNTER-TERRORISM COURT 207

Oana Elena GĂLĂȚEANU 207

Assoc. Prof. PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați....207

member of the Research Centre of Juridical, Administrative, Social and Political Sciences of "Dunărea de Jos" University of Galați....207

"DREAM" BY MIHAI EMINESCU – BETWEEN DREAM AND REVELATION 217

Diana-Eugenia PANAIT-IONCICĂ....217

Assoc. Prof. PhD, Bucharest University of Economic Studies....217

TEACHING ABOUT STANDARD FORMS OF WRITING: DOCUMENTATION NEEDED IN HEALTHCARE SETTINGS 224

Laura Ioana LEON....224

Assoc. Prof. PhD, University of Medicine and Pharmacy "Grigore T. Popa", Iași 224

THREE INTRODUCTIONS TO THE ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF MARAMUREȘ 231

Nicolae IUGA....231

Prof. PhD., Associate Researcher Gr. I „Constantin Rădulescu Motru"Philosophy Institute, Romanian Academy 231

ANCIENT RELIGIOUS TEXTS AND CHRISTIAN SCRIPTURE 239

Mihai HANDARIC....239

Assoc. Prof. PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad....239

STRATEGIES USED IN THE ONLINE TEACHING OF ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE PRIMARY SCHOOL....250

Mihaela BADEA, GinaTUDORACHE 250

Assoc. Prof. PhD, Petroleum – Gas University of Ploiești....250

Primary School Teacher, PhD, Bărcănești School, Petroleum – Gas University of Ploiești....250

RE-READING MIRCEA NEDELCIU'S FICTION:....262

AGAINST CRITIC "–ISMS" AND BACK TO THE *STORY* 262

Ramona HĂRȘAN 262

Assoc. Prof. PhD, "Henri Coandă" Air Force Academy, Brașov....262

A MULTIULTIDISCIPLINARY APPROACH TO THE CONCEPT OF TIME....272

Viorica LIFARI, Iuliana MACOVEI....272

Assoc. Prof. PhD, Moldova State University, ...272

MA student, Moldova State University....272

POETRY, A PERSUASIVE STRATEGY IN THE ITALIAN ADVERTISING LANGUAGE 283

Mirela AIOANE....283

Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași....283

THE DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE HOLY SEE AND CHINA 291
Monica MERUȚIU...291
Assist. Prof. PhD, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca 291
EFFICIENT GERMAN LANGUAGE AND GRAMMAR ACQUISITION: THE SOS-METHOD AND CHUNKS..302
Maria MUSCAN...302
Assoc. Prof. PhD, University „Ovidius" of Constanţa 302
RESHAPING THE OLD CHICANO TRADITIONS: 308
ULTIMA – THE EMBODIMENT OF GOODNESS AND TRUTH 308
IN RUDOLFO ANAYA'S *BLESS ME, ULTIMA*...308
Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ...308
Senior Lecturer, PhD, "Transilvania" University of Brasov..308
GOOD, VIRTUE, SIN, AND EVIL IN PHILOCALIC PATRISTIC THINKING 316
Constantin Claudiu COTAN...316
Assoc. Prof. PhD, „Ovidius" University of Constanţa 316
LILITH IN ANCIENT RELIGIOUS MYTHOLOGY AND IN THE BIBLICAL TEXT 327
Mihai HANDARIC...327
Associate Professor Dr. "Aurel Vlaicu" University of Arad 327
REPERE ALE AFECTIVITĂȚII ȘI CARENȚELOR AFERENTE 344
ÎN PERIOADA ANTEPREȘCOLARĂ(0-3 ANI)...344
Dorina Maria PAȘCA...344
Assoc. Prof. PhD, UMFST Târgu Mureș 344
CLASSROOM MANAGEMENT IN COMBATING MISBEHAVIOUR...349
IN SENIOR HIGH SCHOOL CLASSES 349
Anca SÎRBU, Simona-Ana SÎRBU,...349
Senior Lecturer PhD, Constanţa Maritime University...349
Student, University POLITEHNICA of Bucharest 349
THE IMPACT OF THE CIVIL WAR ON...359
MARGARET MITCHELL'S MAIN SOUTHERN CHARACTERS 359
IN *GONE WITH THE WIND*...359
Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ...359
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brașov...359
CHANGES IN INTERPERSONAL COMMUNICATION AS A CONSEQUENCE OF DIGITIZATION 367
Ruxandra PETROVICI, ...367
Assoc. Prof. PhD, « Alexandru Ioan Cuza » University of Iasi 367

CHILDHOOD AND ADOLESCENCE IN *THE DISINHERITED* BY BENITO PÉREZ GALDÓS 377

Lavinia SIMILARU 377

Assoc. Prof. PhD, University of Craiova 377

MODERN URBAN POETICS AND THE CHISINAU SPACE EXPERIENCE OF THE MIGRANT CHARACTER .385

Ludmila ŞIMANSCHI 385

Assoc. Prof. PhD, Moldova State University 385

ASPECTS REGARDING THE OFFICIAL SPEECH ABOUT THE INTERWAR ROMANIAN CRISIS 392

Diana-Mihaela PĂUNOIU..392

Scientific Researcher III, PhD, „C.S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for..392

Studies in Social Sciences and Humanities from Craiova 392

MICROTEACHING WITH WEB 2.0 TOOLS – A FUNCTIONAL MODEL OF PRESERVICE TEACHER TRAINING DURING THE PANDEMIC 400

Ileana Oana MACARI, ...400

Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași...400

DISCOURSE, THE PREMISES FOR ESTABLISHING A MODEL FOR INVESTIGATING..............................405

Dimitria CAMEN 405

PhD., "Ștefan cel Mare" University of Suceava 405

BILINGUALISM AND SELF-TRANSLATION IN THE VOLUME « *DIEU ME DOIT CETTE PERTE » BY MIRON KIROPOL* 412

Aliteea-Bianca TURTUREANU 412

Lecturer PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 412

REPRESENTATIONS OF THE CHILD 419

IN THE UNIVERSAL ART AND LITERATURE...419

Marta ALBU 419

Lecturer PhD, University of Craiova 419

DIFFICULTIES IN TRANSLATING MEDICAL TEXTS 434

(EXAMPLES FROM RUSSIAN, ENGLISH AND ROMANIAN LANGUAGES)..434

Marta – Teodora BOBOC 434

Lecturer PhD, University of Bucharest 434

THE FICTIONAL JOURNALISTIC DISCOURSE OF A CONTROVERSIAL WRITER: MARGUERITE DURAS ABOUT THE VILLEMIN CASE 447

Daniela CATAU VERES 447

Lecturer PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava 447

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU SAU O CAMERĂ SEPARATĂ...458

Iulian BĂICUȘ 458

Lecturer PhD, University of Bucharest 458

THE POLITICAL-RELIGIOUS LIFE OF THE ORTHODOX ROMANIANS FROM TRANSYLVANIA 471

IN THE 9th to 16th CENTURIES AND THE SIGNIFICANCE OF THE ARCHITECTURE OF WOODEN CHURCHES 471

WITHIN THE EUROPEAN CONTEXT 471

Ionel CHIRA..471

Lecturer PhD, University of Oradea 471

PHOTOGRAPHY AS A REFLECTION ON THE WORLD 482

Ariana BĂLAȘA 482

Lecturer PhD, University of Craiova 482

ARMs (Authentic Resource Materials) IN ESP – PARTICULARITIES FOR TEACHING MEDICAL ENGLISH 491

Oana BADEA 491

Lecturer PhD, University of Medicine and Pharmacy, Craiova...491

THE EPITEXT IN THE SERVICE OF RECEPTION: ELEMENTS OF POLITICAL AND LITERARY DISCOURSE IN THE EPISTOLARY WRITINGS OF THE WRITER MARGUERITE DURAS..501

Daniela CATAU VERES 501

Lecturer PhD, „Stefan cel Mare" University of Suceava 501

FANTASY ELEMENTS IN GRAHAM SWIFT'S WORKS..510

Irina-Ana DROBOT...510

Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest 510

THE EVOLUTION OF THE MANIFESTATION FORMS OF ORGANIZED CRIME IN CROSS-BORDER AREAS 519

Diana CHIȘ-MANOLACHE..519

Lecturer PhD, Carol I National Defence University 519

DISCOURSE ON THE PROBLEMS OF ANCIENT HISTORIOGRAPHY AND THE BEGINNING OF THE MIDDLE AGES..528

Ștefan LIFA..528

Lecturer PhD, Western University of Timișoara 528

LJUDEVIT GAJ ȘI PAVEL JOZEF ŠAFARIK..535

Maria LAȚCHICI 535

Lecturer PhD, University of Bucharest 535

REPRESENTATIONS OF THE CHILD IN THE ROMANIAN ART AND LITERATURE 542

Marta ALBU 542

Lecturer PhD, University of Craiova 542

THE RIGHT AND DUTY OF PARENTS TO ADMINISTER THE CHILD'S PROPERTY 556

Ioan MICLE...556

Lecturer PhD, ,,Aurel Vlaicu" University of Arad 556

DIGITAL TOOLS AND ONLINE LEARNING IN THE ENGLISH LANGAUGE CLASS....................................570

Adina CAMPU 570

Lecturer PhD, „Transilvania" University of Brașov....................................570

READING PROCESSES – APPROACHES....................................579

Bogdan RAȚIU 579

Lecturer associate, PhD, UMFST Târgu Mureş 579

TEACHING GERMAN LITERATURE FOR BEGINNERS: *DAS NIBELUNGENLIED* 588

Cecilia-Iuliana VÂRLAN 588

Lecturer PhD, University „Ovidius" of Constanţa 588

FACHSPRACHE IM DAF-UNTERRICHT....................................595

Edith-Hilde KAITER 595

Lecturer PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța 595

ONISIFOR GHIBU AT JENA AND THE LINGUISTIC UTRAQUISM IN TRANSYLVANIA AFTER 1918 603

Laura Gabriela LAZA 603

Lecturer PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca....................................603

LITURGICAL TIME IN THE MOSAIC RELIGION AND IN THE CHURCH OF CHRIST....................................612

Ioan Valentin ISTRATI 612

Lecturer PhD, University „Ovidius" of Constanţa 612

"WE SHOULD ALL BE ANGRY": WOMEN'S RESPONSES TO TRAUMA IN THE SHORT STORIES OF CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE....................................618

Roxana Elena DONCU....................................618

Lecturer PhD, University of Medicine and Pharmacy „Carol Davila", Bucharest 618

OPTIMIZING THE MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL COOPERATION IN ORDER TO COMBAT UNCONVENTIONAL CROSS-BORDER THREATS....................................628

Diana CHIȘ-MANOLACHE....................................628

Lecturer PhD, Carol I National Defence University 628

REVELATION IN JESUS CHRIST IN THE DOCTRINE OF THE CHURCH FATHERS....................................638

Călin-Daniel PAŢULEA 638

Lecturer PhD, „Babeş – Bolyai" University of Cluj-Napoca 638

EXCESSIVENESS IN TERMS OF TIME AND SPACE IN CARAGIALE'S PROSE 647

Mihaela PRICOPE 647

Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest....................................647

MEDICINE-A THIN BORDER BETWEEN FICTION AND REAL LIFE 655

Mirela RADU 655

Lecturer PhD, „Titu Maiorescu" University, Bucharest....................................655

STANDARDELE ÎN CURRICULUM DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ 662
Ștefania-Roxana CIOBANU, ...662
Senior advisor, PhD, CNPEE București 662
Bogdan RAȚIU, ...662
Lecturer associate, PhD, UMFST Târgu Mureş 662
THE IMPORTANCE OF GAMES IN LEARNING MINIHANDBALL IN PRIMARY SCHOOL 673
Dan-Mihai ROHOZNEANU 673
Lecturer PhD, „Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 673
UBB University Center in Resita..673
OUT OF SIGHT, OUT OF MIND? 681
ON THE IMPORTANCE OF MOTIVATING STUDENTS TO KEEP THEIR CAMERAS ON DURING REMOTE LEARNING 681
Diana STOICA 681
Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest 681
THE ENGLISH PROVERBS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS RELATED TO FEELINGS AND EMOTIONS 687
Corina Mihaela GEANĂ...687
Assistant PhD, University of Craiova 687
L'OUBLI CHEZ STENDHAL : DEVOIR OU DECADENCE ? 697
(Stendhalian oblivion: duty or decadence?) 697
PhD. Bianca-Livia BARTOȘ 697
ELEMENTS OF BOVARISM IN *MIDDLEMARCH* 708
Mădălina Elena MANDICI (MOCANU) 708
External teacher, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 708
HYPERTEXT OR AMPUTATION OF DAEDALUS 714
Simona GRUIAN 714
PhD, „Babeș – Bolyai” University of Cluj-Napoca 714
ROMGLOBISH - THE DYNAMIC CODE OF ROMANIAN YOUTUBERS...722
Anamaria RADU, Alexandra COTOC 722
Assistant Lecturer PhD, Regensburg University, Germany 722
Senior Lecturer PhD, Babeș – Bolyai” University of Cluj-Napoca 722
OTHERING THROUGH IDIOMS AT THE ESL CLASS..732
PUSKÁS-BAJKÓ Albina 732
Phd, Bolyai Farkas High school 732
LARS VON TRIER AND THE MISTIQUE OF SENSORITY 738
Ana-Maria PARASCA 738
PhD, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca 738

THE 24 STEPS OF FREE AND POETIC THINKING / A NEW MANIFEST OF ROMANIAN TRANS-MODERNISM 748

Ion POPESCU-BRĂDICENI....748

Ph.D, University “Constantin Brâncuşi”, Târgu Jiu....748

THE KURDS 761

Ciprian Vasile RUS....761

PhD, Babeș – Bolyai” University of Cluj-Napoca....761

GEORGE STEINER – A LIFE 768

Dorina Nela TRIFU....768

PhD, Colegiul Tehnic „Costin D. Nenițescu” Pitești....768

DANGERS OF XX-ETH CENTURY WORLD SCIENTIFIC UTOPIAS 776

Teodora Elena WEINBERGER....776

PhD Teacher, Satu Mare....776

NEW WORDS IN DOOM [2] - LETTER "C"....782

Felicia Rodica ALIU 782

PhD student, University of Pitești....782

THE LAWS OF EDUCATION IN THE YEARS OF THE CEAUŞESCU REGIME....791

Ştefan Eduard GAZSI, Antoniu-Ioan BERAR 791

PhD candidate, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca....791

PhD, School Inspector ISJ Mureș....791

HOWARD JACOBSON’S *SHYLOCK IS MY NAME*, A POSTMODERN INTERTEXTUAL BOND WITH *THE MERCHANT OF VENICE*....800

Esther (ANDRAȘ) PETER....800

PhD Student, “Aurel Vlaicu” University of Arad 800

SEMINO’S MIND STYLE IN LYNDA MULLALY HUNT’S FISH IN A TREE....812

Alina Lucia ARDELEAN 812

PhD Student, Aurel Vlaicu University of Arad....812

THE MIRACLES OF THE SAVIOR JESUS CHRIST, AS VISIBLE SIGNS OF HIS REDEMPTIVE WORK 822

Claudia AVRAM....822

PhD Student, ,,Ovidius” University of Constanța....822

REFACEREA CUPLULUI PARADISIAC ÎN VIZIUNEA EMINESCIANĂ 831

THE ARCHETYPAL COUPLE IN EMINESCU´S PERSPECTIVE....831

Gavril Vasile BĂBAN 831

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare....831

THE CHORAL PHENOMENON IN LĂPUȘ COUNTY - BETWEEN INSTABILITY AND BALANCE 838

Ioana Lavinia BABOȘAN PhD Student, University of Oradea....838

„HYMNS" OF IOAN ALEXANDRU 844
MARIA BOCOI 844
PhD Student, University of Pitești....................844
CHILDHOOD AND FAMILY SOCIALISATION: CONTEMPORARY SOCIOLOGICAL APPROACHES 850
Rodica ȘTEF, Gavril FLORA....................850
PhD Student, University of Oradea, ...850
Prof. PhD, University of Oradea....................850
ASTROPHYSICAL SYMBOLS IN THE POETRY OF MIHAI EMINESCU 860
Elena-Diana BUICU (GĂVAN) 860
PhD Student, University of Craiova....................860
THE INCIDENCE OF PARENTAL MIGRATION ON CHILDREN LEFT AT HOME 870
Mihaiela BUT 870
PhD Student, University of Oradea 870
Incidența fenomenului 871
GALA GALACTION, A PATRIARCHAL FACE/IMAGE OF ROMANIAN LITERATURE 878
Gabriela FENDRIHAN(BUTA)....................878
PhD Student, UMFST „GEORGE EMIL PALADE ”, TÂRGU-MUREȘ....................878
LECA MORARIU – BETWEEN MEMORY AND HISTORY 885
THE JOURNAL FROM VÂLCEA 885
Luminița IPATE (CĂȘUNEANU)....................885
PhD student, „Ștefan cel Mare” University of Suceava 885
EMOTIONAL STATES AND CIRCUMSTANCES IN THE NOVEL ”MR. K RELEASED” BY MATEI VIȘNIEC...894
Mihaela-Mariana GEORGESCU (CAZIMIROVICI) 894
PhD Candidate, University of Bucharest 894
THE SUBSTANCE-FORM CONCOMITANCE IN THE POETIC CREATION OF NICOLAE DABIJA................901
Liviu CHISCOP....................901
PhD Student, State University of Moldova....................901
FOLKLORE AND AESTHETICS....................915
Nicoleta Flavia CIONTE (DAN)....................915
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare...........915
A LITERARY REVIEW OF SCHOOL LEADERSHIP POLICY REFORMS AND THE ROLE OF SCHOOL LEADERS 921
Marian CIONTESCU 921
PhD Student, Valahia University of Târgoviște 921
TYPES OF OBSESSIONS IN MATEI VIȘNIEC'S NOVEL ”PAS-PAROL COFFEE SHOP” 928
Mihaela-Mariana GEORGESCU (CAZIMIROVICI) 928
PhD Candidate, University of Bucharest 928

TRANSITION LITERATURE-PRE-ROMANTICISM IN I. HELIADE RĂDULESCU' OPERA 936

Alexandra Măriuca CÎRSTEA 936

PhD Student, University of Craiova........................936

POETRY. THE PASSION AND VOCATION OF I. NEGOIȚESCU 946

Alexandrina COCAN 946

Phd Student, University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș 946

THE HERMENEUTICS OF THE ATTIC – A PRIVILEGED SPACE IN ELIADE'S CONFESSIVE LITERARY IMAGINARY........................954

Valentina Silvia COPÎNDEAN (HAIDUC) 954

PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia........................954

DYNAMICS OF THE CHROMATIC TERM *GREEN* IN THE LYRICAL POETRY OF MIHAI EMINESCU 966

Roxana Maria CREŢU........................966

Phd. Student, West University of Timişoara........................966

WHAT IS AND WHAT IS NOT AUTISM 972

Teodor-Sorin CUMPĂNĂȘOIU........................972

Phd. Student, Free International University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova 972

À PROPOS DES MONDES NARRATIFS ET D'AUTRES VISIONS 982

Marinela DAVID 982

PhD Student,"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 982

ROMANIAN ORTHODOX CHURCH CANONIZATIONS DURING PATRIARCH TEOCTIST ARĂPAȘU........................986

Bogdan - Ionuț DINOIU........................986

PhD Student, University "Ovidius" of Constanța........................986

THE PAVILIONS OF THE NATIONAL EXHIBITION FROM 1906 995

Traian-Sorin DOROBANȚU........................995

PhD Student, University of Craiova........................995

COMPOUND STRUCTURES IN THE SURREALISTIC POETRY OF GELLU NAUM 1004

Claudia DRĂGHICI 1004

PhD Student, University of Craiova........................1004

LOVE PASSION, A FACET OF EROS IN THE PROSE HORTENSIA PAPADAT- BENGESCU........................1009

Alina Mihaela ILIE (FLOREA) 1009

Phd Student, University of Pitești........................1009

CONCEPTUAL APPROACHES TO METACOGNITION........................1020

Elena Cristina GHEORGHE, Nicolae SILISTRARU 1020

PhD Student, TIRASPOL State University, CHIȘINĂU........................1020

Prof. PhD habil., TIRASPOL State University, CHIȘINĂU........................1020

JANE WHERE 1028
Melinda BARTA-MIHALY (GORGAN) 1028
PhD Student, ,,1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia 1028
IMPERSONALIZATION OF UTTERANCES, A NEGATIVE POLITENESS STRATEGY INVOLVING THE COMPLEX PREDICATE WITH MODAL AND ASPECTUAL OPERATOR WITHIN THE ROMANIAN AND SPANISH TELEVISUAL POLITICAL DISCOURSE 1039
Laura GRAMA 1039
PhD Student, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 1039
A BRIEF FORAY INTO THE CULTUE AND HISTORY OF THE ANCIENT GREECE 1050
Ionuț HENS....................1050
PhD Student, „Babeș – Bolyai” University of Cluj-Napoca 1050
MODERN AND MODERNITY IN G. M. ZAMFIRESCU'S NOVELS 1059
Cristian HOAGHEA....................1059
PhD Student, University of Pitești....................1059
ABOUT THE CONTRIBUTIONS TO THE THEORY OF HISTORY IN THE WORK OF THE PHILOSOPHER ȘTEFAN ZELETIN, IN A DISPUTE WITH GHEORGHE BRĂTIANU 1063
Ionuț HOREANU 1063
„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași....................1063
THE PHENOMENON OF BIRTH - IMPLICATIONS ON THE COUPLE'S RELATIONSHIP 1070
Maria-Laura HOREANU 1070
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 1070
SIGMUND FREUD ȘI ESEUL *DINCOLO DE PRINCIPIUL PLĂCERII* 1077
Camelia Ioana IENCIU....................1077
PhD Student, University „Aurel Vlaicu“ of Arad 1077
THE FEMININE AND THE MASCULINE IN COLETTE'S NOVELS: 1083
CHÉRI, *THE VAGABOND* AND *DUO* 1083
Adriana IEREMCIUC....................1083
PhD Student, West University of Timișoara 1083
THE ITALIAN MINORITY IN DIACHRONY....................1091
Daniela (Pătru) ILIESCU 1091
PhD Student, University of Craiova....................1091
THE TYPOLOGY OF RELIGIOUS LANGUAGE 1098
Daniela ISPAS (PETCU)....................1098
PhD Student, University of Craiova....................1098
VINTILĂ HORIA - CAVALERUL RESEMNĂRII 1106
Mihaela JURJE (TĂNASĂ)....................1106
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare.........1106

PANDEMIC READINGS: LIVIUS CIOCÂRLIE ABOUT OLDNESS AND SICKNESS 1113

Elena MANOLE 1113

PhD, University of Bucharest 1113

ASPECTS OF THE COMPARISON IN THE PROVERBS ABOUT GREED IN ROMANIAN LITERATURE 1115

Anca-Giorgiana MANTA (PANDURU) 1115

PhD student, University of Craiova 1115

VOICULESCU AND HIS SYMBOLIC UNIVERS 1122

Denisa MARIAN 1122

Phd Student, UMFST, „George Emil Palade” of Târgu Mureș 1122

VOICULESCU AND HIS EROTIC DEMONISM 1134

Denisa MARIAN 1134

Phd Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade” of Târgu Mureș 1134

TECHNOLOGY-INTEGRATED ASSESSMENT CHALLENGES AND OPPORTUNITIES 1145

Cristina-Gabriela MARIN 1145

University of Craiova 1145

THE AIMS OF CULTURAL STUDIES IN A MULTICULTURAL SOCIETY 1151

Corina - Paula MARTINOV (FLOREA) 1151

PhD Student, University „Ovidius” of Constanța 1151

DANUBE ISLANDS AS LITERARY TOPOS 1159

Felicia MICH 1159

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca 1159

THERAPY OF EMOTIONS IN THE FACE OF THE GREAT WAR 1172

Sorin MIHAI 1172

PhD Student, University „Ovidius” of Constanţa 1172

THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN LITERARY JOURNALISM UNTIL THE REVOLUTION OF 1848 1181

Nineta MILEA (BĂRBĂTESCU) 1181

PhD Student, „Dunărea de Jos” University of Galați 1181

ORGANIZING EXTRADIDACTIC ACTIVITIES IN THE SCHOOL FOR CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES

Cornelia MOCANU 1190

PhD, ”Ion Creangă” Pedagogical State University of Chișinău 1190

EMOTIONS – TENSIONS WITH A SCENT OF DOCTRINAL DISPUTES 1198

Adriana MORARU (DUMITRU) 1198

PhD. Student, University „Ovidius” of Constanţa 1198

POSTMODERNISM- THE PARADOX OF THE FUTURE 1205

Roxana Silvia MORARU 1205

PhD Student, Aurel Vlacu University of Arad 1205

FAMILY SOCIAL DISADVANTAGE AND EDUCATIONAL DISADVANTAGE: OPPORTUNITIES FOR INCLUSION....1215
Mirabela MURG, Gavril FLORA, ...1215
PhD Student University of Oradea, Prof. PhD, University of Oradea....1215
IOANA POSTELNICU'S PROLETCULTIST LITERATURE....1224
Maria Ionela NEGOESCU-ŞUPEALĂ....1224
PhD Student, University of Bucharest....1224
DUMITRU ȚEPENEAG – O INSTANȚĂ NARATIVĂ *SFREDELITOARE*....1232
Iuliana OICĂ....1232
PhD Student, „Ștefan cel Mare" University of Suceava....1232
AN APPROACH TO TRACY CHEVALIER'S THE VIRGIN BLUE VIA POINCARÉ'S CHAOS THEORY....1240
Andreea Elena MIȘCA (PĂCURARI)....1240
PhD. Student, Aurel Vlaicu University of Arad....1240
NEW DIMENSIONS OF ADRIAN PĂUNESCU'S VOLUME – *HISTORY OF AN INSTANT*....1250
George PANȚICĂ....1250
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați....1250
DEVIANCE, DELINQUENCY AND CRIMINALITY THEORETICAL AND CONCEPTUAL ASPECTS....1257
Dennis-Theodor PÂRJU....1257
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași....1257
THE HISTORY OF JEWISH COMUNITY IN ROMANIA....1267
- FROM THE ORIGINS TO 1800 -....1267
Costinel-Iulian PARTENIE....1267
PhD Student, West University of Timișoara....1267
THE EXISTENTIAL PAINTING FOUND IN FRAMES AND DESTINY....1274
Ancuța-Loredana BUNA (PAȘCAN)....1274
PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș....1274
L'ÉDUCATION ROUMAINE DE L'ENTRE-DEUX-GUERRES....1280
AUX ANNÉES DU COMMUNISME....1280
Sabin-Gavril PĂȘCAN....1280
PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș....1280
SYNONYMS AND ANTONYMS - INDICATORS OF EXPRESSIVITY....1288
Mariana PAVEL....1288
PhD Student, University of Pitești....1288

ALONG WITH THE OTHERS 1297
Maria PETRICU 1297
PhD Student, University of Bucharest 1297
AN ARCHETYPAL APPROACH TO SHARON DRAPER’S OUT OF MY MIND 1310
Stela PLEȘA 1310
PhD Student, University of Craiova 1310
THE PROFILE OF THE PRODUCER IN THE RURAL NOVEL 1319
Claudia PUȘCAȘU 1319
PhD Student, „Lucian Blaga” University of Sibiu 1319
FRENCH INFLUENCES IN GRIGORE ALEXANDRESCU`S CREATIVE FORMATION 1329
Elena-Andreea POPA 1329
PhD Student, University of Piteşti 1329
GRIGORE ALEXANDRESCU- BETWEEN CLASSICISM AND ROMANTICISM 1336
Elena- Andreea POPA 1336
PhD Student, University of Piteşti 1336
ECATERINA TEODOROIU, THE WOMAN-SOLDIER 1345
Mădălina-Elena POPESCU 1345
PhD Student, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia 1345
THE SILENCE BEYOND THE WORDS IN THE RELIGIOUS POETRY OF VASILE VOICULESCU AND LUCIAN BLAGA 1352
Diana PORUMB (POPA) 1352
PhD Student, University of Pitești 1352
COURAGE IN THE MONK'S SERMONS NICOLAE DELAROHIA 1358
Monica PRECUPANU 1358
PhD Student, „Dunărea de Jos” University of Galați 1358
ȘTEFAN BĂNULESCU'S PLACE IN CONTEMPORARY LITERATURE 1366
Maria-Mirela PUIU 1366
PhD Student, University of Pitești 1366
OTTO RANK AND THE TRAUMA OF BIRTH. INSTANCES AND CONCEPTS 1373
Amalia PURDA 1373
PhD Student, “Aurel Vlaicu” University of Arad 1373
BRIAN ATTEBERY’S CONCEPTS OF FORMULA, MODE, AND GENRE IN FANTASY LITERATURE 1379
Ingrid RADU 1379
PhD Student, “Aurel Vlaicu” University of Arad 1379
SOCIOLINGUISTIC ASPECTS IN THE REGION OF BÂRGĂULUI VALLEY, BISTRIȚA-NĂSĂUD COUNTY 1387
Maria Cornelia RUS 1387
Phd Student, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 1387

ASPECTS OF CHURCH MUSIC FROM THE ARAD AREA IN THE 19TH CENTURY 1394
Petrică RUSU PhD Student, University of Oradea 1394
HERZZEIT. PAUL CELAN UND INGEBORG BACHMANN IM SPIEGEL DES BRIEFWECHSELS 1405
Anca ȘERBAN 1405
PhD Student, Universität Craiova 1405
NEAGOE BASARAB – THE CONTINUATOR OF THE CONSTANTINIAN TRADITION THROUGH HIS WRITINGS 1414
Isabela - Elena SPIREA 1414
PhD Student, University of Bucharest 1414
ROALD DAHL – POSTMODERN CHILDREN'S WRITER 1428
Mădălina ȘRAIER (ȘTEFĂNESCU) 1428
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 1428
VALETUDINARY INSULARIZATION. A RADIOGRAM OF AN OPPRESSIVE SOCIETY 1435
Maximiliana ȘTEFAN (MIHEȚ) 1435
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 1435
THE ROLE OF SATISFYING BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS IN THE DEVELOPMENT OF MOTIVATION 1443
Oana-Mălina STOIAN 1443
PhD Student, Stat University of Moldova, Chișinău 1443
A MODERN-DAY PERSPECTIVE ON ARNOLD VAN GENNEP'S *THE RITES OF PASSAGE* 1449
Alexandra TOMA 1449
PhD Student, „Aurel Vlaicu" University of Arad 1449
THE STAGES OF MARIN SORESCU`S POETRY 1458
Maria Mirela TRANĂ 1458
PhD Student, University of Pitești 1458
SOME CONSIDERATIONS ABOUT MIRCEA ZACIU'S PROSE 1465
Ramona MOLDOVAN (TRIF) 1465
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 1465
BILINGUALISM IN MODERNIST POETRY 1487
Amelia TUȚĂ 1487
PhD Student, University of Craiova 1487
THE REVELATION OF THE SACRED IN THE POETRY OF TRAIAN DORZ 1497
Maria-Cosmina UCEANU-PETRACHE 1497
PhD Student, University of Pitești 1497
THE IMPORTANCE OF PARTICIPATING IN REINTEGRATION ACTIVITIES OF THOSE WHO ARE PART OF RISK CATEGORIES 1504
Vlad Bogdan URSAN 1504
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate 1504

BELONGING IN A CHURCH COMMUNITY, A RESOURCE FOR PEOPLE DETAINED 1515

Vlad Bogdan Ursan 1515

Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate 1515

THE IMPACT OF MANAGERIAL CULTURE ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCES IN PUBLIC LIBRARIES 1526

Tatiana PĂNCESCU (VALEA) 1526

PhD Student, University of Bucharest 1526

NORMAN MANEA: THE SPANISH CRITIQUE OVER *THE HOOLIGAN'S RETURN* 1534

Ioana Mihaela VANCEA 1534

PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș 1534

A LIFE DEDICATED TO GOD – SAINT SIMEON THE NEW THEOLOGIAN 1540

Alexandru Vereș Pr. 1540

PhD Student, University of Oradea 1540

ROMANIAN LITERATURE AND DIPLOMACY DURING THE 19th CENTURY AND THEIR ROLE IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY 1548

Veronica Florina VÎIJOI (VASILESCU) 1548

PhD Student, University of Bucharest 1548

SOCIAL PREVENTION: SANCTIONS AND EXPLANATORY THEORIES OF JUVENILE DELINQUENCY 1557

Victor AMARANDI 1557

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 1557

RELIGIOUS INTERVENTIONS IN THE CESSATION OF CRIMINAL BEHAVIOR AND REDUCING ITS RECURRENCE 1564

Vlad Bogdan URSAN 1564

Student doctorand 1564

Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate 1564

IDEOLOGIES IN HELIADE'S PROPHETIC POETRY 1572

Ana-Maria Vlad 1572

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați 1572

THE UTOPIAN ELEMENTS IN ,,SÎNTA CETATE" OF HELIADE RĂDULESCU 1577

Ana-Maria Vlad 1577

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați 1577

A FEW KEY FEATURES OF DEVELOPING LISTENING AS AN INTEGRATED SKILL 1583

Dimitrie Andrei Borcan 1583

PhD "Ovidius" University of Constanța 1583

SHOULD LITERATURE BE INCLUDED IN A COURSE OF A FOREIGN LANGUAGE IN SECONDARY SCHOOLS? 1591

Dimitrie Andrei Borcan 1591

PhD ”Ovidius” University of Constanta 1591

THE PROFESSION OF SCHOOL LIBRARIAN/ DOCUMENTARIST TEACHER IN THE ROMANIAN SPACE. PRACTICAL RESEARCH 1601

Anca Zenaida Moțiu (Anghel) 1601

PhD Student, University of Bucharest 1601

THE FAIRY TALE OF THE BEING (BASMUL FIINȚEI) – CONSTANTIN AND RAFAIL NOICA 1615

Alexandru Stănescu 1615

Ph.D. Student, Center of Excellence in the Study of Images, University of Bucharest 1615

DEFINING AND APPLYING THE CONCEPT OF *ECOLOGICAL READING* AND *ECOCRITICISM* 1626

Nagy Imola Katalin 1626

Lecturer, PhD, Sapientia University of Cluj-Napoca 1626

THE AMERICAN DRIVER: THE AGENT OF “AMERICA IS A JOURNEY” 1642

Cristina-Matilda Vănoagă 1642

PhD, „1 DECEMBRIE 1918” University of Alba-Iulia 1642

THE CONTINUOUS DAWN OF THE AMERICAN DREAM 1648

Cristina Matilda Vănoagă 1648

PhD, ”1 Decembrie 1918” University of Alba-Iulia 1648

THE LANGUAGE CLASS - A PEDAGOGICAL SPACE FOR / OF INTERACTION 1655

Mirela Socol (Pisaltu), doctorante à Université « Ovidius » de Constanţa, Roumanie 1655

ECCLESIA LIBRARY AND THEOLOGY BRANCH OF THE CENTRAL LIBRARY OF *CAROL I* UNIVERSITY WITHIN THE BUCHAREST FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY 1665

Marius - George COȘARCĂ 1665

PhD. Student, Librarian at the Library *Ecclesia* of the *Patriarch Justinian* Faculty of Orthodox Theology, University of Bucharest 1665

George-Iulian TATU 1665

Rev. PhD. Student, Librarian at the branch of the *Carol I* Central University Library from the framework *Patriarch Justinian* Faculty of Orthodox Theology, University of Bucharest 1665

LOVE PASSION, A FACET OF EROS IN THE PROSE HORTENSIA PAPADAT- BENGESCU 1671

Alina Mihaela ILIE (FLOREA) 1671

Phd student, University of Pitești 1671

POET(H)IC IRONY . COMMITMENT TO COMMUNIST REALITIES . THE CASE OF NINA CASSIAN 0

Dragoș Bogdan Popa 08

PhD Candidate , University of Bucharest 08

THE HISTORY OF LITERATURE BETWEEN DIACHRONY AND AXIOLOGY

Iulian BOLDEA
Prof. PhD, UMFST „G.E. Palade” of Târgu Mureş

Abstract: The history of literature includes a passion for documentation, a vocation for synthesis, placing the work in a historical context, establishing, as appropriate, sources, influences and affiliations, analytical spirit, sense of nuance, thorough and careful exploration of literary works representative of a certain periods. We have tried to illustrate, in this study, two moments in the evolution of Romanian literary history through Nicolae Manolescu and Cornel Ungureanu, who prove, through their books, that the history of literature exceeds, today, in its manifestations, the purely factual approach, documentary or biographical interest, integrating in the space of a broader, anthropological approach, by reconfiguring the historical, cultural, biographical premises of the literary text, but also by framing the work in the context of a certain time, the evolution of science, philosophy, psychology or sociology. In other words, a history of literature is, or must be, first of all, a history of literary forms, evaluated from the perspective of their value, forms that are constantly evolving.

Keywords: history of literature, documentation, synthesis, sources, influences

Preliminarii

Istoria literară, disciplină cu fizionomie complexă şi metodologii distincte, măsoară evoluţia literaturii, ierarhizând din perspectivă diacronică scriitori, direcţii, epoci şi curente. Disciplină de anume longevitate (primele istorii literare apar în 1885 - Aron Densusianu şi 1886 - I. Nădejde), istoria literară are multă vreme o fizionomie conceptuală fragilă, statutul disciplinei fiind în mod repetat pus în discuţie, istoria literară fiind delimitată la început de critică (Ovid Densusianu, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu), G. Călinescu relevând apoi relaţia de nedisociat dintre cele două („În realitate, critică şi istorie sunt două înfăţişări ale criticii în înţelesul cel mai larg” sau „nu e cu putinţă să faci istorie literară fără examen critic”). Se realizează, astfel, o reevaluare constructivă a conceptului de istorie literară, aceasta înglobând acribie a documentării, vocaţie a sintezei, rigoare, plasare a operei în context istoric, stabilirea, după caz, a surselor, influenţelor şi filiaţiilor. Desigur, istoria literară presupune şi alte trăsături: spirit analitic, simţ al nuanţei, explorare minuţioasă şi atentă a operelor literare reprezentative ale unei anumite perioade. Nicolae Manolescu e sceptic, dezamăgit, de stadiul lucrărilor de istorie literară, multe din ele improvizate, fără coerenţă metodologică şi organicitate: „Precaritatea informaţiei istorice transformă multe lucrări – de la prefeţe la cărţi – în instrumente inutilizabile. Erorile de tot soiul proliferează ca ciupercile după ploaie, trecând de la un studiu la altul, încât li se pierde până la urmă sursa primară. Un regim păgubitor şi insalubru de vag şi aproximaţie pare a se fi instalat la putere în republica literelor. Nicio gafă nu mai compromite, nicio exactitate nu mai descalifică. Pur şi simplu, nu sunt băgate în seamă. Iar de corectat, cine s-o facă? Rigoarea a pierit aproape cu desăvârşire. Nu te mai aştepţi ca o bibliografie să fie completă. Contribuţiile anterioare sunt citate, cel mult, din politeţe, fără sentimentul că

istoriografia literară e o ştafetă obligatorie". Este adevărat că multe studii de istorie literară sunt superficiale, improvizate, fără o perspectivă diacronică şi fără viziunea axiologică necesară. Este greu de spus ce se va întâmpla cu istoria literară românească mâine, care sunt şansele acesteia de dezvoltare, care va fi ponderea acestor explorări în ansamblul demersurilor de studiu al literaturii. Încercăm să răspundem la aceste posibile întrebări prin două exemple de modelare particulară a demersului istorico-literar: Nicolae Manolescu şi Cornel Ungureanu.

O istorie critică a literaturii române

Nicolae Manolescu ne oferă, prin *Istoria critică a literaturii române*, un exemplu de abordare personalizată a discursului istorico-literar, într-o manieră incomodă, cu opţiuni valorice subiective, cu mutaţii de accent axiologic asumate ferm. În *Introducere* (*Istoria literaturii la două mâini*), în *Postfaţă* (*Nostalgia esteticului*), dar şi în conţinut, surprindem o situare polemică faţă de Călinescu (*Istoria* acestuia se încheie cu capitolul *Specificul naţional*). Accentul plasat asupra *criteriului estetic*, asupra valorii atrage după sine o imanenţă a privirii criticului şi istoricului literar, care pune între paranteze influenţele exterioare, pledând pentru „estetismul criticii", pentru şansele diferenţei, pentru orizontul relevant al receptării operei: „Exact din acest motiv pledez pentru estetismul criticii: doar o astfel de lectură ne poate face să vedem că diferenţa este aceea care ne îmbogăţeşte cu adevărat şi că încercând să-i cunoaştem pe alţii, diferiţi de noi, reuşim să ne cunoaştem mai bine pe noi înşine. Şansa diferenţei este aceea că ne solicită să apreciem, să comparăm, să ne exersăm spiritul critic. Identificarea este sentimentală, diferenţa este intelectuală şi morală". Esteticul este, pentru Manolescu, „o punte de trecere între epoci oricât de diferite", istoria literaturii refăcând „verigă cu verigă, lanţul de autori, deopotrivă diferiţi de mine şi aidoma mie, ale căror opere în proză sau în versuri, lirice sau romantice, realiste sau fantastice, comice sau tragice, au hrănit spiritul milioanelor de cititori şi au furnizat criticilor literari interpretări profunde sau sclipitoare". De aceea, istoria literaturii reprezintă un liant al comunităţii creatorilor, care „râvnesc şi la una în imaginaţie, fantasmatică sau eroică".

În *Introducerea* la *Istoria critică*, Nicolae Manolescu observă aporiile conceptuale ale istoriei literare, reluând pronosticul „pesimist", al lui Wellek, despre „posibilitatea însăşi a istoriei literare ca disciplină", prin relevarea contrastului paradoxal dintre valoare şi diacronie, subliniindu-se configuraţia coruptibilă a valorilor, subminate constant de „context", de avatarurile temporalităţii. Soluţionarea acestei aporii se poate realiza prin conceptele teoriei receptării (H.R. Jauss), care mediază între instanţele diacronicului şi esteticului. Valorificând tezele lui Braudel, legate de distincţia perspectivelor temporale (timp geografic, timp social, timp individual), Nicolae Manolescu subliniază structurile temporalităţii literaturii: timpul extern, evenimenţial şi timpul intern, al genurilor, speciilor, structurilor şi al individualităţii operelor, toate aceste forme temporale ale literaturii având ritmuri, corelaţii şi conotaţii diferite. *Critică* încă din titlu, istoria lui Manolescu e fundamentată pe criteriul selecţiei axiologice, ignorându-se biografismul, factologia, contextualizarea istorică, în beneficiul examenului

axiologic, validat de interpretări, analize, comentarii ce evaluează literaritatea textului, autorul remarcând, în fapt, că interpretarea este „unicul mod de a ne apropia de texte şi de valori nerepetabile”, fără să fie ignorat faptul că „toate istoriile literare visează să fie pure prin definiţie şi sunt impure prin natură”. Nicolae Manolescu inventariază riscurile, aporiile şi inconvenientele metodologice ale condiţiei istoriei literaturii ca disciplină, enunţate de Wellek, dar şi propunerile de soluţii ale lui Gadamer şi Jauss, istoricul literar, inseparabil de critic, fiind conştient de faptul că reprezentarea diacronică a reliefului literar nu este posibilă în absenţa explorării hermeneutice a operelor, care nu sunt entităţi atemporale, monadice, fără dialog, fără amprenta unor epoci sau ambianţe culturale. Literatura română se situează sub semnul unei reţele intertextuale, implicite sau explicite, al comuniunii, schimbului, dialogului fecund ce declanşează alte şi alte modelări ale specificului estetic: „Istoria literaturii este şi istoria acestei ştafete intertextuale prin care axa diacronică se proiectează pe axa sincronică. Fiecare operă modifică (fie şi imperceptibil) ansamblul de opere”. Conturate precis, portretele sunt plastice, individualizate, sugestive: „Când întreprinde istoria unui cuvânt, Hasdeu procedează ca un om de ştiinţă, dar care are pe umeri capul, delirant şi mitologic, al unui romantic. Este la el o lipsă de măsură care pare să contrazică moderaţia romantismului nostru şi cu atât mai paradoxală cu cât se însoţeşte de un progres absolut evident în materie de cunoştinţe şi de metodă”. Relevante sunt enunţurile critice ce definesc scrisorile lui Ion Ghica, privite în imanenţa lor, dar şi din perspectiva relaţiilor, racordurilor, convergenţelor stilistice cu alţi scriitori: „Ghica a fixat la noi modelul prozei pitoreşti şi descriptive, cu pigment balcanic oriental şi ilar peninsular, pe care o vom descoperi apoi la cei doi Caragiale, la Panait Istrati, Dinu Nicodim, Ion Marin Sadoveanu, G. Călinescu, Paul Georgescu, Ştefan Agopian şi alţii, în care exultanţa ochiului şi a urechii o ia înaintea observaţiei psihologice şi limba se umple de savoarea unor cuvinte rare”. Sugestive sunt de asemenea înfiorările polemice ale frazei, refuzul poncifelor receptării, inerţia unor prejudecăţi analitice, cu trimiteri mai mult sau mai puţin polemice la *Istoria* lui G. Călinescu, ale cărui analize şi interpretări sunt nuanţate, după cum nuanţate sunt şi vechile sau noile interpretări comparatiste, care considerau *Ţiganiada* un produs exclusiv al influenţelor, modelelor surselor, criticul reliefând individualitatea artistică a operei lui Ion Budai-Deleanu.

Faţă de Călinescu, unde „cadrul extern” era bine reprezentat, Manolescu ignoră contextul biografic, „narativitatea” fiind înlocuită cu interpretarea textelor literare, considerându-se că „operele artistice se cuvin citite (şi recitite) înainte de orice pentru arta lor”. Criteriul axiologic e prioritatea istoricului literar, care abandonează interesul documentar, biografic, sau contextual. E notabil apoi interesul pentru receptarea critică, pentru dialogul cu alţi critici, din perspectiva bătăliilor „canonice” din spaţiul literaturii române, cronologicul fiind relativizat, în beneficiul configurării unor categorii, modele, paradigme în care să se integreze opere, autori, grupări şi curente. Valorizările presupun selecţie a textelor, prin analize minuţioase, precise şi sobre, cu timbru personal totuşi, cu formulări memorabile, sintetice, lapidare, nelipsite de rezonanţa lucrurilor ştiute dintotdeauna, pe care textul critic ni le reaminteşte. Dosoftei, „primul nostru poet”

secătuieşte „toate izvoarele vii ale limbii spre a obţine o echivalenţă românească demnă de originalul biblic", nuanţându-se rolul poetului naiv în construirea limbajului poetic românesc: „Cel mai mare merit al lui Dosoftei acesta şi este: de a fi oferit în *Psaltire*, pe neaşteptate, întâiul monument de limbă poetică românească. În acest scop, el a uzat de toată cultura lui lingvistică, împrumutând şi calchiind termeni din cinci sau şase limbi; a creat, totodată, alţii nemaiauziţi, apelând la vorbirea şi, poate, şi la poezia poporului, a silit cuvintele să primească accentul trebuitor prozodiei lui pe cât de naive, pe atât de sofisticate; a supus topica unor distorsiuni care ne duc cu gândul la unii poeţi din secolul XX; a organizat, în fine, un adevărat sistem de rime şi a încercat mai multe cadenţe şi mai mulţi metri decât găsim în toată poezia noastră de până la romantism". În peisajul literaturii vechi, Costin e perceput ca „prozator de idei", portretul lui Dimitrie Cantemir realizat de Neculce e „excepţional", iar autorul *Istoriei ieroglifice* ilustrează, şi el, „proza de idei". La Budai-Deleanu e remarcat „jocul de-a literatura", *Ţiganiada* fiind „*Don Quijote* al nostru, glumă şi satiră, fantasmagorie şi scriere înalt simbolică, ficţiune şi critică a ei". Ceilalţi corifei ai Şcolii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior) sunt reprezentaţi laconic, sub auspiciile „mentalităţilor noi" (ideologia iluministă) îmbrăcate în hainele vechi ale factologiei istoriografice. Paşoptismul e comentat prin teoria lui Nemoianu a celor două romantisme. La Alecsandri definitoriu este „epicul spectacol", cu relevante particularităţi ale romantismului de tip Biedermeier, în timp ce Odobescu, cu epica sa „solemnă şi impersonală", se defineşte prin „stilul clasic impecabil", corespondenţa fiind,crede Manolescu, mai credibilă, ea fiind comentată pe cinci pagini, în timp ce operei literare propriu-zise i se acordă trei pagini. Portretul lui Eminescu, socotit un postromantic, e sintetic, credibil în linii mari, valorificându-se contribuţiile anterioare (Maiorescu, Călinescu şi Negoiţescu). Se consideră că „nu există un singur Eminescu", creaţia lui fiind un „pot-pourri de viziuni, de motive, de stiluri", *Luceafărul* fiind diminuat („I s-a dat mai multă importanţă decât merita"), în timp ce *Oda (în metru antic)*, e poezie „de concepte goale". Şi proza eminesciană a fost, scrie Manolescu, „supraapreciată", intrând „în malaxorul unei exegeze pe cât de erudite, pe atât de lipsite de spirit critic". Dacă Noica era fascinat de gândul eminescian risipit în *Caiete*, N. Manolescu e drastic: „literar, niciun rând din acestea nu prezintă interes". Capitolul despre Caragiale, bine documentat (cu trimiteri la exegeza de calitate, de la Şerban Cioculescu la Al. George, Florin Manolescu şi Al. Călinescu) cu analize atente ale operelor importante, prozatorul şi dramaturgul (din *Năpasta*) fiind „o victimă a zolismului". Despre Creangă, se spune că geniul humuleşteanului „a funcţionat doar în registrul naiv şi vesel al copilăriei", celelalte opere (în afară de *Amintiri din copilărie*) fiind, se subînţelege, mult mai puţin reuşite.

Literatura începutului de secol XX şi cea a perioadei interbelice au parte de aprecieri dense, plastice, unele juste, altele subiective. De mirare este prezenţa în prim-plan a unor autori minori. Lui Ronetti-Roman i se alocă acelaşi spaţiu ca şi lui Agârbiceanu. Topârceanu beneficiază de acelaşi număr de pagini precum Goga), în timp ce scriitori ca Vlahuţă, Brătescu-Voineşti, Caracostea, Pavel Dan, Dragomirescu, Panait Istrati, D. Popovici sunt inventariaţi în categoria „autori de dicţionar". Arghezi e socotit

cel mai important poet român al secolului XX, lui Bacovia i se acordă mai puţin de patru pagini, mai puţin decât lui Voiculescu, iar Tudor Vianu deţine un spaţiu mai restrâns decât Vladimir Streinu. Capitolul dedicat lui Marin Preda e plasat sub auspiciile „revizuirii”, care aşează „pe o temelie solidă o operă impunătoare şi inegală, victimă în mai mare măsură erodării inerente a timpului decât propriilor limite artistice şi morale”). *Moromeţii* e capodopera lui Preda, celelalte romane (*Marele singuratic, Delirul, Risipitorii, Intrusul* şi chiar *Cel mai iubit dintre pământeni*) fiind mai puţin izbutite. Nicolae Breban este „cel mai original şi puternic romancier postbelic”, cu precizarea că „romanele sunt, mai ales după 1989, tot mai dezlânate, mai greoaie, mai sclerotice. Ideile paranoice ale autorului se depun peste tot...”. Despre Nichita Stănescu se enunţă aprecieri echilibrate, autorul *Necuvintelor* fiind excepţional şi inegal: „Nichita Stănescu nu este nici atât de verbios precum socotesc contestatarii săi (Gh. Grigurcu, M. Niţescu, Marin Mincu), nici atât de profund precum îl cred adulatorii. Dar este, probabil, cel mai original poet român de după al Doilea Război”. Între ceilalţi poeţi neomodernişti, nedreptăţiţi sunt Mircea Ivănescu şi Emil Brumaru, acesta din urmă fiind considerat un „poet minor”. În proza contemporană, două absenţe notabile, Eugen Uricaru şi Mihai Sin. Capitolul despre *Critica, eseul şi istoria literară* începe cu Cornel Regman şi se încheie cu Petru Creţia. Ion Pop are un spaţiu foarte restrâns, lipsind cu desăvârşire Mircea Iorgulescu, Adrian Marino, Ion Vlad, Marin Mincu, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Mircea Muthu, Laurenţiu Ulici etc. Capitolul *Postmodernismul. Generaţia ’80* e un fel de profeţie despre trecut: „Postmodernismul însuşi începe să aparţină trecutului”. Portretele optzeciştilor sunt succinte şi credibile, actul critic având, uneori, accente justiţiare („Marta Petreu este o poetă excepţională, nepreţuită la justa ei valoare de o critică închinată adesea unor idoli mult mai modeşti”). Mircea Cărtărescu e comentat pe un spaţiu mai extins, ca un „profesionist al literaturii”, „unul din rarii mari scriitori din ultimele decenii ale secolului XX şi din primele ale secolului XXI”. Şi optzecismul beneficiază de câţiva absenţi notorii: Aurel Pantea, Romulus Bucur, în poezie, Alexandru Vlad, la proză, Ştefan Borbély, în critica literară.

Ultimul capitol al *Istoriei critice* este despre literatura autobiografică (*Memorialişti de ieri şi de azi*), fiind comentate cărţi de memorii (Virgil Ierunca, Ion Ioanid,
N. Steinhardt, Petru Comarnescu, Lena Constante, I. D. Sîrbu, Norman Manea, Paul Goma etc.) în analize expresive, adecvate. *Istoria critică* se situează, cum remarcă autorul, între idealul purităţii genurilor şi operelor şi impuritatea imprimată de pecetea personalităţii celui care explorează trecutul literar: „Toate istoriile literare visează să fie pure prin definiţie şi sunt impure prin natură. Există destule impurităţi şi în cea de faţă. Nu le-am eliminat fiindcă nu am vrut să scriu o operă perfectă din acest punct de vedere şi stearpă, ci una vie şi chiar contradictorie, în măsura în care nu exprimă un autor abstract, intemporal, ci pe mine cel de acum şi de aici, cu lecturile, competenţa, temperamentul, gustul şi capriciile mele”. *Istoria critică a literaturii române* este o carte vie, credibilă, autentică, o lectură critică atentă a literaturii române, o incizie transversală prin complexele şi iluziile sale. „Cartograf” sensibil al literaturii române,

Nicolae Manolescu legitimează, prin cartea sa, istoria valorilor literaturii române, evaluate în context istoric, fără anecdotică şi biografism, în imanenţa alcătuirii individuale a operelor.

Geografie şi istorie literară

Prima carte a lui Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare* (1975), „un debut mai mult decât promiţător" (N. Manolescu), comentează, cu intuiţie şi dezinvoltură, profiluri critice sau cărţi, criticul fiind ispitit de identificarea structurilor istorico-literare, fiecare foiletonist având „în faţa sa, pe masa de lucru, o ipotetică istorie a literaturii, căreia i se supune". *Proză şi reflexivitate* (1977), este, cum mărturiseşte autorul, „la mijlocul drumului între lectura imediată şi exegeza plurală", printr-o analiză a „structurilor romanelor, nuvelelor unui timp clar determinat". Analize şi puncte de vedere incitante, argumentate vizează proza lui Vasile Voiculescu, Ştefan Bănulescu, Marin Preda, D. R. Popescu, Al. Ivasiuc, sau M. H. Simionescu. În *Contextul operei* (1978), se remarcă adecvarea interpretărilor, dar şi o reflecţie mai apăsată asupra demersului critic, care nu mai este „impresionist", îşi pierde volutele stilistice, excesul de metafore, este neutru, consistent, cu suport bibliografic eficient. Cu o bună priză la biografism, Cornel Ungureanu plasează textul în contextul receptării, fiind atras mai ales de scriitori interbelici (Ion Pillat, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu), într-un orizont mai amplu al lecturilor, cu o viziune comprehensivă, ce îşi asumă metode critice adecvate. Explorări ample, diversificate se regăsesc în cartea *Imediata noastră apropiere* (1980), cu aspect documentar accentuat (mărturii, confesiuni, relatări apropiate de sfera reportajului), specificul bănăţean fiind explorat în forme şi dimensiuni multiple, cu scriitori având, dincolo de diversitatea de formule sau de valoare estetică, o valoare exponenţială pentru un anumit context „bănăţean". În volumul al doilea (1990), se completează relieful specificului cultural al Banatului, fiind evocate portrete de jurnalişti şi poeţi bănăţeni minori. Sunt inserate fragmente de jurnal şi pagini memorialistice, reportaje, transcrieri de casete, interviuri, mitul Provinciei căpătând o proiecţie simbolică şi livrescă, din perspectiva lecturilor şi a cărţii, spaţiu de legitimare a rădăcinile identitare. *Escursiuni literare*, secţiunea finală, redimensionează profilul literaturii române prin plasarea în spaţiul cultural Central şi Sud-Est-european, explorarea originilor trebuind să fie însoţită de identificarea intersecţiilor intertextuale, a amalgamului de culturi, literaturi şi mentalităţi sugerând „uimitoare jocuri ale vecinătăţilor şi întâlnirilor literare": Apostol Bologa şi personajele Kakaniei lui Musil, tradiţia eroi-comico-satirică, de la Budai-Deleanu la Hašek, apropieri între Sadoveanu şi Ivo Andrič etc. *Proza românească de azi* (1985) e o carte cu ambiţia sintezei, primul volum fiind intitulat *Cucerirea tradiţiei*. În prima parte se regăsesc prozatorii „deceniului unu", de la Sadoveanu la Marin Preda şi Vasile Voiculescu cu proza publicată postum, interpretaţi în funcţie de contextul istoric şi ideologic, a doua secţiune fiind dedicată prozei generaţiei '60, în grila estetică a literarităţii, fără să fie ignorat dialogul comparatist, analogiile şi corespondenţele cu alţi scriitori europeni (Th. Mann, Kafka, Musil, H. Hesse, H. Böll, Camus, Sartre). Analogii şi trasee comparative corecte sunt

conturate între *Mistreţii erau blânzi*, de Ştefan Bănulescu, sau *Animale bolnave*, de Nicolae Breban şi *Maica Ioana a Îngerilor,* de Iwaszkiewicz, *Dervişul şi moartea* de Meşa Selimovici, sau *Excomunicatorul* de Déry Tibor. În regimul analogiilor şi corespondenţelor se regăsesc şi alţi prozatori, precum Cseslav Milosz, Mrožek, Kundera, sensul relevant al cărţii, cucerirea tradiţiei reflectând, în fond, evoluţia prozei româneşti, metamorfozele sale tematice şi stilistice.

Cornel Ungureanu se arată interesat, după 1989, de istoria şi geografia literară. Geografia literară este văzută ca redefinire a relaţiei centru-periferie, cu exploatarea conceptuală a unor noţiuni privilegiate (provincie literară, Mitteleuropa, exil), revalorizarea centrului fiind efectuată „prin echivalenţele cu periferia”. Istoria literară presupune, pentru Cornel Ungureanu, rediscutarea unor „dosare privitoare la opere uitate, pierdute ori ignorate” (Nicolae Manolescu). Relevante sunt două cărţi despre literatura exilului, din 1995, *La vest de Eden* şi *Mircea Eliade şi literatura exilului*, cărţi ce par secvenţe ale unor sinteze mai ample. *La vest de Eden* este o „introducere în literatura exilului”, literatură marginalizată, ignorată sau boicotată, situată „la vest de Edenul comunist”. Criticul propune „un echilibru al judecăţilor şi reevaluărilor”, excluzând derapajele de atitudine, entuziasmul nefondat sau negarea vehementă, propunând totodată o contextualizare a fenomenului literar al exilului, deoarece „cartea nu încheie, ci deschide o cale de cercetare”, prin comentarea unor cărţi de Panait Istrati, Eliade, Cioran, Ionescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca la Paul Goma, Negoiţescu, Matei Călinescu etc. Cartea despre Eliade (*Mircea Eliade şi literatura exilului*) analizează secvenţe ale biografiei şi operei, secţiunea *Conexiuni inverse* consemnând „cazul Mircea Eliade”, criticul referindu-se la „jocurile unei cabale malefice” împotriva istoricului religiilor, într-un stil polemic, viu, incitant. *Geografia literaturii române, azi* (vol. I, *Muntenia*) e începutul unui proiect amplu de „redeschidere a graniţelor”, dar şi o „cartografiere firească a spaţiilor culturale româneşti”, literatura fiind evaluată prin referinţă la criteriul spaţial, geografic, prin configurarea unei „topografii a literaturii române”, pe principiul descentralizării culturale. Relevante sunt studiile consacrate Europei Centrale (*Mitteleuropa periferiilor*, dar şi cărţile coordonate cu Adriana Babeţi, *Europa Centrală. Nevroze, dileme utopii* şi *Europa Centrală. Memorie, paradis, apocalipsă*), în care sunt comentate opere ale unor scriitori integraţi în acest spaţiu cultural eterogen (Sacher-Masoch, Gombrowicz, Krleza, Broch, Kundera, Kis, Konrad, Magris, dar şi Slavici sau Cioran).

Istoria secretă a literaturii române (2007) relevă o mutaţie a percepţiei literaturii, prin redistribuirea accentelor, prin recuperarea unor detalii, aspecte, dedesubturi, ambiguităţi, dar şi prin intermediul percepţiei dinamice, proaspete a scriitorilor, operelor, epocilor creatoare, din perspectiva revalorizării şi reevaluării acestora. Titlurile capitolelor sunt incitante (*V. Voiculescu – viaţa şi supravieţuirea, N. Steinhardt, între ispitele literaturii şi cele ale credinţei, Jurnale, jurnale, jurnale, Generaţia ezoterică, Ieşirea din subterană, G. Călinescu în „era nouă”, Un profesor pentru toate anotimpurile, Bacovia: ofertele subteranei şi Arta paricidului la români*). În *Istoria secretă a literaturii române*, Cornel Ungureanu recuperează locul unor valori, din unghiul

contextualizării geopolitice, cartografiind relaţiile dintre Centru şi Provincie şi reevaluând şansele estetice şi etice ale „marginalităţii". Dan C. Mihăilescu crede că „rostul acestui ameţitor amalgam de nume, titluri, epoci, stiluri şi informaţii cvasiconfidenţiale este de a cotrobăi în zonele de penumbră ale istoriei literare, de a risipi ceţurile ce acoperă anumite zone, idei şi destine scriitoriceşti, fie că este vorba de tabuuri etnopsihologice ori sexuale, fie de resentimente religioase, jocuri strategice la două capete, puseuri xenofobe, rasiale sau paricide (în efigie)". Istoricul literar procedează la corelaţii, asocieri, recontextualizări şi situări „faţă în faţă" a unor scriitori (Eliade şi Mihail Sebastian, de pildă), profilându-se astfel imaginea unei literaturi cu relief dinamic, cu lumini şi umbre, cu zone de mister şi altele de vizualizare intensă, cuvintele-cheie fiind dezrădăcinare, drum, răscruce, întâlnire, hotare. E vorba aici de o relectură credibilă, incitantă a literaturii române, din perspectiva unor analize ce recuperează „opere uitate, abandonate din întâmplare sau din graba cercetătorilor improvizaţi, din absenţa mesajului epidermic, atât de necesar lumii noastre postmoderne, postcoloniale, postcomuniste".

În *Istoria secretă a literaturii române* de Cornel Ungureanu nu unghiul senzaţionalului e în prim-plan, plasându-se un accent ferm asupra eului diurn, desenându-se totodată un contur inedit, credibil al geografiei literare româneşti, cu influenţe şi confluenţe, conjuncţii şi disjuncţii. Criticul demontează prestigii, luminează penumbre şi reinterpretează semnificaţiile unor texte literare ştiute dintotdeauna, propunându-se şi o repunere în discuţie a canonului literar, prin resituarea unor scriitori de rang secund („Nu ne-am ocupat, în această carte, de momentele, autorii, cărţile aflate mai tot timpul sub reflectoarele istoricilor, ale criticilor, ale cărţilor de învăţătură: manuale, compendii, istorii literare"). Cornel Ungureanu propune o recitire credibilă şi incitantă a literaturii române din unghiul unor chei de lectură critică inedite, ce recuperează profilul unor opere uitate, abandonate, ignorate. O relectură vie, dinamică, densă şi delectabilă, în care pasiunea detaliului intens focalizat şi vocaţia sintezei se întâlnesc cu o curiozitate inepuizabilă.

Aşa cum am putut vedea din interpretarea celor două modalităţi de investigare istorico-literară, ilustrate de Nicolae Manolescu şi Cornel Ungureanu, istoria literaturii depăşeşte, astăzi, în manifestările sale, abordarea pur factologică, documentarul sau interesul biografist, integrându-se în spaţiul unei abordări mai largi, antropologice, prin reconfigurarea premiselor istorice, culturale, biografice ale textului literar, dar şi prin încadrarea operei în contextul unui timp anumit, al evoluţiei ştiinţelor, filosofiei, psihologiei sau sociologiei. În altă ordine de idei, o istorie a literaturii este, sau trebuie să fie, în primul rând, o istorie a formelor literare, evaluate din perspectiva valorii lor, forme aflate în permanentă evoluţie şi prefacere.

Referinţe critice selective

Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă,* Bucureşti, 1981; Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi,* Bucureşti, 1981; Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj, 1983; Ion Pop, *Lecturi fragmentare,* Bucureşti, 1983; Cornel Moraru, *Textul şi realitatea,* Bucureşti, 1984; Mircea Iorgulescu, *Prezent,* Bucureşti, 1985; Mircea Martin, *Singura critică,* Bucureşti, 1986; Alex.

Ştefănescu, *Prim-plan,* Bucureşti, 1987; Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu,* Bucureşti, 1989; Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat,* Bucureşti, 1993; Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic,* I, Bucureşti, 1993; Eugen Simion, *Moartea lui Mercutio,* Bucureşti, 1993; Marian Papahagi, *Fragmente despre critică,* Cluj, 1994; I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani,* Cluj, 1994; Al. Ruja, *Parte din întreg*, Timişoara, 1994; L. Ulici, *Literatura română contemporană*, I, 1995; Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală,* Oradea, 1994; Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii,* Bucureşti, 1996; Mihai Vakulovski, *Nicolae Manolescu.* Micromonografie, Braşov, 2000; Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti,* Cluj, 2001; Iulian Boldea, *Scriitori români contemporani,* Târgu Mureş, 2002; Iulian Boldea, *Vârstele criticii,* Piteşti, 2005; Ion Bogdan Lefter, *Anii 60-90. Critica literară,* Piteşti, 2002; Mircea Mihăieş, *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, Bucureşti, 2003; Laszlo Alexandru, *Criticul literar Nicolae Manolescu,* Cluj, 2003; Monica Spiridon, în *Dicţionarul general al literaturii române,* L-O, Bucureşti, 2005; Aurel Sasu, *Dicţionarul biografic al literaturii române,* Piteşti, 2006; Al. Cistelecan, *Diacritice,* Bucureşti, 2007; Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine,* Bucureşti, 2009; Al. Goldiş, în *Cultura,* nr. 1/2009; Al. Th. Ionescu, în *Argeş,* nr. 2/2009; *Nicolae Manolescu* 70 (coord. Ion Bogdan Lefter şi Călin Vlasie), Piteşti, 2009; *Istoriile literaturii române* (coord. Irina Petraş), 2020.

”DIMINEAȚA POEȚILOR” – A COMPLEX EXERCISE OF CONTEMPORARY RE-READING

Simona Antofi
Prof., PhD, ”Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: The latest version of the volume dedicated by the literary critic Eugen Simion to our 19th century poets suggests a fresh re-reading of the writings which fully mark the beginnings of the Romanian poetic writing and the complexity of the process of establishing a specific poetic language. Simultaneously with this re-reading, the critical discourse detaches itself as a distinct way of reshaping the specific marks of early Romanian lyrics, irony being one of the characteristics of this discourse. A flexible irony, able to retain the stylistic geometry of the poetic writing, in all its diversity, and to exemplify it through its own rhetoric, that of the critic who enjoys re-reading it.

Keywords: re-reading, critical discourse, poetic imaginary, irony, literaturity.

Discursurile de escortă care deschid și închid a patra ediție a impresionantului volum al lui Eugen Simion, *Dimineața poeților. Eseuri despre începuturile poeziei române*, par a rezona întrutotul cu *Introducerea* la edițiile anterioare care exprimă, așa cum se știe, o profesiune de credință. Cea a criticului care se cuvine să se întoarcă, din epoca sa, asupra unor texte despre care știe că sunt (sau erau) „venerate în școală și citite rar, foarte rar, cu simplă plăcere”.[1] Eugen Simion își asumă, așa cum remarcă Alex. Goldiș în *Prefața* la ediția definitivă, a patra, „distanța dintre perspectiva adoptată, (...), strident contemporană, și obiectul studiului, strident datat. Înnoiește, cu alte cuvinte, perspectiva asupra poeților noștri premoderni și moderni de la finele secolului XVIII și din (cel puțin!) prima jumătate a asecolului al XIX-lea.”[2] Și spune tot Alex. Goldiș, „excluzând intuițiile ieșite din comun ale lui G. Călinescu, nimeni nu se gândise înainte, în critica noastră, să facă din amplitudinea privirii criteriu de analiză poetică”, „să măsoare proporțiile obiectelor din imaginarul altuia sau să-i rețină geografia predilectă”. [3]

La o lectura mai atentă, însă, se poate remarca faptul că *Argumentul* care deschide această ultimă ediție preia și amplifică (doar) paragraful final al *Introducerii*, acolo unde criticul vorbește despre un (necesar) pariu cu sine însuși. Și dirijează lectura în virtutea unui pact de complicitate întru *plăcerea textului* cu cititorul (și) în altă direcție. În *Argument,* criticul amintește „o bucurie a spiritului, repet, o stare muzicală pe care n-am cunoscut-o de multe ori în viața mea de critic literar.”[4] Și mărturisește deschis – „am încheiat îndrăgostindu-mă, pus și simplu, de versificatorii aceștia, cu limbă împleticită, uneori insuportabilă”.[5] Starea de comuniune spirituală și afectivă cu acești poeți din zorii poeziei românești – Văcăreștii, Conachi, Anton Pann, Ioan Cantacuzino ș.a. a deturnat, astfel, seriozitatea cerută de un studiu de istorie literară într-un „discurs îndrăgostit în stil barthian”, dar cu evidente inflexiuni balcano-elenice. Pe care le remarcă unul dintre criticii reuniți în selecția de comentarii critice care închide volumul, și anume Lucian Raicu. În articolul *Dimineața poeților: construție,*

[1] Eugen Simion, *Dimineața poeților. Eseuri despre începuturile poeziei române*, Univers Enciclopedic Gold, 2014, p. 11.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Idem, p. 5.
[5] Idem, p. 6.

strategie și emoție critică[6], Lucian Raicu marchează, cu finețea-i binecunoscută, datele intime ale discursului critic, instrumentele care personalizează, intimizează, putem zice, metoda – fie aceasta tematismul, psihanaliza bachelardiană, psihocritica sau toate împreună: „formulările incisive, dispoziția de plăcere intelectuală, ironia subțire trebuie socotite tot atâtea mijloace ale intimizării atitudinii față de obiect" – „una de uimire admirativă, de fascinație, de iubire chiar".[7]

Cu alte cuvinte, ceea ce face specificitatea acestui discurs critic este o inedită și reușită acomodare a metodei cu profilul spirituluic creator al criticului care-și permite, recitind poeți ai vârstei aurorale a literaturii noastre, să se răsfețe, să se lase, adesea, în voia plăcerii de a descoperi multitudinea de nuanțe ale spiritelor creatoare neliniștite ce răzbat până în epoca noastră, în mod greu explicabil, prin forme de limbă adesea stângace, contorsionate, chinuindu-se să găsească calea spre lumină. Funcționează, aici, *afinitățile elective/selective* care propun, în subsidiarul organizării solide a volumului, o ierarhie personală a criticului. Vizibilă la nivel stilistic – marcată de semnele tot mai nereținute ale ironiei afectuoase, ca figură de predilecție a criticului *îndrăgostit* – ierarhia îl are în punctul cel mai de sus pe Conachi.

Așadar, avem un mod aparte de lectură – de degustare a textelor - asociat, obligatoriu, cu isntrumentele „serioase" de lucru ale criticului – „amplitudinea privirii poetice", „geografia predilectă" și figurile – acele infrateme care surprind acea „relaționare instinctivă și inconștientă a poetului cu lumea netransformată încă în temă poetică inteligibilă"[8], și structura metodic-gândită a capitolelor, anume pentru a acoperi toate tipurile de discurs și toate registrele autorului studiat.

Cronologia începuturilor poeziei noastre debutează, firesc, prin capitolul dedicat poeziei patriotului Ienăchiță Văcărescu. Erotica acestuia prilejuiește o asociere a ironiei (încă) discrete cu o triadă de categorii negative (via Hugo Friedrich, desigur), deocamadată în favoarea celor din urmă: „Într-un loc (*Zilele ce oi fi viu*), Ienăchiță dezvăluie în acrostih identitatea hrăpărețului canar: Zoica, urmată de îndată de un cuvânt ce traduce starea psihică a stihuitorului: mor"[9] – adică, în termenii criticului, „Retragerea din fața obiectului ca expresie a intensității sentimentului. Amuțirea ca formă a supremei expresivități. Orbirea subiectului ca un calificativ al strălucirii obiectului". [10]

În cazul lui Ioan Cantacuzino, un poet de o complexitate numai aparent inexplicabilă, așezat, în economia cărții, imediat după întemeietorul Ienăchiță, ironia este lăsată în seama poetului comentat, considerat, pe bună dreptate, mai priceput în a o marca, prin versurile sale din *Cântecul bețivesc* – „primul cântec de lume în lirica muntenească", și din *Măgulire soției cei pocite*.[11] Dar mai este ceva – o fericită întâlnire între poetul de la finele secolului al XVIII-lea și criticul din secolul XXI, în ceea ce privește funcția de delectare individuală pe care poezia o îndeplinește, ca „oareșcare răsfățare a chibzuinții" sau, în versiunea criticului dedulcit la vorbele poeticești ale afinului său, „o petrecere de cuvinte, nu pentru alții, ci doar pentru sine."[12] Nici aici nu lipsesc categoriile negative puse în scenă pentru a numi datele profilului creator sublimate în traducerea după Th. Gray, *Lăcașul morților* – „fantezia neagră

[6] Lucian Raicu, *Construcție, strategie și emoție critică*, „Viața românească", nr. 4-5, aprilie-mai 1981.
[7] Ibidem.
[8] Alex. Goldiș, *Introducere* la Eugen Simion, *Dimineața poeților. Eseuri despre începuturile poeziei române*, ed. cit.
[9] Eugen Simion, op. cit., p. 24.
[10] Ibidem.
[11] Idem, p. 35.
[12] Idem, p. 31.

a stihuitorului arată că știe să se hrănească din negativitățile lumii"[13], pe reperele unei „lumi întoarse."

Un poet care „minte cu simțire", Alecu Văcărescu, prilejuiește observații de nuanță solid argumentate și binecunoscute – „metafora discursului este, la Alecu Văcărescu, focul, iar starea lui de grație robia."[14] Scenografia iubirii include, aici, „jertfa, robia, focul, lacrimile, ohtăturile sale", provocate de o femeie „personaj absent, obiect de adorație și tortură"[15], dar se scurtcircuitează atunci când poetul simte inexplicabil nevoia de a deveni moralist. „Zvăpăiatul Alecu" este sancționat imediat: „poetul pare mai sincer și are mai mare haz atunci când jurămintele iau direct drumul clișeelor de epocă".[16] *Hazul* reprezintă, desigur, marca discursivă a atitudinii critice care se extinde, indirect, și asupra comentariului din notele de subsol, referitor la circumstanțele morții premature a lui Alecu.

Acuzat de crimă de către Scarlat Câmpineanu, poetul este condamnat la închisoare, sub domnia lui Al. Moruzi. Închis la Tulcea, abandonat de familie, nefericitul Alecu cere ajutor, prin scrisori, fraților Scarlat și Dimitrie Ghica – până în momentul în care i se smulg din mână tocmai instrumentele sale de poet. Profund mișcat de dramatismul scrisorilor, criticul condensează, într-o frază memeorabilă, nuanța inedită a ironiei care acoperă, acum, un fapt de viață și rezonează într-o formulă discret moralizatoare: „nu este o ironie plină de mari semnificații în faptul că risipitorul fiu al lui Ienăchiță, care nu se lua în serios ca poet, moare smulgându-i-se condeiul din mână?"[17]

Preocupat de *Meșteșugul stihurilor românești*, Costache Conachi nu e mai puțin un rafinat al prefăcătoriei erotice în poezie, și câștigă, tocmai datorită acestui rafinament dus la limite, adeziunea apăsat ironică a criticului. Al cărui discurs se construiește palimpsestic, căci printre componentele discursului „serios", ce inventariază și aduce în stare de congruențe maximă spații lirico-erotice, ipostaze ale femeii și forme ale iubirii-adorație, ale suferinței din amor, se strevăd tot mai dese componente ale discursului ironic. Cum cele două fac corp comun – nu îl poți șterge pe unul pentru a-l lăsa (doar) pe celălalt, criticul iese la rampă pentru a se bucura, într-o stilistică relaxată, discret familiară („poetul schimbă atunci foaia și pruncul cu arc devine simbolul unei mari, iremediabile nenorociri"[18]), a se enerva, atunci când constată pudicitatea în exces a acestui poet senzual prin excelență („versurile acestor destrăbălați amanți sunt de o enervantă pudicitate"[19]), ori de a-și exprima deschis simpatia pentru acest mistificator de elită al erosului... literar. Și, desigur, mirarea camuflat-ironică: „Curios, inima nu explodează niciodată. S-a obișnuit cu acest puls infernal"[20] al combustiei erotice.

Situat între mituri aparent antagonice, Tristan și Dom Juan, Conache le coboară pe ambele *la porțile Orientului* și le mistifică prin contaminare cu scenariul erotic propriu, de sorginte balcanică. Așa se face că un *Tristan năpăstuit* și un *Dom Juan lipsit de teribila lui insolență* devin fețele unui Ikanok care ascultă de „o veche mentalitate care cere ca bărbatul să înceapă numaidecât să suspine, să se dea de ceasul morții și să jure că nu mai poate trăi, iar femeia să se prefacă, după oarecare timp, că îl crede."[21]

Excelând în scenografia amorului, în retorica și, desigur, în mistificarea și protocolul acestuia, Conachi se bucură, cum spuneam, de simpatia deschisă a criticului, de ironia lui, ale

[13] Idem, p. 38.
[14] Idem, p. 43.
[15] Idem, p. 48.
[16] Idem, p. 51.
[17] Idem, pp. 42 – 43.
[18] Idem, p. 67.
[19] Idem, p. 74.
[20] Idem, p.90.
[21] Idem, p. 74.

cărei ascuțimi nu exclud nicio clipă o anume bunăvoință, colaționată cu înțelegere, afecțiune și chiar admirație pentru acest poet pătimaș și senzual ale cărui versuri plac până-ntr-atât încât dezleagă gustul criticului pentru vorbele iuți și accentuează simțitor retorica responsabilității. O inedită retorică se naște, astfel, hrănită, parțial, de lexicul avântat al lui Conachi – nouă formă de intimizare a poeziei acestuia – care ar merita să facă obiectul unui studiu de sine stătător: „Este sugerată o anumită insațietate în cruzime a femeii, o nepotolită sete de masacru – *Vrei, drăguță, vrei/Sufletul să-mi iei?/Na-ți și ochii mei,/Altă ce mai vrei?/Doar te-i sătura/de cruzimea ta*. Însă măcelul este întreținut în chip deliberat. Jeluitorul ibovnic se oferă cu voluptate crudului minotaur al iubirii".[22]

Voluptatea (re)descoperirii acestor poeți, răsfățul critic amintit deja se întâlnește cu un răsfăț stilistic al scriiturii lăsate în voia condeiului, în spațiul discursului ironic spre care critica de specialitate s-a uitat mai puțin sau deloc, și care rezonează cu perspectiva lectorului actual, ce privește ușor amuzat stângăciile și sforțările de limbă poetică ale începuturilor. Cu rezerva dată de admirația pentru perseverența în *figurile retorice ale tânguirii*, ironia semnalează, acolo unde îl găsește - și îl găsește! – excesul în retorică - și în mistificarea erosului – de pildă, „amorul umblă cu un cuțât în mână", „dând, astfel, sugestia unui repetat asasinat."[23] Alteori, criticul face apel la complicitatea cititorului pentru a-și imagina, împreună, iatacul – centru al „galaxiei Eros", „sfânt loc", dar și „loc de odihnă" indubitabil suspectă – „știm noi ce fel de odihnă".[24]

Complicitatea dată de apartenența la aceeași epocă de cultură cheamă o serie de figuri ale imaginarului critic, pliat pe acela al poetului moldovean, care deconspiră, prin arma ironiei, complicatul joc de-a seducția: „Din fericire, Casandra, Lucsandra, Elenco, Marghioala și mai ales Smărăndița (Zulnia) se țin tare, sunt îndărătnice, ceremonioase, nu cedează ușo", iar „seducătorul profesionist e ținut afară", jăluindu-se.

Spectacolul ironiei criticului își complică figurile în capitolul despre Costache Conachi, și pare chiar a face concurență, ca forță atitudinală, altitudine stilistică și dinamică a stărilor de spirit, transferate în discurs, „insațiabilului Don Conachi".

Asocierea deloc întâmplătoare a lui Conachi cu Anton Pann permite nu doar o lectură în oglindă - și *à rebours* – a miturilor oricum denaturate balcanic ale eroilor îndrăgostiți, dar și o constatare: întreaga ierarhie ce culminează cu boierul moldovean – rafinat al simțurilor incitate și al voluptăților din suferință puse în scenă, sau pe seama ritualului erotic binecunoscut – este contrabalansată de Anton Pann. Redutabil demistificator al discursului îndrăgostit ce se continuă și cu ultimul dintre Văcărești, Iancu, Anton Pann distruge sistematic recuzita, protagoniștii și protocolul amorului, în calitatea lui de „poet integral ironist, primul la noi de asemenea proporție".[25]

Deloc pasivă – deloc obiect al adorației nemărginite a poetului tânguitor, care poate pune pe seama ei, mai precis, a frumuseții, a nurilor ei, *acțiuni* ipotetice care au ca scop să provoace chinul din iubire, femeia, în viziunea lui Anton Pann, trebuie *bătută foarte pe spinare*. Acest fel de a spune place criticului, care lasă impresia că se delectează cu gustul de o literaritate evidentă, anticipativ postmodernă, al vorbelor misogine ale lui Pann. De altfel, preia ustensilele retorice ale lui Pann și le include în tabloul de ansamblu, unitar, al perioadei, în virtutea căruia „eroina istorioarelor lui morale, de regulă muierea rea"[26], nu este decât o „Isoldă infernală". De ce infernală? Pnetru că, spune criticul, „vocația ei este să fie totdeauna

[22] Idem, p. 83.
[23] Idem, p. 107.
[24] Idem, p. 110 – 111.
[25] Idem, p. 131.
[26] Idem, p. 140.

contra", iar „arma ei redutabilă este gura rea". [27] Protagoniştii unei istorii conjugale eşuate, *bărbatul păţit* şi *femeia îndrăcită*[28], sunt anti-eroii despre care, scriind, criticul se delectează cu o supra-ironie de mare rafinament.

Citit în același context cu poeții Văcărești și cu Conachi, Anton Pann iese, astfel, în câştig. Căci plăcerea cu care criticul gustă, estet, procedeele misoginismului lui Anton Pann îi dă acestuia o patină de inedită literaturitate şi face excesul marca Anton Pann perfect asimilabil gustului actual. Punctul culminant al acestei re-lecturi este reprezentat de finalul capitolului, în care se constată că misoginul Pann a primit o lecție, postmortem, de ironie a sorții: „Catinca, cumintea, iconoama", „a luat moştenirea lăsată ei de Pann şi nu s-a călugărit, așa cum i se cerea. „N-au avut niciun efect jurămintele, blestemele din *adiată*. Bietul Anton Pann a mai pățit-o odată". [29]

Atunci când trece la poeții moderni – Asachi, Cârlova, Bolintineanu, Alexandrescu, Alecsandri și suita de poeți minori incluși în capitolele dedicate anilor 1850, respectiv 1870, ironia din discurusl critic se estompează până aproape de dispariție. Se mai ivește într-un paragraf despre Depărățeanu, de pildă, sau despre Matilda Cugler-Poni – *preoteasă a amorului*. Scade, însă, în intensitate poate și pentru că, pe de o parte, structura, miza și instrumentele discursului liric s-au redimensionat și reorganizat semnificativ, iar pe de altă parte, întrucât obiectul afinităților elective s-a (cam) epuizat. Solarul Alecsandri, animat de sentimentul datoriei față de patria sa, vine dintr-o altă lume, străină jăluitorului și degrabă ohtitorului din amor, Conachi.

Bibliografie

Brad, Ion, *Amurgul dimineţii poeţilor*, „Cultura", disponibil la adresa https://revistacultura.ro/nou/2014/07/amurgul-diminetii-poetilor/

Cristea-Enache, Daniel, *Un discurs îndrăgostit* - ***Dimineaţa poeţilor***, de Eugen Simion, 30.08.2020, disponibil la adresa https://atelier.liternet.ro/articol/9761/Daniel-Cristea-Enache/Un-discurs-indragostit-Dimineata-poetilor-de-Eugen-Simion.html

Raicu, Lucian, *Construcție, strategie și emoție critică*, „Viața românească", nr. 4-5, aprilie-mai 1981

Simion, Eugen, *Dimineața poeților. Eseu despre începuturile poeziei române*, Univers Enciclopedic Gold, 2014.

[27] Idem, p. 151.
[28] Idem, p. 157.
[29] Idem, p. 159.

THE ROLE OF MANAGEMENT IN BUILDING THE KNOWLEDGE-BASED SOCIETY

Corina Ana BORCOȘI
Scientific researcher II, PhD, "Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu

Abstract: Management has transformed the economic and social structure of developed countries, created the global economy, established rules for participation in this economy. The concept of management and its implementation has changed over time. However, the fundamental role of management remains fundamentally the same, to unite people, making them able to work together efficiently, giving them a common goal, common values, a proper way of organizing, continuous training, for continuous development. Management, the practice of management has contributed to the transformation of the workforce, to the emergence of well-trained employees, to knowledge-based workers, those who laid the foundations of the knowledge-based society.

Management, this agent of transformation has made possible the involvement of such a large number of skilled workers, based on knowledge to work in the production activity. No society has so far united people with different qualifications and knowledge to achieve common goals, as this new society has done and is doing the knowledge-based society.

Keywords: management, knowledge worker, knowledge society, future, global economy

1. Introduction

The word "management" defines a function, those who perform it, a social position, a level, a discipline and a field of study.[1]

Management is the science but also the art of leading. It includes a set of activities of: organization, leading etc., which determine the objectives of companies, resources and work processes necessary to achieve these objectives, which contribute to uniting the work of employees by using several appropriate techniques and methods to achieve the goal the company. The economic processes are studied, but also the relations generated by these processes, in order to establish rules, principles, to elaborate systems, methods and techniques that would lead to the increase of competitiveness.[2] Any successful organization has good managers [3].

Knowledge means the accumulation of information that we can use to develop personally or within an organization, together with it.[4] Knowledge has been the central

---

[1] Drucker, P. F. – Management. Tasks, Responsabilities, Prectices, TRUMAN TALLEY BOOKS / E.P. DUTTON / New York, 1986, available at http://www.icmbpl.com/Management%20-%20Tasks,%20Responsibilities,%20Practices%20by%20Peter%20Drucker%20e%20book.pdf, accessed at 23.02.2021

[2] https://dexonline.ro/definitie/management

[3] Daft, R. L. – Management, ninth edition, South-Western, Cengage Learning, 2010, available at http://tizim.nammqi.uz/elektron-kutubxona/fayl/46.pdf, accessed at 23.02.2021

[4] Borcoși, C. A. - Management Based on Knowledge–management method applied in Romanian Small and Medium Enterprises, Annals of the University of Craiova, Economic Sciences Series, vol. 7, nr. 36, 2008, p. 3451

element of the gradual rise in living standards since ancient times.[5] Knowledge means power, but to generate progress, evolution, it is necessary to associate with the force of money[6].

The knowledge-based economy, the knowledge-based society are concepts that reflect the importance of knowledge in today's world that is constantly changing.[7] The knowledge society that is being built today will be a society of organizations[8].

The knowledge-based society has as its main resource: knowledge and has emerged as a result of the progress of knowledge. This society operates with knowledge, IT equipment, IT and communication products and services. The value of the information, of the knowledge with which it operates is sometimes so great that the loss of information or lack of knowledge in a field, can sometimes lead to bankruptcy, as the exchange of knowledge, information, use of knowledge can contribute to increasing the value of initial knowledge, information, society.

The society of the future is the knowledge-based society, in which employees based on knowledge will successfully operate. These knowledge-based employees transfer to their work and what they learned in school: concepts, ideas, theories, just as, in the work process, the other employees use their physical abilities or physical strength[9].

2. The role of management in building the knowledge-based society

At the beginning of World War I, when few people were aware of the existence of management, most workers in developed countries were servants (who were a large category especially in the UK and USA), farmers (who had family farms) and workers in the processing industries, and which becomes the fastest growing professional category (in 1925 it represented 40% of the USA workforce).[10]

Today, when servants are almost extinct, farmers make up 3-5% of the active population in developed countries (although agricultural production is four to five times

---

[5] David, P. A.; Foray, D. - Economic Fundamentals of the Knowledge Society, Policy Futures in Education, Volume 1, Number 1, 2003, pp. 20 – 49

[6] Toffler, A. – Powershift, 1990, available at https://kupdf.net/download/alvin-toffler-1990-puterea-in-miscare_591129f4dc0d609851959eed_pdf, accessed 23.02.2021

[7] Sorlin, S; Vessuri, H – Knowledge Society vs. Knowledge Economy: Knowledge, Power and Politics, PALGRAVE MACMILLAN, available at https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=Gi6HDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=management+knowledge+society&ots=bQJANtmb67&sig=CtL3tBizeTfQ30_iy7QdHTWFJNg&redir_esc=y#v=onepage&q=management%20knowledge%20society&f=falseaccessed at 23.02.2021

[8] Drucker, P. F. – Adventurers of a Bystander, John Wiley&Sons, Inc., 1997, available at https://books.google.ro/books?id=g1dEWfzK3T0C&pg=PA256&lpg=PA256&dq=adventurers+of+a+bystander+drucker.pdf&source=bl&ots=6-4sWB-Ftl&sig=ACfU3U28PWpJ7JHnsFLy2ZnSfbph3JOzKA&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwiMg4HJ_IDvAhVDTBoKHQk1AZ44PBDoATAHegQIBRAD, accessed at 23.02.2021

[9] Drucker, P. F. – Management. Tasks, Responsabilities, Prectices, TRUMAN TALLEY BOOKS / E.P. DUTTON / New York, 1986, available at http://www.icmbpl.com/Management%20-%20Tasks,%20Responsibilities,%20Practices%20by%20Peter%20Drucker%20e%20book.pdf, accessed at 23.02.2021

[10] Drucker, P. F. – Despre profesia de MANAGER, Editura Meteor Press, București, 2006, p. 151

higher than 80 years ago), the number of workers in U.S.A. industry it is 18% of the total labor force (although industrial production is constantly growing), the largest share is held by managerial and specialized staff. This change was made especially by the management, which make the performance of bringing together knowledge-based employees, skilled workers, in the production activity. Management brings together people with different qualifications and knowledge to meet common goals.[11]

Knowledge, especially advanced knowledge, is very specialized. Knowledge in itself produces nothing. But, employees of the same big company, well-informed people in all fields: engineers of different specializations, economists, statisticians, accountants, psychologists, IT specialists, human resources specialists, marketing specialists, designers, all working together in the same business, none will be able to be effective on its own, as together with the other knowledge-based employees, and with the company coordinating everyone's work.[12]

The use of knowledge-based employee knowledge could have been possible due to the happy existence of an inspired mix between [13]:

- a modern management created, knowledge-based management;
- the explosion of education today;
- modern enterprise;
- the knowledge base of today's modern society - the knowledge society.

Management, and only this, makes it possible to use these well-informed people efficiently, who are knowledge-based employees. The emergence of management has made it possible to transform knowledge into the most valuable capital of any economy today.

Investments in knowledge have begun to grow. Thus Japan invests 8% of the Gross Domestic Product in factories and equipment (a record level), but twice as much in education, in schools for young people, in adult education and training. US invests almost 20% of the Gross Domestic Product in education and training.[14]

It was difficult to predict what would happen in the business world, the emergence of knowledge-based employees, the role of knowledge, the value of knowledge in the development of organizations and the emergence of the knowledge-based society. Especially since, we cannot talk about the existence of a precedent, known to us, throughout history. The only permanent organization was the army, from which it borrowed companies, its command and control structure. Hierarchical management structures have always been improved, depending on the needs, the objectives of the companies. Until the First World War, the classic departments that were part of any production company had been created:

- production;
- sale;
- finances;

[11] idem
[12] Drucker, P. F. – Despre profesia de MANAGER, Editura Meteor Press, București, 2006
[13] idem
[14] ibidem

- accounting;
- research and design;
- human resources.

The needs of the First World War led to more and more unskilled people being transformed into productive workers, by applying Frederick Taylor's "scientific leadership" to the large-scale training of unskilled workers. The work tasks were analyzed, and then divided into individual operations, which could be learned very quickly without the need for qualification. This kind of training was taken over by the Japanese, then by the South Koreans, who laid the foundations for the development of their countries.[15].

Between 1920-1930, management expanded into many areas and aspects of industrial production activity. Accounting has gone from drawing up accounting records to analysis and control, Planning has moved from Gantt charts to war production scheduling. Marketing has developed, due to the application of management concepts in the field of sales, distribution. The foundations were laid for automating production, working in teams, quality circles appeared, the organization based on knowledge. Every managerial innovation resulted from the application of knowledge at work. Physical work was replaced with information processing equipment; physical work was replaced with "smarter work."[16]

Management begins to develop as a distinct work, which can be studied, structured as a discipline. After the Second World War, it was concluded that management cannot be applied only in the field of business. Thus, it belongs to any activity that brings together in an organization employees with various knowledge and skills. It can be successfully applied in: educational institutions, hospitals, artistic institutions, etc. Regardless of the field in which management is applied, whether in the field of production or in the field of volunteering, for example, many of the responsibilities are the same, such as developing the organization's strategy, setting goals, staff development, selling products or services, evaluation results. [17]

The applied knowledge in the field of Management led to the growth of the world economy after 1950, to the transition from manual work to work based on knowledge.

Management is constantly evolving. And yet what is management?[18]

Management is also a set of techniques and methods that are taught in Business Administration schools.

Management refers to people, to making them able to work together, to capitalize on their strengths and to reduce their weaknesses.

Management influences the standard of living we lead, the society in which we live. Our ability to achieve what we want for ourselves and the company we work for depends equally on our management and our skills, our efforts, our dedication.

---

[15] ibidem
[16] ibidem
[17] Drucker, P. F. – Despre profesia de MANAGER, Editura Meteor Press, București, 2006, p. 154
[18] Idem, p. 163

Management deals, in a society with the integration of people in a common business, taking into account the tradition, history, culture of that society.

The goals set by any company must be simple, clear, able to bring people together. The mission, the goals must also made known to all.

Employees must be attached to the company in which they work, there must be a culture of the organization that includes a set of common values, objectives, which management must discover, highlight, and offer as examples.

Management must ensure that the members of the company have the capacity to develop according to their wishes, needs and possibilities. Organizations must provide to the employees the opportunity to learn, to highlight their knowledge they possess[19].

Organizations bring together people with different skills and knowledge, who perform different activities. It is necessary to ensure good communication, everyone being responsible for what they undertake. Every employee needs to know what is expected of them and how they want to be helped by others to perform their tasks.

A company, in order to survive on the market, in order to develop, must have an efficient management that will bring it innovation, staff development, quality, good financial results, and high productivity.

An enterprise can be likened to a man, who needs many measurements to indicate his health, so that he can be diagnosed and given the right treatment, just as a company needs measurements to the most useful management method or technique is implemented, or a mix of them.

We do not forget that the most important thing for any organization is customer satisfaction, without which the company would not exist. The results obtained by a hospital are the healthy patients, and the results obtained by a university are the students who have learned and who at the end of their studies put into practice the things learned.

Those who successfully apply management in any type of organization are those who have learned techniques, procedures, know certain processes, use certain tools. But the most important thing is that those who apply management to truly understand the principles of management, they must guide themselves according to these principles, in order to be themselves perfect specialists. These are the kind of managers who create everywhere they apply management, successful organizations, set standards, provide examples, get productivity. These managers are themselves a personal example, they have a human vision on the implementation of management, they have a superior ability to produce added value for all those involved: employees, suppliers, customers, etc.

Conclusions

In today's knowledge-based society, knowledge-based employees, through the knowledge they have, can have a greater influence on the company than the manager himself can. Today, the power of a company comes from transmitting knowledge, information to make them productive. Thus, knowledge-based employees need to be

[19] Ibidem, pp. 164-165

understood and managers must be eager to understand them. Managers need to keep in mind that knowledge productivity has two dimensions: quantitative and qualitative. In today's society, managers must be the leaders of both knowledge-based employees (specialists) and other employees. The challenge for today's managers is to lead teams of both specialists and non-specialists, working together in the same team.

In today's world, the management of new organizations must make less and less use of hierarchical, authority-based relationships and rely more and more on relationships, on connections based on mutual understanding and responsibility.

Bibliography

Borcoși, C. A. - Management Based on Knowledge–management method applied in Romanian Small and Medium Enterprises, Annals of the University of Craiova, Economic Sciences Series, vol. 7, nr. 36, 2008

Daft, R. L. – Management, ninth edition, South-Western, Cengage Learning, 2010, available at http://tizim.nammqi.uz/elektron-kutubxona/fayl/46.pdf, accessed at 23.02.2021

David, P. A.; Foray, D. - Economic Fundamentals of the Knowledge Society, Policy Futures in Education, Volume 1, Number 1, 2003, pp. 20 – 49

Drucker, P. F. – Management. Tasks, Responsabilities, Prectices, TRUMAN TALLEY BOOKS / E.P. DUTTON / New York, 1986, available at http://www.icmbpl.com/Management%20-%20Tasks,%20Responsibilities,%20Practices%20by%20Peter%20Drucker%20e%20book.pdf, accessed at 23.02.2021

Drucker, P. F. – Despre profesia de MANAGER, Editura Meteor Press, București, 2006

Drucker, P. F. – Adventurers of a Bystander, John Wiley&Sons, Inc., 1997, available at https://books.google.ro/books?id=g1dEWfzK3T0C&pg=PA256&lpg=PA256&dq=adventurers+of+a+bystander+drucker.pdf&source=bl&ots=6-4sWB-Ftl&sig=ACfU3U28PWpJ7JHnsFLy2ZnSfbph3JOzKA&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwiMg4HJ_IDvAhVDTBoKHQk1AZ44PBDoATAHegQIBRAD, accessed at 23.02.2021

Drucker, P. F. – Realitățile lumii de mâine, Editura Teora, București, 1999

Drucker, P. F. – Inovare și spirit întreprinzător, Editura Teora, București, 2000

Drucker, P. F. – The essential Drucker, HarperCollins Publishers, New York, 2001hift

Munteanu, I.; Ioniță, V. – Managementul cunoștințelor, Editura Cartier, 2020 available at http://www.viitorul.org/files/Management.pdf, accessed at 23.02.2021

Popa, I. – Management strategic, Editura Economică, București, 2004

Sorlin, S; Vessuri, H – Knowledge Society vs. Knowledge Economy: Knowledge, Power and Politics, PALGRAVE MACMILLAN, available at https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=Gi6HDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=management+knowledge+society&ots=bQJANtmb67&sig=CtL3tBizeTfQ30_iy7QdHTWFJNg&redir_esc=y#v=onepage&q=management%20knowledge%20society&f=falseaccessed at 23.02.2021

Toffler, A. – Powershift, 1990, available at https://kupdf.net/download/alvin-toffler-1990-puterea-in-miscare_591129f4dc0d609851959eed_pdf, accessed 23.02.2021

https://dexonline.ro/definitie/management

ABTEILUNG ASTRA VOM KREIS BIHOR – SEITEN VON RELIGIONS- UND MUSIKKULTUR. DOKUMENTARISCHE UNTERSUCHUNGEN

Mihai BRIE
Prof. PhD. Habil. Dr., University of Oradea

Abstract: Astra-Bihor appeared in western Romania in Beiuș, at the end of the 19th century, in full Austro-Hungarian authority, contributing from a cultural, literary, religious point of view and last but not least musically to the promotion of authentic Romanian values., to the ethnic cohesion and especially to the triumph of the Romanians through art and autochthonous civilization in this part of the country. The present academic research reflects in its pages the interdependence between culture, religion and music, fully contributing to the affirmation of the Romanian ethos and through the perspective of religious music and cultural manifestations of the genre.

Keywords: Astra, culture, religion, music, Romanianness

Dieser Abschnitt des Musiklebens vom Kreis Bihor hat sich noch keines gründlichen und systhematischen Studiums gefreut, eben deshalb werden wir ihn je umfangreicher vorstellen. Es ist die Rede über Traditionen der Massenkultur, also fortschrittliche Elemente der örtlichen Geistigkeit vom Ende des XIX. und den ersten zwei Jahrzehnten des XX. Jahrhunderts. So wie bisher, werden wir einzigartige Archivquellen einbeziehen, auf die wir unsere Aussagen gründen, und wenn nötig, von den wichtigsten Paragraphen der Dokumente zitieren. Die Tätigkeit der Bihorabteilungen war im Zeitraum 1898–1918 vielwertig und komplex, davon werden wir nun die kulturell-religiös-künstlerischen Aspekte mit Schwerpunkt auf den musikalischen Elementen analysieren.

Nach der Gründung am 24. Februar 1898 der ersten Abteilung der Astra im Kreis Bihor, mit Sitz in Beiuş, hat das Zentralkommitee der Gesellschaft entschieden, dass auch die Generalversammlung der Gesellschaft zwischen dem 27–29 August 1898 in Beiuş stattfinden soll, um für ihre national-kulturelle Propaganda in Süd-Bihor Raum zu gewinnen. So wie gewohnt, waren die Tätigkeiten der Generalversammlung mit sonderbaren Feierlichkeiten, wie Konzerten, Theateraufführungen und anderen Veranstaltungen ergänzt. Um der Feierlichkeit des Moments gerecht zu werden, der im Leben der Ortschaft am Schwarzen Kreisch großen Widerhall gefunden hat, haben die Intellektuellen aus Beiuş mit Unterstützung von I. Vulcan und Partenie Cosma die nötigen organisatorischen Schritte eingeleitet. Der Lehrer N. Diamandi hat einen Chor gegründet, der folgende Stücke vorgeführt hat: *Sub fereastra mândrii mele (Unter dem Fenster meiner Liebsten), Mândruliţă de demult (Liebster aus alten Zeiten), Mugur mugurel (Kleine Knospe), Cucule cu pană sură* – Schwarzer Kuckuck (von G. Dima), *Cât e ţara – So weit das Land reicht, Toaca – Das Klopfbrett* (von 1. Vidu), *Marşul cîntăreţilor* – Marsch der Sänger (von C. Porumbescu), *Flori de nufăr - Seerosen, Peneş Curcanul, Olteanca, Departe clopotul sună – Die Glocke läutet in der Ferne, Trecui valea – Ich hab'*

das Tal überquert, Capriciu – Laune (von I. Mureşianu) und *Hora dobrogeană* – Rundtanz von Dobrudscha (von N. Popovici). Das Publikum hat seinen Vorlieben angesichts patriotischer und Volkslieder durch wiederholtes Klatschen Laut gegeben. Es waren auch Musikstücke von ausländischen Komponisten, wie: Haydn, Bizet, Fl. Dumas, Thomas und I. Volksbrenner vorgeführt.[1]

Das Führungskommitee der Abteilung von Beiuş hat in seiner Sitzung vom 27. November 1898 entschlossen, die auf den 8. Januar 1899 geplante Versammlung mit „Feierlichkeiten" – d.h. vor allem musikalisches Programm – „zu verbinden"[2]. An einer Sitzung des Kommitees vom 24. Juni 1900 hat man die Hilfeleistung an die neue Filiale der Abteilung von Beiuş im Dorf Rogoz abgestimmt. Dieses Dorf sollte die Jahresversammlung der Abteilung beherbergen und zur gleichen Zeit auch eine „Feierlichkeit" organisieren, aber – laut Wunsch der Einwohner – davor sollten „Volksaufführungen mit Chor oder Theater" stattfinden, damit „das lebendige Muster in ihren Herzen mit produktiver Kraft aufkeimt"[3]. Die Abteilungsleitung hat die Aufgabe der Vorbereitung der musikalischen und Theateraufführung auf sich genommen[4]. Am 19. August 1900 hat eine Sitzung in Rogoz zum „Zweck der Veranstaltung eines Konzerts mit Theateraufführung verbunden" stattgefunden. In diesem Sinne wurde ein Ortskommitee mit vier Mitgliedern (I. Comşa, Maté Graţian, Eugeniu Venter und Vasile Carţiş) gebildet, dessen Aufgabe die Vorbereitung dieser Feierlichkeit unter angemessenen Umständen war[5]. Der von Alex Thira (Lehrer in Şeitin) geleitete Chor der Jugend aus Beiuş wurde nach Rogoz gebracht, wo er am 2. September 1900 ein Konzert gehalten hat. Es wurden Melodien von Vorobchievici, N. Ştefu *(Uite mamă –Siehe, Mutter)*, G. Şorban *(Mai am un singur dor – Ich habe noch einen einzigen Wunsch)* und Mendelssohn[6]352 *(Al vânătorului bun rămas – Abschied des Jägers)* vorgeführt.

Die Abteilung von Beiuş hatte sicherlich auch „einen Chorführer", für dessen Belohnung schon von 1900 an als freiwillige Gaben bestimmte Summen gesammelt wurden[7]. In der außerordentlichen Sitzung des Kommitees vom 17. Mai 1903 hat man dem Wunsch der Filiale von Ceica zugestimmt, die das Veranstalten „eines Konzerts oder... einer literarischen Manifestation" zum Anlass der Abteilungsversammlung vom 30. August 1903 beabsichtigte. Die Abteilungsleitung hat wieder „ihren Beitrag zum Erfolg der betreffenden Produktion geleistet"[8]. Das Kommitee war auf ernstlichste Weise damit beschäftigt, alles „Mögliche" für die „Verwandlung der Jahresversammlung in ein rumänisches Kulturfest mit künstlerischen Aufführungen*"* zu machen. Sie hat mit Scharfäugigkeit die Bedeutung der Konzerte und Theateraufführungen in der Anziehung

1 Viorel Faur, *75 de ani de la adunarea generală a „Astrei" desfăşurată la Beiuş,* in *Crisia*, Oradea, 1973, S. 313.
2 Archiv der Stadt Sibiu, Fonds „Astra", Dossier 121/1898, Akte 663.
3 *Ibidem*, Dossier 137/1900, Akte 407.
4 *Ibidem*, Dossier 140/1900, Akte 519.
5 Archiv des Gymnasiums „Samuil Vulcan" aus Beiuş (im Weiteren: Arch. „S.V."), Fonds Abteilung der *„Astra"* aus *Beiuş*, *Dossier*. 4/1907, Seite 99.
6 *Familia*, 1900, 36, Nr. 30, S. 371. Es soll auch das Duett *Dulci cântări* – Süße Gesänge (von Mendelssohn), von A. Thira und I. Maiorescu gesungen, vermerkt werden.
7 Arch. „S.V.", Fonds Abteilung der *„Astra"* aus *Beiuş*, (weiterhin: Abt. B.), Dossier 4/1907, Seite 151.
8 Arch. St. Sibiu, F*onds „Astra"*, Dossier 153/1903, Akte 432.

des Publikums in ihre kulturelle Einfluss-Sphäre erkannt[9]. 1905 hat sie sogar im Rahmen der Abteilung die *Rumänische Gesangversammlung „Lira”* gegründet, deren sowohl mit besonderen Schwierigkeiten als auch musterhafter Ausdauer begleitete Geschichte wir in einer separaten Studie behandeln werden, denn diese musikalische Versammlung aus Beiuş hat eine deutliche Rolle in der Kulturvergangenheit der Rumänen im Süden des Kreises gespielt.

Am 4. Juni 1906 hat die Abteilung von Beiuş in der Ortschaft ein Konzert „gegeben”, an dem der Männerchor Musikstücke von C. Porumbescu *(Marşul economilor – Marsch der Sparsamen)* und T. Popovici *(Pe-al nostru steag – Auf unserer Flagge)* gesungen*,* während der „Damenchor” eine Melodie von N. Dinicu *(Dor de sat-Dorfheimweh)* und der gemischte Chor Stücke von G. Dima *(Două inimi – Zwei Herzen)*, G. Musicescu *(Zis-a badea – Der Alte sagte)*, I. Vidu *(Lugojana)* und N. Ştefănescu *(Marşul lui Mihai – Der Marsch von Mihai)* vorgeführt haben. Weiterhin wurden die Romanze *Lăutarul* – Der Geiger (von J. M. Baston) und die Melodie *Porumbiţa* – Die Taube (Quartett; Solo) vorgeführt. Nach dem Konzert wurden in den Pausen zwischen den Tanzen *Căluşerul* und *Bătuta*[10] gespielt. Im Rundschreiben der Abteilung an das Zentralkommitee der „Astra” (vom 15. Juni 1908) hat deren Direktor N. Fabian über Roşia und Mizieş behauptet, dass „sich der Mangel der Anregung zur Chorgründung spürbar gemacht hat, so hat der Abteilungschor in diesen Gemeinden vor dem ganzen Dorf zum ersten Mal gesungen”[11]. In der gemeinsamen Sitzung vom 18. Dezember 1909 des Abteilungskommitees und der Rumänischen Casina aus Beiuş hat man entschlossen, deren Tätigkeiten in der Zukunft „mit Vortragskünsten und womöglich Chor zu begleiten”. Zum selben Zeitpunkt wurde auch eine Kommission gegründet, die sich damit beschäftigen sollte und die folgende Mitglieder zählte: I. Buşiţia, Dr. I. Ciordaş, I. Petra und Dr. C. Nyés[12]. In dem von N. Fabian unterzeichneten Tätigkeitsbericht der Abteilung vom 31. März 1910 steht, dass die Rumänische Casina aus Beiuş das Musikstück *Şezătoarea* – Die Spinnstube von T. Brediceanu[13] vorgeführt hat, Musikstück, das eine sonderbare künstlerische Bemühung beanspruchte. Dieselbe Abteilung berichtete am 26. April 1910, dass „die künstlerischen Produktionen das Publikum tatsächlich anziehen”[14], was auch wahr war. Infolgedessen stieg ihre Zahl je nach Anspruch. Im Laufe des Jahres 1912 – z. B. bis zum 27. Oktober – wurden nur in Beiuş zwei von „je einem küntlerischen, literarischen Abend gefolgten”[15] Konferenzen organisiert. Wir haben Kenntnis vom Konzert vom 28. Januar, das bei der Rumänischen Casina aus Beiuş gehalten, aus „mehreren Terzetten und Quartetten von den berühmtesten Komponisten zusammengestellt” und von I. Buşiţia, Al. Chira und Gh.

---

9 *Ibidem*, Dossier 155/1904, Akte 91.
10 *Familia*, 1906, 42, Nr. 20, S. 238.
11 Arch. St, Sibiu, F*onds Astra*, Dossier 424/1904, Akte 1913.
12 *Ibidem*, Dossier 185/1910, Akte 274.
13 *Ibidem*, Dossier. 424/1910, Akte 455.
14 *Ibidem. Im Protokoll der Sitzung des Kommitees der Abteilung* vom 2. Okt. *1910 wurde entschlossen, dass* „zum Anlass der Versammlung entweder eine literarische oder eine künstlerische Produktion, oder beide stattfinden” (*Ibidem*, Dossier 189/1910, Akte 1305).
15 *Ibidem*, Dossier 203/1912, Akte 1713.

Meze vorgeführt war. Es sollte vermerkt werden, dass auch die von Fr. Hubic gehaltene Konferenz Aus der Geschichte der Musik[16] Teil des Programms war. Für den zweiten, von der Abteilung am 18. Februar 1912 organisierten „literarischen Abend" wurde sogar ein Programmheft gedruckt[17]. Cornelia Buşiţia hat am Klavier die Stücke *Danse roumaine* (von B. Bartók) und *Impromptu* (von F. Chopin) gespielt. Danach wurde von I. Buşiţia, Fr. Hubic und Al. Chira an der Geige ein Fragment von *Figaros Hochzeit* gespielt, Begleitung am Klavier durch C. Buşiţia, sowie *Dans l'oratorio de Iudas Machaabée* (von Haendel). 1913 stellt sich ein ebenso großes Interesse für diesen Aspekt der Abteilungstätigkeit fest. Eine Erklärung dafür finden wir in einem ihrer Dokumente: „Vom Wunsch geleitet, die Intellektuellen mit den Zielen der „Astra" zu befreunden, haben wir auch in diesem Jahr künstlerische Konferenzen und literarische Abende in den Örtlichkeiten der Rumänischen Casina organisiert. Diese waren kostenlos..."[18]. Am 26. Februar wurden von I. Buşiţia, Fr. Hubic und Al. China Terzette von Fr. Schubert und Mendelssohn *(Lieder ohne Worte)* an der Geige gespielt. Im Konzertprogramm erhielten Raum auch Stücke von Mozart *(Menuett)* und Weber (Nationaltanz aus *Preciosa*[19]). Erwähnenswert sind auch die zum Anlass des Konzerts vom 16. März interpretierten Melodien: Lied (von Mendelssohn), *Ave Maria*[20] (von Schubert), *Voglein, An den Frühling* (von Grieg), *Preludii - Vorspiele, Hora* – Rundtanz (von T. Brediceanu; am Klavier von Valeria Ştefănică interpretiert), *Scherzo a capricio* (von Mendelssohn), Lied aus dem *Freischutz* (von Weber) und *Rondo Nr. 9* (von Haydn[21]). Der von derselben Abteilung am 26. Dezember 1913 organisierte literarische Abend umfasste Gesänge (von Victor Ciurdariu, N. Dănilă, C. Neagru und Pavel Teochar gesungen), das Stück *Cântăreţul- Der Sänger* (von Fr. Hubic; am Klavier Valeria Ştefănică), *Buciumul Carpaţilor* – Karpatenhorn (Nationalpotpourris von Gh. A. Dinu; am Klavier V. Ştefănică) und *Le murnure de Ruisseau* (von Sydney Smith[22]). Das Abteilungskommitee hat am 26. April 1914 zusammen mit dem Kommitee der Filiale für den Theaterfonds aus Beiuş und der Versammlung „Lira" ein Konzert organisiert, dessen Inhalt für uns unbekannt ist[23]. Am 2. Mai 1914 haben die oben genannten Kulturakteure an der Veranstaltung eines anderen Konzerts zusammen-gearbeitet, dessen Einkünfte für die rumänischen Journalisten gemeint waren[24]. Aus den oben Vorgestellten wird es klar, dass die Abteilung von Beiuş darum bemüht war, auch diese Form des Kulturlebens, die Musik also, zu verwerten, indem sie einige merkenswerte Äußerungen veranstaltet hat, unter denen die Gründung der Gesangversammlung „Lira" am herausragendsten ist.

Auch die anderen Abteilungen der „Astra" vom Kreis Bihor haben, auch wenn hie und da, ähnliche kulturell-künstlerische Veranstaltungen organisiert. Auch wenn

16 *Ibidem*, Dossier 202/1912, Akte 1442.
17 Eine Fotokopie davon befindet sich im Besitz des Autors.
18 Arch. „S.V.", F. Abt. B., Dossier 4/1907; Arch. St. Sibiu, *Fonds „Astra"*, Dossier 400/1913, Akte 444.
19 *Ibidem*. Es ist die Rede über von I. Buşiţia, Hubic, Chira und G. Meze an der Geige gespielte Quartette.
20 Diese waren von Buşiţia, Hubic und Chira gespielte Terzette.
21 Die Quartette waren von Buşiţia, Hubic, Chira und Meze gespielt *(Ibidem)*.
22 Arch. St. Sibiu, F*onds „Astra"*, Dossier 400/1913, Akte 291.
23 Nur die erste Seite des Programmhefts wurde aufbewahrt. Davon hat auch der Autor eine Fotokopie.
24 Arch. St. Sibiu, F*onds „Astra"*, Dossier 400/1913, Akte 1098.

bescheiden, lohnt es sich, sie wiederzubeleben, denn sie bildeten echte Komponente der geistigen Landschaft der Bevölkerung unserer Dörfer. Der Präsident der Abteilung Marghita berichtete, – in der Sitzung vom 13. Mai 1911 – dass der Zeitpunkt der Gründung der Agentur von der Gemeinde Cheţ „um ein schönes Nationalfest" (am 25. April 1911 in der örtlichen Schule gehalten) bereichert wurde. „Die Antworte wurden – so wie es im Dokument steht – vom örtlichen Chor unter der Leitung des Lehrers Grigorie Görög gegeben", der *„mehrere unserer Volkslieder"*[25] gesungen hat. Der gemischte Chor aus Cheţ wurde auch zur Versammlung aus Popeşti (12. Juni 1911) der Marghita- Abteilung der „Astra"[26] eingeladen. Im von Dr. Dionisie Stoica an derjenigen Versammlung vorgelesenen Bericht wurde die Nötigkeit der Chorgründung „in je mehr Gemeinden" betont. Die Abteilung hat als ihre Aufgabe empfunden „eiligst Anstrengungen in diesem Sinne zu machen"[27]. Am 24. Juli 1912 wurde in der Kommiteesitzung der Abteilung Ceica entschieden, dass an deren am 28. August im Dorf Rogoz gehaltener Jahresversammlung auch ein „Konzert" gegeben wird. Das Programm dieses Konzerts enthielt einen Marsch (vom Orchester gespielt), Volkslieder (von Aurora Lăpuştean und Maria Cosma gesungen), *Lieder aus Bihor* („gesungen von jungen Bauern aus Rolod") und andere Lieder (diesmal von Maria Dragoş und Ana Drăguş gesungen[28]). Bemerkenswert ist die Vorliebe für das Volkslied, sicherer Beweis für die Pflege dieser Musikgattung in den Dörfern aus Bihor. Aus den Berichten der betreffenden Generalversammlung aus Rogoz kommt hervor, dass am Abend tatsächlich „ein Konzert von Nationalgesängen als Wettbewerb unter den Jugendlichen und einer Gruppe von Intellektuellen aus Beiuş stattfand. Anwesend war – laut Bericht – eine gemischte Gruppe von Intellektuellen, beinahe 150 Personen", man erwähnt die Anwesenheit der Dorfbewohner auf unbegründete Weise nicht, obwohl sie vermeintlich mehrheitlich waren. Wenigstens eine Hälfte der Einkünfte ging zum Kulturfonds der Astra-Abteilung von Ceica"[29]. Im nächsten Jahr fand die Generalversammlung der Abteilung am 13. Juli in der Gemeinde Holod statt. „Zu diesem Anlass – so wie in den Berichten über die Arbeiten der Versammlung steht – wurde am Abend als Wettbewerb der Jugendlichen ein Konzert organisiert"[30], das von mehr als 200 Einwohnern und Gästen verfolgt wurde. Hinsichtlich der musikalischen Beschäftigungen der Abteilung von Tinca verfügen wir über noch weniger Angaben. Deren Tätigkeitsbericht vom Jahre 1912 erwähnt die Veranstaltung eines Kunstabends in Husasău, wozu auch der „Bauerchor", von Dr. Teodor Ristin geleitet, beigetragen hat.

Die Bihor-Abteilungen der „Astra" haben – so wie es aus der bearbeiteten Dokumentation hervorkommt – ins Programm ihrer musikalischen Äußerungen die Ermutigung der Gründung von Dorfchören einbeschlossen, deren Repertoire vor allem aus Volks- und Nationalliedern bestand. Diese wurden von der örtlichen Bevölkerung

25 *Ibidem*, Dossier 193/1911, Akte 974.
26 *Ibidem*, Dossier 194/1911, Akte 1058. Der Chor hatte 30 Mitglieder und wurde 1909 gegründet (*Ibidem*, Dossier 424/1912, Akte 430).
27 *Ibidem*.
28 *Ibidem*, Dossier 202/1912, Akte 1250.
29 *Ibidem*, Dossier 425/1913, Akte 215.
30 *Ibidem*.

rezipiert. Man hat die zugänglichsten Mittel für die Pflege der volkstümlichen und patriotischen musikalischen Schöpfung benutzt. Zur selben Zeit wurde den Dorfbewohnern auch der Zugang zu den organisierten Formen des Musiklebens versichert.

Bibliografie generală

Viorel Faur, 75 de ani de la adunarea generală a „Astrei" desfăşurată la Beiuş, in Crisia, Oradea, 1973.
Archiv der Stadt Sibiu, Fonds „Astra", Dossier 121/1898, Akte 663.
Archiv des Gymnasiums „Samuil Vulcan" aus Beiuş (im Weiteren: Arch. „S.V."), Fonds Abteilung der „Astra" aus Beiuş, Dossier. 4/1907.
Familia, 1900, 36, Nr. 30.
Arch. „S.V.", Fonds Abteilung der „Astra" aus Beiuş, (weiterhin: Abt. B.), Dossier 4/1907.
Arch. St. Sibiu, Fonds „Astra", Dossier 153/1903, Akte 432.
Familia, 1906, 42, Nr. 20.
Arch. „S.V.", F. Abt. B., Dossier 4/1907; Arch. St. Sibiu, Fonds „Astra", Dossier 400/1913, Akte 444.

DEVELOPING DIGITAL COMPETENCE. AN ESSENTIAL SKILL IN REMOTE LEARNING

Alexandra GALBIN
Postdoctoral Researcher, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi

Abstract: The paper brings into discussion the importance of digital competence in education. Since the pandemic caused by the virus SARS-CoV-2, the need of doing online education has become essential for remote learning. It is widely known that online education provides opportunities for children, and it allows them to have access to more information. Within this new context, the situation shows us obvious gaps in education. Many children without appropriate devices weren't able to participate on lessons, parents were overwhelmed, and a lot of teachers faced different challenges: how to adapt the curriculum, how to create interactive interactions and ensuring daily wellness, how to motivate children to participate, how to keep in touch with vulnerable children. The paper presents the results of four in-depth interviews with students from Iasi County, conducted in September 2020. Finally, the paper emphasizes the importance of developing digital competence, taking into consideration some actions to improve the remote learning experience, including families, children and school staff, providing thus a quality inclusive education.

Keywords: digital competence, remote learning, inclusive education

Introduction

This paper presents the importance of developing digital competence, as essential skill in remote learning. Since the situation generated by Covid-19 many schools were forced to move all classes in online system. This new context led to many worries, stress and uncertainty, emphasizing the fragility of the educational system (UNICEF, 2020a). The teachers had to rethink their teaching methods, learning how to work on online platforms, testing the appropriate tools that can convey the real meaning of the information and also how to get a way to influence the students to get involved. Many teachers are used with the traditional methods for teaching and learning and the online education wasn't considered an option (World Vision, 2020). In addition to online challenges we need to be aware that online school doesn't provide equal access for all children, each child has the right to participate (Lansdown, 2010), schools are dealing with children without devices, caused by the socio-economic status (World Vision, 2020), with parents that are overwhelmed, some of them working from home, disrupting children's learning environment (Mountney, 2009). Taking these facts into consideration, the paper brings into discussion the importance of digital competence in order to facilitate the remote learning (North, Hickam & Santen, 2020). The question that arises doesn't take into consideration how to survive in this period, but how teachers can thrive from these experiences (Lemov, 2020; McArthur-Blair & Cockell, 2018), how to develop more their resilient abilities (Hunter, 2001; Masten, 2014), connecting with children (Serravallo, 2020). Finally, the paper ends with some actions

that teachers can take into consideration regarding the developing of digital competence aiming for a quality inclusive education.

Digital Competence and the Remote Learning Implications

Digital competence has various definitions and it reflects a multi-faceted concept that exists at the convergence of multiple disciplines as media studies, education, information sciences, information systems and communication studies (Vieru, 2015). In the educational system, digital competence can be defined as the teachers' experience in using the "information and communication technology in a professional context with good pedagogical-didactical judgment and the awareness of its implications for learning strategies" (Krumsvik, 2011, pp. 44-45). Also, digital competence refers to "the ability to explore and face new technological situations in a flexible way, to analyze, select and critically evaluate date and information, to exploit technological potentials to represent and solve problems and build shared and collaborative knowledge, while fostering awareness of one's own personal responsibilities and respect of reciprocal rights/obligations" (Calvani et al., 2008). In this digitized society, digital competence may also represents "a set of knowledge, skills, attitudes (thus including abilities, strategies, values and awareness) that are required when using IT and digital media to perform tasks, solve problems, communicate, manage information, collaborate, create and share content, and build knowledge effectively, efficiently, appropriately, critically, creatively, autonomously, flexibly, ethically, reflectively for work, leisure, participation, learning, socializing, consuming, and empowerment" (Ferrari, 2012, p.3). This complex definition covers more than it seems, including a critical way of thinking as well (Vieru, 2015). The dimensions of digital competence may be understood easier, analyzing the image below.

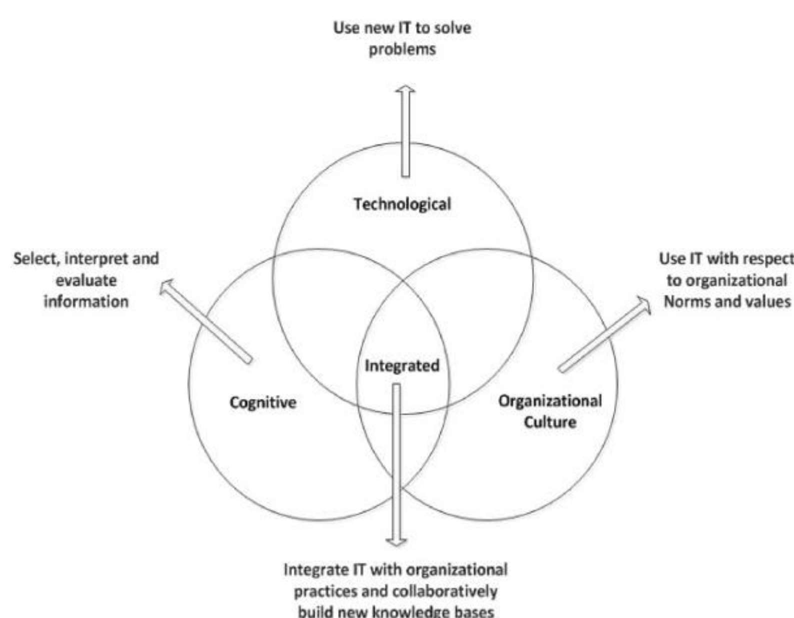

Fig. 1 Digital competence key dimensions (Vieru, 2015, adapted from Calvani et al., 2008)

Based on Calvani et al.'s (2008) digital competence framework, Vieru (2015) proposes a theoretical model for assessing the digital competence in the organizational context. "The model (fig.1) is based on three dimensions and on their integration (the fourth dimension). The first dimension, the technological dimension is the capacity to deal with work-related tasks by using new or existing IT in an effective and efficient manner, the cognitive dimension refers to be able to read, select, interpret and evaluation information, the organizational culture dimension is being able to interact with other individuals collaboratively, using available IT in compliance with organizational norms and values" (Vieru, 2015, p. 6718). Finally, the fourth dimension represents integration between the three dimensions and invites to a new knowledge bases. Further, the definition of the digital competence proposed "consists in the ability to adopt and use new or existing information technology to analyze, select and critically evaluate digital information in order to investigate and solve work-related problems and develop a collaborative knowledge body while engaging in organizational practices within a specific organizational context" (Vieru, 2015, p. 6718). Taking into account this conceptual model (fig.1) the term competence is performance-based, includes knowledge, skills, attitudes that can be improved with other experiences (Vieru, 2015). In this line, how digital competence can be developed in order to improve the remote learning?

As we known the remote learning is defined as the distance education offered to students without the usual face-to-face contact with a teacher in the classroom (UNICEF, 2020a). The remote learning experience brings out several advantages but also disadvantages. It depends of course on the perspective from which we look at things. Taking into account the online classes, teachers have the opportunity to develop more their digital competences, a change to put some new skills in their basket. For many teachers, teaching completely online is the first time, so teachers need support, guidance, encouragement as well (Morgan, 2020). Besides this, the classes are so different, for each one the teacher needs to know how to apply the information, how to deliver the message, how to motivate the children to get involved. There is a lack of technological skills, insufficiently developed, especially for teachers who didn't use the online resources before pandemic (Lynch, 2020). These facts represent some of the obstacles in the remote learning of the students. Certainly, this is a challenge for teachers in order to create virtual classrooms that allow children to feel supported, understood in this process of collaborative learning (Duncan & Young, 2009). Creating interesting virtual classrooms requests a very good organization, time management, flexibility, openness for feedback, but most important planning the curriculum and the resources (Serravallo, 2020). The role of teachers is essential in this process. The attitude regarding the online teaching and learning is reflecting in students' motivation and interest to study. The question derived from these challenges is how teachers can help students, considering the fact that teachers themselves are dealing with stress, anxiety and uncertainty (Lemov, 2020).

Challenges of doing online education in Romania

The pandemic has amplified the factors of social exclusion: low income, unemployment, poor health, social capital, housing and education (UNICEF, 2020a). According to a study conducted in Romania by UNICEF (2020a) regarding the impact of Covid-19, in order to reduce the consequences, in this period the most affected are children that: are living in poverty, children at risk of neglect, violence, abuse, children that are living in overcrowded housing, and their parents are living abroad. Another study organized by World Vision Romania (2020), regarding the well-being of children from rural area, present us the children participation to education in the emergency period: 59% participated in online classes, 30% didn't participated, but send their homework, 16% did they homework, but they didn't succeeded to send it, 4% didn't participated in any way, 1% didn't wanted to connect. Also, 7,4 % didn't have a device to participate in online lessons, 46,1% used their smartphone, 9, 5% used their laptop, 6,4% used computer, 5,2 % used their iPad, 30% communicated on WhatsApp and messenger. The participants of this quantitative study were 1769 parents with children between 6-18 years old, from 7 counties of Romania. Regarding the beginning of the 2020-2021 school year the teachers and the students faced with uncertainty, with unclear actions and activities. In September 2020, the Order 5487/1494/2020 regarding the approval of the measures for organizing the activity within the educational units/ institutions in conditions of epidemiological safety for the prevention of diseases with SARS-CoV-2 virus, elaborated there scenarios for reopening the schools in compliance with and application of all health protection rules. The first scenario took into consideration the daily participation (face to face) of all preschoolers and students in schools. The second involved the daily participation (face to face) of all preschoolers and students in primary education, the students from VIII and XII grades respectively partial return (by rotation at one, two weeks) of the students from other middle and high school classes. The third scenario considered the participation of all preschoolers and students in online activities lessons. So, at the beginning of the 2020-2021 school year a number of 12610 public schools opted for the first scenario, 4892 for the second scenario, and 238 units for the third scenario. There were also, seven units that carried out the activities in mixed scenarios, the second and the third scenario (Order 5487/1494/2020). This way of doing activities lasted around two months. In November 2020, all the schools transferred their activities in online system, due to the increased of number of cases (Order 5972/2020). As we can see from these facts, there was a need to accelerate the transfer of information in online system and many teachers were unprepared (World Vision, 2020).

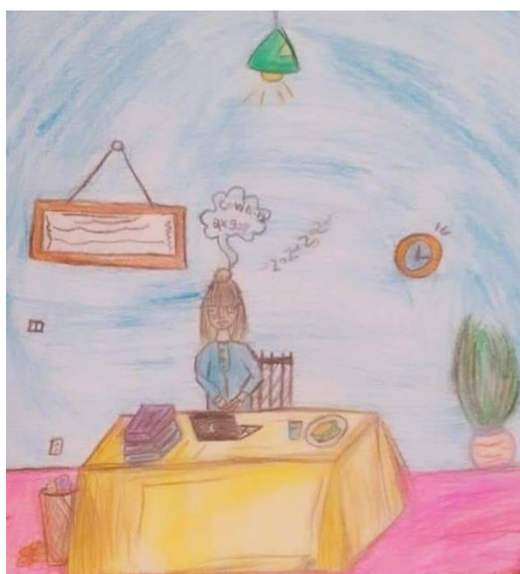
Strategies for developing digital competence

Taking into account the micro research conducted in September 2020 with four students (aged between 13 and 14 years old) from Iasi County, their perspectives regarding the remote learning bring out anxiety, stress, and a lot of misunderstandings. There is a call for improving digital competences, fact that will contribute to the

student's motivation, their self-esteem and of course to the change of their perspective. Almost all the students use a negative language regarding remote learning. The interviews took place face to face, respecting the safety measures. All participants drew on a sheet their vision regarding online school, and the discussions were conducted around their representations. Rethinking the curriculum, practicing appreciative language, and support the students to practice independent learning, constitutes strategies for improving digital competence.

Rethinking the curriculum

How curriculum is organized and exposed to children influence a lot their understanding, the capacity to reflect, but also their state of mind. Presenting information in online environment to classes it is a real challenge. Children are different, with different needs, with different capacities to understand and to put into practice the information received (Mountney, 2009). There are so different subjects to learn and here the teacher needs a lot of imagination and creativity, but also flexibility. As Valentina says below, topics that require more rational thinking aren't easy to put into an attractive context. Teacher needs to adapt the information according to each level of the students.

"In this imagine is our teacher, she is preparing to explain us the lessons. She is alone in our class. The maths isn't easy to explain online, especially because we are at different levels. We don't really understand it's hard to stay focused all the time". Valentina, 14 years old

The first step for teachers according to Serravallo (2020) is to choose the platform. Children need clear guidance, rules, and information that are easy to be followed and understood. The platform used help teachers to stay into connect with students, to figure it out how to organize and how to store the materials. Also, teachers can split into groups the class, to present more videos, to make themselves videos with materials, to present more the information using games. In this process inviting students to give feedback is relevant. Feedbacks always direct the need of improving or develop

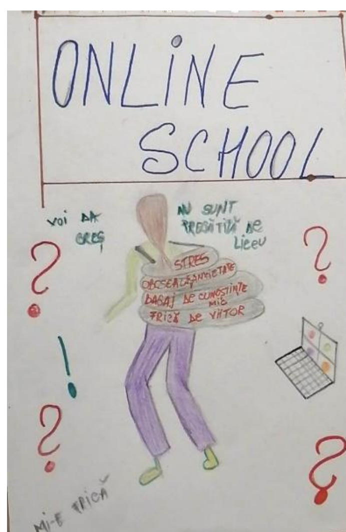
more some ideas. Of course, this process requires a very good time management, because online teaching takes more hours the physical teaching.

"In these situations, we rely very much on our teachers. This year we will have the final exam in order to continue our studies to the high school. We have difficulty understanding the curriculum, so our teacher spends a lot of times to explain us again and again." Alexandru, 13 years old,

As Alexandru states, how teachers adapt the information influence the way of understanding it. The role of teachers in the process of remote learning is very important, and how teachers will succeed to connect with students beyond the screen will be reflected in children's results.

Appreciative Language

In the process of education, how teachers use language is very important. Words can lead to encouragement, hope, aspirations, but also have the power to spread distrust, to shatter dreams, to discourage. The words have a significantly impact, and in online context the anxiety is more present. The teachers no longer have the control and the power to see what is beyond the rooms, especially if they are closed. As we see in the image below, Ionela is using a negative language regarding her future: *"I will fail, I am not prepared for high school, I am scared..."* In this context, the teacher has an important role to change the perspective of the children regarding their power. Using an appreciative language may transform the fear into courage, to dare, to act, to dream.

"I will fail, I am not prepared for high school, I am scared..."Ionela, 14 years old

Taking into account the third dimension of digital competence, the organizational culture, the ability to interact with other individuals collaboratively (Vieru, 2015), practicing an appreciative language may be a strategy to engage more the students, to "build strong relationships with and between students" (Serravallo, 2020, p. 3). "Building trust, knowing students, doing all in a culturally responsive is a crucial foundation to helping children to engage and work toward academic goals, even if they are in a classroom or online together (Hammond, 2014). A lot of research demonstrated

that positive culture is correlated with successfully moving their classrooms online (Hoffman, Brackett & Levy, 2020; Greenberg, 2020). Using an appreciative language leads to inclusion "online learning is most effective when everyone belongs" (Krause, 2020), and transmits empathy. The teachers as leaders have the capacity to influence the wellbeing of the students. Taking into account the appreciative approach and its principles, appreciative language is correlated with the appreciative beliefs of the leaders. The appreciative beliefs impact how teachers lead (McArthur-Blair & Cockell, 2018). "Believing in an appreciative approach as a way of being and doing influences people to focus on what is working well" (McArthur-Blair & Cockell, 2018, p. 35). From my point of view, this practice represents a strategy that has a significant power on digital competence of the teachers, reflecting also in the results of remote learning. Using an appreciative language in their work, teachers can bring closer students in order to have more success in online context.

Supporting students to practice independent learning

Doing online education emphasizes of course inequality; many children aren't able to participate due the fact that they are missing resources and they are coming from vulnerable families where education isn't promoted as a value.

"Children are stressed doing online school, some of them are getting involved, others not, and unfortunately some children don't have deceives and they aren't able to participate. Besides this, we weren't used to learning on our own; we need more support from parents…" Denis, 13 years old

Remote learning generates stress on children's lives and the way teacher manages the reaction of children influence their wellbeing. In this process, the role of the parents stands out even more. Teachers need the involvement of parents, to support and encourage children to practice independent learning (Mountney, 2009). As a practice, teachers can invite students to remind of their individual goals and right it on a paper and then present is to the whole group (Serravallo, 2020). "The key is to ensure that every student has what they need to be successful" and teachers need "to be flexible and nimble with supporting student work at home" (Serravallo, 2020, p.87). Taking into account the fourth dimension of digital competence model (Vieru, 2015) that invites to new knowledge bases, supporting students to practice independent learning can lead to develop more their capacity of resilience and their autonomy.

Conclusions and discussion

Remote learning isn't a thriving experience from students' perspective. Students are dealing with anxiety, with fear regarding their future, with misunderstandings. Students are aware about the important role of the teachers. In many cases, teachers don't have all the instruments useful for teaching, to motivate children to participate, or to give a chance for each child to participate (UNICEF, 2020b). This paper set out to emphasize the importance of developing digital competence, in order to impact the remote learning (Krumsvik, 2008; Krumsvik, 2014). Rethinking the curriculum, using an

appreciative language, supporting children to practice independent learning with a more parental engagement are presented as strategies that teachers could use to improve their digital competence. The paper has of course limits, and opens further research that can explore more the perspective of children, involving also teachers and parents to express their experiences and challenges regarding the online education.

Acknowledgement:

This work was co-funded by the European Social Fund, through Operational Programme Human Capital 2014-2020, project number POCU/380/6/13/123623, project title <<PhD Students and Postdoctoral Researchers Prepared for the Labour Market!

References

Calvani, A., Cartelli, A., Fini, A., & Ranieri, M. (2008). Models and instruments for assessing digital competence at school. *Journal of E-Learning and Knowledge Society*, 4(3), 183–193.

Duncan, H. E., & Young, S. (2009). Online pedagogy and practice: Challenges and strategies. *The Researcher*, 22 (1), 17-32.

Ferrari, A. (2012). *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks, European Commission JRC Technical Reports*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Greenberg, B. (2020). What we've learned from Distance Learning, and What it means for the future*". Education Next*. June 2, https://www.educationnext.org/what-weve-learned-from-distance-learning-what-it-means-for-future-improving-online-education/

Hammond, Z., L. (2014). *Culturally Responsive and the brain: Promoting Authentic Engagement and Rigor Among Culturally and Linguistically Diverse Studen*ts. Thousand Oaks, CA: Corwin.

Hoffman, J., Brackett, M., & Levy, S. (2020). How to Foster a Positive School Climate in a Virtual World, *EdSurge*, May 21, https://www.edsurge.com/news/2020-05-21-how-to-foster-a-positive-school-climate-in-a-virtual-world

Hunter, A. J. (2001). What Is Resilience? *Contemporary Psychology: AP A Review of Books*, *46*(4), 420–422.

Joint Order of the Minister of Education and Research and the Minister of Health no. 5487/1494 September first 2020, *for the approval of the measures for organizing the activity within the educational units/institutions in epidemiological safety conditions for the prevention of SARS-CoV-2 virus diseases*.

Krause, K. (2020). "Emotionally Connected Learning it Possible Online. Start with relationships, *EdSurge*, July 14, https://www.edsurge.com/news/2020-07-14-emotionally-connected-learning-is-possible-online-start-with-relationships

Order No. 5972/2020 of 8 November 2020 *for the suspension of activities that involve the physical presence of preschoolers and students in pre-university educational units,* Minister of Education and Research.

Krumsvik, R. (2008). Situated learning and digital competence. *Education and Information Technology*, 4(13), 279–290. doi:10.1007/s10639-008-9069-5

Krumsvik, R. J. (2011). Digital competence in Norwegian teacher education and schools. *Hogre utbildning*, 1 (1), 39–51.

Krumsvik, R. J. (2014). Teacher educators' digital competence, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 58:3, 269-280, DOI: 10.1080/00313831.2012.726273

Lansdown, G. (2010). The realisation of children's participation: progress and challenges. In B., Percy-Smith & N. Thomas (Eds.), *A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice*, pp-11-23, Routledge, London.

Lemov, D. (2020). *Teaching in the online classroom, Surviving and thriving in the new normal*, Jossey-Bass.

Lynch, M. (2020). E-Learning during a global pandemic. *Asian Journal of Distance Education, 15*(1), 189-195. https://doi.org/10.5281/zenodo.3881785.

Masten, A. S. (2014). Global Perspectives on Resilience in Children and Youth. *Child Development*, *85*(1), 6–20.

McArthur-Blair, J., & Cockell, J. (2018). *Building Resilience with Appreciative Inquiry. A Leadership Journey through Hope, Despair, and Forgiveness*, Berrett-Koehler Publishers.

Morgan, H. (2020). Best Practices for Implementing Remote Learning during a Pandemic, *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 93:3, 135-141, DOI: 10.1080/00098655.2020.1751480.

Mountney, R. (2009). *Learning without schools. Home education*. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia.

North, R., Vitto, C., Hickam, G., Santen, S. (2020). Remote learning in time of Covid-19, *AEM Education and Training Resources, 4 (3), pp.230-283.*

Serravallo, J. (2020). *Connecting with students online. Strategies for remote teaching and learning*, Heinemann, Portsmouth, NH.

UNICEF. (2020a). *Quick assessment of the situation of children and families, with a focus on vulnerable categories, in the context of the Covid-19 Epidemic in Romania*, Bucharest 2020.

UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia (2020b). *Creating resilient education systems in the context of the Covid-19 pandemic: Considerations for decision makers at the national, local and school levels*.

Vieru, D. (2015). "Towards a multi-dimensional model of digital competence in small and mediumsized enterprises". In M. Khosrow-Pour, (Ed.), *Encyclopedia of Information Science and Technology*, 3rd edition, Hershey, USA, 6715-6725.

World Vision Romania. (2020). *Child wellbeing from rural area during the pandemic* (Research conducted during May- June 2020), https://romania.ureport.in/opinion/1667/.

THE MUTATIONS OF THE TRADITIONAL DRAMATIC PHENOMENON

Mariana COCIERU
PhD, Senior Scientific Researcher, Romanian Philology Institute „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Ministry of Education, Culture and Research of the Republic of Moldova

Abstract: In the present approach, the author refers to the emergence and stages of evolution of popular theater representations as ethno social landmarks of manifesting the traditional culture, with the reflection of the mutations that occurred along the way. Reflecting on the traditional rural culture, we observe that it based on a ritualistic social behavior, dictates by the observance of unwritten conventions, was perpetuated and respected by the community. The identification and documentation of customary precepts motivates the circulation of several opinions regarding the genesis and evolution of the popular theater itself, to which the author will refer within the study. It is true that the performance of popular customs in antiquity with the use of ritual disguise or disguise, on the one hand, was due to the need for mask-wearers to fulfill the spiritual connection with the divine supernatural forces, with the ancestors and ancestors of the nation, with the totemic beings of the village glass. , and on the other hand, followed the apotropaic function of magical protection against the evil actions of the evil spirits, which, according to the traditional mentality, suppress and perpetuate the human existence. During the ancient period, the performances of the theatrical performances marked by the customary importance of the mask, through which it believed that the transcendence from the profane chronotope to the sacred one, considered recurrent and recoverable, takes place. With the passing of years, there are essential changes in the collective mind of the people. As a consequence the magical transfiguration evolves into the playful one, then into the dramatic one, attested in the folkloric theater representations where both the ceremonial act and the spectacular / entertainment aspect, the family customs and calendar, resulting in the desalination of the ritual mask.

Keywords: folkloric theater, traditional culture, mask, ethno social phenomenon, evolution, mutation, precepts.

Geneza și dezvoltarea diacronică a reprezentațiilor de teatru popular ca fenomene etnosociale de afirmare a culturii tradiționale de tip rural au generat în rândul cercetătorilor preocupați de acest subiect o serie de ipoteze privind constituirea și consolidarea acestor manifestări în timp. Având în discuție definirea conceptului de teatru folcloric, etnologul Vasile Adăscăliței recurge nemijlocit la vârsta milenară a unor forme de artă dramatică comparându-le, totodată, cu prezența unor practici similare în cultura tradițională a altor popoare. Investigațiile efectuate scot în evidență etapele de evoluție ale reprezentațiilor dramatice, pătrunderea și asimilarea elementelor noi, preluate de-a lungul timpului sub incidența factorilor social-istorici.

Corelând conceptul cu actualitatea, cercetătorul fenomenului dramatic semnalează preponderent valoarea lui distractiv-educativă, susținând și ipoteza conform căreia teatrul popular, drept manifestare colectivă, a cunoscut la origini niște valențe magice, subordonate cultului, care, odată cu mutațiile social-istorice din mediul folcloric, au suferit modificări privind perceperea sacră a fenomenului. Perspectiva ritualică a dramaturgiei folclorice este susținută de conservarea unor reminiscențe arhaice: „ce altă explicație ar putea primi amănuntul că teatrul folcloric are caracter

ocazional, adică se practică numai la anumite sărbători din an, intră în practicile masculine (prezența femeilor fiind semnalată numai în piesele și în variantele de dată cu totul recentă, probabil pentru că în religiile autohtone străvechi, preoții se recrutau numai dintre bărbați), decât doar cea sugerată de una dintre cele mai vechi – poate chiar prima – etape cunoscute de dramaturgia populară în dezvoltarea sa? În același sens pledează și o parte însemnată a repertoriului teatrului folcloric, unde învelișul cultic – sau măcar tenta de această factură – este prezent" [1, p. 20].

Cea mai veche formă de concretizare a elementelor de teatru popular, potrivit etnologului Romulus Vulcănescu, ține de tradiția deghizării/mascării ritualice, măștile populare fiind considerate argumente esențiale „printre «izvoarele istorice nescrise» de ordin mitologic ale culturii populare române" [2, p. 8]. Evoluția mascării ritualice urmează un îndelungat traseu, de la camuflare la deghizarea cu mască-costum, apoi la travestirea prin implicarea altor instrumente culturale de tipul măștilor (măștile reductive: masca glugă, de cap, de față/obrăzare, maschetele) și în ultimă instanță la transfigurare, când are loc depersonalizarea actantului purtător de mască, reuniunea lui spirituală cu personajul în care s-a travestit. Dacă în ritologia primitivă masca avea efectul transcenderii într-un timp și spațiu solicitat (exemplul șamanilor/ vrăjitorilor/ solomonarilor), realizând o transfigurare mitică, treptat, sub influența noilor factori istorici, de dezvoltare socială, culturală, aceasta suferă mutații esențiale în mentalitatea colectivă, obținând o conotație ludică, desacralizată. Forma evoluată a transfigurării, menționează etnologul Romulus Vulcănescu, este cea dramatică, întâlnită în componentele teatrului folcloric, unde pe lângă actul ceremonial, se manifestă preponderent aspectul spectacular al jocurilor actuale cu măști, iar dispoziția psihologică a artistului amator (actant al reprezentației dramatice) se transmite publicului receptor [2, p. 15]. Realizând o investigație etnologică a obiceiurilor cu măști, cercetătorul surprinde în mască un „instrument cultural", care detașează umanul de lumea animală și ajută omului la schimbarea mediului social în unul cultural: „aceste instrumente culturale de integrare și dezintegrare a omului primitiv și apoi evoluat în mediul ambiant (natural sau social), de apărare și atac (real sau fictiv), s-au transmis din cultura primitivă în cultura populară sub aspectul unor moșteniri directe, <...> indirecte și succedanee" [2, p. 16].

Mostrele care au supraviețuit la ora actuală în mediul folcloric se raportează la perioade istorice nu prea îndepărtate de contemporaneitate, doar că semnificația și simbolistica social-culturală a acestora e cu totul alta în comparație cu funcționalitatea lor în perioada ritologiei primitive. Cu toate acestea, în unele zone etnografice (Bucovina, Moldova, Dobrogea, Bugeac) se observă o prezență considerabilă a mascaților care, „nu sunt motivați în apariția lor pe ulițele satelor doar de aspectul ludic al momentului sărbătoresc, ci și de convingerea conform «legii pământului», ca omul va putea dobândi mult belșug și noroc în toate în anul viitor", iar măștile, deși „golite de simbolismul lor ancestral", poartă „refularea unor energii acumulate timp de un an, care acum, sub ascunzișul măștilor pot fi redate mult mai lesnicios decât în cotidian" [3, p. 32]. Majoritatea cercetătorilor fenomenului mascatului ritualic întrevăd în aspectul

contemporan al măștilor reminiscențe ale măștilor mitologice, sacre, arhaice, purtătoare ale unor „străvechi forme de cult” [3, p. 32], iar în reprezentațiile teatrale „fapte de cultură tradițională <...> infuzate de această căutare a sacrului, în încercarea de protecție sacră, de consacrare a pământului, a casei, a ființei, a comunității etc.” [4, p. 14]. Or această sacralitate, obținută în cadrul umblatului din casa în casă, pentru a ura și felicita gazdele utilizând magia cuvântului, „capătă identitate și dobândește putere numai atunci când se asociază cu un eveniment sau o persoană care poate media accesul la sacru și se poate implica în dominarea puterilor cosmice, în sacralizarea lumii” [5, p. 11]. Justificarea vine și din faptul că la acest act ritualic erau primiți doar cei de sex masculin, inițiați (*intrați în horă*), curați cu duhul și trupul (ex.: călușarii, confreriile de flăcăi colindători, urători).

Referindu-se la originea preistorică a manifestărilor artistice tradiționale cu caracter dramatic, Ovidiu Bârlea va sublinia că cel mai vechi tip de colindat e cel cu măști, în care performerii, potrivit etnologului, realizează prin intermediul măștilor ritualuri magice active. Cea mai arhaică formă este considerată reprezentația cu mască zoomorfă, utilizată în scopul perpetuării fertilității pământului, vegetației, fecundității, sănătății etc., având și valențe ritualice agrare, pastorale sau cinegetice. Scenariul jucat e simplu, ancestral: „zeul era jertfit, corpul lui infuzat în pământ în felurite forme, ceremonie însoțită de bocirea festivă și cât mai dramatică a zeului, după care avea loc învierea lui din aceste *membra disjecta*, spre bucuria enormă a colectivității, căci învierea lui asigura implicit învierea naturii, îndeosebi a vegetației” [6, p. 271]. Treptat, perceperea semnificației ritualice a evoluat în mentalitatea tradițională, obținând și funcție apotropaică, de izgonire a duhurilor rele, de curățire și vindecare a celor colindați, precum și a locuințelor acestora, a vetrei satului în genere. Scenarii asemănătoare prezintă și colindatul cu măști antropomorfe. Bunăoară, în localitatea Cartal, raionul Reni, regiunea Odessa, colindatul cu măști antropomorfe *Moșii* are la bază, pe de o parte prin cultul moșilor și strămoșilor cinstirea celor plecați în „lumea de dincolo”, divinizarea lor, iar pe de altă parte, prin lovirea bâtelor de către arcașii însoțitori ai *Moșilor* – protecția împotriva forțelor maligne, iar prin sunarea clopotelor și tălăncilor care atârnă la brâul purtătorilor de mască – speriatul și alungarea spiritelor rele.

Cercetătorii fenomenului teatrului popular recunosc că a distinge cu exactitate cadrul de performare a acestor forme dramatice tradiționale e cu atât mai dificil de realizat, cu cât sărbătorirea acestora se deosebește de la o localitate la alta. Bunăoară consemnăm reprezentații dramatice cu măști nu doar la Anul Nou, ci și la Crăciun, pe alocuri la Bobotează, în cadrul unor prilejuri folclorice ocazionale, cum ar fi nunta, șezătoarea, jocuri de copii, ritualuri magice de descântare, sărbători câmpenești, sărbători calendaristice. Drept exemplu ne servesc constantele ritual-dramatice ale obiceiurilor de primăvară, vară: *Lăzărelul*, *Caloianul, Paparuda*, *Drăgaica*, unde consemnăm prezența travestitului, a măștilor și a jocului înscenat. În acest context tradițional se înscriu înscenările improvizate cu caracter nupțial de sărbătoarea Rusaliilor în performarea actanților-femei, obiceiul fiind numit de către localnicii satului

Sofia, raionul Drochia: „Pe nalbă” sau „Pe verde”, iar în satul Baraboi, raionul Dondușeni – „Maiul femeilor”, celebrat la 14 mai după încheierea lucrărilor de primăvară în câmp. De o valoare considerabilă pentru cercetătorii fenomenului în cauză sunt nu atât textele acestor reprezentații, care de cele mai multe ori sunt rudimentare, superficiale, neavând o substanță bine închegată, ci elementele tradiționale care se transmit din generație în generație, păstrând coloritul etnocultural, etnografic și etnologic specific zonei în care își urmează traseul evolutiv, drept marcă concludentă a păstrării identității românești.

Pentru a reconstitui „rânduiala/obiceiul pământului” privind organizarea cetelor de actanți în spectacolele folclorice cu măști se cer amintite câteva momente importante din reglementarea socio-normativă a societății tradiționale de tip rural. Cultura tradițională de tip rural ilustrează un comportament social ritualic, dictat de respectarea unor legi nescrise, perpetuate și respectate de comunitate în funcție de gradul relațional cu forțele divine, cu reprezentanții tereștri ai divinității, cu căpeteniile satului (și aici ne referim la existența odinioară a *sfatului oamenilor bătrâni și buni*, la funcționalitatea *cetei de flăcăi*), cu membrii diverselor confrerii profesionale, de vârstă, sex, rudenie etc. Și la ora actuală în unele sate, izolate de ceea ce am numi noi urbanizare intensă și excesivă, putem constata prezența unor precepte cutumiare de tip arhaic, pe care le respectă comunitatea, mai ales dacă avem în vedere momentele importante ale ritualurilor existențiale, manifestările legate de ciclul agrar, de marile sărbători calendaristice, unde întâlnim în calitate de actori un singur individ (în cazul practicării descântecului) sau chiar o întreagă comunitate care e și actor și receptor al fenomenului spectacular. Mai mult decât atât, reminiscențe ritualice constatăm și în alte aspecte ale performării reprezentațiilor de teatru popular propriu-zis, bunăoară în respectarea cadrului temporal de executare, în confecționarea și mânuirea recuzitei în scop apotropaic, în travestirea cutumiară în personaje mitice, menite a îmbuna și a alunga forțele maligne, în obligațiunea de a juca reprezentația dramatică în fiecare gospodărie pentru trasarea spațiului sacramental al vetrei satului, precum și în continuitatea tradiției de executare a primului spectacol în centrul satului, lângă o fântână, pe un deal (a se vedea *Jocul Moșilor* în localitatea Cartal, Reni, Ucraina), în fața celor mai în vârstă reprezentanți ai comunității, sfatul satului (azi în fața căpeteniei administrației publice locale) etc.

Identificarea și documentarea preceptelor cutumiare motivează punerea în circulație a mai multor opinii privind geneza și evoluția reprezentațiilor de teatru popular. Prima opinie cu referire la apariția formelor de artă dramatică se concentrează în jurul ritualurilor arhaice moștenite de la strămoșii noștri geto-daci cu privire la cinegetică, pescuit, luptă, unde mimarea prealabilă a înfrângerii adversarului dicta nemijlocit un vânat de succes, o victorie reală asupra inamicului. Elemente teatrale conțineau atât procesiunile religioase consacrate zeităților autohtone (Zamolxe, zeul suprem al dacilor), cât și cele sociale, reprezentate prin riturile existențiale de trecere, bogate în atâtea nuclee dramatice care au contribuit la dezvoltarea dramaturgiei populare românești.

Altă opinie vizează circulația și împrumutul de forme. În cazul de față, specialiștii invocă preluarea elementelor teatrale antice din cultura elenă și romană, și aici se referă la evoluțiile secundare din cultul dionisiac sau bacchic, precum și la moștenirea unor elemente din luptele violente și sângeroase ale gladiatorilor din amfiteatrele Romei Antice. Concludente în acest sens ni se par consemnările cercetătorilor în lucrarea *Istoria teatrului în România*: „mascarea magică în jocul călușarilor, travestirile animaliere în jocul caprei, priveghiul cu măști din Munții Vrancei sunt forme evoluate ale unor spectacole primitive cu origini străvechi din ținuturile carpato-dunărene" [7, p. 40].

Marea diversitate a formelor de teatru popular ne obligă la o grupare tipologică a acestora. O sugestie importantă în acest sens ne oferă studiul profesorului Vasile Adăscăliței, *Teatrul popular de Anul Nou în Moldova*, care, în continuarea analizei genetice a lui Paolo Toschi asupra teatrului popular italian, stabilește trei etape importante în evoluția acestuia teatrului popular românesc – drama ritualică tradițională (concentrată în colindat, descântat, ritual de invocare a ploii, ceremonial de nuntă, funerar etc.); jocul cu mască zoomorfă (având în calitate de imbold de dezvoltare evoluția relațiilor sociale, profesionale, etnice, pornind evident de la vechile practici magice augurale ale agricultorilor, crescătorilor de vite, ale meșteșugarilor) și teatrul propriu-zis (alaiul și piesele cu subiect). Spre deosebire de alți cercetători ai fenomenului dramatic tradițional Vasile Adăscăliței se oprește hotărât asupra investigării doar a reprezentațiilor teatrale de iarnă, deoarece „Anul Nou este cel care a concentrat aproape toate manifestările teatrale populare datină" [1, p. 18].

Pornind de la aceste etape evolutive și analizând diversele reprezentații cu caracter dramatic, Gabriela Haja stabilește două principii de clasificare: „1. prezența elementelor ritualice și a celor coregrafice; 2. prezența elementelor de limbaj dramatic: dialog, conflict și acțiune", conform cărora propune următoarea tipizare: jocurile populare cu măști, alaiurile și teatrul popular propriu-zis [8, p. 179]. La o clasificare mai detaliată a teatrului popular din Basarabia oprește folcloristul Iulian Filip care propune rezumativ următoarea structură: „I. *Jocuri* (cu măști zoomorfe): «Capra», «Călușul», «Ursul», «Vulpea» ș. a.; II. *Alaiuri* (fără subiecte închegate; completări și transformări ale obiceiurilor hăiturii și colindei): «Nunta țării», «Malanca», «Gaia», «Paparuda», «Făt-Frumos», «Brumărelul» ș. a.; III. *Piese* (cu subiecte închegate) – 1) tradiționale: a) voinicești («Novăceștii»), b) haiducești («Jienii», «Bujorenii» ș. a.), v) istorice («Movila lui Burcel»); 2) contemporane: «Partizanii», «Anul» ș. a." [9, p. 71].

Primele consemnări ale prezenței unor elemente minime de artă teatrală în epoca feudală le descoperim în lucrările cronicarilor Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, precum și în cronicile anonime. Evident că informațiile spicuite nu argumentează pe deplin existența unor reprezentări teatrale bine definite, întrucât nu descriu fenomenul, ci doar menționează că un oarecare domnitor moldovean „iubea glumile și măscările", sau că la o nuntă domnească nu au lipsit „dzicături, jocuri și de țară și streine", sau că la o petrecere domnească s-au veselit „cu feluri de feluri de muzâci și de jiocuri și pelivani". Exemplele aduse se referă nu atât la arta teatrală din mediul rural, cât la reprezentațiile

teatrale ale „măscăricilor”, „pehlivanilor”, „soitarilor”, „acrobaților” de la curțile domnitorilor moldoveni, apărute sub influența teatrului oriental.

Argumente privind caracterul precreștin și aspectul mitico-magic al jocurilor teatrale cu măști au fost identificate într-un poem al mitropolitului Dosoftei consacrat domnilor Țării Moldovei, unde autorul ia o poziție denigratoare față de aceste obiceiuri „neplăcute” lui Dumnezeu, enumerând câteva jocuri cu măști zoomorfe – *Turca, Geamala, Cucii*: „Avem și pentru farmeci la Dumnezău ură/ Și ce omul să schimbă dintr-a sa făptură,/ Cu ghidușuri, cu turcă, cuci și cu geamale,/ Tras în vale ș-alte din păgâni tocmeale” [10, p. 8]. Jocul cu mască zoomorfă *Cucii* este consemnat și în lucrarea *Viața și petrecerea sfinților* (1682-1686), unde mitropolitul Dosoftei invocă cucii pentru comparație cu mascarada grecească păgână, care avea loc la sărbătoarea *Katagoghionului*: „purtând în mâna idolii și podobiți cu un fel de obrăzare, ghidușește, cântând, descântând dintr-însele, alerga tălhărească de ținea calea a bărbați și a femei savăi cum fac la noi cucii (кучїй) și ceia ce trag la vale” [11, p. 273. Apud: 2, p. 173].

În materialele cercetărilor de teren conservate în Arhiva de Folclor a Institutului de Filologie, mai rar în cele de ultimă oră, consemnăm aceeași poziție „ostilă” față de magia străveche generată de aceste manifestări, care erau considerate de unii reprezentanți ai comunităților rurale ca fiind „păgâne”, „drăcești”, în opoziție cu religia creștină propovăduită de înaltele fețe bisericești. E adevărat că această atitudine nu e una generală, în majoritatea cazurilor se observă o conlucrare între elementul creștin și cel etnofolcloric: „Alcătuind deja un sistem al datinilor țărănești, cu implicații pastorale și agricole, manifestările respective au început să definească viața comunităților rurale, să se individualizeze conform mentalității și specificului local etc., așa încât de prin sec. al XVIII-lea se înregistrează deja, istoriografic, prezența lor constantă în viața oamenilor” [12, p. 18].

Contaminarea riturilor precreștine cu sărbătorile și obiceiurile creștine a dus la creștinarea artei teatrale străvechi practicată în cultura tradițională de tip rural sau laicizarea pieselor religioase: „la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea apar și se dezvoltă forme noi de teatru popular (*Irozii* [nota noastră: cunoscut și ca *Viflaim* sau *Viclaim, Magii, Trei Crai de la Răsărit*], *jocul păpușilor, nunta* și *haiducii*). Dacă ultimele trei conservă caracterul laic al artei teatrale, apropiindu-se totuși de seriosul realității (*nunta* și *haiducii*), ba chiar creându-și eroi, cel dintâi reprezintă o formă de teatru religios care se păstrează până în prezent” [12, p. 23]. Argumente în favoarea acestei afirmații de etapă evolutivă ne aduce Mircea Eliade: „Adevărate dificultăți s-au ivit mai târziu, când misionarii creștini au fost, mai ales în Europa centrală și occidentală, puși față în față cu religiile populare vii. Vrând nevrând, ei au sfârșit prin a «creștina» divinitățile și miturile «păgâne», care nu se lăsau extirpate. Un mare număr de zei sau de eroi ucigători de balauri au devenit niște Sfinți Gheorghe; zeii furtunii s-au transformat în Sfântul Ilie; nenumăratele zeițe ale fertilității au fost asimilate cu Fecioara Maria și cu alte sfinte. <...> Timp de mai bine de zece veacuri, biserica a trebuit să lupte împotriva afluxului continuu de elemente «păgâne» (adică aparținând religiei cosmice) în practicile și legendele creștine. Rezultatul acestei lupte

înverșunate a fost mai curând modest, mai ales în sudul și sud-estul Europei, unde folclorul și practicile religioase ale populațiilor rurale mai înfățișau încă, la sfârșitul celui de al XIX-lea veac, figuri, mituri și ritualuri din cea mai îndepărtată antichitate” [13, p. 160]. Afirmațiile exegetului istoriei religiilor ne sunt utile dacă dorim să concretizăm perioada de apariție a manifestărilor teatrale populare laice cu subiect religios. În acest sens sunt de apreciat și argumentele aduse de cercetătorul Ioan Massoff: „faptul că nici Dimitrie Cantemir și nici Franz Sulzer nu pomenesc despre *Vicleim*, deși vorbesc despre jocul păpușilor, ne face să apreciem că vechimea dramei populare liturgice nu trece de secolul al XVIII-lea” [14, p. 36].

În aceeași perioadă temporală, odată cu destrămarea pronunțată a relațiilor feudale, dezvoltarea relațiilor capitaliste și asuprirea populației rurale apare și se dezvoltă teatrul cu subiect haiducesc (*Jienii, Gruia lui Novac, Ceata lui Bujor*, *Anul Nou și Anul Vechi* etc.). Vasile Adăscăliței e de părerea că anume caracterul colectiv de practicare a dramelor ritualice a impulsionat apariția și dezvoltarea dialogului în teatrul folcloric. În aceeași ordine de idei se înscrie și afirmația cercetătorului privind faptul că nu toate formele dramei ritualice au evoluat în teatrul propriu-zis bazat pe dialog: „colinda ajunge până la teatrul propriu-zis, ceea ce se petrece în chip obișnuit cu plugușorul, care nu întâmplător constituie prologul majorității spectacolelor de teatru folcloric, descântecul rămâne – acolo mai viețuiește în vechea lui funcție – o manifestare cu atribute arhaice” [1, p. 23] Prin urmare, concentrarea majoritară a speciilor genului dramatic folcloric în perioada obiceiurilor de iarnă, se datorează mutațiilor ciclului calendaristic de la începutul primăverii la 31 decembrie/1 ianuarie și modificărilor specifice ale formele de teatru legate de prima brazdă, cu practici pentru obținerea roadei, în practici ce invocau roada [15, p. 19]. Suprapunerea mai multor elemente ritualice, aparținând diverselor tagme profesionale, și degradarea semnificației mitico-magice a acestora au facilitat apariția unor elemente teatrale suplimentare, care au evoluat în adevărate reprezentații spectaculare cu caracter preponderent distractiv, comic. Prin urmare, se modifică și funcția socială a noului teatru popular constituit, unde prioritatea e atribuită comicului, ritualitatea fiind plasată pe planul doi.

Analizând repertoriul formelor de teatru popular practicat în actualitate, putem lesne observa că spre sfârșitul secolului al XIX-lea majoritatea reprezentațiilor dramatice s-au constituit ca manifestări etnosociale populare, fapt care motivează cercetătorii preocupați de acest gen al creației populare să considere această perioadă ca fiind ultima etapă de consolidare a artei dramatice tradiționale. Trăsătura definitorie a teatrului popular tradițional actual rezultă din faptul ca toate manifestările dramatice de astăzi, indiferent de felul cum au apărut și vechimea lor istorică, denotă cam aceleași caracteristici esențiale și prezintă un nivel de dezvoltare asemănător. Actualizarea continuă, ciclică, prezintă modificări în textele inițiale, în replicile personajelor, care în unele cazuri nu sunt cele mai potrivite pentru un text tradițional, dar și schimbări în recuzită, în confecționarea măștilor, a inventarului necesar, care în reprezentație suferă o abatere motivată de la tradiție, dictată de apariția și circulația materialelor moderne de confecționare, ceea ce nu întotdeauna poartă amprenta autenticității.

Așadar, în studiile de specialitate care vizează subiectul aflat în discuție, observăm că practicarea reprezentațiilor de teatru popular în diferite etape temporale scoate în evidență mutațiile survenite pe parcurs, anunțând tendințele de demitizare a măștilor, când actanții înscenărilor dramatice ajung să se emancipeze de influența preceptelor și să perceapă predilect latura spectaculară a fenomenului. Cu toate acestea, funcționarea preceptelor nu dispare cu desăvârșire, acestea se afirmă constant în localitățile rurale cu o tradiție arhaică a fenomenului dramatic. Prin urmare, ajungem să conchidem că și la ora actuală există o interdependență constantă între precepte și tradiție. Pe de altă parte, funcționarea preceptelor se deosebește de la o localitate la alta, nuanțând astfel caracterul relativ al acestora, precum și variabilitatea reprezentațiilor teatrale ca fenomene etnosociale de afirmare a culturii tradiționale de tip rural.

Referințe bibliografice:

ADĂSCĂLIȚEI, V. *Teatrul popular de Anul Nou în Moldova*. Ediție îngrijită de Lucian-Valeriu Lefter. Iași: PIM, 2015.
VULCĂNESCU, R. *Măștile populare.* București: Editura științifică, 1970.
CAMILAR, M. *Mascatul de la simbolistica demonică la demonetizare.* În: *Ghidul iubitorilor de folclor* 2/2012. Suceava: Lidana, 2012, p. 30-43.
RECE, A. *Istoria teatrului românesc și a artei spectacolului: de la origini până la înființarea primelor teatre.* Craiova: Universitaria, 2014.
ISPAS, S. *Colindatul tradițional românesc: sens și simbol*. București: Saeculum Vizual, 2007.
BÂRLEA, O. *Folclorul românesc*. Vol. I. București. Minerva, 1981.
Istoria teatrului în România 1965: Istoria teatrului în România. Vol. I: *De la începuturi până la 1848,* col. de red.: Simion Alterescu et. al. București: Editura Academiei RSR, 1965.
HAJA, G. *Manifestări teatrale folclorice: origine și evoluție*. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară*, *T. XXXIX-XLI, 1999-2001*. București: Editura Academiei Române, 2003, p. 175-188.
FILIP, I. *Teatru popular*. În: *Iulian Filip în scene interferente*: *Valori, paradigme, personalități, interconexiuni culturale*. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, 2018, p. 64-75.
DOSOFTEI. *Opere*. Vol. I: *Versuri*, ediție critică de N. A. Ursu, studiu introductiv de Al. Andriescu. București: Minerva, 1978.
DOSOFTEI, mitropolit al Moldovei. *Viața și petreacerea svinților*. Vol. I-II. Iași: Tiparnița Svintei Mitropolii, 1682.
ORIAN, G. *Repere ale artei teatrale în cultura populară română* [Landmarks of Theatrical Art in Romanian Folk Culture]. În: *Studia Romanica Posnaniensia, Adam Mickiewicz*. Vol. XLI/2. Poznań: University Press, 2014, p. 15-25.
ELIADE, M. *Aspecte ale mitului.* București: Univers, 1978.

MASSOFF, I. *Teatrul românesc. Privire istorică*. Vol. I: *De la obârşie până la 1860.* București: Editura pentru literatură, 1961.
ЧИЧЕРОВ, В. И. *Зимний период русского народного земледельческого календаря XVI–XIX веков*. Москва: Изд. АН СССР, 1957.

DOES THE NUMERAL TWELVE (DOUĂSPREZECE) STILL EXISTS IN ROMANIAN?

Mariana FLAIȘER
Prof. PhD, „Gr. T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași

Abstract: The paper on the increasingly frequent presence in the current Romanian language of some distortions of the forms of the cardinal numeral aims to warn about the danger that threatens the Romanian language by tolerating these deviations from the norms of the Romanian literary language.
Put into circulation, in particular, through television, the only form of "culturalization" for some Romanians, the incorrect forms of the cardinal numeral, but also many other errors, such as incorrect emphasis on proper names, absence of diacritics, abuse of neologisms, especially from English etc., etc. calls for strong attitudes to stop the phenomenon of national language degradation.
Many of these mistakes, extremely common lately, do nothing but destroy the balance of the Romanian language, the beauty of this language, paying attention to its identity between the neo latin languages.

Keywords: numeral, diacritics, accent, deviation, identity

Un mare artist era de părere că „fiecare cuvânt este [înzestrat] cu un sunet interior" care poate declanșa în inima receptorului „o vibrație interioară."[1]

Nimic mai adevărat! Ori de câte ori îi aud pe unii vorbitori ai limbii române spunând: „am dat *doisprezece mii de lei*" lui X, au fost *„doisprezece fete"* etc. „vibrațiile interioare" de care amintea Kandinschi se transformă într-un vuiet disonant, supărător.

Încercările mele de a-i corecta pe interlocutorii aflați în greșeală sunt privite cu nedumerire și neîncredere. Dincolo de ecranul televizoarelor unde am dori ca reporterii să fie modele de vorbitori ai limbii române literare, nimeni nu intervine, nimeni nu corectează.

Odinioară, profesorii noștri subliniau faptul că trebuie să existe *acord „în jurul unui substantiv... reprezentând centrul grupului... se organizează unul sau mai multe adjective."*[2]

Astăzi, nimeni nu pare a mai acorda atenție acordului, „amănuntelor." Teoria „identității de gen" pare a fi invadat și spațiul gramaticii românești și teamă mi-e că „uzajul" va impune forme gramaticale și fonetice incorecte.

De altfel, temerile mele și unele observații nu sunt singulare. Am citit recent un articol al unui ilustru profesor ieșean care semnala apariția *„unei noi limbi materne în*

[1] Vasili Kandinschi, *Spiritualul în artă*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 35.
[2] Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1972, p. 37.

care comunicăm din ce în ce mai prost, mai rudimentar, ignorând gramatica și cu un vocabular tot mai sărac."[3]

O dovadă a „ignorării" regulilor gramaticii limbii române este și folosirea numeralului cardinal 12 (doisprezece) aproape exclusiv la forma de masculin.

Dacă în textul scris, în enunțuri de tipul: „12 luni, 12 zile" etc. genul numeralului este implicit în vorbire alegerea cu predilecție a masculinului în exemple ca: *doisprezece zile, doisprezece vaccinuri* etc. demonstrează sau necunoașterea genului substantivelor sau ignorarea acestuia.

Inițial am pornit cercetarea acestui „fenomen" de la premisa că folosirea incorectă a numeralelor cardinale, uneori și a celor ordinale, reprezintă accidente singulare. Speram, așa cum spunea V. Guțu Romalo în lucrarea *Corectitudine și greșeală în limba română* că *„exprimările greșite sau nerecomandabile nu reprezintă, raportate la ansamblul textelor în care au fost înregistrate decât un procent neînsemnat."*[4]

„Vânătoarea" exemplelor nefericite în care dezacordurile dintre substantiv și adjectiv erau prezente a demonstrat că fenomenul s-a generalizat și este scăpat de sub control. Iată dovezile: *doisprezece grade* Celsius (Radio România actualități, 18.XI.2019, ora 5^{20}); *doisprezece priorități* (spune ministrul Orban la Radio România actualități, 23.XI.2019, ora 5); Minodora a slăbit *doisprezece kile* (!) (Kanal D, Teo Show, 26.XI.2019, ora 15^{10}); *doisprezece ore* (TVR 2, Destine ca-n filme, 26 nov. 2019, ora 22^{20}); masă de *doisprezece persoane* (Antena 1, Acces direct, 28.XI.2019, ora 17^{42}); se mănâncă *doisprezece boabe* de struguri (Prima, 31.XII.2019, ora 18^{22}); *doisprezece minute* (Kanal D, Teo Show, 13.I.2020, ora 16); *doisprezece mii* de euro (Antena 1, Observator, 18.I.2020, ora 6^{50}); *doisprezece structuri* majore (PRO TV, Știri, 18.IX.2020, ora 19^{19}); *doisprezece mii* de teste (TVR 1, Telejurnal, 10.XII.2020, ora 14^{16}); *doisprezece centre* (PRO TV, Știri, 14.I.2021, ora 7^{17}; *doisprezece albume* (PRO TV, Românii au talent, 12.XI.2021, ora 20^{56}) etc., etc. Îngrijorătoare este acapararea de către masculin și a altor numerale cardinale unde formele clare de feminin sau neutru ale substantivelor ar trebui să orienteze vorbitorul spre acordul logic: prospectele pentru *doi* noi *vaccinuri* (TVR 1, 16.I.2021, ora 12^{23}); *douăzeci și unu de zile* (TVR 1, 27.XII.2020); *cincizeci și unu de clase* (PRO TV, Știri, 12.VIII.2020, ora 19^{15}); *șaizeci și doi de trenuri* (PRO TV, Știri, 9.III.2020, ora 19^{17}); copii din *clasa doi* (PRO TV, Vorbește lumea, 2.IX.2020, 12^{30}) etc., etc.

Pentru mai multe exemple de acest fel, invit cititorul acestor observații să afle el însuși forme similare ale numeralelor cardinale în limbajul compatrioților noștri. Căutând explicații pentru dezacordurile între numeralul cardinal și substantiv se pot prezuma câteva cauze. Trebuie să subliniem, de la bun început, că numeralul cardinal în limba română este moștenit din latină, unde primele trei numerale au forme distincte

[3] Al. Călinescu, *Noua limbă maternă*, în *Ziarul de Iași*, din 21.08.2020. În acest articol, autorul notează și unele opinii asemănătoare ale prof. Liviu Franga, de la Universitatea din București care vorbește despre „suferințele limbii române actuale" accentuând ideea că „traversăm o altă epocă de tranziție către o limbă maternă, dar globală, întrucât este fagocitată de o engleză rudimentară."
[4] V. Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 257.

pentru masculin, feminin, neutru: *unus-a-um; duo, duae, duo; tres, tria.*[5] În textele vechi ale limbii române[6] și în limba română literară, în general, acordul între numeralul cardinal și substantiv era respectat.[7] Gramaticienii și lingviștii au subliniat valoare de *adjectiv*[8] a numeralului cardinal insistând asupra acordului cu substantivele. În momentul actual, în vorbirea celor mai mulți români, folosirea numeralelor *doisprezece, douăsprezece, douăzeci și doi, douăzeci și două* etc. este frecvent alterată. Dezacordurile care strivesc logica pot avea drept cauze, așa cum am mai afirmat, comoditatea sau necunoașterea de către vorbitori a genului substantivelor sau al numeralelor cardinale: *zero, zece, sută, mie, milion*. Logica ar trebui să determine utilizarea formelor feminine ale numeralelor acolo unde, potrivit regulii acordului, aceste forme se impun. Nu putem înțelege și nici accepta că pluralul *două flori*, într-un buchet de 12 sau 32 să devină: *doisprezece flori* și *treizeci și doi de flori.* (!?)

Se poate accepta ca sursă a acestor permanente greșeli de acord, influența puternică a limbilor franceză și engleză pe care românii călători sau migranți le folosesc în ultimele decenii mai mult decât folosesc limba natală.[9] Astfel, este posibil ca românii să fi preluat după modelul limbii engleze: *two girls, two boys, twenty two girls, twenty two boys, twelve girls, twelve boys* „numeralul *doi* doar la forma de masculin atât pentru numeralele cardinale simple cât și pentru numeralele cardinale perifrastice: *„doi noi vaccinuri”, douăzeci și doi* de *trenuri.*”

O altă sursă a selecției numeralelor cardinale la masculin însoțind substantive feminine sau neutre poate fi limba franceză unde, de asemenea, se întâlnesc forme unice ale numeralului cardinal de dualitate: *deux garçons, deux filles, vinghtdeux garçons, vinghtdeux filles,* etc.

---

[5] Romanistul Giuliano Bonfante sublinia cât de puternică este moștenirea latinească în limba română afirmând: „este într-adevăr miraculos că românii au putut conserva atât de mult din gramatică (aproape toată!) și din lexicul limbii latine… până când au renăscut într-o nouă viață reînnodând raporturile cu frații lor romanici din Occident.” (vezi Giuliano Bonfante, *Studii romane*, Roma, 1973, p. 89, p. 275).

[6] Pentru mai multe detalii și exemple privind numeralul cardinal în limba română veche vezi C. Frâncu, *Gramatica limbii române vechi*, 1521-1780, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 76. Autorul notează: „În normele literare varianta literară muntenească și în normele lingvistice ale graiurilor de tip muntenesc erau numai forme lungi de tipul: *unsprezeace*, *doisprezeace*, *doaosprezece.”*

[7] *„Douăsprezece gâtlejuri înghițiră douăsprezece* pahare pline ochi”; *„doisprezece copii.”* Exemplele sunt din N. Gane, *Nuvele*, E.S.P.L.A., București, 1959, p. 20, p. 28.

[8] C. Dimitriu în lucrarea *Morfologia*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 305, prezintă succint teoriile existente în istoria gramaticii limbii române referitoare la numeralul cardinal și caracteristicile acestei părți de vorbire. Astfel numeralul cardinal a fost considerat când *„nume sau adjectiv*, când *pronume de cuantificare*” etc. Cât privește *„apoziția de gen*” se precizează: „Numeralele pentru unitate și dualitate care au forme diferite pentru masculin și feminin *un(ul)*, *doi* trimit la masculin, *una, două* la feminin. Opoziția de gen este marcată la aceste numerale prin articol hotărât eventual precedat de sufix flexionar -u (unul, unu, una sau prin desinență și sufix flexionar u, doi, două.” (p. 310) Aceleași opinii întâlnim și la Iorgu I. Iordan și V. Robu în *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 432, care afirmă: „opoziția de gen este manifestată numai la *un, o, unu, una, doi, două* și la *compusele lor*. (s.n.)”

[9] Adrian Chircu în articolul *Limba română actuală între normă și uz. Probleme de fonetică, morfologie și sintaxă*, în volumul *Limbaje și comunicare*, Editura Universității Suceava, 1999, p. 162 afirmă: „Asistăm în ultimul timp la schimbări profunde în limbă datorate, pe de o parte, avalanșei de împrumuturi (în special din engleză, italiană) iar pe de altă parte, slăbirii normei încât putem afirma că s-a ajuns uneori la un «dezacord între sistem și normă» cum este de părere E. Coșeriu în *Sincronie, diacronie și istorie, Problema schimbării lingvistice*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 122.

Morbul stâlcirii *numeralelor românești* după modelul limbii engleze sau al limbii franceze nu se oprește doar la această parte de vorbire. Invazia englezismelor, acaparând lexicul românesc, alterând accentul, fonetica, morfologia limbii române, are și va avea consecințe îngrijorătoare.

Rămânând la problema numeralului cardinal și a distorsionărilor pe care această parte de vorbire le suferă în momentul actual, atragem atenția și asupra structurării eronate a formelor perifrastice de tipul *optisprezece, șaptisprezece*, în loc *de optsprezece* și *șaptesprezece*. Ce generează aceste forme greșite? Poate ideea că numeralele *optisprezece, șaptisprezece*, cu „subțirimi de limbă" sunt mai elegante decât „arhaicele" forme *optsprezece, șaptesprezece,* învățate în clasele primare.

Indiferent de rațiunile care duc la apariția acestor forme bizare ale numeralelor trebuie ca vorbitorul român să fie atenționat și corectat.

Este posibil ca problema numeralului cardinal cu alunecările actuale de la normă să pară lipsită de importanță. Ce mare filozofie să numeri în limba română? Și totuși, atunci când formele actuale de numeral sunt folosite greșit cu o consecvență care „sparie gândul", nu ni se pare exagerată atenționarea privind această realitate îngrijorătoare din limba română actuală.

În Franța, „țară a cuvintelor" cum o numea Cioran, printre cele mai importante evenimente ale anului 1911, o frumoasă revistă nota: *„Faguet admite locuțiunea «malgre que»" și se întreba autorul: „Cine a mai văzut pe alte meleaguri o asemenea grijă pentru verb, pentru viața sa zilnică."*[10] Prin urmare, grija față de verb, față de limba română, trebuie să fie permanentă pentru că prin limba pe care o vorbim ne definim ca națiune. Și tot Cioran afirma, într-una din scrierile sale, următoarele: *„O națiune care începe să apună regresează în toate planurile. Orice degradare individuală sau națională... este prompt anunțată de o degradare riguros proporțională a limbajului."*[11]

Ori, în „noua limbă maternă" de care vorbea profesorul Al. Călinescu (vezi supra), abuzul de englezisme[12], eludarea regulilor gramaticale, existența unor fonetisme ciudate apărute, pe de o parte, prin eliminarea diacriticelor în scrierea computerizată, pe de altă parte, sub presiunea contaminării cu fonetica limbilor vorbite de românii migranți în diferite alte spații lingvistice, denaturarea accentului și multe alte elemente sunt factori care duc la degradarea limbii române literare.

S-a ajuns astăzi la cristalizarea unui idiom pestriț încărcat de *englezisme* adaptate sau neadaptate, vorbit de „analfabeți funcționali" sau de unii intelectuali pentru care vocabularul limbii române pare a fi prea „sărac" pentru a cuprinde adevărul spuselor lor.

În istoria limbii române nu puține au fost momentele în care moda *grecismelor, influența orientală, francomania*, etc., etc., au provocat reacții vehemente ale scriitorilor

---

[10] E. M. Cioran, *Ispita de a exista*, Editura Humanitas, 1992, p. 109-110.
[11] E. M. Cioran, *op. cit.*, p. 108.
[12] Despre abuzul de neologisme există numeroase articole și studii în literatura de specialitate. De fapt, abuzul de neologisme ascunde, de cele mai multe ori, sărăcia ideilor. „A născoci cuvinte noi ar fi după doamna de Staël «simptomul cel mai sigur al sterilității ideilor.»" (Apud E. M. Cioran, *Eseuri*, Editura Cartea Românească, București, p. 1998, p. ?)

și lingviștilor, ale oamenilor de cultură. Aceștia militau pentru o limbă română corectă, în care neologismele să fie întrebuințate cu dreaptă măsură.[13]

Reiterez, în acest sens, câteva notații ale lui Camil Petrescu din *Teze și antiteze*, în care autorul vorbește de necesitatea „deratizării" lexicale a limbii românești, subliniind rolul intelectualității în acest proces de păstrare a normelor limbii literare. *„Nu poate fi admis ca românii care știu carte să scrie și să vorbească necorect... Ei bine, dacă limba românească e azi în primejdie (s.n.) și este... vinovați sunt toți românii mijlocii și îndeosebi profesorii de limba română, profesorii în general, advocații, inginerii, oamenii politici, industriașii, meseriașii mai răsăriți etc."*[14]

Așa cum am menționat în acest articol, la notațiile privind folosirea incorectă a numeralului cardinal se pot adăuga o multitudine de alte neajunsuri care afectează, mai ales, vorbirea românilor, dar ceea ce este și mai grav, textul scris în limba română.

În acest sens, o atenție deosebită s-ar cuveni folosirii diacriticelor în limba română. Scrierea computerizată duce la apariția unor frecvente alterări ale corpului fonetic al cuvântului. Grave sunt omisiunile semnelor diacritice pentru clasa toponimelor românești. Astfel, se întâlnesc, uneori, trimiteri spre localități ca *Tibana, Varadia de Mureș* (PRO TV, 4.09.2020, ora 7^{30}) care nu există în spațiul românesc. Pentru localnici numele localităților amintite sau ale altora *(Ceplenita, Mosna, Dagita, Braesti* etc.)[15] sunt ușor de decodificat. Dar când reporterii televiziunilor trebuie să anunțe evoluția cazurilor de Covid 19 în aceste sate, lipsa diacriticelor provoacă nedumeriri și confuzie generală. Tot așa cum în onomastica românească „uzajul", de fapt moda lingvistică, a impus accente care nu existau acum câteva decenii. *Scripcaríu* era *Scripcáriu* și nu *Scripcarí-u, Pânzáriu* nu *Pânzarí-u* etc. Această schimbare de accent, amplu comentată de Corneliu Dimitriu în lucrarea *Morfologia*,[16] ar avea în opinia autorului cauze multiple, printre care moda lingvistică și eufonia. *„Norma populară câștigă teren pe seama normei literare."*[17]

Este greu de stăvilit moda accentuării pe *-íu* în onomastica românească este inadmisibilă accentuarea numelor unor personalități după modelul amintit. Cine este *George Bariți-u?* De ce să înstrăinăm printr-o pronunție greșită istoria culturii românești? *Toponimia și onomastica* reprezintă zone lexicale care asigură identitatea unui neam. Dacă analizăm cu luare aminte numele la modă ale tinerilor români se poate observa că majoritatea sunt nume de import: *Giovani, Ayan, Tiago, Bruno, Jasmin, Mercedes* etc., etc. Numele neaoșe românești: *Vasile, Gheorghe, Ion, Maria, Elena nu mai sunt pe plac.*

Cum se scriu sau cum se pronunță numele străine în spațiul românesc, reprezintă alte probleme care ar merita un comentariu mai amplu. De altfel, prof. Al. Călinescu a

---

[13] Sunt arhicunoscute scrierile lui V. Alecsandri în care era ridiculizată moda franțuzismelor, articolele lui T. Maiorescu despre neologisme, scrierile lui Eminescu, Ibrăileanu, Adamescu etc., etc., cu referire la excesul de străinisme din limba română.

[14] Camil Petrescu, articolul *Gramatica și Universitatea*, în volumul *Teze și antiteze, Eseuri alese*, Editura Minerva, București, 1971, p. 274, p. 275.

[15] vezi *Ziarul de Iași*, 13.02.2021, Rubrica *Local*.

[16] C. Dimitriu, *op. cit*., p. 87-95.

[17] C. Dimitriu, *op. cit*., p. 95.

deschis „cutia Pandorei” subliniind că numele lui *Clement Marot* era pronunțat de către un reporter așa cum era scris…

Aceste exemple, și multe de acest fel, dovedesc șubrezimea studiilor unor intelectuali ai zilelor noastre.

Doi arhitecți, cu lucrări de restaurare la Govora, într-o emisiune la radio, mărturisesc că… nu au putut finaliza lucrările din cauza „*alegerilor electorale”* (!?) (Radio România, 22.12.2020, ora 11:40).

O doctoriță vorbea despre „prospectele pentru *doi* noi *vaccinuri.”* (!?)

Alteori apar formulări care sunt departe de orice înțeles întrucât robiți „prompterului” unii reporteri nu mai gândesc ce mesaje trimit în eter: „Lui Sf. Andrei i-au căzut șorțul… să fie…” (TVR 1, 30.XI.2020, ora 7[06]). Probabil „sorții.” Și tot între multiplele forme gramaticale de neînțeles se află și pronumele de întărire pus în circulație de actorii serialului *Las Fierbinți*. Exemplele difuzate zeci de ori, de sute de ori într-o zi: *tu înseși* (?!), *tu înseți* (?!) etc. se imprimă în memoria unor ascultători. Ce învață românul a cărui relație cu viața culturală românească este mediată doar de televizor? Probabil că formele *tu înseți, tu înseși* sunt corecte. Cine să corecteze? Cine să educe? Și astfel, „*România educată*” rămâne în acest moment un *spațiu iluzoriu* în care strigătul nostru de a se opri degradarea generalizată a limbii române va rămâne *un strigăt în deșert.*

Bibliografie

Bonfante, Giuliano, *Studii Romane*, Roma, 1973

Călinescu, Alexandru, *Noua limbă maternă*, în Ziarul de Iași, 21.08.2020

Chircu, Adrian, *Limba română actuală între normă și uz. Probleme de fonetică, morfologie și sintaxă*, în volumul *Limbaje și comunicare*, Editura Universității Suceava, 1999

Cioran, E. M., *Eseuri*, Editura Cartea Românească, București, 1988

Cioran, E. M., *Ispita de a exista*, Editura Humanitas, București, 1992

Cicero, *Despre supremul bine și supremul rău*, *Cartea a treia*, Studiu introductiv de Gheorghe Ceaușescu, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1983

Coşeriu, Eugen, *Sincronie, diacronie și istorie, Problema schimbării lingvistice*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1997

Dimitriu, Corneliu, *Morfologia*, Editura Institutul European, Iași, 1999

Franga, Liviu, *Suferințele limbii române actuale*, în revista *Observator cultural*, 2020

Gane, N., *Nuvele*, Editura de Stat pentru literatură și artă, București, 1959

Guțu, Romalo, Valeria, *Corectitudine și greșeală*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1972

Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura didactică și pedagogică, București, 1978

Kandinschi, Vasili, *Spiritualul în artă*, Editura Meridiane, București, 1994

Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, Eseuri, Editura Minerva, București, 1971

LECȚIA – ÎNTRE TRADIȚIONAL ȘI MODERN

Teodor PĂTRĂUȚĂ
Prof. PhD, „Vasile Goldis” Western University of Arad

Rezumat: Regula de aur în acest sens constă în a da cuvântul copilului. Doar astfel va învăţa să vorbească, să asculte, să discute. Şcoala trebuie să creeze cadrul necesar pentru ca elevul să accelereze perfecţionarea exprimării pe cale orală. Şcoala trebuie să multiplice şi să diversifice situaţiile de comunicare reală, care să întreţină şi să adâncească nevoia de exprimare şi comunicare. Una dintre tehnicile utilizate este convorbirea. Convorbirea prilejuieşte elevilor luări de cuvânt între profesor şi elev. Structura acesteia a rămas însă aceeaşi. Aspiraţiile sociale au evoluat în decursul timpului, datele psihologice şi sociologice ale problemelor educative s-au modificat şi dezvoltat.

Comunicarea profesor-elev, fenomen complex, a fost studiată sistematic în decursul timpului, nu numai prin prisma emiţătorului. Didactica modernă, cea a ultimelor trei decenii, se ocupă şi de receptorul mesajului, adică elevul, care nu mai este privit ca un participant pasiv, ci ca unul activ. Prin urmare nu trebuie să acordăm atenţia cuvenită doar actului de predare al profesorului ci şi modului cum este receptat.

S-au produs schimbări şi în mentalitatea educatorilor. Severitatea excesivă a acestora s-a redus considerabil, odată cu transferul de generaţii. Profesorul şi învăţătorul şi-au dat seama că la lecţie un cadru didactic autoritar face atenţia elevilor este mai uşor de distrat, ei fiind în realitate ostili faţă de dominaţia profesorului. Copiii dau numai impresia că sunt ascultători, docili, atenţi, interesaţi de lecţie. în fond şi ieri şi astăzi dar şi mâine va fi o luptă între vechi şi nou, între modern şi înapoiat.

Cuvinte cheie: comunicare, cooperare, schimbare, învăţământ modern, profesor-elev

Lecția – între tradițional și modern

În şcoala modernă, cum zicea Freinet, competiţiei i se substituie cooperarea, "fiecare individ este complementar cu alţii într-un grup cooperative; daca alţii îţi sunt de ajutor pe anumite planuri, şi tu eşti pentru alţii, pe alte planuri.” Aceste formulări concise şi pregnante explică metafora lui Freinet ca “fiecare elev poate ajunge la timpul său să se situeze în fruntea plutonului”. Aceasta teorie a fost impărtășită și de cercetătorul american Howard Gardner. Acesta a formulat teoria inteligenţelor multiple, care demonstrează că diferenţele existente în pian cognitiv între elevi, considerate multă vreme obstacole în educaţie, pot, dimpotrivă, să o favorizeze.

În afara cooperării între elevi, realizată atât în clasă, cât şi în afara ei (corespondenţă, călătorii, schimb de experienţă), în pedagogia Freinet există şi cooperarea între profesori şi elevi. Ei lucrează împreună, au sarcini comune, profesorul coordonţnd întreaga activitate desfăşurată. în concepţia lui Freinet, profesorul reprezintă o prezenţă constantă în grup, şi nu doar atunci când este solicitat. Freinet are meritul de a fi instaurai şi o colaborare la nivelul profesorilor.

Prin cooperare se dezvoltă astfel, numeroase atitudini care favorizează procesul de convieţuire. Prin cooperare se educă de asemenea curajul de a asuma riscuri cu simţul necesar al responsabilităţii şi obişnuinţa de a asculta şi respectă opiniile altora, de

a accepta egalitatea şi diferenţa prin învatarea toleranţei faţă de cei egali şi diferiţi, precum şi asumarea datoriilor fără abdicare de la drepturi.

Comunicarea este alt principiu cu o importanta deosebita in pedagogia Freinet. Libera exprimare a elevului este un element fundamentai pentru Freinet. “Libera exprimare nu este invenţia unui elev deosebit de creativ, ea este manifestarea însăşi a Vieţii”. Toţi oamenii, toţi copiii dacă n-au fost descurajaţi simt nevoia de a se exprima, de a comunica intre ei cu instrumentele de care dispun: vorbirea , scrisul, desenul. Freinet a remarcat faptul că plăcerea naturală de a comunica este deosebit de dezvoltată la copii, şcoala trebuind să favorizeze orice tip de comunicare şi să ajute copilul să reuşească prin mijloacele sale încă foarte limitate. Este necesar în primul rând să se instaureze în clasa climatul unei comunicări reale, adică la care subiectul să participle astfel decât prin metoda interogativă: tocmai în acest sens comunicarea se bazează pe exprimarea libera. Şcolii îi revine sarcina , până acum neglijată, de a utiliza exprimarea orală ca mijloc eficace de comunicare.

Regula de aur în acest sens constă în a da cuvântul copilului. Doar astfel va învăţa să vorbească, să asculte, să discute. Şcoala trebuie să creeze cadrul necesar pentru ca elevul să accelereze perfecţionarea exprimării pe cale orală. Şcoala trebuie să multiplice şi să diversifice situaţiile de comunicare reală, care să întreţină şi să adâncească nevoia de exprimare şi comunicare. Una dintre tehnicile utilizate este convorbirea. Convorbirea prilejuieşte elevilor luări de cuvânt între profesor şi elev. Structura acesteia a rămas însă aceeaşi. Ea s-a schimbat mereu, evoluând în funcţie de transformările multiple şi complexe, care au avut loc în societate. Lecţia tradiţională, cum bine sesiza specialistul belgian Gilbert Leroy, profesor la Şcoala Normală din Mains, acordă o atenţie excesivă unor aspecte ale predării elevului fund obligat să accepte şi să reţină în mod egal toate materiile predate „Acesta este nevoit să primească şi să reţină tot ceea ce i se dă" în fond, este vorba ca şcolarii să înveţe tot ceea ce li se dă, fără a avea un punct de vedere. Ei se lasă în acest caz conduşi de o schemă prealabilă.

Astfel, distanţa dintre elev şi profesor după cum sesiza pedagogul francez R. Cousinet acum aproape cinci decenii „devine tot mai mare, iar comunicarea dintre cei doi este din ce în ce mai grea” Profesorii rămân în felul acesta tributari modelului tradiţional, gândirea, dar mai ales practica lor nu a evoluat. Sesizând lucrurile amintite, cercetătorul Michel Tardz arată acum ceva mai bine de patru decenii că „pedagogia trăieşte sau moare din cauza modelelor urmate, create de o anumită epocă istorică, dar al cărui caracter istoric ea nu-î cunoaşte".

Comunicarea cultural pedagogică vizează:

- acumularea unei bogate experienţe sociale de viaţă sub formă de cultură.
- transmiterea şi asimilarea acestei experienţe de la o generaţie Ia alta prin scris, ori pe cale orală.

Această semnificaţie ne permite să gândim actul de predare ca formă de comunicare interumană, implicată în procesul de cunoaştere specific speciei umane şi în cel de influenţare al comportamentului acesteia.

Sub incidenţa dublei semnificaţii a comunicării interumane» împreună cu

logicianul G. Knelter, privim predarea în şcoală ca fiind alcătuită din trei principale variabile:

1) variabila independentă în cadrul căreia comportamentul profesorului cuprinde:
   a) acţiuni verbale;
   b) acţiuni motorii;
   c) acţiuni expresive;
2) variabila dependentă în care primează comportamentul elevului format din operaţii logice, prin care arată că înţelege instruirea, acţiuni performative şi expresive;
3) variabila intermediară compusă din cunoştinţele anterioare dobândite de elevi, necesităţile, interferenţele şi mecanismele asociative în procesul complex al cunoaşterii.

În organizarea activităţii de predare, învăţare, amintitele variabile simt urmate de cele care aparţin elevului. Profesorul poate să deducă din reacţiile şcolarului că informaţia transmisă de el îl interesează sau nu pe cel aflat în bancă.

Lecţia tradiţională stabileşte un fel de dialog între profesor şi elevi. Dialogul este mai mult formal decât autentic. Şcoala are datoria să răspundă la nevoile omului trăind în societate într-o epocă determinată.

Aspiraţiile sociale au evoluat în decursul timpului, datele psihologice şi sociologice ale problemelor educative s-au modificat şi dezvoltat. Totuşi mulţi profesori rămân legaţi de modelele şi principiile sistemului tradiţional. Elevul nu are dreptul să întrebe profesorul că doreşte sa ştie pentru că acesta nu-i permite. Educatorul se dovedeşte a fi „de modă veche" şi nu vrea ca lecţia să fie tulburată de cineva. Şcolarii sunt consideraţi necunoscători ai conţinutului lecţiei, ei nu pot interveni pentru a-şi spune punctul de vedere. Rareori aceştia sunt puşi în faţa realităţilor şi nu li se lasă timpul necesar să analizeze documentele, planşele pe care Ie foloseşte dascălul. Profesorul poate transmite uşor şi repede materia prevăzută în programă fără să fie interesat dacă cei din bancă au înţeles-o. în felul acesta sunt neglijate aspectele afective sociale şi efective personalităţii.

Sistemul tradiţional şi-a pus amprenta asupra personalităţii elevilor formându-le anumite automatisme, nu îi face să gândească ci să reproducă mecanic, pe baza memoriei anumite fapte şi evenimente. Evidenţiind acest lucru, pedagogul francez Jean Wittwer sublinia într-o carte publicată la Paris în anul 1966 următoarele: „ *Când un copii a fost supus mai muit de zece ani dogmatismului, repetitiv, apăsător al învăţământului tradiţionalf e lucru de mirare şi încurajator, totodată să constatăm cu unii subiecţi continua să ia în considerare procesul de cunoaştere sub formă de întrebări şi probleme de rezolvat”*

Antichitatea clasică greco-romană a fost aceea care a dat mai multă libertate gândirii umane. Platón a avut primele preocupări în problema explicită a lumii. Marele filozof al vechii Elade a lansat celebrele sale dialoguri, care au dăinuit până astăzi, în care încearcă să stabilească condiţiile necesare ale cunoaşterii individuale. La rândul său, un alt celebru gânditor antic, Socrates a analizat cunoaşterea umană. Dialogurile sale despre lume şi societate aveau loc în piaţa publică. Ele erau cunoscute şi răspândite de mulţi oameni ai cetăţii, fapt care i-a adus o mare popularitate, dar i-a înmulţit şi

adversarii. Curajul şi talentul său i-au adus chiar pieirea.

Societatea medievală este considerată o epocă întunecată, deoarece s-a opus cunoşterii umane. Tradiţia antichităţii nu a mai fost cunoscută. Şcola şi în general cultura erau strâns legate de biserică. Aceasta se opunea comunicării deschise cu oamenii. Cei care contraziceau dogmele religioase erau aspru pedepsiţi. De regulă ei erau socotiţi eretici şi erau aruncaţi în temniţe ori condamnaţi la moarte prin ardere pe rug. Şcolile se găseau pe lângă biserici şi mănăstiri, iar materiile predate aveau mai ales o tentă teologică. Profesorul era foarte sever, ordinea şi disciplina în clase trebuiau respectate cu stricteţe. Materialul didactic era sumar. Elevii şi studenţii memorau, de regulă pagini întregi din cărţi bisericeşti. Dialogul profesor elev era practic inexistent. De obicei preoţii şi diaconii predau în şcoli, ei fiind în cele mai multe cazuri cu o nuieluşă în mână, pe care o foloseau atunci când liniştea şi ordinea nu erau respectate. Opiniile contrare nu erau acceptate.

Epoca modernă, mai ales în secolul al XVIII - lea odată cu Jean Jacque Rousseau a adus Ia modernizarea lecţiei, folosirea unor metode noi, Ia schimbarea mentalităţii în ceea ce priveşte relaţia profesor - elev. Discipolul său Pestalozzi (1746-1827), dar mai ales urmaşul acestuia Froebel (1782- 1852) au fundamentat principiile şcolii active. Ei au dezvoltat şi amplificat ideile şi principiile fundamentate de JJ. Rousseau privind înflorirea spontană a copilului. Pestalozzi era convins de trecerea de la simplu la complex în toate ramurile ştiinţei, culturii, învăţământului începând cu ciclul primar şi sfârşind cu cel universitar. Froebel a înţeles intuitiv semnificaţia funcţională a jocului şi în special a exerciţiului senzorial şi motor.

Odată cu secolul al XlX-Iea, lucrurile se schimbă fundamental. Invenţiile tehnice, modernizarea tiparului, revoluţia industrială au creat condiţii favorabile progesului societăţii umane şi implicit modernizării învăţământului. Elevul devine treptat un particpant activ, direct la lecţie, încă din ultimii ani ai veacului XIX, cercetătorul francez Georges Compayre scria într-o lucrare publicată ia Paris că „metoda interogativă prezintă avantajul de a interesa mai direct activitatea elevului, ca fiind prin excelenţă metoda potrivită pentru a face să se descopere adevărul, pentru a-1 sugera fără să-l impună". Tot Ia sfârşitul secolului XIX s-au remarcat specialiştii americani Stanley Huli şi J. Baldwin, apoi John Devvery care au creat în 1896 o şcoală experimentală pedagogică în care munca elevului era centrată pe interesele sau trebuinţele fiecărei vârste. Cu toate acestea, ideile noi, moderne, pătrundeau destul de greu.

Începând cu anul 1935, transformările extraordinare din domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei şi a altor ştiinţe experimentale au atras după sine şi unele schimbări în domeniul pedagogic. Metodele şi mijloacele de învăţământ au cunoscut o serie de transformări. Acest lucru s- a datorat numărului de elevi, mai ales în ciclul gimnazial şi liceal datorită saltului demografic, dar mai cu seamă a ridicării nivelului de trai şi de cultură al populaţiei, urbanizării. Apariţia telefonului, a radioului, iar din 1936 a televiziunii în Anglia şi Germania au impus schimbarea opticii faţă de învăţământ.

Transformări importante au avut loc şi în România la sfârşitul secolului al XlX-Iea şi începutul secolului XX cu toate că ţara noastră era preponderent agrară, rămasă în

urmă. S-au elaborat şi aplicat o serie de legi referitoare la învăţământul de toate gradele de către marele ctitor Spiru Haret. Această operă a fost continuată şi amplificată de doctorul Constantin Angelescu un alt celebru ministru al instrucţiunii publice.

Trebuie să remarcăm totodată activitatea laborioasă a unor pedagogi şi psihologi americani, care au activat înainte de cel de-ai doilea război mondial şî în primii ani postbelici. Remarcăm pe H. Andersen, M.F. Reed. Ei au contestat metodele tradiţionale din predare, ineficiente, perimate, criticând pe profesorii duri, autoritari, nereceptivi la dialog, la nou, care își impun cu orice preţ punctul de vedere.

Pedagogul belgian R. Buyse era şi el de părere încă din anul 1935 când publica un studiu de pedagogie experimentală că „a devenit o obişnuinţă a transmite repede elevilor ceea ce profesorul a cucerit cu greu". El aprecia ca simpla expunere a educatorului „nu este deloc ceeace a urmat pentru a activiza mintea elevului şi a-i deprinde frumoasa artă de a învăţa". Se pune de fapt problema că ia clasă profesorul să nu fie doar un transmiţător de cunoştinţe. El trebuie să realizeze dialogul. Cooperarea cu elevii nu este simplă, ea necesită nu numai pregătire de specialitate foarte bună, dar şi una psihopedagogică corespunzătoare. Prin metodele vechi, scolastice, după cum bine şi sesiza pedagogul francez J. Wittwer nu se realizează „libertatea de a răspunde a interlocutorului", învăţământul modern are datoria să furnizeze operaţii şi noţiuni noi, plecând de la experimente trăite de elevi. Pe lângă informaţiile perceptive trebuie realizate după cum afirmau cu justificat temei acum ceva mai mult de patru decenii cunoscuţii pshilogogi francezi Jean Piaget şi B. Inhelder „şi construcţii specifice de natura mai mult sau mai puţin complexe".

Comunicarea profesor-elev, fenomen complex, a fost studiată sistematic în decursul timpului, nu numai prin prisma emiţătorului. Didactica modernă, cea a ultimelor trei decenii, se ocupă şi de receptorul mesajului, adică elevul, care nu mai este privit ca un participant pasiv, ci ca unul activ. Prin urmare nu trebuie să acordăm atenţia cuvenită doar actului de predare al profesorului ci şi modului cum este receptat.

Chiar şi în prima jumătate a secolului XX, comunicarea profesor-elev deşi realizase însemnate progrese, nu era la nivelul aşteptărilor. Mulţi slujitori ai şcolii dintr-un motiv sau altul - conservatorism, comoditate, lipsă de receptivitate faţă de nou, rămâneau tributari unor concepţii învechite, retrograde pe alocuri. O activitate educaţională nu se poate mărgini doar la transmiterea cunoştinţelor, ea trebuie totuşi să facă apel la activitatea mintală superioară.

Dacă până în anul 1945 se foloseau la clasă de către profesori cu precădere creta şi buretele, treptat s-au dezvoltat mijloacele de comunicare în masă datorită progreselor economice, creşterii nivelului de trai, saltul spectaculos al ştiinţei şi tehnicii. Evoluţia rapidă a electronicii, electrotehnicii, comunicaţiilor, apariţia internetului, toate acestea au avut implicaţii asupra mijloacelor de învăţământ.

Folosirea pe scară largă a microscopului la orele de biologie a contribuit la lărgirea universului de cunoaştere. Elevii au putut observa fiinţe care nu se pot detecta cu ochiul liber. Apoi s-au dezvoltat televiziunea cu circuitul închis, filmele didactice, retro proiectoare te, planşele în relief, hărţile, calculatorul. în felul acesta, lecţiile

profesorilor au devenit mai interesante, mai atractive?

Concomitent s-au produs schimbări şi în mentalitatea educatorilor. Severitatea excesivă a acestora s-a redus considerabil, odată cu transferul de generaţii. Profesorul şi învăţătorul şi-au dat seama că la lecţia un cadru didactic autoritar atenţia elevilor este mai uşor de distrat, ei fiind în realitate ostili faţă de dominaţia profesorului. Copiii dau numai impresia că sunt ascultători, docili, atenţi, interesaţi de lecţie. în fond şi ieri şi astăzi, dar şi mâine va fi o luptă între vechi şi nou, între modern şi înapoiat.

Într-adevăr, materialul didactic a fost şi este foarte important în procesul instructiv - educativ, dar pentru ca lecţiile să se desfăşoare în condiţii bune să fie benefice pentru ambele părţi, este necesară folosirea unor metode noi, moderne, activ participative. Multă vreme dascălii au utlilizat metode învechite, care puneau accent mai ales pe autoritate, învăţarea mecanică pe de rost a unor idei, concepţii. Dictarea era însoţită de repetarea cu voce tare a celor spuse. Treptat textele literare, istorice, filosofice au început să fie comentate, interpretate pe baza unor discuţii libere.

Aşteptările cadrelor didactice referitoare la capacitatea unor elevi pot constitui un motor de dezvoltare pentru aceştia. Acelaşi lucru poate duce la rezultate mai slabe, dacă aşteptările sunt pe măsură, chiar dacă performanţele reale ce pot fi atinse ar fi mai ridicate.

Fenomenul poate avea şi direcţia inversă. Dacă elevilor fi se spune că un profesor este competent şi inteligent, ei vor învăţa mai bine, vor fi mai atenţi la ore, mai liniştiţi şi mai sârguincioşi.

Dacă mesajul adresat elevilor în privinţa unui comportament este pozitiv, sunt şanse mari pentru a obţine comportamente pozitive.

În situaţia în care un cadru didactic consideră că toţi elevii sunt deştepţi şi nu se poate să nu reuşească, el va obţine maximum de la aceştia, prin simplul fapt că a ignorat o realitate obiecîivă/evidentă.

În învăţământul modern discuţia şi dezbarea în grup sunt foarte frecvent folosite. Încă din 1972 Jean Piaget remarca faptul că un copil reacţionează cu mat multă logică atunci când este angajat într-o discuţie cu altcineva, fiind nevoit astfel să-şi organizeze propria gândire.

Concomitent s-au produs schimbări şi în mentalitatea educatorilor. Severitatea excesivă a acestora s-a redus considerabil, odată cu transferul de generaţii. Profesorul şi învăţătorul şi-au dat seama că la lecţie un cadru didactic autoritar face atenţia elevilor este mai uşor de distrat, ei fiind în realitate ostili faţă de dominaţia profesorului. Copiii dau numai impresia că sunt ascultători, docili, atenţi, interesaţi de lecţie. în fond şi ieri şi astăzi dar şi mâine va fi *o* luptă între vechi şi nou, între modern şi înapoiat.

Într-adevăr, materialul didactic a fost şi este foarte importam în procesul instructiv - educativ, dar pentru ca lecţiile să se desfăşoare în condiţii bune fie benefice pentru ambele părţi, este necesară folosirea unor metode noi, modeme, activ-participtive.

Jaques Delors, în *Comoara lăuntrică*, apreciază că cei patru piloni ai educaţiei contemporane sunt: a învăţa să fii, a învăţa să ştii, a învăţa să faci, a învăţa să trăieşti

împreună cu ceilalţi. Apreciem că nici una dintre aceste deziderate nu se poate realiza în absenţa unei reiaţii pozitive, de comunicare, încredere şi încurajare între profesor şi elevii săi. Mai mult, a învăţa să fii şi a învăţa să trăieşti împreună cu ceilalţi sunt apanajul direct al acestei relaţii, comportamentul profesorului, atitudinea lui faţă de elevi şi laţă de restul lumii, capacitatea de a rezolva conflictele într-un mod paşnic, devenind modele de urmat pentru elevi.

Conştientizând importanţa relaţiilor interpersonale stabilite în clasa de elevi, mai multe ştiinţe abordează în mod explicit această topică. Între ele: pedagogia, psihologia educaţiei, sociologia educaţiei, managementul educaţiei, managementul clasei. Perspeciva adoptată de noi este cea corespunzătoare managementului interactiv al clasei, definit adesea şi ca *„ansamblu de strategii şi tehnici de gestionare a relaţiei profesor ~ elevi in condiţii date"*[3] . Valoarea abordării relaţiilor profesor - elevi din prisma managementului clasei este dată de faptul că această disciplină propune soluţii relaţionale şi transformă relaţiile din clasă din variabile independente, mai puţin controlabile, în variabile dependente care, corect gestionate, pot asigura eficienţa actului didactic.

Bibliografie

Albu, M., Jurcău., N., Procesul decizional managerial în sfera educaţională, Ed. Ascred, Cluj Napoca, 2011,

Chiş, V., *Fundamentări teoretice şi abordări praxiologice în ştiinţele educaţiei*, Ed. Eikon,Cluj Napoca, 2009.

Gherguţ Alois, *„Managementul general şi strategic în educaţie* ", laşi, Editura Polirom, 2007

Leroy G., *Dialogul în educație,* București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974

Marcu, F., Maneca, C., *Dicţionar de neologisme al limbii române,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1986.

Piaget J, *Psihologie și pedagogie,* Traducere de Dan Răutu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972

Pintilie M., *Metode moderne de învăţare evaluare,* Editura Eurodidact, Cluj Napoca, 2009.

Rădulescu M., *Pedagogie Freinet,* Editura Polirom, Iași, 1999.

Buyse R., *L'experimenlation en pedagogie,* Bruxelles, Lamartin, 1935.

Tardy, *Le professeur el les images,* Paris, Presses Universitaires de France, 1966.

Stan, B., *Managementul clasei*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2009.

Stan, E., *Şcoala modernă,*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2012.

THE LETTER OF NEACȘU OF CÂMPULUNG (1521) FIVE CENTURIES SINCE ITS WRITING

Agnes Terezia ERICH
Professor PhD, „Valahia" University of Targoviste

Abstract: Neacșu's letter from Câmpulung is considered to be the oldest inscription in Romanian language that has survived the times, but it is hard to believe that there were no other documents written in our language, before 1521, if we take into account the correctness and accuracy of the language used. The letter was written to warn the counties of Brasov, Johannes Benkner, about the warlike intentions of the Ottomans, who, on the other side of the Danube, were preparing to invade the Romanian countries. It should be noted in this first preserved Romanian letter the clarity of the sentence, the coherent construction, the ease of the composition, a fact that proves the author's preparation and the fact that he was not on the first attempt of this kind. It is observed that, in the old era of Romanian culture, the principles that guide the composition of letters and their writing in the language of the people are adapted to the new social and cultural context of the time. 500 years after its writing, we notice that the Romanian language, at the time of its appearance in writing, was fully constituted. Perfectly intelligible, to the point that even without a glossary we could deduce the meanings of the two Slavonic words, the text nevertheless presents some language-specific features from the beginning of the 16th century.

Keywords: Neacșu of Câmpulung, Brașov, Romanian language, epistolary style, 1521

Introducere

Transformarile sociale care au loc în cele trei țări românești în secolele al XV-lea și al XVI-lea se referă la preponderența clasei boierești care se bucură de privilegii, centralizarea puterii domnești, destrămarea unor structuri sociale. În acest context încep să se ridice noi pături sociale, cum ar fi mica nobilime și orășenii, ceea ce înseamnă că au fost primii sprijinitori ai scrisului în limba poporului deoarece acesta reprezenta un instrument util tranzacțiilor comerciale, dar și necesităților de ordin cultural și educațional. Însă, în această perioadă cultura scrisă a fost apanajul unei minorităţi iar din cauza gradului scăzut de urbanizare,Țara Românească și Moldova se confruntau cu o reală lipsă a actelor culturale, chiar dacă tiparul fusese introdus la oficina de la Mănăstirea Dealu de lângă Târgoviște încă de la 1508, când a apărut *Liturghierul*. Această activitatea atât de importantă pentru dezvoltarea culturală a comunității va înceta la 1512, după ce mai apăruseră de sub teascuri, *Octoihul* (1510) și *Tetraevangheliarul* (1512). Faptul că la 1544 s-a tipărit în limba română un *Catehism lutheran* a făcut ca animozitățile confesionale să conducă la o anumită suspiciune din partea clerului ortodox faţă de cărţile tipărite şi faţă de folosirea limbii române în biserică. Faptul că ideile de emancipare ale vremii circulau doar într-un cerc foarte restrâns de oameni le diminua impactul asupra societăţii româneşti. A existat un anumit progres în câteva domenii, cum ar fi fiscalitatea, producţia agricolă, exporturile, creșterea populaţiei, apariția tiparului, dar venitul pe cap de locuitor a fost destul de redus, doar o mică parte a elitelor beneficiind de aceste prefaceri.

O problemă destul de controversată pentru filologi și istorici a fost și este cea a adoptării alfabetului slav la scrierea limbii romane, știut fiind că toate textele românești cunoscute până în prima jumatate a secolului al XIX-lea, sunt redactate cu alfabet chirilic. Ioan Bogdan afirma în acest sens că alfabetul chirilic a fost împrumutat pentru scrierea limbii române din limba bulgară, mai precis din medio-bulgara din veacul al XIV-lea. Concluzia la care s-a ajuns ar fi că începuturile scrisului românesc datează din momentul adoptării alfabetului chirilic de către limba română, mai precis din veacurile XII - XIII sau al XIV-lea. Cert este că limba textelor slavo-române, începând din secolul al XIV-lea, este modio-bulgara. P.P. Panaitescu sublinia, spre deosebire de Ioan Bogdan, că până în veacul al XVI-lea nu s-a putut forma o tradiție a scrisului românesc chirilic, deoarece acest scris avea un caracter sporadic, neoficial, fiind utilizat doar în documentele oficiale. Abia din acel moment începe să fie folosită limba populară pentru scrierea actelor publice, a cărților bisericești și a celor mirene.

Momente premergătoare apariției scrisorii lui Neacșu

Cea mai veche informație despre un text scris în limba română o aflăm din lucrarea *Despre scriere* (1420) a lui Constantin Kosteniţki care afirma că există o regulă ortografică a folosirii unei anumite litere în limba română, ceea ce demonstrează că acesta văzuse un text redactat în această limbă, dacă a putut extrage și un exemplu.

În documentele sibiene s-a păstrat o însemnare în care se afirma că la 1495 s-a dat suma de un florin unui preot român care a compus o scrisoare în limba română.

Este menționat și jurământul făcut de Ştefan cel Mare la Colomeea care este tradus în latineşte pe baza unei versiuni româneşti, se pare pierdută: *Haec inscripţio ex Valachico in latinum versa est, sed rex ruthenica lingua scriptam accepta* (Acest act a fost tradus din româneşte în latineşte, dar regele a primit exemplarul tradus în slavonă).

Dosoftei, la rândul său, a însemnat pe marginea unei psaltiri (1670) un cântec de vitejie pe care-l punea pe seama lui Ştefan cel Mare etc.

Un document controversat rămâne *Codicele de la Ieud*, datat inițial la 1391–1392, și care a fost susceptibil a fi cel mai vechi text scris cu litere chirilice în limba română. Acesta se află în prezent la Biblioteca Academiei Române. Ioan Bianu l-a datat ulterior în anii 1560-1580, informaţie care apare și în *Istoria Literaturii Române* editată de către Academia Română. A. Rosetti şi P.P. Panaitescu l-au atribuit secolului al XVII-lea, ceea ce pare mult mai aproape de realitate.

Toate acestea demonstrează că s-a scris românește chiar dacă limba nu era pe deplin formată și cizelată, fiind un instrument care începuse să fie utilizat chiar dacă nu la nivel macro și cultural. Descoperirea manuscriselor rotacizante (Codicele Voronețean, Psaltirea Voroneţeană, Psaltirea Scheiană, Psaltirea Hurmuzachi) a condus la concluzia că la acel moment ne aflam în fața primei încercări de constituire a unei limbi ”de carte”. Cărțile rotacizante maramureșene pot fi considerate ca momentul de început pentru scrisul în limba română. I.C. Chiţimia analizând parcursul traducerilor păstrate în textele rotacizante ajunge la concluzia că au existat mai multe etape de traducere, textul multistratificat fiind rezultatul mai multor etape aparţinând a diverse

perioade de timp și conchide că proveniența, forma şi raritatea lor ţin de o primă epocă a limbii române în plină dezvoltare. Acest limbaj nu seamănă cu cel din *Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung* din 1521, cel mai vechi text păstrat în original în limba română, fiind mult mai arhaic și mai greu accesibil

Cea mai veche epistolă în limba română păstrată

Înainte de a ne ocupa de analizarea acestui înscris trebuie să punctăm anumite informații legate de activitatea comercială, de modul cum se purta corespondenţa, cerinţe care erau obligatorii de stăpânit în cazul administrației urbane a judeţului pentru redactarea corespondenţei interne şi externe, pentru consemnarea hotărârilor sfatului sau pentru evidenţa veniturilor şi cheltuielilor. Referindu-ne la perioada secolelor al XVI-lea și al XVII-lea este necesar să subliniem că normele de redactare a scrisorilor erau cele impuse de cancelariile domnești, formularistica urmând îndeaproape tiparul slavon. Astfel, orice document din această perioadă cuprinde trei diviziuni: protocolul inițial, contextul și protocolul final, epistola la care facem referire în articolul de față nefăcând rabat de la această regulă.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung este considerată a fi cel mai vechi înscris în limba română care a supraviețuit vremurilor. Este greu de crezut că nu ar fi existat și alte documente redactate în limba noastră, înainte de această dată (1521), având în vedere corectitudinea și acuratețea limbii folosite. Cu excepția introducerii și a unei scurte propoziţii din final, ambele redactate în limba slavonă, epistola la care facem referire este foarte uşor de descifrat în ziua de astăzi, fiind în același timp o dovadă a cum arăta limba română acum o jumătate de mileniu. De asemenea, importanța documentului rezidă și din faptul că este cea mai veche atestare a stilului epistolar românesc. Aceasta a fost descoperită în 1894 de Friedrich Stenner în arhivele din Braşov unde se păstrează şi în prezent.

Dacă ar fi să identificăm cauzele care au condus la apariția textelor în limba poporului (română), într-o vreme în care în Țările Române se scria în slavonă (limba de cult a confesiunii ortodoxe, dar și a cancelariei domnești), precum era limba latină în apusul și centrul Europei (limba sacră a confesiunii catolice), putem afirma că acestea au fost:

- evoluția societății românești în cele trei provincii istorice: Transilvania, Moldova și Țara Românească
- apariția păturii orășenești, a micii boierimi, a negustorilor și meșteșugarilor care aveau nevoie de un mijloc de comunicare
- limitarea folosirii limbii slavone în cadrul cancelariilor domnești și în efectuarea slujbelor religioase (scrierile literar-religioase păstrate din această perioadă sunt puţine, de regulă aparţinând domnilor sau persoanelor din apropierea lor).

Epistola a fost redactată pentru a-l avertiza pe judele Brașovului, Johannes Benkner, cu privire la intențiile războinice ale otomanilor, care, de partea cealaltă a Dunării, se pregăteau să dea năvală în țările române. Analizându-se evenimentele la

care face referire autorul s-a putut data documentul la 29 sau 30 iunie 1521, la Dlăgopole, numele slav al orașului Câmpulung-Muscel.

Cel care are inițiativa redactării scrisorii este un anume Neacşu Lupu din Câmpulung, fiind menționat într-un document din vremea domniei lui Vlad cel Tânăr (1510-1512), în care se spune că avea pe rol un proces din cauza unor datorii pe care le-ar fi avut către unii din negustorii din Brașov. Se pare că familia lui practica, de asemenea negoțul cu produse aduse din Imperiul Otoman, chiar ginerele său, Negre, amintit și în scrisoare, fiind implicat în transportarea din sudul Dunării prin Ţara Românească şi de aici în orașele din Transilvania. Meseria aceasta negustorească le era prielnică în a călători liber și a avea acces la informații legate de mișcările de pe care le efectuau oștirile otomane. Alte surse bibliografice îl dau pe Neacșu ca fiind un mic negustor român de pește, care apare de câteva ori în registrele Brașovului, dar se pare că taxele vamale plătite de el erau mai mici în comparaţie cu cele plătite de confraţii săi. În acest mod ar putea fi găsită și o explicație asupra legăturii pe care acest negustor o avea cu judele Brașovului, dacă luăm în considerare că informațiile transmise sunt de importanţă majoră în luarea unor decizii legate de manevrele armatei turcești la care face referire Neacșu. Practica nu era una nouă dacă este să luăm în seamă că în anul 1520 Brașovul a trimis trei iscoade în Ţara Românească, cheltuind în aces sens 4 florini, după cum reiese din însemnarea unui registru de plată aferent acestui an: *”Fiului popii (popae în orig.) drept răsplată și pentru cheltuielile făcute în părțile de dincolo de munți iscodind pentru a afla noutăți 1 florin și 10 aspri”*.

Destinatarul este Judele Brașovului, Hans Benkner, descendent al uneia dintre cele mai vechi și mai respectate familii din Kronstadt, ai cărui strămoși se numără printre fondatorii orașului. Din documentele păstrate reiese că ocupa această funcţie şi în 1511, dar și multă vreme după data primirii scrisorii de la Neacşu din Câmpulung, în perioada1545-1559. Se pare că au fost doi Burgermeisteri ai Brașovului cu acest nume, tată şi fiu, ştiut fiind că, în multe cazuri, magistratura cetății se moștenea. Împreună cu Fuchs şi Honterus (predicator şi cărturar, militant activ al lutheranismului) întemeiase la Braşov o moară de hârtie, prima întreprindere de acest fel de pe teritoriul românesc.

Împăratul despre care se spune că "au eşit den Sofiia" nu este altul decât Soliman al II-lea Magnificul, supranumit şi Cuceritorul. Sub domnia acestuia Imperiul atinge culmea puterii militare şi politice. Despre împărat se spunea că obișnuia să pună să i se țină un jurnal de campanie foarte amănunțit, din care s-a putut și data scrisoarea lui Neacșu, și anume momentul când ordona ieșirea armatelor sale din Sofia. Mehamet-beg, alt nume prezent în epistolă, nu era altul decât fiul lui Ali-beg Mihaloglu (comandant militar otoman din secolul al XV-lea și primul sangeac-bei al sangeacului Semendria), unul dintre cei mai buni colaboratori ai sultanului Soliman.

Ceea ce surprinde în mod deosebit la această primă scrisoare românească păstrată este claritatea frazei, construcția coerentă, ușurința compoziției, fapt care dovedește pregătirea autorului și faptul că nu se afla la prima încercare de acest fel. În afară de formulele de introducere și de încheiere, precum și de două cuvinte slavonești prezente în corpul textului, constatăm că acesta este redactat cu un vocabular care este

actual și în zilele noastre, aspectul fonetic fiind foarte apropiate de limba literară actuală. Ceea ce certifică teza că limba graiul vorbit în zona Târgoviște-Câmpulung-Brașov a stat la edificarea limbii române literare.

Pentru exemplificare redăm mai departe textul scrisorii:

„*Mudromu I plemenitomu, I cistitomu I bogom darovanomu jupan Hanăş Bengner ot Braşov mnogo zdravie ot Nécşu ot Dlăgopole.*(**Preaînțeleptului şi cinstitului şi de Dumnezeu dăruitului jupân Hanăş Bengner din Braşov, multă sănătate din partea lui Neacşu din Câmpulung)** *I pak* (**Și iarăşi**) *dau ştire domnie tale za (*despre*) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eşit den Sofiia, şi aimintrea nu e, şi se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să ştii domniia ta că au venit un om de la Nicopole de miie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ciale corăbii ce ştii şi domniia ta pre Dunăre în sus. I pak să ştii că bagă den toate orașele câte 50 de omin să fie de ajutor în corăbii. I pak să ştii cumu s-au prins neşte meşter(i) den Ţarigrad cum vor treace ceale corăbii la locul cela strimtul ce ştii şi domniia ta. I pak spui domniie tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiiaş(i) şi de generemiiu Negre, cum i-au dat împăratul sloboziie lui Mahamet beg, pe io-i va fi voia, pren Ţeara Rumânească, iară el să treacă. I pak să ştii domniia ta că are frică mare şi Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre. I pak spui domniietale ca mai marele miu, de ce am înţeles şi eu. Eu spui domniietale iară domniiata eşti înţelept şi aceste cuvinte să ţii domniiata la tine, să nu ştie umin mulţi, şi domniile vostre să vă păziţi cum ştiţi mai bine. I bog te veselit. Amin. (Și Dumnezeu să te slăvească, Amin)"(fig.1)*

Analizând-o din punct e vedere al normelor epistolate, observăm prezența protocolului inițial alcătuit din numele, titlul și calitatea destinatarului, precum și salutația: *Mudromu I plemenitomu, I cistitomu I bogom darovanomu jupan Hanăş Bengner ot Braşov mnogo zdravie ot Nécşu ot Dlăgopole*. Notificația este exprimată prin formula: *I pak (Și iarăşi) dau ştire* și este urmată de expoziție, componentă ce cuprinde relatarea evenimentelor și împrejurărilor care formează obiectul documentului. Pentru epistolier, o importanță semnificativă o are protocolul final, un adevărat exemplu de solemnitate și reverențiozitate.

Ceea ce surprinde pe cititorul de astăzi al scrisorii este precizia și laconismul expresiei. Slavonismul utilizat după adresarea către destinatar, "I pak" (=şi, și iarăşi, din nou, de asemenea) ne conferă ideea că această epistolă nu a fost singulară și că urma altora, probabil de aceeaşi natură. De asemenea, și precizarea cum "că au trecut ceale corăbii ce ştii şi domniia ta", demonstrează că expeditorul mai informase pe destinatar referitor la aceste aspecte. Din punct de vedere gramatical, formula "I pak" este utilizată aici și pentru marcarea începutului fiecărei fraze.

Textul prezintă totuși câteva caracteristici specifice limbii de la începutul secolului al XVI-lea, dintre care specificăm:

- utilizarea formei veche de auxiliar au la pers. III-a sg. a perfectului compus: *au eșit, se-au dus;*
- folosirea formei vechi *aimintrea* a lui *alminteri*;
- notarea diftongului *oa* cu o: tote, omin, vostre;

- utilizarea popularului muntenesc *miu* în loc de *meu*: genere-miiu;
- forma veche de auxiliar *au* la pers.a III-a sg. a perfectului compus: „au eşit", „se-au dus", „mi-au spus", „au văzut", „au dat";
- folosirea cuvântului *lucrul* (lat. *lucrum*) cu sensul de lucrare, faptă, acţiune ;
- folosirea substativului *corabii* în loc de *corăbii,* în secolul al XVI-lea nefiind extinsă alternanţa morfologică **a**, sing. *corabie*, cu **ă,** pl. *corăbii;*
- omisiunea lui **i** final pentru pluralele *meşter(i), megiiaş(i), omin(i)***;**
- omisiunea lui **i** final şi în cazul lui ***lu****(i).*

În ceea ce priveşte structura vocabularului, lingviştii au constatat că fondul latin reprezintă 92, 31% din text, şi nu mai puţin de 175 din totalul de 190 de cuvinte româneşti utilizate în text au origine latină, excluzându-se repetiţiile şi substantivele proprii.

Analizând scrisoarea în integralitatea acesteia putem define principalele caracteristici care îi conferă un statut aparte în rândul documentelor din epocă:

- concizia fiind demonstrată prin capacitatea autorului de a stabili un echilibru între importanţa tematicii abordate în scrisoare şi întinderea textului;
- claritatea, prin proprietatea de a exprima cu rigurozitate idei bine reliefate, prin utilizarea corectă şi raţională a resurselor de limbaj;
- naturaleţea, prin exprimarea directă şi sinceră a ideilor, fără ca textul scrisorii să fie încărcat de ornamente expresive;
- eleganţa care scoate în evidenţă un anumit grad de educaţie al redactorului scrisorii.

La 500 de ani de la redactare, textul epistolei nu ridică nici un fel de piedici în ceea ce priveşte înţelegerea şi interpretarea mesajului dorit a fi transmis, ceea ce dovedeşte că practica scrierii în limba populară era una mult mai veche.

Concluzii

Observăm din analiza de mai sus că regulile de întocmire a actelor emise de cancelariile domneşti au influenţat în mare măsură şi modalitatea de redactare a epistolelor, asemănările structurale ale protocoalelor iniţial şi final sau ale elementelor compoziţionale ale contextului fiind aproape identice. În secolul al XVI-lea obiceiului de a întocmi scrisori în acord cu modelele străine începe să i se adauge şi iniţiativa de a redacta în limba română un tip de corespondenţă oficială şi particulară, pentru ca în secolul al XVII-lea limba română să îşi afirme supremaţia în scrisul epistolar, cu oarece reminiscenţe din vechile tipare. Referitor la limba română, aşa cum este utilizată de Neacşu din Câmpulug, putem afirma că este mai apropiată limbii române de astăzi decât orice altă limbă romanică contemporană, comparată cu cele redactate acum o jumatate de mileniu.

Concluzia la care ajungem în urma studierii acestui document este că limba română, la momentul apariţiei ei în scris, era pe deplin constituită, actul de naştere al ei fiind cu atât mai important şi prin mesajul pe care îl transmite, şi anume pericolul care îi păştea vis-a vis de o posibilă invazie turcească.

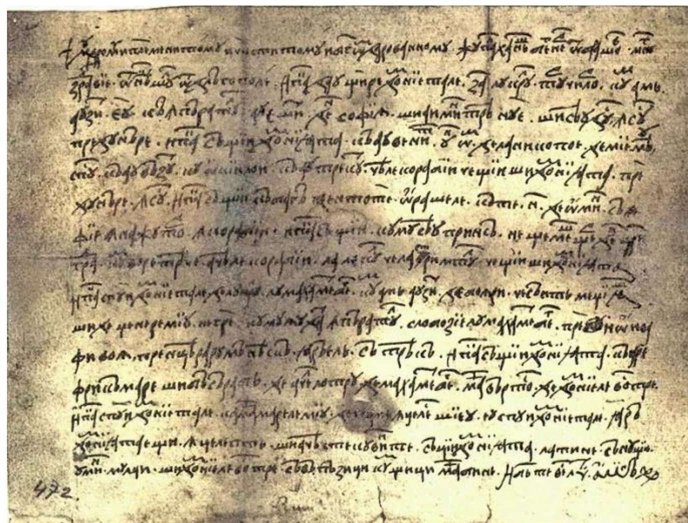

Fig. 1
Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung
Arhivele Naționale ale României - Fond Primăria Orașului Brașov
Colecția de Documente Stenner, Seria I, Nr. 472
https://www.facebook.com/Arhivele.Nationale.ale.Romaniei/photos/a.10150717224985114/10163913543540114

Bibliografie

CHIȚIMIA, I.C. & TOMA, S. (coord.) *Crestomație de literatură română veche*, vol. I. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1984.

CHIVU, Gh.; GEORGESCU, M.; IONIȚĂ, M.; MAREȘ, Al. & Roman Moraru, A. *Documente și însemnări românești dinsecolul al XVI-lea*. București: Editura Academiei R.S.R, 1979.

CHIVU, Gheorghe. *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2000.

HURMUZAKI. *Documente privitoare la istoria românilor*. Vol. XI, București, 1900.

MURGESCU, Bogdan. *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină. București: Editura Polirom. 2012.*

PANAITESCU, P.P. *Începuturile și biruința scrisului în limba română*. București: Editura Academiei R.P.R., 1965.

ROSETTI, Al. *Despre data primelor traduceri românești de cărți religioase și despre curentele culturale din secolul al XVI –lea.* În: "Limba română", an X, 1961, p. 241-245.

ROTARU, Ion. *Literatura română veche*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.

SCRISOAREA lui Neacșu din Câmpulug Accesibil la: https://muzeulcampulung.ro/sectia-istorie/scrisoarea-lui-neacsu

ZAFIU, Rodica. *Stiluri epistolare.* În: " Diversitate stilistică în româna actuală". Bucureștu: Editura Universității din București, 2001, p. 179–192.

BETWEEN NATIONAL STATES AND THE PLAN OF THE DANUBIAN CONFEDERATION: THE CENTENNIAL OF THE FOUNDING OF ”LITTLE ENTENTE” - LITTLE ALLIANCE (1921)

Cercet.ştinţif.III dr. Florin F. NACU
ICSU ”C.S. Nicolăescu-Plopşor”, Craiova

Abstract: The article reveals one of the most important moment for the entire inter-war external politics of Romania, the essay of entering in a full-power Danubian Confederation and to create a regional alliance, named ”Little Entente”, with Yugoslavia and Czech Republic against revisionism. All the actions took place between 1920 and 1933. The project of the Danube Confederation was inapplicable due to the issues between the great powers and due to reserves had by Romanian government which would to avoid a new ”Austria--Hungary” revival on Danube issues. The article presents also, opinions belonging to the main historians who analyzed this important issue of the inter-war period.

Keywords: Little Entente, Danubian Confederation, Romania, foreign policy, national states

I. Introducere

La finalul Primului Război Mondial, au căzut marile imperii ale secolului al XIX-lea: Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman, Imperiul Rus. Acesta din urmă se metamorfoza sub forma Uniunii Sovietice și va reveni în forță la jumătatea deceniului al patrulea al secolului XX. Singurl imperiu rămas, Imperiul Britanic începea să fie contrat treptat treptat de către Statele Unite ale Americii care se vor implica tot mai mult în Europa.

România devenise România Mare, dar fusese dezavantajată la Conferințele de Pace de la Paris, fiindcă nu primise procentul din despăgubiri la care se aștepta, Marile Puteri afirmând că reîntregirea teritorială nu era doar un ideal național ci și un câștig economic, moștenind infrastructura Austro-Ungariei și a Rusiei, după Marea Unire.

România, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven (Iugoslavia), Polonia, Austria, Ungaria, Bulgaria erau state independente, pe principii naționale, unitare, centralizate sau pe baze federative, care fie se întregiseră teritorial, fie se formaseră pe ruinele imperiilor defuncte ale Europei.

Ungaria, Polonia, Bulgaria vor emite pretenții revizioniste, pe fondul ascensiunii extremei drepte în Europa Centrală și de Vest, ceea ce România, Ceholslovacia, Iugoslavia, alături de Grecia și Albania (stat apărut în 1912 pe un mic teritoriu din Balcanii de Vest) nu își permiteau să accepte. După 1925, între Germania (Republica de la Weimar) și URSS (întemeiată în 1922, pe ruinele Rusiei Țariste) a început o apropiere, prin care cele două state se ajutau reciproc pentru a se înarma și a se întări economic, pe ascuns, contra reglementărilor Păcii de la Paris-Versailles.

Franța, ca principală forță victorioasă își dorea să câștige influență geopolitică și economică în noul vid geopolitic creat în Europa Centrală și de Sud-Est, ca urmare a prăbușirii Austro-Ungariei, fiindcă înțelegea că, mai devreme sau mai târziu, URSS va începe extinderea, fiind interesată să se apropie de Germania, chiar dacă mai târziu, în aceste state vor exista regimuri profund antagonice, comunismul și nazismul.

Italia, considerându-se neîndreptățită fiindcă nu obținuse ce dorise pe coasta dalmată și pe cea slovenă va începe să se apropie de puterile revizioniste, Benito Mussolini instaurând puterea fascistă în octombrie 1922, după celebrul ”Marș asupra Romei”, când regele Italiei i-a dat postul de prim-ministru, pe care Mussolini l-a transformat în acela de ”duce al Italiei”, amintind de vechea putere militară a Romei Antice.

Așadar, amenințată de spectrul revizionismului, România a căutat să se alieze cu state vecine interesate de securitatea comună. Bulgaria, Ungaria și chiar Polonia erau state cu potențial revizionist, la care se adăugau și Germania și URSS.

II. Crearea ”Micii Înțelegeri”

Primul pas făcut în realizarea acestei alianțe a fost la 14 august 1920, când s-a încheiat Convenția de Alianță între Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven (denumit ulterior Iugoslavia).

Deși Take Ionescu, ministrul român de externe și-ar fi dorit o alianță și cu Grecia și cu Polonia, lucru dorit și de iugoslavi, Cehoslovacia avea un diferend teritorial cu Polonia (Polonia susținea că teritoriul Teschen, aflat în granițele Cehoslovaciei îi aparținea, neezitând să-l ocupe, după Conferința de la Munchen din septembrie 1938, care a dus la începutul fragmentării Cehoslovaciei). Totuși, la 3martie 1921, România și Polonia au semnat o alianță defensivă și o convenție militară, care nu se vor integra în ceea ce se va numi ”Mica Înțelegere”.

Data de 23 aprilie 1921 reprezintă momentul istoric fundamental în care s-a semnat ”*Convenția de alianță defensivă între România și Cehoslovacia*”, alianță fundamentată pe principiulu autodeterminării. În textul documentului, se preciza : *„ferm hotărâți de a menține pacea, câștigată cu prețul atâtor sacrificii și prevăzută în Pactul Societății Națiunilor, și ordinea stabilită prin tratatul încheiat la Trianon la 4 iulie 1920 între puterile aliate și asociate de o parte și Ungaria de cealaltă parte...”*[1]

În data de 7 iunie 1921, România încheia cu Regatul sârbo-croato-sloven o alianță bazată pe aceleași principii.[2] Era practic o alianță cu scop declarat defensiv și antirevizionist a trei state independente din Europa Centrală și de Sud-Est, o veritabilă punte de legătură între Centrul Europei, occidentalizat cultural și Balcanii atât de frământați încă dela începutul secolului al XIX-lea[3].

---

[1]*** *Convențiune de alianță defensivă între Regatul României și Republica Ceholslovacă*, semnată la București, 23 aprilie 1921, de către Take Ionescu din partea României și Ferdinand Veverka din partea Cehoslovaciei.

[2] *Convențiune de alianță defensivă între Regatul României și Regatul sârbo-croato-sloven*, semnată la 7 iunie 1921, de Take Ionescu din partea României și N. Pasic, din partea *Regatului sârbo-croato-sloven* în Monitorul Oficial, din 10 iulie 1921, p. 2881.

[3] Eliza Campus, *Mica Înţelegere* (ediţia a II-a), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997, p.9-15.

În cadrul conferinței de la Ioachymow desfășurate în anul 1927, cei trei membri ai alianței au căzut de acord asupra elaborării unui plan economic comun. România, Cehoslovacia şi Iugoslavia îşi păstrau suveranitatea, dar urmau să fie gândite acțiuni economice de echilibrare q alianţei, a cărei principală direcţie fusese cea politică şi diplomatică. Cu această ocazie, au fost semnate tratate economice bilaterale.

Cooperarea economică în cadrul ”Micii Înțelegeri” a fost consolidată în anul 1933 prin crearea Consiliului Economic al Micii Înțelegeri. Semnatarii doreau introducerea unor tarife preferenţialeîn relațiile trilaterale, introducerea și operaționalizarea unui sistem de contingentare, cooperarea masivăa în ceea ce priveau investițiile în industrie şi agricultură, crearea unor camere de comerţ mixte, unificarea tarifului perceput la transportul de mărfuri pe căile ferate, conclucrarea în acțiuni vizând domenii noi, de nișă, precum navigaţia aeriană şi maritimă. Membrii alianeți doreau circulaţia rapidă a bunurilor, serviciilor şi chiar a armamentului.

Cehoslovacia a propus formarea unui așa-numit cartel industrial care să concureze cu marile carteluri internaţionale. România acorda Cehoslovaciei zona liberă de tip ”porto-franco” la Galaţi. Semnatarii s-au angajat să ia măsuri de ușurare și modernizare navigaţiei pe Dunăre, a transporturilor feroviare, aeriene, și a comunicaţiilor poştale, telefonice, telegrafice şi radiofonice.

În privința colaborării în chestiunile militare, cele trei state au pus la punct un plan detaliat bazat pe mobilizarea economică și industrială în cazul unui eventual război. Ansamblul acestor măsuri a produs iritare la Berlin și la Roma, fiindcă Germania şi Italia considerau ”Mica Înțelegere” ca inițator al unei evidente politici agresive.

III. Încercarea instituirii ”Confederației Dunărene”

Confederația Dunăreană (Blocul danubian) a fost un proiect politic care a fost luat în discuție, imediat după încheierea Conferințelor de Pace de la Paris. Austro-Ungaria, Germania se părbușiseră ca Imperii, Imperiul Otoman devenise republică și, cu excepția unei părți din Tracia Răsăriteană, nu mai avea niciun teritoriu european. Confederația Danubiană a fost susținută de Franța, care și-ar fi dorit să o patroneze în calitate de mare putere. În fapt, Franța dorea să creeze o zonă econonomică unitară, fără taxe vamale, care ar fi cuprins cât mai mult din fostul teritoriu al Austro-Ungariei.

Referindu-se la discuțiile referitoare la planul de a aduce într-o formă unitară spațiul fostului Imperiu Austro-Ungar, Emilian Bold și Ion Ciupercă notează:

”La terminarea războiului, Franţa era principala putere europeană, fără a deţine însă şi mijloacele susţinerii acestei poziţii. Conducătorii francezi şi-au dat seama că stăpânirea problemei germane nu se putea face fără realizarea unor alianţe cu ţări vând, în general, aceleași poziţii externe cu ale Franţei. Le-a găsit în zona centrală şi sud-estică a Europei. De aici propunerile ei pentru solidaritate politică şi refacerea economică în zona dunăreană (...)”[4].

Iulia Maniu a încercat și el să gândească în 1930, ca Președinte al Consiliului de Miniștri un proiect, denumit ”Confederația Central-Europeană”, analizat astfel de către

[4] Emilian Bold, Ion Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940)*, Casa editorială Demiurg, Iaşi, 2001, p. 105.

Mihai Sebe: ” *O primă întâlnire preliminară va avea loc în februarie 1929, întâlnire la care au participat reprezentanţii Cehoslovaciei şi Iugoslaviei, dar care va eşua în atingerea unui acord în ceea ce priveşte stabilirea de tarife preferenţiale datorită opoziţiei liderului cehoslovac Eduard Benes, care a cedat presiunilor „agrarienilor din guvernul său, dornici să protejeze agricultura cehoslovacă”.*

Cu toate acestea Planul Maniu va primi un sprijin neaşteptat din partea Franţei. Din păcate planul va eşua în faţa reticenţelor internaţionale, rămânând cu toate acestea un model precursor al viitoarelor tentative de integrare regională.

Eşecul acestei prime încercări nu îl va descuraja şi Iuliu Maniu va relua în iarna anului 1930 proiectul său de Confederaţie danubiană. Numele acestei noi structuri va fi acela de Confederaţia Central-Europeană, o structură regională, văzută în concordanţă cu Planul Briand de crearea a Uniunii Europene, „o realizare parţială a Confederaţiei Generale Europene propusă de Briand”. Componenţa acestei Confederaţii va fi una extinsă, cuprinzând atât state dunărene cât şi state cu interese speciale la Dunăre: Polonia, Cehoslovacia, Austria, Iugoslavia, Ungaria, Bulgaria, Grecia şi România.

Confederaţia urma ulterior să se integreze într-o mare structură europeană, fie să atragă alte state în cadrul ei, Italia fiind favorită pentru integrare, fie de la bun început fie ulterior: „[...] Italia nu s-ar alipi de la început acestei confederaţii”[5].

Traian Sandu, considera că sprijinul Franţei pentru ”Planul Maniu” a fost evident: „*Franţa se ralia clar Planului Maniu împotriva Anschluss-ului şi a instrumentalizării chestiunii minorităţilor*”[6].

O formă elaborată a acestei Confederații Dunărene a fost reprezentată de Planul Tardieu care viza reorganizarea regională a Europei Centrale, plan elaborat în 1932 de către francezul André Tardieu. Franța, Marea Britanie, Italia au început discuțiile în secret, fără consultarea statelor dunărene, dorind ca acestea să ajungă să cunoască proiectul fără a-l putea modifica substanțial. Franța înțelegea să abordeze o atitudine inspirată de ”sistemul versaillez”, adică să țină departe Bulgaria, țară învinsă în Primul Război Mondial. Nu toate statele riverane Dunării ar fi făcut parte din noua structură.

Maria Georgescu este de părere că această Confederație Dunăreană a fost ”*o simplă încercare de promovare a cooperării economice în cadrul fostului spaţiu austro-ungar, o ipotetică uniune vamală între anumite ţări din centrul Europei sau o imensă structură statală confederativă destinată să înlocuiască Austro-Ungaria – eventual şi Rusia – ca factor de putere pe harta geostrategică şi economică a bătrânului continent*”[7].

Mihai Sebe face o analiză deosebită a presei românești din această perioadă. Publiciștii români înțeleseseră de fapt, că pe ruinele defunctei dominații austro-ungare, Franța dorea să creeze o formă de ”colonizare de catifea”, o ”stăpânire mascată” în bune intenții de gospodărire comună: ” *Pentru mulţi analişti români era evident faptul că*

[5] Mihai Sebe, *Ideea de Europa în România interbelică, Institutul European din România*, 2010, http://www.ier.ro/documente/working_papers/WP_29_website_.pdf

[6] Traian Sandu, „*Le plan Maniu” de Confédération économique danubienne du premier semestre 1929* în ”Revue d’Europe Centrale”, 5(2), 1997, p. 41-49.

[7] Maria Georgescu, *România, Franţa şi securitatea europeană în anii ‘20: speranţe şi iluzii*, Editura Militară, Bucureşti, 2004, p. 119.

dispariţia Austro-Ungariei, pe lângă caracterul pozitiv, a generat şi o serie de evenimente negative, mai ales pe plan economic, ajungânduse la destabilizarea Europei centrale din punct de vedere economic (...)Se impunea cu această ocazie reclădirea spaţiului economic distrus. Problemele apar atunci când încep a fi analizate propunerile occidentale care urmăreau acest lucru, existând întrebarea legitimă dacă acest aceste planuri urmăreau sau nu nişte scopuri ascunse, nedemne de a fi urmate de către noile state suverane”[8].

În 1922, S. Șerbescu, nota: ” *În echilibrul gospodăriei internaţionale de la începutul veacului, Austro-Ungaria exercita un rol indispensabil, atât ca intermediar între Occident şi ţările răsăritene, cât şi ca aparat de coordonare a producţiei în câteva din ţinuturile cel mai bogate de pe continent. Prin liberarea naţionalităţilor asuprite, pacea a dezmembrat acest organism, trăgând de cele mai multe ori graniţe arbitrare, care nesocotesc toate raporturile economice stabilite de veacuri (...)nu înţelegem de ce Europa centrală de azi nu s-ar putea reconstitui prin propriile ei forţe, şi pentru a se ajunge la acest rezultat, e nevoie să se stabilească înţelegerea asupra unui plan comun şi să se arate popoarelor că solidaritatea economică este o lege pe care nimeni n-o poate înfrânge* ”[9].

Evident, că, opoziția cea mai mare a venit de la Germania, marea învinsă a Primului Război Mondial care deja avusese despăgubirile de război reeșalonate și se apropiase de URSS în secret pentru a-și dezvolta capabilitățile militare. Germania nu vedea cu ochi buni o structură geopolitică unitară, într-un spațiu care aparținuse în marea lui majoritate fostului aliat austro-ungar[10].

Era evident că Austria și Ungaria, ca principale state succesoare ale Austro-Ungariei înfrânte și-ar fi dorit să fie la egalitate cu România, Cehoslovacia și Iugoslavia, dar, acest fapt, în opinia lui Gheorghe Sbârnă, ar fi readus la viață vechea dualitate geopolitică austro-ungară, fapt care, în niciun caz nu era de dorit de către Franța, care dorea să umple spațiul geopolitic rezultat din dispariția Austro-Ungariei cu o ”comunitate a egalilor” fantomatică: ” *„A acorda Austriei şi Ungariei un statut egal într-o asemenea structură – susţineau ele – ar duce la limitarea propriei lor independenţe, deoarece cele două state nu s-ar abţine de a folosi această situaţie în direcţia încurajării unei renaşteri a fostei dominaţii austro-ungare în zona danubiană*”[11].

Tocmai pentru că Germania nu l-a văzut cu ochi buni, cum de altfel nici URSS, exclusă de la ”masa învingătorilor” nu avusese o părere prea bună, Conferința de la Londra, organizată în intervalul 6-8 aprilie 1932 a consemnat eșecul acestui proiect al ”Confederației Dunărene”. Dacă Franța a promovat idealul comun, al confederației, italienii și britanicii puneau accent, așa cum au făcut-o întotdeauna, pe promovarea intereselor statelor riverane Dunării, pe principii naționale.

La 16 februarie 1933, pe fondul reașezării relațiilor internaționale după Marea Criză s-a semnat un nou pact de organizare, în care membrii alianței trebuiau să

---

[8] Mihai Sebe, *Perspective româneşti cu privire la planurile interbelice de crearea a unei “Confederaţii Dunărene”. spre o Strategie Europeană a Dunării avant la lettre*, Colecția de Studii a IER, Nr.31. Bucureşti, 2011, p.12-13.
[9] S. Şerbescu, „*Reclădirea economică a Europei centrale*”, in Revista Vremii, an II, nr. 7, 29 ianuarie 1922.
[10] Eliza Campus, *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993, p. 91.
[11] Gheorghe Sbârnă, *Românii şi proiectele federale interbelice*, Editura Sylvi, Bucureşti, 2002, p. 18.

organizeze apărarea păcii pe plan european. Cele trei state considerau că un mijloc eficient de organizare a păcii era intensificarea raporturilor economice cu toate statele, în special cu cele din Europa Centrală.

Ministrul adjunct de externe cehoslovac, Kamil Krofta spunea că *„scopurile Micii Înțelegeri sunt: o apropriere economică și apărarea integrității, unității și existenței celor trei state*”, ca replică la declarațiile Germaniei, Italiei , Ungariei sau Austriei care se simțeau amenințate de această alianță.

IV. Concluzii

Este clar de ce ”Mica Înțelegere” sau ”Mica Antantă” a rămas unica formă de organizare până la încheirea, la Atena, în 9 februarie 1934, a Înțelegerii Balcanice, în care vor intra România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. România a fost așadar artizana a două înțelegeri regionale puternice cu acțiune locală, care însă vor avea efecte limitate, cauzate de dezinteresul Marilor Puteri de a sprijini efectiv aceste alianțe în fața accelerării tendințelor revizioniste în Europa.

De remarcat este faptul că în 1930, omul politic ardelean Iuliu Maniu care va avea o carieră politică plină de evenimente mari, dar deloc marcată de calmitate în România Mare, devenind Președintele Consiliului de Miniștri sub regele Carol al II-lea, a încercat cu ajutorul Franței să creeze un proiect românesc al Confederației Dunărene, numit Confederația Central-Europeană, care însă nu s-a materializat.

În concluzie, România a știut să nu cadă în capcana ”Confederației Dunărene” și a fondat Mica Înțelegere, urmată de ”Înțelegerea Balcanică”. Numai că, din păcate, după moartea Regelui Ferdinand și a lui Ionel Brătianu, instalându-se autosuficiența, pe fondul Marii Crize și a instabilității politice, politica externă de alianță cu Marile Puteri s-a făcut ineficient și prețul plătit a fost îngrozitor de greu: România Mare s-a prăbușit în tragica vară a anului 1940.

BIBLIOGRAFIE

*** *Convențiune de alianță defensivă între Regatul României și Republica Ceholslovacă*, semnată la București, 23 aprilie 1921, de către Take Ionescu din partea României și Ferdinand Veverka din partea Cehoslovaciei.

***** Convențiune de alianță defensivă între Regatul României și Regatul sârbo-croato-sloven*, semnată la 7 iunie 1921, de Take Ionescu din partea României și N. Pasic, din partea *Regatului sârbo-croato-sloven* în Monitorul Oficial, din 10 iulie 1921.

Bold , Emilian, Ciupercă, Ion, *Europa în derivă (1918-1940)*, Casa editorială Demiurg, Iași, 2001.

Campus, Eliza, *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei Române, București, 1993.

Eadem, *Mica Înţelegere* (ediţia a II-a), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997.

Georgescu, Maria, *România, Franţa şi securitatea europeană în anii '20: speranţe şi iluzii*, Editura Militară,

Bucureşti, 2004.

Sandu, Traian *„Le plan Maniu” de Confédération économique danubienne du premier semestre 1929* în ”Revue d'Europe Centrale”, 5(2), 1997.

Sbârnă, Gheorghe, *Românii și proiectele federale interbelice*, Editura Sylvi, București, 2002.
Sebe, Mihai, *Ideea de Europa în România interbelică, Institutul European din România*, 2010, http://www.ier.ro/documente/working_papers/WP_29_website_.pdf
Idem, *Perspective româneşti cu privire la planurile interbelice de crearea a unei "Confederaţii Dunărene". spre o Strategie Europeană a Dunării avant la lettre*, Colecția de Studii a IER, Nr.31. București, 2011
Şerbescu, S., „*Reclădirea economică a Europei centrale*", in Revista Vremii, an II, nr. 7, 29 ianuarie 1922

RURAL TO URBAN TRANSITIONS IN EUROPEAN REALISTIC NOVELS

Suzana Carmen CISMAS
Assoc. Prof. PhD, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest

Abstract: The greatest character in the works of Rebreanu, Reymont, Verga, Hardy and Blasco Ibáñez is the countryside, the rural environment artistically reconstructed beyond geographical clues. It is a setting that transcends the novels it inspired. It is the greatest character, with its moods and a destiny of its own, celebrated in novel after novel. In minute detail, this prose points to the ancient rituals of rural life, to the unifying rhythms of man and nature confronted against the background of various landscapes. Descriptions of wind shift, soil mix, the contour of hills and hedge rows serve as more than narrative colour. They detail the texture of rural life, the daily realities that shaped its speech and fired its folklore. Even as they wrote, the pastoral atmosphere was vanishing, and its ancient regime was threatened. The typical scenery and the people were becoming a breed of the past. In charting the social consequences of urbanisation, these writers predicted the true victim: the land itself. Despite the inevitable thrust of modernization, that way of life with its archetypes remained in the collective memory due to their artistic efforts.

Keywords: rural-urban transitions, European realistic novels, rural rituals, social impacts

Since the nineteenth century, there has been a dramatic shift of population from the country-side to the urban areas, and largely rural economies gradually showed signs of reorientation towards cities and their typical industrial activities. Hence, by the middle of the century, just as many people were urban dwellers as country dwellers. It is a corner stone for socio-economic movements that, in their turn, alter characters' destinies, most in dramatic ways, with exceptional people tragically falling in the clash of epochs, ways of life, and primary passions. Drastic rural to urban transitions in European realistic novels are evident in Rebreanu, Reymont, Verga, and Blasco Ibáñez, who, like Hardy, considered that 'a story must be exceptional enough to justify its telling [… and it must have] something more unusual to relate than the ordinary experience of every average man and woman'; these novelists attempted 'the adjustment of things unusual to things external and universal', so their realistic fiction showcases the following traits most prose writers in the realistic trend display:

- the stage is mainly rural, artistically re-created by authors from his childhood life and memories;
- it is topographically specific, to a degree unparalleled in the previous national literature;
- it deals with local farmers, and shows sympathetic insight into the life of this class;
- it does not avoid an impression of artificiality whenever 'polite society' is involved;
- dialogues seem broken, and there is occasional language stiffness, with short sentences;

- contrast with rhetorical defects, frequent phrase focus on land descriptions, and the protagonist's alert senses leave their mark.
- nature interests the artist for its own sake, and the writer's approach is often poetic;
- literary allusions and quotations exist, with references to painters, musicians, and architects;
- use of coincidence and accident is overdone, with plausibility often stretched to the extreme;
- there is a secret marriage yearning;
- there is a pervading note of gloom, only momentarily relieved;
- it all comes to a tragic end in a sudden death.

Although village life is often seen as stable, even unchanging, the rural realities of economy brought a number of challenges: firstly a more scientific approach to farming involved crop rotation and new machinery with storage systems were implemented; secondly, much land was enclosed, which gradually led to agricultural unemployment as poor farmers were forced away from own land. Other rural workers were put out of business by industrial manufactures, agglutinated in urban areas. Rural poverty becomes a central issue. Wars slowed this process, but to a little extent. Instead of secure employment, many labourers had to become migrants in their quest for work. By contrast, landowners profited from new machinery and growing urban markets, but the countryside remained regarded as the normal working environment, which most educated people saw as quite barbaric, compared to urban life civilisation.

These writers built reputations of successful novelists, but they had poetic nuances deep inside their artistic visions as well. On the other hand, to them, their novels were primarily a means of earning a living, so, like many contemporaries, they published in periodic instalments in journals. They can neither be labelled solely as realistic novelists, nor be categorized merely as modernists: they transformed the conventions of own national literature and opened roads for new kinds of art. In many respects, they are trapped between contemporary sensibilities and more modern ones, and between tradition and innovation. They lived and wrote in a time of difficult social change, when the country was making its slow and painful transition from an old-fashioned, agricultural nation to a modern, industrial one. Businessmen and entrepreneurs, or new money, joined the ranks of the social elite, as some families of the ancient aristocracy, or old money, faded into obscurity. Their careers inspired and spanned generations, with the first novels consolidating realistic patterns and later ones exploring modernity.

The most successful and admired novels depicted the village setting, a fictional rural area with deeply philosophical pessimism and simultaneously self-reflexive and autobiographical nature. They wrote about profound rural issues while living in urban locations, and delineated human beings pitted against the vast forces of nature and implacable destiny; they stand supreme, handling plots, situations and settings that reveal the hands of superb craftsmen. They belonged to the rural working class, and were keenly interested in depicting the life of the peasantry while advocating for their

beliefs and values. When they went out of their chosen region to deal with the sophisticated life of cities, the writing lost its natural flavour, and became artificial and laboured. The vicissitudes in the life of their characters are described as occurring against the background of scenes located in the countryside. It is the countryside that abounds in various phenomena of nature in their changing aspects. Nature is closely observed and presented in novels with fidelity in all details. Though it often seems to share the feelings of humans as a whole, it remains indifferent to their suffering. It is against the background of the vast universe that the drama of human life is enacted, and the tragedy of their heroes/heroines takes place. A picture of vast elemental forces is shown working on men's life. The character of human beings is seen as being shaped by the environment around. The ancient name then denotes a space which represents the stagnant nature of rural life, creating a fissure between urban modernity and rural tradition. Therefore, the space is full of symbolic meaning and specific socio-cultural significance. Compared to other spaces, it is unique and seen as marginal with its own specific customs and landscapes, but also slightly influenced by modernism.

They are masters in the art of characterization, and faithfully portray figures by manners, speech and distinguishing features. However, only key characters are portrayed with psychological insight, the minor ones being used only to provide some relief and chorus-like comments on the existing situations. Unlike Rebreanu and Verga, Reymont and Hardy focus more on portraying the elemental powers of the universe and the world around than individual characters. Moreover, they often use characters as mouthpieces for the expression of their own philosophy of life. Hardy's 'chief character is Man, and the play is Existence', so he chooses human types from those closest to nature, those in whom the primitive impulses are the strongest. Instead of remaining preoccupied with the psychological complexities of his protagonists, Hardy shows the struggle between these characters and the indifferent universe, they have been thrown into by the accident of their birth.

The plots of all the novelists we hereby discuss are constructed with great skill, and reveal inventive powers. They are marked by causality and often by excess vitality. Such plots comprise both the internal and external conflicts, and present a blend of these two types. Sudden shifts from one scene to another put a strain on the common reader's attention. However, a careful arrangement of various events and situations is helpful in imparting a unity to the structures of all novels despite the complex nature of structures. On the whole, they make plots serve as a compact unit to convey a tragic view on life, and all the scenes and events lead towards a climax which embodies this view.

There can be no doubt about the merit of Reymont and Hardy's art as novelists, despite certain shortcomings it may betray. As story-tellers, as plot builders, as delineators of characters and as painters of scenes and situations, they are simply superb. The pessimism and predilection for tragedy may not be popular with many readers, but the authenticity of the treatment of human life and the genuineness of the concern for the tragic destiny of their protagonists, are beyond dispute. They share a cosmic view of life, and the beauty and dignity of his best work. Verga, Rebreanu, and

Blasco Ibáñez on the other hand, focus on emblematic, perennial archetypes, with destinies serving as life lessons for the community. The folk are a bridge between mere earth and moral individuality. Their characteristics are folk instinctivism, fatalism and folk magic. At times the contrast between members of the folk and individuals is closely related to the dichotomy countryside/town. The folk and the individuals coexist in constant tension. In the traditional rural society, everyone belongs to it in a completely unquestioned way, from birth: no conscious decision is needed to join, and an outsider would not normally be thought to belong. It is a hierarchical society that unquestioningly accepts the relations between strong and weak as institutionalized in property. Kinship and locality are the dominant modes of association, for most people the only two. A sudden change impedes on the old rural world, which is going to dissolve and be replaced by modern progress, and discontent.

Women are victims of economic circumstances, of hypocrisy in ethical standards, of power games and of their own emotional longings. Ana is a victim of economic calculations for an upstart. Jagna cannot restrain her vitality. Pepeta suffocates all feelings in hard work. I Malavoglia enter a vicious circle of duty which enables nothing else outside of it. Tess embodies the attack against the established society and its double standard of morality, which went hand in hand with the belief that society should be radically divided into two clearly separate spheres: the public and the private. The private sphere was quintessentially female. The idealized woman in this period was seen as an angel in the house, as an asexual being whose main mission was to protect the rest of the household members. Chastity had to be preserved at all costs until marriage, and purity was her most valued virtue. On the contrary, the public sphere was male, with men seen as superior to women, hence in charge of dealing with all types of public activities, involving danger and action. Only in the private sphere did men find security and protection; their home was their shelter, and their most precious property. This notion of separate spheres corroborated the double standard of morality. However, these ideas were by no means new. There was no halfway position in this puritan mentality; women were either pure or damned, either exemplary wives or corrupting decayed persons. Hence the woman is a socially marked character.

The authors are aware that their approach might scandalise the contemporary society. They showcase a quite advanced and lucid vision on feminine behaviour, with evident transitional traits. Despite trying to assert their individuality, women fail, being regarded as a mere vessel of emotion unspoilt by experience, as ethical rigors enforced at the time leave no place for other perspectives. Nevertheless, female conspicuous sensuality is partly responsible for her own catastrophe, or for her partner's. The female character is always forced to undertake a journey from innocence to maturity, in spite of her reluctance to do so. Women accept fate with resignation and apathy, as if everything was meant to happen. Such fatalistic idea is common in the village world, and it cradles certain survival wisdom. The novel makes it clear that mother and daughter, for example Ana in Ion, belong to different worlds, but the daughter is not as resilient as her mother, nor is the father as bad as the son-in-law. Many excerpts disclose the generational divide

in the rural world. However, in spite of women's effort to escape their fate, all attempts end in failure, which enhances the pessimism looming over the village as a whole. Women should have insisted and be more resolute. Naivety made them think that the past might be ignored only by not mentioning it or by covering it with a proper or prosperous wedding. However, the parents' pride and society hypocrisy are also to blame. Emotional downfall arises from an immediate and instinctive obedience to impulse without sufficient corrective control of reason. Readers and critics were especially offended by the writers' frankness about relations between protagonists, all delicate matters being dealt with obliquely.

There is a wide array of female characters: some reject both past and future in favour of an eternal now; others are epitomes of endurance, strength, passion or sensitivity; still, certain women seem meek, vain, plotting creatures of mercurial moods. Men typologies are distinct and focus on the ability to actively struggle with their destiny, form plans to oppose it, so as to finally obtain a well acknowledged place in the world. The women in the novels have no such outlet, and it makes their situation more tragic. They are limited to a very few, easily recognizable social roles, and they are always subject to domination and destruction from men. His tragic heroes/heroines defiantly work against fate, but accept their doom with an insight into and an awareness of the forces of evil that affected their downfall; protagonists command sympathy by the very strength of their passions, and we experience a feeling that someone of great worth has been lost when we see them destroyed.

These novelists were generally more ambivalent when contrasting the town and the country, as they literally kept a foot in both camps. Both cities and villages appear in their novels, with predilection to the countryside. Their rural characters do not do well in towns: they are prevented from accessing urban life or they do well there for a time, but then are cast out by a more modern generation, or by the same religious prejudices, pervading both environments.

Reymont and Hardy feel the tension of town and country, as well as the one between the romantic and realistic views of the countryside, and it is this tension that produces some of the irony in their novels. Rebreanu, Verga, Blasco Ibáñez, on the other hand, opt for realism/verism, reducing lyricism and romanticism to scarce motifs. Despite using similar settings in their novels, the rural backdrop is neither romantic nor idealized for Rebreanu and the verists. Ironically, the blind forces of destiny seem to favour certain characters, while they relentlessly pursue those who deserve better.

The plot and tragedy arise from the gradual closing in of a situation stemming from ordinary human passions, prejudices, and ambitions, by reason of the characters taking no trouble to ward off the disastrous events produced by such passions, prejudices, or ambitions. All tremendous emotions experienced by the authors' powerful and elemental characters are in profound contrast to the placid, accepting natures of the crowd seen around the protagonists. Writers intend these rustics to be taken as the symbol of the great majority of mortals, a chorus in the original sense providing the reader a standard of normality by which s/he can gauge the heights and depths to which

the main characters rise and fall. Social gatherings like the opening ones, depicting folk traditions, serve as trend setters and social measurements. Folk ways faded, alongside with old folklore and the orally-transmitted ballads and tales, altered by education, migration, and printed papers. A feeling of constant attrition and final obliteration of the human shape and all human structures permeates these writers' art. In contrast to grand ruins, both inanimate and human, a minor but normative character always goes through life in a balanced way, as measurement, maybe feeling fortunate for not having been tested by experience, still enjoying the blessings of mediocrity. Despite authors' obvious fascination for those capable of powerful emotions and tragic fates, the concentrated passion and closely-knit inter-dependence of village lives never allows their protagonists to succeed.

Rebreanu, Reymont, Verga, Hardy and Blasco Ibáñez complemented novel writing with minor roles as folklorists, anthropologists and social critics. They describe and comment on actual situations, such as the heavy work of the rural labourers and the bleak lives of oppressed women. In their fiction, not only natural forces but also human society settings are bent on crushing the active or sensitive individual. Society inflicts gratuitous suffering by enforcing outworn conventions and superficial values, as well as through the contemporary emphasis on efficiency. In their novels, time moves rhythmically, in seasons and ages, rather than mechanically, according to watch or calendars.

However, in fiction, the natural world is often described in great detail, rendering it more significant than a mere setting against which the narrative unfolds. There is a reciprocal relationship between environment and character, an interaction which demonstrates the changing position of humans in socio-economic contexts. Narrative techniques remove the sense of authority from people's hands, placing humans within the natural world rather than ruling above it. In a parallel characterisation that highlights connections between peasants and their environment, the faces of certain individuals are portrayed in terms of the landscape. The artists reveal an awareness of time and history, where the human subject transforms nature. Authors focus on the interaction between human life and immediate surroundings, and on the role of environment in determining the lives of the characters inhabiting it. Socio-economic issues again become central as the permutations of emotional advance and retreat are played out against the very setting where the characters make their living. The class-ridden system of that day is challenged by the defeat of the protagonist's earnest aspirations to status improvement. In powerful narratives, the artists trace their characters' initially hopeful, then ecstatic, but persistently troubled journeys toward eventual deprivation and death.

All rural characters travel on foot and if forced by circumstances to use other means for long distances, they feel utterly uncomfortable. In urban settings the middle and upper class characters rent carriages to move around, or take the train, or drive a car. When the locals walk, they regularly travel with their peers. They do not even talk to each other when they do so, showing the familiarity within this close-knit community.

Compared to people coming from the city, their way of life is unambiguously rural. The village characterizes itself as a modest and hard-working community, enjoying a simple lifestyle as compared to the exuberance of the city. Additionally, the way in which time is experienced is very different from how it is felt in the city. This rural population does not mind when someone is a few minutes late; this is in sharp contrast with life in the city, where precise time management is imperative for modern life to function. Space is shaped through the description of both unique landscape features and traditional customs and ways of life in a vague contrast to urban life. It characterizes a marginal rural region, which maintains an intimate relationship with nature, ancient history and traditional customs, but is at the same time left behind in the modernization going on in the cities. Because of this latter dividing line, the village also symbolizes relative poverty which seems to be never-ending. Nevertheless, people are portrayed as having a strong vitality, acting a lot freer than the urbanized middle class in the city. The intimate link between people, customs and land also impacts the characters' emotional structure. Opposite feelings may coexist and it seems that they are not contradictory at all. The characters living in the village are widely different at times, but most of them are a mixture of the new and the old. Some protagonists are young people, who undergo significant changes in the way they see and perceive the world as compared to the older generation. They are more independent, more individualistic, and attach far less value to traditional social norms.

Through the analysis of the changes of characters, it is possible to say that the countryside is not a closed and unchanging rural space, unaffected by the outside world. The authorial voice of the narrator has a close connection to his characters. He observes other characters, traditional customs and education. By exploring such meta-textual pieces of information, it is possible to grasp more of the connotations behind rural regions. Also, these novels are related to the influence of profit on agricultural production and on rural people's way of life, with a conservative view of society.

The authors' view of education is also worth paying attention to, because the novels are the products of educated local literate persons, because there is a close link between education and modernity, seen in fast urbanisation, and because education is an important issue in their novels, connected with improvement, social promotion, and the national fibre.

The greatest character in the works of Rebreanu, Reymont, Verga, Hardy and Blasco Ibáñez is the countryside, the rural environment artistically reconstructed beyond geographical clues. It is a setting that transcends the novels it inspired. It is the greatest character, with its moods and a destiny of its own, celebrated in novel after novel. In minute detail, this prose points to the ancient rituals of rural life, to the unifying rhythms of man and nature confronted against the background of various landscapes. The typical scenery and the people were becoming a breed of the past. In charting the social consequences of urbanisation, these writers predicted the true victim: the land itself. Despite the inevitable thrust of modernization, that way of life with its archetypes remained in the collective memory due to their artistic efforts.

Realistic writers such as Rebreanu, Reymont, Verga, Hardy and Blasco Ibáñez present vivid typologies deeply rooted in the rural environment whose life lessons they live and tell. They explore emotional clashes triggered by traditions impacted by perennial desires.

Bibliography

Part I: Literary criticism studied during documentation visits to the British Library, London in 1993, 2009:

Cecil, Lord David. *Hardy the Novelist*. London: Constable: 1954

Escuret, A. *Thomas Hardy: une écriture paradoxale entre génération et dégradation entropique*, Cahiers Edouardiens et Victoriens 65 (Avril 2007): 37–54.

Gatrell, S. *Thomas Hardy and the Proper Study of Mankind.* London: Macmillan, 1993.

Goode, J *The Offensive Truth* Widdowson (ed) Hardy. New Casebooks, Basingstoke Macmillan 1993

Harvey, D. *The Condition of Postmodernity: Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell, 1989.

Hobsbawm, E, Ranger, T, *The Invention of Tradition*, Torino, Einaudi, 1987

Lefebvre, H, *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell, 1991.

Lothe, J *Hardy's Authorial Narrative* 19th Century British Novel Hawthorn (ed) London Edward Arnold 1986

Merchant, C, *Radical Ecology: the Search for a Liveable World*. New York: Routledge, 2005.

Morgan, R, *Passive Victim? Tess of the D'Urbervilles* Thomas Hardy Journal 5, 1 (Jan 1989): 31-54

Pinion, F. B. *A Hardy Companion*. London: Macmillan, St. Martin's Press, 1968.

Ramel, A, *The Madder Stain: Psychoanalytic Reading of Hardy*. Boston Brill Rodopi, 2015.

Salmons, K, *Food in the Novels of T Hardy: Production &Consumption* Springer Publishing, 2017.

Spivey, T R. *Thomas Hardy's Tragic Hero*. Nineteenth-Century Fiction 9 (1954-5): 179- 191.

Stott, R. *Fabrication of Late Victorian Femme Fatale: Kiss of Death* Basingstoke Macmillan 1996

Tanner, T *Colour and Movement in Hardy* Victorian Novel: Essays, Watt ed. London, OUP, 1971

Williams, Merryn. *Thomas Hardy and Rural England*. London: Macmillan, 1972.

Williams, R. *The Country and the City*. New York: Oxford UP, 1975.

Part II: Doctoral theses & collections studied during the 1999 scholarship granted by the Italian Government, the Ministry of Foreign Affairs, for research & documentation at the Biblioteca Nazionale Centrale di Roma:

Cavicchioli, Sandra, *Rappresentazione e significazione dello spazio nei testi narrativi*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1992

Gallo, Antonella, *Archittetura e retorica. Costruzione del testo*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1997

Giacon, Maria Rosa, *Lo spazio e il personagio: temi e tecniche del linguaggio descrittivo naturalista*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1988

Part III: Previous personal research on the topic:

1. Cismaş, S.C, *Ansamblul creaţiei lui Wladyslaw Reymont,* Buletinul Universităţii Petrol Gaze din Ploiesti, vol. LIV Seria Ştiinţe socio-umane, nr. 1/2002, ISSN 1221-9371, p. 93-98
2. Cismaş, S.C, *Blasco Ibáñez–printre contemporani si in posteritate*, Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba si Literatura Romana, Editura Universitatii Oradea, 2001, ISSN 1224-7588 p. 15-29
3. Cismaş, SC, *Blasco Ibáñez–sinteză a căutărilor estetice din operele precursorilor săi,* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba şi Literatura Română, 2001, ISSN 1224-7588, p. 15-29

4. Cismaş, S.C, *Construcţie şi stil la Rebreanu şi Reymont*, Buletinul Universităţii Petrol-Gaze Ploiesti, vol.LIV Seria Ştiinţe socio-umane nr 1/2002, ISSN 1221-9371 p.88-93
5. Cismaş, S.C, *Contextul socio-cultural est-european la cumpana dintre veacuri,* Academia Fortelor Aeriene H Coandă, Centrul Regional Managementul Resurselor Apărare Braşov, 1.11.2002 Buletin Ştiinţific Sesiunea de Comunicări Ştiinţe Militare şi Socio-Umane, an 3 nr 2(14), p. 129-136
6. Cismaş, S.C, *Coordonatele economice, sociale, politice si culturale ale Risorgimentului,* Academia Fortelor Aeriene H Coandă, Centrul Regional Managementul Resurselor Apărare Braşov, 1.11.2002, Buletin Ştiinţific al Sesiunii de Comunicări Ştiinţifice, Ştiinţe Militare şi Socio-Umane, an 3 nr. 2(14) ISSN 1453-0139 p. 137-145
7. Cismaş, S.C, *Crez artistic la Verga şi Rebreanu,* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba şi Literatura Română 2001, ISSN 1224-7588, p. 29-36
8. Cismaş, S.C, *Le roman de la ruralité Est-Européenne* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limbi şi Literaturi Străine, Editura Universităţii Oradea, 2001, ISSN 1582-5086 p. 171-180
9. Cismaş, S.C, *Modalităţi de portretizare a protagonistului rural,* Analele Universitatii Aurel Vlaicu Arad, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, Arad, 2002, ISSN 1582-3369, p. 89-95
10. Cismaş, S.C, *Naturalism, verism, realism,* Universitatea de Nord Baia Mare, Buletin Ştiinţific, Fascicula Filologie, seria A vol. XIII, 2001, ISSN 1582-4373, p. 97-103
http://bslr.ubm.ro/files/cuprins%20BS%20LLR%20XIII%202001.pdf
11. Cismaş, SC, *Particularităţile relaţiei nuvelă – roman in operele lui Vicente Blasco Ibáñez si Liviu Rebreanu*, Universitatea de Nord Baia Mare, Facultatea de Litere, Buletin Ştiinţific, Fascicula Filologie, seria A vol. XIII, 2001, ISSN 1582-4373, p. 103-109
http://bslr.ubm.ro/files/cuprins%20BS%20LLR%20XIII%202001.pdf
12. Cismaş, S.C, *Rebreanu e Verga: un paragone nuovo e prospettive meno trattate sul mondo rurale* Universitatea de Nord Baia Mare Facultatea de Litere Buletin Stiintific Limbi Moderne Fascicula Limbi Străine seria A vol.XIV 2000 ISSN 1224-3205 p.129-141
13. Cismaş, S.C, *Relevanţa aspectului biografic in arta prozatorului realist,* Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica, vol. 1 Litterae Perennes 1991- 2001, ISSN 1582-5523, p. 143-149
www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2001/philologica_2001.html
14. Cismaş, SC, *Verismul lui Verga,* Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia Annales Universitatis Apulensis Series Philologica vol.1 Litterae Perennes 1991-2001 ISSN 1582-5523 p. 139-143 www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2001/philologica_2001.html
15. Cismaş SC, *Viziunea generala asupra taranului in operele lui Reymont si Rebreanu* Buletinul Univ Petrol Gaze Ploiesti, vol. LIV Seria Ştiinţe Socio-Umane, nr. 1/2002, ISSN 1221-9371 p. 93-98
16. Cismaş, S.C, *Viziunea monografică asupra satului in romanele realiste* Analele Univ Aurel Vlaicu Arad, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, Arad 2002, ISSN 1582-3369 p. 83-89
17. Cismaş, S.C, *Aspects of Identity in East European Rural Novels,* Dialogos Journal of Departments of Foreign Languages, Bucuresti, nr. 3/2001, Editura ASE Bucureşti, ISSN 1582-165X, p. 119-123 http://www.romanice.ase.ro/dialogos/index.php?page=auteurs
18. Cismaş, SC, *The impact of American culture on other cultures* 9th WSEAS International Conference on Artificial Intelligence, Knowledge Engineering and Data Bases Cambridge University, Cambridge, 2010, ISBN: 978-960-474-154-0 Pages: 388-393
19. Cismaş, S.C., *Translation-Midway between Linguistic Mimicry & Equivalation of Cultural Codes* Recent advances in e-activities, information security & privacy: electrical & computer engineering Series 2009 pp 268-273 ISBN: 978-960-474-143-4
20. Cismaş, S.C., *Concordante stilistice in proza rebreniana si verghiana,* Proceedings of the 27th Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences Oradea University

2002 Editors Tepelea I, Antal C, Polytechnic International Press, ISBN 2-53-01024-9, p.1189-1194
21. Cismaş, S.C., *Language and cultural identity,* Conferinta Internationala Diversitatea lingvistica si culturala factor al dezvoltarii europene eds Stoean C, Magureanu T, Constantinescu L, Editura ASE, Bucuresti 2002, p. 517-522 ISBN 973-594-145-7
22. Cismaş, S.C., *Describing homes&reconstructing the traditional national space in European realistic rural novels* Proceedings of the 7th International Cultural Studies Symposium, *Selves at Home Selves in Exile, Stories of Emplacement &Displacement*, Ege University Izmir, May 2002, Eds: Kirtunc AL, Silku A, Rose KW, Erdem M, Published by the Department of American Culture and Literature, the Department of English Language and Literature, Ege University, Faculty of Letters, The American Studies Association of Turkey, p. 115-125, http://css.ege.edu.tr/Page.php?PageID=23
23. Cismaş, S.C., *Casa si pămintul – simboluri centrale in proza rurală europeană,* in vol Conferintei Internationale Conexiuni şi Perspective în Filologia Contemporană, in memoriam V Banaru, 60 de ani de la naştere, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Libera Internationala din Modova, Alianta Franceza din Republica Moldova, Universitatea Pedagogica de Stat Ion Creanga Moldova, Chisinau 24-25 septembrie 2001, p. 165, ISBN 9975-70-112-4
24. Cismaş, S.C., *Child as a Main Character in Romanian, English and American Prose,* Universitatea Tehnică de Construcţii Bucureşti, a VII-a conferinţă Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei şi Protecţia Mediului, secţiunea IV Cultură Umanistă, 29-30 nov. 2000, p. 5-13, ISBN 973-8155-07-X
25. Cismaş, S.C., *Destinul operei traduse,* Conferinţă Internaţională, Comunicare Instituţională şi Traductologie, Timisoara, 4-5 oct. 2001, Universitatea Politehnica din Timişoara, Facultatea de Construcţii şi Arhitectură, Catedra de Limbi Moderne, Editura Politehnica Timişoara, p.154-162 ISBN 973-8247-85-3 http://www.cls.upt.ro/files/conferinte/sectiuni_2001.pdf
26. Cismaş, S.C., *Imaginarul romanesc intre reconstituire realistă si reconstrucţie compensatorie,* in vol Conferintei Internationale Conexiuni şi Perspective în Filologia Contemporană, in memoriam V Banaru, 60 de ani de la naştere, Universitatea de Stat Moldova, Univ Libera Internationala Modova, Alianta Franceza din Republica Moldova, Universitatea Pedagogica de Stat I Creanga Moldova, Chisinau 24-25 septembrie 2001, p. 166, ISBN9975-70-112-4
27. Cismaş, SC., *Impactul factorilor de educaţie si mediu asupra personalităţilor de geniu (exemple W Reymont si L. Rebreanu),* Academia Română Filiala Cluj-Napoca, Institutul de Istorie G Bariţiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, vol. Studii şi Cercetări din Domeniul Ştiinţelor Socio-Umane, vol. 9, Editura Argonaut Cluj-Napoca 2002, p. 327-335, ISBN 973-9350-63-1
28. Cismaş, S.C., *Modalităţi de integrare a spaţiului lingvistic românesc in spaţiul european*, Anul European al Limbilor, Conferinţa Abordări Interculturale în Teoria şi Practica Limbilor, Ploiesti 2001, publicat în 2002, p. 145-151, ISBN 973-0-02843-5
29. Cismaş, S.C., *Perspectiva literară asupra revoltei în lumea rurală,* Universitatea Ştefan cel Mare din Suceava, Colocviul Internaţional Ştiinţe ale Educaţiei – Dinamică şi Perspectivă, ediţia a treia, iunie 2003, Analele Universitatii Stefan cel Mare Suceava, Sectiunea stiinte ale educatiei, an IV nr.3/2003 Editura Universitatii Stefan cel Mare Suceava, p. 306-313 ISSN 1582-1129
30. Cismaş, S.C., *Rebreanu, Hardy, Faulkner, Generic Space & Tragic Destinies,* Universitatea Tehnică de Construcţii Bucureşti, a VII-a conferinţă Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei şi Protecţia Mediului, secţiunea IV Cultură Umanistă, 29-30 nov. 2000, p. 13-21, ISBN 973-8155-07-X
31. Cismaş, S.C., *Vicente Blasco Ibáñez, escritor de significado universal,* Univ Tehnică de Constructii Bucureşti, al VII-lea Simpozion de Utilaje pentru Construcţii, 4-6 oct. 2001, Comunicări, vol. 3 Editura Impuls p.139-142, ISBN 973-8132-17-7
32. Cismaş, S.C., *Linguistic and cultural aspects of translation* in vol Limba, cultura, civilizatie, Noi cai spre succes, a III-a conferinta internationala iunie 2009, Editura POLITEHNICA Press p. 163 – 170

33. Cismaş, S.C., *Artists as mirrors of national identity and regional specificity,* in volumul Limba, cultura, civilizatie, Provocari si raspunsuri, a VII-a conferinta cu participare internationala mai 2013, Editura POLITEHNICA Press p.121-127 ISSN 2067-1628
34. Cismaş, SC, *Rebreanu and Verga. Perspectives on Rurality* Universitatea Tehnică de Constructii Bucureşti al VII-lea Simpozion Naţional Utilaje pentru Construcţii Bucuresti, 4-6 octombrie 2001, Comunicări, vol. 3 Editura Impuls p.132-139 ISBN 973-8132-17-7
35. Cismaş, S.C., *Paralelisme biografice,* volum omagial Gheorghe Pop–La ceas aniversar, Editura Universităţii de Nord, Baia Mare 2001 p. 188-199 ISBN 973-8133-43-2
36. Cismas, SC, *Pastrarea traditiilor la USAMV Bucuresti*, Revista Vacante la tara, nr 156 an 13, decembrie 2016, p. 22-25, http://managusamv.ro/evenim/214-pastrarea-traditiilor
37. Cismas, SC, *Rural World Leaders as Depicted in World Literature,* LDMD 4 International Scientific Conference: Literature, Discourse &Multicultural Dialogue 2016, ALPHA Institute for Multicultural Studies, Petru Maior University Tîrgu Mureş, Gh Şincai Institute for Social Sciences & Humanities, vol 4, section Literature, Boldea I, Sigmirean C, (Eds), Multicultural Representations: Literature and Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press Tg Mureş, 2016 ISBN: 978-606-8624-16-7 pp. 95-104, http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-04/Lit/Lit%2004%2010.pdf
38. Cismas, SC, *Role Models of Entrepreneurship and Leadership in Romanian Literature*, LDMD 4 International Scientific Conference: Literature, Discourse & Multicultural Dialogue 2016, ALPHA Institute For Multicultural Studies, Petru Maior University Tîrgu Mureş, Gh Şincai Institute for Social Sciences & Humanities, vol 4. section Literature. Boldea I, Sigmirean C, (Eds), Multicultural Representations: Literature & Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press Tg Mureş, 2016 ISBN: 978-606-8624-16-7 pp. 77-86 http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-04/Lit/Lit%2004%2008.pdf
39. Cismas, SC, *The impact of culture on mondialisation,* Colocviul International Stiinte ale Limbajului CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Part I, Eds Ardeleanu, SM, Moldoveanu, G., Editura Universitatii Suceava 2003, ISBN 973-8293-84-7, 973-8293-85-5, pp. 101-111
40. Cismas, SC, *Translations of cultural codes*, Colocviul International Stiinte ale Limbajului CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Partea I, Eds Ardeleanu, S.M, Moldoveanu, G, Ed Universitatii Suceava 2003, ISBN 973-8293-84-7, 973-8293-85-5, pp. 265-275
41. Cismaş, S.C, *Rebreanu's rural realism in world literature contexts* Journal of Romanian Literary Studies Issue No. 23/2020 http://asociatia-alpha.ro/jrls/23-2020-Jrls-a.pdf pp. 155-167
42. Cismaş, S.C, *Perennial Rebreanu, an argument in favour of the comparative approach to traditional European realistic prose* Journal of Romanian Literary Studies Issue No. 23/2020 pp.167- 179 http://asociatia-alpha.ro/jrls/23-2020-Jrls-a.pdf

CONVERSION AND SUBVERSION TRAITS IN RURAL REALISM BETWEEN THE WORLD WARS

Suzana Carmen CISMAS
Assoc. Prof. PhD, University of Agronomic Sciences and Veterinary Medicine, Bucharest

Abstract: Rebreanu, Verga, Blasco Ibáñez, Hardy and Reymont illustrate the European realistic traditions characterised by strong impact writing focused on actual daily reality. This article is a comparative analysis of the realistic vein, predominant in all rural novels. The conversion aspects mentioned in the title deal with the themes (fundamental and universal ideas) explored in their literary works: the injustice of existence, ideas of social classes and access to them, and men dominating women. Subversion stems from discrete romantic insertions and the desperate belief that god is not just, but whimsical and uncaring, in a world where moral does not necessarily mean fair and achievement is a temporary illusion. Subversive also is the authors' unsparing irony and willingness to gaze into the abyss of a deterministic universe. The many-sided artistic inclinations of these authors (poetry, drama, novels, philosophical and political insights) emerge in their writing as potential subversion areas seen in characters' surprising angles, facets and messages. They act as role models for the contemporary cultural atmosphere in their own countries, and explore novel directions, that will prove valid art avenues for future creators.

Keywords: conversion, subversion, rural realism, impacts of tradition and modernity

Rebreanu, Verga, Blasco Ibáñez, Hardy and Reymont illustrate the European realistic trend characterised by strong impact writing focused on actual daily reality. This is an analysis of the realistic vein, predominant in all rural novels. The conversion aspects mentioned in the title deal with the themes (fundamental and universal ideas) explored in their literary works: the injustice of existence, ideas of social classes and access to them, and men dominating women. Subversion stems from discrete romantic insertions and the desperate belief that god is not just or fair, but whimsical and uncaring, in an environment where moral does not necessarily mean fair and achievement is a temporary illusion.

Conversion aspects firstly focus on the injustice of existence. Unfairness dominates the lives all protagonists and their families to such an extent that it begins to look like a general aspect of human life, impossible to shatter or surpass. Heroes see first-hand that there is no justice for them on any level, factual or divine. There seems to be no compensation for the unhappiness suffered in their days. The moral atmosphere of the novels shows characters as a playground for inner voices or outside forces governed by no justice at all. The transformations of the aspects that rule human life are absolutely unpredictable. The rural rituals practised by the farm workers at the opening of the novels set the stage for further developments escaping the protagonists' control or preparation.

A further conversion issue is the changing idea of social class. The prose we investigate presents complex pictures of both the importance of social class and the difficulty of defining access to a superior class in any simple way. All main characters are strongly marked by

confusion regarding their respective improvement in the social status, one of the main concerns in the novels.

In point of conversion, last but not least, critics observe the issue of men dominating women in the realistic rural universe, which constitutes one of the recurrent themes in the novels we discuss. The power they exert stems from basic strength, from their aspiration to superior socio-economic status and from the wider range of privileges and mobility opportunities men enjoy as compared to women. Sometimes upstarts, other times imposing privileges that exist only in their minds, with no real basis in the actual daily life, men give in to a purposeful command of exerting wrongful exploitation in full awareness and knowledge of doing so. Such acts of abuse are the most life-altering events that women experience in novels. However, these are not the only instances of force, as there are other, less blatant examples of women's passivity to dominant men. Female devotion for men with a different agenda is not merely fanciful love, but, at times, unhealthy obsession or hope against hope for the better. Some girls appear utterly blinded by desire for a man who, we are told explicitly, does not even realize they are interested. This sort of unconscious male domination of women is perhaps even more unsettling than men's outward and self-conscious cruelty. Even Angel's love for Hardy's Tess, as pure and gentle as it seems, dominates her in unhealthy ways, as he substitutes an idealized picture of her country purity for the real-life woman that he continually refuses to get to know, denying her true self in favour of a mental image that he prefers. Thus, her identity and experiences are suppressed, albeit unknowingly. This pattern of male domination is finally reversed with Tess's murder of Alec, in which, for the first time in the novel, a woman takes active steps against a man. Of course, this act only leads to even greater suppression of a woman by men, when the crowd of male police officers arrest her at Stonehenge. Nevertheless, for just a moment, the accepted pattern of submissive women bowing to dominant men is interrupted, and her act seems heroic. Women are two mere 'voices' for Rebreanu's Ion, the epitomes of wealth and lust. Jagna and Hanka, Reymont's opposing portraits of wives, represent untamed nature's fertility with no ethical boundaries, and restricted self expression by moral double standards, respectively. Verga's women are desperate for a socially valid and well accepted marriage subsequent to a passionate transgression, and will ruin any prospects of happiness for the partner who buys this 'whole package' as flawed as it is. Indeed, it is an arrangement resulting in bitter disappointment and dissolution of wealth and identities.

Successful novelists fully acknowledged and praised in their own lifetime, these authors reveal many-sided artistic inclinations (poetry, drama, novels, philosophical and political insights) which emerge in their writing as potential subversion areas seen in characters' surprising angles, facets and messages. They are role models for their contemporary cultural atmosphere and explore novel directions that will prove valid art avenues for future creators.

These artists completed their general education informally through own erratic reading, and became interested in both fiction and poetry/drama. After early attempts at writing both short stories and poems, they decide to concentrate on fiction, re-learning, re-inventing and modernising literary expression in their native tongue. They persevere astutely, even after their careers are well launched, and, throughout their lifetime, they compete with themselves, in their quest for perfection.

These artists possess unsparing irony and indomitable willingness to gaze into the abyss of a deterministic universe. The atmosphere is one of grim warfare with farmers fighting the tragedies of drought and disease, like in Blasco Ibáñez's *La barraca*, or Verga's *Nedda*, in a continual struggle and inevitable defeat of plant and man. The rural environment showcases the

forces of nature both outside and inside of man combining them to shape the human destiny. Against a background of immemorial agricultural labour, they present characters at the mercy of their own passions or finding temporary salvation in the age-old rhythms of rural work or rural recreation. Men in their fiction are not masters of their fates; they are played by indifferent forces which manipulate their behaviour and their relations with others; but they can achieve dignity through endurance, and heroism through simple strength of character. Most of such novels are tragic despite hinting at the bitter ironies life is capable of.

Their prose explores the disparity between human desire and ambition on the one hand and what fate has in store for the characters on the other. But fate is not a wholly external force. Men are driven by the demands of their own nature as much as by anything from outside them. Life is governed by tragic mechanisms, stemming from the thwarted love and aspirations of that rural class of cottages to which the authors belonged by birth or youth experiences. They knew first-hand isolated, rural areas, and were able to witness the old village community as it had been with little change for centuries. Hence they are deeply affected by the disturbance or utter breakdown of such communities during the course of their lives.

Female body presence hovers between exposure and invisibility, with displaced modalities of representation. Revealing double standards and drawing attention to (in)visible women, these authors break new ground. They are again clear trend innovators by going beyond pastoral clichés and lavishing attention to nature and bodies at work in the fields, all vivid scenes of rural activity.

Striving for '*have'* instead of '*be'* is a relentless driver of fragmentation, and it triggers the breakdown of previous patterns of attachment/relationship to place. Characters ultimately encounter defeat and death at the hands of circumstances; hence the tragedy transcends the purely local and individual issues. Thus the scope of human endeavour becomes restricted.

With sensory impressions, the reader shares the direct experience of daily life, or of a kind of work which is pragmatic, painstaking but fruitful. The text conveys a restorative quality in step with the natural cycle of vegetation and the very rhythm of life. During work in the fields, gender boundaries are blurred, and so are social divisions, as men and women strive together for best yields. Vivid images of rural work enhance the sense of community rather than the need for productivity, but they will become obsolete as profit and upstarts will prevail, radically transforming the village. What ensues is that the earth is dug up and forced to produce, just as peasants are made to work until they drop; the texts suggest that people and nature have been mutually devalued and abused by the growing patriarchal exploitation of the land. Paradoxically, progress brings greater instability. The link to place, livestock and the community is perverted. It is interesting how steam machinery replaces the notions of community with productivity. The mock romantic oddly picturesque views symbolize the parasitic relation of the impostors to the land. These writers break new ground by daring to depict the constant displacement and dislocations that upset the rural equilibrium, and by exposing peasants' exploitation through a kind of work that is becoming mechanized and inhuman.

Unlike Rebreanu, Blasco Ibáñez and Verga, Hardy and Reymont resort to sensational event iterations, like surprise, dramatic suspense, irony of circumstance, and reversal of fortune, which strain the probability of the novels, but the artists take comfort in the realization that probability of character is far more important than probability of incident. Their protagonists do not suffer from an undermining flaw or fatal error in judgement, but from paralysis of the will. In their great novels Hardy and Reymont saw man beaten down by forces in-side and out-side himself and sought to record man's eternal struggle with fate. These are souls capable of great

feelings to the edge of exultation and nobility of passion, so their tragedy is the defeat of the romantic hero's desire to reach a higher spiritual state. The drives of their characters to achieve lofty states of mind are powerful enough to make their protagonists some the most passionate in world literature.

Though technically belonging to the century they were written in, these novels anticipate the next one in regard to nature and subject matter treatment. They profoundly question society's mores by comprehensive portrayals and even understatements advocating for the hero. Many of the books encountered brutally hostile reviews, and the reactions catalysed by such attacks partly precipitated the authors' long-contemplated transition from one type of fiction to another.

The authors plunge the reader into an inhabited universe with a long history, and in order for this to become fully clear it is necessary to also take account of the unique customs and the original way of life of these region's dwellers, conveying the audience an in-depth meticulous experience of people's living conditions, situations, behaviours, and social relationships. So the traditional rituals and the native language are localised and belong to the area just as the natural environment does. In their letters and diaries, these artists confessed that the superstitious acts and customs in the novels could be trusted as true records, and were not merely auctorial inventions. Folk events reuniting the community convey the joy and vitality of the people living there, epitomes of national traditional areas, maintaining many of its historically defining customs in the face of the ongoing process of change. This natural life of the locals is also reflected in their religious attitudes.

Certain characters reflect upon themselves, thus acknowledging the mix of new and old they are; acting as figures of guilt, they judge themselves according to the prevailing social norms which they will challenge subsequently; others display strong resistance to norms from the very beginning. Old vs. new is observed in the approach to the generation gap: parents and their children. Although the two spaces are connected from the outside, their inhabitants do not understand each other.

Conversion and subversion traits in rural realism in the studied interval are intrinsic parts of the peasant universe which undergoes multiple transformations and shifts of epic proportions; time shows no patience to individuals or communities, and some ways of life decay while others prevail, without ethical retribution. Tremendous changes challenge social categorizations of rural people's lives: the workfolk face economic upheaval and national menace, as in the works of Reymont, Rebreanu and Hardy, with migrations among farms becoming increasingly popular for the last artist. People used to work on one farm for a lifetime, but in Blasco Ibáñez and Hardy's novels they tend to move over shorter time intervals, showing that the life of rural people is becoming more unstable and that the rural population has decreased in numbers and living standards. In the past, there were craftsmen and farmers with people in the countryside, whose life goals and lives were stable, but their trade no longer survives. Families, who were the backbone of village life in the past, and also depositaries of village traditions, had to move. Hence it is harder for rural traditions to be passed on to new generations, which, in turn, only exacerbates village decline. Shifts bring about poverty and lowered status, anxiety, frustration and incapacity of re-shaping one's own identity as prompted by the new circumstances. Conservative outlooks dominate the rural spaces showcased in the studied novels, but this is a world full of vital resources, capable to face its fate and live on to tell the story, just as Rebreanu, Verga, Blasco Ibáñez, Hardy and Reymont do in their still enduring masterpieces.

Rural people's structures of feeling and psychology concentrated in archetypal protagonists still serve lessons of life to readers nowadays, beyond literary trends and fading fashions. Can we truly say that Ion's drive to *have* in order to *become acknowledged* as what he truly *is*, never haunts our thoughts today? Can we really silence inside ourselves the echo of Batiste's determination to withstand adversity or envy and prevail, ultimately? Could we ever leave our village undefended, at the mercy of invaders, or will we fight with the strength of all nature's elements, like Reymont's peasants? Could we ignore duty, or comply with it, like the Malavoglias? Difficult as life may be in their villages, and it is, this way of living has its resources and values, in an imperishable universe created by these writers, and open for readers to revisit when they feel like tasting a bit of eternity.

Bibliography

Part I: Literary criticism studied during documentation visits to the British Library, London in 1993, 2009:

Cecil, Lord David. *Hardy the Novelist*. London: Constable: 1954

Escuret, A. *Thomas Hardy: une écriture paradoxale entre génération et dégradation entropique*, Cahiers Edouardiens et Victoriens 65 (Avril 2007): 37–54.

Gatrell, S. *Thomas Hardy and the Proper Study of Mankind.* London: Macmillan, 1993.

Goode, J *The Offensive Truth* Widdowson (ed) Hardy. New Casebooks, Basingstoke Macmillan 1993

Harvey, D. *The Condition of Postmodernity: Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell, 1989.

Hobsbawm, E, Ranger, T, *The Invention of Tradition*, Torino, Einaudi, 1987

Lefebvre, H, *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell, 1991.

Lothe, J *Hardy's Authorial Narrative* 19th Century British Novel Hawthorn (ed) London Edward Arnold 1986

Merchant, C, *Radical Ecology: the Search for a Liveable World*. New York: Routledge, 2005.

Morgan, R, *Passive Victim? Tess of the D'Urbervilles* Thomas Hardy Journal 5, 1 (Jan 1989): 31-54.

Pinion, F. B. *A Hardy Companion*. London: Macmillan, St. Martin's Press, 1968.

Ramel, A, *The Madder Stain: Psychoanalytic Reading of Hardy*. Boston Brill Rodopi, 2015.

Salmons, K, *Food in the Novels of T Hardy: Production &Consumption* Springer Publishing, 2017.

Spivey, T R. *Thomas Hardy's Tragic Hero*. Nineteenth-Century Fiction 9 (1954-5): 179- 191.

Stott, R. *Fabrication of Late Victorian Femme Fatale: Kiss of Death* Basingstoke Macmillan 1996

Tanner, T *Colour and Movement in Hardy* Victorian Novel: Essays, Watt ed. London, OUP, 1971

Williams, Merryn. *Thomas Hardy and Rural England*. London: Macmillan, 1972.

Williams, R. *The Country and the City*. New York: Oxford UP, 1975.

Part II: Doctoral theses & collections studied during the 1999 scholarship granted by the Italian Government, the Ministry of Foreign Affairs, for research & documentation at the Biblioteca Nazionale Centrale di Roma:

1. Cavicchioli, Sandra, *Rappresentazione e significazione dello spazio nei testi narrativi*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1992
2. Gallo, Antonella, *Archittetura e retorica. La costruzione del testo*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1997
3. Giacon, Maria Rosa, *Lo spazio e il personagio: temi e tecniche del linguaggio descrittivo naturalista*, teză de doctorat Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, 1988

Part III: Previous personal research on the topic:

1. Cismaş, S.C, *Ansamblul creaţiei lui Wladyslaw Reymont,* Buletinul Universităţii Petrol Gaze din Ploiesti, vol. LIV Seria Ştiinţe socio-umane, nr. 1/2002, ISSN 1221-9371, p. 93-98
2. Cismaş, S.C, *Blasco Ibáñez–printre contemporani si in posteritate*, Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba si Literatura Romana, Editura Universitatii Oradea, 2001, ISSN 1224-7588 p. 15-29
3. Cismaş, SC, *Blasco Ibáñez–sinteză a căutărilor estetice din operele precursorilor săi,* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba şi Literatura Română, 2001, ISSN 1224-7588, p. 15-29
4. Cismaş, S.C, *Construcţie şi stil la Rebreanu şi Reymont*, Buletinul Universităţii Petrol-Gaze Ploiesti, vol.LIV Seria Ştiinţe socio-umane nr 1/2002, ISSN 1221-9371 p.88-93
5. Cismaş, S.C, *Contextul socio-cultural est-european la cumpana dintre veacuri,* Academia Fortelor Aeriene Henri Coandă şi Centrul Regional pentru Managementul Resurselor de Apărare Braşov, 1.11.2002 Buletin Ştiinţific al Sesiunii de Comunicări Ştiinţifice, Ştiinţe Militare şi Socio-Umane, an 3 nr 2(14) ISSN 1453-0139, p. 129-136
6. Cismaş, S.C, *Coordonatele economice, sociale, politice si culturale ale Risorgimentului,* Academia Fortelor Aeriene Henri Coandă şi Centrul Regional pentru Managementul Resurselor de Apărare Braşov, 1.11.2002, Buletin Ştiinţific al Sesiunii de Comunicări Ştiinţifice, Ştiinţe Militare şi Socio-Umane, an 3 nr. 2(14) ISSN 1453-0139 p. 137-145
7. Cismaş, S.C, *Crez artistic la Verga şi Rebreanu,* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limba şi Literatura Română 2001, ISSN 1224-7588, p. 29-36
8. Cismaş, S.C, *Le roman de la ruralité Est-Européenne* Analele Universităţii Oradea, Fascicula Limbi şi Literaturi Străine, Editura Universităţii Oradea, 2001, ISSN 1582-5086 p. 171-180
9. Cismaş, S.C, *Modalităţi de portretizare a protagonistului rural,* Analele Universitatii Aurel Vlaicu Arad, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, Arad, 2002, ISSN 1582-3369, p. 89-95
10. Cismaş, S.C, *Naturalism, verism, realism,* Universitatea de Nord Baia Mare, Buletin Ştiinţific, Fascicula Filologie, seria A vol. XIII, 2001, ISSN 1582-4373, p. 97-103 http://bslr.ubm.ro/files/cuprins%20BS%20LLR%20XIII%202001.pdf
11. Cismaş, SC, *Particularităţile relaţiei nuvelă – roman in operele lui Vicente Blasco Ibáñez si Liviu Rebreanu*, Universitatea de Nord Baia Mare, Facultatea de Litere, Buletin Ştiinţific, Fascicula Filologie, seria A vol. XIII, 2001, ISSN 1582-4373, p. 103-109 http://bslr.ubm.ro/files/cuprins%20BS%20LLR%20XIII%202001.pdf
12. Cismaş, S.C, *Rebreanu e Verga: un paragone nuovo e prospettive meno trattate sul mondo rurale* Universitatea de Nord Baia Mare Facultatea de Litere Buletin Stiintific Limbi Moderne Fascicula Limbi Străine seria A vol.XIV 2000 ISSN 1224-3205 p.129-141
13. Cismaş, S.C, *Relevanţa aspectului biografic in arta prozatorului realist,* Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica, vol. 1 Litterae Perennes 1991- 2001, ISSN 1582-5523, p. 143-149 www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2001/philologica_2001.html
14. Cismaş, SC, *Verismul lui Verga,* Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia Annales Universitatis Apulensis Series Philologica vol.1 Litterae Perennes 1991-2001 ISSN 1582-5523 p. 139-143 www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2001/philologica_2001.html
15. Cismaş SC, *Viziunea generala asupra taranului in operele lui Reymont si Rebreanu* Buletinul Univ Petrol Gaze Ploiesti, vol. LIV Seria Ştiinţe Socio-Umane, nr. 1/2002, ISSN 1221-9371 p. 93-98
16. Cismaş, S.C, *Viziunea monografică asupra satului in romanele realiste* Analele Univ Aurel Vlaicu Arad, Fascicula Teologie, Ştiinţe Umaniste, Didactică, Arad 2002, ISSN 1582-3369 p. 83-89

17. Cismaş, S.C, *Aspects of Identity in East European Rural Novels,* Dialogos Journal of Departments of Foreign Languages, Bucuresti, nr. 3/2001, Editura ASE Bucureşti, ISSN 1582-165X, p. 119-123 http://www.romanice.ase.ro/dialogos/index.php?page=auteurs
18. Cismaş, SC, *The impact of American culture on other cultures* 9th WSEAS International Conference on Artificial Intelligence, Knowledge Engineering and Data Bases Cambridge University, Cambridge, 2010, ISBN: 978-960-474-154-0 Pages: 388-393
19. Cismaş, S.C., *Translation-Midway between Linguistic Mimicry & Equivalation of Cultural Codes* Recent advances in e-activities, information security & privacy: electrical & computer engineering Series 2009 pp 268-273 ISBN: 978-960-474-143-4
20. Cismaş, S.C., *Concordante stilistice in proza rebreniana si verghiana,* Proceedings of the 27th Annual Congress of the American Romanian Academy of Arts and Sciences Oradea University 2002 Editors Tepelea I, Antal C, Polytechnic International Press, ISBN 2-53-01024-9, p.1189-1194
21. Cismaş, S.C., *Language and cultural identity,* Conferinta Internationala Diversitatea lingvistica si culturala factor al dezvoltarii europene editori Stoean C, Magureanu T, Constantinescu L., Editura ASE, Bucuresti 2002, p. 517-522 ISBN 973-594-145-7
22. Cismaş, S.C., *Describing homes&reconstructing the traditional national space in European realistic rural novels* Proceedings of the 7th International Cultural Studies Symposium, *Selves at Home Selves in Exile, Stories of Emplacement &Displacement*, Ege University Izmir, May 2002, Eds: Kirtunc AL, Silku A, Rose KW, Erdem M, Published by the Department of American Culture and Literature, the Department of English Language and Literature, Ege University, Faculty of Letters, The American Studies Association of Turkey, p. 115-125, http://css.ege.edu.tr/Page.php?PageID=23
23. Cismaş, S.C., *Casa si pămintul–simboluri centrale in proza rurală europeană,* in vol Conferintei Internationale Conexiuni şi Perspective în Filologia Contemporană, in memoriam V Banaru, 60 de ani de la naştere, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Libera Internationala din Modova, Alianta Franceza din Republica Moldova, Universitatea Pedagogica de Stat Ion Creanga Moldova, Chisinau 24-25 septembrie 2001, p. 165, ISBN 9975-70-112-4
24. Cismaş, S.C., *Child as a Main Character in Romanian, English and American Prose,* Universitatea Tehnică de Construcţii Bucureşti, a VII-a conferinţă Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei şi Protecţia Mediului, secţiunea IV Cultură Umanistă, 29-30 nov. 2000, p. 5-13, ISBN 973-8155-07-X
25. Cismaş, S.C., *Destinul operei traduse,* Conferinţă Internaţională, Comunicare Instituţională şi Traductologie, Timisoara, 4-5 oct. 2001, Universitatea Politehnica din Timişoara, Facultatea de Construcţii şi Arhitectură, Catedra de Limbi Moderne, Editura Politehnica Timişoara, p.154-162 ISBN 973-8247-85-3 http://www.cls.upt.ro/files/conferinte/sectiuni_2001.pdf
26. Cismaş, S.C., *Imaginarul romanesc intre reconstituire realistă si reconstrucţie compensatorie,* in vol Conferintei Internationale Conexiuni şi Perspective în Filologia Contemporană, in memoriam V Banaru, 60 de ani de la naştere, Universitatea de Stat Moldova, Univ Libera Internationala Modova, Alianta Franceza din Republica Moldova, Universitatea Pedagogica de Stat I Creanga Moldova, Chisinau 24-25 septembrie 2001, p. 166, ISBN9975-70-112-4
27. Cismaş, SC., *Impactul factorilor de educaţie si mediu asupra personalităţilor de geniu (exemple W Reymont si L. Rebreanu),* Academia Română Filiala Cluj-Napoca, Institutul de Istorie G Bariţiu, Departamentul de Cercetări Socio-Umane, vol. Studii şi Cercetări din Domeniul Ştiinţelor Socio-Umane, vol. 9, Editura Argonaut Cluj-Napoca 2002, p. 327-335,
28. Cismaş, S.C., *Modalităţi de integrare a spaţiului lingvistic românesc in spaţiul european*, Anul European al Limbilor, Conferinţa Abordări Interculturale în Teoria&Practica Limbilor, Ploiesti 2001, publicat în 2002, p. 145-151, ISBN 973-0-02843-5
29. Cismaş, S.C., *Perspectiva literară asupra revoltei în lumea rurală,* Universitatea Ştefan cel Mare din Suceava, Colocviul Internaţional Ştiinţe ale Educaţiei – Dinamică şi Perspectivă,

ediţia a treia, iunie 2003, Analele Universitatii Stefan cel Mare Suceava, Sectiunea stiinte ale educatiei, an IV nr.3/2003 Editura Universitatii Stefan cel Mare Suceava, p. 306-313 ISSN 1582-1129

30. Cismaş, S.C., *Rebreanu, Hardy, Faulkner, Generic Space and Tragic Destinies,* Universitatea Tehnică de Construcţii Bucureşti, a VII-a conferinţă Eficienţă, Confort, Conservarea Energiei şi Protecţia Mediului, secţiunea IV Cultură Umanistă, 29-30 nov. 2000, p. 13-21, ISBN 973-8155-07-X
31. Cismaş, S.C., *Vicente Blasco Ibáñez, escritor de significado universal,* Universitatea Tehnică de Constructii Bucureşti, al VII-lea Simpozion de Utilaje pentru Construcţii, 4-6 oct. 2001, Comunicări, vol. 3 Editura Impuls p.139-142, ISBN 973-8132-17-7
32. Cismaş, S.C., *Linguistic and cultural aspects of translation* in vol Limba, cultura, civilizatie, Noi cai spre succes, a III-a conferinta internationala iunie 2009, Editura POLITEHNICA Press p. 163 – 170
33. Cismaş, S.C., *Artists as mirrors of national identity and regional specificity,* in volumul Limba, cultura, civilizatie, Provocari si raspunsuri, a VII-a conferinta cu participare internationala mai 2013, Editura POLITEHNICA Press p.121-127 ISSN 2067-1628
34. Cismaş, SC, *Rebreanu and Verga. Perspectives on Rurality* Universitatea Tehnică de Constructii Bucureşti al VII-lea Simpozion Naţional Utilaje pentru Construcţii Bucuresti, 4-6 octombrie 2001, Comunicări, vol. 3 Editura Impuls p.132-139 ISBN 973-8132-17-7
35. Cismaş, S.C., *Paralelisme biografice,* volum omagial Gheorghe Pop–La ceas aniversar, Editura Universităţii de Nord, Baia Mare 2001 p. 188-199 ISBN 973-8133-43-2
36. Cismas, SC, *Pastrarea traditiilor la USAMV Bucuresti*, Revista Vacante la tara, nr 156 an 13, decembrie 2016, p. 22-25, http://managusamv.ro/evenim/214-pastrarea-traditiilor
37. Cismas, SC, *Rural World Leaders as Depicted in World Literature,* International Scientific Conference LDMD 4: Literature, Discourse and Multicultural Dialogue 2016, ALPHA Institute for Multicultural Studies, Petru Maior University Tîrgu Mureş, Gh Şincai Institute for Social Sciences & Humanities, vol 4 section Literature Boldea I, Sigmirean C, (Eds) Multicultural Representations. Literature and Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press Tg Mureş, 2016 ISBN: 978-606-8624-16-7 pp. 95-104, http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-04/Lit/Lit%2004%2010.pdf
38. Cismas, SC, *Role Models of Entrepreneurship and Leadership in Romanian Literature*, Intl' Conference LDMD 4: Literature, Discourse & Multicultural Dialogue 2016, ALPHA Institute For Multicultural Studies, Petru Maior University Tîrgu Mureş, Gh Şincai Institute for Social Sciences & Humanities, vol 4 section Literature Boldea I, Sigmirean C, (Eds) Multicultural Representations. Literature & Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press Tg Mureş, 2016 ISBN: 978-606-8624-16-7 pp. 77-86 http://www.upm.ro/ldmd/LDMD-04/Lit/Lit%2004%2008.pdf
39. Cismas, SC, *The impact of culture on mondialisation,* Colocviul International Stiinte ale Limbajului CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Partea I, Eds Ardeleanu, S.M, Moldoveanu, G., Editura Universitatii Suceava 2003, ISBN 973-8293-84-7, 973-8293-85-5, pp. 101-111
40. Cismas, SC, *Translations of cultural codes*, Colocviul International de Stiinte ale Limbajului CISL2001 Suceava, Limbaje si Comunicare VI, Partea I, Eds Ardeleanu, S.M, Moldoveanu, G., Editura Universitatii Suceava 2003, ISBN 973-8293-84-7, 973-8293-85-5, pp. 265-275
41. Cismaş, S.C, *Rebreanu's rural realism in world literature contexts* Journal of Romanian Literary Studies Issue No. 23/2020 http://asociatia-alpha.ro/jrls/23-2020-Jrls-a.pdf pp. 155-167
42. Cismaş, S.C, *Perennial Rebreanu, an argument in favour of the comparative approach to traditional European realistic prose* Journal of Romanian Literary Studies Issue No. 23/2020 pp.167- 179 http://asociatia-alpha.ro/jrls/23-2020-Jrls-a.pdf

THE POEMS OF HEARTS: FROM MAX BLECHER TO CORNELIU C. CRISTESCU

Luiza MARINESCU
Institutul Limbii Române, București/ Universitatea sf Kliment Ohridsky, Sofia

Abstract: Symbol of the center, the heart was considered the seat of feelings, sensitivity, soul, intuition and wisdom. Romanian poetry of all time has discovered in this symbol of the center a point of tangency between knowledge and affectivity, a timer of existence between systole and diastole, between extinction and retreat from the world, a mark of spiritual progress and an index of the modernization of literature.

The work of the writer Max Blecher enjoys an limited interpretation as long as the modern vision of existence provides a plurality of interpretations. The emotional universe, whether it is obvious, or the dreamlike penetration of the mysteries of the construction of the being, will always have connotative ramifications. In other words: "Any interpretation explains the work, but it does not exhaust its meanings" (Umberto Eco). Beyond autothelic language, blecherian literature will generate - certainly - other comments.

Under the "myth of Narcissus" (Gh.Glodeanu), Blecher's work exposes a severely ill body, whose soul remains awake and lucid, carefully X-raying its own condition. The inner reality, the suffering under the magnifying glass, is through redesigned sympathy, so "lived" and repeated. Deep down we discover the signs of the real world. Aesthetically, the writer creates the world that the narrator character experiences. Having horror of the real, discovers in itself virtual realities, a universe of sensations: the suave mystery of the soul body. The author's initiation into experimental existence places the work in the orbit of a literature entered into history, at the end of which he has learned his own identity as self-awareness.

Dr. Engineer Corneliu Constantin Cristescu, author of the volume Poems of the Heart, from soul to soul at 70 years old (2020) transforms into sensitivity and poetry a vital chronology in which engineering and poetry coexisted, the author having the gift of turning into beauty the fast moment, which measures the variations of inspiration, joy and suffering throughout the existence of a human being. The proximity of the earth to the sky in an instant changes the meaning of the experience, and the lived hypostases are metamorphosed into verse.

Key Words: Max Blecher, *Corp transparent (Transparent Body), Întâmplări din irealitatea imediată (Adventures in Immediate Unreality), Inimi cicatrizate (Scarred Hearts), Vizuina luminată: Jurnal de sanatoriu (The Lit-Up Burrow: Sanatorium Journal),* Corneliu Constantin Cristescu,*Poeziile inimii (The Heart Poems)*

1. Inteligența inimii și poezia sa

De la Max Blecher la Corneliu C. Cristescu poezia inimii transpusă în cuvinte s-a metamorfozat în cântec, grație suferinței prin care le-a fost dat să treacă autorilor, durere sublimată de puritatea trăirii și de sinceritatea mărturisirii. Deși au formație diferită, deși opera unuia este foarte cunoscută, pe când a celuilalt se remarcă prin strădania complementară

a autorului de a intra în lumea literaturii, pe lângă afirmarea profesională din lumea geometrică a ingineriei, apropierea dintre cei doi autori mi s-a părut revelatoare, deoarece trăirea cerebrală a încercărilor trupului și, mai ales, prezența iubirii prin excelență izvorăsc din aceste texte. Sigur că interpretările multiple ale acestor pagini adaugă de fiecare dată accesul la modernitatea interpretării lecturilor în orice vreme. Suferința este un prilej de autoanaliză, de autoreflexivitate, de meditație, de rememorare și de scufundare onirică în propriul sine.

Spre deosebire de opera lui Max Blecher, care a cunoscut o multitudine de reflecții de lectură, poezia domnului inginer Corneliu C. Cristescu este opera unui autodidact, un creator sensibil care a pășit pe tărâmul poeziei. Dacă paginile scrise de Max Blecher impresionează prin capacitatea de detașare emoțională de griurile dureroase ale trupului măcinat și consumat de neputință, versurile domnului Corneliu C. Cristescu sunt o infuzie de armonie. E înțelepciunea vârstei mature din care se degajă această armonie a versurilor, spre deosebire de paginile realizate de Max Blecher, redactate de condeiul unui tânăr, privat de împlinirile senectuții.

Poemele inimii este cel de al doilea volum de poezii publicat de Corneliu C. Cristescu. Tema timpului care se scurge ireversibil este tratată în manieră epică de cuprinsul volumului, care se dorește o trecere în evidență a marilor momente ale existeței omenești a poetului. Sigur că fiecare dintre aceste momente e ales astfel încât el să reprezinte un maximum de iubire și de trăire pentru fiecare dintre etapele existenței sale.

Dacă pentru Max Blecher trăirea dramei tânărului student la medicină, care se îmbolnăvea de morbul lui Pott și dezvoltase o chinuitoare tuberculoză spinală fusese un imbold pentru a continua să scrie, în vreme ce s-a tratat în toate sanatoriile din Elveția, Franța și România, pentru domnul inginer Corneliu C. Cristescu oprirea în loc a inimii a declanșat confesiunea lirică cu tentă de panoramă idilică a existenței ajunsă la o frumoasă vârstă, pe care autorul o consideră simbolică. Cei 70 de ani sunt considerați de autor o vârstă cu repere biblic creștine. În opinia autorului, viața se poate schimba și se poate rescrie după această vârstă, după modelul străvechii scrieri sfinte, care a devenit un model pentru existența omenească de mai multe mii de ani. Dar teama de mister, de marea trecere rămâne la Corneliu C. Cristescu, la fel cum rămâne și în paginile lui Max Blecher.

„Mi-e teamă de o bătrânețe care doare,
O bătrânețe-n boală, rea, hapsână,
O bătrânețe-n care se și moare,
Chiar dacă ai ce trebuie la ... mână.” (*Teamă de bătrânețe* -Cristescu, 2020: 63)

Desigur că în aceste scrieri există un narcisism medical, o atenție acordată degradării trupului - de altfel insesizabilă - care se petrece zilnic. Trupul care se înnoiește zilnic, asemeni exuviei unui șarpe adult este studiat de Max Blecher în *Inimi cicatrizate* prin intermediul diagnozei medicale incluse în textul literar, precum și a sumbrei atmosfere din cabinetul de radiografie, unde i se constată vătămarea ireversibilă a unei vertebre. Supradimensionarea detaliilor anatomice din descrierile în limbaj medical a degradării maladive este tipică lui Max Blecher, care suprinde alienarea umană prin intermediul limbajului riguros, științific și foarte puțin capabil de compasiune al specialității medicale. Ceea ce se petrece în sufletul subiectului examinat, care rămâne lucid căutând să înțeleagă ceea ce i se întâmplă este

adevărata probă de măiestrie literară și de sensibilitate a celui care, înainte de a fi scriitor, fusese fiul unor negustori de porțelanuri fine.

Și în *Poezia inimii* a lui Corneliu C. Cristescu există, din când în când, presărați termeni de specialitate medicală, care fixează ca într-un insectar suferința, căutând să o conserve, să o tezaurizeze. Dar, dincolo de geometria limbajului medical standardizat, Corneliu C. Cristescu renunță la existențialismul dureros și inutil revenind la un limbaj poetic ce evocă atmosfera caldă a familiei din care provine și pe care și-a creat-o. Trupul sufletesc covârșește suferințele celui trupesc. Nu e nici disperare și nici resemnare în versurile domnului inginer Constantin C. Cristescu. Este o matură evocare lirică a valorilor fundamentale ale existenței omenești.

Inimile cicatrizate sunt inimile de porțelan gingaș, de care trebuie să ai grijă întreaga viață, chiar după recuperarea lor inefabilă. *Poezia inimii*, care se strecoară la lumină ca un cântec al speranței și al bucuriei de a mai trăi este cu adevărat triumful vieții asupra medicinei cu pronosticuri, tratamente și prescripții rigide.

Imersiunea în fantastic și oniric ca variantă a existenței corpului sufletesc este o preferință individuală pentru scriitorul Max Blecher și pentru gustul pentru suprarealism al epocii sale. Dacă ar exista o unitate de măsură a suferinței, de bună seamă că autorul *Inimilor cicatrizate* ar putea folosi cea mai exacerbată valoare a sa. E firesc să fie așa, din punct de vedere al trupului sufletesc, verde încă, supus vestejirii din pricina tratamentelor ineficiente la care e supus trupul fizic. Durerea descrisă de Max Blecher vine nu numai din creier, din gândirea analitică, de laborator de vivisecție, din încercarea de a felia transversal și longitudinal realitatea pentru a o înțelege fără putința de a o mai coase la loc, căci inteligența descriptivă este ca o lamă, nu ca un ac. Ea vine și din prăbușirea schelei arhitecturale a trupului.

În cazul lui Constantin C. Cristescu întrebarea este ce fel de durere descrie în versurile sale domnul inginer. Durerea nu este doar o experineță senzorială în versurile domnului Corneliu C. Cristescu. Durerea este asociată cu o paletă rafinată de componente cognitive, sociale și emoționale. *Poezia inimii* este mai ales un preludiu al dragostei de a trăi, izvorâtă din discrepanța dintre felul în care mintea gândește matematic, iar inima gândește poetic, exact același moment vital în care erosul și thanatosul s-au intersectat.

Emanuel din *Inimi cicatrizate* e un personaj care vorbește în mod paradoxal mut și comunică mai mult cu sine, cultivând ironia și autoironia în discursul interior transpus în roman. Fluxul conștiinței sale este redat de autor cu uimirea pe care o justifică arteziana gândurilor și curcubeul de nuanțe al trăirilor. Doctorul - care nu îi cere bani pentru consultația la care îi vorbește ca unui condamnat la moarte, cu răceala și cu precizia unui investigator cu sânge rece al unei morți viitoare - este întâmpinat de scriitor cu osanale, ca o ironie a sorții la adresa celui care se crede nemuritor în fața suferinței pe care o investighează fără compasiune și pe care o expune într-un limbaj specializat unui om speriat și mai ales suferind, ce se străduiește să înțeleagă ceea ce i se întâmplă. Vestea bolii declanșează trauma. Chiar dacă diagnosticul medical ar fi greșit, iar omul ar fi perfect sănătos, o astfel de comunicare lipsită de compasiune și de speranță îmbolnăvește trupul sufletesc, pentru că îl sperie, îl bulversează, nu îl face să înțeleagă nici cauza și nici scopul tratamentului. Lipsa acestei specializări medicale referitoare la comunicarea cu pacientul a fost foarte bine surprinsă de Max Blecher

la începutul secolului al XX-lea în sanatoriul occidental și, din păcate, ea este o remarcă literară valabilă și astăzi în anumite cazuri.

Pentru Corneliu C. Cristescu comunicarea medicală este exprimată în surdină, căci autorul versurilor *Poeziei inimii* apasă pedala aceasta a pianului, care estompează neînțelesurile și mai mari din viața pacientului, al cărui unic țel este acela de a se reface, nu de a învăța vocabularul de specialitate. Max Blecher surprinde ideea că această comunicare medic pacient nu trebuie să fure speranța celui din urmă, blocând resursele de vindecare spirituală care refac trupul fizic. Corneliu C. Cristescu dă libertate de manifestare gândurilor omului care vrea să trăiască și să se bucure de culorile lumii pentru care a fost creat. Imaginativul retrospectiv pe care autorul îl reînvie are valori vindecătoare.

Simbol a centrului lumii trupurilor omenești, inima este ca o cetate de pe un vârf de munte cu o viziune de 360 de grade asupra sentimentelor, sensibilității, intuiției, năzuințelor, amintirilor, înțelepciunii și faptelor omenești. Inteligența intuitivă a inimii este cea care îi generează *inimii Poezia.* În toată tradiția poeziei românești, simbolismul inimii este asociat cu aceste caracteristici, căci inima comunică mai mult decât mintea. Inteligența intuitivă a inimii este ca un flux în care emoțiile și conștientizarea acestora se petrec simultan. Ca o maree omenească care izvorăște din infinit, *Poezia inimii* este sublimarea în cuvinte a acestei concordanțe unice de faze ale emoțiilor și de conștientizare a acestora.

Cei doi autori au investigat cu luciditate minuțioasă în manieră literară metamorfozele trupului sufletesc captivat de observația analitică a trupului fizic supus degradării, descrisă medical. Atunci când sufletul omenesc este cuprins de supărare, de frustrare, de neputință, inima trimite haotic semnalele sale către creier, iar acesta eliberează în trupul fizic substanțele specifice stresului. Emanuel trăiește tot timpul cu inima strânsă. Dar dacă această perioadă de transmitere haotică a semnalelor stresului continuă pe o perioadă mai lungă de timp, vreme de 10 ani așa cum s-a întâmplat în cazul lui Max Blecher, firește că sistemul își epuizează resursele de apărare. Deprimarea, conformarea, blazarea împreună cu simptomele bolii degenerative se amplifică din cauza stresului și din cauza discuțiilor dintre străinii care abia se cunosc și care nu discută decât despre același subiect: boala.

Spre Berck și la Berck unde se află sanatoriul, bolnavii circula pe stradă în poziție orizontală, pe un fel de targă cu roți cauciucate, ce seamănă cu un dric sau cu un coșciug ambulant. Acolo bolnavii duc o viață normală, observă personajul principal, Emanuel. Dar ceea ce nu-i lipsește scrisului lui Max Blecher este tocmai ironia și autoironia. Umorul rezultă din punctările pe care le face în cazul doctorului îmbrăcat în negru și foarte pudrat, care îl întâmpină la intrarea în sanatoriu și despre care autorul scrie că îi lipsește fracul. Umorul este o contrapondere a compensării situației de stres la care e supus personajul nu numai din pricina biologiei, ci și din punct de vedere sociologic, medical, economic, cultural. Boala creează diverse traume, iar scrisul le deșiră sensul.

În cazul lui Corneliu C. Cristescu contrabalansarea situației medicale în sine se face prin intermediul rememorării imaginilor ziditoare ale vieții: familia, dragostea și urmașii. Amintirile sunt cele care umplu vidul suferinței cu emoții luminoase și binefăcătoare. Dacă energia inimii este una ritmică și coerentă, atunci chimia organismului devine vindecătoare. Acesta este mesajul transmis indirect de versurile *Poeziei inimii* de Corneliu C. Cristescu. Recunoștința, compasiunea, aprecierea și grija pentru ceilalți sunt printre sentimentele care

contrabalansează șocul distructiv al maladiei, haosul pe care îl crează apariția acesteia și determină echilibrarea și vindecarea.

Concentrarea pe asemenea teme deschide drumul celor mai profunde intuiții ale inimii. Autenticitatea cu orice preț, chiar dacă nu are sens uneori, este de cele mai multe ori distructivă în haosul inițial al declanșarii traumei și al aflării veștii despre maladie. Cu atât mai mult atunci când boala lovește perfid, mârșav trupul omenesc, sufletul este dislocat din preocupările sale, din microuniversul său protector și căruia omul îi conferise un sens constructiv. În poezia românească din toate timpurile, inima ca simbol al centrului, al intersecției dintre cunoaștere și afectivitate, ca un cronometru existențial între sistolă și diastolă a fost mereu un simbol al progresului și al modernizării exprimării literare. Inima are propria ei inteligență intuitivă, care le transmite autorilor informațiile care le întregesc universul cunoașterii.

Descrierea în manieră fiziologică a trăirilor trupului este pentru Max Blecher o perspectivă gnoseologică revoluționară pentru timpul în care autorul a scris. Explorarea zonelor scufundate ale inconștientului, această oceanografie a trăirilor redate concis, lucid și tragic sunt revelatoare pentru acribia cu care autorul a urmărit cicatrizarea inimilor rănite, sfâșiate, disecate. Reflectarea incertitudinilor destabilizatoare ale realității este o constantă a relatării autorului, semn al mărcii subiectivității sale și al concepției artistului despre arta sa narativă.

Domnul profesor doctor inginer Corneliu Constantin Cristescu, autorul volumului *Poeziile inimii, din suflet pentru suflet la 70 de ani (2020)* transformă în sensibilitate și poezie o cronologie vitală în care ingineria și poezia au coexistat, metamorfozând în frumusețe clipa cea repede, care măsoară variațiile de inspirație, de bucurie și de suferință din întreaga existență a unei ființe omenești. Apropierea pământului de cer, într-o clipă schimbă sensul trăirii, iar ipostazele trăite sunt metamorfozate în vers. Pentru Corneliu C. Cristescu inima are propria ei inteligență care transcende geometria mentală, căci ea guvernează mintea, care i se supune. Inima tezaurizează mai multe informații referitoare la cunoașterea vieții, decât ar face-o observația impersonală, obiectivă, orientată de concepte.

Autenticitatea experienței atroce pe care o trăiește și care rezultă dintr-o sensibilitate exacerbată generează anxietatea lui Emanuel, personajul lui Max Blecher. Lipsește tăria discuțiilor filosofice din *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann. Autenticitatea ce surprinde o sensibilitate matură, saturată de frumusețe și de dragostea de a ajunge la finalul unei vieți împlinite este ipostaza în care Corneliu C. Cristescu surprinde trauma. Pentru ambii scriitori, trauma este prilejul unei iluminări.

Dacă Max Blecher abordează trauma ca pe un element absurd, din cauza imposibilității de a mai găsi sensul vieții și al frumuseții într-o existență decimată de suferința bolii, pentru Corneliu C. Cristescu universul nu e nici irațional și nici lipsit de sens. Lumea atroce în care viețuiește Emanuel, eroul lui Max Blecher este una orizontală, mobilă în targa cu roți cauciucate, dar nemișcată în același timp în corsetul de ghips, pe care personajul este obligat să îl poarte, conform protocolului de tratament al vremii. Orientarea verticală a existenței omenești are străfulgerări spirituale și un puternic fundament creștin în *Poezia inimii* de Corneliu C. Cristescu.

Precum în Antichitate inima era considerată sursa dorințelor, a emoțiilor, dar și a înțelepciunii, tot astfel în poezia lui Corneliu C. Cristescu *Poezia inimii* este o mărturie a tuturor acestor trăiri. Fără verticalitatea spirituală, supraviețuirea postraumatică e o iluzie. Matematica inimii și faptul că acest organ din corpul omenesc este cea mai puternică sursă de energie electromagnetică, comparativ cu toate câmpurile electromagnetice ale celorlalte organe, are o semnificație specială pentru domnul doctor inginer Corneliu C. Cristescu. Câmpul magnetic al inimii, despre care știința a aflat că este de zece ori mai puternic decât cel al creierului și care poate fi detectabil prin rezonanța magnetică, având o amplitudine de aproximativ un metru este sursa lirică ce învăluie atmosfera evocată de versurile *Poeziei inimii*. Boala nu mai este un declanșator al observației unei realități supraconștiente, abisale, care îl face pe cel încercat să abandoneze speranța - ca la Max Blecher- și nu îl mai incită pe cel încercat să transforme trăirea fizică în sedimentare narativă, ca o refulare a suferinței. Nu mai interesează jurnalul ca o consemnare a tratamentului și a agravării diagnosticului inițial, privit din perspectiva interioară a corpului fizic care se descompune.

Autenticitatea se dovedește a fi inutilă pentru vindecarea celui care suferă și care se consumă precum o lumânare transformându-și suferința în povestire, într-un zadarnic gest de cucerire a nemuririi, fie ea și în formă literară. Cazul lui Max Blecher care a realizat un text experimental autobiografic, cu o autenticitate literară prea bine argumentată, stârnește compasiunea cititorului.

Într-un sanatoriu în care domnește o disciplină gen microdictatură medicală, cu reguli și protocoale, cu recomandări care se transformă în obligații pentru pacienții terorizați de spaima bolii, suferința individuală e copleșită de cea colectivă, bolnavii și personalul medical aflându-se în tabere opuse. Compasiunea pentru individ dispare din partea personalului, obișnuit cu neobișnuitul suferinței. Întotdeauna compasiunea personalului medical și consolarea individului se face prin comparație: spre deosebire de cei cărora le sunt afectate mai multe vertebre, de bună seamă că suferința lui Emanuel, căruia i-a fost fisurată de boală o singură vertebră, e o durere mai puțin avansată. Așa că încurajarea lui se face comparativ cu ceea ce e mai rău și nu cu ceea ce ar fi mai bine, așa cum e normal.

În romanul lui Max Blecher cicatrizarea sensibilității e extrem de urâtă: cicatricele oamenilor sunt atipice, diforme, înspăimântătoare. El le numește inimi cicatrizate, dar adevărul este că o inimă care se contractă tot timpul se cicatrizează greu. Adevărul existențial al acestor pagini constată, diagnostichează degradarea sufletească, care generează de fapt disoluția din sanatoriu.

Spiritual, orizontalitatea din lumea sanatoriului lui Max Blecher unește trecutul și ce a mai rămas din el cu un viitor incert, într-un prezent neliniștit și preocupat de tratament, de adaptare, de supraviețuire. Viziunea secționată, disecată ca urmare a intensității puseurilor durerii dă naștere impresiei de colaj, de suprapunere a unor fire temporale, care încep să se încâlcească. Mai târziu, această abordare a autencității va fi mult rafinată de scriitorii postmoderni, care renunță la coerența și la armonia informațiilor filtrate de intuiția inimii.

Dar ceea ce interesează la Max Blecher din punct de vedere al inovației literare este felul în care autorul surprinde modul în care mediul sanatorial amprentează percepția, îngustează orizontul de așteptare al pacientului, care este redus la o singură dimensiune: tratarea disoluției fizice a organismului său. Treptat și Emanuel devine preocupat numai și

numai de boală, nereușind să mai evadeze din ipostaza mentală încremenită pe care i-o impune aparatul ghipsat.

Absurdul consecințelor traumatice ale tratamentului ghipsat ne duce cu gândul la *Metamorfoza* lui Franz Kafka. Interferența din vis și realitate face ca eul narator să realizeze o perdea cu broderie cu incizii, cu spații goale care devin cu timpul din ceea ce mai mari, pentru că acestea simbolizează viața reală, activitatea normală a unui om în mediul său. Culmea este că aceste găuri din vălul narativ din care lipsește din ce în ce ami mult realitatea sunt țesute cu firele subțiri ca de păianjen ale *irealității imediate*. Eul introspectiv trăiește precum o jivină în *vizuina* sa *luminată*, pândind prilejul de a surprinde realitatea vieții, care continuă. Nu e peștera lui Platon, în care filosoful urmărește umbrele ce se profilează pe stâncile din interiorul cavernei la apariția sau la dispariția razelor solare. E o vizuină. E locuința unui spirit care își realizează cadastrul propriului teritoriu fizic la care mai are încă acces. E o închisoare existențială ale cărei dimensiuni le măsoară cu resemnare, cu regret, cu furie refulată în blazare, ori de câte ori spațiul se strâmtorează și apasă.

În cazul *Poeziei inimii* de Corneliu C. Cristescu trauma nu îngustează spațiul imaginar, oniric și real, ci dimpotrivă le revizitează cu speranță, încredere și voința de a trăi. Dacă din poziția sa orizontală Emanuel putea zări doar planul celest, din poziția verticală existența recâștigă tridimensionalitatea, în sensul conexiunii din Cer și Pământ, dintre etern și efemer, dintre eternitate și umanitate pe care spiritele inițiate de amărăciunea suferinței o transformă alchimic în pulbere de aur și stele.

2. Graiul poetic al inimii

Viața este o călătorie, în timpul căreia omul este binecuvântat cu două abilități caracteristice: memoria și imaginația, ambele având legătură cu inteligența intuitivă a inimii. Adevărata înțelepciune a omului constă în echilibrarea acestor abilități și calibrarea lor la valoarea reală, care dă sens și frumusețe existenței omenești. Selectarea din memoriee și din imaginație a elementelor cu sens în vindecarea fizică ar trebui să se raporteze la realitatea că omul este o ființă muritoare. Cu alte cuvinte, timpul rămas trebuie prețuit, nu risipit. Așa se întâmplă în versurile *Poeziei inimii* de Corneliu C. Cristescu, iar mesajul fundamental al versurilor este acela că pe drumul din pădurea existenței, omul este doar unul aflat lângă ceilalți, un lujer de trestie gânditoare, cum ar fi spus Blaise Pascal.

Emanuel, eroul lui Max Blecher, forțat să trăiască în aparat ghipsat, în poziție orizontală, deprivat de poziția verticală încearcă să compenseze această deprivare motorie printr-o achiziție intelectuală chinuitoare: el scrie din poziția orizontală, așezat la un birou improvizat și incomod, cu tăblia poziționată deasupra inimii. Corpul său ce căpătase o fragilitate de porțelan și ar fi trebuit protejat de durere în această fază aproape metastatică a bolii osoase este mai degrabă chinuit: de poziție, de încercarea de a înțelege lumea din poziția orizontală. Emanuel e în situația de a nu mai vedea decât cerul, simțindu-și materialitatea corpului prin percepția senzorială introspectivă, fără vizualizare deci, auzind descrieri ale trupului său prin intermediul diagnosticelor medicale de tip verdict.

Nu mai puțin importante sunt trăirile familiei, care în încercarea de a-l încuraja și de a-i prelungi viața cu tratamente scumpe în diverse sanatorii cu pretenții, nu dă glas disperării în fața celui drag care s-a îmbolnăvit, ci încearcă să inoculeze liniștea celui suferind prezentând, alături de personalul medical boala drept normalitate. Componenta socială, culturală, economică a tratamentului se deduce din comentariile inteligenței distructive a tânărului, care își gestionează abilitățile de cunoaștere raportându-le la o nemurire ratată. De altfel, majoritatea bolnavilor din sanatoriu, care sunt tineri au această raportare la situația lor: viața trebuie să fie trăită cu orice preț, chiar fără verticalizare. Conversațiile dintre personajele din cărucioarele-sicriu, oglinzile pe care le folosesc pentru a vedea fețele celorlalți, suporturile pe care își țin cărțile deasupra capului dacă doresc să citească, toate acestea schimbă axa lumii: cerul pierde legătura cu pământul în ochii tuturor, iar pământescul e perceput imobil, static, înțepenit, înghețat, dintr-un aparat ghipsat, cu gândirea modificată și deformată de analgezice.

Viața înseamnă mișcare, iar deprivarea motorie definitivă are urmări psihologice pe care nimeni nu le ia în considerare cu excepția personajului principal. Efectele narcoticelor asupra descrierilor literare și asupra inspirației fuseseră testate în cel de al XX-lea veac, dar abordarea urgenței de a stăvili durerea pentru a plămădi literatura era o noutate, morbidă ce-i drept. Max Blecher ca și Alexandr Soljenițân în *Pavilionul canceroșilor* profită de ocazia de a mai spera la obținerea nemuririi prin scris și notează semnele unui univers concentraționar în care boala e privită ca normalitate. Libertatea de mișcare pe care au pierdut-o amândoi e compensată de liberatea de a zbura cu aripile imaginației, de a crea, de a scrie și de a fi vizibil pentru întreaga umanitate în acest fel.

Moartea este, în cele din urmă, o absență din peisajul realității. Faptul de a fi invizibil pentru cei care stau în picioare sau culcați, într-un sanatoriu în care majoritatea sunt culcați este o avanpremieră a marii absențe. Emanuel, personajul autobiografic al lui Max Blecher descrie această ipostază fără entuziasm, fără tristețe, fără blazare și fără uimire: e o ipostaziere a morților vii. Detaliile referitoare la îmbrăcămintea de zi a pacienților aflați pe aceste cărucioare gen targă sunt un exemplu de prelungirea normalității codului social spre bunăstarea psihologică a celor suferinzi. Ameliorarea urmărilor traumei prin reducerea înstrăinării individului în colectivitatea maladivă cu pretenția de normalitate este desigur o aberație în încercarea de vindecare a bolii trupului, ignorând nevoile vieții și ale spiritului. Imaginea poate fi foarte bine considerată o parabolă a lumii anormale, care se consideră normală, copleșind aberant normalitatea.

Memoria și imaginația în echilibrul accesării informațiilor de către inteligența inimii celui care dorește să se vindece este adevăratul miracol pentru trupul fizic. Cu cât aceste informații ale memoriei și ale imaginației pornesc de la datele realității, cu atât vindecarea se produce mai repede. Ele ar trebui să creeze sursa motivațională pentru ca viața să continue. Emanuel accesează informațiile care îl conduc exact la opusul vindecării. El e cuprins de oboseala fizică și psihică care îl poartă spre deprimare, însingurare, tristețe, furie reprimată și în cele din urmă abandonul luptei cu boala. Toate aceste detalii microscopice, mărite cu lupa introspecției îl sperie în loc să îl încurajeze pe cel care le cercetează.

În lupta cu maladia, inteligența și imaginația îi devin piedici și nu aliați lui Emanuel. El e cel mai tare speriat de inteligența lui imaginativă, care nu contribuie la echilibrarea lui emoțională. Lupta pentru vindecare se dă mai ales cu inteligența personajului, care e

furtunoasă și distructivă precum un tsunami. Orientarea sa vitală este perturbată de suferință, de tratamente mutilante spiritual, de lipsa de consiliere din partea celor care conduc aceste tratamente și care i se adresează în înspăimântătoarea limbă medicală necunoscută, de parcă ar sta de vobă cu un inițiat în terminologie medicală. Boala transformă totuși personajul în inițiat, în sensul că abordarea înțelegerii acesteia se petrece prin introspecție, un fel de melanj între vis și realitate, dar în care datele realității sunt incomplete, iar viziunea panoramică e mutilată de spaime.

Emanuel nu își gestionează echilibrat inteligența, pentru că nu înțelege că aceasta s-a scufundat în oceanul interior și nu mai are reperele ce navigație care să îi ofere precizie și suplețe. El se identifică de la început cu o situație care nu îl reprezintă în totalitate și se supune monologului mental care începe și nu se mai sfârșește. Chiar și distracția celor internați în sanatoriu are fațete absurde. Balul dansant al tinerilor cu aparat ghipsat este mai degrabă o scenă dintr-un balet mecanic absurd, care se începe cu o beție, ce culminează cu împușcarea becului felinarului de peste drum de sanatoriu. Lipsa luminii este fundamentală în scrierea lui Max Blecher: coridoarele din sanatoriu nu au becuri, lumina e slabă, cerul e înnorat, pentru că e frig și e toamnă, iar dacă felinarul luminează, becul lui e spart spre distracția pacienților.

De fiecare dată când apare menționată în text, inima se strânge în textul lui Max Blecher. Fie că stă într-o băltoacă din pricina pansamentelor care nu s-au uscat și nu s-au solidificat, fie că bate cu o putere foarte mare, pe care numai oprirea respirației i-o mai poate stăvili, fie că e cuprinsă de o veselie amară care o strânge chinuitor, fie că are o strângere penibilă când Emanuel se întâlnește cu Solange, alienată de suferință, murdară și dezechilibrată, inima lui Emanuel nu reușește să își găsească liniștea. Tratarea bolii ca normalitate nu numai că nu vindecă, ci adâncește și mai tare cavernele secrete ale necunoscutului morb, care e mai ales aliat cu un virus mental extrem de contagios. Atmosfera din sanatoriu e toxică în întregime, iar personajele capătă culoarea și parfumul alterării.

Personajul pierde controlul celei mai importante calități umane, inteligența care l-ar putea ajuta să se detașeze, dacă ar putea lua distanța ce i-ar calma percepțiile fizice. Consemnarea obsesivă a detaliilor realității din sanatoriu nu numai că nu oferă nicio șansă de evadare din real spre a supraviețui. Poziția chinuitoare în care scrie și mai ales, carapacea aparatului ghipsat în care e forțat să trăiască, paginile pe care le scrie exact deasupra inimii, care îi închid orizontul și îi sting luminile cunoașterii dau naștere unui labirint literar fără ieșire. E o rigiditate fizică fragilă, care se află în armonie cu fragilitatea psihologică a celui forțat să supraviețuiască.

Mintea armonioasă se dezechilibrează și ea pentru că încearcă să se adapteze treptat la o situație neobișnuită, pentru care nu a fost prevenită. Bolnavul-sănătos în costum ghipsat, care participă la o normalitate anormală, impusă de protocoalele medicale ale sanatoriului este de fapt un om încorsetat în elanurile sale vitale, care mimează normalitatea cu o resemnare apocaliptică.

Limbajul personajului se modifică în dialogul cu ceilalți pacienți care utilizează jargonul medical, chiar dacă îl pricep mai mult sau mai puțin intuitiv. Călătoria vieții, care ar fi trebuit să fie un itinerariu geografic, spiritual, profesional, cultural, social se transformă într-o discuție obsedantă despre evoluția bolii. E ca o deformare patologică a limbajului care

se petrece ca urmare a rapoartelor medicale pe care le dau medicilor. Acesta e un dialog circular în formă monologată. Precum jurnalele de știri din vremea pandemiei, care anunță toate nenorocirile și pericolele lumii răspândind frica, limbajul personajelor afectate de boală se modifică, înglobând terminologia medicală în limbajul colocvial. Din punct de vedere spiritual acesta este un semn al încercării disperate a omului de a înțelege și de a-și explica ce anume i se întâmplă. Dacă în mod normal pacientul ascultă terminologia medicală în dialogul cu doctorul, care ar trebui să aibă bunul simț de a se face înțeles de către pacient pentru ca efortul lui de vindecare să fie înțeles și continuat de pacient, faptul că limbajul celui care suferă se altoiește terminologic cu lăstarul medical, acest lucru nu înseamnă vindecare. Radicalitatea terminologică a limbajului medical introdus forțat în cel colocvial e semn de senilitate autoritară semidoctă.

Emanuel suportă tratamentul în ambianța unor dialoguri cu cadrele medicale, care i se par perfide. El nu poate avea încredere în cei care îl tratează. Suspiciunea provine din contrastul din rezultatele medicale așteptate și cele reale. Avalanșa de senzații, mareea suferințelor percepute în imobilizarea rigidă, toate acestea la un loc blochează vindecarea. Osificarea vertebrei nu se produce pentru că tratamentul este superficial și ilogic. Aerul curat și imobilizarea pacientului nu contribuie la calcifierea fracturii; ele sunt procedee antagonice, care bulversează inteligența de vindecare naturală a organismului. Morbul lui Pott pune stăpânire pe organismul lipsit de imunitate, slăbit, iar Emanuel e îndemnat să se odihnească, să stea imobilizat de frica viitoarelor fracturi și să respire oxigenul pur al ambianței naturale în care e situat elegantul și pretențiosul sanatoriu. În realitate, majoritatea descrierilor din roman sunt ale coridoarelor și cabinetelor de tratament medical. Foarte rar, natura împlinește descrierile personajului narator. Idila lui Emanuel cu Solange și plimbările lor cu Blanchette, iapa lui Emanuel se petrec toamna, în împrejurimi, când vremea e foarte rece și înnorată, iar malul oceanului exprimă frământarea și zbuciumul personajelor.

În versurile *Poeziei inimii* Corneliu C. Cristescu surpinde atmosfera solară, natura patriarhală a satului natal, iar atmosfera echilibrată este aproape idilică, vindecătoare, caldă, primitoare. Omul se poate reconecta la ritmurile eterne ale naturii și viața lui intră în armonia acordului natural. Nu se mai petrece acea dedublare a personajului, care are impresia ba că visează, ba că delirează ca în romanul lui Max Blecher. Eul liric își recentrează în verticalitatea legăturii dintre pământ și cer, iar emoțiile, năzuințele, amintirile, toate acestea conferă echilibrul de o clipă al ființei muritoare. În versurile domnului inginer Corneliu C. Cristescu clipa cea repede ce ni s-a dat e una de armonie cu bucuria momentelor fericite, fără inutile regrete copleșitoare

Poezia și proza poetică ale celor doi autori se intersectează pe terenul vulnerabilității și al instabilității existențiale, percepute diferit. Dimensiunea concretă și individuală, face din opera blecheriană o creație unică, autentică. De factură heideddegeriană, existenţialismul lui Blecher subliniază angoasa în care autorul se proiectează pe fondul propriei suferinţe, refuzând până în ultima clipă să-și proiecteze existenţa în orizontul morţii. Corneliu Constantin Cristescu are echilibrul magic al maturității care se întâlnește cu suferința și care își găsește în conectarea cu simbolurile credinţei creştine și graţia divină şi recunoştinţa omenească de a trăi.

3. Alchimia durerii în alambicul literaturii

Incorsetat de boală, copleșit de neputințe, omul evadează în imagini proiectate cu ajutorul reflecţiei şi mai ales al fanteziei: în *sine*. Aici, în *sine*, începe construcţia unui eu hiperbolic care creează iluzia libertăţii absolute, într-un spaţiu al posibilului, departe de realitatea sfâşietoare. Captiv în propriul trup aflat în suferinţă şi captivat să descrie ipostazele medicale ale bolii, disperat să îşi protejeze *sinele* de la distrugere, Emanuel scrie. Dar scrisul lui revarsă durere, toată durerea mută pentru care nu a urlat niciodată.

Parcursul propriei vieţi, cu trecere de la copilărie la adolescenţă şi până la tinereţea unui trup umilit şi chinuit, este perceput de Max Blecher ca *o scădere continuă a lumii*. Pentru un bolnav, concluzionează Emanuel, viaţa se concentrează la anumite fapte mărunte, iar gesturile cotidiene dobândesc semnificaţii uriaşe, în vreme ce timpul se dilată. Structurarea volumului de versuri *Poeziile inimii* se face exact pe această idee și în cazul poetului inginer Corneliu Constantin Cristescu, pentru care familia, copiii, soția, nepoții, mama, rudele sunt ancore ale unei realități vitale imposibil de ignorat, clipe care devin flash-back-uri, ancore motivaționale și prilejuri de recunoștință pentru miracolul vieții. Mesajul este tonic, echilibrat și în armonie cu *Poezia inimii.*

Labirint de senzaţii, romanele lui Blecher ne oferă fascinaţia ontologicului substituit epicului. Cu certitudine, toate aceste realităţi existențiale descrise şi dezvăluite ajută la confirmarea valorii literare a unui autor al experienţelor autentice, dramatice şi al unui exponent de marcă al literaturii interbelice. În scurta sa existenţă, Blecher a fost un tânăr cultivat, manierat, educat, muncitor, demn şi recunoscător celor care i-au acordat prietenia sau i-au apreciat munca literară.

Dacă primul volum de poezii, intitulat *Poezie și inginerie (2016)* de Corneliu Constantin Cristescu ilustra conexiunea dintre literatură și preocupările carierei tehnice, volumul al doilea, *Poeziile inimii* (2020) sintetizează gândurile, sentimentele, sensibilitățile și reflecțiile autorului asupra condiției umane, efemeră și firavă, puternică și plină de grația divină, așa cum a fost ea concepută de Creator. Cu o veche pasiune pentru arta versului, autorul a încercat să sublimeze trăiri unice, decantându-le în creuzetul laboratorului său poetic pentru a distila cel mai nobil dintre sentimente: dragostea de viață care izvorăște din *Poezia inimii*, firește.

Bibliografie

1. Blecher, Max (1970) *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, Antologie şi prefaţă de Dinu Pillat, Bucureşti, Minerva
2. Blecher, Max (1971) *Vizuina luminată. Corp transparent. Proze. Publicistică. Arhivă*, Ed. întocmită şi cuvânt înainte de Saşa Pană, Bucureşti, Cartea Românească
3. Blecher, Max (1999) *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent*, Ed. îngrijită de Constantin M. Popa şi Nicolae Ţone, prefaţă de Radu G. Ţeposu, Craiova: Aius, Bucureşti: Vinea, 1999.

4. Blecher, Max (2008) *Romane*, Tabel cronologic şi prefeţe de Gheorghe Glodeanu, Cluj-Napoca,Limes
5. Cristescu, Corneliu Constantin (2020) *Poeziile inimii,* Editura Sud, Bolintin Vale

SAVED BY CHAOTICS: FROM ELECTIVE AFFINITIES TO FRACTAL ATTRACTION

Dragoş AVĂDANEI
Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

"Life is chaos, and that's a very exciting thing."
Seven Life Lessons…

Abstract: In man's endless pursuit of knowledge, science may be seen as having moved from perceiving the world as ordered, linear, reductionist, predictable and/or controllable (Newton) to viewing it as irregular, uncertain, unpredictable/uncontrollable (modern and post-modern chaoticians). On the other hand, the humanists have seen science as destructive of beauty (Romanticism—"unweaving the rainbow") or as unexpectedly helpful. Three literary pieces have been chosen to illustrate this second perspective: Goethe's Elective Affinities, presenting a chemical-literary experiment based upon previous scientific claims regarding deterministic dependence of "reactive characters" upon the attraction between elements and compounds; then Goethe's novel reworked in Banville's "The Newton Letter"—an experimental exploration of the relationships between author/researcher and his inner/outer environments; third, Tom Stoppard gathering together in his Arcadia all sorts of scientists and writers to discuss a multiplicity of science topics including thermodynamics, fractals, chaotics…

Keywords: affinities, Goethe, fractals, Banville, chaotic, Stoppard

This might prove to be a somewhat misleading title, as it has been chosen mostly for the superficial suggestiveness in the combination of two distinctively appropriate titles given to short books published almost two hundred years apart, in 1809 and 1991. In one of our working titles we were playing with something like "the unbridgeable gulf of mutual understanding" between science and the humanities—literature more specifically (too much of a carefully looked for paradox); and, while searching among modern writers with more than a detached interest in science (Zola, Buchner, Wells, Doblin, Huxley, Brecht, Durrenmatt, Calvino, Crichton…), we encountered no difficulty in identifying Goethe as our starting point; especially since, first, he was deeply involved in the science of his day, with contributions in the fields of botany, comparative anatomy, meteorology (like Lorenz, infra), geology…(in fact, he wished to go down in history as a scientist); and, second, since, while believing that the laws of science (chemistry) provide support for such social-moral institutions as marriage ("the marriage of true minds" in Will's 116 included?), monogamy, divorce, conflict, free will, passion, attraction/affinity…, he was not far from Newton (passim), the earlier founder of modern science, also intent on synthesising all human knowledge (his pioneering work in mathematics, physics, and cosmology intertwined with his later study of magic, alchemy, history, and theology).

The science both these great men viewed in the wider context of other non-scientific human endeavors was itself involved in a post-Renaissance-Enlightenment "paradigm shift" that we are prepared to present here only in the least detailed outline;

from seeing the world as linear and smooth (18th and 19th centuries), as a result of definite cause-and-effect predictable and controllable phenomena (gravity, electricity, chemical reactions…), the scientist-observer at the beginning of the 20th century and later (Pierre Fatou, Gaston Julia, Benoit Mandelbrot…) becomes interested in nature's complexities and irregularities, its branching, non-linear and uneven forms (trees, clouds, rivers, coastlines, landscapes…), its unpredictable, uncertain and uncontrollable phenomena (organs, human brain states, weather, ecosystems, social and economic systems, the stock market…).

In parallel, the (romantic) writer's response to the classical reductionist and mechanistic tendencies of science, aiming to impose man's (the scientist's) ability to predict and control one system or another was expressed in the long-lived and almost commonplace notion that the scientific spirit destroys beauty: "Our meddling intellect/Misshapes the beauteous forms of things--/We murder to dissect…" (Wordsworth, "The Tables Turned,"1815); and thus destroy the world—"The world was void…/Seasonless, herbless, treeless, manless, lifeless;/ A lump of death—a chaos of dark clay…"(Byron, "Darkness," 1816); plus a later American: "Science!.../ Who alterest all things with thy peering eyes!/…plrey'st upon the poet's heart./ Vulture! Whose wings are dull realities!..." (Poe, "To Science,"1829); and closest to our purposes here, Keats' "Lamia" (1819)—science strips the world of its veil of mystery—and painter Haydon's reminiscence: "During an immortal dinner on 28th December 1817… Keats lightheartedly said Newton 'has destroyed the poetry of the rainbow, by reducing it to the prismatic colours.' He then proposed a toast to 'Newton's health and confusion of mathematics' to the amusement of all…" (Penrose, p.231); whence evolutionary biologist Richard Dawkins' 1998 Unweaving the Rainbow, showing that seeing science and the arts as being at odds is a grave misperception, as "A Keats and a Newton, listening to each other, might hear the galaxies sing."

To avoid any such misperception, the scientist's/man's more appropriate participation is certainly needed in his understanding of the dynamics, relationships, and interconnectedness in and of complex systems, together with a better comprehension of their unpredictability and uncontrollability, their multiple variables and non-linear dynamics, their uncertainties and ambiguities (supra); with the Cartesian universe left behind, modern man is invited to accept that nature's and life's complex systems can be both deterministic and unpredictable and that the new paradigm breaks across the lines that separate scientific and humanistic disciplines, moving from any narrow or large specialization of sciences to universality and globalizing perspectives, where different disciplines are drawn to solving similar or identical problems, encompassing both the classical order and the postmodern disorder; unsurprisingly, this is the paradigm of orderly disorder—the "new paradigm of chaotics." (Hayles)

So, before looking at our three writings combining such complex dynamics of science and literature, we may attempt to briefly introduce chaotics and some of its major components, maybe a few chaoticians and the relevant implications. The newcomer to the field may be surprised to find that the "science called chaos" (its first

international conference in the summer of 1977) has little to do with the Greeks' primeval, unfathomable emptiness, the underworld, or Hesiod's abyss of Tartarus, or the void state preceding creation; and, in fact, one should not postpone mentioning that it is less of a new science and more of a progression of thinking, a way of understanding phenomena, a collection of tools or a new style of scientific reasoning; as such, one keeps coming across a statement that seems to have become some kind of motto: "where chaos begins, classical science stops."

Still, as an immature, not well-developed science (with Edward Lorenz, Stephen Smale, Robert May, James Yorke—originator of the name--, Joseph Ford, Benoit Mandelbrot… among the early chaoticians), it is the study of nonlinear dynamics—"freed at last from the shackles of order and predictability, systems liberated to randomly explore their every dynamical possibility…"(Ford); and these "systems" gradually appear to describe man's whole world, from Ice Age cave painting to colliding galaxies, from leaves, trees, branches and clouds to craggy coastlines, snow crystals and ferns, from weather to plots of heart rhythms, traffic jams, biological populations (Stoppard, infra), social and economic patterns, stock market prices, water wheels, flips of a coin… All these and others are studied as examples of systems existing and functioning behind apparently random data, but paradoxically governed by deterministic laws—which renders their complexity predictable; so the basic metaphor is that of "deterministic chaos" in the process of humans interacting with nature and technology: "chaos theory teaches us that we are always a part of the problem," (Biggs and Peat, p.160)—as much as Newton himself was in 1693, or Banville's narrator in 1993.

It has become common practice to say that this "chaos" was discovered by Harvard/MIT mathematician-meteorologist Edward Lorenz (1917-2008) in 1961; while trying to develop a mathematical model of the atmosphere, Lorenz imagined (n.b.—the observer's role) a rectangular slice of air cooled from above and heated from below and thus with warm air rising and cool air sinking, resulting in the development of convection cells in rolls of air transferring heat from bottom to top (second law of thermodynamics). At this point, the scientist has three variables for his system: the convective flow, the horizontal temperature distribution, and the vertical temperature distribution, all of which he feeds into his computer program to calculate how they would change over time (such smaller scale rolling convections would also appear in cups of coffee or bowls of rice and jam—for Stoppard's use once again) and fit into his equations; after getting the trajectory for the first run, he types in the "same" numbers for a second run, only, probably to conserve paper in his old, early computer, his instruction is to round the solutions before printing them—something like 0.506.127 becoming 0.506; this seeming (the tiny error introduced by the dropping of three digits) identity resulted, however, in an entirely different wondrous curve, with two overlapping spirals resembling butterfly wings on the screen, looping around forever in a strange kind of order—a picture of chaos; no wonder the scientist thought he could use the metaphor of the "butterfly effect" for this "strange attractor"; and thus the first

principle of chaotics—however small changes in the initial conditions lead to drastic changes in the results ("sensitive dependence on initial conditions").

All our lives contain ongoing demonstrations of this principle, less scientifically and more conveniently described as the Butterfly Effect; the flapping of a butterfly's wings in Brazil may set off a tornado in Texas (with the variant "…in China…, in America…"); weather long-range predictions will thus remain a fantasy because of the inevitable inaccuracy and incompleteness of the initial observations (observer and observing as part of the problem). The other four principles have already been hinted at: unpredictability, the transitions between order and disorder, turbulence (fluids cannot be unmixed—see once more Thomasina's problem in Stoppard, infra), and feedback (Mandelbrot's stock value rises and falls, leading to rising and falling prices as stock is being bought and sold, leading back to stock value rising and falling chaotically); or predicting how animal populations might change over time given a certain set of starting conditions (Valentine and his grouse population, infra).

The states of any such systems—attractors—belong to a rather restricted set, including point attractors (a single steady state, like the bottom of a sled slope), periodic attractors (cyclical, closed loops), tori attractors (combinations of cycles), and strange attractors (chaotic dynamics—see Lorenz, Smale, Ruelle…); strange attractors and their chaotic, complex, non-linear dynamics (supra) also required the study of fractality (fractal geometry), the work of Benoit Mandelbrot and the concept of self-similarity; fractals are "objects"/shapes/space-time structures—snowflakes, tree bark, broccoli buds, coastlines, mountains, rivers, clouds, organs, crystals, sea shells, hurricanes…--whose irregularity is constant over different scales, so one finds it hard to know where the interior stops and the exterior begins (they exist between dimensions as it were); and they also occur in complex non-linear systems, where each successive state depends on the previous state; and thus, since a smaller section of the fractal resembles the entirety (the Koch curve/snow-flake/star/island) and the researcher finds the same statistical properties at different scales (scale invariance due to self-similarity or self-affinity—Goethe, infra), fractal analysis is possible mostly by designing and computer generating fractal images by using iterated systems (see Stoppard, infra) and drawing up fractal equations; there is a whole Fractal Attraction (LC) software package describing and illustrating (two versions—standard and enhanced) this process (and procedure); this may be used in all areas of science (from diagnostic imaging, electroencephalography and cancer research to electrical engineering, generation of new music, seismology…), justifying the placing of chaotics as the third scientific revolution of the 20th century, after relativity and quantum physics.

With Newton, Einstein, Heisenberg, Lorenz, Mandelbrot… studying and developing such linear/non-linear, predictable/unpredictable, deterministic/chaotic, controllable/uncontrollable systems, we can iterate (sic!) our return to literature and see how writers could cope with and digest the "hard" stuff. As our first choice (supra), scientist-writer J. Wolfgang von Goethe (1749-1832) titles his third novel Die Wahlverwandtschaften (1809)—"Elective Affinities," a scientific term previously used to

describe the tendency of chemical elements to be naturally drawn to and combine with certain other elements or substances in preference to others; also translated as "Kindred by Choice," (2009); in fact, this is chemistry—"the science of the properties, composition, and structure of substances (defined as elements and compounds), the transformations they undergo, and the energy that is released or absorbed /thermodynamics, infra) during these processes." (Encyclopaedia Britannica); but chemistry also means a strong mutual attraction, attachment or sympathy, and one wonders if Goethe may not have been the inventor of this connotation in his novella, where he researches the possibility of seeing human interactions (attraction, magnetism, passion…, even working relations, compatibilities in ideologies, politics…, see Max Weber, infra) as governed by the scientific laws of chemical affinity or, more generally, the lives of the human species as regulated no differently from the lives of chemical species (a particular type of Newtonian determinism?).

As the research required laboratory conditions and select circumstances, Goethe's chemical retort is a rural estate with gardens and castle, in the vicinity of Weimar naturally, where the human elements are brought together so that scientist and watcher/reader could observe the resulting reactions; a literary-chemical experiment, therefore, involving Eduard and Charlotte, an aristocratic couple (second marriage for both, the first unions were forced—no innate affinities, and thus "unlawful"—chemically) who decide to play games and invite Eduard's childhood friend, the Captain, and Charlotte's niece, Ottilie (in fact, the orphaned daughter of a close friend)—two new elements destined to modify the reaction-s as the Captain and Eduard begin work on a scientific project, not before one evening all four participate in a group reading aloud (Part I, Ch. 4) about elective affinities. Next, the Captain, well-versed in science, explains for the others the subtle exchanges between the scientific and human realms, while Eduard comes up with a formula where the four elements-characters are represented by capital letters: AB + CD AD + BC (Charlotte and Eduard + Ottilie and Captain Charlotte and Captain + Eduard and Ottilie). But this is science, therefore reductive and mechanistic, so the reaction is not validated, the experiment is a failure; Ottilie starves herself to death, Eduard also dies of some mysterious illness, and the two are buried side by side; the Captain leaves, Charlotte is pregnant with Edward's or the Captain's child (Otto—to be accidentally drowned in the meantime by Ottilie).

What we thus have is a short novel whose plot consists in managing and improving this country estate—its forestry, building work, garden design, church restoration--, and whose language is often refreshed by extracts from Ottilie's aphoristic diary entries, also "more firmly based" on the Hauptman's "trigonometrical measurements" as well as his "affinity map" and chemical formula (explained by Eduard): "You, Charlotte, represent the A, and I represent your B; for in fact I do depend altogether on you and follow you as A is followed by B. The C is quite obviously the Captain, who for the moment is drawing me away from you. Now it is only fair that, if you are not to vanish into the limitless air, you must be provided with a D, and this D is

unquestionably the charming little lady Ottilie, whose approaching presence you may no longer resist." (I, 4)

Goethe acknowledged in a letter that his title was borrowed from Swedish chemist and mineralogist Tornbern Olof Bergman (1735-1784), author of a 1775 "chemical genealogy" titled De attractionibus electivis—chemical affinity tables, translated into German in 1782, and one can compare with the above: "Suppose A combined with c to saturation (this union I shall call Ac) and should upon addition of b tend to unite with it to the exclusion of c; A is then said to attract b more strongly than c, or to have a stronger elective attraction for it; lastly, let the union of A on the addition of a be broken, let b be rejected and a chosen in its place; it will follow that a exceeds b in attraction power, and we shall have a series a, b, c in respect to efficacy."(p.XX)

With his wide range of interests, the great writer might have also known/remembered that, before chemistry came along, affinities used to be at the basis of all magic and also concerned the later alchemists; that Newton himself (with whom he also occasionally disagreed) had studied the attraction of bodies, magnetism, electricity and how certain metals would replace one another when dissolved in nitric acid; that in his 1718 Table showing different relationships observed between different chemical substances, Etienne-Francois de Geoffroy had also indicated the clear preference of various substances to bind with others; and that dozens of other "tables of affinity" were circulated during the Enlightenment (well before Mendeleev's Periodic Table, 1869); and that, often writing ahead of his time, he himself could have anticipated things like the electro-chemical theory, chemical thermodynamics or even how quantum mechanics could fit in here; or that the very rise of capitalism could be described in terms of a number of social, cultural and historical elective affinities (which Max Weber was to do in his book on "protestant work ethic...," for instance); or that exactly two centuries later (Mendez, Gervas & Leon, 2014/2016), on the basis of fuzzy logic, a "storytelling system was to be developed in which arithmetic operators are used to modify the degree of affinity between characters," with the affinity values changeable in the interactions of a story, from foe/no affinity, to indifferent/slight affinity, friend/medium affinity and/or mate/high affinity.

In the meantime, however, Goethe completes the tragic ending of his own Elective Affinities after rearranging the characters/substances and couples/molecules in a chaotic pattern (supra) that seems to underline the unavoidable limitations of scientific knowledge, obviously destined to be part of an elective affinity with literature, interacting in creative tension, each guiding and modifying the other (see Xavier Duran); thoughts with which he would reach deep into the 20th century, where at least two remarkable writers were electively expecting (sic!).

After Dr Copernicus (1976) and Kepler (1981), Novel Prize nominee John Banville (b. 1945) completes his "Revolutions Trilogy" with a modern reworking of Die Wahlverwandtschaften in his 1982 The Newton Letter (his other Goethe reworking, Mefisto came in 1986—with the devil whispering in the mathematician-hero's ear that "under the chaos of things a hidden order endures..."). Written as a highly self-

conscious, self-reflexive and experimental narrative, Banville's novella is itself a letter from his nameless narrator-biographer-historian to a woman named Clio (muse of history?), sometime in the 1970s; his current project that he was unable to finish for the past seven years was a "Life of Newton"(1642-1727), in which he could not overcome a few years in the 1690s, soon after the scientist had met the Father of Liberalism, philosopher John Locke (1632-1704)—author of a 1688 review of Newton's Principia…; they became friends, shared interests in chemistry, theology and natural philosophy (and some heretical views), were members of the Royal Society (with Newton as president later) and started exchanging letters ("the supreme mind in the history of exact sciences" was the author of 1,140 letters—infra).

So, what happened to Newton in his early fifties (Banville's narrator is also fifty-one; two midlife crises?)? His letter to Locke of November 14, 1690 was "An Historical Account of Two Notable Corruptions of Scripture"—one of several about disputed Bible passages; then there occurs some sort of mysterious mental breakdown (after a fire that destroyed many of his papers), and there is a disturbing anomalous obscure (fictional?) letter in which he threatens to quit his inquiries and scholarly pursuits (in fact he abandons the absolutes of time, space, and motion and "leaves the universe ambiguous and open to relativity"), and also accuses the philosopher of being immoral, a Hobbes-ist and having tried to "embroil him with woemen/sic/" (Newton had no such "affinities"), with the subscription "I am your most humble and unfortunate servant, Is. Newton"; next he was attracted (sic) to chemical mechanics, alchemy, mysticism and the study of biblical chronology.

To research and elucidate this crisis of belief, "ailment" and fundamental breaking point in Newton's life and career, Banville's historian-narrator rents a lodge in a rural retreat in the South-East of Ireland—a place called Fern House ("fern"—a typical fractal pattern) in County Wexford, Banville's birthplace—from the Lawless-es /sic/, a Quirky English family, who all (two women, a man and a child) live in the old main house; finding himself suffering his own neurotic failure of nerve, the highly unreliable narrator abandons his Newton book as he realizes the danger of making large inferences from small clues and thus pursue, like the scientist himself, an inadequate system of interpretation (Lorenz's butterfly effect?); one obsession (Newton in 1693) is replaced by another obsession (the Lawless family history, which he doesn't understand and misconstrues in all his observations and judgments: abstracted and withdrawn Charlotte, her niece Ottilie—a graceless big blonde in her mid-twenties, her clumsy, inarticulate, often drunk husband Edward and a son—i.e. all of Goethe's characters regrouped under the post-Einstein scientific metaphor of relativity as a condition of all perception and knowledge).

With Newton and Locke out of his way/mind, the narrator has an affair with Ottilie while in love with Charlotte (spiritual adultery and embroiling with women revisited), befriends dying Edward and leaves Charlotte and Ottilie ("Charlottilie" in one place) on their own to manage the estate; the limits of human knowledge (historical, literary-imaginative, scientific), more obvious in chaotics (Lorenz was also an "Edward")

than in classical affinities theories, leave Banville with language alone to obsess with ("the ocean in which we human fish must swim, even as we try to escape it…") and the writer's dilemma while writing about writing; an autobiographical story that begins with "Words fail me" and ends with "I am lost," and with Goethe as "a part of the past, immutable, crystalline and perfect…"/sic!/.

And also part of another affinity with Tom Stoppard (b. 1937 in Czechoslovakia), author, among many others ("Rosencrantz and Guildenstern Are Dead," "Travesties," "Life of Galileo," "Enigma,"…) of Arcadia (1993), one more modern-day remake of Wahlverwandtschaften, where chemical affinity is updated with discussions of chaos theory (Stoppard's initial inspiration was James Gleick's 1987 bestseller Chaos: Making a New Science), thermodynamics, mathematics in general—computer algorithms, fractals, population dynamics…--landscape design, botany, epistemology, history, philosophy, English Literature (romanticism and classicism)…; in fact, this too wide array of subjects in about one hundred pages has come to be most frequently criticized by commentators.

The Greek/Roman/Romantic/Goethean… pastoral ideal—"Arcadia"—is the English estate of Sidley Park in Derbyshire, whose geometry and design—carefully ordered, linear, symmetrical…, or wild, untamed, irregular, Gothic—is an important preoccupation and theme over two overlapping time periods: 1809 (publication of Goethe's Elective Affinities) through 1812 and "the present"; the two acts and seven scenes of the play are all set in one room, from beginning to end, and the same props throughout: a table and chairs, books, coffee mugs, quills and pens, portfolios, laptops, and an ancient living tortoise Plautus; scenes 1, 3 and 6 are set in the past, 2, 4 and 5 in the present, and 7 in both temporal frames.

The characters include the house's current residents and the people who lived there before, all imagined on the Goethean model of "reactive entities"; Lord Coverly and Lady Croom are the aristocratic owners; Thomasina is their precocious teenage (13-17) daughter, modeled on Ada Lovelace (Byron's sister, who herself foresaw the binary computer), and two hundred years ahead of her time (intuits chaos theory, entropy and the second law, fractal geometry and attractors—equations for a bluebell, a rose, a leaf, a fern, a snowflake curve--, iterated algorithms…); Thomasina's tutor, Septimus Hodge, 22, a friend of Lord Byron, who instructs her into the Newtonian vision of the universe; two modern scholars, classicist and writer Hannah Jarvis (studying Sidley Park secrets) and literature professor and critic Bernard Nightingale (romanticism, life of Byron—who had stayed at Sidley); heir to Sidley Park Valentine, post-grad student in mathematical biology and a modern day chaotician (trying to explain the rise and fall of the grouse population on the estate); Lady Croom's gardener Richard Noakes, "the emperor of irregularity"; poetaster and botanist Ezra Chater and wife Charity; the fleeting presence of Lord Byron and a few others.

The gist of the play is in how present-day /sic/ characters look at past characters through their visions, texts (poems included), records, workbooks, primers, game books, drawings, computations, letters, equations… and how the multiplicity of

scientific-philosophical topics are discussed and reflected in their interactions—all the way up to their final mix-up in Act II, Sc. 7, summed up as "there is an underlying order to seemingly random events" (chaotic thesis); in the final party's "chaos" time periods and relationships collapse, variations in social norms and assumptions increase, characters disperse or die (Thomasina at 17), but connections and order can still be discerned; so, "there is order in chaos—an unpredictable order, but determined order nonetheless, and not merely random behavior;" (Fleming, 193-4) and it is only through the constant dialectic and tension between chaos and order, reason and emotion, knowing and unknowing, (science and literature together) that existence gets meaning and purpose; so we are back at Scene 1, where Thomasina was trying to understand why jam mixed in rice pudding can never be unstirred and "if you stirred backwards, the /entropic/ pudding does not notice /it observes the second law/ and continues to turn pink just as before;" while amateur chaoticians have known even since before Newton (William Camden, 1605) that "the proof of the pudding is in…" the stirring.

References

Arcadia at the Internet Broadway Database; https://www.ibdb.com/broadway-show/ 1663;
Baker, G. L. & J. P.Golub, Chaotic Dynamics: An Introduction (Cambridge: CUP, 1996);
Banville, John, Mefisto (London: Secker & Warburg, 1986);
Banville, John, The Newton Letter (London: Secker & Warburg, 1982);
Bergman, Torbern, A Dissertation of Elective Attractions. Trans. By Thomas Bedoes (London: J. Murray & Charles Elliot, 1785; Upsala 1775);
Briggs, John, Fire in the Crucible: the Alchemy of Creative Genius (New York: St. Martin's Press, 1988);
Briggs, John and F. David Peat, Seven Life Lessons of CHAOS: Spiritual Wisdom from the Science of Change (New York: Harper Perennial, 2000; Collins e-books 1999);
Burgess, Gordon J. A., "An Irish Die Wahlverwandtschaften," German Life and Letters 45:2, April 1992;
Carrier, David, "Review: Elective Affinities and Their Philosophy," History and Theory, Vol.49, No.1 (Feb. 2010), pp.139-146;
Dawkins, Richard, Unweaving the Rainbow: Science, Delusion and the Appetite for Wonder (London: Penguin, 1999/1998);
Devaney, Robert L., "Chaos, Fractals, and Arcadia," math.bu.edu/DYSY/arcadia/index.html;
Dobbs, B. J. T., The Janus Faces of Genius: The Role of Alchemy in Newton's Thought (Cambridge: CUP, 1998);
Duran, Xavier, "Goethe and the Affinity between Chemistry and Literature: Molecules and Divorces in a Romantic Novel," Metode 2011-69. Online only;
Fleming, John, Stoppard's Theater: Finding Order amid Chaos (Austin: University of Texas Press, 2001);
Fleming, John, Tom Stoppard's "Arcadia"—Modern Theatre Guides (London: Continuum, 2001);
Fractal Attraction. A Fractal Design System for the Macintosh software package (book and floppy diskette) by Kevin D. Lee and Yosef Cohen (St.Louis, Missouri: Elsevier Academic Press, 1991); https://b-ok.cc/book/2367807/c-2f6a8;

Gervas, Pablo, “Using Fuzzy Logic to Model Character Affinities for Story Plot Generation,” conference paper, May 2016; https://www.researchgate.net/publication/298403354;
Gleick, James, Chaos: Making a New Science (New York: Viking/Penguin, 1987);
Goehr, Lydia, Elective Affinities: Musical Essays on the History of Aesthetic Theory (Columbia Themes in Philosophy, Social Criticism, and the Arts) (New York: Columbia Up, 2011);
Goethe, Johann Wolfgang von, Elective Affinities. Transl. with an introd. by David Constantine (Oxford’s World’s Classics, 2008); Trans. R. J. Hollingdale, Penguin 1971; Trans. J. A. Froude and R. D. Boylan, London 1854/1809);
Goethe’s Narrative Fiction (The Irvine Goethe Symposium), ed. William J. Lillyman (Berlin, Birkhauser: De Gruyter/Mouton, 1983);
Hayles, N. Katherine, Chaos Bound: Orderly Disorder in Contemporary Literature and Science (Ithaca and London: Cornell UP, 1990);
Hayles, N. Katherine, Chaos and Order: Complex Dynamics in Literature and Science(Chicago: Univ. of Chicago Press, 1991);
Kelly, Katherine E. (ed.), The Cambridge Companion to Tom Stoppard (Cambridge: CUP, 2001);
Kerr, Philip, Dark Matter: the Private Life of Sir Isaac Newton (Carmarthen, UK: Crown House Ltd., 2003/2);
Koch, Niels Fabian Helge von, “On a Continuous Curve…,”in Archive for Mathematics, Astronomy and Physics, 1 (1904), 681-704 (in French);
Lewin, Roger, Complexity: Life at the Edge of Chaos (London: Macmillan, 1992);
Lorenz, Edward N., The Essence of Chaos (Seattle, WA: Univ. of Washington Press, 1995);
Lurie, Dr. Robert M., “A Review and Demonstration of The Essence of Chaos by Edward N. Lorenz,” arxiv.org/pdf/0910.2213;
McKinnon, Andrew, “Elective Affinities of the Protestant Ethic: Weber and the Chemistry of Capitalism,” Sociological Theory, vol.28, no.1, pp.108-126;
Mandelbrot, B., The Fractal Geometry of Nature (San Francisco: Freeman, 1983);
Mendez, Gonzalo, Pablo Gervas & Carlos Leon, “A Model of Character Affinity for Agent-Based Story Generation,” in 9th International Conference on Knowledge, Information and Creativity Support Systems, Limassol, Cyprus, 11/2014; www.homepage;http//nil/fdi.nem.es; “On the Use of Character Affinities for Story Plot Generation” in Advances in Intelligent Systems and Computing, AISC, vol. 416; online: Jan. 2016;
Peitgen, H.-O. and P. Richter, The Beauty of Fractals (Heidelberg: Springer Verlag, 1986);
Penrose, Alexander P. D. (ed.), The Autobiography and Memoirs of Benjamin Robert Haydon 1786-1846… (New York: Minton Balch & Company, 19219, p.231);
The Poetical Works of John Keats. With notes by Francis T. Palgrave (London: Macmillan, 1884);
The Poetical Works of Lord Byron (Oxford: Humphrey Milford; OUP, 1923, p.93);
Prigogine, Ilya, The End of Certainty: Time, Chaos and the New Laws of Nature (New York: Free Press, 1997);
Rogers, G. A. J., “Locke’s Essay and Newton’s Principia” on JSTOR.org/stable/2708776?seq=1;
Smith, P. D., “Elective Affinity: A Tale of Two Cultures?”” Prometheus 04 (2000), 46-65; www.peterdsmith.com/elective-affinity-a-...;
Stoppard, Tom, Arcadia: A Play in Two Acts (London: Faber and Faber, 1993);
Tantillo, Astrida Orle, Goethe’s Elective Affinities and the Critics (Rochester, NY: Camden House, 201);
Turnbull, H. W. et als (eds.), The Correspondence of Isaac Newton, vol. 1-7 (Cambridge: CUP, 1959-1977);

Wahl, Daniel Christian, "A Brief History of Systems Sciences, Chaos and Complexity, " PDP Foundation Blog; Sept. 12, 2019; https://www.resilience.org/resilience.author/daniel-wahl;
Weber, Max, Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism (New York: Scribner's 1958/1905);
Wilson, Raymond J., "Gardens in Stoppard, Austen and Goethe," in Anna Teresa Timieniecka (ed.) Analecta Husserliana, 70, Dordrecht, Kulver Academic, Netherlands, pp.59-66;
Wordsworth, Willilam, A Selection of His Finest Poems. Ed. by Stephen Gill and Duncan Wu (Oxford: Oxford Poetry Library, OUP, 1994).

MEANINGS AND USE OF THE WORD "THANK YOU" IN ROMANIAN

Larisa Ileana CASANGIU,
Assoc. Prof. PhD, University „Ovidius" of Constanţa

Abstract:. The word „Thank you" has got lots of Romanian meanings and uses beyond gratitude (the most known significance). There are no formal similarities among the equivalents of the word "Thank you"[Mulţumesc] in other languages. Although it is usually positively valued, this word also has neutral and even negative / pejorative meanings. Apart from these meanings we identify in the communication, we specify phrases and contexts that could give this Romanian specific to this word. At the same time, we try to offer a holistic perspective on the frequent use of this word in the speaking.

Keywords: meaning, significance, pragmatics, Romanian specific.

Etimologia cuvântului „mulţumesc" in limba română

Conform lui Scriban (1939)[1], dar şi lui Theodor Hristea[2], cuvântul „mulţumesc" derivă dintr-o urare - **mulţănesc,* d. *mulţĭ anĭ,* adică urez cuĭva să trăĭască *mulţĭ anĭ*).[3]

Câteva echivalente ale cuvântului „mulţumesc"

Nici în limbile vorbite de popoarele limitrofe poporului român, nici în celelalte limbi latine, nici în cele ale naţionalităţilor conlocuitoare din România, nici în cele îndepărtate de aceasta, nu există cuvinte cu semnificanţi similari (cuvinte similare din punct de vedere formal) pentru cuvântul „mulţumesc"[4], însă recunoştinţa este exprimată de-a lungul întregii lumi. Acest fapt demonstrează că nevoia de exprimare a gratitudinii este una general umană, indiferent de cultura de apartenenţă, de gradul de civilizaţie sau de diverse situarea geografică a vorbitorului, dar că etimologia expresiei a variat, cuvântul derivând fie de la o urare, fie de la o binecuvântare, de la o convenţie lingvistică, fie constituie un simbol, o etichetă socială sau o recunoaştere a limitării condiţiei umane.

Prezenţa cuvântului „mulţumesc" şi a derivatelor sale în literatura paremiologică

Reflecţiile asupra mulţumirii sunt numeroase şi prezente în toate culturile lumii, uneori afirmând „adevăruri" antagoniste[5].

---

[1] https://dexonline.ro/intrare/mul%C8%9Bumire/69849
[2] În acest sens, vezi *Povestea lui „mulţumesc"* (https://www.literparc.ro/povestea-lui-multumesc/)
[3] https://dexonline.ro/intrare/mul%C8%9Bumire/69849
[4] În rusă: *Спасибо*; în bulgară: *Благодаря;* în sârbă: *Хвала*; În ucraineană: *Дякую*; în maghiară: *köszönöm*; În italiană: *Grazie*; în spaniolă: *Gracias*; în portugheză: *obrigado/ obrigada*; în franceză*: Merci*; în greacă: *ευχαριστώ*; în turcă: *Teşekkürler*; în tătară*: Saobol/рəхмəт* etc.
[5] Spre exemplu, proverbul estonian „Cine nu mulţumeşte pentru puţin, nu va mulţumi nici pentru mult." (http://proverbe.citatepedia.ro/despre.php?s=mul%FEumire) se află în antinomie faţă de proverbul african „Unul care-ţi mulţumeşte des pentru un fleac, te lasă sarac." (http://proverbe.citatepedia.ro/despre.php?p=2&s=mul%FEumire). La fel, „Persoana care se mulţumeşte cu

Şi în paremiologia culturii române, apar foarte multe reflecţii ale geniului popular: „Mulţumeşte-te cu ce ai!/ Fii mulţumit cu ce ai!”; „Nemulţumitului i se ia darul”; „Să cinsteşti pe cei bătrâni şi de sfat să le mulţumeşti!”; „Ferice de cel ce se mulţumeşte cu puţinul ce-l are.”; „Bogatul cât trăieşte, niciodată nu se mulţumeşte.”; „Fericit omul care se mulţumeşte cu ceva mai puţin decât are.”; E greu să-i mulţumeşti pe toţi.”; „Şi cu oile toate şi cu lupii prieten nu se poate.”; „La dar mic, mulţumire mică.”; „Unde omul se mulţumeşte, acolo raiul îl găseşte.”[6]; „Cel nemulţumit trăieşte nefericit.”; „Mai lesne mortul va grăi decât nerecunoscătorul va mulţumi”; „Dacă nu poţi răsplăti binele ce ai dobândit, fă măcar o mulţumire!”[7].

Majoritatea covârşitoare a acestora se referă preponderent la mulţumirea decurgând din recunoştinţă, extrem de rar din alte motive.

Semantica şi semnificaţiile utilizării cuvântului „Mulţumesc!”

Emiterea mulţumirilor se face în numeroase situaţii, cuvântul „Mulţumesc!” având semnificaţii diverse, în funcţie de scopul avut în vedere. Astfel, identificăm:

1) „Mulţumesc”, ca expresie a recunoştinţei. În *Dicţionarul explicativ al limbii române*, „Mulţumesc!” este un „Cuvânt cu care se exprimă cuiva recunoştinţa pentru ceva sau ca răspuns la o urare, la un salut etc.”[8]. Dr. David R. Hamilton defineşte recunoştinţa drept „trăsătura de a fi recunoscător, de a fi pregătit să aprecieze bunătatea şi să o întoarcă, acţiunea de a număra binecuvântări.”[9], fiind „o practică foarte eficientă pentru îmbunătățirea fericirii”.[10] Acelaşi cercetător, în scopul îmbunătăţirii sănătăţii, recomandă: „Scrieţi o scrisoare de mulţumire unei persoane care v-a influenţat viaţa, înmânaţi-o personal sau chiar citiţi-o persoanei respective!”[11]. Interesantă este şi concluzia la care ajunge: „Bunătatea dă naştere recunoştinţei, iar recunoştinţa generează bunătate. Este ca un cerc.”[12] Şi Edward de Bono arată că „Aprecierile şi mulţumirile sunt parte a recunoaşterii”[13], iar Dr. John F. Demartini consideră că „Iubirea şi recunoştinţa sunt cei mai mari vindecători.”[14]

Date fiind aceste opinii autorizate, dar şi multe altele similare, se cuvine să le mulţumim cu recunoştinţă părinţilor, tutorilor, mentorilor, semenilor care ne-au ajutat, divinităţii, dar şi anumitor fiinţe necuvântătoare (de exemplu, câinelui sau delfinului salvator), precum şi altor aspecte naturale (peşterii care a oferit adăpost, pomilor care au dat

---

bucurii mărunte nu va atinge niciodată fericirea înaltă.” (http://proverbe.citatepedia.ro/despre.php?p=3&s=mul%FEumire) vs. „Cine nu se mulţumeşte cu puţin nu va avea parte niciodată de mai mult.” (id)

[6] https://www.portal-info.ro/proverbe/proverbe-despre-multumire.html

[7] http://www.intelepciune.ro/despre/multumire/proverbe

[8] https://dexonline.ro/definitie/mul%C8%9Bumesc

[9] Dr. David R. Hamilton, *Cele cinci efecte ale bunătăţii*, trad. Luciana Sabina Tcaciuc, Ed. Niculescu, Bucureşti, 2017, p. 47

[10] ibidem, p. 50

[11] ibidem, p. 110

[12] ibidem, p. 136

[13] Edward de Bono, *Şase medalii ale valorii*, trad. Oana Maria Popescu, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2008, p. 45

[14] Dr. John F. Demartini, *Cele şapte comori lăuntrice*, trad. Carmen Terţiu, Ed. For You, Bucureşti, 2014, p. 53

roade bogate – uneori în lipsa oricărei îngrijiri -; izvorului cu apă cristalină şi potabilă etc.). Putem fi recunoscători pentru un dar primit, pentru o încurajare, pentru că cineva şi-a exprimat încrederea în noi, pentru o informaţie pe care am primit-o, pentru o urare, pentru o idee care ne inspiră/ne ajută să depăşim o provocare, pentru un serviciu, pentru un gest de susţinere/suport moral) etc.

Despre valenţele recunoştinţei s-a scris foarte mult în ultimele decenii, începând de la studii ale unor autori motivaţionali paradigmatici (de exemplu, Dalai Lama) şi până la studii bazate pe solide cercetări ştiinţifice, toţii autorii acestor lucrări (empirice sau ştiinţifice) recomandând exprimarea cât mai frecventă a recunoştinţei, atât în scopul echilibrării interioare a individului uman, cât şi al menţinerii/ redobândirii sănătăţii, şi chiar în scopul experimentării fericirii.

2) „Mulţumesc anticipat”. Deşi este frecvent pronunţată, această utilizare a mulţumirii este uneori criticată şi considerată a nu fi de bonton, întrucât obligă persoana căreia i se mulţumeşte (anticipat) să acţioneze într-un anumit mod convenabil emitentului. Mulţumirea anticipată se poate confunda cu mulţumirea pentru o promisiune. Astfel, în povestea chinezească *De ce se socotesc anii după animale*, pe când „până şi şobolanul şi pisica păreau frate şi soră”[15], pisica îi cere şobolanului să o trezească într-o zi mai devreme, pentru a ajunge la o ceremonie la care îi invitase împăratul. Plin de solicitudine, acesta îi răspunse: „ – Nu-ţi face griji, surioară pisică! Te trezesc negreşit, dormi liniştită! [...][16]”. Pisica, la rându-i, îi spune „Mulţumesc”[17]. Aşa cum se va dovedi, aceasta este strict o mulţumire pentru promisiune!

3) „Mulţumesc”, pronunţat în cadrul unor practici spirituale. Emoto Masaru arăta că apa se cristalizează/structurează în mod plăcut în prezenţa cuvântului „Mulţumesc!”[18]. Joe Vitale, în etapa a treia a *Cursului despre trezire*, prezintă „povestea despre *Ho'oponopono”* şi arată în ce constă această tehnică: rostirea repetată a patru propoziţii - „Îmi pare rău! Te rog, iartă-mă. **Mulţumesc.** Te iubesc.” [s.n.]

4) „Mulţumesc”, ca răspuns al interesului arătat de cineva faţă de propria persoană („Ce mai faci?” ; „Mulţumesc, bine!”)

5) „Mulţumesc!” formal. Un exemplu de utilizare a mulţumirilor formale poate fi reprezentat de situaţia în care se primeşte o reclamaţie sau o sesizare chiar de către cel care îl realizează/furnizează, cu privire la neajunsurile sau slaba calitate a unui produs sau a unor servicii. Acesta mulţumeşte pentru că i s-a adus la cunoştinţă respectiva problemă.

6) „Mulţumesc!” pentru feedbackul primit. Douglas Stone şi Sheila Heen arată că a da feedback nu este tocmai un lucru uşor şi, dat fiind faptul că feedbackul oferă informaţii asupra propriei persoane (a receptorului), fiind bun *precum exerciţiile şi brocoli*, se cuvine să mulţumim pentru acest lucru. Autorii

[15] *** *Cele mai îndrăgite poveşti cu animale*, trad. din lb. rusă Bogdan Budeş, Ed. Roossa, f.a., p. 125
[16] idem
[17] idem
[18] Emoto Masaru, *Mesajele ascunse din apă*, trad. Laura-Corina Miron, Ed. Adevăr Divin, Braşov, 2006

sesizează şi un paradox: „When we give feedback, we notice that the receiver isn't good at receiving it. When we receive feedback, we notice that the giver isn't good at giving it."[19] [„Când oferim feedback, observăm că cel căruia i-am oferit nu se pricepe să-l primească. Când primim feedback, observăm că cel care ni l-a oferit nu se pricepe să-l ofere"].

Necesitatea mulţumirii la feedback şi a consecinţelor acestuia este surprinsă şi în literatura de *loisir*. Astfel, în articolul *Cum ar fi bine să răspunzi la banalul mulţumesc*, se arată: „În funcţie de răspunsul pe care-l dai ca feedback poţi crea următoarele situaţii în ceea ce priveşte energia: o blochezi; o accepţi, o accepţi şi o reflectezi"[20]. Mai mult, dintre posibilele răspunsuri automate la mulţumesc identificate de autori (*cu plăcere; nu ai pentru ce; pentru nimic; cu drag; şi eu îţi mulţumesc!*), acceptabile sunt doar sintagmele „Cu drag/Cu plăcere" (implicând acceptarea energiei primite) sau „Şi eu îţi mulţumesc!" (care ar înmulţi energia vibraţională prin *acceptarea energiei şi închiderea buclei*).

7) „Mulţumesc!", pentru fidelizarea clientului/beneficiarului. De regulă, când călătorim cu avionul, ni se mulţumeşte pentru că am optat pentru respectiva companie aeriană de zbor. La fel, în anumite magazine, auzim adesea mulţumiri pentru alegerea făcută. Şi numeroase ambalaje şi chiar garanţii ale unor obiecte conţin mulţumiri în acelaşi scop.
8) „Mulţumesc!", prin antifrază, sarcastic, în chip ironic şi/sau de reproş. Spre exemplu, atunci când nu este îndeplinită o cerere/rugăminte, în locul altor comentarii (de prisos sau care pot afecta bunele relaţii), sunt persoane care preferă să mulţumească. „Mulţumesc!" este folosit ca reproş pentru un fapt indezirabil venit din partea cuiva („Mulţumesc pentru că mi-ai răsplătit bunătatea printr-o reclamaţie!") sau ca o ironie faţă de ceva ce s-ar fi cuvenit să se întâmple şi nu s-a întâmplat („Mulţumesc că m-ai informat despre schimbarea orarului! Am ajuns exact când se terminase programul!") sau la constatarea absenţei mulţumirilor, de regulă, din partea unui copil („Mulţumesc, parcă, se spunea, aşa-i?...").
9) „Mulţumesc!", pentru a edulcora un refuz, fie că acesta exprimă declinarea unei propuneri/oferte indezirabile („Mulţumesc, însă a da curs propunerii acesteia ar însemna să-mi depăşesc atribuţiile profesionale/ să nu mai fac faţă îndatoririlor actuale"), fie în cazul deţinerii deja a ceea ce se oferă („Mulţumesc, dar deja am cartea respectivă!").
10) „Mulţumesc!" în rugăciune. Adepţii fiecărei religii recunoscută legal spun rugăciuni de mulţumire pentru ceea ce au, pentru ce sunt, pentru ajutorul dat, pentru roadele pământului/pentru recoltă, pentru fenomenele naturii menite să ajute culturilor, pentru pavăza divină etc. În *Sfânta Evanghelie după Marcu* (11:24) din *Biblie*, se recomandă: „Toate câte cereţi, rugându-vă, să credeţi că le-aţi primit şi le veţi avea"[21], ceea ce, în opinia exegeţilor şi metafizicienilor,

[19] Douglas Stone & Sheila Heen, *Thanks for feedback. The science and art of receiving feedback well*, Penguin Random House, UK, 2014, p. 4
[20] https://www.avantaje.ro/articol/cum-raspunzi-la-banalul-multumesc
[21] http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?cap=11&id=53 (accesat: 24.02.2021)

ar echivala cu *să mulţumească pentru un aspect dorit să se manifeste în viaţa lor*.

11)„Mulţumesc!”, pentru scurtarea explicaţiilor/discursului. Atunci când o explicaţie este prea stufoasă (abundă în detalii, adesea nesemnificative sau necerute) sau când un discurs depăşeşte timpul alocat sau chiar este inoportun, emitentul este întrerupt cu un „Mulţumesc!” prompt, adesea repetat.

12)„Mulţumesc!”, de complezenţă. Se mulțumește astfel chiar și pentru un răspuns care nu este cel dezirabil celui care îi așteaptă. La fel, organizatorul unui eveniment cu intrare liberă simte nevoia să mulţumească de complezenţă, fiind tributar unui comportament imitativ (ritualic), sau având în vedere timpul împărtăşit de către participanţi, disponibilitatea acestora, sau evitarea timpilor morţi, stânjenitori de dinaintea deschiderii propriu-zise a evenimentului, sau dând răgaz participanţilor să intre în atmosferă (de exemplu, pentru prezenţa participanţilor la o prezentare promoţională, lansarea unui produs, la un eveniment cultural etc.). Chiar şi mulţumirile pentru atenţia cu care am fost ascultaţi (presupusă, aparentă sau autentică) pot fi încadrate aici!

13) „Mulţumesc!”, pentru înţelegere. Mai cu seamă într-o comunicare ce se vrea asertivă, atunci când exprimăm amânarea unui fapt sau chiar refuzul faţă de solicitarea cuiva, mulţumim „pentru înţelegere”, mizând pe empatia receptorului, după ce au fost prezentate motivele care au condus la acea conduită;

14)„Mulţumesc!”, în chip de manipulare. Maeştrii disimulării, indiferent de mediul de provenienţă sau de profesia exercitată, ştiu că simulând mulţumirile sincere pentru un fapt care nu a avut loc, sunt şanse mari ca el să se realizeze. Astfel, o doamnă îi transmite mulţumirile sale cordiale şefului unei echipe care i-a lucrat în curte, exact când aceştia se pregăteau să plece, pentru că i s-a spus că au lăsat totul foarte curat în urma lor, ceea ce o încântă şi o va determina să le recomande serviciile întregului ei cerc de cunoştinţe!... În acelaşi scop, o bunică i-a mulţumit nepoţelului său în vârstă de trei ani pentru faptul că a renunţat la scutece. În ambele situaţii, mulţumirile manipulatorii au dat rezultatele scontate.

15)„Mulţumesc!”, din/în suferinţă. Fără să discutăm despre cazuri patologice (de exemplu, de masochiști), există persoane, tributare sistemului de credinţe asumat, care emit mulţumiri pentru suferinţa lor. Unele cred că îşi ispăşesc astfel păcatele/karma, altele că suferinţa lor vine în iubirea lui Dumnezeu, altele, în mediul rural conservator, cred că faptul că iubitul le face să sufere demonstrează dragostea lui faţă de ele! Și toate acestea mulţumesc pentru suferinţele îndurate.

Diferită de aceste cazuri, există însă şi o mulţumire slobozită dintr-o relativă relaxare a suferinţei, aşa cum este cea a protagonistului operei *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* (de

Aleksandr Soljeniţîn), care, după ce îndură atrocităţile gulagului, după minuscule „izbânzi", la sfârşitul zilei, are sentimentul mulţumirii: „Șuhov adoarme, pe deplin mulţumit. Astăzi a avut o zi cu multe noroace: nu l-a trimis la carceră, echipa a scăpat de *Soţgorodok*, la prânz a ciupit o porţie de caşă în plus, şeful de echipă a dus-o bine din condei cu normele, de zidit a zidit cu spor, pânza de ferăstrău nu i-au găsit-o la percheziţie, a dobândit ceva de la Cezar, și-a cumpărat tutun. Și n-a căzut bolnav la pat, a scăpat. / A trecut o zi fără necazuri, aproape fericită."[22]

16) „Mulţumesc!", pentru existenţa cuiva. Mulţumirile faţă de o persoană pentru că există pot echivala adesea cu o declaraţie de dragoste sau măcar de prietenie şi, rar, ca dovadă a recunoştinţei.

17) „Mulţumesc!", într-o citare. Independent de voinţa noastră, atunci când reproducem un text (prin declamaţie, pentru o argumentaţie, pentru o demonstraţie etc.) pronunţăm „Mulţumesc!" (dacă apare în respectivul text și ne folosește argumentaţiei/analizei).

Deşi tânjim la iluzia întocmirii unui studiu exhaustiv, avem conştiinţa atât a imposibilităţii acestuia, cât şi a oferirii unei imagini ample asupra subiectului investigat. La cele „10 avantaje ale utilizării cuvântului «Mulţumesc!»[23] - *respect; stare de bine; gratitudine; încredere; simpatie; exemplu; apreciere; încurajare; satisfacţie; interes* -, majoritatea covârşitoare a acestora fiind, în fapt, consecinţele acestei utilizări, se pot adăuga cele care derivă din situaţiile mai sus enumerate şi prezentate.

Bibliografie

De Bono, Edward, *Șase medalii ale valorii*, trad. Oana Maria Popescu, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2008

Demartini, Dr. John F., *Cele şapte comori lăuntrice*, trad. Carmen Terţiu, Ed. For You, Bucureşti, 2014

Emoto, Masaru, *Mesajele ascunse din apă*, trad. Laura-Corina Miron, Ed. Adevăr Divin, Braşov, 2006

Hamilton, Dr. David R., *Cele cinci efecte ale bunătăţii*, trad. Luciana Sabina Tcaciuc, Ed. Niculescu, Bucureşti, 2017

Soljeniţîn, Aleksandr, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici,* trad. Nina Grigorescu, Ed. Humanitas Fiction, Bucureşti, 2018,

Stone, Douglas; Heen, Sheila, *Thanks for feedback. The science and art of receiving feedback well*, Penguin Random House, UK, 2014

Vitale, Joe, *Curs despre trezire,* trad. de Eugen Damian, Meteor Press, Bucureşti, 2011

*** *Cele mai îndrăgite poveşti cu animale*, trad. din lb. rusă Bogdan Budeş, Ed. Roossa, f.a.,

Surse Web

http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?cap=11&id=53 (accesat: 24.02.2021)

[22] Aleksandr Soljeniţîn, *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici,* trad. Nina Grigorescu, Ed. Humanitas Fiction, Bucureşti, 2018, p. 161

[23] https://andreeadanciulescu.wordpress.com/2014/03/03/10-avantaje-ale-utilizarii-cuvantului-multumesc/

http://proverbe.citatepedia.ro/despre.php?p=3&s=mul%FEumire (accesat: 21.02.2021)
https://www.portal-info.ro/proverbe/proverbe-despre-multumire.html (accesat: 21.02.2021)
http://www.intelepciune.ro/despre/multumire/proverbe (accesat: 21.02.2021)
https://andreeadanciulescu.wordpress.com/2014/03/03/10-avantaje-ale-utilizarii-cuvantului-multumesc/ (accesat: 11.02.2021)
https://www.avantaje.ro/articol/cum-raspunzi-la-banalul-multumesc (accesat: 15.02.2021)
https://www.literparc.ro/povestea-lui-multumesc/ (accesat: 11.02.2021)
https://dexonline.ro/definitie/mul%C8%9Bumesc (accesat: 5.02.2021)
https://dexonline.ro/intrare/mul%C8%9Bumire/69849 (accesat: 11.02.2021)

MALENTENDUS GÉNÉRIQUES ET RÉCEPTION DE L'ŒUVRE LITTÉRAIRE

Mihaela CHAPELAN
Assoc. Prof. PhD, University of Bucarest

Abstract : Misunderstandings concerning the perception by readers of constitutive literary genres and sub-genres run through the history of literature. Taking into account some of the most well-known cases (such as Diderot's La Religieuse, Rousseau's La Nouvelle Héloise or, closer to our times, Laura Albert's The Heart is Deceitful above all Things), our paper sets out to connect this dimension – which otherwise could appear as merely anecdotical – to a broader theory of literary genres. We will lay a particular emphasis on the pragmatic approach: thus, we hope to highlight a series of notions related to the concept of literary genre, such as the status of fictional speech acts and macro-acts or the inevitable question of referentiality. But, regardless of the type of theoretical approach we choose, misunderstandings - whether they are deliberately planned by the author or appear as a consequence of the receiver's subjective understanding - play a central role in the orientation of the act of reading.

Keywords: literary genre, pragmatic approach, fictional speech acts, referentiality, act of reading

1. Multiplicité des approches du genre

À partir de la *Poétique* d'Aristote jusqu'à nos jours, les tentatives de définition des genres littéraires ne manquent pas, on pourrait même légitimement affirmer que les débats autour de cette question ont toujours été au cœur de la théorie littéraire. Qu'on les appelle traditionnellement « genres littéraires» ou bien « architextes » (comme proposait Gérard Genette), « stéréotypes littéraires » (Jean-Louis Dufays), « conventions discursives » (Jean-Marie Schaeffer, Antoine Compagnon), qu'on les envisage en tant que traits ou structures invariants des textes (Propp, Todorov) ou dans leur historicité et dans leur interaction avec l'horizon d'attente des lecteurs (Hans Robert Jauss et les tenants de la théorie de la lecture, qui donnent à ce vieux débat une nouvelle tournure, centrée sur les compétences du lecteur), un constat semble faire l'unanimité : le rattachement d'un texte à un genre, que pratique consciemment ou inconsciemment tout lecteur, a un rôle primordial dans l'orientation de la réception.

La perspective pragmatique sur le discours littéraire ne pouvait pas ignorer cette problématique des genres, car elle se reliait autant à la conception de l'œuvre comme dispositif communicatif entre un auteur et une série illimitée de lecteurs qu'à la théorie des actes de langage. Le statut illocutoire des actes de langage fictionnels ont préoccupé Austin, Searle, Genette, Maingueneau, chacun venant avec sa propre interprétation. Préoccupé plutôt par la cohérence de sa théorie, Austin les évacue sous la désignation *d'énonciations non-sérieuses*. Pour Searle, l'acte fictionnel est une *assertion feinte*, tandis que pour Genette il appartient à la catégorie des actes illocutoires déclaratifs à fonction instauratrice. À son tour, Dominique Maingueneau s'intéresse à la nature de l'acte de langage fictionnel et propose de reporter cette discussion dans le cadre de la pragmatique textuelle, qui a comme particularité le fait de travailler sur des séquences

plus longues d'actes de langage, ce qui permet d'établir à un niveau supérieur une valeur illocutoire globale, celle du *macro-acte de langage.*

Cette notion, introduite par Van Dyk en 1977 et reprise par F. Nef en 1980 a été conçue justement pour tenter de dépasser la théorie standard des actes de langages correspondant en général à des micro-énoncés isolés et permettre de situer l'analyse au niveau du texte ou du discours. Comme le soulignait également L. Apostel[1], il faut retenir que la valeur d'un macro-acte ne se limite pas à une addition linéaire de toutes les valeurs des actes isolés qui forment un texte. Cela ne veut pas dire pourtant que les valeurs des micro-actes sont ignorées, car elles sont importantes pour l'établissement de la cohérence pragmatique d'un texte ou d'un discours, qui se mesure à la possibilité de comprendre la valeur d'un macro-acte soit de manière progressive (au fur et à mesure que divers micro-actes implicites ou explicites apparaissent), soit de manière régressive (la véritable compréhension est enclenchée à partir du dernier acte exprimé, qui fait revenir l'interprétant sur la valeur des actes antérieurs). La valeur d'un macro-acte de langage n'est pas une valeur unique, mais une valeur unifiée.

Il est évident que l'analyse des actes de langage dans les textes littéraires ne peut se réduire à travailler avec des actes de langage élémentaires du type : *ordonner*, *promettre*, *déclarer*, *prier*, *menacer* etc., le niveau du macro-acte étant particulièrement important dans la construction de la signification d'ensemble. Selon Maingueneau, la notion de *macro-acte* est à relier à la problématique des *genres,* car « si le destinataire comprend à quel genre (un toast en fin de banquet, un sermon dominical, un pamphlet politique, une fable, etc.) appartient un ensemble d'énoncés, il en a une interprétation adéquate, qui ne résulte pas de la simple somme des actes de langage élémentaires ».[2]

L'identification du genre auquel un texte appartient est donc essentielle pour la conduite interprétative de son récepteur, qui en fonction de cette appartenance va mobiliser des rituels spécifiques. On ne lit pas de la même manière une description de la lune dans une revue scientifique ou dans le *Voyage dans la Lune* de Cyrano de Bergerac.

Pour prendre un autre exemple, lorsqu'on lit le récit du narrateur de Rabelais qui se réfugie dans la gorge de Pantagruel pour fuir un orage et y reste plusieurs moi, en visitant « plus de vingt-cinq royaumes habités, sans compter les déserts et un gros bras de mer », nous « suspendons notre incrédulité » et nous nous réjouissons de toutes ses inventions sans penser à faire des reproches d'invraisemblance à l'auteur tout simplement parce qu'on a correctement identifié l'appartenance de ce texte au genre de la fiction fantaisiste et non pas à une fiction réaliste ou bien à une page d'un livre d'anatomie.

2. Malentendus génériques

Lorsqu'il y a erreur d'identification générique l'interprétation s'en trouve grièvement troublée, car en fonction de son appartenance un texte entre dans des

[1] Voir son article « Communication et action », in H. Parret, *Le langage en contexte*, Amsterdam, J. Benjamin, 1980

[2] Dominique Maingueneau, Pragmatique pour le discours littéraire, Paris, Bordas, 1990, p. 12

circuits de légitimation distincts et l'effet perlocutoire de son macro-acte de langage peut être faussé. À des limites extrêmes, les écrivains sont amenés à rendre compte non seulement devant leurs lecteurs mais aussi devant la justice.

Sur le mode facétieux et fantaisiste qui est le sien, et qui n'exclut pourtant pas le bien-fondé de ses observations, Cyrano de Bergerac mettait en scène un tel procès. Ainsi, son personnage Dyrcona (un anagramme), héros qu'on retrouve dans les deux textes en miroir de Cyrano (*Voyage dans la Lune* et *Histoire des États et Empires du Soleil*), de retour en France après son voyage lunaire, fait publier le récit de ses aventures, ce qui lui vaut des accusations de sorcellerie et la peine d'emprisonnement. Il s'en échappe grâce à une machine mise en route par l'action de la lumière, qui le conduit sur le Soleil, astre habité par des colonies d'oiseaux qui ont développé une organisation politique idéale, où le rôle de monarque n'est donné qu'à titre de punition. Même si le procès imaginé par Cyrano de Bergerac constitue un artifice utile au relancement de l'histoire, ayant donc une fonction narrative, cela ne l'empêche pas d'avoir également une fonction méta-discursive, de mise en abyme d'une possible réception faussée, inappropriée à toute œuvre de fiction.

Sur le mode sérieux, bien réel cette fois-ci, le célèbre procès intenté plus de deux siècles plus tard à Flaubert, au sujet de *Madame Bovary,* provient non seulement de l'intransigeance morale de ses accusateurs, mais aussi d'une confusion esthétique qui débouche sur l'incapacité de faire la distinction entre les écrits à caractère ouvertement moralisateur et un roman qui invente un nouveau style, celui de l'écriture impersonnelle, objective, et dont la morale ne peut être que de l'ordre de l'implicite.

Parfois ces malentendus génériques semblent favoriser la diffusion de l'œuvre, comme ce fut le cas du premier best-seller de la littérature française, à savoir la *Nouvelle Héloïse* de Rousseau. On connaît que le succès immense dont ce roman jouit à sa parution (en 1761), notamment auprès du public féminin, est dû en partie au fait qu'on le prend pour une autobiographie déguisée en roman. Selon ses propres aveux, mitigés entre l'orgueil de la réussite et un certain agacement, Rousseau se voit obligé de se cacher à la campagne, dans la maison d'une amie, pour échapper aux trop nombreuses visites de lectrices sensibles, désireuses de connaître celui qui était paré à leurs yeux non seulement des prestiges de l'auteur mais surtout de ceux d'avoir été l'amant de Julie. Cette illusion référentielle est d'ailleurs savamment programmée par Rousseau lui-même, tout d'abord par le pacte de lecture émotionnelle, fusionnelle, que son texte propose aux lecteurs, ensuite par les préfaces assez ambigües, qui d'un côté attestent de la réalité des lettres de Julie et de Saint-Preux, lettres trouvées par hasard par l'auteur et publiées pour l'édification du public, et de l'autre jettent le doute sur ces mêmes affirmations, par le biais de détours énonciatifs concessifs ou questionnements rhétoriques stratégiquement ambigus, qui laissent indécidable la question de la nature de cette correspondance : est-elle un objet du monde réel, ou bien un objet fictionnel, construit par un auteur :

Quoique je ne porte ici que le titre d'éditeur, j'ai travaillé moi-même à ce livre et je ne m'en cache pas. Ai-je fait le tout, et la correspondance entière est-elle une fiction ? Gens du monde, que vous importe. C'est sûrement une fiction pour vous. (*Préface* de 1761)

En jouant adroitement sur la fausse exclusion de toute une catégorie sociale de possibles destinataires de son ouvrage (« les gens du monde », qui constituaient pourtant la catégorie la plus importante du public lecteur de l'époque), Rousseau réussit un véritable tour de force : il les inclut en les excluant, et pallie à leur incrédulité (n'oublions pas que la convention esthétique des lettres ou mémoires trouvés était déjà assez éculée dans la deuxième moitié du siècle) en formulant une accusation de sécheresse émotionnelle et imaginative à l'adresse de ces lecteurs désinvoltes, qui se permettraient de se soustraire à la grille de lecture promue par l'auteur et resteraient lucides et critiques.

Ce besoin profondément inscrit dans l'âme de toute une catégorie de lecteurs de superposer la fiction à la réalité a permis à certains auteurs de mettre en place de véritables mystifications littéraires. On connaît le cas de *La Religieuse*, roman qui fut conçu initialement comme une plaisanterie destinée à faire revenir le marquis de Croismare auprès de ses amis, à Paris. Pour le déterminer à quitter sa retraite normande, Diderot invente une série de lettres signées du nom de Suzanne Simonin, religieuse échappée du couvent où elle avait été internée sans son consentement, et qui lui demandait protection pour ne plus vivre dans la clandestinité. À ses lettres s'ajoutent celles de Madame Madin, sa prétendue gouvernante, personnage d'ailleurs bien réel dont Diderot s'était acquis les services, et qui, dans une dernière lettre raconte la mort de la religieuse. La *Correspondance littéraire* de Grimm raconte que le marquis de Croismare crut à ce canular pendant huit ans et dans le numéro de mai 1770 publie les lettres réelles écrites par le marquis en réponse aux lettres fictives du personnage de Diderot.

Plus près de notre époque, les exemples ne manquent pas non plus et cela malgré toutes les mises en garde théoriques contre ce type de lecture *naïve*, friande d'émotions vécues pour de vrai. Rappelons le scandale provoqué par la découverte de la mystification orchestrée par l'écrivaine Laura Albert et son éditeur lors de la publication des deux volumes intitulés *Sarah* et *Le Livre de Jérémie* (en 2001). Présenté au public comme une autobiographie faisant suite aux récits du premier volume, *Le Livre de Jérémie* complexifie la mystification et ne se contente plus de faire passer pour réels des personnages imaginaires, mais étend la tromperie à l'identité même de l'écrivain. Il est ainsi inventé de toutes pièces un jeune auteur nommé J. T. Leroy, pourvu d'une biographie trouble et troublante, pleine de violences et de sévices, identique à celle de son malheureux héros Jeremy. Une véritable machinerie médiatique le transforme rapidement en jeune prodige de la nouvelle génération de romanciers américains. Il jouit des appréciations de personnalités du monde littéraire et artistique telles que : Chuck Palahniuk, Mary Gaitskill, Dennis Cooper, Gus Van Sant - avec lequel il écrit le scénario pour le film *Elephant),* Garbage, Lou Reed, ou bien Asia Argento qui, en 2004, adapte au cinéma *Le livre de Jérémie*. Dans l'imaginaire du public, il devient le porte-

drapeau d'une Amérique des créatures déchues, vivant l'enfer de l'alcool, de la drogue, de la prostitution, de la violence et des dérèglements de toutes sortes au quotidien. Les mystificateurs n'hésitent pas à faire appel à une jeune femme d'allure masculine (la belle sœur de l'écrivaine réelle) qui, affublée toujours de grosses lunettes noires et portant une longue perruque blonde, jouera le rôle du mystérieux Leroy devant les journalistes quémandeurs d'interviews sulfureuses. Pendant cinq ans un blog personnel a été entretenu. Mais tout prend fin en 2005, lorsqu'une enquête menée par New-York Times découvre la vérité. Après le scandale provoqué par la révélation (une maison de production qui avait acquis les droits d'adaptation à l'écran intente procès), Laura Albert tente de s'en sortir en expliquant que son roman a réellement un caractère autobiographique, mais qu'elle n'avait pas eu la force de faire son témoignage en nom propre et qu'elle s'était inventé un alter ego masculin. Mais ses détours psychanalytiques ne semblent pas trop convaincantes et les louanges et l'intérêt du public baisse considérablement, au point que son livre suivant paraît presque dans l'anonymat.

En 2008, une autre mystification est mise en place par deux écrivains français, Xavier Maumé et Johan Eliot, qui écrivent un roman intitulé *Bloodsilver*, présenté comme la traduction du roman de l'écrivain américain Wayne Barrow. Et si dans ces deux derniers cas il s'agit d'écrivains inconnus, qui souhaitent peut-être faire parler de leurs créations, et surtout les faire vendre, il ne faut pas oublier qu'il existe des auteurs très connus qui ont recouru à des mystifications de ce type : par exemple Romain Gary, qui se décide d'écrire une série de livres sous le nom d'Emile Ajar, ou bien Louis Borges et Bioy Casares, qui publient plusieurs récits écrits conjointement sous le nom imaginaire de Honorio Bustos Domecq, sans que personne ne le devine.

3. L'inévitable question de la *référence*

Ces histoires qui agrémentent la vie littéraire à des époques diverses, pourraient paraître anecdotiques si elles ne convergeaient pas vers une question qui a depuis toujours préoccupé les théoriciens littéraires, à savoir celle des rapports entre la fiction et la réalité. Les théories concernant le statut illocutoire des actes de fiction ne pouvaient pas non plus l'éviter, mais à la lumière du nouvel appareil linguistique conceptuel le débat ne sera plus porté autour de la *mimesis* mais autour de la *référence*. Cette notion désigne la propriété du signe linguistique de renvoyer à une réalité, tandis que le *référent* désigne l'objet ou l'aspect de la réalité qui est pointé par la référence. On pourrait affirmer que, d'une certaine façon, l'évolution des théories sur le signe linguistique sont étroitement liées aux notions de référence et de référent. Ainsi, dans l'approche empirique traditionnelle, le « mot » désigne de manière directe et transparente « l'objet » (c'est-à-dire le référent) qui constitue son sens.

Dans la théorie structuraliste de Saussure, le signe est toujours binaire, mais le référent est exclu et remplacé par une autre notion, celle de « signifié » (« sens »). Le « mot » traditionnel est ainsi composé d'un signifiant (l'enveloppe acoustique) et d'un signifié, l'objet de la réalité désignée n'ayant aucun rôle à tenir. « Tout se passe entre

l'image auditive et le concept, dans les limites du mot, considéré comme un domaine fermé existant pour lui-même », affirmait avec conviction Saussure. Pourtant, les sémioticiens élaboreront une théorie ternaire sur le signe et réintroduiront le référent dans l'équation. Il ne s'agira pas pour autant d'un retour à l'empirisme des premières approches et, dans le fameux triangle sémiotique (*signifiant – signifié – référent*), le signifiant ne renvoie plus de manière directe au référent, mais biaisée, par l'intermédiaire du signifié. Le signifiant symbolise le signifié, qui à son tour se rapporte à un référent.

Pour les pragmaticiens, la référence deviendra une notion fondamentale, autour de laquelle ils articuleront la relation complexe qui lie le langage avec le monde, mais aussi avec ses utilisateurs. Si Austin ne semble pas trop s'intéresser à cette notion, Searle, encore une fois, en saisit toute l'importance et lui accorde une attention particulière, faisant d'elle, comme nous l'avons déjà vu, l'un des critères de classification des actes de langage, à savoir celui de « l'adéquation entre les signes et le monde ». En ce qui concerne la typologie des expressions référentielles, Searle distingue quatre grandes catégories : les expressions référentielles définies uniques (« le chat »), indéfinies uniques (« un chat »), définies multiples (« les chats ») et indéfinies multiples (« quelques chats »), ce qui correspond aux catégories traditionnelles d'article défini singulier et pluriel, ou d'indéfini singulier et pluriel. Mais Searle les envisage en tant qu'actes de langage et non pas comme éléments grammaticaux. Pour lui, l'expression référentielle est un acte d'identification d'une entité extra-linguistique, ce qui n'est pas toujours le cas pour la description d'un groupe nominal à article défini. En envisageant, par exemple, les énoncés suivants : « Un chien se promène librement dans la rue » et « Milou est un chien » on se rend facilement compte que dans le premier on a affaire à un acte de référence qui vise à identifier une entité du monde, tandis que dans le deuxième, le syntagme « un chien » ne sert pas à identifier un chien quelconque mais à prédiquer quelque chose sur « Milou », le véritable élément référentiel étant ce dernier. Par la mise en garde ferme contre cette confusion entre deux opérations distinctes, celle de « prédiquer » (attribuer une propriété) et celle de « faire référence », Searle critique la théorie de Frege, même si par ailleurs il la reprend et la développe.

À ce même sujet, il serait intéressant de faire une connexion avec les travaux de J. C. Milner[3], dont les concepts de « référence virtuelle » et de « référence actuelle » pourraient expliquer de manière satisfaisante les valeurs différentes d'une même expression référentielle. Un terme (expression) peut donc posséder une référence virtuelle, mais ce n'est que l'usage effectué lors d'une énonciation particulière qui lui donne sa « référence actuelle ».

Searle s'attaque aussi à la théorie des descriptions de Russel, qui affirmait qu'un énoncé asserte toujours l'existence d'un objet. L'axiome d'existence (« tout ce à quoi on réfère doit exister ») lui semble inacceptable, car elle nie l'essence même de la pragmatique et ramène la perspective linguistique dans le cadre des théories

[3] Il s'agit surtourt des ouvrages *De la syntaxe à l'interprétation* (1978) et *Introduction à une science du langage* (1989)

traditionnelles du signe, où la référence est indissociable du référent et l'un ne va pas sans l'autre. Or la pragmatique montre justement que l'acte de langage n'est pas indissociablement lié au monde sensible déjà existant, pouvant par lui-même instituer une réalité.

En d'autres termes, il n'est pas indiqué de confondre « référence » et « référent » et d'oublier que l'acte de référer peut créer son propre référent (c'est l'essence même des performatifs). Cette remarque est particulièrement importante pour notre discussion sur le statut de la fiction car le reproche le plus important qui lui est fait constamment touche à son absence de référent, d'où pour certains, l'idée qu'en fait l'acte de « référer » dans une œuvre littéraire tourne en vide, l'énonciation n'est donc pas sérieuse. De nombreux théoriciens, critiques littéraires ou philosophes du langage ont buté dans l'élaboration de leurs systèmes explicatifs sur cette particularité du discours fictionnel. Nous avons déjà cité Frege qui, partant du constat que l'énoncé de fiction ne renvoie pas à un objet du monde préalable, se demandait quel était ce mécanisme qui lui permettait quand même de fonctionner sémantiquement et d'avoir un sens par lequel il devenait lisible.

Pour pouvoir répondre à cette question, Frege insiste sur la nécessité de distinguer entre « sens » et « dénotation ». Selon lui, les énoncés fictionnels ne possèdent pas de dénotation mais ont bien un sens. Pour démontrer sa théorie il prend comme exemple cette proposition de l'*Odyssée* : « Ulysse fut déposé sur le sol d'Ithaque dans un profond sommeil. ». Il est évident qu'elle possède un sens, mais le nom d'Ulysse qui y figure n'a pas de dénotation et d'ailleurs la proposition entière n'en a pas une. « Il est certain toutefois – affirme Frege – que si l'on prend sérieusement cette proposition pour une proposition vraie ou fausse on attribue, ce faisant, une dénotation au nom d'Ulysse, en plus du sens. Car le prédicat est affirmé ou nié à partir de la dénotation de ce nom. Si l'on n'accorde pas de dénotation on ne peut pas non plus lui attribuer ou dénier un prédicat. »[4]

C'est pourtant une démarche naturelle et légitime de ne pas vouloir se contenter du sens d'un énoncé et d'en chercher en outre la dénotation. La pensée et le sens ne nous suffisent pas, surtout lorsque la valeur de vérité a de l'importance. Mais tel n'est pas toujours le cas, la fiction s'inscrivant justement dans cette faille vériconditionnelle :

> *Si l'on écoute une épopée, outre les belles sonorités de la langue, seul le sens des propositions et les représentations ou sentiments que ce sens éveille tiennent l'attention captive. À vouloir en chercher la vérité, on délaisserait le plaisir artistique pour l'examen scientifique. De là vient qu'il importe peu de savoir si le nom d'Ulysse, par exemple, a une dénotation, aussi longtemps que nous recevons le poème comme une œuvre d'art.*[5]

---

[4] Frege, *Écrits logiques et philosophiques*, trad. et prés. de Claude Imbert, Paris, Seuil, 1971, p. 108 (l'article sur le sens et la dénotation étant publié initialement en 1892 dans le Zeitschrift für Philosophie und philosophiesche Kritik, no. 100

[5] *Idem.*, p.109

Par cette dernière remarque, Frege anticipe en fait des concepts qui, plus d'un demi-siècle plus tard, deviendront monnaie courante dans la théorie littéraire, à savoir le pacte de lecture et l'inscription générique.

D'ailleurs, sa théorie sur l'absence de dénotation de l'énonciation fictionnelle sera reprise avec des modulations plus ou moins prononcées presque à chaque fois qu'un théoricien s'attaquera à ce qui reste, malgré tout, le noyau dur à casser du statut de la fiction. Ainsi le philosophe Nelson Goodman, dans son ouvrage majeur *Manières de faire des mondes,* développe un point de vue relativiste et conteste l'existence d'un *donné stable*, considérant que l'être humain est constamment en train d'accomplir une opération qu'il appelle *worldmaking* (construction de mondes), les faits les plus objectifs à première vue étant en réalité fabriqués, construits, dans un mouvement qui implique les facultés de compréhension mais aussi de création. Selon Goodman, il existe une pluralité de versions du monde, dont certaines s'avéreront correctes et d'autres incorrectes. Donc l'univers consiste non pas dans un *préalable*, mais dans les manières correctes de le décrire.

Dans ce système mis en place par Goodman, les fictions littéraires trouvent leur place en tant que *versions* du monde et par conséquent elles ont également une fonction épistémologique. Même si habituellement l'attention des épistémologues se concentre sur les versions qui sont littérales et dénotationnelles (c'est le cas des constructions scientifiques), Goodman s'intéressera en priorité aux manières artistiques de faire des mondes, sa thèse la plus importante sur ce sujet étant que «non moins sérieusement que les sciences, les arts doivent être considérés comme des modes de découverte, de création et d'élargissement de la connaissance au sens large d'avancement de la compréhension, et que la philosophie de l'art devrait alors être conçue comme partie intégrante de la métaphysique et de l'épistémologie »[6].

Si pour le début Goodman semble embrasser la théorie de Frege sur l'absence de dénotation, en signalant que les portraits peints ou écrits de Don Quichotte, par exemple, ne dénotent pas Don Quichotte pour la simple raison que Don Quichotte « n'est pas là pour être dénoté », le rôle éminent qu'il accorde aux mondes hérités des romanciers, dramaturges ou peintres, l'amène à se poser une question essentielle : « Comment des versions de rien peuvent-elles participer à la construction des mondes réels ? »[7] Dans la tentative de répondre à cette question il accorde en fait un autre statut aux énoncés de fiction, qu'il dote cette fois-ci d'une capacité de dénotation figurée. De cette façon la fiction se voit accordée une capacité référentielle qui fonctionne selon la logique des figures de style : elle développe au sujet du monde une vérité qui est d'un ordre métaphorique et dont le fonctionnement n'est pas essentiellement différent de celui des énoncés non-fictifs:

> *Qu'elle soit écrite, peinte ou agie, la fiction ne s'applique alors véritablement ni à rien, ni à des mondes possible diaphanes, mais aux mondes réels, quoique métaphoriquement. Un peu*

[6] Nelson Goodman, *Manières de faire des mondes*, Editions Jacqueline Chambon, 1992, p. 133
[7] Ibid., p. 134

comme j'ai soutenu ailleurs que le simplement possible [...] réside à l'intérieur du réel, ainsi nous pourrions dire ici à nouveau, dans un contexte différent, que les mondes de fiction appelés possibles résident à l'intérieur des mondes réels. La fiction opère dans les mondes réels à peu près de la même façon que la non-fiction. Cervantès, Bosch et Goya pas moins que Boswell, Newton et Darwin, prennent, défont et refont nos mondes familiers, en les refondant de manières remarquables et parfois obscures, mais finalement reconnaissables – c'est-à-dire « re-connaissables »[8].

4. Les *îlots* référentiels

Pour revenir à Searle, sa définition des actes de fiction comme assertions feintes, qui ne se développent donc pas selon la logique verticale des énoncés référentiels (c'est-à-dire en respectant les règles de l'ajustement entre les mots et le monde), implique également l'idée que ce type d'énoncés sont coupés de la dynamique référentielle. Pourtant, il reconnaît qu'on ne peut faire cette affirmation qu'en parlant d'une manière globale, et que la plupart des œuvres littéraires contiennent également des éléments qui réussissent à récupérer une certaine capacité référentielle :

[...] à côté de références feintes à Sherlock Holmes et à Watson, il y a chez Conan Doyle des références réelles à Londres, à Baker Street et à la gare Paddington. Dans « Guerre et Paix » l'histoire de Pierre et de Natacha est un récit de fiction, mais la Russie de « Guerre et Paix » est la Russie réelle, et la guerre contre Napoléon est la vraie guerre contre le vrai Napoléon.[9]

Searle, et après lui Gérard Genette, seront préoccupés par l'identification de ces « îlots » référentiels. En synthétisant, on peut remarquer l'existence de quatre grandes catégories d'éléments référentiels qui apparaissent fréquemment dans les œuvres fictionnelles :

a) des toponymes (par ex. : Paris, dans les romans de Balzac ; Rouen, chez Flaubert ; Londres, dans les romans de Dickens ou de Jane Austin ; la Russie, chez Tolstoi ; l'Inde, chez Salman Rushdie etc.)

b) des noms propres (le cardinal Richelieu, dans les romans d'Alexandre Dumas ; Napoléon, chez Tolstoi ou Stendhal ; le dictateur Trujillo, dans le roman *La Fête au bouc* de Mario Vargas Llosa ; Zelda et Scott Fitzgerald, dans le roman *Alabama Song* de Gilles Leroy etc.)

c) des noms d'événements réels, historiques ou non (ex. : la bataille de Waterloo, chez Stendhal ou chez Thackeray, dans son roman *La Foire aux vanités* ; l'assassinat de Trujillo dans le roman déjà cité de Mario Vargas Llossa, ou bien le tremblement de terre de Lisbonne, dans le roman *Jacques le Fataliste et son maître* de Diderot etc.)

d) certains énoncés gnomiques (maximes, vérités scientifiques, ou opinions personnelles de l'auteur émises en toute sincérité)

[8] Ibid., p. 136
[9] Searle, *Op. cit.*, p. 116

La quantité plus ou moins grande d'éléments référentiels inclus dans une œuvre d'art est intimement liée à son inscription générique et au crédo esthétique de l'auteur. Il est évident qu'un roman réaliste présentera plus d'éléments référentiels qu'un conte de fées ou qu'un roman de science-fiction. Jusqu'ici, Gérard Genette embrasse la théorie de Searle et considère lui-aussi que le texte de fiction n'est pas tel de part en part, en réalité il est un véritable « patchwork, ou un amalgame plus ou moins homogénéisé d'éléments hétéroclites empruntés pour la plupart à la réalité. »[10]

Mais à partir de ce constat commun, les opinions de Genette sur le rôle de ces éléments empruntés à la réalité diffèrent fondamentalement de celles de Searle. Pour ce-dernier les éléments à valeur référentielle introduisent une cassure dans le régime fictionnel de l'œuvre, au point qu'il ne les considère plus comme des énonciations feintes, mais de véritables assertions. Ainsi serait par exemple le début du roman *Anna Karénine*, où Tolstoi fait part au lecteur, en toute sincérité, de ses réflexions sur la ressemblance de toutes les familles heureuses, tandis que les familles malheureuses se distinguent par leur manière de vivre leur infortune. À cause de ce type d'exemples, Searle se sent obligé d'opérer une distinction entre l'œuvre de fiction et le discours de fiction, ce qui le conduit à constater qu'une œuvre ne doit pas être nécessairement ramenée au seul discours de fiction, une série d'éléments présents dans l'œuvre sont à exclure du discours de fiction.

Pour Genette par contre, tous ces éléments hétéroclites empruntés à la réalité n'empiètent pas fondamentalement sur le caractère fictionnel de l'œuvre et il ne voit aucune raison pour laquelle un auteur ne pourrait émettre, pour les besoins de sa cause fictionnelle, des maximes ad-hoc aussi peu sincères que ses autres énoncés narratifs ou descriptifs. Comme l'avait également mis en évidence Käte Hamburger[11] dans son ouvrage *La Logique des genres littéraires*, les éléments empruntés à la réalité sont, une fois introduits dans l'oeuvre, soumis à un travail de « fictionnalisation », chaque texte littéraire étant truffé d'indices ou de traces de cette fictionnalisation. La conclusion de Genette est claire, le texte littéraire reste malgré tout intransitif même si « le tout y est plus fictif que chacune de ses parties » :

> *Le texte de fiction ne conduit à aucune réalité extratextuelle, chaque emprunt qu'il fait (constamment) à la réalité (« Sherlock Holmes habitait 212 B Baker Street » ; « Gilberte Swann avait les yeux noirs », etc.) se transforme en élément de fiction, comme Napoléon dans « Guerre et Paix » ou Rouen dans « Madame Bovary ». Il est donc intransitif à sa manière, non parce que ses énoncés sont perçus comme intangibles, mais parce que les êtres auxquels ils s'appliquent n'ont d'existence en dehors d'eux et nous y renvoient dans une circularité infinie.* [12]

[10] Gérard Genette, Op. cit. p. 59
[11] Il faut mentionner pourtant que malgré des remarques très pertinentes sur le sujet, Käte Hamburger réduit beaucoup trop le champ de la fiction, en excluant par exemple le roman à la première personne
[12] Ibid.

Malgré tous ces éclaircissements théoriques, le statut du texte littéraire reste foncièrement ambigu et le rôle des éléments référentiels n'est pas entièrement décidable. Depuis Aristote et jusqu'à la poétique postmoderne, en usant d'outils conceptuels différents, on n'arrête pourtant pas de reprendre en discussion cette question, sans qu'on puisse y apporter de réponse définitive. D'un point de vue diachronique, il faut encore davantage relativiser ces conclusions, car les esthétiques promues par les courants ou les écoles littéraires successives ont accordé une importance plus ou moins grande aux problèmes de la référence des ouvres littéraires, d'où des attitudes parfois complètement différentes d'une époque à l'autre.

Pour des raisons qui tenaient partiellement aux contexte historique (un régime monarchique absolu qui entendait se défendre contre toute *hérésie*, fût-elle *imaginaire*, et qui est allé jusqu'à émettre un décret interdisant la publication des romans), et partiellement à des préjugés esthétiques (reproches de mauvais style, de superficialité, etc.), la plupart des romanciers français du XVIIIe siècle faisaient précéder les textes de leurs romans par des « Préfaces », « Avis » ou « Avertissements aux lecteurs » ayant le rôle de persuader ces derniers qu'ils ne se trouvaient pas devant une œuvre de fiction, mais devant des documents authentiques, donc référentiels : des mémoires ou des échanges épistoliers arrivés par le jeu du hasard en la possession d'un « rédacteur » ou d'un « éditeur » qui se faisait un devoir de les rendre publiques, pour qu'une plus large catégorie de lecteurs puissent bénéficier des précieux enseignements dégagés de ces expériences de vie bien réelles.

Contrairement à cette esthétique « du vrai », continuée et portée au pinacle par le réalisme du XIXe siècle, les écrivains ainsi que les théoriciens de la Modernité vont promouvoir une position contraire, revendiquant la condition d'*artéfact* comme attribut essentiel de l'œuvre littéraire.

Mais justement au moment où cette appréhension de l'œuvre semble s'imposer, les écrivains postmodernes troublent de nouveau les eaux profondes de la référence littéraire, se positionnant dans une ambiguïté recherchée. La fameuse *double postulation* de l'esthétique postmoderne, c'est-à-dire, d'un côté l'adoption d'une série de techniques mimétiques, allant jusqu'à l'emprunt de documents authentiques, ou bien à de véritables mystifications, difficiles à déceler par les spécialistes eux-mêmes (comme celle que nous avons présentée précédemment) et, de l'autre, la subversion presque simultanée de cette illusion référentielle par des stratégies qui, cette fois-ci, exhibent l'acte de mise en écriture, nous rappelle encore une fois que la question de la référence n'a pas fini d'agiter les esprits et d'instaurer des lignes de partage et de différentiation au sein de la production littéraire. De manière sérieuse ou bien ludique, on revient périodiquement à la référence comme repère inévitable pour la prise en discussion des rapports complexes et changeants de la littérature et du monde. Et malgré les mises en gardes répétées d'une partie de la critique actuelle contre l'inefficacité de la notion de genres littéraires, notamment lorsqu'il s'agit de textes modernes et postmodernes, par définition hybrides ou transgressifs par rapport aux conventions de toutes sortes, il ne faut pas s'empresser d'annoncer s*a mort,* sous peine de se rendre ridicules et de la voir

nous contredire en ressuscitant comme ce fut également le cas pour la notion d'auteur. Les phénomènes bien réels d'éclatement des genres littéraires, de l'intergénéricité, de transgression des contrats de lecture proposés ou des attentes implicites des lecteurs, loin d'être un constat d'étiolement et de disparition peuvent au contraire être considérés comme une preuve de leur dynamisme et de leur capacité d'adaptation aux mutations du champ littéraire.

Bibliographie :

COMPAGNON, Antoine, *La Notion de genre*, 2001, http://www.fabula.org
DION, Robert, FORTIER, Frances et HAGHEBAERT, Elisabeth, *Enjeux des genres dans les écritures contemporaines*, Québec, Editions Nota bene, 2001
DUFAYS, Jean-Louis, *Stéréotype et lecture. Essai sur la réception littéraire*, Bruxelles, Peter Lang, 2011
GENETTE, Gérard, *Introduction à l'architexte*, Paris, Seuil, 1979
GENETTE, Gérard, *Fiction et diction*, Paris, Seuil, 1991
MAINGUENEAU, Dominique, *Pragmatique pour le discours littéraire*, Paris, Bordas, 1990
SCHAEFFER, Jean-Marie, *Qu'est-ce que le genre* ?, Paris, Seuil, 1994

THE CHRISTIANITY IN BRITAIN

Constantin Claudiu COTAN
Assoc. Prof. PhD., University „Ovidius" of Constanţa

Abstract: Christianity reached Britannia during the Roman occupation, the Christian tradition even mentioning some characters supposed to have evangelised the island. Christian tradition mentions the martyrdom of Saint Alban. Saint Patrick spread Christianity in Ireland. After the Roman retreat, the evangelisation continued through the clergy remained on the island. The Brittan Ninian started preaching in Scotland. The Picts and Scots were Christianised by Columba, also called the "Apostle of Scotland". Saint August of Canterbury and his disciple Paulinus preached the Gospel amid the Anglo – Saxons. The organisation of the English Church was due both to archbishop Theodor of Canterbury and to the councils held in his time for keeping the unity of faith and cult with the Church of Rome. All these events were mentioned by Beda the Venerable in the Ecclesiastic History of the English People (Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum). I present, in this study, some of the most important historical events which contributed to spreading Christianity and organising the Church of Britannia, till the Normans conquered the island in 1066.

Keywords: Christianity, church, monastery, monks, bishops, evangelisation

Creştinismul a prins rădăcini în Britania înainte de secolul al IV-lea, pătrunzând în nord până aproape de Scoţia. Conform tradiţiei, pe insulă ar fi ajuns Simon Zelotul, care ar fi fost aici răsignit, Sfântul Aristobul, unul dintre cei 70 de ucenici ai Mântuitorului Iisus Hristos şi chiar Iosif din Arimatea. Tertulian pomeneşte de pătrunderea creşinismului între britoni în lucrarea sa *Adversus judaeos*. În secolul al II-lea este pomenită convertirea la creştinism a unui oarecare Lucius, despre care istoricii spun că a fost un rege al Britaniei, botezat de preoţii trimişi de episcopul Eleutherius din

Galia. De altfel, şi Beda Venerabilul ne prezintă în *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum* martiriul îndurat de Sfântul Alban, probabil pe la începutul secolului al III-lea. În Irlanda, unde creştinismul a pătruns mai timpuriu, la 431 episcopul Celestin I al Romei a trimis în calitate de episcop pe Palladius, un diacon roman hirotonit episcop[13]. Opoziția irlandezilor faţă de creştinism l-a obligat pe Palladius să părăsească Irlanda și să se îndrepte spre nordul Britaniei, unde s-a și stabilit. Meritul definitiv al încreşinării Irlandei i-a revenit Sfântului Patrick, un britan. Tatăl său era diaconul unei mici comunități, în care propovăduise Evanghelia Sfântul Ninian. Patrick a fost răpit de piraţii irlandezi şi a trăit în robie şase ani, pentru ca, după revenirea în Briania, să ceară dreptul de evanghelizare printre irlandezi. Deşi a murit în 449 fără a avea succesul scontat, Sfântul Parick este considerat apostolul Irlandei.

În Scoţia a început să predice britanul Ninian, un apropiat al lui Martin de Tours. Martin din Tours (316-397), s-a născut în Panonia, a slujit ca soldat roman, primind mai apoi botezul creştin. Pentru o perioadă a fost ucenic al Sfântului Ilarie de Poitiers, preferând însă viaţa eremitică pe care a dus-o în aspră nevoinţă. Ca apreciere pentru trăirea sa aleasă a fost numit episcop în oraşul Tours. Întemeietor de mănăstiri şi vestit pentru sfinţenia sa, Sfântul Martin de Tours a contribuit la convertirea Galiei, fiind unul dintre cei mai îndrăgiţi sfinţi apuseni. Printre ucenicii săi a fost şi Sfântul Ninian (†432), de neam britan. Acesta a dus cuvântul Evangheliei la triburile picţilor şi a reuşit să ridice câteva mănăstiri în nordul Britaniei, dintre care una a închinat-o chiar Sfântului Martin, învăţătorul său. În secolul al XII-lea, Aelred, conducătorul abației de la Rievaux, a redactat o biografie a sfântului Ninian, intitulată *Vita Sancti Niniani*. Meritul cel mare al convertirii picţilor şi scoţilor l-a avut însă abatele irlandez Columba (521-597), supranumit și „apostolul Scoției". Lucrarea sa cea mai importantă este, fără îndoială, ctitorirea Mănăstirii Iona, unde a stabilit un program intens de rugăciune şi slujire. Până în anul 849 moaştele sale au rămas la Iona, fiind apoi mutate la Dunkeld, din cauza atacurilor vikingilor. Legaţi de tradiția irlandeză au fost şi Sfinţii Columban (543-615) şi Gall (550-645), călugări la Mănăstirea Bangor, unde s-au desăvârşi în sfinţenie[14]. Cu îngăduinţa stareţului mănăstirii, Columban şi alţi doisprezece călugări au mers în Galia, unde au întemeiat Mănăstirea de la Luxeuil. Fiind o fire aspră şi cu o atitudine critică la adresa episcopilor franci, Columban a fost nevoit să se refugieze la Roma, întemeind Mănăstirea de la Bobbio, devenită repede un mare centru duhovnicesc al Italiei de nord, care urma regulile monahismului irlandez caracterizat de câteva principii precum ascultarea, tăcerea, postirea, sărăcia, umilința, castitatea, cântarea, discreția, mortificarea și perfecționarea. În acest timp, Sfântul Gall a ajuns în Elveţia, propovăduind în rândul păgânilor de acolo, fiind cunoscut astăzi ca apostol al Elveţiei.

În secolul al VI-lea monahismul apusean a cunoscut o dinamică specială prin osteneala Sfântul Benedict din Nursia (480-543), părintele călugărilor din Apus. Născut în regiunea Umbria, în apropiere de Roma, Benedict a mers în rugăciunea eremitică de

---

[13] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, edited by Bertram Colgrave and R.A.B. Mynros, Oxford at The Clarendon Press, Oxford University Press, 1969, p. 47.

[14] Peter Brown, Întemeierea creştinismului occidental. Triumf şi diversitate, 200-1000 d. Cr., trad. Hans Neumann, Polirom, Iaşi , 2002 .

tânăr. El este ctitorul marii mănăstiri de pe Muntele Cassino (Montecassino), unde şi-a trăit restul vieţii, fiind cinstit ca sfânt. Benedict a scris, urmând tradiţia răsăriteană a Sfinţilor Vasile cel Mare, Pahomie şi Ioan Casian, rânduiala monahală care apoi s-a răspândit în toată Europa occidentală. La baza regulii sale stau fecioria, sărăcia şi ascultarea, adică cunoscutele principii vasiliene ale vieţuirii monastice.

În mod cert, creştinismul a pătruns în Britania cu forţă după Edictul de la Milan. La Sinodul de la Arles au participat şi episcopi din Britania[15]. Prezenţa lor a fost consemnată şi la Sinodul de la Sardica. Este sigur că sub ameninţarea invadatorilor anglo-saxoni, o parte din populaţia de pe insulă s-a retras pe continent, stabilindu-se în peninsula Armorica (ulterior Bretania). Numai britanii din părţile muntoase ale apusului au putut să-şi menţină independenţa şi credinţa creştină: „Pe când britanii erau toți creștini de mult și se punea deja la cale convertirea irlandezilor, legiunile romane au trebuit, în anul 410, a se întoarce din Britannia, pentru a apăra patria lor; din această cauză, Biserica britanică, precum și cea irlandeză, fondată mai apoi (de la 432), rămăseseră treptat izolate de Biserica romană și de celelalte biserici de pe continent. Afară de aceasta, peste Britania veniră curând vremuri grele [...] anglo-saxonii erau păgâni și plini de fanatism contra creștinilor. Britanii creștini au fost siliți a se refugia în munții despre apus ai insulei, ca să-și salveze libertatea lor națională și religia [...] britanii nutreau ură contra anglo-saxonilor [...] nici nu încercau a predica anglo-saxonilor creștinismul, ceea ce de altfel făcuseră la alți vecini, precum picții, în 412, prin episcopul Ninian [...] ”[16].

Pe lângă cele patru regate anglo-saxone apărute în secolul al V-lea, Kent, înfiinţat de iuţi, Sussex controlat de saxoni, Wessex, condus de saxonii de vest și Anglia de Est, condusă de angli, în urma disputelor militare din veacurilor V-VI, au fost organizate alte trei regate anglo-saxone: Essex, în estul insulei, condus de saxoni, Mercia și Northumberland în nordul Britaniei.

Când trupele romane s-au retras, Britania a căzut sub ameninţarea picţilor şi scoţilor, locuitorii din Scoţia şi Irlanda. Dar, chiar şi după retragerea romanilor, legăturile cu Imperiul au continuat, iar clerul a păstrat contactele cu Roma şi creşinismul continental. Prin anii 429 și 435, când prezența anglo-saxonă era o realiate clară în Britania, episcopul Germanus de Auxerre a făcut două vizite pastorale pentru a combate pelagianismul. La sfârșitul veacului al IV-lea și începutul celui de-al V-lea, s-a ivit erezia pelagianistă, al cărei inițiator, Pelagius (354-cca. 418) era de originine britană. Unul dintre susținătorii înfocați ai ereziei, în Britania, a fost Agricola, fiul episcopului pelagian Severianus. Sfântul Germanus, ajutat de episcopul Lupus de Troyes, a fost nevoit să întreprindă o misiune împotriva ereticilor din Britania. Confruntarea cu susținătorii ereziei pelagianiste s-a desfășurat în mod public. Beda Venerabilul consemna în istoria

[15] S. N. Miller, „The British Bishops at the Council of Arles (314)", in *The English Historical Review*, vol. 42, no. 165, Jan., 1927, p. 79; William A. Chaney, „Paganism to Christianity in Anglo-Saxon England", in *The Harvard Theological Review*, vol. 53, no. 3, pp. 200-201.

[16] Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. Atanasie Mironescu, cartea I (De la întemeierea Bisericii până la dezbinarea dintre partea ei de răsărit și cea de Apus), ediția a II-a, Tipografia Cărților Bisericești, Cernica, 1926, pp. 31-33.

sa: „Autorii doctrinelor eronate au stat în umbră și, ca duhurile rele, s-au întristat pentru pierderea oamenilor care au fost salvați de la ei. În cele din urmă, după ce s-au consultat, au căpătat îndrăzneala de a intra într-o dispută publică, strălucind în îmbrăcăminte și sprijiniți de mulți; alegând mai degrabă să pericliteze lupta, decât să se supună umilinței printre oameni de a fi tăcuți. O mulțime imensă de bărbați a fost adunată împreună cu soțiile și copiii lor. Oamenii s-au prezentat drept spectatori și judecători; dar părțile prezente s-au deosebit mult în aparență; pe de o parte, era credința divină, pe cealaltă gândirea umană; pe de o parte pietatea, pe cealaltă mândria; pe de o parte Pelagius, pe cealaltă Hristos. Sfinții preoți, Germanus și Lupus, le-au permis adversarilor să vorbească mai întâi, ocupând inutil timpul și umplând urechile cu cuvinte goale. Apoi venerabilii prelați au turnat din torentul elocvenței lor apostolice și evanghelice. Discursul lor a fost intercalat cu propoziții scripturistice, susținând afirmațiile, prin citirea mărturiilor scrise ale unor scriitori celebri. Vanitatea era demonstrată și necredința dezaprobată; astfel încât, la orice obiecție făcută împotriva lor, fără să poată răspunde, ei și-au mărturisit erorile. Oamenii, care erau judecători, s-au abținut de la violență, dar au însemnat judecata lor prin aclamații[17]".

În 446, locuitorii Britaniei cereau ajutorul episcopului Aetius, care activa în nordul Galiei[18]. Pentru a se apăra în faţa picţilor şi scoţilor au apăru în Britania formaţini politice ca cea condusă de regele Vortingern[19]. Acesta a cerut ajutor triburilor germanice ale anglilor şi saxonilor de pe continent, care după intervenţia lor au devenit treptat stăpâni. Invadatorii au distrus multe dintre edificiile de cult. Despre evenimente nota și Beda Venerabilul: „... edificiile publice și particulare au fost doborâte, preoții uciși în fața altarelor [...] dintre aceia care au putut fugi, unii au fost prinși în munți și masacrați; alții, înfometați, s-au predat și dacă nu erau omorâți pe loc, deveneau sclavi. Iar alții, cu inima îndurerată, au fugit peste mări. Ultimii rămași au dus o viață nenorocită printre stânci și munți. Cea mai mare parte dintre celți se refugiaseră în regiunile muntoase din vest, unde se găsesc și astăzi. Se opriră aici, la malul mării, cățărându-se pe stânci. Dincolo începea o altă lume. Rămaseră pe mal, așteptând barca podarului [...] saxonii dădură acestor refugiați numele de gali, Wels, adică străini"[20]. Cu toate că fusese separată de lumea creștină, Britania „și-a păstrat credința curată a primelor sinoade ecumenice [...] dacă a putut fi distrusă o civilizație celto-romană, evident, în parte, în sensul degradării monumentelor, nu a fost, însă, alterată inima acestei civilizații și noul suflet celto-roman, cel creștin [...] creștinismul pătrunsese adânc în sufletul celților, mistici din fire, încât în țările celtice: Irlanda, Țara Galilor, Scoția se formase o biserică independentă, care se străduia să practice o viață creștină ca în primele secole ale trăirii Evangheliei lui Hristos

[17] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, pp. 58-59.
[18] Ian Wood, „The Fall of the Western Empire and the End of Roman Britain", in *Britannia*, 18, 1987, pp. 252-262.
[19] Al. F. Platon, Laurențiu Rădvan, Bogdan P. Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*, Edit. Polirom, Iași, 2010, p. 72.
[20] Petre I. David, „Coincidențe și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania (sec. III-XIII)" (partea a II-a, împletire istorică), în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCIII (1975), nr. 5-6, pp. 746-781.

și ale existenței Bisericii creștine, ca o nouă instituție religioasă în lume, întemeiată la Pogorârea Sfântului Duh”[21].

Sfântul Illtyd (†535) a ridicat Mănăstirea Llantwit, în apropiere de Llancarvan, unde s-au forma Sfântul Samson (490-565), episcop de Dol, în Galia şi Sfântul Gildas (516-570), de la care ni s-a păstrat o interesantă istorie a căderii Britaniei romano-celte sub ocupaţia anglo-saxonă. Deşi sistemul religios anglo-saxon a fost unul politeist, călugărul Gildas afirmă că o parte din populaţie a păstrat creştinismul ca religie după retragerea romană. Beda Venerabilul consideră că anglo-saxonii s-au dovedit a fi mai buni creștini după convertirea lor în masă, la începutul secolului al VII-lea, decât britanii, fiind astfel justificată cucerirea Britaniei, deoarece s-au întors la adevărata credinţă, primind botezul creştin, fiind dispuși să împărtășească noua credinţă până la jertfă, chiar imitându-i pe apostoli. Ei au mărturisit creşinismul inclusiv în rândul irlandezilor şi picţilor. Sunt pomeniţi şi o serie de sfinţi precum Sfântul Petrock († 4 iunie 564), creștin de o deosebită pietate și Sfântul Kentiger patronul spiritual și ocrotitorul orașului Glasgow, hirotonit episcop în jurul anului 540. Printre cei care au cunoscut viaţa monahală de la Llantwit a fost Sfântul David (†600), cinstit astăzi ca ocrotitorul al Ţării Galilor.

Sub ameninţarea cuceritorilor, dar dorind şi păstrarea unor tradiţii, clerul britanic s-a izolat de cel anglo-saxon: „... clerul forma o clasă ce se numea clasa servitorilor sau a oamenilor lui Dumnezeu, Kuldei (Kelide), de aici și vechea Biserică a Britanilor, Irlandezilor și Scoțienilor se numea Biserica Kuldeilor. Kuldeii, adică eclesiasticii britani, irlandezi și scoțieni mult timp nu voiră a sta în comuniune cu clerul anglo-saxon, adică cu misionarii romani și cu succesorii lor; căci Kuldeii, pe lângă ura veche națională contra anglo-saxonilor, aveau încă vechi uzuri creștine, ce nu se potriveau cu cele romane de atunci”[22]. Izolarea faţă de continent a făcu ca în creştinismul britanic să se păstreze elemene vechi şi chiar practica episcopatului căsătorit.

Către sfîrşitul secolului al Vl-lea misiunile creştine îşi reîncep activitatea printre anglo-saxoni. Un rol important în cadrul misionarismului occidental l-a avut papa Grigorie cel Mare unul dintre cei mai de seamă pontifi pe care i-a avut Biserica Apuseană[23]. Om de o profundă spiritualitate, Grigorie a fost o personalitate carismatică, dar şi prefect al Romei și fost secretar al papei Pelagius al II-lea[24]. Prin Grigorie cel Mare și următorii papi, „Biserica de la Roma a ieșit din catacombe și a căpătat drepturi cetățenești [...], statul devine treptat creștin [...], iar episcopul Romei, fără a dori explicit aceasta, capătă o dimensiune cetățenească. La sosirea barbarilor, autoritatea sa o înlocuise pe cea a împăratului și papa este *defensor urbis*. Biserica dobândește, în acest fel, o dimensiune universală”[25]. Papa Grigorie dorea trimiterea de misionari în Briania

---

[21] Petre I. David, „Coincidențe și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania (sec. III-XIII)”, p. 760.
[22] Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, pp. 32-33.
[23] Paul Hayward, „Gregory the Great as „Apostle of the English” in Post-Conquest Canterbury”, in *The Journal of Ecclesiastical History*, vol. 55, nr. 1 / 2004, pp. 19-57.
[24] Jacques Le Goff, *Evul Mediu și nașterea Europei*, Edit. Polirom, București, 2005.
[25] Claudio Rendina, *Papii. Istorie și secrete*, trad. R. Gâdei, Edit. Bic All, București, 2002 pp. 7-8.

chiar înaine de a ajunge pontif roman[26]. În anul 596, papa Grigore cel Mare (590-604) l-a trimis în Britania pe călugărul benedictin Augustin, stareţul Mănăstirii „Sfântul Andrei" din Roma, însoțit de un grup de patruzeci de ucenici ca misionari. Regele Æthelberht din Kent şi soţia sa Bertha, o principesă francă, au primit pe misionari, îngăduindu-le să predice. Curând regele şi majoritatea poporului au primit Taina Botezului. Convertirea regelui a determinat și convertirea în masă a supuşilor. Episcopul Augustin și călugării misionari îi îndemnau pe cei convertiți să se supună episcopului Romei[27]. Acest lucru este deovedit şi de rapida încreștinare a anglo-saxonilor. Augustin şi-a stabilit centrul episcopal la Canterbury.

Trepat creştinismul a pătruns şi în alte regate anglo-saxone, chiar în Essex şi Northumbria. Se pare că răspândirea creştinismului printre anglo-saxoni s-a datorat şi unor elemene religiose asemănătoare prezente în politeismul saxon care îl avea în centrul zeităţilor pe Woden, asimilat acum în Iisus Hristos[28]. Creştinismul a pătruns în ţinuturile anglo-saxone treptat, misionarii fiind priviţi cu suspiciune de regi şi nobili. Astfel, papa Grigorie cel Mare căuta permanent, prin daruri şi scrisori de laudă, să câştige bunăvoinţa regelui Æthelberht pe care l-a numit *Rex Anglorum*. Corespondența purtată de papa Grigorie cu regele Æthelberht și regina Bertha este de un interes deosebit. Astfel, scrisoarea trimisă de papă în 601 o asemăna pe regina Bertha cu împărăteasa Elena prin contribuţia adusă de ea la încreştinarea anglo-saxonilor. Papa s-a adresat şi regelui Æthelberht: „Celui mai glorios Domn și celui mai de seamă fiu al său, Æthelberht, regele englezilor, din partea episcopului Grigorie. Dumnezeu atotțiitorul rânduiește pe oamenii cei buni pentru a fi conducători ai popoarelor, pentru ca prin intermediul lor să ofere darurile milei Sale, peste cei pe care i-a rânduit. Acest lucru știm că s-a întâmplat și în cazul poporului englez, peste care gloria ta a fost rânduită, ca prin darurile care ți-au fost oferite, cerești daruri să aibă și cei pe care tu îi stăpânești. Prin urmare, ilustrul meu fiu, să păstrezi cu grijă slava pe care ai primit-o de la Dumnezeu, grăbindu-te să ajuți la propovăduirea credinței creștine, pe care ai îmbrățișat-o, în rândul celor de sub stăpânirea ta; înmulțește zelul, muncind pentru convertirea lor; oprește cultul zeilor; distruge structurile templelor; sfătuiește pe cei de sub stăpânirea ta să aibă o viață mult mai curată, îndemnându-i, înspăimântându-i, liniștindu-i, îndreptându-i, dându-le ca exemplu de lucruri bune, pentru care îți vei găsi răsplata în Rai, al cărui nume și cunoaștere ar trebui să o răspândești pe pământ (...). În același fel și Constantin, împăratul nostru smerit, recuperând Imperiul Roman de la închinarea la idoli, și-a încredințat viața Atotțiitorului Dumnezeu și Domn Iisus Hristos, convertindu-se și el, și cei de sub stăpânirea sa"[29]. Misiunea lui Augustin în regatul Kent a fost o reușită. De un real ajutor în misiunea desfășurată în Britania i-au fost și sfaturile date de papa Grigorie cel Mare. Acesta l-a îndemnat pe viitorul arhiepiscop de Canterbury să îi

[26] Spiridon Cândea, „Biserica Anglicană – scurtă privire asupra istoriei și doctrinei acestei Biserici", în *Mitropolia Ardealului*, anul XII (1967), ianuarie-martie, nr. 1-3, pp. 98-113.
[27] Cairns E. Earle, *Creştinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii creştine*, Edit. Cartea Creştină, Oradea, 2007, p. 152.
[28] Marilyn Dunn, *The Christianization of the Anglo-Saxons c. 597-c.700. Discourses of Life, Death and Afterlife*, Continuum, New York, 2009, p. 64.
[29] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, pp. 111-115.

lase pe oameni să își păstreze vechile obiceiuri, dar să lucreze pentru încreștinarea lor. De pildă, festivalul închinat de saxoni zeiței Eostra, desfășurat în timpul primăverii, a fost treptat încreștinat, fiind asimilat sărbătorii Învierii Domnului, el devenind ceea ce astăzi este cunoscut drept „Easter" - Paști. În anul 619 Æthelberht şi-a căsătorit fiica, Ethelburga, cu principele Edwin al Northumbriei care s-a botezat abia în anul 627. În Northumbria, episcopul Paulinus, ucenicul lui Augustin, a predicat Evanghelia începând cu anul 625. Prin activitatea sa s-a înființat scaunului episcopal de York.

După moartea lui Edwin al Northumbriei creştinismul din regiune a intrat într-o perioadă de decădere. Eadbald, urmaşul său, a revigora păgânismul, dar în final s-a botezat. Earconbert, fiul său a poruncit ca toţi idolii să fie distruşi, iar Postul Paştelui de patruzeci de zile să fie respectat. Cel care a reînviat creştinismul în Northumbria a fost regele Oswald, care şi-a petrecut copilăria ca refugiat la Mănăstirea Iona, înfiinţată de călugării irlandezi. Exilat printre irlandezi a primit botezul, revenind apoi în Northumbria. Oswald, prin viaţa sa eroică şi plină de evlavie creştină, a fost văzu ca un model de rege creştin[30]. În ajutorul evlaviosului rege a venit stareţul Aidan (†651) din Mănăstirea Iona, centrul unui ansamblu de mănăstiri din sudul Irlandei, unde fusese botezat şi educat Oswald. Activitatea sa misionară s-a concretizat prin construirea de biserici și mănăstiri în întreaga Northumbrie. În Lindisfarne, locul său de rezidență, a fondat o mănăstire (635) şi o școală frecventată de doisprezece elevi, după numărul apostolilor. În sărbătorirea Paştelui, episcopul Aidan a urma tradiţia irlandeză, pentru o periadă existând două date de sărbătorire a Paştelui, irlandeză şi romană, fără a fi provocate dispute teologice aprinse. Totuși existau diferenţe din punct de vedere administrativ-bisericesc și liturgic între călugării celţi și cei ai episcopului Paulinus. Un rol important în viaţa religioasă din Britania l-a avut Sfânta Hilda (614-680), una dintre cele mai cinstite sfinte engleze. Nepoată a regelui Edwin, Hilda a fost botezată de Sfântul Paulinus de York, după care s-a călugărit în Galia. La revenirea în Northumbria, Hilda a întemeiat Mănăstirea Whitby, care a ajuns un centru spiritual important. Ucenic al lui Aidan a fost Sfântul Chad (†673 d. Hr.), fratele lui Cedd, care a petrecut mai mult timp în mănăstirile din Irlanda. La întoarcerea în Anglia, Chad a fost hirotonit, împotriva voinţei sale, episcop de York. Cel mai important reprezentant al vieţii monahale din Mănăstirea Lindisfarne, după Aidan, a fost Cuthbert, călugăr, stareț și episcop în această mănăstire. Sub influenţa mănăstirilor din Galia, mai cu seamă a celor din zona Parisului, multe dintre mănăstirile din Britania erau mănăstiri duble, de bărbaţi şi de femei, fapt condamnat de arhiepiscopul Theodor de Canterbury, dar acceptat ca făcând parte din tradiţia creştină a insulei.

Apostolatul lui Aidan în Northumbria a fost continuat în a doua jumătate a secolului al VII-lea de către urmaşii săi: Finan, Colman și Tuda, toţi episcopi celţi. În anul 664, episcop al Northumbriei a fost numit Wilfrid, primul ierarh format la Canterbury, care a intrat în conflict cu arhiepiscopul Theodor de Canterbury, cel care dorea înfiinţarea de noi episcopii în Northumbria. În Episcopia de Lindisfarne a ajuns acum

[30] Macarie Drăgoi, „Regele Oswald (634-642) şi creştinismul anglo-saxon", în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, Anul LI, 2006, pp. 189-194.

Cuthbert (634-687) „făcătorul de minuni al Angliei”, care îmbrăţişase de tânăr viața monahală la Mănăstirea Melrose, sub îndrumarea stareţului Eata, care a ajuns episcop de Lindisfarne.

Episcopul Wilfrid de York, s-a născut în anul 634, la câteva luni după înfrângerea și moartea regelui Edwin. A fost educat la Mănăstirea Lindisfarne, unde s-a distins încă de tânăr prin interesul pentru studiu. A mers la Roma pentru a cunoaşte viaţa bisericească de acolo, fiind însoțit în această călătorie de prietenul său, Benedict Biscop. La întoarcere a poposit în Galia, unde a fost influențat de anumite practici monahale din mănăstirile fondate de Columban. Wilfrid este socotit ca fiind cel care a introdus regula monahală benedictină în nordul Britaniei, fiind chemat la demnitatea arhierească în scaunul episcopal de York, unde activase Paulinus, cu treizeci de ani înainte. În urma conflicului cu arhiepiscopul Theodor de Canterbury a plecat la Roma, poposind pentru o perioadă în Frisia, unde a botezat câteva mii de păgâni, deschizând drumul evanghelizării lui Wilbrord. La Roma și-a apărat cauza în 679, iar în același sinod, prezidat de papa Agathon, Wilfrid a fost invitat să își mărturisească dreapta credință față de ereziei monotelită, condamnată și de Biserica Răsăriteană la Sinodul al VI-lea ecumenic[31]. Întors în Britania a fost criticat pentru acţiunea sa, fiind nevoit să părăsească Northumbria și să se retragă în regatul Sussex, care era încă păgân în acea perioadă, contribuind la creştinarea regiunii. În urma împăcării cu arhiepiscopul Theodor de Canterbury a revenit la York. Din păcate, sinodul de la Austerfield l-a deposedat de toate funcțiile și treptele clericale. Pentru aceasta a făcut un nou drum la Roma, fiind repus în drepturi. În 706, după Sinodul de la Nidd, i-a fost permis să revină în Northumbria, dar nu ca episcop de York, ci ca episcop de Hexham, o episcopie nou înființată. A murit în 710, fiind îngropat în biserica mănăstitrii fondată de el, la Ripon, osemintele sale fiind reînhumate la Canterbury, în secolul al X-lea. Biserica îl consideră sfânt pentru viaţa sa austeră.

Sub regii Oswald (634-642), Oswiu (642-671) și Egfrith (671-685), Northumbria a ajuns să deţinea controlul asupra unui ţinut vast. Northumbia, în secolele VII-VIII a cunoscut o perioadă de puternică înflorire culturală, care i-a ajutat pe misionarii irlandezi şi romani să răspândească creştinismul în toate regatele saxone. În Northumbria s-au întâlnit, provocând unele dispute, tradiţia creştină adusă de Paulinus, legat de Roma şi tradiţia celtă culivată de episcopul Aidan şi călugării irlandezi. Conflictul cel mai important se datora datei prăznuirii Paştelui. Dacă Sinodul I ecumenic făcea precizările necesare, călugării irlandezi păstrau tradiţia mai veche a sărbătorii iudaice a Paştelui[32]. Acest lucru producea și anumite neconcordanţe legate de Postul Mare. Astfel, în timp ce unii sărbătoreau Paştele, ceilalţi erau încă în perioada de post. Augustin, iar apoi Paulinus au ţinut tradiţia romană a prăznuirii Paştelui. Arhiepiscopul Laurenţiu, succesorul lui Augustin, a reușit să impună această tradiţie britanilor şi scoţilor. Venirea misionarilor creştini celţi a adus însă practici diferite față de cultul oficial de la Roma.

[31] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, pp. 385-387.
[32] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 201.

O altă problemă care a iscat dispute a fost cea a practicării de către preoţii celţi a Botezului prinr-o singură afundare. În tradiţia Bisericii Romei și, implicit, în sudul Britaniei, Botezul se săvârșea prin întreită afundare, în numele Sfintei Treimi, după cum era practica în întreaga Biserică.

Pe lângă aceste deosebiri cultice mai erau cele legate de *tunsoarea celtică* şi obiceiul ca episcopul unei provincii să se supunea administrativ unei mănăstiri. Relevant este cazul Mănăstirii Lindisfarne, din Northumbria, căreia îi era subordonat scaunul episcopal al provinciei. Spre desebire, în Kent, în eparhiile conduse de ucenicii lui Augustin, a fost confirmată autoritatea arhiepiscopului de la Canterbury. Aici toate mănăstirile erau supuse episcopului locului, după cum era tradiţia şi pe continent. Probabil că aceste tradiţii s-au datorat izolării Bisericii celto-romane de restul creştinismului, odată cu ameninţările barbarilor anglo-saxoni[33].

De aceea, în 663, regele Oswiu al Northumbriei a convocat Sinodul de la Whitby. Sinodul s-a ţinut probabil în anul următor, imediat după moartea arhiepiscopului Deusdedit de Canterbury în urma epidemiei de ciumă care l-a ucis şi pe episcopul Cedd. Sinodul s-a ţinut în Abaţia Streaneshealch, lângă Whitby, în ţinutul Yorkshire, Northumbria, ridicată de Sfânta Hilda, fiica regelui Oswiu, care a fost înmormântat aici împreună cu o parte din familia sa[34]. Abaţia a fost distrusă şi refăcută mai târziu de regele William I Cuceritorul (1027-1087). Regele Oswiu a prezidat sinodul. Episcopul celt Colman al Northumbriei a susţinut tradiţia irlandeză, iar tânărul stareț Wilfrid împreună cu preotul Agathon au apărat tradiţia Bisericii Romei[35].

În urma discuţiilor a fost adoptată tradiţia romană, mai cu seamă că prin canonul 1 al Sinodului de la Orleans (541), se preciza că, dacă se iveau îndoieli cu privire la data serbării Paştilor, mitropoliții trebuiau să ceară hotărârea Scaunului Apostolic[36]. În cadrul sinodului de la Whitby s-a hotărât ca Taina Sfântului Botez să fie săvârșită potrivit rânduielii practicate la Roma şi sabilită de papa Grigorie cel Mare, prin întreita afundare în numele Sfintei Treimi. Tot aici s-a hotărât renunţarea la tunsoarea celtică. În urma sinodului, episcopul Colman și clerul celt care l-a însoțit s-au retras în Scoția. Vedem astfel că, în Britania, practicile cultice romane le-au eliminat pe cele celice[37]. Ca rezultat al acestui sinod a fost şi hirotonia la Roma de către papa Vitalian a lui Theodor de Tars, noul arhiepiscop de Canterbury[38].

În 24 septembrie 672, la Hertford, arhiepiscopul Theodor de Canterbury a convocat un sinod, socotit primul sinod național al Bisericii engleze. Despre acest sinod ne vorbeşte Beda Venerabilul. Sinodul a luat câteva hotrărâri: prăznuirea Paştilor conform practicii de la Roma, niciunui episcop nu îi era permisă călcarea jurisdicţiei altui episcop, episcopii nu aveau dreptul de a-şi însuși bunurile unei mănăstiri, iar

---

[33] Alexandru Bulgaru, *Încreştinarea Brianiei anglo-saxone*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Bucureşti, 2020, p. 153.
[34] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 293.
[35] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 299.
[36] Zenovie Pâclişanu, *Istoria creștinismului antic*, Oradea, 1937, p. 172.
[37] Richard Abels, „The Council of Whitby: a study in early anglo-saxon politics", in *Journal of British Studies*, vol. 23, no 1, 1983, pp. 1-25.
[38] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 331.

călugărilor li se cerea să nu meargă de la o mănăstire la alta fără îngăduinţa sareţului. De asemenea, clericilor le era interzis să se plimbe sau să slujească în altă eparhie fără aprobarea propriului episcop. Episcopii au fixată regula ca un sinod să se întrunească de două ori pe an pentru a evalua situaţia bisericească şi pentru a discuta problemele adminisraive. Dacă sinodul nu se putea întruni de două ori pe an, se impunea ca totuşi să aibe o întrunire pe an, la 1 august, în locul numit Clovesho. S-a stabilit acum şi un fel de diptice local al episcopilor în funcţie de data hirotoniei lor ca ierarhi[39].

La 17 septembrie 680, Theodor de Canterbury a convocat un sinod la Hatfield. La sinod a participat şi un delegat al papei Agathon, însoţit de sareţul Biscop de la Mănăstirea Wearmouth din Northumbria. Motivul convocării sinodului l-a constituit combaterea ereziei monotelite care era condamnată şi de Sinodul VI ecumenic de la Constantinopol.

Sinodul de la Baccancelde (694), în Kent, este pomenit de *Cronica anglo-saxonă*, fiind convocat în timpul arhiepiscopului Brethwald de Canterbury. Nu se cunosc detalii despre contextul care a condus la întrunirea acestui sinod local, dar s-a hotărât ca nicio persoană laică să nu deţină bunuri bisericeşti şi să nu intervină în alegerea personalului clerical. În cadrul lucrărilor, sinodul a recunoscut rudenia spirituală creată prin botez[40].

Sinodul de la Berghamsted (697), s-a ţinut la curtea regală din Mercia. Sinodul a emis 28 de canoane, denumite simbolic „Canoanele regelui Wihtred", cel care a convocat sinodul şi a elaborat canoanele. Prin aceste canoane Biserica era scutită de taxe, autoritatea epsicopului era recunoscută, era interzis concubinajul, se cerea respectarea duminicilor şi sărbătorilor prin odihnă chiar şi pentru sclavi, se impunea respecarea postului, se interziceau închinările la idoli care se pedepseau cu confiscarea averii, era admis jurământul înaintea sfântului altar cu martori şi era condamnat furtul pentru care se putea primi pedeapsa cu moartea[41].

De la jumătatea secolului al VII-lea, Kentul a fost un regat eminamente creştin, cu un scaun arhiepiscopal înfiinţat la Canterbury. După moartea arhiepiscopului Augustin de Canterbury, au urmat ca întâistătători Laurenţiu (604-619), Mellitus (619-624), Iustus (624-627), Honorius (627-653) şi Deusdedit (655-664) de origine anglo-saxonă.

La dezvoltarea vieţii bisericeşti a contribuit semnificativ arhiepiscopul Theodor de Canterbury (602-690), original din Tarsul Ciliciei, bun cunscător al teologiei greceşti şi latine. A îmbrăţişat viaţa monahală la Roma, intrând în atenţia papei Vitalian (657-672). Misiunea sa în Britania a început în 668 când a fost numit arhiepiscop de Canterbury, fiind hirotonit la Roma. Una dintre reformele sale a vizat înfiinţarea de noi eparhii odată cu creşterea numărului creştinilor. De asemenea a încercat o armonizare a doctrinei şi cultului liturgic cu cel de pe continent[42]. Beda aminteşte de cel puţin două sinoade convocate de arhiepiscopul Teodor. Este vorba despre sinoadele de la Hertford

---

[39] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, pp. 351-353.
[40] Alexandru Bulgaru, *Încreştinarea Brianiei anglo-saxone*, pp. 163-165.
[41] Alexandru Bulgaru, *Încreştinarea Brianiei anglo-saxone*, pp. 165-167.
[42] Michael Lapidge (ed.), *Archbishop Theodore. Commemorative studies on his life and influence*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

și Hatfield. Arhiepiscopul Theodor de Canterbury (668-690) a fost unul dintre cei mai importanţi ierarhi reformatori ai Bisericii anglo-saxone.

Sigeberht al II-lea „cel Bun", regele Essex-ului, a primit botezul creștin, în anul 653, permiţând pătrunderea misinarilor creşini în regaul său. Episcopul Felix a înființat o episcopie la Dommoc. Încă din 604, prin efortul episcopului Mellitus, s-a organizat un centru episcopal la Londra. Sfântul Cedd (†664), englez din Northumbria, fostul ucenic al Sfântului Aidan a realizat încreşinarea Essex-ului. Trimis iniţial în Mercia, Cedd a ajuns de acolo în Essex, regatul saxonilor de răsări. În anul 655 a fost hirotonit episcop al acelui regat, fiind cunoscut ca „apostol al Essexului".

Wulfhere sau Wulfar (658-675) a fost primul rege creştin al Merciei. În Mercia, creștinismul a pătruns în jurul anilor 660, prin misiunea episcopului Finan. Episcopul Chad, din încuvinţarea arhiepiscopului Teodor de Canterbury, a condus între anii 669-672 clerul şi credincioşii din Mercia. Teodor de Canterbury a avut autoritate și peste Mercia, fapt care dovedeșe că treptat Arhiepiscopia de Canterbury a reuşit să controleze toate episcopiile din Britania.

Singura sursă care oferă informații cu privire la provincia Wessex după retragerea trupelor romane este lucrarea *De Excidio et Conquestu Britanniae*, semnată de Gildas. Câteva date despre viața și organizarea bisericească în Wessex ne sunt oferite şi de Beda Venerabilul în *Istoria bisericească*. Aici a activat episcopul Birinius († 649), urmat de episcopul Agilbert, care s-a retras în Franţa ca episcop al Parisului. Eleutherius, nepotul lui Agilbert, a fost hirotonit în 670 pentru scaunul episcopal de Winchester în Wessex, fiind urmat de episcopul Hedda († 705, cinstit ca sfânt) care a fost hirotonit de arhiepiscopul Theodor de Canterbury, în Londra. Cædwalla (685-689), regele Wessexului, a cucerit Sussexul și Kentul şi, deşi era păgân, a obligat populaţia păgână să primească botezul creştin. Chiar şi el a primit botezul la Roma, unde a murit.

Regele Æthelwealh de Sussex (660-685) s-a botezat deşi poporul a rămas păgân, fiind un caz aparte în istoria încreştinării Britaniei. Încreștinarea Sussexului a început în anul 681 prin episcopul Wilfrid, care fusese expulzat din Episcopia de York în urma disputei cu Theodor de Canterbury[43].

În secolul al VIII-lea a strălucit figura marelui cărturar Beda Venerabilul, care s-a bucurat de un renume deosebit în rândul clericilor şi oamenilor de cultură chiar şi în Evul Mediu târziu. Beda este considerat unul din principalii reprezentanţi ai culturii medievale timpurii[44]. Şi-a petrecut aproape toată viaţa în Mănăstirea Wearmouth din Northumbria. Fondatorul acestei mănăstiri, ca şi a celei de la Jarrow, a fost nobilul englez Benedict Biscop, născut în Northumbria, care, în timp regelui Oswiu, fusese înproprietărit cu o avere potrivită rangului său de sfătuitor personal al regelui. În timpul serviciului său la curtea regelui Oswiu, Benedict Biscop a învățat unele practici creștine scoțiene. Când a împlinit vârsta de 25 de ani, Benedict a hotărât să intre în monahism, plecând într-un pelerinaj la Roma[45]. În următorii cincisprezece ani, Benedict a făcut nu

[43] John Moorman, *A History of the Church in England*, Adam and Charles Black, London, 1954.
[44] Ovidiu Drimba, *Istoria Culturii și Civilizației*, vol. III, Edit. Științifică, București, 1990, p. 34.
[45] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 389.

mai puţin de cinci vizite la Roma. Mănăstirile Wearmouth și Jarrow construite în timpul stăreţiei lui Biscop se bucurau de relații strânse cu Roma, cum nu mai cunoscuseră alte mănăstiri de pe vremea lui Augustin, întemeietorul mănăstirii de la Canterbury.

Mănăstirea de la Wearmouth a fost construită de Benedict pe pământul dăruit de regele Egfrith al Northumbriei în anul 674. Benedict a început prin a-și asigura ajutorul unui confrate nobil din Northumbria, Ceolfrith, care s-a retras din lume și a devenit călugăr încă din tinerețe. Născut în 624, Ceolfrith va muri în drum spre Roma, la 75 de ani, după ce a fost stareț al Mănăstirii Wearmouth. E posibil ca el și nu Benedict Biscop să fi avut cea mai mare influență în viața lui Beda[46].

Cea mai veche informație pentru începuturile mănăstirii de la Wearmouth este prezentată în lucrarea *Viața lui Ceolfrith*. Această afirmație a fost repetată şi de Beda în propria sa *Istorie a stareților*[47]. La această mănăstire, după cea de-a cincea călătorie făcută la Roma de Benedict a venit Ioan, protopsaltul bisericii Sfântul Petru din Roma și stareț al mănăstirii romane Sfinții Martin și Petru[48]. Starețul Ioan a fost trimis de papa Agathon (678-681) în Anglia cu un dublu scop: să-i învețe pe călugării de la Wearmouth metoda cântării care era folsită la Roma și să examineze situația creștinismului din Anglia. În vederea analizei creștinismului local, Ioan a adus cu el o copie a decretelor Conciliului din Lateran din 649, pe care le-a prezentat unui sinod al Bisericii engleze convocat la Hatfield, de arhiepiscopul Theodor. Hotărârile sinodului, care a constatat că practica religioasă nu includea erezii, au fost înmânate starețului Ioan, pentru ca documentul să ajungă la Roma. Acesta a murit pe drum, fiind înmormântat în Galia, în Mănăstirea Sfântul Martin din Tours, faţă de care Ioan avea o mare evlavie[49]. Scrisoarea episcopilor englezi a fost dusă la Roma de însoţitorii săi. Acest călugăr învăţat a introdus cântarea religioasă care decăzuse şi probabil scrierea de mână cu majusculă. Mănăstirea Wearmouth a devenit astfel un centru religios în care călugări din alte mănăstiri veneau să se instruiască într-ale muzicii bisericești şi caligrafiei. Şi cea de-a patra călătorie pe continent făcută de Benedict Biscop, însoțit de Ceolfrith, a fost de o importanță majoră datorită achiziționării mai multor cărți, sfinte moaște şi icoane pentru biserica mănăsirii care fusese construită de puţin timp. Acum a adus Benedict și o scrisoare papală prin care Mănăstirea Wearmouth era scoasă de sub autoritatea episcopului local și a regalității, fiind pusă sub jurisdicţia Romei.

Zelul afișat de Benedict Biscop și succesul clar al mănăstirii sale de la Wearmouth l-au încurajat pe regele Ecgfrith să contribuie la ridicarea celei de-a doua mănăstiri. În acest scop i-a oferit lui Benedict un loc aflat la câteva mile de Wearmouth, la Jarrow, unde a ridicat în 681 o nouă mănăstire. Aici s-a așezat la început un grup de călugări în frunte cu Ceolfrith ca stareț. În primii ani ai existenței lor comune, cele două mănăstiri erau autonome una față de cealaltă, cu Benedict Biscop stareț al Mănăstirii Sfântul Petru

[46] Dancu Alexandru, *Beda Venerabilul în contextul istoric, cultural şi misionar al secolelor VII-VIII*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Constanţa, Constanţa, 2020.
[47] Douglas Samuel Boutflower, *The Life of Ceolfrid: Abbot of the Monastery at Wearmouth and Jarrow*, Llanerch Press, Sunderland 1991, pp. 93- 94.
[48] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 389.
[49] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 391.

de la Wearmouth și Ceolfrith stareț al Mănăstirii Sfântul Pavel de la Jarrow. În 688, Ceolfrith a fost numit stareț al ambelor mănăstiri. Benedict Biscop a murit la 12 ianuarie 689, iar Beda și-a onorat primul învățător și stareț, prin compunerea unei omilii care avea să fie citită în ziua în care era comemorat. E singura, dintre cele cincizeci de omilii pe care Beda le-a scris, dedicată unui contemporan și nu unei sărbători bisericești majore. Beda vorbește cu mult respect și mare admirație despre Benedict Biscop: „Acum suntem copiii lui, pentru că, în calitate de ocrotitor cucernic, ne-a adus în această casă monahală. Noi suntem copiii lui, odată ce a reușit să ne adune spiritual într-o singură familie de formare sfântă, deși din punct de vedere antropologic, noi am fost născuți trupește din părinți diferiți. Noi suntem copiii săi dacă reușim prin imitarea sa să mergem pe calea virtuților sale, dacă nu ne lăsăm atrași de pe calea îngustă a regulii pe care ne-a predat-o"[50]. Spre sfârșitul omiliei sale, arată că membri comunității Wearmouth-Jarrow îi sunt datori lui Benedict Biscop pentru că „a lucrat atât de zelos încât suntem sloboziți de necesitatea de a lucra asemeni lui; el a călătorit de atâtea ori în locuri dincolo de mare pe care noi, abundând în toate resursele cunoașterii spirituale, putem avea, în consecință, pace în biserica mănăstirii, cu siguranța libertății de a-I sluji lui Hristos"[51]. Benedict Biscop, fondatorul celor două mănăstiri, a fost un om de o cultură și viziune extraordinară, dar și de o evlavie deosebită. El a fost primul care a adus arhitecți și geamgii pe insulă, având nevoie de serviciile lor în lucrările minunate ale mănăstirilor pe care le-a ridicat. A călătorit de cinci ori la Roma, devenind un apropriat al papei Agathon. La Roma, a fost captivat de liturghia Bisericii Romane și de modul de cântare. Până atunci liturghia galică sau liturghia mozarabică erau folosite atât în Britania, cât și în Irlanda, după cum menționează Augustin de Canterbury în întrebările sale către papa Grigorie cel Mare[52]. Prin Benedict Biscop, Northumbria a devenit prin cult şi administraţie tot mai apropiată de Roma.

Regele Aldfrith care i-a urmat lui Ecgfrith, mort în lupta împotriva picţilor, a avut un rol însemnat în dezvoltarea ulterioară a zonei și mai ales a mănăstirilor Wearmouth și Jarrow, deoarece pentru următoarele două decenii (685-705), călugării s-au putut bucura de protecția și patronajul unui rege erudit ale cărui cunoștințe nu fuseseră dobândite în Galia sau Italia, ci sub îndrumarea cărturarilor scoți și irlandezi.

Ceolfrith a fost stareţ peste cele două mănăstiri timp de două decenii (688-716). Când Ceolfrith a decis, în 716, să meargă la Roma, a lăsat în cele două mânăstiri un mare număr de călugări şi moşii întinse. Ceolfrith a murit în 716, în drum spre Roma. Nu ştim cu exactitate când un grup de călugări din Mănăstirile Wearmouth-Jarrow a plecat spre Roma sau când s-a întors, dar ştim că au fost cu siguranță la Roma, în anul 701. Printre ei s-a numărat și Hwætberht, care a devenit în 716 stareț, ca succesor al lui Ceolfrith, activând în aceasă funcţie şi la zece ani după moartea lui Beda. Hwætberht a rămas în Roma pentru o perioadă lungă de timp, profitând de posibilitatea de a studia, și mai ales de a copia lucrări pe care le considera importante de adus la mănăstire. Fără îndoială, în

[50] Bede the Venerable, „Homilies on the Gospels / Book I - Advent to Lent", trad. Lawrence T. Martin și David Hurst, in *Cistercian Studies*, Brepols Publications, Kalamazoo, 1991, p. 131.
[51] Benedicta Ward, „The Venerable Bede", in *Cistercian Studies*, Brepols Publications, Harrisburg, 1990, pp. 6-10.
[52] William Bright, *Chapters of early English church history*, Clarendon Press, Oxford, 1897, p. 64.

timpul petrecut la Roma a deprins meșteșugul scrisului, cântatului, cititului și predatului, lucruri menționate de Beda mai târziu. De la punerea fundației (anul 673) și până la finalizarea construcției (anul 745), mânăstirea lui Beda a fost condusă de doar trei stareți (Benedict Biscop, Ceolfrith și Hwætberht), experimentați din punct de vedere administrativ și duhovnicesc. Toți trei au călătorit la Roma și s-au inspirat de acolo și din centrele bisericești prin care au trecut.

Viața lui Ceolfrith și *Istoria Stareților*, principalele surse de informație despre istoria timpurie a celor două mânăstiri, se ocupă de evenimente majore, de succesiunea stareților, de utilarea bisericilor și a bibliotecilor, de relațiile cu Roma, cu bisericile picte și columbane. Cele două mănăstiri au fost în legătură cu alte centre monahale northumbriene, mai ales cu trei dintre ele: Whitby, Lindisfarne și Hexham. Putem să presupunem că a existat un contact strâns între Jarrow și Lindisfarne, o relație care, probabil a inclus și un schimb de cărți. După moartea lui Wilfrid, Episcopia de Hexham a fost condusă de Acca, cel căruia Beda i-a dedicat mai multe lucrări în semn de apreciere. Acca a continuat munca extinzând biserica, împodobind-o cu obiecte din aur, argint și pietre prețioase. A adus din regatul Kent un cântăreț talentat, care a rămas în Hexham pentru doisprezece ani, instruind călugării de aici în cântarea bisericească. Acca era și un om al cărții și al studiului, iar Beda menționează că acesta a înființat o bibliotecă splendidă, bogată în cărți și în lucrări de o mare importanță culturală și istorică. Realizarea unei biblioteci în secolul al VIII-lea implica lungi călătorii pentru strângerea cărților necesare, cum a făcut de altfel și Benedict Biscop pentru biblioteca de la Wearmouth-Jarrow.

Operă a maturității, *Istoria bisericească a poporului englez* (Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum), a fost finalizată de Beda în anul 731[53]. Lucrarea sa a fost inspirată de *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea și de *Decem libri historiarum - Istoria Francilor* a lui Grigore de Tours. În 725, când a scris *Cronica maiora* nu avea date exacte privind timpul misiunii Sfântului Augustin în Britania. Pe acestea le află doar după ce un preot englez (Nothelm) a mers la Roma, câțiva ani mai târziu, pentru a căuta în registrul papal documentele referitoare la misiune acestuia. El nota: „Eu, Beda, slujitor al Domnului și preot al mânăstirii Sfinții Petru și Pavel, care se află la Wearmouth-Jarrow, am realizat, cu ajutorul lui Dumnezeu și cât de bine m-am priceput, această lucrare a istoriei Bisericii Britanice și al englezilor în particular, culeasă fie din documente străvechi, din tradiție sau din cunoștințele mele. M-am născut pe teritoriile acestei mânăstiri. La vârsta de șapte ani am fost pus, din grija rudelor mele, în oblăduirea prea cucernicului stareț Benedict, iar mai apoi a lui Ceolfrith, spre a fi educat. De atunci, mi-am petrecut întreaga viață în această mănăstire, devotându-mă întru totul studiului scripturilor și, printre acestea am căutat respectarea Regulii (benedictine) și a sarcinii zilnice de a cânta în biserică, fiind întotdeauna plăcerea mea să învăț, să predau sau să scriu. La vârsta de nouăsprezece ani, am fost hirotonit diacon, iar la vârsta de treizeci de ani, preot, ambele cazuri realizându-se prin slujirea episcopului Ioan, sub

[53] *Nechita Runcan, „Contribuția lui Beda Venerabilul la dezvoltarea istoriografiei bisericești universale", în Studii de Teologie istorică și Patristică, vol. I, Editura Performantica, Iași, 2005, pp. 295-326.*

oblăduirea stareţului Ceolfrith. Din momentul în care am devenit preot pâna la cel de-al cincizeci și nouălea an al vieții mele, am făcut ca scop, spre folosul meu, cât și al fraților mei, să fac scurte comentarii din lucrările venerabilor părinţi asupra Sfintelor Scripturi și de asemenea, adăugând și contribuția mea la formulările lor de înțelegere și interpretare"[54]. Eroul principal al încreştinării englezilor în viziunea lui Beda, nu este Augustin, ci papa Grigorie cel Mare, pe care îl numește apostolul anglilor[55].

Beda s-a născut pe teritoriul care ulterior va aparţinea mănăstirilor gemene ale Sfinţilor Apostoli Petru și Pavel, de la Wearmouth și Jarrow. S-a născut în jurul anului 673, în cel de-al treilea an al domniei lui Egfrid, fiul lui Oswiu, primul dintre regii Northumbriei, după unirea provinciilor Deira și Bernicia într-o singură monarhie. În privința părinților săi nu avem nicio mențiune. El ne spune că la vârsta de șapte ani a fost încredințat starețului Benedict de la Mănăstirea Wearmouth[56]. În studiul teologiei și al Sfintei Scripturi, el a primit, așa cum însuși ne istorisește, instrucțiunile lui Trumbert, un călugăr, care fusese educat de Sfântul Cedda al Merciei, episcop de Lichfield. Arta cântatului, așa cum a fost practicată la Roma, i-a fost predată de Ioan, protopsaltul bisericii Sfântului Petru din Roma. Acest renumit cântăreţ a atras mulţimi de oameni din ținuturile învecinate Mănăstirii Wearmouth. Beda a primit instrucţiuni de la John de Beverley, ucenicul arhiepiscopului Theodor[57]. John a fost episcop de Hexham, în regiunea Northumbriei, iar mănăstirile Wearmouth și Jarrow se aflau în eparhia sa. John de Beverley este menționat cu mare cinste de Beda în *Istoria bisericească*. Şi starețul Hwætberht a fost o astfel de persoană, căruia Beda i-a dedica lucrările *De temporum ratione* și *Comentariul la Apocalipsă*. Hwætberht a ajuns ulterior stareț al Mănăstirii Wearmouth, ocupând această funcție în momentul trecerii la cele veșnice a cuviosului Beda. Ştim că Beda i-a dedica lui Cuthbert lucrarea poetică *De Arte Metrica*. Nothelm a fost elevul lui Beda şi a ajuns preot la Londra şi asistent al arhiepiscopului Albinus, iar mai apoi arhiepiscop de Canterbury. Acestuia i-a dedicat lucrarea *In Regum librum quaestiones XXX* (Treizeci de întrebări privind cartea Regilor). Lucrarea *De VIII Quaestionibus* i-a fost dedicată probabil tot lui Nothelm. Arhiepiscopul Nothelm de Canterbury a păstrat o corespondenţă cu Beda şi Bonifaciu, marele misionar printre păgânii germani. La sfârşitul *Istoriei bisericeşti* este prezentă ca un supliment şi *Scrisoarea lui Cuthbert la moartea lui Beda*[58].

Beda a avut direct sau indirect o serie de ucenici. Ecgbert a fost un cleric din secolul al VIII-lea care a înființat arhidieceza din York în 735. În 737, fratele său Eadberht a devenit rege al Northumbriei (737-758), iar cei doi frați au lucrat împreună la rezolvarea problemele bisericești. Ecgbert a fost hirotonit diacon la Roma în timpul unei vizite pe care a făcut-o împreună cu un alt frate de al său. A fost numit arhiepiscop

[54] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 567.
[55] Paul Hayward, „Gregory the Great as 'Apostle of the English' in Post-Conquest Canterbury", în *The Journal of Ecclesiastical History*, vol. 55, nr. 1/2004, pp. 19- 57.
[56] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, p. 567.
[57] Arthur West Haddan, William Stubbs, *Councils and ecclesiastical documents relating to Great Britain and Ireland*, vol. III, Clarendon Press, Oxford, 1871, pp. 219 - 220.
[58] *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, edited by Bertram Colgrave and R.A.B. Mynros, Oxford at The Clarendon Press, Oxford University Press, 1969.

de York, în 732. Școala fondată de Ecgbert la York a avut renumele ca fiind egala faimoasei şcoli de la Mănăstirea Wearmouth-Jarrow[59]. Această școală nu era destinată doar clerului, ci și copiilor laici. Asemeni lui Hwætberht, Cuthbert şi Nothelm, Ecgbert a corespondat atât cu Beda cât și cu Sfântul Bonifaciu. Alcuin de York (735-804) deși s-a născut când Beda trecea la cele veșnice, mereu s-a considerat ucenicul lui Beda, având ca sursă culturală scrierile realizate de acesta. Alcuin de York a fost un pilon principal al reformei carolingiene.

În secolele VII-VIII, călugării anglo-saxoni au devenit, din convertiți, misionari, unii dintre ei contribuind la revitalizarea Bisericii din Galia, dar și la răspândirea Evangheliei în teritoriul de astăzi al Germaniei. La răspândirea creştinismului în Europa au contribuit sfinţii anglo-saxoni Clement (658-739) şi Bonifaciu (675-754). Sfântul Clement s-a născut în nordul Angliei, iar după un popas duhovnicesc în Irlanda, a început evangheliarea Frisiei (Olanda), în care locuia un popor înrudit cu englezii. A fost hirotonit episcop de Utrecht, continuând cu succes misiunea evenghelică, fiind socotit asăzi „apostolul Frisiei”. Sfântul Bonifaciu era fiul unui englez şi al unei mame celte, născut în Anglia, la Devon. Şi-a început misiunea venind în ajutorul Sfântului Clement. În scurt timp a ajuns să propovăduiască Evanghelia în rândul popoarelor germanice. Acesta s-a evidenţiat ca misionar, reformator şi organizator. De primul succes s-a învrednicit între anii 721-722, în Hessa superioară. De mai mare succes s-a învrednicit Bonifaciu după a doua călătorie făcută la Roma în 722, unde a fost hirotonit episcop de către papa Grigorie al II-lea (715-731). Cu ajutorul regelui franc Carol Martel s-a îndreptat spre Hessa inferioară şi Turingia, unde a tăiat stejarul de la Geismar, închinat zeului Thor (zeul tunetului) şi a reuşi botezarea unui mare număr de păgâni. În 732 papa Grigorie al III-lea (731-741), l-a ridicat la treapta de arhiepiscop, făcând cea de-a treia călătorie făcută la Roma (737-738). Bonifaciu a organizat eparhiile din Büraburg, Erfurt, Würzburg și a început o nouă acţiune misinară în Frisia. Iarna anului 753-754 a petrecut-o la Utrecht, de unde apoi a început misiunea sa. Din păcate la 5 iunie 754, Bonifaciu și ucenicii care îl însoţeau au fost uciși de o ceată de păgâni. Trupul Sfântului Bonifaciu a fost transportat şi înmormântat la Mănăstirea Fulda, centrul activităţii sale[60].

Beda nu a călătorit, fiind legat de mănăstirea sa. De asemenea, a avut o relație bună cu regele său, Ceolwulf al Northumbriei. Se pare că *Istoria* a fost scrisă la îndemnul acestuia. Având o astfel de prietenie este foarte posibil ca Beda să fi vizitat curtea regală. Acest rege era preocupat de cultura timpului dar și de viețuirea evanghelică, plăcută lui Dumnezeu. Ceolwulf al Northumbriei avea o înclinație spre viața spirituală, care l-a făcut ca la aproximativ trei ani de la moartea lui Beda, să renunțe la tron și să îmbrace haina monahală la Lindisfarne, ajungând mai târziu să fie canonizat.

Majoritatea cercetătorilor cred că Beda a murit în anul 735. Beda Venerabilul este considerat cel mai mare istoric european al vremii sale și chiar al multor secole de după el[61]. Din scrisorile lui Grigorie cel Mare către Augustin de Canterbury, păstrate de Beda,

[59]Peter Hunter Blair, *The World of Bede*, Edit. Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p. 225.
[60] Nicolae Chifăr, *Istoria creştinismului*, Edit. Universiăţii „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007, p. 100.
[61]Diarmaid MacCulloch, *Istoria creștinismului – Primii 300 de ani*, trad. de Cornelia Dumitru și Mihai-Silviu Chirilă, Edit. Polirom, Iași, 2011, pp. 314-317.

aflăm de greutăţile întâmpinate de misionarii romani în ţinutul britanic şi de tradiţiile creştine întâlnite printre creştinii evanghelizaţi de misionarii celţi[62].

Beda ne apare ca un om înclinat spre ştiinţă şi mânat de dorinţa arzătoare a cunoaşterii. Între preocupările sale s-a numărat şi cronologia. Desigur meritul cel mai mare în acest domeniu l-a avut Dionisie Exigul, dar menţiunea legată de anii evenimentelor dinainte și de după Hristos o face Beda în *Istoria bisericească*. Astfel, Beda este autorul lucrărilor *De temporum ratione, Chronica maiora* (Despre calcularea timplului, Marea carte despre cronologie).

Beda a fost autorul unui număr impresionant de lucrări pe care le prezintă la sfârşitul *Istoriei* sale[63]. Acestea sunt lucrări istorice, de exegeză biblică, aghigrafice, poetice şi scrisori. O altă lucrare importantă care îl are ca autor pe Beda este *Historia abbatum - Istoria stareților mănăstirii Wearmouth-Jarrow*, în care descrie viețile și activitățile primilor stareți ai mănăstirilor Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Wearmouth – Jarrow, sub ascultarea cărora a fost Beda. O contribuţie deosebită în cunoașterea întregii opere scrise de Beda Venerabilul, o are J. P. Migne care în colecţia „Patrologia Latina" cuprinde toate scrierile, *Istoria bisericească* aflându-se în volumul 95.

Epistola ad Ecgbertum (Scrisoare către Egbert), a fost redactată de Beda în timp ce lucra la *Istoria* sa și trimisă în 734 ca o avertizare fostul său discipol, care urma să devină arhiepiscop de York în anul următor. În această scrisoare, Beda are atitudinea cea mai aspră față de Biserică și Stat, dar este și cea mai concretă în propunerile sale pentru redresarea vieţii religioase. El îi blamează pe episcopi pentru că prin viața lor de huzur sunt exemple rele și nu pot să răspundă nevoilor credincioşilor din ţinuturile izolate. Beda îi oferă câteva indicații clare: „Și pentru că locurile din eparhia care se găsește sub autoritatea dumneavoastră sunt atât de departe încât vă va lua mai mult decât întregul an pentru a putea trece prin toate acestea de unul singur și pentru a predica Cuvântul lui Dumnezeu în fiecare sat și așezare, este clar că trebuie neapărat să numiți pe alții să vă ajute în lucrarea dumneavoastră sfântă; astfel ar trebui să hirotoniți și să catehizați preoți pentru a propovădui Cuvântul lui Dumnezeu și a săvârși slujbele sfinte în fiecare sat mic și, mai presus de toate, să îndeplinească ritualurile sfinte ale botezului ori de câte ori apare ocazia"[64].

Beda este şi autorul unui *Martyrologium* (Martirologiu). Precupările sale în studiul biblic au dus la lucrările: *Expositio Apocalypseos* (Comentariu asupra cărții Apocalipsa), *Expositio Actuum Apostolorum* (Comentariu asupra cărții Faptele Apostolilor), *In epistolas catholicas* (Despre epistolele sobornicești), *In Lucam* (Despre Sfânta Evanghelie după Luca), *In Marcum* (Despre Sfânta Evanghelie după Marcu), *In Genesim* (Despre Facere), *In Proverbia* (Despre cartea Proverbelor), *In Ezram et*

[62] Sarah Foot, *Monastic Life in Anglo-Saxon England, c.600 – 900*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

[63] Hamilton A. Thompson, *Bede: His Life, Times and Writings: Essays in Commemoration of the Twelfth Century of his Death*, Oxford, Oxford University Press, 1969.

[64] Bede, „The Ecclesiastical History of the English People/The Greater Chronicle/Bede's Letter to Egbert", ed. by Judith McClure and Roger Collins, in *Oxford World's Classics*, Oxford University Press, Oxford, 1999, p. 345; Dancu Alexandru, *Beda Venerabilul în contextul istoric, cultural şi misionar al secolelor VII-VIII*, p. 331.

Neemiam (Despre Ezdra și Neemia) și *In librum beati Tobiae* (Despre cartea Tobit)[65]. În ultimelor luni din stăreția lui Ceolfrith, Beda a alcătuit lucrarea *Comentariul la Samuel*. O temă mereu prezentă în scrierile lui Beda este aceea că cei credincioşi sunt chemaţi să dedice un timp substanțial citirii, ascultării sau reflecției asupra textelor sacre, în special asupra Sfintei Scripturi, atât pentru binele lor, cât şi pentru a ajuta Biserica să răspândească credinţa în lumea largă.

În seclul al VIII-lea au începu atacurile vikingilor care au lovit regatele anglo-saxone. În 793 a fost ruinată Mănăstirea Lindisfarne, în 806 Mănăstirea Iona, iar în 824 Mănăstirea Bangor. Cei mai mulţi dintre călugării acestor mănăstiri au fost ucişi în raidurile de pradă. Cu timpul, atacurile vikingilor au început să fie tot mai numerase, cel mai cunoscut fiind raidul vikingilor din 865, când o mare armată daneză a lovit coasta răsăriteană a Angliei. Din păcate tânărul rege englez Edmund Mucenicul (841-869) a fost ucis. Rezistenţa anglo-saxonilor a devenit evidentă în timpul domniei lui Alfred cel Mare al Wessex-ului (871-899), cel care a repurtat primele victorii clare împotriva vikingilor. La cerinţa sa s-a început *Cronică anglo-saxonă*, în care erau consemne principalele evenimente istorice, el însuşi fiind un iubitor şi apărător al culturii. Opera sa a fost continuată de fiul său Eduard cel Bătrân, dar şi de nepotul său Edmund I al Angliei, în timpul căruia a renăscut viaţa monahală.

În aceeaşi perioadă, Sfântul Swithin din Winchester (†862), hirotonit episcop al oraşului Winchester, a fost povăţuitorul regelui Alfred. Atacurile vikinge i-au determinat pe regii anglo-saxoni să se unească. Astfel, Anglia a devenit o putere în timpul Sfântului Edgar cel Paşnic (†975), considerat „cel dintâi rege al întregii Anglii". Sub domnia lui, Biserica a cunoscut o perioadă de prosperitate având în frunte pe Sfântul Dunstan (909-988), arhiepiscopul de Canterbury. Cu sprijinul regelui Edgar, care i-a fost ucenic, Sfântul Dunstan a luptat pentru reîntemeierea vieţii monahale engleze, care era aproape distrusă de năvălirile vikinge. Sfântul Dunstan a fost ajutat de doi mari episcopi, Sfântul Ethelwold de Winchester (912-984) şi Sfântul Oswald de Worcester (†992). La moartea regelui Edgar, tronul Angliei a fost preluat de Sfântul Edward Martirul (†978), ucenic al Sfântului Dunstan[66]. Din păcate, tânărul rege a căzut victimă complotului nobililor şi mamei sale vitrege. Mulţi dintre vrednicii urmaşi ai lui Dunstan au ajuns mucenici. Printre aceştia a fost şi Sfântul Alphege (953-1012), cel de-al treizecilea arhiepiscop de Canterbury, care a intrat de tânăr în monahism. Hirotonit episcop de Winchester de către Sfântul Dunstan, Sfântul Alphege a păstorit cu success, fiind ales în 1005 ca arhiepiscop de Canterbury. Danezii au pustiit Anglia în 1011, fiind ucis şi Alphege de Canterbury după ce oraşul fusese jefuit.

Vikingii au dorit nu numai prădarea unor regiuni, ci treptat au căutat şi dobândirea unor posesiuni în care să se poată aşeza. Astfel, vikingii conduşi de Rollo au primi din partea regelui Carol al III-lea cel Simplu dreptul de a se aşeza pe coasta Franciei, în regiunea Rouen, cu condiţia recunoaşterii autorităţii regelui franc şi a

[65] Dancu Alexandru, *Beda Venerabilul în contextul istoric, cultural şi misionar al secolelor VII-VIII*, pp. 171-173.
[66] *Vlad Benea, Vieţile sfinţilor ortodocşi din apus/Sfinţii insulelor britanice, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2006.*

primirii botezului. Treptata s-a format Ducatul Normandiei, care a căpătat caracteristici culturale diferite de Francia. Dorinţa de integrare i-a determinat pe nobilii normanzii să împrumute multe dintre obiceiurile, cutumele, şi tradiţiile europene. Unii dintre normanzi au preferat să fie angajaţi ca mercenari în conflictele dintre bizantini, arabi şi longobarzii din Italia. În cele din urmă, normanzii au pus săpânire pe Italia de sud şi Sicilia, unde i-au alungat pe arabi, creându-şi propriul regat. William I, ducele Normandiei, un strănepot al lui Rollo, a cucerit Anglia în 1066, având binecuvântarea papei Alexandru al II-lea, dar şi sprijinul viitorului papă Hildebrand (Grigorie al VII-lea). Stăpânirea normandă din Anglia s-a dovedit a fi chiar mai dură decât cea a vikingilor, fiind ucişi mulţi nobili englezi, iar dintre cei care au scăpat, unii s-au refugiat în Europa. În locul nobilimii engleze s-a instalat nobilimea normandă, astfel încât pentru trei veacuri la curtea regală din Londra s-a vorbit limba franceză.

Bibliography:

Abels, Richard, „The Council of Whitby: a study in early anglo-saxon politics",]n *Journal of British Studies*, vol. 23, no 1, 1983, pp. 1-25.

Bede's Ecclesiastical History of the English People, edited by Bertram Colgrave and R.A.B. Mynros, Oxford at The Clarendon Press, Oxford University Press, 1969.

Bede the Venerable, „Homilies on the Gospels / Book I - Advent to Lent", trad. Lawrence T. Martin and David Hurst, in *Cistercian Studies*, Brepols Publications, Kalamazoo, 1991.

Bede, „The Ecclesiastical History of the English People/The Greater Chronicle/Bede's Letter to Egbert", ed. by Judith McClure și Roger Collins, in *Oxford World's Classics*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Benea, Vlad, *Viețile sfinților ortodocși din apus/Sfinții insulelor britanice,* Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.

Bright, William, *Chapters of early English church history*, Clarendon Press, Oxford, 1897

Brown, Peter, *Întemeierea creştinismului occidental. Triumf şi diversitate, 200-1000 d. Cr.*, trad. Hans Neumann, Polirom, Iaşi , 2002 .

Bulgaru, Alexandru, *Încreştinarea Brianiei anglo-saxone*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea București, 2020.

Cândea, Spiridon, „Biserica Anglicană – scurtă privire asupra istoriei și doctrinei acestei Biserici", în *Mitropolia Ardealului*, anul XII (1967), ianuarie-martie, nr. 1-3, pp. 98-113.

Chaney, A. William, „Paganism to Christianity in Anglo-Saxon England", in *The Harvard Theological Review*, vol. 53, no. 3, pp. 200-201.

Chifăr, Nicolae, *Istoria creştinismului*, Edit. Universiăţii „Lucian Blaga", Sibiu, 2007.

Dancu, Alexandru, *Beda Venerabilul în contextul istoric, cultural şi misionar al secolelor VII-VIII*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Constanţa, Constanţa, 2020.

David I. Petre, „Coincidențe și relații generale (indirecte) între Anglia și Dacoromania (sec. III-XIII)" (partea a II-a, împletire istorică), în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCIII (1975), nr. 5-6, pp. 746-781.

Drăgoi, Macarie, „Regele Oswald (634-642) şi creştinismul anglo-saxon", în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, Anul LI, 2006, pp. 189-194.

Drimba, Ovidiu, *Istoria Culturii și Civilizației*, vol. III, Edit. Științifică, București, 1990.

Douglas, Samuel Boutflower, *The Life of Ceolfrid: Abbot of the Monastery at Wearmouth and Jarrow*, Llanerch Press, Sunderland 1991
Dunn, Marilyn, *The Christianization of the Anglo-Saxons c. 597-c.700. Discourses of Life, Death and Afterlife*, Continuum, New York, 2009.
Earle, E. Cairns, *Creștinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii creștine*, Edit. Cartea Creștină, Oradea, 2007.
Foot, Sarah, *Monastic Life in Anglo-Saxon England, c.600/900*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
Hayward, Paul, „Gregory the Great as „Apostle of the English" in Post-Conquest Canterbury", in *The Journal of Ecclesiastical History*, vol. 55, nr. 1 / 2004, pp. 19-57.
Hunter Blair, Peter, *The World of Bede*, Edit. Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
Lapidge, Michael (ed.), *Archbishop Theodore. Commemorative studies on his life and influence*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
Le Goff, Jacques , *Evul Mediu și nașterea Europei*, Edit. Polirom, București, 2005.
MacCulloch, Diarmaid, *Istoria creștinismului – Primii 300 de ani*, trad. de Cornelia Dumitru și Mihai-Silviu Chirilă, Edit. Polirom, Iași, 2011.
Miller, S. N., „The British Bishops at the Council of Arles (314)", in *The English Historical Review*, vol. 42, no. 165, Jan., 1927.
Moorman, John, *A History of the Church in England*, Adam and Charles Black, London, 1954.
Pâclișanu, Zenovie, *Istoria creștinismului antic*, Oradea, 1937.
Platon, Al. F., Laurențiu Rădvan, Bogdan P. Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*, Edit. Polirom, Iași, 2010.
Popovici, Eusebiu, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. Atanasie Mironescu, cartea I (De la întemeierea Bisericii până la dezbinarea dintre partea ei de răsărit și cea de Apus), ediția a II-a, Tipografia Cărților Bisericești, Cernica, 1926
Rendina, Claudio, *Papii. Istorie și secrete*, trad. R. Gâdei, Edit. Bic All, București, 2002.
Runcan, Nechita, „Contribuția lui Beda Venerabilul la dezvoltarea istoriografiei bisericești universale", în *Studii de Teologie istorică și Patristică*, vol. I, Editura Performantica, Iași, 2005, pp. 295-326.
Thompson, A. Hamilton, *Bede: His Life, Times and Writings: Essays in Commemoration of the Twelfth Century of his Death*, Oxford, Oxford University Press, 1969.
Ward, Benedicta , „The Venerable Bede", in *Cistercian Studies*, Brepols Publications, Harrisburg, 1990, pp. 6-10.
West Haddan, Arthur, Stubbs, William, *Councils and ecclesiastical documents relating to Great Britain and Ireland*, vol. III, Clarendon Press, Oxford, 1871.
Wood, Ian, „The Fall of the Western Empire and the End of Roman Britain", in *Britannia*, 18, 1987, pp. 252-262.

"SHUGGIE BAIN" OR BACK TO REALISM

Anca BĂDULESCU
Assoc. Prof. PhD, „Transilvania" University of Brașov

Abstract: "Shuggie Bain" by the Scottish-American writer Douglas Stuart, a semi-autobiographical novel which was awarded the Booker Prize for Fiction in 2020, strikes the reader by the realistic approach to the appalling life conditions in the outskirts of Glasgow in the 1980s and early 1990s. The plot of the novel, the setting, the characters orbiting around Agnes Bain and Shuggie, the protagonists, the language used by the author, but also the omniscient point of view speak in favor of a new, contemporary realism. On this note, Stuart is the creator of a tale of love, addiction and otherness which resonates powerfully with the contemporary reader. The aim of the article is to demonstrate that the literature of the 2020s witnesses a return to a simple, clear, empathetic way of writing.

Keywords: Sighthill, Pithead, lager, wean, wee

In an interview for "Irish Times", when asked about the writing of "Shuggie Bain", Douglas Stuart confessed: "It was a difficult process; it felt very necessary when I started to write it, it flew through me. And I felt like I had something by the tail, and didn't want to put it back on the leash I just wanted to let it out." The act of creating art from life became unbeknownst an effort to overwhelm the drama: "When you grow up as a child of trauma, you have no control over that. Especially when it's a parent suffering from addiction, it's really a black hole, and you're just whipped around it, trying to cope. So, if you can take that trauma and turn it into art, and take control over it as fiction, it's and incredibly powerful place to be." These are Stuart's words uttered during the very same interview, and this is exactly what he succeeded in doing in his debut novel "Shuggie Bain".

Although not entirely autobiographic, Stuart's novel was without any doubt inspired by his own childhood and teenage experiences. Stuart started writing it in 2008 with no intention of publication. It took him ten years to finish this wide scope chronicle which was rejected repeatedly by publishers. Then, in 2020 it received the Booker Prize for Fiction.

This article aims at demonstrating that beyond being a reflection of the author's hurtful childhood and teenage, "Shuggie Bain" is a faithful depiction of the difficulties and dire poverty of the Scottish working class between 1981 and 1992: "I do think for the longest time regional voices and working-class narratives have been overlooked, and people don't quite know how to amplify that towards an audience." These again are Stuart's own words when asked about the topic of his novel.

The 1980s and early 1990s were plagued by high unemployment, violence, poverty, drugs and prostitution as a consequence of Mrs. Thatcher's politics which had put husbands and sons out of work. The closing of the ship building yards and of the mines in Glasgow brought about significant changes in the lives and behavior of

Glaswegians living in the outskirts. Men became idle and violent; women were forced to beg for social benefits in order to sustain their families. From this angle "Shuggie Bain" is a deeply socio-political novel focusing on the impact of Thatcherism on Glaswegian society, which became a place of "men rotting into the settee for want of decent work." (Stuart 2020, 39)

Narrowing down, the more specific target of this article is to point out the re-emergence or rather the emergence of a new kind of meaningful and sympathetic realism which can be traced back in contemporary authors' works, like for instance Frank McCourt's "Angela's Ashes", Elif Shafak's "Honour" or Bernardine Evaristo's "Girl, Woman, Other", to mention only a few. While the subjects of the above-mentioned novels are different, they nevertheless encapsulate socio-economic and psychological issues contemporary societies are confronted with: dire poverty and aloneness in Frank McCourt's Dublin of the 1970's and 80s, the tragedy of immigrants' loneliness and inadaptability in the adopted country in Shafak's novel or the isolation and unequal treatment of LGBTQ adherents in Evaristo's "Girl, Woman, Other" or "Mr. Loverman".

Rather than resorting to modern techniques like stream of consciousness, foreshadowing, allusions, metaphors, symbols or to postmodern means of deconstructing the categories of the novel, more and more contemporary novelists favor straightforward, simple but vivid ways of telling a story, describing the setting and creating flesh and blood, living characters. Thus, Stuart's heartrending narrative is a tale of poverty, addiction and sexuality told in a linear, logical, easy to trace back way; his characters – mainly Agnes/ and Shuggie Bain – are definitely alive and depicted with deep human compassion. Even though the poor neighborhood of Glasgow he paints is sordid and grim, reminding the reader of Dickens' grey, wet, bleak settings or Frank McCourt's Limerick drowned in mud and sadness, Stuart's descriptions are heartfelt, a declaration of the author's love for his hometown: "I'm always looking for my way back home", he admitted when asked about his future plans.

The novel, a frame story like many famous classics – the best known of which is perhaps "Wuthering Heights" - opens in 1992 with the sixteen year old Hugh aka 'Shuggie' Bain struggling to survive on his own in Mrs. Bakhsh's dark bedsit, dreaming of going to hairdressing college while he has to work long hours in a grimy grocery shop, and ends the same year with the teenage boy comforting Leanne whose mother is an alcoholic, thus reminding him of his own distressing experiences.

The leap of eleven years brings the reader to Sighthill, where the five-year-old Hugh lives with his grandparents, parents, Shug and Agnes Bain, and siblings, his elder half-sister Catherine and half-brother Leek. The growing tension and resentment in the relationship between Shuggie's father, a philandering taxi driver who works at night and has numerous dubious love affairs, and the unstable Agnes brings about her growing dependence on alcohol: "Agnes sank to the edge of the bed. Shuggie could feel her can of lager spill on to the mattress and start to soak through his socks. Burying her face in his hair, she sobbed her dry, frustrated tears; her breath was clammy against his neck…As

she gripped him, he could see her face was lopsided, the paint on her eyes was blurred and running away." (Stuart 2020, 54)

After Big Shug, Shuggie's father abandons his wife and son at Pithead, a miners' housing scheme at the edge of the town, Agnes skirmishes with her addiction, starts even going to AA meetings, but only succeeds to be sober for brief spans. The family gradually collapses when the elder children go their own ways, leaving Shuggie to take care of his alcoholic mother who sinks deeper and deeper into her addiction. In addition, Shuggie has to fight with bullying and his own burgeoning homosexuality.

In an effort to start anew, Agnes and Shuggie move to the city in a small flat: "No more drinking for me. I'm not saying it'll be easy, but that's the best thing about the city. No one will know us from Adam…We can be brand new." (Stuart 2020, 369) Nevertheless, this does not happen, and Shuggie's burden becomes more unbearable and ultimately useless, as Agnes at the lowest stage in her dependence on alcohol chokes on her own vomit and dies in her early fifties.

The storyline unfolds smoothly, in equal chapters and subchapters, in a chronological order, outlining Agnes' downfall and Shuggie's growing up, both physically and spiritually. Confronted with his mother's addiction, his father's abandonment, his siblings' desertion, utter shortage of food and parental love, and constantly exposed to harassment at school - which he could attend only sporadically - he is pushed into maturity at the early age of sixteen. Douglas Stuart acknowledged that in the aforementioned interview: "I didn't know my father, I was orphaned at 16, I had to put myself through high school…I'm proud of how I've risen in the world." On the one hand, the novel is a Bildungsroman showcasing Shuggie's path from childhood and innocence to adolescence and early maturity, and on the other, it contains significant elements of a memoir, reminiscent of Frank McCourt's childhood and early teenage in a poverty-stricken Northern Ireland. All through the book facts are clearly and realistically told, there is nothing mysterious, illusive or ambiguous about the story. There is no room for doubt or misinterpretation, the reader faces and digests the crude reality.

This very reality is described in a harsh, realistic way which points to the appalling life conditions of the working-class men and women in the outskirts of Glasgow. Thus, the description of the city instantly reminds us of Dickens' dreary portrayal of Victorian London: "He [Big Shug] liked the drive from Sighthill, it was like a descent into the heart of the Victorian darkness…It was down near the river that the skinny, nervous-faced women sold themselves to men in polished estate cars, and sometimes it was here that the polis would later find chopped up bits of them in black bin bags." (Stuart 2020, 38) Likewise, the rainy Glaswegian weather is strongly reminiscent of the opening pages of "Bleak House" in which rain, dampness, fog and darkness are minutely described: "Rain was the natural state of Glasgow. It kept the grass green and the people pale and bronchial…It [the weather] was a problem because it was mostly inescapable and the constant dampness was pervasive…(Stuart 2020, 39)

Shuggie's half-brother, Leek takes refuge from his mother's alcoholic binges hiding in a pallet fort vividly depicted: "Leek had covered the floor and the walls in old

bits of discarded carpet and flattened cardboard boxes. Through the narrow hole in the top he had dragged old bits of furniture and broken kitchen chairs." (Stuart 2020, 64)

But maybe the most gruesome description is that of the miserable, muddy coal-mining area, Pithead, where Agnes and her children are left to fend with scarcity of money and food, a cold, filthy dwelling, the neighboring women's hatred and alcoholism: "The black slag hills stretched for miles like the waves of a petrified sea. The coke dust left a thin grey coating across Leek's face…He looked out over the scene, past the pipe-cleaner trees and the carpet of dead marsh. The Glasgow to Edinburgh train seemed like a toy in the distance as it charged through the wasteland that separated the miners from the world." (Stuart 202, 146)

Descriptive passages, although brief, are an important part in the depiction of Agnes and Shuggie's grim, grey, utterly unwelcoming world. Notwithstanding, the setting does not define the characters but quite the opposite: protagonists are able to change their environment. Thus, Agnes keeps a clean cozy home in a sea of dirt and promiscuity, and she stubbornly continues to wear her grand purple coat and high heels while the other women have given up cleanliness and pride a long time ago.

The small fiendish world is inhabited by flesh and blood characters the reader can easily relate to: unemployed idle men who cheat on their wives, lazy untidy housewives who take to drinking, dirty skinny children who are neglected by their parents. From among them Shuggie and his mother reign supreme.

"Shuggie Bain" is as much about a lonely boy named Hugh or Shuggie as about Agnes and her attempts to be a wife and a mother amid most difficult times in 1980s and 90s Glasgow.

Agnes Bain is both Shuggie's guiding light and a woman who falls apart, who walks a wayward path, and thus fails her three children and her husband. She dreams of a clean welcoming house with its own front door, but spends the social aid money, which should feed the whole family, on extra strong lager hidden in plastic bags and poured in tea mugs. Agnes Bain increasingly finds solace in drink, while trying to keep up appearances by wearing glamorous clothes, elaborate make-up, pearly-white false teeth, and by carefully doing her hair. She takes pride in looking like a Glaswegian Elizabeth Taylor, only to reach the lowest point of human existence when getting drunk. Fighting her demons proves to be a failure, and so is her attempt to get rid of the addiction by attending AA meetings: "She [Agnes] stoated around the empty house, tipping out all the hiding places that might hold a forgotten drink…On her knees, she pulled all the empty grocery bags out from underneath the kitchen sink till she knelt waist-deep in a cumulus of blue and white plastic." (Stuart 2020, 128) Although her behavior is often monstrous, she is not a monster, but rather drawn with extraordinary sympathy and compassion. She is a troubled, lovable, vulnerable but resilient woman with ambitions for her children and a supportive mother to Shuggie.

Shuggie, in his turn, learns to read the signs and to predict the state of his mother's drunkenness, and takes care of her. Despite everything he loves and protects Agnes, and when Catherine and Leek decide to start a new life elsewhere, he is the only one who

stands by her, worries about her health. He is in thrall to a charismatic but addicted mother. In addition, he struggles to come to terms with his own sexuality, his need to become 'normal', and be accepted by his peers. From early on he hides a secret everyone but Shuggie himself knows about: "He felt something was wrong. Something inside him felt put together incorrectly. It was like they could see it, but he was the only one who could not say what it was. It was just different, and so it was just wrong." (Stuart 2020, 161)

Stuart's characters act in real life situations and speak the Glaswegian working class speech which make them come alive and brings them closer to the reader. Conversations are colorful, often humorous and full of slang or taboo words: "'Gies peace'" she shushed. "'It's just a wee bit of my winning."'(Stuart 2020, 44); or '"Who the fuck do ye think ye are, Ann Marie? I'm tryin' to make a livin', and ye call me across the city like I wis a dog that pissed on yer carpet."' (Stuart 2020, 45) or '"Listen tae that voice!...Ere, posh boy. Whaur did ye get that fuckin' accent? Are ye a wee ballet dancer, or whit?"' (Stuart 2020, 378). In contradistinction to their working-class neighbors or school mates, Agnes and Shuggie take pride in speaking a correct and refined language which brings about resentment and hateful gossip.

Consequently, the linear plot, the faithfully painted settings, the living characters into whose shoes the readers can step, the author's omniscient voice, the vulgar language we also use sometimes are all contributing to a faithful picture of the world we live in, one we know so well. If we were to compare Stuart's novel to a painting, that would be one by Breughel, full of detail, striving people, and movement. The novelist has, therefore, fulfilled the mission of a realist writer in the tradition of the nineteenth century with a difference. The narrative voice is not an indifferent, entirely objective or ironical one but a call for compassion and understanding. Douglas Stuart does not condemn or despise Agnes for her addiction, for her repeated and disastrous yielding to alcohol, but treats her with affection, even when she debases herself. Why? Because he would always be "inspired by gentle souls surviving in hard places", and because this is how we should behave and feel especially in hard times like these we are living these days.

By writing these few pages and by trying to make my point I have, sadly, sinned against Douglas Stuart and against literature, as I have 'forced' "Shuggie Bain" into a 'box', one which I named 'contemporary realist' literature. But literature, like life itself, is a complex living organism and can't be limited to theoretical patterns. The proof is Douglas Stuart's novel itself and his own statement: "I don't want to be defined as a Scottish writer or a working-class writer or a queer writer, because I'm all those things. And then I'm also American as well. We're always looking to categorize things, when the truth is that life can be many things at once." Maybe the only right statement about "Shuggie Bain" is that it is a remarkable, pulsating slice of life.

Bibliography:

Stuart, Douglas (2020): *Shuggie Bain,* Picador
Wheeler, Michael (1994): *English Fiction of the Victorian Fiction,* Longman
irishtimes.com/culture/books/douglas-stuart-on-writing-shuggie-bain-it-was-a-difficult-process 1.441703

RELEVANT ASPECTS REGARDING THE EVOLUTION OF ROMANIA'S EXTERNAL DEBT IN THE PERIOD 2010-2020

Anișoara BĂBĂLĂU
Assoc. Prof. PhD, University of Craiova

Abstract: The emergence of public debt was determined by several causes, such as changing the political regime, financing public works, supporting social investments, financing budget deficits, balance of payments crises, etc. Thus, the current problems caused by the management and administration of public debt in Romania have their origin in the change of political regime after the events of 1989. In the early 1990s, Romania no longer had to pay external debts, due to the considerable sacrifices borne by the people (especially between 1980-1989). As is well known, at the beginning of the transition years, the Romanian state was forced to apply for external loans to support the balance of payments, whose size has increased from year to year. We can see a sharp increase in external debt over the last decade, the only period that tried to keep a minimum of balance was between 2014-2016.

Keywords:public debt; budget deficit; social investments; public finances;external financing.

1.Aspecte generale privind datoria externă

Creșterea permanentă a nivelului datoriei externe a marii majorităţi a ţărilor din întreaga lume este una din problemele relevante care frământă economia mondială. De asemenea, acest fenomen a devenit un factor de vulnerabilitate pentru soliditatea pe termen lung a finanțelor publice, contribuind la adâncirea crizei economice actuale. Dacă în urmă cu câteva decenii, problema datoriilor externe era, în principal, una a statelor în curs de dezvoltare sau a celor sărace, azi aceasta a devenit o problemă a tuturor economiilor.

Datoria publică este efectul direct al deficitelor bugetare acumulate în perioadele anterioare ce trebuie finanţate prin împrumuturi atât interne, dar și externe[1]. Aceasta ar trebui să contribuie la îmbunătățirea nivelului de trai al populației, împrumuturile externe urmând să fie utilizate pentru a refinanțarea deficitelor temporare ale balanței de plăți, oferind o alternativă la reducerea consumului intern.

Finanțarea externă oferă acces la mai multe instrumente de creanță, ceea ce permite o gestionare mai eficientă a riscului și a costului datoriei, care poate fi astfel mai ieftin decât finanțarea internă.

În literatura de specialitate au fost analizate mai multe cauze care au determinat creşterea datoriei externe: finanţarea conflictelor militare, adoptarea unor politici de stimulare a cererii în raport cu oferta, finanţarea politicilor sociale ale statului providenţă, creşterea deficitelor bugetare etc.

Creşterea economică este un deziderat urmărit de toate economiile lumii, deoarece aceasta contribuie la rezolvarea multor probleme sociale, la dezvoltarea pe ansamblu a economiei atât mondiale, cât și naţionale, şi, în final, la progresul economic.

[1] Nicolae Hoanță , *Economie șii finanţe Publice*, Editura Junimea, Iași, 2003, p. 250.

Pentru o țară aflată în curs de dezvoltare, trecerea de la o economie centralizată la una de piață, bazată pe o economie concurențială, se poate realiza, în cea mai mare parte, doar prin recurgerea la finanţare externă, generatoare de datorie externă.

Împrumuturile externe permit unei ţări să investească şi să consume peste posibilităţile sale curente interne şi, de fapt, să finanţeze formarea capitalului nu numai prin mobilizarea resurselor financiare interne ci şi prin folosirea fondurilor bănești ale ţărilor cu surplus de capital.

Astfel, împrumuturile externe pot fi analizate eficient doar prin raportare la contextul economic al fiecărei ţări.

În țara noastră au fost înființate mai multe organisme și comisii cu rol important în gestonarea datoriei publice, cum ar fi: Comitetul Interministerial de Garanţii şi Credite de Comerţ Exterior şi Comisia de Autorizare a Împrumuturilor Locale.

Comitetul Interministerial de Garanţii şi Credite de Comerţ Exterior reprezintă organismul care examinează şi avizează emiterea de garanţii de stat pentru împrumuturile contractate de persoane juridice, precum şi subîmprumuturile acordate de către Ministerul Finanţelor Publice[2].

Comisia de Autorizare a Împrumuturilor Locale este comisia care examinează şi avizează contractarea de împrumuturi şi emiterea de garanţii de către autorităţile administraţiei publice locale, a cărei componenţă şi competenţe se aprobă prin hotărâre a Guvernului.

Cadrul instituţional privind administrarea datoriei publice cuprinde:
- la nivel central - *Ministerul Finanţelor Publice*, care are ca obiectiv asigurarea necesităţilor de finanţare guvernamentală, în condiţiile minimizării costurilor pe termen lung şi limitării riscurilor implicate;
- la nivel local - *Consiliile locale, judeţene şi Consiliul General al Municipiului Bucureşti*, care pot aproba contractarea sau garantarea de împrumuturi interne sau externe pe termen scurt, mediu şi lung, pentru realizarea de investiţii publice de interes local, precum şi pentru refinanţarea datoriei publice locale.

Ministerul Finanţelor Publice este singurul contractant şi administrator al datoriei publice guvernamentale, directe şi garantate, şi are, pentru îndeplinirea acestui scop, autoritatea de a întreprinde următoarele[3]:

a) estimează necesarul de lichiditate pentru realizarea cheltuielilor sectorului bugetar;

b) contractează direct, în numele statului, administrează şi rambursează împrumuturile de stat, inclusiv costurile aferente. Împrumuturile de stat sunt utilizate în conformitate cu dispoziţiile legale în domeniu,iar Guvernul reprezintă autoritatea autorizată să contracteze împrumuturi de stat interne şi externe numai prin Ministerul Finanţelor Publice;

c) emite *scrisori de garanţie pentru împrumuturi*;

---

[2]Art.2 al O.G nr.64/2007 privind datoria publică.
[3]https://lege5.ro/ordonanta-de-urgenta-nr-64-2007-privind-datoria-publica.

d) elaborează proiectul legii anuale privind plafonul de îndatorare publică şi alte acte normative;

e) stabileşte, în condiţiile pieţei, termenii pentru finanţarea şi refinanţarea datoriei publice şi se asigură că noile împrumuturi se încadrează în plafonul anual de îndatorare publică;

f) efectuează operaţiuni în scopul administrării riscurilor asociate portofoliului datoriei publice guvernamentale;

g) coordonează relaţiile cu agenţiile internaţionale de rating în scopul evaluării riscului de ţară;

h) prezintă, semestrial, Guvernului şi Parlamentului, situaţia împrumuturilor contractate direct de stat şi a celor garantate de stat;

i) elaborează anual contul general al datoriei publice, anexă la contul general anual de execuţie a bugetului de stat.

Ministerul Finanţelor Publice poate utiliza fondurile în valută contractate pentru finanţarea şi refinanţarea datoriei publice guvernamentale, pentru plata serviciului datoriei publice guvernamentale în valută.

Plata serviciului datoriei publice guvernamentale contractate de Ministerul Finanţelor Publice, în numele statului, în altă monedă decât moneda naţională se poate efectua prin Banca Naţională a României, pe bază de convenţie.

Utilizarea fondurilor în valută ale Ministerului Finanţelor Publice pot fi convertite în monedă naţională, în momentul considerat oportun de către Ministerul Finanţelor Publice, prin Banca Naţională a României, la cursul valutar valabil în ziua respectivă.

Opţional, din considerente strategice, pentru plata serviciului datoriei publice guvernamentale în valută, Ministerul Finanţelor Publice poate utiliza valuta existentă în conturile sale sau poate cumpăra de la Banca Naţională a României valuta necesară plăţilor, la cursul valutar comunicat de Banca Naţională a României valabil în ziua respectivă şi să plătească contravaloarea în lei a acesteia în aceeaşi zi.

Banca Naţională a României sau altă instituţie financiară poate exercita funcţia de agent de înregistrare a datoriei publice interne sau a unor componente ale acesteia, precum şi activităţile privind organizarea licitaţiilor de titluri de stat pe piaţa internă.

Ministerul Finanţelor Publice ţine registre în care sunt înscrise date privind datoria publică a României. Registrele vor cuprinde date privind împrumuturile contractate direct şi garanţiile acordate, inclusiv valoarea acestora, nivelul ratelor dobânzilor, comisioanelor etc.

Serviciul datoriei publice locale nu reprezintă obligaţii sau răspunderi ale Ministerul Finanţelor Publice sau ale Guvernului, ci este în sarcina autorităţilor administraţiei publice locale (Consiliilor locale, judeţene şi Consiliului General al Municipiului Bucureşti), plata fiind asigurată din bugetele locale şi din împrumuturi pentru refinanţarea datoriei publice locale.

2. Aspecte relevante privind creșterea datoriei externe a României în ultimul deceniu

După evenimentele din decembrie 1989, este recunoscut faptul că România nu mai avea ***datorii externe***, cum se numeau la acea vreme. În prezent, balanţa externă a ţării este cu mult pe minus.

Situația de îndatorare externă a României a cunoscut o deteriorare semnificativă în perioada post-aderare, punând în pericol chiar stabilitatea financiară a țării.

De menționat este faptul că datoria externă a cunoscut o creștere accentuată, determinată de condițiile efectelor dramatice asupra economiei românești provocate de criza globală, de asistența financiară de urgență venită din partea Fondului Monetar Internațional și a Uniunii Europene, având în vedere contextul riscurilor majore privind balanța plăților externe care au apărut în primăvara anului 2009.

După cum este bine cunoscut, la începutul anilor de tranziție, statul român a fost nevoit să solicite împrumuturi externe pentru sprijinirea balanței de plăți, a căror dimensiune a crescut de la an la an.

Începând cu anul 2010, după o perioadă de aspră criză financiară, activitatea economică mondială a continuat să se amelioreze.

Soldul datoriei externe la 31 decembrie 2010 era de *92.460 milioane euro*, având o creștere cu 13.9 % față de sfârșitul anului 2009.

Datoria externă pe termen mediu și lung a totalizat 72.909,5 milioane euro la finele anului 2010, cu 11.1 % mai mult față de 31 decembrie 2009, ca urmare a intrărilor nete de 6.152,2 milioane euro, a influențelor din variația cursului de schimb EUR/USD (1.461 milioane euro) și a unor conversii de datorie în investiții directe (320.1 milioane euro)[4].

La finele anului 2010 soldul datoriei externe pe termen scurt era mai mare cu 25.4 % față de anul precedent, datoria externă pe termen scurt totalizând 19. 550,6 milioane euro și reprezentând 21.1 % din totalul datoriei externe brute la 31 decembrie 2010.

Serviciul datoriei externe în anul 2010 a însumat 43.801,4 milioane euro, din care 40.783,3 milioane euro au reprezentat rate de capital și 3.018,1 milioane euro dobânzi și comisioane. Structura pe scadențe a serviciului datoriei externe ne arată că ponderea serviciului datoriei externe pe termen scurt a scăzut de la 75.0 % în anul 2009 la 66.5 % în anul 2010, concomitent cu creșterea ponderii serviciului datoriei externe pe termen mediu și lung de la 25.0 % la 33.5 %[5].

Ponderea datoriei externe în PIB s-a majorat la 75.8 %, o creștere cu 7.1 puncte procentuale față de decembrie 2009, iar raportul dintre datoria externă și exporturile de bunuri și servicii a fost de 210.6 %.

Începând cu *anul 2011* s-a înregistrat o creştere a intrărilor de capital de natura datoriei externe şi a investiţiilor străine în România, dar de o valoare mai mică decât în anii precedenţi.

---

[4]Vezi, in acest sens, Banca Națională a României-Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României, Raport anual 2010, p. 30.
[5] Idem, p.31.

Principala activitate economică ce a beneficiat de investiţii străine a fost industria prelucrătoare, cu o pondere de 31.5 % în soldul acestei poziţii.

Soldul datoriei externe la 31 decembrie 2011 era de *98.723 milioane euro*, indicând o creștere cu 6.8 % față de anul 2010, în urma intrărilor nete de capital(care au fost de 4.133 milioane euro).

Datoria externă pe termen mediu şi lung a totalizat 75.928 milioane euro la finele anului 2011, cu 4.1% mai mult faţă de 31 decembrie 2010, ca urmare a intrărilor nete în sumă de 2.162 milioane euro, a influenţelor din variaţia cursului de schimb EUR/USD (1.046 milioane euro) şi a unor conversii de datorie în investiţii directe (190.1 milioane euro)[6].

Referitor la datoria externă pe termen scurt, soldul acesteia de-a lungul anului 2011 s-a majorat cu 16.6 % ajungând la 22.794 milioane euro, fiind 23.1 % din totalul datoriei externe brute la sfârșitul anului 2011.

Serviciul datoriei externe în anul 2011 a însumat 46.232 milioane euro, din care 42.630 milioane euro au reprezentat rate de capital şi 3.601 milioane euro dobânzi şi comisioane.

De asemenea, structura pe scadenţe a serviciului datoriei externe relevă creşterea ponderii serviciului datoriei externe pe termen scurt de la 66.5 % în anul 2010 la 67.3 la sută în anul 2011, concomitent cu scăderea ponderii serviciului datoriei externe pe termen mediu şi lung de la 33.5 la sută la 32.7 %.[7] .

Ponderea datoriei externe în PIB s-a majorat la 75.2 la sută, în creştere cu 0.9 puncte procentuale faţă de 31 decembrie 2010, iar raportul dintre datoria externă şi exporturile de bunuri şi servicii a fost de 187.9 %.

Ponderea dobânzilor în total exporturi de bunuri şi servicii s-a menţinut la 6,9 la sută în cursul anului 2011.

Astfel, la 1 ianuarie 2012 datoria externă a României era de *98.723 milioane euro*, iar la data de 31 decembrie 2013, soldul datoriei externe totaliza *99.681 milioane euro*, cu o creștere de 1 % față de anul precedent, pe fondul tranzacţiilor nete de capital.

În perioada *anilor 2014-2016*, s-a remarcat o tendință de reducere a datoriei externe brute, determinată de rambursările scadente de rate de capital, în principal în contul datoriei externe pe termen lung.

În *anul 2015* s-a realizat o diminuare a datoriei externe de 4,5 % față de anul 2014, soldul datoriei fiind *90.434 milioane euro*; cu precizarea că în anul 2014, datoria avea o valoare de *94.744 milioane euro*(o scădere cu 3.4 % față de anul 2013)[8]. Prin urmare, se observă o scădere de 4.310 milioane euro a dimensiunii datoriei externe.

La sfârșitul *anului 2016*, soldul datoriei externe brute era *92.910 milioane euro*, cu o creștere ușuoară de 0,9% față de finele anului precedent, datorită diminuării

[6] Vezi în acest sens Banca Națională a României-Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României, Raport anual 2011,p. 33.
[7] Idem,p.34.
[8] Vezi în acest sens B.N.R. Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2015, p.35.

soldului datoriei pe termen lung cu 2,5 %, în contrapondere cu creșterea accentuată a soldului datoriei pe termen scurt (12,7 %) [9].

Începând cu *2017*, s-a observat o schimbare de tendință în evoluția datoriei externe, determinată de creșterea accentuată a componentei pe termen scurt, pe fondul majorării soldului instrumentelor financiare de natura investiției directe (credite intra-grup) și al creditelor comerciale.

La finele anului 2017, soldul datoriei externe brute a totalizat *97.361 milioane euro*, în creștere cu 4.8 % față de finele anului precedent, în principal pe seama soldului datoriei externe pe termen scurt[10].

În ceea ce privește *anul 2018*, datoria externă a însumat *99.841 milioane euro*, rezultând o creștere cu 2.5 % față de sfârșitul anului precedent[11].

Această creștere a fost influențată de datoria externă pe termen scurt. La această majorarea au contribuit tranzacțiile nete, în sumă de 2.9 miliarde euro, și diferențele din reevaluare, în sumă de 0.7 miliarde euro.

O contribuție deosebită, care a avut un impact puternic din punct de vedere negativ asupra datoriei în anul 2018, a fost consemnată de influența variației cursurilor de schimb ale valutelor și a prețurilor titlurilor de valoare, totalizând suma de 1.2 miliarde euro.

În perioada *ianuarie - decembrie 2019*, datoria externă totală a crescut cu 6.159 milioane euro. Astfel, datoria externă a înregistrat suma de *109.783 milioane euro*, în creștere cu 10% față de anul 2018, în principal datorită majorării soldului datoriei externe pe termen scurt[12].

În perioada ianuarie- martie 2020, datoria externă a României a crescut cu 350 de milioane de euro; datoria externă pe termen scurt era de 74.867 milioane de euro și reprezenta 70,5 % din totalul datoriei externe(în creștere cu 1,7% față de finalul anului 2019), iar datoria externă pe termen scurt, care reprezintă 29,5% din totalul datoriei extern,e era de 31 355 milioane de euro, în scădere cu 2,7% față de 31 decembrie 2019[13].

In concluzie, apariția datoriei publice a fost determinată de mai multe cauze,cum ar fi schimbarea regimului politic, finanțarea unor lucrări publice, susținerea unor investiții sociale, finanțarea deficitelor bugetare, crize ale balanței de plăți etc. Astfel că, problemele actuale determinate de gestionarea și administrarea datoriei publice în România își au originea în schimbarea regimului politic după evenimentele din 1989. La începutul anilor '90, România nu mai avea de achitat *datorii externe,* datorită sacrificiilor considerabile suportate de popor(mai ales între anii 1980-1989).

[9] Vezi în acest sens B.N.R. Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2016,p.34-35.
[10]Vezi în acest sens B.N.R. Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2017, p.37.
[11]Vezi în acest sens B.N.R. Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2018, p. 43 și urm.
[12] Vezi în acest sens B.N.R. Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2019, p. 41.
[13]https://www.bnr.ro/page.aspx

Din analiza de mai sus, putem observa o creștere accentuată a datoriei externe în decursul ultimului deceniu, singura perioadă care a încercat să păstreze un minim de echilibru a fost cea cuprinsă între anii 2014-2016.

Bibliografie

Nicolae Hoanţă , *Economie şi finanţe Publice*, Editura Junimea, Iaşi, 2003;
Banca Națională a României-Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României, Raport anual 2010;
Banca Națională a României-Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României, Raport anual 2011;
B.N.R.- Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2015;
B.N.R.- Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2016;
B.N.R.- Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2017;
B.N.R.- Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2018;
B.N.R - Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României- Raport anual 2019;
https://www.bnr.ro/page.aspx
https://lege5.ro/ordonanta-de-urgenta-nr-64-2007-privind-datoria-publica

THE CREATION OF GRIGORE VIERU IN ORPHEUS'S MIRROR

Victoria FONARI
Assoc. Prof. PhD, Moldova State University

Abstract: In the creation of Grigore Vieru (February 14, 1935 - January 18, 2009) the poet-harmony relationship is revealed by the symbols of the Orpheus myth, through the biblical meanings, by a reflection to see oneself in ontological circles, either in the mother's eyes, or the spring, or the sky - all these are the rigors of beauty. Grigore Vieru's poetry was studied from different perspectives. Our research aims to investigate the sources of the recognizable ancient myths in the Vierean creation and how their transformation is related to the time and space where Grigore Vieru lived and activated. In the work of the writer I noticed that two myths from classical literature predominate: Orpheus and that of the mirror, which is associated with the myth of Narcissus. In the interpretive context, the problem of self-knowledge is approached. The mythical aura appears in the Vierean text through the symbols taken from the myth of Orpheus, Geea, Narcissus. This existential unity has been overtaken by his poetic perception which preserves the imprints of his artistic creed.

Keywords: the hermeneutics of myth, Orpheus, Narcissus, the mirror of interpretation, the creation of Grigore Vieru.

În creaţia lui Grigore Vieru (14 februarie 1935 – 18 ianuarie 2009) este valorificată armonia în amploarea sa prin simbolurile mitului Orfeu, prin semnificaţiile biblice, printr-o reflecţie de a se vedea în cercurile ontologice fie ochii mamei, fie izvorul, fie cerul – toate acestea sunt rigorile frumosului. Poezia lui Grigore Vieru a fost studiată din cele mai diferite perspective. Cercetarea noastră are drept scop să investigheze sursele din miturile antice recognoscibile în creaţia viereană şi cum are lor transformarea acestora raportate la timpul şi spaţiul unde a trăit şi a activat Grigore Vieru. În traseul stipulat de cercetarea hermeneuticii mitului antic în opera scriitorului am sesizat că predomină două mituri din literatura clasică: Orfeu şi cel al oglinzii, care se asociază cu mitul lui Narcis. În contextul interpretativ este abordată problema cunoaşterii de sine.

Incluse în segmentele frumosului şi simpleţei, versurile lui Grigore Vieru îşi amplifică forţa interpretativă în ani. Criticul literar Adrian Dinu Rachieru purcede de la conceptul vierean spre acele adâncimi de sens ale imaginilor sale: „*A fi zilnic frumos şi simplu* – iată ce-şi dorea Grigore Vieru, un nume drag, aflat pe buzele tuturor. La prima vedere, avem de-a face cu un poet al locurilor comune; dar tocmai acolo – se ştie – roiesc marile întrebări, temele fundamentale mustind de sens. Nu atât experienţele estetizante, cât trăirile obsesive, întorcându-ne spre arhetipuri, definesc acest lirism de adâncime şi limpezime, turnat în tipar poporan şi îmbătat de misionarism poetic, afişând o aură mitică" (Rachieru, 2009, p. 23). Aura mitică apare în textul vierean prin simbolurile preluate din mitul lui Orfeu, Geea, Narcis. Este evident că acestea sunt procesate în paradigma timpului în care a crescut, a creat şi a plecat în lumea celor drepţi. Această

unitate existenţială a fost depăşită de percepţia sa poetică care păstrează amprentele crezului său artistic.

Studiile despre Orfeu – orfism şi discipolii lui se interferează cu valoarea artei, cu terapia muzicală, cu abstinenţa (vezi: Jasques Brosse, George Lateş). Analizată minuţios în creaţia eminesciană, imaginea lui Orfeu se lasă întrevăzută de critica literară şi din perspectiva aprecierii lui Grigore Vieru „poet cu lira-n lacrimi" (Eugen Simion), trecând prin estimarea lui Marin Sorescu: „Grigore Vieru – un discipol al lui Orfeu", idee argumentată prin textele sale în care inserează simbolic harpa, lira, strunele etc. Poetul Nicolae Dabija vine să coaguleze mitul Meşterului Manole cu viziunea cântării femeii făcută de Orfeu. În acest context, sacrificiul are o conotaţie volitivă ce inserează forţa destinului poetului legată de sensul artei veşnice.

1. Orfeu şi orfismul

Mitul lui Orfeu este unic prin accepţia eroicului ce i se desemnează unui artist. Excepţionalitatea acestui mit constituie şi geneza eroului din palmaresul eroilor miturilor Greciei Antice, ce este de origine tracă. În *Dicţionarul de Mitologie Generală*, Victor Kernbach menţionează că este „fiul Muzei Calliope şi al regelui trac Oiagros" (Kernbach, 1995, p. 470), George Lăzărescu precizează: „fiul muzei Caliope şi al lui Eagru, regele Traciei" (Lăzărescu, 1992, p. 224). Într-o altă sursă, este fiul zeului trac (vezi: *Мифы народов мира*, 1992, p. 262). Prin această investigare succintă, sesizăm că, pe linia maternă, este fiul muzei Caliope, iar pe linia paternă, deşi păstrează acelaşi nume, are origine tracică, iar funcţia socială fiind diferită – de la un rege muritor până la o zeitate. Orfeu este perceput ca aspiraţia primilor creştini de a trăi în pace. Conceptul orfic promovează armonia totală dintre om şi natură, bazându-se pe forţa frumosului artistic.

Scriitorul Ştefan Augustin Doinaş, care a abordat miturile nu doar în plan creativ, ci şi în cel interpretativ, inclusiv prin traducerile realizate, evidenţia cu privire la Orfeu: „...tot ce Verbul izbuteşte să păstreze din ea (Euridice) este doar sentimentul, plin de îndoială, că realul îl urmăreazӑ pe poet" (Doinaş, 1971, p. 74). Evident că majuscula de la cuvântul Verb ne duce la versurile, presupuse ale lui Orfeu, din *Testamente*: „Zeiescul Verb cu drag priveşte-l, în preajmă stând, cu el să-ţi umpli / Ulciorul inimii şi-al minţii; păşeşte drept pe cale bună / Şi veşnic aţinteşte-ţi ochii spre singurul stăpân al firii!" (Orfeu, 1987, p. 179). Imaginea din acest fragment concentrează forţa spirituală în raport cu existenţa. Atitudinea faţă de concordanţa semantică este una ce anunţă descoperirea misterului lumii. Lumea interioară se suprapune cu cosmosul. Deşi versurile sunt extrase dintr-o altă cultură, din alt timp, ele amintesc totuşi de versetele din Evanghelia după Ioan, scrise în varianta limbii latine: „In princio erat Verbum" (Ioan 1:1). *Verbul* din poemul lui Orfeu apare cu sensul de cuvânt care are forţa de a energiza, are puterea acţiunii, a realizării. Atitudinea creează un raport dintre gândire – cuvânt – univers. Sunt consemnate ambele ipostaze de a rosti – a recepta. Metafora „ulciorul inimii şi-al minţii" determină împăcarea senzaţiilor cu raţiunea. Emoţia şi gândul nu devin antitetice, ci sunt chemate să lucreze în comun pentru cunoaşterea *firii* ontologice.

Cercetătorul George Lateş, abordând sfera orfică, îşi concentrează studiul pe opoziţia dintre conceptul de cunoaştere, la Orfeu, şi perspectiva homerică, prima fiind elitară, cealaltă – populistă (vezi: Lateş, 2002, p. 24). Orfeu designează artistul ce promovează pacea, liniştea, cunoaşterea prin artă, viziunea introvertă în cunoaşterea lumii exterioare prin intermediul lumii proprii. Homer valorifică eroul extrovert, omul activ, care nu acceptă contemplarea drept o ipostază a cunoaşterii. Se bazează pe empirism. Etica lui Homer este una de luptă, de experimentare, mimează altruismul, dar, în cele mai dese cazuri, este expoziţia egoismului cunoaşterii. Orfeu este suveranul cunoaşterii profunde, bazată pe intuiţie şi reflecţie; Homer relevă cunoaşterea empirică ce tinde spre cantitate, asemenea personajului său Odiseu. Ambii ating coardele morţii în favoarea cunoaşterii. Drumul spre lumea lui Hades condiţionează experienţele lor vitale: Orfeu se coboară pentru a-şi aduce iubita; la Homer – Odiseu pleacă în spaţiul morţilor spre a cunoaşte traseul ce trebuie urmat pentru a reveni acasă.

În mai multe lucrări întâlnim percepţia creştină asupra lumii modelată după viziunea mirifică a lui Orfeu (vezi: Boulanger, 1992), prin promovarea abstinenţei, prin hrana vegetală şi un mod de viaţă reţinut, fiind în armonie cu natura, determinat de etica păcii, de liniştea interioară. Distanţa dintre Orfeu şi Iisus e mare, din perspectiva timpului. După legende, Orfeu aparţine perioadei prehomerice, dar idealul existenţial în a schimba lumea prin muzică, prin artă este similar lui Iisus Hristos, ce schimbă lumea prin propovăduire, prin cuvânt. Minunile ce îi însoţesc sunt înălţătoare, în favoarea vieţii, a păcii, a credinţei, a dragostei. În mit, Orfeu se opune bacantelor, în paradigma creştinismului, Iisus se împotriveşte păcatului: „A inspirat anumiţi poeţi creştini din primele secole ale creştinismului, care vedeau în el pe cel ce-a biruit forţele brutale ale naturii (pe Dionysos), asemenea lui Iisus care l-a biruit pe Satan” (Chevalier, Gheerbrant, 1995, p. 384). Blândeţea şi spiritul pacific al lui Orfeu au determinat şi imaginea *Bunului Păstor* (vezi: Brosse, 1992).

În lumea legendelor olimpice, Orfeu apare ca eroul idealurilor măreţe, care nu se înalţă prin arme, glorie militară sau vitejie. Este eroul ce aparţine artei, ce cunoaşte forţa mirifică a sunetului, ştie cum să îmblânzească, cum să apropie, cum să deschidă sufletul pentru a trezi sunetele vieţii. Este purtătorul unei viziuni complexe pe care se va baza mai târziu şi filosofia lui Pitagora, ce argumenta relaţiile directe dintre muzică – cifre – univers. Platon a preluat mitul genezei lumii din oul primordial – din poemele orfice. În următoarele subcapitole, vom specifica în ce mod s-a proiectat conceptul orfic în creaţia lui Grigore Vieru, cum a modelat Nicolae Dabija imaginea Euridicei în zidirea Anei, empatizarea lirică a Leonidei Lari cu artistul Orfeu în cele patru imnuri.

2. Orfismul vierean în perceperea frumosului

Coordonata mitică a orfismului este condiţionată atât de elementele-cheie din versurile lui Grigore Vieru, cât şi de referinţele critice ce îi vizează opera. Imaginea lui Orfeu se întrevede prin harpă, poet, cântec, frumos. Poezia sa tinde spre acea unitate a armoniei care era, probabil, resimţită la artistul-erou, cel care avea forţă să facă lumea

mai bună, care avea forţa transformării din război în pace, să oprească violenţa şi să îmbuneze până şi stăpânii din tărâmul morţilor.

Totuşi, până a argumenta în favoarea acestei coordonate, anunţată în subtemă, consider oportun să citez avertizările lui Paul Gorban care s-a referit şi la Grigore Vieru – *Om mitologic*, sintagmă apărută chiar în primele pagini ale monografiei sale: „Criticii şi oamenii de litere din zilele noastre caută să desluşească dimensiunile posibile ale mitului, formula care deschide calea înţelegerii şi preţuirii unei valori, fie de natură spirituală sau de natură materială. Este cunoscut faptul că Grigore Vieru, personalitate publică şi literară a românismului de pretutindeni, a beneficiat încă din timpul vieţii de condiţia de *Om mitologic*, lucru văzut de multe ori şi cu scepticism, în special din partea acelora care zidesc în spirit babilonian catedrala postmodernismului, locaş în altarul căruia sunt demolate miturile şi valorile" (Gorban, 2011, p. 11). Selectând referinţele critice cu privire la mit, am fost magnetizată de această sintagmă. Rigorile lucrării nu ne permit să abordăm biograficul, or, axa centrală persistă în interpretarea creaţiei vierene. În această sintagmă există o abordare a Mitului Vieru, care nu este exclus vreo dată să constituie o cercetare aparte. În cazul nostru, vom ţine cont de dimensiunea şi transformarea mitului în versurile lui Vieru care se află sub semnul unui Orfeu Cristic. Un Orfeu, care se întoarce spre începuturi, spre un paradis al copilăriei, păşeşte privind spre edenul constituit din casa de duminică sau din *Duminica cuvintelor* (după titlul volumului scriitorului, apărut în 1969). Vectorul acesta îl percepe exegetul Theodor Codreanu astfel: „Dacă ne gândim bine, dacă Euridice nu e mama, atunci cu siguranţă, trebuie să fie Limba Română, căci numai ea a fost ucisă prin otrăvire şi aruncată în Infern" (Codreanu, 2003, p. 313).

Elementul orfic este întregit în cartea sa indiferent cui îi este adresat – cititorului matur sau micului cititor. Pentru Grigore Vieru nu există această diferenţiere – totul este scris cu suflet, ceea ce contribuie ca în acest destin de poet să se regăsească şi destinul cititorului, fiecare cu tiparele vieţii sale.

Criticul literar Eugen Simion, analizând poezia lui Grigore Vieru, şi-a intitulat articolul semnificativ *Un poet cu lira-n lacrimi*. La început, pare un titlu generalizat pentru un poet, în timpurile noastre lira devine mai mult siglă, şablon. Poetul Grigore Vieru păstrează simbolul nu ca pe un ecuson. Strunele-i sunt ferecate în sânge. Cercetătorul Eugen Simion va semnala anume melodia ce vine din poezia populară, argumentând că în versurile vierene *se reciteşte*: „O jale de popor îmbătrânit în suferinţă, o respiraţie uşoară printre inefabilele naturii. Satul, izvorul, dealul, piatra, pelinul, busuiocul... toate participă la o mirifică patrie imaginară închisă într-o imensă lacrimă" (Simion, 1998, p. 189). O altă carte ce s-a apelat asupra orficului în literatură este *Eternul Orfeu*, elaborată de Margareta Curtescu. Deşi cercetează minuţios *Universul mitului*, există un singur segment în care abordează subiectul raportat la creaţia viereană – *Euridice, spaţiu al operei (Grigore Vieru)*, unde este interpretată (vezi: Curtescu, 2005, p. 183-184) o singură poezie: *Pădure verde, pădure.* Nu ne vom referi la această poezie pentru că „iniţierea prin intermediul absenţei iubitei" nu constituie unica

modalitate de a interpreta mitul antic în creaţia acestui poet. Investigarea noastră se va axa nu pe generalizarea conotativă, ci pe mai multe texte în care lucrează orfismul.

Instrumentul lui Orfeu este cel cu strune, cât priveşte cele de suflat – acestea sunt în posesia lui Pan. În unele legende, Orfeu însuşi creează lira, deşi sunt variante în care invenţia aparţine lui Apollo sau Hermes. Instrumentul muzical cu coarde se deosebeşte de cel de suflat, pentru că nu este făcut în totalitate din element vegetativ, strunele fiind obţinute din intestine de miei, bine prelucrate. Instrumentul cu strune este de origine nordică, are o funcţie magică – de a depăși natura fizică prin perceperea celei celeste, prin muzică.

Instrumentul muzical persistă în poezia *Harpa*. Eul liric, similar unui creator, enumeră drept material pentru strune: părul mamei, viţa-de-vie şi şerpii. Lira, reprezentată grafic, are trei coarde. Spectrul utilizat este deosebit de cel al unui instrument veritabil. Harpa poetică include atitudini (încrederea, admiraţia şi dragostea, echivalentă în text cu sacralitatea). Explicăm prin textul vierean: „Să cânte pot, credeam, şi şerpii. / I-am pus ca grave strune harpei / Alăturea de coarda poamei / Şi sfântul fir de păr al mamei”. Sunt trei elemente concentrate în simbolism. Se cunoaşte predilecţia lui Grigore Vieru pentru fondul folcloric, menţionat minuţios de criticul literar Mihai Cimpoi, şerpii au o conotaţie dublă: de la îngerul ocrotitor al casei – simbol al toiagului ciobanului – până la întruchiparea răului. În poezie se resimte speranţa cathartică a artei de a îmbuna răul absolut. Materia respectivă vine parcă din predilecţia pentru contrast, pentru evoluţia schimbării pozitiviste. Elementul romantic nu trece în decadenţă, dar, prin structura extrem de concentrată, reia emblema avangardei de a inunda totul prin expresia unei singure imagini, ce ar fi una dominantă, celelalte fiind înghiţite de această forţă a sugestiei. Prerogativa se remarcă prin enunţurile: „Ei blând cântau”; „Au prins a şuiera sălbatic, / Săreau să-mi muşte mâna, faţa, / Să-i sugă cântecului viaţa”. Poezia *Harpa* conţine mai multe tonuri muzicale: siguranţă, mimare, durere, pericol, distrugere. Din selecţia pe care o face poetul este unica materie ce se exprimă la plural.

Apărută în volumul din 1968, această poezie deţine crezul său artistic. Tema creaţiei este abordată la nivel sincopat, în care se îmbină originea genului liric – de a fi rostit şi cântat. Poetul trăieşte arta arhetipal. La nivel ritualic, este percepută viaţa construită pe fresca pământului – poama fiind viţa-de-vie, nicidecum roadele vreunei altei plante – trăsătura unui pământ roditor, mirific, în alianţa muncii şi a gustului de viaţă. Sacralitatea se află în „sfântul fir de păr al mamei” – arhetipul relevă maternitatea – o conexiune dintre neant şi naştere, mama va semnifica încontinuu viaţa în lupta cu moartea. Cuvântul *fir* va tezauriza firul de iarbă, firul de nisip, firul de rază, firul vieţii. Este acel element care leagă şi dezleagă eul liric în cunoaşterea artistică. Dezlegarea apare ca o reacţie, după teoria hermeneutică a lui Dilthey, care se include în cea de a doua categorie din *expresiile vieţii*. „Într-un „gând” al său, Grigore Vieru va vorbi despre faptul că «cea mai veche carte din lume este o mamă, cea mai frumoasă carte din lume este o mamă». Principiul mitopo(i)etic esenţial este conceperea Lumii ca Text al maternităţii, este principiul matern al universului care urmează să fie textualizat liric” (Cimpoi, 2009, p. 55).

Şerpii – duşmanii, angoasele, incertitudinile, cenzura editorială, maleficul absolut – conotaţiile pot fi multiple. În aceste două coerenţe antitetice prevalează frumosul artistic în sensul sacrului matern. Acţiunile şerpilor catalizează frumosul etern, concretizat într-un vampirism energetic „Să-i sugă cântecului viaţa". Drumul pe care îl parcurge eul liric în „neagra noapte, trecând prin codru, singuratic" aminteşte de poemul dedicaţie *Divina tragedie* al lui Daniel Corbu, care a simţit versul lui Grigore Vieru şi prin itinerarul biografic al scriitorului, elucidat în cartea *Taina care mă apără* (vezi: Corbu, 2008, p. 16-26). Traseul în lumea lui Hades coincide cu lumea infernului. Singurătatea artistului în lume este inevitabilă întru creaţie, şi după tipologia propusă de George Meniuc în nuvela *Marea Neagră*. Singurătatea constă şi în asumarea responsabilităţii cuvântului. Poetul nu acceptă cuvântul fals, sensul este prerogativa lui. De aceea, în spectrul artei ar vrea să încapă tot, dar prin cuvânt trăieşte şi reacţia propriilor acţiuni. După opinia poetului, efectele coardelor cu venin îşi păstrează unica menire – de a otrăvi. Hidosul, oribilul – nu contribuie la înseninare. Împărtăşirea sacrului cu răul nu are efect de sincopă (de oprire a maleficului) malefică, ci apare descoperirea-sinteză a eului liric: „Văzui c-o strună-ncărunţise". Suferinţa este proprie celor sensibili, compătimirea, admiraţia – nu sunt trăsături comune. Poetul descoperă latura comprehensiunii versului său, a vieţii sale, a cuvântului rostit. Este polemica dintre inspiraţie şi scriere, dintre gând şi perceperea lui de alţii. Încărunţirea strunei determină consecinţele drumului parcurs. Dacă Dante ajunge, din Infern, prin Purgatoriu, în Paradis, atunci eul liric traversează parcursul lui Orfeu, care nu poate trăi exact, pe aceeaşi notă melodică, după ce îşi pierde, a doua oară, iubita. În cazul lui Vieru, frumosul nu poate fi constituit din falsitate, moarte, despărţire. Arta are funcţia de a crea, nu de a opri veriga frumosului într-un apogeu.

Valorificarea creaţiei vierene prin instrumentarul mitului este proprie exegetului Mihai Cimpoi. Am argumentat aceasta în alte capitole, dar nu referindu-ne la versurile lui Grigore Vieru. Criticul literar lucrează cu conceptele, respectiv, zeii nu sunt personaje din fabule / istorisire / povestire (după Aristotel), dar concentrează viziuni / convingeri. Acestea sunt lucidate prin monada poetică Dionysos-Apolo: „Dionysos, acest aţâţător sublim al simţurilor ce nu-ţi impune măsura şi controlul, poate să-ţi inspire şi un discurs despletit, plin de sinuozităţi (din cauza că debordează din albia predestinată) şi aducând mai degrabă un vid sonor. Or, poetul nostru, râvnind plinătatea muzicală a lumii, cântecul ei esenţial, simte nevoia impetuoasă a măsurii, a tăcerii vorbitoare, a echilibrului, şi se înfrăţeşte acum cu Apollo. Schimbarea de accent şi chiar de stare lirică generală vine ca o consecinţă logică a pătrunderii de imperativul categoric al Poeziei: scrie aşa, ca versurile să-ţi fie lege pentru tine însuţi, scop şi nu mijloc, risipă şi bogăţie, sacrificiu şi biruinţă" (Cimpoi, 2009, p. 119-120).

Orfeu este iniţiat şi în apolonic, şi în dionisiac. Acad. Mihai Cimpoi racordează mitul cu ritualul scrierii, pe care îl explică încadrat în viziunile teoriei literare şi demonstrează că imaginea cântăreţului trac în poezie viereană devine „Omul-Poezie": „Starea de poezie este, eminamente, o stare de excepţie şi pe tărâmul lui Apollo nu poţi păşi oricum: de aceea, de la bun început, poetul nostru cultivă un mers ritualic spre a nu

tulbura rânduiala firii. [...] Dintr-o asemenea modelare a ființei Omului-Poezie, [...], reținem un moment aplicabil numai la felul de a fi al poetului nostru: „Acoperit de verbe" (*Poetul*)" (Cimpoi, 2009, p. 120). Se atrage atenția asupra faptului că nu doar scriitorul influențează poezia, dar și cuvintele contribuie la o construcție a eului liric prin tăcere și dăruire. Astfel, ființa Omul-Poezie scris cu majusculă este temelia construirii mitului Grigore Vieru.

După parametri lexicului mitologic Veronica Postolachi își realizează propriile structuri interpretative în ceea ce privește imaginea lui Orfeu: „Gr. Vieru a sesizat, de la început, sacralitatea poeziei care a devenit, pentru el, „cântec și har". Poetul se plasează între două predestinări. Prima e cea de „un nou Orfeu" (Mihai Cimpoi), instalat, ca un „duh al vieții" în sânul naturii, printre iarbă, flori, arbori, „cu degete ce-i sânger", pe-o „arfă / cu strune luminoase / Din raza dimineții / Și din străbune oase" (*Poetul*). ... A doua predestinare – harul – îi dăruiește putere demiurgică" (Postolache, 2017, p. 81). Puterea de a se implica în destine îi este proprie și lui Orfeu, anume el este cel care depășește cântecul sirenelor în călătoria argonauților și astfel învinge forța distructivă. În poezia selectată este percepută atât puterea apolonică (*raza dimineții*), cât și forța dionisiacă (prin verbul „sânger") – concesie pe care nu a putut-o să o realizeze Orfeu în viață, pentru ce în unele variante ale mitului antic se consideră pedepsit de zei.

Dedicația artei până la autosacrificare, ce ajunge la evlavie și pace deplină de mulți cercetători a fost considerată premergătoare viziunilor creștine. Toleranța – un principiu impropriu lumii antice – răvășește moartea lui Orfeu. Orfeu este un erou atipic, cel care în loc de armă are măiestria cântului, scopul său nu este unul al gloriei prin luptă, dar învingerea timpului prin crezul artistic determinat de armonie, iubire, noblețe.

O conexiune a viziunilor, dintre mitul orfic și conceptul creștin, fixează poezia *Între Orfeu și Hristos*, dedicată lui Ștefan Andronic. Continuă ideea descoperirii morții: „Pentru că a văzut, / Ochiul meu a murit". Ochii – oglinda sufletului. Perceperea vizuală are efecte melodice, senzitivul devine perceput și prin atingere: „Lacrima: piatră funerară / Pe mormântul ochiului meu". Scurgerea lacrimii simbolizează durerea la limita autosacrificării. Versurile adună repetiția imaginii de „oculus mundi", ochiul universal, care se resimte și în versurile lui Nichita Stănescu ce fluidizează „Poezia este ochiul care plânge. / Ea este umărul care plânge, / ochiul umărului care plânge" (*Poezia*).

Orfeu este cel care cunoaște moartea iubitei, dar nu și moartea iubirii. De aici apare sensul sentimentului ce înveșnicește. Eul liric trăiește ipostazele omului, cu iubirea telurică și cu cea de artist, dar adună în emoțiile sale iubire pentru oameni, pentru Dumnezeu, pentru frumos, pentru patrie, pentru neam, pentru sacrul matern. Creația sa se fundamentează pe Biblie – prin spusele Sf. Apostol Pavel: „Dragostea nu piere niciodată. Prorocirile se vor sfârși; limbile vor înceta; cunoștința va avea sfârșit" (1 Corinteni 13: 8, p. 205) – este iubirea întru Hristos, și prin această iubire, poetul își asumă: „În altă lume se va deschide / Ochiul meu, dând piatra la o parte" (*Între Orfeu și Hristos*). Piatra, frontiera ce închide și deschide, nu se supune timpului, dar se lasă dată la o parte prin credința învierii.

Această deschidere o analizează şi criticul literar Tudor Palladi într-un articolul întitulat semnificativ *Duminica sau strigătul cuvintelor între Orfeu şi Christos*. Cercetătorul alege calea metaforei în a explica viziunea orfico-christică în creaţia lui Grigore Vieru: „Între sublim şi divin, între ideal şi necesar, între matern şi patern, între modern şi etern arborele poeziei vierene freamătă de tumultul trăirii adânci din toţi ramii şi din toate foile lui, precum firele de iarbă ale câmpiei îşi leagănă: cu ochii în lacrimi de bucuria înnoirii zorile dintr-o nesfârşită rotire a verdelui în calea soarelui" (Palladi, 2017, p. 150). În această arhitectură cosmică a frumosului, unde întrevedem şi criteriile acesteia distingem şi trăsăturile estetice ale cântecului orfic vierean. Criteriile au variat de la veac la veac, totuşi considerăm necesar să specificăm ce implică „termenul *kosmos* are, pe lângă sensul obişnuit în filosofia pythagoreică, acela dar de „armonie cosmică", şi înţelesul de „podoabă", ceea ce e tot una cu a spune că „frumosul este podoaba universului armonic alcătuit" (Șuștea, 1994, p. 134). În această viziune frumosul se sincronizează cu binele. Am apelat la viziunea pithagoreică pentru că baza armoniei supreme o constituie cifra şi muzica.

Arta, în conotaţia frumosului, are darul împlinirii, de aceea poetul exclamă, în *Despre fericire*: „Sunt fericit / C-aud cum sună-n faţă, / Prea tainic şi integru, / Un cântec drag, / Atât de cunoscut, / Şi că mă latră-n urmă / Cu cerul gurii negru / Prăpastia...". Eul liric trăieşte momentul inspiraţiei determinat de estetica artei în care crede, e o ipostază a Euridicei de a plana după melosul orfic înspre lumină, care se opune spaţiului păzit de Cerber. Fericirea constă în eliberare, în perceperea sublimului, în a crea din esenţele lumii primordiale, ce îmbina cuvântul, fapta şi gândul, unde materia foloseşte spiritului. În această poezie, precum şi în *Cosite, florile de dor*, dedicate Doinei şi lui Ion Aldea-Teodorovici, întâlnim disecarea problemei receptării: „Nu-i o ruşine să nu cânţi, / Ruşine e să nu-i asculţi". Înţelegerea devine similară cu apropierea, acceptarea, coparticiparea. În text lucrează antiteza susţinută prin mimarea negaţiei „să nu cânţi", „să nu asculţi" prin acolada cuvântului *ruşine*. Deducem că, pentru Grigore Vieru este importantă îmbinarea eticii cu estetica. Perspectiva orfică se proiectează în cunoaşterea durerii, care schimbă tranşant viziunea asupra propriilor sentimente şi interacţiunea memoriei cu prezentul: „Am cunoscut durerea, / Nu am ce mai cunoaşte" (*E-o linişte iubirea?*). Durerea devine un punct cardinal cu izomorfismele: compătimire, singurătate, milă, distanţare, izolare, tristeţe.

În acest context, relevăm selecţia pentru titlul cărţii: *Făgăduindu-mă iubirii*; în italiană, translatoarea Olga Irimciuc îl transformă în: *Orfeo renasce nell'amore* (Orfeu renaşte din iubire). În *Introducere* (cu titlul sugestiv: *Un orfico dialogo tra l'Amore e la Morta = Un dialog orfic între Dragoste şi Moarte*) traducătoarea explică de ce a realizat această variantă: pune accent pe spiritul poeziei, Orfeu cântă Iubirea şi Viaţa, sfidând monstruozitatea morţii (vezi: Irimciuc: 2010, p. 10), versurile din *Litanii pentru orgă* argumentează alegerea făcută.

În poezia *Ah, tot mai liniştit mi-e verbul*... (include perspectivă orfică de la apusul vieţii: „Ah, tot mai liniştit mi-e verbul / Şi dragostea, şi-a mea viaţă". În această atmosferă de reverie avem acces la textul oniric: „Arată-mi-se-n vis un cântec, / Îl cânt

cum cântă dorul: „Ia-mi lacrima, dar ochii lasă-mi, / Ia apa, dar să-mi laşi izvorul". Dezicerea de personal este în favoarea a ceea ce este arhetipal: ochii semnifică veghea, izvorul – ontologicul. Cântecul, în care se dezgoleşte eul liric de propriile sentimente cooptându-le pe cele universale, devine o echivalenţă a unui areal infinit ce încape în cuvântul *dor*.

Poetul Grigore Vieru preferă să utilizeze dialogul şi în acest text se creează impresia de parcă i-ar auzi vocea lui Euridice: „Ești trist, te pregătești de iarnă! / Iubita parcă mă întreabă. / Iar eu, senin, răspunsu-i parcă: „Mă pregătesc de flori de iarbă". De ce am considerat că în acest dialog ar putea fi reminiscenţe la mitul lui Orfeu? Pentru că iubita nu are vârstă, vocea ei pare să vină din neant, iar întrebarea denotă că numai eul liric se supune timpului. Anotimpul în cazul dat ne duce la poezia lui George Meniuc *Toamna lui Orfeu*. Liniştea, seninătatea face să existe un liant cu imaginea lui Orfeu şi viziunea creştină faţă de moarte, ceea ce se observă şi din titlul volumului *Hristos nu are nici o vină* de unde am selectat poezia. Deşi cartea apare în 1991, eul liric îşi pregăteşte sufletul spre o plecare în lumea hristică, ceea ce denotă şi criticul literar Mihai Cimpoi: „Întreaga sa poezie din ultimii ani de viaţă se axează pe un dialog cu Dumnezeu şi cu Mântuitorul, care e, în esenţă, un dialog despre vină, dar şi despre destin, căci condiţia umană e pusă sub semnul morţii [...]. Dumnezeu e Ziditorul frumuseţilor sclipitoare pe care le cântă poetul; e zămislitorul sublimului joc al copiilor; El este cel care ne pune în faţa realităţii Morţii, în faţa iminenţei ei existenţiale" (Cimpoi, 2009, p. 36).

De la eul liric să restituim încă o cale a mântuirii pe care o valorifică criticul literar Theodor Codreanu. În valorificarea maternităţii, pe undele miticului antic, exegetul va face un liant dintre credinţele antice la conceptul creştin: „Dulceaţa" limbii române (fagurele de miere eminescian) este la Grigore Vieru, *maternă*. [...] Încă de la cei mai vechi *mama* este *pământul*, Glia, matricea. Geia, Gaia, Glia, termeni mitici sinonimi, constituie arhetipul feminin al pământului, divinitatea primordială care a dat naştere lui Uranos (cerul) şi lui Pontos (marea). Din împreunarea ei cu cerul (Tatăl) s-a născut Cronos (timpul). Mama, în viziunea lui Grigore Vieru, simbol central al fiinţei româneşti (dar şi universale), ea e speranţa şi mântuirea, „rădăcina de foc" a tuturor cărţilor sale" (Codreanu, 2003, p. 216). Şirul ar putea fi continuat – de la Cronos se atinge durerea frumuseţii (Afrodita). Conexiunea dintre glie şi grai prin firul arhetipal al maternităţii este revendicată în întreaga-i creaţie.

Cu valoare testamentară apare cuvântul: „În hramul graiului mă rog / Duminica şi lunea / [...] / Aud al toamnei veşted glas / Şi vine bătrâneţea / Copiii mei, în ea vă las / Păziţi-i frumuseţea. / Păziţi al limbii sfânt poem, / A ei mărgăritare, / Căci mai de preţ, averi n-avem / Nici altă apărare" (*Comoara*). Apărarea face aluzie la cetate, la zid. Dacă să ne referim la corespondenţa antică: în *Iliada* zidurile Troiei sunt construite de Apolo, zeul soare, ocrotitorul artelor. De aceea nu poate fi dărâmat decât de locuitorii cetăţii. În această conexiune ni se restituie şi nouă adevăruri: cât ne vorbim limba inimii, mai suntem un neam.

Acad. Mihail Dolgan valorifica liantul dintre adevăr, frumos cu conotaţia dorului, propunând chiar o definire a creaţiei vierene: „E poetul Dorului însetat de alte doruri

arzătoare: dor de limba română statornicită pentru totdeauna, dor de neam românesc întregit, dor de baştină şi de patrie prosperă, dor de naţionalitate mioritică în ascensiune, dor de etos popular în cristalizările-i de vârf – toate acestea învăluite într-o copleşitoare muzicalitate nostalgică pe care o poate genera doar frumos neatins în atingere: frumosul de suflet şi de cuget, frumosul de pământ şi de cer, frumosul de viaţă şi de cealaltă parte a vieţii" (Dolgan, 2008, p. 356).

Sacrul, frumosul, eternul – cuvântul apare la Grigore Vieru în veşmintele rugăciunii, devine timpul şi spaţiul în care omul are acces la creaţie prin creaţie. Această smerenie, pioşenie constituie şi putere. În cazul dat în cuvântul din perspectiva orfică se includ valorile creştine: credinţă (în forţa cuvântului), speranţă (de a dăinui în neam), dragoste (în unitate).

Momentul orfic persistă şi în pacea pe care o emană versul vierean. Parcursul orfic se oglindeşte în itinerarul liricii vierene prin „harpă", „strune", „lacrimă", „plânge de dor". Momentul orfic persistă şi în pacea pe care o emană versul vierean. Poetul tinde să se conecteze la Sacralitate – aşa cum spune legenda, la auzul cântecului lui Orfeu leii se linişteau, războaiele încetau, natura se îmblânzea. Cercetătorul George Lateş în studiul său *Punctul genezic*, valorifică relaţia Orfeu – Orfic – Orfism, precizând: „Funcţia catalizatoare a orfismului devine perceptibilă în momentul în care prezenţa, uneori mascată, alteori evidentă, în momentele când umanitatea îşi prospectează viitorul. Atunci spiritul elitist, reformator şi estetic al fenomenului orfic iese din evidenţă, căci, dincolo de cuvânt se percep valorile duale ale acestuia: pe de-o parte, sintetizează spiritul veacurilor trecute, iar, pe de alta, priveşte cutezător spre viitor. Orfismul are, aşadar, o vocaţie renascentistă, de aceea e perceptibil în fenomenul antic „Renaşterea mediteraneeană", apoi în Renaşterea italiană, şi, evident, în Renaşterea modernă" (Lateş, 2002, p. 125). În cazul lui Grigore Vieru, continuăm ideea exegetului în mit – cu Renaşterea naţională. Cartea care a adunat articole critice, dedicaţii poetice, interviuri – un omagiu pentru creaţia lui Grigore Vieru la 70 de ani – se numeşte sugestiv *Un discipol al lui Orfeu*, conţine o secvenţă din aprecierea oferită de Marin Sorescu: „este Grigore Vieru un discipol al lui Orfeu, care, ca şi miticul maestru, nu-şi poate refuza vocaţia de-a privi în urmă? Măcar o dată, cu tot adâncul din ochi, măcar o viaţă, cu toată viaţa din viaţă?" (Sorescu, 2005, coperta 4).

Ce înseamnă pentru poetul Grigore Vieru întoarcerea privirii? Urma poetului este copilăria sa, dificilă, dar e timpul când ţine coroana mâinii mamei, numai privind în urmă poetul poetizează despărţirea de satul natal, de mamă. Tristeţea, nostalgia, regretul sunt prezente şi în poezia de dragoste. Privirea poetului ţine de profunzimea percepţiei în care nu acceptă moartea, urâtul, indiferenţa.

3. Cântecul din oglinda apelor

Reflecţia imaginii este percepută ca un ecou al mitului lui Narcis. Dar aceste perspective, care valorifică dragostea de sine, au alte conotaţii în creaţia viereană. Dragostea de sine, venită din blestemul unei dragoste refuzate, a dus la distrugerea personajului în mitologie, iar iubirea la Vieru vine ca un dar meditând după dictonul

biblic: *Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi*. Opera lui Grigore Vieru are criteriul nu atât a dragostei narcisiste, cât a cunoaşterii de sine prin ochii mamei, a izvorului, a casei. Aceasta îşi găseşte apropierea cu dăruirea de sine, echivalenţă în înţelegere, evlavie.

Această reflecţie la Grigore Vieru apare ca o cunoaştere din optica vieţii. Conotaţiile pe care le include Rudolf Steiner atunci când explică sintagma *Cuvânt al vieţii* se pretează pentru creaţia lui Grigore Vieru: „Ceea ce s-a întâmplat de la început, ceea ce nu putem auzi și vedea: aceasta trebuie s-o trăim spiritual drept Cuvânt al vieții" (Steiner, 1993, p. 164). Perspectiva ludică şi dialogică a lui Grigore Vieru, iniţiată din viziunea copilului căruia îi este proprie percepţia concretă, i-a permis şi să audă, şi să vadă. Probabil de aceea poezia lui Grigore Vieru şi rămâne una din cele mai înţelese, dar în care se pot dezvălui noi perspective ale unei cunoaşteri prin intermediul emoţiei – dragoste de mamă, dragoste de fiu. Raportul atât de vehiculat în iconografia creştină. Experienţa biografică a poetului creează un raport unic între eul liric şi cuvânt ca o mediere dintre emoţie şi timp, dintre universul intim şi marele cosmos.

Una din cele mai evidente în acest sens este poezia pentru copii: *Băieţaşul din ochii mamei*. Faptul de a percepe contururile eului liric în ochii mamei („Ai, în ochii mamei mele / E un băieţaş pitic! / Tare seamănă cu mine, / Numai că e foarte mic!") apare ca o comunicare cu imaginea proprie ce este continuu cu mama, ceea ce simbolizează ocrotire, certitudine, o apropiere la nivel sufletesc: „E târziu şi băieţaşul / La culcare e poftit. / Cu pleoapa ei şi geana / Strâns măicuţa l-a-nvelit". Pleoapa maternă dezvăluie acea imensitate cosmică similar cu aceea din poezia *Puişorii*, unde verbul *a înveli* este racordat la „aripioare": „– Pui golaşi cum staţi în cuiburi / Fără plăpumioare? / – Ne învelim cu ale mamei / Calde aripioare".

În aceste poezii este conştientizarea menirii de fiu, generată de a creşte mare, de a o ajuta, de a o şti pe mama alături. Este comunicarea într-un prezent concret ce vizează importanţa mamei în viaţa copilului, dar şi importanţa copilului în îndeplinirea rolului de mamă. Această poezie sigilează amprenta copilului de a se vedea prin ochii mamei. Imaginea, deși micșorată în oglinda irisului, va desemna profunzimea conturului de copil în sufletul matern. Această descoperire de imagini a coordonat o altă faţetă a reflecţiei. O reflecţie a timpului care poate fi disociat în perspectiva unităţii de măsură care într-o clipă include veşnicia: „Copilăria este, la Grigore Vieru, însăşi copilăria universului, clădit pe maternitate, natura respiră aerul pur al genezei şi e pătrunsă de irizările blagienei luminii dintâi, ale luminii din lumină" (Cimpoi, 2009, p. 17).

Criticul literar Theodor Codreanu analizează perspectiva mitului lui Narcis în raport cu cea a lui Eco, mitul este transpus ca un mijloc interpretativ în scopul de a analiza care dominantă este prezentă în textul vierean: cea vizuală sau cea auditivă: „Narcis este ființa percepției *vizuale* prin excelență, prizonieră, însă a spațiului tridimensional, căci a fost blestemat de zei să nu mai *audă* strigătele iubitei sale Echo, ființă temporale-auditivă, care, desigur, e a patra dimensiune a spațiului. [...] Există un Narcis vierean care-și descoperă propria oglindă, dar una neobișnuită, în care poetul nu-și mai caută chipul fascinant, ci *ecourile* durerii" (Codreanu, 2004, p. 303). Metoda mitologică îl face pe criticul literar să identifice criteriile oglinzii perfecte: „... oglinda

ideală este *lacrima*. Or, aceasta este intuiția excepțională a lui Grigore Vieru. Lacrima este oglinda sferică, boaba de rouă eminesciană care adună în sine tot universul" (Codreanu, 2004, p. 304). Coordonata mitului îl determină să îi distingă eului liric o reflecție ce se aude, a unei dureri care străbate în ecouri versurile poetului. Exegetul face o paralelă pentru a evidenția individualitatea viziunii poetului: „Narcisul mitic suferă numai în clipa tulburării apei, a oglinzii, când vrea să-și cuprindă trupul de dincolo. Narcisul vierean suferă chiar în limpezimea pură a lacrimii și în ea vrea să moară" (Codreanu, 2004, p. 306). Conceptele expuse sunt expuse prin poeziile *Oglinda* și *Biblioteca de rouă.*

Reflecţia oculară, în lacrimă şi în Prut (cum ar fi în poezia *Chipul în ape răsfrânt*) include o sensibilitate de apropiere a eului liric cu toţi care interacţionează. Reflecţia este stoarsă de egoism, aceasta devine o cale a cunoaşterii: „Că în ochii ei cei uzi / Chipul Lui de pe icoană / Se arată şi-L auzi" (*Autobiografică*). Credinţa apare cu o conotaţie de evlavie, reflecţia din ochii mamei constituie drumul de a recepta ceea ce formează lumea ei interioară. Axiologic versurile empatizează cu valenţele spirituale pe care le acceptă şi le trece prin sine eul liric: „Şi eu ţin atât la mama, / Că nicicând nu îndrăznesc / Dumnezeul din privire / Să mă vâr să-L mâzgălesc". Viziunea maternităţii iconografice sunt mai multe poezii, una din cele mai reprezentative este *Făptura mamei*, în acest scenariu poetic eul liric îmbină perspectiva contemplativă cu cea de apărare a valorilor credinţei. Negaţia dezaprobă dogma majorităţii în anii '60, când se distruge clopotniţa, când lăcaşurile sfinte își schimbă menirea socială devenind peste noapte cluburi, grajduri, depozite etc. Dacă în aceste poezii se întrevede eul liric copilul, atunci în *Ochii mamei* sunt treptele de percepere a universului: „Iar ochii mamei, / Copil, să-i vezi oricând / În râu, în ram, în toate". Enumeraţia denotă certitudinea unui eu liric ce în toate vede valoare, vede începutul. Mama este liantul cu lumea, ceea ce oferă certitudinea în bine, în frumos. Această optică nu este dătătoare numai de comoditate, dar şi de un vizionarism de a dezvălui un mister: „Ah, cine vede – albeşte. / Şi eu ce alb mai sunt".

O poezie a reflecţiei prin structuri paralele *Cad pe ape* legate prin similitudini de analogie cosmicitatea şi intimitatea. Căderea semnifică o axă verticală. De data aceasta căderea este susţinută semantic de prin lexemele „a picat", „lunecă" relevă apropierea. Pe treptele versurilor se produce un miracol de a portretiza iubita prin secvenţele naturii. Toate substantivele sunt articulate. Articolul hotărât îi dă nuanţa de omniscienţă: soarele, frunzele, stelele, florile. În această percepţie apare corespondenţa până la comuniune: „Cad pe ape flori de tei. / Florile, florile, / Ca chipul meu în ochii tăi, / Florile, florile". Perspectiva de reflecţie ne duce cu gândul la mitul Narcis, dar este dezvăluită esenţa de a se bucura de această cunoaştere totală în marea taină a iubirii. Oglindirea căderii va echivala cu zborul, apa nuanţează, pe alocuri grandifică, transformă cromatic. Găsirea proprii imagini în ochii iubitei va semnifica sinceritatea, puritatea acestui sentiment şi dezvăluirea propriului eu într-un al spaţiu – al sufletului.

În acest discurs poetic reflecţia poate fi inserată nu doar în apropiere şi despărţire. Apare dintr-o dimensiune filosofică: „De ce sunt numai cuvânt / Cu paşi

tipăriţi / În zăpada de sare / Căzută pe inima noastră?!" (*De dor*). În aceste versuri se citeşte urmele pe care le lăsa creaţia sa artistică. Dorinţa sa de a ieşi din predestinare extinde greutăţile eului liric. Sarea din textul biblic valorifică aleşii. Prin această metaforă poetul se distinge din planul terestru, perseverând spre drumul trasat de spirit. Nu de fiecare dată unul al mulţumirii, dar şi unul care explică dificultăţile mântuirii. Inima apare simbolic propulsată prin pronumele „noastră". Deşi iniţial eul liric se identifică prin versul „sunt", prin acest posesiv apare neamul ca o valoare identitară, prin care anunţă importanţa verticalităţii de a ne menţine în credinţă, neam, limbă. Or, şi cuvântul din titlul poeziei este selectat din acelaşi considerent din percepţia etnică.

În viziunea lui Grigore Vieru reflecţia de dragul reflecţiei este stearpă, este o reflecţie în nimic. Şi iată că apare ironicul din *Mica baladă*: „Atâtea femei aşteaptă să le vină din oglindă norocul şi fericirea!" (Vieru, 2019).

Fiind preocupaţi în acest studiu de reflecţie şi de cunoaştere a sinelui, elucidăm un fragment din *Hermeneutica Subiectului* de Michel Foucault cu privire la experienţa umană implicată în cunoaştere: „De-acum, mi se pare că preocuparea de sine nu numai că traversează, comandă, susţine de la un capăt la altul întreaga artă de a trăi – nu numai că, pentru a şti să exişti, trebuie să ştii să te preocupi de tine însuţi –, dar întreaga *tekhnê tou biou* (întreaga tehnică de viaţă) ajunge să se înscrie în cadrul devenit de-acum autonom al preocupărilor de sine. [Ce anume] decurge din ideea că viaţa trebuie să fie trăită ca o încercare? Ei bine, tocmai de a forma sinele. Trebuie să ne trăim viaţa în aşa fel, încât clipă de clipă să ne îngrijim de noi înşine şi astfel încât ceea ce vom afla la capătul, absolut enigmatic de altfel, al vieţii – bătrâneţe, moarte, nemurire: contează pre puţin –, lucrul pe care, în orice caz, trebuie să-l obţinem prin intermediul întregii *tekhnê* pe care o aplicăm de-a lungul întregii vieţi, să fie tocmai un anumit raport de sine însuşi cu sine, raport ce reprezintă încununarea şi răsplata unei întregi vieţi trăite ca încercare" (Foucault, 2004, p. 427).

Acest citat de la tehnică prin încercare spre eternitate se pliază cu creaţia viereană, dar în loc de tehnică abordăm cuvântul concept, pe care l-am explicat în analiza poeziilor cu motive orfice. Noţiunea de eternitate este proiectată pe textura vitală: „Doamne, eu ştiu că / Îţi vine cu mult mai uşor / Să ne iubeşti ca iarbă. / Murind, înmulţim iarba / Şi-o împrospătăm. Dragostea Ta pentru noi / O înnoim murind. / Ne simţim fericiţi / Şi pentru atât" (*Atâta iarbă, Doamne!*). Perspectiva mântuirii într-un circuit al existenţei. Viaţa este o parte componentă pentru viaţă, moartea este un mediator care are funcţia de a o menţine. Cuvântul fericire scoate frontiera dintre viaţă şi moarte. Devine o stare ce uneşte trecerea timpului cu etenitatea.

Revenind la citatul lui Michel Foucault, acesta are forţă să dialogheze cu poezia lui Grigore Vieru, a cărui eul liric are capacitatea să se zidească, să monteze lucruri arhicunoscute, obiecte uzuale în constelaţia valorică general umană. Pentru Grigore Vieru viaţa nu este atât o încercare, cât o descoperire, iar raportul dintre sine se oglindeşte în cel dintre ochii materni şi lume, respective el devine un liant dintre arhetip şi continuitate, început şi viaţă cu toate nuanţele sale: de admiraţie şi dezamăgire, de

dragoste şi luptă. Nu înseamnă că poeziile sale nu explică anumite încercări pe care le-a avut, dar accentul cade pe cuvânt care mai degrabă este un instrumentar de a depăşi încercările din „ocna cuvintelor".

Imaginea trecerii în eternitate din ciclul *Litanii pentru orgă* denotă pierderea reflecţiei propriu-zise în ochii mamei. Reflecţia se păstrează pe retina amintirii, a înveşnicirii, de aici şi tristeţea apocaliptică: „A căzut cerul din ochii tăi / Şi s-a fărâmiţat. / A căzut de pe faţa ta soarele / Și-a înghețat". Este o antiteză emotivă a versurilor „Soarele e unu / Mama una este". Unicitatea nu dispare, dar această trecere din lumea reală în lumea unei amintiri de poezii, cadre distinse altă dată cu atâta dăruire în care se revăd generaţii de copii, în versurile de mai sus apar într-o singurătate distrugătoare: „Doamne, atât de singur, / Atât de singur / N-am fost niciodată!". Eul liric înţelege hotarul de a fi în amintiri a propriei copilării cu mama vie şi a unei amintiri care reflecţia ce trece în nefiinţă. Ochii în care s-a reflectat nu mai sunt, ochii în care se reflecta o lume s-au închis. Constatarea îi oferă o altă lecţie de viaţă – cea a morţii. Dar în acest dialog cu moartea, tot viaţa are prerogativă. Grigore Vieru este poetul care în *Lumina de Taină* valorifică viaţa.

Concluzii:

1. Poezia lui Grigore Vieru se pretează în interpretare şi pe filonul mitului antic, acest fenomen interpretativ se observă la mai mulţi critici literari. La unii este mai mult resimţită într-o evocare generalizată (Adrian Dinu Rachieru, Tudor Palladi, Paul Gorban), la alţii o investigare sistematică unde mitul relevă individualitatea scriitorului pliată pe universalitate (Mihai Cimpoi, Theodor Codreanu, Eugen Simion, Mihail Dolgan).
2. Analizând semnificaţiile mitului despre Orfeu am putut să relevăm transformările la care a recurs în creaţia sa Grigore Vieru pentru a actualiza problema creaţiei, care este în concordanţă cu maternitatea, glia, limba, neamul. Prin perspectiva hermeneutică a mitului antic am perceput predilecția lui Grigore Vieru pentru un Orfeu Cristic, raportul dintre apolinic și dionisiac. Am selectat din critica literară secvențele ce țin anume de acest vector, unde s-au dezvăluit atât orficul, cât și viziunea de Euridice care oscilează la Grigore Vieru de la poezie, spre mamă, limba română (după Th. Codreanu). Imaginea lui Orfeu a fost valorificată individual. Critica literară a perceput imaginile legate de Orfeu în creaţia lui Grigore Vieru. Optica investigativă oferă racursiuri noi de a percepe tragismul timpului în care a activat. Cercetarea noastră dezvăluie componentele conceptului artistic vierean în substanţa poeziilor analizate, găsind antiteze, dar şi conexiuni cu alte concepte ce se află în afara mitologiei antice.
3. În creaţia lui Grigore Vieru, perceperea morţii este raportată la două viziuni: la cea orfică şi la cea creştină. Poetul le îmbină, elucidând importanţa păstrării sacrului arhetipal şi a dragostei creştine prin intermediul cuvântului.
4. În perioada Renaşterii naţionale cuvântul devine cetatea în care neamul îşi revendică identitatea. De aici avem perspectiva testamentară a cuvântului. Cuvântul care valorifică armonia, frumuseţea, dragostea. Cuvântul are corespondenţe cu verbul din imnurile orfice ce are forţa vieţii.

5. În opera poetului Gr. Vieru, dragostea îşi ia aripile din cântecul pentru femeia-mamă, femeia-iubită, sacrificiul iubirii constă în verificarea iubirii. Poetul trăieşte acut sentimentul de autosacrificare în numele poeziei.

6. Reflecţia determină reminiscenţele din mitul lui Narcis, dar esenţa constituie într-o reflecţie a apei primordiale, acea anunţată de acad. Mihai Cimpoi cu privire la creaţia eminesciană. În cazul poeziei lui Grigore Vieru, reflecţia eului liric se realizează în privirea mamei, arhetipul maternităţii îi oferă conotaţia ontologicului, respectiv, incorporează pământul, memoria neamului, limba, credinţa. Respectiv, devine o coordonată cosmică.

Bibliography

Boulanger, André. *Orfeu – legături între orfism şi creştinism*. Bucureşti: Meta, 1992.

Brosse, Jacques. *Maeştrii spirituali*. Bucureşti: Albatros, 1992, p. 147.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain. *Dicţionar de simboluri*. Coord.: Micaela Slăvescu, Laurenţiu Zoicaş. Vol. 2. Bucureşti: Artemis, 1995.

Cimpoi, Mihai. *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*. Iaşi: Princeps Edit, 2009.

Codreanu, Theodor. *Basarabia sau Drama sfâşierii*. Galaţi: Scorpion, 2003.

Corbu, Daniel. *Itinerar bibliografic*. În: Grigore Vieru. *Taina care mă apără*. / ediţie realizată de Grigore Vieru şi Daniel Corbu. Iaşi: Princeps, 2008.

Curtescu, Margareta. *Eternul Orfeu*. Chişinău: Ştiinţa, 2005.

Doinaş, Ştefan Augustin. *Orfeu şi tentaţia realului*. Bucureşti: Eminescu, 1971.

Dolgan, Mihail. *Eminesciene, Druţiene, Vierene*. Chişinău: CEP USM, 2008.

Foucault, Michel. *Hermeneutica subiectului*. Cursuri la Collège de France (1981-1982). Trad. din l. fran. de Bogdan Ghiu. Iaşi: Polirom, 2004.

Gorban, Paul. *Mişcarea în infinit a lui Grigore Vieru*. Iaşi: Princeps Edit, 2011.

Irimciuc, Olga. *Un orfico dialogo tral'Amore e la Morte*. În: Grigore Vieru. *Orfeo rinasce nell'amore • Făgăduindu-mă iubirii*. Traduzione di Olga Irimciuc. Milano: Ed. Graphe.it., 2010.

Lateş, George. *Punctul genezic*. Iaşi: Junimea, 2002.

Lăzărescu, George. *Dicţionar de Mitologie*. Bucureşti: Casa Editorială Odeon, 1992.

Orfeu. *Fragmente din poeme orfice*. În: Hesiod – Orfeu. *Poeme*./ trad. de Ion Ascan. Bucureşti: Minerva, 1987.

Palladi, Tudor. *Metafora între cuvânt şi dramă: Condiţia poeziei*. Chişinău: Lumina, 2017.

Postolache, Veronica. *Ecouri mitologice în lirica din Basarabia. Lexic mitologic*. Chişinău: Pontos, 2017.

Kernbach, Victor. *Dicţionar de mitologie generală*. Bucureşti: Albatros, 1995.

Rachieru, Adrian Dinu. *Vieru exista ca o legendă vie*. În: Limba română, 2009, nr. 1-4.

Simion, Eugen. *Scriitorii români de azi*. Vol. III. Bucureşti. Chişinău: David • Litera, 1998.

Sorescu, Marin. În: *Discipol al lui Orfeu*. Ediţie îngrijită de Raisa Vieru. Chişinău: Prut Internaţional, 2005.

Steiner, Rudolf. *Creştinismul ca fapt mistic şi misteriile Antichităţii*. Traducere de P. Moga. Bucureşti: Humanitas, 1993.

Şuştea, Adrian. *Sphaera Mundi. Paradigma filosofică a cosmogoniei poporane româneşti*. Bucureşti: Meta, 1994.

Vieru, Grigore. *Cerul alege* (aforisme). Chişinău: Cartier, 2019

Vieru, Grigore. *Lumina de taină*. Chişinău: Cadran, 2010.
Мифы народов мира. Энциклопедия. Том 2. Москва: Советская Энциклопедия, 1992.

VASILE ALECSANDRI, 2021 – AN APOCRYPHAL BICENTENARY

Ioan DĂNILĂ
Assoc. Prof. PhD, „Vasile Alecsandri" University of Bacău

Abstract: A first rank personality of the political and cultural life in Romania, dating back to its starting modernization, Vasile Alecsandri was a subject to controversies about his biographical details among which the ones dealing with his birth place and date are the most significant. Some literary historians stated that his birth date might have been July, 21st, 1821, during his family refuge journey from Bacău to Târgu-Ocna, being afraid of the attacks of the revolutionaries lead by Tudor Vladimirescu. Further research in the archives demonstrated that his real date of birth is June 14th, 1818 and his birth place is the city of Bacău.
This paper deals with this approach bringing to light revealing documents reactivated in 2018, when the real bicentenary of Vasile Alecsandri's anniversary was celebrated.

Keywords: apocryphal bicentenary, controversial biography, archives research, revealing documents, true bicentenary

Nu este singurul caz de incertitudine biografică a unui scriitor român (dacă ar fi să-l numim pe Ion Creangă – 1837 sau 1839? – pare de ajuns), dar în anul când calculele aniversative duc spre un centenar sau un bicentenar, chestiunea se impune a fi resuscitată. O mult solicitată lucrare de informare bibliografică – *Dicţionarul cronologic* din 1979, coordonat de I. C. Chiţimia şi Al. Dima – consemnează lapidar: „1821, iul. 21. Se naşte Vasile Alecsandri, fiul medelnicerului Vasile Alecsandri şi al Elenei Cozoni. Data nu este atestată prin acte oficiale; a fost declarată şi susţinută de scriitorul însuşi şi de membrii familiei. S-au mai propus, pe baza unor atestări documentare, anii 1818 şi 1819 (m. 1890)"[1)]. Se deduce că, deşi lipsesc înscrisurile autorităţilor, declaraţia celui în cauză şi a rudelor de gradul I este decisivă[2)].

Cercetătorii vieţii şi operei lui Vasile Alecsandri de la începutul secolului XX mărturiseau că au „întâmpinat dificultăţi serioase din cauza lipsei atât a unei ediţii critice, cât şi a unei biografii precise şi circumstanţiate a lui Alecsandri"[3)]. La polul opus se află realizatorii ediţiei academice „Opere" din anul 2019, în colecţia „Opere fundamentale", coordonată de Eugen Simion. Pentru a nu fi acuzat de discurs pro domo (este larg cunoscută campania de salvare a Casei „Vasile Alecsandri" din Bacău, pe care am deschis-o în 1990 – la centenarul trecerii în eternitate a scriitorului – şi am încheiat-o, cu succes, în 2018), voi reproduce, in extenso, secvenţa din tabelul cronologic care prefaţează volumul I şi care este realizat de istoricul literar Victor Durnea, cercetător ştiinţific cu o vastă experienţă la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" Iaşi:

„1818 iunie 14 – Se naşte, la Bacău, conform unei «mărturii mitricale» (*Actul, emis de Mitropolia Moldovei în 1835 iulie 12, a fost descoperit şi publicat de Gheorghe Ungureanu; vezi şi «Gazeta literară», nr. 37, din 6 septembrie 1965, p. 9* – nota de subsol), cel de-al doilea copil al medelnicerului Vasilie Alecsandri şi al soţiei sale, copil care primeşte la botez prenumele tatălui. În mai sus citatul text memorialistic (*«Suvenire din*

viaţa mea», 1865, n. n.) însă, scriitorul declara: «Sunt născut în Bacău, la anul 1821, luna iuli, în timpul revoluţiei greceşti ce au izbucnit mai întâi în Moldova sub comanda prinţului Ipsilanti. Ţara fiind pe atunci în prada eteriştilor greci şi a ienicerilor, părinţii mei fiind nevoiţi a se adăposti în codri, cu copiii lor şi cu câţiva servitori credincioşi. Naşul meu au fost fratele maicei mele, Mihai Cozoni, om viteaz, vânător vestit în Munţii Ocnei, carele, intrând ca sutaş, muri cu arma în mână la Drăgășani, în Valahia (vezi balada *Andrii Popa*)». (Cum se observă lesne, informaţia din urmă, referitoare la naş, o dezminte pe cea dintâi, privitoare la data naşterii, căci lupta de la Drăgăşani are loc în *iunie* – subl. ed., V. D. – 1821, aşa cum o dezminte şi pe aceea despre originea italiană a mamei!)

Aceeaşi dată de naştere (iulie 1821) este înscrisă pe actul de căsătorie din 1876 (pe baza declaraţiilor unor martori) şi de asemenea într-un album al Societăţii *Junimea*. Însă, în registre ale Universităţii Sorbona din 1835 şi din 1837, Pompiliu Eliade descoperea declarată (şi nu dovedită cu acte) o altă dată de naştere – 21 iulie 1819. (După unii, şcolarul moldovean ar fi furnizat această dată falsă întrucât legislaţia franceză cerea candidaţilor la bacalaureat să fi împlinit vârsta de 16 ani!)

După Vasile, în familia medelnicerului Alecsandri se mai nasc alte trei fete – Profira, Smaranda şi Theodosia –, care au murit nevârstnice, şi un băiat – Ion (Iancu) –, născut la 30 decembrie 1826"[4)].

Să urmărim informaţiile cuprinse în articolul „Câteva date inedite despre familia şi vieaţa poetului Vasile Alecsandri", publicat în revista ieşeană „Cetatea Moldovei" în 1943 de Gheorghe Ungureanu, redutabil cercetător şi director, decenii la rând, al Arhivelor Statului din Iaşi. Pentru început, acesta îşi exprimă nemulţumirea faţă de calitatea studiilor axate pe tematica respectivă: „Cercetătorii de până acum ai vieţii poetului de la Mirceşti n-au făcut prea multă lumină în ceea ce priveşte trecutul familiei Alecsandri; din această cauză mai sunt încă în circulaţie afirmaţiile fanteziste sau de-a dreptul calomniatoare lansate de unii și alţii fie din neştiinţă, fie din răutate"[5)]. După ce stabileşte adevărata genealogie a familiei şi relaţia exactă între antroponimele *Alecsandru* şi *Alecsandri*, arhivistul se întreabă: „Când s-a născut poetul Vasile Alecsandri?"[6)], recunoscând că „chestiunea a fost discutată mult" şi fixând un criteriu eminamente administrativ: „Nu s-a putut stabili o dată precisă în lipsa unui act de naştere"[7)]. Până atunci erau vehiculaţi doi ani: 1819 şi 1821, dar în 1943, o mărturie de mitrică emisă de Mitropolia Moldovei oferă data reală: 14 iunie 1818. Cum se întâmplă nu o dată în procesul de prelucrare a documentelor arhivistice, actul a fost găsit de acribul cercetător „printre hârtiile răzleţe depuse spre păstrare la Arhivele Statului"[8)]. Iată conţinutul acestui document cu valoare de istorie literară:

„**Mărturie de mitrică**

Prin care se face ştiut duhovniceasca Decasterie a Mitropoliei Moldovii că după încredinţarea ce s'au luat prin sprafcă, s'au aflat pentru dumnealui Vasile Alexandri că la anul 1818 luna Iunie 14 s'au născut în târgul Bacăului, din pravoslavnicii legiuiţii săi părinţi, dumnealui spatarul Vasile Alecsandri cu soţia sa Elena născută Cozoni, căruia

atunci prunc, lucrările sfântului botez în drept slăvitoarea noastră credinţă, după aşezământurile sfintei şi marea biserică a răsăritului, i s'au săvârşit de preotul Ioan dela Biserica Precista din arătatul târg, la 22 a aceleiaşi luni Iunie, iar naşi i-au fost moşul său, dumnealui Mihalachi Cozoni. Drept aceea, spre încredinţarea naşterii şi a botezului în pravoslavie a numitului Vasilie Alecsandri, fiind mai sus pomeniţilor săi părinţi, i s'au dat această mitrică deasupra cu iscălitura Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit al Moldovii şi cavaler I. I. Veniamin, iar gios adeverită cu punerea peceţii şi cu iscăliturile cilenurilor acestii Dicasterii. 1835. Iulie 12, No. 333"[9].

Gheorghe Ungureanu notează ca un autentic detectiv istoric: „Pe dosul acestei hârtii este scris de tatăl său:

«Vasilică este născut la 14 Iunie 1818 în târgul Bacăului, botezat în lege pravoslavnică de preotul Ioan dela biserica numită Precista din Bacău; iar nănaş i-au fost moşul său Mihalache Cozoni. Părinţi: Spatarul Vasile Alecsandri, mama spătăreasa Elenco Alecsandri, născută Cozoni»"[10].

Un caz similar vine să întărească credibilitatea documentului: „La 12 iulie 1836 Grigore Cuza scoate pentru nepotul său Neculai Docan o asemenea «mărturie de mitrică», «spre a-i sluji la eczamenul ci ari a i să face întru primirea la Academia din Paris unde se aflӑ dus spre câştigarea învăţăturii»"[11]. Un lanţ de întrebări pune în final Gheorghe Ungureanu: „Actul de mai sus i-a servit tânărului Vasilică Alecsandri la Paris în 1835. De ce acolo s-a înregistrat 1819? Nu cumva este o greşală? Sau o modificare făcută cu vreun interes?"[12]. Cu autoritatea specializării pe care o practica şi cu experienţa cercetării nemijlocite a fondurilor arhivistice ieşene, directorul instituţiei conchide: „Susţinem data de 14 Iunie 1818, pe care ne-o arată acest act eliberat de Mitropolia Moldovii «după încredinţarea ce s-au luat din sprafcă» şi credem mai mult în ştiinţa tatălui său despre naşterea copilului Vasilică decât martorii care au servit la facerea unui act la 1873 la Tribunalul Bacău, care arată data naşterii 1821"[13]. Cât priveşte corectitudinea alcătuirii unor acte în contexte identice, Gheorghe Ungureanu avertizează: „Acei care vor să se convingă de nesinceritatea actelor de naştere făcute cu martori, la căsătorii, să cerceteze dosarele de căsătorii şi vor constata că atât mirii şi mai ales miresele îşi micşorează vrâsta. De altfel legiuitorul a avut în vedere aceasta[,] şi actele de acest fel, menite a facilita căsătoria, nu mai sunt bune «decât a servi numai în caz de căsătorie»"[14].

În condiţiile în care singura informaţie acreditată de un înscris oficial este aceea referitoare la data de 14 iunie 1818, iar bardul de la Mirceşti ştia mai bine decât oricine valabilitatea unui document (poetul a deţinut funcţia de director al Arhivelor Statului din Iaşi[15]), iniţiativa de a celebra bicentenarul naşterii la 21 iulie 2021 are doar valoarea unui gest encomiastic, pe care l-am putea construi în fiecare clipă, date fiind personalitatea covârşitoare a lui Vasile Alecsandri şi larga apreciere a temelor prezente în opera sa.

ANUL III, Vol. VI, Nr. 7 1 IULIE 1942

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură şi critică
Director: GH. A. CUZA

SUMAR

GH. A. CUZA . . . . Tit Liviu, cântăreţ epic al Romei
D. IOV . . . . Trimit azi Regelui scrisoare...
GH. TUDORANU . . . . O oră de muzică după Paşti
GEORGE LESNEA . . . . Închinare Mareşalului
G. BEZVICONI . . . . Prinţul Constantin Moruzi
ION BUZDUGAN . . . . Curg Dunări...
V. I. CATARAMĂ . . . . Sufletul Junimii: Vasile Pogor
PETRE STATI . . . . Vifor. Cules elegiac
N. GRIGORAŞ . . . . Mănăstirea Cetăţuia
G. URSU . . . . Plecarea
DIMITRIE GHERASIM . . . . . Problema schimbului de populaţii
RONSARDA CASTRO . . . . . Carul mare. Somn
AUREL GEORGE STINO . . . . Poezie finlandeză (traduceri)
SPERANŢA PASCU . . . . Casa Şvarţ
SERGIU GROSU . . . . Bacanta
G. A. C. . . . . Viaţa la Iaşi
GH. A. CUZA . . . . Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere) . . . . Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Un an dela intrarea în război. — Aniversarea Mareşalului. — I. Petrovici la cei 60 de ani. — † Un erou: general inginer D. Vasiliu. — Vizita ziariştilor italieni. — „Porunca Vremii" despre noi. — Conferinţa d-lui Gh. A. Cuza. — Vasluiul anului 1942. — Manifestaţia dela Teatrul Naţional din Iaşi. — Anglia putere anti-europeană. — Însemnări economice. — O scrisoare de dragoste. — Gheorghe Tutoveanu. — D-l Rudolf Suţu. — Victor Bilciurescu. — Precizări care nu precizează nimic, dimpotrivă. — Prăznuirea lui Octavian Goga şi a marilor înaintaşi ai scrisului moldovenesc. — Vacanţă.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

IAŞI

Mărturie de mitrică

Prin care se face ştiut duhovniceasca Decasterie a Mitropoliei Moldovii că după încredinţarea ce s'au luat prin sprafcă, s'au aflat pentru dumnealui Vasile Alexandri că la anul 1818 luna Iunie 14 s'au născut în târgul Bacăului, din pravoslavnicii legiuiţii săi părinţi, dumnealui spatarul Vasile Alecsandri cu soţia sa Elena născută Cozoni, căruia atunci prunc, lucrările sfântului botez în drept slăvitoarea noastră credinţă, după aşezământurile sfintei şi marea biserică a răsăritului, i s'au săvârşit de preotul Ioan dela biserica Precista din arătatul târg, la 22 a aceleiaşi luni Iunie, iar naşi i-au fost moşul său, dumnealui Mihalachi Cozoni. Drept aceia, spre încredinţarea naşterii şi a botezului în pravoslavie a numitului Vasilie Alecsandri, fiind mai sus pomeniţilor săi părinţi, i s'au dat această mitrică deasupra cu iscălitura Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit al Moldovii şi cavaler I. I. Veniamin, iar gios adeverită cu punerea peceţii şi cu iscăliturile členurilor acestii Dicasteeii[1]. 1835. Iulie 12, No. 333.

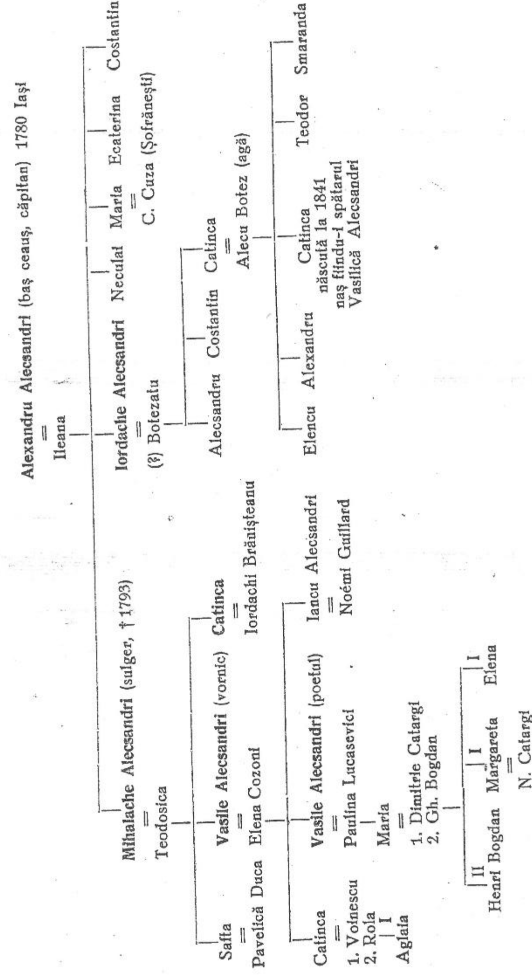
Pe dosul acestei hârtii este scris de tatăl său:

„Vasilică este născut la 14 Iunie 1818 în târgul Bacăului, botezat în lege pravoslavnică de preotul Ioan dela biserica numită Precista din Bacău ; iar nănaş i-au fost moşul să Mihalache Cozoni. Părinţi : Spatarul Vasile Alecsadri, mama spătăreasa Elenco Alecsandri, născută Cozoni".

La 12 Iulie 1836 *Grigore Cuza* scoate pentru nepotul său *Neculai Docan* o asemenea „mărturie de mitrică", „spre a-i sluji la eczamenul ci ari a i să face întru primirea la Academia din Paris unde se află dus spre câştigarea învăţăturii".

Actul de mai sus i-a servit tânărului Vasilică Alecsandri la Paris în 1835. Dece acolo s'a înregistrat 1819 ? Nu cumva este o greşală ? Sau o modificare făcută cu vreun interes ? Susţinem data de 14 Iunie 1818, pe care ne-o arată acest act eliberat de Mitropolia Moldovii „după încredinţarea ce s'au luat din sprafca" şi credem mai mult în ştiinţa tatălui său despre naşterea copilului Vasilică, decât martorii care au servit la facerea unui act la 1873 la Tribunalul Bacău, care arată data

1. Arhivele Statului Iaşi, mapa familiei Alecsandri.

Note bibliografice

1) [Mircea Anghelescu], în *Literatura română. Dicţionar cronologic* (coordonatori, I. C. Chiţimia, Al. Dima), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, *s.v.*
2) O oarecare rezervă transpare din prezenţa semiadvebului „mai", în compania verbului prezumtiv „a propune", ambele proiectând asupra ansamblului informativ efectul de îndoială, dar şi de libertate a opţiunilor. Adecvată ar fi fost, poate, aplicarea procedurilor din dicţionarele lingvistice: când un lexem dispune de o variantă, aceasta este înregistrată la locul ei, alfabetic. În cazul nostru, *Dicţionarul cronologic* ar fi trebuit să menţioneze în dreptul anilor 1818 şi 1819 „probabilitatea" naşterii lui Vasile Alecsandri, cu trimitere la anul 1821. (Lucrarea lexicografică discutată aici este girată de o editură în a cărei denumire regăsim atributul „Ştiinţifică".) Aceeaşi observaţie, pentru anul 1890 (responsabilii secţiunii din *Dicţionar*: Emil Manu şi Nicolae Mecu): „aug. 22. Moare la Mirceşti Vasile Alecsandri (n. 1821)". În paranteză, trebuiau înscrişi şi ceilalţi doi ani, ca variante.
3) Ch. Drouhet, *Vasile Alecsandri şi scriitorii francezi*, Bucureşti, Editura „Cultura Naţională", 1924. Lucrarea înmănunchează articole apărute în „Viaţa Românească" între 1911 şi 1914.
4) Victor Durnea, *Tabel cronologic* la „Opere. *Poezii*", de Vasile Alecsandri, vol. I-II, Bucureşti, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", colecţia „Opere fundamentale"; coordonatorul colecţiei, acad. Eugen Simion; studiu introductiv de Eugen Simion; volum apărut în anul 2019, cu sprijinul financiar al Consiliului Judeţean Bacău (preşedinte, Sorin Braşoveanu), pp. CXLII-CXLIII.
5) Gh. Ungureanu, „Câteva date inedite despre familia şi vieaţa poetului Vasile Alecsandri", în „Cetatea Moldovei", Iaşi, anul IV, vol. IX, nr. 5, mai 1943, p. 254.
6) *Ibidem*, p. 261.
7) *Ibidem*.
8) *Ibidem*.
9) *Ibidem*, p. 262. Localizarea: „Arhivele Statului Iaşi, mapa familiei Alecsandri" (notă de subsol).
10) *Ibidem*.
11) *Ibidem*.
12) *Ibidem*.
13) *Ibidem*, pp. 263-264.
14) *Ibidem*, p. 264.
15) *Ibidem*.
16) Cf. *ibidem*: „O curioasă coincidenţă: Mihalache Alecsandri a fost «camaraş de izvoade» la [«]Sf. Spiridon[»], fiul său Vasile Alecsandri în 1849[,] «Arhivist al Statului»[,] iar fiul acestuia, poetul Vasile Alecsandri, arhivist al Statului în 1850; trei generaţii de arhivişti" (p. 258).

TERRORISM AND THE NECESSITY OF ESTABLISHING AN INTERNATIONAL COUNTER-TERRORISM COURT

Oana Elena GĂLĂȚEANU
Assoc. Prof. PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați
member of the Research Centre of Juridical, Administrative, Social and Political Sciences of "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: At present, terrorism is an atrocious crime with various causes, becoming widely spread worldwide. The causes of terrorism and its correct identification and knowledge are particularly important aspects for the elaboration of those methods of fighting against this extremely serious phenomenon and for reducing the number of its negative effects such as number of victims, negative consequences at social, economic or political level. In what concerns the fight against terrorism, it also takes place at the international level and includes warfare information technology, media, psychological, cultural, etc. elements. This fight against terrorism must be continuous, all over the world and approached from several perspectives such as: diplomatic, military, political, psychological and informational. Concerned with the fulfillment of the general objective of the war against terrorism of the international community, which is given by ensuring that climate of security at national and international level for the states that form it and their populations and of protection against this scourge, the Romanian diplomatic representatives advanced in 2015 the international community's proposal to create an International Counter-Terrorism Court, as an international judicial body capable of making a real contribution to this necessary fight.
This study presents the issues related to the concern of the international community to combat terrorism and the possible establishment of an international judicial body with competence in sanctioning terrorism crimes, starting from the proposals made in this regard by Romania and Spain.

Keywords: terrorism, international community, war, international counter-terrorism court

I. Definition of terrorism & its effects

At present, there is no unitary definition at world level given to terrorism. Alex Schmid, the Dutch specialist in terrorism, has analyzed the contents of 109 definitions given to the phenomenon, identifying on this occasion among the basic elements of defining it the political reasons, the usage of violence, force and threat, the fighting and tactical methods, the psychological consequences and anticipated reactions, the discrepancies between victims and objectives[1]. It was considered that the impediment to finding a unitary definition of this serious phenomenon is given by the extremely different positions of persons, organizations or its interpretations, as well as by its complexity.[2] For example, within the League of Nations, the terrorism was defined as being represented by all criminal actions oriented against a state or planed or achieved

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Terorism
[2] Idem

in order to produce a state of terror in the mind of certain persons, of a group of persons or of the general public[3].

In the US Federal Code, the terrorism is defined as the illegal use of force and violence against persons or property in order to intimidate or punish a government, the civilian population, or a segment of the population, made in order to achieve political or social objectives [4].

In the Great Britain, The Terrorism Act enacted in 2001 defines this phenomenon as including any use of violence and threats to achieve certain political, ideological or religious objectives, as well as destabilization or serious intrusion into the functioning of an electronic system, as well as threat to use firearms or explosives that do not aim at influencing the government or forming a state of terror[5].

All of these definitions have been criticized, as some are flawed, others are erroneously based only on certain ways of manifestation, or they allow governments to manifest possible abuses.

At EU level, there is also a definition for the phenomenon we are referring to, in Directive no. 2017/541 on Combating Terrorism. According to the legal provisions of this Directive, terrorism offenses are those acts committed for the purpose of: seriously intimidating a population, or illegally forcing a government or an international organization to carry out or refrain from carrying out an act or to seriously destabilize or destroy the fundamental political, constitutional, economic or social structures of a country or an international organization[6].

By analyzing the causes of terrorism, we identified as the most common the following: obtaining pecuniary benefits and not only, the intention to spread certain messages ("redeeming" terrorism), religious fanaticism, the fight for emancipation and peace, undermining the authority of the state. The causes of terrorism and their correct identification and knowledge are particularly important aspects for the elaboration of those methods of fighting against this extremely serious phenomenon and for reducing the number of its negative effects such as the number of victims, the negative consequences in social, economic or political plan.

As for the consequences of terrorism, it is proven that the first victims are the people, the citizens. They may suffer, as the case may be, from the terrorist act itself or from the response of the authorities and state bodies to it, or from the secondary economic consequences.

It was concluded[7] that the effects of terrorism can be represented by:

- total fulfillment of political goals,
- partial fulfillment of political goals
- continuation of the period of violence
- starting a war

[3] Idem.
[4] Idem
[5] The Terrorism Act of Great Britain, 2000
[6] Directive (EU) 2017/541 on Combating Terrorism
[7] https://ro.wikipedia.org/wiki/Terorism

- limiting individual freedoms or installing a dictatorship
- secondary economic consequences

The Serbian professor Vajim Dimitrevič said that "some origins of terrorism can be deplorable - racism, colonialism, human rights' violation - if we take into account the fact that terrorists as a whole come from frustrated minorities" [8].

The substantive analysis of terrorism has led to the highlighting of several possible causes, determined by the current stage of evolution of human society, such as: various social differences outlined in various states and arising from internal circumstances related to political, economic, religious, nationalist, racist, xenophobe, separatist aspects, political and military disputes in various parts of the world, and especially in connection with the struggle for power sustained even by criminal or terrorist organizations and the growing and continuous spread of Islamic conservatism[9].

Other favoring causes of terrorism are: the power void or the incomplete organization of institutions with a role in preventing and fighting against serious crime; the scale of the organized crime phenomenon and its increasing overlap with terrorist acts; the lack of coordination at global, regional or zonal level of the ways to fight terrorism; political issues such as interference in the internal affairs of states, increased activities of extremist, fascist and neo-fascist organizations, poverty and all kinds of frustrations, bureaucracy, corruption, arms smuggling, radioactive and explosive materials and drug trafficking, as well as high unemployment in some states[10].

Last but not least, an important factor favoring terrorism is the development of new technology which, among other real benefits for humanity, also supports good communication, collaboration and organization of terrorists[11].

II. The fight at international community level against terrorism

The war on terror has started after September 2001 and includes information technology, media, psychological, cultural etc. warfare elements. This fight against terrorism must be continuous, all over the world and approached from several perspectives such as: diplomatic, military, political, psychological and informational. We believe that the cooperation of the states that make up the international community, as well as the effective involvement of the international institutions and bodies that have competences for this purpose, is necessary for the development of an antiterrorism war with real effects, in order to combat and fight against the present dangers caused by the spread of terrorism.

[8] Vajim Dimitrevič, Rescue de politique internationale, m.886, Paris,1987, p.20
[9] Mirela Atanasiu, Lucian Stăncilă, Terorismul - răul din urmă a începutului de secol / *Terrorism – the last evil of the beginning of the century*, Ed. Universităţii Naţionale de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University, Carol I*, 2014, p.46
[10] Idem, p.48
[11] According to the National Strategy for the Prevention and Countering of Terrorism, Romanian Intelligence Service, Bucharest 2002, p.2

In order to make the international fight against terrorism more effective, the entire international community must be involved and adopt fair resolutions, which can be put into practice even by coercion when necessary.

It was appreciated that it is necessary to find several solutions, some direct and radical - even violent, which will remove the evil entirely, and others indirect - represented by strategies to reduce the differences and disharmony between social and international relations and thus to improve of the population status[12].

The fight of states against terrorism is manifested both domestically - nationally and internationally. At the national level, several states, confused by the extreme force and by the spread of terrorist attacks, have adopted laws defining such extremely serious crimes and banning some organizations. Such laws also restricted civil rights and guarantees of fundamental human rights. The first states to adopt such legislation were the United States, Great Britain and France. They have taken legal measures to combat terrorist attacks and defend the population and institutions. For example, the US law named "Patriot Act" has given special powers to the Police and Intelligence Service, allowing searches without prior warrant, checking correspondence and wiretapping, arresting, isolating and deporting suspects. Subsequently to this piece of legislation, it was agreed to take fingerprints and to photograph all foreigners visiting the US by another legal provision passed in 2004 - when the U.S. Visit program came into force.

Great Britain has passed an anti-terrorism law admitting the detention without indictment or trial of any foreigner suspected of posing a threat to state sovereignty.

However, terrorism has proven to be a danger that cannot be qualified as internal or external, as it has an international character, given that terrorist groups can have in their structure both foreign and local citizens, who carry out activities in various periods of time and, as the case may be, on the territory of a state or outside it.

At the international level, it has been concluded that terrorism is currently a disaster that, through its effects, endangers both people's lives and the security of states, the global security, generating profound and long-term effects on the ideals of today's human society. As a result of these conclusions, it is estimated that, globally, terrorism is a danger to which we must respond in a continuous solidarity both nationally and internationally. This solidarity must be manifested through common, well-thought-out and inflexible actions to combat and fight against this serious phenomenon[13].

It was appreciated that for the success of the international fight against terrorism, three conditions must be met: international solidarity, political commitment and firmness of action[14].

---

[12] Mirela Atanasiu, Lucian Stăncilă, Terorismul - răul din urmă a începutului de secol / *Terrorism – the last evil of the beginning of the century*, Ed. Universității Naționale de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University, Carol I*, 2014, p.98

[13] *Mankind is at a crossroads in terms of its future: either we cooperate in the fight against terrorism, or the future will be bleak, and this threat will persist throughout the 21st century and perhaps beyond,* Argumenti Fackti, Moscow, 14th March 2002.

[14] Lucian Stăncilă, Dimensiunea militară a operaţiei antiteroriste / *The military dimension of the antiterrorist operation*, Ed. Universităţii de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University, Carol I*, Bucharest 2006, p.18

During this war, it was appreciated that the states that make up the international community must bring their contribution differently - some may come with diplomatic support, while others may contribute financially, and others may bring military and logistical support[15].

The international community has a virulent reaction to the spread of the consequences of terrorism, addressing a dynamic offensive tactic to prevent global and regional terrorism. Thus, it is desired to achieve the politico-military objectives of the antiterrorism war, which is given by stopping any terrorist attacks against the citizens and the interests of the states, simultaneously with the creation of a much safer international environment.

At international level, the procedure for combating terrorism aims at carrying out multilateral actions in four directions: 1. dismantling terrorist organizations and groups as a whole by attacking their sanctuaries and headquarters; 2. banning their funding, in various ways, by some organizations and states; 3. reducing or even eliminating those factors favoring the emergence and development of terrorism (such as poverty, corruption, drug trafficking, arms smuggling, organized crime etc.); 4. intensifying measures to defend the states and the citizens in any way[16].

The objectives for achieving these goals were decided to be[17] represented by: 1. Detecting terrorists, the organizations from which they come and the activities of those organizations, 2. The total defeat of terrorism at world level, by carrying out activities at diplomatic, political, informational, military, economic-financial level etc. 3. Prohibition of financial and logistical support for terrorists and their hosting, 4. Maintaining an increased degree of responsibility in the fight against terrorism - obligation established by UN Security Council Resolution no. 1373 for all the states of the world. This objective can be achieved through methods such as: banning the financing of terrorist actions by compatriots, restricting terrorists' access to funds, not allowing the hosting of terrorist organizations on the territory of states. 5. International support for the fight against terrorism by forming a global alliance of powerful states.

III. Proposal to create an International Counter-Terrorism Court

The general purpose of the war of the international community against terrorism is to ensure a climate of security at national and international level for the states and populations that establish it and to protect it against this scourge; this purpose is achieved by capturing or / or annihilating all those persons who are members of criminal organizations or groups carrying out terrorist acts.

---

[15] Visarion Neagoe, Adriana Crăciunescu, Forţa militară în războiul împotriva terorismului internaţional, în Lumea 2005 (Studii strategice şi de securitate) / *The military force in the war against international terrorism,* in the *World 2005 (Strategic and security studies),* Ed. Centrului Tehnico-Editorial al Armatei / *Publishing House of the Technical-Editorial Center of the Army, Bucharest* 2005, p.202

[16] Mirela Atanasiu, Lucian Stăncilă, Terorismul - răul din urmă a începutului de secol / *Terrorism – the last evil of the beginning of the century*, Ed. Universităţii Naţionale de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University*, *Carol I*, 2014, p.105

[17] Idem

We believe that, just being concerned with the fulfillment of this objective, the Romanian diplomatic representatives submitted in 2015 to the international community the proposal to create an International Counter-Terrorism Court[18]. The head of the Romanian diplomacy underlined that this initiative is based on two important ideas, namely: on one hand, the terrorism must be prevented by law, and on the other hand, the response the international society must have to the actions and forms of terrorism must be clear and categorical. Highlighting these aspects, his Lordship also stressed that Romania submits this proposal with the purpose of creating an international criminal court with a preventive, intimidating role and for replacing, if necessary, the role of national authorities in cases where they are overcome by the situation or they lack the will to investigate and prosecute terrorist acts. Through this court, it is hoped that, using the best possible methods of international law, the prevention of terrorism acts will be succeeded[19].

This initiative is a Romanian-Spanish one, which was submitted to the UN member states of the Security Council and to the states in the southern neighborhood.

With regard to the jurisdiction and functioning of this Court, it is intended to have a subsidiary or complementary jurisdiction to national courts, following to judge only those cases which the State or States with competence in judging the perpetrators of a terrorist crime will not or cannot perform actions to solve such crimes. It is hoped that such an International Court will be an international body with jurisdiction over acts of terrorism, to prevent them, to discourage attempts at such acts and to punish those terrorist crimes.

Romania's proposal has received support from important personalities at the international level, who have realized that this Court, once established, could really contribute to the efficiency of the fight against terrorism. Thus, the head of the International Law Division of the Ministry of Foreign Affairs of Spain stressed that, in the opinion of this state, the establishment of such a Court is realistic and legally practicable.

Jordan has shown its full support for this initiative[20]. The Coalition for the International Criminal Court including 2,500 civil society organizations from more than 150 states, through the voice of the Regional Coordinator for Europe, has shown its support for Romania's initiative, one of the reasons being that currently the International Criminal Court does not have jurisdiction in the field of terrorism crimes and that the current International Criminal Court must strengthen its jurisdiction in the field of war crimes and of the war those against humanity and genocide[21].

The support enjoyed by Romania's initiative to create an International Counter-Terrorism Court was also based on the realities that: terrorism is an extensive manifestation with a very rapid development, which requires urgent and concrete reactions at the international level; the means used by states to combat this phenomenon are insufficient at present, as are the forms of international cooperation in

[18] On the date of 9th February 2015, during the work session on “Terrorism instigation”; caleaeuropeana.ro
[19] caleaeuropeana.ro, curtea-internationala-pentru-combaterea-terorismului-; 3.09.2015
[20] Idem
[21] Idem

this field; at present, there is no international way to act against a state that does not intend to cooperate internationally with other states to fight terrorism, and at the national level it does not create that institutional apparatus capable of this fight; new ideas and instruments are imposed at both national and international level and are correlated with the stage of evolution of society; it is necessary to find a means based on the norms of international criminal law to fill the gap that exists between the national plan of activity of states - based on domestic criminal norms - and that of international cooperation, which also has its limitations; at present, the crime of terrorism does not fall within the competence of any international criminal court.

At international level, it is appreciated that this Court, if established, will have the capacity to complement the efforts made in the fight against terrorism[22].

Conclusions

It is proven that terrorism is at present an atrocious crime that has become widespread throughout the world. In the first months of 2016 alone, 256 acts of terrorism had been registered globally[23]. In 2019, 436 people were arrested on suspicion of committing crimes related to jihadist terrorism. The arrests took place in 15 countries. Most were recorded in France (202), followed by Spain, Austria and Germany (between 32 and 56), Italy, Denmark and the Netherlands (between 18 and 27 arrests). This figure is lower than in the previous year, when a total of 511 people were arrested[24]. For this reason, it is absolutely necessary to show a real reaction of the entire international society against this scourge, which will protect the lives of citizens, the freedom and state sovereignty.

The proposal of Romania and Spain to establish an International Counter-Terrorism Court is intended to support and facilitate the fight of the international community against any form of terrorism, by the fact that this international court would become the judicial body through which the perpetrators of such crimes could be sanctioned. It is hoped that through the instruments for the establishment of this Court, a global definition to this international crime – the terrorism –will be given successfully.

We believe that this proposal is welcome, given that a judicial body with competence in solving and sanctioning acts of terrorism is not established at present. At the same time, we believe that it can be perceived as a response to the request addressed to all states, in the Madrid Declaration of 28th July 2015, in the Ministerial Conference following the special meeting of the Counter-Terrorism Committee of the UN Security Council. This called on states to propose creative ideas and new approaches to the development of the legal instruments to further counter terrorism, in accordance with international law[25].

[22] mediafax.ro/politic/romania-si-spania-reiau-discutiile-privind-infiintarea-curtii-internationale-impotriva-terorismului-16700918/21.08.2017

[23] contributors.ro/dreptul-de-a-nu-ne-teme-si-curtea-internationala-impotriva-terorismului, 15.04.2016

[24] https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/security/20180703STO07125/terorismul-in-ue-atacuri-teroriste-decese-si-arestari-in-2019

[25] Idem

Although the proposal of Romania and Spain, to which we referred in the present study, is extremely good and it was well received by the representatives of the international community, we still find that even six years after its launch, no further steps have been taken to create an International Counter-Terrorism Court. This was not done, although the proposal was accompanied by issues related to the organization and jurisdiction that could be attributed to such a Court[26]. Thus, this Court was expected to adjudicate only in those cases where the State or States competent in the trial of the perpetrators of a terrorist crime would not or could not take measures to sanction the crimes committed. The Court could also have become competent when a State, on its own initiative, wished to refer a case of terrorism to it, or when several States would have jurisdiction to prosecute and trial the perpetrators of a terrorist act, in which case the referral by those States to the Court would avoid the negative effects of this conflict of national competences. At the same time, as in the case of the International Criminal Court, it was appreciated as beneficial for the UN Security Council to send cases of terrorism to the Court. In the proposed view, the jurisdiction of the Court would be complementary or subsidiary to the jurisdiction of the current International Criminal Court, should a terrorist act have the constitutive elements of a crime already under the jurisdiction of the International Criminal Court.

With regard to the Court's *subject-matter* jurisdiction, it was proposed to include the crime of terrorism defined under international law - both common law and international jurisprudence - based on the definitions given in the 19 UN conventions already adopted in this field, which regulates issues specific to terrorism in sectors such as aviation security, maritime security, terrorist financing, the use of certain types of weapons, the protection of certain categories of persons.

In what concerns the *ratione personae* competence, similarly to other international criminal jurisdictions, it would apply to natural persons who have attained the age of 18 at the time of perpetrating the act, regardless of their political, military or any other position they hold.

The *ratione temporis* competence would be limited to acts committed after the creation of the Court, so it would be non-retroactive, as in the case of the International Criminal Court.

As for the *ratione loci* competence, it would be desired to be, ideally, universal, as terrorism is not limited to one place. For this reason, we rightly believe that it is necessary to create such a Court with global jurisdiction. The universal character of the Court would not allow the emergence of safe havens for terrorist acts.

As a way of establishing this Court, a multilateral treaty such as the Statute of the Court, negotiated and concluded by as many states as possible, was considered to be the most appropriate in terms of legitimacy, and a proposal was adopted for a UN Security Council resolution.

Regarding the organization chart of the future Court, it was proposed to include a number of 11 or 15 judges chosen from persons with high moral probity, known for

[26] https://www.contributors.ro/dreptul-de-a-nu-ne-teme-%C8%99i-curtea-internationala-impotriva-terorismului/

their impartiality and integrity, and with recognized competence in the field of international law or criminal law, taking into account the principles of equal geographical representation, representation of the world's major legal systems and equal representation of men and women[27]. It would also be desired to include a Prosecutor's Office, and, as far as possible, a Defense Office (based on the model of special criminal courts for Sierra Leone and Lebanon), a Court's Registry Service, and, as an innovation, a "multinational police or security force" within the Prosecutor's Office, to act as a complementary instrument in the situation where a state could not or would not want to cooperate on the evidence and information related to the accused[28].

We would like to believe that this lack of fulfilment of the proposed establishment of an international judicial body capable of supporting the fight against horrific forms of terrorist crime is not due to indifference on the part of the international community's competent representatives or, moreover, due to an ignorance of the danger to which the entire human society worldwide is exposed every day, but, in the absence of logical justifications for these delays, unfortunately, anyone can interpret anything ...

Bibliographical references:

Mirela Atanasiu, Lucian Stăncilă, Terorismul - răul din urmă a începutului de secol / / *Terrorism – the last evil of the beginning of the century*, Ed. Universității Naționale de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University, Carol I*, 2014

Vajim Dimitrevič, Rescue de politique internationale, m.886, Paris,1987

Lucian Stăncilă, Dimensiunea militară a operației antiteroriste / *The military dimension of the antiterrorist operation*, Ed. Universității de Apărare Carol I / *Publishing House of the National Defense University, Carol I*, Bucharest, 2006

Visarion Neagoe, Adriana Crăciunescu, Forța militară în războiul împotriva terorismului internațional, în Lumea 2005 (Studii strategice și de securitate) / *The military force in the war against international terrorism,* in the *World 2005 (Strategic and security studies),* Ed. Centrului Tehnico-Editorial al Armatei / *Publishing House of the Technical-Editorial Center of the Army, Bucharest*, 2005

Other sources:

Directive (UE) 2017/541 on Combating Terrorism

According to the National Strategy for the Prevention and Countering of Terrorism, Romanian Intelligence Service, Bucharest 2002

https://ro.wikipedia.org/wiki/Terorism

https://www.contributors.ro/dreptul-de-a-nu-ne-teme-%C8%99i-curtea-internationala-impotriva-terorismului/

mediafax.ro/politic/romania-si-spania-reiau-discutiile-privind-infiintarea-curtii-internationale-impotriva-terorismului-16700918/21.08.2017

[27] Idem

[28] Idem

contributors.ro/dreptul-de-a-nu-ne-teme-si-curtea-internationala-impotriva-terorismului, 15.04.2016
https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/security/20180703STO07125/terorismul-in-ue-atacuri-teroriste-decese-si-arestari-in-2019
caleaeuropeana.ro, curtea-internationala-pentru-combaterea-terorismului-; 3.09.2015

"DREAM" BY MIHAI EMINESCU – BETWEEN DREAM AND REVELATION

Diana-Eugenia PANAIT-IONCICĂ
Assoc. Prof. PhD, Bucharest University of Economic Studies

Abstract: This paper starts from the premise that Eminescu's 1876 poem, called "Dream", is in fact a transcription of a "real" dream or, as George Călinescu says, "the notion of a dream must be taken in a broad sense, as an analogy. There is a waking perception of the universe, a logical kind of knowledge. Oneiric and irrational perception is inconsistent and symbolic. It places the spirit directly in the middle of the elementary process, without taking a reflexive pause. Whether this perception is found in vision, myth or poetry, the thing does not imply a difference of essence. [...] Oneiric poetry is distinguished by the fact that the poet's subjectivity, which is basically an intelligible factor, is absorbed by the objective symbolism of the dream, surpassing any artistic initiative. The dreamer is simply a tool in the hands of the dream". (Călinescu, 1970, p.204. My translation) However, we will detach ourselves from Călinescu's interpretation, which sees poetry as an example of autoscopy ("that is, to see yourself objectively as reflected in a mirror"). The interpretation will be a Jungian one, based largely on information obtained from Carl Gustav Jung's book - "The Image of Man and the Image of God".

Keywords: dream, Jungian analysis, Romanian poetry, symbolism, spirituality

VIS

de Mihai Eminescu

Ce vis ciudat avui, dar visuri
Sunt ale somnului făpturi:
A nopţii minte le scorneşte,
Le spun a nopţii negre guri.

Pluteam pe-un râu. Sclipiri bolnave
Fantastic trec din val în val,
În urmă-mi noaptea de dumbrave,
Nainte-mi domul cel regal.

Căci pe-o insulă în farmec
Se nalţă negre, sfinte bolţi
Şi luna murii lungi albeşte,
Cu umbră împle orice colţ.

Mă urc pe scări, intru-n lăuntru,
Tăcere-adâncă l-al meu pas.
Prin întuneric văd înalte
Chipuri de sfinţi p-iconostas.

Sub bolta mare doar străluce
Un singur sâmbure de foc;
În dreptul lui s-arat-o cruce
Şi-ntunecime-n orice loc.

Acum de sus din chor apasă
Un cântec trist pe murii reci
Ca o cerşire tânguioasă
Pentru repaosul de veci.

Prin tristul zgomot se arată,
Încet, sub văl, un chip ca-n somn,
Cu o făclie-n mâna-i slabă –
În albă mantie de Domn.

Şi ochii mei în cap îngheaţă
Şi spaima-mi sacă glasul meu.
Eu îi rup vălul de pe faţă…
Tresar – încremenesc – sunt eu.
…………………………………

De-atunci, ca-n somn eu îmblu ziua
Şi uit ce spun adeseori ;
Şoptesc cuvinte nenţelese
Şi parc-aştept ceva – să mor ?

1876

Introducere

Lucrarea de faţă porneşte de la premiza că poezia din 1876 a lui Eminescu, denumită "Vis", este în fapt o transcriere a unui vis "real" sau, după cum spune George Călinescu, "noţiunea de vis trebuie luată în sens larg, analogic. Există o percepţie a universului în stare de trezie, o cunoaştere logică. Percepţia onirică e iraţională, inconsistentă şi simbolică. Ea pune direct spiritul în mijlocul proceselor elementare, fără popas reflexiv. Că această percepţie se constată în vis, mit ori poezie, lucrul nu implică o diferenţă de esenţă. [...] Poezia de tip oniric se distinge prin aceea că subiectivitatea poetului, care în fond e un factor inteligibil, e absorbită de simbolistica obiectivă a visului, depăşind orice iniţiativă artisică. Visătorul e un simplu instrument automat în mâinile visului"[1]. Ne vom desprinde însă de interpretarea călinesciană, ce vede poezia ca pe un exemplu de autoscopie ("faptul adică de a te vedea obiectiv ca şi reflectat într-o oglindă", "o varietate a dedublării").[2] Interpretarea va fi una jungiană, bazată în mare

[1] George Călinescu –"Opera lui Mihai Eminescu", vol. 2, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, pag.204, cap. "Cadrul psihic", "Visul".
[2] Idem 1, pag. 156, cap. "Teme romantice", "Dublul".

parte pe informaţii obţinute din cartea lui Carl Gustav Jung –"Imaginea omului şi imaginea lui Dumnezeu".[3]

Pornind de la constatarea că: "personalitatea umană constă din două lucruri diferite: mai întâi din conştient, şi tot ce acesta cuprinde, iar în al doilea rând dintr-un imens hinterland de psyche inconștientă"[4], vom împărţi poezia în două părţi distincte: prima parte (alcătuită din prima şi ultima strofă) este cea care reprezintă manifestarea "conştientă", iar cea de a doua conţine visul propriu-zis, izvorât din inconștient, ca un produs spontan al acestuia. Relaţia dintre cele două părţi ale poeziei este semnificativă, în sensul că partea "conştientă" se constituie într-un comentariu nefavorabil la vis, la partea "inconştientă".Visul este calificat de poet ca fiind "ciudat" şi se insistă asupra lipsei lui de credibilitate, asupra caracterului său de născocire, de făptură înşelătoare a somnului şi a nopţii. Această atitudine este expresia prejudecăţii generale împotriva visurilor, caracteristică omului modern. "Există un fel de teroare primitivă privind conţinuturile posibile ale inconştientului. E o teroare secretă în faţa acelor "perils of the soul", pericole ale sufletului."[5] "Spiritul modern a uitat acele vechi adevăruri care vorbesc despre moartea vechiului Adam, despre crearea unui om nou, despre renaşterea spirituală. Atitudinea noastră modernă aruncă o privire trufaşă îndărăt, către negura superstiţiilor şi a credulităţii medievale sau primitive, şi uită complet că purtăm în permanenţă cu noi tot trecutul, la etajele inferioare ale zgârie-norului conştientului nostru raţional. Fără aceste straturi inferioare, spiritul nostru rămâne suspendat în văzduh. Adevărata istorie a spiritului nu e consemnată în cărţi savante, ci în organismul psihic viu al fiecăruia."[6]

Comentariul final la vis (ultima strofă) are un înţeles ce va fi pus în lumină tocmai prin interpretarea visului.

Visul și psihicul

Visurile oglindesc procesele subterane ale psihicului. De regulă, un vis face parte dintr-o serie. "Aşa cum în conştient există o continuitate, abstracţie făcând de faptul că ea e regulat întreruptă de somn, tot aşa există probabil o continuitate a proceselor inconştiente. Visurile sunt elementele vizibile ale unui lanţ de evenimente inconştiente."[7] Asupra acestui aspect – de includere a visului într-o serie mai largă de visuri ce ar trata un subiect religios – nu vom insista, întrucât depăşeşte cadrul acestei lucrări. Amintim, totuşi, existenţa unui vis consemnat de George Călinescu[8], vis în care simbolistica religioasă nu e explicită, dar există totuşi crucea, încăperea pătrată, numărul trei, e.t.c. De asemenea, poezia (tot din 1876) "Eu nu cred nici în Iehova" poate fi privită ca o manifestare a conştientului care respinge problema religioasă (existentă în

[3] Carl Gustav Jung –"Imaginea omului şi imaginea lui Dumnezeu", Editura Teora, Bucureşti, 1997 –titlu original "Menschenbild und Gottesbild".
[4] Idem 3, cap. "Psihologie şi religie", "Dogma şi simbolurile naturale", pag.46.
[5] Idem 4, "Autonomia inconştientului", pag.20.
[6] Idem 4, pag. 41-42.
[7] Idem 4, pag.40.
[8] George Călinescu – "Opera lui Mihai Eminescu", vol.1, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, pag.235-237, cap. "Descrierea operei", "Visul din 11-12 februarie 1876".

inconştient sub forma – repudiată – a visurilor) : "Eu nu cred nici în Iehova / Nici în Buddha-Sakya-Muni/ Nici în viaţă, nici în moarte,/ Nici în stingere ca unii."

După cum avertizează Jung, nu ne putem aştepta ca visurile să vorbească explicit despre religie. O interpretare psihologică în acest sens este o întreprindere extrem de delicată şi riscantă. Nu e vorba despre chestiunea credinţei, ci despre o experienţă religioasă, subiectivă şi de aceea expusă unor erori nelimitate.

Elemente de simbolism

Semnalăm, pentru început, existenţa în poezie a unor elemente cu valoare simbolică, ce trimit neîndoielnic către o interpretare religioasă: domul, pe care Călinescu îl interpretează ca "biserică"[9], icoanele ("chipuri de sfinţi p-iconostas"), crucea. Acestora li se adaugă altele, a căror valoare religioasă o vom argumenta ulterior: apa (râul), insula, bolta, focul ("un singur sâmbure de foc"), vocile ("chorul") şi, în sfârşit, imaginea misterioasă ce conţine cheia visului, ascunsă sub "văl", "în albă mantie de Domn".

Elemente de construcție

Din punct de vedere al formei, vom remarca două aspecte semnificative: timpul verbal oscilează între prezentul etern (folosit pentru observaţiile generale din prima strofă), imperfect (folosit pentru introducerea în starea de vis: "Pluteam pe-un râu") şi prezent (în tot restul visului, subliniind caracterul său de experienţă nemijlocită). În al doilea rând, strofa care conţine simbolul central al visului (îl vom denumi tehnic "mandala") ocupă un loc central în poezie:

"Sub bolta mare doar străluce
Un singur sâmbure de foc;
În dreptul lui s-arat-o cruce
Şi-ntunecime-n orice loc."

Imaginea formată aici reuneşte cercul (bolta), focul şi crucea (care implică simbolul numărului patru, al cuaternității).

Construcţia concentrică a poeziei (două strofe "exterioare" – la început şi la sfârşit, strofele din interior convergând spre acea imagine centrală) e dublată de o dispunere concentrică a simbolurilor (insulă – dom – boltă – centru). Aceasta conduce spre ideea de interiorizare, de pătrundere gradată, din ce în ce mai adânc, în inconştient.

Visurile de acest tip sunt constituite în mare măsură din material colectiv – din arhetipuri, adică "forme sau imagini de natură colectivă care apar aproape pe tot pământul, ca elemente constitutive ale miturilor, şi în acelaşi timp ca produse autohtone individuale de origine inconştientă. Motivele arhetipale provin probabil din acele tipare ale spiritului uman care nu se transmit numai prin tradiţie, ci şi prin ereditate."[10]

În descifrarea simbolurilor amintite, discuţia dintre savanţi şi filosofi ai naturii de acum trei sute de ani pe tema cvadraturii cercului se va dovedi utilă. După Steebus, cercul semnifică divinitatea: "Din toate figurile, cea rotundă este cea mai simplă şi

[9] Idem 1, pag.185.
[10] Idem 4, pag. 57.

perfectă, care se odihneşte într-un punct."[11] Ideea acestor vechi filosofi era că Dumnezeu s-a manifestat întâi în crearea celor patru elemente. Ele erau simbolizate prin cele patru sectoare ale cercului (monada): "El însuşi este cel care locuieşte în monadă".(Codex Brucianus).Monada este o scânteie de lumină (spinther), un atom al divinităţii. Patrul simbolizează părţile, calităţile şi aspectele lui Unu. Astfel, relaţia dintre "cruce" şi "boltă", pe care o împarte în patru, dobândeşte semnificaţie religioasă. La aceasta se adaugă "sâmburele de foc".Focul "de nestins" este un atribut binecunoscut al divinităţii, nu numai în Vechiul Testament, ci şi, ca alegorie a lui Christos, într-un text necanonic (menţionat de Origenes în "Omilii"): "Caci Mântuitorul i-a spus: oricine e aproape de mine e aproape de foc; oricine e departe de mine e departe de împărăţie."[12] De la Heraclit, viaţa a fost simbolizată ca un "pyr aei zoon", un foc veşnic viu, şi cum Christos însuşi se autodefineşte ca "Viaţa", textul necanonic devine comprehensibil.

În acest vis, cuaternitatea apare ca exponentul cel mai semnificativ al cultului religios creat de inconştient. Patrul apare în iconologia creştină mai ales în persoana celor patru evanghelişti, cu simbolurile lor (îngerul, vulturul, boul şi leul). Menţionăm şi speculaţiile asupra crucii: crucea a fost făcută – se spune – din soiurile a patru arbori. (Bernardus, "Vitis Mystica"). Crucea are şi semnificaţia unei pietre de hotar între cer şi infern, fiind înălţată în mijlocul cosmosului.(J. Kroll – "Gott und Holle"). O poziţie cosmică asemănătoare are şi mandala tibetană.

Deşi numărul patru e un simbol străvechi care e mereu în relaţie cu ideea unei divinităţi creatoare de lume, el e, totuşi, rar înţeles astfel de oamenii la care apare. Simbolul produs spontan în visurile oamenilor moderni semnifică altceva, ceva analog: un Dumnezeu interior.

În vreme ce simbolul central creştin e Trinitatea, formele inconştiente reprezintă o cuaternitate. Trinităţii îi lipseşte aspectul dogmatic al principiului rău. "Cu reprezentarea lui Iehova, ideea unui diavol puternic este incompatibilă. Dar nu şi cu o reprezentare trinitară, care face posibilă şi ideea unui diavol personal, juxtapus şi opus lui Dumnezeu."[13]

Cuaternitatea e complet absentă din dogmă, deşi ea apare în simbolistica ecleziastică timpurie (crucea cu patru braţe egale, înscrisă într-un cerc).

Mandala are rangul unui simbol unificator. În măsura în care uniunea lui Dumnezeu cu omul e exprimată în simbolul lui Christos, sau al crucii, ne-am putea aştepta ca şi acest simbol să aibă o semnificaţie unificatoare similară. Din pricina analogiilor istorice, ne-am aştepta ca centrul mandalei să fie ocupat de o divinitate. Ce găsim însă aici e un simbol cu o semnificaţie foarte diferită :

"Prin tristul zgomot se arată,
Încet, sub văl, un chip ca-n somn,
Cu o făclie-n mâna-i slabă –
În albă mantie de Domn."

[11] Idem 4, pag. 59.
[12] Idem 4, pag. 43.
[13] Idem 4, pag. 64.

Acea realitate psihologică, spune Jung, care posedă cea mai mare putere în om acţionează ca Dumnezeu. Ceea ce predomină într-un psihic devine Dumnezeu, un Dumnezeu spiritual. Omul nu are libertatea să-şi "producă" sau nu un zeu. Fiecare are o anumită dispoziţie psihică, care-i face libertatea iluzorie. Definiţia lui Dumnezeu e o imagine; starea de fapt necunoscută desemnată prin ea nu e înălţată în sfera comprehensibilului. El (Dumnezeu) acţionează ca mărime indiscernabilă în adâncul sufletului.

Întrebarea care se naşte este de ce acest "Domn", a cărui imagine am echivalat-o cu aceea a unui Dumnezeu personal, interior, pare mort, şi de ce gestul revelaţiei, ruperea vălului, aduce cu sine atâta spaimă. O posibilă explicaţie ar fi următoarea: se poate întâmpla ca entitatea vie aleasă şi desemnată prin definiţie să scape din cadrul imaginii construite. Atunci am avea dreptul să spunem, cu Nietzsche, "Dumnezeu a murit". Ar fi mai corect: "El a lepădat imaginea noastră şi unde îl vom regăsi ?"[14]

Pentru a răspunde la această întrebare e necesară o scurtă "istorie a religiilor".

"La început , zeii trăiau, cu o putere şi o frumuseţe supraomenească, pe vârfurile munţilor acoperiţi de zăpadă sau în tenebrele cavernelor, codrilor şi mărilor."(Paralela în poezie ar fi "noaptea de dumbrave" lăsată în urmă, părăsită în favoarea "domului", bisericii)."Mai târziu, zeii s-au unit într-un singur Dumnezeu, iar apoi acest Dumnezeu a devenit om. Dar în epoca noastră chiar omul-Dumnezeu pare să coboare de pe tronul său şi să se dizolve în omul de zi-cu-zi. Fără îndoială, de aceea locul lui e gol. Şi, ca urmare, omul modern suferă de un hybris al conştiinţei, aproape patologic."[15] Profeţia lui Nietzsche sună la fel ca anticul: "Marele Pan a murit", care constata sfârşitul zeilor naturii.(Plutarh, "De defectu oraculorum")

Dacă procesul istoric al despiritualizării universului continuă, atunci tot ce are în exterior caracter divin sau demonic, se întoarce în suflet, în interiorul omului necunoscut, de unde se pare că a ieşit.

Concluzii

Vechii filosofi ai naturii au spus clar că substanţa miraculoasă, a cărei esenţă o exprimau prin cercul cu patru sectoare, e omul însuşi. În "Aenigmata Philosophorum" se vorbeşte despre "homo albus", omul alb, care se naşte în recipientul ermetic (aici, omul e "în albă mantie"). Experienţa formulată în mandala modernă e tipică pentru oamenii care nu mai pot proiecta imaginea divină. Ca urmare a retragerii şi introiecţiei imaginii, ei se află în pericol de disoluţie a personalităţii. Incinta rotundă (domul) are menirea de a produce ziduri protectoare ca să împiedice o explozie sau o prăbușire. Astfel mandala desemnează şi susţine o concentrare exclusivă asupra centrului, alias Sinele.

Cercul protejează un conţinut interior, care nu trebuie să se amestece cu exteriorul. Omul însuşi sau sufletul său cel mai intim e "prizonierul" mandalei. Cum mandalele moderne sunt paralele uimitor de apropiate ale vechilor cercuri magice, în centrul cărora găsim de obicei divinitatea, este evident că, în mandala modernă, omul nu

[14] Idem 3, cap. "Istoria şi psihologia unui simbol natural", pag. 91.
[15] Idem 14, pag. 87.

a înlocuit divinitatea, ci a simbolizat-o. Inconştientul creează deci ideea unui om deificat sau divin, reprezentat printr-un simbol.

Christos este tipul de Dumnezeu care moare şi se metamorfozează. Revenind la întrebarea de la care am pornit – de ce simbolul central al visului e funebru, iar identificarea "sunt eu" provoacă spaimă – putem spune că situaţia psihologică corespunde acelui "De ce îl căutaţi pe cel viu printre morţi ? El nu e aici!" (Luca 24,5). Aspectul funebru se datorează faptului că ne aflăm într-o epocă a morţii şi dispariţiei lui Dumnezeu. Mitul spune: el nu mai e găsit acolo unde a fost depus corpul lui. "Corpul" corespunde formei exterioare a valorii supreme. Mitul spune acum mai departe că valoarea renaşte în mod miraculos, dar transformată. Ea pare pierdută, irecuperabilă. Cele trei zile de moarte descriu cufundarea valorii dispărute în inconştient, de unde se va înălţa în înaltul cerului, adică până la claritatea supremă a conştientului.[16]

"Visul" descrie, după cum am văzut, aventura spirituală a omului modern – găsirea unui Dumnezeu personal, în interiorul propriului suflet, găsirea adică a unei valori supreme, care să dea sens existenţei. Paralela arhetipală cu viaţa lui Christos dezvăluie că "moartea" valorii e doar aparentă. Întrebarea finală ar trebui, prin urmare, să fie nu "să mor ?", ci "să renasc ?" [17]

Bibliografie

Călinescu, George. (1970). "Opera lui Mihai Eminescu", vol. 2. Bucureşti: Editura Minerva
Călinescu, George. (1969). "Opera lui Mihai Eminescu", vol.1. Bucureşti: Editura pentru Literatură, pag.235-237, cap. "Descrierea operei", "Visul din 11-12 februarie 1876"
Jung, Carl Gustav. (1997). "Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu"– titlul original "Menschenbild und Gottesbild". București: Editura Teora
Eminescu, Mihai. (1876). "Vis", în Eminescu, Mihai. (1999). "Opera poetica". Bucureşti: Polirom
Eminescu, Mihai. (1883). "Odă (în metru antic)", în Eminescu, Mihai. (1999). "Opera poetica". Bucureşti: Polirom
Eminescu, Mihai. (1876). "Eu nu cred nici în Iehova", în Eminescu, Mihai. (1999). "Opera poetica". Bucureşti: Polirom

[16] Idem 14, pag. 93.
[17] Această întrebare e pusă, de fapt, sub altă formă în poezia lui Eminescu din 1883 "Odă (în metru antic)": "Pot să mai renviu luminos din el ca Pasărea Phoenix ?"

TEACHING ABOUT STANDARD FORMS OF WRITING: DOCUMENTATION NEEDED IN HEALTHCARE SETTINGS

Laura Ioana LEON
Assoc. Prof. PhD, University of Medicine and Pharmacy "Grigore T. Popa", Iași

Abstract: It seems that in the context of teaching Academic Skills for medical students, ESP teachers have the tendency to overlook one important aspect of teaching writing skills. Though teaching about Academic Writing in the traditional way (starting from applications and application forms all the way down to longer essays and dissertations) is necessary training for medical students, few teachers think about other forms of writing documentations in healthcare settings that are equally important for the medical students' general training. These types of documentation that is mainly found in hospitals, when doctors may refer their patients to other healthcare professionals or when we simply talk about the amount of research that is equally carried out in hospitals, may be overlooked mainly because, up to a certain extent, these documents may be standardized (especially when we talk about medical certificates, case reports or letters of referral). Nonetheless, they become of the utmost importance when they are looked at from the perspective of dealing with them in a different cultural context. All these documents, used in English speaking environments, may be particularly challenging for non-native speakers, therefore we believe it is important to bring into discussion these types of documents as our students may find it useful to get familiarized with the terminology and the way in which they should approach them. The aim of this paper is to present some ways in which ESP teachers may deal with such topics in their classes. Most of the references will be in the context of ESP classes for Dental students at the "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iasi.

Keywords: teaching writing skills, medical documentation, research, medical terminology.

Teaching Academic Writing Skills for Medical students is a consistent part of the ESP (English for Specific Purposes) training. During their English courses and seminars, students get a thorough knowledge of how to write all sorts of application forms up to the more sophisticated forms of writing such as longer essays or dissertations. Nonetheless we have come to realize that it is equally important for our students to become familiarized with other forms of writing documentation that is needed in healthcare settings. These types of documentation are usually overlooked when we teach writing skills. One reason for that may be the very fact that they are somehow standardized forms of writing that are found mainly in hospitals (prescriptions, medical certificates, discharge letters, letters of referral etc.), therefore we may say they do not necessarily represent an ESP teacher's main interest. However, if we consider things more carefully, we will discover that, when dealing with these documents in English speaking environments, they may become very challenging for the non-native speakers mainly because of the terminology used. Therefore, we consider it important to spend some time on some activities that would enable our students to get familiarized with this type of hospital documentation and with the terminology they use (mainly abbreviations). However, this is not the only direction that may be overlooked when it

comes to teaching writing skills. Academic research is not carried out only in universities, but also in hospitals. We have got used to the idea of teaching the traditional forms of Academic Writing, overlooking the kind of research that is carried out in hospitals, by healthcare professionals that choose to work in research as part of the pre-clinical topics. In this respect we can talk about a significant number of writing documentation (research papers, article and book reviews) that has to be produced by the academics: "It is essential that research findings are disseminated to the end users – dentists and patients, and, accordingly, the writing of research abstracts (for presentation at research meetings) and papers is central to the role of the dental academic. S/He may also choose to write review articles or books, usually on a subject on which s/he has particular expertise, as this is also a valuable method for dissemination of information" (Burke 11). Indeed, these are also important pieces of writing that could be useful in the context of a future dentist's training. Moreover, with the teaching of these forms of writing, we do not limit ourselves only to some standard hospital research documents, as these research papers may help the future dentist in others academic areas as well.

Thus, one important chapter that we will have to deal with would be the so-called case notes or case records, those medical certificates that refer to patients. The terminology and abbreviations that one may find in such documents is quite challenging and, in order to perform adequately in English-speaking environments, our students have to become familiarized with them: „The ‚case notes' or ‚case records', are the record of the patient's care, and these may be recorded and stored in handwritten or electronic form. Keeping accurate case records is an essential aspect of medicine, especially when a range of different doctors and other healthcare professionals may be involved in a particular patient's care" (Washer 26). There are all sorts of forms of documentations needed when doctors take the patients' medical history (patient clerking): "When you assess the patient [...] and include a record of the medical history you have taken, the examination you have carried out, your findings, a list of what you think the diagnosis or the diagnoses could be, and what you propose as a management plan" (Washer 27). One idea to first approach these topics is to get the students become familiar with the terminology and abbreviations doctors may use under such circumstances. Thus they could check a thorough list of such abbreviations used in case notes in Peter Washer's book *Clinical Communication Skills* that presents the most commonly used abbreviations in *taking the medical history* (PC – presenting complaint; HPC – history of presenting complaint; PMH – past medical history; DH – drug history; SH – social history; FH – family history), *medical prescriptions* (od – once daily, bd – twice daily; tds – three times a day; qds – four times a day; nocte – at night; mane – in the morning; prn – as required), *abbreviations used in general examination* (O/E or OE – on examination, T – temperature, P – pulse; bpm – beats per minute; R – respiratory rate; rpm – respirations per minute; BP – blood pressure), *abbreviations used in the systems examinations* (CVS – cardiovascular system; CVP – central venous pressure; HS – hear sounds; RS – respiratory system; BS – breath sounds; AE – air entry; exp – thoracic expansion on

inspiration; GI or GIS – gastrointestinal system; LKKS – liver, kidney and spleen), PR – per rectum; NR – neurological system, CNS – central nervous system; PERLA – pupils equal and reactive to light and accommodation) or *other common abbreviations they may come across* (AXR – abdominal X-ray, CXR – chest X-ray, EMU – early morning specimen of urine, FBC – full blood count, IP – inpatient, LFT – liver function test; OP – outpatient) (Washer 30-1). Peter Washer's book is an excellent material that can be used in ESP classes to teach students about this topic as the editor further explains and exemplifies other forms of medical communication. Students could see a *referral and discharge letter*: "Apart from the patients' records, one of the most common forms of written medical communication is letters written between healthcare professionals, for example referring a patient from a GP to a hospital, and vice versa when an inpatient is discharged" (Washer 32). The author's suggestion is that, in such cases, in order to avoid misunderstandings, abbreviations should be avoided. Also, in the context of discussing about such letters, the author draws attention upon the controversy related to the fact that patients have access to this information (most of the times they receive copies of such documents) and, because of the medical terminology, they may have problems in understanding the information. Thus, it is important that doctors clarify, beforehand, any misunderstanding that may arise because of the above-mentioned access of the patient to this medical information. *The discharge letter* is needed when a hospital inpatient or outpatient go back into the care of their GP, "outlining what has happened to this person and what should happen next" (Washer 33). The author also mentions a good technique to keep in mind the kind of information that should be included in such documents. Students may easily remember the acronym *DOCTOR* that would stand for *D*iagnosis and treatment, *O*ptions regarding treatment, *C*are plan and timescale to follow up, *T*old – what has the patient/family been told, *O*ther agencies involved/referred to, *R*eview – who where, when (Washer 33). *Medical certificates* – those documents containing medical information that doctors are asked to provide in medical reports (Washer 34-5) – are also worth being studied as students will learn about the circumstances when such documents are released (confirming the patient's incapacity to work, when claiming welfare benefits etc.) and being aware that all this information about the patient is confidential, including the fact that they have been ill, and so the patient must consent to its release (British Medical Association).

Obviously, this kind of activities should not be limited to the mere information of students at the level of understanding what these documents are about and trying to find their way among specialized terminology. ESP teachers should try to find time to put all these ideas into practice, that is they should involve students in activities that would require them to produce such documents in writing. Students may be asked to write *case reports* starting from a list of questions that were asked upon the examination of the patient. Likewise, combining elements of grammar with these specific forma or medical written documentation, students may be asked to produce a letter of referral, practicing Present Perfect Tense and Past Tense in order to describe what has happened to the patient or what the patient experienced in the past. Practicing the new learned

terminology is undoubtedly a must. A good book that can be used for such activities in Sam McCarter's *Essential Skills for doctor-patient communication*. The Student's book contains such examples writing activities, while the Teacher's book may give some tips to the teacher who may need help on how to approach such useful activities, writing practice being designed in each unit "as consolidation and extension to the topic with structured, meaningful writing tasks" (McCarter. Teacher 5). A good example on how to deal with a case report can be found in McCarter's *Student's Book* where the author suggests a filling in exercise, by completing the extract of a case report written by a doctor after the consultation of a patient. By asking the student to insert the right forms of the verbs in the text, students get to practice both grammar and the newly learned written skills, by getting to read a doctor's case report (McCarter. Student 11). Another good exercise can be found in the chapter dealing with working in general practice, when students may also read such a letter of referral. The writing exercise will later require students to work in pairs by looking at the referral letter written by a GP to a specialist hospital for one of the patients. Students are asked to tick the features or points covered by the letter of referral (McCarter. Student 18). Students can also practice around various terminology related to these contexts from Michael McCarthy and Felicity O'Dell's book of tests, *Test Your English Vocabulary in Use (Advanced)* that provide students with exercises focused around important areas of discussion: word formation (understanding the very principles of using abbreviations and acronyms), an entire set of tests focusing on the idea of *health* (health and illness).

With the other forms of writing with which future doctors (dentists) may be confronted with, as they begin their work in the hospitals, we indeed move closer to the territory of Academic Writing as such, but, as many ESP teachers will notice, research essays, book or article reviews, literature review or reports are frequently overlooked when it comes to the topics we select to present to our students. All the above-mentioned pieces of writing represent important parts of the research one may carry out, showing progress. With the number of ESP classes for medical students, it will probably be difficult to talk about such topic during seminars (it will be even more difficult to ask students to produce such papers), but we can try to talk about all these types of research papers or documents in one course that may offer students useful hints on how to approach these topics. *Research essays* may be overlooked simply because the ESP teacher may say that speaking about essays in general, and mentioning several types of essays, is enough. However we believe that research essays, as part of the research progress are important, as they could later on help the researcher build new chapters in their longer dissertations or theses. With the understanding of the research essays (that, up to a certain extent, may resemble argumentative essays), students may more easily understand the very idea of developing an argument, a thing which is fundamental in one's progress with his or her research. Such discussions may help the student understand how important is to have a position as you carry out your research, and how you will define the sources that support your argument. Thus, getting to learn how to write an effective research essays, students will be able to learn more

easily how to define important concepts and how to lay out a position. It is not so much about the structure of an essay (because students already know how to organize an essay), but about the understanding of the scope of such an essay in the context of academic research.

Book and article reviews are still an important part of academic research. When they are rightly done, if stored somewhere in a data base, they could constitute a real help for other researchers that could use these resources to check what kind of information they could use in their own research. In making such reviews, students should know that they are not necessarily required to lay out their position regarding the book or the article, especially in the beginning, or as part of their research, such reviews should be an objective description of the useful information contained by the book or the article. However, if they are invited to write such a review for a journal or for a scientific event, they could state their own opinion, stressing upon the relevance of that study in the context of the broader specialized literature. They should also emphasize upon the usefulness of the articles or books in that field of research. House officers or Senior House Officers will frequently be required to complete such reviews as part of their academic research in the hospital. In order to get used to these reviews, students may be required to write such reviews as part of their final assessment (if we choose to discuss such topics as part of their ESP course training).

Literature review is equally important form of academic writing that needs to be discussed. This will cover a significant stage in the research process of a PhD student. But students may also regard this as part of their training for their future BSc thesis. Literature review refers to the students' attempts to read and review all the research material in the field, once they have decided upon a research topic. What has been written before, trying to define the most important concepts and themes, is a key stage before starting to write on your own. Also, along the process, young researchers should be able to identify the most important authors in the field, being ready to use their works as a bibliographical material. When we speak about years of research in a specific field, students should know that they could focus on the most recent materials, being able to identify, though, who are the main important authors in the field. Students should also know, at this point, that literature review will be a compulsory part of their theses. Sometimes they will include literature review as part of the introduction, while in case of PhD theses, literature review may represent a whole chapter (usually the theoretical chapter) whose focus will be exactly on the theories that have been put forward up to the moment of present-day research.

Likewise, *reports* may also be included in this type of academic texts. Students will need to know that there are several types of reports and, depending upon the context they are in or the needs of the research, they will have to discuss with their supervisor about the way in which such a report should be structured and organized. Most commonly, though, they will be asked to produce reports to show progress in their research. If they apply for research scholarships or for all sort of fellowships (including the postdoctoral ones), from time to time they will be invited to submit a report to

present their progress. These types of reports will include research essays, literature review and reference to any kind of publications they managed to have up to the moment of the presentation. Sometimes they will be asked to carry out some specific tasks in the research program, that will need to be completed within some strict deadlines. Therefore, their reports will be required to focus on the completion of these tasks.

As we discuss about these forms of writing, it is important to make sure our students understand something more about the complexities of researching and writing for academic purposes. Though they may be challenged with these previously discussed formats later on in their careers, it is important for them to understand that the entire process of producing academic writing is made up of two stages: the first one is about "generating ideas and the other one about composing these ideas into a written text that meets the needs of a reader and efficiently communicates the author's message" (Hamp-Lyons 11). These types of writing definitely have to do with the first stage of the process. Nonetheless, we recommend that they should be taught in class after teaching the forms of academic writing that are part of the composing stage. They are like to better understand the process of research after they learn about the various forms of academic writing traditionally included as topics of discussion in ESP classes.

To conclude, we may emphasize the importance of the need to constantly adapt and update our ESP courses and seminars in order to meet the needs of our students who must be prepared for their future profession. There could always be details that may be overlooked, though they might represent real challenges in our students' future careers. One of the reasons for which we have tried to bring these topics into discussion is the fact that these forms of writing and documentation are rarely discussed in ESP classes. Nonetheless, at a closer look, we can very clearly see that they are not easy to deal with, unless guided or supervised, therefore their inclusion in the ESP curriculum will surely bring benefits to medical students in their training for their future careers.

Bibliography

British Medical Association. *Medical certificates and reports.* London: British Medical Association, 2004.

Burke, F. J. & Ruth Freeman. *Preparing for Dental Practice*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

McCarter, Sam. *Oxford English for Careers (Medicine). Student's Book.* Oxford: Oxford University Press, 2010.

McCarter, Sam. *Oxford English for Careers (Medicine). Teacher's Book.* Oxford: Oxford University Press, 2010.

Mc Carthy, Michael & Felicity O'Dell. *Test your English vocabulary in use (Advanced).* Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Hamp-Lyons, Liz & Ben Heasley. *Writing. A Course in writing skills for academic purposes.* Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Washer, Peter (ed.). *Clinical Communication Skills.* Oxford: Oxford University Press, 2009.

THREE INTRODUCTIONS TO THE ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF MARAMUREȘ

Nicolae IUGA
Prof. PhD., Associate Researcher Gr. I „Constantin Rădulescu Motru”Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract: Maramures is a particular ethnographic area of Romania. It is famous as the place where the founders of the Romanian medieval state from the East of the Carpathians, the voivodes Dragos and Bogdan, were famous, as well as the old wooden churches, the architecture of the old wooden houses and the unaltered preservation of some old Romanian folk customs.
But in the last half century and Maramureş has undergone radical changes on all levels. The houses are built quite differently from other materials, the popular port is missing only very rarely and on festive occasions, the customs are also no longer practiced according to the ancestral calendar as a direct experience, but are more imitated and performed with a detachment completely killing their spirit. The problem we have to ask is: how can we get to the archetypal substrate of customs whose meanings have been forgotten? And what would be the most appropriate methods that we should use for this purpose?

Keywords: Maramureş, ethnology, hermeneutics, Tache Papahagi, Mihai Pop.

1. Cercetarea empirică – Tache Papahagi

Etnograful român Tache Papahagi (1892-1977) era machidon de origine, s-a născut în Grecia de nord-vest, în Munții Pindului, a făcut școala primară, înainte de Primul Război Mondial, la Ianina (în provincia grecească Epir) și liceul la Bitolia (actualmente în Republica Macedonia). A urmat apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care o absolvă în anul 1916.

În raport cu Maramureșul, Tache Papahagi are o notorietate aparte, pentru că a fost primul etnograf român care și-a susținut o Teză de doctorat la Universitatea din București cu o cercetare de teren asupra Maramureșului, o lucrare cu atât mai meritorie cu cât constituia un demers de pionerat în domeniu. Teza de doctorat cu titlul *Graiul și folklorul Maramureșului* a fost elaborată sub îndrumarea lui Ovidiu Densușianu, iar din Comisie au mai făcut parte, între alții, Ion Bianu și Ramiro Ortiz, adică tot ce avea atunci mai măreț Filologia Universității din București.

Astfel, imediat după Unirea de la 1 Decembrie 1918, tânărul Tache Papahagi călătorește în Maramureș, unde și locuiește intermitent între anii 1920-1925, în total șase șederi de câte 2 – 5 săptămâni fiecare, repartizate în toate anotimpurile, în așa fel încât să acopere toate obiceiurile agricole și pastorale, precum și sărbătorile de iarnă. A umblat pe jos – pe frig, pe ploaie, pe zăpadă sau pe arșiță – în aproape toate satele din Maramureș, ba și în afara lor pe la stânile din munți, cu caietul de notițe în geantă și cu aparatul de fotografiat. A consemnat tot ce a văzut el cu ochii lui, dar avea ce să vadă în Maramureș, a putut să vadă calitativ și altceva decât autohtonii cu privirea tocită de felurite obișnuințe, pentru că machidonul nostru avea o retină ingenuă în raport cu

aceste locuri, el care venea aici în extremul Nord al românismului din extremitatea sa sudică, din Munții Pindului și din capitala vechiului Regat Român.

Scopul cercetării lui Tache Papahagi era pentru el clar și autorul și l-a fomulat conștient, chiar de la început, în Prefața lucrării: „Convins de însemnătatea cercetărilor etno-lingvistice făcute la fața locului și întrucât speculațiunile științifice de biblioteci s-ar simți cu timpul anemiate în urmărirea mai departe a diferitelor probleme, am crezut că ar fi imperioasă îndrumarea studiilor în însuși domeniul viei realități dialectologice, prezentând astfel, dacă nu și o interpretare satisfăcătoare, celor puțin materialul brut care constituie baza acelor speculațiuni”[1]. Deci, să reluăm această frază programatică. Etno-lingvistul Tache Papahagi s-a decis să-și îndrume studiile sale în însuși domeniul vieții reale a Maramureșului, efectuând pentru aceasta singulare și laborioase cercetări de teren în Maramureș. Ar fi putut să facă și „speculațiuni științifice” (atenție, pot exista și speculații „științifice”, nu doar metafizice!) în biblioteci, dar ce ar fi putut găsi la acea vreme, la început de veac XX, în biblioteci despre Maramareș? Poate că ar fi găsit culegerile de folclor ale lui Alexandru Țiplea (*Poezii populare din Maramureș,* București, 1906) și cartea celebră a lui Ion Bârlea (*Însemnări din bisericile Maramureșului,* București, 1909), câteva cuvinte pătrunzătoare despre Maramureș ale profesorului Nicolae Iorga și lungile narațiuni anoste ale lui Tit Bud. Sigur, ar fi găsit și *Diplomele maramureșene,* pentru publicarea cărora Ioan Mihalyi de Apșa a primit Premiul Academiei Române, dar această din urmă carte nu erau ceva ce să reflecte Maramureșul la zi. Și studiind cele aflate în biblioteci, sunt convins că nu ar fi putut scrie ceva nou și viu despre Maramureș fără să vadă ținutul, ci ar fi rămas, cum o spune el însuși, la „speculațiuni anemiate”. Așa că tânărul cercetător Tache Papahagi și-a făcut bagajele și a început lungile sale călătorii documentare în Maramureș.

Inițiativa lui Tache Papahagi de a intreprinde cercetări de teren în Maramureș a fost extraordinar de binevenită și salutară. Era vorba de a colecta în prealabil necesarul material empiric. În definitiv, toate științele s-au constituit în fundamentele lor mai întâi prin acumulare treptată de fapte brute, de regulă prezentate fără criterii esențiale și fără o sistematizare logică. Studiul științific al naturii a debutat cu prezentarea în mod rapsodic a tot felul de curiozități, cu „istorii naturale” de genul celor scrise în antichitate de către Pliniu cel Bătrân, și abia mult mai târziu, în baza acumulării în timp a unui imens material de observație, au fost posibile teoretizări, precum taxonomia lui Linné sau evoluționismul lui Darwin. La fel și Istoria propriu-zisă, aceasta a început cu descrierea nemijlocită de către Herodot a locurilor vizitate de el și a oamenilor cu care a stat de vorbă și doar mai târziu, începând cu Polybios, s-a pus problema unor relații cauzale între evenimentele istorice și a psihologiei personalităților istorice, adică a unei istorii deterministe și științifice.

Lucrarea lui Tache Papahagi impresionează prin cuprindere și varietate. Aceasta este structurată riguros pe patru capitole, după cum urmează: 1. Considerațiuni generale; 2 Folklorul; 3. Graiul și 4. Etnografia istorică a Maramureșului. În interiorul acestor capitole, lucrarea este exhaustivă, descrie satele, prezintă economia, situația

[1] Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului,* Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 5.

politică și etnografică, viața bisericească, țăranul maramureșean, portul și tipul (aici fiind vorba de fapt inclusiv de antropotip), viața și caracterul. Apoi, la capitolul Folklor sunt prezentate genurile folclorului literar, „creațiunea populară", precum baladele și descântecele, credințele populare, dar și o ocupație de nișă a țăranului maramureșean, anume păstoritul. Graiul este abordat de către Tache Papahagi după structura științei Lingvisticii, pe subcapitole cum ar fi: fonetică, morfololgie, sintaxă, lexic, încheind cu relevarea particularităților care individualizează graiul maramureșean. Partea propriu-zis științifică a acestei teze de doctorat este întregită de o antologie de texte din toate domeniile, reprezentative pentru folclorul maramureșean: doine, strigături, bocete, colinde, rugăciuni, descântece, ghicitori, jocuri de copii, legende, credințe și superstiții, teme muzicale din Maramureș (ilustrate cu portative). La fel și fotografiile făcute de către Papahagi, 49 la număr, care ne înfățișează viața din Maramureș așa cum era aceasta în urmă cu aproape un secol, prezintă o valoare documentară deosebită. Și, pentru ca această carte masivă, de 340 pagini, să fie impecabilă sub raport științific, ea se încheie cu un indice real (denumiri de sate și toponimii), un indice onomastic și un Glosar. Pentru vremea sa, Tache Papahagi a făcut tot ce se putea face în materie de cercetare de teren și de structurare științifică a cercetării.

Dar o cercetare empirică de teren, pe model inductiv, nu este și nici nu poate fi completă în sens științific niciodată, pentru simplul motiv că aici nu putem avea o inducție completă, cu un număr restrâns de fapte, care să poată fi cunoscute în totalitatea lor. Idealul unei cercetări empirice este acela al unei inducții complete, mai exact acela al caracterului exhaustiv al examinării, dar care râmâne totuși un ideal, ce nu poate fi atins. Cu toate acestea, starea etnografică a diferitelor provincii și zone folclorice românești era în perioada interbelică încă o mare necunoscută, iar nevoia de cunoaștere științifică a acestor zone era pe măsură. Așa a apărut o strălucită școală sociologică, cunoscută după liderul său Dimitrie Gusti, ca promotoare a metodei monografice, o metodă care a dominat cu autoritate epoca și care a constat în cercetarea multidisciplinară a unor sate reprezentative, din zone etno-folclorice renumite prin vitalitatea și originalitatea lor (Țara Făgărașului, Bucovina, Năsăudul, Muscelul etc.).

Cu toate rezultatele meritorii pe care le-a dat în perioada interbelică, metoda monografică inițiată de către Dimitrie Gusti a fost abandonată din rațiuni politice în timpul totalitarismului, pentru simplul fapt că rezultatele cercetărilor sociologice nu concordau cu propaganda politică. A existat o singură încercare, notorie de altfel, a profesorului Vasile Caramelea de la Universitatea din București, discipol al lui Dimitrie Gusti și prieten apropiat al celebrului antropolog francez Claude-Lévi Strauss, care a înființat pe la sfârșitul anilor '60 o „stație – pilot" de cercetare în genul monografiei sociologice la Berevoiești (Argeș), centru de cercetare desființat de către autorități după scurtă vreme.

Apoi, după 1990 metoda lui Gusti nu a mai putut fi reînviată ca atare, deoarece cercetările sociologice au căpătat alte valențe, orientări și dimensiuni în sincronizare cu ceea ce se făcea în Occident, s-au dezvoltat cercetările sectoriale, sondajele de opinie privind opțiunile politice și electorale, preferințele pentru consum și strategiile de

marketing etc. Din câte știm noi, formele de viață țărănească din Maramureș au mai fost obiect de cercetare cu adevărat științifică doar pentru un singur mare sociolog, regretatul prof. dr. Gheorghe Șișeștean (1954-2012)[2]. În rest, cercetarea etnologică a devenit etnografie, adică simplă consemnare factuală ajunsă la saturație, fără vreo relevanță cognitivă, fără fundament filosofic, fără arheololgie spirituală și fără viziune proiectivă, descrieri rămase pe dinafara noilor paradigme din filosofia culturii, ilustrate în Occident de către un Carl Gustav Jung sau la noi de către Lucian Blaga. Etnologia a ajuns să fie înțeleasă mai mult ca „etnografie", respectiv ca o sumă de descrieri cât mai amănunțite și fidele a unor obiecte vechi (case, vase, unelte agricole, diverse alte artefacte) sau a unor obiceiuri cu sensuri uitate, pigmentate cu mantra nevoii de a „alunga duhurile rele", un ceva care explică prea multe într-un mod prea simplu, narațiuni exterioare constituite într-un discurs interminabil, diluat și somnolent, fără să se realizeze faptul că simpla descriere în cuvinte a ceea ce se vede ori aude, fără un sens transcendent, nu este încă știință.

2. Cercetarea hermeneutică – Mihai Pop

Etnologul Mihai Pop (1907-2000) s-a născut în satul Glod (Maramureș), ca fiu al preotului Ștefan Pop, originar din Săliștea de Sus. Înainte de Primul Război Mondial, tatăl lui Mihai Pop este promovat ca paroh într-o parohie mai mare, la Apșa de Jos și protopop pentru parohiile românești din dreapta Tisei (azi Transcarpatia, Ucraina). După Primul Război Mondial, Maramureșul din dreapta Tisei intră în componența Cehoslovaciei, astfel că viitorul savant învață încă din copilărie limba cehă. Trecerea frontierei în România nefiind atunci o problemă, tânărul Mihai Pop face naveta săptămânală la Sighet, unde frecventează cursurile Liceului „Dragoș Vodă", pe care îl absolvă în anul 1925 ca șef de promoție. Urmează apoi Facultatea de Litere și Filosofie la București (1925-1929), având ca îndrumător al lucrării de Licență pe Ovid Densușianu, la fel ca și Tache Papahagi. Fiind cunoscător al limbii cehe, face studii postuniversitare de slavistică timp de cinci ani (1929-1934) la universități renumite din Cehoslovacia și Polonia, la Bratislava, Praga, Cracovia și Varșovia, unde îl are ca profesor, între alții, pe celebrul Roman Jakobson. După aceea se stabilește la București, unde începe o îndelungată și fructuoasă carieră didactică și de cercetare în domeniile folcloristicii, etnologiei și antropologiei culturale.

Prin studiile postuniversitare pe care le-a făcut în străinătate, Mihai Pop a ajuns să fie familiarizat cu cele mai importante curente europene de gândire în lingvistică și filosofie. Formația de bază a lui Mihai Pop, aceea de lingvist, este pusă în joc în mod evident atunci când sunt studiate obiceiurile tradiționale, ca o componentă majoră a folclorului. După expresia sa, „obiceiurile încifrează înțelesuri profunde asupra relațiilor interumane, asigură rânduiala în societate [...], sunt mecanisme prin care viața socială funcționează, mecanisme creatoare și păstrătoare de ordine, creatoare de cultură"[3], acestea contribuie decisiv la prezervarea sintaxei sociale care, în absența obiceiurilor și

[2] Vezi Gheorghe Șișeștean, *Formes de vie paysanne dans le Nord-Ouest de la Transylvanie*, București, 2005.
[3] Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești,* București, 1976, pag. 4.

supusă vicisitudinilor istorice, ar fi expusă tendințelor și riscurilor de dezagregare, de descompunere morală.

Lingvistic vorbind, obiceiul este un act de comunicare socială cu un limbaj propriu, combină mai multe modalități de expresie, comunicarea verbală se combină cu cea muzicală, cu coregrafia, cu mimica etc., apoi se crează raporturi ierarhice între limbaje în ansamblul obiceiului. Pentru ca efortul de cunoaștere a obiceiurilor să nu rămână la suprafață, pentru a se ajunge în profunzime, acestea pot fi gândite și definite în termenii lingvisticii, iar „descrierea unui obicei ar trebui să nu aibă altă menire decât aceea de a prezenta suficiente date informaționale pentru a putea pătrunde până la sens”[4] **[**subl. Ns. N. I.**]**. Deci, după Mihai Pop, descrierea nu este un scop în sine, nu poate fi proliferată la modul grafoman în marginea unor detalii nerelevante, nu își poate fi suficentă sieși și nu se justifică dacă nu pătrunde până la un substrat hermeneutic și la un sens care o transcende. Iar descifrarea faptelor etno-folclorice trebuie să urmeze modelul și principiile, ba chiar și terminologia lingvisticii, pentru că lingvistica este – după autorul nostru – o „știință-pilot” în rândul științelor umaniste. Expunerea sintagmatică inspirată din lingvistică ar fi menită să ușureze sesizarea paradigmelor, să ușureze înțelegerea fiecărui obicei luat ca un semn de sine stătător, precum și a mutațiilor semantice produse în evoluția istorică a obiceiurilor.

Păstrând termenii de comparație ai autorului, observarea unui obicei poate fi poate fi privită ca o „lectură” a acestuia. Obiceiurile păstrate prin tradiție se realizează spontan și pot căpăta semnificații noi, în raport cu contextul în care apar, de fiecare dată altul. Obiceiurile sunt, după cum spune etnologul nostru: „expresii active ale spiritului uman, care dintotdeauna au transformat entropia în noi valori culturale, care au marcat momentele importante ale vieții omului și care l-au ajutat să depășească situațiile-limită, care nu dispar ca modalitate creatoare de cultură, ci doar se transformă și se regenerează”[5]. Apoi, potrivit lui Mihai Pop, cercetarea științifică a actelor de cultură populară „nu se poate limita la simpla descriere a faptelor” [subl. ns. N. I.] și dintr-un alt motiv, anume că este necesară „o sistematizare a unor concretizări variate”[6]. Este necesară o analiză structurală, pentru stabilirea unor modele categoriale iar mai apoi, prin compararea acestor modele, realizarea unei tipologii structurale. „Analiza presupune un proces de gramaticalizare, de determinare a codurilor cu care operează fiecare limbaj, prin care se realizează textele, elaborarea gramaticii fiecărui limbaj, a sistemului lui de semne. Dar dincolo de analiză, de determinarea modelelor și de tipologia structurală, înţelegerea sensului necesită cunoaşterea planurilor contextuale, determinarea funcţiilor textelor cercetate. Numai o astfel de cunoaştere totală ne poate dezvălui sensul adevărat al obiceiurilor studiate”[7].

Tot Mihai Pop este cel care pune la modul peremptoriu problema schimbării de perspectivă pe care o comportă plasarea observatorului fenomenului folcloric pe poziția

---

[4] Idem, p. 5.
[5] Ibidem, p. 6.
[6] Ibidem, p. 13.
[7] Ibidem, p. 14.

de *insider* sau de *outsider*[8]. Insiderul este cineva din interiorul comunității care performează obiceiul în cauză, el s-a născut și a copilărit în acea comunitate, a învățat din copilărie și în mod spontan secvențele ritualice și rolurile care îi revin lui personal și pe care le îndeplinește în mod natural, autentic, ca pe un fel al său de a fi, fără să aibă nevoie să reflecteze asupra acestora. Outsiderul este cel care vine din afara comunității, el observă obiceiul din exterior cu reprezentări proprii și cu un aparat conceptual propriu, poate să îl studieze așa-zicând la modul științific, ba chiar poate și să învețe să îl performeze fragmentar și ocazional, de exemplu să execute un anumit dans etc., dar acest lucru îl va face ca și cum ar juca un rol cu care nu se va identifica niciodată nemijlocit, un rol de care nu a fost atașat de la începutul vieții sale și de care va fi în permanență detașat. Felul de a se afla pe cele două poziții opuse, de insider și de outsider, prezintă fiecare avantaje și limite proprii, de asemenea opuse. Insiderul va trăi nemijlocit ritualul pe care îl performează, fără să aibă nevoie de explicații teoretice, lui îi este suficient să știe că „așa trebuie să se facă" și că „așa e bine", în timp ce outsiderul va veni cu propria sa metodă de cunoaștere și de interprtetare, fără să-i fie necesar să trăiască efectiv ritualul. Insiderul va avea de partea sa trăirea, dar poate rata teoria, iar outsiderul va teoretiza, dar în schimb poate rata trăirea.

Între timp, după momentul la care Mihai Pop își redacta concluziile cercetărilor sale, au putut fi publicate și alte constatări, puțin încurajatoare pentru ceea ce s-ar putea numit avatarurile prin care a trecut folclorul românesc[9]. Anume s-a spus că, în ultima jumătate de veac, folclorul românesc a fost asasinat cu premeditare în vreo trei rânduri. Postbelic, au fost mai întâi politica proletcultistă și colectivizarea agriculturii, care au impus de sus în jos compunerea unui folclor nou, proletcultist, semi-cult și agramat totdată, de inspirație sovietică, cum ar fi „Maramureșul răsună" al Angelei Buciu, un folclor care nu era născut în chip spontan și autentic din țărani adevărați, ci era (contra)făcut de către instructori culturali de la oraș, cu versificări făcute de către aceștia, plătiți anume de către stat în acest scop. A fost apoi, prin anii '80, așa-zisul Festival Național „Cântarea României", care a însemnat în fapt o generalizare metodică a folclorului contrafăcut de pe poziții politice.

Și, în fine, după 1989 folclorul românesc – ce a mai rămas din el – a început să fie asasinat încă o dată, a treia oară, dar de data asta într-un fel oarecum natural, pentru că nu s-a făcut de sus în jos prin politizare, ci de jos în sus, prin manelizare. Nu prin instituiri politice, cum au fost rusificarea instituțională și colectivizarea comunistă, pe care poporul român le respingea organic, ci prin însuși mentalul nostru colectiv de azi, care a achiesat cu o ușurință surprinzătoare la manelizare. Ultima asasinare a folclorului nu s-a făcut împotriva voinței noastre, ci cu largul nostru concurs voluntar. Ne-am rupt de bunăvoie de propriul nostru trecut. Prin manelizare noi, foștii insideri, am ajuns outsideri în perimetrul propriei noastre insiderități. În consecință, nu ne-a mai rămas decât o altă abordare metodologică, aceea de a încerca reconstituirea, ca substrat al creațiilor folclorice mai vechi, a unor arhetipuri ale inconștientului colectiv, din câteva

[8] Ibidem, p. 10.

[9] Vezi și Nicolae Iuga, *Ideea de a parodia folclorul literar*, în rev. „Tribuna", Cluj-Napoca, nr. 306/2015, p. 6.

puține fragmente autentice rămase, un fel de arheologie spirituală, în maniera în care arheologul propriu-zis caută să reconstituie un vas întreg din câteva puține cioburi de ceramică aflate după eforturi laborioase.

3. Spre o hermeneutică fenomenologică

Fenomenologia în sens filosofic nu este nicidecum ceea ce s-ar putea crede la nivelul bunului simț, adică o studiere a fenomenelor pentru ele însele și eventual o clasificare și ierarhizare a lor, ci este o modalitate de a studia conștiința subiectului cunoscător, dar nu ca o conștiință a fenomenelor sau a faptelor, ci ca o conștiință în sine, în măsura în care aceasta este structurată ca efect al experimentării fenomenelor[10]. De aceea, ce mai importantă lucrare de fenomenologie din toate timpurile, aparținând filosofului G. W. F. Hegel nu se numește pur și simplu Fenomenologie, ci *Fenomenologia Spiritului,* adică o știință a Spiritului, așa cum acesta se naște în calitate de conștiință de la prima legătură nemijlocită cu fenomenele, de la cunoașterea senzorială și până la epuizarea fenomenalității lumii, până la cunoașterea absolută.

Întemeietorul Fenomenologiei ca metodă de cunoaștere a cunoașterii în secolul XX este filosoful german Edmund Husserl (1859-1938). Husserl are la bază o solidă formație științifică, a studiat mai întâi științele naturii și matematicile la universitățile din Leipzig și Berlin, după care a susținut un doctortat în matematici la Universitatea din Viena. Abia la maturitate începe să se ocupe de filosofie, sub influența lui Fr. Paulsen. În anul 1916 Husserl este numit profesor titular de Filosofie la Universitatea din Freiburg. Este invitat să țină prelegeri și la Universitatea din Berlin, unde l-a avut student pe Jean-Paul Sartre. Este profesorul și mentorul lui Martin Heidegger.

Edmund Husserl menționează că el ia termenul de „viață” nu doar în sens biologic, fiziologic, ci pentru el „viață” înseamnă în primul rând scopuri care angajează creații spirituale[11]. După Husserl, științele spiritului nu trebuie să cantoneze într-o empirie mărginită de intuiție. Este adevărat că fiecare viață sufletească este fundată pe corpul uman, dar asta nu înseamnă că științele spiritului trebuie să se reîntoarcă la suportul corporal. Teoreticianul care nu poate depăși stadiul descriptiv al unei istorii a spiritului rămâne înlănțuit în realități finite, de ordin intuitiv. Nu putem gândi o știință a Spiritului ca pe un analogon al științei naturii, pentru că Spiritul are ceva propriu și ireductibil, anume structurarea pe bază de intenții. Cercetătorul, indiferent de domeniu, este ghidat de intenționalitate, mai mult sau mai puțin conștient. Acesta va porni la drum înarmat, ca intenționalitate, cu un set de ipoteze de lucru, care pot fi întemeiate pe tot atâtea „pre”-judecăți. Iar rostul unei metode fenomenologice este acela de a fundamenta o știință a spiritului riguroasă, asemenea științelor matematice. Sensul metodei, al gândirii critice, al filosofiei în general este acela de a ne reduce prejudecăție la un minimum necesar.

Pe de cealaltă parte, este absurd să considerăm natura doar în ea însăși, străină de spirit. Conceptul de „știință a naturii” și în genere orice știință desemnează de fapt o

[10] Vezi Frederick Copleston, *Istoria filosofiei*, vol. VII, Ed. ALL, București 2008, p. 173 și urm.
[11] Edmund Husserl, *Criza umanității europene și Filosofia,* trad. rom. de Alexandru Boboc, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2009, p. 12.

activitatea spirituală, aceea a omului de știință, deci și științele naturii trebuie să fie explicate prin știința spiritului[12]. Criza umanității europene a secolului XX constă – după Husserl – într-un raționalism care și-a pierdut drumul adevărat, diferit de idealul din perioada clasică a filosofiei grecești. Ne confruntăm cu o raționalitate unilaterală, care poate deveni un rău. De la Renaștere încoace, evoluția cunoașterii a ajuns la un tip de raționalism naiv și obiectivist. În obiectivismul naiv și unilateral, tot ce este spiritual apare ca suprapus peste corporalitatea fizică. Or, este absurd să conferim spiritului o realitate ca și cum el ar fi o anexă a corpurilor[13]. Naivitatea obiectivistă reține ceea ce ea numește „lume obiectivă", în care subiectivitatea creatoare nu își află locul. Criza umanității europene este o criză a viziunii europene asupra lumii, dominată de un materialism vulgar, iar știința fundamentală a spiritului este o psihologie cu pretenții de exactitate naturalist-științifică. Ne scapă din vedere că adevărata natură, în sens științific, este un produs al spiritului omului de știință care o cercetează, o construcție a spiritului, care presupune deci o știință despre spirit. Numai dacă se reîntoarce la sine din orientarea sa exterioară, naiv-obiectivistă, numai atunci spiritul poate să își fie suficient sieși. Spiritul nu este spirit înăuntrul naturii sau alături de natură, pentru că natura însăși se mișcă în sfera spiritului, conceptul însuși de „natură" este o plăsmuire spirituală a științei.

Aplicată la domeniul creațiilor folclorice, metoda fenomenologică trebuie să degajeze, în opinia noastră, succesivele determinații ale Spiritului, generate de contactul nemijlocit cu aceste creații, până la aflarea arhetipurilor profunde și îngropate în uitare, care au stat la baza manifestărilor folclorice actuale. Pentru cercetătorul empiric etnograf și pentru omul de știință etnolog, natura cercetării sale, faptele de viață spirituală ale popoarelor trebuie examinate cu o gândire călăuzită de intenția regresării spre arhetipuri, prin „punerea între paranteze a lumii înșelătoare a fenomenelor" (Husserl), arhetipuri în înțelesul pe care îl dă termenului C. G. Jung, acela de „imagini ale unor modele arhaice, care sintetizează experiențe originare ale umanității, care se află depozitate în inconștientul colectiv al popoarelor și care influențează comportamentul indivizilor la modul inconștient"[14].

---

[12] Idem, p. 16.
[13] Idem, p. 45.
[14] C. G. Jung, *Opere complete 1. Arhetipurile și inconștientul colectiv,* trad. Vasile Dem. Zamfirescu, Ed. Trei, București, 2003, p. 53-55.

ANCIENT RELIGIOUS TEXTS AND CHRISTIAN SCRIPTURE

Mihai HANDARIC
Assoc. Prof. PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: This article seeks to address issues related to the relationship between ancient religious texts and the sacred text of Christianity. The question regarding the relationship between these two categories of texts worries both those inside the Christian community and those outside it. Some of them underline the priority in time of ancient texts. There are voices within Christianity that question the extent to which the Divinity has been revealed in the religious writings of other peoples? It is said that the first section of the biblical text: the Old Testament comes from a small nation called Israel, compared to the ancient texts produced by large nations, who formed great cultures and civilizations. Also, the holy book of the Jews - the Old Testament was written much later, not earlier than the fifteenth century BC, unlike the ancient texts of the great empires of the East: the Sumerians - (3rd millennium BC) and the Akkadians (mid-third millennium BC), Indians, Egyptians, Babylonians, etc. The author highlights striking similarities in terms of themes addressed by the text of the Old Testament and the religious texts of older peoples such as: The Epic of Gilgamesh in Sumerian and Akkadian, and the Babylonian and Egyptian texts. Among the common themes we mentioned: Divinity, Garden of Eden, Tree of Life, The Snake, Conflict between God (gods) and man, the Man, the Woman, Fall, Flood, and others. One of the main criteria of the acceptance or rejection of some narratives from older ancient texts was the official Judeo-Christian tradition, which although it is open to new information, to elucidate new aspects of the historical and religious experience of the community's past, it is constrained by the limits of the official tradition – expressed by the canonical text that claims to be the revealed divine message.

Keywords: ancient religious texts, biblical text, common themes, official tradition.

Introducere

Perioada postmodernă pe care o traversăm ridică o serie de întrebări referitoare la relația dintre textele religioase antice și textul sacru al Creștinismului. Întrebarea referitoare la relaționarea între aceste două categorii de texte amintite, îi frământă atât pe cei din interiorul comunității creștine, cât și pe cei din afara ei. Se pune problema originii acestor texte, a posibilității unei surse comune, a unor teme comune, care pot fi urmărite atât în textul biblic cât și în textele antice. Reprezentanții comunităților religioase din afara spațiului iudeo-creștin vorbesc despre prioritatea în timp a textelor antice. Pe de altă parte, din interiorul creștinismului există voci care se întreabă în ce măsură Dumnezeu s-a descoperit și în scrierile religioase ale altor popoare?

Concepția despre lume și viață din zilele noastre pune un accent deosebit pe dialog și conviețuire în armonie cu celelalte comunități religioase. Astfel că se solicită răspunsuri la modul în care este descris Dumnezeu în alte texte religioase. Se aduc argumente aparent convingătoare în sprijinul afirmației de mai sus. Cercetătorii încearcă să pună sub semnul întrebării importanța pe care creștinii o dau textului lor sacru. Se afirmă că prima secțiune a cărții sfinte: Vechiul Testament - Biblia Iudaismului, vine de la un popor mai

mic, numit Israel, în comparație cu textele antice ale altor popoare, care au format mari culturi și civilizații.[1]

De asemenea, cartea sfântă a evreilor: *Vechiul Testament* a fost scrisă mult mai târziu, cel mai devreme prin secolul XV î.H, spre deosebire de textele care înregistrează tradițiile religioase ale imperiilor mari din Orient: sumerienii – (Mileniul III î.H.) si akkadienii (mijlocul Mileniului III î.H.), indienii, egiptenii, babilonienii, etc

In plus, se pune întrebarea referitoare la cum ar trebui să ne raportăm la aceste texte, ținând cont de faptul că exista asemănări izbitoare între textul Vechiului Testament (1400 î.H.) și textele religioase ale popoarelor mai vechi amintite. Vom lua în considerare aspecte legate de *Epopeea lui Ghilgameș* (2400-1800 î.H.), din sumeriană și akkadiană, precum și textele babiloniene, egiptene, indiene, etc.?

În această lucrare ne propunem să analizăm această problemă, având în vedere provocările menționate mai sus.

Elemente comune întâlnite în textele antice păgâne și în Scriptura creștină

Pentru început dorim să identificăm o serie de elemente comune textului biblic și textelor amintite.Studiind scrierile religiilor antice din timpuri îndepărtate, vom vedea că există asemănări izbitoare cu Scriptura iudeo-creștina, în ce privește anumite informații legate de Dumnezeu, Cer și de relația omului cu divinitatea.

Printre aceste temele comune, la care ne vom referi în această lucrare vom menționa următoarele: *Dumnezeu, Grădina Eden, Pomul vieții, Șarpele, Conflictul dintre Dumnezeu (dumnezei) și om, Bărbatul, Femeia, Căderea, Potopul, și altele.*

În continuare vom arăta modul în care sunt interpretate unele din temele comune religiei iudeo-creștine și religiilor antice păgâne. Vom discuta despre *Epopeea lui Ghilgameș*, *Potopul lui Noe*, *Crearea femeii*, și vom face referire tangențial la personajul mitic Lilith menționat și în Scriptură, și în tradiția iudaică târzie – Zochar și Cabala, și în operele grecilor: Iliada și Odiseea. Vom face referire și la tradițiile religioase din folclorul vechi de pe teritoriul românesc.

Părerile cercetătorilor sunt împărțite în legătură cu direcția urmată, din punct de vedere geografic, în privința ordinii în care informațiile primordiale legate de Divinitate și Creație au influențat tradițiiler religioase ale diferitelor popoare. În cazul influenței miturilor sumeriene, babiloniene în relație cu datinile folclorului românesc, unii cercetători susțin că aceste tradiții și motive religioase s-au transmis de la Nord la Sud. M. Eliade susține că trebuie să vorbim de o influență de la Nord (tradițiile sumero-akkadiene) la Sud (Asia – tradițiile șamanice – zona Siberiei Centrale și alte zone, etc). Pe de altă parte Ioan Petru Culianu nu este de acord cu influența motivelor religioase de la Nord spre Sud, ci invers. Și Andrei Oișteanu susține influența tradițiilor și motivelor religioase de la Sud către Nord, aducând dovezi suplimentare în această direcție.2

1 Gideon Kotzé, Christian S. Locatell, and John A. Messarra, *Ancient Texts and Modern Readers. Studies in Ancient Hebrew Linguistics and Bible Translation Series*, în Studia Semitica Neerlandica, Vol. 71, Leiden: Brill, 2017.

2 Vezi capitolul „Ascensiune” din cartea lui Ioan Petru Culianu, *Cult, magie, erezii: articole din enciclopedii ale religiilor*, București: Editura Polirom, 2003. Oișteanu Andrei este de acord cu concepția lui Culianu, în cartea sa:

Însă această discuție nu este esențială pentru noi. Ne interesează în primul rând autenticitatea temelor abordate. Totuși, direcția de transmitere a acestor tradiții ne ajută în a stabili locurile geografice în care au trăit primii oameni. Identificarea zonei respective ar putea fi un argument în favoarea sursei de unde au pornit acele tradiții.

În continuare vom prezenta mai multe informații comune textului biblic și tradițiilor vechi din civilizațiile antice. Vom discuta pentru început despre Epopeea lui Ghilgameș.

Epopeea lui Ghilgameș

Această epopee este povestea vieții lui Ghilgameș, un rege sumerian al Urukului. Este considerată prima operă literară a lumii, păstrată până în zilele noastre. A fost scrisă pe 12 tăblițe de lut. Primele 11 tăblițe conțin epopeea propriu-zisă și ultima este o traducere din akkadiană a epopeii - ce datează din secolul XII î.H.[3]

Lucrarea aparține mileniului trei î.H (aprox 2400 -1800 îC). S-a păstrat în biblioteca regelui asirian Asurbanipal, de la Ninive. Primele tăblițe au fost descoperite în anul 1853 d.H., de Hormuzd Rassam. Traducerea lor a fost realizată de George Smith. Aceste tăblițe relatează informații despre Potop.

Epopeea este întâlnită la diferite popoare cu diferite titluri, ca: *Ghigameș și taurul ceresc*, *Ghilgameș Bilga, Enkidu și infernul, Potopul, Moartea lui Ghilgameș,* etc. A fost greu de tradus pentru că sunt scrise în patru limbi antice: babiloniană, acadiană, hurită și hitită. Sumerologul S. Kranmer organizează lucrarea într-o formă coerentă, care pune relatarea potopului ultima în ordinea stabilită. Orientalistul englez Andrew George incearcă o interpretare a epopeii în cartea lui.4 Ulterior au fost traduse 100 de texte din operă, și Stefan Maul a publicat o ediție critică în anul 2008.

Opera care a ajuns până la noi a fost scrisă în orașul Uruk, prin secolul al XII-lea, fiind tradusă din limbile hitită, hurită și akkadiană. Se menționează o listă a zeilor, datată de prin secolul XXVI î.H. Urukul a fost descoperit ca ruine sub localitatea actuală Warka. Este menționat și numele autorului în biblioteca de la Niniveh. Este vorba despre *Sin-leqi-unininni*.

Personajul principal pare să fi fost real. A fost apreciat ca lider dar și ca erou. Ulterior a fost divinizat. Opera dezvoltă tema fundamentală a omului – frământarea cu teama morții și a nemuriri.

Povestea se referă la plângerea supușilor lui Ghilgameș, adresată zeiței Iștar, pe motivul că îi pune la munci grele.[5] Zeița îl trimite pe Enkidu, un erou, un muritor, să îl pedepsească pe Ghilgameș. Lupta a fost nedicisă, Enkidu recunoscându-i lui Ghilgameș vitejia. În final cei doi s-au împrietenit.

Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească, Iași, București, Editura Polirom, 2004, 2013, nota 128, care vorbește despre părerile contradictorii dintre Mircea Eliade și I.P. Culianu.

3 Historia „https://www.historia.ro/revista ” https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/epopeea-lui-ghilgames-si-dorul-nemuririi. Accesat 6 aprilie 2020.

4 George, A.R., *The Babylonian Gilgamesh Epic – Introduction*, Critical Edition and Cuneiform Texts, Oxford, 2003.

5 Historia „https://www.historia.ro/revista ” https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/epopeea-lui-ghilgames-si-dorul-nemuririi. Accesat 6 aprilie 2020.

Zeița Inanna – în Sumer (Iștar în Babilon) se îndrăgostește de Gilgameș, care refuză să se căsătorească cu ea. De aceea ea trimite *taurul ceresc* să devasteze orașul Uruk. În final Enkidu și Ghilgameș îl ucid. Mai târziu moare Enkidu, pe care Ghilgameș îl plânge împreună cu natura.

Pentru a-l readuce la viață, Ghilgameș pleacă în căutarea secretului nemuririi, pe care îl știa Utnapiștim ultimul rege din Șuruppak (echivalentul lui Noe din Biblie), care a supraviețuit potopului împreună cu soția sa. Acesta îi povestește cum zeul *Ea* l-a sfătuit să constuiască o corabie pentru a se proteja de furtunile provocate de zeul *Enlil*, care mai apoi i-a dăruit lui Utnapiștim viață veșnică.

După insistențe, Ghilgameș primește secretul. Pleacă în căutarea unei buruieni care oferă tinerețe veșnică. Deși o găsește, Șarpele i-o smulge și falimentează în aducerea la viață a lui Enkidu.

Opera abordează subiecte ca moartea, nemurirea, prietenia, devenirea, cultura, valori, etc. În final Ghilgameș trebuie să accepte efemeritatea vieții umane.

Se afirmă că epopeea a influențat narațiuni din Biblia evreiască precum și scrierile lui Homer, Iliada și Odisea.[6] Este vorba despre teme ca: Potopul, Hadesul, Judecata Șarpelui, Crearea omului, Nemurirea, omorârea monstrului – a șarpelui, dorul nemuririi, secretul descoperirii vieții veșnice, etc. Toate aceste subiecte le regăsim într-o formă mai mult sau mai puțin asemănătoare și în textul biblic. De aceea în continuare vom căuta să analizăm prin comparație anumite teme comune la care ne-am referit, pentru a scoate în evidență asemănările, dar și diferențele.

Copacul cosmic – Hullupu

Pentru început ne vom referi la tema Pomului – a Copacului cosmic, pe care îl găsim atât în Genesa 2:16-17, dar și în scrierile antice mai vechi. Epopeea lui Ghilgameș este considerată cea mai veche scriere din legendele sumero-akkadiene,[7] care în tăblița a 12-a – în traducerea acadiană, vorbește despre *un copac numit Hullupu de pe malurile Eufratului8 (cf. Gen. 2:8-15)*, care a fost smuls de Vântul de Sud, și dus de ape. Zeița Inanna (Iștar în Babilon) l-a luat și la sădit în grădina templului ei din Uruk.

Zeița Iștar - Șarpele, Lilith și Pasărea furtunii

Vom face referire în continuare la câteva personaje mitice întâlnite în literatura antică, unele din ele, cum ar fi: Șarpele și femeia – care are un alt nume, diferit de Lilith, zeița Iștar, ce sunt prezente și în textul biblic. Refenind la textele antice exterioare narațiunii biblice, vom face cunoștință cu Zeița Inanna (Iștar în babiloniană), care a fost inițial o zeitate locală a vegetației. Prin anii 2300 î.H., a ajuns să fie considerată cea mai cunoscută zeiță în Mesopotamia.9 Era considerată protectoarea cetății Uruk, plasată

6 Historia „https://www.historia.ro/revista." Accesat 6 aprilie 2020.
7 Alexander Heidel, *The Ghilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949, p. 1-10.
8 Alexander Heidel, *The Ghilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, p. 1-16.
9 David T. Sugimoto, *Transformation of a Goddess: Ishtar, Astarte, Aphrodite*, Academic Press Fribourg, 2014, p. 1-14.

între zeii importanți: Anu, Enki și Enlil. Era considerată apărătoarea regilor. Sargon din Akkad, menționat și în Vechiul Testament (Isaia 20:1), se ruga ei pentru biruință în războaie.

Cercetătorii au susținut că există o relație între zeitățile grecești Demeter sau Persefona (din Homer - *Iliada și Odiseea*), și Zeița Inanna sumero-babiloniană, în sensul că și zeitatea greacă a început ca Zeiță rurală a fertilității. Ea favoriza cunoaşterea și cultura în Uruk. Îl solicită pe Ghilgameș să îndepărteze trei paraziți care s-au cuibărit în copacul *Huluppu.* În mitologia greacă Inanna este asemănată și cu Afrodita, datorită senzualității și a frumuseții sale.

Zeița Iștar este menționată în tradițiile canaanite ale mileniului doi î.H., și în Vechiul Testament, unde este cunoscută sub numele de Astarteea (1Regi 11:5, 2Regi 23:4,7).

Toaca sau toba lui Noe

Personajul Noe este menționat în Biblie în mai multe cărți (Gen 5:29-9:29, Isaia 54:9, Ezech 14:14 și 20, Matei 24:37-38, Luca 17:26-27, Evrei 11:7 și 2Petru 3:20). Există asemănări între Noe al Bibliei, Ghilgameș din Epopeea lui Ghilgameș. Însă în textul extrabiblic există informații suplimentare despre personajul care a supraviețuit potopului, și anume toaca – un obiect construit de el.

Toaca este unul din obiectele despre care scrierile antice vechi susțin că are puteri magice. Este o tradiție pe care nu o găsim în textul biblic. Există tradiții mai târzii care vorbesc despre toaca lui Noe. Acest obiect este descris ca având conotații magice. Toaca este menționată în Epopeea lui Ghilgameș, unde ni se spune că după ce zeița Inanna (Iștar), își făurește un tron și un pat din Copacul mitic, își face din același lemn probabil și o tobă și un ciocănel. Între timp Ghilgameș și prietenul lui Enkidu, fac o greșeală, nerespectând tăcerea impusă, instrumentul cade sub pământ. Enkidu pleacă în căutarea lui.[10]

După unii cercetători, toaca (*pukku*) și *mikku* (ciocănelul) reprezintă ritmul călătoriei în infern. Dar Enkidu nu își mai amitește de toacă și nici de ciocănel. Ghilgameș uită să îl întrebe de ele, și de soarta celor care se află în hades. Narațiunea referitoare la această tobă creată de zeița Iștar lipsește din textul biblic dar este prezentă în tradiții iudeo-creștine mai târzii, la care ne vom referi în continuare.

Motive religioase în alte tradiții și în folclorul românesc

În continuare vom aminti câteva din motivele religioase menționate mai sus dar și altele, cum este motivul sacrificiului. Aceste motive le întâlnim în tradiții religioase iraniene, la popoarele nord-europene și indiene. Vom face referire la folosirea acestor teme și în folclorul românesc. Vom face referire la arborele vieții, Șarpele, toaca lui Noe, precum și motivul sacrificiului.

10 Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, București: Editura Minerva, 1989, p. 70.

Arborele vieții

Așa cum deja am menționat tema Pomului sau Copacului vieții este întâlnită în textul biblic dar și în alte tradiții antice.[11] Acest copac are puteri magice. În tradițiile iraniene avem *Arborele vieții* – Huapa,[12] cu atribute cosmice, care creşte în mijlocul *lacului mitic* – considerat apa primordială. Imaginea descrisă în tradițiile iraniene ne reamintesc de apa primordială descrisă în Genesa 1.2.

Aceeași imagine a arborelui vieții o întâlnim și în mitologia Nord -Europeană, cu cele trei paliere cosmice. La rădăcină sălășuiește Balaurul care simbolizează principiul haosului[13] (Vezi și Geneza 1:1-6).

Înțelegem că printre ale teme comune, popoarele păstrează în memoria lor tema *Pomului vieții*, ceea ce ne poate duce cu gândul la existența unei memorii comune cu privire la acest pom.

Toba sau toaca lui Noe

Așa cum am afirmat deja, toba lui Noe din tradițiile religioase vechi nu este întâlnită în textul biblic. Dar tema tobei este prezentă nu doar în tradițiile antice sumeriene, akkadiene sau babiloniene, ci și în tradițiile șamanice. Toaca este menționată în tradițiile șamanice, ca simbolizând ritmul: călăuză și vehicul în călătorie. Ea ne amintește de timpul limitat în care își desfășoară omul existența, de condamnarea lui la moarte, și de alungarea lui pe pământ, unde în final va muri. Șamanul călătorind spre muntele Lumii din Centrul lumii, i se promite Copacul cosmic din care își va face o tobă.[14] Această tradiție ne amintește despre Pomul vieții din Genesa 2:9, 3:17-24, Apoc. 2,7, Apoc. 22:2,14. Mitul tobei e întâlnit și în mitologia indiană, unde zeul Șiva crează lumea bătând din tobă. În Sudan lumea este creată de zeu prin folosirea a opt tipuri de tobe.

În folclorul românesc se afirma că Noe a constuit corabia fără să lucreze efectiv ci doar bătând toaca. Actul ascundea puteri magice. În felul acesta corabia se construiește de la sine. În tradiția românească există o toacă în cer similară ca cea de pe pământ, dar pe care o aud doar oamenii fără păcate, buni, sau oamenii năzdrăvani. Oișteanu vorbește despre acest motiv în tradiția românească referindu-se la toaca lui Noe și toaca lui Dumnezeu.

Motivul sacrificiului

---

11 Despre paralele între textul biblic și textele antice vezi J. David Pleins, J. David, *When the Great Abyss Opened: Classic and Contemporary Readings of Noah's Flood*, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 96,112.

12 Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, p. 8-11. Balaurul simbolizează principiul haosului ca similar cu monstrul Typhon din mitologia greacă.

13 R.K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1979, p. 102-103. Și Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, p. 13, 166-205.

14 Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, p. 8, 9, 84-94.

O secvență inedită întâlnită în motivele religioase ale folclorului românesc este că Noe lucrând la corabie s-a tăiat și a curs sânge pe pământ, așa a crescut mălinul.15 În acest context apare ideea sacrificiului.

Referitor la construirea unei corăbii, tradiția finlandeză vorbește despre dorința unui erou mitic de a se duce să pețească o fecioară pe țărmul mitic. Construiește o barcă din lemn de stejar până la urmă, eroul nu reușește să creeze barca. Acest lucru dovedește neputința omului de a finaliza proiectul prin forțe proprii. La fel ca în Legenda Meșterul Manole care realizează că trebuie să o jertfească pe soția lui Ana, pt construirea Mănăstirii Putna,[16] în vremea voievodului Moldovei Ștefan cel Mare.

Mitologia păgână și Biblia

Scopul pentru care am făcut aceste comparații este pentru a scoate în evidență specificitatea metodei hermeneutice de abordare a textului biblic, prin contrast cu metoda hermeneutică folosită pentru analizarea textelor antice amintite. Evaluând modul de interpretare a textului biblic vom observa că cercetătorii folosesc o hermeneutică specifică, chiar specială, în timp ce metoda de interpretarea a textelor antice. Deși mai mulți cercetători propun ca Biblia să fie analizată ca orice altă carte, totuși mesajul ei reclamă folosirea unei metode hermeneutice care să ia în considerare intervenția divină în istoria comunității umane.

În sensul acesta Hans Frei scoate în evidență diferența de raportare a personajelor biblice la Divinitate, spre deosebire de atitudinea personajelor din Iliada și Odiseea față de zei. Dacă personajele din mitologia greacă își pot permite să comenteze voința zeilor, personajele biblice nu pot refuza voința divină și să mențină relația cu divinitatea.[17]

Ținând cont de diferențele observate între personajele din textele antice și textul biblic, consiercăm că metoda de interpretare propusă de cercetarea actuală pentru explicarea relației dintre Biblie și textele antice din mitologia păgână este necorespunzătoare. Este nevoie să scoatem în evidență faptul că cercetarea religioasă din prezent care propune interpretarea Bibliei la fel ca interpretarea altor texte literare, inclusiv cele religioase antice amintite de noi în această lucrare folosește o serie de presupoziții necorespunzătoare. Metoda actuală aplică criteriile de evaluare corespunzătoare unui text literar obișnuit. Însă în presupozițiile religiei creștine, Scriptura este un text neobișnuit. El nu poate fi explicat în totalitate printr-o metodă hermeneutică pe care o aplicăm analizând orice document istoric. În privința textului biblic, metoda criticii literare obișnuite are limitele ei.

---

15 Andrei Oișteanu, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, p. 68-83. Oișteanu, *Ordine și Haos,* 2013.

16 Lucian Blaga, *Legenda Meșterului Manole – Teatru*, 1927, în https://kupdf.net/download/lucian-blaga-mesterul-manolepdf_598dd1c3dc0d60c118300d18_pdf#. Accesat 20.02.2021.

17 Vezi discuția despre eclipsarea narațiunii biblice din cartea, Hans Frei, *The Eclipse of Biblical Narrative*, (New Heaven and London: Yale University Press, 1974), 1-2, și Mihai Handaric, *Tratat de istoria interpretării Teologiei Vechiului Testament*, Arad: Editura Universității Aurel Vlaicu, 2009, p. 388-9.

Vom scoate în evidență originile acestei metode de interpretare în istorie. Pentru aceasta trebuie să îl menționăm pe Baruch Spinoza (1632-1677), care influențat de filosofia lui Descartes, propune metoda raționalistă de cercetare istorică, care exclude din ecuație dimensiunea supranaturală a realității.18 De exemplu, această metodă nu are potențialul explicării caracterului profetic al textului biblic. Astfel că pentru interpretarea corectă a textului biblic avem nevoie de o hermeneutică specială.

Revenind la interpretarea relației dintre textul biblic și textele antice din civilizațiile: sumeriană, babiloniană, egipteană, etc., hermeneutica creștină susține că trebuie să evităm abordările care ignoră sau limitează dimensiunea supranaturală a textului biblic. Cercetând metoda comparativă a criticii literare actuale asupra textelor, putem observa câteva neajunsuri ale acestui demers, și anume:

1. *Legea evoluției* care se aplică și în explicarea dezvoltării sistemelor religioase de la forme simple către forme complexe de manifestare. O asemenea abordare a fost propusă și în teologia creștină. Ea este cunoscută sub numele de *Metoda istoria religiei (Religiongeschichte)*.

2. *Interesele puterii* din fiecare perioadă istorică: politice, sociale, de grup, personale,etc., formatează în mod decisiv religia unei comunități, în sensul că pune presiuni asupra prezentării narațiunii biblice care ia în considerare comunicarea omului cu divinitatea, numită revelație.

3. Se consideră că trebuie *să acordăm valoare egală tuturor textelor* religioase consultate în prezentarea adevărului religios. Acest lucru exclude antiteza: adevăr – falsitate în interpretarea textului.

4. *Cercetătorului* care analizează datele, *i se acordă credit total* în evaluarea pe care o face, pe baza argumentelor raționale. Însă trebuie să luăm în considerare faptul că rațiunea umană are limitele ei, care pot conduce la eroare.

Așa cum am afirmat deja, interpreții creștini pleacă de la presupoziția că Scriptura este un mesaj comunicat omului prin revelație. De aceea este important ca să se țină cont de dimensiunea transcendentală a textului biblic. Acest mesaj nu poate fi modificat sau pervertit de diferiți factori cum ar fi: interesele puterii, surse alternative, sau de însuși interpretul biblic, în mod conștient sau inconștient. De aceea textele religioase antice care oferă o variantă diferită de cea oferită de tradiția oficială, sunt tratate ca legende și mituri create de popoarele în care acestea au fost compuse. Ele pot fi consultate cu scop apologetic (constituind dovezi suplimentare în sprijinul unor teme, motive comune cu textul biblic. Pot fi citite și cu scop informal pentru a identifica firul călăuzitor al istoriei umanității, privind la temele comune întîlnite în cele două categorii de texte.

În continuare vom căuta să evidențiem neajunsurile metodei moderne prezentând dovezi preluate din compararea textelor antice amintite cu textul biblic.

Vechimea scrierilor ca dovadă a autenticității lor

18 Jonathan Francis Bennett, *A Study of Spinoza's Ethics*, Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1984, p. 29-31. Consultă și I. Bruker, Filosofia lui Spinoza, în volumul C.R. Motru, *B. Spinoza – 250 ani de la moarte*, în Revista de Filosofie nr. XII, a Societății Române de Filozofie, București, 1930, p. xxxvii-xxxviii, liv-lxii.

Ținând cont de textele religioase care au fost scrise anterior textului biblic, am putea emite ipoteza că autorul sau autorii textul biblic – Vechiul Testament – au preluat informațiile din scrierile mai vechi: sumeriene, akkadiene, babiloniene, egiptene și indiene.

Pe de altă parte, vom specifica faptul că nu întotdeauna vechimea unor informații religioase este dovada autenticității religiei respective. De exemplu Nicolae Iorga și alți cercetători au ajuns la concluzia că legendele și miturile din Europa centrala inclusiv cele din folclorul romanesc sunt mai vechi decât unele mituri religioase si legende ale marilor civilizații antice. Mircea Eliade, N. Iorga si I.P. Culianu susțin că în legendele și tradițiile românești întâlnim mituri și motive religioase mai vechi decât tradițiile grecilor și romanilor.19

Cum ar trebui să explicăm asemănările izbitoare dintre textul Vechiului Testament și textele religioase din culturile idolatrie? Nu cumva religia mozaică, mult mai târzie, s-a inspirat de la aceste religii foarte vechi: sumeriană, akadiana, babiloniană, egipteana, etc.?

Ar fi logic să sustinem că religiile mai vechi fiind mai aproape de origini au credibilitate mai mare decât cele mai noi - ca religia mozaică. Deși vechimea unei surse istorice sau religioase este un criteriu important de analiză a autenticității unui text, totuși observăm că în istorie narațiunea biblică s-a impus mult deasupra celorlalte texte antice religioase. Interpreții iudeo-creștini pretind că informațiile înregistrate în Biblie au fost communicate prin revelație - descoperirea de Sine a lui Dumnezeu. Evreii se laudă că sunt singurul popor care a auzit glasul lui Yahweh rostind cele Zece porunci pe Muntele Sinai.

În Deuteronom 4:7-8 evreii sunt conștientizați de acest privilegiu. ”Care este, în adevăr, neamul acela așa de mare încît să fi avut pe dumnezeii lui așa de aproape cum avem noi pe Domnul, Dumnezeul nostru, ori de cîte ori Îl chemăm? Şi care este neamul acela așa de mare încît să aibă legi și porunci așa de drepte, cum este toată legea aceasta pe care v'o pun astăzi înainte?”

De asemenea, textul biblic reclamă o hermeneutică specială și pentru că vorbește responsabilitatea omului înaintea divinității. Apostolul Pavel discută acest subiect în Romani 1:18-23.

Concluzie

În studiul nostru ne-am limitat la o serie de texte, care ne-au ajutat să evidențiem provocările menționate mai sus. Este vorba despre *Epopeea lui Ghilgameș*, alte scrieri antice vechi, akkadiene, babiloniene, siriene, grecești. Comparând textele la care am făcut referire am observat că există teme comune cu textul biblic, printre care: Divinitatea, Creația și istoria relației dintre oameni și divinitate. Am văzut că există asemănări în ce privește unele evenimente la care fac referire atât textul biblic cât și textele antice religioase. Am susținut că similaritățile dintre ele pot fi explicate evaluând

19 Andrei Oișteanu, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Iași, București, Editura Polirom, 2004, 2013.

prioritatea surselor, și existența unei memorii comune, în ce privește relația umanității cu Divinitatea.

Am luat în considerare și tradițiile iudaice mai târzii care au fost scrise după fixarea textului canonic al Creștinismului, și care fac speculații teologice, ce depășesc limitele canonului Vechiului Testament, care a fost stabilit la sfârșitul secolului I d.H., (anul 90 d.H. - Iamnia). Ne-am referit tangențial și la aspecte legate de tradiția românilor, amintind și legendele populare ale românilor.

Am făcut referire la texte iudaice mai târzii, cum ar fi: *Zochar*, *Kaballa*, *Alfabetul lui Ben Sirah,* etc, arătând că explicațiile întâlnite aici sunt etichetate ca devieri de la tradiția oficială - normativă susținută de tradiția oficială a comunității iudeo-creștine. Argumentul fiind includerea în aceste texte a unor motive și narațiuni preluate din miturile popoarelor antice exterioare poporului ales – Israel, pe care au căutat să le integreze în tradiția oficială iudaică, violând astfel limitele textului sacru acceptat ca normativ de comunitatea de credință. Din acest motiv reprezentanții tradiției oficiale iudeo-creștine au respins textele iudaice mai târzii, chiar dacă ele încearcă să completeze unele goluri ale narațiunii oficiale înregistrată în textul biblic.

Am putut observa că atât textul biblic cât și textele antice exterioare tradiției iudeo-creștine amintite păstrează o experiență comună care, ce-i drept, este nuanțată în textele vechi ale popoarelor antice. În aceste textele au fost incluse mituri și legende specifice culturii și credințelor lor religioase, și care au fost respinse mai apoi de tradiția iudaică.

Am înțeles că unul din criteriile principale care au determinat selecția amintită, a fost conformarea narațiunii cu tradiția oficială iudeo-creștină. Deși textele antice menționate aduc informații suplimentare vis-a-vis de experiența istorică și religoasă a trecutului comunității umane în general, ele au fost trecute prin filtrul tradiției oficiale – textul canonic care pretinde a fi mesajul divin revelat. Lecturarea texte antice religioase este benefică, în sensul că temele comune cu textul biblic întăresc convingerea în existența unei experiențe comune a umanității. Pe de altă parte, motivează cercetătorii textului biblic la reflecție sporită în explicarea semnificației temelor și evenimentelor comune, dar și a narațiunilor specifice fiecărei tradiții.

Bibliografie

Jonathan Francis Bennett, *A Study of Spinoza's Ethics*, Indianapolis: Hackett Publishing Company, 1984.

Bruker, I., *Filosofia lui Spinoza*, în volumul C.R. Motru, *B. Spinoza – 250 ani de la moarte*, în Revista de Filosofie nr. XII, a Societății Române de Filozofie, București, 1930.

Culianu, Ioan Petru, *Cult, magie, erezii: articole din enciclopedii ale religiilor*, București: Editura Polirom, 2003.

Frei, Hans, *The Eclipse of Biblical Narrative*, New Heaven and London: Yale University Press, 1974.

George, A.R., *The Babylonian Gilgamesh Epic – Introduction*, Critical Edition and Cuneiform Texts, Oxford, 2003.
Kotzé, Gideon, Christian S. Locatell, and John A. Messarra, *Ancient Texts and Modern Readers. Studies in Ancient Hebrew Linguistics and Bible Translation Series*, în Studia Semitica Neerlandica, Vol. 71, Leiden: Brill, 2017.
Handaric, Mihai, *Tratat de istoria interpretării Teologiei Vechiului Testament*, Arad: Editura Universității Aurel Vlaicu, 2009.
Harrison, R.K., *Introduction to the Old Testament,* Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1979.
Heidel, Alexander, *The Ghilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949.
Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, București: Editura Minerva, 1989.
Oișteanu, Andrei, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Iași, București, Editura Polirom, 2004, 2013.
Pleins, J. David, J. David, *When the Great Abyss Opened: Classic and Contemporary Readings of Noah's Flood*, Oxford: Oxford University Press, 2003.
Sugimoto, David T., *Transformation of a Goddess: Ishtar, Astarte, Aphrodite,* Academic Press Fribourg, 2014.

Surse online:

Blaga, Lucian, *Legenda Meșterului Manole – Teatru*, 1927, în https://kupdf.net/download/lucian-blaga- mesterulmanolepdf_598dd1c3dc0d60c118300d18_pdf#. Accesat 20.02.2021.
Historia „https://www.historia.ro/revista ”
https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/epopeea-lui-ghilgames-si-dorul-nemuririi.
Accesat 6 aprilie 2020.

STRATEGIES USED IN THE ONLINE TEACHING OF ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE PRIMARY SCHOOL

Mihaela BADEA, GinaTUDORACHE
Assoc. Prof. PhD, Petroleum – Gas University of Ploiești
Primary School Teacher, PhD, Bărcănești School, Petroleum – Gas University of Ploiești

Abstract: The period of lower schooling, corresponding to the cycle of fundamental acquisitions and the beginning of the development cycle, has as finalities the adaptation to the exigencies of the school system, as well as the initial literacy. In this sense, the school curriculum for Romanian language and literature aims at the development of the oral and written communication competences, as well as the development of the competence of understanding the oral and written message. All this is gradually consolidated, depending on the specific competences of each year of study.

The current context of society exposes a series of educational imperatives to which school has to connect its goals. Thus, the education system faces two major challenges: shifting the focus from the traditional sphere to the modern sphere (in which the basic dimensions are creativity, critical thinking, application, learning through discovery, experimentation, collaboration, etc.) and effective implementation of technology information and communication in the teaching process. In this sense, the present study presents a series of active-participatory teaching methods, tools and virtual means that can be successfully applied in the teaching-learning process, as well as strategies for combining them under the umbrella of general competences provided by the school national curriculum of Romanian language and literature for the primary cycle.

Keywords: active-participatory teaching strategies, virtual learning environment, Romanian language and literature, primary cycle

Introduction

The lower schooling period begins around the age of 6/7 years when a complex process of the child's progress starts. During this period, the young learner gathers knowledge and develops psychological abilities essential for the evolutionary stages that will continue. If in the preschool stage the game, under its various forms, represents the predominant activity, in this period the main activity becomes learning, associated with playful activities (Tomșa, 2005).

From the perspective of schooling periodization, the stage of lower schooling includes the cycle of fundamental acquisitions, represented by the preparatory, first and second grades, and the beginning of the development cycle, consisting of third and fourth grades. (Tomșa, 2005) From the point of view of intellectual development, Jean Piaget mentions that this period is represented by the stage of concrete operations, when a series of mental operations crystallize, such as: reversibility, capacity to preserve quantity, weight and volume, inductive reasoning and analogical reasoning (Sălăvăstru, 2004).

Thus, against the background of the reorganization of the cognitive structures, in this stage, young learners acquire fundamental knowledge for their intellectual activity, such as reading, writing, arithmetic skills.

Theoretical background

In the primary cycle, the curriculum for Romanian language and literature supports the development of the first two conventional languages previously mentioned. The current curriculum demands a new paradigm of curriculum design, a model that intensifies the communicative-functional aspect of the integrated learning of a language, communication and texts. (Programa școlară/The curriculum, 2014). Thus, it goes from passive learning about the Romanian language and literature to the active study of this subject. Therefore, during the lower schooling, the formation and development of communication competence is considered, resulting in the development of four types of integrative skills: understanding the oral message, oral expression, understanding the written message, and written expression. (Pânișoară, Manolescu, 2019, vol. 2).

With the aim of developing reading and writing skills and oral expression, in the preparatory, first and second grades the subject is called Communication in Romanian.

The preparatory class is the one that introduces the child to school life, facilitating the transition from playful activities in kindergarten to activities in which learning is the specific activity. Thus, from the perspective of the Communication in Romanian subject, the aim is to improve the speaking skills, as well as to facilitate the acquisition of the conventional literacy from the first grade, by developing the phonemic hearing. Therefore, from the preparatory grade the pupils learn to divide words into syllables, syllables into sounds and to identify their sound composition (Pânișoară, Manolescu, 2019, vol. 2).

In the first grade, the development of oral expression skills continues, moving from simple questions and answers to extensive linguistic constructions. Simultaneously, the development of reading and writing skills is considered, using the phonetic, analytical-synthetic method. Starting from the level of speech (phonetics), analysis is applied, developing students' ability to delimit sentences in the speech flow and words in sentences, as well as the habit of correctly dividing words into syllables and syllables into sounds; finally, it integrates the synthesis, the reverse process of the analysis, that is the restoration of the syllables, of the words, and of the utterances (Mitu, 2006, p. 27).

For the development of reading and writing skills, the phonetic, analytical-synthetic method is associated with the exercise method, with explanation, demonstration, storytelling, heuristic conversation and didactic game which, on the one hand, meets the playful requirements of students' age, and, on the other on the other hand, determines them to actively participate in the assimilation of various knowledge, preventing monotony in the classroom.

For this significant acquisition, three stages are followed: pre-alphabetical (practicing the decomposition and recomposition of syllables, words, their correct

pronunciation, as well as writing graphic elements: dashes, sticks, ovals, etc.), alphabetical (starting with learning the letter *a*, gradually consolidating the process of converting sounds into graphic signs) and post-alphabetical (reading and writing skills are strengthened) (Zlate, 2006).

In the second grade, the area of knowledge of small schoolchildren expands, as they start discovering texts, in prose or verse, from Romanian or world literature. The contents of the texts considerably influence their progress, developing their active vocabulary and consolidating their oral and written expression skills (Pânișoară, Manolescu, 2019, vol. 2).

In the third and fourth grades, the subject is called Romanian Language and Literature and brings more complex tasks, requiring well-established oral and written expression skills that they transform into skills, integrating elements of communication skills. In relation to the literary and non-literary text, oral and written communication skills are formed, as well as language skills for mastering the correct expression and writing. Therefore, the last two classes of the primary cycle create the beginning of the development cycle when the formation of skills and abilities to apply language knowledge in the analysis and interpretation of literary or non-literary texts starts. (Pânișoară, Manolescu, 2019, vol. 2).

As students manage to master the technique of reading, throughout the primary cycle teachers insist on developing the instrumental function of reading, i.e. mastering the technique of intellectual work, valuing books and developing a positive attitude towards reading. In this sense, the explanatory reading is a systematized action that must provide the basis for developing the habit of using the book as a basic element of intellectual work; presentation, explanation and implementation of ways to extract ideas from a text and analyze them; developing students' ability to critically present ideas from books (Pânișoară, Manolescu, 2019, vol. 2).

The explanatory reading represents a literary analysis of the texts, adapted to the young learners', cognitive features, which supposes the completion of several stages, such as: the preparation for the reading, realized through a suitable conversation; full reading of the text (through independent activity); reading on fragments and analyzing them; drawing up the simple plan of ideas; integral reading of the plan of ideas and development of a generalizing conversation; restoring the synthesis of the text (by full reading or narration). (Zlate, 2006).

In other words, the explanatory reading includes a set of methods (conversation, heuristic conversation, explanation, demonstration, storytelling, etc.) that lead to the development of the students' skills to understand and appreciate a literary text: "to make each student understand and feel what he has read, be able to represent the images, ideas, feelings contained in words and sentences, fully assimilate what he has read, as the eye photographs a character, a scene, a landscape that is looked at carefully".(Dottrens et al., 1970, p.119).

The directions of development of modern society, a „liquid modernity", as Zygmunt Bauman calls it, due to the fact that it is in a continuous process of

transformation as an effect of the accentuated progress of communication and information technologies, outline a new perspective on the concept of "learning". (Ceobanu et al., 2020).

Thus, in the face of this avalanche of transformations to which the current world is exposed, "the individual must be prepared for change, must anticipate the future, he must be ready to face the unpredictable" (Pânișoară, Manolescu, 2019, Vol. I., pp. 389). Therefore, in order to prepare the present generations of students, the teacher has to create favorable contexts for the development of their skills to make connections between ideas, to discern between eloquent and unimportant information, to create, to explore, to analyze, to experiment and to solve complex situations, and to work with others.

Active-participatory methods stimulate the development of an active attitude on the part of students, being based on epistemic curiosity, on the desire to research, to discover, to effectively participate in the formulation of problems and their solution. They support teachers' efforts to create learning experiences based on "receptivity to new experiences, sought and solved through exploration, deduction, analysis, synthesis, generalization, abstraction, concretization, emphasizing the realization of connections among meanings and requiring a deep intellectual, psychomotor, affective and volitional involvement."(Oprea, 2006, p. 150).

Active – participatory methods: an overview

As the present study also aims to outline a brief illustration of active-participatory methods as well, an overview of the most common methods is done below, starting from the classification of Pânișoară & Manolescu (2019, vol. I).

- methods based on conceptual analysis

Concept maps consist of a schematic representation of concepts illustrating the connections among them. It is an important tool for teaching, learning and assessment because, on the one hand, they can be integrated at all levels and subjects, and on the other hand, they can be used both by the teacher in presenting the new content and by the students when illustrating their thinking and understanding.

The Venn Diagram is a schematic method of rendering ideas, highlighting the area of intersection between two or more conceptual categories, in order to develop students' ability to understand the connections among various notions, ideas, etc.

Task cards represents an active - participatory method that involves completing a figure by associating the question with the correct answer, followed by explaining the relationship between them.

The lotus technique implies deriving relationships among concepts and ideas, starting from a main topic. Eight secondary ideas are noted around the central topic, which, in turn, will become the basic topics for the eight water lily flowers.

Fishboning technique involves the representation of a diagram in the form of the skeleton of a fish, its head being the problem that needs to be solved, and the skeleton will illustrate the plan of possible solutions.

- methods based on developing creativity and solving problems

Brainstorming aims to stimulate students' creativity and encourage spontaneity, the issuance of innovative ideas for problematic situations, based on the principle of admitting any idea and removing criticism. The coordination of this method involves three stages: the productive phase (developing as many innovative ideas as possible), the incubation stage (examining the ideas issued) and the evaluation stage (choosing the most convenient solutions according to the considered problem).

Starburst is a method of stimulating creativity that involves identifying as many questions as possible and, implicitly, as many relationships among concepts, based on a central topic/problem, starting from a standardized series: What? Who? Where? When? Why? .

The cube technique facilitates the understanding of a subject, analyzing it in depth based on the tasks that appeal to the operations of thinking: "Describe!", "Compare!", "Analyze!", "Associate!", "Apply!", "Argue for and against!".

The snowball/pyramid method involves combining individual activity with that performed in groups in order to solve a task. This method stimulates learning through cooperation and develops students' self-confidence by checking ideas formulated individually, first in small groups, then collectively.

- reflection-based methods

Question – Answer Ball Throw is a method of developing students' ability to communicate (through questions and answers) what they have just learned. The method is based on a game of throwing a ball from one student to another: the one who throws the ball asks a question to the one who catches it, he offers the answer and throws the ball, formulating a new question. The student who does not provide the correct answer is eliminated from the game, and the answer will come from the one who asked the question. It is a method that combines cooperation with competition, favoring the updating and consolidation of knowledge, as well as the exercise of interpersonal communication skills, the ability to ask questions and identify the appropriate answers.

Thinking Bubble Technique starts by studying a narrative or dramatic text and supports the reader in identifying the relationship between the external environment of the characters and the internal one (thoughts and feelings).

The Here and There technique is used to identify the features of characters in literary texts, asking students to imagine how the characters would behave in different contexts outside of the narrative.

- role play methods

Thinking hats represents an interactive game, to develop students' creativity, starting from the interpretation of the roles offered by the chosen hat; students have the freedom to say what they think in accordance with the role they represent. Six thinking hats are brought into the game, each with a color that determines the role: the white hat (reflects objective thinking), the red hat (provides an emotional representation of events), the black hat (offers a pessimistic, gloomy perspective on the situation), the

yellow hat (reflects optimistic thinking), the green hat (encourages creative, innovative thinking), and the blue hat (offers a perspective focused on control and organization).

Frisco resembles the method of thinking hats, having as an implementation principle the interpretation of a certain role, analyzing the problem from several perspectives: conservative, exuberant, pessimistic and optimistic. This method is based on an organized version of brainstorming, challenging students' thinking, imagination and creativity.

- methods based on the development of cooperation

The Jigsaw method is based on team learning, each student having a study topic in which he must become "an expert"; subsequently, he has the responsibility to train his classmates on the topic which he studied in depth and analyzed together with other "experts" in the same task.

Creative controversy is a useful method for developing students' ability to interact, for developing creativity, problem-solving and decision-making skills. This method is similar to the debate, but it is built on the principle of reaching a concession from all participants, the end not involving the establishment of a winner.

All these methods are easy to implement at any age in the teaching-learning process. Being used together with the phonetic, analytical-synthetic method and the explanatory reading, through the interactive configuration they have, they bring a significant contribution in the development of the four types of integrative skills considered throughout the primary cycle in Communication in Romanian / Language and Romanian literature: understanding the oral message, oral production, understanding the written message, written production. Moreover, they represent effective ways of students' active participation and, implicitly, of relaxation, against the background of the playful character that incites curiosity, the desire to research, to discover, to participate effectively and creatively in approaching certain contexts. In other words, active-participatory methods create the appropriate framework for forming the students' profile in accordance with the educational imperatives of the present knowledge society, organized by the wide movement of new technologies.

In the increasingly pronounced context of information technologies, the use of technological means in the educational process has become an urgent need. They offer all educational stakeholders a wide range of resources, tools and fundamental teaching methods, to support, facilitate and streamline the teaching-learning process. They expand learning experiences, support ubiquitous learning/u-learning, offering the possibility to access resources independently in time and space (Ceobanu et al., 2020).

In this context, the use of computer-based training as a teaching method or as a form of e-learning enhances training, supporting interdisciplinarity in designing and implementing learning programs, diversifying teaching strategies, and generating an interactive framework (Ceobanu, 2016).

Specifically, the teacher has today a wide range of virtual methods and means that he can combine in line with the purpose of teaching, such as: digital educational resources (movies, encyclopedias, virtual museums, etc.), educational software

(programs created in order to achieve a set of educational objectives), virtual training environments - real-time interaction platforms (Zoom, Google Meet), online collaboration platforms that facilitate the transfer of documents (Google Classroom, Edmodo, Moodle, Docebo, etc.), online applications for: creating presentations (Power Point, Prezi, Sway, etc.), organizing virtual billboards (Lino, Padlet, Wallwisher, etc.), creating stories (My Storybook), creating videos, comics (WeVideo, Edpuzzle, Scratch, etc.), creating collaborative documents (Google Docs), creating concept maps (MindMeister, Text 2 Mind Map, etc.), creating clouds of words (Wordle, WordArt), and of educational games and interactive exercises (Kubbu, Wordwall, ClassTools, etc.). (Pânișoară, Manolescu, 2019, Vol. I).

These mentioned means outline the area of effective online tools in the instructional process, which can be easily implemented at any curricular level and in any activity, if they are subordinated to the educational objectives and included in a didactic strategy planned by the teacher. In Stan's vision, the didactic strategy presupposes "the unique, original combination of several methods and procedures that inevitably correlate with certain teaching materials and with a determined way of organizing the educators' activity (individual, pairs/ group, whole class/lockstep)." (Stan, 2014, p. 149).

Examples of good practices

We present, below, three examples of sequences / teaching activities, developed on digital support and designed for the primary cycle for Communication in Romanian / Romanian language and literature, which have in view the development of oral and written communication skills, as well as the acquisition of knowledge to master ways of expressing in the mother tongue by young learners.

Example (1)
Class: I
Subject: Communication in Romanian
Theme: Autumn
Lesson topic: The sound and the letter "a" (Mihăilescu, Pițilă, 2018)
Lesson type: acquisition of new knowledge
Form of organization: frontal, individual
Purpose: development of reading and writing skills and oral expression
Operational objectives:

-to mention at least 5 words that contain the sound "a", identifying its position in their structure;

- to make at least 3 sentences representative of the given images, based on previous knowledge;

- to analyze at least 3 sentences, identifying the order of words, syllables and sounds.

Teaching activity carried out during the lesson:

Using digital educational resources adaptable to the educational objectives considered in the first grade, students are presented with a suggestive image for autumn. They have the task to identify as many objects whose name contains the sound "a". Using the Jamboard application, which is a digital whiteboard, students divide the identified words into syllables, establishing the position of the "a" sound inside them, then making sentences.

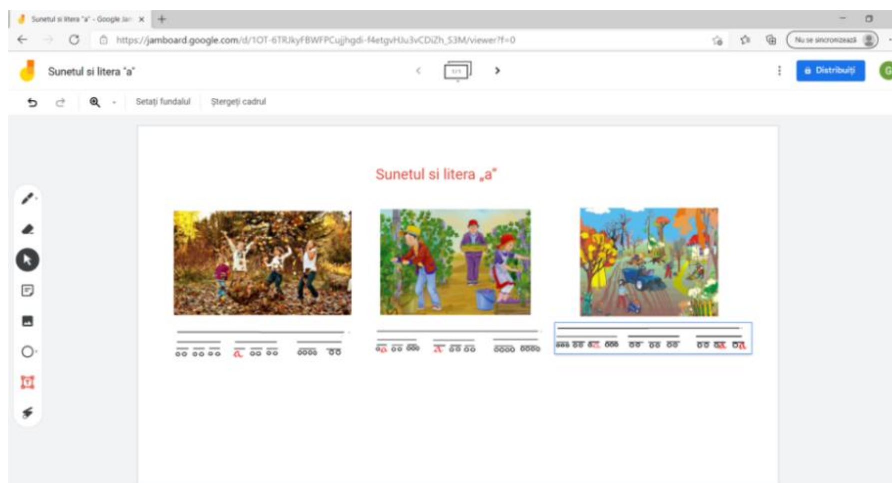

Figure 1. Jamboard "a" sound and letter

Subsequently, the brainstorming method is implemented; the students have the task to find other words from the lexical field of autumn that contain the sound "a". Next, the new words are divided into syllables, identifying the position of the sound "a" inside them and composing, starting from them, various sentences.

Starting from the speech level, a sentence is chosen that will be subjected to analysis, making the graphic representation by: establishing the number of words, dividing them into syllables, identifying the sounds in each syllable, and the position of the sound "a" in each of the words. Finally, the synthesis is applied, i.e. the reverse process of the analysis, reorganizing the syllables, the words, the sentence.

Regarding homework, the students are presented with 3 images representative of the activities carried out in autumn on the Jamboard digital board. The task is to individually compose sentences, based on these images, which to represent graphically, establishing: the number of words, their division into syllables, the representation of sounds in each syllable, and the position of sound and letter learned in each of the words.

Example (2)
Class: II
Subject: Communication in Romanian
Theme: We learn to behave!
Lesson topic: Dialogue in concrete situations

Supporting text: “What a boy!” after Octav Pancu - Iași (Mihăilescu, Pițilă, 2020, pp. 72-73)

Lesson type: mixed

Form of organization: frontal, individual

Purpose: development of reading and writing skills and oral expression in relation to the literary text

Operational objectives:

- to identify all the essential relations between the main ideas of the text, based on the guidelines offered by the teacher;
- to formulate correctly at least 5 questions regarding the studied text, based on previous knowledge;
- to identify at least 5 features of each character, based on the discussions in class.

Teaching activity carried out during the lesson:

After the students have read the text entirely, going through all the stages of understanding its content, a conceptual map will be completed in front of the class to illustrate the relationships between ideas. For this, the online application Mind Meister or Text 2 Mind Map will be used, the final result being, subsequently, posted on the online collaboration platform used for the transfer of documents, at the classroom level, Google Classroom.

After that, the *Question – Answer Ball Throw* method will be used, adapted to the configuration of an educational game offered by the online application Wordwall, namely, Random Wheel. Thus, students will have the task to ask classmates named by the random wheel indicator questions based on the text. The mentioned student will answer the received question, turn the wheel further and ask a new question to another classmate. The student who does not know the correct answer leaves the game, the answer being provided by the one who asked the question.

Figure 2. Question – Answer Ball Throw method on Wordwall

Finally, students will be given homework to create word clouds, with the topic “Characterization”, using the Wordle or WordArt application. For each character, they will represent a cloud of words and, without mentioning his/her name, they will

compose a visual riddle. The homework will be uploaded on the Google Classroom platform, and, during the following class, the best-made cloud of words will be shown to the class, asking the students to guess who the character is. Then, the "creator" of the cloud of words, will present in 40 seconds the characterization of the mentioned character.

Example (3)

Class: IV

Subject: Romanian language and literature

Theme: Parts of speech

Lesson topic: The Adjective

Supporting text: „Un om năcăjit"(excerpt), by Mihail Sadoveanu (Hardulea, Balcan, 2017, p. 74)

Type of lesson: consolidation and systematization of knowledge

Form of organization: frontal, individual

Purpose: development of the grammatical component of oral and written communication in relation to the literary text

Operational objectives:

- to apply correctly all the adjectives identified in the text in formulating the content analysis questions, based on the explanations offered by the teacher;

-to analyze correctly all the adjectives identified in the given text, based on previous knowledge;

- to associate at least three aspects described in the external plan of the text with the inner dialogue of the characters, based on the explanations offered by the teacher.

Teaching activity carried out during the lesson:

In class, students read the text at first sight, emphasizing all the identified adjectives. To verify the comprehension of the text, the Wordwall application is used, engaging students in an interactive game based on the "task cards" method in which the meanings of the word structures will be discovered, all of them including the identified adjectives. Through a short heuristic conversation, students are oriented to explain the relationship between terms, thus aiming at improving students' oral expression skills.

Then, based on a SmartArt illustration created in Power Point / Word, the *Starburst method* is used, giving students the task to find as many questions as possible, based on the topic of the text, starting from a standardized series: What? Who? Where? When? Why?. The questions must contain the adjectives identified in the text and emphasize the connections between the ideas. After a general conversation about the text, students will analyze each adjective in turn, identifying the nouns that accompany them.

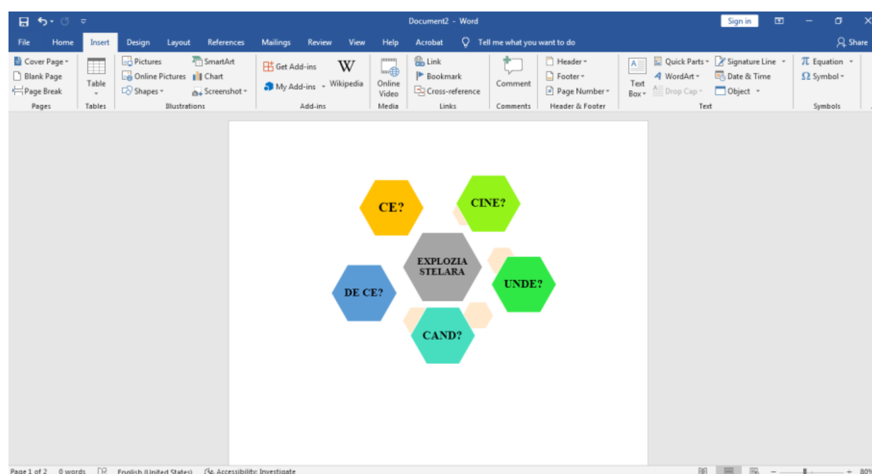

Figure 3. The Starburst method using SmartArt

After solving this task, students are given homework, which is built on the active-participatory method *Thinking Bubble.* Thus, they are asked to imagine and note the inner dialogue of the characters in the text, in correlation with what is presented externally and, subsequently, to reverse the position of nouns with the adjectives used. Finally, students will upload the topic on the class' online notice board, under the heading "Thinking Bubble", using the Padlet application. During the following Romanian language and literature class, the online notice board will be displayed, the teacher discussing with the students the aspects they have noticed.

Conclusion

Beyond the theoretical background regarding the effectiveness of using new technologies in the instructional process, the learning sequences / activities, seen as an example of organizing active-participatory teaching strategies in the online environment, include a wide variety. Thus, the teacher can manifest his imagination, combining various means and online tools under the umbrella of primary school-specific methods or a variety of methods considered modern. All this facilitates the transmission and understanding of the contents, arousing the students' motivation, their epistemic curiosity, as well as the desire for active involvement.

Against the background of playful character, but also of some tonalities correlated with today's students (digital natives) of inherent understanding of digital technologies, interactive educational strategies, strictly required by the imperatives of the current knowledge society, but also by the massive changes triggered lately in the educational system creates an optimal framework for the development of the skills and competences necessary to face the unpredictability brought about by this "liquid modernity".

Bibliography:

Ceobanu, C. (2016). *Învățarea în mediul virtual. Ghid de utilizare a calculatorului în educație*. Editura Polirom: Iași.

Ceobanu, C., Cucoş, C., Istrate, O., Pânișoară, I., O., (coord.) (2020). *Educația digitală*. Editura Polirom: Iași.
Dottrens, R., Mialaret, G., Edmond Rast, E., Ray, M. (1970). *A educa si a instrui*. Editura Didactică și Pedagogică: București.
Hardulea, C., L., Bălcan, E., D. (2017). *Limba și literatura română.Culegere pentru clasa a IV-a.* Editura Booklet: București.
Mihăilescu, C., Pițilă, T. (2018). *Comunicare în limba română*, *Manual pentru clasa I*, Editura Didactică și Pedagogică: București: https://manuale.edu.ro/manuale/Clasa%20I/Comunicare%20in%20limba%20romana/EDP/#p=121, consulted on 10.02.2021.
Mihăilescu, C., Pițilă, T. (2020).*Comunicare în limba română*, *Manual pentru clasa a II-a*. Editura Didactică și Pedagogică: București.
Mitu, F. (2006). *Metodica predării-învățării integrate a limbii și literaturii române în învățământul primar*. Editura Humanitas: București.
Oprea, C., L. (2006). *Strategii didactice interactive.* Editura Didactică și Pedagogică: București.
Pânișoară, I. O., Manolescu, M. (coord.) (2019). *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*, Vol. I. & Vol. II, Editura Polirom: Iași.
Sălăvăstru, D. (2004). *Psihologia educației*. Editura Polirom: Iași.
Stan, L. (2014. *Pedagogia preșcolarității și școlarității mici*. Editura Polirom: Iași.
Tomșa, Gh. (coord.) (2005). *Psihopedagogie preșcolară și școlară*. Editura Revista învățământului preșcolar: București.
Zlate, S. (2006). *Didactica aplicată a limbii române în învățământul primar și preprimary*. Editura Bren: București.
*** Programa școlară pentru disciplina COMUNICARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ, clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a: https://www.edums.ro/invprimar/Lb%20romana%20P%20I%20II.pdf , consulted on 15.02.2021.
***Programa școlară pentru disciplina LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ, clasele a III-a, a IV-a: http://oldsite.edu.ro/index.php/programe/c539/, consulted on 15.02.2021.

RE-READING MIRCEA NEDELCIU'S FICTION: AGAINST CRITIC "–ISMS" AND BACK TO THE *STORY*

Ramona HĂRȘAN
Assoc. Prof. PhD, "Henri Coandă" Air Force Academy, Brașov

Abstract: The article (re)assesses the most popular critical perspectives on Mircea Nedelciu's fiction and the rather common tendency to allocate his work to various literary trends and groups. The purpose of this approach is to draw (specialist) attention (away) from the temptation to conveniently (and unproblematically) classify this highly original author according to various sub-trends of Romanian modernism or post-modernism and to(wards) the reconsideration of a key-element which seems to have been almost completely overlooked by critical viewpoints so far, as a potential focus point of future (re-)readings: the "story" behind the textual artifices. The proposal is thus to revert the consecrated optics on the topic, i.e. to reconsider the meta-textual surface of the text as an intelligent and intricate, but deceitful "censor trap" and recompose the narrative it was meant to conceal as the main meaning-producing mechanism in Nedelciu's writing. This would result in a new, richer and more appropriate "reading grid", allowing not only a re-evaluation, but also a re- (or proper) valuation of this canonical eighties writer.

Key words: experimentalism, textualism, postmodernism, communist censorship, narrative

În ciuda interesului critic destul de constant de care s-a bucurat în ultimii ani, Mircea Nedelciu pare să rămână, totuși, în linii mari, un capitol închis al istoriei literaturii. Deplasând aici o analogie imaginată de Alexandru Mușina pentru o altă discuție[1], am putea spune că pe Mircea Nedelciu l-am „clasat" și l-am așezat, ca niște buni „entomologi", la locul cuvenit în marele „insectar": prozator optzecist; prozator experimentalist, textualist sau postmodernist; în orice caz, „inginer" sofisticat al textului, „tehnician" practicant al unor investigații notabile – dar se (sub)înțelege, concomitent: datate – asupra limbajului ficțiunii; „realist", poate, într-o măsură secundară. Caz închis? Așa s-ar părea, judecând (și) după ascendentul pe care (nu) îl are asupra generațiilor de prozatori care i-au urmat, mai puțin preocupate de exhibarea autoreflexivă a funcționalităților interne ale textului.

Ne punem, însă, mai rar problema dacă această „clasificare a cazului" s-a produs într-adevăr în mod „natural", prin fireasca epuizare a „subiectului", a principalelor „piste" de investigație; sau, altfel spus, dacă nu cumva situația de „închidere" în chestiune este (și) o rezultantă a relativei monocromii a viziunilor și metodelor critice utilizate. Or, poate chiar unele dintre reluările recente ale încercărilor de a revizita opera acestui prozator aparent „clasat" constituie, ca fenomen în sine, un indiciu că nevoia de noi/alte/altfel de lecturi există și se face simțită.

În ceea ce privește istoria receptării, cred că o privire (chiar și razantă) asupra „etichetelor" mai sus enumerate este grăitoare pentru identificarea principalelor (sau

[1] V. Alexandru Mușina, *Paradigma poeziei moderne*, Editura „Aula", Brașov, 2004, p.179.

celor mai autoritare) discursuri critice care au circumscris până în prezent proiectul prozastic nedelcian. Aglomerația evidentă de „isme", ținând (strict) fie de zona istoriei literaturii, fie de grilele teoriei literare pure și dure (acestea din urmă deținând încă, la noi, o postură de prestigiu în raport cu celelalte meta-retorici care își împart câmpul literaturii), semnalează în mod flagrant faptul că preocuparea principală a exegezelor care au „dat tonul" interpretării a fost, în fond, aceea de a renegocia statutul canonic al scriitorului – un efort, de altfel, legitim după 1989 și care a și dat rezultate. Numai că, paradoxal, tocmai aceste demersuri necesare și absolut sustenabile (istoriografice, monografice, teoretice) de revalorizare/ recuperare (dinspre poziția relativ marginală care îi fusese alocată în canon de către vocile cele mai influente ale criticii predecembriste înspre poziția relativ sigură pe care o deține astăzi în ansamblul literaturii) par să aibă, în timp, un efect secundar mai puțin dezirabil, mai puțin favorabil valorificării critice (și mai departe, creatoare) a prozei lui Mircea Nedelciu: este vorba despre istoricizarea implicită și – așa cum voi încerca să o arăt – prematură a unei opere care, dincolo de suprafața ostentativ tehnicist-experimentală a textului, ascunde un potențial semnificativ încă abia bănuit.

Marele deserviciu pe care îl face această limitare a discuției la perimetrul – aici, insuficient de larg – al teoriilor literaturii este, cu alte cuvinte, aceea că defavorizează dimensiunea propriu-zis ficțională a scrisului nedelcian, cea a „punerii în scenă", prin intermediul narațiunii propriu-zise, a unui anumit imaginar, a articulării unor structuri de profunzime aparte (mai mult sau, de obicei, mai puțin vizibile), întreaga complexitate a configurării unor constelații specifice și substanțiale de reprezentări recurente care se cer încă inventariate, explicitate și puse în evidență.

Intuiții critice deloc neglijabile există, desigur, și de această „parte a baricadei", numărându-i (fără ca lista să aibă pretenții de exhaustivitate) pe Gheorghe Crăciun, Sanda Cordoș sau Ion Bogdan Lefter printre cei care au atras explicit atenția că nucleul dur al operei este de căutat dincolo de preocupările formale; pe Adrian Oțoiu, Al. Th. Ionescu sau, mai recent, pe Adina Dinițoiu printre cei care au simțit nevoia să-și suplimenteze mijloacele explorărilor critic-sintetice cu metode ținând de domeniul literaturii comparate; iar odată cu *Geografii semnificative. Spațiul în proza scurtă a lui Mircea Nedelciu* de Ionuț Miloi – deși este un studiu de mică întindere, care ar fi reclamat dezvoltări ulterioare – avem și prima abordare fundamental comparatistă și (mai larg) culturală (mai precis, venită dinspre teoriile culturii) a proiectului nedelcian[2]. Aceste tendințe au rămas, însă, fără alte urmări vizibile, iar vastul teritoriu al semnificării (filosofice, etice, sociologice sau socio-politice) pe care îl cuprinde universul prozelor lui Mircea Nedelciu este, și astăzi, o zonă a creației sale care nu beneficiază de nici un studiu extins, aprofundat, detaliat care să o pună în valoare și care să fie în același timp adecvat (inclusiv din punct de vedere metodologic) stadiului contemporan al cercetării și nevoilor textului.

Ceea ce propun, deci, la nivelul metodei (sau al „grilei de lectură") pentru a răspunde necesităților actuale, imediate ale (re)interpretării (odată depășită cu succes

[2] Pentru referințele bibliografice aferente, v. secțiunea bibliografică.

etapa sintetic-recuperatoare) este un tip de abordare care, combinând sfera literaturii comparate, a teoriei culturii și, la nevoie, metodologia studiilor culturale, să dea seama de implicațiile (sau „profunzimile”[3]) „extra” (sau mai mult decât) literare ale construcției ficționale ce se află dincolo de evidența (atât de intens discutată a) artificiului discursiv.

Desigur, obiecțiile care s-ar putea aduce pledoariei pe care îmi propun să o schițez aici în favoarea aplicării unei lecturi comparatist-interdisciplinare nu sunt neapărat neglijabile. Poate una dintre cele mai substanțiale ar fi cea legată de problema „instrumentarului”: hibridarea conceptuală (necesară) între discursurile literaturii comparate și discursurile culturale venite dinspre alte arii, depășind competențele proprii cercetătorului filolog, se poate face respinsă ori ca nespecifică, ori ca presupunând implicita și nedorita asumare a unei doze de diletantism. Consider, însă, că acceptarea (pe cât posibil) calculată a riscului este totuși indispensabilă, cel puțin în situația în care textul o reclamă (să ne gândim doar la multiplele trimiteri pe care le conține proza lui Nedelciu la teorii sau produse artistice din alte domenii ale culturii: sociologie, psihologie, istorie, teorii ale culturii, filozofie politică, muzică și cinematografie sau chiar cultură populară etc.). Pe de altă parte, documentarea interdisciplinară (istorică, de pildă) poate presupune și ea, pentru a fi utilă (sau, la rigoare, suficientă), stricta lectură a documentelor și a discursurilor aferente ca text, ca material care are inclusiv (sau în primul rând) un conținut imaginar-simbolic specific. Un exemplu potrivit „speței” noastre poate fi, de exemplu, investigația de acest tip (adică în primul rând simbolică, atentă la imaginile/modelele umane și societale pe care le vehiculează, a) documentelor de partid care, antologate în diverse culegeri, „normau” (inclusiv la nivelul discursului, al semnificanților) societatea în și despre care scrie Nedelciu, erau menite să „formateze” etic și axiologic Omul Nou și lumea ceaușistă. Aici, paralelele sunt uneori mai ușor de trasat decât s-ar putea crede, chiar și prin simpla lectură comparativă a textelor, prin apelul (de ultimă instanță) la surse (încă) necomentate, neexplorate în direcții utile situației particulare.

În altă ordine de idei, tot (aparent) defavorabil „căii” comparatist-interdisciplinare a interpretării poate să pară, uneori, metadiscursul scriitorului însuși – sau, mai degrabă, felul în care este/a fost citit. E posibil să descurajeze în acest sens senzația că formula tipic nedelciană a „romanului popular subminat”[4] (sau, de ce nu, a prozei populare subminate) presupune o separare implicită și drastică între ceea ce este destinat lecturii cititorului „plebeu”[5] și respectiv celui „inițiat”[6]. Am să reiau aici, întru explicitare, un fragment din Adrian Oțoiu[7], de la care am și preluat cei doi descriptori ai celor două tipuri de lector și care, deși privește romanul *Femeia în roșu*, cred că este relevant pentru discuția noastră în genere: „Formula finală a cărții, aceea a « un[ui] roman popular

[3] Aluzie la discuția despre „straturile” romanului din *Zodia scafandrului*. V. Mircea Nedelciu, *Zodia scafandrului*, Editura „Compania”, București, 2000, pp. 5-7.

[4] V. Mircea Nedelciu, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș, *Femeia în roșu*, Editura „Cartea românească”, 1990, pp. 412-413. Expresia romancierului este parafrazată și conceptualizată de Adrian Oțoiu, v. *Trafic de frontieră*, Editura „Paralela 45”, Pitești, 2000, p. 176.

[5] Adrian Oțoiu, *Trafic de frontieră*, Editura „Paralela 45”, Pitești, 2000, p.179.

[6] Ibid., p.179.

[7] Separație pe care, din fericire, Adrian Oțoiu însuși nu o practică.

subminat », are ambiția de a fi în același timp « ceva brici de deștept, dar și pentru larg consum! ». Ambiția e în bună măsură realizată: devoratorul de *thriller*-e și de biografii romanțate poate savura pe nerăsuflate un story alert, cu gangsteri și *hold-up*-uri, plasat pe fundalul trepidant al Americii prohibiției. La rândul lui, lectorul inițiat are în față un regal savuros din al cărui meniu nu lipsesc punerile în abis, colajul de texte reale și trucate, pastișele și simulacrele ce par mai reale decât realitatea, pivotările perspectivice, relativismul polifonic. Un demers profitabil pentru ambele părți: cititorul plebeu învață să discearnă manipularea ludică postmodernă sub candoarea trucată a melodramei, iar cititorul elitist învață să deceleze virtualitățile expresive ale paraliteraturii și ale textelor brute. Pasionatul de hermeneutică are la îndemână câteva piste incitante (cum ar fi cea escatologică), dar și iubitorul de filme de acțiune se simte acasă în această lume ce datorează mult artei a șaptea”[8].

O astfel de separare strictă între un tip de cititor și altul ar comporta însă, și ea, un pericol pe care se cuvine să îl luăm în calcul înainte de a o îmbrățișa fără rezerve: în mod automat, cititorul „avizat” (criticul, cercetătorul) se va feri să citească (să investigheze) altceva decât rafinamentele demne de propria sa erudiție, să practice „lectura-întrebare”[9] dincolo de teritoriul care îi este, prin „demnitatea funcției”, alocat. Nu se va aventura, deci, de pildă, în hermeneutica „melodramei” sau în speculații legate de virtualitățile simbolice ale imaginarului, operațiune care (nu?) îl descalifică.

De unde, o omisiune care cred că falsifică, aparent imperceptibil, în realitate flagrant, intenția auctorială: caracterul „antropogenetic”[10] al scrisului nedelcian trebuie înțeles ca simultaneitate, ca suprapunere complexă (și nu ca separație) a celor două „niveluri de lectură”. Ele corespund cu două paliere de semnificare diferite, dar interconectate, ale textului: cel experimental/formal și cel narativ/conținutistic, dintre care ultimul – nivelul ficțiunii propriu-zise – nu trebuie ignorat ca nesemnificativ sau secundar. Mai precis: între cele două suprafețe ale textului – să le spunem, suprafața „*hypertech*”, „pentru cunoscători” și suprafața (zisă) „*pulp*”, aparent dedicată „neinițiaților” – s-ar putea să nu existe deloc o ruptură, o fractură care să justifice căderea în dizgrație a unuia sau altuia dintre cele două planuri, ci o complicată complicitate funcțională, o interdependență care să depășească simpla lor juxtapunere.

Deși aparent defavorabilă acestei ipoteze, cred că inclusiv o abordare mai atentă de tip „Mircea Nedelciu *par lui-même*” poate furniza suficiente indicii pentru „redeschiderea cazului”. Este ceea ce îmi propun în cele ce urmează, prin apelul (în principal) la două texte: primul este „textul serial” al unei suite de scrisori din 1977 (scris, deci, înainte de publicarea primului volum de proză); celălalt – un text binecunoscut care a văzut lumina tiparului abia după dispariția prozatorului: deschiderea romanului *Zodia scafandrului*. Dincolo de capacitatea lor de a sublinia

[8] Ibid., p. 179.
[9] Mircea Nedelciu, „Dialogul în proza scurtă (III) – Autenticitate, autor, personaj”, în „Echinox”, nr.4-5-6 / mai-iunie-iulie 1982, *apud* Gheorghe Crăciun, *Competiția continuă: Generația`80 în texte teoretice*, Editura „Paralela 45”, Pitești, 1999, p.313.
[10] V. Mircea Nedelciu, *„Nu cred în solitudinea absolută a celui care scrie”*, interviu de Gabriela Hurezean, în „Scânteia tineretului. Supliment literar-artistic”, București, anul VIII, nr. 14 (341), sîmbătă, 9 aprilie 1988, p.3.

continuitatea esențială neîntreruptă a viziunii, cele două texte alese au și un al doilea punct comun: „libertatea de mișcare/expresie” a gândirii, care, oricât de relativă în cazul primului, periclita totuși mai puțin secretul (subversiv al) „compoziției” „formulei lui Orlando”[11] decât textele concepute pentru publicare. Sigur, cele două ilustrări pe care le propun nu sunt, tehnic vorbind, de aceeași factură; ceea ce le reunește, însă, este – așa cum voi încerca să demonstrez – meditația asupra mecanicii fine a unei formule de creație proprii care – cred eu – s-ar cere „recitită” și re-evaluată. Iar dacă optez pentru a folosi drept argument și un text – în fond – „beletristic”, motivul nu este doar acela că (așa cum s-a arătat cu suficientă acribie) literatura lui Nedelciu își conține și propriul comentariu teoretic; o altă rațiune este tocmai „reversul” acestei observații, și anume aceea că Mircea Nedelciu a fost întotdeauna, în ceea ce privește „limbajul”, un fidel al discursului prozei și al potențialului său comunicativ-exploratoriu, mai degrabă decât al retoricilor teoriei pure și dure (ca dovadă că sunt puține și extrem de sintetice textele de această factură pe care ni le-a lăsat sau pe care a ținut să le publice, chiar și după 1990; sau că – în cazul controversatei prefețe la *Tratament fabulatoriu*, scriitorul a preferat fără ezitări să sacrifice paratextul teoretic, chiar acuratețea etic-științifică a acestuia, pentru a „salva romanul de la maltratări”[12]).

„Angajamentul politic devine o problemă de tehnică artistică”, îi scria Mircea Nedelciu lui Gheorghe Crăciun în 1977, citându-l pe Herbert Marcuse, iar „invențiile formale în general atacă *statu quo*-ul societății”[13]. S-ar putea presupune, pornind de aici, că experimentul la nivel de limbaj (și în special metatextul) constituie preocuparea fundamentală a scrisului nedelcian, că „funcționarea cvasiindependentă a limbajului”[14] (și-) ar fi (auto)suficientă pentru transmiterea mesajului esențial (politic, să reținem!) al activității „textuante”. Numai că problema „tehnicii artistice” însăși trebuie înțeleasă aici într-un mod mai cuprinzător: stricta înnoire a panopliei de procedee nu este considerată ca fiind singura linie de acțiune a căutărilor „tehnice” care privesc limbajului prozei și nici ce mai importantă. Inovația formală are nevoie, în viziunea prozatorului, de un „complement” (considerat tot „tehnic”) de o importanță egală: este vorba despre ceea ce scriitorul numește (uneori traducând, alteori lăsând în original termenul englezesc/american) *„story”*, traducerea în „corelativi obiectivi” (sau corelativi narativ-simbolici) a mesajului.

Chiar cu riscul de a cita excesiv, transcriu aici două fragmente mai consistente pe care le consider edificatoare din același ciclu de scrisori către Gheorghe Crăciun: „[E]xacerbarea simțurilor alături de funcționarea cvasiindependentă a limbajului, specularea conștientă a oricărui mic accident de limbaj, pot duce la un real nou, încă necunoscut, dar el riscă să rămână al unei singure persoane. **[Î]i mai trebuie ceva** [s.m., R.H.]. Noi (vreau să spun eu și până mai ieri unul Stan [Constantin Stan, n.m., R.H.] care

---

[11] Parafrază după Gheorghe Crăciun, v. cap. „Formula lui Orlando”, în Gheorghe Crăciun, *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei): fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu*, Cluj-Napoca, Grinta, 2003.

[12] Mircea Nedelciu, „Avertisment la ediția a II-a –1996”, în *Tratament fabulatoriu. Roman cu o prefață a autorului*, București, 2006, Editura Compania, p. 309.

[13] Crăciun, Gheorghe, Nedelciu, Mircea. (Corespondență). *Generația `80 în epistolar (I)*. În: Paralela 45. Revistă de avangardă culturală, an III, nr. 1, ianuarie-februarie-martie 1996, p92.

[14] Ibidem, p. 90.

însă acum suferă imens că nu-i apare cartea și deci nu prea mai poate fi abordat) **ținem încă foarte mult la structura narativă, la *story*, numai prin el poți menține legătura cu a cea a doua parte a realității care nu este natura ci societatea** [s.m., R.H.], acea parte în care de asemenea totul se schimbă de la o zi la alta, clasele sociale sunt altele în fiecare zi, în fiecare secundă. Orice fabulă, deci, își schimbă sensul după cum realitatea se transformă. Imaginează-ți *story*-ul ca un pahar în care eu încă mai încerc să torn un cocktail ca al vostru [„cocktail de limbaj cu simțuri" practicat, în viziunea sa, de Gheorghe Crăciun și Gheorghe Iova, n.m., R.H.] și de fiecare dată ori paharul se sparge și se dizolvă, se dezagregă (dracu' să-l ia), ori, dacă paharul rezistă, cocktailul nu mai e tocmai ăla după rețetă. Asta nu trebuie însă să ne descurajeze. Mai putem încerca. [...]"[15]; și, în continuare: „***Story*-ul, deci, îl consider o posibilitate de revelare a acelui ceva nou smuls din realitate pentru că el își poate schimba sensul pe măsură ce au loc noi și noi transformări în relațiile dintre oameni, în societate deci. El pare să fie un « corelativ obiectiv » prin care eu îmi exprim noile mele achiziții în cunoașterea mersului societății** [s.m., R.H.]. Dacă eu aflu cu emoție că trecerea în timp de treizeci de ani de la 20% populație urbană la 50% populație urbană într-o țară care întâmplător este cea în care trăiesc determină modificări în structura psihică a indivizilor și aceste modificări le observ zilnic în jurul meu, le trăiesc eu însumi – corelativul obiectiv al acestei emoții va fi un *story* imaginat de mine în care un personaj bărbat este împins de forțe necunoscute lui de la un mod de viață spre altul, iar un personaj femeie urmează un drum invers. Unirea fizică între ei, ca și pasajul cu porcii (care mă bucur că ți-a plăcut) **sunt niște embleme ale modului în care eu văd lumea în care trăiesc. Scriitura poate fi o altă emblemă** [s.m., R.H.]. **CUM?** [s.a., M.N.] Întrebarea de mai sus este numai pentru mine. **Eu într-adevăr încă nu consider scriitura mea reprezentativă pentru mediul social în care ea apare și pentru poziția mea critică față de acesta** [s.m., R.H.]. (Pentru asta și am nevoie de un fel de șoc.) [...]"[16].

Această atenție la narațiune/fabulă/*story* ca posibilă „emblemă" (alături de „scriitură") a viziunii esențiale care articulează ansamblul, ca semnificant sau „corelativ obiectiv" corespunzând unor realități culturale (sociale) și a unei poziții „critice" (deci, etice) devenite semnificat (ascuns) al limbajului prozei va rămâne o constantă a gândirii lui Mircea Nedelciu, așa cum o indică scriitorul însuși în mai multe rânduri și cu diverse ocazii, atât înainte de 1989 (v., de exemplu, declarațiile referitoare la romanul *Zmeura de câmpie*: „În ceea ce mă privește, am încercat [...] să obțin o imagine convingătoare, semnificativă a realității, așa cum o cunosc eu"[17], sau controversata prefață la *Tratament fabulatoriu*, unde Nedelciu afirmă citeț că „literatura încearcă integrarea socialului prin textualizare"[18] ș.a.) cât și după (v. spre exemplificare *Avertismentul la ediția a II-a...*, unde, din nou, scrie că romanul poate fi un „obiect util" în măsura în care el

[15] Ibid., p.89.
[16] Ibid., p.90.
[17] V. Liviu Papadima, *Cinci minute cu scriitorul Mircea Nedelciu* (interviu), în „Tribuna României", București, anul XIV, nr. 290, 15 aprilie 1985, p.15.
[18] Mircea Nedelciu, *Prefață* la romanul *Tratament fabulatoriu* (în *Tratament fabulatoriu. Roman cu o prefață a autorului*, București, 2006, Editura Compania, p.32.

„construiește” prin „fabulație”/„tratament fabulatoriu” „refugii și adăposturi” contra manipulării[19] – și nu numai).

Mai mult: poate că cea mai elocventă expunere a relației „realitate-poveste” ca relație de tip semnificat-semnificant apare „tratată fabulatoriu” (i.e. cu mijloacele ficțiunii – pentru că, să nu ne lăsăm înșelați, Mircea Nedelciu a fost întotdeauna, în termeni de „limbaj”, un fidel al discursului prozei decât al retoricilor teoriei) în deschiderea *Zodiei scafandrului*. Aici, discuția despre suprafețe, diferențe de presiune și scriitura ca scufundare / imersiune în real ca activitate de explorare și traducerea textuală a acestuia trimite tocmai la relevanța semnificativă a universului imaginar (sau re-creat imaginar). Numită „roman de profunzime”[20], fabula se cere „citită” printr-o imersiune (deopotrivă) empatică și intelectuală care trebuie să transperseze „interfața”, nivelul convenției scripturale (demontând, de fapt, conștiința hiperlucidă a literaturii ca artificiu, a pactului de lectură ca joc autarhic – *aka* „romanul de suprafață”[21]). „Scufundarea” în „poveste”, în „lumea personajului” conferă, prin această „trecere dincolo” de foaia de hârtie, accesul la două „profunzimi” (una interioară, alta exterioară) ale existenței, care se comunică și își răspund. Este vorba, într-un cuvânt, despre accesul la experiența subiectivă – cât se poate de acută și de dureroasă, de internalizată și de „corporală”[22], dar și de ireductibilă/ne-traductibilă (altfel decât prin ficțiune, prin *story*) – a lumii în dimensiunile ei fenomenale și culturale deopotrivă. Ne aflăm în fața unei puneri în comun (între scriitor și cititor) a „trăitului” realității concrete, a relației directe și personale (în fond, tragice) cu lumea, cu un imediat „în stare de raznă”[23] care „generează spaima”: „Ezităm adesea să trecem dincolo de suprafețe. Este firească teama de ceea ce ar putea fi obscur, labirintic, periculos dincolo de ele. [...] Preferăm să luăm lucrurile, dar și oamenii așa cum se prezintă la suprafață. Ni se pare simplu și eficace. Este, de fapt, o trimitere a responsabilității spre celălalt, o deresponsabilizare a propriei decizii. / « N-ai zis că... așa? De unde să știu eu ce ai de gând (ce e dincolo de suprafață și nu se vede)? Am luat de bun ce ai spus și am reacționat în consecință. Dacă între timp, din cine știe ce rațiuni de profunzime, suprafața pe care mi-ai prezentat-o s-a schimbat, vina nu este a mea, este a ta. » / Acesta este raționamentul cel mai răspândit, raționamentul oamenilor care nu vor complicații, care preferă să răspundă matematic unor stimuli evidenți și să continue la nesfârșit un joc fără surprize. [...] Sigur, simțul comun, rareori sfâșiat între nevoia de certitudine (care-l îndeamnă să rămână la suprafață și la raționamente simple) și curiozitatea sau teama de viitoare surprize (care l-ar îndemna spre cercetarea profunzimilor), continuă să meargă cu robustețe mai mult pe prima variantă”[24]. Lumea poveștii („romanul de profunzime”), pusă în contrast cu suprafața „de hârtie”, se „deconspiră” ca fiind corespondentul unei realități sociale și

---

[19] Mircea Nedelciu, *Avertisment...*, ed.cit., p.307.
[20] Mircea Nedelciu, *Zodia...*, ed. cit., p.5.
[21] Ibid., p.5.
[22] În sensul atribuit termenului de către Gheorghe Crăciun. V. Gheorghe Crăciun, *Pactul somatografic* (ed. Ion Bogadn Lefter), Pitești, Paralela 45, 2009, *passim*.
[23] Expresia îi aparține personajului Diogene Sava. V. Mircea Nedelciu, *Zodia scafandrului*, Editura „Compania”, București, 2000, pp.60-61.
[24] Mircea Nedelciu, *Zodia...*, ed. cit., pp. 6-7.

culturale de un tragism intens: „[...] în ce fel vrei să comunice suprafața albă de hârtie din fața ta cu profunzimile în care se mișcă el [personajul încă nenumit, n.m., R.H.]? Cu presiunea care crește acolo cu o atmosferă la fiecare 10 metri?”[25]; „[...] în fața paginii, totdeauna, tot la suprafață te afli. Respiri. Ești în aer. Între tine și el [același personaj nenumit, n.m., R.H.] sunt distorsiuni, neînțelegeri, carențe grave de comunicare [ca și între scriitor(ul devenit personaj al romanului „de suprafață”) și cititor, a căror relație este descrisă, neîntâmplător, exact în aceeași termeni pe o pagină anterioară, n.m., R.H.]. Ceea ce lui i se pare a fi o catastrofă, pentru tine poate fi doar o umbră roșie în apă. Ce frumos, spui tu, de parcă soarele ar răsări din adâncuri! El însă știe că-n preajmă se mișcă rechinul și că tocmai a atacat o făptură cu sânge cald”[26].

Așadar ne confruntăm de fapt, aici, cu explicitarea în text a imposibilității formei de a trimite direct (ne-falsificat) la nucleul dramatic, problematizant, de adâncime, la adevăratul centru de greutate al textului – pe care îl conține ficțiunea, „povestea” – în condițiile în care scriitorul, ca și personajul său, se află „sub presiune”/sub opresiune, i.e. creează/trăiesc într-un context totalitar. Deși opuse, „suprafața” și „profunzimile” scrisului ar trebui să formeze, deci, un mecanism (contradictoriu, tragic, dar necesar) al „textuării” în condiții de „presiune” care să nu obnubileze, în raport cu cititorul ideal, esența (narativă, ficțională) a prozei, dar să o ascundă Puterii, cititorului nedorit (Cenzorului). Nedelciu o indică încă din 1982 – observă, foarte corect, Adrian Oțoiu: „[d]iscutând situația artistului care creează, odată cu textul, și comentariul metatextual al acestuia, el [Mircea Nedelciu, n.m., R.H.] notează că duplicitatea creatorului duce la « scindarea conștiinței », cu efecte « de un tragism nemăsurat »”[27].

Iată, deci – revenind acum la discuția inițială despre complicitățile dintre nivelul formal și nivelul narațiunii – că autocomentariul, artificiul de suprafață (pe de o parte), și *story*-ul, elementul de profunzime (de cealaltă parte), sunt concepute în scopul de a forma un continuum complex, sofisticat și deconcertant, pe care îl putem imagina (la sugestia subtilă și, ca de obicei, „fabulatorie” a lui Nedelciu însuși) ca pe o bandă Möbius: cele două fețe opuse ale benzii (la fel de bine ale foii sau ale textului) se întâlnesc (atunci când sunt citite corect, i.e. simultan, corelat, „lipind capetele”!) și devin „o curea de transmisie” pe cât de (aparent) paradoxală, pe atât de reală și de coerentă, a unui mesaj despre lume.

Cred că mecanica fină a „benzii” se cere, în aceste condiții, re-explicitată. Autoreflexivitatea textului nedelcian nu are (doar) un singur rol – acela de a deconstrui/explicita, în raport cu un cititor ideal, mecanismele limbajului (fie el al noilor tendințe ale literaturii sau al manipulării) – ci poate avea (are, adesea) două; sau mai bine-zis, are o funcționalitate dublă, care presupune în același timp „deschiderea” textului către destinatarul dorit al textului și „închiderea”, „încifrarea” lui în raport cu destinatarii indezirabili (în speță, Cenzorul). Unde a doua funcție se realizează prin manipularea (discursiv) reală a „intrusului”, prin întoarcerea limbajului manipulării împotriva lui însuși în termeni de *modus operandi*: „Scopul scrisului ar fi transformarea

[25] Ibid., p.6.
[26] Ibid., p.7.
[27] Adrian Oțoiu, *op.cit.*, ed, cit., p.14.

omului, tehnicile și metodele de implicare a cititorului în operă și controlul efectelor asupra conștiințelor și afectivității. Nu-mi pare deloc rău că am „cercetat" în această direcție. Am aflat multe despre **funcțiile de manipulare pe care arta le poate avea** [s.m., R.H.] și care sunt adesea exploatate de forțe din afara literaturii. Am putut să observ și că arta poate întări sufletul și mintea împotriva manipulărilor de tot felul. **În ultima vreme cred cu tot mai multă convingere că totuși literatura este o căutare individuală de adevăr despre om, iar funcția asta „antropogenetică" este colaterală** [s.m., R.H.]. Vreau să spun că omul este o minune a universului așa cum este el. Știe singur să se formeze și să reziste manipulării. Literatura poate, cel mult, să stimuleze autocunoașterea și asta nu e puțin lucru" – declara Nedelciu într-un interviu din 1988 în *Scânteia tineretului*[28].

Răspunsul pe care îndrăznesc să îl propun deci, aici – prin deducție (eliminare) – la întrebările formulate mai devreme este unul care ar putea să pară, la prima vedere, destul de improbabil: dacă „mesajul" transgresiv major, fundamental nu se regăsește (numai) în meta-discursurile ficțiunii – al căror rol pare să se oprească, nu de puține ori, la (nu tocmai) simpla instituire a unei duble măsuri necesare (i.e. la instruirea receptorului prin instituirea în calitate de convenție tacită a complexului diversiune-și-concomitent-indicare-complice-a-transgresiunii/a-transgresiunilor-posibile) – atunci poate că acest mesaj subversiv-constructiv *per se* este de căutat (și – sau mai ales)... în „*story*". „Povestea" se poate revela, astfel, ca purtătoare (secretă, ascunsă a) unor valențe etice, sociologice, istorice, politice (într-un cuvânt: larg culturale) încă prea puțin explorate și a căror analiză ar confirma, cu asupra de măsură, această ipoteză. Ca atare, o „deschidere" a lecturilor critice viitoare înspre această dimensiune a scrisului nedelcian este, pentru o cultură care are încă dificultăți în a-și recupera și (re)clasifica scriitorii celei de-a doua jumătăți a secolului trecut, o necesitate vitală.

Bibliografie/Bibliography

Babeți, Adriana, Nedelciu, Mircea, Mihăieș, Mircea, *Femeia în roșu*, Editura „Polirom", Iași, 2011 [1990].

Cordoș, Sanda, „Mircea Nedelciu și proba clasicismului" (prefață), în Mircea Nedelciu, *Proză scurtă*, Editura „Compania", București, 2003, pp. 8-16.

Cordoș, Sanda, „Un obiect util" (prefață), în Mircea Nedelciu, *Tratament fabulatoriu*, Editura „Compania", București, 2006 [1986], pp.7-12.

Crăciun, Gheorghe. *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei): fragmente cu Radu Petrescu și Mircea Nedelciu*, Cluj-Napoca, Editura „Grinta", 2003.

Crăciun, Gheorghe. *Pactul somatografic* (ed. Ion Bogadn Lefter), Pitești, Paralela 45, 2009.

Dinițoiu, Adina, *Proza lui Mircea Nedelciu. Puterile literaturii în fața politicului și a morții*, Editura „Tracus Arte", București, 2011.

Ionescu, Al. Th., *Mircea Nedelciu. Monografie*, Editura „Aula", Brașov, 2001.

Lefter, Ion Bogdan, *7 postmoderni: Nedelciu, Crăciun, Müller, Petculescu, Gogea, Danilov, Ghiu*, Editura „Paralela 45", Pitești, 2010.

[28] Mircea Nedelciu, „Nu cred în solitudinea absolută a celui care scrie", interviu de Gabriela Hurezean, în *Scânteia tineretului. Supliment literar-artistic*, București, anul VIII, nr. 14 (341), sâmbătă, 9 aprilie 1988, p.3.

Miloi, Ionuţ, *Geografii semnificative. Spațiul în proza scurtă a lui Mircea Nedelciu*, Editura „Limes”, Cluj-Napoca, 2011.
Mușina, Alexandru, *Paradigma poeziei moderne*, Editura „Aula”, Brașov, 2004.
Nedelciu, Mircea, „Avertisment la ediția a II-a – 1996” (postfață), în *Tratament fabulatoriu,* Editura „Compania”, București, 2006 [1996], pp. 305-310.
Nedelciu, Mircea, „Dialogul în proza scurtă (III). Autenticitate, autor, personaj”, *Echinox*, nr. 5-6-7, mai-iunie-iulie 1982, în Crăciun, Gheorghe, *Competiția contiuă. Generația `80 în texte teoretice*, Col. „80”, seria „Antologii”, Editura „Paralela 45”, Pitești, 1999, pp. 310-313.
Nedelciu, Mircea, „Generația `80 în epistolar (1**)”** [Scrisori către Gheorghe Crăciun, 1973, 1977], în *Paralela 45, Revistă de avangardă culturală*, an III, nr.1, ianuarie-februarie-martie 1996, pp. 85, 88-92.
Nedelciu, Mircea, „Nu cred în solitudinea absolută a celui care scrie”, interviu realizat de Gabriela Hurezean, în *Scânteia tineretului. Supliment literar-artistic*, București, anul VIII, nr. 14 (341), sîmbătă, 9 aprilie 1988, p.3.
Nedelciu, Mircea, „Prefață”, în *Tratament fabulatoriu*, Editura „Compania”, București, 2006 [1986], pp. 13-64.
Nedelciu, Mircea, *Tratament fabulatoriu*, Editura „Compania”, București, 2006 [1986].
Oţoiu, Adrian, *Ochiul bifurcat, limba saşie. Proza generaţiei ’80. Strategii transgresive*, Editura „Paralela 45”, Piteşti, 2003.
Oţoiu, Adrian, *Trafic de frontieră*, Editura „Paralela 45”, Piteşti, 2000.

A MULTIULTIDISCIPLINARY APPROACH TO THE CONCEPT OF TIME

Viorica LIFARI, Iuliana MACOVEI
Assoc. Prof. PhD, Moldova State University,
MA student, Moldova State University

Abstract: The concept of TIME has always been a debatable issue for every domain of science even if we encounter it every day. In this paper we made an attempt to contrast the way TIME is conceptualized in the Romanian, Russian and English languages, thus focusing on the List of Metaphors suggested by George Lakoff and Mark Johnson. The objectives reside upon determining the fact whether the metaphors detected through idioms fit the list suggested by the cognitivists or there are any divergences and the theory that works for the English language cannot be applied for the Romanian and Russian languages.

In this context we have to mention important researchers such as George Lakoff, Mark Johnson, Ronald Langacker, Edward Hall, Anna Wierbizka, Elena Kubryakova, Valentina Maslova, Farzad Sharifian, Fons Trompenaars, Zoltán Kövecses and others, whose works designed new paths in the world of Linguistics.

The methodology for metaphor analysis used in this paper is based on the ideas proposed by Professor Jonathan Charteris-Black: collecting examples of linguistic metaphors and then determining what conceptual metaphors they create and later use the results to suggest thought patterns which construct people's actions and beliefs.

Keywords: cognitive method, cross-cultural linguistic study, time, time concept, cultural metaphor

More than two thousand years ago, Aristotle noted that, "time is the most unknown of all unknown things". Very often we say that *time* is "mysterious" and "ineffable", but that does not give us a complete understanding of the true nature of *time*. We identify that it is the ticking of the clock or the pages of a calendar. These are just physical expressions of the underlying concept. *Time* is a universal and fundamental ingredient of our everyday life and academic thought. We deal with this manifestation daily and it seems we can give a definition to it. But it turns out that a clear and comprehensive definition of *time* is difficult to produce.

According to Merriam Webster Online Dictionary, time is defined as: "a: the measured or measurable period during which an action, process, or condition exists or continues: DURATION; b: a non-spatial continuum that is measured in terms of events which succeed one another from past through present to future; c: LEISURE".[1] In comparison to these definitions, Oxford Online Dictionary provides a less complex one, such as: "what is measured in minutes, hours, days, etc."; it also provides a different approach to the concept by making it more "visible" and country specific: "the time shown on a clock in minutes and hours" and "the time measured in a particular part of the world". [2]

All animals, except the human beings live in a continual present and do not distinguish between the past, the present and the future. Thus, our consciousness of

[1] https://www.merriam-webster.com/dictionary/time [Consulted on 20.02.2021].
[2] oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/time_1?q=time [Consulted on 20.02.2021].

time is one of the most significant distinguishing features of humanity, and one that separates us from the animals. A lot of philosophers, teachers, physicians and theologians have speculated on the true nature of *time.*

The ancient philosophers from India and Greece were among the first to try and search for the true nature of things that had been taken for granted (for example space, nature, etc.), and time was one of the many enigmatic concepts they argued about.

One major issue to discover was whether *time* is linear or cyclical, and whether it is endless or finite. During the Age of Enlightenment of the 17th and 18th centuries, early modern philosophers were concerned about the question, whether time is real and absolute or just an abstract intellectual manifestation that people use to organize and compare events.

In the 19th century, there appeared new questions related to the concept of *time*, such as: was the present an instantaneous concept or a durative one? The conventionalists and phenomenologists made their contributions to this issue.

Now, in modern philosophy, important is the issue whether *time* is real or "unreal", tensed or not, whether the past and the future really exist. There are also new ideas from modern physics that have generated new philosophical insights and hypotheses regarding the concept of *time.*

Thus, from the anthropological point of view, *time* was largely analysed by Edward T. Hall, who has made early discoveries of key cultural factors. In particular he is known for the introduction of the idea of high and low context cultural factors.

In a high-context culture, there are many contextual nuances that help people understand the rules. Thus, much is taken for granted. This can be confusing for someone who does not understand the "unwritten rules" of the culture.

Vice versa, very little is taken for granted in a low-context culture. Therefore, more explanation is needed and there is less chance of misunderstanding, particularly when it comes to visitors. High context cultures usually use a poly-chronic perception of time, whereas low context cultures use a mono-chronic perception.

According to Edward T. Hall, the internal information that we use to interpret and understand things is called B, whereas the actual communication message is A. On the one hand high context cultures rely on traditions, very strong personal relationships and hierarchies, and therefore have a lot more B. On the other hand, low context cultures do not have the same depth of tradition and have short-term relationships, therefore requiring a lot more A. So, the main information in high context cultures is either in "the physical context or it is internalized by the person. A low-context communication is just the opposite; i.e., the mass of the information is vested in the explicit code."[3]

According to E.T. Hall, we can find mono-chronic perceptions of time primarily in North American and Northern European cultures. Mono-chronic time is linear and the events follow each other. In a mono-chronic culture, this type of schedule is often more important than interpersonal relationships. Such cultures focus on schedules,

[3] HALL, E T. Beyond Culture, Anchor Books, p. 91-131, 1997, p. 91.

punctuality, and preciseness. They also focus on "doing" things and highly value productivity and getting things done "on time."

They view *time* as something that can be killed, lost, or wasted - or as something that can, or should, be managed and planned, and used accordingly. This perception of *time* has the roots probably in the Industrial Revolution of the 18th and 19th centuries, and the most representative examples are the United States of America, Germany and Switzerland, to which we can add Britain, Canada, Japan, South Korea, Turkey, and the Scandinavian countries.

What E.T. Hall's theory says, interpersonal relationships are highly valued in poly-chronic cultures. *Time* is less tangible, and more emphasis is put on the involvement of people than on schedules. In poly-chronic cultures, multitasking is valued. The arbitrary divisions of clock time and calendars have less significance to them than the cycle of the seasons, the pattern of rural and community life, and the calendar of religious festivities. Examples of such cultures are: Latin American, African, Arab, and Native American cultures, especially countries like Mexico, Pakistan, India, rural China, the Philippines, Egypt and Saudi Arabia. Their perception of time is viewed as more connected to "natural rhythms," and to "the earth" and "the seasons."

Western cultures vary in their emphasis on mono-chronic or poly-chronic time. Speaking about business negotiations and contracts, we can say that French contracts tend to be short (in physical length) because much of the information is available within the high-context French culture. On the other hand, American culture is a low-context one and so contracts tend to be longer, so they could explain the details. Americans are deeply mono-chronic, while the French have a much greater poly-chronic perception of time. Thus, a French person may come to a meeting and be late and think nothing of it (much to the annoyance of a German or American colleague).

A group of "in between" countries, including Russia, Southern Europe and much of East-Central Europe are considered variably mono-chronic.

G. Hofstede, a Dutch cultural anthropologist did a pioneering study of cultures across modern nations. He analyzed cultures along five dimensions and rated 58 countries on each dimension on a scale from 1 to 100. This scale was named Long-versus Short-term Orientation (LTO). [4]

It investigated on what extent the group invests for the future, is persevering, and is patient in waiting for results. China led this dimension, followed by the oriental countries such as Hong Kong and Taiwan. The USA ranked 17th.

From the <u>medical and scientific</u> point of view, *time* has been widely analyzed by bio-psychologists. What they say is that *time* is not directly perceived, and thus *time* perception is essentially a construction of the brain, which can be manipulated and distorted in various ways. Biopsychology, also known as behavioral neuroscience or psychobiology, studies the way the brain (at the level of neurotransmitters, nerves, brain circuitry and basic biological processes) does that. Even if another person's perception of *time* cannot be directly represented, experienced or understood, there are

[4] Ibidem.

techniques within psychology or neuroscience that can permit us to objectively study the processes.

The speed of our neurons in the brain is also of major interest to psychologists and neuroscientists for more reasons. In contrast to space, *time* is not a concrete or physical sensory experience. Moreover, unlike the human sensory-perceptual apparatus that is specialized for perceiving spatial experience, we do not have specific apparatus dedicated to the processing of temporal experience. Despite this, we are all aware of the fact that time passes. This awareness appears to be a totally introspective, individual and subjective experience. According to V. Evans[5], "temporal experience can ultimately be related to the same perceptual mechanisms that process sensory experience", i.e. perceptual processes are grounded in temporal intervals, named perceptual moments, which ease the integration of sensory practice into perceptual "windows" or "time slots".

Perception is a kind of "windowing' operation, which presents and updates our external environment. The updating is the result of timing mechanisms which happen at all levels of neurological processing. These mechanisms range from fractions of a second to three seconds. Evidence for these mechanisms comes from two sources.

First of all, the brain activity can be measured with the help of electroencephalogram (EEG), for instance. The brain produces electrical impulses, which are measured by attaching electrodes to the scalp. This technique reads the signals and sends them to a galvanometer. Such techniques allow us to analyse the smallest changes in brain activity over split seconds of time. The brain rhythm determined by an EEG is measured by the frequency of electrical pulses per second, and is represented on a galvanometer as a series of "waves".

A second method which demonstrates the existence of timing mechanisms relies on exposing subjects to various stimuli at particular points of brain activity. A well-known experiment bases on apparent simultaneity and apparent motion and involves exposing subjects to two flashing lights. If the lights are set to flash with less than 0.1–0.2 seconds between their respective flashes, the lights will be perceived as flashing simultaneously.

Another technique used in experimental and cognitive psychology is mental chronometry. It assesses how fast a person can execute certain mental operations. This means measuring a person's reaction time: the elapsed time between a sensory stimulus and the subsequent behavioral response, usually the pressing of a button, an eye movement or a vocal response. This can be later used as a measure of cognitive processing speed and efficiency and a person's general intelligence or IQ can be assessed. This kind of techniques are used in other areas of cognitive and behavioral neuroscience and psychophysiology. Because time has an essential role in our everyday life, it is not surprising that cross-cultural differences in temporal perception have been found to have a major impact ranging from the micro to the macro level.

[5] EVANS, V. The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition. Amsterdam: John Benjamins, 2004.

At the micro level, these differences change the person's behavioral, psychological, and health outcomes, as well as negotiation, teamwork, and job performance. At a higher level, they influence human resource management, marketing, strategic planning, and the economic development of states.

Cross-cultural differences in temporal orientations have been connected to individual psychological traces, that means how people value the present, past, and future and their believes in changes. They influence the extent to which people decide to choose to "enjoy the moment" or "save for future." Moreover, these differences have an impact on the development of a social relationship, specifically intercultural relationships. For example, "in such cultures that are deeply oriented to past and low to future, the process of trust building tends to take much longer and, at the same time, patience is highly valued". [6]

Finally, the methodology used in neuroscience holds promise to facilitate our understanding of the relationship between time and culture. For example, using neuroimaging, neuropsychology, and monkey physiology, the researchers have found that "the common conceptualization of time as space across cultures is based on common region associated with both time and space within the parietal lobe".[7]

This being said, we must underline Cognitive Linguistics, which is indeed a very promising area of research, because it combines the important findings of a certain phenomenon taken from other branches in order to explain it from a more concrete and detailed point of view. It brings the research in various fields of science together, thus giving a complex explanation for the very multilateral aspects of human life, one of which is the language.

As we could follow above *time* has many aspects and tends to represent different ideas in various situations. Linguistically, we use a lot of expressions to refer to *time*. Some examples of the varied contexts in which the word *time* is used may help to indicate how flexible and multi-functional the word is: *(1) Time stood still; (2) Excuse me, do you have time?; (3) It took a very short time; (4) Adolescence is a difficult time; (5) This is the second time this has happened; (6) It's time for lunch; (7) We don't have time now.*

In addition, *time* can also be used in an attributive function: *(8) a time bomb; (9) time signature;* or as a verb: (10) *to time an event*.

Our individual, subjective experience of *time* is comprised of a number of experiences that refer to our ability to evaluate duration, simultaneity and "points" in time; our perception of passing of time - slower or quicker than usual; our experience of "now", etc.

Temporal experience, as it is encoded in language, comprises two levels of organization. The first level refers to lexical concepts. A lexical concept is the meaning that is represented by a lexical form or word. Examples of temporal expressions from the English language include the words *time*, *present, past, future* and others. The lexical

[6] ALON, I., BRETT, J. M. Perceptions of time and their impact on negotiations in the Arabic-speaking Islamic world. Negotiation Journal, 23(1), 55-73, 2007, p. 55-73.
[7] HUBBARD, E., TEUSCHER, U. Neural constraints on temporal-spatial metaphors. SSRN eLibrary, 2010.

concepts that underlie words of this kind can be organized in many of ways at the conceptual level. For example, the languages of the world tend to structure TIME in terms of MOTION.

The second level of organization refers to *cognitive models for time*. This is a level of organization in which different lexical concepts are integrated, together with their patterns of conventional imagery. V.Evans[8] calls this process "concept elaboration". For example, in the expression *a long time*, the lexical concept represented by the word *time* refers to DURATION, while the imagery that elaborates the lexical concept refers to LENGTH, lexicalized by the adjective *long*.

In his work on lexical concepts for TIME, V. Evans[9] distinguishes between "primary lexical concepts" and "secondary lexical concepts". Primary lexical concepts are those that refer to common aspects of cognitive processing. They relate to the experiences of *time* such as: duration, simultaneity, temporal "point" or "moment", "now" and so on. Because practices of this kind can be traced to underlying perceptual processes, this means that concepts of this kind tend to be more common in the languages of the world.

In contrast, secondary lexical concepts are cultural constructs and therefore, may often be culture specific. An example of this is the concept of TIME as something valuable, which can be bought and sold, just like physical objects. This concept, while present in the languages of the industrialized world, is absolutely absent in the non-industrialized cultures, an example being the famous thought of B. Franklin, *(11) Time is money*.

The aim of this paper is to analyse the metaphors related to *time*. They can reveal the cultural specificity of time conceptualization. Metaphors influence our reasoning, attitudes, and actions in different spheres, such as teaching and learning[10], political discourse[11],[12],[13],[14],[15],[16],[17],[18], social policy [19], [20], [21] and foreign policy as well.

As G. Lakoff and M. Johnson put it "all of our understandings of time are relative to other concepts such as motion, space and events." Secondly, "an inquiry into the

---

[8] EVANS, V. The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition. Amsterdam: John Benjamins, 2004.
[9] Ibidem.
[10] BLOCK, D. Metaphors we teach and learn by. Prospect, 7(3), 41-55, 1992.
[11] BOSMAN, J. Persuasive effects of political metaphors. Metaphor and Symbolic Activity, 2,97-113, 1987.
[12] CHARTERIS-BLACK, J. Corpus-approaches to critical metaphor analysis. NY: Macmillan, 2004.
[13] CHARTERIS-BLACK, J. Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor. NY: Macmillan, 2005.
[14] KENNEDY, V. Metaphors in news: Introduction. Metaphor and Symbol, 15, 209-211, 2000.
[15] MIO, J. S. Metaphor and politics. Metaphor and Symbol. 12, 113-133, 1997.
[16] MIO, J. S. Metaphor, politics, and persuasion. In Mio, J. and A. Katz (Eds.), Metaphor: Implications and applications. NJ: Mahwah, 1996.
[17] MUSSOLF, A. Metaphor scénarios in public discourse. Metaphor and Symbol, 21, 23-38, 2006.
[18] PANCAKE, A. S. Taken by storm: The exploitation of metaphor in the Persian Gulf war. Metaphor and Symbolic Activity, 8, 281-295, 1993.
[19] ELWOOD, W. N. Declaring war on the home front: Metaphor, présidents, and the war on drugs. Metaphor and Symbolic Activity, 10, 93-114, 1995.
[20] JANUSZ, S. Feminism and metaphor: Friend, foe, force?.Metaphor and Symbolic Activity, 9, 289-300, 1994.
[21] ROMAINE, S. War and peace in the global greenhouse: Metaphors we die by. Metaphor and Symbolic Activity, 11, 175-194, 1996.

concept of *time* is a complex task which involves an exploration of the cognitive mechanisms, humans use as part of their cognitive unconscious to reason and talk about time". [22]

The concept of *time* has received little contrastive treatment within the Conceptual Metaphor Theory (CMT). G. Lakoff and M. Johnson affirm that time does not exist as a thing in itself. In their view, "our concept of time is connected to preceding awareness of continuing change mirrored by events in the world." [23] Therefore, what is literal about *time* is referred to event comparison.

The researchers affirm the following: "We cannot observe time itself-if time even exists as a thing-in-itself. We can only observe events and compare them. In the world, there are iterative events against which other events are compared." [24]

For J. Grady, the concept of *time* is grounded in our personal awareness of a change in our mental state. He notices that "Even if nothing in our environment has changed, the difference between our exact mental states now versus the ones we experienced a moment ago...might be enough for us to feel we have experienced the passage of a moment of time".[25] The most important study on *time metaphors* has been done by G. Lakoff and M. Johnson, who identified a set of eight *conceptual metaphors of time in English*. These include: TIME AS CONTAINER, as an ENTITY MOVING TOWARDS THE OBSERVER, as a CHANGER, as a PURSUER, as a RESOURCE, as MONEY, SUBSTANCE and OBJECT.

Time orientation metaphor refers to the concepts EARLIER and LATER and does not involve any egos. Thus, a temporal event is understood relative to another earlier or later temporal event. Linguistically, this cognitive model is represented by examples as:

(12) Friday precedes Saturday; (13) Tuesday follows Monday.

The moving time metaphor is represented by an Experiencer, who may either be implicit or linguistically coded by expressions like "I". The experiencer is called the ego, whose location illustrates the experience of "now". Here, the ego is static. Temporal moments and events are conceptualized as objects in motion. These objects move towards the ego from the future and then beyond the ego into the past. The passage of time is understood by virtue of this motion.

While many languages, including English, conceptualize the ego as facing the future with the past behind, there is now good evidence that at least one language, Aymara, spoken in the Andean region of South America, conceptualizes the ego as facing the past, with the future behind. Linguistic evidence for this cognitive model, in which the passage of *time* is understood in terms of the motion of a temporal entity towards the ego, are: *(14) Christmas is getting closer; (15) My favorite part of the piece is coming*

[22] LAKOFF, G., JOHNSON M. Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought. NY: Basic Books, 1999, p. 137.
[23] Ibidem, p. 138.
[24] Ibidem, 138.
[25] GRADY, J. Theories are buildings. Cognitive Linguistics, 4, 267-290, 1997, p. 121.

up; (16) The deadline has passed. [26] [The examples in Romanian are added by the authors of the article].

In *the moving observer metaphor*, TIME is a scene over which the ego moves. Here, time is understood by means of the motion of the ego across this scene, towards particular temporal moments or events that are conceptualized as locations. Evidence for the moving ego model comes from examples like: *(17) We're moving towards Christmas; (18) We're approaching my favorite part of the piece; (19) She's passed the deadline; (20) We'll have an answer within two weeks; (21) The meetings were spread out over a month.*

In the above mentioned examples TIME is conceptualized as a stationary location or bounded region in space. It is through the motion of the ego that time's passage is understood. [27]

To sum it up we want to emphasize that the present paper puts into discussion the concept of time inter-disciplinarily, a method used by cognitive linguistics as it helps to show the connection between language and thinking.

While comparing various definitions of the concept of time we have analyzed its static and dynamic / linear and cyclic character, its features from classic as well as non-relativistic physics and its place in philosophy, the main question being whether time is real or unreal.

In addition, the concept of time has been analysed from the anthropological point of view based on the ideas of the well-known anthropologist E.T. Hall, theory that is supported by other anthropologists and helps in grouping time expressions existing in various languages into categories according to types of cultures.

Later, time was analysed from the biological point of view, and namely through the perspective of neuroscience. Several experiments have been exposed, thus explaining how the brain perceives time. We have mentioned some techniques, one of which is the mental chronometry, where the scientists can measure how fast a person can execute mental operations. From these aspects we have come to the main aspect which concerns us in our work: Cognitive Linguistics.

We think that Cognitive Linguistics is an innovative direction in Linguistics which, embracing the results of more domains, can offer new insights and new discoveries in the way people perceive the world. The connection language-thought can be widely analysed by applying to Cognitive Linguistics' methods and frameworks. In this regard, we have identified how *time* is expressed linguistically and have come with some examples. It is significant to mention that the temporal experience in language is expressed by lexical concepts and cognitive models, according to the opinion of V. Evans.

From this idea we move to the role of metaphor as a tool in Linguistics, especially the cultural metaphor. But, first of all, we have looked at the way the notorious cognitive linguists such as G. Lakoff and M. Johnson view the concept of time and how they come

---

[26] EVANS V., GREEN M. Cognitive Linguistics. An Introduction. Edinburgh University Press. ISBN 0 7486 1831 2006, p. 85-86.
[27] Ibidem, p. 86.

to conceptual metaphors, related to this concept. We made use of the Master Metaphor List and compared the metaphors of time in English and Romanian to determine the differences in time conceptualization.

We consider that these metaphors are universal, thus functioning in the languages and helping people construct the reality. Curious are the following expressions in Russian: *дотягивать время, тянуть время.* These expressions can be noticed in Romanian as *a trage de timp, a întinde timpul*: TIME AS CLOTH or as something extendible (structural metaphor). In English we do not say **to pull time* or **to stretch time*. The same idea is represented by the expression *отрезок времени*. In Romanian we say *interval de timp* and in Englsih *time interval* but do not express this idea as **a cut of time*. The word *interval* refers to duration, while *отрезок* refers to substance, to an object. The Russian expression is close to the Romanian *o bucată de timp: bucată - a part of a whole.*

There are idioms in Romanian that do not have any correspondences in English or Russian. For example, during the research, we have encountered the expression *timpuri veștede*. Literally, it would mean *sluggish times* in English or *вялые времена* in Russian, which, of course, sounds strange.

Moreover, the Romanian expression *a răpi timp* is stronger than the English version *to take time.* The sentence *Tema de acasă mi-a răpit mult timp* is much intense in meaning than the equivalents in English and Russian: (*The homework took me a lot of time/ Домашняя работа отняля у меня много времени*); the Russian variant being closer to the Romanian. The same can be said about *a fura timp (Russian украсть время, English *to sleal time).*

TIME AS AN ADVERSARY metaphor is very strong in English. Other examples are: *a race against time, to fight against time.* In Romanian, this metaphor is missing. However, there is the Romanian expression *în contratimp*, which would apparently have a similar meaning with *against time* but has the sense *at the wrong time, inopportune*.

TIME AS CONTAINER can be seen in Romanian, as well In English and Russian languages, but, in English, it is more intense. The following expressions confirm this: *to be caught / locked / trapped / stuck in a time warp; in the nick of time - at the last possible moment (nick – tăietură / crăpătură / îngustare, щербина / засечка / щель / трещина).*

In Romanian we usually say *timpul o să arate* – the same in Russian *время покажет* (literally *time will show*), while in English, this idea is represented by *time will tell* (literally: *timpul va spune, время скажет* - which are not representative for Romanian and Russian).

These have been some of the variations we have identified in our contrastive study, thus showing that even if TIME is a universal basic concept with the main functions and characteristics being similar in the Romanian, Russian and English languages, there are many curious cultural differences that could serve as a basis for a further study in order to consider their existence.

From the previously mentioned distinction between mono-chronic and poly-chronic types of culture according to Edward Hall's theory in relation to

anthropocentrism, we can say that the English culture is typically mono-chronic, in which *time* is highly appreciated and must be effectively planned and managed. This fact comes in contrast to the Russian expressions *поживем -увидим; еще не вечер, мужик не перекрестится, день да ночь - сутки прочь, гром не грянет* even if *time* in the Russian culture also represents "a valuable commodity which can be lost, spent and wasted". But the previously mentioned idioms reduce from the characteristics of *time* as something that should be more or less strictly planned and taken care of. For most Russians, *time* is not a strict principle of life. Therefore, their attitude towards *time* can be described as frivolous. This is reflected in many kinds of delays and postponements of events. The same can be said about the Romanian culture, Romania and The Republic of Moldova being considered by the anthropologists as in-between countries. *Time* is also valuable for these countries, but the greatest emphasis is not put on the rigid planning and scrupulous management of time, but mainly on interpersonal relations.

A lot of expressions in Romanian suggest the past-oriented view of the society. For example, the expressions: *de când cu jidovii și cu tătarii – cu foarte mult timp în urmă (very long time ago),* literally *from the period with Jews and Tatars;* the same as *de când cu Moș Adam* (there is the Russian equivalent *адамовы времена*); *de când e lumea; de când lumea și pământul; de când era mama fată; de când mama m-a făcut; de când muscalii cu coadă; de când se scria musca pe perete* and so on.

Very specific for the Romanian language are the expressions related to time intervals: *a avea zăbavă, zăbavă* meaning *delay*, *slowness: știind că o să-i fie drumul lung … și că va avea zăbavă nu glumă până s-o întoarce acasă; cât cioara-n păr – foarte puțin timp (very little time)* in the context: *de-acum în dulce stabilitate am s-o duc, vesel, fără habar, servindu-mi țara pe așezate, iar nu din fugă, ca cioara-n păr; cît ici, cît colea – după puțin timp (in short time / after short time)* in the context: *Dumnezeu pornește cu Sfântul Petre, și, cît ici, cît cole, ajung pe Ivan* and the other.

In the Romanian language but especially in our Post-Soviet country, the influence of the Russian culture has been very obvious, that is why in everyday life a lot of people use common Russian expressions translated into the Romanian language. Their usage is disputable. These are called *calques or loan translations*. For the Romanian speakers, well-known are the following expressions: *vom trăi și vom vedea* (from the Russian *поживем -увидим*) literally *will live and will see* and *dracu știe când* (from the Russian *черт знает когда*) literally *the devil knows when* and *Dumnezeu știe când (Бог знает когда)* literally *God knows when.*

The controversies regarding the cognitive approach are often encountered. This is because of the fact that, being a new approach, it has not managed to develop an entire stable framework; it is still in its development regarding the research methodology, research practices and even terminology. Even so, we consider cognitive linguistics a promising area of research incorporating the knowledge of various domains in its investigation for a better understanding of the world pictures of various ethnicities.

In general, the concept of time being a universal basic concept helps people construct the reality. The differences of time conceptualization in English, Romanian and

Russian reside in how evident and intense are the metaphors in a given language and what are the main points the societies focus on, when speaking about time. In future, we consider that we could continue the research by analysing more examples of time conceptualization in varied contexts, to find new meanings, as well as to analyse in more details the imagery created by the conceptual time metaphors.

Bibliography:

ALON, I., BRETT, J. M. Perceptions of time and their impact on negotiations in the Arabic-speaking Islamic world. Negotiation Journal, 23(1), 55-73, 2007.
BLOCK, D. Metaphors we teach and learn by. Prospect, 7(3), 41-55, 1992
BOSMAN, J. Persuasive effects of political metaphors. Metaphor and Symbolic Activity, 2,97-113, 1987
CHARTERIS-BLACK, J. Corpus-approaches to critical metaphor analysis. NY: Macmillan, 2004.
CHARTERIS-BLACK, J. Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor. NY: Macmillan, 2005.
ELWOOD, W. N. Declaring war on the home front: Metaphor, présidents, and the war on drugs. Metaphor and Symbolic Activity, 10, 93-114, 1995.
EVANS, V. The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal Cognition. Amsterdam: John Benjamins, 2004.
EVANS V., GREEN M. Cognitive Linguistics. An Introduction. Edinburgh University Press. ISBN 0 7486 1831 2006, p. 85-86.
GRADY, J. Theories are buildings. Cognitive Linguistics, 4, 267-290, 1997.
HALL, E T. Beyond Culture, Anchor Books, p. 91-131, 1997.
HUBBARD, E., TEUSCHER, U. Neural constraints on temporal-spatial metaphors. SSRN eLibrary, 2010.
JANUSZ, S. Feminism and metaphor: Friend, foe, force?.Metaphor and Symbolic Activity, 9, 289-300, 1994.

KENNEDY, V. Metaphors in news: Introduction. Metaphor and Symbol, 15, 209-211, 2000.
LAKOFF, G., JOHNSON M. Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to Western thought. NY: Basic Books, 1999.
MIO, J. S. Metaphor and politics. Metaphor and Symbol. 12, 113-133, 1997.
MIO, J. S. Metaphor, politics, and persuasion. In Mio, J. and A. Katz (Eds.), Metaphor: Implications and applications. NJ: Mahwah, 1996.
MUSSOLF, A. Metaphor scénarios in public discourse. Metaphor and Symbol, 21, 23-38, 2006.
PANCAKE, A. S. Taken by storm: The exploitation of metaphor in the Persian Gulf war. Metaphor and Symbolic Activity, 8, 281-295, 1993.
ROMAINE, S. War and peace in the global greenhouse: Metaphors we die by. Metaphor and Symbolic Activity, 11, 175-194, 1996.
https://www.merriam-webster.com/dictionary/time [Consulted on 20.02.2021].
oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/time_1?q=time [Consulted on 20.02.2021].

POETRY, A PERSUASIVE STRATEGY IN THE ITALIAN ADVERTISING LANGUAGE

Mirela AIOANE
Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: We would like to take up in this article the emergence inside Italian advertising slogans of great Dante and two great contemporary Italian poets, Giuseppe Ungaretti and Salvatore Quasimodo, thereby paying a homage to the great Ungaretti, as last year we commemorated half a century since he passed away. Advertising designers are heading towards modern poetry, apparently deprived of any logic, fixed rhythms and compulsory rhymes, full of words, spontaneity, varied rhythmicity, an experimental poetry. Thus, they are able to remind us of some great well-known writers'style. Poetry in advertising grants a special tone to advertising discourse, it expresses emotion, feelings, on which every slogan relies upon, it is an original form of communication which raises the interest of the ever more distracted and absent-minded audience, inferring style both to the advertising message and to the product advertised, as well.

Keywords: poetry, advertising, slogan, Dante, Ungaretti, Quasimodo, language, Italian advertising language

Limbajul publicității exploatează cu succes tradiția poetică, un background familiar, schimbând gusturi, tehnici, teme pentru a ajunge la poezia publicitară, autonomă și independentă față de izvorul de inspirație. Nu copiază doar modele consacrate, ci violează reguli tradiționale pentru a genera noi efecte stilistice și expresive. Universul literar nu este ridiculizat, ci este evocat cu intenția de a da noblețe mesajului publicitar și produsului comercializat. Rafinamentul estetic asociat poeziei trece asupra obiectelor publicizate care căpătă noi valențe, sunt mai scumpe, mai prețioase dacă sunt prezentate in cheie poetică. Inserarea de pasaje poetice în publicitate este foarte frecventă în limba italiană, la care vom face referire în acest articol. Poezia publicitară încearcă să atragă, să momească clientul, mascând realitatea mercantilă a obiectului, creat cu scopul de a fi vândut și îndepărtează mintea de la atitudinea critică.[1] Se recurge frecvent la modurile de exprimare ale marilor creatori, precum Ungaretti[2], Quasimodo, pentru a comercializa înghețată, vinuri, șampanie, dulciuri; Manzoni, Leopardi, Petrarca și Dante pentru "poezia" unui lichior, a unui vin scump, o cutie de bomboane de bomboane sau boarea unui parfum de lux. Tonul elevat devine un scop în sine, în imaginarul colectiv poezia fiind asociată cu rafinamentul artistic, cu distincția proprie unor anumite categorii sociale. Deseori, însă, se recurge la "prezența", în fotografii sau în interpretarea unor actori în mesajele video, a marilor personalități ale culturii italiene; în acest caz se poate vorbi de folosirea neadecvată a

[1] Cfr. Francois, Brune, *Fericirea ca obligație*, Iași, Editura Trei, 1996, p.142
[2] Aducem astfel un omagiu marelui poet emetic italian, de la a cărui dispariție s-a celebrat anul trecut, 2020, o jumatate de secol.

publicității, care ajunge să ridiculizeze opere și poeți de maximă valoare națională și universală. Este cazul *Divinei Comedii* a marelui poet Dante Alighieri, la care ne vom referi în articol.

Publicitatea a reușit să transforme limbajul poetic, ceea ce Roman Jakobson definea *funcția poetică*, care acționează la orice nivel lingvistic în cele mai obișnuite mesaje persuasive. Ritmul unei fraze este mult mai ușor de amintit, mult mai eficient este un proverb cu rimă, un joc de cuvinte, un vers dintr-o poezie cunoscută, paralelismele între doi sau mai mulți membri ai unui produs sau in antiteză *Compri due/ paghi uno*. Versul este însă dintotdeauna ingredientul de bază al limbajului publicitar. *A dir le mie virtù basta un sorriso*, un endecasilab care datează din 1919 pentru a face reclamă unei paste de dinți, un slogan cu o durată în timp de douazeci de ani, demonstrează marea putere a ritmului metric. Cele mai vechi mesaje publicitare erau rimate sau ritmate, cântate, cum este de exemplu sloganul celebru în versuri dedicat unui medicament pentru purgație (1927): *Euchessina, Euchessina/ Sei fattor di gioventù /al mondo nulla serve/ come sai servire tu* [3] rima contribuind așadar la succesul unui slogan. Reclamele în care sunt folosite versuri ce trimit spre mari autori, studiați la școală, de exemplu, nu sunt emise la întâmplare, publicul țintă are presupuse calități și sisteme de valori comune. Mesajul trebuie, însă, astfel realizat, încât să dea impresia că se adresează tuturor, astfel că nimeni nu trebuie să se simtă exclus. Astfel, deși reclamele nu numesc în mod explicit publicul căruia i se adresează, indică o tipologie anume, care se presupune că există. Un slogan publicitar poate să stabilească un anumit unghi de abordare în funcție de maniera în care limbajul textului desemnează naratorii și publicul.[4]

Inserarea de pasaje poetice în publicitate, surogate ale stilului poetic, este destul de frecventată în multe limbi. Poezia publicitară încearcă să atragă, să momească clientrul, mascându-i realitatea mercantilă a obiectului, realitatea de marfă, produsă spre a fi vândută. Pe de altă parte, se incearcă a-l îndepărta de la o atitudine rațională și critică, scopul fiind doar comercializarea produselor.

Într-o reclamă pentru un set de pahare, din revista Panorama, mai, 2002, se recurge la San Francesco d'Assisi, *Il Cantico delle creature*, pasajul care elogiază apa: *Laudato si, mi Signore, /per sor'acqua, la quale è molto utile/ et humele et preziosa et casta./ Laudato si, mi Signore,/ per frate* ***vetro,*** *per lo quale conservi/ l'acqua, sempre utile et humele/ et preziosa et casta,* în care se introduce cuvântul **vetro**, pahar, sticlă, în limba română, produsul căruia i se face publicitate în acest caz.

San Francesco d'Assisi este parodiat și în sloganurile ce privesc apărarea și protejarea mediului înconjurător:

Laudato sii, fratello gigante,/ per le bottigliette scheggiate,/ e le scatolette di sardine/ e le cartacce sporche,/ e i bicchierini di cartone,/ e gli ossi di pollo rosicchiati,/ e

[3] Gian Luigi Beccaria, *Per difesa e per amore. La lingua italiana oggi*, Milano, Garzanti, 2006, p15
Euchessina este numele medicamentului: (...) *ne menții tineri/pe lume de nimic nu avem nevoi/ Cum avem de tine* (tr.n., liberă)
[4] Cfr. Angela, Goddard, *Limbajul publicității*, Iași, Polirom, 2002, pp 15-35

le bucce d'anguria e d'arancia,/ e i sacchetti di plastica// e le mille altre cose/ che semini nel tuo andare/ Il verde è tuo: diffendilo![5]

O reclamă pentru vinul spumant *Asti Gianna* amintește tonul poeziei futuriste a lui Aldo Palazzaseschi, printr-o enumerare de verbe onomatopeice: *Ogni stilla/ che zampilla/ che discende/ brilla/ frizza/ spuma/ splende/ alla fine del pranzo un calice di Asti Gianna/ aiuta la digestione, dà vigore e serenità.*

Eliminarea elementelor de legătură între cuvinte, absența punctuației, simplificarea sintactică și multe alte artificii poetice proprii poeziei de avangardă, apare și în exemplul următor: *Luce sole verde primavera/ Olio acqua pressione/ sorrido verifico controllo/ vetri candele accarezzo/ spazzole tergicristalli accessori/ viaggio sereno/ sosta felice coccinella/ TOTAL.*

Tensiunile lingvistice tipice futurismului se manifestă și în redarea unor efecte fonice deosebite, prin dublarea, triplarea vocalelor sau a consoanelor, prin scrierea cu majuscule sau în diferite forme grafice a unui mesaj publicitar pentru a exprima viteză, putere, agresivitate, insomnie febrilă, conform manifestului curentului futurist: epigrama dedicată benzinei *Total*, scrisă cu majuscule în diagonală pe o pagină întreagă:

NOI SIMO/GIOVANI/ COME VOI/ COME IL MOTORE/ DELLA VOSTRA MACCHINA/ NOI/VI DIAMO/ SCATTO/ E RIPRESA/ PIÙ/ UN SORRISO/ VIA/ A TUTTO/ TOTAL/ TOTAL E VITA/ GIOVENTÙ/ POTENZA DEL MOTORE/[6]

Limba publicității nu se limitează doar să copieze modele consacrate, ci încearcă să exploateze puterea expresivă a poeziei mai puțin convenționale, realizând forme poetice proprii, autonome, independente de sursa de inspirație.

Se recurge des la modurile de exprimare artistică ale marilor creatori, cum ar fi în exemplul următor, unde rima și ritmul amintesc de stilul marelui poet italian Giuseppe Ungaretti, care face parte din cultura națională italiană, renumit, pentru folosirea frecventă a eufoniei ritmului:

Cosi.../Così calda! /sentirla/ fragrante.../ (c'è tanto sapore)/Sentire /appetito.../che bella /che ricca.../ la pasta.../ che pasta! È ***pasta Buitoni***!, un slogan publicitar pentru renumitele spaghetele Buitoni[7].

Spre poezia modernă, eliberată de orice logică, de cadențe fixe și de rime obligatorii, o poezie plină de cuvinte, de spontaneitate, de ritmicitate variată, o poezie experimentală se îndreaptă creatorii de publicitate. Astfel, tot o reclamă pentru pastele *Buitoni* amintește de stilul unui alt mare nume al culturii italiene, alt mare poet ermetic italian, Salvatore Quasimodo, laureat al premiului Nobel pentru literatură în 1959, reclamă care trimite la poezia *Ed è subito sera*[8], ultracunoscută, prezentă în programele

[5] Sunt enumerate gunoaie aruncate în locuri nepermise: sticle de plastic, pungi, oase de pui, pahare de carton, cutii de sardine de pește, coji de pepene si portocale.
[6] Francesco, Sabatini, *Il messaggio pubblicitario da slogan a prosa-poesia*, in *Le fantaparole. Il linguaggio della pubblicità*, Roma, Armando Editore, 1987, p.97
[7] Francesco, Sabatini, op.cit., p.91
[8] *Ognuno sta solo/ sul cuor (suol) della terra/ Trafitto da un raggio di sole/ Ed è subito sera.*

școlare, foarte mult exploatată și în limbajul jurnalismului sportiv (*Ed è subito goal*, de exemplu, în titlul unui articol): ***Buitoni***/ *Ed è subito festa .*[9]

Giuseppe Ungaretti, poet de excepție în literatură italiană și universală, se remarcă ca un adevărat creator de expresii proverbiale, maxime, sentințe, dictoane, rămase în mentalul colectiv și folosite pe scară largă și în limbajul publicitar, expresii ce sunt de fapt creații poetice de o extremă brevitate, esențialitate. Este cazul poeziei *Mattina: M'illumino/ d'immenso*[10] (Mă luminez cu/ de infinit), tradusă în limba română în cea mai recentă versiune realizată de Nicoleta Dabija,[11] *Mă văd/ din nemărginire*, ce pare destul de departe de original, apare deformată, adaptată, de câțiva ani consecutiv în Italia, într-o reclamă pentru economisirea energiei electrice, cu sloganul: *M'illumino/ di meno.* Este vorba de un proiect inițiat de Radio 2[12], lansat în 2005, foarte bine primit și de Parlamentul european, astfel încât a fost reluat în anul pandemiei, 2020.

A XVI-a ediție este dedicată protejării mediului înconjurător, creării de noi spații verzi, stingând lumina și plantând un copac, o provocare inedită, adresată publicului, transmisă pe posturile radioteleviziunii italiene, Rai Radio 2 și Rai Play Radio. Obiectivul vizat este de a realiza două mari păduri: una, virtuală, creată prin adeziunea la proiect și una, reală, prin plantarea de plante pe care ascultătorii, întreprinderile și instituțiile se vor mobiliza pentru a le planta și cultiva pe teritoriul italian sau la nivel internațional.

Caterpillar și Radio 2 cer italienilor să stingă lumina, să economisească curentul electric, sa nu-l risipească inutil, un gest simbolic, dar concret pentru salvarea planetei.

Din prezentarea nostră nu poate lipsi Dante, simbolul poeziei naționale italiene, invocat deseori în mesaje publicitare dintre cele mai variate și ciudate, ceea ce a determinat jurnaliști și lingviști de renume să amendeze ca inadecvată folosirea imaginii sau a multiplelor trimiteri spre contextul sau spre personajele *Divinei Comedii*[13], însă, în multe alte situații, Dante însuși este prezent în fotografii sau filme publicitare. Vom selecta câteva dintre cele mai cunoscute, controversate sau populare spoturi publicitare care fac referire la Dante și la opera sa.

Una dintre primele apariții ale lui Dante în istoria publicității, este reclama la mașina de scris Olivetti, 1912, într-un desen realizat de pictorița Teodora Wolf Ferrari.

---

[9] Ed è subito sera/ Ed è subito festa- Și imediat vine seara (bătrânețea) / Buitoni / și imediat vine petrecerea

[10] Giuseppe, Ungaretti, *Vita d'un uomo*, Milano, Mondadori, 1989, p.56

[11] Giuseppe, Ungaretti, *O viață de om*, Pitești, Paralela 45, 2018, p.115

[12] M'illumino di meno, Caterpillar-Radio2 - YouTube

[13] 19 febbraio 2014 LaPugliaChePubblica : *La cultura è un animale a rischio d'estinzione; Dante e la pubblicità*, eseu de Delio de Martino, Levante Editori, în care autorul introduce în volum un bogat aparat iconografic pentru a arăta etapele pe care le-a parcurs succesul prezenței figurii și operei marelui Dante în publicitate.

Dante își scrie *Commedia* la mașina de scris. Mesajul este reluat în timp, Dante face reclmă unei imprimante: *Autocopy: tutte copie divine*.

Chi spreca l'acqua, lo metto all'inferno, (cine risipește apa, va fi pus în Infern), amenință Dante cu un pahar de apă în mână sau *Acqua, bevila dalla cannella*; *Bona l'acqua del rubinetto, sembra d'essere in Paradiso*, promovează folosirea apei din apeductul Anconella, apă curată de la robinet, eliminând astfel cheltuieli inutile pe apa îmbuteliată, la sticlă. Dante este interpretat de actorul Paolo Hendel. Campania publicitară este realizată de Publiacqua în 2013 și a fost transmisă la radio, pe canalele tv, in presă, pe internet, pe rețelele sociale, pe manifeste expuse în autobuze în toate cele 49 de comune în provinciile din Toscana, Prato, Pistoia, Arezzo. Alături de Dante apare și Leonardo da Vinci, care recită, interpretat de același Paolo Hendel: *Io pitturo a olio. L'acqua la bevo 'un la spreco per Gioconda*[14].(Eu pictez in ulei. Beau apa, dar nu o risipesc pentru Gioconda), *'un, nun*, forma veche pentru negația *non* în limba italiană.

Numeroase întreprinderi comerciale s-au folosit de numele lui Dante, folosit ca brand de firmă, de țară, simbol italian, *simbolo dell'italianità nel mondo*, la fel cum pe întreg mapamondul multe baruri, restaurante sau chiar night clubs poartă numele marelui poet, ceea ce l-a determinat pe unul dintre urmași, Pieralvise Serego Alghieri, să intenteze procese unor firme italienești care s-au folosit în mod inoportun de numele strămoșului său pentru a-și spori veniturile și faima.

Una dintre cele mai cunoscute branduri este *Olio Dante*,[15] care a ales numele poetului pentru un ulei extravirgin de măsline. În multe spoturi datând încă din vremea emisiunii televizate Carosello (spoturi foarte scurte, de maxim 15 minute), Dante, interpretat de actorul Peppino de Filippo, apare ca un *cuoco sopraffino,* bucătar foarte rafinat[16], video publicitar difuzat între 1959 și 1963. Spotul publicitar este reluat în 2013, apoi în 2015, când Dante ajunge pe web și merge la cumpărături într-un supermarket, unde, la casă, este recunoscut de casieriță, care, foarte volubilă și veselă, incepe un dialog cu Poetul, mai întâi vorbind despre temperatura ridicată de afară, apoi declarându-i că îl cunoaște, iar Dante, îmbrăcat de epocă, îi răspunde calm în versuri, primele versuri din Infernul. Video a fost reluat și în 2020, existând și pagină facebook a firmei Olio Dante și site-ul firmei, *Olio Dante,* cu sloganul arhicunoscut: *l'olio che parla italiano* (uleiul care vorbește în limba italiana de mai bine de 100 de ani).

---

[14]www.publiacqua.it

[15] În 1849, Andrea Costa, Genova, începe să comecializeze ulei de măsline din Sardinia în Liguria, specializându-se ulterior în cumpărarea de ulei nerafinat în țări aflate pe coastele Mediteranei. Giacomo Costa, fiul lui Andrea, printr-un proiect ambițios, vrea să facă cunoscut brandul italian în lume și fondează în 1910 firma "Giacomo Costa fu Andrea". (Giacomo Costa, fiul defunctului Andrea). Deja în 1898 primele sticle de ulei sunt expediate în America, Argentina, Australia cu marca *Dante*, numele marelui poet, simbol al italienității. În 1904, *Olio Dante* este foarte cunoscut în America și primește la expoziția din Sain Lous medalia de aur, ca cel mai bun produs, apoi, va urma o a doua medalie de aur, în 1915 la San Francisco, apoi, a treia, în 1935 la Bruxelles. Alegerea numelui este extraordinară, astfel încât spaniolii vor urma exemplul și vor alege numele "Beatrice" pentru un ulei.

[16] Carosello Olio Dante, Peppino cuoco sopraffino, youtube, 1962, video în alb/negru

Dante este și numele unui renumit vin produs în regiunea Toscana. În data de 17 ianuarie 2020, guvernul italian proclamă data de 25 martie, Ziua națională a marelui Dante, Dantedì; cu acest prilej, au avut loc diferite manifestări culturale, dar și promovarea brandului Vino Dante:

Gusta un sorso d'Italia in ogni calice! Ovunque ti trovi nel Mondo, grazie a DANTE, puoi gustare un vino ricco di storia e vivere le emozioni di essere parte di una grande tradizione fatta di convivialità, piacere inebriante e cultura del buon vivere. Per farlo, DANTE ti offre un prodotto artigianale, frutto del sapiente lavoro delle aziende vinicole che hanno scelto di sottrarsi alle logiche dell'industrializzazione e dello sfruttamento del territorio. Quindi più sano, sostenibile e naturale del comune vino in commercio. (...) Oriunde te afli în lume, datorită lui Dante, poți să guști un vin plin de istorie (....) Dante îți oferă un produs artizanal (...) mai sănătos, mai ușor, mai natural decât vinul din comerț (tr.n).

Con DANTE, bere bene fa bene anche all'ambiente (Cu Dante, dacă bei bine, faci bine și mediului înconjurător, tr.n.)[17]: Ciliegiolo, Sangiovese, Foglia Tonda, Vermentino, Pugnitello și Vino Santo sunt vinurile Dante, fiecare are un număr roman, asociat **unui** cânt din Purgatoriul dantesc: *"E perché meno ammiri la parola, guarda il calor del sole che si fa vino, giunto a l'omor che de la vite cola."* (Purgatorio, XX**,** 77-78) versuri în care este omagiat vinul, de fapt, transformartea vitei de vie în seva, în lichid, evocând astfel puterea naturii. Nu este un elogiu adus vinului; se știe că Dante condamnă în operele sale consumarea acestei băuturi care îndeamnă la păcat sau este un păcat. În Divina Comedie, pentru a explica misterul nașterii sufletului, amintește transformarea strugurilor în vin.[18]

O altă marcă *Dante* este și *Pasta Dante*,[19] o afacere de familie care datează deja de trei generații și produce paste congelate din 1978 în provincia Grosseto, Toscana.

---

[17] Monovitigno in purezza Dante, Dante, Italian roots

[18] Cântul se referă la zămislirea ființei omenești. Dante și Virgiliu îl întâlnesc pe poetul latin Stațiu (Stazio) care expune, la cererea lui Dante, concepția tomistă (Toma d'Aquino) despre crearea corpului uman și modul cum ia naștere sufletul înainte de naștere. Sângele bărbatului se amestecă cu cel al femeii și dă naștere unei materii gelatinoase care capătă mişcare și simț (sufletul vegetativ și cel senzitiv). Dumnezeu este cel care-i insuflă cel de-al treilea suflet, cel rațional. Astfel se formează un suflet întreit, care trăieşte (sufletul vegetativ), care simte (sufletul senzitiv) și care raționează și reflectează la sine însuși (sufletul rațional).
Nota: "Pentru ca să nu se mire Dante de spusele lui Stațiu, cum un suflet întreit se contopeşte în unul singur, Virgiliu îi evocă, printr-o minunată comparație, puterea razelor solare care, în fuziune cu sucul viței de vie, generează un element nou, vinul".76 ...... "Și ca să nu te miri,/77 vezi soarele cum se preface-n vin/ 78 când s-a unit cu-a viței însușiri".
Dante, *Divina Comedie*, *Purgatoriul*, trad. de Eta Boeriu, note și comentarii de Alexandru Balaci, Ed. Minerva, col. BPT, București, 1982, pp. 202-203

[19] www.pastadante.it

Dante, însă, a fost folosit uneori și inadecvat în publicitate, fapt ce a atras critici virulente din partea oamenilor de cultură italieni și nu numai. Citatele culte nu oglindesc mereu contexte publicitare elitare sau elevate. Un astfel de exemplu nefericit este versul extras din Comedia dantescă *Io son Beatrice che ti faccio andare* (în traducere liberă, adaptată pentru ceea ce se propune, apa pentru purgație, San Pellegrino, denumită *Beatrice,* femeia elogiată de Dante: *Eu sunt Beatrice și te fac să ieși*).

Un alt exemplu elocvent este spotul în care Dante apare scriindu-și opera pe un sul de hârtie igienică cu o menține istorică și locativă: *Firenze, 1308 Casa di Dante*. Spotul aparține companiei Foxy[20]: Dante termină *Comedia* pe un sul de hârtie igienică, folosind numai o parte din acest sul, astfel, se poate aprecia cât de lungi sunt aceste hârtii igienice. Indicația cronologică și locativă pe care o citim pe fotografie a atras multe comentarii negative, fiind considerată o jignire gravă adusă memoriei marelui florentin: în 1308 Dante nu se afla în casa din Florența, ci în exil și nu se va mai întoarce niciodata în orașul natal, mormântul său fiind la Ravenna. Mai mult, Dante nu termină *Divina Comedie* în anul 1308, ci doar *Infernul,* urmând ca *Paradisul*, partea a treia a operei, sa fie terminat în anul mortii poetului, 1321. Mesajul scris în spotul publicitar, într-un limbaj informal, argotic, transmite ideea ca opera încape pe jumătate de sul de hârtie, nu este, prin urmare, o operă de mari dimensiuni sau sulul de hârtie este, de fapt, foarte lung, dar și că este ceva de foarte mică valoare: *bah che vuoi che sia, neanche mezzo rotolo è lunga, è una cagata*. Termenul *cagata,* argotic, destul de vulgar, existent și în limbajul tinerilor are conotații negative evidente și stârnește râsul, fiind o jignire adusă culturii italiene, o adevărată eroare publicitară.[21]

«La pigrizia dei *copywriter* genera mostri» Lenea unor copywriter generează monștri, a scris jurnalista Annamaria Testa. Monști publicitari sunt considerate uneori poeziile, rimele, citatele deformate, transformate, proverbele inventate, acceptate într-o perioadă istorică de la începuturile publicității, epoca Carosello, când televiziunea italiană transmitea primele mesaje și spoturi publicitare în fiecare seară 15 minute: se imagina un dialog (se prezentau numai anumite produse, multe erau interzise, cum neconforme erau și anumite cuvinte, precum sex, lenjerie intimă, nuditate, mătreață etc) între protagoniști, de obicei actori cunoscuți, apoi, imediat, în partea a doua, apărea

[20] "Foxy" este o campanie publicitară îngrijită de Lowe Pirella care s-a hotărât să introducă pentru spotul dedicat hârtiei igienice în 2014, un personaj ilustru al Renașterii, în persoana lui Leonardo da Vinci, *Foxy e i piccoli colpi di genio, Foxy și micile lovituri de geniu*. Leonado este uimit de acel obiect, un sul de hârtie și îl arată Monalisei. În afară de Leonardo, apar în spoturile Foxy alte personaje renumite, precum: Marco Polo, Galileo Galilei (2014), Archimede (2013), Dante (2012) e Mozart (2011). Monna Lisa îi spune lui Leonardo: *Non puoi mica inventare tutto te .(vezi Digital Historians. La storia siamo noi, Nunzia Nappi)*

[21] Cfr.Renzo Ambrogio, Giovanni Casalegno, *Scrostati*, *Gaggio!*, *Dizionario storico dei linguaggi giovanili*, UTET, Torino, 2008: *cagata*, (var. *cacata*), cosa scadente, di poco conto, sciochezza, idiozia, boiata – lucru expirat, de mică valoare, prostie, idioțenie, porcărie (tr.n.).

imagina produsului comercializat. Era normal atunci recursul la literatură, din lipsă de imaginație sau experiență.[22]

Prezența poeziei în publicitate aduce multe beneficii industrei publicitare, introduce emoție, sentimente, fiind o formă de comunicare originală, umană, dar mereu inovantă, care atrage atenția, stimulează inteligența emotivă a publicului, creează surpriză și inevitabil reacții în rândul destinatarilor mesajului. De asemenea, astăzi, pentru a crea diferite aspecte artistice noi, uneori excentrice, se recurge la filmele în alb și negru, la actori de faimă națională și internațională, care recită, interpretează diferite roluri istorice arhicunoscute de publicul larg, care astfel se vede atras, stimulat, lingușit, când recunoaște un personaj, un autor, un scriitor și va fi tentat să acorde mai mare atenție produsului și chiar să fie convins mai ușor să-l achiziționeze. Se poate afirma că poezia poetizează produsul, care, practic, de abia scos produs finit din fabrică ar ști să vorbească doar în proză.

Bibliografie:

Ambrogio, Renzo, Giovanni, Casalegno, *Scrostati, Gaggio! Dizionario storico dei linguaggi giovanili*, UTET, Torino, 2008
Beccaria, Gian Luigi, *Per difesa e per amore. La lingua italiana oggi*, Milano, Garzanti, 2006
Brune, François, *Fericirea ca obligație*, Iași, Editura Trei, 1996
Godard, Angela, *Limbajul publicității*, Iași, Polirom, 2002
Sabatini, Francesco, *Il messaggio pubblicitario, da slogan a prosa-poesia,* in *Le Fantaparole*. *Il linguaggio della pubblicità*, Roma, Armando Editore, 1987

Opere literare:
Alighieri Dante, *Divina Comedie. Purgatoriul*, traducere, Eta Boeriu, cu note de Alexandru Balaci, București, Editura Minerva, 1982
Ungaretti, Giuseppe, *Vita d'un uomo*, Milano, Mondadori, 1989
Ungaretti, Giuseppe, *O viață de om*, Pitești, Paralela 45, 2018

Webgrafie:
treccani.it Vocabolario/ Enciclopedia
M'illumino di meno, Caterpillar-Radio2 - YouTube
Carosello Olio Dante, Peppino cuoco sopraffino, youtube, 1962
www.pastadante.it
Monovitigno in purezza Dante, Dante, Italian roots (fb)
www.publiacqua.it
LaPugliaChePubblica
Digital Historians. La storia siamo noi, Nunzia Nappi (fb)

[22] *treccani.it*, Andrea, Afribo, *Poesia, rime, e ghiribizzi linguistici nella pubblicità*, *Il poeta è un copywriter?*Andrea Afribo predă lingvistică la Facultatea de Litere a Universității din Padova.

THE DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE HOLY SEE AND CHINA*

Monica MERUȚIU
Assist. Prof. PhD, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca

Abstract:The Catholic Church in China has been through periods of harmonious and fruitful collaboration with the local establishments, as well as persecutions and violence. After 1949 and the coming to power of the Chinese Communist Party the relations with the Vatican were suspended, and a new stage for the diplomatic relations between China and the Holy See opened only after 1978, when Deng Xiaoping became the leader of the Chinese Communist Party. Despite the openness, unsurmountable obstacles remained. The article analyses the Sino-Vatican relations under the papacies of John Paul II, Benedict XVI as well as the new impetus given to negotiations with China under Pope Francis.

Keywords: Diplomacy, Holy See, China, Religion, Christianity.

1. Historical Overview of Catholicism in China

The begining of Christianity in China goes deep back in time, to the 7th century and the activity of the Nestorian monks during the prosperous Tang dinasty, a period of extraordinary cultural flourishment. There were churches and monasteries built under the influence of Nestorianism however the order made no lasting impact. With the 13th century the Franciscans will begin their mission in China and beyond many obstacles and challenges their influence will consist not only of the inculturation of religion and evangelization but encompassed a great humanitarian involvement as well, from education activities to assisiting those in need, caring for the poor etc.

The tumultous mission of the representatives of the Jesuit order in China will start with the 16th century and during the Ming and Qing dynasties they will focus on ”natural studies and mathematical astronomy” in order ”to gain the trust of the imperial throne and its literati elites,” as they ”realized that by promoting natural studies they could improve the cultural environment for converting the Chinese to Christianity”.[1] The legacy the Jesuits left is undisputable, they “added precision to the investigation of things by exposing seventeenth-century literati to early modern European classifications, forms of argument, and organizational principles for specialized knowledge, that is, *scientia*.”[2]

The Catholic Church in China has been through periods of harmonious and fruitful collaboration with the local establishments, accomplishments, as well as

* *The publication of this article was supported by the 2020 Development Fund of The Babeș-Bolyai University*

[1] Benjamin Elman, *A Cultural History of Modern Science in China*, Harvard University Press, 2006, p. 2.

[2] *Ibidem*, p. 15.

persecutions and violence. One such conext was the Boxer Uprising (1900) when *the fighters for justice and concord* rose violently against the Christians and their missions and overall against what was considered to represent the source of all evil- the foreigners and the Western influence. Among the victims there were numerous Chinese Christians, but beyond the persecutions the Catholic community will manage to survive, strenghten and increase its numbers.

In the first half of the twentieth century, as Cindy Yik-Yi Chu analyses in *Catholicism in China, 1900-Present. The Development of the Chinese Church*:

> the foreign Catholic missionaries retained many of their traditional roles in China. They had come to evangelize among the Chinese people. Throughout the years, they brought in Western learning to the Chinese; provided the local people with the basic education, medical care, and social services; and often developed working relationships with the society elite. While these decades produced many successes, there were also many incidents of initial collaboration that unfortunately ended in disillusion and conf lict. The foreign missionaries had to adapt to local circumstances,while the Chinese, for their part, began to accept some of the teachings of the Catholic Church and learned ways to work with the foreigners. Gradually both parties internalized some of the characteristics of the other. The processes of learning, mediation, and compromise went hand in hand.[3]

1.1. The Maoist Era

After 1949[4] and the coming to power of the Chinese Communist Party the relations with the Vatican were suspended, the Papal representative expelled (1951), gradually the Christian missionaries would leave their missions and starting with 1957 the state controlled Catholic Patriotic Association became the authority of the Catholic Church in China. Thus, "The Catholic Church was *Chinese* under the leadership of the Chinese and only served the interests of the Chinese people or rather government. It was than *a Chinese Catholic Church* with its own form of Chinese Catholicism."[5]

The response from the Vatican was expressed in the Encyclical of Pope Pius XII *on Communism and the Church in China*, *Ad Apostolorum Principis*, in which he criticized the Association, understood as an instrument to suppress the faithful. Under a false appearance of patriotism, "which in reality is just a fraud, this association aims primarily at making Catholics gradually embrace the tenets of atheistic materialism, by which God Himself is denied and religious principles are rejected,"[6] warned the Pope. The Association was condemned for spreading rumors and accusations about the bishops

---

[3] *Ibidem*, p. 6.

[4] The Government also created The Religious Affairs Bureau, whose role would be the monitoring of the religious landscape in China and restricting the religious manifestations beyond the recognized religions: Daoism, Buddhism, Catholicism, Protestantism, and Islam.

[5] *Ibidem*, p. 8.

[6] Pope Pius XII, *Ad Apostolorum Principis*, 1958, http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_29061958_ad-apostolorum-principis.html, accessed January 30th, 2021.

and the Holy See, and for using „a variety of means including violence and oppression, numerous lengthy publications, and group meetings and congresses."[7]

As to the status of the bishops who "have been neither named nor confirmed by the Apostolic See, but who, on the contrary, have been elected and consecrated in defiance of its express orders,"[8] Pius XII clearly indicated that they

> enjoy no powers of teaching or of jurisdiction since jurisdiction passes to bishops only through the Roman Pontiff as We admonished in the Encyclical Letter *Mystici Corporis* in the following words: ". . . As far as his own diocese is concerned each (bishop) feeds the flock entrusted to him as a true shepherd and rules it in the name of Christ. Yet in exercising this office they are not altogether independent but are subordinate to the lawful authority of the Roman Pontiff, although enjoying ordinary power of jurisdiction which they receive directly from the same Supreme Pontiff.[9]

Thus, "for the next several decades, it was assumed that there were two Catholic communities in China— a true Church, underground, and numbering perhaps 6 to 10 million adherents, and the false PCA, which by the 1990s was reckoned to have 10 million congregants."[10]

1.1.1 The Cultural Revolution (1966-1976)

Mao Zedong's Cultural Revolution would violently impact religion in China as churches, temples, mosques would be destroyed, in an unprecedented effort to eradicate religion. Mao "understood, as had Stalin and Hitler, that religion (some religions in particular) poses a threat to the totalitarian state by encouraging fidelity to a greater authority."[11]

A violent demolishment was unleashed: "churches were desecrated, looted, and turned into factories and storerooms. Priests, pastors, and nuns were tortured, raped, murdered (some were burned alive), and imprisoned in labor camps."[12] But beyond systematic destruction and millions of deaths there stood the reality of the religious faith carried on underground and the worshiping in secret, once again proving that religion could be at times suppressed, controlled, persecuted, but not killed.

As analyzed by Thomas F. Farr in his article *China's Second Cultural Revolution:*

> The Cultural Revolution merely confirmed that even totalitarianism cannot destroy mankind's religious impulse. In a riff on Deng's economic realism, Mao's successors grudgingly acknowledged the truth with a new strategy—one that continues to this day. The strategy concedes that trying to kill religion is not

---

[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem.*
[9] *Ibidem.*
[10] George Weigel, *Witness to Hope*, Harper Collins, 1999, p. 752.
[11] Thomas F. Farr, *China's Second Cultural Revolution*, 2020, https://www.firstthings.com/web-exclusives/2020/01/chinas-second-cultural-revolution, accessed January 30th, 2021.
[12] *Ibidem.*

> realistic, but that religion poses a mortal threat to communist rule and must be controlled. To this end, Chinese scholars have studied religions for decades, and party leaders have experimented with mechanisms of control.[13]

In the aftermath of *The Cultural Revolution*, after a time when the only accepted divine figure was its initiator, worshiped by some like a god, a religious revival took place and since the 1980's there has been an ascendancy of religion in China.

Freedom of religion would also be part of the Constitution of the People's Republic of China, adopted in 1982, with Article 36 stipulating that

> No state organ, public organization or individual may compel citizens to believe in, or not to believe in, any religion; nor may they discriminate against citizens who believe in, or do not believe in, any religion. The state protects normal religious activities. No one may make use of religion to engage in activities that disrupt public order, impair the health of citizens or interfere with the educational system of the state. Religious bodies and religious affairs are not subject to any foreign domination.[14]

However it is important to underline that among the five official religions recognized by the government of the People's Republic of China, Catholicism remained under a stricter observance as it was associated with a more intrusive intereference and a problematic connection with the Pope and the Vatican State.

2. The Sino-Vatican Relations since 1979

2.1. The Pontificate of John Paul II

A new stage for the diplomatic relations between China and the Vatican seemed open after Deng Xiaoping became the leader of the Chinese Communist Party (1978). Despite the openess and the new course for Chinese Catholics, unsurmountable obstacles remained: the existence of both an underground and the *open* Church, the appointment of bishops without the Vatican's approval, as well as the pre-conditions asked by China to consider the dialogue and diplomatic relations with the Holy See: Vatican's rejection of any ties with Taiwan, and the strict non-interference in China's internal affairs.

During the papacy of John Paul II, not only a religious leader but a *geopolitician Pope*, who had an undisputed role in the fall of communism, and whose positive involvement in tensioned and violent contexts across the globe echoes to this day, there were however no significant improvements in the relations with China. The many accomplishments of the 27 years of papacy of the most well-traveled Pope did not include a visit to China[15], and the diplomatic relations between the two countries

[13] *Ibidem.*

[14] *Constitution of the People's Republic of China*, http://en.people.cn/constitution/constitution.html, accessed on January 30th, 2021.

[15] The other *unaccomplished visit* remained the one to Russia, because of the opposition of the Russian Orthodox Church.

remained problematic, although only a few years after his election, in 1982, John Paul II was declaring that ”concern for the Church in China has become the particular and constant anxiety of my pontificate.”[16]

On many occasions John Paul II would declare that he prayed for China everyday and a recurrent expression used by the Pope made reference to the *Great Chinese Nation* and this appreciation would not only consider the geographical settings and its population, but the historical and cultural heritage as well. The unity of the Catholic Church in China was considered of utmost importance, and such an ideal was envisioned as a communion and ”reconciliation in truth between the underground Chinese Church loyal to Rome and the regime-sponsored Patriotic Catholic Association.”[17]

In 1983 John Paul II wrote a personal letter to the Chinese leader Deng Xiaopin, in which he expressed “that the pursuit of the common good of humanity encourages something that is also the object of my own lively desire: a direct contact between the Holy See and the authorities of the Chinese people. . . .”[18] In the letter that would remain unanswered, The Pope reflected on

> the profound responsibility that is proper to my religious ministry as universal pastor of the Catholics of the whole world, which inspires within me a special solicitude toward Catholics who are in China. Men and women, scattered throughout the country, who feel a deep loyalty and love for their own land . . . and who at the same time feel united with the Pope and with the Catholic communities of all the other countries. It is a bond which, for the religious faith of Catholics, is an essential one, and which, on the other hand, cannot harm the ideal and concrete unity of their own nation or be to the detriment of its independence and sovereignty . . .[19]

Along the following years of his pontificate there would be other attempts to construct bridges to connect with China. In October 1989, during the Forty-fourth International Eucharistic Congress held in Seoul, South Korea, the Pope expressed for the first time his *ardent desire* to visit the People’s Republic of China and ”his hope for a reconciliation in truth between the underground Chinese Church loyal to Rome and the regime-sponsored Patriotic Catholic Association”[20]:

> Deep within my own heart, there is always present an ardent desire to meet these brothers and sisters in order to express my cordial affection and concern for them and to assure them of how highly they are esteemed by the other local Churches. I am deeply moved when I think of the heroic signs of fidelity to Christ and his Church which many of them have shown in these past years. Through the

---

[16] *L'Osservatore Romano*, English weekly edition, February 1, 1982, in Gianni Criveller, *Pope John Paul II and China*, Tripod Summer 2005 Vol. 25 - No. 137, http://hsstudyc.org.hk/en/tripod_en/en_tripod_137_02.html#_ftn2, accessed on January 30th, 2021.

[17] George Weigel, *op.cit*, p. 595.

[18] *Ibidem*, p. 596.

[19] *Ibidem*.

[20] *Ibidem*, p. 595.

> intercession of Mary, help of Christians, may Christ be their consolation in every trial and in all of life's daily challenges. May the Lord also inspire within them a firm commitment to the delicate task of fostering reconciliation within the ecclesial community, in communion of faith with the successor of Peter, who is the visible principle and foundation of that unity.[21]

In 1993 the personal diplomatic exploration of China in which The Pope had sent the French Cardinal Roger Etchegaray would bring clarifications ”that the situation was far more complex than the "true Church/false Church" dichotomy suggested,"[22] and that ”many, perhaps most, of the PCA bishops were in communion with Rome in their hearts."[23]

An iconic moment took place in 1995, during the World Youth Day, celebrated in Manila, when an official delegation of Catholics from China participated, and some priests even concelebrated with the Pope during the Mass attended by an impressive estimated five million people.

But beyond such scattered moments there were no real steps forward, and the People's Republic of China was showing no signs for renewing its diplomatic ties with the Holy See, in fact "while continuing to insist that the Vatican sever diplomatic relations with Taiwan, the PRC stepped up the pressure on the underground Church in various regions of the country. Anti-Catholic government policy frequently overlapped with the regime's one-child-per-family policy and led to further persecution."[24]

In 1996, on the occasion of the seventieth anniversary of the consecration of the first Chinese bishops by Pope Pius XI, John Paul II wrote a "Message to the Church in China," insisting on the need for reconciliation among divided Catholics and addressing the Chinese government:

> The civil authorities of the People's Republic of China should rest assured: a disciple of Christ can live his faith in any political system, provided that there is respect for his right to act according to the dictates of his own conscience and his own faith. For this reason I repeat to the governing authorities . . . that they should have no fear of God or of his Church. Indeed, I respectfully ask them, in deference to the authentic freedom which is the innate right of every man and woman, to insure that those . . . who believe in Christ may increasingly contribute their energies and talents to the development of their country.[25]

Another opportunity for the restauration of the diplomatic relations arose in March 1999 when the Chinese leader Jiang Zemin visited Italy. As expected there was no visit to the Holy See on the agenda but a message from the Pope was communicated to

---

[21] John Paul II, "Prayer for North Korea and China," *Origins* 19:20 (October 19, 1989), pp. 324–325 in George Weigel, *op.cit*, p. 595.
[22] *Ibidem*, p. 753.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem*, p. 755.
[25] John Paul II, "Message to the Church in China," *OR* [EWE], December 11, 1996, p. 8, in George Weigel, *op.cit*, p. 755.

Zemin through the Italian prime minister; although there was no meeting or immediate response other than the reiteratation of *the two usual pre-conditions: break with Taiwan and no interference in China's internal affairs*, ”Beijing seemed interested in starting a dialogue concerning diplomatic relations. In fact, for a few months there were persistent rumors that diplomatic relations would soon be established.”[26]

However just a few months later any such hopes vanished when a secret document No. 26 ”Regarding the Strengthening of Catholic Church Work in the New Circumstances” was revealing that in fact the Chinese government was interested in the diplomatic relations only to reach a complete control over the Catholic Church, to eliminate the underground communities, and to strenghten the Catholic Patriotic Association. The period that followed was one of renewed persecution of the underground Catholics: ”bishops and priests were arrested, churches were destroyed and children of underground Christians were prevented from attending schools and universities.”[27]

Moreover, in the summer of 1999 the Pope was denied the possibility of a visit to Hong Kong. The culmination and a clear ”act of defiance against the Vatican”[28] indicating there would be no immediate reconsideration of the diplomatic relations took place during the Feast of the Epiphany in January 2000 when the Catholic Patriotic Association consecrated five new bishops without the approval from the Vatican.[29] This event was essentially a *pure confrontation* and “the Beijing ceremony turned out to be an extraordinary anti-Pope and anti-Church demonstration, where nothing was religious and everything was political: a bad sign for developments in the new millennium.”[30]

A last attempt to reach a communion with China was made by John Paul II in 2001 on the occasion of the 400th anniversary of the death of the most famous missionary, the Jesuit Matteo Ricci, a remarkable scientist and one of the most important representatives for the beginning of Catholicism in China. The Pope used the opportuity to expressed his *deep sadness* for any errors and limits of the past,[31] asking ask ”the forgiveness and understanding of those who may have felt hurt in some way by such actions on the part of Christians.”[32] He reiterated his hopes for dialogue with the Authorities of the People's Republic of China, to overcome the misunderstandings of the past and to create ties of friendhip and solidarity. There was no reaction from the Chinese authorities to the Pope’s last message as there has been a deep silence to the other attempts from the Holy See to reach reconciliation and communion.

The justification offered by the Chinese government for the rejection of any diplomatic channels with the Vatican remained unchanged and focused on the

---

[26] Gianni Criveller, *op.cit.*
[27] *Ibidem.*
[28] Alvin Y. So, *China's Developmental Miracle Origins, Transformations, and Challenges*, Routledge, 2003, p. 255.
[29] *Ibidem.*
[30] Criveller, *op.cit.*
[31] *Papal Message on Anniversary of Matteo Ricci's Arrival in China*, http://www.katolsk.no/nyheter/2001/10/27-0014, accessed on January 30th, 2021.
[32] *Ibidem.*

imperativness of the Vatican's rejection of any ties with Taiwan, and the strict non interference in China's internal affairs.

G. Criveller explains in his article *Pope John Paul II and China* that these justifications and pre-conditions asked by China to open the dialogue and diplomatic relations with the Holy See are ”just a smoke screen, an alibi for China's unwillingness to open a discussion with the Holy See,”[33] and that it was made clear on various ocasions both by private (Pope's letter to Deng Xiaoping in 1983) and public diplomacy that the Vatican was eagerly open to finding an adequate solution for this problem. There was also a clear statement made by the Secretary of State, Cardinal Angelo Sodano, that ”the Vatican was ready to transfer the apostolic nunciature from Taiwan to China immediately, if Beijing would agree to the move.”[34] There are also significant examples that ”the recognition of the Republic of China in Taiwan was never a stumbling block to Chinese diplomacy”:

> Chinese leaders like Mao Zedong and Zhou Enlai warmly received Richard Nixon in 1972, when the United States had full diplomatic relations with Taiwan, not to mention US military assistance and collaboration. Similarly and more recently, China accepted South Korea's (1992) and South Africa's (1998) switch of diplomatic relationships from Taipei to Beijing, after the conclusion of intense negotiations, not as a pre-condition. Demanding the break of diplomatic relations as a pre-condition is unfair on the part of Beijing; it is in fact a diplomatic blunder.[35]

At John Paul II's funeral People's Republic of China was the only nation in the world not sending a delegate and the motivation offered was the presence of Taiwan's President Chen Shui-bian. [36]

2.2. Pope Benedict XVI

Pope Benedict XVI placed the stringency for diplomatic relations with China as a priority on his agenda. His 2007 "Letter to Bishops, Priests, Consecrated Persons and Lay Faithful of the Catholic Church in the People's Republic of China", expressed his fraternal closeness to Chinese Catholics. In the first part of the document the focus was placed on theological aspects and on the situation of the Church, addressing the challenges represented by globalization, modernity and atheism, while the second part offered guidelines on the pastoral life.

While not being a political document, Benedict XVI addressed his willingness for a constructive dialogue with the civic authorities, in order to overcome misunderstandings and establish the cooperation between the Holy See and the People's Republic of China.

[33] Criveller, *op.cit.*
[34] *Ibidem.*
[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem.*

The Pope also addressed the appointments of Bishops as one of the most delicate problems in their relations, emphasizing that such appointments are "understood, also in international documents, as a constitutive element of the full exercise of the right to religious freedom"[37] and that "the Holy See would desire to be completely free to appoint Bishops."[38] Considering the recent particular developments of the Church in China the Pope expressed his confidence that "an accord can be reached with the Government so as to resolve certain questions regarding the choice of candidates for the episcopate, the publication of the appointment of Bishops, and the recognition – concerning civil effects where necessary – of the new Bishops on the part of the civil authorities."[39]

2.3. Pope Francis

Starting with 2014 there was a new impetus given to negotiations with China, and in 2018 Beijing and the Vatican signed a provisional agreement on the appointment of Chinese bishops, based on which the Chinese government disposed of the right to appoint bishops, while the Pope was given veto power. The agreement was intended to unify the underground and official churches, and the Vatican referred to it as *the fruit of a gradual and reciprocal rapprochement*, but more substantial information regarding the agreement were not made public.

There have been many critical voices against this agreeement, not only religious ones but political as well. Cardinal Zen of Hong Kong ”advised Pope Francis not to sign the agreement unless more freedom were granted to the Chinese Catholic Church as a sign of the good will from China."[40]

Thomas Farr, President of the Religious Freedom Institute, named the accord a *disaster*: ”China's Catholics are demoralized and confused by this decision that abets the most virulent anti-Catholic policy in the world. In a letter sent earlier this month to the College of Cardinals, Hong Kong Cardinal Joseph Zen nailed the issue: "[C]an we passively witness the murder of the Church in China by those who should protect and defend her . . . ?""[41]

Secretary of State Mike Pompeo was another critical voice and revealed that the U.S. government did not support the agreement.

Beatrice Leung in her article *The Catholic Church in China: One Year After the Sino-Vatican Agreement* claims that one cannot speak of an increase in confidence between Beijing and the Vatican after the signing of the agreement and points to the events

---

[37] Pope Benedict XVI, *Letter of The Holy Father Pope Benedict XVI to The Bishops, Priests, Consecrated Persons And Lay Faithful of The Catholic Church in The People's Republic of China*, 2007, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070527_china.html#_ftnref43, accessed on January 30th, 2021.
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*
[40] Beatrice Leung, *The Catholic Church in China: One Year After the Sino-Vatican Agreement*, 2019, https://berkleycenter.georgetown.edu/responses/the-catholic-church-in-china-one-year-after-the-sino-vatican-agreement, accessed on January 30th, 2021.
[41] Thomas F. Farr, *op.cit.*

related to an international conference held in Fatima, Portugal on October 21, 2019, when Beijing pressured the organizing committee to cancel the invitation of two Hong Kong representatives: Cardinal Joseph Zen, and Martin Lee, ”the patriarch of democracy of Hong Kong,”[42] as the Sino-Vatican Agreement, and the protests in Hong Kong were on the agenda. Leung concludes that ”the agreement did not serve much of the Catholic purpose, but assisted Xi Jinping's policy of Sinicization of religion.”[43]

Despite substantial criticism, on October 2020, the Vatican announced the renewal of its provisional agreement with China on the appointment of bishops for two more years. According to the *Communiqué on the extension of the Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China regarding the appointment of Bishops*, from 22 October 2020, ”The Holy See considers the initial application of the Agreement – which is of great ecclesial and pastoral value – to have been positive, thanks to good communication and cooperation between the Parties on the matters agreed upon, and intends to pursue an open and constructive dialogue for the benefit of the life of the Catholic Church and the good of Chinese people.”[44]

Bibliography:

Benedict XVI, Pope, "Letter of The Holy Father Pope Benedict XVI to The Bishops, Priests, Consecrated Persons And Lay Faithful of The Catholic Church in The People's Republic of China", 2007,http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070527_china.html#_ftnref43.

Chu, Cindy Yik-yi (Ed.), *Catholicism in China, 1900–Present. The Development of the Chinese Church*, Palgrave Macmillan, 2014.

Clark, Anthony E., ”The Catholic Church in China: Historical context and the current situation," in *The Catholic World Report*, 2018, https://www.catholicworldreport.com/2018/03/09/the-catholic-church-in-china-historical-context-and-the-current-situation/.

Criveller, Gianni, *Pope John Paul II and China*, Tripod Summer 2005 Vol. 25 - No. 137, http://hsstudyc.org.hk/en/tripod_en/en_tripod_137_02.html#_ftn2

Elman, Benjamin, *A Cultural History of Modern Science in China*, Harvard University Press, 2006.

Lam, Anthony, *The Catholic Church in Present-Day China: Through Darkness and Light,* Hong Kong: Holy Spirit Centre, 1997.

Leung, Beatrice, *The Catholic Church in China: One Year After the Sino-Vatican Agreement*, 2019, https://berkleycenter.georgetown.edu/responses/the-catholic-church-in-china-one-year-after-the-sino-vatican-agreement.

Leung, Beatrice, Sino-Vatican Relations: Problems in Conflicting Authority 1976–1986, Cambridge University Press, 1992.

Farr, Thomas F., "China's Second Cultural Revolution", in *First Things*, 2020, https://www.firstthings.com/web-exclusives/2020/01/chinas-second-cultural-revolution.

[42] Beatrice Leung, *op.cit.*
[43] *Ibidem.*
[44] *Communiqué on the extension of the Provisional Agreement between the Holy See and the People's Republic of China regarding the appointment of Bishops*, 2020, https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2020/10/22/201022a.html, accessed on January 30th, 2021.

John Paul II, Pope, *Papal Message on Anniversary of Matteo Ricci's Arrival in China*, 2001, http://www.katolsk.no/nyheter/2001/10/27-0014.
Johnson, Ian, *The Souls of China: The Return of Religion After Mao*, Pantheon Books, 2017.
Madsen, Richard, *China's Catholics: Tragedy and Hope in an Emerging Civil Society*, University of California Press, 1998.
Sainsbury, Michael, " 'Two steps forward, one step back': Vatican diplomacy with China" in *Crux Now*, 2018, https://cruxnow.com/cns/2018/09/two-steps-forward-one-step-back-vatican-diplomacy-with-china/.
So, Alvin Y., *China's Developmental Miracle Origins, Transformations, and Challenges*, Routledge, 2003.
Pius XII, Pope, *Ad Apostolorum Principis*, 1958, http://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_29061958_ad-apostolorum-principis.html.
Weigel, George, *Witness to Hope*, Harper Collins, 1999.

EFFICIENT GERMAN LANGUAGE AND GRAMMAR ACQUISITION: THE SOS-METHOD AND CHUNKS

Maria MUSCAN
Assoc. Prof. PhD, University „Ovidius" of Constanţa

Abstract: This paper focusses on two distinct aspects of German language and grammar acquisition. First it deals with the innovative strategy of grammar teaching, the so called SOS-method and secondly with the importance of chunking in the acquisition of German as a foreign language. SOS stands for the German words Sammeln (collecting/saving), Ordnen (organizing) and Systematisieren (systematizing). This strategy as well as chunking sustain autonomous learning, thus being an important goal for both learners and teachers of German.

Keywords: SOS-Grammar, chunking, German as a foreign language, autonomous learning, German grammar acquisition

Der vorliegende Beitrag fokussiert auf zwei Komponenten der Sprachaneignung, die es dem Lernenden ermöglichen, so schnell wie möglich und so korrekt wie nötig auf Deutsch zu kommunizieren. Es handelt sich dabei einerseits um eine innovative Strategie der Grammatikvermittlung (die SOS-Methode) und andererseits um das Erlernen der Grammatikregeln mithilfe von Chunks.

Die Grammatikvermittlung des Deutschen als Fremdsprache hat in den letzten Jahrzehnten unterschiedliche Ansätze verfolgt. Einen besonders wichtigen Platz nimmt in diesem Zusammenhang das Fortbildungskonzept von *Deutsch Lehren Lernen*, das vom Goethe-Institut 2014 weltweit eingesetzt wurde, ein. Die Überlegungen zum neuen Fortbildungsansatz beruhten einerseits auf dem Wert didaktisch-methodischer Prinizipien anstelle von Mehoden, und andererseits auf die Einbindung der Praxis in die Erläuterung grammatischer Inhalte.

Als didaktisch-methodische Prinzipien werden folgende erwähnt: die Kompetenzorientierung, die Handlungsorientierung, die Aufgabenorientierung, die Inhaltsorientierung, die Lernerorientierung, die Teilnehmeraktivierung, die Interaktionsorientierung, die Förderung autonomen Lernens, die interkulturelle Orientierung und die Mehrsprachigkeitsorientierung.[1]

Man überlege nun, dass Deutschlehrende ihren Lernern die deutsche Grammatik zugleich als grammatische Kompetenz, als auch im Sinne einer kommunikativen aud interaktiven Orientierung beibringen. Die Förderung des autonomen Lernens muss dabei eine wichtige Rolle spielen. Lerner finden also selbst Informationen, die ihnen helfen, grammatische Phänomene zu verstehen und sie als eigene Regeln zu formulieren, statt sie vom Lehrer präsentiert zu bekommen.

[1] https://www.goethe.de/ins/ro/de/spr/unt/for/gia/dll.html (abgerufen am 26. November 2020)

Den wichtigsten Beitrag in dem Bereich der autonomen Grammatikaneignung hat Hermann Funk[2] anhand des sogenannten ***S-O-S***-Modells der Grammatikvermittlung[3] geliefert. Dabei handelt es sich um einen dreischrittigen Prozess, bei dem erstens neue Grammatikformen identifiziert und gesammelt werden, zweitens nach Regularitäten geordnet und drittens systematisiert werden. Beim letzten Schritt können Regeln verstanden und in das eigene Grammatiksystem integriert werden.

Bei dieser Art von Grammatikvermittlung bzw. -aneignung ist äußerst wichtig, dass die Lerner die neuen Inhalte unbedingt in kommunikativen und personalisierten Kontexten anwenden.

Um diese neue Herangehensweise zu illustrieren und didaktisch zu steuern gibt Professor Funk Beispiele von Übungsimpulsen zum Sammeln neuer Formen:[4]

- ✓ *Welche Wörter oder Sprachformen werden im Text oft benutzt?*
- ✓ *Unterstreichen Sie in diesen Sätzen die Wörter mit den gleichen Endungen.*
- ✓ *Markieren Sie die Wörter, die vor den Nomen stehen.*
- ✓ *Verben haben oft mehrere Teile. Unterstreichen Sie alle Verben im Text.*

Als Übungsimpulse für das Ordnen der gesammelten Formen schlägt Professor Funk vor:

- ✓ *Vergleichen Sie die Verbendungen und machen Sie eine Liste damit.*
- ✓ *Manche Sätze beginnen mit einer Zeitangabe, z.B. gestern. Schreiben Sie die Sätze mit der Zeitangabe zur Zeit in eine Tablle ein und ordnen Sie diese.*

Für den letzten Schritt der Systematisierung und Regelfindung gibt Hermann Funk folgende Impulse:

- ✓ *Wenn ein Satz mit einer Zeitangabe beginnt, wie geht er dann weiter?*
- ✓ *Können Sie erklären wozu das es gebraucht wird?*

Die S-O-S Drei-Phasen-Methode von Hermann Funk hat in den meisten Lehrwerken der neueren Generation Einsatz gefunden. Als Unterrichtende und Fortbildnerin kann ich die Effizienz dieses Lehr- und Lernmodells bezeugen, da die Vorteile unumstritten sind. Die Grammatik wird für den Lerner verständlich und nachvollziehbar, die Aneignung neuer Formen und Regeln ist effektiver als ein zeitaufwendiges Auswendiglernen. Darüber hinaus fordert der ganze Prozess die Teamarbeit.

Wenn wir uns nun der effektiven Sprachaneignung zuwenden, stehen im Mittelpunkt weitere didaktisch-methodische Prinzipien wie z.B. die Handlungsorientierung oder die Interaktionsorientierung der Lernenden. Lernende sind daran interessiert, so schnell wie möglich auf Deutsch zu schreiben und zu sprechen. Ein schnelles Abrufen von Wortphrasen (Chunks) ermöglicht folglich auch eine flüssige Kommunikation, da diese nicht isoliert, sondern in einem Kontext als sinnvolle Einheit als Satzglieder oder komplette Sätze gelernt und gespeichert bzw. abgerufen werden.

---

[2] Hermann Funk ist emeritierter Professor an der Philosophischen Fakultät der *Friedrich Schiller* Universität Jena, Institut für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache und Interkulturelle Studien.
[3] https://deutsch-lernen.zum.de/wiki/S-O-S-Modell (abgerufen am 26. November 2020)
[4] https://deutsch-lernen.zum.de/wiki/S-O-S-Modell, (abgerufen am 9. Februar 2021)

Die Effizienz der Grammatikaneignung mithilfe von Chunks liegt darin, dass Chunks alle grammatischen Informationen enthalten. Diese werden automatisch beim Erlernen der Wortphrasen geliefert und mitgelernt. [5]

Zu beachten ist auch die Tatsache, dass eine unkritische Übertragung oder Übersetzung aus einer anderen Fremdsprache oder aus der Muttersprache ins Deutsche zu fehlerhaften Äußerungen hinleitet, die letzten Endes zu gravierenden Kommunikationsstörungen führen. Das hat dann als Konsequenz, dass ein Sprecher/eine Sprecherin als sprachlich nicht kompetent eingestuft wird. Eine andere Komponente der Chunks ist auch die Tatsache, dass die Wörter, aus denen eine Wendung besteht, sprachenspezifisch sind, und das führt dazu, dass es keine hundertprozentige Äquivalenz zwischen den Sprachen gibt.

Beispielhaft erwähne ich in Anlehnung an Barkowski et al. (Barkowski&Grommes 2014:26) für das Deutsche die Beispiele, dass Zähne *geputzt* und nicht *gewaschen* werden (Rumänisch: *a se spăla pe dinți*), eine Entscheidung *getroffen* und nicht *genommen* wird (Rumänisch: *a lua o decizie*), Grenzen werden *überschritten* und nicht *überquert/übergangen* (Rumänisch: *a trece granița*) etc.

Wichtig für das Erlernen der Sprache mithilfe der formelhaften Wendungen, bzw. der Chunks sind besonders zwei Aspekte. Erstens ist Situationswissen und kulturspezifisches Wissen erforderlich und zweitens sollte man sich mit den Merkmalen von Chunks vertraut machen.

Die kommunikationsorientierte Versprachlichung einer Sprechakte ergibt sich aus der bewussten Kontextdeutung gefolgt von der korrekten Wahl sprachlicher Mittel. Wie wichtig die Verflechtung dieser beiden Aspekte ist, kommt im folgenden Beispiel aus der eigenen Praxis zum Vorschein, wobei der Einfluss der Muttersprache auf die Fremdsprache und auf das eigene mentale Lexikon besonders zu berücksichtigen ist (Ballweg/Drumm 2013). Als Anredeformel im Umgang mit Lehrerinnen verwenden sehr viele rumänische Deutschlernende einfach das Substantiv *Frau*. Das ist zum einen eine Übersetzung aus dem Rumänischen, zum anderen aber ein gravierender Höflichkeits-Faux-Pas, der an Dreistigkeit grenzt. Das Deutsche Substantiv *Frau* deckt zwei Bedeutungen ab, einerseits eine erwachsene Person weiblichen Geschlechts (*eine junge, kluge, starke, reife Frau*), andererseits eine titelähnliche, auch als Anrede verwendete Bezeichnung für eine erwachsene Person weiblichen Geschlechts[6] (*Frau Muscan*). Im Rumänischen deckt das Substantiv *femeie* nur die referentielle Bedeutung einer erwachsenen Person weiblichen Geschlechts ab (veraltet auch für *verheiratete Frau*). Um eine Anrede zu formulieren bedarf es im Rumänischen des Substantivs *doamnă* (*gnädige Frau, Dame*), also *doamnă Muscan*. Es ist aber weiteres kulturelles Wissen erforderlich, um die rumänische Anrede *doamna* richtig einzuordnen, denn sie ist eigentlich eine Abkürzung des *doamna/doamnă Muscan*. Da es folglich im rumänischen Schulsprachgebrauch eine Kurzform gibt, wird vorausgesetzt, dass das auch im Deutschen möglich sei. Es entstehen daher bizarre Konstruktionen, die, unverbessert, zu

[5] https://deutsch-lernen.zum.de/wiki/Chunks#Chunks_und_Grammatik (abgerufen am 26. November 2020)
[6] https://www.duden.de/rechtschreibung/Frau (abgerufen am 25. Januar 2021)

Chunks werden und im kollektiven Gebrauch auch lange nach Schulabschluss verankert bleiben.

Das Situationswissen und das kulturelle Wissen im oben erwähnten Beispiel helfen also bei der Wahl korrekter Sprachmittel. Die auf den ersten Blick sehr einfache Situation der Anrede erweist sich als sehr komplex und ist repräsentativ für die Realisierung eienr sprachlichen Handlung.

Zusammenfassend sei erwähnt, dass bei der Grammatikvermittlung bzw. -aneignung die neuen Inhalte unbedingt in kommunikativen und personalisierten Kontexten gelernt werden sollten.

Um für das genannte Beispiel das SOS-Grammatikmodell zu illustrieren und didaktisch zu steuern, kann man gezielt aus verschiedenen Texten verschiedene Anredeformen sammeln, ordnen und systematisieren lassen. Diese entsprechend auch zu üben ist selbstverständlich.

Um wichtige Merkmale formelhafter Wendungen im Deutschen oder Rumänischen festzuhalten, sei zunächst deren Mehrgliedrigkeit erwähnt. Einwortformeln sind manchmal in beiden Sprachen darunter und erklären sich durch den Verlust eines Elementes meistens im alltäglichen Sprachgebrauch. Wenn Lernende folglich versuchen, auf Grund des verbliebenen Elementes die Gesamtbedeutung des Chunks zu erschließen und dabei ein Äquivalent für ein Einzelwort im Wörterbuch nachzuschlagen, kann durchaus passieren, dass man eine Lehrerin mit *Frau* anspricht. Das ist aus lernpsychologischer Perspektive erklärbar, denn Lernende setzen die neue Sprache immer in Beziehung zu ihrer Muttersprache oder zu ihrer ersten Fremdsprache. Sie suchen zunächst also nach Entsprechungen für Einzelwörter, Wortpartnerschaften in festen Wendungen werden dabei erstmal nicht beachtet. Hier hilft das SOS-Grammatikmodell wieder. Wort-Assoziationen für *Frau* können gesammelt, geordnet und systematisiert werden (*die gute Frau, Frau Muscan, gnädige Frau, die Frau Mutter* etc.), um die Bindungsfähigkeit der Elemente eines Chunks hervorzuheben und die unterschiedlichen Anwendungsbereiche zu deuten.

Nichtmuttersprachliche Sprecher*innen sind sehr oft unsicher hinsichtlich der Kombinierbarkeit von Wörtern in Chunks, auch weil sie das Merkmal *Festigkeit* nicht kennen. Die Elemente deutscher Chunks verbinden sich (relativ) eng und lassen sich nicht problemlos durch andere Wörter ersetzen. Es ist daher für sie schwierig zu wissen, welche Wörter sich miteienander verbinden lassen. Eine allgemeingültige Regel für die Kombination bietet die Sprachnorm nicht, häufig ergeben sie sich aus dem häufigen Gebrauch. Umso wichtiger ist es, Sprachlerner*innen für die wichtigen Merkmale von Chunks rechtzeitig zu informieren.

Ein anderes wichtiges Merkmal der Chunks, das für die korrekte situationskonforme Sprachproduktion verantwortlich ist, ist die Gebräuchlichkeit. Die Gründe für das Verwenden von Chunks liegen bei Muttersprachlern u.a. in der situativen Sicherheit, in der Sprachökonomie und nicht zuletzt im Gefühl der Gruppenzugehörigkeit. Das frühzeitige korrekte Erlernen von Chunks ist folglich ein Garant dafür, dass sprachliche Kompetenz erreicht werden kann, wobei der kognitive

Aufwand sehr stark reduziert wird, und so mittels Automatisierung flüssige Kommunikation schnell erreicht werden kann.

Verstöße gegen den gesellschaftlichen Anstand (*Frau* statt *Frau Muscan*) können folglich durch ein frühzeitiges Problematisieren vermieden werden, wenn entsprechende Chunks aufgezeigt, dargelegt, diskutiert, zu einem (wissenschaftlichen) Problem erhoben werden.

Als Anwendungsbeispiel für die Herangehensweise an Anrede-Chunks verwende ich (neben bereits eingeführten Strukturen auf A1-Niveau) einen Auszug aus Theodor Fontanes *Effi Briest* mit der Arbeitsanweisung, weibliche Anredeformeln zu identifizieren, zu sammeln und nach Kategorien zu ordnen.

> *[…], wenn man noch so aussieht wie* ***die Mama****. Sie ist doch eigentlich* ***eine schöne Frau****.*
> *In diesem Augenblick […]erschien Wilke, […], um an* ***Fräulein Effi*** *zu bestellen:*
> *„**Die gnädige Frau** ließe bitten, daß **das gnädige Fräulein** zu rechter Zeit auch Toillete mache." [….], begann er auch schon auf dem Arbeitstisch **der Damen** abzuräumen.*
> ***Frau von Briest*** *war in sichtlicher Verlegenheit.*

An diesem Auszug lassen sich für die deutsche Sprache mehrere Variationen in der Pragmatik der Substantive *Frau/Dame* und *Fräulein* feststellen, die nicht immer eine 1:1-Entsprechung im Rumänischen finden. Man könnte natürlich einwenden, dass nicht alle Konstruktionen auch tatsächlich Chunks sind und somit in diese Diskussion überflüssig seien. Dennoch halte ich die Beispiele für repräsentativ, weil es auf die verbreitete Tendenz der Äquivalenzfindung beim Sprachenlernen hinweist.

Für das Desiderat des autonomen Lernens, das eine zentrale Stelle im Unterrichtsverlauf des 21. Jahrhunderts darstellt, sind meines Erachtens sowohl die SOS-Methode als auch die Chunks von großer Wichtigkeit, da die Lernerautonomie nicht allein ein zentrales Prinzip des Unterrichtens, sondern auch ein Instrument, eine Kompetenz für die Einschätzung der eigenen Leistung ist.

Bibliographie

Ballweg, Sandra/Drumm, Sandra et al. (2013). ***Wie lernt man die Fremdsprache Deutsch?*** München. Klett-Langenscheidt Verlag.

Barkowski, Hans/Grommes, Patrick et al. (2014). ***Deutsch als fremde Sprache***. München. Klett-Langenscheidt Verlag.

Bußmann, Hadumod (1990). ***Lexikon der Sprachwissenschaft***. Stuttgart. Alfred Kröner Verlag.

Dengler, Stefanie/Rusch, Paul et al. (2012). ***Netzwerk. Deutsch als Fremdsprache A1***. Berlin&München. Langenscheidt Verlag.

Fontane, Theodor (1973). ***Effi Briest***. Temeswar. Facla Verlag.

Niebisch, Daniela/Penning-Hiemstra, Sylvette et al. (2006). ***Schritte international. Kursbuch und Arbeitsbuch A1***. München. Hueber Verlag.

https://deutsch-lernen.zum.de/wiki/S-O-S-Model

https://www.duden.de/rechtschreibung/Frau
https://www.goethe.de/ins/ro/de/spr/unt/for/gia/dll.html

RESHAPING THE OLD CHICANO TRADITIONS: ULTIMA – THE EMBODIMENT OF GOODNESS AND TRUTH IN RUDOLFO ANAYA'S *BLESS ME, ULTIMA*

Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ
Senior Lecturer, PhD, "Transilvania" University of Brasov

Abstract: The present paper aims at highlighting the importance of goodness and truth in Rudolfo Anaya's novel entitled "Bless me, Ultima", which is a repatterning of the Chicano world. Ultima or la Grande is a curandera, a miracle-worker. She blesses Antonio, she gives him guidance in life teaching him what is right holding the secret of Antonio's destiny. If, on the one hand, Ultima is the embodiment of goodness and truth in the novel, a strong and complex female character, performing healings to the others, using knowledge and power to do good, on the other hand, Tenorio is the embodiment of evil. The message of the book is that good is always stronger than evil and the smallest bit of good can stand against all the powers of evil in the world. Anaya's novel is rich in narrative techniques and storytelling turns the novel into an exquisite piece of prose which preserves and at the same time reshapes the old Chicano traditions.

Key words: good, evil, truth, Chicano, tradition.

Rudolfo Anaya can be considered the father of the Chicano literature in English due to the richness of the narrative techniques used in the novel and to storytelling that turns the novel into an exquisite piece of prose. A seven-year-old boy narrates a story "in flashback form"; this is "the story of his relationship with his spiritual guide, Ultima. He struggles with spirituality, confused about the teachings of the Catholic Church, and with his discovery of a genuine spirituality and legitimate morality outside the church, in nature" (Day,1999:11). The novel is somehow reminding us of James Joyce's *Portrait of the Artist as a Young Man*, in the present case Antonio being under study and the flashback technique being again used with success.

Rudolfo Anaya in *Bless me, Ultima*, probably the most successful Chicano piece of literature, "re-creates life in the countryside of New Mexico, where the people have kept their traditional way of life" (Baker, 1982:24). The novel preserves and reshapes the old Chicano traditions and customs.

Ultima can be considered the embodiment of goodness in Anaya's novel. She came to stay with Antonio's family when he was almost seven. Antonio's parents entrust his care to Ultima. Antonio's mother called Ultima *la Grande* out of respect as she is not only an old woman but especially a very wise one. Antonio's parents provided a home for Ultima. This was an important custom, an old tradition in the Chicano world, namely, providing for the old as well as for the sick.

Ultima is considered to be a *curandera*, "a woman who knew the herbs and remedies of the ancients, a miracle-worker who could heal the sick" (Anaya, 1972:4). Thus, she used to cure with herbs and magic. Ultima "could lift the curses laid by brujas and she could exorcise the evil in the witches planted in the people to make them sick"

(Anaya, 1972:4). But unfortunately, Ultima's power has often been misunderstood. Thus, there were people who considered her to be *a bruja*, suspected by practicing witchcraft.

Ultima is minutely described by Anaya as "her face was brown and very wrinkled. When she smiled her teeth were brown" (Anaya, 1972:11). A black shawl covered her hair and shoulders. There was a large blue-tin trunk which was used to keep together Ultima's earthly belongings: "her black dresses, her shawls and the magic of her herbs" (Anaya, 1972:13). There was an old custom to greet the old. Antonio's mother used to greet Ultima as follows: "Buenos días le de Dios, Grande" (Anaya, 1972:11). She used to hug and kiss the old woman.

With Ultima came the owl. The owl is usually a symbol of evil in the Chicano literature where the so-called *nagual* is generally considered to be the companion of witches. But in Anaya's work, the owl is the guardian spirit of Ultima. "The effect is to dramatize Ultima's powers and the air of mystery surrounding her, for although she exercises her magic primarily for the good of the community" (Baker, 1982:68).

"The owl was one of the disguises a bruja took … But not Ultima's owl" (Anaya, 1972:13). Her owl used to sing hooting softly. Ultima's owl was a good owl. Her owl's song sounded as a lullaby having a soothing effect. It watched over the people, protecting them. Thus, Ultima's owl was associated with goodness offering protection.

Antonio was happy with Ultima. She was like a mentor for him, offering guidance in his life. Ultima held the secret of Antonio's destiny. They used to walk together in order to gather plants, herbs, roots for medicines. Ultima taught Antonio the names of the herbs, birds and animals. Ultima's teachings are very valuable for Antonio.

But the most important thing that Antonio learned from Ultima was the fact that "there was a beauty in the time of the day and in the time of night, that there was peace in the rivers and hills". Ultima taught Antonio "to listen to the mistery of the groaning earth and to feel complete in the fulfillment of its time" (Anaya, 1972:15). She taught him to understand nature and live a simple life. Nature played a very important part in the life of the Chicano people.

Antonio's soul evolved under Ultima's careful guidance. We can see Antonio developing his personality due to Ultima's teachings. Ultima considered that "the ways of men are strange and hard to learn" (Anaya, 1972:25), which is true. It is not an easy task to see the unseen in a person, to see his/ her soul, to understand his/her ways. Ultima told Antonio that he would *learn* much from his own experiences and *see* much in everything that exists around him, thus learning and seeing are valuable assets in one's life. *Seeing* refers here especially to being able to perceive the unseen, to infer from the context, to feel nature. The Chicano people lived their lives according to the rules of nature, thus their lives were simplified, they could feel nature, they could *see* the unseen, the essence of things.

There were certain people who considered Ultima to be a *llorona*, "an old witch who looks for the soul of Antonio" (Anaya, 1972:26). But other people could see the "bright power" in Ultima's eyes which "held Antonio spellbound" (Anaya, 1972:33). On the one hand, some people consider Ultima to be *una mujer que no ha pecado,* a woman

who has not sinned, or *una curandera*, a healer; on the other hand, she might be considered by some other people a *hechicera,* an enchantress/ a sorceress, or *una bruja,* a witch (Anaya, 1972:33).

Ultima's teachings are of paramount importance in Antonio's life. She taught him "to never judge who God forgives and who He doesn't" (Anaya, 1972:33) and if a person really wants *to know,* then he/she will *listen* and *see* and *be patient*. "Knowledge comes slowly. A curandera cannot give away her secrets" (Anaya, 1972:34). In order to *know*, one must, first of all, *listen* to the message given by nature, then *see* and understand, but understanding comes only if one is *patient*, understanding needs time.

Ultima and Antonio used to "walk in the hills of the llano, gathering the wild herbs and roots for her medicines" (Anaya, 1972:39). They roamed freely up and down the river. Ultima taught Antonio to observe where the herbs and plants grew and how their leaves looked. For Ultima, even "the plants had a spirit" (Anaya, 1972:39). She taught Antonio to speak to the herbs and tell them why he had to pull them out from their home, the earth. She taught Antonio to talk to nature and to listen to the messages provided by nature. She taught Antonio what disease each herb could cure. For instance, la *yerba del manso* could "cure burns, sores, colic in babies, rheumatism" or *oshá*, just like la yerba del manso, was "a cure for everything" (Anaya, 1972:44).

Ultima was happy in the hills. Ultima told Antonio about the common herbs shared with the Native Americans of the Rio del Norte. She taught him about the ancient medicines of the Aztecas, Mayas, Moors. Very prized were the herbs that were from the mountains curing numberless diseases.

Ultima's blessing, "en el nombre del Padre, del Hijo, y el Espíritu Santo", gave great force to Antonio. Ultima taught Antonio how important God is one's life. Ultima used to bless Antonio, they used to pray together making him understand the power of the cross and the power of good. The Virgin of Guadelupe was venerated by the Chicano people. They prayed obediently at the foot of the statue of their Lady of Guadelupe who is more than a religious icon for the Catholics. The Virgen of Guadelupe holds a special place in the religious life and culture of the Chicano people.

Antonio felt Ultima's hand on his head while she used to say that "the power of God is so great … No evil can challenge the cross … But how could the blessing of Ultima be like the whirlwind? Was the power of good and evil the same?" (Anaya, 1972:55). Ultima used to pray her thanks by kneeling obediently at the foot of the Virgen de Guadelupe burning sweet incense.

Antonio could hear on a regular basis Ultima's owl sing and he knew it was Ultima's owl because it was *singing in the daylight*, high at the top of a *juniper tree*. Its song gives confidence. The owl sang by day on the top of the juniper which was sacred in the Chicano world. Its song is a good one, a symbol of goodness, not a symbol of evil.

Ultima and Antonio used to work in the garden every morning "struggling against the llano to rescue good earth in which to plant" (Anaya, 1972:83). They exchanged a few words, but they shared a lot. Silence was full of meaning. Nature used to speak and convey important messages. It was very important for them to listen to the messages

and understand them. Ultima said that "she will go with one understanding … you must understand that when anybody, bruja or curandera, priest or sinner, tampers with the fate of a man that sometimes a chain of events is set into motion over which no one will have ultimate control. You must be willing to accept this responsibility" (Anaya, 1972:85).

Ultima could exercise *el encanto*, the curse. In fact, she helped people. She worked miracles. "She learned from the greatest healer of all time, the flying man from Las Pasturas" (Anaya, 1972:85). She could do battles with the evil. She was dressed in black and she considered that evil was not easy to destroy. But good is stronger than evil and Antonio should know this.

Ultima is very courageous, she does not fear the threats of people like Tenorio who is the embodiment of evil as her powers were given by *el hombre volador* (Anaya, 1972:94), a great healer from Las Pasturas. Ultima could see Tenorio's inner ugliness, his dark soul. Ultima was a curandera, able to lift curses. She knew that Tenorio's daughters used to do evil and they were brujas. She knows that his daughters will not lift the curse and she "must work the magic beyond evil, the magic that endures forever" (Anaya, 1972:94).

Ultima tells Antonio that "good is always stronger than evil … the smallest bit of good can stand against all the powers of evil in the world and it will emerge triumphant" (Anaya, 1972:98). She spoke to the *brujas* as follows: "You have done evil …/ But good is stronger than evil, / And what you sought to do will undo you…" (Anaya, 1972:101).

Ultima teaches Antonio telling him that as he grows into manhood, he must find his own truths: "Stand, Antonio, she commanded, and I stood. You both know, she spoke to (Antonio's) father and mother that the sweet water of the moon which falls as rain is the same water that gathers into rivers and flows to fill the seas. Without the waters of the moon to replenish the oceans there would be no oceans. And the same salt waters of the oceans are drawn by the sun to the heavens, and in turn become again the waters of the moon. Without the sun there would be no waters formed to slake the dark earth's thirst. The waters are one, Antonio. I looked into her bright, clear eyes and understood her truth" (Anaya, 1972:121). Ultima tries to make Antonio understand the message of life, what is the truth in life and be aware of the *great cycle* which brings us all together. She brought understanding in his life and peace due to the fact that he could decipher the mysteries of life with Ultima's help.

Ultima and Antonio continued to look for plants and roots in the hills and he felt more attached to Ultima than to his own mother. He empathized with Ultima as she tried to teach him little by little with a lot of patience, kindness and goodness. Antonio spent most of his time with Ultima. They used to talk, to gather and store herbs. They used to play cards. She told him the *cuentos* and legends of his ancestors. He learned a lot from Ultima. "He learned the glory and the tragedy of history of (his) people and he understood how that history stirred in his blood" (Anaya, 1972:123). For the Chicano people, "folklore is the foundation of a cultural identity" (Baker, 1982:68). Antonio

learns a lot from the so-called *cuentos* as he is immersed in the oral tradition which is, in fact, the foundation of the Chicano culture.

Ultima took her scapular from around her neck and told Antonio that when he makes his first communion he will receive his own scapular which will protect him from all evil. In the meantime she wants to wear her scapular, "a small pouch of helpful herbs" (Anaya, 1972:124). She has had it since she was a child. She tucked her scapular under his shirt and told him to promise her that he will tell nobody about it. That scapular will keep Antonio safe.

Ultima was accused of witchcraft by Tenorio: "La mujer que no ha pecado es bruja, le juro a Dios!" (Anaya, 1972:130). Antonio could not believe that anyone could ever think that Ultima was a witch. "She did only good" (Anaya, 1972:128). She is courageous. But unfortunately, Tenorio and his daughters did only evil and they have no courage. This is the clear-cut distinction between Ultima and Tenorio.

It seems that anyone has the right to charge someone with witchcraft and to discover the truth of that charge. There is a very simple test. Everybody knows the test for a *bruja*. It is very simple. "Take the holy needles and pin them to the door. Put them in so they are crossed – and in the name of God … you all know that a witch cannot walk through a door so marked by the sign of Christ" (Anaya, 1972:133). There was no doubt that Ultima could walk by the way of the holy cross.

It is said that "no person of evil, no bruja, can walk through a door guarded by the sign of the Holy Cross. If [Ultima] crosses the threshold, then she can never again be accused of witchcraft – we call God as our witness … All the men made the sign of the cross and murmured a prayer … everybody could see Ultima plainly as she walked to the door" (Anaya, 1972:134). Ultima had walked through the door! It is proven! The power of la curandera is GOOD.

Ultima gives another piece of advice to Antonio: "Take care of the evil in the wind" (Anaya, 1972:149). The wind can speak in a way and man should be able to *listen* and *see*/ understand the meaning. She kissed Antonio's cheek and he put his hand on his chest where he wore her scapular. Her whole life, Ultima has struggled against evil and always good has prevailed.

Antonio confesses: "I had seen evil, and so I carried the evil within me, and the holy sacraments of confession and the holy eucharist were by far. I had somehow lost my innocence and let sin enter into my soul, and the knowledge of God, the saving grace, was far away" (Anaya, 1972:167). Only God, especially the knowledge of God, His grace can really save man.

Ultima tells Antonio *cuentos*, thus storytelling plays a very important part in the novel. Antonio used to spend time with Ultima in her room while "she did her embroidery work" (Anaya, 1972:178). The stories told by Ultima created a kind of intricate structure, *an embroidery*, consisting of cuentos and leyendas about the old people of Las Pasturas. He found out from Ultima that the old people always helped each other, "through good and bad they stuck together and the friendships that were formed in that desolate llano were bonds for life" (Anaya, 1972:179).

Ultima told Antonio not to worry about Tenorio's threats as he has no courage to carry them out. Ultima tells Antonio about Tenorio that "he is like an old wolf who drags around the ground where he has made his kill, his conscience will not let him rest. He returned to the tree where he committed his mortal sin to find some absolution for his crime. But where there is no acknowledgement of guilt and penance done for the wrong, there can be no forgiveness" (Anaya, 1972:189).

There is a dichotomy between Ultima and Tenorio. If Ultima is a strong character, a confident woman, full of courage, the embodiment of goodness being able to always reveal the truth, Tenorio is a very weak character, a coward, deprived of courage standing for the embodiment of evil.

Antonio is aware of the fact that God knows everything and Antonio wants to know the mysteries of God: "I want to take God into my body and have Him answer my questions. Why does evil go unpunished? Why does He allow evil to exist? I wondered if the knowledge I sought would destroy me. But it couldn't, it was God's knowledge" (Anaya, 1972:191). Knowledge is power. Knowledge is a key term in the present novel. Ultima uses knowledge and power to do good.

Ultima considers that "a man's destiny must unfold itself like a flower, with only the sun and the earth and water making it blossom and no one else meddling in it" (Anaya, 1972:223). This is a very poetic fragment. The author uses a metaphor and a comparison. Destiny is somehow compared with a flower. The *flower* blossoms if it is regularly *watered* with goodness and truth. We somehow forge our own destiny by the way in which we live, by the principles which guide our lives. It is up to us if we choose good or evil, if we are courageous or coward people, if we are strong or weak, if we use goodness and truth, knowledge and power or not.

Antonio could find in Ultima's company "a great deal of solace and peace" (Anaya, 1972:223). Everyone needs some kind of solace. One might find some solace in knowing. We can find solace in a beautiful world governed by peace. For Antonio, Ultima's company, solace and peace, represented more than he could find at church or at school. At night, Antonio heard "the owl cry in warning, not the soft rhythmic song we were so used to, but cries of alarm" (Anaya, 1972:223).

From Ultima, Antonio learned that "the greater immortality is in the freedom of man, and that freedom is best nourished by the noble expanse of land and air and pure, white sky" (Anaya, 1972:228). Freedom might be the most important aspect of one's life. Freedom can be associated with nature, with the birds flying on a blue sky. Freedom can be associated with purity and innocence, too.

Ultima tells Antonio that "life is filled with sadness when a boy grows to be a man. But as you grow into manhood you must not despair of life, but gather strength to sustain you… you are growing, and growth is change. Accept the change, make it a part of your strength" (Anaya, 1972:245). Changes and transformations bring development and growth in life. Life must be lived with all its ups and downs which bring their contribution to one's development of personality. All of us must learn from our own

mistakes, we must learn from our life experiences and get stronger in order to be able to overcome all the obstacles which cross our lives.

Tenorio wants revenge, he is cruel, he wants to punish the so-called *bruja* who is, in fact, a curandera, a miracle-worker. For Tenorio, Ultima's owl is a miserable bird, the spirit of the old witch. On the contrary, this bird represents, in fact, goodness and protection. But he cannot *see* this aspect. He wants to send this bird to hell. In fact, "the owl was the spirit of Ultima … the owl was the protective spirit of Ultima, the spirit of the night and the moon, the spirit of the llano! The owl was her soul" (Anaya, 1972:255). The owl, just like Ultima, represents goodness and truth.

Antonio started to be really afraid for Ultima. He realized that the evil Tenorio had found a way to harm Ultima and he would do anything to hurt her. Antonio wanted to warn Ultima of Tenorio's intention. For Antonio, Ultima personified goodness. "Any risk in defense of goodness was right. She was the only person he had ever seen defeat evil where all else had failed. That sympathy for people … had overcome all obstacles" (Anaya, 1972:255).

Antonio heard an owl cry its welcome to the night. The owl's cry reawakened Tenorio's threat: "this very night I will avenge the death of my two daughters! It is the owl that is the spirit of the old witch" (Anaya, 1972:256).

The owl had always been there. It sang to Antonio in his dreams guiding its footsteps in the dark. Antonio ran to save Ultima. But Tenorio cursed and fired: "that shot destroyed the quiet, moonlit peace of the hill and it shattered Antonio's childhood into a thousand fragments" (Anaya, 1972:258). Tenorio has killed the owl with "a bullet molded by the Prince of Death … The witch is dead, my daughters are avenged" (Anaya, 1972:258).

When Antonio entered Ultima's room, he saw a candle burning and Ultima was lying on the bed. Antonio told her that the owl is dead and Ultima said: "not dead, but winging its way to a new place, a new time – just as I am ready to fly" (Anaya, 1972:260). This is another very poetic image. For Ultima, death is not the end, it represents a new beginning in a new place and a new time, entering a new dimension, having a new mission.

Antonio told Ultima that she cannot die, but she answered: "when I was a child, I was taught my life's work by a wise old man, a good man. He gave me the owl and he said that the owl was my spirit, my bond to the time and harmony of the universe" (Anaya, 1972:260). Antonio is not prepared to accept Ultima's death but she tries to explain him what her mission was on earth. Ultima's work was to do good, to heal the sick and guide them by showing them the path of goodness. But she "was not to interfere with the destiny of any man" (Anaya, 1972:260).

Ultima accepted her death as she accepted to work for life. Ultima blessed Antonio and her last words were the following ones: "I bless you in the name of all that is good and strong and beautiful, Antonio. Always have the strength to live. Love life, and if despair enters your heart, look for me in the evenings when the wind is gentle and the owls sing in the hills. I shall be with you" (Anaya, 1972:261). These last words of Ultima

represent the last piece of advice for Antonio, Ultima's will under the form of a blessing. She blesses Antonio for the last time and teaches him the most cherished principles in a just and clean life: goodness, truth, strength, beauty and love. He should live his life at the fullest under her protection and care from another dimension.

Sometimes in the future, Antonio will build his own dream "out of those things that were so much a part of [his] childhood" (Anaya, 1972:261). Those things provided a foundation on which to build later a solid structure based on safe principles guiding his life. As Ultima taught Antonio, strength should be built out of life's experiences which must be lived and not out of weaknesses.

Ultima is a curandera of "immense wisdom and compassion. Antonio discovers that Ultima's greatness derives from her accumulation of cultural knowledge, her understanding of her people's experience, their values and customs … her gift to Antonio is the lesson of honoring one's culture without being trammeled by it, of using one's cultural identity as the foundation for the development of an individual spirit" (Baker, 1982:67).

Throughout the novel, "Antonio's trials are balanced with his association with Ultima. She allows him to participate in her life-affirming practices of healing and stabilizing negative forces" (Day, 1999:11). Antonio learned from Ultima the art of the *embroidery*, being able to combine in an exquisite way goodness and truth, love and beauty, strength and inner peace.

Ultima gave Antonio a valuable piece of advice, namely to "build strength from life", thus, his life under Ultima's guidance becomes a "storehouse of cultural riches" (Baker, 1982:68). What Ultima meant by building strength from life is "take the llano and the river valley, the moon and the sea, God and the golden carp – and make something new" (Anaya, 1972:247). This is a repatterning of the Chicano world by reshaping the old customs and traditions of the Chicano people.

Bibliography

Anaya, Rudolfo: *Bless me, Ultima.* Warner Books, New York, 1972

Baker, Houston A. (ed): *Three American Literatures*. The Modern Language Association of America, New York, 1982

Day, Frances Ann: *Multicultural Voices in Contemporary Literature*. Heinemann, Portsmouth, NH, 1999

GOOD, VIRTUE, SIN, AND EVIL IN PHILOCALIC PATRISTIC THINKING

Constantin Claudiu COTAN
Assoc. Prof. PhD, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The good exists, it is the being. Evil has no being, it does not exist by itself. Evil is a lack of good, not an ontological reality. Saint Basil the Great considers God to be the Absolute Good. The cause of evil is identified by Basil the Great not in human nature, nor in creation, nor in God, but in the free will of each individual. Saint John Chrysostom sees the presence of evil in the world through the presence of suffering. He deduces that all evil is the fruit of sin, which consists in disobedience to God. Sin is foreign to the authentic existence of man. Sin is the source of all evil. Life itself is a form of struggle against evil. Only in relation to God can we be saved. In this study I will present some of the ideas of ascetic parents of Church regarding the problem of good and evil.

Keyword: sin, evil, good, virtue, temptation, devil, theology, asceticism, philocaly

În concepţia patristică, Binele este definit ca fiinţă, de aici rezultând că răul nu are fiinţă. Ioan Damaschin consideră că răul este o lipsă a binelui, dar şi o lipsă a fiinţei. Deci pentru Ioan Damaschin există un singur principiu care este Binele. Răul nu este real, nu are fiinţă, pentru că dacă ar avea ar însemna că Dumnezeu este autorul răului. Răul nu are substanţă sau existenţă, el este o corupere a naturii. Păcatul este singurul rău veridic. Răul fizic este o realitate cruntă, fiind considerat o pedeapsă care are drept cauză păcatul. Fericitul Augustin susţine că răul nu este o realitate ontologică. Pentru Augustin materia este bună, fiind creaţia lui Dumnezeu, excluzând deci posibilitatea ca răul să-şi găsească originea în materie[1].

Sfântul Grigorie de Nyssa căutând originea răului porneşte de la una din caracteristicile creaţiei: mutabilitatea. Dacă Dumnezeu este Binele Absolut înseamnă că răul nu poate fi decât lipsa fiinţei, deci Dumnezeu nu este originea răului. Răul stă în diavol. Diavolul, ca purtător al răului, este primul care a căzut în mod liber, omul, în căderea sa, fiind influenţat de spiritualitatea demonică[2]. Căderea îngerilor devine cauza indirectă a căderii omului în păcat şi a producerii răului în planul material. Sfânul Vasile cel Mare consideră şi el că Dumnezeu este Binele Absolut. Cauza răului este identificată de Vasile cel Mare nu în natura umană, nici în creaţie, nici în Dumnezeu, ci în liberul arbitru de care dispune fiecare individ. Sfânul Ioan Damaschin consideră că Dumnezeu face bun tot ceea ce concepe, dar fiecare devine bun sau rău prin propria sa voinţă. Damaschin afirmă că din momentul căderii pentru diavol nu mai există posibiltatea pocăinţei. Pentru Dionisie Pseudo-Areopagitul răul este lipsa binelui, adică păcatul.

[1] Constantin Pavel, *Problema răului la Fericiul Augustin*, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996.
[2] Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996.

Sfântul Ioan Gură de Aur vede prezenţa răului în lume prin prezenţa suferinţei. El deduce că tot răul nu este altceva decât rodul păcatului care constă în neascularea faţă de Dumnezeu. Astfe, îl exclude pe Dumnezeu ca autor al răului şi creaţia ca fiind rea, dar consideră că responsabilitatea pentru existenţa răului în lume se datorează voinţei libere a omului.

Irineu de Lyon crede şi el că omul a fost creat cu voinţă liberă, dar imatur din punct de vedere spiritual. Omul a fost ispitit de înger, iar pentru aceasta a fost necesară înruparea lui Hristos, care l-a înfrânt pe diavol și a șters păcatul. Iisus Hristos este cel de-al doilea Adam, care a îndreptat tot ce a fost deformat de păcat[3].

Pentru a fi în comuniune cu Dumnezeu trebuie căutat Binele Suprem care este Mântuitorul Iisus Hristos. Formarea noastră după modelul divin ne orientează spre săvârșirea binelui. Conform interpretărilor patristice, creația apare ca fiind operă a Treimii. Creația îi este desigur atribuită Tatălui, dar Tatăl întotdeuna creează prin Cuvântul Său, în timp ce Duhul este Cel ce animă toate. Comuniunea treimică este în același timp motivul și sensul creației. Dumnezeu aduce lumea la existență din iubire și în vederea iubirii. Tatăl iubește lumea întrucât în ea Cuvântul S-a sălășlui încă de la creație, urmând apoi a ridica în mod ipostatic omenitatea la gradul de partener de dialog, de subiect al iubirii treimice. Structura ultimă a naturii umane este de a sta ca și chip în dialog cu Arhetipul său: „Între divin și omenesc nu e o contradicție. Omenescul e divinul în formă creată și în legătură cu divinul în formă necreată, cu divinul prin Sine"[4].

Sfântul Apostl Pavel mărturiseşte despre Hristos: „El este chipul nevăzut al lui Dumnezeu, Întâi-Născut a toată zidirea, pentru că întru El au fost zidite toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie Tronuri, fie Domniile, fie Începătoriile, fie Stăpâniile. Toate prin El și pentru El s-au zidit și El este mai înainte decât toate și toate întru El se țin împreună și El este capul trupului, al Bisericii, El, Care este începutul, Întâiul-Născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate (Col. 1, 15-18)". Plecând de la cuvinele pauline, Sfinţii Părinţi învaţă despre om – chip al Chipului. Pentru Sfântul Irineu, Clement Alexandrinul, Origen, Sfântul Atanasie, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Grigorie Palama și pentru aproape toți ceilalți părinți este clară distincția că Hristos reprezintă Chipul lui Dumnezeu și omul chipul lui Hristos, deci că omul este chip al Chipului. Sfântul Grigorie de Nyssa vorbeşe de valoarea omului care „... e mai de preţ decât oricare din câte se cunosc pe lume pentru că în afară de om nici o altă făptură nu se mai aseamănă cu Dumnezeu"[5]. Această identificare cu „chipul Fiului" este pusă în legătură și cu faptul că chipul omului căzut în păcat este restaurat prin opera mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos[6]. De aici și o

[3] Irineu Pop Bistriţeanu, *Sfânul Irineu de Lyon*, Edit. Cartimpex, Cluj, 1998.
[4] Dumitru Stăniloae, „Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8)", în *Ortodoxia*, XXIII (1971), nr. 3, p. 389.
[5] Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre Facerea omului*, în vol. *Scrieri*, partea a II-a, PSB nr. 30, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1998, p. 23.
[6] Edvica Popa, „Omul și calitatea sa de chip al Fiului. Câteva repere patristice", în *Biserica Ortodoxă Română în timpul Patriarhului Nicodim Munteanu. Cultură, pastoraţie şi filantropie*, Edit. Universitară, Bucureşti, 2020, pp. 192-201.

diferențiere în „vechiul Adam” și „noul Adam”, între starea de dinainte de cădere și cea a umanului în Hristos: „Dintre Sfinții Părinți, cei mai mulți confirmă, în diferite chipuri, relativitatea perfecțiunii adamice, în cele pe care ei le spun când compară viața întru Adam cu cea întru Hristos și când fac deosebire între după chip și după asemănare. Într-adevăr, comparând creația cu răscumpărarea, Părinții declară, în general, că răscumpărarea prin Hristos este readucere la dreptatea originară și refacere a chipului lui Dumnezeu în Adam. În special, când fac legătura între creație și răscumpărare, ei ridică pe cea din urmă, spunând că starea în paradis nu era perfectă, ci era inferioară celei în Iisus Hristos, printre altele și pentru că era lipsită de înfiere și de viață spirituală, care se dăruiește de către Iisus Hristos. Cu alte cuvinte, restabilirea și viața spirituală în Hristos este punctul final, la care trebuia să ajungă și omul natural anterior căderii, după 1 Cor. 15, 46, suportând încercarea morală și, îndeosebi, promovând liberul arbitru în libertatea naturală desăvârșită”[7].

Starea păcatului se dezvăluie ca străină existenței autentice a umanului. Căderea acestuia devine dureroasă, iar aceasta nu numai pentru sine, ci pentru întreaga sa realitate. Pentru a ieși din această închistare, el are nevoie de un lung drum de transformări, în care nu se poate lua pe sine separat de ceilalți. Revenirea din păcat înseamnă în primul rând redobândirea disponibilității dialogului autentic cu celelalte personae. Păcatul ne apare așadar ca o fugă a omului de sine însuși. Atunci când se afirmă autonom pe sine, omul își afirmă de fapt nimicnicia. Iar până nu-și conștientizează nimicnicia, îi este imposibil să se mai regăsească de fapt pe sine. Problema păcaului apare astfel ca o dezbatere permanentă a Noului Testament[8].

Înlăturarea răului din existența umană constituie o frământare pe care omul are de la apariția lui. Viața însăși este o formă a luptei duse împotriva răului. Paul Evdokimov surprinde o imagine de ansamblu a abordărilor răului: „Filosofii n-au reușit niciodată să elucideze problema răului, ei l-au complicat și l-au încețoșat și mai mult. Răul, dimpotrivă, nu este niciodată o problemă pentru Părinții Bisericii. Nu este vorba de a specula Răul, ci de a-l combate. Rugăciunea unui sfânt ar fi: Păzește-ne de orice speculație deșartă asupra răului și izbăvește-ne de toată răutatea. La fel, Biblia nu vorbește de principii etice privind binele și răul, ci revelează pe Dumnezeu și-1 menționează pe cel potrivnic; ea denunță, de asemenea, pe omul fărădelegii din vremurile de pe urmă, „fiul pierzării”, dându-se pe sine drept Dumnezeu (II Tes. 2, 3-4)”[9]. Paul Evdokimov consider că „infernul nu este altceva decât separarea omului de Dumnezeu, autonomia lui îl exclude din locul unde este prezent Dumnezeu și acest infern noi îl cunoaștem bine cu toții. Este infernul tuturor deznădăjduiților care cercetează adâncurile satanei”[10].

Dionisie Pseudo-Areopagitul afirmă că: „Răul nu este din bine, iar dacă este din bine, nu este rău... Și dacă toate câte există sunt din bine (căci natura binelui este să

---

[7] Hr. Andrutsos, *Simbolica*, trad. Iustin Moisescu, Edit. Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955, p. 232.
[8] P. Grelot, „Jésus devant le « monde du mal »”, dans *Foi et culture à la lumière de la Bible*, Torino, 1981, pp. 131-201.
[9] Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, trad. Pr. Ion Buga, Edit Christiana, București, 1993, p. 74.
[10] P. Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 89.

producă și să conserve, a răului însă să distrugă și să nimicească), atunci nimic din cele ce există nu vine de la rău. Răul chiar nici nu există, deși el își este sieși rău... Răul însă nu este nici în cele ce există, nici în cele ce nu există; ci el este cu mult mai departe de bine, decât chiar neexistența, fiind ceva străin și având mai puțină existență decât aceasta (ne-existența)"[11]. Conform lui Dionisie Areopagitul, răul nu există undeva în natura creată, nici chiar la ființele iraționale.

Sfântul Maxim Mărturisitorul subliniază înr-un text devenit clasic faptul că „Răul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzistă prin firea proprie. Căci nu are în nici un fel ființă, sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. Nu e nici calitate, nici cantitate, nici relație, nici loc, nici timp, nici poziție, nici acțiune (ποίησις), nici mișcare, nici aptitudine, nici patimă (pasivitate, afect) contemplată în chip natural în vreo existență și în nici una din acestea toate nu subzistă prin vreo înrudire naturală. Nu e nici început (principiu), nici mijloc, nici sfârșit. Ci ca să-l cuprind într-o definiție, voi spune că răul este abaterea (έλλειψις) lucrării puterilor (facultăților) sădite în fire de la scopul lor și altceva nimic. Sau iarăși, răul este mișcarea nesocotită (ἀλόγιστος) a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judecăți greșite. Iar scop (τέλος) numesc cauza celor ce sunt, după care se doresc în chip firesc toate, chiar dacă Vicleanul, acoperindu-și de cele mai multe ori pizma sub chipul bunăvoinței și înduplecând cu viclenie pe om să-și miște dorința spre altceva din cele ce sunt și nu spre cauză, a sădit în el necunoștința cauzei"[12]. Răul nu are o substanțialitate, fiind caracterizat mai degrabă o slăbire a naturii umane, o degradare ființială. Răul a putut fi în genere caracterizat drept un defect ontologic.

Conform Sfântului Diadoh al Foticeii „... răul nu este în fire, căci nimeni nu este rău prin fire. El se produce prin pofta inimii care dă formă la ceea ce nu are ființă, la ceea ce nu există, prin gânduri și sentimente rele, păcătoase. Sfântul Diadoh ne arată clar că e mai puternică firea binelui, decât deprinderea răului"[13].

Prin păcat, omul s-a înstrăinat de creaţia încredinţată lui de către Dumnezeu. Prin păcat omul conferă raţiunilor obiective ale lucrurilor, înţelesuri pătimaşe, menite să satisfacă iubirea sa păcătoasă faţă de sine. Pentru cel pătimaş, lumea îşi pierde bogăţia sa originară de sensuri, devine unilaterală şi fără contururi duhovniceşti. Pe toate acestea, omul le depăşeşte prin asceză. Pentru desăvârşirea sa, omul are, deci, nevoie să redescopere semnificaţia autentică a lumii şi a lucrurilor ce o alcătuiesc. Creaţia, atunci când este contemplată duhovniceşte, oferă cunoştinţa binelui.

Răul devine concret sub forma păcatului, „... rău este numai păcatul; păcatul, mai ales, merită denumirea de rău; iar păcatul depinde de voința noastră, stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi"[14]. Vladimir Lossky afirmă că „... răul a

---

[11] Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divinei*, trad. Cicerone Iordăchescu și Theofil Simensky, Edit. Institutul European, Iași, 1993.

[12] Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Răspunsuri către Talasie", în *Filocalia*, vol. 3, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Edit. Humanitas, București, 1999, p. 29.

[13] Diadoh al Foticeii, „Cuvânt ascetic în 100 de capete", în *Filocalia*, vol. 1, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, ediția a IV-a, Edit. Harisma, București, 1993, p. 414.

[14] Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări", în vol. *Scrieri* I, PSB, vol 17, trad. Pr. D. Fecioru, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 440.

intrat în lume prin voință. El nu este o fire (φύσις), ci o stare (εξις)”. Şi Diodoh al Foticeii crede că: „Firea binelui este mai puternică decât obișnuința răului, căci binele este, pe când răul nu este sau, mai degrabă, nu există decât în momentul în care este săvârșit”[15]. Exponenţii răului sunt diavolii, despre care Sfântul Serafim de Sarov spunea că „Cel mai mic dintre ei ar putea să nimicească pământul dacă harul dumnezeiesc n-ar face neputincioasă ura lor împotriva creației lui Dumnezeu. Ei încearcă, deci, să distrugă făptura din interior, înclinând libertatea omenească spre rău”[16]. Pierderea harului Duhului Sfânt aduce moartea, căci un om fără lucrarea harului în viața sa trăieşte după trup, iar: „Dacă veți trăi după trup, veți muri. Dar dacă cu duhul veți omorî faptele trupului, veți fi vii (Rom. 8, 13)”.

Dar diavolul nu este autorul păcatului săvârșit de om. Diavolul nu-l poate obliga pe om să păcătuiască, ci poate doar să-l ispitească. Istoria căderii îngerilor ne este ilustrată în Sfânta Scriptură, iar motivul căderii stă în mândrie. Ei voiau să fie întocmai ca Dumnezeu. Spre deosebire de demoni, căderea omului nu este una totală și iremediabilă. Există deci o deosebire fundamentală între actul îngerilor căzuți și cel al oamenilor. Omul se cere mântuit, ulterior, în Hristos, pe când demonii nu au pentru eternitate accesibilă mântuirea. Corupția în cazul lor este iremediabilă. Sfântul Irineu a abordat problema răului pornind de la momentul creației. Omul a fost creat cu voință liberă dar, referindu-se la spiritualitatea lui, acesta a rămas imatur[17]. Adam și Eva au fost dați afară din grădina Edenului pentru că erau imaturi și trebuiau să se dezvolte, adică ei trebuiau să crească în asemănarea cu Dumnezeu. Ei au fost materia primă pentru o etapă ulterioară a activității creatoare a lui Dumnezeu.

Păcatul este izvorul tuturor relelor. Părinții bisericești sunt de acord în a-l socoti ca pe o neascultare a poruncii Lui Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare consideră că: „Răul este de două feluri: răul raportat la simțirea noastră și răul în sine. Răul în sine depinde de noi, de pildă: nedreptatea, desfrânarea, nebunia, frica, invidia, uciderea, otrăvirea, viclenia și toate patimile înrudite cu ele, care întinează sufletul făcut după chipul Creatorului și-i întunecă frumusețea. Răul raportat la noi provoacă durere și suferință simțirii noastre, de pildă: boala trupului, rănile trupului, lipsa celor necesare traiului, viața lipsită de slavă, paguba de bani și pierderea celor scumpi nouă. Fiecare din aceste rele sunt aduse asupra noastră de înțeleptul și bunul Stăpân spre folosul nostru”[18]. Tot Sfântul Vasile cel Mare arată că răul: „Se numește satan, pentru că se împotrivește binelui. Acest sens îl are în limba ebraică, după cum cunoaștem din Cărțile Regilor: «*Și a ridicat Domnul satan (potrivnic) lui Solomon pe Ader împăratul sirienilor*» (III Regi 11, 4). Se numește diavol, pentru că este în același timp și colaborator al păcatului nostru și acuzator; se bucură de pierderea noastră, dar și denunță faptele noastre. Firea lui este necorporală, potrivit cuvintelor apostolului: *«Lupta noastră nu este împotriva sângelui și*

[15] Vl. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. V. Răducă, Edit. Anastasia, București, 1993, p. 156.
[16] Vl. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, p. 157.
[17] Tănase Coman, *Axiologia binelui şi răului în gândirea patristică clasică de limbă greacă*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Constanţa, Constanţa, 2020.
[18] Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări”, în vol. *Scrieri* I, PSB, vol. 17, trad. Pr. D. Fecioru, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 436.

trupului, ci împotriva duhurilor răutății» (Ef. 6, 12). Dregătoria lui este de conducător, tot potrivit cuvintelor apostolului: *«Lupta noastră este împotriva începătoriilor, împotriva conducătorilor întunericului acestuia»* (Ef. 6, 12). Locul în care-și are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune același apostol: *«Împotriva conducătorului, care stăpânește în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării»* (Ef. 2, 2). De aceea se numește și conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exercitează în jurul pământului…"[19]. S-a format în timp o întreagă literatură demonologică. Pictura medievală este plină de reprezentări artistice care îl înfăţişază pe diavol, lucrarea sa în lume şi chinurile iadului pentru cei păcătoşi. Ştim că numărul îngerilor răi este mare (Luca 8, 30), că au o căpetenie, că se găsesc pe trepte diferite (Efeseni 6, 12), că luptă asupra trupului, asupra minții sau asupra voinței. Intervenția lui Dumnezeu a salvat omenirea de la căderea lui Adam și de răutatea lui Satana: „Dar Dumnezeu Își arată dragostea Sa față de noi prin aceea că, pe când noi era încă păcătoși, Hristos a murit pentru noi"[20].

Unii Părinţi bisericeşti au gândit, sub impulsul filosofiilor timpului, la reparaţia universală. Influenţat de stoicism, de revenirea tuturor la origini şi ideea reparaţiei veşnice, Origen a lansat conceptul de apocatastază. Unul dintre textele scripturistice cheie în viziunea lui Origen este cel de la I Corinteni 15, 25-28. Conceptul a fost prezent şi în teologia Sfântului Grigorie de Nyssa. Sfântul Vasile cel Mare a fost primul teolog preocupat de elaborarea unei teologii a răului. El afirmă că: „ Răul nu este decât lipsa binelui. Ochii au fost creați; orbirea are loc prin pierderea ochilor. Deci dacă ochiul n-ar fi fost făcut dintr-o natură supusă stricăciunii, orbirea n-ar fi avut loc. Tot așa și răul; nu există prin el însuși, ci este o consecință a beteșugurilor sufletului. Răul nu este necreat, după cum susțin ereticii, care acordă răului aceeași valoare ca și naturii binelui, ca și când binele și răul ar fi fără de început și veșnice și anterioare creației lumii, dar nici creat… Dumnezeu a făcut trupul, nu boala; a făcut sufletul, nu păcatul; sufletul se înrăutățește când se îndepărtează de starea lui naturală"[21]. Prezența diavolului indică absența binelui[22]. De aceea Sfânul Vasile cel Mare crede că nu putem face o distincție între păcate „mici" și „mari".

Astfel, „odinioară Adam era sus, nu în ce privește locul, ci prin libertatea voinței sale, când, îndată ce i s-a dat viață, și-a aruncat privirile spre cer; s-a bucurat de cele văzute și a iubit nespus de mult pe Binefăcătorul său, Care-i dăruise desfătarea vieții veșnice, îl așezase în desfătarea paradisului, îi dăduse aceeași stăpânire pe care o aveau îngerii, îl făcuse să aibă același fel de viețuire cu arhanghelii și să audă glas dumnezeiesc. Pe lângă toate acestea era sub paza lui Dumnezeu și se desfăta cu bunătățile Lui. Dar iute s-a săturat de toate aceste bunătăți; și ocărând oarecum sațiul, a preferat frumuseții spirituale ceea ce părea plăcut ochilor trupului și a prețuit mai mult săturarea pântecelui

[19] Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări", p. 446.

[20] Sfântul Irineu de Lyon, *Aflarea și respingerea falsei cunoașteri sau Contra ereziilor*, trad. Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș, Teologie pentru azi, București, 2007, III, 16, 9, pp. 91-92.

[21] Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări", în vol. *Scrieri* I, Omilia a IX-a, VI, trad. D. Fecioru, în PSB, vol. 17, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 441-442.

[22] Sfântul Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie*, *Expunere a credinței niceene*, III, trad. și note de ieromonah Lavrentie Carp, Edit. Crigarux, Piatra-Neamț, 2007, p. 131.

decât desfătările cele duhovnicești. De aceea a fost izgonit îndată din rai, a pierdut acea vieţuire fericită și a ajuns rău, nu din constrângere, ci din nesocotinţă. A păcătuit pentru că a întrebuinţat rău voinţa sa liberă și a murit din pricina păcatului, că plata păcatului este moartea. Cu cât se depărta de viaţă, pe atât se apropia de moarte. Că Dumnezeu este viaţă, iar lipsa vieţii, moarte"[23]. Nichita Stithatul arată că „... viaţa omenească se împarte în două şi are trei feluri de sfârşituri. Una este în societate şi în lume. Alta este în afară de societate şi mai presus de lume. Cea din societate se deosebeşte în: cumpătată şi nesăturată. Cea din afară de societate se deosebeşte în înţelepciunea lucrătoare, în ştiinţa firii şi în lucrarea mai presus de fire"[24].

Vl. Lossky crede că „…Sufletul omenesc, fiind un duh făcut de Dumnezeu, nu-și poate găsi mulţumirea, liniștea, pacea, mângâierea nici bucuria în nimic decât în Dumnezeu, Care l-a creat după chipul și asemănarea Sa. Odată despărţit de El, sufletul încearcă să-și găsească plăcerea în făpturi și se hrănește din patimi ca din roșcove - hrană pentru porci - dar negăsind adevărata sa liniște, nici adevărata mulţumire, moare până la urmă de foame. Căci sufletului i se potrivește o hrană duhovnicească"[25].

Sfântul Maxim Mărturisitorul vedea în liberul arbitru o umbră a adevăratei libertăţi pierdută prin păcat. Libertatea este statornicită în bine, pe când liberul arbitru oscilează, adesea fiind robit de cele pătimitoare[26]. Numai fiind în relaţie cu Dumnezeu ne mântuim[27]. Dumnezeu oferă harul său dorind ca toţi oamenii să iasă din lumea păcatului și a morţii, să se mântuiască. Sfinţii Părinţi ne învaţă că păcatul strămoșesc nu a nimicit libertatea omului, ci că omul, în păcat fiind, este liber a alege binele sau răul. Deci, omul, și după căderea în păcat, este liber, însă libertatea sa tinde mai mult spre rău, fară ajutorul harului dumnezeiesc nefiind în stare să ajungă la dobândirea mântuirii. Starea păcatului se dezvăluie ca străină existenţei autentice a umanului. Iertarea lui Dumnezeu aduce reintegrarea omului: „Iertând, Dumnezeu a creat un om nou. Omul, când iartă, îl imită pe Dumnezeu. Când greșește sau când păcătuiește, slăbește, se degradează. Când iartă se înalţă ca un înviat din morţi. Forţa infinită a iertării, imperativul ei supranatural, este infinit mai puternică decât forţa faptei săvârșite sub influenţa unei porniri întunecate. Păcatul nu durează. E totdeauna gol și sec. Iertarea însă este miraculoasă reparaţie a stricăciunilor produse de păcat. Iertarea mobilizează toate forţele supranaturale, tot ce e veşnic în om și-i deschide calea luminoasă spre eternitate"[28]. Iubirea faţă de Dumnezeu impune omului săvârşirea binelui. Panayotis Nellas precizează

23 Sfântul Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări", în vol. *Scrieri I*, PSB vol. 17, trad. Pr. D. Fecioru, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 442-443.

24 Cuviosul Nichita Stithatul, „Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă", în *Filocalia*, vol. VI, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1977, p. 324.

25 Vl. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, p. 156.

26 Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Scrieri II", PSB, vol. 18, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990, p. 182.

27 Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997, p. 206.

28 Sebastian Chilea, „Despre imperativul iertării", în *Ortodoxia*, XXX (1978), nr. 3, p. 516.

că „Fiecare om creat după chipul lui Dumnezeu este creat să devină chip în Hristos.... Hristos a deschis drumul pentru realizarea acestui scop”[29].

Sfântul Antonie cel Mare învață că trezvia păzește sufletul de neștiință și îl ajută să cunoască cele folositoare. Astfel, dacă ascetul reușește să trăiască în trezvie, fiecare clipă a vieții sale devine o slavoslovire a lui Dumnezeu și o pregustare încă de aici a liniștii desăvârșite[30]. Sfântul Isihie Sinaitul a dat o definiție a trezviei: „Trezvia este o metodă duhovnicească durabilă, urmărită cu râvnă, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăvește pe om cu totul de gânduri și cuvinte pătimașe și de fapte rele; urmărită astfel, ea îi dăruiește apoi cunoștința sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu putință, și dezlegarea tainelor dumnezeiești și ascunse. [...] Ea e propriu-zis curăția inimii care, din pricina măreției și a frumuseții ei, sau, mai bine zis, din neatenția și negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi”[31]. Sfântul Simeon Noul Teolog are și el o prezentare foarte exactă a modului în care lucrează trezvia, căci: „... trezvia și rugăciunea sunt legate între ele ca sufletul și trupul: lipsind una, nu poate sta nici cealaltă. Unirea lor se face în acest chip: întâi, trezvia se opune păcatului, ca un străjuitor și înaintemergător; în urma ei, rugăciunea desființează și șterge îndată gândurile rele, împiedicate de străjuitor, luarea-aminte neputând face singură acest lucru. Acestea sunt deci poarta vieții și a morții: luarea-aminte și rugăciunea. De o curățim prin trezvie, ne îmbunătățim; iar de o întinăm prin lipsă de pază, ne înrăim”[32]. Sfântul Teolipt al Filadelfiei arată că trezvia este singurul mod prin care cel care se nevoiește poate să se detașeze de toate lucrurile lumești și să cunoască în mod real tainele războiului duhovnicesc: „Căci de nu vei scăpa de împrăștierea în cele din afară, nu te vei ridica împotriva celor ce te pândesc din lăuntru”[33].

Rugăciunea este comuniunea cu Dumnezeu și presupune o sare de maximă trezvie[34]. Mintea este chemată să nu se lase tulburată de imaginile trecutului, ci să urmeze drumul unirii cu Dumnezeu: „Dar, pe lângă osteneală, liniștirea are și folos, izbăvind mintea, cu vremea, de tulburarea gândurilor necurate. Căci, dacă vor aceștia să-și spele sufletul și să-l curățească de toate petele care îl necurățesc, sunt datori să se retragă din toate lucrurile prin care crește întinăciunea și să dea cugetării multă liniște; de asemenea, să se ducă departe de toți cei care îi întărâtă și să fugă de împreună-petrecerea cu cei mai apropiați ai lor, îmbrățișând singurătatea, maica înțelepciunii[35]. Cel stăpânit de Duhul lui Dumnezeu face voia lui: „Dacă nu este copleșit trupul și nu

[29] Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit*, trad. Ioan I. Ică. jr., Edit. Deisis, Sibiu, 1999, p. 80.
[30] Sfântul Antonie cel Mare, „Învățături despre viața morală”, în *Filocalia*, vol. I, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, pp. 38, 47, 48.
[31] Sfântul Isihie Sinaitul, „Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute (suta întâi)”, în *Filocalia*, vol. IV, pp. 54-55.
[32] Sfântul Simeon Noul Teolog, „Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni”, în *Filocalia*, vol. VIII, p. 611.
[33] Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, „Cuvânt despre ostenelile vieții călugărești”, în *Filocalia*, vol. VII, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2013, p. 61.
[34] Cristian Antonescu, „Isihia ortopraxiei și ortodoxia isihiei. Actualitatea și autoritatea învățăturilor filocalice isihase”, în *Studii Teologice*, 12 (2016) 3, pp. 133-188.
[35] Sfântul Nil Ascetul, „Cuvânt ascetic”, în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p.235.

ajunge întreg omul purtat de Duhul lui Dumnezeu, nu face voia lui Dumnezeu decât cu sila. Dar, când împărăţeşte harul Duhului în noi, atunci nu mai avem voia noastră, ci tot ce se face este voia lui Dumnezeu. Atunci dobândim pacea. Iar unii ca aceştia fiii lui Dumnezeu se vor chema”[36]. Sufletul a fost creat pentru a se împărtăşii de Dumnezeu (μέθεξις Θεοῦ). Calea cea mai bună de urmat pentru a se ajunge la comuniunea cu Dumnezeu este cea a rugăciunii: „Toate virtuţile ajută sufletul să câştige dragostea dumnezeiască, dar, mai mult ca toate, rugăciunea curată, căci, prin aceasta, zburând către Dumnezeu, iese afară din toate cele ce sunt”[37]. Rugăciunea curată devine convorbire cu Dumnezeu: „Rugăciunea este convorbirea cugetării cu Domnul, cuvintele rugăciunii străbătând la Dumnezeu împreună cu mintea întinsă întreagă spre El. Căci înţelegerea rostind necontenit Numele Domnului şi mintea urmărind atentă şi cu limpezime chemarea Numelui dumnezeiesc, lumina cunoştinţei lui Dumnezeu umbreşte tot sufletul ca un nor luminos. Pomenirii lui Dumnezeu cu osârdie îi urmează dragostea şi bucuria. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice, şi m-am veselit” (Ps.76, 3). Iar rugăciunea curată este urmată de cunoştinţă şi umilinţă”[38]. Astfel, simţim binele ca fiind prezenţa lui Dumnezeu, iar răul ca pe o fugă a noastră nefirească de Dumnezeu.

Bibliography:

Andrutsos, Hr., *Simbolica*, trad. Iustin Moisescu, Edit. Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955.

Antonescu, Cristian„ „Isihia ortopraxiei şi ortodoxia isihiei. Actualitatea şi autoritatea învăţăturilor filocalice isihase”, în *Studii Teologice*, 12 (2016) 3, pp. 133-188.

Antonie cel Mare, „Învăţături despre viaţa morală”, în *Filocalia*, vol. I, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2008.

Ascetul, Nil„ „Cuvânt ascetic”, în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2008.

Chilea, Sebastian, „Despre imperativul iertării”, în *Ortodoxia*, XXX (1978), nr. 3, p. 516.

Coman, Tănase, *Axiologia binelui şi răului în gândirea patristică clasică de limbă greacă*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Constanţa, Constanţa, 2020.

Damaschin, Petru, „Învăţături duhovniceşti”, în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Stăniloae, Dumitru, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2011.

Diadoh al Foticeii, „Cuvânt ascetic în 100 de capete”, în *Filocalia*, vol. 1, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, ediția a IV-a, Edit. Harisma, București, 1993.

[36] Sfântul Petru Damaschin, „Învăţături duhovniceşti”, în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2011, p.55.

[37] Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Capete despre dragoste (întâia sută) ”, în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2008, p. 66.

[38] Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, „Cuvânt despre ostenelile vieţii călugăreşti”, în *Filocalia*, vol. VII, p. 66.

Evdokimov, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, trad. Pr. Ion Buga, Edit Christiana, București, 1993.
Areopagitul, Dionisie, *Despre numele divinei*, trad. Cicerone Iordăchescu și Theofil Simensky, Edit. Institutul European, Iași, 1993.
Grelot, P., „Jésus devant le « monde du mal »", dans *Foi et culture à la lumière de la Bible*, Torino, 1981, pp. 131-201.
Grigorie de Nyssa, *Despre Facerea omului*, în vol. *Scrieri,* partea a II-a, PSB nr. 30, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
Irineu de Lyon, *Aflarea și respingerea falsei cunoașteri sau Contra ereziilor*, trad. Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș, Teologie pentru azi, București, III, 16, 9, 2007.
Lossky, Vl., *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. V. Răducă, Edit. Anastasia, București, 1993.
Mărturisitorul, Maxim, „Scrieri II", PSB, vol. 18, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990.
Mărturisitorul Maxim,, Capete despre dragoste (întâia sută), în *Filocalia*, vol. V, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2008.
Mărturisitorul, Maxim , „Răspunsuri către Talasie", în *Filocalia*, vol. 3, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Edit. Humanitas, București, 1999.
Nellas, Panayotis, *Omul – animal îndumnezeit*, trad. Ioan I. Ică. jr., Edit. Deisis, Sibiu, 1999.
Pavel, Constantin, *Problema răului la Fericiul Augustin*, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996.
Popa, Edvica, „Omul și calitatea sa de chip al Fiului. Câteva repere patristice", în *Biserica Ortodoxă Română în timpul Patriarhului Nicodim Munteanu. Cultură, pastoraţie şi filantropie*, Edit. Universitară, București, 2020, pp. 192-201.
Pop Bistriţeanu, Irineu, *Sfânul Irineu de Lyon*, Edit. Cartimpex, Cluj, 1998.
Răducă, Vasile, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996.
Simeon Noul Teolog, „Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni", în *Filocalia*, vol. VIII, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Edit. Humanitas, București, 1999.
Sinaitul, Isihie,, „Scurt cuvânt de folos sufletului și mântuitor despre trezvie și virtute (suta întâi)", în *Filocalia*, vol. IV, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti.
Stăniloae, Dumitru, „Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8) ", în *Ortodoxia*, XXIII (1971), nr. 3, p. 366-402.
Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997.
Stithatul, Nichita, „Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă", în *Filocalia*, vol. VI, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1977.
Teolipt, mitropolitul Filadelfiei, Cuvânt despre ostenelile vieţii călugăreşti, în *Filocalia*, vol. VII, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2013.
Vasile cel Mare, „Omilii și cuvântări", în vol. *Scrieri* I, PSB, vol 17, trad. Pr. D. Fecioru, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie*, *Expunere a credinței niceene*, III, trad. și note de ieromonah Lavrentie Carp, Edit. Crigarux, Piatra-Neamţ, 2007.

LILITH IN ANCIENT RELIGIOUS MYTHOLOGY AND IN THE BIBLICAL TEXT

Mihai HANDARIC
Associate Professor Dr. "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The female character Lilith is present in Sumerian, Assyrian, Babylonian, Jewish and Arab myths. Her name is mentioned only once in the Old Testament, in Isaiah 34:14. In this article the author seeks to discover how the woman Lilith is perceived in various ancient traditions and in the Judeo-Christian tradition. According to some researchers, the changes in Lilith's portrait in history between 3000 and 2500 BC were due to the changes in society. Starting from the ancient myths about Lilith, it is observed that this mythological being occupies a central place in the demonological tradition of the Jews of the first millennium BC. Influenced by their stay in Babylonian exile in 586 BC, the Jews took information from Babylonian mythology and included it in their traditions. Being in a position of authority, the Jews influenced the change in the positive image of the female character Lilith, who was seen as equal to the male, disobedient. The Jews came to regard Lilith as an evil spirit. The mentioned commentators claim that the formation of the Old Testament was influenced by patriarchal interests, which led to the modification of older archaic myths. Arguments were also made from the Jewish traditions composed after the event of the fall of Jerusalem, 70 AD, more precisely from the Talmud, the Zohar, the Alphabet of Ben Sirah, which develops a dark perspective of the mythical character Lilith. The author concludes that Isaiah uses the name of the character Lilith, taken from ancient mythology to highlight the consequences of divine judgment against the land of Moab, given the negative significance of the character. It means that the information included is secondary to the main message of the prophet. The phrase should be interpreted as a figure of speech, taken from the ancient literature of the time to illustrate the consequences of divine judgment.

Keywords: Lilith, Isaiah 34:14, ancient texts, Talmud, Zohar

Introducere

În această lucrare continuăm analiza făcută într-un articol anterior referitoare la relația dintre textul biblic și alte texte religioase antice, cu scopul de a descoperi modul în care narațiunea din textul biblic se relaționează la teme comune întâlnite în literatura mesopotaniană veche, și care este datată cu mult înaintea compunerii textului biblic. Ne referim în special la textul Vechiului Testament.

De această dată ne vom concentra asupra unui personaj mitic întâlnit în mitologia sumeriană asiriană și akkadiană veche, care este menționat și în textele scrise de mai târziu. Este vorba despre personajul feminin Lilith. Vom discuta despre evoluția imaginii personajului atât în cultura în care a apărut, dar și în alte culturi și civilizații, inclusiv în textul biblic și în literatura iudaică.

Vom fi interesați să descoperim timpul și contextul în care acest personaj a fost inclus în textul biblic dar și mesajul pe care Lilith îl transmite, prin imaginea pe care a dobândit-o în tradițiile vechi mesopotamiene dar și în tradiția iudeo-creștină.

Lilith1 în textele antice

Pentru început dorim să facem o trecere în revistă a originii personajului în literatura mesopotamiană din Mileniul III î.H. Se pare că prima menționare a numelui Lilith se face în mitologia sumeriană.Tradiția se referă la un demon ce poartă un nume similar *Lillu*, despre care se spune că a fost tatăl lui Ghilgameş.2 În scrierea cuneiformă, numele Lilith înseamnă „purtător de boli," „spirit al vântului." Mitologia respectivă își are originea în Sumer, în textele care vorbesc despre crearea lumii. În scrierile sumeriene și akkadiene numele desemnează un personaj feminin, și anume: este slujitoarea zeiței Inanna. Lilith se ocupa de organizarea ritualurilor orgisiace în templul Inannei. Însă numele Lilith este prezent și în miturile asiriene, babiloniene, evreiești și arabe.

Din punctul de vedere al unor cercetători, imaginea lui Lilith în istorie[3] s-a modifcat în perioada dintre anul 3000 î.H., și anul 2500 î.H., datorită schimbărilor de orânduire în societatea umană. Se spune că în Sumer, în acea vreme s-a făcut trecerea de la *sistemul matriarhal* (mama ca și conducator al familiei) spre sistemul *patriarhal* (tata ca și lider). Din acest motiv Lilith a ajuns să întruchipeze pentru bărbat tot ce este rău și periculos în domeniul relațiilor dintre bărbați și femei. Ea este numită demon, spirit al aerului, personificând furtunile, vânturile și dezastrele naturale.

Prin anii 2300 î.H., în Babilon Lilith era numită *Stăpâna animalelor*, *Femeia Pasăre*. În jurul anilor 2000 î.H., sumerienii au portretizat-o în Epopeea lui Ghilgameș ca femeia pasăre ce s-a cuibărit în coroana Copacului sacru *Hullupu*, din grădina zeiței Inanna.4 Din acest motiv coroana copacului nu se dezvolta. Inanna a cerut ajutor lui Ghilgameș, care a alungat-o pe Lilith din pom, ucigând șarpele de la tulpină și pe Lilith - femeia pasăre din vârful copacului. După aceea Lilith s-a refugiat în pustie, tăind în sălbăticie, și împreună cu puii ei s-au dus în munți. Observăm că tradițiile respective sunt contradictorii dacă ținem cont că cele două zeițe: Inanna și Lilith erau prezentate ca fiind asociate. Însă contradicții de acest fel se întâlnesc des în miturile și legendele antice păgâne, spre deosebire de tradiția biblică unde se ia în considerare coerența narațiunii sacre.

Cele trei ființe din copacul Hullupu: pasărea, copacul și șarpele, simbolizau puterea, libertatea și autonomia. Inanna a renunțat la acestea dovedind că se supune regilor solari – susținuți de patriarhatul regilor din acea vreme, din Sumer. Tronul și patul care au fost construite din lemnul copacului, simbolizau autoritatea delegată bărbatului de zeii solari.

---

1 Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016, p. 4.

2 Alexander Heidel, *The Ghilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949. Vezi Lillith in *Vampiri in Antichitate*, august 22, 2010, https://vampiresrealm.wordpress.com/2010/08/22/lilith-in-mitologia-mesopotamiana/ accesat 6 aprilie 2020

3 Enid Dame, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004, p. XV-XIX.

4 Capitolul: „The Dual Aspect of Lilith" din Siegmund Hurwitz, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021. Vezi și , http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.html Accesat 10 aprilie 2020.

Miturile despre Lilith au circulat mai apoi în cultura babiloniană, hitită și semitică. În aceste mituri Lilith este prezentată ca un demon feminin, irezistibil, insațiabil, care ucidea copiii[5] în pântecele femeilor și noii născuți. Se obișnuia ca să se lovească ușor nasul copilului care râdea în somn, pentru ca să o alunge pe Lilith care fermeca copilul.

În mitologia siriană demonii Lilitu vânau copii și femei. Erau asociaţi cu dezastrele naturale, furtuni, secetă, boală, lei. Trăiau în locuri pustii și izolate. Trăiau împreună cu bufniţe, şerpi, lei, alte animale.

Lilith este asociată cu pasărea furtunii Anzu din miturile sumeriene și babiloniene. Era asociată şi cu lei, bufniţe, şerpi, animale asociate totodată și cu demonii Lilitu. De aceea în tradiția Kabbalah Lilith este identificată cu Șarpele din Eden (Genesa 3:1). Lilith preia însușiri din miturile referitoare la zeița Lamashtu. În calitate de fiică a cerului ea avea putere asupra copiilor. Spre deosebire de ceilalţi zei, ea provoca rău din propria-i voinţă. Este asociată cu semnul zodiacal al Scorpionului. Alţi demoni asociați cu Lilith au fost Alu și Gallu. În mitologia ebraică numele asociaților ei au fost: Ailo și Gilu, după numele demonilor amintiţi.

Unii presupun că ar exista o legătură între Lilith și o zeitate a etruscilor, numită Lenith, care nu avea chip, și care aştepta la poarta Lumii de Dincolo, împreună cu zeițele grecești Hecate și Persefhona, având misiunea de a primi sufletele morţilor. Lilith a fost asemănată cu figuri mitologice importante cum ar fi Regina din Saba sau Regina Elena din Troia.6

Lilith în tradiția evreiască târzie

Pornind de la miturile antice despre Lilith, se observă că această ființă mitologică ocupă un loc central în tradiția demonologică a evreilor din primul mileniu î.H. Vom vedea în continuare explicațiile propuse de cercetători în legătură cu această imagine negativă a lui Lilith.

Influienţaţi de șederea lor în exilul Babilonian, din 586 î.H, evreii au preluat informații din mitologia babiloniană și le-au insclus în tradițiile lor.7 La jumătatea mileniului II î.H., după Ieșirea din Egipt, femeile se închinau Zeiței Fertilității Anath. Acest lucru este demonstrat și de textul Vechiului Testament (vezi 1,2 Regi, 1,2 Cronici, etc.,). În aceste culte era permisă promiscuitatea prenupţială. Cercetătorii susțin că bărbații evreii nu au permis acest lucru. Și fiind că erau în poziția de autoritate, societatea evreiască a dus la schimbarea imaginii pozitive a personajului feminin Lilith,

---

5 Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Boston: D Lowtrop & Company, 1885, p. 5-6.

6 „Lilith, Lillity (Hebrew)," în Charles Russell Coulter, Patricia Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities*, New York, London: Routlege, Taylor and Francis Group, 2012. Cf., Howard Schwartz, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988, p. 22-50. Consultă și „Queen Helen of Troy," 2012, în https://templeilluminatus.com/m/group/discussion?id=6363372%3ATopic%3A1573303. Accesat 10 aprilie 2020.

7 Secțiunea: „The Dual Aspect of Lilith" din Siegmund Hurwitz, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021. Vezi și http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.htm. Accesat 10 aprilie 2020.

care era privită până atunci ca fiind egală cu bărbatul și nesupusă. După acest moment evreii au ajuns să o considere pe Lilith un spirit malefic.

Cercetătorii susțin că evreii au luat măsuri ca să își protejeze succesiunea, prin supunerea femeilor față de bărbați, fiind în interesul familiei și a societății, dar nu neapărat al femeilor. Această perspectivă poate fi contestată dacă ne gândim că mai ales în acele vremuri, femeia era interesată direct de întreținerea și protecția familiei.

Comentatorii amintiți susțin că Vechiului Testament a fost format sub influența intereselor patriarhale, care au dus la modificarea miturilor arhaice mai vechi din Sumer, Asiria și Babilon, unde inițial Lilith avea o imagine pozitivă. Portretul ei s-ar fi modificat pentru ca să se împiedice încurajarea independenței femeii, punând în pericol perpetuarea rasei evreiești.

Această ipoteză aduce ca argumente tradițiile evreiești compuse după evenimentul Dărâmării Ierusalimului, 70 d.H., Talmudul, Zoharul, Alfabetul lui Ben Sirah, care dezvoltă o perspectivă întunecată a personajului mitic Lilith, așa cum vom vedea în continuare.

Zoharul

Zoharul este considerată cea mai importantă colecție comentarii asupra Cărților lui Moise, de tip Midraș, realizată de reprezentanții mișcării Kaballa. Acest comentariu a fost compus prin anii 1200 d.H., de către Rabinul Moses de Leon, din Spania. Se afirmă că mișcarea își are originile în anii 70 d.H, odată cu Rabinul Simeon bar Yohai. În această colecție, numele Lilith este menționat de 27 de ori, și indirect de vreo 29 de ori. Această colecție preia ca adevărate principalele descrieri ale personajului, combinând tradiția oficială a Vechiului Testament despre creație cu mitul Lilith. Se afirmă că în timp ce Adam reflecta lumina lui Dumnzeu, Lilith creată în același timp reflecta lumina lui Lucifer (Shamael).8

În Talmud9 se spune că nu Eva ar fi fost prima soție a lui Adam, ci Lilith, o femeie mândră, care nu a fost creată din coasta lui Adam. Ea nu a acceptat să se supună lui Adam.

În tradiția evreiască Zohar10 se afirmă că Dumnezeu a creat doi luminători: Soarele și Luna care străluceau la fel de mult. Luna ar fi dorit să se unească cu Soarele și să răspândească aceeași lumină. Însă au apărut dispute între cele două astre. Dumnezeu a susținut Soarele, și din acest motiv, Luna a ajuns să viețuiască la umbra Soarelui. Tradiția susține că Lilith s-a născut din moartea luminii Lunii.

---

8 Mark Biggs, *The Case for Lilith: 23 Biblical Evidences Identifying the Serpent as Adam's First Wife*, Samson Books, 2010, p. 111.

9 Ada Langworthy Collie, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016, p. 1-4. Vezi și *Stiinta Mister 4*, din https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/ Accesat 6 aprilie 2020.

10 Enid Dame, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004, p. XV-XIX. Vezi și „Zohar: And the Darkness Was Called Lilith" din *Sepher ha Zohar*, de Simeon ben Jochai, din 02 April 2012, https://gnosticteachings.org/scriptures/jewish/sepher-ha-zohar/3052-zohar-and-the-darkness-was-called-lilith.html. Accesat 10 aprilie 2020.

Interpretarea aceasta are în spate ipoteza luptei dintre cele două sexe. De aceea se susține că cele două relatări ale creației universului, reprezintă două sisteme de organizare a societății: unul care acordă egalitate celor două sexe: bărbat și femeie, și altul care evidențiază întâietatea bărbatului. Astfel că în Genesa 1 avem prima narațiune a Creației, în care Dumnezeu a creat Cerurile și Pământul. Cei care susțin abordarea feministă susțin că în Genesa avem de a face cu o mitologie mai veche care afirmă că universul a luat naștere din polarizarea cerului și pământului, reprezentate de Zeu și de Zeiță.

Prima narațiune a creației ar susține că bărbatul și femeia au fost creați în același timp (Gen 1:26-28). Însă despre a doua narațiune a creației, din Genesa 2, se afirmă că este o tradiție veche pervertită de sistemul patriarhal. Aici citim că întâi a fost creat bărbatul și apoi femeia (Genesa 2:18-24).

Datorită formării cultului monoteist - patriarhal, în mozaism s-a eliminat rolul Zeiței în creație, rămânând doar Zeul. Acest lucru s-a datorat temerii bărbaților legată de amenințarea la adresa autorității și a perpetuării speciei.

După cum observăm, analogiile dintre narațiunile biblice ale creației și miturile antice mai vechi din Sumer, Babilon, etc, sunt ipoteze interpretative speculative, care depășesc cadrul tradiției oficiale a textului biblic, sfidând concepția de autoritate normativă a textului biblic.

Alfabetul lui Ben Sirah

Vom merge mai departe să vorbim despre o altă tradiție iudaică târzie, întâlnită în „The Fifth Alphabet: Lilith," din *Alfabetul lui Ben Sirah*, scris în perioada secolelor VII-X d.H. În această tradiție se afirmă că Adam a fost creat odată cu Lilith, din aceeași țărână.11 Au fost așezați în Eden unde au dat nume lucrurilor. Însă pentru că Lilith a insistat pentru egalitate între cei doi, s-a ajuns la neînțelegeri. Adam pretindea că este superior lui Lilith. Văzând că Adam nu cedează, la un moment dat Lilith a rostit numele secret al Demiurgului, și a reușit să zboare, făcându-se nevăzută.

La insistențele lui Adam, Dumnezeu a trimis trei îngeri ca să o aducă înapoi în Eden. Au găsit-o pe malul Mării Roșii, într-un loc populat cu demoni. Acolo se unise cu demonii și a născut mulți copii. A fost amenințată că dacă nu se va întoarce, îi vor fi uciși 100 de copii în fiecare zi. Cu toate acestea nu a acceptat. Din acest motiv a hotărât să ucidă băieți nou-născuți în a opta zi de la nașterea lor și fete până în a douăsprezecea zi. Dar a jurat că nu se va atinge de copiii care vor purta o amuletă cu numele celor trei îngeri care au venit după ea.

Datorită refuzului ei de a se reîntoarce, Dumnezeu a creat o nouă femeie, pe Eva, din coasta lui Adam. Ea va fi supusă bărbatului. Astfel că Lilith rămâne simbolul femeii eliberate care l-a părăsit pe bărbatul care îi cerea să se supună autorității lui. Se speculează că din acest motiv a fost înlăturată, din Genesa, narațiunea creației care

---

11 Howard Schwartz, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988, p. 6-7. Consultă și *The Alphabet of Ben Sira*, http://media1.razorplanet.com/share/512494-7837/siteDocs/The_Alpabet_of_Jesus_Ben_Sira.pdf. Accesat 10 aprilie 2020.

includea și participarea Zeiței, așa cum o vedem în mitologia antică sumeriană și babiloniană.

În tradiția Kabbala*12* se afirmă că Lilith a fost fiica unui demon care i-a fost dăruită lui Adam înaintea Evei. Ea ar fi fost mama lui Cain. Datorită certurilor permanente cu soțul ei, la un moment dat Lilith l-ar fi părăsit pe Adam.

Teologi ortodocși semnalează aceste interpretări care depășesc cadrul textului canonic. Arhimandridul Irineu Ion Dogaru menționează episodul referitor la Lilith.13 El amintește faptul că tradiția evreiască târzie susține că prima femeie creată a fost Lilith. Ea a fost făcută ca și Adam din țărână. Însă la un moment dat l-a părăsit pe Adam, și s-a retras la Marea Roșie unde a devenit soția diavolului și a născut 100 de demoni.

Lilith în Biblie

Așa cum deja am amintit, personajul feminin Lilith este menționat doar o singură dată în Biblie, în Isa 34:14, cu referire la pedeapsa pe care o va trimite Dumnezeu împotriva dușmanilor poporului Său. Nu toate traducerile Scripturii transliterează numele ei. Unele folosesc expresii echivalente.

Dumitru Cornilescu traduce: „Fiarele din pustie se vor întîlni acolo cu cînii sălbatici, şi ţapii păroşi se vor chema unii pe alţii. Acolo îşi va avea locuinţa *năluca nopţii*, şi îşi va găsi un loc de odihnă." La fel și traducerea ortodoxă *ROB* folosește ca expresie echivalentă: „năluci ce umblă noaptea."

De asemenea, o mare parte a traducerilor englezești folosesc un echivalent pentru cuvântul original *Lilith. Versiunea King James (KJV)* traduce cuvântul prin „the screech owl (bufnița țipătoare)." La fel versiunea *NET* traduce termenul amintit prin: „nocturnal animals." și Versiunea New Internationa (*NIV) folosește tot o expresie echivalentă:* „the night creatures."

Dar există versiuni care traduc cuvântul, sau cel puțin îl transliterează din originlul ebraic. Versiunea *Noua Traducere Românească* (*NTR)* traduce termenul prin „animalul de noapte". Însă explică într-o notă de subsol: „(Ebr.: *lilit*. Cu referire la animal de noapte care locuieşte în locuri pustii)." Versiunea engleză *NRSV* traduce: „there too Lilith shall repose". La fel și *NRS* „Lilith shall repose."

Ce spun comentatorii biblici?

Vom vedea în continuare poziția comentatorilor biblici cu referire la interpretarea cuvântului Lilith din Isaia. Explicând versetul din Isaia 34:14, Calvin observă că marea majoritate a comentatorilor până în secolul XVI, susțineau că profetul s-ar referii la o

12 „Kabbala: Lilith's Origins," din http://jewishchristianlit.com/Topics/Lilith/origin.html. Accesat 10 aprilie 2020.

13 Consulta *Stiinta Mister 4*, din https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/ Accesat 6 aprilie 2020.

vrăjitoare sau la spiriduși – animale cu înfățișare umană. El spune că nu putem știi dacă Isaia s-a referit la aceste duhuri rele sau la fantome.14

Dicționarul World Study (*WSD) susține că* liyliyṯ (subst.fem.) se referă la o creatură a nopții. Comentariul New American Standard Bible (*NASB)* interpretează termenul ca referindu-se la un monstru al nopții („night monster"). Concordanța *NASEC – (New American Standard Exhaustive Concordance)* spune că Lilith este o femeie demon a nopții *(*„a female night-demon: - night monster." Lexiconul Brown-Driver and Briggs (*BDB)* spune același lucru. Cuvântul se referă la un demon al nopții care vânează în locurile pustii ale Edomului.15

NET – Commentay susține că ar fi vorba despre un animal de pradă. Numele poartă ideea de noapte לילה în ebraică. Observă că unii consideră că Lilith ar fi o femeie demon a nopții, făcând legătura cu textele akkadiene, unde cuvântul desemnează un demon. Mai târziu și în legendele iudaice Lilith este identificată cu un demon.16 Reținem că doar mai târziu teologii evrei au identificat-o pe Lilith cu femeia demon, ca în textele vechi sumeriene și caldeene.

Comentariul Keil & Delitzsch (*K&D Commentay the OT), observă că în* Isaia 34:13-15, profetul acuză Edomul ca fiind dușman al poporului lui Yahweh. Țara lui va rămâne pustie și acolo se va cuibări și Lilith creatura nopții, o femeie demon din mitologie. Producea rău în special copiilor, exact ca ființele malefice din poveștile nemuritoare.17

Comentariul *Jamieson Fausset and Brown Commentay* spune că ar fi vorba despre o bufniță care țipă. Însă observă că în superstițiile iudaice se face referire la o femeie îmbrăcată elegant care fură noaptea copii. Jamieson adaugă faptul că textul din Isaia nu susține existența reală a acestor figuri superstițioase, ci doar compară locul pedepsit de Dumnezeu cu un loc mitologic în care bântuie asemenea ființe.18

Putem spune că Isaia folosește o imagine preluată din mitologia păgână pentru a scoate în evidență consecințele judecății divine împotriva țării Moabului. Mai ales dacă ținem seama că este singurul loc din Scriptură unde se folosește numele Lilith. Nici un alt text biblic nu mai vorbește de asemenea ființe. Înseamnă că informația introdusă este secundară mesajului pe care intenționează să îl comunice profetul în textul biblic.

---

14 Calvin comentează: „Though we cannot absolutely determine whether the Prophet means witches, or goblins, or satyrs and fauns, yet it is universally agreed that these words denote animals which have the shape of men." *Calvin Commentaries – Betta Commentaries –* Version www.e-sword.com

15 „*'Lilith,'* name of a female goddess known as a night demon who haunts the desolate places of Edom" *BDB*

16 „The precise meaning of לילית is unclear, though in this context the word certainly refers to some type of wild animal or bird. The word appears to be related to לילה, "night"... Some interpret it as the name of a female night demon, on the basis of an apparent Akkadian cognate used as the name of a demon. Later Jewish legends also identified Lilith as a demon."

17 "And the palaces of Edom break out into thorns, nettles and thistles in its castles; and it becomes the abode of wild dogs, … yea, Liiliith dwells there, and finds rest for itself... Līlīth (Syr. and Zab. lelitho), lit., the creature of the night, was a female demon (shēdâh) of the popular mythology; according to the legends, it was a malicious fairy that was especially hurtful to children, like some of the fairies of our own fairy tales." Keil, Carl & Franz Delitzsch, *Commentary on the Old Testament*, Hendricksen, 1996.

18 „screech owl — rather, "the night specter"; in *Jewish superstition a female, elegantly dressed, that carried off children by night.* The text does not assert the existence of such objects of superstition, but describes the place as one which superstition would people with such beings."

Expresia trebuie privită ca o figură de stil, preluată din lumea păgână a vremii pentru a ilustra o stare trăită de edomiți care s-au făcut vinovați înaintea lui Dumnezeu.

A fost textul Vechiului Testament modelat după miturile antice păgâne?

O seamă de cercetători interpretează textele ținând cont de evoluția lor în timp. Ei pleacă de la ideea că religiile lumii, ca orice aspect al vieții pe pământ, evoluează de la forme simple către forme complexe, inspirându-se în mare parte din sursele mai vechi. Se presupune că acest lucru s-a întâmplat și în cazul religiei Mozaice, pe care o avem descrisă în textul Vechiului Testament. Ar însemna că textul biblic preia informații din literatura antică sumeriană care este mai veche, și de ce nu și din narațiunile sumeriene, asiriene, babiloniene, etc., care includ și personajul mitic Lilith.

Deși trebuie să acordăm atenție metodei istorice de interpretare a religiei mozaice și creștine, vom afirma că această abordare nu reprezintă criteriul fundamental de explicare a formării textului sacru al Vechiului Testament.

Religia mozaică pleacă din start cu presupoziția că textul biblic a fost revelat în mod supranatural. Se recunoaște de asemenea că înregistrarea textului biblic presupune și participarea omului – a autorilor biblici, la consemnarea lui. Este importantă de asemenea înțelegerea contextului istoric în care textul a fost formulat, pentru a înțelege mesajul său.

Însă trebuie să recunoaștem că în textele mai târzii ale iudaismului dar și ale creștinismului, au apărut variante alternative la interpretarea tradiției oficiale. Așa s-au născut tradițiile de mai târziu din Israel: Zohar, Kaballa, etc.

Formarea Vechiului Testament din perspectiva criticii *Istoria religiei*

După cum aminteam, o mare parte a teologilor creștini au adoptat ipoteza evoluționistă și în ce privește compoziția textului biblic, ignorând conceptul de revelație susținut de text. Din punctul unora de vedere, ar trebui să înlocuim ideea de revelație cu cea de religie. Însă religia limitează mesajul textului sacru la autorul uman. Îi vom aminti aici pe doi din principalii reprezentanți ai abordării pur istorice a textului biblic: Johan Solomo Semler și studentul lui Siegmund Jakob Baumgarten.[19]

Vom prezenta perspectiva celor care susțin că textul Vechiului Testament a fost modelat după textele mai vechi din mitologia sumeriană, akkadiană, babiloniană, etc., respectându-se strict metoda istorică cricită de interpretare a textului sacru. Dacă facem referire la câteva narațiuni din mitologia antică referitoare la descrierea Divinității și la crearea omului, vom constata că cei ce adoptă metoda criticii istoriei religiilor, folosesc

19 Siegmund Jakob Baumgarten studentul lui Johan Solomo Semler despre interpretarea pur istorică a textului biblic. În „Siegmund Jakob Baumgarten," https://www.britannica.com/biography/Johann-Salomo-Semler#ref30531. Accesat 21.02.2021. Vezi de asemenea Ariel Mayse, „The Voices of Moses: Theologies of Revelation in an Early Hasidic Circle," în *Harvard Theological Review* , Volume 112 , Issue 1 , January 2019 , pp. 101 – 125. Carl Immanuel Nitzsch, *System of Christian Doctrine*, Edinburgh: T&T Clark, 1844, p. 5-91. În ultima carte avem o discuție amplă despre relația dintre religie și revelație din perspectivă iluministă.

din start modele hermeneutice de evaluare care încearcă să explice evoluția acelor narațiuni în timp. Este vorba despre modele istorice, filosofice, sociologice, politice, etc., care limitează textul la experiența umană. Ne vom referi la un caz particular de abordare sociologică a textului, și anume: trecerea de la sistemul matriarhal de organizare a comunității umane spre sistemul patriarhal.

Pentru că am abordat poziția personajului mitologic Lilith în relație cu bărbatul, dorim să facem referire la subiectul nostru, din perspectiva sistemelor sociale de organizare a societății umane în istorie. Cercetătorii susțin că inițial, în preistorie, sistemul de organizare a fost matriarhal, genealogia era calculată pe linie maternală. Cititorul poate observa corelarea pe care interpreții încearcă să o facă între tradiției antice referitoare la Lilith și schimbarea de orânduire socială de-a lungul istoriei umanității. Observăm că ei folosesc o metodă sociologică de interpretare a textelor antice pentru a trage concluzii referitoare la motivele schimbării de imagine a femeii mitice Lilith. Forma de organizare comunitară era ginta, și matriarhatul local. Se presupune că femeia avea rolul conducător în societate.20 Se consideră că în acea perioadă timpurie din istoria omenirii - a paleoliticului și neoliticului exista o relație de egalitate între bărbat și femeie. Abia la sfârșitul neoliticului, asistăm la tranziția de la matriarhat la patriarhat. În epoca bronzului societatea umană a înlocuit matriarhatul cu patriarhatul. În prezent această teorie legată de existența matriarhatului în Comuna primitivă este respinsă de cercetători.21 Din start trebuie să spunem că ipoteza susținută mai jos este pusă sub semnul întrebării.

Normativitatea în textul biblic și textele mitologice antice

Ca să plasăm importanța temei abordate de noi, referitoare la personajul mitologic Lilith menționat atât în literatura antică mesopotamiană cât și în textul Vechiului Testament, vom face referire în continuare la hermeneutică.

Cei care susțin o heremeneutică specială în interpretarea textului biblic aduc o serie de argumente pe care dorim să le prezentăm în cele ce urmează. Cei care consideră că textul biblic trebuie să aibă în vedere și dimensiunea revelațională a mesajului, vorbesc despre prioritatea textului biblic în materie de credință, spre deosebire de textele antice mesopotamiene, chiar dacă mai vechi, care nu solicită o angajare etică a cititorului.

Pe baza evaluării vom prezenta perspectiva celor care contestă abordarea pur istorică, când vorbim despre relația dintre textul Scripturii și literatura antică la care am făcut referire, și care include în discuție și evaluarea personajului feminin Lilith analizat în lucrarea noastră. Vom căuta să vedem cum explică acești interpreți temele comune și acceptate ca fiind corecte, pe care le întâlnim atât în religiile orientului apropiat cât și în religia mozaică și creștină.

---

20 Vezi *Micul Dicționar Academic*, ed., a II-a, 2010.

21 Consultă articolele publicate în volumul editat de Michael Jones, USA Mihaela Frunza, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Edited by S.C.I.R.I. & S.A.C.R.I. ISSN: 1583-0039, 2001. Vezi și *Encyclopaedia Britannica*, „Matriarchy - SOCIAL SYSTEM, WRITTEN BY: The Editors of Encyclopaedia Britannica," https://www.britannica.com/topic/matriarchy. Accesat 10 aprilie 2020.

Reprezentanții așa numitei hermeneutici speciale sunt deschiși pentru studierea textelor antice exterioare și chiar mai vechi, pentru a descoperi informații referitoare la temele comune abordate. Pe de altă parte, ignoră importanța narațiunilor amintite, atunci când informațiile din mitologia mesopotamiană intră în contradicție cu etica prezentă în textul biblic, chiar dacă pretinde a completa anumite goluri, sau a explica mai în detaliu diferite pasaje biblice.

Aspecte legate de istoricitatea evenimentelor prezentate de autorii biblici

Trebuie să recunoaștem că în literatura sumeriană, mesopotamiană, akkadiană din mileniul III î.H., oferă informații mult mai vechi, din perspectiva surselor scrise decât autorii textului biblic, cu referire la relația omului cu divinitatea. Informațiile de această natură se pierd în negura vremii. Sursele la care am făcut și noi referire demonstrează că experiența sacrului a rămas imprimata in memoria omului, de la începuturi, in texte sumeriene, akkadiene, babiloniene, egiptene, grecești, și chiar în tradițiile folclorice ale strămoșilor noștri.

Însă dacă luăm ca exemplu, tema Căderii omului, acest eveniment dramatic este susținut de textul biblic. Există informații nenumărat în acest sens și în textele antice amintite. Însă informațiile din textele antice mesopotamiene dar nu numai, nu prezintă o variantă unificată a temei amintite, ci există o diversitate foarte mare între narațiunile sumeriene, mesopotamiene, egiptene, etc. Nu există un consens nici în ce privește descrierea așteptărilor divine față de om în literatura antică analizată de noi. Vom observa libertatea morală de care dau dovadă zeii dar și oamenii în religiile care au aceste texte.

Pe de altă parte, textul biblic a reușit o unificare a eticii și teologiei pe care o promovează comunitatea Iudeo-Crestină. Textul descrie un Dumnezeu moral care a emis legi morale pentru om în vederea menținerii unei relații corespunzătoare. Norma morală pentru om este dată în textul biblic char de exemplul pe care ni-l oferă Divinitatea. Cartea Exod ne vorbește despre revelarea de sine a lui Dumnezeu sub numele de Yahweh (Exod 6:3). Teologul frances Bottero spune că Moise poate fi considerat fondatorul Monoteismului. Despre originile monoteismului am discutat în articolele mele: “Moses and the Origins of Monotheism”, și articolul “Israel and Monotheism,” publicate în volumul *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue (LDMD – 5)*.[22]

Un element important în religia creștină are de a face cu acceptarea mesajului textului biblic.

22 Vezi Jean Bottero, Marc-Alain Ouaknin şi Joseph Moingt, *Cea mai frumoasă istorie a lui Dumnezeu*, Colecţia „Demonul Teoriei”, trad. Luminiţa Brăileanu, Bucureşti: Art, 2008. (Le plus belle histoire de Dieu, Editions du Seuil, 1997), p. 29. Vezi și articolele mele în Mihai Handaric “Moses and the Origins of Monotheism”, *p. 121-129*, published in *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue, Section: History, Political Sciences and International Relations*, *(LDMD - 5)*, The Alpha Institute for Multicultural Studies: Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, și articolul “Israel and Monotheism”, *p. 130-139*, published in *The Proceedings of the International Conference Literature... (LDMD – 5)*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017.

Biblia susține că primirea mesajului divin autentic se face prin credință. Credința e calea de cunoaștere adevărată a lui Dumnezeu (Evrei 11:1-6). Autorul epistolei definește credința și avertizează în legătură cu obligativitatea credinței.

> Şi credinţa este o încredere neclintită în lucrurile nădăjduite, o puternică încredinţare despre lucrurile cari nu se văd. Pentrucă prin aceasta, cei din vechime au căpătat o bună mărturie. Prin credinţă pricepem că lumea a fost făcută prin Cuvîntul lui Dumnezeu... Şi fără credinţă este cu neputinţă să fim plăcuţi Lui! Căci cine se apropie de Dumnezeu, trebuie să creadă că El este, şi că răsplăteşte pe cei ce-l caută (Evrei 11:1-6).

Comunitatea de credință în spațiul iudeo-creştin este preocupată în a evalua autenticitatea informațiilor comunicate în textul biblic, vis-a-vis de imaginea Divinității și relația credinciosului cu Dumnezeu. Din pasajul de mai sus am observat că pentru creștinism credința religioasă a fost modelată în istorie prin oameni, care au devenit modele de urmat (Abel, Ehon, Noe, Avraam, Iacov, etc), al căror comportament etic se cere a fi urmat.

Filosoful Soren Kierkegaard scrie o carte despre Avraam, care este considerat Cavalerul credinței, pentru că a fost gata să asculte de porunca divină fără să comenteze voința lui Yahweh (Gen 22).[23] Atașamentul personajelor narațiunii biblice îi recomandă ca modele atât în ce privește descrierea Divinității cât și prezentarea așteptărilor Lui pentru om.

În Noul Testament, în narațiunea înălțății, Hristos îi conștientizează pe apostoli de faptul că misiunea lor este de a fi martori ai Săi în societatea umană. „Voi veţi primi o putere, cînd Se va pogorî Duhul Sfînt peste voi, şi-Mi veţi fi martori în Ierusalim, în toată Iudea, în Samaria, şi pînă la marginile pămîntului" (Fapte 1:8). Creștinismul privește la autorii textului sacru și la personajele din text prin lentila credibilității.

Dimensiunea revelatorie a textului biblic

În final vrem să arătăm că textul oficial al tradiției iudeo-creștine se deosebește de textele antice religioase și datorită accentului pus pe dimensiunea revelatorie a lui. De aceea menționarea numelui Lilith în Isaia 34:14 se face doar cu scopul de a stimula imaginația cititorului care are în cultura sa generală imaginea negativă pe care o oferă mitul Lilith. De aceea autorul biblic se folosește de această legendă pentru a accentua pustiirea de care va avea parte Moabul.

Lilith din literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, etc., are în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea speculațiile cu referire la lecții practice pentru societatea umană vor rămâne în domeniul social și cultural.

Textul biblic susține că istoria omului este împletită cu Divinitatea. Acest lucru este evident și în textele antice sumeriene, asiriene, babiloniene, egiptene, etc. Însă specific textului biblic este pretenția narațiunii la istoricitate. Narațiunile Genesei se cer a fi interpretate literal, în sensul că Divinitatea trăia într-o relație apropiată cu primii

23 Soren Kierkegaard, *Fear and Trembling*, 1843, traducător L.M.Holllander.

oameni (Gen 3:9). De-a lungul istoriei s-a arătat mai multor credincioși: patriarhilor din Genesa, lui Moise și întregului popor Israel.

Una din narațiunile fundamentale în tradiția iudeo-creștină se referă la experiența rugului aprins care informează cititorul că Moise a experimentat arătarea lui Yahweh.

> Moise păştea turma socrului său Ietro, preotul Madianului. Odată a mînat turma pînă dincolo de pustie, şi a ajuns la muntele lui Dumnezeu, la Horeb. Îngerul Domnului i S'a arătat într'o flacără de foc, care ieşea din mijlocul unui rug. Moise s'a uitat; şi iată că rugul era tot un foc, şi rugul nu se mistuia deloc. Moise a zis: „Am să mă întorc să văd ce este această vedenie minunată, şi pentru ce nu se mistuie rugul." Domnul a văzut că el se întoarce să vadă; şi Dumnezeu l-a chemat din mijlocul rugului, şi a zis: „Moise! Moise!" El a răspuns: „Iată-mă!" Dumnezeu a zis: „Nu te apropia de locul acesta; scoate-ţi încălţămintele din picioare, căci locul pe care calci este un pămînt sfînt." Şi a adăugat: „Eu sînt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov." Moise şi-a ascuns faţa, căci se temea să privească pe Dumnezeu (Exod 3:1-6).

Din pasajul citat mai sus observăm că cititorul este chemat să interpreteze narațiunea ca realitate istorică, iar informațiile pe care aceasta le conține ca având caracter didactic.

Textul Torei – Cele cinci cărți ale lui Moise, înregistrează faptul că la scurtă vreme după aceea, Yahweh s-a manifestat în același loc – la Muntele Sinai - întregului popor Israel (Exod 19-20). Moise a cerut poporului să se pregătească în mod deosebit pentru teofanie. În vederea întâmpinării lui Yahweh, Israel primește informații care vizau comportamentul moral, dar și respectarea unor ritualuri.

Putem observa preocuparea autorului pentru a reda cu fidelitate traseul urmărit de Israel după ieșirea din Egipt, dar și importanța conformării poporului cu cerințele impuse de Divinitate. Cartea Exod ne informează în legătură cu aceste aspecte. Putem vedea insistența textului biblic referitoare la detaliile despre dialogul petrecut, despre modul în care se va desfășura vizita lui Yahweh.

> În luna a treia după ieşirea lor din ţara Egiptului, copiii lui Israel au ajuns în ziua aceea în pustia Sinai. Dupăce au plecat de la Refidim, au ajuns în pustia Sinai, şi au tăbărît în pustie. Israel a tăbărît acolo, în faţa muntelui. Moise s'a suit la Dumnezeu. Si Domnul l-a chemat de pe munte, zicînd: „Aşa să vorbeşti casei lui Iacov, şi să spui copiilor lui Israel: „Aţi văzut ce am făcut Egiptului, şi cum v'am purtat pe aripi de vultur şi v'am adus aici la Mine. Acum, dacă veţi asculta glasul meu, şi dacă veţi păzi legămîntul Meu, veţi fi ai Mei dintre toate popoarele, căci tot pămîntul este al Meu; Îmi veţi fi o împărăţie de preoţi şi un neam sfînt. Acestea sînt cuvintele pe cari le vei spune copiilor lui Israel" .... Şi Domnul a zis lui Moise: „Iată, voi veni la tine într-un nor gros, pentruca să audă poporul cînd îţi voi vorbi, şi să aibă totdeauna încredere în tine." Moise a spus Domnului cuvintele poporului. Şi Domnul a zis lui Moise: „Du-te la popor, sfinţeşte-i azi şi mîne, şi pune-i să-şi spele hainele. Să fie gata pentru a treia zi; căci a treia zi Domnul Se va pogorî, în faţa întregului popor, pe muntele Sinai (Exod 19:1-6,9-11).

În același context, Dumnezeu rostește Cele zece porunci, care au reprezentat baza încheierii legământului cu Israel. Este vorba de legi morale, de care Yahweh a condiționată menținerea legământului cu poporul.

> Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte, şi a zis: „Eu sînt Domnul, Dumnezeul tău, care te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei. Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine. Să nu-ţi faci chip cioplit, nici vreo înfăţişare a lucrurilor cari sînt sus în ceruri, sau jos pe pămînt, sau în apele mai de jos de cît pămîntul. Să nu te închini înaintea lor, şi să nu le slujeşti; căci Eu, Domnul, Dumnezeul tău, sînt un Dumnezeu gelos, care pedepsesc nelegiuirea părinţilor în copii pînă la al treilea şi la al patrulea neam al celor ce Mă urăsc, şi Mă îndur pînă la al miilea neam de cei ce Mă iubesc şi păzesc poruncile Mele...(Exod 20:1-6 etc).

Autorul cărții Exod prezintă și informații despre prezența și comportamentul martorilor prezenți la eveniment. Este prezentată reacția evreilor și cererea lor ca să nu le mai vorbească Yahweh, pentru prezența Lui a inspirat groază.

> Tot poporul auzea tunetele şi sunetul trîmbiţei şi vedea flacările muntelui, care fumega. La priveliştea aceasta, poporul tremura, şi stătea în depărtare. Ei au zis lui Moise: „Vorbeşte-ne tu însuţi, şi te vom asculta: dar să nu ne mai vorbească Dumnezeu, ca să nu murim." Moise a zis poporului: „Nu vă spăimîntaţi; căci Dumnezeu a venit tocmai ca să vă pună la încercare, şi ca să aveţi frica Lui înaintea ochilor voştri, pentru ca să nu păcătuiţi." (Exod 20:18-20).

Cartea Exod, dar și celelalte cărți din Vechiul și Noul Testamnet insistă asupra detaliului referitor la înregistrarea poruncilor. Textul afirmă că Yahweh a scris aceste porunci cu Însăși Mâna Lui (Exod 34:1-7,28-35). „Domnul a zis lui Moise: „Taie două table de piatră ca cele dintîi, şi Eu voi scrie pe ele cuvintele cari erau pe tablele dintîi pe cari le-ai sfărîmat... Moise a tăiat două table de piatră ca şi cele dintîi; s'a sculat dis de dimineaţă, şi s'a suit pe muntele Sinai, după cum îi poruncise Domnul; şi a luat în mînă cele două table de piatră. Domnul S'a pogorît într'un nor, a stătut acolo lîngă el, şi a rostit Numele Domnului" (Exod 34:1-5).

De asemenea textul biblic pune un accent deosebit pe descrierea caracterului Divinității. Citim că Moise a cerut ca Yahweh să I se reveleze. Moise a avut parte de teofanie. Se explică în detaliu experiența. „Şi Domnul a trecut pe dinaintea lui, şi a strigat: „Domnul, Dumnezeu este un Dumnezeu plin de îndurare şi milostiv, încet la mînie, plin de bunătate şi credincioşie, care Îşi ţine dragostea pînă în mii de neamuri de oameni, iartă fărădelegea, răzvrătirea şi păcatul, dar nu socoteşte pe cel vinovat drept nevinovat, şi pedepseşte fărădelegea părinţilor în copii şi în copiii copiilor lor pînă la al treilea şi al patrulea neam" (Exod 34:6-7)

În textul biblic, Divinitatea se descoperă pe Sine ca având un anumit comportament moral: iertător dar și drept, care cere socoteală omului de comportamentul nelegiuit. Aceste condiții morale nu sunt prezente în scrierile antice la care facem referire. Textele antice analizate nu fac din morală o prioritate. Cel puțin nu insistă asupra însușirii unei eticii specifice și a unei imagini care să corespundă cu

tradiția religioasă oficială. Zeii se comportă de multe ori imoral și capricios în relațiile dintre ei și în relațiile cu oamenii. Pretind uneori oamenilor să săvârșească fapte imorale.

Monoteismul prezentat de Moise în scrierile sale și de autorii biblici, accentul pus pe dimensiunea morală în relație cu Divinitatea, pe conformarea față de tradiția oficială a comunității, deosebesc textul biblic de textele antice religioase amintite în lucrarea noastră.

Personajul mitologic Lilith frecvent întâlnit în literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, dar chiar și în literatura clasică greacă este prezentat ca având în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea colcluziile la care au ajuns interpreții scot în evidență lecții despre evoluția societății umane. Lilith este privită ca un model arhetipal pentru apărarea egalității între sexe, a luptei pentru libertate, a curajului de a fi tu însuți. Însă toate aceste învățături se bazează pe o narațiune care nu are pretenția la istoricitate, cum este cazul textului biblic.

Concluzie

În această lucrare am continuat investigația referitoare la relația dintre textul biblic și alte texte religioase antice, începută într-un articol anterior. Am căutat să descoperim modul în care textul biblic se relaționează la temele comune întâlnite și în literatura mesopotaniană veche.

De această dată ne-am concentrat asupra unui personaj mitic întâlnit în mitologia sumeriană asiriană și akkadiană veche, și anume: Lilith. Am trecut în revistă evoluția imaginii personajului în istoria literaturii antice, inclusiv în textul biblic și în literatura iudaică.

Am aflat perioada istorică și contextul în care acest personaj a fost inclus în textul biblic dar și mesajul pe care Lilith îl transmite, sub influența imaginii negative dobândită în tradițiile vechi mesopotamiene dar și în tradiția iudeo-creștină.

După anumiți cercetători, imaginea lui Lilith în istorie s-a modifcat în prima jumătate a mileniului III î.H., datorită schimbărilor de orânduire în societatea umană: trecerea de la *sistemul matriarhal* spre sistemul *patriarhal.* Din acest motiv Lilith a ajuns să întruchipeze pentru bărbat tot ce este rău și periculos în domeniul relațiilor dintre bărbați și femei. Lilith ocupă un loc central în tradiția demonologică a evreilor din primul mileniu î.H. Influiențați de Exilul Babilonian, din 586 î.H, evreii au preluat informații din mitologia babiloniană și le-au insclus în tradițiile lor.

Cercetătorii susțin că bărbații evreii fiind că erau în poziția de autoritate au schimbat imaginea pozitivă a personajului feminin Lilith, care era inițial privită ca fiind egală cu bărbatul și nesupusă. După acest moment evreii au ajuns să o considere pe Lilith un spirit malefic. Această ipoteză este susținută de tradițiile evreiești compuse după dărâmarea Ierusalimului, din 70 d.H., și anume: Talmudul, Zoharul, Alfabetul lui Ben Sirah. În Talmud se spune că nu Eva ar fi fost prima soție a lui Adam, ci Lilith, o femeie mândră, care nu a fost creată din coasta lui Adam. Ea nu a acceptat să se supună lui Adam. Cu referire la narațiunile creației din Genesa 1 și 2, apariția cultului monoteist

- patriarhal, a dus la eliminarea rolului Zeiței în creație, ca în narațiunile antice mesopotamiene.

Însă analogiile interpretative dintre narațiunile biblice ale creației și miturile antice mai vechi din Sumer, Babilon, etc, sunt ipoteze speculative, care depășesc cadrul tradiției oficiale a textului biblic, sfidând concepția de autoritate normativă a textului biblic.

Lilith este menționată doar o singură dată în Biblie, în Isaia 34:14, cu referire la pedeapsa pe care o va trimite Dumnezeu împotriva dușmanilor poporului Său. Nu toate traducerile Scripturii transliterează numele ei în Isaia 34:14. Unele folosesc expresii echivalente. *Cornilescu* folosește expresia *„năluca nopții,"* la fel și traducerea ortodoxă *ROB. Însă* există versiuni care traduc cuvântul, sau cel puțin îl transliterează din originlul ebraic. Versiunea *Noua Traducere Românească* (*NTR)* traduce termenul prin „animalul de noapte". Însă explică într-o notă de subsol: (Ebr.: *lilit)* Versiunea engleză *NRSV* traduce: „there too Lilith shall repose". La fel și *NRS* „Lilith shall repose."

Am afirmat că Isaia folosește o imagine preluată din mitologia păgână pentru a scoate în evidență consecințele judecății divine împotriva țării Moabului. Reținem faptul că este singurul loc din Scriptură unde se folosește numele Lilith. Înseamnă că informația introdusă este secundară mesajului pe care intenționează să îl comunice profetul. Cuvântul a fost introdus pentru a sugera starea dezolantă trăită de edomiți care vor fi pedepsiți, pentru că s-au făcut vinovați înaintea lui Yahweh.

Interpretarea lui Lilith în Isaia ar trebui privită în lumina heremeneuticii speciale, care consideră că textul biblic trebuie să aibă în vedere și dimensiunea revelațională. Textul biblic pretinde întâietate în materie de credință, spre deosebire de textele antice mesopotamiene, chiar dacă mai vechi, care nu solicită o angajare etică a cititorului. Reprezentanții hermeneuticii speciale sunt deschiși pentru studierea textelor antice exterioare, pentru a descoperi informații referitoare la temele comune abordate. Pe de altă parte, ocolesc informațiile din mitologia mesopotamiană care intră în contradicție cu etica sau imaginea Divinității prezentă în textul biblic.

Menționarea numelui Lilith în Isaia 34:14 se face doar cu scopul de a stimula imaginația cititorului care are în cultura sa generală imaginea negativă pe care o oferă mitul Lilith. Autorul biblic se folosește de această legendă pentru a accentua pustiirea de care va avea parte Moabul.

Lilith din literatura sumeriană, babiloniană, akkadiană, are în spate o tradiție diferită de tradiția creștină. De aceea speculațiile cu referire la lecții practice pentru societatea umană vor rămâne în domeniul social și cultural. Textele antice analizate nu fac din morală o prioritate. Zeii se comportă de multe ori imoral și capricios în relațiile dintre ei și în relațiile cu oamenii. Pretind uneori oamenilor să săvârșească fapte imorale. Monoteismul prezentat de Moise în scrierile sale, pune accentul pe dimensiunea morală în relație cu Divinitatea, pe conformarea cu tradiția oficială a comunității.

Am ajuns la concluzia că pentru o categorie de interpreți, mitul Lilith scoate în evidență lecții despre evoluția culturală, socială a comunității umane. Lilith este văzută ca un model arhetipal al luptei pentru egalitatea dintre sexe, pentru libertate și curajul

de a fi tu însuți. Textele antice mesopotamiene reprezintă o narațiune care nu are pretenția la istoricitate, cum este cazul textului biblic. De aceea ele sunt privite în mod diferit.

Bibliografie

Collie, Ada Langworthy, *Lilith: The Legend of the First Woman*, Woodstock: Devoted Publishing, (1885), 2016.
Biggs, Mark, *The Case for Lilith: 23 Biblical Evidences Identifying the Serpent as Adam's First Wife,* Samson Books, 2010.
Bottero, Jean, Marc-Alain Ouaknin şi Joseph Moingt, *Cea mai frumoasă istorie a lui Dumnezeu*, Colecţia „Demonul Teoriei", trad. Luminiţa Brăileanu, Bucureşti: Art, 2008. (Le plus belle histoire de Dieu, Editions du Seuil, 1997).
Calvin, Jean, *Calvin Commentaries – Betta Commentaries* – Version www.e-sword.com
Coulter, Charles Russell, Patricia Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities*, New York, London: Routlege, Taylor and Francis Group, 2012.
Dame, Enid, Lilly Rivlin, Henny Wenkart, Jason Aronson, editori, *Which Lilith?: Feminist Writers Re-Create the World's First Woman*, Lanham, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2004.
Handaric, Mihai, "Moses and the Origins of Monotheism", *p. 121-129,* published in *The Proceedings of the International Conference Literature, Literature, Discours and the Power of Multicultural Dialogue*, *Section: History, Political Sciences and International Relations*, *(LDMD - 5)*, The Alpha Institute for Multicultural Studies: Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017.
Handaric, Mihai, "Israel and Monotheism", *p. 130-139,* published in *The Proceedings of the International Conference Literature (LDMD – 5)*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017.
Heidel, Alexander, *The Ghilgamesh Epic and Old Testament Parallels*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1949.
Hurwitz, Siegmund, *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*, Einsiedeln: Daimon Verlag, 2021.
Jones, Michael, Mihaela Frunza, *Journal for the Study of Religions and Ideologies,* Edited by S.C.I.R.I. & S.A.C.R.I. ISSN: 1583-0039, 2001.
Keil, Carl & Franz Delitzsch, *Commentary on the Old Testament*, Hendricksen, 1996.
Kierkegaard, Soren, *Fear and Trembling*, traducător L.M.Holllander, 1843.
Mayse, Ariel, „The Voices of Moses: Theologies of Revelation in an Early Hasidic Circle," în *Harvard Theological Review* , Volume 112 , Issue 1 , January 2019 , pp. 101 – 125.
Micul Dicționar Academic, ed., a II-a, 2010.
Nitzsch, Carl Immanuel, *System of Christian Doctrine*, Edinburgh: T&T Clark, 1844.
Schwartz, Howard, *Lilith's Cave: Jewish Tales of the Supernatural*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1988.
Surse online:
The Alphabet of Ben Sira, http://media1.razorplanet.com/share/512494-7837/siteDocs/The_Alpabet_of_Jesus_Ben_Sira.pdf. Accesat 10 aprilie 2020.
Encyclopaedia Britannica, „Matriarchy - SOCIAL SYSTEM, WRITTEN BY: The Editors of Encyclopaedia Britannica," https://www.britannica.com/topic/matriarchy. Accesat 10 aprilie 2020.
„Siegmund Jakob Baumgarten,"

https://www.britannica.com/biography/Johann-Salomo-Semler#ref30531.
Accesat 21.02.2021.
„Ipostaze ale zeitei Lilith," în http://azure-nisiba.blogspot.com/2010/04/ipostaze-ale-zeitei-lilith-partea-ii.html Accesat 10 aprilie 2020.
„Kabbala: Lilith's Origins," din http://jewishchristianlit.com/Topics/Lilith/origin.html. Accesat 10 aprilie 2020.
Lillith in *Vampiri in Antichitate*, august 22, 2010,
https://vampiresrealm.wordpress.com/2010/08/22/lilith-in-mitologia-mesopotamiana/ accesat 6 aprilie 2020
„Queen Helen of Troy," în
https://templeilluminatus.com/m/group/discussion?id=6363372%3ATopic%3A1573303. Accesat 10 aprilie 2020.
Stiinta Mister 4, din https://stiinta-mister.ro/eva-nu-ar-fi-fost-prima-femeie-de-pe-pamant-ci-lilith/ Accesat 6 aprilie 2020.
„Zohar: And the Darkness Was Called Lilith" din *Sepher ha Zohar*, de Simeon ben Jochai, din 02 April 2012, https://gnosticteachings.org/scriptures/jewish/sepher-ha-zohar/3052-zohar-and-the-darkness-was-called-lilith.html. Accesat 10 aprilie 2020.

REPERE ALE AFECTIVITĂȚII ȘI CARENȚELOR AFERENTE ÎN PERIOADA ANTEPREȘCOLARĂ(0-3 ANI)

Dorina Maria PAȘCA
Assoc. Prof. PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The child is a human being and not an object. He comes to the world out of love and therefore it is necessary to pay attention to him while being at the beginning of the road ... 0-3 years. At the same time, it is necessary to know that, not knowing how to balance the love with the other components of its development, the child will not make the settlements between everything around him correctly.

In this context, it is possible that at some point there may be deficiency, the physical and mental trauma that over time will diminish the image, confidence and self-esteem of the preschooler, some reminiscences and even in the years of maturity.

Therefore, acting in a knowledgeable way, will be the successful formula for the preschooler who has become emotionally balanced.

Keywords: preschool, abuse, love, responsibility, balance

Copilul este fiinţă şi nu obiect, el vine pe lume din iubire, şi de aceea e necesar să-i acordăm atenţia cuvenită, fiind lumina ochilor noştri, dar şi „tinereţea fără bătrâneţe şi viaţa fără de moarte".

În acest context, e necesar a cunoaşte că, neştiind a echilibra iubirea cu celelalte componente ale dezvoltării sale, copilul nu va face corect decantările între cât şi de ce, astfel fiind necesar a educa ... iubirea.

De aceea, Bacharan N, Simonnet D (2000) copilul:

- trebuie să simtă afecţiunea celor din jur şi că este iubit;
- este sensibil emoţional la trăirile părinţilor;
- are dreptul la iubire;
- trebuie ascultat (opinia lui apare odată cu vârsta);
- merită să fie respectat;

Toate acestea sunt necesare pentru a umple rezervorul emoţional al copilului care începe să se raporteze şi la altă comunitate în afara familiei, luate ciclic ele fiind: creşă, grădiniţă şi şcoală.

În acest context, precum avem cinci degete la o mână, aşa putem enumera şi cele cinci limbaje ale iubirii faţă de copil, Chapman G, Campbell R (2011) educându-l prin ea. Astfel, pornim, gradat într-un practic, crescendo, de la:

1. mângâieri fizice:
   - îmbrăţişări şi săruturi, mai ales la cei mici (părinteşti pe frunte şi-n creştet, prieteneşte pe obraji şi niciodată pe gură);
   - ţinutul în braţe fiind foarte important pentru sugari;
   - importante până în jurul vârstei de 4 ani, fiind pline de afecţiune, nefăcând diferenţa între fetiţe şi băieţi;

2. cuvinte de încurajare:
   - pozitive şi folosite la momentul oportun;
   - atenţie la: tonul, vocea, atmosfera şi cadrul de referinţă;
   - recompensa prin cuvinte laudative (valori morale);
   - făcută încurajarea în cunoştinţă de cauză (exp: „Aruncă gunoiul" sau „Te pot ruga să duci gunoiul în locul meu?");
   - recunoaşterea şi prin cuvinte că, există copilul;
3. timpul acordat:
   - e necesar a ne face timp pentru copil, jucându-ne cu el, ajutându-l la activităţi, înscriindu-l în timpul nostru;
   - este darul permanent al părintelui: „Eşti important pentru mine, îmi place să fiu cu tine, clipă de linişte şi iubire, copile";
   - împărtăşeşte-i gândurile tale şi priveşte-l când îi vorbeşti;
   - vorbiţi, spune-i poveşti, recită-i poezii, mişcaţi-vă şi plimbaţi-vă;
   - începeţi să citiţi împreună „cărţile de colorat, imaginile, mesajele";

4. darurile:
   - darul este din suflet, iar cadoul din ... mall;
   - prin darul oferit de părinte, copilul să simtă că acestuia chiar îi pasă de el (mai mult moral decât material);
   - să-i dăruiască dar să şi primească îmbrăţişări, zâmbete, râsete şi chiar priviri tandre;
   - să fie învăţat să dăruiască;
   - să ştie să se bucure când dăruieşte, dar şi primeşte.

5. serviciile:
   - nu-ţi ajuţi copilul, făcând tu, ca părinte tot ce ar trebui să facă el (exp: Săracul, e mic, nu ştie...)
   - să servească interesele copilului;
   - învăţat să facă prin exemplu şi activitate directă;
   - să fie făcute în funcţie de particularităţile de vârstă;
   - să porniţi întotdeauna de la: Nu faceţi voi ce poate face copilul – Maria Montessori

Cele menţionate anterior se pot constitui într-o veritabilă bază de iubire, astfel încât, Campbell R (2001) educaţia într-o asemenea conjunctură, să se sprijine pe patru elemente, cum ar fi:

a). satisfacerea nevoilor emoţionale şi de iubire ale copilului nostru;

b). asigurarea unei pregătiri pline de iubire, dar şi formarea unei discipline a copilului (liber consimţită);

c). asigurarea unei protecţii fizice şi emoţionale pentru copil;

d). explicarea şi exemplificarea controlului mâniei pentru copil;

toate evidenţiind nevoia unei măsuri, a unui echilibru emoţional-parental, pornind chiar de la dictonul latin: Non multa, sed multum. (Nu tot ce e mult, e şi bun).

Se spune că , Paşca MD. (2019)

- Atunci când n-ai răbdare, să-ţi cumperi!

- Îţi trebuie ... răbdare ca să cauţi acul în carul cu fân.

- Răbdarea înseamnă să ştii că iarba nu creşte mai repede dacă tragi de ea.

citate care aduc în atenţie, mai ales pentru Edu-pueri, nevoia, dar şi necesitatea ca răbdarea să devină o ... calitate.

De aceea, e necesar a se cultiva răbdarea, atunci când:

- nu te superi;
- nu te necăjeşti;
- nu te enervezi;
- încerci să înţelegi situaţia creată;
- nu te grăbești;
- nu judeci pripit;
- nu te manifeşti temperamental;
- nu abandonezi în faţa unui eşec;
- eşti optimist;
- eşti înţelegător;
- te preocupă soarta celor din jur;
- accepţi o provocare;
- accepţi o schimbare;

iar lista poate rămâne deschisă, făcând în aşa fel încât, propria experienţă să o completeze, ea fiind foarte importantă, ajutând ca, în unele situaţii, metaforic vorbind, răbdarea s-ajute ca să treacă prin urechile acului chiar şi ... cămila.

Și cu toate acestea , sunt situații în care, mai ales la această vârstă, unii părinți folosesc destul de des- un principiu deloc benefic copilului și anume- bătaia.

Ei consideră că „unde dă mama, crește" și „dă-i la fund ca să se urce la cap" și-n cunștiință de cauză, folosesc și „instrumentarul" de rigoare pornind de la:

-uitătură urâtă;

-înjurături;

-palma;

-ciupitul;

-nuiaua (chiar și nuielușa lui Moș Nicolae)

-bățul;

ajungând la situații în care, bucățile de lemne și părțile de mobilă (picioarele de scaune și mese) devin utile scopului, totul culminând cu scosul din casă pe vreme urâtă cât și, "să pleci de la casa asta că ești o povară" , „plângi ca să ne dea, de pomană" , scăparea de copil fiind necesară și de multe ori o victorie.

In acest context, apar traumele fizice și psihice, cele din urmă scad încrederea în sine, ceea ce face ca modelul parental să se propage în anii de maturitate ai copilului, determinându-l la un comportament antisocial din toate punctele de vedere, carențele afective fiind vizibile și persistente.

Copilul încearcă să se apere:

-țipă;

-plânge;

-urlă;

-lovește;

-face crize de personalitate;

sau din contră „se împietrește”, se detașează de ceea ce i se întâmplă, fapt ce poate duce la „creșterea cantității de bătaie pe bucată de corp” din partea părinților, furia fiindu-le de folos.

De ce apare această atitudine la unii părinți? Ea, s-ar putea să fie consecința:

-modelului parental avut;

-tradiției în educația copilului;

-modalității de a se impune în fața copilului;

-suplinirea autorității, prin bătaie;

fapt ce poate avea ca și rezultantă în timp, deteriorări și dizarmonii în educația copilului, acesta ajungând în unele situații la conduite, atitudini și comportamente, ce-l îndreaptă spre delincvența juvenilă și deviere structural antisocială.

Pornind de la definiție,Pașca MD (2006) abuzul reprezintă o manifestare violentă împotriva copiilor, profitându-se de diferența de forțe dintre adult și copil.

În acest context, cel mai ades asupra copilului, este exercitat abuzul fizic cât și cel psihic.

Abuzul fizic se manifestă ca o consecință asupra copilului, din partea adultului, sub formă de:

- pedepse;

-loviri;

-răniri;

-otrăviri;

toate având ca țintă, corpul, putând începe cu:

-capul (lovitul, trasul de păr, tunsul ca pedeapsă, ardere, spălare cu lichid toxic);

-membrele superioare și inferioare (mâini și picioare; lovire, ciupire, rănire, învinețire, tăiere)

-trunchiul (lovirea organelor vitale: inima, rinichi, plămâni, stomac, ficat);

iar ororile, după informarea pe internet pot fi variate și chiar... distractive, relaxante, dar mai ales, educative pentru unii părinți ce-și consideră proprii copii-obiecte și nu ființe „sânge din sângele lor” , reținând doar atât: „eu te-am făcut, eu te omor” .

Se poate întâmpla ca abuzul fizic să fie completat în multe cazuri, de abuzul psihic, ce reprezintă un comportament inadecvat al adultului față de copil, având efecte negative asupra personalității în formarea acestuia, cunoscut și sub denumirea de abuz emoțional.

Ca forme distinctive ale abuzului emoțional , Bonchiș E (2004) menționăm :

-respingerea= adultul/părintele îndepărtează copilul de el, refuză să-i recunoască valoarea sau legitimitatea nevoilor;

-izolarea= copilul nu are posibilitatea stabilirii unor contacte sociale sau poate fi izolat într-o zona fără interacţiuni sociale;
-terorizarea= copilul este amenințat verbal, intimidat și înfricoșat cu „daune fizice și psihice";
-degradarea= copilul este tratat ca și inferior, umilit și depreciat, fiind privat de demnitate;
-coruperea= copilul este încurajat și îndrumat să desfășoare acte antisociale care conduc iminent spre conduite, atitudini și comportamente delinctuale și antisociale de neconceput și neacceptat;
-exploatarea= copilul este folosit în avantajul și pentru profitul adulților/părinților;
-negarea răspunsului emoţional= adultul în grija căruia se afla copilul, ignoră sau/și neglijează copilul și din punct de vedere emoţional;

Și astfel, unii părinți distrug cu bună știință din dorința de a-și arăta in primul rând lor, cine sunt și ce au devenit, în loc de a deține un rol important în educarea propriilor copii, lăsând deoparte asemenea practici, dar, având totuși tăria, dorința și înțelegerea de a accepta ajutorul atunci când au nevoie, de la cei în drept. A greşi este omenește, dar a stărui în greșeală ... cu siguranța nu dă... bine, iar prezentul, având un trecut, e obligatoriu a avea şi un viitor în care zgomotul nu face bine, iar binele nu face zgomot.

A exista și a menține echilibru între componentele afectivități , denotă conștientizarea faptului că, el , copilul , reprezintă o mare responsabilitate și drumul de la ureche până la inimă poate fi scurt sau lung , cuvântul rostit făcând diferența (aud liniștea și mă bucur , aud tristețea și mă supăr).

Bibliografie

Bonchiș E (2004) - *Psihologia copilului,* Ed. Universității Oradea, Oradea;
Bacharan N, Simonnet D (2000) - *Cum să explicăm iubirea copiilor noștri*, Ed. Trei București;
Campbell R (2001) - *Educația prin iubire*, Ed. Curtea Veche, București;
Chapman G, Campbell R (2011) – *Cele cinci limbaje de iubire ale copilului*, Ed. Curtea Veche, București;
Pașca MD (2006) – *Cunoașterea copilului din perspectiva scrisului,* Ed. Ardealul,Tg Mureș;
Pașca MD, Pintea Simon I (2019) – *Edu-Pueri* , Ed. Ardealul, Tg Mureș;

CLASSROOM MANAGEMENT IN COMBATING MISBEHAVIOUR IN SENIOR HIGH SCHOOL CLASSES

Anca SÎRBU, Simona-Ana SÎRBU,
Senior Lecturer PhD, Constanţa Maritime University
Student, University POLITEHNICA of Bucharest

Abstract: There is an old saying that it is easier to prevent than to heal. This saying is applicable in any field where crisis situations sometimes occur. Therefore, it is safe to say that effective classroom management should be based fundamentally on prevention, which in practice would mean the implementation of all methods designed to avoid the occurrence of educational crisis situations as a consequence of acts of misbehaviour. Disciplinary interventions by the teacher must be pondered upon, structured and applied directly, with the ultimate goal of triggering behavioral changes in those students with improper behaviors or who pose a threat to the balance of the class as a system. Given that student misbehaviour during class requires great consideration, we can say that this is an important topic to address in pedagogy. This article focuses on teenage student misbehavior in senior high school classes and provides methods to be implemented when dealing with this sort of situations.

Keywords: misbehaviour, classroom management, teenage students, senior high school classes, specialised subjects

Introducere

Procesul de predare este complex, dificil și foarte solicitant și necesită multă răbdare, gândire superioară, empatie, procesarea mai multor surse de informații într-o perioadă scurtă de timp și capacitatea de a se raporta la mai mulți elevi simultan. Prin urmare, actul predării poate fi destul de solicitant uneori, iar profesorii pot ei înşişi reacţiona într-un mod diferit, care ar putea fi considerat ca eronat. Cadrele didactice trebuie să se raporteze continuu la elevi şi să iniţieze, respectiv să menţină relaţii de colaborare cu părinţii acestora sau cu alţi membri relevanţi ai comunităţii, în funcţie de context. Munca profesorilor se reflectă asupra unor caractere individuale aflate în plin proces de formare, ceea ce implică o maximă responsabilitate. Acest fapt conferă cadrelor didactice o poziţie oarecum deosebită, unică, dar nu privilegiată. Ei se găsesc, de cele mai multe ori, în situaţia de a fi singurii adulţi în mijlocul unui grup de elevi, conştienţi de faptul că vor fi percepuţi drept reprezentanţi ai lumii adulţilor pentru care îi pregătesc pe aceşti elevi.

Având în vedere că un comportament necorespunzător al elevului în timpul orei necesită mare atenție și interes, putem spune că acesta reprezintă un subiect important de abordat în pedagogie. Indisciplina elevilor duce automat la întreruperi în timpul orelor și, atunci când acestea apar, este nevoie de tehnici de management al clasei aplicate corect în raport cu contextul fiecărei situaţii în parte, pe baza unei bune însuşiri prealabile a acestor tehnici de către profesor și stăpânirea lor adecvată. Dicţionarul

Explicativ al limbii române defineşte „indisciplina” astfel: INDISCIPLÍNĂ s. f. Lipsă de disciplină; nesupunere, dezordine.

Adolescenții din zilele noastre, ca şi generațiile anterioare, reprezintă un grup versatil. Se schimbă fizic, uneori cu o viteză uimitoare șicel mai adesea sunt preocupaţi de aspectul lor. Se confruntă cu emoții noi și ciudate și în același timp învață să gândească într-un mod mai abstract, ceea ce le permite să discute probleme și idei. Prin acest vârtej de schimbare, adolescenții încearcă să-și stabilească identitatea și să învețe cine sunt.

Gestionarea unei clasei de adolescenţi de vârste mari (clasele a XI-a şi a XII-a) se poate dovedi adesea a fi un adevărat teren minat pentru profesori. Este adevărat că atunci când predau elevilor din clasele mari de liceu, profesorii nu trebuie să se ocupe atât de mult de problemele de disciplină ca cei din învățământul primar sau gimnazial, dar, chiar și în cazul elevilor de liceu din clasele a XI-a şi a XII-a, profesorii tot trebuie să fie capabili să dezamorseze momentele tensionate din clasă pentru a obține performanțe educaţionale ridicate. În ceea ce privește orele de materii de specialitate, cunoașterea aprofundată a tehnicilor de management al clasei de elevi și capacitatea de a utiliza astfel de tehnici la momentul potrivit sunt cheia succesului pentru profesorii care știu cum să-și mențină elevii concentrați pe atingerea obiectivelor. Acesta este un atu şi mai eficient pentru profesorii care predau materii de specialitate, unde este necesară o concentrare deosebită pentru ca elevii să atingă nivelul dorit de competență. La fel ca și copiii din clasele primare sau gimnaziale, şi liceeni din clasele terminale au uneori obiceiuri proaste pe care tind să le exteriorizeze, au opinii proprii de exprimat cât se poate de clar, orgoliu personal față de manifestat şi relații complexe în care să fie implicaţi, toate acestea putând în cele din urmă să perturbe orele.

Comportamentul indisciplinat întrerupe sau încetinește ritmul procesului de învățare și duce la frustrare atât pentru profesori, cât și pentru elevi. Tehnicile de management al clasei prost aplicate nu numai că au rezultate ineficiente în predare și/sau învățare, ci, mai rău, pot chiar exacerba comportamentul inadecvat al elevilor și pot înrăutăţi distragerile cauzate. Prin urmare, profesorii au motive întemeiate ca să se străduiască să păstreze echilibrul corect al mediului clasei și să descurajeze indisciplina.

Managementul clasei de elevi

Managementul urmăreste, în aceeaşi măsură, conducerea şi organizarea şi presupune un efort conştient, metodic şi ştiinţific, pentru a studia şi realiza condiţiile de funcţionare. Originea acestui termen se regăseşte în latinescul „manus” care înseamnă mână, conducere, strunirea cailor, pilotare. Verbul englezesc „to manage” are următoarele sensuri: a administra, a ţine un cal în frâu, a duce la bun sfârşit, a trata cu indulgenţă. (Iucu, 2000:31). Managementul pedagogic impune trei categorii de funcţii:

a. funcţia de planificare-organizare a sistemului de invăţământ;

b. funcţia de orientare-indrumare metodologică a procesului de invăţământ;

c. funcţia de reglare-autoreglare a sistemului şi a procesului de invăţământ. (Cristea, 1998:277).

Frederick Winslow Taylor este considerat părintele management-ului. În monografia *The Principles of Scientific Management*, Taylor enunţă caracteristicile de bază şi principiile activităţii manageriale. Cele şase funcţii de bază ale managementului au fost ulterior definite şi de alt pionier în acest domeniu, Henri Fayol (1927). Acestea sunt: *prognoza, planificarea, organizarea, comanda, coordonarea şi controlul*. Ele pot fi aplicate în orice domeniu care vizează să fie eficient, aşadar în învăţământ vom avea managementul educaţional. Ceobanu (2012:15) descrie managementul educaţional ca fiind axat pe patru elemente definitorii: *ideile* (obiectivele, strategiile de acţiune), *relaţiile* (structura organizatorică, echilibrul dintre autoritate şi libertate, centralizare şi descentralizare), *oamenii* (motivarea, stimularea, formarea, evaluarea) şi *resursele* (identificare, diversificare, adaptare, funcţionare, integrare, perfecţionare).

În acest context atât de vast, se conturează două direcţii importante în evoluţia managementului educaţional: managementul instituţiei şcolare şi managementul clasei de elevi.

Managementul clasei de elevi delimitează domeniul de cercetare în ştiinţele educaţiei care studiază atât perspectivele de abordare ale clasei de elevi (didactică şi psihosocială), cât şi structurile dimensionale ale acesteia (ergonomică, psihologică, psihosocială, normativă, relaţională, operaţională şi creativă) în scopul facilitării intervenţiilor cadrelor didactice în situaţii de criză „microeducaţională” (indisciplina, violenţa, non-implicarea) şi a evitării consecinţelor negative ale acestora, prin exerciţiul microdeciziilor educaţionale (Iucu, 2000).

Spre deosebire de generațiile anterioare, adolescenții de astăzi sunt înconjurați de tehnologie, pe care o folosesc în general cu ușurință și eficiență. Ei trăiesc într-o lume în care sunetele, imaginile, cuvintele și ideile vin într-un flux constant din multe surse diferite. De obicei, nu li se pare nimic neobişnuit în a naviga pe internet, a trimite mesaje text, a asculta muzică și a viziona ceva la TV în același timp.

Noua tehnologie oferă adolescenților și un contact sporit cu grupul lor de colegi – care de cele mai multe ori reprezintă cel mai influent grup de oameni din viața unui adolescent. Nevoia de a părea „mișto” și de a fi acceptat de acest grup poate fi adesea cea mai puternică forță motivantă din viața unui adolescent. Aceste presiuni ale grupului de egali, împreună cu schimbările mentale și fizice rapide, pot duce din când în când la conflicte cu familia, prietenii și autoritățile (prin acestea înţelegându-se în primul rând cadrele didactice, aflaţi în linia întâi în lupta tinerilor cu adulţii care exercită autoritate în viaţa lor).

Managementul clasei de elevi este o parte importantă a procesului de predare pentru crearea unui mediu favorabil în care instruirea și învățarea se pot uni într-un mod eficient. Mulți specialiști în domeniu, precum Harmer (1983), Emmer (1997), Marzano (2003) afirmă că eficacitatea unui profesor și a instruirii depinde pe deplin de modul în care este gestionată clasă și toți afirmă că există o corelație pozitivă între managementul eficient al clasei și realizările elevilor. Managementul clasei cuprinde o

mare varietate de abilități pe care profesorii le folosesc pentru a-i ţine pe elevi concentraţi, organizaţi, atenţi la sarcini și, de asemenea, productivi în timpul unei ore. Toate aceste strategii ţin de profesori eficienţi care tind să promoveze abilităţi puternice în ceea ce privește managementul clasei, în timp ce profesorii mai puţin experimentaţi se confruntă cu efective de elevi indisciplinaţi şi nerespectuoşi.

Stăpânirea metodelor de conducere eficientă a orei şi totodată a clasei de elevi este importantă pentru profesori, deoarece implică toate aspectele legate de ceea ce se întâmplă în clasă în timp ce se predă o lecţie, modalitățile prin care profesorul predă materia din programă și, de asemenea, modul în care elevii interacționează cu profesorul sau între ei, iar toţi aceşti factori împreună asigură mediul de învăţare. Managementul eficient al clasei se concentrează pe reguli și strategii pe care profesorii le folosesc pentru a îmbunătăți procesul de învățare al elevilor, care include mai multe elemente, cum ar fi: mediul de învățare (o sală de clasă primitoare, dotată cu materiale și dispozitive special concepute), o atitudine pozitivă și un tratament corect al elevilor, activități adecvate (acele experiențe de învățare care stimulează interesul elevilor și curiozitatea intelectuală). Din această perspectivă, putem constata că un bun management al clasei și o bună predare devin, într-o oarecare măsură, identice.

O clasă tipică de adolescenți include elevi cu un nivel larg de dezvoltare fizică, maturitate emoțională și capacitate cognitivă. Într-adevăr, unii elevi par cu unu sau doi ani mai în vârstă decât alți colegi, datorită faptului că adolescenții se dezvoltă în ritmuri diferite. Fetele tind să se dezvolte mai repede decât băieții, dar există ritmuri diferite de maturitate și în rândul fetelor și al băieților. Deși comportamentul adolescenților poate fi neregulat, majoritatea adolescenților, dacă au un mediu adecvat în clasă, doresc cu adevărat să învețe. Cu toate acestea, există anumite condiții care îi descurajează, scăzându-le motivaţia. Majorității nu le place să fie văzuți ca fiind diferiți. Acceptarea de către grupul de colegi este foarte importantă. Dacă li se pune o întrebare în clasă, este posibil să nu dorească să răspundă în cazul în care sunt văzuți de prieteni ca fiind insuficient de inteligenţi sau, din contră, prea deștepți.

Adolescenții sunt adesea timizi și se simt jenați dacă li se cere să facă activități precum să joace mima sau să interpreteze un rol. De asemenea, nu le place să li se vorbească de sus. Mulți adolescenți au o mulțime de cunoștințe despre anumite subiecte și chiar le place să împărtășească aceste cunoștințe în grupuri mici. Aplicarea acestor cunoștințe și recunoașterea deschisă a acelor domenii în care elevii știu mai mult decât profesorul poate ajuta la crearea respectului reciproc în clasă.

Indisciplina şi posibilele cauze ale acesteia

Indisciplina la ore se poate manifesta diferit, pornind de la lipsa atenției, respectiv ignorarea orei sau chiar contrariul, atunci când adolescenţii „se dau în spectacol", încercând să capteze toată atenţia asupra lor şi ajungând chiar la amenințări sau izbucniri violente. Toate acestea pot fi rezultatul mai multor cauze.

Lipsa de atenție este cea mai puţin dăunătoare pentru mediul de predare și învățare, dar are efecte grave asupra elevilor indisciplinaţi înșiși. Indiferent dacă este

vorba de lipsa de concentrare asupra a ceea ce este predat și asupra sarcinilor de îndeplinit sau de visat cu ochii deschiși sau conversații cu colegii, acest tip de comportament nu își propune să deranjeze clasa sau să atragă atenția asupra propriei persoanei, care de cele mai multe ori nici măcar nu conştientizează faptul că atitudinea sa ar reprezenta indisciplină. La polul opus se situează comportomanetul celor care se străduiesc să atragă atenţia asupra lor, sfidând ora şi pe profesor, exteriorizându-şi astfel furia personală sau frustrarea. Amenințările și violența reprezintă cel mai grav pericol pentru un mediu de învățare sigur și fără probleme. Ele sunt întotdeauna intenționate și sunt menite să lezeze (nu neapărat fizic) atât profesorul, cât și colegii și includ manifestări precum înjurături, hărțuire, amenințare, distrugerea proprietății școlii și chiar bătaia cu colegii.

Actele de indisciplină menţionate mai sus pot avea cauze multiple și uneori pot fi deduse doar din modul în care se comportă un elev indisciplinat. De fapt, există anumite cauze, aparte, care pot duce la oricare dintre manifestările enumerate mai sus.
Deficiența de atenție, anumite probleme de sănătate sau dizabilităţi la elevii adolescenţi pot fi asociate cu lipsa atenției la oră.

Mediul social al elevilor cu posibilități restrânse de a dezvolta abilități sociale poate duce la toate tipurile de indisciplină nu numai pe baza exemplelor individuale de conduită din mediul lor apropiat, ci și pe contexte circumstanțiale.

Şi stresul emoţional cauzat de probleme privind siguranța financiară poate duce la indisciplină din partea adolescenţilor la oră. Părerea lor este că ei se confruntă zilnic cu probleme mult mai importante, aşa că atunci când procesul de învățare nu decurge lin şi uşor, ei reacționează uneori necontrolat, exprimându-și frustrarea.

Dificultăţile în a atinge un nivel de competență este adesea principala cauză a frustrării, care se agravează atunci când elevul se simte neînțeles sau poate neglijat de profesor și recurge la diferite moduri de reacție, fie conștient, fie nu.

Indisciplina la orele disciplinelor de specialitate

Indisciplina în clasă poate afecta atât procesul de predare, cât și procesul de învățare, în special la orele disciplinelor de specialitate. Prin urmare, profesorii ar trebui să privească managementul clasei de elevi ca pe o serie de instrucțiuni menite a asigura fluxul procesului de predare. Aceste strategii îi ajută pe profesori să facă față întreruperii ordinii și disciplinei clasei. Dacă profesorii sunt conștienți de problemele care pot apărea în timpul procesului de învățare, ei pot întreprinde acțiuni preventive pentru a-și ține elevii disciplinaţi în timpul orei. Pentru a atinge acest ţel, ei ar trebui să stabilească şi să precizeze care sunt așteptările comportamentale încă din prima zi a anului şcolar, pe baza diferitelor criterii, cum ar fi prezenţa elevilor la ore, participarea activă la ore, tipurile de evaluare și alte strategii din program și să le discute împreună cu elevii.

Oricum, orele de materii specializate urmează o programă total diferită de cele generale. Materialul didactic este în conformitate cu domeniul principal de studiu al elevilor, fie că este vorba de aviație, armată, marină, medicină, economie sau chiar

agricultură. Subiectele specializate combină subiectul și cunoștințele comune, concentrându-se în principal pe informațiile din domeniul respectiv. Abilităţile de comunicare ale profesorului sunt foarte importante, iar interacţiunile cu elevii trebuie să fie constante, deoarece elevii nu sunt încă capabili să își folosească cunoștințe de specialitate pentru a se prezenta ca profesioniști bine informați. De aici rezultă frustrarea lor de a nu putea cuprinde cantitatea mare de informații specifice și, astfel apar actele de indisciplină. În această situație, comportamentul necorespunzător se traduce adesea prin ignorarea actului de predare, conversații cu colegii sau folosirea telefonului mobil în timpul orei. Pentru a preveni astfel de manifestări, profesorul ar trebui să creeze în clasă o atmosferă care să susțină elevii și să îi facă să se simtă confortabil și încrezători în sine.

Dacă orelor le lipseşte componenta pozitivă, pot apărea comportamente neadecvate, ceea ce poate duce la eșec didactic şi pedagogic. Profesorii ar trebui să abordeze și să gestioneze dificultățile elevilor, să-i încurajeze, să mențină un mediu favorabil de învăţare pentru ca elevii să își atingă obiectivele și să-i îndrume atât în realizările, cât şi în eșecurile lor, în efortul de a le oferi motivație. Încurajarea și motivația sunt considerate (Kayalar, 2018:194) un mijloc puternic de a atinge astfel de obiective, prin urmare, nu este de aşteptat ca elevii care nu sunt motivați să se concentreze asupra unui subiect sau a ceea ce este predat și tind să se retragă în sine, mai degrabă decât să se străduiască spre o mai bună înțelegere a materiei.

În clasele a XI-a şi a XII-a relația dintre profesori și elevi ar trebui să fie construită pe respect și privită ca un joc de rol reciproc, în care locurile se pot şi schimba. Ambele părți tratează cu atenție propriile roluri și sarcini. *La fel, interpretarea rolului profesorului determină relația socială a elevilor și, astfel, modul de comunicare.* În mod similar, *relația profesor-elev este reciprocă, deoarece structura predominantă a relației sociale afectează atitudinile și deciziile împotriva celorlalți.* În concluzie, este necesară o atmosferă adecvată în clasă, o comunicare profesor-elev cu scop și reguli clare stabilite reciproc pentru o învăţare eficientă și un management al clasei de elevi cu rezultate pozitive (Kayalar, 2018:193).

Strategii de combatere a indisciplinei elevilor adolescenţi din clasele superioare de liceu

Indisciplina poate apărea în toate tipurile de clase, indiferent de vârsta elevilor sau de tipul formării şcolare (teoretice sau vocaţionale). Managementul clasei pentru elevii de liceu este dificil și îi pune pe profesorii de discipline specializate, și nu numai, în faţa unui anumit grad de obligaţie în a stăpâni abilitățile pentru stabilirea unei atmosfere favorabile de învăţare. În acest sens, Khasinah (2017:83) îl citează pe H.D. Brown (2001), care încurajează profesorii să construiască o relaţie armonioasă, să echilibreze laudele și criticile și să genereze energie. Este vorba despre o relație sau o legătură între profesori și elevi care produce o energie pozitivă în oră. Această relație poate fi dezvoltată manifestând interes față de fiecare elev în parte, rugându-i şi încurajându-i să-şi exprime ideile și sentimentele, valorizând și respectând ceea ce

gândesc și spun. Mai mult, profesorii ar trebui să ofere feedback cu privire la progresul elevilor la disciplina respectivă, să lucreze cu ei în echipă și să nu râdă de ei, ci cu ei. Ca o chestiune de alegere, profesorii ar trebui să critice și să laude elevii, de asemenea, pentru a-i face să devină mai eficienți. În acest mod, pe elevi îi motivează laudele și acceptă în mod pozitiv criticile. Nu în ultimul rând, experiența din timpul procesului de învățare îi stimulează atât pe profesori, cât și pe elevi să păstreze energia pozitivă la sfârșitul orei și să o manifeste din nou la următoarea lor întâlnire.

Un vechi dicton spune că este mai uşor să previi decât să tratezi [o stare precară de sănătate]. Această zicală îşi găseşte aplicarea în orice domeniu unde apar uneori situaţii de criză. Aşadar, şi în cazul de faţă devine clar faptul că un management eficace al clasei trebuie să se bazeze fundamental pe prevenire, ceea ce s-ar traduce în fapt prin adoptarea tuturor metodelor menite să evite apariţia situaţiilor de criză educaţională ca efect al actelor de indisciplină. Intervenţiile disciplinare din partea profesorului trebuie gândite, structurate şi aplicate direcţionat, având ca scop final declanşarea de modificări comportamentale la acei elevi cu comportamente nedorite sau care reprezintă o ameninţare pentru echilibrul sistemului format din clasa de elevi. Ceobanu (2012:19) propune o ierarhizare de prevenire, respectiv de intervenţie în cazul abaterilor disciplinare:

A. Prevenirea

- Întărirea pozitivă;
- Întărirea negativă (non-verbală, verbală);
- Stingerea comportamentelor nedorite;

B. Intervenţia propriu-zisă

- Interpelarea (imperativă)
- Asumarea consecinţelor
- Planul individual de intervenţie.

Intervenţia disciplinară este, desigur, ultima metodă pe care atât cadrul didactic, cât şi elevii indisciplinaţi şi-o doresc. Însă atunci când circumstanţele o impun, trebuie, totuşi, implementată, ţinând în acelaşi timp cont de o serie de factori:

- este de dorit ca situaţiile în care pot apărea confruntări deschise, dispute verbale să fie cel puţin păstrate la minim, dacă nu eliminate complet;
- intervenţia profesorului trebuie să ducă exact la deznodământul şi efectul propus, fiind îndreptată exclusiv către elevii în cauză, fără a afecta şi alţi elevi;
- elevii trebuie să primească şansa de a-şi îndrepta şi controla atitudinea şi manifestările comportamentale din timpul orei;
- pentru ca intervenţia disciplinară să fie considerată reuşită, ea trebuie să aibă ca efect vizibil modificarea comportamentul inadecvat care a stat la baza aplicării aceste intervenţii; de asemenea, este de dorit ca, în urma intervenţiei cadrului didactic, nu numai să ajungă să se formeze şi să se întărească un nou comportament, ci să fie protejate totodată şi integritatea, respectiv confortul psihic al elevului, al colectivului şi al profesorului.

Şi Penny Ur (1996) împărtăşeşte aceeaşi părere, şi anume că manifestarea indisciplinei ar trebui tratată înainte de a apărea și, în acest sens, sugerează trei metode de prevenire a acestora:

1. printr-o planificare amănunțită: aceasta înseamnă că profesorii ar trebui să aibă un plan de lecție bine pregătit pentru a capta şi păstra atenția elevilor;

2. prin elaborarea unor instrucțiuni clare, mai ales atunci când predau discipline specializate, pentru a transmite informații importante cu privire la sarcinile și activitățile pe le au de îndeplinit steleviiudenții;

3. prin păstrarea legăturii: acest aspect se referă la vigilența profesorilor în timpul orei de la început până la sfârșit, ceea ce înseamnă să fie în contact constant cu elevii, care, la rândul lor, să fie conștienți de faptul că profesorii îi controlează și pot detecta cu ușurință comportamentele necorespunzătoare care pot apărea în clasă în timpul orei.

Așadar, toate aceste cazuri de indisciplină trebuie și pot fi prevenite cu ajutorul unor reguli sau diverse strategii de intervenție utilizate pentru a face față atunci când apare un comportament neadecvat:

- prin simpla ignorare,
- prin avertizare verbală (atenţionarea elevului după nume; ridicarea tonului vocii în timpul predării ca pentru a atrage atenția saupentru a reaminti regulile),
- prin avertizare non-verbală (contact vizual, mers prin clasă, atenţionare cu degetul arătător),
- prin abordarea comportamentului indisciplinat discutând cu elevul după ore.

Dintre aceste strategii, se pare că ignorarea și avertizarea verbală sunt strategiile cele mai utilizate de profesorii claselor a XI-a şi a XII-a.

Concluzii

Un mediu de învățare eficient este important și de dorit atât pentru profesori, cât și pentru elevi. Pentru a face acest lucru, profesorii ar trebui să stăpânească cunoștințele și abilitățile necesare pentru a face față provocărilor din timpul orelor. În plus, profesorii trebuie să ofere sprijin pozitiv, laudând elevii și oferind feedback pozitiv. De asemenea, este esențial ca profesorii să înțeleagă pe deplin factorii puternici din spatele comportamentului necorespunzător al elevilor. Nu toţi profesorii folosesc o abordare specială în tratatrea indisciplinei, nu toţi profesorii știu cum să facă față acesteia, prin urmare ei ar trebui să fie familiarizați cu conceptele de management preventiv și să încerce să aplice unele abilități de management al clasei în timpul actului de predare. Pentru a reuși în acest sens, profesorii trebuie încurajați să lucreze și în strânsă cooperare cu experți psihologi, pentru a face față cu și mai mult succes actelor de indisciplină ale elevilor.

Am prezentat doar o serie de tipuri posibile de indisciplină la orele disciplinelor de specialitate în clasele superioare de liceu. În afară de interferențele mai „agresive" în timpul orei, există și alte tipuri de participare negativă, cum ar fi reticența sau chiar refuzul de a răspunde, sau răspunsuri inaudibile, participare slabă sau neîndeplinirea

sarcinilor trasate de profesor. Profesorii trebuie să își folosească abilitățile pentru a identifica posibilele cauzele ale diferitelor acte de indisciplină într-o anumită situație și pentru a pune în aplicare strategii de management al clasei adecvate circumstanțelor respective. Mulți profesori se confruntă cu provocarea zilnică de a asigura un mediu de clasă care să rămână concentrat și fără distrageri. Managementul clasei este ceea ce le permite profesorilor să își păstreze clasa pe drumul cel bun și să prevină apariția întreruperilor. Prin intermediul unor tehnici de gestionare a clasei bine stăpânite, profesorii pot păstra în mod eficient controlul asupra activităților la clasă, având grijă ca elevii să poată învăța într-o atmosferă productivă, fără distrageri sau perturbări.

Elevii de 18-19 ani sunt în pragul statutului de tânăr adult, dar nici nu au depășit complet încă perioada adolescenţiei. Acest fapt îi face să fie una dintre cele mai sensibile grupe de vârstă din aria de predare a materiilor de specialitate. În predarea acestui tip de cursuri, profesorii trebuie să fie conștienți în permanență de anumite trăsături de caracter specifice ale tinerilor, ce pot ridica dificultăți în procesul de formare. Primul obiectiv al profesorilor ar trebui să fie să înțeleagă ce îi motivează pe elevi să învețe și, prin urmare, să aplice cele mai eficiente strategii de predare în funcţie de acest lucru.

Bibliografie

[1] Aksoy, K. (2015). *Classroom Management and Student Discipline in Elementary Schools of Ankara* in: Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 199, 3 August 2015, pp. 675-683.

[2] Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy.* San Francisco: Longman.

[3] Ceobanu, M. C. (2012). *Managementul clasei de elevi*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași.

[4] Cristea, S. (1998). *Curs de pedagogie generală*, Universitatea „Ovidius" Constanța.

[5] Cristea, S. (2000). *Dicţionar de pedagogie*, Editura Litera. Litera Internaţional, Chişinău, București.

[6] Dobmeier, R., Moran, J. (2008). *Dealing with disruptive behavior of adult learners.* New Horizons in: Adult Education and Human Resource Development, 22(2), pp. 29-54

[7] Emmer, E.T., Carolyn, M.E., Barbara, S.C., and Murray E.E. (1997). *Classroom management for secondary teachers*. Boston: Massachusetts: Ally and Bacon.

[8] Emmer, E. T., Evertson, C. M. (2013). *Classroom Management for Middle and High School Teachers*, Pearson Education, US.

[9] Fayol, H. (1927). *Administraţia industrială și generală: Prevedere, organizare, comandă, coordonare, control*, „Clemenţa" Stabiliment de Arte Grafice Țăranu & Co., București.

[10] Gordon, T., Burch, N. (2011). *Profesorul eficient*, Editura Trei, București.

[11] Harmer, J. (1983). *The practice of English language teaching*. London: Longman.

[12] Iucu, R. B. (2000). *Managementul si gestiunea clasei de elevi. Fundamente teoretico-metodologice*, Editura Polirom, Iași.

[13] Iucu, B.R., (2006). *Managementul clasei de elevi. Aplicaţii pentru gestionarea situaţiilor de criză educaţională*, Editura Polirom, Iasi,

[14] Joiţa, E. (2000). *Management educaţional. Profesorul – manager: roluri și metodologie*, Editura Polirom, Iași.

[15] Kayalar, F., Kayalar, F. (2018). *The Factors Affecting Classroom Management in Language*

Courses in Higher Education in: International Journal of Languages' Education and Teaching, Volume 6, Issue 4, December 2018, pp. 187-196.

[16] Khasinah, S. (2017). *Managing disruptive behavior of students in language classroom* in: Englisia: Journal of Language Education and Humanities, vol 4, no 2, pp. 79-89.

[17] Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. (2003*). Classroom Management that works: research–based strategies for every teacher*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, VA.

[18] Niculescu, M. (2016). *Managementul clasei de elevi*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca.

[19] Stan, E. (2003). *Managementul clasei de elevi*, Editura TEORA, Bucureşti.

[20] Stoica-Constantin, A., Neculau, A.,(coord.). (1998). *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, Iași.

[21] Taylor, F. W. (1911). *The Principles of Scientific Management*, Harper & Brothers Publishers, New York and London.

[22] Taylor, F.,V. (2000). *Managementul conflictelor*, Editura Polirom, Iaşi.

[23] Ur, P. (1996). *A Course in Language Teaching Trainer's Handbook: Practice of Theory*, (Cambridge Teacher Training and Development), Cambridge University Press.

[24] Zeidner, M. (1988). *The relative severity of common classroom management strategies*: *The student's perspective* in: British Journal of Educational Psychology, 58(1), pp. 69-77.

[25] https://dexonline.ro/definitie/indisciplin%C4%83

THE IMPACT OF THE CIVIL WAR ON MARGARET MITCHELL'S MAIN SOUTHERN CHARACTERS IN *GONE WITH THE WIND*

Oana-Andreea GHIŢĂ-PÎRNUŢĂ
Senior Lecturer, Ph.D., "Transilvania" University of Brașov

Abstract: The present paper aims at presenting the ways in which the Civil War has affected the main characters in Margaret Mitchell's novel "Gone with the Wind". The focus is laid upon the major characters and their transformations caused by the Civil War. Scarlett is the female protagonist and she has changed due to the influence of war, she gave up all her principles and did everything necessary to survive. She was determined to achieve any goal that she wanted, she was thinking about future, her opportunities instead of her losses. Rhett is Scarlett's male version and he went through an interesting transformation. First, he was ignorant about war, he knew that it was useless, he was making money out of the destruction of the South; in one moment of sentimentality or sense of duty, he joined the army and fought for the South. Finally, the present paper proves the point that the Civil War has significantly influenced Margaret Mitchell's characters and their evolution. The South and its people were deeply affected by war, it changed people and their way of living. The war took away a lot of things from them and it also transformed the South.

Key words: Civil War, South, character, change, survival.

1. Introduction

The Civil War has been a major event in the US history. It has affected the social and economic life. Margaret Mitchell presents in her novel a society which changes under the influence of the Civil War. Growing up in the heart of the South had a great impact upon Margaret Mitchell as she knew the history of her people and was able to write a great book about the most significant event of the South.

"Margaret loved history. Even before she turned eight, she reportedly could recite all the battles of the Civil War (1861-1865). Margaret grew up hearing family friends and relatives tell their personal accounts of the war. While her big brother was in school, Margaret would sometimes go horseback riding with a Civil War veteran. She would listen to him, as well as to others, talk about their war experiences. It was common for these men to talk about the war. Sometimes they would argue about which battle was the most important and why certain battles had been won or lost. Margaret also learned about the Civil War from people in her own neighborhood" (Davis, 2006:7).

Mitchell's love for history can be discovered in her novel as well. She minutely describes different battles of the Civil War. Thus, she must have heard a lot of stories from many people speaking about their memories and experiences lived in the war. All those stories heard helped her in discovering her people and her family's past which is an important aspect of a cultural heritage.

Margaret Mitchell was greatly influenced by the American Civil War. "Although Mitchell was intimately familiar with scores of colorful tales of her ancestors from the Civil War era, Mitchell repeatedly denounced any theory that her characters were based

on real people, family members or otherwise. However, protests from friends, family, and even Mitchell herself have not stopped nearly every literary scholar who has written about Mitchell and her novel from searching for the origins of Mitchell's creative inspiration by noting at least some similarity between, on the one hand, Mitchell's ancestors, contemporaries, and even Mitchell herself and, on the other, the characters Mitchell created in the only fiction she published in her lifetime" (Young, 2013:1).

The South created by Margaret Mitchell was deeply affected by war. The social and economic changes were of paramount importance. When referring to a novel, it is important to analyze the characters as well. "Representing human struggles and feelings is an essential part of good story telling. Whether told in the books of young children or of adults, stories give the reader the vicarious experience of living through the trials and the thrills of characters in a book. With reflection, the reader can decide how he or she personally would have responded to the decisions the fictional character made" (Otten, 2002:7).

Characters change and grow throughout the novel. The characters are carefully depicted by Mitchell. They are complex individuals living in the American South during the Civil War. In the novel we can see mostly Southern characters and their perspectives on war as well as the effects on the Southern society and people.

Undoubtedly, the characters are influenced by the Civil War. These transformations can be observed mainly in the case of the major characters. In the novel, the changes experienced by the characters are caused by war or by certain situations created by poverty or the will to survive. In extreme situations, just like the armed conflicts, people tend to show their real selves. There are people with strong moral values that can be tested in war and not all of them pass the test.

2. Scarlett O'Hara Hamilton Kennedy Butler – changes in her behavior but not in her personality

Scarlett is the main female character in the novel which starts with her description and ends with her determined words. She is the most minutely analyzed character. She is a modern woman, a modern character in a book. The novel is set in the 19th century when an ideal woman had to be, first of all, submissive, but also gentle, humble, depending on men and probably deprived of any opinion. Well, Scarlett was not like that!

At the beginning of the novel, she is a spoiled, stubborn young lady, Gerald's daughter, his father being a plantation owner. She is daddy's girl. She is described in the first paragraph of the novel as follows: "Scarlett O'Hara was not beautiful, but men seldom realized it when caught by her charm as the Tarleton twins were. In her face were too sharply blended the delicate feature of her mother, a Coast aristocrat of French descent, and the heavy ones of her florid Irish father. But it was an arresting face, pointed of chin, square of jaw. Her eyes were pale green without a touch of hazel, starred with bristly black lashes and slightly tilted at the ends. Above them, her thick black brows slanted upward, cutting a startling oblique line in her magnolia-white skin—that

skin so prized by Southern women and so carefully guarded with bonnets, veils and mittens against hot Georgia suns" (Mitchell, 2008:3).

She may not be beautiful in the traditional sense, but almost every man finds himself attracted to her. They are *caught by her charm*. Her physical appearance, her charm and her intelligence make possible for her to manipulate men and to control them as she wishes.

She is raised in an aristocratic family in the mid-19th century American South, a family owning a plantation and slaves. Her ancestors were French and Irish and this mixture explains her personality. She does not care about war which is a boring issue for her: "If you say 'war' just once more, I'll go in the house and shut the door. I've never gotten so tired of any one word in my life as 'war', unless it's 'secession'" (Mitchell, 2008:5). She is ignorant, she is not concerned about war, the only thing she cares about is herself, parties and men.

Scarlett can be perceived as an attempt to make people realize that the South's gender roles are old and it is high time for them to be changed. Scarlett is a modern woman, a very strong woman and she might be considered a feminist. She faces many difficulties during the war and she overcomes them because of her will to survive. As the war breaks out and things start to change, she cares less and less about what people think about her and care more about surviving. The things she does for survival are unethical and sometimes terrible.

At the beginning of the novel Scarlett persuades Charles Hamilton to marry her. Later, she seduces Frank Kennedy, her sister's fiancé, to marry her. She needs money to keep Tara. In a way, she never changes, she is and remains selfish, self-oriented, stubborn, determined and strong, but her priorities change as well as her reasons to do certain things, just like manipulating men.

As spoiled as Scarlett was at the beginning of the book and war, she has changed, the circumstances have changed. She was forced to work and to help taking care of the wounded soldiers. She was not able anymore to take part in such parties as before war or flirt with men the way she did.

Things were in a constant transformation during and after war. After she fled Atlanta and went back to Tara, she suddenly became the head of the family, her mother being dead and her father a walking dead. She was the one who had to provide food to her family and to the remaining slaves at Tara.

Her ability to adapt, to change from a spoiled teenage girl, who knew nothing about anything but men and parties, to a woman who knew how to work and struggle is extraordinary. She did a man's job by taking care of her family, bringing food on the table and protecting them and Tara.

"The war, which had seemed so endless and had cut her life into two, had made so clean a cleavage that it was difficult to remember those other care-free days. She could look back, unmoved, at the pretty Scarlett with her fragile green morocco slippers and her flounces fragrant with lavender but she wondered if she could be that same girl. Scarlett O'Hara, with the County at her feet, a hundred slaves to do her bidding, the

wealth of Tara like a wall behind her and doting parents anxious to grant any desire of her heart. Spoiled, careless Scarlett who had never known an ungratified wish except where Ashley was concerned. Somewhere, on the long road that wound through those four years, the girl with her sachet and dancing slippers had slipped away and there was left a woman with sharp green eyes, who counted pennies and turned her hands to many menial tasks, a woman to whom nothing was left from the wreckage except the indestructible red earth on which she stood" (Mitchell, 2008:453).

The previously presented quote perfectly describes her transformation. The life of a spoiled girl was changed by war, split into two. The past, which has been great, when everything she wished for was completed by slaves or her parents, was transformed by war into the present where Scarlett is a grown-up. She became a woman, an individual who takes care of herself and everything she wants, she has to get it for herself. She became more mature and she has got nothing left: no slaves, no parents, no money, no admirers. But she has got Tara, the *red earth on which she stood*. She is now the one who is responsible for herself and her family.

At one point in the novel, when she is at Tara, working harder than ever in her life, Scarlett takes an oath: "I'm never going to be hungry again. No, nor any of my folks. If I have to steal or kill-as God is my witness, I'm never going to be hungry again" (Mitchell, 2008:396). Her determination and her strength are clearly expressed in this oath. No matter what she has to do she is not going to be hungry, be poor again. She would do anything for her and her family's survival. She goes back to Atlanta to get money any way she can in order to pay Tara's taxes.

She goes to Rhett but he is in prison. Then she convinces Frank to marry her. She buys one sawmill then another one and runs them better than any man. The Atlanta society condemns her for this but she does not care about them. She thinks that she can do anything to survive and to earn money so she would not have to starve again in her life. "All you've done is to be different from other women and you've made a little success at it. As I've told you before, that is the one unforgivable sin in any society. Be different and be damned! Scarlett, the mere fact that you've made a success of your mill is an insult to every man who hasn't succeeded. Remember, a well-bred female's place is in the home and she should know nothing about this busy, brutal world.'/ 'But if I had stayed in my home, I wouldn't have had any home left to stay in.'/ 'The inference is that you should have starved genteelly and with pride" (Mitchell, 2008:630).

War put everyone in a difficult position: adapt or starve to death. Scarlett adapted and changed the way she lived. Her old illusions about the world were destroyed and she could see reality. She worked and found a way to survive. We can say that war has changed her, but it is possible that it just brought out her real self. It was Grandma Fountain who said about Scarlett: "We hear of your didoes, even if we are buried down here in the country. You've changed with the changing times too. We hear how you suck up to the Yankees and the white trash and the new-rich Carpetbaggers to get money out of them. Butter doesn't melt in your mouth from all I can hear" (Mitchell, 2008: 668).

Scarlett was changing *with the changing times*. She knew what she wanted and it did not bother her to change, to act in a way which was beneficial for her. Making deals with the Yankees for her was just business and she takes business seriously. She did not care about what other people think about her making business with the enemy.

Scarlett knows that she has changed, that she left behind everything her mother taught her. She left her principles for the sake of survival and she is not even sorry: "I know I'm not as--scrupulous as I should be these days. Not as kind and as pleasant as I was brought up to be. But I can't help it, Rhett. Truly, I can't" (Mitchell, 2008: 722).

Rhett says to Scarlett: "Pride and honor and truth and virtue and kindliness. […] You are right, Scarlett. They aren't important when a boat is sinking" (Mitchell, 2008:722). He sees what Scarlett is doing, that she is throwing away her pride for money. He points out that other people survive as well, even though they remain true to themselves, but Scarlett cannot understand them. The way she runs her mills is unethical. She hires convicts to work for her because it is cheaper. She walks alone in the dangerous part of the city which costs her husband's life. Her selfishness and greed are punished. Even after marrying Rhett she insists on keeping the mills for her own financial safety.

Scarlett is affected by war. She is probably the person who at the beginning cares the least about war. She is ignorant and self-centered. The difficulties of war change her behavior, but they do not change her personality, just bring on the surface her real self. She likes to pretend and to manipulate people.

Scarlett is a strong female character, She is very determined as her last words in the novel prove it: "I'll think of it all tomorrow, at Tara. I can stand it then. Tomorrow, I'll think of some way to get him back. After all, tomorrow is another day" (Mitchell, 2008: 1042). No matter what, she will not give up on her dreams. This is her strongest value which helps her survive the chaotic years of the Civil War and Reconstruction era on the South.

3. Rhett Butler – Scarlett's male version

Rhett Butler is the most important male character in Margaret Mitchell's novel, *Gone with the Wind*. He appears at the beginning of the novel as a mysterious man from Charleston with a bad reputation: "Oh, Scarlett, he has the most terrible reputation. His name is Rhett Butler and he's from Charleston and his folks are some of the nicest people there, but they won't even speak to him. Caro Rhett told me about him last summer. He isn't any kin to her family, but she knows all about him, everybody does. He was expelled from West Point. Imagine! And for things too bad for Caro to know. And then there was that business about the girl he didn't marry" (Mitchell, 2008: 91).

He is not a well-received guest in any high society home in Atlanta. There are a lot of unflattering rumors going around about him. He can be considered Scarlett's male version. Their personalities are very similar. Rhett is a strong character just like Scarlett. In an ideal world, they would be a perfect match. He is individualistic, different from the other Southern men. He sees things from a fairly realistic point of view.

He comes from an old honorable Southern family. But due to a conflict with his family, he was disinherited. He fought and succeeded on his own, but no one knows exactly how. He is an intelligent man. Rhett's character goes through certain changes caused by the Civil War. He is hated because of his realistic view upon war. He knows a lot about politics and economy, enough to see that the war would be a mistake.

As the blockade was established it became harder and harder to import goods in the South. Blockade runners were the people who tried to get through these blockades. The ones who were successful could earn a lot of money. At the beginning of the war Rhett is a blockade runner. He sees war as a good way to become rich. He sells his merchandise more and more expensive as the blockade becomes tighter, for which he is even more hated in Atlanta, and he does not care about it. Men do not understand him as he is different.

Rhett himself admits that he does not live the way the South does or the way the Southern society would want him to: "'Why should I fight to uphold the system that cast me out? I shall take pleasure in seeing it smashed.'/ 'I never heard of any system', she said crossly./ 'No? And yet you are a part of it, like I was, and I'll wager you don't like it any more than I did. Well, why am I the black sheep of the Butler family? For this reason and no other--I didn't conform to Charleston and I couldn't. And Charleston is the South, only intensified. I wonder if you realize yet what a bore it is? So many things that one must do because they've always been done. So many things, quite harmless, that one must not do for the same reason. So many things that annoyed me by their senselessness. [...] Scarlett, our Southern way of living is as antiquated as the feudal system of the Middle Ages. The wonder is that it's lasted as long as it has. It had to go and it's going now. And yet you expect me to listen to orators like Dr. Meade who tell me our Cause is just and holy? And get so excited by the roll of drums that I'll grab a musket and rush off to Virginia to shed my blood for Marse Robert? What kind of a fool do you think I am? Kissing the rod that chastised me is not in my line. The South and I are even now. The South threw me out to starve once. I haven't starved, and I am making enough money out of the South's death throes to compensate me for my lost birthright'"(Mitchell, 2008:220).

Rhett feels that society condemned him for what he was and what he did. He considers that he owes absolutely nothing to this system. He would happily watch *the South's death* and make money out of it. He also thinks that there are things that the society expects from its people and that these things are far-fetched. Things have to change, to become more modern. He feels the need of the Southern society to change, to evolve in opposition with the most of the Southern men who think that things are great as they are.

Rhett made it in life on his own, he had to because the South threw him out. He thinks that war is unnecessary and everyone who fights in it is a fool. Rhett does not care about other people's opinions, he does what he wants unlike the rest of the society..

During the war, Rhett is a blockade runner, a renegade, he makes money without any kind of remorse but on the night of the siege of Atlanta something happens, he

realizes that he is a Southern man and his country needs him and he makes an "eleventh-hour appearance" (Mitchell, 2008: 357) in the war. "'Why?' he laughed jauntily. 'Because, perhaps, of the betraying sentimentality that lurks in all of us Southerners. Perhaps-- perhaps because I am ashamed. Who knows?' [...] 'I'm not asking you to understand or forgive. I don't give a damn whether you do either, for I shall never understand or forgive myself for this idiocy. I am annoyed at myself to find that so much quixoticism still lingers in me. But our fair Southland needs every man. Didn't our brave Governor Brown say just that? Not matter. I'm off to the wars'" (Mitchell, 2008:358).

Scarlett was shocked when she heard what Rhett wanted to do: namely, to join the army. She could not understand him at all, mainly because Rhett was against war right from the beginning. Is he going to war because he is sentimental or ashamed? Maybe he is. Deep down he is not that cold and uninterested in the South. He knows that the things he has done against his people, intentionally or unintentionally, are bad and can be considered betrayal against his own country.

It does not matter what made Rhett join the army; the point is that he did it proving that he is a patriot. He is basically annoyed of himself for taking this decision but he goes through with it because he knows that the South needs every man. He puts aside rationality for the sake of patriotism proving that he is a true Southerner in his heart.

This sudden change of Rhett stands proof for how deeply a war can affect a man. From being skeptical, Rhett grows to feel a sense of duty toward the South and the Southern people. He makes Scarlett promise that she is not going to tell anyone that he has fought in war. He does not want the Atlanta society to look at him differently just because he joined the Confederate Army. In the book, there are times when he makes business with the Yankees and socializes with them but eventually he proves to be loyal to the South.

Rhett Butler's character is one of the most interesting ones in *Gone with the Wind*. He is a strong character, he changes and we can see an evolution as well. His relationship with Scarlett is a very important aspect of his character and Scarlett's as well. The resemblance between the two is extraordinary. Both of them are strong-willed, they are self-oriented people who do not care about other people's opinions. Their resemblance is the cause of their relationship's failure, both being too stubborn to open up to the other.

4. Conclusions

In Margaret Mitchell's novel, *Gone with the Wind,* we can see the main characters transforming under the influence of the Civil War. Depicting characters and presenting their lives in such chaotic times is a very good opportunity to portray them in an extreme situation, follow their reactions and perceive their transformations. A man can be truly known by the way he behaves in extreme situations, in the present case in war.

The novel follows mainly the transformation of Scarlett O'Hara and Rhett Butler, two very strong characters. Scarlett is deeply affected by war. War changes the society

she was living in before and makes her adapt to the new circumstances. She is changing as the wind changes but her behavior is what is changing, not her personality. She acts as she supposed to in order to survive. She does not care what other people think about her. She swears that she is never going to be hungry again and she does everything necessary to keep her promise. War does not change her essentially, but it helps her grow up and controls her own fate. Rhett seems to be indifferent about war at the beginning. He uses this opportunity to get richer. The society in Atlanta does not like him at all for his behavior. For a while, it seems that he is not affected by war. He knows that the South is going to lose and war is useless. The moment when he joins the Confederate Army shows us that war affected him and he, in fact, he did care about the South.

The South and its people were deeply affected by war. War changed people and their lives. The people, who experienced the horror of war and survived, are never going to be the same. War took away a lot of things from them and it also transformed the South, their home.

Gone with the Wind is the only book Margaret Mitchell has written in her lifetime. This shows how greatly she was influenced by the Civil War, which represented the social context and theme of the only book she has ever written.

Bibliography

Davis, A.P. *Margaret Mitchell: A Link to Atlanta and the World*. Spartanburg: The Atlanta Historical Society, 2006

Mitchell, M.: *Gone with the Wind.* Pocket Books: New York, 2008

Otten, E.H.: *Developing Character Through Literature: A Teacher's Resource Book*. The Family Learning Association: Bloomington, 2002

Young, E.A. *Is Tomorrow Another Day? The Uncertain Implications of Scarlett's Life Decisions in Margaret Mitchell's Gone with the Wind*. Atlanta: Georgia State University, 2013

CHANGES IN INTERPERSONAL COMMUNICATION AS A CONSEQUENCE OF DIGITIZATION

Ruxandra PETROVICI,
Assoc. Prof. PhD, « Alexandru Ioan Cuza » University of Iasi

Abstract : Technologies seemed to facilitate communication by shortening time and distances, especially for the business world, but the reality has turned out to be harsher, because they reduce real human contact. We propose to analyze these changes which have become more visible, even worrying lately.

Keywords: Globalization, communication, digitalization, changes, challenges

On s'est trop dépêché de devenir mondiaux, tout voir, tout connaître, communiquer avec tout le monde, sans se rendre compte que la vitesse nous a fait tout simplifier, nous faisant vivre dans une image sans nuances.

Les technologies semblaient nous aider à établir des relations en écourtant le temps et les distances mais la réalité s'est avérée plus dure. Elles viennent du Nord riche et logique, elles facilitent la communication, surtout dans la direction Nord-Sud et Ouest-Est, la direction de la mondialisation.

Nous vivons déjà dans un autre monde où la communication entre les gens modifie sa trame devenant moins directe, voire intermédiée par les technologies à la portée de la main, dans une mondialisation en dérive et une pandémie sans fin.

1. La mondialisation

En tant que concept économique, la *mondialisation* est définie par le *Dictionnaire de l'économie et de sciences sociales* (Capul, Garnier, 2005, p.282) comme une notion récente, apparaissant dans les années '90 qui « caractérise une nouvelle économie mondiale où tous les bien économiques circulent sans entrave, les entreprises, les systèmes productifs et les Etats devenant concurrents ».

Capul et Garnier (2005, p.282) considèrent qu'il y a 3 étapes de la mondialisation : l'internationalisation, la mondialisation proprement-dite et l'altermondialisation. L'*internationalisation* correspond au développement des relations économiques entre différentes nations, l'accroissement du volume des biens et des services échangés, le déplacement des capitaux et de la production, l'essor des firmes multinationales bancaires et financières. La *mondialisation* proprement dite est perçue comme une étape supérieure de l'internationalisation quand le monde est devenu un seul marché, les entreprises, les individus, les Etats étant mis en concurrence. Cette nouvelle réalité est déjà considérée une menace en ce qui concernent l'emploi, la concurrence entre entreprises, la délocalisation de la production, le fait que les sociétés commerciales sont obligées de mener des stratégies mondiales et non plus locales ou régionales, la réduction de la marge de manœuvre des Etats, l'interdépendance de leur

politiques économiques. Les excès de la mondialisation ont généré des mouvements d'idées, des mouvements politiques et sociaux internationaux de protestation, connus sur le nom d'*altermondialisation* ou antiglobalisation.

On s'est habitué à percevoir la mondialisation en termes de croissance économique, surtout dans ses aspects positifs (Brémond, Couet, Salort, 1998, p.61-63), la création des emplois, la croissance du niveau de vie, le financement plus facile des dépenses publiques, le respect des préférences collectives, le développement durable, sans vraiment tenir compte de ses effets négatifs, la transformation des systèmes de valeurs et des structures économiques et sociales, la destruction de l'environnement, ni du fait que la mondialisation modifie les conditions de la croissance (Brémond, Couet, Salort, 1998, p.188-190) par la contrainte extérieure et la compétitivité de plus en plus fortes.

Sur le site https://globalizationpedia.com/fr/avantages-et-defis-de-la-mondialisation/, la mondialisation est définie comme « le processus par lequel les entreprises et autres organisations utilisent pour devenir des influenceurs internationaux ou pour développer leurs activités à l'échelle internationale. De nombreuses entreprises et pays soutiennent la mondialisation, mais certains s'y opposent. La mondialisation peut apporter de nombreux avantages, baisse du coût des biens et services, une plus grande innovation, un niveau de vie amélioré, l'accès aux nouvelles cultures, mais aussi des défi comme la perte d'emplois, la *puissance occidentale*, la *perte d'individualité*.

Ces deux derniers aspects négatifs de la mondialisation nous ont attiré l'attention, elles n'étant pas mentionnées par le Dictionnaire d'économie. L'auteur de l'article web considère que « les pays occidentaux développés jouent toujours un rôle dominant dans le monde des affaires. En outre, de nombreux pays occidentaux ont des investisseurs qui contrôlent les capitaux qui s'affluent vers d'autres pays. Cependant, tous les pays ne partagent pas les mêmes valeurs que les investisseurs occidentaux », même s'ils ont besoin de l'argent et du savoir-faire des Occidentaux. Alors, « les entreprises peuvent faire face à ce problème potentiel en tirant parti des études de marché afin d'adapter leur produit, service ou marketing aux systèmes de valeur et aux cultures locales ».

« La *perte potentielle d'individualité* est un autre défi possible à la mondialisation. Alors que la mondialisation rend les autres cultures plus accessibles, ceux qui sont concernés par la mondialisation craignent que l'individualité ne soit perdue au cours du processus. Les cultures peuvent se fusionner et devenir finalement méconnaissables. Lorsque certaines cultures ont connu le succès, d'autres les ont imitées. Les entreprises qui s'engagent pour la diversité peuvent faire en sorte que les attributs individuels des différentes cultures soient reconnus et appréciés ».

2. La communication

La communication semble faire partie de notre vie quotidienne parce que, au début du XXIème siècle, on vit *dans* la communication. Plusieurs ouvrages tentent de la définir pour s'avouer à la fin impuissants, ne pouvant surprendre tous les aspects

linguistiques, gestuels, sociaux, anthropologiques, psychologiques, interactionnels, etc., ou ne pouvant les surprendre tous, en même temps.

Le Micro Robert (1998) définit la *communication* comme: *1. le fait de communiquer, d'établir une relation avec quelqu'un, quelque chose, 2. l'action de communiquer quelque chose à quelqu'un., le résultat de cette action, un message, une information, 3. le moyen technique par lequel des personnes communiquent, le message qu'elles se transmettent, la transmission, 4. ce qui permet de communiquer dans l'espace, passage d'un lieu à l'autre, la voie* et le verbe *communiquer* comme: *1. faire connaître (qqch. à qqn.), divulguer, livrer, publier, révéler, 2. faire partager, 3. rendre commun à; transmettre, 4. se mettre en relation.*

O'Sullivan et alii (2001, p.74) considèrent qu'il y a deux grands types de définitions de la communication. Le premier voit la communication comme un processus par lequel A envoie un message à B, en produisant un effet sur ce dernier. C'est la description du début du *Cours de linguistique générale* de Saussure:

„Soit deux personnes A et B, qui s'entretiennent [...]. Le point de départ du circuit est dans le cerveau de l'un, par exemple A, où les faits de conscience que nous appelons concepts, se trouvent associés aux représentations des signes linguistiques ou images acoustiques servant à leur expression. Supposons qu'un concept donné déclenche dans le cerveau une image acoustique correspondante: c'est un phénomène entièrement *psychique*, suivi à son tour d'un procès *physiologique*: le cerveau transmet aux organes de la phonation une impulsion corrélative à l'image: puis les ondes sonores se propagent de la bouche de A à l'oreille de B; procès purement *physique*. Ensuite le circuit se prolonge en B dans un ordre inverse: de l'oreille au cerveau, transmission physiologique de l'image acoustique; dans le cerveau, association psychique de cette image avec le concept correspondent. Si B parle à son tour, ce nouvel acte suivra – de son cerveau à celui de A – exactement la même marche que le premier et passera par les mêmes phases successives" (Saussure, 2005, p.27-28).

Le deuxième type de définition voit la communication comme une négociation, un échange de significations, un processus où les messages des gens interagissent pour produire du sens et de la compréhension. Ce processus accentue la relation entre les éléments constitutifs de la communication: 1) le texte, les signes et les codes; 2) les personnes qui communiquent, leur expérience sociale et culturelle, les signes et les codes qu'elles utilisent; 3) la réalité *externe* à laquelle on se réfère (Saussure, Barthes, Peirce, Ogden, Richards).

Les linguistes préfèrent voir la communication en suivant et en analysant le schéma de Jakobson mais les sociologues (Pedler, Bertrand) préfèrent analyser les rapports entre les gens ou entre les gens et les machines.

Dominique Wolton (2005, p.15) considère que la communication a une *dimension normative* qui "renvoie à l'idéal de la communication; informer, échanger, partager, se comprendre" et une *dimension fonctionnelle* qui "illustre le fait que dans les sociétés modernes beaucoup d'informations sont tout simplement nécessaires au fonctionnement des rapports humains et sociaux".

A l'ère de la digitalisation, la communication, devenue plus hâtive et plus rude, une transmission plutôt d'informations que d'émotions, joue notamment son rôle fonctionnel.

2.1. Types de communication

On distingue trois grands types de communication sociale (Sacriste, 2007, p.63):

1) *la communication interindividuelle* qui peut être *intrapersonnelle*, c'est-à-dire ne concernant qu'une personne et ses messages inconscients ou conscients verbalisés ou intériorisés, le soliloque, le dialogue intérieur, le journal intime, et *interpersonnelle*, c'est-à-dire impliquant au moins deux personnes qui communiquent de façon directe ou médiatisée, la conversation, les disputes, les échanges, l'interview, la conversation téléphonique;

2) *la communication groupale* pouvant distinguer la communication des *groupes* et la communication des *organisations* (partis politiques, associations, entreprises, écoles);

3) *la communication sociétale* qui comprend la communication *publique*, s'adressant, elle, à tous les membres d'une même société et la *communication interculturelle* qui recouvre les échanges effectués entre les cultures.

La communication interpersonnelle implique „nécessairement au minimum deux personnes en situation de coprésence [...] qui communiquent de façon directe ou médiatée: la conversation amicale, les disputes, l'échange amoureux, l'examen oral, l'interview, l'entretien d'embauche, la conversation téléphonique, la conversation MSN. Elle a fait l'objet de nombreuses études, en partie parce qu'elle caractérise ce que les individus vivent au quotidien. Ses enjeux peuvent être opératoires ou fonctionnels (faire exécuter une tâche, obtenir une information, un poste, transmettre des connaissances...). Mais, dans la plupart des cas, ils sont d'ordre symbolique: paraître, désirer être vu, donner une bonne image de soi, rechercher la reconnaissance d'autrui, chercher à s'identifier, à se distinguer et à légitimer son identité". (Sacriste, 2007, p.64)

Les trois types de communication mentionnés plus haut peuvent prendre la forme de la communication directe, „un échange qui s'effectue sans l'intermédiaire d'un instrument technique, en présence simultanée d'une ou plusieurs personnes. Les interlocuteurs sont ensembles, dans un même lieu, au même moment, et échangent par la parole, les gestes, le toucher... Les moyens de communication sont donc naturels. Ils n'en sont pas moins des *techniques* de communication" (Sacriste, 2007, p.70); ils peuvent aussi prendre la forme de la communication médiatée qui „relie des individus, des groupes, des institutions ou des cultures par divers supports techniques qui vont du téléphone au porte-voix, du courrier aux techniques de communication de masse (télévision, cinéma, radio, presse, affichage...)" (Sacriste, 2007, p.70). Dans ce cas, les interlocuteurs sont séparés par l'espace et/ou dans le temps. Ces communications sont indirectes et nécessitent le recours à des intermédiaires pour que l'échange se réalise. Cette forme de communication comprend la communication médiatée par des micros médias (téléphone, lettre, ordinateur) et par les mass médias. Les premiers mettent en scène peu

d'interlocuteurs, les seconds, au contraire, s'adressent simultanément à une multitude de personnes. La communication médiatée peut être *synchrone* comme, par exemple, avec le téléphone ou les émissions en direct de la télévision. Elle peut également être *différée*. Les interlocuteurs ne sont alors pas dans la même temporalité. C'est par exemple la diffusion d'une émission radio ou télévisée enregistrée, les lettres, le testament, le cas de la publicité-média. Dans ces cas, la communication n'est pas instantanée mais différée; son échange se fait à distance et avec *retardement.* La communication peut être aussi *mixte*, „une communication directe qui, au cours de la situation d'échange, fait appel à un ou plusieurs médias afin de compléter ou illustrer la communication d'échange direct. En d'autres termes, elle est mixte car elle est d'une part directe, d'autre part médiatée”. (Sacriste, 2007, p.71)

Nous voulons proposer une autre perspective sur la télévision, celle de la communication interpersonnelle car nous croyons que la télévision nous attire et nous fascine parce qu’elle nous met en contact avec des gens qui peuvent changer nos vies et nos attitudes ainsi que les gens avec lesquels nous communiquons directement, *physiquement*.

2.2. Communication interpersonnelle

Nous tentons l’analyse de la communication interpersonnelle médiatée par l’ordinateur.

Edward Hall considérait que « l’ordinateur est un prolongement d’une partie du cerveau, comme le téléphone un prolongement de la voix et la roue un prolongement des jambes et des pieds. Le langage prolonge l’expérience dans le temps et dans l’espace, tandis que l’écriture prolonge le langage humain… L’homme a transféré l’évolution de son corps à ces prolongements, accélérant ainsi prodigieusement le processus évolutif » (Hall, 1971, p.8).

Aujourd’hui, on ne fait plus la différence entre un ordinateur et un téléphone, en pouvant les utiliser l’un à la place de l’autre. C’est seulement par notre volonté de décider si on se laisse voir ou pas, ou si on préfère écrire que parler, bien sûr, si on ne fait pas partie de la catégorie sociale qui refuse la technique ou qui n’a pas les moyens de s’en acheter.

Contexte

Si on a les moyens, le contexte de la communication devient la solitude, l’uniformisation mondialiste en sens positif ou négatif et l’Internet.

Mansencal, Meurot, Michel (2005, p.65) parlent d’un *contexte général*, c’est-à-dire un contexte économique, social, juridique, technologique, culturel, très semblable pour les pays du Nord riche, démocratique et éduqué et d’un *contexte particulier* qui implique un cadre, une situation et une institution.

L’anthropologue américain Edward Hall (apud Sylvie Chevrier, 2003) faisait la distinction entre le *contexte pauvre* où l’information est toujours explicite, montrée, détaillée, prouvée, logique et le *contexte riche* où l’information est implicite, les gens

ayant des relations plus étroites, souvent de parenté ou d'amitié et un fond commun de référence, mais au présent, en prenant plutôt le modèle de la société américaine et pour éviter les malentendus, on préfère tout expliquer, même si on peut se montrer maladroits, surtout dans les yeux des Orientaux.

Le *cadre* est formé d'éléments spatiaux et temporels qui servent de décor à l'interaction (Mansencal, C., Meurot, V., Michel, D., 2005, p.65), souvent chargés de significations culturels et symboliques.

Le *temps polychrone* (circulaire, spatial, temps de l'éternité, de l'évolution, de la nature, des relations) et le *temps monochrone* (linéaire, ruban, temps des tâches à accomplir, des deadlines, des projets, de l'argent) dont parlait Hall, se mélangent d'une manière étrange à l'ère de la digitalisation, dans un *temps linéaire continuel*, en gardant les caractéristiques du temps linéaire, 'time is money' mais en le prolongeant sans tenir compte de l'heure du pays ou du programme du destinataire, se donnant le droit d'écrire n'importe quand un email ou un message sur whatsapp, facebook, skype, etc, sans attendre une réponse, ou en la recevant sans avoir espéré d'un insomniaque ou un manageur occupé qui a deux minutes de repos.

L'*espace* de la communication reste l'espace virtuel, où on prend tour à tour la position centrale à mesure à ce qu'on parle ou à ce qu'on laisse voir l'image soigneusement conçue par une photo, en réalité en portant bluejeans ou un pyjama, les yeux en cernes, le chat miaulant à la porte du bureau, en gardant la distance hiérarchique, mélange entre la distance personnelle (0-50 cm), sociale (1-2 m), publique (6+ m), pendant ce qu'on se trouve en distance intime (0-30 cm) avec l'ordinateur .

La *situation* peut être une réunion, une rencontre, une négociation. Elle définit les rôles à assumer par les participants, leurs tenues, attitudes, thèmes à aborder. L'*institution* définit elle-même le cadre et suppose que la rencontre s'inscrit dans les situations possibles par son cadre et impose des styles relationnels et des règles interactionnelles. Elles sont la copie virtuelle du réel.

Acteurs de la communication

En partant du schéma de Jakobson, Fréchet (1997, p.22) établit un schéma de la communication comportant huit acteurs auxquels nous nous permettrons d'ajouter, pour la communication digitalisée, la technique qui, sans être un vrai acteur, rend possible la communication entre les gens devant un ordinateur ou un smartphone.

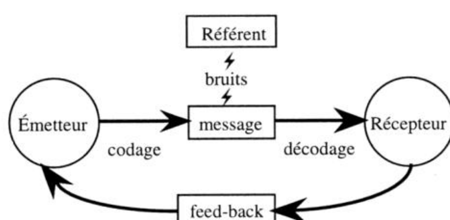

Tableau des acteurs de la communication	
1) Émetteur	Il est à l'origine du message
2) Récepteur	Il reçoit le message
3) Référent	Ce dont on parle
4) Canal	Voie utilisée par les messages pour circuler
5) Code	Ensemble de règles et de signes Codage par l'émetteur Décodage par le récepteur
6) Message	Le contenu des informations transmises
7) Feed-back	Réactions du récepteur à la réception du message
8) Bruits	Perturbations affectant la communication

L'*émetteur* est à l'origine du message, c'est celui qui initie la conversation en s'adressant au *récepteur*, à une personne ou à un groupe de personnes, premièrement par des messages écrits, pour demander l'accord, pour établir une heure et une chaîne de communication. Mais, même en s'adressant à un groupe, sur le mail, whatsapp ou facebook, l'émetteur le fait comme en s'adressant à un individu. Le pluriel est formel, il s'adresse en fait à chaque personne individuellement et peut se heurter du silence sans justifications d'un ou du plusieurs membres ou même du groupe entier, chose assez difficile dans une rencontre face à face. Le récepteur devient ainsi même plus important que l'émetteur. Si le récepteur ne reçoit ou ne comprend pas le message de l'émetteur, ce message ne reste qu'un monologue vain.

Nous ne pouvons pas parler de communication sans parler du récepteur car „il comprend le plus souvent autre chose que ce qu'on lui dit ou que l'on souhaiterait qu'il comprenne par le son, l'image, le texte ou la donnée. Il est la boîte noire" (Wolton, 2005, p.32). Il y a souvent un décalage entre le message, l'émetteur et le récepteur parce que le récepteur a la liberté de ne pas être *en ligne*, de résister, de ne pas comprendre le message de la manière désirée par l'émetteur. Il est toujours actif, restant „la grande énigme dont l'intérêt devient croissant avec la mondialisation de l'information et de la communication" (Wolton, 2005, p.33). La question du récepteur devient centrale (ibidem) surtout dans les pays développés ou les citoyens sont *hyperactifs*, des citoyens-*consommateurs* qui, devant les medias doivent réfléchir s'ils doivent être actifs, comme dans la vie courante ou passifs et il parait que, par force de l'habitude, ils sont actifs, quelles que soient les situations de communication.

Il faudrait aussi établir les „attributs identitaires" (Lochard, 2003, p.41) des récepteurs (sexe, milieu, catégories d'âge, appartenance ethnique, etc.) pour trouver les correspondances avec les cibles visées, ceux situés plus haut dans la hiérarchie ou ceux qui ont des choses à cacher, ou provenant des cultures du Sud répondent mois vite.

Le *référent* „c'est ce dont on parle, ce à quoi on se réfère, la situation, les personnes, les objets auxquels le message renvoie" (Fréchet, 1997, p.14), c'est-à-dire le thème de la discussion, annoncé ou non.

Le *message* est le contenu des informations transmises. Le message peut être visuel, sonore ou kinesthésique, en fonction du canal utilisé. Si pour le marketing on assistait les dernières années à une préférence pour le canal kinesthésique – on recevait des échantillons et des cadeaux à sentir, à toucher ou à goûter – l'ordinateur et le portable nous plongent surtout dans le visuel, et très peu dans l'auditif, en devant décrire en mots des parfums, des goûts, des sensations tactiles.

Il faudrait faire une différence entre les moyens techniques utilisés pour la transmission d'un message et les *canaux* (faisant partie des moyens de présentation) qui correspondent à nos sens par lesquels nous recevons les messages. Nous pouvons ainsi considérer cinq types de messages, chacun correspondant à un de nos sens et respectivement à un des cinq canaux: des messages visuels, sonores, tactiles, olfactifs et gustatifs.

Les moyens de communication (Fiske, 1990, p.35) sont les moyens techniques ou physiques de conversion du message en signal qui pourrait être transmis par un canal. Il y a trois types de *moyens de communication* (Fiske, 1990, p.35-36): les *moyens de présentation* (la voix, le visage, le corps), les *moyens de représentation* (les livres, les peintures, les photographies) et les *moyens techniques* de communication (le téléphone, la radio, la télévision). Katz, Gurevitch et Hass (cités par Fiske, 1990) ont constaté, suite à une analyse sur les moyens de communication favorisés par les gens, qu'ils se servent des journaux, de la radio et de la télévision pour s'informer, pour se connecter, à la société et, des livres et des films pour se divertir, pour échapper à la réalité.

Le *code* est définit par Vanoye et Goliot-Lété (1992) comme „un ensemble de signes et de règles de combinaison de ces signes; l'émetteur y puise pour constituer son message (c'est l'opération d'encodage ou de codage). Le destinataire identifiera ce système de signes (c'est l'opération de décodage) si son répertoire est commun avec celui de l'émetteur." (Vanoye et Goliot-Lété, 1992, p.48)

Fiske (1990) distingue deux catégories de codes interdépendants:

1) les *codes comportementaux* et 2) les *codes de signification* qui sont divisés à leur tour en: codes *analogiques* et codes *digitaux*. Les codes ne sont pas seulement des systèmes d'organisation et de compréhension des données, ils ont aussi des fonctions sociales et de communication. Ainsi on distingue: 1) les codes de *représentation* utilisés dans la production des textes et 2) les codes de *présentation* qui donnent des indices sur celui qui communique, sur sa situation sociale.

Bernstein (apud Fiske, 1990) fait la distinction entre 1) *codes restreints*, orientés vers les relations sociales et 2) *codes élaborés* utilisés quand l'émetteur d'un message veut exprimer des choses précises, uniques, personnelles qu'il veut partager avec son destinataire.

Fiske (1990, p.107) fait aussi la distinction entre les *codes arbitraires* ou *logiques des codes* qui supposent un accord explicite et défini entre les signifiants et les signifiés et les *codes esthétiques* qui concernent le monde intérieur, subjectif.

L'utilisation des codes digitaux entraîne l'utilisation des codes restreints et logiques pour clarifier les situations et non pour exprimer nos émotions.

Si on définit le *feed-back* comme „toute forme de renseignement, information ou réponse, que le récepteur renvoie à l'émetteur d'un message lui permettant de «juger de l'effet produit»" (Fréchet, 1997, p.18), on doit accepter qu'il y a toujours un feed-back entre les gens qui communiquent ; il se manifeste en grandes lignes par le refus ou l'acceptation de la communication.

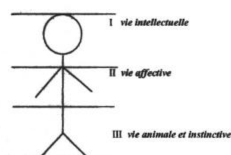
Il y a toujours des *bruits* qui empêchent la communication de se réaliser exactement comme elle avait été conçue au début. On appelle *bruits*, non seulement les perturbations physiques, techniques qui peuvent rendre la communication plus difficile, mais aussi les différences de race, de culture, de nationalité, de religion, de statut entre les acteurs principaux qui font que le message émis ne soit pas identique à celui reçu.

La *technique* n'est pas un vrai acteur de la communication. Mais nous avons senti le besoin de la mettre à côté des acteurs de la communication parce qu'elle joue un rôle

important dans la création de l'impression de communiquer directement avec les gens. Plus on détient des moyens performants, plus on s'approche de la réalité.

Communication non-verbale

Fréchet (1997, p.24) considère que „93% de la communication échappe aux mots". Quand on parle du non verbal on parle *du corps*, c'est-à-dire de la forme du corps et des attitudes corporelles, de la physionomie et des mimiques, *des distances* (proxémique), *des mouvements du corps, des gestes*. Les traités de communication interpersonnelle acceptent qu'il y ait trois parties du corps nettement distinctes:

1. la tête, la gorge, la poitrine;
2. le buste jusqu'à la taille, les mains y comprises;
3. de la taille jusqu'aux pieds.

Les chercheurs ont mis en évidence que les trois parties du corps ont des correspondants au niveau du visage, la première partie, le front, les yeux, la deuxième, le nez et les joues, la troisième, la bouche et le menton.

Tout comme pour le corps, l'accent mis sur une certaine partie du visage relève les caractéristiques d'une des trois parties du visage. Par exemple, quand le visage est encadré par des cheveux trop coiffés, l'accent est mis sur la troisième zone du corps, même si on a l'impression de voir la première partie.

La communication digitalisée réduit l'importance du corps. Même dans les rencontres vidéo, on ne peut voir que le visage, le tronc, quelquefois, les mains. Nous parlons avec le visage, à des mimiques faibles ou ombrées. On met en évidence surtout la première partie du corps, notamment la tête et la première partie du visage, notamment les yeux, c'est-à-dire la partie intellectuelle, renforcée par le message prononcé, réduit lui-même plutôt à une information qu'à une réflexion ou une argumentation.

Communication verbale

La langue nous permet d'exprimer nos pensées, nos émotions. En adaptant notre langue au contexte social, aux situations, aux interlocuteurs nous réussirons à communiquer, c'est-à-dire transmettre, partager, influencer, faire faire, prouver qu'on existe (Fréchet, 1997, p.72). .

Il y a plusieurs niveaux de langue qu'on peut utiliser: *la langue soutenue* qu'on utilise surtout à l'écrit, *la langue familière* qui est de plus en plus acceptée partout, même à la télévision publique et dans les institutions et *la langue populaire ou argotique* permise et même recommandée, dans des émissions/sites de divertissement ou pamphlétaires. Très lié aux niveaux de langue, le vocabulaire indique aux autres ce que nous sommes. Un vocabulaire *riche* en *noms*, *pronoms*, *adjectifs*, *verbes* et *adverbes* permet (Fréchet, 1997, p.92) la précision et la variété, montrant une vision du monde aussi riche et ouverte aux changements et aux nouveautés. Mais c'est de moins en moins

le cas, on parle une langue extrêmement simplifiée pour qu'elle puisse être comprise par les gens de tous les niveaux culturels, statutaires ou de langue étrangère.

Le timbre de la voix, la prononciation, l'articulation des mots, le débit et les pauses, et aussi le registre, perdent de l'importance. On préfère écrire que parler pour ne pas se confronter directement à l'interlocuteur, pour se donner le temps de réfléchir, de s'informer, ou de se mettre au courant avec les « rumeurs » avant de répondre.

En conclusion on pourrait dire que la digitalisation a facilité les relations d'affaires, en pouvant parler, s'informer, signer des contrats, envoyer des documents, surveiller des processus de productions, etc. aux quatre coins du monde, mais a réduit les vrais contacts humains. On n'est plus obligé d'arranger le bureau parce qu'on peut utiliser un background tout fait ou de s'assumer une tenue adéquate à notre position hiérarchique parce que sur l'écran on ne voit que le visage, le tronc, peut-être les mains. Dans le monde virtuel nous sommes plutôt une tête et un cerveau, une image construite et un esprit froid et logique. Si on arrive à porter un masque, il ne reste de nous qu'un regard et un cerveau…On n'a plus besoin de préparer un café, parce que tout le monde a sa propre tasse près du laptop, on n'a plus envie de s'informer sur une autre culture ou apprendre une autre langue parce qu'on peut utiliser un langage simplifié, fonctionnel, Google translate et le mode direct de parler « à l'américaine », en s'en passant des sensibilités d'un autre mode de vie.

Mais, il faudrait toujours garder la mesure, et ne pas laisser l'ordinateur devenir notre unique compagnon ou équipe de négociation.

Bibliographie :

Capul, J.-Y., Garnier , O., (2005) - *Dictionnaire de l'économie et de sciences sociales.* Paris, Ed. Hatier

Chevrier, S., (2003) – Le management interculturel, Paris, PUF

Brémond, J., Couet, J.-F., Salort M.-M., (1998) – *Dictionnaire de l'essentiel en économie*, Ed.Paris, Liris

Fréchet, S., (1997)– *Communication interpersonnelle et négociation commerciale*, Paris, Ed.Ellipses

Fiske , J., (1990) – *Introduction to Communication Studies*, London, Ed. Routledge

Hall, E., (1971) – *La dimension cachée*, Paris, Ed. Seuil

Hall, E., (1979) – *Au-delà de la culture*, Paris, Ed.Seuil

Hall, E., (1984) – *Le langage silencieux*, Paris, Ed. Seuil

Lochard, G., (2003) – *Comment analyser les messages audiovisuels?* in *Communication et médias*, Paris, Ed. La documentation française

Mansencal, C., Meurot, V., Michel, D., (2005) – *Relation Client*, Paris, Hachette Technique

Saussure, F., (2005) – *Cours de linguistique générale*, Paris, Ed. Payot

Sacristie, V.,(2007) – *Communication et médias, Sociologie de l'espace médiatique*, Paris, Ed. Foucher

O'Sullivan, T., Hartley, J., Saunders, D., Montgomery, M., Fiske, J., (1996) – *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*, Routledge, London; (tradus în limba română, 2001, Iași, Ed. Polirom)

Vanoye, F., Goliot--Lete, A. (1992) – *Précis d'analyse filmique*, Paris, Ed. Nathan

Wolton, D., (2003) –*L'autre mondialisation*, Paris, Ed. Flammarion
Wolton, D., (2005) – *Sauver la communication*, Paris, Ed. Flammarion

CHILDHOOD AND ADOLESCENCE IN *THE DISINHERITED* BY BENITO PÉREZ GALDÓS

Lavinia SIMILARU
Assoc. Prof. PhD, University of Craiova

Abstract: The Disinherited is considered by the critics as the most naturalistic of Galdós's literary works. In the novel, the writer poses questions about the issue of difficult childhood and its consequences, with the bitterness specific to Zola and his disciples. In the 19th century, there were many children forced to live by themselves or subjected to physical abuse. This unhappy childhood is what later on determines the existence of those children. Isidora and Mariano Rufete are two orphaned brothers, who live separately, raised by different relatives after the death of their parents. These circumstances determine their destinies. Mariano has friends from the lower social classes and learns to behave like them. Moreover, he suffers abuses from his aunt, who takes advantage of the boy's contempt for study and sends him to work in a rope factory. Because of the violent aunt, Mariano learns to interact with the others through violence, finally getting to kill a playmate. He does not spend much time in prison, however he is unable to straighten out his life. In the novel, although few, there are also serene children, loved by their parents, children who have toys, who goof around and do not stress about earning a living.

Keywords: Benito Pérez Galdós, naturalism, The Disinherited, childhood, adolescence.

I. El naturalismo de Galdós

Benito Pérez Galdós es sin duda "el verdadero creador de lo que entendemos por realismo moderno en la novela española" (Del Río, 1982: 295), puesto que "fue el primero en asimilar la lección de Balzac y de Dickens, al par que supo dar sentido nuevo al retorno hacia el antiguo realismo español, apropiándose lo substancial y rehuyendo la trampa de la imitación externa..." (Del Río, 1982: 295). Los historiadores literarios españoles afirman unánimemente que Galdós "se ha convertido con el tiempo en nuestro máximo novelista después de Cervantes y, con ventajas y desventajas para uno y otros, comparable a Dickens, Balzac o Dostoiewski, sus contemporáneos" (Menéndez Peláez et al., 2005: 337).

De la misma manera, los exégetas coinciden en observar un gran cambio en los años '80 del siglo XIX en la literatura española, debido a la nueva corriente literaria, iniciada en Francia por Zola. Por eso, en España empieza "un largo debate apasionado a propósito del naturalismo francés" (Clemessy 1995: 181) y consideran que la novela

entra “al filo de la década de 1880, en la esfera de atracción del naturalismo” (Beyrie 1995: 177). Pero en estas vehementes polémicas se involucrarán autores como Armando Palacio Valdés, o los ilustres Clarín y Emilia Pardo Bazán, al lado de escritores ya olvidados hoy en día.

Galdós no expresó su punto de vista con respecto al naturalismo, aunque leyó a Zola y conoció el debate suscitado por la corriente iniciada en Francia. Es que no se sintió muy atraído por aquella corriente. Es cierto que en sus obras se pueden rastrear elementos naturalistas, pero “el naturalismo de Galdós nunca será puro” (Gullón 2018: 24). Por el otro lado, Galdós admiraba a Cervantes y lo había leído a conciencia, se sabía de memoria fragmentos del *Quijote* y

> “el cervantismo galdosiano, unido a su interés por el presente, concretamente por la creación de personajes influidos por el medio ambiente y por su particular condición fisiológica, lo asemeja también al naturalismo zolesco. No se sabe cuál va primero, si el naturalismo autóctono de la narrativa española o el proveniente de allende los Pirineos; de cualquier forma, la técnica naturalista de Zola afiló el escalpelo con el que diseccionará la fisiología de sus personajes” (Gullón 2018: 24).

II. *La desheredada*

Es considerada por la crítica la novela más naturalista de Galdós.

La *desheredada* es Isidora Rufete, una joven que “llega inocente a Madrid procedente de La Mancha, ilusionada con el destino” (Gullón 2018: 44) y a lo largo de la novela proporciona al lector “una lección vital”, para convertirse al final en un personaje “absolutamente chocante” (Gullón 2018: 44).

Isidora se toma demasiado en serio una historia que le cuentan en su infancia. La aseguran que es descendiente de una familia noble. Más tarde, al verse huérfana y desamparada, la joven desea convertir en realidad aquel sueño. Su supuesta abuela la rechaza y querellarse no le sirve de nada, sino todo lo contrario: acaba en la cárcel.

Sus primas y sus tíos, que la recogen y le permiten vivir en su casa, le proponen enseñarla a coser a máquina, para que pueda trabajar de costurera. Pero Isidora detesta el trabajo, está convencida de su origen noble y se imagina que un día tendrá las riquezas que desea y está segura de merecer, por su belleza natural, signo de nobleza incontestable. Isidora adora el lujo, la elegancia, los perfumes, las horquillas, sueña con vestidos bonitos, le fascinan los escaparates de las tiendas. No puede conformarse simplemente con una existencia humilde. A pesar de ello, el escritor nos informa que “corazón más blando ni que más fácilmente se enterneciera con ajenas lástimas y desdichas no existió jamás” (Galdós 2018: 175).

Creyendo que la ayudará en sus pretensiones y también por gusto, Isidora cede al señor Joaquín Pez, del que se enamora. Pero él no hace nada para ayudarla, más bien es ella quien le ayuda a él cuando puede permitírselo, usando dinero de otro amante, más generoso. Los amantes se suceden y “cada uno cincela el barro de la personalidad de la muchacha” (Gullón 2018: 44).

Es cierto que pasa por la cama de varios hombres y en las últimas páginas de la novela decide prostituirse, pero su amor por Joaquín Pez es verdadero. Ella misma se lo declara:

> "Te amaré siempre, mientras viva. Mi corazón es de una pieza. No puede amar sino a uno solo, y amarle siempre... Los hombres, descartando el mío, me hastían; les aborrezco. Uno solo me ha conquistado, y de ese soy. Venga lo que viniere, a mi amor me atengo. No sé cómo hay mujeres que adoran hoy a este y mañana al otro. Yo no soy así." (Galdós 2018: 343).

Le dará un hijo al señor de Pez, aunque él no sabrá apreciarla y respetarla, nunca se casará con ella. Isidora acabará concluyendo que Joaquín Pez "es un canalla ingrato" (Galdós 2018: 499).

"Tú no puedes vivir sin amor" (Galdós 2018: 498), le dice a Isidora su padrino y no se equivoca. En *Torquemada en la hoguera*, el usurero –desesperado por la enfermedad de su hijo y decidido a hacer obras de caridad para ganarse la benevolencia de Dios– encuentra por la calle a Isidora convertida en una mendiga, hecha un harapo y le promete ir a su casa para llevarle dinero. De la mano de Torquemada visitamos la morada de Isidora y nos enteramos de que vive con un pintor tísico, al que ama de todo corazón. "Galdós fue incapaz de resistir la redención de su personaje", destaca Germán Gullón (Gullón 2018: 44).

III. La infancia y la adolescencia en *La desheredada*

En esta obra, el escritor plantea, con toda la crudeza recomendada por Zola y sus discípulos, la cuestión de la infancia difícil y sus consecuencias. En el siglo XIX había muchos niños obligados a vivir solos, o sometidos a maltrato físico. Esta infancia infeliz determina toda la existencia futura de aquellos niños.

III.1. Niños y adolescentes felices

III.1.1.Isidora y Mariano Rufete

Isidora y Mariano Rufete son dos hermanos amados por sus padres y felices en sus primeros años. La heroína lo confiesa: "¡Respeto tanto al que llamo mi padre, le quiero tanto, nos quiso él tanto a mí y a mi hermanito!..., ¡fuimos tan mimados cuando éramos niños!... Nos hacía el gusto en todo, y como entonces mandaba el partido y él tenía una buena colocación (porque estaba en Propiedades del Estado), vivíamos muy bien." (Galdós 2018: 86). Rufete es su padre verdadero, pero Isidora se empeña en pretenderse descendiente de una aristócrata, que había tenido dos hijos sin estar casada y los había escondido en una familia modesta, porque ella no deseaba ser rechazada por la alta sociedad.

Hay que destacar el cariño de Isidora por su hermano. Pero la felicidad y el bienestar no duran. La madre se muere y el padre acaba en un manicomio. Los dos hermanos son separados y son criados por parientes distintos. Estas circunstancias determinan sus destinos.

III.2. Niños y adolescentes infelices

III.2.1. Mariano Rufete

Si Isidora es criada por su tío el Canónigo, quien no le permite lujos, pero la trata bien, Mariano tiene mala suerte, porque es criado por Encarnación Guillén, la Sanguijuelera, su tía, una mujer que había tenido un "gran comercio de loza y sanguijuelas de la antigua calle del Cofre" (Galdós 2018: 96), pero había descendido de categoría y al principio de la novela posee una *cacharrería* en una calle mísera de Madrid, cerca del paseo de Embajadores. Tiene sesenta y ocho años, pero está sana, tiene fuerza y voluntad para trabajar. Ella misma se describe: "más saludable que el tomillo, más fuerte que la puerta de Alcalá, siempre ligera para todo, siempre limpia como los chorros del oro, más fiera que el león del Retiro, si se ofrece, resignada con la mala suerte, sin deber nada a nadie, y más charlatana que todos los cómicos de Madrid" (Galdós 2018: 98). No es mala y es capaz de ayudar (siempre le presta dinero a Isidora, cuando ésta lo necesita), y al hijo de su sobrina lo ama sinceramente. Pero es mujer muy dura y a menudo agresiva e incluso violenta. Pega a Isidora y a su hermano Mariano, sobre todo a él, puesto que es ella quien se encarga de criarlo.

Con el pretexto de que a Mariano no le gusta estudiar, cuando él tiene trece años, la Sanguijuelera lo obliga a trabajar duramente en una fábrica de sogas, desgraciándole la vida. En realidad, sabemos que a los trece años está ya trabajando, ya que tiene esa edad cuando se reúne con su hermana, pero el autor no aclara cuándo había empezado a trabajar, es posible que en ese momento lleve haciéndolo un año o dos. La Sanguijuelera justifica de esta manera su decisión:

> "Es un holgazán. Así criará callos en las manos, y sabrá lo que es trabajar y lo que cuesta el pedazo de pan que se lleva a la boca... ¿Qué crees tú? Es buen oficio... No podía hacer carrera de este gandul. Todo el día jugando en el arroyo y en la praderilla. Al menos, que me gane para zapatos. Tiene más malicias que un Iscariote" (Galdós 2018: 106).

La jornada es agotadora, el adolescente acaba cansado y sudoroso. La descripción del lugar donde trabaja el adolescente y de su actividad es digna de la pluma de Zola. Mariano está metido en un local frío, largo y oscuro, como un túnel, por el cual se avanza tropezando y se va distinguiendo la soga, que "era larga, la caverna parecía interminable. En lo obscuro, aun se veía la cuerda blanca gimiendo, sola, tiesa, vibrante" (Galdós 2018: 106). A Isidora le causa una fuerte impresión este ambiente tétrico, cuando va a buscar a su hermano, acompañada por su tía. Dan unos pasos más y la soga desaparece; en cambio, se oye "más fuerte el zumbar de la rueda acompañado de ligeros chirridos. Se adivinaba el roce del eje sobre los cojinetes mal engrasados y el estremecimiento de las transmisiones, de donde obtenían su girar las roldanas, en las cuales estaban atadas las sogas. Pero nada se podía ver" (Galdós 2018: 106).

Además, el adolescente padece maltrato de parte de su tía, que lo apoda "Pecado". Por culpa de esta tía violenta, Mariano acaba siendo un adolescente embrutecido, que a su vez se relacionará con los demás mediante la violencia.

Mariano tiene amigos en los bajos fondos, niños y adolescentes pobres, que se ganan la vida mendigando y robando, y aprende a comportarse como ellos. Llega a ser "el gallito del barrio, el perdonavidas de la partida, capitán de gorriones, bandolero mayor de aquellos reinos de la granujería, angelón respetado y temido por su fuerza casi varonil, por su descaro, por su destreza en artes guerreras y de juego" (Galdós 2018: 158-9). Se nota que al chico le falta la ternura, el trato amable; son suficientes unas palabras bonitas para conseguir de él todo lo que se desea: "A *Pecado* se le conquistaba fácilmente con hábiles ternuras. Era tan bruto, que *el Majito* mismo, con un poco de mimo y otro poco de esa adulación que algunos chicos manejan como nadie, le tenía por suyo. Pero de ningún modo se le conquistaba con la fuerza" (Galdós 2018: 163).

Un día, *Majito*, amigo de Mariano, pasa por casa de la Sanguijuelera y se lleva un gorro militar que Mariano había recogido en muy mal estado por la calle y lo había arreglado, ya que era muy mañoso. Ese gorro era muy codiciado por los chicos, puesto que el que se lo ponía se parecía al general Prim. Por eso, a *Majito* le sigue todo un ejército de niños en su paseo por las calles de la miseria. Son niños que sueñan con emular a los héroes del día, a los soldados cuyas hazañas estaban en boca de todos. Otro chico le arrebata el gorro a *Majito* y, dentro de un rato, llega Mariano y enfrenta al efímero nuevo propietario del gorro. Mariano pierde los estribos y saca "de la cintura una navajilla, cortaplumas o cosa parecida, un pedazo de acero que hasta entonces había sido juguete" (Galdós 2018: 160). Un solo golpe es suficiente para que el adversario caiga muerto. Sin darse cuenta de la gravedad de sus hechos, Mariano llega a matar a un compañero de juegos.

El hermano de Isidora no pasa mucho tiempo en la cárcel, pero es incapaz de enderezar su vida. No quiere trabajar, pero le gusta comer bien e ir al teatro y a los toros. Se sabe de memoria unas coplas populares, no se puede negar que tiene cierta sensibilidad artística. Llega a trabajar en la imprenta de Juan Bou y una temporada parece resignado a llevar una vida modesta y digna. Pero acaba dejando su trabajo.

Mientras duraba el dinero de su hermana, Mariano hacía "la vida de señorito holgazán, rebelde al estudio, duro al trabajo, blando a la disipación y al juego" (Galdós 2018: 321). Se negaba a estudiar, "se inclinaba por instinto a las cosas groseras y bajas. Recibía gusto especial del desaliño, y recogía con lamentable asimilación todas las palabras necias y bárbaras para darse, usándolas desvergonzadamente, aires de matón" (Galdós 2018: 321).

Cuando su hermana no tenía dinero, Mariano era un tunante. Cuando Isidora está en la cárcel, su hermano es invadido por una extraña melancolía. La Sanguijuelera nota con tristeza en él "aquella indolencia taciturna, aquella tétrica quietud, semejante al acecho de las bestias carnívoras, en las cuales la paciencia es precursora de la ferocidad" (Galdós 2018: 444).

Su antiguo jefe Juan Bou le da un mal consejo y Gaitica, el nuevo amante de su hermana, un hombre nacido en los bajos fondos y enriquecido de manera misteriosa, le da un latigazo por la calle, humillándole. Los dos sucesos despiertan cierta ambición en el

alma dormida de Mariano. Desea que se hable de él, desea ser famoso, estar en boca de todos.

Sin ser muy consciente de lo que hace, exactamente como había cometido el crimen, acaba cometiendo un atentado en contra de la familia real. El atentado no tiene consecuencias para los reyes, pero a partir de ese momento, la suerte de Mariano está echada: será condenado a muerte y ajusticiado. Ya nada podrá salvarle.

III.2.2. Otros niños y adolescentes infelices

Al principio de *La desheredada*, Galdós describe a la manera naturalista una multitud de niños pobres, cuya infancia desgraciada y llena de penuria determinará sus existencias futuras. El escritor advierte que a muchos se los llevarán "el sarampión, las viruelas, las fiebres y el raquitismo" (Galdós 2018: 150) y nunca llegarán a la edad adulta. Por el momento son "la alegría y el estorbo del barrio, estímulo y apuro de sus padres, desertores más bien que alumnos de la escuela, un plante del que saldrían quizás hombres de provecho y sin duda vagos y criminales" (Galdós 2018: 150). Nada les da miedo, puesto que "la miseria se familiariza con el peligro como con un pariente" (Galdós 2018: 151). Nadie vigila a estos chicos, porque los padres están trabajando, o los han abandonado. Como tienen un jefe con gorro militar, los chicos juegan a la guerra civil. Cuando ven el tren llegar, les divierte permanecer delante de la locomotora corriendo el riesgo de ser embestidos: "Sintieron silbar la máquina, y los condenados se pusieron a bailar sobre los carriles desafiando el tren mugidor que venía. Lo azuzaban, lo escarnecían, hasta que apareció la locomotora en la curva, y al verla cerca se dispersaron como bandada de gorriones" (Galdós 2018: 151).

Zarapicos y Gonzalete son dos amigos pobres, pero muy ingeniosos, que "vivían de sus obras y de sus manos" (Galdós 2018: 154). Zarapicos es la víctima de Mariano, es el chico a quien mata Mariano con la navaja. Zarapicos y Gonzalete son dos pillos entrañables, como había seguramente miles en la época. Descuidados por sus padres, habían llegado a Madrid, cada uno por su cuenta y por caminos muy distintos. En la gran ciudad, "su casa era la capital de España, ancha y ventilada; su lecho el quicio de una puerta o cualquier rincón de casa de dormir; su vestido una serie de agujeros pegados unos a otros por medio de jirones de tela; su sombrero, el aire y el sol; sus zapatos, los adoquines y baldosas de las calles" (Galdós 2018: 154). Habían aprendido a sobrevivir, Galdós asegura que "eran comerciantes. No daban un paso por aquellos muladares habitados, ni aun por las calles de Madrid, sin que sacaran de él alguna ganancia" (Galdós 2018: 154). Cuando ocurre el trágico suceso, vendían una hierba dulce por alfileres, ya que sus clientes, de la misma edad que ellos, no disponían de dinero.

Iban al Palacio para comer las sobras del cuerpo de guardia, a cambio de lavar los platos. Así se mantenían y lograban ahorrar lo ganado en sus "negocios". Soñaban con llegar a ser hombres importantes. "Eran dos millonarios en capullo" (Galdós 2018: 155), como los retrata el escritor.

Son niños obligados a madurar de manera prematura, pero al mismo tiempo siguen siendo niños y siempre que pueden hacen travesuras propias de la edad. Cuando

van al río, se les presenta “inopinadamente algún bonito recreo, tal como cortar la cuerda de una cabra que estuviera atada en los bardales” (Galdós 2018: 155).

En las filas del improvisado “ejército” que sigue a Majito están los hijos del carbonero, los del capataz, “los dos nietos de la *Tía Gordita*, los cuatro hijos de Ponce el buñolero, las del sacamuelas y otros muchos” (Galdós 2018: 149). Hay también muchas niñas, que a veces se muestran más ruidosas que los niños. Todos mal nutridos y peor vestidos, como un mísero ejército derrotado, volviendo de una guerra sangrienta:

> “Había en las filas renacuajos de dos pies de alto, con las patas en curva y la cara mocosa, que blasfemaban como carreteros; había quien, mudando los dientes, escupía por el colmillo; había quien llevaba una colilla de cigarro detrás de la oreja y una caja de fósforos en un hueco, que no bolsillo, de la ropa. Había piernas blancas desnudas asomándose a las ventanas de un pantalón que a pedazos se caía; había zancas negras, esbeltas cinturas ceñidas por sucia cuerda o por tirajo informe; chaquetones que fueron de abuelos, y calzones que fueron mangas; blusas que aún se acordaban de haber sido chalecos; gorras peludas que fueron, ¡ay!, manguito de elegantes damas” (Galdós 2018: 151).

III.3. Niños y adolescentes felices

En la novela, aunque pocos, hay también niños serenos, amados por sus padres, niños que tienen juguetes, hacen travesuras inocentes y no se preocupan por ganarse la vida.

Son tres: Riquín y los hijos de Emilia, prima de Isidora, una mujer humilde y muy trabajadora.

Isidora Rufete, protagonista de *La desheredada* tiene un hijo de Joaquín Pez, marqués de Saldeoro, su primer amante y el hombre que ama durante muchos años. Por eso, escoge para el niño el mismo nombre del padre, pero prefiere llamarle de manera cariñosa “Riquín”, como se lo sugiere su tía la Sanguijuelera. El niño es “algo monstruoso; lo que llamamos un *macrocéfalo*, es decir, que tiene la cabeza muy grande, deforme” (Galdós 2018: 290). Sin embargo, Isidora está lejos de avergonzarse: piensa que a lo mejor “toda aquella gran testa estará llena de talento” (Galdós 2018: 290). Ella quisiera tener un aparato que obstaculizara el crecimiento de la cabeza del niño y consulta a su amigo Miquis, que es médico, sobre esta posibilidad.

Joaquín Pez, el padre, se despreocupa completamente por su vástago ilegítimo y la madre acaba siendo amante de un político.

Isidora ama a su hijo, como ama también al padre de su hijo, pero muy a menudo se deja llevar por sus ensoñaciones y se olvida del niño.

Como pretende una herencia que no le corresponde, Isidora Rufete da con sus huesos en la cárcel, donde las visitas de sus parientes con su hijo son sus únicos momentos de alegría. Durante los meses que la madre está en la cárcel, Riquín vive en casa de Emilia, prima de su madre, que está casada y tiene dos hijos. Se siente tan a gusto, que al cabo de los cinco meses “miraba a Emilia como madre y a los niños de aquella como sus hermanitos” (Galdós 2018: 482).

Al salir de la cárcel, Isidora no tiene recursos y, como siempre, se niega a trabajar. Prefiere prostituirse y abandona sin remordimientos a su hijo. A pesar de todo, Riquín

tiene suerte, ya que su tía Emilia lo recoge y lo cría junto con sus propios hijos. Cuando Isidora se va, Emilia abraza a Riquín y le promete: "en mí tendrás la madre que te falta. Aquella mamá tuya no existe ya, se ha ido para siempre y no volverá; se ha caído al fondo, hijo mío, al fondo... Ya lo entenderás más adelante" (Galdós 2018: 502). No engaña al niño, lo cría con cariño maternal.

Riquín siempre se había llevado bien con sus primos y "todo el santo día lo pasaban enredando desde la trastienda a la cocina e inventando diabluras" (Galdós 2018: 397). Una de sus diversiones preferidas era disfrazarse de obispos, poner retablos y altares diminutos en la casa, usando cualquier objeto banal: "Que el misal fuese una novela y el copón una huevera, no era motivo de escándalo, porque la inocencia lo santificaba todo con su carácter altamente divino" (Galdós 2018: 483).

IV. Conclusiones

En *La desheredada*, Galdós demuestra una vez más sus dotes de ilustre representante del realismo y moja su pincel en los matices brutos del naturalismo.

El escritor conoce muy bien el universo infantil y lo describe de manera muy fiel.

En la novela aparecen tanto niños pobres, huérfanos o abandonados por sus padres, que viven en la más profunda miseria, como niños acomodados, criados por sus padres en cierta holgura, en habitaciones calurosas y con juguetes.

Los personajes de tierna edad se comportan y piensan como los niños de la vida real, cuya imagen son. Todos desean jugar, pero los pobres a veces escogen juegos peligrosos, puesto que nadie se los prohíbe.

Bibliografía

BEYRIE, Jacques (1995). *Pérez Galdós*. En J. CANAVAGGIO (coord.), *Historia de la literatura española*, Tomo V, *El siglo XIX.* Traducción del francés de Juana Bignozzi. (pp. 175 -180). Barcelona: Ariel.

CLEMESSY, Nelly (1995). *El giro de la década de 1880: Leopoldo Alas Clarín*. En J. CANAVAGGIO (coord.), *Historia de la literatura española*, Tomo V, *El siglo XIX.* Traducción del francés de Juana Bignozzi. (pp. 181 -186). Barcelona: Ariel.

DEL RÍO, Angel (1982). *Historia de la literatura española*. 2. Barcelona: Bruguera.

GULLÓN, Germán (2018). *Introducción*. En B. Pérez Galdós, *La desheredada* (pp. 9-46). Madrid: Cátedra.

MENÉNDEZ PELÁEZ, Jesús et al. (2005). *Historia de la literatura española* (vol. III). León: Everest.

PÉREZ GALDÓS, Benito (2018). *La desheredada*. Madrid: Cátedra Letras hispánicas.

MODERN URBAN POETICS AND THE CHISINAU SPACE EXPERIENCE OF THE MIGRANT CHARACTER

Ludmila ŞIMANSCHI
Assoc. Prof. PhD, Moldova State University

Abstract: In this study we aimed to analyze the poetic representations of Chisinau in text in which individual cognition in the urban environment intersects the relational phenomenon of the construction of personal maps of the city and the defulation of urban experiences lived in different politico-historical periods by the character who emigrated and manages to return temporarily, after a long time, to live the drama of double time. In the novel "The Floating Line" by Serafim Saca is objectified the epic of retrieving a different kind of urban space in Chisinau, than that of memory both in the perpective of the Soviet period city replanning (60s-70s) and of social relations, a framework for interrogating the migrant who tries to discover his purpose in a changed, intensely mechanized Soviet city. The modernist narrative analytically captures the loss of individuality of some citizens who do not want to integrate into the crowd, the entropic society.

Keyword: urban poetics, urban space experience, emigrant vision, personal maps of the city, mechanized Soviet city, entropic society.

În studiul dat ne-am propus să analizăm reprezentările poetice ale Chișinăului în textul în care se intersectează cogniția individuală în mediul urban și fenomenul relațional al construirii hărților personale ale orașului și defularea experiențelor urbane trăite în epoci politico-istorice diferite de către personajul ce a emigrat și reușește să revină temporar, după un timp îndelungat,pentru a trăi drama timpului dublu.

În studiile teoretico-critice literare recente se operează cu termenul de *poetică urbană* (*urban poetics* [1]/ *poetics of urban* [2]) pentru a defini formula artistică „de prezentare a modalității cum funcționează în textele moderne noul subiect estetic al orașului ca mijloc prin care autorii își exprimă sinele ca fenomen legat de localizare” [3, p. 3]. Reconfigurarea imaginarului urban impune mutații la nivelul structurii poetice a experienței personale în mediul orășenesc: „Poetica urbană înseamnă reacția literaturii la mediul orășenesc și include textele ce prezintă experiența orașului, explorând mecanismele artistice folosite pentru a reflecta această experiență și modul în care sunt construite discursiv orașele, reprezentate în formă poetică, ridicate la nivelul de simbol al lucrurilor latente, în spatele rutinei de zi cu zi” [4, p. 42].

Comuniunea dintre sinele ce vrea să-și comunice experiența dramatică și spațiul urban care l-a marcat în formare este textualizată de scriitorii moderni cu miza de a reda o experiență revelatorie a subiectului căutător de enigme ale vieții, deschizând cititorilor microcosmosul orașului de ieri și de astăzi: „Tindem să gândim orașele doar ca structuri materiale și utilitare. Cu toate acestea, orașul, chiar mai mult decât casa, este, de asemenea, un instrument de semnificație existențială și metafizică, un dispozitiv complicat care structurează ierarhia și procesele, mobilitatea și schimbarea, organizarea

societății și simbolizarea culturală, identitatea și memoria. Fără îndoială, cel mai semnificativ și complex dintre artefactele umane, controlează și atrage, simbolizează și reprezintă, exprimă și ascunde. Orașele și așezările sunt martorii cei mai semnificativi ai evoluției culturale. Un oraș conține întotdeauna mai mult decât poate fi descris. Este un generator interminabil de imagini și experiențe, situații și întâlniri, armonii și discordii. În același timp, un labirint de claritate și opacitate, orașul epuizează capacitatea de descriere și imaginație umană: dezordinea joacă împotriva ordinii, accidentalul împotriva obișnuitului și surpriza împotriva așteptărilor" [5].

În romanul „Linia de plutire" de Serafim Saca este obiectivată într-o *texturologie* [6] concentrată epopeea regăsirii unui altfel de spațiu urban chișinăuian, decât cel din memorie: atât din perspectiva replanificării orășenești din perioada sovietică (anii '60-70), cât și a relațiilor sociale, cadru de interogare a migrantului care încearcă să-și descopere rostul într-un oraș sovietic schimbat, mecanizat intens. Narațiunea modernistă surprinde analitic pierderea individualității unor orășeni care nu vor să se integreze mulțimii, societății entropice, ce „a devenit un metonim al orașului în discursul modernist" [7, p. 71]. Richard Lehan în monografia „The City in Literature: An Intellectual and Cultural History", analizând mutațiile intervenite în mentalitatea urbană modernă modelată în creația literară, revelă că „autorii metropolei moderne au descris indivizi fie înstrăinați, fie solitari în mijlocul mulțimii decadente sau căutând identitatea într-o putere centralizată și îmbrățișând doctrina unui stat totalitar" [7, p. 83].

Serafim Saca repune în țesătura textuală diformă aventura unui căutător ardent de libertate, care s-a întors în ţinuturile natale dintr-un loc incert, pe care unii îl interpretează drept închisoare: „Ba libertate am făcut, mai mulți ani de libertate. [...] Am călătorit mult să văd lumea cea mare" [8, p. 115]. Dan Mănucă în studiul „Parabola condiției umane. Serafim Saca" revelă neasemănarea creației lui literare cu toată producția de simulacre ale realismului socialist prin intenția de *a pune la îndoială toate virtuțile omului sovietic*: „Din acest ultim roman transpare un moralist apropiat de cinici, care îl divinizau pe Diogene. Fiind însă un contemporan de al nostru, care s-a lovit de avantajele şi dezavantajele ştiinţei, Serafim Saka pare a fi ales scepticismul, atras fiind de nesiguranţa credinţelor curente, general admise. Începutul romanului «Linia de plutire» pune la îndoială tocmai o asemenea convingere unanimă, anume prezentul. Adică timpul în care trăieşte fiecare om" [9].

Personajul Costin, de la descinderea în aeroport, remarcă schimbările inovative în imaginea suburbiei orașului: „Nouă, spațioasă și arhiaglomerată, gara aerului avea ceva din măreția înfricoșătoare a avionului în clipa, fericită sau fatală, a desprinderii de pământ" [8, p. 53]. Reflecțiile sale sunt ale unui spectator al agitației, care începe a citi textura urbană: „O adevărată mușcare browniană, văzută la microscopul celor mai omenești ochi" [8, p. 54]. Nu poate evita integrarea în mulțimea grăbită „se lăsă pradă aceleași mișcări neregulate și într-o singură direcție" și observă detașat ironic propria intercalare: „Ogoiți la cuvenitele dumnealor locuri, pasagerii făceau o singură imagine, un tot întreg, și, dacă el nu cunoștea pe nimeni, era firesc să vadă cea ce se vedea: o diversitate omenească reducă la ceea ce numim, de regulă, formă informă" [8, p. 57].

Experiența vizionară a spațiului natal urban, părăsit cândva, începe cu centrul orașului, amestecând uimirea cu stupoarea, dar păstrând spiritul critic activ: „Dar iată și centrul. Incredibil de schimbat. Pe unde spre frumos individual, pe unde numai spre general locuibil – asta însă mai rămânea de văzut. Din motive de mare viteză. În primul rând, viteza, dar și supraaglomerarea care devora spațiul respirator la acea oră matinală, când toată lumea și tot traficul se smulge din staticul nopții și se aruncă din nou în browniană zilei ca să se dedea, generos și avid, veșnicei hipnoze. Mișcarea!" [8, p. 57]. Se observă evident că este iritat de aglomerarea și haosul străzii centrale, dar și de îngustarea spațiului pentru pietoni, excesul de mașini agresive: „Civilizația mașinistă se revarsă sonor și sferic, pătrunzând uniform și peste tot locul omului, îngustându-i-l" [8, p. 60]. Această idee devine insistentă în meditațiile protagonistului și revine circular, ca o revoltă vădită, la finele romanului: „orașul spre amiaza zilei cu mulțimea lui de mașini ce se comportă de parcă la începutul tuturor începuturilor ar fi fost ele, iar omul a venit după și le-a ocupat spațiul" [8, p. 228].

De la aeroport, personajul a fost nevoit să urmeze direcția generală, ajuns în oraș se rupe de valul uman grăbit și, rămas chiar fără vreo direcție concretă, își plimbă privirile să recunoască imagini alternative din memorie, care îi pot reface traiectoria individuală: „Promenada de acum semăna mai mult cu o trecere grăbită prin centru spre altundeva, dar se opri în dreptul scărilor din fața teatrului să-și amintească cum din vârful acelorași scări prietenul său de altădată Jelea, își monologa în târziu de noapte tristele gânduri cu privire la căderea în păcat și evadarea prin nebunie " [8, p. 58].

Costin citește vizual și mental spațiul urban chișinăuian cu dublă optică: retrospectivă, idealizată, acumulată în memoria sa, și cea din prezent, necunoscută, ostilă, degradată: „Centrul respira adânc și din plin. Așa cum îi vedea pășind acum, cârduri-cârduri, pietonii nu mai semănau cu cei de altădată — niște pinguini plini de sine, fără fracuri și cu imensități glaciale topite în priviri" [8, p. 58]. Astfel scriitorul infiltrează sugestiv retorica complexă a emigrantului, care nu doar se plimbă prin spectacolul urban după o lungă plecare, ci întreprinde plimbări gnostice prin extinderea sau constrângerea rețelelor acestei mișcări browniene și alternări de spații, deconspirând prezența unui *ratio* urban, care gândește pluralitatea orașului și transformările intervenite în timp: „Timpurile au și început să se suprapună și să pună un semn de egalitate: atunci este acum și acum este atunci" [8, p. 55]. Amintirile legate de locuri memorabile îi invadează prezentul și-l fac să simtă acut contradicțiile, de aceea recurge la repere senzuale cunoscute: „Trecutul, această pasăre cu amintirea aripilor în loc de zbor, se vroia prezent și memoria lui depăna întâmplări deocheate — vorbe, gesturi, bucurii, tristeți, nebunii și jocuri, jocuri — toate învăluindu-l încetul cu încetul în ceea ce numim, de regulă, aroma cunoscută" [8, p. 59]. Anacronismele, totuși, nu-l împiedică să evalueze noua imagine a orașului și să-și plimbe cu plăcere privirea: „Copios prăvăliți pe spate, ochi proiectați peste creștetul plimbăreților, se dedau total promenade pe aceeași secvență de stradă luminată de becuri, proiectoare și firme de neon" [8, p. 59].

Personajul central nu se mulțumește să hoinărească pur și simplu, dar dorește să-și refacă propria poveste în acest oraș: „O stradă radical schimbată, lume fundamentală

nouă și, dacă întâmplarea ar vrea să dea ochii cu câte un cunoscut, ar tresări ca un copil care își reîntâlnește după mulți ani bunicii și, odată cu ei, și povestea. A fost odată un oraș și niște copii. Au fost odată niște copii într-un oraș. A fost odată un odată și niște, niște...” [8, p. 58]. Dorul e cel care l-a readus în orașul copilăriei și a tinereții, dar starea de a fi a nimănui, de a nu fi așteptat de nimeni transpare de la primul enunț al romanului și accentuează dramatic devastarea sufletească: „În clipa în care a simțit pământul sub picioare și-a dat seama că nu-l așteaptă nimeni” [8, p. 52] și că va fi foarte greu să *reînnoade ruptura.* Lupta cu memoria și uitarea celor care îl cunoșteau cândva în acest oraș îl debusolează la fiecare reîntâlnire: „Adevăratul său nume — Costin — drag cândva tuturor, acum era dat uitării, cu totul [...] și după ce a pus piciorul pe pământ și și-a dat seama că nu-l așteaptă nimeni. Nimeni, înțelegeți?” [8, p. 129], cu greu reușește să găsească explicații raționale psihologice de tipul: „uitarea și aducerile aminte, zonele abisalului din noi, țin de subconștient” [8, p. 129] sau să-și obțină calmul sufletesc prin practici de control cultivate ani în șir.

Profesorul universitar american David Seed în studiul „The City and the Novel” afirmă că specificul de conceptualizarea a unei literaturi urbane constă atât în revelarea rolului schimbător al decorului orașului: „ficțiunea urbană a investigat caracteristic ritmul schimbării sociale și de mediu” [10, p. 129], cât și în analiza structurii narative psihologice comune. Serafim Saka practică în romanul său ambele strategii: oglindind atât dinamica urbană, cât și explorând experiența personajelor-orășeni în profunzime.

Schimbarea decorului urban este percepută de personaj în mișcarea unidirecțională a mulțimii, remarcând planificarea urbană modernă și configurarea nouă a orașului, locurilor pe care nu le-a putut uita, și a locuitorilor: „În lipsa lui strada a luat altă înfățișare, și publicul s-a schimbat radical. Spre mai bine, firește, și mai frumos, bineînțeles”. Nararea experienței este însoțită de comentarii radicale care depreciază prezentul în defavoarea fie a refacerii imaginii confortabile de cândva: „Altădată era altceva Altădată era de ajuns să ridice o mână, să facă din deget — indiferent în ce direcție și la ce distanță” [8, p. 60], fie a constatării automatizării definitive a ilogicului și anormalului în societatea urbană sovietică: „îmbulzeala și inversările sunt lăsate să ajungă obișnuință și normă. Repetat, zi de zi și ani în șir, obișnuitul spectacol locomotor nu mai deranjează pe nimeni. Trebuie să-l iei ca atare și să mergi în treaba ta, altfel gesturile elegante și buna creșterea ajung să incomodeze pe alții” [8, p. 63].

Poziționare nedeterminată, ambiguitatea specifică textelor moderniste imprimă o rătăcire dominantă atât în traiectoriile individuale prin spațiul urban, cât și în configurațiile mentale ale personajului central. Costin recunoaște că este fără o direcție clară emergentă atât la începutul romanului: „Era cald, era luni, început de săptămână, dar și de altă viață la care încă nu vroia, până una-alta, să se gândească” [8, p. 63], cât și la final, când, după ce nu găsește odaie în hoteluri, vagabondează și descoperă lumea degradată din jur, cu foști cunoscuți decăzuți, care ca și el nu au unde trage, „nicăieri și peste tot” [8, p. 131], și ajunge să nu-și găsească niciun rost: „—Acum ar trebui să fac ceva, dar ce anume — taie-mă că nu mă duce capul” [8, p. 222].

Conceptualizând o psihologie individuală urbană, sociologul german Georg Simmel revelă *atitudinea blazată* [11, p. 262], specifică locuitorilor metropolelor, dezvoltată într-o tristețe mentală indefinită, din cauza lipsei adeziunii între ființe într-un continuu exercițiu de însingurare. Aceeași *lume de solitari care umblă fără rost, rătăcind perpetuu*, este modelată în textul lui Serafim Saca. În hoinăreala sa încearcă să revadă locurile care sunt legate de trecutul său, care crede că îi pot oferi pe moment un univers compensativ al amintirilor amare, *înecăcioase*: strada care duce spre casa lui Alec, unde în *vremuri riguroase* era să fie închis la miliție pentru ruperea unei ramuri de iasomie; mahalaua cea din jos, pe care o descoperă foarte învechită în comparație cu restul orașului, cu neschimbatul „labirint de stradele slab luminate, prost maturate și foarte rar călcate de piciorul omenesc" [8, p.106], grădina publică cu aceiași copaci răcoroși și banca de altă dată, pe care înnoptase odată când rămase fără gazdă, și unde acum era nevoit să repete experiența, cu același cântec de altădată al cucuvelei; localul mai vechi „pe care îl știa cândva mai puțin aglomerat" [8, p. 145], spațiu care i se păruse la început neschimbat cu nonșalanța și starea odihnitoare pe care o apreciase demult, dar povestea veche a „vechiturilor muzicale [...] care aveau menirea să-ți sfâșie sufletul și să-ți reanimeze amintirile" [8, p. 147] a pierdut farmecul și a cedat loc sunetelor electro-amplificate, mișcarea haotică s-a instaurat și aici.

Orașul refăcut la pas de Costin, al propriilor experiențe de cândva, se deosebește tranșant de cel trecut în viteză cu mașina cunoscutului Jelea, devine un spațiu al diferenței și al uniformizării: în goana neroadă a mașinii e revăzută Biserica grecească și „o enormă sală de concerte luminată" [8, p. 141]. Este un traseu nocturn, străin pentru Costin, dar plin de semnificații memorabile pentru artistul ratat Jelea: artera extrem de luminată, care obține noaptea pentru el decor de poveste și contur ademenitor, este luată la înjurat ca pe o ființă vie din sentimentul frustrării, căci „era strada pe care îi plăcuse să se plimbe seara după spectacole , escortat de droaie de admiratori" [8, p 138], deci martorul succesului de cândva. Spațiul urban se autonomizează și poate să devină cutia de rezonanță a unei experiențe umane: „Au, vasăzică, și străzile ceva din ființa noastră umană, dacă pot fi iubite și apoi părăsite" [8, p. 139].

Chișinăul lui Costin devine o sursă de inventare plăcută de noi relații cu locurile trecute pedestru, oferindu-i șansa conexiunii bruște cu amintirile, dinamismul lumii interioare reface spațiile exterioare, „creează noi legături (mai degrabă metonimie decât metaforă), cuprinzând o geografie mobilă a privirilor" [12, p. 150]. Orașul este în același timp reprezentativ pentru oamenii săi, modelat de ei și exercită o putere omniprezentă și influență asupra lor. Pe măsură ce concepția orașului ca entitate fizică cedează treptat în fața celei bazate pe relații intangibile, orașul va fi examinat îndeaproape ca un organism viu care respiră și își prezintă o sincronicitate puternică cu personajele umane: „Scăpat de capcana lui Solo, pășea aerian în vârful picioarelor și cu respirația intensă. Să-i dispară urma — a și dispărut , ecoul pașilor mai răsuna, însă, ca de elefant potcovit și pus pe fugă. Asta îl duce la gândul că o stradă , ca orice stradă deprinsă să-și hiberneze zilele, se poate trezi la cea mai neînsemnată vestire a nopții. Cu atât mai mult poate să-i tulbure somnul niște pași de elefant potcovit și pus pe goană [...] așa că își potrivi pasul,

cel mai normal pas de om fără nicio direcție precisă, [...] înainta pas deșanțat și aritmic" [8, p. 150].

Doar când nu are nicio direcție și evadează din capcanele foștilor cunoscuți degradați, poate avea plăcerea aventurii personale („Pășea fericit, aproape fericit, și cu gândurile nicăieri" [8, p. 117]), însingurate, a plimbărilor gnostice, cu itinerare emblematice de călătorie, observând diversitatea arhitecturală a orașului prin contradicții acumulate: „Amalgamul arhitectural de aici – barocuri blamate, rococouri și alterări de gotică târzie, caracteristici ajunse cu anii simplu spațiu de locuit – îl conduce perfect spre un local mai vechi." [8, p. 145]. În finalul romanului, Costin renunță la plimbarea solitară, împlinindu-și acel dor pe care l-a adus din depărtare, reface cuplul râvnit cu Titi-Ana, pe care o conduce pe o traiectorie de a sa, fără direcție: „Pășeau haotic și priviri difuze pe la puțina umbra copacilor care se topeau și ei în acel enorm cuptor, în care se preschimba orașul spre amiaza zilei cu mulțimea lui de mașini" [8, p. 228].

În romanul „Linia de plutire" Serafim Saca operează cu un tip de discurs al eului puternic introspectiv, fragmentat, redând și dimensiunile existenței deformate în spațiul urban mental reconstruit retrospectiv, care servește drept refugiu generat de nostalgia timpului. Zbaterile universului interior, care sugerează încercările de dezbrăcare de experiențele anterioare și de depășire a discrepanței radicale între orașul din memorie și cel puternic schimbat în lipsa personajului Costin, revelă, de fapt, că apelul la memorie echivalează cu un complex proces de (re)construcție identitară și de adaptare la noua realitate. Prin pendularea între rememorarea și decantarea experienței urbane personale, transformarea și terapia complexă a celui ce trăiește ruptura migrantului de locurile care s-au modificat radical, ca urmare a degradării sociale și spirituale uniformizante, scriitorul reușește să creeze un text care devine un plan ideal pentru a înțelege un oraș, dar și o strategie sigură de a interpreta și, într-o anumită măsură, a diagnostica viața orașului, filtrând-o la nivel individual prin folosirea experienței urbane variate temporal a personajului rătăcitor între două lumi: de ieri și de azi, pentru a întruchipa diferite etape ale vieții orașului.

Bibliography

Gillies, Grace Writing in the Street: The Development of Urban Poetics in Roman Satire, 2018. https://escholarship.org/uc/item/7x66m4vs (vizualizat 23.02. 2021)

Puello Alfonso, Sarah L. Poetics of the urban, poetics of the self: a comparative study of selected works by Jorge Luis Borges and Jacques Réda. In: French Studies Bulletin, Volume 33, Issue 125, Winter 2012, p. 77–83.

Hodges, Elisabeth. Urban Poetics in the French Renaissance. Aldershot: Ashgate, 2008.

Georganta, Konstantina. Conversing Identities: Encounters Between British, Irish and Greek Poetry, 1922-1952, Brill, 2012.

Pallasmaa, Juhani. The Sensuous City. Reflections on the Poetics of Urban Experience. In: (Re)Stitch Tampa: Riverfront-Designing the Post-War Coastal American City through Ecologies. New-York: Actar Publisher, 2016, pp. 46-56.

De Certeau, Michel. Walking in the City. In: The Practice of Everyday Life. Berkeley: University of California Press, 1984.
Lehan, Richard. The City in Literature: An Intellectual and Cultural History. Berkeley: University of California Press, 1998.
Saca, Serafim. Linia de plutire. Chișinău: Literatura artistică, 1987.
Mănucă, Dan. Parabola condiției umane. Serafim Saca. În: Limba română, 2007, nr. 10-12. https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=605 (vizualizat 22.02. 2021).
Seed, David. The City and the Novel. Encyclopedia of the Novel. Chicago: Fitzroy Dearborn, 1998.
Simmel, Georg. The Metropolis and Mental Life. 1903. In: The Sociology of George Simmel. Ed. K.H. Woolf. City: MacMillan Publishing, 1950, pp. 259-267.
Crang, Mike. Relics, places and unwritten geographies in the work of Michel de Certeau. In: Thrift, Nigel and Mike Crang (eds) Thinking Space. London and New York: Routledge, 2003.

ASPECTS REGARDING THE OFFICIAL SPEECH ABOUT THE INTERWAR ROMANIAN CRISIS

Diana-Mihaela PĂUNOIU
Scientific Researcher III, PhD, „C.S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Studies in Social Sciences and Humanities from Craiova

Abstract: This article presents a few aspects regarding the official speech about the interwar Romanian crisis, with accent on the moral crisis, reflected in some documentary sources of the time, published and unpublished. After a short definition of the concept of crisis, the analysis is focused on the way the crisis was understood and defined by the laic and religious authorities from the interwar period and what theoretical solutions they proposed to solve the crisis, as is seen, primarily, from the conferences and public speeches held by the laic and religious authorities, with the occasion of various public events.

Keywords: interwar crisis, moral crisis, official speech, conferences, institutions

In the period between World Wars, it was manifested, in the European space, a multilateral crisis, identified in political plan (by the regime, by the government/ministries, by the system), economic, social, cultural and moral or identity, of whose consequences combined led to the start of the Second World War. Considering the fact that, in the discussed period, the crisis in Romania fitted in the European patterns, before we start the article on the subject in the title, we consider necessary a few notes, relative to the definition of the concept by the specialists, also on how the crisis was understood and define by various laic and religious authorities and what theoretical solutions were proposed to fix it.

The term of crisis can be defined as representing "a situation of abnormality at national or international level, in which are threatened or severely disturbed the fundamental values, the balance or stability of country's political, economic and social life, fundamental rights and freedoms of the citizens, material and cultural values, environmental, state's interests and objectives"[1]. The concept of crisis contains "all aspects regarding inner and outer life of human as individual and as part of social relations that he will establish inside the communities that he is part off"[2].

Between 1930 and 1940, in the context of events evolution internally (the increase of popularity of extremist movements – Legionnaire Movement, decrease of faith of the population in state's structures and representatives, radicalization of the

[1] Daniel Apostol, *Criza, a cincea putere în stat. Managementul crizelor politice şi economice, reflectat în presa timpului în România anilor 1930-1939*, Bucureşti, Univers Juridic Publishing House, 2009, p. 16.

[2] Reinhart Koselleck, *Conceptele şi istoriile lor. Semantica şi pragmatica limbajului social-politic*, with two contributions of Ulrike H. Decuble şi Willibald Steinmetz, translation from German language by Gabriel H. Decuble şi Mari Oruz, coordination and unification of translations by Gabriel H. Decuble, Bucureşti, Art Publishing House, 2009, p. 177.

electorate options, visible during parliamentary elections in the autumn of 1937, falling into desuetude of the Romanian traditional values: family, Christian orthodox faith, etc.) and externally – economic crisis, ascension of extremist movements – communism and fascism, deterioration of the international situation and the start of the Second World War[3], cooperation of state institutions, to identify solutions to restore the social balance and create socio-cultural models based on the fundamentals of Christian morals, grew[4].

Relevant, for our analyze, is how it was understood and defined by the representatives of the politic, culture and church of the Romanian state the crisis in the period between wars and what solutions they proposed for coming out of the crisis. Analyzing the documents of the time shows the fact that the cultural laic and ecclesiastic authorities or personalities considered that the unbalance was caused by the morale crisis, felt at the level of every social categories and, implicitly, in every field of activity.

Therefore, even from the '30 of the XXth Century, the representatives of the Orthodox Romanian Church and various cultural personalities highlighted the need to reactivate the orthodox spirit in the public life, considering that the main cause of the social problems was the *morale crisis,* that manifested in the society under various forms: exaggerated negativism as factor of social degradation, the frauds in the public institutions, political demagogy, lack of reaction of the people and/or the human communities against what was harmful to the evolution of the Romanian society etc. Eloquent in this matter is the following fragment from the conference held by the Romanian Patriarch Miron Cristea, at the "Dalles" Foundation, on December 9, 1932:

"It seems that – after achievement of our national unity – we no longer have a precise goal, towards we aim and focus our powers, making them active and fruitful. [...] These abnormal situations hunting the humanity, but especially the Romanian people, are known generally as: *morale crisis.* There are the cause of all complains and disorders, more and more obvious, that rules over the actual society. It manifests, (...), thru that exaggerated negativism, that became itself a factor of social dissolution.

[3] See, for the evolution of the events internally and internationally, *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordinator: Ioan Scurtu, secretar: Petre Otu, Bucureşti, Enciclopedică Publishing House, 2003, p. 385-390; Keith Hitchins, *România 1866 – 1947*, translation from English language by: George D. Potra şi Delia Răzdolescu, Bucureşti, Humanitas Publishing House, 1996, p. 443-448; Daniel Dieaconu, *Realitatea unui mit, Corneliu Zelea Codreanu. O cronică a naţionalismului românesc interbelic*, Iaşi, Timpul Publishing House, Piatra-Neamţ, Cetatea Doamnei Publishing House, 2009, *passim*; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, 3rd edition revised and completed, Bucureşti, Univers Enciclopedic Publishing House, 2002, p. 318-348; Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. 5, *Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, translation by: Monica Timu, edition supervised, notes and comments by: Doina Barcan Sterpu, Iaşi, Institutul European Publishing House, 1998, p. 74-119; Barbara Jelavich, *Istoria Balcanior. Secolul al XX-lea*, vol. II, translation by: Mihai-Eugen Avădanei, afterword by: I. Ciupercă, Iaşi, Institutul European Publishing House, 2000, p. 177-194.

[4] Starting with the second decade of the XX century, there were constant preoccupations for the rebuilt of the Romanian socio-cultural life, affected by the First World War. On this line we can record the starting of the Association for Social Study and Reform that will become, in 1921, the Romanian Social Institute, and from 1938, The Institute for Social Research of Romania, and also the opening, in 1921, of the People's House of Culture, that became, in 1922, Royal Cultural Foundation "Principe Carol" (Antonio Momoc, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice: şcoala gustiană între carlism şi legionarism*, preface by Zoltán Rostás, Bucureşti, Curtea Veche Publishing House, 2012, p. 86-89, 109, 151, 153; „Monitorul Oficial", part I, year CVI, no. 242, 18 October 1938, p. 4953).

So many frauds in the public institutions, so many bankruptcies in the commercial institutions, the demagogy, that manifests more and more meretricious and kills the public life, lack of reaction against all that is obviously dangerous to order and progress, all are the effects, not of a bad economic situation, but of a sickly morale situation. *The material deficit that the economists are talking about is the result of a morale deficit.* [...] The lack of a superior ideal in life got us stuck in the mud of the physical life needs. The morale commands being ignored, all the powers, that control life, got consumed and became unbalanced, so that the society floats in ignorance, without goal and soar"[5].

The Patriarch sustained that, in order to remedy this abnormal situation, every man had, in public and private life, to acquire and show an ideal based on the Christian morale precepts. He considered that the *morale ideal* was "*the base element that provides durability and vitality to a social organism* providing in this organism the power of cohesion, which will curdle and connects with steadiness the composing parts". Achieving that ideal was the duty of every member of a community, but especially of those that, thru the positions they occupy, had the role of guides in public life. Also, was necessary that every social categories to work together to achieve the Church work[6].

Also on the line of preoccupation to reactivate the orthodox spirit in public life, the university professor Stefan Bogdan considered that, in order to improve the social life, the fundamentals of Christian-orthodox faith can be used „as a principle of social solidarity" [7], while Nichifor Crainic blamed the state for lack of initiative in educating the youth in the Christian-orthodox spirit[8].

Religion was considered to be firstly a social manifestation, the moral factor representing "the key of the balance in society" [9]. According to the university professor V. Gh. Ispir:

„Spiritual rebirth of the Romanian culture has to be a postulate of the Church. (...) The Church has the duty to begin an action of moralization of our public life. She has to be a guide in intellectual discipline, severe in social and morale life, to guide in every day actions. [...] The Church has the duty to come out of its walls, to face the time's waives and show the main objective of the contemporary life. In all manifestations: art, politics, science she has to provide the leading ideal. What the people expect from the Church is that she needs to resolve in a Christian way every problem of the day: politic, economic and cultural. [...] The Christian mission in our country is to specify an active social ideal in society and to cooperate on our kind's soul unity" [10].

In light of what is exposed above, we can state that, at least at the theoretical level, in the years 1930s of the XXth century existed the conviction that the amplification of activity of Orthodox Romanian Church in the life of humane communities could get

---

[5] Miron Cristea, *Îndatoririle generaţiei de azi*, in volume *Biserică şi probleme sociale. Conferinţe*, *sinae loco*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933, p. 21-22.
[6] *Ibidem*, p. 23, 27, 29.
[7] Ştefan Bogdan, *Biserica şi viaţa socială*, in *Ibidem*, p. 35-36.
[8] Nichifor Crainic, *Tineretul şi creştinismul*, in *Ibidem*, p. 98-116.
[9] V. Gh. Ispir, *Misiunea creştină în România nouă*, in *Ibidem*, p. 196.
[10] *Ibidem*, p. 211, 215, 226.

the Romanian society out of the morale crisis of the time between wars. The cultural laic and ecclesiastic personalities of the time proposed various way of action like: define a social ideal based on the Christian-orthodox morale percept's, which will be assumed by the society members; thru the intensification of missionaries, charity activities etc.

As final result, the Church's "offensive" in public life had to contribute to initiation of a healthy orientation with the purpose of solving the existing social problems of the time and lead to coagulation of a social solidarity, meant to produce a positive evolution in every activity field.

The official speech regarding the morale crisis of the society knew continuity and even intensification during the monarchic authority regime. King's Carol II monarchic authority regime, that happened between February 10/11, 1938 and September 6, 1940, has been put into practice using a mixed of reforms and measures, that were supposed to transform fundamentally the existing socio-politic structures. The new regime became the carrier for „saving" solutions for political and moral crisis that Romania of those times was going thru. Implementation of those solutions meant, in the vision of carlist's protagonists, forcing some new moral and social norms, a new socio-politic rite, based on the principal of social/community solidarity, on some fundamental concepts for national identity (motherland, patriotism, citizenship, freedom, authority, family, education, etc.).

From the proclamation for the country of King Carol II, press articles and up to public conferences and speeches or memos addressed to various administrative/cultural authorities etc. were highlighted on one side the bankruptcy of the democratic Romanian regime ("the old regime") and the effects of the political, economic, morale and cultural crisis over the structures of Romanian society, and on the other side the necessity of "morale rebirth/recovery of the nation" and the substantial reform of Romanian state and society[11].

In this matter, eloquent is the following fragment from the speech held by Alice Nicolescu, on December 18, 1938 with the occasion of the formation of guardian's flock of the professional class for apprentice in Craiova. Alice Nicolescu, the commander of the guardian flock mentioned above, highlighting the reasons why King Carol II started The Guardians of the Country, stated the following:

„The starting point has to be seen in the social state after the war (First World War – our note). A disintegration of the soul started around the war increasing after the end of it, thru the ideas of destruction of the state, the family, the entire social structure.

In front of these ideas of denial and destruction and denial of the state, the preservation instinct and affirmation of nationalism reacted thru a revival of Romanian ethnicity. […] The youth can no longer be left to chance; has to be guided towards an ideal" [12].

[11] See in detail, Diana-Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare şi propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938-1940)*, Bucureşti, Academia Română Publishing House, 2013, p. 21 and the following pages.

[12] National Archive Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Olt fund, Administrative Service, File No. 22/1939, f. 103-104.

Relevant to highlight how the morale crisis was understood, in that time, and how "the memory" of it was perpetuate at speech level, is also the following fragment, extras from the memo of the president of Cultural Society "Traian Demetrescu" from Craiova, addressed, in April 1939, to the royal resident of Olt County:

„Who does not remember, Your Excellency, how right after the war (First World War – our note) a moral depression seized all social layers. It was manifested thru a general indifference, a lack of order and discipline of the soul; an unbalance in the household, in finance, in public administrations and even in state's fortune. To all these we can add an indifference [towards] the day of tomorrow and a fantastic squandering. And to have an exact picture of reality, let's note and the rest of the decreases, such as: the taste for rapid enrichment, but without work, or economy and without the struggle with the hardness of life" [13].

Setting the base to enforce the personal monarchic regime and the justifications given by the multilateral crisis in the period between wars, King Carol II has institutionalized the moral recovery of the nation, "facilitating"/imposing in this direction a combined action of the state's institutions (administration, School, Pre-military – *Premilităria*, Guardian of the Country – *Straja Țării*), National Renaissance Front, cultural institutions, Social Service, Church etc. [14]). In this context, the solutions, regarding the social problems of the time, have foreseen the increase of the Church's[15] involvement in the life of local communities, with the purpose of the affirmation of the social aspects of Christian teachings and promoting fundamental values the evolution of Romanian society. So, the activity of the priest exceeded the boundaries of the Churches, it could/had to be developed within school, the house of culture (*cămin cultural*) and Social Service, Guardian of the Country and even within the "ideological limits" of the unique party, National Renaissance Front. In theory, the priest had to be present at all important social activities, contributing, next to representatives of other institution, to morale regeneration of the humane communities and strengthening the Christian Orthodox faith in the members of these communities.

On this line, the priests community in Oltenia declared from the beginning the adhesion to the political regime enforced by the King Carol II on February 10/11, 1938, appreciating that the effort of Romanian Orthodox Church representatives "Christianization of everyday life" was doubled by the reforms enforced by the carlist

[13] *Ibidem*, File No. 29/1939, f. 123.

[14] „Monitorul Oficial", part, year CVI, no. 242, 18 October 1938, p. 4952; „Monitorul Oficial", part I, year 105, no. 232, 7 October 1937, p. 8190-8192; *Enciclopedia României*, vol. I, *Statul*, editing committee: Dimitrie Gusti, Constantin Orghidan, Mircea Vulcănescu, Virgiliu Leonte, Ediția I, București, Imprimeria Națională, 1938, p. 489; Armand Călinescu, *Noul regim: cuvântări 1938-1939*, 2[end] edition, București, DoMinor Publishing House, 2003, p. 99.

[15] From the beginning of the monarchic authority regime, was stated and existed a bilateral cooperation between laic and religious representatives of the power, the evidence being also the fact that the prime minister of the Romanian Kingdom (the president of the Ministers Council) was, between February 11, 1938 – March 6, 1939, the Patriarch Miron Cristea. (Cristian Vasile Petcu, *Guvernarea Miron Cristea*, București, Enciclopedică Publishing House, 2009, p. 234-235; Lucian Dindirică, *Miron Cristea: patriarh, regent și prim-ministru*, Iași, Tipo Moldova Publishing House, 2011, p. 316; Idem, *O filă de istorie ecleziastică românească: Mitropolitul Nifon Criveanu*, in „Misiunea. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României « General Paul Teodorescu »", year II, No. 1(2)/2015, p. 75-79).

regime, something highlighted at the annual congress of the Priest's Society "Renaissance", held in Caracal, on December 15, 1938:

„That was observed from the fact that political leadership spheres of the state not only there were not influenced by the religious revival, but also sign up as prime principle of recovery of the entire life of the Romanian state, the religious morale principles of our church.

(…) It's proper therefore that in any occasion to bring our entire offering of recognition to His Majesty Christian Orthodox King Carol II (…)

Therefore we make an earnestly call to the entire priest community to enrol and activate with enthusiasm in these organizations like: Guardians, Pre-military and Social Service, being secure they will contribute not only to raising the kind, but also to capitalize of the social role they have in the middle of society"[16].

During the 16th congress diocesan of the Society of Priests "Renaissance", that took place on March 22, 1939, in Craiova, the priests from Oltenia voted a motion where they expressed their profound devotion towards the King Carol II, "the protector of our national church", and also towards "the opera of social education for the renaissance of the Romanian people". In the same time it took a commitment to cooperate with administrative, cultural and politic authorities to "raise the people" within the Social Service and the National Renaissance Front[17].

The *Mitropolit* Nifon Criveanu enforced/reconfirmed the new relation between the state and Romanian Orthodox Church and assumed, in behalf of the priests community in Oltenia, "the new role" of the Church received from the carlist regime. Therefore, in the speech from November 30, 1939, with the occasion of his election as *Archiepiscop* of Craiova and *Mitropolit* of Oltenia, Râmnicului and Severinului[18], Nifon Criveanu stated the following:

„Its proper that the Church, …., to be more present to all calls of life national, cultural, spiritual, social and philanthropic and *become more useful and necessary in the life of state (our underline)*, in guiding the people, the society, the family and individual, in forming the youth, justifying with this its existence, its utility.

(...)The Church is ever called – by the times an people – to purify, to renew and Nobile the humane life, to bring into social life and the people life the holy spirit of peace and brotherhood, the holy spirit of servitude and sacrifice, spreading justice and humanity in leadership, obedience and faith in listening, peaceful work for all, honesty, order, devotion and zeal, is called to empower the Romanian soul with the strait of faith and love, solidarity and unification (...)"[19].

---

[16] National Archive Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Ol fund, Administrative Service, File No. 7/1938, f. 391-392.

[17] *Ibidem*, File No. 25/1939, f. 50v.

[18] See, for details regarding the life and activity of Nifon Criveanu, Diana-Mihaela Păunoiu, *Nifon Criveanu – primul mitropolit al Olteniei, Râmnicului şi Severinului* in volume „Mehedinţi – istorie, cultură şi spiritualitate", vol. 3, supervised by Pr. PhD Iulian Nedelcu, Drobeta Turnu Severin, Didahia Severin Publishing House, 2010, p. 248-259.

[19] „Biserica Ortodoxă Română. Revista Sfântului Sinod", year LVII, No. 11-12, November – December 1939, p. 716-717.

Generally, after the instauration of the carlist regime, the Church representatives sustained and spread thru various means of information the official points of view, according to which the solving of the morale crisis, and implicitly the social crisis, could be achieved thru a constant action or involvement of the Church in the life of humane communities, having necessary the coordination of the work of priests to achieve positive results at national level.

Considering the analyzed information from the documentary sources used, we can state that solving the interwar Romanian crisis, including the moral crisis, included, at least at the theoretical level, an efficient combined action of all cultural and politic, laic and religious representatives.

On the other side, the involvement of the state's institutions in solving the interwar Romanian moral crisis, in other words, the project of moral regeneration – „rebirth /recovery" – of the Romanian nation, was done in the internal and external specific context of the 1938 – 1940, when, right after the installation of the monarchic authority regime of King Carol II, was started a process of social transformation, of redefinition of Romanian traditional values. In this context, all social and professional categories had to carry on their activities within „ideological limits" and institutional limits enforced by the carlist regime. The failure of the monarchic authority regime (February 10/11, 1938 – September 6, 1940) and the context created the Second World War determined the impossibility of efficiently application of the foreseen solutions in the period to overcome the interwar Romanian crisis.

Bibliography

National Archive Dolj, Rezidenţa Regală a Ţinutului Olt [Royal Residency of Olt County] fund, Administrativ Service, File No.: 7/1938; 22/1939; 25/1939; 29/1939.

„Monitorul Oficial", part I, 1937; 1938.

Biserica Ortodoxă Română. Revista Sfântului Sinod", year LVII, No. 11-12, November – December 1939.

Biserică şi probleme sociale. Conferinţe, *sinae loco*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933.

Enciclopedia României, vol. I, *Statul*, editing committee: Dimitrie Gusti, Constantin Orghidan, Mircea Vulcănescu, Virgiliu Leonte, 1st edition, Bucureşti, Imprimeria Naţională, 1938.

Călinescu, Armand, *Noul regim: cuvântări 1938-1939*, 2nd edition, Bucureşti, DoMinor Publishing House, 2003.

Apostol, Daniel, *Criza, a cincea putere în stat. Managementul crizelor politice şi economice, reflectat în presa timpului în România anilor 1930-1939*, Bucureşti, Univers Juridic Publishing House, 2009.

Berstein, Serge; Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol. 5, *Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, translation by Monica Timu, edition supervised, notes and comments by Doina Barcan Sterpu, Iaşi, Institutul European Publishing House, 1998.

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, 3rd edition revised and completed, Bucureşti, Univers Enciclopedic Publishing House, 2002.

Dieaconu, Daniel, *Realitatea unui mit, Corneliu Zelea Codreanu. O cronică a naţionalismului românesc interbelic*, Iaşi, Timpul Publishing House, Piatra-Neamţ, Cetatea Doamnei Publishing House, 2009.
Dindirică, Lucian, *Miron Cristea: patriarh, regent şi prim-ministru*, Iaşi, Tipo Moldova Publishing House, 2011.
Idem, *O filă de istorie ecleziastică românească: Mitropolitul Nifon Criveanu*, in „Misiunea. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României « General Paul Teodorescu »", year II, no. 1(2)/2015, p. 75-79.
Hitchins, Keith, *România 1866 – 1947*, translation from English language by de George D. Potra şi Delia Răzdolescu, Bucureşti, Humanitas Publishing House, 1996.
Istoria Românilor, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordinator: Ioan Scurtu, secretary: Petre Otu, Bucureşti, Enciclopedică Publishing House, 2003.
Jelavich, Barbara, *Istoria Balcanior. Secolul al XX-lea*, vol. II, translation by Mihai-Eugen Avădanei, afterword by I. Ciupercă, Iaşi, Institutul European Publishing House, 2000.
Koselleck, Reinhart, *Conceptele şi istoriile lor. Semantica şi pragmatica limbajului social-politic*, with two contributions of Ulrike H. Decuble şi Willibald Steinmetz, translation from German language by Gabriel H. Decuble şi Mari Oruz, coordination and unification of translations by Gabriel H. Decuble, Bucureşti, Art Publishing House 2009.
Momoc, Antonio, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice: şcoala gustiană între carlism şi legionarism*, foreword by Zoltán Rostás, Bucureşti, Curtea Veche Publishing House, 2012.
Păunoiu, Diana-Mihaela, *Sărbătoare şi propagandă în timpul regelui Carol al II-lea (1938-1940)*, Bucureşti, Academia Română Publishing House, 2013.
Idem, *Nifon Criveanu – primul mitropolit al Olteniei, Râmnicului şi Severinului*, in „Mehedinţi – istorie, cultură şi spiritualitate", vol. 3 supervised by Pr. PhD Iulian Nedelcu, Drobeta Turnu Severin Didahia Severin Publishing House, 2010, p. 248-259.
Petcu, Cristian Vasile, *Guvernarea Miron Cristea*, Bucureşti, Enciclopedică Publishing House, 2009.

MICROTEACHING WITH WEB 2.0 TOOLS – A FUNCTIONAL MODEL OF PRESERVICE TEACHER TRAINING DURING THE PANDEMIC

Ileana Oana MACARI,
Assoc. Prof. PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The purpose of the study is to describe and discuss a functional model of pre-service teacher training during the pandemic based on an updated version of micro-teaching that takes the real classroom to the web 2.0 environment. The participants were 47 Romanian MA students who were instructed to adopt Edmodo, an open source Learning Management System (LMS), and other web 2.0 tools into their microteaching as part of their assignments. As a result, students were able to complete their training module even though schools closed on March, 13, at the same time improving their ICT skills which were to become essential over the second school year affected by the pandemic.
Micro-teaching, pre-service teacher training, web 2.0, Edmodo, the pandemic.

Keywords: Micro-teaching, pre-service teacher training, web 2.0, Edmodo, the pandemic.

Introducere

Sistemul construit în jurul conceptului de „micro-predare" stă, începând din 1959[1], când fost conceput și implementat de Dwight Allen și echipa sa, la baza majorității programelor de formare a studenților care se pregătesc pentru o carieră didactică în numeroase țări. În România, acesta a ajuns să fie cunoscut și utilizat mai degrabă în ultimii ani, fiind folosit consecvent doar în unele programe de masterat[2] și mai puțin în alte tipuri de perfecționare.

Obiectivul principal al micro-predării este acela ca studenții să țină, pe rând, ceea ce în termeni general utilizați se numesc „lecții de probă" în fața colegilor lor și în prezența profesorului îndrumător. Atât în varianta inițială a modelului, cât și în cea ulterioară, numită „evaluarea performanței 2+2"[3], fiecare student este, pe rând, 'profesor' și 'elev', dar și 'evaluator' și 'evaluat'. Proprietățile și contextul de predare-învățare pe care îl creează micro-predarea asigură un mediu de învățare în același timp adecvat și cu potențial scăzut de risc. Adecvarea este dată de aceea că studenții își exersează, într-un cadru organizat și sub îndrumarea[4] unui metodician, abilitățile de predare, de observare, de autoevaluare și de evaluare a lecțiilor prin elaborarea planurilor de lecție, susținerea micro-lecțiilor în fața colegilor și participarea la discutarea fiecărei sesiuni de micro-predare. Potențialul scăzut de risc se datorează în primul rând faptului că studenții nu sunt puși direct în situația de a preda

---

[1] 1959 este anul pe care Allen, într-o abordare retrospectivă din 1980, îl indică drept momentul „nașterii" micro-predării (Allen, 1980, p. 147).
[2] De exemplu, la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, se folosesc de aproximativ 15 ani tehnici din sistemul de micro-predare, în cadrul unora dintre seminariile masteratului de Lingvistică aplicată – Limba engleză ca limbă străină.
[3] În original, „2+2 performance appraisal system".
[4] Îndrumarea poate presupune și oferirea unor demostrații efectuate de către metodician, în variantă înregistrată sau live.

unor elevi reali. Prin analogie cu programele de pregătire a piloților, care nu sunt lăsați la manșa avioanelor de linie înainte de a exersa pe simulatoare de zbor, sau cu cele de la Medicină dentară, unde studenții nu lucrează prima lor plombă pe pacienți, ci pe manechine, micro-predarea propune un mediu de învățare simulat, în care tot ce se întâmplă se tranformă în ocazii de învățare și de dezvoltare a competențelor. O contribuție majoră în acest sens o are înregistrarea și vizionarea micro-lecțiilor, ceea ce asigură un cadru ideal pentru reflecție și auto-reflecție asupra stilurilor de predare, inclusiv al celui propriu.

Situația concretă descrisă de prezentul articol este desfășurarea disciplinei „Practica pedagogică" din Planul de învăţământ pentru programul de formare psihopedagogică pentru nivelul II de certificare pentru profesia didactică, în condițiile impuse de restricțiile generate de pandemie începând cu primăvara lui 2020. Odată ce cursurile au fost suspendate în întreg sistemul educațional din România, studenții nu au mai avut acces în sălile de clasă din cauza lockdown-ului, ceea ce a condus la necesitatea identificării unei variante alternative pentru a le permite acestora să își finalizeze activitatea din cadrul disciplinei.

A fost necesar, deci ca, pornind de la cadrul tradițional al micro-predării, să se conceapă un model adaptat restricțiilor pandemice, care să transfere mediul de învățare simulat de modelul de micro-predare din clasa reală către o platformă de gestionare a învățării[5] cu acces la aplicațiile de tip web 2.0.

Participanții

Participanții la activitățile disciplinei „Practica pedagogică" au fost 47 de studenți masteranzi de anul al II-lea ai Facultății de Litere a Universității „Alexandru |Ioan Cuza" din Iași, de la 6 dintre specializările oferite de Facultate la nivel master în anul universitar 2019-2020. Studenții au fost distribuiți în 6 micro-clase, după cum urmează: Micro-clasa 1. Cultură germană în context European – 10 studenți; Micro-clasa 2. Limbi, literaturi şi civilizaţii străine – 5 studenți, Micro-clasa 3. Lingvistică aplicată - Didactica limbii engleze – 10 studenți, Micro-clasa 4. Studii americane – 10 studenți, Micro-clasa 5. Studii francofone – 7 studenți, și Micro-clasa 6. Traducere şi terminologie – 5 studenți.

Descrierea organizării și desfășurării activității

Pentru participarea la activitățile acestei discipline, studenții au fost invitați să adere la clasa numită „Practica pedagogica, sem. 2, 2020", creată pe platforma Edmodo[6]. Studenții au fost grupați, în funcție de specializare, în "micro-clase" de minimum 5 și de maximum 10 studenți. Listele nominale ale micro-claselor, descrierea activității, precum și mesajele tutorelui și studenților au fost postate pe Edmodo pe tot parcursul semestrului al II-lea, în care se regăsește disciplina conform Planului de învățământ.

Micro-clasele s-au format pe baza specializării studenților pentru ca activitățile de predare susținute de studenți în fața micro-clasei lor să poată fi desfășurate în limba programului la care erau înscriși, așa încât să se poată maximiza beneficiile activităților. Studenților li s-au

[5] LMS – Learning Management System
[6] www.edmodo.com

furnizat explicații detaliate despre sistemul de micro-predare și li s-au dat instrucțiuni precise despre responsabilitățile implicate de acesta.

Astfel, cu toții au fost informați că vor pregăti și susține în cadrul micro-clasei din care fac parte o activitate de tip ”micro-predare”, cu durata de 10 minute, care va fi înregistrată audio-video[7] și va fi inclusă în portofoliul pe baza căruia vor fi evaluați. În timpul activității de micro-predare, ceilalți studenți din micro-clasă vor fi „elevii” și vor participa la toate activitățile (jocuri, întrebări, concursuri, etc.) propune de „profesor”. Fiecare student urma să fie „elev” în timpul a minimum 5 activități de micro-predare[8] și să completeze grilele de evaluare (postate pe Emodo) pentru minimum 5 activități de micro-predare la care a fost prezent în clasă, precum și pentru alte 5, la care fie a fost prezent, fie a vizionat înregistrarea video.

În mod independent, fiecare micro-clasă urma să propună un calendar al activităților de micro-predare, pe care să îl posteze pe Edmodo, astfel încît să poată participa și studenții interesați din alte micro-clase, îndrumătorul de practică urmând să fie „invitat permanent”. În calendar trebuiau să fie programate sesiuni de minimum 5 prezentări, fiecare student având alocare 25 de minute, dintre care 10 pentru micro-predare și 15 pentru feedback. Studenților li s-au transmis, de asemenea, termenele pentru realizarea calendarului, respectiv, înscrierea pe Edmodo[9], deliberarea și deciderea calendarului fiecărei micro-clase, postarea pe Edmodo, de către fiecare micro-clasă, a programării activităților de micro-predare (lista nominală, intervalele orare) și a locației, desfășurarea sesiunilor de micro-predare și încărcarea portofoliilor pe Edmodo.

Studenții au fost preveniți că, similar cu un modul de practică obișnuit, care necesită participarea directă a studenților, nu se va organiza re-evaluarea activității în sesiunea de restanțe. Evaluarea urma să se facă pe baza unui portofoliu care conține: Planul de lecție (20%), autoevaluarea (20%), grilele de evaluare a colegilor (30%), înregistrarea video a lecției (30%).

Discuție

În condițiile concrete din primăvara lui 2020, este evident că micro-predarea prezenta avantajul că studenții nu aveau nevoie de acces la clasa de elevi, ci urmau să lucreze în mediul simulat creat de aceasta. În plus, studenții putea beneficia de avantajele identificate de Allen încă din 1980 ale unui astfel de mediu, respectiv precizia, simplitatea, nivelul scăzut de stres și ostilitate, promovarea experimentării, capacitatea de mediere și de replicare, precum si posibilitatea de a fi controlat (1980, p. 150).

Se evitau, astfel, și ceea ce Allen și Eve numesc „limitările severe” ale unei ore de clasă standard, respectiv faptul că rațiunea prezenței elevilor la școală nu este ca studenții

[7] Studenților li s-a comunicat că este responsabilitatea fiecăruia dintre ei să se asigure de realizarea și calitatea înregistrării audio-video, aceasta fiind o piesă esențială din portofoliu, fără de care nu vor putea fi evaluați.

[8] Studenții din micro-clasele cu 5 membri li s-a cerut să participe la o activitate suplimentară împreună cu o altă micro-clasă, în funcție de cea de a doua specializare pe care au absolvit-o la nivel licență.

[9] Studenților din micro-clasele cu 5 membri li s-a cerut să participe la o activitate suplimentară împreună cu o altă micro-clasă, în funcție de cea de a doua specializare pe care au absolvit-o la nivel licență.

practicanți să aibă pe cine să experimenteze, ci ca să li se predea, că orice exersare a unei competențe sau a unei tehnici trebuie să se încadreze în lecția planificată pentru ziua respectivă, dar și să primească feedback, ceea ce nu se prea întâmplă în cazul unei ore obișnuite. (1968, p. 182).

Totuși, din motive care nu țin de criterii conceptuale, modelul descris mai sus a trebuit să fie din nou ajustat. Faptul că pe 13 martie 2020 s-au suspendat activitățile prezențiale a impus ca toate activitățile propuse în calendarele micro-claselor să fie mutate din clasa reală în spațiul virtual, nici o alternativă precum amânarea activităților[10] sau evaluarea lor strict teoretică[11] nefiind cu adevărat o opțiune potrivită pentru o disciplina eminamente practică. Prin urmare, studenții au fost invitați să își predea micro-lecțiile dintr-un spațiu ales de fiecare dintre ei – de acasă, de la birou, din cămin – și, în prezența sau absența unor „elevi", să le înregistreze și apoi să le încarce pe Edmodo. O altă modificare semnificativă avea să fie aceea că sesiunile de feedback de după fiecare micro-lecție urmau să fie înlocuite de grilele de evaluare și de comentariile postate pe platformă, aceasta permițând, în privința interacțiunii dintre utilizatori, reacții similare cu cele permise de Facebook (like-uri, comentarii, emoticoane, răspunsuri, etc.).

Fiind vorba de o adaptare a modelului inițial de micro-predare urmată de o ajustare, era de așteptat că unele dintre etapele modelului original nu mai puteau fi păstrate. În plus, faptul că studenții deja absolviseră programul de formare psihopedagogică pentru nivelul I de certificare pentru profesia didactică a făcut ca prima etapă, cea în care cursanților li se predau elementele de bază ale unei lecții, să nu mai fie necesară. S-a putut trece, prin urmare, la etapele 2 și 3, de planificare, respectiv, de predare a micro-lecțiilor și de feedback, în modul descris mai sus. S-a renunțat, însă, la etapa a patra, de re-planificare și predare a noii versiuni a micro-lecției, din rațiuni ce au ținut de aglomerarea de sarcini academice specifice semestrului final al programelor de masterat, precum și pentru că îndrumătorul de practică a considerat că potențialele beneficii pentru studenți nu ar fi compensat eforturile necesitate din partea acestora.

Concluzii

La o primă vedere, preluarea, adaptarea și aplicarea în 2020 a unui model creat acum mai bine de șaizeci de ani care nici măcar nu este folosit sistematic în România poate părea surprinzătoare, însă versatilitatea și ușurința cu care poate fi replicat acesta, în același timp încorporând intrumente de tip web 2.0 ca unică soluție de continuare a activităților didactice în timpul lockdownului, justifică demersul prezentat în lucrarea de față.

La disciplina „Practica pedagogică", activitatea se concentrează asupra exersării și dezvoltării abilităților de predare ale studenților Facultății de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași înscriși în programul de formare psihopedagogică pentru nivelul II de certificare pentru profesia didactică în anul universitar 2019-2020.

[10] Studenții, masteranzi în anul al II-lea, trebuiau să finalizeze activitățile din modul, pentru a putea obține certificatele de absolvire a acestuia.

[11] La o disciplină precum Practica pedagogică, o astfel de alegere ar fi constituit un compromis inacceptabil.

În situația suspendării totale a cursurilor la toate nivelurile, continuarea și finalizarea Practicii pedagogice s-a putut realiza, în condiții cât mai apropiate de obiectivele și standardele unei astfel de discipline, prin sesiuni de micro-predare susținute de studenții înscriși în modul. Una dintre adaptările semnificative care au fost necesare este aceea că, nemaiputând să-și asume rolul de „profesor" în fața unei clase în care colegii erau așa-zișii „elevi", studenții au trebuit să pretindă că sunt „profesori" în fața unor clase de „elevi" imaginari cărora să le predea, utilizând strategii didactice variate și în mod interactiv, lecții de gramatică, de vocabular sau de civilizație în limba programului la care erau înscriși.

Urmarea a fost că în înregistrarea micro-lecțiilor se poate observa o paletă largă de soluții creative identificate de „profesori", care au mers de la transformarea unui spațiu privat precum propria cameră într-o „sala de clasă" prin utilizarea unei table magnetice, a unui flipchart sau chiar a unei simple uși, până la desfășurarea lecției într-un cadru informal, dar potrivit cu acea lecție. De exemplu una dintre lecțiile care a avut ca temă vocabularul tematic „food" s-a desfășurat într-o bucătărie din cămin, iar participanții – „profesorul" și doi colegi în rol de „elevi" au pregătit o rețetă simplă utilizând ingredientele cuprinse în lista cuvintelor predate.

De menționat, însă, că inventivitatea și entuziasmul studenților în a crea spații de predare-învățare în care să își desfășoare micro-lecțiile au putut să conducă la atingerea obiectivului principal al aplicării modelului de micro-predare doar pentru că s-au utilizat instrumente de tip web 2.0 precum platforma de gestionare a învățării Edmodo, pe care s-au încărcat înregistrările micro-lecțiilor sau link-urile către cele care au fost postate pe YouTube, dar și grilele de evaluare, pentru care s-a folosit o aplicație Google numită „Corubrics", comentariile și feedbackul direct pentru fiecare micro-lecție.

Familiarizarea studenților cu astfel de instrumente pentru facilitarea predării prin intermediul tehnologiei a reprezentat un beneficiu colateral neintenționat, dar care avea să se dovedească esențial pentru orice profesor debutant pe parcursul anului școlar 2020-2021, an în care, așa cum am văzut, mare parte din activitatea didactică din primul semestru s-a desfășurat în spațiul virtual, la distanță.

Referințe

Allen, D. W., 1980. Microteaching: a personal review. *British Journal of Teacher Education: International research and pedagogy* , 6(2), pp. 147-151.

Allen, D. W. & Eve, W. A., 1968. Microteaching. *Theory Into Practice,* 7(5), pp. 181-185.

DISCOURSE, THE PREMISES FOR ESTABLISHING A MODEL FOR INVESTIGATING

Dimitria CAMEN
PhD., "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: iscourse theory has developed over several decades, inspiring many researches in linguistics. S. M. Ardeleanu emphasizes the connection between the individual and the language, by drawing with the help of the phrase «le locuteur parle sa propre langue» (S. M. Ardeleanu, 2000: 22). The inscription of the research of the language of the discourse theory presupposes the articulation of the purely linguistic elements with the set of individual linguistic values and particularities.

We emphasize the dynamic character of the language, by admitting the fact that each intervention of each of the speakers can cause changes in the language of the community, it is highlighted, in fact, the specificity of the language/ individual relationship.

Keywords: discourse, language, speaker, locuteur, speaking, system.

Propusă în primă fază, de Anne- Marie Houdebine (1975), teoria *discursului* se dezvoltă pe parcursul a câtorva decenii într-o veritabilă mișcare științifică inspirând în lingvistică, dar și în alte domenii adiacente, o serie întreagă de noi cercetări. Preocuparea în legătură cu această nouă paradigmă ține, în principal, de faptul că propune un cadru conceptual care promite dezvăluirea și explicarea raportului complex pe care locutorul îl întreține cu limba pe care o utilizează.

Astfel, pornind de la evidența formulei clasice potrivit căreia omul se raportează la ceilalți și își construiește, totodată, o identitate prin intermediul vorbirii, A. M. Houdebine propune o abordare amplificată a studiului limbii, în care vor fi luate în considerare și elementele care indică modul în care locutorul se raportează la sine însuși evaluându-se, corectându-se, dând seama astfel de reprezentări, atitudini și sentimente în legătură cu limba pe care o întrebuințează el însuși sau cei din jurul său. Mai exact, este vorba despre izolarea trăsăturilor particulare ale manierei în care a fost utilizată limba într-un anumit context.

Urmare a focalizării cercetării asupra legăturii dintre individ și limbă, sintagma «le locuteur parle sa propre langue» (S. M. Ardeleanu, 2000: 22) implică ideea multiplicării limbii în raport direct cu fiecare dintre vorbitori, deschizându-se astfel calea unor posibilități infinite în cercetarea acesteia. Conceptului saussurian de limbă, ca sistem închis și autosuficient, i se opune acum o structură omogenă și eterogenă totodată, asupra căreia nu se impun categorisiri, limitări sau reguli, ci, în baza unei grile de analiză, faptele de limbă sunt observate pentru a înțelege și înregistra fenomenul de *dinamică lingvistică*.

Definirea propriului cadru conceptual al *Discursului* se realizează atât la nivelul delimitării, cât și la cel al prelucrării constructive a teoriilor și tiparelor vremii, impuse de orientările structuraliste și gramaticile normative. Astfel, fundamentarea unui nou

domeniu, în care se conjugă deopotrivă dimensiunea subiectului vorbitor și, prin aceasta, realizarea uzului limbii, dar și tot ceea ce ține de sistemele lingvistice, de limbă și limbi, de reguli și norme, este posibilă doar traversând diverse discipline ale științelor umane (lingvistică, sociolingvistică, psiholingvistică etc).

Desfășurat sub semnul tuturor acestor discipline, *Discursul* va privi, după cum explică Anne-Marie Houdebine:

> «ce rapport du sujet *à la langue, la sinne et celle de la communaut*é qui l'int*ègre comme sujet parlant – sujet social ou dans laquelle il d*ésire *être int*égré, par laquelle il désire *être identifi*é par et dans sa parole; rapport énon*çable en termes* d'images, participant des représentations sociales et subjectives, autrement dit d'une part idéologies (versant social) et d'autre part des imaginaires (versant plus subjectif)» (2002: 10).

Pornind de la această idee au fost generate, încă de la început, un număr considerabil de interogații și direcții de cercetare, fapt confirmat de multitudinea studiilor efectuate în domeniul *Discursului*, care au avut drept corpus de investigație o pluralitate de tipologii discursive: politice, mediatice, literare și științifice etc. Astfel, dinamica și originalitatea teoriei *Discursului* s-au reflectat în cursul evoluției ulterioare, mai cu seamă în interesul pe care l-au arătat nenumărați lingviști, care au preluat și aplicat această nouă teorie în diferite studii de specialitate.

În literatura românească de specialitate, modelul teoretic al *Discursului* a fost introdus de studiile lingvistei Sanda-Maria Ardeleanu[1], care „a acordat o atenție deosebită atât studierii limbii franceze contemporane prin aplicarea și ilustrarea seturilor de norme specifice teoriei discursului, cât și limbii române prin numeroase cărți și articole științifice, care au vizat diacronic o vastă tipologie discursivă” (I. C. Coroi, 2013: 115).

Menționăm, de asemenea, importanța incontestabilă a studiilor întreprinse, în spațiul lingvistic românesc, de către Ioana-Crina Coroi (2013), autoarea studiului de referință *Normele Imaginarului lingvistic în presa literară*[2] și de către Ruxandra Cesereanu, autoarea eseului *Imaginarul violent al românilor* (2016)[3]. În alte orizonturi geografice, s-au remarcat, de asemenea, cu studii și articole în și despre domeniul *Discursului* autori precum: Ferenc Fodor, Laurence Brunet, Sonia Branca-Rosoff, Valérie Bruneti*ère, C*écile Canut, Evangelia Adamou, A. M. Houdebine etc.

---

[1] În aceeași ordine de idei, subliniem faptul că Sanda-Maria Ardeleanu este fondatoarea conceptului de *Imaginaire linguistique francophone*, teoretizat pe larg în lucrarea cu același nume, publicată în anul 2006.

[2] În baza analizei unui corpus de presă literară din perioada istorică 1877-1916, cercetătoarea Ioana-Crina Coroi realizează un tablou complet al orientărilor normative, ca elemente fundamentale în procesul de moderinizare și unificare a limbii române.

[3] Ca urmare a unui studiu de caz, întreprins pe materiale provenite din publicistica omânească din perioada 1877-2001, Ruxandra Cesereanu realizează „o scanare a mentalului românesc la nivelul imaginarului lingvistic violent” (2016: 9). Cu scopul declarat de a stabili o serie de „nuclee ale mentalului românesc” (ibidem, p.10), R. Cesereanu realizează o schemă alcătuită din nouă registre ale limbajului autohton violent: *subuman*, *igienizant*, *infracțional, bestiariu, religios, al putridului și excremențialului, sexual sau libidinous funebru*, și, în cele din urmă, registrul *xenofob și rasist* (ibidem).

Definiții ale discursului din punct de vedere lingvistic

Odată afirmată corespondența componentelor subiective și a celor sociale (*versant social-versant plus subjectif vezi supra*), se înțelege că înscrierea cercetării limbii teoriei *Discursului* presupune articularea elementelor pur lingvistice cu mulțimea valorilor și a particularităților lingvistice individuale. De altfel, A. M. Houdebine explică raționamentul utilizării termenului de *Discurs* tocmai pentru că acesta susține logica cerută de demersul de a introduce «dans l'étude linguistique syncronique dynamique[4] la subjectivité comme causalité » (1998: 11). Transpusă în discurs, limba este deopotrivă obiectivizată și subiectivizată pentru a putea răspunde exigențelor socio-culturale, dar și necesităților simbolic- expresive. De altfel, cu aceste considerații ne întoarcem la o concluzie deja formulată, limba, societatea și individul sunt date împreună, iar studiul oricăruia dintre cele trei elementepoate fi realizat, după cum afirmă și E. Morin, doar „in and by the transaction subject/ object, and not in the elimination of one by the other" (1992: 140).

În legătură cu incidența relațiilor care indică referințele mutuale între limbă, societate și individ, É. Benveniste remarca, de asemenea, faptul că, în realitate, „individul și societatea se determină reciproc în și prin limbă. Omul a fost întotdeauna conștient (...) de puterea fondatoare a limbajului, care instaurează o realitate imaginară, însuflețește lucrurile inerte, revelează ceea ce nu există încă, reînvie ceea ce a dispărut" (2000: 28-29).

Stabilirea acestei legături dintre subiectiv și obiectiv, social și individual face din *Discurs* locul originii tuturor faptelor de limbă: «d'identité politico-nationale mais aussi territoire d'altérité singuli*ère, lieu de* l'instauration subjective» (A. M. Houdebine, 1998: 12), fiind identificabil în manifestările comunicative, care relevă atitudinile, evaluările și reprezentările despre și în legătură cu practica lingvistică.

> «le rapport du sujet à lalangue (Lacan)- prise en compte de *l*'aspect le plus intime autant que faire se peut, *d'où des fantasmes et fiction d*'un sujet (norme fictives, non *étayées par un discours social)- et* à La Langue (Saussure)- aspect plus social et id*éologique donc étayépar un discours grammatical, académique, puriste (normes prescriptives)» (ibidem, p. 12).*

*Specificitatea Discursului este dată tocmai de această juxtapunere a concepției saussuriene a limbii erijată în sistem imuabil a cărui unică normă privește caracterul unitar al acesteia, prin dezvăluirea aspectelor comune, și a formulei psihanalitice lacaniene a limbajului, care, potrivit lui M. Arriv*é, prin faptul că abordează reflexiv

[4] Constituirea modelului *Discursului* reprezintă, într-o mare măsură, urmarea studiilor întreprinse de către André Martinet în legătură cu variațiile și modificările sistemului limbii, mai exact cu noțiunea de «dynamique syncronique» (A. Martinet, 1970: 155). În cadrul acestor studii, este reconsiderată distincția saussuriană *sincronie / diacronie* respectiv *stare / dezvoltare*. Atunci când afirmă că „orice limbă se schimbă în orice clipă" (1970: 222), André Martinet evidențiază faptul că limba nu poate fi cercetată separat de spațiul social, în care este constant actualizată și reactualizată prin uz. Ceea ce se afirmă, de fapt, este că unitatea și imuabilitatea limbii reprezintă o abstracție, având în vedere că schimbările sociale se reflectă nemijlocit prin locutori în sistemul limbii.

problematica poziționării subiectului în discurs, nu reprezintă altceva decât «la performativité généralisée» (1994: 26).

Introdusă într-o ordine în care este afirmată existența unui anumit tip de izomorfism între modul în care este structurat atât limbajul, cât și inconștientul, limba, consideră J. Lacan, nu este altceva decât «l'intégrale des equivoques que son histoire y laissé persister» (1973: 47). Prin urmare, uneori *Discursul* se poate identifica în Imaginarul lingvistic și funcționează, în prima fază, în raport cu ocurențele identificate ca urmare a intersecției limbii saussuriene cu inconștientul, în termenii lui J. Lacan, cu limba fiecăruia dintre vorbitori, în ceea ce ne privește pe noi. În studiile lingvistei A. M. Houdebine, această teză o regăsim specificată conform următorului paragraf: «c'est ce rapport subtil, que je me suis proposé d'étudier avec la conceptualisation de l'Imaginaire Linguistique pour intégrer, dans l'étude linguistique scientifique, les idéalisations, rationalisations des sujets parlants et, si possible, dégager leur influence sur la dynamique de la langue» (2013, *L'Imaginaire Linguistique entre ideal de langue et langue ideal..., sursă electronică*).

Pornind de la această legătură dintre Limbă (Saussure) și lalangue (Lacan), se conturează ideea potrivit căreia în *Discurs* cercetarea vizează punctul în care realității limbii i se substituie, lăsând interpretăriitotală libertate, o imagine transformată a acesteia, altfel spus, o reprezentare abstractă, solicitată de necesitatea poziționării limbii în raport cu realitatea subiectivă. Este evident, afirmă lingvista S. M. Ardeleanu, «que la fondatrice de l'IL se réclame de la doctrine de Saussure, en ce qui concerne la définition de la Langue, l'impact du réel sur celle-ci et l'evolution, dans une dynamique, des langues dans leur variété, la distinction fonctionnelle *Langue*/ *Parole*» (2017: 36).

Revenind asupra modului în care sunt precizate, în lingvistica saussuriană, distincțiile dintre *limbă* și *vorbire,* putem afirma că există o oarecare analogie între ceea ce preupune *Discursul* și tot ceea ce Saussure considera ca fiind manifestare individuală, adică „ceea ce este accesoriu și mai mult sau mai puțin accidental” (1998: 40). În această perspectivă, doar în legătură cu elementele care pot fi care pot fi evaluate ca dezacorduri în raport cu unitatea limbii, realizată prin normă, se poate realiza o anchetă în legătură cu atitudinile și sentimentele lingvistice individuale.

În același context, al grupării noțiunilor în categorii abstracte, pe de o parte, și subiective, pe de altă parte, Ch. Bally (1909) afirmă că sentimentele lingvistice individuale reprezintă doar un aspect al raportului circular care există între sistemul de semne și dispoziția vorbitorului de a-l transforma în practica lingvistică. Substituind *Discursul* înțelesului pe care Ch. Bally îl atribuie *faptelor de expresie*, am putea considera că acesta este o structură fără ierarhie constituită:

> « autour des notions simples et abstraites coexistent à l'état latent dans les cerveux des sujets parlants et se manifestent par une action réciproque, une sorte de lutte, dans l'élaboration de la pensée et dans son expression par le langage; que dans ce travail ils s'attirent et se repousent par un jeu incessant et complexe de sentiments linguistiques» (1909: 16).

Din orice perspectivă l-am privi, constatăm că *Discursul* pune în discuție sistematic chestiunea subiectivității, ca entitate care se impune și acționează indiscutabil în cadrul sistemului de semne, atribuindu-i acestuia în practica uzuală toate trăsăturile sale distinctive. Ceea ce înseamnă, desigur, că locul *Discursului* se identifică cu limba particulară a unui individ, integrat ca subiect vorbitor într-un context istoric și social (A. M. Houdebine, 2002: 10).

Conceptul Une(s) langue

În majoritatea intervențiilor care au drept scop multiplicarea direcțiilor și funcțiilor posibile ale *Discursului* remarcăm reluarea, în diverse forme, a unei constatări cu valoare de axiomă. Astfel, indiferent de natura și amploarea constrângerilor sociale sau istorice, individul «est toujours libre de sa parole» (A. M. Houdebine, 1998: 11-12). Iar acesta este un lucru recunoscut chiar și de cei mai entuziaști proclamatori ai socializării totale a limbii. W. D. Whitney[5], spre exemplu, deși afirma convins că limba este, prin excelență, instrumentul naturii sociale, recunoștea, de asemenea, faptul că fiecare parte a limbajului reflectă într-o anumită măsură personalitatea vorbitorului (1971: 17).

La rândul său, Ch. Bally remarca că, deși, în principiu, în cadrul unei comunități lingvistice există convingerea că se vorbește aceeași limbă, aceasta nu va reflecta niciodată forme identice, nici măcar pentru doi dintre vorbitori. Prin urmare, limbajul fiecărui individ:

> «diffère *du langage de tout le groupe lorsqu'il est placé dans les mêmes conditions génerales que les autres individus de ce groupe*. Chaque individu a sa mani*ère propre d*'employer son idiome maternel; il lui fait subir, dans certaines circonstances ou habituellement, des déviations portant sur la grammaire, la construction des phrases, le syst*ème expressif; il lui arrive d*'employer dans l'usage courant des mots dont les autres se servent rarement» (1909: 18).

Subliniind caracterul dinamic al limbii, prin admiterea faptului că fiecare intervenție a fiecăruia dintre locutori poate determina modificări în limba colectivității, este evidențiată, în fapt, specificitatea raportului limbă/ individ. Iar imaginea limbii, reflectată în uzul cotidian, pune mult mai bine în lumină raportul ciclic, care relevă, în consecință, libertatea de relație între limbă și locutori. De altfel, aceste aspecte sunt categoric afirmate și de către Ngalasso-Mwatha M., care, accentuează rolul creativității lexicale și semantice în dinamica și evoluția formelor lingvistice: «un ensemble *d*'images et de représentation que l'on se fait de Soi et de l'Autre à travers la langue, et comme un monde de créativité langagi*ère aboutissant, par le travail de* l'imagination, a l'invention des formes et des sens nouveaux» (2010: 547).

Utilizând limba, inventând-o și imaginând-o, pentru a se exprima pe sine sau pentru a se raporta la ceilalți, vorbitorul o poate schimba în aceeași măsură în care o

[5] W. D. Whitney consideră că individul nu are nicio autoritate în ceea ce privește modificarea de orice natură a limbii. Atunci când în limbă se înregistrează schimbări, același autor susținea că schimbările se datorează exclusiv efortului întregii comunități lingvistice (1971 : 18).

reproduce, iar conceptul de l'Une(s) langue, după cum bine punctează lingvista S. M. Ardeleanu, «traduit justement cette diversité, rapporté à l'usage que les différents locuteurs font de la langue» (1998: 33).

Cadrul desemnat de l'Une(s) langue reflectă astfel o altă realitate a limbii, diferită de forma completă și definitivă a acesteia, o realitate restituită și fragmentară, transpusă prin *Discurs* în pluralitatea și diversitatea registrelor limbii actualizată, în permanență, în interacțiunile dintre vorbitori. Prin urmare, în mecanismul continuu de adecvare a sistemului de semne cu realizarea sa, cele care conferă unicitate fiecărei interacțiuni sunt opțiunile individuale în selectarea elementelor limbii. Și astfel, integrând procese de cunoaștere, selectare și creație, l'Une(s) langue, ca expresie a apropierii individuale a limbii, desăvârșește, în fapt, evoluția acesteia.

BIBLIOGRAFIE

Studii de lingvistică generală și sociolingvistică

ADAM, Jean-Michel, 2005, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*. Armand Colin, Paris.

ADAM, Jean-Michel, 1976, *Linguistique et discours littéraire- théorie et pratique des textes,* Librairie Larousse.

ARDELEANU, Sanda- Maria, 2017, *Le retour de/ à Saussure*, în *Ferdinand de Saussure, Un* siècle de *structuralisme et de post- structuralisme, Colloque international, Université de Lubumbashi, É*ditions EME, pp. 33- 40.

BENVENISTE, *É*mile,1974, *Problèmes de linguistique générale*, *II*, *É*ditions Gallimard, Paris.

BENVENISTE, *É*mile, 1974 (2000), *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, Editura Universitas, București.

BLOOMFIELD, Leonard, (1933) 1973, *Language*, London, George Allen & Unwin LTD.

BOUVERESSE, Jacques, 1984, *La Philosophie chez les autophages*, Paris, Minuit.

BULGĂR, Gheorghe, 2002, *Literatura și limbajul,* București, Editura Vestala.

CALVET, Louis-Jean, 2013, *La sociolinguistique, (8e édition), Collection: Que sais-je ?*

CHOMSKY, Noam, 1955, *The Logical Structure of Linguistic Theory*, New York, Plenum Press.

CHOMSKY, Noam, 2006, Language and mind, ediția a III-a, New York, Cambridge, University Press.

CIOBANU, Fulvia, SFÎRLEA, Lidia, 1970, *Cum scriem cum pronunțăm corect*, București, Editura Științifică.

CLARKE, Simon, 1981, *The Foundations of Structuralism: A Critique of Lévi-Strauss and the Structuralist Movement,* Brighton, Harvester Press.

COTEANU, Ion, 1973, Stilistica funcțională a limbii române, Stil, stilistică, limbaj, București, Editura Academiei.

CULLER, Jonathan, (1976) 1986, *Ferdinand de Saussure*, Ithaca, New York, Cornelle University Press.

HAMP, Eric, HOUSEHOLDER, Fred, AUSTERLITZ, Robert (editori), 1966, *Readings in Linguistics II*, Chicago, University of Chicago Press.

HARLAND, Richard, 1987, *Superstructuralism: The Philosophy of Structuralism and Post-Structuralism*, London and New York, Methuen.

JAKOBSON, Roman, 1963, *Essais de linguistique générale,* Les Editions de Minuit, Paris.

MAINGUENEAU, Dominique, 2009, *Aborder la linguistique,* Seuil, Paris.

Analiza discursului
HABERMAS, *Jürgen, 1987, The Philosophical Discourse of Modernity, trad. Engl. F. Lawrence, Cambridge, Mass.,MIT Press.*
*HAMON, Philippe, 1973, „Un discours contraint", în R. Barthes et al., Litt*érature et réalité, Paris, Seuil, 1982.
MILICĂ, Ioan, 2013, *Lumi discursive: Studii de lingvistică aplicată*, Iași, Editura Junimea.
MOESCHLER, Jacques, 1985, *Argumentation et conversation: Éléments pour une pragmatique du discours*, Paris, Hatier.
Dicționare
Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti". (2009). *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold. (*DEX'09*).
BIDU-VRĂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela, PANĂ DINDELEGAN, Gabriela, 2001, *Dicționar de Științe ale Limbii*, București, Editura Nemira.
CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, 1998, *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora.
COTELNIC, Teodor,(coord.), 2000, *Gramatica limbii române*. Chișinău, Editura Litera.

BILINGUALISM AND SELF-TRANSLATION IN THE VOLUME « *DIEU ME DOIT CETTE PERTE* » *BY MIRON KIROPOL*

Aliteea-Bianca TURTUREANU
Lecturer PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: A prominent figure of the Romanian exile community in Paris, a talented translator, bilingual writer, poet, essayist and painter, Miron Kiropol has self-translated most of his literary works. This research aims to analyse the most important aspects of the self-translation of the poems published in the volume "God Owes Me This Loss" (2004). The "mirrored" fragments of the French and Romanian versions illustrate the lexical, stylistic, semantic and cultural specific characteristics of Miron Kiropol's self-translation process.

Keywords: Exile, bilingualism, self-translation, literary work, poem, specific characteristics.

Selon une définition générale, *le bilinguisme* signifie l'utilisation en alternance des deux langues ce qui implique que le locuteur choisit la langue dans laquelle il s'exprime en fonction de la situation de communication dans laquelle il se trouve sans passer par la traduction. Le sujet bilingue peut s'exprimer et penser sans difficulté dans les deux langues à un degré de précision (presque) identique.

Le sujet bilingue se retrouverait au carrefour des deux langues, la langue dominante étant d'habitude celle du pays où il vit. Les psycholinguistes ont longtemps montré l'idée que le bilinguisme provoquait une certaine instabilité chez la personne bilingue, instabilité due aux confusions linguistiques, aux différences culturelles et aux implications psychologiques et identitaires survenues. Nous devons admettre que le bilinguisme entraîne parfois des interférences, mais cela ne doit pas nécessairement conduire à des conséquences négatives pour la personnalité du sujet bilingue. Il peut arriver que le sujet bilingue ait des difficultés à décider de ce qui est juste et ce qui est faux au niveau linguistique et/ou culturel car ses normes sont hétérogènes, contrairement au monolingue dont les normes sont homogènes et cette hésitation peut être perçue différemment, comme confusion, tristesse, absence d'identité linguistique ou bien, au contraire, ouverture d'esprit ou joie de vivre. Chez Miron Kiropol le bilinguisme fait partie de la création elle-même et c'est la raison pour laquelle elle est difficilement soumise à des règles.

Aujourd'hui la critique s'interroge tout particulièrement sur la place de l'auteur par rapport à la langue utilisée. Les liens entre l'exil dans la/(les) langue(s) et la création littéraire sont innombrables: étrangeté, souffrance, paradoxes, unicité, différence, séduction de la nouveauté et de la multiplication.

L'autotraduction est souvent associée au bilinguisme et à l'exil. Dans le processus complexe de l'autotraduction, la ré-écriture des œuvres n'est pas une simple transposition linguistique, car ces textes renversent les mythes de l'original/traduction

ou fidelité/trahison. Le professeur Michaël Oustinoff a tenté de cerner le sujet de l'autotraduction littéraire, qui, par sa nature, serait «difficilement définissable.»[1] Selon Michaël Oustinoff, nous pourrions penser, dans un premier temps, qu' «une traduction auctoriale, à la fois traduction et écriture (puisqu'elle émane de l'auteur), constitue une anomalie au regard des classifications couramment admises.»[2] L'autotraduction est une création complexe et multiple à caractère personnel qui touche les aspects: psychologique, culturel, intellectuel et scientifique des activités humaines. Ce processus complexe intègre toutes les dimensions de l'être. La pratique de l'autotraduction dans les deux sens, intégrant langue maternelle et étrangère, vient subvertir les catégories de l'original et de sa traduction, soulignant le rapport à l'étranger et la question de l'identité et de l'altérité.

Une systématisation théorique de l'autotraduction est difficile à réaliser, chaque autotraducteur représentant, pour son bilinguisme et biculturalisme, un cas particulier. L'autotraducteur possède toutes les compétences d'un traducteur, c'est à dire les compétences lexicales, grammaticales, culturelles, littéraires (souvent utilisées sous une forme intuitive et subjective). Nous pourrions lire cette traduction comme un original car le nom de (l'auto) traducteur n'est pas toujours mentionné. L'auteur en tant que traducteur peut décider d'améliorer son texte parce qu'il a une autre possibilité de l'écrire (la recréation) et de proposer une variante meilleure du texte en question. L'auteur qui traduit son texte est libre dans ses choix, car ceux-ci sont nés sur sa page, dont il est le créateur absolu. Il ne faut pas oublier que la traduction et l'autotraduction représentent deux processus totalement différents et que chacun est contraignant et frustrant à sa manière.

Miron Kiropol est né le 9 octobre 1936 à Bucarest et décèdera le 18 juin 2020 à Paris. Traducteur, écrivain bilingue, membre actif de la diaspora roumaine en France et peintre d'une grande force artistique, Miron Kiropol représente la poésie de l'exil dans la littérature roumaine. Après avoir étudié la philologie à Bucarest, le jeune poète séjourne un certain temps en Espagne pour s'établir définitivement à Paris où il vivra jusqu'à sa mort. C'est en France qu'il rencontre des auteurs célèbres comme: Pierre Emmanuel, Guy Chambelland ou Vintilă Horia qui deviendront ses collaborateurs.

Partagé entre deux langues (le roumain, sa langue maternelle et le français, la langue de son pays d'adoption, d'exil) Miron Kiropol figure parmi les rares auteurs bilingues qui se sont traduits eux-mêmes. Cette pratique spéciale de traduction, Kiropol la partage avec des auteurs comme: Ilie Constantin, Virgil Tănase, Samuel Beckett, Nancy Huston ou Vladimir Nabokov.

Pendant le régime communiste le jeune poète publie les volumes suivants: « Le Jeu d'Adam » (1967), « Transfiguration » (1968) et « Rosarium », ce dernier étant interdit en Roumanie à cette époque-là. En 1969 l'écrivain a demandé l'asile politique en France où il continuera sa carrière littéraire. La prestigieuse revue « Le Pont de l'Epée » lui dédie un numéro en 1983. Quelques ouvrages importants: « Dieu me doit celte perte

[1] Michael Oustinoff, 2000, p. 11.
[2] Idem, p. 23.

» (1983)/ "Dumnezeu îmi datorează această pierdere" (2004); Această pierdere (1992); „Augusta nostalgie a sângelui"(1986)/, «Auguste nostalgie du sang» (1997); «Apophtegmes de l'amour» (1989); „Ceea ce sferele gândesc despre noi" (1999); „Cerul ca unică ispită" (2004), „Aur în sită" (2014), „Cuvinte strigându-și cenușa" (2019). Kiropol a signé des traductions très réussies ou bien des éditions bilingues parmi lesquelles nous citerons: « Poeţi francezi din secolul al XVI-lea » (2000); « G. Bacovia, Plumb-Plomb » (2001); « Comment lire Eminescu en français » (2001); « Mircea Dinescu, Trente-deux poésies » (2001); « Jean Keats, Poezii » (2001), « Sur le visage redempteur » (1972), « Chastete regnante » (1987); « Le Rang johannique » (1989).

Des titres comme: *Ordre/Ordin; Paysage d'automne/Peisaj de toamnă*; *Demeure/Locuinţă*; *Frein/Frână*; *Symbolisme/Simbolism*; *Enfant/Copil*; *Et le vent/Şi vântul*; *Inflexion/Inflexiune*; *Dédicace/Dedicaţie*; *Avoir/A avea* favorisent la fidélité des textes autotraduits. Les thèmes qui nourrissent l'univers du poète sont: l'exil, l'identité, l'art, la mort, la création, le rapport à la mère, au corps humain, la nature et le mystère de la vie. Il y a beaucoup d'écrivains étrangers qui ont choisi la langue française comme langue d'expression artistique et littéraire: Julien Green, Elsa Triolet, Romain Gary sont des créateurs bilingues, exilés et autotraducteurs. L'autotraduction devient une confession, une activité bilingue, un processus de ré-écriture transformatrice et créatrice. Chez ces auteurs, le bilinguisme devient une source inépuisable de création, littéraire ou artistique, une création vécue comme quête identitaire. S'exiler et écrire imposent une certaine rupture sans laquelle la création est impossible. Écrire en exil, dans une langue étrangère, dans une autre culture, permet aux créateurs d'embrasser une subjectivité unique, d'avoir la possibilité de (ré) construire et (ré) affirmer leur voix et leur identité. Leurs écrits explorent à travers le rapport exil-identité-langue-culture des liens qui unissent la création, le corps et l'esprit, la mémoire et l'oubli, la musique, la souffrance, la peinture et l'écrit, l'existence et la mort.

C'est de ces propos que nous partons dans l'analyse des fragments autotraduits et parus dans le volume « Dieu me doit cette perte. » La variante en roumain "Dumnezeu îmi datorează această pierdere" a été publiée en 2004 dans la collection « Lingua Franca » aux éditions de l'Institut Culturel Roumain. La mise en parallèle des œuvres originales et de leurs doubles permettent d'apprécier la nature des différences entre le texte d'origine et le texte cible.

L'autotraduction peut se réaliser après avoir terminé l'original ou bien pendant le processus de l'écriture de la version originale. L'auteur, serait-il le traducteur idéal et sa traduction la plus fidèle ou écrirait-il un autre texte, différent? En tout cas, Miron Kiropol detient ici les deux rôles, celui d'auteur et celui de traducteur. Bien souvent, le processus de l'autotraduction met en action un auteur bilingue et biculturel qui maîtrise les normes de la traductologie et les codes culturels. Ceci a des conséquences positives non seulement du côté de son bilinguisme, mais surtout du point de vue de l'œuvre qu'il traduit. Pour illustrer cette idée, nous avons choisi la première strophe du poème *Devant les fragiles coups/ Înaintea fragilelor lovituri*:

Français	**Roumain**
« Devant les fragiles coups de tristesse Dans ma tête, ce soir De mai, je désarme, Feuille au début des larmes. » [3]	" Înaintea fragilelor lovituri de tristeţe În cap, în seara asta De mai, dezarmez, Frunză la începutul lacrimilor." [4]

Des titres comme: *Germinations/ Germinaţii*, *Poetul/ Le poète*, *Flamme/ Flacără*, *Voyage/ Călătorie*, *Variante/ Variantă*, *La beauté/ Frumuseţea*, *Rien/ Nimic*, *Repos/ Odihnă, Devant les fragiles coups/ Înaintea fragilelor lovituri*, *Portrait à midi/ Portret în amiază* traduits ainsi par l'auteur, effacent les éventuelles hésitations du lecteur concernant les différentes variantes possibles. Le processus complexe de l'autotraduction favorise le lecteur aussi: les équivalents sont à la portée de chacun, à lire sur la page suivante, surtout au cas où les textes sont mis en miroir comme dans le volume «Dieu me doit cette perte »/ "Dumnezeu îmi datorează această pierdere". L'autotraduction remet en question les conceptions générales que le lecteur possède sur des notions comme: le texte de départ ou le texte d'arrivée, l'authenticité, les langues en «miroir», l'attitude de l'auteur par rapport à l'une ou l'autre des langues utilisées, tout ce qu'on comprend par le terme d'écriture, ainsi que les valeurs qui s'y attachent. Tout cela confère un sens profond à la réflexivité de l'acte d'écrire et de traduire.

La systématisation théorique de l'autotraduction reste encore difficile à réaliser, chaque autotraducteur représentant, pour son bilinguisme, un cas tout à fait particulier. L'autotraducteur Miron Kiropol possède toutes les compétences d'un traducteur, c'est à dire les compétences lexicales, grammaticales, culturelles, souvent utilisées sous une forme intuitive et/ou subjective. Nous pourrions lire cette traduction comme un original car le nom de (l'auto) traducteur n'y est pas toujours mentionné. L'auteur en tant que traducteur peut décider d'améliorer son texte parce qu'il a une autre possibilité de l'écrire (la recréation). Cette fascinante double écriture qui est une particularité d'une telle œuvre, permet d'exploiter l'univers des deux imaginaires différents. D'une manière pratique, cela signifie que l'auteur écrit en une langue d'abord, puis reprend le vers, la strophe ou le texte entier et le «traduit» dans l'autre langue, ce que le linguiste Michaël Oustinoff appelle «réécriture traduisante» ou «autotraduction recréatrice.» [5]

Au niveau des procédés lexicaux, le poète restera fidèle aux images décrites en français. Nous observons dans les deux versions que Miron Kiropol maîtrise les formules et le langage artistique.

[3] Idem, p. 226.
[4] Idem, p. 227.
[5] Michaël Oustinoff, 2009, p. 29.

Français	**Roumain**
« L'arbre s'éteint, sur la peau de l'esprit des feuilles » [6] « Le givre couvre Eldorado » [7] « L'éclat d'un rire » [8]	"Se stinge copacul, peste pielea de spirit a frunzelor" [9] "Chiciura acoperă Eldorado" [10] "Splendoarea unui râs" [11]

Les poésies de Miron Kiropol, bien qu'écrites en français et puis autotraduites en roumain échapperaient aux interrogations des critiques qui se limiteraient à parcourir un seul texte. Ses poèmes mettent face à face le poète et le traducteur Miron Kiropol. Ses poèmes sont durs, violents et tendres à la fois, ils engendrent une pluie d'antithèses, de symboles et d'oxymorones.

En tant qu'autotraducteur, Kiropol réfléchit sur le rythme, l'harmonie, la musique et les nuances des mots, sur les rapprochements du français et du roumain. Nous observons la manière dont l'autotraducteur reste fidèle à la sémantique et à la phonétique du texte d'origine (le français). La traduction en roumain ne pose pas de problèmes particuliers.

Français	**Roumain**
« Lamellicorne avec ton éventail » [12] « Par les architectes des pierres gothiques » [13] « Peuplée de soldats en plomb » [14] « Jour de fête » [15] « Le visage porte les formes de la nuit » [16]	" Lamelicorn cu evantaiul tău " [17] " De arhitecţii pietrelor gotice" [18] " Populate de soldaţi de plumb" [19] " Zi de sărbătoare" [20] " Chipul poartă formele nopţii " [21]

Le poète réorganise les épithètes pour obtenir dans les deux langues les rimes qu'il souhaite: *mur/ pures; cuvinte/minte.*

Français	**Roumain**
« Avec une tulipe tu ouvres le mur. Je me mange la figure sous le sable *Avec froides paroles pures.* J'ai dans la mémoire Seulement la voix décharnée de l'inexprimable	" Zidul îl deschizi cu o tulipă. Încet îmi mănânc faţa sub nisip *Cu reci, pure cuvinte.* Nu mai am în minte Decât vocea descărnată a inexprimabilului." [23]

[6] Miron Kiropol, 2004, p. 32.
[7] Idem, p. 33.
[8] Idem, p. 20.
[9] Idem, p. 21.
[10] Idem, p. 79.
[11] Idem, p. 80.
[12] Miron Kiropol, 2004, p. 112.
[13] Idem, p. 113.
[14] Idem, p. 112.
[15] Idem, p. 113.
[16] Idem, p. 112.
[17] Idem, p. 113.
[18] Idem, p. 112.
[19] Idem, p. 113.
[20] Idem, p. 112.
[21] Idem, p. 113.

» [22]	

Les deux derniers vers racontent le désespoir du poète devant l'échec universel des mots. La poésie de Miron Kiropol vivra entre, à l'intérieur et au-délà des deux langues, en dehors de l'exprimable linguistique. Le poème deviendra chez Kiropol l'objet absolu.

Pour rester fidèle à son autotraduction, le poète cherche les mêmes sonorités pour la variante roumaine de ses vers: *transe/ transă*; *une pierre bouddhique/ o piatră budică*; *fixité/ fixitate; ideea mea fixă/ mon idée fixe; fragile/fragil(ă);l'ombre/umbra; la domination éternelle/dominaţia eternă.*

«*Les couleurs viennent se poser en scribes devant toi/ Culorile vin să se aşeze ca scribi înaintea ta*» écrit Miron Kiropol dans son poème *À l'aube/ În zori*. Nous pourrions lire la poésie de Kiropol à la manière dont nous admirons ses belles toiles. D'ailleurs, l'une de ses toiles illustre la première de couverture du recueil paru en 2004 qui reprend deux de ses volumes: « Dieu me doit cette perte » et "Auguste nostalgie du sang", déjà publiés en Roumanie (1992/ 1997) et en France (1983/ 1986). Le lecteur appréciera l'effort immense du poète de faire passer d'une langue à l'autre l'harmonie, le rythme, la géométrie des vers et le mouvement du pinceau. Malgré les différences, les deux versions font preuve d'une forte conscience réciproque:

Français	**Roumain**
« Le visage porte les formes de la nuit, Lumière insomniaque de l'ange. J'implore que faim et soif Se fassent plus grandes, Pétries dans les nuances de l'apocalypse.» [24]	"Chipul poartă formele nopţii, Lumina insomniacă a îngerului. Mă rog pentru foame şi sete Mai mari să-mi fie, Făcute după nuanţele apocalipsului." [25]

Miron Kiropol est libre dans ses choix (d'ordre thématique, lexical, stylistique), car ceux-ci sont nés sur sa page, dont il est le créateur absolu. L'autotraduction est un processus qui dépasse le bilinguisme et la réécriture. C'est elle qui lui permet d'établir des relations à l'intérieur et au-delà des langues. Ce serait le signe d'une force accumulée à travers son bilinguisme/ biculturalisme. L'autotraduction devient son miroir. Le processus de l'autotraduction n'est ni extérieur, ni intérieur: il est à la fois extérieur et intérieur. Le style est direct, parfois surprenant, avec des tendances télégraphiques. Les deux langues se soutiennent l'une l'autre, comme dans les exemples suivants:

Français	**Roumain**
« Je n'ai aucune nouvelle De perte ou de gain. Je disparaîtrai bientôt (mais qu'importe!) Comme les poètes d'autres mortes.» [26]	" Nu am nicio veste, nicio parte De pierdere sau câştig. Voi dispărea curând (dar ce contează!) Ca poetul altor moarte." [27]

[23] Idem, p. 77.
[22] Idem, p. 76.
[24] Idem, p. 70.
[25] Idem, p. 71.
[26] Idem, p. 256.

Le recueil «Dieu me doit cette perte»/ “Dumnezeu îmi datorează această pierdere” ne pourrait s’identifier ni à la version placée sur la page gauche, ni à celle placée sur la page droite, mais à toutes les deux en même temps. Au lecteur la tâche d’identifier ce qui représente pour lui le sens profond des poèmes et la capacité de rechercher la version qui lui semble la plus belle.

Bibliographie

Delbart, Anne-Rosine, *Les exilés du langage – Un siècle d’écrivains français venus d’ailleurs* (1919-2000), Edition Pulim, Collections Francophonies, 2005.

Eco, Umberto, *Expériences de traduction*. *Dire presque la même chose*, Éditions Grasset, Paris, 2006.

Ferrarro, Alessandra, Grutman, Rainier (dir.), *L’autotraduction littéraire – Perspectives théoriques*, Éditions Classiques Garnier, Paris, 2016.

Gadamer, Hans-Georg, *Vérité et méthode. Les grandes lignes d’une herméneutique philosophique*, traduit par Étienne Sacre, Éditions du Seuil, Paris, 1978.

Green, Julien, *Le langage et son double*, Éditions du Seuil, Paris, 1987.

Grosjean, François, *Parler plusieurs langues. Le monde des bilingues*, Paris, Albin Michel, 2015.

Kiropol, Miron, «*Dieu me doit cette perte»/ “Dumnezeu îmi datorează această pierdere”*, Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004.

Lejeune, Philippe, *Le pacte autobiographique*, Éditions du Seuil, Paris, 1995.

Malherbe, Jean-François, *Le Nomade poliglotte. L’excellence éthique en postmodernité*, Éditions Bellarmin, Montréal, 2000.

Meschonnic, Henri, *Pour la poétique II. Épistémologie de l’écriture. Poétique de la traduction*, Paris, Gallimard, 1983.

Oustinoff, Michaël, *Bilinguisme d’écriture et autotraduction* (Julien Green, Samuel Beckett, Vladimir Nabokov), Éditions L’Harmattan, Paris, 2001.

Idem, *La Traduction*, Éditions Presses Universitaires de France, Paris, 2000.

Ressources électroniques:

https://romanialiterara.com/2020/07/poezie-miron-kiropol/, România literară nr. 27/2020 consulté en ligne le 25 février 2021.

https://uniuneascriitorilor.ro/2020-06-18-in-memoriam-miron-kiropol consulté en ligne le 27 février 2021.

[27] Idem, p. 257.

REPRESENTATIONS OF THE CHILD IN THE UNIVERSAL ART AND LITERATURE

Marta ALBU
Lecturer PhD, University of Craiova

Abstract: The status of the child has evolved in time, from all points of view: social, pedagogical, moral, literary, artistic, not having a single image of childhood, but several contradictory images, several systems of representations of childhood. Children were virtually ignored by both their contemporaries and later historians. A small but growing number of current researchers are working diligently to resolve this imbalance. Even so, most of the history of childhood still remains hidden, as most research focuses on the relatively recent past of the last centuries. The present study aims to highlight the representations of the child in arts and literature. We do not follow all the representations, but simply present different trends that can be observed in arts and literary works from various centuries, to evoke the role of the child in literature and transformations, the evolution of mentalities and its rendering in fiction.

Keywords: representations, child, childhood, art, literature

Statutul copilului a evoluat în spațiu și timp, din toate punctele de vedere: social, pedagogic, moral, literar, artistic, neavând o unică imagine a copilăriei, ci mai multe imagini contradictorii, mai multe sisteme de reprezentări. Copiii au fost practic ignorați, atât de contemporanii lor, cât și de istoricii de mai târziu (Volk, 2011). Un număr mic, dar în creștere, de cercetători actuali lucrează pentru a rezolva acest dezechilibru Chiar și așa, cea mai mare parte a istoriei copilăriei rămâne încă ascunsă, deoarece majoritatea cercetărilor se concentrează asupra trecutului relativ recent, pe ultimele secole. Unele studii au călătorit mai departe în trecut, privind copilăria mii de ani în urmă, în civilizațiile antice, în Roma sau Grecia. Astfel, arta și literatura ne oferă viziuni diferite asupra copilăriei, de-a lungul veacurilor, ca tendințe evolutive.

Studiul lui Philippe Ariès (1960), pionierul istoriei mentalităților, dezbate evoluția familiei și rolul copilului în societate, urmărind rădăcinile copilăriei în epoca medievală, subliniind indiferența socială față de aceasta, considerând că, în Evul Mediu, copiii erau văzuți ca niște adulți în miniatură și participau la activitățile acestora, la munci, de îndată ce dezvoltarea fizică le permitea. Familia nu avea un rol afectiv în viața copilului, acesta având condiție socială scăzută, un fel de sclav, Ph. Ariès sublinia faptul că în epoca medievală nu exista „sentimentul copilăriei" (Ariès, 1960, pp. 10, 125-130, 186 și 395-396). Mai târziu, începând cu secolul al XVII-lea, s-a produs într-un fel această diferențiere între copil și adult, proces vizibil în maniera în care hainele au devenit „destinate" copiilor, apoi anumite jocuri sau jucării au fost considerate exclusiv copilărești. „Particularitatea infantilă" – cum o numește Ph. Ariès – este observabilă în rolul și mărimea familiei burgheze. Sub influența moraliștilor secolului al XVII-lea, conceptul de familie se schimbă, devine intimă, compactă, se evidențiază inocența copiilor, vulnerabilitatea lor și nevoia lor de protecție, se pune accent pe educația copiilor și, astfel, aceștia încep să aibă un rol distinct.

Phyllis Gaffney remarcă faptul că studiile despre copilărie încep cu Ph. Ariès, cele ulterioare (Geoffrey Elton, Shulamith Shahar, Pierre Riché și Danièle Alexandre-Bidon, Nicholas Orme, Mark Golden, Reidar Aasgaard) vin să completeze această viziune a lui Ph. Ariès sau chiar s-o contrazică, socotind-o greșită ca metodă și substanță (Gaffney, 2011, p.3). Studiul lui Ariès a avut o influență considerabilă. Cercetătorii, arheologii, istoricii și sociologii din ultimele decenii au depus un mare efort pentru a reevalua studiile despre copil și imaginea copilăriei, întorcându-se la surse, încercând să vină cu argumente sau cu metode de investigare noi, neputând exista un consens general. Autoarea subliniază că acest concept al „copilăriei" este unul modern, care nu exista în Evul Mediu. Se poate vorbi despre sensibilitate, despre manifestarea acestei sensibilități a copilăriei în mod diferit de la secol la secol (Gaffney, 2011, p.5). Copilul are apariții destul de rare în perioada medievală, fie că vorbim despre artă sau literatură. În artă, se poate observa caracterul angelic, ludic, inocent - reprezentat în Antichitate, la greci și romani. În perioada romană, copilul era văzut inferior adultului, neavând drepturi egale, atâta timp cât tatăl (*pater familias*) era în viață, el având cea mai mare autoritate. Acesta avea drepturi depline, de viață, asupra tuturor membrilor familiei. Scrierile grecești și romane ne înfățișează copilul ca un adult neîmplinit, drept o ființă lipsită de multe calități. Copilăria nu era văzută ca o perioadă importantă; mai degrabă tinerețea – de la pubertate la 21 de ani, când tânărul era pregătit pentru a deveni un bun cetățean.

Colin Heywood este de părere că, în general, copilăria și copilul erau absenți din arta medievală timpurie, ca multe alte lucruri: „copilul din sculptura din secolul al XII-lea, *Fecioara cu pruncul pe tron*, arată hotărâtor matur, pentru că acest copil trebuia să reprezinte Înțelepciunea Divină (...), artiștii erau mai preocupați să exprime statutul și rangul subiectelor lor decât înfățișarea personală" (Heywood, 2001/2017, pp. 27-29). Urmându-l pe David Archard, C. Heywood concluzionează că lumea medievală avea probabil conceptul de copilărie, dar viziunile erau foarte diferite de ale noastre, concentrându-se pe teme religioase (Heywood, 2017, p.32).

Marie-France Morel (1997, pp. 465-483) analizează în profunzime copilul în pictura religioasă începând cu secolul al XV-lea, al XVI-lea, apoi pictura olandeză a sec. al XVII-lea și cea votivă germană din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea și afirmă că dacă se analizează mediul înconjurător, se poate observa conotația negativă a copilăriei. Copiii sunt înconjurați de diverse obiecte, animale domestice, obiecte muzicale, reale sau improvizate Pentru a înțelege intenția profundă a picturii, trebuie observate obiectele descrise din jurul copiilor.

În secolul al XVII-lea, în spațiul francez, putem aminti Allé d'Eau sau ansamblul *Marmousets* de la Versailles, care ne prezintă douăsprezece statui de copii care nu au nimic particular, sunt goi, cu aceeași fizionomie, fără o trăsătură proprie, distinctivă. Este simbolul vârstei angelice, fără slăbiciune sau stângăcie. Claude și Charles Perrault au avut ideea acestei alei cu statui înfățișând copiii. Schițele/desenele statuilor copiilor care râd, exprimând bucuria de a trăi, au fost realizate de Charles Le Brun. Sculpturile au fost executate între 1670-1678 de către cinci sculptori.

La început, copilul era văzut înger sau demon, și nu era luat în considerare drept o ființă umană, sau redat acceptabil, prezentat voalat. Mary Frances Durantini analizează copilul în pictura olandeză, din secolul al XVII-lea și observă că în picturile lui Jan Steen, Gérard Dou, Judith Leyster sau Jan Molenaer ne sunt înfățișați copiii bogați sau copiii de nobili, singuri sau în familie, uneori murdari, alteori ridicoli, înfometați sau țipând (Durantini, 1993). Teniers, Steen, Peter de Hooch sau Rubens ne prezintă copiii sub diverse forme, creionate sau pictate. Rembrandt ne înfățișează imaginea maladivă a fiului său Titus.

Peter Paul Rubens (1577-1640) este considerat fruntașul pictorilor flamanzi (aprox. o mie patru sute de tablouri și sute de desene), „cel mai mare și mai viguros maestru al artei barocului în general. Doar contemporanul mai tânăr, Rembrandt van Rijn, îl egalează ca însemnătate artistică, dar poziția lui printre contemporani a fost una substanțial diferită" (Von Bode, 1974, p.5). Pe lângă tablourile care ne înfățișează corpul femeiesc, remarcăm în portretele de copii frumusețea generală asemănătoare, delicată, cu obraji îmbujorați, figuri nude și îngerașii care îi însoțesc. *Cei doi fii ai pictorului*, *Helene Fourment cu doi din copiii săi*, *Portretul fiului Nicholas*, *Portret de fată (Clara Serena Rubens)* sunt câteva exemple.

Adriaen Von Ostade (1610-1685) este un pictor olandez foarte prolific (aprox. o mie de tablouri) pictează copiii într-o clasă (*Profesorul*), într-o școală mizerabilă, cu mobilier rudimentar, în condiții proaste. Profesorul apare foarte dur, ținând în mână un bici. Potrivit pedagogiei vremii, el se ocupa în mod deosebit de un singur copil. Pictorul ne înfățișează mai mulți copii, fiecare făcând altceva, diverse jocuri, fiind implicați în certuri și dominând dezordinea. Ceea ce vrea să evidențieze pictorul este de fapt relația dintre copii și moravurile lor. *Rugăciunea dinaintea mesei* este o altă lucrare reprezentativă în care ne este înfățișată familia.

Jan Steen (1626-1679**)** este cel mai fecund, inventiv și popular pictor olandez din Epoca de Aur, unul dintre pictorii de gen de seamă ai secolului al XVII-lea. I se atribuie aproximativ șapte sute de lucrări, în care se remarcă intuiția psihologică, simțul umorului și abundența de culoare. În picturile sale se observă interesul pentru copilărie, pentru bucuriile specifice vârstei, cât și pentru scene istorice, mitologice și religioase, portrete, vieți fixe și scene naturale. Viața de zi cu zi a fost principala temă picturală a sa. Portretele sale de copii sunt celebre. Adesea a folosit membrii familiei sale ca modele și a pictat câteva autoportrete în care nu a arătat nicio tendință de vanitate. *Mamă și copil*, *Sărbătoarea Sfântului Nicolae* sunt remarcabile pentru pofta de viață ilustrată. Multe dintre picturile lui Steen poartă referiri la proverbe sau literatură olandeză veche. Este cunoscut și pentru măiestria sa de lumină și atenția pentru detalii, oferind o imagine realistă a vieții olandeze.

Tabloul *Sărbătoarea Sfântului Nicolae* ne-o înfățișează în prim plan pe fetița cea mai mică a familiei, blondă, veselă, ținând în mână o păpușă primită de la Sfântul Nicolae, care a răsplătit-o umplându-i ghetuța. În spatele ei, sunt zugrăviți frații mai mari, unul care plânge – probabil pentru că nu a primit nimic de la Sfântul Nicolae; altul care râde, doar bunica, aflată în spatele lui, îi face un semn, poate că ascunde un cadou și

pentru el. Observăm un coș cu deserturi tradiționale de Crăciun asortate (tortul cu miere, turta, vafele, nucile și merele), iar, în partea stângă a primului plan, mărul și moneda fiind referiri la vechea tradiție de a oferi prietenilor drept cadouri mere și monede ascunse. Steen ne oferă și o viziune dureroasă a copilăriei în *Copilașul idiot cerșetor*, ce prezintă un copil care cerșește întinzând mâna, implorând niște adulți care râd de el, își bat joc, râd de infirmitatea lui și chiar îi adresează injurii.

Cornelius De Vos (1584-1651) se dovedește a fi unul dintre cei mai buni pictori flamanzi de copii: *Băiețel*, *Fetiță*, *Copiii pictorului*, *Gemenele*, *Pictorul și familia sa* sunt câteva exemple de lucrări în care „carnațiile fragede, coloritul viu și nuanțat în același timp, armoniile de alb, verde sidefiu, roz și gri sunt o încântare” (Genaille, 1975, p.80). În aceste portrete se remarcă intensitatea și justețea expresiei psihologice, distincția tușei, farmecul juvenil al chipurilor fragede și al privirilor. Artistul opune barocului lui Rubens stilul sobru al portretului precis. Picturile sale în care apar familii exprimă fericirea calmă a burgheziei din Anvers: *Familie cu copiii în verde*, *Familia cu un coș cu fructe*, *Grup cu un copil ținând în mână o pară*, *Familie cu bunici și cu trei copii*, *Portretul familiei VanderAa*.

Peter de Hooch (1629-1683), pictor olandez ignorat în Franța în secolul al XVII-lea, a fost considerat în secolul al XIX-le cel mai bun pictor de gen olandez, până când a fost recunoscut geniul lui Vermeer. A pictat cu predilecție mama și fiica, stăpâna și femeia de serviciu în pragul casei sau în locuință. *Grijă de mamă*, *Mama* sunt printre cele mai bune tablouri ale sale. *Mama* prezintă o femeie care stă lângă un leagăn, în camera de alături, o fetiță se îndreaptă către ușa deschisă spre curte – ”pare că se îndreaptă spre libertate” (Genaille, 1975, p.73).

Gabriel Metsu (1629-1667) este cel mai distins dintre maeștrii picturii olandeze ai secolului al XVII-lea, care abordează o varietate de subiecte, tehnici și stiluri. A fost considerat un ”povestitor vizual talentat” (Genaille, 1975, pp.144-145), a cărui abilitate în evocarea emoțiilor umane este deosebit de evidentă. A pictat multe scene de gen cu claritate, armonie în culori și eleganță, abordând viața de zi cu zi a clasei muncitoare – *Femeie bătrână care coace clătite cu un băiat* este o lucrare semnificativă, care înfățișează o bătrână gătind clătite cu mere, un desert specific olandez, și un băiat care-și așteaptă răsfățul. Pe lângă interacțiunea umană, obiectele redate cu pricepere în picturile de gen ale lui Metsu demonstrează versatilitatea sa artistică. La prima vedere, scenele sale de gen par a fi reprezentări simple ale cotidianului- totuși multe dintre tablouri conțin un sens mai profund, simbolic. Stilul său pictural s-a adaptat cerințelor vremii, și-a rafinat tehnica picturală, incluzând și subiecte religioase. Artistul abordează tema bolii în lucrarea *Copil bolnav* (1660) – lucrare celebră, din perioada de maturitate, care emoționează prin sobrietatea expresiei psihologice, cu tonuri juxtapuse ca în tablourile lui Vermeer. Lucrarea face parte din perioada târzie, reflectă atât religiozitatea artistului, pentru că ne oferă o imagine – reminiscență din tema tradițională a Madonei și a copilului, cât și apelul făcut de artist pentru conștientizarea faptului că cei mici sunt lăsați cu ușurință să moară, că fragilitatea, slăbiciunea, boala copilului merită atenția adultului. Este un tablou puternic încărcat de simboluri, chipul

copilului și membrele slabe amintesc de Pietà, ținuta tandră a mamei redă imaginea Mariei care leagănă fiul răstignit.

Școala olandeză ne oferă multe exemple de portrete de copii în medii diferite; lucrările lui Frans Hals sau Ter Borch dovedesc faptul că atitudinea copilărească este cea care îl interesează pe pictor, și nu originea lui socială. Jacob Jordaens (*Portret de familie, Cap de copil*), Peter Paul Rubens, Antony Van Duck (*Copiii regelui Carol I*) abordează, de asemenea, copilul în tablourile sale.

Așadar pictura olandeză ne oferă și imaginea dragostei față de copii, frumusețea copilăriei și spațiul privat, fiind utilă pentru cunoașterea culturii materiale a copiilor în Olanda secolului al XVII-lea: leagăne, scăunele, haine, jucării (Morel, 1997, p. 478).

Copilul este prezent în pictura spaniolă a secolului al XVII-lea la Murillo, ca membru al familiei regale, la Velasquez, dar la francezi, pe lângă portretele lui Jean și François Clouet din secolul al XVI-lea și portretele micilor țărani de frații Le Nain (sec. XVII-lea), doar tinerii prinți sunt reprezentați îmbrăcați precum adulții și alături de elemente simbolice.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, pictori precum Sir Joshua Reynolds și Thomas Lawrence s-au îndepărtat de tradiția de a înfățișa copiii regilor și ai aristocraților în moduri în care indicau mai degrabă viitoarea lor bogăție și statutul viitor decât imaturitatea lor. Acești artiști au reflectat separarea crescândă dintre lumea adulților și cea infantilă, cu ajutorul corpurilor copiilor pe care îi înfățișau, contrastând inocența copilului cu experiența adultului. Sir Joshua Reynolds în *Vârsta inocenței* ne-o înfățișează pe strănepoata Offy – un copil frumos, cu ochii mari, piele albă, mânuțe fine, plină de inocență. Thomas Lawrence în *Portretul doamnei John Angerstein și al fiului ei, John Julius William* ne prezintă o mamă senzuală, alături de fiul său visător. Se produce o schimbare în realizarea portretelor, în care nu se mai insistă pe portretul unor adulți în devenire, ci pe ludic și imaturitate.

Artiștii și scriitorii ne-au lăsat numeroase imagini vii ale copilăriei rousseauiste și romantice asupra copilului. Pictura franceză din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este influențată de apariția lucrării lui J.J. Rousseau, redând o imagine nouă a copilăriei. Este o perioadă de ruptură în societatea franceză, se schimbă relațiile familiale, copilăria fiind privită ca u moment esențial în formarea adultului. Datorită acestei noi reconfigurări, copilul și jucăria apar în picturile lui Jean-Honoré Fragonard (*Portretul unui copil*), François-Hubert Drouais (*Micul Timbalier, Portret de familie*), Elisabeth-Louise Vigée-Lebrun (*Marie-Thérèse-Charlotte de France și fratele său, Domnișoara Brogniart*), Nicolas- Bernard Lépicié (*Copilul în penitență*, *Portretul lui Marc-Étienne Quatremère și familia*), Jean-Baptiste Greuze (*Portretul lui Charles-Etienne de Bourgevin de Vialart, conte de Saint-Morys - copil*) sau Étienne Aubry (*Dragoste paternă*, *O mamă și copiii săi* – desen, *Rămas bun bonei, O fată tânără și pisica ei*), Louis-Rolland Trinquesse (*Portretul unui băiat tânăr, Portret de copil, Portretul unui copil ținând în mână fructe*), Antoine Vestier (*Fetiță ținând o păpușă*), Marie-Victoire Lemoine (*Tânără ținând în mână un porumbel, O tânără surprinsă, Portretul unei fetițe*) Anne- Geneviève Greuze (*Copilul cu păpușa*).

Michel Manson a făcut multiple cercetări privind imaginea copilului și a jucăriilor în artă, teza sa de doctorat fiind susținută în istorie modernă – *Le jouet dans la France d'Ancien Régime* (1999, 1306 p.) –, în care analizează peste o sută douăzeci de picturi sau tipărituri din secolul al XVIII-lea. A publicat apoi un studiu în care analizează varietatea scenelor reprezentate, aprofundarea psihologică ce denotă evoluția imaginii copilului care se joacă sau care este înconjurat de jucării (Manson, 2001, pp. pp. 275-292; Manson, 2005, pp. 50-61) - un aspect complex, din punct de vedere istoric, teoretic, metodologic.

Kimberley Reynolds explorează modul în care această nouă abordare a copilăriei a influențat scriitorii din secolele ale XVIII-lea și al XIX-lea în spațiul englez, și observă imaginea copilăriei și influența printr-o serie de ”semnificații și atribute pozitive, precum inocența, libertatea, creativitatea, emoția, spontaneitatea și maleabilitatea” (Reynolds, 2014).

În ceea ce privește literatura în general, nu avem intenția de a întocmi o analiză exhaustivă a reprezentărilor textuale ale copilului, din cauza limitei de spațiu a acestui articol, ci pur și simplu prezentăm diferite tendințe care pot fi observate în operele literare din diverse secole, pentru a evoca evoluția concepției despre copilărie, apariția copilului în textele literare, transformările, evoluția mentalităților și redarea lor în ficțiune. Copilăria este vârsta sensibilității și a continuat să fie gândită în raport cu modelul unui adult, un model de perfecțiune, nefiind percepută în adevăratul ei sens.

În literatura medievală, copilul este prezent în câteva texte – puține – și apare la diferite vârste, cu farmecul și ingeniozitatea specifice, la începutul unui episod sau chiar într-un moment în care venirea sa ajută la relansarea narațiunii. Phyllis Gaffney (2011) face un studiu inovativ al construcției copilăriei în textele franceze vechi în care dezvăluie contrastul și schimbarea de percepție a copilăriei, cu o evoluție semnificativă, analizând aproximativ 60 de texte medievale franceze din secolele al XI-lea–al XII-lea. Cercetătoarea observă la început, în epopei, doar câteva imagini stereotipe ale copilului, pentru ca mai târziu, să arate că textele pot modela și reflecta dezvoltarea istorică și construcția culturală a valorilor.

May Plouzeau vorbește de portrete într-o manieră stereotipă, cu trăsături care se păstrează din secolul al XI-lea până în secolul al XV-lea (copii frumoși, zâmbind sau plângând), observând apariții scurte în scene ale vieții infantile (la baie, la masă sau dormind, la botez), dar cu scopul de a înfățișa mama, fără a fi evidențiați sau fără să genereze reacții din partea adulților. Nu este descrisă sensibilitatea copilului ce provine din inocență, din naivitatea plăcută, specifică, și, astfel, cercetătoarea concluzionează că teoria lui Philippe Ariès privind indiferența socială în Evul Mediu față de copilărie rămâne valabilă (Plouzeau, 1980, pp. 201-218). De asemenea, Jean Subrenat subliniază aparițiile rare ale copiilor în piese, prin rolul intrigii – copilul apare doar ca fiind ucis de soția geloasă (*L'enfant remis au soleil*), fără să vrea să dezvăluie adevărul (*Celui qui bouta la pierre*) sau pentru a justifica prezența unui leagăn pentru a crea confuzie în dormitorul întunecat (*fabliaux* de Jean Bodel – *De Gombert et des deus clers*). Aceste

apariții destul de rare nu pot susține existența unui personaj literar independent, aspect subliniat pe bună dreptate (Subrenat, 1978, pp. 547-557).

Jean-Charles Payen, citându-l pe Jacques Le Goff (1964), susține aceeași idee, personajul-copil nu este frecvent în literatura medievală, copilăria nu lipsește din operele autobiografice, dar viziunea este cea a adultului asupra primilor ani din viață (Payen, 1980, pp. 177-200). Alte studii privind copilăria și maternitatea în literatura franceză în secolele al XII-lea și al XIII-lea subliniază rarele apariții ale copilului în literatura medievală (Desclais-Berkvam, 1981, pp. 125, 137). Copilul este văzut „naiv, prostuț, nebunatic, neformat și marginal în societatea centrată pe adult" (Lett, 1997, pp. 85-95). Personajul-copil nu este un personaj epic în Evul Mediu. Este mai mult sau mai puțin exclus din texte pentru că schemele narative nu permit intervenția sa, universul artistului și cel al poetului, în Evul Mediu descriu un univers al adulților.

De asemenea, Jeanne Lods subliniază că aparițiile personajului în epopei se referă la adolescenți sau tineri, nu la ceea ce numim „copii", vârsta nu era un element precis. În literatura romanescă, tema copilăriei era puțin abordată, în secolul al XII-lea, avem câteva exemple de idile de tineri, apoi, cu apariția cultului Fecioarei, câteva figuri de copii, și, în aceste cazuri, ceea ce-l interesează pe autor este figura mamei, nu a copilului; deci tema copilăriei „aparține epopeii", o întâlnim și în *cântecele de gestă*, în antiteză cu vârsta adultă. Operele epice, impropriu numite „Enfances" , abordează adolescența eroică a lui Ogier, Guillaume sau Vivein (Lods, 1960, pp. 58-62).

În secolele următoare, copilăria începe să amuze, să intereseze ca obiect literar sau artistic. Bernard Jolibert afirmă că în artă și literatură existau două viziuni antagoniste ale copilului: una care ne propunea reprezentarea unei ființe dure, fruste slabe, bolnăvicioase, rele sau răutăcioase care trebuia constrânsă rațiunii, pliată pe obediență, căci întreaga sa natură trebuie îndreptată spre plăcerea imediată, pe instinct, dezordine sau rău; și cealaltă, nouă, imaginea unui mic adult plin de farmec, seducător (Jolibert, 1981, p. 58). Critica literară a neglijat mult timp analiza personajelor-copii și a abordat majoritatea personajelor juvenile drept adulți.

Vorbind despre apariția literaturii pentru copii, Michel Vernus afirma că pentru a putea exista o literatură specifică, „copilul trebuie să apară ca o ființă diferită, independentă de adult, cu propriile nevoi culturale, deci, având nevoie de o literatură care nu mai este cea a adultului" (Vernus, 1995, p. 90). Mult timp, copilul nu a fost considerat diferit de adult. Din momentul în care începea să vorbească și să meargă, copilul era tratat precum adultul, fiind folosit şi la muncă.

În secolul clasicismului, în literatura moraliștilor, copiii ne sunt înfățișați cu pasiuni specifice, adesea conotați negativ. Cu toate acestea, frica, mânia sau lenea nu sunt, desigur, trăsături exclusiv copilărești. Excesul, lipsa de moderație a acestor „pasiuni" sunt, bineînțeles, potrivit discursului vremii, caracteristice copilăriei.

Copilul este înfățișat într-un mod negativ, în *Caracterele* lui Jean de La Bruyère (1687) în capitolul *Despre om,* în care găsim multiple referințe:

Copiii sunt semeți, disprețuitori, iuți la mânie, invidioși, curioși, interesați, leneși, ușuratici, fricoși, necumpătați, mincinoși, prefăcuți. Râd și plâng cu ușurință. Au bucurii

nesăbuite și mâhniri amarnice din pricini foarte mărunte. ***Nu vor să sufere răul, dar le place să-l facă: sunt, de pe acum, oameni****. (50)*

Copiii nu au nici trecut, nici viitor, dar – lucru ce nu ni se întâmplă nouă câtuși de puțin – se bucură de prezent. (51) Nu au trecut, iar viitorul nu-i preocupă.

Trăsăturile care caracterizează copilăria par aceleași la toți copiii; moravurile la vârsta aceasta sunt destul de asemănătoare și numai cu o atenție plină de curiozitate distingi deosebirea dintre ele: deosebirea sporește odată cu rațiunea, deoarece o dată cu rațiunea cresc pasiunile și viciile, singurele care fac oamenii atât de deosebiți între ei și atât de potrivnici lor.(52)

Lenea, nepăsarea și trândăvia, defecte atât de firești copiilor, dispar în timpul jocurilor, la care sunt vioi, sârguincioși, punctuali, îndrăgostiți de reguli și de simetrie, în care nu-și iartă nicio greșeală unii altora și reîncep singuri, de mai multe ori, un singur lucru pe care nu l-au izbutit (...) (55)

Cine se îndoiește de faptul că, în genere, copiii concep, judecă și raționează în mod logic? Dacă o fac numai cu privire la niște lucruri mici, e pentru că sunt copii și fără experiență îndelungată; și dacă o fac cu cuvinte nepotrivite, nu e atât din vina lor, cât din vina părinților sau a învățătorilor lor. (58)

A-i pedepsi pe copii pentru greșeli pe care nu le-au făcut sau chiar a-i pedepsi sever pentru niște greșeli ușoare înseamnă să pierzi cu totul încrederea lor*. Ei știu precis și mai bine decât oricine ce merită; și nu merită câtuși de puțin decât lucrul de care se tem. (59)* Fénelon, cu același simț pedagogic, dezvoltă aceleași opinii, în *Educația fetelor*.

Capitolul *Despre om* din *Caracterele* lui La Bruyère este unul foarte lung și cel mai general, abundent, în care ne oferă propriile considerații asupra celor două vârste extreme. În ceea ce privește copilăria, fragmentele 48-59 reprezintă un grup de texte, o unitate compactă, indivizibilă, cu un scop precis, foarte bine gândit, de fapt, o diatribă la adresa adulților. Reflecțiile lui La Bruyère se referă mai ales la copiii de familii mari pe care a avut prilejul să-i cunoască mai îndeaproape. Celebrul *Nu vor să sufere răul, dar le place să-l facă: sunt, de pe acum, oameni.* (50) se adresează adulților, niște ființe detestabile. Copilăria abordată astfel nu este decât un pretext, un mijloc prin care inversează ordinea firească, începând cu concluzia, pentru a-și conduce cititorul către ținta atacului. Ceea ce caracterizează şi determină omul este imperfecţiunea sa: răul este inerent naturii umane, precum inconstanța sa. De altfel, La Bruyère ne prezintă un portret mai degrabă negativ al omului şi îi declină defectele, precum amorul propriu, ingratitudinea, nedreptatea, indiferența. Apar diverse trimiteri la copil sau copilărie și acestea nu sunt neapărat cu conotații negative. Întâlnim și descrierea unor aspecte pozitive:

(...) Copiii au de la natură imaginația și memoria, adică au ce nu mai au bătrânii, și le dau o minunată întrebuințare în jocurile și la distracțiile lor; datorită lor repetă copiii ce-au auzit spunându-se și imită ce-au văzut făcându-se; datorită lor se îndeletnicesc în jocul lor cu toate meseriile. (53)

(...) Nu există viciu aparent, nici infirmitate a trupului care să nu fie zărit de copii; ei le observă de la prima vedere și știu să le exprime prin cuvinte potrivite; nimeni nu știe să spună lucrurilor pe nume mai bine decât ei. (...) singura grijă a copiilor e să găsească partea slabă a profesorilor lor, ca și a tuturor celor cărora le sunt supuși. De îndată ce le-au găsit un cusur, ies ei biruitori și dobândesc asupra lor un avantaj pe care nu-l mai pierd. (54)

Scrierile moraliste joacă un rol important în modelarea imaginii copilului. În momentul în care moraliștii pledează pentru influența generală asupra copilului și chiar înainte, unii autori aruncă o privire complet diferită asupra copilului sau a tinereții.

În 1607, Honoré d'Urfé, autorul romanului pastoral *L'Astrée*, poate cea mai influentă operă în epocă, abordează tinerețea, adolescența, oferind în câteva pasaje detalii despre copilărie – aspect neobișnuit la acea vreme. O specie care înflorește în saloanele mondene pe fondul mișcării numite *Querelle entre les anciens et les modernes* este basmul. Doamna d'Aulnoy publică în 1690, la Paris, primul basm literar *Pasărea albastră*. Totuși, în Franța, prima operă care aparține literaturii destinate explicit copiilor apare în 1699: *Aventurile lui Telemah* a lui **Fénelon**. De fapt, primele cărți destinate copiilor nu au fost basmele populare sau transcrieri ale acestora, ci opere didactice, pedagogice.

Aventurile lui Telemah a lui Fénelon este o operă scrisă pentru a-l pregăti pentru funcția regală pe fiul cel mic al lui Louis XIV. Opera a avut un succes imens, a fost reeditată de multe ori, până în secolul al XX-lea. La început, fiind operă pedagogică destinată unui singur elev, a devenit exemplu de literatură morală reprezentativă pentru secolul lui Louis XIV și precursoare a secolului Luminilor. Este scrisă într-o franceză clasică perfectă, devenită model. E un roman în 18 părți, care descrie călătoria lui Telemah, fiul lui Ulise. În *Odiseea*, câteva cânturi sunt consacrate lui Telemah, dar se urmăresc de fapt peregrinările lui Ulise. Fénelon își imaginează ce face Telemah în aceste peregrinări, deci este vorba de fapt despre un roman educativ și despre o imitație a celebrei opere *Odiseea,* operă fondatoare a literaturii occidentale. Fénelon descrie ceea ce *Odiseea* nu face: călătoria lui Telemah în căutarea tatălui, fiind un roman de aventuri. Trebuie să menționăm și opera pedagogică *Despre educația fetelor* (1687). Aceste două opere au puncte comune – fondul creștin, și ideea că este necesar ca studiul să fie plăcut, agreabil, că tot ce încântă imaginația, o facilitează, recomandând ca profesorul să fie blând și răbdător, pentru a da formă unei ființe în devenire, percepută ca „nedesăvârșită". Metafora ursoaicei care-și linge puiul, din fabula *Răbdarea și educația corectează bine defectele*, lămurește concepția curentă, a secolului al XVII-lea, împărtășită de Fénelon: creierul copilului este moale și progresează încet spre rațiune, pe care o atinge la aproximativ 7 ani. Învățarea se întâmplă prin imitație. Prin urmare, e nevoie de modele bune: părinți, formatori, profesori. Educația timpurie l-a preocupat pe Fénelon. Copilul este capabil să știe mai multe decât își imaginează omul. Primele impresii sunt cele mai importante, iar educația trebuie să înceapă în primele zile ale vieții, trebuie avută în vedere sănătatea corpului, sănătatea fizică. Principalul lucru nu este acela de a educa, ci de a-l pregăti pentru educație, fără să se grăbească. Potrivit lui

Fénelon, anticii au crescut copiii mai bine decât modernii, pentru că le-au dat mai multă libertate. Are o părere bună despre natura umană și se bazează pe spontaneitatea instinctului. Trebuie să ținem cont de slăbiciunea copilului: ”creierul său este ca o lumânare aprinsă într-un loc expus vântului și a cărui lumină pâlpâie mereu”. Trebuie ”să urmărim și să ajutăm natura” și să formăm copilul încetul cu încetul, în funcție de ocazie, răspunzând întrebărilor sale, explicându-i obiectele care îi trezesc interesul și dorința de imitare. După aceste considerații generale asupra naturii copilului și a modului în care trebuie să fie instruit, Fénelon examinează metodele pe care le consideră cele mai utile.

Poveștile lui Charles Perrault sunt considerate de unii cercetători drept debutul literaturii pentru copii. Cel mai des întâlnit personaj este copilul orfan, surprins în iureșul dificultăților vieții. Aceste reprezentări joacă un rol important în evoluția concepției despre copil. Albumița-Muguraș Constantinescu vede poveștile lui Charles Perrault drept o ireverență față de autorități, împotriva Antichității canonizate, împotriva tradiției prin adaptarea poveștilor populare, orale, pentru forma scrisă, și împotriva modei poveștilor cu zâne. La nivel narativ, sugerează faptul că Charles Perrault invită la lecturi diferite: fie lecții morale, citează maxime pe care le modifică sau nu, arătând astfel o adeziune sau o distanțare, glisează publicul țintă, atât adult, cât și copil, prin diferite grade de înțelegere a poveștilor sale. Albumița Constantinescu remarcă faptul că există un joc real între tradiție și modernitate. Jocul cu povestea tradițională continuă după Ch. Perrault (Muguraș-Constantinescu, 2003).

La începutul secolului al XVIII-lea în povești, copilul ocupă adesea un loc primordial, devine protagonistul, eroul intrigii, datorită naturii sale copilărești. Slăbiciunea lui devine astfel o forță; astfel, în multe povești, cel mai tânăr dintre copii se dovedește a fi eroul. Roger Mercier spune, de exemplu, că în literatura secolului al XVIII-lea și în cea a secolului precedent, copilul nu a ocupat un loc important. Era considerat un "obiect plictisitor" sau, în orice caz, nedemn de a atrage atenția (Mercier, 1961, p. 65) Georges Snyders urmărește evoluția concepțiilor și imaginea copilului și constată că în literatură copilul apare aproape la sfârșitul secolului al XVIII-lea (Snyders, 1965).

Margaret Ezell îl consideră pe John Locke, cu lucrarea *Câteva cugetări asupra educației* (1693) una dintre cele mai importante influențe în schimbarea atitudinilor asupra copilăriei în secolul al XVIII-lea. Lucrarea amintită, cunoscută în vremea aceea datorită edițiilor traduse în mai multe limbi, evidenția copilul ca o *tabula rasa*, ”o foaie albă de hârtie sau o bucată de ceară ce poate fi turnată și modelată după plac”. Perspectiva lockiană aducea o schimbare evidentă, o atitudine de simpatie față de copil, atitudine neîntâlnită în secolele anterioare.

Personalitatea care reconstruiește copilăria în secolul al XVIII-lea este Jean-Jacques Rousseau, care pledează pentru inocența originară a copilului. Pentru el, copilul este considerat o ființă naturală bună și pedagogiile coercitive bazate pe pedeapsă trebuie interzise, copilul trebuie lăsat să înflorească, natura copilului îl îndreaptă către darurile sale, trebuie să fie însoțit pozitiv și cu empatie în dezvoltarea sa și este important să-l ajutăm să crească în funcție de personalitatea lui.

Émile sau despre educație este expresia acestui punct de vedere diferit care începe să vadă lumina zilei, fiind organizată în jurul unei serii de stadii ale copilăriei: vârsta instinctului, în primii trei ani din viață, vârsta senzațiilor, între 4 și 12 ani; și o vârstă a ideilor, în jurul pubertății.

Apar forme noi de educaţie, care se concentrează pe specificul copilului pentru a-l educa și forma. Această schimbare de perspectivă este marcată și de publicarea lucrărilor destinate celor mai mici, poveștile scrise de Madame Leprince de Beaumont, Madame D'Aulnoy și Charles Perrault.

Literatura secolului al XIX-lea se adresează copiilor, are un interes puternic pentru personajul-copil alcătuind un personaj cu drepturi depline și apoi un adevărat erou. Ipostazele personajului-copil în literatură sunt multiple. Copilăria ca temă și copilul ca personaj în literatura universală sunt oglindite de o serie întreagă de scriitori. Copilăria rămâne totuși în ficțiunea literară o oază a fericirii care nu se mai repetă, unde copilul se joacă și visează într-un univers al său, inconfundabil.

Colin Heywood subliniază contribuția poeților romantici la ”invenția inocenței copilărești”, exemplificând afirmația lui Victor Hugo: ”exploratorul Cristofor Columb a descoperit doar America, în timp ce eu am descoperit copilul”, subliniind perspectiva romantică asupra copilăriei (Heywood, 2001/2017, pp.50-51). Victor Hugo, autorul romanului *Mizerabilii*, în care pune în dezbatere tema răului și a dreptății sociale, a creionat primele figuri de personaje-copii. E vorba de Cosette, fetița orfană salvată de Jean Valjean de la familia Thenardier şi crescută de acesta până la căsătoria cu Marius. Copiii sunt mișcați sufletește de soarta tristă a fetiţei slujnice şi umilite, având sentimente de compasiune, dar şi bucuria schimbării sorţii sale. Celălalt copil, Gavroche, cutreieră Parisul, murind pe baricade în timpul revoluției franceze. Poezia lui William Wordsworth, *Odă semnelor nemuririi* (1807) este o altă operă semnificativă în acest sens.

Romanticii germani au avut, de asemenea, o perspectivă la fel de entuziastă asupra copilului; Jean Paul Richter, *Levana* (1807) este un tratat asupra educației. E.T.A. Hoffmann, alături de Frații Grimm și A. von Chamisso au pus bazele literaturii germane pentru copii, prin basmul cult. Basmele fraților Grimm abundă în personaje-copii orfani, relațiile dintre frați, abandonați, rătăciți, care oferă o lecție de viață: *Hansel si Gretel*, *Albă ca Zăpada, Cenușăreasa, Rapunzel Frumoasa din pădurea adormită.* În opera lui Mark Twain, întâlnim o serie de copii orfani și vagabonzi, ilustrând copilăria autorului și, totodată, critica față de societatea contemporană (*Aventurile lui Tom Sawyer, Huckleberry Finn)*. Alți copii cerșesc, precum Remi din *Singur pe lume* al lui Hector Henri Malot, alții sunt chinuiți de mame vitrege, precum *David Copperfield* al lui Charles Dickens.

A.P. Cehov abordează tema copilăriei, în creaţia sa, conturând aproximativ 290 de personaje-copii, de toate vârstele, aparţinând tuturor claselor sociale, ducând vieți diferite. În primele povestiri din prima jumătate a anilor '80, precum *Grișa*, *Copiii*, *Eveniment*, *Băieții*, *Fugarul*. *Tăticul, De-aș putea dormi,* sau în nuvela *Stepa* se axează pe personaje-copii, fiind un mare cunoscător al sufletului infantil. Peste douăzeci de

povestiri ale sale reflectă caracteristicile comportamentului copilului, a psihologiei și a limbajului plastic și emoțional al acestuia.

Cufundându-se în povestirile lui A. P. Cehov, cititorul vede două lumi: lumea adulților și lumea copiilor, care în unele cazuri pot fi egale. Această egalitate este în primul rând afirmată de atitudinea respectuoasă a autorului față de lumea particulară a copilăriei. Scriitorul este adesea atât de obișnuit cu lumea copilului, încât uneori îi privește pe alții prin ochii copiilor care văd și percep lumea din jurul său diferit față de adulți. De aceea, în povestirile despre copii și pentru copii, autorul povestește adesea „în tonul și în spiritul" eroilor săi. Cititorul este invitat să exploreze și să dezvăluie lumea împreună cu copilul, să vadă în lucruri obișnuite neobișnuitul și noul (Albu, 2019, pp. 11-26).

Copilăria, *Adolescenţa* şi *Tinereţea* apar în opera lui Tolstoi cu subtitlul de nuvele şi reprezintă o mărturie indirectă a vieţii interioare a copilăriei şi adolescenţei scriitorului, în care a ţinut să-şi definească realitatea de profunzime a fiinţei, dezvăluind primele sale reacţii în faţa vieţii şi câteva din experienţele de început. *Copilăria* la Tolstoi are un rol esenţial în dezvoltarea omului. Două calităţi ale sufletului copilului îi sunt dragi scriitorului: puritatea spontană a sentimentului moral şi capacitatea de a reface uşor şi liber armonia în relaţiile cu lumea. Lumea adulţilor este aceea care seduce mereu această puritate şi spontaneitate a copilului. Omul, în opinia scriitorului, trebuie să păstreze şi să apere aceste două calităţi pe parcursul întregii sale vieţi: ele constituie posibilităţi şi rezerve infinite ale autoperfecţiunii morale. Atenţia autorului este concentrată în principal asupra analizei psihologice a evoluţiei spirituale a eroului său. Copilăria e privită de Tolstoi ca o insulă a fericirii, pe care neprihăniţii ei locuitori încă nu o ştiu asaltată de valurile dezlănţuite. Prima carte din trilogie zugrăveşte, aşadar, Paradisul. Ordinea e inversă celei danteşti. Mama străjuieşte universul fericit al copilăriei. Cu moartea ei se încheie copilăria, fericirea. Cât timp trăieşte, persistă şi una şi cealaltă; deci, despărţirea de ea, când cu prima plecare la Moscova, reprezintă prima breşă în paradis.

Maxim Gorki (1868-1936) este una dintre cele mai importante personalități artistice și intelectuale rusești. Opera sa urmează linia realismului tradițional, deși aparţine temperamental romantismului. personajele reprezintă tipuri și caractere puternice, care sunt prezentate cu o rafinată simplitate. Dintre lucrările sale amintim: *Copilăria, La stăpân, Universitățile mele*, *Foma Gordeev*, *Cei trei*, *Mama*, *În lume*, *Azilul de noapte*, *Copiii soarelui*. *Copilăria*, scrisă în perioada 1913-1914, este o operă impresionantă care face parte din trilogia cu caracter autobiografic, alături de *La stăpân* (1915-1916) și *Universitățile mele* (1923) și prezintă viața lui Alexei Peşkov, maturizarea lui. Acesta locuiește cu bunicii, după moartea tatălui, duce o viață marcată de sărăcie, certuri și violențe, care îl marchează; asistă la dramele din familie: înstrăinarea mamei, izbucnirile bunicului și ale unchilor, pierderea rudelor și a prietenilor, destrămarea familiei și, în final, moartea mamei; dar cunoaște afecțiunea bunicii. Personajele sunt prezentate subiectiv pentru că sunt văzute prin ochii copilului.

Începând cu secolul al XIX-lea, literatura universală abundă în personaje-copii, atât masculine, cât și feminine: de la figura fetiței „aventuriere", la băieții orfani, toţi sunt atrași de acțiune și de explorarea lumii. Drama copilului sărman, într-o societate nedreaptă, se ilustrează la fel de elocvent prin *Fetiţa cu chibriturile,* de Hans Cristian Andersen, în care eroina fără nume este reprezentativă pentru toţi copiii sărmani care trăiesc într-o societate dominată de exploatare şi inechitate socială. În esenţă, fiecare basm al lui Andersen promovează o valoare morală, educativă și confirmă victoria binelui și a dreptății. Câteodată însă, pare că unele basme ale lui Andersen sunt dure, triste și au un final nefericit, dar depinde din ce unghi le privim. O particularitate a lui Andersen este aceea că examinează și oglindește convingător forţa spirituală a fetiţelor pământene, fragile, plăpânde, delicate – precum Gerda din *Crăiasa zăpezii*, Eliza din *Lebedele*, a căror eroism şi sacrificiu dezinteresat eclipsează chiar acțiunile eroilor puternici, căci sufletul lor este pătruns de o mare dragoste și abnegație care seduce inimile a milioane de copii.

Copiii din *Coliba unchiului Tom* de Harriet Beecher Stowe, *Jane Eyre* a lui Charlotte Brontë, *Oliver Twist, Colind de Crăciun* de Charles Dickens, *Prinț și cerșetor*, Huckleberry Finn și Tom Sawyer ai lui Mark Twain, *Micul Prinț* de Saint-Exupéry, *Pinocchio* de C. Collodi, Enrico din *Cuore- inimă de copil* de Edmondo De Amicis, Alice din *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor* (1865) de Lewis Carroll, Dorothea din *Vrăjitorul din Oz* de L. F. Baum, *Heidi* de Johanna Spyri, *Peter Pan* de J.M Barrie sau *Povestea fără sfârșit* a lui Michael Ende și mulții alții pot fi considerați un eu copilăresc/infantil care își caută identitatea, sau sunt adesea caracterizați printr-o aptitudine mai mare pentru revoltă și nesupunere. Orfanii explorează o altă lume, o întâlnire cu magia, o căutare a sinelui sau o căutare a unei case, fiind vizibile teme precum prietenia, nostalgia, diferența, apartenența (un „acasă"), în altă parte, dorința de cunoaștere și echilibrul fragil al lumii.

Multiple studii individuale, colective și pluridisciplinare – istorice, sociologice, psihologice, de istoria artei și istorii literare – abordează imaginea și percepția asupra copilăriei de-a lungul secolelor, fiind o temă majoră care vizează istoria individului și trezește interesul cercetătorilor, putând astfel reconstitui multiple reprezentări cu rol important în evoluția concepției despre copil și copilărie în spațiul universal, putând examina diferite moduri de gândire despre copilărie ca etapă a vieții, relațiile din familie sau la nivel social sau cultural, alături de paginile de jurnale, autobiografii sau mărturii orale. Copiii au o istorie bogată, nu numai de secole, ci de mii de ani, Volk atrage atenția asupra studierii acestor aspecte de către istoricii tradițiilor, cu instrumente și metode neutilizate de obicei (Volk, 2011, p. 487). Aceste schimbări intuite în abordările teoretice ne atrag atenția și ne schimbă perspectiva generală asupra copilăriei, experiențele copiilor din trecut și aduc în lumină o versiune nouă, îmbogățită.

Bibliografie:

Albu, Marta, „Naïvety and playfulness in A.P. Chekhov's stories”, în Marta Albu, Antonie Mihail (coord.), *New perspectives in literature, linguistics and arts*, Editura Universitaria, Craiova, 2019, pp. 11-26.
Ariès, Phillippe, *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Plon, Paris, 1960.
Ariès, Phillippe, *Centuries of childhood: a social history of family life*, trad. Robert Baldick, New York, Vintage, 1962.
Desclais-Berkvam, Doris, *Enfance et maternité dans la littérature française des XIIe et XIIIe siècles*, Champion, Paris, 1981.
Durantini, Mary Frances, *The Child in Seventeenth-century Dutch Painting*, Ann Arbor Press, 1993.
Gaffney, Phyllis, *Construction of childhood and youth in old french narrative*, Surrey Ashgate, UK, 2011.
Genaille, Robert, *Enciclopedia picturii flamande și olandeze*, în românește de Horia Vasilescu și Caius Franțescu, Editura Meridiane, București, 1975.
Heywood, Colin, *O istorie a copilăriei: copiii în Occident, din Evul Mediu până în epoca modernă*, traducere din engleză de Ruxandra Vișan, București, Editura Trei, 2017; titlul original *A history of Childhood: children and childhood in the west from medieval to modern times*, Polity Press, 2001.
Jolibert, Bernard, *L'enfance au XVII-ème sieècle*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1981.
La Bruyère, Jean de, *Caracterele sau moravurile acestui veac*, vol. II, traducere și note de Aurel Tita, Editura pentru literatură, București, 1968.
Langmuir, Erika, *Imagining childhood*, Yale University Press, New Havenand London, 2006.
Lett, Didier, *L'enfant des miracles. Enfance et société au Moyen-Âge (XIIe-XIIIe)*, Paris,1997.
Lods, Jeanne, „Le thème de l'enfance dans l'époppée française”, în *Cahiers de civilisation mediévale*, 3e année (n. 9), janvier-mars 1960, pp. 58-62.
Manson, Michel, *Jouets de toujours, de l'Antiquité à la Révolution*, Paris, Fayard, 2001, pp. 275-292; „L'Enfant, ses jeux, ses jouets, dans l'estampe et dans l'art au XVIIIe siècle”, în *Péristyles*, nr. 26, décembre 2005, nr. sur *L'Enfant dans la Ville et dans l'Art au XVIIIe siècle*, pp. 50-61.
Mercier, Roger, *L'Enfant dans la société du XVIII siècle (avantl'Émile)*, Publications de la section de langues et littératures, n° 6, Dakar, 1961, p. 65.
Morel, Marie-France, „Images et représentations figurées du petit enfant: pour une problematique renouvelée de l'histoire de l'enfance, (XVe-XIXe siècle)”, in *Mélanges de l'École française de Rome. Italie et Méditerranée*, tome 109, n°1. 1997 pp. 465-483.
Muguraș-Constantinescu, Albumița, *Lire et traduire la littérature de jeunesse - des contes de Perrault aux textes ludiques contemporains*, Peter Lang, Bruxelles, 2003.
Payen, Jean-Charles, „L'enfance ocultée: note sur un problème de typologie littéraire au Moyen-Âge”, in *L'enfant au Moyen Âge (Littérature et civilisation)*, coll. Senefiance, Presses universitaires de Provence, 1980, pp. 177-200.
Plouzeau, May, „Vingt regards sur l'enfançonnet, ou fragments du corps puéril dans l'ancienne littérature française”, în *L'enfant au Moyen Âge (Littérature et civilisation)*, coll. Sénefiance, Presses universitaires de Provence, 1980, pp. 201-218.
Reynolds, Kimberley, *Perceptions of childhood*, British Library, London, 2014.
Snyders, Geroges, *La pédagogie en France aux XVII-e et XVIII-e siècles*, PUF, Paris, 1965.
Subrenat, Jean, „La place de quelques petits enfants dans la littérature médiévale”, în *Mélanges de littérature du Moyen Âge au XXe siècle offerts à Mademoiselle Jeanne Lods (...) par ses collegues, ses élèves, et ses amis*, Paris, École normale superieure de jeunes filles, 1978, pp. 547-557.

Vernus, Michel, *Histoire du livre et de la lecture*, Université de Bourgogne, Bibliest, Dijon, 1995.
Volk, Anthony A., „The evolution of childhood" în *The Journal of Childhood and Youth* 4(3), pp. 470-494.
Von Bode, Wilhelm, *Maeștrii picturii olandeze și flamande*, vol. II, traducere de Eugen Filotti, Editura Meridiane, București, 1974.

DIFFICULTIES IN TRANSLATING MEDICAL TEXTS (EXAMPLES FROM RUSSIAN, ENGLISH AND ROMANIAN LANGUAGES)

Marta – Teodora BOBOC
Lecturer PhD, University of Bucharest

Abstract: The given article focuses on a niche field of study, since it functions as a link or bridge between medicine as an exact science with solid empirical grounds and linguistics, which specialists tend to view as a rather theoretical domain. Besides the relatively low number of such works, its practical purpose and value are a strong reason for our attempt to write on this subject. Not only has the Coronavirus pandemic led us all into a frenzy of medical terms usage (just like medicines themselves, right?), but it has also made us think about the vital importance of translation and international communication.
Therefore, the given paper is a concise analysis of the main difficulties that arise in translation process when dealing with medical texts, ranging from discrepancies in organizational structures, denomination and taxonomy of medical terms, to various problems, such as: neologisms, translation by transliteration and / or calque, false friends, synonymy and metonymy, rendering eponyms and acronyms or linguistic interference.

Keywords: medical terminology, translation strategies, false friends, eponyms and acronyms, adaptation

Necesitatea traducerii în procesul de comunicare interculturală s-a impus de mai multă vreme ca element fundamental, însă importanța sa sporește atunci când sunt vizate anumite domenii specializate, esențiale pentru bunăstarea ființei umane și desfășurarea activităților cotidiene. În acest sens, alături de sfera tehnică, de cea jurnalistică (incluzând tot ceea ce ține de mass-media), de cea a consumului de bunuri, servicii și a schimbului de informații, sfera medicală se distinge drept relevantă, cu atât mai mult cu cât în perioada contemporană deplasările naționale ori în și din străinătate nu se mai pot face decât cu respectarea unor reguli stricte, iar colaborarea diverselor organizații internaționale de profil este definitorie în lupta cu pandemia provocată de Coronavirus. Dar acesta este numai unul dintre multiplele aspecte medicale în care dezvoltarea unor proiecte în măsură să coopteze cercetători din diverse țări ar putea contribui la identificarea unui antidot pentru multe dintre maladiile existente.

O clasificare a traducerii din domeniul medical, bazată pe criterii cât mai variate, printre care se numără schimbarea codului lingvistic, nivelul de traductibilitate al noțiunilor în cauză, diversele tipuri de text, diversele metode de traducere, precum și registrul avut în vedere, ne impune să menționăm următoarele categorii:

- traducere *semiotică*, *intralingvistică* și *interlingvistică* (tipologie aparținând lui Roman Jakobson, 1959, aplicabilă în medicină sub toate formele sale: *semiotică* – prin „traducerea” imaginilor, redarea verbală sau în rapoarte scrise a informațiilor oferite de tomografii și radiografii; *intralingvistică* – prin interpretarea terminologiei medicale

într-un limbaj accesibil pacienților, ca nespecialiști) și *interlingvistică* (adică traducerea dintr-o limbă în alta a lexicului de profil, ceea ce constituie obiectul prezentului articol);
- traducere de text[1] *non-literar* (conform lui V.N. Komissarov, 1990) sau *denotativ* (în accepțiunea lui Wolfram Wills, 1982), în opoziție cu traducerea textelor literare (sau conotative), fie că este vorba de proză sau poezie;
- traducere *scrisă*, *orală* sau *mixtă* (V.N. Komissarov), întâlnită la nivel medical în toate cele trei ipostaze (*scrisă* – traducerea documentelor de profil, *orală* – consecutivă / simultană la diverse conferințe și manifestări cu tematică sanitară, *mixtă* – fie traducerea orală a unui text scris, fie transpunerea în scris a unui material înregistrat verbal);
- traducere *directă* sau *indirectă* (Ernst-August Gutt, 2000), depinzând mai curând de publicul țintă (*directă* – în cazul în care se păstrează sensul materialului original și dacă implică familiarizarea cu contextul din limba și cultura sursă și *indirectă* – cea care presupune un nivel mai lax al corespondenței între texte, în cazul comunicării de la specialist la nespecialist sau între două persoane din afara sistemului medical);
- traducere *completă* sau *rezumativă* (T.A. Kazakova, 2001), asemănătoare tipologiei binare anterioare (*completă* – dacă respectă pe cât posibil conținutul propriu-zis al mesajului original, precum și întregul ansamblu de conotații și nuanțe, după caz și *rezumativă* – atunci când se efectuează într-o versiune contrasă și implicit lipsită de o parte din informații);
- după gradul de adecvare a traducerii, Monia Bayar (Bayar, 2007) propune o taxonomie amplă, incluzând: traducerea *optimă* (care oferă cel mai apropiat grad de echivalență în contextul dat) și traducere *non-optimă*, ce se subdivizează în: traducere *aproape optimă* (prin care mesajul este redat coerent și fluent, dar nu ajunge la gradul optim de lizibilitate textuală), traducere *parțială* (când mesajul este tradus selectiv, nu integral), traducere *slabă calitativ* (are un grad scăzut de lizibilitate și nu redă adecvat ideea principală a textului sursă), traducere *eronată* (dacă textul rezultat în limba țintă este ilizibil) și *non-traducere / echivalență zero* (când nu există deloc echivalență de 1:1 între mesajul din limba sursă și cel din limba țintă). Și tocmai o atare perspectivă asupra traducerii îi evidențiază cel mai bine rolul și capacitatea de a influența semnificativ comunicarea – în sectorul clinic unele erori de interpretare îi pot fi fatale pacientului, în funcție de gravitatea și complexitatea afecțiunii de care suferă.

În ceea ce privește textele medicale, ele pot fi definite ca „*publicații specializate, din domeniul terapeutic sau texte cu caracter particular, al căror conținut vizează diversele probleme de sănătate. Specificul textelor medicale constă în faptul că ele sunt, de regulă, destinate unui cerc restrâns de specialiști, iar registrul în care sunt expuse informațiile este unul strict, uniform, lipsit de expresivitate și marcat de o terminologie proprie, ce abundă în abrevieri. Scopul unor asemenea texte este schimbul de experiență și informarea publicului țintă în legătură cu rezultatele cercetărilor desfășurate.*

[1] Referitor la tipul textelor de tradus, o clasificare similară, dar detaliată față de cea a lui Komissarov, oferă și Katharina Reiss, care divizează materialul de lucru în: texte în care se pune accentul pe *conținut* (texte specializate, categorie în care se încadrează și corpusul medical), texte care se axează pe funcția *expresivă* (cele literare), texte care se axează pe funcția *conotativă* (adică publicistice) și texte *subsidiare* (traducerile cinematografice și de operă).

Particularitatea bibliografiei medicale ca element component al discursului științific rezidă în lexicul specializat utilizat.” (Zlobina, Mișutinskaia, Ponomarenko, 2018, p. 10-11).

Astfel, în categoria textelor medicale se încadrează documente de tipul celor care abordează (Suhareva, Rodionova, 2020, p. 61):

- istoricul clinic al pacienților, inclusiv certificatele, adeverințele și trimiterile la diverse analize, eliberate de medicul curant;
- rezultatele cercetărilor referitoare la medicație, documentația privitoare la medicamente și aparatura medicală;
- rețetele și indicațiile legate de tratamentul variatelor afecțiuni;
- licențele deținute de companiile farmaceutice, certificatele de atestare a calității pentru produse și echipamente medicale;
- site-urile companiilor afiliate domeniului medical, farmaceutic și de producție medicamentoasă;
- bibliografia de specialitate (articolele, compendiile, suportul scris pentru comunicările și prezentările de la diferite congrese și conferințe);
- literatura de popularizare pe teme din medicină.

Lingviștii care se ocupă de sfera lexicală medicală ierarhizează vocabularul aparținând acestui câmp semantic în modul următor (Besekirska, 1997; Abramova, 2003; Trofimova, 2004):

- termeni *de origine rusă* (autohtoni): rus. *бедро* – eng. *thigh* – rom. *coapsă*, rus. *бельмо* – eng. *leucoma* – rom. *albeață*, rus. *оспа* – eng. *smallpox* – rom. *variolă*, rus. *почка* – eng. *kidney* – rom. *rinichi*, rus. *селезёнка* – eng. *spleen* – rom. *splină*, rus. *сердце* – eng. *hart* – rom. *inimă* etc.
- împrumuturi devenite „clasice”, considerate *internaționalisme*, dar adaptate sistemelor fonetic și morfologic ale limbii ruse literare: rus. *аппендицит* – eng. *appendicitis* – rom. *apendicită*, rus. *бацилла* – eng. *bacillus* – rom. *bacil*, rus. *ваготомия* – eng. *vagotomy* – rom. *vagotomie*[2], rus. *гингивит* – eng. *gingivitis* – rom. *gingivită*, rus. *лимфа* – eng. *lymph* – rom. *limfă*, rus. *ретина* – eng. *retina* – rom. *retină*, rus. *экссудат* – eng. *exudate* – rom. *exudat*.
- împrumuri ce provin din limbile occidentale, denumite și *occidentalisme* (rus. *западноевропеизмы*), asimilate într-o mai mare sau mai mică măsură: din engleză (рус. *допинг* – eng. *doping* – rom. *dopaj*, rus. *клиренс* – eng. *clearance* – rom. *clearance*), din franceză (rus. *бандаж* – eng. *bandage* – rom. *bandaj*, rus. *мигрень* – eng. *migrene* – rom. *migrenă*), din germană (rus. *фельдшер* – eng. *feldsher* – rom. *felcer*, rus. *шпатель* – eng. *spatula* – rom. *spatulă*) sau din italiană (rus. *малярия* – eng. *malaria* – rom. *malarie*) și altele.

Internaționalismele sunt cuvinte și expresii care au, în diverse limbi, o formă asemănătoare și același sens. Printre cauzele care duc la apariția internaționalismelor se numără următoarele (Krasnov, 2004, p. 11):

[2] *Vagotomia* este o intervenție chirugicală ce presupune secționarea nervului vag și este practicată în tratamentul unor ulcere.

- corespondențele întâmplătoare: rus. *наркотик* – eng. *narcotic* – rom. *narcotic* (din lat. *narcoticum*, fr. *narcotique*);
- schimbările semantice după preluarea unui cuvânt dintr-o altă limbă sau împrumutul parțial, numai al unui anumit sens al său: rus. *микстура* – eng. *mixture* – rom. *mixtură*, folosit în mod curent pentru a desemna un medicament sub formă lichidă și mult mai rar cu sensul generic de amestec de substanțe (rus. *зелье* – eng. *potion* – rom. *poțiune*). Spre exemplu, în cunoscuta serie de cărți și filme despre Harry Potter, noțiunile de eng. *Malevolent Mixture* și *Potions Class* sunt redate în mod distinct, ca rus. *Микстура Зловредности* și *Зельеварение*, deși fac referire la aceeași realitate. Dar câtă vreme *микстура* se aplică în sens restrâns, pentru o soluție administrată într-o anumită doză, *зелье* indică un amestec oarecare de substanțe. Pe de altă parte, pentru eng. *Rat Tonic* este dat ca echivalent rus. *Крысиная Микстура*, unde se folosește același termen. În plus, în limba română noțiunea de *mixtură* este folosită uneori chiar cu sens figurat, de exemplu *„mixtură de geniu și iluzie”* (cu sensul de *melanj*) – eng. *„mixture of genius and illusions”* – rus. *„смесь гения и иллюзий”*. Iar în cazul rus. *Микстура от любви* se poate ajunge ușor la o interpretare eronată, dacă traducerea este făcută după rezonanța formală, intuitivă, drept corespondent al eng. *Love Potion* și, respectiv, rom. *Poțiune de Dragoste*, aceasta fiind tocmai opusul său – eng. *Love Cure*, rom. *Medicament / Leac împotriva Iubirii*, lucru care poate fi dedus numai ținând cont de sensul primar al noțiunii, de însăși ipoteza de la care am plecat, aceea de *soluție medicamentoasă*;
- împrumutul unui termen de către două limbi străine distincte dintr-o a treia limbă, însă cu sensuri diferite, cum s-a întâmplat în cazul rus. *ангина*, preluat din lat. *angina tonsillitis*, utilizat pentru a desemna eng. *tonsillitis* și rom. *amigdalită*, în timp ce eng. *angina* provine de la lat. *angina pectoris* și corespunde rus. *стенокардия* și rom. *angină pectorală*.

Referitor la dificultățile care apar în procesul de traducere atunci când materialul de lucru vizează domeniul medical, dintre factorii frecvent generatori de probleme în lucrările de specialitate (Derevleva, 2016; Osataeva, 2016; Stebleţova & Torubarova, 2018; Rarenko, 2020), consultate de noi pe parcursul documentării, sunt amintiți următorii:
- **organizarea distinctă** a sistemelor medical-sanitare din variate țări;
- **diferențele** în materie de **taxonomie** și **nomenclatură**, de tehnică medicală și cercetare;
- particularitățile **structurale** ale textelor medicale;
- diferența de **afixe** la nivel interlingvistic;
- **dinamica intensă** a terminologiei medicale, grație evoluției tehnico-științifice, ceea ce favorizează apariția și fixarea în limbă a **neologismelor**;
- abundența și uzul voluntar al **anglicismelor** în traducere, din care derivă necesitatea de a opta pentru una dintre variantele existente (engleza britanică sau engleza americană), în funcție de limba și publicul țintă;
- **calitatea dicționarelor** de specialitate, fie ele bilingve sau poliglote;

- redarea lexicului de origine străină (independent de proveniența sa exactă) prin **transliterare** sau **calchiere**, astfel conservându-se forma cuvintelor, fără ca acest lucru să le clarifice automat sensul;
- **falșii prieteni**, deseori desprinși din rândurile *internaționalismelor*, dar care sunt cuvinte cu structură fonetică și ortografică asemănătoare și cu sens diferit;
- fenomenul de **sinonimie**, considerat de către terminologi *„un inconvenient major, care pune sub semnul întrebării însuși caracterul normativ al terminologiei ca știință*” (Solnțev, 2010, p. 132);
- fenomenul de **metonimie**, adică *„inversiunea categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret*” (DEX, 2012, p. 647);
- prezența **eponimelor** (îmbinări de cuvinte ce desemnează simptome, sindroame ori boli, având încorporat în denumirea lor numele personalității care le-a descoperit);
- **acronimele**, care, pe lângă faptul că nu se regăsesc întotdeauna în dicționare, pot să nu fie monosemnatice, în situația în care unul și același acronim este corespondentul a două sau mai multe afecțiuni distincte;
- **valențele combinatorii** ale unităților lingvistice folosite în domeniul medical;
- **interferența** interlingvistică, manifestată prin neconcordanțe la nivel nu doar lexical, ci și gramatical ori chiar stilistic.

Să abordăm pe rând fiecare dintre aceste probleme:

1. **Organizarea distinctă a sistemelor medicale** din variate țări influențează semnificativ, din punct de vedere administrativ, întreaga procedură terapeutică. Adeverințele, trimiterile parafate și semnate atât de medicul curant, cât și de instituțiile cu autoritate în domeniu, avizele primite de la acestea pentru deplasările în străinătate sunt fie redactate de la bun început în format bilingv (așa cum se întâmplă în cazul atestării administrării vaccinului anti-COVID-19), fie pot necesita transpunerea lor din română într-o altă limbă, în funcție de țara de destinație pentru călătoria planificată în avans. În plus, în situațiile în care, dată fiind starea pacientului, se impune ca el să fie transferat în străinătate, traducerea corectă a documentației analizelor efectuate și a istoricului evoluției sale este esențială pentru ameliorarea și vindecarea afecțiunilor de care suferă.

Ca exemplu relevant pentru acest segment putem indica denumirile instituțiilor sanitare de bază, și anume rus. *Министерство Здравоохранения РФ (Минздрав)* – eng. *Department of Health & Social Care* (Marea Britanie) / *United States Department of Health and Human Services* (SUA) – rom. *Ministerul Sănătății*. Din cele enunțate, observăm că Rusia și România au o structură organizatorică asemănătoare, iar echivalența este ușor de stabilit, la numele instituției adăugându-se ca indicativ doar țara (rus. *Министерство Здравоохранения Румынии / Российской Федерации* – rom. *Ministerul Sănătății din România / din Federația Rusă*). Varianta în limba rusă comportă unele diferențe, însă nu semnificative (*здраво* – de la *здоровье* [sănătate] + *охранение* [protecție] = *protecția sănătății*; *Минздрав* – denumirea abreviată, însă facil de decodificat). La fel, cele două unități guvernamentale din Marea Britanie și SUA sunt

similare prin constituirea lor ca *Departamente* și nu ca *Ministere*. Totuși, există și aici o deosebire care merită evidențiată – componenta *Servicii Sociale* este redată în engleza britanică drept *Social Care*, iar în engleza americană ca *Human Services*. Diferența fundamentală este, însă, cea între *minister* și *departament*, întrucât la prima vedere *Department of Health* poate fi redat ca *Direcția de Sănătate* (*Direcția de Sănătate Publică* sau *DSP*), cu mențiunea că în limba engleză sintagma *Ministry of Health* se folosește exclusiv pentru traducerea denumirilor instituțiilor de profil din alte țări, dar nu apare în vocabularul curent cu referire la propriile organizații (britanice sau americane).

2. **Diferențele** în materie de **taxonomie** și **nomenclatură –** aici un rol fundamental îl au unitățile de măsură în raport de care se stabilește dozajul medicației și a căror traducere trebuie realizată nu atât în plan formal, cât în ceea ce privește corespondența lor de conținut.

De exemplu, în Rusia nivelul hemoglobinei se măsoară în *grame per* ***litru***, câtă vreme în Marea Britanie, SUA și România ea este precizată în *grame per* ***decilitru***. Iar în afara acestei diferențe a unității de măsură la care se face apel există și una de natură lingvistică – în engleza britanică și canadiană cuvântul *decilitru* se ortografiază ca ***decilitre***, în timp ce în engleza americană el apare scris ca ***deciliter***. Acest lucru însă nu afectează de regulă comunicarea, întrucât termenul apare de cele mai multe ori prescurtat unanim ca ***dl.*** și numai pentru ochiul unui diletant ar putea fi confundat cu abrevierea *dl.* folosită în română pentru *domnul*, clarificarea decurgând aici natural, din context (într-un caz abrevierea apare precedată de cifre: *13g/dl.*, iar în celălalt – urmată de un substantiv propriu: *dl. Mitrescu*).

3. Particularitățile **structurale** ale textelor medicale – în funcție de specificul lor (prescripție medicală, trimitere la analize, certificat, prospect al unui medicament) trebuie ținut cont de o serie de exigențe de ordin formal, tipizat (încadrarea unui volum de informație substanțial într-un spațiu și o amplasare predefinite). În cazul bibliografiei de specialitate (compendii, manuale, articole) rigurozitatea scade, menținându-se totuși în limitele impuse de stilul științific[3].

4. **Diferența de afixe** la nivel interlingvistic – fie că este vorba de *prefixe* sau *sufixe*, ele sunt elemente mobile în traducere, forma lor putând varia chiar dacă poziția în configurația cuvântului rămâne aceeași: rus. *гемостаз* – eng. *hemostasis* – rom. *hemostază*, rus. *дентальный* – eng. *dental* – rom. *dentar*, rus. *пахидермия* – eng. *pachydermia* – rom. *pahidermie*, rus. *передозировка* – eng. *overdose* – rom. *supradoză*.

5. **Dinamica intensă** a terminologiei medicale, grație evoluției tehnico-științifice, ceea ce favorizează apariția și fixarea în limbă a **neologismelor**. Cum știința și medicina sunt în continuă dezvoltare, iar specialiștii comunică pe plan internațional, orice schimbare care se produce într-o anumită parte a lumii devine, din realitate națională – știre mondială, în măsură să inspire sau să afecteze întreaga lume. Acest fapt poate fi

[3] Pentru detalii referitoare la caracteristicile textelor științifice vezi articolul intitulat *The specificity of scientific texts (exemplification based on the terminology from the field of ecology)*, publicat de autoare în numărul 8/2020 al volumului Conferinței Internaționale Language, Discourse and Multicultural Dialogue, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-93590-3-7, pp. 147-156.

probat ușor, dacă luăm ca exemplu tot situația actuală, cu vaccinul împotriva COVID-19, care a fost prelucrat de diverse companii din numeroase țări, efectul său fiind, în mare, același – un grad de protecție ridicat (de aproximativ 90%), pentru a preveni infecția cu virusul în cauză. Același lucru se întâmplă la nivel tehnic (orice aparatură medicală nouă ar apărea, ea poate fi comercializată și în alte țări decât cea producătoare) și, desigur, lingvistic.

În plan lingvistic, denumirea de ***Coronavirus***, dată acestui agent patogen pe baza conformației sale circulare, a dus la dezbateri privitoare la accentuarea cuvântului și s-a dovedit a fi o noțiune prolifică din punct de vedere al derivării. Astfel, în articolul său intitulat *COVID-19 / Ковид – руссификация интернационализма* (*COVID-19 / Kovid – rusificarea unui internaționalism*), publicat anul trecut, prof. dr. I.V. Bașkova (Bașkova, 2020, p. 689-692) analizează succint parcursul progresiv al acestui neologism de la simplă denumire la cuvânt de bază pentru o amplă familie lexicală. Conform datelor disponibile pe Yandex (motor de căutare din Rusia, asemănător cu Google), termenul *Coronavirus* a fost menționat pentru prima dată pe 21 ianuarie 2020, sub forma *„Что собой представляет новый* ***Коронавирус COVID-19?***” (*„Ce este acela* ***Coronavirus, COVID-19?***”), noutatea sa fiind marcată prin dubla ortografiere, atât cu caractere chirilice, cât și latine. Abia pe data de 12 februarie 2020, mai precizează autoarea, termenul *COVID* a apărut pe site-uri în varianta rusificată (ortografiat numai conform alfabetului chirilic, drept *ковид*), însă mai întâi în Belarus, apoi o zi mai târziu în Crimeea și pe 15 februarie în mass-media rusă. De atunci, propagarea sa a continuat nu numai pe cale aeriană și prin contactul cu persoane bolnave, ci și pe filieră... online. Odată preluat, virusul s-a comportat în mediul online la fel ca în organismul uman, câștigând teren și punându-și inevitabil amprenta. În unele surse el se întâlnește sub forma *Coronavirus* / *коронавирус* (desemnând agentul patogen), în altele – *C**O**V**I**D* / *к**о**в**и**д* (indicând boala), accentul variază, fluctuând între prima și a doua silabă *CO-VID* / *ко-вид*, dată fiind asocierea lui cu denumirile altor boli[4]. În limba română, accentul este de asemenea mobil (termenul *COVID* nu se regăsește încă în dicționar, iar populația îl pronunță în ambele moduri; în schimb, regăsim noțiunea de *coronavirus*, unde este accentuată vocala i). În limba engleză, indiferent de tipul acesteia (britanică sau americană), accentul cade pe prima silabă – *C**O**VID*. La nivel gramatical, în limba rusă el se declină ca un substantiv masculin terminat în consoană dură (prin corelarea lui *ковид / COVID* cu *болид / bolid*), rezultând forme ca: *о ковиде*, *ковидом*, *ковида* (*despre COVID*, *de COVID*, *al / a / ai / ale COVID*). În limbile engleză și română el nu își schimbă forma. Cel mai interesant este, însă, efectul său în derivare, unde a generat termeni precum: *ковид-центр* (eng. *COVID centre / center* – rom. *centru COVID*), *ковид-бригада* (eng. *COVID brigade* – rom. *brigadă COVID*), *ковид-пациенты* (eng. *COVID patients* – rom. *pacienți COVID*), *ковид-диссидент* vs. *ковид-энтузиаст* (eng. *COVID dissident* or *COVID enthusiast* – rom. *disident COVID* sau *entuziast COVID*), *ковид-*

[4] Vezi, în acest sens, și articolul *Языковые итоги года – ирония и пандемия* (*Concluziile lingvistice ale acestui an – între ironie și pandemie*), disponibil la adresa: https://tass.ru/obschestvo/10132851, ultima accesare: februarie 2021.

позитивный (eng. *COVID positive* – rom. *pozitiv COVID*), *ковид-условия* (eng. *COVID context* – rom. *condiții / context COVID*). Pornind de la dezbaterile pro și contra „conspirației COVID" în limba rusă au apărut termeni peiorativi, cum ar fi: rus. *ковидник* – eng. *covidor* – rom. *covidătoare / covidor* (cu referire la un spațiu din care te poți contamina), rus. *ковидец* (de la конец – sfârșit) – eng. *Covidalypse* – rom. *Covidalipsă* (de la Apocalipsă), rus. *ковидиада* – eng. *Covidiation* – rom. *Covidiadă*, rus. *Ковидло* – eng. *Covid monster* – rom. *monstru Covid / Covid-bau* și chiar rus. *ковидиот* – eng. *covidiot* – rom. *covidiot*. Pentru acești termeni există prepoderent corespondente în limba engleză, iar în limba română am oferit propria noastră traducere.

6. Abundența și uzul voluntar al **anglicismelor** în traducere – din care derivă necesitatea de a opta pentru una dintre variantele existente (engleza britanică sau engleza americană), în funcție de limba și publicul țintă. Aici problema este exclusiv de natură ortografică și nu influențează în mod critic comunicarea, rezonanța cuvintelor păstrându-se în procesul de lecturare și facilitând înțelegerea sensului lor. Atare diferențe întâlnim la scrierea vocalelor **ae** și **e** (*anaemia* / *anemia*), **oe** și **e** (*foetus* / *fetus*), **our** și **or** (*tumour* / *tumor*), a desinențelor de tipul **lyse** și **lyze** (*catalyse* / *catalyze*), **re** și **er** (*fibre* / *fiber*).

7. **Calitatea dicționarelor** de specialitate, fie ele bilingve sau poliglote, depinde direct de factorii enumerați anterior. În primul rând, lingviștii și academicienii care le întocmesc trebuie să manifeste disponibilitate în a actualiza lucrările și a ține pasul cu evoluția tehnologică fulminantă. De asemenea, dacă dicționarul bilingv este rus-englez, englez-rus, român-englez sau englez-român este necesar să se precizeze alternativa aleasă (britanică sau americană) sau să fie indicate ambele variante (ceea ce poate crește considerabil volumul de muncă).

8. Redarea lexicului de origine străină (independent de proveniența sa exactă) prin **transliterare** sau **calchiere**, astfel conservându-se forma cuvintelor, fără ca acest lucru să le clarifice automat sensul reprezintă uneori o problemă, dar concomitent funcționează ca modalitate productivă de redare a terminologiei neologice străine, precum și a internaționalismelor. Potrivit opiniei prof. univ. N.V. Derevleva de la Universitatea de Medicină din Grodno, Belarus, predilecția pentru transliterare este un răspuns (imun?!) firesc la ceea ce ea numește „*epidemie de cuvinte străine*" (Derevleva, 2010, p. 114) și ale cărei cauze rezidă în patru criterii: faptul că internaționalismele, prin configurația lor, înlesnesc schimbul de informații; intensificarea și simplificarea procesului de traducere, luând în considerare calibrul materialului de lucru; evoluția tehnică și, implicit, terminologică; tendințele actuale, în care uzul limbii engleze a devenit un *trend* în sine.

Dintre exemplele care se încadrează în această categorie le putem aminti pe următoarele: rus. *скрининг* – eng. *screening* – rom. *screening*, rus. *ретенция* – eng. *retention* – rom. *retenție*, rus. *экспульсия* – eng. *expulsion* – rom. *expulsie* etc. Legat de calchiere, S.S. Kupov și I.N. Kupova (Kupov, Kupova, 2009) precizează că ea este, de fapt, un fel de *împrumut mascat* (rus. *скрытое заимствование* – eng. *concealed borrowing*), în care materialul lingvistic preluat duce la formarea unor noi cuvinte și expresii, create

după structura din limba sursă: rus. *клетка памяти* – eng. *memory cell* – rom. *celulă de memorie*[5], rus. *естественный отбор* – eng. *natural selection* – rom. *selecție naturală*, rus. *борьба за существование* – eng. *struggle for existence* – rom. *lupta pentru supraviețuire*. Iar D.V. Golovaceva și I.V. Novițkaia oferă, la rândul lor, câteva exemple în care cele două strategii de traducere se combină (Golovaceva, Novițkaia, 2018, p. 32): rus. *абдоминальные боли* – eng. *abdominal pain* – rom. *dureri abdominale*, rus. *ацетилсалициловая кислота* – eng. *acetylasicylic acid* – rom. *acid acetilsalicilic* (sunt redate prin calchiere + transliterare).

9. **Falșii prieteni**, deseori desprinși din rândurile *internaționalismelor*, reprezintă cuvinte cu structură fonetică și ortografică identică și sens diferit (fiind, așadar, *omonime interlingvistice*), a căror emergență este cauzată de conotația diferită a cuvintelor (Șirinian, Șustova, 2018, p. 307): eng. *lunatic* – rom. *nebun* – rus. *сумасшедший* / rus. *лунатик* – eng. *sleepwalker* – rom. *somnambul*. Cât privește rom. *lunatic*, acesta este un termen ambivalent, definiția sa cuprinzând ambele sensuri: „*1. somnambul; 2. cu idei ciudate sau manifestări bizare*” (DEX, 2012, p. 605); rus. *агония* – eng. *agony* – rom. *agonie*, folosit în limbile engleză și română cu sensul propriu de stare ce precede moartea, dar și figurat de neliniște, zbucium, frământare sufletească, în timp ce în limba rusă el nu are decât semnificația primară, de etapă dinaintea decesului sau dispariției (rus. *агония животного* – eng. *an animal's agony* – rom. *agonia unui animal*, rus. *агония вражеских войск* – eng. *the enemy troops' agony* – rom. *agonia trupelor dușmane*); eng. *to take the drug* – rom. *a lua medicamentul* – rus. *брать / принимать лекарство* (*брать* – a-l lua dintr-un loc, de exemplu de pe masă, iar *принимать* – a administra, a înghiți medicamentul); eng. *symptomatic hypertension / symptomatic therapy* – rus. *артериальная гипертония с клиническими проявлениями / симтоматическая терапия* – rom. *hipertensiune manifestă / tratament simptomatic*.

10. Fenomenul de **sinonimie**, considerat de către lingviști „*un inconvenient major, care pune sub semnul întrebării însuși caracterul normativ al terminologiei ca știință*” (Solnțev, 2010, p. 132), este caracteristic multora dintre limbile existente, ce se face resimțit mai curând în sfera clinică, decât în anatomie. G.N. Babici propune o clasificare tripartită a sinonimelor din domeniul medical: sinonime *absolute* (caz în care noțiunile corespund în totalitate, ca nuanță și stil: eng. *to abduce / to abduct*), sinonime *ideografice* (dacă sensul este același, dar există diferențe de conotație: eng. *doctor / physician / medical practitioner*) și sinonime *stilistice* (atunci când registrul lingvistic este distinct: eng. *lazy eye / amblyopia*, eng. *breastbone / sternum*) (Babici, 2010, p. 81).

11. Fenomenul de **metonimie**, adică „*inversiunea categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret*” (DEX, 2012, p. 647), situație în care elementul particular denumește premisa generală (localizarea specifică a unei afecțiuni ajunge să desemneze boala în sine): rus. *птичий грипп* – eng. *avian influenza* – rom. *gripă aviară*, rus. *свиной грипп* – eng. *swine influenza* – rom. *gripă porcină*, rus. *коровье бешенство* – eng. *mad*

---

[5] În limbile engleză și română noțiunea de *memory cell / celulă de memorie* se folosește atât în domeniul medical, cât și în cel informatic.

cow disease – rom. *boala vacii nebune*, rus. *компьютерная зависимость* – eng. *computer addiction* – rom. *dependență de calculator*. În exemplele formulate, animalul la care s-a dezvoltat afecțiunea sau obiectul care i-a determinat apariția sunt integrate și în denumirea bolii, exemplarul infestat devenind etalon pentru întreaga clasă de viețuitoare contaminate, chiar dacă ele nu aparțin aceleiași specii (apărută la păsări și denumită ca atare, *gripa aviară* se poate transmite și la om).

12. Prezența **eponimelor** (sintagme ce desemnează simptome, sindroame ori boli care au încorporat în denumirea lor numele personalității care le-a descoperit). De regulă, acestea sunt îmbinări de cuvinte bimembre, formate din denumirea afecțiunii respective sau denumirea anumitor părți ale corpului și numele specialistului care le-a descoperit, cum ar fi: rus. *Адамово яблоко* – eng. *Adam's apple* – rom. *mărul lui Adam*, rus. *Фаллопиевы трубы* – eng. *Fallopian tubes* – rom. *tuburile lui Fallopio* (trompele uterine), rus. *Евстахиева труба* – eng. *Eustachian tube* – rom. *trompa lui Eustachio* (tuba auditivă), rus. *болезнь Альцгеймера* – eng. *Alzheimer's disease* – rom. *boala Alzheimer*, rus. *синдром Дауна* – eng. *Down's syndrome* – rom. *sindromul Down*, rus. *перелом Джефферсона* – eng. *Jefferson fracture* – rom. *fractura Jefferson*, rus. *миотомия по Геллеру* – eng. *Heller's myotomy* – rom. *miotomia Heller* etc. Aparent facil de tradus, prin simpla transliterare (adaptare fonetică și ortografică) a numelor, precum și întrebuințând punctual dicționarul în căutarea echivalentului adecvat organelor vizate sau bolii în cauză, eponimele pot genera, totuși, confuzie (Suhareva, Rodionova, op. cit, p. 62), atunci când denumirile au în limba țintă un corespondent diferit de termenul din limba sursă, ca de exemplu rus. *болезнь Шарко* – eng. *Lou Gehrig's disease* – rom. *boala lui Lou Gehrig* sau *boala lui Charcot*, când există sinonimie în denumirea afecțiunii: rus. *синдром Окамото / Ау-Кляйна* – eng. *Okamoto syndrome / Au-Kline syndrome* – rom. *sindromul Okamoto / Au-Kline* ori când se folosesc mijloace diferite de a o indica: rus. *болезни Харта* – eng. *H disease* – rom. *boala Hart*, în engleză această afecțiune fiind marcată doar prin inițială, câtă vreme în rusă și română numele specialistului figurează în forma sa completă. Tot aici merită menționat faptul că un eponim de factură recentă este cel de rus. *слой Дюа* – eng. *Dua's layer* – rom. *stratul lui Dua*, un nou strat cornean, despre care s-a aflat abia în anul 2013[6].

13. **Acronimele**, care, pe lângă faptul că nu se regăsesc întotdeauna în dicționare, pot să nu fie monosemnatice, în situația în care unul și același acronim este corespondentul a două sau mai multe afecțiuni distincte. Atare acronime polisemantice se mai numesc și *omoacronime*, întrucât este vorba de mai multe sintagme care au o prescurtare identică din punct de vedere al formei și rezonanței, însă al cărei sens diferă în funcție de obiectul la care face referire. Omoacronimele pot fi clasificate în două categorii (Barbașiova, Roșkova, 2017, p. 29):

[6] „*Oamenii de știință de la Universitatea din Nottingham au descoperit un nou strat al corneei, botezat stratul lui Dua, după numele descoperitorului său, Harminder Dua. Acesta este membrana transparentă ce acopera ochiul, un strat dur și subțire de doar 0,001 mm grosime. Stratul Dua este compus din colagen, care oferă elasticitate pielii. Harminder Dua a precizat că, din punct de vedere clinic, există multe boli ce afectează partea din spate a corneei, iar specialiștii din întreaga lume le asociază deja cu prezența, absența sau lezarea acestui strat.*" (https://devoratoruldecreiere.wordpress.com/2013/11/11/stratul-lui-dua-un-nou-strat-al-corneei/, ultima accesare: februarie 2021).

- omoacronime **întâmplătoare**, care au apărut în urma suprapunerii abrevierilor obținute prin juxtapunerea inițialelor cuvintelor: *GUCCI* – nu ca denumire a faimoasei companii italiene de lux, ci drept prescurtare a eng. *Genito-Urinary Clinc, Chlamydial Infection*, *COLD* – eng. *Chronic Obstructive Lung Disease*, și nu echivalentul cuvântului *frig*, *HEAR* – *Hospital Emergency Ambulance Radio*, nu verbul *a auzi*, *SOAP* – *Subjective*, *Objective*, *Asessment*, *Plan*, nu *săpun*, *OSCAR* – *Open Source Clinical Application Recourse*, nu Oscar ca prenume, *ELISA* – *Enzyme-Linked Immunosorbent Assay*, nu Elisa ca prenume, *NED* – *No Evidence of recurrent Disease*, nu prenumele Ned (utilizat, la rândul său, ca alint pentru Edward), *BUN* – *Blood Urea Nitrogen*, nu *coc* sau *chiflă*.

- omoacronime **create**, în care nu se folosesc numai inițialele, ci orice fragmente de cuvânt: *SIGNIfY – Study assessInG the morbidity-mortality beNefits of the If inhibitor ivabradine in patients with coronarY artery disease* și nu *a semnifica*, *RE-LY – Randomized Evaluation of Long term anticoagulant therapY* și nu *a te baza pe cineva / ceva*.

14. **Valențele combinatorii** ale unităților lingvistice folosite în domeniul medical – în acest caz importantă este selecția sensului contextual adecvat și corespondența la nivelul îmbinărilor de cuvinte, nu al noțiunilor luate separat, de exemplu: rus. ***снять*** *электрокардиограмм* – eng. ***to take*** *an electrocardiogram* – rom. ***a face*** *o electrocardiogramă*, rus. *лекарство нужно* ***принимать*** *ежедневно* – eng. *the medicine must* ***be taken*** *daily* – rom. *medicamentul trebuie* ***administrat*** *zilnic*, rus. ***лихорадить*** – eng. ***to get*** *a fever* – rom. ***a face*** *febră*, rus. ***бросать*** *в озноб* – eng. ***to get*** *the chills* – rom. ***a avea*** *frisoane*.

15. **Interferența** interlingvistică, adică influența negativă a limbii materne asupra limbii străine studiate sau cu care se lucrează, poate apărea pe mai multe paliere lingvistice (Alimov, 2015):

- **fonetic**: eng. *seek* (a căuta) și *sick* (bolnav);
- **ortografic**: rus. *ва**к**цина*, nu *ва**кк**цина* – eng. *va**cc**ine* – rom. *va**cc**in*;
- **morfologic**: rus. *передозировка* – eng. *overdose* – rom. *supradoză*, rus. *избыточный вес* (nu *перевес*) – eng. *overweight* – rom. *kilograme în plus* (nu *supragreutate*), rus. *знания* (pl.) – eng. *knowledge* (sg.) – rom. *cunoștințe* (pl.), rus. *корь* (sg.) – eng. *measles* (pl.) – rom. *rujeolă* (sg.);
- **lexical**: rom. *pojar* (sau *rujeolă*) – eng. *measles* – rus. *корь*, rus. *пожар* – eng. *fire / conflagration* – rom. *incendiu*;
- **semantic**: eng. ***unit*** – rom. ***unitate*** – rus. ***единица*** (*antitoxic unit – антитоксическая единица*), ***аппарат*** (*artificial respirating unit – аппарат искусственного дыхания*), ***отделение*** (*cardiac surgery unit – кардиохирургическое отделение*);
- **sintactic**: rus. *Мы* ***не*** *выявили* ***ничего*** *нового* – rom. ***Nu*** *am descoperit* ***nimic*** *nou* – eng. *We* ***haven't*** *revealed anything new / We have revealed* ***nothing*** *new*, nu *We* ***haven't*** *revealed* ***nothing*** *new*, cu dublă negație, așa cum se întâmplă în limbile rusă și română.

Problemele dezbătute în cele de mai sus probează complexitatea lexicului din domeniul medical și totodată importanța unei traduceri bine documentate. Din vastul registru de *dificultăți lingvistice* (ce se aseamănă surprinzător de mult cu dificultățile motorii, respiratorii ori de altă natură organică, pe scurt – cu însuși vocabularul pe care

l-am folosit ca suport în expunerea de față), le-am ales pe cele considerate relevante în majoritatea lucrărilor din bibliografia de specialitate pe care am consultat-o. Iar concluzia la care am ajuns este aceea că, pentru a scădea riscul de contaminare a traducerilor cu „corpi străini” de anatomia textelor cu care se lucrează, trebuie luate la timp măsuri profilactice: o riguroasă igienă culturală, un regim de muncă sănătos, un antrenament constant pentru a ne menține în formă din punct de vedere profesional și, nu în ultimul rând – un psihic motivat să dorească mai mult, întrucât în căutarea perfecțiunii importantă este nu atât ținta, cât călătoria în sine.

Bibliography
În limba rusă:

Абрамова, Г.А. *Медицинская лексика: основные свойства и тенденции развития*, Краснодар, 2003

Алимов, В.В., *Теория перевода: пособие для лингвистов-переводчиков*, Москва, Изд-во Ленанд, 2015

Бабич Г.Н., *Лексикология английского языка*, Москва, изд-во Флинта / Наука, 2010

Барбашёва, С.С., Рошкова, Т.В., *Медицинские акронимы и омоакронимы: классификация, проблемы употребления и перевода*, Вестник ТГПУ, № 3 (180) / 2017, c. 28-32

Башкова, И.В., COVID-19 – Ковид: русификация интернационализма, Мир науки, культуры, образования, № 6 (85) / 2020, c. 689-692

Бесекирска, Л., *Интернациональная лексика в медицинской терминологии русского языка*, Москва, 1997

Головачева, Д.В., Новицкая, И.В., *Особенности перевода медицинских терминов*, Juvenis scientia, № 2 / 2018, c. 30-33

Деревлева, Н.В., *Отрицательная интерференция как источник псевдоинтернационализмов и других трудностей в медицинском переводе (на материале английского языка)*, Журнал Гродненского государственного медицинского университета, № 3 / 2016, c. 147-151

Деревлева, Н.В., *Транскрипция и транслитерация как продуктивные способы образования новых медицинских терминов*, Журнал ГрГМУ, № 4 / 2010, c. 114-115

Злобина, И.С., Мишутинская, Е.А., Пономаренко, Л.Н., *Лингвостилистические особенности медицинских текстов в переводческом аспекте*, Гуманитарная парадигма, № 1 (4) / 2018, c. 9-14

Казакова, Т.А., *Практические основы перевода*, Санкт-Петербург, Изд-во Союз, 2001

Комиссаров, В.Н., *Теория перевода (лингвистические аспекты)*, Москва, Изд-во Высшая школа, 1990

Краснов, К.В., *Англо-русский словарь ложных друзей переводчика*, Москва, Изд-во ЭРА, 2004

Купов, С.С., Купова, Ю.Н., *Роль калькирования в переводе медицинской лексики*, Журнал Российский медико-биологический вестник имени академика И.П. Павлова, 2009

Осатаева, А.Н., *Основные проблемы перевода медицинских терминов*, Журнал Наука, техника и образование, 2016, c. 105-106

Раренко, М.Б., *Особенности медицинского перевода*, Журнал Социальные и гуманитарные науки, 2020, c. 48-61

Солнцев, Е.М., *Общие и частные проблемы перевода медицинских текстов*, Вестник МГЛУ, № 9 / 2010, с. 131-141
Стеблецова, А.О., Торубарова, И.И., *Лингвистические несоответствия при переводе медицинского текста как проявление интерференции русского языка*, Журнал Филологические науки. Вопросы теории и практики, Тамбов, Изд-во Грамота, № 10 (88) / 2018, с. 351-355
Сухарева, Е.Е., Родионова, Н.С., *Проблемы перевода медицинского текста*, Вестник ВГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация, № 2 / 2020, с. 60-64
Трофимова, Н.А., *Особенности освоения заимствованной лексики в отраслевой терминосистеме: на материале русской, английской и немецкой медицинской терминологии*, Саратов, 2004
Ширинян, М.В., Шустова, С.В., *Трудности медицинского перевода и способы их преодоления при обучении студентов неязыковых вузов*, Журнал Язык и культура, 2018, с. 295-316

În alte limbi:

Bayar, Monia, *To Mean or Not to Mean*, Kadmous cultural foundation, Damascus, 2007
DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012
Gutt, Ernst-August, *Translation and Relevance. Cognition and Context*, Routledge, 2000
Jakobson, Roman, *On linguistic aspects of Translation*, 1959
Wills, Wolfram, *The science of translation : problems and methods*, Tübingen, 1982

THE FICTIONAL JOURNALISTIC DISCOURSE OF A CONTROVERSIAL WRITER: MARGUERITE DURAS ABOUT THE VILLEMIN CASE

Daniela CATAU VERES
Lecturer PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract : With the realization of her talent as a writer in the 1950s, Marguerite Duras made her debut in journalism. Whether she takes the path of politics or journalism, she does it to defend the idea of freedom, taken in an infinite sense. In 1984, she published a very controversial article in the Libération about the Gregory affair or the crime committed by Christine Villemin against her son. There are some precious Durasian pages about the status of women in society, which raises the issue of Marguerite Duras's subjective journalism. In her article on Christine Villemin, she crosses the line between fiction and reality to find in this real story a pretext to write a sublime text.

Keywords : Marguerite Duras, journalistic discourse, subjective journalism, feminism, Villemin case

S-ar putea spune în cazul scriitoarei Marguerite Duras că toate drumurile duc la scris. Când ia calea politicii, o face pentru a apăra ideea de libertate, luată într-o infinitate de sensuri. Când a intrat în jurnalism, a susținut aceeași idee de libertate, în diferite moduri, dar într-un stil unic scrisului ei. Într-adevăr, în tot ceea ce face, Duras rămâne fidelă ei însăși și scrisului propriu. Odată cu conștientizarea talentului ei de scriitoare în anii 1950, Marguerite Duras a debutat în jurnalism. Această nouă etapă este marcată de schimbări socio-politice importante, precum războiul din Algeria sau mișcarea feministă. În 1955, Franța era în război și Marguerite Duras, chiar de la început, a fost puternic angajată împotriva războiului din Africa de Nord. La inițiativa lui Dionys Mascolo, a fost înființat un Comitet de intelectuali împotriva continuării războiului din Algeria[1]. Duras a subscris la acesta și a semnat în octombrie 1955 recursul împotriva continuării războiului din Africa de Nord în compania a peste trei sute de intelectuali și artiști, printre care îi regăsim pe Sarraute, Blanchot, Eluard, Sartre, Claude Roy etc.

În articolele pe care le scrie pentru presă, Duras evocă dezacordul său față de războiul din Algeria. Cităm un singur articol în acest sens, care este foarte grăitor, „Florile algerianului", publicat în Nouvel Observateur în 1957 și care inaugurează volumul articolelor de presă ale scriitoarei, intitulat *Outside*.[2] Era timpul să se exprime și, de ce nu, să inventeze. Duras inventează o formă de jurnalism care se pretinde a fi o „artă a efemerului" realizată prin „neglijența cuvântului ". Ca jurnalist, resimte o fascinație pentru lumea criminalității și este o mare consumatoare de știri. Toate articolele pe care Duras le-a scris pentru ziare între 1957 și 1979 sunt grupate împreună

[1] Cf. Laure Adler, *Marguerite Duras*, coll. Folio, Gallimard, 1998, p. 464
[2] Marguerite Duras, *Outside*, Folio, Gallimard, 1984

în *Outside*, publicate în 1984. O altă lucrare legată de jurnalism apăruse cu patru ani mai devreme. *L'Eté 80*[3] completează talentul durasian de scriitor-jurnalist complet inimitabilă, care invită cititorul la o „hoinărelă în real"[4], la un du-te-vino amețitor între faptele diverse și poveste. Este o carte inedită, la jumătatea distanței dintre literatură și jurnalism, care dezvăluie o latură ascunsă a personalității lui Duras, adică o sensibilitate enormă pentru universul copiilor dovedită de istoria rechinului Ratekétaboum pe care instructorul o spune copilului cu ochi gri. Ineditul și mai presus de toate farmecul cărții provin și din modul în care o concepe Duras: prin treceri bruște de la realitatea imediată (diverse fapte) către lumea ficțiunii (povestea). Această cronică pe care o scrie pentru *Libération*, la cererea lui Serge July, este „ceva care nu seamănă cu nimic în afară de ea însăși"[5], un fel de inventar în stil Duras în care îi găsim obsesiile, care îi permit să scrie cum vorbește și să vorbească așa cum crede ea. Acest mod de scriere a devenit principiul ei de redactare a cărților și îl folosește în aproape toate articolele și operele sale. O face cu riscul de a fi considerată uneori ca nerușinată, așa cum a fost în cazul articolului scris despre afacerea Villemin în 1985.

Mai mult, ceea ce îi influențează și activitatea de jurnalist este mișcarea feministă la care aderă și care constituie un alt loc de naștere a scriitoarei-jurnalist. Dacă spunem Duras, spunem capcană sau îndoială, ambiguitate sau fantezie, toate fiind moduri de a se pune în scenă pe sine în spațiul public, dar și moduri de a-și seduce cititorii. Duras scrie articole despre dragoste la feminin pentru *Constellation*, o publicație condusă la acea vreme de Madame Lecoutre, o amantă a lui Stalin[6]. Duras șochează și iubește să șocheze. Sub pseudonimul de Marie-Josèphe Legrand, ea dă rețete cititorilor ei. Titlurile sunt destul de grăitoare: „Minciuna ucide iubirea", „De ce și-a părăsit soția?" "," Soția care se confruntă cu drama vacanțelor școlare "," Soțul egoist ". De fapt, ea a fost aleasă de marele săptămânal feminin *Elle* ca „scriitoarea de astăzi care înțelege cel mai bine dragostea" și este foarte mândră de ea. De asemenea, îi place să scrie despre subiecte mai puțin tratate, cum ar fi crima, incestul, lipsa de speranță fără dragoste, homosexualitatea, despre ea însăși, care sunt tot atâtea subiecte scandaloase. Este suficient să menționăm aici afacerea Villemin, cartea *Les Viaducs de la Seine-et-Marne* (care zece ani mai târziu a devenit *L'Amante anglaise*), articolul scris pentru *France-Observateur* "Un tren de o mie de cadavre", "Groaza unei astfel de iubiri ", publicată în *Sorcières* și care evocă suferința cumplită a mamei care își pierde copilul în momentul nașterii, „Visul fericit al crimei ", preluat în *Outside*, în care denunță cu curaj și îndrăzneală ororile naziste, cărțile *La Pute de la Cote Normande*, *Un Homme dans le couloir*, *Les Yeux verts cheveux noirs*, vorbind despre homosexualitate, dragoste imposibilă sau *La Pluie d'été* care susține incestul. Societatea îi dă curajul să vorbească despre suferința oamenilor, o face sensibilă și o face să reacționeze în numele tuturor pentru a deschide dialogul și a promova comunicarea, cu riscul neînțelegerilor. Pentru

[3] Marguerite Duras, *L'Eté 80*, Minuit, 1980
[4] Ibid., p. 8
[5] Laure Adler, *op. cit.*, p. 730
[6] Laure Adler, *op. cit.*, p. 505

plăcerea dialogului, Duras se alătură jurnalismului ca intervievator și intervievat sau scriind articole pentru ziare.

Duras între adulație și fobie: gustul sublimului în cauză

La un an după succesul romanului *L'Amant*, în 1985, Marguerite Duras surprinde, șochează, împarte, deranjează, își revoltă cititorii cu un articol pe care îl scrie despre o crimă. După ce a descris „sălbăticia iubirii, acum devine importantă iubirea sălbăticiei"[7]. Pe 17 iulie 1985, în *Libération*, a declanșat un scandal cu un raportaj despre afacerea Villemin. Ca într-o transă divină, ea ar fi acuzat-o fără probe pe Christine Villemin că și-a ucis fiul și ar considera acest infanticid ca o eliberare simbolică a unui sclav. « De îndată ce văd casa, strig că uciderea a existat. O cred dincolo de orice motiv »[8]. Ea adaugă: „A fost ucis cu blândețe sau cu dragoste nebunească". Provocare? Derapaj? Inconştienţă? Deloc, scrie Jacques-Pierre Amette în *Le Point*, care o apără. „Recunoaștem exact cuvintele romanelor sale, această pată de umbră a Patimii aplicată aici unui fapt divers care fascinează Franța[9]. Marguerite ar fi adus-o pe Christine V. în opera sa, alături de Anne Desbaresdes, Anne-Marie Stretter, Lol V. Stein și Elisabeth Alione. Reținem aici și inițialele. Duras adoră să scurteze numele personajelor sale, le aduce în literatură, le ficționalizează și astfel le îndepărtează de realitatea trăită. Să fie oare ca și în cazul lui Christine V., ca Y. A. (Yann Andréa), Lol V. Stein sau M. D.? Dacă răspunsul este da, atunci aceasta constituie cu atât mai mult un motiv să credem că Duras le oferă cititorilor săi o nouă pagină de literatură în articolul despre Afacerea Gregory, cunoscută și sub numele de Afacerea Villemin.

Mai mult, în cartea sa despre receptarea textului literat, Hans Robert Jauss spune că trebuie recunoscut orizontul antecedent, cu normele și întregul său sistem de valori literare, morale etc. dacă vrem să evaluăm efectele surprizei, scandalului sau, dimpotrivă, să observăm conformitatea lucrării cu așteptările publicului[10]. Așadar, ar trebui să începem prin a spune că la originea scrierii lui Duras se află strigătul ca sentință irevocabilă și de neatins pronunțată de Duras în fața propriei mame care o descurajează în a deveni scriitoare, dar și în fața unei receptări care nu îi este întotdeauna favorabilă. Strigătul scriitoarei în fața casei goale a lui Christine V. este, se pare, o sursă generoasă de interpretări în ochii criticilor. Ca de obicei, Duras preferă ambiguitatea. Uimire? Provocare? Durere? Angoasă? Frică? Nebunie? Dragoste? O țâșnire a scrisului? La fel ca în *Le Ravissement de Lol V. Stein* și *Moderato Cantabile* unde strigătul „traversează, înțepător și înjunghiat, romanele lui Marguerite Duras"[11].

Câmpurile lexico-semantice ale vudului, strigătului și disperării sunt bine reprezentate în acest articol despre Christine Villemin. În jurul acestui gol, se organizează întreaga operă, fie că este vorba de dealurile golașe din articolul despre afacerea Villemin intitulat nu intâmplător „Sublim, cu adevărat sublim" sau de balul din

[7] *Le Point*, n° 1008, 11 ianuarie 1992, « Duras, la reine Margot », de Jacques-Pierre Amette
[8] « Marguerite Duras : Sublime, forcément sublime Christine V. », in *Libération* din 17 iulie 1985
[9] *Le Point*, n° 1008, 11 ianuarie 1992, « Duras, la reine Margot », de Jacques-Pierre Amette
[10] Hans Robert Jauss, *Pour une esthétique de la réception*, Gallimard, 2002, p. 15
[11] « Voir. Etre vue » de Viviane Forrester in *Magazine littéraire*, martie 1980, dosar 11

Le Ravissement de Lol V. Stein, ori de strigătul din *Moderato Cantabile*. Personajele feminine rămân la acest punct culminant al unei povești de dragoste în care trei ființe sunt lovite în același timp. Lol V. Stein își urmărește logodnicul plecând, atras de cealaltă femeie și țipă. Din carte în carte, acest strigăt va reverbera. Acest strigăt se aude deja în *Moderato Cantabile*. Acest strigăt care este însoțit în mod necesar de nebunie, ca stare de non-suferință. Nebunia asociată cu singurătatea sau lipsa de dragoste, în cazul lui Claire Lannes din *Amanta engleză*[12], din moment ce soțul ei „era de cealaltă parte"[13], adică o înșela, duc la crimă. Strigătul nu este prezent în acest roman, el este înlocuit de dorința nebună de a sparge farfuriile. În această situație, este o crimă specială, terifiantă, premeditată, în care ascunderea capului victimei ar putea fi o modalitate de a rămâne în „discuții nesfârșite"[14] cu lumea, deoarece ghicitoarea nu va fi niciodată dezvăluită. Cât despre Christine V., strigătul este suprimat de tăcerea femeii care a căzut într-o stare de indiferență cronică față de tot ce se întâmplă în jurul ei, o stare, așa cum o descrie Duras, de „docilitate oarbă" atât de apreciată de bărbat : „Nu fac nimic în grădină. Acestea, nu plantează florile sezonului. Uneori stau în fața casei, epuizate de golul cerului, de asprimea luminii. Și copiii vin în jurul lor și se joacă cu trupurile lor, se urcă pe el, îl desfac, îl încurcă, îl bat și râd de ele, rămân impasibile, îi lasă să plece, iar copiii sunt încântați să aibă o mamă care se joacă și-i iubește "[15].

Strigătul scriitoarei de la începutul articolului anunță de fapt două lucruri diferite. În primul rând, Duras avertizează cititorul cu privire la existența unei infracțiuni, cu o certitudine care îi încurcă deopotrivă pe critici și cititori, întrucât este pur subiectivă. În al doilea rând, strigătul ei invită tăcerea în jurul făptuitorului crimei, deoarece există multe de spus în apărarea lui Christine V., o criminală căreia Duras nu-i contestă, așa cum este acuzată, dreptul la prezumția de nevinovăție. Articolul său are, așadar, aceeași natură literară ca și restul operei sale, o realitate puțin acceptată de critici[16]. Acesta este motivul pentru care citim în ziare reacții ascuțite și dure împotriva acestui articol care pare a fi „un alt cui, o altă lovitură, și mai multă groază în relațiile dintre cele două sexe"[17]. Duras este acuzată că s-a plasat „dincolo de rațiune" pentru a fonda o convingere care amenință libertatea și persoana altuia. S-ar fi plasat astfel în discursul socio-istoric pentru a decreta achitarea aceleiași persoane, tratată ca un obiect. Articolul lui Duras poate oare fi redus la un simplu mesaj antifeminist, antisocial, antialegal etc.? Eșuează ea în datoria de a respecta dreptul la prezumția de nevinovăție, așa cum îi reproșează un cititor într-o scrisoare deschisă publicată în *Esprit juillet* din 1986?

O nouă oportunitate pentru adoratori și durassofobi de a se confrunta public. Afacerea Grégory se politizează chiar. Duras este considerată purtătoarea de cuvânt a stângii care o declară pe Christine Villemin mai degrabă vinovată. Ca reacție, de la

[12] Marguerite Duras, *L'Amante anglaise*, Gallimard, 1967
[13] Ibid., p.177
[14] « Interprétation d'un crime », de Michèle Ruty in *Europe*, ianuarie-februarie 2006, p.123
[15] « Sublime, forcément sublime. Christine V. », de Marguerite Duras, in *Les Cahiers de L'Herne*, sub coordonarea lui Laurence Tacou, Paris, Editions de L'Herne, 2005, pp. 71
[16] A se vedea Philippe Vilain, "La sublimation du crime", *Le Magazine littéraire*, n° 452, aprilie 2006, număr consacrat scriitoarei Marguerite Duras, dosar realizat de Aliette Armel.
[17] *Esprit Juillet*, 1986, « Ascenseur pour l'échafaud », de Nelcya Delanoë

începutul acestei tragedii, interesele acuzatei au fost preluate de organizația de extremă dreaptă Légitime Défense, care riscă să piardă acum ceea ce-i mai rămăsese din credibilitate[18]. Dar dacă a devenit politizat, cazul este și intelectualizat. Acest lucru nu prezintă nimic nou: istoricii, filozofii, moraliștii, romancierii au fost fascinați de acest articol, mai ales că tema seamănă foarte mult cu scenariile propriilor lor romane.

Duras se transformă astfel în anchetator pentru *Libération*. S-a dus la locul crimei și, la vederea casei cuplului Villemin, dovezile i-au sărit în ochi: "Christine V. a fost cea care l-a ucis pe fiul ei Grégory!" Ceea ce pentru anchetatori este o ipoteză a devenit aproape sigur pentru Duras, comentează ziarele. Totuși, la o analiză atentă a articolului scris de Duras, nicăieri nu se regăsește învinuirea directă a lui Christinei Villemin de către Duras. Dimpotrivă, scriitoarea folosește mult condiționalul prezent și adverbul „poate". Mai mult, dacă Duras se duce acolo, nu este pentru a investiga, ci pentru a găsi un nou loc de inspirație. Merge să descopere „dealurile golașe" din Vosges, fără nicio altă precizare toponimică, de parcă ar fi pornit să exploreze jungla în copilărie, alături de fratele ei mai mic, pentru a scrie *Un Barrage contre le Pacifique*, ori marea, în Trouville, pentru a scrie *L'Amant* sau *L'Eté 80*. Duras scrie în timp ce vorbește: vorbirea sau scrisul sunt induse de vedere. Inainte de a scrie, ea caută dispozitivul vizual. Are o relație foarte specială cu obișnuitul, cu „materialitatea materiei". Dar puțini dintre cititorii săi au înțeles acest lucru. Duras spune că „niciodată, niciodată nu a înțeles pe deplin răspunsurile lipsite de omenie"[19] ale cititorilor acestui articol publicat în *Liberation*.

Mai mult, această crimă nu este una obișnuită: « Este o transcendență a crimei, un act de abnegare sublimat », relatează ziarul *L'Evénement du jeudi*. « O astfel de capodoperă, prin care criminala sancționează o lume pe care o refuză și se sacrifică sancționând-o. Pe scurt, un roman al lui Duras! » se poate citi în aceeași publicație. Pe de altă parte, femeile-scriitoare ale vremii, precum Françoise Sagan, Françoise Mallet-Joris, Régine Deforges, Benoîte Groult și Michèle Perrein, intervievate de *L'Evénement du jeudi*, s-au declarat „revoltate" de povestea pe care Marguerite Duras a scris-o despre afacerea Grégory în *Libération* și reacționează violent. Numai Edmonde Charles-Roux aplaudă și califică articolul ca „magistral", dar se grăbește să adauge: „Regret un lucru: titlul, unde cuvintele *sublim, cu adevărat sublim*, au pus cititorul obișnuit pe o cale greșită, cel care nu o știe nici pe Duras, nici afacerea Villemin. Acest cititor poate crede că aceasta este o laudă pur și simplu la adresa acuzatului și, prin urmare, are dreptul să fie oarecum enervat"[20]. Această scriitoare îndrăznește să scrie împotriva curentului.

Ce anume face ca acest scandal să se desfășoare ca o tornadă, antrenând mai multe categorii de public? Într-adevăr, publicat pe trei pagini, lungul text itinerant și „uneori splendid" al lui Marguerite Duras i-a supărat pe mulți dintre cititorii săi. Duras omniprezentă, adorată de unii, urâtă de alții. Duras „sublimă, cu adevărat sublimă"? se întreabă *L'Evénement du Jeudi* din 25-31 iulie 1985, considerând că tot eveniment

[18] « Quand Marguerite Duras scandalise ses consœurs » de Jérôme Garcin, in *L'Evénement du jeudi*, 25-31 iulie 1985

[19] « Duras à la Perrot », in *Libération* din 25 iunie 1988

[20] « Quand Marguerite Duras scandalise ses consoeurs » de Jérôme Garcin, in *L'Evénement du jeudi*, 25-31 iulie 1985

mediatic este și ceea ce spune sau scrie Marguerite Duras, care, „fidelă tehnicii sale de raportare subiectivă, mărturisește că iubește crima și decide, ca femeie și romancieră, să o smulgă pe Christine Villemin din mâinile mașinii judiciare pentru a o readuce la marea singurătate a dealurilor golașe, pentru a o reinclude în *materialitatea materiei* ”[21].

Când cineva o cunoaște pe Marguerite Duras, nimic nu este surprinzător în cuvintele ei, pentru că spune lucrurile în felul ei, dupa gîndirea ei, pentru a bulversa în mod expres raționamentul cititorului neinformat. De ce folosește ea cuvântul „sublim” atunci când este vorba o crimă oribilă? Sau poate în „limba Duras” acest cuvânt are o conotație specială? Înainte de a răspunde la această întrebare, pare necesar să se precizeze, așa cum o face și Bernard Alazet, că sublimul din Duras face apel „la absența a ceea ce el mărturisește”[22]. Devine așadar esențial să înțelegem tăcerea cuvintelor, absența lor grăitoare, ce traversează întreaga operă a lui Duras, inclusiv discursul său politic, literar sau jurnalistic.

Mai mult, unii critici consideră articolul scris de Marguerite Duras despre afacerea Villemin ca o disecție a cazului efectuată cu mâna unui maestru, atât cu tandrețe, cât și cu cruzime, cu o inteligență nemiloasă și o dorință sinceră de a se identifica cu familia, cu peisajul din jur, cu mama vinovată. Se spune că Marguerite Duras crede că Christine V. este vinovată și că încearcă să găsească cauzele profunde ale crimei. Și se consideră că din acest moment cititorul este chemat să împărtășească opinia lui Duras. Dar Simone Signoret avertizează asupra confuziei periculoase dintre literatură și reportaj. Când Duras vorbește despre „femeia dealurilor golașe”, spune actrița Simone Signoret, ea folosește o expresie care aproape ar sugera că Christine V. nu are confort personal, mașină, frigider, discuri etc. „De fapt”, notează actrița, „Marguerite Duras a recreat un personaj ieșit din propriile romane, amestecat cu bovarismul provincial. Christine V. este un amestec ambiguu dintre universul secolului al XIX-lea și literatura modernă”[23].

Ceea ce revoltă astfel la Duras este tendința sa de a transforma totul în literatură. Potrivit lui Jérôme Garcin, directorul ziarului *L'Evénement du jeudi*, rareori un scriitor de notorietatea lui Duras a primit atât de multe lovituri de la contemporanii săi. Aceste reacții, notează același jurnalist, merg de fapt împotriva argumentului folosit de Serge July: „Marguerite Duras spune cu voce tare ce gândim cu toții în sinea noatră”[24]. Cu alte cuvinte, Duras îndrăznește să spună ceea ce alții nu îndrăznesc să gândească? Se simte poate Duras prea liberă în comparație cu celelalte femei-scriitoare din vremea ei? Este necesar să menționăm din nou pe Michèle Perrein, care spune că Duras scrie un articol ca o clarvăzătoare care s-ar lăsa ghidată de fanteziile ei. Este dreptul ei privat de a avea fantasme, recunoaște ea. Dar a lua moartea unui copil pentru a o prezenta ca adevăr absolut că mama sa este într-adevăr criminala, în timp ce o absolvă de această crimă din motive sublimate care, ele însele, se nasc din fantasme, ține de calomnie, după părerea

---

[21] Ibid.

[22] « La tentation du sublime » de Bernard Alazet, in *Duras. Dieu et l'écrit*, Editions du Rocher, Monaco, 1998, p. 96

[23] Ibid.

[24] « Marguerite Duras : Sublime, forcément sublime Christine V. », in *Libération* din 17 iulie 1985

sa și deranjează. „Nimeni nu are dreptul să se joace cu o plăcere atât de perversă pe pielea unei femei presupuse nevinovate! "[25]

Cearta publică a unor oameni de litere? Prin intervenția autorului cărții *L'Amant*, rolul, puterea și statutul scriitorului sunt reconsiderate, crede jurnalistul Jérôme Garcin. Părăsind lumea închisă a literaturii pentru „dealurile golașe", Marguerite Duras a trebuit să se aștepte să fie supusă regulilor democrației, adică dezacordului public. Si dacă dorința sa este aceea de a șoca, de a semăna dezordinea acolo unde justiția încearcă contrariul?

Discursul durasian despre adevărat și veritabil

Nu sunt mulți cei care au apreciat sublimarea durassiană din articolul despre Christine Villemin. Primq este însăși Duras, scriitoare fără scrupule, care se definește pur și simplu printr-o întrebare: „Nu sunt eu scandaloasă pentru că îndrăznesc mereu?" Scriitoarea recunoaște în 1988 într-un interviu televizat, la TF1, uimirea sa față de frumusețea articolului despre Christine Villemin care este„ somptuos de adevărat "[26]. Și, lux suprem, se autoironizează: „Toți o să scrie ca Duras acum. Voi deveni o ciumă, deși este cel mai frumos articol pe care l-am făcut "[27]. Duras nu spune că ceea ce scrie în articol se compară cu realitatea. Pe de altă parte, ea subliniază latura estetică a ceea ce scrie. În opinia sa, literatura este „scandaloasă pentru că este rară și îi înnebunește pe oameni"[28]. Prin urmare, Duras face literatură scriind acest articol. În ciuda autoapărării sale, articolul în cauză nu este bine primit de marea majoritate a cititorilor. Zece ani mai târziu, *L'Express* o ridiculizează din nou pe Duras și plasează acest articol în fruntea gafelor scriitorului: „Investigator emerit, Marguerite soluționează cazul Villemin în mai puțin de o zi"[29].

Dar ceea ce este și mai impresionant este faptul că Duras nu a fost înțeleasă de femeile din vremea ei în general. Cu toate acestea, vedem în articolul în cauză că Duras vorbește mult în numele femeilor, despre „secretul comun"[30] al acestora, ea apără cauza femeilor în presă, ca feministă nedeclarată, dar convinsă și implicată. Ca răspuns, ea primește refuzul și disprețul lor de parcă ar fi vrut ca Duras să fie permanent exclusă de pe câmpul de luptă feminist. Cu toate acestea, „literatura și justiția merg rareori mână în mână"[31], scrie *Liberation*, pentru că una perturbă când cealaltă face ordine, una încalcă atunci când cealaltă ar trebui să protejeze. Christine Villemin este o persoană de neatins, după părerea sa, pentru că aparține lumii durerii care este, la rândul ei, lumea tăcerii. Textul lui Duras este scandalos: „îndrăznește să viseze public la durerea acestei femei, trecând peste propriul disconfort și peste al nostru, pentru a accentua jocul de oglinzi pe

[25] *L'Evénement du jeudi*, 25-31 iulie 1985
[26] *L'Express* din 24 iunie 1988, p. 132, « Quand Duras effeuille Marguerite », de Marylène Dagouat
[27] « Duras à la Perrot », in *Libération* din 25 iunie 1988
[28] Ibid.
[29] *L'Express* din 7 martie 1996, « Les éclats de Marguerite » de Olivier Le Naire, pp. 91-94
[30] « Sublime, forcément sublime. Christine V. », de Marguerite Duras, in *Les Cahiers de L'Herne*, sub coordonarea lui Laurence Tacou, Paris, Editions de L'Herne, 2005, pp. 69-73
[31] « La transgression de l'écriture », de Serge July, in *Libération* din 17 iulie 1985

care orice afacere criminală majoră îl oferă fiecăruia dintre noi. ”[32] Serge July merge și mai departe în prezentarea articolului lui Duras și vede în Christine Villemin o viitoare eroină a unui posibil roman durassian, al cărui titlu îl și intrezărește deja: *Le Crime*.

Se poate constata așadar că opera durasiană este construită pe doi piloni principali: unul este de ordin imaginar și fantasmatic (ficțiune), celălalt este de ordin material (realitatea imediată). Dar acești doi piloni ar trebui să rămână întotdeauna paraleli atunci când vine vorba de scrierea unei știri în presă, astfel încât construcția imaginii scriitorului să rămână la locul său. Prăbușirea imaginii scriitorului este dorită (de către o parte din critici) într-un moment în care Duras nu mai corespunde orizontului așteptărilor cititorilor săi și estompează granița dintre lumea reală sau materială și imaginație, ca în cazul Villemin, unde scriitoarea fabulează pe tema unui fapt divers dramatic.

Într-adevăr, Duras subliniază libertatea personală de a vedea și de a gândi lucrurile și realitatea, fiecare individ fiind liber să aibă propria convingere despre ce este adevărat si veritabil. Acest cuvânt, *convingere*, este foarte important mai ales în teatru unde, așa cum explică scriitoarea, nu există o altă modalitate de a exprima pasiunea decât arătând-o. Adevărul este acolo, atunci, în sala de spectacol, atât timp cât actrița îl spune, iar povestea este adevărată. „Și le spun actrițelor de multe ori că ceea ce este în cărți este mai adevărat și mai autentic decât autorul care le scrie”[33]. Duras rămâne neschimbată în orice formă de scriere și pentru orice destinatar al textului. Ceea ce este adevărat în viziunea sa își găsește originea în realitatea imediată și obiectivă, în timp ce veritabilul este opera adevărului transfigurat de talentul scriitorului de a inventa. Veritabilul este de natură subiectivă.

Așadar, putem spune cu siguranță că Duras face literatură în „Sublim, cu adevărat sublim. Christine V. ”. În această situație convingerea scriitoarei despre existența crimei este esențială. Toată lumea este de acord că uciderea a avut loc, dar nimeni nu îl cunoaște pe făptuitor din lipsa martorilor. Când se duce să se uite la locul crimei, Duras este convinsă de existența crimei, fără să dea un nume. De ce este acuzată atunci Duras? Acuzația se bazează pe transformarea a ceea ce este adevărat în veritabilul subiectiv. Ceea ce încearcă să dovedească după aceea nu este în niciun caz vinovăția lui Christine Villemin, ci faptul că, din nou, vederea unei anumite geografii o inspiră să scrie despre lucruri reale, mai autentice încă decât existența crimei. Prin urmare, nu contează dacă povestea sau ipotezele referitoare la moartea unui copil sunt adevărate sau false, ceea ce contează nu este adevărul evenimentului, este convingerea scriitoarei cu privire la acel fapt. Dacă Duras alege să vorbească despre această crimă, ea o consideră o bună oportunitate de a exprima, așa cum spune și Alain Arnaud, „o necesitate profundă”[34] de natură politică mai degrabă decât etică. Din punct de vedere politic, această nevoie se referă la luarea în considerare a spațiului „comun” sau public. Duras pune literatura la

---

[32] Ibid.

[33] « L'impudeur : les interventions publiques de Marguerite Duras » de Alain Arnaud, in *Lire Duras*, prezentat de Claude Burgelin și Pierre Gaulmyn, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, Collection « LIRE » îngrijită de Serge Gaubert, p. 573

[34] Alain Arnaud, *Op. cit.*, p. 579

locul ei, adică în spațiul comun. Scriitoarea nu încalcă nici legile sociale, nici etica, dar își permite să încalce legile scrisului (transgresiunea genurilor) și cele ale politicii (rămâne „comunistă”, dar detestă funcționarea și legile impuse de comuniști).

Concluzie

Articolul de presă scris despre afacerea Grégory nu a fost inclus în nicio carte de Marguerite Duras. Cu toate acestea, el rămâne în memoria scriitoarei care vorbește despre acest eveniment destul de des, în interviuri sau în cărțile sale[35]. Ceea ce putem înțelege din referirile sale ulterioare este tristețea profundă a unui scriitor care se vede neînțeles și dur judecat de public. În 1987, în *Viața materială*, Duras încă nu renunță la a o admira pe Christine Villemin a cărei violență rămâne „de neînțeles” și al cărei „comportament instinctiv care poate fi redus la tăcere”[36] este comun tuturor. Prin experiența relatată de Duras în articolul „Le Coupeur d'eau”,[37] femeia nenumită din acest articol, care se conduce pe ea însăși și familia sa la sinucidere, ca singură cale de ieșire din disperare provocată de ceilalți, poate fi Christine V., precum și autoarea însăși. Mesajul durasian este marea sa compasiune pentru femei în general, ea rămânând mereu o activistă pentru schimbarea statutului femeilor în societate. Cazul lui Christine V. este similar cu cel al soției din articolul menționat mai sus. Amândouă se simt „abandonate de toată lumea, de întreaga societate și nu le mai rămâne decât un singur lucru de făcut, și anume să moară”[38]. Duras strigă în numele tuturor femeilor, dar nimeni, se pare, nu o poate auzi. Acestea sunt povești care „înnebunesc oamenii”[39], spune Duras, fără a acuza deloc pe făptuitorii crimelor. „Nu vă puteți imagina viața pe care am îndurat-o de ani de zile”[40] sunt cuvintele lui Christine V., a cărei viață seamănă cu cea a lui Claire Lannes din *L'Amante anglaise*. Cuvintele sunt reci, crude, nebune, ca ucigașul. Găsim în acest articol o extraordinară dorință a scriitorului dacă nu să se pună în pielea criminalului menționat, precum și a tuturor femeilor, cel puțin să le înțeleagă singurătatea, inocența, motivele care le-ar fi putut duce la crimă, o dezamăgire, sexualitatea forțată de bărbat, palmele, nebunia, monstruozitatea inocenței ... "Viața pe care o duce cu adevărat în această casă de pe deal sau în altă parte, în case echivalente, nimeni nu o știe, nici măcar judecătorul ”[41], scrie Duras. „(...) Christine V. nevinovată poate a ucis fără să știe, în timp ce eu scriu fără să știu, cu ochii pe geam încercând să văd clar în întunericul ce crește din seara acestei zile de octombrie”[42].

Este important să spunem că acest articol foarte controversat pe care Duras îl scrie despre afacerea Gregory lasă pete de neșters pe chipul scriitoarei. De acum înainte, aproape că devine un obicei pentru ziare sau pentru critici să-și amintească acest gest durasian, unii pentru a o apăra pe scriitoare, alții pentru a o arăta cu degetul. Aceste

[35] Marguerite Duras, *La Vie matérielle*, P.O.L., 1987, p. 118
[36] Ibid., pp. 115-120
[37] Ibid., p. 119
[38] Ibid., p. 116
[39] «Marguerite Duras : Sublime, forcément sublime Christine V. », in *Libération* din 17 iulie 1985
[40] Ibid.
[41] Ibid.
[42] Marguerite Duras, *La Vie matérielle*, P.O.L., 1987, pp. 70-71

pagini durasiene despre statutul femeilor în societate fac, de asemenea, obiectul cercetărilor academice contemporane[43], care ridică problema jurnalismului subiectiv al lui Marguerite Duras. Astăzi aproape toată lumea este de acord că Duras, în articolul său despre Christine Villemin, trece linia dintre ficțiune și realitate. Cuvintele din titlul articolului („sublim, cu adevărat sublim") sunt adesea folosite de diferite instanțe de critică pentru a se referi la numele lui Duras. Mai mult, se poate observa astăzi în spațiul francez că aceste cuvinte sunt folosite chiar și în publicitate[44], desigur, fără nicio relație cu scriitoarea, ci din cauza efectului senzorial și psihologic pe care această asociere de cuvinte îl produce asupra cititorului. Ceea ce ar trebui reținut, probabil, dincolo de tot acest scandal în jurul articolului scris despre afacerea Grégory este faptul că Duras găsește în această poveste reală un pretext pentru a scrie un text sublim, așa cum a făcut-o ea de multe ori înainte, scriindu-și cărțile sau alte articole de presă.

Bibliografie

« Marguerite Duras : Sublime, forcément sublime Christine V. », in *Libération* din 17 iulie 1985
« Duras à la Perrot », in *Libération* din 25 iunie 1988
« Interprétation d'un crime », de Michèle Ruty in *Europe*, ianuarie-februarie 2006, p.123
« L'impudeur : les interventions publiques de Marguerite Duras » de Alain Arnaud, in *Lire Duras*, prezentat de Claude Burgelin și Pierre Gaulmyn, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, Collection « LIRE » îngrijită de Serge Gaubert, p. 573
« La tentation du sublime » de Bernard Alazet, in *Duras. Dieu et l'écrit*, Editions du Rocher, Monaco, 1998, p. 96
« La transgression de l'écriture », de Serge July, in *Libération* din 17 iulie 1985
« Quand Duras effeuille Marguerite », de Marylène Dagouat in *L'Express* din 24 iunie 1988
« Quand Marguerite Duras scandalise ses consoeurs » de Jérôme Garcin, in *L'Evénement du jeudi*, 25-31 iulie 1985
« Quand Marguerite Duras scandalise ses consœurs » de Jérôme Garcin, in *L'Evénement du jeudi*, 25-31 iulie 1985
« Voir. Etre vue » de Viviane Forrester in *Magazine littéraire*, martie 1980, dosar 11
ADLER, Laure , *Marguerite Duras*, coll. Folio, Gallimard, 1998, p. 464
CĂTĂU-VEREȘ, Daniela, *Marguerite Duras:le journalisme du Dieu absent*, Editions IARSIC et ESSACHESS, Montpellier, France, 2015, ISBN 978-2-9532450-5-9
DURAS, Marguerite , *Outside*, Folio, Gallimard, 1984
DURAS, Marguerite, *L'Amante anglaise*, Gallimard, 1967
DURAS, Marguerite, *L'Eté 80*, Minuit, 1980
DURAS, Marguerite, *La Vie matérielle*, P.O.L., 1987
Esprit Juillet, 1986, « Ascenseur pour l'échafaud », de Nelcya Delanoë
JAUSS, Hans Robert , *Pour une esthétique de la réception*, Gallimard, 2002

[43] A se vedea « L'impudeur : les interventions publiques de Marguerite Duras » de Alain Arnaud, in *Lire Duras*, prezentat de Claude Burgelin și Pierre Gaulmyn, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, Collection « LIRE » îngrujită de Serge Gaubert, p. 569 sau articolul « La sublimation du crime » de Philippe Vilain, in *Le Magazine Littéraire* n° 452, aprilie 2006, n° special Duras, *Marguerite Duras : visages d'un mythe*, dosar coordonat de Aliette Armel, p. 54

[44] Facem referire aici la o publicitate realizată pentru Jaguar XKR, vizibilă la adresa www. lexpansion.com : automobile, du 7 juillet 2007

L'Evénement du jeudi, 25-31 iulie 1985
L'Express din 7 martie 1996, « Les éclats de Marguerite » de Olivier Le Naire, pp. 91-94
Le Point, n° 1008, 11 ianuarie 1992, « Duras, la reine Margot », de Jacques-Pierre Amette
Les Cahiers de L'Herne, sub coordonarea lui Laurence Tacou, Paris, Editions de L'Herne, 2005
VILAIN, Philippe, "La sublimation du crime", *Le Magazine littéraire*, n° 452, aprilie 2006, număr consacrat scriitoarei Marguerite Duras, dosar realizat de Aliette Armel.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU SAU O CAMERĂ SEPARATĂ

Iulian BĂICUȘ
Lecturer PhD, University of Bucharest

Abstract: I have been trying in this particular critical essay to compare the work of one of the most notorious woman s writer of European literature, Virginia Woof, with the work of the most important Modernist writer, Hortensia-Papadat Bengescu. This paralell doesn't imply o direct influence but a arheypal use of symbols, coming from the deep psychoanalitical roots of the feminine gender. I have also been using the approach of Gender studies, in order to translate these particular themes to a better understanding of feminine mythic figures and symbolism of blood and of different metaphors used in several texts, in a totally deconstructive discourse, focusing on early texts written by Hortensia Papadat-Bengescu, the Grand European Lady of the Romanian novel, in between the two great World Wars.

Keywords: Feminism, Jung's Archetypes, Menstrual Blood, Psychoanalysis, Novellas, Literary Influence, Virginia Woolf.

A. Introducere. The Difference of View

În epoca în care Hortensia Papadat-Bengescu lucra la celebrul său ciclu al familiei Hallipa, o altă scriitoare remarcabilă a secolului XX, Virginia Woolf[1] publica un celebru studiu, **A Room of Your Own**, tradus la editura Univers sub titlul **O cameră separată**. Într-o prefață sintetică la ediția românească, Andreea Deciu analizează această carte, a cărei teză fundamentală este că, pentru a scrie romane, femeia scriitoare "*are nevoie de bani și de o cameră **separată**.*" Chiar dacă Hortensia Papadat-Bengescu a cunoscut curentul feminist, care în Europa sau America începea să se nască, după Primul Război Mondial, ea a preferat să delege această denominație unei dintre personajele sale, feminista Nori, un personaj oglindă cum este denumit în naratologie cu ajutorul căruia putem privi, fie și deformat, universul Hallipilor.

Potrivit considerațiiorAndreei Deciu, textul Virginiei Woolf funcţionează pe cel puţin trei paliere diferite: primul, care descrie femeile şi felul lor de a fi, cel de-al doilea, care se ocupă de relaţia între femei şi literatura scrisă de ele, iar cel de-al treilea, care studiază modul în care femeile apar în literatura scrisă de bărbaţi. Vocea narativă se subdivide în câteva roluri diferite, într-o estetică a măştilor şi instanţelor narative. Fiecărui palier de semnificaţie îi corespunde un narator, numele acestora fiind compuse pornind de la atât de comunul nume Mary. Astfel Mary Seaton le reproşează bărbaţilor faptul că în interiorul imaginarelor universităţi Oxbridge şi Fernham, doamnele nu erau primite în bibliotecă decât dacă erau însoţite de un student al colegiului de sex masculin sau dacă intrau în posesia unei scrisori de recomandare. Mary Hamilton, reprezentata femeilor scriitor, cea care emite şi teoria camerei separate, în ciuda atacurilor feministei

[1] Virginia Woolf, *O camera separată*, traducere de Radu Paraschivescu, prefaţă de Andrea Deciu, Bucureşti, Editura Univers, 1999, p. 14

radicale Elaine Showalter[2], e considerată de Andreea Deciu, pe bună dreptate, una dintre teoreticienele feminismului moderat. În literatura universală, dominată de scriitori şi critici bărbaţi, principiul "camerei separate" în care ar trebui încadrată literatura feminină adesea nu a fost respectat.

Virginia Woolf[3] făcea într-unul din volumele sale de critică literară, referindu-se la una dintre precursoarele sale de geniu din epoca victoriană, George Eliot, următoarele interesante precizări: "*for a woman writer, the burden and the complexity of womanhood were not enough. She must reach beyond the sanctuary and pluck for herself the strange fruits of art and knowledge. In the same time she wouldn' t renounce her own inheritance, the difference of view, the difference of standard*."

În traducerea mea liberă, a fi femeie şi scriitor în acelaşi timp înseamnă a fura cunoaşterea din sanctuarul bărbaţilor, păstrându-ţi aceea diferenţă de punct de vedere, care ar putea să te legitimeze drept scriitoare. Femeia ar trebui să valorifice avantajul camerei separate, în care bărbatul a exilat-o, și să-l folosească cu scopul de a îşi întări statutul său identitar. Foarte pu,ţine texte critice pornesc de la o asemenea premisă teoretică, iar o recitire a operei Hortensiei Papadat-Bengescu nu printr-o mărginită grilă feministă ci printr-o cât mai exhaustivă lectură feminină ar putea produce câteva surprize plăcute. Chiar pentru istoria literară, în contextul mai larg al literaturii noastre interbelice, prozele Hortensiei au nevoie, în tabelul virtual al elementelor lui Mendeleev, de o căsuţă separată. Autorul acestui studiu nu poate avea pretenţia că e membrul unei generaţii spontanee în critica litarară, pentru că există câteva precedente în bibliografia critică a Hortensiei, dintre care cel mai important rămâne studiul de psihanaliză literară propus de Ovid S Crohmălniceanu[4] în **Cinci prozatori în cinci feluri de lectură**. Ne-am propus să urmărim, de asemenea, dată fiind tema lucrării de faţa, relaţia prozelor Hortensiei cu atât de controversatul ciclu proustian al **Căutării timpului pierdut**.

Dar, să lăsăm această discuţie pentru mai târziu, şi să trecem puţin în revistă cronicile contemporane primei perioade a operei Hortensiei Papadat-Bengescu, care debuta în 1919 cu volumul **Ape adânci**, care, așa cum am văzut deja, fusese întîmpinat cu onoruri de către Garabet Ibrăileanu[5]. Cu riscul de a repeta unele idei deja expuse, voi cita din articolul criticului **Vieţii Româneşti** chiar pasajul în care Garabet Ibrăileanu are aproximativ aceleaşi idei cu ...Virginia Woolf: "*Când ai isprăvit de citit volumul doamnei. Hortensia Papadat-Bengescu, din suma impresiilor care-ţi rămân două se degajează mai întâi: originalitatea operei și caracterul ei eminamente feminin. Dar în ultimă analiză, aceste două însuşiri se condiţionează sau se presupun una pe alta. În adevăr, numai cine are o personalitate puternică se poate sustrage de la influenţa modelelor, adică a*

---

[2] Elaine Showalter, *A Literature of Their Own, British Women Novelists from Brontë to Lessing,* London, Virago, 2009

[3] Virginia Woolf, *George Eliot*, accesibil on-line la https://digital.library.upenn.edu/women/woolf/VW-Eliot.html, accesat în 29-08-2020, la ora 12.32

[4] Ovid S. Crohmălniceanu, *Cu Hortensia Papadat-Bengescu la psihanalist*, în *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, editura Cartea Românească, 1984

[5] Garabet Ibraileanu, "*Ape adânci* în revista *Însemnări literare*, nr.1, din 2 februarie 1919 reprodus în ediţia Garabet Ibrăileanu, *Studii literare*, repere istorica literare de Rodica Rotaru, Bucureşti, editura Minerva, 1979. vol. I, p. 340

literaturii curente. Şi cum modelele sunt datorate bărbaţilor, creatori ai întregii literaturi, numai o femeie cu personalitate puternică se va putea sustrage influenţei acestor modele, va rămâne originală şi deci feminină. Altmintrelea, opera sa nu va fi decât o contrafacere imaginii pe care o produce realitatea trecută prin prisma sensibilităţii masculine."

Fără o personalitate puternică, femeia scriitor va fi atrasă de câmpul magnetic al lumii bărbăteşti, va fi extrasă din camera separată a alterităţii sale, a diferenţei de sex ce ar trebui să-i îmbogăţească opera . În ceea ce priveşte structura interioară a prozelor din **Ape adânci** acestea par destul de apropiate de fluxul conştiinţei, experimentat de aceeaşi Virginia Woolf. Cu toate că prozatoarea britanică avea să debuteze cu un roman destul de clasic în 1915 **Călătorie în larg**[6], continuat în 1919 cu **Noapte şi zi**[7]**,** un alt roman realist, ruptura cu adevărat importantă producându-se odată cu **Camera lui Iacob**[8] (1922), pentru ca procedeul fluxului conştiinţei să fie rafinat în capodoperele **Doamna Dalloway**[9](1925) şi **Spre far**[10] (1927). E o diferenţă de intensitate între oricare dintre romanele acestea şi prozele cam naive din **Ape adânci**, dar în structura de adâncime cele două tipuri de texte sunt totuşi apropiate.

Virginia Woolf, care avea în plus capacitatea de a teoretiza pe marginea cărţilor importante ale culturii europene îşi exprimase admiraţia faţă de Proust şi Joyce, pe care îi privea unul în descendenţa celuilalt:

"*Proust s-a înverşunat zadarnic să separe în parcele infime materia impalpabilă pe care a adus-o la suprafaţă din adâncul personajelor sale, în speranţa de extrage nu ştiu ce substanţă anonimă din care ar fi alcătuită întreaga umanitate, căci de îndată ce cititorul închide cartea, printr-o irezistibilă mişcare de atracţie, toate aceste particule se lipesc unele de altele, se amalgamează într-un tot coerent, cu contururi precise, în care ochiul exersat al cititorului recunoaşte un bogat om de lume îndrăgostit de o femeie întreţinută, un medic ajuns, credul şi stupid, o burgheză parvenită şi o aristocrată snoabă, care se vor alătura într-un muzeu ima,ginar unei vaste colecţii de personaje romaneşti."*

Citatul extras din studiul Virginiei Woolf e cu atât mai interesant cu cât subliniază faptul că în momentul Proust se produce acea revoluţie ce va conduce la evoluţia romanului european spre procedeul fluxului conştiinţei. Fără Marcel Proust, James Joyce şi Virginia Woolf nu ar fi existat. Proust a împins prin procedeul memoriei involuntare dar şi prin structura aparent fără centru a textului său foarte departe frontierele romanului european. El constituie, şi aici Camil Petrescu sau Mihail Sebastian aveau dreptate, o bornă în evoluţia acestei specii literare căci el înlocuieşte analiza psihologică de tip clasic cu o diseminare a caracterelor, care dau, totuşi, textului impresia de adeziune şi coerenţă. Principiul e acela, foarte modern, al coeziunii obţinută

[6] Virginia Woolf, *Călătorie în larg*, traducere şi note de Georgeta Pădureleanu, prefaţă de Geta Dumitriu. Rao, 1994

[7] Virginia Woolf, *Noapte și zi*, traducere de Veronica Focşeneanu, Bucureşti, Editura Univers, 1987

[8] Virginia Woolf, *Camera lui Iacob*, traducere, prefaţă şi note de Mihai Miroiu, Bucureşti, Editura Univers, 1990

[9] Virginia Woolf, *Doamna Dalloway*, traducere din engleză de Petru Creţia, Bucureşti, Editura Humanitas Fiction, 2012.

[10] Virginia Woolf, *Spre far*, traducere de Antoaneta Ralian, Bucureşti, Editura Minerva,1972

prin ruptură. Remarca lui Garabet Ibrăileanu[11] privind structura stelată a prozelor de început merită a fi citată în întregime: "*Bucăţi ca **Marea** sau **Femei, între ele** sunt lucrări în miniatură, executate pe dimensiuni de frescă. Este drept că uneori simţi nevoia să te înarmezi cu o lupă, ca să poţi distinge bine contururile, atât de mult se îmbulzesc impresiile şi nuanţele, căci scriitoarea nu are senzaţii simple de la lucruri, are serii, are mănunchiuri de senzaţii. Ea nu ne dă melodii, ca să deseneze evenimentele; ea ne dă armonii de senzaţii, care aduc ceva din intimitatea profundă a lucrurilor. De aici şi stilul său, cu fraze lungi, cu incidente, cu reveniri, cu ezitări*."

Nici E. Lovinescu nu rămâne indiferent la debutul marei scriitoare, pe care o va fura lui Ibrăileanu pentru a o atrage printre membrii activi ai cenaclului **Sburătorul**, unde va insista ca prozatoarea să se obiectiveze. Dacă mulţi critici văd în această operaţiune lovinesciană un câștig, eu consider că Hortensia Papadat-Bengescu va avea foarte multe de pierdut din cauza renunțării la așa numita literatură subiectivă, impresionistă sau feminină, cum este ea catalogată de mai toţi comentatorii.

E. Lovinescu va avea, în seria binecunoscutelor sale "revizuiri", mai multe intervenţii în revistele literare ale epocii, nuanțându-şi ideile. Dacă proza lui Rebreanu parcurgea traseul "rural", "urban", proza Hortensiei urma aceeaşi evoluţie pe care "poezia epică" lovinesciană o urma pe traiectul "subiectiv", "obiectiv." De altfel paternitatea autoarei ar putea fi şi ea pusă la îndoială, nuvelele şi mai apoi romanele, au fost citite pe măsură ce au fost redactate în cenaclu, într-un exerciţiu de *creative writing* colectiv, după cum ne asigură şi menţiunea de pe frontispiciul **Concertului din muzică de Bach**: "*acest roman s-a citit pe măsură ce a fost scris și a fost lucrat pe măsură ce s-a citit în şedinţele literare ale cercului **Sburătorul** din anul 1925*." Doamna Monica Lovinescu, care a avut ghinionul să vină pe lume în timpul citirii unui astfel de roman, povestea că, deşi criticul a fost anunţat de moașă că are o fiică, acesta s-a declarat deranjat de faptul că doamna Hortensia Papadat-Bengescu fusese întreruptă din lectură !

La primul contact cu volumul de debut, în cronica de întîmpinare a cărţii, E. Lovinescu 12 însuşi îşi formulase deja câteva din ideile pe care mai târziu, într-o formă sau alta, le va transforma într-o teorie asupra romanului. Depășind aspectele formale, formula de poem în proză aleasă de scriitoare, criticul surprinde o estetică a adâncimii: "*În genere, literatura doamnei H.P,B., deşi nu povesteşte încă nimic şi nici nu creează, adânceşte, ea prinde o serie de momente psihologice fără legătura unei acţiuni. Procedeul e încă stângaci în **Marea**, peste care pluteşte umbra lui Maeterlinck. Bănuiesc în dna H.P.B. o mare admiratoare a acestui poet al tăcerii, care n-a prins niciodată nimic din realitate, subtilizând numai în marginea ei* ." Caracterizarea scriiturii propriu zise e, de asemenea, teribil de exactă: "*Arabescuri uneori interesante în jurul unor subiecte întîmplătoare ale simţului comun, piroteală filosofică, cu mici extazuri(n.n corespunzând în planul scriiturii feminine hierofaniilor textuale teoretizate de Joyce), cu mici izbucniri lirice; adevărata*

[11]Garabet Ibraileanu, *Ape adânci* în revista *Însemnări literare*, nr.1, din 2 februarie 1919 reprodus în ediţia Garabet Ibrăileanu, *Studii literare*, repere istorica literare de Rodica Rotaru, Bucureşti, editura Minerva, 1979. vol. I, p. 211

[12] E. Lovinescu, *Ape adânci* in revista *Lectura pentru toţi*, nr 3., februarie 1919

putere de răspica lucrurile în firicele nevăzute; observaţii drepte, cu îngrămădiri de icoane ce vor să subtilizeze şi mai mult cugetarea din care însă nu se poate ascunde sforţarea şi oboseala, iată cea dintâi formă a literaturii doamnei H.P.B.."

Singura piesă care primeşte notă de trecere e **Femei, între ele** pe care E. Lovinescu o consideră o probă a faptului că prozatoarea "*se îndreaptă spre romanul de analiză."* Scurtele paragrafe din volumul de **Critice** închinate celor două volume care aveau să urmeze **Apelor adânci**, **Scrisorilor Biancăi Porporata** şi **Femeia în faţa oglinzii** aduc precizări importante pentru trasarea profilului literaturii feminine(criticul român devenind astfel un precursor al teoreticienilor *scriiturii feminine*). Scriind despre nuvelele Hortensiei Papadat Bengescu, criticul[13] se foloseşte de texte ca de un mediu proiectiv, camuflându-şi propriile idei fixe într-un discurs despre literatura scrisă de femei: "*Cum o femeie nu vorbeşte, ci şopteşte, nu se declară ci sugerează, literatura ei devine o adevărată criptografie; un zvon de cuvinte misterioase, de senzaţii acoperite pe jumătate, de vag poetic, o literatură cu cheie. Lipsită de orice iniţiativă în dragoste şi fără putinţa expresiei clare a bătăii inimii sale, femeia ne-a dat, în chip firesc, o literatură de umbră şi de şoaptă, de mister şi de alcov capitonat*."

Concepţia lui E. Lovinescu ar fi mai potrivită pentru definirea femeii medievale, căci în modernitate, femeile par să preia iniţiativa şi să câştige în timpul unor adevărate turniruri, inima bărbatului iubit! Cu toate acestea, E. Lovinescu nu e departe de adevărul nuvelelelor atunci când afirmă: *"În mijlocul unei literaturi de taină, opera scriitoarei e o scufundare a principiului solar în colţuri de umbră. O sfâşiere, o profanare chiar..."*

Pentru a putea înţelege aceasta structură voi face apel la distincţia simpatie, dragoste, pe seama căreia Nicu Steinhardt punea incapacitatea lui A. Gide de a deveni romancier. Dragostea nu ar oferi prozei un liant suficient, inducându-i o structură lirică şi vâscoasă, comparaţia între **Fructele pământului**[14] şi bucăţi ca **Marea** sau **Sephora** ar trebui făcută cândva) în timp ce doar simpatia pentru personaje ar fi suficientă autorului pentru a configura un uni,vers epic suficient de rotund, de interesant. Criticul adaugă o mulţime de nuanţe şi descrie deosebit de exact trestia pascaliană a naratoarelor din proza de tinereţe: "*Eroina tipică a literaturii scriitoarei e în continuă mişcare cu un suflet vibrant în care iubirea se dezlănţuie în uragane, iar dezrobirea pândeşte la orice cotitură a vieţii. Nimic nu e însă mai mişcător şi mai nobil decât acest zbucium peste care pluteşte suflul* fatalităţii antice. *Îi ierţi şi frenezia şi nevroza şi o mare duioşie şi milă ne cuprind în faţa condiţiei umane care, între două neante, a creat această sublimă frământare fără rost, ca o protestare împotriva liniştii eterne ce o aşteaptă*." Cu toate că E. Lovinescu e criticul interbelic care a promovat cel mai mult literatura feminină interbelică, transformând pe Hortensia Papadat-Bengescu într-un scriitor paradig,matic pentru modernitatea noastră literară, domnia sa dă foarte firave semne că ar dori să iasă din universul său, al culturii falocentrice. Frenezia şi nevroza naratorilor vibranţi nu îi produc criticului decât două (serii) de sentimente inferioare: milă şi duioşie! Judecăţile

[13] E. Lovinescu, *Hortensia Papadat-Bengescu* în *Critice*, vol VII, Bucureşti, Editura Ancora S. Benvenisti, 1929, p. 78,118

[14] André Gide, *Fructele pământului*, traducere de Mioara Izverna, Opere XX, Bucureşti, Rao, 2002

critice capătă valori oraculare, scriitura feminină fiind asociată în mod organic subiectivităţii: "*De la o femeie nici nu ne putem aştepta decât la o literatură subiectivă. Până aici scriitoarea îşi urmează, deci condiţia sexului*."

Diferenţa specifică, cea care o deosebeşte de exuberanţa senzorială a contesei de Noailles sau de languroasa clamare a dreptului la fericire de care abuzează femeile din epoca romantică, este analiza psihologică, "*apriga incizie a unui instrument de precizie în jocul complicat al inimii feminine*." Prin această putere de disecţie autoarea împrumută o "*rece pasiune, de cercetător al adevărului*" care n-ar fi în fapt decât " *o atitudine bărbătească, fără duioşie şi sentimentalism, pornită din setea cunoaşterii pure*." Împărţirea aceasta destul de naivă în literatură feminină, scrisă cu inima şi literatură bărbătească, scrisă cu mintea mi se pare destul de arbitrară(mai ales că psihanaliza lui Jung ar putea relativiza foarte uşor asemenea dualităţi, aparent foarte exacte). Reacţiile lui E. Lovinescu de a construi modernitatea românească în jurul unor concepte tari, masculine, merg oarecum în răspăr cu evoluţiile culturale din Viena începutului de secol, în care aşa cum demonstrează Jacques Le Rider[15] în **Modernitatea vienezăşi crizele identităţii**, traseul intelectual mergea spre o feminizare radicală. Aplicând asupra prozei Hortensiei Papadat Bengescu grila procustiană a teoriei evoluţiei prozei de la subiectiv la obiectiv, E. Lovinescu se substituie imaginii "soţului castrator", acelui *pater familias* burghez împotriva căruia se declanşase de fapt revolta scriitoarei.

În paginile consacrate **Femeii în faţa oglinzii** aceeaşi imagine a ascunderii misterioase, scriitura feminină devine una retrasă în spatele zăbrelelor realităţii: "*Ţintuită după zăbrelele vieţii, inima nu arde numai pe rugul amo,rului imaginar, crescut de vânturile dorinţelor, ci se susţine şi pe rugul unei sensibilităţi ce freamătă la orice adiere. Silită la inactivitate în dosul obloanelor realităţii, ea e în activi,tate continuă. Ecourile din afară o răscolesc; sângele curge năvalnic, dând impresiei o mişcare iniţială grăbi,tă. Prin spaţiile înguste ale zăbrelelor vin zvonurile lumii pentru a sufla peste bieţii nervi ai lirei umane cu o egală intensitate; lucrurile mari, ca şi cele mici, produc aceleaşi reacţiuni, de unde şi lipsa deechilibru a acestei literaturi în care nu există planuri, ci totul se aruncă deodată în flacăra devoratoare a unei sensibilităţi exagerate*."

Scriitoarea este descrisă cu ajutorul unei comparaţii surpriză cu harfa eoliană a poeţilor romantici englezi. O undă de simpatie poate fi simţită aici, căci "zăbrelele" şi imaginea "camerei separate" privită drept celulă în care cel de-al doilea sex a fost închis vreme de secole coincid, mutatis mutandis, cu mesajul feministelor contemporane. Materia fundamentală a scriiturii, cea care îi imprimă ritmurile interioare, acea fluiditate extraordinară a prozelor din volumul *Ape adânci*, este bine înţeles sângele, căci mareea interioară are ecou în structura intimă a scriiturii feminine.

Mult mai aproape de o viziune contemporană, şi mă refer aici în primul rând la studiile Juliei Kristeva[16], cu *Geniul feminin*, Simonei de Beauvoir, şimă refer aici la Al doilea sex, sau ale antropologului Mary Douglas, în special din studiul *Purity and Danger:*

---

[15] Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză şi crizele identităţii,* Iaşi, Editura Universităţii A.I .Cuza, 1995

[16] Julia Kristeva, *Geniul feminin: viaţa, nebunia, cuvintele* : *Hannah Arendt*, *Melanie Klein*, *Colette*. traducere de Beatrice Stanciu, Piteşti, Paralela 45, 2004

An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, este articolul lui Tudor Vianu[17] publicat în 1919 în revista *Sburătorul* şi intitulat chiar *O ideologie feminină*. Criticul, care încă mai cocheta cu recenzia de întîmpinare salută apariţia *Apelor adânci* comparând procesul analizei psihologice cu o imersiune cu ajutorul costumului de scafandru sau al batiscafului în recifurile de corali ai sufletului feminin: "*un gest, o privire, nemişcarea chiar îi dă prilejul de a săpa în adâncime, adânc până în ultimele straturi etice ale fiinţei noastre, purtând cu sine, în conturnata coborîre, lumina străbătătoare a Scafandrului: inteligenţa sa. Fărîmele neînsemnate ale existenţei capătă un înţeles; absurdul se motivează. E o expediţie proprie sufletului modern*." Dincolo de purismul mallarmean al imaginilor de critica tip în care stilistica "jocului secund" este anticipată prin sonurile ce vorbesc despre structurile îngheţate, reci, cristalizate ale intelectului, Vianu surprinde în acest articol mai amplu apariţia unei noi sensibilităţi care conduce la naşterea ideologiei feminine în cultura română.

Citându-l pe psihanalistul francez Charles Maurras,T. Vianu pune pentru prima dată chestiunea sincronizării noastre europene în termeni de *gender studies,* deși atunci conceptul nu fusese creat: "*Genul feminin revine asupra lui însuşi şi se pune în formule pentru a se cunoaşte şi a se descrie. El nu mai iubeşte. În loc de a iubi el cugetă iubirea şi se cugetă*." Apariţia acestei reflexivităţi scoate literatura feminină din zona hachiţoasă a sentimentelor şi o transportă în spaţiul mai rarefiat al ideilor, rezervat altă dată doar bărbaţilor. De altfel, cu câteva paragrafe înainte, Tudor Vianu îşi recunoştea dificultatea de comunicare cu sexul complementar: "*În afară de întretăierea furtunatică a curentelor sociale, închisă în mucenicatul ei de aşteptare, rugă şi veghere, veşnic pusă, femeia, în faţa universului, o conştiinţă singuratică. Sub vidul unei asemenea cupole, şoapta însăşi se amplifică în unde solemne şi năvălitoare. De aici pentru o conştiinţă feminină, importanţa, adeseori exclusivă, a faptului mic*." Imaginile barbiene sunt din păcate construite pornind de la o premisă greșită, care subevaluează rolul femeii în opera de sincronizare a culturii române cu cea occidentală. Observaţia lui Garabet Ibrăileanu care atrăgea cândva atenţia asupra rolului remarcabil jucat de femeie deopotrivă justă şi pertinentă. Poate că ar trebui rescrisă istoria noastră modernă, poate chiar de către o femeie, pornind de la această ipoteză de lucru. Şi la Vianu întâlnim aceeaşi imagine a recluziunii, filtrată de această dată printr-o tradiţie monahală, călugăriţa substituindu-se domniţei care plânge şi suspină pe broderia sa în timp ce domnitorul conduce oastea spre moarte în cruciada anti-otomană.

Persistenţa valorilor şi cutumelor descrise de Georges Duby[18] în excelenta sa carte *Evul mediu masculin* până în epoca interbelică demonstrează inerţia extraordinară a unei culturi falocentrice, ce se vedea pusă în poziţia de a îşi revizita critic o tradiţie care aruncase femeia în camera separată a celulei de penitenciar a familiei burgheze. În acest sens celebra temă camilpetresciană a duelului şi a amorului cavaleresc nu e decât o asemenea reminiscenţă dintr-o epocă destul de îndepărtată temporal, dar din care în anumite clipe avem senzaţia că nu am ieşit nici până în ziua de astăzi. Tudor Vianu

[17] Tudor Vianu, *O ideologie feminina. Noua feminitate* în revista "Sburătorul", I, nr 3 din 3 mai 1919

[18] Georges Duby, *Evul mediu masculin*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1992, p. 12

încurajează noua ideologie feminină nu în latura radicală a feminismului pe care îl consideră simplă "*agitaţie puţin ridicolă*", ce ţine de spaţiul mondenităţii, ci pe cea profundă, cea care încearcă o redefinire a feminităţii. Însă, mai mult decât bărbaţii, femeile par prinse între cele două niveluri de percepere a realităţii imediate, ce redefinesc cu mult mai bine "inima" şi "creierul" despre care vorbea E. Lovinescu şi anume "instinctul" şi "intelectul." În interiorul noii ideologii, noii regândiri a feminităţii numai inteligenţa adaugă nobleţe funcţionării instinctului căci "o frumoasă proastă, oricât de calde ar fi îmbră,ţişările sale, oricât de bogate ar fi darurile ei, are ceva din spaimele creaţiunii începătoare."

Proza de început de drum a Hortensiei Papadat-Bengescu are ceva de faună primitivă, iar imaginea barbiană a cryptogamelor vorbeşte despre această tentativă a spiritului femeii de a se elibera din închisoarea vîscosului: "*Existau în vârstele geologice (ţinuturile calde şi ume,de ne mai oferă încă exemplare) plante grase, cryptogame cu ţesuturi aproape animale. Te apropii de ele cu împotrivire. Simţi că vietatea haotică se va smulge deodată, o pasăre archeopterix bătând năucită din aripi. E spaima misterului organic şi scârba fecundării cu spasme greoaie. La jumătate de drum, lipseşte încă nobleţea regnului superior. Din hibriditatea in,stinctului omenesc, neumanizat, noua feminitate vrea să se smulgă*."

Prin amestecul de regnuri vegetal, animal, din fecundarea falicelor cryptogame "cu ţesuturi aproape animale" rezultă un homunculus arhaic, deloc simpatica reptilă pasăre cu aripi de cauciuc şi cu dinţi ataşaţi pliscului Archeopterix. Prin această descriere, Tudor Vianu surprinde chiar modul ambivalent în care nivelul instinctual atrage şi respinge în acelaşi timp pe individul evoluat, superior.

Teorii mai recente, cu o sursă clară în tratatul lui Jean Paul Sartre[19], **Fiinţa şi neantul**, dar şi în cartea Simonei de Beauvoir[20], **Al doilea sex** atribuie feminităţii tocmai acest atribut al vîscozităţii. Julia Kristeva[21] în **Powers of Horror** stabileşte o tipologie a ororii pornind de la orificiile şi graniţele cor,pului. Singurul acceptabil e corpul social, cel curat şi pur, dar tot ce rezultă din corp, în urma proceselor interne, intră în categoria abjectului. Julia Kristeva consideră că abjecţia se poate îndrepta cel puţin în trei direcţii diferite: în direcţia mâncării sau a încorporării în interiorul corpului, în direcţia produselor secundare ce rezultă în urma unor reacţii interne, ce iau formă acută prin oroarea de cadavru şi în direcţia semnelor unei diferenţieri sexuale. Fluidele corporale joacă un rol foarte important, căci ele vorbesc despre o oroare de necunoscut, care se infiltrează, care sapă sau care se scurge din corp. Pe acestea nu le putem controla, nu le putem socializa, acţiunea lor durează o lungă perioadă de timp şi sunt înconjurate de un set multiplu de tabu,uri. Acţiunea lor conduce în final la acel punct terminus, moartea, ce înseamnă căderea întregului corp dincolo de limită, de graniţă(etimologic, substantivul latinesc cadaver provine din verbul cadere). Mary Douglas,

[19] Sartre, Jean Paul, *Fiinţa şi Neantul, Eseu de ontologie fenomenologică*, Piteşti, traducere de Adriana Neacşu, Editura Paralela 45, 2004

[20] Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, traducere de Diana Bolcu şi Delia Verdeş, prefaţă de Delia Verdeş, Bucureşti, Editura Univers, 1998, volumele I şi II

[21] Julia Kristeva, *Powers of Horrors. An Essay on Abjection*, New York, Columbia University Press, p.207

pornind de la ideile lui Jean Paul-Sartre care asocia Neantul cu structurile vîscoase) consideră fluidele ca fiind definitorii pentru stabilirea unei identităţi feminine.

Pentru a-și ilustra teoriile Jean Paul-Sartre va scrie romanul **Greața**, foarte asemănător cu romanul lui Max Blecher[22], **Întâmplări în irealitatea imediată.** Fluidul, vîscosul, prin continua lor metamorfozare sunt oribile în sine. Bărbatul riscă să se dilueze în aceasta vîscozitate şi de aici rezultă oroarea de feminitate, considerată murdară, de această teribilă vagina dentata. Luce Irigaray, una dintre reprezentantatele "filierei franceze", considera în **This Sex Which Is Not One,** că fluidele sunt în mod implicit asociate feminităţii, materiei şi corporalităţii în timp ce masculinul este asociat identităţii de sine, Unului, solidului şi unificatului.

În acest context, titlul volumului de debut al Hortensiei Papadat-Bengescu capătă o nouă semnificaţie. Într-o povestire de lungă întindere cum e **Marea,** naratoarea, se retrage la moşia prietenei sale Alina, ce îi pregăteşte o "*cameră separată*", biblioteca, în care va descoperi imaginarele scrisori, convenţia literară care ar trebui să camufleze absenţa autenticităţii. Descrierea bibliotecii e şi ea încărcată de simboluri: "*Biblioteca era o odaie lungă şi cărţile acopereau un perete întreg, misterios şi atrăgător; scoarţa galbenă a romanelor moderne, legăturile delicate ale poeţilor celebri, scoarţe strălu,citoare, scoarţe rase şi volume desfrunzite. După ce le-am privit în treacăt am deschis numai,decât uşile largi cu geamuri mari, care, legate din stejar, se împingeau anevoie şi am ieşit pe terasa care dădea în ograda gospodăriei.(...) Pe biuroul din mijloc erau, într-un pahar, trei trandafiri albi, de atunci ştiu ce dulce parfum au trandafirii albi: un parfum de regret şi de amintiri. Alături divanul mic aştepta lenea trupului. Patul se ascundea în umbra odăii, în dosul unui paravan pe care alergau acele ciudate, copilăreşti şi enigmatice desenuri ale artei japoneze. Lângă bibliotecă se rezema o scară uşoară de frânghie de mătase împletită*."

Camera separată este mobilată cu grijă iar o analiză atentă ar putea arunca o nouă lumină asupra sufletului feminin. Prezenţa trandafirilor albi indică o posibilă apropiere de o sensibilitate simbolistă iar divanul mic, cel aşteaptă scufundarea corpului transformă lectura într-o abandonare de sine. Prezenţa paravanului pictat adaugă arabescuri petelor de culoare stinsă pe care le emană delicatele legături ale cărţilor. Scara de frânghie împletită pare să provină dintr-un idilic "romance" decât să servească unui scop practic, celui de a putea coborî cu uşurinţă cărţi din rafturile bibliotecii.

B. Fiinţa fluidă sau despre curgerea interioară

Chiar dacă prozele de tinereţe ale Hortensiei Papadat-Bengescu mai au de parcurs o distanţă lungă până la mai rafinatul flux al conştiinţei, structura textelor sale e pulsatilă, în mare măsură fiind asemănătoare cu flashurile de lumină care ajung de pildă în conştiinţa personajului central din romanul Virginiei Woolf, **Spre far**, doamna Ramsay. Faptul că în nuvela **Marea** este preferat stilul epistolar n-ar trebui să ne mire atâta vreme cât autoarea ar fi putut să urmeze modele celebre, dintre care cel mai

[22] Max Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*, în *Opere*, ediție îngrijită de Doris Mironescu, Editura Academiei Române. Editura pentru știință și artă, 2018

important mi se pare volumul ce adună scrisorile Marianei Alcoforado. Starea fundamentală, cea de la care pornesc datele analizei este cea de linişte interioară: .”..*Când zici că e o linişte de auzi cum creşte firul de iarbă...Aşa sunt eu, nu mă aud cum cresc, am trecut vârsta...Aud cum bate viaţa în vinele mele. Zici uneori: “Ia pune urechea şi ascultă.” Eu ascult atunci palpitul fără să pun urechea. Şi nu mă pot reculege deloc.... mă distrează orice: un bîzîit imperceptibil de gângănii, gestul unei frunze care s-a dezlipit din pom, un fluture care a plecat de pe o floare şi stă să vadă unde să se aşeze, pe macul de colo sau pe sulfină?... Apoi treburile, activitatea vreunui muşu,roi de furnici în mişcare(...) Dacă te încurci acolo la privit, îţi trece o zi întreagă*.”

Naratoarea din **Marea** e fără doar şi poate varianta matură a Fetiţei, cea care dacă nu se mai aude cum creşte reuşeşte să audă bătaia pulsului, a fluidului său interior. Vocile “vizuinei interioare” interferează cu micile semnale primite din afară, dintr-un univers al “*boabei şi fărîmei*”, apropiat de imaginaţia feminină, cu gândăcei şi fluturi, cu maci şi sulfine, binecunoscutul spaţiu al poeziei Otiliei Cazimir. Preluând tema fundamentală a sensibilităţii romantice, cea pe care Hortensia va grefa apoi propensiunea spre analiză, ce ţine de specificul modernismului românesc, scriitoarea se simte mult mai atrasă de buruienile câmpului şi de dihăniile pământului, în timp ce între ea şi societatea omenească simte “*o barieră transparentă, dar reală*.” Dar consecinţa nu este o retragere definitivă în sânul naturii ci o participare frenetică la viaţa socială, ce îi permite o ascuţire a bisturiului analizei, cu ajutorul căruia disecă necruţătoare pe cei atât de diferiţi: “*De aceea mă amestec atât de mult printre ei, vorbesc, glumesc, numai ca să rup zăgazul sau să-l pipăi mai bine; ca să văd desluşit că sunt ca ceilalţi. În mijlocul mulţimii, vorbind, rîzând, mă simt singură, mă izolez şi mă adun limpede cu mine, stau la pândă şi cu o repeziciune uimitoare judec, cântăresc, gândesc, visez, şi nu îmi pot amesteca viaţa cu a lor într-un aluat omogen; se desprinde totdeauna ceva străin, de altă esenţă, care nu se poate combina. În zgomot şi în mulţime sunt veşnic singură, şi acel eu care, paralel cu viaţa vieţuită, trăieşte în mine, e uneori cuminte, blajin, prudent, nu mişcă, nu suflă, de teamă ca cea mai mică adiere să nu mă tulbure; alteori ridică în mine furtuni*.”

Jocul social începe întotdeauna cu o imensă singurătate, în faţa zidurilor, reale sau imaginate, ridicate întotdeauna de Ceilalţi, singura atitudine onestă e această continuă dedublare, această schizofrenizare a Eului, mereu la pândă, această conştiinţă de străin. Textul oferă unui observator atent foarte multe chei pentru înţelegerea structurii profunde, abisale a acestor proze. În primul rând, sufletul nara,toarei suferă o scindare, existând câte o manieră de a scrie specifică fiecărei dimensiuni ale acestei bi,polarizări sufleteşti: “*Cu privire la muzică, ştii ce-mi vine în minte? Fiecare din noi e un instrument, fiecare suflet are sunetul lui. Aşa, de pildă, unii au o vioară...alţii un pian discordat...alţii o mandolină... unii castaniete... celălalt un trombon, un cimpoi, o chitară... Alţii gramofoane, adică sunt veseli, trişti, sensibili, numai pe plăcile altora; mai sunt şi fluiere, picu,line, sunt şi ţiutori de moşi... Închipuieşte-ţi un suflet care ar suna ca toba mare ! Sunt şi harfe minunate ca sufletul tău, Alina... Al meu are două instrumente, fireşte două. Am statornicit că trăiesc dublu: un fluier duios, care cântă în mijlocul naturii, cântă o doină simplă, molcomă, aromitoare...şi când sunt între oameni, o orchestră complicată,*

dureroasă, tumultoasă. Să porţi mereu, sau aproape mereu o orchestră în tine, e obositor, nu e aşa, amica mea?" Textul literar propriu-zis este dublat de aceeastă scriitură muzicală, care intră în consonanţă cu mişcările valurilor. Comparaţia suflet, instrument muzical nu este nouă, ea poate veni pe filiera simbolistă, dar conştiinţa faptului că prezenţa celorlalţi oameni presupune intrarea în scenă a unei adevărate orchestre sufleteşti îi dă un aer de modernitate. De altfel, toate aceste citate au ceva în comun cu proa simbolistă, modelul fiind printre altele Maeterlink, dar se pot invoca și alte nume.

Reţin de asemenea atenţia plăcile de magnetofon, cele ce produceau naratorilor lui Anton Holban adevărate reverii. Senzaţia că ele poartă mesajele unor vieţi străine, la care asişti comiţând o indiscreţie, era comună câtorva dintre romancierii interbelici, iar imaginea apare într-o variantă apropiată şi la Mircea Eliade. Există cel puţin două tonalităţi ale textului acesta, una gravă, serioasă, realistă, cealaltă plină de acute, de patetism şi de note falsate, încărcată de balastul unor fantasme mitice sau culturale.

În prima categorie intră descrierea atentă a plajei, a modei estivale, a societăţii care se adună în vecinătatea Cazinoului din Constanţa sau pe malul nisipos ca să ia băi de mare. Aflăm că bărbaţii şi femeile au zone bine delimitate, că moda le impune acestora din urmă purtarea unui corset şi este reprodusă chiar şi replica unei băieşiţe, detaliul adăugând textului farmecul inteligenţei populare: "*Azi e bună baia, coniţă, are metaluri*." Hipersenzorialitatea caracterizează pe naratoare, al cărei contact cu marea e prima dată unul vizual.

Culoarea şi forma ei variabilă, vorbeşte prin această imensă putere de a se transforma despre stări sufleteşti momentane: "*Nu am văzut-o două zile la fel. Netedă ca luciul unei oglinzi, are în nemişcarea ei ceva perfid şi atrăgător. Te uiţi la câmpia ei lină şi adormită, te gândești cât e de adâncă, câte noiane de valuri stau gata să se înalţe, câte furtuni stau ascunse la pândă. În zile ca acestea, coloarea ei e strălucitoare şi nesigură ca tăişul unei lame de oţel*" şi "*alteori se încreţeşte în unde mici, din care parcă niciuna nu e mai mare decât alta, transparente ca inelul tău de opal*." E frumoasă "*când goneşte repezi, unul după altul, valuri albastre ce par ocârmuite de cineva, aşa de regulat își sparg dantela spumei de mal*" dar e şi minunată "*când înalţă talazuri adânci, verzi ca smaragdul*" şi în unele zile e cenu-şie, neagră "*de parcă peste noapte a spălat toate păcatele lumii, și a târât coloare de lut pământesc*."

Jocul acesta vizual se transforma într-o voluptate a contactului corpului cu apa rece, ambivalenţa durerii şi deliciului transformând atingerea apei într-un joc cu zonele obscure, acvatice din care provenim cu toţii. Întoarcerea în apă prefigurează celebrul "*regressus ad uterum*" despre care psihologii vorbesc uneori. Cu toate că gestul îţi este dictat de cuget, de zona raţională, trupul refuză să execute comandamentul creierului:

"*Şi atunci împotriva sufletului, împotriva cugetului, simţi în tine, până la marginea senzaţiei, violenţa refuzului. Carnea plânge, ţipă, nu vrea. (...) Eu cunosc atunci crucificarea, braţele în ţintă, caliciul sorbit, roata torturilor, chinul apei, îl ştiu desluşit în gâtul meu înăbuşit din care nu iese strigătul.*" Dar partea cea mai "obiectivă" a prozei Hortensiei e cea în care asistăm nu la "fluxul conştiinţei" ci la "filmul imaginaţiei." Dând dovadă de o luciditate cel puţin comparabilă cu cea a lui Sandu, naratorul romanelor lui

Holban naratoarea se proiectează pe sine în acest scenariu mental: "*Pe lângă tine trec, cu sunete guturale, hamalii purtând poveri; cufere comfortabile, și mari, destăinuind drumurile bogăției călătoare, boccele împleticite, ale căror cârpituri spun truda muncii sărace... trec lăzi de lemn cu mărfurile liberului schimb... Țipete, ordine...Pe punte, ca pe un film trec sute de oameni. Vorbe de afaceri, vreun adio banal, urări de călătorie, sau vreo tăcere înecată de plâns, trec repede și din goană, ne zvârle miile de imagini și impresii de fețe și de suflete, în șirul înghesuit pe podețul îngust*."

Societatea umană este reprodusă metonimic, din film lipsesc actorii, înlocuiţi de cufere sau boccele sau de frânturi de gesturi, care, ar putea fi comparate cu acele flori japoneze de hîrtie ce se desfac doar atunci când sunt introduse în apă. Naratoarea îşi alege un singur chip din această mulţime pestriţă, pe care "camera" se focalizează ca în jocurile imaginaţiei lui Sandu şi în scenă intră romanciera, cea care îi adaugă o poveste: "*Pe necunoscutul, pe călătorul, pe trecătorul, l-ai ales dintre toţi, l-ai adoptat, îl faci al tău, îi creezi o istorie, închipuieşti un roman... Ştii unde se duce şi de ce. Ştii ce simte şi ce cugetă. Te uiţi la el, care nu te vede, privirea lui distrată s-a oprit, ţi se pare, o clipă pe tine, şi atunci crezi că şi el te-a ales*."

Bibliografie generală

Virginia Woolf, O camera separată, traducere de Radu Paraschivescu, prefaţă de Andrea Deciu, București, Editura Univers, 1999

Elaine Showalter, A Literature of Their Own, British Women Novelists from Brontë to Lessing, Revised Edition, London, Virago, 2009

Virginia Woolf, George Eliot, accesibil on-line la https://digital.library.upenn.edu/women/woolf/VW-Eliot.html, accesat în 29-08-2020, la ora 12.32

Ovid S. Crohmălniceanu, Cu Hortensia Papadat-Bengescu la psihanalist, în Cinci prozatori în cinci feluri de lectură, editura Cartea Românească, 1984

Garabet Ibraileanu, Ape adânci, text publicat iniţial în revista Însemnări literare, nr.1, din 2 februarie 1919 reprodus în ediţia Garabet Ibrăileanu, Studii literare, repere istorica literare de Rodica Rotaru, Bucureşti, editura Minerva, 1979. vol. I, p. 340

Virginia Woolf, Călătorie în larg, traducere şi note de Georgeta Pădureleanu, prefaţă de Geta Dumitriu. Rao, 1994

Virginia Woolf, Noapte și zi, traducere de Veronica Focșeneanu, București, Editura Univers, 1987

Virginia Woolf, Camera lui Iacob, traducere, prefață și note de Mihai Miroiu, București, Editura Univers, 1990

Virginia Woolf, Doamna Dalloway, traducere din engleză de Petru Creţia, Bucureşti, Editura Humanitas Fiction, 2012.

Virginia Woolf, Spre far, traducere de Antoaneta Ralian, București, Editura Minerva,1972

E. Lovinescu, Ape adânci in revista Lectura pentru toţi, nr 3., februarie 1919

E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, în Critice, vol VII, Bucureşti, Editura Ancora S. Benvenisti, 1929, p. 78,118

André Gide, Fructele pământului, traducere de Mioara Izverna, Opere XX, Bucureşti, Rao, 2002

Jacques Le Rider, Modernitatea vieneză şi crizele identităţii, Iaşi, Editura Universităţii A.I .Cuza, 1995

Tudor Vianu, O ideologie feminina. Noua feminitate în revista “Sburătorul”, I, nr 3 din 3 mai 1919
Georges Duby, Evul mediu masculin, Despre dragoste și alte eseuri, Traducere de Constanța și Stelian Oancea, București, Editura Meridiane, Bucureşti, 1992, p. 12
Sartre, Jean Paul, Fiinţa şi Neantul, Eseu de ontologie fenomenologică, Piteşti, traducere de Adriana Neacşu, Editura Paralela 45, 2004
Simone de Beauvoir, Al doilea sex, traducere de Diana Bolcu şi Delia Verdeş, prefaţă de Delia Verdeş, Bucureşti, Editura Univers, 1998, volumele I şi II

THE POLITICAL-RELIGIOUS LIFE OF THE ORTHODOX ROMANIANS FROM TRANSYLVANIA IN THE 9th to 16th CENTURIES AND THE SIGNIFICANCE OF THE ARCHITECTURE OF WOODEN CHURCHES WITHIN THE EUROPEAN CONTEXT

Ionel CHIRA
Lecturer PhD, University of Oradea

Abstract: The Orthodox Church in Transylvania played an overwhelming role in the history of the Romanian people, because the entire cultural and religious life of the Romanians from the intra-Carpathian lands revolved around it. The churchly organization of the 14th to 18th centuries of the Transylvanian Romanians, shows that there were a large number of churches and monasteries in which many monks, priests and hierarchs, in the harshest conditions and circumstances, bravely fought the Calvinist teachings and Catholic proselytism. for preserving the faith and strengthening the unity of Romanians around the Orthodox Church.
In Transylvania, the Orthodox architectural art could not develop as in Wallachia and Moldavia because of the foreign oppression. Characteristic for the religious architecture in Transylvania are the wooden churches that show significant similarities with those in the European Carpathian region.

Keywords: Orthodox Church, political realities, Catholicism, Calvinism, hierarchs, churchly art, European context.

Political-religious context

Protected by the Carpathian belt that included the Transylvanian plateau, this population that lived in the cradle of the pre-Roman Dacia, became the framework of the new ethnic reality that would soon correspond to a new political reality. Once established in this territory, it was forced to defend itself in permanently unfavourable external circumstances and, against all dangers, managed to preserve its identity.[1]

Starting with the 8th century, on the intra-Carpathian territory, but also in the other regions of the country, there was a process of evolution of the Romanian society from the inferior structure of the early feudal order, to that of the developed feudalism from the 14th century and the following. Now the first political formations on the Transylvanian territory have begun to crystallize: it is about the voivodeships led by Gelu,[2] Menumorut,[3] Glad[4] and the formation in the centre of Transylvania, around the

[1] Adolf ARMBRUSTER, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei,* (Bucureşti: Enciclopedică, 2003), 17-18.
[2] A.D. XENOPOL, *Dacia în vremea năvălirilor barbare,* în *Istoria românilor din Dacia Traiană 270-1290,* II, (Bucureşti: ELF, 2008), 138-139.
[3] Ovidiu BOZGA, Liviu LAZĂR, Mihai STAMATESCU, Bogdan TEODORESCU, *Constituirea Statelor Medievale*, în *Istorie*, (Bucreşti: ALL, 2003), 21-22.
[4] Sorin OANE, Maria OCHESCU, *Românii şi statele vecine* în *Istorie*, (Bucureşti: Humanitas, 2003), 48-49.

city of Alba Iulia.[5] However, the new political situation also demanded the existence of a tailor-made church organization.[6]

From the 4th century until the end of the 9th century, the so-called chorebishops (horepiscopi) were active on the territory of our country, sent here either by the Patriarchate of Constantinople, or by the Archiepiscopate of Justiniana Prima (6th century), or by the south-Danubian episcopates, as well as by those of the present-day Dobrogea (4th to 6th centuries). Also, were able to minister here "*missionary*" bishops (periodeuti), sent by the same churchly leaders from abroad. But for the new political situation, with local leaders residing in a "*fortress*", the institution of the chorepiscopate (horepiscopatului) proved to be inadequate. From now on, every political leader wanted to have a diocesan bishop by his side, who would extend his spiritual pastorate over the priests and believers within the borders of the respective political formation. It was in the tradition and orthodox churchly ordinances that the churchly organization should follow the political one.[7]

A first episcopate could exist in Dabaca, the centre of Gelu's reign. The foundations of several churches from the 9th to13th centuries have been discovered here thus far, as well as an Orthodox Christian necropolis. Particularly interesting are the fragments of glazed pottery, coins and a bronze cross, all of Byzantine design. These are an obvious proof of the economic, political, but also churchly connections that the voivodes of Dabaca had with Byzantium. All lead to the assumption of the existence of an episcopal see.[8] In fact, with the formation of the medieval Romanian states and their independent prominence, the Romanian-Byzantine relations entered their most important phase. It is the moment when the Byzantine Empire would "*offer to the Romanian Principalities the model of state structures and its civilization*."[9]

Another bishop could have existed in the citadel of Biharea, the political centre of the voivodeship led by Menumorut. Anonymus relates that Menumorut, in negotiations with Arpad's envoys, invoked in his support the suzerainty of the Byzantine emperor. Later, being in a critical situation following the fights with the Hungarians, he was preparing to go "*to Greece*", to ask for the support of the basileus of Constantinople.[10] It turns out that the voivode of Bihor had close friendship ties with Byzantium, which could not be limited to political or economic issues, but also involved those of the church. Byzantium's policy of attracting neighbouring peoples through the intercession of the official Orthodox Church, was well known. Another argument in favour of the

---

[5] Ioan-Aurel POP, *Românii şi Maghiarii în secolele IX – XIV. Geneza statului medieval în Transilvania,* (Cluj-Napoca: Tribuna, 2003), 184-191.

[6] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* I,(Bucureşti, EIBMBOR, 1992), 218.

[7] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* I, (Bucureşti, EIBMBOR, 1992), 219.

[8] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* I, (Bucureşti, EIBMBOR, 1992), 219-225.

[9] Stelian BREZEANU, *Romanitatea orientală în Evul Mediu. De la cetăţenii romani la naţiunea medievală,* (Bucureşti: ALL, 1999), 12; Nicolae DĂNILĂ, *Elemente bizantine în viaţa populaţiei autohtone din Banat şi Transilvania în secolele VII-XIII, MB,* 11-12, (1984): 707-725.

** * * Bizanţul şi instituţiile româneşti până la mijlocul secolului al XVIII-lea* (*Bizanţul şi Ţările Române,* Institutul de Studii Sud-Est Europene), coord. Maria Holban, (Bucureşti: Academiei, 1980), 21.

[10] Ioan-Aurel POP, *Românii şi Maghiarii în secolele IX – XIV. IX – XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, 128-129.

existence of an episcopal see in Biharea was the establishment of the centre of Bihor county, by the Hungarians, here, together with the residence of the Latin episcopate. Probably the Latin episcopate had overlapped with the Orthodox one because any trace of the old statal and churchly organization of the native population was disappearing. According to the Hungarian canon Gánoczy Antal, the Orthodox bishop had been moved to Oradea, but here too he was forced to make room for the Latin bishop following the destruction of the Biharea fortress by the Cumans in 1091.[11]

Another political leader resided in Alba Iulia after the discovery of a rotunda with a semicircular apse, from the 9th to 10th centuries, under the current Romanic cathedral, from the 12th to 13th centuries, but also of the traces of a much older Christian place of worship, was concluded that also here, as in Biharea, over the Orthodox episcopate another Catholic overlapped. The relocation of the Latin episcopate from Tasnad to Alba Iulia was made during the reign of King Ladislaus (1077-1095), probably in 1092.[12]

The existence of Orthodox hierarchs is also clear from the correspondence of Pope Innocent III. In 1204, King Emeric of Hungary (1196-1204) informed him that some churches of the "*Greek monks*," that is, the Orthodox, from his kingdom were ruined "*by the carelessness of the diocesan bishops and because of those Greeks themselves*."[13] On May 3rd, 1205, the pope wrote to the archbishop of Calocea that on the estates of the sons of Prince Balea (Bela cnese), there is "*an episcopate ... which is not subject to any Metropolitan church*", asking him to bring that bishop under the obedience of the Roman Church. It was about an Orthodox episcopate located in the parts of Bihor, in the lands once reigned by Menumorut, probably in the Hateg area, where there are several Romanian stone churches from the 12th to 14th centuries.

During this time, within the borders of the Hungarian feudal kingdom, there were a significant number of Orthodox monasteries. Apart from those from Morisena and Oroszlanus, other well-known monastic places were Hodos-Bodrog, Isou, Kenez, Saraca-Semlac, Varadia, Meseseni (12th century). The foundation of Galad or Glad is also known from the documents, evoking the name of the great prince. A monastery in the south of Banat, named Toson or Rosani, had donations from Glad and Manuel I Comnenus. In 1204, further north, in the land of Semlac, there were many Orthodox monasteries and only one Latin. The hermitages and cave churches were discovered within the border of the villages of Moigrad, Jac, Greaca and Brebi (all in Sălaj county), in Cib (Alba county), in Varadia and Gaura Chindiei (Caraş-Severin county), dated in the 12th century, presenting analogies with the cave churches from Cappadocia and Murfatlar (Constanța County).[14] Other monasteries, such as those from Cluj, Meses and two others in the Somes Valley, were taken away from the Orthodox Church and transformed into Catholic monastic places. Likewise, it is assumed that this is the case of the current Latin monasteries from

[11] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 219-220.
[12] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 221.
[13] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 224.
[14] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 225.

Igriş (Timiş county), Saniob (Bihor county), Carta (Sibiu county), etc., built on the site of ancient Orthodox monastic settlements.[15]

The existence of an intense Christian life is also proven by the numerous archaeological discoveries, registered on the whole territory of Transylvania and Banat. Kievan-type engolpions (rounded arms ends), from the 12th to 13th centuries, were discovered in Moigrad (Salaj county), in Saschiz (Mures county) and another in an unknown locality in Transylvania.[16] Simple crosses come from Bratei (Sibiu county), Dabaca (Cluj county), Moldovenesti (Cluj county), Hoghiz (Braşov county), Socodor (Arad county); other small crosses, simple, made of bronze, lead, granite rock or local shale, provided at the upper arm with holes for hanging around the neck, come from the localities: Unirea (Alba county), Laslea (Sibiu county) etc.

Regarding the origin of some Byzantine pieces discovered in Transylvania and Banat, two opinions were formed: some specialists link their presence to the expedition of Emperor Manuel I Comnenus against the Hungarians, others consider that they belonged to the local population.

From what is presented, it can be seen that in Transylvania there was a strong Romanian Orthodox life. Recent archaeological discoveries, corroborated with the information given by Anonymus, attest the existence of flourishing Orthodox communities, led by hierarchs, who were closely related to the Patriarchate of Constantinople, as the small voivodships were under the influence of Byzantium.

After the gradual occupation of Transylvania by the Hungarian kingdom, an action of the popes and kings of Hungary began, to persecute the Romanian Orthodox Church. This involved the conversion or destruction of the "schismatics," "heretics," and "false Christians" from his kingdom. King Louis the Great (1342-1382) inaugurated an even harsher religious policy towards the Romanians, starting with the year 1366. By a *first act* he refused to recognize to the Romanian princes the quality of nobles, unless they were confirmed by royal acts and ordered the "extermination" of the "Wallachians". By *another act* the king conditioned the right of dominion over the land and the re-knowledge of the quality of noble by the belonging to the Catholic denomination. Finally, *by the third act*, the king ordered the nobles and other landowners, cities and towns to arrest the "*Slavic or schismatic" (Orthodox) priests*.[17]

By royal decrees, the Orthodox denomination was outlawed, and the Romanians removed from the political life of the country; at the same time, only one denomination was recognized, the Catholicism. No one could own any property, neither as a nobleman nor as a prince, unless "*he was a true Catholic and followed that faith which the Roman Church believes and confesses*."[18] It was also stipulated the confiscation of the estates of the nobles and princes who would dare to house Orthodox priests, forbidding everyone to baptize their children through Orthodox priests.

[15] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 221.
[16] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 222.
[17] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 286-287.
[18] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 288.

Until the 14th century, the Orthodox Romanians were not obliged to pay tithes to the Catholic Church, except for serfs on the churchly estates who paid the usual serf tributes to their masters, but from this century, the Catholic hierarchy began to demand tithes also from the Romanians. However, all these measures to oppress the Church and the Orthodox faithful did not lead to the desired result. The kings themselves, although supporting the papal policy of converting the Orthodox to Catholicism, did not fully fulfil the measures of repression envisioned by the popes, as the expulsion of the "schismatics" from Transylvania would have led to the destruction of entire regions, which was not in the interest of their feudal lords, who would have lost their labour. Catholic proselytizing action lost its intensity after 1541, when the Hungarian state was transformed by the Turks into a pashalik, and Transylvania became an autonomous principality under Ottoman suzerainty, ceasing altogether after 1556, the year of the suppression of the Roman Catholic Episcopate of Alba Iulia and of other Catholic settlements in Transylvania.[19]

Despite so many repressive measures, the Orthodox Church continued its activity among its believers, with churches, monasteries, priests, archpriests, abbots and hierarchs. In the 13th to 15th centuries we find a number of Romanian stone churches and monasteries, most of which still survive to nowadays. They are an undoubted proof of our presence and continuity in these lands, in spite of so many vicissitudes.[20]

In Maramures there was an Orthodox monastery in the village of Peri (Ukraine), dedicated to the Holy Archangel Michael, founded by two brothers, Dragos and Drag. This Dragos is the future ruler of the country of Moldavia. On August 13, 1391, the Patriarch Anthony IV (1389-1390 and 1391-1397) declared the monastery a *stavropighie*, being directly related to the patriarch. He invested the abbot Pahomie with the title of patriarchal exarch, having some attributions reserved for bishops: to teach priests and believers, to judge the churchly processes, to sanctify churches. The only exceptions were the ordinations, which of course were performed by the "*local bishops*", mentioned in the same patriarchal act of 1391. The patriarchal Stavropighia of Peri then played an important role in the religious and cultural life of the Transylvanian Romanians.[21]

From the 15th century, the local inhabitants and the colonists kidnapped from the pastures, forests, fields and meadows of the Peri monastery and other neighbouring monasteries. At the abbot's complaint, the komit of Maramureş forced them to return what they had stolen and pay a fine in cash. The name of the abbot, Simion Salajanul, shows his Transylvanian origin, which proves that the monastery gravitated towards Transylvania, and not towards Halici. The Ruthenian bishop, John from Muncaci (Ukraine), tried to limit as much as possible the rights of exarch of the abbot Ilaria of Peri, who complained to the King Vladislav II of Hungary (1400-1516). At the trial which was judged at Buda, the abbot Ilarie won the trial, the privileges of 1391, on the

[19] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 289.
[20] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 290.
[21] Ștefan LUPAȘ, *Biserica Ortodoxă Română din Ardeal și Ungaria în veacul al XV-lea*, *MA*, 3-4, (1957): 223-224.

condition that both he and his successors should give due honour to the bishop of Muncaci, "*and to the archbishop of Transylvania, as to his superiors*". We can conclude that if in 1494 the "superior" of the abbot of Peri was the "archbishop of Transylvania", the "local bishops" of 1391 were also from here.[22]

In 1479 a new hierarch appeared for the Orthodox believers of Transylvania: Metropolitan bishop *Ioanichie*. At his request, the King *Matthias Corvinus* (1458-1490) exempted forever the Romanian Orthodox priests of Maramures from any donations to the state, and all the Orthodox believers, without any distinction, from the Catholic tithe.[23]

The Romanian Orthodox metropolitan bishops of Transylvania established their headquarters in Feleac for about seven decades. Just as John de Caffa settled in Hunedoara, where Iancu had built his fortress, which still exists today, his son Matthias Corvinus probably asked the Orthodox metropolitan bishop of Transylvania to settle near Cluj, a city that came under him to a special economic and political significance. The first known hierarch in Feleac was *Daniil*. He is mentioned, in this capacity, in a note on a *Slavonic Tetraevanghel* - the four gospels. His successors Mark, Dancius and Peter, who appear in Latin documents as "bishops", but we must also consider them metropolitan bishops, as were both their predecessors and their successors. The ordination of the metropolitans of Transylvania was made in Wallachia, because as early as May 1401, the metropolitan bishop of Hungary-Wallachia was called by the ecumenical patriarch "exarch of all Hungary and the Regions", by "Regions" meaning Transylvania. From an administrative point of view, the Romanian Orthodox Church in Transylvania had its specific rules, full autonomy, without being noticed any interference in its internal affairs from the Metropolitan Church of Hungary-Wallachia.[24]

In 1489, Stephen the Great, lord of Moldavia, obtained from the king of Hungary, Matthias Corvinus, son of Iancu de Hunedoara, two possessions (feuds) in Transylvania, in which he and his boyars would take refuge in case he was forced by the Turks to leave their country. These were the fortresses of Ciceu, near the town of Dej and the Cetatea de Balta, on Tarnave. Both remained in the possession of the rulers of Moldavia until the middle of the 16th century. Moreover, Petru Rares managed to conquer in 1529 the fortresses of Bistrita, Rodna and Unguras. Because the rulers of Moldavia needed in these Transylvanian possessions not only political military, but also ecclesiastical help, they established a Romanian Orthodox Episcopate in the village of *Vad*, belonging to the Ciceu fortress, where there was an Orthodox monastery. Most historians consider that the Orthodox Episcopate of Vad and the episcopal church, still existing today, were founded by Stephen the Great, for the Romanian Orthodox believers from his Transylvanian feoff.

The first bishop of Vad, about whom we have certain news, was *Anastasie*, a native of Moldavia and a trusted man of Petru Rares. During his pastorate, Petru Rares

---

[22] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 293.
[23] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* (Sibiu: 1978), 77.
[24] Mircea PĂCURARIU, *Începuturile Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei,* (București: 1980), 93-94.

gave two estates to the Episcopate: Upper Bogata (Bogata de Sus) and Lower Bogata (Bogata de Jos), as well as a mill in Catcau, and his predecessors in the royal seat had given him the estates Vad and Slatina. With all the confidence that Petru Rares had given him, Bishop Anastasie, in 1538, machinated against his benefactor, for which he was expelled by the Moldavian ruler, retiring to the Putna monastery. In 1541, Petru Rares forgave him, resuming his seat as a ruler of the episcopate. In 1546 also Petru Rares appointed a new bishop in Vad, *Tarasie*, and in 1550 his son Ilias designated Gheorghe as bishop. In 1557 a new bishop appeared, *Marcu*, and later *Spiridon* and *John Cernea*. Usually, the bishops of Vad were ordained by the metropolitan bishops from Suceava, some being Moldavians, other Transylvanians who became monks in Moldavia.[25]

The Romanian Orthodox Church of Transylvania has been active in this century in very harsh conditions. In 1451 the Turks conquered Hungary, which was divided into three: the northern part was occupied by the Habsburgs, the central and southern became Turkish pashalik, and Transylvania, Banat, Crisana, Satmar and Maramures were organized into a autonomously principality, under the suzerainty of the Ottoman Empire. These Romanian territories remained in this situation for about 150 years.[26]

After a period of internal anarchy, the princes of Calvinist denomination began to rule Transylvania. The Diet successively decreed, as "receptae" religions, that is, admitted, the new Protestant denominations: Lutheran, Calvinist and Unitarian. The Romanian Orthodox Church, which was the denomination of the overwhelming majority of the Transylvanian population, remained in its old state of "tolerated", unrecognized religion. After 1556, when the Diet of Transylvania abolished the Roman Catholic Episcopate of Alba Iulia, the place of Catholic proselytizing action was taken by the Calvinist one, which pursued the same goals: the alienation of Romanians from their faith and nation.[27]

In these circumstances, around the middle of the 16th century, the headquarters of the Metropolitan Church of Transylvania moved from Feleac to other localities. The first metropolitan known in the second half of the century is *John*, a former priest in Pesteana (near Hateg), ordained in 1553 in Wallachia. He probably established his residence as a ruler of the episcopate at the Prislop monastery. His successor, in 1557, was *Christopher*, who had his residence at the monastery from Geoagiul de Sus (Alba county). Christopher was succeeded by *Sava*, in 1559, who came from Wallachia. With his blessing, the deacon Coresi printed in Brasov, in 1560, the book entitled *Christian Question (Intrebare crestineasca).* We do not know for what reasons, between 1561 and 1562, Sava was replaced by bishop Gheorghe. Sava shepherded until 1570, when he retired from the see. Near the end of his pastorate, he settled in the village of Lancram, near Alba Iulia, where he bought a house. In the last three decades of the 16th century, the Romanian Orthodox Metropolitan Church of Transylvania established its headquarters in Alba Iulia, which was now also the capital of the principality. Thus, in

[25] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 120.
[26] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 121.
[27] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 121.

1572, a new metropolitan bishop of Transylvania, named *Eftimie*, was ordained at Ipek, Serbia. He is *the first Orthodox metropolitan bishop of the Transylvanian Romanians with residence in Alba Iulia*. He pastored for a short time, because in 1574 the prince of Transylvania, of the time, designated *Christopher II* in his place, as metropolitan bishop. In 1579, Metropolitan bishop *Ghenadie* was consecrated in Targoviste. During his pastorate, several books were printed in Brasov by the deacon Coresi. Ghenadie died at the beginning of 1585. In his place, the council of Romanian priests elected the abbot *John from Prislop*, also ordained by the metropolitan bishop of Hungary-Wallachia, in Targoviste.[28]

In the 16th century, the reformist ideas of Martin Luther and Jean Calvin began to penetrate Transylvania. As a result, the Saxons here embraced Lutheranism, and a large part of the Hungarians, Calvinism. Because the new doctrine of Calvin had been accepted by the prince of Transylvania himself and by the great nobility, it came to the point that the Diet of the country, convened in 1556, abolished the Roman Catholic Episcopate of Alba Iulia, secularizing its fortunes, and the Catholic priests and monks were expelled from Transylvania. Due to this fact, it was possible to establish in Alba Iulia the residence of the Romanian Orthodox metropolitan bishops of Transylvania. Since then, the Catholic propaganda among Romanians can be considered over for a century and a half, its place being taken by the Calvinist propaganda. The Calvinist leaders of Transylvania considered that in order to attract the Romanians to Calvinism, it was necessary to place some Calvinist "bishops" amongst the Romanians. Three such "bishops" are known: *Gheorghe of Sangeorz* (1566), *Paul of Turdas* (1569) and *Michael of Turdas* (1577). There were too few Romanians who embraced Calvinism, and they did so only to preserve their noble properties and titles, while alienating themselves from the people from whom they came. The great mass of the Romanian believers remained in the bosom of the ancestral Orthodox Church, giving obedience to the metropolitan bishops of Transylvania or to the bishops of Vad.[29]

The Romanian Orthodox Church in Transylvania was able, in the 16th century, to carry out its activity due first of all to the help that came to it from the rulers of Wallachia and Moldavia. The Metropolitan Church of Transylvania did not have a stable residence, but it moved, successively, from Feleac to Geoagiu, Lancram and, finally, to Alba Iulia. It knew an ephemeral state of flowering under the great ruler Mihai Viteazul. The attempts of the Calvinists to attract the Romanians to their denomination proved to be utterly futile, as had also happened to those of the Catholics in previous centuries.

The wooden Orthodox churches of Transylvania and the crystallization of a national style

In Transylvania, the Orthodox architectural art could not develop as in Wallachia and Moldavia because of the foreign oppression.[30] Characteristic for the religious

[28] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 498-502.
[29] Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* 505-507.
[30] Ene BRANIŞTE, *Liturgica generală*, (Bucureşti: EIBMBOR, 1998), 521.

architecture in Transylvania are the wooden churches that are found throughout the mountainous region and especially in Maramures, Crisana and Salaj. They precede the "wall and stone" architecture. Not too old churches have been preserved, as the wood does not last long; the oldest is the church from Ieud-Maramures dating from 1370.[31]

The evolution of the wooden church - being particularly dynamic - obviously reflects both the level of civilization of a community and the level reached by the means of production at a given time. In the literature, the idea is quite common that the maximum age limit for the wooden churches from Transylvania would be between the 15th -16th centuries, but the stage of evolution of wood architecture of the 15th century could not have been reached without 2-3 centuries of previous experience.[32]

The wooden architecture from the north of Transylvania is special and naturally marked the evolution of the ecclesiastical buildings from the neighbouring lands, Satmar, Salaj, Crisana, too. The preponderance of the wooden churches from Transylvania is indisputable, but the documents related to them are rare, the only sources of research are the archives and church documents that attest to their existence only from the 14th – 15th centuries (ex. Churches from Barsana 1390, Ieud din Deal 1364, Sacalaseni 1442). However, the archaeological excavations from the voivodship precinct from Dabaca, discovered together with other traces of habitation from the 6th – 9th century, the foundations of two churches, one of which was dated with certainty in the 9th century. The square plan of the nave and the altar led the archaeologists to conclude that they probably derive from the plans of the older wooden churches.[33]

The very existence of laws in the 15th century, by which the Romanians were forbidden to build stone churches, confirms the existence of the wooden churches long before the 15th century.

The geographical and socio-economic conditions, relatively similar on the entire Transylvanian space, dominated by the wooden architecture, reveal a certain unity of it. Of all the areas studied, the wooden architecture of *Maramures* has the greatest complexity and diversity, thus, integrated in the European context, it is part of the features of the Central European wood architecture. The wooden church as an architectural program, is extremely well represented in this area.

In the Bihor area there is *one of the rare wooden churches with a baroque tower, built in the 18th century* and in the Salaj area we are dealing with an architectural element not yet sufficiently explained in the specialized works, namely, "*wooden churches with a semicircular altar*".[34]

In Tara Motilor, a well-individualized area from an architectural point of view at the level of Transylvania, from the analysis of the plans of the wooden churches, the rectangular plan with pentagonal detached apse is constantly detached. It is

---

[31] C. PETRANU, *Bisericile de lemn ale românilor ardeleni,* (Sibiu: 1934), 18.

[32] Romulus ZAMFIR, *Arhitectura populară a lemnului în Transilvania - în context european,* (Sibiu: Universiăţii "Lucian Blaga", 2007), 5.

[33] Romulus ZAMFIR, *Arhitectura populară a lemnului în Transilvania - în context european,* 8.

[34] Tudor OTELEŞEANU *Contribuţii la cunoaşterea arhitecturii bisericilor de lemn din Transilvania*, *MI*, (1991): 27.

unanimously recognized by specialists that the evolution of the plans of the wooden churches started from the plans of the secular wooden constructions. Starting from the simple, rectangular plan of the peasant houses, which inspired the plans of the wooden churches, there is a classification of them in three types[35]: type 1 - the wooden church with a rectangular plan and the polygonal apse of the altar, *non-unhooked* where the craftsmen, in order to differentiate it from the house, highlighted a room and placed the bell tower in front of it; type 2 - the wooden church with a rectangular plan and the unhooked polygonal apse of the altar, evolved from type 1; type 3 - the wooden church with the initial rectangular plan and which has both polygonal ends.[36] The geographical and socio-economic conditionings, relatively similar on the entire Transylvanian area, dominated by the wooden architecture, reveal a certain unity of it.[37]

Painting in popular wooden architecture is generally known by its presence in places of worship, but especially as a way to decorate them in two ways: the representation of religious theme and the decoration of the architectural elements. The representativeness of wood painting in Transylvania derives from the ensembles of *mural painting* of the wooden churches from the area of Cluj, Maramures, Arad and the Apuseni Mountains.[38]

This natural and permanent contact between the majority Romanian population and the cohabiting nationalities of Catholic, respectively Calvinist or Lutheran denomination will lead to the reception of some architectural and pictorial artistic elements such as the *Roman-Gothic*, *Renaissance*, *Baroque or Neoclassical*, which can be seen especially in the Transylvanian area. However, at the beginning of the 20th century, there was a need to return to the Byzantine tradition, within the neo-Byzantine style.[39]

These clarifications related to the architecture and evolution of the wooden churches highlight their importance within the entire intra-Carpathian area. Transylvanian wooden architecture in the European context has the great merit of highlighting that there are significant similarities between the wooden churches from Transylvania and those from the whole Carpathian area (southern Poland, Slovakia and Eastern Hungary, the historical Maramures beyond the Tisza). These links attested historically, documentary, by the churches preserved and kept in open-air museums attest the artistic and architectural value of the holy places.

Bibliography

ARMBRUSTER, Adolf *Romanitatea românilor. Istoria unei idei,* (Bucureşti: Enciclopedică, 2003).

BOZGA, Ovidiu, LAZĂR, Liviu, STAMATESCU, TEODORESCU, Mihai Bogdan, *Constituirea Statelor Medievale,* în *Istorie,* (Bucrești: ALL, 2003).

[35] Virgil VĂTĂŞIANU, *Contribuţie la studiul tipologiei bisericilor de lemn din Ţările Române*, *AII*, III, (Cluj-Napoca, Academiei R.P.R., 1960), 142.
[36] Ioan GODEA, *Biserici de lemn din Nord- Vestul Transilvaniei,* (Bucureşti: Meridiane, 1996), 52.
[37] Romulus ZAMFIR, *Arhitectura populară a lemnului în Transilvania - în context european*, 13.
[38] Romulus ZAMFIR, *Arhitectura populară a lemnului în Transilvania - în context european*, 18.
[39] Ștefan METEȘ, *Zugravii bisericilor române, în „Din istoria artei religioase române" I, (București:* 1929), 27.

BREZEANU, Stelian, *Romanitatea orientală în Evul Mediu. De la cetăţenii romani la naţiunea medievală,* (Bucureşti: ALL, 1999).
BRANIŞTE, Ene, *Liturgica generală*, (Bucureşti: EIBMBOR, 1998).
DĂNILĂ, Nicolae, *Elemente bizantine în viaţa populaţiei autohtone din Banat şi Transilvania în secolele VII-XIII, MB,* 11-12, (1984).
GODEA, Ioan, *Biserici de lemn din Nord- Vestul Transilvaniei,* (București: Meridiane, 1996).
LUPAȘ, Ștefan, *Biserica Ortodoxă Română din Ardeal și Ungaria în veacul al XV-lea, MA,* 3-4, (1957).
METEȘ, Ștefan, *Zugravii bisericilor române, în „Din istoria artei religioase române" I, (București:*1929).
OANE, Sorin, OCHESCU, Maria, *Românii şi statele vecine* în *Istorie,* (Bucureşti: Humanitas, 2003).

OTELEŞEANU Tudor *Contribuţii la cunoaşterea arhitecturii bisericilor de lemn din Transilvania*, *MI,* (1991).
PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* I,(Bucureşti, EIBMBOR, 1992).
IDEM, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* (Sibiu: 1978).
IDEM, *Începuturile Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei,* (București: 1980).
PETRANU, C., *Bisericile de lemn ale românilor ardeleni,* (Sibiu: 1934).
POP, Ioan-Aurel, *Românii şi Maghiarii în secolele IX – XIV. Geneza statului medieval în Transilvania,* (Cluj-Napoca: Tribuna, 2003).
VĂTĂŞIANU, Virgil, *Contribuţie la studiul tipologiei bisericilor de lemn din Ţările Române*, *AII,* III, (Cluj-Napoca, Academiei R.P.R., 1960).
XENOPOL, A.D., *Dacia în vremea năvălirilor barbare,* în *Istoria românilor din Dacia Traiană 270-1290,* II, (Bucureşti: ELF, 2008).
ZAMFIR, Romulus *Arhitectura populară a lemnului în Transilvania - în context european,* (Sibiu: Universiăţii "Lucian Blaga", 2007).
* * * *Bizanţul şi instituţiile româneşti până la mijlocul secolului al XVIII-lea* (*Bizanţul şi Ţările Române,* Institutul de Studii Sud-Est Europene), coord. Maria Holban, (Bucureşti: Academiei, 1980).

FOTOGRAFIA CA OGLINDIRE ŞI CA REFLECŢIE ASUPRA LUMII
PHOTOGRAPHY AS A REFLECTION ON THE WORLD

Ariana BĂLAȘA
Lecturer PhD, University of Craiova

Moto: „Imaginea nu este lucrul însuşi, ci reprezentarea lui sensibilă (...)”.[1]
(Jean-Jacques Wunenburger)

Abstract: Photography (as a form of art, and as a technique, at the same time) has contributed to a metamorphosis of the world through mirroring, and, through its technical and artistic evolution, over time, it has become an important form of manifestation, but also of contemplation and (re) interpretation or reflection of infinitely nuanced aspects of human existence.
Our study follows the evolution of photography, but also of its reception and its impact throughout the history of humankind, from Aristotle's discovery of the principle that gave birth to it, to the present day.

Keywords: Photography, mirroring, reflection, philosophical aesthetics, interpretation.

Dacă reflectăm asupra fotografiei privită ca manifestare artistică, ca mediu de stocare informaţional, ca instrument menit să deservească cercetarea ştiinţifică sau mediul industrial, ori, din perspectivă ludică, privită ca un hobby sau mijloc de entertainement, descoperim că ea ocupă un loc extrem de important în societatea contemporană, în virtutea acestei plurisemnificaţii pe care o are, fie şi la o primă vedere, fără pretenţii de analiză în profunzime.

Fotografia şi fotografierea au contribuit la o metamorfozare a lumii prin oglindire, am putea spune şi, cu timpul, evoluând destul de lent dar constant, spre o formă tridimensională, atât de manifestare, cât şi de contemplare a dat naştere interpretărilor şi reflecţiilor asupra infinit nuanţatelor aspecte ale existenţei umane.

Istoria fotografiei. Câteva repere cronologice

Din perspectivă etimologică, termenul de fotografie provine prin filiera franceză, *photographie*, din gr. *phôs* (lumină), și *graphein* (a scrie, a desena), ceea ce s-ar traduce stricto sensu prin *a desena cu lumină*.

„*Fotografia este arta, aplicația și practica creării de imagini durabile prin înregistrarea luminii sau a altor radiații electromagnetice, fie prin intermediul unui senzor de imagine, fie prin intermediul unui material sensibil la lumină, cum ar fi filmul fotografic*”.[2]

[1] Jean-Jacques Wunenburger, *Filozofia Imaginilor*, Iaşi, Editura Polirom, 2004, Partea a III-a, *Funcţii şi Valori ale Imaginii*, Capitolul 5: *A gândi în imagini. De la sensibil la sens*, p. 248.
[2] https://ro.wikipedia.org/wiki/Fotografie, accesat în data de 22.02.2021, ora 15.24.

Informaţiile despre naşterea fotografiei ne conduc tocmai în secolul al III-lea î.Hr. când unul din cei mai importanţi filosofi ai Greciei Antice, Aristotel, a descoperit că dacă se face o gaură într-o cutie, pe peretele opus acesteia se va forma o imagine inversă. În aceeaşi perioadă, s-a revelat faptul că lumina modifică culoarea clorurii de argint, înnegrind-o şi că hiposulfitul de sodiu acţionează ca un fel de „fixator". Primul instrument şi tehnica sa de utilizare, creat pe baza acestei observaţii aristotelice e cunoscut sub denumirea de „cameră obscură" şi a fost folosit pentru prima dată de Leonardo da Vinci, în 1519.

Tehnica fotografică a fost îmbunătăţită de către Johannes Kepler (1610), inventatorul camerei obscure portabile, construite sub forma unui cort cu obiectivul în vârf. Cu ajutorul unei oglinzi, Kepler proiecta imaginea care era captată pe un tipar, pe care artistul schiţa elementele principale ale subiectului.

Savantul Isaac Newton a descompus în 1666 lumina naturală pentru prima oară în istoria fotografiei, cu ajutorul unei prisme din cristal.

Johann Schulze în 1725 a (re)descoperit că sărurile de argint se înegresc atunci când sunt expuse la lumină, iar în 1758 John Dolland a dezvoltat lentilele de tip acromatic, care au reprezentat un pas important în dezvoltarea camerei obscure, pentru că nu descompuneau lumina în culorile componente şi astfel erau înlăturate aberaţiile cromatice.

Anul 1861 a fost marcat de realizarea şi publicarea primei fotografii color atestate şi documentate din istoria omenirii, deşi procedeul tehnic de realizare a fotografiilor color a fost definitivat cu 42 de ani mai târziu, în anul 1903. Această tehnică e cunoscută sub denumirea de *Autochrome Lumière* şi consta în suprapunerea a trei plăcuţe metalice îmbibate cu anumite substanţe fotosensibile în culorile roşu, verde şi albastru. Al doilea sistem, mult mai evoluat, a apărut în anul 1935, fotografiile fiind realizate prin tehnica emulsiei tricromatice. Câţiva ani mai târziu, a luat naştere tehnica fotografiei instantanee, cunoscută sub denumirea de Polaroid Lens. Cele dintâi fotografii cu lentilă polaroid au fost făcute în alb-negru, şi abia în 1962 s-a început crearea fotografiilor instantanee color.

În 1926 (sau 1927, conform cercetărilor de ultimă oră), fizicianul Nicephore Niepce a realizat prima fotografie din lume, supraexpusă timp de 8 ore într-o cameră obscură, care redă imaginea curţii interioare a unui imobil. El este şi primul care a utilizat tehnicile descrise, cu scopul de a transpune o imagine pe o placă din metal. După dispariţia sa, francezul Jacques Mande Daguerre, inventatorul dagherotipului, a preluat invenţia şi a dezvoltat-o în 1839, an care a fost declarat oficial anul inventării fotografiei. El a folosit plăci din argint iodat pe care le-a expus într-o cameră obscură. Plăcile trebuiau rotite din când în când, până la obţinerea unghiului celui mai potrivit. Prin aplicarea acestei tehnici, rezulta o imagine cenuşie. O placă de acest fel era însă extrem de scumpă şi nu mulţi îşi permiteau să investească în fotografie circa 25 de franci de aur.

Kodak a conceput în 1977 primul aparat digital, dar abia în 1990 un astfel de SLR a fost lansat pe piaţă, îndeosebi pentru uzul fotografilor profesionişti, dar şi al pasionaţilor de fotografie în genere. Momentul a marcat pentru totdeauna istoria fotografiei, iar

mijloacele şi procedeele tehnologice de realizare a acesteia au avansat şi s-au perfecţionat din ce în ce mai mult.

Cercetarea ştiinţifică, de la macrounivers la microunivers, de la explorările spaţiului la cele subatomice se bazează pe fotografie.

Istoria evoluţiei fotografiei ne demonstrează că în secolul al XIX-lea fotografia era domeniul de activitate al unui număr restrâns de profesionişti, pentru că necesita aparate de mari dimensiuni şi plăci fotografice de sticlă, iar în prima decadă a secolului al XX-lea, odată cu introducerea rolfilmului şi a aparatului portabil, a pătruns în atenţia publicului larg, devenind din ce în ce mai accesibilă.

Ca şi pictura, fotografia surprinde chipuri, momente existenţiale, peisaje, obiecte şi contribuie la crearea unei istorii vizuale a lumii şi vieţii. Dar, spre deosebire de pictură, a fost cu greu ridicată la rang de artă şi recunoscută ca atare, din cauza faptului că ea surprinde detalii care trimit direct, fără interpuneri, la o anumită tehnică, surmontând astfel magia momentului imortalizării subiectului. Nu trebuie să uităm că premisa de la care s-a pornit şi care a fost motivul principal al rezistenţei în perceperea fotografiei ca artă este cu totul fals, din vreme ce şi în cazul picturii, sau mai ales în cazul acesteia, putem discuta despre anumite tehnici, un anume savoire-faire, care îl individualizează stilistic şi estetic atât pe un pictor sau altul, cât şi, implicit, tablourile sale. Această tensiune concurenţială între străvechea artă a picturii şi mult mai recenta artă a fotografiei, a făcut şi o serie de victime în rândul portretiştilor miniaturali, care s-au văzut obligaţi să renunţe la pensule şi şevalet şi să migreze spre terenul fotografiei, devenind fotografi profesionişti.

Astăzi, în epoca selfie-urilor, a reţelor de socializare şi a culturii imaginii, întorcându-ne în timp, aflăm că primul selfie datează din 1893, dar abia spre sfârşitul secolului al XIX-lea, acesta a devenit o adevărată modă, îmbrăţişată cu fervoare şi entuziasm de publicul larg, de toate vârstele, din diferite culturi şi de pe toate meridianele.

Arta fotografică a avut nevoie de mult timp până să-şi facă drum spre domeniul artelor frumoase şi să se dezvolte atât din punct de vedere estetic, cât şi din punct de vedere tehnic.

Prin perfecţionare continuuă, ea a devenit una dintre cele mai cunoscute şi accesibile arte pentru publicul larg de toate categoriile, avizat sau naiv. Nici una din celelalte arte nu a fost şi nu este atât de populară şi atât de iubită ca ea, în special în societatea contemporană, o societate a culturii vizuale, a domniei imaginii, cum bine observă profesorul şi cercetătorul Ştefan Ghenea, în *Introducerea* la volumul apărut sub atenta şi directa sa coordonare, *Culturi vizuale şi spaţii imaginare*[3]: *„Faptul că trăim de câteva decenii bune într-o <<civilizaţie a imaginii>>, sintagmă preluată din cea mai recentă traducere în limba română a cărţii Imaginarul*[4] *a profesorului şi filosofului francez J.-J. Wunenburger*[5]*, e greu de contestat azi. (...) Poate ca înainte de a ne îngrijora este mai*

[3] Ştefan Viorel Ghenea (coordonator), *Introducere* la vol. *Culturi vizuale şi spaţii imaginare*, Craiova, Editura Aius, 2019, p. 6.

[4] v. Jean-Jacques Wunenburger, *Imaginarul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2009, p. 38.

[5] Jean-Jacques Wunenburger este profesor de filosofie la Universitatea „Jean Moulin" Lyon 3 din Franţa şi director al Centrului de Studiu al Imaginarului „Gaston Bachelard" din Dijon. Interesul său neobosit pentru studiul imaginii şi al rolului acesteia în cultura europeană e fructificat in numeroase lucrari, precum *L'utopie ou*

precaut să cercetăm acest fenomen care ne guvernează viaţa."[6]. El ridică totodată problema sfârşitului *civilizaţiei scrisului*, al disoluţiei *Galaxiei Guttenberg*, dar apelează, în acelaşi timp, la argumente logice, solid documentate, atent la menţinerea unui echilibru în privinţa riscului exagerărilor de tot felul, referitoare la o eventuală sufocare, dusă până la anihilare, a culturii scrise, care a succedat comunicării vizuale. Și, notează în continuare, situând fotografia pe primul loc în câmpul artelor vizuale, într-o enumerare (doar aparent) hazardată: „*Faptul că asistăm la o veritabilă explozie a imaginilor, că fotografia, cinematograful, publicitatea, televiziunea şi media în general, ne guvernează viaţa, este dificil de contestat*"[7].

La fel ca în pictură şi cinematografie, arte congenere, ce instrumentalizează imaginea, deşi o fac în manieră diferită, pornind de la alte principii şi folosind alte mijloace, şi în fotografie se regăseşte ideea structurării pe genuri[8]. Aşadar, există mai multe genuri sau tipuri de fotografie – şi aici ne referim strict la reprezentările acestei arte în contemporaneitate, pentru că istoria sa a cunoscut mult mai multe genuri, unele discutabile – , pe care le putem structura în câteva grupe mari, divizibile la rândul lor în mai multe subgrupe asupra cărora nu ne vom opri, după cum urmează, în funcţie de subiectul reflectat:

- Fotografia de natură
- Fotografia care are ca subiect omul
- Obiectele handmade
- Alte tipuri de fotografie

Fotografia ca oglindire a lumii

În *La littérature à l΄ ère de la photographie*[9], Philippe Ortel face o „anchetă asupra unei revoluţii invizibile" care a adus transformări demne de luat în seamă, atât a modurilor de reprezentare ale lumii, cât şi a gustului estetic aflat în permanentă schimbare şi adaptare la noile realităţi. El mărturiseşte că fotografia e pretutindeni şi nicăieri, ea e cea care te determină să o priveşti, să o contempli, să meditezi asupra ei, fără să fie văzută, adică să faci vizibile efectele literare ale unei revoluţii invizibile.

Ambivalenţa fotografiei şi actului contemplării, din spatele sau din faţa obiectivului aparatului de fotografiat, scoate în evidenţă caracterul circular şi de interdependenţă al raportului dintre diferiţii actanţi: fotograful, subiectul fotografiei şi cel care reflectează asupra ei. În aceast dans al circularităţii, fotograful, subiectul central al fotografiei şi privitorul sunt prinşi într-un spaţiu al oglinzilor reflectante şi al oglindirii, situându-se concomitent în interiorul şi în afara lumii reale.

Ceea ce vedem într-o fotografie este o „reflecţie" contorsionată, o viziune a Sinelui care etalează paradoxal identitatea şi diferenţa, continuitatea şi abisul ce se

la crise de l'imaginaire (1979), *L'imagination* (1991), *L'homme a l'âge de la television* (2000), *L'imaginaire* (2003).

[6] Ștefan Viorel Ghenea (coordonator), Introducere la vol. *Culturi vizuale şi spaţii imaginare*, ed. cit., loc. cit.

[7] Idem., *ibidem.*, loc. cit.

[8] https://camerafoto.eu/tipuri-de-fotografie-pe-care-ar-trebui-sa-le-stii/ accesat în data de 22.02.2021, ora 19.33.

[9] Philippe Ortel, *La littérature à l'ère de la photographie. Enquêtes sur une revolution invisible*, Nîmes, Éditions Jaquelin Chambon, Collection „Rayon Photo", 2002, p. 9.

deschide între realitate şi imaginea care se desprinde din ea. Ca o metaforă a oglindirii, fotografia ne returnează o imagine emoţionantă, neliniştitoare şi plină de mistere, pentru că nu o dată, mai ales în fotografia de profil, figura care se detaşază din jocul ei de lumini şi umbre, ne dă impresia că o absoarbe cu totul din spaţiul real. O contopire a opozitoriilor, ce ne duce cu gândul la armonia dintre toate lucrurile vizibile şi invizibile ochiului uman, se strecoară, ca o aluzie, în orice fotografie, cu precădere în fotografia artistică. Pentru că fotografia nu este mimesis sau copie fidelă a realităţii, ci o interpretare creatoare care, deşi are ca punct de plecare un element recognoscibil, ceva familiar, pe care şi-l integrează prin fotografiere, creează alte elemente uimitoare, cu totul noi, cu autonomie proprie.

Imaginile pe care le privim şi asupra cărora reflectăm ne modifică în măsura în care noi înșine le provocăm metamorfoza, privindu-le, interiorizându-le şi meditând asupra lor. Ele mărturisesc atât secretele celui care le-a imortalizat în fotografie, cât şi tainele tuturor universurilor posibile, pe care le înglobează. Indiscutabil, fotografia ca reflectare, nu ca reproducere, nu se limitează la reprezentarea lumii exterioare şi interioare a fotografului şi a obiectului central, ci o schimbă fundamental printr-un procedeu tehnic ales cu atenţie, magic şi încântător.

În existenţa noastră cotidiană, imaginea este prima care ne atrage atenţia în mod special şi pe care o sesizăm cu cea mai mare uşurinţă. Prin urmare, fotografia devine o oglindă reflectorizantă a lumii noastre. Cadre din natură în culori seducătoare, ce ne sugerează şi ne îmbie totodată la nesfârşite peregrinări prin paradisurile terestre, femei tinere angelice cu siluete impecabile, vedete cu ten perfect, copilași zâmbitori şi fericiţi etc., acestea sunt numai câteva dintre fotografiile care reflectă realitatea prin intermediul fotografiilor care creionează în mintea noastră o formulă a *realismului ideal*. Circumscrisă sferei artistice, sau celei de consum, fotografia nu reuşeşte niciodată să se muleze la modul absolut pe realitate, din mai multe cauze.

În primul rând orice fotografie are la bază o construcţie tehnică, ea fiind o imagine bidimensională, rezultată în urma unui procedeu fotografic numeric ori prin expunerea într-o soluţie de contrast, ambele sensibile la lumină. Produsul finit este un subiect care la originile lui are atributele tridimensionalităţii, exceptând situaţia în care acesta e o reproducere a altei imagini preexistente. Aşadar, noi surprindem prin fotografiere realitatea, dar cu ajutorul unei redări care nu se circumscrie în totalitate între limitele de demarcaţie trasate de graniţele realismului.

Deşi este, la o primă vedere, o oglindă a lumii, adevărul din spatele imaginii ne demonstrează că fotografia nu e decât parţial realistă. Percepţia noastră, în momentul în care ne aflăm faţă în faţă cu un subiect destinat fotografierii, respectiv cel destinat capturării imaginii acelui subiect nu este niciodată reflectat automat în acea imagine. Nu putem capta într-o fotografie întreaga realitate, ci doar o parte a ei, un fragment al acesteia, sau, mai bine zic un moment în timp, din cauza unei serii de împrejurări-surpriză, care acţionează asupra manierei noastre de a vedea, percepe şi în special a trăi momentul care urmează să fie imortalizat într-o fotografie. Toate simţurile noastre sunt în alertă, absorbite ca de un vortex senzitiv de acea ambianţă în care imaginea, sunetul şi

aromele se suprapun până la contopire. Momentul imortalizării imaginii este, cu siguranţă, unul sinestezic, nu exclusiv vizual.

Tehnologia digitală modernă ne pune la dispoziţie o gamă largă de programe destinate retuşării şi prelucrării imaginilor de toate felurile, inclusiv a fotografiilor.

Pornind de la ideea că dorim să fim cât mai fideli realităţii pe care o percepem prin lentila aparatului foto, ne putem gândi să ne ajutăm de un program de prelucrare a imaginii pe calculator, ca să reuşim să reproducem într-o măsură cât mai mare imaginea adevărată a subiectului imortalizat. Dar care este, totuşi, finalitatea unei fotografii? Luând în considerare faptul că o fotografie nu va fi niciodată o oglindire în absolut a scenei din realitatea imediată, putem fi chiar noi creatorii ei în post-producţie, conform principiului cunoscut încă de dinaintea apariţiei celei dintâi fotografii color. Iar pentru că punctul de pornire este un negativ, poietica fotografiei se derulează în laboratorul foto, unde cu ajutorul tehnicilor de curăţare şi de mascare a imperfecţiunilor imaginii, cum sunt filtrele sau retuşurile cu cerneală chinezească, cu o pensetă, o pană şi role de film, sau cu ajutorul unor tehnici mai avansate, de decupare şi montaj.

Universul fotografiei este un univers eclectic, eterogen şi generos, care găzduieşte într-o deplină armonie, stiluri dintre cele mai diverse, cu corespondenţe şi afinităţi speciale în pictură (de exemplu, stilul clasic, stilul romantic, stilul expresionist, stilul realist, stilul impresionist, stilul abstracţionist, stilul neoexpresionist etc.). Credem că o asemenea caracteristică, privitoare la stilul fotografic şi cel pictural, poate deveni cu succes, tema altui studiu comparatist, privitor la interferenţa artelor vizuale.

Fotografia ca reflecţie asupra lumii şi asupra propriului său adevăr

Adevărul unei fotografii artistice şi contribuţia sa în cunoaştere, atunci când suntem interesaţi de problema esteticii filosofice a adevărului în artă, se circumscrie aceloraşi viziuni pe care estetica filosofică ni le propune, cu trimitere la toate artele, valabile prin urmare şi în cazul artei fotografice.

Cum bine ştim, există câteva direcţii clare dictate de afirmaţiile lui Hegel, ale romanticilor Schlegel şi Novalis ale lui Heidegger şi a lui Wittgenstein şi succesorilor săi[10].

Paradigma hegeliană, o primă direcţie a clarificării raportului dintre artă şi cunoaşterea filosofică şi ştiinţifică, nu neagă în totalitate existenţa unei cunoaşteri de tip artistic, dar o consideră net *inferioară* celei filosofice şi ştiinţifice. În concepţia lui Hegel, orice operă artistică este „*o înstrăinare în sensibil a conceptului*", în care numai spiritele rafinate se pot recunoaşte în „*înstrăinarea sa ca senzaţie şi sensibilitate*".

A doua direcţie aparţine romantismului german al lui Schlegel şi Novalis şi susţine exact contrariul tezei lui Hegel şi anume, că există o cunoaştere de tip artistic, dar ea e net *superioară* cunoaşterii ştiinţifice. Romanticii germani îşi imaginau o fuziune a poeziei cu filosofia, o întrepătrundere până la confundare. *„Numai ochiul artistului părea capabil să pătrundă in secretele naturii şi ale vieţii spiritului"*[11] notează Nicolai Hartmann în *Estetica* sa.

[10] v. https://www.eartheory.ro/portfolio-item/adevarul-artistic/ accesat în data de 22.02.2021, ora 13.00.
[11] Nicolai Hartmann, *Estetica*, traducere de Constantin Floru, Bucureşti, Editura Univers, 1974, p. 39.

Cea de-a treia direcţie se bazează pe faptul că există indubitabil o cunoaştere artistică, dar *de alt ordin* decât cunoaşterea filosofică şi ştiinţifică, iar cele două sfere de cunoaştere sunt *ireductibile și incomensurabile* (s.n.). Filosofii şi esteticienii fenomenologici ai secolului al XXI-lea au adoptat cu entuziasm această înţelegere a raportului în discuţie. Pentru fenomenologii spiritului, adevărul artistic nu este reductibilă la expresia sinceră şi credibilă a subiectivităţii creatorului unei opere. Ea are drept consecinţă imediată relevarea unui conţinut uman general şi originar, a unei maniere elementare a unui mod fundamental de a te simţi şi situa în lume, de a „locui" cum afirmă Heidegger. Michel Dufrenne aprofundează şi completează teoria lui Heidegger, stabilind faptul că adevărul estetic, ca expresie a ontologiei originare, este o dovadă că fiinţele umane din toate timpurile, locurile, civilizaţiile şi culturile pot conveni din postura de public receptor al unei opere, asupra existenţei unui universal de tip concret, ilustrat prin creaţia artistică.

Cea de-a patra direcţie şi ultima, a neopozitivismului, care este consemnată de istoria esteticii, este *negarea* absolută a posibilităţii *cunoașterii prin artă*, din vreme ce în viziunea adepţilor acestei teorii, arta nu generează nici un fel de cunoaştere. Ea este numai şi numai un tip particular de emoţie pozitivă, de *plăcere estetică* (s.n.). Neopozitiştii nu resping totuşi implicarea proceselor cognitive în receptarea estetică, dar proclamă faptul că experienţele estetice au drept scop trezirea unei emoţii speciale, dincolo de sau înafara unei contribuţii cognitiv-participative demne de luat în seamă. Deși nu privesc arta ca pe un tip special de comunicare sau producere de adevăr, succesorii lui Wittgenstein acceptă faptul că arta este o cale specială de acces la o „formă de viaţă" spirituală.

Cea mai potrivită abordare din estetica filosofică, valabilă şi astăzi în cazul artei fotografice credem noi, este cea a lui Michel Dufrenne, acea dovadă ce confirmă un adevăr estetic, este faptul că oamenii toate timpurile, locurile, civilizaţiile şi culturile sunt atraşi de practica fotografiei şi de produsul ei finit, fără deosebire, atingând acea înţelegere armonică din poziţia de public receptor şi a universalului concret ilustrat de creaţia fotografică.

Ne punem întrebarea dacă şi ce fel de cunoaştere ne poate furniza fotografia ca artă, şi dacă „adevărul" intrinsec poate fi denaturat, contorsionat, de filtrele tehnice aplicate în procesul de facere a acesteia, ori de sublimarea elementelor compoziţionale şi, implicit a sugestiei, prin implicarea procedeelor digitale de retușare, de perfecţionare a imaginii şi a montajelor.

Teoretic, *adevărul* artistic ar putea fi mistificat, luând în calcul conjuncturile dar, prin comparaţie cu mass-media, şi ne referim aici strict la televiziune, care prezintă imagini sau succesiuni de imagini „la cald", fotoreportaje de la faţa locului, în special în transmisiunile directe, în show-uri şi mai ales în reclamele la diferite produse şi servicii, în care defilează tot felul de vedete de o perfecţiune artificială, femei cu o siluetă impecabilă, ten de porţelan, lipsit de pete şi riduri, cu păr bogat şi strălucitor a căror perfecţiune e opera vreunui chirurg plastic talentat, barbaţi de vitrină, cu zâmbet perfect, conformi standardelor moderne de frumuseţe masculină, ce par abia coborâţi de pe scena vreunui catwalk, copilaşi rubiconzi, rumeni în obraji, veseli şi fericiţi, îmbrăcaţi

impecabil etc., adevărate personaje de poveste, scoase în evidenţă de un joc subtil de lumini şi alegerea unghiului de vedere celui mai avantajos. Inclusiv reclamele care ne prezintă diferite spaţii de locuit, de la case pe un fundal idilic, cu grădini spectaculoase, la apartamente în blocuri aflate în zone obligatoriu *rezidenţiale*, construite după planurile celor mai talentaţi arhitecţi, decorate de experţi rafinaţi în design interior, în încercarea de a păcăli ochiul unui posibil cumpărător, toate în culori vibrante şi atractive, ne oferă doar iluziile perfecţiunii, o viziune idealizată a unei realităţi prea mult cosmetizate, cu totul diferită în fapt. Ceea ce ni se oferă, în schimb, este o minciună frumoasă, o imagine eronată a realităţii.

În zona fotografiei de tip portret, trebuie ca receptorul să poată admira omenescul, viaţa, realitatea aşa cum este ea, cu micile sau marile ei imperfecţiuni, erori, deformări, excepţii, altfel spus, cu tot ceea ce înseamnă frumuseţea izvorâtă din imperfecţiune, alteritate şi diversitate. Magia lumii noastre e însăşi diversitatea sa, iar noi o sesizăm prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simţurilor, afectelor şi gândirii, ne delectăm cu ea, apoi reflectăm asupra ei, în un procesul complicat de autodepăşire prin cunoaşterea de sine şi a lumii.

Generaţiile de copii şi adolescenţi ale ultimelor două secole, caracterizate de viteza propagării informaţiei cu mijloacele digitale, care îşi petrec din ce în ce mai mult timp în faţa ecranelor (televizor, laptop, tableta, telefoane inteligente) sunt conectaţi, de fapt, la o lume creeată artificial, de imagini perfecte, care li se oferă într-un ritm ameţitor, fără încetare şi fără să le dea răgazul să prelucreze mental şi emoţional ceea ce receptează prin imagine, detaşaţi şi chiar de-a dreptul înstrăinaţi de mediul exterior, social sau natural. În felul acesta li se incumbă ideea că trebuie ei înşişi să găsească resursele de a fi perfecţi, într-o lume perfectă, dar superficială, idee cu efecte devastatoare asupra dezvoltării lor psihice şi a echilibrului mental. Pentru că imaginea, în acest context, ţine numai şi numai de aparenţă, este o *formă fără fond*, ca să folosim o celebră afirmaţie maioresciană.

În loc de concluzie, constatăm că nu avem posibilitatea concretă de a captura în mod riguros realitatea prin lentila unui aparat de fotografiat, dar ne putem apropia cu ajutorul fotografiei de adevărurile ei. Fotografia, atât ca artă, cât şi ca tehnică, este o descoperire uimitoare a omenirii, dar nu este singura de acest fel.

Finalitatea unei fotografii este aceea de a comunica o emoţie, de a împărtăşi celuilalt/celorlalţi ceva din magia clipei în care a fost surprinsă imaginea şi a-i provoca o emoţie estetică.

Bibliografie:

Matei Bejenaru, *Istoria fotografiei. Note de curs*, Iaşi, Editura Artes, 2013.
Ștefan Viorel Ghenea (coordonator), *Culturi vizuale și spații imaginare*, Craiova, Editura Aius, 2019.
Nicolai Hartmann, *Estetica*, traducere de Constantin Floru, Bucureşti, Editura Univers, 1974.
Philippe Ortel, *La littérature à l᾽ère de la photographie. Enquêtes sur une revolution invisible*, Nîmes, Éditions Jaquelin Chambon, Collection Rayon Photo, 2002.

Jean-Jacques Wunenburger, *Filosofia imaginilor*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Sorin Alexandrescu, traducere de Mugurel Constantinescu, Iaşi, Editura Polirom, 2004.
Jean-Jacques Wunenburger, *Imaginarul*, traducere de Ionel Buşe, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2009.

Webografie:
https://camerafoto.eu/tipuri-de-fotografie-pe-care-ar-trebui-sa-le-stii/
https://www.eartheory.ro/portfolio-item/adevarul-artistic/
https://www.lectiidefotografie.ro/istoria-fotografiei-imagini-evolutia-fotografiei/
https://ro.wikipedia.org/wiki/Fotografie

ARMs (Authentic Resource Materials) IN ESP – PARTICULARITIES FOR TEACHING MEDICAL ENGLISH

Oana BADEA
Lecturer PhD, University of Medicine and Pharmacy, Craiova

Abstract: This paper focuses on establishing the role of ARMs – authentic resource materials in the process of teaching and learning English for Special Purposes (ESP), with an overview of English for Medical Purposes (EMP). Thus, any content of an ESP/EMP syllabus should be determined by the learners' reasons for studying English. This has led to a change in the role that teachers and the used materials have in specialized English classes compared to general English. They are required to work actively with the learners and medical subject teachers in order to create a syllabus that would promote effective learning.
Keywords: ESP, ARMs, Medical English, specialized, methodologies

Introduction

Effective English language education has become essential in our globally inter connected world. English for Special Purposes (ESP) and Medical English, in particular, is an approach to language teaching and learning which is based on the learner's needs. As a consequence, decisions concerning the content and methods are based on the learner's reasons for learning. For that reason, it should be kept in mind that these language courses are student-centered, namely the students have a key role in determining what they are going to learn. For example, in English for Medical Purposes (EMP), these situations may refer to doctor-patient communication, technical language used in various medical documents such as lab reports, conference language, presentations, writing research articles, case studies, etc.

Teaching English for Specific Purposes, in other words education for specialized English, is generally seen as something different from teaching general English. ESP teachers are required a variety of skills that go beyond the general teaching methodology. Among other things, these skills include some basic knowledge of their students, the particular subject area, course design, material production, organization, etc. Teachers are expected to have a well-developed understanding of, or intellectual curiosity about, the object of their teaching. The ESP course language content usually differs from general English in that, for example, students of medicine wish to improve their proficiency in medical English discourse and it is, therefore, natural that the content of the medical English language course reflects the linguistic features of the discourse. There are two fields where the English language has become of utmost importance: information technology and medicine. IT is a relatively new field in the last ten years and English has been the fundamental language throughout its entire development. However, in medicine English has become widely used during the second half of the 20th century. Thus, at present, the number of English language publications has continuously increased and 90% of all the journals indexed in Scopus or ISI Web of

Science are published in English. Also, English still stands as the official language of most international conferences and a growing number of national journals. Moreover, many healthcare professionals work overseas in Anglophone states to extend their practice. And, as doctors have become more and more convinced of its importance, medical students have also begun to be aware of it.

In ESP course design, the foremost question is *why the learners need to learn English*. As a consequence, being aware of this need will definitely influence the content of the language course. As the structure of a specialized field is never homogeneous, to properly interpret or translate a term, it is necessary to delimit and know their different meanings (Lungu, 2014, p. 258). ESP is related to specific language use, therefore a thorough analysis represents the primary step in ESP course design. For that reason, it is said that these language courses are student-centered, i.e. students have a key role in determining what they are going to learn. This analysis will provide information regarding the situations in which learners will be using the language (Saragih, 2014, p. 61). For example, in English for Medical Purposes (EMP), these situations may refer to doctor-patient communication, technical language used in various medical documents such as lab reports, conference language, presentations, writing research articles, case studies, etc (Long, 2005, p 46). Also, medical terminology is a large and diverse set of terms characterized by unambiguity, monoreferentiality and unambiguity. Generally, medical terms are decontextualized, but for more precise communication, the context enhances the clarity of the message (Lungu, 2017, p. 239).

Teaching English for Specific Purposes, in other words education for specialized English, is commonly accepted as something different from teaching general English. As such, ESP teachers are in need of a variety of skills that are not restricted to teaching methodology. Among other things, these skills include some basic knowledge of their students, the particular subject area, course design, material production, organization, etc. Teachers are expected to have a well-developed understanding of, or intellectual curiosity about, the object of their teaching. Language content of ESP courses usually differs from general English in that it acknowledges that, for example, students of medicine wish to improve their proficiency in medical English discourse and it is, therefore, natural that the content of the medical English language course reflects the linguistic features of the discourse (Nunan, 1995, p. 135).

Teaching is a complex and demanding intellectual work, and, as such, it cannot be accomplished without appropriate preparation. Teacher education should be related to proficiency and competence and encompasses adequate knowledge, teaching and professional skills, interests, and attitudes towards teaching. Among the problems that may develop, there are those often related to the selection of materials, the use of appropriate methods and techniques, determining the basic organizing principles, considering the target situations in which the students will need the language, meeting students' needs, creating a setting that is of interest to students and which would encourage them to participate in activities. This further leads to effective lessons and greater level of learning (Pilott, 2013, p 75).

In ESP, one of the very important questions is the level of knowledge teachers should have of their students' specific medical subjects. English for Medical Purposes, like other areas of ESP, is content- and context-based. Therefore, it is inevitable to consider the extent of knowledge language teachers should have of medical subjects. Since the course aims at developing language and skills in the context of medicine, it is natural that language teachers should possess at least some general knowledge of their students' major subjects. Teachers can take advantage of their linguistic background as well as use their students' knowledge of medicine that they bring to the classes. A combination of all these elements will provide a solid ground for successful learning (Brown, 1995, p. 34).

Teaching medical English can be both exciting and unpredictable at the same time. Teachers can experiment with various approaches in order to effectively help learners to achieve their learning goals and learn what they actually need and will be using in future professional situations. The central principle is to grasp the bigger picture of medical English, what is involved in teaching medical English learners and the structure and content of the courses. It involves understanding *who* the learners are, *what* they are going to be taught and *how* they are going to be taught (Harmer, 1996, p. 23).

In our medical English classes, the students have mandatory English lessons in the 1st and 2nd Year of study. Although the course requires them to have at least an intermediate level of English language knowledge, very often this is not the case and the groups can be heterogeneous. Their medical knowledge may also vary depending on interests and aspirations. The course focuses on the learners' needs and it will most likely include *medical vocabulary* and *medical skills* and these are the most likely areas to be taught in a medical English course. The medical vocabulary may refer to various aspects, such as specific prefixes and suffixes, medical-lay equivalents, technical terms used in communication with colleagues or everyday expressions used in communication with patients. Medical skills may include presentations, reports, doctor-patient communication, taking medical history, writing research articles. The skills are those things that future medical professionals will be doing in their careers. These represent the main content of a medical English course. For example, a lesson focusing on medical skills includes teaching *functional language* related to the skill, such as useful phrases for participating in presentations. Medical skills are linked to language skills and in the case of oral presentations, the linguistic aspect would include practicing fluency and listening. Also, activities in EMP courses are most often conducted in groups and pairs, and this form of interaction promotes mutual cooperation, team work, and shared learning (Chrousos, 1998, p. 325).

Teaching materials and classroom discourse

ESP materials criticism is in general restrained to the adequacy with which they meet certain theoretical postulates and to discussion of the postulates themselves. As such, quite little has been done regarding the surveying of the output, so to speak, of the

materials, that is, the kind and relevance of the language practice they engage in the classroom. This is perhaps the more surprising since the ultimate touchstone of any materials must be the pragmatic one of the amount and quality of the learning they stimulate. Thus, the classroom discourse becomes well-documented as far as its specialized nature is concerned. For example, the EFL classroom language operates on three levels: metalinguistically, as the means of instruction; pedagogically, as the content of instruction; communicatively, as a general means of communication. This implies that the gap between classroom discourse (in any normal classroom) and the target discourse of the learning objective is perhaps surprisingly wide. Generally, ESP materials are designed as teaching materials and, as a consequence, their centrality in the teaching situation constantly tends to reinforce the peculiarities of classroom discourse. This is not necessarily an insurmountable criticism: it implies the necessity of providing the conditions for activities that commonly encourage the student to transfer the language taught in the classroom to use in communicative situations.

Problems in ESP materials design

However, the philosophy of materials designed for teaching purposes inhibits the development of such activities. One typical illustration of this is the control of syntax and lexis that is exercised over specially written reading passages. Such simplification is difficult to accept as an adequate basic for control of written discourse any longer; it is only one element and arguably not the most important. The current concern with the rhetoric of written discourse has clarified linguistic features peculiar to texts such as the devices used to secure cohesion on the one hand and the organization of the information content, the management of coherence, on the other. Unless these aspects of text are given at least equal attention in the process of writing teaching texts to that given to the traditional criteria, the information structure of the text will intrinsicly distorted and thus (i) the adapted texts cannot be viewed as a helpful stage towards dealing with authentic materials and (ii) this distortion renders the adapted text potentially more rather than less difficult to comprehend. It is clear, however, that achieving a simplification procedure which allows for these considerations is less than straightforward as Mountford has pointed out (Stein, 1995, p. 66).

A further problematic area is whether the material provided by the course can be exploited in the way a specialist would use authentic materials; whether, for example, the operations performed by the student on text and diagrams correspond to the use a scientist would make of them. This represents one of the aspects of providing students with an adequate introduction to the language skills involved in studying in English. It has become clear that in the teaching of language for academic purposes, it is not sufficient to develop materials which aim to introduce the student only to the linguistic features, without paying attention to the strategies required by the student. Rarely has been the case in which teaching materials attached sufficient importance to the behavioural aspect of specialist language.

Methodologies for ARMS (Authentic Resource Materials)

There seem to be two major ways of approaching an authentic text for use in the classroom. On the one hand, it can be viewed as a repository of natural language use and, on the other hand, it can be seen as the stimulus for a variety of communication skills. The former methodology is concerned with explicating the text, while the latter one with developing skill transfers of the type involved in, for example, note taking. The first one deals with information extraction, the second with its application; therefore, both approaches are relevant.

Authentic materials comply admirably with the procedures involving the induction of grammatical rules that can be tested against other occurrences in the text and generalised to create new formations. The criterion for selection of the text can be, on the one haned, the relevance of the subject matter and, on the other hand, the importance of the language points exemplified and their frequency of occurrence. Specially constructed texts exemplify a particular language point with high frequency, having the marked advantage consequent upon its authenticity as a considerable motivational factor, alongside the occurrence of the linguistic point in a natural context.

Adopting the cloze technique could be a less rigidly structured approach to the use of authentic materials for teaching grammar. Still, there is no reason for which the technique should not be applied to authentic discourse, being arguably most appropriately applied to natural samples of language use. The rich context that is thereby provided furnishes a maximum of contextual clues to interpretation. Such an approach has two distinct advantages. Firstly, it provides practice in inductive techniques for the interpretation of authentic discourse which are of vital importance for the student to acquire if he is to achieve autonomy in handling the language and in his own language learning. Secondly, the representative sample of language points covered by cloze procedure will ensure that problems of real difficulty to the student will be identified; the cloze passage can act diagnostically and provide the input to straightforward language improvement sessions. Thus, the student selects his own personalized syllabus, a technique which is virtually impossible when using specially written pedagogic materials since they tend to be based upon a predicted item selection and sequence.

The major difference between traditional approaches to language learning and the approach loosely characterised as ESP, in so far as the latter represents an identifiable unified approach, lies less in the attitude to language than in the essential difference in methodology as the predicted language item syllabus — whether this is expressed in structural or notional terms — as opposed to task oriented learning. The former, through having no specified task relevance, has to rely upon inventing teaching techniques which are extrinsically motivating as a result of the entertainment value of the devices used. Authentic texts can be used as stimulus for discrete skills of the type involving different modes of information transfer. The information contained in the text as reading of listening passage can be transferred to the written mode as in report-writing or to the oral mode in 'lecturettes' through the mediation of note-taking. In

order to successfully stimulate the art of taking notes in the lecture situation the point of the exercise is precisely the redundancy and richness of textual rhetorical clues provided by authentic discourse. The use of authentic texts has also been proven possible for providing the content of sessions intended to practice seminar strategies. Obviously, the presentation of featurettes based upon the subject matter of the text will give students the opportunity to practice such techniques as interrupting, time-gaining, floor-keeping, clarifying etc. There is created a situation in which there is a real communicative need for these verbal strategies by dividing the class into groups and giving them different texts or different parts of the same text upon which to work with the instruction that they will have orally to convey the 'gist' of the passage to the other members of the class. Any passage in which the information is itemized can prove suitable for this purpose, each group having to communicate the content of one or more sections to the other members of the class. It is also possible to manipulate the access different groups of students have to the information contained in a series of texts in order to set up a problem-solving situation based upon the sharing of relevant knowledge.

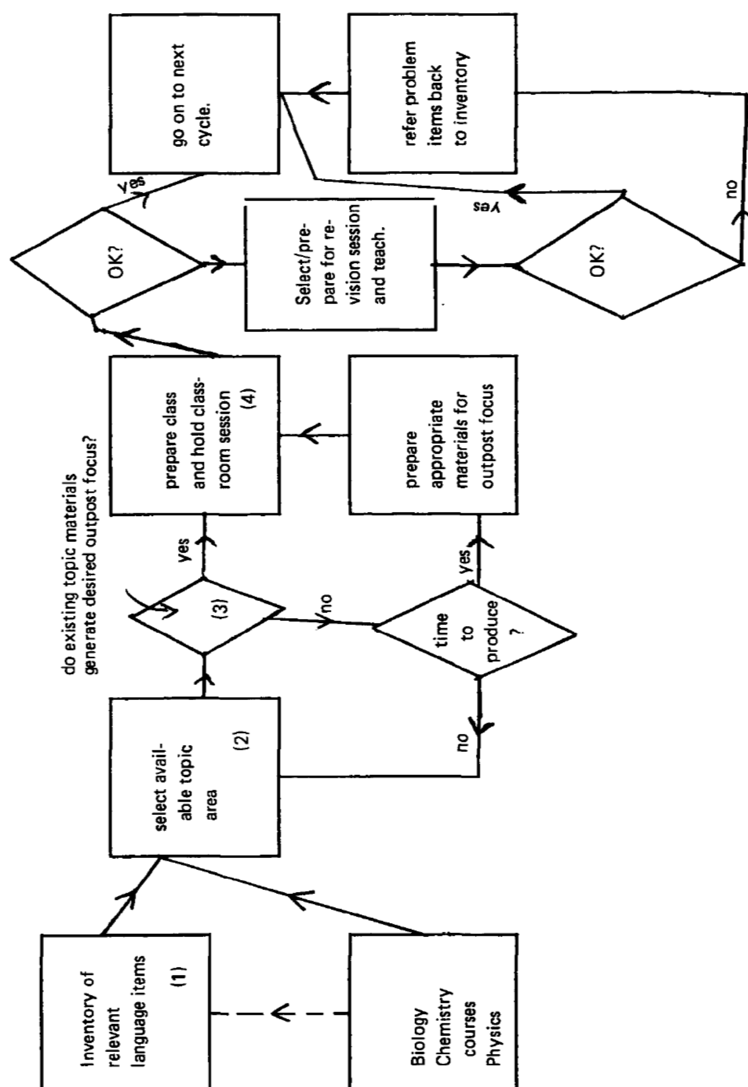
One consequence of the use of authentic materials in this manner is that the teacher is no longer the undisputed authority on the text and must acknowledge the student's expertise in the subject. As a result, the teacher must adjust his role to meet the changed relations obtaining between teacher, student and text. Even in the case of a lesson oriented towards structural learning and where the teachers' role will most closely resemble the orthodox one, it is quite possible, as mentioned earlier, that it will be the students rather than the teacher who set the objective for the lesson. In classes devoted to a direct attack on the comprehension of a text the responsibility will be more evenly shared between teacher and student; the teacher's role will be an advisory one, that of, in effect, a linguistic consultant called in by the students to elucidate difficult points. We are thus suggesting that the emphasis should be put on student-centred situations where the focus is upon *learning* strategies rather than *teaching* technique and, ultimately, the student should be responsible for his own progress.

In addition, group work clearly has an important function. Thus, it allows for differential pacing within a class that can be vital when authentic materials are used. It permits the differential handling of language problems; it requires the students to discuss their problems and then implies a high level of cooperative activity in their approach to a text: this turns the lack of homogeneity in terms of linguistic level to advantage and permits the integration of students or widely differing achievement. At the same time, grouping within the class asks for the different selections of material for different groups, both to stimulate communication and to increase the degree of specialization.

Conclusion

In this paper, we have shown that ARMS represent a more practical alternative — as they are readily and cheaply available in all subjects at different levels — to the

expense and time involved in creating specially written materials which tend to suffer from the defects discussed in the first part of this paper and in any case are an unrealistic solution when faced with an immediate but short-term need. As such, the course materials could then become less an ESP textbook in the accepted sense rather than a set of resource material together with procedural guidelines for their exploitation. These we are building up as a teachers report in note form on the manner in which they have used authentic texts. Most ESP materials are an attempt to insert a specific subject content into an EFL framework. In our opinion, this attempt has quite a doubtful validity. We attempt to tackle the problem from the opposite viewpoint, that of accepting the subject matter and the modes of behaviour appropriate to it and adapting or developing new methods or techniques.

References

Brown J. D. (1995).The Elements of Language Curriculum. Boston, Massachusetts, USA: Heinle&Heinle Publishers.

Chrousos G. P. (1998).Stressors, stress, and neuroendocrine integration of the adaptive response. *The 1997 Hans Selye Memorial Lecture. Ann N Y Acad Sci* 1998; 851:311–35.

Long M. H. (2005). Methodological issues in learner needs analysis. *Second language needs analysis*.Cambridge: Cambridge University Press.

Lungu Ștefan, C. (2014). Le lexique médical : difficultés engendrées par l'extension de sens dans la pratique de la traduction. *Annales de l'Université « Dunărea de Jos » de Galaţi, Fascicule XXIII, volume VIII, no. 11, Mélanges francophones, Carmen Andrei (dir.), Les hésitations du traducteur.* Editor Galați University Press Pag. 258-268

Lungu Ștefan, C. (2017). The medical specialty language and its particular terminology. *Literature, Discourses and the Power of Multicultural Dialogue.* Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017. eISBN: 978-606-8624-12-9, Section: Language and Discourse, pg 236 – 242

Harmer J. (1996).The Practice of English Language Teaching. London,UK: Longman Handbooks for Language Teachers.

Mackay R., Mountford A. (1978).English for Specific Purpose. eds. London, London.

Nunan D. (1995).Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers. Phoenix ELT:London, UK.

Pilott M. (2013).How to Teach a Language. *XLIBRIS.*New Zealand.

Saragih E. (2014).Designing ESP Materials for Nursing Students Based On Needs Analysis. *International Journal of Linguistics*. 2014; 6: 59-70.

Stein S. G. (1995). Equipped for the future: A customer-driven Vision for Adult Literacy and Lifelong Learning, Washington DC: National Institute for Literacy, 1995.

THE EPITEXT IN THE SERVICE OF RECEPTION: ELEMENTS OF POLITICAL AND LITERARY DISCOURSE IN THE EPISTOLARY WRITINGS OF THE WRITER MARGUERITE DURAS

Daniela CATAU VERES
Lecturer PhD, „Stefan cel Mare" University of Suceava

Abstract : The epitext consists of "any paratextual element that is not physically attached to the text in the same volume, but which circulates to some extent in the open air, in a practically unlimited physical and social space" (Genette). These are, in particular, radio or television broadcasts, conferences and seminars, any public interventions preserved in the form of recordings or collections of printed texts. The epitext also refers to the testimonies contained in an author's correspondence or diary, possibly intended for later publication. In this analysis, we intend to dwell for a few moments on the correspondence of the writer Marguerite Duras. Who are its recipients? Do the messages she writes or receives provide additional information about her personality? What do we learn from the epistolary discourse of the writer and what are the themes approached by her in this type of discourse? The aspects that target his personality, elements of political and literary discourse, as well as his way of relating to the readers, are the targets of our analysis.

Keywords : Marguerite Duras, epitext, correspondence, epistolary discourse, political and literary discourse

Potrivit lui Gérard Genette, epitextul este format din „orice element paratextual care nu este atașat fizic textului în același volum, dar care circulă într-o oarecare măsură în aer liber, într-un spațiu fizic și social practic nelimitat"[1]. Acestea sunt, mai exact, emisiuni de radio sau de televiziune, conferințe și seminarii, orice interventii publice păstrate sub forma unor înregistrări sau a unor culegeri de texte tipărite. Acesta este cazul culegerii de texte *Dits à la television*[2], în care Pierre Dumayet, directorul unei serii de interviuri cu Marguerite Duras, reunește patru emisiuni de televiziune[3], în care Duras vorbește despre două dintre cărtile sale, *Le Ravissement de Lol V Stein* și *Vice-consul*. De asemenea, potrivit lui Genette, ar putea fi vorba si despre mărturiile conținute în corespondența sau jurnalul unui autor, destinate eventual unei publicații ulterioare, antum sau postum.

Mentionăm si faptul că epitextul ar putea fi constituit dintr-un set de discursuri a căror funcție nu este în esență paratextuală. Astfel, așa cum spune Genette, multe

[1] G. Genette, *Seuils*, éd. du Seuil, 1987, coll. Poétique, sub conducerea lui G. Genette et T. Todorov, p. 315
[2] *Dits à la télévision,* interviuri de Pierre Dumayet cu Marguerite Duras, urmate de *La raison de Lol*, de Marie-Magdaleine Lessana, coll. Atelier/E.P.E.L., Editions et Publications de l'Ecole Lacanienne, Paris, 1999
[3] *Lectures pour tous*, (15 aprilie 1964), o emisiune despre *Ravissement de Lol. V. Stein*, realizată de Jean Prat, document al INA, *Lire et écrire*, pe Arte, La 7, F comme Fiction/ La Sept, oct. 1992 (reacții 30 de ani mai târziu), *Lecture pour tous*, emisiune despre *Vice-consul*, din 23 martie 1966, document al INA, realizată de Jean Bertho, *Lire et écrire*, Arte, La 7, F comme Fiction/ La Sept, oct 1992, discuții despre *Vice-consul* 30 ani mai târziu.

interviuri se concentrează mai puţin asupra operei autorului decât asupra vieţii, originilor, obiceiurilor, întâlnirilor şi asociaţilor săi, chiar şi asupra oricărui alt subiect exterior luat explicit ca obiect al conversaţiei: situaţia politică, muzica, banii, sport, femei, pisici sau câini. Duras nu face excepţie. Prin urmare, trebuie să considerăm mai degrabă aceste diverse practici drept « spaţii susceptibile de a ne oferi fărâme de paratext (de o importantă uneori capitală) »[4], a căror identificare nu este întotdeauna simplă. În această perspectivă, Genette recomandă să se caute mai degrabă efectul epitextului decât funcţia sa discursivă.

În prezenta analiză, intenţionăm să ne oprim pentru câteva momente asupra corespondenţei scriitoarei Marguerite Duras. Cine sunt destinatarii săi? Mesajele pe care le scrie sau le primeşte oferă informaţii suplimentare despre personalitatea acesteia? Ce învăţăm din discursul epistolar al scriitoarei şi care sunt temele abordate de aceasta în acest tip de discurs? Aspectele care vizează personalitatea sa, elemente de discurs politic si literar, precum şi modul său de relaţionare cu cititorii, constituie ţintele analizei noastre.

Discursul epistolar durassian

Epistolarul durassian poate fi abordat din două perspective diferite: din punctul de vedere al scrisorilor inserate în texte şi din punctul de vedere al corespondenţei personale. Ambele perspective sunt importante, deoarece pot oferi informaţii valoroase legate de concepţia sa despre scriere, dar şi despre relaţia pe care Duras o are cu diferite categorii de cititori, mai ales politici. In studiul nostru acordăm o atenţie deosebită corespondenţei private a scriitoarei, considerând-o reprezentativă pentru subiectul cercetării noastre care vizează modul în care Duras vorbeşte despre sine şi modul în care alţii o privesc.

Conform scrisorilor de care dispunem, scrise de Duras sau adresate scriitoarei de diferite categorii de cititori, propunem mai întâi o diferentiere a cititorilor săi: marii cititori durasieni (scriitori, jurnalişti sau cineaşti, precum Beckett, Blanchot, Foucault, Jean-Marc Turine), redactorii (Gallimard), prietenii săi apropiaţi (familia şi prietenii săi) şi tovarăşii săi în lupta politică.

În încercarea de a distinge funcţia şi efectul paratextual al corespondenţei, Genette constată că există o mare diferenţă între aceste două aspecte[5]. Astfel, în măsura în care corespondenţa se referă la opera autorului, o scrisoare a unui scriitor are o funcţie paratextuală asupra destinatarului său primar si un simplu efect paratextual asupra publicului final. Într-adevăr, dacă autorul are o idee precisă şi singulară a ceea ce vrea să spună despre opera sa corespondentului său epistolar, mesajul poate avea în cele din urmă valoare sau semnificaţie doar pentru el. Acesta este, de exemplu, cazul corespondenţei trimise de Duras lui Yann Andréa, tovarăşul său de viata. Cititorul unei corespondenţe este în mod natural condus să interpreteze singur, pentru el, mesajul

[4] Cf. G. Genette, *op. cit.*, p. 318

[5] A se vedea pe tema corespondenţei scriitorilor un studiu realizat de Marie-Claire Grassi, *Lire l'épistolaire*, coll. « Lire », sub conducerea lui Daniel Bergez, éd. Dunod, Paris, 1998

primit. Dacă este vorba despre o scrisoare adresată unui editor și, în această perspectivă, vorbim despre scrisorile adresate de Duras către casa de editură Gallimard, receptarea este de altă natură, ca și scopul trimiterii. Efectul este evaluarea, precauția sau o anumită formă de falsă modestie[6].

Potrivit lui Genette[7], corespondența poate fi folosită și ca un fel de mărturie asupra istoriei unei opere, asupra genezei sale, asupra publicării sale, asupra receptării de către public și critici, dar și asupra opiniei autorului cu privire la aceste etape. Corespondența scriitoarei Marguerite Duras constituie o comoară de informații pentru cercetători, în special pentru biografi, care o pot consulta în arhivele IMEC unde a fost depusă. Acesta este cazul, de exemplu, al lui Laure Adler, primul biograf ce a avut acces la arhivele durassiene, care a produs o biografie remarcabilă a scriitorului[8].

Tematica scrisorilor care alcătuiesc corespondența durassiană este destul de diversă. Ea trimite scrisori al căror stil este uneori foarte familiar, alteori foarte susținut, în funcție de destinatari: prietenii ei, redactori, Partidul Comunist etc. Ce se poate citi prin scrisorile pe care le scrie ea? Scrisorile ei exprimă foarte bine starea sufletească a scriitorului în momentul scrierii lor (fericire, dezamăgire, îngrijorare, disperare, ironie, dragoste, afecțiune), ceea ce permite cititorului să își schițeze personalitatea autoarei. Ce aflăm mai întâi despre Marguerite Duras citind corespondența cu primul ei editor principal?

„O adevărată disperare și un dezgust profund”

Implicarea scriitoarei Marguerite Duras în politică îi oferă atât momente de fericire, cât și necazuri. Poate că nu este greșit să spunem că fiecare carte durassiană conține în sine un mesaj politic, chiar dacă scriitoarea nu își propune să îl transmită într-un mod anume. Tremenii din sfera politică, precum și mesajele pe care le formulează, provin din adâncurile „umbrei sale interioare” și se aliniază cu paginile manuscriselor, cărților, scrisorilor, pieselor de teatru sau scenariilor, dovedind de fiecare dată că scrierea este rezultatul privirii autorului asupra lumii și, prin urmare, asupra Istoriei. Marele gol pe care politica îl sapă în conștiința scriitoarei și de care, spune ea, nu se vindecă niciodată, este centrat pe dezamăgirea comunistă. Există și alte subiecte, precum anticolonialismul din Africa de Nord (Algeria), soarta evreilor etc. Ne gândim aici la câteva scrisori care ne permit să întrezărim interesul pe care Duras îl are pentru politică, dar și intensitatea cu care trăiește și suferă în lupta împotriva nedreptăților sociale și politice.

O scrisoare specială a fost trimisă de Duras la 16 ianuarie 1950, membrilor PCF, în urma insinuărilor și zvonurilor care circulau despre aceasta în încercarea de o discredita. În această scrisoare[9], Marguerite Duras denunță „anumiți tovarăși hotărâți să distorsioneze prin toate mijloacele cel mai elementar adevăr”, dar își exprimă

[6] Cf. Marie-Claire Grassi, *Lire l'épistolaire*, coll. « Lire », realizată de Daniel Bergez, éd. Dunod, Paris, 1998, p. 144

[7] G. Genette, *Seuils*, Seuil, 1987, coll. Poétique, sub conducerea lui G. Genette et T. Todorov, p. 343

[8] Laure Adler, *Marguerite Duras*, Gallimard, Folio, 1998

[9] Conținutul integral al scrisorii poate fi citit in Laure Adler, *Marguerite Duras*, Gallimard, Folio, 1998, p. 408

atașamentul profund față de PCF, asigurându-i în același timp că încrederea ei în partid rămâne deplină. Cu toate acestea, răspunsul autorităților partidului nu a întârziat să apară. La 8 martie 1950, Duras a primit o scrisoare prin care anunța excluderea sa definitivă din partid, precum și motivele care i-au condus la acest act: încercarea de sabotare a partidului, frecventarea troțkiștilor și a cluburilor de noapte din districtul Saint-Germain-des-Prés, unde domnește corupția politică, intelectuală și morală[10]. Ca răspuns, Duras scrie o scrisoare partidului pentru a restabili adevărul. În această scrisoare de câteva pagini, îi găsim curajul, puterea de a ataca minciunile și de a face față nedreptăților care i se fac sau care se fac în lume. Descoperim o Marguerite Duras supusă partidului, angajată în acțiuni politice, dar gata să se desprindă de o mișcare ce, in visiunea sa, isi pierduse esenta comunistă:

> „Paris, 26 mai 1950
> Tovarășe,
> […] Se spune că nu sunt de acord cu politica și artele. Bine, recunosc, dar trebuie să ne înțelegem. Partidul a spus că este necesar să mergem din ușă în ușă. M-am dus din ușă în ușă. Partidul a spus că este nevoie de strângerea de fonduri. Am colectat prin cafenele de pe trotuar și în alte părți. Partidul a cerut, deoarece era esențial, ca copiii grevistilor să fie ingrijiți. Am luat-o pe fiica unui miner timp de două luni. Am obținut semnături de la gospodinele din piețe, am vândut L'Humanité, am pus afișe, am ajutat la înregistrarea lui Antelme, Mascolo și a altor tovarăși etc. Tot ce am putut face, am făcut. Ceea ce nu pot face este să modific gusturile, de exemplu gusturile literare, care sunt ceea ce sunt, dar la care nu pot renunța fizic. [...]
> Asta a trebuit să vă spun. Vreau să vă repet ceea ce am spus în scrisoarea mea de demisie, rămân profund comunistă, nu văd cum aș putea fi altfel de acum înainte. [...]
> Cu gânduri fraterne,
> Marguerite Duras "[11]

Observăm astfel în corespondența de natură politică a scriitoarei Marguerite Duras o frecvență a unor cuvinte cheie cu câmpurile lor semantico-lexicale evocând dezamăgirea politică sau ruptura prin demisie, ca mijloc de protest. Zece ani mai târziu, în 1961, o altă scrisoare de ruptură a fost trimisă de Duras către Comisia consultativă pentru cinema, a cărei membru era de la decretul ministerial din 17 februarie 1960. Într-adevăr, în scrisoarea sa, Duras lasă să se înțeleagă că nu mai este convocată la Comisie pentru că a semnat « Declarația celor 121 » în 1960. Scriind acest mesaj, își exprimă dorința de a nu mai „continua să colaboreze cu o organizație a cărei existență susține, chiar și indirect, un guvern al cărui arbitrar mă scufundă într-o disperare reală și un dezgust profund. "[12]

Câțiva ani mai târziu, Marguerite Duras se regăseste în aceeași disperare politică și în plin proces de cucerire a utopiei comuniste, deoarece evenimentele din 1968 nu au

[10] Ibid., p. 411
[11] Ibid., p. 416
[12] « Lettre à la Commission consultative du Cinéma », 10 noiembrie 1961, reluată în *Cahiers de l'Herne*, *op. cit*, p. 220

făcut decât să crească valul dezamăgirilor. După cum atestă o scrisoare pe care o primește de la Maurice Blanchot, Duras este încă animată, la fel ca toți cei din jurul său, de „exigența comunistă" care constă într-o conștientizare a nevoii de o „revoluționare a revoluției":

« 13 octombrie

Dragă Marguerite,

Nu ne-am mai văzut din iulie. Ne-am despărțit atunci schimbând promisiunea de a face ceea ce am numit *Le Bulletin*. De atunci, nu am încetat să mă mai gândesc la asta. Cred că niciodată mai mult decât astăzi, când suntem reduși la neputință, exigența comunistă a cerut să fie reafirmată, nu în formele liniștite, tradiționale, ci întru-un fel care repune totul în discuție, forțându-ne astfel pe noi, adică nu pe noi, ci în strânsă legătură cu ceilalți - să ajungem la o revoluție a revoluției. Ceea ce vom face va fi în mod necesar (și parcă din obligație) puțin, invizibil, poate derizoriu, dar dacă refuzăm să ne gândim să o facem, este mai bine să intrăm în mormânt imediat sau să avem curajul să recunoaștem că suntem trecuți de partea cealaltă. *Exigența comunistă*: ne-a părăsit ea oare?

Aceasta este întrebarea pe care mi-o pun, pe care v-o pun ca prieten foarte apropiat.

O sărut pe Ginette și vă pup.

Maurice »[13]

Corespondența editorială cu Gallimard

În decembrie 1954, Duras scrie o scrisoare lui Robert Gallimard[14], în momentul publicării culegerii sale de nuvele *Zile întregi în copaci*. Ea îi adresează această scrisoare pe un ton destul de familiar, chiar prea familiar către ironic, mai ales dacă ne gândim la începuturile literare destul de timide ale scriitoarei și la prima corespondență a ei cu editura. În această scrisoare din 1954, Duras îi cere bani pentru a cumpăra un pian pentru fiul ei de șapte ani, care trebuie să-și înceapă lecțiile de pian. Fraza de deschidere, „Dragă Robert Gallimard", precum și o expresie din mijlocul scrisorii, „Nu, fără glumă, este adevărat"[15], întăresc această idee de familiaritate pe care și-o permite cu privire la editorul său. Acesta este un semn că Duras este deja un scriitor consacrat:

„Dragă Robert Gallimard,

Știind bine că nuvelele se vând prost și presupunând din romanele mele, din păcate, vor cunoaște o soartă chiar mai puțin comercială decât cele ale colegilor mei, nu pot totuși să rezist obligației de a vă cere pentru aceste sfinte texte un avans de la 75 până la 100 000 frcs destinat achiziționării unui model mic second-hand de pian Pleyel vertical, oferit de casa Fortin, achiziție pe care nu o mai pot evita, deoarece face parte din datoria tuturor părinților buni, ai căror copii învață muzicăm iar al nostru, Jean, zis Outa, are în prezent șapte ani și, prin urmare, este deja foarte urgent ca el să înceapă această artă. Nu, nu glumesc, este adevărat. Dacă v-as cere bani peste 15 zile, îmi veți spune că cartea nu a adus niciun ban. De aceea, sincer, dragă Robert, prevenind această obiecție, vă cer acum.

[13] « Lettres à Marguerite Duras », *Cahiers de l'Herne*, *op. cit.*, p. 55

[14] Cf. *Duras, romans, cinéma, théâtre, un parcours 1943-1993*, Quarto Gallimard, 1997, p. 524

[15] Ibid., p. 524

Mulțumesc, Robert ! Cu multă prietenie,
Marguerite (Duras) "[16]

Scrisoarea trimisă de Marguerite Duras la 16 septembrie 1960 către Odette Laigle, directorul editurii Gallimard, spune multe despre problemele financiare pe care le-a trăit scriitoarea în acea perioadă. Într-adevăr, scriitoarea se plânge că nu a fost plătită lunar de casa Gallimard timp de două luni și spune că s-a săturat să se zbată „ din nou și din nou”[17] în probleme financiare. Marguerite obtine câștig de cauză, specifică Laure Adler în biografia sa despre Duras și va fi plătită lunar. Mulțumind lui Gaston Gallimard, ea ia act de ceea ce nu vinde: „Sunt o grea încercare în cele din urmă toate aceste cărți care nu aduc niciodată suficient pentru a face posibilă sosirea celelorlalte cărți ”[18].

Dacă rămânem la același destinatar, casa Gallimard, putem observa o corespondența destul de abundentă înntre scriitoare și editorul său principal. O scrisoare care a rămas celebră este cea trimisă casei Gallimard de Marguerite Duras, care se numea la acea epocă Donnadieu, pentru a-i prezenta editorului primul ei roman. Această scrisoare este total diferită de cea evovată mai sus, deoarece trădează un scriitoare în zorii carierei sale, temătoare și totuși gata să-și apere poziția de începătoare în arta scrisului:

"Domnule,
Este posibil ca numele meu să nu vă fie complet necunoscut, deoarece am contrasemnat cartea despre *Imperiul Francez* care v-a apărut anul trecut. Dar manuscrisul pe care vi-l depun astăzi, *Familia Taneran*, nu are nicio legătură cu această primă carte, care pentru mine a fost doar o lucrare de circumstanță. Vreau să debutez acum în roman. Manuscrisul pe care vi-l trimit a fost citit de Henri Clouard, André Thérive și Pierre Lafue, cărora le-a fost foarte popular și care m-au îndemnat cu tărie să îl public. Am încredere în judecata lor. Sper că se potrivește și cu a dumneavoastră.

Marguerite Donnadieu »[19]

Laure Adler descrie circumstanțele acestui eveniment în lucrarea sa biografică despre scriitoare. Astfel, ea spune că Duras nu primește niciun răspuns de la Gallimard. Marguerite « are impresia că timpul trece greu, este nerăbdătoare »[20]. Gallimard îi transmite un aviz negativ, recunoscând în același timp calitățile ce se ascund după o poveste considerată prea influențată de literatura americană și în special de Faulkner. După o a doua scrisoare trimisă de Duras și la intervențiile insistente ale lui Pierre Lafue, fost coleg al scriitoarei la Ministerul Coloniilor, Duras primește de la Gallimard un răspuns nefavorabil, fără nicio explicație. O dată în plus, Pierre Lafue ăi va face cunoscut motivele refuzului manuscrisului, deoarece Gaston Gallimard i le-a scris într-o scrisoare:

[16] Ibid.
[17] Cf. Laure Adler, *Marguerite Duras*, Gallimard, 1998, p. 560
[18] Ibid.
[19] Ibid., p. 219
[20] Ibid.

„Am citit romanul lui Marguerite Donnadieu, *Familia Taneran*. Într-adevăr, este o lucrare foarte interesantă și care permite să ne așteptăm la ceva de la acest autor, dar, așa cum este manuscrisul, nu este publicabil, stângăciile și greșelile fiind cu adevărat foarte deranjante.

Mă voi întâlni cu doamna Donnadieu. Regret profund că nu o pot edita în acest moment. Vă mulțumim că ați atras atenția asupra acestui autor. "[21]

În ianuarie 1969, Duras i-a propus lui Gallimard crearea unei colecții politice pe care dorea să o numească „Rupturi”[22]. Această propunere vine în contextul marcat de dezamăgirea politică din 1968. Duras vrea să folosească scrisul ca armă politică. De aceea scrie romanul *Détruire, dit-elle*. Întrucât revoluția nu așteaptă, dorește și să-și întețească lupta prin scrierile altora. Ea a făcut deja câteva promisiuni tinerilor scriitori. Robert Gallimard nu refuză, dar cere mai multe detalii, ceea ce o face pe scriitoare și mai nerăbdătoare, scriindu-i:

> „V-am vorbit lunea trecută despre o colecție politică - cu caracter de protest - al cărei text ar fi primul volum.
> Motivele politice mă obligă să merg foarte repede. Și nu am cele patru, cinci titluri pe care le considerați necesare pentru a începe o colecție.
> Așa că nu am nimic în afară de această carte care este foarte scurtă și pe care poate nu o voi semna. Și această nevoie acerbă de libertate, ceea ce înseamnă că nu voi suporta un alt control decât al meu în colecție.
> Am semnat cu un alt editor și gata.
> Legăturile noastre neapărat emoționale, pe care le-am format după douăzeci de ani, trec inevitabil prin crize. Sunt în criză, să zicem. Acesta este și unul dintre motivele pentru care tocmai am semnat. "[23]

Aceasta nu este singura ocazie în care Duras „se ceartă” cu Gallimard care se simte „un amant înșelat”[24]. În 1958, „s-a rupt” temporar de primul ei editor major, în ciuda faptului că editura a încercat să-i reamintească admirația față de dânsa. Este vorba despre publicarea romanului *Moderato cantabile*, pe care Duras îl încredințează casei Éditions de Minuit. În opera scriitoarei Marguerite Duras, această carte reprezintă chiar o ruptură[25]. Marguerite însăși crede că nu mai scrie așa cum obișnuia și vrea ca acest lucru să fie cunoscut de ceilalți. Părăsind Gallimard și alăturându-se Éditions de Minuit, ea va integra într-o oarecare măsură Noul Roman, categorie pe care o va nega întotdeauna. Dar nu o va face până nu îi va cere lui Gallimard aprobarea. Astfel, în octombrie 1957, ea i-a scris lui Gaston Gallimard o scrisoare în care i-a oferit „divorțul timp de o carte”, „să-și încerce norocul în altă parte”[26]. Această ultimă remarcă l-a intrigat foarte mult pe Gaston Gallimard, care a răspuns că „nu există noroc, există cărți”

[21]Laure Adler, *Op. cit.*, p. 219
[22] Ibid., p. 637
[23] Ibid.
[24] Ibid.
[25] Ibid., p. 486
[26] Ibid., p. 488

și că următorul său roman nu va fi apărat nicăieri mai bine decât acasă, asigurându-o în același timp că locul său este la Gallimard. Marguerite îl roagă apoi pe Gaston Gallimard să-i dea libertatea: „Ți-am fost credincios timp de șase cărți. A șaptea, mă poți lăsa să o dau în altă parte”[27]. Gaston este încăpățânat și îi va da răspunsul numai dacă este de acord să-i trimită manuscrisul. Putem admira, în acest schimb epistolar dintre Duras și editorii săi, o scriitoare ambițioasă și angajată, căreia îi place să se impună și să lupte pentru dragostea de a scrie, a ei și a altora.

Aceste scrisori mărturisesc așadar și despre dificultățile financiare și relaționale pe care le întâlnește această femeie în relația cu primul ei editor major și care o marchează în evoluția sa ca scriitoare. Îndrăzneala cuvintelor ei, a faptelor sale săvârșite uneori sub presiunea internă a unei încăpățânări politice și scriitoricești sfidătoare, dar și îndrăzneala scrisului, uneori i-au enervat pe unii jurnaliști, l-au determinat pe Gallimard să o roage să nu părăsească editura, smulgând laude de la colegii săi scriitori.

Concluzie

Rolul pe care discursul epistolar, concretizat prin aceste scrisori adresate scriitoarei Duras sau trimise de ea, îl prezintă în receptarea unui scriitor, este de a permite accesul cititorului la viața sa privată, socială, artistică și politică. Acestea sunt aspecte pe care s-ar putea să nu avem ocazia să le cunoaștem altfel, dar care sunt de neprețuit în înțelegerea operei unui scriitor. Aceste elemente epistolare explică de ce o iubim pe Duras, o respectăm, de ce îi erau așteptate cărțile, de ce erau devorate sau, dimpotrivă, detestate, de ce un scriitor este denigrat, uneori denaturându-i-se imaginea până la ucidere. Cu toate acestea, ceea ce este scris rămâne, iar celor care vor să o cunoască mai bine pe Duras nu le rămâne decât să-i deschidă corespondența, să-i citească opera scrisă, să o privească vorbind la televizor și la radio sau să-i citească articolele din ziare.

Bibliografie

« Lettre à la Commission consultative du Cinéma », 10 noiembrie 1961, reluată în *Cahiers de l’Herne*

« Lettres à Marguerite Duras », *Cahiers de l’Herne*, n° 86, sous la direction de Bernard Alazet et Christiane Blot-Labarrère avec la collaboration d’André Z. Labarrère, Editions de l’Herne, Paris, 2005

ADLER, Laure , *Marguerite Duras*, Gallimard, 1998

Cahiers de l’Herne, n° 86, sous la direction de Bernard Alazet et Christiane Blot-Labarrère avec la collaboration d’André Z. Labarrère, Editions de l’Herne, Paris, 2005

Dits à la télévision, interviuri de Pierre Dumayet cu Marguerite Duras, urmate de *La raison de Lol*, de Marie-Magdaleine Lessana, coll. Atelier/E.P.E.L., Editions et Publications de l’Ecole Lacanienne, Paris, 1999

DURAS, Marguerite, *Duras, romans, cinéma, théâtre, un parcours 1943-1993*, Quarto Gallimard, 1997

[27] Ibid.

GENETTE, G. , *Seuils*, Seuil, 1987, coll. Poétique, sub conducerea lui G. Genette et T. Todorov
GRASSI, Marie-Claire, *Lire l'épistolaire*, coll. « Lire », realizată de Daniel Bergez, éd. Dunod, Paris, 1998
Lectures pour tous, (15 aprilie 1964), o emisiune despre *Ravissement de Lol. V. Stein*, realizată de Jean Prat, document al INA, *Lire et écrire*, pe Arte, La 7, F comme Fiction/ La Sept, oct. 1992 (reacții 30 de ani mai târziu)
Lecture pour tous, emisiune despre *Vice-consul*, din 23 martie 1966, document al INA, realizată de Jean Bertho, *Lire et écrire*, Arte, La 7, F comme Fiction/ La Sept, oct 1992, discuții despre *Vice-consul* 30 ani mai târziu.
Lire Duras. *Ecriture - Théâtre – Cinéma*, lucrare prezentată de Claude Burgelin și Pierre de Gaulmyn, publicată cu sprijinul Centre national du Livre, col. « Lire » dirijată de Serge Gaubert, Presses Universitaires de Lyon, 2000
Revista *Europe*, n° 921-922, ianuarie-februarie 2006

FANTASY ELEMENTS IN GRAHAM SWIFT'S WORKS

Irina-Ana DROBOT
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to examine the way fantasy elements are introduced in Graham Swift's works. His short story The Watch and his novel Here We Are may offer examples of genuine magical realist worlds, while Waterland can offer a mixture of magical realism and postmodernism (Ilina and Kurnikova 2019: 62). Out of This World, The Sweetshop Owner and Last Orders show examples of monologues belonging to characters dead at the time the story is told. Wish You Were Here shows an example of retreating in the characters' inner world. However, in the latter examples, psychological issues take center stage and shape the world of the characters in a certain way.

Keywords: magic realism; monologue; imagination; mourning; fairy-tales.

The question addressed by this paper is the following: Are the situations in Swift's novels truly part of a fantasy or magical realist world, or are they rather the product of what is suggested, psychologically, for the characters and for the reader, to imagine?

The two worlds, of fantasy and reality, pose, first of all, the question of borders and boundaries between them. In some of Swift's works, the two worlds are combined (such as in the short story *The Watch* and in the novel *Here We Are*), and fantasy elements are integrated in the real world, while in some of his other works, the boundaries become more clearly set up, through doubt regarding the fantasy elements, through possible explanations using the character's imagination (the novel *Waterland*), as well as through psychological and psychoanalytical explanations for the phenomenon (like in the case of the novels *Last Orders*, *The Sweetshop Owner* and *Out of This World*, where characters that should be dead by the time of the narration are holding their own monologues). The analysis that follows in this paper will clarify these situations.

Graham Swift's novel *Waterland* has been analysed as magic realist (Hegerfeldt 2005: 86, Todd 1995, Benyei 1997: 150). However, "magical realism is different from the narrative aim or focus of novels such as *Waterland* [...]. Magical realism implies, narratologically, that the real is invested with the strange in order to reinvest the familiar with meaning through the act of defamiliarization: magical realism defamiliarizes the real." (Elias in D'haen and Bertens, eds. 1993: 26) Ilina and Kurnikova (2019: 62) claim that "Graham Swift's 1983 novel *Waterland* is a wonderful amalgam of postmodernism and magical realism." Graham Swift (2009: 93) believes that in this novel there is a "feeling for magic", which was influenced by magic realist writers like Borges, Marquez, and Grass. The term magic realism refers to "novels which combine realism with elements of fantasy" (Macey 2001: 238).

Regarding the term magic realism, its origins lie in Novalis' theory, then in visual arts. It started by being

> applied to the visual arts in 1925, when the German art critic Franz Roh used it to describe a group of painters whom we now categorize generally as Post-Expressionists. The term had been coined more than a century earlier by the German Romantic philosopher Novalis to describe an idealized philosophical protagonist capable of integrating ordinary phenomena and magical meanings. (Hart and Ouyang 2005: 28)

The two terms, magic and realism, are explained as follows:

> Magic can mean anything that defies empiricism, including religious beliefs, superstitions, myths, legends, voodoo, or simply what Todorov terms the 'uncanny' and 'marvellous' fantastic. Realism, seen from the perspective of magic, is one or any way of grasping reality outside the matrix of what is by now disdained conventional realism. (Hart and Ouyang 2005: 14)

In *Waterland* we notice plenty of legends, beliefs and superstitions, which make up the fairy-tale world of the characters.

Graham Swift takes a critical position towards the term magic realism, while admitting he was influenced by it while writing his novel *Waterland*:

> Back in the 1980s, when my first novels were published, a literary term had for some while been enjoying a vogue: 'magical realism'. I admit that when I wrote *Waterland* I even thought I was being a bit of a magical realist myself. The term has now long passed its sell-by date, and was fairly bogus in the first place. It seemed to encapsulate perfectly that twofold and paradoxical nature of fiction; but if that were so, it was really saying nothing new or revelatory and, in practice, it reeked of a rather programmatic specialism. It owed a lot to some then-popular Latin American writing in which surreal or supernatural events might be 'realistically' injected into the naturalistic tissue of a novel, or real events might acquire a magical flavour. Writers had been doing this sort of thing for centuries, but 'magical realism' implied that by the mixing in of such fantastical stuff, some much-needed magic could be put *back* into fiction. As if it had ever gone. (Swift 2009: 18)

Tom Crick, the narrator in *Waterland* states: "we lived in a fairy-tale place", referring to his and his wife's childhood in the Fens. He believed that, together with Mary, his future wife, they lived "Far away from the wide world." (Swift 2008: 9). He creates a fairy-tale setting for his story: "And since a fairy-tale must have a setting, a setting which, like the settings of all good fairy-tales, must be both palpable and unreal, let me tell you [...]" (Swift 2008: 15). However, all elements of fantasy in this novel are rooted in the perception of the characters. They view other characters like fairy-tale characters (witches, ghosts, and visionaries), sometimes as they are under the influence of what others say about them. For example, Martha Clay, the one who performs the

abortion on Mary, is seen as a witch. This incident has "a fairy-tale feeling" (Swift 2009: 85) to it. However, eventually, Martha Clay, in spite of her reputation from the others' descriptions, proves to be a normal person, not a witch. Tom Crick remembers the stories about her and about her husband Bill Clay, describing them as "figures from legend and fairy-tale" (Swift 2008: 55). What is more, "Freddie Parr tells stories about Bill Clay (Malcolm 2003: 89): "How he ate water-rats; how he knew about the singing-swans" (Swift 2008: 55)" Symbolically, the readers can meet Martha Clay in Chapter 42, entitled *About the Witch*, a title which is "amply justified by her appearance and the appearance of her cottage" (Malcolm 2003: 89). However, Tom Crick tells readers about their meeting with Martha Clay as he discovers a person contradicting all those previous fairy-tale images:

> [...] we do get there. And we meet Martha Clay...
> No pointed hat, no broomstick, no grinning black cat on shoulder (only a yapping, slavering, grizzled brute of a dog, straining at a rope tether [...]). I see a small woman with a large round head [...]." (Swift 2008: 299-300).

Yet, there are still elements belonging to "another world" (Swift 2008: 302), as Martha Clay's house is "full of things people wouldn't keep inside a home at all." (Swift 2008: 302)

The ghost of Sarah Atkinson is a "magical or supernatural" (Swift 2009: 90) element. It is believed that this character "returns in supernatural form, and she dives, as Dick dives; she returns to the water." (Swift 2009: 90). She can also predict and influence the future:

> to [her sons] indeed she departed, perhaps in plain words, perhaps, perhaps by some other mystical process of communication, wisdom and exhortation. That it was from her, and not from their father, that they got their zeal and their peculiar sense of mission. Not only this, but the success that came to the Atkinson brothers came to them not from their own sterling efforts but from this wronged Martyr.
> In short, that that blow to the head had bestowed on Sarah that gift which is so desired and feared -- the gift to see and shape the future." (Swift 2008: 83)

The reality behind the story of Sarah Atkinson is that, after being hit by her husband as he was jealous, her head went against a table, which made her lose her mind. Afterwards, her husband

> behaves like a fairytale king. "He will offer a fortune to the man who will give him back his wife," the narrator tells his listeners [...]
> The narrator warns his listeners: "So, children... these fairy-tales aren't all sweet and cosy (just dip into the Brothers Grimm..." (298) (Malcolm 2003: 89).

The characters are very young as they have the perception of the Fens as a fairy-tale world. However, gradually, their fairy-tale world allows reality to enter, leaving

room for doubt. It is suggested that the fairy-tale world did not exist as such within the fictional world constructed by Swift, but was instead the creation of some of the characters' imagination, for some time. Gradually, explanations about Martha Clay and Sarah Atkinson make the fantasy world disappear. Since explanations belonging to the real world appear, they leave space for doubt and later make the fantasy world deteriorate.

Malcolm believes that there is an "echo of fairytale" (2003: 89) in Tom and Mary's story. However, "It is not a kiss which revives downright curiosity, which restores the girl who once lay in a ruined windmill" (2003: 121). He claims that "the echoes are negative ones. This is not 'Sleeping Beauty' or 'Snow White', and the two lovers do not live happily ever after." (2003: 90). Here, the fairy-tale goes wrong, as the awareness of reality sinks in. The readers also become more and more aware of reality as Mary ends up believing that God has offered her a child, after she steals a baby from the supermarket. However, Mary ends up accepting the reality as she confesses to her husband that she was aware it was not a gift from God.

The fairy-tale references are just a means of suggesting the way Tom and Mary see the world as they are growing up and discovering new experiences, as well as interacting with different people. During their childhood and teenage years, the references to fairy-tales suggest a fabulous world, full of thrilling adventures, while during their mature years, the fairy-tale world is a way of denying reality, such as in the example where Mary steals the baby from the supermarket and then says that it was her gift from God. The fairy-tale elements were never real. The magical realist universe in this novel is only temporary, or even only an illusion. It can also be a usual part of growing up in the life of anyone. As children, the characters need their make-believe universe. Mary later tries to reconstruct the make-believe universe, but it never reaches the power it had in their childhood and youth. On the contrary, in their mature years, the fairy-tale universe comes in sharp contrast with the real world. The fairy-tale universe and elements during their mature years show the characters' disappointments and illusions. They become the symbol of what is missing from their lives: for Mary, it is a child, and for both Mary and Tom, it is hope.

Hegerfeldt (2005: 315) proposes the term of "meta-magic realism" to describe *Waterland*. The explanations offered for this term are the following:

> […] while pursuing essentially the same questions as magic realist fiction, and even suggesting similar answers, *Waterland* differs in the literary technique it employs. Like magic realist fiction, *Waterland* inquires into the human desire for meaning and the ways in which narrative and belief can become reality. Unlike magic realist fiction, however, *Waterland* does not actually present its fantastic elements as real on the level of the text; in the end, the reader is always able to recontextualize them as fantasies, dreams, superstitions, or rumours.

The key explanation is that the "fantastic elements" are not seen "as real on the level of the text" and that the reader can "recontextualize them as fantasies, dreams,

superstitions, or rumours" (Hegerfeldt 2005: 315). This explanation can be applied to the situation in other novels, where the characters which are supposed to be dead by the time the story is completed can be found holding their monologues in their separate chapters (*Last Orders*, *The Sweetshop Owner* and *Out of This World*). The explanation can also work for the novel *Wish You Were Here*, where the couple in the story deals with seeing the ghost of a dead brother.

Novels which contain situations that are not realistic include *Last Orders*, *Out of This World*, and *The Sweetshop Owner*. Here certain characters hold their monologues at times when, judging by the story's chronology, they should have been dead. According to Malcolm, in this situation it seems as if "the dead speak" (2003: 14). The first idea that comes to mind could be a fantasy element, yet it could be explained by using Sigmund Freud's psychoanalytical theory of mourning, since the death of the dear ones cannot be accepted. "Profound mourning" is defined as "the reaction to the loss of someone who is loved", and it means "loss of interest in the outside world – in so far as it does not recall him", the "loss of capacity to adopt any new object of love (which would mean replacing him)", as well as "turning away from any activity that is not connected with thoughts of him". The demand to withdraw all libido from the attachment to the object of love that is no longer there will lead to an opposition, which "can be so intense that a turning away from reality takes place and a clinging to the object through the medium of hallucinatory wishful psychosis" (Freud 1914-1916: 244). The structure of Swift's novels *Last Orders*, *Out of This World*, and *The Sweetshop Owner* is used to express this idea. Its lack of logic and coherence mirrors the feelings that the ones left behind deal with when someone close to them dies.

In *The Sweet-Shop Owner*, Irene presents to the reader her life story in Chapter 7. According to Malcolm (2003), Irene is dead by the time she holds her monologue, since her husband William had begun the story while on the last day of his life. What is more, William is dead by the time he finishes his story. The characters Anna in *Out of This World* and Jack in *Last Orders* both hold her monologue after their death, towards the end of the novels. Irene and Anna talk to their husbands in their monologues, while Jack does not address any character in particular, according to Malcolm (2003). Irene tells William: "Sit back, Willy; drink your tea, rest your head, if you like on my lap..." (Swift 1993: 49). As if to show that his wife's monologue is part of his not accepting or denying her death, as a stage of grief work, William wakes up after his wife hold her monologue regarding her past life:

> Had he slept? He woke out of a dream in which the objects in the room seemed to loom triumphantly – the chintz chairs, the clock on the mantelpiece, the pink and blue bordered cups in one of which there was tea he had forgotten to drink, the standard lamp with its spiralled stem. As if time had passed, years, and it was long after, and they seemed to be saying, those familiar objects, 'See, we endured; things remain.' (Swift 1993: 55)

The readers can interpret it as a moment where William remembers his wife, and daydreams about her, as if to compensate for her loss. Anna, the character who dies in a plane crash, holds a monologue where she explains to her husband her side of the story: "Dear Harry. Dear husband Harry... I was born in Drama. But I was brought up in Paradise." (Swift 1988: 173). Her monologue also serves as a compensation, by offering her husband a totally different perspective on things, and making him sympathize with another point of view than his own. It is as if her husband was trying to understand what had happened, and imagining her side of the story. Anna brings the subject of loss in her monologue, by talking about the loss of Paradise, symbolically:

> I was brought up in Paradise. Though they say that it's all spoilt now. Even Thassos. The tourists have come and invaded, each one of them wanting their piece of paradise, and you wouldn't it recognize now, as you wouldn't recognize a thousand places in Greece, the little bay. (Swift 1988: 173)

The Paradise that was lost stands for feeling that nothing can change and that you cannot lose anything until something tragic happens. The same topic of loss appears in Jack's monologue, from the novel *Last Orders*: "You got to keep a constant eye on the wastage, constant. What you've got to understand is the nature of the goods. Which is perishable." (Swift 1993: 285).

Another symbol of loss is the ghost. Swift introduces it, for a while, literally, in the novel *Wish You Were Here*, to illustrate the power of grief. As a compensation for loss, Jack and Ellie both see for some time the ghost of Jack's brother. Yet they only see it as a result of not accepting the fact that Jack's brother is dead and they can no longer be together. Their psychological reaction can be explained by Freud's theory of mourning where the characters cannot accept the loss of the person they love. Not accepting the loss leads to the appearance of a supernatural creature, the ghost, which, in this case, is not related to a magic phenomenon, but to a more down-to-earth one, to a psychological one.

Here, the fantasy elements are only part of the characters' inner world. While on a journey to his brother's funeral, Jack can see his dead brother right next to him. However, he asks himself questions about this situation, wondering if he is mad. The fantasy situation is broken by the doubts of Jack, and also of those of his wife Ellie. She thinks the following, and the reader can hear her thoughts: "Everything is mad now, everything is off its hinges. He'd gone to bury Tom, but now all the things that had once been dead and buried had come back again, and there was only one way forward, he was sure of that. Even Tom himself hadn't really been buried". She thinks that if she "had come with him [...] then perhaps between the two of them they might have buried Tom properly" (Swift 2011: 300). Burying Tom "properly" could mean, in this case, accepting his death, from a psychological perspective, as mechanisms of denial and mourning are at work here. The figurative becomes literal: "all the things that had once been dead and buried had come back again" and blurs the boundaries between inner reality and outer reality, between fantasy world and real world. In this case, however, the reader is aware

of the boundaries, only noticing the wordplay which turns figurative to literal when it comes to Jack's hallucinations. Jack accuses Ellie of poisoning her father so that he would die after his own father, while at the same time he is aware of his psychological issues that make him say such things and make up this fantasy world. Ellie also has psychological issues when she tells her husband that she would go to the police and accuse her husband of murdering her father. All these hallucinations were due to psychological defense mechanisms, which were turned temporarily into reality by these characters. Jack and Ellie behave like Mary in *Waterland*, denying reality, while also being able eventually to become aware of their problems and the reality which they made up.

Graham Swift's short story *The Watch* from the short story collection volume *Learning to Swim* introduces the readers into a fantasy fictional world, where reality coexists with fantasy, just like in magical realism. The fantasy elements are not, in this case, part of the characters' imagination, as in Swift's novel *Waterland*. The short story is about a watch that can offer the one wearing it more time to live:

> I write now in the 1970s. In 1809 my greatgrandfather was forty-two. Simple arithmetic will indicate that we are dealing here with extraordinary longevity. My great-grandfather died in 1900—a man of one hundred and thirty-three, by this time an established and industrious clockmaker in one of the immigrant quarters of London. He was then, as a faded daguerrotype testifies, a man certainly old in appearance but not decrepit (you would have judged him perhaps a hale seventy), still on his feet and still busy at his trade; and he died not from senility but from being struck by an ill-managed horse-drawn omnibus while attempting one July day to cross Ludgate Hill. From this it will be seen that my great-grandfather's watch did not confer immortality. It gave to those who had access to it a perhaps indefinite store of years; it was proof against age and against all those processes by which we are able to say that a man's time runs out, but it was not proof against external accident. Witness the death of Juliusz, my great-grandfather's first-born, killed by a Russian musket-ball in 1807. And Josef, the second-born, who came to a violent end in the troubles which forced my great-grandfather to flee his country. (Swift 1992: 127)

The watch becomes, thus, a magical object which is present in an otherwise everyday life: "objects in magical-realist texts operate with symbolic energies that are distinct from those in realistic texts" (Hart and Ouyang 2005: 31)

Swift suggests for the readers a fantasy situation in his most recent novel, *Here We Are*: Ronnie the magician disappears not only in his last act on stage, but also from the lives of everyone who has known him. Ronnie's disappearance seems all the more troubling as he has deliberately staged all this, and his act extends to the world outside the show. It is also a symbolic act, since it follows the break-up with his girlfriend and assistant in his magic acts. In the case of this novel, Ronnie's disappearance remains a mystery, and it is not part of the characters' imagination. Ronnie disappears for good, and nobody knows where he is. This incident strongly suggests a magical realist element, as the disappearance of Ronnie, both the magician on stage, and the man in real

life, coincide in a striking way. Next to the short story *The Watch*, the novel *Here We Are* is another example where magical elements intrude in an otherwise real world, and they are not the result of the characters' imagination or psychological mechanisms.

The fantasy elements in Swift's work can be correlated with magic realism, psychological issues, as well as imagination. *Waterland* deals with the work of imagination of two young persons whose growing up means accepting fairy-tales and then moving away from them. The characters that hold their monologues when they should be dead suggest the fact that they are kept alive by the other characters, who cannot accept their loss. The illusion of the characters being still there is achieved through the novel's structure, by placing their monologues in the book similarly to those of the living characters. The short story *The Watch* deals specifically with a fantasy element, the object that gives the title, a watch, that can do unrealistic work with time. The novel *Here We Are* deals with magic as an illusory act, but which later extends as a fantasy element into the characters' everyday life, with the disappearance act of the magician extended to his disappearance for good from the lives of everyone who knew him. In *Waterland*, we could say that we deal with a temporary magic realism, during the main characters' childhood, when fairy-tales, legends, and fantasy characters are for them a reality. For the characters who are dead by the time they hold their monologues there is also a temporary element of fantasy, but it is clear to everyone, readers included, that these characters' presence is just make-believe. The novel *Wish You Were* Here also includes a moment of make-believe, when the ghost of the dead brother is seen by both husband and wife. The husband and the wife are aware to some extent that the ghost is not the real person they had lost. Swift plays with fiction and magic in the novels which prove not to have actual fantasy elements in them, after all, as he believes in the "magic of the fiction" (Swift 2009: 16). For a limited amount of time, the stories in those novels feel like magic, even though there is no genuine magic realist world in them. In these novels, for a while, readers feel under the spell of the story, and afterwards return back to reality, mirroring the process of reading any story or fictional work. This does not happen in *The Watch* and in *Here We Are*, where the magic elements are believably blended into the realistic world of the characters' everyday lives.

Bibliography

Bényei, Tamás, "Rereading 'Magic Realism'", Hungarian Journal of English and American Studies, III/1 (1997), 149-79.

D'Haen, Theo, Bertens, Hans, eds. British Postmodern Fiction, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, 1993.

Freud, Sigmund. *Mourning and Melancholia, in On the History of the Psycho-Analytic Movement. Papers on Metapsychology and Other Works*. Volume XVI (1914-1916), Strachey, ed., London, The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Hart, Stephen M., Ouyang, Wen-Chin, eds. *A Companion to Magical Realism*, Tamesis, Woolbridge, 2005.

Hegerfeldt, Anne C. Lies that Tell the Truth: Magic Realism Seen Through Contemporary Fiction from Britain. Rodopi, Amsterdam/ New York, 2005.
Ilina, Julia, Kurnikova, Natalia. *Major Themes in Graham Swift's Waterland*. 3rd International Conference Student Science: Research Works, 2019, doi: http://doi.org/10.15350/L_S/3/24
Macey, David. *The Penguin Dictionary of Critical Theory*, Penguin Books, 2001.
Malcolm, David. *Understanding Graham Swift*. South Carolina: University of South Carolina Press, 2003.
Swift, Graham. *Last Orders*. New York: Vintage Books, 1997.
Swift, Graham. *Learning to Swim and Other Stories*. New York: Vintage Books, 1992.
Swift, Graham. *Making an Elephant. Writing from Within*, New York: Alfred A. Knopf, 2009.
Swift, Graham. *Out of This World*. England: Penguin Books, 1988.
Swift, Graham. *The Sweet Shop Owner*. New York: Vintage Books, 1993.
Swift, Graham. *Waterland*. London: Picador, 2008.
Swift, Graham. *Wish You Were Here*, London: Picador, 2011.
Todd, Richard. "Convention and Innovation in British Fiction 1981-1984: The Contemporaneity of Magic Realism", in D'haen, Grübel and Lethen, 361-88.

THE EVOLUTION OF THE MANIFESTATION FORMS OF ORGANIZED CRIME IN CROSS-BORDER AREAS

Diana CHIȘ-MANOLACHE
Lecturer PhD, Carol I National Defence University

Abstract: The present paper aims to investigate and present in a synthetic way, the most important manifestation forms of cross-border organizational crime, highlighting the fact that any potential event in the field of cross-border crime, produced in the area of responsibility, is based on one or more general, geographical, political, economic and social elements and a series of specific elements, corresponding to the area and the population that occupies it. It is obvious that drug trafficking and abuse, organized crime, but also terrorism are threats that seriously affect national and international security. In this context, most democracies from Central and Eastern Europe are particularly vulnerable to these threats. In the empirical research, we used observation, as a research method, but also documentary analysis, the paper being based mainly on explanatory research. The approach on the analysis of the manifestation forms of organized crime in cross-border areas opens the horizons of another research, much deeper, which aims to study the intervention of international bodies in stopping cross-border organized crime.

Keywords: organized crime, trafficking, cross-border areas, security, terrorism

Introduction

Over the last decades, the development of interstate relations on all levels and technological advances have led to the internationalization of social phenomena and in this context, the phenomenon of crime.

The fast development of technology has radically changed the pace of economic and social life and the ways of working at all levels. At the same time, it has given rise to new forms of criminality, previously unknown, whose prevention and counteracting represent - for the competent institutions - actions, at least in a first phase, difficult, sometimes even impossible to undertake.

According to most criminologists, magistrates, policemen and even political scientists, one of the major dangers for the human society is the organized criminality. The phenomenon has gained alarming proportions and it is unanimously acknowledged that organized crime networks are now expanding beyond national borders, exploiting ethnic, cultural and historical ties around the globe. Organized criminal groups began to become more sophisticated, using their profit, the power, and the influence to isolate and protect their hierarchy from any attempt to uncover and prosecute.

In 1988, on the occasion of the first International Symposium on Organized Crime, held at the Interpol General Secretary in Saint-Cloud, France, the following definition of organized crime was accepted: "any enterprise or group of persons, engaged in an illegal continuous activity, which has as its main purpose the obtaining of profits, regardless of the national borders".

Additional elements to the definition of organized crime were brought through the Global Plan of Action against Transnational Organized Crime, adopted by the United Nation Organisation Ministerial Conference held in November 1994 in Naples. According to point 12 of this plan, the phenomenon can be characterized by the following aspects:

- the organization of groups for the purpose of criminal activities;
- hierarchical ties or personal ties that allow certain individuals to lead the group through strict internal sanctions;
- the resorting to violence, intimidation and corruption in order to make profits or gain control over certain territories or markets;
- the recycling of illicit profits, both for the benefit of a criminal activity, and for the penetration of the legal economy and beyond national borders;
- the cooperation with other transnational organized criminal groups.

A particularly relevant feature of the organized criminal group is the constant need for legal coverage of its activities, as well as the ability to infiltrate in government institutions, including customs, police, judicial bodies and even national parliaments.

A well-known analyst of organized crime defines the phenomenon as follows: „planned commission of offenses, motivated by profit-making and by the struggle for power, with particular relevance either to each individual or to the whole, if more than two persons participated in their commission, over a long or indefinite period of time:

a) using commercial structures or similar to the business field;

b) using the violence or other similar means to intimidate;

c) exercising its influence in politics, over the mass-media, public administration, the judicial or economic sector”[1].

The cross-border crime operates within mafia-type networks, organized within several states, networks that circulate significant amounts of money, recruit people (including from state institutions) with which they can practice the illegal act. Moreover, phenomena such as drug trafficking, illegal migration and smuggling of large consumer goods are manifested at the transnational level, affecting the security of several states, including Romania.

Currently, one of the predominant cross-border manifestations of organized international crime is illegal migration, which is generated by the political, social, and economic situation in the origin countries of migrants, and that can develop, on a case-by-case basis, in transit countries, and this aspect could have serious effects in the destination (target) countries. In a similar way, other illegal cross-border actions are also spreading (the trafficking of: drugs, arms, ammunition, explosive and radioactive materials, dangerous goods, narcotics and precursors, stolen luxury cars, human trafficking, smuggling, etc.). All these problems express the trend of the spatial size increasing of the involvement level of some international networks and structuring as a real highly profitable business.

Joining the traditional spaces of organized crime, the territories of Central and Eastern Europe, as well as the republics of the former USSR have become in the last

[1] Michael Feile, *Money laundering is a challenge to international politics*, 1997

decade, the scene of large-scale activities of criminal organizations that have built their own strategies, exploiting at maximum the economic dislocation, the opening of borders, the relaxed social control, privatization mechanisms, the power decentralization, the high corruption degree in the political, financial and administrative system.

The analytical approach aims at the main manifestation forms of organized crime in cross-border areas.

There is an unanimous opinion among experts in this field that drug trafficking and abuse, organized crime and the terrorism are threats that seriously affect national and international security. In this context, it must be said that emerging democracies from Central and Eastern Europe are particularly vulnerable to these threats. The states in these areas have faced - internally - a triple transformation: from the centralized economy to the market economy; from the authoritarian to the democratic political regime; from a centralized, and security system to an independent national security system. Each of them is in different stages, the transition being made in different ways.

The systematic violation of the technological and financial discipline, including by the control bodies and the factors with management attributions in the economy, the generalization of the practice regarding the fictitious reporting in all fields of economic and social life, led, on the one hand, to the multiplication of committing crimes means, and on the other hand, to a "de facto" compromise of norms of law and the idea of justice. One of the particularly harmful consequences was the proliferation of illicit activities of criminal groups that fueled the parallel economy.

1. The human trafficking

The human trafficking is a component part of illegal migration, being a particularly dangerous phenomenon, from which substantial gains are obtained, being organized and carried out by well-structured criminal networks.

Including the trafficking of illegal migrants for work, but especially the human trafficking for the sexual exploitation of women and children, is a large-scale global phenomenon from which organized crime groups make huge profits.

These organized crime groups are essential elements of the structures that control the market for traded sex, their involvement taking various forms. For example, organized crime syndicates may operate independently or in cooperation with other entities, such as pimps, even the authorities, or other criminal groups. The association between organized crime groups and individuals who are not involved in illegal activities (business owners in the field of prostitution, where it is legalized), is a common practice, due to the fact that these groups are able to provide protection and to operate transnationally on the illegal sex market in order to continuously supply establishments with women from poor countries.

The human trafficking is growing at an alarming rate. This includes the illegal transfer of illegal immigrants, women transfer who will be "engaged" to prostitute, labor transfer in order to inhumane work, child trafficking and illegal adoptions at exorbitant prices.

1.1. Trafficking in illegal immigrants

The Southeast Europe is one of the most important transit regions for illegal immigrants from Turkey, China, Iran, Pakistan, Bangladesh, Iraq, Afghanistan, and other countries from the Middle East and Asia on their way to the European Union. It is also a source region, with groups formed of Romanian, Albanian and Roma illegal immigrants being among the largest in the EU. The pace of development of this type of activity is motivated by relatively high profits compared to the costs and risks involved. Compared to drug trafficking, trafficking in human beings is considered a minor crime in most European countries, accompanied by light punishments. This type of traffic does not require special equipment or an organized distribution network (as in the case of drugs). In case of danger, the immigrant (who pays in advance for the "service") can be easily abandoned by the guides and, in practice, this situation happens frequently.

Due to their position, Bulgaria and Romania are the most important entry points for illegal immigrants. Until recently, Bosnia-Herzegovina and Serbia were also significant entry points for many immigrants, with Iranians and Asians the most frequent immigrants.

1.2. The trafficking in women and girls for the sex industry

This trafficking is an even more alarming and disturbing aspect of human trafficking. In most cases, it involves coercion, violence and victims humiliation. Trafficked women and girls are often forced to practice prostitution, they are enslaved, brutalized, deprived of food, water, sleep and medical care, sold as their own goods by one trafficker to another. Many of them are girls under the age of 18 and have been persuaded to leave their homes (with false promises of well-paid jobs or marriages) or have even been abducted.

2. The drugs trafficking

The drug trafficking is a very complex criminal phenomenon, carried out by very well organized criminal networks, remaining the predominant activity and the financial backbone of the organized crime.

The largest demand for drugs comes from North America and Western Europe, but demand is also rising in Central, Eastern Europe and developing countries.[2] Traditional drug trafficking routes are well known. Thus, the cocaine route makes its way from the countries of South America, through Panama and Mexico, to the United States of America and Canada. In Europe, it starts from the big cities and ports to the interior of the continent. Some drug traffickers (from Western side of the globe) are trafficking more and more heroin, as the drug's popularity in the United States is declining. The heroin route starts in Asia, where poppies are grown (Afghanistan) and passes through several processing centers (in Iran) and transit centers (Turkey being

[2] Franccois Misser, *Drugs - suppression of the scourge at the root*, Eurinfo, nr. 212, 1997

the most important of these), from where refined heroin is shipped to major European markets.

The northern route of heroin passes through Romania, Hungary, the Czech Republic (and from there to EU countries) or through Ukraine to Poland (and from there to EU countries).

The illegal drugs trafficking, under the two forms of manifestation, internationalized trafficking and drugs use, has stabilized and developed in Romania, due to internal and external causes and conditions that have favored this fact, such as:

a) the location of Romania on commercial and tourist transport routes, which connect the East and the West;

b) the needs of large networks of traffickers to create new transport routes, markets and drug use;

c) group manifestations among young people, curiosity, terribleism;

d) making links between criminal elements in Romania and those abroad;

e) the lack of knowledge of Romanian citizens about the danger posed by drug use and the lack of awareness programmes along them.

In conclusion, it can be said that Romania is considered by the trafficking networks, a transit country for the drug trafficking, as well as a growing market.

3. Weapons and nuclear materials traffick

This kind of trafficking is a profitable concern of organised crime networks, posing a particular threat to international stability and it is closely linked to regional and sub-regional socio-political and military events. It can cause serious disruptions to social and economic life in our country, including through the importation of gender crime: custom killing, theft/robbing with armed hand, deprivation of liberty etc.

The supply of arms on the black market has greatly increased, in part, due to the fact that the Soviet arsenals that were once under strict control, currently, these are under a poor supervision. Given the difficult living conditions of a significant part of the Russian army, there is a constant temptation to sell weapons to traffickers who, in turn, can ship this equipment to terrorist organizations, criminals or states promoting terrorism.

Arms trafficking is a common practice, especially in regions where the state authority is diminished. The collapse of the Albanian state is illustrative in this sense, in a time of chaos, with gangs taking possession of most of the country's light weapons, which quickly led to the supply of cheap weapons in illegal markets in the region. Of course, both the weakening of the state authority and the war create favourable conditions for the development of a diverse range of actions that support the organised crime, an example being the states of the former Yugoslavia or Chechnya.

4. The trafficking in stolen cars

The trafficking in stolen cars is also an area with multiple elements of organised crime. Experts estimate that around two million vehicles are stolen annually in Europe,

only half of which are recovered. Their destination is the USA and the Near East, but Eastern European countries have been a priority market for several years, with a high absorption capacity and huge demand. While some states promote a policy of protectionism and keep import tax ceilings up for foreign vehicles, taxes that many buyers will try to avoid by ordering stolen cars at prices below the legal market and false corresponding documents, illegal trafficking in luxury cars in the West will remain high. It is also noted that there is good international cooperation between trafficking networks, which has been particularly in support of selling the vehicles in markets more distant from the place of theft, the coverage of the facts by counterfeiting or falsifying documents, masked transport on various routes and even the exchanges of such vehicles.

The illegal trafficking in stolen cars has also developed in Romania, with domestic criminals increasingly making their presence felt in the Italian, German, Polish, Bulgarian, Ukrainian, Hungarian and Moldovan networks.

It is noted that there is a criminal collaboration between the various branches of thieves and traffickers, based on interest, mutual protection, exchange of information, mutual supply of counterfeit or forged documents, etc., and, materialized in particular in the selling of stolen cars, the coverage of acts by fraudulent means, the transport of stolen cars on various routes for pre-established beneficiaries and even exchanges of such vehicles.

The customs facilities regarding the introduction and the removal of various goods in and out of Romania, were promptly exploited by the criminal interested organizations, and these facilities included our country in the "Balkan route" of stolen vehicles transiting from the West to the East, also using this route as a profitable market for sale.

The investigation of these cases, including the verification and the valuing as means of evidence of data and information that are resulted from the police work process and from judicial investigations, present difficulties due to the diversity of operating ways and due to falsified or counterfeited documents by criminals.

From the study of existing data at national level, the following conclusions can be drawn:

- the phenomenon has been visibly diminished since 2001 due to new regulations in the legislation on approval, authentication certification and vehicle registration;
- the diversification of operating ways used and the emergence of links with criminal groups in the near East and Ukraine;
- most cars are claimed, fictitiously, as being stolen for the purpose of receiving the insured amount.

5. The organized economical criminality

This phenomenon consists mainly of bank frauds, tax evasion and product counterfeiting, representing yet another „traditional" way of committing crimes

compared to drug trafficking, vehicles theft or extortion by violence. However, the evolution from the last years seem to indicate that this type of crime is increasingly permeated by a prominent „professionalism”, characterized by the use of computers and advanced telecommunications facilities, the sophistication of coverage, the networks organization, the increase in the number and quality of the criminals involved.

The exponential progress in computer technology and the ease of being exploited by ever-widening sections of society open up new possibilities to criminal groups and pose a particular challenge to law enforcement authorities.

The falsification of credit cards and criminal activities carried out using computer technology are only two of the many manifestations circumscribed to this problem. Transferring money across borders via the Internet can facilitate money laundering and increase the difficulty of detecting the origin of certain transactions. Financial institutions such as banks or credit card companies are in enormous losses due to financial fraud.

Moreover, the „hackers” (computer code-breaking specialists) were able to access the computer systems of credit card companies, obtaining the numbers of thousands of credit cards, while they were involved in industrial espionage. Finally, the Internet hosts, in a more increasing measure, a great diversity of fictitious investments and pyramid schemes.[3] In the absence of a constant and vigilant control and in the absence of the installation of efficient and performing security systems, the use of the Internet for financial transactions could carry new risks. Due to the fact that encoding technology is easily accessible, technology which, in the opinion of some, is the basis for the flourishing of e-commerce, criminal groups could communicate via the Internet without the fear of intercepting computer messages, as an equivalent of wiretapping. For this reason, followers of easy access to encoding software are met with the fierce resistance of law enforcement authorities.

5.1. The smuggling of high-taxable goods

It is a phenomenon that affects both the national economy, causing significant financial damage to the Romanian state and fueling the underground economy, as well as the economies of other states. The smuggling of consumer goods is carried out both from the West to the East and in reverse, especially on items that are sold much more expensively in the West (for examples: cigarettes).

This phenomenon continue to mantain at high levels, the involved persons, both Romanian and foreign citizens, with the intention of circumventing the customs law, in order to obtain substantial profits from the sale of goods transported in specific markets.

The most frequently trafficked goods are those that have a fast and total consumption such as, for example, liquid fuels, lubricants, alcoholic and non-alcoholic beverages, raw materials for the production of goods. In other words, when they appear

[3] Richard Wolffe - The crimes threat made by computer - *The Financial Times*, 25th March 1998, p. 31

on the market and are sold, it is difficult to be identified to establish their illegal importation.

A second important feature of most contraband goods is the high share of import and customs taxes. Cigarettes and tobacco products combine both characteristics, the smuggling with these products being one of the most profitable and more frequent illegal activities in South-Eastern Europe.

The fall of the „Iron Curtain" has opened up new possibilities for the organizing of organs trafficking, which is a constantly increasing. Theft and trafficking of art and stolen cars, the smuggling of precious metals, the blackmail, the kidnapping of persons and the violation of intellectual property rights, are all common activities of organized crime groups. Criminal groups have committed various acts, and commited crimes against the environment, such as the storage of leaky barrels containing radioactive substances, the discharge of industrial residues in or near cities and the organization of export networks of toxic substances.

The human beings traffick is a complex criminal phenomenon, in a constantly changing and evolving. It is a destabilizing factor with predilection on cross-border areas, where the criminal act specifically takes place. The increasing involvement of cross-border organised crime creates the premises for a criminal aggravation and requires changes in the forms and methods of action of the intitutions involved in stopping the phenomenon.

The drug trafficking, by its own object, involves an internationalised activity and, the intervention, in specific stages, of persons of various citizens, with precise roles, predetermined in the conduct of criminal activity. The cross-border nature of this area is given both by the aspects relating to the citizenship of the persons involved , and in particular, of its travelling nature, involving transport, on international routes that have become true international routes of organised crime.

The car trafficking is another criminal area with an impact on cross-border areas. This is where specialized and organized groups operate on various activities, according to each link of the criminal chain.

Conclusions

The analysis of the regional security environment - South-Eastern Europe highlights the importance of the benefits of common approaches to security risks, the effects of cross-border cooperation multiplying the chances of success compared to singularist policies, which are not calibrated in a wider participatory process. Countering security threats in South-Eastern Europe requires political solidarity and a firm will to act jointly in the fight against all terrorist structures and organised crime.

Romania's geographical proximity to areas where unconventional threats have made their presence felt requires the active participation of the Romanian state in the process of international cooperation in order to effectively combat this type of threats that affect its national security.

It is obvious that the study of risk factors on the evolution of the cross-border criminal phenomenon is a complex problem, which must take into account a multitude of general elements, geographical, political, economic and social elements and a number of specific elements, corresponding to the area and population that occuppies it.

The obligation to cooperate shall be established as one of the obligations inherent in the principle of good neighbourhood. This proves its necessity by the fact that large-scale crimes have transnational effects; contemporary crimes such as drug trafficking, organised crime, human beings trafficking and others, condemned through UNO documents, directly affect states and not only neighbouring ones but also those in remote geographical areas.

References

Franccois Misser, *Drugs - suppression of the scourge at the root*, Eurinfo, nr. 212, 1997;

Richard, Wolffe, *The crimes threat made by computer* - The Financial Times, 1998;

Michael, Feile, *Money laundering is a challenge to international politics,* 1997;

Ioan, Bidu, *Cross-border organized crime - threat to international security*, Editura A.N.I., Bucureşti, 2004;

Damian, Miclea, Knowledge of organized crime , Editura Pygmalion, Ploieşti, 2001.

DISCOURSE ON THE PROBLEMS OF ANCIENT HISTORIOGRAPHY AND THE BEGINNING OF THE MIDDLE AGES

NU ARE DIACRITICE

Ștefan LIFA
Lecturer PhD, Western University of Timișoara

Abstract: Initially, our study was intended to problematize some ideas that appeared in the General Historiography of V.Cristian, but gradually we approached other problems regarding ancient historiography.
These problems have seemed to us to be relevant to this day. First of all, we referred to the critique of the texts. We also referred to the position of the historian in society. There are several concepts regarding the development or involution of human society. Also, the historian can be influenced in what he writes if he belongs to any social, political, cultural current. It is important to know if he was a participant in the described events or if he was contemporary with them. His work offers examples to follow or not and the way things were presented can give readers a mood, an attitude.

Keywords: Historiography, ancient historiography, medieval historiography, philosophy of history, historical methods

Lucrarile stiintifice se diferentiaza dupa forma si continutul lor, lucru care este si firesc . In cercetare acestea sunt folosite pentru valoarea lor documentara. O parte dintre ele sunt lucrarile stiintifice curente cu informatii si descoperiri din cercetare .

O alta parte sunt cele uzuale care au o actualitate mai indelungata . In sfarsit exista lucrari stiintifice care si-au pierdut actualitatea si sunt depasite. Dupa parere noastra exista o serie de lucrari stiintifice care datorita modului in care su fost scrise si datorita autorilor lor au o valoare documentara deosebit de lunga.

Pentru istorie putem da un singur exemplu concludent – *Istoria romana* (Th.Mommsen). Bineinteles ca exista si multe alte exemple. L-am folosit pe cel de mai sus datorita faptului ca este binecunoscuta eruditia si seriozitatea autorului.

Initial intentia noastra a fost aceea de a prezenta o astfel de carte, este vorba despre *Istoriografie generala* scrisa de Vasile Cristiana cum multe decenii.

O parte din ideile cuprinse in aceasta lucrare stiintifica le-am dezvoltat si in studiul nostru.

Pe parcusul studiului insa am dezvoltat sau am adaugat noi idei . Nu am contestat chiar nimic din ceea ce s-a prezentat, eventual am dezvoltat sau, speram noi am imbogatit.

In primul rand este adevarat si nu mai trebuie demonstrate interesul societatii umane s-a indreptat spre istorie.

Pe langa fenomenele istorice oamenii au fost interesati sa ii cunoasca si pe cei ce au scris-o. Datorita lor cunoastem ceea ce s-a intamplat in trecut .

Istoriografia cuprinde totatlitatea scrierilor istorice pana in ziua de azi .

Exista cateva probeleme care trebuiesc mentionate de la inceput ,in primul rand nu trebuie sa confundam istoriografia cu studiul izvoarelor istorice . Exista binteinteles legaturi intre cele doua domenii.

Exista legaturi si intre istoriografie si bibliografie. Ne referim bibliografia istorica. Acesta din urma insa se ocupa cu intocmirea repetoriilor bibliografice

O idée foarte importanta care a fost prezentata de autor si pe care am dezvoltat-o este aceea a pozitiei cercetatorului fata de propria sa activitate. Vasile Cristian in *Istoriografie generala* ne arata ca istoria ca disciplina are anumite particularitati. De aceea multa vreme a fost considerate ca un gen literar .

Istoria si-a castigat statutul de stiinta dupa ce reprezentatii acestei discipline au depus uneori considerabile eforturi in sensul mai sus amintit . Nu in ultimul rand gasim si idea , foarte importanta referitoare la modul in care cel ce a scris isi priveste opera .

In alta ordine de idei se pune problema felului in care societatea priveste cercetarea istorica sau opera istorica in general, finalitatea si utilitatea ei.

Pozitia istoricului in raport cu obiectul cercetarii sale si cu societatea determina si modul de a scrie .

Exista inca moduri de a privi lumea si diverse conceptii referitoare la evolutia societatii umane.

Cosmogoniile chie prezinta intr-un anume fel creearea pamantului si a societatii omenesti. Unii oameni considerau ca tot ceea ce se inatmpla in societate constituie un rezultat al vointei zeilor.

Alti oameni considerau ca societatea umana are un mers descendent si ca in trecut doar a cunoscut o epoca de aur. Desi nu e in totalitate reprezentativ mitul bunului salbatic e o ramasita acestei conceptii. Mitul bunului salbatic se refera si la decaderea societatii prin coruperea moravurilor, o idee asemanatoare . Exista si conceptii care considera ca societatea umana are un mers ascendent . Desi nu singura conceptie in acest sens ,ni se pare reprezentativa idea crestina.

Despre egalitarism ,mesianism sacrficiul de rascumparare vom vorbi in alt loc ,aici mai mentionam ca relegia crestina ofera lumii si un scop –mantuirea. In teorie ofera si liberul arbitru .

Nu in ultimul rand putem mentiona si istoria ciclica . Istoria ciclica este in oarecare legatura cu teoria evolutiei organice a structurilor sociale care afirma ca aceste structuri cunosc asemenea organismelor nasterea, maturitatea si moartea. La un nivel filosofic classic J. L.Borges in *Cartile si noaptea* afirma ca exista argumente precum finitatea materiei intr-un spatiu determinat sau ceva mai aproape ,rotatia astrelor sau destinul comun al oamenilor.

Exista si teorii conform carora mediu a influentat dezvoltarea societatii si implicit a oamenilor. Mediul influenteaza societatea, nu se poate nega mediul inconjurator, natura, clima nu inluenteaza dezvoltatea societatii . Am considerat insa ca unele dintre aceste idei, mai ales cand sunt absolutizate duc la aparitia altor idei referitoare la inegalitatea intre oameni sau chiar rasismul . De aceea ele trebuiesc analizate sau chiar doar pomenite cu mare atentie .

Exista bineinteles, multe conceptii, mai ales relegioase, referitoare la lume .

Fiecare priveste prin prisma anumitor tipare aparitia si dezvoltarea socitatii omenesti . Este diferit insa si modul de interpretare si chiar de prezentare a diverselor fenomene istorice .

Intelegem prin fenomen istoric, acel fenomen care are implicatii si consecinte cel putin asupra unei comunitati umane .

Fenomenul istoric nu se refera doar la ceea ce noi urat noi numim factologie in majoritate fenomene politice, istorie politica. Istoria economica sau culturala au, de asemenea implicatii majore asupra comunitatilor .

Omenirea fost martora multor *revolutii* culturale si economice, incepand chiar cu revolutia neolitica si terminad cu zilele noastre.

Termenul de revolutie ar trebui sa aiba macar doua intelesuri in raport cu comunitatile umane.

In primul rand intelesul pe care il acceptam si la care ne gandim cu totii . Este acela de schimbare, rasturnare pe cale violent de obicei a randuielor sociale. Acest tip de revolutii au fost deseori criticate pentru ca multe au fost deturnate de la scopul lor sau au implicat prea multa violenta. Ele sunt in totalitate fenomene factice si nu se propunem studierea lor. Multe insa si-au atins scopurile si anume rasturnarea vechilor stari de lucruri.

Termenul de revolutie are si un alt inteles si anume acela de schimbare in alte domenii non-politice ale vietii sociale. Ne referim aici la revolutiile economice si culturale. Acestea dureaza de obicei mai mult timp . Din punct de vedere social efectul lor nu este vizibil imediat.Din punct de vedere uman efectul lor ar trebui prezentat in timp pentru ca trebuie sa schimbe mentalitatile unei generatii .

O notiune are doua laturi , in primul rand o latura reprezentand informatia despre aceasta notiune, in al doilea rand o extensiune a notiunii care reprezinta obiectul propriu-zis la care ne referim.

Legatura dintre acest obiect si sens da semnificatia notiunii. Acele notiuni ale caror obiect propriu-zis nu e palpabil au o semnificatie care poate fi schimbata in functie de receptor.

Nu mergem mai departe cu explicatia ,insa recunoastem in aceasta faza ca aceasi notiune are semnificatii diferite pentru oameni diferiti . Aceasi notiune are semnificatii diferite pentru cercetatori diferiti . In cazul nostru vorbind despre istorie putem vorbi de conceptii diferite si moduri diferite de a prezenta lucrurile.

Daca am ramane la aceasta idee am putea usor sa tragem concluzia ca doar stiintele naturii sunt *exacte* iar istoria sau stiintele sociale nu.

Privind insa mai atent , observam ca putem considera matematica drept o lege, o metoda si realizam faptul ca stiintele naturii isi trag concluziile, rezultatele din rationamente inductive,adica se bazeaza pe experiment .

Stiintele sociale isi trag concluziile din rationamente deductive , deci folosind un pleonasm sunt la fel de exacte si au doar un alt caracter . Seriile de concluzii oferite de stiintele sociale pot eventual genera alte concluzii pe baza unor rationamente inductive.

Nu ne lansam insa in aceasta discutie desi avem si in societate o serie de legi cum ar fi, cel mai simplu de exemplificat asa numita lege a numerelor mari ,aceasta lege stipuleaza ca in aceleasi conditii se petrec aproximativ aceleasi fenomene sociale.

Operele istoriografice nu se pot opri la simpla prezentare a evenimentelor. Istoricul trebuie sa explice cel putin cauzele si implicatiile fenomenelor istorice. In aceasta munca trebuie sa cunoasca conditiile si mentalitatile epocilor trecute in ceea ce priveste idea mai sus metionata este clar ca trebuie sa ne imbunatatim metodele de lucru. Printre altele in perioadele mai noi au aparut ca discipline aproape de sine statatoare stiintele auxiliare ale istoriei . Utilitatea lor nu poate fi pusa la indoiala , ea nici nu mai trebuie sa fie explicata in cazul stiinte precum arheologia ,paleografia sau epigrafia.

Stdiul de fata are in vedere pana la sfarsit faptul ca operele istorice pot prezenta in diverse moduri realitatea istorica. Diplomatica se ocupa cu studiul diplomelor mai ales pentru evul mediu.

In general insa izvoarele diplomatice nu ofera loc de interpretare. Dintre alte stiinte auxiliare mentionam si heraldic. Desi simbolurile au aparut odata cu omul, heraldica are legi stricte de interpretare si este o valoaroasa stiinta auxiliara.

Arhivistica isi are orginile in antichitate . Izvoarele arhivistice sunt deosebit de importante, mentionam doar faptul ca cercetarea libera a arhivelor s-a propus foarte tarziu in epoca moderna si doar in statele democratice . Inca de pe vremea romanilor antici s-a observat faptul ca pierdere arhivelor inseamna mai mult decat pierderea unor izvoare istorice deosebite ca pierderea arhivelor loveste grav si interesul public si interesul privat . Tot in ceea ce priveste metodele ,amintim codicologia care se ocupa cu cartile sub forma de manuscris.

Bibliografia se ocupa de gasirea documentelor necesare cercetatorului .

Documentele tiparite sunt pastrate si organizate conform stiintei bliblioteconomiei . Arhivistica se ocupa mai ales de organizarea documentelor manuscrise . Celalalte urme materiale din trecut sunt colectionate si organizate de muzeu.

Indexul bibliografic, fisierul, calculatorul sunt instrumente de orientare iar biblioteca, muzeu , arhiva sunt oficii de documentare.

Cu toate cele afirmate mai sus este necesar ca si cercetatorul, istoricul in cazul nostru sa isi realizeze cercetarea intr-o maniera critica, stiintifica . Pozitia istoricului determina caracterul operei sale si este de o importanta fundamentala. Vasile Cristian scria in *Istoriografie generala (p.11)* ca : *pozitia istoricului in raport cu obiectul cercetarii sale determina importanta fundamentala si a unui alt aspect al istoriografiei, acela referitor la conceptiile generale despre evolutia societatii . Dintre ele atentia este indreptata mai ales asupra ideilor despre sensul istoriei umane , factorii care o determina , etapele pe care le strabate (...). Pozitia istoricului este dezvaluita nu numai de conceptiile sale generale (uneori , din diverse motive acesta poate chiar evita formularea lor) ci si de cele cu un caracter particular .*

Tot Vasile Cristian ne arata ca un istoric poate considera revolutia franceza apogeul istoriei meondiale iar altul o poate considera un colosal accident.

Au existat de-a lungul secolelor ,curente ideologice sau pur si simplu conceptii care considerau masele largi populare ca fiind motorul evulutiei istorice . Cel mai reprezentativ exemplu in acest sens e oferit de istoriografia comunista .

Alte conceptii ideologice sustin ca motorul dezvoltarii istorice il reprezinta actiunea marilor personalitati . Cel mai bun exemplu in acest sens ar fi reprezentat de istoricii iluministi .

Pana tarziu in epoca moderna istoricii prezentau propriul popor si realizarile lui intr-o maniera favorabila .

Nu aveau cuvinte de lauda pentru alte popoare . Intr-o masura mai mica sau mai mare aceasta conceptie s-a perpetuat pana in zilele noastre . Din cate ne putem da seama de abea in perioada iluminista istorici sau filisofi ai istoriei precum :Voltaire au inceput sa se uite favorabil la realizarile altor popoare insa de cele mai multe ori nu au uitat sa isi laude propriul popor.

De multe ori istoricul a descries fenomene la care a participat el insusi . Nu dorim sa alegem fenomene istorice apartinad istoriei moderne sau contemporane. Spre exemplu Tucidide a scris *Razboiul peloponesiac* . Tucidide este considerat intemeitorul istoriei critice pentru ca a avut surse sigure si a eliminat sursele nesigure . Deseori consideram ca razboiul peloponesiac nu este o lucrare de memorialistica.

Tucidide insa a fost ales strateg , al luptat de partea Atenei in acest razboi si fiind invins a fost exilat.

Daca incercam sa il laudam pe Tucidide pentru metoda si stilul operei sale ne putem gandi tot in perioda antica la Caesar . Caius Iulius Caesar a fost printre liderii politici care si-a scris memoriile pentru a isi justifica activitatea din timpul luptelor in perioada republicii romane si de asemenea a scris pentru a se discupla ca a vrut doar sa se imbogateasca in campanile sale impotriva galilor.

Daca *Comentarii* de Bello Civili mai lasa impresia de obiectivitate *Comentarii* de Belo Galico este clar scris pentru a-si lauda propria persoana .

Doar spre a spori impresia de obiectivitate a scris despre el la persoana a treia. Nu negam exceptionalele lui calitati ca om politic sau general ,dam doar un exemplu de autor care a participat , intr-o tabara sau alta la eveniementele pe care le a descris .

Exista si opere scrise de autori care nu au fost contemporani cu évenimnetele descrise.

Un elocvent exemplu si care ne intereseaza direct ar fi cel referitor la parasirea Daciei de catre romani. Scrierile care vrobesc despre acest lucru (*Eutropius,Iordanes-Romana,Historia Augusta,s.a)* nu sunt contemporane cu evenimentul sau lipsesc din ele pasajele referitoare la retragere.

Toate aceste izvoare insa leaga retragerea romanilor de evenimente de la sudul Dunarii . Stim ca si alti imparati au dorit aceasta retragere insa erau prea multi cetateni romani la nordul Dunarii si nu au vrut sa ii paraseasca.

Probabil de aceea ca sa se creeze falsa impresie a existentei inca a unor Dacii au fost create la sudul Dunarii ,Dacia Ripensis si Dacia Mediteranea.

Productia istoriografica a autorilor care nu au fost contemporani cu venimentele descrise este, evident mult mai mare decat aceea a autorilor contemporani sau participanti sau contemporani cu evenimentul.

Au existat si numeroase scrieri care au exagerat in mod vadit anumite aspect sau chiar au deformat realitatea. Desi exista exemple care ne-ar putea folosi in expunerea noastra ne gandim intodeauna la Egiptul antic si la batalia de la Kadesh. Autorul nu este cunoscut ,poate au fost mai multi autori,important era aici sa fie slavit faroanul Ramses.Acesta din urma chiar a fost pus in dificultate in timpul bataliei. Oricum se pare ca a fost o batalie indecisa si s-a inchiat cu un tratat . Scrierea insa descrie batalia ca fiind o victorie a egiptenilor, victorie datorata bineinteles faraonului.

In orient mai ales au existat numerosi istorici de curte iar sarcina lor era aceea de a-l preamari pe conducator.

Nu in ultimul rand istoricul poate fi influentat de un curent cultural politic etc. dominant in epoca sa aici, ne gandim imediat la un exemplu din istoria noastra moderna. Marele revolutionar si patriot Nicolae Balcescu a scris opera in care promova idealurile pe care le urmarea generatia de la 1848 ,Unirea si independenta. Una dintre operele sale importante este Puterea armata si arta militara la romani. In esenta este o lucrare cu caracter stiintific de necontestat pana in zilele noastre. La un moment dat insa autorul afirma ca armata romana putea fi cea mai puternica din Europa.

Am pus aceasta afirmatie pe seama faptului ca autorul a fost un mare patriot. Mai mult insa ni se pare a fi o exagerare de tip romantic . Romantismul si liberalismul au fost curente dominante in aceasta perioada. Iluminismul a considerat ratiunea umana ca fiind un element general valabil, imediat dupa romantismul, in replica a considerat emotia,intuitia si specificul popoarelor drept idei de care s-a lasat ghidat .

Romantismul si liberalismul s-au intrepatruns, Balcescu a fost si un mare istoric insa a scris in spiritul vremii.

Referitor la patriotismul scrierilor istorice daca ne gandim sa ramanem cu studiul nostru in perioada antica si e medivala , trebuie sa ne gandim la istorigrafia romana .

Istoriografia romana a fost puternic influentata de istoriografia greaca .Civilizatia greaca a influentat Roma antica si in celalalte domenii ale vietii sociale. Romanii au scris in limba greaca.
Primul istoric roman care a scris in limba latina Marcus Porcius Cato.

Cato a laudat virtutea veche romana si a considerat ca in vremea lui moravurile au decazut. Despre aceasta decadere s-a preocupat si Sallustius Crispus. El este cel care a afrimat ca *Odata cu moravurile se schimba si norocul . La fel a gandit si Titus Livius poate cel mai important din istoricii romani.*

Importanta scrierilor istorice pentru comunitate a fost insa afirmata inainte de Cicero. Acesta n-a fost un istoric propriu-zis .
In termenii zilelor noastre l-am numi pe langa om politic si orator ,istoric si filosof al istoriei .

Cicero a considerat ca prin exemplele pe care le ofera istoria este invatatoarea vietii-Historia magistra vita e.

In legatura cu aceasta idee putem afirma ca istoriografia a fost mult influentata de viata politica. Istoriografia presupune si o atitudine fata de ceea ce s-a intamplat in trecut precum si fata de ceea ce se intampla in present . In plus mult timp au fost prezentate doar evenimentele politice .

Astfel la inceputul antichitatii si la inceputul evului mediu avem doar anale nu o istoriografie propriu-zisa . Am facut referire si la inceputul evului mediu pentru ca ,desi civilizatia antica a ajuns la cote inalte de dezvoltare, cel putin pentru Europa evul mediu a fost un nou inceput o perioada in care s-au format statele,popoarele si apoi natiunile actuale. Bineinteles ca primele productii cu referire la fenomene istorice deseori au amestecat diverse perioade sau diversi eroi. Atemporalitatea si impletirea realitatii cu miturile sunt doua caracteristici importante ale primelor scrieri refritoare la trecutul istoric.

Asa cum era si de asteptat primele astfel de scrieri au aparut in Grecia antica iar autorii lor nu au fost considerate istorici propriu-zisi ci logografi. Cunoasterea in spatiu trebuie sa fie asociata si de cunoasterea in timp a lucrurilor, unul dintre acesti logografi si anume Hellanicos din Mitilene a incercat pentru prima data alcatuirea unui tablou cronologic.In secolul al V lea i.Hr s-a cristalizat istoriografia ca o preocupare de sine statatoare.

Studiul nostru a prezentat niste opinii generale referiotoare la productia istoriografica veche mai ales. In primul rand am observat ca un fenomen istoric poate fi prezentat in mai multe feluri si i-am laudat pe cei care tindeau sa fie obiectivi. In al doilea rand am discutat despre roulul social al istoriografiei si anume acela de a fi o cale spre educarea generatiilor prin exemplele oferite. Este foarte important modul in care ne sunt prezentate diversele evenimente si fenomene. In raport cu acest lucru avem exemple de urmat sau nu si tot acest lucru ne determina pe noi sa avem sau nu o atitudine si un sentiment de implinire.

Bibliografie

Vasile Cristian , *Istoriografie generala*, Bucuresti 1979
J.L.Borges, *Cartile si noaptea,* 1988
*Scriitori greci si latini ,*1978
Victor Kernbach, *Miturile esesntiale*, 1971
Giovanni Reale(trad. Soimusan Cristian) , *Istoria fiolosofiei antice,*vol-VI, 2018

LJUDEVIT GAJ ȘI PAVEL JOZEF ŠAFARIK

Maria LAȚCHICI
Lecturer PhD, University of Bucharest

Abstract: This paper refers to the influence of the ideas of the Slovak linguist Pavel Jozef Šafarik to Ljudevit Gaj, the leader of Croatian national revival, also known as the Illyrian movement.

Keywords: Ljudevit Gaj, Pavel Josef Šafarik, Croatian, national revival, Illyrian movement

Lucrarea de față abordează problema influenței ideilor lingvistului slovac Pavel Jozef Šafarik, căruia i-a fost dedicat simpozionul la care a fost susținută comunicarea cu titlul de mai sus, asupra lui Ljudevit Gaj, liderul *Mișcării de renaștere națională* din Croația, cunoscută și sub numele de *Mișcarea ilirică*.

Perioada în care sunt active cele două personalități de seamă ale lumii slave este o perioadă marcată de ample mișcări pe plan cultural și lingvistic în arealul slav, și anume secolul al XIX-lea, perioadă în care Croația a trecut printr-o multitudine de frământări sociale și politice.

Ljudevit Gaj, cunoscut mai ales ca lider al *Miscarii de renaștere națională*[1] din Croația, a fost un scriitor și publicist, născut în nordul Croației, la Krapina, la 8. VII. 1809, și decedat la Zagreb, 20. IV. 1872. În familia sa se vorbea limba germană, ca dealtfel în majoritatea familiilor cu stare din acea vreme din nordul Croației. Însă mama acestuia era vorbitoare nativă a dialectului croat kajkavian. A urmat liceul la Krapina, Varaždin și Karlovac. În 1827 a început studiul filosofiei la Viena, a continuat la Graz și mai tarziu la Pesta. În 1832 vine la Zagreb unde va lucra o perioadă în domeniul juridic. Susține doctoratul în filosofie în 1834 la Leipzig și în același an obține aprobarea de a publica lucrări în limba croată, drept care în 1835 publică *Ziarul croat cu suplimentul literar sâptămânal Danica croată, slavonă și dalmatină* (*Novine horvatske s tjednim književnim prilogom Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*) și de atunci se va dedica în totalitate Mișcării de renaștere națională croate.

Mișcarea de renaștere națională croată (Hrvatski narodni preporod), cunoscută și sub numele de *Mișcarea iliră* (*Ilirski pokret*), desfășurată între anii 1830 – 1850 este un o mișcare politică, socială și culturală care tindea transformării și reînnoirii vieții sociale, economice, politice și culturale nu numai în Croația ci și în țările și la popoarele slave vecine. În cazul concret al Croației, țelul primar a fost păstrarea și dezvoltarea identității naționale, și mai ales opunerea rezistenței față de germanizare, maghiarizare și italienizare.[2] Pentru atingerea acestor țeluri era nevoie de alegerea unei limbi standard și a unei ortografii comune care să joace rolul de liant (cultural, politic, popular) al moștenirii literare tridialectale croate. Cei mai de seamă reprezentanți ai acestei mișcări

[1] *Hrvatski narodni preporod*
[2] Samardžija, Ante, Selak, Ante, *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti,* Pergamena, Zagreb, 2001, p. 247.

au fost Ljudevit Gaj, liderul mișcării, Ivan Kukuljević Sakcinski, Dimitrija Demetar, Dragutin Rakovac, contele Janko Drašković, Vjekoslav Babukić ș.a.

Ideologia națională a liderului acestei mișcării, Ljudevit Gaj, care în timp a suferit modificari și completări, a fost influențată semnificativ de câteva aspecte: teoria privind originea iliră a Slavilor de sud, de legenda fraților Čeh, Leh și Meh care contura o imagine a unității sud-slave,[3] de concepția națională central europeană potrivit căreia limba este principala caracteristică a identității naționale, de intâlnirea cu Jan Kollar, de moștenirea culturală croată și de istoria politică ca o confirmare a individualitătți etnice, politice și lingvistice.

Ljudevit Gaj, aflat la studii în străinătate, a avut prilejul de a întâlni personalități din domeniul culturii slavilor și de a dezbate despre evenimente și opere literare din acest areal care i-au lărgit orizonturile privind lumea slavă. Atunci a luat l-a cunoștință de clasificarea limbilor slave în patru limbi (rusă, polonă, cehă și iliră), precum și de pozițiile lui Jan Kopitar și Pavel Šafařik care, practic, negau existența limbii croate.

Din acest motiv, de foarte timpuriu, în el s-a nascut ideea unei reforme lingvistice și ortografice croate, care cu timpul va deveni centrul preocupării sale. La început a considerat că dialectul kajkavian conserva cel mai bine trăsăturile formei arhaice a limbii croate, însa mai tarziu își revizuiește poziția și ajunge la concluzia că piatra de temelie a unei limbii literare croate unice este moștenirea literară croată, cu accent pe literatura orașului Dubrovnik.

În anul 1832 a adunat în jurul său un grup de tineri entuziaști, cărora li s-a alaturat contele Janko Drašković, grup care a început planificarea înălțării culturale, științifice, educaționale și economice a tuturor principatelor croate după modelul țărilor europene dezvoltate. Sub numele de *Mișcarea ilir*ă (*Ilirski pokret*), grupul avea ca program mai larg unificarea tuturor slavilor de sud, iar în sens restrâns unirea tuturor principatelor croate.

Pentru propagarea acestei mișcari Gaj, după ce obținuse în 1834 aprobarea de a publica în limba croată, s-a folosit la început de suplimentul literar al ziarului *Ziarul croat* (*Novine Horvatzke)*, şi anume *Danica croată, slavonă și dalmatină* (Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka). Ziarul a fost scris şi publicat în anul 1835, în dialectul kajkavian, iar *Danicza* în dialectele kajkavian şi štokavian, cu grafie veche. Un an mai târziu, în 1836 schimbă numele ziarului în *Ziarul popular iliric* (*Ilirske narodne novine*), iar numele suplimentului literar în *Danica ilirică* (Danica ilirska), folosind dialectul štokavian şi grafia nouă. Deși pentru orașul Zagreb, care tradițional se află în arealul dialectului kajkavian, introducerea dialectului ștokavian a constituit un act aproape revoluționar, prin această mișcare Gaj conferă ideologiei sale un sens geografic mai amplu, sud slav, evidențiind însă independența etnică a croaților și integritatea teritorială a Regatului Croației, Dalmației și Slavoniei în baza drepturilor municipale istorice.

[3] Legenda celor trei frați Čeh, Leh si Meh apare în lucrarea lui Lj. Gaj, *Castelele de lângă Krapina* (Schlosser bei Krapina), Karlstadt, 1826.

În 1845 numele de iliri a fost interzis, iar Ljudevit Gaj și-a pierdut rolul de lider al mișcarii ilire. Într-e timp a stabilit legaturi cu emigrația polonă, care actiona impotriva Austriei și Rusiei.

În anul revoluționar 1848, a prezidat Adunarea Populară a Regatului Dalmației, Croației și Slavoniei și a colaborat cu banul Josip Jelačić, însă după câțiva ani cariera lui politică a intrat într-un con de umbră iar Ljudevit Gaj nu va mai reveni pe scena politică.

În istorie a rămas cunoscut în special ca lider al *Mișcării de renaștere națională* prin care a început practic crearea Croației moderne. Ca literat nu a lăsat opere însemnate, însă în domeniul limbii croate standard importanța sa nu constă în ceea ce a lăsat scris, pentru că până la urmă a scris foarte puțin (câteva cântece patriotice[4], articole de ziar), ci prin ceea ce a inițiat, și anume reforma ortografiei croate care a reprezentat primul pas către unificarea tuturor croaților într-o singură limbă standard.

În anul 1830 la Buda, Gaj a publicat cartea *Compendiu de ortografie croato-slavă* (*Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja*), în care a propune utilizarea în alfabetul latin a semnelor diacritice preluate din limbile cehă și polonă, precum și ortografia fonemică.[5] Cartea a fost tipărită în croată și în germană, după sistemul *o literă - un sunet*[6], pornind de la dialectul kajkavian care în acea vreme avea statut de limba literară.

Această reformă a constituit un prim pas în standardizarea limbii croate care a culminat cu proclamarea limbii croate ca limbă oficială în Parlamentul croat în anul 1847[7].

La mai mult de un secol și jumătate de la aceste evenimente evident am putea spune ca unul dintre cele mai potrivite răspunsuri referitoare la necesitatea acută a standardizării limbii croate a fost oferit de academicianul Dalibor Brozović, care nota: „Pentru că limbile standard sunt produsul *standardizării culturale* necesare societății moderne care se năștea în cadrul proceselor de modernizare ale timpurilor noi. Funcția lor primară a fost crearea unui intrument de comunicare standardizat într-o societate tot mai modernă și complexă, în administrația de stat și în crearea unui spațiu cultural unic ca promotor al proceselor de modernizare. Națiunile moderne sunt în același timp și parte integrantă dar și produs al acestor procese de modernizare. Națiunile occidentale s-au format în interiorul unor state deja existente, preluând instituțiile acestora, adică s-au format după principiul *de la stat către națiune*, unde termenul de națiune trebuie înțeles în sens politic, adică comunități de cetățeni cu drepturi egale, indiferent de apartenența lor etnică, religioasă etc. Ori, procesul de formare a națiunilor central-europene a decurs în sens invers adică *de la națiune către stat*“[8].

---

[4] Cea mai cunoscută este poezia patriotică *Horvatov sloga i sjedninjenje*, cunoscută mai ales după primul vers *Još Horvatska ni propala*, pentru care a scris partitura muzicală F. Wiesner Livadić; vezi și Samardžija M, Selak, *Leksikon hrvatskoga jezika i knjizevnosti*, Zagreb, Pergamena, 2001, p.172-175.

[5] Gaj a propus pentru notarea consoanelor palatale /tʃ/,/dʒ/, /dʑ/, ʎ/,/ɲ/ , /ʃ/, și /ʒ/utilizarea tildei la fel că în limbile polonă, cehă, slovacă. Propunerea privind utilizarea tildei o găsim și la Pavao Vitezović.

[6] Samardžija M, Selak, *Leksikon hrvatskoga jezika i knjizevnosti*, Pergamena, Zagre, 2001, pag.172-175pag. 174

[7] Până în anul 1847 limba oficială folosită în Parlamentul croat (Hrvatski sabor) a fost limba latină.

[8] Vezi și Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835*. godine, Zagreb, HAZU, Rad 492, Razred za društvene znanosti 43 (2005), p.261-296 precum și

Acest lucru era necesar pentru că în Monarhia Habsburgică, căreia îi aparţineau şi teritoriile croate, aparatul de stat central nu era suficient de puternic ca să creeze în acele timpuri instituţii de stat puternic centralizate, să asigure o administraţie de stat centralizată cu o singură limbă standard[9], iar acest lucru a lăsat spaţiu elitelor sociale ale diferitelor etnii pentru a prelua ”procesul standardizării culturale” şi al ”standardizării lingvistice” şi să îl transforme în cadru propice pentru procesul de formare a naţiunilor după principiul ”de la naţiune către stat.”[10]

Acestea au fost condiţiile în care s-a conturat modelul lingvistic al ideologiei naţionale, model conform căruia au identitate naţională doar acele comunităţi umane care au propria limbă. De aceea limba şi cultura au devenit, pe teritoriul central-european, vectori ai autoidentificării naţionale.

În cadrul Monarhiei Habsburgice Croaţia avea un statut specific, deoarece dispunea de instituţii proprii cu elemente de statalitate tradiţională, însă acestea nu acopereau întregul teritoriul istoric croat (Vojna Krajina, adică Regiunea militară de frontieră, şi Dalmaţia), iar încercările de dobândire a unui grad de autonomie mai mare, de formare a unor instituţii de stat moderne şi de creare a unei limbi literare standard erau blocate pe de o parte, de eforturile centraliste ale Vienei, iar pe de altă parte de eforturile de centralizare ale elitelor maghiare, şi nu în ultimul rând şi de o elită autohtonă slabă. În aceste condiţii, pe lângă argumentaţia istorică privind dreptul Croaţiei, de fapt ale teritoriilor croate, la independenţă şi unire, limba a devenit unul din cele mai importante elemente ale autoidentificării croate naţionale, iar formarea limbii standard unul din scopurile primordiale ale perioadei dinaintea Mişcării de renaştere naţională şi mai ales din timpul acesteia (prima jumătate a secolului al XIX-lea)[11].

Din cele expuse privind situaţia socio-politică se poate deduce cu uşurinţă că perioada în care Ljudevit Gaj şi-a început activitatea se configurau câţiva factori extrem de importanţi care au influenţat gândirea şi modalitatea de acţiune a acestuia. Primul factor consta în faptul că existau trei dialecte (kajkavian, čakavian şi stokavian), cu diferenţe însemnate între ele; cel de-al doilea se referă la procesul de standardizare început de două două dintre dialectele menţionate, kajkavian şi stokavian (acesta din urmă câştigând tot mai mult teren); al treilea factor îl reprezintă concepţia naţională central europeană conform căreia limba este principala caracteristică a identităţii naţionale,[12]şi ultimul, dar poate cel mai ”sensibil” pentru perioada de renaştere

Brozović, Dalibor, *Hrvatski jzik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti*, în ”Hrvatska književnost u evropskom kontekstu”(ur. Aleksandar Flaker i Krunoslav Pranjic), Zagreb, Zavod za znanost o knjiženvnosti Filozofskog fakulteta – Sveučilišna naklada Liber, 1978, p. 9-83

[9] Dealtfel, acest lucru nici nu ar fi fost practic posibil. Teoretic, putea fi impusă limba germană ca limbă oficială.

[10] Vezi şi Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835.* godine,HAZU, Rad 492, Zagreb, Razred za društvene znanosti 43, 2005, p. 267

[11] *Idem*, p, 268

[12] Se observă că pe teritoriile croate se putea vorbi în acea perioadă de „trei” limbi şi nu una. Literatura croată nu era scrisă până la acea perioadă doar într-un dialect, ci şi în dialectul kajkavian şi štokavian. Dialectul čakavian deşi pierduse din teren şi nu mai era atât de folosit în scrierea operelor, dispunea de cea mai bogată moştenire literară, fiindcă tocmai în acest dialect au fost scrise primele opere literara mai însemnate/

populară, ”negarea” într-o oarecare măsură a existenței limbii croate de către unii dintre cei mai de seamă slaviști ai vremii (P. J. Šafarik, Jernej Kopitar).

În fapt, cei mai importanți slaviști ai vremii, Jernej Kopitar, Pavel Jozef Safarik (în tinerețe), iar alături de ei și Vuk Stefanovic Karadžić împărțeau arealul sud-slav în două limbi: slovenă, căreia i-ar fi aparținut și dialectul kajkavian din nordul Croației, și sârbă, care ar cuprinde toți vorbitorii de dialect štokavian, catolici și ortodocși (iar conform unor interpretări i-ar fi cuprins și pe bulgari)[13].

Fiind preocupat de problema națională încă din timpul liceului, Ljudevit Gaj odată ajuns la studii la Graz și Pesta, a dorit să se afirme printr-o lucrare din istoria croată. Încă din primul an, adică în 1827, a făcut cunoștință cu opera lui Pavel Šafarik, despre *Istoria limbii și literaturii slave în toate dialectele* (*Geshicte der slawischen Sprache und Literatur nach alle Mundarten*), operă care devenise o adevărată *Biblie* a mișcărilor naționale la popoarele slave.

A rămas însă profund dezamăgit și neplăcut suprins de faptul că Šafarik împărțea teritoriul croat între sloveni și sârbi. Cum era firesc pentru vârsta, dar și pentru perioada plină de elan și entuziasm de afirmare a identității naționale, a reacționat dur într-o lucrare (rămasă în manuscris) în care a încercat să rezume istoria croată până în secolul al XVI-lea cu dorința arzătoare de a dovedi continuitatea individualității croate statale și etnice[14].

La fel de dureros a primit și ideea lui Jernej Kopitar, din *Gramatica* acestuia, referitoare la dialectul din nordul Croației, adică cel kajkavian, pe care Kopitar îl considera dialect al limbii slovene. În tot acest hățiș de noi informații și idei, Ljudevit Gaj cugetă tot mai intens la standardizarea limbii croate, a unei limbii croate unice (și nu împărțite în trei dialecte ca până atunci) atât de necesare pentru afirmarea identității naționale croate.

O perioadă intensă a vieții lui Gaj a început cu venirea lui la Pesta în 1829. Acolo l-a cunoscut pe Jan Kollar, pastorul comunității protestante din Pesta, poet și adept și adept la reciprocității slave, cu care a legat o strânsă prietenie. Prin intermediul acestuia intră în contact și cu Pavel Šafarik, pe atunci directorul gimnaziului din Novi Sad, căruia îi va furniza date despre literatura croată pentru a doua ediție a operei deja menționate a acestuia, *Istoria literaturii* (*Geschichte der Literatur*).

Astfel, la începutul anului 1831, Ljudevit Gaj și-a expus opiniile în lucrarea intitulată *Document privind limba și literatura croată (*Spis o hrvatskom jeziku i knjizevnosti*)* într-o manieră tranșantă, polemizând cu concepțiile național lingvistice contemporane care reprezentatu un element al ideologiilor mișcărilor naționale la popoarele slave din cadrul Monarhiei Habsburgice. Nefericirea lui Gaj consta în faptul că acele clasificări lingvistice pe care le făcea slavistica vremii împărțeau teritoriul croat între limba slovenă și sârbă, deci nu puteau sub nici o formă să constituie un element al

[13] Vezi și Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835.* godine, Zagreb, HAZU, Rad 492, Razred za društvene znanosti 43, 2005, p. 268
[14] *Ibidem*

ideologiei naționale croate care să poată fundamenta identitatea națională croată pe identitatea lingvistică.

În acest document Ljudevit Gaj a respins argumentat afirmațiile lui Kopitar conform cărora dialectul croat, adică kajkavian din nordul Croației este parte a limbii slovene și la fel de dur a reacționat în acest document și la *Istoria limbilor și literaturilor slave* (*Geschicte der slawischen Sprache und Literatur*) care numea locuitorii din Dalmația, din Dubrovnik, din Bosnia și din regiunea de est a Croației, adică Slavonia, sârbi de rit apusean, adică catolici (katolische Slawo-Serben), considerând totuși că aceștia erau asemănători croaților de pe râul Sava și Kupa prin limbă, dar și prin istorie și literatură (însă că în acest document ar fi dificil să îi prezinte separat), susținând că, de fapt, Šafarik din acest motiv i-a prezentat împreună într-un capitol separat (în istoria lui Šafarik, de la paginile 226 - 254)[15]. Cercetătorii lucrărilor lui Gaj susțin că, de fapt, Ljudevit Gaj a folosit mai mult o formă elegantă susținând că acesta ar fi fost motivul pentru care a conșiderat că Šafarik i-a descris împreună într-un capitol separat (în fapt, Šafarik nega existența limbii croate).

În același document, Gaj prezintă ideea unui dialect sud-slav care s-ar împărți în trei subdialecte (Unterdialekte): sloven, sârb și croat. Neagă faptul că dialectul kajkavian este doar o varietate a slovenei, și aduce argumente gramaticale și lexicale pentru a dovedi că slovena și croata sunt limbi diferite, totul pentru a pleda în favoarea individualității limbii croate.

În mod special s-a referit la limba croaților štokavieni, adică a acelei populații croate pe care Šafarik a numit-o slavo-sârbi catolici. Ljudevit Gaj a respins vehement această denumire lingvistică și națională a acestei populații și a început o lucrare istorică referitoare la aceste două popoare slave apropiate, dar diferite din punct de vedere lingvistic. Din nefericire nu a reușit să o finalizeze.

Din acest demers a lui Gaj, născut sub necesitatea imperioasă de a apăra continuitatea națională și lingvistică croată, reiese că pe lângă faptul că a răspuns argumentat afirmațiilor lui Pavel Šafarik, a prezentat și propria clasificare a limbilor și popoarelor sud-slave și „a dovedit, contrar clasificărilor slaviștilor de renume din acea vreme, că există o limbă croată, diferită de cea slovenă și sârbă, și că, în conformitate cu modelul de ideologie națională bazată pe modelul lingvistic, croații sunt o națiune individuală aparte.[16] Opiniile lui Gaj expuse în acest document au avut drept scop afirmarea identității lingvistice și naționale croate, țel pe care l-a atins deplin.

Pe plan intern însă, mulți ani încolo după ce mișcarea, al cărei lider a fost Ljudevit Gaj, a ales dialectul štokavian drept bază a unei limbi croate standard a fost supusă unor critici dure referitoare la alegerea acestui dialect[17] și, din multe puncte de vedere justificate. Cu tristețe despre faptul că dialectul kajkavian nu a fost ales ca bază a limbii

---

[15] Vezi și Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835*. godine,HAZU, Rad 492, Razred za društvene znanosti 43 (2005), pag. 273.

[16] Vezi și Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835*. godine,HAZU, Rad 492, Razred za društvene znanosti 43 (2005), pag. 276.

[17] A doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost marcată de disputele dintre *Școlile filologice croate* (*Borba hrvatskih filoloskih skola*).

croate standard a scris o sută de ani mai târziu și cel mai important scriitor croat din secolul al XX-lea, Miroslav Krleža în *Baladele lui Petrica Kerempuh* (*Balade Petrice Kerempuha,* 1936).

„Dialectul ștokavian, sau mai bine spus limba literară kajkaviană, nu a fost selectat ca bază pentru limba croată standard nu că nu ar fi fost potrivită, ci pentru că circumstanțele geografice (lingvistico-geografice) sociale și politice nu erau favorabile unei astfel de opțiuni, iar aceste motive sunt valabile și pentru limba literară čakaviană.”[18]

În cazul de față motivele au fost deopotrivă geopolitice și lingvistice. Și dacă din punct de vedere geopolitic s-a dovedit a fi o alegere justificată și inspirată, pe plan lingvistic a provocat și continuă să stârnească dispute aprinse.

Bibliografie:

Katičić, Radoslav, *Hrvatski jezik*, Zagreb, Školska knjiga, 2013

Moguš, Milan, *Povijest hrvatskoga književnoga jezika,* Zagreb, Nakladni zavod Globus, 1992

Samardžija, Ante, Selak, Ante, *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti,* Zagreb, Pergamena, 2001

Šicel, Miroslav, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Školska knjiga, 1982

Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1990

SURSE DISPONIBILE PE INTERNET:

Stančić, Nikša, *Grafija i ideologija: hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835. godine*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Knj. 492., Razred za društvene znanosti, Knj. 43. (2005.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2005, disponibil pe www.hazu.hr/~azrnic/eRad492/Rad492Stancic.pdf

Stančić, Nikša, *„Naš narod“ Ljudevita Gaja iz 1835. godine*, disponibil pe https://hrcak.srce.hr/file/86467

www.enciklopedija.hr

DATE DESPRE AUTOR: lect.dr.MARIA LAȚCHICI, Departamentul de Filologie Rusă și Slavă; domenii de interes: cultură și civilizație croată, dialectologie, literatură, teologie și istorie eclezială

[18] Vince, Zlatko, *Putovima hrvatskoga književnoga jezika,* Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990, pag.212.

REPRESENTATIONS OF THE CHILD IN THE ROMANIAN ART AND LITERATURE

Marta ALBU
Lecturer PhD, University of Craiova

Abstract: The present study aims to highlight the image of the child in the Romanian art and literature. This theme of the childhood has been approached with great interest, regardless of the era, in an innovative direction by artists and writers. We do not follow all the representations, but simply share different trends that can be observed and which help us to conceive the pieces for a history of childhood in the Romanian sphere.

Keywords: representations, childhood, Romanian art, Romanian literature

Copilul și copilăria nu au fost abordate în istoriografia românească decât abia în secolul al XX-lea, neexistând relatări, interesul căzând mai mult pe evenimente istorice, politice, decât pe istoria individului. În spațiul românesc, acest subiect a început să fie cercetat în ultimii ani, de către istorici, sociologi, și nu numai (Al. Duțu (1986), Iolanda Țighiliu (1997), Violeta Barbu (2003), Constanța Ghițulescu (2002), A. Majuru (2006), Melinda Mitu și Sorin Mitu (2006), Luminița Dumănescu (2007), Elena Bedreag (2008, 2010), Maria Magdalena Székely (2014), Nicoleta Roman (2015), Bogdan Honciuc (2020), fie de către filologi, în unele cercetări doctorale: Ștefania Mihalache (2012), Diana Radu (2018).

În ceea ce privește Evul Mediu românesc, Bogdan Honciuc analizează acest aspect, pornind de la lexicul medieval, copilul fiind reperat prin raportare la grupul familial, nucleul societății, utilizând sursele istorice referitoare la copiii medievali și începutul epocii moderne, de la reglementări juridice, în pravile, trecând prin cronici și relatări, pentru a culege cele mai mărunte informații, trecând apoi prin studiul elementelor specifice folclorului și credințelor populare, legate de naștere, botez, căsătorie, ocupându-se apoi de aspecte legislative, spectacole, vestimentație sau educație. Astfel, în Evul Mediu românesc, ca în spațiul universal, copilul nu are un statut bine definit, decât prin raportare la adult, fiind menționat rar, în aspecte juridice, iar în celelalte, doar sporadic. Și la noi, copilul medieval a fost ignorat, fiind supus autorității familiei, iar în ceea ce privește aspectul sentimental, emoțional, câteva surse menționează o relație normală, obișnuită, de afecțiune firească a adulților față de cei mici. Din secolul al XVII-lea, aspectele privitoare la copil și copilărie „devin brusc mai vii în tonul lor descriptiv general, ne lasă ceva mai multe detalii și informații pe baza cărora putem reconstitui o lume” (Honciuc, 2020, p. 143).

În ceea ce privește arta românească modernă, Theodor Aman este cel care impune statutul artistului plastic în societate, fiind considerat de criticii de artă întemeietorul învățământului artistic academic românesc pe care l-a condus timp de aproape trei decenii, dedicat generației tinere pe care a încurajat-o în permanență. Cu un

spirit iluminist, Theodor Aman a inițiat și susţinut primele adevărate Saloane de artă românească, purtând numele de *Expoziţia Artiştilor în Viaţă*.

Criticii de artă au remarcat faptul că perioada de început a creației lui Constantin Brâncuși a fost marcată de chipurile de copii surprinse în cele mai diferite ipostaze: fie exprimând durerea, în variantele *Supliciului*, (toate din 1907, turnate în bronz în atelierele pariziene de la Valsuani sau Hébrard), fie înfățișând somnul liniștit – *Cap de copil dormind* (1908) din colecția Georges Pompidou sau bronzul dintr-o colecție particulară (1906-1907) (Rogneanu, 2013, p. 32). Aceste chipuri de copii suferinzi erau „modelați vibrant în descendența lui Rodin, apoi eliberați de psihologie și spirit ilustrativ" (Ioana Vlasiu, p. 24).

Portretele de copii cele mai cunoscute sunt cele din colecţiile româneşti: *Cap de copil* (1906), care a avut ca subiect un copil orb care îi frecventa zilnic atelierul, lucrarea care se află, din 1954, în colecția Muzeului de Artă Craiova (bronz cu o patină brun roşcată), apoi cel din colecţia Muzeului National de Artă Bucureşti (1906, bronz cu patină brun închis) sau *Capul de copil* din colecţia George Oprescu. Criticii de artă sugerea includerea lucrării *Orgoliu*, bronzul din colecţia Muzeului de Artă Craiova, (turnată în ceară), care reprezintă prima sculptură turnată în bronz de Constantin Brâncuşi. (Rogneanu, 2013, p. 32)

„Când nu mai suntem copii, suntem deja morți" este afirmația lui Constantin Brâncuși, din 1926, care se găsea catalogul expoziţiei de la Brummer Gallery. Astfel copilăria rămâne „vârsta cea fericită" perioada inocenţei, a purității și a frumuseții eterne. S-a păstrat o fotografie făcută de Brâncuși în propriul atelier, în care el asambla trei sculpturi într-o arhitectură internă concepută de artist prin aşezarea *Primului pas (III)*, adică a *Micii franţuzoaice* alături de ridicarea unui totem sub semnul *Coloanei fără de sfârşit* având în vârf un *Căuc* din lemn. Brâncuşi l-a intitulat acest grup statuar mobil *Copilul în lume* şi l-a fotografiat în 1917, sculptorul propunându-i întreg acest ansamblu spre achiziţie marelui colecţionar John Quinn (care în final a renunţat). Ansamblul sculptural al lui Brâncuși, *Copilul în lume*, are un caracter narativ explicit, „revelează, mai mult decât portretele de copii, o preocupare cu rădăcini posibil autobiografice, pentru ceea ce ascunde copilăria ca premoniție a viitorului" (Ioana Vlasiu, p. 24).

Din această scurtă istorie a transformării sculpturii în lemn *Primul pas I* în *Cap de copil*, criticii de artă extrag câteva lucruri esențiale: în primul rând, „sculptorul avea capacitatea de a renunța la o lucrare când aceasta nu îi exprima în totalitate starea de frumusețe, de armonie dorită, și, în al doilea rând, faptul că este primul sculptor din lume care toarnă sculpturi în gips, bronz și într-un material foarte nou, pe atunci, ciment, variante după o sculptură în lemn. (Rogneanu, 2013, p. 32). Prin intermediul acestora, Brâncuşi a propus sculpturii moderne a secolului al XX-lea alte două materiale definitive: lemnul şi cimentul.

Nicolae Tonitza (1886-1940), personalitate complexă a epocii interbelice, este un artist format la Școala de Arte frumoase din Iași, apoi la München, unde s-a făcut remarcat ca pictor rafinat, profesionist, apoi grafician, gazetar, pictor de biserici și profesor; are aproximativ 400 de lucrări de pictură și grafică și a scris peste 754 de

articole. Despre Tonitza s-a scris mult (articole și monografii), fiind foarte apreciat, opera sa fiind permanent interpretată și reinterpretată prin diverse grile de lectură.

Muzeul Județean Mureș a organizat, în anul 2017, odată cu achiziționarea tabloului *Odaia copiilor*, o expoziție cu tema *Imaginea copilului și a copilăriei – Nicolae Tonitza*, cu scopul de a valoriza creația lui Tonitza. Expoziția a reunit aproximativ 150 de lucrări cu această temă.

Lucrarea *Odaia copiilor* face parte din creația de început a artistului și reprezintă o „definiție a simplității copilăriei imaculate, un instantaneu foarte relevant, surprinzându-i în momentul activității lor esențiale: jocul" (Cora Fodor, p. 39). Ceea ce este ușor de sesizat în creația lui Tonitza este inocența, sensibilitatea, receptivitatea față de psihologia copilului. Tonitza este interesat de acest aspect din punct de vedere pedagogic, fiind convins că educația schimbă lumea, făcând-o mai bună și mai dreaptă. Lucrările reprezentative pentru această temă sunt următoarele: *Cap de copil*, *Fata ciobanului, Portret de fată*, *Portret de băiat*, *Bust de tânără cu fes verde*, *Copil din Făgăraș, Prințesa, Copil în rose, Portret de copil, La capul bolnavului, Pe verandă, Mamă cu copil, Fiul pădurarului, Copil cosând, Fetiță cu foarfeca, Fetiță în câmp de flori, Joc de copii, Fetița cu basma, Trei frați, Două surori.* Lucrarea *Muza pamfletarului* ne-o înfățișează pe Viorica Șeicaru, o fetiță foarte drăguță, îmbrăcată foarte elegant, în culori vii, variante de roșu asortate, cu bun gust, care ține alături de ea o pisică albă, cu ochii larg deschiși, într-o poziție nefirească, aproape împăiată.

Copilul – o problemă este titlul unuia din numeroasele sale texte apărute în presa vremii cu acest subiect. „Educația copilului prin desen nu are rostul de a-l face artist, ci de a-i dezvolta sensibilitatea (...) un om sensibil este un om mai bun!" (N. Tonitza) Pictorul solicita de fapt editarea, împreună cu Cezar Petrescu, a unei reviste de calitate pentru copii. În acest text, Nicolae Tonitza afirma: „Copiii ne apar cu fermecătoarea lor inexperiență, cu armonioasa lor dezordine, cu înaripata lor indisciplină, cu spaima lor pentru tot ce le este impus prin tradiție și autoritate și cu pasiunea lor pentru tot ce este lumină, pentru tot ce este mișcare slobodă, grație și joc, pentru tot ce este bucurie a vieții, pentru tot ce este dezinteresată înfrățire cu semenii planetari sub egal milostiva sărutare a unui soare, pe care foarte mulți dintre ei, curând poate, nu-l vor mai vedea..." Pictorul a avut ocazia să întâlnească și copii flămânzi, în zdrențe, copii suferinzi, bolnavi, dar și copii din familii bogate, încurajați de dezmierdări, copii perfect sănătoși, dar în sufletul cărora „dospeau dureri înăbușite și creșteau spăimântătoare agonii". (Nicolae Tonitza, 1931).

Artistul a organizat trei concursuri naționale de desen pentru copii, cu intenția de a oferi un model școlii. A fost un promotor al valorilor artistice, profesor la Școala de Arte frumoase din Iași.

Expoziția organizată la Târgu Mureș a avut intenția explorării acestui larg context, social și cultural care stă în spatele reprezentărilor copilăriei, văzute adesea doar ca imagini pitorești și sentimentale.

Tonitza a creat „un corpus de imagini reprezentative pentru ideile secolului în care a trăit", „secolul copilului", cum îl numește Ellen Key. Ioana Vlasiu observă evoluția

stilului lui Tonitza, pornind din exigențe etico-sociale, dintr-o implicare în spectacolul vieții; apoi creația primelor trei decenii este marcată de revoltă, de experiența frontului. Toate acestea sunt observabile în personajele zugrăvite: prizonieri, răniți, dezertori, orfani, femei la cimitir, imagini din aziluri, ospicii, orbi, cerșetori – în ciclul *Din lumea celor umili*.

Desenul alfabetului viu este o carte dedicată copiilor, frumoasă și complexă, un fel de abecedar care conține desene jucăușe, însoțite de mici narațiuni care înlesnesc cunoașterea literelor, provocând copilul să realizeze un desen propriu. Este un proiect de colaborare între Tonitza și Ionel Teodoreanu, în care copiii sunt atrași în jocul transformării literelor în imagini.

La începutul secolului al XX-lea, a existat un suflu novator prin tematica infantilă abordată de istorici, etnologi, pedagogi, artiști și esteticieni. Tonitza aduce, de asemenea, în arta modernă această înnoire artistică, fiind vizibilă preocuparea pentru abordarea figurii copilului în creația sa. Portretele de copii realizate de artist i-au adus rapid recunoaștere, comenzi și renume. Ioana Vlasiu îl menționează pe profesorul Karl Lamprecht, cel care a adunat o colecție de 140.000 de desene de copii din toată lumea, studiul său având scopul de a ajuta datarea artei preistorice și a artelor populare.

În cazul lui Tonitza, există multiple studii, cronici și monografii care subliniază interesul pictorului pentru copil și copilărie, din care se cuvine să-l menționăm pe Ștefan Nenițescu care îl considera „pictorul gingășiei", „un romantic al copilăriei", afirmând: „Ceva de copil se păstrează întotdeauna în el, ceva aproape de joc pentru oamenii care nu știu că jocul le este adesea copiilor culme de seriozitate". (Nenițescu, 1926, p. 279)

Barbu Brezianu analizează portretele de copii ale lui Tonitza și insistă pe redarea privirii acestora: expresia fină rezultată din suprapunerea a două sau trei tente neamestecate, de dimensiuni inegale. Această „expresie a ochilor îi definește stilul inconfundabil" (Cora Fodor, p. 42). În pictura lui Tonitza, se observă fragilitatea și vulnerabilitatea copilului – modul în care sunt redate acestea, copilul nefiind un motiv pictural oarecare, ci o intenție pedagogică, insistând pe un model educativ. Sinceritatea copiilor și cultivarea naivității se intuiesc în pictura sa și se pot distinge astfel, etapele de creație. Artistul se descoperă pe sine încetul cu încetul. Modele de copii sunt mai întâi copiii săi (Catrina, Petre și Irina), apoi alte portrete, evoluând de-a lungul timpului. Stilul lui Tonitza s-a decantat, „sigur și cumpănit, profund fără pedanterie, expresiv fără stridențe, liric fără înduioșare, artistul se lasă în voia bucuriei de a desena ți picta" (Doina Păuleanu, 2018, p.150).

Figura copilului apare și la Ștefan Luchian, încă din prima perioadă de creație, în pictură, în lucrările *Portret de copil* – Anibal Luchian (1885), *Cap de copil* (1889), *Fetiță în costum macedonean* (1898), *Bust de fată* (1901), *Fetiță cu oi* (1901), *Țigancă cu copil* (1902), *Sărutul* (1904), cât și în desenele în cărbune *Cap de fată* (1899), *Cap de băiat* (1908), *Nudul de copil*, *Copil de țăran* (1908) sau *În grădină, Fetița cu portocala* și *Prichindeii*.

Lăutul (1912-1913) este tablou remarcabil, care apare pentru prima oară într-o expoziție în 1914. Modelul copilului este Lica, o fetiță sărmană, care l-a inspirat în acei

ani pe Luchian în alte două capodopere: *Lica* (*Fetița cu portocala*) și *Lica* (*Profil de fetiță*). Lucrarea, de dimensiuni mari, ne înfățișează un fapt cotidian mărunt, pictorul surprinzând grija față de copil, afecțiunea mamei, „simbol a dragostei față de om" (Vasile Drăguţ, 1968, p. 64), critica văzând unele asemănări cu Gauguin. Lucrarea a fost foarte bine primită de critica externă, figurând printre cele mai comentate din expozițiile de la Haga și Amsterdam. *Cap de copil* (1910-1912) este reluarea unuia dintre portretele din pastelul *Frații,* care ne înfățișează portretul unui băiat, cu niște trăsături nobile, un chip gingaș, la care este foarte vizibilă emoţia, vrând parcă să evidenţieze lipsa apăsărilor vieții, acea puritate specifică vârstei.

Arta românească – de la pictură, sculptură, grafică, tapiserie – a abordat tema reprezentării copilului sau copilăriei cu mare interes. Gheorghe Petrașcu ne înfățișează în *Portret de fată* un personaj din familie, fiica cea mare – subiectul mai multor tablouri, înfățișându-ne o figură băiețoasă. Tematizarea păpușilor și jucăriilor apare la diverși pictori din epocă: avangardiștii Corneliu Michăilescu, M.H. Maxy (*Cu ursul, Câte doi*), Catul Bogdan (desen – *Micul acordeonist*), Eustațiu Stoenescu (*Copil la masă*, *Maternitate*, *Cap de copil*, *Armonie în roz*), Vasile Popescu, Ion Teodorescu-Sion sau Nina Arbore; portrete de copii regăsim la Camil Ressu (*Ștrengarul, La plajă, Borcanul cu smântână*), Ștefan Dimitrescu (*Copii din Făgăraș, Pe plaja din Balcic, Mamă cu copil)*. Copiii din lucrările sale aparţin, mai degrabă, celor privilegiaţi, asemenea *Muzei pamfletarului* sau înfățișează modul de viață în familiile nobile: *Maternitate*, *Mic dejun, Copil la masă*), Nicolae Vermont (*Portret de fetiță*), Octav Băncilă (*Fetiță citind. Copiii mei*), Ana Tzigara-Samurcaș, în sculptură la Dimitrie Paciurea, (*Maternitate, Cap de fetiță*), Gheorghe Anghel, (*Mama cu copilul, Portret de copil*), Ștefan Gomboșiu, (*Liana la trei luni*), Ion Vlasiu, (*Copilul* – Autoportret), apoi la Ipolit Strâmbu (*Fetiță cosând, Doi copii, Portret de copil, Maternitate, Lecția de seară*), Alexandru Phoebus (*Portrete din Făgăraș*), Ion Andreescu (*Fetița cu găina*, *Cap de fetiță cu broboadă albă*), Camil Ressu (*Mamă cu copil*, *Mama și copilul*, *Maternitate*, *Madona din Dârste*, *Familie de țărani*), Nicolae Vermont (*Femeie cu copil*), Corneliu Baba (*Fetiță în fotoliu, Doamna K cu copiii, Maternitate, Portret de fetiță*), Nicolae Grigorescu (*Porträt eines Mädchens*, *Mädchenkopf*, *Anișoara Vlahuță*).

Psihologia infantilă a constituit permanent un subiect de interes. Copilăria este o temă majoră și în literatura română, fiind abordată începând cu scriitorii generației pașoptiste, de marii clasici, apoi de scriitorii interbelici, cât și de cei postbelici sau contemporani. Personajul-copil este evocat în multiple ipostaze, în mediul părintesc, în spațiul rural sau urban. Viața este privită prin ochii copilului, prin prisma modului său de a percepe lumea. Al. Protopopescu (2000) afirmă că tema copilăriei este abordată, cu precădere în modernitate, în clasicism văzând o rea-voință, iar în romantism o oarecare falsitate, în timp ce realismul a cultivat această temă conform principiilor vremii.

În ceea ce privește literatura română, nu avem intenția de a întocmi o analiză exhaustivă a reprezentărilor textuale ale copilului, din cauza limitei de spațiu a acestui articol, ci pur și simplu prezentăm diferite tendințe care pot fi observate în operele literare din diverse secole, pentru a evoca evoluția concepției despre copilărie, apariția

copilului în textele literare, transformările, evoluția mentalităților și redarea lor în ficțiune.

Copilăria, vârsta ideală a fericirii, e menționată de Mihai Eminescu în *Copii eram noi amândoi*, în *Fiind băiet, păduri cutreieram* „Fiind băiet, păduri cutreieram / Şi mă culcam ades lângă izvor,/ Iar braţul drept sub cap eu mi-l puneam, /S-aud cum apa sună-ncetişor: / Un freamăt lin trecea din ram în ram / Şi un miros venia adormitor. / Astfel ades eu nopţi întregi am mas,/ Blând îngânat de-al valurilor glas." în *O, rămâi*: „Unde eşti copilărie cu pădurea ta cu tot?" sau *Trecut-au anii* „Poveşti şi doine, ghicitori, eresuri, / Ce fruntea-mi de copil o-nseninară, / Abia-nţelese, pline de-nţelesuri."

Ion Creangă publică *Amintirile din copilărie* în epoca în care această temă era în mare ascensiune. Asemenea lui Mark Twain, Ion Creangă privește perioada minunată a copilăriei nu numai cu ochii omului matur, ci şi cu ochii copilului, deoarece scriitorul genial a rămas totuși copil, firea lui contemplativă ajutându-l să se întoarcă în trecut. Valoarea universală general umană a acestei creaţii rezidă în marea forţă de generalizare, deoarece în copilăria sa, generații în șir se regăsesc, indiferent de spațiul căruia îi aparţin cititorii, cu toate că reperele vieții și copilăriei nu mai sunt aceleași, copiii nu se mai joacă la fel, dar „năzdrăvăniile" sunt aceleași. Abordarea copilăriei rurale marchează o direcție în literatura română care se prelungește chiar și în creația contemporană. Creangă scrie pentru a retrăi acele clipe, pentru care-i „saltă și acum inima de bucurie", fiindcă ea, copilăria, „este veselă şi nevinovată". Părțile *Amintirilor* evocă acest topos vital, imaginea lumii *in nuce*: „vreu să-mi dau seamă de satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și-atâta-i tot". Motivaţia scrisului este lirică, romantică, o evaziune în lumea copilăriei.

Ion Creangă ne înfățișează tipul copilului ghiduș, în mijlocul familiei sale. Nică al lui Ştefan al Petrei din Humuleşti este prototipul *copilului*, care devine dintr-un „băiet prizărit, ruşinos şi fricos", „un holteiu, din păcate!". El retrăieşte „vârsta cea fericită", „aşa cum au fost toţi copiii", „cu ruşinea zugrăvită în faţă şi cu frica lui Dumnezeu în inimă", care dintr-un „boţ cu ochi" ajunge un flăcău, căruia îi „sălta inima de bucurie", când îl auzea pe Mihai, scripcarul din Humuleşti, cântând. De aceea, pentru el, satul este plin de farmecul copilăresc, plin de jocuri şi jucării. Creangă înfățișează copilăria prin ochii copilului „Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire". Dan Grădinaru îl vede pe Nică un „copil teribil", asemenea lui Goe sau Ionel ai lui I. L. Caragiale. N. Manolescu subliniază că Nică e „năzdrăvan în chipul cel mai firesc. Nu e niciun răsfăț în educația pe care a primit-o și nicio răutate. Când Smaranda îl pedepsește confiscându-i hainele și-l obligă să se întoarcă de la râu în pielea goală, Nică e cuprins de remușcări și se face băiat de treabă. Nu ni-l închipuim pe Goe spășit. Și apoi, la Caragiale nu e nicio simpatie pentru copii, care nu sunt doar prost crescuți, dar, în ochii lui, insuportabili." (N. Manolescu, 2008, p. 417).

Opera a fost comentată diferit, unii exegeţi refuzând să accepte caracterul subiectiv al naraţiunii. Potrivit definiţiei călinesciene, Creangă povestește „copilăria copilului universal". Eugen Simion încadrează scrierea în „compartimentul spaţios al

autoficțiunii": „O scriere, cu alte cuvinte, în care naratorul se identifică fără echivoc cu autorul și cu personajul (eroul) său, cum observă un cercetător al problemei (D. Couty), o narațiune în care există o relație de identitate ‹‹între un element textual, naratorul determinat prin existența lui pur lingvistică, și un element extratextual, autorul, o persoană umană social determinată››... Orice autobiografie înțeleasă în acest fel, își poate asuma propoziția lui Montaigne din Eseuri (1580): „Je suis moi-même la matière de mon livre"... Este și cazul *Amintirilor* lui Creangă" (Eugen Simion, 2014, pp. 70-92).

Barbu Ştefănescu Delavrancea abordează tema copilăriei mizere în *Micuții* sau *Sorcova*, cu morala „milostiveniei umantariste" (Constantin Cubleșan, 1982, p. 166.) în *De azi și de demult*; în *Bunicul* și *Bunica*, redă acea atmosferă de basm, acea inocență și candoare, într-o imagine sentimental-idilică. Ilustrând unele tipologii, cu scop moral, dovedește o mare prețuire pentru valorile umane. E. Lovinescu observă în aceste narațiuni micile lor atitudini, sentimentalismul copiilor. În *Domnul Vucea* accentul cade pe analiza psihologiei copilului. Școala și moravurile acesteia sunt descrise mai întâi cu spaimă, apoi cu ironie și dezamăgire, aşa cum reiese din fraza finală: „Pe seară sfârșind frecatul și unsul hamurilor, trecusem în clasa a treia."

În trilogia *La Medeleni* (1925-1927), Ionel Teodoreanu surprinde vârsta de aur, copilăria fericită și luminoasă, înclinația spre joc și aventurile care îi încântă pe micii cititori ai tuturor timpurilor. Dinu Pillat remarcă singularitatea lui Teodoreanu, în epoca debutului său, „prin îndrăzneala de a fi făcut primul personaje de roman din copii și adolescenți", raportându-l la marile literaturi occidentale (Dinu Pillat, 1978, p. 340). E. Lovinescu, cu toate că aprecia talentul lui I. Teodoreanu, a criticat subiectul romanului, considerând că nu poate exista un roman de copii și numai între copii" văzând romanele existente drept literatură pur subiectivă, pur analitică, „retrospecțiuni ale maturității în vârsta copilăriei, sondagii și analize adânci, pe bază de amintire, ale primelor senzații ale copilului, în fața vieții, în fața amorului, mai ales; reconstituiri de stări interioare" (E. Lovinescu, 1973, p. 108). Criticul remarcă intenția lui I. Teodoreanu de a descrie viața „obiectivă" a copiilor drept încercare irealizabilă, pentru că viața copiilor e susceptibilă de analiză, dar nu și „capabilă de a intra într-o acțiune epică". Lăsând deoparte reproșurile privind realizarea formală a trilogiei, personajele-copii ale lui Ionel Teodoreanu au fost apreciate, funcționând într-un univers firesc: tipologii diferite: unul introvert, ambițios, altul energic, provocator și altul sfios și bun, fiind caractere în formare, în evoluție.

În proza memorialistică *Ulița copilăriei* (1923) și *În casa bunicilor* (1938) abordează aceeași temă a copilăriei, asemănătoare *Amintirilor* lui Creangă, prin naratorul subiectiv, dar cu subiect tragic – în cazul primei scrieri, moartea fratelui mai mic, iar în a doua, are intenția de redescoperire a copilăriei, de fapt teama de a o depăși.

Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti este un povestitor sentimental, mişcat de dramele umane, de viaţa măruntă, lipsită de orizont şi perspective. Marcat de orientarea poporanistă, personajul prozelor sale va fi fiinţa neînsemnată, fără apărare sau neînţelesul şi inadaptatul. Sociologic, opera sa este populată de slujbaşi umili, copii săraci, bătrâni maniaci, boieri scăpătaţi, cu toţii stârnind compasiunea şi înţelegerea.

Învinşi în viaţa socială, ei vor fi purtătorii mesajului moral al autorului prin onestitatea, distincţia şi delicateţea lor. Aceleaşi convingeri regăsim şi în prozele despre micile vieţuitoare, o modalitate pentru autor de a exprima indirect refuzul prezentului social. *Gheorghiţă al Anghelinei* îi înduioșează până la lacrimi pe cititori, prin trăsăturile lor: portretul moral, cuceritor prin hărnicie, ingenuitate și bunăvoință, revelând stilul de educație al copilului de la țară, etica acelor vremuri. *Nicuşor*, *Niculăiţă Minciună*; Unele povestiri şi schiţe din volumul *În lumea dreptăţii* sunt adevărate fabule deghizate prin transpunerea psihologiei umane într-o istorie animalieră.

Tipul copilului obraznic, excesiv de răsfățat, apare întruchipat la I.L. Caragiale în *Vizită* şi *D-l Goe,* cu tema educației în spațiul urban, în care Goe și Ionel au rămas celebri pentru comportamentul lor. Ironia lui Caragiale, spune Liviu Papadima, permite detașarea de nevoia de explicare a mobilurilor acțiunilor personajelor sale, văzându-l astfel pe Goe „un copil răsfățat, prost crescut, nu tocmai genial" (...) Ironia e a textului integral, nu a enunțurilor izolate" (Liviu Papadima, 1999, p. 115). Nicolae Manolescu observă că lui Caragiale copiii nu-i sunt pe plac: „Nici Goe, nici Nicu, nici Ionel I, nici Ionel II nu trezesc vreo umbră de simpatie lui Caragiale. Îi vine să-i azvârle pe fereastra vagonului pe care a zburat și basca de mariner a lui Goe, mânca-l-ar mama". (Nicolae Manolescu, 1978, p. 74).

La Mihail Sadoveanu, regăsim tema copilăriei în *Dumbrava minunată*, în care apare tipul copilului orfan, chinuit de mama vitregă, care aspiră spre o viaţă fericită. Întâlnim personaje şi întâmplări din basme, auzite de la bunicii ei, sau citite de răposata ei mamă, pledând pentru imaginație, o explorare a lumii de către eroină. Personajul-copil se regăsește într-o ipostază magică: Lizuca adoarme în dumbravă şi se visează în lumea basmelor. Mihail Sadoveanu evocă sensibil copilăria chinuită a lui Niculăieş, în *Un om năcăjit* şi *Tovarăşul Moise*. Eroii sadovenieni – Lizuca, Niculae, Tom – sunt cei care îi farmecă pe cititori, prin puritatea absolută a sufletului, iar *Domnu' Trandafir* abordează, tot idilic, copilăria din anii școală, evocând un sentiment de nostalgie profundă.

Scrierile lui M. Sadoveanu despre copii au fost apropiate de romanele lui Ch. Dickens prin tema comună a copiilor orfani, de scrierile lui Anatole France, care în *Petit Pierre* a dezvăluit geniul metafizic al primei copilării.

Astfel, imaginea copilăriei în literatura română a fost prezentată nu numai sub aspect poematic, idealist, ci şi sub acela al dificultăţilor de creştere şi adaptare la mediul şcolar. Astfel, Mircea Sântimbreanu abordează efectele vârstei copilăriei, cu ironie și umor, fiind preocupat de felul cum copilul aflat acum la vârsta școlarității, întâmpină diverse situații la care trebuie să se adapteze. Volumele sale – *Cu și fără ghiozdan*, *Micii noștri pictori*, *La telefon... telefonul*, *32 de premianți*, *Extemporale și alte lucrări scrise*, *Băiețelul de hârtie*, *Sub lupă*, *Recreația mare*, *Schițe vesele*, *Caramele cu piper*, *Să stăm de vorbă fără catalog*, *etc.* conţin diverse tipologii ale elevului contemporan şi dintotdeauna, prozatorul mascând duioșia, păstrând o atitudine de indiferență. Educația este privită din perspectiva copilului, fără didacticism sau moralism din partea naratorului detașat.

În volumele *Unde fugim de-acasă?* (1966), *Cocostârcul Gât-Sucit, O aripă și-un picior – Despre cum era să zbor* (1970), *Ocolul infinitului mic, pornind de la nimic* (1973), *Cirip-Ciorap* (1993), *Lulu și Gulu-Gulu* (1995), *Diligența cu păpuși*, Marin Sorescu înfățișează tablouri feerice ale universului infantil, le satisface copiilor setea de cunoaștere, curiozitatea, imaginația, educația estetică și dezvoltarea plăcerii lecturii. M. Sorescu sugerează ieșirea din copilăria cunoașterii *după epuizarea insesizabilă şi irevocabilă a realităţii: începe ofensiva întrebărilor fără răspuns şi a vieţii fără inocenţă*. (Mihaela Andreescu: 1983, p. 8) *Lumea-format mic* este un fel de prefaţă, o invitaţie la joacă: *Dă-ne, soare, zilnic papucul tău cald să putem ieşi pe asfalt… În fiecare zi, pe un kilometru de trotuar stricăm un kilogram de var…* Ne arată nevoia de vis a copiilor, exprimată prin desenele pe asfalt, „afirmarea prin joc a personalităţii copilului". (Vistian Goia: 2008, p. 115)

Marin Sorescu *se copilăreşte în nişte versuri de o fantezie inteligentă şi o ironie fină, cu subtilităţi pentru oameni mari*. (Eugen Simion: 1970, p. 2; 1978, pp. 286-287.) E un *homo ludens*, care crede că te poţi copilări şi adult fiind, păstrându-şi candoarea, inocenţa, puritatea. Ca dedicaţie, la începutul volumului, Marin Sorescu scria: *Pentru mine când voi mai fi copil*, atestând o *vacanţă în copilărie doar, făcută din perspectiva vârstei mature*. Inventiv, jucăuş, spiritual, *autorul se joacă precum un adult: cu nostalgie şi eliberare provizorie*. (Mihaela Andreescu, 1983, p. 78) Copiii înfăţişaţi de M. Sorescu au candoarea *Micului Prinţ* al lui Antoine de Saint-Exupéry şi autorul însuşi simte nevoia să se copilărească, să retrăiască „vârsta de aur" aşa cum mărturiseşte în dedicaţia volumului. În operele pentru copii, Marin Sorescu devine, potrivit lui E. Simion, *un poet al diafanului, tandru şi inocent*, reluând elemente din vechile fabule şi compunând unele noi, cu o morală mai atroce, sub învelişuri umoristice. Comicul *reiese din ceea ce spune parabola şi ceea ce se înţelege, dintre vorbă şi gând*. (E. Simion: 1978, p. 288). Marin Sorescu abordează și pictural tema copilăriei în lucrarea de artă intitulată *Copilărie*.

Tudor Arghezi, în literatura universului mic (*Cărticica de seară* (1935); *Mărţişoare* (1936); *Hore* (1939); *Hore pentru copii*; *Din abecedar* (1940); *Sărbătoarea de păpuşi se începe chiar acuşi* (1942-1943), *Sporturile copiilor* (1942-1943); *Prietenii copiilor* (1942-1943); *Animale mici şi mari* (1942-1943); *Mici copii, mari bucurii* (1943-1944); *Iubitele noastre animale* (1942-1944); *Drumul cu poveşti* (1947); *Ţara piticilor* (1947); *Prisaca* (1948); *Stihuri noi* (1956), *Stihuri pestriţe* (1957); *Zece arabi – zece căţei – zece maţe* (1958); *Cartea mea frumoasă* (1958). *Şapte fraţi* (1963), *Zdreanţă, Cartea cu jucării, Cântec de adormit Mitzura*) se dovedește un autor pentru copii și un poet cu o „poezie copilărească" (N. Manolescu, 2008, p. 628). Florica Bodiştean vede cele două ipostaze „consubstanţiale, copilăria fiind, în coerenţa interioară a liricii argheziene, un rezultat al unei atitudini onto-estetice; Arghezi crede în dematurizarea artistului pentru a ajunge la sursele originare ale limbajului pe care numai exerciţiul infantil le mai păstrează în mod natural". (Florica Bodiștean, 2007, p.313). În lirica pentru copii, Arghezi construiește ceea ce Ov.S. Crohmălniceanu a numit „poemele boabei și ale fărâmei", cu un stil particular, inconfundabil, ca „un Dumnezeu al copiilor, meșteșugar și bricoleur, se joacă de-a facerea lumii, reconstruind-o în miniatură din materiale

accesibile copiilor" (N. Manolescu, 2008, p. 629) Arghezi surprinde copilăria plină de gingăşie, inocenţă, delicateţe, prospeţime şi lumină, pentru că poezia se naște din joc, „dintr-o atitudine ludică în fața existenței".

Deși debutează cu o poezie socială, scrie o lirică intimistă, cu accente simboliste, Elena Farago pune în centrul creației sale copilul și copilăria și înregistrează succese, premii literare, în mod special cu literatura pentru copii. C. D. Papastate remarcă în opera Elenei Farago nota a două motive din care a izvorât și s-a cristalizat: întâi, dragostea pentru copiii ei, și, în al doilea rând, dragostea pentru copiii tuturor, pe care i-a iubit cu aceeași căldură ca pe ai săi. (C. D. Papastate, 1975, p. 120)

Volumul *În preajma leagănului* reprezintă o etapă, un capitol al creaţiei, în care copilul devine un ideal, iar scenele intime de viaţă vin să-i contureze profilul. Poezia apare ca un tablou, o schiţă în care poeta strecoară fiorul discret al maternităţii, al dragostei materne. G. Călinescu observă originalitatea poeziilor acestui ciclu, în care poeta „cântă maternitatea și în care în ritmul tărăgănat al cântecului de leagăn, mama se roagă cu sincer egoism ca din toate rugile să ajungă la cer numai a ei, ori se mulțumește modestă cu existența copilului, indiferent de însușirile lui (G. Călinescu,):

Dacă-mi plec smerit genunchii, / Şi mâinile mi le-mpreun / Nu mă gândesc să fie, Doamne, / Nici cel mai drept, nici cel mai bun… // Şi nu te rog să-i dai nici haruri, / Nici cuminte cine ştie cât… / Mi-ar fi destul să-l văd că-mi creşte / Nici prea frumos nici prea urât; // Și nu l-aș vrea nici prea cuminte, / Și nici din cale-afar-nebun; / Nici prea de tot supus s-asculte, / Dar nici să râdă de ce-i spun. // Şi mai ales aş vrea să simtă / În orice păs din trai, mereu, / Că cel mai credincios prieten / I-oi fi de-a-pururi numai eu… (E. Farago, *Din prejma leagănului*, IV, *Din taina vechilor răspântii*.)

Când pentru întâia oară, fetiţa ei, Coca, încearcă o mare suferinţă, Elena Farago se apleacă matern asupra ei, îi mângâie fruntea şi-i şterge lacrimile, încurajând-o: *Sunt şi-n văzduh răspântii grele / Şi duhuri vitrege … şi sunt, / Ca şi pe drumuri de pământ, / Îndemnuri care pot să-nşele.*(*Sunt şi-n văzduh răspântii grele*, în „Familia", seria III, an L, nr. 5-6, sept.-oct. 1934).

Din cealaltă categorie, se desprinde dragostea pentru copii prin grija cu care le transmite învăţături şi exemple pentru viaţă. Plecând de la simpla observare a cotidianului, poeta creează mici poezii sau povestiri captivante prin muzicalitatea lor, dar mai ales prin puterea lor de adaptare la înțelegerea copiilor. Elena Farago introduce, în poezia pentru copii, o notă de sensibilitate feminină, maternă. (Stanciu, 1968, p. 54) Poeziile universului infantil se adresează fondului copilăresc de sentimente, abordează probleme variate, specifice vârstei infantile. În *Ziarul unui motan*, Elena Farago pune problema părinților adoptivi, a căror dragoste curată poate înlocui cu prisosinţă adevărata dragoste părintească, sau alte probleme, mai subtile, realizate prin trecerea motanului prin diferite stări sufleteşti omeneşti. Nu mai puţin interesante sunt problemele pe care le ridică în volumul de povestiri *Într-un cuib de rândunică*. Prin diferite exemple, autoarea urmăreşte să dea exemple bune de urmat copiilor, să-i educe, să contribuie la formarea unor trăsături frumoase de caracter. Este foarte sugestivă în acest sens povestirea *Să nu minţi, să nu furi.*

Copilăria a atras-o pe Elena Farago nu prin pitorescul sau prin nostalgia pe care multora le-o provoacă, ci prin amintirile acesteia, care par frumoase fără să aducă întotdeauna lucrurile specifice acestei vârste. Copiii trăiesc aproape ca adulţii, bucuriile, suferinţele şi chiar cruzimile vieţii. Găsim în lirica Elenei Farago, consacrată copilului şi copilăriei, calitatea de vârstă a ingenuităţii naturale, netrucate. Ea implică ideea de formare şi, implicit, de maturizare psihică, în contact cu lumea şi de ce nu ? ... cu universul mic al viețuitoarelor.

În opinia lui C. D. Papastate, elementul dominant al întregii opere literare a Elenei Farago, este lirismul, servit de feminitate, de naivitatea şi simplitatea jocului. Poeta s-a apropiat cu multă înțelegere de sufletul infantil, iar opera poetică este rezultatul unei chemări lăuntrice, de dragoste şi sensibilitate artistică. Volumele Elenei Farago au ecourile copilăriei zbuciumate de tristeţi şi nostalgii, de suferinţe resemnate şi tăceri interiorizate, care capătă astfel profunzime, gravitate şi tragism. Anunţă o conştiinţă artistică în care nu încap compromisuri, o puritate sufletească şi o constantă ţinută valorică a ideilor. Relevă un orgoliu temperat al celei care a căutat frumuseţea şi a preaslăvit adevărul printr-o poezie umanistă, iar poemele pentru copii, puterea ei de modelare morală.

Volumele *Jucării* (1938, poezie), *A murit Luchi*... (1942, proză), *Baba Iarna intră-n sat* (1954), *Albumul cu poze* (1967), o plasează pe Otilia Cazimir în aceeași categorie cu Ioan Al. Brătescu-Voinești și Mihail Sadoveanu, în măiestria cu care abordează universul infantil, găsind inepuizabile modalități de exprimare. În privința literaturii pentru copii, Otilia Cazimir afirma că este o literatură adevărată și „nu merge oricum”... N-ar trebui să scrie despre copii sau pentru copii decât cei care sunt în stare să-i iubească, să se aplece asupra lor cu căldură, cu înțelegere și cu răbdare”.

Fiind o fire sensibilă, Otilia Cazimir conturează lumea copilăriei, dorul de copilărie: *Mi-e dor de lucruri îndelung uitate, / De cărţi copilăreşti, cu chipuri, / De scoici culese calde din nisipuri, / Să-mi sune-n pumni uscat şi dulce, / De larmă veselă de vrăbii, pe-nserate, / Când se adună să se culce... / / Mă simt zâmbind – un zâmbet mic, plăpând, / Uşoară jucărie de cristal, / Şi nu mă mişc, de teamă să n-o stric. (Convalescenţă, Cântec de comoară)*.

Într-un interviu (1963), poeta afirmă: „Gingăşia copiilor m-a cucerit dintotdeauna. M-am apropiat de ei râzând, scriindu-le poezii vesele cu o uşoară nuanţă de ironie. M-a influențat în acest fel de a scrie şi de a mă purta cu copiii şi marele poet şi prieten al copiilor Topîrceanu.” Ca toți simboliștii sentimentali, Otilia Cazimir abordează copilăria „cu mai multă competență, (...) se reazemă pe evocări senzoriale” (G. Călinescu, 1960, p. 823)

În volumele *A murit Luchi* şi *Albumul cu poze*, evocarea copilăriei se face din perspectiva adultului. *A murit Luchi*... este un „roman” al copilăriei, autobiografic, o reconstituire, o retrăire a vârstei fericite, în mediul urban. Volumul începe cu *Casa de la poartă*, cu amintiri legate de primii ani petrecuţi la Iaşi, apoi la *Casa de la ţară* şi revine la Iaşi. În *Casa cu cerdac*, suita amintirilor e firească, deoarece scriitoarea nu-şi aminteşte de casa de la ţară decât din perioada în care locuia la Iaşi. Este o carte *despre* copilărie,

nu *pentru* copii, după cum însăși autoarea mărturisește într-o scrisoare din 1964: „A murit Luchi… e considerată greşit ca „o carte pentru copii". E cartea copilăriei mele, e autobiografică, iar psihologia copilăriei e studiată cu grijă minuţioasă de adevăr, aspră şi cinstită, nu cu grija de a o împodobi cu zorzoane colorate și amuzante, ca să se amuze copiii sau cei mari pe seama copiilor."

Constantin Ciopraga observă psihologia copilăriei „încifrată în fapte, ca în amintirile lui Creangă sau în primul volum al *Medelenilor* lui Teodoreanu. Nimic mai natural, aşadar, decât abundenţa anecdotică. Sprinţara Margareta e un fel de Olguţă cu reacţii prompte, iar Luchi – o Monica în miniatură, mai naivă, e adevărat, decât echivalentul ei din Medeleni. Pentru Luchi existenţa e un miracol cotidian, încât o călătorie pe furiş până la apa Moldovei, o plimbare cu tramvaiul sau un spectacol de circ reprezintă un proces de adaptare la viaţă. În psihologia vârstei bucuria de a exista e totodată satisfacţia de a cunoaşte".

Spațiul micii copilării este cel la care fiecare revine mental de fiecare dată. Este „locul" primordial, care ni se imprimă și pe care îl păstrăm ascuns, face parte din noi, e un reper care ne defineşte. Tema copilăriei este abordată şi în literatura postbelică, în literatura contemporană, chiar după 2000, (Ovidiu Verdeș, Mircea Cărtărescu, Simona Popescu, Gheorghe Crăciun și alții), putem vorbi chiar de o renaștere, o revalorizare a acestei teme, cu toate rezervele unor critici literari care văd perimată această temă, privind cu scepticism literatura pentru copii sau despre copii, cât și biografismul sau autoficțiunea.

Eugen Lovinescu a considerat viața copiilor doar susceptibilă de analiză, dar nu și capabilă de a intra într-o acțiune epică; iar micile lor atitudini, sentimentalismul sau amorul lor nu se pot fixa decât într-o literatură fragmentară. Dacă la unii autori copilăria este abordată ca o temă auxiliară, de nivel secund, la majoritatea scriitorilor această temă este una majoră. Autorul, narator-copil, transcende, pătrunde în lumea copilului pentru a-i înțelege comportamentul, caracterul, modul de a vorbi, fricile lui, naivitatea, candoarea, visele, modul de a interacționa cu alții, naivitatea copilului, prospețimea sufletului, dorința de a crede în lumea generoasă și blândă sunt surprinse în literatura pentru copii și astfel ea devine transculturală datorită personajelor sale. La alți autori, avem alte reprezentări mimetice, de autocunoaştere, dionisiace, proiective sau senzoriale, optimiste. Principala activitate specifică acestei etape de vârstă – jocul – apare în mod clasic, în funcție de mediul social sau cultural. Elementele specifice ale copilăriei se regăsesc redate în arta românească și în literatură, atât în proză, cât și în poezie, fie modernă sau contemporană: unele atemporale / arhetipale, altele determinate social și istoric.

Bibliografie:

*** „Interviu cu poeta Otilia Cazimir", în *Cravata roşie*, 1963, nr. 12, p. 22.

Andreescu, Mihaela, *Marin Sorescu. Instantaneu critic*, Editura Albatros, Bucureşti, 1983.

Barbu, Violeta, *De bono coniugali. O istorie a familiei din Ţara Românească în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Editura Meridiane, 2003.

Bedreag, Elena, *Despre copii, reglementări juridice și mărturii documentare în Moldova veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea*, studiu apărut în volumul colectiv coordonat de Nicoleta Roman, *Copilăria românească între familie și societate în secolele XVII-XX*, București, Ed. Nemira Publishing House, 2015.

Bedreag, Elena, „Părinți și copii în Moldova secolului al XVI-lea. Reglementări juridice și mărturii documentare", în *Opțiuni istoriografice,* IX 1-2, Iași, 2008, pp. 175-183.

Bedreag, Elena, *Enfants du corps, enfants de coeur. La pratique de l'adoption dans la Moldavie du XVIIe siècle*, în „Travaux du colloque «Le corps et ses hypostases en Europe et dans la société roumaine du Moyen Âge à l'époque contemporaine»", New Europe College, coordinateurs: Constanța Vintilă-Ghițulescu și Alexandru-Florin Platon, NEC, Bucarest, 2010, pp. 15-29.

Bodiștean, Florica, *Literatura pentru copii și tineret dincolo de „story"*, editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.

Cazimir, Otilia, *Scrieri în proză*, studiu introductiv de Constantin Ciopraga, editura Junimea, Iaşi, 1971.

Călinescu, G. *Scriitori români și străini*, editura pentru Literatură, București, 1960.

Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, Editura Minerva, București, 1974.

Cubleșan, Constantin, *Opera literară a lui Delavrancea*, editura Minerva, București, 1982.

Drăguț, Vasile, *Ștefan Luchian*, editura Meridiane, București, 1968.

Dumănescu, Luminița, *Introducere în istoria copilăriei. Trecutul unei discipline de la Ariès la SHCY,* în *In Medias Res. Studii de istorie culturală,* Iaşi, Editura Univ. Al. I. Cuza, Editor Emanuel Mihalache, Adrian Cioflanca, 2007.

Duțu, Alexandru, *Universul copilăriei – coordonate medievale*, în „Magazin istoric", anul XX, nr. 6 (231), iunie 1986.

Fodor, Cora, „*Odaia cu copii*" în *Tonitza. Imagini ale copilăriei*, editura Arta Cluj-Napoca, 2019, pp. 39-50.

Goia, Vistian, *Literatura pentru copii și tineret pentru institutori, învăţători şi educatoare*, ediţia a 2-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008.

Honciuc, Bogdan, „Copilul și copilăria în Evul Mediu românesc", în *Dimitrie Cantemir – spirit enciclopedic în spațiul European* (lucrările Simpozionului Național cu Participare Internațională „Dimitrie Cantemir și vocația europeană a gândirii românești", ediția a XVII-a, decembrie 2020), coord. Anca Dimitriu, Ana-Irina Iorga, Ana-Elisabeta Tomorug, editura Vasiliana'98, Iași, 2020, pp.113-153.

Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, vol.2, editura Minerva, București, 1973.

Manolescu, Nicolae, *Teme 3*, editura Cartea Românească, București, 1978.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, editura Paralela 45, Pitești, 2008.

Nenițescu, Ștefan, *Scrieri de istorie a artei și de critică plastică*, ediție îngrijită de Adina Nanu, Institutul Cultural Român, București, 2008.

Papastate, C. D., *Elena Farago*, editura Scrisul Românesc, Craiova, 1975.

Păuleanu, Doina, *Tonitza*, Monitorul oficial RA, București, 2018.

Pillat, Dinu, *Itinerarii istorico-literare*, editura Minerva, București, 1978.

Rogneanu, Florin, „Aventura unei opere brâncușiene", în *Scrisul Românesc,* nr. 3 (115), martie 2013, p.32.

Rogneanu, Florin, „Theodor Aman și epoca sa", în *Scrisul Românesc,* nr.10 (98), octombrie 2011, p. 32.

Rogneanu, Florin, „180 de ani de la nașterea lui Theodor Aman", în *Scrisul Românesc,* nr.5 (93), mai 2011, p. 32.

Roman, Nicoleta, *Copilăria românească între familie și societate (secolele XVII-XX)*, editura Nemira, București, 2015.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, I, ediţia a doua revăzută şi completată, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978.

Simion, Eugen, *Ion Creangă cruzimile unui moralist jovial*, editura Princeps Multimedia, 2014.

Stanciu, Ilie, *Literatura pentru copii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1968.

Székely, Maria-Magdalena, *Eseu despre copilărie în Moldova veacului al XVII-lea*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie", nr. XXXII/2015.

Székely, Maria-Magdalena, *Viaţă de copil într-o lume de adulţi (Moldova, secolul al XVII-lea)*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie", XXXII, 2014.

Tonitza, Nicolae, „Copilul – o problemă", în *Curentul*, 12 februarie, 1931.

Țighiliu, Iolanda, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, București, Ed. Paideia, 1997.

Vintilă-Ghițulescu, Constanța, *Focul amorului: despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750-1830)*, București, Ed. Humanitas,2006.

Vlasiu, Ioana, „«Plodul» e un fenomen aparte." Nicolae Tonitza și pedagogia", în *Tonitza. Imagini ale copilăriei*, editura Arta Cluj-Napoca, 2019, pp. 23-38.

THE RIGHT AND DUTY OF PARENTS TO ADMINISTER THE CHILD'S PROPERTY

Ioan MICLE
Lecturer PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: Given that, due to his physical and mental immaturity, the minor child needs protection, he is placed by law under the protection of fully capable persons. In principle, the law places the child under the protection of his parents who are primarily responsible for his upbringing and development. They have the task of ensuring the defense and full realization of the personal and patrimonial interests of the child and of the rights that the law recognizes. In order to achieve this goal, parents must fulfill a series of obligations and exercise a set of rights that concern both the person and the child's property and make up in their entirety the content of parental protection. The institution of protection of the minor through parents, known in other legislations as parental authority, a notion that the Romanian legislator uses in the new Civil Code to designate the set of rights and duties regarding both the person and the child's property, is the natural and natural way protection of the child intended to ensure the full and harmonious development of his personality, as well as his material well-being. The legislation of this institution, based on the idea of child protection, has as its supreme consideration the optimal satisfaction of the child's interests. The best interests of the child are the guiding principle for parents who exercise their rights and fulfill their obligations to their children. The law does not define the content of the notion of interest of the child, remaining at the sovereign discretion of the judge. The protection of the minor child by his parents is primarily aimed at his person and is achieved through a set of parental rights and obligations that are part of the personal side of this protection. The content of the personal side of the protection of the minor through the parents presents certain particularities from the point of view of the rights and obligations that enter in its composition, depending on the legislation in which they are regulated. In principle, the parental rights and obligations regarding the person of the minor are exercised and fulfilled jointly by both parents. The exercise and joint fulfillment by the parents of the parental rights and obligations regarding the person of the minor presupposes that the decisions regarding him / her must be taken together by the parents, and always have applicability in the situation of the married child whose parents live together. In the situation where the parents are separated, as well as in the case of the child out of wedlock, the question arises as to whether or not this principle is still applicable. In this respect, the analyzed legislations offer different solutions. Thus, in the event that the child is entrusted to one of the parents, he exercises parental rights. The other parent reserves the right to have personal ties with the child and to watch over his or her upbringing, education, teaching and vocational training. He also has the exercise of the rights to consent to the adoption and marriage of the child, as well as the obligation to support the child. If the court entrusts the child to a third person or a care institution, the parental rights and obligations regarding the person of the minor will be exercised and fulfilled by the person or care institution to whom the child has been entrusted. In the case of the child out of wedlock, the rights and obligations are exercised and fulfilled by the parent to whom the child has established the parentage. If the parentage is established with respect to the second parent more than one year after the birth of the child whose parentage has already been established with respect to the other parent, the latter remains alone invested with the exercise of parental authority. If the parentage has been established in court against the second parent, parental authority is exercised by the parent to whom the child first established the parentage. Parental protection, in its entirety, consists of a set of obligations and rights assigned to parents not in their interest, but in the interest of the child. The fulfillment and exercise in the interest of the minor of the obligations and rights that enter into the content of the parental protection on his two sides, personal and patrimonial, has as finality the protection of the child's person and his goods.

Keywords parental protection ,parental duties ,supervision of the child, interests of the minor,guardianship.

1.Dreprurilor şi îndatoririlor părinteşti cu privire la bunurile copilului minor

În sistemul Codului civil, părintele este supus aceluiaşi regim juridic ca şi tutorele în ceea ce priveşte administrarea buanurilor copilului său minor. Asimilarea sub acest aspect a situaţiei părintelui cu aceea a tutorelui îşi găseşte explicaţia în principiul independenţei patrimoniale în raporturile dintre părinte şi minor; ea este consfinţită prin art. 501 Codul civil care, după ce în alin. (1) şi (2) reglementează dreptul şi totodată îndatorirea părintelui de a administra bunurile copilului. Aşa fiind, părintelui la fel ca tutorelui, nu-i este îngăduit să se folosească de bunurile copilului minor; poziţia juridică a părintelui care administrează nu diferă din acest punct de vedere de poziţia juridică a tutorelui care administrează; şi unul şi celălalt este numai administrator. În ambele cazuri accentul cade pe administrare, iar nu pe calitatea aceluia care administrează. Legiuitorul concepe administrarea, nu ca un atribut al ocrotirii părinteşti, ci ca o îndatorire, iar prin prisma acestei optici, părintele care administrează este considerat înainte de toate administrator şi nu părinte[1].

Identitatea dintre situaţia părintelui administrator şi aceea a tutorelui administrator nu este totuşi completă. Potrivit art. 158 Codul civil, tutorele va fi îndepărtat dacă săvârşeşte un abuz, o neglijenţă gravă sau fapte care îl fac nevrednic de a fi tutore, precum şi dacă nu îşi îndeplineşte mulţumitor sarcina. Practic este posibil ca şi părintele să se facă vinovat de abuzuri sau neglijente în administrarea bunurilor copilului minor, dar decăderea din drepturile părinteşti – sancţiune comparabilă cu aceea a înlăturării tutorelui – nu lasă nici o îndoiala că pentru asemenea fapte acesta nu poate fi decăzut din drepturile părinteşti şi e normal să fie aşa, deoarece administrarea efectuată de către părinte se înfăptuieşte în cadrul ocrotirii părinteşti, iar, raportat la finalităţile acestuia, sancţiunea decăderii părintelui din drepturile sale nu poate fi echivalată cu cea a îndepărtării tutorelui. Dacă interesul copilului are că administrarea de către părinte să fie asimilata cu administrarea de către tutore, apoi tot interesul copilului impune ca cea dintâi să păstreze faţă de cea de-a doua un minim de specificitate graţie căruia să se excludă riscul lipsirii copilului de ocrotire părintească[2].

2. Dreptul şi îndatorirea părinţilor de a administra bunurile copilului

După cum am văzut, art. 501 alin.1 Codul civil face vorbire despre, dreptul şi îndatorirea părintelui de a administra bunurile copilului minor. Din dispoziţiile pe care vom avea prilejul să le examinăm, va rezulta că termenul, administrare este luat, în cuprinsul art. 501 alin. (1) din Codul civil, precum şi în cuprinsul altor texte din Codul civil care folosesc acest termen, într-un înţeles larg. Este vorba, desigur, despre actele de administrare propriu-zise (acte de administraţie). Dar este vorba şi despre acte de

[1] E.A. Barasch, I. Nestor, S. Zilberstein, *Ocrotire părintească*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1960, p. 226.
[2] *Ibidem*, p. 227.

conservare, după cum este vorba în condiţiile şi cu restricţiile stabilite de lege şi despre acte de dispoziţie (intrând după cum vom vedea, în categoria actelor de administrare a patrimoniului). Ceea ce art. 501 alin. (1), are în vedere, când se referă la administrarea bunurilor, reprezintă în realitate, cu mult mai mult decât s-ar părea. Este precizarea de la care trebuie să pornim dacă vrem să avem o înţelegere exactă a îndatoririi părintelui de a administra bunurile copilului minor. Din economia art. 501 Codul civil rezultă că administrarea bunurilor comporta o distincţie în funcţie de vârsta minorului; ea îmbracă aspecte diferite în cazul minorului mai mic de 14 ani, faţă de acela pe care le prezintă în cazul minorului mai mare de 14 ani.

În cazul copilului mai mic de 14 ani îndatorirea părintelui de administrare a bunurilor acestuia comporta următoarele precizări: administrarea se înfăptuieşte în mod curent şi prin acte de conservare. Codul civil nu face vorbire expresă despre actele de conservare dar nici nu era nevoie. Înţeleasă în sens larg (şi nu ar putea fi înţeleasă altfel din moment ce include, potrivit dispoziţiilor legii, chiar şi unele acte de dispoziţie[3]), administrarea cuprinde, în mod necesar, şi acte de conservare. Aşa fiind, ori de câte ori sunt în discuţie acte, trebuitoare pentru dobândirea unui drept sau pentru a evita stingerea lui şi care nu comportă decât cheltuieli reduse faţă de valoarea drepturilor ce se conservă, părintele are şi îndatorirea şi îndreptăţirea de a le săvârşi. Actele de conservare intervin exclusiv spre apărarea minorului. Nu implică nici un risc. Prezintă numai avantaje. Interesul minorului reclamă că ele să fie permise părintelui. În categoria actelor de conservare se includ orice acte necesare pentru dobândirea unui drept sau pentru evitarea stingerii lui şi care nu comportă decât cheltuieli reduse comparativ cu valoarea dreptului ce se conserva.

În principal administrarea se înfăptuieşte însa prin acte de administrare propriu-zisă. Administrarea bunurilor minorului cuprinde, însa pe lângă actele de conservare, şi actele de administrare propriu-zise (acte de administraţie). Legea însăşi recunoaşte tutorelui şi, deci, şi părintelui, dreptul de a săvârşi astfel de acte.

Este ceea ce prevede art. 345 din Codul civil, text la care ne-am mai referit, care se ocupă de împuternicirile tutorelui dar, prin efectul dispoziţiilor art. 501 alin. (3) şi de împuternicirile părintelui şi care constituie sediul materiei. Se menţionează o serie de acte privite ca acte de dispoziţie şi precizează că pentru săvârşirea acelor acte e necesară prealabila încuviinţarea autorităţii tutelare. Este vorba despre unele acte de dispoziţie şi anume: înstrăinarea ori gajarea bunurilor minorului, renunţarea la drepturile patrimoniale ale acestuia şi în general încheierea oricăror acte care depăşesc dreptul de administrare care pot fi făcute valabil de către părinte, numai cu încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare. Alte asemenea acte, cum sunt: înstrăinarea bunurilor supuse pieirii sau stricăciunii, precum şi a bunurilor devenite nefolositoare pentru minor după cum precizează art.144 alin.4 din Codul civil pot fi făcute în mod valabil de către părinte, fără încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare.

În literatura de specialitate s-a apreciat că fac parte din categoria actelor de administrare, şi că deci pentru valabilitatea lor nu este necesară încuviinţarea autorităţii tutelare, următoarele operaţiuni frecvent întâlnite în practică: reparaţiile de întreţinere

[3] Art. 345 din Codul civil

şi reparaţiile radicale efectuate la imobilul proprietatea minorului; primirea de sume de bani cuvenite minorului: cum ar fi încasarea veniturilor produse de bunurile acestuia, sau încasarea unor sume ce se cuvin minorului cu alte titluri decât oală de venituri; plata datoriilor minorului, în măsura în care legea nu considera că asemenea acte depăşesc limitele dreptului de a administra, cheltuielile referitoare la întreţinerea minorului şi administrarea bunurilor sale; introducerea de acţiuni în faţa instanţelor judecătoreşti sau figurarea ca pârât în asemenea acţiuni, ceea ce presupune că părintele are puterea de a pleda singur în numele minorului, adică de a-l reprezenta în justiţie, atât ca reclamant cât şi ca pârât în orice fel de procese, încheierea pe un termen mai lung de 3 ani a unui bun imobil ce aparţine minorului[4].

Socotim că ar fi vorba despre reparaţii de întreţinere, fie că ar fi vorba de reparaţii radicale, suntem în prezenţa unor acte de administraţie. Ele sunt menite a împiedica ruinarea imobilului. Apără deci pe minor de pagubele pe care l-ar putea încerca. Sunt destinate a permite folosirea bunului. Nu există un element de ”înstrăinare”.

Considerăm că în tăcerea legii, primirea de sume de bani cuvenite minorului (plăti faţă de minor) intră în cadrul actelor de administraţie şi este supusă, prin urmare, regimului juridic al actelor de administraţie (nereclamând cu alte cuvinte, încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare). Soluţia nu poate face nici o îndoiala în privinţa încasării veniturilor produse de un bun al minorului. Este o manifestare indiscutabilă a calităţii de administrator.Ni se pare, însa, că soluţia trebuie să fie aceeaşi chiar în cazul încasării unor sume ce s-ar cuveni minorului cu alt titlu decât acela de, venituri. Încasarea sumei nu cuprinde, prin ea însăşi nici un element de, înstrăinare. Elementul de înstrăinare ori de gravitate ar putea apărea de-abia cu prilejul întrebuinţării sumelor astfel încasate, moment, însă subsecvent. Mai exact, ea nu depăşeşte dreptul de a administra. O îndoială s-ar putea naşte totuşi faţă de redactarea art. 149, alin. (1) din Codul civil care dispune: sumele de bani care întrec nevoile întreţinerii minorului şi ale administrării bunurilor sale, precum şi hârtiile de valoare, vor fi depuse, pe numele minorului, la o casă de păstrare de stat, de unde nu vor putea fi ridicate decât cu încuviinţarea autorităţii tutelare. Rezultă din acest text că primirea de sume de bani cuvenite minorului în cadrul executării obligaţiei de restituire ce incumba casei de păstrare în temeiul contractului de depozit (plata faţă de minor) nu este posibilă fără încuviinţarea autorităţii tutelare. Deşi textul are în vedere un caz special şi bine determinat, s-ar putea susţine că aceasta trebuie să fie soluţia generală pentru toate primirile de sume de bani (plăti faţă de minor) indiferent de izvorul obligaţiei ce se execută prin plata. Socotim totuşi că aplicarea textului este limitată la cazul expres pe care îl prevede. Încuviinţarea la care se referă art. 149 alin. (1), nu este, socotim noi, propriu-zis o încuviinţare pentru primirea de sume de bani, ci încuviinţarea de care părintele are nevoie pentru că sumele de bani aparţinând minorului să poată fi întrebuinţate.

Legiuitorul a cerut totuşi aceasta încuviinţare chiar pentru ridicarea sumelor dintr-o preocupare de ocrotire a interesului minorului, deoarece sumele găsindu-se depuse, desigur că ridicarea lor se face tocmai în vederea întrebuinţării, adică în vederea

[4] *Ibidem*, p. 232-237.

săvârşirii unor acte pentru care este nevoie de încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare. În orice caz, o precizare pe cale de lege ar fi poate utilă spre a se evita eventualele discuţii cât priveşte înţelesul exact al art. 149 alin. (1).

Nici de data aceasta nu credem că este vorba, în înţelesul Codului civil, despre un act care, depăşeşte dreptul de a administra. Din moment ce, prin ipoteza, minorul datorează suma şi din moment, ce, pe cale de consecinţă, neplata datoriei ar fi de natura a-l expune la urmări prejudiciabile, plata datoriei constituie ceea ce s-ar putea numi un act de bună administrare. Chiar dacă, prin raport la actul plăţii privat izolat, nu am fi în prezenţa unui act de administraţie, am fi, ni se pare, în orice caz, în prezenţa unui, act de administrare a patrimoniului, adică a unui, act de dispoziţie folositor pentru bună gestiune a patrimoniului[5]. Este, aşadar, sub o formă sau alta, un act care nu, depăşeşte dreptul de a administra. Textul se ocupă de anumite plăti pentru care are aprobarea autorităţii tutelare[6]. Înseamnă, deci, credem (nu că singurul argument dar ca un argument în plus) că celelalte plăţi nu sunt supuse încuviinţării prealabile a autorităţii tutelare, adică nu sunt considerate ca acte, care depășesc dreptul de a administra.

Nu credem că s-ar putea contesta părintelui dreptul de a proceda singur la asemenea cheltuieli sub cuvânt că ele ar depăşi, dreptul de a administra. Minorul are dreptul ca, din veniturile sale, să i se asigure întreţinerea şi să se acopere sumele reclamate de administrarea bunurilor. Satisfacerea acestui drept neputând fi refuzată, nu s-ar înţelege pentru ce actul prin care dreptul ar fi satisfăcut ar reprezenta un act ce ar, depăşi dreptul de a administra al părintelui, adică ar reprezenta un act care să nu poată fi desăvârşit decât cu încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare.

Determinarea caracterului introducerii acţiunilor în faţa instanţelor judecătoreşti sau a figurării ca pârât în asemenea acţiuni constituie o problemă mai greu de rezolvat. În afară de acţiunile imobiliare, tutorul avea puterea de a pleda singur în numele minorului, adică de a-l reprezenta în justiţie atât ca reclamant cât şi ca pârât, în orice fel de procese[7]. Ce va trebui, deci, să decidem cu privire la împuternicirile tutorelui. S-ar putea susţine că, faţă de posibilitatea ca un litigiu dedus în faţa instanţelor judecătoreşti să se rezolve în defavoarea minorului, deci cu pierderea, de către minor, a dreptului fie asupra unor bunuri mobile, fie asupra unor bunuri imobile, soluţia cea mai corespunzătoare preocupării de ocrotire a interesului minorului ar fi de a socoti că introducerea unor acţiuni în faţa instanţelor judecătoreşti sau figurarea ca pârât în astfel de acţiuni, depășesc dreptul de a administra şi aceasta fără a deosebi după cum bunurile în litigiu ar fi mobile sau imobile. Nu credem, însă, ca această soluţie ar fi astăzi potrivită ori necesară faţă de condiţiile schimbate în care justiţia populară îşi îndeplineşte sarcinile sale. Interesul minorului nu trebuie să fie ocrotit în atare cazuri pe calea încuviinţării prealabile a autorităţii tutelare. Exista o serie de alte mijloace care, credem noi fac inutilă o asemenea încuviinţare. Într-adevăr, nu trebuie să uităm că, în concepţia ca şi în realitatea socială, procesul civil a încetat de a fi o simplă, chestiune de drept privat lăsată exclusiv la dispoziţia părţilor. Rolul activ al judecătorului ca principiu

[5] Al. Bacaci, C. Hamangiu, V. Dumitrache, *op. cit.*, p. 365.
[6] *Ibidem*, p. 366.
[7] C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 1224.

fundamental al procesului civil constituie o garanţie puternică în sensul că instanţa va veghea la apărarea eficace a interesului minorului.

Pe de altă parte, posibilitatea larg recunoscută procurorului prin art.92 Cod proc. civil.de a participa în procesul civil În dreptul nostru, cadrul legal al participării procurorului în procesul civil este determinat în art. 92 C. proc. Civ., care stabilesc atribuţiile procurorului în materie civilă, constituind totodată, temeiul determinării calităţii în care participă Ministerul Public la activitatea. În prezent, cadrul legal al participării procurorului la activitatea judiciară este reglementat în art. 131 alin. 1 din Constituţie, „în activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor”. Exercitarea acţiunii civile potrivit art. 92 și urm. C. proc. civ potrivit căreia ”Ministerul Public poate porni acţiune civilă ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor şi intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicţie şi ale dispăruţilor, precum şi în alte cazuri expres prevăzute de lege Cu privire la participarea obligatorie a procurorului în procesul civil, regăsim această situaţie în următoarele cazuri: - punerea sub interdicţie şi ridicarea interdicţiei (art. 33 şi 35 din Decretul nr. 32/1954); - declararea dispariţiei şi a morţii pe cale judecătorească (art. 36-40 din Decretul nr. 32/1954); - anularea hotărârii declarative a morţii (art. 42 din Decretul nr. 32/1954); - rezolvarea cererii de înregistrare tardivă a naşterii, precum şi judecarea cererilor cu privire la anularea, modificarea, rectificarea sau completarea actelor de stare civilă şi a menţiunilor înscrise pe acestea (art. 21 alin. 2 şi art. 57 alin. 2 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă); - în materia încuviinţării, anulării şi desfacerii adopţiei (art. 63 alin. 1 din Legea 273/2004 privind regimul juridic al adopţiei); - declararea judecătorească a abandonului de copii (art. 74 alin. 4 coroborat cu art. 63 alin. 1 din Legea 273/2004); - soluţionarea cauzelor având ca obiect stabilirea măsurilor de protecţie specială a copilului (art. 125 alin.1 din Legea 272/2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului); - procedura de control a averii demnitarilor, magistraţilor, funcţionarilor publici şi a unor persoane cu funcţii de conducere (art 16 alin. 1 din Legea 115/1996); - soluţionarea cererii de expropriere (art. 23 alin. 1 din Legea 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică); - judecarea recursului în interesul legii. În toate situaţiile în care legea prevede obligativitatea participării procurorului la judecata pricinii civile, această obligaţie persistă şi pentru căile de atac ce se exercită în procesul respectiv.

Posibilitatea procurorului de a interveni în calitatea sa de organ de supraveghere a legalităţii, în orice proces civil, constituie cât priveşte ocrotirea minorului, un mijloc de o deosebită însemnătate. În sfârşit Codul de procedura civilă prin dispoziţiile art.509 prevede, printre cazurile de revizuire a hotărârilor judecătoreşti la pct. 7, şi pe acela în care,statul ori alte personae de drept public ,minorii și cei puși sub interdicție nu au fost apăraţi deloc sau au fost apăraţi cu viclenie de cei însărcinaţi să-i apere. Coroborat cu toate celelalte dispoziţii la care ne-am referit, este un text a cărui utilitate e manifestată. Există, prin urmare, în legislaţia noastră actuală suficiente garanţii de ordin procesual care, după părerea noastră, conduc fără a se primejdui în nici un fel interesul minorului, la soluţia de a se considera că introducerea

acţiunilor în faţa instanţelor judecătoreşti sau figurarea ca pârât în asemenea acţiuni sunt acte ce nu depăşesc dreptul de a administra şi ca atare, acte ce nu reclama încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare. De altfel o încuviinţare prealabilă pentru introducerea acţiunii în justiţie nu ar avea nici o eficacitate cât priveşte ocrotirea minorului dacă nu ar funcţiona celelalte mijloace procesuale pe care le-am amintit mai sus şi care, în cursul desfăşurării procesului iar nu la pornirea lui, asigura o reală apărare a interesului minorului[8].

Darea în locaţiune de către părinte, pe mai mult de 3 ani, a unui bun imobil al minorului ne apare ca un act ce, depăşeşte dreptul de administrare. Desigur că pentru darea în locaţiune a unui bun mobil sau pentru darea în locaţiune a unui bun mobil pe o durată până la 3 ani nu poate fi nici o îndoială. De aceea, nici nu ne-am ocupat în mod special de asemenea locaţiune. Suntem în prezenţa unor acte de administraţie. Dacă însa, închirierea unui bun imobil se face pe mai mult de 3 ani, în acest caz este vorba despre un act de dispoziţie..

De asemenea s-a considerat că depăşesc limitele dreptului de administrare şi pot fi făcute în mod valabil de către părinte numai cu încuviinţarea autorităţii tutelare următoarele acte: acceptarea unei moşteniri, întrebuinţarea sumelor de bani aparţinând minorului, împrumutul contractat în numele minorului.

Ocupându-se de dreptul minorului cu capacitatea de exerciţiu restrânsă de a săvârşi singur actele reprezentând acceptarea unei moşteniri, prof. Dr. Traian R. Ionaşcu scrie: În cadrul noţiunii de administrare a patrimoniului (minorului), s-ar putea susţine că întrucât potrivit dispoziţiilor art. 19 al Decretului nr. 32/1954 acceptarea moştenirii cuvenite unui minor, indiferent de vârstă, va fi socotită întotdeauna ca făcută sub beneficiu de inventar iar conform art. 3 din Decretul nr. 40 din 22 ianuarie 1953 privitor la procedura succesorală notarială, notarul procedează la cererea oricărui interesat, sau chiar din oficiu, la întocmirea inventarului succesiunii, minorul cu capacitate restrânsa ar putea, personal şi fără nici o încuviinţare, face valabil acceptarea expresă a moştenirii la care este chemat. Căci, printr-o asemenea acceptare el nu şi-ar diminua patrimoniul sau, deoarece, fiind socotită imperativ ca făcută sub beneficiu de inventar, iar inventarul întocmit împiedicând confuziunea, şi în fapt între bunurile succesorale şi cele proprii ale minorului; el nu va fi obligat să plătească sarcinile şi datoriile moştenirii decât în limitele valorii bunurilor moştenite. Acelaşi minor însa nu ar putea fără prealabila încuviinţare accepta tacit moştenirea pentru care nu s-a întocmit încă inventar, în cadrul procedurii succesorale; aceasta, întrucât ar exista riscul ca, din pricina confuziei ce s-ar putea ivi în fapt între bunurile sale şi cele succesorale, el să se vadă obligat la plata pasivului succesoral peste limitele valorii exacte a activului ei. Dar, chiar acceptarea expresă, sub beneficiu de inventar, a moştenirii obligând pe moştenitorul acceptant la raportul donaţiilor ce a primit de la defunct nu s-ar putea face de minor fără încuviinţare, deoarece este posibil ca, dacă donaţiile depăşesc valoarea părţii din succesiunea la care e chemat, minorul să aibă interes de a nu fi obligat să raporteze aceste donaţii, şi deci, să renunţe la moştenire; renunţare pe care, însa, nu o va putea face decât cu încuviinţarea

[8] Prof. Dr. Traian R. Ionaşcu, *Capaciatea de exerciţiu a drepturilor civile şi ocrotirea, sub aspect patrimonial a lipsei şi a restrângerii acestei capacitaţi*, nr. 5, p. 34.

prealabilă a părinţilor sau tutorelui, precum şi cu aceea a autorităţii tutelare. Concluzia este: aşadar, întrucât acceptarea moştenirii, în atare ipoteză, ar fi potrivnică intereselor minorului, iată pentru ce această acceptare nu poate fi făcută de cel cu capacitatea restrânsă, fără încuviinţare[9].

Ceea ce se arată pentru minorul cu capacitatea de exerciţiu restrânsa este valabil şi pentru minorul lipsit de capacitatea de exerciţiu, minor pentru care moştenirea este acceptată de către părinte acceptarea unei moşteniri nu s-ar putea face decât cu încuviinţarea autorităţii tutelare. Este un act care, depăşeşte dreptul de a administra.

Întrebuinţarea sumelor de bani aparţinând minorului ni se pare că trebuie să fie privită ca un act dintre acelea, care depăşesc dreptul de a administra. Este vorba, într-adevăr, despre bunuri care, printr-o greşită întrebuinţare, s-ar putea pierde. Interesul minorului este ameninţat. E, prin urmare, nevoie de aceea măsură specială de ocrotire pe care o reprezintă încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare. Socotim că dispoziţiile art. 145 din Codul civil nu pot fi invocate în sprijinul unei concluzii diferite. Într-adevăr acest text ocupându-se de vânzarea bunurilor minorului, prevede ca autoritatea tutelară poate indica tutorelui (părintelui) modul în care să întrebuinţeze sumele de bani obţinute. Este vorba despre o facultate recunoscută autorităţii tutelare. Aceasta o poate folosi sau nu. Dar în cazul în care autoritatea tutelară nu ar uza de această facultate şi nu ar da indicaţii în privinţa modului de întrebuinţare a sumelor de bani obţinute prin vânzare, nu înseamnă că părintele ar putea proceda, singur la întrebuinţarea sumelor. O atare concluzie este, ni se pare, exclusă faţă de dispoziţiile art. 149 alin.(1) care impun tutorelui (părintelui) obligaţia de a depune la o casă de păstrare de stat sumele de bani ce întrec nevoile întreţinerii minorului şi ale administrării bunurilor sale. Iar sumele de bani astfel depuse nu vor putea fi ridicate decât cu încuviinţarea autorităţii tutelare. Aceasta este, după părerea noastră, pentru întrebuinţarea sumelor de bani aparţinând minorului, interpretarea ce trebuie dată dispoziţiilor Codului civil, interpretare, în concordanţă cu preocuparea de ocrotire a interesului minorului.

Socotim că soluţia la care ne-am oprit este confirmată şi de noua reglementare privitoare la depunerile făcute pe numele minorului la C.E.C., reglementare intervenită prin Decretul nr. 371 din 19 august 1958, privind organizarea şi funcţionarea C.E.C. şi prin statutul C.E.C. ce face parte integrantă din acest decret. Într-adevăr, potrivit art. 18 din statut: Sumele depuse de părinţi sau de tutori pe numele minorilor se restituie de către C.E.C. a României, astfel: până când minorul împlineşte vârsta de 14 ani, părintelui său tutorelui; după ce a împlinit vârsta de 14 ani, minorul însuşi cu acordul părintelui său al tutorelui (alin. 1). Sumele depuse de alte persoane pe numele minorului pot fi ridicate de părintele său tutorele acestuia, în măsura în care restituirea nu este împiedicata de o eventuală condiţie stabilită de depunător la efectuarea depunerii alin.(2). Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani şi care a făcut depuneri pe numele său, poate retrage personal orice sumă, dacă se întreţine el însuşi.

Textul reprodus mai sus se deosebeşte de art. 19 din Decretul nr.3 87 din 7 octombrie 1949, pentru organizarea, funcţionarea şi administrarea Casei de Economii şi Consemnaţiuni (decret abrogat prin decretul nr. 371/1958). În conformitate cu art. 19

[9] *Ibidem*, p. 45.

din Decretul nr. 387/1949 pentru a se dispune de depunerile făcute pe numele minorului, pe librete de economii, nu se cerea, prezentarea autorizaţiilor speciale din partea organelor de tutelă. Rezultă deci că prin nemenţinerea ultimului alineat al art. 19 din Decretul nr. 387/1949 în situaţiile prevăzute de art. 18 alin. 1 lit. a şi b şi alin. 2 (din Decretul nr.371/1958) încuviinţarea autorităţii tutelare va fi necesară. Cât priveşte situaţia prevăzută în ultimul alineat al art. 18, minorul va putea retrage personal sumele depuse, în condiţiile prevăzute de text, fără a fi necesară încuviinţarea autorităţii tutelare (tocmai fiindcă se face vorbire despre o retragere săvârşită personal), de data aceasta, aflându-se în prezenţa unei dispoziţii derogatorii instituită de lege, pentru a încuraja depunerile la C.E.C.

Printre actele, care depăşesc dreptul de a administra trebuie socotit, credem şi împrumutul contractat în numele minorului. E vorba într-adevăr, despre un act care poate avea repercursiuni prejudiciabile asupra patrimoniului minorului. Interesul minorului poate fi primejduit prin contractarea de împrumuturi. E, deci, nevoie de intervenţia autorităţii tutelare care, pe calea încuviinţării prealabile, să fie în măsura a-şi exercita atribuţiile de ocrotirea interesului minorului[10.] O îndoiala s-ar putea naşte, totuşi, faţă de redactarea art. 346, alin. (2) din Codul civil care prevede necesitatea prealabilei încuviinţări a autorităţii tutelare, printre alte cazuri, şi în cazul în care este vorba despre, înstrăinarea ori gajarea bunurilor minorului. De aici, printr-un argument prea contrariu, s-ar putea trage concluzia că împrumuturile negarantate cu gaj nu ar fi acte pentru care părintele trebuie să ceară încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare.

Prin urmare, singura soluţie conformă cu interesul minorului, rămâne, credem, aceea de a considera împrumutul contractat în numele minorului ca un act care depăşeşte dreptul de a administra şi deci, supus prealabilei încuviinţări a autorităţii tutelare.

În sistemul Codului civil, părintelui îi este interzisă încheierea anumitor acte juridice, şi anume: actele de natură să pericliteze interesele minorului, precum şi actele considerate de lege deosebit de păgubitoare, sau de grave pentru minor. Nu pot fi încheiate acte juridice valabile între părinţi, rude în linie dreaptă ori fraţii şi surorile părinţilor, pe de o parte, şi minor pe de altă parte. De asemenea, părintele nu poate în numele minorului săvârşi anumite acte juridice, ca şi săvârşirea unor asemenea, să facă donaţii şi nici să garanteze obligaţia altuia. Nerespectarea de părinte a interdicţiei de a săvârşi asemenea acte fără încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare (atunci când legea condiţionează posibilitatea săvârşirii lor de o astfel de încuviinţare) este sancţionata după cum rezultă din art. 144 alin.3 Codul civil cu anulabilitatea acelor acte. Este vorba deci de o nulitate relativă ce are ca finalitate protejarea intereselor minorului. Tocmai de aceea ea va putea fi invocata de către minor după împlinirea vârstei de 18 ani, precum şi de autoritatea tutelară şi procuror până când minorul împlineşte vârsta de 18 ani.

În cazul minorului care a împlinit vârsta de 14 ani, îndatorirea părintelui referitoare la administrarea bunurilor acestuia prezintă unele aspecte deosebite. Potrivit art. 146 alin. (1) din Codul civil, minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie

[10] Alexandru Bacaci, *op.cit.*, p. 346.

acte juridice cu încuviinţarea prealabilă a tutorelui. Prin alin. 2 al art.146 Codul civil se stabileşte că în cazul în care minorul încheie acte din categoria acelora pe care tutorele nu le poate săvârşi decât cu încuviinţarea autorităţii tutelare, va fi necesară şi prealabilă încuviinţarea acestuia. În fine, alin. (3) al aceluiaşi text dispune ca minorul nu poate să facă, nici chiar cu încuviinţare donaţii şi nici să garanteze obligaţia altuia. Actele săvârşite cu încălcarea dispoziţiilor art. 146 alin. (1), (2) şi (3) sunt anulabile. Secţia civilă a Tribunalului Suprem a decis într-o speţă că, deşi un asemenea minor are capacitate de exerciţiu restrânsa, pe baza căruia îşi exercita singur drepturile şi îşi îndeplineşte obligaţiile numai cu încuviinţarea prealabilă a părinţiilor sau tutorelui; el poate totuşi să facă singur, fără aceasta încuviinţare, acte de conservare precum şi acte de administrare patrimonială, dar numai în măsura în care acestea nu-i produc o leziune11. Art. 162 alin. (2) din Codul civil instituie răspunderea tutorelui pentru paguba pricinuită minorului prin culpa sa cu ocazia administrării bunurilor acestuia. Acest principiu este aplicabil şi în raporturile dintre minor şi părinte. Răspunderea părintelui decurge deci din lege, este delictuală şi, ca urmare, îi sunt aplicabile regulile specifice răspunderii delictuale.

În afara îndatoririi de administrare, părintele mai are şi alte îndatoriri, referitoare la bunurile copilului minor, dintre care menţionăm: întocmirea inventarului, în cazul în care copilul are şi alte bunuri decât cele de uz personal; să ceară autorităţii tutelare stabilirea sumei necesare anual pentru întreţinerea minorului şi pentru administrarea bunurilor lui să depună unele dintre sumele de bani ale minorului, precum şi hârtiile de valoare aparţinând acestuia la o casă de păstrare de stat, totodată să prezinte dări de seamă anuale şi o dare de seamă generală la încetarea ocrotirii părinteşti.

Toate aceste obligaţii revin şi tutorelui, ele nu prezintă aspecte specifice cu referire la părinte.

3. Dreptul şi îndatorirea părinţilor de a-l reprezenta pe minor în actele civile sau de a-i încuviinţa actele juridice

Reprezentarea este procedeul tehnico-juridic prin care o persoană numită reprezentant încheie un act juridic în numele şi pe seama altei persoane numită reprezentat astfel încât efectele actului se produc direct şi nemijlocit în persoana reprezentatului[12.]

Reprezentantul minorului lipsit de capacitatea de exerciţiu constituie un caz de reprezentare legală, fiind reglementată de Codul civil, care arată că, până când minorul împlineşte vârsta de 14 ani, părinţii sunt îndreptăţiţi şi tot odată obligaţi să îl reprezinte în actele civile.

Până la împlinirea vârstei de 14 ani, minorul fiind lipsit de capacitate de exerciţiu, va fi reprezentat în actele civile de părinţii săi. După împlinirea vârstei de 14 ani şi până la dobândirea capacităţii depline de exerciţiu el îşi exercita singur drepturile şi obligaţiile, însa cu încuviinţarea prealabilă a părinţilor. Totuşi, doctrina şi jurisprudenţa

[11] Turianu Corneliu, *Culegere de practică judiciară. Dreptul familiei,* Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008, p. 137.
[12] T. Pop, *Drept civil român. Teoria generala*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993, p. 175.

recunosc celor lipsiţi de capacitate juridică posibilitatea de a încheia valabil anumite acte juridice care prin specificul lor nu cauzează acestora nicio vătămare, niciun fel de prejudiciu. Astfel sunt: acte de conservare a patrimoniului care au ca scop păstrarea unui drept pe cale de a se pierde şi care comportă cheltuieli reduse în raport de valoarea dreptului ce se conserva. Întrucât asemenea acte au ca finalitate evitarea pierderii unui drept subiectiv civil, ele vor putea fi încheiate valabil de către minorul lipsit de capacitate de exerciţiu, întrucât astfel de acte profită minorului ca titular al dreptului subiectiv respectiv. Şi acte mărunte, de mică importanţă, care se încheie aproape zilnic, pentru nevoi obişnuite. Faptul că minorul lipsit de capacitate de exerciţiu poate încheia valabil, personal şi singur, acte juridice patrimoniale mărunte se justifică nu prin existenţa unui mandat tacit din partea reprezentantului legal ci prin caracterul unor astfel de acte, prin natura lor, prin faptul că ele nu pot să aducă atingere intereselor autorului lor[13].

Alături de aceste acte juridice patrimoniale, minorul lipsit de capacitate de exerciţiu poate să-şi manifeste voinţa în faţa instanţei, fără a fi necesară reprezentarea sa legală în situaţiile în care se urmăreşte:

- încredinţarea sa la desfacerea căsătoriei, art. 396 alin. (1) Codul civil revăzând că, pentru a hotărî căruia dintre părinţi îi vor fi încredinţaţi copiii, instanţa îi va asculta pe părinţi, autoritatea tutelară şi pe copil dacă acesta a împlinit vârsta de 10 ani.

- determinarea domiciliului legal al minorului. Ca regulă, art. 496 alin. (1) Codul civil stabileşte că minorul locuieşte la părinţii săi, însă există şi situaţii când părinţii nu locuiesc împreună, caz în care alineatul 2 al aceluiaşi articol le dă acestora posibilitatea de a decide de comun acord la care dintre ei va locui copilul. În ipoteza în care părinţii nu se înţeleg în acest sens, art. 496 alin. (3) prevede că va decide instanţă judecătorească ţinând seama de interesele copilului, care va fi ascultat dacă a împlinit vârsta de 10 ani.

- înapoierea copilului de la orice persoană care îl ţine fără drept. Părinţii au dreptul să ceară înapoierea copilului de la orice persoană care îl ţine fără drept conform art. 495 alin. (1) Codul civil. O astfel de cerere va putea fi respinsă de către instanţă dacă înapoierea este contrara intereselor copilului, acesta urmând să fie ascultata dacă a împlinit vârsta de 10 ani.

- încuviinţarea adopţiei. În conformitate cu prevederile art. 17 alin. (1) din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopţiei, la adopţie trebuie să consimtă şi copilul care a împlinit vârsta de 10 ani, acesta exprimându-şi consimţământul în faţa instanţei judecătoreşti în faza încuviinţării adopţiei.

Aceste prevederi referitoare la ascultarea minorului care a împlinit vârsta de 10 ani trebuie corelate cu cele ale art. 24 din Legea nr. 272/2004 care consacră dreptul copilului capabil de discernământ de a-şi exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl priveşte, precum şi dreptul copilului de a fi ascultat în orice procedură juridică sau administrativă care îl priveşte. Legiuitorul precizează în art. 24 alin. (2) din lege ca ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este obligatorie arătând totodată că şi copilul care a împlinit vârsta de 10 ani poate fi ascultat dacă autoritatea competentă apreciază că audierea lui este necesară pentru soluţionarea cauzei.

[13] Al. Bacaci, V. Dumitrache, C. Hageanu, *op. cit.*, p. 369.

Tot fără a avea nevoie de reprezentare, minorul lipsit de capacitate de exerciţiu va putea să facă valabil, dacă are discernământ, recunoaşterea de paternitate sau, după caz, de maternitate, recunoaşterea fiind un act personal nesusceptibil de a fi efectuat de reprezentantul legal. În plus, în baza prevederilor art. 425 alin. (1) Codul civil, minora cu vârsta sub 14 ani care a dat naştere unui copil va putea să introducă în numele acestuia acţiunea în stabilirea paternităţii din afara căsătoriei, întrucât legiuitorul arată în acest text de lege că acţiunea în stabilirea paternităţii din afara căsătoriei aparţine copilului şi se porneşte în numele său de către mamă, chiar dacă este minoră, fără a face distincţie între minora lipsită de capacitate de exerciţiu şi cea cu capacitate de exerciţiu restrânsă, în ipoteza în care mama se afla în imposibilitatea de a-şi manifesta voinţa, dreptul la acţiunea în stabilirea paternităţii va fi exercitat în numele copilului cu vârsta sub 14 ani de către reprezentantul său legal.

În cazul în care apar interese contradictorii între părinţi şi copilul minor, la fel ca în cazul contrarietăţii de interese între tutore şi minorul aflat sub tutela, autoritatea tutelară va numi un curator care să-l reprezinte sau, după caz să îl asiste pe minor în actele sale juridice. Referitor la exercitarea drepturilor procesuale ale minorului cu capacitate restrânsa de exerciţiu, practica judiciară a stabilit ca minorul trebuie să figureze personal la judecarea cauzelor civile, părinţii sau tutorele asistându-l pe parcursul procesului, nefiind suficientă doar încuviinţarea prealabilă a acestora.

Dreptul de reprezentare sau încuviinţarea actelor copilului minor se exercita de ambii părinţi dacă aceştia sunt în viaţă şi în deplinătaatea drepturilor şi îndatoririlor părinteşti.

4 Durata ocrotirii părinteşti

Ocrotirea părintească se acordă copiilor pe tot timpul minorităţii conform art. 484 din Codul civil. Ocrotirea părintească încetează în privinţa minorului care se căsătoreşte, deoarece acesta dobândeşte capacitatea deplină de exerciţiu14. Această situaţie se poate întâmpla în cazul familiilor, care potrivit art. 272 alin. 2 din Codul civil, au dreptul să se căsătorească de la împlinirea vârstei de 16 ani. Prin urmare ocrotirea părintească presupune că persoana nu a împlinit 18 ani şi nu are capacitatea deplină de exerciţiu.

În reglementarea dată de Codul civil, ocrotirea părintească începe în mod firesc la naşterea copilului[15] şi se exercita pe tot timpul minorităţii, până la majorat, deci pe toată durata de timp în care acesta este considerat de lege ca fiind lipsit de capacitate deplină de exerciţiu. Chiar dacă minorul este pus sub interdicţie, potrivit art. 176 din Codul civil, el rămâne sub ocrotirea părinţilor până la majorat, fără a i se numi un tutore.

Capacitatea de exerciţiu astfel obţinută nu se pierde în cazul desfacerii căsătoriei prin divorţ sau al încetării ei prin deces, neexistând o prevedere în acest sens, spre deosebire de cazul nulităţii absolute sau relative a căsătoriei. Astfel, dacă nulitatea absolută sau relativă a căsătoriei intervine mai înainte ca unul dintre soți să fi împlinit vârsta de 18 ani, soluţia este diferită, după cum acesta a fost de bună sau de rea-credinţă

[14] Codul civil – Art.39, alin. (1)
[15] Legea nr.272/2004 - Art. 4, lit. a)

la încheierea căsătoriei. În privinţa soţului care nu a împlinit vârsta de 18 ani şi a fost de bună-credinţă la încheierea căsătoriei, punctul de plecare în înţelegerea acestei situaţii îl constituie dispoziţiile art. 304 alin. (1) din Codul civil, potrivit cărora ”soţul care a fost de bună-credinţă la încheierea căsătoriei declarată nulă sau anulată, păstrează până la data când hotărârea instanţei judecătoreşti rămâne definitivă, situaţia unui soţ dintr-o căsătorie valabilă”.

În cel de-al doilea caz reaua-credinţă a soţului care nu a împlinit vârsta de 18 ani, nulitatea sau anularea căsătoriei produce efecte pentru trecut în ceea ce-l priveşte pe soţul în cauză. Acel soţ nu poate beneficia de dispoziţiile art. 39, alin. (1) din Cocul civil şi, prin urmare, nu are capacitate deplină de exerciţiu, căci se considera că nu a fost căsătorit şi nu a avut această capacitate nici în trecut. În privinţa soţului minor de rea-credinţă, ca urmare a pierderii capacitaţii depline de exerciţiu, ocrotirea părintească va reîncepe să fie exercitată şi va înceta la data ajungerii la majorat sau la data încheierii cu respectarea exigentelor legale a unei noi căsătorii.

O altă situaţie care influenţează durata ocrotirii părinteşti este aceea în care căsătoria, deşi încheiată cu încălcarea dispoziţiilor privitoare la vârsta legală, nu va mai putea fi declarată nulă sau anulată, întrucât soţia a dat naştere unui copil sau a rămas însărcinată. Într-o asemenea situaţie, conform dispoziţiilor art. 294, alin. (2) din Codul civil, căsătoria se menţine, iar soţia minoră căsătorită îşi păstrează capacitatea deplină de exerciţiu şi, în consecinţă, nu mai este supusă ocrotirii părinteşti.

5.Persoanele cărora le revin drepturile şi îndatoririle părinteşti

Ambii părinţi au aceleaşi drepturi şi îndatoriri faţă de copiii lor minori[16.] În această dispoziţie legală se reflectă, deci principiul potrivit căruia în exercitarea drepturilor faţă de copii, bărbatul şi femeia au drepturi egale. În consecinţă, toate măsurile privitoare la persoană şi bunurile copilului minor, trebuie să fie luate de comun acord. În caz de neînţelegere cu privire la exercitarea drepturilor sau îndeplinirea îndatoririlor faţă de copil, autoritatea tutelară după ce-i va asculta pe părinţi vă hotărî potrivit cu interesul acestuia.

Dacă unul din părinţi este decedat, decăzut din drepturile părinteşti, pus sub interdicţie, sau din orice altă împrejurare, se afla în neputinţa de a-şi manifesta voinţa, celălalt părinte va exercita singur aceste drepturi. Aceiaşi soluţie se impune în cazul în care unul din părinţi este declarat mort prin hotărâre judecătorească[17.] Dar cu toate că legea se referă la situaţia în care unul din părinţi se afla în neputinţa de a-şi manifesta voinţa, credem că necesitatea de a ocroti pe minor în aceleaşi condiţii trebuie admisă şi în caz de dispariţie a părintelui, sau dacă nu rezultă dintr-o hotărâre judecătorească, fără ca exercitarea drepturilor părinteşti de către celălalt părinte să fie condiţionată de trecerea unui an de la data dispariţiei ori de la constatarea ei pe cale judecătorească.

De asemenea, deşi ambii părinţi au aceleaşi drepturi şi îndatoriri faţă de copiii lor minori, totuşi în ipoteza în care căsătoria a fost declarată nulă pentru alt motiv decât minoritatea, iar mama este minoră la data nulităţii, drepturile şi îndatoririle părinteşti

[16] Codul civil – Art.483, alin. (3)
[17]Codul civil – Art. 507

vor reveni numai unuia dintre părinţi, deoarece prin declararea nulităţii căsătoriei, mama având capacitatea de exerciţiu restrânsa pentru că nu îndeplinise vârsta de 18 ani, nu va putea să exercite drepturile şi îndatoririle părinteşti cu privire la bunurile copilului. Aceste drepturi şi îndatoriri vor fi exercitate de părintele care are capacitatea deplină de exerciţiu, adică de tată, iar mamă care a împlinit vârsta de 14 ani, va avea în cadrul ocrotirii părinteşti numai drepturile referitoare la persoana copilului.

Bibliografie

Constituţia României
Codul Civil
Codul de Procedura Civilă
Codul Penal
Barasch, E.A., Nestor, I., Ocrotire părintească, Ed. Ştiinţifică, Zilberstein, S., Bucureşti, 1960.
Beleiu, Gheorghe., Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2006.
Filipescu, I.P., Filipescu, A.I., Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor, ed. revăzut şi completată, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2004.
Gavrilescu, Alin-Gheorghe, Drepturile şi obligaţiile părinteşti, Ed. Universul Juridic, Bucureşi, 2011.
Hamangiu, C., Rosetti-Balanescu, I., Tratat de Drept Civil român , vol. I, Băicoianu, Al., Bucureşti, 2002.
Ionaşcu, A., Mureşan, M., Familia şi rolul ei în societate, Ed. Costin, M., Ursa, V., Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996.
Ionaşcu, A., Mureşan, M., Filiaţia şi ocrotirea minorilor, Ed. Costin, M., Ursa, V., Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1999.
Ionaşcu, Traian, R., Prof. Dr., Capaciatea de exerciţiu a drepturilor civile şi ocrotirea, sub aspect patrimonial a lipsei şi a restrângerii acestei capacitaţi, nr. 5.
Lupan, Ernest, Drept civil. Persoana fizică, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1999.
Mureşan, Mircea, Drept civil. Persoanele, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2001.
Malaurie, Ph., Fulchiron, H., La Famille, 2004.
Oprescu, Mihaela, Adriana, Ocrotirea părintească, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2010.
Pop, Liviu, Teoria generală a obligaţiilor, Ed. Lumina Lex, 2000.
Pop, T., Drept civil roman. Teoria generala, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993.
Popescu, Tudor Radu, Drept civil I, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 1998.
Selejan-Guţan, B., Protecţia europeană a drepturilor omului, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2006.
Stătescu, Constantin, Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor, Bârsan, Corneliu, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2008.
Turianu, Corneliu, Curs de drept civil. Introducere în dreptul civil, Ed. Universitară, Bucureşti, 2008.
Legea nr. 272/2004
Legea nr. 273/2004

DIGITAL TOOLS AND ONLINE LEARNING IN THE ENGLISH LANGAUGE CLASS

Adina CAMPU
Lecturer PhD, „Transilvania" University of Brașov

Abstract: The Covid-19 pandemic has forced all of us to rethink and restructure our professional lives in order to cope with the challenges dictated by the social distancing measures implemented by most European governments. In 2020 numerous higher education institutions shifted to excusive online classes in an attempt to curb the spread of coronavirus infections. In this paper I try to present the digital tools and strategies that English language teachers can use when teaching online. I also focus on the difficulties that they may face when making this sudden shift and I end with some recommendations to those undertaking this task of teaching online. The conclusion is that, with all its pros and cons, online education is an expression of progress and of the inevitable changes that characterize our contemporary era. I believe that only with the return to in-person classes will teachers be able to assess accurately the benefits and drawbacks of online education. Consequently, they will be able to either retain or eliminate features of this novel process.

Keywords: education, online, teaching, digital, TEFL.

1.Introduction

The past year brought about new realities and changes that many of us would have never imagined a while back. The Covid-19 pandemic has forced all of us to rethink and restructure our professional lives in order to cope with the challenges dictated by the social distancing measures implemented by most European governments. Thus, the year 2020 saw more and more higher education institutions shift to excusive online classes in an attempt to curb the spread of coronavirus infections. Educational practitioners were instructed to move their entire activity online. For many, this change has been very sudden and therefore difficult to put into practice.

However, online education is not a new concept. In fact, it has been with us for many years before and there have been voices advocating a shift to online teaching for a number of reasons, chief among which easier access and flexibility. It is the speed with which educators have been forced by external circumstances to make this move that has created difficulties.

My main concern is teaching English as a Foreign Language (TEFL) and English for Specific Purposes (ESP) and these will be the focus of the current study. In this paper I present the tools that educators can use in the process of teaching online, the difficulties that they may encounter when implementing these novel practices and some recommendations that I consider useful for both professionals in the field of TEFL and educators in general.

2. Digital Tools

The online environment has always been linked to learning and the need to know more. Nowadays it is definitely the fastest way to access new information. However, language learning is a long time process with specific skills and knowledge, building up gradually over a period of time. That is why, teachers of English need to think about planning, organizing and properly structuring their online classes.

Educators who have shifted to teaching online have multiple options in terms of digital tools available and a plethora of ways in which they can use these tools. There is not just one way of teaching online and each one must adapt to the resources available to students and teachers alike. Teachers are not new to teaching, they are just new to teaching online and well-trained teachers should have the ability to use the already acquired skills in the online environment just as in the in-person classes. Language teachers have already developed strategies for encouraging, motivating students and making them exercise their language skills in the learning process and they should find the ability to transfer everything they know to the online environment.

In order to be successful in their enterprise, teachers should make sure that they have chosen the right technology. This has been a difficult task for many, given the fact that the decision to move online was made very quickly by governments everywhere leaving no or little time for proper preparation. It is always recommendable to talk to a professional regarding what technology would be suitable for delivering classes.

In the following lines I will be listing and describing the most important digital tools available on the market nowadays.

Video-conferencing systems

These include *Skype*, *Zoom*, *WebRoom.net*, *BigBlueButton* and *Adobe Connect*. The above mentioned platforms are in fact virtual classrooms and they have been specifically designed for teaching and learning. Teachers and students can hear and see each other when using these platforms. The direct interaction enables teachers and students to get as real a class as possible. There are many facilities that these platforms offer such as: whiteboard, shared screen/ presentation space, shared note, etc. They all allow the teacher to upload materials that the students can see in real time during the lesson.

Personally, I would say that the tool that I have found most useful was the text chat. Students feel more confident to ask questions and provide answers by writing on the text chat that by using their microphones. At certain times, the text chat proved to be the most reliable tool because there have been a number of occasions when sound and audio failed to work properly. I have used the text chat in order to elicit various answers from students (translations, examples, paraphrasing, rephrasing, etc), to provide short examples and explanations and to pass links to online resources that I recommended to them.

Live streaming can also be an alternative which enables educators to teach live via video and interaction can take place in the comments section. *Facebook*, *You Tube* and *WhatsApp* offer live streaming options.

Messaging Apps

Since I have just mentioned *WhatsApp*, I should say that this is one of the most frequently used messaging apps. Almost everyone who owns a smart phone has installed *WhatsApp* on it. Communication between students and teachers is very important and *WhatsApp* delivers what it promises to – reliability, speed and numerous features to suit the needs of a variety of users. In addition to one-to-one communication, groups can be created for different classes where text messages, multimedia, links and tasks can be shared.

Viber, *Line*, *Facebook Messenger*, *Skype*, *GroupMe*, *Telegram Messenger* (especially for Android and iPhone), *ChatOn* (in-built in many Samsung devices) and *Kik Messenger* constitute viable, though less popular alternatives to *WhatsApp.*

Learning platforms

Undoubtedly the most popular learning platform is *Google Classroom* though *Edmondo* is also gaining worldwide recognition and many teachers have come to use and appreciate it.

Among the many advantages that *Google Classroom* offers I believe the following are worth mentioning:

-easy access (it is delivered through the Chrome browser which makes it accessible from all computers, mobile phones and tablets);

-teachers can create assignments and share them with the whole class;

-learners can submit assignments easily while teachers can check them with similar ease;

-teachers can give feedback to their students and, in turn, students can provide feedback to teachers.

One of the downsides of *Google Classroom*, and perhaps one of the most important reasons that prevent it from replacing a *Learning Management System (LMS)*, is that it does not offer the possibility of creating quizzes and tests for learners.

Courses can also be created by using a *Facebook Group*, especially for teenagers and adult learners.

For creating quizzes and games *Kahoot* and *Quizlet* are good options, too.

Digital planners

These virtual organizers are great because they can help students and teachers structure their work, manage their time and become more productive and effective. *Google Calendar* is one of the most popular and it can be used to set assignments, deadlines, to send alerts when live classes are due to start or when assignments are supposed to be submitted. These tools can bring organization and structure into the lives of both teachers and students.

Amethyst & Garnet Ultimate Student Planner includes daily, weekly, monthly and even yearly pages for planning and goal setting. It also boasts grade and homework trackers, essay planners and class lists.

Milanote can also be taken into consideration as it provides to-do lists, digital sticky notes and note-taking - all organized into visual boards.

Digital Portfolios

A digital portfolio is a computer-based collection of student performance over a period of time. One can track and assess student progress over time. When used as a student assessment tool, digital portfolios should demonstrate that

> *"the student is involved in meaningful performance tasks; there are clear standards and criteria for excellence; there is an emphasis on meta-cognition and self-evaluation; the student produces quality products and performances; there is a positive interaction between assessor and assessee."* (Burke, 41)

Portfolios should include the very best of students' achievements in terms of reaching goals and meeting academic standards. Personal reflections on each item are recommended in order to explain why those particular pieces have been included in the portfolio. Portfolios help teachers assess students more accurately, they provide valuable feedback, they enhance communication between students and teachers and help educators identify problematic areas. Not all of them are very easy to use and some require considerable time and effort but they do improve overall assessment. If a free version of these is not to be found, then a *DropBox* folder or a *GoogleDrive* folder might be excellent alternatives where work can be stored and shared.

3. Potential difficulties encountered by educators

Moving to teaching online is not an easy task especially when the change is supposed to take place over a short period of time.

a) Choosing the right digital tools

As I have previously mentioned, there is a wide range of digital tools available from which educators can choose. This can prove quite a challenge. That is why it is advisable that teachers decide very clearly what their expectations are and what they want to achieve. Then, they can set about analyzing the rich offer of digital tools and select the ones that they consider most appropriate.

Student accessibility should be taken into account too, when making this choice. Educators should always think carefully about issues such as Internet access, devices owned and used by students, etc. Some students may need to share the computer with other members of the family or they may only have access to a mobile phone, which makes things more complicated.

b) Unprepared students

One common mistake that teachers make nowadays is to assume that their students are digitally literate just because they were came into the world in this time and age and because they have been surrounded by technology since they were born. But this is not always true. They may be good at using video games and social media but

they may lack the basics in formatting documents or designing *PowerPoint* presentations.

c) Security challenges

When going online both students and teachers may fall prey to hacking, data theft or cyber-bullying. Special attention should be paid so that students should not be exposed to potential threats to their security and safety. An institutional *Learning Management System (LMS)* can provide a safer environment where all interaction is recorded. The above mentioned external applications are useful and enriching but one must make sure that they are safe.

It is a good idea for educators to set out what is acceptable and unacceptable behavior in the online environment in order to avoid potential uncomfortable situations.

d)Time management

The movement to teaching online challenges education professionals because it makes it more difficult to keep their life in compartments and efficiently separate between work life and domestic life. I have discovered that it takes more self-discipline and organizing than in-person classes. With online teaching, work time and personal time become one not just because of the common space in which both work and private life take place but also because students, and sometimes even institutions, expect educators to be available at all times.

e)English language use

Last but not least, for the EFL teachers there is an additional challenge in teaching online and that is the permanent use of the foreign language, which may create difficulties especially for students with a lower level of English. Visuals, support materials and setting out tasks clearly are always helpful in such circumstances.

4. Recommendations to ELT practitioners teaching online

a) Provide student training

Many teachers have the tendency to assume that their students, as *"Digital Natives"*, are able to use easily whatever digital tools they encounter. This is far from being accurate and many a time it has been students not teachers who have been insufficiently prepared for the online environment. Students are conversant with the apps and platforms that they use on a daily basis but when it comes to online education they need training, too.

Therefore, it would be really useful to prepare students for learning online and provide them with a range of learner training materials. These could be either videos or written guidelines and sets of instructions. Everything should be kept to a minimum because a long set of instructions would deter students from reading them carefully.

b) Find a suitable space

When teaching online many educators work from home so it becomes very important that they manage to separate between the private and the professional space. A suitable isolated, quiet and well lit space is very important. Lighting is essential when you tech with a camera on. The light source is best placed behind the computer screen and natural light is always better than light coming from other sources.

c) Learn how to use the camera

With the camera on, facial expressions and hand gestures become an essential part of the communication process. Teachers should be aware of how much space is covered by the camera and make sure that students can see their every move if they plan to use make gestures relevant to the teaching process. Also, for a better image the camera should be positioned slightly above the eye level. Eye contact with students is improved in this way. There are online learning platforms that make the image of the person speaking bigger. It is up to the teacher to judge these things and make the right decision.

d) Manage sound

However, due to technical problems and the risk of overcrowding servers, many online classes have taken place without the camera on. At least this is what has happened so far in my experience. In this latter case, sound is vital and it becomes even more important than when the camera is on since now it is the only means of relating to your students. Teacher should try to find a very quiet space, free from background noise that might make it hard for students to understand. Headphones or earphones are recommended as they eliminate the possibility of causing echo and make the quality of sound better. With many classes a day, though, this may turn out to be problematic due to radiations. The microphone is also very important. Students and teachers should make sure that it does not pick up background noise. It is a good idea for teachers to record themselves first so that they check out the range and pitch of their voice. Also, especially in a foreign language class where the quality of sound is vital, it is worth spending a few moments at the beginning of each class to try and get the right sound quality and levels. Pronunciation is of vital importance in a foreign language class. Consequently, low-quality sound would make foreign language classes ineffective and unprofessional and it would make students consider them a total waste of time.

For me personally, working mostly with the camera off, I found myself matching voices to names and instantly recognizing every voice tone of students who actively participated in my classes. There has been. I must admit a huge discrepancy in this respect between students who frequently responded to my requests solving tasks orally so that they could be heard by everyone and students who only participated in the class as names on a list of users. I am aware of the fact that this difference exists in face-to-face classes too but at least there you can make sure as a teacher that students pay attention to class discussions whereas here the teacher has very little or no control whatsoever over that. A solution would be for the teacher to engage students in the online lesson by calling their names and requesting them to solve various tasks despite their unwillingness to do so. Even so, sometimes students may refuse to speak under the pretence that technical problems such as sound and connectivity have occurred.

e) Cooperate with the IT department

This brings us to getting the right technological support. Teachers need to communicate efficiently with the IT specialists in their organisation and make sure that both they and their students have got the proper training in terms of using technological resources. Inevitably, there will be situations when problems occur but it is important to

maintain your calm and ensure that everyone knows what steps to take in such circumstances.

f) Get feedback and teach interactively

Educators have less control over students in an online environment while the students' attention span is reduced under these circumstances. As a result, in foreign language classes it is good to promote interaction and ask for feedback from students at all times. Immediately after presenting a new theoretical issue, ask students to exemplify their proper understanding of it by requiring them to solve tasks focusing on those particular aspects. It would also be good to teach shorter classes, especially lectures, because students and teachers alike find it more difficult to concentrate in an online environment. Breaks are also a must since they have the potential to restore students' attention.

5. Conclusions

The Codiv-19 pandemic has forced many of us to re-think and reorganize our existence. Our whole lives have been disrupted by new rules and regulations imposed very suddenly upon us. The education system has been greatly affected by all of these new measures in place while educators and students alike have had to face the transition from in-person to online classes.

Generally speaking, online education is an expression of progress and of the inevitable changes that characterize our contemporary era. It has, of course its upsides and downsides but overall it should be regarded as a career development opportunity. Online teaching is still very new and no clear cut rules have been established yet with respect to it. However, there are a lot of materials, guidelines and support available online. It is best for teachers to do their research, set up practice sessions and get to know the resources they have before starting the teaching process proper. As it is the case with all new things, educators might feel apprehensive and hesitant at first but in time and with practice they will become more comfortable and more confident about this process.

We can all hope that in the not too distant future there will be a return to some kind of normalcy. Only then will teachers be able to assess accurately the benefits and drawbacks of online education. It may very well be that, some teachers will discover that they can use technology in more ways than before and they may wish to continue the implementation of certain digital tools in order to improve the education process.

Bibliographical References

Burke, Kay. *How to assess authentic learning.* The United States of America: Corwin A SAGE Company, 2009;

Hockly, Nicky. "Teaching Online" *English Language Teaching. Oxford University Press.* November2020.<http://fdslive.oup.com/www.oup.com/elt/general_content/global/expert/teaching-online-focus-paper.pdf>

Miller, J.A. "Eight Steps for a Smoother Transition to Online Teaching" *Faculty Focus*. March 2020. <https://www.facultyfocus.com/articles/online-education/online-course-design-and-preparation/eight-steps-for-a-smoother-transition-to-online-teaching/>

Peachey, Nik. "Managing Online Learning" *English Language Teaching. Oxford University Press.* November 2020. <https://elt.oup.com/elt/teachers/generalcontent/focus-papers/oup-focus-managing-online-learning.pdf >

Peachey, Nik. "6 tips for moving your teaching online – How do you adapt your teaching techniques for the virtual classroom?" *Oxford TEFL*. May2019. <https://oxfordtefl.com/moving-your-teaching-online-how-do-you-adapt-your-teaching-techniques-for-the-virtual-classroom/>

Peachey, Nik. "How to Ensure a Successful Move to Online learning" *Peachey Publications.com.* 2021. <https://peacheypublications.com/how-to-ensure-a-successful-move-to-online-teaching>.

READING PROCESSES – APPROACHES

Bogdan RAȚIU
Lecturer associate, PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract. In this research we propose an analysis of the comprehension processes presented by Jocelyne Giasson in La comprehension en lecture (1991/2011). The aim is to reconfigure the didactic design and the way of structuring the reading competence so as to respond to both the curricular model of personal growth and the communicative model. The resumption of ideas and their nuance was determined by the need for precision, coherence and consistency in carrying out an approach to understanding the literary and non-literary text.

Keywords: comprehension, literacy, personal growth model, competence.

Lectura este un proces complex, iar paradigma contemporană a receptării textului liric presupune dezvoltarea unor strategii de lectură prin care sensul să se construiască treptat, iar elevul să-și formeze anumite obișnuințe care să-i modifice, de la un moment la altul, percepția asupra lecturii. Elevul trebuie să urmeze anumite procese prin care să fie fidel textului, să aibă o privire empatică, dar obiectivă și să intre în posesia sa.

Florentina Sâmihăian[1] accentuează necesitatea cunoașterii de către profesor a operațiilor mentale care pot fi realizate de către elev în timpul lecturii, reușind astfel să creeze cititori competenți. Abordând o viziune constructivistă, valorificând cele cinci tipuri de procese propuse de J. Giasson, didacticienii accentuează utilitatea următorului model progresiv al dezvoltării competenței de lectură, observându-se relația dintre text/context/cititor. Ne propunem să prezentăm procesele lecturii, valorificând studiul semnat de Jocelyn Giasson[2] și să oferim strategii optime care pot fi transferate ușor la clasă.

În contextul curriculat actual, al modelului dezvoltării personale a elevului, prin intermediul lecturii, profesorul trebuie să fie atent la corelația dintre structuri și procese, astfel:

STRUCTURI	Structuri cognitive	Cunoştinţe de limbă (fonologice, semantice, sintactice, pragmatice)
		Cunoştinţe asupra lumii (o înţelegere mai bună a lumii)
	Structuri afective (atitudini, interese, afecte)	
PROCESE	Microprocese (cititorul înțelege informația dintr-o propoziție)	
	Procese de integrare (stabilește legături între informațiile din text)	
	Macroprocese (comprehensiunea globală)	
	Procese de elaborare (Depășește textul, făcând inferențe)	
	Procese metacognitive (controlează comprehensiunea și îi permite cititorului să se depărteze de text)	

[1] Florentina Sâmihăian, *O didactică a Limbii şi Literaturii Române. Provocări actuale pentru profesor şi elev*, Editura Art, Bucureşti, 2015.
[2] *Cf.* Jocelyne Giasson, *La comprehension en lecture*, Bruxelles, De Boeck-Wesmael, 1990/2011.

Tabel 1: *Profilul cititorului angajat în actul lecturii*[3]

Procesele lecturii vor fi detaliate în rândurile următoare, fiind prezentate în majoritatea studiile dedicate subiectului[4] și reprezentând fundamentul oricărui act comprehensiv. Acestea se referă la punerea în aplicație a abilităților necesare pentru a aborda un text; în funcție de acestea, se pot propune modalități variate în relație cu activitatea cognitivă din timpul lecturii, J. Giasson subliniind acțiunea lor simultană și nu producerea lor secvențială.

1. **Microprocesele** se referă la abilitatea de a lua decizii rapide în privința informației din text, aceasta fiind stocată în memoria de scurtă durată. Presupune înțelegerea informației dintr-o frază, iar cititorul utilizează aproape aceleași cuvinte și structuri ca cele prezente în text.

a. Presupune *identificarea* cuvintelor – decodarea acestora utilizând informații fonetice (corespondența literă-sunet), sintactice, referitoare la sensuri (primare/denotative/câmpuri lexicale), ilustrații – care vor media *recunoașterea* cuvintelor, presupunând oferirea unui răspuns instantaneu la adresa unui cuvânt deja identificat în alte lecturi.

b. *Lectura grupurilor de cuvinte* se referă la abilitatea de a utiliza indicii sintactici, pentru a identifica în frază cuvinte care se află în relație prin sensul pe care îl formează structura. În modul acesta, informația trece din memoria de scurtă durată în cea pe termen lung.

c. *Microselecția* se referă la luarea deciziei referitoare la importanța unei informații care merită reținută (de pildă: „Ceea ce vreau să rețin din această frază este că ..., deoarece ...”).

2. **Procesele de integrare** permit cititorului să emită un enunț care leagă propoziții ce nu sunt în conexiune explicită. Scopul este de a crea legături între propoziții și fraze, de a înțelege coeziunea.

a. Coeziunea este indicată de *grupul referenților* (pronumele cu rol anaforic (antecedente, termen care înlocuiește antecedentul, relație între doi termeni), adverbe de loc, de timp, numerale, sinonimie, termeni generici, cuvintele înțelese implicit) și *grupul conectorilor* (expliciți – conjuncții, locuțiuni conjuncționale, conectori impliciți – de timp, de cauză sau îndepărtați, la nivelul textului).

b. *Inferențele* – în opinia lui Michel Fayol – sunt interpretări care nu sunt accesibile literal, de punere în relație a informațiilor care nu sunt explicit formulate. Paul Cornea definește inferențele ca „producerea de informații noi, pornind, deopotrivă, de la cunoștințele stocate în memorie și de la informațiile furnizate de obiectul interpretat, completând în contextul lingvistic dat ceea ce nu este spus”[5]. Acestea sunt introduse de cititor în interiorul interpretării, creând relații care nu sunt accesibile imediat. În plus,

---

[3] J. Giasson, *op.cit.*, 2011, pp. 20-21, Alina Pamfil, *op.cit.*, 2007, p. 135.

[4] adaptare după J. Irwin, *Teaching Reading Comprehension Processes*, Englewood, New Jersey, Pretince-Hall, 1985, J. Giasson, *op.cit.*, 2011, p. 35-165, prezentate și de Pamfil (2007), Szekely (2009), Ilica (2011), Platon (2011).

[5] Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 427.

Cunningham[6] definește inferențele prin compararea cu răspunsul literar; astfel inferența nu se produce când un enunț este semantic echivalent sau e vorba de sinonimie cu o parte a textului, de demonstrații cu ajutorul gramaticii sau sintaxei. Astfel – în termenii lui Frank Smith – utilizarea informației vizuale (din fața ochilor) este o comprehensiune literală, iar procesul de a face inferențe se focalizează asupra informației nonvizuale (dincolo de privire). Reținem utilitatea inferențelor logice, bazate pe text, dar neutilizând sinonimia, ci deducția unor informații incluse implicit în fraze. Inferențele pragmatice sunt bazate pe cunoștințele și schemele cititorului, sunt implicite, dar nu neapărat adevărate, și se referă la un sens comun pe care îl pot oferi mai mulți cititori. În schimb, inferențele creative (Cunningham) implică particularul, unicul provenit dintr-un plus de informație a cititorului față de subiectul operei; se constituie tot pe cunoștințele și schemele lectorului. De asemenea, dezvoltarea procesului de a face inferențe[7] presupune exersarea identificării informației factuale care operaționalizează selectarea corectă a unor informații din text, verificabile, controlabile, apoi utilizarea inferențelor pentru conexiuni (prin realizarea unor deducții pe baza relației cauză-efect), a inferențelor anaforice (care exprimă combinarea simplă a unor informații din text, pe baza căreia să fie induse unele relații pronominale/anaforice), a inferențelor de elaborare (prin combinarea informațiilor generale cunoscute de cititor, selectate în mod adecvat din baza de cunoștințe și din experiențele lui proprii) și a inferențelor predictive (prin formularea de predicții). De asemenea, O'Brien, Cook și Lorch[8] pornesc de la distincția dintre prezentarea conținutului unui text, care face referire la ce este explicit formulat în text, și comprehensiune, adică ceea ce poate fi inferat. Printre inferențele identificate se numără: inferențe care pornesc de la structurile lingvistice (identificarea rolurilor tematice, a referențialului în anafore), inferențe dependente de cunoștințele cititorului (emoțiile personajului, înlănțuirea cauzală) sau legate de strategii care asigură coerența (coerență cauzală la nivelul întregului text). Nu în ultimul rând, trebuie subliniată importanța clasificării inferențelor prezentate la noi de Ștefania Ciobanu[9], după modelul propus de Graesser[10]. Îl vom datalia în rândurile următoare:

clasa 1	– referențială/anaforică (exemple de întrebări: De ce apare în enunțul ... forma articulată a substantivului? La cine face referire subiectul ...? De unde știți ce a vrut să spună x când s-a adresat lui y cu „Da, desigur”?, Ce reprezintă acțiunea cerută ca răspuns prin „Da, te rog?”);

[6] J. Cunningham, „Toward Pedagogy of Inferential Comprehension and Creative Response”, în R. Tierney, P. Andres, J. Mitchell (ed), *Understanding Readers'Understanding*, Hillsdale, New Jersey, Lawrence Erlbaum, 1987, p. 229-255, apud. J. Giasson, *op.cit*., p. 62 și urm.
[7] Viorel Mih, *Înţelegerea textelor: Strategii şi mecanisme cognitive; aplicaţii în domeniul educaţional*, Editura ASCR, Cluj- Napoca, 2004.
[8] Edward J. O'Brien, Anne Cook și Robert F. Jr. Lorch, (coord,), *Inferences during reading*, Cambrigde University Press, UK, 2015, p. 2.
[9] Roxana Ștefania Ciobanu, „Evaluarea inferențelor – cadru teoretic și aplicativ”, în Florentina Sâmihăian, Mădălina Spătaru-Pralea (ed.), *Limba și literatura română – perspective didactice*, Editura Universității din București, pp. 30-41.
[10] Graesser, Arthur C.; Murray Singer și Tom Trabasso, 1994, „Constructing Inferences During Narrative Text Comprehension” în *Psychological Review*, vol. 101. nr. 3.

clasa 2	– a rolurilor tematice: relaţie semantică abstractă, stabilită între predicatul propoziţiei şi unul dintre complementele sale, prezentate în caracteristicile lor morfologice: de exemplu: agent, experimentator, destinatar, obiect, locaţie, timp;
clasa 3	– a antecedentelor cauzale (Causal antecedent): inferenţa se bazează pe un lanţ cauzal (pod) între acţiunea explicită curentă, un eveniment sau o stare şi contextul anterior pasajului în care se regăseşte;
clasa 4	– a scopului supraordonator: inferenţa reprezintă scopul care motivează intenţionat agentul acţiunii;
clasa 5	– tematică: aspectul cel mai general al textului;
clasa 6	– reacţia emoţională a personajului: emoţia experimentată de un personaj, cauzată de sau ca răspuns la un anume eveniment sau acţiune;
clasa 7	– cauză-efect: predicţia acţiunii ca lanţ cauzal, inclusiv acţiuni fizice ale personajului sau evenimente şi noi planuri de agenţi;
clasa 8	– concretizarea rolurilor tematice sau a noţiunilor abstracte: subcategorie sau o particularizare a unui rol tematic care este necesar pentru verb;
clasa 9	– instrumental: un obiect, parte din corpul sau resursa folosită de un agent când execută intenţionat acţiunea;
clasa 10	– modală/a scopului subordonat (Subordinate goal action): un scop, un plan sau o acţiune care specifică modul în care acţiunea agentului este realizată;
clasa 11	– starea generală: o stare continuă, din intervalul de timp al textului, care nu are legătură cauzală cu intriga poveştii. Poate include: trăsăturile, cunoştinţele, mentalităţile, ideile agentului acţiunii; proprietăţile obiectelor sau conceptelor; referinţe spaţiale sau legate de amplasare diferitelor entităţi;
clasa 12	– emoţia cititorului: inferenţa este emoţia pe care cititorul o experimentează la citirea unui text;
clasa 13	– intenţia autorului: identificarea atitudinii sau a motivaţiei scrierii.

Tabelul 2: *Clasificarea inferenţelor*

Giasson[11] consideră că prin inferenţe se depăşeşte comprehensiunea literală, fiind îndepărtate de ceea ce oferă suprafaţa textului. Astfel, Giasson porneşte, asemenea lui Graesser, de la inferenţele bazate pe text şi cele bazate pe schemele mentale ale lectorilor (creative şi pragmatice). Inferenţele pot face referire la spaţiu (locul în care s-a petrecut evenimentul), la agent (cine face acţiunea?), la timp (când are loc evenimentul?), la acţiune (ce face personajul?), la instrument (cu ce instrument realizează acţiunea? sau cum se foloseşte un instrument?), la categorie (care este categoria din care fac parte x, y? – hiperonime, clasa supraordonării), la obiect (ce poate fi văzut, atins, dar nu poate vorbi?), la raportul cauză – efect (care este rezultatul/consecinţa/cauza/condiţia desfăşurării acţiunii?), la relaţia problemă – soluţie (care este soluţia pentru problema x?), la sentiment şi atitudine (care este sentimentul? care este atitudinea personajului?).

3. Dacă microprocesele se realizează la nivelul frazei, procesele de integrare între fraze, **macroprocesele,** se produc la nivelul textului. Acestea sunt orientate spre

[11] J. Giasson, *op.cit.*, p. 62.

comprehensiunea globală a textului, spre legăturile care oferă coerență textului, regrupând mai multe enunțuri din text sub semnul întregului. Presupune receptarea ideii principale și a celor secundare, realizarea rezumatului și identificarea structurii textuale.

a. Pe de o parte, trebuie explicată diferența dintre subiectul textului și ideea principală. Întrebarea care direcționează elevul pentru identificarea subiectului este: „Despre ce ne vorbește acest paragraf? Care este problema centrală a textului? Ce tratează acest articol?". În schimb *ideea principală* răspunde la întrebarea: „Care este cea mai importantă informație pe care vrea să ne-o transmită autorul? Scrie un enunț în care să integrezi subiectul și ceea ce se spune despre el. Care este lucrul esențial prezentat de autor referitor la subiect în această secvență?", iar *ideea secundară*: „Ce informații ni se oferă referitoare la ideea principală?", *tema* textului: „Despre ce este vorba în text?". Cu mențiunea că linia de demarcație dintre subiect și temă este foarte fină, accentuez că tema are un caracter abstract, generalizant, iar subiectul este explicit formulat în text.

b. Ulterior se realizează *rezumatul,* urmând cele șase reguli de elaborare: eliminarea informațiilor secundare; eliminarea informațiilor redundante; înlocuirea unei liste de elemente printr-un termen global; înlocuirea unei liste de acțiuni printr-un termen general; alegerea frazei care conține ideea principală; construirea unei fraze, dacă nu există una, care să conțină ideea principală. O primă soluție pentru învățarea reumatului poate fi strategie numită *rezumatul în 15 cuvinte*. Profesorul alege un paragraf format din 3-5 fraze, iar prima frază să conțină mai mult de 15 cuvinte. Tehnica presupune condensarea treptată a paragrafului: prima frază trebuie condensată în 15 cuvinte sau mai puțin; apoi din fraza creată și următoarea frază din paragraful oferit se rezumă în 15 cuvinte. Apoi, se citește primul enunț creat prin condensare și al doilea creat, urmat de a treia frază din paragraf și se solicită rezumarea tuturor celor trei în 15 cuvinte. Și se continuă algoritmul până paragraful este rezumat în 15 cuvinte. O a doua variantă este *rezumatul ierarhic*, care sprijină căutarea informației importante într-un text și presupune identificarea ideilor principale și a celor secundare. Pentru început se parcurge pentru prima dată textul, se oferă un organizator grafic și se notează câteva subtitluri pentru paragrafele textului. Se extrag cuvintele cheie aflate în relație cu subiectul fiecărui paragraf. Apoi, cu ajutorul acelor cuvinte cheie se realizează ideea principală și se extrag câteva idei care detaliază ideea principală. Se urmărește același algoritm pentru fiecare paragraf în parte, iar la final se extrage ideea principală a textului și se completează în primul reper oferit. A treia strategie este *rezumarea prin cooperare*: se realizează rezumatul în activități pe grupe urmând etapele anterior prezentate. Diferența este că în acest moment elevii cooperează, negociază și discută despre elegerea informației importante din text.

Reținem că rezumatul corect presupune: formularea succintă, cu propriile cuvinte, a ideilor importante ale textului prin care se dovedește înțelegerea completă a textului; transformarea mijloacelor de exprimare (utilizarea verbelor la prezent și/sau la perfect compus; utilizarea verbelor la persoana a III-a; înlocuirea enumerațiilor printr-un cuvânt generic/înlocuirea termenilor particulari printr-un termen supraordonat; utilizarea unui cuvânt pentru a descrie acțiuni prezentate succesiv;

eliminarea afirmației cuprinse între ghilimele; transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă, transformarea pronumelor personale, a adjectivelor pronominale posesive (*a mea/ a sa*), demonstrative (*acestea/ acelea*), a adverbelor (*aici/ acolo, mâine/ a doua zi*); transformarea indicilor temporali și spațiali; eliminarea parantezelor și a enumerațiilor; înlocuirea elementele de stil specifice autorului, a elementelor specifice de discurs/frazarea; eliminarea arhaismelor, a regionalismelor sau a termenilor de jargon, argou etc.), utilizarea conectorilor specifici pentru a reda structura logică a textului dat (pentru descriptiv: *este precum, deasupra, dedesubt, de-a curmezișul, în spatele, peste, sub*; pentru succesiune: *primul, mai târziu, după, înainte, în timpul, până când*; pentru comparare: *dar, deși, în comparație cu, totuși, în comun, pe de altă parte*; pentru cauză și efect: *drept rezultat, din acest motiv, duce la, dacă... atunci, deoarece*; pentru problemă și soluție: *problema, dilema, dificultate, soluția, rezolvare, rezultat*); respectarea ordinii desfășurării întâmplărilor/logicii demersului/evidențierea liniei logice a textului; adecvarea conținutului la cerință (referirea strictă la lumea textului; lipsa opiniilor personale, a reacției emoționale ale cititorului etc.).

c. În plus, macroprocesele includ abilitatea *de a identifica structura textelor*, ținându-se cont de modul în care ideile sunt organizate în interiorul textului, momentele subiectului, secvențe, comparații, descrieri, relații cauză-efet. Organizatorii grafici ajută la atingerea unui nivel ridicat de abstractizare, operaționalizare și incluziune; se bazează pe capacitatea de a selecta, de a explica, de a integra și de a interrelaționa materialul citit. Se construiește un limbaj grafic, un simbol de explorare a informației, care mediază dobândirea cunoștințelor, creșterea cognitivă putându-se realiza și prin reprezentări non-lingvistice, prin semne și simboluri[12]. Organizatorii grafici întăresc viziunea constructivistă asupra predării și implicațiile cognitive, fiind determinate de modul de a gândi, de a simți și de a înțelege noțiuni, cunoștințe, idei, informații și relațiile pe care acestea le implică. Această strategie reușește să fundamenteze un proces de receptare care încurajează ambele căi cognitive: atât pe cea vizual-picturală, cât și pe cea auditiv-scriptică. Organizatorii grafici sunt ilustrații care transpun discursurile pe baza unor întrebări care sintetizează aspectele importante ale înțelegerii textului[13]. Sunt instrumente pentru dezvoltarea gândirii critice și a creativității, pentru organizarea informației, pentru a înțelege informația și relațiile, reprezintă cunoștințele și determină înțelegerea lor, sprijină auto-învățarea.

4. **Procesele de elaborare** permit cititorului să depășească textul, construind inferențe neprevăzute de autor. Cititorul își creează judecata asupra textului și completează textul cu propriile cunoștințe sau cu corelații noi. Irwin (1986) numește cinci tipuri de procese de elaborare: realizarea de predicții; construirea de imagini mentale; răspunsuri afective; reflecția; integrarea noii informații în sistemul cunoștințelor anterioare.

a. *Predicțiile* sunt ipoteze pe care cititorul le face cu referire la ce urmează în text și se focalizează asupra ideilor și mai puțin asupra enunțurilor concrete din text. Acestea pot

---

[12] Gerlic, I., & Jausovec, N. „Multimedia: Differences in cognitive processes observed with EEG", în rev. *Educational Technology Research and Development*, 47(3), 1999, 5-14.

[13] Fly Jones, Pierce Jean, Barbara Hunter, „Teaching Students to Construct Graphic Representations", Association for Supervision an Curriculum Development, 1988.

fi create fie în funcție de conținut (valorificând evenimentele, caracterul personajelor, caracteristica situațiilor, titlul, ilustrațiile, cunoștințele anterioare asupra subiectului, cauzalitatea), fie în funcție de structura textului (cunoștințe ale genului, specificul discursului, structura și compoziția acestuia) și au următoarea formă: După lectura titlului acestui capitol, eu prevăd că acest capitol va discuta despre ...; Motivul pe care mă bazez este...; După survolarea capitolului, eu consider că personajele principale sunt..., evenimentele importante vor fi.... ; Următoarele momente par a fi relevante...; Ce credeți că se va întâmpla?; Pe ce din text te bazezi în afirmația făcută? Ce s-a întâmplat de fapt? Care din predicțiile noastre s-au adeverit până acum?

b. Reprezentarea mentală reflectă relația dintre dimensiunea vizuală și lectură, având ca scop dezvoltarea capacității memoriei de lucru în timpul lecturii, reunind detaliile într-un construct coerent, de ansamblu. Se facilitează crearea de analogii și comparații, fiind un instrument de structurare și conservare în memorie a informației extrase din lectură, care dezvoltă gradul de angajare, interesul și plăcerea de a descifra textul. Are loc deschiderea sensurilor prin imagini, utilizând atenția cititorului, creativitatea sa, acesta fiind motivat să integreze subiectiv și flexibil simbolurile într-o hartă a asociațiilor.

c. *Răspunsul afectiv* este oferit de un lector activ, care participă la procesul de înțelegere a textului, angajându-și resorturile emoționale și având astfel posibilitatea de a reține informațiile mult mai ușor. Reacția cititorului poate fi la adresa intrigii, a personajelor, a eului, față de obiectul descris (de pildă: „Ce emoții ați simțit citind poezia? Ce ați simțit vizualizând obiectul descris? Cum v-ați fi simțit în locul acestui personaj/ în această situație? Cum vă simțiti după lectura textului?” etc).

d. *Reflecția* presupune o lectură personalizată în explorarea textului, vizând raționamente, diferența dintre fapte și opinii, cauze și efecte, motive și urmări. De asemenea, include evaluarea credibilității informației, interogarea textului precum și distingerea dintre sensul denotativ și cel conotativ, metamorfozele de sens specifice unui discurs expresiv, selecția sensurilor simbolurilor, sugestia și gradul de ambiguitate, ajungându-se la interpretarea textului prin apelul la valori și atitudini.

e. De asemenea, în timpul lecturii elevul realizează conexiuni, *corelează informația primită cu alte cunoștințe*, atât cu experiențe personale, cât și cu informații cotextuale (de la același autor/ gen/ specie) sau intertextuale, care deschid sensurile textului.

5. **Procesele metacognitive** fac referire la cunoștințele pe care cititorul le posedă asupra actului lectorial. În acest moment, cititorul trebuie să înțeleagă momentul în care a pierdut firul comprehensiv, unde a fost nevoie de anumite strategii pentru a remedia problemele de înțelegere, facilitându-i cititorului înțelegerea propriului mecanism de creare a sensurilor. Acest proces exprimă gradul de angajare a cititorului în procesul de căutare a modalităților propice de realizare a comprehensiunii și a deschiderii sale spre autoevaluare, care îl va sprijini să-şi modeleze receptarea în funcție de context și de intenția textului.

a. Astfel, se *identifică dificultățile de comprehensiune* (când cititorul înțelege/sau nu; ce înțelege/sau nu; de cr are nevoie pentru a înțelege/ce înțelege cu ușurință; ce poate face când nu înțelege ceva).

b. E nevoie de *discuții metacognitive, de reflecție, de observarea și asumarea greșelilor* într-un mod pozitiv și parcurgerea unor chestionare metacognitive.

În ceea ce privește metacogniția, aceasta este definită ca fiind *cunoaștere despre cunoaștere*, „un domeniu ce regrupează: 1. Cunoștințe introspective conștiente ale unui anume individ despre propriile stări și procese cognitive; 2. Capacitățile pe care le are respectivul individ de a-și controla și planifica în mod deliberat propriile procese cognitive în vederea realizării unui scop sau obiectiv determinat”[14]. În literatura noastră de specialitate, Mircea Miclea consideră că „metacogniția cuprinde cunoștințele pe care subiectul le are despre funcționarea propriului său sistem cognitiv și care pot optimiza funcționarea acestuia”[15]. La nivelul cunoștințelor metacognitive reținem cunoștințele asupra oamenilor, a cunoscuților, fiind conștienți de relația dinte cogniție și emoție; apoi, cunoștințele asupra sarcinilor prin care elevul conștientizează că un text multimodal nu se citește asemenea celui literar; sau cunoștințe asupra strategiei care se referă la identificarea unor modalități de a duce la îndeplinire o activitate, precum a ști cum să realizezi un rezumat, a ști cum să citești un text eseistic spre deosebire de unul diaristic. Aspectul procedural al metacogniției se referă la controlul activității de planificare sau anticipare a unor rezultate, de supraveghere a activității de lectură aflate în curs și prin operații terminale când se observă corelația dintre scop și rezultat.

Învățarea autoreglată „are un interes educativ pentru că elevul participă la «construirea cunoștințelor și a competențelor cu o mai mare șansă de reușită și de transferabilitate», ea ajută «la învățarea de strategii de rezolvare a problemelor ce favorizează reușita și transferul în autoreglare», ... și în final ea tinde să dezvolte motivația de a învăța”[16]. Metacogniția îl face pe lector să înțeleagă mecanismele pe care el însuși le produce în momentul lecturii. O comprehensiune eficientă stă sub semnul reflecției, pentru că, dacă la nivelul cogniției lectorul înțelege, memorează și controlează informația, la nivelul metacogniției – după Flavell[17] - se raportează la cunoașterea și controlul propriilor procese cognitive. Metacogniția se referă și la evaluarea activă, reglarea și organizarea procesului în funcție de capacitățile cognitive, iar Bernadette Noël și, ulterior, Adrien Pinard consideră că în prim-planul acesteia se află decodarea modului în care se produce reținerea informației, comprehensiunea și rezolvarea problemelor. De asemenea, Doudin și Martin[18] subliniază că performanțele școlare ridicate sunt asociate competențelor metacognitive eficiente, iar stăpânirea cunoștințelor (*savoir*) și a aptitudinilor (*savoir-faire*) metacognitive permite beneficierea

[14] Gombert (1990) *apud*. Florin Frumos, *Fundamente și dezvoltări cognitiviste*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 80.

[15] Mircea Miclea *Psihologia cognitivă*, Editura Gloria, Cluj-Napoca, 1999, p. 323.

[16] Grangeat, M, Meirieu,P, Doly, A.M, , *La métacognition, une aide au travail des élèves*, Paris, ESF, p:27 apud. Emmanuelle Laforge, *Mieux comprendre un texte écrit en développant des attitudes dynamiques de construction de sens*, 1997, accesat de pe http://www.gdml74.edres74.ac-grenoble.fr/IMG/pdf/memoire_laforge.pdf. (trad.n.)

[17] Balas, ChaneL Armelle, *La prise de conscience de sa maniere d'apprendre. De la métacognition implicite à la métacognition explicite* (These pour obtenir le grade de docteur de l'universite Grenoble II en sciences de l'education, prezentată în 30 iunie, 1998) accesată de pe http://www.grex2.com/assets/files/expliciter/COMPLETthese_balas.pdf. (trad. n.) în Bogdan Rațiu, *Dinamica lecturii. Teorii.Modele didactic.Refecții*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2019.

[18] *Cf*. Doudin, P.-A., D. Martin, *De l'intérêt de l'approche métacognitive en pédagogie*, Lausanne, Centre Vaudois de Recherches Pédagogiques, 1992. (trad. n)

de educație în mod profund și facilitează dezvoltarea cognitivă și învățarea eficientă. Aceeași idee este prezentată și de Zimmerman[19], care susține că pentru o învățare de calitate e necesară capacitatea de a reflecta asupra propriei activități de învățare, astfel încât să conducă spre o modelare în funcție de context.

În concluzie, analiza propusă pentru procesele lecturii are ca scop reconfigurarea proiectării didactice și structurarea competenței de receptare astfel încât să răspundă atât modelului curricular al dezvoltării personale, cât și modelului comunicativ-funcțional. Reluarea ideilor și nuanțarea lor a fost determinată de nevoia de precizie, coerență și consecvență în derularea unui demers de comprehensiune a textului literar și nonliterar.

Bibliografie:

Ciobanu, Roxana Ștefania, „Evaluarea inferențelor – cadru teoretic și aplicativ", în Florentina Sâmihăian, Mădălina Spătaru-Pralea (ed.), *Limba și literatura română – perspective didactice*, Editura Universității din București, pp. 30-41.

Cornea, Paul, *Interpretare și raționalitate*, Editura Polirom, Iași, 2006.

Doudin, P.-A., D. Martin, *De l'intérêt de l'approche métacognitive en pédagogie*, Lausanne, Centre Vaudois de Recherches Pédagogiques, 1992.

Fly, Jones, Pierce, Jean, Hunter, Barbara, „Teaching Students to Construct Graphic Representations", Association for Supervision an Curriculum Development, 1988.

Gerlic, I., & Jausovec, N. „Multimedia: Differences in cognitive processes observed with EEG", în rev. *Educational Technology Research and Development*, 47(3), 1999, 5-14.

Giasson, Jocelyne, *La comprehension en lecture*, Bruxelles, De Boeck-Wesmael, 1990/2011.

Graesser, Arthur C.; Murray Singer și Tom Trabasso, 1994, „Constructing Inferences During Narrative Text Comprehension" în *Psychological Review*, vol. 101. nr. 3.

Miclea, Mircea *Psihologia cognitivă*, Editura Gloria, Cluj-Napoca, 1999.

Mih, Viorel, *Înţelegerea textelor: Strategii şi mecanisme cognitive; aplicaţii în domeniul educaţional*, Editura ASCR, Cluj- Napoca, 2004.

O'Brien, Edward J., Cook, Anne, Lorch, Robert F. Jr., (coord,), *Inferences during reading*, Cambrigde University Press, UK, 2015, p. 2.

Rațiu, Bogdan, *Dinamica lecturii. Teorii.Modele didactic.Refecții*, Editura Școala Ardeleană/Eikon, Cluj-Napoca, 2019.

Sâmihăian, Florentina, *O didactică a Limbii și Literaturii Române. Provocări actuale pentru profesor și elev*, Editura Art, București, 2015.

Starka, G.A., (dir.), *Conceptions of Self-Directed Learning*, Münster, Waxmann, 2000.

[19] *Cf.* Zimmerman, B.J, „Self-regulatory cycles of learning", dans G.A. Starka (dir.), *Conceptions of Self-Directed Learning*, Münster, Waxmann, 2000, p. 221-234. (trad. n)

TEACHING GERMAN LITERATURE FOR BEGINNERS: *DAS NIBELUNGENLIED*

Cecilia-Iuliana VÂRLAN
Lecturer PhD, University „Ovidius" of Constanţa

Abstract: Teaching German Literature for students at our university is challenging from many points of view. One of the first problems to overcome is related to the students' knowledge of German language. Immediately after their first semester of studying German at A1 level, students should be ready to make the 'leap' to literary texts and that is a real shock for them. How could this so-called „literature shock" be avoided? And is it even possible to skillfully and efficiently handle literary texts at A1 level? Therefore, another major challenge for literature teachers is the selection of literary texts that the students could/should handle. The present paper deals with those questions and their answers in relation with the experience I acquired as a lecturer in German literature. The focus will be placed on a very demanding text which is nevertheless highly representative for German and world literature: 'Das Niebelungenlied' and on the use of appropriate strategies for text reception by language beginners.

Keywords: German literature, teaching, challenges, Das Nibelungenlied

Wie lassen sich literarische Texte mit geringen Sprachkenntnissen der Leser miteinander verbinden? Ist überhaupt das Aneignen der deutschsprachigen Literatur auf A1-Niveau möglich? Diese Fragen und deren Antworten sind aus meiner Erfahrung als Dozentin für Literatur entstanden und der vorliegende Beitrag thematisiert gerade diese Problematik und die Herausforderungen, die sie den Lehrenden vorlegt.

Die Vorlesungsreihe „Einführung in die deutschsprachige Literatur" beginnt laut Curriculum des Studiengangs Deutsche Sprache und Literatur an der Universität in Constanța/Rumänien schon im zweiten Studiensemester und bedarf einer Vermittlungmethodik, die den Studierenden einen wissenschaftlichen Umgang mit literarischen Texten ermöglicht.

Ein großer Stolperstein, der überwunden werden muss, ist das Sprachniveau der Studierenden in ihrem zweiten Studiensemester, nämlich A1. Der Europäische Referenzrahmen (GER), der seit 2001 im Einsatz ist, gibt kaum Informationen über den Umgang mit literarischen Texten. Nur bezüglich der Fertigkeit Lesen sind einige Richtlinien darin zu finden, und zwar: erst auf Niveau B2 wird das Verstehen-Können „zeitgenössischer Prosatexte"[1]verlangt. „Komplexe Sachtexte und literarische Texte verstehen und Stilunterschiede wahrnehemen"[2] sollen die Lernenden erst auf den Stufen C1 und C2 können. Nichtsdestotrotz befinden wir uns als Lehrende laut unserem

[1] *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen*, Kap.3.3. „Beschreibung der Gemeinsamen Referenzniveaus". Abgerufen am 3.02.2021 von https://www.goethe.de/z/50/commeuro/303.htm.
[2] Ebd.

Curriculum in der Situation, die ähnlich in den meisten rumänischen Universitäten ist, Literatur auf Niveau A1 wissenschaftlich beizubringen.

Selbstveständlich ist das Üben verschiedener Strategien zum Leseverstehen auf diesem Sprachniveau überaus sinnvoll und auch seit langem in unserem Syllabus eingeplant. Aber eine Textinterpretation benötigt auch weitere theoretische Ansätze. Durch die neugestaltete Vorlesungsreihe zur deutschsprachigen Literatur, die ich schon seit zwei Jahren eingeführt habe, bekommen die Studierenden eine knappe, aber klare Übersicht über die Epochen der deutschen Literatur und die literarischen Gattungen, aber auch – was ich durchaus wichtig finde – Sprach- und Schreibkompetenzen im Sinne von Textinterpretationen. Die Herausforderung für mich und für die Dozenten im allgemeinen besteht darin, dass alles auf dem Sprachniveau A1 bleiben muss.

Ein anderes überaus großes Problem für Lehrende ist, den sogenannten „Literaturschock“[3] zu vermeiden, denn nach einem Semester Studium der deutschen Sprache sollen die Lernenden bereit sein, den ‘Sprung‘ zum literarischen Werk zu machen, was ein echter Schock für sie ist. Allein die semantische Bewältigung der Inhalte literarischer Texte ist nicht nur zeitaufwendig, sondern führt häufig zu einer solchen Verunsicherung, dass das Interesse am Deutschlernen nachlassen könnte. Dieser ‚Literaturschock’ ließe sich jedoch vermeiden, indem man Texte und Strategien zur Bewältigung dieser Texte anpassend auswählen würde.

Demzufolge wäre die Auswahl der literarischen Texte, mit welchen sich die Studierenden auseinander setzen könnten, eine weitere große Herausforderung für Literaturlehrende. Zudem spielen in diesem Zusammenhang auch das Einsetzen anpassender Strategien zur Textrezeption eine wichtige Rolle.

Im Folgenden werden einige allgemeine Grundzüge vorgestellt, wie man mit einem anspruchsvollen Text (*Das Nibelungenlied*) literarisch auf NiveauA1 umgehen könnte.

Die Begründung dieser Textauswahl beruht auf drei wichtigen Aspekten:

- *Das Nibelungenlied* ist ein höchst repräsentatives Werk der deutschsprachigen Literatur und ein wichtiger Bestandteil der Weltliteratur, auch als Nationalepos der Deutschen bekannt;
- Die darin enthaltenen Themen sind den Studierenden vertraut, da sie allgemein verbreitet oder aus anderen Texten gleicher Art (Sagen/Märchen) schon bekannt sind: Liebe, Freundschaft, Neid, Rache, Kampf um das Herz einer Frau, Streit zweier Frauen usw.
- Dadurch wird den Studierenden ein Gefühl von Stolz vermittelt, indem sie mit einem wichtigen Werk der Weltliteratur auf eine gewisse Art und Weise vertraut werden. Darüber hinaus verstärkt sich auch ihre Motivation, weitere literarische Texte auf Deutsch zu lesen.

Argumente gegen diese Textauswahl befinden sich gerade – und völlig zu Recht – in den folgenden Fragen: Ist die Sprache dieses Werkes für das A1 Sprachniveau

[3] Koppensteiner, Jürgen, Eveline Schwarz, *Literatur im DaF/DaZ-Unterricht. Eine Einführung in Theorie und Praxis*, komplett überarb. und aktualisierte Neuauflage, Wien: Praesens Verlag, 2012, S.26.

geeignet? Wie könnte eine Strophe/ein Satz wie z. B. diese/r von unseren Studierenden verstanden werden?

Uns ist in alten mæren wnders vil geseit
von heleden lobebæren, von grôzer arebeit,
von frevde vnde hôchgecîten, von weinen vnde klagen,
von kvner recken strîten mvget ir nv wnder horen sagen.[4]

Dieser Auszug ist die einleitende Strophe des Originaltextes, der auf Mittelhochdeutsch schriftlich um 1200 festgehalten wurde. Gerade deshalb argumentieren einige Autoren, dass solch ein Text zur Mediävistik (Wissenschaft von der mittelalterlichen Sprache und Literatur) gehöre, die an den Universitäten als eigenes Fachgebiet und oftmals institutionell getrennt von der Deutschen Literaturwissenschaft angeboten wird.[5] Das ist aber nicht der Fall an unserem Studiengang.

Vielleicht wäre diese Variante für die Studierenden verständlicher?

Viel Wunderbares melden uns Mären alter Zeit
Von hochgelobten Helden, von Mühsal und von Leid:
Von frohen Festlichkeiten, von Weinen und von Klagen,
Von kühner Recken Streiten mögt ihr nun Wunder hören sagen.[6]

Diese Variante der ersten Strophe des Epos stammt aus einer Übertragung aus dem Mittelhochdeutschen ins Hochdeutsche, die H.A. Junghans für Muttersprachler gemacht hat und die 1961 von Mihai Isbăşescu im Jugendverlag Bukarest – mit Vorwort und Texterläuterungen – veröffentlicht wurde. Der vorliegende Textauszug bereitet aber viele Verstehensschwierigkeiten vor, vor allem im Wortschatz: das veraltete Wort *Mären*, aber auch Wörter wie *Mühsal*, *kühn* oder *Recken* sind schwer zu verstehen, geschweige denn eine Struktur wie *„mögt ihr […] hören sagen".*

Eine weitere Übertragung (von Max Vanselow) wurde 1975 von Hans und Ilse Müller in ihrer „Auswahl literarischer Texte für den I. Jahrgang der Lyzeen" veröffentlicht:

Wie alte Lieder singen von Taten groß und kühn,
Von hochberühmten Helden, von harten Kampfesmühn:
So sollt ihr Großes hören von Freud und Festlichkeit,
Von Taten tapfrer Recken von Tränen und von Herzeleid.[7]

---

[4] Nibelungenlied-Handschrift C, Badische Landesbibliothek Karlsruhe, Cod. Hs. Don. 63. Abgerufen am 21.07.2018 von https://www.blb-karlsruhe.de/sammlungen/unesco-weltdokumentenerbe-nibelungenlied/das-nibelungenlied/ .

[5] Vgl. Luserke-Jaqui, Matthias, *Einführung in die Neuere deutsche Literaturwissenschaft*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2002, S.25.

[6] Isbăşescu, Mihai (Hrsg.), *Nibelungenlied*. Aus dem Mittelhochdeutsch übertragen von H.A. Junghans, mit Vorwort und Texterläuterungen von Mihai Isbăşescu, Bukarest: Jugendverlag, 1961.

[7] Müller, Hans und Ilse Müller (Hrsg.), „Das Nibelungenlied", Übertragung von Max Vanselow, in: *Auswahl literarischer Texte für den I. Jahrgang der Lyzeen*, Bucureşti: Editura didactică şi pedagogică, 1975.

Hier wurde die Sprache ein bisschen vereinfacht, jedoch ist sie noch nicht für das A1 Sprachniveau geeignet.

Es wurden weitere Versuche angestrebt, um den Text sogar für Muttersprachler verständlicher zu machen, wie z. B. diese ‚hochdeutsche Prosafassung' von Manfred Bierwisch und Uwe Johnson, die 1983 im Verlag Philipp Reclam jun. Leipzig veröffentlicht und nach 2 Jahren (1985) im Kriterion Verlag Bukarest von Sevilla Baer-Răducanu herausgegeben wurde:

> *In alten Berichten wird uns Erstaunliches erzählt von berühmten Helden, von großer Not und Bedrängnis, von Festen und geselligen Freuden, von Weinen und Klagen. Ihr werdet Unerhörtes vernehmen von den Taten kühner Recken.*[8]

Auch hier und gerade am Anfang werden die Studierenden über die Passiv-Struktur stolpern, denn laut europäischem Referenzrahmen gehört der Passiv erst zum B1 Sprachniveau. Zudem ist der Wortschatz immer noch nicht für A1 adäquat.

Um einen Ausweg aus dieser Zwickmühle bemühten sich die deutschen Verlage, die eine Reihe von sogenannten leichten Lektüren veröffentlicht haben. Ein Beispiel dafür ist die im Klett Verlag erschienene vereinfachte Lektüre *Das Nibelungenlied*[9] (das Buch hat Illustrationen und eine CD mit dem Hörtext, die auch eine große Hilfe für das Leseverstehen sein können). Der Epostext wurde auch in Prosaform verfasst und, wenn nun die zwei Prosavarianten der Übertragungen miteinander verglichen werden, wird sofort klar, dass der Klett-Text für unseren Studierenden mindestens sprachlich adäquater ist:

***Das Nibelungenlied* – 1985 Kriterion Verlag Bukarest – Herausgegeben von Sevilla Baer-Răducanu.**	***Das Nibelungenlied* – 2012 Klett Verlag – Nacherzählung von Daniela Stierlin (mit Illustrationen + CD)**
In Burgund wuchs einst ein Mädchen auf, wie es lieblicher kaum eins gab auf der ganzen Welt; das hieß Kriemhilt. Später wurde sie eine schöne Frau, für die viele Männer sterben mußten. Kühne Krieger begerhten sie, und niemand konnte ihr übel gesinnt sein. Unvergleichbar war ihre Schönheit, und der vornehme Sinn dieser Jungfrau wäre auch für andere Frauen eine Zierde. *Sie hatte drei Könige zu Brüdern: Gunther und*	*Im Burgund, am Hofe zu Worms, lebt im Mittelalter ein wunderschönes Mädchen. Es heißt Kriemhild und hat drei Brüder: Gunther, Gernot und der junge Gieselher. Sie sind die Könige von Burgund. Viele junge Männer möchten das schöne Mädchen heiraten, aber bis jetzt konnte noch kein Mann ihr Herz erobern.*

[8] Baer-Răducanu, Sevilla (Hrsg.), *Das Nibelungenlied*, Bukarest: Kriterion Verlag, 1985. Die Herausgeberin hat die Version «*Das Nibelungenlied*, Leipzig: Philipp Reclam jun. 1983 "Hochdeutsche Prosafassung von Manfred Bierwisch und Uwe Johnson"» benutzt und dazu eine Zeittaffel für die Zeitspanne 1140-1240 und eine „Mittelhochdeutsche Textprobe aus der 1. Aventiure des Nibelungenliedes" vorgelegt.

[9] *Das Nibelungenlied*, Nacherzählung von Daniela Stierlin (mit Illustrationen + CD), Klett Sprachen Verlag, 2012.

Gêrnôt und Gîselher [...].	

Erwähnenswert ist auch die Tatsache, dass die literarische Dimension des Textes nach dessen Vereinfachung nicht außer Acht gelassen wurde. Beispielsweise wurde die Wendung *das Herz erobern* selbstverständlich metaphorisch gebraucht und das Verb in einer Fußnote als *gewinnen* erklärt.

Vor dem Einsetzen des Textes in den Unterricht sollten die Studierenden darauf aufmerksam gemacht werden, dass der zu bearbeitende Text nicht das Original ist, sondern eine Übertragung. Das könnte man z.B. durch einen Podcast[10] machen, der zu einer „SlowGerman"-Reihe gehört. Nach einer kurzen Einleitung, in der das Werk vorgestellt wird, wird die Sage der Nibelungen in langsam gesprochenen Deutsch zusammenfassend erzählt. Der Einsatz dieses Mediums hilft dabei, die eventuelle Eintönigkeit im Kurs zu brechen und das Hörvestehen der Studierenden obendrein zu trainieren. Dadurch können sich die Studierenden einen Gesamteindruck über den wesentlichen Inhalt des Textes machen.

Vorläufig lässt sich somit schlussfolgern, dass die Existenz mehrerer intralinguistischer Übersetzungen[11] die Lehrenden für Sprachanfänger berechtigt, eine für sie adequate Übertragung im Unterricht zu verwenden. Das Ziel einer solchen Herangehensweise ist die literarische Auseinandersetzung mit dem Text, d.h. :

- den Text verstehen, in dem vor allem sehr gebräuchliche Alltagssprache vorkommt,
- die Geschichte erzählen oder die Handlung wiedergeben und die eigenen Reaktionen beschreiben,
- eigene Meinung zum Text(abschnitt) äußern und begründen,
- einfache zusammenhängende Texte über Themen, die aus dem Text entstanden und den Lernenden vertraut sind, schreiben.

Um diese Ziele zu erreichen, muss der literarische Text für die Zielgruppe angemessen didaktisiert werden. Die Klett-Ausgabe des *Nibelungenliedes* wurde zum Teil didaktisiert, indem sie auch Übungen beinhaltet, die vor und nach dem Lesen jedes Kapitels in den Unterricht eingesetzt werden können, aber natürlich liegt es an den Lehrenden auch weitere Übungen und/oder Aufgaben zu erstellen, die insbesondere das Textverständnis, aber auch die Sprech- und Schreibkompetenzen im Zusammenhang mit dem literarischen Text trainieren.

Im Folgenden werden die allgemeinen Grundzüge einiger Didaktisierungsmöglichkeiten zu diesem literarischen Text vorgeschlagen.

- Schreiben Sie anhand folgender Schlüsselwörter einen kleinen Text:
  Burgund – im Mittelalter – leben– wunderschön - Mädchen:Kriemhild – drei Brüder - Könige – junge Männer - heiraten
- Vergleichen Sie nun mit dem Originaltext. Finden Sie Ihre Geschichte wieder?

[10] *Das Nibelungenlied* – SlowGerman §155 (Podcast). Abgerufen am 20.02.2021 von https://www.youtube.com/watch?v=XVNJ_d6oWho
[11] Übertragungen, die gezielt für Muttersprachler gemacht wurden.

Im Burgund, am Hofe zu Worms, lebt im Mittelalter ein wunderschönes Mädchen. Es heißt Kriemhild und hat drei Brüder: Gunther, Gernot und der junge Gieselher. Sie sind die Könige von Burgund. Viele junge Männer möchten das schöne Mädchen heiraten, aber bis jetzt konnte noch kein Mann ihr Herz erobern.

- Geben Sie dem Abschnitt einen Titel.
- Was bedeutet „*ihr Herz erobern*"? Wie kann jemand das Herz einer anderen Person ‚erobern'? Was denken Sie: war es im Mittelalter anders als heute? Machen Sie sich Notizen und dann besprechen Sie ihre Ergebnisse in der Kleingruppe.

Anschließende Diskussion (im Plenum): *Liebe im Mittelater / heute*.

- Wer könnte Kriemhilds Herz erobern? Beschreiben Sie diese Person. Lesen Sie die Geschichte weiter und erfahren Sie: wer verliebt sich in Kriemhilde?

Schreiben Sie hier die Antwort: ____________ .

- Lesen Sie den folgenden Abschnitt und ergänzen Sie dann die Leseprotokolle:

Seite	**Wer?**	**Was?**	**...**	**Zitat**

- Schreiben Sie eine Inhaltsangabe des Abschnittes.
- Was passiert danach? Schreiben Sie einen kurzen Paragraph dazu.
- Hören Sie noch einmal den Podcast *Das Nibelungenlied* (bis 1:22). Wie erklären Sie den Titel der Sage? Warum ist diese Sage ein „Lied"?

Diese Didaktisierungsvoschläge wurden schon im Unterricht von mir eingesetzt und die Ergebnisse der Studierenden waren erwartungsgemäß, was nur eine positive Antwort anbietet auf die Frage, ob man als Lehrende die parallele Einführung von Wissen und Können im Fachbereich Literatur auf dem Sprachniniveau A1 erfolgreich vermitteln kann.

Die allgemeinen Grundzüge für Didaktisierung eines herausfordernden literarischen Textes, die hier vorgeschlagen wurden, sollten den Lehrenden Anregungen für den Unterricht geben und auch dazu motivieren, selbst kreativ zu werden und Texte, die für die eigene Zielgruppe gar nicht so geeignet scheinen, für den Unterricht dem Bedarf angemessen aufzubereiten.

Bibliography

*** *Das Nibelungenlied*, Nacherzählung von Daniela Stierlin (mit Illustrationen + CD), Klett Sprachen Verlag, 2012.

*** *Das Nibelungenlied* (Podcast), https://www.youtube.com/watch?v=XVNJ_d6oWho

*** *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen*, https://www.goethe.de/z/50/commeuro/303.htm.

*** Nibelungenlied-Handschrift C, Badische Landesbibliothek Karlsruhe, Cod. Hs. Don. 63. https://www.blb-karlsruhe.de/sammlungen/unesco-weltdokumentenerbe-nibelungenlied/das-nibelungenlied/.

Baer-Răducanu, Sevilla (Hrsg.), *Das Nibelungenlied*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1985.

Isbăşescu, Mihai (Hrsg.), *Nibelungenlied*. Aus dem Mittelhochdeutschen übertragen von H.A. Junghans, mit Vorwort und Texterläuterungen von Mihai Isbăşescu, Jugendverlag, Bukarest, 1961.

Koppensteiner, Jürgen, Eveline Schwarz*, Literatur im DaF/DaZ-Unterricht. Eine Einführung in Theorie und Praxis*, komplett überarb. und aktualisierte Neuauflage, Praesens Verlag, Wien, 2012.

Luserke-Jaqui, Matthias, *Einführung in die Neuere deutsche Literaturwissenschaft*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 2002.

Müller, Hans, Ilse Müller (Hrsg.), „Das Nibelungenlied“, Übertragung von Max Vanselow, in: *Auswahl literarischer Texte für den I. Jahrgang der Lyzeen*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1975.

FACHSPRACHE IM DAF-UNTERRICHT

Edith-Hilde KAITER
Lecturer PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța

Abstract: In der heutigen europäischen Gesellschaft gewinnt die Vermittlung von Fachsprache immer mehr an Bedeutung. Gleichzeitig werden die Lernergruppen immer differenzierter und die Lehrkräfte sind mit vielen Schwierigkeiten konfrontiert, da sie fachspezifische Inhalte in ihren Kursen vermitteln sollen, obwohl sie keine Experten auf dem betreffenden Fachgebiet sind.
Diese Arbeit nimmt sich vor, die Vorteile und die Probleme bei der Verwendung von Fachsprache darzustellen, aber auch Motivation bei der Benutzung von vielfältigen Vermittlungsstrategien im DaF-Unterricht zu wecken, um Erfolg in der technischen Kommunikation zu haben.

Schlagwörter: Fachsprache, Vorteile, Probleme, DaF-Unterricht, Vermittlungsstrategien, Kommunikation

In der zweiten Hälfte des Jahrhunderts entwickelt sich im Bereich Deutsch als Fremdsprache der fachsprachliche Unterricht. Im Kontext der Globalisierung von Gesellschaft und Wirtschaft kann man auch von einer Globalisierung der Berufe und Berufsfelder sprechen, die einen direkten Einfluss auf die sprachliche Kommunikation ausüben. Die ungeheuere Ausweitung der Fachsprachen hat auch das Interesse für das Erlernen fachsprachlichen Deutsch geweckt. Die aktuelle Verbreitung der Fachsprachen findet im wissenschaftlich-technischen Bereich als Folge der intensiven Handelsbeziehungen mit den globalisierten entwickelten Gesellschaften, der Entstehung der neuen Medien und der neuen Unternehmensformen statt. Unter diesen Umständen halten viele Hochschulen und Universitäten für eine besondere Aufgabe diesem hohen Bedarf an Fachsprachen gerecht zu werden, denn „die Hochschule ist der Ort, wo über Sprachen im Beruf vorzugsweise reflektiert wird und wo diese Erkenntnnisse sich in Studieninhalten und in der Praxis der muttersprachlichen und fremdsprachlichen Ausbildung niederschlagen" (Kalverkämper 2000: 20). Viele Lehrkräfte haben nun als Lehrziel den Studierenden die kommunikativen Fähigkeiten des Rezipierens und Produzierens von Fachtexten auf der Grundlage der vier Sprachfertigkeiten (Hören, Lesen, Sprechen, Schreiben) zu vermitteln, um ihnen die fachkommunikative Kompetenz zu entwickeln. Im Fachsprachenunterricht ist also neben der kommunikativen auch die schriftliche Kompetenz von großer Bedeutung, denn die Fachleute müssen die Fähigkeit haben, den Fachtext detailliert zu verstehen, damit keine Unklarheiten entstehen.

Eine erste Frage bezieht sich auf die Bedeutung des Begriffs *Fachsprache.* Das Lexikon der Sprachwissenschaft von Bußmann definiert die Fachsprache als „sprachliche Varietät mit der Funktion einer präzisen, effektiven Kommunikation über meist berufsspezifische und Tätigkeitsfelder" (Bußmann 2002: 211). Dabei geht es um das Vermitteln und Erlernen einer sprachlichen Varietät, die in fachlichen Kontexten verwendbar ist.

Der Begriff Fachsprachen kommt in der deutschen sprachwissenschaftlichen Forschung unter Benennungen wie Arbeitssprache, Berufssprache, Handwerkersprache vor, weil sie durch die Fortschritte der Wissenschaft entstanden sind. Fachsprachen gehören den Bereichen der Wissenschaft, der Technik und der Verwaltung an.

Eine Definition der Fachsprache bietet uns auch W. Schmidt an. Ihmzufolge ist die Fachsprache „das Mittel einer optimalen Verständigung über ein Fachgebiet unter Fachleuten. Sie ist gekennzeichnet durch einen spezifischen Fachwortschatz und spezielle Normen für die Auswahl, Verwendung und Frequenz gemeinsprachlicher und grammatischer Mittel. Sie existiert nicht als selbständige Erscheinungsform der Sprache, sondern wird in Fachtexten aktualisiert, die außer der fachlichen Schicht immer gemeinsprachliche Elemente enthalten" (Schmidt 1969: 18). Dieser Definition gemäss bilden die wesentlichen Elemente eine Kommunikationsgrundlage zu einem Fachthema, an dem Gesprächspartner teilnehmen, die einen besonderen Fachwortschatz benutzen. Da die Fachsprachen meistens auf einem relativ hohen Niveau von Technologie und Wissenschaft bleiben, müssen sie dementsprechend behandelt werden.

Eine genauere Definition der Fachsprache finden wir bei L. Hoffmann: „die fachsprachliche Forschung definiert die Fachsprachen als Gesamtheit aller sprachlichen Mittel, die in einem fachlich begrenzbaren Kommunikationsbereich verwendet werden, um die Verständigung zwischen den in diesem Bereich tätigen Menschen zu gewährleisten „ (Hoffmann 1988: 20). Die Fachsprache stellt also ein Kommunikationsmittel unter Fachleuten dar, das zur Mitteilung von komplexen Fachinformationen dient.

Folglich soll der Lehrer seinen Studierenden Lehrmaterialien vermitteln, die streng nach dem Prinzip der Fachlichkeit ausgewählt sind, d.h. zu den jeweiligen wissenschaftlichen, technischen Disziplinen. Die Materialien sollen Aufgaben enthalten, in denen die Kennzeichen der Fachsprache wie Wortbildung, Syntax, Kommunikationsverfahren, Textsorten usw. systematisch und sprachdidaktisch bearbeitet werden. Außerdem sollen diese Materialien, die den Studierenden zur Verfügung gestellt werden, nicht nur dem wissenschaftlichen Niveau des Gegenstandes angebracht sein, sondern auch dem sprachlichen Niveau der Studierenden entsprechen, denn diese müssen Zugang zu einem anspruchsvollen Fachgebiet in einer fremden Sprache haben, was oft viele Schwierigkeiten bereitet. Die Praxis hat aber bewiesen, dass es nicht so einfach ist, die Studierenden auf diese Kompetenzen vorzubereiten. Einerseits ist der Lehrer mit einer knappen Anzahl der vorgesehenen Stunden konfrontiert und andererseits stellt er das unausgeglichene Niveau der sprachlichen Vorkenntnisse der Lernenden fest. Zweifelsohne brauchen die Lernenden einige Vorkenntnisse in ihrem Fachgebiet in ihrer Muttersprache als Voraussetzung für das Erlernen der fremden Fachsprache, aber gleichzeitig müssen sie auch über einige fremdsprachliche Vorkenntnisse verfügen, die ihnen bei der Aneignung der Fremdsprache helfen. Die Erfahrung der letzten Jahre hat bewiesen, dass Studierende mit Vorkenntnissen in den betreffenden Fachgebieten, aber auch in der Fremdsprache bessere Leistungen erbracht haben. Es ist nicht zu übersehen, dass die Fachtexte in den

Fachkursbüchern dem Niveau B1 des europäischen Referenzrahmens entsprechen und dafür man einige fremdsprachliche Vorkenntnisse braucht.

Ein anderer Aspekt, der nicht vernachlässigt werden darf, ist im Zusammenhang mit der Ausbildung des Lehrers. Der Lehrer ist in den meisten Fällen ein Diplomphilologe, der sich ganz schnell mit der Fachterminologie aus verschiedenen Fachgebieten vertraut machen muss, um dann seinen Studierenden dieses Wissen vermitteln zu können. Das ist schwierig, aber eine gute Kommunikation zwischen dem Lehrer und den Studierenden und die Erklärung der Semantik der einzelnen Fachbegriffe, wobei es zu einem gegenseitigen Austausch kommt, könnte die Arbeit im Unterricht unterstützen. Zeichnungen, Grafiken, Schemata könnten z.B. die Bestandteile eines technischen Gerätes, seine Funktionsprinzipien usw. erklären und veranschaulichen. Der Fachwortschatz steht im Kontext und wird folglich daraus erschlossen. Die Fachtexte sind vorwiegend authentisch und mit Übungen vorgesehen, in denen lexikalische und grammatikalische Strukturen aus den Texten enthalten sind, die zur Erweiterung der spezifischen Lexik und Erhöhung der kommunikativen Fachkompetenz führen sollen. Es ist notwendig, dass diese Übungen sich auf zentrale fachsprachliche Merkmale konzentrieren und zu einem fachkommunikativen Handeln führen. Denn das Ziel des Fachunterrichts beschränkt sich nicht nur auf die Bedeutungserklärung, das Beschreiben, Definieren, Argumentieren oder Präsentieren mancher Fachbegriffe. Viel mehr geht es aber in der kommunikativen Didaktik um die Handlungsorientierung. Im handlungsorientierten Unterricht gilt das Prinzip Lernen durch Tun. Die Studierenden bekommen vielfältige Aufgaben, in denen sie Informationen den Texten, Zeichnungen oder Bildern entnehmen und anwenden sollen. Fachliche Fragen und Überlegungen stehen im Mittelpunkt des Unterrichts. Dabei legt man einen großen Wert auf die Einführung und Erklärung von besonderen Aspekten der deutschen Grammatik, wie z.B. unpersönliche Sätze mit „man", Passiv-Aktiv, Komposita usw. Wenn man an die Lehrziele denkt, die der Unterricht verfolgt, dann kann man die Bedeutung des Fachwortschatzes besser verstehen. Der Lehrer weiß, dass die zukünftigen Fachleute über Fachinhalte kommunizieren wollen, dass sie fachliche Informationen kompetent recherchieren oder ein fachliches Thema aus dem eigenen Spezialgebiet präsentieren sollen. Er ist sich dessen bewusst, dass nur eine systematische Arbeit zu einer vollständigen Entfaltung der Sprachkenntnisse und der Fachsprache führen kann. Der Fachsprachenunterricht stellt heutzutage für den Lehrer eine ständige Herausforderung dar, wenn man denkt, dass es immer neue Bereiche im Leben gibt, in denen immer wieder neue Wörter verwendet werden sollen, um neue Gegenstände, Vorgänge oder Sachverhalte zu benennen. Deshalb bleibt ihm als ständige Aufgabe, die Unterrichtsplanungen an die neuen sozialen, wissenschaftlichen Bedürfnisse anzupassen. Viele Jahre wurde der Fachsprachenunterricht vernachlässigt, aber in der Ära des technisch-wissenschaftlichen Fortschritts sind die Fachsprachenkenntnisse ganz notwendig. Ohne diese kann die fachliche und wissenschaftliche Kommunikation nicht stattfinden.

Kennzeichnend für die Fachsprachen sind der fachsprachliche Wortschatz, wie schon erwähnt wurde, und die Syntax. Der Wortschatz ist speziell für den jeweiligen

Fachbereich, enthält aber gemeinsprachliche Wörter. Die syntaktischen Strukturen sind die gleichen wie in der Allgemeinsprache, aber einige Strukturen werden öfter benutzt (Fluck 1996: 16). Neben Genauigkeit und Verständlichkeit, die als wesentliche Eigenschaften der Fachsprachen angesehen werden, gilt auch die fachsprachliche Ökonomie, denn bei der fachlichen Kommunikation ist ein minimaler sprachlicher Einsatz erforderlich.

Manche Besonderheiten tauchen schon bei der Analyse des Wortschatzes auf. Als wesentliches Merkmal der Fachsprachen ist ihr Vokabular zur Benennung von Gegenständen, Inhalten, Sachverhalten, das eine Vielfalt von Bezeichnungen beinhaltet. Zu den lexikalischen Besonderheiten zählt man: viele Fachbegriffe, die schwierig sind, die Verwendung von Adjektiven auf – bar, -los, -reich usw. die Präfixe: nicht, stark, schwach, eine gehäufte Verwendung von Komposita, viele Verben mit Vorsilben, eine gehäufte Nutzung substantivierter Infinitive, die Verwendung von Zusammensetzungen und von fachspezifischen Abkürzungen.

Auch die Gruppe der syntaktischen Besonderheiten der Fachsprachen ist gut vertreten. Laut Götze und Hess-Lüttich haben die Fachsprachen keine spezielle Grammatik. Die Satzstruktur ist einfacher, kürzer, klarer. Sie ist auch übersichtlich gegliedert, z.B mit Hilfe der Konjunktionen einerseits-andererseits. Häufiger kommen Nomina und nominale Ausdrücke, Satzglieder anstelle von Nebensätzen, Funktionsverbgefügen, erweiterte Attribute anstelle von Attributsätzen, substantivierte Verben, Konditionalsätze oder Finalsätze vor.

Eine besondere Aufmerksamkeit soll den Fachtexten geschenkt werden, denn sie stellen die Grundlage des fachsprachlichen Lernens und Lehrens dar. Sie sind ein Produkt der Fachkommunikation, die angestrebt wird. Für die DaF-Didaktik gelten die Texte als einer der wichtigsten, aber auch schwierigsten Aspekte, denn sie sind der Ausgangspunkt in der Gestaltung der Unterrichtsplanung. "Fachtexte sind komplexe und kohärente sprachliche (und nichtsprachliche) Äußerungen im Rahmen der Kommunikation innerhalb eines bestimmten menschlichen Tätigkeitsbereichs. Neben lexikalischen und grammatischen Merkmalen zeichnen sie sich durch genuin textuelle Besonderheiten aus, welche die Fachkommunikation unterstützen (sollen) und deren Grad an Fachlichkeit mitbestimmen" (Roelcke 2010: 111).

Fachtexte haben in der Regel eine eigene spezifische Struktur, die durch einige Merkmale gekennzeichnet sind. Die in den Texten enthaltenen Fachbegriffe werden durch Bilder, Diagramme, Texte und andere Darstellungsformen eingeführt und erklärt. Es gibt immer Beispiele und erläuternde, illustrierende Zusätze, Verallgemeinerung, Abstraktion, induktives oder deduktives Vorgehen bei der Gewinnung von Informationen aus den fremdsprachigen Fachtexten, explizite oder implizite Rückgriffe auf Vorkenntnisse usw. Eines der wichtigsten Merkmale der Fachtexte ist die Kohärenz auf der Ebene des Wortschatzes aber auch der Grammatik. Diese Kohärenz wird durch Konnektoren, Pronomen, Pronominaladverbien usw. hergestellt. Zur Festigung der neuen lexikalischen und grammatikalischen Strukturen können die Studierenden Übungen machen, in denen sie diese Strukturen in stark gesteuerten Übungen anwenden. Dazu geeignet sind geschlossene Aufgabenformen wie Lückentexte,

Transformationsübungen Aktiv-Passiv, Präsens-Präteritum-Perfekt, Synonyme und Antonyme finden, Auswahlantworten (multiple-choice), Richtig/Falsch Antworten, Zuordnungsübungen, Rasterübungen, die in Partner- oder Gruppenarbeit gemacht werden können.

Der fachsprachliche Unterricht verfolgt die Vermittlung von sprachlichen Fertigkeiten und fachsprachlichen Arbeitsstrategien, die zu einer Handlungsfähigkeit in dem betreffenden Fach führen. Der Fachsprachenunterricht entwickelt Fähigkeiten zu Auseinandersetzungen mit dem Fachgebiet oder Fachthema. Den Studierenden „sprachlich handlungsfähig" machen, bedeutet, dass er sich in der Fremdsprache angemessen informieren und die Fachinformationen verstehen kann. Er kann mit seinen sprachlichen Mitteln unter Nutzung von Arbeitsstrategien den Texten Fachinformationen entnehmen. Angemessene Verständigung bedeutet, dass der Studierende sich auf der Wissensstufe, auf der er sich befindet, eindeutig und sachlich ausreichend differenziert äußern kann (Buhlmann/Fearns 2000: 9).

Ein Fachunterricht verfolgt gleichermaßen die fachliche, sprachliche und kommunikative Kompetenzentwicklung. Der Fachunterricht verwendet in der Lernsituation die jeweils passende Sprache, unterstützt das fachliche Verstehen durch eine Vielfalt von Darstellungsformen, festigt, übt und trainiert fachtypische Sprachstrukturen, ermutigt, hilft beim strukturierten und freien Sprechen, trainiert das Hörverstehen, gibt beim Lesen von Texten Hilfen und übt das Leseverstehen. Also, mehr Kommunikation und die Erschaffung von Sprachsituationen, Fachgespräche im Unterricht führen, Vorträge halten sind nur einige wichtige Aufgabenformen, die der Lehrer mit den Studierenden im Unterricht machen kann.

Im Fachsprachenunterricht sind die Lehrmaterialien eine Notwendigkeit. Tabellen, Skizzen, Lernraster, Formeln, Diagramme, Grafiken, Karten, Bilder helfen bei einer besseren Visualisierung und Verstehen des Lernstoffes. Sie könnten besprochen, gedeutet und geklärt werden und auch in mündlichen und schriftlichen Übungen zur Überprüfung des erworbenen Wissens verwendet. Zunächst wirken sie fremd auf die Studierenden, aber allmählich müssen sie in deren Handhabung eingeführt werden. Sie wecken die Motivation der Studierenden zum Fachthema, führen in die Kontextsituation ein, helfen bei der Erklärung von Fachschlüsselwörtern und erhöhen den Erwerb von fachsprachlichen Kenntnissen, die die Studierenden für ihre berufliche zukünftige Zwecke brauchen. Deshalb muss der Lehrer einen großen Wert auf die Unterrichtsplanung und Erstellung von Lehrmaterial legen.

Die erwähnten Aufgabenformen spielen eine entscheidende Rolle nicht nur in der Aneignung von Fachkenntnissen und Entwicklung fachsprachlichen Kompetenzen, sondern sie tragen auch zur Entwicklung des logischen Denkens bei, das ein Hauptanliegen des Fachsprachenunterrichts ist.

Die Entwicklung der interkulturellen Kompetenz ist ein anderes wichtiges Ziel des Unterrichts, das der Lehrer im Blick haben soll. Oft taucht die Frage auf, wie die Studierenden im Fachsprachenunterricht für interkulturelle Aspekte motiviert werden könnten und wie sie vorbereitet werden sollten, damit sie mit interkulturellem Bewusstsein den Fachtexten Informationen entnehmen, ohne dass Missverständnisse in

der berufsbezogenen Kommunikation entstehen. Dabei könnte ein kontrastiver Sprach- und Kulturvergleich im Fachsprachenunterricht hilfreich sein. Eine Untersuchung der kulturellen Unterschiede in der Struktur und Normen des betreffenden Fachbereichs sowie deren Wirkung auf die Sprache würde dazu führen, dass die Studierenden die Verbindung zwischen Sprache und Kultur bewusst wahrnehmen und auf diese Weise ihre kulturelle Kompetenz entwickeln könnten.

Ein anderer wichtiger Aspekt dieser Arbeit bezieht sich auf die Unsicherheiten und Schwierigkeiten, die im Leseprozess von Fachtexten entstehen. Es gelingt oft den Studierenden schwer, die Fachinformationen zu verstehen und zu deuten, d.h. eine Zusammenfassung des Fachtextes zu machen, Fragen zum Fachtext zu beantworten, oder das Gelesene in eigenen Worten wiederzugeben. Da der Sprachstil des Textes oft schwierig ist und die Aussagen unzugänglich formuliert sind, sind auch die Versuche der Studierenden bei der Wiedergabe von Fachinhalten unverständlich. In dieser Situation muss der Lehrer bewusste Lesestrategien einsetzen, die den Zugang der Studierenden zum Text ermöglichen.

In der Auffassung von John C. Bean (1996, 134 ff.) hat die schwache wissenschaftliche Lesekompetenz vieler Studierenden einige Urasachen. Studierende verkennen den Fachtext und deshalb entstehen Missverständnisse, die sie hindern, die Textinformationen zu bearbeiten. Häufig passiert es, dass sie die argumentative Struktur eines Fachtextes nicht erkennen, weil, wie die Entwicklungspsychologen festgestellt haben, ein zunehmender „kognitiver Egozentrismus" ihnen nicht erlaubt, neue Informationen aufzunehmen und zu bearbeiten. Große Schwierigkeiten haben die Studierenden auch bei der Entwicklung des eigenen Standpunktes, weil ihnen der Kontext nicht klar ist. Das Vorwissen in dem betreffenden Bereich ist mangelhaft und aus diesem Grund können sie Kontextzusammenhänge nicht leicht herstellen. Nicht selten sind die Studierenden mit Fachtexten auseinandergesetzt, deren Fachsprache ihnen fremd ist und deshalb können sie die fachsprachlichen Bedeutungen nicht entschlüsseln. Eine ähnliche Situation entsteht auch im Falle der Syntax, wenn komplizierte grammatikalische Strukturen zu einem Verstehenshindernis werden, das die Studierenden schwer ausräumen können. Ein anderer wichtiger Grund zur Erklärung der Schwierigkeiten, die die Studierenden bei der Arbeit mit Fachtexten haben, ist im Zusammenhang mit ihrem Verhalten im Leseprozess. Da sie über situationsadäquate Lesestrategien nicht verfügen und zwischen den Textsorten und Lesezielen nicht unterscheiden können, benutzen sie immer die gleichen Lesestrategien, was das Verstehen des Textes weitgehend belastet. Die Erfahrung der vielen Unterrichtsstunden führt zur Überzeugung, dass es eigentlich nicht so sehr um den Mangel an adäquaten Lesestrategien geht, sondern viel mehr um Geduld und Motivation im Leseprozess. Viele Studierende rechnen nicht damit, dass man bei der Erschliessung eines anspruchsvollen Fachtextes viel Zeit und Anstrengung braucht. Der komplizierte Text stellt eine Herausforderung dar und es fehlt oft an Interesse, Mut und Geduld.

Da die Arbeit mit Fachtexten den Studierenden so viele Schwierigkeiten bereitet, sollte der Lehrer einige Prinzipien im Unterricht berücksichtigen. Man muss immer die richtigen Texte finden. Dabei geht es um Techniken der effizienten und

sinnvollen Auswahlstrategien, d.h. um die Bereitstellung der Lektüre. Situationsadäquat lesen, ist auch ein wichtiges Prinzip. Je nach Leseziel und verfügbarer Zeit können unterschiedliche Lesetechniken eingesetzt werden: überfliegendes, orientierendes Lesen oder detailliertes, totales Lesen oder selektives, analysierendes Lesen. Es geht also darum, wie der jeweilige Fachtext erschlossen werden soll.

Im technischen Bereich soll man in der Regel Texte genau verstehen, weil die Fachinformationen genau sind. Sich während des Lesens Notizen machen, erhöht den Konzentrationsgrad auf den Text, so dass man ihn tief verstehen und analysieren kann.

Texte zum eigenen Schreiben aufbereiten, ist ein anderes wichtiges Lehrziel, das beachtet werden soll. Textinformationen richtig und kohärent verarbeiten, kann auch bei der Vorbereitung auf spätere berufliche Qualifizierungen helfen.

Fachsprache ist ein spezifisches Kommunikationsmittel, die eine exakte und eindeutige Verständigung zwischen Fachleuten auf einem bestimmten Fachgebiet ermöglicht. Eine fachliche und wissenschaftliche Kommunikation ohne Fachsprachenkenntnisse ist heutzutage unvorstellbar. In fast allen Alltagssituationen, besonders im Beruf trifft man auf Texte, die nur mit großer Mühe verstanden werden können, weil sie sprachlich ganz speziell für ein Fachgebiet sind. Die Fachsprache baut auf dem allgemeinsprachlichen Bestand an phonologischen, lexikalischen, syntaktischen und stylistischen Mittel auf, jedoch unterscheidet sie sich grundsätzlich von der Allgemeinsprache, was ihre linguistische Besonderheiten betrifft.

Der DaF-Unterricht eröffnet den Fachsprachen neue Chancen bei Kreativität. Die DaF-Lehrstrategien können die fachsprachliche Kommunikation fördern, so lange die Aufgabenformen die Lernenden aktivieren, motivieren, ermutigen. Wie schon aufgezeigt wurde, dient der DaF-Unterricht zum Erlernen von Fachsprachen unter der Voraussetzung, dass der Lehrer sich seiner neuen Rolle als Partner, Berater und Beobachter bewusst ist.

Literaturverzeichnis

Baumann, Klaus-Dieter. (1992): *Integrative Fachtextlinguistik*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, S. 2.

Bean, John, C. (1996): Engaging Ideas. The Professor’sGuide to Integrating Writing Critical Thinkind, an Active Learning the Classroom. San Francisco: Jossey-Bass.

Bimmel, Peter/Kast. Bernd/Neuner, Gerd (1994): *Arbeit mit Lehrwerklektionen.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und DaF-Unterricht. Berlin/München: Langenscheidt.

Bimmel, Peter/Rampillon, Ute (1999): *Lernerautonomie und Lernstrategien.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung. Berlin/München: Langenscheidt.

Bohn, Rainer (1999): *Probleme der Wortschatzarbeit.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und DaF-Unterricht. Berlin/München: Langenscheidt.

Buhlmann, Rosemarie/Fearns, Anneliese (2000): *Handbuch des Fachsprachenunterrichts*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, S. 13.

Buhlmann, Rosemarie/Laveau, Ingeborg (1992): *Arbeit mit Sachtexten.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich DaF-Unterricht. Berlin/München: Langenscheidt.

Bußmann, Hadumod (Hrsg.) (2002): *Lexikon der Sprachwissenschaft.* Dritte, aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, S. 211.
Ehlers, Swantje (1992): *Lesen als Verstehen.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und DaF-Unterricht. Berlin/München: Langenscheidt.
Faistauer, Renate (2001): *Zur Rolle der Fertigkeiten.* In: Gerhard Helbig/Lutz Götze/Hans-Jürgen Krumm: *Deutsch als Fremdsprache.* Berlin/New York: de Gruyter, S. 864-872.
Fluck, Hans-Rüdiger (1996): *Fachsprachen, Einführung und Biographie.* Tübingen: Francke, S. 16.
Funk, Hermann/König, Michael (1999): *Grammatik lehren und lernen.* Fernstudienprojekt zur Fort- und Weiterbildung im Bereich Germanistik und DaF-Unterricht. Berlin/München: Langenscheidt.
Götze, Lutz/Hess-Lüttich Ernest W. B. (1999): *Grammatik der deutschen Sprache: Sprachsystem und Sprachgebrauch.* München: Bertelsmann Lexikon Verlag, S. 611-627.
Helbig, Gerhard/Götz, Lutz/Krumm, Hans-Jürgen (2001): *Deutsch als Fremdsprache.* Berlin/New York: de Gruyter.
Hoffmann, Lothar (1976): *Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung.* Berlin: Akademie – Verlag.
Hoffmann, Lothar (1988): *Vom Fachwort zum Fachtext.* Tübingen: Gunter Narr Verlag, S. 20.
Kalverkämper, Hartwig (2000): *Sprachen im Beruf-Kommunikation im Fach: Herausforderungen an die arbeitsteilige Gesellschaft. Zur Einführung in den Band.* In: Baumann, K-D/Kalverkämper, H./Steinberg-Rahal, K. (Hg.): *Sprachen im Beruf, Stand-Probleme- Perspektiven*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, S. 15-30.
Roelcke, Thorsten: (2010): *Fachsprachen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, S. 111.
Schmidt, Wilhelm (1969): *Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen.* In: Sprachpflege 18.

ONISIFOR GHIBU AT JENA AND THE LINGUISTIC UTRAQUISM IN TRANSYLVANIA AFTER 1918

Laura Gabriela LAZA
Lecturer PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Onisifor Ghibu played a key role in the education in Romanian language in Transylvania, both before and after 1918. His theories, which he developed during his studies in Germany, decisively influenced the multicultural profile of the Transylvanian school after 1918. His doctoral thesis defended at the University of Jena in 1909 was one of the headstones of plurilingualism and pluriculturalism in education in the new Romanian state founded after the Union of Transylvania with Romania. This paper attempts to trace the influence the school of Jena might have had upon Ghibu and the role of the theories he developed in his thesis in the Transylvanian education policy after 1918.

Keywords: Onisifor Ghibu, linguistic utraquism, plurilingualism in Transylvania

În peisajul educației de limba română din Transilvania Onisifor Ghibu a jucat atât înainte cât și după 1918 un rol cheie. Teoriile lui, dezvoltate în timpul studiilor în Germania au influențat profilul multicultural al școlii transilvănene după 1918. Teza sa de doctorat prezentată la Universitatea Jena în anul 1909 a fost una dintre pietrele de temelie a structurii plurilingvistice si pluriculturale a învățământului în noul stat român format prin Marea Unire. Studiul de față încearcă să schițeze influențele pe care școala jeneză trebuie să le fi avut asupra lui Ghibu și rolul teoriilor din lucrarea sa de doctorat concepută la Jena în politica școlară pe care a promovat-o în Transilvania imediat după 1918, mai ales din perspectiva minorităților germane și maghiară.

1. Onisifor Ghibu la Jena

În fondul personal al lui Onisifor Ghibu din cadrul Arhivelor Naţionale sunt păstrate dovezile studiilor sale în cadrul Universității din Jena. Conform convolutului cu numărul de ordine 10, Onisifor Ghibu și-a început studiile în octombrie 1908 pentru semestrul de iarnă 1908 în cadrul universității germane, urmând apoi și cursurile semestrului de vară și de iarnă 1909. Pe data de 3 decembrie 1909 și-a susținut examenul de doctorat, așa cum dovedesc programarea la acest examen precum și diploma eliberată pe 11.12.1909 de către Facultatea de Filozofie a acestei Universități[1]. Facultatea de Filozofie a Universității jeneze era de fapt facultatea care cuprindea toate științele umaniste de la pedagogie la limbi străine. Aici Onisifor Ghibu a studiat disciplinele filosofie și pedagogie.

Și în Buletinul oficial al Universității din semestrul I al anului universitar 1908/1909 apare la pagina 30 studentul Onisifor Ghibu, locul de naștere Săliște, Ungaria

[1] Vezi dosarul 10 din fondul personal Onisfor Ghibu cu nr. de inventar 1835.

ca fiind student înmatriculat la Facultatea de Filosofie cu domiciliul în Jena, Sophienstr. 49.[2]

În perioada 1900–1914 Universitatea Jena cunoştea o nouă etapă de înflorire, legată de dezvoltarea oraşului prin industrializare, aici aflându-se uzinele Zeiss, dar și datorită profesorilor care predau în Universitate, precum omul de știință Ernst Haeckel, matematicianul Gottlob Frege, istoricul Johann Gustav Droysen sau renumiții pedagogi Karl-Volkmar Stoy și Peter Petersen.[3]

Așa cum Ghibu arăta în cartea sa autobiografică *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*[4], micul oraș Jena era considerat la vremea respectivă "metropolă mondială a pedagogiei"[5]. Ajuns acolo cu o întârziere de doi ani față de planurile inițiale, era hotărât să urmeze o riguroasă formare pedagogică pentru a dobândi „imunitate desăvârșită față de tot ceea ce proiectase asupra mea și contra mea nu numai balaurul cu atâtea capete veninoase din capitala țării mele vitrege, ci și alte jigănii de prin alte locuri"[6] , adică dorea să se distanțeze de orice doctrine sau politici cunoscute până atunci și să cunoască stadiul actual al cercetării în domeniul pedagogiei, tendințele cu adevărat europene și progresiste. Întârzierea de doi ani, pe care i-a petrecut în parte la Budapesta l-a ajutat să înțeleagă realitățile politicii educației din Ungaria[7], revelându-i totodată problemele învățământului de limba română din Transilvania pentru care încerca să găsească rezolvare.

Rolul șederii sale la Jena[8] îl formulează foarte plastic: "Încredințați pînă în cele mai intime fibre ale ființei de temeinicia ideilor mele, voiam să ajung, cu orice sacrificiu, să le fac acceptate de înaltul for care era universitatea jenească, transformându-le în chipul acesta din simple ipoteze sau idei teoretice, în arme de luptă, cu care să pot înfrînge, apoi, nedreptățile și adversitățile din patria mea."[9]

Tot în această ordine de idei formulează mai târziu: „Nu un «Institut de înalte studii» avea să fie pentru mine Jena, ci un «Arsenal», în care să îmi pot verifica și perfecționa armele aduse de acasă și de prin multele locuri străine prin care am umblat și care doream să poarte cu orice preț, în sfârșit, marca «Made in Jena», menită să dezarmeze pe toți aceia împotriva cărora voi fi silit să le ridic".[10]

Scopul declarat era de a salva școlile din Ardeal de "deznaționalizare"[11] și acela de a impune o altă politică școlară în Transilvania, care să depășească „feudalismul medieval și șovinismul modern"[12], criticând implicit atât politica maghiară, cât și

---

[2] Vezi Amtliches Verzeichniß der Lehrer, Behörden, Beamten und Studierenden der Gesammt-Universität Jena, Jena: Neuenhahn, Nr. 165,166,167.
[3] Vezi Perle im Saaletal- die Universitätsstadt Jena. În: https://www.uni-jena.de/universit%C3%A4t/geschichte. Data consultării: 22.10.2020.
[4] Ghibu, Onisifor: Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură. Cluj-Napoca, Dacia, 1981.
[5] Ghibu, Baricadele, Pag. 221.
[6] Ghibu, Baricadele, pag. 221.
[7] Ghibu, Baricadele, pag. 221.
[8] Vezi Amtliches Verzeichniß der Lehrer, Behörden, Beamten und Studierenden der Gesammt-Universität Jena, Jena: Neuenhahn, Nr. 165,166,167.
[9] Ghibu, Baricadele, pag. 222.
[10] Ghibu, Baricadele, pag. 244.
[11] Ghibu, Baricadele, pag. 223.
[12] Ghibu, Baricadele, pag. 244.

regimul bisericesc ortodox și greco-catolic[13]. În lupta sa găsise similitudini cu situația din Alsacia-Lorena.

"Avea să fie un îndrumar al politicii școlare"[14] pe care le-a introdus în Planul de învățămînt și Îndreptarul metodic pe care le-a redactat din poziția sa inspector școlar în Arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei la Sibiu.

Rolul studiilor la Jena a fost totuși unul mult mai important decât lasă să se întrevadă în autobiografia sa. Deși Ghibu sosește acolo cu o idee și o voință clară, acestea au prins de-a lungul celor doi ani de studii contur și s-au cristalizat în spiritul școlii germane. Tot Ghibu este cel care recunoaște că profesorii de acolo l-au impresionat în mod deosebit, și mai ales Wilhelm Rein, urmaș demn al părintelui pedagogiei, Herbart.[15] Chiar numește ideile preluate de la acesta: principiul libertății, înțeleasă ca o libertate a profesorului în privința programei și a elevului în privința conținuturilor, pe care vrea să le învețe; principiul neamestecului elementului politic în educație și apoi principiul familial, familia jucând un rol central în educația copilului.[16] La Prof. Rein, Ghibu frecventează de-a lungul celor trei semestre cursuri de pedagogie generală, de pedagogie aplicată și de didactică.[17]

Scriitorul și filosoful de renume mondial Rudolf Eucken, pe atunci laureat al premiului nobel pentru literatură, a fost o altă figură relevantă în parcursul universitar a lui Ghibu la Jena. De la el Ghibu arată ulterior că și-a însușit mai multe valori etice precum curățenia morală, vitejia, veracitatea, dreptatea, demnitatea personală, iubirea de patrie, iubirea de oameni, fidelitatea sufletească, cucernicia și credința.[18] Le-a apreciat în mod deosebit, mai ales din perspectiva societății românești în care lipsea acest discurs.[19] La profesorul Eucken a frecventat de asemenea, cursuri în primele două semestre și anume istoria filosofiei, exerciții de filosofie, metafizică empirică și istoria pedagogiei moderne.[20]

Ghibu frecventează de asemenea, cursurile de pedagogie ale vestitului profesor Karl-Volkmar Stoy, pe care însă nu îl amintește în autobiografia sa,[21] dar care trebuie să fi jucat un rol chiar dacă minor în cristalizarea teoriilor sale.

Pe lângă acești doi profesori a mai frecventat cursuri de istorie universală la profesorul Al. Cartellieri și de filologie romanică la profesorul W. Cloëtta, respectiv la succesorul său profesorul Wiese, în fața căruia Ghibu arată că ar fi trebuit să dovedească că limba română este o limbă romanică.[22]

Un aspect interesant al studiilor sale la Jena este acela că Onisifor Ghibu a studiat atât în cadrul cursurilor sale de istorie universală, cât și în cadrul unor cursuri speciale de teologie evanghelic-luterană epoca Reformei la profesorul Cartellieri, fiind profund

[13] Ghibu, Baricadele, pag. 248.
[14] Ghibu, Baricadele, pag. 265.
[15] Ghibu, Baricadele, pag. 224.
[16] Ghibu, Baricadele, Pag. 227.
[17] Vezi dosarul 10 din fondul personal Onisfor Ghibu cu nr. de inventar 1835.
[18] Ghibu, Baricadele, Pag. 230.
[19] Ghibu, Baricadele, Pag. 231.
[20] Vezi dosarul 10 din fondul personal Onisfor Ghibu cu nr. de inventar 1835.
[21] Vezi dosarul 10 din fondul personal Onisfor Ghibu cu nr. de inventar 1835.
[22] Ghibu, Baricadele, Pag. 232.

impresionat de personalitate lui Martin Luther.[23] Ideile Reformei se pare că au avut un important rol asupra lui și din perspectiva formării sale la Institutul Teologic din Sibiu. Acest lucru este pe de-o parte suprinzător și pe de altă parte arată deschiderea lui Ghibu către idei progresiste, revoluționare pe care cu siguranță nu le putea identifica în vreo formă în doctrina învățată. El concluzionează: "am început să am o înțelegere mai realistă a problemei creştinismului universal, în sensul că acesta trebuie să se afirme nu numai pe teren propriu religios, ci mai ales ca factor de etizare a întregii vieți a omenirii și ca cel mai însemnat mijloc pentru înfăptuirea păcii între popoare, oricît de mare ar fi influența filozofiei, a artei, a științei asupra omenirii."[24] Ideile cu care a venit în contact în cadrul acestor studii de religie s-au concretizat mai apoi în studii și articole publicate.[25]

Ghibu a fost profund impresionat de întreaga cultură germană, pe care a cunoscut-o în călătoriile sale.[26] Mai fusese anterior înmatriculat ca student la Strassbourg unde profesorul Thomas Ziegler l-a influențat; a audiat cursuri la Berlin la profesorii: W. Münch, Ad. Lasson, Alois Riehl, G. Simmel, A. Harnack, U.v. Willamowitz-Möllendorf.[27]

Menționează figuri marcante ale filosofiei și filologiei germane, care l-au influențat prin ideile lor, precum Fichte[28], Goethe sau Schiller.[29]

În memoriile sale Ghibu amintește și alte personalități române care s-au format în aceeași perioadă în Germania, și anume viitoarea lui soție, Veturia Nicolau, cântăreață de lieduri și pianistă care a studiat muzica la Göttingen, Erfurt, Eisenach și Jena. Îl amintește pe Horia Petra-Petrescu[30], filolog brașovean care a studiat la Budapesta si Viena și a scris teza sa de doctorat despre Ion Luca Caragiale la vestitul lingvist Gustav Weigand la Universitatea Leipzig. Ghibu evocă de asemenea, pe Vasile Pârvan, Petru Cerna, Eftimie Mărculescu, Pavel Roșca, Vasile Chindriș, Atanasie Popovici [31], așadar o întreagă generație de intelectuali ardeleni formați în universitățile germane.

2. Lucrarea de doctorat

Lucrarea sa de doctorat cu titlul "Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule" (Utraquismul modern sau bilingvismul în școala primară), coordonată de către profesorul Wilhelm Rein a fost publicată un an mai târziu în seria magazinului pegagogic Mann la Editura Hermann Beyer&Söhne din Langensalza, Germania, și anume în 1910. Magazinul pedagogic sus-numit fusese inițiat de pedagogul Friedrich Mann (1834-1908). Acesta a editat începând cu anul 1873 *Paginile Germane de*

[23] Ghibu, Baricadele, Pag. 222 și 232. Vezi și dosarul 10 din fondul personal Onisfor Ghibu cu nr. de inventar 1835.
[24] Ghibu, Baricadele, Pag. 233.
[25] Ghibu, Baricadele, Pag. 234.
[26] Ghibu, Baricadele, Pag. 234.
[27] Ghibu, Baricadele, Pag. 237–238.
[28] Ghibu, Baricadele, pag. 272.
[29] Ghibu, Baricadele, Pag. 234,238.
[30] Ghibu, Baricadele, Pag. 235.
[31] Ghibu, Baricadele, Pag. 236.

Pedagogie[32] fiind un adept al doctrinei lui Johann Friedrich Herbart (1776-1841), filosof, psiholog și pedagog german, părinte al pedagogiei moderne ca știință academică.

În autobiografia sa Ghibu descrie prima dicuție avută cu Rein pe marginea tezei de doctorat și anume referitoare la clarificarea termenului de utraquism[33]. Rein definea utraquismul așa cum era el înțeles atunci, și anume "simultaneitatea celor două limbi clasice, elena și latina ca fundament al culturii europene și utraquismul dogmatic-religios."[34] Ghibu extinsese acest concept.

Ideea bilingvismul în școala primară nu era una nouă în sine, dar abordarea din perspectiva științei pedagogiei era nouă.[35] Ghibu dorea ca argumentele stopării supremației limbii maghiare în școala primară să nu vină din direcția politică, ci din direcția filozofică și pedagogică pentru a nu putea fi contestate.[36]

Lucrarea sa definește pentru început termenul de *utraquism* așa cum fusese el înțeles până atunci și explică că se limita la utilizare în rândul așa-numitelor Gelehrtenschulen având o valoare culturală și explicând intenția de a conserva și transmite valorile antice ale culturii romane și grecești. De la început Ghibu explică că în tratatul său utraquismul are un alt sens, și anume se referă la o masă de populației dintr-un stat multinațional care vorbește o limbă străină față de cea a statului, respectiv cea maternă. Untraquismul modern dorește suprimarea prăpastiei care există într-o țară între cetățenii ei, datorită faptului că nu vorbesc toți aceeași limbă. Trece apoi la descrierea situației din Ungaria, și anume citând din *A magyar nyelv tanitásának terve* (Planul predării limbii maghiare) unde era specificat că limba maghiară ar fi elementul de legătură pentru toți cetățenii din interiorul granițelor ei.[37]

El explică că învățarea în școli doar a limbii oficiale de stat duce la o asimilare culturală în sensul culturii dominante, ignorându-se particularitățile culturilor minoritare. Acest aspect poate naște tensiuni, fiindcă statul încearcă să își întărească și impună pozițiile prin intermediul politicii lingvistice în școala primară.[38] În educație nu poate doar politica să decidă, ci acolo joacă un rol important pedagogia, psihologia, etica, istoria și sociologia.[39]

El identifică în funcție de mai mulți factori, precum structura politică, socială și etnică a țării, 6 tipuri de utraquism: 1. Locuri unde limba maternă lipsește complet din planul de învățământ al școlilor primare, numind aici exemplul Ungariei, subînțelese fiind școlile de stat din Transilvania, 2. Locuri unde limba maternă poate fi folosită în predarea religiei, 3. Locuri unde ambele limbi sunt folosite în predare, 4. Locuri unde ambele limbi sunt folosite în predare, iar cea maternă chiar are prioritate, 5. Locuri în

[32] Deutsche Blätter für erziehenden Unterricht. Vezi https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/CL6TUDVX32BQ3MTSDK3IX4DSPVTQMXOR. Data consultării: 4.11.2020.
[33] Ghibu, Baricadele, pag. 244.
[34] Ibidem, pag. 245.
[35] Ibidem, pag. 274.
[36] Ibidem, pag. 246.
[37] Ghibu, Onisifor: Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule, Langensalza, Hermann Beyer & Söhne, 1910.
Pag.1–2.
[38] Ibidem, pag. 4.
[39] Ibidem, pag. 4.

care limba maternă este doar o materie, 6. Locuri în care limba maternă este doar o materie facultativă.[40]

Ghibu subliniază faptul că în Ungaria este o diferență în domeniul utraquismului între școlile de stat și cele particulare, el fiind preocupat doar de utraquismul influențat politic în școlile publice.[41]Este de fapt o pledoarie împotriva maghiarizării prin intermediul limbii, explicând că statul nu poate fi un scop în sine, ci statul este în slujba cetățeanului, citând din Schiller și Robert von Mohl.[42] Observă că un popor care nu se conduce singur, ci se lasă condus de către un altul va fi secat de energia internă.[43] Citează pe Humboldt care explică cât de importantă este libertatea individuală pentru dezvoltarea umană, extrapolând acest deziderat al asigurării libertății individuale asupra statului ideal.[44] Educația nu poate fi exclusiv o politică de stat. Educația trebuie să fie reglementată de mai mulți factori.[45] Școala trebuie să producă idei și cultură, nu să inhibe producția culturală.[46] Toate acestea fiind idei progresiste pentru momentul la care au fost formulate.

Ghibu susține foarte vehement în lucrare poziția de eliminare a monopolului statului în politica de educație.[47] Sarcina statului ar fi mai degrabă aceea de suport și finanțare pentru a stimula identificarea acelor persoane, organizații etc. care pot să creeze produse educaționale dezirabile într-o societate liberă și orientată spre progres.

Citează pe părintele pedagogiei, Herbart arătând că, acolo unde statul se amestecă în pedagogie nu își face un serviciu, fiindcă acționează împotriva creativității, a spiritului liber. Doar acolo unde statul acționează ca element de suport poate să se bucure de roadele politicii sale, deoarece stimulează producerea de idei individuale, unice, care contribuie așadar la progresul societății per ansamblu.[48]

În lucrare se explică mai departe că puterea educațională a statului stă în accordarea de spațiu individului de a deveni activ și nu să impună anumite linii de urmat, în acest sens "statul nu ar trebui să înființeze școli. Utraquismul este reversul principiului limbii materne în școală."[49] Ideea de a educa în două limbi în paralel este o utopie, educația trebuie să fie în limba maternă.[50]

Nu poate exista o școală pentru toate popoarele (referindu-se la etnii), ci fiecare popor trebuie să își facă propria școală.[51] El vede oamenii care trebuie să își petreacă timpul în școlile unde se aplică utraquismul ca unii eminamente nefericiți, fiindcă nu se

---

[40] Ibidem, pag. 6–7.
[41] Ibidem, pag. 8.
[42] Ibidem, pag. 9.
[43] Ibidem, pag. 10.
[44] Ibidem, pag. 11.
[45] Ibidem, pag. 13.
[46] Ibidem, pag. 13.
[47] Ibidem, pag. 14–15.
[48] Ibidem, pag. 17.
[49] Ibidem, pag. 26.
[50] Ibidem, pag. 26.
[51] Ibidem, pag. 28.

identifică cu conținuturile și cu limba în care sunt predate.[52] Limba definește însuși sufletul unui popor, astfel că nu poate coexista cu o a doua.[53]

3. Receptarea teoriilor lui Ghibu și politica școlară în Transilvania

Această ultimă pledoarie de exclusivitate a limbii materne se justifica în contextul emancipării naționale a românilor, nu era însă un principiu formulat în spiritul conviețuirii pașnice cu celelalte națiuni din Imperiu. De asemenea, după 1918 în noul stat național român putea duce la o serie de interpretări nedezirabile pentru noua putere politică românească.

Cuvântarea Regelui Ferdinand la deschiderea Universității Daciei Superioare la 1 Februarie 1919 arăta conștientizarea responsabilității față de minoritățile din Transilvania:

„Aşezată într-o ţară în care diferitele naţionalităţi şi-au trăit în permanenţă propria lor viaţă culturală şi intelectuală, potrivit cu aspiraţiunile lor etnice şi cu puterea lor civilizatoare, ea [Universitatea] are nobila misiune de a deschide porţile sale tuturor acelora care au dorinţa să se încălzească la razele luminii ei arzătoare, dovedind astfel lumii întregi că, în România întregită, ştiinţa nu întreabă pe tînărul studios cărei naţionalităţi apaţine: cu aceeaşi dragoste, ea îi va primi pe toţi sub aripile sale materne.[...] Noi nu vom ameninţa pe nimeni, nu vom brusca şi nu vom aservi pe nimeni. Vom fi un popor liber într-o ţară unde libertatea va fi asigurată pentru toate popoarele conlocuitoare“.[54]

Legile adoptate consolidau însă poziția limbii române ca limbă de stat. Astfel, Legea pentru învăţământul primar al statului şi învăţământul normal-primar din 26 iulie 1924 prevedea: „Învăţământul primar în şcoalele statului se predă în limba romāna. În comunele cu populaţie de altă limbă decât limba română, Ministerul Instrucţiunii Publice va înfiinţa şcoale primare cu limba de predare a populaţiei respective, în aceeaşi proporţie ca şi în comunele româneşti. În aceste şcoale studiul limbii române va fi însă obligatoriu în numărul de ore stabilit prin regulament” (art. 7), iar la articolul 9 se spunea că “În şcoalele primare de orice fel, fie publice, fie particulare, nu se pot introduce alte manuale didactice decât acelea aprobate de Ministerul Instrucţiunii”[55], aspect care bineînțeles asigura controlul asupra conținuturilor predării în școlile publice.

Învățământul minorităților se desfășura însă în mare parte în cadru privat și de aceea Legea învățământului particular, din decembrie 1925 prin care minorităţile naționale îşi puteau constitui şcoli proprii, cu aprobarea Ministrului Instrucţiunii, în care limba de predare putea fi limba minorității respective îi avantaja. Dar „oricare ar fi limba de predare a unei şcoli particulare, limba română, istoria românilor şi geografia României se vor preda în limba română în toate şcolile de orice grad şi categorie, începând din clasa a II-a primară, în numărul de ore stabilit prin regulament. Aceste materii nu se pot preda

[52] Ibidem, pag. 31.
[53] Ibidem, pag. 34.
[54] Petreu, Marta: Universitatea din Cluj la centenar. În: Apostrof. Revista a Uniunii Scriitorilor. Anul XXXI, Nr. 1/2020 (356). Pe: http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2020/n1/a5/. Data consultării: 11.11.2020.
[55] Institutul de științele educației: Antologia legilor învățământului din România. București: Institutul de științele educației, 2004, pag. 188.

decât de profesorii calificaţi şi care cunosc limba română."[56] prevedea art. 39, prevederi similare cuprinzând şi Legea pentru învăţământul secundar din 1928.[57]

Ghibu, care revenit după 1918 din Basarabia, ocupa postul de secretar general al rezortului de instrucție din Consiliul Diligent al Transilvaniei avea o poziție atât de dezvoltator de politici educaționale, cât și de factor decizional direct. El se explica mai târziu în legătură cu teza utraquismului: "Determinarea de «național» nu o punea într-o poziție negativă față de concepția «internațională», dimpotrivă, mai curând o încadra în aceasta, dar nu mecanic, ci organic. «Pedagogia românească» a mea nu deriva dintr-o conștiință de rasă în sensul fascist de mai târziu [...]".[58]

Teoriile lui au fost după 1918 privite și ca idei progresiste și dezirabile. Dr. Gal Kelemen scria în 1925 în revista *Magyar Kisebbség* (Minoritatea maghiară) că fusese plăcut surprins de cartea lui Ghibu și îmbrățișa ideea bilingvismului în școală.[59] La fel Vásárhelyi Lajos în *Erdélyi Iskola* (Școala ardeleană).[60] Mai târziu lucrarea a fost folosită ca argument principal în susținerea în fața Societății Națiunilor a cauzei școlilor confesionale maghiare contra încercărilor de imixtiune românești în anul 1925.[61]

La nivel de minoritate germană Ghibu colabora cu pedagogul sas Lutz Korodi și încerca să țină cont de situația sașilor transilvăneni.[62] În 1924 apărea la 21 martie în ziarul *Deutsche Tagespost*, Sibiu un articol[63] în care pedagogul sas Dr. Heinz Brandsch îl evoca cu mare admirație pe Onisifor Ghibu, cita din lucrarea sa de doctorat și din alte studii, arătând că teoriile dezvoltate acolo au influențat politica lingvistică. În 1937[64] tot Brandsch arată despre lucrarea de doctorat a lui Ghibu: „Această lucrare a lui Ghibu, cu toate că a purces dintr'o poziție de luptă a românismului contra tendințelor de maghiarizare, rămâne de o valoare permanentă. După cât știu, ea este încă și astăzi lucrarea dătătoare de ton în ceea ce privește problema utracvismului".[65] Autorul nu făcea însă nici o referire la cum vedea oglindite acele idei în realitățile școlii ardelene multietnice a anului 1937.

Ghibu scria din perspectiva anului 1961, când a finalizat scrierea sa autobiografică *Pe Baricadele Vieții* despre perioada jeneză că teza de doctorat se referea "la o problemă mereu actuală în teritoriile locuite de mai multe naționalități și este deci interesantă și astăzi"[66]. Experienţa propriei lupte pentru emancipare şi păstrare a limbii materne înainte de 1918 a fost cu siguranţă pentru noii factori de decizie în politica educaţională din Transilvania după 1918 foarte importantă[67]. Ea a dus la o anumită înțelegere a alterității și

[56] Ibidem, pag. 223.
[57] Prisacariu, Roxana Mihaela: Statutul juridic al minorităților naționale. București, C.H.Beck, 2010, pag. 114.
[58] Ghibu, Baricadele, pag. 283.
[59] Ibidem, pag. 256.
[60] Ibidem, pag. 256.
[61] Ibidem, pag. 256–257.
[62] Ciobanu, Vasile: Onisifor Ghibu și naționalitățile conlocuitoare în perioada 1918–1944. In: Transilvania, Nr. 6/83, pag. 19.
[63] Ibidem, pag. 251.
[64] Brandsch, Heinz: Dr. Onisifor Ghibu. În: Satul și școala. Revista lunară pentru educație și învățământ. Anul VII, Nr. 3, 1937, pag. 73–85.
[65] Ibidem, pag. 79.
[66] Ghibu, Baricadele, pag. 250.
[67] Vezi Ciobanu, Onisifor Ghibu, pag. 19.

la un grad mai mare de toleranță față de cererile naționalităților conlocuitoare. Pe de altă parte afirmarea noului stat național era un aspect foarte important, care se putea realiza în primul rând prin politica lingvistică în școli.

Bibliografie:

Băjenaru,Constantin: Reacții făgărășene față de politica cultural-școlară maghiară de la începutul sec. XX (Legea Apponyi din 1907). În: Revista Cumidava a Muzeului de Istorie Brașov, Nr. XXIX, 2007, pag. 214–221.
Brandsch, Heinz: Dr. Onisifor Ghibu. În: Satul și școala. Revsita lunară pentru educație și învățământ. Anul VII, Nr. 3, 1937, pag. 73–85.
Ciobanu, Vasile: Schule in Schutz genommen. Der rumänische Schulpolitiker Onisifor Ghibu und die Siebenbürger Sachsen. În: Die Woche, Sibiu, Nr. 808, 10.06.1983, pag. 6.
Ciobanu, Vasile: Onisifor Ghibu și naționalitățile conlocuitoare în perioada 1918–1944. In: Transilvania, Nr. 6/83, pag. 19–20.
Din, Petre: Aspecte privind evoluția școlilor confesionale ortodoxe românești din protopopiatul Câmpeni în perioada 1848-1918. În: Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica, II, 2005, pag. 217–223.
Ghibu, Onisifor: Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură. Cluj-Napoca, Dacia, 1981.
Ghibu, Onisifor: Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule, Langensalza, Hermann Beyer & Söhne, 1910.
Institutul de științele educației: Antologia legilor învățământului din România. București: Institutul de științele educației, 2004.
Petreu, Marta: Universitatea din Cluj la centenar. În: Apostrof. Revista a Uniunii Scriitorilor. Anul XXXI, Nr. 1/2020 (356). Pe: http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2020/n1/a5/. Data consultării: 11.11.2020.
Prisacariu, Roxana Mihaela: Statutul juridic al minorităților naționale. București, C.H.Beck, 2010.
Straje, Mihail: Dicționar de pseudonime, București, Minerva, 1973
Perle im Saaletal- die Universitätsstadt Jena. În: https://www.uni-jena.de/universit%C3%A4t/geschichte. Data consultării: 22.10.2020.
Legea lui Apponyi și înțelegerea greșită a ei. În: Foaia Poporului. Nr. 11, 13–26.03.1911.

∗This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS-UEFISCDI, project number PN-III-P-4-ID-PCCF-2016-0131.

LITURGICAL TIME IN THE MOSAIC RELIGION AND IN THE CHURCH OF CHRIST

Ioan Valentin ISTRATI
Lecturer PhD, University „Ovidius" of Constanţa

Abstract: The article "Liturgical time in the mosaic religion and in the Church of Christ" analyses the direct connection between the mentality of the Jew regarding religion, God and time, and the Christian. Unlike the polytheistic religions, where the source of the devotion was a myth and the time was structured cyclically, the Jewish and Christian religions have their source in time, as persons and events in history, and the time is linear, oriented toward a supreme goal, and the feasts are only gates to heaven, when the believer remembers a historical fact and enters the eternal realities.

Keywords: Time, feast, cyclical, linear, history, eternity, theology, anthropology

The people of Israel is the chosen people in the Scriptures. He received from God the Law on the Sinai Mountain and every step of the way he was guided by God Savaoth, called secretly Iahveh, through patriarchs, judges, kings and prophets. This order coming from heaven, in which the people of Israel is the bride of God, being all the time taught, admonished, praised, helped by God, is the fundamental dimension of the mosaic religion. The Jews were in connection with the God even when they departed from his will. All the events of the history of Israel were filled with sense through this connection of love between God and his beloved people.

The patriarchs of the Old Testament spoke with God directly, and communicated that to their people. The dialogue between man and God was an unmediated one, a council between two kingdoms: the world created by God, and the kingdom of God.

This dialogue faded away when the chosen nation departed from God and embraced the foreign nations, polytheistic religions and even murdering laws of faith. They were summoned by God, they lost his support, his presence because of their wickedness and their evil deeds.

In this order of understanding, all the events of the history of the people of Israel is marked by this divine presence. The famine, the exile in Egypt, the wandering through the desert, the conquest of the promised land, the period of the judges, the rule of the kings, the defeat and the exile in Babylon et caetera.

The Church of Christ, established on the Cross through the Blood of Jesus Christ, the Son of God and Saviour of the world, is the continuation and the fulfilling of the prophecies about the new chosen people of God. She is the New Jerusalem, the people of the New Covenant, where the worship of God is not anymore conducted into one temple on the Moriah Mount, but everywhere on the holy altars of the churches, the Temple of Christendom being the Body of Jesus Christ, present on the altars through Holy Eucharist.

The Christians took this historical vision of the world, explained all the prophecies of the Old Testament about Messiah and the Church, the linear dimension of the world opposed to the circular pagan understanding of faith and universe. They integrated the Judaic cult and worship, the psalms and the Old Testament together into the cult of the new people of God. That is why psalms of David can be heard into Christian churches, prophecies of the old saints are the foundations of the understanding of the Church, the liturgical time of the Jews is the source for the cult of the Christian Church. This is also in accordance to the practice and understanding of Jesus Christ himself, who didn't want to abolish the old Law, given by God, but to fulfil it into his teaching and life, sanctified through His sacrifice of blood on the Cross.

Another important issue in this order of ideas is that the Christians always believed that the people of Israel will be saved through the oikonomia of God, at the end of times. The immense respect for the Judaic teachings, for the Old Testament, for the prophecies, the songs, the psalms, the saints of the Jewish heritage is the landmark of Christianity. In the first two or three centuries after the Ascension of Christ, the new Church struggled to express the new kerigma of Christ, undressing herself from the impression of being a Judaic sect into the polytheistic universe of the roman empire. All the Christian apostolic fathers of the Church wrote theology in order to make the essential difference between the Law of Moses, based on the Sinai Decalogue, and the Law of Christ, based of love and the sacrifice of Christ. The tension between Tallion and Christ was necessary in order to open the perspectives of the Church to conquer spiritually the entire western world, which did happen in few centuries.

The Christendom embraces together the linear, historical, messianic vision of history of the mosaic people and the circular, rhythmic, cosmic vision of the peoples of Europe. The liturgical feasts are in the same time celebrations of historical events, not myths, and rhythmic entries into the eternal kingdom of God. There is history and eternity in the making.

The rhythmic time of the Hebrew religion is marked by the essential feasts of the people of Israel, as points of entry of the sacred into the history. There was a cultic time, a rhythm of prayer every day, every Saturday (Shabbath), and every year, as remembrances of the salvation of Israel from the slavery of Egypt or other important moments into the history of the chosen people. This conscience of being elected by God to be the nation that will give the Messiah, kept the people together in times of trouble, in exiles, in defeats, in the wandering through the deserts of Arabia etc.

This conscience of being the people of God was even more pregnant into the religion of God incarnate, Jesus Christ. As the whole ancient testament speaks, a new people, a new Jerusalem, a new sacrifice and a new law will appear. All the rituals of the old times are only prophecies, signs and symbols for the union of God with humanity into Christ. Indeed, the Christendom took this conscience of election and salvation, and the new Jerusalem is indeed every holy table of the Church, the nation of God is not bounded by ethnic characteristics, but is the gathering of all the nations into the Church of God. The new sacrifice, bloodless, pure and performed once and for all is the Sacrifice of Christ extended into the world through the Divine Liturgy, that spreads the living

Blood of Christ into the whole humanity, through Eucharist. The new Law is the law of love, of compassion, replacing the law of Talion (eye for eye, tooth for tooth) as mimetic response for evil, with the ever flowing law of self sacrifice and love for all beings.

We can say that the liturgical time of the Christian religion is not a circular one, as the polytheistic religions were, nor a linear historical one, but a spiral time where the cyclical recurrence of the feasts as remembrances and mysteries celebrate the verticality of the plan of salvation in history. Moreover, the Christian religion is a historical religion, with a historical source: Jesus Christ, not a mythical religion as other faiths on earth. This spiral inherited from the Jewish faith is indeed a unique phenomenon into the history of religion, where the goal of the creature toward the infinite is answered by the revelation of God and the incarnation of the Son of God in history.

Unlike the all other religions of the time, the Jewish feasts referred to a course of history, not an immemorial, mythical cycle of events. The epiphanies of the divine to the people of Israel are not "in illo tempore", as the oriental or Greek polytheism, does not follow the natural rhythm of the seasons, as animistic, agricultural religions claim, but the recent history of the people of Israel and the encounter of it with God[1].

The presence of the Lord Yahweh into the middle of the people is the landmark of the history of Israel[2]. There is – indeed – a liturgical synthesis between the cosmic rhythms and the saving historical events in the structure of Hebrew feasts.

This synthesis was taken and completed into the Church of Christ. Here, all the cosmic energies of nature serve the historical presence of God, not only through messages, symbols and signs, but through the real presence of God among people, through the Incarnation. So the source of religion is the presence of God as man into the world, through Jesus Christ, the Saviour of the world.

Another important issue of the Judaic mentality of prayer is the conscience that God is ever present into the middle of his people, into the inaugural moments of history, and every moment has a cosmic significance.

For instance, the feast of asymes (unleavened breads) was occasioned both by the harvest of cereals and the deliverance from the slavery of Egypt[3].

This rebirth of the people was assimilated with a new beginning of Judaic history.

The liturgical feast of the Jews was a remembrance of the historical moment of salvation. The liturgical feast of the Church of God is something quite different. It is not at all only a remembrance, a memory of a salutary moment of history, a commemoration of the past, an evocation of the great times of old. In the Church of Christ – and that is the landmark of the true Christianity – the liturgical feast not only commemorates the past but enters into the eternal reality of God, working in history. It is a spiritual portal, a gate to heaven, a door to the Kingdom of God, where the history and the eternity unites with each other, transfiguring the creatures into sons of God in grace.

---

[1] We reccomend the article *Liturghia iudaică*, in Jacob J. Petuchovski and Clemens Thoma, *Lexiconul herder al întâlnirii iudeo-creştine*, Humanitas, 2000, pp. 156-159.

[2] R. De Vaux, *Les Institutions de l`Ancien Testament, Paris*, Ed. Du Cerf, 1960, vol. II, 385-390.

[3] Jean Marie van Cangh, in his article „Temps et eschatologie dans l`Ancien Testament" asserts a certain influence of the natural religions of Cannaan in the early Jewish religion, in *Temps et eschatologie – Donnees bibliques et problematiques contemporaines*, Paris, Ed. Du Cerf, 1994, p. 18.

The feast becomes an interface of the divine. That is why all the liturgical feasts of the Church have in the centre, in the core, the Divine Liturgy, as unification between spirit and matter, eternity and time, aeon and history. The feast is an actualisation of the past, a presence of the people of God into the eternal light of the Creator. This is the reason why all the people of God enter into the Kingdom of God. The initial blessing of the Divine Liturgy in the Orthodox Church is: "Blessed is the Kingdom of the Father, and of the Son and of the Holy Spirit, now and forever and unto the ages of ages".

This blessing shows to the entire Church that the Divine Liturgy is indeed an entrance into the Kingdom of God, not being an abolishment of history, but a sanctification of history, a divine union between created beings and their Creator.

The end of this blessing and of all the liturgical "ekfoneses" – id est blessings of the ritual contains three realities: "now", "for ever" and "the ages of ages – *secula seculorum*, *aionas ton aionon*". These three theological realities of the prayer correspond to the three realms of reality. Now is the sign and symbol of time, where the created beings flow from their beginning to their end. The time is a perpetual now, because, as Saint Augustin of Hippo stated, the past doesn't exist anymore but in memories of a living being, the future is non-existence expected but not real. The present is the factual reality, the out of reach, but provable existence of created things. God is indeed an everlasting present, a eternal Now.

For ever correspond to the "aion" (aiwn), the unmovable cradle of angels, the perpetual expectation without will, the realm of the dead who cannot work their salvation anymore, but can be saved through the intercession of the Church in time and history. And the "ages of ages" means the kingdom of God, the eternal unity between God and his creations, the blessed completion of the created kingdom.

So, the blessing of the Most Holy Trinity, Father, Son and Holy Spirit, the essential dogma of the Christian Church, takes place in heaven, in hell, in history and in eternity, in the realm of angels and dead souls, on earth, into the Kingdom of God and everywhere.

There is a liturgical realism[4] of the Liturgy, because, in the religion of Jews and fulfilled into the Christianity, all references are to historical moments, historical persons, realities of this world and the future one. The axial moment of the history of mankind is the Incarnation of God on earth that opens the time of salvation, the year of the benevolence of God, the period of unity between human and divine, into the unique person of the Son of God who became man, Jesus Christ. The Church is his Body, the extension through the Holy Spirit of Him into all the persons that died and rose from the dead, mystically, in the waters of Baptism. So, Christ is expanding into history and world, forming his Church, without destroying the identity and free will of his believers, but fulfilling their real humanity, who is not completed without the union with God. The real humanity is the divine humanity of the Son of God, united with his deity for ever.

This theology of the presence of God in creation through prayer and liturgical feast is present into the Jewish theology, as a seed, and completed and brought to perfection into the theology of the Incarnate God.

---

[4] Jean Marie van Cangh, *op. cit.*, p. 19.

The source of the ritual in Judaism and Christianity is indeed the irruption of the divine into history, avoiding of being a mere cyclical repetition of mythical hypotheses, or being a simple remembrance of the history of the past. The screen of the real faith is not a immemorial mythical and symbolical one, but a fact in history, provable with documents, remembered incessantly into the centuries of the Church, ever present into the mind of faithful members of the Church. At the same time, this historical moment of Incarnation is filled with the whole eternity of God that flows through the Body of Christ, humane and divine, accessible to all believers through Eucharist.

The theology of liturgical time is therefore the consequence and the extension of the Jewish vision of history, where the events of time do not relapse or recur cyclically, but happened once and for all into history. The definitive character of these events is the foundation of the Christian theology of time and eternity. For instance, the penance of David, the prophecies of the Old Testament, the messianic words, the context of events, the miracles of Yahweh for the chosen people, all are circumscribed to the historical vision of the Jews, in which God manifest himself to the people.

The Hebraic and biblical time does not exist in itself, as a autonomous reality of the world, but is the life of humans, flowing with the blessing of God. Time is man himself in his flowing from birth to death. The Jew does not make any difference between time and the event occurred in time, and even between time and the person that lives that moment. Time is life and conscience of life, is sharing and mind. That is why time is filled with human beind, with affects, ideas, fillings of man. Time is flexible and heterogeneous, depending of the human experiences in it.

In this order of ideas, the feast is indeed a re-creation of the world through the emergend and present power of the Lord of life, Yahweh, into the heart of the history of Israel. The Jew doesn't celebrate only the salvation of his forefathers from the slavery of evil (Egypt, Babylon are only historical occurrences of it), but he celebrates his own salvation from the slavery of sin and death.

This mystical and spiritual correspondence and identity between nation and person, between human and the universe, will be completed in the Mysteries of the Church, where the person receives the experience of the presence of the whole into the part (*pars pro toto* lat.), the integration of the person into history, the eschatological reality of the human being and the presence of the whole history in the human being in the eternal plan of God.

The ritual of the Church is therefore a divine continuous creation in the chosen people of God that is His Church. The prophet Isaiah speaks about an universal salvation of all nations, different of the conscience of a chosen people. (cf. Isaiah 11, 1-12; 65, 1-25). The Jew and Christian time is a liturgical continuation of the presence of God in the middle of his people and the presence of the people into God's heart and work. That fact supposes an intimate relationship between the creature and the Creator, promises, messages, love letters, punishments et caetera.

The rhythm of feasts of the Temple will become in the messianic time a permanence of celebration. The liturgical time is therefore a metaphor of eternity through Messiah, the Son of God incarnate.

One of the important dimensions of the theology of Christian feast is the anthropology of celebration. The feast is the man himself, in his doxological hypostasis. In the mind of the prophets, the human being is the Sabbath of God, the rest of the Creator, and the feast is the concrete presence of this reality in the people of God, who "take rest into the saints" (cf. Isaiah 59, 20; I Peter 4, 14).

Bibliography

Andronikoff, Constantin, *Le sens des fetes*, L`age de l`homme, Paris, 1985.
Jean Marie van Cangh, *Temps et eschatologie dans l`Ancien Testament*, in *Temps et eschatologie – Donnees bibliques et problematiques contemporaines*, Paris, Ed. Du Cerf, 1994.
Crainic, Nichifor, *Sfinţenia. Împlinirea umanului*, Trinitas, Iaşi, 1993.
Istrati, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina Veacurilor. Timp şi eternitate în rugăciunile Bisericii*, Doxologia, Iaşi, 2010.
Petuchovski, Jacob J., and Thoma, Clemens, *Lexiconul herder al întâlnirii iudeo-creştine*, Humanitas, 2000
Pricop, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaur identitar românesc. O perspectivă teologică inedită*, ed. Arhiepiscoopiei Tomisului, Constanţa, 2013.
Idem, *Lumina răstignită, Cuvinte pentru cei ce plâng*, Pars pro toto, Iaşi, 2014.
Usca, Pr. Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinţilor Părinţi. Facerea*, Christiana, Bucureşti, 2002.
De Vaux, R., *Les Institutions de l`Ancien Testament, Paris*, Ed. Du Cerf, 1960, 2 vol.
Vintilescu, Pr. Prof. Dr. Petre, *Liturghierul explicat*, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1998.

"WE SHOULD ALL BE ANGRY": WOMEN'S RESPONSES TO TRAUMA IN THE SHORT STORIES OF CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

Roxana Elena DONCU
Lecturer PhD, University of Medicine and Pharmacy „Carol Davila", Bucharest

Abstract: Chimamanda Ngozi Adichie is an internationally acclaimed, award-winning writer of Nigerian origin, now living in the United States. Her short stories and fiction deal with the negative effects of the colonial legacy and how it affects men and women differently. The political instability of the rapidly succeeding postcolonial, often 'necropolitical' regimes imprisons both men and women into clear-cut gender roles. Women, affected by the traumatic loss of children or relatives in the numerous ethnic-religious riots are plagued by feelings of guilt and inadequacy. While identifications with either the pre-modern structures of the tribal society or the deeply split (post)colonial discourse regimes seem to be destructive to the formation of female identity, women who find creative outlets for their anger manage to put up resistance and carve out a small space of independence.

Keywords: trauma, anger, gender politics, necropolitics

Listed by *The New African* among the 100 most influential Africans in 2013, and by *The Time* among the 100 most influential people in 2015, Chimamanda Ngozi Adichie is one of the most powerful voices in today's postcolonial literature. An admirer of the Nigerian Igbo writer Chinua Achebe, Adichie adds feminism and globalization to Achebe's favourite topics, decolonization, Igbo and Nigerian identity. Her short stories and novels deal with the dire consequences of the colonial legacy, with how it affects men and women differently, documenting the lives of postcolonial Nigerians from the standpoint of a 21st century "Happy African Feminist Who Does Not Hate Men And Who Likes to Wear Lip Gloss and High Heels for Herself and Not for Men", as she ironically dubs herself in her TEDxEUSTON speech *We Should all Be Feminists.* In the famous speech that she later turned into a published essay as well as in *Dear Ijeawele, or A Feminist Manifesto*, Adichie outlines the salient points of her third wave Black feminism, less ideologically and more pragmatically oriented. Her main interest is gender politics, charting the ways in which gender roles prescribed by oppressive patriarchal regimes straitjacket individuals and at the same time outlining possibilities of resistance. Unlike the first and second generation Nigerian writers like Achebe[1], Adichie's fiction reveals what Hewett calls a "transnational intertextuality", resounding "with a wide range of texts, from Nigeria, other African nations, and throughout the Black Atlantic." (75)

Women undergo a multiple subjection in postcolonial patriarchal[2] societies like

1 Adesanmi and Dunton note that the imperative of first generation writers was to deconstruct the colonial master narrative that they had been born into, which "led to a traditionalization of creative space and idiom, spelt out in the valorization of rural settings in the fiction of Achebe and Elechi Amadi or the privileging of rituals in the drama of Soyinka" (15).

2 Even though Nigerian society is depicted in her fiction as largely patriarchal, Adichie herself belongs to the Igbo ethnic group, a community with a strong matriarchal tradition. Da Silva relates Adichie's favourite themes

Nigeria, at the intersection of gender, class and race oppression. Thus the forging of feminine identity is a complicated and hazardous process. Having to cope with the pressures of finding a husband, getting married and caring for the family often leaves women without enough psychic resources for maintaining their own individuality. Whatever role they choose to adopt, either in postcolonial Nigeria or as immigrants in the U.S., they will have to fight stereotyping and prejudice.

In the short story collection *The Thing Around your Neck*, Adichie's narratives coagulate into a response to the traumatic experiences that women undergo in oppressive, military or civilian, postcolonial regimes. Adichie's stories engage with the female experience of suffering and loss, and reveal that trauma is often the result of mistaken self-perceptions or uncritically assumed societal and cultural stereotypes.

The negative consequences of gender socialization – quite rigid in traditional societies like Nigeria, where boys are expected to rule and women to obey – become evident in "Tomorrow is too far", a version of the Christian story of the fall, with Adam and Eve recast as Nonso and his sister, and the snake *echi eteka (*meaning "tomorrow is too far"). For Nonso, the apple of Grandmama's eyes – because he is supposed to carry on the family name - there will be no tomorrow, as his jealous sister will set a trap and by challenging Nonso to prove his masculinity will cause him to fall from the avocado tree. The story is centered on the gender inequality that makes two children, brother and sister, fall apart and simultaneously fall from grace: the brother dies and the sister, plagued by feelings of guilt, becomes gradually alienated from her family, her country, and even from the love interest (her cousin Dozie) for whose sake she had lured Nonso to his premature death. The narration, from a strange informally-impersonal point of view, is meant to expose the psychological rift that had made the sister cause Nonso's death, her split personality, the ongoing tension between reality and appearance: "It was the last summer you spent in Nigeria, the summer before your parents' divorce, before your mother swore you would never again set foot in Nigeria to see your father's family, especially Grandmama. [...] It was the summer Nonso died." (115) This type of impersonal interior monologue offers the reader an insight into the psychology of an adolescent girl torn between jealousy and love, and into the circumstances that led to Nonso's death. Although there is no direct commentary on the socio-cultural interpellations that force boys to "prove their masculinity" and condemn girls to passivity, the narrative form gives voice to the repressed feelings of injustice that drive the girl to commit murder:

> It was the summer Grandmama taught Nonso how to pluck the coconuts. [...] She didn't show you, because she said girls never pluck coconuts. Grandma cracked the coconuts against a stone, carefully, so that the watery milk stayed in the lower piece, a jagged cup. Everybody got a sip of the wind-cooled milk [...] and Grandmama presided over the sipping ritual to make sure Nonso went first.
>
> It was the summer you asked Grandmama why Nonso sipped first even though Dozie was thirteen, a year older than Nonso, and Grandmama said Nonso's was her son's only son, the one who would carry on the Nnabuisi name, while Dozie was only a nwadiana, her daughter's son. It was the

of "gender relations and women's empowerment" to her overt engagement with the matriarchal Igbo tradition (456), and defines her writing as "raw and confrontational" (455).

> summer you found the molt of a snake on the lawn [...] and Grandmama told you the snake was called echi eteka, Tomorrow is too far. One bite, she said, and it's over in ten minutes. (155-6)

In "Imitation", Nkem[3] starts questioning her life in the U.S. when one of her friends tells her that her rich husband has a girlfriend in Lagos. As an *ada* - the first daughter - in a poor family, Nkem has the duty to find a rich husband to provide for her family. Her relationships with men gravitate around money: "Ikenna, a businessman, had paid her father's hospital bill after the hernia surgery. Tunji, a retired army general, had fixed the roof of her parents' home and bought them the first real sofas they had ever owned." As a result, a woman's worth is carefully appraised: despite her perfect face, Nkem "still mixed up her English tenses" and "was still, essentially a Bush Girl". Conscious of her deficiencies, she counts herself lucky when Obiora asks her to marry him. As he had already been very generous with her and paid for her siblings' school, Nkem already considered herself his property: when Obiora proposed to her, "she thought how unnecessary it was, his asking, since she would have been happy simply to be told." (29)

In the US Nkem comes to realize that both she and Obiora are 'mimic men', leading lives that are as inauthentic as the imitation masks that her husband is collecting. The Benin mask displayed in their house is "one of the best imitations". Nigerians have to settle for these imitations, and rich Nigerians have the means to acquire the best, because, Obiora explains, all the original masks had been stolen by the British in the 19th century, "during what they called the Punitive Expedition" (24). The spoliation of Nigerian culture (the mask, as a cultural artifact, has a spiritual significance) by the British is revealed to be the underlying cause of the "imitation" lives that Nigerians like Nkem and Obiora have to lead as immigrants. Even the food Nkem is preparing is fake: not real African yams, but "fibrous potatoes that American supermarkets sell as yams" (30). The mask, as the sign of power that a ruler has over his people, becomes alienated from its rightful owners, who are similarly deprived of their historical and cultural dignity. The end of the story, with Nkem deciding to go back to Lagos and Obiora managing to buy an original Ife bronze head, offers some hope for the reconstruction of their lives.

If imitation is one of the consequences of the trauma of spoliation and displacement engendered by colonization, it is no doubt a 'soft' one, one that people can still live with. Violent religious riots (not to mention the Nigerian Civil War) are another result of the 'divide and conquer' policy of the British colonizers, who set ethnic and religious factions against each other, so that they could easily rule them. Or as Chika from "A Private Experience" puts it, "Riots do not happen in a vacuum, [...] religion and ethnicity are often politicized because the ruler is safe if the hungry ruled are killing one another." (43)

In the middle of a riot between Hausa Muslims and Igbo Christians, while men are hacking each other with machetes or clubbing innocent victims with stones, Chika, an Igbo Christian is saved by a Hausa Muslim woman. They are drawn together by their loss: Chika has lost her sister Nnedi in the market, and later will look for her in all the

3 In Igbo, 'Nkem' means 'my own', and it is often used as a term of endearment similar to 'darling'. The implied possessive alludes to Nkem's status as one of her husband's prized possessions.

hospital mortuaries, while the Muslim woman has lost her first daughter. A feeling of solidarity gradually develops between Chika and the Muslim woman, in spite of their ethnic, religious and class differences (the Muslim woman is a poor illiterate onion-seller who can barely speak English, while Chika is middle class and educated). The conversation between the two frightened women, hiding from the violent rioters, reveals the commonalities of their experience as women. As the family's natural protectors and nurturers, violence is, in the words of the Muslim woman the "work of evil". Hearing that Chika is a medical student and has just begun her clinicals, the Muslim woman, who is breast-feeding her sixth child, tells her that her nipples "are burning like pepper" (43). Finally, after the riot subsides and she is safely home, Chika reads that "the reactionary Hausa speaking Muslims have a history of violence against non-Muslims" in *The Guardian.* Standing against the ideological pull of this formal account that privileges black and white explanations of complex events is the force of Chicka' memory of having "examined the nipples and experienced the gentleness of a woman who is Hausa and Muslim" (48). This story is illustrative for Adichie's conceptualization of the role of women in deeply divided postcolonial societies. She is concerned with exploring the ways in which women who have internalized and identified with the roles of child bearers and nurturers ascribed by society, when faced with the trauma the same society inflicts on them – first by 'programming' them to raise children, then destroying the fruit of their labour – can create a world of their own and forge relationships that contrast sharply with the (male) world of physical violence. There is nothing outrageously revolutionary about this conceptualization; on the contrary, Adichie keeps faithful to a kind of common sense realism and close to the ordinary flow of life. It is precisely in this ordinary world that one can find the extraordinary: two women who choose to forget about the war outside, and endeavor to preserve their femininity – and also, in a larger sense, their humanity. For that matter, discussing the literature on trauma memory Dan Ben Amos calls for "a shift in the perception of collective memory from the monumental to the mundane, from the archives to everyday life" (297). Adichie's stories do that and more: they show that the shift from the monumental to the mundane becomes possible only with the shift from the emphasis on male experiences of trauma to a female 'embodied' perspective.

In "The American Embassy", the intrusion of male aggression on the feminine world of nurturing and protection has tragic consequences for the nameless heroine, who loses both her husband and her child. Both the wife and the husband are nameless; they illustrate the drama of resistance in military regimes exerting necropolitical domination. The postcolonial theorist Achille Mbembe remarked that "the ultimate expression of sovereignty resides [...] in the power and the capacity to dictate who may live and who must die" (11). The military regime of General Abacha, who had invented the plot of a military coup so that "he could kill and jail his opponents" can be considered such a necropolitical system of domination, relying on a "fictionalized notion of the enemy" (16), exercising "control over mortality" and defining life as "the deployment and manifestation of power." (Mbembe 12) The husband works as a journalist for the democratic press, trying to uncovering the machinations of such power regimes, which,

according to Mbembe, lie outside the scope of reason[4], and thus outside Western notions of democracy. While, after being arrested and tortured by the soldiers loyal to General Abacha, he manages to escape the country, the wife and child are left behind. A drunken soldier from a party that were looking for her husband shoots and kills Ugonna, their two-year old boy. Blaming herself for failing to protect the child, the wife jumps from the balcony: she survives the fall, but becomes mentally unhinged, dependent on the tranquilizers that the doctor prescribes. The limitations of her universe become visible through the trauma she experiences: she sees her husband's heroism, his determination to fight for freedom not as courage, but as "an exaggerated selfishness" (113). She cannot understand why her husband neglects family relations, refusing to go to her cousin's wedding because he is preparing an important interview with an arrested journalist. Her small familial universe is contrasted with the broad democratic ideals of the journalist, and while the reader is allowed an insight into her intellectual limitations, his empathy is awakened by her moral and mental suffering. The faults of a regime which imprisons women into traditional roles and forces men to be violent and aggressive become all too obvious, and so the only escape is that into the civilized world, into the West. If the journalist makes it due to his connections, things do not go equally smooth for his mentally unhinged wife. The interview between the American visa officer and the mother who has just lost her child discloses the paternalism of Western states like the U.S., whose neocolonialism continues to reproduce the binaries of colonial regimes.

The American visa officer, herself a woman, is impermeable to the trauma of the now childless mother. Confronted with the statement that her son had been murdered by government agents, the American clerk callously harasses her into giving details and providing evidence. Already tormented by feelings of guilt, the nameless mother is ready "to die gladly at the hands of the man in black hooded shirt or the one with the shiny black head, before she said a word about Ugonna to this interviewer, or to anybody at the American embassy. Before she hawked Ugonna for a visa to safety." (115) When the interviewer repeats that the U.S. can provide a new life for the victims of political persecution but only if there is solid evidence, this inhumane bureaucratization of freedom is set against the painful limitations of a woman who has chosen to identify herself with motherhood:

> It was Ugonna who had given her a new life, surprised her by how quickly she took to the new identity he gave her, the new person he made her. "I'm Ugonna's mother", she would say at his nursery school, to teachers, to parents of other children. At his funeral in Umunnachi, because her friends and family had been wearing dresses in the same Ankara print, somebody had asked, "Which one is the mother?", and she had looked up, alert for a moment, and said "I'm Ugonna's mother. (116-7)

The freedom offered by the U.S. to her husband and now to her is a freedom for which she had paid with her child's life, and thus becomes meaningless. The new life she desires is connected with her dead child: "She wanted to go back to their ancestral hometown and plant ixora flowers, the kind whose needle-thin stalks she had sucked as

4 Mbembe argues that necropolitical systems of domination are based on an alternative modern concept of sovereignty, in which biopower and the state of exception are used to justify "the generalized instrumentalization of human existence and the material destruction of human bodies and populations."(14)

a child. One plant would do, his plot was so small. [...] And afterwards, she wanted to arrange the sucked flowers side by side, like Ugonna had don with his LEGO blocks." (117) The organic link between mother and child has to be recovered through a ritualistic re-enactment of one's own childhood. The resurrection of the dead child afforded by the planting of the ixora flowers and the communion with its flesh through the sucking of the flowers, an allusion to Christ's death and resurrection, lends her tragedy symbolic proportions. This unnamed grieving mother, a modern counterpart of Virgin Mary, stands for the loss of thousands of Nigerian children during the Biafran War[5] and the suffering endured by their mothers. In *Half of a Yellow Sun*, the Igbo mother carrying the head of her daughter in a calabash on the train stands for a similar trauma. It is not just one woman's loss; its national, cosmic and religious proportions transform it into a symbolic loss: Nigeria comes to resemble old father Time, devouring its children, and with them, its opportunities for the future.

If women who have chosen to identify with the roles ascribed to them by an oppressive patriarchal regime are doomed to live through the experience of loss and suffering, this may turn out to be some form of indirect criticism. Maybe what the new Nigerian woman needs is to become an intellectual and get involved in gender politics. There are two stories that deal with the ways female intellectuals understand and reflect on their condition: "Jumping Monkey Hill" and "The Headstrong Historian". In the first, Ujunwa, a young Nigerian writer is invited to participate in a literary workshop in South Africa. The African Writers' Workshop, organized by The British Council and chaired by the Oxford-educated Edward Campbell, turns out to be an example of neo-colonialism: an intellectual enterprise where colonial stereotypes are repeated and reinforced. Whereas Edward claims to speak for the natives, passing himself as a life-long fighter for "the cause of African literature", his wife, an animal-rights activist, is totally unaware of the blunder she commits when she asks Ujunwa if she comes from Nigerian royal stock, because of her "exquisite bone structure". Ujunwa feels offended by the implication of this question: "The first thing that came to Ujunwa's mind was to ask if Isabel ever needed royal blood to explain the good looks of friends back in London". Though Edward, through his long experience of teaching in South Africa should have developed at least some cultural competence, he proves every bit the colonial tyrant, requesting native Africans to conform to his idea of Africa. The totalizing, essentialist idea of Africa that he entertains, lumping together people of different ethnicities and nationalities, is felt to be offensive by the participants in the workshop. For example, he dubs the topic of a story about a childless couple who seek the assistance of a witch doctor as "passé" (90), and when a writer from Senegal reads an excerpt from her work, a story about homosexual love, Edward's comment is that "homosexual stories of this sort weren't reflective of Africa, really." Ujunwa, offended by his presumptuousness, asks him "Which Africa?". Edward's attitude betrays the colonizer's mentality: "he looked a Ujunwa in the way on would look at a child who refused to keep still in Church and said that he wasn't

5 The Nigerian Civil War or the Biafran war (1967-1970) led to the death by starvation of thousands of Nigerian children and became synonymous wih famine and *kwashiorkor* (a disease caused by lack of protein, whose characteristic sign was the distended abdomen of rickety children).

speaking as an Oxford trained Africanist, but a one who was keen on the real Africa and not the imposing of Western ideas on African venues." His further question "How African is it for a person to tell her family that she is homosexual?" (91) reveals that the binaries that served to characterize Africans as inferior still function, with the adjustments provided by the new liberation (colonial and sexual). If sexual liberation can be thought of an attribute for the white Westerner, things are different for African women. "Real" Africa is not homosexual. Edward's stereotyping works much in the same way as the old colonial discourse, establishing a regime of hegemonic power where the white male is the only one yielding authority.

On the other hand, there is a great deal of indirect criticism aimed at the submissive attitudes of the other participants in the workshop. By mimicking Edward and his wife and echoing their opinions, they unwillingly reinforce one of the oldest European stereotypes of black people, that of the "monkeys" which the title alludes to. Ujunwa is the only one who dares to speak out and criticise Edward. His revenge will come at the end, when, after she reads her own story, an account of how she had to give up her job at a bank because her boss was sexually harassing his female employees. Edward dubs her story "agenda-writing", saying that "the whole thing is implausible" and "it isn't a real story of real people" (96). His argument is that "Women are never victims in that sort of crude way and certainly not in Nigeria. Nigeria has women in high positions. The most powerful cabinet minister today is a woman." (95) The irony of having her story dubbed 'agenda-writing' hits Ujunwa hard, but she does not surrender. In spite of the shame she is experiencing, she makes everybody understand that this particular story is true, as it has happened to her.

The story itself, Adichie confesses in an interview with James Mustich "is the one story in the collection that is quite autobiographical, and it is a story that was propelled by rage". Anger at oppression or injustice, Adichie feels, is a positive feeling, because it can be the first step towards liberation. In her TEDxEUSTON speech she confesses that: "Gender as it functions today is a grave injustice. I am angry. We should all be angry. Anger has a long history of bringing about positive change." (*We Should All*, ch. 2)

The incident that prompted Adichie to write "Jumping Monkey Hill" was her participation in the inaugural workshop of the Caine Prize for African writing. When the administrator of the prize complained that her story was not authentic, Adichie remembers having thought to herself that "This is the result of 200 years of history; we can sit here and be told what our story is.". The story thus came out as Adichie's questioning of "the idea of somebody deciding for you what your story really is". The issue of the power behind story-telling is an important one for Adichie, and she had repeatedly underlined the connections between power and narrative: "I am constantly aware of how important stories are. I think it's important who tells them, how they are told, how the telling is conditioned, how history controls that conditioning, and how power plays a huge role". (Adichie, "A Conversation")

While "Jumping Monkey Hill" is about the importance of who tells the story of whom, "The Headstrong Historian" is a detailed analysis of the historical conditioning of story-telling. Adichie explores the ways in which education contributed to the successful

colonization of African natives in the story of Ani's conversion to Christianity. In the interview with James Mustich, she reveals that "the curse of may people from formerly colonized countries, particularly in Africa" is that they have "this absurd education that doesn't tell you anything about yourself" ("A Conversation"). However, the emphasis on education present in so much black women's fiction (another famous example is the central character in Tsitsi Dangarembga's *Nervous Conditions*[6]) shows that education can be ambivalent: it can serve to acculturate the indigenous population as well as 'decolonize of the mind', in Ngugi wa Thiong'o's phrase: it is only through education that Grace-Afamefuna will be able to confront the imperialist ideology and eventually take control over her her own people's stories.

Nigerian women are strong, as long as they dare to speak for themselves. Nwambga from "The Headstrong Historian" (modeled on Adichie's fierce grandmother) becomes the founder of a line of similar strong women: going against the will of her parents and the taboo on her future husband's family (whose women lost pregnancies), she makes her own choice of a husband. Nwambga is not an ordinary submissive girl: "sharp-tongued" and "headstrong", she wrestled her own brother to the ground, a fact that her father found so shameful that he took precautions to hide from the other members of the village. After Obierika's cousins poison him, in order to protect her inheritance and save her son from the greed of her male relatives who had appropriated Obierika's ivory tusk (the symbol of his authority as a leader), Nwambga thinks of different strategies. First she thinks of killing the cousins with the guns of the white men, and afterwards, as the white people take control of their land, she sends Anikwenwa to the Catholic mission, so that her son would learn the white language and thus be able to defend their family in the white men's court of justice. Strangely enough, she does not send Ani to the Anglican mission, where missionaries were less strict and instruction was done in Igbo, but to the Catholic mission, where the white people were harsh to natives, because "all that mattered was that he learn enough of the language to fight his father's cousins." (172) Adichie reveals how the process of colonization required that the colonized be complicit - she is far from early anti-colonial militants such as Franz Fanon, who advocated an aggressive decolonization[7]. On the contrary, Adichie shows that the burden of responsibility for colonization also lies on the natives' lack of unity, their petty fights and familial rifts: on the one hand, Nwambga wants Ani to learn English so that he could fight against his relatives in court; on the other, while criticizing the white people for their lack of unity, she seems blind to the fact that it was their own lack of unity that had determined her to send Ani to the Catholic mission. Having internalized the social prescriptions of her clan, for whom performing one's ascribed role was essential, she judges the white people who "did not seem to know that one

6 In *Nervous Conditions*, Tambu is happy when her elder brother dies, as thus she becomes the recipient of her uncle's money, which enables her to go to school.

7 Adesanmi contends that Adichie belongs to the "third generation of African writers", whose interests lie in addressing the problems of the new post-colonial states rather than in an anti-colonial literature. (121) Da Silva also notes that "What distinguishes the work of 'third generation African writers is the confronting manner in which they explore the post-colonial nation's fraught identity and the themes once deemed too problematic, such as domestic abuse, gendered violence and sexuality". (457)

must, in front of strangers, pretend to have unity." (126). She consents too easily to Ani's baptism, without realizing that renaming implies changing one's identity: Ani, baptized Michael, will gradually distance himself from what he calls her "heathen ways". Having lost her land to her husband's cousin and her son to the white missionaries, Nwambga hopes that the spirit of her dead husband will come back in her grandson. In contrast to Grandmama, whose complicity in the patriarchal rule is total, Nwambga, herself a rebel in her youth, is quick to notice that whereas the grandson lacks the spirit of the magnificent Obierika, it is her granddaughter who has inherited it: "she knew that it was the spirit of Obierika that had returned; odd, to have come in a girl, but who could predict the ways of the ancestors?" (176) The politics of renaming is reversed and Grace, called Afamefuna (My name will not be lost) by her grandmother, will be the one to become the headstrong historian who reclaims the history of her own people.

In conclusion, while identifications with either the pre-modern structures of the tribal society or the deeply split (post)colonial discourse regimes prove to be disastrous for the formation of female identity, it is only by becoming angry with one's own circle or at one's circumstances that women manage to put up resistance and carve out a small space of independence. Adichie is careful to differentiate between two uses of anger. On the one hand, Ujunwa, Nwambga, and Grace-Afamefuma find ways to translate their anger into meaningful action. Their rebellion, directed at whatever they feel as oppressive: colonial arrogance, tribal taboos, false narratives, expresses itself in creative ways. Strong women become leaders, paving the way for the independence and welfare of their family, tribe, and other women. In contrast, for the unnamed narrator in "Tomorrow is too far", who kills her own brother, the burden of colonial trauma proves too much and she develops a "nervous condition"[8]. By being unable to properly identify "the root of all evil", the complex tangle of oppressive relations, she is unable to extricate herself from her current subjection. She is the victim turned criminal, a testimony to the unspeakability of trauma in Cathy Caruth's understanding. Being strong does not mean only refusing to comply with patriarchal male or colonial authority, it implies a capacity for understanding and action that the women in postcolonial societies have yet to develop. And sometimes, as the story of Nwambga and her granddaughter Grace-Afamefuma shows, liberation is the story of a trans-generational fight. It is the grandmother who provides the impulse, and the granddaughter who achieves international fame and success as the writer of the first African history.

Works cited

Adesanmi, Pius. "Europhonism, universities, and other stories: How to speak for the future of African literatures". *Palavers of African literature: Essays in honor of Bernth Lindfors. Vol. 1.* Eds T. Falola and B. Harlow. Trenton, NJ: Africa World Press, 2002. 105–36.

---

8 In his preface to Franz Fanon's *The Wretched of the Earth*, Jean Paul Sartre claims that "the status of 'native' is a nervous condition introduced and maintained by the colonist in the colonized" (liv). In a later translation "nervous condition" is replaced by "neurosis", a word more faithful to the original French text, where the word is "névrose".

Adesanmi, Pius and Chris Dunton. "Nigeria's Third Generation Writing: Historiography and Preliminary Theoretical Considerations", *English in Africa* 32.1 (2005): 7-19.
Adichie, Chimamanda Ngozi. "Chimamanda Ngozi Adichie: A Conversation with James Mustich." *Barnes and Noble Review*, June 29, 2009. Web. 8 August 2020, <http://www.barnesandnoble.com/review/chimamandangozi-adichie>.
---. 2009. *The Thing around Your Neck*, New York: Alfred A. Knopf. E-book.
---. 2014. *We Should All Be Feminists.* Vintage, Canada. E-book.
Ben-Amos, Dan. "Afterword." *Cultural Memory and the Construction of Identity.* Eds. D. Ben-Amos and L. Weissberg, Detroit: Wayne State University Press, 1999.
Da Silva, Tony Simoes. "Embodied Genealogies and Gendered Violence in Chimamanda Ngozi Adichie's Writing". *African Identities* 10.4 (2012): 455 – 70.
Hewett, Heather. 2005."Coming of Age: Chimamanda Ngozi Adichie and the Voice of the Third Generation", English in Africa 32.1 (2005): 73-97.
Mbembe, Achille. 2003. "Necropolitics", *Public Culture* 15.1 (2003): 11-40.
Sartre, Jean Paul. 1961. "Preface to The Wretched of the Earth". *The Wretched of the Earth*, by Franz Fanon, New York: Grove Press (2004): xliii-lxii.

OPTIMIZING THE MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL COOPERATION IN ORDER TO COMBAT UNCONVENTIONAL CROSS-BORDER THREATS

Diana CHIȘ-MANOLACHE
Lecturer PhD, Carol I National Defence University

Abstract: This paper aims to x-ray the way that international cooperation can diminish the impact of unconventional threats in cross-border areas. The intensification of international cooperation is a stringent condition in combating unconventional threats. Starting from the identification and elimination of the causes of cross-border criminal phenomena, as well as their unpredictable evolution, it is necessary to develop long-term strategies. In the empirical research, we used the observation as a research method, but also the documentary analysis, this paper being based mainly on explanatory research. The approach regarding the analysis of the importance of international cooperation in the context of combating unconventional cross-border threats is the starting point in the development of a much broader research, which aims to analyze in a much more elaborate way, the implications of international organizations in combating cross-border crime.

Keywords: threats, international cooperation, cross-border areas, security, information

1. Perfecting the framework for management in international cooperation

Accepted but also contested, looked at as the main vector of development, and also, as a major factor of "society dynamics", globalization represents a definitive evolution of contemporary society where state and non-state actors participate. Thus, it is being built, with the necessary evidence of valuing opportunities that this process will generate, as well as identifying the limits and challenges for articulating an optimum solution for response. This process is perceived in all domains of activity, it works with various forms of manifestation. It had determined profound actions, hard to calculate and control, many times coming from the incidence of a regulatory system but generally and definitely accepted.

In our opinion, we can appreciate - deliberately placing ourselves on the coordinates of the reactionary projection, limiting the evaluation strictly to the security issue - that after the end of the "cold war" with the disappearance of the Soviet threat, the dynamics of international relations were marked by from a bipolar world to a multipolar world, the so-called "network world", characterized by the openness to cooperation and the extension of the fields of collaboration between the nucleus that compose it and gives consistency to the system. Proactive or reactive, the interdependence of the components of the international system require the consolidation of new rules of "governance", which allow the evaluation, coordination and consensus of the activities of the subsystems that are manifested in their own formulas of expression on the international stage.

Consequently, nation-states must respond coherently to the security dilemma, which requires on the one hand securing the territory (implicitly closing it) and, on the other hand, formulating an adequate response to the problem of border permeability, a direct effect of the globalization process.

Whether it is terrorism, organized crime, human trafficking and drugs, illegal migration or the proliferation of weapons of mass destruction, unconventional threats follow the same pattern of globalization, so that, for example, the terrorist phenomenon becomes difficult to dissociate from secured funding. organized crime activities, drug trafficking, illegal migration or attempts to possess and disseminate weapons of mass destruction. The direct reporting to the mentioned evolutions shows that along with the system of international relations, a parallel system has emerged, difficult to quantify but manifest of "unconventional threats", with actors, objectives, strategies, means of action and own resources.

The decoding of the way this system works as well as of the causes that lead to its development, without precedent, have as purpose the “visibility of the opponent” a sinequa-non condition in the absence of which any response strategy cannot be conceived coherently and risks not achieving its goals.

Undoubtedly, in the effective fight against unconventional threats, there is a need to intensify international cooperation, cooperation managed and directed by managerial structures that develop viable long-term strategies and identify and eradicate the causes of uncontrollable occurrence and evolution of these phenomena. Several initiatives have already been included in this framework: "the Wider Middle East", "the Barcelona Process", "the Istanbul Cooperation Initiative", etc.

It must be emphasized that such cooperation strategies will have to lead to economic and political stabilization, substantial reconfiguration of the respective areas, approached in terms of civilization entities and not of geographical realities.

International cooperation must materialize both the concept and the action taken. Thus, in our opinion, it will have to be finalized with the design of a new security architecture connected to the realities of the beginning of the millennium, taking into account the adaptable, diffuse and flexible nature of the new threats to international, regional and national security.

Perceived as a necessity, ever since 1994 with the launch of the Partnership for Peace, cooperation can be a viable solution, only insofar as the stage of theoretical questions is overcome, designing concrete measures to optimize the management of international cooperation, sound management on clear and realistic strategies. They must subsume concrete directions and ways of cooperation that take into account the existence of the domino effect imprinted by the globalization of international relations, in order to avoid spreading the negative implications of unconventional threats on regions that have demonstrated relative “immunity to various unconventional threats. ''.

At the international community level, there is currently a consensus on how unconventional threats are perceived. Cooperation in combating these threats must be achieved, but there is a consensus on how to respond (preventive or preemptive), as

well as the legitimacy of retaliatory actions, given that, to date, the UN is the only authority in the field.

So, with this perspective, efficient management for cooperation involves a better activity of world organizations, using the framework offered by it to lead to eliminating the divergent opinions, the flexibility of current structures, in the sense of connecting them to new parameters of security and creating the universal voice of the United Nations Organization.

Cooperation is as necessary as the multilateral approach imposes a coherence in formulating strategies, creating better security structures from the present ones, so as to eliminate the possibility of anti-productive doubling or undesirable overlap and by default and explicitly an inefficient use of resources. At the same time, depending on the skills and experience in the specific field of action of the actors involved in global security management, international cooperation will have to establish concrete priorities and modalities at a given time, anticipating trends that may manifest later.

2. Streamlining the management of international cooperation in the field of intelligence

2.1. Within the North Atlantic Alliance

There is no consensus among experts on the timing of the "new world order." Some experts place it in the early 1990s - marked, in terms of security threats, by the dissolution of the Soviet bloc and the "Strategic Concept" of NATO in 1991, while others consider the events of September 11, 2001 and, consequently, the moment of Prague, determined major changes in the strategic perception of the institutions directly involved in the process of international security.

But regardless of these views on the timing of the change in characteristics of international security environment, it is clear that NATO, as the main security provider in the Euro-Atlantic area, is proving to have the necessary vocation and resources to identify and harmonize. optimal response solutions, an essential element in presenting the status of collective defense alliance and major player in international dynamics.

Existing formats in the field of cooperation - EAPC, NATO - Russia Council, NATO - Ukraine Commission, Mediterranean Dialogue - can be used as a result of an intrinsic resizing effort - can be used both to boost this cooperation and as discussion forums, essential for shaping a new security architecture that currently defines the dynamics of the international environment.

Currently, the cooperation on the information line between the Alliance states is based on the national informative contributions, based on extremely elaborate procedures. Of course, the mechanisms for this cooperation have perfect features, given that the Member States still consider that much of the important confidential information they hold is too sensitive to be made available to all members of the

organization. As such, national information support is emerging as crucial in preserving the Alliance's major role in combating threats to continental and global security[1].

In our opinion, the rationale for the Alliance, to ensure the collective defense of its members, must be the main factor leading to greater trust between Member States[2] intelligence services and to the constant exchange of data useful for documenting and countering threats. premises, premises for articulating an adequate answer, with a pronounced anticipatory character.

Cooperation in the field of intelligence imposes a new stage in the cooperation between specialized services, namely, moving the center of gravity from the exchange of information that has a general character to cooperation on specific cases and actions, as a way to optimize the potential offered by partners involved. Such a logic is necessary to identify the best ways to use and direct the human, logistical and financial resources available to the information community, in order to prevent unwanted slippage.

But intelligence cooperation also has its limitations[3]. They are imposed, on the one hand, by the objective reason for the behavior and secrecy of the activity of special services and, on the other hand, by the fact that the world of secret services is characterized by competition rather than cohesion, with large "producers" dominating. “the network '' while the small actors are pushed to the periphery. The exchange of information between the secret services appears as a "state within a state" because it is governed by its own "diplomacy" and is based on specific agreements, understandings and treaties, the "code" of which is difficult if not impossible to decrypt by the uninformed.

The subdivision is necessary for two reasons: 1) protection of sources and retention against a wide scale information exchange; 2) different accepting of limits by the individual of “private life” (privacy) and security, in a broad sense. Analyzing the two elements, we can take a conclusion that giving an impulse to cooperation will depend mostly on developing an unanimous framework that can make the private-security adjustments, rather than a change concerning the regime of information sources.

In conclusion, it can be said that it is very important for NATO member states to cooperate in order to develop a strategy that demonstrates that the lesson of the '80s or' 90s has been learned, and that new initiatives in combating unconventional threats will be focused on eliminating causes and control of terrorism and not to ascertain and attempt to limit the negative effects of these threats on international stability.

2.2. Improving the management of information cooperation between the states of the European Union

As new threats to international security have led to a concentration of efforts by all democratic states to prevent and counter them, there is a growing need to intensify and improve cooperation between EU member states.

---

[1] Gheorghe Fulga, *The globalization of asymmetric threats requires intensified cooperation in the field of intelligence*, 2005, p. 205

[2] Ibidem, p. 205

[3] Gheorghe Fulga, *The globalization of asymmetric threats requires intensified cooperation in the field of intelligence*, 2005, p. 205

Currently, unlike other institutions and organizations, the U.E. applies and coordinates a wide range of security policy instruments. However, their use is almost exclusively based on the contributions of various security agencies, which still have reservations about multilateral exchanges of information. It should also be noted that the EU does not have responsibilities, at executive level, to enable any threat to be countered both inside and outside the Community.

However, at the EU level an own structure began to develop, in the first stage in charge of organizing cooperation in the field of intelligence. Thus, there are currently (four) EU structures. which together outline what might be called a community information structure or even an information agency in its infancy: the Joint Evaluation Center (SITCEN) - under consolidation, the European Military Leadership Information Division (INTDIV), The European Union Satellite Center (EUSC) and Europol.

By reference to the four structures, most European countries consider that, in the classical sense of the term, advocating the consolidation of existing mechanisms and their transformation into real "information support tools" of Community policies. Thus, while INTDIV and EUSC correspond to the relevant rigors, in the case of SITCEN and EUROPOL it is considered that profound reforms are needed, that should be aimed at: consolidating and expanding the Joint Evaluation Center; extending Europol's responsibilities to all Member States and improving its cooperation with national intelligence agencies and other Community bodies (Eurojust, the Court of First Instance, etc.)

The optimization of cooperation management, the different information structures of the EU, is imposed by at least four areas in which the information contribution is far from the necessary:

1. Collection capacity. The weak technical capacity of some Member States in the field of information collection considerably restricts their ability to provide the information support requested by the various areas of the EU.

2. Civil protection and humanitarian actions. The main difference is related to the lack of real information support from national security agencies, which obviously diminishes the capacity of the European Commission, which manages this issue.

3. External information. Due to the early stage of organization, SITCEN fails to meet the needs of the U.E. on obtaining external information support in the decision-making process.

4. Capacity for action. EU cannot act effectively to combat unconventional threats due to the incompatibility of non-member countries.

At present, SITCEN at best can see for the future that the tendencies to consolidate the multilateral component of information cooperation, which are directly subordinated to the High Representative of the EU. for the CFSP, Javier Solana. Staffed with both civilian and military personnel. The Center provides current information and early warnings on events and situations that could have a significant impact on the Common Foreign and Security Policy, through reports to the High Representative, as well as other crisis management bodies. At the same time, SITCEN is the only permanent operational point of contact between the High Representative, their close collaborators,

assessment centers or similar crisis cells located within the EU or outside it. In addition, the European Council, on 17-18 June 2004, decided to mandate SITCEN with the elaboration of the informative analyzes meant to support the elaboration of the EU policy in anti-terrorist approach, meaning that its staff will be supplemented by experts from the Member States.

Overall, it can be said that there is a constant concern on the part of European leaders to identify ways to optimize the management of cooperation between EU states in combating unconventional threats. For example, at the Brussels European Council (25-26 March 2004), certain leaders acknowledged that their shortcomings were that they had a significant impact on counter-terrorism cooperation. It was also acknowledged that there are difficulties in overcoming the traditional framework of bilateral information exchange, which affects the creation of a climate of trust in order to expand cooperation at Community level.

In order to intensify the collaboration activities with the states from the European Union, the Cooperation Agreement between Romania and the European Police Bureau was signed on November 25, 2003, ratified by law no. 197/2004.

This law establishes the modalities and action procedures to be applied by the Europol National Bureau, being mentioned as main purpose, the alignment of the institutional and operational capacity of the Romanian Police to the European Union standards and the implementation of best practices in the fields of police cooperation and the fight against organized crime.

According to this law ratifying the agreement on cooperation between Romania and the European Police Office, it can be specified that, in the context of this document the purpose, areas of cooperation, exchange of information and their provision to Romania, provision of personal data by Europol , evaluation of sources and information, procedures for confidentiality of information, the way in which the liaison officers are represented, the responsibility assumed by Romania, as well as the settlement of disputes are defined.

Based on the provisions of the Cooperation Agreement between Romania and the European Police Bureau, on 15 February 2004, the National Focal Point was designated as a specialized unit within the Ministry of Administration and Interior to act as a national contact point for Europol, according to Union standards. Based on inter-agency cooperation at national and international level. According to the provisions of Law no. 197/2003, on the ratification of this Agreement, it is necessary to mention the aspects regarding the obligations incumbent on the authorities involved, as follows:

The exchange of information, as specified in this Agreement, will take place between Europol and the National Focal Point. The Contracting Parties shall take the necessary measures to ensure that the exchange of information takes place at all times.

The SIRENE office (Additional Information Needed at National Entrances) also operates within the National Focal Point, with the aim of managing connections with Schengen Member States.

3 Streamlining international police cooperation management

At present, the clear difference between the evolutions of internal and external security environment is more and more different in the context of the conjugated action and the interpenetration of some processes that can create favorable conditions for the appearance, predictable or unpredictable, of some security threats. The accentuation of multiple interdependencies between states, globalization and the liberalization of trade of any kind - from trade to international - make it increasingly difficult for such a dissociation in a globalized environment, where internal and external threats can generate and potent mutually.

Emerging democracies in Central and Eastern Europe are particularly vulnerable to new threats to their security. The states in these areas have faced and still face internally with a wide transformation: from the centralized economy to the market economy; from the authoritarian to the democratic political regime; from a centralized security system to an independent national security system. Naturally, each of them is in different stages, the transition being made in different ways.

On the other hand, opportunities for crime and terrorism have increased, to which are added the opening of borders and free markets.

Initially, there were few structures that reacted to these changes, especially to changes of an economic nature. The public order and state security structures, specific to the former regime, had a bad image and were disbanded, reorganized or fragmented. Business and civil society or developed quite slowly. Ironically, organized crime had the ability to fill the gap that existed during the transition.

Today, organized crime is increasingly in the attention of public opinion, national governments and international organizations. It is undeniably an unprecedented threat at the turn of the millennium, in the age of globalization, with rapidly evolving trends of consolidation and development.

While technological advances and the explosive growth of international investments and transactions have made an important contribution to changing the context in which the various exchanges between states take place, to the radical change in the business environment, these developments have also generated some prospects for organized crime among them being real threats to the national security of those countries.

Moreover, some transitioning countries are discovering major opportunities in the world economy, and are rapidly liberalizing financial markets, removing trade barriers, to attract foreign investors. But these developments invariably create a legislative vacuum, which organized criminal groups can easily explore.

Awareness of this growing threat requires the attention and focused effort of all states, which must find the optimal solutions and allocate the necessary means and resources to combat it effectively. In this context, the international police cooperation is also added.

The intensification of this type of cooperation is mainly determined by the fact that the phenomenon of organized crime has reached worrying proportions. Thus, it is unanimously recognized that organized crime networks extend beyond national borders, exploiting ethnic, cultural and historical ties around the globe. Organized

criminal groups began to become increasingly sophisticated, using their profit, power, and influence to isolate and protect their hierarchy from any attempt to break down and prosecute.

Identifying effective ways to cooperate in order to combat these threats is a priority, as they directly address the objectives that seriously affect national security, with clandestine networks acting systematically, fully conspiring, controlling and relying on the path of corruption, blackmail and violence, the decision-making act, at state level.

An effective legal instrument for cooperation to combat these threats, adopted by most of the states concerned, is the bilateral and/or multilateral agreement. Such agreements may provide for different ways of cooperating to combat the various types of crime that occur at regional, European or global level.

Two of the most well-known methods of international police cooperation take the form of legal assistance in criminal matters, and the second - the exchange of data and operational information of a police nature.

International legal assistance in criminal matters mainly includes the conduct and execution of procedural acts initiated by judicial organizations in different states. In general, these activities are requested through international rogatory commissions and target the middle or final phase of the criminal process, during which the perpetrators of crimes are identified, caught and are on trial.

Usually, letters rogatory are sent through the judicial bodies, which, in turn, establish and invest the competent police body in solving this request. The exchange of data and information of a police nature has as object mainly the first phase of the criminal process in order to identify the networks of criminals as well as the means of probation. These activities are carried out between police units in different states through international bodies.

This process must enable it to be a major and effective player in the fight against the most virulent manifestations of organized and transnational crime (drug trafficking, trafficking in human beings, terrorism, etc.) and illegal immigration.

In order to achieve these required performance levels, a number of conditions must be met at the same time:

- to achieve the coherent harmonization of technical structures, communication networks, information systems and information systems;
- to achieve the harmonization and coherence of the operative structures of the police and of the other administrations involved;
- to achieve harmonization and coherence of legislative texts and regulation in full compatibility with the acquis and good practices of the European Union;
- to achieve a level of functioning of computer data protection institutions and individual freedoms in full compatibility with the acquis and good practices of the European Union.

4. Improving the methods that facilitate cooperation at the level of applying the law in EU Member States

Within the European Union, a number of ways are available to facilitate law enforcement cooperation between Member States. This category includes cooperation protocols between Europol and Eurojust, for example, and other normative acts on the exchange of information, as well as those on the establishment of the Joint Investigation Group.

All of these regulations provide a solid foundation for giving the EU powerful tools in the fight against organized crime.

However, the effectiveness of these legislative instruments is diminished by the lack of an overall framework and methodology to allow Member States to adopt a common approach. The difference in approach between Member States and EU institutions can lead from a doubling of efforts, to the inefficient use of the available ways of cooperation to provide the opportunity to solve - common priority issues.

Analyzing these issues, the London Conference of 19-20 May 2005 on cooperation in the field of information arrived at the following conclusions:[4]

- the importance of improving the knowledge and understanding of the concept of international threat is recognized, having as a reaction the efficiency of the law enforcement process;

- it is acknowledged that a number of ways are available at EU level to facilitate law enforcement cooperation between Member States, including interinstitutional protocols, legislative regulations and intergovernmental agreements that have created the framework for the exchange of information; it is appreciated that the efficient application of these modalities will be optimal by implementing a common framework and a methodology that would give strategic coherence to this type of cooperation;

- supports the introduction of a European model, based on principles of the framework strategy on information, in order to improve the efficiency of law enforcement cooperation in the European Union;

- acknowledges the fundamental importance of elaboration of the Organization for the Fight against Organized Crime (OCTA) by Europol and, as mentioned in the Hague Program, a mechanism to facilitate elaboration of OCTA will be adopted by the Home Affairs Commission, and the process of collecting information;

- recognizes the potential of the EU Law Enforcement Report to streamline information from Member States and other European bodies to Europol with a view on developing OCTAs and facilitating other Europol tasks to assist ministers in prioritizing after consulting the Working Group of European Police Chiefs; Recognizes the effectiveness of the coordination mechanism used by the Group of European Police Chiefs, including Europol, Migration and Customs, as well as other international bodies that have an important role to play in implementing the framework information strategy;

- the importance of effective judicial cooperation is recognized, especially provided by Eurojust to support operational activity; calls on the UK and other future EU presidents to make proposals on the European Crime Information Model, including the establishment of a working group of experts in the field.

[4] European Crime Information Model Conference, London, May 19-20, 2005- Intelligence Cooperation

Conclusions

Since the last decade of the twentieth century, the cross-border dimension has become essential in redefining organized crime. The establishment of the Schengen area in the territory of Western European states, far from diminishing this new feature, has further accentuated it, so that we can say that the cross-border dimension of organized crime became dominant at the end of the twentieth century and the beginning of the 21st century.

Securing the eastern borders involves transforming them into areas of confluence and cooperation with neighboring countries, for the benefit of all, precisely to combat cross-border organized crime structures. Ukraine and the Republic of Moldova are on such a strategic corridor for the development of cross-border crime, even on two strategic corridors, if we consider the Black Sea.

Cross-border crime is part of the realities of tense periods, in which great changes take place, and is a "danger without borders", for example an omnidirectional threat, which can only be identified, assessed and countered through a concerted, unitary and convergent effort.

Whereas cross-border crime, however, in all and through all its components - the underground economy, money laundering, drug, arms, human and influence trafficking, mafia networks, assassinations, corruption, etc. - has a very wide and very diversified area of manifestation, it is fluid, hidden and perverse, it is necessary to model it, both at strategic level and at the level of the actual action of knowing its implications and complications, of monitoring, evaluation, forecasting and control.

References

Gheorghe, Fulga, *The globalization of asymmetric threats requires intensified cooperation in the field of intelligence*, 2005;

Emil, Hedeşiu, *Countering cross-border organized crime*, Carol I National Defence Univerisity, Bucharest, 2003;

Henry, Kissinger, *Diplomacy*, Editura ALL, Bucharest, 1998;

Damian, Miclea, *The knowledge of organized crime*, Editura Pygmalion, Ploieşti, 2001;

Michael, Feile, *Money laundering is a challenge to international politics,* 1997.

REVELATION IN JESUS CHRIST IN THE DOCTRINE OF THE CHURCH FATHERS

Călin-Daniel PAŢULEA
Lecturer PhD, „Babeş – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The reflections of the Fathers of the Church come to respond to objections, heresies; with their thoughts they want to better illustrate the common points with cultures and religions, but they also want to highlight the singularity, the specificity of the Christian phenomenon. Through the themes, a close relationship is established between the Old and the New Testament, between unity and diversity, the gradualness of the stages of revelation, the economy of salvation and divine pedagogy, the centrality of the person of Christ, the necessary action of the Holy Spirit, adherence to revelation that its immediate understanding. The realization arises that theological thought develops in a linear way.

Keywords: knowledge, doctrine, inaccessibility, revelation, savior, theology of the Logos.

Premessa

La rivelazione occupa un posto immenso nel pensiero teologico dei primi tre secoli. Secondo una lettura attenta e obiettiva dei Padri della Chiesa non si può sottrarre all'impressione che l'argomento di Cristo come sorgente di conoscenza è onnipresente. Benché si può spesso trovare nei scritti dei Padri della Chiesa la maggior parte degli elementi di una sintesi dottrinale sull'argomento, loro non hanno avuto l'intenzione di scrivere un trattato sulla rivelazione; forse perché le prime generazioni cristiane erano ancora sotto la grande epifania. Il pensiero di allora è preoccupato di mostrare che la rivelazione è possibile, viene proclamata al mondo intero l'evento brillante, la manifestazione di Dio attraverso la grazia è il messaggio del Figlio Suo Gesù Cristo.

Il primo problema che si pone è senz'altro l'inculturazione della rivelazione cristiana nel mondo greco. Non abbiamo ancora delle riflessioni sistematiche, ma direttamente come esigenze delle comunità evangelizzate e degli evangelizzatori. Il pensiero dei padri ha un'evoluzione d'insieme dei misteri cristiani, hanno Scrittura come fonte d'inspirazione, essendo in contatto con i primi testimoni del Vangelo di Cristo. Tutto il discorso è uno su Dio che crea, che salva e che si rivela. Possiamo affermare che in ogni riflessione si trova una teologia implicita della rivelazione.

1. Il tema della rivelazione nella dottrina dei Padri della Chiesa

1.1. La Sacra Scrittura, fonte di unità e di progresso

La tradizione giudaica vuole conservare il primato alla rivelazione profetica, fino quando i marcioniti arrivano a mettere in opposizione l'Antico e il Nuovo Testamento. Secondo la loro dottrina, Gesù Cristo rivela un Dio assolutamente nuovo sconosciuto nel mondo

ebraico. Mettono una opposizione radicale tra il Dio dell'Antico e quello del Nuovo Testamento[1].

Contro le due "tradizioni"[2] e per mettere in risalto importanza del Vangelo di Cristo, sono le opinioni di Giustino, Ireneo, Clemente di Alessandria, Origene, i quali hanno sottolineato di più la continuità e l'unità profonda tra i due testamenti: «Uno e lo stesso Dio è l'autore della rivelazione attraverso il Verbo oppure il Logos: la creazione, le teofanie, la Legge, i profeti, l'incarnazione, sono le tappe di questa manifestazione unica e continua di Dio nella storia dell'umanità»[3]. Si sottolinea anche il progresso, come il risultato di questa economia[4]. Però, le opinioni in riguardo al progresso, hanno qualche differenze, secondo il pensiero di ciascuno.

Per San Giustino, per esempio, il progresso viene inteso come una manifestazione parziale del Verbo nell'Antico Testamento, e molto chiaro e nella sua pienezza nel Nuovo Testamento[5].

Secondo San Ireneo, la preparazione dell'uomo, del popolo scelto, le promesse dell'incarnazione nell'Antico Testamento, e poi nel Nuovo Testamento il popolo eletto viene raggiunto con il dono del Figlio di Dio, cioè Gesù Cristo[6].

Secondo San Clemente di Alessandria, tutto è un mistero nell'Antico Testamento, nel Nuovo Testamento trova la sua spiegazione[7].

Per Origene sarebbe una conoscenza del Mistero nell'Antico Testamento e la sua realizzazione nel Nuovo Testamento, «il passaggio dalle ombre e dalle immagini alla verità, dalla lettera e storia allo Spirito»[8].

1.2 Cristo-Logos, mediatore, salvatore e rivelatore

Il messaggio del vangelo viene predicato ai pagani, però si incontra con le correnti, della filosofia e delle categorie non bibliche . Per la sua efficienza, la riflessione cristiana abbraccia una filosofia elaborata sul pensiero platonico e stoico, con il rischio di nascondere la nozione di rivelazione sotto un senso della conoscenza, di una gnosi

---

[1] Cf. B. Aland, *Marcione, marcionismo*, in DPAC II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 2095-2098.

[2] Qui si tratta di quelle descritte sopra, cioè, quella giudaica e marcionita, ultima essendo anche una eresia.

[3] *Catholicisme, hier, aujourd'hui, demain,* Encyclopédie publiée sous patronage de l'Institut catholique de Lille par G. Mathou, G.- H. Bandry, E. Thiery, n.58, Paris, 1990, coll. 1061-1062.

[4] Il concetto sarebbe quello che è il piano di Dio per salvare l'uomo.

[5] I padri apostolici sono stati i primi testimoni e hanno usato il linguaggio specifico della predicazione primitiva. Nella *Didaché* leggiamo delle raccomandazioni di non allontanarsi dai comandamenti del Signore (cf. 4,12), di seguire la regola del Vangelo (cf. 11,3) e di conformare la propria azione al Vangelo (cf. 15,3-4). Clemente Romano indica la fedeltà alla eredità ricevuta dagli apostoli. Il Cristo è il Maestro che conduce alla salvezza con il suo insegnamento, la Buona Novella è la parola di Dio predicata in virtù dello Spirito. Ignazio di Antiochia riconosceva nella persona di Cristo la manifestazione della verità e della vita, e il Suo ruolo di Mediatore della rivelazione e della salvezza. Nella teologia dei Padri apostolici si poteva scoprire la convinzione che l'insegnamento della Chiesa è di origine divina, che l'oggetto della fede è la parola di Dio, e che il Cristo, il Maestro unico, porta a compimento la rivelazione, la salvezza e l'economia rivelatrice; cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, Cittadella, Assisi, 1966[9], 89-91; R. J. De Simone, *Giustino, filosofo e martire*, in DPAC II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 1629-1631.

[6] A. Orbe, *Ireneo: vita, opere e teologia*, in DPAC II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 1806-1816;

[7] Cf. M. Mees, *Clemente di Alessandria: vita, opera, dottrina*, in DPAC I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 710-711.

[8] *Catholicisme, hier, aujourd'hui, demain,* col. 1063; cf. anche H. Crouzel, *Origene*, in DPAC II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 2527-2531.

superiore, in detrimento al suo carattere storico. Nel pensiero di Platone incontriamo un Dio ineffabile e senza il suo intervento nella storia dell'uomo, una specie di modalismo, cioè Dio che ha creato il mondo però dopo lo lascia a se stesso, Dio come un orologiaio.

Giustino attira l'attenzione sul ruolo di Cristo come mediatore tra Dio e l'uomo, che è venuto dopo il Mosè e i profeti per guarire l'umanità. Secondo lo stesso autore, la rivelazione sarebbe un processo soteriologico, con la tendenza di attribuire a Cristo-Logos una portata universale. C'è la dottrina del *Logos-spermatikos*, cioè prima di Cristo c'era *spermata tou Logou*[9]: i semi o i germi ci sono la partecipazione di una conoscenza infima, parziale, dopo quale solo Cristo, il Logos incarnato, dona la perfezione. Il pensiero pagano trova le ragioni di verità e di merito del nome o concetto cristiano e cominciano a mettere al centro questa prospettiva. S. Giustino mette la rivelazione sul segno della conoscenza[10].

Il ricorso alla filosofia greca è più visibile in Clemente di Alessandria dove il pensiero trova il fondamento sulla teologia del Logos come salvatore e rivelatore. Mette l'accento di più sulla conoscenza di Dio attraverso la santità. Per lui il Logos è la luce e la verità, propone anche la rivelazione come una "gnosi" cristiana: «Il volto del Padre, è il Logos attraverso il quale Dio è messo in luce e viene rivelato»[11]. Logos rivela tutto ciò che rende l'uomo capace di capire la partecipazione alla vita di Dio. Questa conoscenza offerta da Dio nella sua pienezza procura all'uomo la santità. Per l'uomo il Logos è il Pedagogo[12] che fa vedere all'uomo la possibilità di diventare figlio di Dio attraverso il Figlio, riunendo così tutta la Legge, i Profeti e il Vangelo[13].

Origene, elabora una dottrina sulla rivelazione a partire dal Logos come Immagine fedele del Padre. Attraverso la grazia donata e la grazia della Scrittura che noi possiamo capire il mistero del Padre invisibile e spirituale. L'incarnazione del Logos ci permette una conoscenza secondo la triade: ombra - immagine - verità. Origene sottolinea il passaggio dal "corpo" allo "spirito", dal Vangelo temporaneo al Vangelo eterno, mettendo l'accento sulla soggettività della rivelazione[14].

La dottrina degli alessandrini ha fatto uscire la Chiesa dal suo isolamento ed ad andare l'incontro alla cultura ellenista, però si è messo un pericolo di "intellettualizzare" eccessivamente la rivelazione biblica, arrivando a tal punto di essere considerata come una dottrina superiore, anzi come una sorte di "gnosi".

1.3 L'economia e la pedagogia della rivelazione

Il pensiero dei padri è riuscito ha uscire dal pericolo dell'intellettualismo, grazie al contatto con le categorie bibliche che sempre hanno messo in risalto la storia della santità. Il rifugio in questa storia ha servito ad contraporsi alla rivelazione come pura conoscenza.

---

[9] *Sperma, tos* etimologicamente vuol dire seme, prole, figliolanza, discendenza, posteriorità, germe con il significato di vita, natura.

[10] Cf. D. Sapada, *La fede dei Padri*, Pontificia Università Urbaniana, Roma, 1985, 95-99.

[11] *Paed.*, 1,57,2; *Str.*, VII,58,3-4.

[12] Qui il concetto di *Pedagogo* è diverso da quello che lo spiega Paolo in riferimento alla legge (cf. Gal 3, 24-29): da quando il pedagogo ha condotto il fanciullo "fino al" maestro, il suo ruolo è finito. Così era il ruolo preparatorio, essenzialmente temporaneo, della legge, ormai compiuto dalla fede in Cristo e dalla grazia (cf. Rm 6, 14-15; Mt 5, 17).

[13] Cf. M. Simonetti, *Cristianesimo antico e cultura greca*, Borla, Roma, 1990, 49-52.

[14] cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 127-128.

In questo senso la teologia di San Ireneo è stato un inciampo contro i gnostici[15]. Loro hanno portato le idee della rivelazione sul loro apogeo, la conoscenza attraverso la gnosi come un fatto che illumina. Per i gnostici, Cristo mantiene solo la figura pneumatica, spirituale, c'è un distacco dal Gesù storico, il ruolo di mediatore da parte di Gesù viene deformato.

In questo contesto, Ireneo sottolinea l'unità della storia della santità. Per il suo concetto di "economia", Ireneo insiste sull'unità organica della storia della santità. È Dio stesso che attraverso il Suo Figlio realizza il piano unico di santità e di salvezza. Senza l'azione mediatrice del Verbo, il mondo sarebbe nato, e morireste senza che arrivi alla "pienezza dei tempi". Ireneo propone il tema dell'Incarnazione come la somma di questa economia, cominciata già nell'Antico Testamento: «Attraverso la Legge e i Profeti, il Verbo si proclama lui stesso e proclama il suo Padre»[16]. Il Figlio con la sua venuta ci ha donato la novità e si è donato lui stesso. Per il cristianesimo, codesta novità è la vita umana di Gesù: egli non è un nuovo Dio, ma la nuova manifestazione di Dio attraverso Gesù Cristo[17].

Incarnazione è una teofania del Verbo di Dio, e il progresso consiste nella presenza umana e carnale del Verbo, divenuto visibile e palpabile per gli uomini, per manifestare il Padre che rimane ancora "nel suo mistero".

Tutti i Padri insistono sul carattere dell'economia della rivelazione che si presenta come un piano, una via che porta alla salvezza, che Dio ha fatto conoscere all'uomo per le strade da lui volute.

Nella *Lettera a Diogneto* si afferma che gli uomini devono fare l'esperienza delle loro debolezze, impotenza davanti alla conoscenza della pienezza della santità[18]. Ireneo, Clemente e Origene svelano e sviluppano la tesi della pedagogia divina. Dio insegna, prepara l'umanità per ricevere la pienezza degli doni divini, cioè l'Incarnazione. Evocando costantemente le tappe di questa economia e di questa pedagogia, i Padri non hanno cessato di sottolineare il carattere storico della rivelazione: con il suo culmine che è Cristo, Figlio del Padre, il Verbo o Logos incarnato, il perfetto rivelatore del Padre.

1.4 La persona di Cristo - unico salvatore e rivelatore

Ignazio di Antiochia vede nella Persona di Cristo tutta la rivelazione e tutta la santità[19]. Dio si è manifestato all'umanità attraverso Gesù Cristo, il Suo Figlio e il Verbo. Tutte le manifestazioni dell'Antico Testamento si orientano verso la manifestazione definitiva dell'Incarnazione, in vista della conoscenza di Dio Padre attraverso Gesù Cristo. Il Cristo è l'unico salvatore e rivelatore[20].

---

[15] Cf. G. Filoramo, *Gnosi, gnosticismo*, in DPAC, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 1642-1649.
[16] *Adversus haereses*, IV, 6,6; 9,3.
[17] Cf. D. Sapada, *La fede dei Padri*, 148-151.
[18] L'opinione degli apologisti si appoggia sulla necessità della rivelazione per conoscere il Dio inconoscibile e trascendente con una conoscenza autentica. Per mezzo del Logos, il Padre è manifestabile e manifestato. Salvo Giustino, gli apologeti come Atenagora, San Teofilo di Antiochia, parlano non solo del Cristo ma anche del Logos: «La sua azione incomincia con la creazione [...] il Logos si è manifestato in pienezza nella Incarnazione facendo conoscere agli uomini i misteri e i segreti del Padre, il suo piano di salvezza, insegnando loro la dottrina e i precetti divini [...] Il Logos degli apologeti è il Maestro, il Didascalos per eccellenza; i cristiani sono i suoi discepoli che si mettono alla sua scuola»; R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 98-99.
[19] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 90-91.
[20] Cf. J. Quasten, *Patrologia*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1975^3, 65-67.

Atanasio distingue nella manifestazione del Verbo incarnato due aspetti: la manifestazione di Cristo come persona divina, Immagine del Padre e la comunicazione attraverso Lui la dottrina della santità. Malgrado la Legge e i Profeti, gli uomini hanno disobbedito a Dio e hanno peccato[21]. Lo scopo dell'Incarnazione del Verbo è quello di ristorare l'uomo all'Immagine di Dio. Così come il Verbo invisibile si è manifestato attraverso l'opera della creazione, il Verbo incarnato si è fatto conoscere attraverso la sua vita pubblica e i suoi prodigi, perchè gli uomini abbiamo l'occasione di farsi un idea di Dio Padre. Dall'altra parte, il Verbo incarnato ha fatto conoscere agli uomini la dottrina della santità e di invitargli alla fede[22].

1.5 Inaccessibilità e conoscenza di Dio

Eunomio, nel quarto secolo, ha ripreso i problemi della centralità della persona di Cristo, però sotto un angolo diverso[23]. In effetti, egli sosteneva l'idea che essenza divina una volta rivelata non presenta nessun mistero. Gregorio di Nasianzo, Basilio e Grigorio di Nissa prendono posizione e affermano che Dio rimane ineffabile, inaccessibile lo stesso dopo la sua rivelazione: è la Luce misteriosa che nessuno potrà mai penetrarlo interamente[24]. L'essenza di Dio rimane un mistero, e la fonte della nostra fede è il Verbo Dio, il Figlio di Dio, Gesù Cristo.

Giovanni Crisostomo insiste sul fatto che Dio, anche rivelato, rimane il Dio invisibile, inscruttibile, inaccessibile; noi conosciamo di Dio ciò che ci è stato rivelato il Figlio[25].

I capadoci come i alessandrini ci sono particolarmente attenti all'approccio soggettivo della verità e il suo usufruire nell'anima attraverso la fede e i doni dello Spirito Santo. Sotto l'azione illuminatrice dello Spirito, l'anima penetra di più i misteri del Figlio e del Padre, rimanendo inquieto fino quando non trova "la felicità"[26].

Lo Spirito irradia la sua luce nell'anima che, sotto l'influsso della sua irradiazione, diventa trasparente e spirituale, attraverso lo Spirito Santo l'uomo conosce le profondità di Dio e, come creatura, riceve la rivelazione.

1.6 Le dimensioni della rivelazione

Secondo S. Agostino ce ne sono due divisioni: esteriore e interiore, nella ragione della grazia che accompagna e fa vivere la parola di Cristo. Agostino sviluppa questo pensiero nel commento al Vangelo di Giovanni 6, 44: «Nessuno può venire a me se non lo attira il Padre che mi ha mandato». Il venire a Cristo subisce l'azione, l'attrazione del Padre[27]. Pietro ha testimoniato Cristo come Messia in virtù di questa attrazione che lui ha ricevuto

[21] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 128-131.
[22] Cf. G. C. Stead, *Atanasio*, in DPAC I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 429-431.
[23] «Segretario e discepolo di Aezio, fu il maggiore esponente dell'arianesimo radicale [...] La sua predicazione in senso ariano radicale provocò le proteste del popolo e il suo allontanamento», M. Simonetti, *Eunomio di Cizico*, in DPAC I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983, 1282.
[24] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 133-137.
[25] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 138-140.
[26] Affermava Agostino: «L'uomo, una particella del tuo creato, vuole lodarti. Sei tu che lo stimoli a dilettarsi delle tue lodi, perché ci hai fatti per te, e il nostro cuore non ha posa finché non riposa in te» (*Confessionum* I,1,1).
[27] Cf. Sant'Agostino, *Commento al Vangelo di S. Giovanni*, 1, Città Nuova, Roma, 1973[3], 399.

come dono. Cristo rivolge all'uomo il potere di ricevere il messaggio: «Parla nel mio cuore con verità, Tu solo sai farlo»[28].

Ricevere le parole di Cristo, osserva ancora Agostino, non è solo un atteggiamento esteriore ma un vivere interiormente con tutto il cuore. Sentire con le orecchi interiori, obbedire a Cristo, credere in Lui. Le parole ricevute dall'esterno, sono nulla se lo Spirito di Cristo non agisce interiormente per farci capire che Gesù Cristo è il Maestro per eccellenza e Lui ci istruisce con la Sua grazia. Questa grazia ci spinge verso la fede e la luce. Il Concilio d'Orange afferma, seguendo il pensiero di Agostino che «non si possa acconsentire alla predicazione salutare, cioè evangelica, senza l'illuminazione e l'ispirazione dello Spirito Santo, che dà a tutti la soavità nel consentire e nel credere alla verità»[29]. L'uomo riceve da Dio un doppio dono: quello del Vangelo e quello della grazia per aderire alla fede[30].

2. Sant' Ireneo[31]: la rivelazione e l'azione del Verbo nell'opera della salvezza

[28] *Confessionum*, XII,16,23.
[29] Denz. 377.
[30] Cf. *De gratia Christi* I,10,11; 26,27; 31,34.
[31] Sant'Ireneo è reso presente per la prima volta nella storia nell'anno 177 a Lione, dove è sacerdote di quella chiesa. Originario dall'Asia Minore, da giovane aveva ascoltato l'anziano Policarpo a Smirne, un punto di forza nel suo comportamento e nella sua dottrina, in quanto gli permette di risalire lontano nella trasmissione della dottrina. Dopo la persecuzione che infuriò a Lione nel 177-178 è scelto vescovo di questa chiesa, essendo successore di san Fotino che fu la vittima più illustre. Con l'attaccamento alla *tradizione* attinto dal contatto con san Policarpo e con l'amore delle Scritture che egli conosce a meraviglia e che cita ad ogni proposito, è la profondità della fede unita ad una vastissima scienza. Era uno spirito coltissimo, ha letto molti autori greci, letterati e filosofi, ma la speculazione astratta in cui egli riconosce la principale scaturigine dello gnosticismo, esercita scarsa attrattiva su di lui. Ireneo s'applicherà specialmente a conoscere l'eresie per confutarle e per assicurare il trionfo della vera fede. La lotta contro lo gnosticismo costituisce la sua vera gloria. Fu anche importantissima la sua azione nella disputa pasquale, a tempo di Papa Vittore (189 - 198), circa il 190. La Chiesa dell'Asia Minore aveva l'abitudine di celebrare la Pasqua il 14 nissan (mese lunare di marzo) come i Giudei: Roma però la celebrava la domenica dopo. San Policarpo e sant'Aniceto avevano, inutilmente, tentato di mettersi d'accordo, circa il 155. Papa Vittore decise di troncare la questione e, dietro sua domanda, si adunarono diversi concili in tutta la Chiesa. Questi concili adottarono la data romana, salvo quelli dell'Asia, dove Policrate, vescovo di Efeso, incitava alla resistenza per attaccamento alla tradizione della sua chiesa d'origine indubbiamente apostolica. Vittore scomunicò quei vescovi, ma Ireneo, giudicando eccessiva tale misura, intervenne in loro favore presso il pontefice. S'ignora ciò che il pontefice risolvesse ma è certo che la Chiesa asiatica accolse, alla sua volta, l'uso romano, praticandolo, per lo meno, sino dagli inizi del IV secolo. Tutti questi avvenimenti testimoniano altamente il primato di Roma e l'atteggiamento di sant'Ireneo non li contraddice affatto. La sua morte viene fissata dalla tradizione nel 202-203, però prima del suo transito in questa vita aveva avuto il dolore di vedere la chiesa di Lione parzialmente distrutta e saccheggiata nel 197. Tra le opere di Sant'Ireneo ricordiamo due trattati, la *Dimostrazione della predicazione apostolica* e lo scritto *Contro le eresie*. La *Dimostrazione della predicazione apostolica* è un trattato popolare sulla fede e le prove che la dimostrano vera, una vera dottrina cattolica, presentata in maniera sbrigativa, con un notevole senso cristiano, semplice, sicuro e profondo. L'*Adversus haereses*, all'inizio era brevissimo, non era che una succinta esposizione del valentinismo con la relativa confutazione. Questo disegno andò via via completandosi e allargandosi. Dopo aver esposto i sistemi valentiniani, Irene procede alla ricerca delle origini dello gnosticismo. Questo è il contenuto del primo libro, cioè l'esposizione semplice e chiara dell'errore. Il secondo libro ne dà la confutazione filosofica e razionale. Irene dimostra agli gnostici che il loro stesso sistema li riduce a due spiegazioni ugualmente inammissibili: *il dualismo e il panteismo*. Accanto alla critica negativa e distruttiva, Ireneo aggiunge la vera dottrina, facendo sotto gli occhi del lettore un'ampia sintesi», mostrando la superiorità della dottrina cristiana nei confronti dello gnosticismo, il suo errore soprattutto. Con il terzo libro si apre una larga e meravigliosa esposizione della regola di fede cattolica. Il pensiero si svolge anche nei libri IV e V, presentando un complesso dei tesori dottrinali, il loro grandissimo valore in base ai quali sant'Ireneo ha meritato l'appellativo di padre della teologia cattolica, cf. F. Cayré, *Patrologia e storia della teologia*, I, Libreria vescovile Editrice E. Gaffuri, Roma, 1930, 144; A. Orbe, *Ireneo: vita, opere e teologia*, in DPAC II, 1804-1805; D. G. Pătrașcu, *Patrologie și Patristică. Secolele I-IV*, I, Serafica, Roman, 2006, 176-184.

Con la sua dottrina Sant'Ireneo «uccise lo gnosticismo e fondò la teologia cattolica»[32]: «I colpi di S. Ireneo - verso lo gnosticismo - avevano raggiunto il bersaglio e l'errore non si riebbe più mai, per il semplice fatto che era stato messo a nudo in tutta la sua intrinseca assurdità»[33].

Per Ireneo Cristo è al centro di tutta la sua teologia. Il principio di tutta questa cristologia è la dottrina della ricapitolazione. L'uomo non è né buono né cattivo: è libero; ma ha, in Adamo, suo capo, liberamente, peccato. Con Gesù Cristo, nuovo Adamo, si ricapitola in sé l'umanità intera e viene riconciliata con Dio[34].

Cristo ha un triplice ufficio: a) è rivelatore; b) è il redentore che espia per noi il peccato; c) è il deificatore, il santificatore, restaurando l'immagine dell'uomo e rendendolo come figlio di Dio, cioè figlio nel Figlio, erede dell'immortalità e della vita incorruttibile[35].

I frutti della Redenzione, che sarano perfetti soltanto nell'altro mondo, hanno già un inizio nel presente passaggio sulla terra, specialmente dalla fede viva e operosa[36], dal battesimo e soprattutto dall'Eucaristia che per San Ireneo è più che un sacramento: essa è un'oblazione, è un sacrificio, che rinnova tutto il mistero della Redenzione[37].

Nella lotta contro lo gnosticismo che distingueva un Dio supremo e un Demiurgo, S. Ireneo ha dovuto insistere sull'unità di Dio, infinitamente santo e perfetto per natura, creatore di un mondo in cui è consonanza e armonia e che il disordine non proviene affatto dall'autore dell'universo. Tuttavia questa semplicità e questa unità d'essenza non escludono la Trinità. La pienezza della divinità di cui gli gnostici c'intronano le orecchie, si esprime per mezzo del Padre, nel Verbo e nello Spirito: Dio ha creato il tutto per il Verbo e per lo Spirito Santo; ma questo Verbo e questo Spirito sono uno con Dio[38].

Il Figlio è veramente Dio, generato *"ab aeterno"*. Lo Spirito Santo è ben distinto dal Figlio, benché talvolta Ireneo dia al Figlio il nome di Spirito e benché, assai più spesso, identifichi con lo Spirito Santo la sapienza dei libri Sapienziali [39].

Secondo la dottrina gnostica, il Cristo sarebbe un rivelatore di un Dio sconosciuto dall'Antico Testamento, «avrebbe rivelato un Dio distinto dal Dio della Legge e dei Profeti»[40]. Il tema della rivelazione, in Sant'Ireneo, va insieme con il tema dell'azione del Verbo nell'opera della salvezza. Il Verbo agisce dall'aurora della umanità. Sotto l'azione del Verbo, l'umanità nasce, cresce e matura fino alla pienezza dei tempi; con l'Incarnazione del Verbo e con la sua opera redentrice, essa diventa corpo di Cristo, e con lui e in lui s'incammina verso la visione del Padre[41]. Il Verbo di Dio insegna agli uomini a conoscere Dio[42]. Afferma Ireneo: «Nessuno può conoscere il Padre se non per mezzo del Verbo di Dio, cioè se il Figlio non lo rivela; né il Figlio se non per la benevolenza del Padre.

[32] A. Dufourcq, *S. Irénée,* Les Saints, Paris, 1904, 169.
[33] F. Cayré, *Patrologia e storia della teologia*, I, 147.
[34] Cf. *Adversus haereses*, III,16,6.
[35] Cf. *Adversus haereses*, III,18,19,23.
[36] Cf. *Adversus haereses*, IV,6,5.
[37] Cf. *Adversus haereses*, IV,17,5.
[38] Cf. F. Cayré, *Patrologia e storia della teologia*, I, 149.
[39] Cf. *Adversus haereses*, III,10,2.
[40] R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 100.
[41] Cf. *Adversus haereses*, VI,38,3.
[42] Cf. *Adversus haereses*, IV,5,1.

Il Figlio compie ciò che piace al padre. Il Padre manda, il Figlio è mandato e viene. E il Padre, invisibile e non circoscrivibile per noi, è conosciuto per mezzo del suo Verbo; e poiché egli è ineffabile, è il Figlio che ce lo fa conoscere. A sua volta soltanto il Padre conosce il suo Verbo. È per questo che il Figlio, per mezzo della sua propria manifestazione, rivela la conoscenza del Padre. Infatti la manifestazione del Figlio è conoscenza del Padre, perché tutto è manifestato per mezzo del Verbo»[43].

Dio con la sua azione manda il Figlio poiché attraverso lui «il Padre è ciò che vi è di invisibile nel Figlio, e il Figlio ciò che vi è di visibile nel Padre»[44]. La visibilità e il frutto della Incarnazione. Secondo Ireneo la rivelazione è l'epifania del Padre attraverso il Verbo Incarnato. Con l'Incarnazione si termina un'azione che ha l'inizio dalle origini del mondo: innanzi tutto con l'opera della creazione, poi per mezzo della Legge e dei Profeti, e alla fine con l'Incarnazione[45]. Incontriamo nel pensiero di Ireneo due aspetti: quello dinamico e quello storico della rivelazione. Sottolinea anche il movimento, il progresso e l'unità profonda[46]. Dio che è amore, è buono e perfetto, viene l'incontro all'uomo che è debole e non può capire e sopportare la visione di Dio[47]. Dio è il pedagogo che educa l'umanità: «Ireneo paragona l'azione del Verbo a un allattamento che abitua l'uomo a mangiare e a bere il Verbo di Dio e lo prepara ad assimilare il pane dell'immortalità che è lo Spirito del Padre»[48].

Alla fine del II secolo c'era il pericolo di sottovalutare l'Antico Testamento o «rompere con esso»[49]. Ireneo, con Clemente alessandrino e Tertulliano mettono in rilievo l'unità inscindibile dei due Testamenti. I due Testamenti ci sono come due momenti della educazione dell'uomo per mezzo dell'unico Verbo di Dio[50]: «La rivelazione è l'epifania di Dio nel Cristo e per mezzo del Cristo; è la manifestazione del Padre per mezzo del Figlio e di tutte le vie d'espressione che l'Incarnazione autorizza»[51]. L'insegnamento di Cristo viene trasmesso per mezzo dei testimoni del Verbo, che ci sono gli apostoli illuminati dallo Spirito Santo, e che la Chiesa da parte sua «conserva fedelmente, l'approfondisce senza tradirlo, fino alla parusia»[52].

Conclusione

La tematica sviluppata dai padri della Chiesa è molto importante, perché ci fa capire la tematica della rivelazione. Con i loro pensieri riescono nella maggior parte dei casi per dissipare le tenebre accumulate per cagione delle riflessioni costruite fuori delle categorie bibliche, come un risultato tributario di una filosofia d'ispirazione razionalista. Le loro riflessioni offrono delle risposte alle diverse obiezioni, e allo stesso tempo illustrano meglio i punti comuni con le culture e le religioni, mettendo in risalto la singolarità, la specificità del fenomeno cristiano. Si instaura attraverso i temi un

[43] *Adversus haereses*, IV,6,3.
[44] *Adversus haereses*, IV,6,6.
[45] Cf. *Adversus haereses*, IV,6,6.
[46] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 109.
[47] Cf. *Adversus haereses*, IV,20,5.
[48] R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 102.
[49] R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 110.
[50] Cf. R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 110.
[51] R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 110.
[52] R. Latourelle, *Teologia della rivelazione*, 110.

rapporto stretto tra i due Testamenti, tra l'unità e diversità, la gradualità delle tappe della rivelazione, dell'economia della salvezza e la pedagogia divina, la centralità della persona di Cristo, l'azione necessaria dello Spirito Santo e l'adesione alla rivelazione con la sua comprensione immediata.

Bibliography consulted:

MATHOU, G., G.-H, BANDRY, G.-H, THIERY, E. (ed.), *Catholicisme, hier, aujourd'hui, demain,* Encyclopédie publiée sous le patronage de l'Institut Catholique de Lille, n. 58, Paris, 1990.
AGOSTINO*, Confessionum,* NBA I, Città Nuova, Roma, 1965.
-----------, *Commento al Vangelo di S. Giovanni,* 1, Città Nuova, Roma, 1973[3].
ALAND, B., *Marcione, marcionismo,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
CAYRÉ, F., *Patrologia e storia della teologia,* I, Libreria Vescovile Editrice E. Gaffuri, Roma, 1930.
CROUZEL, H., *Origene,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
DENZINGER, H., *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum,* edizione bilingue a cura di P. Hünermann, Dehoniane, Bologna, 1996[2].
MURA, G., *La Teologia dei Padri: testi dei padri latini greci orientali scelti e ordinati per temi,* I, Città Nuova, Roma, 1974.
-----------, *La Teologia dei Padri,* V, Città Nuova, Roma, 1976.
DUFOURCQ, A., *Saint Irénée,* La Pensée Chrétienne, Paris, 1905.
FILORAMO, G., *Gnosi, gnosticismo*, in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
FISICHELLA, R., *Rivelazione,* in L. Pacomio, V. Mancuso (ed.), *Lexicon. Dizionario Teologico Enciclopedico,* Piemme, Casale Monferrato (AL), 1993.
LATOURELLE, R., *Teologia della rivelazione,* Cittadella, Assisi, 1966[9].
LAVATORI, R., *Spiritul Sfânt, darul Tatălui și al Fiului. Studiu asupra identității Spiritului Sfânt ca dar,* Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2006.
MEES, M., *Clemente di Alessandria: vita, opera, dottrina,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
ORBE, A., *Ireneo: vita, opere e teologia,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
PĂTRAȘCU, D. G., *Patrologie și Patristică, sec. I-IV,* Serafica, Roman, 2006.
PIERINI, F., *«Venerabile strada dei Padri della Chiesa». Uno sguardo al passato per costruire il futuro,* Vita Pastorale/San Paolo, Alba (Cuneo), 1993.
QUASTEN, J., *Patrologia,* I, Marietti, Torino, 1975[3].
STEAD, G. C., *Atanasio,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
De SIMONE, R. J., *Giustino, filosofo e martire,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, II, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
SIMONETTI, M., *Eunomio di Cizico,* in A. Di Berardino (ed.), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL), 1983.
---------------------, *Cristianesimo antico e cultura greca,* Borla, Roma, 1990.
SPADA, D., *La fede dei Padri,* Pontificia Università Urbaniana, Roma, 1985.

EXCESSIVENESS IN TERMS OF TIME AND SPACE IN CARAGIALE'S PROSE

Mihaela PRICOPE
Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest

Abstract: When you read Caragiale, you can only be amused, inspired, sad and even scared. This fact is demonstrated by the variety of registers approached by the author: comic, ironic, tragic and even psychoanalytical. When we read author's prose of relative length we find all these approaches, which makes it difficult to frame it in a certain literary species or aesthetic orientation.
The temporal and spatial framework in the author's psychological prose is excessive, and the excesses in his art lead the works to caricature. We are interested in proving that Caragiale's comic-tragic prose is also under the sign of excess, analysing, through it, the deep layers of the human psyche, using the tools available at the time of creation.
Some critics consider a closeness between Caragiale's personality and his work, thus suggesting that Caragiale's interest in explaining life and the meanders of the human soul leads his work into areas of abyss and psychological analysis.

Keywords: prose, psychological, excessive, time, space

Proza lui Caragiale și dificultatea încadrării ei într-o anumită specie literară

O incursiune rapidă și sumară în cuprinsul a două volume de proză apărute în timpul vieții lui Caragiale demonstrează caracterul neunitar al acestora, prin introducerea unor texte care se află în discordanță cu titlul general. Astfel, în volumul de „Novele, povestiri" din 1908 autorul a introdus și schițe ca „Reportaj", „Boris Sarafoff", „Groaznica sinucidere din strada fidelității", „Inspecțiune" etc. Pe de altă parte, volumul „Schițe nouă" din 1910 conține și nuvele și povestiri: „Kir Ianulea", „Pastramă trufanda", „Partea poetului", „Calul dracului" etc. În afară de structura acestor ediții mai trebuie să ținem seama și de dificultatea reală de a stabili granițe precise între povestiri și schițe ori nuvele. Însăși organizarea primului volum a ediției din 1930 atestă faptul că editorul a considerat importantă deosebirea dintre nuvele și schițe. Poziția sa se bazează pe specificarea inexactă a speciei la câteva povestiri sau nuvele, ca în cazul când Caragiale s-a referit la schițele: „În vreme de război" și „Două povețe". Încercările ulterioare de clasificare n-au rezolvat în întregime problema constituirii unor volume clare de schițe, nuvele ori povestiri.

Pornind de la capitolul dedicat lui Caragiale de către Paul Cornea în cartea sa „Aproapele și departele" (1990), vom urmări structura epică a nuvelelor scriitorului și stilul său, cu o vădită predilecție spre concizie și sobrietate, ceea ce nu de puține ori a constituit prilejul apropierii artei lui Caragiale de normele clasice.

Practica artistică a lui Caragiale repetă câteva coordonate clasice și în ceea ce privește structura. Drama și comediile sale respectă cel puțin două din unitățile tragediei clasice (unitatea de timp și unitatea de loc), iar finalurile cu accente melodramatice și gradația scenelor către momentul culminant aparțin tot recuzitei clasice.

Ideea principală a interpretării lui Călinescu (1985) privind opera lui Caragiale este aceea a naturalismului predominant. G. Călinescu pornește în demonstrația sa de la lucrările ce îi oferă cele mai multe argumente: „O făclie de Paște", „În vreme de război", „Două loturi", schița „Inspecțiune" și drama „Năpasta". Tot despre naturalism ne vorbește și T. Vianu în „Arta prozatorilor români", iar Paul Zarifopol notează ca esențial artei caragialiene un „clasicism naturalist".

Paul Cornea împărțea proza caragialiană în trei subdiviziuni:

- nuvele, în care includea „O făclie de Paște", „În vreme de război", „Două loturi" și „Păcat"
- povestiri sau povești („Calul dracului", „Poveste", „Kir Ianulea", „La hanul lui Mânjoală" etc)
- parabole („Cănuță, om sucit", „Între două povețe", „Pradă de război" etc).

Nuvelele sunt astfel structurate încât în centrul narațiunii observăm existența invariabilă a faptelor ieșite din comun pe care, pentru a le da verosimilitate, scriitorul le-a înlănțuit riguros și logic de fiecare secvență. Fiecare episod se leagă de cel precedent printr-o serie de detalii cum ar fi modul de viață, întâmplări care au marcat firea personajului, o inclinație temperamentală sau influența eredității.

Paul Cornea (1990, p.351) consideră că, „deși desfășurarea narativă este coerentă, motivația nu e suficientă, premisele nu sunt legitime". De exemplu, criticul se întreabă cum se poate ca un preot să îmbine slujirea Domnului ziua la biserică și hoția peste noapte.

G.Călinescu pornește analiza nuvelelor de la înlănțuirea logică a scenelor și observă cum fiecare faptă are o explicație. Toată „aparatura naturalistă" (1985, p. 496) a lui Caragiale începe exact prin dezvăluirea lanțului cauzal al întâmplărilor. Toate nuvelele „O făclie de Paște", „În vreme de război", „Două loturi", monologul „1 aprilie" și drama „Năpasta" sunt analizate de critic din punctul acesta de vedere, al dezvăluirii unui determinism prestabilit de autor în operele sale. Astfel, Leiba Zibal, personajul din „O făclie de Paște" ajunge să comită o faptă atât de crudă datorită unor evenimente petrecute în copilărie (un șoc nervos pe când asista la o bătaie), unei boli febrile, care dă personajului stări halucinatorii sau din pricina temperamentului unui individ apartenent unei nații persecutate de-a lungul timpului și înfricoșate – evreimea. Zibal va face în final gestul nebunesc din cauza fricii de a nu cădea el victimă. Frica dusă până la paroxism este pentru aproape toate personajele din nuvele motivul pentru care ele, în final, devin victimele nebuniei, se sinucid sau se metamorfozează în adevărați criminali.

Dacă George Călinescu așază nuvelele sub semnul determinismului, T.Vianu (1973) consideră că obiectul artei lui Caragiale îl constituie „prezentarea directă a omului" (p.133) și, de aici, rezultă și înclinația scriitorului către notarea detaliilor pur organice, a reacțiilor fiziologice ale personajelor. Vianu consideră că singura nuvelă tratată „după maniera naturalismului psihologic" (p. 131) este „O făclie de Paște".

În „Istoria literaturii române moderne", având autori pe Ș. Cioculescu, T.Vianu și V. Streinu (1971), Caragiale este văzut ca „o mare dotație clasică și realistă" (p.237). Realismul lui Caragiale se explică prin înclinația scriitorului către observația lucidă însă cu tendință spre tipizare. „Realismul tipic este formula lui artistică" (idem, p.251).

Clasicii observau doar tipicul, simplificând imaginea omului, uneori reținând doar trăsăturile general umane. În acest sens, estetica lui Caragiale se încadrează parțial în clasicism întrucât „pe primul plan al creațiilor sale stă omul social și numai într-un plan mai adânc, susținându-l pe acela, apare caracterul omenesc general” (idem, p. 251).

În predilecția către concizia și sobrietatea stilului, Caragiale reține mai mult faptele semnificative în nuvelele sale, astfel încât „cititorul are impresia că totul se desfășoară prea repede” (P.Cornea, 1990, p.352). Această din urmă senzație ne demonstrează că atunci când se confruntă cu intriga, scriitorul se comportă precum un dramaturg, iar multe secvențe din nuvelele sale par scene fixate ca spectacol, de exemplu episodul atacului lui Gheorghe în „O făclie de Paște”, scena finală a omorârii celor doi copii ai preotului Niță de însuși personajul acesta în „Păcat” și așa mai departe. Întâmplările ce au loc în nuvelele cu accente tragice acumulează pe parcurs tensiuni și se precipită spre finaluri catastrofale. P. Cornea considera tendința de a aduna în final efecte melodramatice ca fiind proprie omului de teatru, iar P.Zarifopol spune: „Caragiale rămânea și în povestire regizorul care-și trimite actorii pe scenă” (1931, p.339). Urmare a înclinației scriitorului către excesiv, către viziunea „enormă” și simțul „monstruos”, P.Zarifopol îl încadrează pe Caragiale în „clasicism din temperament”, argumentându-și observația cu afirmația lui Caragiale – „Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul!” (Caragiale, Opere, 1965, p.52-53). mecanismul psihic al scriitorului urma, astfel, principiul de a exagera, de a formula concluzii violente și a accentua conflictele.

În „Introducere” la vol.1 de „Opere” ale lui Caragiale, Paul Zarifopol urmărește minuțios compunerea dramatică a secvențelor și conflictul în „O făclie de Paște” și „Păcat” și vizează metoda artistică caragialeană înclinată spre extreme și astfel, esențial caricaturală. Criticul vorbește despre o dispunere temperamentală și o metodă artistică, ambele așezate sub semnul excesivului. Omul de teatru este cel care își construiește opera după cerințele artei clasice, dar depășește adesea granițele ei, eliberându-se de directivele retoricii clasice prin ironizarea lor. Așa cum am observat în cele două „Introduceri” la volumele „Opere”, Paul Zarifopol accentuează latura clasică a stilului caragialean, lăsând în umbră aportul naturalist. Pătrunderea lui Caragiale în zonele necercetate până atunci ale sufletului uman, notarea reacției fiziologice, crearea unor misterioase tensiuni psihice între și în interiorul personajelor sale au fost puse, de critica vremii, probabil, pe seama naturalismului.

Cu cât înaintăm spre povestiri, emanciparea de sub canoanele clasicismului este mai notabilă. Precipitarea dramatică începe să cedeze locul unei expuneri mai largi, cu atenție la detaliile care își au valoarea lor estetică, fără a însemna doar pregătirea unei crize sau a momentului culminant.

Proza lui Caragiale mai cuprinde și așa numitele parabole în termenii lui Paul Cornea, adică scrierile cu tâlc sau „scrierile pe dedesubt”. Acestea sunt mai mult niște anecdote în care umorul este, de multe ori, ironic. Printre parabole am putea aminti: „Cănuță, om sucit”, „Partea poetului”, „Între două povețe” etc.

Arta lui Caragiale este rezumată după opinia lui P. Zarifopol într-o frază: „simt enorm și văd monstruos”, o notație ce apare în schița lui Caragiale „ Grand Hotel Victoria Română”. Însuși Caragiale explica această viziune spunându-i lui Slavici (Slavici 1924,

p.173): „natura nu lucrează după tipare, ci-l toarnă pe fiecare după calapod deosebit. Unul e sucit într-un fel, altul într-alt fel, fiecare în felul lui, încât nu te mai saturi să-i vezi și să faci haz de ei”.

Cadrul temporal și spațial în nuvelele lui Caragiale

Perioada de timp propice halucinațiilor, întâmplărilor fantastice, aventurilor misterioase este, cu precădere, noaptea, când contururile se șterg și manifestările oamenilor por deveni excesive. Vara sufocantă este invariabil anotimpul apăsător, iar căldura duce la hipertrofierea simțurilor. Natura înconjurătoare subliniază uneori o stare sufletească. La atmosfera tensionată se mai adaugă și sentimentul imposibilității evadării dintr-un spațiu care te închide în interiorul lui ca într-o temniță. Hanul este locul întâmplărilor singulare, a tainelor, prin așezarea lui izolată, departe de lume.

M. Ungheanu (1973) observa că nu există decât un singur anotimp Caragiale – teribila căldură. Climatul manifestărilor personajelor este aproape întotdeauna temperatura mare. ”Teribilă căldură” este în „La moși”, „o zi îngrozitor de fierbinte” în „Situațiunea”, „Petițiune” ne vorbește despre „groaznica dogoare” și „căldura apăsătoare”, în schița „Căldură mare” „termometrul arată la umbră 33 grade Celsius”. Acest cadru înlesnește producerea halucinațiilor. Astfel, în „La conac” diavolul apare sau dispare pe fundalul unei arșițe care ar fi cauza stării halucinatorii a eroului. Această climă face ca personajul să se manifeste excesiv. Paul Zarifopol considera definitorie pentru arta lui Caragiale trăsătura „enormității”, aceasta fiind specifică și temperamentului scriitorului. „În general acest om simțea enorm; aparatul său psihic era oricând gata să interpreteze excesiv. Toată producția lui mărturisește această pornire. În grav ori în ridicol, construcțiile lui poartă semne de fundamentală violență” (1971, p.185). După opinia criticului, schița ”Grand Hotel Victoria Română” ar fi cheia înțelegerii caragialiene, ilustrând cel mai bine trăsăturile temperamentale ale lui Caragiale și modalitatea sa artistică.

Cadrul temporal indică predilecția pentru nocturn a scriitorului. Noaptea este perioada de timp ce facilitează ștergerea contururilor, aparițiile misterioase și, asociat căldurii sufocante a anotimpului canicular caragialean, va fi un cadru propice clar-obscurului, misterului, întâmplărilor fantastice, halucinațiilor, terifiantului. Un adevărat sentiment de panică în previziunile meteorologice este surprins în „Petițiune”, sentiment ce poate fi extins și la nuvelele ce acumulează detalii care surprind tensiuni interioare: „Toată noaptea a bântuit căldura apăsătoare și acuma, pe un cer senin, a răsărit soarele amenințând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?” (Caragiale, „Petițiune”, https://ro.wikisource.org/wiki/Peti%C8%9Biune).

În prim plan în universul operelor străbătute de fiorul neliniștii figurează un spațiu – temniță, unul din care nu se poate evada. Hanul lui Leiba Zibal din „O făclie de Paște” este localizat în Valea Podenilor, o zonă înconjurată de dealuri păduroase. Într-un astfel de loc izolat de lume, adăpostind răufăcători printre trunchiurile copacilor din preajmă se pot întâmpla multe lucruri, de care nimeni nu știe. Caragiale nu aglomerează detalii, el dă câteva elemente cu valoare de simbol. Astfel, Leiba va realiza că spațiul hanului său este o „temniță” când lampa va proiecta pe perete „gratii de lumină”. Auzind

zgomote pe afară, Zibal se întreabă disperat: „Să fie Gheorghe?” și, aiurit aprinse lampa cu petrol. Iată cum se proiectează acum pe pereți niște umbre sub formă de gratii, simbol al unui spațiu neconfortabil din care subconștientul său nu poate evada. „E o idee de lumină; fitilul e așa de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia mașinii apar de jur împrejur niște bendițe verticale foarte subțiri de lumină aproape cu totul moartă” (Caragiale, „O făclie de Paște”, 1964, p.16). Întâmplarea terifiantă se petrece pe fundalul nopții; este noaptea de Înviere.

Hanul, arhetipul predilect în creația lui Caragiale nu are nimic din locașul de răgaz, funcție pe care o avea în opera sadoveniană. El seamănă cu un castel din romanul gotic înălțat pe meleaguri pustii și servind ca decor pentru fapte sângeroase. De obicei, la Caragiale hanurile sunt ferecate. Stavrache nu mai ridică oblonul prăvăliei iar Zibal zăvorăște ușa cârciumei. Interiorul hanului e rece și neprimitor. Totuși, hanul Marghioalei e plăcut, cu interiorul cald, dar această clădire nu face excepție de la întâmplările misterioase care sporesc atmosfera de spațiu blestemat. Plecarea tânărului se produce în grabă noaptea, pe un vânt cumplit care parcă îl oprește din drum. Vânt și vreme rea se pornește și în nuvela „În vreme de război” când hangiul trage obloanele la han.

Deși peisajul nu lipsește din opera lui Caragiale, descrierile sunt destul de modeste: câte o notație sumară, ca indicație de decor, mai adesea la începutul nuvelei, nu depășește un rând sau două și trădează mai mult o îndatorire de fixare a momentului zilei.

Ca indicații de decor, natura ne apare în nuvela „Păcat” înainte de deznodământul tragic al legăturii incestuoase dintre Mitu și Ileana: „O sprânceană alburie se ivește pe coama dealului de către răsărit (...). Sprânceana albă crește și alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se...o doină din frunze, cântec de drumeț fără griji și vorbă...”. Senzațiile vizuale se combină cu cele auditive pentru a fixa momentul zilei – ivirea zorilor. În nuvela „O făclie de Paște” singurul peisaj e descris pentru situarea în spațiu a hanului lui Leiba Zibal. Regiunea e mlăștinoasă iar eroul tragicei întâmplări suferă de friguri de baltă. Descrierea locului este o accentuare asupra izolării hanului într-o zonă înconjurată de natură și departe de suflarea omenească.

Un preludiu de notație descriptivă găsim și în povestea „La conac”: „soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe (...). ceru-i fără pată cât de slabă în tot lungu-i de jur împrejur. La vale, în zarea adâncă sclipește unduind aerul dimineții calde, iar în păduriștea de mesteceni de panta din bătaia soarelui, păsările primăverii ne-ngână și care de care se întrec în feluri de glasuri”. În „La hanul lui Mânjoală” răzvrătirea stihiilor e tratată cu multă economie, iar accentul nu cade pe acest element, ci pe vrăjile hangiței și reacțiile organice ale călărețului.

Cel mai remarcabil fragment de descriere a naturii ca element de pastișă se găsește în binecunoscuta parodiere din „Noaptea Învierii”, replică ironică la „O făclie de Paște”: „Natura ca o mireasă răpită, care a adormit vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaș răpitor...”.

Natura poate interveni, însă, și pentru a sublinia o stare sufletească, pentru a răspunde ca un ecou unui suflet pătruns de neliniști. Iată-l pe Stavrache amintindu-și de

fratele dispărut, după prima vedenie a lui: „Afară ploua mărunțel, ploaie rece de toamnă și boabele de apă prelungindu-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, făceau un fel de cântare de nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră, din ce în ce mai domol, din ce în ce mai largi și tot mai domol și tot mai largi" (Caragiale, „În vreme de război", 1964, p.237). Natura dezlănțuită apare susținută și de notații organice, ca în rătăcirea nocturnă a călărețului din „La hanul lui Mânjoală": „Frigul ud mă pătrundea și simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple, fierbințeală și bubuituri în urechi" (1964, p.113).

„Calul dracului" însă este o povestire în care totul se petrece într-un cadru de natură „amintind pe acela al feeriilor lui Shakespeare" (Vianu, Streinu, Cioculescu, 1971, p.253).

Maria Vodă Căpușan observă în opera lui Caragiale două feluri de toposuri. Unul este cel al claustrării – hanul sau ocna și celălalt, un spațiu al rătăcirii – orașul, pădurea sau lumea, un spațiu „fără hotare aparente" și „adesea labirintic" (1982, p.204). Un loc închis, sufocant este și camera de hotel din schița Grand Hotel Victoria Română", de unde personajul asistă stupefiat la spectacolul violent din stradă. Aici, spațiul sugerează o impresie de aglomerare asfixiantă: localul e "plin de lume", "toți ochii se pironesc asupră-mi", „deodată sar în picioare...zgomot mare pe uliță".

Pribegia este reacția firească a oricărui claustrat. Leiba va pleca „încetinel spre răsărit". În planul semnificațiilor, însă, plecarea personajului este mai mult înstrăinare a minții. În proza fantastică rătăcirea este un drum care se revelează a fi o cale tainică ce devine la un moment dat cerc sau o capcană („La hanul lui Mânjoală", „La conac").

În afara acelor opere în proză în care apare un spațiu izolat, claustrat, în alte scrieri Caragiale se simte în mediul lui firesc: orașul aglomerat, cu târguri, cafenele, trăsuri cu oameni care vin de la gară. Este universul lui Mitică și se conturează cel mai bine în „Momente și schițe".

Relația dintre omul Caragiale și opera sa

Caracterul excesiv al artei lui Caragiale, observat de Zarifopol, a îndreptat creația sa către zona caricaturalului. Excesul este întâlnit deopotrivă în zugrăvirea situațiilor cât și a personajelor, fapt care a dat adesea figurilor lui mecanism de marionete, dar excepționala lui capacitate de observare le-a făcut să fie dotate totuși cu o putere minunată de evocare. Ele trăiesc interior foarte intens.

Considerațiile care au apropiat personalitatea lui Caragiale de opera sa artistică, într-o mare măsură sunt puse pe seama unor coincidențe între temperamentul lui Caragiale, viziunea sa despre viață și creația sa de geniu. Textul narativ literar este creat de Caragiale ca autor, inclus în opera sa având o poziție interpretativă sau ideologică. Teoreticianul Jaap Lintvelt diferenția într-un text literar rolurile instanțelor narative pe care el le numea „autor concret" și „autor abstract" (1994). Autorul concret este creatorul real al operei literare. El există în afara ei, ca personalitate istorică și

biografică. Îl regăsim printre oamenii de pe stradă, ducând o viață independentă cu ideile și opiniile lui. Ar fi fost, poate, mai edificator dacă am fi făcut diferența autorul – omul Caragiale.

Autorul propriu-zis sau „autorul abstract", cel care își creează opera literară este în același timp o proiecție literară despre sine însuși, transmițând un mesaj receptorului. Nu este obligatoriu ca părerile transmise prin intermediul creației literare să coincidă cu cele ale omului real, după cum nici atitudinea generală a autorului, care se desprinde din text nu este neapărat și echivalenta temperamentului său înnăscut. Autorul, ca și creator, poate avea tot atâtea înfățișări, atitudini sau exprimări câte opere creează. Astfel, în contradicție cu imaginea sa propusă de nuvelele cu accente tragice, sau străbătute de mister este cea pe care ne-o oferă comediile sau „Momentele" sale. Ironizând ce detașare, creând figuri caricaturizate și imaginând situații comice, Caragiale a fost perceput drept un mare maestru al procedeelor comice în literatura română. Trecerea de la comic la tragic și apoi la fantastic nu este o atitudine nefirească în creația unui scriitor, atât timp cât își poate asuma diverse „imagini" ca autor „abstract".

Temperamentul lui Caragiale a înrâurit într-o oarecare măsură opera artistică, însă explicarea scrisului său parcurgând biografia nu poate fi o poziție clarificatoare. Accesele emotive care au fost sistematic înrămate și exagerate, îngroșând până la melodramatic fibra sensibilă, melancolică a lui Caragiale au demonstrat, poate, o încercare de a contrabalansa imaginea dominantă a cinicului, a scepticului și a reacționarului Caragiale.

Remarcăm, însă, accentul pe care scriitorul îl pune pe latura misterioasă și inexplicabilă a sufletului omenesc așa cum, credem, că l-a interesat și în nuvelele sale în care a sondat conștientul și subconștientul uman cu mijloacele pe care le avea la dispoziție la momentul respectiv.

Caragiale consideră că fiecare suflet este un micro-univers și este tot atât de nelimitat ca și acesta. Sufletul își va schimba substanța ori de câte ori se petrec schimbări în afara lui. Există, așadar, un lanț cauzal care leagă anomaliile sufletești de cele existente în jurul nostru. Dar, dintre cele două universuri, singurul real este cel dinlăuntru, deși nu este cognoscibil din punct de vedere sensibil. Am rezumat opiniile autorului dintr-un fragment din Caragiale – „Opere 4" pe care îl regăsim într-o antologie îngrijită de D.C. Mihăilescu, reunind părerile lui Caragiale „Despre lume, artă și neamul omenesc". (1944). Nimic, însă nu poate înlocui spusele sale:

„Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului. Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sunt două lumi întregi, două universuri. O picătură de rouă limpede ce cade din înălțimile senine în drumul ei către pământul din care a fost sorbită-n sus, reflectă din pereți-i tot văzduhul larg. Ceea ce, de la pereții acestei infime sfere reflectoare, este fără margini în afară, se adâncește -năuntru ei afundându-se iarăși fără margini. Acolo, în strâmtul fund, ca și afară-n larg sunt iarăși toți sorii, toți luceferii, toate stelele și calea robilor. De la pereții ei în afară, o nemărginită lume – o altă nemărginită lume înăuntru; margine nu e în afară oriîncotro....

Așa este și sufletul omenesc, ca bobul de rouă: o infimă oglindă sferică ce conștiința absurdei adâncimi proprii – în afară-i și-nainte-i, oriîncotro, infinitul mare; înăuntru șu de-a-ndăratelea, infinitul mic. Între aceste două infinituri, între aceste două lumi e o ciudată și grozavă deosebire: pe când infinitul mare este ideal, deși palpabil, infinitul mic este singurul real, deși impalpabil (...) și sufletul nostru, în trecerea-i schimbă în adâncimile sale lumea dinăuntru după schimbările lumii din afară (...)". (Caragiale, 1944, p.20-22).

Bibliografie

Caragiale, I.L. (1965). Opere, vol.4. Editura pentru Literatură și Artă, București

Caragiale, I.L. (1964). Kir Ianulea – Nuvele și povestiri. Editura pentru Literatură, București

Caragiale, I.L. (1994). Despre lume, artă și neamul românesc, ediție de Dan, C. Mihăilescu. Editura Humanitas, București.

Călinescu, George. (1985). „I.L. Caragiale" în Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Editura Minerva. București.

Căpușan, Maria-Vodă. (1982). „Cuvântul nebuniei" în Despre Caragiale. Editura Dacia. Cluj-Napoca.

Cornea, Paul. (1990). „Poetica narativă și motivație în nuvelistica lui I.L.Caragiale" în Aproapele și departele. Editura Cartea Românească. București

Lintvelt, Jaap. (1994). „Instanțele textului narativ literar" în Punctul de vedere. Editura Univers. București

Slavici, Ion. (1924). Amintiri. Editura Minerva. București.

Ungheanu, M. (1973). „Anotimpul Caragiale" în pădurea de simboluri. Editura Cartea Românească. București

Vianu, Tudor. (1973). Arta prozatorilor români. Editura Lider. București

Vianu, T; Cioculescu,Ș; Streinu,V. (1971). „I.L.Caragiale" în Istoria literaturii române moderne. Editura Didactică și Pedagogică. București

Zarifopol, Paul. (1931). Introducere la I.L Caragiale – Opere, vol. 2, Editura Cultura Națională, București

MEDICINE-A THIN BORDER BETWEEN FICTION AND REAL LIFE

Mirela RADU
Lecturer PhD, „Titu Maiorescu" University, Bucharest

Abstract: For Andre Soubiran, medicine was more than a choice of vocation, it was an assumed duty. It is a task assumed from morality and has two sides: the scientific one (which we can see in Dr. Soubiran translated prestigious activity) and the social one (assumed by the doctor through the literature he brought as a contribution to the French cultural fund). If doctor Soubiran tried to fight the physical pathology, the writer Soubiran carried this offensive on paper, through his narratives. The beginning of the last century brought Nietzsche's philosophy: God is dead! In the new social, political and cultural context, to which are added the sufferings brought by two conflagrations and economic crises, the doctors had to face in times of hardship a new enemy: themselves, their conscience. Soubiran is one of those "people in white" who understood his purpose; by active fighters with diseases but also by opinion formers. The task assumed by the French doctor is a rather ethical one, to unabashedly expose the inner struggles to which those who should heal fall victim. The beginning of the last century and especially the period of calm after the end of the Second World War are the proof of this new duty that the servants of Hippocrates assumed. Corruption, careerism and the grotesque do not bypass anyone, and therefore neither doctors. Identifying these strengths and revealing the mechanisms of consciousness are the first steps that Soubiran through his novels takes on the path to normalcy and healing of his guild. The fragility of the human being is doubled by an immeasurable power when he has a high goal and the doctors are among those called.

Keywords: munificence, pathology, consciousness, interdisciplinarity, didacticism

Not only English or American physicians made their way into the literary world. The French physician **André Soubiran** (1910-1999) was one of them. After studying medicine in Toulouse and after completing his doctorate (in 1935), Soubiran took an active part in the world war. The same year, in 1935, Soubiran made his literary debut with *Avicenne, prince des médecins*, writing a biography focusing on the Iranian-born doctor and philosopher Ibn Sina. After only four years, the idealism of the French doctor will be tested in the horrors of war. Active participation on the front, being the doctor of a tank squadron, would disturb Soubiran's character. The French writer and physician was convinced that the doctor's role is not only to alleviate suffering and also to inspire hope, even if this means facing a harsher reality. There is a lot of suffering behind medical progress and patients should be seen not as suffering bodies but as souls to whom a helping hand must be given. For doctors, Death is a tangible entity that they must face daily. Some critics made a connection between Soubiran and other two physicians who were writers: A.J.Cronin and Frank G. Slaughter.[1]

His experience on the battlefield would inspire him to write the novel *J'étais médecin avec les chars* (1943). The novel is a painful testimony both of the bravery of his comrades and of the horrors of which he was a direct witness. Endowed with perfect analytical thinking achieved throughout his medical studies, Soubiran also had the empathy needed to pass the drama of war through the filter of the consciousness of a

[1] Joël Ménard, *Médecin de passage: Du roman à la réalité*, Société des Écrivains, 2018, p. 46

participant in the world tragedy. The Battle of France is emotionally portrayed in the novel that propelled him into the world of letters. The preface to this first literary experience was also signed by the literary doctor Georges Duhamel. Published in the unoccupied part by the Germans, *J'étais médecin avec les chars* (1943), would bring the author the Théophraste-Renaudot Prize. Front diary, this novel impresses the reader by telling the cruel truths that sat at the base of winning each battle. Facing death day by day, moment by moment, can transform consciousness. Memories themselves are no longer what we think because reality expands, becomes difficult and oppressive. The universe that the human being experienced before the war is one recreated by shrapnel, shells and comrades in agony. All this distorted world, rebuilt according to new patterns, in which only survival matters, is the object of study of this painfully realistic novel.

Encouraged by the success of this first writing among readers, Soubiran returns with another novel, *Les hommes en blanc* (1947), which is aimed at analyzing, in the manner of an x-ray the doctor's soul, the inner transformations that those wearing white robes undergo. The young Jean Nérac, apparently an alter-ego of the author because he was born in Toulouse and takes the road to the capital to attend medical courses, discovers that instead of the brilliance of his medical career he is faced with harsh truths of life: his own poverty, corrupt bosses and the physical suffering of the sick. This brutal initiation by participating in dissections, the long hours spent in the hospital wards crowded with sufferers have a great impact on the provincial. The English translation of the novel *Les hommes en blanc* would take the form of a trilogy: *The Doctors, The Healing Oath and Good-bye, Doctor Roch*.

If the first part - *The Doctors* - was the tragic story of a novice's frustration, Jean Nérac, the second part - *The Healing Oath* - is the story of a mature doctor. Jean Merac, from *The Doctors*, the help of an old physician, discovers, following his own illness, the desolation of his own false identity: what he built as a medical career in the capital has little in common with real life. In *The Doctors* there are characters such as Marianne Duriez, an innocent medical student in *The Doctors*, who are appreciated for their qualities. Patient Old Monsieur Thury is a patient with a high intellectual level.[2] Although she wanted to be a boy, Marianne is a doctor who gains the patients' trust. Thury even goes so far as to praise her other colleagues in the hope that the girl will find a husband: "I tell you, the man who has the chance of winning that girl for his own is either a madman or a monster if he does not take it."[3] But the girl seems to prefer the company of the sufferers, her empathic nature pushing her to identify with these sufferers, as in the case of psychological transfer: "When I was little and I saw another girl being punished and crying in a corner, I always wanted to run up and console her."[4]

In *The Healing Oath* Merac tries to get rid of the lie of his fake existence until that moment and realizes that the oath taken must have real facts behind it. Determined to change his destiny, Merac goes over the first step on the path to healing: awareness. The novel was highly appreciated when it was published, in 1954. As the author had already

[2] André Soubiran, *The Doctors*, Translated by Coburn O. WH Allen, London, 1954, p. 160
[3] Idem, p. 61
[4] Idem, p. 206

taught his audience, tis novel was a mixture of sensitivity and harsh reality, combining "the warmth and tenderness, as well as the stark realism, of a country doctor's practice."[5]

The last part of the trilogy, *Good-bye, Doctor Roch*, is not a cliché. The action is placed, this time, in a mental hospital. The author constructed this narrative in the form of a diary. Jean Lacombe is hospitalized in Melun Hospital following a conviction for a crime he did not commit. Dr. Roch, the institution's new doctor, senses the injustice done and instructs Lacombe to take care of the hospital library. The patient has, in the new quality, the possibility to write his diary which represents the narrative structure of the novel but also to have access in all the wards. The connection between Roch and Lacombe is becoming closer, being based on mutual understanding and respect. The didacticism of these pages is due precisely to the author's desire to emphasize the strengths of an unjust society which, in order to justify its odious deeds, is willing to sacrifice individuals. In 1955, the novel's popularity led to its screenplay directed by Ralph Habib. The novelty of this novel is that all the feelings are reproduced from the perspective of active participant to the medical act by a doctor, not by a writer.

Soubiran manages to amaze his reader with harsh portraits of the medical staff. Sister Limagnac, known among the occupants of the wards as "rattlesnake" manages to irritate by her pedantry and dictatorial character: "yellowish face and hard suspicious eyes ... [She] spent her mornings snapping crossly at everyone, always on the lookout for mistakes or negligence. (...) She was as cantankerous and sadistic as a liverish sergeant major unleashed on a troop of raw recruits. (…) to confiscate the blissful banned cigarette or the comforting cup of coffee introduced on the sly."[6] Sister Limagnac only allows urine bottles to sit on the shelf above the sick and if the fact that patients have to put their things in the unappropriate places does not bother the despotic sister as long as the order of the ward is maintained "The patients' inconvenience did not bother Sister Limagnac so long as each shelf displayed a urine bottle and the beds were flawlessly aligned."[7]

Already accustomed to breaking myths and shatter taboos, Soubiran is increasingly fascinated by the world of the written word. Thus, he also signs other novels: *L'île aux fous* (1955), *Bedlam* (1956), *Journal d'une femme en blanc* (1964), *The Good Doctor Guillotin and His Strange Device* (1964), *Le baron Larrey: Chirurgien de Napoléon* (1966).

L'île aux fous (1955) is a sequel of the previous novel. Jean Lacombe's silence in front of the law that unjustly accuses him and brings him an apparent "freedom", by being hospitalized in a mental illness institution. The underlying idea transmitted by the author might be insanity is a possible salvation from reality. The question that arises is whether silence can be a way out of harsh reality or just a step into something much harsher. Soubiran seems attracted to the recesses of the human mind, to the mechanisms by which individuals try to evade their daily lives or become corrupt. The

[5] *The Healing Oath*, Kirkus Reviews. 26 July 1954. Retrieved 9 May 2018
[6] André Soubiran, *The Doctors*, Translated by Coburn O. WH Allen, London, 1954, pp. 136-137
[7] Idem, p. 183

character claims to be mentally ill but plunges into a new world, the inner world of reflection. Like a traveler from one dimension to another, the main character dives into a much more profound realm.

The same world of degradation, madness, and despair is resumed in *Bedlam* (1956). Hope is the only thing that can keep human consciousness alive, but when it disappears, the fall occurs. The author spoke of this range of novels as fictitious memories, but their core is the authentic feelings of some patients he met. The originality of Soubiran's writings is the revelation, with objectivity, of deep human experiences from the perspective of a fine objective analyzer, accustomed to laboratory analysis. One can reproach a lack of naturalness, spontaneity, a certain degree of didacticism and thesis but all these imputations do not resist if we consider that the author is a neophyte, penetrated into the world of letters out of a sincere desire to unite the two: the world the servants of Aesculapius and that of the men of letters.

The next novel, *Journal d'une femme en blanc* (1969), continues the series of novels dedicated to the world of physicians. This time, Claude Sauvage, a 25-year-old medical student, specializes in gynecology at Gennevilliers Hospital. Driven by high ideals, Sauvage hopes to be able to emancipate women victims of a masculine world that restricts their freedom to dispose of their bodies through contraceptives. It is worth mentioning the historical context. In 1960, the first birth control pill appeared in the United States, representing a first step in gaining female self-determination. On the last night on duty in his ward, Sauvage receives a patient in a serious condition, Mariette. Victim of a clandestine abortion, she risks sepsis and eventually loses her life. Arriving in her hometown, Mesnil-en-Ouche, Claude ends up as assistant of the local doctor. The irony of fate is that the one who declared herself against abortions has to perform this surgical maneuver on a patient who had contracted rubella. Soubiran manages to capture the reader's attention by imposing a new type of female doctor character who lives in dramas that only a woman can understand. The subtlety, the delicacy but also the acuity and the clear understanding of some strictly feminine problems seem to put him in a much more sensitive light.

The Good Doctor Guillotin and His Strange Device, the English translation of *Ce Bon Docteur Guillotin* (1962), is the biography of the physician who linked his name to the French Revolution and who, in 1792, called for the use of the guillotine as a more humane variant in executioners carried out by the executioner with the help of the pole ax often failing. At the same time, the mechanism was perceived during the Terrorist Regime as a fair way, without favoritism, of executing political convicts regardless of their social status. Gradually replaced, but not entirely with incarceration, the guillotine would maintain a grim status and be used until the modern era, more precisely in 1977. The biographical character of the novel is striking. Soubiran also mentions the episode in which Voltaire dies and the astronomer Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande as well as Benjamin Franklin, both Masons, come to understand the importance of Sirius and the pyramids. The novel is the sad conclusion that a terrible story can be linked to the name of a good man. In charge of bringing the reform in medical education, doctor Guillotin pleaded for a death as painless as possible in case of death punishment. Although the

instrument was not actually invented by him, to his horror, the new device would bear his name. Disappointed that his good intentions were misinterpreted, Guillotin chose to practice medicine in the army. After the fall of the Terrorist Regime, he returned to Paris where he became involved in vaccination against smallpox. Soubiran introduces in his novel even a short chapter in which he discusses the possibility that, for a few minutes after the guillotine, the individual may maintain a certain degree of consciousness.

The author reproduces a letter signed by the German anatomist S.T. Sömmerling, published on November 9, 1795 in the *Moniteur*. The anatomist believed that, despite the separation of the head from the body, the person's consciousness can persist for a while. The odious mechanism of life's end was first tested in a mental hospital, Bicetre in Paris, on a living sheep and on the corpses of patients. Enthusiastically received by politicians and the population, the deadly mechanism would be one of the nightmares surrounding the French Revolution. The novel of the French doctor is innovative not only by narrating some biographical data but also by the objective perspective of a doctor on some events that rewrote history.

The series of biographical writings is continued by Soubiran with the novel *Le baron Larrey: Chirurgien de Napoléon*. The strong personality of Dominique-Jean Larrey (1766-1842) impressed Soubiran especially because he combined military courage with devotion to the medical profession. Larrey was also the first author of works on military medicine and a reformer of the triage and transportation system for severely wounded soldiers with the help of "flying ambulances", a system he developed as early as 1793. In fact, Larrey used horse-drawn carts to transport the crippled to the trenches, a revolutionary thing especially since until then the wounded were effectively abandoned on the battlefield. The Baron won the British respect for this innovative method of rescuing people and the Duke of Wellington forbade his soldiers to attack these means of rescue. Participating in Napoleon's armed campaigns, including in Egypt and Russia, Larrey gained invaluable medical knowledge as he performed surgeries and amputations in battle.

His innovations, including craniotomies, in the case of surgery in the precarious conditions of his time and the unhealthy conditions of the front. Larrey was also a promoter of aseptic conditions using hypochlorous acid and saline for disinfecting wounds. Medical science still confirms its merits by retaining pathologies such as Larrey's (parasternal) hernia, Larrey's gap and pericardial puncture. A member of the Academy of Medicine and the Academy of Sciences, Larrey was a prominent figure in medicine. Soubiran's fascination with military medicine and the history of medical sciences also materialized in the preface to the novel *Médecins et soldats pendant l'expédition d'Égypte, 1798-1799*, authored by Jean-Marie Milleliri, published in 1993. Let's not forget that Soubiran had sensed the importance of the history of medicine from the time he was a medical student. Only by knowing the evolution of the field in which we work can we make a contribution to progress. Thus, in 1935, he defended his final thesis of medical studies on one of the most influential medical personalities:: *Avicenne, prince des médecins, sa vie et sa doctrine*.

In the same year, 1966, Soubiran returns with another work dedicated to the Napoleonic era: *Napoléon et un million de morts*. Even the anxiety of today's world, stress as the main culprit in the evolution of the pathologies of modern man do not remain untouched subjects by the doctor-writer who signed in 1981 a study, *Le stress vaincu? comment dominer ce mal de notre temps et retrouver le plaisir de vivr* co-authored with Christen Yves. The book looks at the psychological and physiological effects of stress on the human being.

In 1975 Soubiran returns with a new narrative whose action is related to doctors: *Un Coup de grace*. This time the action is set in the contemporary era of a large Parisian hospital equipped with ultra-modern technology. The life of the hospital includes characters such as François Le Sénéchal, a famous oncologist, his daughter, Francine, the ardent journalist Pierre Stahler, the inexperienced Brunel intern, the compassionate doctor Atoumian and many nurses. The analysis of consciences, the ambivalence of these turmoil that oscillates between veracity and veleitarism, on the one hand, and munificence, on the other, is the core of this narrative. The upsetting truth that Soubiran presents is the impotence of the human being, even a famous physician, in the face of the twists of fate, of inexorable death, but yet another important theme of reflection proposed by the author is euthanasia: who has the right to death and life on another human being. The question that remains is a simple one: does a doctor, a simple man in fact, have the right to decide to euthanize a patient? This issue, found at the time of the novel's publication only at the beginning of discussions about deontology and medical ethics, has gained from the 1970s to the present a growing share in the debate involving both public opinion and the medical world alike.

The style of the epistles or the diary kept by one of the characters are literary strategies that Soubiran applied whenever he could. Thus the doctor wrote numerous narratives that appeal to this literary process: *Lettre ouverte à une femme d'aujourd'hui* (1967), *20 lettres à une femme dans le vent* (1970), *20 lettres, madame, pour sa santé ou Votre mari est surmené* (1971). At the same time, the doctor also signed short psychological narratives *Soyez belle* (1962) and Le *Sommeil En Vingt Leçons* (1972) but his literary merit is to bring closer to the reader troubled consciences, the medical world with all its flaws and dramas but and with those doctors, few in number, for whom the oath given is holy, ethical and moral problems which troubled the society of the moment.

For Soubiran, the world of "white robes" is one of salvation, and this perspective must be viewed diachronically, for the middle of the last century was the climax of amazing medical discoveries, especially antibiotics that managed to save many lives. Humanity's hope that the future can be much better is also felt in Soubiran's novels. His saga, *Les Hommes en blanc*, wants a plea for his confreres, a fight against misconceptions and a confession in favor of doctors: "ce Toulousain volubile et chaleureux, veut corriger des idées fausses et témoigner en faveur des médecins."[8]

[8] Jean-Yves Nau, *Des «hommes en blanc» au «Dr House» (1)*, in *Revue Médicale Suisse*–www.revmed.ch–23 mars 2011, p. 678

Bibliography

Ménard, Joël *Médecin de passage: Du roman à la réalité*, Société des Écrivains, 2018
Nau, Jean-Yves *Des «hommes en blanc» au «Dr House» (1)*, in *Revue Médicale Suisse*–www.revmed.ch–23 mars 2011
Soubiran, André *The Doctors*, Translated by Coburn O. WH Allen, London, 1954
The Healing Oath, Kirkus Reviews. 26 July 1954

STANDARDELE ÎN CURRICULUM DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Ștefania-Roxana CIOBANU,
Senior advisor, PhD, CNPEE București
Bogdan RAȚIU,
Lecturer associate, PhD, UMFST Târgu Mureș

Abstract: This study helps teacher to understand standards settings, due to the fact that standards settings, cut scores, performance standards are fairly unknown for the majority of the teachers, because our curriculum does not use them, and gives a description of possible standards settings for the Romanian Language and Literature curriculum (gymnasium level). The first part of the study represents an approach to the concept of standards settings, emphasizing the representative bibliographic resources from the Anglo-Saxon area, thus we focus on defining the concept of standard, on the relationship between competencies and standards, between the subcomponents of competence and performance level descriptions, In the second part, we give examples of performance standards, the way we think they are going to describe best students' knowledge and achievements.

Keywords: Cut scores, standard settings, performance, assessment, performance level

În contextul schimbărilor curriculare, al unor noi concepții despre modul în care ar fi optim să se producă învățarea și evaluarea, propunem un studiu dedicat standardelor în curriculumul de Limba și literatura română (nivel gimnazial). Ne focalizăm asupra definirii conceptului de standard, asupra relației dintre competențe și standarde, dintre subcomponentele compteneței și descriptorii de performanță, încercând să oferim un prim model de realizare a standardelor pe baza competenței de receptare a textului. Prima parte a studiului reprezintă o abordare holistică a conceptului de standarde, valorificând resurse bibliografice reprezentative din spațiul anglo-saxon, iar în a doua parte este o propunere de standarde. Studiul nostru are și anumite limite pe care le subliniem de la început: am creat un singur model de realizare a standardelor din cauza detalierilor, a perspectivei analitice pe care am oferit-o și este dedicat ciclului gimnazial, fiind principii care pot fi transferate pe fiecare clasă/competență.

În *Dicționarul explicativ al limbii române*, *standardul* este definit drept „normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme"[1], iar în *Enciclopedia internațională a evaluării în educație*, standardele educaționale (cadrul de referință) sunt definite vag drept „obiective de atins, așteptări ale atitudini dorite sau niveluri de performanță"[2]. Chiar dacă uneori standardele de performanță sunt asimilate unor norme care ghidează nivelul de așteptare în ceea ce privește gradul de formare a competenței, literatura de specialitate preferă termenul de standard. Poate și datorită faptului că, în general,

[1] *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012, p. 1046

[2] „standard should be regarded as objetives to be attained, or expectations of desirable attitudes or levels of performance", în Walberg Herbert, J. Haertel, D. Geneva, *The International Encyclopedia of Educational Evaluation*, Pergamon Press, Oxford-New York-Seoul-Tokyo, 1990, p. 435

termenul de „standard” este asociat evaluării standardizate, menită să permită identificarea nivelului real de performanță și compararea rezultatelor obținute de către diferiți examinați și între rezultatele obținute în diferiți ani de evaluare.

O altă asociere cu standardele și stabilirea nivelului de performanță este „evaluarea criterială” care, conform aceleiași enciclopedii, permite interpretarea rezultatelor evaluării în funcție de un set de competențe vizate, bine definite[3] și care face referire la: descrierea performanței elevilor, încadrarea celor examinați într-o categorie (de exemplu: performanți vs. neperformanți) și descrierea nivelului de performanță pentru o anumită categorie, în studiile legate de programele de evaluare.

În *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards for tests*, Gregory Cizek și Michael Bunch definesc standardul de performanță drept „urmărirea corectă a unui sistem rațional prescris de reguli sau de procedură, care are ca rezultat atribuirea unui număr/note pentru a face diferența între două sau mai multe stări sau grade de performanță”[4]. Totodată, standardele de performanță sunt în strânsă legătură cu „standardele de conținut”, termen folosit „pentru a descrie un set de rezultate, de obiective curriculare sau de obiective instructive specifice care formează domeniul de conținut din care este construit un test. Performanța elevului la testare este concepută pentru a fi interpretată în termeni de standarde de conținut pe care se așteaptă să le fi atins elevul, având în vedere scorul/punctajul testului.”[5] Diferența dintre standarde de conținut și standarde de performanță constă, de fapt, în gradul de stăpânire a conținutului (indiferent de tipul acestuia: informativ, procedural etc.) – pentru primele – și nivelul de aplicare al acestuia, în ce măsură elevul utilizează corect cunoștințele pe care le deține – pentru cele din urmă. De aici și legătura strânsă între cele două categorii. Practic, standardul de performanță este delimitat de un prag de performanță (*cut scores*). Orice nivel, într-un cadru de referință, fie dual, de tipul admis – respins, fie structurat pe mai multe niveluri (minimal, mediu, maximal, de excelență – în funcție de necesitățile și de tipul de testare), este delimitat de cel puțin un prag, care definește ce anume trebuie să știe să facă elevul cu ce cunoaște pentru a fi considerat performant în cadrul nivelului, care sunt acțiunile pe care acesta trebuie să le îndeplinească pentru a fi considerat că deține competența evaluată. Pragul prezintă, așadar, minimum de cunoștințe și de aptitudini pe care elevul trebuie să le dețină pentru a atinge un anumit nivel. În funcție de câte niveluri de ierarhizare se stabilesc, atâtea praguri de performanță există. Spre exemplu, în sistemul românesc se utilizează, în general, calificativele „insuficient”, „suficient”, „bine” și „foarte bine”. Dintre acestea primul prag este reprezentat de limita inferioară care descrie ce anume trebuie să știe cel examinat, în speță elevul, și să știe să facă pentru a atinge calificativul de „suficient” – este cel care și face diferența între „admis” și „respins”, „promovat” și „nepromovat”. Următorul prag este pentru „bine”, care descrie minimum de informații și de aptitudini pe care elevul trebuie să le dețină pentru a trece în această categorie. Și așa mai departe. Evident, spectrul, nivelul de performanță

[3] Walberg Herbert, J. Haertel, D. Geneva, *op.cit.*, p. 113

[4] Gregory J. Cizek, „Reconsidering standards and criteria”, în *Journal of Educational Measurement*, nr. 30(2)/1993, p. 100

[5] Gregory J. Cizek, Michael B. Bunch, *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards for tests*, Sage Publications, USA, 2007, p. 14

poate fi mai larg sau mai restrâns, în sensul în care se află în aceeași categorie, deci au îndeplinit același standard de performanță, și cei care se află la limită, și cei are ajung spre pragul superior, dar nu îl ating suficient pentru a trece la nivelul următor. Așadar, standardele de conținut reprezintă o măsură cantitativă, cât anume trebuie să stăpânească din conținuturi elevul pentru a trece un prag, iar standardele de performanță, la cât de bine aplică elevul, la nivelul întregului test, cunoștințele[6]. În strictă legătură cu primele, se află criteriile de acordare a punctajului (*item scoring criteria*), prin care se particularizează, la nivelul unui item, standardul de performanță. Ele reprezintă cât anume trebuie să facă elevul și ce pentru a obține un anumit punctaj.

De asemenea, o analogie similară o putem întâlni și la Kane, care face diferența între punctajul de trecere și standardele de performanță. Punctajul este definit drept un punct într-o scară de notare, în timp ce standardul este nivelul de performanță minim adecvat pentru un anumit scop: „standardul de performanță este versiunea conceptuală a nivelului de competență dorit, iar nota/scorul de trecere este versiunea operațională"[7]. În practica românească, scorul de trecere este dat de notă, însă în evaluările internaționale scorurile pot fi exprimate în punctaje, spre exemplu PISA, unde elevul poate obține până la 700 de puncte.

Legat de standardele de performanță se află și validitatea, și inferarea. Reamintim calitățile pe care trebuie să le îndeplinească orice instrument de evaluare (Ausebel și Robinson) [8]: validitatea –măsoară testul ceea ce este destinat să măsoare?, fidelitatea – rezultatele obținute prin aplicarea repetată a testului sunt constante?, obiectivitatea – aprecierile făcute de mai mulți evaluatori sunt concordante?, aplicabilitatea – poate fi administrat și interpretat cu ușurință?. În ceea ce privește validitatea, aceasta se raportează la conținut, în măsura în care testul acoperă uniform conținuturile majore, și la construct, prin acuratețea măsurării unui anumit produs (creativitatea, comprehensiunea etc.). De asemenea, validitatea, continuă autorii, este concurentă, în sensul în care verifică dacă există concordanță între rezultatele obținute la diferite teste/comportamente similare, este predictivă, întrucât poate oferi o prognoză a rezultatelor viitoare ale elevului și este relevantă pentru cei testați. În ceea ce privește accepțiunile mai noi ale termenului de „validitate", acestea fac referire la gradul în care „dovezile și teoria susțin interpretările scorurile testelor implicate de utilizarea propusă a testelor"[9]. Altfel spus, dacă testul și interpretările pe care le putem face în urma aplicării lui sunt susținute de ceea ce își propune testul să măsoare, de concordanța dintre rezultatele acestuia și scopul proiectării și aplicării lui. Inferențele sunt definite, în acest sens, ca interpretări sau concluzii pe care evaluatorii le pot face cu privire la ceea ce nu poate fi observabil direct. Adică, despre ce ar putea fi capabil elevul să facă și care nu reprezintă rezultatul unei evaluări, întrucât, pe de o parte, printr-o evaluare nu se pot

---

[6] Gregory J. Cizek, Michael B. Bunch, *op. cit.*, p. 29

[7] M. Kane, „Validating the performance standards associated with passing scores", în *Review of Educational Research*, 64(3)/1994, pp. 426.

[8] D. Ausubel, F. Robinson, *Învățarea în școală*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1981, p. 678, *apud* Adrian Stoica, *Evaluarea curentă și examenele*, București, 2001, p. 48

[9] Robert Ebel, „Must all tests be valid?" în *American Psychologist*, nr. 16/1961, pp. 640–647, apud Gregory J. Cizek, Michael B. Bunch, *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards for tests*, op. cit., p. 17

testa toate competențele, toate conținuturile, iar pe de altă parte, evaluarea printr-un test reprezintă nivelul de performanță al elevului din acel moment, influențat de diverși factori externi sau interni. Pornind de la rezultatul acestuia, în cazul în care testul este valid, se pot face generalizări, deducții cu privire la nivelul de formare/dezvoltare a competențelor evaluate, prin inferare. Din această cauză, validitatea este esențială pentru stabilirea standardelor de performanță.

Tot Cizek[10] prezintă și caracteristicile cadrului de referință, ansamblu al standardelor de performanță. Din punct de vedere procedural, standardele trebuie să fie explicite (în sensul în care scopurile și procedeele de măsurare să fi fost prezentate *a priori*), să fie aplicabile (prin asigurarea unui caracter facil implementării procedurii și analizei datelor; de asemenea, se referă la gradul de credibilitate și de relevanță pentru publicul țintă), să fie sistematic și riguros implementate (cu referire la selecția și formarea participanților, la definirea standardelor, la colectarea datelor), să ofere un feed-back de încredere cu privire la procesul de evaluare și să fie bine documentate, astfel încât să ofere informații relevante pentru evaluare. Dintre caracteristicile interne, amintim consecvența în ceea ce privește metoda utilizată în stabilirea standardelor, consecvența aplicării, de către evaluatori, a criteriilor pentru stabilirea gradului de dificultate pentru itemi, apoi, la consecvența aplicării criteriilor între diferiți participanți ori la consecvența deciziilor în ceea ce privește stabilirea pragurilor de performanță și a gradului de înțelegere a acestora, la consistența clasificărilor. Apoi, în ultimă fază, pentru verificarea standardelor se trece la compararea lor cu alte metode de stabilire a standardelor, cu alte criterii, astfel încât acestea să fie rezonabile și realiste în ceea ce privește plasarea elevilor la anumit nivel.

Un alt concept legat de standardele de performanță sau de cadrul de referință este denumirea nivelului, eticheta acestuia. În funcție acuratețea încadrării într-un anumit nivel, cadrul de referință poate avea două niveluri: admis – respins, promovat – nepromovat; trei niveluri: minim – mediu – maxim sau de bază – mediu – avansat; patru: insuficient – suficient – bine – foarte bine sau mai multe.

În fine, un alt concept este acela al descriptorilor de performanță, alcătuiți din mai multe propoziții sau paragrafe care oferă explicații clare, detaliate, specifice pentru fiecare nivel de performanță și sunt exprimate, în general, prin construcții verbale care prezintă cunoștințele, abilitățile, caracteristicile pe care trebuie să le aibă cei care sunt plasați la nivelul respectiv de performare.

În tradiția școlii românești, standarde de evaluare au fost implementate în 2003, printr-un ordin al ministrului educației, cercetării și tineretului nr. 3980/2003, prin care s-a decis „elaborarea unor standarde de evaluare și a unei metodologii de evaluare curentă bazată pe criterii de notare”[11]. În același an, standardele de evaluare au fost postate și pe site-ul ministerului, fără însă a avea parte de o aplicare generalizată, fiind la scurt timp scoase din uz.

---

[10] Gregory J. Cizek, Michael B. Bunch, *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards for tests*, op. cit., p. 60

[11] Adrian Stoica (coord.), *Criterii de notare pentru clasa a VIII-a*, Editura Sigma, București, 2004, p. 6

În ultimii ani însă, în opinia publică și în rândul unor practicieni, a început să fie vehiculat, din nou conceptul de „standarde de evaluare/de performanță". Astfel că, în documentul pus în dezbatere publică în 2019, cu privire la actualizarea curriculumului național, se revine, atât în evaluarea curentă, cât și în evaluarea la final de ciclu de învățare, la standarde curriculare, standarde care se vor deveni standarde de evaluare, care sunt definite succint „niveluri de achiziții dezirabile"[12]. Totodată, se militează pentru formularea standardelor curriculare de învățare, astfel încât evaluarea la clasă să fie mai obiectivă și să evidențieze nivelul actual al elevului, în vederea diminuării diferențelor existente între evaluarea la clasă și evaluarea la nivel național. Astfel, rolul acestor standarde curriculare este de a orienta „profesorii în determinarea pragurilor de achiziții pe care le urmăresc la elevi; cum programa formulează competențele dezirabile pentru nivelul funcțional (mediu), este nevoie de stabilirea unui număr de praguri (niveluri de realizare) a acestor competențe (între 3 și 5 praguri); acestea se asociază, prin demersuri specializate, cu scale de notare, sisteme de punctaje sau alte modalități de convertire din exprimări calitative în formă cantitativă (numerică, alfabetică, prin calificative)"[13].

Pentru aceasta este nevoie de a evidenția modul în care sunt construite competențele în cadrul curriculumului. Pentru ca standardele și descriptorii să poată fi aplicați fără alte interpretări e nevoie de o anumită evoluție treptată a competenței de la simplu la complex. O lectură atentă a programei de gimnaziu, aprobate prin OMEN 3393/2017, reflectă anumite sincope în formularea competențelor. Este vorba, de pildă, de secvențele prototipice (narativul, descriptivul, argumentativul, explicativ, dialogalul) care, în cadrul competenței de receptare, sunt asociate pentru „1.3. Recunoaşterea modurilor în care sunt organizate informaţiile în texte literare şi nonliterare, continue, discontinue şi multimodale", iar în cadrul competenței de redactare în „2.1. Redactarea unui rezumat sau a unui text, simplu sau complex, având în vedere etapele procesului de scriere şi structurile specifice, pentru a comunica idei şi informaţii sau pentru a relata experienţe trăite sau imaginate". Dacă ne bazăm pe teoriile dedicate competențelor, profesorul trebuie să fie atent la spectrul larg al abilităților cognitive, astfel integrarea celor două creează premisa utilizării unor strategii optime pentru ca elevul să recunoască tiparele textuale, să le înțeleagă, să le poată aplica, să le analizeze, să le evalueze, ajungând să le creeze conform competenței specific 2.1. În modul acesta, considerăm că proiectarea activităților se poate realiza coerent, fără disonanțe în învățare.

O a două regulă pe care standardele ar trebui să o urmărească se referă la urmărirea cu consecvență și punctarea proceselor cognitive cât mai coerent. În acest sens, se pot urmări taxonomiile cognitive (taxonomia lui Bloom din 1956, Costa din 1991 (*Levels of Thinking*), Webb, 1995 (*Depth of Knowledge*), Hess, 2009 (*Cognitive Rigor Matrix*); vom detalia două procese, cel de înțelegere și cel al aplicării cu detalieri specific. De pildă, nivelul de înțelegere în cadrul competeneței de receptarea precupune construirea sensurilor, clarificarea, parafrazarea, reprezentarea, categorizarea,

---

[12] Ministerul Educației Naționale, *Documentul de politici curriculare „Repere pentru proiectarea și actualizarea curriculumului național"*, www.e-consultare.gov.ro/w/documentul-de-politici-curriculare-repere-pentru-proiectarea-si-actualizarea-curriculumului-national, p. 37
[13] *Idem*, p. 38

rezumarea, generalizarea, deducerea unei concluzii logice, compararea, punerea în contrast, potrivirea unor idei sau explicarea. Nivel 1 (scăzut) se referă la capacitatea elevilor de a identifica sau de a descrie elemente literare (personaje, cadru spațio-temporal, secvențe etc.). Tot la aceste nivel, elevii selectează cuvintele potrivite când sensurile destinate/definițiile sunt evidente. Pentru nivelul 2, elevul este capabil să specifice, să arate, să relaționeze, să explice de ce (ex. relația cauză-efect); să oferă contraexemple/exemple; să rezume rezultate, concepte, idei; să creeze inferențe de bază sau predicții logice pentru fapte sau texte; să localizeze informația pentru a susține idei centrale, explicite și implicite. De asemenea, la nivelul 3, acesta reușește să explice, să generalizeze sau să conecteze idei folosind dovezi (citate, exemple, referințe textuale); să identifice/să producă deducții despre temele explicite sau implicite și să scrie o compunere formată din mai multe paragrafe, pentru un anumit scop, o anumită instanță literară și pentru o anumită audiență. La nivelul 4, cel al extinderii gândirii, elevii explică în ce mod conceptele sau ideile specifice relaționează cu alte domenii de conținut (ex. social, politic, istoric) și dezvoltă generalități despre rezultatele obținute sau despre strategiile folosite și le aplică în noi situații problemă.

În cazul aplicării, se pot relua cele patru niveluri: nivelul 1 (scăzut), elevul folosește structuri ale limbii (prefixe/sufixe) sau relații între cuvinte (sinonime/antonime) sau determină sensurile cuvintelor; elevul aplică reguli pentru înțelegerea rolului utilizării punctuației, a cuvintelor, a aspectelor lingvistice; nivel 2 (mediu), elevul folosește contextul pentru a identifica înțelesul cuvintelor/frazelor; obține și interpretează informația utilizând caracteristicile textului; dezvoltă un text care poate fi limitat la o singură frază; aplică structuri organizaționale simple (paragrafe, tipuri de propoziție) în scriere; nivelul 3 (ridicat, cu trategii de gândire/raționamente, analiza unor informații complexe), elevul aplică un concept într-un context nou; revizuieşte proiectul final pentru a observa înțelesul sau progresia ideilor; aplică consistența internă a organizării textului și-l structurează pentru compunerea compoziției complete; aplică alegerea cuvântului, a punctului de vedere, a stilului pentru a avea impact asupra cititorului/ spectatorului în interpretarea textului; iar la nivelul 4 (ridicat), elevul ilustrează cum multiple teme pot fi interrelaționate (din punct de vedere istoric, geografic, social, artistic, literar); selectează sau concepe o abordare de-a lungul diferitelor alternative pentru a căuta o problemă a operei.

O etapizare relevantă se regăsește și în cadrul proiectului LIFT 2, un punct de reper extrem de important pentru a înțelege coerența internă a programei de limba și literatura română (gimnaziu). Întrucât, în dezvoltarea și evaluarea receptării textelor scrise, programa menționează ca document *Cadrul european pentru studiul literaturii în învățământul secundar (LiFT-2 – Literary Framework for Teachers),* care poate oferi o viziune asupra unor standarde spre care activitățile de predare și evaluare vor putea tinde, înspre realizarea unei abordări diferențiate și relevante pentru dezvoltarea competenței de lectură, redăm în tabelul următor, nivelurile de competență a elevilor în actul lecturii. De pildă, nivelul 1 presupune: experiență de lectură: au cel puţin lecturile şcolare obligatorii; interese: îi interesează un univers de referinţă familiar, dar acceptă şi lumile fantastice; cunoştinţe generale: au cunoştinţe specifice vârstei şi lumii în care

trăiesc; cunoştinţe literare: au cunoştinţe elementare privind genurile literare; iar nivelul 4 conține: experienţă de lectură: are o oarecare experienţă cu texte literare mai dificile, provocatoare; interese: sunt interesaţi de probleme care le depăşesc experienţele şi interesele; cunoştinţe generale: au cunoştinţe generale medii despre lume şi societate, care le permit să aibă opinii pe care le pot argumenta.

În realizarea standardelor etapele pe care le considerăm esențiale sunt următoarele: menționarea competenței generale și a domeniului de conținut, prezentarea competențelor specifice și a conținuturilor asociate. În plan general, pentru a înțelegerea globală a perfoemanței elevului este indicată realizarea unui standard complex rezultat din însumare profilului absolventului și a descriptorilor de perfoemanță. De exemplu, pentru clasa a V-a, pentru competența „2. Receptarea textului scris de diverse tipuri", standardul general ar putea fi: „Elevul citește cuvintele dintr-un text continuu/discontinuu/multimodal cu fluență, acuratețe și intonație, având o atitudine pozitivă, proactivă și manifestând interes pentru lectură și relectură. Aacesta are un scop clar și capacitatea de a-și adecva strategia de lectură la specificul textului/la tiparul textual. Înțelege sensul literal al cuvintelor în context și al frazelor cu propoziții ample, identificând corect informații esențiale/fapte de bază/termeni/detalii/evenimente/idei explicit formulate în text, în mai multe părți independente, dar și informații implicit formulate pe baza unor inferențe de tip cauză-efect, problemă-soluție. Elevul realizează predicții corecte asupra textelor literare și nonliterare citite, focalizându-și deseori atenția asupra personajelor, întâmplărilor importante, limbajului, conexiunilor dintre idei/informații și detalii. De regulă, poate integra corect mai multe părți ale unei secvențe textuale și poate face deducții pentru a identifica ideea principală, înțelegând relațiile logice/cronologice, pe care le creează la nivelul întregului text. De asemenea, localizează informația de detaliu pentru a susține ideea centrală explicită/implicită; generalizează corect și conectează cuvinte-cheie, informații explicite și implicite, pentru a înțelege mesajul global/tema. Formulează corect un răspuns personal, subliniind reacția emoțională, valorile, empatia sa cu textul prin raportare la idei particulare, la personaje, la atitudini, la limbaj, la sensul global, realizând conexiuni relevante cu experiență personală și cu diferite domenii. Reformulează original mesajul textului într-un răspuns creativ care demonstrează că a înțeles corect toate aspectele relevante ale textului." Partea analitică se desfășoară în funcție de complexitatea cognitivă, de subcomponentele competențelor și a modului în care acestea se formează și poate avea următoarea structură cu detalierile aferente.

Competența specifică	**Conținut**	**Nivel 1 Alertă (Note sub 5)**	**Nivel 2 Emergent (Note 5-6)**	**Nivel 3 Funcțional (Note 7-8)**	**Nivel 4 Operațional (Note 9-10)**
		Tip de intervenție: remediere/ recuperare	**Tip de intervenție: dezvoltare**	**Tip de intervenție: întărire/ extindere**	**Tip de intervenție: transferarea/ aprofundare**
2.1. Identifica	○ Textul narativ	• înțelege sensul	• înțelege cu ajutor sensul	• înțelege cu unele	• înțelege corect sensul

rea informaţiilor importante din texte literare şi nonliterare, continue, discontinue şi multimodale	Narativul literar. Acțiune, personaj, timp, spaţiu ○ Narativul nonliterar. Acțiune, participanți, timp, spaţiu. ○ Narativul în texte multimodale (text şi imagine – banda desenată). ○ Textul descriptiv (literar/nonliterar). ○ Textul explicativ (aplicativ).	literal al cuvintelor scrise individual și al frazelor cu propoziții foarte scurte. • identifică informații esențiale, cu dificultate, fapte de bază/ termeni/ detalii/ evenimente /idei explicit formulate în text la început/final/poziție proeminentă	literal al cuvintelor în context și al frazelor cu propoziții de lungime medie • identifică dirijat informații esențiale/ fapte de bază/termeni/ detalii/ evenimente/idei explicit formulate într-o poziție proeminentă. • nu identifică informații implicit formulate.	erori sensul literal al cuvintelor în context și al frazelor cu propoziții ample. • identifică informații esențiale/ fapte de bază/termeni/detalii/ evenimente/idei explicit formulate în text în mai multe părți independente • identifică parțial corect informații implicit formulate, pe baza unor inferențe de tip cazuă-efect, problemă-soluție și realizează predicții cu unele inconsecvențe asupra textelor citite.	literal al cuvintelor în context și al frazelor cu propoziții ample. • identifică în mod corect informații esențiale/ fapte de bază/termeni/ detalii/ evenimente/idei explicit formulate în text în mai multe părți independente/dependente. • identifică în mod corect informații implicit formulate, pe baza unor inferențe de tip cauză-efect, problemă-soluție și realizează predicții corecte asupra textelor citite.
2.2. Identificarea temei şi a ideilor principale şi secundare din texte diverse	○ Tipare textuale de structurare a ideilor: narativ, descriptiv, explicativ ○ Cuvinte-cheie, idee principală, idee secundară, temă ○ Planul simplu de idei.	• nu recunoaște ideile principale, ci extrage secvențe de text fără a observa relațiile cu textul întreg. • localizează cu dificultate informația de detaliu pentru a	• poate recunoaște cu ajutor idei principale și poate înțelege relațiile logice/cronologice pe care le creează la nivelul întregului text; • localizează cu sprijin informația de detaliu pentru a susține ideea	• poate integra corect mai multe părți ale unei secvențe textuale și poate face deducții pentru a identifica ideea principală, înțelegând, cu unele erori, relațiile logice/cronol	• poate integra corect mai multe părți ale unei secvențe textuale și face deducții pentru a identifica ideea principală, înțelegând relațiile logice/cronologice pe care le creează la nivelul întregului text; • localizează corect informația

	○ Planul dezvoltat de idei	susține o anumită idee centrală explicită • nu înțelege mesajul global al textului și nu are capacitatea de a generaliza.	centrală explicit formulată. • generalizează cu dificultate și conectează puține cuvinte-cheie/ informații explicite, pentru a înțelege mesajul global/tema;	ogice pe care le creează la nivelul întregului text; • localizează corect informația de detaliu pentru a susține ideea centrală explicită, dar cu dificultăți pentru ideea implicită • generalizează cu dificultăți, conectând cuvintele-cheie, informațiile explicite, dar puține informații implicite, pentru a înțelege mesajul global/tema;	de detaliu pentru a susține ideea centrală explicită/implicit. • generalizează corect și conectează cuvintele-cheie și numeroase informații explicite și implicite pentru a înțelege mesajul global/tema
2.3. Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare	○ împărtășirea impresiilor de lectură ○ răspuns afectiv, discutarea mesajului/ mesajelor textului, interpretarea limbajului figurat (personificarea, comparația)	• formulează cu numeroase erori un răspuns personal general, fără a particulariza pe text. • poate identifica greu, cu ajutor, dar cu foarte mare dificultate secvențe de text/ întâmplări sumare/ personaje relevante	• formulează cu ajutor un răspuns personal, subliniind reacția emoțională prin raportare la anumite secvențe din text. • poate identifica cu ajutor întâmplări/personaje/idei în text, dar nu le raportează la experiența sa. • reformulează mesajul prin	• formulează un răspuns personal, subliniind reacția emoțională, valorile, empatia sa, prin raportarea cu inconsecvență la sensul global al textului, la personaje, la idei particulare, realizând conexiuni relevante cu experiență personală. • poate	• formulează corect un răspuns personal, subliniind reacția emoțională, valorile, empatia prin raportare la sensul global al textului, la personaje, la idei particulare, realizând conexiuni relevante cu experiență personală. • poate identifica și compara eficient atitudini/situații / personaje/idei

		pentru răspunsul său. • nu reformulează mesajul textului.	parafrazare fără să demonstreze înțelegerea mesajului global.	identifica atitudini/situații/ personaje/idei în text, dar le raportează sumar la experiența sa. • reformulează mesajul textului într-un răspuns creativ care demonstrează că a înțeles aspectele explicite și detaliile textului, dar cu erori unele idei implicite.	din text cu cele din experiența sa. • reformulează original mesajul textului într-un răspuns creativ care demonstrează că a înțeles corect aspectele explicite și implicite, precum și detaliile textului.
2.4. Manifestarea interesului și focalizarea atenției în timpul lecturii unor texte pe teme familiare	Interese și atitudini față de lectură interpretarea limbajului figurat (personificarea, comparaţia) –	• nu manifestă interes pentru lectura/relectura textului. • are dificultăți de atenție în timpul lecturii.	• manifestă slab interes pentru lectura/ relectura textului. • este atent uneori la personaje, la limbaj, la unele întâmplări, ideii sau detalii.	• manifestă interes pentru lectură, dar cu ajutor pentru relectură în funcție de diverse scopuri. • este atent deseori la personaje, la limbaj, la întâmplările importante, uneori realizează conexiuni între idei/informații și detalii.	• manifestă interes pentru lectură și relectură având un scop precis și răspunsând finalităților impuse. • este atent la toate personajele, la limbaj, la întâmplările importante, la conexiunea dintre idei/informații și detalii.
2.5. Observarea comportamentelor și a atitudinilor de lectură, identificând	Interese și atitudini față de lectură	• citește cuvintele din text cu erori de fluență, acuratețe și intonație. • nu are capacitatea de a-și adecva strategia de	• citește cuvintele din text cu fluență, acuratețe și intonație. • are o capacitate minimă de a-și adecva cu ajutor strategia de	• citește cuvintele din text cu fluență, acuratețe și intonație. • are capacitatea de a-și adecva cu anumite inadvertențe	• citește cuvintele din text cu fluență, acuratețe și intonație. • are capacitatea de a-și adecva strategia de lectură la specificul textului/la tiparul

aspectele care necesită îmbunătăți re		lectură la specificul textului/la tiparul textual. • nu recunoaște idei și atitudini care actualizează experiențe personale. • are o atitudine pasivă și nu este motivat în fața lecturii.	lectură la specificul textului/la tiparul textual. • recunoaște cu dificultate idei și atitudini care actualizează experiențe personale. • are o atitudine pasivă și este slab motivat în fața lecturii.	strategia de lectură la specificul textului/la tiparul textual. • recunoaște cu dificultate și compară superficial idei și atitudini cu experiența personală. • are o atitudine pozitivă, proactivă, având o motivație extrinsecă în fața lecturii.	textual. • recunoaște cu ușurință și compară eficient ideile și atitudinile din diferite domenii/cu experiența personală. • are o atitudine pozitivă, proactivă, având o motivație intrinsecă și un scop clar în fața lecturii

BIBLIOGRAFIE

****, Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012.
***, Ministerul Educației Naționale, *Documentul de politici curriculare „Repere pentru proiectarea și actualizarea curriculumului național”*, www.e-consultare.gov.ro/w/documentul-de-politici-curriculare-repere-pentru-proiectarea-si-actualizarea-curriculumului-national
*** http://ro.literaryframework.eu/
American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education, *Standards for educational and psychological testing*, American Psychological Association, Washington DC, 1999.
Cizek, G. J., „Reconsidering standards and criteria”, în *Journal of Educational Measurement*, nr. 30(2)/1993, pp. 93–106.
Cizek, J. Gregory; Bunch, B. Michael, *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards for tests*, Sage Publications, USA, 2007.
Kane, M., „Validating the performance standards associated with passing scores”, în *Review of Educational Research*, 64(3)/1994, pp. 425–461.
Stoica, Adrian (coord.), *Criterii de notare pentru clasa a VIII-a*, Editura Sigma, București, 2004.
Stoica, Adrian. *Evaluarea curentă și examenele*, București, 2001, p. 48, disponibil la http://oldsite.edu.ro/index.php/articles/3909.
Walberg J., Herbert, Haertel, D. Geneva, *The International Encyclopedia of Educational Evaluation*, Pergamon Press, Oxford-New York-Seoul-Tokyo, 1990.

THE IMPORTANCE OF GAMES IN LEARNING MINIHANDBALL IN PRIMARY SCHOOL

Dan-Mihai ROHOZNEANU
Lecturer PhD, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca
UBB University Center in Resita

Abstract: Education through play aims at training and socializing the student, without the student realizing that he is making an effort. He is not under any pressure; he progresses at his own pace and develops his ability to communicate with other colleagues.In this article we present aspects related to the game and its functions, the didactic game as a method used in the training process and the importance of the game in the physical education lessons in the primary cycle. We refer mainly to the motor learning contents specific to minihandball. We present the necessary steps to be taken to form the ability to play minihandball and the importance of games for learning minihandball.

Keywords: game, socializing, physical education, minihandball, fair-play, cooperation.

1. Jocul – activitate umană fundamentală

Activitate umană conştientă, jocul are caracter universal, permanent şi polivalent. El reprezintă „principala modalitate de instruire și educare a copiilor", vizând exersarea analizatorilor, a capacităților cognitive, stimularea afectiv-atitudinală și volitivă, dezvoltarea unor trăsături de caracter. (Nițulescu, 2013)

Jocul este „asociat cu vârstele copilăriei și ale dezvoltării psihofizice majore [...], fiind un spațiu al exprimării personale, al testării și exersării, într-un mediu securizant, a achizițiilor fizice și psihice, o opțiune generatoare de emoții pozitive, satisfacții și acumulări semnificative" (Glava, 2018), având un impact definitoriu în conturarea și prefigurarea personalității.

În literatura pedagogică românească, sintagma „joc didactic" reprezintă „un ansamblu de acțiuni și operații care, în paralel cu destinderea, buna dispoziție și bucuria pe care le stârnește, urmărește un set de obiective de pregătire intelectuală, tehnică, morală, fizică etc. a preşcolarului și elevului" (Neacșu, 2001). O experiență de joc poate deveni „un exercițiu de învățare în care copiii pot să fie situați în variate contexte ludice cu caracter formativ" (Chiș, 2018).

Valorificarea ideatică și practică a obiectivelor, principiilor și, îndeosebi, a învățământului – componentă primordială a procesului instructiv-educativ – este nemijlocit determinată de elaborarea și aplicarea creatoare a strategiilor, tehnologiilor și, îndeosebi, a metodologiilor didactice și de educație. (Bontaș, 2008)

2. Funcțiile jocului

Jocul îndeplinește numeroase funcții, între care menționăm (Răduț-Taciu, 2018):

a. *funcția de cunoaștere sau funcția cognitivă, informativă* are în vedere faptul că fiecare copil acumulează noi date, informații, cunoștințe, își formează și exersează un set

de deprinderi, priceperi și obișnuințe, sarcinile jocului orientând procesul cunoașterii (Bocoș, 2017);

b. *funcția adaptativă și formativ-educativă*, exprimată prin tot ceea ce copilul dobândește în planul personalității, prin participarea la joacă, la jocuri, pentru că jocul contribuie la formarea, conștientizarea propriei persoane, diminuarea egocentrismului și integrarea în mini-societatea de copii, îmbunătățirea capacităților intelectuale, fizice, a trăsăturilor de caracter, educarea spiritului de competiție, de fairplay, de dreptate;

c. *funcția de stimulare, dezvoltare complexă a personalității jucătorului* se exprimă cu precădere în jocurile dinamice, de mișcare, de competiție, de manipulare, fiind specifică vârstei copilăriei. Încă de la vârste fragede e bine să se cultive importanța mișcării, mijlocul cel mai eficient fiind practicarea efectivă a exercițiului fizic prin joc, deoarece prin joc este stimulată componenta motorie a personalității copilului.

d. *funcția cathartică, de echilibrare și tonifiere* face din jocuri activități de tip loisir și justifică faptul că jocul descarcă și reîncarcă potențialitățile personalității.

e. *funcția terapeutică*: jocul reprezintă un suport psihologic pentru tratarea unor disfuncții și chiar a unor patologii.

f. *funcția socială*: jocul reprezintă un element și un factor de socializare. Această funcție se identifică îndeosebi în jocurile cu reguli. Primele trăsături de caracter ale copilului încep să se formeze în contextul jocului; aici principalele modalități de relaționare sunt reprezentate de relațiile interpersonale.

Socotit „o școală a moralei în acțiune”, jocul „produce integrarea socială a elevilor prin implicarea participării tuturor la îndeplinirea scopului comun. Este cea mai simplă formă de organizare socială care cuprinde un colectiv, ai cărui membri își propun un scop comun, au aceleași interese, au un lider și se supun de bunăvoie unor reguli și luptă în vederea atingerii obiectivului propus, supunând intereselor comune pe cele individuale.” (Balint, 2005).

3. Jocul didactic

Jocul didactic este definit în *Dicționarul praxiologic de pedagogie* ca o „metodă folosită în scopul instruirii, educării și formării preșcolarilor și școlarilor mici, formă fundamentală de activitate didactică, mijloc de realizare a educației copiilor mici. Jocul didactic permite realizarea de obiective corespunzătoare educației intelectuale, morale, estetice, fizice, tehnologice etc. într-o atmosferă destinsă, relaxantă, caracterizată de bună dispoziție și de bucurie. Specialiștii din domeniul educațional au fost interesați întotdeauna de această formă de activitate, cu multiple valențe formative” (Bocoș, 2017).

În funcție de scopul urmărit în educație și de subiecții asupra cărora acționează, jocul didactic poate îndeplini diverse funcții în procesul pedagogic: mijloc de instruire, metodă eficientă în procesul pedagogic, procedeu însoțind altă metodă de predare, formă de organizare a activității și vieții copilului. Jocul didactic este subordonat unor finalități didactice de învățare de noi cunoștințe, de fixare a unor cunoștințe predate, de aplicare a unor cunoștințe, de exersare a priceperilor și deprinderilor. Jocurile didactice pot lua forme diferite în funcție de tipurile de lecție sau în funcție de obiectele de învățământ (Popa, 2013).

Obiectivele formative specifice actului educațional pot fi atinse cu ajutorul jocului didactic, formă de activitate atractivă și accesibilă. Valoarea practică a jocului didactic derivă din faptul că, în procesul desfășurării acestuia, copilul are posibilitatea să aplice cunoștințele însușite, să exerseze priceperile și deprinderile formate în contextul diferitelor activități (Răduț, 2004).

4. Educația fizică în ciclul primar

În *Dicționar de termeni sportivi și de educație fizică* (Damian, 2016), educația fizică este definită drept „o activitate care valorifică sistematic ansamblul formelor de practicare a exercițiilor fizice în scopul măririi, în principal, a potențialului biologic al omului, în concordanță cu cerințele sociale. Caracteristicile sale sunt: a. este *fiziologică* prin natura exercițiilor; b. este *pedagogică* prin metodă; c. este *biologică* prin efectele sale; d. este *socială* prin organizare și activitate".

Educația fizică și sportul reprezintă acele activități „care valorifică sistematic ansamblul formelor de practicare a exercițiilor fizice în scopul măririi în principal a potențialului biologic al omului în concordanță cu cerințele sociale" (Cârstea, 2000).

Conţinuturile învăţării la clasele I-IV sunt grupate pe domenii precum: elemente de organizare a activităţilor motrice; elemente ale dezvoltării fizice armonioase; capacităţi motrice; deprinderi motrice de bază, aplicativ-utilitare; deprinderi de locomoţie, de manipulare şi de stabilitate; igienă şi protecţie individuală; deprinderi motrice specifice disciplinelor sportive; dezvoltarea trăsăturilor de personalitate.

Deprinderile sportive elementare sunt „deprinderi cu structuri simple, aflate în strânsă legătură cu deprinderile motrice de bază, care aparţin unor probe și ramuri de sport accesibile elevilor din învățământul primar. Ele au menirea de a-i iniția pe copii în practicarea acestor sporturi, oferindu-le mijlocele tehnice elementare și regulile principale cu care să poată participa la jocuri și întreceri sportive organizate în lecții și în afara acestora" (Lupu Bangă, 2008).

La clasele I-IV, pentru minijocurile sportive sunt prevăzute: pasa; prinderea/preluarea; driblingul; procedeul de finalizare de pe loc și din deplasare; deplasările specifice; marcajul și demarcajul; așezarea în teren.

Pentru domeniul deprinderilor motrice specifice disciplinelor sportive sunt prevăzute cele:

- Specifice atletismului: alergarea de rezistenţă; alergarea de viteză cu start din picioare; aruncarea mingii de oină de pe loc, la distanţă;

- Specifice gimnasticii acrobatice: cumpănă pe un genunchi; semisfoara; podul de jos; rulare: laterală, dorsală, pe piept şi abdomen; rostogolire înainte din ghemuit în ghemuit;

- Specifice gimnasticii ritmice: balansări de braţe; variaţii de paşi; întoarceri pe loc;

- Specifice gimnasticii aerobice: paşi aerobici de bază;

- Specifice jocurilor sportive – jocuri dinamice și pregătitoare, specifice fiecărui joc sportiv predat: minibaschet; minifotbal; minihandbal; badminton; tenis de masă; tenis de câmp;

- Specifice sporturilor sezoniere: schi; patinaj role/ gheaţă; înot; şah; sanie. Lor li se adaugă regulile de bază ale sporturilor predate (Rohozneanu a, 2020).

5. Clasificarea jocurilor în activitatea de educaţie fizică

În activitatea de educaţie fizică jocurile sunt clasificate astfel (Farcaş-Vlăgea, 2018):

a. jocuri de mișcare (dinamice) – dezvoltă coordonarea, capacitatea de a percepe ritmul, orientarea în spaţiu, starea emoţională pozitivă, încrederea în forţele proprii, sentimentul de prietenie și plăcerea de a lucra în și pentru colectiv. Ele consolidează mersul, alergarea, aruncarea, echilibrul, săritura, escaladarea, căţărarea. Jocurile dinamice contribuie la dezvoltarea fizică armonioasă a elevilor; dezvoltarea echilibrată din punct de vedere fizic și psihic; întărirea stării de sănătate; fortificarea și recreerea elevilor; creșterea capacităţii de efort; dezvoltarea acuităţii organelor de simţ; buna funcţionare a organelor vitale; dezvoltarea calităţilor motrice.

b. jocuri pregătitoare (ajutătoare) – iniţiază elevii în însușirea unor priceperi și deprinderi specifice diferitelor ramuri de sport, perfecţionând deprinderi tehnice și tactice și capacităţi motrice.

c. jocuri sportive – cu regulamente unice.

6. Jocul de handbal (minihandbalul) în ciclul primar

Handbalul este jocul sportiv cu cea mai mare accesibilitate la nivelul vârstei școlare (Scarlat, 2011). Minihandbalul este o activitate care se potrivește în mod deosebit mediului școlar, permiţându-le elevilor să alerge, să sară, să arunce, să lupte și să-și dezvolte sentimentul de cooperare, de luare a deciziilor și de responsabilitate.

Simplificarea regulilor și reducerea numărului de jucători fac posibilă abordarea în cele mai bune condiţii a abilităţilor așteptate din programele școlare. Este o practică sigură prin utilizarea de echipamente adecvate, ușoare și foarte accesibile (Rohozneanu a, 2020).

Minihandbalul cuprinde patru „blocuri” de noţiuni (Balint, 2005);

1. plăcerea de cunoaștere a sinelui (a propriului corp, a propriilor potenţialităţi motrice și a altora cu care subiectul se află în relaţii de joc), a ambianţei, a spaţiului și timpului de joc, a diferitelor materiale folosite în jocurile motorii etc.;

2. dezvoltarea gustului pentru joc, selecţionând cu colegii de echipă cele mai bune acţiuni pentru a juca mingea;

3. descoperirea și eficientizarea acţiunilor motrice în confruntarea cu un adversar care-l constrânge pe cel în cauză să-și mobilizeze resursele proprii pentru a anticipa mișcările oponentului, obligându-l să recurgă la „invenţii gestuale”, fente și „înșelătorii”, toate cu scopul de a contracara crearea avantajelor situaţionale de joc;

4. implicarea integrală și profundă a subiectului în acţiune prin mobilizarea tuturor resurselor energetice necesare derulării jocului atât din punct de vedere motric, cât și psihologic.

În ciclul primar este promovat interesul pentru procesul de alfabetizare și educare sportivă, îndeosebi cu privire la conţinuturile de învăţare motrică specifică

minihandbalului. De altfel, alfabetizarea fizică nu poate fi predată, dar poate fi încurajată și stimulată, iar educația fizică poate participa la aceasta, astfel ca, la sfârșitul lecției, fiecare elev să fi făcut un progres, să se simtă apreciat, având încredere în sine și stimă de sine (Rohozneanu b, 2020).

În plus, pe plan afectiv și mental, jocul de handbal contribuie la creșterea calității unui „mental" necesar performanței sportive (dorință de a câștiga, angajament total, preocupare pentru eficiență, combativitate, control emoțional, gestionarea nereușitelor, fair play etc.) (Rohozneanu a, 2020).

În ceea ce privește relațiile, copilul devine capabil să se joace cu celălalt, să-l înțeleagă și să se armonizeze cu intențiile lui. Prin cooperare, pot găsi soluții în anumite situații de joc, în funcție de parteneri/colegi și de adversari.

7. Etape pentru formarea capacității de a juca minihandbal

Pentru formarea capacității de a juca minihandbal, Balint (2005) consideră necesară parcurgerea a patru etape:

a. *acumularea de cunoștințe și deprinderi generale de mișcare*, care are în vedere următoarele deprinderi: ținerea cu două mâini și transmiterea mingii cu două mâini de pe loc prin aruncare scurtă și lungă; pasa scurtă de pe loc; pasarea mingii cu două mâini și cu o mână; aruncare la țintă fixă și mobilă.

b. *desfășurarea unor activități de joc* prin efectuarea de acțiuni cu mingea în prezența unui coechipier, etapă în care sunt propuse: învățarea pasei scurte și lungi, de pe loc; consolidarea pasei cu două mâini și cu o mână; inițierea în pasarea mingii în prezența unui adversar – precizia pasei; consolidarea driblingului din mers și alergare; consolidarea aruncării la țintă fixă și mobilă.

c. *aplicarea a ceea ce s-a acumulat în procesul instruirii*, în prezența unui adversar cu care să se confrunte, urmărind atingerea unui obiectiv operațional prestabilit. Sunt stabilite următoarele obiective operaționale: consolidarea deprinderii de a mânui mingea prin mijloacele specifice etapelor a și b: ținerea mingii cu două mâini; pasarea mingii la distanță mică sau mare, de pe loc și din mișcare; prinderea mingii cu ieșire; pasa scurtă și lungă din deplasare; pasarea mingii în prezența unui adversar; însușirea corectă a elementelor tehnice de bază și corectarea greșelilor apărute în executarea procedeelor tehnice; jucarea mingii și deplasarea pe spațiile libere ale terenului de joc pentru a asigura continuitatea pasării între coechipierii aceleiași echipe; însușirea fentelor de joc – a schimbărilor de direcție; formarea capacității de a colabora cu coechipierii pentru a învinge adversarul; învățarea regulamentului simplificat de joc.

d. *disputarea unei partide pe un teren regulamentar de minihandbal*, urmărindu-se: învățarea deplasărilor în spațiile din teren în prezența adversarilor; formarea deprinderilor motrice specifice jocului de handbal (elemente și procedee tehnice); dobândirea unor cunoștințe teoretice specifice despre jocul de handbal; învățarea regulamentului simplificat de joc, adaptat vârstei școlare mici; stimularea dorinței de întrecere, sportivitate, corectitudine sau, într-un cuvânt, fairplay.

8. Importanța jocurilor pentru învățarea minihandbalului

Îndeplinirea obiectivelor educaţiei fizice şi sportului, specifice diferitelor subsisteme ale învăţământului sau ale eşaloanelor sportului solicită o gamă variată de mijloace ce sunt utilizate ca instrumente didactice (Rohozneanu, 2015). Între acestea, jocurile dinamice și cele pregătitoare.

În selecționarea, organizarea și aplicarea jocurilor într-un cadru organizat e nevoie să se efectueze câteva operații (Balint, 2005):

1. *Alegerea jocului* în funcție de: **a**. de sarcinile și obiectivele stabilite pentru lecția respectivă, realizabile prin joc (poate viza dezvoltarea unei calități motrice specifice jocului de minihandbal, formarea/consolidarea deprinderilor motrice specifice, educarea unei capacități psihice sau a unor conduite comportamentale) și **b**. de particularitățile de vârstă, sex, pregătire și dezvoltare fizico-motrică. Minihandbalul are un conținut motric accesibil, elementele de tehnică pot fi însușite prin jocuri specifice, are caracter formativ și creativ (situațiile motrice solicită modalități de rezolvare bazate pe problematizare și descoperire, pe baza deprinderilor motrice cunoscute).

2. *Amenajarea terenului*, *a materialelor utilizate în joc și organizarea colectivului de elevi* (pregătirea trenului de joc, pregătirea materialului de joc, formarea echipelor, alegerea căpitanilor, alegerea ajutoarelor, așezarea jucătorilor, explicarea și demonstrarea jocului, conducerea jocului, disciplina de joc, arbitrajul, dozarea efortului în cadrul jocului, sfârșitul jocului și stabilirea rezultatelor).

Pentru reușita jocurilor propuse în învățarea minihandbalului se recomandă:

- Definirea clară a obiectivului jocului și criteriile reușitei (concrete și ușor de identificat);
- Explicarea instrucțiunilor;
- Prezentarea în clasă a situațiilor care vor fi întâlnite în timpul jocului (folosirea materialelor scrise și vizuale);
- Alternarea cu regularitate a timpilor de joc și ai celor de schimb, insistând pe o durată importantă de activitate motrică;
- Adaptarea situațiilor propuse la răspunsurile elevilor (folosirea variabilelor);
- Repetarea acelorași situații de joc de mai multe ori pentru a le permite elevilor să-și însușească cunoștințele;
- Pentru a intra mai rapid în activitate nu trebuie mărit numărul situațiilor, ci mai degrabă să se propună variante ale unui un joc cunoscut, păstrându-le motivația, dar modificând instrucțiunile;
- Discuții cu elevii înainte și/sau după situația propusă;
- Propunerea unor roluri pe care elevii să le joace (arbitri, observatori etc.);
- Urmărirea regulilor de acțiune propuse de elevi.

Înainte de joc li se cere elevilor să reformuleze scopul situației, regulile de joc și criteriile de reușită. În timpul jocului se urmărește respectarea regulilor de joc și a celor de securitate, iar după joc este evaluat rezultatul pe baza criteriilor stabilite, se prezintă reușitele, dar și dificultățile întâmpinate și pot fi propuse anumite ajustări la reguli (de ex.: joc cu maximum două driblinguri, pentru a promova cooperarea).

9. Concluzii

Jocul este o activitate predominantă la vârsta copilăriei, efectuată de bunăvoie, cu dimensiuni formative plurivalente pe toată durata existenței umane, dar cu finalităţi diferite, date de vârstă, de personalitatea și de etosul cultural al fiecărui individ angrenat în joc (Catalano, 2020). În procesul instructiv-educativ, sarcinile unei activităţi didactice/lecții sunt realizate mai uşor prin joc, datorită caracterului emoțional pe care îl dă întrecerea. Atunci când cadrul didactic alege un joc, acesta va ține cont de obiectivele activității, de vârsta și de personalitatea elevilor, de mediul în care se desfășoară lecția, dar și de propria experiență. Tot cadrul didactic este responsabil cu coordonarea și monitorizarea activității, pentru ca aceasta să-și atingă obiectivele propuse.

În joc se formează o serie de trăsături de caracter (respectul față de coechipieri și adversari, combativitatea, exigența, voința, sinceritatea, cinstea, modestia). Pe lângă latura recreativ-distractivă și cea compensatorie, de refacere neuro-psiho-motrică, jocul folosit în cadrul lecției de educație fizică (în special pentru învățarea minihandbalului) formează la elevi capacitatea de a acționa în echipă, de a contribui la atingerea scopului comun al acesteia prin motivația, participarea, eforturile, priceperea, cunoștințele, abilitățile, calitățile fiecăruia.

Bibliografie

Balint, Elena, *De la jocurile pregătitoare la jocul de minihandbal*, Brașov, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2005.

Bocoș, Mușata, coord., *Dicționar praxiologic de pedagogie*, I-L, vol. III, Pitești, Editura Paralela 45, 2017.

Bontaș, Ioan, *Tratat de pedagogie*. Ediția a VI-a revăzută și adăugită, București, Editura ALL, 2008.

Catalano, Horațiu, Ion Albulescu, *Pedagogia jocului și a activităților ludice*, București, Editura Didactică și pedagogică, 2018.

Cârstea Gheorghe, *Didactica educației fizice*, ANEFS, București, 2000.

Cerghit, Ioan, Ioan Neacşu, Ion Negreţ-Dobridor, Ion-Ovidiu Pânişoară, *Prelegeri pedagogice*, Polirom, 2001.

Chiș, Olga, *Specificul jocului didactic în ciclul preșcolar și primar*, în Horațiu Catalano, Ion Albulescu, *Pedagogia jocului și a activităților ludice*, București, Editura Didactică și pedagogică, 2018.

Damian Radu, *Dicționar de termeni sportivi și de educație fizică*, Iași, Editura PIM, 2016.

Farcaș-Vlăgea, Cristina, *Eficiența jocurilor dinamice în lecția de educație fizică*, Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2018.

Lupu Bangă, Jeni, Nicolae Cojocaru, Al. Gheorghe, *Metodica predării educației fizice în ciclul primar*, Craiova, Editura „Gheorghe Alexandru", 2008.

Niţulescu, Lavinia, *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*, Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2013.

Popa, M., *Misterioasele fațete ale jocului*, Editura Universității din București, 2013.

Răduţ-Taciu, Ramona, *Pedagogia jocului. De la teorie la aplicații*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2004.

Rohozneanu, Dan-Mihai, *Concepte teoretice care fundamentează pregătirea sportivă în handbal la juniori*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2015.

Rohozneanu, Dan-Mihai, *Methodological aspects regarding the teaching-learning of the game of handball in primary education*, în vol. „Paths of communication in postmodernity” Sectiunea: *Communication, Journalism, Education Sciences, Psychology and Sociology*, Târgu Mureș, Editura Arhipelag XXI Press, 2020. (Rohozneanu a, 2020)

Rohozneanu, Dan-Mihai, *Extra-curricular sporting activities, element for personality development*, în vol. „Identities in globalisation. Intercultural perspectives”, Secțiunea: *Social Sciences*, Târgu Mureș, Editura Arhipelag XXI Press, 2020. (Rohozneanu b, 2020)

Scarlat, Eugeniu, Mihai Bogdan Scarlat, *Tratat de educație fizică*, București, Editura Didactică și Pedagogică E.A., 2011.

OUT OF SIGHT, OUT OF MIND? ON THE IMPORTANCE OF MOTIVATING STUDENTS TO KEEP THEIR CAMERAS ON DURING REMOTE LEARNING

Diana STOICA
Lecturer PhD, University Politehnica of Bucharest

Abstract: Teachers are both the architects and the actors of their own classes. They need to both design and plan the tasks, to create safe environments for students and provide resources that help students learn. With the outburst of the Covid-19 pandemic, teachers have faced a brand-new challenge. Compared to the face-to-face classes where teachers depended so much on physical presence and immediacy, teacher presence in online classes depends more on planning, classroom management and organization.

Key words: tasks, environment, online, planning, management.

This idea came to my mind during an online conference where a colleague stated that it is ok for students to keep their cameras closed and that teachers do not have the right to pry into students' lives. While agreeing with the latter, I asked myself why I need students to stay on, why it is crucial for me to see them. I also thought that until now no teacher would have thought of strategies of encouraging their students to be more involved in the remote classes. This is a novelty for teachers worldwide and I took it as a great advantage and an opportunity to learn new things related to my profession.

I would like to start by describing the first days of teaching remote. All cameras off, I was talking into an abyss. when asked them to turn them on, they were all wearing their pajamas in bed. I could see that they had barely woken up. What to do in these circumstances? Not much. I told them that I am so happy to see them even if it is evident I woke them up for the class, and I do not know whether I should apologize for the inconvenience or not. I said I would give them 15 minutes to arrange the bed, make a cup of coffee, put on a t-shirt and we will resume class afterwards. After 15 minutes on the dot, almost all of them had cameras on, and holding a cup of coffee. Next step: I asked them why, in their opinion, I insist on keeping cameras on, why it is important to maintain a certain appearance even though we are behind a screen. A very interesting debate emerged, and I was so happy to see I stirred them to speak Romanian, even though it was clear some of them were totally against teachers 'controlling' them.

When insisting on students keeping cameras on, there was no single moment without having doubts, without asking myself if what I require from students is moral or not, if I have the right to pry into their privacy. I even had colleagues who totally disagreed with my, suggesting that working without seeing students does not affect education too much, and that we must adapt to the circumstances. This has really made me think about why I am not happy with this statement and why I feel that not seeing my students is extremely damaging. This year has been a very special one in many ways, and

in an exceptional way: my very first year in my teaching career when I have not met my students in person.

Context:

How to keep students motivated during online classes and without face-to-face support from teachers or their peers. I took this as a new challenge that remote teaching has brought into our lives, as an ideal opportunity for me to try new ways of teaching and enable students to become independent learners.

In face-to-face classes I can respond quickly to make sure students are on the right track and getting the support they need. When teaching remotely, virtual monitoring is difficult and it can take time. I think that as teachers need time to learn and to adapt to new ways of teaching, learners as well need time to learn a new way of learning and feeling comfortable with. I have noticed that interaction between peers can be extremely difficult. Technical issues related to learning/teaching online can be extremely frustrating. But again, I took this as a way of interacting with my students, and learning from them has created a wonderful bond between us. Young people react in a very positive way when they are asked to provide support. And teachers should not be afraid of showing their vulnerabilities, their fears and frustrations. Showing students that we have things to learn, that we are not best at everything can rise our students' level of empathy.

Asking students what they think would help them learn better in a virtual context and feel more motivated can be a wonderful way of communicating with them. I have asked them for ideas for how to do an activity, they voted on the lesson they liked the best and they also suggested ways in which future lessons can be taught.

Unlike English classes that last 2 hours, Romanian lessons to foreigners are longer (between 4 to 6 hours daily, 5 days per week). In a virtual context this can extremely tiresome and, why not say it, boring. I have tried to vary lesson types and devised various structures: for one lesson topic I have used a flipped approach where I asked students to read a text beforehand and then follow up on language and comprehension in class.

Keeping our sense of humor is essential in teaching irrespective of the context. But it can also be a great strategy of keeping students engaged online.

Before expecting all students to turn their cameras on, teachers should create a learning environment where they feel safe and comfortable while exposing their whole lives, where they want to see each other and be seen by the others.

Whenever I notice that students are reluctant and do not want to open their cameras, I first check that they are there behind the screen, then talk to the students and tell them that receiving nonverbal cues from the class such as smiles, frowns, head nods, looks of confusion, and looks of boredom, it can help me evaluate my teaching in real time and adjust the pace accordingly to improve student learning. I start the lesson by saying hello, I ask them how they are, if their families are fine. If I do not get any reaction from certain students, I try to involve them into the conversation and I usually succeed in drawing them into the conversation.

When I asked them why they turned their cameras off, they said because they were concerned about their appearance, their hair was messy, were wearing pijamas, a family member was in the room with them (this moment can be turned into a funny moment of guest appearance) or hadn't yet taken a shower. Many of them said that they were not comfortable when everyone was watching them, and this was creating a sensation of awkward self-consciousness. This was another challenge for me so I told them we will organize thematic background days, that is every day we met, we chose a thematic background: one day it was the ocean day (and they had to find the most extraordinary ocean photos and use them as backgrounds), another day was green day (and here their options reached the sky), another day was dedicated to their favorite musicians (they used their photos as backgrounds). I used this opportunity to have them talk about their choices, e.g. why they chose that particular background, where they were in the world, who that musician was. They immediately participated in the game and asked each other endless questions. This was also an occasion for them to know their colleagues. And their teacher. I never exclude myself from these activities, and I have noticed that they appreciate this very much. Students have many questions about us, it is just that they are shy to do it. Teachers should not be afraid of revealing their true selves in front of students. Unlike us, our students are less likely to misjudge us and I find them more tolerant than we teachers are.

Here are some issues that I have noticed might work during this unprecedented period. One sure secret to success is never to set very high expectations from oneself or from students. Teachers can be very harsh on themselves at times.

- **Let Go of your Ego, teacher**
- If we want to survive, we must admit that we cannot control what students do inside their homes, and even if we had some control over things, this would not enhance student engagement. Being over controlling and wanting to know what they are doing when cameras are off is more likely to build resentment and frustration rather than build trust and strengthen relationships. So trust is the only solution we have.

Reshape the Image of Participation

- Thinking that when students keep cameras on and the teacher can tell whether they are involved actively by merely looking at their faces is a mere assumption. It is true that a student who is staring directly at the screen may prove he is listening. But a student who is taking notes or looking for his pen under the desk may also be engaged. It has happened to me many times to think that a certain student was not paying attention only because he was looking at the cell phone. Well, I could not be more wrong. Very often I gave a certain student a task, he provided the answer, but it only happened it was the wrong choice. Instead of correcting him/her, I used mimic (raising eyebrows, a forced smile, etc). This meant that if he was not following me on the camera, I could have noticed. It took him a while to understand what was going on, but he eventually realized that I was waiting for another try from him.

Check IN with Students so they don't check OUT

- In addition to checking in on our own expectations and emotions, we need to ask our students how they feel about being on camera. I have also asked them to think of some reasons why teachers insist that everyone keeps cameras on. Here are some of them:

➢ Teachers want to have control over their private lives;

➢ Teachers want to make sure they focus on activities, not playing computer games in the same time;

I thanked them for their try, but I said I could not agree with them. I do not want them to keep their cameras on because I want to have control of their lives. Teachers, before anything, are building communities of students. In s face-to-face context, a small gesture can make all the difference. Well, in a remote class we do not have that. So, we must find new ways of reaching our students and creating a bond. I hope my answer was convincing. What I noticed was that the ones who kept cameras off turned them on eventually.

- Try to find out the real circumstances students are connecting from. For example, if I realize that many of my students will be joining class from the same room as siblings and it might get loud, I might build in more quiet, chat-based activities so that students don't have to mute and unmute as much. If I learn that many of my students are anxious about bullying or being judged by peers, I can address that by intentionally building community, being mindful that it takes time to cultivate trust.

Get (more) creative

- Now, more than ever before it is time we made greater efforts and be creative. By thinking flexibly, we can find multiple ways to engage students—whether cameras are on or off. I sometimes have the impression that students notice when I improvise on the spot, when I use a certain situation as an opportunity to teach, enhance a new issue.

- I also use the chat feature to gather student questions or ask for quick responses. I sometimes select one question in the chat, use breakout rooms for small-group discussions, where students may feel more comfortable interacting on camera and tackle the issue there. I feel it is a safer environment for many and their feedback is a confirmation.

Be Genuine

- Teachers should show their vulnerabilities in front of their students. Our fears make us humans and students should be made aware of our vulnerable side. Teachers can support students by being authentic and conveying the message that it's normal to just be yourself on video. I usually log on from school and this can be frustrating at times. I am not in the comfort of my own house where I have control over things more or less. I thus embrace the fun and silly moments when colleagues make guest appearances. I never shy from asking support from students when dealing with

new gadgets/platforms that they are extremely with. We must never underestimate this new generation of young people and try to step into their mysterious world.

- Teachers and students together should be aware that what they are trying to do virtually is build a community and now more than ever before teachers should make sure that students feel safe and connected in the online classes. I use Facebook group as a way of interacting with them. I post music and ask for feedback, I take photos of graffitis in town and ask them to help them with the translation. I usually challenge them by posting photos of famous buildings in town, or popular locations and I organize a competition: the first to guess the correct answer will get a virtual medal, chocolate, etc.

Make eye contact by looking at the camera lens

These are difficult times for the humans. Our faces are covered, we only have our eyes left to look at each other. No smiles, no facial expressions. So, look directly into the camera lens rather than at the screen. Students will feel you are looking them in the eye. They always do.

I used this strategy when we learnt colors and we described each other (Kejsi has got blue eyes, Hussein has got black hair).

Voice is an extremely important factor in teaching. In remote teaching this has become crucial so we must be careful at how we use it. If students feel that our voice is patronizing or monotonous, then they make think we are irritated, or even worse: bored. If our voice is lively and encouraging, this might help them take a greater interest in the lesson. I use variations in my voice (I increase or decrease the volume when speaking) and this will help them pay more attention to me.

Consider the pace of your voice. Be aware of when and for how long you pause, and how quickly or slowly you speak. The rate you speak should be tailored to the level of your learners. Speak more slowly to beginners, and at a more natural pace to advanced learners.

Realia has become more important than ever. Most of my students studying Romanian are complete beginners. When I teach vocabulary, I use my own realia, or I ask them to bring them in front of the camera. When we learnt kitchen utensils this strategy was very fun.

With more advanced students, I brought some puppets and gave them names of famous people (president of the USA, a famous singer that is in fashion among teenagers) and with the help of some prompts I provided they had to interview these celebrities.

What I have noticed in my career (and even more since teaching remote) is that students appreciate the effort we put into making lessons more active and creative. So we should never be afraid of experimenting new tricks.

Many teachers have told me that requiring cameras would affect students from low-income families or students of color and this gap would be insurmountable in a virtual context. Many students might not want their classmates and teachers to see inside their homes, especially if they don't have a private work space. There are also cultural considerations I must confess I had not thought before: female students who wear hijab don't typically cover their heads in the privacy of their homes—but they would have to

put on the covering before turning their cameras on. I had a student from Spain who refused to open her camera during the first few classes. When she eventually decided to reveal herself, she was wearing a veil. I complimented her and told her I am very happy to be able to eventually see her eyes, her smile. She told me (with all the other students connected) that at first she was afraid I might judge her for being a Muslim and that after she got to know me/us, she got the courage to show her face. This was probably one of the most comforting gesture my students have done in my entire career. We all need time to know one another, so we must give it time.

And from the previous strategy ensues my last one:

- **Teachers must be empathetic and reveal their true selves.**

I share my fears with my students and talk about the times when I am not comfortable being on camera in a meeting. I tell them about how I prepare before logging on for the lesson, how their presence online boosts my energy. All these confessions will bring out the humanness in us.

The greatest mistake a teacher can make is to underestimate students. Some students asked me once if I am every afraid of them. When I said I am, they were surprised and want to know why. I told them that according to my opinion they hold the power, that the success of the lesson depends on the too, that we are an indestructible team and that a teacher is powerless without their support. In a virtual world where we can be anything behind a screen, a real teacher's duty is to be humane and understating, his duty is to make students believe that this period is only temporary, that viruses and economic crises are not a novelty, but that what has made us move onwards was the fact that we stuck together as humans, we showed our support and humanity.

Bibliography:

Anderson, T., Rourke, L., Garrison, D. and Archer, W., (2001). Assessing Teaching Presence in a Computer Conferencing Context. Journal of Asynchronous Learning Networks, 5 (2), 1-17.

Anderson, T. (2003). Modes of interaction in distance education: recent developments and research questions. In M. G. Moore & W. G. Anderson (Eds.), Handbook of distance education (pp. 155–170). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Bach, S., Haynes, P., & Smith, J. L. (2007). Online learning and teaching in higher education. Maidenhead: Open University Press.

Dragan, P. B. (2008). Kids, cameras, and the curriculum: Focusing on learning in the primary grades. Portsmouth: Heinemann.

Hofmeister, A., and Lubke, M. (1990). Research into practice: Implementing effective teaching practices. Boston: Allyn and Bacon.

Hunter, M. (1993). Enhancing teaching. New York: Macmillan.

Putnam, J.W. (1993). Cooperative learning and strategies for inclusion. Baltimore, MD: Brookes.

THE ENGLISH PROVERBS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS RELATED TO FEELINGS AND EMOTIONS

Corina Mihaela GEANĂ
Assistant PhD, University of Craiova

Abstract: English idioms and sayings are frequently used not only in written English but also in spoken English. Learning idioms is a way of enriching one's vocabulary, the different meaning connected with them being often surprising. Among English idioms, the idioms and sayings related to feelings and emotions are abundant. A widely-known question in English of the type "How are you?" has either simple answers, like "I am fine", "I am very well, thank you", or more complex, elaborate answers which describe the speaker's mood or his real state of mind. This is why our article is trying to give a list of all these idioms related to feelings and emotions.

Keywords: feeling, emotion, proverb, idiom, origin.

In everyday language people frequently use different proverbs or phraseological expressions whose meanings are not quite fully understood. There are a big number of idioms that people use to describe feelings and emotions.

Our article has tried to give a list, as comprehensible as possible, of these idioms and sayings related to feelings and emotions. The expressions are arranged alphabetically, each one of them is explained and an example is provided. Some of these idioms are grouped by certain themes, others are listed under the general category *Feelings / Strong Emotions*. The themes include the following categories: *Angry / Annoyed / Bad-tempered; Confused; Energy / Health; Happy / Amusing; Sad / Upset; Love; Surprised / Unprepared; Bored / Excited; Scared / Frightened; Worried / Nervous*. Unless a word (or expression) is used in all parts of the English-speaking world, the country of origin or the country in which the word is most prevalent is given between brackets. We have had as a reference book *"Oxford Idioms. Dictionary for Learners of English"*[1].

The category *Feelings / Strong Emotions* comprises a wide range of idioms. Here are some examples:

- *a/that sinking feeling* (familiar speech) = a feeling that something bad has happened / is going to happen; e.g. *Whenever I receive a telegram I get that sinking feeling.*
- *be dying of something* (familiar speech) = have a very strong feeling of something; e.g. *I am dying of thirst.*
- *be engraved on/in your heart/memory/mind* = be something that you will never forget because it affected you so strongly; e.g. *My grandmother's death is still engraved in my heart after 20 years.*
- *beside yourself (with something)* = unable to control yourself because of the strength of emotion you are feeling; e.g. *She was beside herself with grief when she heard the terrible news.*

[1] *Oxford Idioms. Dictionary for Learners of English*, Oxford University Press, 2006

- *from the bottom of one's heart* = with deep feeling, very sincerely; e.g. *I love her from the bottom of my heart.*
- *give voice to something* = express your feelings, worries, etc.; e.g. *All she had to do was give voice to her story.*
- *have a rush of blood to the head* = because of a strong emotion, suddenly do something foolish or dangerous; e.g. *I just had a rush of blood to the head and revealed my secret to him.*
- *have mixed feelings (about someone/something)* = have both positive and negative feelings (about someone/something); e.g. *They had mixed feelings about their new manager.*
- *in your heart of hearts* = in your deepest feelings; e.g. *I know in my heart of hearts that she is right.*
- *let off steam* = release energy, strong feelings by intense physical activity or noisy behaviour; e.g. *I used to let off steam by going to the gym three times a week.*
- *open your heart / pour your heart out (to someone)* = tell someone about your feelings; e.g. *I encouraged him to open his heart to me.*
- *search your heart/soul/conscience* (familiar speech) = think carefully about your feelings or your reasons for doing something; e.g. *Search your heart and tell me if you really love him.*
- *the milk of human kindness* = kind feelings; e.g. *He is a villain. There's not much of the milk of human kindness in him.*
- *tug at someone's heartstrings* = make someone feel strong emotions of sadness and pity; e.g. *Sarah wasn't swayed by his attempt to tug at her heartstrings.*

Whenever we feel *Angry / Annoyed / Bad-tempered,* we make use of certain idiomatic expressions, such as:

- *a black look* = an angry expression on someone's face; e.g. *He gave me a black look when I confessed to him what I had done.*
- *bad/ill feeling(s)* = anger between people, especially after an argument or a disagreement; e.g. *There were a lot of bad feelings between the two newlyweds.*
- *be/feel out of sorts* (especially British English) = be/feel ill or bad-tempered; e.g. *I don't know what's happening to John. He looks rather out of sorts these days.*
- *be/get on your high horse* = be annoyed because you think that someone hasn't treated you with enough respect; e.g. *When he called me stupid I really got on my high horse.*
- *be/go on the warpath* (familiar speech) = be angry and ready for an argument or a fight about something; e.g. *Watch out! She is on the verge of going on the warpath!*
- *be in a snit* (American English) = be bad-tempered; e.g. *He has been in a snit since we arrived at the chalet.*
- *be on somebody's back* (familiar speech) */ get someone's goat* (familiar speech) */ get up someone's nose* (British English, familiar speech) = annoy someone a lot; e.g. *My mother-in-law is on my back all the time / really gets my goat, saying I have to earn more money.*
- *be sick and tired of something/doing something* = be bored or annoyed with something/doing something; e.g. *I am sick and tired of caring what people think.*
- *bite/snap someone's head off* (familiar speech) = speak to someone angrily without good reason; e.g. *I was only telling you the truth – there is no need to bite my head off!*

- *blow a fuse / blow someone's top* (familiar speech) *have a pink/blue fit* (British English, familiar speech) */ flip one's lid / go through the roof* (familiar speech) */ go spare* (British English, familiar speech) = get very angry; e.g. *Hearing people telling lies always makes him blow a fuse.*

- *browned off (with somebody/something)* = unhappy and annoyed; e.g. *Susan and her husband were getting browned off with the delay of the plane.*

- *do a slow burn* (American English, familiar speech) = slowly get angry; e.g. *While I was talking I noticed he did a slow burn and left the room.*

- *fed up to the back teeth with someone/something / sick to the back teeth of someone/something* (familiar speech) = annoyed by someone/something; e.g. *I am fed up to the back teeth with repeating the same thing over and over.*

- *foam at the mouth / have hysterics* (familiar speech) = be extremely angry; e.g. *She nervously stood there, foaming at the mouth.*

- *get bent out of shape (about /over something)* (American English, familiar speech) = become angry or upset; e.g. *I get bent out of shape whenever my children do not keep the house clean.*

- *get the hump* (British English, familiar speech) = become annoyed, angry; e.g. *I get the hump every time someone yells at me.*

- *get out of bed on the wrong side* (British English) / *get up on the wrong side of the bed* (American English) = be bad-tempered from the moment you get up; e.g. *Why are you so nervous? Did you get out of bed on the wrong side again?*

- *get/put someone's back up / get on someone's wick* (British English, familiar speech) / *tread on someone's toes* (especially British English) = make someone annoyed; e.g. *His rude behaviour always puts my back up.*

- *gnash your teeth* = feel very angry and upset about something, especially because you cannot get what you want; e.g. *She will be gnashing her teeth when she hears you've been promoted.*

- *go ape* (American English, familiar speech) */ ballistic / mental* (British English, slang) / *postal* (American English, familiar speech) / *burst a blood vessel* (familiar speech) / *have/throw a fit* (familiar speech) = become extremely angry or excited; e.g. *She went ape when her husband announced her he was filing for divorce.*

- *go bananas* (slang) = become angry, crazy or silly; e.g. *If she lies to me again I think I'll go bananas.*

- *have a cow* (American English, slang) / *go off the deep end / fly into a rage/temper / fly off the handle / hit the roof/ceiling* (familiar speech) */ see red* (familiar speech) */ throw a tantrum/wobbly* (familiar speech) = suddenly become very excited or angry; e.g. *When I told him about the amount of money I had spent on clothes, he had a cow.*

- *have a quick temper* = become angry easily; e.g. *My father has got a very quick temper.*

- *have someone's guts for garters* (British English, familiar speech) = be very angry with someone and punish them severely for something they have done; e.g. *Sam would have my guts for garters if he found out I had lost all the money gambling.*

- *in high dudgeon* = in an angry mood; e.g. *She went off in high dudgeon after her project had been rejected.*

- *like a bear with a sore head* (familiar speech) = very bad-tempered; e.g. *He is like a bear with a sore head on Monday mornings.*
- *look daggers at someone / give someone a dirty look* (familiar speech) = look at someone very angrily but not say anything; e.g. *She looked daggers at him when he mentioned her love affair.*
- *lose your cool / rag* (British English) / *get hot under the collar* (familiar speech) = get angry, annoyed or excited; e.g. *Whenever she is around him, she loses her cool.*
- *make someone's blood boil / make someone's hackles rise / get on somebody's nerves* (familiar speech) = make someone very angry; e.g. *Seeing that man beating a dog made my blood boil.*
- *put someone's nose out of joint* (familiar speech) = upset or annoy someone, especially by not giving them enough attention; e.g. *He really put my nose out of joint when he deliberately ignored me.*
- *up in arms (about / over something)* (familiar speech) = very angry and protesting very strongly; e.g. *The workers from the factory are up in arms over wage cuts.*
- *your / someone's blood is up* (British English) = someone feels angry and aggressive; e.g. *When my blood is up, I may say a lot of things I don't mean.*

There are many idioms related to being *Confused*, as for example:

- *all, completely at sea* = confused; not organized; e.g. *He was completely at sea trying to solve that difficult Math problem.*
- *be/get in/into a tizzy/tizz (about something)* (familiar speech) = become excited, nervous or confused, especially about something that is not important; e.g. *Sarah was in such a tizz about her homework.*
- *in a fog* (familiar speech) = uncertain and confused; e.g. *She is still in a fog over what happened to her parents.*
- *in a whirl* = confused and excited; e.g. *A little kiss is enough to put him in a whirl.*
- *it beats me* (familiar speech) = I cannot understand; e.g. *It beats me why he got married.*
- *tie someone (up) in knots* = become or make someone very confused; e.g. *She tied herself up in knots when she was asked about her love affair.*

Energy / Health is a category comprising the following idiomatic expressions:

- *as fit as a fiddle / as right as rain* (familiar speech) = very healthy and active; e.g. *After our trip to the mountains, I came back feeling as fit as a fiddle.*
- *as sick as a dog* (familiar speech) = feeling very ill; vomiting a lot; e.g. *He was as sick as a dog the day before yesterday.*
- *be bouncing off the walls* (familiar speech) = be so full of energy that you cannot keep still; e.g. *She was bouncing off the walls, so she went out for a jog.*
- *be burnt/worn to a frazzle* (familiar speech) = be extremely tired; e.g. *After working on the report all weekend, Jane was worn to a frazzle.*
- *burn the candle at both ends* = make yourself very tired by doing too much work and having too little sleep; e.g. *She looks very tired. I think she has been burning the candle at both ends lately.*
- *dead on your feet / done in / fit/ready to drop* (familiar speech) = extremely tired; e.g. *I have been working in the garden all morning and I am dead on my feet now.*

- *firing/working on all cylinders* (familiar speech) = using all your energy to do something; e.g. *He has just been released from the hospital, so he is not yet firing on all cylinders.*
- *full of beans* = very lively, active and healthy; e.g. *Sarah is full of beans again after her illness.*
- *in fine/good fettle* (old-fashioned, familiar speech) */ in the pink* (old-fashioned, familiar speech) = healthy and cheerful; e.g. *After a good night's sleep, I was in fine fettle.*
- *like death warmed up* (British English) / *like death warmed over* (American English) = very ill or tired; e.g. *He feels like death warmed up after a 24-hour flight.*
- *like fury* (familiar speech) */ like gangbusters* (American English, familiar speech) = with great energy, speed; e.g. *Sleeping well the other night made him work like fury today.*
- *off colour* (British English, familiar speech) = looking or feeling ill; e.g. *He is feeling a bit off colour these days.*
- *your heart and soul* = with a lot of energy and enthusiasm; e.g. *He puts his heart and soul into his job.*

There are also a wide variety of idioms related to being *Happy / Amusing*:
- *a barrel/bundle of laughs* (familiar speech) = very amusing; e.g. *The Smith family reunions might be a real barrel of laughs.*
- *be all smiles* = be very happy and smiling, especially after feeling sad or worried about something; e.g. *She was really depressed last year, but she is all smiles now.*
- *beam/grin/smile from ear to ear* = be smiling a lot because you are very pleased about something; e.g. *She has been smiling from ear to ear all the way to the airport.*
- *be tickled pink* (familiar speech) = be very pleased or amused; e.g. *She will be tickled pink when she hears about their engagement.*
- *bust a gut* (American English, familiar speech) / *fall about laughing/with laughter / kill oneself (laughing) / rolling in the aisles / in stitches* (familiar speech) = laugh(ing) a lot; e.g. *My cousin is hilarious. I bust a gut every time he tells a joke.*
- *float/walk on air* (familiar speech) / *be like a dog with two tails / be over the moon* (especially British English, familiar speech) */ be the picture of happiness* = be very happy and excited about something; e.g. *Every time she calls on him it seems like he is walking on air.*
- *full of the joys of spring* = very happy and lively; e.g. *Tom looks full of the joys of spring these days.*
- *have the time of your life* (familiar speech) = be very happy or excited; e.g. *The couple had the time of their lives during their honeymoon.*
- *in good heart* (British English) / *in high spirits / on top of the world* = happy and cheerful; e.g. *I was in good heart when I heard the good news.*
- *laugh your head off / laugh like a drain* (British English) / *split your sides (laughing/with laughter)* = laugh very loudly; e.g. *He always laughs his head off at Sandra's jokes.*
- *make someone's day* (familiar speech) */ do someone's heart good* = make someone very happy; e.g. *My surprise birthday party really made my day.*

- (be) on cloud nine (familiar speech) */ be in (your) seventh heaven / as happy as the day is long/as a clam/as Larry* (familiar speech) = (be) extremely happy; e.g. *He has been on cloud nine ever since he got engaged.*

Several idioms refer to being *Sad / Upset*:

- *be/feel sick at heart* (formal language) = be very unhappy or disappointed; e.g. *I felt sick at heart the moment I got the telegram.*
- *come unglued* (American English, familiar speech) = become very upset; e.g. *There are people who come unglued when they do not achieve immediate results out of an activity.*
- *crocodile tears* = an insincere show of sadness; e.g. *Save the crocodile tears for someone who believes you!*
- *down in the dumps / down in the mouth* (familiar speech) = depressed, miserable; e.g. *He's been feeling a bit down in the dumps lately.*
- *eat your heart out (for someone/something)* (especially British English) = be very unhappy because you want someone/something that you cannot have; e.g. *He is eating his heart out for Susan.*
- *go (all) to pieces* (familiar speech) = become so upset or nervous that you can no longer lead your life normally; e.g. *After he had lost his wife in a car accident he just seemed to go to pieces.*
- *like a whipped dog* = ashamed, embarrassed or unhappy because you have been defeated or punished; e.g. *He ran from here like a whipped dog.*
- *sob one's heart out* = cry noisily for a long time because of sadness; e.g. *After the funeral she spent the evening sobbing her heart out.*
- *take something to heart* = be very upset or offended by someone's criticism; e.g. *She was very mean to you. Don't take all the things she said so much to heart.*
- *your face falls* = you suddenly look disappointed or upset; e.g. *His face fell when I told him how much the furniture cost.*
- *your heart sinks* = you suddenly feel sad or depressed about something; e.g. *My heart sank when she told me about her car accident.*

There are also many sayings and idiomatic expressions about *Love*, such as:

- *Absence makes the heart grow fonder* (saying) = used to say that when you are away from someone that you love, you love them even more; e.g. *Whoever said "absence makes the heart grow fonder" obviously hasn't met the two of you.*
- *be all over somebody* (familiar speech) = show a lot of affection for or enthusiasm about someone; e.g. *When I entered the room, Jane was all over Sam.*
- *break someone's heart* = make someone feel extremely unhappy; e.g. *She broke his heart when she split up with him.*
- *carry a torch for someone* = be in love with someone, especially someone who does not love you in return; e.g. *Mary has been carrying a torch for Sam for years.*
- *cupboard love* (British English) = affection that someone shows towards someone else in order to get something; e.g. *In spite of his tender gestures and declarations of love, I know this is just cupboard love.*
- *have got it bad* (familiar speech) = be very much in love; e.g. *All Susan ever talks about is Jim – she has got it bad!*

- *head over heels (in love)* = completely in love; e.g. *Sam is head over heels in love with Jane.*
- *lose your heart to (someone, something)* (formal language) = fall in love (with someone, something); e.g. *I've lost my heart to that handsome man.*
- *love at first sight* = falling in love with someone the first time you meet them; e.g. *When I met my husband it was love at first sight.*
- *Love is blind* (saying) = when you are in love with someone, you cannot see their faults; e.g. *They say love is blind, but that's not my case.*
- *only have eyes for somebody* = be interested in, or in love with a particular person; e.g. *I told my mother over and over again I only had eyes for Mary.*
- *steal/win someone's heart* = make someone fall in love with you; e.g. *You are the one who stole her heart.*
- *sweep someone off their feet* = attract someone very strongly because you are exciting, charming, etc.; e.g. *I was swept off my feet by his charming personality.*
- *wear your heart on your sleeve* = show other people your emotions, especially love; e.g. *Jane isn't the type that would wear her heart on her sleeves.*

When we get to experience surprised reactions or when we do not know what to say, we make use of the following idioms related to the *Surprised / Unprepared* category:
- *be taken aback (by somebody/something)* = be shocked or surprised by someone/something; e.g. *I was totally taken aback by his behaviour.*
- *not believe your eyes / ears* (usually used with *can't* or *couldn't*) = think that something you see/hear is very surprising; e.g. *I couldn't believe my eyes when I saw her at the party.*
- *off base* (American English, familiar speech) = unprepared; e.g. *The question caught me off base.*
- *take someone's breath away* = surprise or amaze someone; e.g. *Winning the lottery took my breath away.*
- *words fail me* = I cannot express how I feel (because I am too surprised); e.g. *Words fail me to express my amazement.*

Many idiomatic expressions are related to being *Bored / Excited*:
- *a shiver runs/goes down someone's spine / send a shiver up/down someone's spine* = make someone feel excitement or anxiety; e.g. *This movie sends a shiver down my spine every time I watch it.*
- *at fever pitch* = in a state of great excitement; e.g. *They are working at fever pitch to finish their wedding preparations.*
- *be climbing the walls* (familiar speech) = be extremely bored; e.g. *It has been raining with cats and dogs for two days now, so the kids are climbing the walls with boredom.*
- *blow someone's mind* (familiar speech) = make someone feel extreme pleasure or excitement; e.g. *I know for sure this activity will blow his mind.*
- *come alive (of a person)* = show interest in something and become excited about it; e.g. *Susan came alive as she was talking about her new boyfriend.*
- *get a kick from/out of something* (familiar speech) / *go overboard about/for someone/something* (familiar speech) = get a feeling of excitement out of something; e.g. *He got a real kick from seeing her at the party.*

- *have a field day* = enjoy a time of great excitement or activity; e.g. *When Jim and Sarah celebrated their silver wedding, they both had a field day.*
- *have ants in your pants* (familiar speech) = be unable to stand still because you are anxious or excited about something; e.g. *Don't worry, you will pass the entrance exam. You shouldn't have ants in your pants about it!*

Fear and *anxiety,* which are included in the *Scared / Frightened* category, have, more often than not, specific physical feelings and reactions associated with them:
- *a chill runs/goes down someone's spine* = feel, or make someone feel, horror and fear; e.g. *When I saw that horror movie, a chill ran down my spine.*
- *as white as a sheet/ghost* (familiar speech) = very pale in the face, because of fear or shock; e.g. *There was a man in front of our house, looking as white as a sheet.*
- *be frightened/nervous/scared of your own shadow* = be very easily frightened; e.g. *Ever since he was robbed he has been scared of his own shadow.*
- *(be) quaking/shaking in your boots/shoes / be in a sweat* = be very worried or frightened; e.g. *Climbing that slope had everyone shaking in their boots.*
- *be scared witless* (familiar speech) = be extremely frightened; e.g. *He admits having been scared witless when he first arrived in Los Angeles.*
- *frighten/scare the life out of somebody / frighten/scare somebody out of their wits* = frighten somebody very much; e.g. *Take off that horrible mask! You scare the life out of me!*
- *give somebody a turn* (old-fashioned) = frighten or shock somebody; e.g. *She gave me quite a turn when she showed up at my door wearing a horrible mask.*
- *in fear and trembling (of someone/something)* = feeling very frightened or anxious; e.g. *They have lived in fear and trembling of being caught by the police over the past five years.*
- *make someone's blood run cold / make someone's blood freeze / chill someone to the bone/marrow / give someone the shivers/willies/creeps* (familiar speech) */ put the fear of God into someone* (familiar speech) = make someone feel horror or extreme fear; e.g. *Hearing footsteps at the doorway last night made my blood run cold.*
- *make your flesh creep/crawl* = make you feel afraid or full of disgust; e.g. *The way Jim looked at me made my flesh creep.*
- *shake like a jelly/leaf* (familiar speech) = shake with fear; e.g. *Before my job interview I was shaking like a jelly.*
- *the fright of your life* = an experience that makes you feel great fear; e.g. *I got the fright of my life when I saw my dead husband standing by the window.*
- *your hair stands on end* (familiar speech) = you feel very frightened, nervous or angry; e.g. *When I first saw that movie, my hair stood on end.*
- *your heart is in your mouth* (familiar speech) = you feel very anxious or afraid; e.g. *Her heart was in her mouth as she waited for the exam results.*

When feeling *Worried / Nervous*, we make use of the following idiomatic expressions:
- *a bag/bundle of nerves* (familiar speech) = a person who is very worried or nervous about something; e.g. *She is a bundle of nerves. She should relax more.*
- *(all) hot and bothered* (familiar speech) = worried and upset; e.g. *People are getting all hot and bothered about job losses and wage cuts.*

- *be at your wits' end* = be so confused or worried that you do not know what you should do; e.g. *At this point I am completely at my wits' end.*
- *be/feel like jelly (of legs or knees)* = feel weak because you are nervous or frightened; e.g. *She was terribly scared and her legs felt like jelly.*
- *be/get carried away* = be/get very excited or lose control of your feelings; e.g. *I was angry and I got carried away.*
- *be in a state/get into a state / a stew* (familiar speech) = be/get worried, nervous or upset; e.g. *She got into a state over her job interview.*
- *be in/get into a flap / lather* (familiar speech) = be in/get into a state of worry or excitement; e.g. *Jim is getting into a real flap about his graduation examination.*
- *be on edge/on tenterhooks* = be very tense, excited or anxious about what might happen; e.g. *They were kept on tenterhooks until the teacher gave them their test results.*
- *be worried sick* = be extremely worried; e.g. *I am worried sick about him. I haven't received any news from him for three weeks.*
- *bite your nails/fingernails* = feel very excited or nervous; e.g. *I bite my nails whenever I take an exam.*
- *get a charge out of something* (American English) = get a strong feeling of excitement from something; e.g. *If you are passionate about paragliding, then you will get a charge out of this bounce.*
- *get/have butterflies in one's stomach* (familiar speech) = get/have a nervous feeling in one's stomach before doing something; e.g. *I always get butterflies in my stomach before an exam.*
- *get/have the jitters* (familiar speech) = feel anxious and nervous, especially before an important event; e.g. *She always has jitters before holding a public speech.*
- *hang over someone's head / prey on someone's mind* = worry someone very much; e.g. *She is very troubled about all the problems hanging over her head.*
- *have kittens* (British English, familiar speech) = be nervous and anxious, especially when you are waiting for news of something; e.g. *She shouldn't have kittens every time Sam doesn't return her calls.*
- *have something on your mind* = be worried about something; e.g. *I don't know what's happening with him. I think he has something on his mind.*
- *hold your breath* = be anxious while you are waiting for something that you are worried about; e.g. *I am holding my breath until I get my test results.*
- *ill at ease* = nervous; e.g. *She always feels ill at ease when someone interrupts her speech.*
- *like a cat on hot bricks* (British English) / *like a cat on a hot tin roof* (American English) = very nervous; e.g. *Every time she gets near him she is like a cat on hot bricks.*
- *tear your hair out* (familiar speech) = be very worried or angry; e.g. *I've been tearing* my *hair out wondering where they were!*
- *weigh on your mind* = make you feel worried and anxious about something; e.g. *His departure was weighing on her mind.*

It is common knowledge that emotions and feelings play a major role in our lives. When communicating with others, one may notice that people reveal their emotions in many different ways; they share a bit of their emotions and feelings.

It is said that emotions do not need to be expressed in words but, in most cases, when we are overwhelmed by our thrills, we have a tendency to share these particular emotions with those around us. During the act of speech the speaker makes use of different idiomatic expressions, being influenced by certain feelings and emotions. The idioms are used for expressing various feelings, emotions or moods, such as anger, confusion, happiness, sadness, love, surprise, excitement, boredom, fear or worry.

Bibliography

Hulban, Horia, *Dicționar englez-român de expresii și locuțiuni*, Polirom Publishing House, Iași, 2007

Longman Dictionary of Contemporary English. 6th Edition, Published by Pearson Education Limited, 2014

Oxford Idioms. Dictionary for Learners of English, Oxford University Press, 2006

Trofin, Aurel, *Dicţionar englez-român. Expresii idiomatice şi locuţiuni*, Scientific Publishing House, Bucharest, 1996

L'OUBLI CHEZ STENDHAL : DEVOIR OU DECADENCE ? (Stendhalian oblivion: duty or decadence?)

PhD. Bianca-Livia BARTOȘ

Abstract: Nineteenth-century literature and, more particularly, the Romantic Age, appears to be a rejection of reason favored by the Age of Enlightenment, while being characterized by a wish for sensitivity and individualism. However, and this paradoxically if we focus on the choice for the historical past at Stendhal, we often notice a recurring feeling of oblivion. Between duty and decadence, Julien Sorel must forget much more than to heal. He has to forget about his family, his minor condition, his first lover and all that in order to move up the social ladder. But, torn between love and ambition, it will ultimately be the same oblivion that will raise the tragic note of the novel. Julien forgets his ambitious plans and lets himself fall prey into a fatal love.

Keywords: forget, ambition, love, society, fall

1. Introduction

La littérature du XIXᵉ siècle et, plus particulièrement, l'âge romantique, se définit par un refus de la raison privilégiée par les Lumières, avançant un goût pour la rêverie, la sensibilité et l'individualisme. Pourtant, et cela de manière paradoxale si l'on se focalise sur le goût pour le passé historique, chez Stendhal on se heurte souvent à un sentiment récurrent de l'oubli. Entre devoir et décadence, le protagoniste de son chef d'œuvre, *Le rouge et le noir*, s'impose l'oubli bien plus que la guérison ou l'anamnèse. Il doit oublier sa famille, sa condition mineure, sa première amante et tout cela en vue de monter sur l'échelon de la société. Mais, déchiré entre l'amour et l'ambition ce sera, finalement, le même oubli qui dressera la note tragique du roman. Julien *oublie* ses plans ambitieux et se laisse proie à l'amour noir, la passion qui le mènera vers la perte.

Le corpus de cette brève analyse le constitue, donc, le roman *Le Rouge et le Noir* (1830), chef-d'œuvre stendhalien, roman de mœurs, politique et psychologique à la fois, une vraie fresque sociale du XIXᵉ siècle français. Dès le sous-titre « Chronique du XIXᵉ siècle », l'auteur invite son lecteur à clôturer l'ouvrage dans les limites d'un réalisme encore inconnu à l'époque. À la genèse du roman se trouve un « fait divers romancé », tel que le remarque Henri Martineau[2] dans la préface qui ouvre l'édition de 1927. On se souvient, ainsi, que le personnage de Julien Sorel est inspiré d'Antoine Berthet, un « fils d'artisan pauvre et distingué par son curé à cause de sa vive intelligence. »[3]. Employé comme précepteur, Antoine devient l'amant de la mère des enfants, âgée de trente-six ans et d'une réputation immaculée. Il entre ensuite au grand séminaire de Grenoble et trouve alors une nouvelle place de précepteur chez M. de Cordon, là où il aura une intrigue avec la fille de la maison :

> Congédié de nouveau, aigri de n'être toujours qu'un domestique, il jure de se venger. Et dans l'église du curé de Brangues, son bienfaiteur, le 22 juin 1827, il tire pendant

[2] Henri Martineau, préface de Stendhal, *Le Rouge et le Noir*, Paris, Éditions Le Divan, 1927 [1830], p. 14. Toutes les citations visant ce roman sont tirées de cette même édition et seront présentée entre parenthèses.
[3] *Ibid.*

> la messe un coup de pistolet sur Mme Michoud. En décembre, il passe devant la cour d'assises de l'Isère ; il est condamné et porte sa tête sur l'échafaud le 23 février 1828. Il avait vingt-cinq ans. (p. 14)

Suivant le même fil événementiel, le protagoniste de Stendhal nous est présenté au début du roman en tant que fils de charpentier, étudiant depuis trois ans la théologie afin de s'inscrire au séminaire. Avec l'intention de ramasser de l'argent pour son objectif, le jeune Sorel accepte de travailler pour quelque temps comme précepteur dans la maison de M. Rênal, le maire de l'endroit. Mais le timide garçon de l'incipit s'éprend très vite de la mère des enfants et les deux vivent pour quelque temps dans l'euphorie d'un adultère damnable. Intrigué par ce sentiment d'impuissance face à la passion croissante et risquant d'être dévoilé, Julien accepte la proposition de l'abbé Chelan et quitte la maison des Rênal. Les quelques mois au séminaire de Besançon préparent le jeune protagoniste pour le poste de secrétaire à Paris, chez le marquis de la Mole. Dans son service, Julien gagne l'admiration de la famille et l'amour de Mathilde, qu'il sera même à point d'épouser lorsqu'une lettre de Mme de Rênal dénonce le caractère infâme du protagoniste. Mécontent de ce changement dans ses plans, il rentre à Verrières et tire deux coups de pistolet sur Mme de Rênal, sans pour autant lui provoquer la mort. À l'instar d'Antoine Berthet, le protagoniste de Standhal est condamné à la mort par échafaudage.

Julien Sorel est, donc, un personnage qui incarne la typologie d'un héros romantique, car plongeant dans les profondeurs livresques de ses lectures quotidiennes, il se définit plus que tout par le portrait d'un rêveur. Être solitaire, il cherche à tout instant le refuge dans la nature et là, séparé de la société, il trouve l'accalmie si frénétiquement recherchée par les romantiques :

> Julien prenait haleine un instant à l'ombre de ces grandes roches, et puis se remettait à monter. Bientôt, par un étroit sentier à peine marqué et qui sert seulement aux gardiens des chèvres, il se trouva debout sur un roc immense et bien sûr d'être séparé de tous les hommes. Cette position physique le fit sourire, elle lui peignait la position qu'il brûlait d'atteindre au moral. L'air pur de ces montagnes élevées communiqua la sérénité et même la joie à son âme. (p. 158)

Arrivés à ce point, il convient de souligner que cette accalmie engendrée par la nature se situe, dans le cas de Sorel, au même niveau paradigmatique que celle déclenchée par la lecture, ainsi que par les méditations historiques. Mais on se retrouve, dans ce cas, face à un paradoxe imminent, car imprégné de son penchant pour la théologie et l'histoire, le héros stendhalien est, néanmoins, en permanent contact avec l'oubli, qui est son camarade et son ennemi à la fois.

2. Définitions. Objectifs et structure

Cette recherche se propose de mettre en lumière la déchéance de Julien Sorel, analyse effectuée par le biais d'une observation graduelle du texte. En guise de prélude et avant toute autre considération, il faut signaler que, tout en ouvrant le roman en pleine apogée du lyrisme, l'écrivain dresse le portrait d'un protagoniste qui développe

progressivement une maîtrise de soi par la force de la séduction, habileté qui sera forcément suivie par une première chute. Si Julien Sorel croit d'abord posséder Mme de Rênal par la force de la séduction, ce ne sera que pour une brève période de temps, avant de se rendre compte qu'en réalité il est tombé amoureux d'elle. Dans une seconde étape, virtuose de l'univers scriptural, le personnage stendhalien s'impose par la force de son intelligence. Mais cette nouvelle ascension enchaîne un second effondrement : la chute finale dans l'abysse de l'ambition.

Cette analyse est donc structurée en quatre étapes, suivant de près le trajet du héros stendhalien dans sa quête de l'accomplissement social. Le jeune embarrassé de l'incipit deviendra le Don Juan séducteur de notre première étape, ainsi nommée la maîtrise de soi par la force de la séduction. Étonné par la beauté de Madame de Rênal, Julien en tombe éperdument amoureux, ce qu'on transcrit ici en termes d'une première chute dans l'oubli. Arrivé à Paris, le héros stendhalien revient en position de supériorité, mais cette fois-ci par la force de l'intelligence. C'est la quatrième étape de sa quête, une seconde maîtrise de soi. La chute finale est annoncée par une double perte, de l'amour et de l'ambition, les deux situés sur le plan de l'oubli.

Quant au concept qui se trouve à la base de notre étude, défini par *Le Trésor informatisé de la langue française* en tant que « phénomène complexe, à la fois psychologique et biologique, normal ou pathologique (dans ce cas, relevant de l'amnésie) qui se traduit par la perte progressive ou immédiate, momentanée ou définitive du souvenir. »[4], l'oubli est l'équivalent d'une absence, une omission, une maladie.

La psychologie descriptive s'est intéressée au sujet depuis les siècles passés et le traite de « condition de santé », contraire donc de la maladie. À ce propos, le philosophe Théodule Ribot, connu pour avoir fondé la psychologie comme science autonome en France, écrivait à la fin du XIXe siècle :

> Sans l'oubli total d'un nombre prodigieux d'états de conscience et l'oubli momentané d'un grand nombre, nous ne pourrions nous souvenir. L'oubli sauf dans certains cas n'est donc pas une maladie de la mémoire, mais une condition de la santé et de sa vie.[5]

Dans ce même propos, selon le *Trésor informatisé de la langue française*, l'oubli aussi « est un acte plus ou moins involontaire », souligne-t-on. Dans son acception involontaire et donc pathologique, il se présente donc en tant que défaut de la mémoire. Mais alors son acception « moins involontaire » glisse-t-elle vers un oubli délibéré ? En est-il plausible ?

Selon les études plus récentes des spécialistes psychologues et neuropsychologues, l'oubli volontaire existe en réalité et il est vraiment « crucial pour le bien-être émotionnel et permet aux humains de se concentrer sur une tâche »[6]. C'est ainsi que, selon les recherches effectuées à ce sujet, lorsque l'être humain souhaite oublier quelque chose, deux zones du

[4] *Trésor informatisé de la langue française*. [En ligne]. URL : https://www.cnrtl.fr/lexicographie/oubli. Consulté le 10 décembre 2020.
[5] Théodule Ribot, *Les maladies de la mémoire*, Paris, Editions Félix Alcan, 1881, p. 46.
[6] « Mémoire sélective ou quand le cerveau fait exprès d'oublier » in *Santé log*. [En ligne]. URL : https://www.santelog.com/actualites/memoire-selective-ou-quand-le-cerveau-fait-expres-doublier. Consulté le 14 décembre 2020.

cerveau, « le cortex préfrontal et l'hippocampe présentent des schémas d'activité caractéristiques du processus d'oubli »[7], constatent les spécialistes.

L'oubli a donc des « conséquences heureuses »[8], le remarque Georges Kliebenstein, en analysant précisément l'ouvrage stendhalien. Chez l'auteur d'*Armance*, l'oubli a cette fin heureuse en effet, précise l'exégète : « L'oubli ne se réduit pas à une simple amnésie de l'auteur ou de l'acteur. Stendhal milite en faveur de l'"oubli", il le convertit en technique. Il y a, chez lui, des oublies volontaires et désirables. »[9]. Dans un accord parfait avec Théodule Ribot, Stendhal opine que l'oubli est le seul qui permet vivre de nouveaux plaisirs, il est donc notre outil de vie, transformé chez lui en art, un vrai art cathartique par l'oubli.

Pareillement, doué par la maîtrise de l'oubli volontaire, son protagoniste du roman *Le Rouge et le Noir* est une réincarnation de la déesse grecque Léthé. Mais l'*homo deus* qui manie l'oubli à son goût sera bientôt déchiré par le penchant de l'ambition et deviendra le nouvel *homo sapiens*, qui se contente à vivre désormais sous la même devise des humains, l'éternel *memento mori*. Il ne sera plus la personnification de la déesse même, sinon de la rivière qui portera son nom, une frontière qui se trouvera pour l'éternité au seuil des enfers, à la limite de la vie et de la mort.

Les étapes de cette dégradation divino-humaine seront brièvement traitées dans la section suivante de cette analyse, comprenant elle aussi quatre étapes de la chute chez Julien Sorel.

3. Julien Sorel et la déchéance par l'oubli

A. La force de la séduction

Tout au début du roman, attrapé dans le piège d'un « désir triangulaire »[10], Julien Sorel se trouve dans le viseur du maire de Verrières qui, dans une permanente compétition avec monsieur Valenod, le directeur du dépôt de mendicité, cherche maintenant à employer un précepteur pour ses enfants. Le triangle en question est exposé ci-dessous :

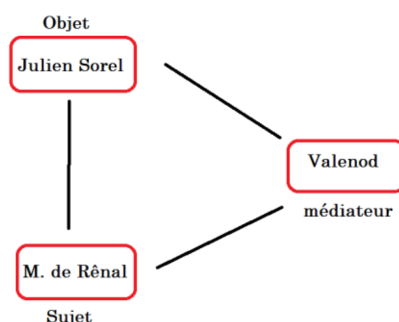
---

[7] *Ibid.*

[8] Georges Kliebenstein, *Figures du destin stendhalien*, Paris, Éditions Presses Sorbonne Nouvelle, 2004, p. 181.

[9] *Ibid.*, p. 182.

[10] René Girard, *Mensonge romantique*, Paris, Éditions Grasset, 1977. Le syntagme est propre à René Girard qui en parle dans son *Mensonge romantique* et désigne le mécanisme psychologique de choisir un objet ou une personne en raison de l'existence d'un tiers qui soit le possède et se réjouit de ce fait, soit le désire lui aussi. Concernant le roman de Stendhal et visant précisément cet épisode, il convient de se rappeler de la rivalité entre le maire et M. Valenod, qui au début du roman vient d'acheter de beaux chevaux normands. Pour ne pas lui laisser le choix de le devancer avec le choix d'un précepteur pour ses enfants, M. Rênal prend la décision d'employer Julien dans sa maison.

Mais une telle proposition ne semble pas s'aligner aux plans du jeune théologien, qui rêve d'habiller la soutane noire et passe la plupart de son temps en lisant. Surpris par l'offre du maire, les deux Sorel, père et fils, discutent cette question sans arriver à une conclusion. En réalité, Julien n'a jamais l'impression que ce soit une proposition honnête et ne la prend donc pas en considération. Décidé à ne pas être domestique, ni à manger à la même table qu'eux, Julien se propose tout simplement d'oublier cette indigne offre de travail :

> Sur la brune, Julien alla prendre sa leçon de théologie chez le curé, mais il ne jugea pas prudent de lui rien dire de l'étrange proposition qu'on avait faite à son père. Peut-être est-ce un piège, se disait-il, il faut faire semblant de l'avoir oublié. (p. 68)

On se retrouve ici face à la première valence de l'oubli chez Julien Sorel qui, dans une sorte de protection psychologique, choisit l'oubli à la place de la rumination. À ce sujet, Georges Kliebenstein écrit dans son étude *Figures du destin stendhalien* :

> Tout se passe comme si Stendhal inventait l'anti-psychanalyse : il préfère l'oubli à l'anamnèse ou la « guérison » ; il célèbre les effets joyeux de l'oubli. C'est que l'amnésie (ou le « mentisme », la fuite des idées) est une garantie de sensation.[11]

Julien n'accepte pas le défi et, par voie de conséquence, il ne demande non plus de conseils à ce sujet à l'abbé Chelan. C'est une sorte de programmation volontaire de son cerveau à éliminer de sa vie tout inconvénient qui puisse l'empêcher à atteindre son objectif : « comme si Stendhal voulait convertir une "pathologie" en système et donc comme s'il pouvait à juste titre "prophétiser" ses futurs oublis »[12], souligne Georges Kliebenstein.

Élevé dans la profondeur de ses lectures, le héros stendhalien se définit par une timidité invalidante dans les relations sociales. Si jusqu'à l'âge de dix-neuf ans le seul interlocuteur de Julien était le curé du village, employé dans la maison du maire, il se trouve maintenant face à la grande société de Verrières. Car oui, on le sait très bien qu'il acceptera ce travail en raison de l'intervention de son père. Face à la beauté de Madame de Rênal, dans une première rencontre qui définit le parcours des deux personnages, il prend un peu de courage : « Julien se tourna vivement, et, frappé du regard si rempli de grâce de madame de Rênal, il oublia une partie de sa timidité. Bientôt, étonné de sa

---

[11] Georges Kliebenstein, *Figures du destin stendhalien*, *o. c.*, p. 182.
[12] *Ibid.*, p. 183.

beauté, il oublia tout même ce qu'il venait faire. Madame de Rênal avait répété sa question. » (p. 82). Dans un instant qui représente l'étape liminaire de son initiation à la vie et à la mort, Julien choisit déjà, sans le vouloir, la mauvaise route.

Dénudé par l'idée même de ce sentiment interdit qui commence à grandir chaque jour un peu plus, Julien s'impose la maîtrise de soi, mais il est de nouveau très vite déstabilisé de son projet : « Ce ton si doux et presque suppliant d'une si belle dame fit tout à coup oublier à Julien ce qu'il devait à sa réputation de latiniste. » (p. 86). Il vit d'ores et déjà dans la conscience de ses sentiments contraires :

> Il prenait l'alarme trop tôt. Julien trouvait madame de Rênal fort belle, mais il la haïssait à cause de sa beauté ; c'était le premier écueil qui avait failli arrêter sa fortune. Il lui parlait le moins possible, afin de faire oublier le transport qui, le premier jour, l'avait porté à lui baiser la main. (100).

Néanmoins, avec le temps qui passe, le jeune enfant timide du début de l'histoire est encore plus difficile à reconnaître. Maintenant qu'il est devenu le Don Juan de la maison des Rênal et se voyant maître de la situation et des sentiments de son amante, il ose demander une augmentation du salaire. Il sera désormais convaincu de son pourvoir de séduction, ainsi que de la maîtrise de ses sentiments : « S'il eût cessé de voir M. de Rênal, en huit jours il l'eût oublié, lui, son château, ses chiens, ses enfants et toute sa famille. » (158), songe-t-il.

Dans un permanent combat entre l'esprit donjuanesque et celui d'Eros, Julien prend souvent, et cela sous le contrôle de la raison, la partie du séducteur de Cervantes : « Julien s'obstinant à jouer le rôle d'un Don Juan, lui qui de la vie n'avait eu de maîtresse, il fut sot à mourir toute la journée. Il n'eut qu'une idée juste ; ennuyé de lui et de madame de Rênal, il voyait avec effroi s'avancer la soirée où il serait assis au jardin, à côté d'elle et dans l'obscurité. » (p. 200). Obstiné dans l'accomplissement de son objectif, il perçoit l'ennui romantique comme un dérobement de tout éblouissement.

Julien se propose d'afficher une inflexibilité apparente, tout en gardant, en même temps, Mme de Rênal à ses pieds. De l'autre part, seule l'idée de son refus le fait tomber dans les pièges de l'amour et faire table rase de ses projets d'ambition. Au-delà de la passion, c'est l'amour qui s'installe :

> En le voyant entrer, madame de Rênal se jeta vivement hors de son lit. Malheureux ! s'écria-t-elle. Il y eut un peu de désordre. Julien oublia ses vains projets et revint à son rôle naturel ; ne pas plaire à une femme si charmante lui parut le plus grand des malheurs. Il ne répondit à ses reproches qu'en se jetant à ses pieds, en embrassant ses genoux. Comme elle lui parlait avec une extrême dureté, il fondit en larmes. (p. 206)

Et c'est ainsi que, petit à petit, Julien Sorel échouera dans son projet d'ambition et glissera dans les profondeurs d'un amour-passion dont il ne tiendra plus les rênes de contrôle. Il se trouve face à la première chute de son parcours d'initiation : l'amour.

B. La première chute : l'amour

À chaque page qu'il avance, le lecteur saisit donc de plus en plus de failles dans le projet ambitieux du protagoniste, dont les sentiments contraires l'entraînent vers sa première chute dans les pièges de l'amour : « Dans ses moments d'oubli d'ambition, Julien admirait avec transport jusqu'aux chapeaux, jusqu'aux robes de madame de Rênal. » (p. 216).

De son côté, Mme de Rênal vit, elle aussi, des états d'âme contradictoires. Si d'une part elle se remarque par la pudeur et la dévotion dans le matrimoine, terrifiée de l'autre par l'idée même d'un adultère, elle se laisse entraîner dans cet abysse vertigineux et vit cette passion entraînante de tous ses pores : « J'aurais pu épouser un tel homme ! pensait quelquefois madame de Rênal ; quelle âme de feu ! quelle vie ravissante avec lui ! » (p. 217), songe-t-elle.

À ce titre même, si pour Julien l'oubli est en permanente oscillation entre allié et ennemi, pour Mme de Rênal il ne peut être que désolation : « Loin de moi, Julien va retomber dans ses projets d'ambition si naturels quand on n'a rien. Et moi, grand Dieu ! je suis si riche ! et si inutilement pour mon bonheur ! Il m'oubliera. Aimable comme il est, il sera aimé, il aimera. Ah ! malheureuse... » (p. 354). Vivant dans la conscience de l'impossibilité d'une telle relation, Mme de Rênal essaie, en vain, de s'y opposer et lorsque Julien quitte Verrières pour s'inscrire au séminaire de Besançon, elle se propose de mettre fin à cette histoire malsaine et ne plus envoyer des lettres à son amant. Quant à ce dernier, étranger solitaire et mis à l'écart par son nouvel entourage, il est troublé par la même peur que celle de son amante : « Suis-je donc oublié de toute la terre ? » (p. 398), songe-t-il.

Éloigné de sa maîtresse, Julien ne cesse de penser aux moments de félicité passés à Verrières, cherchant à revivre ce bonheur fugace au moins une fois de plus avant de quitter Besançon. Le fil de l'histoire est désormais centré de manière presque exclusive sur le parcours de Julien et son ascension sociale, car on lui propose peu de temps après un poste dans le service du marquis de la Mole, à Paris. Dans la vanité de ses projets ambitieux, il n'hésitera pas à faire ses adieux à la province : « Entraîné par ses succès, il oublia le lieu où il était, et, sur la demande réitérée de l'examinateur, récita et paraphrasa avec feu plusieurs odes d'Horace. » (p. 443). Mais alors si l'idée seule d'une ascension sociale le relève pour peu de temps de sa mélancolie, une nouvelle chute passagère est entrevue lorsqu'il revoit son amante : « – Ainsi je suis complètement oublié du seul être qui m'ait jamais aimé ! À quoi bon vivre désormais ? Tout son courage l'avait quitté dès qu'il n'avait plus eu à craindre le danger de rencontrer un homme ; tout avait disparu de son cœur, hors l'amour. » (p. 481).

Il prend, ainsi, la décision de quitter Verrières et Besançon afin de monter à Paris et accomplir son projet ambitieux : « – Oui, répondit Julien d'un ton résolu ; oui, j'abandonne un pays où je suis oublié même de ce que j'ai le plus aimé en ma vie, et je le quitte pour ne jamais le revoir. Je vais à Paris... » (488). Il sera désormais maître de son destin par la force de l'intelligence.

C. La force de l'intelligence

Dans la capitale, Julien découvre la somptuosité de la vie parisienne, ainsi que le luxe notoire de la maison de son nouveau maître. Étonné par toute cette opulence, il

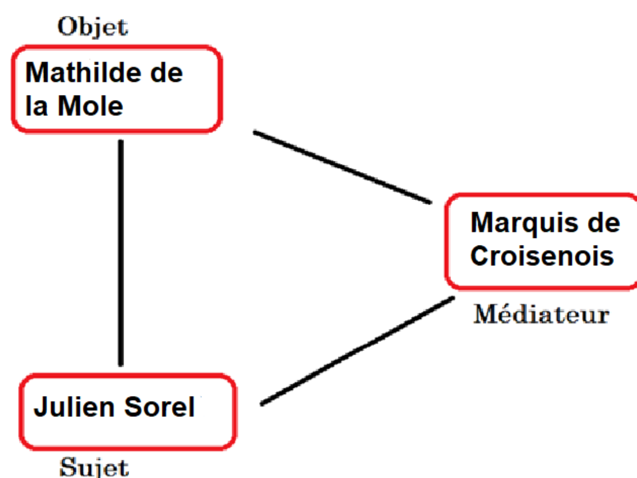
étonnera à son tour ses interlocuteurs lors du premier dîner, mais cette fois-ci par la force de son intelligence.

Dans son emploi de secrétaire particulier, il fait son travail avec responsabilité, malgré la froideur de l'aristocratie et les difficultés qu'il est censé traverser au début. Encore que les premiers pas du jeune secrétaire soient définis par le ridicule, le sentiment d'infériorité et d'inacceptation, il s'adapte très vite aux codes sociaux, qu'il va appliquer dans sa vie courante. Le naïf fils du charpentier, jadis amoureux de l'épouse du maire devient un citadin avec toutes les préoccupations que ce dernier puisse avoir : il fréquente l'opéra, participe au bal, devenant enfin du compte un homme moderne, un vrai *dandy*[13].

Pendant tout ce temps, Julien se remarque par son intelligence, le dévouement face à son employeur et la responsabilité qui le caractérise à tout pas. En raison de son travail assidu, il entre facilement dans les bonnes grâces du marquis de la Mole et, petit à petit, le nouveau secrétaire deviendra un membre de cette famille pédante. Il aura, ainsi, l'occasion d'observer méticuleusement l'aristocratie parisienne, la famille de son maître, de même que l'entourage qu'elle fréquente. C'est pendant ce temps d'analyse que Julien observe dans les yeux de Mathilde de la Mole, fille cadette du marquis et âgée d'à peine dix-neuf ans, le même regard de son ancienne amante :

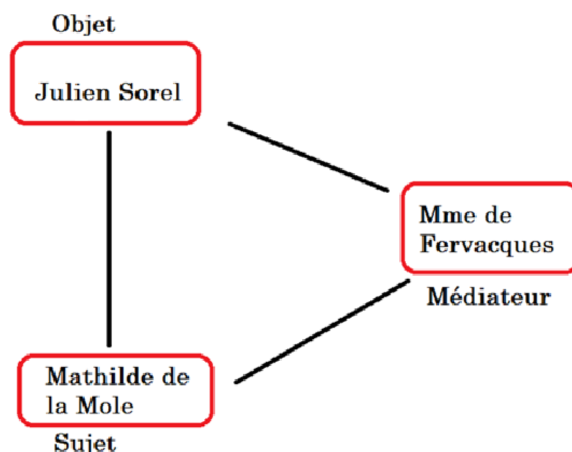
> Quand les yeux de madame de Rênal s'animaient, c'était du feu des passions, ou par l'effet d'une indignation généreuse au récit de quelque action méchante. Vers la fin du repas, Julien trouva un mot pour exprimer le genre de beauté des yeux de mademoiselle de La Mole : ils sont scintillants, se dit-il. (p. 536)

Mais si, au début, hanté par le souvenir de Mme de Rênal, Julien ne ressent que de l'indifférence face à la présence de Mademoiselle de la Mole, en compagnie du Marquis de Croisenois, elle devient la « brillante Mathilde » (p. 557), elle aussi pièce involontaire d'un désir triangulaire :

[13] « L'éducation sociale à Paris de Julien Sorel (Stendhal) » dans *Gazette littéraire* [En ligne]. URL : https://www.gazettelitteraire.com/2020/01/l-education-sociale-a-paris-de-julien-sorel-stendhal.html. Consulté le 12 décembre 2020.

Il se propose donc de séduire Mathilde sans tomber lui aussi dans les pièges de l'amour. C'est ainsi qu'il décide de mettre en place l'idée du prince Korassof : faire la cour à Mme de Fervaques et entretenir une correspondance épistolaire avec celle-ci, par le biais de quelques lettres d'amour que le prince Korassof lui avait données. C'est ainsi qu'un nouveau triangle peut être saisi, dans lequel Julien Sorel devient objet de l'amour de Mathilde, grâce à la médiation de la maréchale de Fervaques :

Cet échange de lettres entre Julien et Mme de Fervaques réveille la jalousie de Mathilde, qui réagit instinctivement, en lui confessant son amour. Mais dans ces conditions même, l'ambition du protagoniste avance et, convaincu être victime d'un complot, il s'assure d'avoir copié chaque lettre de Mathilde et demeure en position de garder une attitude froide :

> Je me moquais d'eux, s'ils se moquent de moi. Si son intérêt pour moi a quelque réalité, je centuplais cet intérêt. La lettre de mademoiselle de La Mole avait donné à Julien une jouissance de vanité si vive, que, tout en riant de ce qui lui arrivait, il avait oublié de songer sérieusement à la convenance du départ. (715)

Son espace vianesque se resserre face au goût pour l'ambition de monter sur l'échelle sociale et devient même irrespirable au moment où il devient conscient du succès de son plan :

> N'allez pas vous figurer, mademoiselle de La Mole, que j'oublie mon état. Je vous ferai comprendre et bien sentir que c'est pour le fils d'un charpentier que vous trahissez un descendant du fameux Guy de Croisenois, qui suivit saint Louis à la croisade. Julien ne pouvait contenir sa joie. Il fut obligé de descendre au jardin. Sa chambre, où il s'était enfermé à clef, lui semblait trop étroite pour y respirer. (p. 701)

Mais la joie de sa réussite ne l'accompagnera pas pour longtemps, vu qu'il se prépare pour un déclin dans la deuxième chute, ce que nous appelons en ce qui suit l'abysse de l'ambition.

D. L'abysse de l'ambition

Initié à l'amour par Mme de Rênal, le jeune protagoniste ne souhaite plus maintenant un équilibre dans la passion amoureuse, sinon l'égalité sociale entre les deux

actants. Le fils du charpentier de Verrières, rêvant jadis de porter l'habit noir dans une paradigme de l'*imitatio Christi*, se trouve maintenant au seuil de l'accomplissement social grâce au futur mariage avec la belle Mathilde. C'est dans la veille de l'atteinte de son objectif qu'il se rend compte, petit à petit, que son ambition se dissipe dans le brouillard de la tendresse : « Peu à peu ses conversations avec cette jeune fille, d'un maintien si imposant et en même temps si aisé, devinrent plus intéressantes. Il oubliait son triste rôle de plébéien révolté. Il la trouvait savante, et même raisonnable. » (p. 660). Les projets ambitieux de Julien s'effondrent, donc, chaque jour qui passe et l'oubli, son outil de combat au début du roman, n'est plus qu'une entité indomptable, impossible à maîtriser. Léthé perd, une fois de plus, ses habiletés de pouvoir manier l'oubli à son gré et s'éteint pour ne jouer désormais que le rôle pragmatique de séparateur entre la vie et la mort. Ange déchu, Julien reste en position d'humain, susceptible aux erreurs et voué à la mort.

L'histoire d'amour qu'il vivra aux côtés de Mathilde sera à coup sûr planifiée par la raison et menée par le goût de l'ambition, mais elle sera finalement transférée au niveau du sentiment. En réalité, avant de mourir, l'ambition de Julien Sorel pâlit face à l'inéluctabilité de la mort, la fragilité et la caducité de l'être humain. Son donjuanisme ou le goût pour l'ascension sociale ne sont plus que des souvenirs, car la distance engendre l'oubli. L'oubli de la famille, d'abord, mais l'oubli de son entourage plus récent : « Si je vis loin de mon père, à son âge, il peut m'oublier... Norbert épousera une femme aimable, adroite : le vieux Louis XIV fut séduit par la duchesse de Bourgogne... » (p. 951), pense Julien.

L'on tire la conclusion, dans cet ordre d'idées, que chez Stendhal on mise sur la normalité de l'oubli, vu que peu de temps avant l'exécution de son protagoniste, dans la lettre d'adieu que ce dernier écrit à Mathilde, Julien s'attache à cette réalité douloureuse : « Permettez-moi la vérité en ce moment suprême : vous m'oublierez. » (p. 968). En fin de compte, se proposant au début du roman d'oublier ses origines, ce sera lui qui fera l'objet d'un oubli, celui de la société entière : « Un être obscur tel que moi, sûr d'être oublié avant quinze jours, serait bien dupe, il faut l'avouer, de jouer la comédie... » (p. 1014), songe le jeune protagoniste vers la fin du roman.

4. Conclusions

Incarnation de la déesse Léthé, Julien Sorel s'impose l'oubli beaucoup plus que la guérison psychologique ou l'anamnèse. Il doit oublier ses origines, sa condition paysanne et tout cela en vue de monter sur l'échelon de la société. Il se le propose, se l'impose et le réussit même jusqu'à un certain point de son ambitieuse démarche.

Néanmoins, à mi-chemin entre la passion amoureuse et le goût pour l'ambition ce sera le même oubli qui dressera la note tragique vers la fin du roman. En fin de compte, le protagoniste *oublie* ses plans ambitieux et se laisse proie à l'amour noir. Maître de l'oubli, finalement c'est l'oubli qui le maîtrise, car en définitive, il reste toujours à l'ombre de l'oubli, de même que son créateur. Arrivés à ce point, la conclusion appartient à Georges Kliebenstein, qui réinterprète ce sujet si intimement lié à la vie de

Stendhal même, en affirmant avec justesse : « On oublie Stendhal »[14]. Ce qu'il nous reste c'est son œuvre, la gradeur et l'inédit de son style.

Bibliographie :

GIRARD, René, *Mensonge romantique*, Paris, Éditions Grasset, 1977.
KLIEBENSTEIN, Georges, *Figures du destin stendhalien*, Paris, Éditions Presses Sorbonne Nouvelle, 2004.
RIBOT, Théodule, *Les maladies de la mémoire*, Paris, Editions Félix Alcan, 1881.
STENDHAL, *Le Rouge et le Noir*, Paris, Éditions Le Divan, 1927 [1830].

Sitographie

www.cnrtl.fr
www.gazettelitteraire.com
www.santelog.com

[14] Georges Kliebenstein, *Figures du destin stendhalien*, *o. c.*, p. 184.

ELEMENTS OF BOVARISM IN *MIDDLEMARCH*

Mădălina Elena MANDICI (MOCANU)
External teacher, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper attempts to examine the reading habits of George Eliot's Dorothea Brooke, one of the main characters in Middlemarch (1871-72), who takes after Flaubert's Emma Bovary as she inserts herself in the fictional realm of her readings and builds a gap between ideal and trivial versions of a suitor. Reading becomes the raison d'être of the two British and French female characters, setting them apart from their fictional siblings and delivering them to the public as heroines provided with an aesthetic penchant for literature. Throughout the novels, both Flaubert and Eliot address the issue of women's troubling engagement with fiction and superficial chances at formal education and access to books. With their eyes feasting upon the written word, women readers begin to over-identify with the narrative constructs they devour with intellectual insatiability. They are at the mercy of day-dreams induced by poorly assimilated reading matter. Such anxieties governed not only the surface-realm of Middlemarch, but also the mindset of the Victorian society at large. Thus, this paper considers Dorothea Brooke and Emma Bovary's reading or, rather, misreading. Both shape their lives according to what they read – the first is a pursuer of knowledge and desires to attain a classical education; the second is preoccupied with the lives of romantic heroines. Dorothea is interested in serious, "elite" literature; Emma is fond of "shlock" prose. The yawning gap between kitsch and its counterpart differentiates the two females' acts of reading.

1. Introduction

Nineteenth-century anti-fiction prejudices were often paired with the vehement opposition to female readers seeking refuge in flamboyant and scandalous print matter from the sordid reality in which they were trapped. The 21st-century reading public may find it difficult to imagine the anti-novel attitudes running through the 18th and early 19th centuries. Literary historians wavered between deeming the novel purposeless or worthy of investigation before it secured its crucial position in literary studies and gained cultural acceptance and aesthetic value. Significantly, print production and distribution saw a revolutionary upheaval due to industrialization, new distribution networks, the decline in paper and ink costs and the unprecedented emergence of mass literacy.

Reading was not believed to be strictly a conceptual operation of the mind, but a poisonous habit of turning docile companions into querulous, discontented and passive human beings. Commentators repeatedly expressed their anxieties concerning women's use of their leisure time and desire to pursue education, a position persistently found in novels, medical journals, etiquette manuals, as well as domestic magazines, as such texts were available to larger audiences than ever before. Even in visual arts, representations of the woman reader as the inspiration of male action and the subject of male gaze cast a cloud over women's aesthetic exercise.

2. Female reading patterns in Middlemarch and Madame Bovary

Although one might not readily associate George Eliot with Gustave Flaubert – one author is British, the other is French; one female, one male – two of their 19th-century realist novels, *Middlemarch* (1871-72) and *Madame Bovary* (1856) share a thematic interest in female characters' uses of books and reading experience. The multi-plot of *Middlemarch* is hopscotched over by a Bovaryesque scenario: the temptation of fiction causes the idealist Dorothea Brooke, under twenty at the outset of the novel, to marry Reverend Edward Casaubon, a middle-aged misguided scholar who embarks on the completion of the great task of his life, "A Key to All Mythology", his intended masterpiece.

Both Emma Bovary and Dorothea Brooke succumb entirely to the reading experience undertaken prior to and after their marital life. Dorothea's high-minded appreciation of "great men" serves as a lead-in to her failed marriage; Emma's middlebrow infatuation with second-rate romantic literature determines her search for an ideal husband and her subsequent adulterous existence. Throughout the novels, both Flaubert and Eliot address the issue of women's troubling engagement with literature and superficial chances at a proper education. Dorothea's most pressing desire is not, as it would appeal to the common sense of the reader, romantic satisfaction. Her intellectual curiosity is an index of her personality, as she is possessed by a "passionate desire to know and to think" (p. 33). In Eliot's *The Mill on the Floss*, Maggie's relatives strip books of their textual value by mixing up the idea of a good book with its binding. In *Middlemarch*, however, Eliot provides her characters with books whose author is of primary importance, but denies the reader access to the content being read. The moment of the heroine's reading acts is not always revealed to the general reading public , as to report the experience would be to underrate its intensity.

Dorothea fantasizes about wedding a great thinker of the past, an author of her reading material. Her marital expectations are cultivated by her ingestion of 16th- and 17th- century print material: "She felt sure that she would have accepted the judicious Hooker, if she had been born in time to save him from the wretched mistake he made in matrimony; or John Milton when his blindness had come on; or any of the other great men whose odd habits it would have been glorious piety to endure" (p. 8). Surprisingly, Dorothea is not even aware of the aftereffects of her presence on other characters, as she had "the charms of a nature entirely without hidden calculations either for immediate effects or for remoter ends. It was this which made Dorothea so child-like" (p. 44).

In the introductory chapter of Book I, Eliot's habit of withholding the female character's reading choices in *Middlemarch* is paused to tempt the audience to dig through the external circumstances that echo the heroine's life. The reader is informed that Dorothea spends her nights reading old theological books, knows by heart many passages of the French scholar Blaise Pascal's *Pensées* (1657-58) and Jeremy Taylor work (probably his most popular writing among devout readers, *The Rule and Exercises of Holy Living* and *Holy Dying*, both containing suggestions of spiritual cures for vices and temptations). From Pascal's theological and philosophical unfinished work, she may have harvested ideas on "la condition de l'homme". Both Eliot and Flaubert dwell on Dorothea and Emma's early education. Dorothea and her sister Celia have been privately educated, with an English and a Swiss family. Emma, too, has been educated at a convent boarding school. Although the two novels are very different, a common thread which links the two heroines is the fact that they are readers. Both read religious texts – Dorothea with the ardent faith of a St. Teresa, Emma with the same interpretational instruments with which she decodes the romantic clichés of sensation fiction. The catalogue of texts that has framed Emma's education at the convent consists, in fact, of a tangled combination between religion and romanticism.

The heroines' education has textual roots. Dorothea is orphaned and has no real guide to administer her reading preferences and mold her behavior. Emma's mother, too, dies while Emma is still a young woman. Both can fall prey to grimy novels and become literally and literarily manipulated by printed material, as Dorothea's uncle and Emma's father are not able to look after them, although they intend to do so with the best of intentions. Unlike Eliot, Flaubert does not retain intertextual references. Flaubertian pastiche both hints to the 19th-century readership in France and fuels the overall "effet du reel" of the novel. Emma is an avid consumer of François-René Bernardin de Saint-Pierre's *Paul et Virginie* (1788), Sir Walter Scott, Honoré de Balzac, George Sand and Eugène Sue. Her subjectivity is shaped by the mimetic feelings generated when reading and admiring pious vignettes, sermons, romantic tales, songs, ballads, keepsakes and illustrations.

As in Dorothea's case – who, contrary to Emma, desires through the actions and thoughts of famous philosophers and theologians of the past – Emma is forced to engage in a double-edged reading experience. The two female readers not only momentarily collapse into texts which fix their expectations, but are also confronted with new extratextual material. Emma has to derive meaning from her mother's death. Dorothea, too, has to 'read' Edward Casaubon and Will Ladislaw, Casaubon's cousin and the other characters she comes in contact with.

The heroines' feelings regarding love and marriage had been established by a recycled glossary of 'fine' emotions and sentiments. Both hope to reap the rewards of their husbands' intellectual success in the absence of career options for them. It comes as no surprise, then, that Dorothea misconceives Casaubon in her quest for a husband who is above her in judgement and knowledge. Dorothea longs to reach the macrocosm of masculine endeavour that lies beyond the Tipton Grange estate. Emma wants to replicate the "sensualités du luxe" which surround the romantic heroines of her readings in a sensous process, as voiced by her lover, Leon:

"Your head empties by everything else (...) Whole hours go by. Without moving you wander through lands that you imagine you can actually see, and entwined with the story your mind gets involves with the detailed descriptions, or follows the twists and turns of adventures. It mingles with the characters; it seems as if it is your heart that beats beneath their clothes." (p. 72)

Dorothea's unattainable desires are different in scope. Her telos – her endgame – is to become Casaubon's research apprentice and consecrate her whole life to a "great soul" (p. 17) who will ease her escape from female domesticity and divulge the crux of his ideas and values.

Mr. Brook gives Dorothea permission to marry Casaubon and supports his decision by envisioning him as bishop in the future. The pedant Casaubon describes himself as living "too much with the dead. [His] mind is something like the ghost of an ancient, wondering about the world and trying mentally to construct it as it would be". He is in need of a wife as "a reader for [his] evenings" (p. 17), not as a potential creative artist with whom he can share his knowledge. A gap yawns between his false academic expectations and the real worth of his work. The misleading and dishonest view of Casaubon's scattered work mediates Dorothea's pointless wish to attain at least a minuscule part of her future husband's intellectual and critical authority, to assist him only as a "lamp-holder" (p. 15) in exchange for the acquisition of knowledge denied to her. The act of reading in *Madame Bovary* and *Middlemarch* poses a problem ardently shared by both characters and modern readers. How does one order one's mind through the guiding viewpoints of books? How does one derive meaning from one's reading? The books to which the two heroines are exposed function as an early draft of their romantic and intellectual development. In many ways, Dorothea takes after Ramola in her marked preoccupation with knowledge acquisition. Like Bardo, a dry scholar driven by his unquenchable desire to preserve his classical library beyond the grave, Casaubon cannot ascertain the futility of his aspirations.

Akin to Emma, who must struggle with the trivial mindset of Tostes and Yonville society, Dorothea is faced with the worldview of the other inhabitants of the provincial world of Middlemarch. Emma gains 'free membership' to the library of the pharmacist Homais. Likewise, Dorothea spots Casaubon's library and her heart trembles at the mere thought of reading from it. The scholarly background and bookish atmosphere of Lowick exacerbate Dorothea's desire to wed Casaubon. She harbors a delusional marital dream in which the cold and unbending clergyman with research aspirations would "deliver her from her girlish subjection to her own ignorance, and give her the freedon of voluntary submission to a guide who would take her along the grandest path" (p. 24). The fundamental dilemma of Dorothea's existence, as in Emma's case, is the incongruence between infantile expectations derived from texts and the actual life unfolding in front of her credulous eyes. Similarly, Emma's emotional vitality has been generated by the printed word, which has occasioned the counterfeit assumption upon which she has decided to marry Charles Bovary. Michael Wheeler, in *The Art of Allusion in Victorian Fiction* (1979), concedes that Dorothea must have seen Casaubon through the "spectacles of books" (p. 78). To her, the scholarly cleric is "something beyond the shallows of ladies'-school literature: here was a living Bossuet, whose work would

reconcile complete knowledge with devoted piety; here was a modern Augustine who united the glories of doctor and saint" (p. 21). Such comparisons leave no doubt that Dorothea wrapped Casaubon up in aesthetic rolls of paper and added a bow and the wrong tag at the end, for the final touch.

Emma and Dorothea are both uncritical women readers in their quest for either sappy romances or classical studies. Intertexts become cyphertexts as the two fictional women exhilarate over fantasies of romantic literature or reveries about great thinkers of the past. Although the two resemble each other in their faulty search for an ideal husband, they are situated at opposite ends of the reading spectrum. Their reading tastes sets them apart. One yearns for serious, highbrow literature; the other for popular, post-industrial fiction soaked in cliché-ridden themes and motifs. Emma has been associated by critics to the female version of Quixote. The jumbled mixture of her reading texts with her own memories and sensations is as powerful as the compulsive untruths told by pathological liars who play with reality and begin to fall prey to their own fantasies. In a way, both Dorothea and Emma are susceptible victims of a kind of *pseudologia fantastica* and make no palpable distinction between the print they consume and real life. Both become dissatisfied with their life eventually. However, their disgruntlement is, towards the end of the novels, awakening.

After becoming Casaubon's research apprentice, copying interminable quotes in Sisyphean manner for him and reading for him to protect his failing eyesight, Dorothea no longer regards him as she did initially. She revolts like the daughters of her beloved Milton. Casaubon, on the other hand, has not grounded his research on an authentic paradigm through the methodical gathering of qualitative data. Sunk in minutiae, he still believes in assembling a cutting-edge work. Thus, Dorothea's marriage does not collide due to her constant crucifixion and self-sacrificing endeavors or her penchant her books, but rather because her version of Casaubon has proved to be nothing more than a chimera. At the other end of the continuum, Emma remains an outside observer of the products of "le bas romantisme" which she has projected onto her marriage and adulterous relationships.

Dorothea and Emma's flaw lies in their literal reading process, in their inability to move from linguistic details to concrete, factual information. Emma, unlike Dorothea, romanticizes and takes as literal pictures that display passive and languorous women in a state of unproductive inactivity. Such images cause her own fall into carelessness or, as the Greek name it, into *akedia*, the precursor of today's laziness, with many more subtleties involved. Thus, it is difficult to turn from a passive to an active reading state. From this perspective, Emma's suicide comes as a surprise – she has finally asserted and chosen her own will over the desire of her fictional ideals. Although Dorothea's last decision, after Casaubon's death, to relinquish her intellectual ambitions in return for her union with Will Ladislaw has attracted many acolytes and detractors, the heroine is, in fact, given a second active reading chance to prove her critical versatility. She starts life anew next to a man with artistic and aesthetic sensibility, who views her as "a poem" (p. 195). The reader is relieved – Dorothea is no longer a mere lamp-holder to a great man, but her own incandescent light source from within.

3. Conclusions

The moral, sexual and medical dangers of furtive reading and female self-absorption contributed largely to fears about socio-cultural and political dissolution. The previous sections have presented evidence consistent with the idea that the intertexts scattered across the two novels' storylines are no decorative frill. They generate the fictionally-tailored versions of the female characters. These women's vicarious lives contradict the societal suspicions of the sanctity of the written word. Their 'tragic flaw', however, lies in their inability to extract a unimodal and unisemiotic self-contained system for self-improvement out of the polysemiotic cocktails cultivated by fiction. The reading practices undertaken by Dorothea Brooke and Emma Bovary, in turn, shape the bibliophiles' personal identity and establish the premises of their spiritual and cultural memory. Most Victorian girls focused mainly on reading the Bible as an ethical model to which to compare the other available texts. It is no wonder, then, that young and poorly instructed female readers fell prey to the 'evils' of reading. Their infatuation with fictional characters or geniuses of the past stems from their inability to discriminate between denotative and figurative meaning at key junctures in their development. They lack the critical dexterity to filter the information that comes to them via reading. The female characters' education is almost completely textual, as their mother, considered the chief source of a child's instruction, is unavailable – she is either deceased or inefficient.

Bibliography

Eliot, G. (1871-72). *Middlemarch.* United Kingdom: Alma Books Ltd.

Flaubert, G. (1856). *Madame Bovary.* (C. Moncrieff, Trans.) United Kingdom: Alma Books Ltd.

Wheeler, M. (1979). *The Art of Illusion in Victorian Fiction.* London and Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.

HYPERTEXT OR AMPUTATION OF DAEDALUS

Simona GRUIAN
PhD, „Babeş – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Postmodern culture has overcome the stage dominated by iconocentrism being a culture of the virtual, and this is noticeable in terms of the status of the text within the virtual world, but also the attempt to virtualize the world. Today, there are computer programs or games that reproduce the world, function as simulations of reality and as compensatory worlds through which the user can become something completely different from what is in the real world, because with the Internet virtuality, our world it has entered a potentially infinite virtual labyrinth, which if we traverse it we build a thought in the ether. The hypertext inaugurates the transition from the formula of the two-dimensional text, specific to the condensed literature in paper books, to the electronic, three-dimensional text. Beyond its informative function, hypertext brings a change within the human being; spoken and written language becomes virtual language. As hypertext remedies printing, hypertext and other forms of electronic writing also participate in updating the notions related to the representations of the "self". Hypertext is the revelation that this virtual book of the consumer society is a cultural machine, through which the forms of communication of the future will be projected. Hypertexts are a new reality to which the human mind must learn how to relate. Rhizomatic narrative constructions are created by manipulating the reader who is imagined / constructed as a cyborg merged into an integrated system, a circuit with one or more intelligent machines. Hypertexts are the creation of cyborgic subjectivity.

Keywords: Postmodern culture, hypertext, cultural machine, rhizomatic narrative constructions, cyborgic subjectivity

Reprezentările postmoderne în materie de imaginar au impus trecerea de la o gândire logocentrică, specifică modernităţii, la una policentrică. După David Lyon, înlocuirea cărţii tipărite cu ecranul T.V. sau al monitorului, e un indiciu al trecerii de la *logocentrism* la *iconocentrism.*[1] Cultura postmodernă a depășit inclusiv stadiul dominat de iconocentrism fiind o cultură a virtualului, iar acest lucru e sesizabil şi în ceea ce privește statutul textului în interiorul lumii virtuale, dar şi încercarea de virtualizare a lumii. În prezent, există programe sau jocuri computerizate care reproduc lumea, funcţionează ca simulacre ale realităţii şi ca *lumi compensatorii* prin intermediul cărora user-ul poate să devină ceva cu totul diferit de ceea ce este în lumea reală, căci odată cu virtualitatea internautică, lumea noastră a intrat într-un labirint virtual potenţial infinit, pe care dacă îl parcurgem construim un gând în eter. Logându-ne şi căutând link-uri nu facem altceva decât să intrăm în regatul-Web în căutarea unui loc. De obicei, pentru a afla informaţii particulare parcurgem adevărate străzi labirintice".[2]

Prin hipertext se inaugurează trecerea de la formula textului bidimensional, specific literaturii condensate în cărţi de hârtie, la textul electronic, tridimensional,

[1] David Lyon: *Postmodernitatea*, trad. de Luana Schidu, Editura Du Style, Bucuresti, 1998, p.40.
[2] http://www.moebiusonline.eu/fuorionda/labirinti.shtml (accesat la 30.06.2013)

„unul dintre modurile de scriitură ale postmodernismului, strâns legat de evoluţia tehnologică a epocii post-industriale".[3]

Termenul de hipertext a fost impus de către Nelson în anii '70 ca şi scriere non-secvenţială ce permite user-ului (cititorului) să facă alegeri în timpul lecturii sale . *World Wide Web* este un sistem de documente și informații de tip hipertext legate între ele şi care pot fi accesate de către utilizatori prin intermediul internetului. Dincolo de funcţia informativă a sa, hipertextul aduce o schimbare în interiorul fiinţei umane; limbajul rostit şi scris se transformă în limbaj virtual, care „participã la procesul cultural continuu de redefinire a sinelui, a cunoaşterii şi a experienţei. Aşa cum hypertextul remediazã tipăritura, hypertextul şi celelalte forme de scriere electronicã participã totodată la reactualizarea acestor noţiuni legate de *sine* în decursul acestei *vârste târzii* a tiparului".[4] Ficţiunile hipertext sunt „produse ale literaturii digitale, scurte nuvele sau povestiri care sunt scrise în hipertext şi care, de cele mai multe ori, sunt acompaniate de imagine, film sau sunet".[5]Exemple de astfel de ficţiuni digitale ar fi *Hypertext Hotel and Penguins* (2007) *A Million Penguins* project. Specific acestor ficţiuni hipertext este interactivi-tatea. Cititorul participă activ la construcţia textului, autorul e unul multiplu, ficţiunea hipertext dizolvând eul auctorial în euri lectoriale, care îşi asumă rolul de arhitecţi.

Înainte de apariţia propriu-zisă a hypertextelor putem să discutăm despre existenţa unor proto-hypertexte precum cele ale lui J. Cortazar, *Șotron* (1966), sau R. Coover *Dădaca* (1969), care le anticipă, mai ales prin instrucţiunile pe care aceştia le oferă cititorilor pentru a decodifica textul. Acest gen de ficţiuni presupun parcurgerea unor paşi speciali de lectură, prin care cititorii sunt provocaţi să adune fragmentele de text, să le reasambleze, anticipând, prin această poetică a fragmentării, hypertextele ulterioare. După Alice Bell, proto-hypertextele împărtăşesc anumite atribute cu ficţiunile hypertext, în timp ce hypertextele digitale sunt o colecţie de fragmente de text, care pot fi citite într-o ordine aleatorie, permiţând un număr nelimitat de configurări. Ficţiunile hypertext conţin fragmentele care pot fi link-uite în părţi predeterminate. Omniscienţa cititorului în cazul ambelor tipuri de text este diferită, întrucât, "cititorul ficţiunii hypertext poate să dezvăluie doar un cuvânt pe rând, în timp ce le ignoră pe celelalte şi citeşte doar părţi. În fiecare caz, cititorul este un mijlocitor, dar cititorul ficţiunii hypertext este întotdeauna constrâns de capacităţile integrale ale mediului virtual de a ascunde viitoarele experienţe de lectură. Existenţa proto-hypertextelor implică cele douăzeci de secole în care autorii au experimentat formele narative"[6]. Cu toate că proto-hypertextele aduc în prim plan ideea de joc al minţii, printr-o decodificare ritualizată (un *joc de șotron* virtual, articulat de către autorul real), fiecare lectură a poveștii ar putea urma o altă combinație de noduri, experienţa de

[3] Ion Manolescu: *Noţiuni pentru studiul textualităţii virtuale*. Editura Ars Docendi, București, 2002; p.156
[4] Bolter Jay David: *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*, Lawrence Erlbaum Associates, 2000, p.147
[5] Alice Bell: *The Possible Worlds of Hypertext Fiction.* Palgrave Macmillan.UK.2010, p.3
[6] Idem, p.3

lectură se termină atunci când cititorul epuizează alternativele alegerii, prăbuşirea semiozis-ului fiind inevitabilă.

Cu toate acestea, observaţia lui Ryan[7] – hypertextul e mai mult decât un simplu joc, el propune un parteneriat între cititor şi text, în care primul devine architect al celui de-al doilea, este pertinentă, deoarece propune o recontextualizare a formulei de hypertext, în acord cu morfologiile mitice postmoderne. Mitopoiesisul ficţiunii virtuale îmbracă formulele deconstrucţiei, având la bază o logică a dezmembrării şi remembrării, realizată prin salturile aleatorii ale cititorului, implicat în procesualitatea textului. Având în vedere dialogul dintre mit ca şi construct cultural, noile tehnologii şi avalanşa cybernautică, putem afirma faptul că mediul virtual contemporan mediază prin conexiunile sale necesare, călătoriile în lumile închipuite.

Istoria hyper-ficţiunilor debutează în 1987, când Michael Joyce publica *Afternoon, a Story,* redactată într-un program nou, denumit convenţional, *Storyspace*. Convenţiile textuale erau anulate de faptul că cititorul era invitat să acceseze nişte link-uri în interiorul său, care îl transporta în alte zone alte spaţiului virtual, sau îi permitea să facă salturi de la un fragment de text la altul. Această legare electronică a cuvintelor permite cititorilor să exploreze povestea, nu doar să o citească, aşa cum observa şi Aarseth,[8] în cazul ficţiunilor hypertext, textul este o consecinţă a alegerii cititorului, sensul său este datorat salturilor aleatorii ale acestuia.

În 1992 Robert Coover proclamă *sfârşitul cărţii* într-un articol din *The New York Times Book Review - The End of Books* - dorind să evidenţieze ideea de carte ce nu înseamnă doar hârtie şi text tipărit, sau fragmente de cuvinte organizate după o anumită logică, în baza linearităţii formelor de gândire antică grecească. Hypertextul este revelaţia că această carte a societăţii de consum nu mai poate fi percepută astfel, ea este o maşinărie culturală, prin care se vor proiecta formele de comunicare ale viitorului. Hypertextele reprezintă o nouă realitate la care mintea umană trebuie să înveţe cum să se raporteze : trebuie să învățăm cum să percepem, să vedem, să înțelegem varietatea elementelor narative și materialele prezentate de hypertexte printr-un non-linear, sau mai degrabă, prin logica multi-linearităţii. Trebuie să învățăm cum să apreciem construcțiile rizomatice, dar şi ce putem crea, deja, prin manipularea elementelor narative. Trebuie să învățăm cum să ne bucurăm de actul de a da o formă ușor de gestionat la ceva care aparţine multiplicităţii și complexităţii. În conformitate cu această perspectivă, vom deveni *cititori ideali* ai naraţiunii hipertextuale şi numai atunci vom fi capabili să regândim, în termeni noi, cadre conceptuale, noi forme de competențe cognitive care urmează să fie dobândite prin formare și exerciții de editare de text, prin revizuirea, ajustarea progresivă, explorarea deliberată și întărirea configurațiilor prototipice.

Din perspectiva psihologiei cognitive, creierul uman este descris ca o maşinărie neuronală electronică ce are la bază un model computaţional. Stephen

---

[7] M. L., Ryan: *The Text as World Versus the Text as Game: Possible Worlds Semantics and Postmodern Theory. Journal of Literary Semantics* 27. nr.3 / 1998, pp. 137–63.

[8] E. J Aarseth: *Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature*. MD:John Hopkins University Press, Baltimore,1997

Michael Kosslyn este autorul cărţii ***Ghosts in the Mind's Machine. Creating and Using Images in the Brain*, în care** acesta aseamănă mintea umană cu un „procesor cibernetic de programe ale minţii". Privit ca joc al computaţiei, creierul este cel care realizează hărţile pre-existente ale acţiunilor noastre, ale setului de viitoare operaţii pe care le desfăşurăm. Hypertextul ar reprezenta, din acest punct de vedere al culturii virtuale, nu doar o materialzare virtuală a unui corpusuri de texte, ci şi o emanaţie a limbajului şi reprezentărilor noastre mitice ca programe ale minţii. Elmar Stahl analizează implicaţiile cognitive ale autorului angajat în producerea de hypertext. Aceasta este de părere că, datorită structurii nodale şi non-linearităţii, hypertextele îl provoacă pe cititor să îşi pună nişte întrebări, ele devenind metode prin care oamenii achiziţionează diverse cunoştinţe: "Navigarea în hypertext presupune trei activităţi – deschiderea unui nod, activarea unui link şi scrierea unor cuvinte cheie – care contribuie la crearea propriu-zisă a hypertextului. Activarea unui nod presupune deschiderea unui punct din bara de meniu, sau a unui icon de pe desktop, iar activarea unui link se realizează prin utilizarea unui mouse".[9] Printre cele mai recente ficţiuni hipertext se numără *Twelve Blue*[10](*Postmodern Culture*[11]- 1996/1997); *Lasting Image*[12] (Carolyn Guyer, 1999); *Going the Distance*[13], *Sister Stories*[14](Rosemary Joyce şi Carolyn Guyer, New York, University Press On-line, 2000), *The Sonatas of Saint Francis*[15] (Matthew Hanlon, Andrea Morris, Carolyn Guyer, 2002).

Implicarea activă a cititorului în hypertext, precum şi asumarea rolului de constructor al acestuia presupune o reactualizare a lumii exterioare spaţiului digital, care ia forma psihicului uman, hipertextul fiind acela care re-modelează procesele noastre cognitive.[16] Storyspace-ul ca domeniu artificial, este o formă de utopie a lumii în varianta unui text virtual, prin care cititorul se autodefineşte, hypertextul putând fi considerat şi o alternativă de pătrundere în inconştientul colectiv auctorial, aşa cum observă şi Bolter: „Astăzi, tehnologiile de scriere şi scrierea electro-nică în particular nu determinã modul în care gândim sau felul în care ne definim pe noi înşine. Mai degrabã, acestea participă la procesul cultural continuu de redefinire a sinelui, a cunoaşterii şi a experienţei. Aşa cum hypertextul remediazã tipăritura, hypertextul şi celelalte forme de scriere electronicã participã, totodatã, la reactualizarea acestor noţiuni legate de *sine* în decursul acestei *vârste târzii* a tiparului. Datoritã funcţiilor lor reprezentaţionale, mijloacele media trebuie sã se regãseascã printre metaforele cele mai importante pe care le avem la îndemânã pentru a exprima astfel de mutaţii".[17]

---

[9] Rainer Broome, Elmar Stahl: *Writing Hypertext and learning conceptual and empirical approaches.* Elsevier Science. Oxford, 2002. P.171
[10] http://www.eastgate.com/TwelveBlue
[11] http://pmc.iath.virginia.edu/contents.all.html
[12] http://www.eastgate.com/LastingImage/Welcome.html
[13] http://faculty.vassar.edu/mijoyce/htexts2.html
[14] http://www.nyupress.org/sisterstories/index.html
[15] http://supertart.com/sonatas/index.html
[16] David Jay Bolter: *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*. Lawrence Erlbaum Associates, 2000
[17] David Jay Bolter: op.cit., p.178

O voce importantă a hyper-ficţiunilor este aceea a scriitoarei americane Shelley Jackson, născută în 1963, autoarea hypernaraţiunii *Patchwork Girl*, apărută în 1995, precum şi a altor hypertexte precum *My Body* (1997) şi *The Doll Games* (2001). De asemenea, scriitoarea a dezvoltat un proiect ambiţios intitulat *Skin,*[18]prin care aceasta a intenţionat crearea unei cărţi virtuale alcătuită din fragmente de corpuri ale utilizatorilor din mediul virtual. Fiind atrasă de simbolistica tatuajelor corpului uman şi crezând că fiecare tatuaj are o istorie a sa, Shelley Jackson i-a solicitat pe internauţi să trimită pe o adresă de mail (shelley@drizzle.com) imagini cu tatuajele de pe anumite părţi ale corpului. Niciunul dintre expeditori nu avea să fie autorul hypertextului, precum numele niciunuia nu a fost utilizat ca reper de identificare; în total au fost înregistrate 21.894 de mail-uri pe care scriitoarea le-a primit şi ale căror imagini le-a inserat în hyper-ficţiunea sa. Proiectul *Skin* este o expresie a recombinării structurii deconstruite. Un corp viu al textului virtual, alcătuit din fragmente de corp uman, care demonstrează dizolvarea istoriei reale într-o istorie posibilă, verosimilă, care nu poate fi definită drept doar fictivă, ci şi una virtuală. O istorie a urmelor/semnelor umanităţii, reconstruită fragmentar. Harta skin[19] relevă acest imens corp uman universal, alcătuit din fragmente de corpuri din diferite colţuri ale lumii. Pielea umană văzută ca un imens *pergament diafan* care absoarbe lumea.

Corpul uman ca entitate energetică a naraţiunilor autobiografice este reconfigurat în *My body,*[20] un hypertext care impresionează prin caracterul fragmentarist specific viziunii postmoderne. Fiecare bucată de carne virtuală are propria ei istorie şi tot atâtea noduri care leagă istoria unei părţi de alta. De pildă, naraţiunea dedicată mâinii se deschide cu o amintire a autoarei legată de imaginea unghiilor murdare pe care aceasta le avea, în comparaţie cu cele ale unei colegi, vopsite perfect într-un roz translucid. Mai departe, textul aruncă cititorul în alte hyper- texte prin legăturile nodale pe care acesta le prezintă, în aşa fel încât descentralitatea structurii rizomatice a textului oglindeşte vâltoarea semiozisului postmodern. Deşi în aparenţă naraţiunile nu au nicio legătură, rezultatul este această entitate a unui corp virtual care absoarbe toate naraţiunile fictive, care par a nu se sfârşi niciodată. Misterul corpului uman este codificat în hypertext, un corp cybernetic alcătuit din semne ale textului, care devin portaluri înspre alte spaţii virtuale, interioare. Fragmentele de corp sunt fragmente din istoria privată, dintr-o biografie fictivă, pe care userul o reconstituie în baza unui joc al computaţiei. E o călătorie în realitatea convenţională a sinelui, în matricile halucinante provocate de salturile cititorilor, care devin, totodată, arhitecţi ai acestui corp fragmentat. Rezultatul acestei hyper-ficţiuni este o morfologie mitică a corpului virtual, o călătorie în alte lumi posibile, credibile.

Hypernaraţiunea *Patchwork Girl* are în centrul său varianta perechii feminine a monstrului Frankeinstein creat de către Mary Shelley, care intră într-un dialog cu creatorul ei. Structura hypertextului este una rizomatică. Monstrul caută să-şi

[18] http://www.ineradicablestain.com/skin.html
[19] http://www.ineradicablestain.com/skinmap.html
[20] http://www.altx.com/thebody/body.html

regăsească sinele în această făptură. N. Katherine Hayles'[21] afirmă că semnificaţia regăsirii identităţii poate să fie conectată cu trăsăturile hypertextului, pentru că hypertextele electronice sunt scrise și citite prin procese cognitive care rulează în timpul explorării mediilor distribuite în reţea. În mod necesar, cititorul este imaginat/construit ca un cyborg îmbinat într-un sistem integrat, un circuit cu una sau mai multe mașini inteligente, hypertextele ţinând de o anumită subiectivitate de tip cyborgic. Dacă în romanul lui Mary Shelley, finalul îl prezintă pe Frankenstein asamblând corpul fetiţei pentru care culesese flori, ca cititori ai *Patchwork Girl* nu suntem chemaţi doar să reasamblăm fragmentele monstrului, ci și să jucăm/experimentăm anumite moduri/posibilităţi de reasamblare, prin accesarea unor noduri textuale. În plus, Shelley Jackson acordă spaţiu în hyperficţiunea ei pentru a înregistra propriile noastre comentarii care pot fi comentate, la rândul lor. Ţinând cont de ideea de hypertext ca masă de tranzit, harta corpului feminin se aseamănă cu o borgesiană grădină a potecilor care se bifurcă. Afirmaţia monstrului feminin „Sunt îngropată aici. Puteţi să mă reînviaţi, dar numai fragmentar. În cazul în care doriţi să vedeţi întregul, va trebui să-mi coaseţi părţile”[22] transmite userului-cititor ideea că el este cel care coase, de fapt, fragment cu fragment, întreaga poveste. Corpul rizomatic al ficţiunii este refragmentat de către acesta, astfel încât, poietica remembrării textului proiectează ideea corpului feminin a cărui identitate este recompusă prin ferestrele de web, respectiv prin link-uri de hypertext, care îi susţin structura narativă. Pătrunzând în profunzime, am putea să afirmăm faptul că textul este gândit în baza unor forme flexibile, că forma sa, alcătuită din posibilităţi infinite de recombinare, oglindeşte o structură interioară infinită, un limbaj universal (sau primordial?) ale cărui erori pot da naştere unor monştri: „suntem, în mod înevitabil, anexe ale altor corpuri: corpurile umane şi corpuri ale cunoaşterii, ale cuvintelor. Suntem conectaţi în această mare construire a sensului; suntem ligibili doar parţial; participăm la construcţia sensului, dar ireductibili la vreunul singur. Forma nu este absolut maleabilă intenţiilor autorului; ceea ce am gândit este contingent sensului expresiei”.[23]Identitatea, devine, așadar, un concept aproximativ, ceea ce Geert Lovink[24] denumise prin *intelectualul virtual*, un construct în continuă devenire. Identitatea este un colaj, o mare metaforă a asamblării, care ne conectează cu lumile nevăzute dinafara noastră, cu acea suprarealitate magică de dincolo de noi: „fiecare parte a mea este conectată cu alte teritorii străine de ea, dar care se identifică cu mine. Fluierul piciorului este conectat cu coapsa, iar fiecare coapsă cu un şold: părţi împrumutate, teritorii anexate. Nu pot fi redusă, metaforele mele nu sunt tautologii, sunt la fel de prezentă în ambii poli ai perechii, fiecare capăt al firului este priponit la unul din membrele mele. Principiul metaforic este adevăratul meu schelet”.[25]

---

[21] Katherine N. Hayles: *Flickering Connectivities in Shelley Jackson's Patchwork Girl:The Importance of Media-Specific Analysis.Postmodern Culture*10:2 January, 2000. http://muse.jhu.edu/journals/pmc/v010/10.2hayles.html (2.07.2010).
[22] Jackson, Shelley: *Patchwork Girl*. CD-ROM. Watertown, MA: Eastgate Systems,1995.
[23] Idem, p.12
[24] Geert Lovink*: Cultura digitală*. Editura Idea Design & Print. Cluj-Napoca, 2004.p.114
[25] Jackson, Shelley: *Patchwork Girl*. CD-ROM. Watertown, MA: Eastgate Systems,1995.

Aşadar, ca portal magic, hypertextul ne facilitează *călătoriile în alte lumi* şi în acelaşi timp se metamorfozeză într-un infinit labirint rizomatic. Scriitorii de hypertexte au fructificat marele vis al poststructuraliştilor şi deconstructiviştilor, întrucât, dialectica derrideană stă la baza crării acestora, alături de concepte precum *multilinearitatea, moartea autorului, Marele Text, textul rizomatic* (Deleuze şi Guattari). Această compatibilitate dintre poeticile postmoderne asupra scriiturii şi natura hypertextului se datorează, în mare măsură, dezvoltării fără precedent a noilor tehnologii. Ele permit realizarea unei arborescenţe vii a formei textului, văzută ca o reţea de texte prin care se construieşte aventura unui semiozis virtual, un labirint rizomatic, la care aspiraseră, în bună măsură, poststructuraliştii. Un mit postmodern al textului fantomatic ce absoarbe întregul univers, aşa cum încearcă să îl construiască Christine Hill şi Shelley Jackson prin *The Interstitial Library's Circulating Collection*[26](2004), pe care aceştia o definesc drept o societate secretă a bibliotecarilor din întreaga lume. Poeziile holografice ale artei transgenice a lui Eduardo Kac, în special *Holographic poetry* (1983) articulează o poezie a viitorului, scrisă cu ajutorul luminii în mediul virtual, care propune un nou tip de experienţă de lectură: cititul kinestezic. Versurile se scriu o dată cu mişcările corpului cititorului, limbajul se dizolvă sub impactul emoţional al acestuia. ***Chaos, Lilith, Multiple, Andromeda Souvenir*,** sau *Maybe Then, if Only As*, sunt poeme holografice, sau holopoezii care ating profeţiile sau mitologia formelor avangardiste anticipate cu mult timp înainte de către poeţii generaţiei de avangardă, Marinetti, Tzara, Cummings sau Apollinaire. *Abracadabra* este un holopoem creat în 1984 care exprimă discontinuitatea spaţială, iar holopoemul *Quando?* redefineşte relaţia dintre text şi fractal, textul ia formele alegerii navigatorului, limbajul definindu-se ca un proces în continuă transformare.

Ceea ce *Abulafia* lui Eco eşuase în planul formei, este salvat prin hypertext.

Se pare că miticul Dedal e amputat; locul său e luat de un Dedal virtual, devenit peste noapte un posibil cititor – arhitect, sau "erou"; unul cu infinite (inter)feţe.

Bibliografie:

Aarseth, E. J: *Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature*. MD:John Hopkins University Press, Baltimore,1997

Bell, Alice: *The Possible Worlds of Hypertext Fiction.* Palgrave Macmillan.UK. 2010,

Rainer Broome, Elmar Stahl: *Writing Hypertext and learning conceptual and empirical approaches.* Elsevier Science. Oxford, 2002

David Jay, Bolter: *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*, Lawrence Erlbaum Associates, 2000,

Hayles N., Katherine: *Flickering Connectivities in Shelley Jackson's Patchwork Girl:The Importance of Media-Specific Analysis.Postmodern Culture*10:2 January, 2000. http://muse.jhu.edu/journals/pmc/v010/10.2hayles.html

Lyon, David: *Postmodernitatea*, trad. de Luana Schidu, Editura Du Style, Bucuresti, 1998

[26] http://www.interstitiallibrary.com/

Lovink, Geert*: Cultura digitală*. Editura Idea Design & Print. Cluj-Napoca, 2004
Manolescu, Ion: *Noţiuni pentru studiul textualităţii virtuale*. Editura Ars Docendi, București, 2002;
Ryan M, L.,: *The Text as World Versus the Text as Game: Possible Worlds Semantics and Postmodern Theory. Journal of Literary Semantics* 27. nr.3 / 1998,
Jackson, Shelley: *Patchwork Girl*. CD-ROM. Watertown, MA: Eastgate Systems,1995.

ROMGLOBISH - THE DYNAMIC CODE OF ROMANIAN YOUTUBERS

Anamaria RADU, Alexandra COTOC
Assistant Lecturer PhD, Regensburg University, Germany
Senior Lecturer PhD, Babeș – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstrtact: Our study provides a multifaceted discourse analysis of young Romanians tackling different topics on YouTube vlogs. As the explicit goal of the vloggers under focus is to raise awareness on social and political problems, on the Romanian music or culture, on travels and leisure time activities, gadgets, technology, sports etc. we will pursue an in-depth analysis of their discourses, focusing on the way their discourse is shaped in order to be catchy and liked by their followers. The dynamics of the Romanian language is manifested today in its most obvious forms in the language of Internet users, especially vloggers. We will analyse the influence of Globish and English in the new created code of Romanian YouTubers. The Romanian language constitutes a matrix in which English and Globish are poured and they become part of a new dynamic code, destined to be changed at all levels: lexical, morphological and syntactical.

Keywords: vlogs, cyberlanguage, computer-mediated discourse, YouTubers, RomGlobish

Introduction

In recent years, the Romanian language has been given a new facet and has suffered several transformations, due to the new means of communication and to the influence of Globish. The speakers have become more aware of their linguistic creativity and of the playful dimension of language. In this context, the relationship with the Romanian language has changed almost radically, the result being a new type of code.

A thorough analysis of the discourse produced by Romanian YouTubers reveals various simplification and replacement strategies which contribute to restructuring reality and to constructing complex linguistic phenomena. Very many Romanian words and expressions are replaced by their English equivalents. Their discourses are mainly in Romanian, but they contain discourse markers in English, and/or there are structures that are simply expressed in English. The result is a permanent code switch between Romanian and English, the so-called Romglish. In the case of the Romanian language one of the most dominant features of cyberlanguage is the presence of Romglish or even Globish elements and the constant code-switch between these two idioms. That is why we argue that the new code created by the Romanian YouTubers can be called *RomGlobish*.

As part of a longer and more complex study on cyberlanguage and on the Romanian computer mediated communication (see Radu 394 - 406) we are currently engaged in, we have noticed the ever changing nature of the Internet discourse and we have selected some aspects that deserve further exploration in this present paper. These aspects could potentially add elements to a complete picture of all the recent changes

occurring in the Romanian spoken and written language, even when communication is not mediated by the computer.

The main purpose of this paper is to analyse user-generated content on YouTube that qualifies as vlogging, in order to have a deeper perspective on how we can classify and categorize the language phenomena.

Literature Review

The multilingual digital context of vlogs is the result of the interplay between a stable morpho-syntactic frame (the matrix language) which encapsulates other systems, which function as embedded languages or "guest language" (see Myers-Scotton 235). Our present study focuses on the mixture between Romanian, English and Globish and it investigates the role that each language system plays online in the creation of a new code which is contained in the users' discourses. It also investigates the online textual practices which contribute to a new dynamic code, articulating a range of identities and stories which capture the audience's attention and keep the users engaged. This code constitutes a new glocal (global and local) variety of language which is created online and expands offline as well, acting like a boomerang between the online and the offline discursive spaces. This code constructs online representations and stories which "contain signs of globalization, but also preserve their idiosyncrasies" (see Cotoc 229).

We assume that for the Romanian users, as for many others, "English is functional and fashionable, and well suited to the witty reductions of the keypad. The average English word has only five letters, [...]. English has few inflections and almost no diacritical marks. As the language of the world's popular culture, English will be the default position for the younger generation for decades to come" (McCrum 259). For the Romanian users, English has become not only the language for texting and blogging, but also the preferred code for vlogging.

The term *Globish* was created by Jean-Paul Nerrière and defined in his book *Decouvrez le globish (2005)*. He conceptualises *Globish* in an idiosyncratic manner, describing the term both as playful and serious and highlighting that it constitutes an efficient tool in global communication. Moreover, he stresses out that the aim of using this tool is not accuracy, but efficiency and immediacy, adding that Globish has a purely pragmatic function of ensuring that its users manage to achieve their extra-linguistic goals ''everywhere on the surface of the globe'' (13). We could argue that Romanian vloggers have a very good sense of what it means to communicate globally, as they tend to mix Romanian and Globish quite often. In this way, the code used by the Romanian vloggers is strikingly dynamic and it reflects a case of translanguaging, being constituted "as one linguistic repertoire with features that have been societally constructed as belonging to two separate languages'' (García & Wei 2).

To paraphrase Robert McCrum, the freedom of cyberspace in the case of the Romanian vloggers has certainly "poured 'gasoline on the human imagination' (that is a linguistic revolution), but rhyming 'ecstasy' with 'texting me' is strictly a Globish phenomenon" (260), very much present in the discourses we will analyse.

Research Methodology and Hypothesis

There are many types of vlogs, as well as blogs, they are different in terms of content, purpose and style. Hence, we can visit vlogs like: personal channels, corporate and organisational channels (with business purposes, marketing, branding and public relations purposes), travel/ political/ fashion/ education/ art/ music/ literature vlogs etc. (see also Cotoc and Radu 98). A plethora of vlogs and YouTube channels could be selected, but our purpose is to analyse the ones that are created by Romanian YouTubers who, although they speak Romanian, use Globish in their discourses.

We selected personal vlogs where vloggers talk mainly about themselves, but also about subjects of general interest (food, travel, gadgets, technology, sports, politics, social problems, etc.). This type of vlogs gives the users the freedom to be themselves, to be spontaneous and authentic and their narrative identities can manifest themselves in a space where cultural diversity has become a must in order to gain followers and likes/thumbs-ups or comments.

We focused on different young Romanian Youtubers, 20 to 40 years old, as this newly created code is prevalent in their discourses. A total of 10 vlogs (they can be found at the end of our paper in section *Corpus*) were analysed and accessed in October and November 2020. We followed the activity of the Romanian vloggers on these YouTube channels: Daria Jane (139k subscribers), Viața bate Vlogul (529k subscribers), Emil Rengle (370k subscribers), Eea Ikeda (55K subscribers) and EPIC (125K subscribers).

Given the fact that we have an intricate mixture of Romanian, English and Globish, we started this study from two hypotheses:

1. Regardless of the mixtures of codes and digital practices involved, the vlogging discourse is coherent and cohesive both for the producer and for the recipient.
2. In this particular case of online global context, the Romanian language (still) functions as the matrix language and the embedded languages are English and Globish.

Corpus analysis

McCrum highlights that the extraordinary IT revolution of the new millennium has accelerated time, globalised information, dissolved traditional frontiers and liberated the workplace. It has also begun to influence textual language, as much written and oral communication. Any visit to Facebook or YouTube confirms this observation (McCrum 262). For any Romanian linguist, a visit on these Romanian YouTube channels would confirm McCrum's observation.

Having provided a detailed classification for the different online Romanian language structures in a previous study (Radu 397-402), in this study the aim is to analyse a selection of sequences of authentic discourse and to provide suitable linguistic categories for them in order to accurately describe and explain the complex function of the emergent dynamic code used by the vloggers. As such, we identified several categories that overlap to a greater or lesser extent as they represent sequences of morpho-syntactic transfer that overlaps perfectly with both language codes (Romanian and Globish).

Selection of categories and examples

There are plenty of code-switching and code-mixing examples in the discourses we scrutinized. One of the most important features of these examples is that they make perfect sense in Romanian, no matter which morphosyntactic category is substituted with English equivalents. Moreover, the discourse is understandable both for the producer and for the recipient.

What is more important, is the fact that we encountered several common aspects that can be put in grammatical categories, as it will be detailed in the sections below.

Verbs and Phrasal Verbs

Very many verbs and phrasal verbs are used in English, but they always get Romanian grammatical morphemes and they can be conjugated as a typical Romanian verb. They can even be used in different tenses and moods, so they adapt perfectly to the Romanian language.

We selected some relevant examples: *S-a **viralizat** o poză foarte mult*. (In English: *A photo went viral*. - the verb ***s-a viralizat*** does not exist in Romanian, but the vlogger adapts it very easily and in the context it makes sense); *Femei care **shame-uiesc** alte femei*. (In English: *Women that shame other women*. - the verb ***shame-uiesc*** does not exist in Romanian, but the vlogger finds a very precise verb, that in Romanian would be expressed by a more complicated expression); *Mersi că mă **fallow-ești***. (In English: *Thanks for following me*. - the verb ***follow-ești*** does not exist in Romanian, it could be replaced by *urmărești*, probably the verb ***to follow*** serves the purpose of the vlogger better than the Romanian equivalent); *Iar vrei să mă **bully-uești***? (In English: (*Do*) *You want to bully me again?*. - the verb ***bully-ești*** does not exist in Romanian, in any case the reference to the act of bullying would be way more difficult to express in the vlogger's mother tongue); Eu mi-**am damage-uit** corzile vocale. (In English: *I damaged my vocal cords*. - the verb ***am damage-uit*** does not exist in Romanian, but the vlogger considers it more catchy and uses it instead of its Romanian equivalent: *am stricat*); *Videoclipul e **triggeruit** de voi*. (In English: *The video is triggered by you.* - the verb ***triggered*** does not exist in Romanian, but the Romanian version ***declanșat*** sounds too common for the young generation); *Dacă a văzut că ăla a-njurat și a luat 10 like-uri, zice: hai **să hate-uiesc** și eu*. (In English: *If (s)he saw someone else was vulgar and got 10 likes, (s)he told himself/herself : let me also hate = spread hate* . - the verb ***să hate-uiesc*** does not exist in Romanian, but this concept is so popular among the vloggers community that it would be inconceivable to use a Romanian verb or a phrasal verb); *Nu am avut curaj **să face it** efectiv.* (In English: *I simply did not have the courage to face it.* - the phrasal verb ***să face it*** does not exist in Romanian, but the vlogger adapts it very easily and in the context it makes perfect sense).

Nouns and Noun phrases

Even more common is replacing nouns and noun phrases with English words. Since, in Romanian, cases and declination of nouns is not so difficult, it is very easy for

the speakers to make the code-switch. Since only the Genitive and the Dative cases get grammatical morphemes, it is very uncomplicated to adapt them and to use them naturally. There are plenty examples representing this phenomenon: *Am ales să fac* ***walk of shame*** *în sufragerie*. (In English: *I chose to do a walk of shame in the living room*. - the Noun Phrase ***walk of shame*** does not exist in Romanian, still it is extremely glamorous and fits the context); *Știți foarte bine că sunt regina* ***cringe-ului.*** (In English: *You know very well that I am the queen of cringe*. - the Noun ***cringe*** does not exist in Romanian, and in the context it is declined and it gets the Romanian Genitive morpheme); *Știu c-am scris:* ***The best vocal coach****, problema este că nu am scris* ***vocal coach****, am scris* ***vocal couch****, deci cadoul meu s-a transformat din cea mai bună profă de canto, în cea mai bună canapea vocală.* (In English: *I know I wrote: The best* ***vocal couch****, the problem is I did not write vocal coach, I wrote vocal couch, so my present turned from being addressed to the best canto teacher, to the best vocal sofa*. - the vlogger explains the mistakes s(he) made years ago when their level of English was not so high. This example is interesting by itself because the vlogger makes comments that raise self-awareness and it is a proof of their metadiscursive realisation).

Most of the examples that contain nouns or noun phrases replacements are proof of the vloggers' reasons to use English. The English words comprise better and more precise the reality they refer to, as opposed to the Romanian version which would probably take longer to express and would be less precise. Here are some relevant examples: *Nu cred că vreți să pierdeți* ***contentul*** *meu, just in case*. (In English: *I don't think you would like to miss my content*.); *Ăsta este* **statementul** *meu atunci când părul meu nu stă bine by default*. (In English: *This is my statement when my hair doesn't look good by default*.); *Mi se pare că e de datoria mea să fac acest* **crowdfund.** (In English: *It seems it is my duty to do this crowdfund.*); *Mie îmi dai* ***un vibe*** *de geisha.* (In English: *It gives me a geisha vibe.*); *Eu de obicei spun asta: să nu le pese de* ***hate****, să aibă încredere în ei*. (In English: *I usually say this: don't take hate into consideration, trust yourselves*). *Am vrut să fac* ***un statement.*** (In English: *I wanted to make a statement.*) *Și asta e* ***tricky part****, tu crezi despre tine că ești mega puternic și chiar ești și citești și* ***faci coaching*** *și mergi la sesiuni de terapie*. (In English: *And this is the tricky part, you think about yourself that you are strong and you really are and you read and you do coaching and you go to therapy sessions.*); Primind acest **hate** și nemaireușind să mă focusez pe oamenii care chiar mă iubesc… (In English: *Getting this hate and not being able to focus on people that really love me…*); Mi s-a dus **focusul**. (In English: *My focus is not working.).*

Adjectives/Adverbs

In our previous study, we offered a longer list of adjectives and adverbs in English, that are usually combined with the verb *A fi* (to be) - *Ești cool!* (*You are cool!*); *Ești fancy!* (*You are fancy*!); *E safe*! (*It is safe!*); *E trendy*! (*It is trendy*!), *Sunt cute*! (*I am cute*!) and many more. (See Radu, 401). This list is constantly growing, as users find infinite possibilities to combine these forms. Even though Romanian is rich enough in adjectives and synonyms denoting different subtle nuances in different situations, YouTubers and even young people in face to face interaction chose these English

equivalents. Examples: *Clujul e un loc **instagramabil.*** (In English: *Cluj is an instagrammable place*. - the Adjective ***instagramabil*** does not exist in Romanian, it is formed from the proper Noun Instagram and it gets a morpheme typical for adverbs and adjectives, following the pattern of the English language.); *Filmez un nou vlog cu momente **funny.*** (In English: *I am filming a new vlog with funny moments* . - the Adjective ***funny*** does not exist in Romanian, but it is so common that almost anybody under 40 years old does not use the Romanian equivalent *amuzant*, even in face to face interactions); *Mereu îmi amintesc o chestie **gen** și **mai cringe**, și **mai cringe.*** (In English: *I always remember a thing **like** cringier and cringier*. - the Noun ***cringe*** is used as an adjective, which is curious, and shows that the vlogger even plays with the meanings and with the grammar in order to make the discourse more interesting); *Stai **chill** că nu-i nicio problemă.* (In English: *Stay chill, it's no problem*. - the Adjective ***chill*** represents another type of word that became even more common in spoken interaction than the Romanian word calm/relaxat that would work perfectly in the context.); *M-am simțit eu super **entitled** să intru în conversație*. (In English: *I felt very entitled to enter the conversation*. - the Adjective ***entitled*** could be replaced with *îndreptățită*.); *Ea era super **awkward.*** (In English: *She was super awkward*. - the Adjective ***awkward*** could be replaced with *stânjenită/stângace*.) *Numai mie mi se putea întâmpla să mă comport atât de **random.*** (In English: *To act so random could only happen to me*. - the Adverb ***random*** could be replaced with *aleatoriu/haotic*, probably the Romanian words would not be as precise as the English word.)**;** *Fața lui a fost **priceless!*** (In English: *His face was priceless*. - the Adjective ***priceless*** could be replaced with the equivalent *de neegalat* - but the meaning would be more vague.); *Sunt sută la sută **down for it.*** (In English: *I am one hundred percent down for it*. - the expression ***down for it*** could be replaced with *de acord* - but the English expression is more typical for spoken, informal interaction, more appropriate if one wants to achieve familiarity in a given context.)**;** *Eu sunt slabă, that's it, I'm just **skinny**.* (In English: *I am thin, that's it, I'm just skinny*. - the Adjective ***skinny*** could be replaced with *slăbănoagă*.); *Nu sunt **judgemental.*** (In English: *I am not judgemental*. - the Adjective ***judgemental*** could not be replaced in Romanian, the speaker would have to use the verb *a judeca*.)**;** *Vocea mea nu era any big of a deal, ca tehnică clar **average.*** (In English: *My voice was not any big of a deal, clearly an average one as technique*. - the Adjective ***average*** could be replaced with *medie/normală,* represents another type of word that became even more common in spoken interaction than the Romanian equivalents.)**;** De ce am fost așa de **touched**? (In English: *Why was I so touched?* - the Adjective ***touched*** could be replaced with *înduioșată/senzibilizată/emoționată*). As previously mentioned, Romanian does not lack nuances and synonyms, but in these contexts, this new code for expressing ideas is created and the English words represent better the context and the users' world.

Discourse markers

More than a common linguistic behaviour, English discourse markers are almost verbal tics for most of the young Romanians: *I mean; You know; Amazing!; By the way!; Some thoughts?; Of course!; Feel free!; Maybe; Some kind of...; Anyway; Whatever; A bit*

of…; Still and so on, represent just a few examples of the most common ones. We selected some typical examples from the vloggers' discourses, without these discourse markers their way of talking would sound unnatural to their followers: ***Finally** ți s-a aprins beculețu'.* (In English: *Finally you understood*!); *Și **by the way** sunt multe persoane care…* (In English: *And by the way there are many people that…* .); *Nu știu, **do you even know what I mean?** E ciudat*. (In English: *I don't know, do you even know what I mean? It's strange*.); *Ei sunt niște fani ascunși, dar totuși se descarcă pe mine, **anyways.*** (In English: *They are hidden fans, but still they are trying to make me feel responsible, anyways*.); *Deci, no, **thank you!*** (In English: *So, no, thank you!*); *Este o voce normală **more or less.*** (In English: *It's a normal voice, more or less.)*; ***However**, ăsta nu e motivul.* (In English: *However, that's not the reason*.).

Code-switching

Most of the situations previously presented and analysed are cases of code-switching, but there are situations in which the speakers express half of the sentence in English and the other in Romanain, or the other way around. Such cases are represented in the examples below: ***Keep in mind**, eu eram copil.* (In English: *Keep in mind, I was a kid.*); *Pur și simplu, **that's it.*** (In English: *As simple as that, that's it!*); *O să mă întorc la muzică **one day.*** (In English: *I am going to go back to music one day.*); *Tu ai ajuns până aici, **mission accomplished**.* (In English: *You have not reached this level yet, mission accomplished.*); *Am zis io: **watch me! I'm gonna do it**.* (In English: *I said: watch me! I'm gonna do it!*); *Indiferent de cum o fi, **let's do this all together.*** (In English: *Regardless of how it is going to be, let's do this all together.*); Nu știu de ce vreau să mă umilesc, **but it is all for the sake of fun.** (In English: *I don't know why I want to humiliate myself, but it is all for the sake of fun.*).

Code-mixing structures

More rare, but very interesting and creative are examples of code-mixing. Besides the communicative dimensions, they have great expressive effects and they reveal in the best way the speaker's creativity: *La opt ani mai cunoști câte una **alta-ish.*** (In English: *When you are eight you start knowing some things from these and **those-ish.*** - here the speaker combines the pronoun *alta* with the English suffix *-ish*, wanting to express the idea that when you are so young you do not know so many things, but you start discovering a lot. It is a brilliant way of showing inexactness and approximation of things or states that are not full, not complete, not fully reached.); *Sunteți **youtuberițele** mele preferate!* (In English: *You are my favorite **female** youtubers.* Another great example of mixing two codes very naturally, the speaker simply adds feminine morphemes in order to give the noun the feminine form). *Clujul e un loc **instagramabil.*** (In English: *Cluj is an instagrammable place.* - an adjective that is clearly going to gain popularity and become a pattern for creating new words.).

False friends

We also noticed that there are more and more words that are used by the younger generation with a meaning which is different from the one than they are actually registered in the dictionary. Currently they could be considered false friends, but as language changes in accordance to how its speakers use it, it is very likely that in a very short time these words will be noted and their meaning in the current Romanian dictionary will be brought up to date, and the old meanings might become secondary. We have selected some examples: *Poza s-**a viralizat**, a devenit internațional **virală.*** (In English: *The picture went viral, it became internationally viral.* - the word *viral* is used in Romanian only in connection to viruses or germs, so it used to be more a medical term, still this new meaning is gaining in popularity.) *Fiți mai **gentile**, pentru că it's not cool.* (In English: *Be more gentle, because it is not cool.* There is the word *gentil/gentilă* in Romanian, but it means polite or kind, and here the speaker wanted to use it as a synonym for *tender*, she is expressing her opinion about some gynecologists, who are not gentle enough.)*; Merită mult mai multă **recogniție.*** (In English: *They deserve more recognition.* - native speakers use the word *recunoștință*, not *recogniție*, but this might soon become the norm).

Depending on their purpose, the vloggers integrate elements of Globish and English or not, but most importantly, they are aware of their own discourses and they sometimes make metadiscursive comments: *Și abia aștept să mă înjure lumea că iar mixez româna cu engleza - Aaaaaa - romgleză. În momentu' în care știi engleză nu are cum să te deranjeze că cineva vorbește și engleză pe lângă română.* (In English: *I can't wait for people to curse me for mixing Romanian and English - Uuuummm - Romglish. If you speak English you should not be bothered that someone speaks English in addition to Romanian.).*

For obvious reasons, all the vloggers and bloggers are very preoccupied with the audience of their channel and with the feedback they get. There are content creators who post multimodal content keeping in mind their audience, their identity being triggered and influenced by what they think the audience wants to hear or by the audience's interest. Nevertheless, there are young YouTubers who seldom use Globish/English elements, because they want to reach a more diverse audience and they usually also address people over 40, their main purpose being to preserve the local dimension of their discourses.

According to the definition of Globish, its goal would be to reach a common ground, a level where everyone understands everyone else, and that is also true for the entire community of Romanian vloggers between 20 and 40 years. They use this common ground successfully, they reshape Romanian and Romglish to such an extent that it preserves both the global and glocal features and it makes perfect sense for bilingual speakers (that is speakers of Romanian and English). They want to be in trend, they need the prestige offered by English and Globish, and they have to be up to date in order to be an active part of this community.

Conclusions

The analysis of the corpus confirmed our two hypotheses.

Regardless of the intricate nature of the dynamic code created by the vloggers, the discourse remains intelligible for everyone because it is a language variety familiar to vloggers and users-audience alike.

The new code created by the vloggers has a dynamic nature being subjected to constant change. It contains universal and global elements embedded in a matrix language. In the case of the Romanian vlogs, the words used by the vloggers are based on the morpho-syntactic features of the Romanian language (the matrix) while English and Globish are embedded in the matrix and shaped by the matrix. Hence, in the global context, the two-sided nature of the cyberlanguage can be noticed in the Romanian space through global and glocal elements. This mixture entitles us to use the term *Globish* (knowing how to communicate in the virtual space) to describe the discourse of the Romanian-speaking Internet users. Adding English as the third element of the puzzle, leads to the use of *RomGlobish* - a well-articulated morpho-syntactic and pragmatic discourse which has meaning for the vloggers.

References

Cotoc, Alexandra. *Language and Identity in Cyberspace. A multidisciplinary Approach*, Presa Universitară Clujeană, 2017.

Cotoc, Alexandra & Anamaria Radu. "Online Identities on Blogs". *Acta Technica Napocensis - Languages For Specific Purposes*, Editura U. T. Press, 2011, pp. 92-102.

García, Ofelia, & Li, Wei. *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 2014.

McCrum, Robert. *Globish: How English Became the World's Language*, Doubleday Canada, 2011.

Myers-Scotton Carol. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006.

Nerrière, Jean-Paul. *Découvrez le Globish*, Eyrolls, Paris, 2005.

Radu, Anamaria. "Cyberlimb@j în spaţiul lingvistic românesc". *Enciclopedia imaginariilor din România II. Patrimoniu și imaginar lingvistic*, București: Polirom, 2020, pp. 394-406.

Corpus

https://www.youtube.com/watch?v=PMikIJrWCrs&t=3s
https://www.youtube.com/watch?v=lTdM19QspbA
https://www.youtube.com/watch?v=ZZNBoG7W788&t=3s
https://www.youtube.com/watch?v=o0Wf-pB_8Cg
https://www.youtube.com/watch?v=sR-4hC_o8Fs
https://www.youtube.com/watch?v=FfkKKcxYe-Y
https://www.youtube.com/watch?v=9Hkb7qCOxdY
https://www.youtube.com/watch?v=6lRxSdR3ucE
https://www.youtube.com/watch?v=LTzFfzWmjMo
https://www.youtube.com/watch?v=zWbhQwIm-RA

OTHERING THROUGH IDIOMS AT THE ESL CLASS

PUSKÁS-BAJKÓ Albina
Phd, Bolyai Farkas High school

Abstract: Translation has been practically completely eliminated from second and foreign language teaching. Indeed, the focus in teaching is on the use of the direct method with a communicative approach. As a result, many teachers have opted for eliminating the use of the L1 (in our case, Romanian and Hungarian) and translation exercises in the classroom. However, we must ask ourselves how positive this teaching strategy is for all learners. In a student-centered classroom the focus is on respect for each student's differences. Therefore, the teacher must respect, at least in theory, the different ways that students learn. And it is indeed possible for the direct method to have positive outcomes for some students. Nevertheless, it is worth noting that for generations the grammar translation method has also had positive outcomes, and this dates back to the Middle Ages (Western world).

Keywords: othering, idioms, English as a second language, teaching, translations

”If one takes a look back at the history of foreign language teaching, one can notice that there are not many issues that have raised as much controversy as the use of L1 in the classroom. Within the Grammar Translation Method, the native language played a particularly conspicuous role, and very often students learned about the target language in the source language, with translation being the most important language learning activity. As another alternative, the Direct Method nearly prohibited the use of L1, as the teacher's job was to involve students deeply in the target language, to use L2 in all situations, evidently facilitating comprehension with gestures, demonstrations or visuals. Other language learning methods of the past and the present can be situated somewhere between these two extremes, changing the focus from Teacher Talking Time (usually in the target language) to Student Talking Time (not only in the target language, but also in the mother tongue).”[1]

The grammar-translation method has been consigned to oblivion, particularly in our field. In fact, with a strong focus on the direct method and the communicative approach, the use of the L1 by the student and translation exercises (into and from the foreign language) are avoided in the foreign language classroom. However, it is precisely these exercises that allow the language learner, especially in advanced stages of the acquisition/learning process, to improve language granularity, both at the lexical and grammatical level.

Translation has been practically completely eliminated from second and foreign language teaching. Indeed, the focus in teaching is on the use of the direct method with a communicative approach. As a result, many teachers have opted for eliminating the use of the L1 (in our case, Romanian and Hungarian) and translation exercises in the

[1] http://www.academia.edu/10617102/Your_mother_tongue_does_matter_Translation_in_the_Classroom_and_on_the_Web, 13.07.21.

classroom. However, we must ask ourselves how positive this teaching strategy is for all learners. In a student-centered classroom the focus is on respect for each student's differences. Therefore, the teacher must respect, at least in theory, the different ways that students learn. And it is indeed possible for the direct method to have positive outcomes for some students. Nevertheless, it is worth noting that for generations the grammar translation method has also had positive outcomes, and this dates back to the Middle Ages (Western world).

During The Middle Ages, European scribes translated texts in order to spread "the word of God." The main duty of many monks in monasteries was to translate Latin, Greek and even Hebrew and Arabic texts into vernacular languages (Old Spanish, Old French, etc.) for their diffusion. In this way these texts could be understood by the "common folk" who did not speak the educated languages. This was the beginning of the teaching method that today we call grammar-translation. You see, in those times the most important skills were writing skills (comprehension and written production texts had become the medium by which to spread not only religion but science and the humanities, as well. Translation into a foreign language and into one's mother tongue became common learning activities. Mastery of L1 and L2 grammar was an important aspect of the learning process.

Likewise, translation and interpretation exercises can serve to bring the student to a deeper understanding of the target language and culture, given that he/she must fully dominate linguistic elements (grammar and vocabulary) and non-linguistic elements (contexts, jokes, proverbs). The purpose of this paper is to reveal the value of translation/interpretation as an interesting tool in the teaching and learning of a foreign language.

The act of translation at the foreign language class is similar to "`Cinderella` in the family of language teaching techniques, though basic language teaching methods throughout history have centered on translation and almost all language learning developed out of translation. Translation has been put into methodological storage room along with such ‚odd and useless' activities as dictation, reading aloud, etc. It is considered to be something `boring`, `pointless`, `difficult`, `irrelevant` and at last, `uncommunicative`."[2] I am convinced it is so due to the fact that conventionally, the majority of English teachers associate translation activities with grammar translation as a method. Teachers have the impression, not totally without reason that:

"• it is text-bound
• it is not a communicative activity(because it involves no oral interaction)
• time-consuming (not suitable for work in the classroom-because students must do the writing on their own)
• use of the mother tongue is required (but it is not desirable at the English lessons)

[2] Natalia Slepchenko, Krasnoyarsk Teachers' Training College #1, *Teaching translation*, at http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Feltarea.ru%2Fpic%2Ffck%2FFile%2FShmidt%2FTeaching_translation.doc&ei=KyCiVdydI8q17gabuLSgCQ&usg=AFQjCNHDwkup7c8Z_uOizDCDdyYgTHaRdg&bvm=bv.97653015,d.ZGU, 21.03.20.

- it is boring – both to do, and to correct”[3]

This may be so, but many other approaches are possible. Translation can be introduced, purposefully, into the language learning programme.

It appears that in the classroom of the present time there is an important part to play for the mother tongue, and its fully conscious use by students, supervised by the teacher, can lead to essential advantages when it comes to the learning goals. Questions like the following seem natural to be asked:

With L1 or without it?

What is L1 in the classroom?

The researcher Luke Prodromou gives us a set of metaphors referring to the role of mother tongue in the classroom when translating. In his view, L1 can be:

"1. A drug (though with therapeutic potential, it can damage your health and may become
addictive);
2. a reservoir (a resource from which we draw);
3. a wall (an obstacle to teaching);
4. a window (which opens out into the world outside the classroom; if we look through it we see the students’ previous learning experience, their interests, their knowledge of the world, their culture);
5. a crutch (it can help us get by in a lesson, but it is recognition of weakness);
6. a lubricant (it keeps the wheels of a lesson moving smoothly; it thus saves time)."[4]

Before thinking of any other reason, we should take into consideration a few reasons why our students take the decision of using their mother tongue at our class, despite the fact that the vast majority of teachers will constantly ask them to make an attempt at using the target language and only that. Jeremy Harmer says that learners will choose to use L1 when the given task’s level is not the same (usually higher) than their own L2 level; in this case it is only natural and understandable that they wish to communicate in L1. Teachers, in Harmer’sopinion should create the appropriate contexts and situations for their studetnts to feel at ease when trying to transmit their message in the target language, or ”since the teacher does not use too much TL and, consequently, Ss feel comfortable to use their mother tongue as well; finally, as there are different learning styles and abilities that allow some Ss to use the TL more easily”[5]. L. Bawcom made made some serious research in the field, and found in her analysis ”that in the group of learners under investigation, 36% used the mother tongue for affective factors (e.g. sense of identity, security, social interaction); 41% as a way of implementing

---

[3] Natalia Slepchenko, Krasnoyarsk Teachers’ Training College #1, Teaching translation, at http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Feltarea.ru%2Fpic%2Ffck%2FFile%2FShmidt%2FTeaching_translation.doc&ei=KyCiVdydI8q17gabuLSgCQ&usg=AFQjCNHDwkup7c8Z_uOizDCDdyYgTHaRdg&bvm=bv.97653015,d.ZGU

[4] Prodromou, L. (2002) "http://www.academia.edu/10617102/Your_mother_tongue_does_matter_Translation_in_the_Classroom_and_on_the_WebThe Role of the Mother Tongue in the Classroom." Language Teaching Issues, 166., 02.06.2020.

[5] Harmer, J. (2002) "Please Speak English". ELT Forum, Classroom Management, Part 4, in http://www.eltforum.com, 02.02. 2020.

learning strategies (e.g. checking comprehension, going over homework); for 18% of learners it was an example of expediency (e.g. translation of directions for activities and passive vocabulary), while the remaining 5% was unintelligible.”[6]

In consideration of the above, it might appear as a necessary act for teachers to direct the mother tongue use toward translation activities, in order to enhance linguistic competence of students, and to make the best of the power of mother tongue and target language use by paying more attention to linguistic exactitude.

Although a distinguished form of non-literal language, idioms may also be regarded from the figurativeness point of view. The structure and the possible restrictions in the form and use give idioms an aspect of grammaticality well defined.

”Since it is vital for EFL learners to learn English idioms in order to master English, it is important for EFL teachers to design various activities for students to use with English idioms and subsequently acquire them efficiently. Moreover, students learn better when they are provided with collaborative activities because they can interact with peers and share fun in learning. Finally, when teachers integrate listening, speaking, reading and writing activities together in teaching English idioms, students can be involved in the application of English idioms in four skills. Thus, it is effective to teach EFL learners English idiom when they are provided with various activities to practice and use English idioms in different contexts.”[7]

In his book Alan Duff highlights at least 5 reasons for using translation in the classroom:[8]

1.The unavoidable influence of our mother tongue

Each and every one of us has a mother tongue, or their first language, or the language we use as a routine, in the interpretation offered by Peter Newmark.”It shapes our way of thinking and our use of the foreign language to some extent. Translation helps us to understand better the influence of one language on the other. And, because translation involves contrast, it enables us to explore the potential of both languages- their strengths and weaknesses.”[9]

2.The necessary naturalness of the activity

Starting from the fact that we translate all the time (like it or not, outside the classroom, in the bank, at the airport, in an office, at a railway station, in a museum or gallery-whenever we are abroad), I ask the question, together with Alan Duff: Why shouldn’t we translate at the class, too?

3. The aspect of skill

[6] Bawcom, L. (2002) "Over-using L1 in the Classroom?" Modern English Teacher, 11 , 1, in Natalia Slepchenko, Krasnoyarsk Teachers’ Training College #1, Teaching translation, at http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2F,

[7] http://iteslj.org/Techniques/Wu-TeachingIdioms.html

[8] Alan Duff, Translation. Oxford: OUP, 1989

[9] http://wapref.ru/referat_jgeujgotrujgyfspol.html, 10.05.15, also on http://notedeltraduttore.net/

Competences nowadays are vital. We tend to realize this, as even our final exam system is based on this-we test students to see how skilled they are at computer sciences, at Romanian Language, at Hyngarian and at English Languages. All these competences have two faces : we are required to be able to communicate into and from these languages. Let us keep in mind that computer programming involves the knowledge of computer specific ,languages'. It is only natural that translating at the English class is a wonderful opportunity to practice the vital skill of communicating.

4.How real language is

Teachers must be prepared to bring to class material that is as close to authenticity as possible that is as varied as possible. Our students must get in touch with the living language, we are not teaching them a dead, academic, improper or obsolete language, but one that can be used as soon as thay step out of our classroom.

5. How useful it is

”As a language learning activity, translation has a lot of merits:

•It invites speculation and discussion. In translation there is hardly any `right` answer, but there are a lot of wrong ones. Doing all the work individually and in writing is not necessary. Students can work in pairs or groups for oral discussion. You may choose short texts for reading and discussion to save the time.

•Translation develops three essential qualities to all language learning: accuracy, clarity and flexibility. `It trains the reader to search (flexibility) for the most appropriate words (accuracy) to convey what is meant (clarity)`.

•Depending on the students` needs, and on the syllabus, the teacher can select material to illustrate particular aspects of language and structures the students have difficulty with. By working through these difficulties in the mother tongue, the students can see the link between the language (grammar) and usage.

•Translators will always be needed. Without them, there would be no summit talks, no Olympic Games, no international festivals and so on. And who is to do this work? – Either the professionals, or the students of language.

Professional translation is a specialized skill that requires specialized training. And, actually, it is not the goal we would like to achieve. The goal of translation is more like to provide learning opportunities in the process of creating translations and examination of them as final products in order to develop language awareness. Translation activities should be used in the English classroom, and they should be supported by communicative, natural learning methods.”[10]

To summarise, we could say that there are three types of otherness that translator/students need to handle:

- the ‘otherness’ of the original language with respect to the receptor language
- the ‘otherness’ of the message with respect to the receptor culture or cognitive environment
- the ‘otherness’ of the receptor language with respect to the original language

[10] http://wapref.ru/referat_jgeujgotrujgyfspol.html, also at http://notedeltraduttore.net/ 10.05.20.

For these types of otherness we could say
- the otherness of the original language has to be discarded
- the otherness of the message has to be maintained
- the otherness of the receptor language has to used

In this paper we have looked at the notion of 'equivalence' when it comes to idiom translation in the hipster class, and considered whether it is an adequate criterion for translation in itself, or whether it should be supplemented with further criteria. We have argued that this is particularly necessary where differences between the original and receptor cognitive contexts make 'equivalence' unlikely or even impossible. We have argued that this situation is, in fact, relatively frequent and that translation criteria are needed to address such situations realistically. In addition to attempted equivalence, the translator must be aware of places where the 'otherness' of the message impedes his attempts at equivalence. The fact that he is trying to put aside the otherness of the original language to adopt the otherness of the receptor tongue, should not hide from him the fact that there is an otherness in the message that needs to be maintained. If he is successful, he will enable the reader to enter into the process of a self-changing dialogue with the text.

Bibliography

Bawcom, L. (2002) "Over-using L1 in the Classroom?" Modern English Teacher, 11 , 1, in Natalia Slepchenko, Krasnoyarsk Teachers' Training College #1, Teaching translation, at http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2F, 02.06.2020.

Duff, Alan, Translation. Oxford: OUP, 1989, http://iteslj.org/Techniques/Wu-TeachingIdioms.html

Harmer, J. (2002) "Please Speak English". ELT Forum, Classroom Management, Part 4, in http://www.eltforum.com, 02.02. 2020.

Prodromou, L. (2002) http://www.academia.edu/10617102/Your_mother_tongue_does_matter_Translation_in_the_Classroom_and_on_the_WebThe Role of the Mother Tongue in the Classroom." Language Teaching Issues, 166., 02.06.2020.

Slepchenko, Natalia, Krasnoyarsk Teachers' Training College #1, Teaching translation, at http://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Feltarea.ru%2Fpic%2Ffck%2FFile%2FShmidt%2FTeaching_translation.doc&ei=KyCiVdydI8q17gabuLSgCQ&usg=AFQjCNHDwkup7c8Z_uOizDCDdyYgTHaRdg&bvm=bv.97653015,d.ZGU, 21.03.20.

http://wapref.ru/referat_jgeujgotrujgyfspol.html, also at http://notedeltraduttore.net/ 10.05.20.

http://www.academia.edu/10617102/Your_mother_tongue_does_matter_Translation_in_the_Classroom_and_on_the_Web, 13.07.21.

LARS VON TRIER AND THE MISTIQUE OF SENSORITY

Ana-Maria PARASCA
PhD, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: Considering degradation and sexuality in its quest of reviving the spectators need for representation, this paper challenges the possibilities of exploration of depression from the perspective of the deconstitution and transcendence of the limit in the trilogy Depression of Danish director Lars von Trier, the trilogy of movies Antichrist (2009), Melancholia (2011), Nymphomaniac Volume I (2013) and Nymphomaniac II (2014). If von Trier's films were the subject of gender-based demonstrations with reference to new post-humanistic theories, my stake is to focus on a demonstration that deals with concepts such as: play, guilt, limitation, body degradation.

Keywords: Lars von Trier, Transgression, Limit, Sexuality, Depression

Depresia

Din punct de vedere medical, depresia poate fi identificată drept marcă a unui individ sau patologie a dispoziției instaurată în urma unei experiențe traumatice. Potrivit Juliei Kristeva, un individ poate fi catalogat drept depresiv pe fondul unor stări de anxietate sau exaltare maniacă, morbiditate sau de încetinire a proceselor vitale. (Kristeva, 9)

Depresia începe să primească un sens din punct de vedere medical abia după Primul Război Mondial, pe fondul apariției tot mai multor afecțiuni psihice. Nevoia unor diagnostice, respectiv a unor tratamente corespunzătoare au făcut subiectul unor cercetări medicale în direcția depresiei. Au existat însă două mari preocupări în ceea ce privește tratamentele antidepresive: pe de o parte, percepția unui individ, respectiv personalitatea acestuia poate fi alterată de astfel de medicamente, iar pe de altă parte, deoarece tratamentul prelungit poate duce la dependență iar supradozajul, la moarte, se creează astfel un impas medical. (Ehrenberg, 71)

Pe acest fond apar și primele reprezentări cinematografice care au drept subiect depresia și formele de manifestare ale acesteia. În acest sens, Andrada Munteanu inventariază în lucrarea sa *The Aestethics of Depression in the Work of Lars von Trier. Ethical Considerations on Depression Trilogy* regizorii care au lansat filme având drept temă centrală depresia. Astfel, de la drama fantastică a lui Frank Capra's *It's a Wonderful Life* (1946), la filmul lui Alfred Hitchcook *The wrong man* (1956), comedia *The Apartment* (1960), regizată de Billy Wilder, drama franceză *The Fire Within4* (1963), lansată sub regia lui Louis Malle, drama lui Woody Allen *Interiors* (1978), sau drama *Ordinary People* (1980), regizată de Robert Redford, depresia a fost reprezentată sub toate formele ei, fie cu scopul de a atrage atenția asupra acestei condiții medicale, fie de a promova un alt gen de realism în cinematografie. (Munteanu, 6-20)

Noua formă de realism va atinge o altă dimensiune odată cu lansarea primei pelicule din trilogia *Depresie* de von Trier, și anume *Antichrist*(2009); psihoza, dezorganizarea și haosul sunt trei constante care fundamentează tematic filmul, al cărui

scenariu a început să fie construit de către von Trier într-o perioadă în care acesta era internat într-un spital de psihiatrie. În cadrul acestei pelicule, natura este concepută ca fiind malefică, o forță a răului care rezidă dincolo de rațiune și este irevocabil atribuită femeii. Acțiunea va transcede o serie de limite prin tematică și simbolistică, culminând cu o crimă în final și abolirea esenței malefice, femeia.

Trilogia va fi continuată prin pelicula *Melancholia* (2011) care narează povestea unei apocalipse. O planetă necunoscută, numită Melancholia, iese la iveală din spatele Soarelui și se lovește de Terra. Coliziunea șterge tot, împreună cu memoria inclusiv fizică a lumii. Prima parte a peliculei narează în mare parte viața lui Justine (Kirsten Dunst) și depresia cu care se luptă în pragul nunții sale, pe când cea de-a doua parte a filmului este concentrată pe Claire (Charlotte Gainsbourg), care încearcă să se obișnuiască cu gândul că urmează o apocalipsă.

Primul volum filmic din *Nymphomaniac* (2014) se deschide cu mărturisirea lui Joe, după ce este găsită de către personajul Seligman rănită pe o alee. Timp de aproape patru ore cât durează expunerea peliculei vom asista la povestea lui Joe, o femeie dependentă de sex, care se autointitulează nimfomană. Succesiunea episoadelor biografice continuă sub aceeași formă a relatării în cel de-al doilea volum al filmului.

Vina- un catalizator

Sentimentul de vinovăție este o experiență umană aparte și o temă majoră în explorarea imaginației umane, de la tragedia greacă până la condamnările principale ale ucigașilor și abuzatorilor. Un sentiment de vinovăție în lumea reală a încălcărilor morale pare să fie necesar pentru a ține societatea împreună, dar mulți oameni se confruntă cu sentimente vinovate, care nu pot fi explicate prin prisma valorilor lor conștiente. Psihanaliza sugerează că această formă nevrotică de vinovăție își are originea în copilărie și în sentimentele ambivalente inconștiente pe care copilul le are față de reprezentările figurilor părintești.

De unde provin aceste sentimente? Un răspuns la această întrebare îl găsim în studiul lui Kalu Singh, dedicat tematicii vinei. Conform acestuia vinovăția are loc atunci când sentimentele sexuale, agresive și distructive ale copilului inconștient se află în conflict cu teama de a distruge sursa iubirii și a siguranței. Autorul încearcă să elucideze o serie de teorii referitoare la stările abisale care rezultă din vinovăția nevrotică și efectul său asupra societății și a culturii. (5-14)

Alain Badiou deschide problematica vinei prin apel la conceptul de rău. Conform teoreticianului francez, răul este dorința de a numi sub orice preț.(120-130) Întrucât la Badiou, conceptul de vină este în strânsă legătură cu etica, răul s-ar traduce prin adevărul unic care încearcă să controleze masele și care identifică în acest sens trei modalități prin care un adevăr poate fi descoperit: extaz, teroare sau sacralizare. Rațiunea nu poate fi niciodată dușmanul eticii, ci este mai degrabă semnul unei realități imediate.

Badiou preia legea cauzalității de la Spinoza și dezvoltă conceptul de fidelitate etică față de Celălalt. Conform acestei teorii, Celălalt este, de fapt, Același; există un principiu de coerență interioară prin care un Subiect se fundamentează pe Sine. Badiou

argumentează că doar infinitatea ontologică este normală: fiecare intervenție subiectivă este o excepție la regulile și limitele preexistente, incluzând normele morale. (Hallward, 133-136)

În continuare, Badiou se opune eticii centrate în jurul figurii victimei. Etica este concepută ca o abilitate *a priori* de discernere a Răului- în condițiile în care Răul este primar, iar Binele este ceea ce intervine împotriva Răului. (9-10)

Nu există un singur Subiect, ci la fel de mulți subiecți pe câte Adevăruri sunt (Badiou, 32); ca atare există o vină care se fundamentează pe conceptul de Sine, care se autoconstruiește. Vina este, așadar, în termenii lui Alain Badiou , independentă de un Celălalt în sens tradițional, întrucât procesul de constituire a vinei este unul colectiv, raportat la similitudini și nu la diferențe.

Melancholia sau drama cosmică

Una dintre sintagmele cu care rezonăm în cadrul acestei analize în ceea ce privește definiția peliculei *Melancholia* este cea preluată de la Kim Nicolini, care afirmă că este vorba despre o melodramă, un exercițiu de nihilism, un flirt romantic cu sublimul apocaliptic, un vis întunecat, o realitate mohorâtă, însă în același timp nu este nimic din toate acestea. (1) Pelicula deschide problematica depresiei prin incidența unei catastrofe cosmice. O planetă necunoscută, denumită Melancholia apare din spatele Soarelui și urmează să lovească Terra. În jurul acestui dezastru imediat se dezvoltă povestea a două surori, Claire și Justine, ale căror drame emoționale par că urmează însăși traiectoria planetei care urmează să aducă după sine apocalipsa.

Prima parte a filmului se concentrează pe Justine și pe starea ei depresivă în ajunul căsătoriei. Cu toate că în primă fază expresia cuplului este una de împlinire, pe parcurs această împlinire se va transforma într-un sentiment de angoasă. Încă de pe drumul parcurs spre petrecere, cei doi tineri căsătoriți se confruntă cu sentimentul neputinței de a înainta pe calea îngustă, stare care va însoți personajele pe tot parcursul acțiunii. Odată ajunsă la eveniment, Justine va manifesta stări de anxietate și nemulțumire, pe care în primă instanță le va ascunde în fața invitaților, însă pe măsură ce acțiunea va înainta disimularea nu va mai avea loc.

În căutarea echilibrului, Justine va ieși să îl caute pe Abraham, calul său, cu care are o conexiune emoțională intensă. De asemenea, va face plimbări lungi, în care privirea îi va fi ațintită înspre cer. Respingerea normelor sociale face parte din starea de sine a Justinei, care este predominată de o formă a depresiei, ca atare atracția ei față de orice altă formă a naturii, precum planeta Melancholia, îi confirmă statutul de artist incapabil să se adapteze unor constrângeri și cutume ale societății. Protagonista refuză orice fel de compromis care îi malformează statutul identitar; în cazul Justinei, depresia este o formă de a fi, iar momentele în care privește către cer sunt singurele în care se regăsește. Steven Shaviro caracterizează comportamentul Justinei ca fiind o stare necondiționată și nereflexivă de sentiment pur. (19) Vorbim astfel de o stare a subiectului în sine, o autentiticate senzorială care poate fi implicit o formă a dionisiacului: o revenire la forma arhaică de a fi, care se dezice oricăror forme de control social.

Incapacitatea personajului de a-și regăsi confortul psihic în cadrul cercului de apropiați este datorată unei stări de angoasă care, în mod straniu nu are legătură cu evenimentul apocaliptic care urmează. Asistăm la o dramă interioară a personajului aflat în afara celor din jurul Justinei, cu care nu reușește să rezoneze din prisma caracterului său ambivalent. De aceea, am putea extrapola firul demonstrativ înspre conceptul de vină. De ce se face vinovată Justine? Iar aici răspunsurile ar putea fi numeroase, întrucât avem de a face cu un personaj a cărui traumă psihologică pare să vină în contradicție cu evenimentele exterioare.

Justine este un personaj inadaptat universului din care face parte, ca atare va căuta mereu spații care converg stării ei interioare. Faptul că petrecerea are loc în casa soțului lui Claire poate constitui unul dintre factorii care determină stările sale angoasante. Justine manifestă semne clare de claustrofobie, spațiile deschise fiind singurele în care aceasta se regăsește și poate să își recapete echilibrul. Condiția de artist a Justinei care o împiedică să se adapteze într-un univers perfect, precum este casa lui John, o determină să fie în permanentă căutare a sinelui prin apel la exterior. Căutarea sa nu dă roade însă, întrucât proprietatea este izolată, fiind situată într-o zonă greu accesibilă și destul de puțin populată.

Avem așadar un microcosmos al dezolării, al disperării și al depresiei, care va suferi în cele din urmă o implozie. Faptul că Abraham se retrage de fiecare dată când Justine îl îndeamnă să treacă granița teritoriului lui John este indiciul clar că universul creat este unul închis, ale cărui granițe sunt iluzorii, iar apropierea planetei Melancholia va determina o suprasaturație a lumii perfecte din care pare că fac toți parte.

Dihotomia acestei lumi în aparență perfectă, dar cu o esență incompletă, redă un simbolism al imaginarului prin care Justine poate să evadeze. Spectacolul unei vile desăvârșite, locuită de oameni cărora par să nu le lipsească nimic, dar care sunt încastrați într-un vid determină sentimentul de claustrofobie pe care îl resimte protagonista. În acest sens, la nivel de imagine avem de a face cu tablouri în mișcare, cu personaje care par tot timpul retușate și ale căror acțiuni sunt premeditate minuțios. Spectatorului îi este redată o lume a naturalismului, a unei picturi încondeiate strategic, în culori puternice, dar care dau senzația de apăsare. Odată ce coliziunea cu Melancholia are loc, spectatorului îi este permisă evadarea într-un nou univers imaginar, sub forma unui final incert. Ambiguitatea dintre realitate și fantezie poate fi oglindită în rațiune, respectiv societate.

Steven Shaviro va analiza *Melancholia* ca pe un spectacol al dezastrului pe dos. Potrivit acestuia, pelicula redă o formă a capitalismului prin care implicit indivizii cu o stare financiară bună sunt neputincioși în fața unui dezastru. Impasul catastrofal se reflectă asupra celor care par să fie clasa privilegiată, singurii rămași în fața implacabilității futuriste. Din punct de vedere strict social, sfârșitul lumii este o metaforă: o imagine a tuturor speranțelor și temerilor noastre și a incapacității noastre de a ne imagina ceva mai bun. (8-9) Universalizarea unei lumi prin distrugerea ei poate fi cheia prin care se poate renunța la materialitate și prin intermediul căreia, un personaj precum Justine care este prin excelență o inadaptată poate să își găsească locul.

Melancolie versus isterie

Dacă prima parte a peliculei se concentrează în mare parte pe stările de angoasă resimțite de Justine, cea de-a doua parte surprinde dinamica relaționară dintre Claire și Justine. Dacă în cazul Justinei, condiția sa depresivă o plasează în sfera inadaptaților, în cazul lui Claire situația este diferită: în absența unei mame asumate, Claire preia funcția maternală și își exercită atribuțiile aferente acesteia de-a lungul întregii acțiuni.

Personajele sunt construite sub o formă antagonică: rațiune/nebunie, solar/nocturn, control/derizoriu, cu scopul deturnării sensului universalității. Așadar, dacă pentru Justine lumea perfectă în care ajunge este una din care nu poate face parte întrucât intră în contradicție cu esența sa, Claire este motorul rațional, care pare că este mereu în căutarea unui sens logic. În acest sens, amintim scena de la începutul filmului, când Claire realizează că, dincolo de aparența unei expresii fericite, Justine nu este împăcată cu decizia luată în privința căsătoriei, ca atare confirmă cu ea dacă este o decizie potrivită. De asemenea, Claire este cea care se confruntă în mod constant cu stările depresive ale surorii sale, fiind singura căreia Justine i se confesează.

Prima parte a filmului poate fi interpretată inclusiv sub forma unui personaj, care înglobează toată teroarea indusă de normele sociale și care dorește mereu să evadeze într-un univers lipsit de rigori și cutume. La nivel psihologic, există o schismă între rațional și irațional, care determină tensiunea protagonistei. În acest sens, putem vorbi inclusiv de o stare de isterie contrabalansată de melancolie, această fuziune de stări fiind o caracteristică a depresiei în sine.

Cea de-a doua parte a filmului poate fi pusă sub semnul incidenței imaginarului. Nicolini se întreabă în acest sens în studiul său dedicat filmului lui von Trier dacă nu cumva asistăm la un spectacol din imaginația lui Justine în cea de-a doua parte a peliculei.(6) Într-adevăr, lentoarea și accentul camerei de filmat pe chipurile personajelor pot fi interpretate drept simboluri ale imaginarului afectat de imposibilitatea Justinei de a se elibera de constrângerile unui mediu în care nu se regăsește. Cu toate acestea, considerăm interesant de analizat cea de-a doua parte a filmului ca pe o întrupare a lui Claire, o raționalizare prin excelență a deteritorializării unui spațiu care își pierde substanța. Isteria vine sub forma unei fervori, a unei dorințe exacerbate de evadare, sentiment care predonimă inclusiv la nivelul tehnicii regizoriale. Apăsarea camerei de filmat cu care fixează grimasele personajelor induce o stare de nevroză, melancolia regăsindu-se în cea de-a doua parte a filmului sub forme nuanțate.

Starea catatonică în care intră Justine amplifică acest sentiment al așteptării. Vorbim însă de o așteptare fără conținut, lipsită de bariere, care nu promite nimic altceva în afara unui vid necunoscut. Este limpede că această stare derivă dintr-un nihilism asumat, iar în acest sens, filmul *Melancholia* ar putea fi interpretat sub forma unei condamnări la așteptare. Putem merge mai departe cu demersul speculativ și să privim întreaga structură filmică sub forma unui paradis dantesc pe dos. Menționăm însă că, în acest caz, prin paradis înțelegem accederea spre un univers compensatoriu și nu facem trimitere la o interpretare religioasă ad literam.

Pentru ca interpretarea propusă să capete substanță, este necesar să facem o trimitere la conceptul de paradis în viziunea lui Dante. În acest sens, vom face apel la

teoria lui Corin Braga conform căruia Dante suprapune globului pitagoreic, orientat după axa de rotire a cerurilor (adică a pământului), axa sacră a religiei creștine. Astfel, pe o aceeași axă, se află simultan tronul lui Dumnezeu și închisoarea lui Lucifer, Paradisul, Purgatoriul, pământul și Infernul, grădina Edenului și Ierusalimul. (26-27) Stările Justinei coincid spațiilor dantești, după cum urmează: starea de plenitudine este dispusă pe aceeași axă a stării depresive.

Așadar, pe de o parte, starea de acalmie din prima parte a filmului ar putea fi purgatoriul stărilor Justinei, în care încearcă să își calibreze stările lăuntrice cu universul exterior. Acest purgatoriu, ale cărui contraste sunt determinate de o stare predominant melancolică, reprezintă zona abisală a inconștientului Justinei. Asistăm la o purificare a sinelui Justinei, odată cu refuzul său de a se supune normelor și rigorilor unei societăți în care se simte străină. Întocmai purgatoriului, unde are loc o curățire a păcatelor în scopul accederii la paradis, spațiul claustrant al casei perfecte are rolul de a o elibera pe Justine de dimensiunea umanității sale. Astfel, protagonista va fi nevoită să parcurgă un demers inițiatic pentru a ajunge la desăvârșirea sinelui său.

Pe de altă parte însă, cea de-a doua parte este deopotrivă infernul și paradisul, întrucât constantele afective care stau la baza acestui construct sunt forme ale isteriei. După cum precizam anterior, interpretarea de față nu urmează un filon religios, ca atare atingerea unei forme autentice de a fi în cazul Justinei se construiește sub forma unor contrarii, binele și răul anulându-se deopotrivă. Raportarea la paradis este corelată cu o autenticitate a sinelui.

Parcursul de inițiere al Justinei este analizat și de către Ruxandra Cesereanu, în studiul *A Diptych of Spiritual Maladies in Cinema: From Nostalgia (Andrei Tarkovsky) to Melancholy (Lars von Trier).* Potrivit teoriei enunțate de autoare, ritul de inițiere al Justinei capătă o dimensiune cvasi-mistică, având asupra protagonistei deopotrivă un efect de transă și extaz. Asumarea unui dezastru cosmic coincide cu regăsirea de sine a Justinei, cu încheierea unui parcurs de inițiere în ceea ce este autenticitatea sa identitară.

Putem continua firul interpretativ prin asocierea acestui rit de inițiere cu o coborâre în iad (*descensus ad inferos),* însă de această dată este vorba de un iad al societății, traseu pe care protagonista îl parcurge cu scopul cunoașterii și acceptării de sine. Acest iad coincide ca localizare, după cum menționam anterior, cu paradisul: formele depresiei Justinei sunt reacții ambivalente, care converg înspre același scop și anume cel al descoperirii autenticității de sine.

Putem conchide astfel că acest parcurs poate fi interpretat sub forma unei recunoașteri de sine, care pentru a fi completă are nevoie de o transcendere a normelor exterioare. În acest sens, teoria paradisului, a purgatoriului respectiv a infernului dantesc poate fi aplicată acestei căutări a sinelui. Justine va atinge echivalentul rozei mistice și anume regăsirea sinelui absolut.

Joe și senzorialitatea

Personajul Joe, protagonista din *Nymphomaniac* va deveni un personaj cheie pentru digresiunile lui Seligman, care spune despre sine ca este asexuat, ca atare nu se

poate proiecta în niciuna dintre confesiunile ei, întrucât nu a experimentat niciodată plăcerile corporale „Sunt, de fapt, cel mai bun judecător căruia i-ai fi putut încredința povestea ta. Nu mă uit la tine prin lentilele colorate de sexualitate sau de experiența sexuală”

Asistăm la o construcție identitară a lui Joe prin intermediul experienței sexuale și a identificării personale prin prisma senzorială. Este interesant de urmărit traseul cu ajutorul căruia fetița Joe se definește ca fiind nimfomană, încă de la vârsta de doi ani, când a început să își descopere corpul.

Simbol al cunoaşterii, oglinda deschide un alt portal, o lume prin care realitatea este invadată de fantasme, unde realitatea şi iluzia ajung să se confunde. În universul oglinzii, trecerea de la existent la inexistent, de la adevăr la minciună, de la invizibil la vizibil, de la identitate la alteritate, este mereu posibilă. Oglinda reprezintă, în cazul de față, raportarea lui Joe ca adult la întreaga ei experiență sexuală, respectiv readucerea trăirilor din planurile secundare în prezent prin proiectarea personală.

Experiența senzorială prin imaginație determină delimitarea fantasticului de realitatea imediată. Asocierea metaforică a corporalității prin intermediul cunoașterii de sine constituie un important punct de referință în conturarea unui univers ludic.

Henri-Pierre Jeudi subliniază că „Orice reprezentare a corpului este un moment suspendată prin viziunea sau prin atingerea granulației pielii [...] De aceea pielea se prezintă mai întâi ca un text care se dispensează de metafora și de punerea în pagină a corpului”. (98-100)

Pendularea continuă între stările rememorate din perioade diferite constituie jocul imaginar prin care întregul personaj al lui Joe se construiește. Apelul la joc se face în mod recurent și neîntrerupt, neexistând vreo mediere între ceea ce adolescenta Joe ar gândi, raportat la adulta Joe. Practic, este ceea ce stă la baza întregului construct identitar; erijarea dintr-un personaj în altul.

Această pendulare joacă rolul unei descentralizări în ceea ce privește receptarea femeii hipersexualizate din perspectiva diferenței de gen și una dintre scenele cheie care stă la baza acestui construct este aceea în care Joe își lasă copilul singur în casă și merge să își satisfacă nevoile sexuale. Concluzia acestei alegeri este rezumată de către Seligman, care subliniază diferența de receptare a unei mame, respectiv a unui tată care își părăsesc datoria de părinte pe fondul dorinței sexuale “Când un bărbat își părăsește copiii din pricina dorinței, acceptăm cu o ridicare din umeri, dar tu ca femeie, a trebuit să îți înfrunți viciul cu o povară de vinovăție care nu a putut fi niciodată atenuată.” Recăpătarea abilității lui Joe de a avea orgasm va deveni una dintre principalele ținte în cea de-a doua parte a filmului.

Despre dorința transgresivă

Jocul se va manifesta implicit la nivelul erijării psihologice a protagonistei în diverse instanțe afective. În cel de-al doilea capitol ne-am ocupat de contextualizarea misticii lui von Trier, un set de concepte sub forma unei scheme care dezvoltă la nivel ideatic și regizoral trilogia *Depresiei.* Nu putem miza pe ideea unei mistici fără a lua în calcul și pulsiunile care o determină.

Pentru a evita capcana unei interpretări psihanalitice *avant la lettre,* vom utiliza termenul de pulsiune în sensul atribuit de Gilles Deleuze, care îl traduce prin "energia care înșfacă bucăți în lumea originară". (176) Altfel spus, pulsiunea este un corelativ între afect și expresie, care determină apariția unui ansamblu de stări în formă primară.

În cazul lui Joe, putem vorbi despre o angoasă provocată de pulsiunile primare din perspectivă originară. Este limpede că un astfel de personaj poate fi încadrat progresiv în paradigma lacaniană în acest sens, conform căreia individul trebuie să răspundă dorinței prin sfera voinței. (Roudinesco, 319)

Erotismul și violența sunt cele mai pregnante constante afective care determină ciclul dorinței în cazul lui Joe. Dacă este să propunem o interpretare în acest sens din perspectiva teoriei lui Lacan, răspunsul protagonistei la pulsiunea sexuală vine ca rezultat al dorinței sexuale coroborată cu voința de a fi. Nimfomania este starea prin care Joe se construiește, ca entitate individuală, iar acceptarea face parte din destinul său, față de care, conform lui Lacan, fiecare are datoria de a-l împlini, în conformitate cu dorințele proprii.

Transgresia acestor dorințe de împlinire prin sexualitate a început încă din copilăria lui Joe "Întotdeauna am cerut mai mult de la un apus: mai multe culori spectaculoase când soarele lovea orizontul". Asistăm așadar la o conștientizare precoce a simțurilor sexuale, a zonelor erogene și a dorinței carnale, care va dezvolta la nivel psihic inclusiv un complex al Electrei. Vedem un personaj atașat aproape la nivel identitar de figura paternă, cu care împărtășește o serie de interese comune, printre care se numără și dendrologia, o ramură a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor. Interpretarea poate să meargă mai departe în acest sens, întrucât putem asocia ideea de rădăcină comună a copacilor cu rădăcina paternă din care Joe refuză să se desprindă.

Potrivit *Dicționarului de simboluri,* arborele este un simbol al vieții în continuă evoluție, evocând întreg simbolismul verticalității, slujind deopotrivă drept emblemă a caracterului ciclic al evoluției cosmice. De asemenea, arborele înlesnește comunicarea între cele trei niveluri ale cosmosului: cel subteran, prin rădăcini, suprafața pământului prin trunchi și înaltul, prin ramurile din vârf, care se înalță spre cer. (124) Astfel, Joe asociază o mare parte din acțiunile sale cu imaginea frasinului, arborele pe care îl admira împreună cu tatăl său, scene care evocă dependența sa față de figura paternă. Dacă este să raportăm această relație sub forma celor trei funcții ale arborelui, putem spune că rădăcinile sunt cele care o ancorează în lumea familiei, motiv pentru care va concepe un copil cu Jerome, trunchiul reprezintă imaginea sa în raport cu lumea, iar crengile care acced către înalt sunt forma ei autentică și senzorială de a fi. În această cheie de interpretare, relația cu tatăl său are inclusiv o dimensiune chtoniană, întrucât rădăcinile arborelui fac legătura lumii exterioare cu lumea de jos. În cazul protagonistei, lumea de jos este cea a carnalității, a dorințelor refulate, a imaginii unei masculinități perfecte, pe care o regăsește doar la nivelul figurii paterne.

Până la scena în care Joe merge la spital, figura tatălui este una solară în ochii fetiței Joe, o imagine a înțelepciunii și a afecțiunii, conturată implicit prin intermediul unui fizic necontaminat; odată ce boala se instalează, iar corpul tatălui intră în degradare, Joe nu mai poate reacționa în mod controlat asupra situației date. Figura unui

tată aflat pe patul morții instalează în subconștientul lui Joe o frică de necunoscut, care o determină să revină la ceea ce cunoaște cel mai bine și anume la rădăcini.

Relația tata-fiică se va consolida pe parcursul mai multor episoade, în care protagonista asistă la un fel de inițiere în ceea ce va urma să fie viața sa. Figura paternă va fie cea de la care va asocia viitoarele sale comportamente cu statura unui frasin, arborele preferat al tatălui său; precum frasinul, care este unul dintre copacii cei mai înalți și impunători, Joe își va aprecia unicitatea și se va diferenția în mod absolut de cei care o înconjoară. Atracția fetei față de tata se va răsfrânge inclusiv la nivelul percepției față de mama sa, pe care o vede ca pe o prezență rece și frivolă, față de care nu manifestă vreun soi de afecțiune.

Scena care va completa sub forma unui corolar ipostaza de incest neconsumat este aceea în care Joe își vizitează tatăl la spital și asistă la o criză paranoidă a acestuia. Incapacitatea protagonistei de a empatiza cu suferința tatălui său o determină să refuleze și să reacționeze prin prisma pulsiunii sexuale. Astfel, carnalitatea se confirmă implicit la nivel relaționar, întrucât Joe va manifesta un comportament asemănător arborelui: va reveni la autenticitatea senzorială care o definește, reacționând astfel în concecință.

În timp ce Joe îi relatează acest episod lui Seligman, ea se autocondamnă pentru reacția sa la vederea cadavrului tatălui; Seligman însă va găsi o explicație pentru comportamentul său, "Este extrem de comun să acționezi sexual într-o criză." Din punct de vedere identitar, lui Joe îi este imposibil să reacționeze emoțional în fața unei situații tensionate. Constructul său psihologic comprimă pulsiuni și afecte primare, care îi predefinesc întreaga traiectorie ulterioară.

În loc de concluzii

Am analizat cum dorința se supune unor rațiuni subiective, care devin de fapt norme incontestabile în cadrul societății din care personajele fac parte. Dorința este inseparabilă de principiul sexualității, devenind astfel un mod de înțelegere dialectică, existând prin ea însăși. Michel Foucault vorbea despre sexualitate în primul volum din *Istoria sexualității* ca fiind strâns legat de reprimare, care a fost puntea de legătură dintre putere, cunoaștere și sexualitate.

Această mecanică a puterii face parte din spectacolul formelor impuse. Pentru ca arta, respectiv umanitatea să se detașeze de regimul spectral trebuie să renunțe la memoria propriei identități, care nu face altceva decât să o limiteze. Regestarea unei noi identități prin înfruntarea unor temeri ale subconștientului este tema predilectă prin care von Trier abordează imaginea.

Bibliography

Badiou Alain, Conditions, *L'Ordre philosophique aux Éditions du Seuil*, 1992
Badiou Alain, *L' Éthique: Essai sur la conscience du mal*, Nous, 2011
Braga Corin, *De la arhetip la anarhetip,* Editura Polirom, 2006
Cesereanu, Ruxandra, A Diptych of Spiritual Maladies in Cinema: From Nostalgia (Andrei Tarkovsky) to Melancholy (Lars von Trier), în curs de publicare în revista *Ekphrasis, Melancholic*

Exploration of Humanity (The Solitude of Man). Studies in Visual Representation and Melancholia, Volume 21, issue 1/2019
Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *Dicționar de simboluri, volumul 1,* Editura Artemis, 1994
Deleuze Gilles, *Cinema II Imaginea-timp,* Editura Tact, 2013
Ehrenberg, Alain, *Weariness of the Self: Diagnosing the History of Depression in the Contemporary Age*. McGill-Queen's University Press, 2009
Hallward, Peter în *Alain Badiou Key Concepts, Kant*, Acumen Publishing Limited Durham, 2010
Jeudy, Henri-Pierre, *Corpul ca obiect de artă,* Traducere de Ana-Maria Gîrleanu, Editura Eurosong&Book, 1998
Kristeva Julia, *Noile maladii ale sufletului*, Editura Trei, 2005
Munteanu, Andrada , *The Aestethics of Depression in the Work of Lars von Trier. Ethical Considerations on Depression Trilogy*, The University of Bergen, 2016
Nicolini Kim, *Freedom In Oblivion: Post-Feminist Possibilities In Lars Von Trier's Melancholia,* https://www.kimnicolini.com/wp-content/uploads/2012/04/Melancholia_KN-4-5-12.pdf Accesat în 14 februarie 2021
Roudinesco Élisabeth, *Jacques Lacan. Schița unei vieți, istoria unui sistem de gândire*, Editura Trei, 1998
Singh, Kalu *Ideas in Psychoanalysis,* Icon Books Ltd, 2000

THE 24 STEPS OF FREE AND POETIC THINKING / A NEW MANIFEST OF ROMANIAN TRANS-MODERNISM

Ion POPESCU-BRĂDICENI
Ph.D, University "Constantin Brâncuşi", Târgu Jiu

Abstract: This article here constitutes into a new manifest of the Romanian and European trans-modernism. It assumes, with individualism specific to the XX-century, the anti-model, the ideatic and theoretic uniqueness.
The article assumes the notions of liberty and the poetic, falling on the logic of the included third-party and trans-disciplinarity. The ages of man are ontological reordered into a revolutionary and meta-poetic paradigm, when it resorts to auto-lyricism returned to the myths of Orpheus – Narcis - Prometheus.
The essay looks at an innovative concept: "the language of poetry", real and virtual, objective and subjective, transitive and reflexive. Mihai Eminescu, Nichita Stănescu, Qusimodo, Ungaretti, Eliot, Pound, and other militated for it.
The 24 steps initiate the novice reader, but also the more able one, in recovering "the naive feeling" in "the inverse perspective", in "the new compositions-visions", in the doctrines of Eliot and Noica, in "the placenta separation", in "the argonautic celebration" in "the staying in the Making – meditation", in the seeing of the invisible in the visible, in the synthesis between the lyric and epic, in reclaiming the secret melody (from quantum mechanics), in the re-accreditation of the complicity between music and language, in bettering the distribution of a word in "the hour of ardent inspiration", in the alchemy distillation and sacrificial architecture, in the "curios synthesis" between old and new, in the " aesthetic effect", in magic and doctrine of mirroring, in"at pictura poesis", in "the game free from imagination", in mythology and horizon of expectation, in an anti-ode and art-love and finally, in the "double harmony and plenitude".

Keywords: liberty, thought, poetics, manifest, trans-modernism, matrix, garland.

Cugetătorul veritabil afirmă sau neagă. Este un fapt pe care l-au ilustrat mulţi, prin atitudini, şi l-au semnalat, şi mai mulţi, prin comentarii. Acela care îşi vrea gândul gornist al eliberării spirituale şi cuvântul căpitan de oştiri, trebuie, înainte de-a se avânta în linii curbe de eroism vulgar, să despice calea biruinţei. Adică să cugete liber. Conţine această sintagmă emblematică o contradicţie dublată, deloc paradoxal, de o legătură intrinsecă. Adică pasul acestui autentic cugetător liber să fie făclie şi luminarea lui să fie pas. Trupul, ochiul, fiinţa – hotărâre. Şuvoiul să năvălească puternic, neliniştit, impetuos, sigur. Dar hotărârea trebuie să i se cadenţeze precisă, fie că poteca ei duce la un luminiş sau la altul.

Dar puţini sunt cei care stăpânesc lucrurile şi le rezolvă, care, încercuiţi de bâjbâieli şi naufragii, de beţia îndoielii şi de întunecarea viziunilor, de nebunia puterii şi pericolele avariţiei dezumanizante – cutează. Ca de exemplu eu, care am cutezat să ofer o nouă paradigmă în România: transmodernismul.

Cei mai mulţi ezită încă a-mi fi alături. Cei mai mulţi cad. Avertizez: la umbra acestor două crezuri: a cugeta şi a fi liber, nu poţi poposi decât îngândurat. Încercaţi o nehotărâre pentru una? Nu, soluţia e ispita amândurora. Să ne răsucim discursul spre un

cuvânt anterior: nehotărâre? Nu: îngemănare de avânt şi de înţelegere: a saltului calitativ.

Adevărul îl vreţi gol şi aspru? Răspundeţi-vă de unii singuri. Eu, în deschiderea acestui „credo" pledez, la fel de patetic, cum mi-e stilul, în ultima vreme, pentru seninătate interioară, pentru că: strălucire înconjurătoare, venită din lumină din lumină, din cuvânt roditor, pentru că e stâncos. „Căci rămâne stânca, deşi moare valul" (M. Eminescu).

Adevăr? Mintea şi iubirea, pe deasupra chinurilor mărunte, zvârcolirilor mari, strigătelor de ură şi înspumărilor de deznădejde, biciuind gândurile de ţărână, poftele de fiară, orbirile neînţelese şi vrerile nepotolite, ni se îndreaptă către un răsărit de viaţă nouă. Şi stau nedumerite în faţa soarelui, care răsare dimineaţa şi apune seara. Şi brusc se dumiresc: căci Domnul îngândurat se aplecase şi scrisese cu degetul pe nisipul eternităţii două cuvinte: Cugetă liber! „Fii tu însuţi!" Dar Domnul şi-a urmat mai departe scrisul. Erau primele – fiindcă gestul său era atât de febril – şi ultimele cuvinte pe care le scria? Nimeni nu le-a ştiut, căci le-a şters vântul. Nisipul – piramidă de tăcere – e mit. Şi, poate, ceea ce nu mai puteau oamenii citi, am cuprins eu, în cele 24 de trepte ale „Cugetului liber" întru poezie. E posibil, nu?

„Lumea toată-i trecătoare/ Oameni se trec şi mor…/ Numai poetul/ ca pasări ce zboară/ deasupra valurilor/ trece peste nemărginirea timpului./ În ramurile gândului,/ în sfintele lunci,/ Unde pasări ca el/ se-ntrec în cântări"… „Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea./ Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume" (Mihai Eminescu).

Prima treaptă. Copilăria-i tezaur de virtuţi. Trăieşti ca să-ţi cultivi stările ingenue în logostele ce împânzesc poala zării. Prin ea, greierii te duc cu gândirea-le încă fragedă la şcoala lui Platon: cel care credea că tiparele ideale ale lucrurilor se degradează în formele lor realitare, trădându-le pe cele revendicate de Spirit din Imaginaria. Că este platonică istoriografia dominantă în Occidentul liberal. Că pentru a putea ajunge la nivelul superior din «episteme» trebuie să ne eliberăm şi să ne purificăm de corp şi de simţiri, încât accesul la adevărul formelor să fie prin descoperire/ contemplaţie, prin ridicarea părţii celei mai nobile a sufletului la contemplarea celui mai excelent dintre cele ce sunt. Platoniciană este doctrina anamnezei (reminiscenţei); adică a redeşteptării în sufletul nostru a amintirii esenţelor contemplate înainte de naştere, ca suflet nemuritor hoinărind prin ceruri în jurul celor ale zeilor. Astfel, cunoaşterea (adică ridicarea până la forme) înseamnă amintirea Ideii Poetice, dezghiocată din corpul ei material şi redată limbajului diotimatic şi erotic, în extazul său de a echivala „forma Frumosului în sine" (Dal Maschio, 2020, p. 69).

A doua treaptă. Copil fiind, sălăşluiai în orizontul Subpământenei tale Hrube, pe care-o săpase, in illo tempore, o pajură, abia dislocuită de vreun stră-stră-strămoş de-al tău din Basmu-i iconoclast şi cumva antifrastic, dacă iei act de Perspectiva Inversă. Stephen W. Hawking ar invoca „unificarea fizicii". Cum? Pe baza „principiului de incertitudine: o caracteristică fundamentală a universului în care trăim.". Dar totodată de procesul numit renormalizare dar şi de supergravitaţie a semnelor/ a particulelor/ celulelor infrasemantice/ infrafonetice etc. După modelul „unificării fizicii" ar fi posibilă „unificarea poeticii"? Ar fi, dacă ne vom raporta la „teoriile corzilor"? În teoria corzilor,

ceea ce înainte erau considerate particule acum sunt imaginate ca unde care se propagă de-a lungul corzii. Astfel un poem nu s-ar baza pe graviton ci pe poeton, şi el este produs al „interacţiilor tari” dintre particule ca în pânza unui păianjen. Ce s-ar putea ivi în iluminările poetice din „subteranele” subconştientului, ca echivalenţe pentru quarci şi gluoni într-o rotaţie (ca de bolerou?) intrinsecă/ heterotică precum la Mihai Eminescu şi la Nichita Stănescu, cei mai mari poeţi români de ieri/ de azi/ de mâine în opera cărora pare să fi avut loc „unificarea mai întâi a fizicii şi apoi a metafizicii” în stadiul complet şi, deocamdată, definitiv (Hawking, 1994, pp. 187-204).

A treia treaptă: Într-o bună zi, de pe colina înroşită de maci, coborâse în Agora un zeu Tânăr. Pletele-i negre îi fluturai în vântul ce se întinsese dinspre Mediterană, dinspre Egeea, tocmai peste dealurile ce se revărsau dinspre Înălţimile Cercului spre Bistriţa pe care, copil, Constantin Brâncuşi [2] îşi sculptase în zăvoiul înrourat primele gânduri mirobolante, transgresând infinitul numai c-un ciocan şi-o daltă. Aceste noi alcătuiri-viziuni se împământau la un loc cu şerpii, broaştele, râmele şi cârtiţele oarbe, ca să taie Calea Adultului care eşti azi şi de-a pururi.

Şi eşti tu însuţi susţinătorul „întoarcerii autorului” în textul literar, meta- şi trans-literar, adică în structura existenţei sale; fiindcă aventura spiritului este totuna cu destinul excepţional. Motivaţia descinde din celebra propoziţie a lui Arthur Rimbaud: „Car Je este un autre”. Dar „Eul” care vorbeşte în poezie este clar: „Altul”: cel conectat la necunoscutul, invizibilul, neauzitul, cărora doar Poet-Altul le poate inventa o limbă nouă. Dacă, totuşi, în subsidiar mai conservi cultul creatorului, în scriitura ca-atare se exprimă un nou cult: cel al operei deschise-închise. E cotitura radicală pe care o promovează transmodernismul, împotrivindu-se lui Umberto Eco şi agreându-l pe Roland Barthes (ca şi pe Eugen Simion – n.m.). Umberto Eco e adeptul poeticii operei deschise şi-l contrazici interpretul, ca să reinventeze opera, trebuie să se integreze într-un act de congenialitate cu auctorul însuşi[41]; aşa fiindă, fondul comunică un mesaj, dar forma se comunică doar pe sine.

Semnificaţia nu e poetică, ci doar semnificantul se este. Confuzia unei estetici a receptării imediate, tranzacţionată prin compromis dintre oferta de elită şi consumul/ consensul de masă rămâne oripilantă şi stupefiantă (şi deloc productivă textual-poetic). Dimpotrivă vârsta poetizării se întoarce într-o regăsire/ păstrare a copilăriei prin forţa structurii imaginare, a limbii materne. A fi liber – conchide Barthes – înseamnă a-ţi regăsi vârsta care eternizează „Subiectul-Imaginarului – care nu îmbătrâneşte”[42]. Eugen Simion pledează reveriant-sublim pentru o biografie imaginară, pentru artistul liber, capabil să-şi virtualizeze succesiunea viitoarelor transformări interioare, indiferent de presiunea aşteptării necesităţii de a fi creat de propria-i operă. Ironizează, subtil, lectura pluralistă, căci ce s-ar întâmpla cu eul profund al lui Marcel Proust, cu cel pur al lui Paul Valéry (- eul inventor, cel care descoperă şi inventează ceea ce vrea să fie inventat, de la baza unei «trepte zero a scriiturii»[43].

A patra treaptă e un sonet de din vremurile unei maturităţi depline, pe care un T.S. Eliot [3] le-ar declina de răspunderea unei prea doctrinare autoreferenţialităţi. În definitiv, încă nu se cunoaşte motivul degresării Fiinţei de propria-i ineluctabilă Devenință întru Devenire (Noica, 1981).

Iar Limbajul rezistă autoritar – idiolectal pe meterezele unei Trans-înţelegeri reveriante şi totuşi creatice: „În fine, Domnul, care ştie ce-i dreptul la alternativă, se-ncumetă la erezie, sorbit de-o tragică eschivă. Şi-n fine, Domnul stă şi scrie despre-o-n hazard locomotivă, se lasă prins de-o străvezie armurărie, reductivă la Sensul Prim. Detaşamentul ce-naintează către munţi pe luminate,-n boltă, punţi, îşi redistribuie accentul de contemplaţie, pe seară, într-o Republică-de-ceară".

A cincia treaptă. Constă într-o Separaţia de Placentă. Într-o lustraţie recentă şi-o combinaţie dementă cu-o superficie, decentă însă, dar (cu moartea) inclementă. O dezvoltare creatoare în lume este posibilă tocmai fiindcă există o sursă abisală a libertăţii, ţâşnind dintr-o inefabilă profunzime, care mai poartă în ea imaginea Creatorului, a libertăţii sale şi a forţei sale meta-/ trans-creatoare. Separaţia de placentă produce o deschidere creatoare din ceea ce se află ca starea puterii în profunzimea libertăţii/ şi a spiritului. Ceva lăuntric se petrece în poet, întotdeauna sursa dezvoltării creatoare se află în profunzimea duhului. Mişcarea limbajului poetic se produce în linie orizontală, pentru că punctele spre care se divizează mişcarea verticală născută din profunzime se transpune acestora. Iar „transpoziţia" e una din cele 25 de legi ale transmodernismului (e chiar ultima din paradigmă – n.m.). „Transpoziţia (transpunerea) presupune o mutare (mutaţie a semnelor – Berger, 1978) egală cu o semiurgie po(i)etică (care între timp a detronat demiurgia romantică – n.m.)".

A şasea treaptă. Împrumută de la René Berger[5] ideea că, de la copilărie, ne parvin, în genere, toate toposurile Imaginariei subcuantice şi toate mecanismele Melancoliei, ce-şi disculpă pe dinăuntru toate Ipotele Metafizice, nu înainte de a se asigura că-n orice matriţă înlănţuirile nu-şi sucombă cromozomii şi poetonii instantaneici.

Totuşi Umberto Eco, în „Limitele interpretării"[44], îşi redresează printr-un „bolerou" seducător al Sufletului Frumos din homo faber, şi din homo poeticus (ca producător de structură ambiguă: rod al permanentei repuneri în joc a limbajului aparent stabilizat şi dobândit şi a formelor de ordine consacrate de tradiţie – n.m.), amândoi biruiţi salutar de „discursul îndrăgostit" de recuperarea totalităţii fiinţei/ a eului care scrie şi a eului care trăieşte/. Eul care trăieşte e lectorul, ca terţ inclus între autor şi operă. Totuşi această lectură nu-i doar un act liber, căci ea stimulează o libertate, ea chiar este o invenţie, ci este o creaţie dirijată/ o libertate condiţionată şi o invenţie programată (categoric informată doctrinar-ideatic/ ideologic/ politeist – n.m.). Însă dirijarea/ condiţionarea o exercită au(c)torul şi o dublează opera, întrucât pentru lector totul este de făcut şi totul e deja făcut (adică opera, în arhitectura ei gravă, condiţionează libertatea interpretării noastre.

A şaptea treaptă. Dezvoltă o mai străveche Împuternicire. Cuvintele să se îmbulzească a-şi autodeterminare argonautica celebrare, pe mare, a Lânii-de-aur. Dezvoltura-i ca versúra. Îşi, concupiscentă, însuşeşte aventura interstiţială. Şi îşi revendică Reînceperea Imperială. Forma Sonetului reintră în corzi; inocentă acoladă: Fire-ai frunză ori descântec. Încleştare de cuvânt. Fire-ai creangă de ienupăr, iubito, să nu mă supăr că-ntr-o rea zădărnicie ce coclauri ne-or mai vrea. Fire-ai ochi de peruzea,

strălucirea mea târzie, Iubito, să nu tresar, când, la jocul temerar, s-ar putea să pierdem, vai, reîntoarcerea în rai. Ca-ntr-o scoică, eu o perlă, prinsă-n ciocul tău de mierlă.

A opta treaptă. E mai înţeleaptă cu un eon. Se întrudesăvârşeşte în poezeasca limbă, precum Ion Caraion[6]. Precum Nichita Stănescu[7,8] cel mai genial urmaş al lui Mihai Eminescu[9]. Şi aici zăbovesc intraverbal, redefinind solilocul ca pe-o dantelărie de domnişoară, care lasă vederii un sân pur şi gingaş cum un porumbel, încât El-Gahel însuşi să-l muşte dezlănţuit, apoi să-l arunce, sferă, în astralul-i zbor, transgalactic.

Iar criticul literar Vasile Spiridon să-mi precizeze că „limba poezească" e dincolo de jocul cu Logosul ori cu Erosul şi, dincolo de viziunea poetică, sub semnul revoluţiei „necuvintelor" şi al „noii ordini a cuvintelor". În esenţă ca orice mare poet, Nichita Stănescu percepe realitatea limbii poezeşti ca expresie/ expresivitate/ a conexiunii anthropos-logos-cosmos, unde logosul e conectorul terţinclusiv şi metarealitatea-în-sine: (triada a fi-a face-a şti = om-cuvânt-lume). Poezia îşi întemeiază sensul în chiar momentul scrierii şi concentrează trăirea unor stări inefabile de miraculare. Iar prin necuvânt se înţelege chiar specialitatea originară a poeziei, care este transcendere de cuvânt. Literalitatea orfică constituie punctul de origine în care nu se mai ştie dacă semnificantul e sursa emitentă (poetul) sau cuvântul (ce exteriorizează mesajul poetic). Amfionicul şi osirianul ce frizează „primitivismul" imaginativ (antropomorfizări şi zoomorfizări) şi alteritatea eului ca expresie a sacrificiului, prezente în operă, cooperează dinadins ca să configureze, imediat, o poetică a zborului asociată cu o poetică a diafanului ca sublimării întregului univers, pe care, ca poet al extazului material şi al reveriei obiectelor, ca magician fericit, Nichita Stănescu, impunându-se ca avatar autentic al lui Orfeu, ca şi Mihai Eminescu, îl sileşte să cânte asemenea unei uriaşe harfe, cu supercorzi fenomenale, vibrânde simultan şi suprasimultan). Poetul îşi arogă ambiţia de a vorbi limba care să-i aparţină numai lui sau să intervină autoritar şi decisiv în limbajul care îl vorbeşte mai adevărat şi liber numai pe el[45].

A noua treaptă. E o directă raportare la Salvatore Quasimodo[11], sicilianul atent la mistuirile-n văzduh ale mirajelor sublime din plăsmuirile homerice. Apoi la Solaria, cu ale sale «valori din qualità della parola assoluta» ori cu abordarea în nume propriu a hermetismului, şi, extrem de curajos, a mişcării de rezistenţă, în care con noi la morte ha più volte giocato, în lupta contra întunericului fascisto-nazist. „La vita non è sogno", e, dimpotrivă, antiromantică, precum, într-o generaţie anterioară, Giuseppe Ungaretti[12], cel care afirmase că ochii poetului vor să vadă invizibilul în vizibil, că numai poetul poate să citească fără a greşire în abisul celor singuri.

A zecea treaptă. Se inspiră tot din Quasimodo, care păstrase convingerea că poezia comunică cu matematicile , că ezită spectaculos între epic şi liric, că îşi conservă în tonul dialogal – ca şi T.S. Eliot în teoria-i – o discretă tentaţie a naraţiunii/ diegezei, că e morală şi de o nudă umanitate, că preferă, ca şi Ungaretti, fraza angulară şi sincopată, de o maximă concentrare însă, eliminate fiind toate superfluităţile gramaticale.

A unsprezecea treaptă. Aceasta-şi reînnoieşte proeminenţele, modalizantă în ton cu Machado, Garcia Lorca, Blok, Esenin, Sandburg, Frost, Maiakovski, Lagerkvist, Vallejo, Ady Endre [13] ca să-şi revendice «melodia secretă», aceea pe care Trinh Xuan Thuan o străvede în mecanica cuantică, în interconexiunea elementelor pe care doar poeticitatea

le, treptat, revelează; aprehendând totalitatea Universului. Pitagora[14] întrezărise numere şi muzică până în străfundul sufletului. Melodia incumbă o armonie de combinaţii. Şi, având în vedere caracterul armonic al reglării făcute, trupul e încordat în mod analog. Adică armonia corzii se trans-formă în armonia trupului şi îl transmută, pe acesta, într-o muzică a sferelor, la jumătatea drumului între ştiinţific şi ezoteric, şi exact la momentul oportun (Kairos). Până când s-a descoperit că muzica răspunde unei teoreme a proporţiilor, validă în orice caz pentru probleme cum ar fi cea a comparaţiei între suprafeţe pătrate şi suprafeţe rectangulare.

A douăsprezecea treaptă reacreditează complicitatea între muzică şi limbaj şi este aulosică (aulos = flaut sau dublu oboi, instrument al lui Dionysos şi al Maicii zeilor, fiind inventat ca s-o imite pe frumoasa şi înspăimântătoarea Meduza, pe care văzând-o, orice muritor se transformă în stană de piatră). Dar poemul lui Nichita Stănescu, dedicat lui Pitagora, invocă cifra şapte, ca mine însumi, în poemul epicoliric „Simbol şapte” (din „Rob la poezie”)[16]. Ca, într-o „Rugăciune la o piatră”, acelaşi Nichita Stănescu să elogieze iubirea sacrificială: „Ce animale au murit/ când s-au scris prima oară cuvintele?/ Ce nechezat a părăsit botul calului/ de drag de şoldul tău?/ Ce ţipăt au avut libelulele peste care/ s-a prăbuşit o secundă veche? Din ce gură de leu s-a smuls litera A/ cea mai nearipată/ singura care zboară?/ Ce limbi de fiare-n omorâre/ rupte au fost ca să se scrie scrisul lui iubire.”. La ce se referă poetul în „antipsalmul” său revoluţionar stilistic? La ceea ce Alex Ştefănescu admiră cu predilecţie – la Poesis-ul lui Nichita Stănescu: tehnica interogatoriului;/ bazată pe funcţionarea neobosită de mii de ani a mecanismului întrebare-răspuns sau dimpotrivă bazată pe efectul întrebării fără răspuns. Ori aşa ori exact pe dos, sesizând importanţa capitală a procesului de Comunicare, poetul şi-a dat seama că triada capodoperială cea nouă o reprezintă dragostea-moartea-comunicarea. Până la el niciun autor n-a mizat atât de mult/ şi obsesiv/ ca dânsul, pe valoarea poetică a unor elemente specifice schimbului de informaţii (posibil) precum alfabetul: litera A, hieroglifa, nodurile şi semnele. Vedem astfel – conchide Alex Ştefănescu – cum componenta epică se converteşte sub ochii noştri în componenta dramatică şi cum inevitabil ia apoi turnura unei componente cognitive, şir de metamorfoze rapide, imprevizibile, specifice nichitastănescianismului înalt, transmodernist cu certitudine (Ştefănescu, 2020, p. 58)[17].

A treisprezecea treaptă. Se înfruptă din conceptul inovator: „limba poezească”, o ipostază sărbătorească a limbii române, în care cuvintelor le-a fost proiectată, din latenţă în existenţă, o neaşteptat de mare libertate, graţie căreia frumuseţi virtuale s-au materializat tranşant, constructiv, prin suprapunerea perfectă dintre un plan obiectiv şi un plan subiectiv. Iar abaterea săvârşită de poet constă într-o îmbunătăţire a distribuţiei unui cuvânt, joculară doar atâta cât durează lectura poeziei lui.

Să citez la rându-mi din „Lună în câmp”: „Cu mâna stângă ţi-am întors spre mine chipul,/ sub cortul adormiţilor gutui/ şi de-aş putea să-mi rup din ochii tăi privirea,/ văzduhul serii mi-ar părea căprui…”.

Chiar cititorul care realizează că nu cunoaşte limba poezească are impresia stranie că o recunoaşte, că a vorbit-o el însuşi într-o copilărie îndepărtată.

Eu însumi, copil, încercasem un „cântec naiv”. Să mi-l reamintesc: „Tu mă dori pe mine./ Eu te dor pe tine?/ Tu, dintre albine,/ floare-ntre regine,/ ţi-e teamă de lup?/ Eu c-o să mă rup/ de-al tău drag în două/ ca iarba de rouă?/ Tu mă-ntre ruine/ de suflet stăpân/ singur să rămân/ n-o să arzi sulfine/ ca pe lumânări/ şi n-o să-nspre mări/ depărta-ne iarăşi/ cu Orfeu tovarăşi/ ca să cucerim/ acordul sublim”.

A paisprezecea treaptă. Aici se distinge ideea că poetul în versúrile sale invocă tiparele imateriale ale tuturor entităţilor perindate prin preajmă. Toate aceste imagini practic greu perisabile revin într-un intermitent colocviu cu un interlocutor universal, la care cuvintele se amplifică şi se valorifică plastic, pe fondul unei tăceri cu grave ritmuri; căci nu-i această tăcere umbra cuvintelor pe care o realizează poetul într-un ceas de ardentă inspiraţie?

Aşa se face că Salvatore Quasimodo are nostosul unui ţinut în care cu fiece zi se cufundă şi hrăneşte tăinuite silabe. Recurge la cuvinte tăiate şi repezi ca să exprime „cu jocul crud al apelor albastre din râul” heraclitic/ „şi-un dulce dar al apei” îi înnoieşte fiecare rostire. „Copil, întins pe pietre la Platani/ silabisind în bezná rugăciuni// Cu mâinile sub cap încrucişate” (ca „băietul cutreierător” al lui Mihai Eminescu – n.m.) îşi aminteşte întoarcerile în „ritmul ce-l distingi în orice umblet/ fără să vrei…”. „Cântecele care au gustul bobului ce se-mplineşte-n spic” au „dulci rezonanţe” cărora le „dau sunet mişcările văzduhului”. „Se oglindeşte un sunet în ecou îndrăgostit” şi taina lui i-e dulce, „tresărire în vaste prăbuşiri de aer”. „Timpurii renaşteri” se lasă recuperate dintr-un „răgaz de dincolo de timp”, de pe „drumuri tăiate-n cercuri mari de aur” (ca-n „Memento mori” – n.m.), ca să-i vorbească „de grădini miraculoase/ şi despre înţelesurile vieţii”, deşi poetul tânjeşte „după surâsul ultim/ al fragedei femei culcate printre flori”. La o adică, „murmurul ultimei zile mereu/ ne trezeşte mai tineri/ …/ Din plante, din pietre, din ape/ se nasc vietăţi/ în blânda suflare-a Văzduhului”. Aşa că poetul, cu tine, cititorule al acestui „manifest transmodernist”, şi cu mine, eseistul actual, coexistăm în acelaşi plan hermeneutic/ virtual.

A cincisprezecea treaptă. Trebuind a fi ea distilată alchimic dintr-un eseu de-al lui John Stuart Mill „Despre libertate”[18], e nevoie şi de arhitectul sacrificial. Prin libertate se înţelege protecţia împotriva tiraniei conducătorilor politici. Libertatea de conştiinţă este un drept incontestabil al fiinţei umane şi de cele mai multe ori doar poezia s-a pus în slujba ei. Apoi tot în sfera libertăţii umane intră libertatea de gândire şi de spirit, libertatea absolută de opinie şi de atitudine, inclusiv de a le exprima şi publica; libertatea înclinaţiilor şi a năzuinţelor, libertatea de a ne făuri în viaţă planuri potrivite propriei noastre firi şi de a face exact ceea ce dorim; pe urmă libertatea asocierii indivizilor. Singura libertate demnă de acest nume este aceea de a-ţi urmări binele propriu, în felul tău, atât timp cât nu încerci să lipseşti pe alţii de binele lor s-au să-i împiedici să şi-l dobândească. În fine Libertatea cuvântului şi a scrisului sunt inseparabile de Libertatea Gândirii, şi înrudite cu ea.

A şaisprezecea treaptă. Transferă conceptul de libertate în conceptul de curent literar care le neagă pe cele anterioare, simultan recuperându-le, ca să le configureze pe cele următoare. Astfel s-a întâmplat cu Al. Macedonski, care a fost „o sinteză curioasă de nou şi vechi, de neoclasicism şi de neoromantism, dar şi de parnasianism şi de

simbolism", ultimul Macedonski fiind un manierist şi un preţios, cu o topică barbiană (Manolescu, 2008, p. 534).

A şaptesprezecea treaptă e poema de faţă: Ceasornicul cel de cristal/ se pierde-n contemplarea ceţii./ Prin el spaţiotimpul curge/ spre începuturi, spre un limb/ al Facerii: fecioare ling/ bastoane, fungi şi asimptote./ Ideologi în redingote/ de şoareci roase cam încurcă/ josul cu susul şi invers./ Eu dau să nimeresc un vers/ neaşteptat cu nouă rimă./ Ceasornicul de din cristal/ îşi moaie limbile în zgura/ ce se transformă-n scriitura/ acestui aşternut covor/ în calea noastră,-a tuturor/ de-o libertate să-l acuz/ c-un larg efect dogoritor./ Plutind sub cerul lampeduz/ orgoloiul meu de Dionis/ nemântuit se ţese-n basm/ cu-aceeaşi bucurie pură,/ ce inima-n entuziasm/ o s-o închine lui Orfeu/ în câmpul cu miozotis.

A optsprezecea treaptă. Poezia e magie, elixir al nemuririi. Mircea Eliade afirmă în „Făurari şi alchimişti" că „arcana artis" integrează perfecţiunea într-o pânză a amintirilor, cristalizată spiritual sau într-o oglindă „cu crescândă uimire". Adeptul Poeziei „trebuie să se transforme el însuşi în Piatră Filosofală", devenind Întemeietor de Nouă Paradigmă. Substanţa poetică este extrasă din Poet şi ea este minereul: Poezia primeşte un Suflet nou, şi totodată un trup nou, transretoric, spiritual, mai subtil decât Aerul, asemenea razelor de soare care străbat toate trupurile. Ultimul Alchimist cred că Poetul este: acesta trebuie să fie sănătos, umil, răbdător, cast, iar spiritul lui să fie liber şi în armonie cu opera, trebuie să fie inteligent şi savant, să muncească, să se roage şi să mediteze în acelaşi timp. Alchimistul se angajează în întregime în opera sa. Dar nici o virtute şi nici o erudiţie nu îl poate dispensa de experienţa iniţiatică, singura capabilă să opereze ruptura de nivel, implicată în «transmutaţie». Poezia e pentru Poet ca Elixirul pentru Alchimist (Eliade, 2008, p. 168).

Cea de-a nouăsprezecea treaptă e tot o metapoemă tipic transmodernistă: „Vezi tu, Cartea-cu-poveşti? Te învaţă să trăieşti. Te îmbie să străbaţi patria până-n Carpaţi. Îţi e inimă ce bate singură-n Eternitate în trupul lui Dumnezeu (parc-aş fi de-a pururi Eu) s-o auzi şi să asculţi îngerii ce-ţi ies desculţi în poiană ca să-ţi spună câte-n stele şi în lună şi să-ţi depene-nţelesul ce-i de-a pururea-n eresul moştenit de la străbuni. Dar ce zi e? Ah, e Luni! Trebuie să mergi la şcoală! Uite ici condei şi coală. Uite-n plus şi-acuarele să pictezi Lumea cu ele! Ca Manole sus pe schele."

Cea de-a douăzecea treaptă. Se trage din mantaua lui Cassian Maria Spiridon, autor al unor „Gânduri despre poezie". Scriitorul îşi situează actul creator între poezie şi transcendenţă. Poezia ar fi fiind ca la Kant[21] „arta de a prezenta un joc liber al imaginaţiei ca pe o activitate a intelectului" ori ca la Hegel unde „obiectul care corespunde poeziei este împărăţia nemărginită a spiritului", fapt pentru care poezia a fost şi e încă „învăţătoarea universală şi pretutindeni prezentă a genului uman". Spiritul uman nu mai stă, ca o inteligenţă aţipită, la pândă în pietre şi în arbori, ci îşi arogă o metodă de a percepe cursul istoriei. Pot conchide şi eu, la rându-mi, că o parte a acestei istorii este istoria poeziei, ca un fluviu care se schimbă tot timpul, în fluxul lui neîntrerupt. Dar importante sunt şi care anumite pietre şi cotituri există în curgerea fluviului în locul unde stau şi-l privesc. Pietrele sunt gândurile despre libertate/ poezie pe care generaţiile anterioare le-au gândit şi care determină gândurile mele evident

progresive. Istoria (adică spiritul universal) arată o dezvoltare precisă spre tot mai multă naţionalitate şi libertate. Tensiunea dintre ele va fi mereu depășită prin faptul că se va înfăţişa o a treia idee dezvoltată fie dialectic (Hegel) fie trialectic (Nicolescu).

Iată ce afirmă G.W.F. Hegel în nişte „Prelegeri...": „libertatea constituie singurul adevăr al spiritului" şi este „fiinţare la sine însuşi" şi deci „liber sunt când sunt la mine însumi". „Această existenţă la sine însuşi a spiritului este conştiinţa de sine, conştiinţa despre sine însuşi" (Hegel, 2006, p. 41). În consecinţă, în conştiinţa de sine a poetului, spiritul poetic se ştie pe sine însuşi; el este judecare asupra propriei naturi poetice şi totodată activitate poieinică de a ajunge la sine şi astfel de a se crea, de a se face ceva ce pare ori poate chiar este în sine şi survine de la sine. Libertatea îşi este sieşi scopul pe care îl înfăptuieşte, e unicul scop al spiritului, la început religios, apoi imnic şi pe urmă poetic (filosofic, didactic, retoric şi pur poetic ca la Paul Valéry de pildă ori Ion Barbu), în fine azi punându-se acut problema îmbinării libertăţii cu necesitatea, acest aspect filozofic însemnând „ceea ce apare în voinţa conştientă a oamenilor drept interes al acestora". Martin Heidegger – socoteşte şi el că „Poezia este temeiul purtător al Istoriei" şi că adăpostul ei este limba unei culturii şi a unei literaturi, şi a Daseinului poetic. Limba este sfera de acţiune a poeziei iar esenţa poeziei porneşte de la esenţa limbii. Poezia este limba originară a unui popor care aparţine istoriei. Temeiul Daseinului uman este dialogul – acea autentică survenire în istorie. Dar limba originară este poezia ca ctitorire a fiinţei. Cum casa poemului este limba, şi cum ea se construieşte din cuvinte, răsare dintre rândurile hegeliene dubla metaforă în virtutea căreia „pietrele şi grinzile (adică tocmai cuvintele) se supun legii gravitaţiei, ele trag în jos, spre adânc (adică spre arhetipuri/ anarhetipuri/ escatipuri – n.m.), dar cu ele se construiesc pereţii care se ridică în sus", spre azur, împotriva lor însele ascensiunea fiind eliberare, dezlimitare, levitaţie verticalizată. Recomand spre repetate relecturi eseurile lui Martin Heidegger, extraordinare lecţii de meta-/ trans-poezie din „Originea operei de artă" (Heidegger, 1995, pp. 175-362).

Cea de-a douăzeci și una treaptă cuvine-se a fi tot un poem scris de mine pe filele albe cu care se termină romanul lui Alejo Carpentier: Harpa și umbra:

„Iubita mea cu ochi căprii,/ în jurul focului să ştii/ se cântă seara elegii.// Iubita mea cu ochii vii,/ te-aştept ca-n vechi melancolii/ la mine iar cântând să vii// de dintr-o harpă melodii/ de dragoste, entelechii/ cu-ai lor fără de moarte fii// Iubita mea, să nu-ntârzii!/ Că-n sufletu-mi fâșii-fâșii/ o să-ncolţească mii şi mii// de-acorduri vaste, de-armonii/ ce-şi disputa-vor-mici felii/ dintr-un Real-de-Fantezii.// Mi-s ochelarii fumurii,/ căci norii-s grei şi plumburii/ şi-o să-nţelegi c-avem copii// şi noi, cei răzvrătiţi, dilii/ ca nişte palide sosii/ (ah, unde, calde, să le ţii?)// desprinse din mitologii/ egipţiene. Dar făclii/ (ah, zeii-s fade-ontologii!?)// aprinde-vom, distilerii/ să întreţinem pe tăblii/ să scriem, iar apoi orgii// să-ncingem-vom. Acum zii!/ – povestea, -eu ţi-o desluşii –/ Am fost, în veac, zădărnicii?"

Cea de-a douăzeci și doua treaptă este exact cum îmi porunceşte Orizontul-de-aşteptare: o formidabilă poemă de factură clasică, sintetic-analitică:

„Ce credeţi voi, mârşave creaturi/ că n-am puterea vie a narcisei/ de-a vă ucide ca pe-un stol de uri?// Voi blestema să vi se rupă trupul/ în mişcătoare dune de nisip/ spre

care năzuieşte tânăr lupul// spre vânătoarea-i (tragică se pare/ între frumoşii lei şi tigri) de-aprig/ extract de-absint, sudoare şi triumf.// Ce credeţi voi, preahâde-alcătuiri,/ din cioburi de văpăi, de refulări,/ rataţi sublimi ai marilor uimiri?// Voi strămuta în voi deşertul lumii,/ prostia ei în minţi încremenite/ şi iadu-i putrezind sub raza Lunii.// Pe ochiul apei: umblet de narcisă,/ abcisa-i căutarea unui vid/ în care voluptatea să-mi deschid?// Memoria: Cetate Interzisă?/ Peste fântână trece amintirea./ Iar insula-există-ntr-o castană// cu-o devenire sacrosuverană./ (Ah, doar Euridice o să vrea/ aceeaşi fantasmatică pădure// să tot colinde spre-a-şi aflare soţul/ ori într-o ghindă, spre-a îmi construire/ limbaj poetic mai presus de fire).// De echilibrul unde n-am s-ajung/ decât printr-o eternă consumare/ seminţele vorbesc intrând în mare,// şi pulberea în pasărea măiastră./ (Ah, verbu-acesta n-am să-l mai conjug/ decât de-oi trage, demiurg, la plug).// De fericirea pentru care trece/ printre păuni spre veştede iluzii/ să nu tânjim, iubito, ci auzi-i// cum îşi retrag privirea la edec./ Memoria: jurnal de arlechin/ nescris în care rănile-s oglinzi// dinamitând hodaia ca destin./ (Ah, fruntea poezească îmi înclin/ spre zborul albatrosului în slavă!) // Harpa și umbra-și caută-nţelesuri/ în tot atâtea resturi eterne./ Stau dimpreună rostuind eresuri.// ……………………./ Ah, Delta-i permafrostul la Idee!"

<u>Cea dea 23-a treaptă</u> (chiar să fie oare ultima?) este inspirată dintr-o cărticică a Catrionei Kelly despre „Literatura rusă"; ori mai precis de-un poem al lui Puşkin: Exegi monumentum. Compusă ca o imitaţie liberă a unei ode scrise de Horaţiu (Kelly, 2020, pp. 26-27). Și are formă de antiodă.

„Vedeţi voi acest monument?/ Mi l-au ridicat după moarte/ ucenicii mei din Occident,/ după un şir îndelung de rapoarte// ale trimişilor în teritoriu./ Când ninge pe el, primarul/ oraşului redactează un memoriu/ către Preşedinte: „Cu tot harul –/ ce ni-l dă Osiris – vă aduc/ la cunoştinţă că în privinţa/ monumentului cioplit în lemn de nuc,/ îmi dau, întreaga-mi, silinţă!// Însă, cum iernile-s tot mai bogate,/ pe ici – pe acolo, lemnul cedează/ mai ales la umeri şi pe spate./ Statuia se încovoiază.// Vă rog trimiteţi-mi o echipă/ de specialişti în conservare/ în frunte cu celebrul proprietar de pipă./ Doar el fi-va în stare/ să salveze celebrul monument/ din Piaţa Păcii Universale./ Destoinic primarul – acesta, ardent/ în iubirea-i de artă, purtător de sandale// şi salopetă, de muncitor cu ziua, pe la miliardari/ puturoşi şi beţivi. E un toreador/ glorios, iar ceata lui de zidari// e neînfricată. Sus, pe schele,/ de-a dreptul sub cer, cu-o ambiţie sinucigaşă, înalţă castele/ până la stele, fără nici o condiţie.".

<u>Ce-a de-a 24-a treaptă</u> reprezintă Încununarea, Apoteoza şi Revoluţia Transmodernistă anunţată de cei 24 de cântăreţi români îmbrăcaţi în haine albe şi purtând pe capetele lor mândre şi ideale cununi de aur. Veşmântul alb şi coroana de aur înseamnă că au participat la marea luptă a Adevărului în Istorie, iar acum, la o masă de caolin, din cupe de porţelan fin, beau elixirul vieţii veşnice, sărbătorind victoria acestui Adevăr: că Poetul joacă un rol sacerdotal şi regal, ca Emirul. Pe a 24-a treaptă, el înfăptuieşte dubla armonie: a Cerului metaforelor şi a Pământului Cuvintelor în Matricea Vie; şi dubla plenitudine a pelerinajului temporal şi a vieţii eterne. Apoi desăvârşeşte ansamblul forţelor umane şi suma substanţelor originare, cu scopul bine definit de a dezgropa comoara ascunsă încă în limbajul retoric şi în fantezia imaginativă a poeziei,

doar cu un compas şi cu un cort. Cununa marchează caracterul transcendent al unei împliniri, perfecţiunea şi participarea la natura divină, şi echivalează cu o făgăduinţă de viaţă nemuritoare, precum cea a zeilor. Se înţelege deci că simbolul coroanei presupune libertate, demnitate, putere, iluminare, domnire, acces la rang şi la nişte forţe şi forme superioare (cum Absolutul, Fiinţa, Ne-Fiinţa (Meon)) (36) ale poeticităţii şi de reinventări ale Limbajului transretoric.

În loc de concluzii. Vibrant eseu în labirint

În Valea Umbrei, în Munţii Lunii, Omul Deplin ducea un Crin spre Poarta sumbrei Adeveriri. Şi-acum sunt unii care-l contestă. El poartă vestă cu nasturi fini de aur, cum cei arlechini obişnuiţi cu prevestiri tot mai trăznite. Omul Deplin e transmodern şi patriot. Restu-i tăcere şi antidot ca-ntr-un Chivot de mare preţ pe veci secret.

În Valea Umbrei intră pierdut în sine însuşi un Cavaler precum Nichita Stănescu-n boi. În Munţii Lunii mai sunt cauboi maeştri mândri ai Vânătorii de Absolut. Eu, scribul ars pe dinăuntru de poezie ca de Absint (nu pot să mint!) transscriu cu teamă din labirint.

În Valea Umbrei, în Munţii Lunii, pe-un cal de fier intră cu jale şi Emil Botta care-şi cultivă fantast litota şi elegia.

În Valea Umbrei tot bate vânt musilian ce-i, vai, tot an de pandemie coronavirus. Iar, sensuri, şiru-s parcă-ntr-o mie de noi motive cu dublu glas.

În Valea Umbrei, de faci popas, adie vis dinspre Bibliopolis. Pe la ferestre, păsări măiestre dansează ca-ntr-un funambulesc-haotic circ. Eu şlefuiesc un disc străvechi – dicţionar de la Phaistos ca Espinoza. Şi culeg roza de sub un pin crescut alături de-un lac feeric şi hialin în care stele semantic vor să le, păstor, iar fiu cu sârg. Sub Munţii Lunii, în dulce Târg de sărbători, se-aruncă flori-peste-nţelesuri ce-şi află-ntr-un târziu plăcerea de-a scris versuri cu-aspect străbun greco-latin şi daco-get. Le-oi fi profet? Ori bravul paznic de noapte? Hei, în acest text mai vor idei să se propună a existare spre-o fabuloasă interpretare. Numai că eu mă pregătesc să-nchei şi-acest vibrant eseu, contemporan cu Petre Ţuţea[30], Constantin Noica[31], Sorin Antohi [32], cu Andrei Pleşu[33], cu Gellu Naum[34] ori cu vreun straniu «scrib barbar» prezent ca avatar printre noi[35], supraerou printre eroi.

Bibliografie şi Note

1. Vezi E.A. Dal Maschio: Platon. Adevărul este în altă parte; Edit. Litera, Bucureşti, 2020.
2. Vezi Sorana Georgescu-Gorjan: Aşa grăit-a Brâncuşi/ Ainsi parlait Brancusi/ Thus spoke Brancusi; Fundaţia/ Editura Scrisul românesc, Craiova, 2012
3. Stephen Hawking: Scurtă istorie a timpului. De la Big Bang la găurile negre; traducere de Michaela Ciodaru; Editura Humanitas, Bucureşti, 1994
4. Nikolai Berdiaev: Spirit şi libertate. Încercare de filozofie creştină; Editura Paideia, Bucureşti, 1996
5. René Berger: Mutaţia semnelor; trad. şi cuv.în. de Marcel Petrişor, pref. de Dumitru Matei; Edit. Meridiane, Bucureşti, 1978
6. Ion Popescu-Brădiceni: Lazare, veni foras! Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005

7. Vezi T.S. Eliot: Eseuri alese. Critica literară; traducere de Petru Creţia şi Virgil Stanciu, prefaţă de Ştefan Stoenescu; Edit. Humanitas fiction, Bucureşti, 2013
8. Constantin Noica: Devenirea întru fiinţă; Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981
9. Umberto Eco: În căutarea limbii perfecte; traducere din limba italiană de Dragoş Cojocaru; Edit. Polirom, Iaşi, 2002
10. Vezi Ion Caraion: Cântecul singurei/ Le chant de l'unique; traduceri de Vahé Godel, Margareta Sterian, Jean Malrieu, Alain Bosquet, Jean-Claude Renard, Georges Badin; Edit. Eminescu, Bucureşti, 1979
11. Nichita Stănescu: Necuvintele; prefaţă de Daniel Cristea-Enache; Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2009
12. Nichita Stănescu: Noduri şi semne; prefaţă de Răzvan Voncu; Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2010
13. Mihai Eminescu: Poezii; Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969; ediţie critică de D. Murăraşu
14. Salvatore Quasimodo; în româneşte de A.E. Baconsky; Editura Tineretului, Bucureşti, 1961
15. Giuseppe Ungaretti: O viaţă de om; traducere din italiană şi note de Nicoleta Dabija; Edit. Paralela 45, Piteşti, 2018
16. Ady Endre: Poeme; în româneşte de Eugen Jebeleanu; Edit. Kriterion, Bucureşti, 1977
17. Trinh Xuan Thuan: La mélodie secrète. Et l'Homme créa l'Univers, Librairie Arthème Fayard, 1988
18. Victor Gómez Pin: Pitagora. Copilăria filosofiei? Edit. Litera, Bucureşti, 2020
19. Ion Popescu-Brădiceni: Rob la poezie; Editura Pim, Iaşi, 2020
20. Nichita Stănescu: Ce bine că eşti! Ce mirare că sunt! Poesis; selecţie, studiu introductiv şi bibliografie de Alex Ştefănescu; Edit. Tempus, Bucureşti, 2020
21. John Stuart Mill: Despre libertate; traducere din engleză de Adrian-Paul Iliescu; Edit. Humanitas, Bucureşti, 2001
22. Nicolae Manolescu: Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură; Edit. Paralela 45, Piteşti, 2008
23. Mircea Eliade: Făurari şi alchimişti; traducerea de Maria şi Cezar Ivănescu; Edit. Humanitas, Bucureşti, 2008.
24. Joan Solé: Kant: Revoluţia copernicană în filozofie; Edit. Litera, bucureşti, 2020
25. Jostein Gaarder: Lumea Sofiei; traducerea de Mircea Ivănescu; Editura Univers, Bucureşti, 2006
26. Cassian Maria Spiridon: Gânduri despre poezie; Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010
27. G.W.F. Hegel: Prelegeri de filozofie a istoriei; traducere din limba germană de Petru Drăghici şi Radu Stoichiţă; prefaţă de Marian-Paul Iliescu; Editura Paralela 45, Piteşti, 2006
28. Basarab Nicolescu: Transdisciplinaritatea; Manifest; traducere de Horia-Mihail Vasilescu; Editura Polirom, Iaşi, 1999
29. Paul Valèry: Poezii. Dialoguri. Poetică şi estetică; Ediţie îngrijită şi prefaţată de Ştefan Aug. Doinaş; Traduceri de Ştefan Aug. Doinaş, Alina Ledeanu şi Marius Ghica; „Cronologie", „Valèry şi România" de Alina Ledeanu; Editura Univers, Bucureşti, 1989
30. Ion Barbu: Versuri şi proză; Ediţie îngrijită, prefaţă şi tabel cronologic de Dinu Pillat, B.P.T., Edit. Minerva, Bucureşti, 1984
31. Martin Heidegger: Originea operei de artă; traducere şi note: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu; studiu introductiv: Constantin Noica, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995
32. Alejo Carpentier: Harpa şi umbra, traducere, prefaţă şi note de Andrei Ionescu, Editura Univers, Bucureşti, 1988

33. Catriona Kelly: Literatura rusă. O foarte scurtă introducere; Edit. Litera, Bucureşti, 2020
34. Petre Ţuţea: Philosophia perennis; Editura Icar/ Horia Nicolescu, Bucureşti, 1992. În câmpul instituirilor filosofice Petre Ţuţea implementează concepte precum „filosofia nuanţelor", „banchetul închipuirii", „omul viu", „modelul ideal născut din foamea de concret", „omul ca ghem de întrebări", „apolinicul ca împletire a Legii cu Libertatea", „dionisiacul: sfărâmarea tuturor formelor, înghiţite de pasiunea libertăţii", „lumea fermecată a poeziei în care se întâlnesc toate valorile: a şti frumos, a simţi adevărat, a voi just = a rămâne întreg, în orice clipă, totdeauna".
35. Constantin Noica: Modelul cultural european; Edit. Humanitas, Bucureşti, 1993. Magisterul Ludi al Şcolii de la Păltiniş pledează pentru un „timp al kairicităţii", „al invenţiei ori al nimicului", „al deveniri creatoare care bravează determinismul temporal, făcând posibilă cultura (adică reprezentare a ieşirii din timp – n.m.)". Oamenii de ştiinţă (ca Hegel, de pildă – n.m.) credeau să poată regăsi timpul culturii libere revelându-ne timpul lor istoric. O termodinamică a spiritului – din perspectiva ştiinţelor naturii, omului, culturii, kairicităţii – ar replica următoarea triadă drept ipostază a culturii europene în istorie:
a. nu putem decât câştiga (trecând în timpul creaţiei),
b. nu avem nimic de pierdut,
c. merită să încercăm (căci totul nu-i încă spus, deci să aşteptăm Kairosul următor – n.m.).
36. Sorin Antohi: Civitas imaginalis. Istorie şi utopie în cultura română; Edit. Polirom, Iaşi, 1999
37. Andrei Pleşu: Minima moralia. elemente pentru o etică a intervalului; Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988
38. Gellu Naum: Zenobia; Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985
39. Scrib barbar: „Într-o Casă-de-ceai, o să bată-n curând vântul morţii. Deci nu-i iarăşi timpul să-ţi scrii Epopeea-de-arţar. Într-o Casă-de-vin, Elixiru-l voiai? E-n Pocalul-de-aur şi te-aşteaptă să-i sorbi străstrăvechea licoare în vreo zi de splendoare. Într-o Casă-de-miere, orice limbă-i tăcere dinspre origini spre Lumea-ce-o-să-vină, iar Eu voi fi scribul ei barbar, gata a-şi jertfire devenirea întru devenire".
40. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant: Dicţionar de simboluri (I,A-D); Editura Artemis, Bucureşti, 1994

THE KURDS

Ciprian Vasile RUS
PhD, Babeș – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The text presents some references to the Kurds.
In the first chapter are presented characteristics of the Kurds as they were caught by the travelers of the centuries XIX and XX.
The second chapter presents, in short, the history of the provisions concerning the Kurds in the Treaties of Sevres and Lausanne.
Chapter three presents some important aspects of the Kurdish struggle for national identity, including in the form of asymmetric violence.
Chapter four presents some conclusions of the research.

Key words: kurds, national identity, violence, PKK, conflict

1. Despre kurzi

Tratatele de la Sevres și Lausanne din 1920, respectiv, 1923, dar și contextul din jurul acestora au fost decisive pentru cel puțin următorul secol de istorie al kurzilor.

Perioada de dinaintea Primului Război Mondial a găsit kurzii locuind într-un teritoriu care fusese cucerit de către Imperiul Otoman în anul 1834. Anterior teritoriile s-au aflat sub influența aceluiași imperiu sau sub influență iraniană.

Relatările despre kurzi, din perioada antebelică, sunt relativ puține și se datorează călătorilor occidentali care au străbătut teritoriile în care se aflau aceștia. Relatările acestor călători nu sunt din cele mai amabile la adresa kurzilor.

În dese randuri, kurzii sunt descriși ca fiind o categorie care nu se supune normativului și care nu recunosc o autoritate statală. Aceștia sunt prezentati ca fiind puternic fragmentați în triburi, clanuri sau alte entități, dar și în interiorul acestor entități în care erau organizați, exista un grad relativ ridicat de fragmentare.

Deasemenea, sub aspect religios, kurzii încălcau perceptele islamice și consumau carne de porc, nu respectau întrutotul rigurozitatea momentelor religioase și nu manifestau respectul cuvenit pentru liderii religioși[1]. Din punct de vedere religios, mulți kurzi erau adepții alevianismului[2], practicând închinarea la foc și la zeități *reprezentate sub forma unei săbii înfipte în pământ*[3]*.*

Din punct de vedere al infracționalității, deasemenea, spațiul locuit de kurzi nu a fost descris în termeni tocmai favorabili. În acest spațiu erau jefuite, destul de des,

[1] Hay, W.R., *Two years in Kurdistan. Experience of a Political Officer. 1918-1920,* London, Sidqwick and Jackson, Ltd. 3, Adam Street, Addphi, W.C. 1921, p. 38
[2] A se vedea www.voxeurope.eu/ro/content/blog/1066851-alevitii-un-pasaport-pentru-ue, accesat la 13.02.2014
[3] Tămășan, Adriana, *Identitate și alteritate la kurzi în secolele XIX, XX,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009

caravanele și erau comise în număr mare talhării[4]. Necesitatea gărzilor de corp pentru cei care străbăteau ținuturile locuite de kurzi sau plata unei taxe de protecție kurzilor pentru a-i lăsa pe călători să străbată aceste spații erau o obișnuință[5]. Uneori nu se făcea distincția dintre termenul de tâlhar și termenul de kurd[6].

Un alt aspect negativ la care au făcut referire călătorii din secolele XVIII-XIX, legat de kurzi, este acela că aceștia erau foarte pricepuți în a înșela oamenii[7]. Aceștia au participat și la războaiele care au avut loc în sud-estul Europei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Aceștia au format trupele de hamîdîyah care au fost un corp aparte în cadrul armatei Imperiului Otoman. Aceste corpuri de armată kurde aveau rol și de poliție, dar și ca și corp de cavalerie în lupte. Deseori aceste corpuri de armată kurde se ocupau cu jaful, iar armata otomană nu putea să se bazeze în mare măsură pe acestea. Totodată, aceste corpuri de hamîdîyah participau activ, ori de câte ori aveau ocazia, la revoltele împotriva Imperiului Otoman[8].

Pe de altă parte, aceiași stare de fapt se regăsește și în ceea ce privește ierarhia din cadrul formelor organizaționale kurde. O parte din aceste entități erau conduse de un agha (se invoca originea comună a membrilor respectivei entități), altele de un conducător de sorginte feudală, iar alte entități erau conduse de un șeic care îmbina formele de conducere religioase cu cele laice. Fragmentarea continua și la nivelul subdiviziunilor entităților kurde, lipsa de uniformitate în ceea ce privește organizarea vieții sociale fiind regulă[9].

Unii autori susțin ideea existenței, în cadrul entităților kurde, a două părți: una fixă și una mobilă. Aceasta din urmă se alătură cînd unui trib când altuia, în funcție de interesele care primează în cadrul acesteia, iar singura legătură este dovedită de participarea la conflictele apărute cu terțe entități[10].

Deasemenea sistemul blood feud a fost sesizată ca fiind o practică utilizată în cadrul societății kurde. În cadrul acestui sistem au existat răzbunări, prin vărsare de sânge, interminabile.

Au existat, deasemenea, situații în care un trib kurd trebuia să treacă printr-o zonă care era controlată de un alt trib kurd și au apărut stări conflictuale datorită faptului că nu s-au putut înțelege asupra cuantumului taxei care trebuia plătită de cei care traversau ținutul sau, chiar dacă au plătit-o, ar fi produs daune însemnate pe teritoriul respectiv în perioada în care aceștia l-au traversat[11].

---

[4] Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hithrto Universited by Europeans with Sketches of the Charachter and Nonner of the Koordish and Arab Tribes*, vol. 2, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940

[5] Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hithrto Universited by Europeans with Sketches of the Charachter and Nonner of the Koordish and Arab Tribes*, vol. 1, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940, p.98-99

[6] Driver, G.R., *Studies in Kurdish History*, Magdalen Kollege, Oxford, p. 498, pe bnk.institutkurde.org/images/pdf/MTUM7ZVQS8.PDF, accesat la 15.02.2014

[7] Druver, G.R., op.cit.,p.498-499

[8] A se vedea Ciprian Vasile, Rus, *Europa de Sud-Est, generatoare și exportatoare de terorism,* Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018, p.85

[9] Ciprian Vasile, Rus, op.cit., p.86

[10] Martin von Bruinessen, *Agha, Shaiks and State. The Social and Political Structure of Kurdistan,* Zeed Books Ltd., London and New Jersey, 1992, p.58-59

[11] Martin von Bruinessen, op.cit.,p.55

În ceea ce privește literatura kurdă, aceasta este destul de săracă și, în general, prezintă starea în care se află kurzii, fără un stat propriu, aflați la dispoziția intereselor unor state puternice din zonă. Literatura kurdă, în majoritatea ei, prezintă kurzii ca fiind victime ale intereselor altora[12].

După cum rezultă și din puținele relatări despre kurzi, din perioada secolelor XVIII-XIX și început de secol XX, nu se poate discuta despre o unitate a kurzilor nici măcar în interiorul unor subdiviziuni în care conviețuiau, iar ideea de gândire centralizată pentru realizarea stabilirea unui normativ statal și o strategie de politică externă de acțiune părea o utopie. Societatea kurdă era puternic fragmentată, iar liderii politici nu au reușit să se afirme și să coalizeze în jurul lor masele pentru a apăra interesele comune.

Acesta a fost, în interiorul societății kurde, contextul care, în mare măsură, i-a găsit pe aceștia sfârșitul Primului Război Mondial și, drept consecință, negocierea apariției unor noi state și a frontierelor în care acestea urmau să existe. Dispariția de pe scena istoriei a două mari imperii (Imperiul Otoman și Imperiul Austro-Ungar) lăsa loc negocierilor, dar și un vid de putere care trebuia împărțit.

2. Tratatele

În anul 1920, după încheierea Primului Război Mondial, s-a încheiat Tratatul de la Sevres.

Imperiul Otoman dispărea ca entitate, iar kurzii, profitând de contextul nou creat, erau beneficiarii unei autonomii lărgite și chiar a unui număr de 70 de parlamentari în noul stat laic format (Republica Turcia). Conform prevederilor Tratatului de la Sevres, kurzilor li se prevedea în viitorul apropiat un drum scurt spre independență.

Lipsa de unitate și de normativ din cadrul societății kurde, de reprezentare la nivelul întregii societăți kurde, lipsa unei strategii unanim acceptate de kurzi, dar și lipsa unei voci unice au dus la eșuarea prevederilor favorabile acestora din cadrul tratatului.

În 1923 s-a încheiat un nou tratat, și anume, Tratatul de la Lausanne. Între timp, noul stat turc format, laic, a avut timp să își consolideze poziția pe plan internațional, iar consecințele Primului Război Mondial începuseră să nu mai aibă același ecou. Reformele demarate în Turcia au fost primite în mod favorabil, iar, pe de altă parte, divizibilitatea societății kurde a continuat să se manifeste. S-a trecut, de la Tratatul de la Sevres până la Tratatul de la Lausanne, de la expresii de genul că Turcia era un stat *binațional,* la expresii de genul *turcii din munți*[13], cu referire la kurzi.

La aceste aspecte se adaugă expertiza noului stat turc, moștenită de la Imperiul Otoman privind administrarea teritoriului, relațiile cu minoritățile care se află pe teritoriul său.

Pe cale de consecință, în cuprinsul Tratatului de la Lausanne au dispărut prevederile favorabile kurzilor legate de autonomie, de drepturi lărgite cu consecință crearea unui stat al kurzilor. Dealtfel, Constituția din 1924 a Republicii Turcia prevedea

[12] A se vedea Adriana Tamasan, op.cit., p.102-106

[13] Biagini, Antonello, *Istoria Turciei contemporane, traducere de Ioana Mândrescu, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2005*

existența pe teritoriul său a unui singur popor, cel turc. Mustafa Kemal a introdus politica *ideologiei naționale* în detrimentul *religiei ca legitimare a puterii*[14].

Ulterior, zona locuită de kurzi a fost militarizată și spațiul a fost exclus de la posibilitatea străinilor de a-l vizita în coroborare cu acțiunile autorităților de turcizare a spațiului și populației.

Acțiunea de turcizare inițiată de către autoritățile laice turce a determinat reacții adverse ale kurzilor care au început să se coaguleze în jurul unor lideri și să provoace revolte zonale.

Una din primele reacții kude a fost generată de mișcarea Confreriei Nakshibendiye al cărei lider, șeicul Said, a cerut instalarea califatului în anul 1925[15]. Au urmat alte mișcări și revolte de afirmare identitară ale kurzilor, cum ar fi:

- mișcarea Nursi, condusă de Sayyd Nursi, centrată pe problema religioasă;
- revoltele de la Dersim dintre anii 1936-1938;
- revoltele kurzilor de la Muntele Ararat etc.

Disiparea kurzilor pe teritoriul a patru state (Turcia, Irak, Iran și Siria), dar și dialectelediferite vorbite de către aceștia nu au permis constituirea unei reacții puternice și unitare care să genereze efecte benefice pentru kurzi. Alianțele de ocazie făcute de facțiunile kurde, în funcție de interesul de moment, fie cu forțele armate irakiene, fie cu cele iraniene sau siriene nu au putut aduce beneficii consistente și de durată pentru cauza kurdă.

3. Kurzii, între lupta pentru identitate națională și manifestări violente sub forme asimetrice

În anul 1972 a luat ființă organizația Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) al cărei lider a devenit Abdullah Ocalan. Scopul declarat al acestei organizații era acela de *recunoaștere oficială a limbii și drepturilor culturale kurde*[16].

PKK a adoptat o doctrină marxist-leninistă și inițial s-a dezvoltat în spațiul rural, unde conviețuiau comunități mai numeroase de kurzi, în zone cu relief muntos, greu accesibil forțelor de securitate. Inițial s-a bazat pe recrutarea de kurzi din mediul rural, dar treptat și-a îndreptat atenția și spre mediul urban și a început recrutarea de membri din rândul muncitorilor kurzi.

PKK s-a axat pe comiterea de atentate sub forme teroriste, atacuri numeroase cu bombe fiind vizați reprezentanți ai instituțiile statale turce, dar și manifestări violente sub forma asasinatelor. Scopul era acela de a dovedi ineficiența statului turc, slăbiciunile acestuia, dar și pentru a induce sentimente de teamă și nesiguranță în rândul oponenților cauzei kurde. Prin acțiunile sale, PKK a reușit să atragă atenția opiniei occidentale asupra problemei kurde. S-au desfășurat acțiuni de lobby în favoarea

---

[14] Marin von Bruinessen, *The Kurds in Turkey*, *MERIP Report's*, *no. 121*, *State terror in Turkey*, *feb. 1984*, *p. 6-12*, *14* apud Valentina Tania Duma, *Minoritate, identitate și securitate în Orientul Mijlociu. Studiu de caz: minoritatea kurdă,* teza de doctorat, Cluj-Napoca, UBB-Facultatea de Istorie și Filologie, coordonator științific prof. Univ. Dr. Adrian Liviu Ivan, 2012, p.202 si Ciprian Vasile Rus, op.cit.,p.82-83

[15] Luizard, Pierre-Jean, *Modernizarea țărilor balcanice*, traducere de Lelia Rădulescu, București, Editura Artemis, 2008, p.103-104

[16] Delcea, Cristian, *Psihologia terorismului. Studiu psihologic asupra teroriștilor,* Brașov, Editura Diversitas, 2006, p.310

kurzilor și s-au deschis institute și librării kurde în state precum Franța, Suedia sau Germania. Dorința Turciei de a accede la Uniunea Europeană a deschis mai accentuat, în Europa, problema kurzilor. Probleme de genul: interzicerea obiceiurilor și tradițiilor kurde, imposibilitatea de a da nume kurde nou-născuților, îngrădirea drepturilor comunității kurde, turcizarea denumirii unor localități locuite proponderent de către kurzi etc sunt în contradicție cu valorile europene și contrazic principiile Uniunii Europene. Dorința Turciei de a accede la Uniunea Europeană a fost susținută și de către reprezentanți kurzi în speranța că accederea va obliga statul turc să facă concesii favorabile cauzei kurde.

Paralel, PKK a dezvoltat relații de cooperare cu alte entități care generează violență sub forme asimetrice, entități din afara spațiului turc sau a celui în care locuiesc kurzii. Printre entitățile cu care a cooperat PKK se numără Abu Nidal[17], dar și Frontul Popular de Eliberare a Palestinei, Frontul Democratic de Eliberare a Palestinei. Scopul a fost acela de a obține instruirea membrilor săi și echipament logistic pentru a genera violență[18].

Comiterea unor acțiuni de violență sub forme asimetrice de către membrii PKK (indiferent de denumirea luată pe parcursul timpului) este fără echivoc și nu este contestată, dar întrebarea care poate fi susținută este aceea dacă PKK poate fi catalogată ca fiind o organizație teroristă sau poate fi catalogată ca o organizație care luptă pentru eliberarea națională. Marea majoritate a statelor occidentale cataloghează PKK ca fiind o organizație teroristă, dar, după cum reiese și din încercările de a se defini noțiunea de terorism, nu există un consens în a accepta o definiție, fiecare stat catalogând organizațiile ca fiind sau nu teroriste în funcție de interesele sale. Relativ destul de târziu, statele occidentale au recunoscut natura teroristă a PKK, dar acțiunile împotriva membrilor săi au fost limitate.

Pe de altă parte, în contextul ofensivei Statului Islamic, inclusiv Turcia și-a moderat discursul anti-kurd mai ales începând cu anul 2014. Înarmarea unor entități kurde din Siria sau Irak de către state cum ar fi Statele Unite ale Americii sau Germania a fost acceptată în cele din urmă de Turcia, cu condiția constituirii unei zone tampon între zona beligerantă și Turcia, care să protejeze Turcia de eventualele acțiuni ale kurzilor înarmați. Inclusiv liderul PKK, capturat și încarcerat de către autoritățile turce, Abdullah Ocalan, a făcut apel la utilizarea armelor non-violente pentru soluționarea problemelor cu Turcia: *Lăsați armele să fie liniște și să domine politica*[19].

În 1995 a avut loc Congresul PKK, în cadrul căruia s-a marcat realizarea *omului kurd nou* pentru care binele umanității se afla deasupra propriului interes[20]. A fost un nou tip de încercare de abordare a problemei de către reprezentanții PKK.

[17] Stoian, Eleonora Alice, *PKK în contextul situației politice și de securitatedin Turcia*, p.4.
[18] https://now.mmedia.me/lb/eu/commentary/565108-the-pkk-assad-regime-story-hatmany-discard-and-ocalan, accesat la 08.10.2015
[19] http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pkk.htm, accesat la 08.10.2015
[20] Jong, Alex, *Stalinist Catterpilar into Libertarian Butterfly-The- Evolving Ideology of the PKK*, în https://libcom.org/history/stalinist-catterpilar-libertarian-butterfly-evolving-ideology-pkk-alex-de-jong, accesat la 22.09.2015

Ocuparea de către kurzi a unor areale vaste din Irak, bogate în resurse petroliere, a generat pentru aceștia de resurse financiare, aspecte care veneau în contradicție cu interesele Turciei. Dealtfel, la scurt timp, Turcia a reînceput atacurile asupra kurzilor din aceste spații, atât sub forme terestre (în special cu utilizarea trupelor speciale), dar mai ales sub forma unor raiduri aeriene. Aceste atacuri au generat acte de violență sub forme asimetrice (teroriste) comise împotriva autorităților turce, militarilor, intereselor economice turce[21]. Pe de altă parte, există adepți ai teoriei existenței unor înțelegeri între reprezentanții statului turc și cei ai Statului Islamic în ceea ce privește comercializarea resurselor petroliere și lupta armată împotriva inamicului comun, reprezentat de kurzi[22].

4. Concluzii

Până în momentul de față, problema kurdă nu este soluționată. Turcia continuă să își mențină atitudinea față de kurzi, dar aceștia din urmă au reușit să se facă prezenți pe plan internațional, să își mărească numărul de intelectuali care să facă lobby pe lângă guvernele statelor occidentale și să prezinte importanța comunității kurde care poate reprezenta un factor de echilibru în zonă. În mod cert, conflictul cu ISIS a adus beneficii kurzilor sub toate aspectele, iar slăbirea statului sirian de conflictele în care este angrenat a adus deasemenea avantaje comunității kurde din acest stat. În schimb statul turc nu este dispus să facă concesii și nici nu va putea fi convins nici măcar de o aderare la Uniunea Europeană, care, dealtfel, este greu de realizat. Totodată, statul iranian, autoritar și condus de factorul religios nu este dispus a face concesii în favoarea comunității kurde. Varianta de compromis și intermediară ar fi recunoașterea unei autonomii, în primă fază la nivelul statelor irakian și sirian, iar ulterior, în funcție de evoluțiile favorabile, constituirea unor entități proprii care să se dezvolte treptat. Deocamdată kurzii sunt cea mai mare comunitate de pe Terra care trăiesc fără a avea un stat, iar Kurdistanul nu pare încă a avea susținerea suficient de puternică pentru a fi realizat.

Bibliografie

Baillie, J. Fraser, *travels in Koordistan, Mesopotamia including on Account of Parts of those Countryes Hithrto Universited by Europeans with Sketches of the Charachter and Nonner of the Koordish and Arab Tribes,* vol. 2, London, Richard Bentley, New Burlington Street, 1940

Biagini, Antonello, *Istoria Turciei contemporane, traducere de Ioana Mândrescu, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2005*

Delcea, Cristian, *Psihologia terorismului. Studiu psihologic asupra teroriștilor,* Brașov, Editura Diversitas, 2006

Driver, G.R., *Studies in Kurdish History,* Magdalen Kollege, Oxford, p. 498, pe bnk.institutkurde.org/images/pdf/MTUM7ZVQS8.PDF, accesat la 15.02.2014

---

[21] http://www.cotidianul.ro/turcia-atentat-soldat-cu-8-orti-pe-fondul-instabilitatii-politice-266689/, accesat la 23.09.2015

[22] A se vedea Pădure, Radu, *Turcia atacă cel mai mare dușman ISIS,* în http://www.evz.ro/tucia-ataca-cel-mai-mare-dusman-isis.html, accesat la 20.09.2015 si Pădure, Radu, *Complicitatea Turciei cu ISIS și jocul dublu al lui Erdogan, în http://www.evz.ro/complicitatea-turciei-cu-isis-si-jocul-dublu-al-lui-erdogan*, accesat la 20.09.2015

Hay, W.R., *Two years in Kurdistan. Experience of a Political Officer. 1918-1920,* London, Sidqwick and Jackson, Ltd. 3, Adam Street, Addphi, W.C. 1921, p. 38

Jong, Alex, *Stalinist Catterpilar into Libertarian Butterfly-The- Evolving Ideology of the PKK,* în https://libcom.org/history/stalinist-catterpilar-libertarian-butterfly-evolving-ideology-pkk-alex-de-jong, accesat la 22.09.2015

Luizard, Pierre-Jean, *Modernizarea țărilor balcanice*, traducere de Lelia Rădulescu, București, Editura Artemis, 2008,

Marin von Bruinessen, *The Kurds in Turkey, MERIP Report's, no. 121, State terror in Turkey, feb. 1984, p. 6-12, 14* apud Valentina Tania Duma*, Minoritate, identitate și securitate în Orientul Mijlociu. Studiu de caz: minoritatea kurdă,* teza de doctorat, Cluj-Napoca, UBB-Facultatea de Istorie și Filologie, coordonator științific prof. Univ. Dr. Adrian Liviu Ivan, 2012

Martin von Bruinessen, *Agha, Shaiks and State. The Social and Political Structure of Kurdistan,* Zeed Books Ltd., London and New Jersey, 1992

Pădure, Radu, *Turcia atacă cel mai mare dușman ISIS,* în http://www.evz.ro/tucia-ataca-cel-mai-mare-dusman-isis.html, accesat la 20.09.2015

Pădure, Radu, *Complicitatea Turciei cu ISIS și jocul dublu al lui Erdogan, în http://www.evz.ro/complicitatea-turciei-cu-isis-si-jocul-dublu-al-lui-erdogan,* accesat la 20.09.2015

Rus, Ciprian Vasile, *Europa de Sud-Est, generatoare și exportatoare de terorism,* Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2018

Stoian, Eleonora Alice, *PKK în contextul situației politice și de securitatedin Turcia. Evoluții și tendințe,* Academia de Informații *Mihai Viteazu, Managementul informațiilor în combaterea terorismului,* iunie 2010

Tămășan, Adriana, *Identitate și alteritate la kurzi în secolele XIX, XX,* Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009

www.voxeurope.eu/ro/content/blog/1066851-alevitii-un-pasaport-pentru-ue, accesat la 13.02.2014

http://www.cotidianul.ro/turcia-atentat-soldat-cu-8-orti-pe-fondul-instabilitatii-politice-266689/, accesat la 23.09.2015

http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pkk.htm, accesat la 08.10.2015

https://now.mmedia.me/lb/eu/commentary/565108-the-pkk-assad-regime-story-hatmany-discard-and-ocalan, accesat la 08.10.2015

GEORGE STEINER – A LIFE

Dorina Nela TRIFU
PhD, Colegiul Tehnic „Costin D. Nenițescu” Pitești

Abstract: In the present paper entitled „George Steiner- A life” we aim to draw the profile of an complex personality, George Steiner, american writer, with French origins , pointing aut just some few important biographical and bibliographical aspects. The presentation will not be exhaustive, due to the type of scientific paper considered. Obviously, this presentation will not refer to George Steiner as a man, as a teacher, as a translator,as a linguist, as a literary critic, but the ideas will refer tangentially to some dominant aspects, and sometimes they will refer to some papers or some perceptions and concepts launched by the author. We will focus though on Steiner the translator. A picture from an article about George Steiner published at the beginning of 2020, shortly after his demise „ by „Agerpres.ro”, illustrates the senior in a room surrounded by books, this aspect demonstratig the passion of his life, to which he owes the erudition.

Keywords : translator, hermeneutics, translation, american writer, mystery

În lucrarea de față ne propunem a creiona profilul unei personalități complexe, George Steiner, scriitor american, de origine franceză, punctând doar câteva aspecte biografice și bibliografice importante. Expunerea nu va fi una exhaustivă, din cauza tipului de lucrare științifică avută în vedere. Evident, în prezentarea personalității sale, nu se va face o trecere în revistă pe rând a lui George Steiner ca om, ca profesor, ca traducător, lingvist, critic literar, însă ideile vor face referință tangențial la unele dintre aceste dominante, alteori se va face referire la unele lucrări sau la unele percepții și concepte lansate de autor. Vom zăbovi totuși asupra lui *Steiner - traducătorul*. O fotografie care însoțește un articol despre George Steiner publicat de „Agerpres.ro” la începutul anului 2020, la puțin timp după plecarea sa în lumea celor care nu cuvântă, îl prezintă pe senior într-o cameră înconjurat de cărți, ceea ce demonstrează pasiunea vieții sale, căreia îi datorează erudiția.

George Steiner (n. 23 aprilie 1929, Paris - d. 3 februarie 2020, Cambridge, Regatul Unit) a ajuns prin studiu un erudit, scriitor de renume, lingvist, critic literar, eseist, filozof, profesor universitar. Familia părăsește Parisul în 1940, în timpul Războiului Mondial, din cauza nazismului. La New York devine un dezrădăcinat mulțumitor care are drept deviză: *„Copacii au rădăcini și eu am picioare, îmi datorez viața asta.”* (G. Steiner). În 1955 se căsătorește cu Zara Shakov, din New York, fiind ajutat de foștii profesori care, intuind afinitățile dintre cei doi, le aranjează o întâlnire. Cum se întâmplă de regulă în cazul personalităților enciclopedice, pentru mai mult timp, deși activează ca profesor la Cambridge, nu i se dă dreptul de a examina, nu i se acordă titulatura. În 1961 devine membru fondator la Churchill College. În 1969 este respins ca lector la Universitatea din Cambridge.

În legătură cu lucrarea sa autobiografică *„Errata” (1997)*, receptorii au avut opinii controversate: unii au admirat-o, alții au atacat-o, iar din cu totul o altă categorie fac

parte cei care s-au întrebat care a fost raționamentul publicării acestei cărți. Autorul ei aduce un punct de vedere neortodox, șocant pentru un erudit, manifestându-și aprecierea pentru frecventarea bordelurilor în vremea studenției la Universitatea din Chicago.

Numele său are rezonanță nu pentru că a fost membru al Academiei Britanice sau pentru că ar fi obținut Premiul Truman Capote ca o încununare pentru întreaga sa activitate. Este suficientă lectura doar uneia dintre cărțile sale de lingvistică sau despre traducere, despre filozofia pedagogică sau politică pentru a conștientiza că valoarea țâșnește din carte. Unii au considerat *„Moartea tragediei"(1961)* drept cea mai importantă carte a sa, alții recomandă *„După Babel- Aspecte ale limbii și traducerii"(1975)*; însă nu se poate spune că alte opere ca *„Tolstoi și Dostoievsky" (1959)*, *„Anno Domini" (1964)*, *„Limbă și tăcere" (1967)*, *„Extrateritorial" (1970)*, *„În castelul lui Barbă-Albastră" (1971), „Heidegger" (1978)*, *„Despre dificultate și alte eseuri" (1978)* nu sunt semnificative. Datorită culturii sale a fost comparat cu Michel de Montaigne, Erasmus de Rotterdam și Stefan Zweig. Un nume notoriu, scriitorul este cunoscut în multe țări datorită spiritului enciclopedic. În România, ziarul *„Evenimentul Zilei"*, publică în 2020 într-un număr al său un articol dedicat amintirii lui Steiner, în care acesta este numit *„omul cu inteligența de oțel"*. Deși nu adaugă informații noi față de cele care circulă în mediul on-line despre autor, o altă publicație, *„România literară", nr.8/2020*, îl clasează pe Steiner ca fiind unul dintre intelectualii cei mai reprezentativi ai culturii occidentale, alături de Harold Bloom (1930-2019) și de Sir Roger Scruton (1944-2000).

A fost considerat de critică fie o minte luminată în lumea literelor, fie un renascentist târziu. Citea cu pasiune și era dezamăgit de analfabetismul structural. Critica muzica din societatea contemporană pentru aerul provincial și filozofia americană pentru lipsa de substanță. *„Nu a existat nimeni ca el în viața intelectuală contemporană. [...]Puțini universitari din generația sa au primit atâtea distincții"* scrie *„The Guardian"* imediat după moartea sa. În domeniul lingvisticii, în volumul *„Heidegger"(1978)* a avut o poziție opusă celei formulate de Noam Chomsky. În mai multe lucrări este preocupat și de problema dumnezeirii.

Tatăl Frederick Steiner, de origine cehă, dar educat la Viena, a fost avocat la o bancă centrală din Austria, devenind un bancher de talie internațională. Încă de la șase ani, băiețelul George, îndemnat de tatăl, va citi *„Iliada"* în limba greacă, versiunea originală. Față de mamă, are un respect profund, fiind mulțumitor că ea a fost în stare de a-l face pe băiețelul George să înteleagă că handicapul său la mâna dreaptă îi conferă privilegiul de a nu se înrola în viitor în armată, un atu de care nu beneficiază oricine. Mamei îi datorează progresul de a scrie și desena cu mâna dreaptă. Personal, cred că mamei îi datorează de asemenea optimismul care l-a însoțit în viață. Să vezi într-un handicap, o șansă, aceasta înseamnă să insuflii speranță și să crezi în capacitățile copilului tău. De aceea, când povestește în interviuri propria viață, el nu se ferește să amintească tristele necazuri, care însă au fost întotdeauna însoțite de unele avantaje. Sunt de părere că Steiner a reușit în viață în primul rând datorită gândirii pozitive, dar și datorită studiului permanent. A fost greu să părăsească locul natal, Parisul și să devină un refugiat, dar evenimentul nefericit i-a oferit, paradoxal, șansa de a învăța alături de

colegi cu părinți iluștri și de a învăța de la profesori celebri. A fost dificil să aibă handicap la o mână, însă această stare nativă i-a oferit posibilitatea de a-și exersa ambiția, de a-și dovedi că își poate depăși limitele fizice mai întâi și mai târziu limitele intelectuale. În anii 1940, din cauza nazismului, tatăl a decis să plece împreună cu familia în SUA, ei fiind evrei. Mamei sale nu i-a convenit această decizie, temându-se ca cei doi copii să nu pice examenul de bacalaureat și , astfel, să își rateze cariera. Însă cuvântul tatălui avea autoritate în familie. Numai doi evrei din clasa lui au supraviețuit. *„A fost pur și simplu o loterie și eu am extras numărul câștigător."*[1]. Aici urmează liceul unde are profesori de renume, care îl pregătesc pentru bacalaureat. Tatăl a profețit când a afirmat că *„viitorul aparține limbii anglo-americane. Dacă vei scrie o carte în limba anglo-americană va trebui să o traduci în franceză"*[2]. Așadar, limba franceză avea de pierdut. Steiner va urma universitățile din Chicago și Hardvard, în Statele Unite. Deși filozof, timp de patru ani, va lucra la ziarul *„The Economist"*din Londra.

Cred că pasiunea pentru studiu și pentru profesie l-au propulsat în societatea din împrejurimi, dar și dincolo de marginile ei, peste mări și țări. Fiecare carte s-a născut din dragoste pentru cunoaștere, din faptul că avea o experiență bogată de viață și nu putea să o lase neîmpărtășită. Profesor universitar de literatură engleză și literatură comparată la Innsbruck, Cambridge, Princeton, Oxford și la Harvard timp de vreo cincizeci de ani, scrie cartea *„Maeștri și discipoli" (2003)*, care se naște din experiența la catedră, îmbogățită de modelele de maeștri, pornind de la Modelul Suprem, Domnul Iisus Hristos, continuând cu maeștrii din filozofie Empedocle, Heraclit, Pitagora, Parmenide, Aristotel etc. În carte abordează concepte precum *„misterul predării"*, diferite tipuri de relații între maeștrii și discipoli. Maestrul învață în timpul predării de la discipol. Există și discipoli care și-au trădat maestrul cum este cazul lui Platon care a fost absent la moartea lui Socrate. Maestrul este un mesager, el este în măsură să încurajeze și să disciplineze, să răsplătească și să pedepsească. După cum maestrul renunță la discipolul leneș, tot așa discipolul se îndepărtează de maestru, depășindu-l prin formularea unei teorii personale.

În lucrarea *„Errata: An examined Life" (1997)*, își exprimă bucuria de a se fi născut într-o familie în care se vorbea în mai multe limbi. Faptul că George Steiner a fost în mod excepțional posesorul a trei limbi materne l-a ajutat în experiența de traducere. Pentru el, traducerea a fost un proces mai simplu, fiind în mod egal vorbitor de engleză, franceză și germană, deoarece a trăit în Franța, Statele Unite și Anglia. Învățate direct de la părinți, acestor limbi li se adăugau reminescențe din cehă și idiș austriac auzite de la tatăl său, iar în familie fuseseră și vorbitori de ebraică.

O întrebare care l-a preocupat privitoare la propria persoană, dar la care nu a reușit să găsească un răspuns concludent a fost cunoașterea primei sale limbi materne.Toate încercările sale au dat greș. Pe de o parte, a încercat să dea o soluție problemei apelând la hipnoză, însă a vorbit în limba în care l-a întrebat hipnotizorul. Altădată, în timpul unui accident, înspăimântat, a rostit o frază, însă din cauza șocului

---

[1] George Steiner , „Entretien avec Laure Adler" (À voix nue/ Culture France, minutul 6) https://www.youtube.com/watch?v=cSllQzG21wM

[2] *ibidem*

soția nu își mai amintea în ce limbă pronunțase cuvintele. În epoca sa, în zona de baștină, mai erau și alți copii care aveau o stare naturală poliglotă. Ceea ce-și amintește clar traducătorul este că uneori mama lui răspundea inconștient într-o altă limbă decât cea în care vorbea cu intelocutorul său. Câteva amintiri din copilărie referitaore la familia de viță nobilă și la starea poliglotă naturală, relatate de autorul cărții *„După Babel – Aspecte ale limbii și traducerii”* într-o manieră particulară, în capitolul al treilea, numit *„Cuvântul împotriva obiectului”*: *„Tatăl meu s-a născut la nord de Praga și a urmat școala la Viena. Numele de fată al mamei mele, Franzos, indică o posibilă origine alsaciană, dar originea cea mai apropiată a fost galițiană. Karl Emil Franzos, romancierul și primul editor al piesei lui Büchner, «Wozzeck» a fost frate cu bunicul meu. Eu m-am născut la Paris și am crescut la Paris și la New York. Nu am nici cea mai vagă amintire cu privire la prima limbă vorbită. Atât cît îmi dau seama, am aceeași fluență în engleză, franceză și germană. Ceea ce pot vorbi, scrie sau citi în alte limbi a survenit mai târziu și păstrează o senzație de achiziție conștientă. Dar simt primele trei limbi ca fiind centri perfect echivalenți ai propriei mele ființe. Le vorbesc și le scriu cu o ușurință insesizabilă. Teste privind capacitatea mea de a face rapid calcule obișnuite în aceste limbi nu au arătat vreo variație semnificativă de viteză sau precizie. Visez cu aceeași consistență verbală și stimulare lingvistico-simbolică în toate cele trei limbile. Singura deosebire este aceea că limbajul visului urmează, cel mai adesea, limba folosită în timpul zilei (dar am avut în repetate rânduri visuri în franceză sau engleză în timp ce mă aflam într-un spațiu de limbă germană, cît și invers.”*[3].

Pe lângă aceste trei limbi native mai cunoștea câteva. În mod excepțional față de alți traducători, în cazul său traducerea din franceză în germană și invers sau din germană în engleză și invers sau din engleză în franceză și invers a fost mai mult o traducere dintr-o limbă-sursă într-o limbă-țintă, deoarece a fost mai ușor să stabilească echivalenții dintr-o limbă în alta, el exprimându-se firesc în fiecare dintre aceste limbi pe care le vorbea fluent. Autorul a avut privilegiul, așadar, de a traduce dintr-o limbă maternă într-alta.

În primul capitol *„Înțelegerea ca traducere”* din lucrarea *„După Babel - Aspecte ale limbii și traducerii”* publicată în 1975 la Universitatea din Oxford, Steiner compară cele două versiuni de traducere din Shakespeare a operei *„Cymbeline”*. Prima versiune de traducere, aparținând lui G. Argintescu Amza, oferea numai o înțelegere parțială a ceea ce a dorit să transmită Shakespeare. Din punctul său de vedere, *„o primă treaptă în traducere”* ar constitui-o *„înțelegerea cuvintelor marcante – comparativ cu înțelesul pe care acestea le-ar fi avut în 1611, data probabilă a piesei”*[4]. Citind *„Doctor Faustus”* în original, traducătorul trebuie să înțeleagă unele cuvinte scrise cu majusculă; de exemplu Vanitatea, Dispreţul, Calomnia, Nestatornicia și Viciul se referă la un limbaj conotativ și personificat al pieselor de moravuri ale lui Shakespeare din timpul dinastiei Tudorilor. În *a doua etapă*, traducătorul trebuie să înțeleagă gramatica textelor lui Shakespeare, fiindcă o traducere corespunzătoare are nevoie în prealabil de o analiză gramaticală profundă. De exemplu, în ultimele piese, Shakespeare *„pare să dezvolte un sistem*

[3] Steiner, George, *„După Babel- Aspecte ale limbii și traducerii”*, București, Editura Univers, 1983, p. 154-155
[4] Steiner, George, *„După Babel- Aspecte ale limbii și traducerii”*, București, Editura Univers, 1983, p. 19

sintactic prescurtat; structura normală a propoziției se află sub o intensă tensiune dramatică. Deseori discuțiile și sentimentele se îngrămădesc înaintea legăturilor sau subordonărilor gramaticale obișnuite"[5]. În opinia aceluiași poliglot, ca traducători, este nevoie să observăm stilul grav sau comic, ritmul rapid sau lent al frazei.

Din numeroasele texte supuse analizei, îi atrage atenția romanul lui Jan Austen, *„Rațiune și sensibilitate" (1983)*. În timp ce textul lui Shakespeare trebuia supus unei lecturi atente, Jan Austen folosește un limbaj transparent, adecvat, coerent. Pentru că romanele sale nu au substrat istoric, social și politic, ele sunt mai ușor de tradus. Însă în *„Mândrie și prejudecată"*, traducătorul trebuie să aibă în vedere și subînțelesurile, de exemplu ironiile ușoare. Traducătorul trebuie să fie în primul rând interpretul unui text vechi: „Orice lectură profundă a unui text din trecutul limbii și literaturii unei persoane reprezintă un act multilateral de interpretare."[6].

Steiner, un istoric al teoriei și practicii traducerii de primă mână, înțelege prin traducere transferul de sens din limba-sursă în limba țintă, interpretarea și comunicarea. Pentru el, traducerea *„interlinguală"* însemna o traducere de tip diacronic; cu alte cuvinte lectura textelor vechi presupune interpretarea și transferul de semnificație în contextul actual. Dar pentru a se ajunge la interpretare este nevoie de înțelegerea textului. Evident, în urma traducerii mesajul este denaturat sau redus. Limbajul copiilor reprezintă o lume specifică pe care o folosesc și adulții în comunicarea cu cei mici pentru a se face plăcuți și înțeleși, proces care reprezintă un procedeu de traducere. *„Traducerea este un discurs orientat spre interior, o coborîre, cel puțin parțială, pe «scara spirituală a eului propriu» al lui Montaigne"*[7]. Ca un veritabil istoric al literaturii, traducătorul trebuie să exprime și ceea ce a intenționat autorul să spună. Cu alte cuvinte, este nevoie ca interpretarea textului să fie urmată de unele presupuneri. Traducerea ar trebui să aibă și o fază ce constă în actul inventării limbajului.

Steiner a formulat principiile traducerii în capitolul al patrulea al cărții menționate. El a împărțit teoria, practica și istoria traducerii în patru perioade. Prima perioadă începe cu Cicero și ține până la comentariul personal al lui Hölderlin despre traducerile sale din Sofocle (1804). A doua fază are ca primă lucrare *„Eseul despre principiile traducerii"* a lui Alexandru Fraser Tytler. Apar reviste cu probleme legate de traducere. În a treia fază, apar lucrări importante ca de exemplu *„Introducera în teoria traducerii"* (Moscova, 1953) a lui Andrei Fedorov. Se țin conferințe cu această tematică. Exemple semnificative sunt simpozionul *„Despre traducere",* editat de Reuben a Brower și publicat la Harvard (1959) și *„Arta și contextul traducerii: simpozion critic"*, pe care William Arrowsmith și Roger Shattuck l-au editat în 1961 pentru *„University of Texas press"*. În ultima fază, din 1960 încoace, s-au stabilit interferențe între teoria și practica traducerii pe de o parte și psihologia, antropologia, sociologia pe de altă parte, în sensul că traducerile înlesnesc dezvoltarea domeniilor din urmă. Din punctul său de vedere, teoria traducerii cunoaște trei clase: prima este traducerea literală; a doua constă în reformularea fidelă a textului-sursă, a treia clasă înseamnă imitație și recreare, variație

[5] Steiner, George, *op.cit.*, p. 23
[6] Steiner, George, *op.cit.*, p. 41
[7] Steiner, George, *op.cit.*, p. 160

și interpretare. El dezbate și adoptă teoria lui Dryden care înțelegea prin traducere *„metafrază”* (traducerea strictă cuvânt cu cuvânt) și *„imitație”* (devierea de la cuvintele și sensurile din limba sursă) și *„parafrază”* (păstrează punctul de vedere al traducătorului, conservă spiritul autorului), considerând-o cea mai bună pe ultima. Aduce apoi în discuție viziunea lui Goethe asupra traducerii, care ținând cont de spiritul epocii se îndepărtează de original. Mai importantă i se pare părerea lui Roman Jakobson despre intraductibilitatea poeziei din cauza asocierii indisolubile dintre formă și fond, în cazul traducerii nepăstrându-se fidelitatea față de original. Sunt dificil de tradus ritmurile armonioase.

Traducerea, crede Steiner, este o artă exactă, nu o știință și ea se naște din necesitate: *„Asemeni mutațiilor din evoluția speciilor, marile traduceri par să fie impuse de o necesitate întâmplătoare”*[8]. Traducerea este un mecanism hermeneutic, deoarece implică interpretarea sensurilor și transfer de semnificație. Traducătorul fidel nu este cel ce păstrează construcția frazelor sau spiritul autorului, ci cel care găsește corespondențe potrivite între texte, încât textul-țintă să nu aibă pierderi majore de sens.

Cartea sa *„Grammars of Creation” (2001)*, rezultatul unor conferințe susținute în Scoția în 1990, cuprinde o percepție diferită asupra existenței, o meditație asupra sfârșitului civilizației moderne. Considerând că lumea modernă nu a progresat, ci dimpotrivă a regresat prin revenirea la condiția animalică, Steiner merge mai departe cu gândirea sa lansând ideea că tehnologia a distrus omul și civilizația, înțelegând prin toate acestea *„amurgul civilizației noastre”*. Deși el însuși creator de artă, creator de știință, omul trebuie să se raporteze mereu la Marele Creator, Dumnezeu. În carte pulsează credința sa într-un Dumnezeu real și viu. Ca un bun creștin, el crede că sfârșitul omenirii este un fapt inevitabil. Criza omului modern este o criză a limbajului, care își are cauzele în conștiință. De asemenea, criza limbajului, crede Steiner, își are rădăcini în mass-media.

Într-un interviu din 1994, Roland A. Sharp remarcă o gamă largă de cunoștințe din diferite domenii, dar și *„magnificul său instinct narativ”*[9], în care un rol major revine anecdotei ilustrative.

La Conferința Nexus din 2010, vorbind despre misterul extraordinar al muzicii, în care vede ceva ce ne aparține, corelându-se cu ceva transcendental, ceva universal, îndemna publicul să asigure copiilor încă de la vârste fragede muzică bună, cum ar fi Mozart sau Beethowen, deoarece muzica are ecou în conștiință, iar ei trebuie să devină oameni foarte educați. Muzica i se părea o forță, o speranță, ca și o altă artă, literatura, oferind o posibilitate transcendentală. De asemenea, muzica deține un cod intraductibil și universal.

Dacă ar fi să ne exprimăm folosind stilul acestuia, ideile lansate de-a lungul vieții, multe dintre teoriile sale sunt un miracol, altele sunt o verificare a gândirii ancenstrale. Dintre aceste idei, unele șocante, formulate de Steiner în urma meditațiilor sale profunde, redăm doar câteva:

---

[8] Steiner, George, *op.cit.*, p. 361

[9] https://www.theparisreview.org/interviews/1506/the-art-of-criticism-no-2-george-steiner, accesat pe 25.12.2020.

- Muzica și matematica nu pot minți, pot avea doar erori, dar aceasta înseamnă cu totul altceva. *„Limbajul nu cunoaște limite etice. Limbajul trebuie să reprezinte viața celui care vorbește." (George Steiner)*
- O operă este universală, valoroasă și depășește granițele timpului, dacă ea rezistă traducerii.
- O operă de valoare este aceea pe care la sfârșitul lecturii simți nevoia să o recitești.
- *„Este un lucru minunat să înveți o limbă străină, înseamnă să deschizi ființei o fereastră." (George Steiner)*
- Pericolul este tatăl invenției și al creației.
- Omul este un invitat în această lume, iar între străini, el este un vizitator.
- În prezent foarte puține societăți sunt alfabetizate cu adevărat. În opinia sa o persoană care nu a citit „Don Quijote" era semianalfabetă, deși putea avea bacalaureatul. *„Alfabetizarea constituie puntea de legătură dintre oral și scris."*[10]
- *„Să înveți pe de rost ceea ce îți place."*[11]

Pe scurt, George Steiner a fost o persoană care a avansat idei vaste și originale. Înregistrările de pe youtube îl prezintă drept un omuleț simpatic, septuagenar sau octogenar, ascultat pe nerăsuflate de public. Personal, mi s-a părut o persoană mult prea însetată de cunoaștere, pe care ar fi vrut să o transmită tuturor discipolilor săi, un magistru inițiat în multe domenii, dar și un om care iubea viața, un gânditor care regreta că mintea umană nu are capacitatea de a găsi răspunsuri la toate întrebările, un intelectual care judeca orice problemă prin filtrul rațiunii și al științei; pe scurt o personalitate care merită toată atenția și admirația și de la care ar trebui să ne inspirăm noi, tinerii, în privința echilibrului și al studiului, a perseverenței și a culturii. Acesta a fost George Steiner și acestea au fost doar fragmente din activitatea și creația sa. Cred că a fost un om de geniu, încadrându-se perfect în definiția pe care însuși a dat-o: „Un om de geniu aruncă lumina". A fost un om dotat cu inteligență, o viață care a emanat lumina cunoașterii. George Steiner ... Un om... O viață...

Bibliografie:

Steiner, George, *„După Babel – Aspecte ale limbii și traducerii"*, București, Editura Univers, 1983.
Steiner, George, *„Gramaticile creației"*, București, Editura Humanitas, 2015.
Steiner, George*„Maeștrii și discipoli"*, București, Editura Humanitas, 2011.
Steiner, George, *„Errata. O autobiografie"*, București, Editura Humanitas, 2020.

Sitografie:

https://ro.wikipedia.org/wiki/George_Steiner, accesat în data de 11.12.2020.
https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/George_Steiner&prev=search&pto=aue, accesat în data de 11.12.2020.
https://translate.google.com/translate?hl=ro&sl=en&u=https://www.theguardian.com/books/2020/feb/05/george-steiner-obituary&prev=search&pto=aue, accesat în data de 11.12.2020.

[10] https://www.youtube.com/watch?v=EH0MXdeGwSE, minutul 11.
[11] *ibidem*

https://www.theparisreview.org/interviews/1506/the-art-of-criticism-no-2-george-steiner, accesat pe 25.12.2020.
https://evz.ro/omul-cu-inteligenta-de-otel-a-murit-povestea-lui-george-steiner-si-reactii-ale-lumii-noastre-culturale.html, accesat pe 25.12.2020.
https://www.agerpres.ro/life/2020/02/04/criticul-literar-si-eseistul-american-george-steiner-a-murit-la-varsta-de-90-de-ani--442578, accesat pe 25.12.2020.

Înregistrări:

George Steiner , *„Entretien avec Laure Adler” (À voix nue/ Culture France)* https://www.youtube.com/watch?v=cSllQzG21wM, accesat pe data de 27.12.2020
„George Steiner on Myths and Music”, https://www.youtube.com/watch?v=oKh7edvRvFQ, accesat pe 25.12.2020.
„George Steiner on the History of Literacy”, pe youtube:
https://www.youtube.com/watch?v=EH0MXdeGwSE, accesat pe 25.12.2020.

DANGERS OF XX-ETH CENTURY WORLD SCIENTIFIC UTOPIAS

Teodora Elena WEINBERGER
PhD Teacher, Satu Mare

Abstract: The most dangerous Utopian features existed since Plato's "Republic" which proclaims desire's control and standardization. Nowadays, the expansion of standardization and human alienation are possible through the negative effects of science and technology's advance. We intend to set off the dangers of world scientific Utopia's coming true. For that purpose, we analyze the best literary negative scientific Utopias, respectively the novel "Us" by Evgheni Zamiatin and the novel "Brave New World" by Aldous Huxley.
Perhaps we should ponder over a retort from "Brave New World" that says: „The words are like X-rays, if we use them properly". These XX-eth century novels plead for humanity's salvation containing in Love, National Identity and Faith – as unique weapons against the Fear, the Psychosis that manipulate us, affecting our Freedom and contributing to the uncontrolled expansion of Global Tyranny.

Keywords: negative scientific Utopias, standardization, Psychosis, Love, Global Tyranny

Ideea celei mai bune lumi, a unei lumi ideale, respectiv aceea a unor orânduiri sociale perfecte a preocupat ființa umană încă din Antichitate, constituindu-se chiar un sistem filosofic în *Republica* lui Platon. Trăsăturile utopice cele mai periculoase le putem recunoaşte chiar acolo, în republica platoniciană: controlul dorințelor, viața în comun, puritatea, uniformizarea. Societatea totalitară socialistă de mai târziu se va baza exact pe acest control total, suprimând individualul, lucru pe care tehnologia îl poate acum exacerba prin standardizare. De aceea, în cele mai reuşite distopii literare ale secolului XX, ruse şi respectiv engleze, ştiința suprapusă ideologiei constituie pericolul extrem de manipulare colectivă, ducând la depersonalizare, alienare umană.

Între cei mai buni autori de distopii, scriitorul rus Evgheni Zamiatin (1884 – 1937) își prefața deosebit de sugestiv romanul *Noi*: „*Există pe lumea asta cărți care au aceeaşi compoziție chimică precum dinamita. Diferența e că dinamita explodează o singură dată, în timp ce o carte poate exploda de mii de ori*". Romanul *Noi*, scris în 1920 (cu exact un secol în urmă) şi publicat abia în 1924 în S. U. A, denunță utopiile ce promit fericire cu prețul dezumanizării. Este vorba de o ficțiune plasată într-un viitor posibil, de sfârşit de mileniu III, unde totul este ultraprogramat, matematizat, schematizarea pornind de la numele oamenilor pentru a ajunge să le caracterizeze şi viețile.

Formula modernă a romanului lui Zamiatin o alcătuiesc însemnările de jurnal ale personajului principal, D-503, şi acest jurnal radiografiază treptat criza din sufletul personajului, atunci când el descoperă că are suflet. Scindarea modernă va duce la ambiguitate, simbolic accentuată expresionist de „ceața" ce se instalează brusc. Principalele caracteristici ale utopiilor sociale sunt dublate de acelea ale utopiilor tehnice, tonul liric-parodic al autorului-personaj venind să dezvăluie grotescul, absurditatea acestei construcții – transformând-o astfel prin deconstrucție în utopie

negativă, adică în distopie, care este „un permanent exercițiu mental asupra posibilităților de margine, dezvăluirea limitelor utopiilor”[1].

Cetatea ideală a utopiei şi milenarismul se îmbină într-un viitor SF, viitor pentru autorul rus – care, din păcate pentru noi, poate fi deja un prezent amenințător. În primul rând, spațiul închis, utopic, este reprezentat de Statul Unic, separat de normalitate, de viața adevărată prin Zidul Verde. Acest Stat Unic, format după Războiul de Două Sute de Ani, care a proclamat „*victoria tuturor asupra individului*”, este condus de un Binefăcător, cu drept de viață şi de moarte asupra celorlalți, oamenii având doar „*datoria*” de a fi fericiți, fără dorințe, fără visuri.

Acțiunile oamenilor sunt programate, dictate de Table Orare, o aplicare grotescă a „Mersului Trenurilor” la ființele umane. Subansamble ale unui uriaş mecanism psihosocial, oamenii-maşini au pierdut dreptul de a zice „eu” în favoarea colectivului „noi”. Clădirile în care locuiesc sunt de sticlă şi oțel, totul este sticlă, chiar şi dalele, sugerând lipsa intimității, controlul absolut. Astfel se prezintă civilizația perfectă ca fiind o viață desăvârşită din punct de vedere matematic, în esență un totalitarism opresiv de anticipație, o ucronie.

Terifianta organizare socială perfectă se manifestă şi în timpul liber, chiar şi în viața sentimentală – care de fapt nu mai există – aşa cum oamenii nu mai ştiu ce înseamnă „suflet”. Toți oamenii sunt asemănători, nu neapărat fizic, ci psihic, detaşamente aliniate în uniforme albăstrui cu plăcuțe cu numere. Ei se plimbă programat (atenție la săgeata de sens actualizată a distopiei-parabolă!), merg în amfiteatre de sticlă programat, având fişe de lucru, fac dragoste tot programat, cu nişte cartele roz. Sunt obligați să-şi construiască o fericire matematică, distrugând fantezia şi astfel necunoscând iubirea. Din însemnările lui D-503 aflăm că există o formulă matematică pentru Fericire = Extaz / Ură, Ura tinzând spre 0 prin programare, pentru a obține o Fericire infinită.

În Statul Unic oamenii raportează tot ce fac în afara programului la Paznici, care formează un fel de Securitate. După spusele Binefăcătorului, ei sunt privați de Libertate doar ca să fie salvați de Crimă, adică de moarte - prin urmare se doreşte „binele” lor cu „forța”. Credința în Dumnezeu e înlocuită cu ascultarea oarbă față de acest şef al Statului Unic, care este un dictator-ucigaş, efectuând chiar şi personal execuțiile.

Poeții scriu în acest Stat Unic doar texte oficiale, imnuri, ode şi verdicte, geniile sunt interzise, condamnate la moarte. Cultura are prin urmare trăsături ce reunesc deopotrivă pe cele ale totalitarismului comunist cu unele izbitor de actuale, părți ale globalismului capitalist. Iar învățământul este şi el robotizat, deoarece elevii învață cu profesori – maşinării de sticlă şi oțel, având şi în acest domeniu vizionare corespondențe cu tendința spre digitalizare excesivă!

Şi de parcă nu ar fi fost suficient, din ordinul Binefăcătorului se construieşte o navă spațială, Integrala, cu scopul de a supune Rațiunii toate ființele., chiar şi de pe alte planete, silindu-le să fie fericite. Ecuația Universului, sau întrebarea invocată filozofic în proza fantastică eminesciană, avea să fie rezolvată grație Integralei, nava spațială a

[1] George Achim, *Iluzia ipostaziată. Utopie şi distopie în cultura română*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002, p. 13.

Rațiunii ce obligă la o fericire matematică. Această generalizare a utopiei, a dictaturii şi alienării, sugerează Internaționala Socialistă dar şi Globalizarea actuală, posibilă tocmai datorită avansului tehnologic.

Consecințele acestei societăţi matematice sunt dezastruoase. Intervine în primul rând dezumanizarea, căci dispar poezia lumii, sentimentele, toate fiind înlocuite cu „baletul" maşinilor, până şi natura fiind înghețată, fixă, fără viață. Sunt pervertite idealurile: Fericirea este în realitate o Temniță, Egalitatea – o dezindividualizare forțată. Grotescul culminează cu programarea Dragostei prin aşa numitele Ore Sexuale, Ore Personale, Normă Maternă. Este o lume fără Dumnezeu şi totuşi, în această lume, se caută metafizica, pot să apară sentimentele.

Punctul cheie al distopiei *Noi* îl constituie întâlnirea lui D-503, care este chiar constructorul Integralei, cu personajul feminin numit simplu I. Din acest punct, jurnalul personajului va dovedi treptat criza sa psihologică cu rol de a contura posibila salvare a umanității. Încă de la început, I îl ispiteşte pe D, influențându-l să bea şi să fumeze, lucruri strict interzise. Singura capabilă să redea Libertatea, sau să mobilizeze lupta pentru Libertate, se dovedeşte a fi Iubirea. Totuşi, Iubirea nu putuse fi învinsă, anihilată de niciun Dictator. Există iubirea lui D pentru I, aşa cum un alt personaj feminin, O, îl iubeşte pe acelaşi D şi chiar o supraveghetoare bătrâioară, IU, nutreşte sentimente pentru D.

Într-adevăr, Iubirea este motorul rebeliunii sociale, politice, şi astfel D se va alătura iubitei sale I, care este membră a unui grup revoluționar care complotează. Din păcate, Rațiunea învinge iar Iubirea şi în final eroul se trădează pe sine – după o tragică, simbolică operație de extirpare a „fanteziei". Cu toate că finalul plonjează în aceeaşi aberantă absență a individualității, romanul *Noi* prezintă această „lume cu capul în jos" şi posibilele ei slăbiciuni, arătând că totul este ca o pânză de păianjen ce se poate rupe, şi că acest lucru depinde de ființa umană.

Tot o carte despre un viitor supratehnologizat este şi *Minunata lume nouă* a scriitorului englez Aldous Huxley (1894-1963), vădit influențat în creația sa de Evgheni Zamiatin. Scrisul lui Huxley este o împletire de optimism şi pesimism, de negare a metafizicii şi căutare a ei.

Un element nou față de distopia *Noi* îl constituie evidențierea importanței valorilor spirituale conținute de cultură, importanța identității culturale. În mod sugestiv, titlul cărții este asociat ironic cu exclamația Mirandei din *Furtuna* lui Shakespeare, aceasta anunțând importanța operelor lui Shakespeare în chiar desfăşurarea acțiunii, dar şi necesitatea ca omenirea să rămână aşa cum şi-a imaginat-o cel mai mare dramaturg al lumii în *Furtuna*, testamentul său artistic: diversă, capabilă de iertare şi schimbare în bine, prin aportul salvator al Iubirii şi Artei.

Evenimentele descrise în *Brave New World* sunt plasate într-un ipotetic şi satiric an 632 D.F. (după Ford) - Ford, industriaşul creator al automobilului preluând locul de reper, asimilat cu Mântuitorul, credința înlocuită cu tehnologia. Romanul lui Huxley prezintă, într-o manieră omniscientă de această dată, angoasa provocată de către dezvoltarea ştiinței şi tehnologiei în detrimentul valorilor spirituale, distopiile

tehnotronice constituind „semnale puternice ale conștiinței intelectuale în fața alienării, dezumanizării" prin „anticorpii' introduși de ironie ori satiră[2].

Spațiului închis al Statului unic din *Noi* îi corespunde aici Statul Mondial, Binefăcătorul este Controlorul Mondial, oamenii statului nu sunt doar aliniați, ci și standardizați, identici. *Minunata lume nouă* descrie o civilizație a unei ireale Londre cu absurde cuceriri ale științei, avându-și oamenii produși în eprubete, ca o producție de serie. Această clonare umană păstrează totuși ceva din clasele sociale, existând „caste", serii identice de Gama, Epsilon, Delta. Producerea în serie a castei superioare, conducătoare, duce cu gândul la aberația rasei ariene a fasciștilor și la pericolul repetării tragediei, pe scară mondială.

Stabilitatea socială și despiritualizarea sunt menținute în acest Stat Mondial nu de Table Orare și cartele, ci de un drog euforizant, SOMA, care condiționează relația sexuală.

Dar această nouă civilizație, tehnologizată, este prezentată în paralel cu rămășițele vechii civilizații, rămase izolate într-o Rezervație, accesul spre aceasta fiind interzis. Caracteristicile civilizației „minunatei lumi noi" sunt, bineînțeles, cele ale distopiei: stabilitate fără Emoții, automulțumire ignorantă (prin droguri), control total – automatism, uniformitate, prin SOMA. Neiubirea guvernează o societate fără Părinți, fără Copii, fără Credință sau Suflet. Se obține o condiționare nelimitată a vieții umane – prin interzicerea dragostei de Natură și Cultură, pentru a evita „consumul inutil", nepragmatic.

În antiteză cu această civilizație „nouă" se situează „vechea civilizație", neutopică, mai puțin perfectă, dar mai liberă. Aici, în Rezervație, există din toate: suferință (uneori gelozie, singurătate), riscuri, lupte sociale, dar ceea ce este mai important – oamenii nu sunt privați de Libertate, Iubire, Dumnezeu, Artă. Răcelii de gheață a sticlei, porțelanului, purității albului din „noua civilizație" le sunt opuse plenitudinea și varietatea coloristică a naturii eterne, mitice.

Aldous Huxley găsește un antidot pericolului Globalizării din Statele Unite ale Lumii („toți suntem ai tuturor celorlalți"), antidot personificat în caracterul John Savage (Sălbaticul) din Rezervație, singurul, ultimul născut pe cale naturală, având ca unică sursă de educație Operele lui Shakespeare. John este un apărător al istoriei umane tradiționale, al culturii, artei – ca expresie a sentimentelor umane. Intriga distopiei engleze o constituie intruziunea acestui personaj, John Savage, în stabila „lume nouă" și influența sa asupra unui membru al „lumii noi", Bernard Marx. Apoi din nou apare Iubirea, aceea dintre John și Lenina Crowne, care este puțin altfel decât femeile în serie.

Amândouă distopiile sunt în același timp parabole, în acest scop retorica și poetica provocând reflecția receptorului, prin motto-uri, prin inserții auctoriale, dar și prin prezența „dublei viziuni", care, în *Minunata lume nouă* se realizează prin dispunerea „în oglindă" a celor două societăți: aceea avansată, standardizată și controlată, versus vechea, „depășita", societate a valorilor familiei, culturii, religiei. Contextul auctorial vizionar și contextul receptorului de astăzi au ajuns să coincidă, ceea ce simplifică decodificarea mesajului parabolic și astfel se realizează funcția metanoietică a literaturii,

[2] Ibidem, p. 61.

aşa cum deosebit de elocvent sesizează Alexandru Zotta: „O detaşare de istorie şi o stăruinţă în analiza modelelor mitice ar oferi cel puţin o anticipare a consecinţelor actelor umane asupra existenţei şi ar putea preveni asupra celor catastrofice”[3].

Cu toate că şi aici finalul este tragic, prin sinuciderea lui John, după distrugerea iubirii prin gelozie, *Minunata lume nouă* reuşeşte, la fel ca distopia *Noi*, să tragă un semnal de alarmă necesar, fapt relevat încă din motto: *„Utopiile sunt realizabile. Viaţa se îndreaptă către utopii [...] Cum să evităm înfăptuirea lor definitivă?”*. Răspunsul la această dilemă tragică vine, din descendenţa meditaţiei lui Zamiatin, în cuvintele-replică ale unui personaj-scriitor din *Minunata lume nouă*: *„Cuvintele sunt ca razele X, dacă le foloseşti aşa cum trebuie”*. Şi Aldous Huxley, asemeni lui Evgheni Zamiatin, le-a folosit aşa cum trebuie, demascând limitele, monstruozitatea utopiilor trecute, prezente şi viitoare, şi mai ales conturând portiţa de salvare pentru omenire. Nu trebuie să fie lăsată Iubirea să moară, să fie distrusă de suspiciune, de Raţiune. Revoluţiile sunt înfrânte doar dacă ea încetează să existe, toate idealurile nu mai înseamnă nimic, căci Principiul Vieţii este Iubirea. Utopiile totalitare au succes numai dacă dispare ea, Iubirea – de oameni, de patrie, de natură, de univers.

Pronumele „noi” nu mai are nicio valoare golit de substanţă, de individualităţile fiecăruia, el trebuie să fie un „noi” al iubirii dintre fiecare, diferiţi împreună şi nu despărţiţi. Pacea trebuie să fie obţinută prin acceptarea diferenţelor şi nu prin uniformizare, deoarece integrarea îşi pierde valoarea dacă nu respectă identitatea culturală. Şi pentru aceasta nu putem omite rolul orfic, soteriologic al Artei, Culturii, salvând de la uitare, de la moarte spirituală, omenirea. Suferinţa este parte din viaţă, ea este necesară pentru a genera Emoţia şi Înţelepciunea, atât de indispensabile Vieţii şi Artei. Teama de suferinţă, teama oamenilor devine resursa perfectă pentru manipularea dictatorială. Tiranii intenţionează să conducă, pentru satisfacerea Voinţei oarbe de putere, detaşamente depersonalizate, oameni-maşini sau oameni în serie, oameni cărora un număr sau o mască le schematizează identitatea, interzicându-le dreptul la gândire, exprimare şi acţiune proprie.

Atât *Minunata lume nouă,* cât şi *Noi*, pledează parabolic pentru o reîntoarcere necesară, vitală, de la civilizaţia excesivă, supratehnologizată, la o natură ancestrală existentă în memoria fiinţei umane, conţinând Spiritul, Esenţa pierdută - în credinţă, ritualuri, datini, iubire maternă - deoarece numai această Esenţă a Umanului poate constitui o armă contra totalitarismului absurd, acaparator, ajuns chiar de dimensiune mondială.

Bibliografie:

Evgheni Zamiatin, *Noi,* Editura Corint, Bucureşti, 2005.
Aldous Huxley, *Minunata lume nouă*, traducere Andrei Bantaş, Editura Polirom, Iaşi, 2011.
*
George Achim, *Iluzia ipostaziată. Utopie şi distopie în cultura română*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002.
Alexandru Zotta, *Parabola literară. O definire a conceptului*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2007.

[3] Alexandru Zotta, *Parabola literară. O definire a conceptului*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2007, p. 256.

NEW WORDS IN DOOM 2 - LETTER "C"

Felicia Rodica ALIU
PhD student, University of Pitești

Abstract: DOOM 2 contains 62,000 words: the entries in DOOM 1 have been preserved, to which about 2,500 new words have been added, marked with an asterisk. The exclamation mark (!) placed before a title word marks that word in DOOM 1 that was altered. Their number is about 3500. The 2500 new words are not mostly neologisms as one might think at first glance, but internal neological formations, created by derivation, composition, change of morphological class, abbreviations and other mixed means. This article aims to discuss these procedures, using the words recorded in the letter "c" in DOOM 2, entries that represent 13.08% of the total.
Of the 327 words marked with an asterisk from the letter "c", 90 are derived and 59 compound, and the rest are proper nouns and neological words and in a small number words from the main lexical fund, more precisely from the family register and regional, known and used by speakers, but not mentioned so far, in a lexicographical work, which shows that the Romanian language is predominantly derivative.
From a morphological perspective, the best representation is the noun, followed by the adjective and the verb, for which a superficial contact between related languages was enough. The etymological perspective leads us to the French language, the main donor, more often than not on the Latin chain, so that we can speak of multiple etymology. English also brings its scientific and technical terminology.

Keywords: derivation, composition, change of grammatical value, etymology, classification

Limba română se încadrează, în ceea ce priveşte tipul de formare a cuvintelor, între limbile romanice care recurg masiv la derivarea cu sufixe şi, într-o măsură redusă, la derivarea cu prefixe, derivarea fară afixe şi compunerea cuvintelor. Acestă structură s-a născut prin accentuarea unor trăsături existente în limba latină, care, însă, ca orice limbă indo-europeană veche, recurge masiv şi la derivarea prin prefixe şi la compunere".[1] Avându-se în vedere direcţiile şi tendinţele actuale se poate afirma în plus că „în formarea cuvintelor, se dezvoltă rapid prefixele internaţionale şi, în oarecare măsură sufixele internaţionale, ambele în primul rând de origine latină. Se reduce productivitatea multor sufixe tradiţionale şi capătă tot mai multă importanţă compunerea şi mai ales derivarea regresivă".[2]

Ca o concluzie a celor afirmate de cei doi mari lingvişti se poate constata că în limba română a predominat întotdeauna, fie creația proprie, fie împrumutul, după situație.

Concret, din cele 327 de cuvinte marcate cu * steluţă de la litera „c", 90 sunt derivate şi 59 compuse, iar restul sunt nume proprii şi cuvinte neologice şi într-un număr redus cuvinte din fondul principal lexical, mai precis din registrul famililal şi regional, cunoscute şi întrebuinţate de vorbitori, dar nemenţionate până acum, într-o lucrare lexicografică.

[1] G. Ivănescu, Formarea cuvintelor în limba ronână, în "Limba românr, nr.1, 1965
[2] Al. Graur, Tendinţe actuale ale limbii române, Ed. Științifică, 1968, p. 350

Mijloacele interne de îmbogăţire a vocabularului au în vedere formarea de cuvinte noi prin folosirea resurselor proprii unei limbi, pornindu-se de la elementele preexistente în limbă: derivarea, compunerea, schimbarea valorii morfologice.

A. **Derivarea**

Derivarea presupune formarea de cuvinte noi din cuvinte existente în limbă, cu ajutorul afixelor sau prin suprimarea acestora. Dintre cele 90 de cuvinte derivate majoritatea sunt derivate cu sufixe care se pot clasifica astfel:

a)după origine, sufixele sunt:

- *Moştenite din latină:*

- a (clona < clonă + -a; cofnanţa < co + finanţe + -a);
-ar (circar< circ + -ar; chioşcar, contestatar);
-at (citat< cita + -at);
-(i)er (confecţioner< confecţiona + -er; cazanier);
- i (cepui< cep + -(u)i);
-ie (cascadorie< cascador + -ie; curvăsărie, curvie);
-os (căpos< cap + -os; cupros, cremos);
-ică (căpşunică< căpşună + -ică);
-itate (confidenţialitate< confidenţial + -itate);
-(a,e,i,î)re (clonare< clona + -re, cofinanţare, conceptualizare);
-tor,toare (corporatoare< corporat + -oare);

- *Împrumutate din slavă*

-an (calabrian< calabria + -an; campanian, capverdian);
-că (canadiancă< canadian +-că,călărăşeancă, crişean);
-ean (caldeean< Caldeea+-an, călărăşean, crişean);

- *Împrumutate din latina literară şi din limbile occidentale, îndeosebi franceza, direct sau prin filiere neromanice*

-al (conjunctural< conjunctură + -al, congregaţional, competiţional);
-anţă. (consultanţă< consulta + -anţă);
-bil (circulabil< circula + -bil, construibil, consumabil);
-ist (caloriferist< calorifer + -ist, cerchist, contorsionist);
-iza (clasiciza< clasic +-iza; culpabiliza, climatiza);
-ic (cameleonic< cameleon +-ic);

b)după clasele moifologice sau părţile de vorbire cărora aparţin, derivatele obţinute sunt:

- substantivale: carabinier< carabină + -(i)er;
- caloriferist< calorifer + -ist; cascadorie< cascador + -ie;
-adjectivale: congregaţional< congregaţiona + -al, cupros< cupru + -os; -verbale: cepui, clona, climatiza;

c)după sens, sufixele se grupează pe clase semantice în:

-abstractele acţiunii: -ie (conotaţie, cascadorie)
-abstractele calităţii:-itate (confidenţialitate)

-nume de agent şi de profesie: -ar (circar, chioşcar); -er (cazanier,confecţioner);

-nume de instrumente: -tor (copiator)

-nume colective: -ărie (curvăsărie);

-nume de origine: -ean, -an (calabrian, capverdian, călărăşean);

-calificative (însuşiri ale obiectelor: -al (conjunctural, competiţional;-bil (construibil, circulabil); -escu (cutărescu); -ist (caloriferist, cerchist);-os (cremos, cupros);

-moţionale, ce indică opoziţia de sex, formând substantive mobile: -ă (castilian-castiliană; corean-coreeană); -că (călărăşean-călărăşeancă, canadian-canadiancă); -oaică (ceh-cehoaică);

d)după productivitate pot fi productive şi neproductive.

Dintre sufixele întâlnite la această literă sunt productive dintre cele vechi: -a, -ar, -at, -re, -tor (-toare) şi dintre cele provenite din alte limbi: -ic, -ist, -iza;

De asemenea, s-a observat că multe dintre aceste sufixe sunt prezente în derivate numai de la teme străine (cameleonic, consultanţă, congregaţional, competiţional, consumabil, culpabiliza), unele dintre ele reprezentând calcuri lingvistice.

Sufixe precum -ic, -ist, -iza(re) sunt utilizate pentru o terminologie abstractă şi tehnico-ştiinţifică, atât pe baza unor formaţii româneşti, cât şi sub forma unor împrumuturi din franceză în majoritatea cazurilor, urmate de cele din engleză.

Se mai poate lua în discuţie şi fenomenul *suprasufixării,* adică al cumulului de sufixe: comunicabilitate< comunica + -bil + -itate; chirăitură < chir + -(ă)i + -itură; conceptualiza, conceptualizare, confidenţialitate, culpabilizare.

Un alt tip de derivare este aceea cu prefixe, fără a avea dimensiunea sufixării. La acestă literă se întâlnesc cu regularitate două prefixe *co-* şi *contra-,* ambele de origine latino-romanică, *co-* semnificând „împreună cu" (cofinanţa, copreşedinte, copilot) şi *contra-* „împotriva" (contraargument, contrainformaţie). Sunt două sufixe cu productivitate mare (în special co-) şi intemaţionale, cu circulaţie în multe limbi actuale, chiar dacă sensul poate varia.

De asemenea, au contribuit la introducerea calcurilor lexicale de structură, derivate cu prefixe, care sunt de fapt formaţii neologice după modelul francez: contraofertă- fr. contreoffre; copreşedinte- fr. copresident.

Există şi un exemplu de derivare regresivă, ce constă în suprimarea unor afixe (condens<condensa) - este o derivare postverbală, substantivul rezultat fiind de genul neutru.

B. Compunerea

Un alt procedeu de îmbogăţire a vocabularului este compunerea. Din totalul cuvintelor nou introduse la litera „c", acesta reprezintă un procent de 20,19%. În acestă statistică au fost incluse şi formaţii create din elemente inexistente independent, numite elemente de compunere tematică sau prefixoide **şi** sufixoide, precum şi cele realizate din abrevieri ale unor cuvinte.

Totalul de 66 de cuvinte pot fi grupate în compuse din cuvinte întregi, cu existenţă independentă, care împreună formează un cuvânt nou ce denumeşte o altă

noţiune decât fiecare cuvânt luat izolat: cafea filtru, carte de credit, casă-muzeu, cămin-spital, ceho-slovac, cincisprezecime, ce-a, cuvânt-înainte.

La rândul lor, acestea se mai pot clasifica după natura morfologică a elementelor ce intră în componenţa lor:

- *Substantive* din substantive (cafea filtru, caiet-program, cap de bour, carte de credit), din substantive şi adjective (cartof-dulce, Carul-Mic, coană-mare), din substantive şi adverbe (cuvânt-înainte), din substantive şi adjectiv pronominal posesiv (cumnatu-meu, cumnata-mea);
- *Adjective* din adjective (ceho-slovac);
- *Numerale* din combinarea a două sau mai multe numera1e (cincisprezecime, cincisutelea);
- *Inteljecţii* din interjecţii: cip-cirip;

După gradul de contopire a cuvintelor de bază se pot împărţi în:

- compuse contopite: Câmpulung, cincisprezecime, chessebuger, cyberspaţiu;

-compuse alăturate, fie prin juxtapunere: cuvânt-înainte, contract-tip, contabil-şef, cherry-brandy, cartof-dulce; fie prin joncţiune: carte de credit, cap de bour, chou â la creme;

-compuse ce au la bază *elemente de compunere* fără existenţă independentă (chino-gr „câine"; cito-gr „celulă"; cripto-gr „ascuns, secret"; crono-gr „timp"; claustro-lat „loc închis"; -fobie,gr „frică, ură"; -fog, gr „a mânca, a absorbi"; -grafie,gr „scriere, înregistrare) a căror origine este grecească şi latină, dar care au pătruns în limbă ca simple neologisme, de regulă neanalizabile. Aceste elemente se grupează între ele în exemplele următoare: chinologic, citogenetic, cronofag, claustrofobie sau cu lexeme existente independent: criptocomunist;

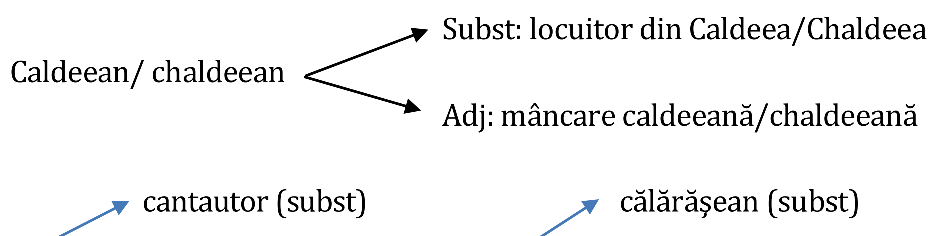
- compuse formate din *abrevieri* ale unor cuvinte: C.E.C.; CD; CV;

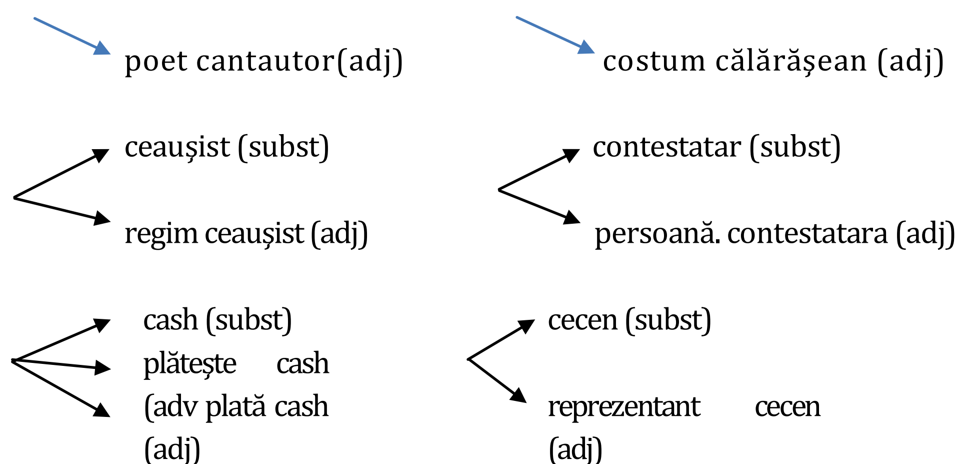
Acestea ca părţi de vorbire sunt substantive. CD primeşte prin cratimă un substantiv cu existenţă independentă în limba de provenienţă: CD-player, CD-ROM, CD-writer. Prin urmare, acesta se dovedeşte un procedeu nou ce capătă amploare tot mai mult.

- compuse parasintetice formate prin alăturarea a doi termeni de compunere şi un sufix: capverdian.

C. Schimbarea valorii gramaticale

Luând în discuţie cel de al treilea procedeu intem de îmbogăţire a vocabularului, schimbarea valorii morfologice sau conversiune, se întâlnesc cuvinte care prin distribuţie contextuală pot fi substantive şi adjective:

Concluzia care se impune în urma acestei analize privind cuvintele ce au la bază mijloace interne de îmbogăţire a vocabularului, este aceea că din totalul de 327 de intrări marcate cu *steluţă 1a litera „c" în DOOM² acestea reprezintă aproximativ 50 %, dovedind faptul că limba română este una preponderent derivativă, având ca element de bază, fie un lexem autohton, fie unul împrumutat, neologic.

Clasificare morfologică

Un alt tip de clasificare ce poate fi aplicat cuvintelor ce fac diferenţa între DOOM¹ şi DOOM² la litera „c" este aceea din perspectivă morfologică, adică împărţirea lor pe părţi de vorbire. Cea mai bună reprezentare o are substantivul, urmat de adjectiv şi verb, celelalte părţi de vorbire fiind prezente într-o proporţie foarte mică. Procentual substantivele reprezintă aproape 65% şi din perspectiva genurilor, cele mai multe aparţin genului feminin (98 de lexeme), urmat de genul neutru (80) şi de cel masculin (41).

Majoritatea substantivelor marcate cu steluţă nu sunt întrebuinţate frecvent şi nu sunt cunoscute de toţi vorbitorii de limbă română, făcând parte din masa vocabularului şi din vocabularul pasiv („totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înţeleg, dar nu le utilizează decât accidental").

Aceste substantive denumesc:

- ocupaţii (cameraman, clăpar, cantautor, contabil-şef)
- alimente şi băuturi (chesseburger, cafe-frappe, cappuccino, căpşunică, cola, cherry-brandy, chips, chou â la creme, coffee-break, curcao)
- noţiuni abstracte (conceptualizare, charismă, cauzativ, confidenţialitate, comunicabilitate, consultanţă);
- noţiuni din domeniul informatizării (computerizare, celular, chat, copiator, cutter, CD, CD-player, CD-writer, cyborg, copywriter, cyberspaţiu);
- noţiuni din domeniu bancar (cash, card, carte de credit);
- diverse (calcemie, canişă, carabinieră, charismă, clip);
- obiecte de vestimentaţie (colant, caft, caşmir);

Adjectivele reprezintă 20% din totalitatea noilor intrări şi fac parte în proporţie de 90% din vocabularul pasiv (cool, criptocomunist, convivial, contravenţional, cantautor, congregaţional, confiat, carenat, citoplasmatic, chinologic).

Verbele în număr de 22 aparţin conjugărilor I şi a-IV-a şi sunt de natură neologică cele de conjugarea I (a caşera, a clona, a cofinanţa, a colmata) şi din fondul principal lexical cele terminate în -i (conjugarea a-IV-a): a cepui, a a curvi, a corhăni, a curvărăsi.

Un loc neînsemnat îl au adverbele, numeralele, conjuncţiile şi interjecţiile (chilug, cincisutelea, chit că, ciao, cip-cirip).

Clasificarea etimologică

Pentru a se realiza o astfel de clasificare este necesar să se determine etimonul, cuvântul de bază şi ca urmare s-a apelat la metoda comparativ-istorică, ce se bazează pe două trăsături ale limbii: cuvântul este un semn lingvistic, complexul sonor nefiind determin.at de sensul cuvântului şi de faptul că schimbările în forma cuvântului se produc regulat în cursul evoluţiei limbii.

Din această perspectivă 132 dintre cuvintele nou intrate la litera „c" sunt de origine franceză„ cunoscut fiind faptul că limba franceză este una dintre cele mai importante donatoare pentru limba română care a contribuit la îmbogăţirea şi modemizarea lexicului românesc în secolul al X1X-lea (cameleonic, calcemie, carabinieră, carenat, cascadorie, celtă, cecen, chit că, ciclamen, coloristic, consumabile, copilot, corai, coraportoare, coronografie), ca şi latina literară, italiana şi germana care continuă să se exercite în anumite regiuni româneşti.

Foarte multe neologisme franceze au pătruns prin intermediul limbii latine literare, de aceea se poate vorbi de etimologie multiplă: cerber<fr. cerb&e, lat. cerberus; cifră< fr. chiffre, it. cifra, lat. cifra; circar < fr.cirque, lat. circus; clasiciza < fr. classique, lat. classicus; continuum < fr. continnu, lat. continuus.

Trebuie menţionat faptul că neologismele de origine franceză·., dată fiind existenţa celor două coduri diferite (scris şi oral), s-au impus în limba română pe cale scrisă (comunicabilitate <. fr. comunicabilite·, conceptualiza < fr. conceptualiser), fără nazalizare, fricatizare şi cu pronunţarea consoanelor finale.

Ulterior, limba engleză a devenit o filieră la fel de importantă ca şi cea franceză, vehiculând cuvinte cu statut internaţional din domeniul terminologiei ştiinţifice şi tehnice. Statistic 14,37%, reprezentând 47 de cuvinte sunt de origine engleză, multe dintre ele neadaptate sistemului fonetic specific limbii române: cash, casting, catering, CD-player, chips, cocker spaniel, consulting, cool, country, cyborg, curry. Există şi cuvinte cu etimologie dublă, franceză şi engleză: cameraman, canabis.

Din limba latină au fost introduse expresii şi locuţiuni ce şi-au păstrat atât forma, cât şi conţinutul: captatio benevolentiae, corrigenda, curricular, cum laude, curriculum vitae şi au intrat astfel în vocabularul activ al vorbitorilor cu o anumită pregătire.

Din italiană au fost înregistraţi termeni din domeniul muzical, în general artistic (cantautoare, cantautor, commedia dell"arte) şi gastronomic (cannelloni, cappuccino), dar se întâlnesc şi termeni cu etimologii multiple: camera< it.camera, fr. camera şi engl. camera (pentm unele sensuri); contrapuncţie< it. contrappunto, fr. contrepoint.

În ceea ce privește celelalte limbi donatoare neromanice, din acestea au fost plasate cuvinte din registrele familial și popular:

- slavă: curvărăsit, curvi, curvit, curvar, curvă;
- rusă: civașă;
- bulgară: ciupercărie;
- neogreacă: coană, coana-mare, conul;
- albaneză: căpșunică;
- turcă: cara, carmangerie, chioșcar, chindia;
- germană: cartof-dulce, citat, clăpar;
- spaniolă: cha-cha-cha;

S-a observat că-n privința etimologiei multiple, termenii au pătruns pe trei filiere romanice: franceză, italiană și latina literară.

Se poate vorbi și de etimologie necunoscută, însă pentru un număr redus de cuvinte precum: capverdian, castiliană, căca, căcat, ceaușist, a cepui, charismatic, chilug, coplată, corhănti, a se cruci, cupros.

Concluzia ce se impune este aceea că împrumuturile se reduc la cuvinte autosemantice, în special la substantive, adjective și verbe, deoarece pentru aceasta este necesar și suficient un contact superficial, mai ales când cele două limbi sunt asemănătoare structural, cum este cazul românei, francezei și italianei. Interesant este faptul că după franceză, limba care oferă un număr considerabil de cuvinte este engleza, o limbă neolatină, care în cele mai multe cazuri vehiculează cuvinte intenaționale de origine latino-romanică, exact rolul pe care l-a îndeplinit franceza în perioadele anterioare.

Aceasta înseamnă că, indiferent de flieră, cuvintele neologice de astăzi au statut de cuvinte intemaționale, așa de necesare în domeniul terminologiei științifice și tehnice.

Mai trebuie menționat că intrările noi (sunt noi pentru că nu apar în DOOM[1]) din DOOM[2] au la bază întrebuințarea lor tot mai frecventă în raporturile dintre vorbitori în cazul neologismelor și dobândirea de statut literar a unor termeni utilizați până acum doar regional sau în mediile restrânse ale unor grupuri sociale.

Nume proprii

Un număr important de cuvinte, mai precis 43, reprezentând 13% din totalitatea întrărilor este reprezentat de numele proprii. În lingvistica de specialitate acestea sunt încadrate onomasticii. Trebuie menționat că termenul de onomastică nu cuprinde, așa cum greșit consideră unii, numai numele de persoane, ci și numele altor ființe vii și numele de locuri. Fiecare dintre aceste trei categorii fiind cunoscute sub denumiri1e: antroponime (nume de persoane), zoonime (alte ființe vii), toponime (nume de locuri).

Motivul pentru care aceste nume proprii au fost introduse în DOOM[2] este acela de clarificare a unor probleme din fonetică și morfologie. Aceste probleme privesc:

- accentuarea: Calafat, Caiafa, Camembert, Cașmir
- despărțirea în silabe, evitându-se în unele cazuri pronunțarea cu diftong: Cal-ce-do-ni-a, Ci-re-na-i-ca, Con-sti-tu-ți-a

- forma de genitiv-dativ: Caldeei / Chaldeei, Chinei, Costa-Ricăi, Căii-Lactee, Cehiei, Cordobei, lui Calipso, lui Cutărescu, Cenuşăresei, Cambo-dgi-ei (s-a urmărit şi despărţirea în silabe - dg, fiind considerat un grup de consoane şi nu două consoane care trec în silabe diferite):
  - Pentru forma de genitiv-dativ, toponimul Chile trebuie să fie precedat de substantivul „statul", acesta fiind 1a G-D.
- sugestii pentru pronunţia unora dintre nume:
  - Capitoliu se pronunţă cu diftong în final şi nu cu hiat;
  - Cehia se pronunţă cu hiat în final şi nu cu diflong;
- formele de plural: Marea Caraibilor, Corei- pentru Coreea
- Substantivele neutre care şi-au păstrat forma din limba de provenienţă privesc terminaţia *-uri* ce se ataşează prin cratimă:
- notaţii privind articularea: Ceahlăul

Pentru Cehoslovacia sunt admise două modalităţi de despărţire în silabe: Ce-hos-lo-va-ci-a şi Ce-ho-slo-va-ci-a, una conform regulilor cunoscute de despărţire în silabe şi cealaltă bazată pe principiul vorbirii.

Fiecare nume este însoţit de o explicaţie, în paranteză, privind categoria căreia se integrează: Caiafa (personaj biblic), Călăraşi (nume de loc), Calea Lactee (brâu de stele), Calipso Capu1 Verde (stat), Carul Mic (constelaţie), Cerber (animal mitologic), Cezar (Împărat roman), Chateaubriand (nume de persoană, preparat culinar), Ciocarlia (me1odie), Cirenaica(regiune istorică), Cunctator (supranume roman).

Aceste nume proprii se mai pot clasifica după formă în:

- simple: Cezar, Caldeea, Cehia, Cerber, Chianti;
- derivate: Călăraşi, Cutărescu;
- compuse: - scrise cu cratimă: Calea-Lactee, Coca-Cola
  - fără. cratimă: Capul Verde, Marea Caraibilor, Carul Mic
  - sudate: Câmpulung, Cehoslovacia

După cum se observă unele dintre aceste substantive compuse conţin în structura lor un lexem ce denumeşte forma de relief pe care o identifică. Deşi au aceeaşi structură: formă de relief + determinant, formele de genitiv-dativ nu urmează aceeaşi regulă în toate cazurile.

Ex: Căii-Lactee, Capului-Verde, Costa Ricăi

La cele al căror determinant este un adjectiv şi sunt sudate, acestea ocupând poziţia a doua, flexiune primeşte numai adjectivul: Câmpulungului.

Dacă privim aceste nume din perspectiva domeniului, se constată că majoritatea sunt toponime, numai patru (Calafat, Călăraşi, Câmpulung, Ceahlău) de origine română.

Clasificându-le după gen, 6 sunt masculine, 15 sunt feminine, iar restul neutre.

Bibliografie

Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic (DOOM²), Bucureşti, 2005;
Dicţionarul ortografic, ortoepic a1 limbii române (DOOM¹, Bucureşti, 1982;
Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX), Bucureşti, 1975;

.Formarea cuvintelor în limba română (FCLR), Editura Academiei, vol I- Compunerea, 1970; vol. II- Prefixele, 1978; vol. III- Sufixele . Derivarea verbală., 1989;
G. Ivănescu, *Formarea cuvintelor in limba română,* în „Limba română", nr.1, 1965;
Al. Graur, *Tendinţe actuale ale limbii române,* F.d. Ştiinţifică, 1968,
Bidu-Vrânceanu, Angela, Structura vocabularului limbii române contemporane, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986;
Mocanu, Z, Marin; Bănică„ P. Gheorghe, Formarea cuvintelor în limba română contemporană, Editura Universităţii din Piteşti, 1999;

THE LAWS OF EDUCATION IN THE YEARS OF THE CEAUŞESCU REGIME

Ştefan Eduard GAZSI, Antoniu-Ioan BERAR
PhD candidate, Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca
PhD, School Inspector ISJ Mureș

Abstract. The weakening of communist ideology at international level and the coming to power of the P.C.R. (The Romanian Communist Party) of Nicolae Ceaușescu imposed the adoption of a new law on education. Thus, the Ninth Congress set out the guidelines for the continuous development and improvement of education at all levels. The school was defined as "the main source of culture and a factor of civilization."[1] The duration of compulsory education was expected to be increased to 10 years and average education was expected to include general education and specialized high schools. During the Ceaușescu regime, two education laws were adopted: The Law on Education in the Socialist Republic of Romania no. 13 of 13 May, 1968 and Education and Instruction Act no. 28 of 21 December, 1978. Besides the fact that illiteracy was almost completely liquidated, the four decades of Romanian education during the communist years produced graduates to a large extent who managed to survive on the labor market alone, some of them being so well qualified that they went abroad, both before and after 1989, however the training constant has dropped significantly compared to the requirements imposed in the eighth decade.

Keywords: instruction act, communism, legislation, education, Ceaușescu

The election of Nicolae Ceaușescu at the head of the Communist Party

On March 22, 1965 Plenary C.C. to the P.M.R. elected as first secretary of the C.C. to the P.M.R. Nicolae Ceaușescu.[2] Between June 19 and 24, 1965, were held the proceedings of the Ninth Congress of the Romanian Communist Party, which debated the main objectives and future tasks of the domestic and foreign policy and established the directions of development in all fields of activity. The party has resumed its name as the Romanian Communist Party.[3]

The weakening of the communist ideology at international level and the coming to the leadership of the P.C.R. of Nicolae Ceaușescu imposed the adoption of a new law on education. Thus, the Ninth Congress outlined the guidelines for the continuous development and improvement of education at all levels. The school was defined as "the main source of culture and a factor of civilization."[4] The duration of compulsory education was expected to be increased to 10 years and average education was expected to include general education and specialized high schools.

---

[1] Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Dicționar cronologic. Educația, învățământul, gîndirea pedagogică din România*, Editura științifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.164.
[2] The position of President of the R.S.R. was created in 1974. At the meeting of March 28, 1974, M.A.N. elected president of the R.S.R. N. Ceauşescu, the general secretary of the P.C.R. He was re-elected to this position in March 1975, 1980 and 1985. Elena Ceauşescu was elected a full member of the RSR Academy in 1974.
[3] *The Romanian Communist Party* was created in 1921 as a result of the division of the extreme left Bolshevik branch by the Romanian Social Democratic Party. It operated under various official names: P.C.R. (between1921 and 1948), P.M.R. (between1948 and 1965) and P.C.R. (between 24 July, 1965 and 22 December, 1989). According to the Article 3 of the 1965 Constitution, P.R. was called "*the ruling political force of the entire society*", and under the leadership of P.C.R. the dictatorship of proletariat was established.
[4] Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Op. cit*, p.164.

Law on education in the Socialist Republic of Romania No 13 of May 13, 1968

During the period when Nicolae Ceaușescu was the head of the state, the Law of 1948 was in force for three years (between 1965 and 1968), the Law of 1968 was enforced for a decade (between 1968 and 1978), and the Law of 1978 was in force until 1995, when the first law of education of post-revolutionary era was issued. The two laws of 1968 and 1978 "shaped" Romanian education according to the socialist doctrine.

Within the two laws, education was considered “the main source of culture and civilization". An important goal was to cultivate love for the homeland and the people. Education was developing in close connection with advances in science and technology, with the requirements of the economy and culture and with policy of the party.

After imposing the Soviet model and class struggle for years in a row (about a decade and a half, between 1948 and 1962), the leadership of P.M.R. realized that education had to be reoriented, retrieving something from the Romanian interwar school.

The Great National Assembly voted on May 13, 1968, *the Education Law in the Socialist Republic of Romania*, the first of the two education laws elaborated during the Ceaușescu regime. This law provided the following structure for organizing Romanian education: preschool education; compulsory general education, with duration of 10 years starting with the school year 1969-1970; high school education (general education high schools with duration of four years of the 12-year school, organized by sections: *real* and *uman* as well as specialized high schools); vocational and technical education; higher education and postgraduate education (sub-engineering education was organized in higher education, short-term higher education designed to provide specialists to the national economy).

This unitary, organic law, for all educational degrees and all types of schools, provided for free education of all grades and material support (scholarships, hostels, orphanages, canteens, etc.). This law aimed to revive the traditions of national education with European influence, interrupted for a period in 1948, confirming once again, the value and opportunity of Romanian experience in the field, including in promoting access to education for the young population of the country.[5]

As for the bill submitted for debate and approval in the plenary session of the Great National Assembly, deputy Ion Iliescu said:" The issue of the school of general culture is dominated by the extension of its duration to 10 years, a measure with deep social and cultural significance, which is designed to play an important role in raising the level of culture of the whole population."[6]

On the same occasion, Ion Iliescu stated that during the debates on the new education law, great attention had been paid to methodological issues. The rigidity

---

[5] Dan Constantin Rădulescu, *Învăţământul românesc 1948–1989 – între derivă şi recuperare instituţionalfuncţională* în revista „Calitatea Vieţii”, nr.3-4/2006, Institutul de Cercetare al Calităţii Vieţii din cadrul Academiei Române, sursa: http://www.revistacalitateavietii.ro/nr3_4pe2006.html

[6] *Cuvântul deputatului Ion Iliescu* în „Gazeta Învăţământului” nr.947/15.05.1968, p.2.

elements existing in the school had to be overcome by working with pupils and students. The Romanian education system placed more emphasis on the amount of knowledge and less on quality. Teachers were obliged to train young people with a broad cultural-scientific horizon, with an advanced view of the world and life. Iliescu campaigned for a substantial improvement in the activity of youth organizations and the school "bringing together all the efforts of all the factors to ensure that our young people are thoroughly prepared to understand contemporary phenomena, to increase ideological combativeness against all that is obsolete, retrograde, against the influences of idealism and non-scientific theories."[7]

The 1970s were very important for the evolution of education in Romania. The most important element was the powerful comeback of party activists to rule the education system in the context of the power monopoly by the Ceaușescu family.[8] By the care of activists with low education, grouped around the Ceaușescu couple, who didn't agree with the direction taken, the connection of education with practical life and production was promoted (in the context of the famous "July theses" from 1971): "In schools of all degrees, the education process will be organized with the effective participation of teachers and pupils in the productive activity".[9]

Law on education and instruction act no. 28 of December 21, 1978. Promoting the cult of personality.

Nicolae Ceausescu 's ideas and directives on education were introduced in the new Law on education and instruction act of December 21, 1978. In addition to the contents which resumed those of the previous law, the following are to be noted: *increased politicization; a certain hierarchy of disciplines, as well as the mandatory principle of integrating education and production.*[10]

Politicization. Unlike the old law, it repeatedly emphasized the school's mission to form youth also in the spirit of the material-dialectical and historical conception, the ideology and the politics of the Romanian Communist Party. Education was the main educational factor of the "*New Man*", which ensured the implementation of party and state policy. Students and students had the duty to take in their policy and ideology of

---

[7] *Ion Iliescu* joined the U.T.C. in 1944 and in the P.C.R. in 1953 where he advanced in his career becoming secretary of the C.C. at the U.T.C. since 1956 and member of the C.C. to the P.C.R. On August 19, 1956, he was elected president of the Organizing Committee of the Student Associations, then of the Council (March 1957). He later became head of department at C.C. to the P.C.R. (1965), first secretary in the C.C. at the U.T.C. He also held the position of head of the Propaganda Department of the Central Committee of the P.C.R., and between 1967 and 1971 he was minister for youth issues.

[8] The achievements of the 1960s were due to the ministers with technocratic valences (Athanasie Joja-1957-1960, Ilie Murgulescu-1960-1963, Ștefan Bălan-1963-1969 and Mircea Malița-1970-1972). They, benefiting from the protection of Ion Gheorghe Maurer, were able to achieve a synthesis between some positive elements from the interwar period, from the period after 1948 and the pedagogical innovations from the western world.

[9] Apud Bogdan Murgescu, Op. cit., pag.388, Programul P.C.R. din anul 1974.

[10] Academician Dinu C. Giurescu, *Education in Romania between 1948 and 1989.* Dissertation presented on the occasion of the ceremony of awarding the title of Doctor Honoris Causa of the University of Craiova, November 22, 2001, source: https://www.ucv.ro/pdf/international/informatii_generale/doctor_honoris/68.pdf , 01.12.2020.

the Romanian Communist Party, of scientific socialism, of material-dialectic conception.[11]

The aim was to train young people "as new, multilaterally developed people, conscious and committed builders of socialism and communism" and to "educate pupils and students in the spirit of the revolutionary concept of the working class".[12] Science teaching was to be done "on the basis of the Communist Party's Program, its ideology and policy, its dialectical and historical materialism, and the principles of scientific socialism."[13] All pupils and students were obliged to acquire "the ideology and politics of P.C.R, its conception of the world and life."[14]

Discipline hierarchy. This law also introduced a certain hierarchy of disciplines: *the exact basic sciences* (for example: mathematics, physics, chemistry, biology), *disciplines with a role in mastering the* "*revolutionary conception of the world*", disciplines with a role in "*knowledge of the history and culture of the homeland.*"[15]

Productive practice was planned in schools, enterprises and other economic units and aimed at providing pupils with the knowledge and skills needed for work by manufacturing useful products. In high schools, production practice was organized according to the profile, in accordance with the qualification requirements for the trades in which the students qualified.[16]

Along with these novelties, I also recall some features of Romanian education after 1978:

"Voluntary" work – compulsory for pupils and students when collecting crops or other works. All the young people from school starting with the fifth grade and finishing with the students took part. Every day, for at least two weeks, and including Saturdays, students were taken to the field on foot, by bus or in tractor trailers. High school students and students were sometimes accommodated in the former I.A.S. (State Agricultural Enterprises).[17]

The campaign for "collecting reusable materials": paper, cardboard, bottles, jars, scrap metal. There was a collection "plan" and students were obliged to provide proof of delivery of recyclable materials to collection centers and the corresponding amount of money. "*R.R.R."* are initials left in the minds of all those who were students in the 1980s, because they were asked to contribute to the activity of "*Recovery, Reconditioning,*

[11] *Legea Educatiei şi învăţământului* nr. 28/21.12.1978, art.12 alin.b.
[12] *Ibidem*, art.115,116.
[13] *Ibidem*, art.118.
[14] *Ibidem*, art.148.
[15] *Ibidem*, art.12, alin.b.
[16] Conf. art. 33 din *The Law on Education and instruction Act: "productive practice is carried out in schools, enterprises and other economic units and is intended to provide pupils with the knowledge and skills needed for the work, by performing useful work and producing useful products. The content of productive practice shall be determined by means of curricula and school programs, staggered by grades, taking into account the age peculiarities and students' effort capacity, the socio-economic structure of the localities."*
[17] Ionuț Iamandi, *Agricultural practice, from volunteering to obligation*, Radio Romania News, February 3, 2017, source http://www.romania-actualitati.ro/practica_agricola_de_la_voluntariat_la_obligatie-98969, accesat în data de 01.12.2020

Reuse".[18] This was more than a student awareness campaign, being transformed into a civic obligation for all the inhabitants of the country, from which even small industrial branches have developed.[19] In hostels and classrooms, in the cold season, students had to sit at desks dressed in coats and hats; as well as teachers. The energy economy began with an extremely cold winter, the winter of 1985.

Poor classroom conditions. Starting with 1984, against the background of the state policy of energy economy, for 4-5 months a year, the temperature was, at best, 12^{0}C-14^{0}C in the classrooms and in the hostels.[20]

Food situation. Against the background of the food crisis that occurred in the context of the massive export of food needed to pay the country's external debts, students living in other localities could not buy the rationalized food, not having their domicile in that town.[21]

Isolation of Romanian education, by breaking connections and exchanges with other countries, including receiving of books and other publications.[22] In July 1971, Nicolae Ceaușescu began the "Cultural Revolution" by asking the first county secretaries for total ideological subordination.[23] All that was not a communist in the public sphere had to disappear, whether it was literature or visual arts. It was the time when it became obvious that the declared independence from Moscow in 1968 and the failure of non-intervention of Romania in Czechoslovakia were only the instruments by which Ceaușescu was able to annihilate any domestic opposition. Satisfying the anti-Soviet feelings of the Romanians, the head of state took from the Chinese communist dictator Mao Zedong a model of personality cult that had disappeared in Europe with Stalin.[24] Starting with the 1970s, but especially after the appearance of the new law on education in 1978, the isolation of the Romanian education became more and more evident.

The PCR policy on education in the Socialist Republic of Romania

A draft directive of the 4th Congress of the Romanian Workers' Party on the development of the national economy was adopted in the P.M.R. CC plenary on 31 May

[18] *By Decree 465/1979 on the recovery and capitalization of reusable material resources*, the use and circulation of packaging, the collection obligation was established, under the threat of criminal or non-criminal penalties, on all Romanian citizens and institutions.

[19] *The collection of recyclables* was a first-hand responsibility, associated with saving resources and paying off external debt.

[20] Due to poor hygiene conditions, scabies reappeared in some school communities in the 1980s.

[21] Bianca Felseghi, Codruţa Simina, *Dacă doriţi să retrăiţi: anii '80,* în „Press One", sursa: https://pressone.ro/daca-doriti-sa-retraiti-anii-80, accesat în data de 25.11.2020.

[22] Acad. Dinu C. Giurescu, *Învățământul în România între anii 1948-1989*. Disertaţie susţinută cu ocazia ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Craiova, 22 noiembrie 2001, sursa: https://www.ucv.ro/pdf/international/informatii_generale/doctor_honoris/68.pdf , accesat în data de 01.12.2020.

[23] Because of the cultural revolution initiated by Ceaușescu, 200 writers chose exile, four times more than in the period of Gheorghe Gheorghiu-Dej.

[24] *Restalinizarea culturii. Tezele din iulie 1971, revoluția lui Ceaușescu inspirată de Mao*, Reportaj Digi24 din 21.07.2014, sursa: https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbat-lumea/restalinizarea-culturii-tezele-din-iulie-1971-revolutia-lui-ceausescu-inspirata-de-mao-271312, accesat în data de 15.11.2020.

to 2 June, 1965 between 1966 and 1970.[25] After its discussion in party organizations, in workers' assemblies and in the press, the project was to be submitted to debate and approval by the Fourth Congress of the Romanian Workers' Party. According to this project, the development of education of all grades during the years between 1966 and 1970 was to be achieved by increasing the number of pupils and students. An important role was played by the middle school which was due to expand in the coming years, and in the field of higher education, the emphasis had to be on the technical and economic fields. The most important objective during this period was the construction of the Polytechnic Institute of Bucharest and of student hostels and canteens totaling 15,000 places in the country. For the medium and vocational education, 44,000 boarding places and 1,000 classrooms were to be built, and for the needs of general culture education was planned, the construction of 10,000 places in boarding schools, located in addition to the average schools in the villages. Compared to 1965, budget expenditures for 1975 were to increase by 30%.

As a result of this policy, education was intended to provide the developing national economy with 550,000 staff, of which about 310,000 skilled workers in schools, 130,000 secondary specialized staff and about 110,000 highly educated staff.[26]

On July 19, 1965 in Bucharest, the works of the Ninth Congress of the P.C.R. were opened in the great hall of the Palace of the Republic. It was beginning a new era in the evolution of Romanian communism. The ruling party changed its name to the old name, the Romanian Communist Party. On this occasion, the Fourth Congress of the P.M.R. became the Ninth Congress of the P.C.R. Representatives of 58 communist and labor parties as well as other democratic parties from different countries, most of them from the communist bloc, also attended the Congress.

In the C.C. of the P.C.R., the new general secretary elected during the Ninth Congress of the P.C.R., Nicolae Ceaușescu, presented the party's vision regarding the development and improvement of scientific research and education. 7 billion lei were to be allotted for the research, out of which 1,5 billion lei were to be allotted for the construction of new institutes and laboratories and endowments with specific equipment. It was estimated that by 1970 more than 30.000 people would be included in the research, focusing on trained staff in the fields of: mathematics, physics, chemistry, biology, technical sciences, economics, and so on. In addition to the Council of Ministers, the National Scientific Research Council was to be established in 1965.[27] Particular emphasis was placed on the technical field, which was considered to be far behind. One

[25] During the same Plenary, the draft Statute of the Romanian Communist Party was adopted. This project was voted at the Fourth Congress of the P.M.R. then became the 9th Congress of the P.C.R. following the change of the name of the party.

[26] *Proiect de directive ale Congresului al IV-lea al Partidului Muncitoresc Român cu privire la dezvoltarea economiei naționale în perioada 1966-1970* în „Steaua roșie" nr.132/5.06.1965, p.3.

[27] C.N.C.Ş. was composed of 90 members, including in 1965 Elena Ceauşescu. By Decree 89 / March 16, 1971, published in the Official Gazette. no.42 / March 29, 1971, C.N.C.Ş. changed its name to *the National Council for Science and Technology (C.N.Ş.T.).*

of the main objectives of party and state policy was the development and continuous improvement of all grades of education.[28]

Communist propaganda presented Romanian education as the beneficiary of a rich material base. In those years, P.C.R. was concerned with expanding the education network of all grades. It is true that many school buildings were built during the years 1965/1989 and provided pupils and students with "a sufficient number of classrooms, courses and seminars, libraries, laboratories, school workshops, hostels, canteens, sports halls".[29]

All these measures were aimed at fulfilling the party's policies: *"integrating education with production and research, with the concrete work of the socialist construction"* in Romania.[30] The development of the industry in those years required a large number of qualified personnel. Particular attention was paid to the learning by pupils of practical knowledge as part of the process of integrating education and production, so that graduates of a form of education can quickly integrate into production.

The Romanian Communist Party ensures through "huge efforts" conditions for young people "whom has created all the necessary conditions for the development of their physical and intellectual skills".[31] Beneficiaries of all the conditions created by the ruling party, young people had the obligation to learn and to have an impeccable conduct in school, family and society. Under all circumstances, the students had to show dignity, honesty and revolutionary spirit. All students' rights and duties were laid down in *the school regulations*.[32] These presented the legal framework for carrying out the instructive-educational process and established the purpose and tasks of education, ways of organizing and carrying out the activity, the rights and duties of citizens of school age or older, teaching, technical and administrative personnel of units, and so on.

As for the students' right, the school regulation emphasized that they had the right to use all the "wonderful conditions" provided to them by the party and the state.

In all circumstances, students had to pay respect to primary school teachers, teachers and the school principal, to treat the elderly and the youngest with care and attention, to be ready to help the elderly, the disabled and the sick, to help parents with household chores and take care of younger brothers and sisters.

Some of these provisions are present in their vast majority in school regulations nowadays too, but in another form.

---

[28] From Nicolae Ceaușescu's speech at the Ninth Congress of the Romanian Communist Party.

[29] ****Constituţia Republicii Socialiste România. Cunoştinţe despre stat şi drept. Manual pentru clasa a VII-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1986, p.67.

[30] In most of the speeches, Nicolae Ceaușescu mentioned the integration of education with production and research. *The Program of the Communist Party for the creation of a multilaterally developed socialist society and Romania's progress towards communism* highlighted that the country's economic and social development determined decisive measures to raise the general level of education, to prepare the workforce, to increase the qualification and organization of the recycling of the labor people in all fields of activity.

[31] An expression often encountered in the era, taken from Nicolae Ceaușescu's speeches, from the press and from school textbooks.

[32] *The school regulations* were regulations drawn up in accordance with the provisions of the Education Law, for each type of education institutions: kindergartens, general schools, vocational and foremen schools, high schools, universities or other higher education institutions.

In the formation of students 'sense of responsibility for their duties, an important role was played by children's and youth organizations (Homeland Falcons, the Pioneers' Organization and the Communist Youth Union). Through the specific means of propaganda, children and young people were instilled with respect for work, the preoccupation to strictly obey school regulations and their training as good citizens of the communist state.

The dynamics of the Romanian education in the communist years. Conclusions

Public acceptance of the changes after the second half of the 1970s was painful for both students and parents. In those conditions, the excessive meditation of the students was amplified, and the appearance of the forms of corruption acquired the valences of the lifesaving boat for many of those students who attended the school in those years.

We can't omit the achievements of the communist education system. The most important thing was to eliminate almost all illiteracy, and in this respect, it also played a role in the achievements of previous stages. Based on statistical data, it is estimated that in 1948 there were about 4 million illiterates in Romania (about 29% of the population aged 7 or more).[33] Based on these data, together with the natural process of replacing generations, illiteracy has been reduced by 3-4% of the population over school age.[34]

The successive extension of compulsory education to 7,8 and then 10 classes and the inclusion of more young people in secondary and higher education also increased the number of years of school/person employed, from 3,5 years in 1950 to 10 years in 1990.[35]

High school education noticed the strongest growth among the components of the education system. This type of education was transformed during the years of Romanian communism, becoming accessible to most of the young people of school age.[36] Thus, the number of high schools increased from 281 in the school year 1948-1949 to 781 in the school year 1968-1969 and 981 in the school year 1988-1989, and the number of graduates from 13,905 to 81,660 and 149,435, respectively.[37]

As far as higher education is concerned, it has experienced considerable dynamics. In the first decade after the 1948 reform, higher education experienced a period of turmoil: purge of the teaching staff, successive waves of exclusions of some teachers or students and institutional restructuring.[38] It was only at the end of the 6th decade that a more coherent policy in the field of higher education was emerged: fees abolition, transition to a contest-based admission system, extension of educational offer,

---

[33] The proportion of illiterates was lower for generations that had been of school age in the interwar period and higher for older generations. According to the 1930 census, were able to write and read 72,4% of school-age (8-12 years old) young people and only 27,7% of adults over 65.

[34] Bogdan Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Editura Polirom, Iaşi, 2013, p.386.

[35] Nicolae Constantinescu (coord.), *Op. cit.*, p.334.

[36] Bogdan Murgescu, *Op. cit.*, p.387.

[37] Nicolae Constantinescu (coord.), *Op. cit.*, p.334

[38] During this period of turmoil, student uprisings inspired by the Hungarian Revolution of 1956 took place.

construction of student hostels, reintroduction of marginalized teachers into the system, collaboration with universities abroad, including from the West, partial restoration of exam rigor, etc.[39]

Besides the fact that **illiteracy was almost completely eliminated**, the four decades of Romanian education during the communist years produced graduates to a large extent who managed to survive on the labor market alone, some of them being so well qualified that they went abroad, both before and after 1989, however the constancy of preparation decreased significantly compared to the requirements imposed in the eighties.

Bibliography

Bârsănescu, Ştefan, Bârsănescu, Florela, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gîndirea pedagogică din România,* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978

Felseghi, Bianca, Simina, Codruţa, *Dacă doriţi să retrăiţi: anii '80,* în „Press One", sursa: https://pressone.ro/daca-doriti-sa-retraiti-anii-80

Iamandi, Ionuţ, *Practica agricolă, de la voluntariat la obligaţie*, Radio România Actualităţi, 03.02.2017, sursa:
http://www.romania-actualitati.ro/practica_agricola_de_la_voluntariat_la_obligatie-98969

Murgescu, Bogdan, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010),* Editura Polirom, Iaşi

*** *Constituţia Republicii Socialiste România. Cunoştinţe despre stat şi drept. Manual pentru clasa a VII-a,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1986

**** Restalinizarea culturii. Tezele din iulie 1971, revoluția lui Ceaușescu inspirată de Mao*, Reportaj Digi24 din 21.07.2014, sursa: https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbat-lumea/restalinizarea-culturii-tezele-din-iulie-1971-revolutia-lui-ceausescu-inspirata-de-mao-271312

[39] Bogdan Murgescu, *Op. cit.*, p.387.

HOWARD JACOBSON'S *SHYLOCK IS MY NAME*, A POSTMODERN INTERTEXTUAL BOND WITH *THE MERCHANT OF VENICE*

Esther (ANDRAŞ) PETER
PhD Student, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The aim of this paper is to explore the complex interrelations between William Shakespeare's most controversial play, The Merchant of Venice *(1623) and Howard Jacobson's postmodern reinterpretation,* Shylock Is My Name *(2016). The hallmark of Renaissance, intertextuality has become one of the most significant features of postmodernism, revealing that Shakespeare's works offer one version of an already existing story and not the final literary product. Jacobson's novel illustrates the reconsideration and transposition of ideas presented by the Shakespearean text into new literary forms in accordance with new literary and cultural practices. In an attempt to supply answers, the relational analysis of the texts in this study, raises even more questions and suggests further reflection and research.*

Keywords: Shakespeare, Jacobson, Merchant of Venice, Shylock Is My Name, intertextuality

Introduction

The final version of the *The Merchant of Venice* was published in the First Folio in 1623 and has been regarded as one of Shakespeare's most valuable texts, a monumental discourse on the nature of emotions, racial and social encounters. Shakespeare wrote the play several years after Christopher Marlowe's well-acclaimed *Jew of Malta* (1580), which portrays a villain with utterly grotesque particularities. The Bard's depiction of the Jew has undergone different interpretations over the years, revealing either a comic, contemptible or tragic character, respectively. The audience has always been so dazzled by the colossal character of Shylock, that theatrical directors and writers all around the globe have constantly returned to Shakespeare's play to offer the most surprising stage performances and novelistic reinterpretations.

Howard Jacobson, the British dark comedy virtuoso, accepted the provocative invitation formulated by the Hogarth Press to retell the story of the most intriguing and unforgettable Jewish character in world literature. Jacobson's novel, *Shylock Is My Name*, published in 2016, enables Shakespeare's Jewish money-lender to speak for himself in the writer's distinctive style and versatility. What makes the novel credible and actual, is precisely the survival of the fervent issues in the source-text in our contemporary society. In this sense, Jacobson accomplishes a critique of present-day anti-Semitism in England and not only, delicately conveying his disbelief in the reformation of human values. The unique writing style incorporating humour, wit and satire, brought Howard Jacobson the well-deserved Jewish Quarterly Literary Prize for Fiction in 2000 and the 2010 Man Booker Prize for Fiction. Therefore, it does not come as a surprise that the literary commission taken up by Jacobson within the Hogarth Series was an immediate success. The writer offers a postmodern retelling of one of Shakespeare's problem plays that both entertains and baffles the public, enhancing the appreciation of the source-text.

Exploring intertextuality in *Shylock Is My Name* and *The Merchant of Venice*

Jacobson's narrativization is organized around twenty-three chapters and a culminating Act Five which reiterates the novel's function as a transformation of a dramatic text. The author resorts to a structural segmentation of each chapter into distinct fragments, to preserve the configuration of an Elizabethan play, traditionally divided into acts and scenes. The quotation employed by the novelist at the beginning of his revision announces the intertextual rapport with the Shakespearean hypotext and aims to provide explicit reference to Jacobson's choice of title:

"PORTIA: Which is the merchant here, and which the Jew?

DUKE: Antonio and old Shylock, both stand forth.

PORTIA: Is your name Shylock?

SHYLOCK: Shylock is my name." (4.1.173-176)

While in Shakespeare's play, Antonio is the Venetian merchant of the title, more of a secondary protagonist, who serves as Shylock's commercial competitor and not only, Jacobson wishes to clear the confusion and situates Shylock unequivocally at the core of his novel. However, what Jacobson is less straightforward about, at first glance, will later exhibit a singular and unexpected assimilation of Shylock's character into his contemporary literary work.

It goes without saying that updating the Shakespearean text inevitably entails the naturalization of the setting and characters the postmodern reader can easily relate to. Jacobson has chosen present-day South Manchester as an affluent setting that could duplicate the wealthy city-state of Venice and Portia's estate in Belmont. The epicentre of Renaissance trade becomes the residential Golden Triangle, the morally degraded headquarters of footballers and pop stars. The novelist interweaves his updated and naturalized setting with occasional references to the Venice of today, which loses its significance in the hypotext. Genette illustrates the role of diegetic transposition or transdiegetization to relocate the historical-geographical setting that frames the plot in a story: "[...] an action can be transposed from one period to another, or from one location to another, or both" (1997: 296). Furthermore, the spatiotemporal transformations determine a reconfiguration of the plot and the identity and behaviour of the characters. Jacobson has imagined these components of his reinterpretation in a rapport of plausible compatibility which could address the expectations of a new audience.

The protagonists of the Bard's play are easily identifiable in Jacobson's hypertext due to their pattern of behaviour. While the characters of Shylock, Leah and Jessica preserve their original names, revealing in Genette's view "an almost infallible sign of diegetic faithfulness" (1997: 297), the identity of other characters is construed through various artifices. The extraneous protagonists inevitably trigger an increase in the number of episodes from the novel and the emphasis on the less dramatic aspects in the hypotext, whereas the removal of minor characters may indicate the author's subjective approach to the position of the dramatis personae in the play. The rich British Jewish art collector and philanthropist, Simon Strulovitch, takes on the role of Shylock in the hypotext, displaying a doubling of the protagonist for a more intense dramatic effect on

the audience. His daughter is the young and rebellious Beatrice, who performs the functions of both Jessica and Nerissa. Gratan Howsome, Beatrice's boyfriend, a simple-minded footballer, represents Gratiano and Lorenzo's roles in the play. Shakespeare's merchant, Antonio, has become D'Anton, a dealer and importer of art objects. Barnaby or Barney is undoubtedly Bassanio. Livia Plurabelle Cleopatra A Thing Of Beauty Is A Joy Forever Christine Shallcross, in short Plurabelle or Plury, a wealthy heiress as eccentric and ostentatious as her name, is Portia's counterpart. The novelist adds the characters of Ophelia-Jane, Strulovitch's first non-Jewish wife and Kay Kominsky, his physically incapacitated second wife, who contribute to the complex portrayal of the main protagonist.

The relocation of The Merchant of Venice into modern times cannot be performed without altering the plot in the hypotext. Jacobson accomplishes an elaborate pragmatic transposition, in Genette's terms, which has been the site of both praise and criticism. His revision sets Simon Strulovitch among prejudiced and snobbish Englishmen in a bountiful Cheshire neighbourhood. Defied by his young daughter Beatrice's indecent behaviour, and unable to share parental responsibilities with his wife, Kay, Strulovitch finds comfort in his new friend, Shylock's, companionship. They soon discover that their lives are similar and engage in endless conversations about stubborn daughters, absent wives, Jewish history, immutable Gentiles and, naturally, the pound of flesh. Plurabelle, the wealthy heiress and reality show hostess, meets D'Anton who becomes her indispensable steward and confessor. They encourage Beatrice, Plury's intimate friend, to develop a romantic relationship with Gratan Howsome, D'Anton's protégé, who once performed the Nazi salute on the field. Beatrice introduces her boyfriend to her father who does not find Gratan dislikeable but insists that his daughter should marry a Jew and asks Gratan to undergo circumcision. Plurabelle falls in love with Barnaby who passes her tests and proves himself a worthy suitor. D'Anton advises Barney to acquire an impressive present for Plury as a token of his love. They rush to an art gallery to buy Solomon Joseph Solomon's study "Love's First Lesson", only to learn that it has already been successfully auctioned by Strulovitch. D'Anton writes Strulovitch a touching letter, asking him to resell the painting in the name of love. Having seen Gratan with D'Anton at a restaurant, Strulovitch imagines that the painting is for Beatrice and he loathes the allusion. Beatrice and Gratan flee to Venice where the young woman gradually feels disappointed with her choice. Strulovitch agrees to offer D'Anton the study in exchange for his daughter's return. As D'Anton acts as a warrant for Gratan, he will get circumcised in the footballer's place if the lovers do not return within a fortnight. The long-awaited event is broadcast on Plury's show. D'Anton leaves for a clinic and soon the surgeon announces the participants that he could not perform the procedure as the patient had already been circumcised, like most infants living in hot countries. Strulovitch feeling defeated and ashamed, gives D'Anton the study and learns that Beatrice had returned home safe.

The unexpected twists in the plot furnish a good deal of fun and suspense, exposing the writer's fresh and hilarious style which colours his fiction. It can be argued that Jacobson's novel can be interpreted as a sequel to Shakespeare's *Merchant of Venice*

from two main perspectives. Firstly, the postmodern author's intention is to return to a previous successful literary work that may ensure further attention, "a desire to capitalize on a first or even a second success" (Genette, 1997: 206). Secondly, the novel takes the hypotext beyond the original ending, without necessarily bringing it to a categorical resolution, as in the case of a continuation.

Shakespeare has conferred his Shylock a greater complexity than Marlowe, whose Barabbas is an unequivocal villain driven by brutal anger and unable to inspire any sympathy: "Shylock is a very different figure from Barabas, who degenerates into a grotesque Machiavellian moster" (Tanner, 2010: 117). Stage productions during the Elizabethan Age portrayed Shylock as a less likable character than modern performances. The public's attitude towards Shakespeare's Jew has been constantly revised, amended and refined in four hundred years of controversial debate. The comic Elizabethan Jew in an England that had banished all Jews during the reign of Edward I, three centuries before, is visibly different from the post-Holocaust Jew and the tragic contemporary figure. Jacobson has preserved the ambivalence and ambiguity which stem from the reading of Shakespeare's play, inviting his audience to reflect upon long-standing social and religious issues. Given the original protagonist's elaborateness, the postmodern novelist has re-represented Shylock in two directions: as the sixteenth-century Shylock and the present-day Simon Strulovitch, openly announcing the intertextual bond with the play. With so many stories unfolded simultaneously in the novel, Shylock emerges as a secondary character with a pivotal role in the plot.

In the hypotext Shylock stands for all the negative traits of a typical usurer, conforming to a medieval Jewish stereotype. His greed and cruelty oppose the virtuous Christian merchant, whose activities are regarded as noble and courteous. Garber observes that Shylock's villainy is deeply rooted in his choices and preferences which reveal a rejection of a worldly life infused with music, dance and joy: "Shylock prefers a house shut off against the world of comedy and love, a house of repression and the narrowest kind of law" (2005: 410). Jacobson reiterates the protagonist's bitterness and reluctance to participate actively in the Venetian world and creates two characters that seem to share common beliefs. Both Shylock and Strulovitch are overprotective fathers who cannot be supported by their wives in their endeavour to raise their daughters. Both have been betrayed by their daughters: Jessica has run away with a Christian and bought a monkey to spite her father and Beatrice started dating a footballer who gave a Nazi salute in front of his fans. We learn that Strulovitch has been tailing his daughter since she was thirteen, dragging her out of parties and even hurting her male companions: "One night he followed her to Levenshulme – a suburb no daughter of his should have been seen dead in – kicked down the door of a council flat and began throttling the first person he encountered inside" (2016: 83). Although Shakespeare guided his audience towards feeling sympathy for Antonio, the respected Christian merchant, Jacobson redirects his readers' compassion towards Shylock and Simon Strulovitch, accomplishing a revaluation of the protagonist in the source text. Shakespeare's Shylock possesses comic traits: he is old, rich and avaricious, a character prone to ridicule and insults. Moreover, his profession brings forth one of the worst

reputations. Shylocks loathes Christians and shows no reserve about expressing his aversions. During the play, Shylock repeatedly complains and curses, revealing the long grudges he bears against Christians.

Jacobson seeks to highlight the moral parameters which make Shylock appear likable and humane. The character's loyalty to the memory of his wife, Leah, is evidenced by Shylock's daily visits to her grave, where he has his coffee and breakfast, reads to her and shares the news. The only secret Shylock keeps from Leah is Jessica's departure. Strulovitch reveals the same touching devotion to his wife, Kay, who has been confined to bed for many years. Throughout the hypotext, Shylock remains true to his religion and culture, displaying firmness and dignity at all times. Jacobson takes the Shakespearean protagonist into the present day and devises captivating conversations with Strulovitch who is intrigued to learn about Shylock's version of the story. The fascinating dialogues which ponder the Gentiles' attitude towards Jewish people lie at the heart of the novel. Simon Strulovitch's drama is fuelled by a tormenting over-analysis which may indicate that the character is suffering from the persecution complex: "the real madman was the person who believed himself to be hated" (2016: 119). He has destroyed his marriage to Kay due to his "inflamed Jewishness" (2016: 139) or "Judaeolunacy" (2016: 140), as she liked to call it. His first wife, Ophelia-Jane, a Christian rejected by Strulovitch's father, possessed completely different views from her husband, particularly concerning circumcision. Simon remembers children making fun of his name at school, "Strudelbum." The author does not fail to address Shakespeare's inference that Shylock's position in society is construed by his antagonists: "'After so many years of being told what Gentiles see when they look at us it's hardly a surprise that we end up seeing something similar. That's how vilification works. The victim ingests the views of his tormentor. *If that's how I look, that's what I must be*'" (2016: 68). Even Beatrice accuses her father of wishing a Jewish man for her and Strulovitch has no alternative but to admit it to himself, despite acknowledging the cordial relations he has with many non-Jew acquaintances. One cannot deny the evident Oedipal complex which surfaces from the father-daughter bond. More significantly, Strulovitch is tortured by the same dilemma, whether Shylock would have taken the pound of flesh from Antonio or not. At the opposite end, Shylock wishes they hadn't stopped him so that he might have found out if he could have taken Antonio's heart: "But I can tell you how it is to be brought to the threshold of murder and to wish, with every part of oneself that ministers to resolution, to cross over" (2016: 182).

In Jacobson's novel, D'Anton lacks the complexity of his Shakespearean counterpart, which makes him a less convincing antagonist. The playwright clearly defines Antonio as a noble and virtuous Christian merchant, a model of friendship and loyalty, in short, the antithesis of Shylock, the usurer. Although the play highlights the distinction between merchant and usurer, Antonio and Shylock are representatives of the same economic phenomenon, more alike that the reader would care to imagine. Portia alludes to this similarity in the trial scene, at the end of the play, "Which is the merchant here, and which the Jew?" (4.1.173), indicating that Antonio's hatred might be triggered by a hidden fear regarding his identity and profession, as Rosenshield

observes: "an overreaction betraying Antonio's subconscious, or more probably unconscious, fears about himself and his profession, about who he is and what he is" (2008: 232). Indeed, D'Anton and Simon Strulovitch's occupational activities revolve around objects of art, but only the former enjoys the benefits of economic enterprise. Strulovitch detaches from his counterpart's capitalist and competitive demeanour, embodying a benefactor who has renounced the pursuit of worldly wealth.

In the opening scenes of *The Merchant of Venice*, we find the unhappy and melancholic Antonio, "very Hamlet-ish" (Tanner, 2010: 118), unable to ascertain the cause of his sadness: "In sooth, I know not why I am so sad" (1.1.1). He is rich and revered by all his Christian acquaintances, and yet is life is empty and he suffers from melancholy until the end of the play. D'Anton is also introduced by Jacobson as an unhappy and melancholic man who attends sadness classes in Wilmslow, where Plury notices him "sitting somewhere apart and starring ahead of him as though the sorrows of ordinary mortals were not to be compared to his" (2016: 25). While Antonio's melancholy might have originated in a passion for Bassanio, Jacobson does not neglect the implicit homoerotic relationship in the play and performs a similar artifice, hinting at D'Anton's uncertain heterosexuality: "and close up seemed to her to be sad because he was homosexual (or at least not definitely heterosexual)" (2016: 25).

The source text unveils an utterly hostile Christian merchant who has repeatedly humiliated Shylock by basting him, spitting in his face and on his clothes and kicking him. Although the postmodern merchant is depicted by Jacobson as less physically and verbally violent, Strulovitch has personal reasons for his adversity towards D'Anton. The philanthropist's project of turning his late parents' Jacobean house into a gallery of British Jewish art in North Cheshire has been vehemently opposed by D'Anton, a member of the city council. Jacobson skilfully reinterpreted Shylock's humiliation as an unpardonable offence to the name of Strulovitch's parents, performing a transmotivation which is more plausible in the contemporary setting. Genette argues that transmotivation occurs when the motivation in the hypotext is substituted by a new, more emotional or intrinsic motivation, very often revealing a hidden piece on the chess board: "the removal of one piece opens the field for another piece hitherto concealed" (1997: 330). An esteemed university lecturer who interacts with art connoisseurs from all over the world, a compassionate advocate of American Indians and Aborigines, D'Anton hides strong anti-Semitic views in his closet.

It appears at first that the young Portia, like many female protagonists in Shakespeare's plays, is unable to manipulate the events around her as she must follow her dead father's wish. Still, Portia is portrayed in the position of a ruler over Belmont, a possible allusion to the figure of Queen Elizabeth (Garber, 2005: 395), whose long line of suitors came from all four corners of the world. But there is more to Portia than meets the eye, her virtues, eloquence and wit constitute her real riches. Portia is presented as a melancholic figure at the beginning of the play, her sadness deriving from her self-sufficient persona who has yet to get acquainted with human relationships and leave her own casket: "I am lock'd in one of them" (3.2.40).

In Jacobson's hypertext, the character of Portia undergoes a severe devaluation action, almost burlesque, unveiling the writer's attempt to offer his reader a convincing 21st century anti-heroine. Plurabelle Shallcross, one of the wealthiest residents in the Golden Triangle, does what every rich and independent young woman would do nowadays in a decadent society: she has massive cosmetic surgery, travels, meditates and explores her sexuality and tries her hand at various occupations. Eventually, Plury opens a restaurant, Utopia, where she displays her guests' disputes on the table during her successful TV series, "The Kitchen Counsellor." Jacobson's depiction of Plurabelle is merciless and farcical, deriding the contemporary distasteful standards of female beauty: "highly photogenic in the gamin style, with a retroussé nose, a Daisy Duck mouth, golden tresses, a throaty voice that brought to mind a bee buzzing in a window pane in late summer, and a Scandinavian weather girl's figure" (2016: 23). She clearly lacks the wit, eloquence and grace which ennobled the character of Portia in the hypotext. Furthermore, the novelist exaggerates Portia's sense of melodrama. Not surprisingly, Plury seems to have inherited "the sadness gene" (2016: 21) from her father, along with a personal fortune of twenty million pounds, a well-grounded reason to enrol to sadness classes for rich people. As Anténe indicates, the revaluation of Shylock's character requires a less sympathetic portrayal of his antagonists, which is accomplished by the writer's creative use of satire: "Jacobson opts out for satire, limiting the non-Jewish characters' complexity and highlighting their faults such as shallowness and vanity" (2018: 19).

The concept of Otherness in Shakespeare's play encompasses more than the visible dichotomy between Christian and Jew, as exemplified by Portia's prejudiced attitude towards her non-English suitors. The Prince of Morocco, a Moor and a Muslim, makes an unworthy suitor even before he chooses the golden casket: "if he have the condition/ of a saint and the complexion of a devil, I had/ rather he should shrive me than wive me" (1.2.42-44). Not even the Prince of Aragon, Portia's second suitor, is regarded as an eligible husband for the simple reason that he is Spanish and Catholic. This takes the notion of Otherness on a dangerous path, revealing a more subtle crisis of dissimilarity than the national stereotypes represented by the pinching Scottish dandies or the intoxicated Germans. In Jacobson's text, Plurabelle does not hesitate to express a mix of superiority and compassion with regard to the victimization of tribespeople and Aborigines who appear sad and hardly modern on the Discovery Channel. Plury's superficial assessment is further augmented by her stereotypical pun, which clearly situates Jewish people as the Other in relation to Christians: "'So they don't count, is that what you're saying?' […] 'Oh yes they do,' she laughed. 'That's *all* they do. They just sit and count… and count… and count…'" (2016: 28). But D'Anton highlights a major disparity between the tribesmen's sadness which results from their exploitation by white people and the Jews' self-inflicted sadness derived from a long tradition of extreme anguish: "I think of it as a political sadness. The glue of self-pity is very strong. As is emotional blackmail." (2016: 28) Consequently, D'Anton's anti-Semitic stand may well equal his Shakespearean counterpart's aggressive tirade, which definitely labels D'Anton as Strulovitch's main antagonist.

Bassanio's role in *The Merchant of Venice* is revised by Jacobson who offers a vague sketch of his character, Barnaby, merely to carry out the twists in the plot. He clearly lacks Bassanio's motivation in the hypotext, which alludes to Jason's heroic quest of the golden fleece. Unlike Plury's suitors, Barnaby accidentally enters the young heiress' game and makes the right choice. Shakespeare's memorable scene of the three caskets has been radically reinterpreted by the postmodern author to reflect a compelling contemporary game of choice. Jacobson simplifies the plot, imagining that Plurabelle ignores her late father's test and devises her own trials. At a swingers' party, Plury makes her entrance in a Formula One driver's suit and throws the keys of her three cars into an ice bucket. As expected, men fight over the keys of the Porsche Carrera and the BMW but no one is interested in the less ostentatious Volkswagen Beetle. This rather burlesque rendering of a significant scene in the play, points to Jacobson's critique of the materialistic culture of today's world.

While Barnaby's portrayal is briefly contoured by the novelist, Gratan Howsome may have functioned as Strulovitch's main antagonist, had his anti-Semitic views been more compelling. D'Anton's protégé and Beatrice's boyfriend, Gratan fulfils both Gratiano and Lorenzo's role in the hypotext. His lack of refinement and abruptness associates him with Gratiano's bawdiness of language, whereas the mockery of the Jewish characters in the play and the secret escape to Venice with Beatrice indicates a reminiscence of Lorenzo. The "play's chief bawdy quibbler," as Garber labels him (2005: 421), Gratiano is reinterpreted by Jacobson to suggest raw sexuality but without the arresting forcefulness of speech that could satisfy Beatrice's expectations: "he appears on television quizzes in the company of comedians, laughs like a ninny at their jokes, makes none of his own, and advertises underwear and trainers" (2016: 109). Also, the fact that Gratiano doesn't read much, makes him a less hostile opponent due to his presumed theological illiteracy.

A mediocre footballer who unwittingly performed a Nazi gesture on the field and an admirer of Jewish women, Gratan becomes the perfect instrument of Strulovitch's revenge. If we consider Gratiano's suggestion that Jessica should convert to Christianity, we observe Jacobson's original reversal of roles which places Gratan under similar circumstances. As Bovilsky notes, "Amid the play's conflicts and contests between religions, ethnicities, and genders, Gratiano seems to support a pragmatically expansive and flexible model of self-fashioning through conversion" (2010: 48). The tables have now turned: Gratan must undergo circumcision and convert to Judaism if he wishes to marry Beatrice, as Strulovitch has reclaimed the pound of flesh. The "Gentile" is to become a Jew and embrace the stigma represented by his new identity. Thus, Jacobson brings to light the veiled presence of circumcision and its implications in *The Merchant of Venice.*

Strulovitch feels that the Gentiles' prejudiced attitude towards Jews can be traced back to circumcision, a practice that has been feeding the Christians' sexual imagination for centuries: "It's a mix of ignorance and dread that goes back to circumcision. If we would do that to ourselves, what might we not do to them?" (2016: 69). And it is circumcision that becomes the condition of the postmodern contract between

Strulovitch and D'Anton, in a quite unusual twist, allowing for a literal intertextual relationship with the hypotext: "'*Let my person stand as surety for Gratan's return within a fortnight.' […] 'If he is not back to face his punishment by then, take from me what you would take from him.'*" (2016: 225). D'Anton's humiliation would certainly quench Strulovitch's thirst for revenge. Despite the readers' anticipations, who might favour a reversal of the denouement, the Jew is deceived again, with his own means. There is no monumental trial scene, ingenious arbitration of the case or dramatic turns. Jacobson has simplified the plot, excising probably one of the most memorable scenes in English literature.

The British novelist employs several quotations from the play to introduce Strulovitch's demands: "what news on the Rialto?" (3.1.1); "I am right loath to go" (2.5.16); "You call'd me dog …" (1.3.129); "I am as like to call thee so again…" (1.3.131); "But since I am a dog, beware my fangs" (3.3.7); "I neither lend nor borrow/By taking nor by giving of excess" (1.3.62-63); "O father Abram, what these Christians are" (1.3.161). Genette argues that the most obvious stance of intertextuality is the practice of quoting which attests the presence of the hypotext within the hypertext: "intertextuality […] [i]n its most explicit form, it is the traditional practice of *quoting* (with quotation marks, or without specific references)" (1997: 2). The entire novel is replete with paraphrases and textual references from *The Merchant of Venice* which serve as an inextricable liaison with the original text. The explicit intertextual conversation between the novel and the play reveals Jacobson's own interpretation of the Bard's text.

Shylock's exclusion from the circle of social interaction at the end of the play, calls upon the audience's sympathy as the entire world seems to have turned against him. Until this day, it is not certain whether Shakespeare intended to dispraise the Jew, like most characters in his play, or to bring the European Jew's plight into the spotlight and reprehend his contemporaries' scorn and prejudice. The underlying elements of anti-Semitism and the unconventional denouement allow for the Bard's comedy to emerge as a "problem play." Modern stage productions portray Shylock as a tragic hero, and the merchant Antonio as its vile antagonist. Readers, directors and viewers are free to infer their own judgement of the play, demonstrating once again that Shakespeare's work endorses multiple interpretations.

The Christian merchant is idealized, and his aggressive behaviour and hatred directed towards Shylock do not surprise the audience, although they precede the rising action of the plot. It appears that Antonio unconsciously defines himself as the antipode of the usurer so that he may reassert his status of a true Christian who refuses to engage in immoral acts of commerce. While to his fellow Christians, Antonio is a model of self-sacrifice and friendship, to Shylock, he is the very symbol of Christian hatred: "He hath disgraced me, and/ hind'red me half a million; laughed at my losses, / mocked at my gains, scorned my nation, thwarted my/ bargains, cooled my friends, heated mine/ enemies; and what's his reason? I am a Jew" (3.1.56-60). According to Kambasković, although Shylock repeatedly protests and curses throughout the play, "much like Caliban's ranting in *The Tempest*", the audience may begin to acknowledge the Jewish

character's entitled rage: "Shylock's rage is a thing of darkness we acknowledge to be ours" (2014: 197).

Jacobson's attempt to re-represent the Jew's plight is conducted with precision, irony and humour, evidencing again the novelist's vast experience of interrogation the issue of Jewishness. We find Simon Strulovitch, "the rich, furious, easily hurt philanthropist" (2016: 1) engaging in polemical and insightful debates with Shylock, transposed into the present-day, "also an infuriated and tempestuous Jew" (2016: 3), opening the path for the author to explore many questions left unanswered in the hypotext. From the very beginning it is clear that the two protagonists acknowledge their "Otherness" and marginalization but what makes them truly admirable is their inner strength to laugh about it: "'they can't see a Jew without thinking they have to tell him a joke. Do they sing Suwanee every time they meet a black man?'" (2016: 63). Moreover, they situate themselves in a lower racial category than black people. Christians label them as "the diaspora" and men without a Homeland, wandering like tramps and sneaking into the breaches of a community. Strulovitch wishes he had more Jewish friends to share bleak thoughts and sneer at their cultural loneliness. Although Strulovitch claims not to care about Jews, he has repeatedly thrown The Guardian in the bin, accusing it of hating Israel and taking Jews on the brink of annihilation in the ovens. He occasionally reads the most suggestive fragments of the Talmud which allows him to manifest his "bolshie" (2016: 5) contrarianism and get into fiery imaginary arguments with the demised authors. Shylock has more than once experienced the Gentiles' acts of kindness when confronted person to person with the individual Jew: marriage proposals from Christians, embellished portraits, apologies from German people, all trying to make up for the Gentiles' past mistakes. Christians regard the individual Jew as an exponent of its collectivity, long perceived as otherworldly: "'The individual Jew brings the collective Jew with him into any room. […] And collectively, we still connect to the uncanny'" (2016: 67).

Shakespeare's bawdy language has found an illustrative equivalent in Jacobson's postmodern novel. Both Shylock and Strulovitch are fond of dirty, explicit jokes, innuendoes and exaggerations at the expense of the Jew. The inability to grasp Jewish humour unveils a manifest gap between two irreconcilable cultures. Strulovitch's first wife, Ophelia-Jane, was utterly appalled by her husband's sexual anecdotes: "She stared at him in disbelieving horror. […] Anyone would think, he thought, looking deep into them, that I have just told her someone close to us has died" (2016: 11). History repeats itself and we later learn that Beatrice feels the same amount of disappointment as her father when Gratan does not react to her jokes and cultural hints. She remembers her father warning her against marrying a Christian: "'They won't get the cultural allusions. Just remember – your intelligence is five thousand years old, they were born yesterday'" (2016: 206). Surprisingly, Strulovitch does not impart Jewishness-related anguish with his daughter but tries to instill in her the self-confidence and sense of superiority he has long lost. After an objective over-analysis, Beatrice arrives at the unfortunate conclusion that her future husband is far from being a "mensch" (2016: 208) and her father was right.

Conclusions

This paper has addressed the possibilities of intertextual rapports between the Shakespearean play and its novelistic adaptation, in an attempt to contribute to a more comprehensive and exhaustive investigation. Howard Jacobson has accomplished a convincing reinterpretation of *The Merchant of Venice,* transposing the ingredients of the source-text into 21st century Britain. The postmodern novelist has performed a considerable number of transformations of the hypotext, once again taking the contemporary reader by surprise with his unique writing style. The spatio-temporal relocation of the story, the reconfiguration of the plot and characters, the use of allusions and quotations, the reiteration of the original themes and motifs, and the correspondent bawdy language, reveal both Jacobson's remarkable familiarity with the Shakespearean text and his notable literary dexterity.

References:

Adams, M. (2016). Book review - Shylock Is My Name: a retelling of The Merchant of Venice from a different point of view. *The National*. Feb 10, 2016. Retrieved Feb 2, 2021, from https://www.thenationalnews.com/arts-culture/book-review-shylock-is-my-name-a-retelling-of-the-merchant-of-venice-from-a-different-point-of-view-1.190242

Allen, A. L.; Seidl, M. R. (1995). Cross-Cultural Commerce in Shakespeare's The Merchant of Venice. *American University International Law Review*. Volume 10. Issue 2.

Anténe, P. (2018). The Merchant of Venice as an Early 21st Century British Jewish Novel: Howard Jacobson's Shylock Is My Name. *Hradec Králové Journal of Anglophone Studies*. Vol. 5. No. 2.

Auden, T. W. H. (2010). The Merchant of Venice*.* In *Bloom's Modern Critical Interpretations*: *William Shakespeare' The Merchant of Venice* - New Edition. Edited and with an introduction by Harold Bloom. Bloom's Literary Criticism

Bovilsky, L. (2010). "A Gentle and No Jew": Jessica, Portia, and Jewish Identity. *Renaissance Drama*, 38, new series, 47-76. Retrieved January 26, 2021, from http://www.jstor.org/stable/41917470

Cox, C. (2009). Portnoy's Complaint – still shocking at 40. *The Guardian*. 7 Sept, 2009. Retrieved Feb 2, 2021, from https://www.theguardian.com/books/booksblog/2009/sep/07/portnoys-complaint-shocking-49

Garber, M. (2005). Shakespeare After All. New York: Anchor Books

Genette, G. (1997). *Palimpsests. Literature in the Second Degree*. Translated by Channa Newman and Claude Doubinsky. London: University of Nebraska Press

Hahn, D. (2002). Howard Jacobson. *Literature*. British Council. Retrieved December 17, 2020, from https://literature.britishcouncil.org/writer/howard-jacobson

Jacobson, H. (2016). *Shylock Is My Name*. London: Vintage

Kambasković, D. (2014).'To Do a Great Right, Do a Little Wrong': The Merchant of Venice and Its Ethical Challenges*. Belgrade English Language and Literature Studies.* http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/bells/2014/bells-2014-6-10.pdf

Martiny, E. (2016). Shylock is My Name by Howard Jacobson. *The London Magazine*. Feb 1, 2016. Retrieved January 2, 2021, from https://www.thelondonmagazine.org/shylock-is-my-name-by-howard-jacobson/

Merritt, S. (2016). Shylock Is My Name by Howard Jacobson review – a provocative retelling of The Merchant of Venice. *The Guardian*. 7 Feb 2016. Retrieved December 16, 2020, from https://www.theguardian.com/books/2016/feb/07/my-name-is-shylock-review-howard-jacobson-shakespeare-merchant-of-venice

Ornstein, R. (2010). The Merchant of Venice. In *Bloom's Modern Critical Interpretations*: *William Shakespeare' The Merchant of Venice* - New Edition. Edited and with an introduction by Harold Bloom. Bloom's Literary Criticism

Reich, T. (2016).'Shylock Is My Name' review: Shakespeare for the 21st century. *The Washington Post*. January 28, 2016. Retrieved December 16, 2020, from https://www.washingtonpost.com/entertainment/books/shylock-is-my-name-review-shakespeare-for-the-21st-century/2016/01/28/505b2bc8-c522-11e5-a4aa-f25866ba0dc6_story.html

Rosenshield, G. (2008). "Deconstructing the Christian Merchant: Antonio and The Merchant of Venice," from Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies. (2002). In *Bloom's Shakespeare Through the Ages: The Merchant of Venice.* Edited and with an introduction by Harold Bloom. Volume Editor Neil Heims

Serageldin, I. (1998). *The Modernity of Shakespeare*. Cairo University

Shapiro, J. (2008). " 'The Pound of Flesh,' "from Shakespeare and the Jews.*(1996).* In *Bloom's Shakespeare Through the Ages: The Merchant of Venice*. Edited and with an introduction by Harold Bloom. Volume Editor Neil Heims

Shapiro, J. (2016). How were the Jews regarded in 16th- century England? *Discovering Literature: Shakespeare and Renaissance.* The British Library. 15 May 2016 Retrieved December 16, 2020 from https://www.bl.uk/shakespeare/articles/how-were-the-jews-regarded-in-16th-century-england#

Shakespeare, W. (1998). *The Complete Works of William Shakespeare*. Wordsworth Editions Ltd. (The Shakespeare Head Press Edition)

Tanner, T. (2010). Which Is the Merchant Here? And Which the Jew?: The Venice of Shakespeare's *Merchant of Venice.* In *Bloom's Modern Critical Interpretations*: *William Shakespeare' The Merchant of Venice* - New Edition. Edited and with an introduction by Harold Bloom. Bloom's Literary Criticism

Other sources:

http://www.shakespeare-online.com/plays/merchantscenes.html

SEMINO'S MIND STYLE IN LYNDA MULLALY HUNT'S FISH IN A TREE

Alina Lucia ARDELEAN
PhD Student, Aurel Vlaicu University of Arad

Abstract: The paper tackles a linguistic approach to Lynda Mullaly Hunt's Fish in a Tree to underline how the readers can better interpret and perceive the protagonist's disorder, called Dyslexia. This book offers to the reader considerable shreds of evidence of the "mind style" (Semino,2014: 282) of a middle-school student, Ally, who has cognitive potential despite the fact that she is suffering from dyslexia and which turns her into a trouble making child who finally succeeds to surpass her difficulties.

Keywords: Hunt, dyslexia, "mind style," communicational behaviour patterns and linguistic structures.

Fish in a Tree was published in 2015 in New York, being one of Lynda Mullaly Hunt's best selling novels. The book depicts Ally, a middle-school student who has dyslexia and who is a trouble making child, distracting the other colleagues when she is uged to read something and when refuses to ask for help. Due to this kind of disability, she is not able to read and is embarrassed, "always running from" (Hunt,2017: 191), instead of calling for help and pity. Ally has cognitive potential even if she considers that she is worthless: "I'll grow up to be a nobody" (Hunt: 183).

Fish in a Tree is narrated by a sixth-grade girl, Ally Nickerson, who has changed several schools, because of her father who is enrolled in millitary services, and who narrates her day-by-day life exeprience as a dyslexic child in a normal school.

While reading this book, we come across considerable shreds of evidence of "mind style" (Semino,2014: 282) that reveal Ally's unusual mental and emotional profile. She sees things unaccessible to the others, being a good reader of nonverbal communication acts, despite her disorder. All the linguistic aspects encountered in the novel help the reader have a better perception of how Ally's mind works, due to her deficiency. The author tackles the protagonist's self and her academic mind style revealing how she develops her abilities to help her and the others, in her unique manner.

Ally Nickerson is the narrator of *Fish in a Tree* and, during her cognitive development, she offers genuine descriptions of herself. However, Ally's depiction, in the first chapter of the novel, starts with, what Culpeper called "other presentation" (qtd. in Semino: 282). Since the beginning of the novel, we can see the antagonist character, Shay, who depicts Ally as follows: "She's such a freak. … I fold my arms and stare up at her" (Hunt,2017: 4).

Her teacher Mrs. Hall urges her to solve the task of writing something by herself. She needs to "describe herself," which is a kind of introduction for the new teacher, Mr. Daniels, that will replace Mrs. Hall, who is going to have a baby: "Mrs Hall sighs...I am

only asking for one page describing yourself," followed by Ally's retort: "I can't think of anything worse than having to describe myself" (2).

When she is urged to read, she complains, saying that: "I always get headaches from looking at the brightness of dark letters on white pages for too long" (3). Ally allows us to find out that she has reading and writing problems, and that she is aware of them.

Ally enables us to penetrate her mind, when she is depicted as creating, for all unexpected and unpleasant situations, "mind movies": "I watch a mind movie….My mind does this all the time-shows me these movies that seem so real that they carry me away inside of them. They are a relief from my real life" (4). These presentations of a "mind movie" are some sort of "implicit cues" (Semino,2007: 283), which show us the workings of Ally's mind. It is a term used by Semino in the cognitive research on Mark Haddon's *Curious Incident* and, by extension, it represents a methodological lens for our depicting how Ally uses language in two ways, as narrator and as protagonist. Through the "mind movies," Ally evades from reality, runs away from anxiety, retreating herself into the imaginary stories, most of them being cartoons and exaggerated movies about the impossible desires of her life style.

During the novel, Ally uses many juggleries, sarcastic jokes, and a sketchbook in which she doodles, only for avoiding reading and writing. She calls that sketchbook : "Sketchbook of Impossible Things" (11). In the "Sketchbook of Impossible Things" she draws scenes, mind movies, all reflecting her daily struggles. All those things that will never happen in Ally's real life are drawn in her "Sketchbook of Impossible Things" for avoiding classwork, inability to read, isolation and her poor school performance. This instrument represents a getaway from her problems and a secure "helper" when she can not read. Her effort for learning how to read and the acquisition of confidence make her to use Sketchbook less and less. This Sketchbook represents a symbol of Ally's previous life before meeting her teacher, Mr. Daniels, who helps her with dyslexia. When she becomes able to learn, she has to do more important things: "As I draw, I think about my sketchbook and how I love it but don't draw in it as much anymore. It used to be the only thing that made me happy. Now I have other things, too" (228).

Similarly, when she must write, she pretends to do that, repeating the word "Why?" on an entire page. The question "Why?" has an essential role in depicting human behaviour. It indicates a state of curiosity or decision, using cognitive or external resources. It implies the capacity to identify or construct a problematic state. It also implies the identification of solutions and assumes the triggering of solving an action. "I write with one hand and shield my paper with the other. I know I better keep the pencil moving, so I write the word "Why?" over and over from the top of the page to the very bottom. One, because I know how to spell it right and two, because I'm hoping someone will finally give me an answer" (5).

Ally describes her inability to write and the difficulty of forming letters and of writing some lines on paper: "I squint a bit, hoping the lights will hurt my head less. And then I try to hold my pencil the way I'm supposed to instead of the weird way my hand wants to" (5).

Because of her inappropiate behaviour, she is urged by her teacher to go to the principal's office. While staying in the office she looks out of the window, which offers to the readers the opportunity to have an imaginary sight of what is outside the office. When she is in the principal's office she refuses to talk and remains quiet. She is used to causing problems and for her, a life without negative consequences is like the rain avoiding the sky. "I think about how me avoiding consequences would be like the rain avoiding the sky" (14). Also, when she stays in the principal's office, she sees a wall poster which brings about her headaches as concerns reading it. She depicts it in the following passage: "The letters on the poster look like black beetles marching across the wall. I could probably figure most of them out, but I'd need a lot of time. And when I'm nervous, forget it. My brain goes blank like an Etch A Sketch turned upside down and shaken. Gray and empty" (13-14).

The ironic way in which Ally is depicted is obvious when she wore Alice in Wonderland's costume. Her bully colleagues, Shay and Jessica, made fun of her: "I came as Alice in Wonderland… Shay and her shadow, Jessica called me Alice in Blunderland all day" (7).

Ally's favourite book is *Alice in the Wonderland*, which depicts "a world where nothing makes sense made perfect sense to me" (19). This symbolic character takes part in various events from a world which she hardly understands. Her references to Alice reveal the fact that Ally likes reading and she knows how to apply in her daily life the lessons learnt from books, which, unfortunately, she cannot read them by herself.

Her providential meeting with Mr.Daniels occurs in the moment when Ally does not have any hope of recovering. He is that person who beliefs in her artistic talent, maths abilities and who sees her cognitive abilities in solving difficult problems.

Mr Daniels, in an indirect way, helps us to find out more information about Ally. She uses some questions, whose answers Ally is capable to provide:

"What do you like, then?"
"Buffalo wings," I say.
He laughs a little. "What do you like about school?"
"Leaving."
He waits for me to say more.
"I like math. And art. I like to draw."
"Oh, well, that's cool. Do you draw a lot?"
"Yeah."

Any child with special disorder needs attention from the others, but does not want to be remarked for being a sick child, but for what he or she really is: "I need attention like a fish needs a snorkel" (9). Ally is that kind of person who does not want attention from the others, she does not allot mental states to the others. She only wants to be accepted for being different: "That's what I want. To feel like everyone else" (96). But dyslexia, which makes her life difficult, helps her to develop cognitive abilities which allow her to become the leader of her class, and win an award for poetry. This combination of her artistic and maths abilities, despite her dyslexia, makes her behave in

a unique manner. Her disorder and social limitations are compensated through her desire to be accepted.

Pointing to her personal experience of reading, Ally states: "I pull out a book and open it, but the letters squiggle and dance. How are other people able to read letters that move?" (17) This unusual quotation offers an explanation regarding what a dyslexic person is like. Made by the others to believe that she is dump, she also believes that all her colleagues see the letters "dancing," which means that she thinks that she is less capable, but not different.

She is smart enough to avoid rudly and malicious conversations with her colleagues Shay and Jessica and approaches a good method of ignoring them: "Since there is no good answer to give, I stare at the page in my book. I'll ignore them. I've taken their teasing before" (20).

Another person who depicts Ally in a positive way is her mother, who is a waitress and who wants more for Ally. She is a realistic person who offers Ally moral support "…I want more for you. And you're so smart. Good at math. A gifted artist. …" (27).

Ally reveals to the readers all her difficulties in relation to reading, as they are depicted in the next passage: "Reading for me is like when I drop something and my fingers scramble to catch it and just when I think I've got it, I don't."

The importance of Ally's familial connections is depicted through coins, mostly nickels. They have also been a symbol for her grandfather and her father, who taught Ally and her brother Travis, when they were young, to collect coins. In Ally's opinion, the coins are representations of a valuable diversity and difference.

We, as readers, experience a wide variety of emotional involvements in Ally's life, and a good example for Ally is her brother, Travis, who shares Ally's dyslexic problem and who taught her that behaving differently can produce good and interesting results. On the other hand, the protagonist is able to make inferences about her colleagues's behaviour, that go beyound what they say or behave: "I'm not perfect, but at least I'm not mean" (63).

In her relation with Mr. Daniels, when she is provoked to admit that she has dyslexia, she doubts her uncounscious inner strength and wonders: "So now I'm stuck. I don't know who to be: the one who admits that I can't do it, or the pretender" (97). Finally, she decides to be honest and solve her problem, and no longer run away as she usually did.

The novel progresses and permits us to see that Ally is more confident and that she learns to use coping strategies as a habitual way of living. One of the most relevant examples concerns the fact that when she learns how to play chess with her teacher Mr. Daniels, she watches "a mind movie where chess pieces come to life" (163), thus, acquiring a new skill. Her coping strategies expand into self-teaching which allows her to improve her skills, as it happens by the end of the book when she is able to imagine positive images.

The novel *Fish in a Tree* does not provide any clue regarding Fowler's term "underlexicalisation," because Ally has not a limited or simple vocabulary. She is limited

in reading and spelling words not in speaking acts. Her limitation is due to her inability to read. In Ally's case, "overlexicalisation" suggests the abundance of metaphors, similes, personifications and hyperboles which will be presented in detail in the Figurative Language unit.

Ally is the only one from her class who has vocabulary notions and who can better offer, to her colleagues and to the readers, the definitions of the two terms "alone and lonely." She knows better how to explain the terms, because she experineces feelings lonely: "But being lonely is never a choice. It's not about who is with you or not. You can feel lonely when you're alone, but the worst kind of lonely is when you're in a room full of people, but you're still alone. Or you feel like you are, anyway" (123-124).

Also, Albert, her best friend offers us the meaning for the word "ally," which is posted on the election poster: "Ally is your ally"(202). He further explains to the readers the homonym of Ally: "You know, a word with the same spelling but different sounds and meanings. A-l-l-y spells your name, but it also spells „ally"with a long i sound at the end. An ally is someone who i son your side. Someone who sticks by you. Like allies in wars" (203).

Ally is the master of the philosophy of the word, maybe because she is the narrator of the novel and she constructs the entire plot. She makes the rules in her own manner and grants significance and value to the words. She has the ability to speak about themes which have upset her for many years: "I think of words. The power they have. How they can be waved around like a wand—sometimes for good…And how words can also be used for bad. To hurt" (184). This above passage shows us the power of words irrespective of circumstances.

The first person narrative perspective is associated with the use of Present Tenses for making the reader get involved with the story. Through the frequent use of simple grammar structures, the reader could better experience what Ally does, thinks (an overview on her insight thoughts), feels, prefers, happens to her and behaves. This stylistic choice is a framework for connecting young children that are experiencing the same problem of being isolated and feeling different. Being a book addressed to children, we can observe the lack of complex grammar structures in order to make it more accessible and an easier reading instrument.

Ally, the protagonist of the story, is an intelligent student who demonstrates to the readers, along the novel, that she has artistic talent and maths skills, but no English skills. Despite her lack of English skills, as a narrator, she uses figurative language which consists of similes, metaphors, idioms, personification and hyperboles. Her narrative style reflects the fact that she offers us many items of information hidden in beautiful words, meant to be discovered only by the clever readers. She introduces us into the world of figurative language only to communicate better her ideas which are often misunderstood because of her special disability, dyslexia.

Ally draws our attention with plenty of similes just for highlighting the importance of being dyslexic, for being more persuasive about this issue, rendered in the following passages: "Reading for me is like when I drop something and my fingers scramble to catch it and just when I think I've got it, I don't" (37). When she is helped,

she finds reading difficult, as it is underlined in the passage: "When Mr. Daniels talks about books, … asking me to read them would be like asking a lobster to play tennis" (53).

Her narrative techiniques are charged with similes related to the other characters. For instance, regarding her brother Travis, she argues that "he smells like grease." This kind of smell is irritating many people, but Ally finds it pleasant because it is connected with her brother, and makes her feel better and confident.

The list of figures of speech continues with the metaphors. There are plenty of metaphors which help the protagonist to grow up and develop. All of them reveal her struggle for having friends, for learning how to read and behave:

"Her voice reminds me of a pin hidden inside a candy bar" (20).

"Every word is another shovelful of dirt from the hole I've dug for myself" (59).

"You, on the other hand, are so low, you could play tennis against a curb" (71).

One of the most significant metaphors is Ally's comparison between a broken bicycle and her brain. It specifies that her brain is like the wheels of a bicycle, with learning disability in a disabled social society:

"Why in the world are you talking about bikes and wheels coming off?" "My brain," I say, leaning my forehead against the cold wall. "My brain will never do what I want it to do" (138).

The title of the book, *Fish in a Tree*, is a metaphorical representation of Einstein's theory of relativity. It reflects the fact that even if Ally thinks that she is dump and stupid due to her incapacity to read, she is able to do other things that normal people do. Mirroring her life style marked by dyslexia, reading was always a disturbing issue and a challenge. Ally feels insecure in a domain which she cannot manage, having hard time in reading and writing. Despite her inability, she is able to do complex calculations which do not diminish her unhappiness.

The hyperboles, which represents an extreme exageration of truth, functions as an amplification of Ally's feelings and wishes and is meant to convince us that she has difficulties in having good relationships increased by her impulsive character:

"It's like she ripped a bush out of the ground and wrapped the bottom in foil."(6)

"I rather eat a bag of hair" (84).

"I'd rather eat crayons than do the rest of it, thoug" (130).

"I'd sleep at school if it would help" (166).

The last chapters from the book have positive connotations. For instance, Chapter 43 depicts a proverb, defined in Oxford Languages dictionary as follows: "Time to set the world on fire!"(38). It is used by Ally's teacher, Mr. Daniels, who represents a guidance for her meant to teach her how to read. He represents the impulse of encouraging her to do something extraordinary. The proverb also provides the title for Chapter 43, that describes the materials needed to lit a fire, namely steel, flint and magnesium. The three friends Ally, Keisha and Albert show her what real frienship means and Ally reveals her confidence in herself in relation to the bully fellow Shay.

Ally's difficulties are illustrated through metaphorical idiomatic expressions and phrases charged with both literaly and figuartive meaning. Each idiom is well thought so as to amplify the strength of the actions performed by the characters:

"I put some muscle into it" (74).

"That girl can flap her gums about me until the sun rises and sets again. I really don't care."(94) Keisha said

"…to go jump in a lake…" (151).

All these figurative speech constructions can be regarded as the embodiment of Ally's cognitive processes which characterize the mind style of this character.

Undoubtedly, the personal pronoun "I" is the top key word in the novel and reflects Ally's egocentrism. This frequent use of the first person pronoun "I" reveals Ally as the centre of the consciousness in the novel. She is the most important character and wants the reader to become aware of that.

The use of "I" gives the impression that Ally is focussing on herself, on her own actions, thoughts and dyslexia, thus revealing her being different and not mean: "I'm not perfect, but at least I'm not mean. And then my heart sinks, because I realize that I just was. I guess I did it because I was lonely. Now I know that there are worse things than being lonely" (63).

Ally is revealing her status of a "person deixis." The use of the first-person narrative highlights immediacy and connection. Ally is shy in sharing fears, emotions, struggles and concerns aloud, even to her friends and family members. The readers are the witnesses to her inner conflicts and intensely empathize with her.

Another benefit of using "I" concerns the fact that it generates a connection between the reader and the protagonist, helping the former to trust Ally's ideas: "And I have never had the kind of friends who have matching bracelets, but I have always wanted them" (60).

The narrative pespective on the first person offers the readers the opportunity to know Ally's character and her development as well. We are the witnesses to her evolution and hang with her for better and for worse. Besides the first person narrative, the second-person point of view is also emoloyed, allowing the reader to be an active participant in the narration. It is a rare approach used in fiction but more frequently used in articles, technical books, text messages and how-to books. The most frequently used second person pronominal forms are: "you, your,yours," for instance in "I'd like you to read this" (217).

Life experiences are important elements which facilitate the perception of the mental and emotional profile of a human being. We, as human beings, take the items of information from our living environment, select, adapt and integrate them into our system of knowledge.

Ally's narration has a well defined structure; it implies action and real and fictional subjects. Ally grows up, listening to the stories from *Alice in Wonderland*, then she narrates her own stories and, together with them, her experience and conception about her life and life in general. Ally uses movies to communicate, to express her struggles and distress. "My mind does this all the time—shows me these movies that

seem so real that they carry me away inside of them. They are a relief from my real life" (3-4).

The audithorium has to decode her messages. Consequently, the movies operate through the knowledge, emotions, feelings, practical sense and social communication of receivers. In her movies, Ally depicts many visual elements due to the fact that she is dyslexic and constrains the audithorium to process the information given through the images. The story of a movie is perceived only through the cognitive and emotional activities of the readers. Experienced mental and emotional states join the readers due to their intense need of empathy. The way in which Ally evokes her movies functions as a testimony to her strong ability of memorizing and thinking.

Ally's conversations with her fellows, her family members and her teacher are under the form of dialogues, comprising no reported conversations. Conversations are directly rendered as they are happening in the moment of reading. When she narrates, she filters out the information and embodies it with plenty of figurative language elements, suggesting that she has not a Theory of Mind problem. As she seems to know how much a reader needs to know, we can say that there exists a problem related to the Theory of Mind in the way her narration abounds in details. This aspect is reflected in the following paragraph:

> But my mind shows me that insect in that train car.
> It's a dragonfly with brilliant greenish-blue wings and tiny goggles over its eyes.
> The car is old with dark wood walls and dark green curtains. Like from Grandpa's Westerns. And the people have old-fashioned clothes. I see them like they're with me now. Some of the men are sleeping. One is waving the dragonfly off with a newspaper, not even noticing its tiny goggles. Ladies with the most beautiful dresses sit there, too. ...(68).

Her direct narrative style abounds in child–like patterns due to the excessive use of "and" and "but," suggesting that a person with dyslexia has difficulties in her/his relations with other people, regarding both the communicational and social sphere. The "mind movies" represent Ally's imaginative life-patterns. Through these movies, she informs the audithorium about her critical thinking. The images, which are not simple fantasies, illusions or daydreamings, arise within her mind and, in a distinct and concrete way, connect all that is happening around her. These inner images bind her immediate context to an unconscious state of mind. Ally expresses herself in "mind movies," exactly as other people do in verbal terms. We opine that "mind movies" symbolically demonstrate that her disability has turned into ability.

Dyslexia is one of the learning disorders which, as concerns Ally, is reflected in terms of her precarious accommodation to the school rules and, of course, to the classroom rugulations: "Seven schools in seven years and they're all the same. Whenever I do my best, they tell me I don't try hard enough. Too messy" (2). Many times she is impolite, maybe a little bit sarcastic with her teacher, as it is shown in following paragraph: "What if I told you that I was going to climb a tree using only my teeth? Would you say I coul do it then?"(1). She avoids reading tasks because these are too

difficult for her and she cannot achieve it in a proper manner. She can not keep up with her classmates due to the fact that habitual adaptation features are secondary to the defence and removal mechanisms which are exaggerately developed, being rendered concrete as: shutting up, running away or making troubles. "I stuff my hands in my pockets to keep them from doing something I'll regret. I wish I could put my mouth in there, too."(8) She is disappointed, impossible to be learning motivated. At Ally her insuccesses provoke emotional states and extrem behaviour. I'm afraid to open my mouth because sometimes things just come out that get me in more trouble" (11).

Ally finds out that her achievements do not satisfy the other people's expectations, her teachers' and parents' demands and, of course, these expectations are not in concordance with her own efforts either: "And looking around the room, I remember thinking that my reading differences were like dragging a concrete block around every day, and how I felt sorry for myself. Now I realize that everyone has their own blocks to drag around. And they all feel heavy" (245).

Ally has many skills and abilities which help her to overcome her dyslexia and lack of empathy. These skills are related to the visual learning style, space-visual thinking, the making of sudden connections, original and unconventional thinking, simultaneous processing of information, global comprehension, solving problems, taking decisions quickly, exacerbated curiosity, rich imagination, intuition, creativity, communicative skills, empathy and resilience. Repeated failures, experienced during her schooling periods, have deeply and intensely influenced her: "It . . . it makes me feel like I'll grow up to be a nobody" (183) or "Even when I do something right, I feel like I've done something wrong. If I were a coin, I'd be a wooden nickel" (125).

As Culpeper (2011) claims in Semino's article "Language, Mind and Autism in Mark Haddon's The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" (2014), Ally is often unfairly treated as being impolite, generating behavior conflicts due to the way Mrs.Hall would expect her to behave and how Ally actually behaves, finally offering to her teacher the yellow greeting card. This represnts a behaviour conflict with the teachers' expectations and desires and brings about Ally's negative emotional reactions. When she unintentionally does and says things, she has that ability to atribute mental states to the others.

According to Leech's Politeness Principle (qtd in Semino,2013: 299), Ally is guided by Mr. Daniels' principles, rendered as follows: "Maximize dispraise of other." They do not gernerate anymore contempts and humorous situations and do not draw the fellows' attention and dispraise. She is taught to "Minimize dispraise of other" (299). "Even when I do something right, I feel like I've done something wrong. If I were a coin, I'd be a wooden nickel" (125).

Another maxim taken from Leech, called The Modesty Maxim, captures Ally's communicative behaviour when she is able to accomplish her project. She succeeded to "Minimize praise of self" (299) and it is shown in the following paragraph: "I know what kind of grown-up I want to be. But I don't know who I am now" (184).

These depictions of Ally's communicational behaviour, both as a protagonist and narrator, in terms of many irrelevant details, which are in opposition with relevant

details, contributes to rendering the idea that she has The Theory of Mind problem, which can be easily assimilated with Dyslexia disorder. It appears clearly stated in the following quotation: "I stand tall, but everything inside shrinks. The thing is, I feel real bad. I mean, I felt terrible when the neighbor's dog died, never mind if a baby had died. I just didn't know it was a sad card like that. All I could see were beautiful yellow flowers. And all I could imagine was how happy I was going to make her" (10).

Lynda Mullaly Hunt's novel, *Fish in a Tree*, can be interdisciplinarily approached via Fowler's term "mind style" with the intention to capture "an impression of protagonist, Ally's world view" (qtd in Semino, 2007: 166). According to the "mind style" concept, *Fish in a Tree* reveals an internal representation of the world in which, Ally, the main charcater, lives, including the presentations of others characters'minds and, of course, the workings of her mind.

Ally's "world view" has the advantage of offering a representation of the world within her mind: "My head swims with all that's changed. In school. And in me" (243). It is a combination between Ally's mental and emotional representations, including feelings, emotions, values, attitudes and believes.

Palmer's term "fictional mental functioning" can be also employed to refer to Ally's mental processes as thoughts, memories, mind movies, desires and moral values, all being part of a reader's or researcher's perception of fictional minds.

Bibliography

Hunt, L. M. (2017). *Fish in a Tree*, Puffin Books, Penguin Random House LLC.

Semino, E. (2014). "Language, mind and autism in Mark Haddon's The Curious Incident of the Dog in the Night-Time." In Fludernik, M. and Jacob, D. (eds) Linguistics and Literary Studies. Berlin: de Gruyter, 279-303.

Semino, Elena (2007) "Mind Style 25 Years on." Style 41.2: 153–203.

THE MIRACLES OF THE SAVIOR JESUS CHRIST, AS VISIBLE SIGNS OF HIS REDEMPTIVE WORK

Claudia AVRAM
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The miracles of the Savior Jesus Christ, as visible signs of his redemptive work. Making a thorough analysis of the contemporary society and its realities, in connection with the process of globalization and continuous secularization , that the man of the third millennium, always in a hurry and always unhappy, is in fact in a spiritual vacuum and in an acute spiritual crisis caused by the lack of faith.

Therefore, according to the approach proposed in the paper, it is necessary today, more than ever, to deepen the word of God, bearing in mind that miracles are still possible in the era in which we live, and the scriptural examples are most conclusive in this respect for how we should overcome the current situations.

The purpose of this work capitalizes on the importance of the miracles performed by our Lord Jesus Christ, through the visible signs of his redemptive work. In the elaboration of this paper, I will refer to previous research, to the theoretical and methodological context in which the researched topic falls. For a systematic analysis, I selected and adopted several methods such as text analysis or document analysis, expository and analytical, which allows me to identify the factors underlying the chosen topic.

The conclusion drawn from the research carried out shows that evangelical miracles give us the ideal recipe that can heal the modern world, especially the depressed and sick human being both physically and spirtually, through a deep repentance and sacrifice for the one close to him/her.

Keywords: miracle, redemption, repentance, freedom, faith.

În lumea actuală ne aflăm într-o situație în care pe de o parte nimic nu ne mai surprinde, dar totodată parcurgem un timp în care permanent ne mai uimește câte ceva. Din acest motiv se pierde așezarea minimală pe care o avea omul credincios. În condițiile actuale este greu să dobândești liniștea și pacea, să ai o stabilitate duhovnicească. Un rol important îl joacă noua epidemie Covid care a copleșit întreaga umanitate. Rugăciunea este fărâmițată de gânduri de teamă, de frică, de preocupări, de multe griji, iar un al factor esențial îl joacă și lipsa timpului, omul devenind rob propriei naturi din cauza preocupărilor pentru ziua de mâine. Parcă, acum, simțim și mai acut povara intereselor mundane și ne dăm seama că avem nevoie să ascultăm și mai mult pe Mântuitorul care ne îndeamnă să lăsăm grijile acestui veac și să căutăm Împărăția Cerurilor.

Tema de față își propune să abordeze un fenomen care evidențiază din plin criza prin care trece societatea de azi. Mai mult ca oricând ne aflăm într-o lume liberă, dar această lume, deși liberă în aparență se află într-o „robie acută" a patimilor și a păcatelor, iar cauzele sunt multiple. Păcatul îmbracă multe forme nemaiîntâlnite, iar cauza principală este libertatea. O libertate prost înțeleasă.

Sfântul Apostol Petru *în* Epistola Sobornicească ne sfătuiește: „trăiţi ca oamenii liberi, dar nu ca și cum aţi avea libertatea drept acoperământ al răutăţii, ci ca robi ai lui Dumnezeu" (I Pt. 2, 16). Ce sesizăm la Sfântul Apostol Petru, acesta face o diferență și

anume: putem să fim robi ai lui Dumnezeu sau robi ai răutății, iar în Epistola către Galateni, Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă: „Staţi deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi şi nu vă prindeţi iarăşi în jugul robiei" (Gal. 5, 1).

Din mărturisirile celor doi apostoli tragem următoarea concluzie: *omul este cu adevărat liber doar atunci când nu este rob patimilor. De aceea subiectul propus descoperă omului, care dorește să fie cu adevărat independent, cum să dobândească această autonomie, cum poate din „rob" să devină cu adevărat un om liber, având ca temă de meditație minunile săvârșite de Fiul lui Dumnezeu.*

Permanent omenirea a simțit de-a lungul existenței sale necesitatea prezentei în mijlocul ei a unor manifestări minunate, ca semn al unei prezențe transcendente, mai presus de sine. Însă, singurul om cu adevărat care a avut această putere extraordinară a fost și este Fiul lui Dumnezeu întrupat, Mântuitorul Hristos.

Ne mărturisesc Apostolii că pe unde trecea Iisus Hristos oamenii se vindecau de orice suferință. Erau boli incurabile care nu aveau nicio șansă sa fie tămăduite și singurul care le-a putut vindeca a fost Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

În momentul în care conștientizăm criza în care ne aflăm observăm din ce în ce mai acut nevoia de despătimire ca fiind singura șansă de supraviețuire. Este important ca generața noastră să-L cunoască pe Hristos, căci în Hristos, Dumnezeu a descoperit calea și scopul veșnic al fiecărui om. A redeschis tuturor un viitor și o viață dincolo de moarte, iar fără Hristos omenirea ar suferit în continuare. Hristos este mereu actual și mereu contemporan. Trăiește în timp cu noi, dar și deasupra timpului. În Hristos găsim răspunsuri pentru omul oricărei epoci, la toate întrebările și frământările acestuia.

El este singurul Răscumpărătător, pentru că prin sângele Său și jertfa Sa avem răscumpărarea păcatelor noastre.

Fiul vine pe pămînt pentru a se aşeza la „masa păcătoşilor". Coborârea Fiului lui Dumnezeu, prin asumarea trupului omenesc și unirea firii omenești cu Ipostasul Său unic, ne descoperă că dragostea este jertfelnică pînă la moarte. Dumnezeu moare pentru ca omul să trăiască în El[1]. Venirea în trup a Mântuitorului a fost singura cale care putea rezolva toate actele legate de Răscumpărare. Astfel, Răscumpărarea a devenit posibilă prin Întrupare, iar Întruparea a putut fi baza Răscumpărării realizată de însuși Fiul lui Dumnezeu.

Cauza principală a întrupării sau a înomenirii Fiului lui Dumnezeu o reprezintă dragostea Creatorului față de creaturile Sale[2]. Întruparea din iubire a Logosului a avut loc pentru răscumpărarea oamenilor, care, prin păcatul neascultării, se făcuseră vinovați și căzuseră sub osânda morții rupându-se din comuniunea cu Dumnezeu[3].

Fiul lui Dumnezeu pentru a scoate pe om din robia păcatului separator și a morții se întrupează, adică asumă în mod personal firea noastră omenească, în vederea restaurării și mântuirii ei. Semnalăm aici faptul că „pentru întreaga tradiție patristică, asumarea însăși a firii umane în persoana Fiului lui Dumnezeu are o valoare

[1] Paul EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu,* București, Edit. Anastasia, 1993, p. 33.
[2] Constantin MIHOC, „Sfântul Atanasie cel Mare despre Întruparea Logosului și mântuire", în *Studii Teologice*, 5-6/1980, p. 30.
[3] *Ibidem*, p. 32.

soteriologică, deoarece El a îndumnezeit ceea ce a primit”[4]. În ciuda căderii omului, prin neascultare, din comuniunea de viață și iubire cu El, Dumnezeu nu-și schimbă planul de îndumnezeire a făpurii sale, ci doar acesta va fi precedat, prin întrupare și jertfa Fiului Său, de răscumpărare sau mântuire. „Asumarea personală a firii umane integrale, de către Fiul, Cuvântul transcendent și veșnic, din Fecioara Maria, este un act care recreează și restaurează lumea; de aceea, Întruparea este temelia îndumnezeirii”[5].

Formula: „Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să poată deveni Dumnezeu” exprimă convingerea ortodoxă fundamentală că vocația noastră esențială, ultimul nostru *raison d'čtre* este de a deveni *în har* ceea ce Dumnezeu este în existența Sa divină[6]. Astfel, scoplul omului este îndumnezeirea, iar acest lucru este posibil prin jertfa adusă de Fiul.

Despre calitatea Sa de jertfă vorbește Mântuitorul însuși: „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea viața, răscumpărare pentru mulți” (Mc. 10, 45). Jerfindu-Se, Se sfințește pe El însuși, „ca și ei să fie sfinți întru adevăr” (In. 17, 19). El este „Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele lumii” (In. 1, 29). „Căci dacă sângele ţapilor şi al taurilor şi cenuşa junincii, stropind pe cei spurcaţi, îi sfinţeşte spre curăţirea trupului, Cu cât mai mult sângele lui Hristos, Care, prin Duhul cel veşnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană, va curăţi cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiţi Dumnezeului celui viu?” (Evr. 9, 13-14)[7].

După Vladimir Lossky, Răscumpărarea semnifică deci, lupta vieții împotriva morții și biruința vieții[8].

Fiul lui Dumnezeu își începe actvitatea Sa mântuitoare prin cuvintele: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (Mt. 4, 17). Constatăm, cum prin aceste cuvinte Mântuitorul Hristos actualizează ceea ce au pierdut primii oameni când au căzut din rai, adică pocăința. Adam și Eva puteau să-și ceară iertare când au greșit prin neascultate, în schimb, ei au dat vina unul pe altul, Adam pe Eva, Eva pe șarpe. De aceea și primele cuvinte ale Mântuitorului au fost: *Pocăiți-vă,* arătându-ne de unde trebuie început procesul de răscumpărare.

Cuvântul „pocăință” este foarte des folosit de Iisus Hrisos, Fiul lui Dumnezeu în predicile Sale. Îl întâlnim deseori în Noul Testament și de fiecare dată îndemnul Mântuitorului și al ucenicilor Săi este același.

Care ar fi însă, legătura sau raportul între minune-răscumpărare-pocăință? Deseori vedem cum poporul dorește minuni, dar de fiecare dată Mântuitorul cere îndreptarea vieții prin pocăință. În același timp prin Jertfa Sa ne răscumpără din păcat și din moarte. În minunea vindecării orbului de la scăldătoarea Vitezda vedem foarte clar acestă relație minune-răscumpărare-pocăință. După ce Mântuitorul a săvîrșit minunea, l-a videcat pe cel bolnav de treizeci și opt de ani, Acesta îi spune: „Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău” (In 5, 14).

[4] Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, București, Edit. IBMBOR, 1987, p. 81. Vezi și N. CHIȚESCU, „Întrupare și răscumpărare în învățătura Bisericii Ortodoxe și a celei romano-catolice”, în *Ortodoxia*, 4/1956, p. 538.
[5] Idem, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z*, București, Edit.. IBMBOR, 1994, p. 221. Vezi și Ștefan BUCHIU, *Întrupare și unitate,* București, Edit. Libra, 1997, p. 127-128.
[6] John BRECK, *Darul sacru al vieții*, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2001, p. 31.
[7] Sterea TACHE, *Mântuitorul Hristos și Biserica*, București, Edit. Sigma, 2006, p. 93.
[8] Vladimir LOSSKY, *Teologia dogmatică*, București, Edit. Anastasia, 2014, p. 179.

În Hristos, Dumnezeu are față umană, oamenii Îi pot întâlni privirea, lumina și bunătatea ființială. Ei au posibilitatea de a-L asculta și de a-I vorbi, de a intra în dialog direct cu El. Ei pot acum să I se așeze la picioare, să-i asculte cuvintele, să găsească în ele înțelesul faptelor Lui minunate, să reflecteze și să-L urmeze, dar pot să-L și refuze, și să rămână închiși în individualitatea lor egoistă[9] să devină robi ai răutății sau au posibilitatea să întoarcă spatele răului și să devină robi ai lui Dumnezeu.

Prin venirea Sa în trup, Cuvântul S-a pus într-o relație și mai intimă cu lumea întreagă în general și a făcut și mai transparentă lucrarea Sa mântuitoare prin minuni. El se descoperă deplin. Ne arată în acest mod dumnezeirea Sa. Puterea cuvântului lui Iisus îi uluiește și pe Apostoli „Cine este oare Acesta, că și vântul și marea I se supun?" (Mc. 4, 41)[10].

Una dintre cele mai importante activități ale Mântuitorului a fost aceea de vindecător al trupurilor și al sufletelor. Fără îndoială, această slujire mesianică i-a adus cea mai mare popularitate (Mt. 4, 23-25). Minunile[11] săvârșite de Mântuitorul, dovedesc prețuirea Sa pentru sănătatea trupului și sentimentul de milă față de mulțimea neajutorată[12].

Iisus a săvârșit puține minuni și nu a transformat misiunea Sa într-o demonstrație de putere, ci a dezvăluit-o ca manifestare a iubirii Sale față de Creație și de om, ca un remediu împotriva suferinței, răului și a morții. Desigur, minunea este un semn eficace și o garanție a dumnezeirii Sale (Mt. 11, 2-6); ea este „pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească" (In. 11, 4). Puterea lui Iisus de a face minuni nu este o forță străină pe care o captează și o mânuiește prin procedee magice. Ea este forța cuvântului Său dumnezeiesc (Mc. 5, 8), energia propriei Sale persoane și a dumnezeirii Sale și deci este nedespărțită de sfințeia Sa (Mt. 12, 28)[13].

Cea dintâi minune pe care a făcut-o Domnul la început lucrării Sale mântuitoare este prefacerea apei în vin din Cana Galileii (In. 2, 1-11).

Dumnezeu S-a pogorât pe pământ, ca să prefacă apa iudaismului în vinul cel duce al Evangheliei, care „veselește inima omului"[14].

Din Cana Galileii, din acel colțișor neînsemnat, și-a început Domnul minunile Sale cele mari. Iar mediul în care se face minunea este familia[15]. Mântuitorul a venit în lume și a înălțat nunta la importanța ei și a făcut-o taină a Bisericii Sale. Această taină închipuie unirea mistică a lui Hristos cu Biserica Sa[16].

---

[9] Nicolae DASCĂLU, *Comunicare pentru comuniune*, Iași, Edit. Trinitas, 2000, p. 16.
[10] Silviu-Ioan NEGRUȚIU, *Minunile săvârșite de Iisus Hristos*, Târgu-Mureș, Edit. University Press, 2012, p. 53.
[11] Minunea, în înțelesul său strict teologic, este un fenomen, sau un eveniment extraordinar, produs de Dumnezeu în natura sensibilă (perceptibilă), în scopul legitimării organului revelației (Petru REZUȘ, *Curs de teologie fundamentală*, Caransebeș,Tiparul Tipografiei Diecezane, 1942, p. 365). Vezi și Arhim. Timotei KILIFIS, *Hristos, Mântuitorul nostru*, Galați, Edit. Egumenița, 2007, p. 97 „Minune se numește evenimentul, lucrarea, puterea care depășește logica și este dincolo de puterile și lucrurile văzute, naturale".
[12] Ion BRIA, *Iisus Hristos*, București, Edit. Enciclopedică, 1992, p. 52.
[13] *Ibidem*, p. 53.
[14] Serafim PAPACOSTA, *Minunile Domnului*, Carte de predici, Alba-Iulia, Edit. Reîntregirea, 2001, p.5.
[15] *Ibidem*, p. 6-7.
[16] *Ibidem*, p. 7.

Ce avem noi de învățat din minunea de la Cana în vremurile pe care le trăim? Să prețuim familia, să fim uniți, să nu ne îndoim de Cuvântul lui Dumnezeu, să fim credincioși și ascultători.

O altă minune este „săturării celor cinci mii de bărbați" descrisă de cei patru Evangheliști Matei 14, 13-21, Marcu 6, 32-44, Luca 9, 10-17 și Ioan 6, 1-13. Această minune ne artată milostivirea lui Dumnezeu și ne învață cea mai potivită metodă pentru vindecarea sufletească de boala păcatului. Începe prin a face bine altuia în nevoia lui, acolo unde el simte mare nevoie, imediată, pentru ca mâine să-l faci să simtă o necesitate mai adâncă, necesitate de a-și vindeca sufletul[17].

Prin minunea liniștirii furtunii pe mare (Mt. 8, 23-27) Domnul ne grăiește tuturor celor care întâmpinăm furtunile necazurilor acestei vieți, că El este Dumnezeu Mântuitor și către Dânsul trebuie să alergăm cu încredere și să ne punem în El nădejdea noastră.

Minunea vindecării paraliticului din Capernaum este povestită de primii trei Evangheliști: Matei 9, 1-8, Marcu 2, 1-12 și Luca 5, 18-26. Vedem aici o priveliște foarte obișnuită și instructivă, pe pat nenorocirea omenească, sub pat milostivirea omenească. În trei propoziții capitale se rezumă această minune, cea dintâi lucrare îl eliberează de vinovăția păcatului. „Ție îți zic"(Mc. 2, 11), a doua îl eliberează din lanțul patimilor. „Scoală-te, ia-ţi patul tău și mergi la casa ta" (Mc. 2, 11), cea de a treia îl întoarce la casa sa, Biserica lui Hristos. Aceste trei propoziții, care sunt în corelație cu puterea făcătoare de minuni a Celui ce le-a rostit, au transformat trupul nemișcat și paralizat într-un trup sănătos și puternic. Vindecarea minunată a unui trup suferind este cu adevărat o minune a puterii dumnezeiești[18].

În minunea vindecării fiului dregătorului împărătesc (In. 4, 46-54) Domnul, aplecându-se la neputința credinței acelui biet om și la răbdătoarea lui rugăciune, lucrează minunea de la distanță: „Iisus i-a zis: Mergi, fiul tău trăiește" (In. 4, 50). Prin această minune, Domnul ne învață următoarele mari adevăruri: mai întâi, acea particularitate, foarte importantă, a puterii Lui, prin care El poate, nu numai să vindece boli mortale, ci și să le vindece de la distanță, fără să viziteze pe bolnav, fără să zică vreun cuvânt către bolnav, fără să-i facă ceva vizibil. În al doilea rând, Hristos ne dă o importantă dovadă a milostivirii Sale. Domnul îi spune, du-te pleacă. Acum el crede în atotștiința Domnului și în atotputernicia Lui că, de la distanță și printr-un cuvânt, va aduce rezulatul dorit: vindecarea. I-a fost de- ajuns un cuvânt al Domnului. Tocmai în aceasta constă esența credinței: să primești, ca pe un lucru de nediscutat și văzut cu proprii tăi ochi, un lucru pe care nu l-ai văzut, dar îți este de-ajuns că te încredințează despre el Domnul, Cel de care nu te poți ascunde, Cel prea adevărat, vrednic de toată încrederea[19].

O altă minune o întâlnim în vindecarea slugii sutașului la Matei 8, 5-13, unde se evidențiază o credință vie, înfățișată cu altă virtute neprețuită, smerenia, minune relatată de evangheliștii: Matei 8, 5-13 și Luca 7, 1-10. E lucru impresionant că sutașul

[17] *Ibidem*, p. 27.
[18] Serafim PAPACOSTA, *op.cit.*, p. 137.
[19] *Ibidem*, p. 97-98.

știa și credea că și robii sunt oameni[20]. Sutașul zice către Domnul: „Zi numai cu cuvântul și se va vindeca sluga mea" (Mt. 8, 8). Prin aceste cuvinte ale sale, sutașul a dat glas convingerii că Domnul are putere să poruncească întregii zidiri, care trebuie să se supună voinței Sale. Atotputernicul cuvânt al Domnului, care a zidit lumea și a așezat legile naturii, același cuvânt lucrează ceea ce voiește El, în orice împrejurare[21].

Vindecarea slăbănogului de la Vitezda (In 5, 1-15). Prin minunea slăbănogului se vădește și mai mult harul binefăcător pentru trup și suflet al Domnului. „Iisus i-a zis: Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă" (5, 8) și îndată omul s-a făcut sănătos. „Scoală-te și umblă" este mijlocul prin care Domnul împărtășea puterea Sa dumnezeiască. Era o poruncă dată bolii, ca să piară, o poruncă dată mădularelor trupului slăbănog, ca să se întărească și să-și reia funcțiunea lor. Trebuia să vadă toţi că paraliticul nu-și recăpătase forțele treptat, pe cale naturală, ci instantaneu și peste fire. Iată minunea desăvârșită[22].

Sfântul Evanghelist Luca consemnează în Evanghelia sa o altă minune de vindecare a leprei (Lc. 17, 11-19), prin care se relevă importanța recunoștinței. „Intrând Iisus într-un sat, L-au întâmpinat zece leproşi care stăteau departe, Şi care au ridicat glasul şi au zis: Iisuse, Învăţătorule, fie-Ţi milă de noi! Şi văzându-i, El le-a zis: Duceţi-vă şi vă arătaţi preoţilor. Dar, pe când ei se duceau, s-au curăţit" (12-14). Au plecat leproși și au ajuns sănătoși! Iată minunea. Ei nu putea face decât atât: să creadă în cuvântul Domnului și să se ducă la preoți. Au făcut așa, și au primit darul cel mare prin minune[23].

Tămăduirea orbului Bartimeu din Ierihon (Mt. 20, 29-34; Mc. 10, 46-52; Lc. 18, 35-43). Acest nefericit orb își pierduse lumina ochilor, dar ce cere orbul, care strigă cu glas tare?: „Iisuse, Fiul lui David, miluieşte-mă!" (Mc. 10, 47). El cere milă. Această rugăcine a lui este plină de învățături mai întâi ca pildă de rugăcine fierbinte și în al doilea rând, rugăciunea lui Bartimeu este un model de rugăciune răbdătoare și curajoasă[24]. Bartimeu crede că Domnul poate să-l vindece de aceea „Iisus i-a zis: Mergi, credinţa ta te-a mântuit" (Mc. 10, 52).

Printre minunile săvârșite de Fiul lui Dumnezeu se află și vindecările oamenilor munciți de duhurile cele rele. Aceste minuni le găsim la cei trei Evangeliști: Matei, Marcu și Luca unde sunt relatate o serie de vindecări de îndrăciți: vindecarea îndrăcitului din Capernaun (Mc. 1, 21-28; Lc. 4, 31-37), vindecarea îndrăcitlui mut și orb (Mt. 12, 22-28; Mc. 3, 20-30; Lc. 11, 14-20), vindecarea demonizatului mut (Mt. 9, 32-34), vindecarea îndrăcitului din Gadara (Mt. 8, 28-34; Mc. 5, 1-20; Lc.8, 26-39), vindecarea tânărului lunatec (Mt. 17, 14-21; Mc. 9, 14-29; Lc. 9, 37-43) vindecarea fiicei cananeencei (Mt. 15, 21-28; Mc. 7, 24-30). Hristos a certat duhurile cele necurate, dar și-a manifestat la unele minuni și puterea dumnezeiească ieșită din trupul Său[25]. Vindecarea demonizaților este o recuperare dintr-o moarte spirituală[26].

[20] *Ibidem*, p. 105.
[21] *Ibidem*, p. 107.
[22] *Ibidem*, p. 151-152.
[23] *Ibidem*, p. 179.
[24] *Ibidem*, p. 190.
[25] *Ibidem*, p. 235.
[26] Silviu-Ioan NEGRUȚIU, *op.cit.*, p. 79.

Vindecarea socrei lui Petru. „Şi venind Iisus în casa lui Petru, a văzut pe soacra acestuia zăcând, prinsă de friguri. Şi S-a atins de mâna ei, şi au lăsat-o frigurile şi s-a sculat şi Îi slujea Lui” (Mt. 8, 14-15). Punerea mâinilor, după Sfânta Scriptură, este semnul Împărtășirii unei chemări, a unei binecuvântări, a unei harisme sau a puterii facerii de minuni. Punerea mâinilor este în special semnul vindecării. În punerea mâinii Domnului pe bolnav vedem o manifestare adânc omenească, vedem un simbol al comunicării binefecătoare și iubitoare a Domnului cu omul. Își manifestă dragostea Lui față de noi, punând mâna Sa binecuvântată pe creștetul oamenilor și atingând cu mâna Lui de om pe oameni. Cuvântul vestirii evangheliei ne înștiințează că suferim de o boală sufletească. Iar Duhul Sfânt atinge și înnobilează sufletul prin mijloacele sensibile ale Sfintelor Taine. Și astfel se împlinește tămăduirea[27].

Vindecarea femeii căreia îi curgea sânge (Mt. 9, 20-22; Mc. 5, 25-34; Lc. 8, 43-48). Credința a lumint-o și pe această femeie căreia îi curgea sângele. Ea s-a gîndit că puterea vindecătoare a Domnului putea să-i dea și ei vindecare, doar dacă ar fi atins cu degetul ei haina Domnului. Credința femeii a provocat ieșirea din El a unei puteri de vindecare[28].

Milostivirea Domnului se pleacă spre toate felurile de boli. În tot timpul activității Lui de predicare, a vindecat prin minuni toate felurile de boli. Scopul minunilor Sale era ca cei chemați la mântuire să înțeleagă puterea Lui dumnezeiască, iar nu ca El să primească cinste și slavă de la oameni[29].

Domnul a vindecat prin minune atât pe leproși, cît și pe orbi, readucându-le lumina ca să-i atragă, pe ei și pe noi, spre El, care este lumina cea adevărată.

Vindecarea orbului din Betsaida este menţionată doar în Evanghelia după Marcu (8, 22-26). Evanghelistul ni-l descoperă pe Iisus vindecând un orb în trepte, descoperă în etape taina lui Iisus ca persoană dumnezeiască. În această minune Iisus nu împlinește vindecarea pe loc, momentul este o provocare a credinței pe măsura nevoii de vindecare[30].

Vorbim acum despre o altă boală incurabilă surzenia unită cu muțenia a acelui biet om, despre care vorbește Sfântul Evanghelist Marcu (7, 31-37). A fost de-ajuns o simplă rugăciune pentru ca Domnul să facă minunea vindecării. Modul în care Domnul a săvârșit minunea este cu totul neobișnuit. Adică, după ce și-a pus degetele în urechile surdo-mutului, a scuipat și cu degetul în scuipat a atins limba aceluia[31]. Domnul ar fi putut să-l vindece pe surdo- mut numai cu cuvântul, dar a întrebuințat la anumiți bolnavi gesturi vizibile atât pentru ca să atragă luarea aminte spre ceea ce avea să facă și să deștepte astfel credința lor cât și pentru că fiecare mădular al trupului Domnului, până și saliva, aveau puteri tămăduitoare[32]. Organele auzului și ale vorbirii i s-au reînnoit și s-au sfințit prin cuvintele și sunetul vocii lui Hristos[33].

---

[27] Serafim PAPACOSTA, *op.cit.*, p. 118.
[28] *Ibidem*, p. 169.
[29] *Ibidem*, p. 175-176.
[30] Silviu-Ioan NEGRUȚIU, *op. cit.*, p. 249.
[31] Serafim PAPACOSTA, *op. cit.*, p. 231.
[32] *Ibidem*.
[33] *Ibidem*, p. 232-233.

Toate minunile Domnului sunt lucrări mai presus de fire și manifestări ale puterii Sale dumnezeiești. Însă puterea Sa făcătoare de minuni se dovedește a fi neasemănată, mai aleas în învierea morților[34].

Ca epilog și încheiere șirul minunilor Domnului nostru Iisus Hristos este nesfârțit, Sfântul Evanghelist Ioan spune aceste cuvinte: „Şi alte multe minuni a făcut Iisus înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta. Iar acestea s-au scris, ca să credeţi că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, şi, crezând, să aveţi viaţă în numele Lui" (20, 30-31).

Scopul final al minunilor privit din punct de vedere răscumpărător este eliberarea omului din robia păcatului și a morții, victoria adevărului și realizarea frumosului în lume, iar scopul fundamental și ultim este mântuirea.

Din cele expuse găsim soluții sau modalități prin care putem depăși dificultățile actuale. Din minunile săvârșite de Fiulul lui Dumnezeu pentru vindecarea noastră atât trupească cât și sufletească învățăm să prețuim mai mult familia, să fim uniți, să nu ne îndoim de Cuvântul lui Dumnezeu, să fim credincioși și ascultători, să fim recunoscători, să alergăm cu încredere și să ne punem nădejdea în Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, să credem cu tărie în El.

Din minunile relatate aflăm drumul spre vindecare care cuprinde trei etape şi anume: să devenim din nou fii ai lui Dumnezeu, să renunţăm la păcate şi să ne întoarcem în Biserică.

În concluzia acestor rânduri reafirmăm faptul că minunile sunt posibile şi în veacul în care trăim, iar exemplele scripturistice sunt cel mai concludente în acest sens pentru modul cum ar trebui să depăşim situaţiile dificile în care ne aflăm, dar mai ales criza spirituală pe care o resimţim atât de acut în vremurile actuale. Să avem aceste exemple vii în mintea și sufletul nostru și să ne punem nădejdea în Dumnezeu.

Referinţe bibliografice:

*****,** *Noul Testament cu Psalmii*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grija a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2002.

Biblia sau Sfânta Scriptură (Versiune dioristică după Septuaginta, redactată și andosată de Mitropolitul BATROLOMEU Valeriu Anania), Bucureşti, Edit. IBMBOR, 2018.

Biblia sau *Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grija a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Edit. IBMBOR, 2005.

BRECK, John, *Darul sacru al vieții*, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2001.

BRIA, Ion, *Iisus Hristos*, București, Edit. Enciclopedică, 1992.

BRIA, Ion, *Credința pe care o mărturisim*, București, Edit. IBMBOR, 1987.

BRIA, Ion, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z,* București, Edit. IBMBOR, 1994.

BUCHIU, Ștefan, *Întrupare și unitate,* București, Edit. Libra, 1997.

CHIȚESCU, Nicolae, „Întrupare și răscumpărare în învățătura Bisericii Ortodoxe și a celei romano-catolice", în *Ortodoxia*, 4/1956, p. 538-577.

[34] *Ibidem*, p. 295.

DASCĂLU, Nicolae, *Comunicare pentru comuniune*, Iași, Edit. Trinitas, 2000.
EVDOKIMOV, Michel, *Să ne rugăm 15 zile cu Mitropolitul Antonie al Surojului*, București, Edit. Sophia, 2012, p. 127.
EVDOKIMOV, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu,* București, Edit. Anastasia, 1993.
KILIFIS, Timotei, *Hristos, Mântuitorul nostru*, Galați, Edit. Egumenița, 2007.
LOSSKY, Vladimir, *Teologia dogmatică*, București, Edit. Anastasia, 2014.
MIHOC, Constantin, „Sfântul Atanasie cel Mare despre Întruparea Logosului și mântuire", în *Studii Teologice*, 5-6/1980, p. 28-39.
NEGRUȚIU, Silviu-Ioan, *Minunile săvârșite de Iisus Hristos*, Târgu-Mureș, Edit. University Press, 2012.
PAPACOSTA, Serafim, *Minunile Domnului,* Carte de predici, Alba-Iulia, Edit. Reîntregirea, 2001.
REZUȘ, Petru, *Curs de teologie fundamentală*, Caransebeș,Tiparul Tipografiei Diecezane, 1942.
TACHE, Sterea, *Mântuitorul Hristos și Biserica*, București, Edit. Sigma, 2006.
TODORAN, Isidor / ZĂGREAN, Ioan, *Teologia Dogmatică*, manual pentru Seminariile Teologice, ed. a III-a, , Cluj Napoca, Edit. Renașterea, 2000.

REFACEREA CUPLULUI PARADISIAC ÎN VIZIUNEA EMINESCIANĂ
THE ARCHETYPAL COUPLE IN EMINESCU´S PERSPECTIVE

Gavril Vasile BĂBAN
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The theme of the archetypal couple is one that is often approached by Mihai Eminescu, both in his poems and his prose. The writer manages to capture the extraordinary process that allows lovers to find themselves in each other, and therefore to recapture, through pure love, the lost privileges of Adam and Eve.
In order to attain such a high status and, basically, recreate the primordial androginous being, the two have to go through several challenges – for example, they must be able to reconcile their different perspectives on life and the purpose of the humanbeing (the man is represented as the voice of reason, while the woman is the representaion of feelings and emotion), they must be willing to isolate themselves from the society they live in (true love cannot manifest itself under all the norms imposed by society), and sometimes they must find a way to escape the passage of time (usually by traveling to a location described as an earthly paradise).

Keywords: the archetypal couple, nature, love, challenges, paradise.

În universul creației eminesciene, tema cuplului originar este una recurentă, transpusă în forme variate care surprind diferitele etape parcurse de îndrăgostiți în încercarea (nu întotdeauna reușită) de a se regăsi unul în celălalt într-atât încât să revină în mod simbolic la starea de androgin și să recupereze, implicit, starea de grație deplină dăruită de către divinitate primilor oameni.

Însă, pentru ca iubirea dintre cei doi să se dezvolte și să permită trancederea limitelor condiței umane, precum și regăsirea armoniei paradisiace, cuplul trebuie să parcurgă o adevărată călătorie
și să învețe să depășească o serie de provocări interne/ externe: în principal, este necesară, inițial, o reconciliere a contrariilor, în situația în care în opera eminesciană vocile masculine și cele feminine sunt situate pe poziții diametral opuse – el este rațional, singuratic și rece, în timp ce ea este caldă/ pasională, cuprinsă de emoții.

După aceea, pentru ca dorința resimțită inițial să se transforme în iubire, el și ea trebuie să își asume părăsirea mediului în care se află în favoarea unui exil auto-impus, întrucât iubirea adevărată nu își poate găsi o formă de expresie pură pe fondul tuturor regulilor și normelor impuse de societate. Prin urmare, este nevoie de un topos aparte, care să permită apropierea celor doi și, în același timp, să contribuie la atingerea unor trepte spirituale superioare (natura, grădinile, elementele acvatice, dar și cele cosmice fiind frecvent utilizate în construirea unor astfel de spații care oferă intimate, au un rol protector și amplifică atmosfera generală de echilibru, liniște, serenitate, fiind adesea descrise în tonuri calde).

Reconcilierea contrariilor

În lirica, dar și în proza marelui scriitor, tema iubirii („una din temele predilecte ale poetului și prozatorului”[1]) este abordată din perspectiva unui eu scindat între rațiune și afect, cele două coordonate fiind reprezentate de vocea masculină ca întrupare a intelectului, respectiv de vocea feminină ca expresie a sensibilității dar cu toate că se află pe poziții diferite, „cei doi, bărbat și femeie, până a reface unitatea deplină, reprezintă la Eminescu nu entități distincte, ci o singură ființă vremelnic în ruptură și care poate fi întregită numai prin iubire. O iubire a tânjirilor”[2].

Iubirea ideală este descrisă ca fiind una care tinde să transceadă realitatea imediată și să depășească mediocra condiție umană, acest ultim aspect fiind prezentat ca esențial și subliniat în mod repetat prin vocea masculină din poezii, respectiv prin cea a personajelor masculine din textele în proză.

Astfel, eul masculin este eminamente rațional, simbol prin excelență al gânditorului, complet dezinteresat de preocupările mărunte și superficiale ale semenilor și chiar dezgustat de simpla idee a unei relații de amor aflată sub semnul trecerii timpului și al procreării. Interesele sale se situează, însă, într-o sferă prezentată ca fiind net superioară – este concentrat pe marile probleme filosofice, caută răspunsuri la întrebările profunde ale omenirii și, per ansamblu, încearcă să atingă cele mai înalte niveluri ale cunoașterii. Este un neînțeles, un visător, închis în sine și cu rare momente în care își descoperă latura emoțională, este diferit și chiar contradictoriu, zbuciumat și totuși conștient de propria sa superioritate, de condiția sa diferită de a semenilor săi și, implicit, apăsat de singurătatea resimțătă. În general, cei din jur sau iubita îl percep ca fiind rece, distant – „Un mort frumos cu ochii vii/ Ce scânteie-n afară” („Luceafărul”), cu „gândurile-mi triste și negre” („O arfă pe-un mormânt”), „un demon ce visează” („Înger și demon”).

Totuși, caracterul său aparte este recunoscut, astfel că devine obiectul atenției feminine, într-un joc al apropierilor și al depărtărilor, rolul de seducător fiind atribuit, adesea, femeii. În ceea ce-l privește pe eroul/ eul masculin, atunci când își exprimă sentimentele, atunci când este cuprins de dor și de visare pentru o prezență feminină (puternic idealizată), trăirile sale sunt, de cele mai multe ori, „un mod platonician de cunoaștere, prin contemplarea frumuseții din lumea fenomenală, a ideii de frumos”[3] – „Ea nici nu poate să-nțeleagă că nu tu o vrei... că-n tine/ E un demon ce-nsetează după dulcile-i lumine,/ C-acel demon plânge, râde, neputând s-auză plânsu-și,/ Că o vrea... spre-a se-nțelege în sfârșit pe sine însuși,/ Că se zbate ca un sculptor fără brațe și că geme/ Ca un maistru ce-asurzește în momentele supreme,/ Pân-a nu ajunge-n culmea dulcii muzice de sfere,/ Ce-o aude cum se naște din rotire și cădere” („Scrisoarea V”).

În replică, vocile feminine din poezia eminesciană și, similar, personajele feminine din proza scriitorului sunt reprezentate „în două ipostaze antitetice, atât ca

[1] Gheorghe GLODEANU, *Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu*, Editura Libra, București, 2000, p. 79;
[2] Iulia MURARIU, *Ipostaze feminine în proza lui Eminescu*, Editura Eikon, București, 2017, p. 52;
[3] Ioana Em. PETRESCU, *Studii eminesciene*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, p. 66;

înger, cât și ca demon, fiecărei ipostaze corespunzându-i o înfățișare specifică" [4] – de regulă, una dintre diferențele notabile este culoarea părului (blond în cazul femeii înger și negru/ întunecat în cazul femeii pasionale) și a ochilor, cromatica deschisă fiind utilizată pentru a da un aer diafan, sublim, cald și blând femeii înger, în timp ce nuanțele închise sunt utilizate pentru a accentua voința și caracterul puternic, dominator al femeii decise să îl cucerească pe visătorul singuratic.

Astfel, femeia angelică are adesea „păr de aur moale" (așa este și Maria din „Strigoii"), ochii mari și pielea albă ca marmura sau ca laptele, inocentă și idealizată până la a fi comparată cu un înger sau cu o icoană – „Și ca un înger între oameni/ În calea vieții mele ieși" sau „Și-o să-mi răsai ca o icoană/ Apururi verginei Marii" („Atât de fragedă"), „Și era una la părinți/ Și mândră-n toate cele,/ Cum e Fecioara între sfinți/ Și luna între stele" („Luceafărul"), „un înger ce se roagă" („Înger și demon").

Mișcările ei sunt line, ușoare, ce amintesc de zbor sau de plutire, după cum notează și Ioana Em. Petrescu în lucrarea citată: „Economia extremă a mișcărilor, reduse de obicei la impresia de plutire care nu *deplasează liniile* și nu atinge cu nimic perfecțiunea formei (...) maschează pulsul vieții și accentuează impresia de statuie marmoreală sau de icoană a femeii"[5].

De altfel, chiar și atunci când iubita angelică este înlocuită de tânăra voluptoase, tulburătoare, aparent dominatoare, se păstrează o anumită inocență.

Prin urmare, așa cum se afirmă și în lucrarea „Ipostaze feminine în proza lui Eminescu", inițiativa femeii „ține strict de planul sentimental; delicată, fascinantă, aeriană, ea răspunde mai totdeauna chemării întru iubire, își ascunde cu greu trăirile și, când nu seduce prin cochetărie, ia cu asalt obiectul pasiunii. E suavă ori temperamentală, fragilă sau senzuală, dar obișnuit pasională. Motivația acțiunilor ei este interioară și de cele mai multe ori este doar presupusă"[6].

Exemplificativ pentru raportul dintre rațiune și simțire așa cum este reprezentat de cele două sexe este poemul „Floare albastră"care surprinde, în esență, fiecare dintre cele două dimensiuni asociate unei voci – eul masculin reprezintă partea rațională, gândirea analitică în timp ce iubita este exemplificarea afectului și a sensibilității. Practic, are loc o diviziune a eului liric care oscilează între cele două mari idealuri umane – dobândirea cunoașterii și cultivarea rațiunii, respectiv dobândirea împlinirii personale prin iubire.

În textul liric sunt accentuate atributele asociate masculinului și femininului – în special înclinația celui dintâi înspre rațiune, inclusiv prin discursul vocii feminine, care încearcă să seducă și să se apropie de iubit apelând la sensibilitate: „Iar te-ai cufundat în stele / Şi în nori şi-n ceruri nalte? / De nu m-ai uita încalte, / Sufletul vieţii mele.// In zadar râuri de soare / Grămădeşti-n a ta gândire / Şi câmpiile asire / Şi întunecata mare;// Piramidele-nvechite / Urcă-n cer vârful lor mare -/ Nu căta în depărtare / Fericirea ta, iubite!// ...// - Hai în codrul cu verdeaţă, / Und-izvoare plâng în vale, / Stânca stă să se prăvale / În prăpastia măreaţă".

[4] Gheorghe GLODEANU, *Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu*, Editura Libra, Bucureşti, 2000, p. 79;
[5] Ioana Em. PETRESCU, *Studii eminesciene*, Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2009, p. 118;
[6] Iulia MURARIU, *Ipostaze feminine în proza lui Eminescu*, Editura Eikon, București, 2017, p. 15;

Prin urmare, se poate afirma că, în fața eului masculin pierdut în propriile gânduri, oarecum inconștient de propria sensibilitate și axat pe înțelegerea marilor mistere ale universului, iubita depune o adevărată pledoarie în favoarea sentimentelor (în care pot fi identificate inclusiv ușoare axietăți ale acestia generate de ideea că iubitul s-ar putea înstrăina de propria sa latură umană) și „vrea să-i contrapună oaza scurtă şi vrăjită din inima codrului, la adăpostul muntelui, ce pare să se prăvălească; azilul unui luminiş apropiat şi totuşi secret, refugiu demn de încredere pentru schimbul furiş de sărutări; sau cercul sigur al braţelor sale”[7].

Similar, în nuvela „Cezara”, personajul principal masculin, Ieronim, este descris ca fiind rece, distant, chiar mândru și, după cum notează Eugen Simion, el „intră, de la început, în galeria demonilor”[8], alături de personaje precum Toma Nour, Angello sau Dionis. Ieronim aspiră să se autodepășească, să își înfrângă limitările impuse de condiția sa umană și manifestă un dispreț de-a dreptul schopenhauerian față de mediul în care trăiește și față de preocupările semenilor săi.

În plus, personajul resimte un puternic zbucium interior, evidențiat inclusiv prin contradicțiile care îl caratcerizează – deși călugăr, acesta este atras de viața oamenilor obișnuiți și are preocupări nepotrivite cu statutul său: limbajul mai puțin ortodox pe care îl folosește, starea de claustrofobie indusă de micuța chilie, dar și caracterul desenelor realizate inclusiv pe pereții chiliei.

De altfel, mănăstirea este prezentată în tonuri sumbre, cu detalii care limitează și închid perspectiva: „În zidul lung și nalt al monasterei, privit din grădină, se văd ferești cu gratii negre, ca ferestrele de chilii părăsite, numai una e toată-ntrețesută cu iederă și în dosul acelei mreje de frunze-ntunecoase se văd în oale roze albe, ce par a căuta soarele cu razele lor.” Nu întâmplător, chilia la care se face referire îi aparţine lui Ieronim, iar imaginea trandafirilor albi din întunecata chilie care par să caute soarele (simbol cosmic major) constituie un prim indiciu cu privire la aspirațiile lui Ieronim.

Totodată, tânărul călugăr, cu „frunte naltă și egal de largă asupra căreia părul formează un cadru luciu și negru (...) deasupra unor ochi adânciți în boltele lor și deasupra nasului fin”, cu o gură „cu buze subțiri, o bărbie rotunjită, ochii mulțămiți, cum am zice, de ei înșiși”, ajunge să pozeze pentru pictorul Francesco în ipostaza îngerului căzut, înfățișat „cu o zâmbire rece, sceptică”, din care transpare „o durere mândră”, astfel încât imaginea de ansamblu este cea a unor „trăsături de o dureroasă amărăciune, în fața întunecatului său geniu infernal”. Tabloul, intitulat, nu întâmplător, „Căderea îngerilor” subliniază, încă o dată, preocupările lui Ieronim și prin fundalul ales, care amintește de imaginile care compun călătoria lui Hyperion: „Fondalul era chaos, în sus străbătut pe ici, pe colea de câte-o stea murind, jos întunecos și rece.

În ceea ce privește personajul feminin din nuvela menționată, tânăra Cezara este un simbol al afectului și, cu toată că este perfect conștientă de propria frumusețe („O femeie frumoasă și tânără, căci știu că sunt frumoasă”) și are o voință puternică, ea se simte copleșită de propriile sentimente față de Ieronim și determinată să îl cucerească pe acesta indiferent de sacrificiile necesare, fiind chiar dispusă se se umilească și să îi

[7] Rosa del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 223;
[8] Eugen Simion, *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1964, p. 237;

cerșească efectiv iubirea („De ce să mai îmbrac amorul cu vălul rușinei... când te iubesc, când aș primi să fiu servitoarea ta, numai să mă suferi într-un colț al casei, în care vei locui tu, să suferi ca să sărut perna pe care va dormi capul tău. Vezi tu ce copil supus, umilit, este amorul”).

În felul ei, și Cezara are o fire contradictorie, care, în puternica ei pasiune pentru tânărul călugăr, are deopotrivă ceva din inocența dintâi a Evei și din senzualitatea aproape agresivă a zeiței Venus.

Diferențele majore dintre cele două personaje, precum și refuzul inițial al lui Ieronim de a se apropia de tânără sugerează o relație imposibilă, care nu se va mterializa din cauza idealurilor diametral opuse ale celor doi.

Cu toate acestea, dorința există, întâi din partea Cezarei, ulterior conștientizată și parțial recunoscută de Ieronim („îmi ești scumpă deși nu te voi iubi în felul în care aș dori eu însumi” afirmă Ieronim, în timp ce bătrânul Euthanasius îi spune „O iubești, fătul meu, fără să o știi.”), astfel că există, totuși, promisiunea unui început – așa cum notează și José ORTEGA Y GASET în „Studii despre iubire”, iubirea și dorința se aseamănă – „Prin modul de a începe, iubirea seamănă, desigur, cu dorința, pentru că obiectul ei – lucru sau persoană – o stârnește. (...) Actul iubirii nu începe însă decât după acestă excitare, mai bine zis incitare. Prin porul deschis de către săgeata incitantă a obiectului țâșnește iubirea.”[9]

Pentru ca dorința să fie testată și să se transforme ulterior în iubire este necesar ca îndrăgostiții să facă pasul următor și să își asume desprinderea de mediul în care se află și să se izoleze împreună într-un topos dedicat.

Exilul

În imaginarul eminescian, refacerea cuplului arhetipal este condiționată, în pură viziune romantică, de îndepărtarea îndrăgostiților de societate, percepută ca factor disturbator. Cotidianul obosește, impune norme care formalizează interacțiunile dintre îndrăgostiți și, implicit, blochează comunicarea la nivel spiritual a acestora, astfel îndrăgostiții nu se pot regăsi cu adevărat unul în celălalt, iar relația lor este supusă unor presiuni suplimentare care se pot dovedi de nesurmontat.

Prin urmare, refacerea cuplului originar sau, altfel spus, întoarcerea la statutul de androgin, este posibilă, așa cum observă și Carmen Dărăbuș în volumul *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, prin izolarea îndrăgostiților și evitarea oricăror posibile piedici impuse de societate: „Iubirea care tânjește după izolare și pentru care romanticii au instituit deja un cult este tot de natură androgină. Marile pasiuni se tem de disiparea pe care presiunea socialului, sinuozitățile lui ar putea-o iniția.”[10]

În acest context, evoluția personajelor din nuvela „Cezara” devine firească și ușor de înțeles – Ieronim ajunge printr-o serie de întâmplări în insula despre care îi vorbește Euthanasius: „se culcă în barcă, sub cerul ce-și ridica înstelata sa măreție, și astfel – un

[9] José ORTEGA Y GASET, *Studii despre iubire*, Editura Humanitas, București, 2001, pp. 11 – 12;
[10] Carmen DĂRĂBUȘ, *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004, p. 17;

grăunte plutitor pe aria nemărginită a apelor – adormi adânc. A doua zi, soarele era sus, când își deschise ochii... El văzu că barca lui se-nțepenise între niște stânci de piatră...”. La rândul ei, Cezara, convinsă că bărbatul pe care îl iubește a murit, vrea să își aline sufletul înotând în apele mării și își propune, din nou – nu întâmplător, să înoate până la stâncile pe care le vede în depărtare. În momentul în care ajunge în locul respectiv, frumoasa tânără simte nevoia să rămână măcar pentru o noapte pe insulă.

Ambele personaje ajung în același punct, traversând cu barca sau înnot marea, purificați tocmai prin acest ritual care, în fapt, le facilitează accesul într-un topos ce se va dovedi magic.

Ieronim o vede pe Cezara în apropierea lacului de pe insulă, goală,cu apa „rotind în jurul gleznelor ei” și scăldată de lumina lunii filtrată prin coroana copacilor – „Stele mari și albe tremurau pe cer și agintul lunei trecea, sfâșiind valurile transparente de nouri (...) Când ajunse în dumbravă, umbra mirositoare a arborilor nalți arunca un reflect albastru asupra peliței ei, încât părea o statuie de marmură în lumina viorie”.

Acesta este momentul în care tânărul realizează că o iubește pe Cezara, a cărei nuditate este una naturală, „nuditatea care poate să-şi păstreze inocenţa”[11] şi pentru că fiinţa care iese din apă „este o imagine, înainte de a fi o fiinţă, o dorinţă, înainte de a fi o imagine”[12]. Practic, Ieronim este pus față în față cu idealul la care aspira.

Îndepărtarea de „cercul strâmt” al muritorilor echivalează cu o deschidere a privirii – aflat doar în compania Cezarei, Ieronim realizează că apropierea de aceasta nu este o renunțare la aspirațiile sale și nu reprezintă o condamnare la ciclul care îl terifia – „mâncare, reproducere, mâncare”. Dimpotrivă, femeia devine un mijloc de evoluţie, de dezvoltare a propriei spiritualități, pentru că și ea, la rândul său, recuperează inocența Evei de dinainte de căderea în păcat.

Asemeni cuplului primoridal, pentru Cezara și Ieronim nuditatea nu mai este un păcat și nici o stare de care să se rușineze, ci devine ceva firesc, pur, tocmai pentru că latura carnală este înlocuită de unirea spirituală a celor doi.

De altfel, menținerea caracterului pur al relației este una dintre condițiile pentru rămânerea în starea privilegiată dobândită, așa cum reiese și din varianta de final propusă de scriitor în „Moartea Cezarei”. Aici, căderea în carnal pare să ducă la ruperea ehilibrului și condamnarea la moartea a îndrăgostiților, însă, în fapt, aceștia primesc o nouă șansă prin botezul purificator al focului care cuprinde marea. Cezara și Ieronim rămân unul în brațele celuilalt, plutind pe apele înflăcărate, eliberați de greutatea propriilor trupuri și pregătiți să acceadă într-o altă dimensiune.

Bibliografie:

BACHELARD, G., *Apa si visele. Eseu despre imaginaţia materiei*, Editura Univers, Bucureşti, 1997;
CONTE, Rosa del, *Eminescu sau despre Absolut*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003;
DĂRĂBUȘ, Carmen, *Despre personajul feminin. De la Eva la Simone de Beauvoir*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004;

[11] Gaston Bachelard, „*Apa si visele. Eseu despre imaginaţia materiei*, Editura Univers, Bucureşti, 1997, p. 38;
[12] Gaston Bachelard, *Apa si visele. Eseu despre imaginaţia materiei*, Editura Univers, Bucureşti, 1997, p. 38.

DEMETRIO, Marin, *Eminescu şi cultura indiană*, Institutul European, Iaşi, 2004;
GLODEANU, Gheorghe, *Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu*, Editura Libra, București, 2000;
KERNBACH, Victor, *Miturile esenţiale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978;
LITLLETON, C. Scott (General Editor), *Mythology. The Illustrated Anthology of World Myth & Story Telling*, Thunder Bay Press, San Diego, California, 2002;
MUNTEANU, Cornel, *Lecturi neconvenţionale*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj, 2003;
MURARIU, Iulia, *Ipostaze feminine în proza lui Eminescu*, Editura Eikon, București, 2017;
ORTEGA Y GASET, José, *Studii despre iubire*, Editura Humanitas, București, 2001;
PAPU, Edgar, *Eminescu într-o nouă viziune*, Editura Princeps, Iaşi, 2005;
PETRESCU, Ioana Em., *Studii eminesciene*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009;
SIMION, Eugen, *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1964;
SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol I, Ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 1978.

THE CHORAL PHENOMENON IN LĂPUȘ COUNTY - BETWEEN INSTABILITY AND BALANCE

Ioana Lavinia BABOȘAN
PhD Student, University of Oradea

Abstract: In the lower part of the Carpathian Mountains, at the borders of history, it watches as a gateway to Maramureș Country Lăpușului. This country resembles a beautiful and grand palace, where many natural riches and beauties dreamed of by the human mind are gathered and mastered. A place full of history, a place of the picturesque, a corner of the country where myths, legends, stories with and about heroes were born. A cradle of spiritual culture and civilization, where the ancestors and ancestors sleep in the peace of the richness offered by the surrounding nature, the place where history is written and lived by people. Although the choral phenomenon has an educational value for lovers of beauty, we find with regret and bitterness that it is in a downward slope, this is due to both the lack of musical and aesthetic education of participants in the musical life of a community, but also the element commercial musical that unfortunately dominates those who still fight for a natural ideal - that of expression through art - choral art in our case. However, in Țara Lăpușului there are still some amateur choral ensembles (few in number but valuable as a phenomenon), which beautify both the liturgical service performed in the localities where they originate and the secular moments organized at the festivities on the occasion of the celebration of national or local events.

Keywords: Choral Church music, Lapus Country, history, choir, tradition, spirituality.

Deși fenomenul coral are o valoare educativă a iubitorilor de frumos, constatăm cu regret și amărăciune că acesta este într-o oarecare pantă descendentă, aceasta datorându-se atât lipsei de educație muzicală și estetică a participanților la viața muzicală a unei comunități, dar și „implicării active” a elementului muzical comercial care din păcate pune stăpânire și pe cei care încă mai luptă pentru un ideal firesc – cel al exprimării prin artă – artă corală în cazul nostru.

Suferind transformări pedagogice, încadrându-se în sistemul de învățământ organizat și sistematic cu toate laturile lui (mijloace, metode, procedee specifice) arta sunetului se transformă în arta învățării, a tot ceea ce este frumos și bun, drept și adevărat, autentic și strămoșesc.

A fi educat înseamnă a fi capabil să discerni între bine și rău, frumos și urât, greu sau ușor, plăcut sau neplăcut, însă a fi educat în tainele artei în general și a muzicii în special, înseamnă a fi împlinit, desăvârșit, total, absolut, întreg, pentru că ea (muzica) poartă aripi și zboară.....zboară peste mări și țări, din înaltul cerului peste întreaga față a pământului……și zboară și polenizează inimi și suflete………și zboară și atinge minți și conștiințe ducând mesaj de armonie.

Și numai în felul prin promovarea unr valori educative ce implică și arta corală, societatea de mâine poate spera la salvare, la reîntoarcerea la obârșii, acolo unde este frumos, strălucitor, senin, fermecător, înălțător, plăcut și admirabil.

În Țara Lăpușului continuă să existe câteva ansambluri corale de amatori (puține la număr dar valoroase ca și fenomen), care înfrumusețează atât serviciul liturgic

săvârșit în localitățile de unde își au obârșia, cât și momentele laice organizate la festivitățile prilejuite de sărbătorirea unor evenimente cu caracter național sau local.

În ceea ce urmează vom analiza activitatea a două coruri bisericești parohiale – respectiv Corul Bisericii din localitatea Lăpuș și corul Bisericii din orașul Târgu Lăpuș, precum și două coruri laice – ce au o implicare însemnată și în viața religioasă a comunităților liturgice din care fac parte – Corul Dacii liberi din localitatea Libotin și Corul Symboll al Liceului Teoretic Petru rareș din Târgu Lăpuș, toate cu o istorie frumoasă, o evoluție remarcabilă, precum și cu o implicare aparte în bunul mers al vieții muzicale de aici.

1. Corul Bisericii din Lăpuș

Ansamblul coral din Lăpuș, ia ființă în anul 1963, dirijor fiind doamna Pop Maria, o femeie din localitate, înzestrată cu talent muzical și dirijoral. Nu conduce multă vreme destinele acestui cor pentru că, din cauza unei boli, renunță la dirijat.

După anul 1985, corul este preluat și organizat de către rapsodul popular Grigore Leșe, iar din anul 1986, corul este preluat și dirijat de doamna Maria Benedict.

Ea s-a născut în data de 21 mai 1948, în localitatea Lăpuș. A absolvit 7 clase, studiind muzica doar la școala generală. Doamna profesoară Belin Laura, fiica cântărețului bisericesc Ioan Belin, cel care face parte dintr-o dinastie de cântăreți bisericești din localitatea Lăpuș, își asumă conducerea corului. Corul a fost înființat cu scopul înfrumusețării Sfintei Liturghii.

Corul bisericesc a participat la numeroase festivaluri, atât pe plan local cât și județean, unde a obținut rezultate remarcabile.

Formația corală este alcătuiră din femei, răspunsurile liturgice se cântă la unison. Repertoriul abordat este variat, se cântă partituri omofone ce aparțin compozitorilor care au activat la școala de la Blaj, dar și variante uniformizate.

Formația corală este închegată, participă duminică de duminică la Sfânte Liturghie. Demn de remarcat este faptul că, în fiecare săptămână, membrii corului se întâlnesc pentru repetiții, unde învață câte o priceasnă pe care o prezintă duminica la Sfânta Liturghie.

2. Corul „Armonia” al Bisericii din Târgu Lăpuş

Deși membrii corului afirmă astăzi că acesta a fost înfiinţat la Târgu Lăpuş în urmă cu 50 de ani, după cercetările noastre, corul „Armonia” a fost înfiinţat anul 1936, sub conducerea unui foarte talentat dirijor și compozitor, profesorul Gheorghe Velea.

„După căderea Ardealului corul își încetează activitatea în 1940, iar în 1945 își reia activitatea şi mai fiinţează până în 1948.

Corul *„Armonia”* cânta alternativ la slujbele religioase care se desfăşurau duminica şi în sărbători la cele două biserici. Repertoriul coral nu se reduce doar la activitatea religioasă, ci fiind un colectiv tânăr şi cu un aşa talent la conducere, *Gheorghe Velea*, are şi un repertoriu foarte variat de la cântece religioase la cântece populare,

> romanţe şi chiar arii din operete (Plata birului, Scara Mitsei, La secerat etc.)”[1]

În anul 1977, cu binecuvântarea Preasfinţitul Iustinian Chira, episcop - vicar al Vadului, Feleacului şi Clujului, la iniţiativa preotului paroh Augustin Mureşan, după aproape 30 de ani, sub îndrumarea *preotului Lazăr Marius,* corul își reia activitatea sub vechea denumire: „Armonia”. Un colaborator deosebit a fost profesorul Vasc Viorel, profesor de muzică la Liceul Teoretic Petru Rareș, care a condus corul până în anul 1985.

Din 1985 până în prezent corul a fost şi este îndrumat de domnul economist Danciu Viorel. Repertoriul coral este preponderent religios și cuprinde diferite creații muzicale religioase. Astăzi corul însumează aproximativ 30 de membrii, care împodobesc slujbele săvârșite la Biserica *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril*.

De-a lungul timpului, formația corală a participat la mai multe festivaluri și concerte desfășurate la Târgu Lăpuș și împrejurimi, la Baia Mare, Cluj-Napoca etc.

3. Corul ”Dacii Liberi ”din Libotin

Corul de bărbaţi *„Dacii liberi”* din localitatea Libotin, comuna Cupşeni a fost înfiinţat în anul 1980 anume pentru a participa la cea de-a treia ediție a Festivalului Naţional „Cântarea României” desfăşurată la Cluj-Napoca în 30 septembrie 1980. Denumirea corului a fost dată de către preotul paroh din localitate, Valentin Parța.

Cei care s-au ocupat de înființarea acestui cor au fost profesorii Ludovic Filip și Ioan Perhaiţa[2]

> „În repertoriul iniţial existau vreo cincisprezece vechi cântece patriotice româneşti, legate de mari evenimente din istoria neamului, ferite de folclorizare. „Bărbaţi ai acestui sat au fost contemporani cu cei care şi-au lăsat viaţa pe câmpurile dreptăţii naţionale. Aceste simţăminte adânci ne-au condus la înjghebarea formaţiei corale” declara profesorul în presa vremii. Păstrate în inima şi în gândul oamenilor, cântecele interpretate de cei 80 de liboteni aveau un mesaj profund revoluţionar.”[3]

Conducerea corului i-a fost încredințată profesorului Grigore Leșe, pe atunci profesor de muzică la Şcoala Generală din Lăpuş.

Corul avea un repertoriu compus din cântece patriotice de neam și de țară. Au participat de nenumărate ori la festivalul național „Cântarea României” unde au obţinut, la majoritatea participărilor, premii frumoase, au participat apoi la diferite festivaluri și concursuri din țară și străinătate, (Ciocile Jud. Brăila - 1987, Streșeni, Republica Moldova – 1992), culminând cu două reprezentații de excepție alături de Adrian Păunescu și Cenaclul Flacăra, la Baia Mare în 1984 și 1986.

---

1 Pr. Dr. Petrică Aurelian COVACIU, *Cântarea corală bisericească din Maramureș*, teză de doctorat – manuscris, (Cluj Napoca, 2013), 157.

2 Valentin BĂIȚAN, *Arta Corală din Maramureș, (*Baia Mare, 1982), 444. Despre Grigore Leșe, profesorul Valentin Băiţan, afirma la data publicării cărții că este un tânăr de mare perspectivă în mişcarea corală județeană. Tot în descrierea făcută marelui rapsod și a formației corale pe care o conducea, aflăm că aceștia au câștigat încă de la înființare, respectiv debutul lor, au reușit să câștige Locul I.

3 Doru Nicolae PERȚA, „Profesorul Ludovic Filip”, *Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene ”Petre Dulfu” Baia Mare,* (anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 84.

> „Nu pot fi omise din istoria corală libotineană spectacolele „Acusticon" de la Radio Cluj, alături de actorii Florin Piersic şi Ovidiu Iuliu Moldovan, umoristul Cornel Udrea, interpreţii de folclor Sava Negrean-Brudaşcu, Veta Biriş, Dumitru Sopon, sau spectacolul de 1 Decembrie 1990 în prezenţa şi cu participarea cantautorului Tudor Gheorghe."[4]

Începând cu anul 1989 și până în anul 1991, activitatea corului a fost condusă de profesorul de muzică Marius Hoca, între 1991-1993, profesorul Ioan Perhaiță asigură conducerea muzicală a corului, iar în 1993 activitatea corului încetează din lipsa unui organizator, până în 28 ianuarie 2007 când corul bărbătesc din Libotin își reia activitatea artistică sub conducerea dirijorului *Nicolae Bude,* absolvent al Seminarului Teologic Ortodox și al Facultății de Teologie din Baia Mare.

> „Sunt fericit să pot spune: *Corul de bărbaţi din Libotin redivivus!* – declara atunci omul de cultură, profesorul Ludovic Filip, principalul iniţiator al întregii activităţi corale din Libotin."[5]

Astăzi, corul însumează 25 de bărbaţi[6] care încearcă să păstreze și, în același timp, să transmită cântecul popular și de cătănie autentic, așa cum l-au primit de la înaintașii lor.

De la reînființare corul participă la diferite spectacole și festivaluri: la Târgu Lăpuș în 2007 în cadrul festivalului *La izvor de cântec românesc,* București 3 iulie 2007, Opera Română, program înregistrat și transmis de T.V.R, Dej - Festivalul de muzică tradițională „Samus"– 2007, Cluj-Napoca 18 octombrie 2007 – Festivalul Național al Cântecului de Cătănie.

4. Corul „Symboll" al Liceului Teoretic Petru Rareș din Târgu Lăpuş

Liceul Teoretic Petru Rareș din Târgu Lăpuș dispune de o formaţie corală care se înscrie în rândul ansamblurilor corale liceale din judeţul Maramureş, recunoscute și apreciate, deocamdată, la nivel local și județean.

Corala ia ființă în anul 2007, la inițiativa părintelui diacon Andrei Baboșan, profesor suplinitor la acea dată la instituția de învățământ.

Din punct de vedere muzical, corul se încadrează în cor mixt, fiind alcătuit din elevi ai claselor V–XII, numărul inițial de membrii fiind 60, apoi treptat acesta scăzând la 40, astăzi corul însumează 30 de membri.

Pe parcursul anilor, corul are o evoluție marcantă, reușind să-și însușească un repertoriu ce conține piese corale din muzica corală românească și internațională,

4 Ioan PERHAIȚĂ, „Corul de bărbați "Dacii Liberi din Libotin", *Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare,* (anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 86.

5 *Idem*, p. 87.

6 Date biografice despre fiecare dintre cei 25 întâlnim în articolul „Că nu-i om ca moroșanu, nici român ca Liboteanu – membrii corului bărbătesc" "Dacii liberi" din Libotin, publicat de Aristița Borbei și Liana Pop, în revista *Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare, (*anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 91-96.

precum și o serie de armonizări și aranjamente ale unor piese din muzica ușoară, prelucrate de dirijorul corului.

De la înființare și până în prezent. corul își desfășoară activitatea pe mai multe paliere:

- participă la diversele manifestări închinate sărbătorilor Nașterii sau Învierii Domnului,

- la manifestări organizate de ISJ Maramureș la nivel județean sau local,

- la toate serbările și activitățile culturale ce se desfășoară în liceu sau în parteneriat cu alte licee, ori cele organizate de Casa de Cultură Târgu Lăpuș.

Începând cu anul 2008 corul își organizează anual propriul concert de colinde pe care le prezintă publicului larg la toate bisericile confesionale din Târgu Lăpuș, având diferiți invitați: *în 2008* ***preșcolarii grădiniței Târgu Lăpuș*** *și* ***corul Profesorilor lăpușeni***, *în 2009* ***grup vocal de studenți teologi***, *în 2010* ***cvartet de preoți***, *în 2011* ***corul Armonia de la Biserica Ortodoxă***, începând cu 2012 ***Corul Angeli al Seminarului Teologic Ortodox Baia Mare,*** toate sub îndrumarea părintelui Arhid. Andrei Babosan.

Pe lângă concertele de colinde, anual se organizează moment aniversar Mihai Eminescu, precum și Festivalul Primăverii la Casa de cultură prof. Vasile Grigore Lațiș din Târgu Lăpuș.

Pe lângă diplome de participare la diferite manifestări, în anul 2009 corul „Symboll" al Liceului Teoretic Petru Rareș din Târgu Lăpuș, participă la prima ediție a Concursului Județean de interpretare muzicală corală organizat de ISJ Maramureș unde a ocupat locul I la Secțiunea licee, iar în anul 2010 participă la ediția a doua a aceluiași concurs unde a primit Diploma de Excelență. În anii 2013 și 2015, a participat la același concurs unde a câștigat locul I, iar în anul 2019 Locul I la prima ediție a Festivalului Coral Județean Rivulus Dominarium organizat la Baia Mare.

Ca o încununare a activității culturale, în anul 2009 s-a lansat un CD audio, intitulat sugestiv *Noi umblăm să colindăm,* ce conține 15 colinde.

Repertoriul corului cuprinde în jur de 18 colinde din repertoriu românesc și internațional, dintre care amintim: *Legănelul lui Iisus* de Valentin Teodorian, *În seara de Moș Ajun* de Marin Trache, *Mare minune* de Gheorghe Cucu, *Adeste fideles* din repertoriul internațional, *Crăciunul* din repertoriul internațional

Precum și diferite cântări religioase și laice dintre care: *Rugăciune* de Constantin Drăgușin, *Rugăciune* pe versurile lui Mihai Eminescu, *Fata de păstor* de Ghoerghe Cucu, *Lioară, lioară* de Constantin Râpă.

Cu toate că fenomenul coral național și zonal se găsește într-o cădere liberă, acesta poate fi salvat doar prin strădania unor preoți doritori de a-și forma sau a forma în parohiile pe care le păstoresc ansambluri corale. Dacă aceștia vor conștientiza că măreția și splendoarea unui ansamblu coral are menirea de a ridica valoarea educativă și religios morală a parohienilor, prin implicarea activă a acestora în înfrumusețarea serviciului liturgic, a sărbătorilor obștești sau a altor manifestări tradiționale, atunci și această latură a muzicii fie bisericești, fie laice, va căpăta noi valențe.

O comunitate unde activează un cor – este locul în care sunetul muzical prin armonia sa aduce bucurie, speranță, exalt, pentru că Muzica și Arta deschid noi

orizonturi spre cunoașterea realității, spre înțelegerea și exprimarea ideilor și a sentimentelor însoțindu-l pe om în toate împrejurările vieții, pentru că ea bucură, cântă și încântă, tămăduiește răni sufletești netămăduite, mângâie, alină și dă răspuns la neliniști, vorbește, ascultă, transmite, îndeamnă, mobilizează, încurajează, ajută, stăpânește, luminează, înnobilează. Dăruiește sensibilitate, dragoste, putere, cunoaștere, înțelegere, armonie, echilibru, rezultate și seamănă devotament, noblețe, spirit de sacrificiu, prietenie, apropiere și dragoste.

Muzica se și învață, dar se și moștenește, se și ascultă dar se și aude, se însușește dar se și transmite, pentru că ea transformă dar și transcede, imprimă și se exprimă, creează și se creează. Și toate acestea prin propriile ei puteri, prin propriile-i arme, pentru că dacă o înțelegi te înțelege, dacă o îndrăgești te iubește, dacă o aperi te răsplătește, dacă o venerezi te prețuiește.

Bibliografie:

Cărți:

BĂIȚAN, Valentin. *Arta Corală din Maramureș.* Baia Mare: 1982.
COVACIU, Petrică Aurelian. *Cântarea corală bisericească din Maramureș*. teză de doctorat – manuscris. Cluj Napoca: 2013.

Studii și Articole:

BORBEI Aristița, POP Liana. „Că nu-i om ca moroșanu, nici român ca Liboteanu – membrii corului bărbătesc" "Dacii liberi" din Libotin, *Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare, (*anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 91-96.
PERHAIȚĂ, Ioan. „Corul de bărbați "Dacii Liberi din Libotin"*, Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare,* (anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 86-88.
PERȚA, Doru Nicolae. „Profesorul Ludovic Filip", *Bibliotheca Septentrionalis, Revista Bibliotecii Județene "Petre Dulfu" Baia Mare,* (anul (XXI), nr. 2 (41), iulie 2013): 84.

„HYMNS" OF IOAN ALEXANDRU

MARIA BOCOI
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Ioan Alexandru is part of the '60s generation of Romanian lyric poetry, the so-called" Labiș "generation. I see that Marian Popa in his recent History of Romanian Literature, from today to tomorrow, does not consider this group of poets - which included Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Grigore Hagiu, Cezar Ivănescu, Gheorghe Pituț and others. - as a generation, but as a time when we can talk about a new quality of freedom to write. The fact is that through this generation (however, generation is more appropriate to call it), Romanian poetry regains its specific status and reconnects with the great interwar poetry, brutally interrupted by the proletarian poetry of 1948-1960.
Ioan Alexandru is the most important religious poet of the Romanians. He was a man of high spirituality, a man with a holy life, completely devoted to Jesus Christ and the Romanian people. Among our politicians, ready to swallow a toad every morning and immediately adopt the convictions of the one who gives more, Ioan Alexandru legitimized himself literally in front of the miners with the Hymns of Transylvania, Moldova and Wallachia, his books main. He shouted from the rostrum: "I am the author of the Hymns of Transylvania and Moldova."

Keyword: hymns, religion, love, the light, resurrection

Moartea e trecere nu mă tem/
De moarte ci de iubire-ar trebui/
Căci viețuirea în eternitate/
Îmi este dată pe cât pot iubi"
*(Lucrarea iubirii, Ioan Alexandru -poet al Logo*sului-)

Ioan Alexandru face parte din generația '60 a liricii românești, așa-numita generație „Labiș". Văd că Marian Popa în recenta sa Istorie a literaturii române, de azi pe mâine, nu consideră acest grup de poeți – din care făceau parte Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Grigore Hagiu, Cezar Ivănescu, Gheorghe Pituț ş.a. – ca o generație, ci ca un moment în care se poate vorbi de o nouă calitate a libertății de a scrie. Fapt e că prin această generație (totuși, generație e mai propriu să-i spunem), poezia românească își recapătă statutul ei specific şi se restabilește legătura cu marea poezie interbelică, brutal întreruptă prin lirica proletcultistă a anilor 1948-1960. S-a născut în noaptea Sfintei Nașteri a anului 1941, într-un sat de la poarta de răsărit a Apusenilor, Topa Mică (județul Cluj), după cum mărturisește el însuși în poezia Sat transilvan: „Din Apuseni, din răsărit mă trag/ De pe aceste dealuri transilvane." A urmat şcoala primară în satul natal, iar gimnaziul în satul vecin, Sânmihaiul Almașului, unde a avut norocul unui pedagog şi dascăl minunat, Ilie Butoi, un fel de Domnu' Trandafir transilvan, căruia îi şi face un portret memorabil, în care recunoștința şi aducerea-aminte capătă vibrații lirice: „îmi îngădui să-l evoc pe iubitul meu învățător, Butoi Ilie, care ne lua în brațele sale pe toți veniți de la sate în

şcoala aceea din Sânmihaiu, ieșiți din casa părinților, aduși aici la învățătură. Minunatul pedagog știa că de acum acești copii sunt pruncii lui şi trebuie să privegheze asupra lor cu toată iubirea şi responsabilitatea. Venea şi noaptea pe neașteptate, să ne vadă cum dormim în paturile de lemn cu țol şi strujac (Saltea umplută cu paie, fân sau pănuși și acoperită cu pânză) aduse de acasă în internatele școlii.

Imnul este una dintre cele mai vechi specii (forme, instituții) ale genului în versuri.

Faptul că această specie este mereu prezentă în preocupările unor poeți din diverse civilizații și etape istorice, dar mai ales azi, în condițiile unor dramatice schimbări culturale, desfăşurate la scară planetara, arată că oamenii nu se pot i de actul preamăririi lirice a ceea ce este frumos, nobil, demn, moral, altruist, măreț și spiritual în ei înșiși, dar mai ales în semenii lor, cu care trăiesc laolaltă.

De aceea imnul nu este doar o specie literară străveche, cu o excepţională capacitate de atracție artistică, ci și una mereu actuală, aptă să reveleze ceea ce e uman în om, îndeosebi dimensiunea spirituală și sacră a existenței sale dramatice.[1]

Vaste cicluri lirice, pe care le-a reunit sub titlul de *imne,* a creat, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, poetul Ioan Alexandru, scriitor religios cu o puternică vocație spirituală, preocupat de dimensiunea sacră a existenței omului și a firii întregi.

Unele dintre culegerile (volumele) sale de versuri au titluri ca *Imnele bucuriei* (1973), *Imne. 1964-1973* (1975), *Imnele Transilvaniei* (1976), *Imnele Moldovei* (1980), *Imnele Țării Românești* (1981), *Imnele iubirii* (1983), *Imnele Maramureșului* (1988).

Imnograful nostru prin excelență, Ioan Alexandru poate fi așezat în rândul marilor imnografi, în descendența lui Roman Melodul, Cosma Melodul, Ioan Damaschin, monahia Cassia sau Icassia, Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Simeon Noul Teolog, ca şi a multor altora. În concepția lui Ioan Alexandru, „mai presus de toate, imnul e poezia care are în centrul său iubirea, agapeul, nu opus Logosului, iubirea veșnică, ce implică mai multe trepte: iubirea față de prunci, soție, patrie, prieteni, eternitate. În aceste trepte transpare tot Cosmosul."[2]

Se poate spune că „Lumină lină este fiecare om, iar această Lumină este răsfrântă din Lumina neînserată, care luminează pe tot omul în lume. Dumnezeu lucrează prin această Lumină şi ne dăruieşte Iubire. De aceea, așa cum spune şi poetul Ioan Alexandru, nu moartea este condiția de-a viețui în eternitate, ci Iubirea. Pentru că moartea este doar trecere, pe când *Iubirea* este eternitate."[3]

Toată făptura se vrea iubită. Tot ce mişcă, trebuie iubit! Toate plantele, toate animalele. Chiar şi vrăjmașii. Iubirea toate le acoperă.

Se subliniază, se insistă pe afirmația „**Imnul se leagă de iubire precum Noe de corabie**, să străbată istoria, să cunoască cufundarea, pieirea. Iubirea e pânza, vântul,

[1] Mihail, Diaconescu, prof. univ., dr., *Teologia ortodoxă și arta cuvântului, Introducere în teoria literaturii*, II, *Genul epic. Genul liric*, Doxologia, Iași, 2014, p.433-434.
[2] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
[3] Idem;

nava care ne salvează de la vremelnicie. **Toate cărțile mele sunt imne ale iubirii",**[4]

Pornind de la această ultimă aserțiune, putem aprecia că întreaga operă a lui Ioan Alexandru este un Imn al Iubirii, o Doxologie a Logosului Întrupat ca Iubire.

Scriindu-și cărțile de Imne (*Imnele bucuriei, Imnele Transilvaniei, Imnele Moldovei, Imnele Țării Românești, Imnele iubirii, Imnele Putnei, Imnele Maramureșului*), Ioan Alexandru spunea că a vrut să scrie o super-trilogie (n. a. Suită de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparținând aceluiași autor, care formează o unitate, având personaje comune și reprezentând de obicei trei momente succesive din viața acestora (sau a urmașilor lor)) a neamului, pentru că „poezia e pentru mine imn. Celebrare, bucurie, împăcare, în lumina Logosului întrupat în istorie. Nu voi înceta să cânt, nu mă voi lăsa strivit de griji, neignorându-le, totuși. Ca un cuptor topind toate lucrurile, dând arderea focului tămăduitor. In acest fel de rostire, cine iubește cu adevărat are șansă. Este **iubirea pe care un poet trebuie să-și așeze temelia**. Prin iubire, de la Ioan Cassianul până la Voiculescu, până în zilele noastre, transpare spiritualitatea noastră. Identitatea spirituală e fundamentală."[5]

Trebuie menționat că Ioan Alexandru nu a preferat, întâmplător, imnul. El a fost unul dintre cei mai profunzi poeți creștini, influențat de poezia bizantină, de *Psalmii* lui David, de Roman Melodul sau *Cântarea Cântărilor* (pe care a și tradus-o din limba ebraică), dar în același timp a fost și un poet al viețuirii liturgice a satului transilvan (precum Goga sau Coșbuc).

Ioan Alexandru a căutat mereu un sens al viețuirii neamului său și l-a găsit în Iubirea de Patrie, în mărturisirea Învierii lui Iisus Hristos, care este prilejul celei mai mari bucurii, în poezia care biruind lăuntric are dreptul să vestească oamenilor Adevărul. Toate acestea le-a înțeles poetul căutând izvorul primar al cântului său pe care l-a aflat în lumea satului.

„Sunt fericit – spune poetul –, că m-am născut la țară, într-un sat, în Transilvania.

Contactul cu cosmosul, cu stelele, cu pământul, cu iarba și în plus o copilărie în toată splendoarea ei – toate acestea într-un sat intact în toată frumusețea lui. Momentele fundamentale ale formării mele ar fi întâlnirea cu satul, cultura universală și valorile naționale."[6]

Reamintesc că Ioan Alexandru s-a născut în noaptea de 25 decembrie 1941 (Crăciun) în localitatea Topa Mică, județul Cluj. Acum, în 2021 localitatea Topa Mică este sat aparținător comunei Sânpaul, împreună cu Mihăiești, Berindu, Șardu, Sumurducu.

Își petrece copilăria în satul natal (dar și la Berind unde era „mama bătrână Todosia"), despre care va nota mai târziu destul de multe amintiri, reflecții, meditații etc. „Pot să spun că întreaga mea copilărie este legănată de tradiția teribilă a Transilvaniei, a unui sat, aș putea spune ancestral, de dealuri ce premerg Munții Apuseni cu oameni viguroși, păstrători de tradiție și rânduieli. [...] Satul transilvan, cu toată austeritatea și sacralitatea lui, este o permanență în scrisul meu. Când am plecat de acolo am avut

[4] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, apud. Ioan Alexandru, *Iubirea e pânza, vântul, nava care ne salvează de vremelnicie*, vezi Nicolae Băciuț, *O istorie a literaturii române în interviuri*, vol. I, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 21;
[5] Idem, p.22
[6] Idem, p. 25;

sentimentul că am plecat din rai și așa a fost. Până când am înjghebat familia în care am regăsit acel rai, într-o altă formă, satul a rămas nucleul existenței mele." (*Satul transilvan, cu toată austeritatea lui, este o permanență a scrisului meu* – Dialog, Ioan Alexandru).

„Am copilărit într-o perioadă mai zbuciumată din istoria noastră, dar trăiam în natură. Călăream caii de mic și codrul era la doi pași de sat, turmele și izvoarele și cerul uriaș revărsat peste noi. Dormeam în fân vara și înainte de ivirea zorilor eram pe câmp cu caii și bivolii la păscut. Iarna cu oile. Știu de mic toată rânduiala naturii..."[7]

Relația omului cu divinitatea, întâlnirea lor, la Ioan Alexandru, se realizează doar prin Iubirea de Patrie, prin frățietatea şi comuniunea cu ceilalți, din comunitate, pentru că: „singura cale de a dăinui, pentru a te împlini, e a-i iubi pe ceilalți. Iubirea nu piere niciodată. Ea rămâne în eternitate. Această iubire doresc să mă însoțească pretutindeni. În Transilvania suntem frați şi trebuie să descoperim secretul acestei legături, secret care e pecetluit cu șapte peceți de Logosul întrupat în istorie."[8]

Astfel că poetul devine scriitor de imne doar atunci când înțelege să iubească şi să se bucure de Logosul Întrupat, singurul garant al mântuirii. Textele teoretice despre Imn, apărute în cele două volume intitulate *Iubirea de Patrie* (în 1978 şi 1985), susțin afirmaţiile anterioare pe care le întăresc cu o nouă mărturie a lui Ioan Alexandru, fascinat de modelele imnice pe care le-a avut el însuși ca poet mărturisitor al Bucuriei Creației, al Logosului Întrupat: „luați în brațe cărțoaiele acestui mare imnograf Romanos Melodul care se revarsă şi el ca Bach la nesfârșit. Luaţi-l pe Pindar dacă vreți mai degrabă, cu cele 13 cărţoaie de imnuri pierdute care erau cărți de cult. Luaţi-l pe Efrem Sirul cu cele douăzeci de papirusuri pierite în Pustii. Luaţi *Psalmii* şi *Imnurile* lui Simeon şi luaţi nesfârşitele cânturi ale tragicilor. Unde să mă îndrept şi câţi să chem pe lume din vremi ca să numesc marea bucurie a imnului, sănătatea şi frumusețea şi adevărata creaţie. Patria trebuie slăvită în fiecare ungher al ei pentru că de pe stâncile ei începe ascensiunea adevărată. Pentru fiecare munte, fiecare cetate şi sat, fiecare loc de închinare – un Imn, un Imn care anunță călătoria, care deschide văzduhul, care «cosmicizează», care umple de etern strâmtul vas al patriei terestre."[9]

Poezia lui Ioan Alexandru stă sub semnul Bucuriei trăite în Lumina Logosului. Iar această bucurie are funcție mesianică, deoarece poetul este apostol al graiului izvorât din dorința mistuitoare de regăsire a Patriei, care primește sens soteriologic: „poetul vorbește tot mai frecvent de **funcţia mesianică** a creatorului ca «întemeietor în grai» al unei lumi de dincolo de distrugere. Majoritatea poeziilor sale sunt «*poeme ale întoarcerii*», ale redescoperirii unei «patrii», cu existența nealterată de semnele istoriei, mântuită într-o stare de primară contemplativitate."[10]

[7] Ioan Alexandru, *A fi poet înseamnă a lua în grija ta totul, tot ce ființează într-o patrie*, interviu de Aurel Sasu, (în) „Tribuna", Cluj, anul XIX, 1975, nr.5 (945), 30 ianuarie, p.5;

[8] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, apud. Ioan Alexandru, *Iubirea e pânza, vântul, nava care ne salvează de vremelnicie*, vezi Nicolae Băciuţ, *O istorie a literaturii române în interviuri*, volumul I, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p.25;

[9] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, apud. Ioan Alexandru, *Iubirea de Patrie*, volumul II, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985, p. 213;

[10] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, apud. Ion Pop, *Poezia unei generații*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973, p. 219;

Un alt imn intitulat *Iubire* „dă expresie poetică poruncii Mântuitorului de a iubi pe vrăjmași și pe toți oamenii, așa cum și El ne-a iubit pe toți dintru început și ne va iubi până-ntru sfârșit. Iubindu-l pe cel vrășmaș sau pe cel neajutorat îi dai șansa de-a iubi, de a-l întâlni în lumina Logosului sfânt, iar aceasta este iubire jertfitoare, euharistică, conform poruncii iubirii"[11]: *„Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unii pe alții! Așa cum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți unii pe alții. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea iubire unii pentru alții."(Ioan 13,35-35)*. Deci, nu putem iubi oricum, ci doar așa cum ne-a iubit El pe noi, până la jertfă și iubire a tuturor: „Să-l iubești și pe vrășmaș înseamnă /A-i da lui însuși șansa de-a iubi /Să nu-l treci cu vederea pe cerșetor înseamnă /Să se deprindă însuși a jertfi (...) / În lacrimi mai ales comoară / În stingerea de sine în frământ /Prin pâinea-mpărtășită-n fapt de seară /Prisosește hrana din cuvânt."

Destinul poetului și misiunea lui de creștin –mărturisitor al Iubirii divine se regăsește într-un text numit *Imn.* Poetul „se identifică cu destinul Patriei sale care, metaforic vorbind, este însăși Patria cerească. Iar poetul nu este altcineva decât cel prin care glăsuiește Dumnezeu. Finalul poeziei este dovada înțelegerii profunde a actului creștin al Învierii, conform spuselor evanghelice„[12] *„mai mare iubire decât aceasta nimeni nu are: să-și pună cineva viața pentru prietenii săi"(Ioan 15,13)*: „Lupta cea grea de două mii de ani/Nu eu o port ci Logosul o duce /De-aceea-mi este locu-ntre sărmani/Și mă simt în Patrie pe cruce/ Suferințele unde-s în toi/ Între cei mai fără de putere/ Pe cât suntem de străini și goi. /**N-avem timp decât pentru-nviere**"

Folosind permanent trei leitmotive, specifice poeticii alexandrine, Lumina, Învierea și Iubirea, poetul conturează un univers lirico-divin comparabil doar cu *Imnele* lui Simeon Noul Teolog.

Dacă urmărim cu atenție sintaxa frazei poetice identificăm cu uşurinţă câteva sintagme care, folosite ca motive ocurente, sintetizează întreaga viziune poetică, absolut originală

În poezia românească: *„Fără jertfă nu este înviere", „Fără înviere nu poate fi nici moarte", „Unde nu-i milă nu e nici iubire", „Nu mai e moarte unde e iubire", „Unde-i lege nu e libertate", „Este nevoie-n cer de înviere", „De înviere cosmosu-i pătruns"* (am luat exemple doar din volumul *Imnele iubirii*). Insistând asupra semnificațiilor semantice ale acestor leitmotive, poetul impune voit imnelor sale un nivel al metasemelor (figuri care înlocuiesc un termen prin altul) sau un nivel al metalogismelor (figuri care modifică valoarea logică a frazei). Astfel, poetul ajunge să construiască figuri de gândire sau simboluri poetico-religioase de mare forță artistică, poate unice în literatura noastră. De aceea, pe lângă metafore sau recurențe, întâlnim frecvent metonimia și sinecdoca, procedee stilistice de efect:

Învierea lui Hristos este „șansa Învierii tuturor, Iubirea Lui este condiția mântuirii întregii omeniri iar moartea nu mai are ultimul cuvânt de spus în lume, pentru că ea a fost biruită de viață etc. De asemenea, Ioan Alexandru folosește alegoria, simbolul și

[11] Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
[12] Idem

epifonemul”[13] (adaos care încheie o judecată de valoare sau o reflecție, o concluzie în finalul unei unități compoziționale).

La Ioan Alexandru, precum la Sfântul Simeon Noul Teolog, Iubirea este întru totul lucrătoare şi substituită Luminii, deoarece „Duh dumnezeiesc e iubirea, lumină a-toate-lucrătoare şi luminătoare, dar ea nu este din lume, nici ceva din lume, nici o creatură, căci e necreată, şi în afară de toate creaturile, necreată în mijlocul celor create.”[14] Despre această iubire, care se identifică lui Dumnezeu, fiind lucrătoare în Lumină, Ioan Alexandru scrie, în imnul *Lucrarea dragostei* – un elogiu adus Iubirii, pentru că *„de veți păzi poruncile Mele, veți rămâne întru iubirea Mea, așa cum Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămân întru iubirea Lui. V-am spus acestea, pentru ca bucuria Mea să fie întru voi și bucuria voastră să fie deplină”(Ioan 14, 10-11)*: „Că din iubire lumea e creată /Se vede după frumusețea ei /Că dragostea e implicată /În tot ce făptuim mai cu temei”

Ioan Alexandru este cel mai important poet religios al românilor. Era un om de înaltă spiritualitate, om cu viață sfântă, complet devotat lui Isus Christos şi poporului român. Printre politicienii noștri, gata să înghită o broască râioasă în fiecare dimineață și să adopte imediat convingerile celui care dă mai mult, Ioan Alexandru se legitima la propriu în fața minerilor cu Imnele Transilvaniei, ale Moldovei şi ale Tării Româneşti, cărțile lui principale. El striga de la tribună: „Sunt autorul Imnelor Transilvaniei şi ale Moldovei”.

Bibliografie

Mihail, Diaconescu, prof. univ., dr., *Teologia ortodoxă și arta cuvântului, Introducere în teoria literaturii*, II, *Genul epic. Genul liric*, Doxologia, Iași, 2014, p.433-434.
Maria Daniela-Pânzan, *Poezia religioasă românească. Eseu monografic,* Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
Ioan Alexandru, *Iubirea e pânza, vântul, nava care ne salvează de vremelnicie*, vezi Nicolae Băciuț, *O istorie a literaturii române în interviuri*, vol. I, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 21;
Ioan Alexandru, *A fi poet înseamnă a lua în grija ta totul, tot ce ființează într-o patrie*, interviu de Aurel Sasu, (în) „Tribuna”, Cluj, anul XIX, 1975, nr.5 (945), 30 ianuarie.

[13] Idem;
[14] Simeon Noul Teolog, *Scrieri și cateheze*, p. 103.

CHILDHOOD AND FAMILY SOCIALISATION: CONTEMPORARY SOCIOLOGICAL APPROACHES

Rodica ŞTEF, Gavril FLORA
PhD Student, University of Oradea,
Prof. PhD, University of Oradea

Abstract: Today, sociological literature allocates a wide space to the mutual effects in the parent-child relationship. Studies explore how the daily life of children is carried out and how children participate in institutions (e.g. work, church, school, pre-school education, families) that are themselves shaped by these relationships. This paper attempts to make a synthesis of the main contemporary theoretical concepts linked to family socialization from a sociological point of view on the study of children and childhood. The first chapter is highlighting the transition from traditional approaches focused on the paradigms of development and socialization to the orientation that became known as the "new sociology of childhood." The second chapter is discussing the main characteristics of the contemporary sociological approaches, focusing primarily on the interpretations of what is called in the literature the "cultural policy of childhood". Finally, we underline some of the most significant directions that have emerged in recent decades in the sociological research of childhood in the context of family socialisation.

Keywords: childhood, family socialization, new sociology of childhood, cultural policy of childhood

De la concepțiile tradiționale la "noua sociologie a copilăriei"

Examinând aspectul istoric al studiilor copilăriei, Woodhead (2009) leagă transformările conceptuale ale acestora de constituirea și evoluția societăților urbanizante și industrializate. Odată cu diminuarea muncii copiilor și reducerea mortalității infantile, copilul a devenit obiectul unor cercetări și preocupări sistematice pentru îmbunătățirea eforturilor de îngrijire și educație. Creșterea producției de piață a modelat, de asemenea, procesele educaționale, afectând diferite segmente ale societății (Prout 2005). Apariția unei viziuni laice despre lume a întărit influența valorilor raționale și individualiste, contribuind totodată la formarea unui spațiu intim familial și separarea vieții private (Hendrick 1997, 2009; Prout 2005). Excluderea copiilor de la munca cu normă întreagă, remunerată și apariția școlarizării obligatorii, au jucat și ele un rol esențial în dezvoltarea concepțiilor moderne despre copilărie (Hendrick 1997; Gillis 2009; Walkerdine 2009) pe fundalul dezvoltării și consolidării paradigmei *centrate pe dezvoltare*.

Durkheim consideră copilăria o etapă de creștere fizică și morală, perioadă în care persoana se pregătește pentru viața socială reală: cea de adult (Rodríguez, 2007). În psihologie, paradigma centrată pe dezvoltare este strâns legată de numele lui Piaget. În concepția sa, transformările calitative în fiecare etapă a dezvoltării sunt asigurate de echilibrul între procesele de asimilare și acomodare. Piaget a explorat relația dintre individ și mediu, reușind să treacă în abordarea sa dincolo de teoriile care limitează dezvoltarea exclusiv la influențele biologice sau de mediu; totuși, în activitatea sa

timpurie rolul mediului social și al contextului cultural în dezvoltare nu a apărut în mod proeminent (Cole et al. 2005).

Spre deosebire de abordările psihologice, în sociologie conceptul central al interpretării copilului a fost cel al *socializării* (Handel et al. 2007). În cadrul acestei concepții, copilăria este concepută ca o etapă în care tinerii dobândesc cunoștințele și abilitățile necesare pentru a deveni membri competenți ai societății: „Copilul este conceptualizat ca o grămadă de lut, care trebuie să fie modelat pentru a se conforma cerințelor unui sistem social” (Knapp 1999: 55).Afirmaţia conform căreia educaţia (inclusiv cea efectuată de familie) este o „funcţie eminamente socială” (un fapt social) aparţine lui Durkheim, iar modul său de gândire poate fi regăsit, cu nuanţările impuse de evoluţiile sociale şi teoretice ale primei jumătăţi a secolului XX, la Parsons (Jenks 1996; James&Prout 1998).

În lucrarea sa coautorată *Familie, socializare și interacțiune* (Parsons et al 1955), Parsons discută rolul familiei nucleare și interacțiunile familiale în procesul de socializare. Preocuparea reală a lui Parsons nu sunt, în realitate, copiii ca grup social, ci procesul de socializare în sine (Jenks 1996). Teoria lui Parsons se concentrează pe rolurile familiei ca subsistem social. Sarcina familiei este să asigure devenirea copilului ca membru al subsistemelor sociale în interacțiuni complexe, drept pentru care Parsons consideră importantă diferențierea rolurilor educaționale în cadrulfamiliei. Tatăl acționează ca menținătorul sistemului, în timp ce mama își asumă responsabilitatea pentru menținerea relațiilor interne și echilibrarea intereselor. Copiii, în funcție de genul lor, vor însuși roluri adecvate în timpul socializării (Parsons et al. 1955).

În teoria funcționalistă a lui Parsons, copii sunt văzuți ca destinatari pasivi ai conţinuturilor pe care societatea consideră că ar fi necesar să și le însușească pentru a deveni adulți. Este vorba despre mecanisme care reproduc ordinea socială într-o societate funcționalistă. Din momentul nașterii – și chiar dinainte de naștere, dacă ne gândim la gen –, cerințele și exigențele sunt impuse prin atribuirea unui anumit rol fetelor și a altui rol băieților. Din perspectivă funcționalistă, copilul întruchipează acel „eu” social care participă la procesul de socializare, al cărui obiectiv principal este transformarea unui copil „sălbatic” într-un produs social, care nu este altceva decât o persoană adultă standardizată. În această abordare, copiii sunt percepuți ca metaforă a unui obiect – „buretele” care absoarbe pasiv informațiile în cadrul procesului de socializare.

Teoriile socializării justifică adesea separarea copiilor de spațiul social, deoarece copilul este privit ca subiectul procesului de socializare (Honig 2009). Agenții de socializare reprezintă modele și în această calitate plasează adesea copilul într-o poziție pasivă, receptoare, calitativ diferită față de adult de-a lungul relațiilor de putere latente (James & Prout 1998). Astfel, copilul devine custodele pasiv al generației următoare, cu o responsabilitate relativ mare; copiii sunt dependenți, nepregătiți și evoluează treptat, astfel încât societatea trebuie să investească în îngrijirea, educația și pregătirea lor pentru că ei înseamnă viitorul societății (James 2009).

Începând cu anii 1980, această interpretare a copiilor, care părea firească, convenită, integrată în civilizația occidentală, a fost zguduită. Schimbările economice,

tehnologice, sociale și culturale rapide au modelat și sistemul de relații adult-copil. Transformările economice ale neocapitalismului post-industrial, declinul demografic în societățile occidentale și schimbările culturale moderne sau postmoderne au provocat sistemul social și instituțiile solide percepute ale modernității, care au început să modeleze relațiile umane. Epoca modernă târzie, așa cum o numește Lee (2001), s-a transformat într-o epocă de incertitudine.

Schimbările care au avut loc au dus și la destabilizarea vârstei adulte, care a ascuns și imprevizibilitatea copilăriei (Hendrick 1997 și 2009; Lee 2001; Prout 2003 și 2005; Woodhead 2009). Din a doua jumătate a secolului XX, în societățile contemporane poate fi descoperită dubla reprezentare a copiilor. Pe de o parte, copilul apare ca o figură dependentă și vulnerabilă, dar pe de altă parte, putem surprinde imaginea copilului "periculos". Această viziune se concentrează pe probleme sociale și pericole care afectează și copilul, sau doar copilul, ca făcând parte din societatea de consum (Prout 2003). Gândurile exprimate dramatic despre "moartea copilăriei" și „copilăria pierdută" (Winn 1990) ilustrează elocvent acest proces de transformare.

Așadar în anii 80, abordarea științifică tradițională este regândită de un grup de sociologi (Adler și Adler 1986; Alanen 1988; Ambert 1986; Jenks 1992; James& Prout 1990; Qvortrup et al. 1994; Thorne 1987; Waksler 1986) în sensul că copilăria ar trebui interpretată și din alte aspecte, nu doar cele ținând de paradigmele dezvoltării și socializării. Se sugerează că diferențele dintre adult și copil nu ar trebui abordate în mod normativ, ci mai degrabă din perspectiva practicii sociale. Conform acestui viziuni, copilăria poate fi văzută ca o formă socială care oferă un cadru interpretativ pentru înțelegerea primilor ani ai vieții umane. Copilăria nu reprezintă o imaturitate biologică, nu este o stare naturală a tuturor grupurilor umane, ci o componentă structurală și culturală specială a societăților individuale.

Construcția socială și politica culturală a copilăriei

În viziunea noii generații de sociologi, *construcția socială a copilăriei* se referă la faptul că fiecare societate are modalități specifice de a delimita copilăria de maturitate și de a asigura îngrijirea copiilor (Bourdieu, și Passeron, 1990). Sociologia „nouă" se referă la copii *ca actori sociali*, capabili să înțeleagă și să-și afecteze societățile (Waksler 1991). În această interpretare, copilul reprezintă toți copiii și noțiuni referitoare la toți copiii reprezintă un copil anume (James și James 1998) Cu toate acestea, particularitățile care disting un copil de altul sunt la fel de importante și semnificative ca elementele comune copiilor care ar putea fi împărtășite ca un grup. *Politica culturală a copilăriei* explorează modul în care copiii înșiși văd și gestionează aceste interpretări atât ca indivizi, cât și ca o colectivitate.

Explorând acesastă problematică, James și James (1998) caută să ne ofere repere pentru a înțelege cum diferențele temporale și construcțiile spațiale ale copilăriei sunt produsul relațiilor pe care le au adulții și copiii, unde aceste relații sunt modelate de contexte politice, sociale și economice mai largi. Studii în cadrul politicii culturale a copilăriei investighează astfel modul în care se desfășoară viața de zi cu zi a copiilor și

modul în care copiii participă la instituții (de exemplu, muncă, biserică, școală, învățământ preșcolar, familii) care sunt ele însele modelate de aceste relații.

Asocierea copilăriei cu o stare mai apropiată de natură decât de cultură – la fel ca în cazul altor minorități cum ar fi femeile sau grupurile indigene – creează un stereotip generațional, potrivit căruia copiii sunt ființe inferioare, care trebuie să se afle sub puterea și autoritatea unui adult, considerat rațional și civilizat. Această abordare scoate la iveală un interes deosebit față de mecanismele sociale prin care copiii ajung "să nu mai fie copii"; adică procesul prin care devin adulți educați, civilizați și neinfantili. Prin urmare, accentul este pus mai mult pe rezultat decât pe procesul de școlarizare și pe relațiile de putere care se stabilesc între actori în cadrul acestuia.

Mai mult, copilăria modernă nu poate fi înțelesă fără a lua în considerare procesele de separare spațială care a produs anumite locuri pentru copilărie. La rândul său, este important să se ia în considerare modul în care copiii își creează propriile locuri și spații în întâlnirile lor în sferea privată și publică și într-o manieră relațională, unde relația și acțiunile sunt în mod necesar încorporate în fluxul de practici desfășurate. Copiii nu doar reproduc ordinea socială, ci chiar o recreează, o inovează, sau o subminează. În fiecare context istoric și spațial, fetele și băieții demonstrează că-și trăiesc copilăria în moduri diferite, deci modalitățile prin care se reproduce ordinea socială se schimbă, socializarea fiind un proces bidirecțional, nu doar de la adult la copil (Rodríguez, 2000; Gaitán, 2006).

Perspectiva structurală pornește de la premisa că copiii reprezintă o categorie existentă permanent în societate, deși membrii săi sunt înlocuiți constant. Astfel, din această perspectivă, condițiile de viață ale copilului sunt analizate luând în considerare nișa socială pe care o ocupă grupul copiilor din prezent și din viitor, ca spațiu în structura societății pe care îl ocupă fetele și băieții la un moment dat. Cu alte cuvinte, în termeni sociologici, copiii sunt priviți mai mult ca grup social, aflat permanent în conflict cu celelalte grupuri sociale, cu care trebuie să negocieze, și nu individual, cum se întâmplă în cazul psihologiei și pedagogiei (Qvortrup, 1992). Copiii sunt, astfel, definiți ca un grup de indivizi foarte diferiți între ei, care au în comun calitatea de minori supuși autorității adulte (Rodríguez, 2007).

În opinia lui Qvortrup et al (1994) factorii-cheie în studiul structural al copilăriei sunt schimbările demografice, activitățile copiilor, economia, justiția distributivă și statutul legal. Trebuie adăugat că în fiecare dintre aceste puncte de interes ale studierii dimensiunii structurale a copilăriei există inegalități de gen, de clasă și de etnie între fete și băieți ca grup social. Liebel (2007) consideră că, în societățile moderne occidentale, copiii sunt considerați o categorie socială, iar grupul fetelor și băieților are trăsăturile clasice ale unei minorități în raport cu grupurile dominante, făcând parte din „grupurile reduse la tăcere" (muted groups).

Pe de altă parte, dependența economică a copiilor întărește condiția lor de dominați în raport cu adulții, pentru că, în capitalism, a câștiga și a dispune de bani constituie un mecanism – chiar dacă nu e singurul – care conferă responsabilitate și capacitatea de a lua decizii. Acest dezavantaj economic (Oldman, 1994) sugerează că relațiile generaționale dintre copii și adulți pot fi considerate relații de clasă, adulții

având un statut economic superior. Dependența economică face din copii subiecții permanenți ai dominației și ai paternalismului.

Folosind viziunea *social-constructivistă*, cercetătorii "noii sociologii ai copilăriei" se concentrează asupra modului în care reprezentările culturale particulare ale copiilor afectează relațiile, drepturile și responsabilitățile copiilor. Copiii din diferite locații sociale au copilării diferite și experiența lor din copilărie se schimbă de la un context la altul. Reprezentările copiilor concurează în cadrul societăților și sunt surse importante de eterogenitate (Lareau 2003). În plus, noii cercetători ai copilăriei susțin că pot fi folosite reprezentări diferite în contexte sociale diferite (Mayall 1994), copilăria având mai multe setări.

În cadrul politicii culturale a copilăriei apar propuneri pentru cercetare critică, astfel încât să se poată trece dincolo, de exemplu, de dualismele dintre biologic și social, natură și cultură, întărind ideea că copilăria este o construcție socială. Un alt exemplu se regăsește în studiile biopolitice emergente care se concentrează asupra unor conexiuni noi și imprevizibile între parteneriate și procese, forțe și evenimente care nu sunt culturale sau sociale. Legat de aceasta, criticii caută să treacă dincolo de ideea copilului ca subiect unitar. Alții își propun, de asemenea, să depășească concepția bazată pe delimitarea copilului biologic de cel social ca concepte separate. Acești critici propun să începem nu cu subiectul uman, ci cu ideea unor copilării mai mult decât sociale (biosociale) care semnifică forțele umane și neumane care compun copilăriile. Ei cer ca interacțiunile materiale, emoționale, affective pe care oamenii le au pentru a permite copilăria să fie concepute ca ceva mult mai complex, ca mai mult decât social. Această viziune caută extinderea abordărilor relaționale la copilărie dincolo de noțiunile individualizate ale copilului și utilizarea cadrelor socioculturale (Hopkins și Sriprakash, 2015).

Socializarea familială: abordări sociologice contemporane

Familiile contemporane continuă să îndeplinească o importantă funcţie educativă în raport cu sistemul social global: în afară de importanţa crucială a socializării primare (Segalen, 1996), familia intervine în diferite moduri şi pe canale variate în evoluţia socială a individului. Departe de a se fi restrâns cum s-a spus adesea, funcţia educativă familială s-a multiplicat, s-a diversificat, a devenit mai complex (Segalen, 1996). Este de presupus că într-o lume în schimbare accelerată şi în care schimburile familiei cu alte subsisteme sociale se multiplică, educaţiei familiale astfel înţeleasă îi revine un rol important.

Modelele conceptuale care articulează influenţele pe care le exercită diferiţi factori asupra copilului sunt numeroase. Din perspectiva *teoriei sistemelor*, Bronfenbrenner (1979) elaborează un model ecologic al dezvoltării umane. Copilul este plasat în centrul unui ecosistem structurat în patru niveluri: (1) nivelul microsistemic, (familia, grupul de egali, şcoala ş.a.); (2) nivelul mezosistemic, (interacţiuni între microsisteme); (3) nivelul exosistemic, (grupuri profesionale, reţele de sociabilitate); (4) nivelul macrosistemic, constituit din modelele culturale care structurează rolurile

parentale şi infantile şi care conferă sens, coerenţă, continuitate mediului educativ în care creşte copilul.

Într-un studiu publicat în 1986, Bronfenbrenner se opreşte asupra *ecologiei familiei*, indicînd o serie de mecanisme prin care procesele intra-familiale sunt influenţate de condiţiile extra-familiale, între care un rol important este deţinut de raporturile familiei cu şcoala, cu reţelele suportului parental şi cu reţelele de servicii comunitare şi profesionale. Modele ecologice au fost elaborate şi din perspective teoretice diferite de cea sistemică. Lahire (1995) formulează teza dependenţei eşecului şi reuşitei şcolare de gradul de consonanţă sau de disonanţă între şcoală şi familie.

Din perspectiva *teoriei reţelelor*, copilul este considerat în centrul unei reţele constituite din instituţii şi persoane; numărul „polilor", diversitatea lor, strategiile familiale cu privire la contactele exterioare ale copiilor (căutare, stimulare, respingere...), competenţele (funcţiile) pe care părinţii le atribuie fiecărui pol (transmitere de informaţie specializată, dezvoltare a unor abilităţi/aptitudini, educaţie civică... sau funcţii „multiplexe") constituie indicatori ai experienţei sale sociale. O variantă „restrânsă" a teoriei reţelelor este analiza în termenii suportului social oferit familiei prin intermediul specialiştilor în educaţie parentală, în intervenţie şi în suplinire familială (Durning, 1995).

Definiţia uzuală în cercetările privind raporturile familiei cu educaţia (Bawin-Legros, 1988; Segalen, 1996) consideră familia ca unitatea socială constituită din adulţi şi copii, între care există relaţii de filiaţie – naturală (de sânge) sau socială – indiferent de orice alte considerente. Durning (1995) definea educaţia familială ca fiind acţiunea de a creşte şi educa unul sau mai mulţi copii, desfăşurată cel mai adesea în grupuri familiale de către adulţi, părinţii copiilor respectivi. Potrivit lui Pourtois et al., (1989) și Durning (1995) conceptul „educaţie familială" s-a lărgit; astăzi el desemnează ansamblul funcţionării familiale în raport cu educaţia - ca practică socială şi câmp al cunoaşterii. Conceptul „strategii educative ale familiilor" permite dezvăluirea finalităţilor, conţinuturilor (valori, atitudini, moduri de a gândi şi moduri de a face etc.), metodelor, proceselor educative care îi au ca actori pe membrii familiei (părinţi şi copii), în condiţiile în care educaţia familială se realizează preponderent ca pedagogie implicită şi nu ca pedagogie explicită (conştientă).

În opinia lui Aries (1973), sentimentul familiei şi sentimentul copilăriei s-au constituit treptat. În secolul al XVI-lea, apare un prim sentiment al copilăriei (mignotage) care se caracterizează prin nevoia de a-l proteja pe copilul inocent de aspectele „murdare" (sexuale) ale vieţii şi de a-i dezvolta caracterul, raţionalitatea. Începând cu secolul al XVII-lea, apare cel de-al doilea sentiment al copilăriei, caracterizat prin recunoaşterea şi ataşamentul faţă de particularităţile copilului. fiind legat de modificări în funcţia educativă a familiei: educaţia devine de acum o miză importantă pentru părinţi. Apariţia sentimentului copilăriei şi cea a interesului părinţilor pentru educaţia copiilor sunt istoric simultane cu dezvoltarea educaţiei şcolare. Copilul devine treptat centrul familiei sale: familia patrimonială este înlocuită de familia centrată pe copil, iar viaţa cotidiană gravitează în jurul femeii, căreia îi revine sarcina educării lui.

Fenomenul se prelungeşte de la societăţile moderne la cele contemporane prin apariţia unor noi semnificaţii pe care le au copiii pentru părinţii lor de ambele sexe şi faptul că aceste noi semnificaţii sunt preponderent emoţionale. Vorbind despre transformările contemporane ale raporturilor părinţi-copii, sociologii consideră că este vorba mai degrabă despre o psihologizare a raporturilor familiale decât despre o sentimentalizare: părinţii contemporani, în special cei aparţinând categoriilor mijlocii şi superioare, se implică intelectual şi emoţional în creşterea şi educarea copiilor mai mult decât au făcut-o predecesorii lor, dar dimensiunea instrumentală/statutară nu este exclusă; copilul continuă să răspundă unor interese practice ale părinţilor şi îşi conservă poziţia în sistemul familial. Evoluţiile contemporane ale raporturilor intrafamiliale se definesc prin sentimentalizarea instrumentalului şi instrumentalizarea afectivului (Montandon, 1987).

Reprezentările parentale sunt ambivalente (Houle şi Hurtubise, 1991). Pe de o parte, copiii reprezintă pentru familiile contemporane un ansamblu de costuri: materiale (Scanzoni şi Scanzoni, 1988; Lattes, 1991), psihologice (Bell, 1979), interacţionale (Scanzoni şi Scanzoni, 1988) şi sociale (Bell, 1979). Pe de altă parte, în virtutea unei logici a reciprocităţii schimburilor intrafamiliale, ei sunt priviţi ca sursă de profituri materiale şi simbolice pentru părinţii lor (Bawin-Legros, 1988; Scanzoni şi Scanzoni, 1988).

Concluzii

Susținătorii „noii sociologii ai copilăriei” găsesc cadrul tradițional explicativ bazat pe conceptul de socializare ca inadecvat, deoarece nu recunoaște competența copiilor de a interpreta lumea socială și de a acționa asupra acesteia. Adepții acestui curent de gândire sociologică critică perspectiva de a vedea copiii prin lentila socializării, deoarece aceasta tinde să adopte o viziune omogenizatoare, ascunzând faptul că copiii trăiesc diferit copilăria în funcție de mulți factori, care necesită a fi identificate.

Indiferent de perspectiva teoretică din care este efectuată analiza, principalele componente ale mediului luate în considerare sunt: reţelele de rudenie, în special familiile de apartenenţă ale adulţilor (părinţi/bunici, surori/mătuşi); şcoala; reţelele de sociabilitate ale părinţilor şi copiilor; reţelele de vecinătate (cartierul); diferitele instituţii culturale, sportive, de petrecere a timpului liber; instituţiile de educaţie parentală, intervenţie şi suplinire familială; „oraşul educativ”. Strategiile educative ale familiilor contemporane iau naştere la intersecţia tuturor acestor „poli”, care funcţionează ca tot atâtea ansambluri de constrângeri externe, dar şi ca tot atâtea resurse.

Marea majoritate a cercetătorilor admit că, pe măsura evoluţiei societăţii, raporturile părinţi-copii sunt tot mai mult definite printr-o dimensiune emoţională şi că interesul părinţilor pentru educaţia copiilor creşte. Procesul de reconceptualizare a copiilor și a copilăriei este o sarcină a cărei realizare se află abia la început. Însă recompensa științifică și practic-transformatoare care ar rezulta ca urmare a îmbunătățirii înțelegerii societăților prin includerea copiilor și a copilăriei, merită atât eforturile din domeniul sociologiei, cât și cele orientate spre bunăstarea copiilor.

Bibliography

Adler, P and Adler P. (1986) 'Introduction.' *Sociological Studies of Child Development* 1: 3–10.
Alanen, L. (1988) 'Rethinking Childhood.' *Acta Sociologica* 31: 53–67.332 . 'New' Sociology of Childhood.
Ambert A.M. (1986) 'Sociology of Sociology: The Place of Children in North American Sociology.' *Sociological Studies of Child Development* 1: 11–34.
Aries, Ph., (1973), *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, 2-čme édition, Paris, Editions du Seuil, 1973 (prima ediţie 1960);
Bawin-Legros, B., (1988*), Famille, mariage, divorce*, Liege-Bruxelles, Pierre Mardaga Éditeur;
Bell, R.R., (1979), *Marriage and Family Interaction*, The Dorsey Press;
Bourdieu, P. și Passeron, JC., (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture* Londra, London:Sage;
Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
Bronfenbrenner, U. (1986): Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 72–742.
Cole, M., Cole, S. R., & Lightfoot, C. (2005). *The development of children*. New York: Palgrave Macmillan.
Durning, P., (1995), *Éducation familiale*. Acteurs, processus et enjeux, Paris, P.U.F;
Durkheim E., (1893a), *Leçons de sociologie physique, des moeurs et du droit, reed*. Paris, 1950;
Gaitán, L., (2006), *Sociología de la infancia*, Síntesis, Madrid;
Gillis, J. (2009). Transitions to modernity. In In Qvortrup, J., Corsaro, W. A. & Honig, M. S. (Eds). *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. New York: Palgrave Macmillan, 114–127
Handel, G., Cahill S.E.and Elkin F. (2007) *Children and Society: The Sociology of Children and Childhood Socialization*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
Hendrick, H. (1997). Construction and reconstructions of British childhood: an interpretive survey, 1800 to the present. In James, A. & Prout, Alan (Eds.). *Constructing and Reconstructing Childhood*. London: Taylor & Francis Group., 33–61.
Henrdick, H. (2009). The evolution of childhood in Western Europe c. 1400-c.1750. In Qvortrup,
Hopkins, L., și Sriprakash, A. (2015) Revisioning "development": Towards a Relational Understanding of the "Poor Child". In: Hopkins, L. and **Sriprakash, A.** (Eds.) (2016). The *'Poor Child': the cultural politics of education, development and childhood.* London, Routledge.
Honig, M. S. (2009). How is the child constituted in childhood studies?. In Qvortrup, J., Corsaro, W. A. & Honig, M. S. (Eds). *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. New York: Palgrave Macmillan, 62– 78.
Houle, G., Hurtubise, R., (1991), *Parler de faire des enfants, une question vitale*, în Recherches sociologiques. Revue interdisciplinaire d'études sur le Québec et le Canada français;
James, A. (2009): Agency. In Qvortrup, J., Corsaro, W. A. & Honig, M. S. (Eds). *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. New York: Palgrave Macmillan. 34–46.
James, A. and Prout A. eds.(1990) *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. New York:The Falmer Press.
James, A. and Prout A. eds.(1998) *Constructing and Reconstructing Childhood* (2nd edn).Washington, DC:The Falmer Press.
Jenks, C. (1992). *The Sociology of Childhood: Essential Readings*. Hampshire, UK: Greeg Revivals.

Knapp, S. J. (1999) 'Facing the Child: Rethinking Models of Agency in Parent-child Relations.' *Contemporary Perspectives on Family Research* **1**: 53–75.
Lahire, B., (1995), *Tableaux de familles*. Heures et malheures scolaires en milieux populaires, Paris, Gallimard, Le Seuil;
Lareau, A. (2003) *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley: University of California Press.
Lattes, G., (1991), *Le Coût de l'enfant*, în Fr. de Singly (dir.), La Famille. L'état des savoirs, Paris, Éditions La Découverte;
Lee, N. (2001.) *Childhood and Society: Growing up in an Age of Uncertainty*. Philadelphia, PA: Open University Press.
Liebel, M., (2007), *Entre protección y emancipación*. Derechos de la infancia y políticas sociales, Universidad Complutense de Madrid, Madrid;
Mayall, B. (1994) 'Children Action at Home and School.' In: *Children's Childhoods: Observed and Experienced*, edited by Berry Mayall. Bristol, PA:The Falmer Press, 114–127.
Montandon, C., (1987), *Pratiques éducatives, relations avec l'école et paradigme familial*, în C. Montandon, Ph. Perrenoud, Entre parents et enseignants: un dialogue impossible?, Berne, Peter Lang;
Oldman, D., (1994), *Adult-Child Relations as Class Relations*, în Jens Qvortrup, Marjatta Bardy, Giovanni Sgritta & Helmut Wintersberger (eds.), Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics, Avebury-European Centre Vienna, Vienna, vol. 14;
Parsons, T., (1976*), El sistema social*, Editorial Revista de Occidente, Madrid;
Parsons, T., Bales, R.F. ș.a., (1955), *Family, Socialization and Interaction Process*, The Free Press, Glencoe, Illinois;
Pourtois, J.-P., Forgione, A., Desmet, H., (1989), *Formation des parents: axes et instruments de changement*, în J.-P. Pourtois (dir.), Les Thématiques en éducation familiale, Bruxelles, De Boeck-Wesmael;
Qvortrup, J.,(1992), *El niño como sujeto y objeto*: *ideas sobre el programa de infancia en el Centro europeo de viena*, în Infancia y sociedad, vol. 15;
Qvortrup, J Bardy M., Sgritta G.&Wintersberger H.eds. (1994), Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics, Avebury-European Centre Vienna, Vienna, vol. 14;
Prout, A. (2003). Participation, policy and the changing conditions of childhood. In: Prout, A. & Hallett,C. (Eds.): *Hearing the voices of children. New policy for a new century*. London and New York: Routledge Falmer. Taylor & Francis Group. 11–26.
Prout, A. (2005). *The Future of Childhood*. *Toward the interdisciplinary study of children*. London and New York: Routledge Falmer. Taylor & Francis Group.
Rodríguez, I., (2007), *Para una sociología de la infancia*: aspectos teóricos y metodológicos, CIS, Madrid;
Scanzoni, L.D., Scanzoni, J., (1988), *Man, Women, and Change*. A Sociology of Marriage and Family, Third Edition, McGraw-Hill Book Company (prima edi]ie 1976);
Segalen, M., (1996), *Sociologie de la famille*, Paris, Armand Collin;
Thorne, B (1987) 'Re-visioning Women and Social Change: Where Are the Children?' *Gender and Society* 1: 85–109.
Waksler, F. C. (1986) 'Studying Children: Phenomenological Insights.' *Human Studies* 9: 71–82.
Waksler, F. C. (1991) 'Beyond Socialization.' In: *Studying the Social Worlds of Children: Sociological Readings*, edited by Frances Chaput Waksler. New York:The Falmer Press, 12–22.
Walkerdine, V. (2009). Developmental psychology and the study of childhood. In Kehily, M. (Ed.). *An Introduction to Childhood Studies*. New York: Open University Press. 112–124.

Winn, M. (1984) *Childen Without Chidhood.* London: Penguin.
Woodhead, M. (2009a). Childhood studies. In: Kehily, Mary J. (Ed.). *An Introduction to Childhood Studies*. New York: Open University Press. 17–35.

ASTROPHYSICAL SYMBOLS IN THE POETRY OF MIHAI EMINESCU

Elena-Diana BUICU (GĂVAN)
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The biggest credit that has to be given to Mihai Eminescu is that he was the most important roumanian romantic poet. We do not have to forget the fact that, through his intellectual formation, issued from a thirst of a typical romantic knowledge, Mihai Eminescu went beyond the borders of poetry and he got close to the psychic structure of a scientific character.
His poetry is the proper place for the poet between the rational and artistic knowledge. The words like ”star”, ”univers”, ”sky”, ”ground”, ”meteor”, ”light” become symbols because Eminescu connected them to the inner experience, like a product of the artistic knowledge.

Keywords: ”meteor”,” light”, ”ground”, ”science”, ”art”, ”symbol”, ”star”

Introducere

Mircea Eliade consideră că Eminescu a fost „fără îndoială, cel mai cultivat poet al secolului, singurul care poate fi alăturat de Goethe” [Eliade, 1987: 49]. Tinzând să devină un „uomo universale”, Mihai Eminescu, în creația sa poetică, a pendulat între imaginație și cunoaștere științifică, a cochetat cu magia, element al cunoașterii antroposofice, prin care a dorit să învingă timpul, dar a avut predilecție și pentru cunoașterea filozofică, pe care Zoe Dumitrescu-Bușulenga o depistează în *Glossă* și în *Luceafărul.* Toate aceste tipuri de cunoaștere, ce derivă din creația lui Eminescu, îi conferă acestuia statutul de spirit enciclopedic și îi asigură nemurirea.

De-a lungul timpului, s-a demostrat că elemente ale cercetării sale științifice sunt evidente în construirea următoarelor teme: nașterea și moartea universului, tema naturii, tema timpului, cosmogoniile. Din această cauză, creațiile sale pot fi considerate adevărate lecții de cunoaștere. Mai întâi de toate, Eminescu a fost fascinat de univers, în funcție de care a definit timpul și spațiul. Rosa del Conte recunoaște că imaginația cosmică se află în centrul creației sale. Eminescu rămâne însă un artist, lucru care nu îl împiedică să investigheze universul, deoarece originea artei, așa cum preciza Gusdorf, trebuie căutată în dorința de a stiliza și de a fixa definitiv imaginea universului. Același cercetător consideră astrobiologia o știință care cuprinde atât cosmicul, cât și domeniul vieții, adică tot ceea ce ține de univers. Prin referințele pe care intuiția eminesciană le aduce în legătură cu locul omului în univers, cu raportul dintre infinit și finit, Eminescu posedă cunoștințele unui astrobiolog. Cerul și pământul, viața și moartea sunt constante ale liricii eminesciene.

Simboluri astrofizice în poezia lui Mihai Eminescu

Încă din cele mai vechi timpuri, cerul și pământul s-au aflat sub observația oamenilor care au încercat să citească stelele, dar și formațiunile geologice și cosmice. Cerul este obiectul de studiu al astronomiei, despre care Alexandre Koyre mărturisea că

este „o știință empirică și de aceea, câmpul ei coincide cu cel al datelor observabile” [Koyre 1997: 70]. Acest element al universului, ca spațiu cosmic, a fost cercetat încă din timpul anticilor, care credeau că stelele sunt nemișcate. Aristotel și discipolul său Ptolemeu au crezut că universul este alcătuit din sfere cuibărite una în alta, iar stelele nemișcate fac parte din stratul extern. Abia în 1543, Copernic afirma că Soarele, și nu Pământul, se afla în centrul Sistemului Solar. Copernic, Kepler și Newton sunt cei care demonstrează că planetele se mișcă. Mai tărziu, Kant a explicat că Sistemul Solar ar avea forma unui disc aplatizat. El este cel care a sugerat că universul ar fi compus din mai multe galaxii. Acestea au fost descoperirile despre cer atestate până în secolul al XIX-lea, care, în mod cert, erau cunoscute de Mihai Eminescu, poet ce a avut o percepție în detaliu a cosmosului. Poetul a redat lumii, prin studiile sale, imaginea cosmosului cu ajutorul cuvântului poetic.

Basarab Nicolescu, într-una din teoremele sale poetice, nota: „Cuvintele încep să capete un sens, așadar o viață, când sunt legate de experiența științifică și de experiența interioară” [Nicolescu,1996: 97]. Cu astfel de cuvinte tălmacea Eminescu misterele cosmosului. Situat în ipostaza contemplatorului, spectator în fața spectacolului grandios al cosmicului, Mihai Eminescu surprinde prin cuvântul poetic antiteza dintre nimicnicia omului și gigantismul spațiului celest.

Din punct de vedere lexico-semantic, opera eminesciană abundă în termenii tehnici ai astrofizicii. În acest sens, Ștefan Cazimir, analizând stelele cardinale de pe cerul poeziei lui Eminescu, a ajuns la concluzia că însuși poemul e o „constelație, adică un grup ordonat într-o figură. Numărul stelelor e fix, al figurilor infinit [Cazimir, 1971: 244].

Izvorâtă și ea din fiorul cosmogonic, așa cum o percepea G. Călinescu, opera poetică eminesciană cuprinde termeni ca: meteor, stele, cer, lună, noapte, soare, astronom, luceafăr, lumină, timp, cosmos. Prin folosirea acestui registru stilistic științific, Eminescu tinde spre conceptualizare, își dorește „grămădirea lumii într-un semn”. Prin intermediul acestor concepte ale astrofizicii, pe care poetul le supune alchimiei verbale, Eminescu va construi metafore, văzând în acestea singurele chei de cunoaștere a universului. O poezie care susține această idee este *Amicului F. I.* în care folosește cuvintele „meteor” și „stele”: „Visuri trecute, uscate flori/ Ce-ați fost viață vieții mele, / Când vă urmam eu, căzând de stele. / Cum ochiul urmă un meteor, / V-ați dus cu anii, ducu-vă dorul”.

Aproape omniprezente în poezia eminesciană, cuvintele „stea”, „stele”, „steaua” alcătuiesc un breviar astronomic în următoarele poezii: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*: „Ca a nopții stele, ca a zilei zori”; *Stelele-n cer*: „Stelele-n cer/ Deasupra mărilor /Ard depărtărilor / Până ce pier”; *La steaua*: „La steaua care-a răsărit / E-o cale atât de lungă”; *Luminează stelele*: „Numai eu voi rămânea, / Gândurile la o stea.; *Oricâte stele*: „Oricâte stele ard în înălțime, / Oricâte unde-aruncă în față-i marea”; *Epigonii*: „Sau văd nopți ce-ntind deasupră-mi oceanele de stele”; *Venere și Madonă*: „O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste / Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei”. Sunt, de asemenea, numeroase creații în care Mihai Eminescu așază acest cuvânt în metafore, încercând în acest fel să decripteze în imagini cosmicul.

Din aceste versuri, reiese că Eminescu înțelege prin cuvântul „stea” ceea ce este descris în *Dictionarul de simboluri* de către Jean Chevalier și Alain Gheerbrant la o diferență de zeci de ani: „Prima calitate de reținut a stelei este aceea de astru luminos, de sursă de lumină. [...] Caracterul lor celest le face, de asemenea, simboluri ale spiritului și, în special, ale conflictului între forțele spirituale sau luminoase și cele ale materiei sau tenebroase. Ele străpung întunericul și sunt faruri îndreptate spre noaptea inconștientului”.

În scrierile eminesciene, soarele și luna, în calitatea lor de aștri cerești, deci de concepte astrofizice, apar în următoarele poezii: *Călin (File din poveste*): „Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic / Rumenind străvechii codrii și castelul singuratic”; *Ce e amorul*: „Te urmăresc luminători / Ca soarele și luna”; *Sara pe deal*: „Luna pe cer trece așa sfântă și clară”; *Să fie sara-n* a*sfințit:* Răsaie luna liniștit / Și tremurând din apă”; *Stau în cerdacul tău*... : „Deasupră-mi stele tremură prin ramuri / În întuneric ochii mei rămân, / Ș-alături luna bate trist în geamuri”.

În *Scrisoarea I*, Mihai Eminescu, prin intermediul metaforei, ca resursă stilistică a limbajului, construiește lunii o imagine apologetică: „Căci perdelele-ntr-o parte când le dai și în odaie / Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie, / Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate / De dureri, pe care însă le simțim ca- n vis pe toate. // Lună tu, stăpână-a mării, pe a lumii boltă luneci / Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci; / Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară, / Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară / Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate, / Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate”. Este de reținut că în viziunea lui Eminescu, luna este astrul suveran. Ea apare în ipostaza stăpânitorului și este zugrăvită în analogie cu imaginea mării. La baza acestei analogii, stă metafora, figura de stil despre care Matila Ghyca spunea că „este expresia generală a analogiei” [Ghyca, 1998: 220].

Geniul eminescian transpare în construcția acestei analogii lună-mare. Matila Ghyca amintește că „pentru Aristotel, a găsi o metaforă bună implica perceperea intuitivă a similitudinii în lucruri neasemănătoare” [Ghyca, 1998: 220]. Imaginea aceasta a fuziunii lunii, a cerului cu marea este ilustrată în studiul lui Victor Kernbach *Miturile esențiale* atunci când descrie Calea Laptelui: „Vechile datini spun despre Calea Laptelui că ea se contopește cu marea” [Kernbach, 1978: 353]. Mitul evidențiază călătoria unui om mânat de firea lui iscoditoare în largul mării pe o plută. Acesta constată că după mai mult de 10 zile, astrele cerești începuseră să îi lumineze din spate, iar apoi, deosebirea dintre zi și noapte dispare cu totul. În călătoria sa, întâlnește o cetate cu femei care stăteau în fața unor războaie de țesut, apoi un bărbat care ducea un taur la adăpătoare care îl trimite la Yang Tziun-ping, care îi va spune unde a călătorit. Răspunsul pe care îl primește este acesta: „În anul cutare, în luna și în ziua cutare, o stea străină a pastruns în constelația Păstorului”. Concluzia mitului este că omul ajunsese plutind cu pluta până în Calea Laptelui. Alexandre Koyre consideră că locul Pământului și al lumii mobile în raport cu toate celelalte locuri ale regiunii stelelor fixe este desemnat de Calea Lactee. Autorul detaliază că Drumul Robilor sau calea Sfântului Iacob este Calea Lactee „ce se întinde în mijlocul stelelor fixe [...] și o divide în două emisfere aparente și, deși acest

cerc are o lărgime inegală, el nu variază foarte mult de-a lungul circuitului său [Koyre, 1997: 69].

Cunoscând toate aceste aspecte teoretice, Eminescu subliniază în M. 2255, rolul soarelui în totalitatea fenomenelor de „insolațiune" care există pe Pământ: „Soarele trimite raza a // Raza a pe un pământ neted s-ar refracta pur și simplu în sens contrariu, deci -a //+ a- a egal 0 ecuație // Dar el nu întâlnește suprafețe netede, el întâlnește suprafețe absorbitoare // Deci forma refracțiunii se schimbă în multe chipuri. Tot se refractează". (Eminescu, 1981: 505). În viziunea poetului, „stadiile de insolațiune sunt scările de lumină, adică scara de raze pătrunzând noianul. Scară de raze", așa cum notează în M. 2267.

Un alt concept astrofizic valorificat de Eminescu este „lumina". Cea mai interesantă idee în acest sens se regăsește în poezia *La steaua*: „La steaua care a răsărit / E-o cale atât de lungă, / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ne-ajungă [...] Tot astfel când al nostru dor / Pieri în noapte-adâncă, / Lumina stinsului amor / Ne urmărește încă". Așa cum reiese din versurile acestea, substantivul „lumina" este folosit aici atât cu sens denotativ, pur științific, așa cum apare în prima strofă, cât și cu sens conotativ, în strânsă legătură cu iubirea pierdută. Din nou, Eminescu așază un concept științific într-o metaforă. Poezia aceasta, alături de *Luceafărul*, surprinde geometria spatiu-timp. Acestea au fost considerate adevărate lecții de relativitate. Clipa este comparată cu mii de ani ca în *Luceafărul*: „și căi de mii de ani treceau în tot atâtea clipe". De asemenea, în *O, rămâi,* clipa este echivalenta unei succesiuni de veacuri: „clipe dulci ce par ca veacuri".

Se pare că Eminescu folosește cunoștințele sale despre dilatarea timpului și dovedește atât intuiție științifică, cât și o imaginație de nedescris atunci când le așază în versurile sale. Este o întrepătrundere între cele două laturi ale personalității eminesciene, „homo sapiens" și „poeta faber". Despre timp, Victor Kernbach, descriind ardoarea cosmică, notează următoarele: „Timpul rotește așadar șapte roți. El are șapte butuci, osia lui se numește Nemoarte. Așezat dincoace de toate existențele sale, el, cel dintâi dintre zei, se află în mers. Vedem Timpul chiar dacă el se află în multe locuri deodată. Așezat dinaintea tuturor acestor existente, și Timpul se spune că sălășluiește în cerul cel mai de sus [...] Timpul a zămislit acolo sus Cerul. Timpul a zămislit tot astfel Pământurile, care sunt aici." [Kernbach, 1978: 371]. Aceeași semnificație o regăsim și la Eminescu. În poezia sa, timpul devine o supratemă. Este ilustrat la fel ca în mitul relevat de Kernbach drept stăpânul tuturor lucrurilor. Văzut ca zeu suprem, timpul este evidențiat cu note melancolice în poemul *Trecut-au anii*: „Trecut-au anii ca nouri lungi pe șesuri / Și niciodată n-or să vie iară". Versurile acestea fac trimitere la motivul „fugit irreparabile tempus", la efemeritatea omului pe pământ, la nimicnicia omului în raport cu timpul care stăpânește totul „iar timpul crește în urma mea, mă întunec".

În relație cu timpul, „stăpân al universului și al ritmurilor sale cosmocrator" (Chevalier, 1993: 306) este definită moartea: „Cu mâne zilele ți-adaogi, cu ieri viața ta o scazi / [...] Chiar moartea însăși e-o părere / Și un vistiernic de vieți". Ideea morții ca „dușman funest al omului și al naturii", așa cum o percepea și Baudelaire, apare în poezia *Printre stânci de piatră seacă*: „Și bătrâna moarte toarce / Gândul ei în nefinit /Zilele din vine-ți stoarce/ Și când capu-ți se întoace / Bagi de seamă c-ai trăit".

De asemenea, timpul care „învârte universul întreg" este în contradicție cu ideea de artă concepută „ca o luptă împotriva morții" [Chevalier,1993: 356]. Această idee a nemuririi prin artă este surprinsă și de Eminescu în poezia *Numai poetul*: „Numai poetul, / Ca păsări ce zboară / Deasupra valurilor / Trece peste nemărginirea timpului: / În ramurile gândului, / În sfintele lunci / Unde păsări ca el / Se-ntrec în cântari". Astfel, arta, așa cum este denumită de Eminescu în M.2275B, reprezintă „un act de voliţiune inspirant, trecut prin sita inteligenței, răcit prin precepte de gust și de echilibru" învinge timpul. Eminescu întrevede legătura dintre artă și știință, de aceea manuscrisele sale conțin peste 1300 de pagini de texte științifice. Timpul, subjugat prin intermediul artei, apare în definiția științei ca element adjuvant al ei, așa cum reiese din M. 2257: „Știința nu e decât forma în care un timp se aduce pe sine însuși la conștiință, își dă seama de sine însuși" [Eminescu, 1981: 158].

Se pare că Eminescu a crezut în virtuțile științei. Poetul „a științifizat", așa cum crede G. Călinescu prin intermediul limbajului științific din care se desprinde și cuvântul „ceruri", frecvent utilizat în registrul lexico-semantic al poeziei sale. Mărturii în acest sens sunt creațiile: *Din cerurile albastre*: „Din cerurile albastre / Luceferi se desfac, / Zâmbind iubirii noastre / Și undele pe lac"; *Mortua est!:* „Trecut-ai când ceru-i câmpie senină / Cu râuri de lapte și flori de lumină, / Cand norii cei negri par sombre palate / De luna regină pe rând vizitate"; *Câte nopți eu cugetat-am*: „Păhar nalt îmi părea cerul răsturnat deasupra noastră / Stelele scântietoare umpleau lumea lui albastră / Norii ce plutesc par spumă a luminii de argint". Aceste poezii redau pictural tabloul unei naturi cosmice în care „personajele lirice" sunt: cerul, norii, stelele, soarele și luna, aceleași elemente ce stau în centrul studiilor astronomilor. Eminescu a fost un bun cunoscător al descoperirilor astronomice ale lui Giordano Bruno, primul om de știință care a prezentat schemele generale ale cosmologiei, ce a dominat gândirea modernă de mai tărziu. De asemenea, idea stelelor fixe care alcătuiesc o sferă este preluată de poet din cercetările lui Copernic, care „nu spune niciodată că lumea vizibilă, lumea stelelor fixe este infinită, ci numai că este incomensurabilă (imensum) că e atât de mare încât nu numai că Pământul comparat cu cerurile este ca un punct" [Koyre, 1997: 32].

Mai întâi, Ptolemeu, apoi Copernic și, în cele din urmă, Eminescu, valorifică imaginea Pământului ca punct într-un univers infinit. Mai mult decât atât, Eminescu notează în M. 2257 că „în mijlocul întregii creațiuni este un atom, un punct matematic în care se lovesc și se concentrează toate puterile lumii care constituie Sistema cosmică". Acest atom este în viziunea eminesciană însuși Dumnezeu. Se pare că Eminescu are aceeași imagine despre Dumnezeu, asemenea lui Newton. El consideră că lumea noastră, o lume mică „de se măsură cu cotul" este cuprinsă în spațiul și timpul lui Dumnezeu. Alexandre Koyre aduce detalii despre Dumnezeul lui Newton, care „nu este doar un Dumnezeu filozofic [...] Dumnezeul lui Newton este Dumnezeul din Biblie, stăpânul efectiv și suveranul lumii create de El [...]. El durează din eternitate în eternitate, este prezent din infinit în infinit; în mod vădit, Dumnezeul lui Newton nu există dincolo de timp și spatiu: eternitatea Sa este durată veșnică; omniprezența Sa, întindere infinită [Koyre, 1997: 172].

Imaginea unui astfel de demiurg apare în „Luceafărul”, adică în tabloul al treilea care redă zborul intergalactic al lui Hyperion. Mircea Cartărescu este de părere că acest zbor trebuie considerat „nu o înălțare (ceea ce ar corespunde unei scheme diairetice de tip eroic), ci o scufundare în adâncul infinitului”, deoarece „schema arhetipală a coborârii nu poate fi separată de cea a adâncirii, a pătrunderii în profunzime, către esențe, către un centru” [Cărtărescu, 2011: 53].

Imaginea spațiului ca neant este preluată de Eminescu din cercetările lui Kepler, pentru care spațiul vid era „un neant”, un „non-ens” [Koyre, 1997:72]. „Aristotelician”, cum îl cataloga Koyre, J. Kepler a făcut descoperiri despre infinitatea universului, care au constituit bazele unei științe empirice. În poezia lui Eminescu, există o echivalență între „neant” și „noapte”, întunericul specific morții și lumii dinainte de naștere. Mircea Cartărescu semnalează că „în poezia lui Eminescu, putem distinge două feluri de nopți” și că în Călin (File din poveste), poetul conștientizează acest lucru: „Noaptea stelelor, a lumii, a oglinzilor de râu / Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu” [Cartărescu, 2011: 66]. Deci, noaptea tenebroasă este echivalenta somnului, morții, increatului, neantului, iar noaptea luminoasă cu implicații apolinice, plină de stele, este spațiul securizant al iubirii. Cea de-a doua ipostază a nopții, cu o întreagă constelație nocturnă, amintește de *Imnurile către noapte* ale lui Novalis, poet atât de drag lui Eminescu.

Un alt termen din câmpul semantic al științei, atât de des utilizat în versurile eminesciene, este lexemul „univers”. Eminescu face distincție între lumea noastră și univers, idee ce se regăsește și în opera lui Giordano Bruno: „Lumea noastră nu este universul, ci numai această machina înconjurată de o infinitate de alte lumi similare sau apologe cu a noastră, lumile aștrilor-sori risipiți în oceanul eteric al soarelui” [Koyre, 1997: 745]. În viziunea acestora, lumea noastră comparată cu universul sau cu Dumnezeu este un punct un nimic. În versurile eminesciene, universul este fară margini, iar geneza lui este explicată în *Scrisoarea I*: „Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă? / N-a fost lume pricepută și nici lume s-o priceapă. / Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază, / Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază. / Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface, / Și în sine împăcată stăpânea eterna pace! [...] De-atunci negura eternă se desface în fâșii, / De-atunci răsare lumea, lună, soare și stihii.../ Vin din sure căi de chaos pe cărări necunoscute / Și în roiuri luminoase izvorând din infinit, / Sunt atrase în viață de un dor nemărginit”. Tot în acest poem, Eminescu, situat în ipostaza vizionarului, redă o ipoteză apocaliptică a universului, ca urmare a unei îndelungate cugetări științifice. Moartea universului apare aici ca o premoniție a cugetătorului, nimeni altul decât astronomul din prezent: „Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș / Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși / Cum planeții toți îngheață și s-azvârl rebeli în spaț / Ei din frânele luminii și ai soarelui scăpați; / Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit, / Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit; / Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie, / Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie”. Ceea ce reiese din aceste versuri este că Eminescu, în poezia sa, descrie universul prin epitetul metaforic „negura eternă”, deci cu ajutorul limbajului poetic. În manuscrisele sale, utilizează limbajul matematic pentru a reda imaginea universului: „Dacă tot universul e un asemenea sistem de puncte de masă cari lucrează

asupra la olaltă numai cu puteri centrale, atunci suma puterilor vii existente și a proviziei disponibile de muncă încă posibilă, este o mărime invariabilă, constantă pentru țoață eternitatea, de vreme ce în Univers nu este imaginabilă o acțiune de dinafară" [Eminescu, 1981: 441]. Este clar că universul este un sistem de puncte, pe care Eminescu, un bun cunoscător al matematicilor, îl explică prin intermediul principiului conservării puterii.

Tot prin limbajul matematic, Eminescu definește lumea, așa cum reiese din versurile: „Lumea îmi părea o cifră, oamenii îmi păreau morți / Măști ce râd după comandă care ies de după porți / Și dispar- păpuși măiestre, ce că sunt nici că nu știu / Și-ntr-o lume de cadavre căutam un suflet viu". Aceeași idee a unei lumi mici, populate de oameni comuni, incapabili a-și depăși condiția umană transpare și din *Scrisoarea I*: „Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici, / Facem pe pământul nostru mușuroaie de furnici / Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați / Ne succedem generații și ne credem minunați / Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul / În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul/ Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată / Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată". Concluzia poetului este că universul cel himeric este un vis al neființei. Se observă că în interiorul acestei lumi mari, care este universul, oamenii sunt „păpuși", „muști", „copii ai lumii mici", „umbre în întuneric" ce au doar„clipa" și„raza". Eminescu pune, deci, omul ca „undă", ca exponent al universului mărunt, în relație de antinomie cu universul nemărginit.

În poezia *Împărat și proletar* apare prototipul omului-lumină: „Ah! -zise unul – spuneți că-i omul o lumină / Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?" în care se află „și număr și putere" și în care „o lume își face încercarea". Se pare că Eminescu nu neagă capacitatea omului de a cugeta, de a construi lumi prin intermediul gândirii și a simțirii sale. Este aceeași idee care se regăsește și în M.2255, unde creionează omul în raport cu natura și arta: „Omul e cel mai înalt și mai nobil op de arte al naturii; într-un sens și mai nobil, el ar trebui [să fie] și cel mai frumos op de arte al artei, al propriei sale puteri creatorie, libere, conștii morale" [Eminescu, 1981: 42].

În privința locului pe care omul îl ocupă în univers, Eminescu folosește tot simboluri matematice pentru a ilustra acest mister: „Orice corp care are un singur punct de gravitație față de tot restul Universului e un individ capabil de-o împărțire infinitezimală ca și Universul. El e un microcosm, o mărime infinită în mic, față cu macrocosmosul-mărime infinită în mare" [Eminescu, 1981: 372]. Ca microcosm, ca lumină, omul este un căutător al misterelor. El conferă lumină, deci este lumină, însă „lumina este ceea ce se află în centrul misterului" [Nicolescu,1996: 34]. Se desprinde de aici ideea că omul este atât un instrument de observare a universului, cât și un mister prin prisma naturii sale. Basarab Nicolescu atrage atenția că omului i s-a dat știință pentru a-și accepta locul pe care îl ocupă în univers.

Câmpul semantic al astrofizicii este valorificat de Mihai Eminescu și prin utilizarea frecventă a cuvântului „pământ". Acest termen desemnează locul vieții, „globul cel de tină" ca în *Împărat și proletar*, peste care domnește omul. Poetul împărtășește ideea lui Ptolemeu, care atesta imaginea Pământului ca centru al universului. De asemenea, el se declară adeptul repetabilității nașterii și a morții planetei Pământ în M. 2255, după cum

urmează: „Concentrând, așadar, viața Pământului nostru ca individ planetar în icoana nașterei, trecutului și a risipirei sale, vom avea în mare ceea ce este viața omului în mic-un trai individual de-o durată în raport tot atât de scurtă ca și-a fiecăruia din noi. Văzând însă de pe formațiunea sistemelor dintr-o negură indiferențiată, o icoană a formării Pământului nostru și din risipa vreunei planete aceea a pieirei lui, suntem siguri că o nouă formațiune, aceeași în formă și comparație au avut, are și [va] avea loc întotdeuna. Pe acest nou Pământ s-ar repeta aceleași procese ale vieții, cari s-au urmat pe al nostru, încât n-am avea nici un drept de-a-i discuta identitatea, afară dar dacă n-am voi să susținem identitatea masei de materii” [Eminescu, 1981: 280].

Din colectivitatea de oameni care se aflâ pe pământ se desprinde imaginea cercetătorului, a gânditorului, așa cum este numit în poezia lui Eminescu „astronomul”, „bătrânul dascal” sau „cugetătorul”: „În prezent, cugetătorul nu-și oprește a sa minte, / Ci-ntr-o clipă gândul duce mii de veacuri înainte” (*Scrisoarea I*); „Iar colo bătrânul dascăl / Cu-a lui haină roasă-n coate / Într-un calcul fără capăt / Tot socoate și socoate / Și de frig la piept și-ncheie / Tremurând halatul vechi/ Își înfundă gâțu-n guler și bumbacul în urechi; / Uscățiv, așa cum este, / Gârbovit și de nimic / Universul fară margini / E în degetul lui mic / Căci sub frunte-i viitorul și trecutul / Se încheagă, / Noaptea-adâncă-a veciniciei / El în șiruri o dezleagă / Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr / Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr”. Se pare că modalitatea prin care savantul, aflat în ipostaza bătrânului dascăl și a cugetătorului, încearcă să decripteze enigmele universului este cercetarea științifică, iar ea presupune lucrul cu numerele, calculele și formulele matematice. Prin acest limbaj științific, el „caută în lume și în vreme adevăr”. În *Scrisoarea a II-a*, poetul descrie astronomul care „cu evlavie adâncă cârpocind la haina vremii”, dăruiește celorlalți semeni ai săi „lumea cea gândită”: „Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos, / Cum ușor ca din cutie scoate lumile din chaos / Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață / Că epocele se-nșiră ca mărgelele pe ață”. Convins că astronomul posedă instrumentele cunoașterii, Eminescu îl definește în M. 2255 astfel: „un astronom care își pune ocheană e un animal cu creier contemporan și un om adânc antideluvian” [Eminescu 1981:501].

Toate aceste definiții ale savantului au ca numitor comun rațiunea. Din perpectiva lui Basarab Nicolescu, „rațiunea are două fețe: marea gnoză și marea știință, între acestea două marea poezie” [Nicolescu, 1996: 37]. Se pare că această etichetă a rațiunii caracterizează și spiritul enciclopedic eminescian, deoarece și el a pendulat mereu între cunoașterea științifică și cunoașterea artistică și a văzut în univers un „imens laborator de foarte înaltă energie” [Nicolescu, 1996: 57]. Poetul declară această stare de a fi, predilecția sa pentru știință și artă în poezia *Lumea părea o cifră*: „Dibuit-am în științe, în maxime, -n poezie, / Dară toate îmi părură sură stearpă teorie”.

În cele din urmă, concluzia poetului este aceeași ca a lui Lucian Blaga, când încearcă prin creația sa, să definească „corola de minuni a lumii”. Iubirea rămâne eterna cale de cunoaștere a universului: „Mă miram cum de pierdusem ochii pentru tot ce fu / Toate existau sub soare pentru că exiști și tu”.

Concluzii

Solomon Marcus considera că simbolul este entitate fundamentală atât în știință, cât și în artă [Marcus, 1986: 18]. Alături de imaginație și natură, așa cum precizează Rene Wellek, simbolul este cea de-a treia trăsătură majoră a romantismului. Exponent al romantismului autentic românesc, Mihai Eminescu utilizează simbolul ca figură de stil semantică atât în creațiile sale artistice, cât și în însemnările din manuscrise. Prin simbol, deci prin cuvânt, poetul conceptualizează ceea ce îi dictează rațiunea. În poezia sa, cuvinte ca „stea", „cer", „univers", „pământ", „meteor", „lumină" au căpătat valoarea de simbol, deoarece Eminescu le-a legat de experiența științifică valorificată în caietele sale, dar și de experiența interioară, ca produs al cunoașterii artistice.

Prin urmare, cuvântul rămâne la îndemâna lui Eminescu pentru a introduce omenirea într-o lume a sa, „o lume de o mare vastitate în spatiu și în timp și în care privirea cugetătorului pătrunde până în punctele cele mai tăinuite ale sufletului omenesc și până la concepțiile cele mai înalte ale rațiunii [Vianu, 1971: 223].

Bibliografie

Avramescu, Aurel, *Viziune eminesciană și ipoteze științifice în cosmogonie,* în Tomis, (IV, nr. 8, aug. 1969,).
Boia, Lucian, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, (București: Editura Humanitas, 2015).
Bogdan-Duică, G. , *Mihai Eminescu, studii și articole* (Iași: Editura Junimea, 1981)
Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu* (București: Editura pentru literatură, 1969).
Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri* (București: Editura Artemis, 1993).
Dima, Al., *Motivul cosmic în opera eminesciană,* în *Studii eminesciene* (București: Editura Albatros, 1971).
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Mihai Eminescu* (București: Editura Tineretului, 1963).
Eliade, Mircea, *Despre Eminescu și Hașdeu* (București: Editura Junimea, 1987).
Eminescu, Mihai, *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc (București: Editura științifică și enciclopedică, 1981).
Eminescu, Mihai, *Poezii*. Selecție, cronologie și note de Cătălin Cioabă (București: Editura Humanitas, 2014).
Ghiță, Cătălin, *Lumile lui Argus. O morfotipologie a poeziei vizionare* (Pitești: Editura Paralela 45, 2005).
Ghiță, Cătălin, *Orientul Europei romantice. Alteritatea ca exotism în poezia engleză, franceză și română* (București: Editura Tracus Arte, 2013).
Ghyka, Matila, *Filozofia și mistica numărului*. Traducere de Dumitru Purnichescu. Postfață de Cornel Mihai Ionescu (București: Editura Univers Enciclopedic, 1998).
Kernbach, Victor, *Miturile esențiale,* (București: Editura științifică și enciclopedică, 1978).
Koyre, Alexandre, *De la lumea închisă la universul infinit*. Traducere de Vasile Tonoiu (București: Editura Humanitas, 1997).
Marcus, Solomon, *Artă și Știință* (București: Editura Eminescu, 1986).
Nicolescu, Basarab, *Teoreme poetice.* Traducere în limba română de L.M Arcade. Prefață de Michel Camus (București: Editura Cartea Românească, 1996).
Noica, Constantin, *Introducere în miracolul eminescian* (București: Editura Humanitas, 1992).
Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei* (București: Editura Humanitas, 1996).

Philippide, Alexandru, *Eminescu și gândirea poetică*, în *Studii eminesciene*. Antologie de Virgiliu Ene și Ion Nistor (București: Editura Albatros, 1971).
Popper, Karl, *În căutarea unei lumi mai bune*. Conferințe și eseuri în trei decenii. Traducere din germană de Anca Rădulescu (București: Editura Humanitas, 1998).
Spangenburg, Ray, Moser, Diane K., *Istoria științei.* Secolul al XIX -lea. Traducere de Constantin Dumitru- Palcus (București: Editura Lider)

THE INCIDENCE OF PARENTAL MIGRATION ON CHILDREN LEFT AT HOME

Mihaiela BUT
PhD Student, University of Oradea

Abstract: Even if the existing legislative framework specifies tools and levers that allow the accurate collection of data on migration, ie children whose parents are working abroad, the real size of these phenomena is not known.
Important institutions in this endeavor are the public social assistance services, the county school inspectorates, the educational units, the county directorates of social assistance and child protection, the National Authority for the Rights of Persons with Disabilities, Children and Adoptions. The statistical data obtained or presented by these institutions (at county or national level) do not allow the full knowledge of the phenomenon of children left at home, an aspect also supported by the studies performed.
Quantitative and qualitative data are needed to understand the phenomenon and the psychological, educational and health consequences.

Keywords: incidence, migration, parents, children left at home

Introducere

Migrația este un fenomen social foarte complex care este în centrul atenției a numeroși specialiști: sociologi, economiști, politologi, geografi, experți în relații internaționale. Studiul acestei problematici se centrează acum nu pe amploarea fenomenului, ci îndeosebi pe identificarea consecințelor sociale și economice pe care le produce.

După Trebici (1979), migrația este un *eveniment social* cu profunde consecințe în plan social, economic, demografic. În viziunea lui Rotariu (2009), migrația *ca fenomen social total* are un caracter complex care își pune amprenta asupra întregii vieți socio-politice, în timp ce migrația constituie a treia mare schimbare din societatea românească de după 1989, după trecerea la democrație, respectiv trecerea la economia de piață (Sandu, 2017).

Demersul de cercetare a fenomenului migraţiei şi al copiilor rămaşi acasă capătă legitimitate pornind de la tendinţa de creştere pe care îl înregistrează, de la consecinţele pe care le generează şi care se pot identifica în calitatea vieţii acestor copii. De altfel, trebuie să încadrăm interesul pentru problematica copiilor și a vieții acestora, într-un cadru mai larg, în care, depășind abordările tradiționale, respectarea copilului și a copilăriei este susținută prin politici specifice ce recunosc statutul social și de dezvoltare a acestuia; perspectiva persoanei vulnerabile se configurează astfel în sinergie cu statutul de actor al propriei deveniri (Andersen, Koening și Main, 2018, pp. 1- 4). Aflat în mod cert sub influența condițiilor de creștere și având nevoie de îngrijire și bunăstare, copilul trebuie perceput ca o ființă socială care necesită sprijin și încurajare pentru a se forma și implica activ în propria existență.

Considerăm că o astfel de abordare aduce discuția despre fenomenul copiilor rămași acasă în urma migrării părinților, la un alt nivel: *nu este necesară doar cunoașterea și gestionarea eficientă a situației acestor copii pentru a-i sprijini în starea de vulnerabilitate în care se află în timpul copilăriei, ci și pentru a-i susține în devenirea lor ca ființe sociale active, interesate de propria dezvoltare.*

Incidența fenomenului

Chiar dacă prin cadrul legislativ existent sunt precizate instrumente și pârghii care permit colectarea exactă a datelor privind migrația, respectiv copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate, dimensiunea reală a acestor fenomene nu este cunoscută.

Instituții importante în acest demers sunt serviciile publice de asistență socială, inspectoratele școlare județene, unitățile de învățământ, direcțiile județene de asistență socială și protecția copilului, Autoritatea națională pentru drepturile persoanelor cu dizbilități, copii și adopții. Datele statistice obținute sau prezentate de către aceste instituții (la nivel județean sau național) nu permit cunoașterea deplină a fenomenului copiii rămași acasă, aspect susținut și de studiile efectuate.

Sunt necesare date cantitative și calitative care să permită înțelegerea fenomenului și a consecințelor în plan psihologic, educațional, al sănătății.

Documente precum cele elaborate la solicitarea Administrației prezidențiale, Raport. Grup de lucru interinstituțional pentru copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate (CCPPMS) au scos în evidență discrepanțele semnificative între datele de raportare ale instituțiilor statului, în ceea ce privește fenomenul copiilor rămași acasă. Au fost identificate diferențe de raportare datorită faptului că instituțiile aplică de multe ori instrumente proprii de colectare a datelor privind copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate, fără a se asigura corelarea cu datele celorlalte instituții. Totodată, fiind colectate fragmentar și fără instrumente unitare, datele nu pot fi operaționalizate în mod adecvat, astfel încât este dificilă atât identificarea problemelor, cât și a măsurilor potențiale.

Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului colectează date despre această categorie de copii aflați în situație de risc cu ajutorul unor tipizate în formă tabelară, având în vedere: tipul familiei de proveniență, numărul părinților plecați la muncă, numărul copiilor care rămân acasă, persoana sau instituția căreia îi este încredințat copilul care rămâne acasă (cu unul dintre părinți, persoană din familia extinsă, sistemul de protecție specială: asistent maternal, centre de plasament, rudenii, alte persoane). Acest mod de lucru permite doar colectarea fragmentară a datelor, și mai puțin analiza comparativă a acestora în urma unei operaționalizări eficiente.

La nivel național

Potrivit Metodologiei de lucru privind colaborarea dintre direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului și serviciile publice de asistență socială și modelul standard al documentelor elaborate de către acestea (Anexa 2 la HG 691 din 2015), situația de risc a copilului trebuie analizată din perspectiva situației economice și sociale

a familiei,starea de sănătate a membrilor familiei și nivelul de educație al acestora, condițiile de locuit de care beneficiază familia, comportamente de risc identificate în cadrul familiei (art.4).Același document subliniază că în funcție de situația economică a familiei, o situație de risc este cea în care familia se află în stare de sărăcie sau părintele unic susținător nu este aducător de venituri, în contextul în care este în șomaj sau nu are ocupație. Din perspectiva socială, copilul se află în situație de risc dacă familia este monoparentală, ori dacă ambii părinți/ părintele unic susținător sunt plecați la muncă în țară sau străinătate. Intră în responsabilitatea instituțiilor din sistemul de asistență socială și din sistemul educațional, de a identifica situațiile concrete în care copiii au rămas acasă prin plecarea copiilor la muncă în străinătate, sau, în general, în alte situații de risc precizate.

Procedura de monitorizare a modului de creștere și îngrijire a copilului cu părinți plecați la muncă în străinătate și serviciile de care aceștia pot beneficia, reglementată prin Anexa 1 a HG 691 din 2015 prevede circuitul de colectare a datelor. Astfel, unitățile de învățământ, la solicitarea legală a Serviciilor Publice de Asistență Socială (SPAS), trimit acestora date privind copiii rămași acasă, respectiv privind copiii remigrați. Aceste date sunt raportate la DGASPC (Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului) de către SPAS-uri, urmând a fi trimise la Autoritatea națională pentru drepturile persoanelor cu dizbilități, copii și adopții.

Tabel Copii rămași acasă în urma plecării părinților la muncă în străinătate- 2008-2020, nivel național

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total familii plecate la muncă în străinătate	**65412**	**60468**	**60026**	**59724**	**57304**	**58985**	**60230**	**61436**	**72566**	**75584**	**74422**	**67466**	**60391**
Total copii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate	**92328**	**85605**	**84084**	**83658**	**79901**	**80036**	**80959**	**81725**	**94662**	**97841**	**94896**	**86263**	**79638**

Sursa: Prelucrare după Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, http://www.copii.ro/statistici-2019/, accesat 10.12.2020
http://andpdca.gov.ro/w/situatie-copii-cu-parinti-plecati-la-munca-30-06-2020/ accesat ianuarie 2021

În perioada de referință, 2008 – 2020 se înregistrează o creștere anuală a numărului de familii plecate în străinătate, astfel că în anul 2008 au plecat în străinătate

la muncă, 65412 familii, iar în anul 2019 au plecat 67466 de familii. La nivelul anilor 2011, 2012, 2013, se înregistrează cele mai mici valori, în raport cu cele din ceilalţi ani din perioada de referinţă. În ceea ce privește numărul copiilor care provin din aceste familii, cu părinţi migranţi, putem constata că în anul 2008 erau 92328 copii în această situaţie, după care, în cadrul perioadei de referinţă, observăm o scădere la nivel anului 2012 (79901 copii), ca apoi valorile să fie mai mari, iar în anul 2019 sunt cuprinşi în bazele de date 86263 copii ai căror părinţi au plecat în străinătate. Desigur, aceste date nu sunt relevante pentru dinamica fenomenului, dar este important de subliniat că parte dintre dintre acești copii rămân acasă fără ambii părinţi, sau sunt încredinţaţi spre îngrijire fără ca aceştia să beneficieze de tot ceea ce este necesar, potrivit nevoilor lor.

La nivel regional

Statisticile Autorităţii naţionale pentru drepturile persoanelor cu dizabilităţi, copii și adopţii relevă faptul că distribuţia copiilor ai căror părinţi au plecat la muncă în străinătate, este diferită pe regiuni. Se poate pune întrebarea dacă aceste diferenţe se datorează capacităţii autorităţilor locale de a identifica corect situaţiile, de a transmite necesitatea cunoașterii şi implementării prevederilor legislative.

Tabel Distribuţia copiilor cu părinţi plecaţi la muncă în străinătate, pe regiuni – perioada 2019- 2020

Regiune/Judeţ	COPII CU PĂRINŢI PLECAŢI LA MUNCĂ ÎN STRĂINĂTATE, din care:							
	cu ambii părinţi plecaţi		cu un singur părinte		cu părinte unic susţinător		Total	
	ANUL							
	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019
TOTAL	**14766**	**13461**	**54938**	**50350**	**9939**	**8655**	**79638**	**86263**
Nord-Est	4995	5339	18679	21052	2491	2825	26165	29216
Sud-Est	2143	2614	8276	9740	2222	3618	12641	15972
Sud-Muntenia	1866	2148	7351	8262	1456	1626	10673	12036
Sud-Vest Oltenia	1515	1557	3232	3524	1012	1109	5759	6190
Vest	997	1126	4571	5659	904	1078	6472	7863
Nord-Vest	1608	1911	7036	6177	729	852	9373	8940
Centru	1454	1149	4837	4737	866	920	7857	6806
Bucureşti-Ilfov	188	231	956	939	254	245	1398	1415
Sursa: Direcţiile Generale de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului								

http://andpdca.gov.ro/w/situatii-defalcate-pe-judete-30-06-2020/

Tabel . Copii cu părinți plecați la muncă în străinătate pe regiunea NV

Anul	Copii cu părinți plecați la muncă în străinătate						
	Cu ambii părinți		Cu un singur părinte		Cu părinte unic susținător		Total
		%		%		%	
2014	2999	28,16%	6740	63,29%	909	8,53%	10648
2015	3116	29,21%	6425	60,24%	1124	10,53%	10665
2016	2678	24,47%	7340	67,07%	925	8,45%	10943
2017	1744	17,10%	7603	74,56%	850	8,33%	10197
2018	1743	17,90%	7136	73,32%	853	8,76%	9732
2019	1911	21,37%	6177	69%	852	9,53%	8940

Sursa: Prelucrare după Direcţiile Generale de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului, http://www.copii.ro/statistici-2019/, accesat 10.12.2020 (http://www.copii.ro/statistica-pe-ani/)

Analizând evoluția fenomenului copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate în perioada 2014-2019, constatăm că în regiunea Nord-Vest a scăzut numărul total al copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate, dar diferă distribuția copiilor după tipul de familie migrantă: familie cu doi părinți plecați, familie cu un părinte plecat, familie monoparentală.

La nivelul anului 2019, pe baza datelor putem concluziona că există diferențe între situația în plan național și cea la nivelul regiunii N-V.

Anul	Copii cu părinți plecați la muncă în străinătate						
	Cu ambii părinți		Cu un singur părinte		Cu părinte unic susținător		Total
		%		%		%	
2019 regional	1911	**21,37%**	6177	**69%**	852	**9,53%**	8940
2019 național	13461	**15,60%**	50350	**58,36%**	8655	**10%**	86263

Grafic Distribuția copiilor rămași acasă, pe plan national și al regiunii N-V
Sursa: Prelucrare după datele furnizate de Direcţiile Generale de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului, http://www.copii.ro/statistici-2019/,

La nivelul anului 2019, numărul copiilor rămași acasă, provenind din familii în care ambii părinți au plecat la muncă în străinătate, reprezintă 21,37% din totalul de 8940, în comparație cu aceeași perioadă de referință, la nivelul anului 2020: 15,60 %. În cazul copiilor din familii monoparentale se înregistrează o diferență foarte mică între ponderea copiilor din aceste familii, la nivel regional și național. În schimb, ponderea copiilor rămași acasă, provenind din familii în care a plecat un singur părinte ân

străinătate, este mai mare la nivelul regiunii N-V (69%) față de nivelul național (58,36%).

Este important să subliniem faptul că grupul copiilor rămași acasă constituie un grup vulnerabil, având riscuri asociate precum plecarea la muncă în străinătate a părintelui unic întreținător. Familia monoparentală reprezintă un grup vulnerabil prin caracteristicile ei, iar situația particulară în care se se află copii după ce părintele unic susținător pleacă la muncă în străinătate, este una dificilă. Deși există un cadru legislativ specific, copiii ai căror părinți sunt plecați în străinătate la muncă, sunt de multe ori lăsaţi fără măsuri de protecție.

În anul 2008 s-au înregistrat 7895 de familii cu părinte unic susținător plecat la muncă în străinătate,astfel că au rămas acasă 10408 copii, din care 9186 au rămas în grija rudelor până la gradul IV, iar 1086 au rămas în sistemul de protecție special: 262 la asistent maternal, 162 în centrele de plasament, 587 la rude până la gradul IV, 75 la alte familii/persoane, 136 au rămas la vecini, alte familii, sau au rămas fără protecție. Datele referitoare la evoluția fenomenului copiii rămași acasă arată că în 2019 s-au înregistrat creșteri anuale, astfel că dacă în anul 2008 familiile cu părinte unic susținător plecat la muncă în străinătate au reprezentat 12% din totalul familiilor migrante, în 2019 ele au reprezentat 13,50%. În anul 2019 s-au înregistrat 9110 familii cu părinte unic susținător plecat la muncă în străinătate, respectiv 11.143 copii rămași acasă. Dintre aceștia, 9687 au rămas în grija rudelor până la gradul IV, fără măsură de protecție, iar 1239 s-au aflat în sistemul de protecție special: 240 la asistent maternal, 205 în centrele de plasament, 703 la rude până la gradul IV, 91 la alte familii/ persoane, 217 în alte situații (vecini, alte familii, persoane fără măsură de protecție). În anul 2020, familiile migrante monoparentale reprezintă 13,21% din totalul familiilor plecate la muncă în străinătate, un procent care se înscrie pe un descendent, după ce în 2017 și 2018 au atins procentul cel mai mare în 2017 și 2018 (14, 11%, respectiv 14,21%).

Vulnerabilitatea copiilor rămași acasă în urma plecării părinților părinților la muncă în străinătate este relevată în toate cele trei situații*: familii în care ambii părinți sunt plecați la muncă în străinătate, familii în care un părinte este plecat la muncă în străinătate și familii cu părinte unic susținător plecat în străinătate.*

Copiii rămași acasă reprezintă un grup aflat în situaţii de risc de excluziune socială şi cercetările pe această problematică sunt necesare, nu doar pentru cunoaşterea fenomenului, ci şi pentru propunerea unor măsuri de intervenţie şi sprijin specifice. Sunt însă identificante limite ale cercetărilor realizate în spaţiul românesc pe această problematică:”Lipsa interviurilor cu părinţii în ţara de destinaţie, lipsa unor verigi intermediare de verificare a informaţiei culese, între nivelul general (date culese de guvern prin responsabilităţile direcţiilor de asistenţă socială) şi cel individual (informaţii culese pe eşantioane de elevi), lipsa studiilor pe arii geografice “ (Bălţătescu,S., Bacter, C, 2016, p. 8).

Bibliografie

Anghel, R., G.; Horvath, I., 2009, *Sociologia migrației. Teorii şi studii de caz româneşti,* Editura Polirom, Iaşi
Andersen, S., Koenig, J., Main, G., 2018, Editorial to the First Issue of Childhood Vulnerability Journal, https://link.springer.com/article/10.1007/s41255-019-00005-5
Anghelache, C., Niță, G.O., Badiu, A., 2016, *Remitențele migranților –o sursă importantă și stabilă de fonduri externe, în dezvoltarea economică a unei țări*, în Revista de statistică, nr.12
Anghel, R., G.; Horvath, I., 2009, *Sociologia migrației. Teorii şi studii de caz româneşti,* Editura Polirom, Iaşi
Ben Ariech, A., 2008, *The child indicators Movement: Past, Present, Future,* vol. 1 Issue 1, pp. 3-16
Bălţătescu, S., 2003, *Abordări psihosociale ale satisfacției și fericirii*, în Revista Calitatea vieții, XIV, nr.2,
http://www.democracycenter.ro/migratie/Baltatescu.pdf
Bălţătescu, S. ,2008, *Migration of a parent, well-being and social competence of adolescents. A study with Romanian high school students. International workshop: The Effects of International Labor Migration on Political,* *https://www.scribd.com/document/38687071/Baltatescu*
Bădescu, G., Stoian, O., Tănase, A., 2009*, Efectele culturale ale migrației forței de muncă din România*, în Anghel R.G. și Horvath, I.coord., 2009*, Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești, Editura Polirom, Iași*
Chipea, F., Bălţătescu, S.,2010, *Copii lăsaţi acasă de emigranţi. Studiu de caz în judeţul Bihor*, în Sociologie Românească, vol. VIII Nr. 4 pp. 104-126
Chipea, F., Iacob, A.,2010, *Impactul migraţiei părinţilor asupra „copiilor rămaşi acasă". Studiu exploratoriu la nivelul judeţului Bihor*, în volumul Educaţie şi schimbare socială, Editura Universităţii din Oradea, pp. 159-167
Diminescu, D., 2009, *Exercițiul dificil al liberei circulații: o introducere în istoria migrației recente a românilor*, în Horvat și Anghel (coord.), 2009, Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești, Editura Polirom, Iași
Institutul de Științe ale Educației, Institutul Național de statistic, 2018, *Efectele economice și sociale ale migrației asupra copiilor rămași acasă, Studiu experimental*
Organizația Internațională pentru Migrație, 2006, *Migrația și efectele ei în plan familial*
Rotariu, T., 2009, Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice, Editura Polirom, Iași
Sandu, D., 2010, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Editura Polirom, Iași
Sandu, D., 2018, *Migrația temporară în străinătate* (1990- 2016), în Ghețău, V.(coord.), Demografia României, Editura Academiei Române
https://www.researchgate.net/publication/329674051_MIGRATIA_TEMPORARA_IN_STRAINATATE_1990-2016
Sandu, D., 1984, *Fluxurile de migrație în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București
Trebici, V., 1979, *Demografia,* Editura Științifică și Enciclopedică, București
UNICEF, 2007, *Salvaţi copiii, Impactul migraţiei părinţilor asupra copiilor rămaşi acasă, https://copiisinguriacasa.ro/wp-content/themes/csa/doc/Impactul%20migratiei%20parintilor%20asupra%20copiilor%20ramasi%20acasa_Salvati%20Copiii.pdf*
UNICEF, Alternative sociale, 2008, *Analiză la nivel naţional asupra fenomenului copiilor rămaşi acasă prin plecarea copiilor la muncă în străinătate,* https://www.unicef.org/Raport_final_HAC.pdf, accesat noiembrie 2020

International Organization for Migration, Organizația Internațională pentru migrație, coord. Cojocaru, M., 2006, Migrația și efectele ei în plan familial

Alte surse

http://www.copii.ro/statistici-2019/, accesat 10.12.2020

UNICEF, 2015, *Copii rămași fără grijă părintească* https://www.unicef.org/moldova/media/841/file/Copii-ramasi-fara-ingrijire-parinteasca.pdf, accesat decembrie 2020

Administrația prezidențială, 2018, *Raport. Grup de lucru interinstituțional pentru copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate* (CCPPMS) https://www.presidency.ro/files/userfiles/Raportul_Grupului_de_lucru_Interinstituional_dedicat_situaiei_copiilor_cu_prini_plecai_la_munc_in_strintate.pdf (accesat decembrie 2020)

RO Centenar , https://insse.ro/cms/files/evenimente/RoCentenar/ROCentenar.pdf

GALA GALACTION, A PATRIARCHAL FACE/IMAGE OF ROMANIAN LITERATURE

Gabriela FENDRIHAN(BUTA)
PhD Student, UMFST „GEORGE EMIL PALADE ", TÂRGU-MUREȘ

Abstract: Gala Galaction, a declared priest of Christian doctrine, is a writer who paints with deep meaning various phenomena in his writings and passionately propagates ideas that contradict rigid church dogmas. Passionate about the descriptive writings himself, the prose writer is an artist of realistic literature.
The belief in the possibility of the miraculous intervention of the divinity in people's lives is found in his short stories and novels. Galaction's epic creation suffered significantly between 1920 and 1930 due to his clerical profession. In his remarkable short stories, the prose writer had picked up his subjects, revealing human passions and aspirations. The realistic element is the most sensitive, fragile, as it shapes stories with a Christian substrate. Each of the writer's period is of a creative effervescence. In Roxana, the friendship of a zealous Christian priest with a Jewish family and an old Protestant woman is shown with all sympathy.
At the height of more than half a century of creative activity, which gave him a laurel wreath, Galaction did not enjoy his success and always thought about the unrest that was swirling around in his life.
"My theology is lost in literature and literature seems to me to throw me right on the periphery of theology," the writer confessed in 1954
The dominant concern was to illustrate the struggle between virtue and sin, between purity, morality and temptation, between dogma and instinct.

Keywords: clerical profession, novels, human passions, creative activity.

Gala Galaction, ca om și personalitate creatoare, s-a înfățișat contemporanilor săi sub multiple nuanțe divergente și contradictorii unele față de altele, însă străbătute toate de o însușire particulară, care paradoxal, le armonizează într-o individualitate unică și originală.

Galaction a fost un om, căruia nimic din ceea ce era omenesc nu i-a fost străin, a fost apropiat de durerile oamenilor. Activitatea preoțească era diferită de cea scriitoricească. Confesiunile lui Galaction oferă o serie de informații despre prietenia lui trainică cu Arghezi. Galaction a fost un remarcabil nuvelist, la el totul era real, a adunat o bogată avere literară.

Mărturisea că el poartă de grijă copiilor literari, era un prozator de mare talent cu o viață sănătoasă. A prețuit mult revista „Viața Românească" în ale cărei pagini s-a regăsit o parte din_opera marelui scriitor. Întreaga operă a lui Gala Galaction este traversată de spiritul iubirii de oameni, al clarității și al toleranței.

Începând din 1920, se dedică unei vaste și migăloase munci, traducerea Bibliei. În 1930 începe să se afirme ca romancier, în lucrările beletristice apar motive religioase, ele au avut un ecou în critica literară. Concepția laică este un ingredient important al personalității autorului. Creștinismul din romane este o concepție a iubirii dintre oameni, iar autorul pătrunde în clocotul vieții, a problemelor umane, atrage emoții.

Orientarea sa către roman este pusă în contextul dezvoltării acestei specii literare în literatura română.

Gala Galaction tatonează terenul romanului publicând patru romane în perioada 1930-1935, pentru el este un moment cu un impact deosebit atât în viața personală, cât și în cea literară. Romanele lui Gala Galaction aduc o noutate prin această intensitate a redării. Romanul *Papucii lui Mahmud* apare în 1932 fiind considerat cel mai valoros roman al autorului de către critica literară. El îmbină creștinismul cu convingerile democratice. Eroul romanului nu are o conștiință religioasă profundă, el neavând foarte multe relații cu mediul religios până atunci, însă este prezentat drept o persoană așezată, echilibrată, din punct de vedere moral.

„George Călinescu și Mihail Sebastian, istoricii noștri literari, au relevat că Gala Galaction este unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai stilului-artistic din întreaga literatură română.

Virtuțile stilistice ale prozei lui Galaction, care au marcat o treaptă superioară în evoluția epicii românești au fost apreciate. G. Ibrăileanu sublinia că autorul *Bisericuței din Răzoare* este unul dintre puținii noștri scriitori care cunosc secretele limbii, să-și poată exprima senzațiile cele mai fine de gândire și simțire. Cultivând o literatură de inspirație națională și populară cu mijloace de expresie înnoitoare, el a îmbinat limba modernă cu cea tradițională. Personalitatea și opera lui au constituit obiectul a numeroase analize critice și sinteze literare.” [1]

Meșteșugul de a scrie i-a fost inspirat de maeștrii francezi. A publicat în anul 1916 *Clopotele din Mănăstirea Neamțu* ..., din epoca tinereții. De „ Adevărul literar ” vorbește cu mare entuziasm, acolo s-a regăsit el, plin de ambiție și putere, acolo el a reclădit literatura de altă dată. În confesiunile scriitorului, regăsim amintiri despre întâmplarea neobișnuită cu Caragiale, pe care-l supărase fără să-l vadă. „Băiete, te plâng ... Lasă-te de scris! E o manie ticăloasă ”, Forma lui de a spune era exagerată și jignitoare, dar spunea din experiență.

În 1910, străbătea țara din munte în vale, aduna imagini și proiecte literare.

Revista „Viața Românească ” din Iași a fost cea care a prins viață, în momentul când Galaction și-a publicat opera literară. Galaction și Arghezi erau legați de cultul poeziei și al libertății de exprimare. *Bisericuța din Răzoare*, este o schiță trăită într-o lume fericită: „Eram din calea-afară de obosit și aș fi dorit ca bisericuța din Răzoare să-mi iasă înainte mai curând. (...) Am șezut la umbră, pe pragul pridvorului. Gândurile îmi stăteau în cap: Iată cel mai frumos loc de odihnă pe care l-am întâlnit în viața mea!”[2]

Moara lui Călifar începe prin așezarea în timp și în spațiu a acțiunii aparent veridice, un spațiu care nu are coordonate exacte, un loc oarecare, anume „în preajma unei păduri străvechi”, ce mai târziu primește și un nume, „în Alăutești”, iar timpul pare a fi un timp mitic, care te duce cu gândul la origini, un timp legendar. Moara lui Călifar este o nuvelă scrisă într-o limbă viguroasă, o adevărată creație ca proză. Flăcăul Stoicea voiește să intre argat la moară, dar Călifar îl îndeamnă să se spele mai întâi cu apa din

[1] *Gala Galaction, interpretat de : Teodor Vârgolici*, Tudor Arghezi, D. Caracostea, G. Călinescu ... , Editura Eminescu, București, 1978, p. 10.

[2] Gala Galaction, *Bisericuța din Răzoare și alte povestiri*, Editura Octopodium, București, 1996, p. 34.

iaz. Mânios pe morarul ce-l privea batjocoritor, Stoicea zdrobește capul diavolului și se aruncă și el în apa iazului.

Garabet Ibrăileanu spune că : „ Galaction e un scriitor original, un poet care slujește în bisericuța lui proprie. Natura pe care o zugrăvește, pe care o utilizează, e personală, e colorată cu temperamentul și e îmbinată cu tot sufletul lui.”[3]

Galaction e considerat un scriitor subiectiv, față de alți prozatori de schițe și nuvele, el cântă amorul și natura. Într-una din cele mai bune nuvele, *În drumul spre păcat*, stilul său devine familiar, păstrându-și noblețea. De o sinceritate fără margini, confesiunea trădează înclinația spre abordarea pasională, diametral opusă celei bisericești, care promovează abstinența. Înainte de a trece la opera literară a lui Galaction am scoate în evidență activitatea publicistică impresionantă. Gala Galaction a lucrat la traducerea Sfintei Scripturi ajutat de părintele Vasile Radu. Lui Galaction îi aparţin cărţile deuterocanonice, Iov şi Noul Testament. Alături de prietenul său Arghezi, Galaction a avut o activitate publicistică intensă, editând revistele „Cronica" şi „Spicul", în perioada 1915-1918.

De la noi la Cladova e totuși cea mai puternică povestire prin figura părintelui Tonea. Zbuciumul lui sufletesc, lupta în care se zbate sunt virtuți ale unui sfârșit măreț. Talentul de povestitor al lui Gala Galaction e împletit din limbile de foc ale păcatului. Primul roman *Roxana* e alcătuit din aceleași alternanțe de simțire.

Punctul de plecare al *Roxanei* este prin excelență, o scanare a realității, a întrepătrunderilor multiple dintre cele două planuri: exterior și interior. Părintele Abel Pavel ajunge într-o lume puțin religioasă, neconformă cu sensibilitățile sale umane.

„Prezent în *Roxana*, în *Papucii lui Mahmud* și în *Doctorul Taifun*, tendenționismul creștin al scriitorului a deformat viziunea artistului, prin simplitatea stilului, prin naivitate, Galaction este un artist, unde fantasticul se aliază cu realul, unde fondul creștin este învăluit într-o armonioasă povestire artistică.”[4]

Prin *Moară lui Călifar*, închinată amintirii Iuliei Hașdeu, Pișculescu, care nu-și luase încă pseudonimul literar, începea literatura, carierea lui plină de spor.

Romanul *La răspântie de veacuri* își fixează personajele și acțiunea în 1900, informațiile fiind luate dintr-un jurnal intim. Morala romanului e însurătoarea timpurie care-ți fură sufletul. Doru se îndrăgostește de Elvira fiind sufletele care-și mărginesc existența fizică. După bunele obiceiuri clasice, oamenii își mărginesc existența fizică, ei vorbesc cuviincios, fiindcă sunt cărturari. Acest roman înfățișează răsăritul și dimineața acestei generații.

Galaction pune frumosul în slujba adevărului. El este un predicator și simte nevoia să convingă pentru că este un talent. Acțiunea lăuntrică a eroilor săi este lipsită de tulburări. Personajul Antonia, fată de băcan, a fost crescută de mătușa ei de la mănăstirea Văratic, de aici autorul introduce elementul creștin. Antonia, este fire practică, sănătoasă și calmă. Filipache are un moment de rebeliune din cauza pasiunii pur senzuale pentru Elvira medicinistă, care joacă rolul ispitei. În adâncul sufletului, ea

[3] G. Ibrăileanu, în *Gala Galaction, interpretat de...*, ed. cit., p. 80.
[4] *Ibidem*.

este cinstită deoarece îl respinge pe Filipache, trimițându-l la Antonia. După acest conflict, romanul prinde vioiciune.

Perpessicius spunea că : „ Roxana este un roman patetic pe care părintele Gala Galaction îl închină luptelor pentru biserică și pentru strălucirea ei activă. El deschide seria romanelor teologice."[5]

Abel Pavel, descins în marginea săracă a Bucureştilor, într-o parohie fără biserică, ajunge să cunoască pe marele îmbogățit de război, pe Atanasie Ceaur. Roxana, soția lui Atanasie, și socrul acestuia, bancherul Simon și fata lui Debora, grație cărora visul părintelui se înfăptuiește, va avea biserică în parohie. După moartea lui Atanasie, părintele ia drumul Mănăstirii Cernica pentru a scăpa de ispita apropierii de Roxana, care i-a tulburat liniștea.

Această atentă şi intensă vedere a celui de lângă noi e o realitate trăită de către omul duhovnicesc, care sondează în fiecare clipă realitatea lui interioară dar şi pe a acelora cu care el se întâlneşte. De aceea constatările de nuanţă morală ale părintelui Pavel sunt scanări ale realităţii personale a celuilalt.

În romanul *Papucii lui Mahmud* câmpia Dunării și Valea Iordanului se încrucișează în aceeași inimă. Savu Pantofarul este eroul mucenic de o grandioasă simplitate a cărui viață se martirizează în răscumpărarea păcatului. Este romanul unui proces de conștiință și o predică emoționantă. Galaction îl pomenește la tot pasul, el a dat viață și zbucium eroului său pentru că prin preocupările sale etice, a dat viață și alinare eroului său. Savu Pantofaru își pierde cumpătul și omoară pe muribundul Mahmud, iar când se trezește din beție, îngroapă pe Mahmud în cripta părinților săi, după care se îmbolnăvește. Este scăpat de la moarte de arendașul Nicolache Piua și de doctorul Cloajă. Vărsarea de sânge îl chinuiește, se interiorizează și începe să înțeleagă „izvoarele morții". Cu toate deosebirile de temperament, Gala Galaction are comun cu Ion Agârbiceanu, fiind ca și acesta preot, obișnuința de a pune probleme de conștiință. Morala este de factură creștină la cei doi scriitori care au dorit să argumenteze ideea că rezistența împotriva ademenirilor ispitei se poate realiza prin îndeplinirea idealului moral-creştin care cere împlinirea poruncilor Bisericii.

Gala Galaction dovedește că și scrisul în receptarea imaginii lumii a trecut dincolo de naivitatea impresiei. El coboară în adâncimea ei, momentul când tânărul magistrat din nuvela *În drumul spre păcat* cunoaște în bărbatul Clarei pe cel care trebuia să joace un rol de seamă în destinul său. În spirit romantic, Galaction nu luminează idila deschizând rodul imaginației. Tânărul nu greșește admirând-o pe partenera colegului judecător, ci încalcă legea lui Dumnezeu, râvnește la un bun necuvenit. Clara acționează ca o vrajă asupra novicelui. În opera lui amorul și pasiunile devastează sufletele.

Este un analist al pasiunilor intense, cu operele lui, cititorul se poate hrăni cu mintea și inima, te îndeamnă să le cercetezi cu dragoste. Galaction este înainte de toate scriitor și dă o valoare operei sale, personalitatea sa este o îmbinare armonioasă a unui artist pasionat.

Dacă în *Moara lui Călifar*, 1902, narațiunea este una fantastică, de basm și există o lume care nu are timp, după treizeci de ani pătrundem în lumea reală a romanului,

[5] Perpessicius, în Gala Galaction, *interpretat de...*, ed. cit., p. 146.

Papucii lui Mahmud :„Copacii tineri scoteau capul cum puteau de sub poalele strămoşilor centenari”. Schimbarea la față a naturii redă un sentiment de neliniște. În povestirile sale din acea epocă peisajul contribuie la faptele personajelor.

Dualitatea sufletului uman, această luptă între morală laică și creștină, o regăsim în opera scriitorului. În sufletul personajelor se dă o luptă interioară între bine și rău, cinste și puritate.

Gloria Constantinii, una dintre nuvelele cu pronunțat caracter realist este construită pe ideea că nu trebuie adunate averi pe pământ. Elementele religioase sunt încorporate în întâmplările vieții creștine.

În nuvelele și povestirile lui natura reflectă stări sufletești: Dunărea este albastră și liniștită ca și sufletul preotului Tonea, peisajul prinde viață.

În Mărturisiri, Galaction declara: „Așa se face că în anul 1910, zăgazurile teologiei mele s-au frânt și un năboi de povești și de epopee s-au revărsat în câmpia literaturii românești ... Un defensor ecleziastic poet nu ridica nicio plângere împotriva maniei lui inofensive... Constantin Stere și Ibrăileanu mi-au deschis brațele și m-au primit frățește.”[6] Blândețea, răbdarea și dragostea sunt energii pe care le îmbrățișează scriitorul.

Scriitorul este în contrast permanent cu vocații ale sale. Contrastul este inevitabil din cauza dualității firii sale. Opera sa e apreciată pentru valoarea ei stilistică.

În scrisori teologice, *Piatra din capul unghiului*, Galaction afirma: „Trăim în vremuri de universală confuziune. Toate s-au clătinat de la locul lor. Iată că și credința noastră – sobornicească și apostolească - s-a povârnit în cugete, și a ajuns să se confunde cu ceea ce eram deprinși să socotim și să numim – erezie. Nu mai știm care este vechea, sfânta, slăvita noastră pravoslavnică.”[7]

Omul din spatele operei transpare din cioburile propriei memorii, din fragmentele pe care se hotărăşte să le scoată din anonimatul timpului şi să le dea nume şi legendă. Între misterul personalităţii, inefabil care ţine de trăirea firii şi a vieţii se instalează ficţiunea oricărei nonficţiuni. Omul spune pentru a se ascunde, deşi lasă impresia dorinţei de a se revela. Taina spovedaniei rămâne, Gala Galaction nu dezvăluie totul, iar din ceea ce a ales să restituie, portretul nu se desenează aşa cum şi l-a dorit. Ceva se revelează, ceva se ascunde, în acelaşi timp. A-l căuta în operă şi-n spatele operei pe omul Gala Galaction este o provocare. Poate aceasta îl va apropia pe cititorul grăbit şi interesat să-l redescopere şi să-l preţuiască.

„Formația teologică a scriitorului a avut consecințe pronunțate în opera sa literară, dar ele s-au manifestat în două moduri diferite. Prozatorul a cedat locul preotului, plăzmuind narațiunea cu iz de parabole biblice. Un alt mod de manifestare a consecințelor formației teologice a lui Galaction îl sesizăm în întreaga sa operă beletristică. Intenții moralizator-creștine ale unor remarcabile nuvele. Acesta stă sub zodia eticii creștine”.[8]

---

[6] Gala Galaction, *op.cit.*, p. 27.

[7] Gala Galaction, *Opera* VI, *Varia, creştinism, sionism, socialism*, ediție de Teodor Vârgolici, Editura Minerva, Bucureşti, 2000, p. 164.

[8] *Teodor Vârgolici, în Gala Galaction,* interpretat de..., p. 190.

Dar filonul folcloric, alăturat celui teologic, au creat, în cele mai multe scrieri ale sale, frământări sincere și zbucium interior, care au emoționat cititorul. Tocmai acest caracter contradictoriu, bipolar, a reprezentat noutatea, factorul creator original al textelor lui. Scriitorul dă glas rugăciunii și își îndeamnă eroul la meditații care rămân neconvingătoare.

Eroii scrierilor sale acționează conform structurilor personale. Zugrăvind realitățile vieții, Galaction a rămas întotdeauna credincios. El își mărturisește drama lăuntrică.

În romane, a extras din creştinismul primar sensurile cu aspect social şi uman, referitoare la durerile populare. Creştinismul din romane preconizează iubirea de oameni aflaţi în nevoi şi în suferinţă, echitatea socială, toleranţa şi convieţuirea paşnică dintre neamuri de religii şi naţionalităţi diferite.

„ Printr-un mod specific gândirii sale, Galaction a atribuit creștinismului funcții sociale, adapându-le marilor sale principii de umanitate. Galaction își mărturisește zbuciumul lăuntric, pendularea între două credințe, cea creștină sau cea socialistă pe amândouă dorind să le împărtășească și să le slujească cu sinceritate.”[9]

Gala Galaction prezintă unul dintre cele mai interesante cazuri în care, pornindu-se de la concepția creștinismului, s-a ajuns la o atitudine de sinceră simpatie față de viață.

Pasional prin temperament și ascetic prin lecturi, Gala Galaction rămâne o figură interesantă în cultura română datorită felului în care a apropiat atât curente, cât și domenii contradictorii: literatura și teologia.

„Literatura noastră nu trebuie să fie mai inocentă ca un prunc (...) literatura ca și florile, ca și holdele este o interferență divină între darurile cerului și condițiile pământului. Oricât de sus ar fi darul condițiile în care el trebuie să se dezvolte, să se caracterizeze, să lupte și să biruiască sunt aici de pe pământ. Scriitorii sunt cetățeni. În sufletul lor cel minunat ei sunt artiști, întrucât ei se rezumă, ne suportă în ei și sunt în stare să se reconstruiască în opera lor de artă. Scriitorul nu poate să pogoare între noi fără să nu stârnească sentimente violente – entuziasm, adorație, ură și război”.[10]Gala Galaction, este un bun narator de întâmplări fabuloase, revendicat de critică ca fiind un realist.

Cine îi citește fără prejudecăți nuvelele, vede de îndată ilustrul teolog care izbutește mai ales în povestirile ce depășesc cadrul realist și notația exactă.[11]

Bibliografia operei :

Gala, Galaction, *Bisericuța din Răzoare și alte povestiri*, Editura Octopodium, București, 1996
Gala, Galaction, *De la noi, la Cladova*, Editura Cartea românească, București, 1924
Gala, Galaction, *Papucii lui Mahmud*, Adevărul, București, 1932
Gala, Galaction, *La răspântie de veacuri*, Cultura Națională, vol. I,II., 1935
Gala, Galaction, *Chipuri și popasuri*, cu prefață de Teodor Vârgolici, E.P.L., București, 1969
Gala, Galaction, *Moara lui Călifar*, Editura Minerva, București, 1973

[9] Gala Galaction, *op. cit.*, p. 400.
[10] Gala Galaction, *Opinii literare*, ediție de Gh. Cunescu, Editura Minerva, București, 1979, p. 334.
[11] Eugen Simion, *Gala Galaction și vocația fabulosului*, în: „România literară”, 17 aprilie 1969

Gala, Galaction, *Jurnal,* vol. II, Editura Minerva, București, 1977
Gala, Galaction, *Opere VI, Varia, creștinism, sionism*, ediție îngrijită de Teodor Vârgolici, Scriitori români, Editura Minerva, București, 2000
Biblioteca critică*, Gala Galaction, interpretat de*: ... Antologie, prefață și bibliografie de Teodor Vârgolici, Editura Eminescu, București, 1978
Caracostea, D. Galaction poetul, în: „Viața românească”, nr. 4-5, aprilie-mai 1914
Simion, Eugen, *Gala Galaction și vocația fabulosului*, în: „România literară”, 17 aprilie 1969
Cunescu, Gh., *Călătorul Gala Galaction*, în „Vatra”, nr.4, iulie 1971

LECA MORARIU – BETWEEN MEMORY AND HISTORY THE JOURNAL FROM VÂLCEA

Luminița IPATE (CĂȘUNEANU)
PhD student, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The present study is part of a research paper which reveals the profile of Leca Morariu, the scholar, and his relation with history.
The Journal from Vâlcea is a source of treasured data and information, being a safe path to the analysis of interiority. The journal includes amazing and fascinating pages about a man who, if we did not know his history, could as well be a novel character: a strict, extremely studious intellectual who 'builds himself' calmly and safely, overcoming years of hardships. Leca Morariu went through dramatic situations, over and over again, bearing them all with dignity and hope.

Keywords: history, memory, journal, moral profile

Scrise de o natură solară, preocupată de propria dezvoltare intelecutală, dar prinsă dureros în confruntările cu istoria vitregă a acelor ani, paginile „Jurnalului vâlcean" conturează profilul omului de cultură Leca Morariu relația lui cu istoria. Sunt pagini uluitoare și fascinante despre un om despre care, dacă nu am ști cine a fost, am crede că este personaj de roman. Un intelectual riguros, studios până la epuizare, un intelctual care se construiește cu seninătate și siguranță în atmosfera unor ani vitregi. Aproape fără întrerupere, Leca Morariu traversează ani grei, dramatici, depășind cu demnitate și sperantă toate suferințele.

Jurnalul vâlcean este o carte impresionantă, realizată zi de zi, o carte realizată cu program (câte programe de lucru si câte reajustări ale programelor!) și cu mândrie patriotică (cum se putea „înfoca" în forța nedreptății și cât de mult dorea să dezvăluie ce bine și ce mult poate realiza un român adevărat!). Jurnalul reține șirul lung al unor zile dramatice, dar bogate, umplute până la refuz cu viață. Este un jurnal al *exilului*, centrat asupra examenului de conștiință. Orientarea și forța constructivă ale acestui jurnal sunt impresionante și impun nu numai admirația față de intelecualul Leca Morariu, ci și reverența adâncă pentru patriotul bucovinean.

Aflăm din jurnalul pe care acesta l-a ținut în mod regulat, vreme de aproape două decenii (1944-1963), despre toate tribulațiile zilnice ale distinsului intelectual bucovinean. *Jurnalul vâlcean* constituie o sursă de date și informații deosebit de prețioase nu doar pentru cunoașterea vieții refugiaților în noua lor așezare de adopție, ci și pentru activitățile culturale desfășurate de aceștia împreună cu localnicii.

Din primele însemnări reiese că Leca Morariu a părăsit Cernăuțiul pe 21 martie 1944, cu trenul, ajungând la Râmnicu-Vâlcea duminica, 26 martie, la orele 6 seara. Era însoțit de profesorul Orest Bucevschi, de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, evacuată încă din 1941 la Suceava și apoi, în 1944, la Râmnicu-Vâlcea. Aici au fost mutate

(provizoriu) și Catedra de literatură modernă și folclor a Facultății din Cernăuți și Institutul de Literatură, Filologie, Istorie și Folclor „Mihai Eminescu”.

În condițiile grele de privațiuni materiale ale anilor de după război și ale schimbărilor intervenite în politica noilor guvernanți, atmosfera orașului Râmnicu-Vâlcea devenise tot mai plicticoasă și mai cenușie. Râmnicu-Vâlcea nu avea forța intelctuală și artistică a Cernăuțiului. În această sitție, Leca Morariu și soția sa, Octavia Lupu, au trecut la o rezistență originală. Vremurile find tulburi, se păstrează departe de orice implicare politică, rezumându-se să facă excursii în imprejurimile Râmnicului, unde vizitează mănăstirile Cozia, Turnu și Stănișoara (considerate de familia Leca „Elveția noastră”), dar și minunatele locuri de la Călimănești, Govora, Olănești, Căciulata, Brezoi și Ocnele Mari. Aceste călătorii nu aveau doar un scop turistic și cultural, ele le dădeau și posibilitatea să se întâlnească (feriți de ochii tot mai curioși și mai atenți ai autorităților) cu prieteni și cunoscuți bucovineni, dar și cu ieșeni și bucureșteni fugiți ca și ei, de furia cotropitorilor ruși. O astfel de întalnire are loc la Brezoi, la 24 iulie 1944, între Leca Morariu și poetul Radu Gyr, cu care discută despre „pezevenghii cultural”, Șerban Cioculescu, D. Carocosteca, Octav Neamțu, Al. Rosetti.

Din paginile *Jurnalului vâlcean* aflăm că Leca Morariu și soția sa au reînsuflețit activitatea Societății „Armonia” (înființată la Cernăuți cu ani în urmă) și au reluat „audițiile de cameră”, ținute în casele unor prieteni, iubitori și ei de muzică bună. Dorind să transforme mentalitatea localnicilor, Leca Morariu s-a înconjurat de intelectuali cu preocupări în domeniul artistic, punând bazele unei mici orchestre simfonice, în care el era dirijor și cânta la violoncel, iar soția sa, Octavia Lupu, la pian și canto. Concertele ținute la Drăgășani, la Horezu sau la Govora începeau întotdeauna cu Ciprian Porumbescu, interpretând atât *Dorul* și *Balada*, cât si *Potpourriul* din opereta *Crai nou*.

După o perioadă de acomodare cu orașul, cu oamenii și autoritățile locale, familia Leca Morariu se integrează în viața cotidiană din Râmnicu-Vâlcea, păstrând specificul bucovinean. Râmnicu-Vâlcea a avut parte, imediat după război, de o viață culturală diversă și bogată, grație intelectualilor bucovineni și basarabeni, veniți în împrejurările tragice ale anilor 1940 și 1944. Acești năpăstuiți de soartă au încercat să-și păstreze nealterate obiceiurile de acasă și poate ar fi putut face și mai multe dacă nu ar fi fost prigoniți începând cu toamna anului 1944 de către organele de ordine, fiind repatriați cu forța. Unii s-au sinucis, mulți s-au ascuns prin sate și munți, alții, ajutați de prieteni din politică și primărie – ca Leca Morariu – au declarat că au venit la Râmnicu-Vâlcea de bunăvoie, că vor să rămână aici și că renunță la orice despăgubire privind bunurile lăsate la Cernăuți. Nevoiți să ia viața de la început, în aceste locuri de adopție, și-au păstrat în suflet dorul de „dulcea Bucovină”.

Mai autentic și mai intens decât orice construție narativă, jurnalul este un tip de scriere despre timp. Prin captarea duratelor în căușul paginilor, jurnalul este, în plus, și scriere cu timpul, este cronografie. Transcriind fluctuația trăirilor, mișcarea gândurilor, înregistrând instantanee, diaristul își scrie însăși trecerea.

Citit din perspectiva teoriei jurnalului, paginile *Jurnalului vâlcean* demonstrează că timpul poate deveni timp uman chiar și prin simpla înregistrare. Discursul fragmentar și zigzagat al jurnalului, ancorat în prezentul fluid al zilelor este destructurat, este un

„încă nu narațiune". Absența perspectivei punctului final, absența liniilor de coerență și a articulațiilor ce fac specificul narațiunii sunt cauza acestui *încă nu*. Provocarea pe care o conține lectura jurnalului constă în dificultatea de a descifra, dincolo de substanță plurală a însemnărilor zilnice, o narațiune. Linia de sens nu se vede decât de pe versantul lecturii, ea nu este decât o proiecție a cititorului. Modulate și nuanțate divers, funcțiile acestui tip modern de solilocviu, extrem de variate, le identificăm si în jurnalul lui Leca Morariu: dorința de a pune stăpânire pe timp, efort de autoconstrucție, de autodescoperire, practică a unei igiene sufletești, clarificare și aprofundare a unor gânduri, stări, sentimente, oglindă a procesului de creație, expresie a suferinței, loc al însemnărilor contabile, înregistrare și comentariu al evenimentelor exterioare.

Unitatea acestui discurs divers și plural o reprezintă personalitatea autorului, viziunea asupra lui însuși, dar și asupra lumii, preocupările constante, nivelul de intensitate al emoțiilor, gesturile intelectuale recurente. Autorul ocupă, în textul jurnalului, locul central, fiind protagonist al unor experiențe interioare de mare diversitate, dar și martor al unor evenimente exterioare, cu mare impact asupra propriei existențe. Fiind o formă de discurs generată și organizată în jurul autorului, jurnalul, crește în spațiul îngust al paginii și al timpului evocării, crește discontinuu și inegal, din substanța fiecărei zile, din golul sau din plinul zilelor. În ansamblul său, *Jurnalul vâlcean* dă seamă de dialogul intelectualului Leca Morariu cu el însuși și cu cărțile, de relația cu cei dragi (consemnată cu căldură și comentată, de multe ori, cu pasiune). Unele pagini cuprind secvențe ample de analiză a raporturilor cu familia, portrete vii ale celor cu care are legături mai strânse. O prezență constantă în filele jurnalului este soția acestuia, Octavia Morariu. Legătura cu soția este înregistrată cu foarte multe comentarii ca de altfel majoritatea sentimentelor pentru familie. Textul stimulează reflecția asupra calității acestor relații. Jurnalul înregistrează frământările și zbuciumul familiei într-o epocă tulbure (anii '44-'48), dar și momente unice din viața de familie care au un farmec deosebit prin esențializarea lor, prin stilul clar și lapidar, așa cum se desprinde din fragmentul:

> *„Miercuri, 15/III.1944. În loc de curs-seminar, studenții fiind trimiși acasă din Internatul lor!!! Bilete de tren pentru evacuare! Ridic 50.000 lei subvenție de la Minister pentru Institutul «Cernăuți». Seara cu U. T. la cinema: foarte instructivul film «Mozart». Și cum îi prind mânuța lui Upu Tachi într-a mea, la film, sunt adânc impresionat de această atât de bătătorită și ciocârtită și mucenicită mânuță (la fel ca a Mămuchii...) a micului și neîntrecutului și sfântului meu Upușor! Degeaba! Trebuie să-i ajut mult mai mult la munca gospodăriei*" [Morariu, 2012:42].

Scenele din viața de familie sunt așternute firesc lângă altele care menționează activitățile culturale:

> *„Miercuri, 28/VI.1944. Alergături pe la pâine, pește, croitor. Apoi alarmă! La pădure cu Upușor. Citesc Șezătoarea". Aducem haragi pentru roșii.*

PATRU ANI DE CALVAR! Scăldă în grădină. Toaleta pentru concertul de d. a. Somnișor. Și foarte calmi la Concert: victorie deplină; eu cu „ Dorul" de Porumbescu la violoncel acompaniat de Upu Tachi și Upușor - Octavia Lupu – Morariu uimitoare, uluitoare în Dima „Mama lui Ștefan cel Mare" aria din „Samson și Dalila" și „Ce te legeni, codrule!..." [Morariu, 2012:93].

Jurnalul vâlcean este și o anticameră a creației. Aici se încheagă proiectele literare ale autorului, aici am întâlnit pagini în care fantezia se pune în mișcare și tot în aceste pagini se răsfrâng neliniști și îndoieli cu referire la creațiile literare: *„Duminică, 03.09.1944. Scriu pentru „Deșteptarea" articolul «Cum a murit Ciprian Porumbescu". Scriu de-mi pârâie degetele. Să mai salvăm cât putem! Mai presus de vremuri, noi! Un frate al Zamfirei Onciul sosit de pe front! – Ei, ce-i cu războiul? – Apoi de-amu, poarte-l boierii!... D. a. cu Pascu – lenii la Olt până noaptea. Lectură M. Sadoveanu („Bulboana lui Valinaș") – atât de mult al pământului nostru și al nostru..."* [Morariu, 2012:118].

O întreagă filosofie de viață în substanța acestui jurnal: experiența cunoașterii cuprinsă în reflecții surprinzătoare, aventuri ale spiritului contopite într-o logică personală, jocul ideilor, nuanțat de ironie și autoironie:

„Vineri, 23 VI 1944 „Ceru-i ca oglinda. Trimit foii „Telegraful roman" articolul „Floarea Paștelor și Floarea Paștelui", cu următoarea comitivă: Onorată Redacție, Iată-mă bătând la ușa Dumneavoastră ca colaborator – adică, pardon: candidat de colaborare. Dacă binevoiți a primi din când în când, asemenea mărunțișuri dintr-ale limbi, în care ziarele din Capitală, sub firme răsunătoare (ca At. Rosetti, Mircea Djuvara, I. A. Candrea) ne debitează destule verzi și uscate – mai ales uscate! [...]" [Morariu, 2012:91-92].

Nu puteam să nu remarcăm fragmentarismul acestui jurnal, vioiciunea spiritului care aleargă de la o idee la alta, de la o remarcă la alta, dar și pasiunea pentru lucrul bine făcut, bine cumpănit: în definirea eului, a realității culturale, a lumii sentimentelor:

„Luni, 22 /V1944. La piață, poștă, cizmar. Mai ridic părăluțe din cele librete CEC. Îi trimit lui Tr. Cantemir suma de 3000 lei. Incidente cu madame Zoe Deșliu: prisădesc din nou roșiile și ardeii. Discuție pentru „lemnele arse. Bietul Upușor ca fiert.Primele cărți cernăuțene expediate de ce trei stundenți sosite! Bucuria biruie frica de balast. Seara primele corecturi la rev. „Făt-Frumos"), nr. 2-3 1944. Uraa! Scriu articolul „De-ale lui Em. Grigoravitza" [Morariu, 2012:77].

Discursul *Jurnalului vâlcean* este o înregistrare a trecutului recent, redus, de cele mai multe ori, la întâmplările și stările ultimei zile. Se înscriu, în șirul lor, și secvențe recapitulative, bilanțuri ce fixează relieful unor perioade mai lungi de timp. Rețin atenția, în acest sens, judecăți globale și transformări punctuale, flashbackurile dureroase ce punctează multe pagini ale jurnalului.

Alături de secvențele de bilanț, de transcrierile cotidiene, discursul diaristului conține strategii de traversare a situțiilor de criză, programe de lucru, acele strategii anticipative necesare în itinerariul unei deveniri:

> *„Duminică 20/I.1946 A. m. lecție la Simion Sanda. Termin lectura Currer Bell („Charlotte Bronte"), „Jane Eyre" în trad. Const. Apostol – care nu e superioară celeia a lui. Victor Morariu – și pe care tot eu urmează s-o public nu știu când... Iar din bilanțul Golgotei noastre rețin că: de la 21 mai 1945 până azi – deci în 8 luni de zile – eroicul și unicul meu Upușor a câștigat cu pianul (inclusiv cele 2 concerte Muncioiu): 158.400 lei – deci cam 19500 lei pe lună. Și câtă jertfă, câte privațiuni! Lecții de câte 500 lei ora, ba încă și-n scumpetea de azi (când lecția se plătește cu 1500 lei) lecții de câte 600 lei ora! Doamne, Doamne, îndură-te!*" [Morariu, 2012:242].

O voce caldă și așezată răzbate din paginile jurnalului, atunci când autorul vorbește despre schimbări de optică odată cu trecerea anilor, despre valoare și nonvaloare, despre cultivarea prieteniilor. Leca Morariu prețuiește prietenia, având credința nezdruncinată că sunt sfinți cei care știu să fie prieteni adevărați. În acest sens, notează:

> *„Luni 10/9 [...] Acasă, bunii noștri prieteni, Emil și Silvia Ștefănescu. Taifas [...] despre câte de toate: și despre fratele lui Enescu (Fâșcu), și despre Hasdeu (poet) în chemarea Iulici și-n fabula (aproape actual și arghezian de perfect încheiată) „Câinii și lupii „ (1872) Azi vândut 2 ex. „Frunză verde „ Carte poștală de la bunul G. T. Kirileanu"* [Morariu, 2012:202].

Autorul nu istorisește doar fragmente de viață în acest jurnal, ci pune întrebări fundamentale, reflectează despre oameni și semnificația lumii. Filele *Jurnalului vâlcean* sunt documente valoroase, căci fragmente ale unei epoci, fixate prin personalitatea autorului, păstrează ceva din pulsul realității cotidiene, o doză de autenticitate care, în operele declarat istorice, se pulverizează:

> *„Duminică, 7/V.1944. De aseară lumea alarmată prin manifeste că astăzi va fi bombardat Râmnicu-Vâlcii: «Râmnicu oraș frumos, mâine va fi-ntors pe dos!»„. Deci adevărat exod de populație înspre codru, începând cu Onciulenii și sfârșind cu noi. Numai Al. Ieșan cu calvarul său – rămas acasă. Singuri în codru. Ce frumos – dar cu câte jertfe! Până ce devale prind să urle sirenele! Iar cuculeții îi dau înainte cu «cucu, cucu, cucucu» - atât de fraged, candid față de huruitorul bombănit al bombardierelor care se și aud venind. În toate văgăunile, bieții oameni aciuiați cu femei, copii, de prăpădul care vine, vine și trece-nainte prăbușindu-și încărcăturile departe-n fund, în diverse puncte […]*" [Morariu, 2012:71].

Figura diaristului ca persoană-referință stă mereu în prim-plan, dar în anumite pagini ea apare subordonată întâmplărilor, aproape uitată sub noutatea evenimentelor prezentate. Lucrurile iau acest curs nu fiindcă diaristul ar dori să-și estompeze prezența, ci fiindcă realitățile descrise exercită ele singure un fel de magnetism:

> *„Vin. 23.IV, 1948 Sf. Gheorghe! [...]. La biserică (Sf. Paraschiva): Lumânărele și slujbă pentru Gheorghe Gherghian (Moșul lui Tachi), Gheorghe Morariu (Moșul meu), Gheorghe Albescu și Victor și Aurel.Și alt dar: Tică Ștefănescu – să participăm la excursie d-lor la Vlădești. Deci – o pornim pe jos (5 km). Costumul turistic: bocancii, rucsacul și...la drum!*
>
> *Înverzesc, auriu și salcâmii. Vrâste negre de pini, în proaspătul verde al făgetului și stejerișului etc ... pe dealuri. Merii, perii în plină floare. Parfum, cânt de cuc...Tot drumul, un alai de floare, de căsuțe pitorești. Cutare vilă într-o cascadă de glicinie viorie. Marea Școală Normală, pustie, sumbră, tristă – ca toată școala Țării azi ...*” [Morariu, 2012:422].

Atent la elementul informativ, documentar, Leca Morariu întârzie, uneori, cu plăcere, asupra unor aspecte plastice, destinate să recompună o ambianță. Ochii și urechile mereu în alertă, trec de la un centru de interes la altul, gata să retrăiască scene de odinioară. Multe dialoguri din *Jurnalul vâlcean* sunt atât de veridice, parcă au fost stenografiate, luate pe viu, iar cititorul descoperă astfel că lectura jurnalului poate fi mai ademenitoare decât operele de ficțiune:

> *„Duminică, 30 VI 1946. Se crapă de ziuă ... Opriri dezesperante prin cele gări. Hotărât că ziua, cu „personalul", ai pieri de arșiță. Noroc cu peisajul în sine prinde a se înviora ... ba călătoria începe a fi chiar răsplătitoare. Turnu-Severin, Dunărea! ... Cortegiu de amintiri ne ține alai: Tătuca cu Mămuca, tinerei...vrăjiți de concertul muzicii militare din parcul de la Severin. Eu cu Upu Tachi, întorși din expediția cirebiră și poposind în umbra și verdeața Severinului...Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere.*” [Morariu, 2012:274-276].

Jurnalul vâlcean nu este doar un martor fidel al familiei Leca Morariu, este și martor al istoriei. Relația cu istoria este nucleul obsesiv al jurnalului. Diaristul radiografiază actualitatea vremii în care a trăit, adoptând o poziție de observator-comentator al lumii lovite de o „molimă" ce nu-și găsește leac și izbăvire. Evenimentul istoric este redat sobru, cu un timbru vibrant.

Această creație este opera unui fin observator a ceea ce trece, dar și neistovita nevoie de a se găsi față în față cu adevărul. Diversitatea textului este dată de fețele realului pe care jurnalul le reține. Sunt surprinse și consemnate în filele jurnalului experiențe și momente inedite, trăiri autentice și reflecții personale în momente cheie ale vieții, întrebări, gânduri, neliniști, temeri, speranțe, nedumeriri, confruntări, discuții, prietenii. Într-un cuvânt, tot ceea ce definește personalitatea diaristului în toată complexitatea, unicitatea și frumusețea ei. Leca Morariu trece de la consemnarea unor

aspecte legate de mediul familial, întârzie pe marginea lecturilor, a activității culturale și se oprește îndelung la evenimentele și atmosfera epocii, evocând, comentând, dialogând. Faptele și evenimentele prezentate au partea lor de gravitate și de seninătate. Mărturii prețioase vorbesc, în primul rând, ca documente umane și spirituale, despre autor și epoca traversată. Citit din perspectiva registrelor dominante, *Jurnalul vâlcean* se încadrează în categoria *„jurnalelor interiorității"*, fiind un *„jurnal reflecție"*, cu elemente specifice *„jurnalului confidență"*, întrucât permite examenul de conștiință și explorarea eului, dar consemnează și preaplinul emoțiilor și puterea sentimentelor. Coerența și unitatea *Jurnalului vâlcean* constau în perspectiva subiectivă a diaristului, ce selectază din infinitatea evocărilor posibile aspectele care îl preocupă sau cu care intră în rezonanță, evenimente care-i compun viața, contrapunctate, adeseori, de trăiri afective de mare intensitate.

Există în jurnalul lui Leca Morariu o problematică diversă, care, în ciuda rupturilor de ritm, nu pulverizează textul, ci îl intensifică și îi dă o anumită coloratură. Unitatea este, cu siguranță, rezultatul perspectivei unice a diaristului, dar unitatea poate fi și rezultatul perspectivei de lectură ce identifică, în acest text, un itinerariu intelectual ascensional, un profil impresionant și un scris ce devine din ce în ce mai bine conturat. Așadar, unitatea jurnalului stă în ochiul diaristului, în privirea cu care cuprinde lumea și se cuprinde, dar și în perspectiva cititorului.

Gestica scripturală este, în jurnal, o gestică ce conține promisiunea autenticității, promisiune asumată de autor, „semnatar" al pactului autobiografic. În consens cu pactul autobiografic, cititorul corect ar trebui „să semneze" un pact referențial, plasând astfel jurnalul în zona nonliteralului. Există însă autori care scriu textele în vederea publicării și care îl prelucrează stilistic. De cealaltă parte, există și cititori care nu fac pactul referențial și care învestesc textul cu literaritate, o literaritate echivalentă cu ficționalitatea, cu limbajul elaborat și cu polisemantismul. Considerăm că ficționalitatea discursului nu este un gest vinovat, tot așa cum lectura literară a jurnalului nu este o lectură ratată, ci o lectură transfigurantă. Statutul bivalent al jurnalului ține de lectură. În receptarea jurnalului, cititorul are libertatea de a aplica sau nu convențiile lecturii literare, sau, altfel spus, de a-i atribui sau nu statut literar.

Din seria precizărilor, ce articulează poetica jurnalului, reținem, în primul rând, aria vastă pe care o acoperă sintagma „jurnal personal": „jurnal literar", „jurnal de călătorie", „jurnal de război", dar și „jurnal intim" [Michel Braud, 2006:9].

Din perspectiva raportului dintre „timpul trăirii" și „timpul mărturisirii", al scrierii, jurnalul este un tip de discurs situat în proximitatea duratelor transcrise, cu excepția bilanțurilor și a planurilor, proximitate ce se dovedește de cele mai multe ori anulată, până la identificarea timpului evocat cu timpul evocării. Însă ceea ce se obține este doar o suprapunere imperfectă ce păstrează urmele unei desincronizări între trăire și scriitură.

În *Jurnalul vâlcean*, elementele de morfologie și sintaxă dau dimensiunea timpului trăit: trecut și prezent. Autorul jurnalului își notează impresiile, gândurile și ideile din perspectiva prezentului, dar acestea se raportează la trecut. Relația trecut-prezent pune în valoare nu numai conștientizarea unei stări sufletești, a anilor care s-au scurs, a

efemerității omului, ci și calitatea relației dintre oameni. Verbul este, de cele mai multe ori, al trecutului, ceea ce implică actul de a reconstitui fiecare zi. Discursul „Jurnalului vâlcean" se definește printr-o mare varietate formală, varietate dată de spațiul de libertate pe care îl deschide jurnalul, un spațiu discursiv fără constrângeri, configurat exclusiv în funcție de substanța pe care o numește.

Citit din perspectiva tiparelor textuale, *Jurnalul vâlcean* lasă să se vadă structuri predilecte precum: informativul, explicativul, descriptivul și tipare abordate mai rar: narativul și argumentativul. Menționăm și faptul că descrierea există, mai ales, ca schiță de portret și tablou. Sub aspect funcțional, "Jurnalul vâlcean" antrenează funcția emotivă, în relație directă cu momentul trăit, funcția poetică și cea referențială, în cazul evenimentelor care au necesitat precizări și determinări. Fraza confidențială, scrisă numai pentru sine, pare, uneori, doar șoptită, de teamă de a nu destrăma emoția. Alteori, autorul atent mai mult la fapte decât la expresie, utilizează formulări spontane, lapidare.

Jurnalul vâlcean are o individualitate stilistică indiscutabilă și o retorică proprie, atribute datorate profilului diaristului, dar și spațiului de libertate pe care îl oferă jurnalul. Scriitura neelaborată și fugitivă a jurnalului își face și desface propriile structuri și, prin acestea își generează statutul de *literatură in potentia*. Aproape fără excepție, modalitatea de expresie este pronumele personal *eu*, un *eu* coerent sau scindat ce locuiește, simultan, un „aici-acum" al textului și al contextului scrierii, *aici*-pagina de jurnal și *acum*-situat, de regulă, în proximitatea trecutului recent. Trei lecții ale jurnalului se impun cu prioritate: sinceritatea, libertatea stilistică și reperele temporale. Se spune despre jurnale că, fiind scrise în ritm cu realitățile surprinse în mers, sunt susceptibile de patimă și prejudecăți, câtă vreme asupra lor n-a lucrat distanța. În cazul jurnalelor lui Leca Morariu, timpul, care netezește și cheamă la dreaptă măsură, și-a spus cuvântul.

Jurnalul vâlcean este deopotrivă document, dar și operă de observator rafinat, o carte ce instruiește și emoționează în același timp.

Bibliografie

Morariu, Leca, 2001, *Viață. Din carnetul unui român, prizonier în uniforma împăratului*, Editura Alfa, Iași

Morariu, Leca, 2012, *Opere vol III.Jurnalul vâlcean*, Editura Tipo Moldova Iași

Morariu, Leca, 2018, *Opere vol. IV. Jurnal (1909-1919)*, Editura Tipo Moldova, Iași

Bejinariu, Petru, 2011, *Istorie și identitate*, Editura Universității, Suceava

Braud, Michel, 2006, *La forme de jours pour une poetique du journal personnelParis, edition Duseuil,apud Alina Pamfil, Jurnalul personal. Elemente de poetică și scenarii didactice, perspective, 1-18, 2009, p. 10*

Diaconu, Mircea, A., 1999, *Mișcarea Iconar. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Editura Timpul, Iași

Diaconu, Mircea, A., 2011, *Studii bucovinene*, Colecția Opera Omnia, Editura Tipo Moldova, Iași

Grigorovici, Radu, 2006, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Editura Academiei Române, București

Grigorovici, Radu, 2011, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și etnografice*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți

Iacobescu Mihai, 1993, *Din istoria Bucovinei*, Vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București
Loghin, Constantin, 1924, *Scriitori bucovineni. Antologie*, Tipografia „Reforma socială", Pasagiul Român, 20, București
Papuc, Liviu, 2004, *Leca Morariu. Studiu monografic*, Editura „Timpul", Iași

EMOTIONAL STATES AND CIRCUMSTANCES IN THE NOVEL ”MR. K RELEASED” BY MATEI VIȘNIEC

Mihaela-Mariana GEORGESCU (CAZIMIROVICI)
PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: Matei Vișniec is an authentic and creative writer. The first part of this text shows that in the novel ”Mr. K Released”, in its complexity, Kosef J.'s emotional states are presented like a map, from fear to courage, and from terror to friendship. In the second part, it is described how is expressed the joy – by smiling, laughing, or being happy – despite the darkness of the penitentiary. Finally, the third part of the research presents the short touches of the whether and nature, that can be part of the mentioned contrast.
This text will be part of the PhD thesis.

Keywords: state, fear, joy, Mr. K, penitentiary

01. Stările și singurătatea lui Kosef J.

De o mare complexitate, cu păstrarea constantă a atenției asupra protagonistului, dar și ritmată și bine construită, narațiunea are la bază stările lui Kosef J., singurătatea fiindu-i accentuată prin gândurile sale, expuse, la fel de regulat, printr-un dialog interior efervescent: „«Să le spun, poate, *adevărul*?», se chinuia el”[1], pentru a concluziona, puțin mai jos: „«Adevărul este ceea ce vor ei să creadă», își întărea el hotărîrea de a lăsa lucrurile *să curgă*.”

De altfel, nu sunt lăsate doar să se întrevadă sau să se înțeleagă emoțiile, ci sunt expuse direct, pe tot parcursul romanului, transformându-l într-un ansamblu de stări, dispuse sistematic: textul devine transparent, o transparență dezarmantă, ca un carusel al trăirilor, conturându-se șansele unei mai rapide și mai mari apropieri de cititor.

În acest mod, Matei Vișniec face din romanul *Domnul K. eliberat* o hartă a stărilor lui Kosef J, personajul principal, creată din emoțiile pe care acesta le resimte în diversele situații reliefate în relaționarea sa cu diferitele personaje, în locurile în care merge.

Trecând peste stupefacția, temerile și, în mare parte, confuzia care l-au marcat inițial, mai exact, înainte și în momentul aflării că este eliberat, fostul deținut este înțelegător cu gardienii, care devin din ce în ce mai prietenoși cu el, Franz Hoss și Fabius, adjunctul acestuia, bucurându-se de prezența lui Kosef J. la jocurile lor de zaruri și comportându-se cu el ca și cum le-ar fi egal, din moment ce este un „om liber”.

Ba, mai mult, omul participă, la invitația gardienilor, atât la drumurile pe care aceștia le fac în oraș, dar și la căutarea unui deținut evadat. Kosef J. e mândru că e liber, la început, înfometat și „avid de imagini noi”. Pe măsură ce timpul se scurge, când și câștigă la zaruri, devine „Relaxat și puțin amețit de *victorie* [...].” Are curajul, dar simte și un fel de obligație față de cei doi gardieni, să le transmită, indirect, despre deținutul evadat – deși, inclusiv cu

[1] Matei Vișniec. *Domnul K. eliberat*. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2015, la Iași, p. 155. De asemenea, pentru conformitate, este de menționat că în citate, s-a păstrat scrierea cu î, în loc de â, precum cea existentă în romanul indicat.

acesta, numit „omul cu fața veselă”, stabilește un fel de relație specială, Kosef J. aducându-i bocanci și pâine, celălalt oferindu-i vin, coniac etc. și deconspirându-i modul său de a trăi –, pe care l-a găsit chiar în interiorul penitenciarului.

Trecerea de la frica – sau, mai degrabă, de la teroarea – pe care o resimțea față de călăi –, la un fel de prietenie, inclusiv ajutorare în momente dificile, este realizată cu multă atenție și pe un fond evident de amabilitate între Kosef J. și gardieni.

În ce-i privește pe deținuți, ei nu se individualizează decât în momentul în care Kosef J. vrea să-l aleagă pe cel pe care urmează să-l lovească, altfel, este scoasă în evidență numai veselia lor, când sunt duși în grădină.

Spre deosebire de aceștia, cei din „lumea liberă” fac parte fie din categoria vocilor, respectiv acele „voci lucide” și „vocile aproape înnebunite”, fie din cea a persoanelor cu identitate proprie. Față de ei sau în prezența lor, când are megafonul pentru a conduce ședința, Kosef J. este, pe rând, „extrem de încurcat”, „amețit”, dar se simte și „puțin rușinat, dar nicidecum trist”; „copleșit de vacarmul din cupolă”, caută „disperat în spatele său” și primește ajutorul necesar.

Prin urmare, autorul pare că ordonă direct, dă dispoziția unei anumite stări și nu caută să o ascundă în spatele unei situații sau acțiuni, nu urmărește să o ascundă pentru a fi presupusă sau intuită. Se produce astfel un fel de demascare, o demistificare ce surprinde. Această dezvăluire îl face pe cititor să se aplece cu mai multă ușurință asupra textului, cu mai multă curiozitate și să se confunde cu personajul.

Este o inversare a modului de expunere: devoalează stările, senzațiile și sentimentele protagonistului – pentru că „[...] noi știm bine că un roman nu e numai o povestire [...]”[2], în buna concluzie a lui Gérard Genette – pentru a i se intui, mai degrabă, mișcările sau reacțiile fizice, acestea fiind puțin scoase în evidență.

Autorul ferește cititorul de ambiguități și ambiguizările inerente, din a trage concluzii bazate pe manifestările personajului principal: i se dau direct emoțiile protagonistului, de cele mai multe ori. Deoarece „Indiferent de gen, toate romanele de succes au un lucru în comun: emoția”[3], așa cum subliniază Angela Ackerman și Becca Puglisi.

O relație aparte, din punct de vedere emoțional, se stabilește între Rozette, femeia de la bucătărie, și fostul deținut. În prezența ei, a copilului acesteia, căruia îi zâmbește, dar și a lui Fabius, „Kosef J. se simți, pentru prima oară în viața lui, fericit.” Când „[...] ajunsese să se culce cu Rozette”, oamenii din comunitate veneau pe ascuns și se hrăneau cu resturile de pe cazanele în care se pregătea mâncarea; după ce ei plecau, Kosef J. „[...] respira ușurat. Din inima sa urca un sentiment copleșitor de datorie împlinită.”

Mult întârziată, întâlnirea cu colonelul, director al penitenciarului, în capitolul 27, scoate la suprafață un Kosef J. mai sigur pe el, care nu se lasă intimidat și spune ceea ce consideră a fi adevărul, „[...] deși nu se simțea nici el în largul lui” și era iritat.

Apoi, „omulețul bondoc și jovial”– care, la un moment dat, se transformă în „omulețul suferind și posomorât” – de la magazia de haine, întârzie finalizarea hainelor lui, sperând în salvarea lor: „Totuși, Kosef J. nu se supără. Îi plăcea să vină în atelier, unde avea senzația unui refugiu”; unui loc liniștit, pe care nu-l mai deține de când nu mai poate locui în celula 50.

---

[2] Gérard Genette. *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*. București: Editura Univers, 1994, p. 73.
[3] Angela Ackerman, Becca Puglisi. *Enciclopedia emoțiilor. Ghid al expresivității personajelor literare*. Introducere. Pitești: Editura Paralela 45, Colecția Compact, 2015, p. 9.

Din moment ce era un „om liber”, Kosef J. are curajul să iasă, într-o seară, în împrejurimile penitenciarului: privind „*dincolo*” de poarta secundară, de-abia descoperită, se gândi cu durere și „[...] își dădu seama că ar fi trebuit să simtă ceva. Dar nu simțea nimic.”

Astfel, vede un câmp și o grădină cu meri, iar, mai departe, orașul. Relația sa cu acesta era una specială, mama sa locuind acolo.

Când mergea în oraș, după pâine, împreună cu gardienii, vedea respectul cu care era întâmpinat, pentru că era considerat un deținut care avusese curajul să se impună. Numai că el nu voia să le spună adevărul: că era liber. De aceea, „Nu trebuia să se arate prea vesel și prea fericit, intuia acest lucru.”

S-a putut lăsa la urmă celula 50, acest loc al stabilității și al echilibrului pentru el, oricât de ciudat ar suna acest lucru, rolul acesteia devenind și, de fapt, rămânând dominant în viața sa: „Kosef J. se simți brusc invadat de un sentiment de recunoștință. Da, mai exista *umanitate* pe lume, speranța era posibilă”, finalul găsindu-l capabil să „respire ușurat” că gardienii nu l-au observat revenind și faptul că „oamenii nu erau decît niște *numere*” era semnul care „îl liniști pe deplin”.

Prin urmare, el nu are nevoie, practic, să se confeseze nimănui, gândurile rămânând, în general, ale sale, fără o expunere exterioară, accentuându-i singurătatea și amintind de protagonistul romanului *Cafeneaua Pas-Parol*, Manase Hamburda, care considera că: „Nu e bine să fii singur niciodată, în nici un fel de împrejurare”[4], spre deosebire de Kosef J.

Așadar, cititorul nu are nevoie să descifreze mesaje ale semnalelor fizice sau comportamentale ale personajului principal, ci se află direct în spatele textului, pe poziția autorului atoatecunoscător – care-i cedează din putere, în mod deliberat, evident –, cel care creează și cunoaște tot ce trăiește personajul, cu lux de amănunte, în orice moment și orice loc.

Cititorul este astfel și trăitorul sentimentelor protagonistului printr-o supraexpunere la ele – surprinzător, nu numai inofensivă, dar și profitabilă, în sensul bun al cuvântului –, pe care Matei Vișniec a reușit să o realizeze cu pricepere.

02. Exprimarea bucuriei

Sigur că în atmosfera întunecată a penitenciarului în care Kosef J. a fost închis de ani mulți, ne-am fi putut aștepta ca bucuria să nu facă parte din emoțiile trăite prea des nici de el, nici de cei din jurul său.

Însă momentul inițial surprins de Matei Vișniec în realizarea romanului *Domnul K. eliberat* și construirea în continuare a acestuia lasă loc, așa cum ne așteptăm de fiecare dată, surprizei: Kosef J. este, în sfârșit, liber. Nu o știe din primul moment, însă comportamentul amabil al gardienilor îl face să treacă printr-o mulțime de stări.

Anunțat fiind că este un „om liber”, ar fi sperat să se simtă fericit. Nu este așa. Dar, pe alocuri, printre toate motivele de a nu fi fericit, există și acelea de bucurie, exprimate în diverse momente, în diferite circumstanțe, în relațiile cu celelalte personaje sau cu mediul, și sunt dispuse pentru a străluci precum un simplu chibrit într-o cameră întunecată imensă; deși aparent lipsit de putere, acesta face lumină îndeajuns pentru a păstra speranța.

[4]Matei Vișniec. *Cafeneaua Pas-Parol*. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2014, la Iași, p. 7.

Matei Vișniec îi oferă deținutului evadat și găsit de Kosef J. rolul de purtător al bucuriei; expresia veseliei, a constantei bucurii de a trăi, de a găsi noi modalități de a exista, în cele mai vitrege condiții, printre resturile altora. Aparent naiv, acesta pare să fie, de fapt, cel mai puternic și mai adaptabil, pentru că nimeni și nimic nu-l împiedică să fie vesel.

Deși nu iese din curtea penitenciarului, el a găsit astfel un loc în care nu urma să fie căutat, în care gardienii nu și-au închipuit că ar fi putut să se ascundă: sub nasul lor.

Făcând o paranteză, căutarea este, din nou, motiv important. Aici, îi surprinde pe călăi împreună cu victima sau fosta victimă, Kosef J., în încercarea găsirii evadatului, care îi depășește în inteligență. Totuși, mai târziu, personajul principal ezită să le spună direct că el a reușit să-l găsească și, oricâte indicii le oferă, gardienii nu par să înțeleagă ce li se spune.

Și merită să subliniem că, deși a devenit un „om liber", paradoxal, Kosef J. nu era deloc nici atât de bucuros, și nici atât de liniștit precum evadatul: „Iar veselia de pe fața lui îi amintea acum veselia de pe fața mamei."

Revenind, mai mult decât atât, deținutul evadat transformă acea estetică a urâtului exprimată prin mediul în care trăiește, adică depozitele de gunoaie, într-o formă de existență remarcabilă, prin veselia sa: puterea lui interioară depășește limitările exterioare, care pe toți cei din jur îi marchează negativ – autorul deschizând posibilități importante de analiză.

Apare din nou acel contrast existențial pe care îl remarcam și în capitolul anterior, prin prezentarea, în opoziție, spre exemplu, a naturii și lumii comunității de oameni liberi, trăitori ai democrației.

Oamenii din comunitate sunt în discuții continue, care contribuie la tensiunea generală și sunt departe de a fi veseli; par chiar mai puțin destinși și decât deținuții penitenciarului, care sunt veseli în grădina lor de legume, duminica, și care, ca și Kosef J., și-au câștigat o anumită liniște în viața lor – obișnuiți cu bătăile cărora nu se împotrivesc.

În ce privește cuvintele și formulările – precum „chicot", „surâs", „zîmbet", „rîs", „veselie", dar și „amuzant", „veșnic optimist", „bine dispuși", pentru că „Finalement, la clé du succès deVișniec réside en sa relation avec le matériel lexical [...]."[5], cum bine este notat de grupul de autori coordonat de Paul Miclău –, care exprimă bucuria, starea de plăcere sau vreo emoție pozitivă, stimulatoare, acestea sunt folosite în propoziții sau fraze scurte, la intervale mari, fără prea multă accentuare a lor. Sau, poate, exact prezența sau apariția lor bruscă, rapid rezolvată, devine o accentuare, ca o sclipire a luminii, cum spuneam, în plin întunericul existenței din penitenciar, indiferent de grupul de care aparține personajul respectiv.

Și nu numai, pentru că inclusiv orașul, în care trăiește mama lui Kosef J., are tot tendințe distopice, evident diferite de cele din comunitatea din interiorul penitenciarului, însă și lumea citadină putând și ea să fie definită prin același cuvânt.

În încheiere, exemplificăm printr-un episod dezvoltat în stilul caracteristic vișniecian, prin repetiții, având la bază dexteritatea, subtilitatea și claritatea propozițiilor scurte, ce construiesc rapid și eficient structuri specifice, eficiente: „Omul rîse. Copilul rîse. Kosef J. rîse și el.", subliniind încă o dată formulele bine statuate ale autorului.

---

[5] Paul Miclău – coordonator, Emilia Bondrea, Valentina Marin Curticeanu, Tamara Ceban. *Écrivains roumains d'expression française de Macedonski à Vișniec*. București: Editura Fundației *România de Mâine*, 2013, p. 462.

03. Vremea și natura

Reliefarea elementelor legate de vreme și, respectiv, de natură, în romanul *Domnul K. eliberat*, nu reprezintă, nici pe departe, o permanență și nici nu se constituie parte din descrieri largi, care să încadreze existența personajelor.

Vremea folosește, la început, pentru inițierea dialogului – lucru obișnuit, inclusiv în viața de zi cu zi, în întâlnirile întâmplătoare sau nu. Însă la Matei Vișniec, cele mai multe lucruri, devenite chiar și clișee, în mod curent, se transformă și ne surprind prin efectele lor – așa cum subliniază Emanuel Alexandru Cristoiu: „Orice întîlnire cu textele lui Matei Vişniec este unică prin doza de șoc, entuziasm și uimire pe care ți le provoacă”[6] –, care, de cele mai multe ori, implică absurdul, fantasticul și, de ce nu, grotescul sau limitele acestuia.

Reîntorcându-ne la ideea anterioară, înainte de a afla că e liber, Kosef J. are surpriza vizitei în celula sa a lui Franz Hoss, inițierea unei discuții pornind de la atingerea pereților, pentru constatarea umidității – din nou, apa, despre care vorbeam în subcapitolul anterior –, și continuând cu vremea.

Când gardianul vorbea despre ploaie, „Kosef J. crezu că visează.”, iar emoțiile sale stăteau că izbucnească, în timp ce Franz Hoss avea „un ton potolit și sfătos”.

Contrastul, dintre cele două poziții, a deținutului pe cale să afle că a devenit liber și a lui Hoss, construiește „bănuieli îngrozitoare” în mintea protagonistului – temându-se chiar că urmează să moară, probabil –, care are totuși curajul de a răsturna situația, împotrivindu-se și spunându-și părerea contrară celuilalt: „Dar în septembrie n-a plouat.”, deși, de obicei, nu avea puterea de a face acest lucru. În situația expusă, are gânduri bune la adresa celor doi gardieni, găsind, astfel, prilejul de a se arăta pe sine, în toată puterea cuvântului.

Ca atare, acest dialog răstoarnă raportul de forțe dintre cei doi și, oricât se răstește gardianul, Kosef J. își asumă riscul de a fi bătut – el neștiind că este ca și eliberat – și iese victorios măcar și dintr-o dispută aparent minoră, însă plină de semnificații în economia construirii poziției noului „om liber”.

În ce privește natura, „[...] numai duminica, în orele lor *recreative*, deținuții lucrau în grădina de legume a penitenciarului”, iar mai departe, o altă foarte scurtă observație despre vreme: „Ziua era însorită [...]”, înseninându-i salutar.

Astfel de inserții despre starea vremii apar din loc în loc, fără a se extinde cumva, așa cum semnalam, tușele scurte și exacte marcând doar fenomene distincte, parcă în concordanță cu sentimentele personajului care le punctează, precum: „– E de mirare că mai iese soarele, bombăni Franz Hoss”; dar și tot la fel de succinte precizări despre vreme și natură ale naratorului, pe parcursul expunerii: „Cerul era acoperit de nori zdrențuiți. Un vânt destul de rece făcea să tremure frunzele plopilor.”

Totuși, capitolul 7 este cel care schimbă situația, completând caruselul stărilor prin care trece Kosef J. cu mult mai multe imagini ale naturii înconjurătoare, conjugate cu adaosuri despre momentul respectiv al zilei: „Seara părea infinit de calmă și de tăcută.” – parcă în

[6] Emanuel Alexandru Cristoiu. *Subversiune vs. ideologie în dramaturgia lui Matei Vișniec*. București: Editura muzicală, 2017, p. 39.

tandem cu atmosfera din ultimele momente ale lui K., în romanul lui Franz Kafka, *Procesul*: „Lumina lunii scălda totul cu liniștea aceea firească, nedăruită nici unei alte lumi."[7]

Așadar, descoperind aleea care ducea la o poartă secundară, Kosef J. prinde curaj și iese din curtea penitenciarului. Aici, autorul creează un cadru mai larg al naturii, descoperindu-i câmpul gol, unde „[...] palmele i se umeziră puțin la atingerea ierbii", apoi „[...] o livadă cu meri. Erau meri bătrâni, cu ramurile sleite de puteri, atîrnînd, și din cauza bogăției de fructe, pînă în pămînt.". Descrierile mai ample sunt armonizate cu emoțiile protagonistului în fața naturii libere aflate dincolo de constrângerile, suferințele și durerile resimțite timp de mulți ani la închisoare.

Ca un făcut însă – și tensiunea crește – și parcă suferința nelăsându-l din strânsoare – nesiguranța și incertitudinea apărând din nou, chiar și în momente de eliberare –, în plină „stare de beatitudine", Kosef J. descoperă că poarta este închisă la întoarcere și, înfuriat, apoi dezamăgit, e nevoit să meargă „de-a lungul zidurilor, în căutarea porții celei mari."

Nu se poate desprinde nici de temeri și nici de locul suferinței, gradarea expunerii atașamentului față de penitenciar producându-i niveluri din ce în ce mai înalte de anxietate.

Din nou, prin contrast cu frumusețea câmpului și a merilor, autorul descrie drumul acestuia pe „un teren extrem de accidentat, cu rîpe, coline, șanțuri destul de adînci și porțiuni stîncoase, dintre cele mai primejdioase." Kosef J. nu este lăsat să respire prea mult, are de mers pe o cale grea, chiar dacă e liber.

De asemenea, mai ales în capitolele în care Kosef J. lipsește, vremea și natura sunt înlocuite cu existența unei distopii; o lume în care atmosfera generală are la bază stările de tensiune din comunitatea unde își duc viața oamenii liberi – dar nu în afara penitenciarului, ci în curtea lui – și în loc de natură sunt depozitele de gunoi, iar existența acestor foști deținuți, care trăiesc în democrație, de-abia fiind asigurată de resturile din penitenciar.

Mai adăugăm că iarna apare distinct, ca un maxim al vieții lor grele, fiindu-le dificil chiar să își îngroape morții. La fel și în cazul deținutului evadat: acesta prinde iepuri, dovedind ingeniozitate în crearea capcanelor. Astfel, libertatea lor are un preț foarte mare și situația lor devine foarte greu gestionabilă din lipsa celor necesare existenței.

În concluzie, deși sunt introduse prin alocuțiuni incluse în momente speciale sau, de cele mai multe ori, ocazional, așa cum am arătat, vremea și natura depășesc rolul de instrumente necesare creării cadrului în care se desfășoară narațiunea, fiind și elemente care subliniază, prin contrast, diferența dintre o lume a frumosului existențial – ca un dat al vieții, în esență – și cea a luptei interioare cu cele mai profunde și mai grele sentimente statuate de anii de detenție.

BIBLIOGRAFIE

SURSE PRIMARE

Vișniec, Matei, *Cafeneaua Pas-Parol*, roman, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2014.

Vișniec, Matei, *Domnul K. eliberat*, roman, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2015.

[7] Franz Kafka. *Procesul*. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2019, p. 293.

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

Cristoiu, Emanuel Alexandru, *Subversiune vs. ideologie în dramaturgia lui Matei Vișniec*, Editura muzicală, București, 2017.

Genette, Gérard, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune, Editura Univers, București, 1994*.

Miclău, Paul – coord.; Bondrea, Emilia; Marin Curticeanu, Valentina; Ceban, Tamara, *Écrivains roumains d'expression française de Macedonski à Vișniec*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2013.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Ackerman, Angela; Puglisi, Becca, *Enciclopedia emoțiilor. Ghid al expresivității personajelor literare*, Editura Paralela 45, Colecția Compact, Pitești, 2015.

Kafka, Franz, *Procesul*, roman, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2019.

THE SUBSTANCE-FORM CONCOMITANCE IN THE POETIC CREATION OF NICOLAE DABIJA

Liviu CHISCOP
PhD Student, State University of Moldova

Abstract: This article represents the introductory part of a larger study, aiming at placing the poetic creation of Nicolae Dabija in the ensemble of contemporary Romanian literature. For the time being, in a prolegomenal way, we intend to invoke some arguments in support of the working hypothesis according to which, in the case of Dabija's lyricism, there is a full, undeniable consonance, between substance and form, between ideational content and artistic expression, a harmonious signified-signifying relationship, specific only to aesthetically valid writings. I preferred, for the title, the formula "substance-form concomitance", once used by the eminent esthetician, Tudor Vianu, in his study The study of style, because to speak of the indelible relationship existing, in the case of Dabija's lyricism, between form and content means, among others, to undertake a rigorous investigation in order to research his style and to prove, axiologically, his pre-eminence...

Keywords: concomitance, substance, form, canon, modern.

Introducere

Șef de școală poetică, dar și lider al generației neomoderniste din Basarabia anilor '70, Nicolae Dabija a contribuit, ca nimeni altul, la înnoirea poeziei românești dintre Prut și Nistru, prin reabilitarea esteticului, dar și prin întoarcerea la izvoarele autentice ale lirismului: folclorul național, clasicismul eminescian și modernismul interbelic. Proeminența creației sale poetice – nu doar în spațiul spiritual românesc, ci și pe alte meridiane – a fost afirmată și argumentată, de la debutul absolut din 1965 și până azi, de critici și istorici literari de notorie competență profesională, începând cu academicienii Mihai Cimpoi, Eugen Simion, Ion Deaconescu și Mihail Dolgan, continuând cu autorii de istorii literare Mircea Scarlat, Ion Rotaru, Marian Popa, Alex Ştefănescu și Ioan Holban și sfârșind cu universitari precum Ioan Alexandru, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru, Ana Bantoș, Alexandru Burlacu, Victoria Fonari, Elena Tamazlâcaru ș.a.

Consecvenți unuia dintre obiectivele propuse, acela de informare cât mai exactă a potențialilor cititori asupra personalității proteice a lui Nicolae Dabija, am inserat, mai ales în prima parte, și unele date biografice ale acestuia, evocând, între altele, relațiile sale cu reprezentanți ai generației șaizeciste din România sau depistând inerente filiații ori afinități cu mai vârstnicii Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu ș.a., ale căror scrieri vor avea un impact sensibil asupra promoției șaptezeciste din Basarabia – generația „ochiului al treilea", după numele volumului de debut al liderului ei...

Spirit enciclopedic, având la bază o temeinică pregătire de filolog, de istoric, de politolog și gazetar, Nicolae Dabija a știut să acorde locul cuvenit atât fondului, cât și formei, în creația sa poetică existând – cum vom vedea – o corelație simbiotică între

aceste două componente definitorii pentru orice operă literară autentică, esteticește valabilă. Iată de ce, în cele ce urmează, vom încerca să argumentăm, persuasiv, incontestabilul adevăr menționat anterior, ilustrându-ne aserțiunile atât cu exemple din creația dabijiană, cât și cu excerpte relevante din eseurile critice care i-au fost consacrate...

Cert este că opera beletristică a lui Nicolae Dabija, tipărită după Revoluție în câteva zeci de ediții în mai toate marile orașe de pe ambele maluri de Prut și tradusă în douăzeci și cinci de limbi, întrunește, cu asupra de măsură, cele două criterii inconturnabile ale oricărui canon estetic – succesul de public și cel de critică – esențiale în cazul plasării unui autor în „nucleul dur" al oricărei liste canonice, oricât de riguroase i-ar fi exigențele...

Despre rostul canonului estetic

A vorbi despre *concomitența fond-formă* în creația unui scriitor ar putea să pară, la prima vedere, un truism, întrucât e știut că forma și conținutul constituie cele două componente inconturnabile și inseparabile din substanța oricărei opere literare, dacă ne amintim că încă Baudelaire spunea că „ideea și forma sunt două ființe întruna"... E vorba aici, firește, în primul rând de operele literare autentice, valoroase, esteticește valabile sau, altfel spus, care corespund *canonului estetic* al momentului. Dar ce este *canonul*? Fără a intra în subtilitățile conceptuale ale amplelor dezbateri care au avut loc, pe această temă, în urmă cu două decenii, în presa noastră literară, vom aminti definiția pe care o propune Mihaela Anghelescu în postfața la cartea lui Harold Bloom, *Canonul occidental*, ca o „listă de autori socotiți fundamentali într-o literatură anume". „Cu alte cuvinte – ne explică universitarul Iulian Boldea –, canonul poate fi privit ca punctul culminant al ierarhiei literare dintr-o epocă istorică dată, dar și ca o anume dominantă expresivă determinată de context dar și de evoluția intrinsecă a literaturii. Canonul nu are o conformație imuabilă, o fizionomie prestabilită, de neclintit. Dimpotrivă, el e supus schimbării, revizuirii, e sortit unei perpetue metamorfoze. Canonul e așadar, pe de o parte, rezultatul unei voințe de limitare și, pe de altă parte, de ierarhizare. El funcționează pe baza unor limite impuse sau autoimpuse de metabolismul literaturii, de mecanismele receptării literare" [1, pp. 53-54]. Într-adevăr, critica literară joacă un rol extrem de important în constituirea *canonului estetic*, întrucât acesta nu conține numai *lista de opere*, dar și *criteriile, principiile* după care acestea au fost alese. Fiindcă – după cum remarca, la rândul său, Mircea Martin într-un eseu din *România literară* - „nu numai selecția operelor și a autorilor canonici are importanță, ci și *interpretarea* lor; așa cum există un corpus de texte literare canonice, există și unul de comentarii critice aferente" [2, p. 3]. Altfel spus, așa cum există canoane ale literaturii, ale creației, există și canoane ale criticii, ale receptării care facilizează înnoirea exegezei prin descoperirea unor perspective critice inedite.

Însă ceea ce ne interesează pe noi, aici, într-o măsură încă și mai mare, este raportul care se poate stabili între *canonul estetic/ literar* și *forma* operei literare, aspect sesizat de Iulian Boldea și formulat astfel: „Dacă pornim de la premisa că literatura înseamnă în primul rând expresie, formă, o anumită modelare a viziunii asupra lumii a

scriitorilor, putem constata că orice schimbare de canon e sinonimă cu o modificare substanțială a paradigmei formale a unei epoci, a posibilităților sale de reacție la stimulii realului. Evoluția literaturii române nu e, în consecință, decât o evoluție a modalităților expresive, o reînnoire a tiparelor formale în uz la un moment dat" [1, p. 53]. Anticipând, vom spune că afirmațiile de mai sus, coroborate cu alte câteva din aceleași eseuri, ne vor servi ulterior la interpretarea câtorva poezii ale lui Nicolae Dabija, din categoria artelor poetice, conținând – cum vom vedea – idei coincidente aserțiunilor formulate în menționatele texte doctrinare...

Actualitatea si importanța temei anunțate în titlul prezentului articol constă, în primul rând, în pledoaria pentru canonul estetic centrat pe valoarea estetică a operelor literare, ca o stavilă în calea evoluțiilor anarhice, a degradării esteticului și a valorilor în genere. „Epoca pe care o parcurgem – consideră Mircea Martin – e traversată de acute crize identitare și disciplinare (...). Confuzia valorilor, contribuie, fără nici un dubiu, la agravarea acestor crize" [2, p. 15]. Iar rostul canonului estetic e tocmai acela de a împiedica scăderea calității operelor, declasarea lor și, în general, stoparea haosului axiologic și entropia crescândă de pe piața literară. Mircea Martin vorbea chiar de o *des-estetizare* a producției literare și artistice. „Această mișcare – preciza criticul – se află în faze diferite în diferite spații de cultură: foarte avansate în Statele Unite, de pildă, și abia incipiente în Europa de Est, unde canonul modernist, deși contestat și părăsit de tineri, nu și-a istovit încă resursele" [Ibidem, p. 15]. Mai mult decât atât, s-a crezut – și încă se mai crede – că modernismul reprezintă o permanență, fiind „o expresie a unui radicalism de *expresie* și de *conținut,* înglobând în sfera sa orientări literare precum simbolismul, expresionismul, imagismul etc. " Tot Iulian Boldea e de părere că „modernismul e un concept estetic ce conotează în primul rând corespondența dintre opera de artă și epoca în care ea este făurită (...). Miza modernismului e, în primul rând, autenticitatea, consonanța dintre trăire și operă, dintre textul literar și emoția estetică" [1, p. 54]. Iar referitor la raportul dintre conținutul operei de artă și forma ei artistică, aflăm, în eseul semnat de Iulian Boldea, aceste pertinente considerații: „În momentul în care literatura nu mai oferă soluții estetice valabile, în momentul în care *expresia* nu-și mai e suficientă sieși, nu mai răspunde cu eficiență gnoseologică menirii sale primordiale se produce un moment de ruptură , de criză, atât la nivelul viziunii asupra lumii, cât și la nivelul *formei artistice*. Schimbarea de canon poate părea – și uneori chiar este – o modalitate de adaptare a literaturii la context, la o nouă sensibilitate, la fluxul și dinamismul vieții" [Ibidem, p. 54].

Modernitatea liricii dabijiene

Pe de altă parte însă, alături de aspectele mai sus menționate, referitoare la canonul estetic centrat pe valoarea artistică a operelor literare, importanța și actualitatea prezentelor considerații derivă deopotrivă din însăși personalitatea covârșitoare a academicianului Nicolae Dabija, veritabil *uomo universalis* în accepția renascentistă a termenului. Ilustrativ în acest sens ar putea fi, de pildă, modul în care Alex Ștefănescu rezumă – într-un eseu din *România literară*, din urmă cu exact trei decenii – „filmul vieții" acestui scriitor basarabean: „Nicolae Dabija în grădina casei

părintești dintr-un sat din Basarabia, scriind versuri. Nicolae Dabija față în față cu Mihail Gorbaciov, căruia îi demonstrează că nu există nicio deosebire între limba română și limba moldovenească. Nicolae Dabija vorbind în parlamentul din Chișinău. Nicolae Dabija în biroul său de redactor-șef al revistei *Literatura și arta*. Nicolae Dabija colaborând cu un profesor pentru alcătuirea unui manual de istorie. Nicolae Dabija cu un carnet de însemnări în mână într-o veche biserică românească de dincolo de Nistru...” [3, p. 11].

Polivalența vocației lui Nicolae Dabija, care e nu doar poet, prozator, publicist, pictor, eseist și om politic, ci și un avizat bibliofil și arhivar, într-un cuvânt – un eminent cărturar, este confirmată, între altele, de acea *Antologie a poeziei vechi moldovenești* (1987) cercetare unică în cultura română, realizată de antologator printr-o muncă benedictină de răscolire a arhivelor nu doar din fosta RSSM, ci și din Rusia, Ucraina, Polonia etc. Însă în pofida acestor îndeletniciri eminamente cărturărești, ținând mai curând de ecdotică și documentaristică decât de literatură, Nicolae Dabija rămâne totuși un om al timpului său, ancorat în contemporaneitate și chiar un scriitor modern în adevăratul sens al cuvântului. „Spiritul militant și enciclopedismul – constata, cu îndreptățire, Alex Ștefănescu – nu reprezintă însă, în cazul lui Nicolae Dabija, atributele unui om de modă veche, refracter la înnoire. Ca și alți scriitori din Basarabia (ca și alții dar nu ca toți) Nicolae Dabija este un scriitor de azi, cu o conștiință estetică modernă, care în mod deliberat, cu o luciditate dureroasă, își reprimă ambiția de artist pentru a servi mai eficient cauza națională” [Ibidem, p. 11].

Cu mult mai relevante pentru tema discuției noastre de aici privind prezența lui Nicolae Dabija pe piața de carte și în presa literară din România în preajma Revoluției din 1989, pot fi aprecierile formulate de Mircea Scarlat – cel mai autorizat comentator de poezie al momentului – într-o cronică la *Constelația lirei*, (antologie a poeților din fosta RSSM, tipărită la București în 1987), publicată inițial în *Viața Românească* (nr. 12, 1987) și inclusă ulterior de Nicolae Manolescu în volumul IV din *Istoria poeziei românești* (apărut postum, în 1990). „Expresie a unei sensibilități etnice nealterate de furtunile istoriei – spunea atunci Mircea Scarlat – , literatura din *Constelația lirei* este mai mult decât un florilegiu literar: este dovada concludentă a trăiniciei tradiției inaugurate de autorul anonim al *Mioriței* și înnobilate de Domnia-sa Mihai Eminescu” [4, pp. 270-271]. Sesizând apoi existența „simbolurilor culturale autohtone” care „apar la tot pasul”, într-o gamă foarte largă, mergând de la folclorul ancestral (...) până la operele moderne și contemporane”, autorul recenziei precizează că cele mai frecvente sunt referirile și aluziile la Eminescu. „Memorabile – constată criticul – sunt versurile semnate de Nicolae Dabija: „De mult nu l-am văzut pe Eminescu:/ Ce-o fi făcând?/ Mai deslușește oare/ Sara pe deal cum buciumul jelește,/ Sau cum luceafărul se mistuie în zare ?!// De-aflați cumva – visându-l – careva / Vă rog să dați și altora de știre: / Poate foame că-i este și-i e sete,/ Și n-are o haină întru primenire...// Aici, unde e-n orice dor și dor de-al lui,/ Și norii curg ca-n vremurile Sale,/ Și eminescieni sânt codrii, și izvorul./ Și sara cu lumină moale, - // Prin care trece acest copil, zâmbind/ Din somnul trezit acum – în verde șes – cu / Privirile atâta de curate –/ De parcă l-a visat pe Eminescu...” (*De mult nu l-am visat pe Eminescu*) [Ibidem, p. 269]. Mircea Scarlat reproduce aici doar ultimele trei

din cele șase strofe ale poemului care, în *Constelația lirei,* încheie suita celor șapte piese reținute de antologator din lirica lui Nicolae Dabija. Versurile reproduse de Mircea Scarlat sunt „de factură mai clasicizantă", deși – spune el - „din presă cunoaștem poeme de factură mai modernă/„ o explicație putând fi aceea că realizatorii au dorit să reliefeze „respectarea vechilor tradiții". „Totuși – concede autorul foiletonului – accentele moderne nu lipsesc cu totul", aserțiune valabilă și în cazul lui Dabija, al cărui modernism este ilustrat, în final, cu versuri din poezia *Grai*. „Moderne sunt – conchide criticul – și unele din versurile lui Nicolae Dabija, realizatorul acestei frumoase metafore: „bărbații șterg/ c-un smoc de iarbă cerul de pe coasă..." [Ibidem, p. 271].

După Mircea Scarlat – care, cel dintâi la noi, a afirmat caracterul modern al operei lui Nicolae Dabija – mai toți comentatorii care i-au succedat au confirmat modernitatea liricii dabijiene, între cei dintâi aflându-se Constantin Ciopraga, familiarizat cu poezia confratelui basarabean nu doar din *Constelația lirei*, ci și din grupajele de versuri apărute, cam tot atunci, în revistele ieșene *Cronica* și *Convorbiri literare*. „Veritabile bijuterii lirice, cum sunt *De dragoste, Baladă* și altele – spunea universitarul ieșean în prefața la *Aripă sub cămașă* – frapează nu numai prin revitalizarea ideii de dor, dar în special prin dezinvoltura modernă cu care se desenează o stare nepământească" [5, p. 11]. Firește, astfel de opere perfecte, veritabile „bijuterii lirice" - deziderat al oricărui creator autentic – nu sunt posibile în absența unei simbioze perfecte a fondului cu forma, cu expresia artistică despre care prefațatorul spune: „La nivelul expresiei intră în joc mijloace confabulative pe măsură, vizând dilemele, incertitudinile ori inerentele neliniști (...) dar în *Bocet pentru Meșterul Manole* se autoproiectează, mai evident decât în altele, ziditorul de poeme visând o „mănăstire de iubire". Cum însă duioasa Ana din baladă nu se arată, poetul își asumă, subtextual jertfa proprie: „... Eu când văd că ea nu vine, / prind să mă zidesc pe mine..." Nu e o excepție, ni se spune în alt poem: „Poeții nu au dreptul la eroare"; unii dintre ei, „cei mai fericiți", iată-i plătind „cu viața"; alții, „cei mai mulți – cu Vecinica uitare" [Ibidem, p. 13].

Simbolistica „ochiului al treilea"

Astfel de considerații vizând *statutul poetului și al poeziei* reprezintă una dintre temele recurente ale poeziei lui Nicolae Dabija, prezentă pe toată durata activității sale scriitoricești, de peste o jumătate de secol, dacă avem în vedere debutul absolut din 1965, cu grupajul de versuri din *Tinerimea Moldovei*... „Definirea artei poetice, la Nicolae Dabija – remarca, în această privință, un critic basarabean –, este o condiție intrinsecă a modului său de a fi în poezie. De la un volum la altul, artele poetice exprimă o conștiință individuală asupra problemelor de creație, identificând de fiecare dată statutul poetului și al poeziei, particularitățile universului său artistic, pe scurt, relațiile lui cu viața și moartea. Fără îndoială, chiar și cu o cultură poetică adusă la zi, este foarte dificil să descoperi ceva nou sub soare! Poeți cu intuiție excepțională sunt, de regulă, originali în explorarea virtualităților cuvântului, în exprimarea, în cazul lui Dabija, a văzutului nevăzut" [6, p. 36]. Formula finală a fragmentului citat trimite, desigur, la poezia titulară a volumului *Ochiul al treilea,* creație lirică prin excelență care este, fără îndoială, o *artă poetică,* întrucât exprimă, la persoana I, concepția autorului despre rolul artei și menirea

poetului în lume. Circumscrisă, categorial, *liricii filosofice*, *Ochiul al treilea* este o meditație îndrăzneață pentru momentul istoric, social-politic în care a apărut, cu subliminală tentă polemică, fiind – cum va afirma, mai târziu, Mihai Cimpoi – „ o replică la elogiul necondiționat al realului pe care-l cerea realismul socialist" [7, p. 251].

Un act de curaj reprezintă – după părerea noastră – chiar alegerea unui simbol cu subtilă conotație mitologică și chiar mistică precum ar putea fi considerat acest *al treilea ochi*. Mircea Eliade demonstrase că, deși se metamorfozează și pot primi noi planuri referențiale, simbolurile perene au rădăcini în preistorie, păstrându-și totuși nucleul semnificației originare. Acesta este și cazul simbolisticii *ochiului al treilea* – cunoscut sub denumirea *ochiul interior* – care necesită o interpretare hermeneutică a unor mituri referitoare la zeități sau ființe cu puteri supranaturale. „Zeul hindus Shiva, cât și Budha – se spune într-un dicționar de simboluri – sunt reprezentați amândoi cu un al treilea ochi în centrul frunții. Acesta este ochiul percepției interioare sau mai înalte, și este în general închis și îndreptat spre interior sau meditație" [8, p. 154]. În sfârșit, în spiritualitatea modernă *al treilea ochi* mai poate simboliza o stare de iluminare, fiind deseori asociat cu clarviziune și precogniție, cei care pretind că au dezvoltată capacitatea de a-și folosi al treilea ochi fiind numiți profeți. „Vederea cu cel de *al treilea ochi* – scrie acad. Mihai Cimpoi, referitor la poezia omonimă a lui Nicolae Dabija – interiorizează viziunea, o scoate din vechile convenții realiste, purifică verbul poetic, îl scoate pe poet din contingentul care-l țintuia tiranic și îl transferă în transcendent (care, de fapt, e un tărâm mai împământenit al poeticului, o zouă de puritate solară, de firesc și organic): „De la un timp, din ce în ce mi-e mai greu/ să deosebesc realul de vis, ceara din lună de ceara din plopi.../ amețitor se-nvârt în jurul meu/ lucrurile văzute cu al treilea ochi" [7, p. 252]. Firește, „lucrurile văzute cu al treilea ochi" nu puteau fi decât cele despre care nu se putea vorbi în public, cu voce tare...De aceea, poate, confratele Vladimir Beşleagă spunea, în 1977, despre Nicolae Dabija, nu doar că este un „poet de vocație", dar și „îndelung așteptat". În Basarabia sovietizată din acea vreme se simțea, desigur, nevoia apariției unor scrieri „de curaj" care să propună o altă viziune nu doar asupra realităților culturale, ci și asupra celor din spațiul social-politic. Se pare că în această „cheie" a fost interpretat mesajul volumului de debut al lui Nicolae Dabija, ceea ce explică primirea entuziastă a acestuia de către unii dintre confrați. „Lirica sa beatudinală, sigilată de amintirea cântului orfic, îndatorată surselor folclorice, recuperând eufoniile străvechimii – spune Adrian Dinu Rachieru, enumerând câteva dintre elementele de noutate ale liricii dabijiene –, contrasta cu megapoemele animate de suflu epopeic, dezvoltând industrios, de pildă, mitul leninist (A. Lupan, Em. Bucov, G. Meniuc, B. Istru și încă alții)" [9, p. 183].

Conținutul ideatic al poemului *Ochiul al treilea* e susținut, la nivelul expresiei poetice, prin modalități artistice originale, ce sparg tiparele tradiționale, cum ar fi „Aud zumzetul stelelor, seara, și-mi pare/ că-aud niște albine trudind în livadă;... atâta liniște se lasă pe pământ, că se aud luminile de mâine/ și imnul cum se teme de cuvânt;/ Iar în cerul de nămete/ dorul lor urnea planete." Interesantă este și explicația pe care o oferă autorul însuși simbolisticii „ochiului al treilea", identificat cu însăși condiția existenței poeziei. În discursul de întâmpinare rostit la Uzdin, în Serbia, când i-a fost decernat Marele Premiu pentru Poezie „Sfântul Gheorghe", Nicolae Dabija a declarat: „Savanții il

identifică cu cerebelul, fiind cel care reglează intuiția, ochiul care se uită înăuntru; care nu privește, ci vede; nu departe, ci-în adânc. Numai că vederea lui, e o altfel de vedere (...). Ochiul al treilea era, în viziunea mea de atunci, ochiul cu ajutorul căruia poți vedea (descoperi) poezia. Or, adeseori mai mulți oameni se uită la unul și același obiect, fenomen, eveniment, dar nu toți îl văd sau nu-l văd în adevărata sa dimensiune: descoperă poezia doar cei care au văz pentru ea, văzul ochiului al treilea. De aici aș mai crede că descoperi , găsești, poezia numai în măsura în care o ai în sine” [10, p. 1].

În poezia *Ochiul al treilea* există însă și un alt simbol – la care critica literară nu prea s-a referit – acela al existenței văzute ca o suită de „încercări”, de „trepte”, de „minge în altă minge”: „Tot mai greu mi-i,/ nu pot distinge,/ urzica pictată – de urzică,/ în ea văd o minge-n altă minge/ și mingea cea mai mare e-n mingea cea/ mai mică”. De remarcat este, în aceste versuri, și sugestia absurdului existenței, prin acea imagine oximoronică, paradoxală a mingii mai mari în mingea cea mică. Oricum, simbolul respectiv (din această poezie publicată în 1965) ne duce cu gândul la *mitul lui Iona* din *Biblie*, de unde se va inspira ulterior și Marin Sorescu în tragedia *Iona* (1968) și, probabil, Nichita Stănescu în *Elegia oului,* a noua, din volumul *11 elegii* (1966). Deși cei trei scriitori au creat absolut independent unul de celălalt, cronologia își are și ea însemnătatea ei...

Configurații ale imaginarului poetic

În cele ce urmează, ne propunem să selectăm din ampla creație lirică a lui Nicolae Dabija și alte piese de mare succes, în care expresia artistică slujește transmiterea și receptarea mesajului – în scopul relevării structurii imaginarului poetic.

Alături de elementele de conținut și formă semnalate până aici, un alt aspect care-l singularizează pe Nicolae Dabija în plutonul poeților congeneri – și nu numai! - îl reprezintă tectonica poemelor sale, minuțios elaborată/ edificată, care contribuie uneori decisiv la receptarea corectă a mesajului (ca în poezia *Clepsidră*, de pildă). „ Ca și ceilalți factori formali – preciza, în acest sens, esteticianul Liviu Rusu, referitor la *tectonica generală a unei poezii* –, nici ea nu se supune unui capriciu exterior, ci urmează întru toate directiva procesului formativ prin care se revelează fondul originar. În modul acesta și tectonica devine un mijloc prețios prin care putem pătrunde până în sensul acestui fond” [11, p. 251]. În cazul liricii dabijiene, ilustrativ pentru ceea poate să însemne soliditatea arhitecturală a unui poem – grație aranjammentului tipografic al versurilor – este cel intitulat *Aceste peisaje ale sufletului*, alcătuit, compozițional, din opt secvențe, riguros delimitate grafic și chiar numerotate, fiecare dintre acestea diferențiindu-se prin tectonica generală adoptată, adică prin „lungimea versurilor, distanțarea lor, respectarea lor, solidaritatea lor internă, gruparea lor în strofe” - toate acestea având – cum ar spune Liviu Rusu – „o importanță deosebită pentru provocarea unei atmosfere specifice” [Ibidem, p. 251]. Din punctul de vedere al conținutului, *Aceste peisaje ale sufletului* sunt, de fapt, o amplă *artă poetică*, specie despre care un alt estetician transilvănean, Nicolae Balotă, spune că „reprezintă de cele mai multe ori crezul poetic al scriitorilor, un fel de *apologia pro arte sua*” sau, altfel spus, unele „teze și idei referitoare la condiția poetului și a creației sau la raportul dintre poet și propria sa artă” [12, p. 2]. Este exact ceea ce-și propune Nicolae Dabija a realiza în *Aceste peisaje ale*

sufletului, din care reproducem, spre exemplificare, secvența 1, ilustrativă atât din punct de vedere al tectonicii, cât și al enumerării principalelor motive ale propriei creații poetice:

„Toate aceste poezii nu-s decât
peisaje ale sufletului,
decât lumina ce-o-mprăștie fructul,
că vezi să-ți scrii în preajma lui poezia,
un peisaj al sufletului:
patria, alt peisaj; dragostea,
disperarea, primăvara, copilăria – aceste peisaje
ale sufletului,
prin care noi trecem, mirându-ne: priviți – munții, norii,
păsările, frunzele, ne seamănă nouă...”

Cu falsă modestie, desigur, autorul se autodefinește, în secvența 2, ca fiind doar un „fidel caligraf” al „acestor peisaje ale sufletului”. Există, în acest amplu poem din volumul de debut, și alte definiții memorabile ale poeziei, ca spre exemplu: „Poemul: e-o taină, e ca un secret,/ din care nimeni nimic n-a aflat – / cine-și spune numele/ cade-n anonimat”. Sau această definiție oximoronică: – „poezia e o bucuroasă tristețe” - formulă cu care Eugen Simion își va intitula prefața la *Fotograful de fulgere*, de Nicolae Dabija (Editura „Minerva”, 1998, „Biblioteca pentru toți”). Frecvent invocată de comentatorii liricii dabijiene e și această autocaracterizare din finalul respectivei poezii: „Nu-s poet, sunt/ cel născocit de poeme”, care amintește de niște versuri ale lui Nicolae Labiș („buzdugan” al generației șaizeciste, după cum Dabija a fost, în Basarabia pentru generația șaptezecistă – ambele neomoderniste) care spunea: „Nu-s poet, nici vizionar/ Sunt un om care-și tratează temele”.

În sfârșit, dacă în secvența 5 autorul precizează că „acest poem” este un „peisaj al sufletului”, în secvența 4 poeții sunt identificați, printr-o inspirată *antonomază*, cu păsările, fiind sugerat aici și decalajul care se creează uneori între „orizontul de așteptare al cititorului” - despre care pomenea esteticianul Iulian Boldea în eseul menționat în debutul prezentului articol – și „oferta scriitorilor”, *id est* mesajul creațiilor artistice ale acestora. „Fiecare epocă literară – citim în eseul *Canonul literar. Limite și ierarhii* - ne propune, simplificând oarecum lucrurile, o anumită paradigmă stilistică, ce se pliază, evident, pe un anume orizont de așteptare al cititorului. E cert că există întotdeauna un decalaj sensibil între așteptările publicului receptor și oferta scriitorilor dintr-o anumită perioadă istorică dată, astfel încât orizontul de așteptare al publicului e mereu depășit, surclasat de proiectele estetice mai mult ori mai puțin novatoare” (1, p. 53). Oare nu cam același lucru va fi intenționat să exprime și poetul Nicolae Dabija prin alegoria păsărilor al căror cântec e receptat de oameni (de „omul comun”, cum ar fi spus Labiș, omologul său de peste Prut) cu mare întârziere?! Iată versurile. „Noi, zic păsările, zburăm atât de iute,/ că oamenii nici nu știu că noi existăm/ și cântecul cu mult în urma noastră s-aude –/ câte-odată cu-o zi, câte-odată c-un an”. Ar putea fi vorba aici de un aspect ținând de ceea ce se cheamă estetica receptării, pe care și Nicolae Dabija îl abordase în unele dintre eseurile sale, cum ar fi cel intitulat *Necesitatea*

poeziei...Referitor la scrierile din această din urmă categorie, e de amintit că ele au format obiectul (alături de poezie, proză și publicistică) unui studiu doctoral semnat de Elena Tamazlâcaru, editat recent la „Tipomoldova" din Iași. „Cercetătoarea creației lui Dabija – se spune într-o cronică din *Literatura și Arta* – nu trece cu vederea mai multe componente ale creației: eseistica scriitoricească sau publicistica și editorialul –„arme esențiale și decisive" -, poezia și proza traduse în peste 25 de limbi" [13, p.5]. În introducerea cărții sale intitulată *Poezia anilor 70. Nicolae Dabija și generația sa* – Elena Tamazlâcaru ne avertizează că „lucrarea reprezintă cercetarea peisajului poetic basarabean pe segmentul anilor 70, reprezentat exemplar de generația „Ochiul al treilea" din perspectiva noutății absolute a metaforei dabijiene ca factor important al fenomenului liric românesc prin extinderea metaforei asupra expresiei lumii interioare". Selectând exemple din foarte bogata lirică de dragoste a lui Nicolae Dabija, autoarea menționatului studiu e de părere că poetul „a adus o nouă respirație a literatuurii Basarabiei, RSSM pe atunci, prin noutatea poeziei sale". Într-adevăr, în vasta creație poetică dabijiană o temă precum iubirea poate apărea uneori în note patetice, exclamative – ca în *Elegia tristeții din prea multă iubire*, de pildă –, iar alteori într-o meditație temperată, subtilă, de o extremă eleganță a metaforei, ca în această *Dragoste însingurată*, în care pot fi semnalate și alte procedee moderne (ingambament, oximoron, vers aritmic ș.a.): „Muzică tăcută. Tăcere sonoră,/ zeu ce nu crede nici dânsul în sine./ Viața care încape-ntr-o oră – / Umbră/ din/ alte/ grădine.// Amintire dintr-o viață anterioară./ Sau din una ce se amână./ Două ruguri/ cu-o singură pară./ Două duminici într-o săptămână..." De regulă, poetul, asemeni unui trubadur medieval, își cântă poemele ca pe niște arii plasate pe scara istoriei din antichitate în contemporaneitate. În *Căpriana*, de pildă, ne aflăm într-o glorioasă și venerată epocă medievală, unde vestigiile veacurilor de odinioară dau prezenței iubitei, prin sacralitatea lor, gravitate și noblețe: „Haidem, iubito, iar la Căpriana – / Acuma când salcâmii înfloresc,/ iar cerurile par și mai albastre – / și-acolo să îți spun cât te iubesc.// (...) Un clopot de lemn cu buza ruptă/ din veacuri vechi deasupra porții îi.../ Tătarii-n vremuri, când intrau în țară/ de Căpriana se izbeau, întâi". Muza poetului e, de cele mai multe ori, blondă și „... așa de frumoasă/ că se lumina în casă", iar casa, la rândul ei, lua parte la fericirea autorului. „Să-nmugurescă ușile, să sloboadă lăstari:/ dimineața oamenii să deschidă-nfrunzită fereastra". În sfârșit, în *Hrisov de iubire medievală*, gravitatea unei vechi scrisori de dragoste e punctată de ironie specific postmodernistă, ca în aceste precizări parantetice: „aici scrisul devine idescifrabil", „Aici hârtia e roasă de îndoitură" sau, „Mai departe, din cauza morții, scrisul nu se cunoaște". În paranteză fie spus, contaminări postmoderniste pot fi sesizate și în alte creații poetice dabijiene, cum ar fi *Calul cu aripi* unde simbolul poeziei și al libertății prin poezie este translat într-un scenariu epic fascinant prin mimarea naivității infantile și prin coborârea în cotidian...Dar și într-un poem precum *Memorii*, conținând note sarcastice în această izbutită hipotipoză: „...nu e de vină poezia/ că pe planetă s-a scumpit hârtia,/ și nici poeții nu-s de vină/ dacă cerneala-i mai puțină,/ nu pentru versul lor prelung/ pe alocuri pixuri nu ajung..."

Revenind la poeziile de dragoste ale lui Nicolae Dabija, reținem aici poemul *Baladă,* unul dintre cele mai izbutite pe această temă, unde retorica populară slujește

unei modernități incredibile a ritmurilor, dar și unei sugerări neașteptate a tensiunii și intensității sentimentului erotic: „Trece-un om, prin mazăre,/ Logodit cu-o pasăre.// Zbor fără de trup. Zbor mut./ Dragoste fără cunună./ Cer amestecat cu lut./ Soare amestecat cu lună.// E păcat? E sărbătoare? - / Iarba, sub pași, face floare!// Fumegă apusu-n nalbă/ pentru ei-neînțeleși./ Luna e (pasăre albă)/ încâlcită-n măcieși.// Iar în cerul de nămete/ dorul lor urnea planete.// Și de dragoste nebună/ și cuminte, la un loc,/ Încolțea sâmburu-n prună,/ roua multă lua foc.// ...Iar departe, iar aproape/ luna sfârâia pe ape."

Poet modern prin conținutul poemelor și expresia lor artistică, Nicolae Dabija a utiliziat o gamă largă de procedee artistice și de figuri de stil, dintre care se cer amintite aici alegoria, metonimia, antiteza, paradoxul, metafora, chiasmul, oximoronul, paralelismul sintactic, anafora, epifora, hiperbola, anacruza, comparația, repetiția și altele. Prezența unora dintre acestea a fost semnalată în poeziile comentate anterior dar, din păcate, corsetul limitativ al acestui articol nu ne îngăduie să ne ocupăm de fiecare dintre ele. Totuși, nu dorim să încheiem această secvență consacrată configurațiilor imaginarului înainte de a ne referi la alte câteva, cum ar fi chiasmul, anacruza (întrucât fiecăreia dintre ele Nicolae Dabija i-a consacrat câte un poem) și metafora absolută.

Mecanismul figurii de stil numită *chiasm* constă dintr-o dublă antiteză, ai cărei termeni se încrucișează după schema AB-BA. Se pare că procedeul este de sorginte folclorică, putând fi întâlnit în balada *Monastirea Argeșului*, în structura: „Tremura lucrând,/ Lucra tremurând". Nicolae Dabija a mers mai departe, concepând un întreg poem „în oglindă", după formula grafică a clepsidrei:

Vroiam să dobor secunda cu o săgeată.
Vroiam să măsor cu o iubire vecia.
Mult prea multă-mi părea Poezia
și-a mea îmi era lumea toată...
Iarba creştea sub paşii mei,
teii scoteau flori pe ram
de mă gândeam la ei
pe când iubeam
ce tânăr
eram
o!
eram
ce tânăr
pe când iubeam
de mă gândeam la ei
teii scoteau flori pe ram
Iarba creştea sub paşii mei,
și-a mea îmi era lumea toată...
Mult prea multă-mi părea Poezia
Vroiam să măsor cu o iubire vecia.
Vroiam să dobor secunda cu o săgeată.

Clepsidra este un poem pe tema trecerii timpului, al motivului *fortuna labilis*, ideea curgerii fiind sugerată grafic. Despre *Clepsidra*, criticul Eugen Simion spunea că e doar „o performanță prozodică, o fantezie bine chibzuită" [14, p. VIII], în timp ce Theodor Codreanu, apreciind marea intuiție a talentului dabijian, e de părere că „răsturnarea" lumii în oglindă înseamnă recuperarea purității originale, a „precuvântului" și că „prezentul iluzoriu se întoarnă în trecut pentru a fi prezentul viitor", iar „prin răsturnarea clepsidrei, realul devine interșanjabil , cu idealul, trezia cu visul" [15,pp. 110-111]. În sfârșit *Clepsidra* constituie și cel mai nimerit exemplu pentru ceea ce înseamnă tectonica generală a unei poezii dabijiene...

Cât despre *anacruză*, conform definiției de dicționar aceasta constă în plasarea uneia sau a mai multor silabe neaccentuate dinaintea seriei ritmice cu picioare complete. Spre exemplificare, se citează de obicei din poezia *La o artistă*, de Eminescu: „Cum/ lebăda viața ei toată visează un cântec divin (...)/ Cum/ galbena lună visează o iarnă întreagă de-un cânt". La Nicolae Dabija, un exemplu de toată frumusețea în această privință este poezia cu mesajul erotic *Ca și cum,* unde formula titulară e plasată, de regulă, anaforic, în început de vers, dar și în chip de vers adonic, la finalul primei strofe. Iată primele două strofe:

„Ca și cum ai deschide geamul cu respirarea.
Ca și cum rugul ar plânge cu fum
și ramul cu floarea.
Ca și cum.

Ca și cum ar ninge cu fluturi
peste ruguri și-acestea s-ar stinge.
Ca și cum n-ai putea să te bucuri
decât atunci când ai plânge".

Ultimele două versuri ne oferă ocazia să aducem în discuție și un tip de metaforă principial nou – *metafora absolută*, care se întemeiază pe deosebiri, pe disonanțe, pe paradoxuri și împerecheri de cuvinte oximoronice. Metafora rămâne, orice s-ar spune, regina figurilor de stil, sau „poezia însăși", după Tudor Vianu, ori „motorul gândirii poetice moderne", după rusul Andrei Voznesenski. „Metafora – spunea Hugo Friedrich, în *Structura liricii moderne* – devine cel mai fecund mijloc stilistic al fanteziei nelimitate a poeziei moderne", iar „metafora modernă realizează marele salt de la eterogenia părților ei la o unitate care însă nu e posibilă decât în experimentul lingvistic" [16, p. 220]. Astfel de metafore paradoxale sunt frecvente în creația poetică a lui Nicolae Dabija, un exemplu putând fi acestă artă poetică: „Precum un cerc cu centrul în afara sa,/ precum o secundă, în care încape Vecia,/ precum un cer născocindu-și propria stea –/ poezia". În poezia modernă, metafora absolută – spunea academicianul Mihail Dolgan – „se încadrează cum nu se poate mai bine în estetica modernă, pentru care transmiterea unui mesaj de idei indirect, aluziv și surprinzător prin multitudinea de atitudini constituie o caracteristică generală de prim ordin..." [17, p. 183]. Dar tot Mihail Dolgan – excelent comentator de poezie – este cel care identifică, în lirica lui Nicolae Dabija, o masivă prezență a *sinesteziilor*, procedeu încetățenit, la noi, de simboliști, dacă ar fi să amintim

aici doar clasicul vers bacovian „o pictură parfumată cu vibrări de violet”... „De fapt, întreaga poetică a lui Nicolae Dabija – afirmă criticul – se axează pe arta sugestiei, pe sugestia de grea găsire și de profundă subtilitate dobândită fie printr-o comparație sau metaforă (cu implicații simbolice sau mitologice), fie printr-o analogie sau parabolă, fie printr-un paradox sau aparență, toate fiind deschizătoare de uimitoare perspective gnoseologice și posedând gradul absolut al plasticizării și revelării artistice” [18, p. 547].

Virtuțile creației poetice a lui Nicolae Dabija – deopotrivă la nivelul conținutului, cât și al formei – ne înfățișează un poet modern, utilizând un larg diapozon metric, variate forme prozodice, dar și o tectonică ingenioasă, într-o diversitate de compoziții strofice. Explorând intens esteticul poeziei melodice, versurile sale se caracterizează prin armonie și muzicalitate. În același timp însă, Nicolae Dabija este într-o direcție importantă a liricii sale – un tribun, vorbind „și-n numele acelor generații/ ce cu călușu-n gură s-au născut...”

Structura de sinteză a viziunii artistice

S-a vorbit, în critica literară de pe ambele maluri de Prut, în legătură cu creația poetică a lui Nicolae Dabija, despre influențe ori contaminări ale celor mai diverse direcții și curente literare, care ar fi constituit sursele lirismului său, începând cu eposul popular, cu romatismul și clasicismul eminescian, continuând cu tradiționalismul/ poporanismul, simbolismul și sfârșind cu modernismul interbelic, cu neomodernismul generației sale și chiar cu postmodernismul „optzeciștilor”... Dacă adăugăm la toate acestea caracterul angajat, mesianismul și militanța unora dintre creațiile sale, s-ar putea afirma că lirica lui Nicolae Dabija reprezintă o adevărată placă turnantă a poeziei românești postbelice, o sinteză de teme, de influențe, dar și de procedee stilistice. În acest sens, Theodor Codreanu, cunoscător ca nimeni altul al literaturii basarabene, spunea: „În ce-l privește pe Nicolae Dabija, s-a observat structura de sinteză a viziunii sale poetice. Se știe că la originile poeziei moderne stă simbolismul. Atunci s-a schimbat radical paradigma liricii, prin consacrarea principiului corespondențelor (...) După un secol, la capăt de modernitate, Nicolae Dabija sintetizează *canonul* într-un ultim avatar al „poeziei pure” (...) Din păcate exegeza basarabeană a poeziei lui Nicolae Dabija se oprește la surprinderea efortului de „sincronizare” cu modernismul colegilor mai în vârstă din România (citați fiind, îndeobște, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana)” [19, p. 236]. Dar, deși aflat într-o poziție oarecum ingrată, situată nu doar la răscruce de veacuri și milenii, ci și la răspântia unor mode poetice succedate cu repeziciune, Nicolae Dabija a știut să evite „capcana epigonismului” de vreme ce a marcat, prin lirica sa, o întreagă generație poetică...

Concluzii

Procedeele artistice semnalate în poeziile citate în cuprinsul prezentului articol, la care s-ar putea adăuga și altele, confirmă atât diversitatea registrului imagistic și suflul modern al liricii lui Nicolae Dabija, cât și preocuparea constantă de sincronizare cu poeticile corifeilor generației neomoderniste din România (și nu numai...). Căutările sale fructuoase în direcția înnoirii imaginarului poetic prin exprimarea unor mijloace de

expresie inedite, capabile să sugereze nuanțe latente cu totul imprevizibile, conduc cititorul spre înțelegerea adâncă a unor adevăruri de o surprinzătoare actualitate și complexitate. Putem conchide, așadar, fără teama de a greși, că Nicolae Dabija, poet în vocația sa fundamentaă, este astăzi nu doar cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia și un mare poet social, ci și o conștiință estetică modernă, un poet modern în adevăratul sens al cuvântului, un autor canonic, un scriitor de linia întâi, într-un cuvânt – poate cel mai mare poet român în viață...

Bibliografie

BOLDEA, Iulian. *Canonul literar. Limite și ierarhii*, în *Viața Românească*, nr. 3-4, 2000, pp. 53-57.

MARTIN, Mircea. *Despre canonul estetic*, în *România literară*, anul XXXIII, nr. 5, 9-15 februarie 2000, pp. 3,14-15.

ȘTEFĂNESCU, Alex. *Nicolae Dabija sau lupta cu amnezia,* în *România literară*, 14 martie 1991, p. 11.

SCARLAT, Mircea. *Elogiul limbii române*, în *Istoria poeziei românești.* Volumul IV, București, Editura „Minerva", 1990.

CIOPRAGA, Constantin. *Nicolae Dabija – o conștiință vizionar-patetică*. Prefață la: *Nicolae Dabija – „Aripă sub cămașă"*, Iași, Editura „Junimea", 1991, pp.5-16.

BURLACU, Alexandru. *Poetica lui Nicolae Dabija*, în Po*eții și trandafirul (Generația „ochiului al treillea")*, Iași, Editura „Junimea", 2018.

CIMPOI, Mihai. *Nicolae Dabija,* în M*ică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova,* Bucureșto-Chișinău, Editura „Litera-Internațional", 2005.

SCHEPHERD, Rowena și Rupert. *1000 de simboluri. Semnificația formelor în artă și mitologie*, Oradea, Editura „Aquila", 2007.

RACHIERU, Adrian Dinu. *Nicolae Dabija-neoromantism și militantism*, în *Poeți din Basarabia. Un veac de poezie românească,* București-Chișinău, Editura Academiei Române – Editura „Știința", 2010.

DABIJA, Nicolae. *A vedea Poezia...*, în *Literatura și Arta,* 17 august, 2006, p. 1.

RUSU, Liviu. *Tectonica*, în *Estetica poeziei lirice.* Ediția a III-a, București, Editura pentru Literatură, 1969.

BALOTĂ, Nicolae . *Argument, în Arte poetice ale secolului XX.* București, Editura „Minerva", 1997 („Biblioteca pentru toți").

STRĂTILĂ, Silvia. *Creația lui Nicolae Dabija sub lupa unui studiu doctoral* în *Literatura și Arta*, nr. 04(3933), 04 februarie 2021, p. 5

SIMION, Eugen. „P*oezia e o bucuroasă tristețe".* Prefață la: *Nicolae Dabija „Fotograful de fulgere"*, București, Editura „Minevra", 1998 („Biblioteca pentru toți").

CODREANU, Theodor. *Nicolae Dabija și poetica zborului în Scriitori basarabeni,* București, Editura Academiei Române, 2019.

HUGO, Friedrich. *Structura liricii moderne. În românește de Dieter Fuhrmann.* București, Editura pentru literatură universală. 1969.

DOLGAN, Mihail. *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee,* Chișinău, Editura „Elan Poligraf", 2007.

DOLGAN, Mihail. *Nicolae Dabija: dreptul la poezia „pură"* în *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări.* Coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, Firma Editorial-tipografică „Tipografia centrală", 1998.

CODREANU, Theodor. *Nicolae Dabija – „complexul lui Orfeu", în Basarabia sau drama sfâșierii.* Prefață de Mihai Cimpoi. Ediția a doua revăzută și adăugită, Galați, Editura „Scorpion", 2003.

FOLKLORE AND AESTHETICS

Nicoleta Flavia CIONTE (DAN)
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: Folklore is defined as the multitude of artistic manifestations and values, belonging to the spiritual popular culture. The aspects that characterize the facts of folklore: orality, collective character, the relationship between tradition and innovation, syncretism of languages, determine structural coordinates and concrete forms of realization.

Literature is a repertoire of means of expression: motifs, images, metaphors, groups of rhymes, mythical representations, magical formulas, etc. In essence, spiritual popular culture - folklore - must be delimited from an aesthetic point of view, because folklore means the multitude of works and artistic manifestations belonging. In the popular work there is a concern for background, content and less for form, artistic expression, but the aesthetic values of folklore have their specificity. Folk opera, in this case the old narrative songs or fairy tales, must be seen as a continuous attempt, as an improvisation being organized. The artist finds, during the execution, in the lyrics - template, support points. The schemes are those that give him the security of cutting the subject.

In conclusion, ethno - aesthetics will study the genesis and the principles of elaboration and reception of the variants of beauty, at the level of the categorical system of the arts.

Keywords: folklore, aesthetics, literature, beauty, model.

Folclorul este definit ca mulţimea manifestărilor şi valorilor artistice, aparţinând culturii populare spirituale. Există o originalitate folclorică,o variantă tradiţional – orală a specificului etnic, care, la nivelul literaturii orale, se manifestă atât prin mărci generale, specifice ansamblului, cât şi prin mărci specifice unei categorii anume. Aspectele care caracterizează faptele de folclor: oralitatea, caracterul colectiv, raportul dintre tradiţie şi inovaţie, sincretismul limbajelor, determină coordonate structurale şi forme concrete de realizare proprii. Tradiţia se impune în mentalitatea folclorică prin modele şi tipare elaborate îndelung, care reprezintă o conştiinţă colectivă.

Caracterul formalizat, sincretismul funcţional şi raportul dintre model şi variante reprezintă coordonate structurale ale literaturii orale, derivate din însăşi natura faptelor de folclor. Caracterul formalizat presupune existenţa unui sistem de elemente corelate, a unui cod care stă la baza comunicării literare orale. Acest sistem depăşeşte sistemul semiotic al limbii, atât prin faptul că folclorul, ca fenomen sincretic, prezintă realizări în care cuvântul se îmbină într-un tot unic cu muzica, cu gestul, cu mima, cât şi prin faptul că în opera de artă apare, ca o noutate, planul arhitectonic al organizării mijloacelor expresive, categorii funcţionale cu structuri compoziţionale proprii. Limbajul, codul literaturii orale, implică ordonarea pe diferite planuri a unei mari complexităţi de fapte. „ În limbajul poetic al literaturii orale, privit ca sistem, elementele de formalizare se manifestă în planul formulelor expresive, al sistemului de versificaţie, al structurilor

arhitectonice specifice diferitelor categorii funcţionale şi prin sisteme de repetiţie la nivel macro - şi micro-contextual, cu dublă funcţie – artistică şi mnemotehnică. [1] Locurile comune şi formulele stereotipe, frecvente în creaţia folclorică sunt modele verbalizate într-un proces al creaţiei, transmise din generaţie în generaţie, de-a lungul timpului. Ovidiu Densuşianu observa că : „ Limba basmelor ca şi a multor poezii – mai ales baladele – este în mare parte o limbă tradiţională, convenţională, cu forme stereotipe…” [2] Verbalizarea modelelor, procesul de concretizare, se efectuează în fiecare realizare artistică propriu – zisă. Ca elemente ale codului oral, aceste modele capătă valori semantice proprii şi sunt decodate potrivit sensului colectiv. Astfel, ambiguitatea lor este limitată şi în procesul de metaforizare, modele pot avea valoare de simbol.

Sistemul de versificaţie este un sistem modelat în poezia populară românească, fiindcă cea mai mare parte a poeziei orale româneşti este cântată. Versul, ca unitate de bază, are o durată relativ redusă, de cinci – şase, şapte – opt silabe, în care accentele metrice nu se suprapun obligatoriu cu accentele cuvintelor din vorbirea curentă. Versul se subdivide în emistihuri, respectând limita cuvântului. Cezura este plasată întotdeauna după sfârşitul uni cuvânt, marcată prin rimă interioară. Modelul versului este unul dintre mijloacele prin care se păstrează forma tradiţională a poeziei orale româneşti, fiind un mijloc mnemotehnic. Rima, ca a doua marcă a sfârşitului de vers, este mai mult decât o consonanţă pe plan fonic, între ultimele silabe ale versurilor; rima – pereche este caracteristică poeziei populare româneşti, fiind un mijloc de modelare, elaborat în timp şi conservat prin tradiţie. Versurile albe, prezente uneori în poezia orală, nu sunt de obicei „ licenţe poetice”, ci au rostul de a marca anumite momente compoziţionale.

Aşadar, la nivel artistic, structura aparte a culturii orale conturează două particularităţi definitorii pentru literatura folclorică : sistemul mijloacelor mnemotehnice,, ca un specific al literaturii populare, frecvenţa masivă a formulelor stereotipe şi a locurilor comune, ca factori de formalizare a literaturii orale, după opinia lui Delavrancea. [3]

Literatura este un repertoriu de mijloace de expresie : motive, imagini, metafore, grupuri de rime, reprezentări mitice, formule magice etc. Este vorba despre un limbaj artistic constituit şi un sistem de reguli de combinare a acestora în creaţii propriu – zise, marcat prin preexistenţa unor tipare structurale. Unele tipare de versificaţie sunt definite prin măsura de cinci – şase silabe sau şapte – opt silabe, ritmul trohaic, rima pereche şi monorima. De asemenea, există scheme compoziţionale, diferenţiate pe categorii ale literaturii orale: tipare compoziţionale în poezia rituală, în poezia lirică şi epică, în basm; basmul abundă în asemenea tipare.

Evoluţia unor structuri expresive poate fi urmărită de la marea alegorie care stă la baza baladelor sau legendelor despre căsătoria incestuoasă dintre soare şi lună, consideraţi frate/soră, la formulele stereotipe ale basmului fantastic, unde relaţia de gen

[1] Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti,* Editura Ministerului Culturii, p. 128;

[2] Apud Idem, Ovidiu Densuşianu, *Folclorul. Cum trebuie înţele*s, în *Viaţa păstorească în poezia noastră populară,* Bucureşti, E.P.L., 1966, p.53;

[3] Apud Idem, ibidem, p. 104, Barbu Ştefănescu Delavrancea, *Din estetica poeziei populare*, *în Despre limbă şi literatură*, Bucureşti, E.P.L., 1963;

se pierde, „ La soare te puteai uita, dar la dânsul /dânsa ba" şi la limbajul metaforic al mesajelor lirice, în care relaţia de gen este restituită: „ Nu ştiu, luna-i luminoasă, / Ori e puica mea frumoasă; / Nu ştiu, luna-n ceruri trece, / Ori puica la apă rece; / Nu ştiu, luna s-a ascuns,/ Ori puica nu-mi dă răspuns."[4]

Estetizarea tradiţiei poate fi un aspect particular al procesului de actualizare a unor motive străvechi, specifice evoluţiei culturii populare, cum ar fi motivele vânătoreşti.

În esenţă, cultura populară spirituală – folclorul - trebuie delimitată sub aspect estetic, deoarece prin folclor se înţelege mulţimea operelor şi manifestărilor cu caracter artistic aparţinătoare. Barbu Ştefănescu Delavrancea susţinea că „ poezia populară rivalizează în valoare poezia cultă şi că cele două niveluri ale creaţiei poetice sunt subordonate aceloraşi legi artistice.(…) poezia populară este un sistem expresiv perfect adecvat cerinţelor estetice şi tehnicilor artelor temporale."[5] Delavrancea spunea că „poporul nostru tratează natura în rapsodiile lui, respectând instinctiv deosebirea dintre pictură şi poezie." [6] Ideea ar fi că valorile de conţinut tind să răzbată prin învelişul formelor, dintre cele mai simple. Forma fiind elementul estetic propriu – zis, se remarcă totuşi insuficienţa artei populare din acest punct de vedere.

George Călinescu va reabilita ideea unei estetici unice care guvernează creaţia cultă şi cea populară, cu diferenţele specifice: „Basmul – scrie el – este o operă de creaţie literară, cu o geneză specială, o oglindire în orice caz a vieţii în moduri fabuloase, prin urmare supunerea lui la analiza critică este nu numai posibilă, ci şi obligatorie, din ea decurgând atât adevăruri estetice cât şi obligaţii de ordin structural folcloric. [7]De asemenea în *Cronica optimistului* îşi exprima aversiunea faţă de frumosul funcţional: „Frumosul folcloric este la antipodul frumosului estetic. Inesteticul răspunde unor cerinţe psihice colective, fiind un frumos mai mult de natură funcţională. Ieri plăceau icoanele pe sticlă, care frumoase nu erau. Astăzi însă plac şlagărele, rochiile moderne. Să le considerăm pe acestea că n-ar fi frumoase?"[8] Așadar, în gândirea călinesciană, ideea unei estetici unice a creaţiei, se concretizează: „ Pentru toate fenomenele de creaţie privite ca atare, există deci o singură estetică. Urâtul nu devine frumos, fie şi funcţional."[9]

În opera populară se manifestă preocuparea pentru fond, conţinut şi mai puţin pentru formă, expresie artistică, însă valorile estetice ale folclorului au specificitatea lor. Nu se poate trece cu vederea frumuseţea elevată, maiestuoasă a *Mioriţei*. Valoarea artistică a culturii populare nu poate fi definită făcând abstracţie de funcţia faptelor de folclor, de integrarea lor în contexte culturale mai largi, în sistemul general al culturii populare, de cadrul social de manifestare, de relaţiile ce se stabilesc între creaţie şi mediile sociale creatoare şi purtătoare de folclor.

[4] apud Idem, ibidem, p. 112, Mihai Eminescu, *Opere complete*, VI, *Literatura populară*, Bucureşti, 1963, p. 166;
[5] Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1978, p. 58;
[6] Idem, ibidem, p. 59;
[7] Apud Idem, George Călinescu, *Estetica basmului*;
[8] Idem;
[9] Idem;

Opera folclorică, în speţă vechile cântece narative ori basmele, trebuie privite ca o încercare continuă, ca o improvizare în curs de organizare. Artistul găseşte, în timpul execuţiei, în versurile – şablon, puncte de sprijin. Schemele sunt acelea care-i dau siguranţa debitării subiectului. Deci, improvizarea se desfăşoară în limitele a două coordonate: a versurilor călăuză (clişee, şablon), moştenite şi a versurilor inedite. Ar fi interesant să pătrundem mai adânc în sfera operei orale. Cu referire la retorica numeralului se poate spune că acesta se îmbină deosebit de variat, mai ales în poezia incantaţiilor şi în balade, oferind efectele stilistice dorite. De exemplu, balada *Meşterul Manole*, îşi organizează acţiunea pe număr: ”nouă meşteri mari, /calfe şi zidari, /cu Manole zece…”; această formulă devine clişeu. Numele proprii produc efecte artistice şi acest lucru îl au în vedere poeţii anonimi. Manole, Toma Alimoş, Greuceanu, Prâslea, sună armonios, în concordanţă cu conţinutul.

Deoarece motivele populare, mai ales din sfera lirică – doinele sau cântecele bătrâneşti - dar şi basmele au fost create de-a lungul vremii, repovestite de poeţi anonimi diverşi, au fost perfectate neîncetat, atât ca formă, cât şi ca fond, ridicându-se la nivelul unei arte desăvârşite. Probabil aşa s-au petrecut lucrurile şi cu *Mioriţa*, spusă într-o formă desăvârşită de „cântăreţul” de la Soveja, apoi de altul din Muntenia, Moldova, ş.a.m.d. Recreat continuu, reîmprospătat prin alte semne lingvistice, bătrânescul cântec nu poate fi considerat un rest, o reproducere după memorie, spunea Gheorghe Vrabie.[10] Perfecţiunea artistică ilustrează caracterul fundamental al creaţiei, prin recreare permanentă, dinamică, vie.

Arta dialogului poate fi nucleul multor creaţii folclorice. Dacă se vorbeşte despre *Toma Alimoş*, dialogul este drept, se duce realistic între cei doi haiduci, apoi convorbirea este purtată cu adjuvantul, calul; în *Mioriţa*, convorbirea este dusă doar cu oiţa năzdrăvană. Acest lucru ar fi uşor explicat prin faptul că românii, ca şi alte popoare din sud-estul european, şi-au petrecut o bună parte din viaţă alături de turme, de codri, de ape, de cai, avându-i confidenţi. Fără asemenea eroi, nu ar exista acţiune în balade precum *Mioriţa*; numai prin acest dialog cu oiţa năzdrăvană, ciobănaşul îşi poate exprima gânduri şi sentimente, atitudini faţă de natură sau de moarte, atât de originale. Tot aşa, se exprimă ideea de singurătate şi de cufundare în sânul naturii prin intermediul calului, în balada Toma Alimoş, doar că aici dialogul fictiv se împleteşte armonios cu dialogul real. Astfel, „idei înalte şi abstracte, devin vii, accesibile unui public fără cultură.”[11]

Interesantă este folosirea epitetului folcloric, fiind natural, rămânând în spiritul epitetului din vorbirea obişnuită. Jean Cohen face distincţia între epitetul restrictiv şi cel pictiv.[12] Epitetul restrictiv este întâlnit în întreaga poezie folclorică, dar în baladă acesta evoluează către sensuri apreciative, devine pictiv sau plasticizant, după termenii folosiţi de Lucian Blaga. În balada *Toma Alimoş*, epitetul pictiv capătă înmlădieri sonore şi fluente, sensibilizând mai puternic. Manea este „slutul, grosul şi arţăgosul”, Toma este „ nalt la stat / mare la sfat / şi viteaz cum n-a mai stat”. Şirul de epitete se aseamănă cu un

[10] Gheorghe Vrabie, *Din estetica poeziei populare române*, Editura Albatros, Bucureşti, 1990, p. 12;
[11] Idem, ibidem, p.67;
[12] Apud Idem, ibidem, p. 70, apud Jean Cohen, *Structure du langage*,p. 144;

joc de cuvinte, armonios împerecheate, primind o mai mare putere poetică, plastică, prin ritmul alert.

Modelul formativ are funcţie estetică în folclor. Acesta îmbracă mai multe forme: modelul metaforic, modelul sintactic eliptic, modelul versului, modelul silabic, modelul execuţiei, etc. În conceptul de model se regăseşte o ordine prestabilită, naturală, care imprimă creaţiilor artistice un dinamism interior şi implică ideea de tehnică. Ca urmare, analizând discursul fantastic, se observă că povestitorul posedă diferite şi multiple reguli de asamblare a unităţilor narative. Fiecare detaliu apare la locul potrivit iar încercarea de debarasare de un vers sau chiar de un segment, înseamnă distrugerea întregului poetic. Prin încercarea unor culegători de poezie populară, cum au fost Vasile Alecsandri, de „a curăţa" creaţiile de repetiţii, de unele clişee, reiese o poezie falsă, neautentică. Concluzia ar fi că sistemul repetitiv, şablonul, constituie însăşi esenţa artistică a creaţiilor folclorice.

Etno-estetica studiază geneza, structura şi funcţiunea categoriilor esteticii populare, din perspectiva comunităţii etnice. Acestea sunt tragicul, comicul, dramaticul, grotescul, burlescul, etc., constituind baza teoretică a frumosului. Repertoriul categorial poate fi stabilit în funcţie de dualismul moral bine – rău, unind în tradiţie tripticul axiologic fundamental Adevăr – Bine - Frumos. Formulele paremiologice scot în evidenţă acest lucru: „Adevărul umblă cu capul spart", „Bunul umblă cu capul spart", „Nu-i frumos ce-i frumos, ci-i frumos, ce-mi place mie.", „Nu e bun ce-i bun, ci e bun ce-mi place mie." Se vor avea în vedere , ca atare, categoriile următoare: familia frumosului, cu valoare morală pozitivă, cuprinzând: frumosul, sacrul, sărbătorescul; familia comicului, cu valoare morală negativă : comicul, profanul, burlescul, grotescul, absurdul; independent se situează tragicul şi sublimul cu înclinaţie spre frumos, iar graţiosul şi naivul aproape fiind neglijate.[13]

Etno-estetica mai are în vedere şi modalităţile de cristalizare artistică a acestor categorii în opere de artă populară, conform *Dicţionarului de etnologie*.[14] Esteticul este un suport al artei, fără de care aceasta nu ar lua fiinţă. Pe de altă parte etno-estetica urmăreşte „ relaţiile estetice pe care le promovează fiecare formă de artă în comunitatea sătească tradiţională şi contemporană." [15]O altă sarcină a etno-esteticii este „ sincretismul artei populare ca urmare a heteronimiei artei".[16]De asemenea etno-estetica mai are în vedere şi : „modul de valorificare al artei populare propriu fiecărei comunităţi etnice" şi „ arta populară ca instrument de educaţie estetică."[17] Ca urmare, se discută despre mai mulţi termeni care vizează estetica folclorului: etno-estetica, estetica populară, estetica oralităţii, estetica artei populare.

Mai puţin este importantă această încercare de a folosi terminologia, cert este că în satul tradiţional, de tip clasic, doina şi basmul erau cel mai des cultivate din dorinţa de delectare artistică a individului şi era foarte important cine *zice* sau cântă mai frumos, cum grăieşte şi nu faptul în sine.

---

[13] Petre Ursache, *Etnoestetica*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 37;
[14] Idem;
[15] Idem, ibidem, p. 38;
[16] Idem, ibidem, p. 39;
[17]Idem;

La nivelul societăţii arhaice, indiferent de cultură, prealfabetă ori savantă, conştiinţa estetică se prezintă sub două aspecte: o conştiinţă estetică implicită, formată la nivelul marii colectivităţi şi reprezentată de câţiva aleşi, şi o conştiinţă estetică explicită, identificată la două nivele: unul teoretic şi altul comportamental.

Artistul anonim şi analfabet ştie şi poate să inventeze opere de artă, sub inspiraţie şi îndemânare, după gustul colectivităţii; aceasta, la rândul ei, ştie ce şi cum să pretindă artistului. Unii meşteri iscusiţi, recunoscuţi de colectivitate, duc un trai normal, asemenea celorlalţi, alţii se desprind de marea majoritate, se organizează în societăţi secrete, creând în jurul lor un mister, respect amestecat cu teamă. Destinul unora se consumă în cântec: „Cu cât cânt, cu-atâta sânt", fiind deosebit de responsabil în ceea ce face. Aşa s-a născut mitul cântăreţului orb, cunoscut în mai multe culturi tradiţionale. Este cunoscut Baciul Udrea de pe Ceahlău, autorul anonim al *Mioriţei,* în varianta lui Alecsandri. În al doilea rând, etno - estetica, trebuie raportată la estetica savantă; literatura orală şi cea scrisă sunt înrudite, deoarece se folosesc de acelaşi element comun, cuvântul, realizează imagini, pentru a comunica şi sensibiliza conştiinţa individuală, în vederea realizării frumosului, ca limbaj etern al tuturor artelor.

În concluzie etno - estetica va studia geneza şi principiile de elaborare şi de receptare a variantelor frumosului, la nivelul sistemului categorial al artelor.

Bibliographical References:

Călinescu George, Estetica basmului, Editura Pergamon, 2006.
Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, Dicţionar de simboluri. (3volume), Editura Artemis, Bucureşti.
Densuşianu Ovid, Viaţa păstorească în poezia noastră poulară, Bucureşti, 1923;
Ruxăndoiu Pavel, Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti, Editura Grai şi Suflet, Bucureşti, 2001.
Ursache Petre, Etnoestetica, Editura Institutul European, Iaşi, 1998.
Ursache Petre, Etnoestetica, Editura Institutul European, Iaşi, 1998.
Vrabie Gheorghe, *Din estetica poeziei populare române*, Editura Albatros, 1990.
Vrabie Gheorghe, *Retorica folclorului*, Bucureşti, 1978.
Vrabie Gheorghe, *Structura poetică a basmului*, Editura Academiei RSR, 1975.
*** Dicţionarul explicativ al limbii române, Academia Română. Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, Ediţia a II-a.
***Dicţionar explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

A LITERARY REVIEW OF SCHOOL LEADERSHIP POLICY REFORMS AND THE ROLE OF SCHOOL LEADERS

Marian CIONTESCU
PhD Student, Valahia University of Târgoviște

Abstract: This review of the literature on school management policy reforms and the role of school leaders aims to understand the factors influencing the adoption of these reforms and trends that lead to policy changes in this area. The analysis shows that there is an eclectic set of research that covers the management of a school from different perspectives.
A political perspective associates school management reforms with contextual changes related to decentralization, autonomy, accountability and an increasing focus on school outcomes. The perspectives of improving the didactic act, of the school, recognize the key role of the school leader in changing the education.
The results of this review indicate that, although there is a lot of research on school leadership, the analysis and promotion of policies to support and strengthen school leadership roles to support school improvement seems to have received less attention.

Keywords: leader, reforms, school, policy, role

1. Introducere

De ce ar trebui să ne concentrăm asupra politicilor conducerii școlii?

Un set semnificativ de dovezi a demonstrat impactul pe care conducerea unei școli îl are asupra îmbunătățirii educaționale. Deși influența conducerii este adesea indirectă, aceasta contribuie la stabilirea unor medii fructuoase, medii în care școlile pot dezvolta un proces intructiv – educativ de înaltă calitate.

Cu toate acestea, abia în ultimii ani guvernele țărilor au început să investească mai mult în școli și au început să introducă politici de conducere a școlilor ca parte a agendelor lor de reformă a educației.

În anii anteriori, când liderilor școlilor și echipelor lor li s-a atribuit un rol mai administrativ, introducerea politicilor de conducere a școlii părea mai puțin prioritar.

Azi, politicile de conducere a școlii sunt înțelese ca o componentă cheie în îmbunătățirea educației.

Sprijinul pentru dezvoltarea conducerii școlii este analizat din perspectiva politicii educaționale, a îmbunătățirii școlii, a impactului conducerii școlii și a studiilor politicii de conducere școlară.

2. Rolul în schimbare al conducerii școlii

Reformele conducerii școlare răspund la un context de schimbare a educației prin descentralizare, responsabilitate și, de asemenea, la o concentrare sporită asupra rezultatelor școlii.

Privind îmbunătățirea educației și a conducerii școlii, cercetătorii au un impact indirect asupra educației și școlarizării, fiind luată în calcul implementarea unei varietăți de reforme care vizează îmbunătățirea predării, dar nu considerată o prioritate politică.

În majoritatea țărilor selectate, reformele conducerii școlii au fost introduse într-o măsură limitată în raport cu capacitatea lor de îmbunătățire educațională.

Există principii, termeni și concepte diferite ale conducerii școlilor care variază în funcție de țară, cultură, limbă, structuri care guvernează educația. Privind această chestiune, conducerea școlii se referă la persoane sau echipe care conduc instituții de învățământ la nivel primar sau gimnazial.

Au fost folosiți termeni diferiți pentru a defini rolul persoanei sau al echipei care conduce o școală: administratorul școlii, contabilul școlii, directorul școlii, directorul adjunct al școlii.

De asemenea, terminologia variază în funcție de țară, cultură, guvernanță educațională și de practica de conducere a școlii. De exemplu, în țările latino – americane, termenul cel mai frecvent utilizat este director de școală, în timp ce în unele țări termenul de administrator de școală reflectă sarcinile de supraveghere administrativă a școlii, nu neapărat cele legate de lucrul cu profesorii pentru susținerea învățării elevilor.

Uniunea Europeană (UE) definește în 2013 un lider de școală ca fiind persoana care – singură sau cu o echipă, cum ar fi un consilier de administrație – conduce o școală și este responsabilă cu administrarea sau conducerea școlii.

Rolul acestei persoane poate include responsabilități organizatorice, pedagogice și educaționale. Având în vedere anumite circumstanțe, liderii școlii sunt chemați să organizeze implementarea curriculumului, activități extracurriculare, testarea și evaluarea profesorilor, examene naționale, având și responsabilități financiare în unele cazuri, dar și rolul de a preda.

Eurydice publică informații periodice despre conducerile școlilor în toate statele membre UE încă din 2015, folosind termeni ca "șef de școală", "conducerea școlii" observându-se că termenul de conducere a școlii poate fi atribuit unei echipe, echipă ce poate include unul sau mai mulți ședi de școală (directori adjuncți).

Modul în care schimbările în rolul conducerii școlii au avut loc în diferite țări și contexte variază fiind distinse anumite tendițe. Liderii unităților de învățământ de la mijlocul secolului XX erau profesori, primari sau primus interpares ori erau administratori.

Începând cu anii 1990 acești manageri erau preocupați mai tot timpul de rezultatele școlare, rolul liderului de conducere a școlii se schimbă odată cu începerea anilor 2000, având mai multă libertate și regimuri de responsabilități ridicate, creând un sistem caracterizat prin colaborare și responsbailitate.

Schimbările menționate mai sus continuă să fie marcate de moduri importante de contexte, politici specifice, precum și de alte cadre juridice în care funcționează școlile.

Cu toate acestea, în ultimii 15-20 de ani, există un anumit grad de convergență în politicile educaționale în toate țările OECD, lucru care a influențat rolul conducerii școlilor atât din punct de vedere istoric, cât și din punct de vedere al influențelor

educației guvernată de tradiții de participare democratică, de organizație birocratică și de procese regionale de recrutare a personalului, directorul școlii jucând rolul unui manager cu responsabilități pentru buna funcționare a școlii în cadrul unei birocrații centrate.

În acest sens, profesorii au lucrat izolat unul de celălalt, rolul directorului a fost conceput ca un administrator birocratic sau un profesor – șef, ori o combinație între cele două.

Pont (2008) și Glatter (2014) au analizat modul în care a evoluat rolul de director dintr-un rol administrativ în anii 1960-1980, la un rol de conducere în anii 1980-1990, iar în cele din urmă la un rol de manager de școală la începutul anilor 2000.

Încă din anii 1990, sistemele de învățământ trec printr-o serie de schimbări îndepărtându-se de gestionarea centrată a contribuțiilor educaționale de către ministerele educației către o descentralizare și o mai mare autonomie școlară în căutarea îmbunătățirii activității școlii cu accent pe resonsabilitate și rezultate școlare.

Acest lucru a făcut ca liderii școlari să adopte un rol managerial concetrându-se pe îndeplinirea obiectivelor școlare cu preponderență în țările vorbitoare de limbă engleză. A urmat introducerea mai multor evaluări naționale și internaționale la nivelul sistemelor începând cu secolul XXI, în conformitate cu tendințele de creștere a responsabilității publice și descentralizare.

Introducerea mai multor evaluări a reflectat, de asemenea, o trecere cu mai multe rezultate, moment în care rolul de lider s-a aplecat către o conducere instrucțională concentrându-se direct asupra acestor rezultate ale școlilor.

Din 2010-2015, când educația a devenit mai complexă în toate țările OECD, s-au creat modele de guvernanță pe mai multe niveluri care se bazează pe diferite responsabilități și o autonomie sporită pentru consiliile de admnistrație ale școlilor, autorități locale și conducătorii acestor școli pentru a răspunde nevoilor comunităților locale.

În același timp, natura schimburilor între sistem, la nivel școlar, local, regional și național se schimbă cu participarea unui număr de părți interesate, schimbând rolurile și responsabilitățile celor implicați în educație, inclusiv a liderilor din școli care se aflã în centrul proceselor de schimbare, rolul acestora trecând de la conducerea programului de învățare în cadrul școlii la o abordare mai complexă și mai rafinată ca facilitatori ai activității colective a profesioniștilor din școala lor și din jurul acesteia.

La baza acestei abordări se află dezvoltarea culturilor de colaborare, Hargreaves și Connor numind acest profesionalism „colaborativ”, în timp ce Kools și Stoll (2016) folosind conceptul de școli ca organizații de învățare.

Este important să reținem că toate cele spuse mai sus se referă la tendințele generale din țările OECD, care variază în funcție de context, Scheerens (2012) demonstrând că există mai multe tipuri de conducere. De exemplu, în țările în care există o tradiție democratică și cultura conducerii nu este predominantă, cultura școlii este adesea caracterizată de o colaborare pedagogică între profesori, Scheerens numind aceasta o conducere distribuită. În țările mai descentralizate, unde autonomia școlilor este mai pronunțată, exercitarea conducerii poate fi mai directă. În țările cu o tradiție

mai birocratică și mai centralizată, directorii pot avea o funcție de autoritate și mai reprezentativă.

Înțelegerea tipurilor de conducere dependente de context este esențială pentru înțelegerea tipurilor de politici pe care țările le vor adopta pentru a reforma rolurile liderilor din școli.

3. Metodologii

Pentru a analiza reformele conducerii școlii sau politicile de conducere a unei școli, pot fi utilizate diferite abordări ca: studii de caz, metode mixte, studii etnografice sau mai multe studii orientate spre politici.

Scopul a fost de a face lumină asupra schimbărilor în natura rolului conducerii școlii și asupra factorilor care au influențat această schimbare. Revizuirea a abordat politici de conducere și reforme școlare axate pe adaptarea sau transformarea practicilor actuale ale liderilor școlari, indiferent dacă au fost intreprinse de ei înșiși sau ca parte a unei strategii de îmbunătățire a educației.

Autorii mai multor studii au intreprins o revizuire și o analiză a literaturii academice și politice privind reformele educaționale și conducerea școlilor, revizuirea vizând formarea unei înțelegeri mai profunde a motivelor care stau la baza schimbărilor ori a reformelor în domeniul conducerii școlilor în mai multe țări din OECD.

Materiale precum jurnale, cărți, enciclopedii internaționale, rapoarte de la anumite organizații naționale și internaționale au fost analizate, obiectivul fiind identificarea surselor bibliografice care îndeplinesc niveluri ridicate de rigoare științifică. S-au folosit termeni de căutare pentru a acoperi ambele perspective (schimbarea politicii, cât și conducerea școlii), termenii reflectând scopul studiului: conducerea școlilor, politica educțională, reforma educației.

Deși analiza s-a limitat la materiale dintre anii 1990-2015, conducerea școlii a câștigat importanță ca subiect științific și de cercetare în această perioadă, revizuirea fiind actualizată cu literatură mai recentă în măsura în care a fost posibil.

Această revizuire a literaturii își propune să înțeleagă factorii care influențează adoptarea reformelor politicii de conducere a unei școli și dacă există unele tendințe comune care conduc la schimbări de politici în acest domeniu.

O perspectivă politică asociază reformele conducerii școlii la schimbările contextuale legate de descentralizare, autonomia școlii, responsabilitate sau punând accent din ce în ce mai mare asupra rezultatelor educației.

Conducerea cadrelor didactice a atras interesul științific în ultimul deceniu din cauza potențialului său de construi capacități interne de îmbunătățire durabilă a educației. Studiile existente au fost în mare parte descriptive și limitate la studii calitative, lipsind în a demonstra dacă și în ce măsură conducerea unei școli poate influența profesorul.

Rezultatele au demonstrat că o conducere centrată pe învățare a directorilor de școli a avut un efect direct moderat, dar statistic a avut un efect semnificativ asupra conducerii profesorilor, cercetările confirmă că practicile de conducere ale directorilor de școli, cu accent specific pe predare și învățare, erau importante pentru crearea unei

culturi școlare în care participarea cadrelor didactice la decizii și entuziasmul lor de intreprinde practici de conducere erau susținute.

4. Noile așteptări

Dezvoltările descrise sugerează creșterea și cerințele mai complexe a noilor așteptări a liderilor școlari. Cu toate acestea există puține modificări în înțelegerea percepută a rolurilor și sarcinilor conducătorilor de școli și a modelelor de conducere.

Într-un studiu internațional Brauckmann (2012) OECD a folosit date pentru a investiga lideri de școală cu diferite stiluri de conducere: instructiv, participativ, personal, antreprenorial și structural.

Caracteristicile unui stil de conducere instructiv presupun crearea și susținerea introducerii unei idei noi pentru instruire, monitorizarea activității profesorului și a elevilor oferind feed-back sistematic către colegi și folosind date de evaluare pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. Această conducere instructivă a fost agreată mai mult în Anglia și Italia.

Liderii cu un stil de conducere participativ se străduiesc să creeze o viziune comună pentru îmbunătățirea activității școlii bazându-se pe luarea deciziilor comune, încurajând cooperarea între profesori, rezolvarea problemelor împreună și să asigure autonomia profesorilor, în acest stil de conducere liderii școlilor din Germania neidentificându-se.

Stilul personal de conducere care include recunoașterea, recompensarea și promovarea dezvoltării carierei profesorului s-a încadrat în media liderilor școlilor germane.

Un stil de leadership antreprenorial este axat pe relația dintre școală și comunitate, pe cooperarea cu părinții și alte școli din zonă. Aici s-au creat în prim plan activitățile conducătorilor de școli, de consolidare a încredere între școală și comunitate, și promovarea unei imagini pozitive asupra școlii.

Atât liderii școlari din Germania, cât și liderii din alte țări chestionate, au evaluat pozitiv acest stil, comparativ mai ridicat decât alte stiluri de conducere.

Stilul stuctural de conducere se structurează mai mult pe disciplină și atmosferă în școală, cu claritate și transparență privind funcțiile și rolurile profesorilor, comportamentul elevilor și utilizarea echitabilă a regulilor și sancțiunilor.

Acest stil de conducere a fost apreciat de liderii din școlile germane comparativ cu răspunsurile de la colegi din alte țări.

Pentru a îmbogăți cercetarea este nevoie de o abordare folosind opiniile personale ale conducătorilor de școli și de a vedea unde se situează în contextul local având propriile sarcini și înțelegerea profesională.

Explorând cercetarea se poate naște o întrebare "cum își conceptualizează liderii din școli funcția și activitatea și cum o interpretează cu privire la situația locală a școlii lor?" A fost folosită ca exemplu, pentru a studia modul în care liderii de școli își înțeleg rolul profesional, în procesul de îmbunătățire a școlii, o reformă a școlilor medii din Austria, cercetarea având drept scop scoaterea la lumină a discrepanței dintre noile

cerințe care au fost promovate de politica educațională și lipsa atribuirii unor noi stiluri de conducere de către lideri.

Spre deosebire de alte școli din alte țări, structura de guvernanță a școlilor din Austria este extrem de birocratică, organizată central și ierarhizată. Rolul conducătorilor de școli este în primul rând de a administra și controla școlile după cum spune autoritatea școlară centrală. Liderii acestor școli sunt profesori și constituie interfața dintre autoritățile școlare și problemele școlilor locale.

Se așteaptă ca cei care conduc școlile să fie loiali autorităților școlare și curriculum-ului național, dar și profesorilor și elevilor. Liderii trebuie să urmeze politici prescrise și au o autonomie limitată pentru abordarea problemelor din programa școlară, buget sau personal. Profesorii au autonomie în predare și abordare didactică.

Pentru a răspunde la întrebarea de cercetare s-au realizat interviuri semi-structurate cu lideri de școli, în mai multe școli medii din Austria. Ghidurile de interviu au fost structurate pentru a explora rolurile de lider școlar în procesul de implementare a noii reforme. Utilizarea acestor interviuri a oferit oportunități pentru a întreba despre experiențele conducătorilor de școli. Expertiza în urma acestor interviuri, atât teoretice cât și pe teren, nu s-a bazat pe cunoașterea teoretică a unui domeniu, ci pe activitatea liderilor din școli care au avut posibilitatea de a-și folosi abordarea și cunoștințele în a structura școala ca domeniu de acțiune.

Liderii din școli structurează și condițiile de acțiune ale altor actori din școli, într-un mod semnificativ și orientat pe acțiune, fiind considerați în acest sens ca experți pentru propria școală.

Au fost selectate persoane pentru interviuri din medii regionale diferite, au fost luate în considerare diferite locații școlare pentru a face distincția între școlile rurale și cele urbane. Interviurile au fost realizate la nivelul școlilor găsind liderii din școli în propria lor acțiune îmbogățind practica lor de zi cu zi.

Au fost întrebări cu privire la caracteristicile școlii, așteptările din interiorul și din afara școlii, toate interviurile au durat între 30 și 70 de minute, au fost înregistrate și transcrise, analiza lor realizându-se în mai multe etape.

Materialul pentru interviu a avut ca teme rolurile de lider școlar, strategiile și contextul conducerii școlii. Aceste teme au fost rezumate în funcție de caracteristici și clasificate în funcție de afirmații, termeni, concepte și relevanță în cadrul textului.

Abordarea analitică evidențiază interacțiunea dintre contextul local al școlii și școala ca instituție, dar și perspectivele liderilor din școli și rolul lor ca reprezentanți ai școlii. Această abordare a fost aleasă pentru a explica mai bine diferențele dintre ”a vorbi” și „a acționa”, dar și pentru a discuta despre strategiile liderilor școlari în implementarea unei reforme școlare.

Bibliography:

Beatriz Pont, *A literature review of school leadership policy reforms*, European Journal of Education Research, development and policy, June 2020,

European Journal of Education Research, development and policy, *School leadership: A changing landscape in policy and practices*, June 2020

Steve Munby, *The development of school leadership practices for 21st century schools*, European Journal of Education Research, development and policy, 14 April 2020,
Mariella Knapp, *Between legal requirements and local traditions in school improvement reform in Austria: School leaders as gap managers*, European Journal of Education Research, development and policy , 03 April 2020,
Christopher Day, Pamela Sammons, Education Development Trust, *Successful school leadership*, 2016

TYPES OF OBSESSIONS IN MATEI VIȘNIEC'S NOVEL ”PAS-PAROL COFFEE SHOP”

Mihaela-Mariana GEORGESCU (CAZIMIROVICI)
PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: Like all Matei Vișniec's novels, ”Pas-Parol Coffee Shop” is full of surprises and original. In this respect, this text is based on the analyze of three important obsessions. Manase Hamburda, the main character, is obsessed to tell his own theory about danger, and he is searching for the right persons. The coffee shop is one of the most important places where the characters meet, in Matei Vișniec's writings, and, apparently, it can be created everywhere people are together. Mihail Iorca, another character, is obsessed by a presumed dead man, that he is continuously searching for, the death being symbolically reprezented all around.
This research results will be part of the PhD thesis.

Keywords: obsession, character, danger, friends, death

01. Teoria primejdiei

Când scria despre Franz Kafka, criticul literar american Harold Bloom nota că: ”Evasiveness is purposive; it writes between the lines, to borrow a fine trope from Leo Strauss”[1], metodă sau tehnică pe care o folosește și Matei Vișniec în *Cafeneaua Pas-Parol*. În romanul său generator de angoasă, evazivitatea se manifestă nu numai direct, când e vorba despre vreme, ci se poate observa și în atitudinile personajelor, care lasă în urmă semne de întrebare, o stare de căutare continuă, obsesivă chiar, a răspunsurilor și creează așteptare.

Am putea vorbi, ca atare, despre o evazivitate pozitivă, în sensul utilizării ei ca instrument al absurdului, construcția acestuia beneficiind de calitățile sale – ca o paranteză, evazivitatea, în sens negativ, ar fi cea care nu oferă ceea ce este nevoie, care nu acoperă necesarul de informații pentru realizarea unei construcții narative complete. Iar teoria primejdiei pe care o construiește Manase Hamburda, personajul principal, este prezentată în concordanță cu ideea de evazivitate pozitivă, fiind concepută să fie descoperită treptat și nu în totalitate, ci, mai degrabă, ca o revelație, pe care personajul principal o poate oferi lumii; o revelație care să îi descopere adevărul.

Acesta devine motivul pentru care Manase nu mai are liniște și pentru care pornește în căutarea celor cărora să o prezinte – el având cunoașterea –, conturându-se drama intelectualului de provincie, care ar fi dorit să trăiască în capitală.

I se oferă protagonistului și sprijinul naratorului, ca personaj, care îi este prieten Președintelui de Tribunal și pe care se sprijină în acțiunile sale, el fiind cel căruia Manase are curajul să-i prezinte gândurile cele mai profunde, teoria sa asupra primejdiei, cu amănunte, fiind hotărât să o transmită, cum spuneam, și altora.

---

[1] Harold Bloom. *Novelists and Novels*. Philadelphia: Chelsea House Publishers, Bloom's Literary Criticism 20th Anniversary Collection, 2005, p. 276.

Cu alte cuvinte, exteriorizarea teoriei primejdiei devine o obsesie pentru Manase Hamburda, o necesitate a ființei sale inteligente, colportoare, după toate aparențele, a unui adevăr pe care trebuie să-l ofere spre cunoaștere.

Acest lucru se întâmplă, chiar dacă, spre final și aproape de propriul sfârșit, tot Manase este cel care se răzvrătește împotriva naratorului, asmuțindu-și alți prieteni contra acestuia; plin de curaj, îl condamnă chiar la moarte – și se va analiza acest lucru, ulterior. Numai că el este cel care va muri, închizându-se circular întreaga structură narativă – moartea sa fiind expusă încă de la-nceputul romanului.

Prezentarea pentru prima oară a teoriei primejdiei este făcută, așadar, în fața naratorului-personaj, la vizita pe care Manase i-o face acestuia, modul de realizare aducând în prim-plan împletirea unor elemente care fac parte din marca autorului. Este vorba despre simbolistica cifrei trei: Manase consideră, mai întâi, că primejdia este de natură interioară, după care, că ar fi exterioară, pentru ca la final să o considere de natură divină, cu trimitere la trinitate. Și nu numai atât, toate acestea se petrec în timp ce vor fi deschise, pe rând, în ritm cu dezvăluirile legate de teoria primejdiei, trei sticle de vin. Mai departe chiar, inclusiv căutarea mortului, de către Mihail Iorca, este prezentată într-un anumit moment, dezvăluindu-se pe parcursul a trei ore.

Revenind, Manase încearcă din răsputeri să găsească oamenii potriviți care să-l asculte și care să-i înțeleagă căutările, dar și stările. Este, într-un fel, dezamăgit de prietenii săi, pentru că nu îi observă schimbările de comportament.

De altfel, căutarea este un motiv dintre cele preferate de Matei Vișniec, aflându-se la baza construcției și unui alt personaj important al acestui roman, respectiv Mihail Iorca, care s-a mai amintit, subcapitolul aferent fiind cel despre căutarea mortului.

Căutarea unui lucru, a unei persoane, a unei modalități de acțiune etc. reprezintă o marcă vișnieciană, iar ea poate lua forma și a unei analize din care să se poată extrage o concluzie sau poate fi prezentată ca o evoluție a unei concepții.

În plus, aici, căutarea aceasta se bazează pe o analiză de profunzime a personalităților diverselor personaje, a căror caracterizare este făcută chiar de Manase Hamburda. Un bun prilej de expunere a caracterelor, dar și a modalității de alegere a acestora de către protagonist. Astfel, autorul plasează cu originalitate portretele diferitelor personaje, Hamburda fiind cel care le alege pentru a le prezenta teoria sa, tot el stabilind și criteriile. Pentru o comunicare cât mai liberă și destinderea inițială, Manase găsind ca potrivită utilizarea alcoolului, fiindcă acesta „provoca o stare de gravitate și aducea comunicarea pe calea cea mai scurtă."[2]

Drumul însă nu este sigur, capul său punându-i piedici: „«Cum naiba să le spun?» întreba el. «N-ai ce să le spui» spunea capul." Nu e simplă nici găsirea, nici sortarea celor care merită să fie aleși, însă principala tensiune rămâne cea creată de cap, stare de nervozitate care îi marchează viața protagonistului și, poate, unul dintre motivele deteriorării, în cele din urmă, a acesteia.

Ritmul este sacadat, tensiunea fiind în creștere pentru Manase. Fervoarea cu care pornește în această acțiune îl așază chiar pe poziția de a-și prezice cumva finalul, pentru că totul prinde

[2] Matei Vișniec. *Cafeneaua Pas-Parol*. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2014, p. 73. De asemenea, pentru conformitate, este de menționat că în citate, s-a păstrat scrierea cu î, în loc de â, precum cea existentă în romanul indicat.

o viteză mai mare, autorul ridicând subtil încordarea prin această căutare febrilă și îngrijorare susținută. Este și obsesia deținerii unui adevăr anume, unei idei superioare, care nu poate fi încredințată oricui.

Omul nu se mai poate gândi la lucrurile obișnuite și nici nu își mai amintește prea bine cine este, se lasă purtat de cei din jur, care, trăind în rutină, îl conduc fără prea multe probleme spre locurile în care trebuie să se afle la diferite momente ale zilei; înlănțuirea personajelor care îl ajută, fără ca acestea să știe că el nu își amintește nimic, este foarte reușită, Matei Vișniec păstrând încordarea cauzată de existența șansei de a claca și de a fi descoperit în orice clipă.

Astfel, Manase Hamburda nu mai știe exact nici ce are de făcut, zi de zi, lăsându-se condus de cunoscuții săi – fără ca aceștia să-și dea seama –, respectiv de birjarul oțărât și frustrat – „«Așadar la tribunal mă duce» se lumină creierul omului de sub umbrelă” – și de cei pe care îi întâlnește la tribunal. Surprinzător este faptul că reușește, chiar și așa, să-și continue activitatea, gândurile sale fiind predominante: „Pentru a doua oară Manase Hamburda se auzi răspunzînd dintr-un reflex care i se părea un mister.”

Nu realitatea e cea care este scoasă în evidență, cât gândurile Președintelui de Tribunal, care trăiește, în interior, o viață cu totul distinctă de ceea ce văd cei din jurul său. Existența sa reală este substituită de viața interioară, prima nefiindu-i cunoscută, ci lăsată pe seama celorlalți, cum spuneam.

Este un schimb de existență construit excepțional, ironia fină fiind o bază importantă a acestei situații. Pare că în orice moment se poate strica echilibrul și Manase poate fi descoperit, însă jocul este atât de bine realizat încât lucrurile par să se rezolve de la sine. Este o măiestrie a construcției narațiunii, care se desfășoară pe un fir subțire și elegant: Matei Vișniec știe să conducă cititorul printr-o emoție continuă, susținută de gândurile lui Manase Hamburda, în viața reală a acestuia, ale cărei frâie nu le mai deține; primejdia descoperirii sale fiind mereu prezentă și reprezentând motorul continuării situației.

Sigur, încercarea creării unei Societăți a Intelectualilor ar fi putut să-i liniștească puțin temerile lui Manase, la fel și ziarul pe care reușește totuși să-l publice, însă, fără să aibă cine știe ce vânzări. De asemenea, ar fi putut însemna un început, însă Președintele de Tribunal a simțit ratarea și a suferit pentru asta. Încercarea de a iniția o altă acțiune, respectiv o vânătoare, la care să meargă cu prietenii, nereușind decât să-i scrie sfârșitul, tot atât de trist ca și încercarea sa de a prezenta primejdia semenilor săi, într-un mod care să-l satisfacă.

Numai în Epilog se conturează ceea ce se aștepta, ceea ce se construise cu migală: „Autonomia iluziei era adevărata primejdie! Autonomia textului era cea mai mîrșavă primejdie [...].” și este descoperit faptul că întreaga tensiune s-a strâns până într-acolo încât personajul principal începe să-i facă reproșuri naratorului-personaj, care povestește: „lăsasem mecanismul în voia lui. Ceea ce echivala cu o crimă.”

Astfel, Manase Hamburda aruncă nereușita în spatele naratorului, prezent la această, să-i spunem, judecată a personajelor: „«Îngrozitor, îngrozitor» s-a tînguit cineva. «Asta e, a spus altcineva. Pentru crimă există o singură pedeapsă justă: pedeapsa cu moartea»”. „Pe deplin conștient că autorul a primit certificatul de deces, textul postmodernist insistă totuși pe prezența auctorială [...]”[3], spune Brian McHale, existența naratorului-personaj, dar și

[3] Brian McHale. *Ficțiunea postmodernistă*. Iași: Editura Polirom, Collegium, Litere, 2009, p. 308.

continuarea acesteia chiar și după moartea personajului principal, în ciuda amenințărilor vădite, confirmându-i concluzia.

02. Cafeneaua din sufragerie

Pornind de la titlul romanului, *Cafeneaua Pas-Parol*, cu extensie înspre toate operele lui Matei Vișniec, există un spațiu în care se desfășoară multe dintre acțiuni. Mai mult, cafeneaua, pentru că despre ea este vorba, se poate asimila cu un portal de intrare în universul său literar.

Are mare importanță în romanul *Negustorul de începuturi de roman*, spre exemplu, pentru că este locul în care se pot schimba destine și pe care Guy Courtois îl folosește în loc de birou pentru întâlnirile cu autorii, unde negustorul citește din operele acestora.

Trăind cu speranța procurării acelui început de roman care să-i aducă succesul, domnul M, scriitor și el – și poate un alter ego al autorului –, se caracterizează singur, la o ceremonie ce a avut loc într-o grădină, ca „[...] un bun observator al lumii, un observator atent și răbdător."[4] Și cafeneaua poate fi un astfel de loc în care personajele se pot crea, privi sau urmări, savurând spectacolul uman dezvoltat astfel.

Deși în *Cafeneaua Pas-Parol* nu are aceeași putere de receptare și de schimbare a vieții celor care merg la cafenea, totuși, ea se poate crea în cele mai neașteptate locuri.

Chiar și camera unui locatar al pensiunii domnului Buraga poate deveni o cafenea – ceea ce se și întâmplă.

Problema baritonului Hariton Remus, pentru că despre el este vorba, pare a fi pretextul unei construcții speciale, anume aceea a creării unei cafenele unde să se întâlnească personajele romanului, ca într-o piesă dramatică în care se consolidează relațiile dintre acestea. În plus, este scoasă în evidență importanța cafenelei în operele vișnieciene. Ea nu reprezintă numai un loc de întâlnire aleatoriu sau accidental, ci este locul unde se analizează situații existențiale. Poate tocmai de aceea, aceasta ocupă un loc atât de important, în general.

Deoarece cafeneaua este ca o apariție necesară oriunde se află oameni. Este o pornire necesară în viața lor. Ea devine un loc ce se poate ivi oriunde este cerută existența ei. Este, practic, o formulare a întâlnirii, a socializării, a nevoii oamenilor de a se destinde împreună și de a-și spune părerile.

Cafeneaua este ca un loc în care se exprimă explozia de gânduri sau un loc fără de care oamenii nu se pot exprima.

Mai mult decât atât, chiar și domnul Buraga face același lucru când: „Camera de zi se transformase deja într-o mică și elegantă cafenea, dar apropiații casei puteau să ceară să fie serviți și în camera lui Hariton Remus." Iată, existența simultană a celor două cafenele într-un același loc, respectiv la pensiunea domnului Buraga.

Dar dacă acest lucru ar putea părea plauzibil, surpriza vine la plata consumației: „[...] cînd băiatul sosi cu nota de plată, nimeni nu schiță nici un gest de nelămurire". „Aveau cu ce-și plăti romul și doamna Hutopila i-a servit imediat" reprezintă un alt exemplu. În fiecare caz, un personaj devine chelner ad-hoc, schimbându-și menirea inițială, pentru scurt timp, atât cât să acopere un gol în distribuție.

[4] Matei Vișniec. *Negustorul de începuturi de roman*, roman caleidoscop. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2014, p. 8.

Dintr-o perspectivă opusă – dar atât de benefică absurdului –, dinspre potențialii clienți înspre cafenea, ea pare să fie, uneori, o creație a acestora. Pentru că și în cazul camerei lui Hariton Remus, și în cel al domnului Buraga, cafenelele respective s-au creat în urma adunării oamenilor, locul respectiv devenind benefic unui astfel de loc sau, de ce nu, unei astfel de experiențe.

Așadar, cafeneaua se reinventează mereu: apare, vindecă sau rezolvă și, apoi, dispare; fiind cazul ambelor situații discutate anterior.

Structural, aceste două cazuri îmbogățesc construcția în capitolele 18, respectiv 19, din Partea întâi. În Epilog, la începutul primului capitol, sunt precizate numele: Frada, Nomenclator și Pas-Parol, pentru a se menționa cu claritate, în a doua pagină a acestuia, alegerile personale ale protagonistului: „Manase Hamburda putea fi găsit cu precizie dimineața la Nomenclator și seara la Pas-Parol."

Dar și dintr-o perspectivă mai largă, că e vorba, în loc de cafenea, despre un restaurant, o terasă, un birt etc., toate sunt locuri de întâlnire ale oamenilor, gândurilor lor, cuvintelor care creează, de fapt, lumea romanelor lui Matei Vișniec.

Diversele localuri, cu nume și constituții diferite, reprezintă locuri, de multe ori, frecventate de personajele operelor lui Matei Vișniec. De altminteri, ele nu sunt numai locuri de întâlnire cu prietenii, colegii sau partenerii, ci și locuri unde se consumă anumite produse; unde se consumă viața, existența aproape zilnică, în unele cazuri.

Astfel, cafeneaua este înlocuită cu alte tipuri de locuri de întâlnire și relaxare, deși, de multe ori, sunt mari tensiuni care apar între comeseni. Dacă, în cazul lui Hariton, se adună în camera celui rănit și îl susțin, fiecare în felul său, în Sala germană, la domnul Zaremba, toți par a fi în conflict, dar parcă într-unul constructiv, de inițiere a unei Societăți bazate, mai întâi, pe intelectualii din oraș.

Fără a fi descrise cu amănunte, pentru autor, contează atmosfera și rolul localului în viața personajelor sale. Ca și în caracterizarea acestora din urmă, nu contează decât esența și simțul dialogului care se dezvoltă la masă, schimburile de idei care schimbă existențele și le îmbogățesc, prin urmare.

Revenind la structură, regăsim, astfel, și alte localuri, precum: restaurantul-terasă de la gară, în primul capitol, apoi, holul pensiunii, unde se ia masa, restaurantul pieței, birtul, denumit și „bomba aceea", sau brutăria, căreia i se spune și „dugheană", acestea în capitolul 3; dar apare și „birtul afumat", în capitolul 4 etc.

Localul asupra căruia autorul a pus accentul cel mai mult este restaurantul domnului Zaremba, cel foarte frecventat de personajul principal, împreună cu amicii săi, dar și cel în care a avut loc banchetul de constituire al „Societății intelectualilor locali", cum se specifica, un punct de atracție al orașului, la fel de binecunoscut ca și pensiunea domnului Buraga, în care sunt cazate unele dintre cele mai importante personaje ale romanului.

Acolo, la Sala germană, localul cel mai apreciat, se dictează creșterea tensiunii narațiunii prin așteptarea apariției noii reviste a lui Manase Hamburda, în ritmul aducerii rândurilor de băuturi, asemănător cu evoluția discuției despre teoria primejdiei, în ritmul consumării sticlelor de vin la vizita acestuia la naratorul-personaj, despre care s-a discutat anterior.

Prin urmare, fie că e vorba despre cafenele – care sunt locuri importante de întâlnire, în diversele opere vișniciene –, fie despre alte tipuri de localuri, acestea marchează existențele personajelor și le transbordează într-o lume specială, devenind instrumente de lucru cu rol în

instalarea absurdului, care se realizează fără a se sesiza, rafinamentul și eleganța realizării fiind mărci importante ale autorului.

03. Căutarea mortului

Impresia, pe care moartea tânărului său unchi o lasă asupra unui copil – „De cîte ori încerc să identific sursele pasiunii mele pentru ceremonii, ritualuri, spectacol uman și teatru în general, îmi vine în minte automat moartea lui Mihai.”[5] –, este dezvoltată, pe larg, în primul capitol al romanului *Iubirile de tip pantof. Iubirile de tip umbrelă...* De asemenea, în *Cafeneaua Pas-Parol*, romanul aici în discuție, autorul a adus tot moartea la start, menționând decesul personajului principal și lăsând-o apoi în așteptare, în diverse moduri, ca prezență constantă, pe tot parcursul narațiunii.

De altfel, al doilea punct, în care este inserată moartea, este legat, aproape imediat, pe a doua pagină, tot de protagonistul Manase Hamburda, Președintele de Tribunal, care, simplu, „[...] a spus: «sînt mort».”

Dacă în primul roman, menționat mai sus, sunt prezentate, la început, în amănunt, tradițiile locului legate de moarte, care sunt urmate cu rigurozitate de rudele decedatului, într-o suferință generalizată și în respectul întregii localități, în *Cafeneaua Pas-Parol*, autorul introduce elemente ale orașului său natal, tot în primul capitol, înspre finalul acestuia – ca un al treilea punct de marcare a morții –, vorbind despre cimitirul local: „[...] nu există absolut nici un oraș, dar absolut nici un oraș în lume unde calea ferată să treacă prin mijlocul cimitirului.”

Așadar, moartea pare că se insinuează în oraș cu revenirea lui Manase Hamburda și a lui Mihail Iorca. În privința lui Manase, lucrurile sunt clarificate de la-nceput, știindu-i-se finalul „peste două luni”, însă, în ce-l privește pe cel de-al doilea, acesta pornește în căutarea unui mort, pe care îl simte ca fiind locatar al camerei de alături, în pensiunea domnului Buraga, unde este cazat: „[...] Mihail Iorca s-a trezit cu senzația profundă că în odaia alăturată zace un mort.”

Pe acest nivel de dezvoltare a narațiunii, dedicat lui Mihail Iorca, prezentarea ideii de căutare a mortului este realizată în trei episoade importante: în camera de alături, prezentându-i-se obsesia și compulsiile, până la identificarea sau confundarea propriei persoane cu a mortului, apoi la vecini, la fel de obsedant, dar și ajutând la construirea personajelor prin vizitele în camerele acestora, iar în final prin extinderea în exteriorul pensiunii domnului Buraga: „Strada însăși urma perfect configurația mortului sau poate mortul urma configurația străzii [...].”

Compulsiile, determinarea și dorința de neoprit – apropiindu-se de afirmația lui Emil Cioran că: „Ambiția e într-adevăr peste tot, și-i vedem urmele până și pe fața morților.”[6] –, care îi impulsionează căutările din ce în ce mai febrile și mai extinse, îl consumă în interior pe Mihail Iorca, fostul coleg de liceu al lui Manase, intensificându-i puterea de a căuta mortul pe care spune că îl simte; iar povara căutării crește încordarea, dar și ritmul expunerii,

---

[5] Matei Vișniec. *Iubirile de tip pantof. Iubirile de tip umbrelă...*, roman. Iași: Editura Polirom, Colecția Top 10+, 2014, p. 23.

[6] Emil Cioran. *Despre neajunsul de a te fi născut*. București: Editura Humanitas, 2003, p. 115.

realizându-se gradarea, pe măsură ce acumularea de informații despre posibilitatea existenței unui mort evoluează.

Dar pe parcursul romanului există și alte locuri în care se punctează persistența morții, păstrându-se în legătură evidentă și cu pregătirea finalului personajului principal, Manase Hamburda, care moare la sfârșit printr-un stop cardiac, așa cum se prefigura în prima frază.

Vorbim despre mortul din tren, în legătură cu care nu se știe ce s-a întâmplat, și, apoi, despre câinele care moare și nu se știe cum s-a produs acest lucru, pornind discuții între o mulțime de personaje, care dezvoltă scenarii mai mult sau mai puțin plauzibile.

De asemenea, se poate menționa aici și starea arhivei tribunalului, care moare prin infiltrarea apei prin pereți, dar și despre moartea întregului oraș, la final, prin plecarea oamenilor din calea războiului.

Foarte multe indicii care însoțesc dezvoltarea narațiunii implică deci ideea de moarte. Și totuși ea nu este privită ca un eveniment care să implice groaza sau finalul greu de suportat – după cum scria criticul și istoricul literar Eugen Simion, vorbind despre Blaga: „Moartea este o trecere și o întoarcere la ritmurile minerale fără sentimentul disperării."[7] –, ci, mai degrabă, este arătată prin aceste apropieri ritmate de ea.

Astfel, se creează o stare de obișnuință a existenței morții – a căutării ei în sine sau a unui mort –, descompunerea devenind generală, chiar și la nivelul caselor, străzilor, lucrurilor, nu numai al ființelor; atmosfera generală e sumbră, totul pare încețoșat, într-o stranie modelare a tuturor elementelor existente în jur, ploaia și ninsoarea însoțind adeseori bizara existență a personajelor. Chiar și apa râului, pe podul căruia se plimbă pictorul Epaminonda Buchevschi, pare neagră sau de o consistență stranie.

Totul pare să se îndrepte către moarte și, implicit, fără șanse de scăpare, și Manase Hamburda, personajul principal – cel care anterior propriului sfârșit îl condamnă pe naratorul-personaj la moarte, implicându-i în această acțiune pe toți cei prezenți la vânătoarea propusă chiar de el.

În *Cafeneaua Pas-Parol*, totul pare integrat continuu, moartea fiind începutul și sfârșitul, lăsând deschise porțile unui adevăr încă nespus sau spus incomplet.

Temă puternică, ea este ca o pecete peste oraș sau, mai bine spus, ca un stigmat al orașului în descompunere. Pe acest fond, moartea personajului principal, condamnarea la moarte a naratorului-personaj și mortul, care se întinde, la limita grotescului, sub străzile orașului, sunt germeni crescuți pentru a dezvolta construcția narativă și necesitând o astfel de analiză, pentru că „[...] procesul interpretării se dispune pe mai multe cercuri concentrice care explodează într-o fuziune de focalizări, într-o serie de orizonturi descoperite unul după altul în investigaţia textuală."[8], după cum statuează Grațiela Benga. Căutarea mortului, în acest caz, – prin continuitatea sa, menținând tensiunea vie – este liantul necesar.

BIBLIOGRAFIE

[7] Eugen Simion. *Scriitori români de azi*, vol. 1. București-Chișinău: Editura Litera Internațional, Colecția Biblioteca școlarului, 2002, p. 150.
[8] Grațiela Benga. *Mircea Eliade. Căderea în istorie*. Timișoara: Editura Hestia, Colecția Studii, monografii, Seria Uiversitas, 2005, p. 12.

SURSE PRIMARE

Vișniec, Matei, *Cafeneaua Pas-Parol*, roman, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2014.

Vișniec, Matei, *Negustorul de începuturi de roman*, roman caleidoscop, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2014.

Vișniec, Matei, *Iubirile de tip pantof. Iubirile de tip umbrelă...*, roman, Editura Polirom, Colecția Top 10+, Iași, 2018.

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

Benga, Grațiela, *Mircea Eliade. Căderea în istorie*, Editura Hestia, Colecția Studii, monografii, Seria Universitas, Timișoara, 2005.

Bloom, Harold, *Novelists and Novels*, Chelsea House Publishers, Bloom's Literary Criticism 20th Anniversary Collection, Philadelphia, 2005.

McHale, Brian, *Ficțiunea postmodernistă*, Editura Polirom, Collegium, Litere, Iași, 2009.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. 1, Editura Litera Internațional, Colecția Biblioteca școlarului, București-Chișinău, 2002.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Cioran, Emil, *Despre neajunsul de a te fi născut*, Editura Humanitas, București, 2003.

TRANSITION LITERATURE-PRE-ROMANTICISM IN I. HELIADE RĂDULESCU' OPERA

Alexandra Măriuca CÎRSTEA
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The beginning of the 19th century, especially the transition period 1900-1940, represented a moment of maximum tension for the development of Romanian culture and society, this being represented by personalities of Renaissance culture, such as: Ion Heliade Rădulescu (Muntenia), Gheorghe Asachi (Moldova) and George Baritiu (Transylvania) and some of their close writers Vasile Carlova, Gr. Alexandrescu. Their approach aimed at rebuilt the Romanian cultural society through measures to enlighten the masses and modernize urban life based on progress and civilization, as it was seen in Western Europe.
From the first decades of the 19th century, they became aware of the precarious state of Romanian literature, the lack of valuable creations and initiated a program of translations and adaptations of universal literature, which would constitute models, plant the aesthetic principle and improve the language.
Starting from this desideratum, I. Heliade Rădulescu launched an imperative for young writers: "write as much as you can, but not with malice; do, and do not spoil, because the nation receives and blesses the one who does and curses the one who spoils." This perception regarding foreign influences and models was rejected by Mihail Kogălniceanu who considered that this exaggeration "kills in us the national spirit".
Adherent of the Renaissance through his humanitarian spirit, Heliade brings a new breath in Romanian culture by the fact that he attaches great importance to social life, studying it in detail, and this impulse is given by his conservative side, he is also on the side of socialism and conservatism.
In his attempt to impose his own vision on literature and to establish his own philosophical system, Heliade proves to be a humanist spirit, strongly linked to romantic sentimentality, being one of the outstanding personalities of the nineteenth century. Formed in the spirit of the eighteenth century and involved in the cultural life of the nineteenth century, the writer feels a lack of unity from an emotional point of view, and this deficiency is not only noticeable in his case, but has been felt and in the previous century by the exponent of French romanticism, Victor Hugo.
We can conclude that Heliade Rădulescu remains an outstanding personality of the Romanian culture from the 19th century and, although he was attracted by a past that was not exactly as he had wanted, he feels tempted by the future he was heading all the rays of utopia.

Keywords: pre-romanticism, transition, nineteenth century, Renaissance, Romanian literature

Ion Heliade Rădulescu, personalitate complexă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, este un exponent al preromantismului românesc. Acesta a fost considerat de G. Călinescu ”părinte al literaturii române”. Spirit deschis, activ, Heliade a fost sufletul generației sale, bucurându-se de prestigiu și autoritate. El a fost fondatorul primelor reviste literare, îndrumătorul mișcării teatrale, a publicat studii filologice precum și lucrări de teorie literară. Opera sa literară, extrem de vastă cuprinde: poezie lirică, epică, satire, fabule, scriitorul, impresionând prin talent și fantezie.

Literatura din epoca pașoptistă are un caracter național-popular, fiind inspirată din programul revistei ***Dacia literară*** (1840), al cărei teoretician este Mihail

Kogălniceanu. Putem susține chiar că revista pregătea apariția curentului romantic și propunea ca surse de inspirație: istoria, natura, folclorul.

În ***Gramatica românească*** (1828) abordează problematicile limbii dintr-un unghi științific, simplificând alfabetul chirilic de la 43 la 27 de semne și propunând valorificarea neologismelor.

După anul 1840, creaţiile sale poetice, destul de numeroase, au apărut în câteva volume: ***Meditaţii poetice dintr-ale lui A. de Lamartine*** (1830), ***Culegeri din scrierile lui I. Eliade de proză şi poezie*** (1832), ***Culegere de poezii şi proză*** (1836), ***Echilibru între antiteze*** (1859-1869).

Opera sa capătă o dimensiune grandioasă după anul 1870 sub influenţa lecturilor din Biblie pe care le interpretează liber şi a utopiştilor francezi, fiind organizate în patru cicluri tematice intitulate: ***Biblice (Căderea dracilor), Evanghelice (Cutremurul), Patria şi omul social (Ruinele Târgoviștei, Sburătorul), Omul individual (Serafimul şi Heruvimul, Visul*)**.

Creaţia poetică a lui Ion Heliade Rădulescu, care precede lirica eminesciană, se înfățișează ca un nou suflu conferit literaturii, apropiindu-se ca aspiraţie şi valoare de literaturile europene. Scriitorul este, îndeosebi, prin dorinţa de progres, întâiul scriitor român care își însușește, deopotrivă principiile clasice şi pe cele romantice, depăşind poezia neoanacreontică, erotică sau de eveniment. Cele câteva proze ale lui Heliade se reduc la „memorii", pamflete, satire şi o „mică comedie, un graţios poem al slovelor"[1] fiind inferioare creației poetice în care condamnă cu răutate şi sarcasm „relele timpului". El a dorit să creeze și prima epopee românească, ***Anatolia sau Omul și faptele*** (din care au apărut doar şapte cânturi), urmând principiul ***Divinei Comedii*** a lui Dante Aligheri și a ***Legendei secolelor*** *a lui Victor Hugo.*

Folosește versul amplu cu acumulări estetice şi numeroase antiteze, repetiţii de motive şi abstracţiuni, anticipând concepţia supranaturală întâlnită mai târziu în proza lui Eminescu și care înfățișează o realitate clădită pe proiecţii biblice, extatică și imaterială.

Referitor la unele reuşite artistice din acest început de epopee, G. Călinescu remarca „un univers al efluviilor, sonurilor şi al parfumurilor"[2].

Dorind să-și depășească epoca prin opere mărețe, sincronice cu evoluţia genurilor şi speciilor din literaturile europene, Heliade dă naștere unei alte epopei, respectiv, **Mihaida**, pe o temă romantică inspirată din istoria naţională şi închinată lui Mihai Viteazul.

De altfel, la începutul secolului al XIX-lea, încercările de epopee sau roman naţional, n-au reuşit din lipsă de experienţă, cum constata M. Ralea, ci din absenţa în creaţia folclorică românească a unor modele similare. Au încercat, fără reuşite notabile, Gheorghe Asachi, D. Bolintineanu, C. Negruzzi, V. Pogor, C. Stamate, Al. Pelimon, G. Baronzi şi chiar M. Eminescu şi George Coşbuc. Singura reuşită în domeniul epopeei a fost **Ţiganiada** al cărei autor este Ion Budai Deleanu, căreia Gh. Asachi îi aducea elogii în 1830 pentru „meritele excepţionale ale lui Ioan Budescu din Lemberg".

[1] G. Călinescu – op. cit. pag. 186.
[2] G. Călinescu – *Istoria literaturii române*, vol. II, editura Academiei 1968, pag. 284.

În poezie, rămâne celebru prin balada ***Sburătorul***, care preia mitul folcloric cu același nume, ridicându-l la rangul de mare artă. Poemul înfățișează poetic, suav, prima iubire a unei fete. Prin tehnica versului și bogăția imaginilor artistice, poemul are o deosebită valoare.

Deși extrem de redusă şi nesemnificativă, lirica sa erotică, putem observa că sentimentul este văzut ca o antiteză între conştiinţa şi tensiunile vieţii interioare. În capodopera sa poetică, ***Sburătorul,*** apelează la concepţia folclorică naivă, zburătorul fiind transpus în supranatural, determinând criza pubertăţii şi tensiunea sufletească a unei adolescente în faţa primei iubiri.

De asemenea, este important de menționat și faptul că I. Heliade Rădulescu a fost preocupat pentru cultivarea idealului de eliberare socială și națională, participând activ la revoluția de la 1848, alături de colegii de generație precum Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu.

În celelalte provincii româneşti, în Moldova şi Transilvania, secolul al XIX-lea a marcat noi tendinţe în cultura şi în viaţa social-politică urmând aceeaşi orientare de apropiere, e drept timidă, de Europa apuseană, de noile idei şi structuri estetice. Gh. Asachi în Moldova, George Bariţiu în Transilvania, scriitori enciclopedişti apropiaţi de concepţiile iluministe ale Şcolii Ardelene, sunt, asemenea lui Ion Heliade Rădulescu, deschizători de drumuri noi în cultura naţională.

Vorbind de formarea lui Heliade Rădulescu, D. Popovici susține că:„ sentimentele sale umanitare îl fac să se simtă solidar cu omul de pretutindeni". Mai mult, el se influenţat de „Renaşterea ardeleană, dar această solidaritate umană ajunge să fie mai puternică atunci când este vorba de omenirea din jurul lui"[3].

Adept al Renaşterii prin spiritul său umanitar, Heliade aduce un suflu nou în cultura română prin faptul că acordă o foarte mare importanţă vieţii sociale, studiind-o amănunţit, iar acest impuls este dat de latura sa conservatoare, el situându-se deopotrivă de partea socialismului şi a conservatorismului. Exemplul cel mai elocvent este ziarul său intitulat sugestiv *Conservatorul progresist* în care este ilustrată foarte bine această concepţie conservatoare, dar, fiindcă nu este foarte bine nuanţată, stârneşte diverse controverse care aveau să fie prezente în viaţa publică, atenţia rămânând numai asupra elementelor ce aveau să constituie doctrina junimistă.

Astfel, pe lângă preocupările sale asupra vieţii sociale şi politice, Heliade a încercat să aducă în literatura română o viziune nouă, pornind de la marile capodopere ale literaturii universale. Deoarece este profund legat de concepţia clasică, el traduce *Arta poetică* a lui Boileau, dar se îndreaptă ulterior către romantism. Acest lucru este remarcat şi de Ion Pillat când analizează antiteza literară romantism-clasicism pe care o reduce în final la o simplă antiteză culturală şi politică, el constatând că: „La începutul secolului al XIX-lea, pe la 1821-1840, oamenii romantismului român descoperă Europa aşa cum cu trei secole înainte oamenii Renaşterii apusene descoperiseră America". Iar odată cu apariţia unor scriitori precum Heliade Rădulescu, Cârlova sau Grigore Alexandrescu, criticul constată că apariţia romantismului, care se clădise pe un

3 D. Popovici, *Romantismul românesc*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1972, p.172.

fundament specific naţional, deja luase fiinţă, însă odată cu Bolintineanu sau Alecsandri, această capătă noi dimensiuni.

Însă paralel cu traducerea ***Artei poetice*** a lui Boileau, Heliade Rădulescu se apropie şi de Lamartine care exercita o influenţă asupra sa prin faptul că acesta era foarte familiar clasicilor şi din care realizează mici traduceri. Dar prin factura sa romantică, scriitorul se îndepărta de clasici şi se situa pe aceea direcţie pe care se situa şi poporul român. Nu trebuie neglijat nici interesul pe care Heliade îl manifestă pentru scriitori preromantici ca Young sau Ossian

D. Popovici încearcă să explice cum Heliade Rădulescu reuşeşte să treacă de la mentalitatea feudală la cea burghezo-democratică[4]. Concepţia lui Heliade gravitează în jurul ideii conform căreia imitarea naturii constituie elementul central în actul creaţiei. Însă această concepţie avea să se schimbe mai târziu când scriitorul stabileşte o corespondenţă între descrierea clasicului şi a romanticului, iar acest lucru îl datorează lui Schlegel care susţinea că o operă este romantică numai dacă subiectul acesteia este el însuşi înfăţişat într-o manieră ce ţine exclusiv de fantezie, însă nu respinge concepţia lui Hugo din prefaţa la drama ***Cromwell.*** De aici se desprinde faptul că romanticul reuşeşte să se desprindă de norme şi încearcă să pătrundă în specificul naţional al poporului. În felul acesta, D. Popovici constată că Heliade Rădulescu nu se îndepărtează iremediabil de ideologia clasică, pentru că nu era pregătit să-i urmeze pe romanticii revoluţionari.

Mai mult, dacă ne raportăm la perioada 1830-1839 când analizează poeziile lui Iancu Văcărescu şi traducerile lui Aristia, Heliade nu observă antiteza între clasicism şi romantism, deoarece clasicul era creatorul unor valori solide, pe când romanticul era rebel, preferând inovaţia. Dar ajunge să considere că o operă este romantică numai dacă năzuieşte să se desprindă de formele literare iniţiale şi numai dacă dispune de resurse inovatoare în ceea ce priveşte conţinutul şi forma.

Însă ceea ce trebuie să reţinem în demersul pe care îl realizăm este faptul Heliade nu a avut o poziţie fermă în sensul că, prin elementele definitorii ale artei sale el se situează în rândul clasicilor, dar cu unele reminiscenţe preromantice, însă în ceea ce priveşte activitatea sa poetică, acesta este influenţat de scriitorii romantici şi preromantici, păşind astfel concomitent pe făgaşuri diferite, însă nu remarcă acest lucru decât foarte târziu şi nu în totalitate. Acest lucru este evident prin faptul că el încearcă să argumenteze concepţiile lui Boileau cu exemple din lirica lamartiniană.

Odată cu trecerea timpului, concepţia clasică a lui Heliade avea să se schimbe, lăsându-i în urma sa pe Lamartine, Hugo, chiar şi poetul Byron—de care Heliade era foarte atras şi stârnind simpatia unor scriitori precum: Negruzzi sau Bolliac. Adăugând aici şi exponenţii literaturii preromantice precum: Young, Gray sau Ossian, vom observa influenţa pe care aceştia au exercitat-o asupra lui Heliade, iar acest lucru poate fi regăsit în *Curs de poezie generală* dedicate epopeii (vol. II) şi liricii ossianice (vol. III).
În ultima regăsim cea mai amplă şi intensă dezbatere a preromantismului din literatura română. Scriitorul doreşte o reconsiderare a grotescului în poezie, recomandă cultivarea antitezelor şi accentuarea elementului imaginativ. Însă, deşi Heliade ajunge la factorul romantic, totuşi, concepţia sa clasică nu este abandonată complet.

---

[4] D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Eliade Rădulescu,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1933, p. 335.

Întorcându-ne la activitatea poetică a lui Heliade, trebuie să precizăm că aceasta este concentrată în câteva colecţii: ***Meditaţiile*** (1830), ***Culegerea*** (1836), ***Poezii inedite*** (1860) precum şi ediţia finală din ***Curs întreg de poezie generală***—din care sunt publicate trei volume antume în 1868. Iar după dispariţia scriitorului din 1872 sunt publicate şi parţile referitoare la teatru (în 1878), la poezia epică (în 1880) şi la poezia didactică, satiră şi fabulă (în 1883).

Heliade Rădulescu a desfăşurat o amplă activitate de traducător, traducând din Lamartine ***Meditaţiile*** 1830, creând ***La moartea lui Cârlova*** despre care spune că este o imitaţie după Lamartine.

Mult mai amplu este capitolul dedicat traducerilor în specia fabulei, scriitorul traducând ***Corbul şi Vulpea*** din La Fontaine. Aceasta a cunoscut două variante, prima tradusă după La Fontaine, iar a doua se pare că ar fi o traducere după Pierre Lachambeaudie. Aici Heliade aduce în discuţie disputa politică în care acesta a fost implicat la întoarcerea din exil, însă scriitorul nu dă dovadă de originalitate. În varianta a doua a fabulei este prezentat corbul care pare că şi-a învăţat lecţia:

„Hei”—spune el—
„a fost pe când a fost,
Pe când era tata prost,
Că vulpea c-o zicătură
Îi ştergea caşul din gură;
Dar acum e altcevaş,
Gura nu mai pui pe caş;
Hei, vulpoi de năciunal
N-a fost bun ăst caşcaval!”

Heliade traduce şi din opera scriitorului francez Viennet, cea mai cunoscută fabulă a sa fiind ***Măciaşul şi florile*** în care este ilustrată lupta politică din Muntenia, aceasta având ca punct de plecare ***Le rosier et les égalantiers***, care avea ca tematică tocmai lupta dintre clasicii şi romanticii francezi şi în care asistăm la o anumită violenţă lingvistică—care nu este permisă în fabulă şi care o îndreaptă mai mult spre satiră—fapt care ni-l prezintă pe Heliade mai mult ca pe un realizator de fabule.

Trebuie precizat că Viennet este unul dintre reprezentanţii concepţiei clasicizante din literatura franceză, care acceptă într-un final existenţa mişcării romantice şi realizează o înţelegere între cele două mişcări literare.

În aceeaşi linie sarcastică se înscriu şi opere precum ***Ingratul*** în care este evocată ura pentru Grigore Alexandrescu pe care i-a purtat-o până la finalul vieţii şi pe care a manifestat-o şi în ***Domnul Sarsailă Autorul*** în care este ironizat un personaj ale cărui trăsături trimit tot la Alexandrescu sau chiar Cezar Bolliac.

De asemenea, elaborează şi poeme cu tentă religioasă, inspirându-se din Vechiul şi Noul Testament precum şi din Evanghelii—conceptul fiind acela al iubirii faţă de umanitatea în suferinţă—iar acesta se regăseşte în poeme precum ***Căderea dracilor*** sau ***Cutremurul.***

A cultivat şi epopeea, balada, drama în poezii patriotice, însă intenţia sa a fost să-şi împartă opera pe registre tematice şi nu în funcţie de genuri literare.

O elegie care merită evocată este ***Trecutul** și **Dragele mele umbre*** ce apare în anul 1830, şi în care se regăseste notele elegiei lamartiene. Aceasta pleacă şi de la un fond biografic ce este alimentat de suferinţa poetului generată de pierderea bruscă membrilor familiei răpuşi de ciumă.

Tot din categoria elegiilor face şi ***O noapte pe ruinele Târgoviştei*** în care se regăseşte o temă preromantică, respectiv, ruinele. D. Popovici constată faptul că: „poetul ne dă aici trăirea retrospectivă a epocilor de glorie ale poporului şi, paralel, decăderea prezentă. În poezia lui Heliade însă, sentimentul evoluează independent pe cele două planuri, al trecutului şi al prezentului şi nu ajunge la unitate aşa cum ajungea la Vasile Cârlova”.[5]

Heliade se opreşte şi asupra poeziei cu tematică filozofică, însă aceasta nu se bucură se un real succes, ci mai degrabă se dovedeşte o încercare de imitare a meditaţiilor lui Lamartine.

Lipsit de profunzime este şi poemul ***Visul*** ce are ca punct de plecare teatrul spaniol, mai precis tema *viaţa e vis-la vida es sueño,* temă pe care o regăsim în opera dramaturgului spaniol Calderon de la Barca şi în care este prezentă concepţia asupra destinului uman.

O altă specie cultivată de către Heliade este şi oda sub diferite forme: eroică (***Odă la 2 septembrie 1829****),* religioasă (***Cântarea dimineţii****)* sau oda filozofică ***(La Schiller***). ***Oda la Schiller şi Oda la 2 septembrie 1829*** reprezintă două momente extrem de importante spre a înţelege arta poetică heliadescă. Astfel, dacă prima are la bază o sursă de inspiraţie autentică, fiind scrisă în scop comemorativ a o sută de ani de la naşterea poetului german, cea de a doua se dovedeşte o încercare fără succes.

Construită pe motivul geniului— motiv predominant romantic— ***Oda la Schiller*** este una dintre capodoperele lui Heliade, fiind construită pe un puternic substrat biografic şi care relevă viziunea pe care scriitorul o avea privitor la misiunea sa socială.

În ceea ce priveşte ***Oda românilor****,* trebuie precizat că aceasta nu aparţine în totalitate literaturii române, fiind publicată iniţial la Paris în anul 1851. Se remarcă în cuprinsul acesteia îndemnul revoluţionar către naţiuni de restabilire a unei noi ordini sociale:

Europa-ntreagă, scoală-te
În sus, la armonie.
Strivească-se Balaurul,
Antica tiranie.
E rupt, spart jurământul,
Să salte tot pământul,
Frăţie peste tot.

De asemenea, una dintre operele reprezentative ale lui Heliade este balada ***Sburătorul****,* care este considerată cel mai bun poem al lui Heliade, care se concentrează pe cunoaşterea psihologiei personajului şi prin dorinţa de a prezenta atmosfera generală în care se desfăşoară evenimentele. Acesta se deschide cu neliniştea tinerei fete care este

[5] D. Popovici, *Romantismul românesc*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1972, p.194.

însetată de o iubire oarbă şi care abundă în exclamaţii retorice, ilustrând un zbucium lăuntric foarte puternic:

Că uite, mă vezi, mamă? aşa se-ncrucişează
Şi nici nu prinz de veste când singură mă strang,
Şi tremur de nesaţiu, şi ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înşii lacrămi şi plâng, măicuţă, plâng.

D. Popovici a remarcat că în balada *Sburătorul* „se resimte influenţa poeziei saphice şi pentru cine are în vedere violenţa pasiunii tinerei fete afirmaţia apare cu toul justificată. Cu excepţia prime strofe, în care se prelungeşte naraţiunea din partea primă a baladei, toată partea a doua a ei desfăşoară descrierea unui cadru din natură".[6]

Vorbind despre balada ***Sburatorul***, G. Călinescu afirmă că „invazia misterioasă a dragostei e surprinsă în plină agresiune fără furiile unei Sapho sau ale Phedrei. Criza de pubertate se explică mitologic şi se vindecă magic:

Vezi, mamă, ce mă doare! Şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sâni mi se ivesc;
Un foc se-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obraji-mi se pălesc!

Ah! Inima-mi zvâcneşte!...şi zboară de la mine!
Îmi cere...nu-ş΄ ce-mi cere! Şi nu ştiu ce i-aş da:
Şi cald şi rece, uite, că-mi furnică prin vine;
În braţe n-am nimica şi parcă am ceva."[7]

Observăm că versurile în care Heliade îl înfățișează pe Sburător, care călătorește prin spații relevă faptul că poetul preia materialul popular fară a-l supune însă niciunei modificări de ordin interior, acesta este redat în maniera și cuprinsul ideologic al baladei populare.

Mai mult, putem sesiza că prin atmosfera de ansamblu, dominată de elementul fantastic se observă influența profundă pe care a exercitat-o mitologia populară, Heliade, apelând la scriitori precum Anacreon sau Victor Hugo. Modul de conturare al portretului zmeului îl vom regăsi mai târziu în lirica eminesciană puternic influențată de lirica populară, zmeul fiind asemenea unui Făt-frumos în momentul întâlnirii cu fata: „*Ca brad un flăcăiandru şi tras ca prin inel,/ Bălaiu cu părul d-aur*". Acesta poate fi asemănat cu Hyperion din Luceafărul eminescian în momentul în care acesta întreprinde zborul cosmic asemenea unui fulger pentru a adresa rugămintea sa creatorului, respectiv, dezlegarea de nemurire spre a deveni muritor şi a-şi împlini iubirea cu fata de împărat. Practic, el propune o viziune pe care o mai regăsim şi ***Demonul*** poetului rus Lermontov atunci când acesta rememorează viaţa sa anterioară. Însă balada lui Heliade nu se ridică nivelul poemului eminescian şi nici la cel al poetului rus, Lermontov. Conform lui D. Popovici, balada lui Heliade „pare un fel de fotografie ideografică în câmpul căreia cad,

[6] Ibidem, op. cit., p. 197.
[7] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*-compendiu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1983, p. 68.

alături de elemente poetice şi aspecte lipsite de orice elevaţie artistică, de felul celor următoare:

O! Biata fetişoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o!— vezi, d-aia a slăbit
Şi s-a pălit copila!...”[8]

De asemenea, Heliade a fost preocupat şi creştinism, arătând faptul că, în genere, cuvântul lui Dumnezeu este mai presus de spaţialitate şi temporalitate, scriitorul ilustrând două elemente esenţiale ale divinităţii: inerentul spaţial şi inerentul temporal. Heliade studia frecvent Biblia, pe care o analiza prin prisma unor mari scriitori. Exemplul cel mai elocvent ar fi ***Maritagiul fiilor cerului cu fiicele pământului*** în care se remarcă o influenţă a poemului byronian ***Cerul şi pământul***, deoarece în momentul în care începuse să-şi elaboreze opera, Heliade traducea şi din poemul lui Byron, atenţia lui fiind îndreptată spre pasajul în care demonii se lăudau prin cântecul lor în ajunul potopului. Heliade a realizat o traducere versificată a poemului lui Byron, dorind să preia anumite elemente şi să le introducă în opera sa. Pe lângă Biblie, poetul recurge şi la poezia elină, valorificând mituri precum: mitul lui Prometeu sau revolta lui Jupiter împotriva lui Saturn. Astfel, poetul stabileşte nişte analogii, apelând la Biblie**—**pasajul în care este ilustrată dărâmarea Turnului lui Babel sau Potopul care survin din cauza revoltei oamenilor împotriva lui Dumnezeu, acestea apărând ca o pedeapsă din partea divinităţii şi totodată la o împăcare cu aceasta.

Practic, intenţia lui Heliade a fost de a introduce în opera sa numeroase elemente ce ţin de mitologie şi creştinism, stabilind o relaţie între cele două, iar aşa cum remarca şi D. Popovici: „ritmându-şi concepţia, Heliade avea să refacă tema în materialul mitologiei creştine. Divinitatea bună, creatoare a omenirii şi plină de compasiune pentru omenire, avea să devină cu vremea o divinitate tiranică; din Dumnezeul milei nesfârşite, Dumnezeul puterilor arbitrarii, Elohim, împotriva căruia se va ridica omenirea mânată de setea cunoaşterii. Izgonirea din Paradis, Potopul şi Turnul Babel marchează trei mari înfrângeri ale omenirii în lupta ei de eliberare de sub tutela cerului”.[9] Însă această luptă avea să fie una interminabilă şi să conducă, într-un final, la un armistiţiu între omenire şi divinitate, fapt evidenţiat în ***Victoria Omului asupra zeului Forţă***— în care era evocată disputa dintre Prometeu şi Jupiter sau a omului biblic împotriva lui Elohim.

Astfel, realizând o sinteză a activităţii laborioase a lui Heliade putem remarca faptul că, aceasta contribuie într-o oarecare măsură la procesul de modernizare a literaturii române. Trebuie menţionat că, la începutul activităţii sale, poetul a fost puternic influenţat de Lamartine, iar maniera în care scriitorul evoluează relevă principiul romantic, iar aşa cum constată şi Popovici: „de la traducerea lui Lamartine până la traducerea lui Tasso şi până la planul Anatolidei, Heliade parcurge drumul regresiv de la Lamartine la Hesiod. Şi nu arareori el face să coexiste în acelaşi moment al operei sale date care au caracterizat mentalitatea omenirii la distanţe de milenii.” [10]

---

[8] D. Popovici, *Romantismul românesc*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1972, p. 199.
[9] Ibidem, op. cit. p. 206.
[10] Ibidem, op. cit. p. 217.

În încercarea sa de a-şi impune propria viziune asupra literaturii şi de a institui un sistem filozofic propriu, Heliade se dovedeşte un spirit umanist, puternic legat de sentimentalismul romantic, fiind una dintre personalităţile marcante ale secolului al XVIII-lea. Format în spiritul secolului al XVIII-lea şi implicându-se în viaţa culturală a secolului al XIX-lea, scriitorul resimte o lipsă de unitate din punct de vedere afectiv, iar această carenţă nu este sesizabilă doar în cazul său, ci a fost resimţită şi în secolul precedent de exponentul romantismului francez, Victor Hugo.

Puternic influenţat de romantismul francez al lui Victor Hugo, scriitorul român preia de la acesta concepţia asupra literaturii, îndeosebi, poeziei, căreia îi atribuie un rol mesianic, poetul, ajungând să guverneze viaţa spirituală a societăţii. În acest sens, Heliade reuşeşte să transmită şi altor scriitori ai literaturii române viziunea sa mesianică.

A milita pentru educaţie era echivalent—în cazul scriitorului—cu militarea pentru literatură, aceasta fiind arma de care puteai dispune. Mai mult, prin gramatica sa din 1828, Heliade înţelege cel mai bine cât de importantă este existenţa unei limbi literare construită pe temeliile limbii bisericeşti şi ale limbii populare. Prin discuţiile referitoare la problemele de limbă literară pe care le are cu Negruzzi, cel din urmă recunoaşte că principiile după care el s-a ghidat sunt înseşi regulile lui Heliade. Astfel, odată cu Negruzzi, limba aceasta avea să cunoască un având extraordinar în cadrul întâlnirilor de la *Dacia literară,* iar odată cu aparţia *Convorbirilor literare* să capete statutul de limbă literară.

Putem conchide că, Heliade Rădulescu rămâne o personalitate marcantă a culturii româneşti din secolul al XIX-lea şi,cu toate că era atras de un trecut care nu era întocmai aşa cum şi-l dorise, el se simte ispitit de viitor către care îndrepta însă toate razele utopiei.

Ediţii consultate:

I. Heliade Rădulescu, Opere, studiu introductiv de D. Popovici, București, 1939.
I. Heliade Rădulescu. *Pagini alese*. Prefață și note de Constantin Măciucă. Texte stabilite de Vladimir Drimba. Editura Tineretului, București, 1965.
I. Heliade Rădulescu, *Versuri*. Text ales și stabilit de Vladimir Drimba. Prefață și tabel cronologic de Mircea Anghelescu. Editura Minerva, București, Colecția: *Biblioteca pentru toți*, 1986.
Ion Heliade Rădulescu. *Sburătorul*. Prefață, tabel cronologic, selecția textelor și a referințelor critice Veronica Tiutiuca. Editura "Porto-Franco" Galați,1996

Bibliografie critică selectivă:

Al. Philipide, *Studii de literatură universală,* București, Ed. Tineretului, 1966.
Al. Rosetti, Limba scrierilor lui I. Heliade Rădulescu până la 1841, în Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea, București, 1956.
D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu,* Bucureşti, 1935.
D. Popovici, *Romantismul românesc*, Ed. Albatros, București, 1972.
G. Călinescu – *Istoria literaturii române*, vol. II, editura Academiei 1968.

G. Călinescu, *I. Heliade Rădulescu şi şcoala sa*, text stabilit şi adnotat de Al. Piru, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1966.

G. Călinescu, *Istoria literaturii române-compendiu*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1983.

N. A. Ursu, Modelul francez al gramaticii lui I. Heliade Rădulescu și socialismul utopic francez, în Universitatea V. Babeș*, Buletinul cercurilor științifice studențești, 1956.*

Mircea Anghelescu, *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului și a operei*. Editura Minerva, București, 1986.

Paul Cornea, *Ion Heliade Rădulescu sau „echilibrul între antiteze" în teorie şi practică, în Paul Cornea*, Studii de literatură română modernă, Bucureşti, E.P.L, 1962.

Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, București, Editura didactică și pedagogică, 1971.

POETRY. THE PASSION AND VOCATION OF I. NEGOIȚESCU

Alexandrina COCAN
Phd Student, University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș

Abstract: I. Negoițescu wrote poetry since he was a teenager, his vocation and passion were rewarded with the publication of his volumes of poems: „Sabasios" and „"Poems of Balduin de Tyaormin".
His poetry is a creation situated between reality and oneiric realm. The reading process is a deciphering exercise of words that hide the real meaning, a metaphorical one. The two volumes are characterized by themes and motifs of several literary currents. So, Negoițescu wrote under the influence of the literature of those days, but he managed to write a unique creation.

Keywords: Ion Negoițescu, poetry, Sabasios, Poems of Balduin de Tyaormin,

Majoritatea criticilor și al literaților consideră că Ion Negoițescu a ales calea poeziei după ce s-a afirmat în domeniul criticii. Cert este că acesta a ales calea pluridisciplinară încă din perioada adolescenței. În „Ora oglinzilor" și în memoriile primilor douăzeci de ani sunt amintite încercările sale poetice, unele pierdute, altele rămase nevalorificate în volumele publicate la maturitate. În „Straja dragonilor" este amintit debutul în revista „Națiunea Română" cu poezia „Indiană", moment ce i se va datora întru totul lui Ion Agârbiceanu. Alte poezii amintite în memorii și în jurnal sunt: „Ardealul", „Dureri", „E mult" etc.

Tânărul Negoițescu are accesul la cultură înlesnit de tatăl său Ioan, un împătimit colecționar de cărți și frecvent participant la puținele evenimente culturale din Cluj, Aiud etc. Deși relația dintre adolescent și tată era destul de rigidă și prejudiciată de lipsa de afectivitate părintească, primele încercări poetice sunt oferite spre lectură și acestuia care le respinge categoric din lipsă de valoare literară. Contradicțiile literare și culturale dintre cei doi nu au fost puține, dar au avut un rol formator pentru fiu, a cărui locuință „ilustra un microclimat estet, fiind plin de tablouri (unele pictate de el însuși), albume de artă, cărți luxos legate."[1]

Realizarea creației lirice se dovedește inițial o activitate de imitare a unor poeți consacrați, însă în sinele lui Negoițescu se naște certitudinea că mai are „de străbătut un drum lung până să-mi descopăr mie însumi eul liric, în versuri lascive, de ironia desprinsă poate de acel Picasso ale cărei monstruozități mă făceau să mă înfior de plăcere, în adolescența mea atât de tulbure, de străină de lume."[2] Succesiv îi descoperă pe Arghezi, Blaga, Ion Barbu și alții, iar de la analiza poeziei lor a luat naștere stilul său propriu, autentic și bizar.

Puțin valorificată, poezia lui Negoițescu oferă imaginea unei realități segmentate, situată la marginea tărâmului oniric. Întreg universul liric este dominat de zeități ale panteonului grecesc care aduc semnificații multiple în contextul deja ambiguizat al liricii sale. Titlul volumului de debut, „Sabasios", anunță orientarea spre mitologie și mitica universală,

[1] Gheorghe, Grigurcu, *A doua viață*, Editura Albatros, București, 1997, p. 367.
[2] Ion Negoițescu, *Straja dragonilor*, Ediția a 2-a, îngrijită, prefață și note de Ion Vartic, cuvânt înainte de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, București, 2017, p. 139.

sugerând și o apropiere de expresionism, curent literar pe care Blaga la „autohtonizat” și promovat în rândurile studenților săi.

Stilul poetic adoptat de critic s-a dezvoltat treptat și s-a remarcat prin diferențe notabile față de cel al colegilor cerchiști. Versurile mai târzii se caracterizează prin purism, aspect care indică o depărtare de ideile programatice inițiale ale sibienilor, deoarece aceștia „îl disociau de «poezia pură», pentru care nutreau admirație. Îl considerau o expresie degradată a poeziei pure.”[3] Dumitru Micu observă că procesul de construcție al celor două stiluri poetice cerchiste, cel al lui Ștefan Augustin Doinaș și Radu Stanca, are la bază ideea lui Paul Valéry care prevede eliberarea limbajului poetic de toate aspectele poluante preluate din limba prozaică. Pentru a se situa în afara tendințelor puriste și antiestetice, poeții cerchiști valorifică baladescul care la Stanca va lua forma elegiei, iar la Doinaș cea a lirismului obiectiv.

După cel de-al doilea Război Mondial poezia se reconfigurează după modelele deja consacrate, dar cunoaște și ramificări noi datorate contextului literar dezvoltat în paralel cu contextul social-istoric. Cu toate că implicațiile sociale și politice au denaturat calitatea poeziei și au generat o epurare în masă a autorilor, a cărților și a ideilor literare, orientările generale ale literaturii au fost neomodernismul și neosimbolismul, contaminate cu trăsături aparținând unor curente precum: expresionismul, suprarealismul etc. În rândul poeților cerchiști domină orientarea spre neosimbolismul de factură mallarméană, aspect identificat și în lirica lui Negoițescu.

Procesul de lectură al poeziei lui Ion Negoițescu este un just exercițiu de descifrare al unui univers în care cuvintele tăinuiesc circumstanțe reale. Începuturile sale poetice stau sub semnul unui discurs liric comprehensibil, poetul nu se dovedește din start un ermetizant deplin, ci lasă cititorului indicii care să îl conducă spre descifrarea textelor. Referențialitatea la care se face apel devine un punct de inițializare în operă, o cheie de intrare în lumea textului. În proza suprarealistă de debut intitulată ”Povestea tristă a lui Ramon Ocg” sunt încorporate o serie de versuri care completează textul epic. Se presupune că versurile sunt scrise de Ramon Ocg și sunt atribuite mai apoi unor personaje care depășesc lumea reală și transcend spre un univers ideal și diafan. Pe alocuri epicul este liricizat cu scopul creșterii expresivității și a discontinuității formale a textului, însă autorul reușește să exprime idei profunde despre artă. Versurile: „-Mă gândesc la bucuriile somnului.../ îmi cântă și astăzi un astru în palmă/ astrul care sclipi în ziua nunții celei dintâi.”[4] sunt expresia metaforică a inspirației reprezentată de astrul transformat în artă prin vocația poetului, afirmându-se: „E ars, acum, și numai cenușa lui albastră o presimt pe coarda degetelor. O! Câte minuni s-au scurs prin limfă de atunci.”[5] Universul organic dominat de curgerea limfei este prezent în majoritatea versurilor lui Negoițescu ca simbol al primordialității ființei, dar și al creației. Din punct de vedere tematic versurile sunt suprarealiste asemeni prozei din care fac parte, cunoașterea sinelui, erosul, revolta și exasperarea se constituie în resurse ale viitorului poet. La nivelul compoziției se observă folosirea versurilor destructurate prin tehnica ingambamentului, versuri libere lipsite în general de formă și muzicalitate. Monologul liric este potențat de interogații și exclamații retorice, inversiuni, repetiții etc. Intenția autorului de

---

[3] Dumitru, Micu, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, Editura Minerva, București, 1986, p. 23.
[4] Ion Negoiţescu, *Primăvara elveţiană*, Colecţia *Cercului literar de la Sibiu*, Editura Paralela 45, Piteşti, 1999, p. 17.
[5] *Ibidem.*

a valorifica în texte metaforele și cuvintele neologice anunță viitoarea etapă de ermetizare a limbajului poetic. Negoițescu caută mereu să creeze imagini artistice inedite folosind cuvinte necunoscute menite să aprofundează misterul. Metaforizarea poeziilor cu ajutorul cuvântului determină o intensificare a luminii textuale, astfel se poate afirma că poetul prin intermediul cunoașterii luciferice promovate de Blaga adâncește misterul lumii și al universului poetic. Unele versuri devin cântece la finalul cărora se ivește exasperarea melancolic-frustrată și confesivă a eului liric care, asemeni lui Tzara, se dovedește a fi împotriva tuturor manifestărilor, declarând că: „Nu sunt suprarelist! Nu sunt materialist! M-a înnebunit incestul! Ajutor! Ajutor!...”[6] Fragmentul pare o exprimare a crezului literar, dar și o negare a ceea ce a fost deja scris, așadar poetul se declară împotriva caracterului suprarealist al operei sale.

În volumele de poezii, „Sabasios” și „Poemele lui Balduin de Tyaormin”, creația sa lirică nu se remarcă prin formă, ci prin ambiguizarea treptată a limbajului poetic și prin construcția sintactică distinsă a versurilor. Negoițescu reușește să redacteze poezie sub vraja propriei gramatici, sau mai aproape de realitatea operei, este vorba de o agramalitate voită care îi dă dreptul de a alcătui un puzzle, de a se juca în procesul de creație cu propozițiile și cuvintele. Cititorul are sentimentul unui joc de cuvinte, anevoios și indescifrabil, în fața căruia se simte neputincios în a-i dezlega misterul.

„Sabasios”, volumul de debut, se dovedește a fi un exercițiu liric extrem de incitant, poetul fiind un demiurg al imperiului imaterial. Universul amorf este situat între puncte ale unei realități cotidiene – Agigea, Snagov- și mitologice – Lethe-, râul fiind calea de parcurs spre infernul lui Dante Alighieri. Dispunerea tuturor evenimentelor lirice se face între terestrul reprezentat de țărmuri, iarba, văi, plopi, stalactite, fântâna și cosmicul romantic al cerului în care astrul selenar este protector.

În majoritatea poeziilor artificiul este procedeul preferat de autor deoarece transfigurează realitatea, pâna la o prelucrare extremă. Lirica suferă transfomări de ordin ideatic datorită utilizării exagerate a procedeelor artistice, deci și o diversificare a existenței care purcede dintr-un loc al primordialului, un exemplu concludent fiind poezia „Viziune” în care este accentuată ideea unui început de lume, al unui stadiu larvar: „În văi pustiite și galbene cu adieri fierbinți (...)/ lave sînt orfice preamăritele secte.”[7] Impuritatea organică, contaminată de elemente toxice este sugerată în versurile poeziei „Argint cupru mercur sulf”, însuși titlul este expresia unei combinații de elemente dăunătoare naturii umane. Descompunerea organicului, a tot ceea ce este viu, este o transfigurare a universului orgiastic din „Venus înveșmântată în blănuri” dominat de Leopold Ritter von Sacher-Masoch. Vocația autorului face ca realitatea din versurile sale să migreze din stadiul originar înspre concret, spre adevăruri palpabile și nu spre idealuri.

I. Negoițescu consideră că lirica trebuie să fie marcată de disimulare, realitatea este camuflată cu ajutorul unor „personaje” mitologice sau a unora preluate din pictură, alte opere literare sau din realitatea imediată a scriitorului. Astfel, devin subiecte în lirica imaginaro-realistă ființe ca: lebedele, corbii, Momuloaia, Isidore Ducasse, George Gordon Brooke, Matei Călinesccu, Orcus, Moire, Hecate, Saul, îngerii etc. Poetul folosește poezia pentru a-și exprima procesele conștientului și ale inconștientului care nu își găsesc corespondentul în

[6] *Ibidem*, p. 23.
[7] Ion Negoițescu, *Sabasios*, Editura Dacia, Cluj, 1991, p. 10.

macrocosmosul său. Atașamentul manifestat față de cotidian reprezintă o trăsătură a liricii lui Negoițescu, însă în situația acestuia rămânerea în prozaic devine enunțarea unui crez poetic. Romanticii au destructurat realitatea în străduința de a găsi idealul prin cultivarea sensibilității, imaginației și a fanteziei creatoare, apoi moderniștii au încercat să ermetizeze sensurile cu ajutorul metaforelor. Așadar, Negoițescu se situează în centrul unui joc ale cărui reguli sunt stabilite de vechile curente și de propria sa viziune literară și critică, punând bazele unei lirici diferite.

Poezia lui Negoițescu este o îngemânare de teme și motive aparținând curentelor literare deja consacrate în literatura română. Totuși, tendința majoră este de apartenență la un neomodernism justificat de programul Cercului Literar de la Sibiu care a avut drept fundament ideile doctrinare moderniste stabilite de Eugen Lovinescu. Evoluția sincronă a literaturii române cu literatura europeană a determinat și un remake al vechilor curente literare, astfel se poate vorbi de o neo-evoluție înspre neosimbolism, neoromantism etc. În cazul lui Negoițescu, poezia nu poate fi considerată opera de căpătâi care îi fundamentează imaginea de poet, ci este doar o justificare a încercărilor sale artistice de a-și găsi locul în cercurile literaților. Puțină pentru a putea fi luată în considerare de critici, opera lirică depășește reductibilitatea prozei, ba chiar o completează. În domeniul beletristicii, Negoițescu nu s-a dovedit un creator fervent, critica și activitatea de istoric literar dominând, dar fiind subordonată viziunii sale artistice.

În totalitatea lor, poeziile nu sunt specifice unui singur curent literar, ci cumulează trăsături ale unor curente mai vechi - ca romantismul, clasicismul - sau mai noi - ca simbolismul, expresionismul, suprarealismul etc. Melanjul de trăsături ale unor curente literare provoacă „alura barocă a imaginilor lirice, aglomerarea metaforică”.[8]

(Anti)armonia primului volum de poezii, „Sabasios”, se naște pe baza unui autohtonism datorat decupajelor din peisajul românesc, completat de mirajul literarurii occidentale stăpânită de dorința evoluției, pe alocuri, vădit forțată și pe baza unor note mediterano-orientale implementate prin abuzul de referiri la zeități. Infernalitatea multora dintre versuri este evidentă, nu toate zeitățile având rol protector, Dumnezeul creștin pare pierdut în negurile din universul gândurilor poetizate.

Romantismul versurilor nu se concretizează prin cultivarea visului ca modalitate de evadare într-un mediu aparent prielnic poetului, ci într-unul în care reveriei îi revine dreptul de a se suprapune planului real al vieții: „culoarea suge viul impus lui neutral/ ziarul poama visul crevetii dintre mîini/ și muzica la pulberi din canapeaua roz/ de-ar vrea tot sub tot încă și spre candizii moi”.[9] Ireversibilitatea timpului în versurile: „mai neumbrit ca vremea ce galeș ne desparte”[10] este completată de idealul cunoașterii și autocunoașterii în versurile autobiografice: „nu încă trupul și dragostea de sine nu încă/ ne pipăim copilăroși vina spre o zădărnici/ ca și cum iar ar veni deslușirea din corzi”.[11] Negoițescu punctează foarte fervent și în cazul elogierii valorilor trecutului în poezii precum: „Ars poetica barbiana”, „Bălcescu murind”, „Isidore Ducasse”, „George Gordon Brooke” etc. Limbajul înalt și sobru indică

[8] Boldea, Iulian, *I. Negoițescu – poetul* în revista „Viața Românească”, an XCVIII, nr. 3-4, 2003, p.191.
[9] Ion, Negoițescu, *op. cit.*, p. 64.
[10] *Ibidem*, p. 103.
[11] *Ibidem*, p. 111.

cultivarea minimală a clasicismului, poetul construind versuri în care fantezia creatoare și sensibilitatea sunt supuse rațiunii.

În ciuda elementelor de factura mai tradițională, Negoițescu evoluează înspre curente moderne, astfel din parnasianism impune versului său caracterul obiectiv, rece și impersonal. Înaltul grad de intelectualism, erudiția și recursul la mituri oferă șansa unei lecturi captivante și educative, titlul „Moire” conduce la ideea de destin prelucrat din perspectiva imaginii infernului lui Dante Alighieri. Caracterul descriptiv al poeziilor este susținut de adaosul de culoare în versuri precum: „mai verde și mai lînced ne zălogea pământul”[12], „ca o lebădă galbenă semna înfrîngerii”[13], de asemenea motivul pietrelor prețioase este prelucrat în versurile: „nu aștepta, nu întîmpina preacurata gemă”. [14]

Notele simboliste ale versurilor lui Negoițescu sunt senzațiile și stările de instabilitate duse la extrem, care se diminuează ulterior sub imboldul unui element apărut din imprevizibilul univers. Simbolurile oferă imaginea multiplicabilă și greu de interpretat în contextul poeziei, câteva dintre acestea sunt: clopotul („Terme”), sângele („Amor”), îngerul („Îngerul”), corbul, otrava („Mormîntul lui Georg Trakl”) etc. Sunt cultivate teme și motive specifice liricii simboliste, de mentionat fiind: tristețea, moartea, spaima, dragostea, iarna, ceața, oase, larve, toamna, plânsul, flacăra etc.

Depășind conglomeratul de trăsături provenite din diverse curente literare, modernismul este cel mai potrivit pentru o încadrare justă și de valoare critică. Ambele volume „Sabasios” și „Poemele lui Balduin de Tyaormin” semnalează tendința de renunțare la normele prozodice și marșează pe eliberarea versurilor de strictețea tradiționalistă a poeziei. Astfel se cultivă o poezie fără rimă, destructurată și este promovat versul alb.

Lucian Blaga a insuflat elevilor săi concepția sa despre literatură și poezie, Negoițescu reușind cu mare considerație să amplifice cultura modernă a acestuia. Deși relațiile dintre cei doi s-au acutizat de-a lungul timpului, influențele expresioniste cultivate de Blaga sunt identificabile în poezia lui Negoițescu. Lirica sa abundă de o redirecționare spre primordialitatea antichității greco-latine, un răstimp al zeităților, un timp distorsionat spre spiritual. În versurile sale este propusă o intrare în dualitatea cosmosului, apărută ca urmare a dublei naturi posedată de autor. Pe de o parte, acesta se vrea prezent în lumea lipsită de idealuri, pe de altă parte creează un portal al ideilor născute din misticismul lumii. Se remarcă posibilitatea poetului de a depăși tragismul existențial prin atingerea unui absolut personal, al trăirilor duse până în sfera spirituală a cosmicului sau a metafizicului.

Versurile lui Negoițescu abundă de zbaterea unui suflet și a unei minți care și-a găsit cu greu locul în lumea marcată de absurdul noii doctrine. Tremurul incomensurabil al ființei sale repercutează asupra naturii orgiastice a textelor în care *acțiunea* cade în sarcina unor ființe imaterializate, unele reale, altele rezultate din imaginația poetului. Astfel, își fac simțită prezența umbre cu alură omenească care oferă impresia a unei urmăriri perpetue din spatele imaginii create. Ceva sau cineva este constant în obscuritate și presupune o ascundere în dimensiunile textuale, provocând impenetrabilitatea discursului, lirismul fiind „împins în sfera inefabilului prin structura unei arte poetice exploatate până la ultimele consecințe”[15],

[12] *Ibidem*, p. 22.
[13] *Ibidem*, p. 24.
[14] *Ibidem*, p. 7.
[15] Gheorghe, Grigurcu, *Teritoriu liric*, Editura Eminescu, București, 1972, p.63.

Cu toate că numărul ființelor este notabil, versurile criticului abundă de însingurare și tristețe fără de leac în exaltarea pe care o aduce zeul Dionisos. Moartea devine răspunsul la neputințele sufletului, antagonizând dragostea sub protecție divină: „morții prihăniri își dăruie jeluind sub nuferi / adumbrită pavăză dragostea cu sfînt sigiliu”.[16]

Negura sumbră, chiar infernală, ce domnește asupra universului liric este certitudinea că toate drumurile imaginației duc spre iadul lui Dante Alighieri. Se poate observa că poetul simte nevoia uitării trecutului în apele fluviului Lethe. Trecutul, simbol al ființei sale, odată șters produce pierderea identității individului și reintegrarea acestuia în materialitatea lumii.

Se poate vorbi despre ironia din spatele unora dintre titlurile poeziilor lui Negoițescu? Realizând o lectură integrală a poeziilor constatarea este că unele titluri par a fi ironice. „Ucigaș în dificultate” denotă imposibilitatea de reducere a spiritului eului liric din prisma prezentului care îl propulsează în neputința de a evolua și de a valorifica trecutul „Vârstei de aur”.[17] Alegoric ucigașul în dificultate este timpul, ironic titlul pare a fi rupt din textul unei comedii negre în care posibilitatea morții este mereu stopată de elemente perturbatoare.

Cu o subtilă tentă autobiografică este inevitabil tratată sexualitatea care este integrată ca temă. „Plăcerile maturității” este o trimitere cu flexiuni morbide pe calea descoperirii de sine, iar „Sărutul” propune identificarea poetului cu voluptatea trupului „Gălbuie printre corpuri se despletește-n unde / leșia voluptății și gîndul îmi ascunde”. [18] totuși gestul intim se dovedește a fi unul ce provoacă o vărsare a licorii amare.

Viciile umane sunt completate de licoarea bachică, alcoolul. În poezia „Snagov”, Negoițescu propune o mască a individului deteriorat de vicisitudinile inerente ale vieții. Asemeni lui Bacovia sau Arghezi, poetul nu apreciază doar pozitivitatea naturii umane, ci și ceea ce este negativ, înnegrit, chiar demoniacal.

Sangvinitatea versurilor provoacă „geneza” liricii, corporalitatea sa luând naștere în jurul elementului ce asigură supraviețuirea, dar și malignitatea, pentru că limfa înlocuiește sângele. „Nec plus ultra” propune o viziune centrată asupra umorii vitale: „pretutindeni veghea sîngele asemuindu-i”. [19]

Poezia lui Negoițescu evoluează în cel de-al doilea volum intitulat „Poemele lui Balduin de Tyaormin”. Textul suprarealist în proză ne propune personajul eponim care se dovedește a fi purtătorul vocației lirice, atins de boala trupului și a spiritului acesta dă naștere primelor sale versuri. Volumul de proză nu este singurul în care scriitorul face parada unor versuri, ci putem aminti debutul cu proza suprarealistă „Povestea tristă a lui Ramon Ocg”, în care sunt intercalate versuri bizare, „astfel, o romanță voit naivă se transformă în delectarea avangardistă.”[20] Versurile indică orientarea neîncetată a scriitorului spre poezie, de asemenea sunt un element de coeziune la nivelul textului narativ. La nivel expresiv metafora, inversiunea, comparația, interogația și exclamația retorică estetizează și evidențiază capacitatea de a simboliza a versurilor.

Lectura poeziilor acestui volum presupune identificarea punctelor de evoluție culturală și creativă al lui Ion Negoițescu. Textele se caracterizează printr-un ceremonial al scrierii ce

---

[16] Ion Negoițescu, *op. cit.*, p. 7.
[17] *Ibidem*, p. 8.
[18] *Ibidem*, p. 18.
[19] *Ibidem*, p. 60.
[20] Emil, Manu, *Poezia lui Ion Negoițescu* în „Adevărul literar și artistic”, anul XI, nr. 626, 23 iulie 2002, p. 6.

produce o arhitectură particulară, versuri structurate în strofe sau dimpotrivă, versuri ce nu respectă normarea clasică.

Versurile posedă o mare încărcătură emoțională și ideatică datorată îndeosebi jocului de cuvinte, prin urmare nu se poate discuta de sentimente provocate de natură, iubire, copilărie și alte teme, ci de sentimente stârnite de savoarea limbii re-gândite.

Ambele volume posedă un spațiu poetic bizar, alcătuit din elemente disparate, Negoițescu nu a scris orientându-se după o tematică prestabilită, dimpotrivă a avut un parcurs haotic, rezultatul fiind un copac al universului său liric încărcat cu roadele gândiri sale poetice. Luând drept criteriu temele creației celor două volume publicate, poezia poate fi clasificată în: poezia de inspirație urbană („Pisicile lui Marcellus", „Ecce homo", „Dinamo", „Impasse des pénitents"), poezia panteonului sau a zeităților („Zeii", „Plânsul"), poezia naturii și a spațiilor exotice („Mar Cantabrico", „Plaja", „Marea la Agigea"), poezia de dragoste („Amor", „Plăcerile maturității", „Sărutul"), poezia autobiografică („August 1921"), poezia universului exotic sau al universului descompus („Cetate cu palmieri"), poezia intelectualității („Isidore Ducasse", „George Gordon Brooke", „Matei Călinescu"). Clasificarea realizată nu este exhaustivă, putând fi completată după criterii sau puncte de vedere diferite.

Conform lui Ion Pop, Andre Breton constată în 1924, după publicarea manifestului suprarealist, că din lumea actuală lipsește surpriza, prin urmare omul nu se mai regăsește în ea și propune depășirea crizei prin crearea suprarealității caracterizată de „marea densitate imagistică."[21] Vizualitatea poeziei se întemeiază prin atenția acordată imaginii aflată mereu într-un proces de elaborare și reînnoire. Oscilația între realitate și tărâmul tenebros al imaginației creează impresia de comunicare constantă între toate elementele universului, textul devenind purtătorul mesajului poetic.

BIBLIOGRAHPY

BĂDĂRĂU, GEORGE, *Avangardismul românesc*, Editura Institutul European, Iași, 2006

BOLDEA, IULIAN, *I. Negoițescu – poetul* în revista „Viața Românească", an XCVIII, nr. 3-4, 2003

GRIGURCU, GHEORGHE, *A doua viață*, Editura Albatros, București, 1997

GRIGURCU, GHEORGHE, *Teritoriu liric*, Editura Eminescu, București, 1972

MANU, EMIL, *Poezia lui Ion Negoițescu* în „Adevărul literar și artistic", anul XI, nr. 626, 23 iulie 2002

MICU DUMITRU, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, Editura Minerva, București, 1986

NEGOIŢESCU, I., *Straja dragonilor*, ediția a 2-a, îngrijită, prefață și note de Ion Vartic, cuvânt înainte de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, București, 2017

[21] Ion, Pop, *Avangardismul poetic românesc. Eseuri*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 123.

NEGOIŢESCU, I., *Primăvara elveţiană*, Colecţia *Cercului literar de la Sibiu*, Editura Paralela 45, Piteşti, 1999

NEGOIȚESCU, I., *Ora oglinzilor,* Editura Dacia, Cluj, 1997

NEGOIȚESCU, ION, *Sabasios*, Editura Dacia, Cluj, 1991

NEGOIȚESCU, ION, *Poemele lui Balduin de Tyaormin*, Editura pentru Literatură, București, 1969

POP, ION, *Avangardismul poetic românesc, Eseuri*, Editura pentru literatură, București, 1969

THE HERMENEUTICS OF THE ATTIC – A PRIVILEGED SPACE IN ELIADE'S CONFESSIVE LITERARY IMAGINARY

Valentina Silvia COPÎNDEAN (HAIDUC)
PhD Student, „1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

Abstract: This paper proposes for consideration the hermeneutics of the attic – a privileged space in Eliade's confessive literary imaginary. The main purpose of this paper is to highlight the way trough which Eliade's attic transforms itself from a designed, percived place into a topos of living. Taking into consideration the fact that an ample inquiry is required for researching the privileged spaces from Eliade's confession of the imaginary, this paper proves itself to be an inventory of such topos (the attic, the library and even the book itself) establish a taxonomy of them: spaces of perception, spaces of conception, spaces of representation, all favorable topos for writing and reading. Furthermore, this paper brings into discussion the unbreakable bond between the attic and the library. Both are part of a symbolical geography of Eliade's identity which acts as a spiritual binder between the proper space of the attic-library and the man that stepped inside the borders of this space and developed himself in it. Moreover, this paper brings into discussion the topic of the attic seen as a privileged space and illustrates some artistic representations of the attic as a protected space, a space of retreat, of solitude and even death. But let us not forget that even in death one can ascend in another space, a superior space, that of eternity.

Keywords: attic, library, space of perception, space of conception, space of representation

Fiecare ființă umană are un spațiu de suflet în profunzimea căruia se refugiază atunci când simte nevoia unui repaus, a unei evadări, a unei căutări de sine și a unei regăsiri care să restituie ființa sieși. Încă din cele mai vechi timpuri, omul s-a aflat în indisolubilă relație cu natura, cu locurile natale, cu obârșiile sale din spații privilegiate precum podul, mansarda, casa părintească, biblioteca sau însăși cartea. Necesitatea acestor spații vine dintr-o nevoie profundă a omului de a se instala firesc într-un loc care îi diminuează angoasele și îi desăvârșește cunoașterea de sine.

Studiile spațiului au reliefat faptul că „în urmă cu câțiva ani, cuvântul «spațiu» avea un înțeles strict geometric: ideea pe care o evoca era pur și simplu aceea a unei zone goale. În utilizarea savantă a fost în general însoțită de epitete precum «euclidian», «izotrop» sau «infinit», iar acest concept a devenit, în cele din urmă, unul matematic.”[1]În prezent, problematica spațiului nu se referă doar la o taxonomie de tipul: spațiu matematic, fizic, geografic sau cultural, ci demonstrează faptul că spațiul are conotații mult mai profunde, întrucât există „spații ale percepției”, „spații ale concepției” și „spații ale reprezentării”. Henri Lefebvre, un filosof postmodernist al spațiului, susține că există diferite moduri de spațializare, exemplificând conceptul de la spațiul natural, absolut, la spații și fluxuri mai complexe al căror sens este de spațiu social. Lefebvre analizează problematica spațiului și trasează trei direcții esențiale:spațiul perceput (le perçu), spațiul conceput (le conçu) și spațiul trăit (le vécu). O contribuție majoră a *Producției*

1 Henri Lefebvre, *The production of space*, Translated by Donald Nicholson-Smith, Blackwell Publishers, Oxford, 1991, p. 9 (traducere personală);

spațiului este ideea triplicității spațiului, adică distincția care trebuie făcută între spațiul perceput, spațiul conceput și spațiul trăit. Spațiul perceput cuprinde locațiile particulare caracteristice fiecărei societăți, precum și cunoașterea și înțelegerea acestor spații. „Practica spațială asigură continuitatea și coeziunea între spațiu și societate.”[2] O zicală românească spune că „omul sfințește locul”, prin urmare, în orice spațiu se resimte influența exterioară a societății care îl locuiește. „Spațiile concepției cuprind reprezentări ale spațiului, care presupun însușirea unor semne, a unor coduri.”[3] Aceste spații activează viziunea celui care le înfățișează, capacitatea sa de a le reprezenta grafic, cartografic sau spiritual. Spațiile trăite întruchipează niște simboluri mai complexe, putând face referire la viața socială, dar și la artă, care ar putea deveni, la rândul său, un cod de reprezentare. A trăi înseamnă a viețui acel spațiu, a-i insufla valorile și experiențele proprii, a-l însufleți proiectându-i ceva din ființa locuitorului. Prin urmare, spațiile trăite sau ale reprezentării devin niște imagini senzoriale ale artistului care le înfățișează prin arta sa.

„Dar, avertizează Lefebvre însuși, «O astfel de distincție trebuie tratată cu mare grijă. Ar introduce rapid disocieri, când dimpotrivă este vorba de restabilirea unității productive.»"[4] În ciuda distincțiilor dintre elementele triadei spațiale, acestea sunt menite să se armonizeze, fiind complementare și oferind, în final, o imagine unitară a spațiului supus analizei. În timp ce spațiul perceput pare să aparțină oamenilor de știință (fie ei planificatori, urbaniști, tehnocrați), anumiți artiști identifică spațiul trăit și cel perceput cu spațiul conceput. „Aceștia îl reprezintă dominându-l și însușindu-și-l, considerând că este un spațiu perceptibil prin simțuri. Spațiile reprezentării, la rândul lor, exprimă simboluri complexe, legate de profunzimea vieții, dar și de artă, care ar putea fi definită nu ca un cod al spațiului în sine, ci ca un cod al spațiilor reprezentării. Astfel, spațiul trăit este ilustrat prin imagini și simboluri care îl însoțesc, prin intermediul «locuitorilor», al «utilizatorilor», dar și al anumitor artiști care descriu ceea ce gândesc despre spațiu: scriitori sau filozofi. Spațiul reprezentării este spațiul pe care imaginația încearcă să și-l însușească și să-l modifice.”[5]

Exemplificând câteva spații ale percepției în arta realistă, sunt demne de precizat casa părintească, pridvorul, bisericuța și coliba ca spații rustice, închise, ocrotitoare, dar și poteca, ulița satului, fântâna și răscrucea ca toposuri rustice, însă deschise celor patru zări, care îi conferă eului senzația de libertate. Pe de altă parte, cafeneaua, cârciuma și temnița sunt spații citadine, închise, locuri ale golului existențial, spații carcerale, ale degradării. Bulevardul, parcul și cartierul sunt spații citadine, deschise, dezrobitoare. Mănăstirea, biblioteca sau cartea însăși devin spații deschise existenței superioare,

---

2 *Ibidem*, p. 41 (traducere personală);

3 *Ibidem*, p. 41 (traducere personală);

4 Jean-Yves Martin, *Une géographie critique de l'espace du quotidien. L'actualité mondialisée de la pensée spatiale d'Henri Lefebvre,*https://journals.openedition.org/articulo/897 accesat în 31.01.2021 (traducere personală);

5 Michael E Leary-Owhin, *A Fresh Look at Lefebvre's Spatial Triad and Differential Space: A Central Place in Planning Theory?* https://www.researchgate.net/publication/283079974_A_Fresh_Look_at_Lefebvre's_Spatial_Triad_and_Differential_Space_A_Central_Place_in_Planning_Theory, accesat în 31.01.2021(traducere personală);

divinității, cunoașterii, învățăturii. Nu în ultimul rând, merită menționate mansarda și biblioteca din memorialistica lui Mircea Eliade.

Interpretând mansarda din imaginarul confesiv eliadesc prin prisma triunghiului spațial al lui Henri Lefebvre, care include „spațiul perceput", „spațiul conceput" și „spațiul trăit", vom constata faptul că mansarda, acel loc intermediar dintre locuința propriu-zisă și acoperiș, unde „toate gândurile sunt clare"[6], spațiul amenajat în imediata apropiere a cerului, simbol al „elevației spirituale", „controlul conștiinței"[7], este toposul ocrotitor evocat în memoriile scriitorului Mircea Eliade. În literatura confesivă a scriitorului există „spații ale percepției", reflectate prin prisma lecturilor pe care cititorul le duce cu sine, „spații ale concepției" – harta (fie ea magică sau strict cartografică) – și „spații ale reprezentării" – literatura, pictura (întrucât spațiile sunt așa cum le reprezentăm, nu cum sunt ele în realitate).Atât în *Romanul adolescentului miop,* cât și în *Memoriile* sale, mansarda dobândește conotații de suprapersonaj, care a avut o contribuție semnificativă la devenirea marelui gânditor român: „Mansarda aceea a avut o importanță hotărâtoare în viața mea. Mi-e greu să mă închipui cel care am devenit mai târziu, cel care sânt încă și astăzi, fără aceste două odăițe scunde [...] A fost marele noroc al adolescenței și tinereții mele că am putut locui doisprezece ani acolo, că, mai ales, am putut locui ultimii cinci-șase ani singur."[8] În plus, mansarda lui Eliade este indisolubil legată de bibliotecă, acestea constituind două spații matriciale, identitare ale scriitorului. Simbolistica bibliotecii o înfățișează drept „un tezaur disponibil, rezerva de cunoștințe", „cultura livrescă" sau „cunoașterea în sensul plenar al cuvântului, adică experiența trăită și înregistrată."[9] Totuși, în ceea ce privește spațiul percepției, Eliade e realist, prin prisma faptului că oglindește realitatea locurilor retragerii sale identitare, dar se dovedește și modernist, întrucât accentul cade pe cultură (biblioteca) și artă (mansarda ca depozitar de colecții și artefacte, adică tot atâtea reprezentări ale spațiului locuit și chiar trăit de artiștii respectivi): „Mansarda era de acum numai a mea, plină numai cu lucrurile mele. Între pat și masa de lucru, o măsuță pe care păstram colecțiile de reviste – *Ziarul științelor populare*, *Revista muzicală*, *Orizonturi* și altele. Ca să nu le ia vântul când țineam ferestrele deschise, pusesem deasupra lor cele mai frumoase piese din colecția mea geologică: o bucată de pirită, un granit, fragmente de stalactite. Deasupra măsuței, prinsesem în perete, cu pioneze, copii după fresce tombale egiptene executate cu diverse cerneluri; urme ale entuziasmului cu care citisem cărțile lui Maspero și Alexandre Moret. Sub măsuță, o lădiță cafenie în care îmi păstram corespondența cu prietenii, caietele deja scrise și, la fund de tot, camuflat, ca să nu-l descopere tata, *Jurnalul*."[10]

---

6 Gaston Bachelard, *Poetica spațiului,* Traducere de Irina Bădescu, Prefață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, p 49;

7 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I A-D, București, Editura Artemis, 2007,p. 258;

8 Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960)*, Ediția a II-a revăzută și indice de Mircea Handoca,București, Editura Humanitas, 1997,p.27;

9 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I A-D, București, Editura Artemis, 2007,p. 192;

10 Horia Dumitru Oprea, *Mircea Eliade – Mansarda*,https://istoriiregasite.wordpress.com/2012/09/09/mircea-eliade-mansarda/accesat în 31.01.2021;

De fapt, atât mansarda, cât și biblioteca se înscriu într-o geografie simbolică a identității eliadești, care constituie un liant spiritual între spațiul propriu-zis al mansardei-bibliotecă și omul care a pășit și s-a format în interiorul granițelor acestui spațiu privilegiat. Geografia simbolică a identității presupune „un spaţiu imaginar, un spaţiu în continuă mişcare şi formare, în stare mereu născândă, mereu intim şi mereu novator."[11] Spațiile retragerii identitare păstrează în esența lor tocmai elementele intimității topite în creuzetul imaginarului scriitorului. Acest spațiu devine novator prin faptul că „sfidează exactitatea geometrică a măsurătorilor, ca şi relativismul – tot geometric – al perspectivei. «Nu-ţi schimbi locul, [...] îţi schimbi natura.»"[12] Importantă este valența identitară a locului, capacitatea de a se simți confortabil între granițele sale, nu dimensiunea strict matematică a spațiului, nu localizarea geografică precisă, ci devenirea naturii ființei umane.

Propensiunea pentru mansardă este vădită și în descrierea casei de la Chicago: „locuiesc la etajul doi, într-o casă mică, cu grădină şi terasă de lemn, pe o alee foarte mare, mărginită de copaci, destul de frumoasă. E la douăzeci de paşi de biroul în care îmi ţin o parte din bibliotecă, în care lucrez de multe ori, ziua, şi unde primesc studenţii. Biblioteca e la patru sute de metri de acolo, şi sălile de curs la mai puţin de un kilometru. Toată lumea locuieşte în acest spaţiu, ceea ce îmi place. E frumos şi suntem foarte fericiţi"[13]. De fapt, Eliade a căutat o casă cât mai apropiată de căsuța prezentată în *Romanul adolescentului miop.* Scriitorul mărturisește sincer că „nu prea pot să locuiesc într-o casă, şi nici chiar într-o cameră care nu-mi place. La Londra, la Oxford, am suferit din cauza aceasta. Nu pot locui oriunde. Trebuie să-mi placă ceva, să mă atragă ceva, să mă simt la mine acasă. Am căutat o casă în care să pot locui cu adevărat."[14]

Importanța mansardei este explicată printr-o evadare din realitatea exterioară generatoare de asfixiere: „Eu trebuie să fug dintr-o necesitate lăuntrică pe care nu o înţeleg, dar care îmi stăpâneşte voinţa. Simt că mi s-ar rupe sufletul, că m-aş sufoca altfel. Simt nevoia să vieţuiesc aşa cum vreau eu, luptând. Aici, în mansardă, mă lupt numai cu mine. Am ajuns un campion încercat, un călău al sentimentalismului, un temnicer cu inima rece. Dar trebuie să lupt cu oamenii. Aceasta e o poruncă dinlăuntrul meu. Sunt cuprins la răstimpuri de o furie oarbă împotriva celorlalţi şi împotriva mea, care vieţuiesc în celulă şi nu ştiu să înfrâng viaţa. Dacă aş fugi, aş fi atât de puternic... Mă ghicesc rătăcind singur, fără teamă de mine, fără griji, muncind şi citind atât cât vreau eu. Cred că nimeni nu m-ar recunoaşte, într-atât aş vieţui o viaţă străină."[15] Retragerea în mansardă este echivalentă cu retragerea în sine însuși, iar scriitorul simte o contopire a ființei sale cu spațiul mansardei, loc al identificării de sine. Aflat la distanță securizantă de teroarea alterității, de comuniunea cu ceilalți, ființa însingurată se restituie sieși într-un act de profundă meditație. Conștientizează izolarea care îl copleșește și se remarcă

11 Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului,* Traducere de Irina Bădescu, Prefaţă de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, p.7;
12 *Ibidem*, p. 7;
13 *Mircea Eliade, Încercarea labirintului,* traducere și note de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990, p. 95;
14 *Ibidem*, p. 95;
15 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, p. 75;

voința asumată de singurătate și acceptarea spațiului carceral de tip temniță culturală. Preferă retragerea, munca şi lectura. În plus, această retragere se realizează vertical, ascensional, întrucât „scara podului, mai abruptă, mai frustă, o urcăm întotdeauna. Ea poartă semnul ascensiunii către cea mai liniştită singurătate."[16] Pătrunderea în mansardă presupune un urcuş, o înălțare, o transcendență spre spațiul solitudinii: „Sunt trist încă? Poate nu se va urca nimeni până la mine. Ce să citesc? Doamne, dar cărţile sunt stupide şi reci. Eu le-am slăvit într-un caiet gros, pe care mi-a plăcut a-l intitula: *Călătorie în jurul bibliotecii mele*. Voiam să scriu, la început, un roman. Eu eram amantul, logodnicul şi soţul. Biblioteca îmi era amantă. După o sută de pagini am înţeles că n-am să scriu niciodată «roman». În loc să povestesc întâlniri între îndrăgostiţi, eu scriam laude virginităţii cărţilor."[17] Nu numai mansarda este personificată, ci și biblioteca, aceasta din urmă fiind chiar erotizată, văzută ca o ființă vie, exuberantă, seducătoare.

Mansarda-bibliotecă devine un spațiu claustrant, dar e o izolare voită, departe de realitatea exterioară care își derulează existența în succesiunea anotimpurilor. Peisajul exterior al naturii surprinse la venirea primăverii este generator de prospețime, beatitudine, euforie, conferite de lumina solară, dar toamna este anotimpul fericirii în singurătate, toamna are loc revirimentul mansardei într-o nouă lumină incandescentă a jăratecului. „Peste case plumburii, departe, se zăresc doi plopi. Doi plopi bătrâni şi resemnaţi, crescuţi într-o curte cu grilaj de fier. Când înverzesc plopii, eu ştiu că e primăvară şi îmi spun: iată, a venit primăvara... Mă ridic de la masa mea, deschid ferestruicile şi privesc în stradă. Trec oameni fericiţi pe stradă şi soarele îmi zâmbeşte. Întâlnesc atâtea ispite când mă plec şi privesc pe ferestruică... de aceea mă tem să privesc şi mă aşez mai frumos la masa mea. Primăvara, odăiţa e tristă. Eu nu vreau să fie tristă, dar aşa e. Afară e soare mult şi nelinişte, şi ghicesc zbor de albine, şi ramuri înflorite, şi castani umezi. În odăiţă, soarele a adus lumină multă, dar lumina se revarsă pe ferestre înapoi, afară. La mine totul e mort. Şi cutiile cu insecte, şi ierbarul, şi biblioteca, şi teancurile de reviste. Şi peste toate se aşterne praf, şi seara se face tot mai multă tăcere. Şi ghicesc atunci cum se strecoară pe sub castani perechi. Dar, în toamnele reci şi uscate, cât sunt de fericit în singurătate... Privesc în jurul sobei de zid şi gândesc: poate, la toamnă, nu voi mai privi singur jăratecul şi nu voi mai asculta singur vântul..."[18]. Dincolo de ferestruică, se vede o imagine utopică, arcadiană, dar în care ființa nu se regăsește. Aceasta preferă mansarda, interiorizarea, temnița voită ca spațiu protector, autoreferențial. Spațiul exterior este dominat de cei doi plopi. Acest arbore comportă o simbolistică aparte semnificând „dualitatea oricărei ființe"[19]. Pe de o parte, scriitorul admiră peisajul exterior emanând de prospețimea primăverii (înverzirea arborilor, lumina soarelui, fericirea oamenilor), peisaj aflat în antiteză cu interiorul mansardei (insectarul și ierbarul neînsuflețite –elemente ale naturii artificializate și metamorfozate

16 Gaston Bachelard, *Poetica spațiului,* Traducere de Irina Bădescu, Prefaţă de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, p.57;

17 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, pp. 92-93;

18 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, p. 91;

19 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. III P-Z, București, Editura Artemis, 2007, p.111;

în obiecte de cultură, iar biblioteca prăfuită potențează punerea accentului pe cultură), iar pe de altă parte, preferă singurătatea tomnatică. Singurătatea îi conferă sentimentul fericirii, dar nu și pe cel al plenitudinii. Mansarda, spațiul privilegiat prin excelență în imaginarul confesiv eliadesc, ar putea adăposti în interiorul său o altă ființă cu care eul solitar să-și împartă durata și rostul. Iubita este evocată doar ca absență, ca dorință. Totuși, plopul, chiar și înverzit fiind, este un arbore funerar care „simbolizează forțele regresive ale naturii, amintirea mai mult decât speranța, timpul trecut mai mult decât viitorul renașterilor."[20] Prin urmare, revitalizarea mansardei pare adumbrită de izolarea voită. Grilajul de fier sugerează întemnițarea, dar este o încarcerare dorită, o temniță autoconstruită, întrucât sinele se vrea adăpostit într-un spațiu privilegiat, într-o interioritate construită de el, în care simte cum „sufletul mansardei [...] mi se apropie în singurătate numai mie"[21], semn al comuniunii omului cu toposul său. Această simbioză ridică la dimensiuni sacramentale spațiul ocrotitor al mansardei, însuflețind până și zidurile care o împrejmuiesc: „Nimeni nu ştie că eu m-aş sufoca respirând alt văzduh decât acela al odăiţei în care am învăţat slovele pe o tăblie de carton. Când mă întorc din stradă, mângâi cu ochii zidurile. Sufletul lor se topeşte alături de al meu."[22]

În ceea ce privește percepția și reprezentarea spațiului mansardei, descrierea minuțioasă din *Memorii* permite cititorului să se refugieze asemenea scriitorului în mansarda devenirii sale: „două odăiţe scunde, vopsite cu var, cu ferestruici mărunte (una din ele rotundă ca la o cabină de vapor), cu o sobă de cărămidă nemaivăzută, căci avea gura într-o odaie şi trupul în odaia cealaltă."[23] Luarea în posesie a mansardei este prezentată pretutindeni ca fiind „un mare noroc", însă percepția și reprezentarea acestui spațiu vizează condițiile sociale precare și suferința fizică: „când s-a întors din Moldova şi a îmbrăcat hainele civile, tata a înţeles că nu va putea ţine trei copii la şcoală dintr-o pensie de căpitan. Din fericire, ne rămăsese casa din Strada Melodiei. Foarte curând, am închiriat-o, şi noi cinci ne-am mutat definitiv în cele două odăi de la mansardă."[24] Mutarea familiei Eliade în mansardă survine datorită situației materiale precare, fiind un sacrificiu pe care îl face familia, dar copilul de atunci îl percepe diferit: nu ca pe o renunţare, ci, mai degrabă, ca pe o bucurie.

Mansarda este evocată cu nespusă emoție și bucurie în amintirile sale de mai târziu: „locuiam într-o mansardă, la Bucureşti, în casa mamei mele, şi acea mansardă era complet izolată. Aşadar, la vârsta de cincisprezece ani, îmi primeam acolo prietenii, puteam să zăbovesc seara sau noaptea, bând cafea, discutând. Mansarda era deci izolată şi zgomotele nu deranjau pe nimeni. Când am intrat în posesia acelei mansarde, aveam şaisprezece ani. La început, am ocupat-o împreună cu fratele meu, dar, după ce acesta a intrat la liceul militar, am rămas singurul stăpân al mansardei, două încăperi mici,

20 *Ibidem*, p. 111;
21 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, p. 92;
22 *Ibidem*, p. 95;
23 Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960)*, Ediția a II-a revăzută și indice de Mircea Handoca,București, Editura Humanitas, 1997,p.27;
24 *Ibidem*, p. 27;

încântătoare. Puteam să citesc în voie toată noaptea…”[25] Mansarda se dovedește a fi locul predestinat lecturii și, ulterior, scrierii, devenind bibliotecă și birou. Mansarda-bibliotecă este spațiul în care începe să reprezinte spațiul, să scrie, să imagineze, să creeze. Iar reprezentarea mansardei-bibliotecă este realizată în cele mai mici detalii: „Mă revăd în acei ani în mansardă, revăd masa de lemn acoperită cu hârtie albastră, lampa cu abajurul alb, sub care îmi împingeam cartea pe măsură ce mi se împăienjeneau ochii şi distingeam tot mai anevoie literele. Erau anii de «miopie galopantă», după expresia unuia din oculiştii la care fusesem. Dioptriile creşteau mai repede decât aveam eu timp să-mi schimb lentilele. Nu era, spusese doctorul, decât o soluţie: să nu-mi obosesc ochii citind prea mult la lumina lămpii. Dar cum aş fi putut (şi mă întreb, acum, cine ar fi putut?) să-mi menajez ochii într-un timp când aproape în fiecare săptămână descopeream un nou autor, alte lumi, alte destine?”[26] În ciuda „miopiei galopante”, setea de cunoaștere este amplificată periodic, iar obstacolele sunt înlăturate dintre ființă și bibliotecă, indiferent de natura lor. Mare iubitor de cărți, scriitorul își investise timpul, banii și chiar sănătatea pentru a putea intra în posesia lecturilor dorite. „Un pat de lemn, vopsit în roşu. Deasupra patului, prinsă bine în perete, cutia cu geam în care păstrasem cele mai frumoase coleoptere şi câţiva fluturi mari, cu aripile imaculate. În faţă, pe celălalt perete, o bibliotecă de scânduri, pe care mi-o întocmise tata. Prin clasa a VI-a, aveam deja vreo 500 de volume, majoritatea din *Biblioteca pentru toţi*, *Minerva* şi *Lumen*. Dar aveam şi cărţi mai scumpe: *Souvenirs entomologiques* ale lui J. H. Fabre, *Die insekten* ale lui Brehm, tratatele de chimie, «clasicii» transformismului, aproape tot ce găsisem din *Bibliotheque scientifique* sau *Bibliotheque philosophique*, de Felix Alcan.”[27] Acolo se putea refugia în lectură, în cunoaștere, în învățătură, fără să fie deranjat de turmente exterioare. Cuibărindu-se în mansarda-bibliotecă, tânărul Eliade se simțea ocrotit de orice pericol.

Astfel, mansarda ca spaţiu al concepţiei devine „un simbol feminin, cu sensul de refugiu, de mamă, de protecţie, de sân matern”[28], loc al retragerii identitare, unde ființa copleșită de gânduri se simte binecuvântată și adăpostită de orice primejdie: „Am înțeles că mă leagă încă multe doruri de acasă: mansarda, cărţile, romanul.”[29] Chiar și cartea este asimilată mansardei, cele două elemente fiind indisolubil legate între ele, deoarece în mansarda lui Eliade, cărțile sunt menite să însuflețească spațiul privilegiat. În plus, „în anumite versiuni ale căutării Graalului, cartea mai este asimilată și potirului. Aici, simbolismul ei este foarte limpede: căutarea Graalului este cea a Cuvântului pierdut, a Înțelepciunii, devenită inaccesibilă oamenilor de rând.”[30] Astfel, cartea se dovedește a fi

25 Mircea Eliade, *Încercarea labirintului,* traducere și note de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990, p. 19;
26 Horia Dumitru Oprea, *Mircea Eliade – Mansarda*, https://istoriiregasite.wordpress.com/2012/09/09/mircea-eliade-mansarda/ accesat în 31.01.2021;
27 Horia Dumitru Oprea, *Mircea Eliade – Mansarda*, https://istoriiregasite.wordpress.com/2012/09/09/mircea-eliade-mansarda/ accesat în 31.01.2021;
28 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I A-D, București, Editura Artemis, 2007, p. 257;
29 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, p. 78;
30 Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. I A-D, București, Editura Artemis, 2007, p. 254;

un simbol al micului univers din mansarda-bibliotecă în care scriitorul își desăvârșește căutarea: o căutare care nu e numai a cuvântului pierdut, ci o descoperire de sine, o explorare a ființei sale și o profundă autocunoaștere. De fapt, retragerea în mansardă devine o cartografiere a desișului lăuntric eliadesc. „Trebuie să mă cunosc. Trebuie să ştiu odată sigur cine sunt şi ce vreau. Am amânat mereu lucrul acesta pentru că mi-era teamă. Mi-era teamă că nu voi izbuti să-mi luminez sufletul, sau că lumina ce va aluneca asupra-i să nu mă îndurereze. Eu mi-am închipuit anumite lucruri despre mine însumi. Ce se va întâmpla dacă acestea nu există aievea? Dacă ele n-au fost decât o părere? [...] Am hotărât de multe ori să mă analizez până la capăt, să pătrund cât mai adânc şi calm în suflet. Dar n-am izbutit. Niciodată nu m-am putut concentra. N-am putut gândi despre mine însumi. De câte ori încercam să mă analizez – mă trezeam într-un întuneric desăvârşit. De unde să încep să mă caut? Unde aş putea fi eu însumi? Ce căutam eu? Sufletul meu. Unde? Şi cum se putea recunoaşte adevăratul meu suflet între miile de suflete pe cari le purtam în mine?”[31] Aceste mii de suflete i s-au impregnat în suflet prin prisma lecturilor sale din mansardă, din biblioteca vie care își găsește ecoul în ființa însetată de cunoaștere.

Introspecția, autoanaliza, sondarea de sine până în întunericul sufletului se dovedesc a fi cele mai dificile exerciții de cunoaștere după cum însuși scriitorul mărturisește: „Eu simt, deci, că există un singur suflet în mine. Dar cum să ajung la el? Lucrul mi se pare atât de greu, încât mă înfioară.”[32] Creionând harta propriului său suflet, scriitorul va ajunge la cunoașterea de sine, iar cunoscându-se, constată că are „o voinţă trainică, formidabilă, care apasă şi înăbuşă totul în calea sa”[33] și își impune că „trebuie să fiu acelaşi în toate timpurile şi în toate locurile”[34], semn al dobândirii încrederii pe care, mult timp, și-a refuzat-o datorită unui puternic complex de inferioritate: s-a născut cu un profund sentiment al minoratului, al angoasei vizavi de propria înfățișare, era sobru, nonpredispus la dialog, taciturn și ursuz, resimțind și complexul înstrăinării de sine și de ceilalți.

Ca spațiu al reprezentării prin artă, celebrul pictor german Carl Spitzweg a reușit să surprindă spațiul mansardei în lucrarea sa *Der arme Poet (1839),* drept un topos al inspirației, unde „săracul poet” se retrage să își împlinească menirea creatoare, izolat sau chiar părăsit de ceilalți. Epitetul „sărac” din denumirea tabloului surprinde și condiția materială precară a poetului, un detaliu semnificativ în acest sens fiind umbrela deschisă deasupra sa. Aceasta îl adăpostește de ploaia exterioară care reușește să pătrundă în interiorul mansardei prin fisurile din acoperiș. Nemaiavând nevoie decât de pană, ca instrument al scrierii, și de cărți, ca surse din care își extrage seva înțelepciunii, poetul aflat în patul său, meditează asupra trecerii timpului și asupra moștenirii pe care orice zămislitor de literatură își dorește să o lase cititorilor săi. Acesta își ține pana între buze, ca semn al însuflețirii instrumentului cu darul rostirii, printr-un gest de învestitură eroică de la buze spre pana care va da glas gândurilor așternându-le pe hârtie. Poziția

31 Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, 1988, p. 141;
32 *Ibidem*, p. 143;
33 *Ibidem*,p. 126;
34 *Ibidem*, p. 126.

poetului culcat în patul său și bastonul din prim-planul tabloului trădează boala artistului, boală sugerată și de epitetul din denumirea tabloului. Însingurat, sărac și bolnav, poetul își trăiește solitudinea scriind, semn că în ciuda oricăror dificultăți, poetul nu își uită menirea creatoare și se simte împlinit fiind înconjurat de cărți în mansarda ocrotitoare inundată de razele de lumină binecuvântată a soarelui și încălzită de soba de teracotă care imprimă încăperii o notă de căldură sufletească.

Carl Spitzwe, *Der arme Poet (1839)*

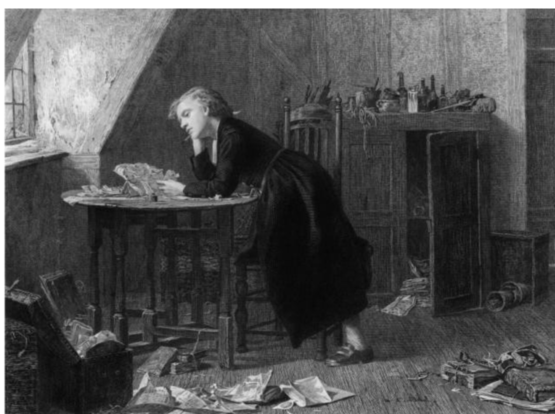
Un alt pictor, care s-a aplecat asupra mansardei în reprezentările sale artistice, este germanul Alfons Spring. În lucrarea sa, *In the attic,* mansarda este reprezentată ca fiind un spațiu de reculegere, în care personajul se delectează citind, retrăgându-se în singurătate, în liniște și fericire. Podul casei este depozitarul unui adevărat tezaur de amintiri: de la vechi piese vestimentare (pălării, eșarfe), la obiecte diverse (ramele unor tablouri sau chiar ale unor oglinzi, sculpturi, cufere, coșuri și vaze). În prim planul tabloului, sălășluiesc cărțile, adevăratele comori, care, deschise fiind, simbolizează revigorarea lor prin atingerea cititorului venit să își extragă din interiorul lor doza sa de înțelepciune. Într-un spațiu aparent dezordonat, ființa însetată de cunoaștere face ordine în haos, savurând lectura sub razele luminii astrului tutelar al înțelepțirii.

Alfons Spring, *In the attic*

Fotogravura celor doi artiști William Bright Morris și William Ridgway, *Chatterton's Holiday Afternoon* (1900-1930) îl surprinde pe tânărul poet în mansarda sa,

aplecat asupra mesei de lucru. Spațiul mansardei pare devastat: dulapurile deschise, lucrurile răsturnate, pagini rupte și împrăștiate pe podea. Singurul element de liniște este poetul care meditează asupra rostului său și al creație sale în mijlocul torentelor exterioare. Mansarda nu mai este locuită de alți artiști, întrucât orice urmă de însuflețire exterioară a spațiului este anihilată prin răvășirea tuturor obiectelor ce i-ar fi impregnat locului în care se află poziționate ceva din ființa artistului care le-a făurit.

William Bright Morris (artist) și William Ridgway (gravor), *Chatterton's Holiday Afternoon* (1900-1930)

Tabloul pictorului prerafaelit Henry Wallis, *The Death of Chatterton*(1856), surprinde mansarda drept un spațiu al retragerii, dar nu e toposul ocrotitor menit să redea ființa sieși, ci o restituie morții. Inspirat de gestul suicidal al poetului englez Thomas Chatterton, Henry Wallis a reprezentat artistic acest moment tragic, transfigurând mansarda într-un spațiu morbid, tenebros. Totuși, în tabloul său, se remarcă și câteva elemente de viață, de speranță, de prospețime floarea din fereastră fiind înflorită, iar fereastra deschisă spre cer, spre lumină sau chiar spre un alt spațiu, un spațiu luminos, transcendent. În întunericul obscur al mansardei, luminii îi este permisă pătrunderea pentru a reliefa trupul poetului adormit pentru veșnicie. Cufărul din prim-planul tabloului cuprinde pagini rupte sau mototolite, revărsate pe podea, semn al nemulțumirii de sine și de creația sa artistică.

Henry Wallis, *The Death of Chatterton*(1856)

Fotografiile cu mansarde din alt timp istoric ilustrează o concepție diferită a spațiului-mansardă. În prima imagine, „sărmanul poet” pare izolat, chiar părăsit de ceilalți și își trăiește solitudinea căutând să se refugieze în arta sa, pare să se confeseze scriindu-și poeziile. În cea de-a doua reprezentare artistică, personajul tabloului pare retras într-un spațiu misterios, ascunzându-se de privirile iscoditoare pentru a-și savura lectura ori pentru a căuta să dezlege vreo enigmă. În fotogravură, mansarda răvășită devine un topos al meditației, iar ultimul tablou metamorfozează mansarda într-un spațiu al morții, al retragerii definitive. Cu toate acestea, loc al solitudinii, al confesiunii sau al retragerii, mansarda din reprezentările artistice nu este complet diferită de spațiul privilegiat eliadesc, întrucât servește ca topos ocrotitor, favorabil meditației sau lecturii. În plus, se remarcă și ideea de bibliotecă prin prisma cărților și chiar a sculpturilor care populează mansardele ilustrate, adică tot atâtea reprezentări ale spațiului locuit de scriitorii sau artiștii respectivi.

Mansarda și biblioteca, veritabile locuri ale retragerii identitare, constituie două dintre coordonatele universale pe care se întemeiază edificiul sufletesc al scriitorului Mircea Eliade. Aceste spații privilegiate în interiorul cărora palpită emoțiile și trăirile gânditorului român nu sunt simple locuri disipate pe filele reminiscențelor sale, ci o imagine a sinelui concentrată simbolic într-un topos al confesiunii și al solitudinii.

BIBLIOGRAFIE

Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, trad. Irina Bădescu, Pitești, Editura Paralela 45, 2003;

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere,* vol. I A-D, vol. II E-O, vol. III P-Z,București, Editura Artemis, 2007;

Eliade, Mircea, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfață de Mircea Handoca, București, Muzeul Literaturii Române, 1988;

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului,* traducere și note de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990;

Eliade, Mircea, *Memorii (1907-1960),* Ediția a II-a revăzută și indice de Mircea Handoca,București, Editura Humanitas, 1997;

Leary-Owhin, Michael E, *A Fresh Look at Lefebvre's Spatial Triad and Differential Space: A Central Place in Planning Theory?*https://www.researchgate.net/publication/283079974_A_Fresh_Look_at_Lefebvre's_Spatial_Triad_and_Differential_Space_A_Central_Place_in_Planning_Theory, accesat în 31.01.2021

Lefebvre, Henri, *The production of space,* Translated by Donald Nicholson-Smith, Blackwell Publishers, Oxford, 1991;

Martin, Jean-Yves, *Une géographie critique de l'espace de quotidien. L'actualité mondialisée de la pensée spatiale d'Henri Lefebvre,* https://journals.openedition.org/articulo/897 accesat în 31.01.2021;

Oprea, Horia Dumitru, *Mircea Eliade – Mansarda,* https://istoriiregasite.wordpress.com/2012/09/09/mircea-eliade-mansarda/ accesat în 31.01.2021;

Wolfreys, Julian, *Introducing Criticism in the 21st Century,* Edinburgh University Press, 2002;

https://artsandculture.google.com/asset/the-poor-poet-carl-spitzweg/CAHeoKxaXqKDQw accesat în 30.01.2021;

http://www.artnet.com/artists/alfons-spring/in-the-attic-5uwQbz51_vBxWDBUU36xwg2 accesat în 30.01.2021;
https://smarthistory.org/wallis-chatterton/ accesat în data de 4.02.2021;
*https://www.loc.gov/item/96522183/*accesat în data de 4.02.2021.

DYNAMICS OF THE CHROMATIC TERM *GREEN* IN THE LYRICAL POETRY OF MIHAI EMINESCU

Roxana Maria CREŢU
Phd. Student, West University of Timişoara

Abstract: With this paper we intend to bring forward the dynamics of the chromatic term green in the lyrical poetry of Mihai Eminescu. The corpus that we will utilize has been created through the excerpt of significant contexts from The dictionary of poetic language of Eminescu, supervised by Dumitru Irimia. In order to establish a relevant representation of the linguistic and semantic units of the colour green, utilized in the whole lyrical poetry of Eminescu, in our analysis we will consider both the poems published during the life of the author and the ones published after the death of the author. We will notice that in some contexts the colour green maintains itself in the denotative meaning, situated at a descriptive level. In other contexts it refers to the multiple dimensions of the connotative meaning. Therefore, with this study, we aim to pursue and analyse the defining structures utilized in the lyrical poetry of Eminescu, in which the chromatic term green is used. After we identify its own contextual significance of this colour and illustrate it through a few selected sequences, we will classify the structures in which the chromatic term green is used and we will also interpret them from a semantic and stylistic point of view.

Keywords: chromatic, Eminescu, green, poetry, significance.

Introducere

Culoarea nu este doar un element decorativ în viața noastră de zi cu zi, ci este un element profund al prezentului și al trecutului, deoarece omenirea s-a dezvoltat sub sfera unui univers cromatic, care „l-a determinat să-și dezvolte văzul colorat și să-și construiască un mediu cromatic artificial”. (MUREȘAN 1988, 81-82) În timp, aceasta a devenit un modalitate de expresie, de comunicare și de exteriorizare a trăirilor interioare și a atitudinilor personale. (MUREȘAN 1988, 87)

Eva Heller afirmă că nu există culori fără semnificație și că cel mai important factor în determinarea semnificației unei culori este contextul, deoarece în funcție de context și de domeniu dobândește altă semnificație. (HELLER 2007, 18)

În poezia emienSciană culoarea are un rol primordial, deoarece prin intermediul ei, se redă caracterul veridic al peisajelor și portretelor descrise. Întâlnim la Eminescu tendința de a a nuanța picturalitatea poeziei prin întrebuințarea simbolică și afectivă culorii, deseori folosindu-se de metale și pietre prețioase precum *aurul*, *argintul*, *rubinul* și *smaraldul* pentru a spori expresivitatea și estetica versului. Așadar, întrebuințată în concordanță cu efectul ei pentru a evidenția semnificația, culoarea se ridică la rangul de simbol. (TABARASI 2000, 38)

Despre simbolistica lui *verde*

Este o culoare liniștitoare, care se află la granița dintre albastru ceresc și roșu infernal. Este culoarea vegetației, a apelor regeneratoare, el reprezintă trezirea apelor primordiale, trezirea la viață. Are și o valoare mitică, a pășunilor verzi, a raiurilor înverzite și a iubirilor din copilărie. (CHEVALIER, GHEERBRANT 2009, 1001-1003

passim) Asemenea altor culori, este o culoare duală, pe de o parte simbolizează viața (verde mugurului), pe de alta moartea (verde mucegaiului). (CHEVALIER, GHEERBRANT 2009, 1006) Verdele simbolizează echilibrul și armonia. (HALLER 2019, 68)

La musulmani, începând cu secolul al XII-lea, devine culoarea islamului, deoarece se asociază cu paradisul, cu bogăția, cu apa, cu cerul, cu speranța.(PASTOREAU 2017, 57) În Evul Mediu, era culoarea asociată apei, și nu albastru.(PASTOREAU 2017, 65) La sfârșitul Evului Mediu, primește și valori negative, devenind simbol al diavolului. (PASTOREAU 2017, 99) În Romatism este culoarea naturii, a regnului vegetal, o sursă de inspirație, o culoare divină.(PASTOREAU 2017, 176)

Deși este culoarea vegetalului, este absent în viața socială a Antichității, acesta nu este folosit la ritualuri religioase, nici în artă. (PASTOREAU 2017, 18) Kandinsky afirmă că este o culoare liniștită, care nu înregistrează sentimente precum bucuria, tristețea sau pasiunea. (LĂZĂRESCU 2009, 50) Itten consideră că este culoarea regnului vegetal, este simbol al fertilității, satisfacției și al speranței. (apud LĂZĂRESCU 2009, 55)

Dinamica lexemului cromatic *verde* în poezia eminesciană

În *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume* (vol. I-II), coordonat de Dumitru Irimia, am identificat următorii termeni care fac referire la culoarea *verde*: *smarand*, *verde*, *verdeaţă*, *verzui*.

Verdele poate să fie identificat prin raportare la diferite câmpuri semantice:

a. Corpul uman

- **ochi**: „poate vrun pedant cu ochii cei *verzui*, peste un veac” (*Scrisoarea I*, Irimia, II, 2002, 404).

Ochii verzui sugerează setea de cunoaştere, de cultură, „un pedant cu ochii cei verzui” este simbol pentru omul dornic de cultură, dornic de cunoaştere, el va dori să afle ce a scris „bătrânul dascăl”, el va preocupat să investigheze, să caute adevăruri ascunse, devinind succesorul bătrânului dascăl.

b. Vegetal

- **iarbă**: „plai râzând de iarbă *verde*” (*De-aş avea*, Irimia, I, 2002, 418).

Iarba verde sugerează rodnicia naturii, verdele devine simbol al prosperităţii. (HELLER 2007, 108) Aici, verdele păstrează și sensul denotativ, oferind o imagie vie a naturii.

c. Natură/Astral

- **câmpie**: „de-ale lui maluri sunt unite câmpii *verzi* şi ţări ferice” (*Egipetul*, Irimia, II, 2002, 403).

Câmpia verde accentuează ideea de longevitate, nemurire, Nilul devine metaforă pentru istorie şi pentru natură, natura va exista mereu, purtând cu ea urmele istoriei. *Verdele* este pentru Dámaso Alonso „dulceața vieții din ziua facerii lumii”. (ALONSO, 1977, 80) „Câmpiile verzi” și „țările ferice” devin metafore pentru civilizațiile pierdute.

- **codru**: „hai în codrul *cu verdeaţă*” (*Floare albastră*, Irimia, I, 2002, 193); „îi răspunde codrul *verde*” (*Lasă-ţi lumea ta uitată*, Irimia, I, 2002, 194).

În poezia *Floare albastră*, codrul cu verdeaţă sugerează cadrul romantic idilic, în care iubirea se concretizează, *verdele* funcţionează ca simbol al speranţei, iubitul speră ca femeia iubită să apară şi împreună să își trăiască visul de iubire, codrul sugerează absolutul. (IRIMIA 1979, 382) Natura poate fi asociată cu paradisul, este locul unde se concretizează iubirea. (CĂLINESCU 1986, 463) Asociat cu sentimentele, sugerează nerăbdarea. Iubitul este nerăbdător să-și întâlnească femeia iubită.

Iar, în poezia *Lasă-ţi lumea ta uitată*, verdele devine simbol al naturii, al regenerării, loc în care iubirea se împlineşte. Bradul devine simbol ambivalent simbolizând atât tinereţea, curajul, cât şi înmormântării, prevestind finalul lui Arald. (EVSEEV 1994, 24)

- **dumbravă**: „zile cu trei sori în frunte, *verzi* dumbrăvi cu filomele" (*Epigonii*, Irimia, I, 2002, 304).

Adjectivul cromatic „verde", antepus substantivului „dumbrăvi" sugerează sensul denotativ al culorii.

- **pădure**: „pe umeri ei poartă pădurea cea *verde*" (*O călătorie în zori - variantă*, Irimia, II, 2002, 113);

Pădurea cea verde reprezintă al fecundării şi a hranei, (CHEVALIER, GHEERBRANT 2009, 1001) pădurea empirică are o durată limitată, ea fiind supusă dezagregării, codrul creşte peste limitele temporale simbolizând eternitatea. (CĂLINESCU 1986, 462)

În *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* (vol. I-IV), coordonat de Dumitru Irimia, am identificat următorii termeni care fac referire la culoarea *verde*: *smarand*, *verde*, *verdeaţă*, *verzui*.

Verdele poate să fie identificat prin raportare la diferite câmpuri semantice:

a. Corpul uman

- **ochi**: „de-un înger c-ochi *verzi* cu trăsurile pale" ([*Povestea magului călător în stele/ Feciorul de împărat fără stea*], Irimia, IV, 2006, 269); „și-ndărătnicii ochi *verzi*" ([*Ah, cerut-am de la zodii*], Irimia, IV, 2006, 269).

Îngerul pal cu ochi verzi este o imagine atipică liricii eminesciene, *verdele* fiind rareori întrebuințat pentru a evidenția culoarea ochilor. Predomină în opera lui Eminescu imaginea îngerului cu ochi albaștri ca oglindire a femeii ideale, uneori, întâlnim și îngerul cu ochi negri, prevestitorul morții, iar aici întâlnim pentru prima dată îngerul cu ochi verzi. Acesta este o figură anglico-demonică, întrucât, asemeni celui cu ochi negri, aduce „durere și jale de moarte." Așadar, aici, *verdele* primește conotații demonice.

Imaginea fetei se conturează în jurul culorilor alb, care nuanțează culoarea pielii, părul este galben și ochii verzi, aici simbol al nerăbdării, al dorinței de a-și trăi iubirea.

b. Natură/Astral

- **codru**: „codrii *de măslin* s-amestec printre lunci de *dafin verde*" (*Memento mori – panorama deşertăciunilor*, Irimia, I, 2006, 442); „de prin bolţi de codru *verde*, de

prin stâncile suspinse” (*Memento mori – panorama deşertăciunilor*, Irimia, I, 2006, 443).

În *Memento mori – panorama deşertăciunilor*, *verdele* simbolizează nemurirea conștiinței istorice. Orașele descrise (Sion, Roma) sunt reale, ele rămân vii în conştiinţa istorică a poporului. *Verdele* amintește de momentele de glorie din acea epocă. „Măslinul”, respectiv „dafinul” sunt specifice civilizației mediteraneene și indică prosperitatea și bogăția țărilor.

- **dumbrava**: „dumbrava cea *verde* pe mal” (*Frumoasă-i*, Irimia, II, 2006, 171); „prin dumbrava înverzită,” (*Basmul ce i l-aş spune ei*, Irimia, II, 2006, 171); „cărei fund se vede o dumbravă *verde* şi munţi *verzi*. În avanscenă se ridică” (*Mureşanu – tablou dramatic*, Irimia, II, 2006, 171).

În poezia *Frumoasă-i*, dumbrava cea verde simbolizează natura, adică „regnului vegetal în plină reafirmare, a apelor regeneratoare și lustrale”, (CHEVALIER, GHEERBRANT 2009, 1001) apa devine oglinda dumbrăvii.

În *Basmul ce i l-aş spune ei*, verdele sugerează speranţă găsirii iubirii ideale: „cât de mult eu te-am cătat/în cărarea tăinuită/prn dumbrava înverzită”, păstrându-și și sensul denotativ.

În *Mureşanu – tablou dramatic*, dumbrava verde sugerează starea de visare, idealul, dar și prosperitatea. Desigur, se păstrează și sensul denotativ al culorii.

- **frunză**: „mari cireşi cu boabe negre, cu frunza lor *verde*” ([*Dacă treci râul Selenei...*], Irimia, II, 2006, 390); „reflectă frunze *verzi* şi flori albastre” ([*În căutarea Şeherezadei*], Irimia, II, 2006, 390); „sub perdele *verzi* de frunze, se-mpreun şi se iubesc” (*Antropomorfism*, Irimia, II, 2006, 390).

În poezia [*Dacă treci râul Selenei...*], frunza verde sugerează fertilitatea pomilor, sensul ei fiind mai mult decorativ, întrucât își păstrează sensul denotativ.

În următoarea poezie, [*În căutarea Şeherezadei*], *verdele* devine simbol al ţinutului mirific în care natura este generoasă. Localizată lângă florile albastre, frunza verde, preia din semnificațiile ei și totodată îi conferă peisajului un caracter pictural.

Iar, imaginea perdelelor de frunze verzi din *Antropomorfism* reprezintă fertilitatea naturii, locul în care natura se regenerează.

După cum am putut observa, în majoritatea cazurilor, *verdele* își păstrează sensul denotativ, indicând culoarea frunzei. Încărcătura de semnificaţie este redusă, culoarea având mai mult rol decorativ.

- **insulă**: „la insula cea *verde*” ([*Copii eram noi amândoi*], Irimia, IV, 2006, 268).

Insula cea verde reprezentarea edenului, în poezie ea simbolizează locul copilăriei, al inocenţei, un ţinut în care poetul se întoarce cu drag, insula funcţionând ca un cufăr al amintirilor.

- **lac**: „în lacul cel *verde* şi lin” (*Frumoasă-i*, Irimia, IV, 2006, 268).

Lacul cel verde sugerează claritatea, limpezimea, reprezintă un loc magic în care domneşte pacea şi armonia, unde natura își arată întreaga splendoare.

c. Materiale

- **smarand**: „rubine, *smaranduri*, astfel presărate” (*Diamantul Nordului*, Irimia, III, 2006, 579).

Smarandul, *rubinul* pietre preţioase, fac trimitere la culori primare, *roşu* şi *verde*, ele sunt încărcate de semnificaţie, intensificând ideea de abundenţa, de bogăţie. „Verdele lanurilor legănate în lumină selenară” din *Diamantul Nordului* „ne tulbură prin irealul spectral al culorii, asemenea unui tablou de Van Gogh”. (OANCEA, OBROCEA 2019, 329)

Concluzii

Culoarea îndeplinește în lirica eminesciană un dublu rol: decorativ, care păstrează sensul de bază al culorii și contribuie la înfrumusețarea tablourilor, și simbolic, cu ajutorul căruia, poetul ne sugerează semnificațiile oculte ale culorii. Ceea ce îi dă sclipire poeziei este întrebuințarea metalelor și a pietrelor prețioase ca substituenți ai culori. *Aurul*, *argintul*, *rubinul*, *safirul* și *smaraldul* sunt de fapt protagoniștii liricii eminesciene. Cu ajutorul lor, poezia devine artă, o pictură a cuvântului.

Spre deosebire de celălalte culori, verdele este folosit ca un element decorativ, de cele mai multe ori fiind întrebuințat cu valoare denotativă.

În concluzie, în poezia eminesciană verdele este culoarea naturii, a vitalității, a speranței, a idealului, având aceleași semnificații ca în folclor. Iarba verde, pădurea verde, frunza verde sugerează rodnicia naturii, fertilitatea; iar, codrul cu verdeață – speranța. Asociat cu sentimentele, verdele sugerează nerăbdarea, tinerețea. Ochi verzi pe de o parte sunt simbol al cunoașterii, iar pe de altă parte – al demonicului.

Bibliografie

ALONSO, Dámaso, *Poezie spaniolă. Încercare de metode și limite stilistice. Garcilaso, Fray Luis de León, San Juan de la Cruz, Góngora, Lope de Vega, Quevedo*, traducere și prefață de Sorin Mărculecu, București, Editura Univers, 1977.

CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă la prezent*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1986.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain (coord.), *Dicţionar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesture, forme, figuri, culori, numere*, Trad. de Micaela Slăvescu, Laurenţiu Zoicaş (Coord.), Iaşi, Editura Polirom, 2009.

EMINESCU, *Opere*, vol. I. *Poezii*, Ediţie îngrijită de D. Vatamaniuc, *Prefaţă* de Eugen Simion, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1999.

EVSEEV, Ivan, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri cultural*, Timişoara, Editura Amarcord, 1994.

HALLER, Karen, *Psihologia culorilor*, traducere din limba engleză de Ines Hristea, București, Baroque Books&Arts, 2019.

HELLER, Eva, *Psicología del color. Cómo actúan los colores sobre los sentimientos y la razón*, traducción de Joaquín Chamorro Mielke, Barcelona, Editorial Gustavo Gili, 2007.

IRIMIA, Dumitru, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea, 1979.

IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*,vol. I, Iaşi, Colecţia Ipoteşti, 2002.

IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor antume*,vol. II, Iaşi, Colecţia Ipoteşti, 2002.

IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* vol. I, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* vol. II, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* vol. III, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
IRIMIA, Dumitru, *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Concordanţele poeziilor postume* vol. IV, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
LĂZĂRESCU, Liviu, *Culoarea în artă*, Iaşi, Polirom, 2009.
MUREȘAN, Pavel, *Culoarea în viața noastră*, București, Editura Ceres, 1988.
OANCEA, Ileana, OBROCEA, Nadia, „*Toate problemele culturii și toate formele ei sunt și ale noastre*”, Timișoara, Editura Mirton, 2019.
PASTOREAU, Michel, *Vert. Histoire d'une coleur*, Paris, Éditions du Seuil, 2017.
TABARASI, Ana-Stanca, *Romantismul colorat*, București, Cartea Românească, 2000.

WHAT IS AND WHAT IS NOT AUTISM

Teodor-Sorin CUMPĂNĂȘOIU
Phd. Student, Free International University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Practical experience has identified a special category of children who have difficulty relating and communicating with others, emotional instability, associated or not with intellectual disabilities, stereotypical and repetitive behavior, having relevance in the normal development of educational activities and socialization of these children, especially in the first years of life.
Autism research has focused on the early social and cognitive abilities of normal children, raising fundamental questions of psychology and philosophy. For example, how do we become aware of the minds of others? What is a person and how do children form the concept of person? How does the selfgrow? What is the cognitive need for the formation of later inter-subjectivity and inter-human relationships? How do early social and cognitive development correlate? Determining the "neuro-psychological phenotype" of autism has become an interdisciplinary task, involving the child psychiatrist, cognitive developmental psychologist, psycho-development linguists, philosophers and anthropologists.

Keywords: autism, syndrome, symptom, child, theory

„Mult prea adesea și pentru mult prea mult timp am stat pe margine și l-am privit (pe copilul autist) cu o consternare teoretică tot mai mare, pe măsură ce comportamentul său continua să încalce legile psihopatologiei ortodoxe. Singura noastră speranță în prezent este de a pătrunde în interior și de a privi lumea prin ochii săi".

(James Anthony)[1]

Fundamente teoretice privind sindromul autist

Experiența practică a identificat o categorie de copii aparte care prezintă dificultăți de relaționare și comunicare cu cei din jur, instabilitate emoțională, asociate sau nu cu deficiențe de intelect, comportament stereotipic și repetitiv, având relevanță în desfășurarea normală a activităților educative și de socializare a acestor copii, mai ales în primii ani de viață.

Conceptul de autism infantil timpuriu a fost lansat de Leo Kanner în 1943. Kanner îi descrie, în lucrarea sa astfel: „Fiecare dintre copii, de îndată ce a intrat în cabinet, s-a dus imediat la cuburi, jucării sau alte obiecte, fără a acorda vreun pic de atenție persoanelor prezente. Ar fi greșit să spunem că nu erau conștienți de prezența acelor persoane. Numai că oamenii, atâta vreme cât îl lăsau pe copil în pace, contau în aceeași măsură precum biroul, raftul de cărți sau dulapul. Venirile și plecările, chiar ale mamei, nu păreau a fi înregistrate."[2]

[1]Anthony, J., *An experimental approach to childhood autism*, British Journalof Medical Psychology, 1958, pp. 211-225;,
[2]Kanner, L., *Autisticdisturbance of affective contact*,NervousChild, 1943, pp.217-250.

De la momentul publicării, lucrarea lui Kanner a stârnit un interes semnificativ. Datele din literatura de specialitate susțin că sindromul autist apare mai frecvent la băieți decât la fete (de două până la patru ori) cu posibilități de diagnosticare timpurie sau nu. Unii medici consideră că totul este bine dacă nu există semne evidente de subdezvoltare. Autismul este un sindrom intern, de factură psihică, fără particularități fizice exterioare, așadar nu este posibil de evaluat prin măsurători fizice. Și totuși, până la vârsta de doi ani apar semne specifice: copilul nu vorbește, nu interacționează, nu pare interesat de dialog, nu participă emoțional la evenimentele din mediul apropiat, unii chiar nu vorbesc deloc decât după 4-5 ani și sunt în cea mai mare parte a timpului absenți la ceea ce se petrece în jurul lor.

În articolul său din 1976, profesorul Rutter[3], o autoritate de seamă în simptomatologia autismului, a descris, în cazul acestor copii, absența privirii în ochi și modul în care ei nu schițau gestul anticipativ firesc atunci când erau ridicați. Rutter a prezentat modul în care copiii aceștia nu apelau la părinții lor pentru alinare și cum îi abordau pe străini la fel de rapid ca pe cei pe care îi cunoșteau bine. Dr. Rutter (1979) a descris trei simptome ca fiind fundamentale pentru diagnoza copiilor autiști. Primul constă în eșecul în dezvoltarea relațiilor sociale. Următorul este întârzierea la nivelul limbajului, unii dintre copii nevorbind, iar alții fiind ecolalici, confundând adeseori folosirea pronumelor personale "eu" și "tu". Cel de-al treilea simptom descris de Rutter este comportamentul lor ritualic si compulsiv, însoțit de mișcări și gesturi stereotipe.

Adoptând un punct de vedere mai amplu decât cel al lui Rutter, George Victor (1986) a diferențiat autismul infantil de schizofrenia infantilă. În capitolul 2, el evidențiază următoarele simptome:

Ritualuri. De obicei, acestea au rolul de a păstra autocontrolul și de a menține mediul neschimbat; ritualurile copiilor autiști sunt mult mai bizare decât ale copiilor schizofreni, iar copiii aderă la ele cu o mai mare adezivitate.

Izolare. Este descrisă solitudinea copiilor autiști, detașarea și retragerea lor.

Senzații. Victor descrie vederea periferică a acestor copii, aparenta lor surditate și ignorarea evenimentelor din jur, în timp ce acordează la cele distante.

Sex. Starea de excitație puternică a copiilor cu autism se aseamănă convulsiilor sau orgasmului; acești copii sunt hipersexualizați și foarte senzuali.

Mișcare. Își pot învârti capul, scrâșni dinții, pot clipi sau pot face grimase.

Somn. Dificultățile de somn sunt obișnuite.

Simptome mixte. Victor descrie indiferența copiilor autiști față de posesiuni și față de modul în care aceștia se supără când obiectele se strică sau sunt incomplete. Autorul descrie panica ce urmează unei ușoare schimbări și indiferența lor față de schimbări foarte mari.

[3]Rutter, M., *Autism: Psychopathologicalmechanismsandtherapeuticapproaches*. In M. Bortner (ed.), Cognitive GrowthandDevelopment, New York: Brunner/Mazel.1979

Simptome ce apar în perioada copilăriei timpurii. De asemenea, prezintă modul în care, atât ca sugari, cât și mai târziu, copiii autiști sunt mulțumiți să fie lăsați singuri ore întregi.[4]

În DSM – IV (ca și în ICD - 10), autismul este clasificat în categoria „tulburări pervazive de dezvoltare", între „deficiența mentală" și „tulburări specifice de dezvoltare".

În cazul unei „deficiențe mentale", se poate spune că dezvoltarea este întârziată în mod global: o persoană cu deficiență mentală se dezvoltă în același fel ca noi, însă mai lent, astfel încât vârsta sa mentală este întotdeauna mai mică decât vârsta sa calendaristică.

În cazul „tulburărilor specifice de dezvoltare" avem de-a face cu o întârziere sau o dezvoltare defectuoasă într-un domeniu de competență. O persoană cu dislexie se confruntă, spre exemplu, cu o dificultate specifică de învățare. Deși are un nivel normal de inteligență, persoana are dificultăți neobișnuite în a învăța să citească. Atunci când există mai multe domenii cu tulburări calitative în dezvoltarea obișnuită, se vorbește despre o „tulburare pervazivă de dezvoltare". O "tulburare pervazivă de dezvoltare", cum este autismul, este așadar clasificată între deficiența mentală şi tulburările de învățare. S-ar putea spune că autismul face parte din familia tulburărilor de învățare și a deficienței mentale. Cea mai importantă caracteristică a grupului de "tulburări pervazive de dezvoltare", după cum afirma DSM-IV, este că "tulburarea principală constă în dificultăți în a dobândi competențe cognitive, lingvistice, motrice și sociale"[5].

Autismul este definit ca fiind o stare patologică caracterizată prin capacitatea redusă de a comunica și de a interacționa pe plan social, cu manifestări de comportament stereotip şi repetitiv, cu simptome ce se manifestă, de obicei înaintea vârstei de 3 ani. Alte definiții prezintă autismul ca fiind o stare patologică manifestată prin ruperea legăturilor psihice cu lumea exterioară și intensa trăire a vieții interioare[6].În definiția amintită, dar și în alte surse bibliografice întâlnim elemente comune ce definesc autismul astfel: este o stare patologică, manifestată prin ruperea sau pierderea legăturilor psihice cu lumea exterioară / cu realitatea și trăirea intensivă/ excesivă a unei vieți interioare.

Considerăm că aspectele amintite, reunite oferă, în esență, definiția relativ completă a sindromului autist. Majoritatea specialiștilor subliniază aspectele: autismul afectează grav abilitățile mentale, emoționale și comunicaționale ale unei persoane, deoarece este o boală caracterizată prin afectarea dezvoltării creierului.

În loc să plasăm persoanele cu dezvoltare atipică în categorii distincte de diagnostic, de pildă autism, schizofrenie sau retard mental, ar fi mai potrivit să le percepem ca diferite și ca generatoare de diversitate. Toate organismele vii se caracterizează prin diversitate, care este esențială pentru supraviețuirea fizică, dar și pentru naşterea de noi direcții în știință sau în artă. O societate care înăbușă diversitatea nu va reuși să facă față viitorului, deoarece nu dispune de flexibilitatea și diversitatea necesare supraviețuirii în medii noi, care presupun comportamente noi într-un viitor pe care nu-l putem prezice.

---

[4]Tustin, F., *Carapacea protectoare, Funcţionarea autistă la copii si adulţi*, Editura Trei, Bucureşti, 2013, pp.18-19.

[5]Peets, T., *Autismul – Teorie şi intervenşie educaţională*, Editura Polirom, Bucureşti.2009, pp. 24-25;

[6]Dex, *Dicționarul explicativ al limbii române*, editia a II – a, Academia romana de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2009, p.144;

Etiologia autismului

Până în prezent nu s-a descoperit o cauză specifică a autismului. Etiologic vorbind, Kanner presupune că „acești copii au venit pe lume cu o incapacitate nativă, biologică, de a avea un contact afectiv cu oamenii”[7].

Există însă dovezi științifice clare ale faptului că simptomele autismului au multiple cauze de natură neurobiologică, fiind, pe de-o parte, urmarea unei tulburări globale de dezvoltare, a unor disfuncții ale diferitelor sisteme şi funcții ale sistemului nervos central. Cu toate aceste evidențe ale unor anomalii la nivelul creierului în autism, încă nu există un acord privind zona (zonele) care ar fi afectată. Pornind de la investigații neurochimice, autopsii sau scanări ale creierului, au fost sugerate diverse regiuni ca fiind locurile afectate, responsabile de apariția autismului. Totuşi puține diferențe specifice au fost descoperite în creierul persoanelor cu autism. La nivel structural a fost sugerat aspectul privind creierul persoanelor cu autism că este mai mare şi că există anomalii la nivelul cortexului sau o mai slabă coordonare între diferite regiuni ale creierului; că ar exista anomalii structurale şi celulare în hipocamp, amigdală şi cerebel. La nivel funcțional s-au arătat anomalii ale EEG, însă fără să fi fost descoperit un tipar al acestora specific pentru autism. La nivel chimic (din analiza sângelui şi a urinei, întrucât nu se poate studia creierul în mod nemijlocit) s-au emis ipoteze privind disfuncționalități la nivelul neurotransmițătorilor.

Evaluarea clinică pentru stabilirea diagnosticului se bazează pe înregistrare detaliată a istoricului tuturor semnelor care îi îngrijorează pe părinți, a istoricului dezvoltării copilului, atenție acordându-se tuturor nivelelor şi ariilor de dezvoltare, şi pe un inventar al tuturor bolilor pe care le-a avut copilul. Se acordă atenție tuturor semnelor care pot fi importante în diagnosticul diferențial. La înregistrarea istoricului familiei (restrânse şi lărgite) trebuie făcută o evaluarea a vulnerabilității genetice a familiei, acordându-se atenție unor factori precum: autismul, variante ‘minore’ de autism, retard mental, X fragil, scleroza tuberoasă.

Prognosticul depinde de severitatea simptomatologiei inițiale şi de alți factori cum ar fi aptitudinile lingvistice (de exemplu prezența limbajului expresiv) şi nivelul intelectual general. Astfel, prognosticul cel mai favorabil îl au cei cu retard mental uşor sau cei cu un nivel intelectual aproape normal şi care achiziționează abilități de limbaj, chiar limitate, înainte de 5 ani şi care beneficiază totodată de o intervenție educațională precoce şi intensivă.

Descifrarea cauzelor autismului nu este un proces încheiat; cercetătorii caută factorii care ar fi implicați în producerea sindromului autist oferă explicațiile și elaborează explicații cu privire la mecanismele autismului.

Unele teorii aduc argumente pentru înțelegerea sindromului autist în limita cunoașterii pe care o poate aborda un public nespecializat în domeniul psihomedical.

Teoriile biologiste

[7]Kanner, L., *Autisticdisturbance of affective contact*,NervousChild, 1943, p.218.

Teoriile biologiste pun în centrul explicațiilor oferite cauze și condiții care afectează sistemul nervos central. În formă succintă argumentele care au întrunit acordul specialiștilor sunt:

- Asocierea cu întârzierea mintală în majoritatea cazurilor;
- Incidența frecventă a epilepsiei;
- Boli ale mamei în perioada sarcinii și suferința intrauterină a fătului care au generat sindromul autist.

Dinperspectiva modelelor de neuroanatomie funcțională disponibile în prezent, nu există nici un mecanism – cheie care să explice triada deficitelor din autism. Patternul anomaliilor cerebrale este discret, deoarece în autism sunt implicate multe sisteme perceptive și cognitive. Anomaliile anatomice și funcționale arată că există o anume alterare pervazivă a procesării neuronale; mai precis, procesarea are loc în ansambluri neuronale dezvoltate similar circuitelor electronice „signal – to - noise" (prin conectivitate neuronală anormală)[8]. O rețea hiperconectată transmite atât de mult bruiaj, încât sufocă semnalul; una subconectată transmite atât de puțin semnal, încât acesta se pierde în bruiaj. Ca atare, toate segmentele rețelei sunt constrânse fie să funcționeze, fie să se oprească deodată, eficiența rețelei fiind scăzută. Incidența crescută a epilepsiei în autism este în concordanță cu această ipoteză.

Din primele luni ale micii copilării, fluxul uriaș de input – generat de o procesare primară subselectivă - și starea consecutivă de hiper-alertă suprasolicită procesele cognitive de ordin superior pe cale de a se naște; dezvoltarea acestor sisteme, la rândul său, e posibil să fie independent sabotată prin același mecanism neuropatologic ce afectează conexiunile primare. Depinzând de acest moment, o astfel de eroare a dezvoltării neurocognitive poate sta la baza fie a pierderii achizițiilor cognitive, fie a nedezvoltării lor.

Confruntat cu acest "ambuteiaj" în cogniția de ordin superior, creierul plastic în dezvoltare va dezvolta un stil cognitiv ce evită să se bazeze pe procesare integrativă superioară; procesările de ordin inferior vor fi accentuate – pattern tipic de atenție și percepție autistă denumit "lipsă de coerență centrală". Subconectatea funcțională a circuitelor cerebrale alterează percepția și cogniția, duce la o procesare locală sporită (față de cea globală) și se traduce în comportament anormal (cu feed-back asupra dezvoltării cerebrale). Neputând să integreze cunoștințele într-un ansamblu funcțional, persoana cu autism va fi incapabilă să înțeleagă informații complexe (în special dacă acestea se schimbă din când în când), de unde dificultatea de a le generaliza și utiliza; ca atare, cunoștințele vor fi strâns legate de un anumit loc, persoană sau moment, iar strategiile alternative de rezolvare a problemelor cotidiene – nule.

Teoriile genetice și ambientale

Cel puțin 16/10.000 copii se nasc cu autism/ tulburări din spectrul autist. Datele de la Center for Disease Control Prevention arată ca 1 din 166 nașteri reprezintă un caz de autism.

[8]Secară O., *Creierul social: autism, neuroștiințe, terapie*, ArtPres, Timișoara, 2007, pp.31-35.

Teoriile genetice au evidențiat existența unor factori genetici care este posibil să influenţeze apariția comportamentului autist. În studiile unor familii s-a constatat o rată de 2,5-3% autism la frați, care este de 50-100 de ori mai mare decât în populația generală. În asociere cu autismul, în familiile cu copii autiști se pot agrega deficite cognitive și tulburări de personalitate. După Verza, E.[9]la părinții copiilor autiști se înregistrează o rată mai mare a schizofreniei. Alte ipoteze consideră că afectarea cromozomului 5 este responsabil de generarea sindromului autist. Argumentele reunite: rata înaltă a concordanței pentru autism la gemenii monozigoți, rata semnificativă crescută a autismului la frați și agregarea familială stabilește importanța factorilor genetici în etiologia autismului.

Deși există o componentă genetică, transmiterea autismului nu respectă un model clar. Programe de tip Autism Genetic Resource Exchange studiază în detaliu transmiterea modelelor neurocognitive la rudele pacienților cu autism. Rezultatele disponibile arată că acestea au caracteristici comportamentale atenuate, dar similare calitativ (în interacțiunea socială, limbaj, dislexie) și deficite neuropsihologice de intensitate subclinică (funcții executive, coerență centrală, judecată socială).

Există şi alţi factori, negenetici, implicaţi în apariţia autismului. Interacţiunea dintre potenţialul genetic şi mediul biologic la nivelul pre- şi perinatal trebuie luate în consideraţie; 10-15% dintre cazurile de autism pot fi asociate cu anumite anomalii cromozomiale şi boli genetice, infecţii pre- sau perinatale (rubeola, tusea convulsivă), intoxicaţii timpurii, tulburări metabolice.

Teorii neuroanatomice

Teoriile neuroanatomice completate de tehnicile imagistice de investigaţie cerebrală aduc argumente privind afectarea unor arii cerebrale la copiii cu comportament autist. În studiile sale Volkmar[10]arată că mezocortexul și celelalte componente neuroanatomice - lobii frontali, temporali și cerebelul, neostriatul, structurile diencefalice conexe sunt implicate în sistemele de procesare senzorială a atenției.

Studiile RMN au pus în evidență alte anomalii ale lobilor cerebrali, fie hipoplazii, fie dilatări în unele zone din emisferele cerebrale. Aceste argumente imagistice și explicația aferentă nu pot explica toate simptomele autismului.

Teoriile neuropsihologice

Analiza "simptomelor" în psihopatologia dezvoltării porneşte de la faptul că acestea sunt expresii comportamentale ale unor disfuncții neuropshologicesubjacente, și nu "disfuncția" însăși. Neuropsihologia autismului examinează atât structurile cerebrale, cât și procesele responsabile de o anumită funcție (interferată sau intactă), permițând astfel descifrarea legăturilor cauzale între manifestările comportamentale ale autismului și originile biologice ale acestora.

[9]Verza E., *Psihologia vârstelor*, Editura Pro Humanitas, Bucureşti, 1993;
[10]Volkmar, Fred R., Wiesner, Lisa A.,*A PracticalGuideto Autism WhatEveryParent*, FamilyMemberandTeacherNeedstoKnow Willy, 2009.

Teoriile neuropsihologice caută explicații asupra trăsăturilor autismului dar și a cauzelor privind deficitele cognitive care se constată dincolo de comportamentul anormal al persoanei cu autism.

a) la nivelul funcției executive manifestă deficit major, acoperă o serie de procese cognitive superioare precum:

- Capacitatea de ieșire/ eliberare a informației înmagazinate în context;
- Inhibarea unor reacții neadecvate situației;
- Planificarea, îndeplinirea unei sarcini;
- Schimbarea sarcinilor și monitorizarea lor, ș.a.

b) Deficitul la nivelul coerenței centrale se referă la tendința de a asambla, categoriza informațiile din mediu, atribuindu-le un interes semantic mai general. Ipoteza coerenței centrale postulează tendința sistemului cognitiv uman de a răspunde la un număr mai mare de stimuli posibili și generalizarea acestora la un număr cât mai mare de contexte posibile[11].

Coeziunea cognitivă asigură economicitate semnificativă gândirii. Este specifică autiștilor incapacitatea de a deosebi tipare, modele sau stimuli într-un context cu înțeles, spre deosebire de alte categorii de bolnavi care pot să procedeze la sublinierea diferențelor, deosebirilor.

Cercetarea autismului a adus în atenție abilitățile sociale și cognitive precoce ale copiilor normali, ridicând întrebări fundamentale ale psihologiei și filosofiei. De exemplu, cum devenim noi conștienți de mințile altora? Ce este o persoană și cum își formează copii conceptul de persoană? Cum se dezvoltă selful? Care este necesarul cognitiv pentru formarea inter-subiectivității și relațiilor inter-umane de mai târziu? Cum se corelează dezvoltarea socială și cea cognitivă precoce? Determinarea "fenotipului neuro-psihologic" al autismului a devenit o sarcină inter-disciplinară, ce implică psihiatrul de copii, psihologul dezvoltării cognitive, lingviști ai psiho-dezvoltării, filosofi și antropologi.

Psihanaliza

Explicarea autismului la copil a fost făcută pornind de la constatările de la nivelul adultului. Așadar, unii autori au dat o interpretare diferită autismului și judecăților explicative focalizată pe aspecte diferite.

Iată câteva dintre ele:

- Autismul este un mod de apărare împotriva experiențelor terifiante;
- Este dificil ca un copil să își controleze senzorialitatea ceea ce conduce la comportamente ciudate;
- Autismul este o consecință a relațiilor reci, traumatizante dintre mamă, tată și copil; teoria "mamei refrigerator" a lui Bettleheim B.[12]precum că autismul este consecința lipsei de afecțiune a părinților, în special a mamelor, față de copilul lor s-a dovedit a fi total eronată şi ale cărei consecințe părinții, mai ales cei francezi, le resimt şi acum;

---

[11]Cucuruz D., *Autism, cartea pentru părinți*, Editura Publishing, Bucureşti, 2004, p.15;
[12]Bettelheim, B., *The EmptyFortress : Infantile Autism andtheBirth of Self*, Free Press, New York, 1967.

- Copilul compensează frustrările cu refugiul într-o lume imaginară.

Oricare dintre interpretări și nici altele de aceeași sorginte nu explică întrutotul sindromul de autism.

Criterii de diagnostic

Conform DSM –IV (Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorder), pentru a se stabili un diagnostic de autism, subiectul trebuie să manifeste[13]:

a) O scădere în interacțiunea socială manifestată sub forma a cel puțin două dintre următoarele aspecte:

- Impedimente marcante în utilizarea unor comportamente nonverbale cum ar fi privitul în ochi, expresiile faciale, pozițiile corpului, lipsa anumitor gesturi folosite în mod uzual în interacțiunea socială etc.;
- Deficiențe în dezvoltarea unor relații umane apropiate de nivelul de dezvoltare mintală;
- Lipsă a spontaneității în a exprima bucuria, interesul sau reușitele împreună cu alte persoane (de exemplu, lipsă în a reuși să aducă, să arate cu degetul obiectele de interes sau să înțeleagă obiectele arătate cu degetul la diferite distanțe);
- Lipsa unor trăiri emotive sau sociale de reciprocitate (de exemplu, de a arăta compasiune sau de a se simți afectat față de cineva aflat în suferință);

b) O scădere în comunicare, manifestată sub forma a cel puțin unuia dintre următoarele aspecte:

- Întârzierea sau lipsa totală a limbajului verbal (fără a fi însoțită de încercarea de a compensa această lipsă prin moduri alternative de comunicare, cum ar fi gesturile sau mimarea);
- La indivizii cu un limbaj adecvat apare un impediment în abilitatea de a iniția sau a susține o conversație cu alții;
- Limbaj stereotipic și repetitiv;
- Lipsa înțelegerii și a practicării unor jocuri social-imitative sau a unor jocuri variate și spontane referitoare la orice condiții abstracte (de exemplu, imposibilitatea de a lua o banană și a o folosi pe post de microfon);

c) comportamente, interese și activități reduse, repetitive și stereotipice, manifestate sub forma a cel puțin unuia dintre următoarele aspecte:

- Interes redus și anormal în intensitate sau concentrare;
- Aderența aparent inflexibilă pentru un ritual specific și nefuncțional, preocupare nefirească pentru una sau mai multe activități stereotipice și puține la număr, precum și concentrarea nefirească asupra unui subiect care nu necesită acest efort (de exemplu, învârtirea unei roți de mașină de jucărie un timp îndelungat cu foarte mare concentrare), lipsa aparentă de interes pentru anumite activități care par strict nefuncționale sau social rituale (de exemplu, nu înțelege de ce oamenii își dau mâna când se întâlnesc sau motivația spălatului pe dinți);

[13]Gherguț A., *Sinteze de psihopedagogie specială*, Editura Polirom, București,2007, p.235.

- Maniere stereotipice sau repetitive (de exemplu, fâlfâirea sau răsucirea mâinii sau a degetului, mișcări complexe ale întregului corp);
- Preocupări insistente pentru părți ale obiectelor (de exemplu, preocuparea foarte mare nu pentru ceea ce este un instrument de scris sau pentru cum arată, ci doar pentru penița sau capătul minei, pe care îl studiază ore în șir);

d) Întârzieri sau funcționări anormale în unul dintre următoarele domenii:

- Interacțiune socială;
- Limbaj asemănător cu cel din comunicarea socială;
- Joc simbolic sau abstract-imaginativ;

e) Simptomele apărute înaintea vârstei de 3 ani: simptomele autismului pot dura pe tot parcursul vieții, însă, deseori, pot fi ameliorate prin intervenții corespunzătoare și tratament adecvat.

Având în vedere simptomatologia și posibilitățile de investigare a autismului, din punct de vedere psihopedagogic se pot desprinde următoarele caracteristici ale copilului autist (Gherguț A., 2007, p. 237):

- Perturbarea relațiilor cu mediul înconjurător: nu stabilește contact vizual, nu se lasă luat în brațe; absența contactelor afective (inclusiv cu mama, pe care o evită sau o ignoră), absența concordanței afectelor (copilul zâmbește spontan fără să transmită nimic sau afișează un zâmbet rece);
- Preferință mai mare pentru stimuli tactili și olfactivi decât pentru stimuli vizuali și auditivi, atenție deosebită pentru mediul neanimat, absența fricii în fața pericolelor reale, interes obsesiv pentru stimuli identici și imuabili;
- Lipsa identității personale: nu se identifică pe sine, tendința de izolare, absența jocului autentic, preocuparea pentru jocuri ciudate, activități stereotipice rituale, lipsă de inhibiție în comportamentul general;
- Mișcări ritmice de pendulare a capului, rotirea în jurul axului propriu, stări de anxietate extremă, aparent ilogică, control corporal scăzut în contexte specifice;
- Deficiențe în vorbire, vorbire întârziată, stereotipii verbale, ecolalie, repetarea unor vocale sau consoane în pronunțarea unui cuvânt, utilizarea frecventă a substantivelor, numelor proprii, imperativelor și evitarea folosirii pronumelor sau utilizarea inversiunii pronominale datorită confuziei dintre eu și non-eu;
- Întârziere în dezvoltarea psihică, rigiditate în gândire și acțiune, coeficientul de inteligență la limită sau ușor sub medie, incapacitate de generalizare a cunoștințelor învățate, dificultate în perceperea secvențialității, dificultăți specifice în rezolvarea de probleme;
- Rezistență patologică la schimbare, exprimarea puternică și susținută a unor manierisme, rezistență la orice învățare, atașament anormal față de unele obiecte.

Gravitatea autismului variază de la sever la ușor, iar acesta se intersectează cu diverse nivele de inteligență care, și acestea, variază de la dificultăți profunde de învățare, până la nivele normale de inteligență sau, în cazuri mai rare, la inteligență superioară, chiar aproape de genialitate (aşa numiţii 'savanţi'/ 'autisticsavants'). Aceştia din urmă au un talent special, "insule de genialitate", în anumite domenii: de exemplu, calcule matematice făcute cu o incredibilă viteză, calcule calendaristice (ex. Kim Peek, o

enciclopedie –a memorat peste 7.600 cărți- și un geniu în calcule calendaristice; el este cel care a inspirat personajul Raymond Babbitt din filmul "Rain Man"), muzică (exemplu cazul lui Leslie Lemke, adult cu tulburare de dezvoltare şi cu paralizie cerebrală, care, deşi nu a studiat pianul, compune muzică şi poate cânta sute de piese după ce le-a auzit o singură dată), artă –desen, pictură, grafică, etc- (exemplu Richard Wawro, adult cu autism din Scoția, pictor recunoscut la nivel internațional), computere, domenii în care nu sunt necesare comunicarea sau alte abilități sociale. Totuși, aproximativ 70-75% dintre persoanele cu autism au un nivel scăzut de funcționare intelectuală (diverse grade de retardare intelectuală, de la ușor la sever) și adaptativă. Autismul mai poate fi asociat cu alte probleme cum ar fi: epilepsie (25-30% dintre persoanele cu autism), hiperactivitate, dislexie, paralizie cerebrală, ş.a.

Părinții care caută un diagnostic definitiv și ferm pentru copilul lor și care vizitează numeroase clinici în acest scop au șanse mari să primească mai mult decât un singur diagnostic. În mod invariabil, emiterea unui astfel de diagnostic constituie un șoc major pentru părinți, cărora li se spune adeseori că afecțiunea este incurabilă și cronică și că trebuie să meargă acasă și să se obișnuiască cu ideea. În cazul autismului, unul dintre avantajele diagnosticului îl reprezintă cunoașterea viitorului statut al copiilor diagnosticați.

Bibliografie

Anthony, J., *An experimental approach to childhood autism*, British Journalof Medical Psychology, 1958;

Bettelheim, B., *The Empty Fortress : Infantile Autism andtheBirth of Self*, Free Press,New York, 1967;

Cucuruz D., *Autism, cartea pentru părinţi*, Editura Publishing, Bucureşti,2004;

Dex, *Dicționarul explicativ al limbii române*, editia a II-a, Academia română de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.2009;

Ghergut A., *Sinteze de psihopedagogie specială*, Bucureşti, Editura Polirom,2007;

Kanner, L., *Autistic disturbance of affective contact*, NervousChild,1943;

Peets, T., *Autismul-Teorie și intervenție educațională*, Editura Polirom, Bucureşti,2009;

Rutter, M., *Autism: Psychopathological mechanisms and therapeutic approaches*,în M. Bortner (ed.), Cognitive Growth and Development, New York: Brunner/Mazel,1979;

Secară O., *Creierul social: autism, neuroştiinţe, terapie*, Art Pres, Timişoara, 2007;

Tustin, F., *Carapacea protectoare, Funcţionarea autistă la copii si adulţi*, Editura Trei, Bucureşti, 2013;

Verza E., *Psihologia vârstelor*, Editura Pro Humanitas, Bucureşti, 1993;

Volkmar, Fred R., Wiesner, Lisa A., A*practical Guideto Autism What Every Parent*, Family Member and Teacher Needs to Know Willy, 2009.

À PROPOS DES MONDES NARRATIFS ET D'AUTRES VISIONS

Marinela DAVID
PhD Student,"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper aims to illustrate some perspectives on the dialectic of reality-fiction in literature, approaching a transdisciplinary vision, highlighting the role of the third party included as a law of creation, and implicitly of literary creation.

Keywords: reality, fiction, homogenization, heterogenization, updating, potentiation.

Il y a des moments où le monde est un rêve, car la réalité ne devient que le moment où le présent, le passé et le future naissent, grandissent et meurent simultanément.

Étapes vers l'illusion: s'épuiser à l'extérieur ou à l'intérieur. Croire que vivre est plus que rêver.

Étapes vers la vérité: établir une connexion entre les mondes. Sachez bien désigner la nature humaine.

L'intérêt pour la réalité fait partie des travaux philosophiques des temps les plus lointains qui visaient à éclaircir ses processus et mécanismes en construisant des modèles éloquents. Les recherches sur la construction ou la déconstruction de la réalité *pro bono* ont attiré l'attention sur les liens qui peuvent être établis entre les différentes étapes de la réalité; clarifié plus tard par l'introduction du concept de niveaux de réalité par l'académicien Basarab Nicolescu, le concept de réalité a commencé à être de plus en plus compris et aussi à représenter le fondement de la construction de divers modèles de recherche. Quelle est donc la force prédictive du nouveau modèle de réalité établi? Quelle est sa contribution, dans le domaine de la pensée, de la représentation ou de l'interaction directe?

On se demande également quelles sont les implications d'un tel concept lorsqu'on discute de la nature de la vérité littéraire ou du processus de la fiction. Quelle est la réalité de la fiction et comment délimiter la relation réalité-fiction? Thomas Paul dans *Fictional Worlds* [1] clarifie les vues épistémologiques des philosophes fictifs qui distinguent deux domaines de recherche: d'une part, on parle d'une perspective ségrégationniste qui voit la fiction comme un processus d'imagination sans vérité, et d'autre part, le point de vue intégrationniste opposé soutient que les différences ontologiques entre la fiction et la non-fiction sont presque imperceptibles. Il y a une tendance commune du lecteur, qui passe par les niveaux de lecture de l'œuvre littéraire, à créer un jugement de nature spéculative sur l'adhésion du phénomène respectif à la dynamique de la réalité; *la vérité du mensonge littéraire*, comme Mario Vargas Llosa

[1] Pavel, Toma, *Fictional Worlds*, Minerva Publishing House, Bucarest, 1992, traduit par Maria Mociorniță, préface de Paul Cornea.

dirait, est l'un d'une authentique expérience de fond, c'est une vérité existentielle qui trouve son expression à l'interface de l'œuvre littéraire. Par conséquent, entrevoir les limites d'un tel processus suppose de connaître les limites de la raison et de l'inspiration; la création de la réalité et la création de l'univers littéraire deviennent ainsi inséparables. Réalité et fiction, les deux domaines de la création se soutiennent mutuellement. Mais quelle est la dynamique d'un tel processus?

Stèphane Lupasco dans ses études[2] construit le paradigme de la réalité à partir des notions d'homogénéisation et d'hétérogénéisation. L'homogénéisation représente donc la somme des processus qui convergent vers l'assimilation de l'identique ayant pour finalité l'augmentation de l'entropie et l'augmentation du chaos. D'autre part, l'hétérogénéisation est un processus orienté vers l'intégration de différences spécifiques, vers une différenciation actualisée. Par conséquent, la réalité est basée sur un antagonisme actuel et donc sur le fait que pour effectuer une analyse scientifique d'un système physique, mental ou artistique, il est absolument nécessaire de chercher à le placer dans le registre de son système antagoniste, sinon *l'univers serait mourir dans la lumière*[3]. Une perspective différente sur l'œuvre littéraire peut être obtenue car la réalité est définie par opposition à la fiction, mais là encore, la dialectique réalité-fiction ne suffit pas pour soutenir le processus créatif. Il faut donc un facteur qui ait la force de réaliser l'équilibre entre les domaines, que le scientifique appelle l'état T et qui unifie la manifestation des oppositions, assurant la coexistence des trois aspects de la structuration de la réalité.

L'état T, réintégré plus tard par l'académicien Basarab Nicolescu, dans la dynamique des niveaux de réalité et renommée à la fois par le concept *Le tiers inclus* représente les fondements de la transdisciplinarité et peut générer de multiples conséquences sur le thème proposé. La recherche empirique sur la relation entre réalité et fiction est basée sur un plan de classification des mondes fictifs basé sur des aspects de la sémantique, des actes de langage ou sur certaines nuances de grammaire génération-transformationnelle. Cependant, à la lumière de ce qui précède, la cohérence concrète des mondes narratifs dans la vaste dynamique de la manifestation de la réalité semble se dessiner en révélant cette façon de regarder la littérature: un système dynamique de forces cohésives antagonistes, réalité et fiction, unifiées en révélant l'état T.

Au centre de sa recherche, Stèphane Lupasco place l'énergie, un aspect qui régit tous les phénomènes physiques: «concevoir scientifiquement la matière elle-même comme une réalité substantielle des choses, et non comme l'énergie de puissance des formes - observe Ludovic de Gaigneron - signifie se condamner à ne rien comprendre du «franchissement à la limite» qui caractérise l'acte causal et l'objectivité d'*Imago Mundi*[4].

---

[2] Lupasco, Stèphane, *L'Homme et ses trois éthiques* (en collaboration avec Solange de Mailly-Nesle et Basarab Nicolescu), Stefan Lupascu Publishing House, Iaşi, 1999, traduit par Vasile Sporici.

[3] Nicolescu, Basarab, *Qu'est-ce que c'est la réalité? Essai autour de la pensée de Stéphane Lupasco*, Maison d'Édition Junimea, Iaşi, 2009, traduction Simona Modreanu, reformulation p. 33.

[4] Ludovic de Gaigneron, *Du Métaphysique au physique. Essai de réalisme transcendant*, Paris, Le Cercle du Livre, 1958, p. 161 dans Nicolescu, Basarab, *travail cité.*

Ainsi, le processus de création repose sur l'énergie disposée d'une part dans une forme de potentialisation, une possibilité *sui generis*, non encore manifestée, et d'autre part sur une mise à jour qui permet la corroboration des données dans la réalité. Ce que Stéphane Lupasco anticipe, clarifié plus tard par Basarab Nicolescu, renvoie en fait à la compréhension de la situation quantique: «en théorie quantique chaque observable physique a plusieurs valeurs possibles, chaque observable physique a plusieurs valeurs possibles, chaque valeur ayant une certaine probabilité. Une mesure pourrait donc conduire à plus de résultats. Mais, évidemment, un seul de ces résultats sera effectivement obtenu, ce qui ne signifie pas que les autres valeurs de l'objet observé seraient dépourvues de tout caractère de réalité [5]». Par conséquent, la création littéraire vue comme un espace de création universelle est soumise aux lois de l'énergie, la réalité littéraire étant une oscillation permanente entre la potentialisation et l'actualisation.

Cependant, on se demande d'où vient l'apparente impossibilité d'unifier la dialectique de la réalité-fiction et si à la lumière de ce qui précède on ne peut pas parler d'une troisième théorie, dans laquelle on retrouve, comme cas particuliers à certains niveaux, la réalité et la fiction. Ou bien, la notion de niveau d'organisation, telle que distinguée par Basarab Nicolescu dans les approches systémiques, est différente du niveau de réalité en ce qu'elle n'implique pas une rupture des lois fondamentales, mais correspond uniquement à des structures différentes. Cependant, l'expérience de la création peut être difficile à intégrer à un niveau d'organisation ou à un niveau de réalité; il correspond plutôt à la zone de non-résistance en train de passer d'un niveau de réalité à un autre. Et le phénomène de «l'intrication quantique[6]» semble être un pointé.

Si, cependant, conceptuellement, nous séparions la zone fictive de la zone de réalité et attribuions des propriétés distinctes séparément, nous pourrions obtenir des corrélations partielles; mais cette manière de regarder l'œuvre littéraire sépare l'unité de la connaissance, ou l'unité qui relie à la fois les niveaux d'organisation et ceux de la réalité, est essentiellement une unité ouverte. Mais quel est l'espace qui assure cette unité dans une dialectique réalité-fiction? Quel est le rôle d'un observateur qui regarde l'existence de cette unité?

Deux niveaux adjacents sont unifiés par la logique du tiers inclus, donc la paire de contradictions situées à un certain niveau de réalité est unifiée par un état T existant à un niveau de réalité immédiatement adjacent, donc l'opposition réalité-fiction peut être unifiée sous sous les auspices de l'état T, donc uniquement par une approche transdisciplinaire. Et cela semble être une vue fonctionnelle sur l'œuvre littéraire et sur la littérature en général, tant que la fiction s'est évidemment vu attribuer la notion de «faux» qui soutient encore une décence logique minimale.

Cela soulève la question de savoir si les déclarations fictives sont fausses et quelles sont leurs limites dans la convergence de la réalité. Tomas Pavel[7] considère que les textes fictifs «se réfèrent à des systèmes et tout comme en physique il est souvent

---

[5] Nicolescu, Basarab, *travail cité,* p. 31.
[6] Nicolescu, Basarab, *travail cité,* p. 70.
[7] Pavel, Toma, *travail cité,* p.41.

impossible de séparer les éléments référentiels authentiques de l'appareil mathématique, dans la fiction il n'est pas toujours nécessaire de distinguer précisément les énoncés simultanés et vrais, car pertinence globale est évidente, malgré la différence de détail». D'autre part, David Lewis[8] dissout les frontières en intégrant dans le monde réel tous les mondes possibles ainsi que les sujets et objets qui les traversent.

Et pourtant Basarab Nicolescu parvient à redimensionner la contradiction apparente de manière lucide, transparente, avec une intensité profonde, comme le prétend l'exigence de la création littéraire. D'une part, une vision scientifique, avec un modèle de constitution de la réalité transdisciplinaire, d'autre part sa propre intuition et son propre credo: «*la part du oui / qui est en non / et la part du non / qui est en oui / parfois ils sortent de leur lit / et s'unissent dans un autre lit / dans lequel il n'y a ni oui ni non./ Dans ce lit coule la rivière / Les eaux les plus vives* [9]».

Le don du créateur, la conscience de la conscience de la vie et de la mort, écrit l'œuvre littéraire à travers la force des images et des concepts de sa puissance intérieure. L'autonomisation du créateur est transmuée en son actualisation qui vit vivant le mystère du tiers mystérieux inclus. Le défi est d'aller au-delà de la fiction, où on sait qu'on ne trouve peut-être que des hallucinations, des royaumes de personne. Si, cependant, on réussit à écarter le voile mouvant des sensations, la fiction devient un mécanisme par lequel la vie elle-même est créée.

Bibliographie:

Lewis, David, *About plurality of worlds, Maison d'édition technique*, Bucarest, 2006, traduction et adaptation de l'anglais Oana Gabor Șoimu.

Lupasco, Stèphane, *L'Homme et ses trois éthiques* (en collaboration avec Solange de Mailly-Nesle et Basarab Nicolescu), Stefan Lupascu Publishing House, Iaşi, 1999, traduit par Vasile Sporici.

Nicolescu, Basarab, *Qu'est-ce que c'est la réalité? Essai autour de la pensée de Stéphane Lupasco*, Maison d'Édition Junimea, Iaşi, 2009, traduction Simona Modreanu.

Pavel, Toma, *Fictional Worlds*, Minerva Publishing House, Bucarest, 1992, traduit par Maria Mociorniță, préface de Paul Cornea.

---

[8] Lewis, David, *About plurality of worlds, Maison d'édition technique*, Bucarest, 2006, traduction et adaptation de l'anglais Oana Gabor Șoimu.

[9] Nicolescu, Basarab, *travail cité,* p. 159 (Roberto Juarroz).

ROMANIAN ORTHODOX CHURCH CANONIZATIONS DURING PATRIARCH TEOCTIST ARĂPAȘU

Bogdan - Ionuț DINOIU
PhD Student, University "Ovidius" of Constanța

Abstract: The first time when the Romanian Orthodox Church has worked to canonize romanian saints was during the Patriarch Justinian Marina, between october 10 and 23, 1955. Due to the strict rigors imposed by the communist regime for the Church, new canonizations could only be performed after december 1989. At the initiative of Patriarch Teoctist, a special commission was set up to analyze and study possible cases of canonization. This commission functioned during 1990 and 1991, and based on their reports, in 1992, the Holy Synod decided:
- The canonization of 19 romanian saints and their inscription in the church calendar;
- Tthe generalization of the seven romanian saints canonized in 1950 – 1955;
- The inscription in the Romanian Orthodox Church Calendar of a number of 38 romanian saints honored by other Churches;
- The establishment of the Sunday of all romanian saints and its inscription in our calendar.
Because of the requests received from other dioceses, the canonizations continued during the pastorate of Patriarch Teoctist in 2003, 2005, 2006 and 2007. Using historical research, this article aims to highlight the contribution that Patriarch Teoctist Arăpașu had in organizing the Church life in democracy and, in particular, to the enrichment of the Orthodox calendar with romanian saints.

Keywords: Patriarch,Teoctist Arăpașu, romanian saints, canonization, Church calendar

O primă lucrare a Bisericii Ortodoxe Române de canonizare a unor sfinți români a fost desfășurată în timpul patriarhului Justinian Marina, când, în urma referatului mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului și a lucrărilor Comisiei sinodale speciale pentru canonizare, între 10-23 octombrie 1955, au fost proclamați ca sfinți români: *Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica* (11 aprilie), *Sfântul Ierarh Ilie Iorest și Sava Brancovici* (24 aprilie), *Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoș* (15 septembrie), *cuvioșii mărturisitori Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara și mucenicul Nicolae Oprea din Săliște* (21 octombrie)[1]. Actul săvârşit de Sfântul Sinod prin canonizarea acestor sfinţi a reprezentat unul dintre evenimentele cele mai importante din viaţa Bisericii din timpul regimului comunist[2].

Până la căderea regimului comunist noi canonizări n-au mai putut fi făcute, de aceea, după 1990, au fost din nou demarate procedurile premergătoare unor noi proclamări de sfinți. La inițiativa patriarhului Teoctist a fost instituită o comisie mixtă formată din membrii Comisiei sinodale pentru doctrină, viață religioasă și pentru mănăstiri și membrii Comisiei sinodale canonică juridică și pentru disciplină, care era prezidată de Mitropolitul Nestor Vornicescu și a avut sarcina de a analiza și studia posibile cazuri de canonizare. Această comisie a funcționat pe parcursul anilor 1990 și

[1] Păcurariu Mircea, *Dicţionarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, Bucureşti 2002, pp. 273-274.
[2] Claudiu Cotan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, 1600-2000. Studiu introductiv*, Edit. Vasiliana '98, Iaşi, 2009, pp. 158-159.

1991 și a întocmit o listă preliminară asupra căreia să se facă ulterior cercetări amănunțite[3].

În anul 1991, Sfântul Sinod, potrivit hotărârii nr. 2402[4], a format Comisia specială sinodală de canonizare, formată din 10 membri ai Sfântului Sinod, colaborând cu numeroși specialiști teologi și laici, avându-l ca președinte pe mitropolitul Nestor al Olteniei. Rolul comisiei a fost să aprofundeze propunerile înaintate de Comisia mixtă, să aibă în studiu viaţa spirituală a personalităţilor Ortodoxiei româneşti, compatibile a fi canonizate, precum și definitivarea propunerilor de slujbe, sinaxare, tropare, condace sau acatiste ale celor ce urmau a fi canonizaţi. În ședințele comisiei din lunile martie, aprilie și iunie 1992 a fost redactat documentul ce urma a fi supus aprobării Sfântului Sinod: *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Române privind canonizarea unor sfinți români, Tomosurile de canonizare, sinaxarele sfinților, troparele și condacele acestora*.[5]

Ca urmare a lucrărilor Comisiei Sinodale de canonizări și a analizării celor 17 referate întocmite de această comisie, Sfântul Sinod întrunit în şedinţa de lucru din 19 iunie 1992, a aprobat următoarele[6]:

a) Canonizarea a 19 sfinţi români cu cinstire în întreaga Biserică Ortodoxă Română şi înscrierea lor în calendarul bisericesc, după cum urmează:

1. *Sfântul Cuvios Ioan de la Prislop,* prăznuit la 13 septembrie;
2. *Sfântul Cuvios Antonie de la Iezerul*-Vâlcea, prăznuit la 23 noiembrie;
3. *Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul,* prăznuitla 18 februarie;
4. *Sfântul Cuvios Gherman din Dobrogea,* prăznuit la 29 februarie;
5. *Sfântul Cuvios Ioan de la Neamţ*-Hozevitul, prăznuit la 5 august;
6. *Sfânta Cuvioasă Teodora de la Sihla,* prăznuită la 7 august;

7-8. *Sfinţii Mărturisitori Ioan din Galeş şi Moise Măcinic din Sibiel,* prăznuiți la 21 octombrie;

9. *Sfântul Ierarh Mărturisitor Antim Ivireanul,* prăznuit la 27 septembrie;
10. *Sfântul Ierarh Ioan Mărturisitorul din Maramureş,* prăznuit la 24 aprilie;
11. *Sfântul Ierarh Ghelasie de la Râmeţ,* prăznuitla 30 iunie;
12. *Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuţi,* prăznuit la 1 iulie;
13. *Sfântul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt,* prăznuitla 2 iulie;

14-19. *Sfinţii Martiri Brâncoveni – Constantin Vodă* cu cei patru fii ai săi: *Constantin, Ştefan, Radu, Matei* şi sfetnicul *Ianache,* prăznuiți la 16 august.

Cu acest prilej au fost examinate şi aprobate: Tomosul sinodal de canonizare, sinaxarul, troparul, condacul și iconografia fiecărui sfânt.

b) Generalizarea cultului celor şapte sfinţi români canonizaţi în 1955, care se bucurau doar de o cinstire locală în unele eparhii şi înscrierea lor în calendarele tuturor eparhiilor la datele statornicite[7]:

[3] „Aniversări și comemorări. Canonizări ale sfinților români", în *Îndrumător bisericesc* pe anul de la Hristos 2015, anul 163, Editura Andreiana, Sibiu, 2015, p. 148.

[4] Alexandru Armand - Munteanu, *Compendiu alfabetic și tematic din hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1986-2001)*, Constanța, Editat și tipărit de Sfânta Arhiepiscopie a Tomisului, 2003, p. 38.

[5] *Aniversări și comemorări. Canonizări ale sfinților români…* pp. 149-150.

[6] „Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români", în *BOR*, CX, nr. 7-10, iulie-octombrie, 1992, pp. 9-12 și „Festivitățile religioase prilejuite de proclamarea solemnă a canonizării unor sfinți români", în *BOR*, CX, nr. 7-10, iulie-octombrie, 1992, pp. 52-53.

1) *Sfântul Ierarh Iosif cel Nou de la Partoş,* prăznuitla 15 septembrie, a cărui cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropolia Banatului;
2-4) *Sfinții Cuvioși MărturisitoriVisarion, Sofronie și Sfântul Mucenic Oprea,* prăznuițila 21 octombrie, a căror cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Ardealului;
5) *Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul,* prăznuitla 11 aprilie, a cărui cinstire se rânduise în cuprinsul Mitropoliei Muntenie și Dobrogei și a Mitropoliei Olteniei;
6-7) *Sfinții Ierarhi Mărturisitori Ilie Iorest și Sava,* mitropoliții Ardealului, prăznuițila 24 aprilie, a căror prăznuire se rânduise în Mitropolia Ardealului.

c) S-a aprobat înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române şi generalizarea cultului unui număr de 38 de sfinţi de neam român și de alte neamuri, cinstiţi de alte Biserici, care au vieţuit, au propovăduit sau au suferit martiriul pentru dreapta credinţă în spaţiul carpato – danubiano – pontic[8]:

1-4) *Sfinții Mucenici Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat*, prăznuiți la 9 noiembrie;
5) *Sfântul Cuvios Paisie de la Neamț*, prăznuit la 15 noiembrie;
6) *Sfântul Mucenic Dasie*, prăznuit la 20 noiembrie;
7) *Sfântul Mucenic Hermes*, prăznuit la 31 decembrie;
8) *Sfântul Cuvios Antipa de la Calapodești*, prăznuit la 10 ianuarie;
9-10) *Sfinții Mucenici Ermil și Stratonic*, prăznuiți la 13 ianuarie;
11) *Sfântul Bretanion*, episcop de Tomis, prăznuit la 25 ianuarie;
12) *Sfântul Cuvios Ioan Casian*, prăznuit la 29 februarie în anii bisecți, iar în anii obișnuiți i se săvârșește slujba la Pavecernița din 28 februarie;
13-14) *Sfântul Mucenic Montanus*, preotul și *Maxima*, soția sa, prăznuiți la 26 martie;
15) *Sfântul Irineu*, episcop de Sirmium, prăznuit la 6 aprilie;
16) *Sfântul Mucenic Sava de la Buzău*, prăznuit la 12 aprilie;
17) *Sfântul Teotim*, episcop de Tomis, prăznuit la 20 aprilie;
18-19) *Sfinții Mucenici Pasicrat și Valentin*, prăznuiți la 24 aprilie;
20) *Sfântul Mucenic Iuliu Veteranul*, prăznuit la 27 mai;
21-24) *Sfinții Mucenici Zotic, Atal, Kamasie și Filip de la Niculițel*, prăznuiți la 4 iunie;
25-26) *Sfinții Mucenici Nicandru și Marcian*, prăznuiți la 8 iunie;
27) *Sfântul Mucenic Isihie*, prăznuit la 15 iunie;
28) *Sfântul Niceta de Remesiana*, prăznuit la 24 iunie;
29) *Sfântul Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava*, prăznuit la 24 iunie;
30-31) *Sfinții Mucenici Epictet și Astion*, prăznuiți la 8 iulie;
32) *Sfântul Mucenic Emilian de la Durostor*, prăznuit la 18 iulie;
33) *Sfântul Nifon*, patriarhul Constantinopolului, prăznuit la 11 august;
34-38) *Sfinții Mucenici Donat diaconul, Romul preotul, Silvan diaconul și Venust*, prăznuiți la 21 august;
39) *Sfântul Mucenic Lup*, prăznuit la 23 august.

d) Tot în şedinţa din 19 iunie 1992, care s-a continuat şi sâmbătă, 20 iunie, Sfântul Sinod a hotărât: *Instituirea Duminicii Sfinţilor Români şi înscrierea ei în Calendarul nostru bisericesc în fiecare an, în Duminica a doua după Pogorârea Duhului*

[7] „Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români”...p. 12.
[8] *Ibidem*, pp. 13-14.

Sfânt când se vor număra cu toţi sfinţii din neamul românesc şi vor fi cinstiţi după pravilă cu slujbă specială, toţi sfinţii români ştiuţi şi neştiuţi[9]. Așadar, în această zi sunt cinstiți clericii Bisericii Ortodoxe Române, cuvioșii și cuvioasele, mucenicii din orice treaptă harică sau de mir, românii uciși în lupte, apărătorii dreptei credințe, precum și toți sfinții creştin ortodocși români din toate timpurile și de pretutindeni, știuți și neștiuți[10].

În cadrul aceleiași ședințe din 19-20 iunie 1992 a fost definitivat, aprobat și semnat *Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române pentru canonizarea unor sfinți români*, prin care celelalte Biserici Ortodoxe erau înștiințate despre noile proclamări de sfinți români[11].

Duminică, 21 iunie 1992, a avut loc la biserica Sfântul Spiridon-Nou, în cadrul Sfintei Liturghii, proclamarea solemnă a canonizării şi festivităţile de desfăşurare a acestui eveniment cu totul deosebit. Procesiunea în care s-au integrat ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu patriarhul Teoctist, preoţii şi diaconii, cu toţii înveşmântaţi, a pornit de la Palatul Patriarhal până la biserica Sfântul Spiridon Nou, unde erau membrii şi reprezentanţii Preşedinţiei, Guvernului, Senatului, Camerei Deputaţilor, deputaţi, senatori, miniştri, preoţi, profesori de teologie, invitaţi de la alte eparhii din ţară, din Mitropolia Basarabiei şi diaspora românească, mii de credincioşi, monahi şi monahii, care au asistat la slujbă, la ceremonia sfinţirii icoanelor sfinţilor români, la citirea Actului Sinodal de canonizare, solemnităţi fără precedent mediatizate prin radio şi televiziune[12].

Proclamările sfinţilor români canonizaţi s-au continuat şi la celelalte eparhii, în duminicile şi sărbătorile care au urmat. Fiecare proclamare de canonizare a constituit o sărbătoare deosebită în fiecare eparhie şi prilej de afirmare a ortodoxiei româneşti.

Răspunzând cererilor venite din partea unor eparhii şi a credincioşilor acestora, canonizările de sfinţi au continuat în timpul păstoririi patriarhului Teoctist, în anii 2003, 2005, 2006 şi 2007.

Canonizări aprobate de Sfântul Sinod în anul 2003 la propunerea Episcopiei Buzăului[13]

1. *Sfântul Sfinţit Mucenic Teodosie de la Mănăstirea Brazi, mitropolitul Moldovei*

Luându-se în examinare, mai întâi de către Comisia Sinodală de canonizare şi apoi de către Sfântul Sinod, în şedinţa de lucru din 4-5 martie 2003, propunerile Episcopiei Buzăului, Sfântul Sinod a aprobat canonizarea mitropolitului Teodosie al II-lea (originar din părţile Vrancei) şi înscrierea sa în calendarul bisericesc cu titulatura *Sfântul Sfinţit Mucenic Teodosie de la Mănăstirea Brazi, mitropolitul Moldovei,* sărbătorit în toată ţara la 22 septembrie. Sfântul Sinod a constatat viaţa sa curată, ortodoxia

[9] *Ibidem*, p. 14.
[10] Daniela Livadaru, „Patriarhul blândeților", articol preluat din cotidianul Jurnalul Național, ediție specială, miercuri, 1 august 2007, în *Glasul Bisericii*, Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, Anul LXVI, Nr. 7-9, iulie-septembrie 2007, p. 190.
[11] „Aniversări și comemorări. Canonizări ale sfinților români"... p. 151.
[12] „Festivitățile religioase prilejuite de proclamarea solemnă a canonizării unor sfinți români"... pp. 53-55.
[13] „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 4-5 martie 2003", în *BOR*, CXXI, nr. 1-6, ianuarie-iunie, 2003, pp. 637-640.

credinţei, întărită de slujire prin fapte de milostenie, ca sprijinitor al orfanilor şi chivernisitor al locaşurilor sfinte, a hotărât pentru el cinstire generală, întrucât este cunoscut în întreaga Biserică.

2. *Sfântul Cuvios Vasile de la Poiana Mărului*

La propunerea aceleiaşi Episcopii şi în aceeaşi şedinţă, Sfântul Sinod a aprobat şi canonizarea Cuviosului Vasile de la Poiana Mărului şi înscrierea sa în calendar cu denumirea *Sfântul Cuvios Vasile de la Poiana Mărului,* cu cinstire generală, cu pomenire şi prăznuire la 25 aprilie şi însemnat cu cruce neagră şi paranteză ca sfânt cu polieleu, fiind înscris în calendar după Sfântul Apostol şi Evanghelist Marcu.

Canonizări aprobate de Sfântul Sinod în anul 2005 la propunerea Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei:

1. *Sfântul Cuvios Onufrie de la Vorona*[14]

După examinarea prealabilă în Sinodul Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei şi în Comisia Specială Sinodală de Canonizări, Sfântul Sinod plenar în şedinţa din 5-6 iulie 2005 a hotărât: Aprobarea canonizării Cuviosului schimonah Onufrie de la Vorona cu cinstire generală şi titulatura *Sfântul Cuvios Onufrie de la Vorona,* cu prăznuire la 9 septembrie şi înscriere în calendar cu cruce neagră urmată de paranteză, ca sfânt cu polieleu, după Sfinţii şi Drepţii Ioachim şi Ana.

S-au aprobat, de asemenea, slujba vecerniei, Tomosul, troparul şi sinaxarul sfântului, urmând ca proclamarea canonizării să se desfăşoare în zilele de 7-9 septembrie, cum se va stabili. Potrivit înțelegerii cu mitropolitul Moldovei, patriarhul Teoctist a participat la proclamarea canonizării în ziua de 8 septembrie 2005. Fiind şi sărbătoarea praznicului Naşterii Maicii Domnului participarea credincioșilor a fost una masivă.

2. *Sfântul Ierarh Dosoftei, mitropolitul Moldovei*[15]*.*

În aceeaşi şedinţă din 5-6 iulie 2005, Sfântul Sinod a examinat şi cealaltă propunere a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei şi a aprobat canonizarea mitropolitului Dosoftei al Moldovei şi Bucovinei cu cinstire generală ca ierarh şi cu titulatura *Sfântul Ierarh Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, cu serbare în ziua de 13 decembrie.

Proclamarea canonizării s-a desfăşurat prin înțelegere la Iaşi, în data de 14 octombrie 2005, de sărbătoarea Cuvioasei Parascheva, ocrotitoarea Moldovei. Serbarea proclamării Sfântului Ierarh Dosoftei a strălucit în mod deosebit pentru că toţi participanţii au avut prilejul să se închine şi să cinstească nu numai moaştele Cuvioasei Parascheva ci şi pe cele ale noului canonizat, Sfântul Ierarh Dosoftei, ci şi pe cele ale Sfântului Apostol Pavel, aduse din Grecia la Iaşi de către mitropolitul Pantelimon de Veria.

Canonizări aprobate de Sfântul Sinod în anul 2005 la propunerea Mitropoliei Munteniei şi Dobrogei:

[14] „Lucrările sesiunii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 2005. Sumarul şedinţei de lucru din 5-6 iulie 2005", în *BOR*, CXXIII, nr. 7-12, iulie-decembrie, 2005, pp. 41-42 şi pp. 161-192.

[15] Prof. Gheorghe Vasilescu, „Proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei", în *BOR*, CXXIV, nr. 1-3, ianuarie-martie, 2006, pp. 300-314.

Tot în şedinţa sinodală din 5-6 iulie 2005, Sfântul Sinod a luat în examinare iniţiativa Patriarhului Teoctist de a aduce în şedinţa din 20-21 octombrie 2005, propunerile pentru canonizarea Cuviosului Gheorghe Arhimandritul, vieţuitor şi stareţ la Cernica şi Căldăruşani și a mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei[16].

1. *Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica*[17]

Din documentaţia întocmită şi analizată în Comisia pentru canonizarea sfinţilor români, Sfântul Sinod a constatat la arhimandritul Gheorghe credinţa sa puternică în Dumnezeu, deosebită prin iubirea semenilor, faptele bune și sprijinirea orfanilor. Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica mărturiseşte, însuşi, despre viaţa curată a cuviosului Gheorghe. A fost cinstit şi respectat de semeni şi considerat cu viaţă sfântă.

Ca urmare, Sfântul Sinod, în şedinţa din 20-21 octombrie 2005, a aprobat canonizarea Cuviosului Gheorghe, stareţul de la Cernica şi Căldăruşani, cu cinstire generală ca sfânt cuvios, cu titulatura *Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica*, cu serbare la 3 decembrie, urmând a fi înscris în calendarul Bisericii Ortodoxe Române cu cruce neagră urmată de paranteză, ca sfânt cu polieleu, înainte de Sfântul Proroc Sofronie şi de Sfântul Sfințit Mucenic Teodor, arhiereul Alexandriei[18].

Totodată s-a aprobat textul slujbelor religioase (Acatistul, Vecernia şi Utrenia) în cinstea sa, Tomosul de proclamare a canonizării şi ca unele biserici şi mănăstiri care se vor zidi să poarte hramul Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica.

Patriarhul Teoctist împreună cu Sfântul Sinod au hotărât ca proclamarea canonizării să aibă loc la Mănăstirea Cernica, la 3 decembrie 2005. Proclamarea s-a făcut de către Preafericitul Patriarh Teoctist împreună cu alţi 17 membri ai Sfântului Sinod, în biserica cu hramul Sfântul Gheorghe din Mănăstirea Cernica, iar moaştele sale au fost aşezate în baldachinul din biserica Sfântul Nicolae a Mănăstirii Cernica. Îmi aduc aminte cu emoție desfășurarea acestui eveniment impresionant la care am participat și eu ca tânăr teolog.

2. *Sfântul Ierarh Grigorie Dascălul, mitropolitul Ţării Româneşti*[19]

Studiile şi scrisul specialiştilor reflectă faptul că mitropolitul Grigorie Dascălul al Ungrovlahiei a fost un ierarh cărturar cu viaţă curată şi sfântă, apărător şi trăitor al dreptei credinţe prin fapte şi prin scris, milostiv, ajutător al celor nedreptăţiţi, ctitor de locaşuri sfinte, fiind considerat cu viaţă sfântă. În urma acestor constatări Sfântul Sinod, în ședința din 20 – 21 octombrie 2005, a hotărât aprobarea canonizării mitropolitului Grigorie Dascălul al Ţării Româneşti, cu titulatura *Sfântul Ierarh Grigorie Dascălul, mitropolitul Ţării Româneşti,* cu cinstire generală ca ierarh, sărbătorit la 22 iunie şi

[16]„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul şedinţei de lucru din 4-5 martie 2003”… pp. 637-640.

[17]„La Mănăstirea Cernica, a avut loc astăzi proclamarea canonizării Cuviosului Parinte Gheorghe de la Cernica şi Caldaruşani”, https://basilica.ro/la-manastirea-cernica-a-avut-loc-astazi-proclamarea-canonizarii-cuviosului-parinte-gheorghe-de-la-cernica-si-caldarusani/, accesat în data de 02.02.2021.

[18]*Calendar Creștin-Ortodox 2021*, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, tipărit de Arhiepiscopia Tomisului.

[19]„Canonizarea Sfântului Ierarh Grigorie Dascălu”, https://www.crestinortodox.ro/sarbatori/sfantul-ierarh-grigorie-dascalu/canonizarea-sfantului-ierarh-grigorie-dascalu-69246.html, accesat în data de 17.01.2021.

înscris în calendar cu cruce neagră, urmată de paranteză, ca sfânt cu polieleu, înaintea Sfântului Sfinţit Mucenic Eusebiu, episcopul Samosatelor[20].

Pentru proclamarea canonizării, Patriarhul Teoctist împreună cu Sfântul Sinod, au stabilit ziua de 21 mai 2006, când se prăznuiesc Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena şi se serbează hramul Catedralei Patriarhale, la care participă credincioşi şi popor mult din Arhiepiscopia Bucureştilor şi din alte eparhii din ţară, prilej deosebit pentru popularizarea sărbătorii mitropolitului Grigorie, considerat mare cărturar pentru cultura noastră şi istoria Bisericii române, fiind supranumit „Dascălul".

La Mănăstirea Căldăruşani i s-au deshumat sfintele moaşte, săvârşindu-se rugăciunile şi slujbele rânduite prin grija Preafericitului Patriarh Teoctist, de către episcopul vicar Varsanufie Prahoveanul. După slujbele din 20 mai 2006, de la Căldăruşani, racla cu moaştele a fost adusă şi aşezată în Catedrala Patriarhală pentru îndeplinirea rânduielilor liturgice cuvenite.

Duminică, 21 mai, în cadrul Sfintei Liturghii, a avut loc slujba şi proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Grigorie Dascălul, mitropolitul Ţării Româneşti şi apoi sfintele moaşte au fost scoase afară , alături de Sfintele Moaşte ale Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou şi ale Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena. La proclamarea solemnă de la Patriarhie au participat toţi membrii Sfântului Sinod, preoţi, monahi, monahii, mii de credincioşi, înalte personalităţi din conducerea de stat şi reprezentanţi ai vieţii publice. Au luat cuvântul ierarhi români şi străini participanţi la ceremonia canonizării şi proclamării canonizării, tuturor adresându-le cuvânt de mulţumire Preafericitul Patriarh Teoctist pentru participare.

Luni, 22 mai, după Sfânta Liturghie, în cadrul unei procesiuni deosebite, sfintele moaşte ale Sfântului Ierarh Grigorie Dascălul, mitropolitul Ţării Româneşti, au pornit către Mănăstirea Căldăruşani, însoţite de ierarhi, preoţi, monahi, credincioşi.

Canonizare aprobată de Sfântul Sinod în anul 2006 la propunerea Mitropoliei Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului:

Sfântul Cuvios Ierarh Pahomie de la Gledin[21]

În şedinţa sinodală din 5-6 iulie 2005 Înaltpreasfinţitul Mitropolit Bartolomeu al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului a ridicat problema canonizării ierarhului Pahomie de la Gledin. După ce Sinodul Mitropolitan, în şedinţa sa din aprilie 2006, a verificat şi întocmit întreaga procedură de diortosire a slujbelor religioase şi de întocmire a Tomosului Sinodal de canonizare, Sfântul Sinod, întrunit în şedinţa de lucru din 14-15 noiembrie 2006 (Temei nr. 4778), a aprobat canonizarea Cuviosului Ierarh Pahomie de la Gledin cu cinstire generală, cu titulatura *Sfântul Cuvios Ierarh Pahomie de la Gledin*, cu serbare la 14 aprilie şi înscrierea în calendar, cu cruce neagră urmată de paranteză, ca sfânt cu polieleu.

[20]*Calendar Creştin-Ortodox 2021*...

[21]„Lucrările Sesiunii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 2006. Sumarul şedinţei de lucru din ziua de 14-15 noiembrie 2006", în *BOR*, CXXIV, nr. 7-12, iulie-noiembrie, 2006, pp. 47-49.

Canonizare aprobată de Sfântul Sinod în anul 2007 la propunerea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei:

Sfântul Ierarh Varlaam, mitropolitul Moldovei[22]

În anul 2007, până se va muta la Domnul, în al 92-lea an de viaţă, patriarhul Teoctist, împreună cu Sfântul Sinod, vor aproba în şedinţa de lucru din 12-14 februarie 2007, propunerea Înaltpreasfinţitului Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, privind canonizarea mitropolitului Varlaam al Moldovei, cu zi de pomenire la 30 august, urmând a fi înscris în calendarul Bisericii Ortodoxe Române cu denumirea *Sfântul Ierarh Varlaam, mitropolitul Moldovei,* cu cruce neagră urmată de paranteză, ca sfânt cu polieleu, după sfinţii ierarhi Alexandru, Ioan şi Pavel cel Nou, patriarhii Constantinopolului[23].

Întrucât textul Tomosului şi al sfintelor slujbe nu erau încă definitivate şi trebuia pregătită şi icoana sfântului, Sfântul Sinod în şedinţa de vară din 20-21 iunie 2007, şi-a completat hotărârea din 12-14 februarie, aprobând Tomosul, slujbele religioase (Vecernia, Utrenia şi Acatistul), dispunând totodată ca proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Varlaam să se facă la Mănăstirea Secu în data de 30 august, ziua de pomenire a sfântului, deoarece în anul 2007 se împlineau 350 de ani de la trecerea la cele veşnice a mitropolitului Varlaam, tocmai în ajunul sărbătoririi sale.

Proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, mitropolitul Moldovei, s-a făcut de către locţiitorul de patriarh, Înaltpreasfinţitul Daniel, mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, deoarece patriarhul Teoctist încetase din viaţă la 31 iulie 2007.

Biserica Ortodoxă Română, zbuciumată de avalanșa ideologică ateistă a regimului comunist, a avut nevoie de o reorganizare și revigorare după decembrie 1989, odată ce românii și-au câștigat libertatea. Teoctist Arăpașu a fost patriarhul românilor în primii 17 ani ai democrației și s-a dovedit providențial în acțiunile de adaptare a vieții bisericești la nevoile vremii. Canonizarea mai multor sfinți români se numără printre importantele acțiuni întreprinse. Canonizarea primilor sfinți în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, realizată în timpul patriarhului Justinian Marina, într-o perioadă restrictivă, a reprezentat o mare realizare a Bisericii sub regim comunist. Începând cu 1990, s-a demarat o nouă etapă de canonizare, prin documentarea necesară într-o primă fază. După o muncă asiduă, în 1992, Sfântul Sinod a hotărât trecera în rândul sfinților a 19 români, generalizarea cinstirii la nivelul tuturor eparhiilor din țară a celor 7 sfinți canonizați în 1955, precum și înscrierea în calendarul Bisericii Ortodoxe Române a 38 de sfinți de neam român sau care au activat în zona țării noastre și care se bucurau deja de cinstire în rândul altor Biserici. Între 2003 și 2007, la solicitările venite din partea unor eparhii, au mai fost canonizați alți 8 sfinți români. Deci, în timpul arhipăstoririi patriarhului Teoctist Arăpașu, Sfântul Sinod a decis canonizarea a 27 de sfinți români, precum și generalizarea cinstirii sau înscrierea în calendar a altor 45 de sfinți cu origini diferite sau activități în spațiul românesc. Acest act de îmbogățire a calendarului cu sfinți

[22]„Proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Varlaam va avea loc la sfârşitul lunii august", https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/proclamarea-canonizarii-sfantului-ierarh-varlaam-va-avea-loc-la-sfarsitul-lunii-august-65996.html, accesat în data de 02.02.2021.
[23]*Calendar Creștin-Ortodox 2021*...

români reprezintă un act firesc ce trebuia îndeplinit spre cinstirea acestora, precum și pentru ridicarea prestigiului ortodoxiei românești pe plan internațional.

Bibliografie:

Lucrări:
*** *Calendar Creștin-Ortodox 2021*, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, tipărit de Arhiepiscopia Tomisului.
ARMAND - MUNTEANU, Alexandru, *Compendiu alfabetic și tematic din hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1986-2001)*, Constanța, Editat și tipărit de Sfânta Arhiepiscopie a Tomisului, 2003.
COTAN, CLAUDIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, 1600-2000. Studiu introductiv*, Edit. Vasiliana '98, Iaşi, 2009.
PĂCURARIU, Mircea, *Dicţionarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, Bucureşti 2002.
Studii și articole:
LIVADARU, Daniela, „Patriarhul blândeților", articol preluat din cotidianul Jurnalul Național, ediție specială, miercuri, 1 august 2007, în *Glasul Bisericii*, Revista oficială a Sfintei Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, Anul LXVI, Nr. 7-9, iulie-septembrie 2007, p. 190.
VASILESCU, Gheorghe, „Proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, în *BOR*, CXXIV, nr. 1-3, ianuarie-martie, 2006, p. 300-314.
***„Act Sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinţi români", în *BOR*, CX, nr. 7-10, iulie-octombrie, 1992, p. 9-12.
***„Aniversări şi comemorări. Canonizări ale sfinților români", în *Îndrumător bisericesc* pe anul de la Hristos 2015, anul 163, Editura Andreiana, Sibiu, 2015, p. 148.
***„Festivitățile religioase prilejuite de proclamarea solemnă a canonizării unor sfinţi români", în *BOR*, CX, nr. 7-10, iulie-octombrie, 1992, p. 52-53.
***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 4-5 martie 2003", în *BOR*, CXXI, nr. 1-6, ianuarie-iunie, 2003, p. 637-640.
***„Lucrările sesiunii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 2005. Sumarul ședinței de lucru din 5-6 iulie 2005", în *BOR*, CXXIII, nr. 7-12, iulie-decembrie, 2005, p. 41-42 și 161-192.
***„Lucrările Sesiunii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 2006. Sumarul ședinței de lucru din ziua de 14-15 noiembrie 2006", în *BOR*, CXXIV, nr. 7-12, iulie-noiembrie, 2006, p. 47-49
Surse WEB:
La Manastirea Cernica, a avut loc astazi proclamarea canonizarii Cuviosului Parinte Gheorghe de la Cernica si Caldarusani, https://basilica.ro/la-manastirea-cernica-a-avut-loc-astazi-proclamarea-canonizarii-cuviosului-parinte-gheorghe-de-la-cernica-si-caldarusani/, accesat în data de 02.02.2021.
Canonizarea Sfântului Ierarh Grigorie Dascălu, https://www.crestinortodox.ro/sarbatori/sfantul-ierarh-grigorie-dascalu/canonizarea-sfantului-ierarh-grigorie-dascalu-69246.html, accesat în data de 17.01.2021.
Proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Varlaam va avea loc la sfârşitul lunii august, https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/proclamarea-canonizarii-sfantului-ierarh-varlaam-va-avea-loc-la-sfarsitul-lunii-august-65996.html, accesat în data de
02.02.2021.

THE PAVILIONS OF THE NATIONAL EXHIBITION FROM 1906

Traian-Sorin DOROBANȚU
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The royal family of Romania participated in the inauguration of the National Exhibition in 1906. The two sovereigns visited for several days the pavilions of the exhibition organized on the occasion of the 40th anniversary of the reign of King Carol 1. Romanians from all over contributed to this celebration, the historical provinces, as part of a single nation, then separated from the vicissitudes of history. The presence of the most representative exhibits at the exhibition in Bucharest also demonstrated the idea of unity, anticipating the Great Union of 1918.

Keywords: King Carol I, jubilee, National Exhibition, Bucharest, unity

1.1. Vizitele familiei regale la pavilioanele expoziției

Familia regală a fost invitată de către organizatori în mai multe rânduri să viziteze pavilioanele expoziției naționale organizate cu ocazia jubileului de 40 de ani ai domniei Regelui Carol I.

În ziua de 6 iunie 1906 se deschide cu mare fast expoziția de la București în prezența regelui și reginei, ocazie în care au fost trase 101 salve de tun. Cei doi suverani au fost întâmpinați de 100 de trâmbițași, de ministrul Agriculturii și Industriei și Comisarul general al Expoziției, dr.Istrati. În același timp tunurile bateriei Calafat au tras 21 de lovituri de tun. După semnarea actului comemorativ al Expoziției de către Rege, a fost intonat un imn jubiliar de către 500 de cântăreți însoțiți de orchestra Expoziției, iar la ospătăria regală taraful lăutarilor a interpretat *Hora Unirii*[1].

Prima dintre vizite s-a desfășurat în data de 7 iunie 1906, când Regele și Regina au fost prezenți la Pavilionul Domeniilor Coroanei, Pavilionul Etnografic, cel al județului Dorohoi și al Societății Vega pentru exploatarea produselor petroliere[2]. Suveranii au fost întâmpinați de către Ion Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei, mareșalul Casei Regale și generalul Priboianu. Pavilionul Domeniilor conținea produse agricole, textile și obiecte din ceramică, alături de tabele sinoptice, grafice, reliefuri și piese demonstrative[3]. Regele Carol I a fost interesat și de funcționarea unui dispozitiv care extrăgea țițeiul din puțurile cu păcură.

O altă vizită a fost efectuată în data de 8 iunie 1906 la pavilionul firmei Gebruder Bing din Nurenberg, care a expus jucării și modele necesare elevilor din învățământ. Un alt pavilion apreciat de către Maiestatea Sa a fost pavilionul firmelor englezești Clayton & Shuttleworth și Watson & Youel, care au expus utilaje agricole (mașini de treierat și

[1] *Adevărul*, anul XXVI, nr. 6032, 5 iunie 1906, p. 2.
[2] Arhivele Naționale ale României, Fond Casa regală, Dosar 171/1906, f. 273.
[3] *Ibidem.*

secerat) [4]. Regele s-a interesat și dacă aceste noi utilaje sunt utilizate pe Domeniile Coroanei[5].

De mare interes și foarte apreciat de către suveranul român, a fost pavilionul firmei de sobe și mobilă din fier Cometul. La pavilionul fabricii de mașini și vagoane Simmering & Brünn-Konigsfeld, M. S. Regele a avut ocazia de a vedea toate produsele fabricate, interesându-se de utilajele utilizate în domeniul industriei petroliere[6]. Totodata, a fost interesat de instalațiile expuse în acest pavilion, în special de aparatele frigorifice care produceau gheață, iar, sub privirile vizitatorilor, a examinat apoi imensele cazane cu vapori de 100 de metri pătrați și 11 atmosfere de presiune, cerând explicații privind fabricarea lor[7]. Regele a vizitat și pavilionul medicului Constantin Gerotă, al Societății Farmaciștilor din România, interesându-se de progresele înregistrate în medicină. O altă vizită a fost efectuată la pavilionul meteorologic român, fiind întâmpinat de către dr. Ștefan Hepites, directorul Institutului Meteorologic roman, cel care a dat explicații regelui privind modul de funcționare al aparatelor care măsoară lungimea și intensitatea cutremurelor. Suveranul a vizitat și Uzina Siemens instalată la Expoziție cu scopul asigurării energiei electrice necesare funcționării pavilioanelor. La biserica Cuțitul de Argint construită pe locul vechii biserici , având ca model biserica Sfântul Nicolae din Iași, regele a examinat în amănunte construcția și arhitectura acestui lăcaș de cult construit în timpul lui Ștefan cel Mare, recomandând lui Ion Lahovari măsurile ce trebuie luate pentru încheierea cu succes a lucrărilor acestui sfânt monument[8]. La încheierea vizitei din ziua de 8 iunie 1906, suveranul s-a plimbat prin grădina botanică amenajată la Expoziție, fiind întâmpinat de către directorul secțiunii agricole a Ministerului Domeniilor Statului, acesta prezentându-i câteva metode de cultivare a legumelor, cerealelor, viței de vie și a pomilor fructiferi[9].

În ziua de vineri 9 iunie 1906, regele și regina au fost primiți de către comisarul general al Expoziției naționale, șeful casei militare regale și prefectul poliției capitalei. Gheorghe Grigore Cantacuzino, președintele Consiliului de miniștri și Ion Lahovari, ministrul domeniilor, i-au însoțit pe cei doi suverani la Cula ridicată pentru expoziție, unde au admirat obiectele de mare valoare aparținând vechilor boieri, precum și o serie de obiecte de cult, evanghelii, Biblii și cărți bisericești, o deosebită atenție fiind îndreptată asupra unui mic paraclis cu un altar unde se afla așezată o evanghelie scumpă. Regele și Regina au urcat la etajul întâi admirând întreaga priveliște a expoziție, apoi au luat ceaiul la o masa masivă aflată în pridvor împreună cu invitații de onoare, după care s-au îndreptat către pavilionul închisorilor central, ocazie în care au fost prezentate progresele realizate privitor la asigurarea condiții normale de viață a deținuților aflați în închisori. Totodată, au fost prezentate obiecte realizate de către minorii condamnați de la închisoarea Mislea, mobilă creată de minorii de la închisoarea Focșani, împletituri din răchită de la Penitenciarul Văcărești. La etajul de sus au fost

[4] *Ibidem*, f. 275.
[5] *Adevărul*, anul XXVI, nr. 6037, 10 iunie 1906, p. 2.
[6] Arhivele Naționale ale României, Fond Casa regală, Dosar 171/1906, f. 275.
[7] *Adevărul*, anul XXVI, nr. 6037, 10 iunie 1906, p. 2.
[8] Arhivele Naționale ale României, Fond Casa regală, Dosar 171/1906, f. 276.
[9] *Ibidem*.

prezentate obiecte și o serie de arme lucrate la Penitenciarul Bucovăț, stofe și țesături pentru armată de la Penitenciarul Doftana. Au fost oferite explicații de către directorul general al închisorilor privind evoluției criminalității din România în ultimii 10 ani. Vizita a continuat la pavilionul leagănul Sfânta Ecaterina unde au fost dat explicații asupra modului de îngrijire și întreținere al copiilor, iar apoi a fost vizitat interiorul unei colibe aparținând unui sătean căruia îi plăcea alcoolul, făcându-se o comparație cu interiorul unei locuințe a unei persoane gospodare[10].

Deosebit de apreciat a fost pavilionul doamnelor române, unde au fost expuse obiecte de artă, picturi pe porțelan, tapițerii, pirogravuri, acuarele, lucrări în piele, broderii și dantele aparținând unor doamne și domnișoare amatoare.

În ziua de sâmbătă 10 iunie 1906, regele și regina au revenit la expoziția națională, vizitând pavilionul Regal, o construcție impunătoare alcătuită dintr-un palat cu dimensiuni armonioase ale cărui aripi au fost ocupate în dreapta de secțiunea militară iar în stânga de secțiunea lucrărilor publice, fiind legate prin galerii de coloane, sala pavilionului Regal fiind acoperită cu o cupolă susținută de patru coloane. Deasupra celor trei porți de intrare erau gravate mesaje aparținând suveranului de-a lungul glorioasei sale domnii: unul dintre acestea a fost rostit în anul 1866, *"Am venit să creez un viitor: credeți în Mine precum Eu cred în voi"*, un al doilea mesaj rostit la 1877, "*Înainte cu inima românească și lumea să ne judece după faptele noastre"* iar ultimul din anul jubiliar, "*Caracterele mai mult decât talentele hotărăsc soarta popoarelor …*"[11]. În mijloc, se aflau printre drapele vechi o vitrină cu o replică a Coroanei de oțel și coroana de aur, iar o altă vitrină cuprindea ordine și decorații ale regelui și medalia de aur oferită reginei de către Academia franceză. Vizita a continuat în secțiunea dedicată lucrărilor publice unde inginerul Anghel Saligny a prezentat inovațiile în domeniu, iar, la secțiunea militară, generalul Brătianu a prezentat suveranilor replica unor cazarme aflate pe pozițiile de luptă din timpul războiului de independență de la 1877-1878 și o colecție de uniforme vechi. În secțiunea dedicată serviciului sanitar, au fost explicate efectele gloanțelor asupra corpului uman, iar în prima sală a secțiunii militare a fost amenajat un muzeu militar care avea dispus pe pereții încăperii mai multe tablouri de mari dimensiuni, unul dintre acestea înfățișând-ul pe Regele Carol I defilând în fruntea armatei române, alături de împăratul Austriei Franz-Joseph, precum și arme vechi, tunuri și drapele, unul dintre aceste tunuri datând din vremea domnitorului Moldovei, Petru Cercel. Sala mai cuprindea modele de proiectile și torpile, alături de o hartă a României la scara 1/50000, iar în exteriorul pavilionului a fost construită o replică a casei de la Poradim, Bulgaria, care l-a adăpostit pe Carol I, în calitate de comandant suprem al armatelor care au asediat cetatea Plevna la 1877, suveranul fiind cu adevărat impresionat de exactitatea reproducerii acestei construcții. Înainte de a își încheia vizita la expoziție, Regina a vizitat pavilionul societății Furnica, iar regele și inginerul Anghel Saligny au admirat o machetă la o scară redusă a orașului Plevna și a împrejurimilor sale[12].

[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem*, f. 277.
[12] *Ibidem*.

În ziua de 11 Iunie 1906, familia regală a vizitat lacul amenajat în cadrul Expoziției, fiind întâmpinată de către comisarul general dr. C. Istrati, împreună asistând la o scară redusă a unei lupte navale, cu nave în miniatură[13]. Deosebit de apreciat a fost pavilionul societății de binefacere Furnica, unde au fost expuse broderii, obiecte țărănești lucrate de femeile din mediul rural și costume naționale provenite din diferite regiuni ale României.

Vizita din ziua de 12 iunie 1906 a continuat la pavilionul societății Munca, unde pe pereții acestuia puteau fi văzute pânze și costume țărănești din toate județele României. Vitrina atelierului de pânză și costume naționale din Câmpulung a expus o colecție de costume naționale remarcate de către familia regală, alaturi de care au fost expuse și obiecte executate de persoane nevăzătoare, astfel o persoană nevăzătoare a citit celor doi suverani, utilizând alfabetul Braille și și-a arătat priceperea confecționând un scaun împletit din paie. Au mai fost vizitate secțiunile aparținând unei școli profesionale din Iași precum și o expoziție de pânze și obiecte aparținând țăranilor din județul Dolj, prezentate de către doamna Romanescu. Vizita a continuat la pavilioanele societăților Forestieră și a societății P. & G. Goetz, unde le-au fost oferite regelui și reginei explicații privind funcționarea fabricilor de cherestea de la Brezoi, Galați. Comănești și Tarcău. Pavilionul fabricii Albina din Galați a prezentat obiecte din zinc și o instalație pentru petrolul rafinat utilizată de către rafinăriile românești. Ultimele vizite au fost realizate la pavilionul fabricii de săpun și parfumuri aparținând lui Zamfirescu și la pavilionul Fabricii de mașini și utilaje agricole *Ruston & Proctor*, fiind înfățișate regelui modul de funcționare al diferitelor mașini, acesta arătându-se impresionat de noua mașină de secerat și legat spice Cormick[14].

Marți 13 iulie 1906, familia regală a vizitat în cadrul Expoziției naționale pavilionul dedicat Agriculturii și Industriei. Aici au fost expuse scoarțe românești, portrete, fotografii, tablouri, snopuri și mănunchiuri de grâu, orz și ovăz, iar în mijlocul pavilionului a fost înfățișată o alegorie reprezentând situația agriculturii din România în comparație cu anul 1866. În partea dreaptă a pavilionului a fost amenajată secțiunea zootehnică, unde profesorul veterinar doctor Locusteanu a oferit explicații asupra raselor de animale domestice, iar dl. Nicoleanu, șeful secției agricole și viticole a oferit reginei două mănunchiuri de grâu și ovăz legate cu panglici tricolore precum și explicații privind cultura viței de vie americane altoite, fiind expuse și vinuri românești de calitate de la Cotnari și Drăgășani. În această parte a intrării au fost expuse și produsele școlii de agricultură de la Herăstrău, această colecție era alcătuită din diferite plante cerealiere, iar, în partea stângă a intrării, se afla stațiunea agronomică, unde au fost expuse mostre de pământ din toate zonele țării, așezate în funcție de calitatea solurilor. Au fost prezentate diferite soiuri de porumb selecționate de pe moșia Balotești, iar la serviciul Industriei au fost oferite explicații suveranilor privind modul de distribuire al fabricilor din țară și creșterea numerică a acestora, începând cu anul 1866. Dimitrie Colescu, șeful serviciului statistic a oferit explicații amănunțite asupra hărții natalității și a mortalității din România, insistând asupra progreselor economice ale țării sub domnia Regelui Carol

[13] *Ibidem*, f. 278.
[14] *Ibidem*, f. 279.

I. În aripa stângă a pavilionului Industriei și la etajul de jos a fost stabilită o secțiune a Pădurilor, fiind plantați arbori din zona Bărăganului sau din cea a Tarcăului. La serviciul minelor, carierelor și a apelor minerale a fost creat un relief al stațiunii Govora și o statistică privind analiza apelor minerale, iar la pavilionul cofetăriei Capșa, regina a primit o cutie cu bomboane din partea conducerii cofetăriei. Vizita a continuat la pavilionul Eforiei spitalelor civile în interiorul pavilionului, unde au fost așezate mai multe portrete ale fondatorilor și donatorilor Eforiei, iar în partea stângă a pavilionului a fost așezat muzeul Mănăstirii Sinaia, care conținea obiecte de valoare, o mare colecție de medalii, cele mai multe aparținând regelui, precum și colecții de monede, veșminte vechi bisericești și o ușă de la Mănăstirea Cobia din anul 1608[15].

Vizita din ziua de 14 iulie 1906 a continuat la expoziție cu pavilioanele dedicate Industriei, unde au fost trecute în revistă cele mai importante realizări ale Industriei românești, astfel, fabricile de la Câmpulung și Letea au prezentat țesături din fire de celuloză, iar, cea de la Bușteni, o colecție de hârtii pe care erau imprimate în filigran portretele membrilor familiei regale, în una dintre acestea se afla regele înconjurat de portretele miniștrilor săi de la 1866. Au fost expuse instrumente muzicale, obiecte din teracotă, sticlă, fier, piele și pălării de pâslă. Familia regală s-a îndreptat apoi spre pavilionul camerelor de comerţ, aici fiind prezentate grafice, statistici, hărți și colecții de legi comerciale și anuarul comercial al României[16].

1.2. Pavilioanele românilor din afara granițelor României

Jubileul regal a prilejuit organizarea pentru prima dată a unor pavilioane aparținând românilor din afara granițelor. Astfel, au expus românii din Bucovina, Basarabia, Banat, Transilvania, Serbia, Macedonia, Istria și Bosnia. Ziarul Vulturul preciza: "*Mândru de trecutul și prezentul tău, îmbărbătat de ce ai fost și ești, văzând înăuntrul acelor multe și frumoase clădiri, care laolaltă fac expoziția, tot ce s'a făptuit de când e neamul nostru românesc. De pretutindeni, Românii au trimis să se vadă în expoziție tot ce s'a rostuit, prin credința, știința, prevederea, priceperea, voința, munca minții ori brațelor, economia și învățătura românească. Până acum așa ceva nu s'a mai văzut la noi*[17]."

Monitorul Oficial al României a realizat o statistică care privea distincțiile, premiile și medaliile obținute de catre exponanți si colaboratorii participanți la expoziție, după cum urmează: 3 diplome hors concours; 60 diplome de onoare cu medalii de aur; 131 medalii de aur cu diploma specială; 256 medalii de argint cu diplomă specială; 195 medalii de bronz cu diplomă specială; 6 mențiuni onorabile[18].

Pavilionul Bucovinei

Acesta a ocupat o parte a pavilionului Austriei aflat pe Calea Dobrogei în apropiere de Terasa Ștefan cel Mare, lângă Arenele Romane, fiind construit în forma mănăstirii Putna. Cei care s-au ocupat de organizarea pavilionului au fost: Nicu cavaler de Flondor,

---

[15] *Ibidem*, f. 279 -280.
[16] *Ibidem*, f. 282.
[17] „*Expozițiunea generală română din 1906*”, în *Vulturul*, Anul I, nr. 28, 4 iunie 1906, p. 1
[18] *Monitorul Oficial*, nr. 194, 28 noiembrie 1906, p. 7134

Nicu cavaler de Wasiko, cavaler de Grigorcea, preotul Dionisie cavaler de Bejan, Florea Lupul[19].

Un mare impact l-a avut expunerea celor mai vechi odoare bisericești din vremea lui Ştefan cel Mare şi anume: *"perdeaua lui Ștefan cel Mare cu portretul lui și al soției Maria; un acoperământ dăruit de același Domn la 1403, Episcopiei Rădăuți; un aer cusut cu fir din mănăstirea Putna, pe care se află cusute portretele lui Stefan cel Mare și a Doamnei Sale Maria de Mangop, fiica lui Radu cel Frumos, Domnul Munteniei"* [20].

Pavilionul Basarabiei ocupa una din aripile pavilionului etnografic al Transilvaniei, secțiune organizată de către Maria Strumenska din satul Klișcovitza unde au fost prezentate obiecte strânse din diferite sate din Basarabia aparţinând industriei casnice, scoarțe, vechi obiecte bisericești, alături de fotografii cu case țărănești și grupuri de țărani și țărănci în porturi populare specifice zonei.

Pavilionul românilor din Banat

Ziarul *Conservatorul* își incepea corespondența de la Expoziție, prezentând cu lux de amănunte participarea românilor bănățeni la București. În data de 3 august 1906 a sosit un grup de peste 300 persoane care s-au deplasat direct la Expozițe, unde au vizitat diverse pavilioane, în special Pavilionul Regal și Pavilionul ungar. Organizatorii excursiei au fost Vasile Goldiş, Sever Bocu, Iosif Moldovan, iar grupurile erau formate din învățători și preoţi, însoțite de delegaţi ai ministerului instrucţiunii publice, iar, seara, o parte dintre vizitatori, au servit masa la Ospătăria Expoziției, după care au participat la diferite atracții din cadrul Expoziției: luptele navale și spectacolul Povestea neamului de la Arenele Romane.[21]

Presa internă realiza în fiecare zi scurte corespondenţe de la Expoziție, semn al faptului ca această unică manifestare se bucura de un real interes din partea publicului român. În publicația *Dimineața*, o scurtă informaţie anunţa prezenţa a cca. 300 români venind din 87 comune din comitatul Făgăraş pentru vizitarea Expoziției și a altor obiective din oraş. Aceștia au fost întâmpinați la gară de un public numeros, după care au pornit spre parcul Expoziției pe jos, oprindu-se la biserica Sf. Gheorghe Nou unde a fost oficiat un Te-Deum[22]. Apoi, au luat masa la Ospătăria comunală, după care au vizitat Expoziția, şi au luat parte la diverse spectacole oferite la Expoziție iar pentru întreg grupul a fost organizată o excursie la Constanța şi Sinaia[23].

Pavilionul Transilvaniei

A fost cunoscut sub numele de muzeul etnografic numărul 1. Construcția a avut ca model o casă românească din Transilvania. Muzeul a fost împărțit în mai multe secțiuni: una religioasă, una culturală și a treia dedicată industriei casnice. Secțiunea religioasă cuprinde două portițe aurite, iar în mijloc se afla un dulap de sticlă în care erau expuse obiecte vechi bisericești de mare preţ, printre care și o cârjă aparţinând fostului Mitropolit al Transilvaniei, Andrei Șaguna, alături de o cruce de aur cu pietre scumpe primită din Serbia, iar în partea dreaptă a secțiunii religioase se afla un alt dulap cu

[19] *Conservatorul*, anul VI, nr.127, 10 iunie 1906, p. 1
[20] *Universul*, anul XXVI, nr. 224, 17 august 1906, p. 1
[21] *Conservatorul*, anul VI, nr. 169, 3 august 1906, p. 3
[22] *Dimineața*, anul III, nr. 940, 18 septembrie 1906, p. 2
[23] *Drapelul*, anul VI, nr.102, 16 septembrie 1906, p. 3

obiecte scumpe unde erau expuse manuscrisele lui Gheorghe Șincai. În secțiunea industriei casnice, de altfel, cea mai bogată și mai întinsă, aceasta cuprindea trei părți din pavilion, unde la intrare se afla un covor imens din lână, iar pe covor era țesut un vultur, țesătură aparținând Catedralei din Sibiu. O altă încăpere avea expuse cusături și obiecte de îmbrăcăminte aparținând femeilor din Banat, realizate de către elevii școlii civile din Sibiu, precum și mai multe modele de cusături și broderii cu motive românești. Într-un colț al camerei se afla o colecție bogată de păpuși, iar îmbrăcămintea fiecărei păpuși reprezenta diferite zone geografice ale României. Deosebit de valoroase erau o cămașă de 150 de ani și mai multe modele de pieptare bărbătești lucrate de către elevii școlii din Săliște. Alături de acestea au fost expuse și ștergare lucrate din pânză de cânepă cu o vechime de peste 200 de ani, o parte din obiectele expuse în pavilionul nou aparținând muzeului etnografic de la Sibiu, iar alte obiecte aparțineau unei femei care a cutreierat în iarna anului 1905-1906 întreg Ardealul pentru a cumpăra de la țărani cele mai frumoase țesături[24].

Pavilioanele românilor din sudul Dunării.

Un real success l-au avut exponatele românilor din sudul Dunării, din Serbia si Macedonia.

Pavilionul Macedoniei a fost zidit în întregime din piatră, cu ferestre mici, așezate foarte sus, înconjurat cu un zid de piatră, asemănător unui mic fort, dar planul pavilionului a fost luat din greșeală după modelul unei cule turcești; casele românilor macedoneni erau spațioase și cu multe încăperi pentru că familia era foarte numeroasă și locuiau sub același acoperiș: bunici, părinți, copii și nepoți[25]. Erau expuse printre altele: diferite costume din Macedonia, obiecte de industrie casnică, sofale luxoase, etajere cu lucruri manuale, fotografii cu portul românesc din diferite regiuni ale Macedoniei, obiecte în argint, de icoane și filigrane, țesături de lână și borangic[26]. Totodată, a fost expusă o colecție bogată de covoare, pânze, velințe, țesături, alături de fotografii din toate localitățile locuite de români: orașe, școli, biserici[27].

Pavilionul românilor din Serbia cuprindea diferite costume și păpuși îmbrăcate în costume
naționale sârbești și românești și numeroase obiecte de artizanat și industrie casnică, iar la inaugurare a fost prezent directorul Muzeului etnografic din Belgrad care i-a întâmpinat pe Suverani cu pâine și sare, așezate pe o tavă de argint frumos lucrată[28].

1.3. Pavilioanele statelor europene

De la această expoziție nu puteau să lipsească pavilioanele unor state europene, mari puteri ale epocii. Astfel, în rândul celor 165 de pavilioane existente în cadrul Expoziției au expus state ca: Franța, Austria, Ungaria, Italia.

Pavilionul Franței era situat în spatele Palatului Artelor, pe Calea Olteniei, lângă Pavilionul Italiei, iar inaugurarea pavilionului s-a făcut în data de 7 septembrie printr-o

[24] *Adevărul*, anul XXVI, nr. 6037, 10 iunie 1906, p. 2.
[25] *Universul*, anul XXIV, nr. 251, 13 septembrie 1906, p. 2
[26] *Conservatorul*, anul VI, nr. 224, 11 octombrie 1906, p. 1
[27] *Universul*, anul XXIV, nr. 251, 13 septembrie 1906, p. 2
[28] *Conservatorul*, anul VI, nr. 131, 15 iunie 1906, p. 1-2

mare serbare, printre invitați numărându-se membrii coloniei franceze, ministrul francez cu soția, însărcinatul cu afaceri al legațiunii franceze, celebrul astronom Camille Flammarion care s-a întreținut cu regina Elisabeta, domnii M.Vlădescu și Ion Lahovary[29]. Acest pavilion a fost compus dintr-o rotondă și mai multe încăperi laterale în care erau expuse mobile de artă, vitrine cu ținute de haine după moda pariziană, bijuterii, obiecte de artă, bronzuri, produsele fabricilor de zahăr și ciocolată franțuzească[30]. Au fost expuse printre altele vase desenate și smălțuite, un pian, o harpă, piese turnate pentru birou, îmbrăcăminte produsă de casele Peruoux și Redfern, alături de mobilele de stil Louis XV și XVI.

Pavilionul Ungariei a expus mașini agricole, obiecte de turnătorie și fierărie, unelte de lemn, fier, mobile de mare valoare, produse agricole, produse ale fabricilor de ceramică, produsele ale minelor de cărbuni din Ungaria. Cu această ocazie au fost premiate cele mai interesante exponate: 12 diplome hors concours; 64 diplome de onoare cu medalii de aur; 55 medalii de aur cu diplomă specială; 81 medalii de argint cu diplomă specială; 56 medalii de bronz cu diplomă specială; 3 mențiuni onorabile[31].

Pavilionul Austriei era alcătuit din mai multe săli cu tematică, iar o sală a fost special amenajată pentru prezentarea industriei artistice vieneze, fiind expuse obiecte lucrate în aur și argint și decorate cu email, cristaluri și porțelanuri lucrate de mână în toate stilurile, iar o alta dedicată expunerii de utilaje chimice, pentru industria panificației, mașini agricole, a unui sistem de ghețărie precum și alte mașini și unelte agricole, pentru industria textilă, casnică[32].

În anul jubileului, Italia prin intermediul primarului Romei, Cruciani Alibrandi, a oferit capitalei României în semn de aleasă apreciere o copie în bronz a statuii Lupoaica, grup statuar ce reprezintă unul dintre simbolurile Romei Antice, festivitate care a avut loc la Arenele Romane în ziua de 7 septembrie 1906[33]. Cu această ocazie, contele de San Martino în toastul ținut a spus că: *”Mi s-a părut că ramurile a doi arbori porniți din aceeași rădăcină s-au unit: e unirea inimilor celor două popoare născute din vechiul popor roman*[34]*.”*

La Expoziție au participat o serie de invitați străini, apropiați ai unor oameni politici de la București. La inaugurarea Expoziției a fost prezent primarul orașului Viena, dr. Karl Lueger, alături de 11 consilieri austrieci din Consiliul capitalei Austriei[35]. Delegației i s-a făcut o primire călduroasă la Gara de Nord, unde au fost întâmpinați de oficiali români, de diferite delegații și reprezentanți ai unor societăți culturale și de către o delegație a românilor ardeleni stabiliți la București[36].

La intrarea în perimetrul Expoziției Dr. Lueger a fost salutat cu salve de onoare, iar în discursul ținut la pavilionul Austriei a precizat că participarea Austriei la Expoziție s-a datorat simpatiei față de România. Comisariatul general a primit din partea primarului o

[29] *Dimineața*, anul III, nr. 952, 30 septembrie 1906, p. 3
[30] *Dimineața*, anul III, nr. 931, 9 septembrie 1906, p. 3
[31] *Monitorul Oficial*, nr. 194 din 28 noiembrie 1906, p. 7133 și nr. 197 din 1 decembrie 1906, 7244-7247.
[32] A*cțiunea conservatoare*, anul I, nr. 26, 3 iunie 1906, p. 3
[33] *Conservatorul*, anul VI, nr. 208, 22 septembrie 1906, p. 3
[34] *Drapelul*, anul VI, nr. 101, 14 septembrie 1906, p. 2
[35] *Conservatorul*, anul VI, nr. 121, 3 iunie 1906, p. 3
[36] *Universul*, anul XXIV, nr. 149, 3 iunie 1906, p. 1

călduroasă mulțumire și o fotografie cu membrii consiliului comunal, prezenți la Expoziție, iar Comisarul a trimis drept mulțumire un album reprezentând vederi de la aceasta[37].

Seara s-a încheiat cu un banchet în sala mare a ministerului de externe, iar în cursul zilei următoare a fost primit în audiență de Regină, care i-a oferit un mic portret executat în fildeș[38].

Delegația vieneză a făcut o vizită pe 6 iunie la Sinaia la invitația primarului și autorităților orașului, fiind însoțit de Al. Ciurcu[39].

BIBLIOGRAFIE

Arhivele Naționale ale României, Fond Casa Regală, Dosar 171/1905 .
Acțiunea conservatoare, anul I, nr. 26, 1906.
Adevărul, anul XXVI, nr. 6037, 1906.
Conservatorul, anul VI, nr. 224, 1906.
Conservatorul, anul VI, nr. 131, 1906.
Dimineața, anul III, nr. 940, 1906.
Drapelul, anul VI, nr. 102, 1906.
Monitorul Oficial nr. 194, 1906.
Universul, anul XXIV, nr. 251, 1906.
Vulturul, anul I, nr. 28, 1906.

[37] *Universul*, anul XXIV, nr. 197, 21 iulie 1906, p. 2
[38] *Drapelul*, anul VI, nr. 64, 8 iunie 1906, p. 2
[39] *Conservatorul*, anul VI, nr. 121, 3 iunie 1906, p. 3

COMPOUND STRUCTURES IN THE SURREALISTIC POETRY OF GELLU NAUM

Claudia DRĂGHICI
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Gellu Naum's poetry is interesting from the perspective of the lexical composition of words as well. This leads to an analysis of poetic compounds which do not seem to comply with precise linguistic norms. In this way, original compound structures full of connections are created and they involve the general mechanisms of language combined with the poetic, creative instinct. Compound-type lexical innovations represent a form of language communication by the creation of connotative meanings in the poetic context.

Keywords: compounds, lexical composition, surrealism, lexical innovations, abbreviation

Tendința poeziei este de a depăși limitele limbajului, de a se aventura dincolo de mecanismele generale ale limbii în crearea unui univers cât mai original, dat de structuri lingvistice cât mai enigmatice, supunând cuvântul unor operații superioare la nivel morfologic, sintactic sau semantic.

Structurile compuse în poezia suprarealistă a lui Gellu Naum reprezintă o „ artă a combinării"[1] prin permutarea aparent aleatorie a unor cuvinte la care se adaugă instinctul ludic, spontan, creator, compusele fiind „ proprii limbii literare" [2]. Astfel, se creează ambiguități ale limbajului prin compunere lexicală, un „ hazard obiectiv" [3], care invită la o nouă lectură, autoironică, cu personaje ciudate *bunicul-foc* , *Poetul-copil*, *doctorul-fiu, MARELE NAVIGATOR* , *omul-călător, copilul-doctor* apelând la o memorie plină de conexiuni, „ prin refluxul autenticității, al spontaneității"[4] : „diafana insectă *de aur albastru-verde triunghiulară*" sau „ facem gesturi *moderno-simpatice" (Eftihia*).

Cele mai numeroase cuvinte compuse întâlnite la suprarealistul **Gellu Naum** sunt de tipul substantiv + substantiv / adjectiv (mai rar) = substantiv*:* „ seara / era o broșură de propagandă / acolo la *Hotel-Păduche*"(*Drumețul incendiar*), „ În cameră totul era dat cu var Bătrânul / *bunicul-foc* bâiguia", „ Era cam frig și *bunicul-foc* / ne-a învelit în bâiguielile lui" (*Nimeni n-o știa*); „ Pescarii moțăiau printre *centauri-pești"(Început și centru)*; „ dar tu Cenușereasa mea plecai acasă / și se năștea a șaptea oară *Copacul-Animal*" (*Fără nimic și fără*, vol. *Copacul-animal);* „ pe un pământ pătrat pe suprafețele ademenitoare / năuca descifrare a *gesturilor-mame*" (*, Între bine și rece,* vol. *Copacul-animal), „*Tatăl meu obosit folosea *privirea-gândire*"(*Tatăl meu obosit « pohem »*), „ Firește folosise materiale aflate la îndemână (*alice nasturi*) dar și materiale / găsite întâmplător(*bețișoare pietricele)*", (*Tatăl meu obosit «pohem»)* , „ *femeile-tenori* au dreptate ele nu prea mai știu ce știu dar cunosc / melodia"*(Cu sentimentele mele de*

---

[1] Naum, Gellu (2004), *Despre identic și felurit* (Antologie*), Prefață* de Simona Popescu, Iași, Editura Polirom, p. 9.
[2] Stoichiţoiu -Ichim, Adriana (2005),*Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influenţe, creativitate,* Bucureşti, Editura All, p. 10.
[3] Naum, Gellu (2004), *idem*, p. 15.
[4] Duda, Gabriela(2004) *,Literatura românească de avangardă*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, p. 20.

pasăre), *„ O sete-panică* (poeme, cuburi violete, efigia maternă a unui cartier de vechituri) îl mână spre ținuturile răului", (*Arca*), „oscilau ca într-o carapace / *cearceaful-amiral* și focul negru", „ el zâmbea *vecinului-gravor* și laptelui"(*Rotciv*), *„ pasărea-mamă* m-a ascuns sub aripă"(*Valiza*), titlul poeziei *Poetul-copil*, *„ doctorul-fiu* era copilul lor", „ *omul-călător* zburase către Vidra mai rămăseseră la masă doar / *copilul-doctor",* (*Nunta*), „ *insecta-poet* care mă privește cu un ochi de un verde-albastru intens", „ *insecta-poet* proaspăt sosită ca să asiste la dementa / pieire prin multiplicare tragică", „ frumoasele *vulpi-vrăjitoare "(Eftihia*), „ lângă seninătatea lacului pe unda căruia plutește / prelungul păr al *peștilor-femele*" (*Despre omul îmbrăcat*) și pornesc de la un raport elidat în care substantivele sunt cuvinte întregi existente și independent în limba română cu formă în general de nominativ-acuzativ. Compusele – părți de propoziții – sunt formate din determinat substantival și determinantul lui atributiv ,topica fiind de obicei determinat – determinant: *Hotel-Păduche, bunicul-foc, centauri-pești, Copacul-Animal, gesturi-mame, privirea-gândire, alice nasturi, bețișoare pietricele, femeile-tenori, O sete-panică, cearceaful-amiral, pasărea-mamă , vecinului-gravor, Poetul-copil, „ doctorul-fiu , omul-călător , copilul-doctor, insecta-poet, vulpi-vrăjitoare, peștilor-femele*. Aceste formații compuse sunt lipsite de unitate morfologică, primul termen suferind modificări morfologice sau poate fi articulat cu articol hotărât enclitic. Substantivele care intră în alcătuirea formei tip a compusului pot avea același număr sau numere diferite și pot fi de același gen sau de genuri diferite. Din punctul de vedere al relațiilor sintactice dintre termenii componenți , substantivele compuse analizate sunt alcătuite din două substantive juxtapuse cu formă de nominativ-acuzativ între termenii cărora putându-se subînțelege un raport de subordonare apozitivă, apoziția având rolul de epitet (*bunicul-foc*). Genul substantivelor între ai căror termeni componenți se subînțelege un raport de subordonare este identic cu al substantivului echivalent cu termenul determinat"[5]. Când apoziția are rolul de epitet, cel de-al doilea termen nu se schimbă de obicei în flexiune.

În poezia suprarealistă a lui **Gellu Naum**, compusele *MARELE NAVIGATOR*: „ În interiorul pompelor un alt navigator / el este *MARELE NAVIGATOR* / obrazul încărcat de ciorchini se scutură la / răspântii*"(Vasco da Gama, II*), *Marelui Derizoriu:* „ se auzeau claxoanele *Marelui Derizoriu* ecourile molozului"(*Fără nimic și fără*, vol. *Copacul-animal*), *Știința Balanței* :„am să te învăț pe pod *Știința Balanței* am să te învelesc în ziare"(*Oh cât o iubeam*, vol. *Copacul-animal,), constructorul Solniță:* „ îmi ziceam singur *constructorul Solniță*"(*Iață am terminat* ,vol. *Copacul-animal), domnișoara Afară* și *domnișoara Înăuntru: „ domnișoara Afară* și *domnișoara Înăuntru* / dansează din buric"(*Te rog să mă ierți dar* , vol. *Copacul-animal); poetului Marior* :„doamna aceea bizară contestă atributele *poetului Marior*" (*A patra peșteră*), *MAREA IUBITĂ:„* fiecare lângă logodnica lui își / acopereau ochii când le vorbeai despre *MAREA IUBITĂ*", „ fantoma căpitanului *Cook* cântă *cookoo*", (*Leagănele*), *Marele Indian* „ *Marele Indian* a spus sau a cântat ceva după care a făcut o plecăciune"(*Pohem*), „ Într-o bună zi am să rețin numai

[5] FCLR I - Graur, Alexandru, Mioara Avram (red.),1970 , *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I , *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan , București, Editura Academiei Române, p. 57.

furia A / proprie capacității mele de erori măsurabile"(*Furia A), Marilor Ființe:* „ ultimul cuib al *Marilor Ființe*"(*Focul negru*), *Marea Oarbă* :„ iată și *Marea Oarbă* cu insulele ei haotice ",(*Ora exactă*), *„Pământului Natalitar :„* Iată-i că vin *copiii Pământului Natalitar* / ca niște îngeri poate chiar ceva mai rău", (*Sala de așteptare*), *Femeia Leșinată:* „ Pe malul Eufratului în ape masculine / lângă *Femeia Leșinată", (Femeia Leșinată),* „ ne putem continua pelerinajul spre *Câmpia Stelelor"(Câmpia stelelor*), *Amantul Sacru* :„ Sunt șapte secole de când Gertrude / își întâlnea *Amantul Sacru* prin grădini",(*Piramida în aer*), poezia *Diminețile cu domnișoara Pește* se comportă ca niște grupuri sintactice formate dintr-un determinat substantival și determinantul / determinanții lui atributiv(i), fiind de fapt compuse – părți de propoziții. Aceste compuse sunt formații lipsite de unitate morfologică în care cel puțin unul dintre termeni suferă modificări: *Marea Oarbă*. Compusele sunt de fapt epitete apozitive metaforice în care denumirea unei particularități a obiectului a devenit numele obiectului însuși, modificările de flexiune , ca și articularea cu articol hotărât , fiind asemănătoare cu cele întâlnite la grupul sintactic: *substantiv+ adjectiv / substantiv* (uneori cu inversare de termen, artificiu poetic). Epitetele referitoare la o însușire au drept punct de plecare o figură de stil , în cazul nostru o metaforă, adjectivul având rolul de atribut. Atunci când substantivul compus face parte din aceeași categorie semantică cu substantivul folosit ca termen de compunere, genul și numărul acestuia determină genul și numărul compusului: *Femeia Leșinată* f. sg., ca *și femeia.*

Adjectivele compuse *orizontal-descriptivă:* „ noi stăm cu tălpile peste uleiuri / orbi și frenetici / enumerând într-o dezordine *orizontal-descriptivă* toate minunile secolului", *(Cu sentimentele mele de pasăre)*, titlul poeziei *Analogic-nevinovat,* , *intestinal-albastru:* „ afară pe un cer *intestinal-albastru* niște ceasornice / își învârteau cu viteză limbile poleite"(*Insulele fericiților), colegial-orbește* :„ cât ne iubeam *colegial-orbește* aproape cu pasiune"(*Al cincilea element:* valoare de adverb*), aur albastru-verde triunghiulară* : „diafana insectă *de aur albastru-verde triunghiulară*", *moderno-simpatice:* „ facem gesturi *moderno-simpatice" (Eftihia*).

O situație specială este reprezentată de compusul *Doamna-firar al dracului de pământ*: *„*că am pus bamele la pământ și la *Doamna-firar al dracului de pământ*" (*A patra peșteră*), compus de tip propoziție, format din verb personal , alături de alte părți de vorbire. Substantivele compuse cu bază verbală nu sunt formate după model străin, fiind licențe poetice.

Apar compuse inedite, originale, *Marea Medalie a Cavalerilor Obosiți, Funia Cavalerului de Onoare , Panglica și Jartiera Orbilor Rătăciți în Pustiu:* „ Aveam la gât *Marea Medalie a Cavalerilor Obosiți / Funia Cavalerului de Onoare /* plus *Panglica și Jartiera Orbilor Rătăciți în Pustiu*" (*Funia Cavalerului de Onoare),* titlul poezie *Leul verde Pelican nesigur ,* sunt un joc lexical de articol, adjectiv și de substantive cu forme de nominativ sau de genitiv.

Structura compusă „ *Arbitră a Extazului Gertrude* e acum aici",(*Piramida în aer*) reprezintă o creație poetică , un nume în care atât determinatul cât și determinanții pot primi articol , aici posesiv și hotărât . În privința raporturilor sintactice dintre termeni, genitivul are funcție de atribut al substantivului exprimând în structura compusă atât

posesia, cât și apartenența. Genul substantivului nu coincide cu cel al substantivului așezat înainte, având rol de determinat: *Arbitră* (fem.) *și extaz* (neutru). Tipul de compus este puțin productiv în crearea de cuvinte noi, fie și în creațiile literare.

Alte cuvinte compuse precum *Tăietor de Diamante:* „ adâncul mai degrabă fără suprafață / gândit ca *Tăietor de Diamante* / uitat și alungat ca *Tăietor de Diamante* / ne mai absoarbe în lucrarea sa"(*Tăietorul de Diamante*), *Omul de Pază :*„ după un timp sosește și *Omul de Pază ", „ Omul de Pază* stă neclintit*"(Leul verde Pelican nesigur)*,create prin hipotaxă , sunt formate dintr-un substantiv și un atribut (substantiv în acuzativ cu prepoziție)[6] sau din două substantive comune legate prin prepoziție [7].

La forma tip, termenii substantivelor comune sunt nearticulați. Primul termen al compusului se caracterizează prin forma sa articulată cu articol hotărât enclitic(*Tăietor*), prezența articolului datorându-se rolului sintactic de determinat pe care îl joacă acest termen față de substantivul următor (*de Diamante*),precedat de prepoziție și având funcția de atribut de identificare[8].Substantivul comun are ca termen determinat un nume generic pe care determinantul are rolul de a-l individualiza printr-o caracteristică. Din punct de vedere morfologic, substantivele compuse *Tăietor de Diamante* și *Omul de Pază* sunt lipsite de unitate morfologică , modificându-se în flexiune sau articulându-se primul termen.

Întâlnim și o creație lexicale inedită, o interjecție sudată „ După aceea iubita mea *vaivai* după aceea / te vei culca pe nordul meu îndărjit"(*Așa cum spuneam* , vol. *Copacul-animal).*

Tot compuse poetice inedite și ludice sunt și formațiile care rimează „ fantoma căpitanului *Cook* cântă *cookoo*" (*Leagănele*), precum și asocieri de cuvinte, aparent ilogice„ *există sâmburi vii și morți furnici și nove justificative arbori sequoia în / flăcări somnopiteci omizi și pietre aur granit aramă canguri fluturi / cuțite ploi privighetori specia scaun gheata "* **(** *Eftihia*)., în care nu se cunosc clar determinanții ,fiind enumerări ambigue.

Abrevierea are „caracter selectiv și convențional"[9] , astfel , imaginația poetului joacă un rol important în alegerea ordinii noului compus sau a abrevierii propriu-zise, cunoscute a cuvintelor.

Substantivele compuse din abrevieri întâlnite în poezie sunt *grupuri adjectivale* (formate dintr-un adjectiv, cuvânt compus întreg + o inițială) , *inițial-fiscală K („* substitutul elementului poate fi alt semn grafic decât conține termenul inițial K pentru potasiu*"*[10] deoarece dominantă ca tip de abreviere este fragmentarea) *:* „*Y* pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des"(*Iață am terminat,* vol. *Copacul-animal*) sau o inițială care reprezintă o persoană *X , Y, D* : „ l-am revăzut pe *X* a rămas

---

[6] Coteanu, Ion ,Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu(1985) ,*Limba română contemporană*, București, EDP, p. 247.
[7] FCLR I - p. 94.
[8] FCLR I- p. 95.
[9]FCLR I – p. 152.
[10] Dumitrescu, Maria, Aurelia Surjicov (1987), „ Abrevierea în limba română", în *Limba Română*, XXXVI, nr. 5, București, Editura Academiei Române , p. 390.

credincios unor negații", „*Y* pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des"(*Iață am terminat* , vol. *Copacul-animal,).* Un alt grup identificat este cel nominal, *furia A*(format dintr-un substantiv, cuvânt întreg + o inițială*)* : „ Într-o bună zi am să rețin numai *furia A* / proprie capacității mele de erori măsurabile"(*Furia A).* Aceste compuse sunt de *tip alfabetic* accentuându-se inițiala*.* Genul compuselor este dat de cuvântul întreg *furia*=fem. sau în cazul inițialelor de litera finală, cele care se termină în consoană , sunt masculine sau neutre, în cazul nostru masculine: *Y* pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des"(*Iață am terminat* , vol. *Copacul-animal).* De asemenea, compusele din abrevieri se pot articula *X-ul* și se pot declina.

Inovațiile lexicale de tip compus în poezia lui Gellu Naum reprezintă o formă de comunicare care anulează semnificațiile limbajului denotativ, creând semnificații conotative în contextul poetic prin suspendarea sensurilor obișnuite și angajarea într-o dimensiune ludică a experienței estetice.

Bibiografie:

Coteanu, Ion ,Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *,Limba română contemporană*, Bucureşti, EDP, 1985.

Duda, Gabriela *, Literatura românească de avangardă*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2004.

Dumitrescu, Maria, Aurelia Surjicov, „ Abrevierea în limba română", în *Limba Română*, XXXVI, nr. 5, București, Editura Academiei Române , 1987, p. 390.

FCLR I - Graur, Alexandru, Mioara Avram (red.) , *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan , București, Editura Academiei Române, 1970.

Naum, Gellu , *Despre identic și felurit* (Antologie), *Prefață* de Simona Popescu, Iași, Editura Polirom, 2004.

Stoichiţoiu -Ichim, Adriana ,*Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influențe, creativitate,* Bucureşti, Editura All , 2005.

LOVE PASSION, A FACET OF EROS IN THE PROSE HORTENSIA PAPADAT- BENGESCU

Alina Mihaela ILIE (FLOREA)
Phd Student, University of Pitești

Resume: Hortensia Papadat-Bengescu's prose is an ideology of passion. The prose writer turns it on all sides, analyzes it from a historical, mythical, mythological, phenomenological, psychoanalytic perspective. She truly makes an incursion into passion, desire, we are witnessing a dissection of Desire, of Passion in Proustian style. Bengali's eroticism is a by-product of modernization with external motivations to the genuine resemblance of the Romanian soul.

Keywords:love passion, eroticism, mythological, meta-analysis

Iubirea în proza bengesciană este decelată ca o metaforizare a drumului odiseic al prototipului Odiseu. Asemenea politropului Odiseu, femeile din creația Hortensiei Papadat-Bengescu sunt prinse într-un labirint al iubirii-pasiune, al erosului. Femeile încearcă să recompună pânza de păianjen a erosului pierdut. Hortensia Papadat-Bengescu preocupată de această refacere prin așa zisul „suflet feminin” elaborează un fel de investigații ale interiorității femeii. Cultul pentru iubire al autoarei suferă o ușoară contradicție și anume că personajele trăiesc o anume mistificare în așa fel încât au uitat gustul nefericirii.

Erosul este interpretat de Hortensia Papadat-Bengescu în proza sa ca o primă formă a mistificării cuvântului, ca o expresie a experienței amorale. Sesizăm cum moravurile societății transpar în proză în formă mitică, fiind prinse într-un model al suferințelor primare. În nuanțe moderniste Hortensia Papadat-Bengescu, asemenea lui Homer, reface traseul amorului, reface traseul erosului. Erosul este cotidianizat, fiind supus vicisitudinilor social-politice. Nu are valențe cultice, sacerdotale, ci valențe demistificatoare. Prozatoarea revigorează concepția asupra erosului, asupra mitului european al adulterului- romanul lui Tristan și Isolda- parcă îl deznoadă. Mitul apare aici ca o ipostaziere a relației dintre bărbat și femeie și nu ca o operă literară.

Hortensia Papadat-Bengescu constituie un roman autentic de dragoste, întrucât își trage seva din hermeneuticile vechi ale erosului. Sunt mixate o serie de erotologii, de la iubirea-pasiune la iubirea de tip stendhalian iubirea vanitate. Polemizând cu criticile vremii regăsim iubirea ca pasiune și nu ca orgoliu. Imaginarul poetic bengescian îmbracă mai multe forme ale iubirii. Iubirea apare ilustrată sub diferite fațete: iubirea ca atracție androginică și iubirea ca stare a conștiinței. Femeia, luând înfățișarea lui Eros, prefigurează pofta Absolută, aspirația luminoasă, elanul religios originar: „Dialectica Erosului introduce în viață ceva complet străin de ritmurile atracției sexuale: o dorință care nu se poate satisface, care alungă chiar tentația de a se împlini în lumea aceasta, pentru că nu vrea să îmbrățișeze altceva decât Totul”[1].

[1] Denis de Rougemont, 1987, p. 56

Hortensia Papadat-Bengescu inovează la nivel ideatic abordarea erosului prin această refacere a amorului platonic. Asemenea ființelor androgine aflate în căutarea echilibrului după separare și personajele bengesciene sunt prinse într-o febrilă căutare în a reconstitui imaginea erosului platonician. Prozatoarea realizează o primă analiză fenomenologică a sentimentului de iubire, deslușește raporturile dintre fizic și moral. Moralul și fizicul se întrepătrund în manieră modernă sub semnul teoriei trupului sufletesc. Întâlnim iubiri asumate de îndrăgostiți, dar și imaginea îndrăgostiților care se află sub același acoperiș protector al sentimentului. Iubirea este experimentată ca boală, ca patimă, ca alterare a conștiinței, acuzând neîmplinirea ca motiv al îmbolnăvirii. Ființele placide și senzuale se contopesc într-un tot, luptând între iubirea sexuală și Iubire.

Trama operei bengesciene converge pe linii arhetipale, oferind noi valențe în ceea ce privește Femeia, Bărbatul și Erosul. Cele trei simboluri configurează unitiv iubirea ca o recunoaștere a sufletului-pereche și ca o desăvârșire ontologică. Prozatoarea reface mitologiile erosului care circulă în simple ontologii ale iubirii. Inițial amorul apare degradant, dezgustător și urât, la fel ca în imaginarul poetului blestemat, Baudelaire. Din perspectivă baudleriană amorul bengescian este încartuit într-un estetism al urâtului. Duetul conjugal este perturbat. Tabloul morbid al imaginarului poetului o inspiră pe prozatoarea analitică. La fel ca Baudelaire, Hortensia Papadat-Bengescu surprinde zonele obscure ale sufletului omului. Inspectează cu ardoare denaturarea ființei, surprinzând-o în cele mai urâte cadre. Femeia jubilează în lumi bolnăvicioase, care-o determină să trăiască amoruri sterile, aplatizate. Nu reprezintă o întruchipare a feminismului, femeia nu mai este un simbol al eternului feminin. Este doar o iluzionistă, o bovarică născătoare de iluzii.

Nuvelistica Hortensiei Papadat-Bengescu este lăsată în conul de umbră, fiind considerată scabroasă și plină de indecență. Parcă repetă experiența lui Baudelaire prin marginalizare și prin izolare pentru că sparge tiparele clasice. Hortensia Papadat-Bengescu inovează la nivel tematic. Paginile operei sunt impregnate de un erotism exacerbat, morbid, pervers, constituind mici monografii tripartite ale sufletului feminin. Șochează prin surprinderea dialecticii corp-suflet, analizează sufletul feminin ca fiind parte a erosului.

Analista sufletului repune în mișcare preocupările femeilor din secolul al XV-lea, care se complăceau în intrigi de salon, în baluri mascate și care practicau cochetăria și amorul. Elena, din romanul **Concert din muzică de Bach,** chiar pregătește întâlniri de salon. Chiar dacă naturaliștii i-au scos coroana femeii, prozatoarea reconstituie imaginea femeii. Femeia a fost înfățișată de naturaliști în note josnice. Ea era surprinsă pictată, sculptată sau moartă, devenind transformată în figură de legendă. Cel care s-a îndeletnicit în a surprinde femeia în profunzimea ei a fost scriitorul psiholog Paul Bourget (1880), cel care a studiat inima și sufletul femeii. Se instituie în acest sens o apropiere din punct de vedere tematic între filosofia asupra erosului, asupra femeii a prozatoarei interbelice și cea a scriitorului francez. Romanul ivit este privit ca fiind un mijloc pentru recăpătarea de către femeie a condiției și a libertății. Naturaliștii au redus

studiul femeii la un resort unic: tota mulier in utero[2]. Romancierul Paul Bourget restituie femeii gloria sa: secretul său necomunicabil. Acest lucru se poate observa și la Hortensia Papadat - Bengescu. Aceasta recuperează imaginea femeii și imaginea erosului în condițiile în care iubirea și femeia erau tratate cu banalitate.

În secolul al XIX-lea femeia era etichetată a fi imaginea suferinței. Revolta femeilor se naște în urma unor lecturi, care le invită la reflectarea asupra vieții. Femeile înțeleg exaltarea sufletului, puterile pasionale ale inimii, știau doar că iubirea copleșitoare dintre ființe ce se îndrăgeau era o sărbătoare[3]. Imaginația lor atinge acest mister, fără a-l analiza. Proza bengesciană nu face altceva decât să analizeze misterul feminin, să exploreze zone absconse ale sufletului feminin. Sufletul feminin a constituit un obiectiv al psihanalizei și al psihologiei. Despre psyhe amintește chiar Platon, tatăl tuturor conceptelor legate de iubire, de frumos și de adevăr.

Femeia, arhetipul matriceal, întruchipează diverse ipostaze revelatorii pentru romanul analitic de tip psihologic: **ipostaza Erosul juvenil și ipostaza Erosului adulterin**. Spiritualizarea erosului carnal al lui Julius Evola se regăsește în mod fățiș la prozatoarea Hortensia Papadat-Bengescu. Ignobilul rațional cu cel irațional se împletește. Iubirea-pasiune a instituit imaginea amantei în detrimentul soției. În proza bengesciană avem ocazia de a identifica o teză construită de Denis de Rougemont cu privire la *nașterea iubirii fatale*. La *originea iubirii fatale* nu se află o *greșeală morală*, ci mai degrabă *o decizie existențială determinată de o opțiune metafizică*.
În ordine religioasă, această decizie îmbracă forma unui *act luciferic*, hrănit de *orgoliul omului faustic*, omul care vrea prin eros să fie propriul său Dumnezeu. Atracția dintre Elena și Marcian transcende senzualitatea care intră sub incidența voiței shopenhauriene de a trăi. Erosul este singurul domeniu în care femeia poate să se manifeste liber și poate să se dezlănțuie faustic fără a-și pierde feminitatea și puterea.

Retorica prozei bengesciene se configurează în jurul cuplului care evoluează de la pactul erotic la cel social. Analizând relațiile din interiorul cuplurilor susținem că devin din vânător vânat. Fiecare este stăpânit de o plăcere maladivă de a fi victima celuilalt. Doru cunoaște prin Lenora trei ipostaze ale feminității care corespund celor trei etape ale erosului prezentate de către Octavio Paz[4]: sexualitatea puternică, magică, erosul senzual iubirea. Pasionat de evoluția eroticii umane surprinde printr-o metaforă sugestivă sufletul și mintea, trupul și spiritul, considerând că „sexul este rădăcina, erotismul este tulpina și dragostea este floarea”[5]. Încă din nuvelele de început care stau sub semnul **Omului care a trecut** identificăm această atracție a lui Doru pentru Desdemona Mizilului „fusese Desdemona Mizilului căci avea în pasiunile ei o încăpățânare atotstăpânitoare”[6]. Doru era posedat de farmecul „văduvei tinere de tot, cu cap de înger și trup diabolic”[7], care era pegătită pentru amorul mare, pentru amorul

[2] Marcelle Tinayre, 1992, p.72
[3] Idem, p.73
[4] Octavio Paz, 2003, p. 33
[5]Ibidem
[6] Hortensia Papadat Bengescu, 1991, p. 18
[7] Ibidem

nebun. Alcovul lânced al Lenorei devine dintr-odată „aflux permanent de senzualitate”[8]. Se lasă purtată în cursa acestei dezordini a simțurilor. Experiențele prin intermediul cărnii conduc înspre adevărate povești romanțioase, înspre consumarea amorului senzual. Prin amorul senzual Lenora are „predispoziție spre morbiditate și exces-cultivat devine o vibrație tenebroasă și latentă, un gemet surd pe coarde stridente”[9]. Plenitudinea amorului converge spre o reconfigurare a erosului. Magnetismul erotic dintre cei doi sporește curiozitatea și conduce la exercitarea pasiunii. Privirile sunt prinse într-o contemplație reciprocă.

Iubirea- pasiune. Pasiunea iubirii și iubirea pasiunii

În cultura occidentală se întrevede o diferențiere a modului de abordare a iubirii. Rezerva față de iubire a fost mereu în tandem cu cea pe care rațiunea o are față de orice formă a dorinței. Literatura, mitologia și artele sunt cele cărora li se acordă meritul pentru modelarea dorinței: „diferența în evaluarea iubirii față de dorință provine din modalitatea lor diferită pentru filosofie, iubirea este dorința modelată, domesticită, cultivată”[10]. Literaturii i s-a recunoscut efectul modelator asupra iubirii. Iubirea devine în Occident „o formă a dorinței metafizice, a dorinței de Absolut, a dorinței de a fi Absolutul”[11]. Reprezentarea occidentală a iubirii este rezultatul unei sacralizări a sexualității. S-au născut o serie de întrebări al căror răspuns să fie acela de a-i satisface o curiozitate privind ceea ce înseamnă iubirea: Iubirea poate fi un sentiment propriu sau al celuilalt ? Toate acestea pot fi inserate într-o hermeneutică a iubirii. Iubirea este polisemantică, are multe conotații datorită multiplelor momente istorice diferite ale codurilor multiple prin care putem defini iubirea într-un anumit spațiu cultural. Relațiile interumane se bazează pe dorință, pe sentimente, pe sexualitate, care au drept scop erotismul (plăcerea). Putem vorbi de o hermeneutică a relațiilor interumane, care se bazează pe relațiile modelate de definirea religioasă și filosofică a dorinței și de reprezentarea în romanul occidental în succesiunea tipurilor de iubire: erosul platonic, agape creștină, iubire-pasiune, iubire donjuanescă, iubire romantică.

Propunem o hermeneutică a iubirii-pasiune prozei bengesciene, întrucât constituie o formulă culturală dublă: cea a unei filosofii a dorinței și cea a iubirii, ca expresie. Întreaga operă bengesciană își țese firul narativ în jurul dorinței și a obiectului dorit. Filonul avut în vedere sunt filosofiile clasice ale lui Kant (noi construim lumea în cunoaștere, deci cunoaștem inductive despre cum poate iubirea crea relații) și ale lui Nietzsche (construim lumea intru interpretare). Această hermeneutică presupune chiar ontologie. Deci hermeneutica iubirii devine o „ontologie” a iubirii. Fenomenologia iubirii devine complexă: „de la iubirea romantică până la filmele pornografice, de la puritatea iubirii adolescentine, până la nevrozele erotice ale psihanalizei și psihiatriei, de la

8 Idem, p. 21
9 Idem, p. 25
10 Aurel Codoban, 2010, p. 7
11 Ibidem

mistică la magie erotică”[12]. Hermeneutica aparține unei ontologii a detaliului: „teoria a tot ceea ce este, focalizată pe detaliu”[13].

Abordarea noastră va merge mai degrabă pe sloganul eu „doresc”, care este ontologia lui eu „gândesc”, plecând de la cogito-ul cartezian „ gândesc, deci exist” sau cel descartian „cuget, deci exist”. Hermeneutica aceasta presupune pluralitate.

Pasiunea iubirii a cunoscut o largă răspândire în lume. Cum s-a putut realiza acest lucru? Prin intermediul mitologiei, legendelor, povestirilor, epopeilor, romanelor, tragediilor. Iubirea-pasiune a devenit una dintre formele noastre de viață. Etimologia latină a cuvântului pasiune „pati”: *a suferi*- instituie starea ființei care suferă, care este condus fără voia lui, care este „jucăria forțelor iraționale pe care nu le poate sa nu vrea să le controleze”[14]. Suferința ar fi rezultanta uniunii dintre trup și suflet. Filosofia de la Platon la Descartes a socotit pasiunile o afecțiune specifică oamenilor, întrucât pasiunile pot afecta doar ființele duale.

Prozatoarea feminină Hortensia Papadat-Bengescu este singura care surprinde acest carusel al amorurilor cu toate fațele lui, cu toate „perturbările lui de ordin fiziologic sau psihologic; niciun scalpel n-a pătruns atât de adânc în bătaia inimii feminine. Efectele amorului sunt studiate și zugrăvite în varietatea și mobilitatea lor...”[15]. Personajele nu sunt niște feministe, pentru că descoperim că unica lor preocupare este „spasmul inimii pe care urechea scriitoarei îl percepe și îl descompune, în timp ce ochiul străbate până în adâncul sufletului lor, dezvelind jocul delicat al emoției”[16].

Obiectivul esențial al prozatoarei fiind sufletul feminin în „unduioasa lui mobilitate”[17]. Concluzia ce se poate aminti aici este că proza Hortensiei Papadat-Bengescu ar fi un conglomerat al unor mistici, precum mistica platoniciană, unitivă, ce deschide „posibilitatea magiei erotice, ce face ca partenerii să se topească unul după celălalt, să se amalgameze indistinct”[18]. Într-o magie erotică se află și o parte dintre personajele Hortensiei Papadat-Bengescu. Un exemplu ar fi Lenora, care deposedează bărbații din jurul ei prin jocul seducțional al ei, prin comportamentul lasciv. Toți sunt prinși într-un dans frenetic al seducției. Magia se produce prin fetișizarea corpului.

Coca-Aimée întruchipează o astfel de metaforă a iubirii-pasiune. Frumusețea ei îl fermeca pe Walter „frumusețea nu-i îngăduia frivolitate, ci o silea să fie gravă ca un idol...”[19]; „Corpul n-avea nici voluptate a formelor, nici nubilitate- o statuetă pe care ochiul se oprea fără impresii, numai cu singura însuflețire a enervării provocată de imobilitatea unei ființe totuși vii”[20]. Corpul devine marcă a tensiunii dintre gest și cuvânt. Sacralizarea fetișizată a corpului este intuită prin iubirea excesivă a acestui obiect iubit. Inițiată, mai întâi, în lascivități de către surorile Persu, își exercită puterea

---

[12] Idem, p. 8
[13] Idem, p. 15
[14] Idem, p. 17
[15] E. Lovinescu, 1969, p. 335-359
[16] Ibidem
[17] Viola, p. 67
[18] Codoban, p. 11
[19] Hortensia Papadat Bengescu, 1986, p. 305
[20] Idem, p. 303

de seducție asupra lui Walter, soțul mamei ei. Prin diferite mecanisme se străduiește asemenea surorii ei, Elena, să organizeze întâlniri, serate pentru a-l putea trage în capcană pe Walter. Gesturile ei de vestală deposedează la fel ca mama ei bărbații. Frenetica ei lascivitate anulează prezența Celuilalt, apare o alteritate.

În această iubire-pasiune există și o dimensiune a sexualității. Freud suține că sexualitatea este o sursă energetică a aparatului nostru psihic. Această teorie ar contribui la nașterea afirmației că aceasta ar exista în viața noastră doar la nivel afectiv. În iubirea-pasiune sexualitatea „ nu este prezentă în manieră directă a instinctului, în calitatea ei biologică imediată, cu finalitate reproducătoare însoțită de plăcerea ce compensează cheltuiala de energie”[21]. Sexualitatea este prezentă sub formă erotică. Erotismul iubirii „înseamnă dorința de a-i face plăcere celuilalt sau de a obține plăcere”[22]. Coca-Aimée obține o plăcere din a se face plăcută lui Walter. Dorința ei este de a obține prin frumusețea ei feminină atenția tatălui ei vitreg. Plăcerea o obținea din contemplațiile din fața oglinzilor „frumusețea ei o contempla îndelung în toate oglinzile, în toate pozele ”[23]. Gesturile lascive realizate intenționat nasc sexualitate. Mișcările și ținuta decriptate ascund refulări ale dorințelor ei. Îl pun în dificultate pe Walter, nasc stângăcii. Îl țin pe Walter într-un „tempo al simțirii contradictorii, într-un fel de echilibru și totodată într-o ruptură de echilibru”[24]. O simplă atingere naște plăcere asemenea actului sexual. Dezrobește bărbatul de sub tutela iubirii carnale. Îl deposedează pentru a-l configura unitiv.

Drumul seducțional ivește fecioare despletite care împletesc în pânzele erotico-senzuale plăceri. Pleiada personajelor feminine descinde cu afroditica Lenora, o senzuală care cu tenacitate languroasă transformă totul în jurul ei. Trupul descris este puternic sexualizat, plin de grație „mâinile albe, catifelate… figura ei de păpușă blondă, de păpușă de Nurenberg, cu gura roșie și mică, cu obrajii de porțelan roz, era crispată și ochii mari, albaștri, ochii de sticlă limpede, erau plânși, ondulările regulate ale părului oxigenate, aurii ca o perucă, corpul majestuos, plin sta lânced învelit fără grijă în chimonoul de dimiseală”[25].

Tema pasiunii este țesută într-un întreg armonios asemenea pieselor muzicale. Trupul deșteaptă simțurile încărcate cu percepții mistice. Frumusețea Lenorei transfigurată în numeroase imagini este contemplată în fantezia sa interioară. Chipul boticelian este supus unor priviri acerbe ale sufletului. Romanul păstrează mistica privirii pasionale, forța magică a contemplării din marile romane. În acest decor shakesperian se dezvăluie pasiuni frenetice. Sub lumina amorului pasional se nasc capricii, vițiuri, păcate frumos brodate. Devine imaginea femeii pasionale care se deposedează, se mistifică.

Aria semantică circumscrisă dorinței include cuvinte precum: pasiune, apetit, plăcere, poftă, libidoul, invidia, concupiscența etc. –de dezvoltat

---

[21] Codoban, p. 18
[22]Ibidem
[23] Hortensia Papdat-Bengescu, p. 307
[24] Hortensia Papadat-Bengescu, p. 311
[25] Valeriu Râpeanu, 1994,p. 9

Personajele bengesciene practică o erotică de tip curtenesc. Aceasta se ivește în secolele al XII-lea și al XIII-lea și este datorată trubadurilor occitani. Personajele preamăresc spiritual și trupesc legăturile dintre bărbat și femeie. Iubirea cavalerească reprezintă ultima sursă a eroticii provensale. Acest tip de iubire presupune supunere față de aleasa inimii îndrăgostitului și determină erotic înfățișarea unor virtuți precum: curaj, fidelitate și mărinimie. Avem de-a face cu o iubire care „nu este nici platonică, în sensul vulgar al refuzului senzualității, nici naturalistă, ci este o exaltare a dorinței trezite de femeia iubită, care impune înfrânarea și care ia un ton mistic”[26]. Din acest moment bărbatul este cel care suferă și iubește, devine pasiv: „iubirea pare să fi adoptat un cod comportamental feminin într-o societate accentuat masculină”[27].

Iubirea-pasiune a prozei bangesciene o raportăm la mitul lui Tristan și Isolda, pentru că înseamnă suferință, „înseamnă să înduri ceva, înseamnă supremația destinului asupra individului liber și responsabil”[28].

Tristan și Isolda- a iubi iubirea în ipostază bengesciană

Romanul **Tristan și Isolda** dezvoltă mesajul dualismului catar: a iubi iubirea este sinonim cu iubirea reciprocă nefericită. Povestea celor doi, rezumată, cu ajutorul lucrării *Iubirea și Occidentul* lui Denis de Rougemont[29] se prezintă în felul următor: Nașterea lui Tristan se produce într-un moment nefericit, tatăl era mort, iar mama moare la naștere. Este crescut de Regele Marc din Cornwall. După fapte de vitejie (învingerea unui uriaș, Morholt), rănit în luptă de spada otrăvitoare, pleacă. Ia cu el doar harpa și sabia. Ajuns pe țărmul irlandez, unde trăiește regina, sora uriașului, cea care are leacul salvării. Este vindecat de către Isolda fără a-i spune numele și felul rănirii. După câțiva ani, primește ordin de la regele Marc pentru a căuta această femeie din al cărui păr de aur un porumbel îi adusese un fir. Întors în Irlanda Tristan este rănit de un dragon și din nou este salvat de regină. Aceasta află că el este ucigașul unchiului ei și-l cruță după ce află motivul lui Tristan acolo. Slujnica le dă din greșeală „vinul fermecat”, pregătit de mama Isoldei și destinat viitorilor soți. Cei doi se îndrăgostesc, însă Tristan o conduce pe Isolda la Marc. În noaptea nunții, slujnica își va înlocui stăpâna pentru a o salva de la dezonorare. Regele Marc află de la slujitori de pretinsa idilă dintre Tristan și Isolda, însă Tristan apelând la viclenie îl convinge că nu este adevărat. Curtenii pun la cale un vicleșug pentru a-i face pe cei doi să se întâlnească. Tristan este condamnat la moarte, iar Isolda este lăsată în voia unei bande de leproși. Cei doi evadează și ajung în pădurea Morrois. Sunt surprinși dormind de rege după trei ani. Tristan așezase între ei sabia, iar regele înțelesese prin asta semnul de castitate și îi cruță. Schimbă sabia lui Tristan cu sabia regală. După trei ani trecuse și efectul licorii, Tristan se căiește, iar Isolda regretă viața de la curte. Cei doi se despart, însă pasiunea începe să revină. Curtenii îi denunță. Isolda apelează la judecata divină și ia în mână fierul încins, după ce jură că nu a avut alt bărbat în afară de rege și servitorul care a ajutat-o să coboare din barcă. Acesta era Tristan deghizat, purtat departe de aventurile sale cavalerești, Tristan crede că a fost

26 Codoban, p.20
27 Ibidem
28 Denis de Rougemont, p. 47
29 Idem, p. 19-23

uitat de Isolda și se căsătorește. Rănit de o armă otrăvitoare, Tristan o cheamă din nou pe Isolda. Ea vine, arborând o pânză albă în semn de speranță. Soția geloasă îi spune că pânza este neagră. Tristan moare și regina Isolda îmbrățișează trupul neînsuflețit pentru a muri și ea.

Un asemenea dualism este regăsit și în *Fecioarele despletite,* romanul referențial al cuplului Lenora-Doru din tripticul Hortensiei Papadat-Bengescu. Lenora aflată în pragul nebuniei substituie iubirea cu distrugerea. Nefericirea ei, agonia trupului sufletesc omoară o ființă: „Lenora ucisese în ea pe Doru și acum căuta să se ucidă în el. Durerea ei se strămutase însă pe locul unde fusese fericită, pe opera aceea care făcuse dintr-însa, prin pasiune, stăpâna Prundenilor”[30]. Nebunia ei omoară pasiunea celor doi. Este un fel de convertire a iubirii nefericite din *Tristan și Isolda*. Așa cum cei doi sfârșesc dramatic, așa și cuplul Lenora Doru este supus extincției. Lenora își pierde regalitatea amoroasă. Pasiunea ei voia să fie recompensată. Sfâșierile dantelei metaforizează sfâșierile neputinței de a mai fi pasională și de a mai invita la contemplația frumuseții ei. Nefericirea ei este refulată celor din jur „se distrugea pe ea, pe ceilalți, locul, timpul, simțirile”[31]. Într-un imn de rară frumusețe melodică Hortensia Papadat-Bengescu amalgamează spiritualul și fizicul, senzualul și misticul: „din cântecul timid al cuvintelor ei, melodia va trece în strunele de orgă”[32]. Misterul renașterii impulsionează salvarea sufletului care este încătușat în sălbatica făptură.

Această mitaanaliză a iubirii aduce în discuție problema erotismului, problemă analizată de scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu, având ca reper mitul iubirii pentru Absolut *Tristan și Isolda*. Ca să abordăm erotismul bengescian am reflectat la întrebarea în ce mod radiografierea mitului de către hermeneuticul Denis de Rougemont este aplicabilă demersului nostru ? Răspunsul l-am identificat tot la hermeneuticul iubirii. Erotismul nu ar fi altceva decât o repunere în scenă a iubirii- întreaga iubire: pasională sau sexuală, spirituală sau matrimonială. Mitul fascinează prin plăcerea de a se cunoaște pe sine dincolo de instincte: „Avem nevoie de mit pentru a exprima faptul obscur și imposibil de recunoscut că pasiunea este legată de moarte și atrage după sine distrugerea celor ce i se devotează cu tot sufletul”[33]. Iubirea-pasiune este *iubirea reciprocă nefericită*[34].

Sensul iubirii reciproce nefericite ar fi dorința pentru ceva ce nu avem încă și pierdere a ceea ce avem, alegerea morții în locul vieții: „Tristan iubește sentimentul că iubește, mai mult decât o iubește pe blonda Isolda”[35] ; „Ei nu iubesc altceva decât iubirea, însuși actul de a iubi”[36].

Mistica aceasta a iubirii-pasiune apare revigorată în proza bengesciană. Aici nu mai identificăm iubirea față de celălalt, ci mai degrabă iubirea pentru sine. Lenora când simte că nu mai este în centrul atenției, că nu mai este obiectul adorației se supune

30 Hortensia Papadat Bengescu, p. 102
31 Idem, p. 103
32 Ibidem
33 Denis de Rougemont, 1987, p. 12
34 Idem, p. 49
35 Idem. P. 37
36 Idem, p. 36

distrugerii. Acum dușmănește amorul și alcovul, singurele care-i hrăneau spiritul. Pasiunea este cea care intensifică sentimentele asupra poftei carnale și sexuale. Avem o inversare a dialecticii iubire-obstacol, pentru că în iubirea-pasiune obstacolul devine scopul. El conduce la moartea pasiunii. Eros sublimează dorințele, unificându-le într-o Dorință unică. Țelul dialecticii fiind moartea trupului. Lenora realizează un întreg ritual, e ca și cum nu ar vrea să contribuie la demitizarea mitului occidental. Ascunde grimasele epocii într-un tumult interior. Refuză să dezvăluie boala din motive de pudicitate.

Moartea este cea care primează în fața vieții. Pasiunea pentru cochetărie, pentru sex este mai mare decât însăși viața. Lenora este devorată de pasiune, de sine. Este o pasiune egoistă, iar acest egoism o duce la moarte. Din egoism renunță la viață pentru că nu vrea să arate fatalitățile dragostei. Pentru ea moartea nu ar fi altceva decât împlinirea totală, astfel nu ar fi ascuns cancerul: „Ea nu iubește altceva decât iubirea, însuși actul de a iubi”[37]. Asemenea lui Tristan, Lenora a iubit sentimentul că iubește, mai mult decât a iubi pe Doru. În cheie rougemontiană putem vedea relația dintre Lenora și Doru ca una reciprocă nefericită, pentru că iubirea lor se va finaliza cu un divorţ, ei se iubesc unul pe altul, dar fiecare îl iubește numai „plecând de la sine însuși, nu de la celălalt”[38]. Lenora iubește din pură cochetărie pentru că-i place să se adore, îi place să se privească și să fascineze prin prezența ei. Apropierea morţii este mai degrabă un pas pentru senzualitate. Ea adâncește dorința chiar până la setea de a-l ucide pe celălalt.

Reflecțiile despre iubire au devenit ideologii pentru societate. Avem de a face cu un modus vivendi, cu o artă a iubirii etichetată **cortezia**. Cortezia era o doctrină a iubirii profane, cu un cod precis fixând întreaga metafizică a dragostei. Ovidiu cu a sa *Ars amatoria* a avut o influență incontestabilă asupra tratatelor de iubire. *Erotica* sau *Amatoria* este un manual de iubire unde „fundamentează iubirea curteană ca act volițional și rațional, în profundă opoziție cu iubirea-pasiune, care a irupt sub forma povestei lui Tristan și Isolda"[39]. Ambele teorii consideră că iubirea este categoric incompatibilă cu legitimitatea.

Iubirea-pasiune scapă oricărei înțelegeri raționaliste. În cazul corteziei, iubirea este un act voluntar. Poezia trubadurilor - cortezia- a avut propria sa retorică. Doctrina catharilor s-a constituit ca urmare a contrastului dintre ambițiile sociale și mesajul spiritual al bisericii. Teoria răului este înlocuită de cathari printr-o teorie pesimistă „afirmând existența Binelui și a Răului ca principii coeterne și necreate"[40]. Consecința era coexistența a două creații, una a luminii, a frumosului și a iubirii, o lume a spiritului, iar cealaltă a tenebrelor, a păcatului, a urâtului. Lumea Hortensiei Papadat-Bengescu este încolțită de păcatul ce suprimă lumea frumoasă a ființei. Păcatul decantează lumea reală, sugrumă vraja ființei: „Simbolul luminii era feminin, Femeia imaterială, în timp ce corespondentul său material, o femeie de o frumusețe răpitoare, era instrumentul Satanei."[41]. Lenora poseda bărbații prin această frumusețe răpitoare, ademenindu-i în ghearele infernului. Unduirile trupului, instrumentele satanice frizează coexistența a

[37] Idem, p. 36
[38] Idem, p. 49
[39] Mihail Stănescu, 1973, p. 155
[40] Idem, p. 156
[41] Ibidem

două principii, unul al frumosului și altul al urâtului. Corpul este libidinal, devenind metaforă a dorinței. Este un „filtru semantic” [42] al lumii femeii. Lenora prinde culoare, sens din evanescența intimității profunde. Se constituie acest dualism într-o estetică a urâtului. Posesia și cochetăria contopite într-un androgin nasc violul.

Și Drăgănescu o iubește pe Elena cu o iubire-pasiune, o unicizează, o divinizează: „se mulțumea să iubească pe Elena ca pe o divinitate inviolabilă”[43]. Este dispus să se sacrifice pentru a-i fi bine. Romanul *Concert din muzică de Bach* urmărește această evoluție a amorului pasiune. Elena se căsătorise prin abdicare de la amor. Cu iubirea-pasiune reprimată din prima logodnă, Elena îl iubește pe Doru: „Elena nu avea prilej să se acuze că nu-și iubește bărbatul, nici să-și impună datoria de a-l iubi”[44]. Obiectul ei pasiune este muzica. Salonul intim era plin de reverberații răsunătoare. Marcian devine o enigmă în ceea ce privește sentimentele. Nu le divulgă, ci devoalează ceea ce simte. Marcian este atins de forța magnetică a iubirii-pasiune, însă este în imposibilitatea în a-și asuma condiția. Comportamentele seducționale dintre cei doi debutează prin gesturi tandre, prin atingeri rafinate ale mâinilor, ale picioarelor „gestul lui Marcian de a săruta acolo, pe clape, mâinile Elenei, cerând grațiere”[45]. Sentimentele Elenei sunt definite ca fiind o formulă **camaraderie - pasională.** Elena alege să mistifice iubirea și să se amețească de mireasma îndrăgostirii în loc să-și transforme gesturile în fapte. Această îndrăgostită modernă preferă iubirea de imaginea utopică a iubirii, de cristalizare în fantasmă despre care discută Stendhal[46]: „ceea ce numesc eu cristalizare este operația spiritului care descoperă din tot ce i se înfățișează noi pefecțiuni ale ființei iubite”. În spatele jocului metodic al creării melodiei se ascund adevărate sentimente aflate în stare latentă: „caută să arate Elenei care e elementul sentimental și care e cel mecanic în același sunet, apoi care sunt sunetele pur material și care cele emotive ale aceluiași acord ”[47]. Într-un androgin se intersectează spiritualul și materialul iubirii. Acordul și sunetul ilustrează erotologia iubirii-pasiune.

Amantul la Hortensia Papadat-Bengescu apare diferit comparativ cu amantul consacrat unei anumite femei, înțeleasă în individualitatea ei singulară, de neînlocuit: Tristan. Este eroul care percepe dragostea pentru o femeie o predestinare, acceptând femeia așa cum este ea. I se opune acestui îndrăgostit de o anumită femeie, îndrăgostitul de un anume tip feminin, în care vede imaginea feminității: Don Quijote îndrăgostit de Dulcineea sau Faust îndrăgostit de Elena, forma platoniciană a frumuseții grecești[48] : „primii sunt îndrăgostiți de o ființă concretă, cei din urmă de un arhetip, de un concept, prin mijlocirea căruia iubesc o anumită femeie. Diferența este doar de grad: iubind pe Isolda, Tristan iubește implicit eternul feminin, după cum Faust, în căutarea unui absolut, îmbrățișează o făptură, pe care a chemat-o la viață, prin scoborârea în ținutul tainic al Mamelor ”[49]. Lică este amantul de tip manipulator, fără identitate arhetipală,

[42] David Le Breton, p. 205
[43] Hortensia Papadat-Bengescu, p. 181
[44] Ibidem
[45] Idem, p. 237
[46]Stendhal, Despre dragoste, 2013, p 27
[47] Hortensia Papadat-Bengescu, Concert din muzică de Bach, p. 237
[48] Biberi, p. 127
[49] Ibidem.

care se îndrăgostește de mai multe femei și nu de una singură. El nu aparține unei singure femei, ci mai degrabă mai multor femei. Este mai degrabă întruchiparea erotismului pervers, este tipul seducătorului „libertin”, care ademenește în stil byronian. Tipul infatuat care nu iubește, ci mai degrabă se lasă iubit, amintind schema mitică a dragostei dintre Afrodita și Adonis.

Personajele bengesciene sunt într-un conflict în ceea ce privește autenticitatea trăirilor. Falsele feministe caută să repună în discuție mecanismele dragostei. Nu surprind esența vie a dragostei, ci sunt puse într-un fals tratat de iubire.

BIBLIOGRAFY

Biberi, Ion, *Erosul*, Editura Albatros, București, 1974.

Breton, David Le, *Antropologia corpului și modernitatea*, trad. de Doina Lică, Editura Amarcord, Timișoara, 2002

Bourget, Paul, *Fiziologia amorului*, Editura Erc press, București, 2011.

Cea mai frumoasă istorie a iubirii, în românește de Aleandru R. Săvulescu, Editura Paralela 45, București, 2005.

E. Lovinescu, vol VII, p. 78-118 ; reprodus din vol. *Scrieri*. 1, *Citice,* ediție și studiu introductiv de Eugen Simion, E.P.L., 1969, p. 335-359

Papadat- Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986

Papadat -Bengescu, Hortensia, *Omul care a trecut*, ediție îngrijită de Dimitrie Stamatiadi, Editura Jurnalului Literar, 1991

Paz, Octavio, *Dubla flacără. Dragoste și erotism*, traducere din spaniolă de Camelia Rădulescu, București, Humanitas, 2003.

Rougemont, Denis de, *Iubire și Occidentul*, trad., note și indici de Ioana Gândea- Marinescu, București, Univers, 2006

Sigmund, Freud, Opere. VI. *Studii de sexualitate*, București, Editura Trei, 2001.

Sigmund, Freud, Opere, Vol. VI, *Studii despre sexualitate*, Traducere din limba germană și note introductive de Rodica Matei, București, Editura Trei, 1999.

Stendhal, *Despre dragoste,* traducere de Gellu Naum, Editura Polirom, București, 2013.

Stănescu, Mihail, în postfața *Cavalerul Lancelot*, Editura Albatros, 1973

Tanayre Marcelle, *Istoria amorului,*Editura Viața Românească, București, 1992.

Vancea Viola, *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin,* Eminescu, Piața Scânteii 1, București, 1980

CONCEPTUAL APPROACHES TO METACOGNITION

Elena Cristina GHEORGHE, Nicolae SILISTRARU
PhD Student, TIRASPOL State University, CHIȘINĂU
Prof. PhD habil., TIRASPOL State University, CHIȘINĂU

Abstract:The last years have designed a real "battlefield" in education, in order to identify the most suitable model to follow: the knowledge model, the training model, the relationship and the interrelationship model, the one of building an ideal class of students.The "formal" and "fundamental" transformations that occurred in society and then, in education seen as an extension of it, have generated a lot of changes that have led to a profound reform of the entire education system.

The permanence of the changes makes it necessary to rethink the educational process and to focus it on the learning subject and on its skills acquisition, acquisitions that will provide the path to a permanent education, a lifelong education.In this current social and educational context, the development of the metacognitive skill appears as a savior in the face of superficiality, it is outlined like a personal reflection of the individual, a meditation on his own thinking about thinking.

Keywords: learning, metacognition, competences, knowledge, thinking

Sistemul de învățământ este unul dintre cele mai mobile domenii ale societății, întrucât este supus necontenit schimbărilor și transformărilor sociale. Mai mult decât atât, progresul fulminant al științei și tehnicii completează un tablou social unde informația circulă aproape cu „viteza luminii". În acest context, educația se află în fața unui întreg sistem de provocări la care trebuie să răspundă cu disciplină, cu creativitate și cu implicare.

În acest fenomen social abstract în care totul se schimbă, se impune o cercetare susținută a conceptul de metacogniție precum și un demers metodologic și procedural prin care să se intervină asupra dezvoltării competențelor de tip metacognitiv încă de la cele mai fragede vârste.

La finele anilor 1970, John Flavell introducea termenul de metacogniție pentru a desemna "*cunoașterea despre fenomene cognitive*" sau mai simplu "*gândirea despre gândire*".[1]

Cercetările ulterioare au păstrat registrul semantic inițial, oferindu-i conceptului multiple delimitări și direcții, după cum urmează:

- *„Conceptul prin care o persoană își auto-examinează conștient procesele sale mentale, devenind conștientă de problemele sale și reglându-și activitatea în consecință, în scopul creșterii eficienței"*.[2]
- *„Conștientizarea propriei gândiri, conștientizarea conținutului propriilor concepții, monitorizarea activă a propriilor procese cognitive, o încercare de a-și regla propriile procese cognitive, în relație cu învățarea ulterioară și aplicarea unui set de metode*

[1] Flavell, J.H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring:A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*, 34, 906-911
[2] Child, 1995 cit in semerari et al.,2012.

euristice ca un dispozitiv eficient pentru a ajuta oamenii să-și organizeze metodele de atac al problemelor, în general.”[3]

- „*Funcționarea reglării cognitive în sine*.”[4]

Înscriindu-ne pe direcția celor prezentate mai sus, putem afirma că, metacogniția reprezintă abilitatea de a gândi la propria gândire; de a deveni conștient de sine și de puterea de a gestiona și rezolva probleme; de a planifica, de a monitoriza și de a controla întregul proces mental, devenind astfel conștient de înțelegere și diferențiind această înțelegere de memorare (*Înțeleg informațiile sau doar le memorez?*); de a judeca propriul sistem de judecăți, de înțelegeri, de gânduri și de trăiri survenite din și prin învățare; de a face diferența între „*a ști*” și „*a nu ști*”.

Rolul acestei competențe este unul decisiv. Psihologii susțin că metacogniția aparține numai omului, iar omul devine conștient de ea foarte târziu, începând cu finalul adolescenței. Fiind o competență ce asigură reușita profesională, personală și socială, ea trebuie valorificată și conturată prin exercițiu încă de la cele mai fragede vârste (2 - 3 ani).

Reflectarea asupra propriei gândiri se învață, iar cele mai recente studii cristalizează ideea că metacogniția poate fi masiv îmbunătățită în chiar primii 6 ani din viața individului. Însă, din punct de vedere metodologic sau procedural, cercetarea nu a evoluat prea mult în această direcție.

Suntem cu toții de acord că aceste competențe de tip metacognitiv trebuie învățate de către copiii de vârstă școlară mică, dar poate pedagogul „de școală nouă” să formeze metacogniția elevilor săi?

Învățământul ultimelor decenii este centrat pe subiectul cunoașterii, care este copilul și este normal să fie așa, dar pierde total din vedere centrarea și pe profesor, pe competențele acestuia. De ce o astfel de abordare? Deoarece transferul competenței metacognitive are o singură direcție: **profesor → elev → societate**. Cu alte cuvinte, pentru ca elevul să poată deveni metacognitiv, profesorul trebuie să fie metacognitiv, iar acest aspect nu mai poate fi neglijat sau dat la o parte din cercetarea actuală, iar despre această nouă abordare vom face analize în următoarele studii și cercetări.

Analizând metacogniția din punct de vedere structural, identificăm două componente ale acesteia: *cunoașterea* și *reglarea.*

Cunoașterea metacognitivă include totalitatea cunoștințelor despre sine, despre factorii care stau la baza performanței elevului, cunoștiințele despre strategii sau despre modul de organizare, funcționare și utilizare a acestor strategii.

Reglarea metacognitivă reprezintă scanarea sau monitorizarea propriei conștiinței și are în vedere activități de planificare, conștientizarea înțelegerii și evaluarea proceselor și strategiilor de monitorizare.

Evaluarea metacogniției devine însă extrem de provocatoare din mai multe perspective. Unul dintre acestea îl constituie faptul că, metacogniția este un concept care implică un grad înalt de complexitate care nu se poate observa în mod direct și care se

---

[3] Hennessey, M.G.(1999). Probing the dimensions of metacognition:Implications for conceptual change teaching-learning. In G.M. Sinatra și P.R. Pintrich (Eds), Intentional coceptual change. Mahwah, NJ:Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

[4] Dicționar de psihologie (2007). București: Humanitas, p.492

confundă frecvent cu capacitatea lingvistică sau cu capacitatea de stocare în memoria de lucru a subiectului.

Dar, ce este această „*cunoaștere despre cunoaștere*” pe care o putem asocia cu „*metacunoașterea*”, sau ”*gândirea despre propria gândire*” pe care o identificăm ca fiind „*metagândire*”, pentru ca mai apoi să ajungem la ceea ce notează Flavell prin metacogniție?

Putem aprecia cunoașterea o formă de înțelegere construită pe criterii de analiză, sinteză, argumentare, dezbatere, exemplificare, explicare, esențializare, interpretare, comparare, corelare, interiorizare superioară. De altfel, N. Chomski folosește pentru înțelegere sintagma „*gramatici mentale*” pentru a norma înțelegerea.

Dicționarul de psihologie oferă cunoașterii următoarea definiție: „*procesul care-l pune pe subiect în relație cu lumea și rezultatul punerii sale în acțiune*”[5], subliniind totodată concepția cognitivistă în care cuvântul cogniție tinde să înlocuiască cuvântul „cunoaștere”. De asemenea, definiția pentru metacunoaștere din același Dicționar de psihologie este structurată pe sintagma „*cunoștință despre cunoștințe*”, văzută ca o „*formalizare a proceselor metacognitive de control al activității cognitive*”[6].

Dacă privim spre gândire, trebuie să facem trimitere la multitudinea manifestărilor spiritului, ce construiesc întregul sistem noțional, coceptual și ideatic și la activitățile care ne conduc la raționamente.

O importanță aparte o are formarea la copil, elev, adolescent a gândirii productive și critice, condiție a formării competențelor de tip metacognitiv, atât de necesare în actualitatea socială în care trăim. Însușirea gândirii productive și critice este sinonimă cu „*a avea curajul*” de a promova propriile concepții, contribuții, de a accepta diferențele și totodată diversitatea, iar acest curaj al asumării și accept al diversității semnifică în esență, calitatea de „*a fi metacognitiv*”.

Nu de puține ori, metacogniția se confundă cu conceptele cu ajutorul cărora a fost definită. Însă, acest fenomen al metacogniției, amplu cercetat în ultimele decenii, reprezintă un nivel superior ce depășește cu mult limitele cunoașterii și ale gândirii.

Pentru că se conturează asemenea unui studiu intern al individului asupra propriului sistem cognitiv, metacogniția trebuie văzută ca un laborator de metacunoștințe care oferă omului modern șansa de a fi capabil de cunoaștere și totodată de a fi conștient de această trăire a cunoașterii. „*Gândirea despre gândire*” așa cum a fost numită metacogniția de către părintele său, poate furniza societății, exact rezultatele pe care aceasta așteaptă să le ofere educația - prototipului uman metacognitiv capabil oricând să își asume riscuri și să găsească cele mai inovative soluții la probleme fără soluții.

Societatea a impus un model de gândire economică, o consecință a dezvoltării unui astfel de model, impune o reprogramare aproape totală a subsistemelor sociale, inclusiv a domeniului educației. Devine insuficientă pregătirea individului doar pentru promovarea unor examene sau pentru o certificare a sa prin intermediul unei diplome. Simpla memorare de informații nu va asigura reușita niciunui copil aflat în formare. Este

[5] Dicționar de psihologie (2007). București: Humanitas
[6] Dicționar de psihologie (2007). București: Humanitas

nevoie de implicarea lui în învățare, de stimularea interesului său pentru învățare, de o creștere a motivației spre învățare.

Abordarea metacognitivă deschide astfel, o poartă spre o educație a viitorului, care dacă se reușește a fi deschisă va crea pârghiile unei societăți performante, calitative și pe deplin sănătoase.

Învățare și metacogniție sau învățarea metacogniției?

Postmodernismul oferă o multitudine de orientări și direcții sub aspectul învățării. Alternativele educaționale, promovarea „noilor educații", centrarea pe noile valori morale și culturale, educația transformativă, educația pentru societatea informațională, precum și descentralizarea fac din acest proces de învățământ un teatru pe scena căruia principalul actor este metacogniția.

„*Revoluția metacognitivă*" la care asistăm este însă strâns legată de activitatea de predare și învățare. Acest trio predare - învățare - metacogniție reprezintă de altfel, o garanție a calității actului educativ.

J. Hattie, în volumul său intitulat „Învățarea vizibilă: ghid pentru profesori", oferă practicienilor din domeniul educației o perspectivă serioasă a ceea ce trebuie să reprezinte învățarea, și mai cu seamă acea „învățare vizibilă". Când ne referim la a face educația vizibilă, atenția noastră trebuie îndreptată spre profesorul care trebuie să „vadă" învățarea elevilor, să observe comportamentul lor în activitatea de învățare, să identifice mecanismele de care se folosesc pentru a ajunge la cunoaștere și înțelegere, să ia act de factorii care influențează înțelegerea sau „*cunoașterea despre propria cunoaștere*", și ulterior să intervină. Observăm totodată și o shimbare a rolului cadrului didactic. Acesta devine un așa-numit „expert" care facilitează, mediază, sprijină demersul spre înțelegere al elevilor, oferă o multitudine de direcții ale învățării, centrându-se cu precădere pe nevoile diferite ale elevilor săi și creând pârghiile unui construct mental de care copilul trebuie să devină conștient.

Menirea cadrului didactic în acest context este de a-l face pe elev să învețe cum să gândească și nu ce să gândească. Acest deziderat nu poate fi regăsit decât transferând elevilor competența de tip metacognitiv, făcându-i să devină conștienți de această competență, întrucât societate le cere *să facă*, *să știe*, *să interacționeze cu propria persoană și cu ceilalți*, *să găsească soluții la probleme variate în contexte variate*, *să persevereze în învățarea pe tot parcursul existenței,* le cere „**SĂ FIE**".

Educația metacognitivă este condiționată de experiențele de învățare pe care le au copiii în școală. Cu cât aceste experiențe sunt mai antrenante și mai provocatoare, cu atât șansele de a se dezvolta metacognitiv ale copiilor cresc. Această orientare spre a face învățarea productivă poate spori șansa ca elevul să rămână conectat multă vreme la realitățile școlare, întrucât ne confruntăm tot mai mult cu o creștere a procentului de părăsire timpurie a școlii în rândul educabililor.

Dacă ne îndreptăm spre țelurile pe care le schițează educația prin școală, putem afirma că acestea nu se mai rezumă exclusiv la performanțele școlare, deoarece acestea nu îți mai pot garanta întru totul profunda cunoaștere și înțelegere a lumii în care gravitezi, ci în special, la dezvoltarea acelor abilități de gândire și evaluare critică, care

să contribuie la formarea unor indivizi activi, „vizibili" în raport cu lumea complexă în care trăiesc.

Nicolae Iorga spunea: "Școala cea mai bună e aceea în care înveți înainte de toate a învăța". „*Învățarea învățării*" pe care dorim să o replicăm elevilor noștri se numește metacogniție, iar învățarea are sens doar dacă profesorul devine conștient de impactul pe care îl are învățarea pentru elevii săi. Acest impact al profesorului în învățare necesită un răspuns la întrebări de tipul: *De unde să pornesc?, Ce doresc să influențez prin intervenția mea?, Cum reușesc să devin și eu „vizibil"? Care sunt strategiile ce urmează a fi folosite pentru reușita unui demers ce include dobândirea unei competențe atât de complexe și totodată atât de necesare, ca metacogniția?*

Cu alte cuvinte, profesorul înainte de a interveni asupra elevilor săi prin acțiunile de predare și învățare, trebuie să devină reflexiv. Premergător oricărui act instructiv-formativ inițiat, acesta trebuie să genereze un jurnal reflexiv, în care să noteze cu obiectivitate și claritate demersurile, așteptările și rezultatele finale obținute ca urmare a intervenției sale. Intervenția specializată a cadrului didactic trecută prin filtrul reflexivității va apropia elevii de ceea ce încercăm de câțiva ani să formăm și anume competența metacognitivă responsabilă cu însușirea dezideratului „*A învăța să înveți*".

B. Hoskins și U. Fredriksson au conturat cele trei dimensiuni ale testării sintagmei „*a învăța să înveți*": dimensiunea cognitivă, dimensiunea metacognitivă și dimensiunea afectivă.

Dacă primele două dimensiuni fac trimitere la activitatea mentală a individului implicat în actul cunoașterii și al autocunoașterii, al reglajului și al autoreglajului, dimensiunea afectivă face trimitere la motivația pentru învățare și la modalitatea de cultivare a acesteia, la stima de sine, la încrederea în sine și în strategiile proprii de învățare. Fără afect, fără conștiința unei înțelegeri nu putem practic ajunge la cogniție, la metacogniție și mai apoi la „a învăța să înveți". Aici, intervine din nou dascălul care trebuie să stimuleze dragostea de a învăța, să încurajeze și în același timp să dezvolte capacitatea de a-și imagina și a gândi la binele personal și colectiv al elevilor săi.

Din cele conturate mai sus, se poate desprinde ideea că înțelegerea, „*cunoașterea despre cunoaștere*", „*gândirea despre gândire*" este un rezultat al activităților comune profesor - elev, un rezultat al predării - învățării - evaluării - autoevaluării, în care un rol esențial îl are și conștiința.

Pentru că discutăm despre legătura profundă dintre învățare și metacogniție, nu putem neglija importanța stilului de învățare văzut dicolo de o simplă trăsătură de personalitate, ci ca o permanentă căutare de semnificații, ca o identificare a diferențelor structurale dintre sine și exteriorul social. Stilul de învățare ne direcționează spre metacunoștințe și funcții executive specifice: cunoștințe prin raportarea la sine, analiza obiectivă a inventarului personal de preferințe, de limite, de puncte forte sau dimpotrivă puncte slabe, cunoștințe despre învățarea văzută prin raportarea la ceilalți.

Învățarea prin construcția cunoașterii reprezintă o condiție a accentului pe care metacogniția îl pune pe proces mai mult decât pe produs.

Adevărata valoare a metacogniției are directă legătura cu învățarea activă, prin intermediul căreia elevul devine conștient de măsura cunoașterii sale, de mecanismele

interne care au produs cunoașterea, de aprecierea cât se poate de obiectivă a demersurilor individuale în învățare și a rezultatelor înregistrate.

B.Y.White și J.R.Frederiksen apreciază metacogniția ca un „*monitor al progresului conștientizat*”. Acest progres conștientizat ia forma inventivității, învățării prin investigație, evaluării de tip reflexiv, rezolvării de probleme prin corelare. Acțiunile care stau la baza conștientizării învățării conduc elevul spre luarea deciziei, spre identificarea înțelegerii că nimeni nu poate căuta ceva în locul său, că totul se rezuma la efortul pe care acesta îl depune în a înțelege noțiunile, societatea, viața.

Raportându-ne din nou la necesitatea învățării pe tot parcursul vieții (*LifeLongLearning*), ne punem tot mai des întrebarea dacă omul modern poate stăpâni multitudinea de cunoștințe ale vremurilor sale. Răspunsul devine unul afirmativ în contextul însușirii competenței metacognitive. Cu cât gândește mai variat, cu cât situațiile de învățare sunt diversificate și mai apropiate de realitatea practică a elevului, cu cât rezolvă mai variat, cu atât putem spune că elevul are formată competența metacognitivă și are garantat succesul.

Strategii metacognitive

Intrat destul de recent în studiul aprofundat al științelor umaniste, mai cu seamă în psihologia cognitivă, „cunoașterea deasupra cunoașterii” sau metacogniția transformă elevul din obiect în subiect al cunoașterii întrucât face referire la activități de tipul: autocontrol, autoeducație, autoperfecționare, autoreglaj, autoapreciere a propiului construct mental. Această cunoaștere superioară a sistemului cognitiv conduce elevul spre o optimă funcționare cognitivă, spre o activizare profundă a comportamentului său în învățare.

Procesele și deprinderile metacognitive sunt esențiale în învățare. Deși cunoștințele, abilitățile și atitudinile metacognitive se dezvoltă prin lucrul efectiv al celui care învață, intervenția cadrului didactic rămâne indispensabilă, întrucât această intervenție transformă elevii în agenții propriilor gândiri. Mai exact, profesorul creează acele condiții care îi determină pe educabili să-și însușească strategiile metacognitive.

Activitatea de tip metacognitiv se conturează mai mult asemenea unui monolog interior, un dialog cu propria persoană menit să evidențieze dificultățile în achiziția cunoștințelor. Copilul ar trebui să formuleze întrebări care să clarifice într-o măsură mai mică sau dimpotrivă mai mare situația în care se aflã, nivelul de înțelegere a situațiilor create de profesor în activitatea de predare-învățare: *„Pot rezolva această problemă?”, „Citind datele problemei nu reușesc să identific calea de rezolvare. Ar trebui să reformulez?”*. Aceste întrebări de tip reflexiv sunt o condiție de achiziție a metacognițiilor.

Elevul trebuie să devină conștient de necesitatea acestui dialog cu sinele în unicul scop al controlului efectiv al învățării și totodată al reglării activității de cunoaștere și înțelegere.

Un rol la fel de important în instruirea metacognitivă îl deține verbalizarea. Această verbalizare se învață, dar tot cu sprijinul profesorului care trebuie la rândul său să-și verbalizeze predarea, să transmită noțiunile, cunoștințele fâcând trimiteri la alte

modele asemănătoare, să sintetizeze ideile, să explice prin comparații și analogii, să-și facă vizibil modul în care lucrează sau rezolvă sarcinile. Având un astfel de model activ metacognitiv, copilul preia comportamentul dascălului, și-l asumă și astfel ajunge să își asimileze metacogniția. Copilul mic învață prin imitarea adulților limbajul, un anumit comportament sau o anumită judecată. Așadar, elevul va imita comportamentul metacognitiv al dascălului cu condiția ca acesta să îl posede, asimilându-l propriului sistem cognitiv.

Toate aceste acțiuni prin intermediul cărora profesorul explică și se explică pe sine, reprezintă pentru elevi un mijloc eficient de încurajare și asumare a responsabilității asupra propriului comportament în învățare, o motivație suplimentară spre a-și monitoriza învățarea și spre a-și autoregla demersul.

De aceea, poate mai mult decât niciodată ar trebui reconfigurată relația cadru didactic - elev. Într-un asemenea construct este nevoie ca acești doi poli ai educației să colaboreze, să lucreze împreună asemenea unei echipe, să se sprijine unul pe celălalt în atingerea obiectivelor, să performeze prin autodepășire. În acest cadru, și evaluare suportă modificări prin creșterea ponderii proiectelor, a investigațiilor personale asupra diverselor fenomene, a portofoliilor.

La fel de importantă ar putea fi generarea unor fișe de evaluare supusă analizei chiar de către elevii implicați în învățare și care să conțină întrebări legate de criteriile de analiză a activității, detalierea prin intermediul întrebărilor a realizării criteriilor, o scală de apreciere, reflecții personale, interpretări, opinii. În egală măsură, facilitarea metacognitivă este extrem de importantă și pentru corpul profesoral care trebuie să formuleze în permanență întrebări legate de modul în care și-au proiectat activitatea de predare - învățare - evaluare, cum au reușit să își inițieze elevii pe drumul cunoașterii, care au fost resursele de care au avut nevoie, ce dificultăți au întâmpinat în asumarea rolului de facilitatori și care au fost corectările realizate.

Realizarea metacogniției va conduce indubitabil spre realizarea unui management propriu (*self-management*) al organizării, controlării și reglării activității de învățare cu implicații majore asupra managementului clasei de elevi. Acest self-management se instituie la nivelul ambilor subiecții din educație: profesor și elev, contribuind la o comunicare mai eficientă, un climat mai cald, mai antrenant, mai provocator pentru toți și la un echilibru între multitudinea libertăților și constrângerilor.

De asemenea, subliniem faptul că metacogniția reprezintă efectul intervențiilor inițiate de profesor și a modului în care acesta lucrează efectiv alături de elevii săi. Microlaboratorul educației care este clasa de elevi reprezintă principalul spațiu de transfer direct și nemijlocit, de la profesor spre elev, al metacognițiilor.

Autodeterminarea, autoreflecția, autoreglarea, autocunoașterea sunt elemente care explică manifestarea metacogniției la nivel de individ. Acestea pot fi transformate în metode și procedee de către profesorul care își cunoaște impactul asupra învățării elevilor săi prin realizarea unui demers instructiv-educativ bazat pe reciprocitate, pe îndrumare, pe sprijin, pe adaptare, pe constatare, pe continuă perfecționare.

Succesul în achiziția metacognițiilor este garantat doar de o echilibrare conștientă a relației profesor - elev și chiar elev - elev, de o regândire a conexiunilor dintre acești subiecți ai învățării.

Metacogniția poate fi asociată cu acea capacitate a mentorului, în cazul educației - profesorul, de a se deschide în fața elevilor săi. Această deschidere nu poate fi asemănăta decât cu o impresionantă poveste care lasă urme adânci în formarea și performarea subiecților învățării. Când această poveste depășește sfera mentorului și trece în sfera elevilor, putem spune că misiune cadrului didactic este îndeplinită. Indiferent în câte variante se replică această poveste a cunoașterii, profesorul este cel care dă startul întregului demers de formare și autoformare, de perfecționare și autoperfecționare, de reglare și autoreglare al elevului.

Profesorul „vizibil" despre care Hattie vorbește cu atâta interes și deschidere, îl are în vedere pe acel individ capabil de reflecție internă, de introspecție, de autodepășire și luciditate intelectuală care transmite elevilor săi puterea deplină asupra învățării prin puterea exemplului personal, care empatizează alături de elevii săi, care trăiește alături de cei pe care îi formează, nu pentru societatea aceasta ci pentru una viitoare și la fel de schimbătoare ca omul.

Acest profesor deținător de metacogniție garantează prin acțiunile sale transferul acestei competențe, făcându-i pe școlari să vadă, să simtă, să perceapă lumea materială, să empatizeze, să pună întrebări, să-și descopere propriile surse și resurse de acțiune și poate cel mai important lucru - să decidă. Controlul asupra propriei învățări survine în momentul în care elevul devine capabil de decizie, de asumarea a unui risc de eșec, de depășire a „fricii de greșeală" sau mai mult atunci când devine conștient de **EL** atât din punct de vedere intelectual cât și din punct de vedere emoțional.

Pornind de la profesorul metacognitiv ajungem astfel la elevul metacognitiv care se transformă și transformă societatea prin intervenție, implicare, gândire creatoare și evaluare critică.

Bibliografie:

***Dicționar de psihologie. București: Humanitas. 2007.
***Dicționar praxiologic de pedagogie.Vol.I(A-D).Pitești: Cartea Românească Educațional. 2018.
*** Dicționar praxiologic de pedagogie.Vol.IV(M-O).Pitești: Paralela 45. 2016.

1. Cerghit, Ioan. (2006). *Metode de învățământ*. Iași: Editura Polirom.
2. Flavell, John H. *Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive – developmental inquiry*. American Psychologist, vol.34,906-911,1979.https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906.
3. Hattie, John. (2012). *Învățarea vizibilă: ghid pentru profesori* / John Hattie; trad.: Cristina Dumitru; consultant șt.: Adina Glava. București: Editura Trei, 2014.
4. Henter, Ramona. 2016. *Metacogniția O abordare psiho-pedagogică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
5. Joița, Elena. (2002). *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie*. Iași: Editura Polirom.

JANE WHERE

Melinda BARTA-MIHALY (GORGAN)
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: The title JANE WHERE brings together a feminine first name and a relative adverb, which sum up the argument of this paper: Charlotte Brontë's famous character, Jane Eyre, which is the portrait in the homonymous novel of the author, is a persuasive example of social change through attractors which introduce a new type of information into the system changing it in time. Jane Eyre, as the representative of a new class – female middle-class professionals - stirred discontent among the conservative aristocrats, but the British society of the nineteenth century proved remarkably open to reform and progressive, democratic ideas. That explains why Jane earned her creator the reputation of a heroine of the time, capable to force open the doors to public career for categories of people who had been traditionally marginalized and muted. The same type of character, however, may have just met with a tragic end in locations which sociologists call postfigurative (living according to their ancestors, opposing change). The pronunciation of Jane Where, sounding similar to Jane Eyre, suggests this determination of space over human lives. This is an interdisciplinary study which applies Philip Anderson's theory of localization, impurities and attractors to literature.

Keywords: social construction of character, impurities, attractors, localizations, feminism.

Space has been given less importance than deserved throughout literary history and criticism because it was assumed that the place where the events happened was simply a décor having no specific significance on its own. Starting from Shakespeare, who considered that "All the world's a stage/ And all the men and women merely players [...]" (Shakespeare, 2000, p. 124), it was obvious that the stage in itself had no proper significance, the setting being unimportant comparatively to the drama and the force of the unfolding events. Many years it has been considered that the magnitude of the events, historical aspects and feelings of the characters are what counts most. Space was seen as a facilitator, the basis on which the author laid the story. Henri Lefebvre defined the void regarding the perception of space: "Not so many years ago, the word 'space' had a strictly geometrical meaning: the idea it evoked was simply that of an empty area." (Lefebvre, 1991, 1) The idea of space as a container is rejected by Lefebvre and the necessity for conceiving space as a dynamic possibility, a fertile terrain is settled for the spatial turn. According to Laura Chiesa,

> "[...] for a few decades now, the "spatial turn" has mobilized the critical debate to renew the articulation of the discourses of not only human geography and urban studies but also the broader field of cultural studies. One key aspect of the spatial turn is that it fosters researches that explore a sense of locality combined with a sense of hybridity and mobility, implying the necessity of experimental fieldwork and a quest for the meshing of the theoretical with the ordinary and the outside, in their manifold margins and temporalities." (Chiesa, 2016, p. 1)

Phillip E. Wegner too believes that "[...] space itself is both a *production*, shaped through a diverse range of social processes and human interventions, and a *force* that, in turn,

influences, directs and delimits possibilities of action and ways of human being in the world." (Wegner, 2002, p. 181)

Thus, the Bakhtinian idea of chronotope (Bakhtin, 1981), the connectedness of time and space becomes of present interest and the experience of time and space is perceived as an important part of the whole when talking about literary production. Bakhtin (Bakhtin, 1981) mentions the gothic castle as an example of a space filled with significance in contrast with the idea of dead space, emptiness and spatial void. In his *Poetics of Space* (Bachelard, 1994), Gaston Bachelard also presents his interest in space and spatial archetypes. Contemporary criticism concentrates on the diverse, lively relationship between spatiality and literary expression. The exploration of spatial representations in literary works offers new possibilities of interpretation. For instance, the investigation of space and place in Robert Louis Stevenson's *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* offers the possibility to analyze the development of the atavistic self in an appropriate décor for the unfolding of the strange events. The neighbourhood, the house, the laboratory cannot be perceived as empty containers, merely the stage on which the events unfold; the dynamics of the space being obvious in the downward spiralling of the events. Another example of the importance of space can be discussed in Thomas Hardy's *Tess of the D'Urberville's* where the setting is not only a means of vivid description of a place, but space reflects the main character's experiences and feelings. The setting at Stonehenge, for example, cannot be perceived only as a basis upon which the drama of the heroine is brought to an end, the place in itself is being full of meaning and symbolical relevance: "Thus space may be said to embrace a multitude of intersections, each with its assigned location. As for representations of the relations of production, which subsume power relations, these too occur in space: space contains them in the form of buildings, monuments and works of art." (Lefebvre, 1991, p. 33)

Lefebvre (Lefebvre, 1991) also argues that each society has the ability to create its personal space. Furthermore, the author believes that:

> "In reality, social space 'incorporates' social actions, the actions of subjects both individual and collective who are born and who die, who suffer and who act. From the point of view of these subjects, the behaviour of their space is at once vital and mortal: within it they develop, give expression to themselves, and encounter prohibitions; then they perish, and that same space contains their graves. From the point of view of knowing (connaissance), social space works (along with its concept) as a tool for the analysis of society." (Lefebvre, 1991, p. 34)

Space, social space and society become thus dynamic constitutive aspects of literary analysis, as well. A suitable understanding of literature will not be possible for the contemporary scholars and critics unless considered against its social, historical, cultural background. Moretti (Moretti, 1998) believes that mapping literary works and finding the geographical spaces they represent is not the objective of the work, it is the starting point of a mental journey in which the observer understands the given patterns of the geographical space and through this, the interpretive act, the understanding of the events and the plot might become clearer. Literary maps, as proposed by Franco Moretti have a double role: one in underlining the

> "place-bound nature of literary forms: each of them with its peculiar geometry, its boundaries, its spatial taboos and favorite routes. And then, maps bring to light the internal logic of narrative: the semiotic domain around which a plot coalesces and self-organizes. Literary form appears thus as the result of two conflicting, and equally significant forces: one working from the outside, and one from the inside. It is the usual, and at bottom the only real issue of literary history: society, rhetoric, and their interaction." (Moretti, 1998, p. 5)

While focusing on the relationship between society and culture, Margaret Mead (Mead, 1970) distinguishes three different types of culture: post-, co- and prefigurative cultures. Postfigurative cultures are characteristic for primitive societies, where ancestors and the past are the source of information, cofigurative societies postulate interdependence between the elements, while prefigurative understanding refers to the authority of the young. Some societies are postfigurative and almost closed, meaning that they hardly accept change and even when/ if it occurs, it is a slow process, because the past of the elder is considered to be the basis of the present and future of the young. A postfigurative society refers to a traditional culture, where the elders impose their own beliefs and traditions and, as we can read in *Culture and Commitment*:

> "The child's basic learning was conveyed to him so early, so inarticulately, and so surely, as his elders expressed their sense that this was the way things would be for him because he was the child of their bodies and their spirits, their land and their tradition, particular and specific, that his sense of his own identity and his own destiny were unchallengeable." (Mead, 1970, p. 1)

In this sense, we can observe a certain determinism, the child is born in a given time and space and there is not much liberty for him to develop in any other direction than the one in which he was born into.

Drawing a parallel between Mead's post-figurative society and Anderson's ideas (Anderson, 1972) about changes in a system, we can say that a closed system, which does not receive information from the outside, will eventually decay and vanish by using all its energy and information. Regarding superconductivity, Anderson reveals that an impurity can change an entire system, bringing "the new symmetry- now called broken symmetry because the original symmetry is no longer evident." (Anderson, 1972, p. 395) Correlating this idea to the postfigurative societies, an impurity might be a character who disobeys the rules, a personality different from the societal norms and accepted behaviour: a person who, in some of his/ her characteristics, is unalike the whole and who can change the system, which thus, as Anderson expresses it, becomes: "not only more than but very different from the sum of its parts." (Anderson, 1972, p. 395) In a dynamic system or a dynamic society, the impurity becomes an attractor which creates a cluster capable of changing the entire system. Further on, we shall examine "literary impurities" capable of changing structures.

The first case to be analyzed is that of the Victorian women writers, Charlotte Brontë and her sisters, Jane Austen, Elizabeth Barrett Browning and George Eliot. Women writers writing primarily in the nineteenth century Victorian England were to some extent considered to be more than usual women. Victorian social institutions regarded women as limited to raising children, taking care of their husbands, having no

or very few rights. A woman leaving the limitations of her home and entering the public sphere was unusual and it was dangerous in the sense that there were several expectations as to what a woman should write and do. This is the reason why many of these women had pseudonyms under which their literary works appeared: Currer Bell (Charlotte Brontë), Acton Bell (Ann Brontë), Ellis Bell (Emily Brontë), George Eliot (Mary Ann Evans). The explanation was given by Charlotte Brontë herself: "we did not like to declare ourselves women, because-without at the time suspecting that our mode of writing and thinking was not what is called 'feminine,'—we had a vague impression that authoresses are liable to be looked on with prejudice" (Brontë, 1850, as cited in Gaskell, 2005, p. 278)

Similar thoughts are fuelled into a letter to G.H. Lewes, from 1849, where Brontë assumes a self-assertive tone:

> "I wish you did not think me a woman. I wish all reviewers believed 'Currer Bell' to be a man; they would be more just to him. You will, I know, keep measuring me by some standard of what you deem becoming to my sex; where I am not what you consider graceful, you will condemn me. All mouths will be open against that first chapter; and that first chapter is true as the Bible, nor is it exceptionable. Come what will, I cannot, when I write, think always of myself and of what is elegant and charming in feminity; it is not on those terms, or with such ideas, I ever took pen in hand: and if it is only on such terms my writing will be tolerated, I shall pass away from the public and trouble it no more. Out of obscurity I came, to obscurity I can easily return." (Brontë, 1849, as cited in Gaskell, 2005, p. 375)

Comparing Jane Austen, Charlotte Brontë, Elizabeth Gaskell and George Eliot, Patricia Beer argues that:

> "Sometimes the novelist was the greater rebel, sometimes the woman. Each was inconsistent in herself and there was little agreement among them. Charlotte Bronte could not see the point of Jane Austen, George Eliot could not see the point of Jane Eyre, and Elizabeth Gaskell was distressed that George Eliot was not really Mrs. Lewes. It is only in so far as their work is concerned, of course, that the dissimilarities and inconsistencies of these novelists become truly interesting. Otherwise they are merely the notions of a small sample of intelligent middle-class women with varying degrees of education." (Beer, 1974, p. 1)

The above excerpt reveals that the greatness of these writers arose from their rebelliousness. All of them, to a greater or lesser extent, refused to accept the condition of the woman in the Victorian society and tried, with a certain amount of success, to surpass the barriers imposed by the patriarchal society. Beer also suggests that "Of the four writers in question George Eliot has the highest faith in the potential of women and the deepest distrust in the likelihood of its realisation." (Beer, 1974, p. 175)

Because of their attitudes and outstanding characteristics, these women writers, although they were an element of novelty in their style, boldness and confidence, they accomplished in their attempt to be the change in the patriarchal Victorian society. By entering a closed system where women did not have a place as individualities, they became attractors, who, through their ideas and behaviour, modified the system and the society itself.

While Charlotte Brontë's work was generally received with positive reviews, both from reviewers of the time and her friend, Elizabeth Gaskell, who even dedicated a biographical work to her, her novel, *Jane Eyre*, was harshly attacked by a representative of the upper-class, Elizabeth Rigby, Lady Eastlake in the December 1848 edition of the *Quarterly Review*. (Rigby, 1948) She considered the characters of the novel unattractive, the narrative coarse and the overall attitude of the writer and the heroine careless and unladylike. She ironically dubbed Jane outstanding, but her distinctive features were considered to be crudeness and insolence. Charlotte Brontë was overtly attacked by this negative review, since Lady Eastlake's expectations regarding a novel about a governess must have been different: she advocated for the hierarchical society in which the governess had her own role and the surpassing of her condition was unacceptable.

Jane Eyre, the autobiography edited by Currer Bell, Charlotte Brontë's pseudonym, brings light to a character who has the characteristics of the impurity analyzed by Anderson (Anderson, 1972), as Lady Eastlake perceived it quite well. She is definitely an element of novelty in the postfigurative Victorian society, where the status of women was an illustration of limited rights, domestic obligations, obedience and yet, women were used as workforce without any financial privileges in front of their husbands. In the traditional Victorian society any rebellious disobedience is to be punished and still, Brontë, in the novel she herself called an autobiography, defined the role of women in a highly untraditional manner:

> "Women are supposed to be very calm generally: but women *feel just as men feel*; they *need* exercise for their faculties and a field for their efforts *as much as their brothers do*; *they suffer* from too rigid a restraint, too absolute a stagnation, *precisely as men would suffer*; and it is narrow-minded in *their more privileged fellow creatures* to say that they ought to confine themselves to making puddings and knitting stockings, to playing on the piano and embroidering bags. It is thoughtless to condemn them, or laugh at them, if they seek to do more or learn more than custom has pronounced necessary for their sex." (Brontë, 2001, p. 93)

This excerpt from the text clearly expresses the point of view of Brontë/ Jane Eyre regarding the emancipation of women and their rights to be equal to men. The similes "*feel just as men feel*", "*they need [...] as much as their brother do*", "*they suffer [...] precisely as men would suffer*" can be considered a manifesto of the need to have equal rights to "*their more privileged fellow creatures*". In the context of these beliefs, Jane Eyre's *Bildungsroman* is the journey of an impurity which becomes an attractor and changes the society in which she refuses to accept her role.

The Shakesperean idea of the world as a stage comes to be questioned by Jane, who is reluctant to play the role of the poor orphan, governess, romantically involved with her master. Is Jane a representative of the lower- class, practically being a servant in Rochester's house or is she an upper- class representative since she has an intellectual superiority to other servants? The role of "plain Jane" (Gilbert, 2001) does not fit Jane, who is anything, but plain: she defies the role she is given by life, her permanent confrontation with power, independently from the moral or social status of the person she confronts, finally brings her to a happy ending. Sandra Gilbert discusses the shock of the reviewers of Jane Eyre, stating that the main aspect disliked by the Victorian readers

was the novel's ""anti-Christian" refusal to accept the forms, customs and standards of society- in short, its rebellious feminism." (Gilbert, 2001, p. 483)

Regarding rebellion, another famous example of an insubordinate woman is Sue, the protagonist of Thomas Hardy's *Jude the Obscure*. The fin de siècle, as Gail Cunningham (Cunningham, 1978) presents it, brought a change in the perception and attitude of women, both in the Victorian society which was on the verge of women's emancipation and in literary works as well. By the end of the century, it was not shocking to read about a female character who was anything but the traditional wife and mother, who was educated and had her own thoughts and beliefs to which she remained faithful no matter the circumstances.

> "Heroines who refused to conform to the traditional feminine role, challenged accepted ideals of marriage and maternity, chose to work for a living, or who in any way argued the feminist cause, became commonplace in the works of both major and minor writers and were firmly identified by readers and reviewers as New Women." (Cunningham, 1978, p. 3)

Sue Bridehead is the New Woman, in conflict with the society and the prejudices regarding women. We find Sue at a teacher's training college, as an intellectual, educated young lady who, opposing the social expectations of the age, smokes and reads poetry and defies the institution of marriage and general social conventions. In this urban setting, Sue is the New Woman, who doesn't think much about religion, she is free and independent, having no problem in deserting her husband, Phillotson. Still, the New Woman's flight of freedom and accomplishment is stopped by the death of the children. If nothing could stop Sue- neither education, nor religion, nor marriage- in pursuing her own path, Little Father Time, whose nickname might suggest the idea that this period is not the proper age for this kind of behaviour, stops Sue from being Sue. After the death of the children, Sue experiences repentance, she turns back to Christian, religious values and to the marriage which she considered inappropriate before these tragical events. The New Woman, thus, in a space where her individuality is not accepted, can cope with every aspect, except the death of her children. Guilt and remorse turn Sue back to the traditional beliefs, becoming thus a complex failure. The rebellious character of Sue and her freedom are finally broken in a place, where her alterity is not acceptable as the social and moral standards of the age where she tries to be different, do not permit deviations from the norms, and if they occur, as in Sue's case, they are punished thoroughly, by death. The idea of postfigurative society reluctant to elements of novelty is presented in *Jude the Obscure*, as Hollington observes it:

> "Jude the Obscure seems to ask whether the present must be seen simply as a continuation of the past, or whether some radical break with the past has already taken place-to usher in the era of 'modernity', for instance-or is about to, or whether such a break can be wrought by individual or collective human agency." (Hollington, 2004, p. 104)

Sue Bridehead is the present, modern woman in contrast with the outdated, traditional world which she not only rejects, but she is at times even ironic regarding the Bible and its interpretation, stating her belief in the new world against the old one in the exclamation:

> "[…] I think I'd rather sit in the railway station,' she answered, a remnant of vexation still in her voice. 'That's the centre of the town life now. The Cathedral has had its day!'" (Hardy, 2004, p. 128)

The cathedral, the place considered to be the archetype of faith and religiousness, is considered to be old fashioned by the unconventional Sue Bridehead, who is rather interested by the railway, the symbol of evolution, of industrialization. Thus, she rejects the past and boldly looks to the future, but as the events unfold throughout the novel, this attitude is reproved and the punishment does not come from any social institution, from the exterior, as it would be expected, but from the interior, by the act committed by Little Father Time. This is the point where Sue, by the use of the modal *must*, expresses strong obligation towards being what one is expected to be:

> "'We must conform!' she said mournfully. 'All the ancient wrath of the Power above us has been vented upon us, His poor creatures, and we must submit. There is no choice. We must. It is no use fighting against God!'" (Hardy, 2004, p. 331)

With reference to space, both in *Jane Eyre* and *Jude the Obscure* the locations are reflective for the characters' internal lives. Located in Wessex, England, Hardy's novel is divided into six parts, each of them representative for a geographical location: *At Marygreen, At Christminster, At Melchester, At Shaston, At Aldbrickham and Elsewhere* and the last part, *At Christminster Again*. Marygreen is seen as the departing point, the village, in opposition with the image of the town, which is seen as a high aspiration of the simple stonemason, Jude. Marygreen, a compound word, could suggest through the colour symbolism the image of natural world, growth and new beginnings, which, associated with Mary (Virgin Mary) might become the image of purity and fertility. Thus, the starting point of Jude is the pure, natural state, tradition, which seems not to be enough for the protagonist: his longing for Christminster, which he calls "The Heavenly Jerusalem" (Hardy, 2004, 15) is an expression of the aspiration towards a better life and towards exceeding his own limitations, although the working class Jude seems to be unacceptable for a prestigious college as Christminster. Another compound word, Christminster, suggests on the one hand, through the Biblical reference, the possibility of fulfillment of faith, but on the other hand, through the image of Christ, the sacrifice for obtaining atonement. The events of the last chapter, with the setting in Christminster underline the sacrificial suggestion of the name of the location. The unfolding of the events suggests circularity, repetition and through this, the architectural mastery of the novel. The characters return to the same places, like in a vicious circle to start again, humiliated by the impossibility of fulfillment, like Philloston's return to Marygreen or Jude's return to Christminster which is observed in its cyclicity by Jude himself: "This is the very road by which I came into Christminster years ago full of plans!'" (Hardy, 2004, p. 177)

> "Each repetition is a painful reminder of the characters' failure to move forward: Jude's ambitious childhood carving, for example-"THITHERJ. F.," pointing to Christminster-taunts him each time he passes the milestone, forcing him to remember his failed ambitions." (Prentiss, 1995, p. 189)

Another novel, where locations play an important role is *Jane Eyre*, which takes place in Gateshead, Lowood School, Thornfield Hall, Moor House, Thornfield and Ferndean. Each

place is a step forward in Jane's journey to herself. The starting point of the self-quest is Gateshead, a compound word which suggests departure, the beginning of a voyage to find freedom and happiness. *Gate* might signify a barrier (possibly the origins of the poor orphan which could stop her in fulfilling her destiny), a passage or an entrance, probably to a better living. As Jane's pilgrimage progresses, Lowood is the next stage, which, as its name suggests, is a place where Jane becomes an institutionalized orphan in oppressive conditions. Although having some tendencies towards independence, Jane finally learns a certain extent of obedience here and through the characters of Helen Burns and Miss Temple her spiritual and intellectual formation are offered a direction. The next stop is Thornfield Hall to which Jane independently accedes and where, as the name of the place suggests, Jane is exposed: the *field* being an open space, where finding protection is difficult and a *thorn* is a sharp, dangerous spine. *Thorn* might also mean an obstacle or a difficulty. Thus, Thornfield is the place where Jane is unprotected, she has to find her place and stand out for her own individuality. Moving further on, Moor House suggests a period of calmness, where Jane retreats to find herself. The significance of the name on the one hand might indicate an infertile land, a place where Jane can find peace, but without accomplishment or, on the other hand, it might suggest anchoring, in this case the possibility for Jane for safety: financially, by receiving her inheritance and sentimentally, by becoming St. John River's wife. The last part of Jane's pilgrimage is Thornfield and Ferndean Manor, which give a proper ending to the *Bildungsroman*. The term *fern* suggests fertility, life and abundance. Jane has completed her quest and she seems to have found her own self and happiness: "My Edward and I, then, are happy […]". (Brontë, 2001, p. 385)

The returning detected in Hardy's *Jude the Obscure* is observable in *Jane Eyre* as well, but they are different types of returns. If in *Jude the Obscure*, the returning is a humiliating recommencement, in *Jane Eyre*, the two returns (Martin, 2013): from Thornfield to Gateshead and from Moorhouse to Thornfield are merely confirmations of the changes the protagonist and other characters have undergone. Jane's attitude towards her own pilgrimage for self-quest is definitory for her final happiness. Jane Eyre is a character who has the power of changing the seemingly unchangeable: she surpasses her condition as a poor governess through her ambition, endurance and powerful will.

The mentioned locations from the above novels are not a void, waiting to be filled with meaning, but as seen, they all have their own significance and role in the development of the characters and the unfolding of the events. The places the characters revolve in are triggers of the action and the bond that is created with different places is important for the development of the narrative. It is observable that a closed society is less prone to accept alterity than a more modern society which takes steps towards emancipation, equal rights and democracy.

If the Victorian society permitted a change in the perception of women, their rights and their position in society, as is the case with Charlotte Brontë's and *Jane Eyre*'s case, the Romanian heroine, Lady T. (*Doamna T.*) in Camil Petrescu's *The Bed of Procrustes (Patul lui Procust)* (Petrescu, 1970) is unfortunately a utopian view of the

female character, and even the writer believes that a woman like her is only a product of the imagination. Camil Petrescu was the promoter of modernity and he was the writer who tried to synchronize the Romanian literature of the age with the European literary trends. Camil Petrescu's heroine is the first type of New Woman in Romanian literature, the prototype having emerged in America and Western European literature already by the end of the nineteenth century. Her modernity lies in her social and financial independence and in the powerfulness that she emanates: she is a charming and enigmatic intellectual woman, the owner of a furniture shop. Her sensibility, delicacy, elegance, femininity and her taste for beauty and culture are the constitutive elements of the ideal modern woman. Lady T. (*Doamna T.*), Maria T. Mănescu, is an unconventional character, with her own perspectives, she defies the rules to achieve a higher state of fulfillment in a world where, as considered by the author, only usual women existed. Lady T. (*Doamna T.*) is the expression of a totally new frame of reference, a beauty coming from the inside, which is seen as utopian. Compared to Emilia, the other woman of the novel, seen as the ordinary, traditional view of a woman, Lady T. (*Doamna T.)* resembles a work of art: rare, delicate, special, alive, ready to be discovered and in the meantime, never capable of being totally unveiled.

The symbol of the Procrustian bed signifies the idea of the tailoring of identities to suit the acceptable norms of the age, which undoubtedly brings forward the awareness of the postfigurative Romanian society perceived by Petrescu as an unnatural obligation to fit in. The title of the novel, coming from the Greek myth of Procrustes who either stretched people or cut off parts of their bodies to fit in his iron bed advances the idea of suffering in the case when somebody is out of the standards. Not only Lady T. (*Doamna T.*), also the other characters of the novel, suffer from their inability to conform to the standards as expected. The open ending of the novel suggests the fact that there could be several interpretations and possibilities, although the last sentence of the novel brings us to a certain degree of disillusionment: "a tributary follows the law of the river" ("un afluent urmează legea fluviului"). (Petrescu, 1970, p. 326) This suggests the same conclusion as we can find in *Jude the Obscure*, as well: a human individuality, a different consciousness, although sometimes capable of exceeding the usual bonds, is from time to time insufficient to change the entire system.

Considering the main keywords of the article, women and location, the investigation of the theory of space and spatiality, localization, different types of society and feminism prove that the extent to which a society is inclined towards change influences the personal development of the person living in that space. The present article discussed the extent to which women writers were influenced by the space in which they created their works, and so were their female characters' fate in the societies in which they lived. The analyzed outstanding female personalities in some cases proved to be able to change the working of a system such as *Jane Eyre*, while in other cases, on the contrary, they were predisposed to a dramatic end since the postfigurative society in which they acted, denied them the possibility of accomplishment.

References:

Anderson, P.W. (1972). More Is Different. *Science,* 177(4047), 393-396. http://www.jstor.org/stable/1734697

Austen, J. (2006). *Pride and Prejudice*. P. Rogers (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Bachelard, G. (1994). *The Poetics of Space. The Classic Look at How We Experience Intimate Places.* With a New Foreword by John R. Stilgoe. Translated from French by Maria Jolas. Boston: Beacon Press

Bakhtin, M.M. (1981). *The Dialogic Imagination. Four Essays.* Translated by Caryl Emerson and Michael Holquist. M. Holquist (Ed.). Austin: University of Texas Press.

Beer, P. (1974). *Reader, I Married Him. A Study of the Women Characters of Jane Austen, Charlotte Brontë, Elizabeth Gaskell and George Eliot*. London and Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.

Brontë, Ch. (2001). *Jane Eyre. A Norton Critical Edition. An Authoritative Text, Context, Criticism.* Third Edition. R.J. Dunn (Ed.). New York and London: Norton & Company

Chiesa, L. (2016). *Space as Storyteller. Spatial Jumps in Architecture, Critical Theory, and Literature*. Evanston, IL: Northwestern University Press.

Cunningham, G.H. (1978). *The New Woman and the Victorian Novel.* London and Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.

Gaskell, E. (2005). *The Life of Charlotte Brontë. With an Introduction and Notes by Anne Taranto*. Retrieved from:
https://1lib.eu/book/1266242/5a54bc

Gilbert, S. M. (2001) A Dialogue of Self and Soul: Plain Jane's Progress. In Richard J. Dunn (Ed.), Charlotte Brontë: *Jane Eyre. A Norton Critical Edition. An Authoritative Text, Context, Criticism.* Third Edition. New York and London: Norton & Company

Hardy, Th. (2002). *Jude the Obscure. Oxford World's Classics.* P. Ingham (Ed.). Oxford: Oxford University Press

Hollington, M. (2004). Story, History, Allegory: Some Ironies of Jude the Obscure from a Benjamin Perspective. In Tim Dolin & Peter Widdowson (Eds.). *Thomas Hardy and Contemporary Literary Studies* (pp. 99-116). Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.

Martin, R.B. (2013). *The Accents of Persuasion. Charlotte Brontë's Novels*. London: Faber and Faber Ltd.

Mead, M. (1970). *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*. Garden City, NY: Natural History Press/ Doubleday & Company, Inc.

Moretti, F. (1998). Atlas of the European Novel 1800-1900. London and New York: Verso

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. (D. Nicholson-Smith, Trans.). Oxford, UK & Cambridge, USA: Blackwell.

Petrescu, C. (1970). *Patul lui Procust*. București: Editura Eminescu.

Prentiss, N.D. (1995). The Tortured Form of Jude the Obscure. *The Colby Quarterly*. 31(3), 179-193.
https://digitalcommons.colby.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3080&context=cq

Rigby, E. (1848). Vanity Fair–and Jane Eyre. Quarterly Review, 84(167), 153-185.
http://www.quarterly-review.org/classic-qr-the-original-1848-review-of-jane-eyre/

Shakespeare, W. (2000). *As You Like It. The New Cambridge Shakespeare*. M. Hattaway (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Wegner, P.E. (2002). Spatial Criticism: Critical Geography, Space, Place and Textuality. In Julian Wolfreys (Ed.), *Introducing Criticism at the 21st Century* (pp.179-201). Edinburgh: Edinburgh University Press.

IMPERSONALIZATION OF UTTERANCES, A NEGATIVE POLITENESS STRATEGY INVOLVING THE COMPLEX PREDICATE WITH MODAL AND ASPECTUAL OPERATOR WITHIN THE ROMANIAN AND SPANISH TELEVISUAL POLITICAL DISCOURSE

Laura GRAMA
PhD Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The article approaches pragmatic issues of the complex predicate with modal and aspectual operator and verbal semantic support within the Romanian and Spanish televisual political discourse, more precisely the impersonalization of utterances as a strategy specific to negative politeness. It is emphasized that, through this mechanism of negative politeness, the locutor decreases the benefit and increases the cost for himself (*the generosity maxim of the politeness principle*) *ensuring verbal cooperation during the conversation.*

Keywords: complex predicate with modal and aspectual operator, negative politeness strategies, impersonalization of utterances, generosity maxim, televisual political discourse

Exprimarea directă a intenţiilor emiţătorului poate fi considerată, uneori, o încălcare a principiului politeţii, spre exemplu utilizarea modului imperativ şi intonaţia imperativă pentru ordine, situaţie în care interlocutorul se simte prejudiciat, cooperarea verbală aflându-se sub semnul blocajului. De aceea, „cea mai bună modalitate de a fi «politicos negativ» este cea de a evita a comite un act care ar risca să fie ameninţător pentru destinatar (critică, reproş etc.)"[1], exprimarea indirectă a intenţiilor comunicative ale emiţătorului realizându-se prin strategii „care să facă semnificaţia enunţului negociabilă [...] şi să-i ofere E posibilitatea de a retracta cele afirmate, pentru a evita declanșarea unui conflict cu R"[2].

Liliana Ionescu Ruxăndoiu menţionează o serie de strategii[3] ale exprimării indirecte, specifice politeţii negative (după P. Brown şi St. Levinson), între care *impersonalizarea enunţurilor* prin evitarea folosirii persoanei I sau a II-a: „***Nu se poate** face nimic*" (evitarea referirii la emiţător), „***Ar fi de dorit rezolvarea*** grabnică a acestei probleme" (evitarea referirii la receptor), prin apelul la plural în locul singularului: „*Să vedem ce putem face*", sau prin folosirea termenilor de adresare, care fac indirectă referirea la interlocutor: „***Domnule profesor**, capitolul acesta mi s-a părut foarte dificil*"[4].

În lucrarea de faţă, vom analiza exemple de predicate complexe cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal, extrase din cadrul discursului politic televizual în limbile română şi spaniolă pentru a ilustra *impersonalizarea enunţurilor* ca

[1] Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, *Teorii şi practici ale comunicării*, Editura Cermi, Iaşi, 2008, p. 128 [= Cărăuşu, *Teorii*].
[2] Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Naraţiune şi dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991, p. 20-21 [= Ruxăndoiu, *Naraţiune*].
[3] Vezi Liliana Ionescu Ruxăndoiu, *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, Editura All Educational, Bucureşti, 2003, p. 76-79 [= Ruxăndoiu, *Limbaj*]; Ruxăndoiu, *Naraţiune*, p. 21-22.
[4] Ruxăndoiu, *Naraţiune*, p. 22.

strategie specifică politeţii negative. Acest mecanism de atenuare a posibilului prejudiciu adus interlocutorului se realizează, în cadrul predicatelor complexe cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal din corpusul cercetat, prin evitarea folosirii persoanei I sau a II-a şi prin apelul la plural în locul singularului, fapt ce presupune respectarea *maximei generozității*[5], prin diminuarea beneficiului şi augmentarea costului pentru emiţător. Exemplele analizate provin din transcrieri ale unor înregistrări specifice discursului politic televizual, în limba română, din Luminița Hoarţă Cărăuşu (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2013, p. 234-508 [= CLRVAN]; Liliana Ionescu-Ruxandoiu (coord.), *Interacţiunea verbală (IV II). Aspecte teoretice şi aplicative. Corpus*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2007, p. 381-387, p. 415-421 [= IV *II*]; Maria-Alina Tocilă (căs. Pintilii), *PD-L se pregăteşte de alegeri*, Realitatea TV, 31 ianuarie 2011 (transcriere), în *Aspecte ale comunicării conflictuale în discursul televizual românesc actual*, Teză de doctorat, coordonator Luminiţa Cărăuşu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014, p. 251-254, şi, în limba spaniolă, din *Corpus Oral de Referencia de la Lengua Española Contemporánea*, Laboratorio de Lingüística Informática, Universidad Autónoma de Madrid [= CORLEC] http://www.lllf.uam.es/ESP/Corlec.html

În limba română, în corpusul supus analizei, predicatul complex cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal este implicat în mecanismul impersonalizării enunţurilor în următoarele exemple:

> „MŞ: Este o co- este o condiţie pă care în negocierile <MARC scrisorii MARC> făcute cu Fondu'↑ a fost solicitată de Fond↓ tocmai ca (AK) pentru a-şi progeta investiţi- (AK) proteja investiţia aicea. Dacă cumva aceste măsuri pă care noi considerăm că le putem aplica şi că-şi fac efectele↑ nu-şi vor FAce efectele↓ ***să: poată să fie luate*** şi alte măsuri." (CLRVAN, p. 449-450)

În acest exemplu, prin folosirea persoanei a III-a în cazul operatorului modal *a putea* şi al suportului semantic verbal *a lua* din cadrul predicatului complex „să poată să fie luate", vorbitorul-politician evită să exprime direct faptul că partidul de guvernământ din care face parte poate să ajungă să aplice măsuri de austeritate suplimentare. Evitarea referirii la emiţător se realizează nu numai prin înlocuirea persoanei I plural a verbelor („să putem să luăm") cu persoana a III-a („să poată să fie luate"), ci şi prin folosirea diatezei pasive a verbului *a lua*, dar fără precizarea complementului de agent (spre exemplu, „să fie luate de către noi"), în locul celei active („să luăm")[6].

---

[5] Liliana Ionescu Ruxăndoiu prezintă cele şase maxime, formulate de G. N. Leech, prin care se concretizează principiul politeţii, vezi Ruxăndoiu, *Limbaj*, p 92-93.

[6] Luminiţa Hoarţă Cărăuşu include „formularea pasivă" printre „*mecanismele de distanţare şi anonimizare*", Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, *Dinamica morfosintaxei şi pragmaticii limbii române actuale*, Editura Cermi, Iaşi, 2007, p. 294 [= Cărăuşu, *Dinamica*].

„**A:** [...] de-aceea vreau înc-o dată să fac UN APEL la normalitate ↓ să-nţelegem <MARC că în cadrul constituţional existent al instituţiilor statului> <R care funcţionează normal> aceste conflicte ***vor putea să fie depăşite*** şi ***se vor putea găsi*** soluţii pentru ca românia să meargă înainte ↑ <MARC iar guvernul va fi unu din pilonii de stabilitate ai româniei în perioada următoare.> vă mulţumesc.” (IV II, p. 383)

Vorbitorul utilizează la persoana a III-a plural, în loc de persoana I plural, operatorul modal *a putea* şi suportul semantic verbal *a depăşi* din cadrul predicatului complex „vor putea să fie depăşite”, precum şi operatorul modal *a putea* din cadrul predicatului complex „se vor putea găsi”, pentru a evita să exprime clar cui îi revine responsabilitatea de a aplana conflictele şi de a găsi soluţii pentru buna funcţionare a ţării („vor putea să fie depăşite” în loc de „vom putea să depăşim”, respectiv „se vor putea găsi” în loc de „vom putea găsi”). Folosirea pasivului cu operatorul a *fi* în cazul verbului *a depăşi*, respectiv a pasivului impersonal[7] în cadrul predicatului complex „se vor putea găsi”, dar fără precizarea complementului de agent („să fie depăşite de către noi/de către guvern/de către toţi”; „se vor putea găsi de către noi/de către guvern/de către toţi”) în locul diatezei active („vom putea să depăşim”, „vom putea găsi”) întăreşte strategia impersonalizării enunţului prin evitarea referirii la emiţător. Intenţia de a nu da asigurări care ulterior s-ar putea întoarce împotriva emiţătorului, dacă nu ajung să se materializeze, se întrevede în opţiunea utilizării unor predicate complexe cu operatorul modal *a putea* la indicativ viitor 1 simplu[8], persoana a III-a plural, având valoarea semantică de *posibilitate*, în locul predicatelor verbale simple la indicativ viitor 1 simplu, persoana I plural, diateza activă („vom depăşi”, „vom găsi”).

„GP: când a fost PSD-u' [la guvernare] a fost creştere economică. E PD-L↓//
MS: [Haideţi dom'le.] N-a fost nicio creştere.
GP: Păi cum?
MS: N-a fost nicio creştere.
GP: [Fan-tastic. Încă-aşa ceva↑
TM: Bun. Vă reamintim domilor că aţi] guvernat împreună↓//
MS: Au fost banii↑ au fost banii din consum↓//
GP: dom'le [încă atâta <MARC nesimţire↑ MARC>
TM: pân-acum un an] şi ceva.
GP: încă atâta nesimţire n-am putut să văd
CŞ: Domnilor.
MS: Au fost banii din consum.
TM: Aţi fost împreună↑ la guver[nare. Sunt reproşuri pe care vi le puteţi aduce unii↑ altora↑

[7] În cazul pasivului impersonal, „subiectul activ nu dispare dintre actanţii (argumentele) verbului, dar îşi schimbă poziţia ierarhică”, de ex. „*Se ştie/ Se află* ***adevărul***”, spre deosebire de situaţia diatezei imersonale, când „subiectul este suprimat complet, dispărând din vecinătăţile verbului”, de ex. „*Se merge pe jos* ***Ø****., Se vine târziu* ***Ø****.*”, *Gramatica limbii române*, vol. 2, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005, p. 141 [= *GALR*, *2*].
[8] Viitorul este un „timp care scoate indicativul [...] din câmpul *realităţii-fapt*, pentru a-l introduce într-un altul, al *realităţii-proiect*, unde certitudinea împlinirii este totdeauna relativă”, Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iaşi, 1976, p. 61 [= Irimia, *Verbul*].

GP: Îmi pare rău că mă↑ îmi pare rău că mă enervez. Cum ***să poate spune*** că-n două mii unu două mii patru↑] /î n-a fost [creştere economică?
TM: o bună bucată de vreme.]" (D2, p. 253-254)

În situaţia de mai sus, folosirea pasivului impersonal[9] în cadrul predicatului complex „să[10] poate spune", alcătuit din operatorul modal *a putea* la indicativ prezent şi suportul semantic verbal la infinitiv prezent, reprezintă strategia vorbitorului *GP* de a evita referirea directă la interlocutorul *MS* care l-a indignat prin faptul că a afirmat că pe vremea guvernării partidului din care face parte emiţătorul-politician *GP* nu a existat creştere economică. Neexprimarea complementului de agent (de ex., „de către domnul *MS*") indică un comportament verbal al emiţătorului în conformitate cu principiul politeţii negative, urmărind menţinerea relaţiei cooperante.

„EB: Îi spuneam domnului Ponta↑ dacă doreşte să vorbească despre aroganţă↑ să se uite puŢIN în oglindă şi va afla răspunsu' cu privire la aroganţă. În al doilea rând↑ cred că:↑++ dacă este să vedem ce se întâmplă în PSD↓ ***ar trebui făcut*** ++ un referendum inTERN în PSD↑ ++ să vedem↓ ++ ce republică susţin. Domnu' Geoană↑ ++ îi atrăgea atenţia noului preşedinte↑ + <MARC c-a renunţat↑ MARC> la ce susţinuse PSD-u' până ieri↓ + la republica parlamentară↑ şi peste noapte↑ + au optat [pentru republica↑ + semiprezidenţială.
VP: Domnu' Boc↓ dincolo de relaţiile] dumneavoastră excelente cu domnu' Geoană↓ eu sânt preşedintele [partidului." (CLRVAN, p. 401-402)

Predicatul complex „ar trebui făcut", alcătuit din operatorul modal *a trebui*, verb impersonal, cu valoarea semantică de *necesitate*, şi suportul semantic participial „făcut", este utilizat de către emiţător pentru a evita ca cererea sa de acţiune cu privire la necesitatea organizării unui referendum în cadrul partidului de opoziţie „să atenteze" la „faţa negativă" a colocutorului VP, preşedinte al partidului amintit. Impersonalizarea enunţului prin folosirea participiului şi evitarea utilizării conjunctivului prezent al verbului *a face*, persoana a II-a, singular sau plural („să faci/să faceţi"), ce ar fi reprezentat o trimitere directă la interlocutor, la care se adaugă strategia utilizării „condiţionalului de politeţe"[11] în locul indicativului prezent în cazul operatorului modal *a trebui* („ar trebui", şi nu „trebuie") determină ca interlocutorul să nu perceapă cererea

---

[9] Luminiţa Hoarţă Cărăuşu consideră că pasivul cu pronumele reflexiv *se* „predomină în stilul beletristic şi, în general, în limba vorbită", Cărăuşu, *Dinamica*, p. 89.
[10] Este vorba despre pronumele reflexiv *se*, dat fiind faptul că „în textele dialectale, pronumele reflexiv *se* apare, uneori, cu forma *să*", Cărauşu, *Dinamica*, p. 89.
[11] Axelle Vatrican vorbeşte despre „condiţionalul de atenuare" asociat politeţii negative, incluzând două tipuri, respectiv „condiţionalul de politeţe", „prin intermediul căruia i se cere interlocutorului să realizeze o anumită acţiune", dar „compensând impoliteţea", adică „atenuând posibila ameninţare pe care o reprezintă cererea respectivă", şi „condiţionalul de modestie", prin intermediul căruia „se atenuează forţa unei afirmaţii", în sensul că „vorbitorul propune într-o manieră «modestă» punctul său de vedere, supunându-l [...] voinţei interlocutorului" (t.n.), Axelle Vatrican, *El condicional: ¿Por qué tiempo de la cortesía verbal?*, în *Aproximaciones a la (des)cortesía verbal en español*, C. Fuentes Rodriguéz, E. Alcaide Lara & E. Brenes Peña (eds.), Editura Peter Lang, Bern, 2011, p. 557-568 https://www.academia.edu/10986296/EL_CONDICIONAL_POR_QU%C3%89_TIEMPO_DE_LA_CORTES%C3%8DA_VERBAL?auto=download (accesat la 13.02.2020)

de acţiune din partea emiţătorului ca pe o indicaţie directă cu privire la ce trebuie să facă, adică la cum ar trebui să conducă partidul al cărui preşedinte este.

> „MM: [...] Avem un deficit la bugetu' de asigurări sociale↓ bugetu' de pensii↓ care trebuie să facem ceva cu el (sic!). Putem face două lucruri↓ să-l aprovizionăm de la bugetu' de stat↓ cum FAcem↓ şi cum am făcut o vreme. Sigur↓ aici îs de acord cu colegu' meu. Bugetu' de pensii s-a dezechilibrat în două mii nouă. La sfârşitu' lu' două mii opt a avut un mic dezechilibru↓ (*gest cu degetele prin care indică mărimea mică*) pe vremea Guvernului Năstase aveam un exceDENT↓ ++ pe:: au venit ei şi-au stins excedentu' respectiv. Sigur↓ excedentu' poate putem să-l discutăm de ce l-a ţinut. Tocmai că dacă apar astfel de momente să nu tai de la oameni. A fost un tip de politică↓ bună sau rea↓ sau rea↓ da' o politică care <MARC a rezistat MARC>. Sau↓ + după ce dăm ceva bani de la buget↓ ***ne apucăm să tăiem*** de la oameni↓ de la pensionari." (CLRVAN, p. 435-436)

În exemplul ales, predicatul complex „ne apucăm să tăiem" este o ilustrare a maximei generozităţii ce guvernează principiul politeţii: emiţătorul, membru al partidului de opoziţie, „diminuează beneficiul pentru sine" şi „augmentează costul pentru sine" prin autoincluderea în acţiune atunci când foloseşte persoana I plural în locul persoanei a II-a plural („ne apucăm să tăiem", şi nu „vă apucaţi să tăiaţi") pentru a-şi exprima atenuat dezacordul în legătură cu măsura diminuării pensiilor luată de partidul de guvernământ.

> „VF: Domnule Dragnea↓ aţi vorbit foarte puţin în această emisiune. Legat de această chestiune↓ anul trecut↑ + ne-am lăfăit în bani↓ anul acesta↑ ***ajungem să tăiem*** din pensii şi din salarii. CIfrele↑ vorbesc de la sine↓ nici nu mai trebuie să comentăm.
> LD: Dacă mi se permite↑ un MInut eventual. /ă: +++ Eu am văzut şi astăzi şi în zilele trecute↑ ++ şi-o spun să ştiţi↓ fără patimă↓ mult tupeu↑ multă aroganţă↑ şi laşitate la actualu' Guvern↓ + şi-o să mă explic de ce." (CLRVAN, p. 479)

Emiţătorul, în calitate de moderator al dezbaterii televizate, este „politicos negativ" atunci când impersonalizează enunţul, evitând referirea la participantul/participanţii la discuţie din partea partidului aflat la guvernare, prin utilizarea persoanei I plural în locul persoanei a III-a plural („ajung să taie") în cazul verbelor din cadrul predicatului complex „ajungem să tăiem". Astfel, dezacordul din partea emiţătorului cu privire la măsura diminuării pensiilor şi salariilor luată de partidul aflat la putere este exprimată atenuat, pentru a asigura bunul mers al dezbaterii, în sensul preîntâmpinării unui blocaj comunicativ, mai ales că intervenţia moderatorului nu este adresată reprezentantului partidului de guvernământ, ci interlocutorului *LD,* reprezentant al partidului de opoziţie.

În limba spaniolă, în corpusul analizat, predicatul complex cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal este implicat în mecanismul impersonalizării enunţurilor în următoarele exemple:

„<H3>: [...]Y ha habido casos de... de denuncias de corrupción en la prensa muchísimas, ¿no? Lo que ocurre que, efectivamente, ***no se puede generalizar***, no todos los políticos son corruptos, ni mucho menos; yo creo que es una... en fin, una minoría; pero quien tiene la responsabilidad del gobierno en este país, señor Boyer, me va a perdonar usted, es el partido socialista. O sea, no lo olvidemos, ¿no? La gran tarta, el gran trozo del pastel es el del <solapamiento de turnos> <siglas>PSOE<fin de siglas>.
<H1>: La... <fin de solapamiento de turnos> la responsabilidad del gobierno evidentemente la tiene el partido socialista, pero eh... los problemas de corrupción se han extendido eh... no al... eh... no al gobierno, ni al partido del gobierno únicamente, es decir, se han extendido eh... a todos los partidos y se han extendido eh... a lo largo y a lo ancho de la sociedad española, ¿no?" (CORLEC, <archivo: APOL016A>)

Emiţătorul *H3*, prezent la dezbaterea televizată în calitate de jurnalist politic, utilizează predicatul complex „no se puede generalizar", alcătuit din operatorul modal *poder*, la diateza reflexivă, cu valoare impersonală, având sensul lexical de *posibilitate*, şi suportul semantic verbal la infinitiv *generalizar*, pentru a diminua posibila „ameninţare" la adresa individualităţii interlocutorului-politician, mai ales că tema discuţiei este corupţia în rândul politicienilor. Astfel, vorbitorul *H3* îşi prefaţează afirmaţia cu privire la faptul că partidul de guvernământ din care face parte interlocutorul este cel responsabil de combaterea corupţiei prin acest predicat complex, ce are rolul, pe de o parte, de a evita referirea directă la emiţător (se foloseşte valoarea reflexivă, impersonală „no se puede", în loc de persoana I singular, diateza activă „no puedo" a operatorului *modal poder*), iar, pe de altă parte, de a-i oferi asigurări interlocutorului că nu are intenţia să afirme că toţi politicienii sunt corupţi (forma negativă a verbului *poder* + suportul semantic verbal *generalizar*). Pentru a se asigura că afirmaţia cu privire la fenomenul corupţiei nu a fost percepută de interlocutor ca pe o eventuală acuzaţie la adresa clasei politice, în general, şi a partidului din care face parte, în particular, emiţătorul detaliază ideea exprimată de predicatul complex „no se puede generalizar" prin afirmaţii precum „no todos los políticos son corruptos, ni mucho menos", „yo creo que es una... en fin, una minoría". Acestă strategie specifică politeţii negative are efectul scontat, în sensul că vorbitorul *H1* recunoaşte că responsabilitatea combaterii corupţiei îi aparţine partidului de guvernământ, dar că a devenit un fenomen greu de controlat, în sensul că s-a extins la toate partidele politice şi la nivelul societăţii, în general.

„<H1>: [...]Y lo que yo digo es que cogiendo las cosas <ininteligible>, existen otras posibles alternativas y que si en Asturias se hubiese intentado una operación de reconversión desde hace ocho años, desde hace menos, cuando ya existía problema <vacilación>, se hubiesen conseguido muchas más cosas para <vacilación>, como asturiano. ***Se podían haber hecho***, ahora tiene mucha más difícil solución los problemas. Por lo tanto yo puedo estar de acuerdo con un dirigente sindical al imputar responsabilidades al Gobierno, al imputar responsabilidades a don Felipe González, no en la imputación y en la valoración de una situación concreta en lo que pueda referirse a la producción de la minería

> asturiana. Y yo lo he padecido, como presidente de Castilla y León algunos problemas de la minería leonesa que también hubo que cerrar muchas minas. <texto no transcrito>" (CORLEC, <archivo: PPOL007C>)

În situaţia de mai sus, vorbitorul, preşedinte al partidului aflat la guvernare, foloseşte strategic mecanismul impersonalizării enunţului, prin intermediul predicatului complex „se podían haber hecho", pentru a evita referirea directă la partidul aflat în opoziţie, care, pe vremea când era la guvernare, putea lua măsurile necesare pentru a rezolva problemele legate de industria minieră asturiană, dar nu a făcut-o (se foloseşte operatorul modal *poder* la indicativ imperfect[12] şi suportul semantic verbal la infinitiv perfect[13] „haber hecho"). Utilizarea pasivului-reflexiv în cadrul predicatului complex „se podían haber hecho" este preferată în condiţiile neexprimării complementului de agent[14], astfel încât emiţătorul este „politicos negativ" atunci când evită referirea la cei pe care îi consideră responsabili de a nu fi soluţionat problemele la timpul potrivit, mai ales că, în prezent, „tiene mucha más difícil solución los problemas".

> „<H2>: Señor Aznar, <duda> cuando usted hace el diagnóstico de corrupción, el... señor Guerra, don Alfonso, le respondió algo así que... como que usted con Franco vivía muy bien. Yo no sé si usted querrá contestar a eso. Pero en todo caso, <duda> usted que defiende la limpieza de la clase política, yo le querría preguntar si ***se podría hacer*** un mapa de la corrupción. Si no está en la clase política, ¿dónde está la corrupción de la que tanto hablamos? <silencio>
> <H1>: La corrupción... cuando <vacilación> se habla de que hay corrupción, la corrupción está en todas partes." (CORLEC, <archivo: PPOL007C>)

Predicatul complex „se podría hacer" este utilizat de către emiţătorul-jurnalist politic pentru a evita referirea directă la receptorul-politician atunci când îi propune acestuia să facă o hartă care să ilustreze fenomenul corupţiei. Folosirea pasivului-reflexiv fără exprimarea complementului de agent în cadrul acestei unităţi predicative complexe permite impersonalizarea enunţului, astfel încât este protejată „faţa negativă" a interlocutorului, care, în condiţiile utilizării de către emiţător a verbului *poder* la persoana a II-a, diateza activă: (*usted*) *podría*, ar fi putut percepe cererea de acţiune din partea acestuia drept o „ameninţare" prin obligaţia de a acţiona, mai ales că subiectul discuţiei este incomod. La aceasta se adaugă şi alte strategii specifice politeţii negative, precum prefaţarea solicitării de a face o hartă a corupţiei prin operatorul modal *poder* şi utilizarea „condiţionalului de politeţe" în cazul verbului *poder*, ceea ce face ca

[12] „Prin *imperfect* vorbitorul exprimă acţiuni care *se desfăşoară*, care *durează* sau care *se repetă* în trecut.", Irimia, *Verbul*, p. 61.
[13] În limba spaniolă, infinitivul „compus sau perfect", de ex. *haber hecho*, „aduce o semnificaţie retrospectivă şi perfectivă, adică trimite la acţiuni anterioare deja încheiate." (t.n.), Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española, *Nueva gramática de la lengua española. Manual*, Editura Espasa, Madrid, 2010, p. 496 http://www.ceip.edu.uy/IFS/documentos/2015/lengua/recursos/gramatica_raenueva.pdf (accesat la: 29.05.2017)
[14] „Pasivul-reflexiv se utilizează de preferinţă în condiţiile neexprimării complementului de agent […]. Cazurile cu Agent lexicalizat, deşi posibile, sunt mai rare.", *GALR*, *2*, p. 136.

îndeplinirea cererii de acţiune din partea emiţătorului să fie percepută de către interlocutor ca fiind supusă voinţei sale.

> „<H2>: [...] Por tanto, una reforma fiscal necesaria, una ley de financiación adecuada, una generación dinámica de suelo en los Ayuntamientos y eso podrá dar, en definitiva, fin al problema de la vivienda. En todo caso, en el Ayuntamiento de Madrid, aquí sí que nos hemos puesto de acuerdo y vamos a seguir de acuerdo en que es necesario no desatender ese problema, que no es municipal pero que nosotros sentimos...
> <H3>: ***Nos estamos enrollando*** ya <solapamiento de turnos> <ininteligible>...
> <H2>: El problema de los ciudadanos.
> <H1>: Demasiado. <fin de solapamiento de turnos> Yo creo que <solapamiento de turnos> están bastante claras las <ininteligible>
> <H2>: He... he... he equilibrado lo que tú has dicho, más o menos.
> <H3>: <ininteligible>
> <H1>: Están bastante claras la... las posiciones <fin de solapamiento de turnos>... del Partido Socialista, del Partido Popular... <H3>: Sí. Reflejan algunos datos.
> <H1>: ... sobre vivienda. Yo eh... por el... el derecho de réplica, brevemente, si le quiere responder y pasamos <solapamiento de turnos> a otra cosa." (CORLEC, <archivo: APOL021A>)

În exemplul de mai sus, colocutorul *H3*, candidat la funcţia de primar al Madridului, foloseşte predicatul complex „nos estamos enrollando"[15] pentru a-l atenţiona pe locutorul *H2*, contracandidat la funcţia de primar al Madridului, că a detaliat excesiv explicaţiile cu privire la poziţia partidului pe care îl reprezintă în legătură cu soluţionarea problemei locuinţelor pentru cetăţenii din Madrid. În acord cu strategiile specifice politeţii negative, respectiv „impersonalizarea enunţului [...] prin apelul la plural în locul singularului"[16], locutorul *H3* respectă maxima generozităţii prin autoincluderea în acţiune atunci când foloseşte persoana I plural în locul persoanei a II-a singular: „nos estamos enrollando" în loc de „te estas enrollando", dar şi prin selectarea uzului colocvial al verbului „enrollar", fapt ce „atenuează" critica exprimată. Strategia adoptată asigură cooperarea verbală între locutori, în sensul că vorbitorul *H2* reacţionează pozitiv: „He... he... he equilibrado lo que tú has dicho, más o menos", prin sublinierea legăturii dintre intervenţia sa şi cea anterioară a locutorului *H3*.

Concluzii

În studiul de faţă, am luat în discuţie aspecte pragmatice ale predicatului complex cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal în limbile română şi spaniolă, în cadrul discursului politic televizual, şi anume strategia impersonalizării enunţurilor, mecanism specific politeţii negative des întâlnit în corpusul analizat. Am constatat că, în ceea ce priveşte rezultatul aşteptat, această strategie utilizată de către emiţător are efectul scontat: asigurarea cooperării verbale din partea receptorului.

---

[15] „*Enrollar*, verbo pronominal coloquial. Extenderse demasiado de palabra o por escrito" https://dle.rae.es/enrollar?m=form (accesat la 28.02.2020)
[16] Ruxăndoiu, *Naraţiune*, p. 22.

Asemănările şi deosebirile constatate între cele două limbi cu privire la acest mecanism de atenuare a posibilului prejudiciu adus interlocutorului, specific politeţii negative, sunt redate în tabelul de mai jos:

Strategie specifică politeţii negative: impersonalizarea enunţurilor (evitarea folosirii persoanei I sau a II-a şi utilizarea pluralului în locul singularului în cadrul predicatului complex)		
Discurs politic televizual		
	Limba română	**Limba spaniolă**
Asemănări	- utilizare **frecventă** a acestei strategii specifice politeţii negative în cadrul predicatului complex cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal; - vizează atât predicatul complex cu **operator modal**, cât şi pe cel cu **operator aspectual**; - **doi** operatori modali: *a putea* („*vor putea* să fie depăşite”) şi *a trebui* („*ar trebui* făcut ”); - **doi** operatori aspectuali: *a se apuca* („*ne apucăm* să tăiem”) şi *a ajunge* („*ajungem* să tăiem”); - **respectarea maximei generozităţii** (prin folosirea, în cadrul predicatului complex, a pluralului în locul singularului, adică prin autoincluderea în acţiune a emiţătorului): „*ne apucăm să tăiem* de la oameni↓”, - în cadrul acestui tip de predicat complex, **se preferă** tehnica evitării folosirii persoanei I sau a II-a, în timp ce utilizarea pluralului în locul singularului este mai puţin întâlnită; - evitarea folosirii persoanei I sau a II-a dovedeşte **abilitatea conversaţională** a vorbitorului-politician care **evită referirea directă** fie **la emiţător** („vor putea să fie depăşite”), fie **la interlocutor** („ar trebui făcut”); - **efectul** obţinut: asigurarea cooperării verbale din partea receptorului;	- utilizare **frecventă** a acestei strategii specifice politeţii negative în cadrul predicatului complex cu operator modal şi aspectual şi suport semantic verbal; - vizează atât predicatul complex cu **operator modal**, cât şi pe cel cu **operator aspectual**; - **doi** operatori modali: *poder* („*no se puede* generalizar”) şi *querer* („*No quiere* decirse”); - **doi** operatori aspectuali: *estar* („*Nos estamos* enrollando”) şi *venir (a)* („*se viene a* decir”); - **respectarea maximei generozităţii** (prin folosirea, în cadrul predicatului complex, a pluralului în locul singularului, adică prin autoincluderea în acţiune a emiţătorului): „<H3>: *Nos estamos enrollando* ya”; - în cadrul acestui tip de predicat complex, **se preferă** tehnica evitării folosirii persoanei I sau a II-a, în timp ce utilizarea pluralului în locul singularului este mai puţin întâlnită; - evitarea folosirii persoanei I sau a II-a dovedeşte **abilitatea conversaţională** a vorbitorului-politician care **evită referirea directă** fie **la emiţător** („No quiere decirse”), fie **la interlocutor** („Se podían haber hecho”); - **efectul** obţinut: asigurarea cooperării verbale din partea receptorului;
Deosebiri	Suport semantic verbal: - la **mod personal**: conjunctiv („să: poată ***să fie luate***”) - la **moduri nepersonale**: infinitiv („se vor putea *găsi*”) şi participiu („ar trebui *făcut*).	Suport semantic verbal: - la **moduri nepersonale**: infinitiv („se podría *hacer*”) şi gerunziu („Nos estamos *enrollando*”).

Bibliografie

Izvoare

CLRVAN = Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2013, p. 234-508.

CORLEC = *Corpus Oral de Referencia de la Lengua Española Contemporánea*, Laboratorio de Lingüística Informática, Universidad Autónoma de Madrid http://www.lllf.uam.es/ESP/Corlec.html

IV *II* = Ionescu-Ruxandoiu, Liliana (coord.), *Interacțiunea verbală (IV II). Aspecte teoretice şi aplicative. Corpus*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2007, p. 381-387, p. 415-421.

D2 = Tocilă căs. Pintilii, Maria-Alina, *PD-L se pregăteşte de alegeri*, Realitatea TV, 31 ianuarie 2011 (transcriere), în *Aspecte ale comunicării conflictuale în discursul televizual românesc actual*, Teză de doctorat, coordonator Luminiţa Cărăuşu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014, p. 251-254.

Lucrări de specialitate

**** Gramatica limbii române*, vol. 2, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Teorii şi practici ale comunicării*, Editura Cermi, Iaşi, 2008.

Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Dinamica morfosintaxei şi pragmaticii limbii române actuale*, Editura Cermi, Iaşi, 2007.

Ionescu Ruxăndoiu, Liliana*, Naraţiune şi dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991.

Ionescu Ruxăndoiu, Liliana, *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, Editura All Educational, Bucureşti, 2003.

Irimia, Dumitru*, Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iaşi, 1976.

Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española, *Nueva gramática de la lengua española. Manual*, Editura Espasa, Madrid, 2010 http://www.ceip.edu.uy/IFS/documentos/2015/lengua/recursos/gramatica_raenueva.pdf (accesat la: 29.05.2017)

Vatrican, Axelle, *El condicional: ¿Por qué tiempo de la cortesía verbal?*, în ”Aproximaciones a la (des)cortesía verbal en español", C. Fuentes Rodriguéz, E. Alcaide Lara & E. Brenes Peña (eds.), Editura Peter Lang, Bern, 2011, p. 557-568 https://www.academia.edu/10986296/EL_CONDICIONAL_POR_QU%C3%89_TIEMPO_DE_LA_CORTES%C3%8DA_VERBAL?auto=download (accesat la 13.02.2020)

Dicţionare

Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española* https://dle.rae.es/enrollar?m=form (accesat la 28.02.2020)

A BRIEF FORAY INTO THE CULTUE AND HISTORY OF THE ANCIENT GREECE

Ionuț HENS
PhD Student, „Babeș – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The period of ancient culture brings with it many advances and many landmarks, from which the generations that will shape the plan and the framework of the future world will be able to relate, but also to deepen the current stage of the fields in which they made up their daily landscape. part. Certainly, the Greek world in the Hellenistic period also falls into this category. If we have mentioned this special world of the ancient period, we must outline and appeal to the outstanding personality of King Alexander the Great. The history of ancient Greece is an extremely important landmark for identifying resources that can define some basic notions of state administrative organization. Keeping the same line of the previous idea, I agree with some historians who consider that in this area of ancient Greece the important formulas of organizing a community from a political point of view have been consolidated. Basically, it was the starting point of some rules of law regarding private property and legal freedom.

Keywords: Ancient Greece, Hellenistic period, King Alexander The Great, freedom, comunity

Partea I: Întâlnirea Orientului cu Occidentul prin intermediul personalității lui Alexandru cel Mare

Perioada culturii antice aduce cu sine multe progrese și multe puncte de reper, de la care, generațiile ce vor contura planul și cadrul lumii viitoare vor putea să se raporteze, dar și să aprofundeze stadiul curent al domeniilor în care își alcătuiau peisajul zilnic pentru fiecare în parte. Cu siguranță, în această categorie se înscrie și lumea greacă în perioada elenistică. Dacă am amintit de această lume aparte a perioadei antice, trebuie să conturăm și să apelăm la personalitatea marcantă a regelui Alexandru cel Mare. Putem observa și indica și apelativul pe care, această personalitate îl primește, și nu într-un mod gratuit, părerilor istoricilor fiind de partea asocierii acestui apelativ alături de numele acestuia. Putem afirma că, la acest aspect au contribuit și cuceririle, dar și întinderile teritoriale pe care le-a garantat noului imperiu.

În continuare, vom apela la câteva date istorice pentru a contura și creiona imagnea personalității acestui mare conducător al perioadei antice. De ce este important ca într-un scurt cadru rezumativ să surprindem și să descriem personalitatea regelui Alexandruiu cel Mare?

Încercăm să oferim un răspuns preliminar, înainte de a oferi datele cele mai importante, deoarece acestea pot constitui premisa de la care putem observa și analiza dintr-o anumită perspectivă personalitatea acestui mare conducător.

Această personalitate marcantă mai este cunoscut și sub denumirea de Alexandru al III-lea al Macedoniei. Se naște la data de 20 iulie 356 ca fiu a lui Filip al II-lea și al Olimpiei. Trebuie amintit faptul că acesta provine dintr-o familie obișnuită sau familiarizată cu tehnica luptei și a războiului, ceea ce îi marchează încă din primele clipe

ale înțelegerii acestei „îndeletniciri” pasiunea pentru o cunoaștere cât mai aprofundată și reală a acestei preocupări familiale. Pe lângă această „atracție copilărească”, Alexandru mai era atras de călărit, dar și de a cânta la diverse instrumente muzicale. Un episod important și semnificativ pe care îl remarcă istoricii, se consumă la vârsta de numai 10 ani pe care îi avea copilul Alexandru, când un negustor aduce la curtea tatălui său, Filip al II-lea, un cal care era extrem de greu de îmblânzit, neputând să o facă nimeni până în acel moment, fiind o adevărată provocare pentru contemporanii săi. Curajos, Alexandru, remarcă o slăbiciune a animalului, și anume, teama de propria umbră, și reușește prin această metodă să îl îmblânzească. Acesta va deveni calul cu care regele Alexandru de mai târziu va ajunge până la porțile îndepărtatului ținut al Indiei. Din acest exemplu, poate fi observat faptul că încă de la această vârstă, Alexandru, era înzestrat cu calități de mare conducător.

Tatăl său, Filip al II-lea, observând capacitățile intelectuale cu care era înzestrat copilul său, hotărăște să îi găsească un tutore, care să îi contureze și creioneze un viitor strălucit acestei valori ce se întrezărea. Îl găsește tocmai în personalitatea marelui filosof, Aristotel... De la acesta, printre altele, învață medicina, filosofia, religia, logica și arta. Toată această cultivare a personalității lui Alexandru în preajma marelui filosof antic, Aristotel, durează aproximativ 3 ani.

Ajuins la vârsta de 16 ani, în lipsa tatălui său, plecat în diverse campanii militare, departe de casă, Alexandru începe să preia în serios rolul de conducător. Nu a durat mult, doar 4 ani, când la vârsta de 20 ani, Alexandru devine oficial conducătorul Macedoniei, după moartea tatălui său, asasinat de căpetenia propriei gărzi, Pausanias. Acest nefericit eveniment nu rămâne fără ecouri în vecinătatea acestui teritoriu condus de Filip al II-lea, ci creează o oarecare tensiune. Putem afirma fără să greșim faptul că acesta era cadrul extern debutului acestui conducător sau al momentului preluării depline a funcției. Cadrul intern este marcat de luptele ce se dau pentru câștigarea „contracandidaților” la preluarea tronului. Alexandru își pornește campania spre sudul Macedoniei, în partea de nord a Greciei, unde lovește puternic în armatele răsculate împotriva Macedoniei. Primele comunități care se supun și îl recunosc ca rege sunt Atenieniii și Thesalienii, consolidându-și prin aceste acțiuni granițele statale.

Prinzând încredere și curaj, Alexandru pornește într-o campanie de expansiune dorind să își îndeplinească visul prin conturarea unui nou imperiu după cum îl preconizase acesta. Aceasta campanie a durat circa 10 ani, fără ca, Alexandru să se mai întoarcă vreodată pe teritoriul său natal. Armata sa cuprindea 30 000 de soldați și 6 000 de călăreți. O nouă țintă a sa a constituit Persia și eliberarea cetăților grecești de pe coasta Asiei. O încununare și certificare a geniului său militar este constituit de lupta pe care o duce cu regele Darius al II-lea, supranumit și „Rege al Regilor”, pe care care îl învinge, cu toate că regele Darius al II-lea avea un efectiv militar mult mai numeros.

Toate aceste victorii reportate de către regele Alexandru cel Mare îl obligă într-o oarecare măsură să mărească granițele acestui imperiu, care se conturează cu o tot mai mare claritate. Cucerește părțile Siriei și Egiptului, orașe întregi căzând în „brațele” acestui măreț conducător. Mai mult decât atât, aceștia îl vedeau ca pe un eliberator care va aduce un plus de prosperitate și un nivel mai ridicat al traiului în acele locuri.

Mulți istorici consideră că un punct foarte important a fost momentul când, după o luptă grea, în care a fost întâmpinat cu o puternică, a cucerit ținutul Gazei. Aici, Alexandru răspândește tradițiile și cultura elenă pe care o cunoștea atât de bine și întemeiază în vestul Nilului importantul oraș Alexandria, care devine și capitala Egiptului. Reface monumentele existente aici și primește titlul de „fiu al lui Ra” (un titlu purtat doar de faraoni) din partea preoților egipteni, fiind ridicat chiar la rang de zeu de către poporul egiptean.

Se întoarce spre Imperiul Persan, pentru a lupta din nou cu regele Darius, având dorința de a pătrunde până în inima acestui Imperiu. Reușește încă o dată să îl pună pe fugă pe regele Darius și să pună mâna pe toate bogățiile ce se întâlneau în acest teritoriu. Cu această campanie este proclamat rege al Asiei. Ajungând în Persia Orientală și cucerind și aceste teritorii, o întâlnește pe prințesa Roxana, fiica lui Oxyartes, căsătorindu-se cu aceasta.

Având în minte un alt teritoriu spre care dorește să se îndrepte, Arabia, Alexandru se îmbolnăvește (se presupune că era vorba de malarie) și moare în data de 10 iunie 323 î. Hr., la vârsta de numai 32 de ani, lăsând ca moștenire un vast imperiu. Pe patul de moarte, soarta tronului o lasă „celui mai demn”, fără să facă referire la un nume. Profitând de această incertitudine, generalii săi aveau să se lupte pentru moștenirea lăsată și să o împartă. Astfel, de aici a pornit un declin al visului celebrului rege, acela de a dezvolta Grecia și de a distruge Persia, din cauza generalilor, care îmbătați de putere au risipit într-o oarecare măsură stilul și genialitatea acestui mare conducător. Dar, totuși, au rămas în urmă, orașele impunătoare din nordul Greciei până la munții Himalaya, ce le-au conferit respectivelor țări un grad ridicat de prosperitate și dezvoltare.

Ce putem observa din această descriere și care ar fi concluziile de la care am putea porni spre o scurtă analiză a Imperiului creat de regele Alexandru cel Mare?

Încă de la început, putem afirma că acest imperiu a purtat marca și amprenta acestui prestigios conducător, care a știut foarte bine să își scoată în evidență avantajele în luptele cu adversarii. Putem observa, totodată, că Alexandru cel Mare nu a fost un conducător care a avut în gând doar distrugerea adversarilor, ci, acolo unde a cucerit, a imprimat propriul stil, aducând propria cultură, creând o simbioză cu tradiția aferentă ținuturilor pe care le cucerea. Era un conducător, în mare parte, iubit și apreciat, chiar și de adversari, care de multe vedeau în acesta un eliberator, o persoană așteptată cu mult timp înainte. Acest aspect arată faptul că Alexandru cel Mare a știut să se folosească de educația și cultura pe care a primit-o de la celbrul filosof Aristotel, gestionând cu claritate și fermitate fiecare pas al vieții sale.

Ca un aspect negativ pe care am putea să-l punctăm, ar fi cel legat de viitorul succesor care i-a urmat sau de gestionarea întregii cariere pe care acesta a purtat-o de-a lungul timpului. Aici, dorim să facem referire la faptul că, după moartea sa, imperiul a căzut într-un oarecare haos din punct de vedere al conducerii imperiului. Când, generalii acestuia nu au știut să gestioneze imensul câștig și imperiul pe care l-au moștenit de la regele Alexandru cel Mare.

O explicație ar consta în faptul că, Alexandru cel Mare, fiind încă la o vârstă tânără nu s-a gândit că viața sa se va încheia atât de repede și că este nevoie să ofere o „educație" aparte unuia dintre generalii săi.

În continuare vom încerca să realizăm o introspecție în interiorul acestei lumi create de regele Alexandru cel Mare, pentru punctele de întâlnire care au marcat apropierea culturii orientale cu cea occidentală, prin expansiunea militară pe care a întreprins-o acest conducător al noului imperiu creat.

Cu siguranță, nu vom atinge toate sectoarele vieții sociale din acest imperiu, ci ne vom opri la structura socio-economică a statelor elenistice formate. Considerăm că este foarte important acest aspect de subliniat și analizat, deoarece constituie una dintre sursele principale de existență a unui imperiu și, mai cu seamă, a unui imperiu atât de vast din punct de vedere teritorial, creat de regele Alexandru cel Mare.

Care a fost apartența ce a apărut dintre întrepătrunderea celor două lumi reflectată și conturată de viziunea acestui conducător?

Pornind de la părerea majorității istoricilor, considerăm că statele cele mai importante care s-au constituit în urma creării acestui mare imperiu au fost: *Egiptul lagid* și *Siria seleicidă.*

Printre ce s-au remarcat acestea și care a fost punctul lor de întâlnire și asemănare, dar și de diferențiere?

Este o întrebare la care vom răspunde printr-o scurtă analiză comparativă a celor lumi contopite în interiorul imperiului gândit și alcătuit de Alexandru cel Mare. La o primă vedere, bazându-ne pe părerile generale a istoricilor, putem afirma că între cele două regate exista o diferențiere evidentă de administrare și conducere.

Statul seleucid, evoluează de-a lungul timpului sub aspectul unei structuri eterogene, formate din evoluția ce a integrat zone cu aspecte ethno-culturale diferențiate, care găseau și identificau cu greu un numitor comun în sectoarele structurilor socio-economice.

De cealaltă parte, *Egiptul lagid*, se caracterizează prin moștenirea unor forme vechi de guvernare și administrare, provenite și adoptate din zona persană. Un aspect pozitiv pe care îl întâlnim aici, este reprezentat de uniformitatea formelor de conducere și administrare pe întregul cuprins a teritoriului. Acest aspect îi conferă longevitate și prosperitate.

Ca o generalitate, putem afirma faptul că lumea elenistică cunoaște câteva aspecte noi pe care epoca clasică nu le experimentase până în acel moment. Un exemplu concludent poate constata în prezentarea proprietății pământului, un aspect determinant pentru cunoașterea și valorizarea unei societăți antice.

Care este noutatea pe care o propune lumea elenistică în această direcție a proprietății pământului față de epoca clasică?

Apare o nouă formă de gestionare a proprietății pământului – *proprietatea statului, proprietatea regelui* – fiind asigurată de „dreptul de cucerire cu lancea", specifică perioadei lui Alexandru.

Atunci când ne raportăm la această categorie, având în vedere cele două teritorii de care ne-am ocupat până acum (statul seleucid și Egiptul lagid), putem afirma faptul

că, și în acest sector se observă o claritate mult mai evidentă la partea egipteană, formele de organizare egiptene fiind cu mult mai coerente și precise decât cele siriene, unde abundă o varietate de tipuri ale proprietății funciare.

Prin urmare, Egiptul lagid, este un caz tipic de centralizare a întregului teritoriu în jurul administrației regale. Basileul, în calitatea sa de stăpân al întregului pământ, manifestă controlul asupra tuturor activităților agricole, fiind lucrat de grupurile de țărani colectiv-dependenți. Administrația statală supraveghează sistemele de irigații, stabilește datele lucrărilor agricole și se ocupă cu strângerea și distribuția recoltei obținute. Se poate observa un progres tehnologic semnificativ pentru mediul agrar prin introducerea: plugului cu brazdă de fier, a unei mașini de treierat, a morii de apă, a presei de vin și ulei și a altor unelte semnificative pentru progresul agriculturii.

Dar, la un moment dat, se produce o modificare pe care o face regele de a unele teritorii în schimbul unor obligații, atât unor persoane, în mod individual, cât și unor grupuri, numite și „pământuri dăruite”. Dar, această situație se îndreaptă de la dreptul de posesie spre dreptul de proprietate. Sunt amintiți așa numiții intermediari, care se ocupau cu administrarea acestora. Există și unele terenuri care erau oferite militarilor în schimbul serviciilor lor sau altor categorii sociale care prestau anumite servicii pentru stat.

Prin urmare, ca o concluzie a acestei categorii, putem observa o evoluție în gestionarea principalului factor de avere, care era reprezentat de pământul deținut. Cu siguranță această modificare a survenit și din cauza influențelor venite din interiorul noului imperiulu, a noii lumi elenistice.

În continuare, ne vom raporta la următoarea formă de administrare a acestui bun, care venea și reprezenta partea seleucidă. Seleucizii au preluat tradiția persană a unei administrații diferențiate și tolerante datorită integrării unor arii culturale diferite ca organizare. Un lucru care trebuie punctat de la început este cel al moștenirii de la Alexandru a întregului pământ de către regi în numele „dreptului de cucerire cu lancea”.

Dar, apare un aspect diferit, cel al plății unui tribut (phoros), de fiecare unitate de organizare în parte. Statul nu se amestecă în supravegherea producției la fel ca în Egipt. Există și aici pământuri regale lucrate de așa numiții „oameni ai regelui”.

Prin urmare, putem afirma că această parte a imperiului și-a păstrat apartenența și în direcția gestionării și administrării bunului feudal, aplicând o abordare mai flexibilă decât în cazul zonei egiptene.

În concluzia din prima parte a acestui studiu, putem observa că, în urma analizei minimale realizate, se poate observa limpede importanța acestui imperiu pentru această perioadă istorică, dar și rolul determinant pe care l-a avut, regele Alexandru cel Mare, pentru istoria acestei omeniri. Cu siguranță, a fost greu să închege o formă unitară de organizare și administrare, dar a reușit să își pună amprenta decisiv asupra perspectivelor ce așteptau la orizontul istoriei.

Partea a II-a: Istoria Greciei Antice: instituții ale polisului grec: Sparta și Atena

Istoria Greciei Antice reprezintă un reper extrem de important pentru identificarea unor resurse care pot să definească câteva noțiuni elementare de

organizare administrativă statală. Păstrând aceeași linie a idei anterioare sunt în asentimentul unor istorici care consideră că în acest areal al Greciei antice s-au consolidat formulele importante a organizării unei comunități din punct de vedere politic. Practic, a fost punctul de plecare al unor reguli de drept referitoare la proprietatea privată și libertatea juridică.

Dar, pentru a păși spre reprezentatele Greciei Antice, din perioada clasică, din punct de vedere al organizării instituționale: Sparta și Atena, doresc să exprim în câteva cuvinte ceea ce reprezenta Grecia Antică în perioada respectivă. Atunci când ne referim la această temă trebuie să afirmăm că această formă de organizare îngloba o multitudine de state autonome dispersate într-un spațiu geografic foarte vast și diversificat din punct de vedere al reliefului.[1]

De ce este importantă această nuanțare? Considerăm că prin această descriere putem pătrunde foarte ușor în specificului acelor timpuri, oferindun-ne o reprezentare vizuală a acestor forme de conviețuire a populațiilor din perioada istorică amintită.

Dacă facem referire la Grecia Antică din punct de vedere cultural, putem afirma că aceste zone au fost un mijloc de transfer al civilizației între lumea ce aparținea Orientului Apropiat și populația cuprinsă în spațiul sud-est european. Aceste aspecte pot fi confirmate de specificul cultural creat în aceste spații, dar și de structura antropologică a primilor locuitori din aceste spații.

Pentru a ne aproia de subiectul pe care dorim să îl redăm în această lucrare, trebuie să amintim și de poziționarea așezărilor omenești, ca locație, care erau specifice acestor timpuri și acestor locuri, având o orientare spre mare, indiferent că este vorba de partea insulară sau de partea continentală. Motivul pentru care acestea erau poziționate în felul acesta este legat de accentuarea comerțului și importanța porturilor ce puteau fi poziționate în acest spațiu, conferind o prosperitate economică, socială și culturală remarcabilă. În jurul acestor porturi s-au dezvoltat centre politice, educaționale și culturale însemnate și consacrate de-a lungul istoriei.[2]

Polisurile grecești din perioada Antică au reprezentat o particularitate ce a definit în mare măsură specificitatea acestor timpuri și a acestor zone. Reprezintă una dintre realitățile socio-politice ale perioadei Greciei Antice. Nu peste tot s-au manifesta acestea, ci, în unele teritorii au fost conservate structurile arhaice de organizare și administrare. Totodată, mai trebuie amintit faptul că nici acele teritorii care au apelat la modul de organizare pe bazat pe modelul unui polis, nu s-au prezentat într-o formă uniformă, existând deosebiri remarcabile, exemplele cele mai concludente fiind Sparta și Atena, pe care le vom analiza în cuprinsul acestei lucrări.[3]

Despre polisuri, unul dintre istoricii români contemporani afirmă că, acestea cuprindeau un centru religios, *acropole* și un centru economic, *agora,* care reprezenta un loc al comerțului adunărilor publice. Această formă de organizare a dat naștere, ulterior,

[1] În acest caz, am apelat la această parte introductivă, deoarece am considerat că este oportun să oferim o prezentare generală a ceea ce reprezenta Grecia Antică în perioada clasică, de care ne vom ocupa în cadrul acestui studiu. Ca primă sursă de informare: BÂRZU Ligia, *Istoria Greciei antice*, Editura Fundației România de mâine, București, 2003, p. 7.
[2] *Ibidem*, p. 9.
[3] *Ibidem*, pp. 41-42.

între secolele VII-V î.Hr., unei civilizații care a pus bazele întregii culturi occidentale pe care o înțelegem și trăim până în zilele noastre. O putem considera, cu siguranță, cel mai important tezaur pe care l-am moștenit din această perioadă istorică. Pentru a argumenta această idee, vom exemplifica prin explicarea provenienței unui termen atât de folosit în mediul social al vremii oastre și, totodată, atât de greu de înțeles și de aplicat la vremurile contemporane care nasc atâtea provocări și conturează nenumărate dileme. Termenul la care am făcut referire este: **„democrație",** care provine de la cuvântul din limba greacă *demos* – **popor** și *kratos*- **putere**, care nu indică doar o formă de organizare politică, ci redă, în aceeași măsură, un mod de gândire și de percepere a realității cotidiene. Cert este faptul că aceste polisuri grecești au fost unice prin structura și, poate, punctul cel mai reprezentativ al acelor timpuri. Dar, istoricii consideră că aveau și aspecte negative, iar unul dintre cele pregnante a fost reprezentat de interesele și rivalitățile care le aduceau adeseori într-o rivalitate nemărginită și conflictuală, cu scopul de a realiza ierarhizări și supremații.[4]

În continuare, vom face trecerea spre cele două puncte reprezentative ale geografiei Greciei Antice: instituțiile polisului grec: Sparta și Atena. Metoda de lucru va consta în prezentarea sintetizată a fiecărui mod de organizare instituțional amintit și într-o scurtă analiză comparativă a acestor două forme de conducere în Grecia Antică.

Sparta. În general, istoricii consideră că Sparta reprezintă o cetate arhaică. Instituțiile acestei cetăți se conturează în contextul unor perioade tensionate pentru acești locuitori ai cetății, fiind vorba de războaiele mesiene, caracterizată printr-o stare de haos organizațional. Forma de conducere și organizare era caracterizată prin termenul *eunomia*- **egalitatea**. Ce reprezenta acest lucru? Era redat de faptul că era o formulă specifică și originală acestei cetăți de conducere. Locuitorii cetății Sparta se aflau într-u continuu război, dar nu cu un adversar extern, ci cu unul intern, așa numiții *hiloți*[5].

Cetatea Sparta a fost întemeiată de dorieni în regiunea Laconia, din Pelopones. A fost organizată ca stat militar, având cea mai importantă armată între polisurile grecești.

Spartiații aveau ca îndeletniciri principale războiul și decizia politică, de muncă fizică a pământului ocupându-se în mare măsură categoria amintită mai sus – hiloții. O altă categorie socio-juridică din această cetate era cea a *periecilor*[6].

---

[4] Am făcut referire la istoricul Horia Dumitru Oprea, regăsind o idee interesantă și sintetizatoare despre importanța și modul de organizare la aceste polisuri grecești. Poate nu reprezintă cea mai autoritară personalitate în domeniu, dar această idee o consider sugestivă pentru studiul de față. Informația a fost preluată de pe următorul site: https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/02/14/polisul-grec/, accesat la data de 18.12.2020.

[5] Locuitori ai ținuturilor din zona Laconiei și Meseniei, populație aservită spartanilor. Aceste persoane nu aveau niciun fel de drepturi cetățenești, avem o situație socială intermediară, între omul liber și sclav., aparținând statului, putând fi oferiți proprietarilor de pământ pentru activitatea agricolă, dar nu puteau fi vânduți ca sclavii. În vederea identificării acestei populații și a rolului jucat de aceștia, am folosit următoarele surse: https://ro.wikipedia.org/wiki/Ilo%C8%9Bi, accesat la data de 18.12.2017, https://brainly.ro/tema/416445, accesat la data de 18.12.2020, https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/sclavii-din-sparta-populatii-supuse-si-vanate, accesat la data de 18.12.2020. Am apelat la o sintetizare și redare a informațiilor din cele 3 surse menționate.

[6] Aceștia erau locuri ai Spartei, făcând parte din cadrul categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi cetățenești. Le era permis să se stabilească în Sparta, dar în afara zidurilor cetății.Totoată, puteau avea în proprietate teren agricol, iar ca activitate în cadrul cetății preacticau meșteșuguri și negustoria. https://ro.wikipedia.org/wiki/Perieci, https://brainly.ro/tema/416445,

Trecând în aria organizațională a acestei cetăți, putem afirma că printre particularitățile conferite de această cetate în istorie, se evidențiază și faptul că nu era alcătuită dintr-un nucleu urban, cetățenii și ceilalți locuitori ai cetății se aflau poziționați în mai multe așezări având un caracter rural. Principiul de bază al organizării cetății era redat de conceptul de egalitate a cetățenilor, conferit de egalitatea loturilor de pământ pe care le aveau aceștia, pe egalitatea resurselor pe care le primeau fiecare în parte, dar, în același, și a numărului de hiloți care era oferit fiecărui locuitor al Spartei. Atunci când în interiorul acestor structuri apar inegalități, provocate de avere, cei în cauză decad de la statutul de egali și cu drepturi cetățenești. Asemănător din punct de vedere al deciziei este și cazul celor implicați în războaie refuză să se dedice în totalitate luptei. Poate fi observat o latură conservatoare în organizarea și conducerea acestei cetăți.[7]

Sparta beneficia de autoritatea unui consiliu format din 28 de *gerontes* – bătrâni și din cei doi regi care aveau atribuții, cu preponderență, pe partea religioasă și militară. Colegiul celor cinci *efori*[8] – avea menirea de a controla activitatea celor doi regi. *Apella* – **adunarea poporului** avea doar o calitate consultativă, fiind convocată doar în momentele dificile ale cetății, făcând parte din această organizație toți egalii.[9]

Prin urmare, ca o concluzie a prezentării acestui mod instituțional de conducere și administrare a acestui polis, putem afirma următoarele aspecte: **conducerea superioară sau executivă** aparținea celor 2 regi din familiile aristocratice, sfatului bătrânilor și celor 5 efori care controlau activitatea regilor; **adunarea poporului sau legislativă** aparținea: tuturor cetățenilor cu „drept de cetate", în număr limitat de 10.000, aplicat printr-un vot prin aclamații, iar **justiția** aparținea sfatului bătrânilor și eforilor.[10]

În concluzia acestui segment al lucrării, putem afirma că acest sistem de conducere era unul conservator, care a dorit să mențină o oarecare ierarhie și fidelitate față de principiul după care era organizat și adminsitrat acest polis grec. Se remarcă o organizare non-democratică, care a dus a mai târziu la probleme și la declinul acestui mod de conducere statal.

Cealaltă cetate importantă pe care o vom analiza este Atena și vom încerca să observăm aspectele ce o diferențiază față de cetatea Sparta, analizată mai sus.

Atena era un polis situat în regiunea Attica, numit după zeița înțelepciunii. După un regim tiranic, toți cetățenii au primit drepturi politice egale în secolul al VI-lea î. Hr., fiind instaurată democrația, descrisă la începutul acestei lucrări, atunci când am prezentant importanța polisurilor din perioada Greciei Antice. Dacă e să definim categoriile sociale pe care le regăsim în această cetate, putem aminti următoarele:

- *Demosul* – fiind format din toți cetățenii Atenei; această calitate o avea doar cel născut din ambii părinți cetățeni ai Atenei;

---

https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/sclavii-din-sparta-populatii-supuse-si-vanate, accesate la data de 18.12.2017, oferind materialul ce a generat informația redată mai sus, în câteva idei sintetizate.

[7] NISTOR Gheorghe-Vlad, *Cultură și civilizație,* 2005, p. 31.

[8] Nume purtat de fiecare dintre cei cinci magistrați cu largi și importante atribuții în politica internă și externă a statului. A se vedea: https://dexonline.ro/definitie/efor, accesat la data de 19.12.2020.

[9] NISTOR Gheorghe-Vlad, *Cultură și civilizație...*, p. 32.

[10] Zoe PETRE, *Cetatea greacă,* Editura Nemira, București, pp. 110-112.

- *Metecii* – străini stabiliți la Atena. Erau oameni liberi, dar nu dețineau cetățenia;
- *Sclavii*. [11]

Instituțiile reprezentative ale Atenei erau următoarele:

- *Arhonții* – denumirea care rîi reprezenta pe magistrați, fiind aleși anual prin tragere la sorți;
- *Ecclesia* – denumirea care desemna Adunarea poporului, formată din reprezentanții demosului, care aveau ca atribuții votarea și discutarea legilor;
- *Boulé* – desemna sfatul cetății, formată din 500 de membri.[12]

Conducerea superioară sau legislativă aparținea celor 9 *arhonți* (religie, finanțe, armată, etc.), sfatul bătrânilor și consiliului militar format din cei 10 strategi.

Adunarea poporului se ocupa de partea legislativă a statului, fiind formată din toți cetățenii liberi, născuți atenieni, având ca exercitare votul direct.

Justiția cuprindea *Areopagul* (format din foști arhonți) și *Heliaia* – tribunalul poporului, format prin alegeri.[13]

Se poate observa stilul democratic inaugurat și instalat în cetate și modul în care acesta a influențat desfășurarea și viețuirea oamenilor, dar și moștenirea pe care a lăsat-o această cetate urmașilor săi în istorie. Cu siguranță, acestea au fost ridicate la un alt nivel și, astfel, putându-se perfecționa și oferi garanția unor societăți mai sigure și care să garanteze siguranța și buna conviețuire a oamenilor ce alcătuiesc diferitele popoare și care s-au înscris într-un fel sau altul în paginile istoriei.

Bibliografie orientativă:

Francois Chamoux, *Civilizaţia elenistică*, Editura Meridiane, București 1985;

Gheorghe-Vlad Nistor*, Program postuniversitar de conversie profesională – Cultură și civilizație în lumea antică,* 2005;

H. C. Matei, *Enciclopedia antichității*, Ed. Meronia, 1995;

Imanuel Geiss, *Istoria lumii,* Editura Allfa, 2012;

Mihai Gramatopol, *Civilizația elenistică,* Editura Orientul latin, 2000;

Z. Petre, *Cetatea greacă*, Editura Nemira, 2000.

---

[11] Francois CHAMOUX, *Civilizația greacă în epocile arhaică și clasică,* traducere în limba română Mihai Gramatopol, Editura Meridiane, București, 1985, pp. 85-90.

[12] *Ibidem*, p. 91.

[13] *Ibidem*, pp. 92-93.

MODERN AND MODERNITY IN G. M. ZAMFIRESCU'S NOVELS

Cristian HOAGHEA
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Modernity is a Morgana girl, embodiment of a mirage of literature. You feel like you see her everywhere, but you never know where she really is. The modern character of a literary work is given by the anchoring in a contemporary reality of the writer, by the permanent innovation, by the recovery and reinterpretation of the literary tradition, towards which it is more or less critical. The novels from the Barrier cycle are labeled as modern for the epoch in which they appeared duet o the narrative techniques specific to the psychological novel, to the alternation of the narrative vision, the construction of the characters, the anchoring in a sacred geographyof the author: But what is specific to G. M. Zamfirescu is the intermingling of realism - in various forms, from the classical to the psychological - with romanticism, naturalism and baroque, in an organic whole that is intended to be a masterpiece of the Romanian mythical novel. The characters are real-world types and symbolic archetypes. The modernity of a literary work is given also by its permanent actuality, by the anchoring in the present of a reader who is still seduced by the artistic skill of the author of Maidan cu dragoste. In G. M. Zamfirescu's world, two modernities coexist: the literary and the bourgeois ones.

Keywords: aesthetic eclecticism, protein literary formula, literary modernity, bourgeois modernity

Modernitatea este o Fata Morgana a literaturii.

Mai mult decât o iluzie optică, ea este o iluzie estetică. Exegeții literari au convenit, *una voce*, că modernitatea literară este intrinsecă lumii contemporane scriitorului. *Imaginea sub orice formă a vieții actuale, prezente, constituie prima condiție – și cea mai generală – a modernității literare*[1], condiție pe care, la o primă vedere, proza romanescă din ciclul *Bariera* o respectă. În ceea ce privește *Maidanul cu dragoste* și *Sfânta mare nerușinare*, este indubitabil că *principala sursă de inspirație și creativitate este conștiința prezentului asumat în nemijlocirea și în irezistibila sa efemeritate*.[2]

Ancorat într-o realitate recuperabilă istoric, în aparență, eul-narator confesiv până la lacrimogen reflectă veridic o existență biografică, desprinsă din lumea de mahala a Bucureștiului de la început de secol XX: *Trăiam, ca odinioară, în înserările de presimțire și de dezgust în mine și din mine*...[3] Axa temporală obiectivă este însă repede dezmințită de neconcordanțele cronologice din biografia Ivan, revoluționarul rus. Orice referință la timp trece din plan realist în plan simbolic. Primăvara și toamna sunt popasuri în devenirea eului-narator, anotimpuri ale inițierii într-un epos ce se vrea un bildungsroman.

[1] MARINO, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, p. 41.
[2] CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995, p. 15.
[3] ZAMFIRESCU, G.M., *Sfânta mare nerușinare*, București, Editura Gramar, 1998, p. 99.

Cu toate acestea, romanul lui G. M. Zamfirescu își trage substanța epică din evenimentele contemporane autorului, iar personajele par tipuri caracteristice societății vremii[4]. Un bestiarum uman impresionant defilează în paginile creațiilor sale: funcționarul, proletarul, prostituata, tânărul nubil, tipul matern, tipul patern, soldatul, Don Juan-ul, diformul, revoluționarul, confidentul, pușcăriașul, haimanaua, sceleratul, inocentul etc.

Ancorarea în actualitate a operei moderne presupune, implicit, efemerul, volatilul. Adrian Marino preciza că modern este spiritul epocii, spiritul timpului.[5] Iar Matei Călinescu emite aserțiunea că întreaga tradiție literară este *expresia unei serii întregi de modernități succesive*.[6] Așadar, modernitatea literară este tributară unei formule estetice amovibile. Într-un anume moment istoric și cultural, modernitatea s-a reflectat în formula barocului; tiparul romantic a devenit emblema modernității în secolul al XVIII-lea; cel realist sau naturalist un secol mai târziu; romanul modern a devenit psihologic și confesiv la Proust *et comp*., pentru ca romanul postbelic să spulbere din temelii clișeele estetice preexistente.

Axioma modernității este schimbarea.[7]

Unde se situează, în aceste condiții, modernitatea romanului lui G. M. Zamfirescu? În care formulă estetică se încadrează? Prin observația atentă a mediului, prin atributul ubicuității al supranaratorului, prin verosimilitate și mimesis și prin ancorarea în realitatea prezentului eului empiric este un roman realist, prin lirism și metaforizarea limbajului, prin construcția antitetică a personajelor este romantic. Diformul, grotescul, morbul biologic, psihologic și moral țin de naturalism. Intruziunea în cotidian, cu naturalețe, a miraculosului anticipează realismul magic sud american. Confesiunea pe spații largi a naratorului-actant, nararea la persoana I, tehnicile narative proustiene țin de realismul psihologic. Realismul socialist este amplu reprezentat, mai ales în primele două volume, de critica directă a sistemului burghez opresiv, de empatia naratorului față de proletari, de tonul mesianic și de cultul muncii. Barocul este în detaliu analizat în paginile care urmează.

Intuitiv, creatorul *Barierei* a zidit în paginile romanelor sale o sinteză de modernități.

Emblematică este construcția personajului. Se știe că *personajul romanului și al povestirii realiste relevă, dincolo de datele existenței sale, drama unei categorii întregi*.[8] Însă tipologia personajului nu este, la G. M. Zamfirescu, decât parțial realistă. Tipuri precum funcționarul, proletarul, prostituata, haimanaua sunt realiste, Don Juan-ul, inocentul, pușcăriașul, diformul, tânărul nubil și îndrăgostit aparțin esteticii romantice; sceleratul, schilodul fizic sau moral țin de estetica naturalistă; tipul sensibil, efeminat,

---

[4] *Vide* GRIGORESCU, Dan; ALEXANDRESCU, Sorin, *Romanul românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 38.

[5] MARINO, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, p. 48.

[6] CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995, p. 52.

[7] Modernitatea este văzută ca o schimbare continuă, *până acolo încât schimbarea constituie însăși esența ei*. CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995, p. 75.

[8] GRIGORESCU, Dan; ALEXANDRESCU, Sorin, *Romanul românesc în secolul al XIX-lea*, București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 47.

predestinat tragicului este baroc. Detaliile ce vizează construcția personajelor de la volum la volum, chiar de la capitol la capitol, aduc *ad lumen* faptul că niciun personaj nu este pur, în sensul că nu aparține 100% unei estetici. Personajul se contaminează. Genele sale au suferit malformații. Fane, pușcăriaș și Don Juan, este considerat de vocea narativă romantic; în mai mare măsură este baroc prin fatalitatea acceptată cu resemnare și prin efeminare. Maro, personaj naturalist prin maladia morală de care suferă, baroc prin înfrumusețare ca succedaneu al puterii, *de facto*, se constituie într-un personaj mitic prin frumusețe. Ea este *domnița din poveste, închisă în turnul zmeului și păzită de câini năzdrăvani*[9], dar *eodem tempore*, ea este și Amanta Arhetipală, Marea Preoteasă a Erosului: *o fărâmă din marele suflet al neînfricoșatului și mereu triumfătorului Eros*.[10]

Însă nu principiul sau eclectismul estetic dau valoare unei opere literare, ci capacitatea acesteia de a rămâne actuală în conștiința publicului. De aceea, modernitatea romanului gmzamfirescian rezidă în confruntarea cu timpul. Dacă a fi modern ține de capriciul unei epoci și de mutația percepției estetice, stabilitatea o dă valoarea estetică. Prin urmare, orice scriitor pe care atenția publicului îl păstrează în actualitate este un scriitor modern.

Admitem, pe de o parte, că *pentru a fi cu adevărat modern, scriitorul trebuie să își asume riscul de a șoca publicul*[11], iar, pe de altă parte, că *noutatea totală este imposibilă*[12]. De aici rezultă că noutatea la G. M. Zamfirescu este formula literară proteică, în care se contopesc romanul tradițional al lui Nicolae Filimon – de realism incipient, cu narator incapabil să se obiectiveze total, – și romanul de analiză psihologică, în care un ego frustrat se supune și se expune disecției sufletești: *Adormisem cu lacrimile în gene, gândindu-mă la Puica, la Fana, la piciorul pe care încă nu i-l văzusem gol, cu dorința și cu ochii la papucii țigăncii*.[13]

Șochează coexistența frazei romantice, melodice prin seria epitetelor și abundența comparațiilor (*Feciorul florarului urcase după ea, cu pasul din ce în ce mai greu pe povârnișul cu bulgării rostogoliți spre vale într-o huruială surdă, ca de prăbușire în adânc*[14]) cu grotescul naturalist al caricaturilor umane din *casa cu nebuni*; după cum șochează asocierea detaliului realist de observație socială și a detaliului simbolic specific romanului mitic; sau imixtiunea incompatibilă a misticismului religios și a socialismului utopic.

În literatură, în general, și în literatura modernistă, în special, noul constă în valorificarea, reinterpretarea și adaptarea formulelor preexistente. Astfel se asigură *persistența ideilor vechi în forme noi*.[15] Devine, deci, un factor de modernitatea artistică maniera originală în care romancierul interbelic valorifică mitul. Sub aparența de

[9] ZAMFIRESCU, G.M., *Maidanul cu dragoste*, București, Editura Litera Internațional, 2009, p. 168.
[10] ZAMFIRESCU, G.M., *Maidanul cu dragoste*, București, Editura Litera Internațional, 2009, p. 241.
[11] CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995, p. 45.
[12] MARINO, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, p. 80.
[13] ZAMFIRESCU, G.M., *Maidanul cu dragoste*, București, Editura Litera Internațional, 2009, p. 165.
[14] ZAMFIRESCU, G.M., *Cântecul destinelor*, Caracal, Editura Hoffman, 2020, p. 302.
[15] MARINO, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, p. 82.

realism și verosimilitate se zidește o lume mitică, în care sensurile de suprafață sunt răsturnate. Tino este un satir care invocă forța arhetipală a lui Dionysos, ilfovenii, făpturi orfice, se desprind *ca într-o apă de poveste*[16]; Kiramu este femeia-demon, frumusețea fără suflet; mahalaua devine un purgatoriu în care suflete damnate își ispășesc o vină ontică; timpul aparent real, istoric devine un timp circular – labirintul în care mitul eternei reîntoarceri supune personajele-arhetipuri, cu o conștiință amnezică, la o reiterare a supliciului originar.

La G. M. Zamfirescu, antirealismul, nu realismul este marca modernismului literar.

Verum ipsum factum, cele trei romane din ciclul *Bariera* nu întrunesc, *aeque*, nici principiile modernismului literar, nici principiul valorii artistice. *Maidanul cu dragoste* este o narațiune opacă, ale cărei sensuri se regăsesc în straturi succesive de adâncime interpretativă. În *Cântecul destinelor*, perspectiva narativă unică și clasică (exceptând primele capitole) aduc în prim plan o narațiune mult mai transparentă. Se coboară în preistoria realismului. Pe spații largi auzim, parcă, vocea naratorului din *Ciocoii vechi și noi*. Și totuși, este o lectură captivantă, un roman reușit prin ritm, prin arta narațiunii, prin personaje. Copiind formula narativă din *Maidanul cu dragoste*, *Sfânta mare nerușinare* nu aduce nimic nou față de acela, are însă deficiențe ce provin din anemierea firului narativ, încâlcita ordonare epică – câtă a mai rămas – liricizarea limbajului până la lacrimogen. Fără a fi în întregime ratat, *nostra opinione*, *Sfânta mare nerușinare* este veriga slabă a ciclului romanesc, atât din perspectivă valorică, cât și din perspectiva modernității și actualității sale.

Bibliografie

CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995

GRIGORESCU, Dan; ALEXANDRESCU, Sorin, *Romanul românesc în secolul al XIX-lea*, Editura enciclopedică română, București, 1971.

MARINO, Adrian, *Modern, modernism, modernitate*, Editura pentru literatură universală, București, 1969

ZAMFIRESCU, G.M., *Maidanul cu dragoste,* tabel cronologic și referințe critice de Teodora Dumitru, prefață de Marius Chivu, Editura Litera Internațional, București, 2009

ZAMFIRESCU, G.M., *Sfânta mare nerușinare*, Editura Gramar, București, 1998, Ediție îngrijită, prefațată și bibliografie de Valeriu Râpeanu

ZAMFIRESCU, G.M., *Cântecul destinelor*, Editura Hoffman, Caracal, 2020

[16] ZAMFIRESCU, G.M., *Maidanul cu dragoste*, București, Editura Litera Internațional, 2009, p. 37.

ABOUT THE CONTRIBUTIONS TO THE THEORY OF HISTORY IN THE WORK OF THE PHILOSOPHER ȘTEFAN ZELETIN, IN A DISPUTE WITH GHEORGHE BRĂTIANU

Ionuț HOREANU
„Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Stefan Zeletin's sociological thinking worth to be observed in his works, including in his contributions on the theorizing of history. The reforming ideas of the philosopher for the Romanian education, especially the historical ones, are in agreement with the theories that he outlined in his work. We refer in this sense to the relationship between sociological theories and how to adapt them to the reform of historical education proposed by Zeletin.
Sociological ideas will also leave their mark on the theory of history that emerges from the work of this interwar thinker. Such ideas will be the basis of some controversies at the time, and the most eloquent is the one with Gheorghe Brătianu.
Through the proposed analysis we bring to attention, on the one hand, Brătianu's arguments against the vision regarding the theory of history in the work of Ștefan Zletin, and on the other hand, we bring into discussion the philosopher's contributions for the reform of historical education.

Keywords: history theory, reforming ideas, sociological thinking, sociological influence, analysis of historical ideas.

În această lucrare vom creiona cele mai semnificative contribuții privind teoria istoriei. Pentru a nu pierde cele mai tari mize ale teoriei istoriei vom avea în vedere limitele contribuțiilor zeletiniene, surprinse de savantul Gheorghe Brătianu. Critica acestuia, așa cum vom orienta demersul, nu are rolul de a slăbi importanța ideilor, ci dimpotrivă, de a arăta cum a ajuns filosoful să fie receptat eronat. Critica adusă cuprinde, în fond, contribuțiile filosofului interbelic.

Încercăm să redăm contribuțiile filosofului Ștefan Zeletin pentru istoria socială, prin critica savantului Gheorghe Brătianu. În critica lui Brătianu observăm tocmai confirmarea contribuțiilor lui Zeletin referitoare la chestiunea teoretizării istoriei.

Renumitul istoric Gheorghe Brătianu s-a ocupat de perspectiva lui Zeletin asupra teoriilor din învățământul istoriei, surprinsă într-un studiu cu ocazia congresului general al profesorilor de istorie.

Zeletin a formulat o serie de principii pentru întocmirea unui curs de istorie socială universală, dând o importanță specială influenței sociologiei. Concepția este rezumată la două scopuri, rezultate din „necesitatea unei regrupări totale a valorilor admise în învățământul istoric" până la un nou mod de raportare asupra istoriei. Pentru că ar fi dificilă o sciziune de tradiție, a fost propus „un compromis" între „istoria socială" și cealaltă perspectivă ce constă în „istorie politică", pentru a fi create premizele „unei reforme radicale de mai târziu".

Pentru atingerea „scopului îndoit" istoricul Gheorghe Brătianu ridică problema a două serii de observații și de comentarii referitoare, pe de o parte, la introducere, adică principiile care stau la baza întregului program de reformă -, pe de altă parte, se referă la aplicarea practică a teoriilor -, în speță dimensiunea pedagogică[1].

Mai mult, recunoaște și istoricul Brătianu, că Zeletin este aproape de „curentul actual al istoriografiei". Însă, ajunge pe un teren alunecos prin negarea „oricărei individualitate", până la a admite că fenomenul istoric „se repetă invariabil, cu rigoarea unei legi fizice"[2]. Aici trebuie să ne separăm de discuția creată de istoricul Brătianu și să admitem că se referă la legile și instrumentele sociologice, deși reputatul istoric vede aici punerea istoriei în rândul științelor naturale[3].

De asemenea, într-un alt loc Gheorghe Brătianu, pentru a demonta teoriile și principiile lui Zeletin exemplifică cu un caz, mult diferit, din Italia, unde un sociolog a propus un sistem de ecuații pentru faptele istorice, ori nu este cazul sub nicio formă la filosoful român.

Tocmai în contextul perspectivei privind vocația istoricului prin ochii lui Brătianu, suntem nevoiți a aminti că Zeletin nu propune schimbarea unui sens istoric prin idei preconcepute sau scop prealabil, cum i s-a pus eronat pe seama sa, doar pentru a demonta niște teorii și principii istorice.

Studiul lui Brătianu are multe frânturi explicative, deoarece se bazează pe exemplificări și analogii care pot fi considerate fără prea mare efort, erori de argument[4]. Principiile istorice propuse sunt adaptate chiar de filosof în propriile scrieri, cursuri sau chiar folosite pentru nașterea unor teorii cu miză internațională.

Apoi, e oarecum diferită raportarea istoricului Brătianu la perspectiva asupra istoriei propusă de Ștefan Zeletin, dat fiind că știe contextul în care a apărut studiul despre noua teorie a disciplinei ce are ca muză pe Clio. Ba, își începe studiul prezentând contextul apariției studiului lui Zeletin, dar se îndepărtează total într-o incursiune de argumente prin care doar încearcă să combată „istoria socială".

Istoricul arată că îi înțelege teoretizarea istoriei prin faptul că încearcă să pună ordine în „haosul materialului istoric" prin reducerea fazelor de dezvoltare istorică la „câteva forme tipice" și localizarea în timp a fazelor, care coincide cu Tratatul de la Adrianopol. Brătianu mai omite odată importanța tratatului pentru societatea modernă

[1] G. I. Brătianu, *Teorii nouă în învățământul istoriei cu prilejul unui studiu al domnului Șt. Zeletin*, Institut de Arte Grafice „Viața Românească S. A., Iași, 1926, p. 3. Mai departe cităm: G. I. Brătianu, *Teorii nouă.*

[2] Apropierea de istoriografia vremii se datorează, potrivit lui Brătianu, înțelegerii istoriei ca știință a cauzalității istorice. Individualul nu va mai fi în centrul preocupărilor istorice, așa cum a procedat istoria tradițională cronologică (*Ibidem*, p. 4).

[3] „Dar a-i nega orice individualitate, în timp și spațiu, a susține că indiferent de împrejurări și de mediu, fenomenul istoric se repetă invariabil, cu rigoarea unei legi fizice, înseamnă a așeza în mod cu totul arbitrar istoria printre științele naturale" (*Ibidem* p. 5). Aici savantul a omis intenția teoriei lui Zeletin, de a sa istoriei un caracter social.

[4] „Știam că istoricul trebuie dimpotrivă, din cercetarea amănunțită a izvoarelor, *fără idei preconcepute*, fără *scop prealabil*, să reconstituie legătura dintre fapte, să găsească firul evoluției – nu însă să întinză firul de la îneput și să lipească faptele de el, cu mai mult sau mai puțin talent. Căci mai este și acest scop neînsemnat al studiilor noastre: căutarea adevărului, înțelegerea trecutului" (G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 6-7). Așa cum am surprins și într-un alt loc Zeletin nu-și propune în niciun fel să zdruncine direcțiile prin care se face știință. Aici Brătianu a înțeles eronat sau s-a folosit de un falsă impresia pe care ar da-o studiile lui Zeletin, interesul pentru reformă este, în special, asupra perspectivei de a se face istorie, în școli și universități.

și, implicit, pentru semnificația economică și sociologică dată acestui fapt istoric, cu toate că dă o notă separată asupra începutului unei noi faze de dezvoltare istorică, odată cu tratatul de la Adrianopol[5].

O situație asemănătoare de argumentare asupra studiului lui Ștefan Zeletin găsim în modul în care consideră că „se înșeală eruditul reformator", care consideră că regimul agrar este legat și chiar presupune un regim feudal. Istoricul contraargumentează printr-un studiu al lui Ferdinand Lot, în care spune că se confundă regim *feudal* cu regim *domenial*. Însă, printr-un astfel de argument pierde total din vedere că la Zeletin accepțiunea dată este una de tip social și economic. Cu alte cuvinte, înlătură total accepțiunea socio - economică dată de filosof relației dintre regimul agrar și cel feudal[6].

Brătianu vede în studiul lui Zeletin „o concepțiune pur economică" care redă doar „o imagine unilaterală și deci neexactă" a perioadei medievale. Prin cele deja arătate în partea referitoare la influențele filosofice și gândirea lui Zeletin, e de la sine înțeles că sub nicio formă nu poate fi acuzat de viziune unilaterală[7]. Astfel studiul istoricului ajunge să se transforme într-un atac la reformarea istoriei, cu argumente scoase din context.

Totuși, în analiza întreprinsă asupra noii teorii asupra învățământului istoriei găsim două laturi ale curentelor culturale: „o ideologie romantică rurală, a clasei aristocratice în agonie, și una raționalistă și naturalistă <<a clasei plutocratice în formație>>"[8]. În lucrarea *Contribuții la istoria intelectuală a politicii românești*, politologul Cristian Preda se ocupă de originile dezvoltării teoriei sociale pentru a ajunge la filosofia lui Dobrogeanu-Gherea. Bazându-se pe argumentul ghilimelelor (citarea cu rol explicativ), cercetătorul de la București a uitat să ajungă cu același argument și la filosoful Ștefan Zeletin[9].

Va conta faptul că pentru înțelegerea dezvoltării unui stat, pentru construirea cauzalității istorice, „factorul social nu poate fi despărțit de cel geografic", deoarece are influență, atât asupra vieții materiale cât și a condițiilor sale de existență[10].

Un alt merit pe care-l identifică pentru Zeletin este acela „de a-și urmări sistemul până la capăt, cu aceeași logică și stăruință", introducând în învățământul istoriei o concepție relativistă. Însă, este cam grăbit a vorbi despre o concepție relativistă, doar pentru că învățământul trebuie adaptat la specificul epocii". Subliniem acest aspect, deoarece perspectiva istoriei sociale transpusă în cursurile din preuniversitar și universitar nu permite doar o singură direcție asupra unor fapte, fenomene istorice sau instituții. E nevoie de o actualizare, în acord cu principiile istorice.

Din scopul învățământului, redus la societatea română și originile istorice ale instituțiilor, este dedus modul de lucru al istoricului. La fel ca și filosoful sistematic și istoricul „trebuie să lucreze după aceeași metodă". Raportarea la istoria universală va fi

[5] *Ibidem*, p. 8.
[6] *Ibidem*, p. 10.
[7] *Ibidem*, p. 12.
[8] *Ibidem*, p. 13-14.
[9] Cristian Preda, *Contribuții la istoria intelectuală a politicii românești*, Editura Meridiane, [București],[2003], p. 58-67. În continuare vom cita: Cristian Preda, *Contribuții*.
[10] G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 15.

făcută pentru „lămurirea organizației noastre sociale de astăzi". Rolul istoricului este de a arăta calea tineretului pentru a trece repede peste faza de tranziție. Strâns legat de rolul menționat avut de istoric este creșterea generațiilor astfel încât să poată alege din trecutul țării și al omenirii numai ce este necesar pentru desăvârșirea transformării începută în anul 1829. Fundamentul și esența învățământului are ca „organ central" istoria socială, care are ca scop ultim înfăptuirea unei adaptări sufletești a tinerimii[11].

Aparent, probabil fără să vrea, Brătianu sprijină concepția avută de Zeletin asupra istoriei prin raportarea la fiecare epocă a învățământului. Este nevoie stringentă de crearea unei clase de mijloc ca răspuns la haosul social ce ar putea fi creat prin „exploziile periodice de antisemitism"[12].

Viziunea lui Zeletin raportată la clasa socială și amendată prin polemicile din perioada interbelică (Brătianu) și mai târziu (Nastasă[13]) sau alții pot fi de-a dreptul desființate dacă nu există o apropiere de liniaritatea gândirii sale, redată sau argumentată mai puternic în alte studii. De exemplu, în analiza învățământului profesional găsim înțelesul învățământului pentru „fiecare clasă socială": „singura bază reală a unui plan rodnic de organizare a școlilor profesionale, nu poate fi decât aceasta: *un studiu amănunțit și adânc al claselor noastre sociale și al nevoilor lor profesionale deosebite".* Într-o încercare de relatarea a raportării specialiștilor români la principiile reformei, filosoful blamează tacit preocupările intelectualilor vremii -, din cauza inexistenței unui astfel de studiu, amintit mai sus -, și pe „specialiștii noștri" care cunosc clasele sociale ale altor state, dar știu foarte puțin sau nu cunosc nimic despre „propriile noastre clase sociale"[14].

Formarea unei clase cu anumite competenţe, pornind de la un anumit mod de instruire, este privită de istoric în sensul zdruncinării temeliei „disciplinei istorice". Rezultatul unui astfel de demers este considerat a fi formarea unei mentalități artificiale pentru tineret. Comentariul de acest gen vine alături de faptul că materialul istoric va trebuie adaptat la scopul urmărit. Din nou marele cărturar Brătianu forțează limita teoriei lui Zeletin și duce în sfera unei percepții greșite, specifice învățământului de tip revoluționar sau comunist, de tip sovietic. În niciun caz nu este vorba despre o asemenea perspectivă la Ștefan Zeletin, atât în privința unei mentalități artificiale cât și referitor la trunchierea materialului istoric.

---

[11] *Ibidem*, p. 15-16.

[12] *Ibidem*, p. 16-17. („Elemente pentru închegarea acestei <<stări de mijloc>>, există, dezbinate însă de curente politice opuse: în Ardeal burghezia romnească, insuficientă la număr, desprinsă cu o altă orientare a vieții de stat, își găsește greu echilibrul în noua stare de lucruri, închizându-se în regionalism ca într-o cetățuie. În vechiul regat, un partid puternic și organizat încearcă să susție singur întregul edificiu economic al țării: dar noua burghezie semi-rurală, în prima ei fază – cu cadrele ei firești – e în parte cucerită de curenteșe radicale ce s-au ivit și la noi, ca pretutindeni, după război (...) Formula care să întrunească în jurul unui singur program economic și politic fracțiunile învrăjbite ale burgheziei naționale, e departe de a fi găsită; iar câtă vreme cristalizarea proprietății, în noile ei forme, nu se va fi desăvârșit, nesiguranța economică va stânjeni limpezirea rosturilor sociale. Dl Zeletin are dreptate: faza de tranziție e într-un stadiu critic și ceasul e greu ".

[13] Lucian Nastasă, *Istoria socială în polemica dintre Șt. Zeletin și Gheorghe I. Brătianu*, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", XXII/2, Iași, 1986, p. 563.

[14] Șt. Zeletin, *Noui principii de reformă a învățământului*, în „Arhiva pentru Știință și Reformă Socială", anul IV, nr. 6, București, p. 726.

Scopul trebuie să excludă sub orice formă o îndepărtare de latura științifică a istoriei, precum și de dimensiunea paideutică. Însă, consideră Brătianu, că nu e nevoie un program național pentru adaptarea învățământului la realitățile sociale, deoarece „nici o generație de istorici nu s-a putut dezbăra cu desăvârșire de tiparul inconștient pe care mediul și spiritul vremii îl pregătesc gândirii". Zeletin vrea ca această inerție de a face învățământ să fie transpusă „într-o metodă sistematică de muncă și educație". Ce pierde istoricul din teoria asupra învățământului, sistematizată în chip sociologic, este raportarea eliptică la contextul pe care Zeletin îl construiește.

De asemenea, din nou, pornind de la „relativismul pe care ni-l impune așa de dogmatic noua teorie", istoricul reia chestiunea valorii științifice cauzată de „o astfel de înfățișare a trecutului". Asupra acestei temeri am mai insistat și mai sus, subliniind contrariul. Zeletin nu vrea o îndepărtare de la adevărul istoric, așa cum încearcă a sugera Brătianu prin exemplificările sale, ci adaptarea conținuturilor istorice în acord cu actualitatea epocii[15].

Redarea informațiilor în context și prin surprinderea disputei din jurul ideilor emanate din teoria asupra învățământului istoric, are rolul de a arăta modul în care a fost receptată opera lui Zeletin de mediul istoric[16].

Perspectiva lui Brătianu potrivit căreia „au fost timpuri în care problemele religioase au avut însemnătatea pe care o au astăzi chestiunile sociale și economice", arată derapajul de la întreaga gândire propusă de însuși autorul teoriei noi din învățământul istoric[17]. Tocmai Zeletin, în cursul de *Instrucție civică* explică fenomene istorice sau evoluții sociale prin raportarea la dispute, revoluții, documente sau instituții. Merită văzut în acest sens explicațiile privind apariția constituțiilor, contextul apariției unor schimbări în societate etc. În plus, subliniem în acest loc că Zeletin reușește să înfăptuiască prin cursurile dedicate mediului preuniversitar, tocmai ceea ce a reușit să vadă istoricul Brătianu în teoria sa asupra învățământului. Mărturie în acest sens stau cursurile de *Instrucție civică* și *Economie politică*.

Din punct de vedere istoric, Brătianu nu admite viziunea interdisciplinarităţii întâlnită la Zeletin. Pentru Brătianu istoria are propria metodă, iar a încerca ieșirea din marginile metodei istorice presupune o îndepărtare de obiectul cercetărilor. „Expunerea de principii, deși vădește odată mai mult cunoscutele însușiri de gândire și de stil ale autorului, ni se pare totuși în contrazicere cu scopul și cu metoda studiilor istorice. Căci istoria are o metodă a ei, care nu-i nici a filosofiei, nici a științelor naturale: a trece marginile într-un domeniu sau în celălalt înseamnă a pierde din vedere însuși obiectul cercetărilor"[18].

Pentru o istorie socială e nevoie și de raportarea conținuturilor la vârstele elevilor, consideră Brătianu, sau explicarea materialului istoric în funcție de capacitatea

[15] G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 18.
[16] *Ibidem*, p. 17.
[17] „Nu putem, însă, concepe suprimarea unor elemente esențiale ale istoriei universale, pentru că nu se potrivesc cu cercatarea strictă a originii așezămintelor actuale. Istoria medievală, fără papi și împărați, ar fi un edificiu mutilat; iar <<zgomotosul>> lor conflict ne lămurește întreaga mentalitate a vemii" (G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 18).
[18] *Ibidem*, p. 19.

de înțelegere prin evenimente, crede Zeletin. În final, observă și istoricul Gheorghe Brătianu că „fiecare vârstă ar avea o expunere istorică potrivită mentalității ei, și înțelegerea trecutului ar fi mai deplină, când s-ar înfățișa pe rând aspecte deosebite ale acelorași întâmplări”[19]. Mizele istoriei propuse de Zeletin se refereau la un viitor capitalist, nu la unul socialist, cum bine a observat C. Preda[20].

Cu toate că însuși Zeletin își dă seama de „împotrivirile ce pot stârni părerile ce le susține, în adresa tipărită care-i însoțește lucrarea”[21], în sensul că nu e momentul de a elabora o istorie socială în accepțiunea strictă a principiilor din studiu, istoricul admite câteva obiecții. Semnalează condiția „să nu se facă suprimări arbitrare, spre a se stabili astfel o înlănțuire artificială de cauze pe care adesea realitatea o dezminte”. Adică trage un semnal de alarmă asupra modului în care ar putea fi deformată realitatea istorică, fapt asupra căruia nu mai insistăm, întrucât am explicat mai sus cum ar trebui înțeleasă viziunea reformatoare a filosofului.

Rolul învățământului istoric pe care vrea să-l creioneze Zeletin este redat de Brătianu prin raportarea la ceea ce ar trebui să însemne învățământul universitar. Profesorului de liceu îi revine sarcina de a înlesni „înțelegerea critică a materialului istoric, pe care Facultatea trebuie s-o dea viitorului licențiat” [22].

În final, Brătianu intuiește modul în care poate fi făcută reforma învățământului istoric, și anume „printr-o colaborare strânsă a Universității cu profesorii secundari”. Observăm deja că Zeletin și-a asumat singur o direcție a acestei reforme prin liniaritatea gândirii, atât în plan științific cât și didactic.

Și în cazul cercetărilor privind principiile pe care se bazează reforma interbelică, filosoful arată slăbiciunile preluării ideilor din alte spații istorice. Urmărește planul de reformare al gânditorului Petre P. Negulescu în funcție de firul propriei viziuni. „Așadar, intelectualismul și specializarea au dus la înstrăinarea omului de realitate: pe această cale, omul a ajuns să se orienteze prin idei, dar și prin acestea numai asupra unui aspect izolat al realității. Spre a îndrepta aceste neajunsuri d-l Negulescu propune *școala unitară a muncii*. Acesta e principiul fundamental, piatra de bază a planului său de reformă”[23]. Destructurează planul de reformare privind „o școală unitară a muncii”, evidențiind slăbiciunile clasei căreia i se adresează filosoful, pornind de la condiția socială agrară pe care a surprins-o cu alte ocazii: „Este peste putință să-i intre în cap țăranului nostru, că un om mare ar fi osândit să muncească mult și din greu. Pentru el munca înseamnă nevoie, sărăcie, desconsiderare socială, și ce-i drept, în mediul social în care a trăit moșii și strămoșii săi, așa a fost”[24]. Totodată, surprinde paradigmele de gândire ale clasei agrare, la care s-a tot raportat încercând să indice o reformă plecând de la concepțiile sociale. „Dar cum în mintea țăranului școala e menită să facă din fiul său un om mare, adică – după concepția sa – un om care să trăiască bine fără a munci, se

[19] *Ibidem*, p. 21.
[20] Cristian Preda, *Contribuții*, p. 136.
[21] G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 19.
[22] „Copleșit de o materie prea vastă, profesorul universitar va fi silit să facă numai cursuri de informațiune generală, ca să rămâie la nivelul scăzut al unor elemente pe care liceul nu le va fi putut pregăti îndeajuns” (G. I. Brătianu, *Teorii nouă*, p. 22).
[23] Șt. Zeletin, *Noui principii de reformă*, p. 720.
[24] *Ibidem*, p. 728.

înțelege că țăranul nu va putea să împace ideea de școală cu ideea de muncă (...) pentru realizarea școlii muncii lipsește în mediul nostru social totul: atât condiția materială și spirituală, cât și putința de a valorifica în societate deprinderile câștigate în școală"[25].

Zeletin nu se oprește doar asupra unor date teoretice, ci vrea să arate cum o parte a mentalității oamenilor, în funcție de faze, creează premizele pentru un anumit tip de istorie, respectiv de a alege conținuturi în acord cu gândirea celor din epocă. În acest sens, am dat și noi anterioarele exemple de citate.

În teoria istoriei găsim făcută o dihotomie între fazele de tranziție, numite critice și fazele agrare și plutocratice, numite pure. De această analiză va ține cont istoricul social. Dihotomia are rolul de a-l îndruma pe istoric, în căutările sale întrucât „în fazele de tranziție, însă găsim un amestec de elemente agrare și elemente plutocratice. În același registru va opera istoricul și cu dihotomia calitate - cantitate. Societatea agrară este caracterizată prin calitate, iar cea plutocratică prin cantitate. De aici deduce că operele culturale apărute din mentalitatea agrară au un „caracter etic - artistic", iar cele care-și au originea în mentalitatea plutocratică au un „caracter practic științific" [26].

Pe de altă parte au existat și receptări favorabile în ceea ce privește contribuțiile aduse la teoria istoriei, fiindu-i recunoscute meritele din perioada interbelică: „Cu metoda de gândire care caracterizează pe adevărații cugetători (...) d. Zeletin etalează principii și disecă chestiuni, pentru prima oară afișate în gândirea românească"[27].

Prin analiza propusă am încercat să redăm, atât prin vocile critice cât și prin propriile studii, contribuțiile aduse de Ștefan Zeletin la teoria istoriei. În acest loc am vrut să subliniem tocmai slăbiciunile și punctele tari în teoretizarea istoriei, fiind astfel surprinse și treptele sistemului de gândire care l-au dus spre formularea unei istorii în acord cu realitățile societății în care trăiește.

Bibliografie:

Brătianu, G. I., *Teorii nouă în învățământul istoriei cu prilejul unui studiu al domnului Șt. Zeletin*, Institut de Arte Grafice „Viața Românească S. A., Iași, 1926;

Nastasă, Lucian, *Istoria socială în polemica dintre Șt. Zeletin și Gheorghe I. Brătianu*, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol", XXII/2, Iași, 1986;

P., N., *Naționalizarea școalei de Șt. Zeletin, edit. Fundației Culturale „Principele Carol I", colecția „Cartea Vremii",* în „Pagini agrare și sociale", an III, nr. 3, 15 februarie 1926;

Preda, Cristian, *Contribuții la istoria intelectuală a politicii românești*, Editura Meridiane, [București],[2003];

Zeletin, Șt., *Istoria Socială*, în „Pagini Agrare și sociale", anul II, nr, 19, 15 octombrie 1925;

Idem, *Noui principii de reformă a învățământului*, în „Arhiva pentru Știință și Reformă Socială", anul IV, nr. 6, București;

[25] *Ibidem*, p. 728.

[26] „Ce-i drept, zădarnic am căuta asemenea armonie în fazele – în lungile faze de tranziție, pe care le-am putea numi cu tot dreptul, *critice*. O armonie deplină nu domnește decât în cele două faze, căror le putem zice *pure*: în faza agrară și în faza plutocratică, când ambele ajung la deplină dezvoltare (Șt. Zeletin, *Istoria Socială*, în „Pagini Agrare și sociale", anul II, nr, 19, 15 octombrie 1925, p. 394-395).

[27] Receptarea amintită a fost odată cu publicarea studiului privind naționalizarea școlii. N. P., *Naționalizarea școalei de Șt. Zeletin, edit. Fundației Culturale „Principele Carol I", colecția „Cartea Vremii",* în „Pagini agrare și sociale", an III, nr. 3, 15 februarie 1926, p. 78.

THE PHENOMENON OF BIRTH - IMPLICATIONS ON THE COUPLE'S RELATIONSHIP

Maria-Laura HOREANU
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Birth is a time when a woman's body undergoes significant changes. Although these changes such as weight gain or changes in physical appearance in general can be considered natural stages of pregnancy, many women have difficulty accepting these body changes.
A major problem in our culture today is that women give up their own body rights and birth experience, perhaps for the simple reason that they are not aware of what they have given up. Women often give up their own autonomy, their right to make their own decisions about birth, as well as the possibility of a conscious birth, or the transformation of birth into an experience.
Through this study we tried to highlight the role of birth on body image and on the couple's life. Thus, the mental structures detached during pregnancy and the adaptation to a new lifestyle that emerged with birth have an important role in women's lives. In addition, the interdependence between birth and emotions will give the couple another dimension, especially in terms of partner experiences. We observed through the analyzed studies that the implications of birth on body image have a significant impact, especially in view of the fact that emotional and cognitive manifestations contribute to the creation of a certain body image and, obviously, influence the couple's life.
Consequently, the birth-couple life binomial gives new dimensions to a couple's life in terms of perceptions and emotions.

Keywords: birth, fear, pain, couples, emotions

Percepții și reprezentări asupra nașterii

Nașterea este o perioadă în care corpul unei femei experimentează schimbări importante. Cu toate că aceste schimbări precum creșterea în greutate sau modificările aspectului fizic în general pot fi considerate etape naturale ale sarcinii, multe femei au dificultăți în a accepta aceste schimbări corporale.

Pentru a pune în evidență percepțiile și reprezentările femeilor asupra nașterii ilustrăm un studiu realizat de Fox și Yamaguchi (1997), unde s-a concluzionat că 67% dintre femei care aveau o greutate normală au sesizat o schimbare negativă a corpului lor. Motivele percepției schimbării corporale negative au constat în lipsa controlului față de propria greutate și sentimentul că sunt mai puțin atractive din punct de vedere fizic și sexual față de partenerul de cuplu (Fox, Yamaguchi, 1997).

Interesant a fost faptul că femeile care au participat la studiu și erau supraponderale au reacționat total invers. Dintre femeile supraponderale 62% au experimentat o schimbare pozitivă în imaginea lor corporală și au raportat că s-au simțit mai puțin conștiente de sine și s-au simțit eliberate de eticheta de a fi considerate supraponderale și presate să urmeze o dietă. Acest lucru ar sugera faptul că pentru aceste femei sarcina a fost o perioadă normală în care au luat în greutate și ideea de a fi supraponderale a fost acceptată de cei din jur, iar femeile au fost văzute ca fiind doar însărcinate.

Fairburn și Welch (1990) au descoperit că schimbările corporale din timpul sarcinii nu au fost percepute ca fiind pozitive. Autorii au intervievat 50 de femei care erau la prima sarcină la trei zile după ce au născut cu privire la atitudinea legată de forma corpului și greutatea din timpul sarcinii. În general s-a constatat că cele mai îngrijorate cu privire la imaginea corporală au fost cele care s-au preocupat de aspectul fizic și în timpul sarcinii.

Descoperiri similare s-au realizat și cu ajutorul unui studiu în care câteva mame adolescente au fost rugate să scrie timp de șase săptămâni într-un jurnal percepțiile lor cu privire la sine și corp (Stenberg & Blinn, 1993). Jurnalele au relatat că acestea au avut percepții negative față de corpurile lor, deseori descriindu-se ca fiind supraponderale și cu un aspect fizic nesatisfăcător.

Johnson și Slade (2002) au cercetat cum frica unei femei poate afecta nașterea. A fost emisă o ipoteză conform căreia teama femeilor față de naștere în al treilea trimestru de sarcină, poate duce la complicații obstetrice, o experiență la naștere negativă și risc crescut de a naște de urgență prin cezariană. Anxietatea și stresul emoțional sunt cele mai importante simptome ale femeilor, în timpul ultimului trimestru de sarcină și s-a demonstrat că există o relație între anxietate și problemele obstetrice care apar (Johnson și Slade, 2002). Descoperirile lui Johnson și Slade (2002) au arătat că nivelul fricii față de naștere nu influențează riscul de a naște de urgență.

Waldenstrom și colab. (2006) au investigat frecvența recurgerii la nașterea de urgență prin cezariană electivă, împreună cu experiența generală a nașterii, în raport cu teama. Conform lui Waldenstrom frica de naștere a fost pusă pe seama motivului pentru a opta pentru cezariană. Waldenstrom și colab. au pus dificultatea unei astfel de decizii pe seama fricii prenatale, care poate varia în funcție de contextul cultural, calendarul de măsurare și accepțiunea dată conceptului. Măsurarea fricii poate varia în mare măsură de la o femeie la alta și poate fi dificilă, dar aceasta este o provocare pentru studiile de cercetare viitoare.

Cercetarea realizată de Waldenstrom și colab (2006) a investigat prevalența emoției de teamă față de naștere într-un eșantion național și asocierea sa cu rate ulterioare de cezariană precum și experiența generală a nașterii.

În cadrul studiului, trei grupuri diferite de femei au experimentat frica prenatală a nașterii. Grupa A: femeile cu sentimente negative la începutul sarcinii, care au suferit și în urma consilierii; grupa B: femei cu sentimente negative la începutul sarcinii, dar care nu au suferit după consiliere și grupul C: femeile care nu și-au exprimat foarte negativ sentimentele la începutul sarcinii, dar care au suferit după consiliere. Aceste grupuri au fost comparate cu un grup de referință (femeile care nu au exprimat sentimente negative și care nu au făcut consiliere).

Rezultatele studiului au arătat că femeile din grupul (A) care au suferit după consiliere au înregistrat o rată de 30% a nașterii prin cezariană electivă, cea mai mare din orice grup. Acest rezultat este greu de înțeles, deoarece nicăieri în studiu nu este descris tipul de consiliere primit de femei. Autorii au făcut și atras atenția asupra faptului că n-au deținut informații despre felul în care s-a desfășurat consilierea pentru cazurile individuale. (Waldenstrom et al , 2006). Există probabilitatea ca tipul de

consiliere să fi fost crucial în ceea ce privește efectul său asupra femeilor care au ales nașterea prin cezariană.

Bewley și Cockburn (2002) au raportat o dilemă a obstetricienilor atunci când se află în situația de a aborda teama femeilor față de naștere.

Cele mai multe femei reușesc să facă față și să depășească temerile lor. Unele dintre ele au o frică extremă sau anxietate, uneori exprimată ca o teamă morbidă privind nașterea. În cazul în care obstetricienii aderă la cererile în care au ascultat problema prezentată, riscă să facă intervenții chirurgicale inutile, să irosească resursele, precum și să încurajeze frica de bază sau anxietatea (Bewley și Cockburn, 2002).

Bewley și Cockburn (2002) au subliniat faptul că obstetricienii tradiționali nu au fost îngrijorați cu privire la prejudiciul potențial față de mamă sau copil și implicațiile sale etice.

Ryding și colab. (2007) au efectuat un studiu în Suedia pentru a investiga legăturile dintre trăsăturile de personalitate, teama față de naștere si experiența nașterii. Aceștia au făcut comparații între 85 de femei care au solicitat ajutor de la o echipă care se ocupă de teama față de naștere și un grup de control de la îngrijirea prenatală de rutină.

Un alt studiu realizat de Geissbuehler și Eberhard (2002) a investigat teama femeilor față de naștere prin intermediul unor chestionare completate de 8000 de femei pe o perioadă de 8 ani în Elveția. Ei au descoperit că cea mai frecventă frică menționată a fost în legătură cu sănătatea copilului, iar 50% a fost legată de frica privind durerea. Ei au evaluat beneficiul claselor de pregătire a nașterii în atenuarea fricii femeilor față de naștere. Geissbuehler și Eberhard (2002) au concluzionat că nu s-a putut stabili dacă aceste clase au ajutat la reducerea temerilor femeilor.

Încercarea sistemului medical de a controla procesul de naștere pare să propage frica în rândul medicilor, îngrijitorilor și femeilor (Pincus, 2006). Specialiștii din domeniul medicinei sunt convinși că nașterea este imprevizibilă, înfricoșătoare și nesigură, „că femeile nu pot da naștere pe cont propriu și că necesită o serie de intervenții medicale și farmacologice”. Problema pe care Pincus o aduce în discuție este că obstetricieni sunt educați și instruiți în spiritul acestor convingeri.

O problemă majoră în cultura noastră de astăzi este că femeile renunță la drepturile propriului corp și la experiența nașterii, poate din simplul motiv că nu sunt conștiente la ceea ce au renunțat.

Deseori femeile renunță la propria autonomie, la dreptul lor de a lua propriile decizii cu privire la naștere, precum și la posibilitatea unei nașteri conștiente, sau transformarea nașterii într-o experiență.

Procesul pregătirii nașterii

Perioada sarcinii este o experiență dificilă pentru corpul și psihicul viitoarei mame. Așteptarea momentului nașterii și a contactului matern cu bebelușul sunt etape la care mamele pot întâmpina probleme de adaptare (Varlam, 2012). Femeia însărcinată va suporta mari schimbări, atât în timpul nașterii, dar și după naștere.

Referitor la pregătirea nașterii aducem succint în atenție programul femeilor însărcinate de la Târgu Mureș -„Școala mamei (gravidei) ca posibilitate de psihoterapie" prin care se urmărește reducerea fricii de necunoscut legată de starea de graviditate și procesul nașterii. Din program fac parte profesori de gimnastică, doctori, psihologi și asistente (Varlam, 2012). Rezultatele programului au fost vizibile. Femeile participante au născut mai ușor, cu o percepţie a durerii mult mai scăzută. De asemenea, a scăzut rata operațiilor prin cezariană, iar copiii au fost născuți la termen cu o greutate normală. S-a mai observat un nivel scăzut al complicațiior interpartum și postpartum și o morbiditate neonatală scăzută (Varlam, 2012).

Nașterea poate fi și o oportunitate specială pentru cuplu, dar un act strict medical, chiar și chirurgical pentru doctori, astfel femeile rămânând fără control și încredere în propriile forțe. Totodată, aceste situații sunt în favoarea tatălui copilului, fapt imposibil pentru alte vremuri, dar și trăirea ambilor parteneri a experienței date de etapele sarcinii, de la cumpărare de lucruri pentru copil până la ecografii (Varlam, 2012).

Prezența tatălui la naștere este o opțiune refuzată de unele femei, acceptată sau chiar preferată de altele. Totuși, pentru armonia cuplului este importantă ajungerea la un consens din partea ambilor parteneri. Prezența tatălui în sala de naștere peste voința acestuia poate avea repercusiuni pentru viitoarele relații sexuale (Varlam, 2012).

În termeni largi procesul de pregătire al nașterii pentru o mamă se poate rezuma la următoarele etape: pretravaliu, travaliu activ, tranziție, expulzie și perioada post natală. Fiecare etapă poate fi surprinsă prin interogațiile: „Ce ați simțit?" (fizic și emoțional); „Ce v-a ajutat mai mult să faceți față cu bine situației?"; „Cu ce v-a ajutat partenerul?" (Amis, Green, 2003).

Aceeași împărțire a nașterii a fost făcută și de alți specialiști, tot din sfera medicinii. De la ruși a fost preluată metoda asocierii gimnasticii cu pregătirea psihologică. Metoda constă în pregătirea mamei pentru procesul nașterii. Alte tehnici indicate pentru ușurarea nașterii sunt: Yoga, haptonomia, sofrologia, pregătirea prin muzică etc. (Morin, *et. al.*, 2011).

Alți specialiști din sfera medicinii au împărțit perioada de după naștere în următoarele categorii: lăuzie imediată (primele 24 de ore de la naștere); lăuzie propriu-zisă (primele 10 zile după naștere) și lăuzie tardivă (aproximativ până la primele 6 săptămâni de la naștere) (Lemnete, 1988).

Revenind la problematica studiului nostru, respectiv a procesului privind pregătirea nașterii, dar la sfera psihologică, mai merită adăugat că momentul nașterii este precedat de cunoaștere, autocunoaștere, responsabilitate înțelegere și altruism și de asigurarea unui cadru socio-economic favorabil (Lemnete, 1988).

Evoluția sarcinii depinde în mare parte de mediul fizic, social, familial și de dorința cu care este așteptat copilul, precum și de modul în care mama adoptă condițiile prielnice specifice (Lemnete, 1988).

Prin problematica interdisciplinară adusă în atenție reiese că procesul pregătirii nașterii are o funcție cheie în toată dinamica cuplului și nu numai, ci chiar și în dinamica noii situații pe care o va cunoaște cuplul, aceea a raportării la statutul parentalității.

Interdependența dintre naștere și emoții

Schimbările emoționale ale femeii sau manifestările depresiei postpartum pot fi gestionate cu mare greutate de către bărbați dat fiind faptul că în majoritatea cazurilor bărbații cunosc foarte puține lucruri despre etapele prin care trec partenerele lor și cu atât mai puțin știu să facă față situației într-un mod demn de statutul de tată. O altă dimensiune legată de noul context ține de adaptarea la noua situație a sexualității în cuplu (Varlam, 2012).

Problemele întâlnite de-a lungul sarcinii și după naștere o determină pe femeie să caute un partener receptiv și înțelegător pentru a empatiza cu bucuriile, frustrările și anxietatea declanșate de naștere și schimbarea statutului inițial cu cel de părinte (Amis, Green, 2003).

De lucruri asemănătoare, din zona empatiei, are nevoie și partenerul, dar sub alte forme. Spre deosebire de femei bărbații își doresc mai mult spațiu și permisiunea de a rămâne liniștiți, tăcuți, fapt pentru care tăcerea acestora nu trebuie înțeleasă ca fiind o intenție de respingere (Amis, Green, 2003).

În contextul nașterii, bărbatul care intenționează să arate sprijin emoțional soției ajunge să își dea seama că și el are aceleași nevoi emoționale. Pentru a trece mai ușor peste tranziția de la soț la tată este indicată implicarea alături de soție în creșterea copilului, făcând posibilă impărtășirea sentimentelor. Această atitudine va ușura la înțelegerea frustrărilor și bucuriilor celuilalt. Soțul mai are ca primă sarcină și preocuparea pentru buna funcționare a relației conjugale (Amis, Green, 2003). Tatăl, la fel ca mama sunt puși în situația de a face față provocărilor unui nou rol pe care îl învață împreună (Amis, Green, 2003).

Perioada post-partum este marcată mereu de transformări anatomice și psihologice foarte importante. Schimbările psihologice sunt îndeosebi în primele zile de la naștere, fiind marcate de stări de iritabilitate, hipersensibilitate și deprimare.

Explicațiile pentru astfel de simptome sunt explicate prin scăderea hormonală de la finalul sarcinii, frică față de îndeplinirea responsabilităților etc. (Morin, *et. al.*, 2011).

Manifestările nașterii: de la minte la corp

Manifestările nașterii sub forma percepțiilor, reprezentărilor și emoțiilor au un impact deosebit și asupra manifestărilor nașterii. Echilibrul dintre minte și corp este în strânsă legătură cu emoțiile. Cu alte cuvinte pentru a ajunge la un echilibru între minte și corp trebuie „să ne punem de acord cu toate emoțiile noastre" (Brillon, 2010).

Imaginea corporală sau imaginea despre sine nu are o mare importanță doar într-un singur sens, ci este importantă pentru sănătatea mintală a ambilor parteneri și reprezintă un aspect important pentru confortul psihologic, în exercitarea rolului de gen (Mitrofan, Ciupercă, 2002).

Relația dintre minte și corp, în cazul nașterii are o istorie îndepărtată. Astfel că specialiști din medicină au venit cu soluții, în funcție de fiecare femeie care trebuie să nască sau a născut. Pentru soluțiile date de specialiștii din medicină femeile trebuie să se încadeze în anumite modele și apoi să adopte sfaturile primite. De exemplu, se

recomandă masarea locului dintre sprâncene, tâmple și în dreptul inimii cu ulei cald în fiecare seară înainte de culcare pentru femeile cu trăsături de caracter precum: nehotărâre, temătoare, neobosite, capricioase etc; caracteristici fizice slabe, mers rapid, mâini și picioare reci etc; cu boli ca balonarea, diareea, degerături, atacuri de panică etc. și cu obiceiuri alimentare precum digestie lentă, mese neregulate sau cele care îndrăgesc dulciurile etc. (Leistner, 2008).

Legătura între suferința psihică și corp, dar și între durerea corporală și psihic constă în faptul că acestea se influențează reciproc. Astfel că suferința ajunge un fenomen psihosomatic (Brillon, 2010).

Cercetările au demonstrat că rolul emoțiilor nu este unul de neglijat în viața fiecărei persoane, deoarece acestea fixează funcționarea psihosomatică a ființei umane, fiind reabilitată și importanța relației umane în dezvoltarea psihocorporală (Brillon, 2010).

În privința stresului trebuie reținut faptul că succesul adaptării la stres este determinat de capacitatea familiei de a ști „*să-și dezvolte resursele sale interne de integrare și adaptabilitate*", precum și a capacității familiale de a-și dezvolta comportamente de apărare și mobilizare (Mitrofan, 1989).

Bibliografie:

Amis, Debby; Green, Jeanne, (2003), *Procesul nașterii. Pregătirea*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.

Bewley, S., & Cockburn, J. (2002). Responding to fear of childbirth. *The Lancet, 359*(9324), 2128–2129.

Brilon, Monique, (2010), *Emoțiile pozitive, emoțiile negative și sănătatea*, Traducere Cristina Livia Vasilescu, Editura Polirom, Iași.

Fairburn, C. G., & Welch, S. L. (1990). The impact of pregnancy on eating habits and attitudes to shape and weight. *International Journal of Eating Disorders, 9*(2), 153–160.

Fox P., Yamaguchi C. (1997). Body Image Change in Pregnancy: A Comparison of Normal Weight and Overweight Primigravidas, *Birth Issues in perinatal care*,Volume 24, Issue 1, 35-40.

Geissbuehler V., Eberhard J.(2002). Fear of childbirth during pregnancy: a study of more than 8000 pregnant women, *J Psychosom Obstet Gynaecol*,23(4):229-35.

Johnson, R. and Slade, P. (2002) Does Fear of Childbirth during Pregnancy Predict Emergency Caesarean Section? BJOG: *An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 109, 1213-1221.

Leistner, Leleu, (2008), *Ghidul complet al sarcinii și al nașterii*, Traducere Amalia Frunză, Editura Niculescu, București.

Lemnete, I., (1988), *Pregătirea pentru naștere*, Editura Medicală, București.

Mitrofan, Iolanda, (1989), *Cuplul conjugal. Armonie și dizarmonie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Mitrofan, Iolanda; Ciupercă, Cristian, (2002), *Psihologia vieții de cuplu*, Editura Sper, București.

Morin, Yves; Armengaud, Didier; Guyot, Bernard; Restellini, Jean Pierre, (2011), *Sarcina, nașterea și îngrijirea copilului*, Traducere Doina Pienescu, Editura Adevărul Holding, București.

Pincus T. , Vogel S. , Burton A K. , Santos R. , Field A. P.(2006). Fear avoidance and prognosis in back pain: a systematic review and synthesis of current evidence, Dec;54(12):3999-4010.

Ryding E. L., Wirgelt E. Wangborg I-B.,et colab.(2007). Personality and fear of childbirth, *Acta Obstet Gynecol Scand*, Volume 86, Issue 7,814-820.
Stenberg, L., & Blinn, L. (1993). Feelings about self and body during adolescent pregnancy. *Families in Society, 74*(5), 282–290.
Varlam, Molnar Claudiu, (2012), *Obstretica și psihoprofilaxia nașterii*, University Press Târgu Mureș.
Waldenström U, Hildingsson I, Ryding EL.(2006). Antenatal fear of childbirth and its association with subsequent caesarean section and experience of childbirth,*An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, Volume113, Issue 6, 638-646.

SIGMUND FREUD ȘI ESEUL *DINCOLO DE PRINCIPIUL PLĂCERII*

Camelia Ioana IENCIU
PhD Student, University „Aurel Vlaicu" of Arad

Abstract: This article, based on the detailed analysis of Freud's essay, Beyond the Pleasure Principle, explores philosophical questions about life and death, pleasure and pain. Moreover, his essay can be considered a rediscovery of significant themes and concepts whose primary aim is to influence a contemporary understanding of Psychoanalysis. The reason why I have chosen this topic is due to the fact that Sigmund Freud, one of the greatest theorists in history, is generally knwon as the father of psychoanalysis. He wrote Beyond the Pleasure Principle at the age of sixty – four, during a time when psychoanalysis had already gained meaningful popularity.

Keywords: Sigmund Freud, instinct, conștiință, androgin, principiul plăcerii, inconștient, compulsie, Eros, Thanatos.

Profesorul vienez dr. Sigmund Freud este cel care a întemeiat doctrina psihologică recunoscută sub denumirea de psihanaliză sau psiho – analiză. Ca o consecință, a fost inventat curentul freudism, care a zguduit temeliile întregii psihologii clasice.

Aceasă nouă psihologie pune stăpânire pe toate curentele intelectuale, fie că este vorba de cele medicale, psihologice, filosofice, sau de cele literare, teologice. Unii autori o aseamănă cu doctrina darwiniană, care face parte din domeniul biologiei, sau cu cea a lui Einstein, aparținând fizicii universale.

Au existat însă, nenumărate manifestări antifreudiste. Leon Daudet încearcă într-o lucrare de-a sa, nu doar să critice freudismul ci și să clatine din temelii acest curent. Un alt exemplu este Bümke, șeful clinicii psihiatrice din München, care îl descrie pe Freud „nu ca pe un savant, ci ca pe un poet a cărui teză este anti-științifică"[1].

Psihanaliza a fost, este și va rămâne o artă a interpretării, sau, cu alte cuvinte, un mijoc de tratament medical al celor care suferă de boli nervoase și care constă într-un schimb de replici între medic și pacient. În leagănul psihanalizei, se deosebesc trei savanți care au avut un rol esențial în viața lui Freud (1856 – 1939): Charcot, Breuer, Bernheim.

Numit de către mama sa „mein goldener Sigi", însă cunoscut și recunoscut de toți ceilalți drept părintele psihanalizei, Sigmund Freud a fost considerat „descoperitorul a numeroase alte valori fundamentale pentru cunoașterea omului ca și a metodei de tratament psihoterapic, ce s-a impus sub numele de psihanaliză și care își propune să identifice, pe calea analizei psihologice, cauzele din inconștient ale diverselor tulburări psihice sau ale diverselor tulburări comportamentale și să înlăture astfel aceste cauze pec alea conștientizării lor"[2].

[1] Popescu, I., *Psihanaliza. Doctrina lui Freud*, Sibiu, 1936, p.13
[2] Wittels, Fritz, *Freud – Omul, doctrina, școala,* Editura Gramar, București, 1994, p.5

Multe dintre ideile lui Freud au fost originale dar până și spiritul cel mai creativ este îndatorat predecesorilor săi. Uneori, acesta este considerat a fi inventatorul inconștientului, însă, L. L. Whyte a dovedit în *The Unconscious Before Freud* că noțiunea unor procese mentale inconștiente a devnit imaginabilă cu mult timp înainte de Freud, în 1700. Această idee a ajuns subiect de discuție în jurul lui 1800, și a început a fi activă o sută de ani mai târziu, in jurul lui 1800. Whyte a compus o listă care cuprindea numele unor medici și filozofi care susțineau ideea că procesele inconștiente au un rol major în viața psihică a oamenilor.

C. G. Carus a fost nu doar prietenul autorului favorit al lui Freud, Goethe, ci și cel care l-a influențat în conturarea ideii sale. Drept urmare, în biblioteca lui Freud se regăseau numeroase opere ale lui Carus. Alți scriitori pe care Freud i-a consultat și față de care s-a simțit îndatorat sunt Eduard von Hartmann, autorul lucrării *Filozofia inconștientului* și G. T. Fechner „ale cărui idei au influențat concepția lui Freud potrivit căreia una din funcțiile principale ale aparatului psihic este aceea de a reinstaura liniștea prin descărcarea tensiunilor generate de stimuli perturbatori"[3]. Aceste idei ale lui Fecher sunt întâlnite și în lucrarea *Dincolo de principiul plăcerii*.

Autori precum Philip Rieff, Thomas Mann sau Henri Ellenberger pretindeau că Freud a fost influențat de Schopenhauer și de Nietzche poate mai mult decât a admis sau decât a realizat el însuși. Rieff făcea o comparație între *Viitorul unei religii*, critica freudiană a religiei, și *Dialogul despre religie* al lui Schopenhauer. Pe de altă parte, Mann a susținut că noțiunile psihanalizei sunt nimic altceva decât ideile lui Schopenhauer transpuse din metafizică în psihologie. Freud li se alătură deseori lui Darwin și Marx ca fiind unul dintre cei trei gânditori al căror scop a fost acela de a oferi cele mai semnificative schimbări concepției pe care omul și-o formează despre sine însuși. Principalele teorii freudine legate de psihic au fost alcătuite la începutul secolului al XX-lea, o perioadă în care ideile lui Darwin referitoare nu doar la evoluție, ci și la originea omului, au fost acceptate.

Sigmund Freud a fost un om complex din simplul motiv că deținea cunoștințe din domenii variate precum literatură, istorie, medicină sau mitologie. Și-a petrecut întreaga viață scriind. Efortul său i-a adus un imens succes literar, întrucât zecile de volume și sutele de articole se regăsesc în toate bibliotecile din întreaga lume. Sunt două aspecte legate de Freud, pe care nu mulți le cunosc. Pe de o parte, încrederea pe care o avea în el însuși se datora mamei sale, Amalia, pentru care Freud era primul dar și copilul său preferat, iar pe de altă parte, în viziunea sa, succesul de care acesta s-a bucurat mai târziu avea legătură cu simplul fapt că era evreu.

Dorința lui Freud nu era aceea de a practica medicina, ci de a cerceta. În pofida acestei dorințe, atunci când s-a îndrăgostit de Martha Bernays, a fost nevoit să abandoneze cariera de cercetător. L-a cunoscut pe neurologul Jean-Martin Charcot pe vremea când lucra la spitalul Salpêtrière din Paris, iar teoria acestuia referitoare la isterie, „i-a trezit interesul pentru problema nevrozelor ca entitate opusă maladiilor organice ale sistemului nervos"[4]. Inițial, boala bizară numită nevroză a fost considerată o

[3] Storr, Anthony, *Freud*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 172
[4] Storr, Anthony, *Freud*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 9

expresie a unei nebunii sexuale strict feminine, dar Charcot a reușit să demonstreze opusul, acela că ea putea să-i afecteze și pe bărbați. Întâlnirea dintre „Cezarul" spitalului din Paris și Freud a fost decisivă. Maestrul îi oferise perspective noi în ceea ce privește viața psihică, și cel mai important, îi deschise un nou continent, acela al sexualității.

Cele trei lucrări intitulate *Dincolo de principiul plăcerii* (1920); *Psihologia mulțimii și analiza eului* (1921); *Eul și sinele* (1923) au fost concepute în perioada maturității și expun o nouă problemă a instinctelor. Instinctul este alcătuit în general „ca un fel de elasticitate a celui care trăiește ca un impuls care încearcă să restabilească o situație primitivă care a existat odată și care și-a încetat existența printr-o tulburare exterioară"[5].

Cartea denumită *Dincolo de principiul plăcerii* a fost tratată cu suspiciune și acceptată cu rezervă la început datorită conceptelor revoluționare referitoare la relația dintre viață și moarte și la exprimarea ideei sale de instinct al morții. Toate acele noțiuni erau până în acel moment filozofice și discutabile. Freud însuși face o referire asupra lucrărilor din acea perioadă: „N-aș vrea să dau impresia că în această ultimă perioadă de lucru am întors spatele pacientului și că m-am lansat tu totul în speculații. [...] Întotdeauna am înțeles ideile lui G. Th. Fechner, de asemenea m-a sprijinit în punctele esențiale acestui gânditor. Cât privește coordonatele întinse între psihanaliză li filozofia lui Schopenhauer el nu numai că a apărut întâietatea afectivității și imporanța preponderentă a sexualității, dar a ghicit chiar mecanismul refulării"[6]. În același context, Freud afirmă că l-a citit pe Schopenhauer foarte târziu, iar pe Nietzche l-a ignorat vreme îndelungată din simplul motiv că punctele de vedere ale acelui filosof concideau într-o mare măsură cu rezultatele obținute de către psihanaliză.

Lucrarea este alcătuită din șapte capitole. Frica de moarte sau dorința de a muri au fost principalele preocupări ale lui Freud în ultima etapă a vieții sale. Această teamă se datora fie masacrelor razboiului, fie morții celor doi fii ai săi. În al doilea capitol al cărții, acesta face o distincție clară între sinonimele nejustificate ale nevrozei – spaima (Schreck); frica (Furcht); teama (Angst). În conformitate cu Freud, „teama desemnează o anumită stare caracterizată prin așteptarea pericolului și pregătirea în vederea acestuia, chiar dacă el este necunoscut. Frica presupune un obiect determinat, iar spaima indică starea proprie cuiva ajuns într-o situație primejdioasă pentru care nu a fost deloc pregătit, caracteristica ei principală fiind momentul surprizei"[7].

Teoria psihanalitică acceptă în întregime ideea că dezvoltarea proceselor psihice este ghidată de principiul plăcerii. Acest principiu se desprinde din un alt principiu al *constanței,* ce presupune tendința la stabilitate. Aflat sub influența instinctului de protejare a eului, principiul plăcerii se dă la o parte, oferind astfel locul principiului realității.

În discursul Freudian, Platon este cel care formează întâiul pol referențial al istoriei filosofiei. Acesta este evocat în capitolul al VI-lea din eseul *Dincolo de principiul plăcerii*, pasaj în care analiza freudiană întâlnește o ecuație cu două necunoscute: „

[5] Freud, Sigmund, *Viața mea și psihanaliza*, Editura Moldova, 1993, p. 99
[6] Freud, Sigmund, *Viața mea și psihanaliza*, Editura Moldova, 1993, p. 102
[7] Freud, Sigmund, *Dincolo de principiul plăcerii*, Editura Jurnal Literar, 1992, p.21

Așadar, dacă nu vrem să renunțăm la ipoteza instinctelor morții sîntem puși în situația de a le asocia de la bun început instinctelor vieții“[8]. Știința oferă foarte puține informații legate de apariția sexualității, iar pentru a putea spune ceva despre această chestiune fundamentală a originii, este necesar să abandonăm elementul științific în avantajul celui antonimic. În acest punct, reflecția întâlnește discursul mitologic, care poate clarifica derivarea instinctelor din necesitatea restabilirii unei stări anterioare. Acest discurs mitologic este introdus într-un discurs filosofic. Astfel, este vorba de mitul extras din *Banchetul* lui Platon, Freud făcând referire la discursul lui Aristofan. Conform teoriei acestuia, divizarea sexelor ar fi ulterioară unei unități primitive.

Freud expune adevărul arhaic al sexualității omenești. El insistă asupra celor trei genuri de oameni care au existat la început – bărbatul, femeia și androginul. Cu alte cuvinte, obiectivul referinței mitologice era acela de a dezvălui nu structura bipolară a sexualității (bărbat – femeie) ci pe cea tripolară (bărbat – femeie – androgin). Cea din urmă reprezintă pentru structura bipolară nu doar matricea genetică, dar și cheia secretă. Termenul androgin este descoperitorul distanței între un trecut mitic și un prezent real. Încercând să realizeze decupajul din mitul platonician, Freud nu menționează ceilalțti termeni ce țin de părțile rotunde ale corpului. În schimb, nu omite să le precizeze la final drept cele două organe de procreație.

Kant este considerat cel de-al doilea pol referențial în topografica filosofică a lui Freud. Numele lui Kant este menționat într-un singur paragraf în *Dincolo de principiul plăcerii*, în capitolul al IV-lea, capitol care este prezentat încă de la început ca deținând un caracter rupt de practică și de experiență. Speculația psihanalitică afirmă că termenul conștiință constituie funcția unui sistem specific, desemnat cu ajutorul literei „C“.

În viziunea lui Freud, „conștiința realizează în special percepția unor excitații care provin din lumea exterioară și a unor senzații de plăcere sau neplăcere“[9] devenind unul dintre sistemele topicii psihice. Reprezentarea literară a sistemului conștiinței („C“), sau a sistemului percepție – conștiință („P. – C“), ilustrează că aceasta este limitată la simpla conotație a unui sistem. În spațiul organic, acel sistem denumit percepție – conștiință este acea parte din organism ce se află în strânsă legătură cu lumea exterioară. Acest sistem se situează la limita care desparte lumea exterioară de cea interioară. Kant este descris ca fiind autorul unei teoriei remarcabile care susține ideea că spațiul și timpul domină într-o manieră universală sensibilitatea.

Freud însă, face referire la teoria conform căreia timpul și spațiul reprezintă două forme esențiale gândirii noastre, contestând în teoria kantiană caracterul structurii spațio – temporale a afectivității omenești.

În cazul sistemului percepție – conștiință, toate procesele de excitație iau naștere pentru conștiință acolo unde se întrerupe urma mnezică. Acest lucru înseamnă că excitația se diminuează, devenind într-o oarecare măsură, conștientă. Freud promovează ideea că procesele inconștiente sunt atemporale. Tensiunile interne, capabile să sufere modificări de creștere a neplăcerii, pot fi evitate doar dacă există o protecție împotriva

[8] Freud, Sigmund, *Dincolo de principiul plăcerii*, Editura Jurnal Literar, 1992, p.83
[9] *Ibid*, p.37

excitațiilor din exterior. Aceasta poate deveni o posibilitate de a vedea excitațiile interne asemănătoare, sau chiar identice cu excitațiile externe. Cu toate acestea, cele exterioare care au o putere suficientă astfel încât să distrugă acea barieră de protecție, pot fi traumatice. Felul în care este aplicată apărarea împotriva excitațiilor are o deosebită însemnătate, iar principiul plăcerii este primul care poate fi șters de pe listă. Freud consideră că nevrozele traumatice au loc atunci când barierele de protecție dispar.

Procesele din cadrul sistemelor conștiente sunt total opuse celor din sistemele pre – conștiente, cele din umră fiind considerate procese psihice primare. Îndiferent că este vorba de procese psihice primare sau secundare, acestea sunt ghidate de principiul plăcerii, de dorința profundă a ființei de a da la o parte neplăcerea.

Trebuie menționat faptul că, atât plăcerea, cât și neplăcerea sunt dependente de eu. Neplăcerea apare datorită presiunii exercitate de instinctele nesatisfăcute sau de niște factori externi. Pentru a exemplifica neplăcerea, Freud apelează la jocul copiilor. Copilul experimentează o neplăcere cauzată de plecarea mamei și își imaginează un scenariu conform căruia a impus acțiunea care îi cauzează neplăcere. Repetând acel joc, copilul reușește să îndepărteze amintirile durerii.

Termenul freudian de instinct este deseori folosit în psihanaliză iar „acești gardieni ai vieții, care sunt instinctele, au fost și ei inițial sateliți ai morții“[10]. Englezii îl traduc prin „drive," în vreme ce francezii îl recunosc cu ajutorul termenului „pulsion". În anul 1915, Freud definea instinctul „ca pe un stimul venit din interiorul organismului, din fața căruia nu este posibilă retragerea, satisfacerea sa având un caracter imperios“[11].

Freud este de acord cu întrebuințarea termenilor de instinct gregar, instinct al jocului sau instinct de distrugere, însă tot el este cel care propune gruparea tuturor instinctelor în două categorii: instinctele sexuale si instinctele eului.

În plus, Freud afirmă că „destinul instinctelor este triplu: satisfacerea imediată (descărcarea pulsioală), refularea (insoțită de dezvoltarea unor formațiuni de substitutie, de simptome morbide) și sublimarea (canalizarea într-o activitate derivată, investiția de energie fiind deturnată pentru creația artistică, științifică sau pentru alte activităti de ordin social superior)“[12].

În ceea ce privește contrastul dintre instinctele eului și instinctele sexuale, acesta este cât se poate de vizibil. Primele instincte tind spre moarte, iar cele din urmă spre o prelungire a vieții. Freud considera instinctul sexual o tendință permanentă și neîntreruptă la repetiție. Așadar, sexualitatea este strâns legată de ceea ce îi este anterior, oferindu-i nimic altceva decât instinctul de moarte. Apare în acest pasaj al cărții o teorie a repetiției instinctelor. Trebuie menționat faptul că, atunci când amintea de instinctele de moarte, Freud nu a folosit niciodată conceptul de Thanatos decât verbal.

Termenul de compulsie se situează în centrul lucrării *Dincolo de principiul plăcerii*. Nu poate fi pus la îndoială faptul că psihanaliza a fost pusă încă de la bun început față în față cu fenomenele repetiției. Freud reorganizează o serie de fapte de

[10] Freud, Sigmund, *Dincolo de principiul plăcerii*, Editura Jurnal Literar, 1992, p.59
[11] Freud, Sigmund, *Sigmund Freud - Introducere in psihanaliza. Prelegeri de psihanaliza. Psihopatologia vieții cotidiene*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990, pp. 34 – 35
[12] Freud, Sigmund, *Sigmund Freud - Introducere in psihanaliza. Prelegeri de psihanaliza. Psihopatologia vieții cotidiene*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990, p. 35

repetiție dar constată altele, situație în care tabloul clinic surprinde în plin plan repetiția. Printre aceste fapte se numără nevroza traumatică sau nevroza de destin.

Principiul contanței a fost și el formulat în eseul *Dincolo de principiul plăcerii*. Acesta evidențiază rolul aparatului psihic, care este acela de a păstra la un nivel cât mai scăzut acea cantitate de excitație pe care o include.

Principiul Nirvana este un termen propus de Barbara Low și reluat mai târziu de Freud. Scopul acestuia este acela de a face cunoscută tendința aparatului psihic de a diminua cât mai mult acea cantitate de excitație, fie ea externă sau internă.

Sigmund Freud a demonstrat că este obligatoriu ca pulsiunile să fie puse în strânsă legătură cu dorințele. În plus, acestea au un caracter instinctiv, imposibil de influențat sau de controlat de ceea ce numim conștient. În psihanaliză, cele două pulsiuni primordiale, denumite instincte pentru viață și instincte pentru moarte, sau mai simplu, Eros și Thanatos „au o paletă generoasă de manifestări specifice, de la simpla atracție și dorință sexuală, la agresivitatea nejustificată, întoarsă, uneori, chiar către sine“[13].

În concluzie, *Dincolo de principiul plăcerii* (1920), rămâne eseul în care Freud reușește să extragă din incomensurabila sa experiență clinică numeroase explicații prețioase privind viața pulsională.

Referințe bibliografice

Assoun, Paul-Laurent, *Freud, filosofia și filosofii*, Editura Trei, 1976;
Babin, Pierre, *Freud. De la tragedie la psihanaliză*, Editura Univers, 2007;
Bârleanu, Călin, *Sub semnul pulsiunii. Eros și Thanatos în literatură, Volumul* I, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2017;
Freud, Sigmund, *Dincolo de principiul plăcerii*, Editura Jurnal Literar, 1992;
Freud, Sigmund, *Sigmund Freud - Introducere in psihanaliza. Prelegeri de psihanaliza. Psihopatologia vieții cotidiene*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990;
Freud, Sigmund, *Viața mea și psihanaliza*, Editura Moldova, 1993;
Jones, Ernest, *The Life and Work of Sigmund Freud. Vol 3. The Last Phase*, New York, Basic Books, 1957;
Pontalis, J.-B., *După Freud*, Editura Trei, 1997;
Popescu, I., *Psihanaliza. Doctrina lui Freud*, Sibiu, 1936;
Roudinesco, Elisabeth, *Freud. În vremea lui și în a noastră*, București, Editura Trei, 2019;
Roudinesco, Elisabeth, *La ce bun psihanaliza?*, București, Editura Trei, 2002;
Storr, Anthony, *Freud*, București, Editura Humanitas, 1998;
Wittels, Fritz, *Freud – Omul, doctrina, școala,* București, Editura Gramar, 1994;
Zoila, Adolfo, *Freud. Psihanalizele*, Editura Humanitas, 1996.

[13] Bârleanu, Călin, *Sub semnul pulsiunii. Eros și Thanatos în literatură, Volumul* I, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2017 p.15

THE FEMININE AND THE MASCULINE IN COLETTE'S NOVELS: *CHÉRI*, *THE VAGABOND* AND *DUO*

Adriana IEREMCIUC
PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: The article tries to establish a relationship between feminine and masculine, the two semantic poles, found, in a wide area, in Colette's litterary creation. We have noticed that there are situations in which the two sexes are in conflict, for various reasons, but also various circumstances in which the two sexes tend to form a platonic whole. This dual range of ordering epic material caught our attention. We submitted to the analysis the three novels translated into Romanian: Chéri, The Vagabond and Duo.

Keywords: characters, feminine, masculine, Colette, harmony, fight.

Colette, marea doamnă a literelor franceze din perioada Belle Époque, a încercat din răsputeri să se impună prin talentul său aparte și să se facă auzită într-o lume patriarhală, militând pentru egalitatea șanselor între sexul puternic și cel frumos. Cum o bună parte a romanelor sale au fost inspirate din viața-i tumultoasă, regăsim, adesea, în operele colettiene, situații în care personajele masculine și cele feminine sunt în conflict, sau, din contră, momente în care acestea tind să formeze o monadă.

În cazul primei situații, dacă ne întoarcem în timp și amintim episodul biblic al mărului mușcat, cu intervenția în ispită a șarpelui, constatăm o vină îndreptată de la bărbat către femeie. Adam nu-și va asuma faptele, iar, când trebuie să dea socoteală în fața lui Dumnezeu, se ascunde și o învinuiește pe Eva, „femeia pe care mi-ai dat-o ca să fie lângă mine, ea mi-a dat din pom și am mâncat"[1]. Conflictul acesta persistă și mai târziu, femeia fiind văzută ca obiect de procreație, iar bărbatul fiind considerat persoana puternică și capabilă să asigure mijloacele de trai, necesare familiei. Pe parcursul secolelor, lucrurile au început să se schimbe. Odată cu mișcarea sufragetelor[2], femeile și-au manifestat dorința de emancipare. La schimbarea percepției asupra femeii a contribuit și Colette care a fost prima femeie-mim, pe scena de la Moulin-Rouge. Ea s-a impus și ca scriitoare, într-o epocă dominată de figuri masculine, fiind foarte apreciată de contemporanii săi. Spre exemplu, Henry de Montherlant afirmă: „Colette reprezintă cea mai mare scriitoare franceză a naturalului, stilul său, de-o naturalețe admirabilă, este mai presus, după părerea mea, decât cel a lui Gide și Valéry, nefiind un stil alambicat, laborios, contrafăcut... Niciodată penița sa nu a schițat o greșeală... Colette este, în opinia mea, singura persoană care s-ar încadra geniului despre care am vorbit"[3] (n.n. traducere personală).

---

[1] https://biblia.resursecrestine.ro/geneza/3. (accesat în 21. 02. 2021, ora 10:06)

[2] Mișcarea sufragetelor reprezintă acțiunile săvârșite în vederea emancipării femeilor, la începutul secolului al XX-lea. Principalul obiectiv al acestei mișcări a fost obținerea dreptului de vot pentru femei. A fost înființată în 1876 și s-a manifestat în Anglia.

[3] Laffont, Bompiani, *Dictionnaire bibliographique des auteurs de tous les temps et de tous les pays, I Ab-Des*, Paris, Robert Laffont, 1980, p. 643: « Colette, le plus grand écrivain français naturel : son style d'un naturel

La polul opus, conform teoriei lui Jung, în fiecare individ există o parte masculină și o parte feminină: „la nivel mistic, spiritul este considerat drept masculin și sufletul care animă trupul drept feminin; este faimoasa dualitate a lui anima și animus”[4]. Astfel, *anima* reprezintă partea feminină a bărbatului, iar *animus* partea masculină a femeii. Această dualitate, care „se definește astfel printr-o identitate feminin-masculină sau masculin-feminină, altfel spus, o identitate androgină”[5] (n.n. traducere personală), este perceptibilă în cazul scrierilor lui Colette.

Dacă urmărim declarațiile privitoare la copilăria lui Colette, vom observa dorința și curiozitatea de a accede în universul masculin. Astfel, trăsăturile autoimpuse sunt predilecte sexului masculin, însă caracterele feminine firești nu întârzie să apară: „Aveam doisprezece ani, limbajul și manierele unui băiat inteligent, puțin posac, dar cu o alură deloc băiețească din cauza unui corp cu forme feminine și a celor două cozi lungi”[6] (n.n. traducere personală). Una dintre pasiunile lui Colette, regăsite ca motiv recurent și în operele acesteia, este contemplarea în oglindă. Observarea fiecărui detaliu a unui corp feminin care prinde contur poate fi pusă pe seama complexului străvechi al lui Narcis: „În locul spectacolului exterior, Colette preferă, seara, înainte de culcare, spectacolul mai intim pe care și-l oferă ei înseși, semi-dezbrăcată, și atât de fascinată încât uită să închidă obloanele. În fața oglinzii dulapului, ei îi place să-și contemple reflexia, își zâmbește sieși, fiind sigură că există în fața sa o vecină care privește cu încântare acest balet al unui Narcis feminin”[7] (n.n. traducerea noastră). Aceste amănunte dezvăluie plăcerea viitoarei scriitoare pentru vizual, importanța pe care o acordă exteriorului, oferind, fără să-și propună neaparat, spectacole vecinilor săi. Încă din acele timpuri, Colette era în centrul atenției prin corporalitatea ei, fiind lipsită de inhibiții la gândul că este privită de ochi străini.

Universul ficțional pe care îl construiește Colette nu este dominat de o atitudine feministă, scriitoarea nu încearcă să poziționeze femeia pe un piedestal, iar bărbatul la picioarele acesteia. Din contră, personajele colettiene, fie masculine, fie feminine, sunt creionate în manieră realistă dintr-un melanj de calități și defecte pentru a scoate în evidență un caracter uman, lipsit de perfecțiune. Literatura colettiană nu este dominată de eroi, ci de cele mai multe ori de învinși. Nu le putem considera eroine pe Renée Néré,

---

admirable, et très au-dessus, selon moi, de Gide et de Valéry, est tout le contraire de celui des alambiqués, des laborieux, des pasticheurs… Jamais, sous sa plume, je n'ai pas surpris une bêtise… Colette est, je crois, la seule personne à propos de qui j'ai parlé de génie ».

[4] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, volumul II, E-O, București, Editura Artemis, 1995, p. 277.

[5] Carmen Boustani, *L'écriture-corps chez Colette*, Paris, Editions Delta, 2002, p. 180: « Elle se définit ainsi par une identité femelle-mâle ou mâle-femelle, autrement dit, une identité androgyne ».

[6] Colette, *La Maison de Claudine*, Paris, Hachette, 1978, p. 67: « J'avais douze ans, le langage et les manières d'un garçon intelligent, un peu bourru, mais la dégaine n'était point garçonnière, à cause d'un corps déjà façonné fémininement, et surtout de deux longues tresses ».

[7] Jean Chalon, *Colette, l'éternelle apprentie*, Paris, Flammarion, 1998, p. 36: « Mais au spectacle de l'extérieur, Colette préfère, le soir, quand elle se couche, le spectacle plus intime qu'elle se donne à elle-même, à demi-vêtue, et tellement fascinée qu'elle en oublie de fermer les volets. Dans la glace de l'armoire, elle aime contempler son reflet, sourire à son image, sans se douter que, en face, une petite voisine regarde avec passion ce ballet de Narcisse féminin ».

protagonista din *Hoinara*, Léonie Vallon, personajul feminin din *Chéri* sau pe Alice, din *Duo* întrucât această triadă a personajelor feminine este dominată de defecte. Renée Néré nu-și poate asuma până la capăt sentimentele și, ca o lașă, decide să fugă de situație, de Maxime, de propriile trăiri. Léa acceptă să aibă o relație cu un tânăr, ajungând să devină din ce în ce mai egoistă, în momentul în care vrea să înceapă o viață de la zero departe de casă alături de Chéri. Alice îl înșală pe soțul ei, Michel, fără urmă de resentiment. Din aceste trei personaje, Colette nu-și propune să facă modele, ci încearcă să contureze complexitatea unei femei care, uneori indecisă, alteori egoistă, poate săvârși greșeli, fiind capabilă și de sentimente mai puțin frumoase, dezvăluind astfel o parte tenebroasă care se dorește a fi ascunsă.

La polul opus, dacă privim lista defectelor care însumează personalitățile masculine din cele trei romane, putem constata că aceasta este mai modestă decât în cazul personajelor feminine. Maxime, personajul masculin central din *Hoinara*, face tot posibilul pentru a-i intra în grații lui Renée. Îi urmărește spectacolele, caută prilejuri pentru a comunica, îi dă semne de afecțiune. Renée simte pentru el, inițial, compasiune, conștientizând că i-a picat în plasă, numindu-l în semn de batjocură „Nătărăul", apoi, treptat „Nătărăul" devine Max, o prezență din ce în ce mai necesară zâmbetului ei. Din păcate, Renée este dominată de mania de a generaliza, considerând că experiența alături de acest bărbat va fi similară fostei sale căsnicii. Astfel, în sinea ei se duce o luptă, al cărei deznodământ va fi redat de fuga de o decizie asumată, încheind relația cu Max prin intermediul unei scrisori.

În *Hoinara*, Colette delimitează clar raportul dintre *masculin* și *feminin*. Cel care cedează, persoana care se lasă pradă sentimentelor, este persoana vulnerabilă, atacabilă în raport cu celălalt. „Ea, dragostea, este aceea care-ți taie drumul, punându-ți-se curmeziș. Ți-l zăgăzuiește pe veci sau, dacă se înduplecă să-l părăsească, îl lasă părăginit, surpat."[8] Persiflându-l pe Maxime la început, Renée încearcă să-și pună un scut pentru a se proteja de o eventuală suferință viitoare. Ulterior, îmbrățișând dragostea, protagonista cedează, însă conștientizează pericolul căruia i se supune. Renée nu concepe posibilitatea existenței unei relații armonioase între un el și o ea. Astfel, odată cedând în fața dragostei, Renée realizează poziția pe care a acceptat voluntar să o ocupe în raport cu bărbatul iubit, prin urmare, decide să se depărteze de acesta, trăind mai bine singură decât supusă și vulnerabilă în fața persoanei dragi. Întreaga operă este jocul dintre acceptare și refuz, căință și asumare, supunere și triumf. Conștientizând ceea ce a devenit prin acceptarea sentimentelor, „aș fi gata acum să-i leg și cravata și să mă îngrijesc să aibă la masă astă-seară mâncărurile care-i plac... Și să-i aduc papucii [...] N-am fost decât o biată femeie și-mi dau seama că am rămas tot femeie, spre amărăciunea și bucuria mea..."[9], Renée alege calea care îi va asigura liniștea de care are nevoie. Ea nu se poate simți împlinită alături de persoana iubită întrucât în gândul său se mustră continuu din pricina aceptării supunerii. Astfel, personajul feminin nu poate construi nimic durabil de vreme ce gândurile ei sunt distopice: „într-o noapte am visat că nu

[8] Colette, *Hoinara. Duo*, traducere de Ovidiu Constantinescu, prefață de Irina Eliade, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, p. 45.
[9] *Ibidem*, p. 214.

iubeam pe nimeni și în noaptea aceea m-am odihnit, ușurată de orice povară, ca și când m-aș fi cufundat într-o moarte plină de suavitate...”[10].

Duo este un roman al neliniștilor și al zbuciumului sufletesc, care atinge apogeul în nebunie. Primul fragment care descrie portretul celor doi soți este atent conturat încât de aici se poate deduce raportul dintre bărbat și femeie: „În picioare, unul lângă altul, aveau amândoi aceeași statură, dar ea părea foarte înaltă, iar el puțin cam scund”[11]. Colette își alege foarte bine cuvintele, iar verbul utilizat de scriitoare este *a părea*. Alice pare foarte înaltă, nu doar din punct de vedere fizic, ci în raport cu soțul său, Michel. La fel cum a aflat Colette de infidelitatea lui Willy, prin intermediul unui bilețel, aidoma Michel ia la cunoștință, printr-o scrisoare, că Alice i-a fost infidelă în timp ce a fost plecat. Soția sa nu consideră însă fapta sa atât de gravă, privind cu satisfacție spectacolul citirii biletului de către soțul ei: „Doamne, ce mutră stupidă are! Știe foarte bine totuși că nu poate să citească scrisul lui Ambrogio fără ochelari! Doar nu s-o aștepta să-i citesc chiar eu scrisoarea, cu glas tare?”[12]. Scena citirii biletului îi pune în pericol întreaga existență. Michel nu mai poate mânca, nu mai poate dormi, nu mai poate citi, nu mai poate trăi cu povara veștii aflate: „E groaznic de plicticos, dar uite-l cum se stinge pe picioare. Nu mănâncă mai nimic, de-abia ciugulește din carne”[13]. Decadența bărbatului devine perceptibilă și la nivel fizic, întrucât începe să îmbătrânească din pricina frământărilor pe care le resimte. Michel nu poate înțelege cum, în ciuda celor șase ani diferență între cei doi, Alice poate părea atât de tânără raportându-se la el: „Nu e decât o diferență de șase ani între noi și totuși cum se face că ea arată atât de tânără?”[14]. Îmbătrânirea prematură a bărbatului este sesizată și de Alice care „văzu cutele ce-i brăzdau fața, paloarea lui citadină, gura și fruntea ce îmbătrâniseră ca prin farmec în douăzeci și patru de ore”[15].

Alături de el, Alice trăiește felurite sentimente, de la satisfacție malițioasă, la compasiune, dar este lipsită de regrete privind faptele sale: „Îl privea apropiindu-se, stăpânită de una dintre acele toane femeiești de glacială indiferență, care nu cruță nimic”[16]. Orgoliul masculin al lui Michel îl determină să aibă o atitudine diferită față de Alice, în momentul în care sunt la masă pentru a nu-i da de bănuit Mariei, cea care-i slujea, că între cei doi există probleme. De fapt, Michel nu își poate asuma poziția de încornorat, iar acest lucru este observat și de Alice care îi va spune Mariei la un moment dat: „– Dihania aia... Nătăfleață. Calcă-n străchini. Mototolul. – Bărbatul dumitale? Dar ce l-a apucat? – Se răzbună și el. – Pentru ce? – Fiindcă mi-e bărbat și fiindcă-i sunt nevastă. E destul”[17]. Lovit de infidelitatea soției, Michel trage concluzii de ordin generalizator, același raționament după care a operat și Renée Néré în urma infidelității soțului. Astfel, el consideră că „toate sunt mai ticăloase decât și-ar putea închipui cineva”[18]. Această

[10] *Ibidem*, p. 264.
[11] *Ibidem*, p. 305.
[12] *Ibidem*, p. 320.
[13] *Ibidem*, p. 408.
[14] *Ibidem*, p. 361.
[15] *Ibidem*, p. 374.
[16] *Ibidem*, p. 373.
[17] *Ibidem*, p. 417.
[18] *Ibidem*, p. 385.

trecere de la particular la general poate rezulta și din incapacitatea de a accepta că soția lui a săvârșit fapte mârșave, voind să creadă că nu este neaparat un defect care o caracterizează strict pe Alice, ci aparține întregii rase feminine. Michel trece, așadar, printr-o suită de sentimente care îl duc, în cele din urmă, la pierzanie: de la furie și agresivitate la negare, apoi la acceptare și neputința de a-și depăși condiția de bărbat înșelat, care conduce, în final, la moarte.

Acest roman este dovada concretă că autoarea nu a vrut să facă din Alice vreo eroină, întrucât este un personaj dominat de impuls și defecte. Scriitura colettiană poartă, în acest caz, amprenta androginului, „războiul" dintre cele două sexe fiind ușor reperabil încă din primele pagini ale romanului și până la final. Relația dintre cei doi soți nu este una armonioasă, dominată de iubire, ci una tumultoasă, problematică, contradictorie, fiind destul de greu a distinge realitatea de falsitate. Am fi tentați să credem că Michel îi poartă lui Alice o iubire sinceră, iar infidelitatea acesteia l-a consumat într-atât încât s-a sinucis.

În fond, romanul *Duo* este romanul demascării, măștile persoanjelor cad treptat, lăsând să se întrevadă adevăratele intenții ale fiecăruia. Michel este agresiv cu soția sa, utilizând voit puterea pentru a o face să sufere, iar suferința ei fizică îl face fericit: „Alice nu mai avu timp să-și retragă mâna, pe care Michel o apucă și o răsuci, îndepărtând-o apoi brutal, înainte ca soția lui să fi apucat să țipe."[19], „Mititica de ea, se gândi, dacă ar fi fost în momentul acesta în fața mea, aș fi fost în stare s-o lovesc"[20]. De fapt, nu doar gândul infidelității îl duce la pierzanie, ci și incapacitatea de a se pune în poziția încornoratului, neputința de a accepta o postură care nu-i aduce cinste. În momentul în care își curmă zbuciumul sinucigându-se, înainte de moarte, se gândește la toate problemele financiare pe care va fi nevoită să le confrunte Alice după moartea sa, iar acest gând îi creează o reală satisfacție: „Simți răbufnind în el bucuria răutăcioasă pe care o încercă. [...] Lasă c-o să se descurce. [...] O să fie într-adevăr un spectacol de toată frumusețea"[21].

Încă de la începutul romanului *Chéri*, ne este dezvăluit statutul personajului feminin central: o demi-mondenă. Accentul cade imediat pe vârsta femeii care se află deja la a doua maturitate, având patruzeci și nouă de ani. Vârsta Léei este pusă în antiteză cu vârsta amantului ei, Chéri, care se află în floarea tinereții, la douzeci și patru de ani. Aflăm ulterior că Chéri este fiul unei prietene apropiate, Charlotte Peloux, devenind și mai apropiată în ultimii ani, datorită punctului central dintre cele două, care îndeplinește pe rând rolul de fiu în cazul uneia și de amant în cazul alteia. În relația cu Chéri, Léa este, pe de-o parte, protectivă ca o mamă, „Micuțul se formează. [...] Se simțea fericită și maternă."[22], încearcă să-l educe, îi oferă lecții de box, se ocupă de dezvoltarea tânărului, acesta fiind motivul pe care îl lasă la suprafață curioșilor care își pun problema timpului îndelungat petrecut împreună, iar, pe de altă parte, egoistă și posesivă precum o femeie îndrăgostită, nefiind de acord cu căsătoria lui cu Edmée pusă

19 *Ibidem*, p. 430.
20 *Ibidem*, p. 436.
21 *Ibidem*, p. 442.
22 Colette, *Chéri. Sfârșitul lui Chéri*, traducere de Mona Rădulescu și Corneliu Rădulescu, prefață și tabel cronologic de Mircea Anghelescu, București, Editura Minerva, 1973, p. 37.

la cale de Charlotte. În momentul în care își conștientizează sentimentele, Léa decide să plece într-o călătorie având drept scop uitarea. „Luă de pe măsuța de noapte un termometru și și-l puse la subsuoară. «Treizeci și șapte. Deci nu e ceva fizic. Înțeleg. Motivul e că sufăr. Trebuie să iau măsuri.»”[23] Colette ne-a obișnuit cu aceste escapade, întrucât și Renée Néré în momentul în care se simțea încolțită, incapabilă de a lua o decizie pe care să și-o asume ulterior, hotărăște să plece. Alături de Chéri, Léa se simte mai tânără, iar despărțirea de acesta accelerează procesul ei de îmbătrânire. În momentul în care între cei doi există tentativa de împăcare, la finalul romanului *Chéri*, Fred poate vedea ce consecințe dezastruoase a putut avea separarea de femeia iubită, iar pentru prima dată îi va judeca vârsta: „ – Cu tine, Nununa, sunt șanse să am doisprezece ani timp de jumătate de secol”[24]. Astfel, rănită, văzând că Chéri și-a schimbat atitudinea față de ea, ia hotărârea implacabilă de a rupe definitiv relația cu acesta.

Relația dintre Léa și Chéri nu este una conflictuală, însă fiecare încearcă să-și etaleze calitățile pe care celălalt nu le posedă. Léa îl dojenește frecvent pe Chéri precum o mamă, scoțând în evidență lipsa acestuia de experiență. La rândul său, Chéri se bucură de prosperitatea și tinerețea pe care Léa nu le mai poate atinge, evidențiind bătrânețea femeii în raport cu vitalitatea lui.

După încheierea relației, grijile privitoare la tinerețe și la aspectul său fizic se potolesc, o regăsim pe Léa în partea a doua a romanului, *Sfârșitul lui Chéri*, lăsată în voia bătrâneții, spre surprinderea lui Fred care nu mai identifică nimic din vechea Léa în actuala siluetă îmbătrânită: „Roșie, de un roșu puțin trecut, nu se mai pudra și râdea cu o gură plină de aur. Într-un cuvânt, o sfântă bătrână, cu fălci mari și bărbie dublă, capabilă să-și poarte greutatea de carne fără să-i pese”[25]. În realitate, atât Léa, cât și Fred sunt profund marcați de povestea lor de dragoste, relația dintre cei doi fiind mult mai serioasă decât recunosc ei. Ei par că trăiesc o iubire pasageră, dar viețile lor se termină odată cu încheierea relației dintre cei doi. Chéri nu își poate îndeplini rolul de soț alături de Edmée, trecând și el printr-o degradare fizică, psihică și sufletească ușor perceptibilă de cei din jur. Așadar, decide să-și pună punct suferinței, sinucigându-se.

Dacă la finalul primei părți a romanului, Colette îi atribuie protagonistului însușiri specifice dandysmului, a cărui unică preocupare era seducția, fiind caracterizat precum iubitorul de rând din *Banchetul* lui Platon, care se îndrăgostește mai mult de trup decât de suflet, în partea a doua, putem observa o maturitate a personajului. Alintatul Chéri devine Fred, omul matur, care nu-și găsește liniștea și care sfârșește tragic în fața neputinței din cauză că s-a născut mai târziu decât iubita sa cu douăzeci și patru de ani. Am fi tentați să credem că Léa, personajul feminin, ar fi protagonista romanului, însă de data aceasta Colette alege să creioneze portretul personajului masculin în culori mai puternice, iar titlurile celor două părți ale romanului, *Chéri* și *Sfârșitul lui Chéri* ne ajută la identificarea personajului principal.

Spațiile din cele trei romane analizate sunt suprapopulate deoarece, în fiecare caz, apare o a treia persoană, un element disturbator, care să pună în pericol liniștea

[23] *Ibidem*, p. 67.
[24] *Ibidem*, p. 157.
[25] *Ibidem*, p. 237.

personajelor. Așadar, nu există un duo în opera lui Colette care să nu devină trio. În *Hoinara*, triunghiul personajelor este format din Maxime → Renée → Adolphe (fostul soț al protagonistei). Prezența lui Adolphe nu este fizică, este un personaj străin acțiunii, dar atât de viu conturat în memoria personajului feminin, care nu poate depăși momentul dezamăgirii fostei căsnicii, fiind în postura de a-l oropsi pe Maxime din cauza generalizării. Renée va prefera să-și ostracizeze sentimentele de afecțiune, din teama repetitivității deziluziei.

În ciuda titlului, și în romanul *Duo* există trialismul Michel → Alice → Ambrogio. Vestea existenței celei de-a treia persoane dintr-o căsnicie pusă sub semnul plictisului îl transformă complet pe Michel într-o persoană irecognoscibilă.

Ultimul, dar nu cel din urmă, romanul *Chéri* este construit pe baza trinomului Léa → Chéri → Edmée. Personajul masculin este așezat între femeia matură, cu experiență, alături de care se simte iubit și ocrotit, și între cea pură, fără experiență, pe care el ar trebui să o protejeze. Bărbatul oscilează între cele două femei, ajungând în cele din urmă să le piardă pe ambele.

În altă ordine de idei, în urma analizelor făcute, putem concluziona că romanele lui Colette nu fac parte neapărat din seria textelor scrise de autoare feministe, al căror obiectiv este de a transfigura personajele feminine în modele, din contră, femeile din opera colettiană nu au idealuri înalte, ci sunt demi-mondene, lașe sau infidele. Scriitura ei poartă amprenta androginului, fiind empatică atât cu personajele ei masculine, cât și cu cele feminine, autoarea ascunzându-se în spatele unui nume fără sex: Colette.

BIBLIOGRAPHY

Bibliografia operei:

COLETTE, *Chéri. Sfârșitul lui Chéri*, traducere de Mona Rădulescu și Corneliu Rădulescu, prefață și tabel cronologic de Mircea Anghelescu, București, Editura Minerva, 1973.

COLETTE, *Hoinara. Duo*, traducere de Ovidiu Constantinescu, prefață de Irina Eliade, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969.

COLETTE, *La Maison de Claudine*, Paris, Hachette, 1978.

Bibliografie critică:

BEAUMONT, Germaine, PARINAUD, André, *Colette par elle-même*, Paris, Éditions du Seuil, 1951.

BONAL, Gérard, *Colette par moi-même*, Paris, Éditions Ramsay, 1982.

BOUSTANI, Carmen, *L'écriture-corps chez Colette*, [Paris], Éditions Delta, [2002].

CHALON, Jean, *Colette, l'éternelle apprentie*, Paris, Flammarion, 1998.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, volumul II, E-O, București, Editura Artemis, 1995.

DORMANN, Geneviève, *Amoureuse Colette*, [Paris], Éditions Albin Michel, 1985.

DUCREY, Guy, *L'ABCdaire de Colette*, [Paris], Éditions Flammarion, [2000].

DUFOUR, Hortense, *Colette. La vagabonde assise. Biographie*, [Paris], Éditions du Rocher, 2000.

FRANCIS, Claude, GONTIER, Fernande, *Colette*, [Paris], Éditions Perrin, 2004.

KRISTEVA, Julia, *Le génie féminin. La vie, la folie, les mots. Colette*, f.l., Éditions Gallimard, 2002.

LAFFONT, BOMPIANI, *Dictionnaire bibliographique des auteurs de tous les temps et de tous les pays*, *I Ab-Des*, Paris, Robert Laffont, 1980.

LOTTMAN, Herbert, *Colette*, traduit de l'anglais (États-Unis) par Marianne Véron, f.a., Éditions Fayard, [1990].
PICHOIS, Claude, BRUNET, Alain, *Colette*, [Paris], Éditions de Fallois, 1999.
SARDE, Michèle, *Colette, libre et entravée*, f.l., Éditions Stock, 1978.
THURMAN, Judith, *Secrets de la chair. Une vie de Colette*, traduit de l'anglais (américain) par Hélène Collon, [Paris], Éditions Calmann-Lévy, [2002].

THE ITALIAN MINORITY IN DIACHRONY

Daniela (Pătru) ILIESCU
PhD Student, University of Craiova

Abstract: It is known today that Italy was and has been a work destination for Romanians since the 1989 Revolution for a better life.Yet, our country, Romania, has been for the Italians the hope for the better for more than a century. The inhabitants of the Italian Peninsula have always been emigrants, their way of life being characterized by mobility, the main reason being that of surviving. The Italian society has always had as the essential ecconomical feature the emigration as the possibility of prospering, being edifying in this way the exemples of soldiers, of glass makers, of musicians or of actors etc. Analysing the actual papers, the researchers have noticed the changing that took place in the nineteenth century when the Italian emigration was extending; three types of emigation have been identified: the political one, the seasonal emigration and that towards the American continent. Thus the Italian people have been emigrating a lot in America, then towards the European continent since the 1800.

Keywords: minority, majority, Italians, emigration, migrant workers

Astăzi se știe că Italia a fost și este după Revoluția din 1989 pentru români o destinație spre care se îndreaptă aspirațiile muncitorilor din țara noastră pentru o viață mai bună. Totuși, în urmă cu un secol, România reprezenta pentru muncitorii italieni speranța de mai bine. Locuitorii din Peninsula Italică au fost din cele mai vechi timpuri emigranți, modul lor de viață fiind caracterizat prin mobilitate, principalul motiv fiind instinctul de supraviețuire. Societatea italiană a avut mereu ca trăsătură esențială în economie emigrația ca posibilitate de a prospera, în acest sens fiind edificator exemplul militarilor, al sticlarilor, al muzicienilor sau actorilor etc. Analizând documentele existente, cercetătorii au observat schimbarea produsă în secolul al XIX-lea, secol în care emigrația italiană intră într-un proces de expansiune; au fost identificate trei tipuri de emigrație: cea politică, cea sezonieră și emigrația către continentul american. Astfel, începând cu anul 1800, italienii emigrează masiv în America, apoi, într-o proporţie și mai mare, către continentul european.

1. Cauzele marii emigrații italiene

Această expansiune a numărului de emigranți a fost influențată de transformările fundamentale demografice, economice și politice care au dus Italia într-o criză economică dintre care cea mai importantă a fost cea agrară de la sfârșitul secolului al XIX-lea care a fost dublată de sporul demografic pozitiv din mediul rural, populația italiană fiind obligată să găsească alte resurse financiare. O altă cauză a fost, fără îndoială, dezbinarea culturală și lingvistică, deși din punct de vedere politic și geografic exista unitate. Dar cele mai multe diferențe existau, bineînțeles, în domeniul economic, fapt care genera diferențe sociale foarte mari în unele zone ale Italiei.

Așadar, mult visata unificare, așteptată de întreaga clasă politică din Italia, nu a rezolvat problemele economice grave cu care se confrunta poporul italian. Criza agrară de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu a făcut decât să agraveze situația economică. Începe astfel marea emigrație din Italia („la grande emigrazione italiana"), proces care a durat aproximativ un secol; vorbim aici de circa 15 milioane de locuitori ai Peninsulei Italice doar în primul val al acestui fenomen. Aproape jumătate dintre ei au emigrat în Europa și ceilalți spre continentul american. De fapt, nu se poate stabili cu exactitate numărul emigranților italieni, deoarece se știe că aceștia au emigrat și înainte de 1876, dar în acest sens nu există statistici oficiale.

2. Primele semne ale sosirii italienilor pe teritoriul românesc

Prezența italienilor pe suprafața teritorială a României este atestată de documente istorice încă din secolul al XII-lea: „În Țara Românească și Moldova prezența italiană este semnalată încă din secolele XII și XIII, când documentele descriu traficul de mărfuri efectuat de corăbii venețiene, pisane, genoveze pe Dunăre, de la gurile ei până aproape de Porțile de Fier, un port cunoscut fiind cel de la Nedeea-Cetate"[1].

Primii coloniști italieni semnalați în Ardeal au fost în timpul domniei regelui ungar Geza II (1142-1162) care s-a stabilit la Varadino (Oradea). În secolul al XIV-lea, este dovedită prezența maiștrilor și arhitecților italieni care sunt chemați pentru a construi, în principal, fortărețe și cetăți. În acest sens, amintim Castelul Huniade construit la Timișoara la începutul secolului al XIV-lea pentru Carol Robert de Anjou, regele Ungariei. În locul aceluiași castel, distrus de un incendiu, a fost construit altul tot cu meșteri milanezi, din dorința lui Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei în secolul al XV-lea.

Tot în secolul al XV-lea, arhitecți de origine italiană au sosit la noi în țară pentru a ridica cetăți întărite contra turcilor. Chiar Ștefan cel Mare, domnitor al Moldovei, a făcut apel la constructorii italieni pentru fortificarea frontierei estice a Moldovei împotriva tendințelor expansioniste ale turcilor și tătarilor, strategie care s-a dovedit eficientă.

În Transilvania, au lucrat, conform documentelor existente, ingineri și arhitecți de origine italiană încă din timpul lui Matei Corvin. Edificatoare este în acest sens cetatea Oradea care este considerată a fi cea mai bine conservată cetate construită în stilul Renașterii italiene din Europa Centrală. În Alba-Iulia identificăm clădiri care i se datorează arhitectului italian Giovanni Morando Visconti. Sunt înregistrați, de asemenea, în documente pictori italieni în Transilvania dintre care mai cunoscuți au fost Giovanni Battista și Georgius Gyrardi.

În următoarele două secole (secolele XVII-XVIII), documentele existente înregistrează mai multe categorii ocupaționale ale emigranților italieni: vameși, peruchieri, medici, traducători, maeștrii de scrimă etc.

3. „La grande emigrazione italiana"

[1] Coord. Dumitrescu Doru, Căpiță Carol, Manea Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008, pag. 56.

După Tratatul de la Adrianopol din 1829, s-a înlesnit navigația vaselor străine pe Dunăre. Așadar, începând cu secolul al XIX-lea, România se situa pe locul al doilea în Europa în ceea ce privește numărul emigranților stabiliți între granițele sale. Trebuie menționate aici orașele Galați și Brăila, orașe în care s-au semnalat comunități importante ale italienilor comercianți care vor deschide case comerciale având ca scop exportul de cereale, limba italiană devenind astfel limba oficială a comerțului în vremea respectivă.

Țara noastră a fost una din țările preferate de emigranții italieni, deoarece în România exista un cadru economic și politic favorabil, România se găsea, după câștigarea Războiului de Independență din 1877 și după ce a devenit regat în 1881, într-o perioadă de prosperitate economică și politică. S-a investit în infrastructură, astfel că au existat șantiere în toată țara care construiau poduri, căi ferate, drumuri, dar și clădiri moderne având ca scop modernizarea României, grație Casei regale și guvernelor din acea perioadă. Într-un asemenea context, era deci nevoie de muncitori specializați. Și, cum țara noastră avea un deficit de forță de muncă, emigranții italieni și-au găsit locuri de muncă bine plătite.

În același secol XIX, austriecii, care erau interesați de exploatarea bogățiilor subsolului redescoperite pe pământul românesc-plumb, aur, argint, cărbune-aduc în Transilvania din Italia constructori de căi ferate, de galerii miniere, de viaducte, mineri, muncitori forestieri etc. Extragerea minereurilor a dus, evident, la dezvoltarea industriei siderurgice și metalurgice, ramuri industriale care aveau nevoie de forță de muncă specializată.

Produsele agricole au devenit pe piața europeană tot mai necesare, această cerere tot mai mare a sporit suprafața cultivată, a introdus mașinile agricole, astfel încât aceste categorii profesionale au fost acoperite tot de emigranții italieni: mecanici, agronomi, veterinari etc. În Oltenia, deoarece existau multe suprafețe de teren necultivat, se recurgea tot la forța de muncă italiană după 1830. Acești emigranți din Italia s-au așezat în preajma orașului Craiova.

Rodica Mixich[2] semnala în 2013 prezența primilor muncitori în agricultură din Oltenia în anul 1839 care, de cele mai multe ori, veneau cu toată familia în România, evidențiindu-se de majoritarii români prin religia catolică. De-a lungul conviețuirii lor, timp de mai multe generații, se vor constitui familii italo-române.

Aceeași cercetătoare identifica trei tipuri de emigrație italiană în Oltenia: cei veniți să muncească începând cu 1883, cei rămași în Oltenia până în 1940 și cei rămași definitiv după 1950, afirmând că muncitorii sezonieri italieni care lucrau în Europa Centrală și de Est au fost chemați în țară să își îndeplinească serviciul militar în timpul celor două războaie mondiale: „Numărul familiilor de italieni emigrați în Oltenia, în prima fază, este mai mare decât ne-am fi așteptat. Primele liste oficiale întocmite de primării unde apar italieni s-au găsit în arhivă din 1898. În aceste liste sunt declarații că s-au stabilit în comune începând cu 1883. Presupunem că în această perioadă ei s-au stabilit temporar-sezonier, au revenit în fiecare sezon, au stabilit relații și, în cele din urmă, și-au adus familiile. În registrele parohiale, începând cu 1883, este o adevărată

[2] Rodica Mixich, *Italienii din Craiova*, http://www.culturaromena.it, 09.11.2013.

invazie de familii italiene care, în decursul anilor următori, nu mai apar, ceea ce duce la supoziţia că nu au mai revenit în sezonul următor. De asemenea, sunt numeroase familii de emigranţi ce provin din aceeaşi localitate: Arsie (Belluno) – familiile Fauro, Bettini, Strapazone, Polli, Tenale, Mores, Menegars, Cescatto; Belluno – familiile Debiasi, Casagrande, Mariotti, Bethini, Fantini, Vizentin, Biazi, Bellegante, Reviani, Dinale; Cormons (Udine) – familiile Nardin, Vizintin, Muzina, Sgubin; Udine – familiile Philippi, Dellaschiava, Franciscus Dellfrate, Cividino, David Rosa, Ioanes Venturi, Chiavelli; Ospitale (Belluno) – familiile Olivotto, Riccobon; Goritia (Aielo) – familiile Mazochini, Carmilotto, Ustulin (Parohia romano-catolică Craiova, Registrul parohial 1884-1892)[3].

Procesul de emigrație a italienilor în țara noastră s-a încheiat după cel de-al Doilea Război Mondial, numărul celor care au rămas pe teritoriul României fiind de aproximativ 8000, după ce la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea România era una din destinațiile sigure pentru acei italieni care își doreau câștiguri mai mari. Țara noastră se afla în această perioadă într-o veritabilă revoluție din punct de vedere al modernizării. Numeroși muncitori italieni au ajutat la construirea unor clădiri în Târgu-Jiu, Craiova, Vâlcea , București etc.

Pentru construcția de lucrări de terasament, zidărie, construcția infrastructurii feroviare, exploatări ale carierelor de piatră, exploatări miniere, exploatarea masei lemnoase, foarte mulți italieni veneau în România la muncă din zona Veneto-Pordenone, îndemnați de cei care fuseseră deja aici sezonieri. Printre cei sosiți din Italia, se aflau și specialiști în diverse meserii: artiști, arhitecți, cei cu studii în domeniile respective având funcții care presupuneau supervizarea unor lucrări de anvergură. Este edificator exemplul anteprenorilor italieni Ollivero și Albertozzi, stabiliți în Craiova, care, în anul 1900, cereau autorităților de la București acordul pentru sosirea în România a unor emigranți italieni.

În județul Vâlcea, pentru exploatarea lemnului din zonă au fost aduși muncitori din Italia pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, perioadă în care regale Carol I începuse proiectul său de dezvoltare a României. Regele Carol I a decis ca Valea Oltului să fie modernizată prin construirea unei căi ferate moderne care să evidențieze frumusețea locului, în acest sens, fiind construite viaducte și tuneluri cu măiestria muncitorilor și specialiștilor italieni din acest domeniu.

În Dobrogea, după 1877, în localitățile Greci, Măcin, Iacobdeal, Turcoaia s-au așezat italieni din diferite zone ale Italiei, muncitori pricepuți în extregerea și prelucrarea pietrei. Deoarece comunitatea de italieni venită la muncă în România ara destul de numeroasă, foarte des erau aduși profesori de limba italiană pentru a preda în școlile unde studiau copiii emigranților.

Boierul Dimitrie Anghel a adus în zona Iașului, începând cu anul 1879, muncitori italieni pentru a-i lucra pământurile, angajându-se a le da casă și pământ în arendă. Documentele atestă existența a circa 100 de familii. Această comunitate care efectua lucrări în domeniul agricol a fost mutată apoi la Cataloi în Dobrogea.

În Vrancea, dovezile istorice îi atestă pe italieni în jurul anului 1800 în domeniul construcțiilor. În Brașov, italienii pot fi identificați prin 1850, aceștia fiind specialiști în

[3] Rodica Mixich, op.cit.

prelucrarea varului, a pietrei și a lemnului; în egală măsură, ei erau prezenți și în agricultură.

La Târgoviște, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, au sosit italienii specialiști în pictură, antepreneoriat, construcții, realizând aici o importantă comunitate. Printre emigranții italieni care s-au impus prin măiestria lor se numără constructorii Zamollo, Fugalli, Zanissi. În Țara Hațegului, zonă cu potențial lemons, putem vorbi de nume ca Gonnano, Toniutti, DiGaspero sau Benvenuto.

Cel de-al Doilea Război Mondial, va schimba fundamental traiul emigranților italieni din România: în 1940, italienii cu oarecare avere s-au reîntors în Italia. Mulți au murit în anul 1944 în timpul bombardamentelor dn București, alții au fost arestați după ce în țara noastră s-a schimbat regimul politic. După 1951, au fost obligați să se repatrieze aproximativ 40.000 de italieni, fără a lua cu ei prea multe din averea personală. Pentru cei care au rămas s-au închis școlile, bisericile. Trebuie specificat faptul că în țara noastră au rămas doar italienii naturalizați.

Minoritarii de origine italiană au rămas să viețuiască alături de majoritarii români în acest spațiu românesc ce le-a devenit patrie în timp construind, muncind pământul, făcând teatru, muzică. Putem astfel enumera câteva personalități de sorginte italiană: Alexandru Pesamosca, Horia Moculescu, Florin Bogardo, Mișu Fotino, Angela Tomaselli, Cristian Țopescu, Adrian Marino, Edgar Papu, Enrico Fanciotti etc.

Ceea ce caracterizează emigrația italiană din România de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este aspectul ei sezonier, temporar, deși condițiile de trai din țara noastră erau mai bune.

Italienii care au emigrat pe teritoriul țării noastre, deși proveneau din regiuni diferite ale Italiei, și-au făcut cunoscute valorile commune tradiționale, ceea ce înseamnă că s-au integrat pe deplin în societatea majoritară românească, societate care s-a dovedit de-a lungul timpului îngăduitoare față de străini, fără a-și pierde specificul național. Instituția care a izbutit să închege coloniile, fie ele de la sate, fie de la orașe a fost biserica și religia romano-catolică a italienilor care adunau familia în timpul tuturor evenimentelor creștine mai ales de Crăciun sau de Paște.

Cercetând documentele rămase din perioada căreia i se spune „la grande emigrazione italiana", se desprinde o concluzie extrem de importantă, și anume că fiecare regiune a țării noastre în care au venit emigranții italieni a avut de câștigat de pe urma activității lor, deoarece ei au adus cu ei experiența tehnologiei cu care luaseră deja contact în patria lor. Este de netăgăduit faptul că ei și-au pus amprenta asupra celor mai importante construcții: „ Italienii au participat la construcția marilor și importantelor edificii publice, private și religioase din Alba Iulia, București, Craiova, Târgoviște, Tulcea, Constanța, Turnu Severin, Cluj, Târgu Mureș, Oradea, Beiuș, Câmpulung Muscel, Buzău, Iași, Botoșani, Bârlad, Focșani, Râmnicu Sărat, Piatra Neamț, Călărași, Caracal, Pitești, Târgu Jiu, Calafat, Râmnicu-Vâlcea, Curtea de Argeș, Sinaia, Ocna Sibiului ș.a.,-clădiri reprezentative ale patrimoniului național-,a drumurilor, a căilor ferate, tunelurilor, podurilor, cantoanelor și gărilor din cele trei țări române, la amenajarea porturilor dunărene și maritime, cursurilor și aducțiunilor de apă. Exemple: Castelul Peleș, Palatul CEC, Bursa (actualul sediu al Bibliotecii Naționale),

Muzeul *Grigore Antipa*, Palatul Fundațiilor Regale (Biblioteca Centrală Universitară), Ateneul Român, Cercul Militar, Gara de Nord, Gara de Est, Palatul Justiției, Blocul *Adriatica Asigurări*, Muzeul Național de Istorie, Spitalul *Colțea*”[4].

4. Concluzii

În perioada postbelică, bisericile, casele de cultură, școlile minorității italiene au fost închise și confiscate de către statul român. Etnicii italieni au fost nevoiți să renunțe la cetățenia italiană, cei care au fost împotrivă fiind obligați să se întoarcă în țara lor natală. Fără să exagerăm, prezența italienilor pe aceste meleaguri a îmbogățit material și spiritual poporul în care s-au integrat. Minoritarii italieni au contribuit efectiv la modernizarea tuturor provinciilor românești, iar din punct de vedere cultural au interacționat nu doar cu majoritatea, ci și cu celelalte etnii, păstrându-și, fără îndoială, identitatea spirituală.

Devenind în țara noastră cetățeni cu drepturi depline, având respectul pentru lucrul bine făcut, în tot ce au construit italienii care au trăit în România au pus o parte din setea lor de frumos. Sosiți în țara noastră într-o vreme în care Italia nu avea prea multe de oferit, în România construindu-se enorm, italienii și-au pus amprenta în multe domenii datorită priceperii și hărniciei lor. De-a lungul timpului, emigranții italieni s-au hotărât să rămână pe pământ românesc, și-au întemeiat familii alături de majoritarii români, conviețuind armonios și pașnic, perpetuându-și tradițiile și unii, și alții, împrumutându-le unii de la alții. Deși în sufletul lor se simt italieni, țara în care s-au stabilit a primit de la minoritarii italiani atașamentul și respectul acestora, integrarea lor în comunitatea românească desfășurându-se fără incidente de-a lungul vremii. Așadar, considerăm că minoritatea italiană a avut un rol extrem de important de-a lungul istoriei noastre, mărturiile contribuției lor materiale și spirituale fiind prezente în toate regiunile României.

Bibliography

Luca, Nicolae, *L'emigrazione storica de Friulani in Romania*, Imbellinum, Italia, 2006.

Denize, Eugen, *Italia și italienii în cultura română, până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura *Mica Valahie*, București, 2002.

Coord. Dumitrescu, Doru, Căpiță, Carol, Manea, Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008.

Nicoară, Toader, *Istoria și tradițiile minorităților din România*, Ministerul Educației și Cercetării.

Carmen-Ionela, Banța (coord.), *Minoritățile din Oltenia. Studii culturale*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2015.

Giulio, Vignoli, *Sulla minoranza italiana storica di Romania. Gli Italieni dimenticati. Minoranze italiane in Europa*, Giuffre, Milan, 2000.

Rodica, Mixich, *Italienii din Craiova*, http://www.culturaromena.it, 09.11.2013.

[4] Coord. Dumitrescu Doru, Căpiță Carol, Manea Mihai, *Istoria minorităților din România*, Editura didactică și pedagogică, București, 2008, pag. 197.

THE TYPOLOGY OF RELIGIOUS LANGUAGE

Daniela ISPAS (PETCU)
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Language in action defines one's identity, individualizes. This article aims to highlight the types of religious language, among which we list: biblical, theological, liturgical language, church organizational language, homiletical, catechetical language, church history and church music language. Each of these variants or sublanguages of religious language has certain characteristics, which differentiate these types from each other. Narrative, descriptive, argumentative, explanatory, dialogical sequences respond to universal human needs and are illustrated with examples from the Bible. Religious discourse has been classified according to several criteria: form, content, pragmatic perspective. Despite various discursive strategies, of so many variants of religious language, its unity and stability are still noticeable. The good knowledge of the type of language leads to a correct understanding of the message transmitted.

Keywords: religious language, typology, biblical language, theological language, liturgical language

Introducere

Limbajul religios a stârnit interesul lingviștilor în ultimul timp. S-a făcut chiar un inventar al terminologiei religioase. Dincolo de particularitățile sale, de solemnitatea sa, limbajul religios trebuie să fie accesibil publicului căruia i se adresează. Limba are capacitatea de a reda aspecte religioase diverse, cu toate acestea, esența divină, anumite taine sunt greu sau imposibil de explicat.

Suntem interesați de tipologizarea limbajului religios, care este necesară pentru a face mai facilă asimilarea textului/ discursului religios. Corpusul pe care vom aplica analiza secvențelor narative, descriptive, argumentative, explicative, dialogale îl constituie textul biblic, ediția 1988. Au fost consultate, de asemenea, *Dumnezeiasca liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur* și *Catehismul Bisericii Catolice*.

Tipuri de limbaj religios

Limbajul îmbracă mai multe forme: verbal, nonverbal, paraverbal. Limbajul extern poate fi accesibil celorlalți, în timp ce limbajul intern este accesibil doar propriei persoane. Limbajul extern poate fi oral sau scris, prima dintre aceste două forme este cea de bază, fiind cel mai des folosită. Limbajul religios este variat, de aceea cunoaște mai multe forme. Indiferent de genul acestuia, scopul este unic: salvarea oamenilor. Multipolaritatea comunicării religioase este dată de diferitele tipuri de discurs religios. Textele sunt individualizate unele față de altele prin anumite elemente specifice.

Obrocea a identificat următoarele variante sau sublimbaje ale limbajului religios ortodox românesc: limbajul biblic, limbajul teologic (exegetic, dogmatic, de morală etc.), liturgic (de cult propriu-zis și tehnic de cult), limbajul organizatoric istoricesc (inclusiv monahal), limbajul omiletic, limbajul catehetic, limbajul istoric bisericesc, limbajul

muzical bisericesc.[1] Varietățile interne ale limbajului religios au fost conturate și de Bărbuleanu: limbaj biblic, limbaj liturgic, tehnic religios, omiletic, dogmatic sau teologic.[2] Aceste varietăți se suprapun în parte peste cele enumerate de Obrocea. În poetica biblică au fost identificate genurile: discurs narativ, discurs prescriptiv, discurs profetic, discurs sapiențial, discurs imnic, scrisori, parabole etc.[3] Au fost recunoscute mai multe variante ale limbajului bisericesc: limbajul textelor sacre, al predicii, al rugăciunii, terminologia tehnică, stilul scrierilor teologice.[4] Există chiar stiluri individuale religioase.

Discursul religios este circumscris Bisericii și a fost clasificat, în literatura de specialitate, după formă și conținut.[5] De asemenea, un alt criteriu de clasificare a discursului religios este cel din perspectivă pragmatică.[6] De remarcat că forma discursului religios poate fi monologică, atunci când în centru este narațiunea și dialogică, atunci când se clarifică anumite probleme.

Conform profesorului Guia, tipurile de discurs religios sunt următoarele: omilia, cu subîmpărțirile omilia exegetică și omilia tematică și pareneza, care cuprinde: panegiricul, acatistele, necrologul, predica la instalarea preotului/ ierarhului în parohie/ eparhie, predica prilejuită de vizita superiorului în parohie/ eparhie și predica la sfințirea bisericii.[7] „În literatura omiletică se face distincție între genurile așa-zis clasice reprezentate de omilie, predica tematică, panegiric (adresate unui auditoriu cunoscut) și pareneză, rostită la slujbele ocazionale."[8] Relevantă pentru clasificarea tipurilor de text este și contribuția lui J. M. Adam, care stabilește prototipurile: prototipul secvenței narative, prototipul secvenței descriptive, prototipul secvenței argumentative, prototipul secvenței explicative, prototipul secvenței dialogale.[9] Pentru susținerea celor afirmate mai sus, în cadrul discursului religios, vom selecta câteva pasaje scripturistice semnificative.

O secvență narativă cunoscută este prezentată în capitolul 6 din cartea profetului Daniel. În semiotica narativă, în cadrul analizei structurale a istorisirii, actantul desemnează „diferiții protagoniști care participă la procesul narativ".[10] Daniel este pârât de către dregători și satrapi regelui Darius Medul, pentru că deschidea fereastra înspre Ierusalim și se ruga lui Dumnezeu, în ciuda poruncii împăratului (relație de cauzalitate). Pasajul se constituie într-o succesiune de evenimente, având o unitate tematică, și anume închinarea. Procedeul de legare a secvențelor în cazul de față este înlănțuirea. Fereastra deschisă spre Ierusalim era un semn că închinătorul era israelit. Testul loialității lui Daniel este răsplătit de Dumnezeu, care închide gura leilor și nu îl mănâncă pe Daniel, care fusese aruncat în groapa lor. Finalul întâmplării este fericit, regele

[1] Obrocea 2009: 70-72.
[2] Bărbuleanu (Tereche) 2013: 20.
[3] Chretien, Henry, Marion, Ricœur 1996: 26,27 apud Obrocea 2009:72.
[4] Zafiu 2001: 156.
[5] George Aramă a identificat următoarele tipuri de discurs religios: după formă –predica propriu-zisă, omilia, pareneza, cateheza, conferința religioasă, polemica și cuvântarea de controversă, iar după conținut, cuvântările pot fi: dogmatice, morale, liturgice, istorice. (Aramă 1930: 67 apud Obreja-Răducănescu 2011:5).
[6] Obreja-Răducănescu (2011:7) enumeră tipurile de cuvântări: formative, informative, apologetice, ecumenice.
[7] Guia 2014: 137-186.
[8] Guia 2012: 229.
[9] Adam 1997: 21 apud Guia 2014: 19-22.
[10] Charaudeau, Maingueneau 2002: 15.

lansează apeluri emoționante supușilor săi, manifestându-se dimensiunea pathos a discursului.

Un pasaj descriptiv deosebit de sugestiv se găsește la finalul Bibliei, în Ap.21, unde se prezintă cerul cel nou și pământul cel nou, în viziunea lui Ioan. Este nevoie de credință, întrucât descrierea e cu totul deosebită de lucrurile știute de om. Scopul descrierii este de a sensibiliza și de a comunica cititorului ceea ce i s-a descoperit lui Ioan. Sunt numeroase grupuri nominale: *cer nou, pământ nou, cetatea sfântă, glas puternic, pietre scumpe, aur curat* etc.

Discursul argumentativ ca tip discursiv a fost analizat de Rovența-Frumușani, care enumeră mai multe tipuri de raționamente: inductive, deductive (silogismul, raționamente disjunctive, condiționale), prin analogie.[11] Pentru tipul de text argumentativ vom ilustra cu pasajul din Fapt.17,22-32. Retorica este o artă veche prin care se încearcă acceptarea ideilor prezentate de orator de către auditor. Pentru că o trăsătură importantă a textului/ discursului/ limbajului religios este retorismul, nu putem omite elocința, adică arta de a emoționa și de a convinge.[12] Pavel se adresează atenienilor cu o formulă respectuoasă: *Bărbați atenieni* (Fapt.17,22). În introducere, Pavel apreciază evlavia interlocutorilor: *vă văd că sunteți foarte evlavioși* (Fapt.17,22) și manifestă bunăvoință de la început pentru a le capta atenția (v.23). Urmează rezumarea discursului și anume faptul că se referă la vestirea lui Dumnezeu. În cuvântare se dovedește un apărător înflăcărat al doctrinelor îndrăgite: Dumnezeul adevărat este Creatorul lumii (v.24), El susține viața (v.28), necesitatea pocăinței (v.30), enunțarea adevărului despre judecată și despre învierea din morți (v.31). Acest Dumnezeu pe care îl vestește Pavel este diferit de dumnezeii mincinoși care predominau în zonă. În versetul 28, Pavel face trimitere la un pasaj scris de unul dintre poeții grecilor, ceea ce denotă că el cunoștea bine cultura lor. Prin expresia *toți de pretutindeni* (v.30), Pavel include orice ființă omenească. În text apar conectori pentru comparație: *precum*, *ca și cum*, de cauzalitate: *căci*, *pentru că*, pentru concluzie: *deci* etc. Deși discursul este bine construit, reacția ascultătorilor nu este adeziunea în unanimitate, căci aceasta ar fi implicat pocăința, un proces care presupune înnoirea minții, la care nu erau dispuși unii dintre ei. Totuși, unii au crezut spusele lui (v.34). Acest discurs nu era ținut în fața celor care aveau aceleași convingeri și credințe ca oratorul Pavel. Apostolul dorește să convingă respectând etica argumentării. Persuasiunea este o calitate importantă a discursului.

Pavel și Iisus își construiesc discursurile, atingând latura argumentativă (rațiune, logică) și latura oratorică (mijloace stilistice de influențare a afectivității), astfel încât se aduna toată cetatea să îi asculte (Fapt.9,42; Fapt.13,44 Marc.1,33). În discursurile lui Petru și ale lui Pavel relatate în cartea *Faptele sfinților apostoli*, se întâlnesc ethosul (persuasiune prin autoritate discursivă), pathosul (apeluri emoționale) și logosul (argumentele raționale). Funcția perlocutorie a discursului religios este evidentă.

[11] Rovența-Frumușani 2000: 60-64.

[12] Guia enumeră cele cinci părți ale retoricii stabilite de anticii greci și latini: *Inventio* –căutarea ideilor, a argumnetelor; *Dispozitio* –arta compoziției; *Elocutio* –dimensiunea estetică a discursului; *Memoria* – trimite la metodele folosite în memorarea argumentelor; *Actio* –pronunțarea discursului (Guia 2014: 29-33).

Un pasaj explicativ este definiția vieții veșnice: *Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis.* (Ioan 17,3). Discursul la timpul trecut și la persoana a III-a din Fac.2,7 este o altă secvență explicativă referitoare la crearea omului: *Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie.*

Sunt nenumărate secvențe dialogale prezentate atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament. Un astfel de exemplu se găsește în Faptele Sfinților Apostoli 9, 3-6, între Domnul Iisus și Saul din Tars, un învățat, dar și un prigonitor al creștinilor primari. Tema acestei convorbiri o reprezintă viața lui Saul și încredințarea unei noi misiuni. Contextul dialogului este neobișnuit, o lumină din cer îl învăluie pe Saul. La întrebarea: *Saule, Saule, de ce Mă prigonești?* (Fapt.9,4), Saul constată că nu își cunoaște interlocutorul, care apoi se prezintă. Chiar dacă este înspăimântat, Saul ia atitudine: *Doamne, ce voiești să fac?* (v.6). Enunțurile interlocutorilor sunt determinate reciproc. Urmează misiunea încredințată de emițătorul Iisus, care nu este o simplă sursă a unui proces de codificare, ci el deține o anumită competență și are o intenție clară.

Limbajul biblic conține anumite tipologii. Termenul *tipologie* provine din greacă (typos) și însemna „urma lăsată de sigiliu". Relația tipologică dintre cele două Testamente a fost surprinsă de Augustin astfel: „În Vechiul Testament stă ascuns Noul Testament; în Noul Testament este revelat Vechiul Testament".[13] De altfel, multe evenimente din prima parte a Bibliei constituie prototipuri pentru întâmplările ulterioare. Fazele târzii din istoria mântuirii sunt considerate împlinirea celor anterioare. Spre exemplificare, menționăm versetele din Ieș. 12,3.6: *...câte un miel de familie să luați fiecare...să-l junghie către seară*, versete ce au corespondent sau împlinire, tipul întâlnind antitipul, în versetul din Ioan 1,29: *A doua zi a văzut Ioan pe Iisus venind către el și a zis: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii».* Așa cum mielul făcea ispășire pentru păcatele poporului, Domnul Iisus, dându-Și viața, a luat asupra Sa păcatele omenirii, fiind Înlocuitorul celor condamnați la moarte pentru faptele lor rele. În Luc.21,20 Iisus vorbește despre pustiirea Ierusalimului, dar textul poate face referire și la pustiirea din cadrul evenimentelor finale ale istoriei (Mat.24,29). Exodul din Egipt al poporului sfânt poate fi un preambul al exodului credincioșilor din robia păcatului. Nu trebuie abuzat totuși de metoda tipologică, ci pot fi găsite analogii doar în urma unei exegeze bine intenționate și bine făcute.

Limbajul apocrifelor a fost analizat de lingviști, iar *Dicționarul biblic* menționează unele erori de traducere (erori de copiere, traduceri idiomatice, încercări forțate de retorism).[14] Apocrifele, adică acele scrieri religioase nerecunoscute azi între cele canonice, sunt cărți heterogene. Dintre acestea enumerăm câteva: *Tobit, Iudita, I Macabei, III Ezdra, Înțelepciunea lui Solomo*n etc. În limba română sunt traduse din greacă. Limba originală a acestor cărți ar putea fi ebraica sau aramaica.

În general, religiile creștine au, pe lângă Biblie, care este considerată cartea de căpătâi în materie de credință și de dogmă, și alte scrieri religioase care vehiculează

[13] *Dicționar biblic* 1995:1295.
[14] Idem, *ibidem* 1995: 758-759.

termeni religioși, scrieri ce compun așa-zisa Sfânta Tradiție și Tradiția Bisericii.[15] Tradiția poate fi dogmatică, liturgică și canonică. Limba de cult este cea în care se oficiază în biserici slujbele religioase. Limbajul bisericesc actual pendulează, conform autoarei Teleoacă, între tradiție și inovație. În textul bisericesc, în special ortodox, se întâlnesc arhaisme, nu din rațiuni stilistice, ci pentru a păstra cât mai fidel formele vechi ale textelor. Datorită evoluției semantice a unor termeni, apar substituțiile lexicale.[16] Teologia liturgică este bine dezvoltată în sânul Bisericii Ortodoxe, în care este pregnantă spiritualitatea liturgică.[17] Ne vom referi în continuare la anumite cărți prezente în câteva biserici reprezentative în lume, inclusiv în România: biserica ortodoxă și biserica catolică.

O categorie de cărți bisericești ortodoxe o reprezintă **textele liturgice**, pentru cultul public, dintre care enumerăm: *Liturghierul*, *Mineiul*, *Ceaslovul* sau *Orologiul*, *Molitvelnicul* sau *Evloghiul*, *Octoihul*, *Triodul*, *Penticostarul*, *Tipicul*.[18] Cărțile de altar sunt folosite de preot și de diacon, iar cărțile de strană sunt folosite de către cantor (citeț).

Liturghierul este o carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei (DEX: 657). Printre altele, cuprinde *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, *Liturghia Sf. Vasile cel Mare* și *Liturghia darurilor mai înainte sfințite* (atribuită Sf. Grigore Dialogul).[19] Liturghierul este folosit atât în slujbele din Biserica ortodoxă, cât și în cea Greco-catolică. Analizând succint din punct de vedere lingvistic *Dumnezeiasca liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur*, se observă faptul că ea conține, pe lângă textele pe care trebuie să le rostească preotul sau diaconul sau oamenii din strană, și anumite indicații (didascalii), cum ar fi cele referitoare la închiderea și deschiderea ușilor, la gesturile făcute de diacon sau de preot în timpul liturghiei. Apar frecvent repetiții, cum ar fi *Domnului să ne rugăm*; *miluiește-ne pe noi*; *Aliluia!*.[20]

Molitvelnicul cuprinde rugăciuni și slujbe, cartea fiind folosită în ritualul ortodox de către preot. Alte variante ale termenului sunt: *molitvenic* sau *molitfelnic*. *Molitvelnicul* se folosește la Slujba Botezului, a Spovedaniei, a Cununiei, a Maslului, a Împărtășaniei și în alte împrejurări.

Mineiul este o altă carte bisericească ortodoxă, „în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase.” (DEX: 723).

Ceaslovul este o carte bisericească ce cuprinde „anumite rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri ale zilei” (DEX: 182). În trecut, servea și ca abecedar.

Octoihul (cu varianta *ohtoic*) este „principala carte de cântări a cultului vechi ortodox, organizând prin prisma celor opt moduri bizantine slujbele care au loc într-o săptămână” (DEX:810).

Triodul este „o carte rituală ortodoxă cuprinzând cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paște” (DEX: 1265). În acest timp se cântă trei ode poetice,

---

[15] Tradiția Bisericii cuprinde „scrierile Părinților apostolici, ale Sfinților Părinți și scriitori bisericești, ale asceților, ale martirilor, ale teologilor și marilor inspirați de Dumnezeu” (Stan; Rus 1991: 322).

[16] Pentru exemplificarea substituțiilor lexicale, a se vedea Teleoacă 2008: 43.

[17] „Ortodoxia pune accentul mai mult pe rugăciune decât pe învățătură. Spiritualitatea mănăstirească pune accentul cel mai puternic pe legătura imediată cu Dumnezeu.” (Evdokimov 1996: 27).

[18] O astfel de listă a fost preluată din articolul lui Condrea 2016:37.

[19] http://www.tipariturivechi.ro/ghid/principalele-carti-de-cult

[20] http://www.liturghier.org/

de aici provenind și denumirea. *Triodul* mai poate desemna și una din cele trei mari perioade liturgice, celelalte două fiind *Penticostarul* și *Octoihul*.

Penticostarul este „o carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbelor pe cele 50 de zile dintre Paști și Rusalii" (DEX: 882), adică timp de opt săptămâni după Paște. Termenul provine din ngr. pentikostárion, numele făcând referire la cele 50 de zile dintre cele două sărbători amintite.

Tipicul este acea „carte care conține ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase" (DEX: 1242).

Acatistierul este tot o carte bisericească ce conține acatiste, adică imnuri și slujbe bisericești cântate / ținute în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți.

De remarcat că majoritatea termenilor ce denumesc cărți de cult provine din limba slavă veche: *molitvelnic* provine din sl. *molitvĭnikŭ*; *minei* provine din sl. *mineĭ*; *ceaslov* – din sl. *časoslovŭ*; *octoihul* –din sl. *oktoihŭ*; *tipic* – sl. *tipikŭ*; *liturghier* s-a format prin derivare cu sufixul *–ar* de la *liturghie*, termen care este tot de origine slavă; *acatistier* (sau *acatister*) s-a format din *acatist* + sufixul *–ar*, iar *acatist* vine din sl. *akatistŭ*.

În Biserica Catolică, pe lângă Scriptură, *Catehismul Bisericii Catolice* este un text de referință, o carte de cult importantă. El conține în prima parte, sub formă de întrebare și răspuns, sinteza mărturisirii de credință, în partea a doua se prezintă misterul creștin, în partea a treia este prezentată viața lui Cristos, iar în a patra parte - rugăciunea creștină.[21] *Confesiunile Sfântului Augustin* sunt, de asemenea, importante pentru catolici și pentru ortodocși.

Bisericile neoprotestante au un statut de organizare și funcționare a cultului, precum și anumite puncte de doctrină formulate. Principiul Reformațiunii a fost *Sola Scriptura*.

Limbajul omiletic este, de asemenea, prezent în biserici. Predicile pot fi de mai multe tipuri: expozitive, tematice, narative.[22]

Predicile expozitive sunt bazate pe o pericopă din Scriptură, mai lungă sau mai scurtă, de la câteva versete până la o carte. Se citește textul, de obicei, în ordine, predica având autoritate, deoarece este bazată pe textul sacru. Mesajul din Scriptură este aplicat nevoilor reale ale ascultătorilor, se trezește interesul acestora pentru studiul Cuvântului lui Dumnezeu. Tipul predicii este cu precădere proclamativ.

Predicile tematice pleacă de la un anumit subiect ocazional (cum ar fi: cununie, botez, Sfânta cină etc.) sau de la o temă doctrinală (nașterea din nou, sfințirea, lupta dintre bine și rău etc.). Pentru construirea unei astfel de predici este nevoie de cercetarea subiectului în întreaga Biblie, eventual folosind o concordanță. Tipul predicii tematice, care oferă o viziune sistematică celor prezenți, este predominat didactic.

Predicile narative sau biografice pornesc de la alegerea unui personaj biblic, în jurul căruia se învârte acțiunea biblică. Prin imaginație, ascultătorii sunt introduși în lumea Bibliei, remarcându-se latura afectivă. Anumite detalii pot fi găsite în surse extrabiblice. Oratorii pot povesti foarte frumos, dar nu trebuie pierdută din vedere

[21] http://www.credinta-catolica.ro/cbc/
[22] Clasificarea este făcută conform lui Lucian Cristescu în cartea *Omiletica de la A la Z* 1995:60.

lecția, morala întâmplărilor la care participă personajul central. Preponderența practică a unui astfel de tip de predică este evidentă.

Indiferent de tipul ales, predicile trebuie să fie aplicative, practice, în nici un caz pur informative sau superficiale. Oricum, cele trei tipuri se împletesc în cadrul unei predici, dar un anume tip este predominant.

Concluzii

Așadar, principalele variante ale limbajului religios sunt: limbajul biblic, care constituie sursa celorlalte sublimbaje; limbajul teologic, asumat de teologi, de clerici, adică de cei care explică învățăturile fundamentale ale unei religii și limbajul liturgic, care subsumează limbajul de cult propriu-zis și pe cel tehnic de cult. În cadrul serviciilor divine se folosesc anumite formule liturgice, se transmit cunoștințe dogmatice.

Referindu-ne strict la limbajul biblic, am observat prezența mai multor tipuri de secvențe, care, uneori, se întrepătrund. Toate tipurile de secvențe din Biblie au accent axiologic și prin intermediul lor se acoperă o varietate de situații comunicaționale. Există o diversitate de limbaje – variante subordonate limbajului religios. Caracteristicile de natură lingvistică sau pragmatic-enunțiativă diferențiază limbajul religios de cel laic. Chiar dacă există o mare varietate de tipuri de discursuri religioase, se constată totuși că limbajul religios este coerent și unitar, în special datorită nivelului conceptual-semantic.

Indiferent dacă tiparele textuale sunt axate pe desfășurarea temporală sau spațială, dacă sunt centrate pe o luare de poziție, ele sunt menite să influențeze cititorul/ ascultătorul, cu atât mai mult dacă astfel de tipare se regăsesc în Biblie sau în alte scrieri religioase.

Abordarea din punct de vedere tipologic a limbajului religios s-a bazat pe observarea realității religioase și a evidențiat varietatea tipăriturilor cu conținut și limbaj religios, precum și diversitatea varietăților interne ale limbajului religios.

Bibliografie

Bărbuleanu (Tereche), Ana Maria. (2013). *Limbajul religios românesc actual*. Craiova: Editura Universitaria.

Charaudeau, Patrick; Maingueneau, Dominique. (2002). *Dictionnaire d`analyse du discours*. Paris: Edition du Seueil.

Cristescu, Lucian. (1995). *Omiletica de la A la Z*. București: Editura Viață și Sănătate.

DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. (2016). *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ed. a 2-a, rev. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

Evdokimov, Paul. trad. Dr. Popa, Irineu Ioan. (1996). *Ortodoxia*. București: Editura Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Guia, Sorin. (2012). *Aspecte ale discursului religios din Bucovina. Studii de caz*. În „Limba română: Direcții actuale în cercetarea lingvistică (II)”. Actele celui de-al 11-lea Colocviu Internațional al departamentului de Lingvistică. București: Editura Universității din București: 229-239.

Guia, Sorin. (2014). *Discursul religios. Structuri și tipuri*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Rovența-Frumușani, Daniela. (2000). *Argumentarea. Modele și strategii*. București: Editura All.

Stan, Alexandru; Rus, Remus. (1991). *Istoria religiilor*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe române.

Teleoacă, Dana - Luminița. (2008). *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*. București: Editura Academiei Române.
Zafiu, Rodica. (2001). *Diversitate stilistică în româna actuală*. București: Editura Universității din București.
***Dicționar biblic*. (1995). Oradea: Editura Cartea Creștină.

SITES

Condrea, Iraida. (2016). *O abordare stilistică a textului religios.* Studia Universitatis Moldaviae. nr.10(100): 37. studiamsu.eu/wp-content/uploads/01.rezumat_100.pdf
http://www.tipariturivechi.ro/ghid/principalele-carti-de-cult
Obreja Răducănescu, Daniela. (2011). *Discursul religios- discurs specializat*. În „Diacronia" BDD-A126. Editura Universității Al. I. Cuza.
www.diacronia.ro/indexing/details/A126/pdf
Obrocea, Nadia. (2009). *Noi considerații privind limbajul religios românesc*. În „Diacronia" BDD-A12930 Editura Mirton; Editura Amphora:70-79.
www.diacronia.ro/indexing/details/A12930/pdf

SURSE

Biblia sau Sfînta Scriptură. (1988). București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
http://www.credinta-catolica.ro/cbc/
http://www.liturghier.org/

VINTILĂ HORIA - CAVALERUL RESEMNĂRII

Mihaela JURJE (TĂNASĂ)
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract:: The second novel of the "Trilogy of Exile" is "The Knight of Resignation" written in 1959 and published in 1960. In Romania, the novel will see the light of day in 1991.
The action refers to an imaginary twelfth century but in reality we are talking about the entire Romanian territory, often threatened over the centuries by different powers.
The main actor of the narrative, Prince Radu Negru, forced by an opposing destiny, embarks on a journey to the western realm of the knights, Venice, hoping to save his people from the Ottoman plague. The journey has initiating desires and connects two different spaces: the closed one, of the Wallachian forest, protective, and the open one of Venice, indifferent. Descended from a place of spiritual values, the Wallachian Prince descends into a world where material values dictate human relationships.
Following this incursion, in a land that has fallen prey to deception, debauchery and material, a redistribution of values takes place in Radu Negru's being. Direct contact with the West reveals another reality: knowledge, the opening of truly important values, characterizes the remote space of the native Forest, and the closure, limitation and obstruction characterize the wonderful space of Venice.

Keywords: initiation, travel, knowledge, spirituality, sacrifice

Romanul „Cavalerul resemnării", cel de-al doilea din „Trilogia exilului", scris în anul 1959 și publicat în 1960 la Paris, în România apărând în 1991, oferă lectorului imaginea cavalerismului ca modalitate de salvare, ca formă a redobândirii sensului biruitor al vieții prin puterea sacrificiului de sine și prin punerea în lumină a unui sens mistic al vieții, situat dincolo de pragul acestei lumi.

Cartea este însoțită de o notă finală realizată de autor, unde acesta menționează, că în ciuda faptului că romanul se desfășoară într-un decor istoric demult apus, secolul al XVII-lea, este totuși „la fel de contemporan, ca celălalt în pofida cadrului istoric"[1]. În acest sens, romanul dezbate dincolo de cadrul istoric, medieval, probleme ale actualității imediate: „Turcii, ca și Veneția, pădurea, ca și Erratino, nu sunt decât simboluri vii. Cititorului îi revine sarcina de a le recunoaște, punându-le la timpul prezent"[2]. Prin urmare, în accepția „romanului poliistoric", *„Cavalerul resemnării"* se înscrie în seria romanelor în care interogația istorică se suprapune interogației existențiale. Prin intermediul personajului, o conștiință problematizantă, Vintilă Horia, analizează realitatea contemporană pe care vrea să o prezinte și prin care dorește să se prezinte, cum de altfel el însuși, afirma: „Eu sunt cărțile mele"[3].

Ideea romanului se naște cu foarte mulți ani în urmă, în timpul unui pelerinaj la mânăstirile din Bucovina, după terminarea serviciului premilitar, în anul 1937. În timpul

[1] Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării", Editura Europa, Craiova, 1991, p. 171.
[2] Idem.
[3] Ibidem.

pelerinajului, descoperă frumusețea acestui străvechi pământ românesc, îmbibat de fapte de vitejie, de curaj și de sânge ilustru. „Aveam impresia, străbătând aceste drumuri vrăjite, că urma să-i întâlnesc pe primii cavaleri-fondatori din secolul al XIII-lea, silueta lui Ștefan cel Mare care a purtat cincizeci de războaie și a construit cincizeci de biserici. Acela a fost momentul în care <<Cavalerul resemnării>> și-a început călătoria în spiritul meu. Și-a încheiat-o douăzeci și doi de ani mai târziu[4]".

O altă revelație care va duce la scrierea romanului este o călătorie la mânăstirea Cozia, într-o vacanță pe vremea când era elev, precum și admirația pe care o poartă domnitorului Mircea cel Bătrân, pe care îl consideră modelul său de Domn din trecut: „La Cozia, [...], am putut pipăi chipul Domnului și urma săgeților turcești rămase pe frescă. Poemul lui Grigore Alexandrescu, ani după aceea, m-a ajutat să scriu undeva, pe memoria care nu se duce la fund, un adevărat roman istoric, la care, bineînțeles, am luat parte, clipă cu clipă, săgeată cu săgeată, până când la Madrid, în 1959, am scris realmente despre eroii mei și despre acel eu însumi de la Cozia, în Le Chevalier de la Resignation, cartea cea mai profund dătătoare de seamă de isprăvile mele închipuite, însă venite din aceeași permanentă grijă de trecut, pe care-l corectam cum puteam mai bine. Asta e probabil una din îndatoririle cele mai etic-valabile ale unui scriitor. Ale unui scriitor de felu meu."[5]

În ceea ce privește formula narativă, scriitorul adoptă persoana a treia în relatare, renunțând la relatarea de tip subiectiv, confesiv. Cu toate acestea, nu putem afirma, că romanul oferă în totalitate adoptarea unui punct de vedere omniscient. Pentru că, așa cum remarcă și criticul Gheorghe Glodeanu: „În realitate avem de-a face cu o persoană întâi abil camuflată deoarece totul este prezentat din perspectiva unei singure conștiințe, o conștiință tragică ce își asumă cu maximă responsabilitate dramele timpului său"[6].

Structura narativă a cărții conține cinci capitole cu titluri edificatoare pentru desfășurarea demersului epic (*„Totul nu-i decât memorie", „Trădătorii", „Pădurea",* etc.) ce redau imaginea unui întunecat Ev Mediu. Acțiunea face trimitere la un imaginar secol al XVII-lea, deși romanul face trimiteri clare din punct de vedere temporal, de exemplu asaltul Vienei de către turci, în anul 1683, în Valahia, însă în realitate vorbim de întreg teritoriul românesc, amenințat deseori de-a lungul veacurilor de diferite puteri.

Actantul principal al narațiunii este Radu Negru, voievod pe care istoricii l-au catalogat drept descălecător al Valahiei, ce se pregătește să preia însemnele puterii, după moartea tatălui său. După mărturisirea lui Vintilă Horia, personajul întruchipează o sumă a tuturor domnitorilor valahi: „Radu Negru este numele mitic al primilor domnitori valahi, nu al unei persoane sau al unui singur voievod, ci al unei rase, al unei familii venite dintr-un loc profund și misterios, pentru a transmite unui popor răstignit între latitudinile lui imposibile, cuvântul unei misiuni"[7].

---

[4] Vintilă Horia, „Jurnalul unui țăran de la Dunăre", traducere de Doina Jela, Editura Vremea, București, 2016, p. 189.

[5] Vintilă Horia, „Memoriile unui fost Săgetător", Ediție îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2015, p. 61.

[6] Gheorghe Glodeanu, „Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței", Ed. Libra, București, 1999, p. 122.

[7] Vintilă Horia, „Jurnal de sfârșit de ciclu. 1987-1989 Note despre exilul lui Dumnezeu", Traducere din limba franceză de Doina Jela, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2018, p. 80

Domnitorul meditează, asupra șanselor sale și a poporului său cotropit și epuizat de invazia otomană, de a se salva și de a-și păstra libertatea. Pentru a se apăra de invazia turcească, valahii lui Radu Vodă s-au retras în Pădure, simbol aici al spațiului protector și al rezistenței. Principele, se hotărăște să părăsească Pădurea și să caute sprijin în Apus, în „universul cavalerilor", aspirând la o revoltă a tuturor popoarelor creștine împotriva păgânilor, într-o cruciadă de esență bizantină. Plecând după ajutor, Radu Negru devine un simbol istoric și existențial. Astfel, din punct de vedere istoric, voievodul devine apărătorul creștinătății de invazia otomană în Europa secolului al XVII-lea, iar din perspectivă existențială conștiința trează, mânată nu în ultimul rând de disperare, capabilă de a contribui la salvarea umanității.

Romanul debutează sub semnul memoriei ce face trimitere la firea meditativă și problematică a voievodului valah surprins la ceremonia de înmormântare a părintelui său. Întreg capitolul redă lupta ființială a eroului aflat între rațiune și ceva ce îi scapă, încă.

Reflectând la destinul zbuciumat al părintelui său, destin dedicat apărării țării de numeroasele invazii ce-l pândeau întotdeauna, voievodul consideră că toate acestea nu sunt decât niște substitute efemere a ceea ce era important cu adevărat, adică lupta omului cu destinul efemer și neînduplecat: „Luptau cu toții cu înverșunare, cu eroism chiar, împotriva unor forțe vizibile, pentru a uita de forțele invizibile care, doar ele, amenințau cu adevărat pe oameni: moartea, răul, bătrânețea, slăbiciunea și fatalismul în fața suferinței și a oprimării. Se resemnau cu toții înaintea forțelor supraomenești, alegând drept dușmani niște biete forțe omenești, pe măsura lașității și a prostiei lor"[8]. Din prisma sa, adevărul ar trebui căutat dincolo de toate aceste lucruri: „Adevărul se găsea în mod necesar în afara tuturor acestor lucruri"[9].

Pornind de la aceste cugetări ale voievodului, putem afirma că acesta se integrează în categoria revoltaților, a răzvrătiților, atât împotriva istoriei la care este participant direct și pe care nu o poate schimba, cât și împotriva propriului prezent, nedorit de altfel, însă pe care nu-l poate părăsi sau ceda. Răzvrătirea îl aseamănă cu eroii romantici, voievodul fiind o conștiință frământată de întrebări, de meditații profunde atât în ceea ce privește existența ca interioritate, cât și destinul comun al poporului său.

Forțat de un destin potrivnic, Radu Negru, însoțit de medicul tatălui său, Della Porta, va încerca o incursiune în tărâmul apusean al cavalerilor, în speranța salvării poporului său de urgia otomană. Din acest moment începe pentru el o lungă și dificilă transformare, ce îl va duce până în cele mai profunde culmi ale disperării, deoarece îl va situa la frontiera dintre „imposibilitatea de a fi el însuși, dublată de imposibilitatea de a nu fi el însuși"[10].

Călătoria întreprinsă de Principele creștin are veleități de inițiere în ceea ce consideră el cu adevărat important și ceea ce i se va descoperi ca fiind adevărat important. Pentru Radu Negru, Apusul reprezintă un spațiu al cunoașterii, opus Pădurii de unde provine. Occidentul se prefigurează în ochii săi încărcat de nesfârșite

[8] Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării", Ediția citată, p. 18.
[9] Idem, p. 19.
[10] Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate". Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Editura Curtea Veche, București, 2011, p. 107.

oportunități ce-l pot apropia de adevărul existenței. În bibliotecile, în universitățile și în operele de artă existente aici, par a se decoda tainele existenței umane. În același timp, Occidentul înseamnă tărâmul libertății, mai ales pentru aceia care trăiau la hotarele deznădejdii, în Carpați, unde turcii făceau ca popoarele mai mici să simtă fiorii îngrădirii, necontenit.

Călătoria la Veneția leagă două spații diferite: cel închis, al pădurii valahe ocrotitoare, și cel deschis al Veneției, indiferente, sau mai bine zis trecutul de un viitor incert. „Veneția corespunde, înainte de toate stadiului estetic al vieții și constituie pentru Radu-Negru, punctul de trecere la stadiul etic”[11].

Intrarea în lumea liberă a Principelui valah este paradoxal marcată de pierderea libertății. Finalul celui de-al doilea capitol *„Stelele”*, ce redă călătoria și sosirea la Spalato, surprinde două imagini diferite ale ținutului venețian: aceea pe care și-o închipuie în pădurea valahă și aceea pe care o va descoperi prin intermediul propriilor stări. A fi principe creștin și dușmanul turcilor nu sunt două atribute pozitive la Veneția care avea relații excelente cu Imperiul Otoman, ci mai degrabă acestea se constituie în motive suficient de veritabile pentru ca Radu Negru și Della Porta să-și înceapă „libertatea” în închisoare până la noi dispoziții. „Un soldat din gardă le luă săbiile și le așeză pe masa ofițerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraș și peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. [...]

Apoi veni rândul tenebrelor și frigului. O poartă grea se închise în urma lor”[12].

Imaginea contemplată de ofițerul venețian poate reprezenta „o metaforă a mirajului lui Radu Negru”[13]. Occidentul, așa cum afirma însuși principele, reprezintă un spațiu al culturii, al libertății de gândire, al progresului. Însă brusc, acestei imagini i se opune cea a temniței întunecate. „Poarta grea” și „frigul” ce se închide în urma lor, conturează o nouă viziune, aceea a unui spațiu închis și ostil. Vorbim și în acest caz, la fel ca în romanul *„Dumnezeu s-a născut în exil”,* de două toposuri antitetice, marcate de estetic și respectiv de etic, de progres, sau mai degrabă de fals progres și de tradiție sau moralitate.

După două săptămâni de închisoare la Veneția, în așteptarea audienței la Doge, Radu Vodă se lasă ademenit de mirajul frumosului oraș. Acesta descoperă frumusețea arhitecturală, bunăstarea, însă, dincolo de ele, scriitorul ne dezvăluie un oraș al viciilor și al desfrâului.

Căutând uitarea sau mai degrabă fuga de sine, prințul valah se lasă prins în mrejele trupului și a beției de plăceri, „de acel gust de fină corupție care urca din canale, din case și din ochii femeilor”[14]. Orașul se prezintă cititorului ca o adevărată „panoramă a deșertăciunilor” prin puterea și frumusețea curtezanelor pe care Radu Negru le descoperă în casa Veronicăi Trevisan ce sunt, de fapt, adevărate „preotese” ale dragostei trupești, viciul contra naturii din Piața San Marco, asasinatul care îl amenință la Torcello în casa magicianului impostor Fiorentino di Concoresso, lașitatea și minciuna care susțin puterea politică și militară.

---

[11] Idem, p. 108.
[12] Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 70.
[13] Monica Nedelcu, „Postfață” la Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Craiova, Ed. Europa, 1991, p. 182.
[14] Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 74.

Privind la această imagine Veneția devine sau se descoperă ca un oraș al decadenței nu doar trupești dar și spirituale. De-altfel, cuprins de oroare și dezgust, Della Porta părăsește acest oraș care a ales calea pierzaniei și a unei morți fără glorie.

Ajuns în audiența la Doge, Radu Negru încearcă să-i explice acestuia convingerea tatălui său dar și a lui, de-altfel, că poporul pe care îl conduce a fost chemat să îndeplinească o misiune și că într-o anumită conjunctură istorică va putea salva neamul omenesc. Și mai mult decît atât, Principele valah îi reamintește acestuia că nu e vorba doar de existența și viitorul propriului popor, ci de întreaga umanitate.

Audiența la Doge nu-i aduce Principelui valah decât promisiuni vagi și superficiale, o nouă cruciadă nefiind decât inoportună și inutilă: „Vremea cruciadelor a trecut principe. Și apoi, după cum știți, cruciadele nu au dat rezultate bune”[15]. În urma acestei discuții, Radu Negru conștientizează treptat că Veneția este mai cu seamă un oraș al trădătorilor, un spațiu egoist, închis în interiorul propriei bunăstări și totală indiferență față de soarta altor popoare: „Ați văzut Veneția, ați putut contempla fericirea colectivă care vă înconjoară, ați atins cu mâna dumneavoastră farmecul acestei vieți cucerite după secole de eforturi dure. Cum să renunțăm la așa ceva? Spuneți-mi cum să-i fac pe venețienii mei să treacă din piața San Marco pe câmpul de luptă, din patul iubitelor lor la gropile sălbatice care le vor fi loc de îngropăciune? Tot ce se află dincolo de Veneția este pentru noi o invitație la sălbăticie și la moarte”[16].

Descendent dintr-un loc al valorilor spirituale, locuitor al unei „patrii a sufletului”, Principele valah descinde într-o lume unde valorile materiale dictează relațiile dintre oameni. Prin urmare, ajutorul râvnit nu trebuie căutat aici, deoarece locuitorii acestei „patrii a materialului” nu vor război, complăcându-se în această stare a pierzaniei și a unei dulci letargii, simbolizate chiar de Doge: „Bătrânul părea sfârșit de o conversație ce îl scotea de pe făgașul frazelor zilnice și îl silea să se aventureze pe un teren pe care ar fi preferat să nu-l abordeze niciodată. Ochii i se închiseseră ca sub efectul unei lumini prea puternice și păru că ațipește vreme de câteva clipe”[17]. Lăsându-se pradă plăcerilor, minciunii și trădării, locuitorii Veneției sunt în același timp pradă în ghearele fricii, frică ce pare că-l cuprinde și pe Radu Negru ca într-o încleștare dureroasă și persistentă. Frica aceasta însă ascundea de fapt, chemarea celor „uitați” în pădure.

În urma acestor experiențe brutale, în ființa Principelui valah are loc o răsturnare a valorilor, o redistribuire a lor în cele două toposuri. Contactul direct cu Occidentul îi relevă lui Radu Negru o altă realitate: cunoașterea, deschiderea, valorile cu adevărat importante caracterizează spațiul îndepărtat al Pădurii natale, iar închiderea, limitarea și obstrucționarea caracterizează spațiul mirific, paradoxal, nu-i așa, al Veneției. Această răsturnare a valorilor ne face să ne gândim la spusele Dochiei adresate lui Ovidiu, cum că, nu trebuie să avem tot ce ne dorim ca să fim cu adevărat fericiți. Și recurgând la tema centrală, cea mai vizibilă în „Trilogia exilului”, anume cea a valorilor creștine, ne

[15] Idem, p. 92.
[16] Ibidem, p.94.
[17] Ibidem.

permitem să facem recurs la o trimitere către un verset din Biblie: „Pentru că ce-i va folosi omului dacă va câștiga lumea întreagă, dar sufletul și-l va păgubi”[18].

Locuitor al unei „patrii a spiritului”, Principele valah va alege să nu-și piardă sufletul, în mirajul plăcerilor acestei lumi. Salvat dintr-o tentativă de asasinat și apoi eliberat din cala unui vapor turcesc de Joaquin Cordero, sclav sub numele de Osman, Radu Negru are revelația puterii de nebiruit a destinului trecător a omului asupra vremelniciei: „Orice răzvrătire împotriva morții era sortită aceluiași eșec. Dumnezeu își păzea cu străşnicie tainele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva sorții obișnuite a oamenilor [...]. Trebuia așadar să se resemneze. Era unica ieșire spre libertate, între limitele pe care le impunea această scurtă servitute situată între viață și moarte”[19].

Resemnarea aduce cu sine de fapt învățarea morții. Începând din acest moment, în afară de moarte, totul poate fi înfruntat și învins. Radu Negru înțelege că răzvrătirea împotriva nedreptății condiției umane, ce transformă omul într-o victimă eternă a morții este zadarnică. Principele valah se resemnează în fața condiției de muritor, învățând „murirea”, acceptă situația prezentului istoric al cărui părtaș este și se cufundă în singura formă de libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în fața condiției de muritor. Învățând „murirea”, acceptă situația prezentului istoric al cărui părtaș este și se cufundă în singura formă de libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în fața lui Dumnezeu și, prin urmare să se răzvrătească împotriva Răului întrupat, din perspectiva istorică și religioasă a poporului său, Imperiu Otoman. Datorită voinței, resemnarea și răzvrătirea se unesc, și astfel se naște „cavalerul”, eroul pentru care singurele adevăruri valabile sunt cele care devin viață. Din această perspectivă putem interpreta atât titlul romanului, cât și motto-ul acestuia, pus sub semnul lui Kirkegaard: „Cavalerul resemnării renunță la împlinire și se înclină cu toată umilința în fața puterii eterne. Aceasta este libertatea sa”[20].

În drumul de întoarcere spre Pădurea natală, Radu Negru parcurge un drum spre propriul eu, ce îi dezvăluie adevărata cale a existenței, care se află de fapt în propria ființă. Ultimul său gând, o dată ajuns pe tărâmul pe care îl simte pentru prima oară că-i aparține, este acela de a salva simbolul credinței și al rezistenței, mănăstirea de la Poiana Mărului, prin care poporul său avea să dăinuie și să renască. După ce armata turcilor este nimicită, Radu-Negru se grăbește să ajungă în poiană pentru a-și reîntâlni adevărata dragoste, pe Maria-Doamna.

Astfel, în Poiana Mărului, element recurent în proza lui Vintilă Horia, ce reprezintă un cadru paradisiac și credem, imaginea țării și-a ținuturilor natale din care a fost alungat, sub lumina unui cer înstelat, viața își continuă conversația eternă cu moartea. Resemnare și revoltă, misterioasa combinație care face posibilă existența și speranța dăinuirii dincolo de limitele acestei lumi.

---

[18] http://www.dervent.ro/biblia.php, Biblia sau Sfânta Scriptură, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli; Matei 16, 26, accesat în 12.01.2016.

[19] Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării”, Ediția citată, p. 137.

[20] Idem, p. 7.

În viziune horiană, redată aici prin destinul lui Radu Negru, resemnarea nu este sinonimă cu dezertarea, ci ea reprezintă de fapt, regăsirea misiunii sortite, conștiința sacrificiului asumat, jertfa, în vederea împlinirii și acceptării unui destin providențial.

Bibliografie

Gheorghe Glodeanu, „Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței", Editura Libra, București, 1999.

Monica Nedelcu, „Postfață" la Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării", Craiova, Editura Europa, 1991.

Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate", Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Editura Curtea Veche, București, 2011.

Vintilă Horia, „Cavalerul resemnării", Editura Europa, Craiova, 1991.

Vintilă Horia, „Jurnal de sfârșit de ciclu. 1987-1989. Note despre exilul lui Dumnezeu", Traducere din limba franceză de Doina Jela, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2018.

Vintilă Horia, „Jurnalul unui țăran de la Dunăre", traducere de Doina Jela, Editura Vremea, București, 2016.

Vintilă Horia, „Memoriile unui fost Săgetător", Ediție îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu, Prefață de Cristian Bădiliță, Editura Vremea, București, 2015.

Bibliografie web

http://www.dervent.ro/biblia.php, *Biblia sau Sfânta Scriptură, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli*

PANDEMIC READINGS: LIVIUS CIOCÂRLIE ABOUT OLDNESS AND SICKNESS

Elena MANOLE
PhD, University of Bucharest

Abstract: This article makes a short analysis of the two editions issued by Livius Ciocârlie. The book, called „Oldness and death in the 3rd milenium" is a reading diary but also a subjectiv essay. We tried to indicated the changes maded by the author himself as he rewrote some fragments, or had a different perspective after 15 years (passed between the two editions). This paper also maded a connection with the recent pandemic experience that affected our personal life, therefore, this type of book was much more interesting for a large area of readers due to themes as: death, ilness, oldness. Finally, the message of this romanian author is that a positive mind, and a curious one, helps you at any age, therefore the physical inactivity and reading books ar a good remedy.

Keywords: Oldness, death, diary, Livius Ciocârlie, pandemic period

Recitirea făcută recent, datorată contextului pandemic a volumului „Bătrâneţe şi moarte în mileniul trei" de Livius Ciocârlie a fost făcută la dublu și pentru a lămuri o curiozitate: fiind „revăzută", această a doua ediţie (Editura Tracus Arte, 2019) a adus ea schimbări? O primă observație, cu privire la volumul publicat de Humanitas în 2005, este că editarea a fost impecabilă. Din acest punct de vedere, corecturi nu erau necesare, şi nici nu s-au făcut. Am constatat deci modificări minore: în cazul unor cunoştinţe din lumea literară cu care autorul se intersectează de cele mai multe ori (schimb de impresii ori amintiri), li se dezvăluie acum identitatea, trecând de la majuscula abreviată la numele întreg: Sonia, Mihăieş ş.a. Altceva e însă foarte important: revizitarea propriei cărţi, date la tipar în urmă cu aproape 15 decenii, a făcut cumva ca tema bătrâneţii să se acutizeze, printr-un ton grav, în surdină, și estompat (auto)ironic.

Râvna după repaos e mărturisită ca fiind dintotdeauna prezentă în propria viaţă, acum însă toată această experienţă e dublată de ce li se întâmplă şi celorlalţi, mai ales familiei, prietenilor. De aceea scriitorul îndepărtează unele interjecţii, fraze cu un prea mare elan, optând numai pentru tonul grav, al unei apariţii calm-zâmbitoare (aş zice chiar înţelept, dacă aş şti că ar accepta complimentul), de pildă: „Cartea asta ar trebui citită ca un joc de cărţi. Să şi le amestece fiecare cum vrea. Să amestece atâtea cărţi? De găsit un asemenea cartofor? Stai, frate, la locul tău!" (ed.I., p.168) Ori, luându-l pe Noica drept sprijin pentru discuţia despre rolul morţii în existenţa noastră, mărturisește: „tocmai frica de moarte aş vrea s-o evit. De aceea încerc să deplasez obsesia: nu de moarte mi-e frică, mi-e frică să nu-mi fie frică de ea."; (p.131); „moartea omului e una, moartea mea e cu totul altceva." (p.132). E cazul să facem o observație, se vede la reeditare cât de important este Sorin Titel în tot acest univers definitoriu al lui Ciocârlie. Astfel am putea explica motivul pentru care fragmente din „Pasărea şi umbra" apar scrise în italic, ieşind astfel complet în evidenţă faţă de corpul textului în care sunt integrate. Câteva exemple: „Simt aşa, un greumânt, în piept. Mi-i

tare frică, tu, să nu mor” ori: „Să găseşti un loc unde să mă îngroape, asta am vrut să-ţi spun, mai în dosul cimitirului, nu aşa la vedere; că eu mare falā nu v-am fācut vouă, mai mult necazuri v-am adus decât bucurii.” (ed.II, p.155). Nu în ultimul rând, autorul nu se dezice de propria interpretarea dată inconştientului: „faimoasa sinceritate, reală, degeaba o suspectează criticii, confundând planurile (conştiinţă şi inconştient, planuri contrapuse; n-am nicio îndoială, de exemplu, că în inconştient sunt megaloman); sinceritatea există, dar prin ea însăşi nu înseamnă nimic.” (p.167). Aici e amintită o temă specifică importantă: inconştientul ca miez al scriiturii lui Ciocârlie, detaliată de altfel și în ultimul dialog cu Daniel Cristea-Enache, ocazie cu care mărturiseşte: „fără inconştient bogat, nu poţi să fii artist interesant” şi, în stil camilpetrescian, afirmând „cât inconştient, atâta vocaţie”.

Cu privire la „Bătrâneţe şi moarte…”, rămâne în continuare impresia unei cărţi valoroase. Se poate ca subiectivitatea să intervină: în plină pandemie, citind despre astfel de teme grave ale omenirii, capeţi cumva o privire mai conştientă, şi poate aceea reeditarea a venit la momentul potrivit. Un eseu în stil fragmentar şi un jurnal de lectură tematic, aşa am putea defini volumul, sau, cum observă Florina Pârjol în cronica făcută primei ediții, „o carte patetic de simplistă, cu toată bibliografia ei” , ce conţine „felii de viaţă - de moarte mai bine zis - , cu deosebirea că le găsesc în cărţi.” . E însă şi o pledoarie pentru umanul din noi. Când, spre finalul cărţii, autorul mulţumeşte pe un ton tragi-comic soacrei, atinse de senilitate, aflate mai aproape de graniţa spre dincolo, că i-a fost pretext ori sursă de inspiraţie, nu greşeşte deloc. Cum şi Ciocârlie o zice de nenumărate ori, nu te interesează metehnele bătrâneţii când eşti tânăr, aşa cum nici să vorbeşti despre moarte nu poţi decât dacă te situezi, cumva, în preajma ei (sunt multiple cazuri, forme inventariate de autor). E tragică moartea fiecărui individ, plecând de la sine, şi nu va fi înţeleasă cu adevărat de cei din jur, ci poate doar le va oferi un moment de tulburare. De aceea, e mai potrivită poate viziunea diaristului nostru: „Gata, am găsit concluzia: a trăi intens în perspectiva morţii; moartea e o aventură; mă lansez în ea. Mai mult decât concluzie: mesaj. Îl pot adresa şi altora sau, de ce nu, tuturor: faceţi şi voi aşa!” (ed.II, p.273).

Bibliografie:

Ciocârlie, Livius „Bătrâneţe şi moarte în mileniul trei”, Editura Humanitas, București, 2005, ediţia I
Ciocârlie, Livius „Bătrâneţe şi moarte în mileniul trei”, Editura Tracus Arte, București, 2019, ediţia a-II-a
Cristea-Enache, Daniel, interviu cu Livius Ciocârlie în cadrul emisiunii „Literatura de azi” de la Librăria Bizantină, 17.02.2015, arhivă online https://www.youtube.com/watch?v=HeT-sys4NUM, accesat 22.01.2020
Pârjol, Florina, „Despre bătrâneţe, moarte şi alţi demoni autobiografici”, în „Observator cultural”, 2006, nr. 349, arhivă online http://www.observatorcultural.ro/Despre-batrinete-moarte-si-alti-demoni-autobiografici*articleID_16601-articles_details.html, accesat 15.02.2015.

ASPECTS OF THE COMPARISON IN THE PROVERBS ABOUT GREED IN ROMANIAN LITERATURE

Anca-Giorgiana MANTA (PANDURU)
PhD student, University of Craiova

Abstract: *Comparison is one of the main figures of speech in popular language. This article aims to highlight some more or less uncommon associations that this procedure implies in a series of proverbs about greed, in Romanian paremiology. In analyzing this figure of speech we will point out certain expressive effects, which illustrate the genius of the popular creator.*

Keywords: *proverb, comparison, greed, paremiology, context*

Introducere

Proverbele au ca sursă principală experiența populară milenară și reflectă teme general umane, cum ar fi: viața, calități, defecte, meşteşuguri /meserii, emoții / sentimente, moartea etc. Parimiile transmit un standard moral, fiind, în cele mai multe situații, rodul mentalului colectiv şi au o funcţie educativă, fie de îndreptare a unor fapte rele deja comise, fie de prevenire a încălcării unor reguli sociale. Folosirea proverbelor pentru a reconstrui sistemul moral al unei culturi este strâns legată de mesajul transmis, dar şi de situaţia care-l impune. Între folosire şi sens, proverbul a devenit din ce în ce mai dependent de context. Pe lângă caracteristicile semantice și pragmatice, unitățile paremiologice sunt înzestrate și cu o încărcătură expresivă, scurtimea și concizia acestora fiind astfel compensate printr-o gamă diversificată de resurse stilistice. Între acestea, un loc important îl ocupă comparația, procedeu stilistic caracteristic atât limbajului popular, în general, cât și celui paremiologic, în special.

Comparația

În general, comparația (lat. *comparatio* - „asemănare, împerechere”) este definită ca figura de stil ce exprimă un raport de asemănare între două obiecte, idei pentru a evidenția mai pregnant pe unul prin intermediul celuilalt.

Din punct de vedere structural, comparația are o componență ternară: termenul de bază / de comparat + cuvântul de legătură (*ca, precum, ca și, cum, cum ... așa* etc.) + termenul cu care se comparaă / comparantul.

În lucrările de specialitate, se disting două criterii de clasificare a comparației:

- Clasificarea tradițională cuprinde *comparația oratorică* (are la bază o structură de inducție logică și rol exemplificator) și *comparația poetică* (primul termen este abstract, al doilea concret, iar prin plasticizare este reprezentată o imagine care impresionează). Există și alte tipuri, „folosite doar în scopul de a clarifica sau de a

demonstra sau pentru a sensibiliza o idee abstractă; le-am putea numi comparaţii filosofice".[1]

- Clasificarea modernă cuprinde următoarele tipuri de comparație: *sinecdotică* (primul termen se află cu al doilea în raport de sinecdocă); *metalogică* (pune în mod obligatoriu în discuție obiectul la care se referă mesajul) și *metaforică*. [2]

Specialiștii au stabilit și câteva condiții ale comparației ca figură de stil:

- să fie exactă și adevărată, dar nu obligatori în toate privințele, ci doar în cele pe care se bazează analogia;
- obiectul cu care se face comparația să fie mai bine cunoscut decât cel care se dorește a fi evidențiat;
- comparația să dezvolte imaginației ceva nou, interesant, uimitor, iar raportul dintre termeni să fie neașteptat, frapant, dar sensibil și ușor de perceput în același timp.

Comparația se regăsește în cadrul unităților paremiologice atât la nivelul compoziței, cât și la nivelul receptării. În plus, cele cinci principii ale lingvisticii enumerate și fundamentate de către Eugen Coșeriu (*obiectivitatea, umanismul, tradiția, antidogmatismul, utilitatea publică / binele public*)[3] pot fi identificate în proverbe în diferite proporții. De exemplu, obiectivitatea se referă la transmiterea unei informații / soluții verificate prin experiență; umanismul reprezintă o consecință a obiectivității prin faptul că arată lucrurile despre și pentru om; unele proverbe evidențiază un adevăr general valabil, pe când altele sugerează posibilitatea schimbării.

Mai mult decât atât, proverbul presupune și o comparație între generații, constituindu-se într-un cod de legi cu caracter coercitiv, persuasiv și restrictiv. Comparația devine definitorie pentru civilizația străveche, reprezentând o consecință a oralității. Se situează imediat după metaforă, impunându-se ca una dintre principalele figuri de stil din limbajul poetic popular, și, implicit, paremiologic. „Figură a ambiguității, comparația enunță „o relație de analogie, morfologic marcată, stabilită între termenul comparat (T1) și un comparant (T2), pe baza unui atribut dominant, cu efecte conotative", având un mecanism semantic comun cu metafora, dar ea nu anulează funcția referențială a limbajului, ci evidențiază o trăsătură a termenului comparat[4].

Proverbele

Proverbele sunt depozitare ale experienței populare și încearcă să avertizeze asupra unor aspecte negative din viața omului. Forma lor concisă și sintetică facilitează vizibil transmiterea și memorarea acestora. Un proverb comunică un adevăr pin

---

[1] Vezi Roxana Oniga (Marcu-Oniga), *Categoria gramaticală a intensității în limba română actuală. Teză de doctorat*, Universitatea ,,Aurel Vlaicu", Arad, 2016, p. 10, apud Quintilian, *Arta oratorică* (3 volume), București, Editura Minerva, 1974.

[2] *https://figuridestil.ro/comparatie/.*

[3] vezi Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Editura Institutul European, 2006, p. 10-11, apud Eugen Coșeriu, *Principiile lingvisticii ca știință a culturii*, în vol. *Omul și limbajul său. Studia in honorem Eugenio Coșeriu*, „Analele științifice ale Universităţii «Al.I.Cuza» din Iaşi", t. XXXVII/XXXVIII, secţia III e, Lingvistică, 1991-1992, număr special, p. 11-18.

[4] vezi Otilia Ursache, *Comparația și proverbul. Încercări de poetică folclorică*, în ,,Memoria ethnologică", nr. 50-51, Anul XIV, ianuarie-iunie 2014, p. 40, apud Victor Borisovici Şklovski, *Terminologie poetică și retorică*, coord. Val. Panaitescu, Iași, Editura Universității ,,Al. I. Cuza", 1994.

asemănare, fără a fi, în mod obligatoriu, el însuși un adevăr. El este un discurs concis despre înțelepciune și poate fi redus la câteva cuvinte. În limba română, termenul provine din latinescul *proverbium*, însemnând chiar „proverb, dicton"; s-a format cu ajutorul prefixului *pro-* („înainte", „în fața", „pentru", „în loc de", „spre") și substantivul *verbum* („vorbă"); într-o altă explicație, *proverb* derivă din *pro-* („pentru", „spre") și *verba* („cuvinte"), reflectând tocmai capacitatea de a concentra multe idei în cuvinte puține[5].

Proverbele sunt elemente ale spiritualităţii şi înţelepciunii unui popor, reprezintă vigoarea gândului şi a metaforei, inteligenţa şi isteţimea spiritului, puterea observaţiei, iscusinţa în argumentarea şi descoperirea adevărurilor despre viaţă, forţa limbii de a exprima mult în cuvinte puţine[6].

Încercările de definire[7] a primiilor din partea specialiștilor (filologi, lingviști, literați, folcloriști, esteticieni etc.) se pot grupa pe trei direcții principale[8]:

- *direcția literar-folcloristică* (vizează încadrarea într-un gen sau specie literară);
- *direcția lingvistică* (vizează caracteristicile de expresie ale proverbului);
- *direcția logică* (vizează statutul logico-semiotic al proverbului și încadrarea sa într-un anumit tip de propoziție logică).

Câteva considerații interesante referitoare la trăsăturile unităților paremiologice îi aparțin lui Ovidiu Papadima: „Proverbele nu sunt învățături. Sunt, ca toate celelalte forme de artă populară, forme de viață. Dar mai mult decât celelalte sunt esențe de viață. Ele formulează în modul cel mai concentrat și mai pregnant posibil o mulțime aproape infinită de situații de viață. Proverbele distilează, ca să zic așa, viața. Însă o distilează astfel încât să nu-și piardă nimic din savoare. Distilează mai întâi de toate ce e mai cărnos și mai zemos din viață. Apoi distilează numai atât cât trebuie. Între proverb și preceptele logicii clasice e tocmai deosebirea între băutură și spirt. Într-una au rămas toate aromele cărnii și mustul fructei, în celălalt n-au mai rămas decât moleculele amidonului din cereale, transformate chimic printr-o neîndurată fierbere. Proverbele – și alături de ele zicătorile – distilează deci înțelept situații de viață. Ca atare, nu sunt învățături. Dar pot duce foarte firesc la înțelepciune. Cum? Foarte simplu: ajutându-te să înțelegi orice te izbește contemplând viața. Să pricepi cu atât mai adânc cu cât ceea ce pricepi poate fi mai neașteptat. De aceea proverbul e atât de concis. El trebuie să te facă să vezi totul, esențialul, dintr-o aruncătură de ochi. Proverbul e o formă de artă concentrată. Sunt tot atâtea forme de proverb câte forme de artă a cuvântului avem".[9]

---

[5] Vezi Anton Adămuț, *Câtă înțelepciune ascund proverbele?*, în „Transilvania", nr. 8/2011, p. 1.

[6] Vezi Virginia Popović, *Similitudini şi diferenţe dintre proverbele româneşti şi sârbeşti. Vuk Stefanović Karadžić şi Anton Pann*, în ,,Studii de ştiinţă şi cultură", Volumul VII, Nr. 2, iunie 2011, p. 125.

[7] Studiul de față nu oferă o perspectivă exhaustive asupra încercărilor de definire a proberbelor; vom puncta doar câteva dintre cele mai importante caracteristici ale proverbului, așa cum au fost ele enunțate de reputați folcloriști români.

[8] Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1982, p. 71.

[9] Idem, *ibidem*, p. 74, apud Ov. Papadima, *Literatura populară română*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968, p. 598.

Delimitând patru trăsături esențiale ale parimiilor, Cezar Tabarcea[10] propune o definiție operațională: „Proverbul este un enunț lingvistic cu o structură logico-semantică fixă, care întrerupe discursul în care este înglobat pentru a se referi metaforic la o situație care determină enunțarea acestuia sau la un segment al discursului".

Insistând asupra elementelor de expresie, George Muntean afirmă că proverbul este ,,o frază scurtă, de obicei ritmică și uneori rimată, prin care poporul, exprimând (cel mai adesea metaforic, concis și sugestiv) rezultatul unei lungi experiențe de viață pronunță și o concluzie, un îndemn, o învățătură, o constatare asupra lumii, constatare ce are de regulă o accentuată nuanță morală".[11]

Plecând de la o observație / constatare personală, proverbele capătă formă generală, întărind ideea pe care o exprimă, utilizarea pe scară largă probând și valabilitatea lor, capacitatea de a influența caracterul uman și de a determina revizuirea unor atitudini comportamentale greșite, așa cum este și lăcomia, asupra căreia ne vom opri în cele ce urmează.

Structuri comparative în proverbele despre lăcomie

În analiza structurilor comparative din cadrul proverbelor ce aparțin fondului paremiologic românesc[12], ne interesează, în principal, efectele expresive. Ștefan Munteanu subliniază faptul că expresivitatea rezultă tocmai din notele pe care le primește termenul care se compară (A) de la termenul comparat (B), iar „calitatea stilistică a comparației decurge din faptul că ea asigură confruntarea cu realitatea spre care trimite termenul B cu care se compară termenul A, în virtutea unor note admise de experiență ca fiind comune celor două fenomene".[13] Aceste note comune sunt considerate de Ion Coteanu ca un al treilea termen: „Deși la prima vedere comparația are doi termeni, căci un obiect sau o ființă este sau se comportă ca alt obiect sau altă ființă, o acțiune se desfășoară ca alta ș.a.m.d., în fapt, comparația are trei termeni, al treilea fiind însușirea comună a obiectelor, ființelor sau acțiunilor asemănătoare între ele. Această însușire poate fi exprimată sau nu".[14]

Referindu-se la comparații, Lazăr Șăineanu evidențiază faptul că acestea „întrebuințate la diferite ocaziuni de omul din popor, se pot punea alăturea de cele mai sublime comparații ce au izvorât vreodată din capul unui poet genial"[15], elogiind astfel uimitoarea capacitate de creație a autorului popular.

---

[10] *Ibidem*, p. 83-84: ,,Proverbul este un enunț lingvistic (…). Proverbul cuprinde în formularea sa o structură logico-semantică particulară, fixă (…). Provebul este o expresie recurentă (o «izolare») a cărei apariție în discurs este marcată prin elemente segmentale specializate cu rolul de a schimba planul de referință, sau prin procedee suprasegmentale: pauze semnificative, intonații specifice (…). În momentul enunțării sale, proverbul se referă metaforic la o situație (concretă sau transpusă într-un enunț lingvistic)".

[11] George Muntean, *Proverbe românești*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. XVII.

[12] Corpus de proverbe excerptat din colecția lui Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. I-X, București, Editura Scara, 2004.

[13] Vezi Ștefan Munteanu, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972, p. 188.

[14] Constantin Negreanu, *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 162, apud Ion Coteanu, Stlistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj, București, 1973, p. 129.

[15] Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre transițiunea sensurilor*, București, Editura Academiei Române, 1887, p. 348.

Majoritatea comparațiilor se realizează, din punct de vedere formal, prin intermediul adverbului comparativ *ca*:
- *Strânge la cămară ca albina la roi*. (Zanne IX, 3206);
- *Bea ca un burete*. (Zanne IX, 3731);

În alte situații, comparația apare în paralel cu elipsa verbului copulativ *a fi*, ceea ce aduce un plus de expresivitate unității paremiologice respective:
- *Ochiul omului la tinerețe, ca calul fără frâu*. (Zanne IX, 329);
- *Nesățioși la răpiri, ca câinii la mortăciuni*. (Zanne IX, 3579);
- *Răpitorul ca lupul, și când doarme, gândul lui la răpiri își are*. (Zanne IX, 3581);
- *Bețivul, ca buretele, suge orice găsește și niciun strop măcar lasă*. (Zanne IX, 3733);

Uneori, întâlnim proverbe în care lipsește predicatul:
- *Ca pisica în jurul păsatului*. (Zanne IX, 8375);
- *Ca uliul după pui (aleargă)*. (Zanne IX, 32);
- *Ca vânătorii după prepelițe (aleargă)*. (Zanne IX, 35).

În ceea ce privește câmpul semantic al comparațiilor, observăm faptul că majoritatea au ca punct de plecare ființa umană, în relație cu elementele cunoscute din mediul înconjurător:
- *Toarnă ca într-un sac spart*. (Zanne III, 7719);
- *Toarnă ca în budăiul țiganului*. (Zanne V, 11284);
- *Stomacul, ca moara, orice pui în coș, îndată mistuiește*. (Zanne IX, 3115);
- *Pântecele ca un cazan, orice bagi în ele, pe toate le fierbe*. (Zanne IX, 2441);

O categorie aparte o constituie parimiile în care se face referire la tipuri / tipologii umane, considerate exemplificatoare pentru conceptul de *lăcomie* (preotul – popa; femeia văduvă; bețivul, grecul etc.) sau la nume proprii rămase în conștiința populară ca reprezentative pentru acest viciu:
- *Mănâncă cât un popă în sărbători*. (Zanne VII, 15593);
- *Decât slugă la văduvă mai bine viztiu la cai albi*. (Zanne IV, 10694);
- *Ca bețivul ce niciodată nu se satură*. (Zanne IX; 2974);
- *A mânca ca grecul, cu ochelari*. (Zanne VI, 13484);
- *A fi mâncăcios ca un grec*. (Zanne VI, 13485);
- *Ca pe vremea lui Avaoște*. (Zanne VI, 13152).

Există și un număr important de parimii în care adverbul comparativ *ca* este înlocuit cu adverbele sinonime *cât, decât,* sugerând „gradarea / măsurabilitatea” viciului în raport cu termenii comparației:
- *Bea cât șapte*. (Zanne III, 8129);
- *Mănâncă cât un popă în sărăbători*. (Zanne VII, 15593);
- *A mâncat cât un turc de cei calici*. (Zanne VI, 14367);
- *Bogatul mai tare se plânge decât săracul*. (Zanne V, 11256);
- *Mai bine știu zice: adă! decât: na! / Căci așa m-a învățat mama*. (Zanne VII, 18253).

Actanții zoomorfici (domestici sau sălbatici) sunt, de departe, cel mai bine reprezentați. Viciul uman al lăcomiei este redat predominant prin intermediul unor structuri comparative ce fac trimitere directă la bestiarul din apropierea spațiului cultural al unei societăți. Astfel, ființelor necuvântătoare li se atribuie comportamente și atitudini

specifice ființei umane, ilustrând manifestări aproape identice în ccea ce privește lăcomia, nesațul.

Comparând obiceiurile şi instinctele animalelor cu comportamentul uman, a determinat crearea proverbelor ai căror actanţi sunt animale ce au rămas în memoria colectivă ca reprezentanți ai lăcomiei (lupul, câinele, lipitoare, corbul, pisica, musca, lăcusta etc.)[16]:

- *Ca cerbul la apă dorește*. (Zanne IX, 93);
- *Ca corbii la ochi aleargă*. (Zanne IX, 276);
- *Înghite ca lupul, nemestecat*. (Zanne IX, 533);
- *Lacomul ca câinele ce-a pierdut bucătura din gură pentru cea mai mare pe care a văzut-o în apă*. (Zanne IX, 1495).
- *Lacomul ca lupul, orice găsește înghite*. (Zanne IX, 1498);
- *Cei lacomi, ca lăcustele, ce nici măcar un bob nu lasă*. (Zanne IX, 1499);
- *Cei lacomi ca pisica ce nu se satură când la pilă lingea, până ce s-a isprăvit toată a ei limbă*. (Zanne IX, 1500);
- *Cel lacom, ca musca, când își vâră tot capul în miere, acolo și-l lasă*. (Zanne IX, 1501);
- *A mânca ca lăcusta*. (Zanne I, 1936).

În alte parimii, comparația se constituie cu ajutorul elementelor cadrului natural:

- *Înghite ca pământul apa*. (Zanne IX, 532);
- *Ca vârtejul de vânt, ce adună primprejur orice înainte găsește*. (Zanne IX, 169);
- *Mănâncă ca apa malurile*. (Zanne IX, 2022).

În studiul său, *Expresia artistică eminesciană*, G.I.Tohăneanu evidențiază câteva trăsături ale comparației, perfect valabile și în cazul construcțiilor paremiologice: „Termenul al doilea al comparației – menit să caracterizeze și să plasticizeze – este aflat la îndemână, în mediul imediat înconjurător, printre uneltele de utilitate zilnică, în lumea obiectelor și a produselor casnice printre acele «realia» de care gospodarul se împiedică la fiecare pas în desfășurarea activității sale obișnuite".[17]

Concluzii

În limbajul paremiologic, comparația este o figură de stil des întâlnită, determinând o evidențiere mai puternică și mai expresivă a primului termen, tocmai prin asocierea inedită cu elemente aparent banale, comune, din universul proxim al omului simplu din popor. Astfel, proverbele ilustrează tendința limbajului popular de a evita cât se poate termenii abstracți și preferința pentru termenii concreți, cunoscuți.

Nu în ultimul rând, proverbele oglindesc astfel particularitățile spiritului național, originalitatea și geniul creator, arta verbală în strânsă legătură cu semnificațiile stilistice, estetice și conotative ale termenilor și procedeelor utilizate.

---

[16] Vezi Florina-Cristina Herling, *Actanți zoomorfici în proverbele despre vicii românești și spaniole*, (accesat online *http://www.rebe.rau.ro/RePEc/rau/cbccsr/2015-1/6.1._2015_Herling_F.pdf)*, p. 19-20: „Această particularitate a proverbelor ale căror actanţi sunt animalele, care se fac purtătoarele unor trăsături specific umane se întâlneşte şi în fabule şi basme, care uneori coincid cu cele atribuite prin proverbe, deoarece multe dintre unităţile paremiologice despre animale îşi au originea sau tiparul simbolic în fabule, mituri, basme sau fabule".

[17] Vezi Constantin Negreanu, *Op. cit*., p. 166, apud G.I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timişoiara, Editura Facla, 1975, p. 113.

Bibliografie:

Adămuț, Anton, *Câtă înțelepciune ascund proverbele?*, în „Transilvania”, nr. 8/2011, p. 1-14.

Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Editura Institutul European, 2006.

Herling, Florina-Cristina, *Actanți zoomorfici în proverbele despre vicii românești și spaniole*, (accesat online *http://www.rebe.rau.ro/RePEc/rau/cbccsr/2015-1/6.1._2015_Herling_F.pdf*).

Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972.

Negreanu, Constantin, *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Oniga (Marcu-Oniga), Roxana, *Categoria gramaticală a intensității în limba română actuală. Teză de doctorat*, Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, 2016.

Popović, Virginia, *Similitudini şi diferenţe dintre proverbele româneşti şi sârbeşti. Vuk Stefanović Karadžić şi Anton Pann*, în „Studii de știință și cultură”, Volumul VII, Nr. 2, iunie 2011, p. 125-130.

Şăineanu, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre transiţiunea sensurilor*, București, Editura Academiei Române, 1887.

Ursache, Otilia, *Comparația și proverbul. Încercări de poetică folclorică*, în „Memoria ethnologică”, nr. 50-51, Anul XIV, ianuarie-iunie 2014, p. 34-45.

Zanne, Iuliu A., *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia*, vol. I-X, București, Editura Scara, 2004.

WEBGRAFIE:

https://figuridestil.ro/comparatie/.

VOICULESCU AND HIS SYMBOLIC UNIVERS

Denisa MARIAN
Phd Student, UMFST, „George Emil Palade" of Târgu Mureş

Abstract: In this paper I have framed the fundamental themes (magical practices, rituals and superstitions) that function as cultural models, as an opportunity for the reader to regain the powers and the greatness of folklore. Vasile Voiculescu manages to achieve a series of possible but rare events, making use of a vocabulary full of archaisms and regionalisms that give it a unique tone. The protagonists are described as bearers of mysteries, with their unusual, extraordinary appearance, in a space where primitive popular imagination and modern civilization meet. The two parts propose a type of character initiated in the ancestral mysteries of the symbolic universe. As concrete examples I used the short stories The Last Beer and the Bad Lake.
Through the story In the midst of wolves I approached the subject of events beyond nature, that is, the common world, wild animals, magical people, hunters. This is what Vladimir Streinu called in the substantial introduction to the two volumes of Stories from 1966 the pairing of the tribal mentality with modern intellectualism, from which came stories of a fascinating naturalistic and folkloric occultism or ancient magical practices, lost in the modern world, inattentive to them. With the help of the novel Zacchaeus the Blind, I concluded the work by summing up the folk motifs as figures of rhetoric that were also used in the exaltation of some chosen ones of the divinity. In their lives the intervention of the sacred was constantly brought to light by the writer who undertook his work precisely to edify, to fortify piety. The lives of the saints are a mixture of the natural and the supernatural.

Keywords: folklore, archaisms and regionalisms, mysteries, symbolic universe, occultism.

Practicile magice, ritualurile și superstițiile sunt teme fundamentale în multe dintre creațiile artistice care funcționează ca modele culturale, ca o oportunitate pentru cititor să-și recâștige puterile și măreția folclorului. Vasile Voiculescu reușește să realizeze o serie de evenimente posibile, dar rare, făcând uz de un vocabular plin de arhisme și regionalisme care îi dau un ton unic. Protagoniștii sunt descriși ca purtători ai misterelor, cu aspectul lor neobișnuit, extraordinar, într-un spațiu în care se întâlnește imaginația populară primitivă și civilizația modernă. Cele două părți propun un tip de caracter inițiat în misterele ancestrale ale universului simbolic

Misterul nu se dezvăluie în sine pur și simplu, în forme pure, ci indirect, ca mit și simbol. Arta de a desemna adevăruri inefabile folosind noțiuni și obiecte materiale, *topite* prin conținutul propriu, este cheia întregului simbolism. Mitul se întoarce la *cenușa* sa tocmai pentru a nu risca să devină superstiție. Simbolurile nu pot exista fără înțelesul acordat în mod special de către societatea umană (în general) și ființa umană (în particular). Arhetipurile sunt niște prototipuri de seturi simbolice atât de profund gravate în subconștientul nostru încât ele își formează o structură proprie.

În ciuda metamorfozei sale permanente, simbolul nu își pierde semnificația inițială; bazat pe atitudini sau gânduri arhetipale, simbolul își păstrează semnificația originală în fundal, în adâncimea straturilor conotației sale, chiar dacă pare să aibă înțelesuri complet diferite de la o perioadă sau direcție culturală la alta. Simbolul conține

informații legate de mentalitățile și experiența unui grup și, respectiv, o limbă cunoscută acelui grup, făcându-l criptic pentru cei din exterior; astfel este susținută de solidaritatea celor care l-au creat și de misterul simțit de cei care l-au primit din afară. În același timp, simbolismul, în dimensiunile sale magice și religioase, are funcții hierofanice, deoarece menține subtil legătura cu sacrul sau susține o aspirație spre divin.

Lumea simbolică, în lucrările lui Vasile Voiculescu, este un sistem de semne nelimitat de translatabil, ultimul nivel de semnificație fiind reprezentat de mitologiile arhaice. Cheia pentru a descifra simbolurile și miturile originare este ascunsă, interpretarea lor ridică bariere în fața cercetătorului, în principal datorită faptului că cititorul contemporan și-a pierdut legătura cu aceste realități primordiale și, pentru a le reînvia, are nevoie de intuiție, imaginație și o vedere din interior. În afară de aceasta, un simbol tinde să fie identificabil într-un număr semnificativ de obiecte și situații care, în timp, și-au pierdut partea invizibilă, sensul simbolic, fie pentru că a fost uitată, fie pentru că timpul a schimbat-o adăugând noi înțelesuri și ștergându-le pe cele vechi.

Nu este clară delimitarea dintre cele trei noțiuni (mit, simbol și arhetip) la Voiculescu, deoarece mitul vulgarizat se termină adesea cu imagini arhetipale care, la rândul lor, se găsesc în mai multe simboluri, iar orice structură simbolico-arhetipală conține o valoarea existențială, adică se referă la o realitate sau la o situație care implică existența umană. Mitologia funcționează cu unelte care nu sunt supuse examinării experimentale, parte a unui sistem de referință, puterea lui este actul magic, iar sistemul său de gândire se manifestă prin tendința formelor epice concrete către abstractizări, precum și spre toate fenomenele superioare punctului de observare.

Inițiat în credințe și mitologii, în practici ezoterice, filosofii, religii și folclor, Vasile Voiculescu adună temele palpitante de pretutindeni și le exploatează în narațiunile sale care exprimă închinare și slavă asupra ființei umane. Naratorul, în povestile fantastice, descrie protagoniștii ca fiind purtători de mister, cu aspectul lor neobișnuit, incredibil, într-un spațiu în care faptele înrădăcinate în poporul primitiv și imaginația și faptele din civilizația modernă se întâlnesc astfel încât mentalitatea tribală să treacă de gândirea cititorilor de astăzi. Rezultatul pare a fi o ficțiune în proză în care construcția epică este dominată de revenirea la mișcările autentice și profunde ale spiritului universului, în sensul construcțiilor analitice avansate.

Evenimentele, din cele mai multe povestiri ale lui Vasile Voiculescu, au loc într-un cadru nedeterminat spațial și temporar, într-un sat arhetipal. Actul magic este cu atât mai eficient dacă spațiul este izolat. Aceste tărâmuri integrate în natură sunt populate cu personaje care acționează la granița dintre real și fantastic.

Unele dintre povestile fantastice sunt centrate pe o temă mai puțin obișnuită, neobișnuită sau ciudată, substanța lor principală fiind conservarea practicilor magice și a superstițiilor populare, precum și a purtătorilor și păstrătorilor lor, de obicei ultimii supraviețuitori ai unei lumi arhaice se regresează rapid în confruntarea cu copleșitoarele culturi tehnice. Specimenele umane trec printr-o agitație de mult dispărută în operele artistice, toate sau aproape toate personajele mor tragic, brutal, fiind eliminate de o lume ostilă care le respinge ca anacronic (în *Lacul rău*). Gheorghieș face parte dintr-un conflict care urmează să-l ucidă, conflict cu natura, cu lacul. Amin

(din *Pesacarul Amin*) și Aliman (din *Lostrița*) mor în căutarea idealului lor în lumea apelor, protagonistul din *Ultimul berevoi* piere tragic, incapabil să ducă la sfârșit ritualul magic. Dar cea mai convingătoare atitudine critică a povestitorului se manifestă în privința credințelor strămoșilor, a căror atitudine este o extincție în epoca modernă, relatând în mod excepțional în *Ultimul berevoi* o intrigă cu un sens accesibil, moartea ultimului vrăjitor care semnifică moartea magiei și a superstițiilor.

În *Ultimul berevoi*, precum și în celelalte povestiri, povestea este pregătită cu grijă și cu prudență. Naratorul începe nararea lent și numai după ce consideră că atmosfera ar fi potrivită: „Plouase mult cu sînge și vremile veneau roșii și-nvolburate. În tulbureala prefacerilor, marii vînători, ahotnici de primejdiile fără folos urcători să prigonească fiarele pînă-n rărunchii munților, pieriseră. Băștinașilor li se ridicase și cea din urmă țeavă de pușcă, orice gioarsă de pistol. Și în vălmășeala începutului în leat, bestiile se înmulțiseră nestingherite."[1] Abia după ce atmosfera narării este pregătită, subiectul se diversifică și devine incitant: „Munții mișunau de sălbăticiuni. Lupi bezmetici bîntuiau stînele, urșii dau buzna peste cirezi. Treceau prin ciomegele boarilor, umflau juncanii și plecau fără măcar o bună ziua. În lipsa armelor, de sub troianul leațurilor, practici străvechi, meșteșuguri primitive de apărare începeau să scoată capul."[2] Subiectul este uciderea unui urs care aduce haos în curțile oamenilor. „Nu trecea o săpămînă să nu se fure o junice, să nu fie sfîrtecat un bou. Se alesese îndeosebi o bală de urs jăcman, dedulcit la carne, care băgase în boale pe cirezari. Ăsta era cu adevărat Necuratul. Mirosea cursele, ocolea capcanele, se strecura nevuzut și țîșnea, parcă da cu bobii, tocmai cînd nimeni nu se aștepta."[3] Incipitul prezintă căutarea unui solomonar (vrăjitor), ultima persoană care poate alunga din sat răul. Când este găsit, ni se spune că trăiește în singurătate, la fel ca Luparul din *În mijlocul lupilor*, departe de mulțime, ca un reprezentant al unei parohii de mult dispărute. „Puțini cari-l mai cunoșteau îi ziceau moșul cu *căciulă-mpletită*. Atîta știau despre el, că, vară-iarnă, poartă un fel de scufă țuguiată, împletită gros cu fire de lînă, ca un ciorap lucat în iglițe."[4]

O varietate de forme neobișnuite se regăsesc în povestirile fantastice ale lui Vasile Voiculescu, cu alte cuvinte, fantasticul poate fi definit ca apariția unui element care tulbură echilibrul unuei lumi coerente. În cele mai multe cazuri, contractul fantastic rezultă din coliziunea dintre reprezentanții lumii arhaice și situația istorică excepțională în care apar. Tema fundamentală a scrierilor autorului este magică. Este o recuperare a magiei împotriva restaurării ordinii naturale, o încercare la restituirea energiei primordiale. *Ultimul Berevoi* prezintă practici vechi. Povestea este o parabolă perfectă, cu o structură demonstrativă evidentă. Bătrânul solomonar (vrăjitorul) comite o sinucidere simbolică, anunțând dispariția unei civilizații, a celei arhaice-magice. „Acolo taurul a fîlfîit într-un corn căciula împletită smulsă din capul vrăjitorului, artătînd-o cu fală muntelui, ca să se știe că de acum înainte nimeni nu-i mai poate sta împotrivă. Și, măreț, buciuma din beregata-i de oțel în tuspatru zări, că el, taurul Sturului, a răpus fiara

---

[1] Vasile Voiculescu, *Nuvele-Volumul 2*, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972, p. 159.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*, p. 160.
[4] *Ibidem.*, pp. 160-161.

cea mai grozavă, pe omu-urs, cel din urmă apărător al vitelor, pe ultimul Berevoi."[5] Prea slab pentru a energiza animalele vânate de fiare. Provocat, taurul îl va ucide pe vrăjitor. Moartea sa este simbolică și sugerează amurgul satului. Tragedia comunicării imposibile dintre om și natură este dezvăluită prin magie.

Literatura funcționează cu simboluri strămoșești, impunând, la rândul ei, simboluri specifice unei mișcări literare, la o epocă sau chiar la obsesiile nemanifestate ale unui scriitor. Acesta este tipul de simboluri cu care ne confruntăm.

Ultimul berevoi este o poveste realistă cu elemente fantastice care au ieșit din realitățile ancestrale ale satului românesc. Pretextul este modul în care țăranii, forțați de circumstanțe, cer unui vrăjitor ajutorul deoarece le mureau vitele. El trăia o viață solitară, retrasă. Acest vrăjitor îndeplinește un ritual magic de vânătoare, dar se dovedește ineficient, fie din cauza lipsei de credință a oamenilor, fie din cauza violenței fiarelor. Problema pentru dezbatere este incongruența dintre mentalitatea actuală a omului despre viață și lume și lumea mitică în satul ancestral. „Sosirea vraciului a scos tamazlîcul din amorțeală. Întîia treabă a fost să stingă focul tîrlei, foc nou, aprins cu un amnar ori chibrit. (...) La început au primit în glumă să intre în planurile moșului, ca un pretext de petrecere și joc, fără să crează și fără să pătrunză de însemnătatea lucrului."[6]

Magia populară românească se bazează, ca orice altă magie, pe invocare, nu pe rugăciune, pe forțarea elementelor și nu pe înmuierea lor cu sacrificiu sau umilință. Evenimentele sunt aranjate în jurul și în legătură cu câteva simboluri (solomonar, taur și urs). Simboluri arhetipale, referitoare la subconștientul colectiv al omenirii, sau mistice și esoterice. Simbolurile sunt actualizate în poveste. Interpretarea textuală poate fi făcută exclusiv în legătură cu sensul simbolismului său central, ghidat de evenimente palpitante și arestante.

Narațiunile lui Voiculescu sunt structurate astfel încât elementul fantastic și simbolic să se manifeste ca un eveniment real, plauzibil, care ar putea avea loc în orice timp. Acestea nu sunt structuri continue ale sacrului și ale profanului, ci interferențe în căile lumii cu manifestări discrete ale unor forțe, altele decât cele responsabile logic. Evenimentele sunt spectaculoase și neobișnuite, menite să captiveze cu simpla lor expunere. Abilitatea de a realiza actul magic prin care universul poate fi reorganizat în *Ultimul berevoi* pune conflictul în cadrul mai subtil al confruntării individului cu sinele său.

„Aspru, muntele îl privea cu neîndurare din toate tăișurile lui sîngerate de luminile apusului. În limpezimea-i fioroasă vrăjitorul desluși o poruncă. O cercetare? Greșise ceva? (...) Uitase ceva? (...) Sărise o datină? (...) Călcase vreo rînduială? (...) Se abătuse de la vreo îndatorire? (...) Ce uitase? Ce nu împlinise? (...) Dar Berevoii din veac, toți mucenici ai vrăjitoriei, trecură triști, fără să-i răspunză. Și durerea lor îi spintecă sufletul."[7]

Una dintre cele mai remarcabile figuri originale ale mitologiei populare românești este cea a solomonarului. Substratul magic al acestei figuri coboară, la rândul

---

[5] *Ibidem.*, p. 170.
[6] *Ibidem.*, pp. 162-163.
[7] *Ibidem.*, pp. 172-173.

său, din elemente care aparțin dacului antic. Solomonarii sunt cei mai importanți vrăjitori ai credințelor folclorice românești. Grupul este un fel de zidărie populară, o asociație secretă de inițiați în magia meteorologiei, care pretind a fi omniscienți asupra misterelor lumii, numele lor provenind de la regele biblic, Solomon, considerat cel mai intelept om pe pământ. Solomonarul este un om obișnuit care dobândește puteri magice și ia un asalt de la condiția umană la cea (semi) divină prin contactul său cu o anumită știință ocultă. Într-adevăr, figura solomonarului se dovedește a fi în legătură cu vechile practici ale geto-dacilor, multitudinea de elemente comune identificate (practica ascetică, cunoașterea unei practici esoterice dobândite în adâncurile unei peșteri etc.). Acest caracter al folclorului românesc este descris ca un produs sincretic, rezultată din suprapunerea și fuzionarea mai multor straturi culturale, de la magicienii și preoții dacici la realitățile magiei meteorologiei practicate până în zilele noastre în satele tradiționale românești. Solomonarul este considerat fie un sfânt, fie ca un om blestemat de Dumnezeu, care și-a vândut sufletul Diavolul, dar această bipolaritate de semnificație are origini creștine. Există o convingere generală că solomonarul este a ființă pozitivă care face bine oamenilor *buni*, răzbunându-se doar pe cei *răi*.

În *Ultimul berevoi*, incapacitatea taurului de a primi fluxul magic prin care ar învinge dușmanul - ursul, răul din lume - este semnul morții în cultul Mithraic, al cărui purtător a fost ultimul *magus*, deținătorul capului dac. Mithraismul își are rădăcinile profunde în religiile vechi persane și se bazează pe vechiul dualism iranian al rivalității veșnice dintre bine și rău. Rolul lui Mithra în luptă este acela al unui aliat al forțelor binelui, fiind considerat răzbunător al nedreptății și al tuturor lucrurilor împotriva ordinii universului. Nimic nu se întâmplă în lume fără știrea lui căci are zece de mii de ochi și zeci de mii de urechi. În plus, Mithra devine divinitatea supremă, înlocuind toate celelalte zeități. Angajat în lupta dintre bine și rău, el este întotdeauna triumfător.

Pentru a asigura victoria sa, sacrifică taurul mare, arhetipul regnului animal. Natura devine fertilă ca urmare a acestui sacrificiu. El este cel care a luptat cu Soarele și a condus sacrul și sângele său a dat naștere tuturor animalelor și plantelor utile pentru ființele umane. O trăsătură specifică a riturilor Mithraice este *taurobolium*, uciderea rituală a taurului, care repetă acțiunea rituală primordială a lui Mithra. Inițiatul a fost botezat în sângele taurului, astfel obținându-i calitățile sale în timpul vieții. Prin intermediul unui simbol dublu, sângele taurului curgând peste preot îi transferă forța biologică a animalelor și, în primul rând, îi acorda acces la cel mai înalt nivel, viața spirituală eternă. În timpul ritului mithraic, inițiații mănâncă pâine și beau vin, sărbătorind credința că taurul mort a creat grâul și vița-de-vie, ca un simbol al fructelor naturii, ca în toate riturile jertfelor. Mithra și taurul au constituit în esență o singură entitate și sărbătoarea care a urmat a fost o sărbătoare euharistică. Există o credință că în acest fel inițiaților li s-au acordat puteri, nemurire și putere în lupta lor cu forțele rele.

În *Ultimul berevoi* a plouat sânge, permițând solomonarului să se manifeste. În vechea iconografie, Mithra poartă faimosul cap dacic, devenind, astfel, o adaptare a lui Zalmoxis în aceste ținuturi. Există numeroase inscripții geto-dace dedicate lui Mithra, al cărui nume este de fapt doar una dintre numeroasele nume ale lui Zalmoxis. Faptul că

ultimul reprezentant al *clanului* Berevoi poartă o căciulă dacică consolidează ideea că el este un membru al acestui cult, un inițiat.

Voiculescu, povestitorul, se simte atras de ciudat, de misterios, de senzațional, de neobișnuit. Universul acvatic, locuit cu ființe din vremuri primordiale, este fascinant pentru Vasile Voiculescu. Semnificațiile simbolice ale apei pot fi reduse la trei teme dominante: sursa de viață, mijloace de curățare, centru de renaștere. *Trupul* apei reprezintă o infinitate de posibilități, sămânța primordială, toate semnele unei dezvoltări ulterioare, dar și toate amenințările resorbite.

Tema pescarului înghițiit de ape este propusă de Voiculescu în *Lacul rău*, unde Gheorgieș, cel mai mare pescar din zonă, este protagonistul. Cu ajutorul abilităților sale, personajul reușește să se integreze perfect în ordinea naturală a mediului acvatic din care face parte, cu armonia sa cu lumea lacului. Naratorul lasă ca nașterea protagonistului să fie o enigmă în spatele căreia se sugerează că ar aparține lumii apelor. O legendă spunea că tatăl lui a fost *zmeul lacului.* Acest misterios tatăl joacă rolul unei zeități acvatice tutelare. Ceea ce naratorul încearcă să dezvăluie prin strămoșul neobișnuit al protagonistul este legătura sa interioară, profundă cu natura și linia sa de sânge, mergând până la interferența cu elementele originare, factori care îl fac să iasă în evidență față de poporul său. Lacul are misterele antice și legile naturale pe care pescarii le-au respectat strict, timp de multe generații și de aceea devine un element înzestrat cu voință proprie.

Legile naturii se află sub protecția lacurilor încă de la început, un lac care se dezvăluie în întregimea lui, cooperează și oferă cele mai mari capturi. Dar într-o zi, cel mai bun pescar din zonă intră în conflict cu lacul care îl va ucide. Tânărul pescar, *un imaculat* fiind până la acest punct, trăind în armonie cu lumea apelor și cu peștii, și-a pierdut puritatea, modestia, pacea. Ruptura eroului față de natura protectoare are motive externe: băiatul suferă influența lumii decăzute moral. Până acum, trăind în armonie cu lumea acvatică, și-a pierdut puritatea, modestia, liniștea, sentimentul de ascultare ale legilor naturii, modificându-și în felul acesta esența sa de pescar ancestral.

„Dar de la armată flăcăul se întorsese schimbat, îngîmfat, năbădăios, nărăvit la băutură și nerușinat cu femeile. Nu mai ținea datinile, călca opreliștile. Într-o duminică, la horă, Gheorghieș făcu prinsoare să treacă înot lacul. Îl îndîrjise la asta vinul, dar mai cu seamă feciorul popii, cu care se ciocnea mereu pentru fete. (...) Dar Gheorghieș, ca un smintit, uitase că mai cu seamă duminica era cu asprime oprit să tulburi odihna lacului și să-l înfrunți. Și încă încins de vin și aprins de o muiere. Pe la un sfert din drumul către celălalt mal, s-a răsucit și s-a pus plută, mînînd lin spre mijlocul iezerului. Acolo deodată a scos un răcnet, s-a dus la fund, a săltat iar deasupra, luptînd cu îndărătnicie și cercînd să strige. Celor de pe mal li s-a părut că vorbește cu cineva, că se roagă, zbătîndu-se între niște brațe de apă ce se ridicau să-l încolăcească. Și li se năzăriră năluci și spaime cu plete de spumă și bărbi crețe de valuri. Dar repede, ca și cînd cineva l-ar fi tras de picioare in jos, Gheorghieș s-a făcut nevăzut, înghițit în adînc."[8]

Înecul, adică pedeapsa lacului asupra protagonistului - elementul paternal - este o consecință firească a pauzei lui din *jocul naturii* cu reguli stricte. Moartea băiatului este

[8]*Ibidem.*, pp. 52-53.

considerată un eveniment natural de către oamenii din sat, un rezultat corect al insensibilității sale. Paradoxal, mama lui Gheorgieș (care avea aceeași gândire ca a sătenilor), se revoltă împotriva morții nedrepte a fiului ei nevinovat, dar se revoltă și împotriva imposibilității de înmormântare a trupul fiului ei, în pământ, după cum cere obiceiurile creștine, pentru că *lacul rău* nu va da înapoi trupul pedepsit, nici după moartea sa. Mama, o ființă umană simplă și ignorantă, vede lumea doar la nivelul de aspect și *vrea corpul fiului ei să se întoarcă în lut*. „Aoleu, Ghiorghiș maică, lumina zilelor mele, urlă femeia cu gura arsă spre cer, cum s-a îndurat iezerul să te înghită, usca-i-ar Dumnezeu rădăcinile apelor. Și sfîșiindu-și pieptul secat cu unghiile, ridică blesteme și mai cumplite asupra lacului, care, neclintit în pervazul dimineții, nu se sinchisea, turnat în cositor. Bîntuit de duhuri și virtejuri lăuntrice, lacul se știa că e fără fund, lac rau: înhață - si ce apucă nu mai dă drumul. La față se arată curat și ademenitor. Dar numai la cîteva șalme dedesubt mișună o plasă vie de brădiș lacom, răsfirat ca o nesfîrșită caracatiță, care te prinde și te încîlcește fără putință de scăpare. În cîteva clipe, iezerul te trage într-unui din nenumăratele puțuri și cotloane care-l căptușesc, unde te închide ca într-o pungă.”[9] Ea cere ajutorul și autorităților, preotului, primarului și apoi ofițerilor de ordine, care aduc cei mai calificați pescari pentru a scoate trupul neînsuflețit din apă. După câteva încercări nereușite de a scoate corpul înnecat din ape, toate resursele umane au fost epuizate. „A sosit peste cîtva timp satul tot. Cîrduri de femei și fete au dat ocol iezerului văitîndu-se. Au venit numaidecît popa și primarul.

S-au înfățișat jandarmii cu pescari pricepuți, care scoaseră lotca pitită într-un stufăriș. Și de trei zile răvășeau apele în sus și în jos, aruncînd năvoadele cu ghiulele de plumb, trăgeau cu plășile, cotrobăiau cu căngile înfipte în prăjini de cîte cinci stînjeni. Fără nici un folos. Iezerul păstra cu îndărătnicie prada în apele întăritate. În cele din urmă, jandarmii se hotărîră să arunce dinamita. Exploziile au să răscolească adîncurile, silindu-le să verse afară trupul înecatului. Lumea adunată își uita de necaz, bucuroasă de rara priveliște a unui vînat de pește neîngăduit oamenilor de rînd.”[10] În acest moment apare în acțiunea firului epic bătrâna Savila, un inițiat în mistere și vrăjitorie. Ea vine pentru a ajuta oamenii să-l găsească pe tânărul înecat, deși nimeni nu i-a cerut ajutorul. „Iată că tocmai cînd popa se smucea să scape, sosi la iezer, pășind anevoios în cîrjă, o arătare, o mogîldeață abia ținîndu-se pe picioare: bătrîna Savila, strămoașa satului, intră în gloata zgomotoasă, aducînd în gheba spatelui cuminţenia celor peste o sută douăzeci de ani ai ei. Cum o văzură, o înconjurară toți. Popa înlemni locului. Cum de te-ai încumetat să faci calea pe jos, și încă pe arșita asta? o certau feciorii și nepoții. De ce n-ai stat acolo pe prispă? Da' ce, era să vie sfîntul Ilie, cu carul lui, să mă aducă? îi repezi batrîna. Că i-am auzit tunetele mînioase. Am plecat și eu cum am putut, dacă voi nu m-ați luat.”[11]

Personajul nu este unul complex, ci simplu, ca toate personajele din ficțiunea lui Voiculescu. Dar cele câteva trăsături sunt semnificative. Savila, de o sută douăzeci de ani, este matriarhul satului, cea mai bătrână ființă din comunitate, arca-mamă a tuturor

[9] *Ibidem.*, pp. 50-51.
[10] *Ibidem.*, pp. 53-54.
[11] *Ibidem.*, pp. 55-56.

familiilor pescarilor de pe malul lacului. Nu era o ființă singuratică (bizar, deoarece vrăjitoarele sunt de obicei solitare); ea vine la lac însoțită de copii, bunici și alte rude. Bătrâna Savila nu este doar vrăjitoare calificată în diverse vrăjitorii, ea are o profundă înțelegere în ceea ce se prezintă misterele apelor, lumea pescarilor. Știința ei magică este descrisă ca fiind plină de bunătate. „Destul, lasați căngile, făcu semn bătrîna. Trebuie să încercăm altfel, să luăm urma sufletului. Că sufletul se află și răspunde mai ușor ca trupul. El ascultă de chemare și rugăciuni. Și trebuie îmbunat lacul."[12] Nimeni nu a cerut femeii să vină și să ajute la găsirea trupului înecat. Este voința proprie, ca și cum o forță ocultă îi oferea putere. Există o punte de legătură între tânărul înecat în apele lacului și înțelepciunea bătrânei.

Partea finală a povestirii descrie ritualul magic realizat de bătrână pentru a scoate corpul din apă. Procedura magică începe cu un moment de pregătire psihică, de interior, puterea focalizării. Ea își aruncă ochii ca niște mesageri peste cer și ape, cele două universuri parale care circumscriu vieților pescarilor. Bătrâna descoperă locul în care se află trupul tânărului pescarul adică, undeva în trecut, în spiritul care cunoaște misterele lacului. Acolo unde civilizația și mijloacele acesteianu există, practicile magice necunoscute omului modern eșuează, dar sacrul se păstrează în mintea bătrânilor. În timpul ritualului, ea folosește câteva elemente magice. Prin urmare, este o femeie care nu ezită să-și folosească cunoștințele pentru a-și ajuta semenii în nevoie. „Batrîna scoase dintr-un colț al maramei o turtă de faina albă în chip de prescură, cu patru colțuri în cruce, dar mai lată și mai subțire. (...) Făceți o cruce din lobdii de anin, porunci ea oamenilor punînd prescura jos. (...) Părinte, să stai aici, că ai să citești. (...) Că trebuie sfințite crucea și prescura dată pomană apelor de sufletul mortului. Să fie și iezerul mulțumit cu ceva și să se îndure.

Repede, crucea strunjită din topor fu înfiptă pe mal în fața pîlcului de haine ale mortului. La picioarele ei fu rînduita azima. Popa, rascolit, (...) cerși milostivire pentru sufletul înecatului, și dezlegare din legături și greșeli, cerîndu-l înapoi spre îngropare creștinească. Norodul îngenuncheat pe malul lacului, îndărătnic, se bătu îndelung cu fruntea de pamînt. Închinînd țarina cu lacrimi îmbelșugate. Apoi urma binecuvîntarea turtei în care ardeau înfipte cinci lumînîri, patru în cruce la cele patru colțuri și una ca un miez în mijloc.

La un îndemn al batrînei, o fată și un flăcău luară prescura pe mîini, și cu mare alai, urmați de preot, pășirî pînă-n iezer, unde o puseră pe fața mohorîtă a apelor. (...) Mulțimea aștepta, nu știa nici ea ce.

Atunci bătrîna, sprijinită de femei, se aplecă asupra iezerului și începu să taie apele în chip de cruce cu cîrja, îngînînd o veche vrajă, ca un bocet: împaca peștii, chema sufletul apelor și-i cerea îndurare pentru cei ce au greșit și l-au pîngărit. Iar se ridică uitîndu-se la cer și iar se încovoia peste ape, închinîndu-se cu toiagul în cele patru zări spre care plecau cercuri."[13] *Ultimul berevoi* și *Lacul rău* propun două ipostaze ale unui tip de personaj inițiat în misterele ancestrale.

---

[12] *Ibidem.*, pp. 56.
[13] *Ibidem.*, pp. 56-58.

Concluzionând, *Lacul rău* reia tema pescarului înghițit de ape, dar de această dată (în comparație cu *Pescarul Amin*) cu o coloratură epică mult mai realistă şi, cum s-a observat, într-o altă finalitate. Ca şi în cazul lui Amin, iscusința, istețimea și recordurile lui în materie de pescuit se datorează integrării perfecte în legitatea mediului acvatic căruia îi aparține, acordul organic cu lumea lacului. Natura cere supunere și puritate morală (aceasta e filozofia lui Voiculescu), iar Gheorghieş e flăcău neîntinat și ascultător. Din datele sumare ale personajului nu lipsesc elementele privitoare la origine, la strămoși, factorul cheie al înțelegerii naturii umane în concepția scriitorului. Chiar de la început povestitorul lasă să plutească o enigmă adusă naşterii lui Gheorghieş, sub care se întrevede ipoteza fantastică a descendenței lui dintr-un neam de ființe acvatice. Copil din flori, băiatul fusese născut chiar pe malurile înflorite ale iezerului, într-un cuib de papură alături de cuiburile lebedelor sălbatice. Mama nu spusese niciodată cine îi fusese ibovnic. De aici reiese legenda că tatăl copilului ar fi așa-zisul *zmeu al lacului*, despre care am menționat mai sus. Aruncată în treacăt, aceasta ipoteză nu este accentuaată de scriitor, dar nici dezmințită, ceea ce o face și mai tulburătoare. Zmeu al lacului ca în basmele populare, și nu un pește fabulos ca în *Pescarul Amin*, acest tată înconjurat de taină joacă rolul unei zeități tutelare de esență acvatică. Înfățișarea lui de pește sau de altă făptură neumană nu interesează (cum nici morunul lui Amin nu interesează ca ființă fizică); ceea ce vrea povestitorul să releve prin originea neobișnuită a eroului e legatura lui interioară, profundă, cu natura și vechimea neamului său, urcând până în interferență cu stihiile primare, factori ce îl diferențiază de ceilalți oameni. A spune că tânărul pescar e fiul unei zeități a lacului înseamnă a acredita ideea că acea cunoaștere profundă a lumii apei de care dă dovadă acesta, perfecta lui adecvare la viața ciclică, ordonată a naturii, vine din interiorul omului, fiind un factor moştenit din bogata zestre spirituală a unui neam întreg de pescari și mai puțin experiență și cunoaștere directă a individului respectiv.

„Și nimeni mai bine ca Gheorghieș nu-i cunoștea adîncul tainelor, toate apucăturile și arțagurile. El se afla în slujba lacului de cînd venise pe lume. Gheorghieș era copil din flori. Maică-sa îl născuse într-o noapte de mai, acolo, pe malurile înflorite ale iezerului, ascunsă într-un cuib de papură, în rînd cu lebedele sălbatice, fără să fi spus vreodata cine-i fusese ibovnic. O vreme mersese vorba că fata s-ar fi avut cu zmeul lacului. Dar asta se uitase. Părinții o iertaseră. Și copilul crescuse frumos și vrednic, dar mai ales isteț, fruntaș între toți cîți se încumetau să se facă pescari pe lacul cu nume rău."[14] Gheorghieş este un purtător de esență naturală intactă, o formă umanizată a naturii (ca și cum sufletul ființelor acvatice s-ar fi ipostazat într-o formă umană), adică se încadrează în ceea ce am numit omul fantastic voiculescian. Celălalt personaj principal al narațiunii este *lacul*, lacul ce rău. Spunem *personaj* pentru că aici, mai mult ca în oricare altă povestire voiculesciană, natura primară, concentrată într-un teritoriu bine delimitat, *apă* sau *munte*, devine o prezență vie, asemănătoare cu o ființă înzestrată cu voință proprie.

În contextul prozei lui Voiculescu s-ar putea stabili o simetrie inversă între narațiunea *Lacul rău* și *Pescarul Amin*: dacă Amin își pierde viața omenească din

[14]*Ibidem.*, pp. 51-52.

solidaritate cu arhetipul său îndepărtat, adică cu spațiul apei căreia pescarul îi aparține, celălalt pescar, Gheorghieş, moare în urma unui divorț dintre el și lumea lacului. Amin rămâne un personaj fantastic care se proiectează în mit. Gheorghieş iese din fantastic și moare ca un om obișnuit.

BIBLIOGRAFIE

A. BIBLIOGRAFIA DE AUTOR (EDIȚII CONSULTATE)

Voiculescu, Vasile, *Capul de zimbru*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988.

Voiculescu, Vasile, *Iubire magică: Povestiri*, Colecția Arcade, Editura Minerva, București, 1975.

Voiculescu, Vasile, *Nuvela și povestirea românească contemporană: 1944-1974*, Colecția Panorame, Editura Eminescu, București, 1974.

Voiculescu, Vasile, *Nuvele, vol. 1*, Colecția Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972.

Voiculescu, Vasile, *Nuvele, vol. 2*, Colecția Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972.

Voiculescu, Vasile, *Povestiri, vol. 1*, Editura pentru literatură, București, 1966.

Voiculescu, Vasile, *Povestiri, vol. 2*, Editura pentru literatură, București, 1966.

Voiculescu, Vasile, *Toiagul minunilor: proze*, Editura Jurnalul literar, București, 1991.

Voiculescu, Vasile, *Zahei orbul: roman*, Colecția 100+1 Capodopere ale romanului românesc, Editura Grammar, București, 1996.

B. BIBLIOGRAFIA CRITICĂ

Arcadian, N.P., *Enciclopedia României, vol. 2*, Editura Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1938.

Asachi, Gheorghe, *Vîrstele patriei: Pagini eroice din literatura română*, Editura Militară, București, 1967.

Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere de Irina Badescu, Editura Paralela 45, București, 2005.

Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului,* Traducere e Lucia Ruxabdra Munteanu, Editura Univers, București, 2000.

Baltrusaitis, Jurgis, *Evul mediu fantastic*, Traducere de Valentina Grigor, Editura Meridiane, București, 1975.

Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide: Prozatori români ai secolului XX*, Colecția Sinteze, Editura Eminescu, București, 1974.

Cantacuzino, Constantin (Stolnicul), *Elogiu folclorului românesc*, Editura pentru Literatură, București, 1969.

Cantemir, Dimitrie, *Legenda noastră: Inscripţii pe Coloana fără de sfîrşit a ţării*, Editura Albatros, Bucureşti, 1974.

Călinescu, George*, Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: Mircea Eliade reprezintă cea mai servilă întrupare a gideismului la noi, 1941.

Cozma, Mirela-Casiana, *Aspecte imaginare în opera lui Mircea Eliade*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2012.

Ceterchi, Ioan, *Perfecţionarea statului: Dezvoltarea democraţiei socialiste*, Editura Politică, București, 1977.

Costin, Miron, *Cîntare cărţii: Scriitori români despre carte*, Editura Tineretului, București, 1967.

Costin, Miron, *Din stejar, stejar răsare: Mari bătălii din istoria poprului român oglindite în literatură*, Editura Militară, București, 1969.

Eliade, Mircea, *Comentarii literare şi Texte alese*, Editura Casa de Editură şi Presă Viaţa Românească, Bucureşti, 1993.

Freud, Sigmund, *Opere esenţiale, Interpretarea viselor*, Traducere de Roxana Melnicu, Vol. II, Editura Trei, București, 2010.

Glodeanu Gheorghe, *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
Huxey, Aldous, *Filozofia eternă*, Editura Universul enciclopedic, București, 1978, p. 299.
Jung, Carl Gustav, *În lumea arhietipurilor,* Editura Jurnal literar, București, 1994.
Munteanu, Romul, *Metamorfozele criticii europene modern*e, Editura Univers, București, 1975.
Paleologu, Alexandru, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu,* Editura Cartea Românească, București, 1978.
Papadima, Ovidiu, *Izvoare folclorice şi creaţie originală: Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Gala Galaction, Ion Pillat, Lucian Blaga, Ion Barbu, Vasile Voiculescu*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970.
Părăluți, Mihai, *Probleme fundamentale ale educaţiei revoluţionare, patriotice, socialiste a maselor, ale activităţii politico-ideologice a Partidului Comunist Român. Teze şi bibliografii*, Editat de secția de propagandă a C.C. al P.C.R, București, 1980.
Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981.
Pop, Ion, *Transcrieri: Eseuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
Simion, Eugen, *Eugen Simion comentează pe Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Eugen Ionescu, Eugen Lovinescu, Perpessicius, Tudor Vianu*, Colecția Scriitori români comentați, Editura Recif, București, 1993.
Shepherd, Rowena, *1000 de simboluri, Semnificația formelor de artă și mitologie*, Editura Aquila 93, Oradea, 2007.
Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura mașina de scris, București, 2005.
Vlas, Ion, *Romanul românesc contemporan: 1944-1974*, Colecția Panorame, Editura Eminescu, București, 1974.
Zaharia-Filipaș, Elena, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980.

C. BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Călinescu, Matei, *Antologia nuvelei fantastice*, Colecția Anrologii, Editura Univers, București, 1970.
Creangă, Ion, *Drumuri: Antologie a nuvelei de inspiraţie rurală*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.
Hugo, Victor, *Rinul*, Editura Sport-Turism, București, 1983.

VOICULESCU AND HIS EROTIC DEMONISM

Denisa MARIAN
Phd Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș

Abstract: This paper is based on Voiculescu's short stories, the stratification of the consciousness of a unitary universe, imagined with vivid and powerful icons, and on the quality of the narrated material, the steamy data of the atmosphere, the thematic diversity, the historical epoch gap. I exemplified the application of the grid of imaginary symbolism in which a conceptual angle based on two regimes is imposed, according to Gilbert Durand: one diurnal and the other nocturnal. The diurnal regime, structured on postural dominance, refers to the rituals of height and purification. The nocturnal regime, through cyclical dominance, refers to the natural symbols of the return, to the astro-biological myths. I brought into discussion the female prototype that goes beyond the edges of the commune, immerses itself in archaic depths and meanings with events beyond itself, where the tribal mentality unites with a modern intellectualism surprisingly creating the natural, bringing examples from the short stories: Shakuntala, Magic love and Lostrița.

Keywords: diurnal regime, nocturnal regime, symbols, astro-biological myths, archaic depths.

Potrivit concepţiei lui Tzvetan Todorov, „motivul demonul feminin ilustrează euforia erotică ce ascunde adesea un complex al frustrării. Forţele supranaturale intervin pentru a ajuta dragostea pasională să se realizeze. Femeia este văzută în calitate de obiect al dorinței și dezlănțuirea senzuală aproprie viața de moarte."[1]

Prin aplicarea grilei simbolisticii imaginarului se impune un unghi conceptual bazat pe două regimuri, potrivit lui Gilbert Durand: unul diurn şi altul nocturn. Regimul diurn, structurat pe dominanta posturală, se referă la ritualurile înălţimii şi purificării. Regimul nocturn, prin dominanta ciclică, se referă la simbolurile naturale ale întoarcerii, la miturile astro-biologice.

Lumea mitică a lui Vasile Voiculescu se află în conflict cu o altă lume, desprinsă din mit, iar întoarcerea în planul mitic ţine, de fapt, de apartenenţa la cosmos. Aprofundarea cercetării mitului şi tradiţiei în proza contemporană s-a realizat în spiritul realismului, al nedeformării adevărului şi al unor idealuri umaniste. De cele mai multe ori, asistăm la o regândire a lumii, a universului, la o revelare a vieţii din perspective noi. Astfel, accesul la zonele miticului, fantasticului şi psihologicului nu are doar o explicaţie pretextuală, ci se transformă într-o prolifică metodă de lucru.

Prototipul feminin voiculescian trece de marginile comunului, se scufundă în adâncuri și înțelesuri arhaice cu întâmplări *de dincolo de sine,* unde mentalitatea de tip tribal se unește cu un intelectualism modern creând naturalul în mod surprinzător.

În nuvela *Sakuntala*, se întâlnește motivul tabloului însufleţit. Un tablou care face legătura directă între cadrul diurn și cel nocturn, dar mai ales între cadrul viselor și cel

[1]Tzvetan Todorov, Traducere de Virgil Tănase, prefața de Alexandru Sincu, *Introducere în literatura fantastică*, București, Editura Univers, 1973, p. 152.

al visurilor. Întoarcerea acestuia la moșie declanșează așa-numitele *proiecte nocturne*. Seara la culcare, observă pe noptieră o carte de o noblețe de neimaginat *Sakuntala* și, fermecat de lectură, recitește începutul și nu mai poate să-și desprindă gândul și privirile de la o miniatură ce înfăţişează o superbă fată, care parcă se desprinde din rama portretului, această splendoare îl urmează și dincolo, în somn. Vraja lecturii adâncește protagonistul din nuvela lui Voiculescu în bungeturile și poienile Indiei și transpune trăirea în tovărășie cu fecioarele sacre, iar conviețuirea cu brahmanii, eroii și zeii îl trece prin plânsete și triumf. „Şi, deodată vrăjit, am uitat de mine, de neplăceri, de misteriosul Dionis. M-am adîncit în poienile şi bungeturile Indiei, am trăit în tovărăşia fecioarelor sacre, am sfătuit cu brahmanii, am plîns cu eroii şi, am triumfat cu zeii. N-am lăsat cartea din mînă pînă n-am cetit-o toată. M-am întors apoi şi i-am migălit începutul."[2]

În hinduism, Shakuntala este soția lui Dushyanta și mama împăratului Bharata. Legenda spune că Regele Dushyanta a întâlnit-o pe Shakuntala în timp ce călătorea prin pădure cu armata sa. Shakuntala și Dushyanta s-au îndrăgostit și s-au căsătorit conform sistemului de căsătorie Gandharva. Înainte de a se întoarce la împărăția lui, Dushyanta i-a oferit inelul regal personal Shakuntalei, ca simbol al promisiunii sale de a se întoarce și a aduce-o în palatul său.

Shakuntala își petrecea majoritatea timpului visând la noul ei soț și deseori a fost distrasă de visurile diurne. Într-o zi, un rishi* puternic, Durvasa, a venit la ashrama**, dar, pierdută în gândurile ei despre Dushyanta, Shakuntala nu a reușit să-l salute în mod corespunzător. Rishi a blestemat-o pe frumoasa Shakuntala (care era însărcinată), spunând că persoana pe care o visează va uita despre ea cu totul. Unul dintre prietenii Shakuntalei i-a explicat repede motivul distragerii prietenei lui. Rishi, realizând că mânia lui extremă nu era justificată, și-a modificat blestemul spunând că persoana care o va uita pe Shakuntala își va aminti totul din nou dacă aceasta i-ar arăta un semn personal care i-ar fi fost dat.

Timpul a trecut, iar Shakuntala se întreba de ce Dushyanta nu s-a întors la ea. Aceasta a plecat în final spre capitală cu tatăl ei adoptiv și cu unii din tovarășii săi. Pe drum, trebuiau să traverseze un râu cu un feribot cu canoe și, sedusă de apele albastre ale râului, Shakuntala și-a plimbat degetele prin apă. Inelul ei (inelul lui Dushyanta) a alunecat de pe deget fără ca ea să-și dea seama.

Ajungând la curtea lui Dushyanta, Shakuntala a fost rănită și surprinsă când soțul ei nu o recunoștea și nici nu-și amintea nimic despre ea. A încercat să-i reamintească că era soția lui, dar fără inel, Dushyanta nu realiza cine este de fapt în fața lui. Umilită, s-a întors în păduri și, născându-și fiul, s-a așezat singură într-o parte sălbatică a pădurii. Aici și-a petrecut zilele în timp ce Bharata, fiul ei, a crescut. Înconjurat doar de animale sălbatice, Bharata a devenit un tânăr puternic, deschidea gurile tigrilor și leilor și le număra dinții.

Între timp, un pescar a fost surprins să găsească un inel în burta unui pește pe care îl prinse. Recunoscând sigiliul regal, el a luat inelul în palat și, după ce a văzut inelul, aminătirile lui Dushyanta despre mireasa lui minunată s-au repezit la el. A plecat imediat să o găsească și, ajungând la ashramul tatălui său, a descoperit că nu mai era acolo. A continuat mai adânc în pădure pentru a-și găsi soția, descoperă o scenă

[2]Vasile Voiculescu, *Nuvele-Volumul 2*, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972, pp. 206-207.

surprinzătoare în pădure: un băiat îi deschisese gura unui leu și era ocupat numărându-i dinții. Împăratul a salutat băiatul, uimit de îndrăzneala și puterea lui. El a fost surprins când băiatul a răspuns că este Bharata, fiul regelui Dushyanta. Băiatul l-a dus la Shakuntala, astfel încât familia s-a reunit.

Potrivit lui Gilbert Durand, „suferim din cauza viselor şi ne vindecăm prin vise. Visul produce imagini care scapă controlului subiectului şi care pot fi evaluate de o manieră contrastantă (...) visul, simbol al aventurii individuale, atât de adânc înrădăcinate in intimitatea conştiinţei şi care iese de sub controlul propriului ei creator, ne apare drept expresia cea mai tainică şi mai impudică a fiintei noastre."[3]

Atât în *Skuntala* lui Voiculescu, cât și în *Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, visul se realizează ziua, dar și pe timpul nopții. Visul nocturn supune eul unor imagini descentrate şi dezorganizate.

Visul dobândeşte un rol esenţial noaptea, cu ajutorul acestuia, comunicarea poate fi posibilă între lumi. Egor admira tabloul în timpul zilei, iar proiectarea acetuia se prezintă în vis sub forma Christinei. Pictorul nu se teme de fantasmă, fiindcă îl protejează faptul că visează, dar visul se manifestă şi în starea de veghe. Visul se întrepătrunde cu realitatea, iar dovezile palpabile ale *realităţii* planului oniric sunt date de parfumul puternic de violete ce stăruie în cameră şi de găsirea mănuşii domnişoarei Christina.

Dionis, din nuvela *Skuntala,* cade pradă în mâinile unei țigănci, *meșteră în vrăji* care îl ademenește în mrejele ei *zi și noapte*, după bunul plac. Precum în scrierea lui Eliade *La ţăgănci*, și aici sunt integrate femeile-ispită, horele, cafeaua, ghicitorile, delirul, confuzia asupra trecerii timpului și numerele magice. În mediul *ireal* al ţăgăncilor, timpul nu mai trece, iar bordeiul devine un labirint fără scăpare, în care cele *trei* țigănci au rol simbolic de iele, ursitoare, ghicitoare. Dionis cand văzuse țiganca, nu s-a mai *dezlipit* de locul acela, *erau mai bine de trei luni*. Ţiganca a întins *de trei ori cărţile misterioase*, le-a strâns *de trei ori nemulțumită*. „Cifra trei simbolizează prietenia, statornicia, fidelitatea, este un număr fundamental, el exprimă o ordine intelectuală şi spirituală. Numărul trei este un număr inpar, este numărul Cerului, este un număr perfect expresie a totalităţii, a desăvârşirii, căruia nu i se poate adăuga nimic."[4] Sfârşit este tulburător, deoarece aceste prezențe și absențe se dovedesc a fi inexplicabile pentru protagonistul nuvelei *Skuntala.* Experiența lui erotică a avut efect îndoit, Dionis mărturisindu-i că i-a resimțit trăirile, reacțiile fiind identice, dobândind o dublă mulțumire. Experiență studiată, vicleană, ascunsă, chiar vânătorească face ca vărul lui Dionis să se simtă un cobai inoculat de dragoste, injectat cu nebunie. El este un alt Dionis, al doilea Dionis, care-i reedita o parte

---

**Rishi* este un cuvânt folosit în multe scripturi și mitologia hindusă. O traducere simplă a cuvântului în limba română ar însemna *înțelept*. Ei descriu *un rishi* ca o persoană în vârstă, cu o mulțime de cunoștințe și plin de înțelepciune.

***Ashram* a apărut pentru prima dată ca termen la începutul anilor 1900 și a câștigat dreptul de însemnătate după ce liderul indian Mahatma Gandhi și-a fondat celebrele *ashrame* la Sabarmati lângă Ahmadabad și la Sevagram lângă Wardha. Cuvântul ashram derivă dintr-un cuvânt sanscrit, *srama*, ceea ce înseamnă *efort sau loc religios*.

[3]Gilbert Durand, traducere de Marcel Aderca, prefaţa de Cornel Mihai Ionescu, *Structuri antropologice ale imaginarului*, Bucureşti, Editura Univers, 1977, pp. 106-108.

[4]Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Traducere de Micaela Slăvescu, *Dicționar de simboluri*, București, Editura Artemis, 1993, p. 369.

a vieții în spre verificare și corectare. Duhul protagonistului se dovedește a fi puternic, rezistent, iar Dionis se simțea tot mai străin de legătura creată, se dezlega de la toate cerând iertare.

Sakuntala se învârte în jurul unor subiecte livrești, fiind înzestrat cu un remarcabil simț al detaliului semnificativ, Voiculescu surprinde componentele eternului feminin, uriașa putere cosmică eliberatoare, sub semnul căreia apare Rada și Lina. „Confruntat cu asemenea făpturi de excepție omul civilizației trăiește sub semnul freneziei, al supliciului erotic, dar temător se retrage precipitat spre alte locuri.”[5]

Voiculescu este într-adevăr înzestrat cu un remarcabil simț al detaliului semnificativ. Stil presărat pe alocuri cu descrieri de tip balzacian înglobate cu o stângăcie voită a detaliilor peisajelor: „E un petec de Bretanie, cu arcuri de stînci zvîrlite pînă departe în apele de un albastru sever, cu grote irizate, pline de cormorani închiondorați, cu nori de călifari de-a lungul falezelor dărăpănate și spume fîlfîitoare de pescăruși fără odihnă.”[6] În ciuda limbajului sărăcăcios la o primă vedere, Voiculescu uimește prin naturalețea lexicului metaforico-minuțios: „O litanie, ca o operație funebră. Pasărea, zgîrcită de furie și durere, îl privea cu o cruzime arzătoare, ce țîșnea din ochii rotunzi cercuiți cu aur roșu.”[7]

În *Psihanaliza focului*, Bachelard expune legături strânse între psihologie şi poetică provocate de focul elementar şi sexualitate: „Dragostea e prima ipoteză ştiinţifică pentru reproducerea obiectivă a focului”[8]; o profundă obsesie a ritmului se sublimează: pornind de la ritmica sexuală, ritmurile, decurgând unele din altele, ajung la sublimarea lor muzicală.

La Vasile Voiculescu, ritmica aceasta sexuală și demonismul erotic se regăsesc în *Iubire magică*, eroul-poet ţinteşte să descopere imaginea Margaretei şi prin ea, prototipul tuturor femeilor, al Evei, al bunului, al răului, al Satanei. *Iubire magică* reia tema îndrăgostirii prin vrajă: naratorul percepe aceeaşi femeie o dată ca pe o zeiţă, altă dată ca pe o respingătoare vrăjitoare. Copleşit de *perfecţiunea* Margaretei, căzând pradă unei crize erotice, el transferă imaginarul în real, dar este respins, astfel apelează la magia unei vrăjitoare care transformă frumuseţea Margaretei într-o urâţenie absolută. Actul magic care acţionează asupra protagonistului şi reacţia sa personală subiectivă la vrajă îl transpun într-un îndrăgostit aparent fără leac şi îngrozit de înfăţişarea iubitei sale.

Hrănită de plăsmuirea artistică, iubirea rămâne în plan abstract, până la desprinderea de rădăcinile reale, fiind uşor de sesizată tema opoziţiei dintre lumea civilizată şi lumea în care actul magic mai este încă activ şi eficient. Similitudinea cu opera lui Eliade constă în faptul că pasiunea sexuală este provocată cu ajutorul vrăjilor.

„Se poate astfel uşor observa că aproape toţi bărbaţii care fac experienţa erosului sînt la Voiculescu, artiști sau, cel puțin iubitori de artă. Eroul din *Iubire magică* e poet; cei doi adoratori ai Skuntalei sînt boieri cu gusturi rafinate, cititori de poezie bună.”[9]

[5]Mircea Eliade, *Comentarii literare și texte alese*, Casa de Editură Viața Românească, București, 1993 , p. 369.
[6]Vasile Voiculescu, *op. cit.*, p. 5.
[7]*Ibidem*, p. 12.
[8]Gaston Bachelard, *Psihanaliza focului*, Bucureşti, Editura Univers, 2000, p. 418.
[9]Elena Zaharia Filipaş, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, p. 190.

Magicul s-a desemnat prin ceea ce există în imaginație, așadar lipsit de realitate precum o plăsmuire a unei fantasii pure. O înrudire etimologică și o importantă vecinătate semantică se sudează între magic și fantastic. Fantasticul rămâne fidel psihologicului, aparițiilor stranii și pline de mister, răvășind sentimentul de realitate. Magicul suprapune stabilitatea lumii și a legilor impuse cu o agresiune amenințătoare, chiar interzisă.

Mirosul morții se integrează în *Iubire magică* încă de la începutul povestirii când un bătrân certa o pasăre aproape moartă. „Crucea cu pasărea răstignită de vie a fost legată în vârful unei prăjini înalte și ridicată sus în văzduhuri...”[10] Același concept se prezintă și în basmul *Pasăre măiastră* de Petre Ispirescu unde fiul cel mic de împărat a adus tatălui său creatura magică pentru a nu se dărâma mănăstirea și pentru a îndepărta răul în același timp; astfel, oamenii atârnau păsările de o cruce pentru a le speria pe cele din neamul lor, „ne-or mânca și pe noi, nu numai păsăretul”.[11]

Iubirea magică este un fel de posesiune demonică fără nimic sentimental care afectează oamenii ce păreau imuni față de o asemenea agresiune sau mai bine zis orășeni civilizați, aparent eliberați de superstiții care cad vrăjiți ființei ispititoare, iar locul unde se petrece aventura erotică este sălbatic.

Iubirea este o formă de tensiune a spiritului în opera lui Voiculescu, dar și un mesaj venit din natura brută. Protagonistul din *Iubire magică* dorește să-și găsească inspirație și mai ales *atmosfera pură și austeră* prielnică scrierii, astfel acceptă invitația unui prieten de a merge într-un sat de munte. Voiculescu tinde a povesti în povestire, iar *Iubire magică* este cazul de față. Se observă deci faptul că narațiunea demarează după tipicul obișnuit, cu intrarea eroului în spațiul arhaic, de munte, unde natura se pare a fi sălbatică, iar oamenii *vechi*. În satul montan, unde cei doi orășeni ajung, se păstrează și se practică nealterate vechi obiceiuri, eresuri și practici magice asupra cărora se aținteşte curiozitatea povestitorului. Un vrăjitor adună toți purecii din casă pe lama unui cuțit și îi alungă pentru totdeauna; episodul răstignirii uliului răpitor spre a speria pe ceilalți să nu mai vină la găinile oamenilor; gazda scoate aur din apa din vârful muntelui folosindu-se de o blană din aur, precum în mitul antic al lânii de aur.

„Încetineala cu care semarează narațiunea este însă falsă, căci de fapt acste elemente însolite ale atmosferei locului pregătesc momentul tensional din spiritul eroului. Îndeosebi scena răstignirii uliului, viu încă, se pare că îl impresionează profund pe poet, ca un preludiu la spaimace-l invadează mai tîrziu. Pentru nervii subțiri ai unui artist, pădurea de prijini cu păsări crucificate, uneori cîte două și trei laolaltă, este un spectacol prea crud. Ceea ce se întîmplă acolo între bătrînul cu mîinile șiroind de sînge și pasărea care, *sgîrcită de furie și durere*, îl privește cu o *cruzime arzătoare*, îi rămîne fără îndoială străin poetului de la oraș.”[12] Aceasta este o imagine autentică din vechimea omului cu natura în care omul trebuia să învingă pentru supraviețuire; păsările de pradă sunt percepute de intelectual doar ca un mesaj neliniștitor emanat de lumea naturală, necunoscută lui.

---

[10]Vasile Voiculescu, *Iubire magică*, Editura Cartex, 2000, p. 151.
[11]*Ibidem.*
[12]Elena Zaharia Filipaş, *op.cit.*, p. 179.

Chiar dacă în *Iubire magică* mirosul morții se face simțit pe mai multe planuri, *frumoasa* Margareta este pe cât se poate de vie, dar interiorul ei putrezește provocând beții de necontrolat. Trupul ființei iubite poate fi și neînsuflețit sau nepământean. În *Domnișoara Christina*, este evocată atracția metafizică dintre o nepământeană și un muritor. Esența demonică a Christinei este ascunsă de impresia unei tinereți oprite în loc, iar jocul erotic la care Egor este participant aduce aminte de mitul biblic al păcatului originar. După inițierea prin intermediul visului, Christina sau *moarta îndrăgostită* i se arată pictorului sub chip de femeie. Toate pretențiile Christinei sunt manifestații ale unui feminism exagerat. Ideea de moartă îndrăgostită, trup neînsuflețit, cadavru, statuie sau imagine dintr-un tablou se regăsește atât la Voiculescu, Eliade, cât și la Theophile Gautier în romanul *La Morte amoureuse* (*Moarta îndrăgostită*), unde preotul Romulad este atras de formele vii, dar înțepenite după moarte ale curezanei Clarimonde. Interesant este faptul că rigiditatea corpului nu i se pare respingătoare. Aflând că ființa pe care o venerează este de fapt vampir, protagonistul își păstrează sentimentele intacte, chiar e gata să-și ofere tot lichidul vital cu care făptura devitalizată a strigoaicei să se hrănească.

Romuald crede că tot ce s-a întâmplat între el și Clarimonde a fost un vis; dar câteva zile mai târziu, ea îi apare în cameră. Clarimonde pare moartă, dar extrem de frumoasă, și îi spune iubitului să se pregătească pentru o călătorie. Cei doi călătoresc în Veneția și trăiesc împreună. Sănătatea lui Clarimonde se înrăutățește și pare a fi pe moarte, dar este restaurată după ce bea din sângele lui Romuald de la o tăietură accidentală.

Dorințele lui Romuald pentru Clarimonde se nasc din păcat, iar aceasta îl ia pe Romuald în mormântul ei. Se dezvăluie că trupul ei este păstrat în mod miraculos datorită sângelui lui Romuald. Părintele Sérapion devine furios și o numește demon și varsă apă sfântă pe cadavru. Ea se prăbușește în praf, dar se întoarce la Romuald mai târziu în acea noapte și îl mustrează pentru trădarea lui. Apoi dispare pentru totdeauna.

Înapoi în prezent, Romuald spune publicului că acesta a fost cel mai mare regret al vieții sale și sugerează ca ascultătorii săi să nu se uite niciodată la o femeie pentru ca aceștia să nu se întâlnească cu aceeași soartă, chiar dacă încă îi lipsește Clarimonde.

Descrierea personajelor feminine se bazează pe oscilația fină dintre real și imaginar, pe un amestec subtil de linii între mit și cotidian. Atributul lor unic este frumusețea izbitoare care atrage atenția asupra specificului aspectului. În povestirile sale întâlnim feminitatea ținând cont de trăsăturile fizice, de comportamente. Astfel, se observă ipostaze feminine primitive, pierdute suprapuse sau încorporate în femeia tentantă. Există însă și fețele mai puțin atrăgătoare ale femininului: femeia veche, inofensivă și femeie monstruoasă cu imaginea aproape de moarte. Voiculescu transferă atâtea semnificații personajelor feminine pentru că poveștile sale sunt deseori copleșite de personajele masculine. În *Iubire magică*, deși acțiunea se conturează în jurul unei femei, se amintesc și nume masculine precum Mahatma, Rafet, Faust, Mefistofel, Goethe, Macpherson, aceștia fiind în totală antiteză cu lumea sărăcăcioasă și parțial incultă și izolată. Vasile Voiculescu reușește astfel un echilibru între personajele masculine și cele feminine.

La Voiculescu se petrece o nesimţită trecere de la anecdotă la basm şi, spre exemplu, de la pasajul care prezintă fata de la Dunăre, înotătoare formidabilă, găsită moartă în braţele flăcăului ce-o încolţise cu dragostea lui în *Amintiri despre pescuit*, până la întâmplările din *Lostriţa* este abia un pas, dar care e făcut de un povestitor ce-şi domină minunile evocate.

Hrănit cu poveşti, unele zidite adânc la temeliile vieţii sale, Voiculescu va putea evoca vraci batrâni, mari descântatori de peşti ca aceia din *Lostriţa*, ce-l descântă pe Aliman dându-i un idol, o lostriţă lucrată în lemn, şuie şi frumoasă, vrăjită și descântată după stravechi noime şi îndreptare ale magiei pierdute. În aceeași sferă de preocupări, acțiunea se apropie mult de formula fabulosului, cercetându-se mitul cunoscut al sirenei. Astfel, un flăcăul se îndrăgostește de o lostriță care nălucește prin bulboane. Păstrează în carne *o dezmierdare, ca un gust de depărtare*, deoarece reușește odată să o prindă, apoi o scapă (probele sunt multiple: În primăvară a prins-o cu undița, dar lostrița a alunecat cu nadă cu tot. La mijlocul verii, într-un cot cu apă scăzută, a înhățat-o în brațe, dar i-a scăpat ca o *săgeată licăritoare*). Aliman primește de la un vraci o lostriță lucrată în lemn ce produce minuni dacă e introdusă în apă (apa Bistriței provoacă inundații și aduce sus la munte o rămășiță de plută pe care se află o fată ce pare a fi străină de civilizație. Fată de o frumusețe aparte, mai mult stranie decât armonioasă.). „Fata care își dăruise dragostea lui Aliman ar putea fi sirena cea neascultăroare din basmul lui Anderson care și-a părăsit lumea ei de ocean, surorile și bogățiile, de dragul unui pămîntean. S-ar putea ca fata-lostriță să-l fi îndrăgit mai demult pe flăcău, ascunsă în apele Bistriței, ocrotindu-l cînd se afla în apropierea lui. Aliman observase că atunci cînd i se arăta lostrița, îi mergea bine la pescuit, avea mult spor, iar apele i se supuneau ascultătoare. Apoi, ori de cîte ori era gata să se înece, cineva îl salva în mod miraculos din situația primejdioasă. Nimeni și nici el însuși nu știa cum și cine îl trage cu viață din gonunile apei, așa cum nici prințul din basmul lui Anderson n-a știut niciodată că sirena a fost aceea care l-a salvat de la înec cînd corabia lui naufragiase.”[13] Voiculescu plasează înaintea povestirii un prolog despre diavol și un epilog privitor la răspândirea sub formă de basm a întâmplării. Ceea ce se adaugă aici sunt împodobirile localnicilor asupra poveștii lui Aliman și a lostriței. Foamea de fabulos naște povestirea, iar Voiculescu o tratează punând miraculosul în condițiile omenești. Scriitorii romantici propun o iubire fantastică între om și stihiile naturii/ demoni/ astre. Voiculescu propune în prim plan ființa umană, iar lostrița rămâne o simplă virtualitate. Oamenii locului sunt toți pescari și oameni ai naturii care resping anormalul, neobișnuitul și nu se lasă atrași de lostrița *blestemată.* În schimb, cei tineri iubesc primejdia și aventura.

Sâmburele fantastic din narațiune introduce un al treilea plan. Apariția fetei tulbură planurile inițiale (real și supranatural). Întruparea dorinței erotice și bănuiala că ea ar putea fi lostrița însăși, apare după ce dublul lostriței (păpușa de lemn descântată) este aruncată în apă, mărindu-se echivocul. Venirea mamei și reapariția lostriței sporesc această nehotărâre. În continuare, povestirea capătă o desfășurare real-miraculoasă. Realul (fascinația pentru un pește rar), miraculosul (iubirea dintre Aliman și fata sălbatică), real cu slabe elemente de miraculos (reapare fascinația pentru lostriță sub

[13]Elena Zaharia Filipaş, *op. cit.*, p. 243.

forma hotărârii de a o distruge). Momentul capital, acela care dă povestirii profunzimea cea mai mare, este momentul fantastic, situat la confluența dintre două drumuri. Unul duce spre lumea neverosimilă a basmului, altul spre momentul fantastic, situat la baza vieții obișnuite. Fantasticul reprezintă, aici, un popas, nu un capăt, ca de altfel în toată nuvelistica lui Voiculescu.

În ansamblu, *Lostrița* este o frumoasă poveste de dragoste între un pământean și un demon acvatic. În mitologia românească miturile acvatice au numeroase cristalizări. Personaje mitice precum *Vidra, Dulful, Mreana, Cei din baltă sau Ştimele apelor* se întâlnesc în legende cu subiect pescăresc, ghicitori, balade și colinde de pescar cu evidentă dimensiune eroică. Sub o asemenea dimensiune stă şi drumul lui Aliman, chiar finalul ne trimite la tema logodnicilor uniți prin moarte. „Lostrița este o știmă a apelor sau o nereidă (nereidele, cincizeci la număr, erau fiicele zeului marin Nereu şi ale lui Doris). Ştimele din mitologia românească (femeile-peşti) ca şi nereidele sunt de o frumusețe nefirească și prin mișcări înșelătoare și vrăji atrag pescarii spre fundul apelor de unde nu se mai intorc niciodată."[14] În folclorul românesc, prinderea peștelui cel mare reprezintă și asigură trăinicia în familie sau în viață- tema sacrificiului pentru a asigura durabilitatea unui fapt. Pește străvechi, fabulos, lostrița este pe cale să piară, singurele care-i mai păstrează esența sunt legendele. Ipostaza diavolului este reprezentată prin semnul duhului rău, dracul din baltă. Lostrița era vrăjită, cu aspect de fată șuie cu o unică dorință de scăldare spre a îneca feciorii neștiutori de viclenia ei. Aliman avea o dorința imensă de a ucide știma cu cap bucălat de somn, pentru multele nenorociri pricinuite. Sub chipul unei domnițe întinse la soare, frumoasă și ademenitoare, nesătulă de carne de om, flăcăii era ispitiți și temători de splenoarea-i fără împotrivire. Aliman (fulgerat de o dezmierdare nefirească) se prinde în jocul iubirii, care pentru el va fi sinonim cu cel al morții. Vrăjit de blestemata lostriță, bărbatul a intrat în *somnul iernii*. Este interesant cum Vasile Voiculescu frânge ritmul zbuciumului din interiorul flăcăului prin mișcarea naturii.

Vasile Voiculescu nu își dezminte simțul de poet, iar perceperea pulsului râului în miez de iarnă este un exemplu în *Lostrița*. „Trebuia să pui urechea pe țeasta groasă de cremene verde a gheței, care, ca o lespede de mormânt, sugruma Bistrița, ca să auzi abia ici-colo un gâlgâit surd și depărtat, semn că râul trăiește."[15] Acest tablou dezlănțuit pare o apocalipsă a primăverii, Bistrița anunță furtuna din sufletul lui Aliman. Dar Aliman, descântând lostrița de lemn, se lepăda de lumea lui Dumnezeu (o idee măreață sub chipul sacrificiului prin iubire). Se introduce în acțiune o secvență în care altă știmă (sau poate chiar lostrița în altă ipostază), intră în sufletul protagonistului, împlinindu-se iubirea. Dar această secvență este brusc și dureros întreruptă de o apariția făcătoare de *blestemății și răutăți* cu ajutorul Satanei (mama știmei). Aliman reintră, pentru un timp, în lumea reală, dar fără forță sau voință. „Mai departe, în lumea urbei, scriitorul nu se va avînta decît accidental, matca sa rămînînd muntele, satul, dealul şi din cînd în cînd cîmpia, luncile, Dunărea, marea şi oamenii lor. Despre oamenii de aici va povesti el cu mare dăruire. O dăruire care, în linia ce o urmărim aici, are ca un prim rezultat

[14]Eliade Mircea, *Comentarii literare și texte alese*, Casa de Editură Viața Românească, București, 1993, p. 252.
[15]*Ibidem.*

reabilitarea inteligentă a vechiului mod de a povesti, în care cadrul, timpul, ascultătorii, aptitudinea povestitorului, climatul general e mereu avut în vedere şi subliniat, autorul ţinînd seama de ele aidoma povestitorului anonim şi talentat care nu se desfăşoară în lipsa lor. Tot ca în vechea poveste, climatul spiritual, pilduirea superioară se produc mai ales prin sublinierea excepţionalului şi a misteriosului. Dar un mister ce ţine de împrejurarea necunoaşterii pînă la capăt; a realităţilor lumii, şi mai puţin de zona intangibilului. El este, apoi, un produs al neconcordanţei dintre mentalităţi, dintre gîndirea profană, pozitivată, şi cea iniţiatică, arhaică, în convergenţă cu nefirescul, dar firească în capacitatea ei de a-l îngloba sau mima."[16]

Bibliografie

A. BIBLIOGRAFIA DE AUTOR (EDIȚII CONSULTATE)

Voiculescu, Vasile, *Capul de zimbru*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988.
Voiculescu, Vasile, *Iubire magică: Povestiri*, Colecția Arcade, Editura Minerva, București, 1975.
Voiculescu, Vasile, *Nuvela şi povestirea românească contemporană: 1944-1974*, Colecția Panorame, Editura Eminescu, București, 1974.
Voiculescu, Vasile, *Nuvele, vol. 1*, Colecția Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972.
Voiculescu, Vasile, *Nuvele, vol. 2*, Colecția Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972.
Voiculescu, Vasile, *Povestiri, vol. 1*, Editura pentru literatură, București, 1966.
Voiculescu, Vasile, *Povestiri, vol. 2*, Editura pentru literatură, București, 1966.
Voiculescu, Vasile, *Toiagul minunilor: proze*, Editura Jurnalul literar, București, 1991.
Voiculescu, Vasile, *Zahei orbul: roman*, Colecția 100+1 Capodopere ale romanului românesc, Editura Grammar, București, 1996.

B. BIBLIOGRAFIA CRITICĂ

Arcadian, N.P., *Enciclopedia României, vol. 2*, Editura Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, București, 1938.
Asachi, Gheorghe, *Vîrstele patriei: Pagini eroice din literatura română*, Editura Militară, București, 1967.
Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere de Irina Badescu, Editura Paralela 45, București, 2005.
Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului,* Traducere e Lucia Ruxabdra Munteanu, Editura Univers, București, 2000.
Baltrusaitis, Jurgis, *Evul mediu fantastic*, Traducere de Valentina Grigor, Editura Meridiane, București, 1975.
Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide: Prozatori români ai secolului XX*, Colecția Sinteze, Editura Eminescu, București, 1974.
Cantacuzino, Constantin (Stolnicul), *Elogiu folclorului românesc*, Editura pentru Literatură, București, 1969.

[16]Ovidiu Papadima, *Izvoare folclorice și creație originală*, Editura Academiei Socialiste România, 1970, pp. 289-299.

Cantemir, Dimitrie, *Legenda noastră: Inscripţii pe Coloana fără de sfîrşit a ţării*, Editura Albatros, București, 1974.
Călinescu, George*, Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: Mircea Eliade reprezintă cea mai servilă întrupare a gideismului la noi, 1941.
Cozma, Mirela-Casiana, *Aspecte imaginare în opera lui Mircea Eliade*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2012.
Ceterchi, Ioan, *Perfecţionarea statului: Dezvoltarea democraţiei socialiste*, Editura Politică, București, 1977.
Costin, Miron, *Cîntare cărţii: Scriitori români despre carte*, Editura Tineretului, București, 1967.
Costin, Miron, *Din stejar, stejar răsare: Mari bătălii din istoria poprului român oglindite în literatură*, Editura Militară, București, 1969.
Eliade, Mircea, *Comentarii literare şi Texte alese*, Editura Casa de Editură şi Presă Viaţa Românească, București, 1993.
Freud, Sigmund, *Opere esențiale, Interpretarea viselor*, Traducere de Roxana Melnicu, Vol. II, Editura Trei, București, 2010.
Glodeanu Gheorghe, *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
Huxey, Aldous, *Filozofia eternă*, Editura Universul enciclopedic, București, 1978, p. 299.
Jung, Carl Gustav, *În lumea arhietipurilor,* Editura Jurnal literar, București, 1994.
Munteanu, Romul, *Metamorfozele criticii europene modern*e, Editura Univers, București, 1975.
Paleologu, Alexandru, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu,* Editura Cartea Românească, București, 1978.
Papadima, Ovidiu, *Izvoare folclorice şi creaţie originală: Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Gala Galaction, Ion Pillat, Lucian Blaga, Ion Barbu, Vasile Voiculescu*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970.
Părăluți, Mihai, *Probleme fundamentale ale educației revoluționare, patriotice, socialiste a maselor, ale activității politico-ideologice a Partidului Comunist Român. Teze și bibliografii*, Editat de secția de propagandă a C.C. al P.C.R, București, 1980.
Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981.
Pop, Ion, *Transcrieri: Eseuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
Simion, Eugen, *Eugen Simion comentează pe Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Eugen Ionescu, Eugen Lovinescu, Perpessicius, Tudor Vianu*, Colecția Scriitori români comentați, Editura Recif, București, 1993.
Shepherd, Rowena, *1000 de simboluri, Semnificația formelor de artă și mitologie*, Editura Aquila 93, Oradea, 2007.
Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura mașina de scris, București, 2005.
Vlas, Ion, *Romanul românesc contemporan: 1944-1974*, Colecția Panorame, Editura Eminescu, București, 1974.
Zaharia-Filipaş, Elena, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980.

C. BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Călinescu, Matei, *Antologia nuvelei fantastice*, Colecția Anrologii, Editura Univers, București, 1970.
Creangă, Ion, *Drumuri: Antologie a nuvelei de inspiraţie rurală*, Editura Minerva, București, 1972.

Hugo, Victor, *Rinul*, Editura Sport-Turism, București, 1983.

TECHNOLOGY-INTEGRATED ASSESSMENT CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Cristina-Gabriela MARIN
University of Craiova

Abstract: In this early part of the 21-st century the range of technologies available for use in language learning and teaching has become very diverse and the ways that they are being used in classrooms all over the world have become central to language practice. This paper is concerned with a practise-based at how technology can be used in assessing English language teaching (ELT). Technology is having a direct impact on language assessment. There is an abundance of tools that can be used in assessment and these broaden the types of assessment tasks we can create as well as offer quicker and easier ways to distribute them. The format of testing should not be limited to paper and pencil examination. Many teachers stick to common tests for the sake of convenience, ultimately sacrifice the benefits of adjusting to leaners individuality. A further shift in the assessment landscape is the attention paid to achievement area which was somewhat neglected in the past. Authencity is a value to be explored in teaching and assessment and it has to be understood as a cooperation of the teacher and student not as a one-way transmitting of meanings.

Keywords: integration, challenges, testing approach, current trend, authencity, etc

1. Introduction

Current needs analysis in EAP reveals that, along with linguistic demands, many academic tasks involve the use of technology. Students are expected to produce word-processed reports and documents, create digital slides to enhance presentations, use email to communicate and collaborate access and participate in online learning platforms and conduct research using online electronic databases and the internet.

As Jarvis[1] writes: "today's students are being able to operate efficiently, effectively and appropriately in academic contexts has an additional element and that is being able to do so in an electronic environment. Such environments have, of course, become a prevalent nature at many higher education institutions (HEIs) across the globe. Assessment has changed, firstly because the skills and content of any modern language course have changed and because what we understand about the nature of assessment has also changed.

This paper is therefore in three parts: the first presents the key factors that have influenced the way assessment has changes over the years. The second part is focused on the two functions that are commonly identified in the literature: formative and summative assessment. The third part focuses on a hands-on approach related to technology-integrated assessment that can be used in a variety of ways during the English lessons. In the 1970-s assessment had moved towards communication, to learn language so that we can communicate better with others. The term "communicative competence" (i.e. our ability to communicate and put our ideas across either in the written or spoken form)

[1] Jarvis H. (2004)- Investigating the classroom applications of computers on EFL courses at Higher Education Institutions in UK. Journal of English for Academic Purposes, p. 137

became important. New skills were recognized as central to out ability to communicate, including the organisation and planning of a text, pronunciation , the ability to paraphrase, the ability to turn take and engage in conversation. These new skills are also needed to be assessed. There has been a lot of interest in autonomous learning in making learning more authentic and related to real- situations or work-related contexts[2] and in social interactions that aid learning.

The emergence of constructivism has been enthusiastically received by the CLT community since there are parallels in the two approaches.

In implication of the presence of *multiple intelligence* for second language learners, teachers is that instruction must be varied so that in a particular unit at different times each student gets a match with intelligences in which they most prefer to operate. Each student gets stretched by working with intelligences in which they are less developed and students come to appreciate the value of working with people of varied intelligence profiles. Additionally, by being aware of the different intelligence profiles of themselves, their classmates, their teachers and others can appreciate the benefits of learning with people of different profiles. Gardner[3] described seven different intelligences which in his view provided a much more comprehensive picture of intelligence. In implication of the presence of multiple intelligence for second language learners, teachers is that instruction must be varied so that in a particular unit at different times each student gets a match with intelligences in which they most prefer to operate. Each student gets stretched by working with intelligences in which they are less developed and students come to appreciate the value of working with people of varied intelligence profiles.

2. Formative and Summative Assessment

Two functions are commonly identified in the literature: formative and summative assessment. Most of our classroom assessment is formative assessment evaluation students in the process of "forming" their competencies and skills with the goal of helping them to continue that growth process. The key to such formation is the delivery (by the teacher) and internalization (by the student) of appropriate feedback on performance, with an eye toward the future continuation (or formation) of learning. For all practical purposes, virtually all kinds of informal assessment are (or should be) formative. They have as their primary focus the ongoing development of the learner's language. So, when you give a student a comment or a suggestion, or call attention to an error that feedback is offered in order to improve the learner's language ability.

Summative assessment aims to measure, or summarize what a student has grasped, and typically occurs at the end of a course or unit of instruction. A summation

[2] often called *task-based learning*

[3] Beyond the traditional two forms of intelligence the following eight types of intelligence are typically listed in Gardner's work: Linguistic, Logical-Mathematical, Musical (the ability to perceive and create pitch and rhythmic patterns)Spatial (the ability to find one's way around, to form mental images of reality),Bodily-Kinaesthetic (fine motor movements, athletic prowess),Naturalist (sensitivity to natural objects such as plants, animals, clouds etc.), Interpersonal (the ability to understand others, how they feel, what motivates them, how they interact with each other), Intrapersonal intelligence (the ability to see oneself, to develop a sense of self-identity.

of what a student has learned implied looking back and taking stock of how well that the student has accomplished objectives, but does not necessarily point the way to future progress. Final exams in a course and general proficiency exams are examples of summative assessment. One of the problems with prevailing attitudes toward testing is the view that all the tests (quizzes, periodic review tests, midterm exams) are summative. A challenge to you as a teacher is to change that attitude among students: Can you instil a more formative quality to your students view as a summative test? Can you offer your students an opportunity to convert tests into "learning experiences".

The figure below outlines some of the main differences between technology-integrated assessments versus traditional assessment:

Technology-Integrated Assessments	Traditional Assessment
represents a complete range of topics and subjects students are engaged in	assesses students across a limited range of topics an subjects
cannot be mechanically scored-often some form of scoring rubric is used	can be mechanically scored or scored by teachers using an answer key
students are involved in their assessments	scoring is done exclusively by the teachers or by a machine
is collaborative[4]: teacher and student	assessment is not collaborative
student peer- and self-assessment ultimate goal	no-student peer or self-assessment
allows for individual differences in achievement	assesses all students on the same criterion
assessment for achievement and development-effort included	

3. Empowering students- giving access to a wide range of web-based tools and allowing them to publish their work

There is no doubt that teaching and learning involves a much broader range of activity than in previous times, teachers are expected to find ways of teaching all four skills (reading, listening, speaking and writing), so assessing the learning that takes place and has also become more complex. Perhaps one way of seeing how far assessment has come is to look at the idea of an *e-portfolio*. It is an excellent example of where the affordances of technology can really make a contribution. E-portfolios can be word-processed documents, blogs, wiki-s, mind-maps or other specialist tools (for example Mahara[5]) and can include a wide range of digital assets such as videos or audio recordings, saved chat-room discussions or forum discussions and a wide range of other electronic artefacts.

Dialang is a tool that was developed to allow students to self-evaluate. It is similar to checklists produced in the paper-based portfolio, but has the added dimension that once the students have completed their work can do lists; they can click on a button and get

[4] Collaborative assessment is when two or more learners attempt to assess some aspects of their own learning togheter.
[5] is a free and open-source web-based electronic portfolio management system written in PHP.

some guidance on what to study to improve. An advantage of using e-portfolio is that they can be distributed and even adapted quickly.

Students could bring up a series of *oral recordings* over a course, and self-evaluate their work or the teacher could even set up activities so that peer evaluation takes place. The students have just recorded themselves giving a presentation about their closest friend. The gad to include information about how they met/ what they have in common/ what types of things they like doing when they are spending time together/ their friend personality/they could include pictures in the power point presentation along with the slides. They can upload their power point presentations onto my Brain Shark and are now expected to evaluate their own recordings.

Blogging –the students usually get a chance to try out the technologies during English classes and for homework by being encouraged to read each other's blogs and leave comments. Their blogs are assessed at the end of the semester both for content and for language.

Quiz making tools can be provided so that students can access at any time, allowing for greater flexibility in the timing and organisation of assessments. Many systems can even automatically mark student input which has the potential to impact on the timeliness of feedback, provide students with useful knowledge of their progress(at least in terms of grammar, syntax, or comprehension questions and allow students to repeat the exercises as needed.

Virtual Learning Environments are free and not difficult to set up for teachers. One interesting VLE which is attracting a lot of interest at the time is *Edmodo.* The teacher sets a discussion topic and each student is obliged to make a minimum of three contributions. They do this at home. The teacher reviews the discussion and takes notes or highlights some of the best contributions and explains why she likes them. This is not based on grammar or language but on their ability to communicate an idea effectively.

Using *my Brain Shark*[6] can be a really interesting idea because students can produce their own Power Points slides, load them up onto my Brain Shark and then add voice to their slides. So students can create Power Points on a given topic, record and re-record their voice until they are happy with their recording and them share their work at the click of a button. Students and teachers can listen to the recordings and add notes/ comments as feedback.

This tool is especially good for English for Academic Purposes because many of these students will be expected to give Power Point presentations during their course and this is a great way of getting them to practice. A big advantage is the fact that students do not stick to Power Point. They can load up PDF documents, Word files, pictures and even videos and then add their own voice narration.

Previously, it might have been very difficult for students to prepare a Power Point presentation without actually doing the presentation in front of the teacher/ peers and getting feedback. Now students can create them using my Brain Shark and then share them over the internet. Feedback plays a key role in the assessment process. Good

[6] www.brainshark.com/my brainshark

feedback can help students to see their own difficulties, to overcome them and direct their future learning.

Lam and Lee[7] experimented with an interesting combination of feedback when they encouraged their students to create paper portfolios. Students were expected to write part of their portfolios in the class and the teacher used this time to provide feedback.

Students also had one-to-one conferencing with students about their written work and finally students were expected to peer-review each other's work. They should choose their best two written pieces and put them forward for formal summative feedback. One advantage of this was that it really focused the students when it came to the peer evaluations and self-evaluation of their work since the students had to decide themselves which piece of written work to put forward for formative evaluation

The technology-integrated assessments presented throughout the paper can be used in ways that enhance their already inherent potential to promote learning and they are opened to students in ways to give them the opportunity to develop self- and peer assessment skills.

Blog Assessment

From the outset I had to make some fundamental decisions about how the blog assignment should work within the course. It is because one of the writing assignments , taking place in a regular old-fashion (2000 word essay) , the blog itself was to be 500-1000 words long and accompanied by a commentaries read me only in which students discuss the process of writing a blog, especially the challenges they encountered and the solutions developed. The commentaries section gave students a chance to reflect on and thus to learn from their own writing processes; it also helped me to evaluate the effectiveness of the assignment.

Results and Learning: Each student wrote one post for the course blog and thus the assignment was like a regular term paper except that:

1. it was not an essay
2. it was published to the Web

Acting as the blog editor the teacher suggested chances to students' first submissions which they could incorporate into the final published version, if they wished; but I resisted the temptation to tinker with their final versions which were published afterwards. The teacher can use the course blog to post a series of writing tips for the class. Students did for the most part; write noticeably better in their blogs posts than in regular essay assignments. More was at stake in the blog posts students knew that their work would be read not solely by their professor/teacher but also by their peers and possibly by others outside the class. The informal nature of a blog also allowed students to write in many cases with a more genuine voice than for an essay assignment, and thus more effectively. There was a higher chance that they would write about something that truly interested them, and quite a few expressed enthusiasm about assignment. In conclusion, was that students wrote better when blogging. It is a

[7] Lam &Lee (2010)- Balancing the dual functions of portfolio assessment. English Language Teaching Journalp. 54-64

very useful idea since one of our goals in teaching writing is to help students write better.

Conclusions:

Testing and assessment has changed enormously over the last 50 years and it has played a role in assessment for a long time but with the introduction of the internet, of Web 2.0 technologies and mobile technologies, the role of technology is greater than ever. There will be many teachers out there who are using technology in their assessments, but in general it is not the case. The large majority of assessments are still paper-based and the use of ICT for assessment, just like the use of ICT for teaching, is still a very experimental stage.

One drawback is the fact that technology often bemuses teachers because it changes so fast. According to Beatty[8]: "it is constantly changing" and it is almost impossible for both teaching and learning to keep up with these changes. Teachers should choose technologies that fit well with their assessment criteria and that will broaden your assessment criteria and that will broaden your assessment base and do not worry whether they are the latest thing or not. Moreover, they should try it on informal assessments in their classes and should gather plenty of feedback from their students, who can be very supportive and cooperative.

Bibliography:

Beatty, K. (2010) - *Computer Assisted Language Learning, London Longman*

Jarvis, k. (2004) - *Investigating the classroom applications of computers on EFL* courses at Higher Education Institution in UK

Lam &Lee (2010) - *Balancing the dual functions of portfolio assessment*, English Language Teaching Journal

Vygotsky L. (1962)- *Thought and Language*, Cambridge, MA:MIT Press

[8] Beatty, K (2010)- Computer Asssisted Language Learning, London Longman, p.8

THE AIMS OF CULTURAL STUDIES IN A MULTICULTURAL SOCIETY

Corina - Paula MARTINOV (FLOREA)
PhD Student, University „Ovidius” of Constanța

Abstract: Multiculturalism does work but it takes time, people are naturally resistant to change and are suspicious of something that's different. People born now into multicultural societies are much more likely to believe multiculturalism is normal and to accept it. Multiculturalism has been used as an umbrella term to characterize the moral and political claims of a wide range of marginalized groups, including African Americans, women, LGBT people, and people with disabilities. This is true of the debates in the 1980s over whether and how to diversify school curricula to recognize the achievements of historically marginalized groups.

Keywords: multiculturalism, cultural diversity, melting pot, racism, ethnicity

To be or not to be…Multicultural? This is the question.Whether we like it or not, we live in this world, where most of the modern societies are rather multicultural, instead of monocultural ones. Consequently, without stating multicultural reality as “good” or “bad”, nowadays society deals with the most important features of Multiculturalism, all over the world. But why this eternal, everlasting debate? Clear and simple. Because Multiculturalism, throughout its history, had its ups and downs, pros and cons, multiple facets that famous postmodernist critics of the matter were unable to decide upon.

The purpose of this brief academic essay is to search and find a lot of information about Multiculturalism and to link the results to Cultural Studies. I remember Tony Blair’s words in a TV interview “I never know, although I use the term myself occasionally, quite what people mean when they talk about Multiculturalism” (Mason, 49). Well, in one word, Multiculturalism is Diversity. Paying attention to such diversity, multiculturalists emphasize the differences not only of language, custom, and lifestyle but, more fundamentally, of basic beliefs, values, and worldviews (Barker, 127).

Furthermore, the essay has the intention to follow a number of lines of investigation of the matter. Its major purpose is to develop and connect the multicultural generation of open-minded young people to other citizens, who might be considered living in the past, due to their strong beliefs in mono cultural traditions and customs. So, in order to achieve this goal, one must investigate the vast field of Cultural Studies.

In order to explain what Cultural Studies really consists of, we must relate to the word “culture”. According to Brian Longhurst, Greg Smith et alii, the term is easily defined in the book called Introducing Cultural Studies:

The term ‘culture’ has a complex history and diverse range of meanings in contemporary discourse. Culture can refer to Shakespeare or Superman comics, opera or football, who does the washing-up at home or how the office of the President of the United States of America is organised. Culture is found in your local street, in your own

city and country, as well as on the other side of the world. Small children, teenagers, adults and older people all have their own cultures; but they may also share a wider culture with others. (Brian Longhurst, 1)

Furthermore, we can assume that culture is everything that surrounds us in our real world. We can call a product of culture any object that comes from a cultural trend nowadays. Whether we agree or not to a particular set of cultural features, like manele music or drawings scribbled, scratched, or sprayed illicitly on a wall or other surface in a public place, for instance, we "breath" culture every day.

So, in order to be open-minded to Multiculturalism, we must accept all sorts of mass culture that exists around us. In The Sage Dictionary of Cultural Studies one can find interesting pieces of information about Cultural Studies. The domain of cultural studies can be understood as an interdisciplinary or post-disciplinary field of inquiry that explores the production and inculcation of culture or maps of meaning. However, 'cultural studies' has no referent to which we can point; rather, it is constituted by the language-game of cultural studies. That is, the theoretical terms developed and deployed by persons calling their work cultural studies constitutes that which is 'cultural studies'. (42)

Raymond Williams was also thinking of Culture as a whole and distinctive way of life (Barker, 44). For him, Culture was made of a sum of constant activities of ordinary people, so each individual's practices, pieces of daily work mattered in the end. Furthermore, during modern times, other meanings were attached to the concept of Culture. Nowadays Culture involves social meanings, which are generated by many daily interactions in a variety of ways. The meanings of a Culture depend upon people's ideas and significations of the world they live in. The way they comprehend culture is the way to explore how meaning is produced symbolically in terms of forms of representation. These forms or practices of human representation take place within the social framework in which individuals can produce, interact with others, make products widely spread around.

Nevertheless, cultural studies is a multi-disciplinary field of inquiry. Indeed, cultural studies draws important concepts from other theoretical domains critical amongst which have been Marxism, structuralism and not only. Today, most of cultural studies work is centred on the question of how the world is socially constructed and in particular with the themes of difference and identity. So, the central focus of cultural studies could be the exploration of culture in the vast multicultural societies nowadays.

Tariq Modood, a leading scholar of multiculturalism, is a professor of sociology who has for years been centering his research on racial equality, secularism and multiculturalism. He has written several articles on these topics that have appeared in the Guardian, and has published a series of books. According to Modood, multicultural citizens should keep their identities, take pride in their ancestry and have a sense of belonging regardless of their racial or ethnic origins, their language, or their religious affiliation (Modood, Still Not Easy Being British 72). He meticulously explains why national identity is so important to Muslims in Great Britain. With facts, he

vividly explains in his book why it is still not easy for a Muslim to be British and how the process of inclusion takes place.

A fortiori, his piece of writing is an attempt to look for a way in politics in order to include rather than exclude minorities who really want to be British. In Modood's words, what he offers is a version of multiculturalism which is compatible with and could be considered an invaluable reference resource for people interested in the fields of citizenship, multiculturalism, national identity and secularism.

Another example of Multiculturalism is the work of Suzanne Kamata. Her book Losing Kei tells the story of Jill Parker, an American landscape painter living in Japan, a "fish out of water" who makes ends meet as a lowly bar hostess. When she falls in love with Yusuke, a savvy and sensitive gallery owner, she begins to feel she might finally be accepted in her strange and beautiful adopted culture. But she discovers that in Japan, being the first-born denotes far more than order of birth. Yusuke is the chonan, an eldest son, responsible for the extended family's well-being and the upholding of tradition (Kamata 94).

Sparks fly when this contemporary American-born woman is likewise expected to assume the role of servile Japanese wife and live under the watchful eye of Okaasan, Yusuke's mother, the mother-in-law from hell. Even the long-anticipated birth of a son, Kei, fails to assuage their difficulties. Divorce is certainly an option. But in Japan a foreigner doesn't necessarily have rights to custody and Jill must choose between personal freedom and abandoning her child (Kamata, 102).

More multicultural features could be found in Alice Walker's book, called The Color Purple. This feminist novel about an abused and uneducated black woman's struggle for empowerment, was praised for the depth of its female characters and for its eloquent use of black English vernacular (McGhee, 88). The Color Purple documents the traumas and gradual triumph of Celie, a young African-American woman raised in rural isolation in Georgia, as she comes to resist the paralyzing self-concept forced on her by those who have power over her. Celie is repeatedly raped by her father, and gives birth twice as a result of the abuse, but assumes the children have been killed when her father secretively disposes of them. When a man proposes marriage to Celie's sister, Nettie, their father pushes him to take Celie instead, forcing her into a marriage as abusive as her early home (Walker, 55). Nettie soon flees that home, first to Celie and her husband and then out into the wide world. By the time of her reunion with Celie almost thirty years later, Nettie has met and traveled to Africa with an African-American missionary couple, whom she discovers to be the adoptive parents of Celie's children.

In Africa, Nettie lives among the Olinka, whose patriarchal society and indifference toward the role of Africans in the slave trade underline the prevalence of exploitation. Celie narrates her life through letters to God. These are prompted by her father's warning to tell "nobody but God" when he makes her pregnant for a second time at the age of fourteen, and she writes to God with the unselfconscious honesty of someone who thinks nobody is listening (Walker, 125).

As she builds relationships with other black women, and especially with those women engaging forcefully with oppression, however, Celie draws strength and insight

from their perspectives and develops a sense of her own right to interpret herself and her world. Her independence develops symbiotically through her expanded first and second hand experience of the world until she is able to construct her relations to others according to her own values.

Truly, this marvellous work of fiction won a Pulitzer Prize in 1983 and could be considered a turning point in modern thinking, related to Multiculturalism and its multiple facets. Sharing one's traditions and experiencing other's values could represent the key to all multicultural societies. Citizens should not retrain themselves from global thinking, as a regard to the society they live in. Multicultural citizenship does exist as long as people are fully aware of its magnitude worldwide. As Modood notes, the justification–both normative and pragmatic–for multiculturalism is the need to give respect to stigmatized or marginalized identities that are important to people and cannot be disregarded in the name of the individual, or for that matter, social cohesion, integration or citizenship.

In order to understand the term Multiculturalism, there are other concepts to be defined, such as Culture, Cultural Studies, Culturalism. According to The Sage Dictionary of Cultural Studies, the word Culture is a highly complicated word, with a large number of definitions. Going back to the roots of this concept, Raymond Williams has suggested that the word culture began as a noun of process connected to growing crops, that is, cultivation (Barker, 44). Therefore, the concept of Culture relates to one of the best known occupations of people, farming or growing crops, field cultivation. Peasants, or the so-called farmers nowadays, have identified themselves with agriculture and animals. Furthermore, they had no reason to detach from the actual job of cultivating different vegetables, grains and so forth. Their main purpose was to cultivate cereal crops and to use them as food.

Citizens should not forget their cultural roots, they should not abandone their national identities, offered at birth. Above all, we belong to a certain nation, whether we like it or not, then we aquire a multicultural identity, if we desire. And how can we aquire a multicultural identity? The answer is quite simple: by enhancing others' cultural background, by observing their behaviour, their range of actions and their way of thinking. In other words, by being a fine and subtle observer of the diverse society we live in. Nobody should impose all these actions to us, otherwise, citizens would be subject of prohibited or imperative directions. This is not what Multiculturalism means.

Race, ethnicity, skin colour, religious beliefs and not only, all these form citizens' multicultural identity only if they have a full understanding of the term. Being open-minded in a multicultural society is the key to evolve and to enhance global differences.

A multicultural citizen is a person who can broaden his or her perspective, who can widen his or her cultural and social horizons, who can sail on uncharted seas or step on untrodden paths without the fear of rejection. That and only that particular citizen has the ingenuity and comprehension of the phenomenon of Multiculturalism, with all its various facets. That person is responsible for being open-minded regarding Culture, in general and Cultural Studies, in particular.

In terms of Cultural Studies, the Sage Dictionary clearly states the fact that The domain of cultural studies can be understood as an interdisciplinary or post-disciplinary field of inquiry that explores the production and inculcation of culture or maps of meaning (Barker, 44). In other words, the main purpose of Cultural Studies is to study the concept of Culture itself, with all its varieties of practices of representation set. In an era of soft boundaries, Culture goes global and can easily become the focus of this field of inquiry or investigation, called Cultural Studies.

The history of Cultural Studies goes back to the 1960s, when it rapidly increased due to the Centre for Contemporary Cultural Studies. Chris Barker writes about Cultural Studies as a discursive formation . This term may also refer to the particular discourse governed by this principle, in which many different examples have the same perspectives, patterns of concerns, or concepts. Some good example can be the discourses of medicine or economics . A discursive formation could be considered a group of images, ideas and practices, which individuals can talk about. The author accurately observes:

> […] cultural studies is constituted by a regulated way of speaking about objects (which cultural studies brings into view) and coheres around key concepts, ideas and concerns that include articulation, culture, discourse, ideology, identity, popular culture, power, representation and text (42).

Nowadays, Cultural Studies focuses upon how the world is socially constructed. But it also triggers themes as identity or difference. Eventually, Multiculturalism is a sum of differences. So, the main focus of Cultural Studies is the exploration of culture itself, as constituted by the meanings and representations generated by human signifying practices, and the context in which they occur (Barker, 43). Nevertheless, these cultural practices have, in their inner core, a great number of relations of power and the political consequences, that tend to be carefully and thoroughly analyzed.

Another important noun useful in the Multiculturalism contexts is Culturalism, that is a well-defined concept in the Sage Dictionary:

> Theoretically, culturalism is associated with the adoption of a broadly anthropological definition of culture that takes it to be an everyday lived process not confined to 'high art' (43).

In this case, Culturalism focuses on the commonness of culture, meaning that people's practices share common attributes. So, it emphasis on lived experience, globally shared by individuals, in order to explore the way that active human beings create cultural meanings (Barker, 43). For Raymond Williams the term Culturalism is a form of cultural materialism that carries out an inquiry on culture, in order to discover its material conditions of production and reception (Idem, 43). It is considered a global concept that attracts all sorts of human productions in terms of culture.

On the other hand, Multiculturalism enhances the idea of a multicultural society, a society that tries to promote ethnic/racial equality. All in all, Multiculturalism is diversity and respects the idea of difference worldwide. Chris Barker states that this concept neglects the status of power itself and its huge dimension. As an example, the

author argues that the day-to-day experiences of racism in relation to housing, employment and physical violence may slip from view (Barker, 127).

There are some critics of Multiculturalism that tend to overshadow the importance of the concept, stating that people would be better served by an anti-racist approach (Idem, 127). True, but this is also the approach enhanced by Multiculturalism itself. No one can be fully committed to a modern and a multicultural society without having anti-racist approach in mind. So, paying attention to diversity in faith, in beliefs, in thoughts, multiculturalists emphasize the differences not only of language, custom, and lifestyle but, more fundamentally, of basic values and worldviews.

Besides the useful concepts connected to multiculturalism, well defined and explained in the Sage Dictionary, this research project aims to discuss and analyze other elements related to this huge phenomenon, called Multiculturalism. The present research will be focused on theories of multiculturalism. Contemporary theories of multiculturalism, which originated in the late 1980s and early 1990s, tend to focus their arguments on immigrants who are ethnic and religious minorities (e.g. Latinos in the U.S., Muslims in Western Europe), minority nations (e.g. Catalans, Basque, Welsh, Québécois), and indigenous peoples (e.g. Native peoples in North America, Australia, and New Zealand).

The two primary theories or models of multiculturalism are best defined by the metaphors commonly used to describe them the "melting pot" and the "salad bowl" theories. The melting pot theory of multiculturalism assumes that various immigrant groups will tend to "melt together" abandoning their individual cultures and eventually becoming fully assimilated into the predominant society. It is typically used to describe the assimilation of immigrants into the United States. In 1782, French-American immigrant J. Hector St. John de Crevecoeur wrote that in America, individuals of all nations are melted into a new race of men, whose labors and posterity will one day cause great changes in the world.

The melting pot model has been criticized for reducing diversity, causing people to lose their traditions, and for having to be enforced through governmental policy. For example, the U.S. Indian Reorganization Act of 1934 forced the assimilation of nearly 350,000 Indians into American society without any regard for the diversity of Native American heritage and lifestyles (De La Torre, 2009).

A more liberal theory of multiculturalism, the salad bowl theory describes a heterogeneous society in which people coexist but retain at least some of the unique characteristics of their traditional culture. Like a salad's ingredients, different cultures are brought together, but retain their own distinct flavors. In the United States, New York City, with its many unique ethnic communities like "Little India," "Little Odessa," and "Chinatown" is considered an example of a salad bowl society.

The salad bowl theory asserts that it is not necessary for people to give up their cultural heritage in order to be considered members of the dominant society. For example, African Americans do not need to stop observing Kwanzaa rather than Christmas in order to be considered "Americans." On the negative side, the cultural differences encouraged by the salad bowl model can divide a society resulting in

prejudice and discrimination. In addition, critics point to a 2007 study conducted by American political scientist Robert Putnam showing that people living in salad bowl multicultural communities were less likely to vote or volunteer for community improvement projects.

Multicultural societies are characterized by people of different races, ethnicities, and nationalities living together in the same community. In multicultural communities, people retain, pass down, celebrate, and share their unique cultural ways of life, languages, art, traditions, and behaviors (Jonas, 2007).

The characteristics of multiculturalism often spread into the community's public schools, where curricula are crafted to introduce young people to the qualities and benefits of cultural diversity. Though sometimes criticized as a form of "political correctness," educational systems in multicultural societies stress the histories and traditions of minorities in classrooms and textbooks. A 2018 study conducted by the Pew Research Center found that the "post-millennial" generation of people ages 6 to 21 are the most diverse generation in American society (Fry &Parker, 2018).

Far from an exclusively American phenomenon, examples of multiculturalism are found worldwide. In Argentina, for example, newspaper articles, and radio and television programs are commonly presented in English, German, Italian, French, or Portuguese, as well as the country's native Spanish. Indeed, Argentina's constitution promotes immigration by recognizing the right of individuals to retain multiple citizenships from other countries.

Multiculturalism is the key to achieving a high degree of cultural diversity. Diversity occurs when people of different races, nationalities, religions, ethnicities, and philosophies come together to form a community. A truly diverse society is one that recognizes and values the cultural differences in its people.

Proponents of cultural diversity argue that it makes humanity stronger and may, in fact, be vital to its long-term survival. In 2001, the General Conference of UNESCO took this position when it asserted in its Universal Declaration on Cultural Diversity that ...cultural diversity is as necessary for humankind as biodiversity is for nature.

A very useful book for this research study is Cultural Studies: Archaeologies, Genealogies, Discontents, written by Professor Eduard Vlad. The first chapter, called Preliminaries, is very important, because it states the importance of terms like, Culture and Cultural Studies. One of the definitions of Culture is a way of life (Vlad, 13), but also culture can be seen as a record of intellectual and artistic excellence (Ibid). Nowadays, culture changes rapidly. Our world needs to understand culture not only as reflected at individual level, culture is no longer to be seen only as an individual's endeavor to rise in the social world (Ibid), but also as a massive collective attempt to continuously improve ourselves in a forever changing world.

The author argues that science has progressed a lot lately, which is inevitable, this huge development having pros – making life easier for more and more people and cons – causing problems for humankind's survival (14). The concept of Cultural Studies is equally significant to the topic of Multiculturalism and it is seen by the author as a distinct field of investigation (15), quite frequently considered an object of study

regarding culture. A number of theories of cultural studies have emerged from the desire to study the cultural phenomenon more closely.

The word culture seems difficult to be defined, Raymond Williams stating a connection between culture and agriculture (to cultivate the fields). But the verb has another meaning in the phrase – a highly cultivated man, meaning an intellectual of his time, who possesses the ability to think and understand things, especially complicated ideas.

Eduard Vlad also mentions in this chapter the four meanings of the word culture, as depicted by Raymond Williams. One meaning refers to an individual's habit of mind, but the other three indicates features of a group or a society – the state of intellectual development of a whole society; the arts; the whole way of life of people (18).

Two opposite attitudes have been identified so far: cultural elitism and cultural populism. The first one is a traditional approach in Culturalism, which investigates the high culture (22). The ones who accept this attitude enthusiastically think mainly about the extraordinary monuments from the past with high cultural value. One cultural elitist is considered Allan David Bloom (The Closing of the American Mind, 1987) and another one is Harold Bloom (The Western Canon). So, culture and civilization are associated with the educated, higher classes of society.

The result of multiculturalism must be a united community where groups with different cultures and traditions live together in harmony. Multiculturalism means that one cultural identity does not dominate all other identities; that people are able to participate in their faith community without denying or hiding their cultural identities. Significant integration is essential for community harmony.

BIBLIOGRAPHY

Barker, Chris. *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE Publications, 2004.

Longhurst, Brian, Greg Smith et alii, *Introducing Cultural Studies*, 2nd edition, Pearson Education Limited, 2008.

Mason, David. *Race and Ethnicity in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

McGhee, Derek. *The End of Multiculturalism? Terrorism, integration and human rights*. Berkshire: Open University Press, 2008.

Modood, Tariq. *Multiculturalism*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press, 2013.

Vlad, Eduard. *Cultural Studies: Archaeologies, Genealogies, Discontents*. București: Editura Universitară, 2018.

DANUBE ISLANDS AS LITERARY TOPOS

Felicia MICH
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract: The island Ada-Kaleh which was named Carolina during the Habsburgic occupation represented a sterling ethnic crucible made out or Turkish, Hungarians, Serbs, Romanians or Jewish. It experienced a lenient political attitude from the governors. In the beginning, it was an old roman castrum from where it takes the aspect of a fortress. Further, from its strategic position on the Danube, it became the bone of contention between two empires, switching many times from Turkish to Austrians. The Empire of the Crescent Moon defeated over from endless wars it cedes on behalf of the Habsurgic Empire which ruled the island until 1919, when, following the Treaty of Versailles, it becomes part of Romania. The life of the inhabitants left in a territory devoid of natural resources, at the hand of the European ships which navigated the Danube in the 19th century, formed a unique tableau, a mix of exoticism and drama. The tableau is preserved either as a fictional literary form - prose or as travelling literature, memoirs or literary journalism.

Keywords: legend, island, Turks, exoticism, constraints.

Insulele Dunării sunt în general spații exotice care au fost prezente de secole în conștiința românească, deși unele au ajuns să fie păstrate doar de memoria colectivă din motive politice, economice sau din alte rațiuni, au devenit umbre ale teritoriului României. Cel mai cunoscut dintre aceste toposuri este insula paradisiacă din mijlocul Dunării, Ada-Kleh, sau Insula Cetate, după cum o numeau turcii.

În literatura română observăm că există o multitudine de ipostaze în care este reflectată insula paradisiacă a turcilor. Abordarea noastră se apleacă asupra aspectelor *mitico-legendare*, *istorico-reale*, dar și asupra *romanescului* care împletește ficțiunea cu realitatea astfel încât produsul finit să redea un spațiu *exotic*, *misterios*, dar mai ales un cadru predilect pentru *aventură*.

Geneza mitica si legendara a insulei - Insula ca spatiu legendar si topos mitic

Mitologia română nu este bogată în simboluri acvatice precum insula, corabia, potopul și nici în eroi mitici rătăcitori pe mare. ***Odiseea***, una dintre cele mai cunoscute opere din mitologia greacă, povestește peregrinările pe mare timp de 10 ani ale eroului Ulise și ale însoțitorilor lui din Itaca, pe drumul de întoarcere acasă, după războiul troian. În schimb, ne bucurăm de o vastă creație legendară ce cuprinde simbolistica plaiurilor mioritice precum *Traian și Dochia*, *Miorița* sau *Meșterul Manole*. Imaginarul colectiv românesc, între dealuri și valuri le-a ales pe primele, însă cu atât mai importante și semnificative sunt valurile atunci când ele totuși apar.

Nicolae Cartojan, aplicat exeget al cărților populare, amintește o legendă cosmogonică în care spune că: *„înainte de crearea lumii exista doar un noian de apă peste care se plimbau atât Dumnezeu cât și Satana. Când Dumnezeu a vrut să facă pământul, a trimis pe Satana «în fundul mării ca să ia de acolo sămânță de pământ și să i-o aducă deasupra apei». Cu pământul rămas sub unghiile Diavolului, Dumnezeu afăcut o turtiță de*

pământ pe care s-a așezat să ațipească, Satana crezând că doarme, s-a gândit să-l răstoarne, pâmântul creștea și se întindea sub Dumnezeu. În chipul acesta, pământul a crescut atât încât apa nu mai avea loc unde să încapă[1]".

O altă legendă care privește subiectul nostru, vorbește despre prezența lui Hercule în zona Porților de Fier. Nicolae Densușianu în lucrarea ***Dacia Preistorică***, susține că în apropierea Porților de Fier, pe Dunăre, s-ar afla columnele lui Hercule.

Pentru a scăpa de mânia Herei, eroul ajunge să slujească vreme de 12 ani lui Euristeu, rege al Tirintului și al Micenei. În acest timp Hercule trebuie sa îndeplinească 12 munci, iar cea de-a zecea este îndeplinită pe insula Erythia.

Pe insula Erythia, numită mai târziu Ada-Kaleh, își ţinea Gerion –monstrul înaripat cu trei trupuri – vitele, care erau păzite de un gigant şi de un câine cu două capete (Ortros). Hercule îi învinge pe aceștia și aduce turma de boi regelui Euristeu, la Micena. Înainte de a pleca eroul a ridicat două coloane, Calpe și Abila, pentru a marca această călătorie. Mai mult decât atât, Densușeanu susține că Hercule a tăiat stâncile de la Rușova și a făcut ca apa, ce acoperea seșurile Banatului, să se scurgă în Marea Neagră: „*Într-adevăr, strâmtoarea numită Clisura Dunării ne prezintă și astăzi în diferite părți ale sale aspectul nu al unei coeziuni naturale, ci al unei tăieri de munți, opera grandioasă a omului preistoric*[2]." De asemenea, povestirile orale ale locuitorii din preajma Porților de Fier amintesc și astăzi că, odată, munții din partea de miazănoapte și de miazăzi a strâmtorii formau o linie neîntreruptă și că Dunărea își avea cursul prin Serbia pe la Milanovăț și se întorcea pe Valea Timocului în albia sa de astăzi.

Mitologia insulei Ada-Kaleh nu se oprește la istoria orală care înfățișează fabuloase legende și basme ale literaturii universale, ci merge în secolul al XIX-lea la ultimul prinț al Buharei devenit sfânt protector al locuitorilor insulei.

Mischin Baba, ultimul prinț Șamanaid din vechea dinastie de Uzbek, în urma unui vis pleacă din Buhara – cel mai puternic și bogat stat din tot Turkistanul – pentru aş găsi ceea ce brahmanii indieni numesc Santhi, adică pacea sufletului. În călătoria sa Mischin Baba săvârșește minuni, fapt pentru care rămâne cunoscut drept un sfânt care și-a împărțit averea săracilor pentru a trăi până la sfârșitul vieții sale pe insula de la cataractele Dunării.

Părăsind cetatea Buharei prinţul se izbește de împotrivirea Pașei, care dă ordin ca toate cele 12 porți ale cetății Belgradului să fie închise. Dar n-a trecut mult timp și paznicii îl anunță că Mischin Baba a ieșit pe toate cele 12 porți în același timp. În acel moment Sultanul a înțeles că are de-a face cu un sfânt căruia nu i se poate împotrivi.

Dan Silviu Boerescu în volumul ***Atlantidele României și alte locuri încărcate de magie din istoria noastră***, îi face un portret prințului în care îl înfățișează un tânăr la 30 de ani „*nu avea decât treizeci de ani când a părăsit palatul [...] deși trupul lui înalt și frumos era*

[1] Nicolae Cartojan, ***Cărțile populare în literatura română***, vol I, Editura Enciclopedică, București, 1974, p.54, *apud* Andrei Oișteanu, ***Utopografia insulei în imaginarul colectiv românesc***, în ***Insula Despre izolare și limite în spațiu imaginar***. Colocviu interdisciplinar organizat de Centrul de Istorie a Imaginarului și Colegiul Noua Europă, sediul NEC, 1999, coordonat de Lucian Boia, Anca Oroveanu, Simona Corlan-Ioan, Editura, Colegiul Noua Europă.

[2] Nicolae Densușianu, ***Dacia preistorică***, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", București, 1913, *apud.* Dan-Silviu Boerescu, ***Atlantidele României și alte locuri încărcate de magie din istoria noastră***, Integral, 2019, p. 114.

acoperit de zdrențe, deși peste obraz îi crescuse o barbă neîngrijită...., mai marilor insulei nu le-a fost greu să recunoască în acest drumeț umil și zdrențuros pe Mischin Baba".

Mischin Baba ajunge pe insulă datorită bunăvoinței unor pescari, care drept răsplată le umple năvoadele de pește. Viața sa pe insulă este modestă, dar plină de fapte miraculoase. Puterea lui de vindecare mergea dincolo de știința medicinei. Prin puterea rugăciunii le dădea fericirea maternității femeilor care veneau la el cu această problemă. Vindeca miraculos orice boală. Descânta, bolmojea în barbă, presăra ierburi fărâmițate pe răni, turna leacuri dintr-un ulcior.Veneau la el, în perelinaj femeile și bolnavii din mari îndepărtări și chiar după moartea acestuia, oamenii auzind despre minunile sfântului se rugau la mormânt.

Scriitorul Ilie Sălceanu recreează în ***Ada Kaleh roman de dragoste***, credința în puterile sfântului mort prin 1851. Credincioșii veneau și de dincolo de ostrov, de la Orșova, pentru a li se asculta rugămințile. „*Într-o seară ...veneau dinspre debarcader cu lumânări aprinse...bătrânele aveau ochii în lacrimi...în fața lor o fetiță ducea în brațe un țânc înfășat...s-au apropiat fără vorbă, l-au așezat pe țărâna mormântului. Din priviri li se desprindeau rugămințile*[3]". Copilul a doua zi a început să vorbească, sfântul l-a vindecat.

Suferințele, durerile, erosul și thanatosul își găsesc salvarea în credință. Zechir, una dintre fetele haremului își presăra sub pernă țărână de pe mormântul lui Mischin Baba pentru ca sfântul să-i lumineze calea pentru a-l cuceri pe Ali Kadri.

Legendele despre acest sfânt al locului capătă veșmânt și în lucrarea monografică ***Ada-Kaleh sau orientul scufundat*** scrisă de istoricul Marian Țuțui. Acesta consemnează că Ismail, unul dintre locuitorii insulei visează într-o noapte pe Mischin Baba: „*îi apăru îmbrăcat în hainele sale zdrențoase și arătându-i mormântul său părăsit, îi zise: «Aleargă la hogele vostru și spune-i să-mi restaureze mormântul; după trei luni va veni între voi Stăpânul pământului vostru și vă va reda privilegile pierdute»*[4]". Visul se adeverește, la puțin timp insula este vizitată de către Regele Carol al II-lea, care îmbunătățește soarta locuitorilor.

Așadar, Mischin Baba nu era doar un mare vindecător, ci făcea și profeții. Soarta ostrovului a fost anticipată de prezicerile sfântului, dar și de natura și timpul care "nu mai avea răbdare", „*Va veni a doua, a treia furtună. De șapte ori se va abate furtuna peste ostrov. Va nărui casele deja dezgolite, părăsite de adalâi, iar ultima furtună cu valuri înalte va acoperi cetatea și insula*[5]".

Observăm că abordarea mitologică și identificare multiplă de către diverse grupuri etnice au dat naștere unui loc cu o specificitate aparte, autentică. De-a lungul secolelor numele locului atestă contactul plurilingvistic, căci insula e numită când Erythia, Kyraunis, Carolina, Orșova Nouă, Ostrovul Mare, Ada Cebir și începând cu 1430 este cunoscută drept Ada Kaleh –insula cetate –, în funcție de ocupanții ei se schimbă atât denumirea cât și, mai ales, atmosfera și culoarea locală.

Insula ca realitate istorică

[3] Ilie Sălceanu, ***Ada Kaleh roman de dragoste***, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008, p.35.
[4] Dr. Marian Țuțui, ***Ada-Kaleh sau orientul scufundat***, Editura Noi Media Print, București, 2010, p. 156.
[5] Ilie Sălceanu, ***Ada Kaleh roman de dragoste,*** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008, p. 125.

Insula a fost locuită înca din Antichitate când Herodot o amintea sub numele de Cyraunis, însa prima sa atestare documentara datează din 1430, unde un raport al Cavalerilor teutoni către regele Sigismund al Ungariei,vorbește despre insula Saan. Mai mult decât atât, o monedă găsită pe insulă, datând din 306 e.n., confirmă prezența romanilor pe insulă.

Din cauza poziției sale strategice pe Dunăre, insula a devenit mărul dicordiei între două imperii, trecând în nenumeroase rânduri de la turci la austrieci. Ada Kaleh ajunge pentru prima dată sub stăpânire turcă în 1390, când Firuz bei a ocupat-o împreună cu Orșova și Vidin. În 1522 Orșova este pierdută, dar mai târziu prin Pacea de la Sviștov (4 august 1691) insula, Orșova și Belgradul trebuiau să revină Turciei.Turcii declanșează un nou război împotriva Imperiului Roman, în anul 1716, sperând să-și recucerească teritoriile pierdute, dar Prințul Eugen de Savoia, în fruntea a 70 000 de soldați, învinge armata otomană care număra 150 000, printr-o bătălie istorică la Belgrad. Astfel, Belgradul, Banatul, Oltenia și insula Ada Kaleh ajung provincii ale Imperiului Habsburgic.

În această perioadă fortificațiile cetății au fost întărite de către prințul Eugen de Savoia care va construi forturi la capetele insulei legate cu drumuri subterane. Această cetate, împreună cu cele de la Tekije (peste Dunăre în Serbia) și Orșova, a blocat înaintarea turcilor spre centrul Europei.

Până în 1878 au fost date o serie de lupte între cele două imperii, când prin Pacea de la Berlin Ada Kaleh rămâne o oază musulmană pe Dunăre, proprietate a Sultanulu, dar sub administrare austro-ungară, cu un statut special. Garnizoana otomană s-a retras, dar pe insulă au continuat să trăiască turcii care au rămas în urma evacuării.

Insula a aparținut Austro-Ungariei până în 1919, iar după destrămarea Imperiului, Ada-Kaleh și-a pierdut privilegiile, pe insulă domnind o mizerie cumplită. Primarul Ismail Turhan, a decis să facă intervenții pe lângă autoritățiile românești, astfel în anul 1923 prin semnarea Tratatului de Pace cu Turcia la Lausanne, Ada Kaleh intră sub jurisdicție românească.

Locuitorii au fost anuntati în mai, anul 1963, de catre imamul Regep Ali că insula Ada-Kaleh va îndeplini profeția sfântului Mischin Baba și că va dispărea sub apele lacului de acumulare al Hidrocentralei Porțile de Fier I. Marian Țuțui, consemnează că locuitorii s-au întors în patria lor, Turcia, ori s-au răspândit în București sau alte orașe. Premierul Turciei, Suleiman Demirel, s-a implicat în strămutarea locuitorilor în patria lor natală, dar a făcut și demersuri pentru ca fiecare familie să fie despăgubită. În Turcia locuitorii din Ada Kaleh și-au reînființat micile ateliere și fabrici, unele producătoare de mărci celebre, de unde continuau să vândă sortimente de rahat Locum. Ei își amintesc mereu cu nostalgie de Edenul unde, *„ne-am născut liberi, căci nu era nimic rău pe insulă. Nimeni nu se uita cu răutate la altcineva".* Constantin Severin, scriitor contemporan și artist vizual, în cel mai recent roman al său apărut în 2019, urmărește foarte bine evoluția insulei, începând de la războaiele ocupanților ei și până la sfârșitul acesteia sub apele fluviului. Autorul zugrăvește emoțiile și deznădejdea oamenilor *„Vestea a căzut ca o ghilotină peste micuța comunitate din insula-coadă-de-rândunică, transformând multe*

suflete în țăndări, cei mai afectați fiind oamenii în vârstă, atât de legați de pământul sacru în care s-au născut și în care doreau să fie înhumați, conform unui vechi jurământ".

Cetatea este demontată iar cărămizile și pietrele sunt numerotate și reasamblate pe insula Șimian –o limbă de pământ de cinci ori mai mică decât insula – la fel și monumentele funerare. După moartea academicianului C.S. Nicolăescu-Plopșor în 1968, proiectul arheologic și turistic Șimian intră repede în uitare, iar la începutul anului următor insula va dispărea (1969), în apele lacului de acumulare a Hidrocentralei Porțile de Fier I.

Deși dispărută, Ada Kaleh, nu va înceta niciodată se renască în memoria imaginarului colectiv românesc. Totodată, se dezvoltă o similitudine generatoare de sens: şi insulele mor. Tragedia insulelor este mai întâi resimțită de oameni care prin suferință, nostalgie, amărăciune și tristețe conferă acestor spații înconjurate de ape o aură magică, aceasta din urmă rămânând conservată în fantezia prozatorilor.

Topografia insulei

Ada Kaleh este, deci, o insulă reală înconjurată de ape, așa cum apare pe hartă, dar mai ales, un spațiu exotic, o oază musulmană situată la un *triplex confinium*, între frontierele ungurești, românești și sârbești și la mică depărtare de Bulgaria. Locuitorii insulei nu exagerau deloc atunci când le spuneau turiştilor, că ei aud cântecul cocoșului răsunând din trei țări: Tekija din Serbia, Orșova în Imperiul Austro-Ungar, iar în aval, Turnul Severin în România.

Latura cea mai pitorească a insulei o constituie casele construite pe zidurile vechii cetății, ceea ce dă acestora o notă de originalitate și simbioză între trecutul victorios al zidurilor și modestele case turcești construite cu materialele smulse din acest vechi castru roman. Toate clădirile și chiar stâlpii porţilor au fel și fel de tăblițe cu inscripţii otomane care nu fac altceva decât să arate că aici puterea a aparţinut celor două imperii care și-au arătat măiestria în arta construcţiei.

Scriitorul Ilie Sălceanu conturează o geografie literară a sudului românesc într-o manieră autentică și bine documentată. El descrie, cu multă măiestrie, locuri și întâmplări adevărate. Imaginarul lui este mai real decât realitatea, iar acest fapt se datorează originii sale, născut în Svinița, sat de pe Clisura Dunării, despre care a scris studii, dar și o monografie: ***Fenomenul Svinița***. Romanele sale dedicate sudului ***Cămaşa morţii. Theodor Vladimirescu*** (1999), ***Ada Kaleh. Roman de dragoste*** (2008), ***Gelin. Mireasa din Ada Kaleh*** (2010), şi ***Apocalipsa după Mahomed*** (publicat postum în 2014), parcurg itinerarii care ajung mereu pe Clisura Dunării, trec prin Sviniţa şi se opresc într-o insulă care a dispărut, Ada Kaleh.

În cel de-al doilea roman asupra căruia ne-am concentrat atenția, ***Ada Kaleh roman de dragoste***, Ilie Sălceanu reconstituie atmosfera, culoarea timpului și spațiului adakalehian, prin descrierile pitorești presărate cu arhaisme și regionalisme de origine turcă, din spațiul dobrogean și balcanic.

Satul trăia cu frica potopului de apă- Dunărea se umfla iarna peste margini, abătându-se deseori asupra locuințelor, din această cauză oamenii și-au ridicat case înalte din piatră. Casele înalte au jos, la parter, lucruri gospodărești: plug, năvoade,

vâsle, bărci, iar sus, la etaj se află locuința. Odăile albe au paturi vechi de lemn împodobit cu crestături răsucite, pături de lână sau blănuri de oaie, covorașe, un divan moale...

Camerele erau împărțite în odaia de primire, pe a cărei măsuțe se aflau bucate pentru oaspeți: șerbet de trandafiri, smochine, miere, cafea, sugiuc și baclavale, mizilicul alături cu salata, brânza și legumele proaspete, țigări răsucite în foi, măsuța fără scaune, căci turcii n-au trebuință de ele în casă. Încăprerea bărbaților era separată de cea a femeilor. Băile rituale erau așezate mereu în colțul odăii de locuit.

Aleile pietruite erau umbrite de bolte de viță-de-vie, iar în mai multe canistre de benzină văruite erau nalbe de grădină, trandafiri agățători și garoafe. Iernile călduroase iar verile răcoroase au creat un mediu propice pentru dezvoltarea unei vegetații luxuriante, abundentă, plantată de locuitori: chiparosul, smochinul, castani sălbatici, arțari, roșcovi sălbatici, pini, peri, tei, carpeni, stejari, goruni, sălcii pletoase, plute, plopi, lemn câinesc, sînger, iasomie, salcie, plopi, migdali, trandafiri și alte plante aduse dinspre Soarele Răsare, au făcut din Ada-Kaleh un crâmpei din *1001 de nopți.* Aprecierea localnicilor că insula aparținea unei lumi de basme se datorează atât naturii darnice plină de „*smochini și lămâi care nu se prăpădesc aici niciodată în locul cel mai fericit de pe pământ*", cât și scutirii de impozite.

Atmosfera apăsătoare de ostrov muribund, în concordanță cu simțirile oamenilor și ale naturii este descrisă de Sălceanu într-un registru de sfârșit de lume „*bătea, biciuia și un vânt aspru, trist din josul apelor, încrețea oglinda Dunării și lovea cu un șuier ascuțit cheiul și barca. Am simțit acest aer al ei posac, trist, de cum am urcat în barcă* ..." . Cetatea din insulă se pregătea de demolare, casele de pe zidurile ei urmau să fie golite ori lăsate în paragină până la venirea apelor.

Locuitorii insulei și ocupațiile lor în veacul al XX-lea

Insula trăiește prin viețile care se perindă prin ograda ostrovului**.** Cei patru-cinci sute de insulari făceau parte din câteva familii care se amestecau de secole. Vrăjmășie nu mai putea exista pe insulă deoarece turcii cu turban și sabie în mână au plecat. Cei de acum erau adalâii care trăiau sub vraja unui străvechi și stranu jurământ. Aceștia erau însoțiți încă de la naștere de un jurământ sfânt, transmis cu sfințenie din generație în generație, potrivit căruia toți cei care au văzut lumina zile în Ada-Kaleh, chiar dacă o părăseau, se-ntorceau în micul paradis în așteptarea sfârșitului și a odihnei veșnice lângă strămoșii lor.

Locuitorii erau extrem de primitori. Patrick Leigh Fermor, un apreciat autor britanic de de memorii de călătorie din secolul XX, în jurnalul său ***Între păduri și ape*** reface itinerariu, la mijlocul anilor '30, unui tânăr nonconformist care renunță pentru o vreme la studii și pornește într-o călătorie la pas prin Europa, de la granița Austriei până la Porțile de Fier, printr-o Europă Centrală ce sfidează trecerea timpului și arată că diversitatea oamenilor nu împiedică ospitalitatea, prietenia și dragostea. Astfel autorul prin ochii personajului său, Paddy, ajunge la Orșova, unde cunoaște insula paradisiacă a turcilor.

La prima vedere insula i se pare *„ancorată în preistorie, de parcă ar fi fost refugiul unei specii dispărute de altfel cu mult timp în urmă*[6]*"*, aspectul oamenilor întărește și mai mult convingerea tânărului. Costumele specifice orientalilor cu acele brâie voluminoase, stacojii care strângeau în multe pliuri pantalonii largi albastru-închis, fesurile vineții sau turbanele zdrențăroase legate larg în jurul capului, uimeau turiștii prin aspectul lor exotic. Femeile aveau capul și umerii acoperite cu *feredjé* negru – un văl prins în linie dreaptă deasupra sprâncenelor, care cobora sub nas; purtau pantaloni albi strânși la glezne, fetițele aveau fața descoperită iar băieții semănau cu niște adulți în miniatură, dar în ciuda hainelor peticite și jerpelite, atitudinea și purtarea lor erau pline de demnitate. Atunci când *„întâlneau un străin, își duceau mâna dreaptă la inimă, la buze și la frunte, și-o puneau pe piept cu o înclinare din cap și un bun-venit spus în șoaptă*.[7]"

Autorul jurnalului de călătorie descrie ospitalitatea insularilor dar și ceremonialul cafelei atât de celebru printre europeni. Invitat la cafeneaua rustică din insulă, Paddy este servit mai întâi cu un păhărel cu rachiu, apoi cu o linguriță de dulceață delicioasă din petale de trandafiri, ia din nou o jumătate de pahar de apă, și în sfârșit, servește cafeaua densă și fierbinte făcută la nisip. Ritualul se încheie cu o țigară aromată fabricată chiar pe insulă.

Spațiu al unui veritabil creuzet etnic, insula locuită de turci, unguri, sârbi, români sau evrei trăiau cu toții ca într-o familie fără deosebire de religie *„ne-am născut liberi căci nu era nimic rău pe insulă. Nimeni nu se uita cu răutate la altcineva.*[8]*"* Aceștia s-au bucurat mult timp de o politică îngăduitoare a guvernanților deoarece insula nu oferea nicio resursă în afară de plantele și animalele pe care le creșteau: găini, rațe, vaci, capre, oi, porci nu. Până în 1918, impozite nu se plăteau iar profitul se împărțea la populație.

Principalul venit al insularilor după cum menționează istoricul Marian Țuțui, venea din vânzarea dulcețurilor și delicateselor: grămezi de pandișpan, de locuum cu alune, de dulcețuri în borcane cu etichete scrise de degete neînvățate cu creionul chimic erau expuse în bazar, produse alimentare alături de maldăre de fesuri stivuite, ilustrate vechi, pături brodate cu fir de aur, bijuterii confecționate manual, papuci colorați, ciubucuri lungi din iasomie ornamentate, peste tot sunt prezentate fâșii de tutun galben-auriu, trabucuri și țigări care aici se pot cumpăra atât de ieftin datorită fatului că turcii nu plăteau impozit.

Turcii care nu făceau bani din dulcețuri și delicatese lucrau la fabrica de confecții, rahat și la cea de tutun, țigările fabricate aici, pe Ada-Kaleh, erau foarte apreciate și recunoscute. O realitate în acea perioadă era contrabanda cu vite, cereale, gaz, zahăr, miere, sare, cânepă valahă, spirt ori tututn. Însă bărbații mai dezghețați plecau în țară să facă comerț cu înghețată, bragă, rahat, cafea sau dulciuri. Scutirea de plata impozitelor, taxelor vamale, serviciu militar și chiar lemnele de foc erau gratuite au făcut ca paradisul exotic să se transforme într-un paradis fiscal. Însă cum orice minune nu durează mult, o dată cu venirea la putere a comuniștilor, soarta insulei se se va schimba radical.

[6] Patrick Leigh Fermor, ***Între păduri și ape***, Humanitas, București, 2016, p. 282.
[7] *Ibidem*, p.282.
[8] Dr. Marian Țuțui, ***Ada-Kaleh sau Orientul scufundat,*** Editura Noi Media Print, 2010, p. 169.

După lipirea insulei Ada Kaleh la România, în urma tratatelor internaționale semnate după Primul Război Mondial și a dorinței exprimate de aproape toți locuitorii, cei mai mulți insulari au început să se confrunte cu o sărăcie lucie, deoarece guvernul de la București neglijase faptul că în timpul ocupației otomane sau austriece micul Levant se bucura de un statut special.

Marian Țuțui, și mai ales romancierul Constantin Severin creionează în ficțiunea romanului, întâmplări pe care le-au trăit locuitorii insulei. Astfel, în ziua de 4 mai 1931 a pășit pe insulă Regele României, Carol al II-lea, însoțit de premierul Nicolae Iorga și de alți câțiva membri ai guvernului. Oaspeții au vizitat întâi moscheea cu miresme de smirnă și au admirat minaretul și apoi covorul imens, de aproape 500 de kilograme, dăruit în 1904 de sultanul Abdul Hamid al II-lea. La cafeneaua Moka este îmbiat cu cafelelel servite în aceeași ceașcă din care băuse și regele Ferdinand.

În urma acestei vizite, insularii au fost încurajați de rege că li se va acorda sprijinul pentru a-și continua traiul la fel ca și înainte, în micul paradis, pe ape „ *Puteți să vă reîntoarceți în liniște la casele voastre. Din acest moment veți primi înapoi toate privilegiile și veți beneficia de toată grija mea*[9]". Într-adevăr nu au fost doar vorbe în vânt, dovadă că turcii au primit o licență de import fără taxe pentru tutun, cafea, zahăr, alcool și țigări, după care au înființat în scurt timp Societatea „Musulmana" condusă de Ali Kadri, jumătate din profit revenind locuitorilor insulei.

Abia după 1931 și mai ales în anii 1932-1934, când insula a fost declarată stațiune climaterică pentru chiparoșii și leandrii pe care îi îngăduia, Ada Kaleh a început să prospere. Turiștii începeau să descopere insula, însă locuri de cazare nu erau.

După abdicarea regelui Mihai în 1947 și instaurarea regimului comunist, Levantinul nordic a fost zguduit din toate încheieturile de sistemul totalitar. Averile celor bogați au fost confiscate, fabrica de țigări întemeiată de Ali Kadri, fabrica de rahat, atelierul pentru preparat șerbet și dulceață de trandafiri și de asemenea alte câteva proprietăți mai mici.

Pe plan ficțional viața insulei, din primii ani ai administrației române, este descrisă în romanul lui Romulus Dianu ***Nopți la Ada-Kaleh***. Autoritățile centrale încearcă să-și impună oamenii – de pildă, pe agentul tutunului, Dogaru, adevărată figură malefică. El promitea sporirea progresului insulei mulțumită comerțului cu tutun din Timișoara. Iar pentru ca lucrurile să se desfășoare în bună ordine Dogaru dispune de *„arme grozave"* ca munca-pe-rupte, foamea, fiscul sau biciul. Așadar, ei au urmat să fie persecutați din pricina că *„nu sunt cu domnul nostru Isus Cristos, de unde se vede cât sunt ei de bolșevici și de contrabandiști, periculoși.* "[10] Urmăriți peste tot, turcii nu mai aveau liniște nici în timpul rugăciunilor odată ce intrau în moschee jandarmii, singurii care intrau încălțați, cu arma în spinare și cu țigara aprinsă. Romanița Constantinescu în cartea sa ***Pași pe graniță***, vede insula, în această perioadă a declinului ei, ca un rai păzit de baionete, de o lume violentă de „altă lume", rezultat al unui ***voyeurism*** închipuit și mitoman, la care numai câțiva continentali anarhici au acces imaginar și care îi intimidează pe neinițiați și îi pedepsește pe refractari.

---

[9] Constantin Severin, ***Bibliotecarul Infernului***, Editura Cartea Românească, Iași, 2019, p. 273.
[10] Romulus Dianu, *Nopți la Ada-Kaleh*, Editura Eminescu, 1970, București, p. 35.

Schimbarea de statut face exodul inevitabil. Romulus Dianu ilustrează drama insulei în care ușile își trag zăvoarele, ferestrele sunt oblonite, oamenii au porniri peste apă fără să mai ia nimic din toată gospodăria și fără ca nimeni să le mai știe de urmă, iar cei care au rămas se încinse în bătălia cu o sărăcie lucie în care viețuirea este tot mai grea *„copiii se nasc și mor rahitici, anemici, flămânzi, desculți, ignoranți, fricoși, sau de ce atâtea femei, în fiecare an, aduc pe lume copii morți, sau se îneacă în fluviu, sau pur și simplu dispar.”*[11].

Pe tărâmul dinspre Iugoslavia condusă de Tito a fost înălțat un gard din sârmă ghimpată de peste doi metri pentru a fi descurajate evadările în lumea liberă. Cei care s-au opus regimului au fost ridicați de securiști, duși cu o navă în Orșova, înghesuiți în vagoane pentru vite și deportați în coloniile de muncă din Bărăgan. Au avut de suferit peste 60 de persoane, în special sârbi, cehi, câțiva români și turci. Constantin Severin în ***Bibliotecarul Infernului*** imaginează drama intelectualilor puși sub acuzare că propagă informații anticomuniste, precum și pedepse mai dure pentru cei care au fost catatlogați drept dușmani ai poporului. De pildă, imamul Regep Salih a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru că în Coran ținea ascuns un jurnal anticomunist. În detenție a fost supus unui proces dur de „reeducare”, iar după ce a fost eliberat a ajuns muncitor necalificat la fabrica de țigări.

Treptat sârma ghimpată se insinua nu numai în gardul înalt dinspre malul sârbesc, ci și în mințile și sufletele insularilor, devenind tot mai tăcuți, retrași, bănuitori, înspăimântați, insularizați.

Schimbarea traiului o simțeau cel mai mult turcii „*trăiți bine*”, ei se dovedeau cei mai slabi. Au învins treizeci sau patruzeci, care se mulțumeau la amiezi, cu un pește fript, și seara cu o doniță de mere murate. În aceste condiții, primarul, Huzun Mustafa Sari, a luat măsuri *„ le-a cumpărat cîte o capră celor prea săraci, și, într-un singur an, devenise din primarul unei insule bogate, regele unei colonii de cerșetori”*[12].

În 1925 în fosta cazarmă de honvezi este înființat Gimnaziul Industrial de Fete, până atunci școala ținându-se în moschee unde erau amenajate două săli pentru clase și una pentru cancelarie. Însă școala și serviciul militar nu erau obligatorii ca și cum acestea nu contau pentru progresul populației „*totul se face sau nu se face, numai din ordin de sus*[13]”.

Moscheea de pe Ada Kaleh, fostă biserică franciscană din anul 1799, transformată prin adăugarea unui minaret mult mai înalt decât chiparoșii din preajmă și cu un muezin care anunța, cu o voce gravă și ritmată, ora fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni rituale zilnice, era cea mai nordică moschee din Europa. Asta datorită faptului că Țările Române care se aflau de mulți ani sub controlul Porții Otomane, prin domnitorii locali au purtat negocieri cu turcii ca aceștia să nu dețină proprietății imobiliare sau să-și practice religia musulmană pe teritoriul românesc.

[11] Ibidem p. 23.
[12] Ibidem p. 36.
[13] Ibidem, pg 11.

Orășelul se golea, prăvăliile erau închise iar turismul se împuțina. Insula se sfârșea luând totodată amintirile și identitatea localnicilor. Cel mai bogat om din insulă, Ali Kadri, se retrage și el în Turcia, lăsându-și impresionanta avere la mâna destinului.

Insula cadru erotic atractiv

Romanul lui Ilie Sălceanu ***Ada Kale roman de dragoste*** are în centrul său insula, dar autorul ne invită şi la o meditaţie asupra vieții, asupra iubirii şi asupra canoanelor care o pot distruge. Multe episoade sunt dedicate iubirii care nu ţine seama de nimic, se aprinde şi arde, însă prejudecăţile, la fel ca și în roman, o pot răpune, dar nimeni şi nimic nu o poate supune definitiv.

Scriitorul reliefează în romanul său dragostea lui Dogan pentru Meriem, o fată de pe insulă. La îndemnul unui prieten turc care într-o zi i-a arătat insula și i-a spus „*Du-te acolo le găsești pe toate. După toate gusturile. Treci Dunărea cu o barcă, te așezi pe țărm. Aștepți. Într-o clipă o să-ți răsară toate în față, fericirea și nefericirea, dragostea și ura, moartea, prietenia și trădarea. Și soarele fierbinte, și turbarea, neputința. Le ai pe toate cu toptanul. Numai să ai îndemânare să le culegi. Puterea să le privești pe îndelete*.[14]", Dogan vizitează insula pe care, mai târziu, o va părăsi fără să-i știe nimeni de urmă fiindcă dragostea lui pentru Meriem era ca un strigăt în deșert. Chiar dacă a îmbrățișat, fără șovăială, credința și portul cu fesul pe frunte, avea alt sânge, iar în legea musulmanilor împreunarea a două naționalități diferite nu sunt permise.

Ilie Sălceanu dedică spații largi iubirii, care nu ține cont de nimic. Personajele au trăiri profunde, iar lumea este și a prejudecăților, o lume diferită, ***anticontinentală***. Autorul surprinde diferența dintre cele două lumi: rațiunea, de-o parte, și dragostea, de cealaltă parte. De o parte, înfrânarea minții și a trupului, rigoarea morală, iar de partea cealaltă, afecte angajând toată ființa, credințe puternice și imemoriale. Giulizar, una dintre cadânele haremului, geloasă pe dragostea lui Ali Kadri pentru străina din ostrov, Meriem care și ea era turcoaică doar pe jumătate, s-a repezit cu un cuțit în mână la aceasta din urmă, iar numai după ce a ucis-o și-a dat seama că trupul ce zăcea între perne era a altei femei, ce nu făcea parte din harem.

Prozatorul ne oferă şi o deschidere, documentată riguros, spre lumea musulmană, care ne-a fost aproape. Autorul se folosește, evident, și de calitatea lui de istoric și arheolog. Astfel, ne oferă date despre obiceiurile musulmanilor, despre tradiţiile privind circumciziunea, mariajul sau haremul. Astfel, îi plasează aici pe bektași care propovăduiesc egala îndreptățire a tuturor religiilor în fața lui Dumnezeu. Însă bektașii lui Sălceanu fac parte dintr-o feerie neortodoxă, adică ei apar ca o comunitate eretică, unde conviețuirea cu femeia este respinsă, cu excepția unei singure nopți pe an, în care bărbații și femeile se împreunează anonim.

Din scrierile lui Ilie Sălceanu rezultă și bucuria de a trăi, dar mai ales etosul care este și el oriental. Iubirea apare sub diverse forme ca bunăvoinţă, respectul canoanelor, ca pedeapsă deoarece blestemul insulei poate surveni din dragostea neîmplinită a adalâilor, sau din nesațul lor pentru aceasta.

[14] Ilie Sălceanu, ***Ada Kaleh roman de dragoste,*** Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008, pg 171.

Din perspectivă continentală insula nu e preocupată de a trasa hotare. Ea îi primește pe toți cei ce vin pe maluri. E o lume sincretică și concentrată, care nu cunoaște conflictul diferenței.

Finalmente, esenţial în formula existenţială a eroilor este şi vraja, *„ostrovul este locul celor mai omenești nebunii. Poți să te scalzi în zori, să ațipești în umbra sălciilor purpurii. Să te cațeri pe cetate, să aștepți acolo zorii lăptoși.*.[15]". Seducţia pe care însăşi insula o exercită face din aceasta un fel de personaj generic. Deli Papaz, cel mai statornic povestitor al istoriilor din insulă, se consideră „chemat" aici, iar din prima zi și-a dat seama că „huria" pe care a-ntâlnit-o era însăși Insula. Cornel Ungureanu în cartea sa ***Geografie literară*** menționează că ***universul balcanic e inconsistent***, mobil, discontinuu, esența fiind conturată de pitoresc. Omul nu este atât de interesant prin interioritatea lui cât prin exterioritate. Nu viaţa lui lăuntrică contează, ci masca, aspectul comportamental, rețeaua de relații sociale.

Spaţiul existenţial îşi pune amprenta asupra fiinţelor care-l populează. Un astfel de moment trăieşte Ali Kadri când este părăsit de Meriem. El refuză să accepte că povestea de dragoste a luat sfârşit: *„Pentru el sfârşitul era imposibil de gândit sau de simţit. Sunt oameni pentru care sfârşitul este sfârşitul lumii. În mintea lor, în spatele unui sfârşit nu mai este nimic, nici viaţă, nici soare. Odată cu sfârşitul se sfârşesc toate. Plecarea acelei femei era un astfel de sfârşit pentru el*[16]".

Ada-Kaleh spațiu al aventurii

Insula constituie spațiu și subiect de ficțiune în romanul polițist al lui George Arion, ***Umbrele din Ada-Kaleh***, unde se va ancheta dispariția a patru tineri, toți presupuși deținuți ai insulei.

Protagonisul romanului este jurnalistul Andrei Mladin, care ne introduce în atmosfera de căutare, suspiciune și aventură în acțiunea de a descifra un mister legat de soarta unor tineri deținuți care au fost lăsați să se înnece o dată cu scufundarea insulei.

Miza autorului nu este de a reda insula ca spațiu al întâmplărilor reale, ci aceasta constituie doar pretextul și locul unde imagianția poate să ia cele mai neașteptate întorsături. Astfel, Andrei Melinte împreună cu colega sa Ava Noureanu se angajează într-o aventură mult mai periculoasă decât se credea la început. Cei doi își periclitează viețile în investigațiile lor, chestionează martori din țară și din străinătate, ajung să stabilească relații surprinzătoare între ce li s-a întâmplat celor închiși și evenimente de pe șantierul Bumbești-Livezeni.

Adevărul pe care cei doi ziariști îl descoperă se leagă de decretul 310 din 1964 potrivit căruia deținuții politici sunt grațiați de la executarea restului de pedeapsă. Însă, se pare că, acestor tineri condamnați la reeducare pentru că au răspândit manifeste împotriva regimului, li s-a schimbat statutul. Astfel, din deținuți politici au devenit deținuți de drept comun. George Arion îmbină ficțiunea cu realul raportânduse la ororile pe care le-au trăit semeni de-ai noștri sub regimul opresiv înlăturat în '89.

[15] Ibidem p. 23.
[16] Ibidem, pg.194.

Fascinante în aceste pagini sunt trimiterile la momente și personaje neașteptate, legăturile care pun în mișcare mintea cititorului și scrierea mereu labirintică a autorului.

Actualitatea subiectului este dovedită de tot mai mulți prozatori contemporani care încearcă să descurce căile întortocheate ale insulei.

Insula spațiu magic

Prozatorul și eseistul Constantin Severin găsește insula paradisiacă de pe clisura Dunării, un spațiu fabulos pe care îl îmbracă și îl transformă după legile propriei fantezii. Mitul copilăriei sale prinde contur în romanul ***Bibliotecarul Infernului***, a cărui pagini se deschid ca o autobiografie *„de mulţi ani doream să pun în pagină un mit al copilăriei mele, insula Ada Kaleh, unde mă duceau frecvent părinţii cu vaporaşul, la vârsta de 8-10 ani, când locuiam în Turnu Severin, oraşul trandafirilor şi al podului lui Traian*”[17].

Prozatorul descrie cu o imagistică bogată și cu o tehnică proaspătă care stârnește interesul lecturii, acțiunile secrete intreprinse de bibliotecarul Giovanni. Acesta are în grija sa majoritatea cărților interzise, păstrate până atunci în biblioteca de la Viena a prințului Eugen de Savoia. Protectorul său îl aşază în subterana insulei Ada Kaleh, unde vor fi depozitate „cărţile demoniei”. Giovanni ajunge să descifreze tablițele de smarald ale atlanticilor, astfel capătă nemurirea ce îl va transforma într-un bibliotecar al infernului.

Fortificațiile insulei, tunelul secret care ajunge pe malul sârbesc, personaje istorice, precum Carol al VI-lea, sunt descrise într-un roman misterios care alunecă, prin prisma viziunii biblotecarului, în fantastic.

Cronologia e mereu intactă. Autorul aduce în prim plan evenimente din perioada celor două imperii, respectiv, Otoman și Habsuburgic, sau se îndepărtează și ajunge mai aproape de epoca noastră când Giovanni e martor scufundării insulei.

Multe pagini sunt consacrate Adei-Kaleh, alte pagini de enciclopedie sunt destinate celor ce vor să ştie istoriile Europei Centrale şi de Sud-vest.

În concluzie, putem spune că tărâmurile scufundate își construiesc o istorie aparte bazată pe legendele păstrate în cărți, filme, vederi ori poze. Ada Kaleh, raiul exotic al turcilor, nu face nici ea excepție. Oaza musulmană din spațiul românesc nu a pierit o dată cu construirea hidrocentralei Porţile de Fier I, ci nu încetează să renască în imaginarul romanesc sub diferite fețe ale fanteziei scriitoricești.

Bibliografie

Arion, George, ***Umbrele din Ada-Kaleh***, Editura Crime Scene Press, 2019.

Boerescu, Dan-Silviu, ***Atlantidele României și alte locuri încărcate de magie din istoria noastră***, Editura Integral, 2019.

Ciocârlie, Corina, ***Un țărm prea îndepărtat,*** Editura Cartea Românească, Editura Polirom, 2013.

Constantinescu, Romanița, ***Pași pe Graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei***, Editura Polirom, 2009.

Dianu, Romulus, ***Nopți la Ada-Kaleh,*** Editura Eminescu, 1970.

[17] Constantin Severin, ***Bibliotecarul infernului***, Editura Cartea Românească, Iași, 2019, p.18.

Fermor, Patrick Leigh, ***Între păduri și ape***, Editura Humanitas, 2016.
Ungureanu, Cornel, ***Geografie literară***, Editura Universității de Vest, Timișoara,2002.
Ungureanu, Cornel, ***Mitteleuropa Periferiilor,*** Editura Brumar, Timișoara, 2018.
Sălceanu, Ilie, ***Ada-Kaleh***, Editura Dacia
Severin, Constantin, ***Bibliotecarul Infernului,*** Editura Cartea Românească, 2019.
Țuțui, Marian, ***Ada-Kaleh sau Orinetul Scufundat,*** Editura Noi Media Print, 2010.
Insula Despre izolare și limite în spațiu imaginar. Colocviu interdisciplinar organizat de Centrul de Istorie a Imaginarului și Colegiul Noua Europă, sediul NEC, 1999, coordonat de Lucian Boia, Anca Oroveanu, Simona Corlan-Ioan, Editura, Colegiul Noua Europă.

THERAPY OF EMOTIONS IN THE FACE OF THE GREAT WAR

Sorin MIHAI
PhD Student, University „Ovidius” of Constanţa

Abstract: The Great War (1914-1918) comes along with in – depth change of the emotional universe. Within the writings of some Ego-documents signed by the early twentieth century contemporaries of the events, the portrayed emotions reflect the changes in the image of the war, as well as the effort to adjust to a new reality. The First World War means paramount shifts of the already existing model that will define the evolution of the humanity from that moment on. The Great War contemporaries stand for a generation that will decisively influence the perspective on the "show" caused by the conflagration that changed the destiny of the whole world.

Keywords: The Great War, Ego-documents, emotions, image of war, war contemporaries.

Poate că niciodată în evoluția umanității destinul și direcția culturii (și, implicit, ale literaturii) nu au fost atât de puternic marcate precum în urma celor primei mari conflagrații mondiale. Marele Război și a creat o nouă paradigmă, vestind schimbările majore de perspectivă asupra felului în care umanitatea se va raporta din momentul respectiv la ideea de război. Dacă până la începutul secolului al XX-lea imaginea războiului mai era transpusă printr-o lentilă a idealizării luptei, a reperelor înaltei conștiințe a superiorității unei părți beligerante sau a unei nații, a eroismului asumat și imperios cultivat etc. (prin care se justificau acțiunile militare ca necesitate a progresului, care hrăneau atitudinea naționalistă ce a marcat epoca), impactul produs și debusolarea creată de conflagrațiile moderne, prin atrocități, prin violența extremă, prin modificările impuse vieții cotidiene au creat o nouă retorică, o abordare diferită. S-a creat astfel o breșă adâncă în felul în care conceptul de război a fost privit înainte și după aceste momente definitorii pentru evoluția umanității; acest fapt este elocvent dacă se urmăresc în paralel, ca documente ale autenticității emoțiilor, jurnalele acelor vremuri. Dezintegrarea marilor imperii este succedată de afirmarea identității națiunilor, nostalgia „vremurilor de aur” este înlocuită de pragmatism adesea agresiv și de ancorarea mai puternică în prezent; liniștea patriarhală, înghețarea în timp va fi înlocuită de efervescența schimbărilor în societate, care profilează *noul* ca o constantă a timpurilor; sobrietatea codurilor cavalerești nu se mai regăsește decât în mod excepțional în contextul războiului modern, meschin, care sacrifică orice principiu – toate acestea așază în balanță concepțiile, resorturile intime ale generațiilor aflate în angrenajul Marelui Război.

Mai presus de acestea se află, însă, un întreg bagaj emoțional care se formează în creuzetul războiului și care schimbă modul de interpretare a impactului produs asupra psihicului uman de conflictele armate. Este momentul în care apar în discuție concepte

precum *cultură a războiului*[1] (în domeniul istoriei culturii), *literatură a traumei*[2]. În psihologia militară sunt introduse sintagmele *shell-shock* (sau *Granatschockwirckung*), *railway brain*[3], în căutarea unor explicații cu privire la nevrozele, la șocul posttraumatic pricinuite de participarea la război. Procesul de alienare pe care îl resimt nu numai combatanții, ci și toți ceilalți care au acces la informațiile năucitoare despre noul tip de conflict armat se manifestă acut, creând dezorientare, ambiguitate și pentru prima dată este reclamat cu insistență nonsensul unei astfel de confruntări. Spațiul și timpul nu se mai supun regulilor cunoscute, ies din tiparele recurente în epoca anterioară, percepțiile, senzațiile, sentimentele, acțiunile și însăși voința umană fiind alterate de inedita situație apărută. Aceste transformări dramatice sunt surprinse elocvent în paginile jurnalelor de război, lectura unor astfel de producții aflate la granița literaturii oferind mostre ale trăirii „pe viu" a schimbării de paradigmă.

Un moment semnificativ pentru schimbarea care se produce este constituit de instantaneele care surprind reacțiile umane la început de război. Anunțarea mobilizării generale, momentele premergătoare intrării în război constituie, cu câteva excepții, motiv de manifestare exuberantă, aproape euforică. Jurnalul de război al lui Ernst Jünger, apărut în primă versiune în 1920 și cunoscând nu mai puțin de alte 5 versiuni ulterioare (dovadă a interesului puternic manifestat de public pentru acest tip de scriitură), consemnează această proiecție a istoriei Marelui Război:

„(...) ne contopisem într-un mare corp entuziast. Crescuți într-o epocă de siguranță, nutream cu toții dorul de neobișnuit, de marea primejdie. (...) Războiul trebuia să ne aducă grandoare, forță, solemnitate. Ni se părea faptă bărbătească, luptă voioasă de trăgători la țintă pe câmpii înflorite, înrourate de sânge. (...) Ah, numai să nu rămânem acasă, numai să putem participa!"[4]

O atitudine similară este cea a lui Bogislav Tilka, soldat german pe frontul românesc, notată în jurnalul publicat sub pseudonimul Gerhard Velburg (pseudonim ales cel mai probabil de editor, din cauză că numele autorului, cu rezonanță slavă, ar fi prejudiciat vânzările). Pornirile beligerante sunt precedate de reacții detașate, atenuate de convingerea că „Ăsta nu-i război, e numai o mobilizare."[5] ori urmate de un optimism izvorât din credința că un astfel de război nu va dura mai mult de câteva luni. Adesea, chiar și pentru cei care presimt turnura tragică pe care o vor lua evenimentele istorice ori pentru cei care intră tardiv în luptă (cum este cazul combatanților de pe frontul românesc), vestea participării la război nu creează panică, angoasă, ci oferă aceeași

[1] Jean-Jacques Becker, „Quinze ans d'histoire culturelle de la Grande Guerre", în *Histoire culturelle de la Grande Guerre*, sous la direction de Jean-Jacques Becker et du Centre de Recherche de l'historial de la Grande Guerre (Péronne-Somme), Armand Colin, Paris, 2005, p. 7.

[2] Andrei Simuț, *Literatura traumei*. *Război, totalitarism și dilemele intelectualilor în anii 40*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007

[3] Louis Crocq, „Prima Conferință. Ce este trauma?", în *16 conferințe despre traumă*, traducere din franceză de Ana Mihăilescu, Trei, 2014, p. 19

[4] Ernst Jünger, *În furtuni de oțel*; trad. din lb. germană și pref. de Viorica Nișcov., București, Corint Books, 2017, p. 55

[5] Gerhard Velburg, *În spatele frontului: Marele război, așa cum l-am văzut eu: decembrie 1916 – iunie 1918: însemnările unui soldat german în România ocupată*; trad. din germană, introd. și note de Ștefan Colceriu, București, Humanitas, 2018, p. 24.

jubilație, același optimism. Marcel Fontaine, de naționalitate franceză, deși a luat contact deja cu experiența războiului, se bucură de faptul că va putea să continue lupta de pe noul front, deschis în România:

> „1916
> 17 NOIEMBRIE. TRÉPAIL (MARNA). Când mă trezesc, ordonanța îmi înmânează un ordin de serviciu care mă umple de bucurie. Îmi vine să-l îmbrățișez pe om!
> Sunt desemnat să particip la Misiunea Militară în curs de formare pentru România."[6]

Jurnalele sunt mărturii ale acestor efuziuni care, pentru lectorul situat istoric în perioada postbelică, sunt greu de interpretat. Discrepanța dintre atitudinea „acelor vremuri" și cea din perioada de după Marele Război, până în contemporaneitate, este explicabilă tocmai prin evenimentele determinante produse în timpul războiului și prin bagajul emoțional creat de către acestea, care a stat la baza mutațiilor semnificative survenite în societate (termen folosit cu semnificația sa generală extinsă, pentru a îngloba o raportare la toate transformările ce au avut loc în diverse domenii, ca urmare a primei conflagrații mondiale de anvergură). Explicațiile pentru manifestările de bucurie, de satisfacție ale celor ce urmau să cunoască ororile de pe front, dar și din spatele frontului (manifestări aproape de neînțeles pentru un individ avizat cu privire la ceea ce a însemnat Primul Război Mondial), concluziile oferite de lectura acestor „Ego-documents"[7] reconfigurează pentru lectorul zilelor noastre peisajul epocii, oferind decupaje ale stărilor de spirit. Corelate cu faptul istoric, evidențiază atmosfera unei Europe (și chiar a umanității în ansamblu) aflate în așteptarea unor evenimente care să o edifice cu privire la parcursul său viitor. S-ar putea lua în considerare numeroși factori premergători, ce țin de domeniul acțiunilor militare, care au trasat un inevitabil drum către Marele Război: Imperiul German creat cu 45 de ani în urmă, după victoria asupra Franței; pactele de la finalul și din zorii secolului al XIX-lea, care au creat Tripla Alianță și Tripla Antantă; puternica militarizare și ambițiile legate de supremația navală; războiul ruso-japonez și războaiele balcanice. De asemenea, s-ar putea pune în discuție formidabilul progres tehnologic și, pe cale de consecință, economic, care a condus și către evoluția rapidă a armelor și le-a întărit multora convingerea că vechile granițe, reguli, cutume etc trebuie schimbate. După toate aparențele, lumea era pregătită pentru o schimbare fundamentală. Dar, cu siguranță, nu pentru o schimbare de asemenea impact și cu o asemenea anvergură.

Peisajul frontului se dovedește straniu, războiul modern își dezvăluie ineditul prin înșelarea așteptărilor din spatele entuziasmului. Perspectiva prezentată de Topîrceanu în jurnalul său redă discrepanța dintre imaginea reziduală a războiului, receptată prin filtrul epocilor trecute, și noua conflagrație, cu reguli care anihilează percepția idealizată

[6] Marcel Fontaine, *Jurnal de război. Misiune în România: noiembrie 1916 – aprilie 1918*; trad. din franceză și postfață de Micaela Ghițescu, Humanitas, 2016, p. 25
[7] Prin „Ego-documents", Anja Laukötter denumește jurnalele, autobiografiile, memoriile: „an obvious collection of source analysis for the history of emotions. These sources give important information about the emotional self-construction of their authors, but the history of emotions goes further than historical semantics of individual emotional expressions. Therefore, the portal's goal is to offer insight into how emotions can be historicized within and beyond «Ego-Documents». (https://www.history-of-emotions.mpg.de/editorial01, accesat în 22.02.2021)

a luptelor. Închipuita promisiune a faptelor eroice, năzuința de a trăi gloria în prima linie se lovesc de realitățile luptei de uzură, de monotonia tranșeelor:

> „Dacă n-ar fi urletul acesta neîntrerupt al artileriei, te-ai crede în mijlocul unor imașuri pustii, luminate puternic de soare... (...) Pânda vicleană, «nervii tari» și calculul rece înlocuiesc avântul de odinioară și stropul de poezie al luptelor deschise, în care era cel puțin o superbă dezlănțuire de energie tinerească, o măsurare cavalerească de putere fizică și de curaj."[8]

În locul cavalerismului, al confruntării care să le aducă recunoștință și apreciere, soldații fac cunoștință cu obtuzitatea superiorilor, de absurditatea ordinelor de luptă, de mizeria și de neajunsurile care le marchează traiul cazon cotidian. Transformați din potențiali eroi în pioni ai unui joc căruia nu i se întrevede miza, se vor adapta la noua realitate impusă și vor încerca să găsească zona de echilibru interior, insule ale normalității (așa cum o știau dinainte de intrarea în luptă). În mod conștient sau doar mânați numai de impulsuri interioare, vor folosi orice ocazie ivită pentru a exersa umanitatea, pentru a încerca recuperarea sau măcar păstrarea integrității morale, intelectuale și sufletești. Războiul din jurul lor dezvoltă și o formă de confruntare cu sinele, căci acomodarea cu ceea ce li se întâmplă este numai una aparentă: bravura în fața inamicului (cel mai adesea nevăzut sau întruchipat de mașinăriile războiului modern) ascunde angoasa creată de neputința de a riposta față de amenințarea constantă, abrutizantă. Nepăsarea la vederea scenelor macabre este doar o conservare impusă de resorturile intime ale ființei, care nu poate accepta altfel oroarea masacrului. Aventurarea în misiuni riscante sau pentru sprijinirea camarazilor (uneori, chiar pentru salvarea vreunui inamic) devin necesare dovezi că umanitatea nu i-a părăsit.

Odată depășit șocul inițial, declanșat de primul contact cu frontul, se instalează ceea ce ar putea fi confundat cu obișnuința. În fapt, este nevoia de normalitate, de găsire a unor puncte de reper în haosul dimprejur. Afectând plictiseala, au nevoie să iasă din încordarea permanentă și găsesc debușeuri în gesturile simple, firești, care îi fac să uite că se află în fața morții ce se manifestă atât de arbitrar. Inspectarea tranșeelor este considerată o plimbare; mesele luate în mod regulat, habitudinile „de acasă" exersate cu o anume conștiinciozitate, astfel încât să devină reflex, și notate minuțios în jurnal asigură echilibrul emoțional, abat atenția de la tulburarea resimțită acut în orice moment:

> „4 SEPTEMBRIE. Repetare a programului din zilele precedente. Mai întâi același rond matinal la linii. (...) Reîntors pentru prânz, am petrecut în adăpostul meu o după-amiază pașnică de lectură.
>
> ....
>
> 5 SEPTEMBRIE. Dimineața (...) mă duc la linii să văd ce s-a lucrat în timpul nopții.
>
> ....
>
> 7 SEPTEMBRIE. Mi-am reluat obiceiurile și m-am dus să-mi fac rondul la tranșee. (...) După dejun și puțină siestă am citit numerele din *Illustration* (...).

[8] George Topîrceanu, *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina (episoduri tragice și comice din captivitate). Memorii de război*, Humanitas, 2016, p. 32

....

9 SEPTEMBRIE. (...) Plec singur să-mi fac plimbarea matinală. (...) După-amiază, lectură.

....

10 SEPTEMBRIE. Ziua începe cu plimbarea mea matinală obișnuită. (...) Dejun. Lectură. Siestă. Lectură din nou.

....

15 SEPTEMBRIE. Sculat târziu; puțină lectură; puțină plimbare.

....

19 SEPTEMBRIE. Plimbare matinală obișnuită în primele linii. (...) Dejun. Siestă. Lectură."[9]

Același soldat din Misiunea Franceză în România nota faptul că frontul românesc nu este atât de amenințător precum cel teatrele de operațiuni din care provenea. Nu sunt folosite, ca la Arras și la Verdun, obuzele de calibru mare, care provocau daune semnificative și, mai ales, o groază profundă a beligeranților. Cu toate acestea, se simte dator și să explice că atitudinea sa este și un rezultat al obișnuinței: moartea, deși nu poate fi cuantificată, este o posibilitate care, odată asumată, se înregimentează în firescul cotidian, ajunge o variantă ca oricare alta a finalităților întâlnite în perimetrul rutinei frontului. Militarul va alege să pară calm și pentru hrănirea orgoliului personal (admirat fiind de cei din jur), și pentru că o altă atitudine ar fi echivalentă cu o „moarte" a spiritului care îl ține deasupra vâltorii. Experiențele traumatizante de pe frontul de vest îi oferă o perspectivă diferită în raport cu ceea ce se întâmplă pe frontul românesc. Ceea ce nu este valabil și pentru combatanții autohtoni, pentru care întâlnirea cu războiul modern este în egală măsură înfricoșătoare precum este pentru veteranii de la Verdun sau de pe Somme.

Dezamăgirea exuberanților de la începutul războiului este dublată de angoasa creată de înfruntarea cu tacticile cu mașinăriile moderne de luptă și, care nu lasă posibilitatea manifestării gesturilor glorioase, oferind o moarte lipsită de prestanță. Cadavrele împrăștiate peste tot reprezintă tragicul spectacol al unei asemenea morți, mirosul pestilențial, descompunerea lentă neavând nimic onorant. Impersonalele proiectile ce stabilesc diferența dintre a fi în viață și a trece în neființă sunt unelte ale destinului implacabil, căruia i te împotrivești inutil. Din superstiții și din gesturi repetate la infinit se naște scenariul unei adevărate religii a frontului, care promite „mântuirea" dacă ritualurile sale sunt practicate cu sfințenie. Groaza trăită zi de zi, insuflată de posibilitatea de a deveni victimă a hazardului, solicită emoțional atât de intens, încât declanșează mecanismele misticismului, o terapeutică realizată prin proiectarea unor repere ale „comportamentului de succes" testat în prealabil grupul social creat și care, chiar dacă nu se dovedește infailibil, are darul de a crea iluzia siguranței personale.

Contactul cu atrocitățile de pe front creează reacții hipnotice, o transă care asociază imaginile abominabile cu proiecții ale unei alte realități, compensare necesară pentru a păstra luciditatea. Jurnalul lui Jünger abundă în asemenea proiecții ale hidoșeniei războiului:

[9] Marcel Fontaine, *op. cit.*, pp. 201-210

> „Curând am trecut pe lângă zona unde avusese loc explozia. (...) Zdrențe însângerate de lucruri și de carne atârnau de tufișurile din jurul locului unde căzuse proiectilul – o priveliște stranie, apăsătoare, care m-a făcut să mă gândesc la sfrânciocul cu spatele roșu care își ciugulește prada în mărăciniș”[10]

Abrutizarea, dezumanizarea combatanților reflectă neputința de a procesa imaginile cu puternic impact asupra lor și pierderea treptată a reflexelor omeniei, ale compasiunii, ale altruismului. De aceea, emoțiile surprinzătoare, contrariante, contrastante în raport cu realitatea trăită, sunt reacții la absurdul războiului, sunt dovezi ale imposibilității de a înțelege și de a raporta percepția realității la resorturile intime care ghidează normalitatea. Pentru a se putea integra în această lume a ororii, soldații au nevoie de mecanisme mentale care să le permită asimilarea grozăviilor care li se desfășoară în fața ochilor. Însemnările lui Topîrceanu surprind eforturile de adaptare, eșecul și dezicerea de umanitate (pentru că, în asemenea condiții, a fi uman devine un stigmat al damnării, căci nu permite autoconservarea):

> „În această demență a realității, care răstoarnă obișnuințe milenare și distramă totul pe dinăuntru, ca un cataclism de ordin chimic, cei mai slabi de îngeri își pierd mintea. Instinctul de conservare slăbește și orice simț de solidaritate umană dispare fără urmă. Nimeni nu mai dă ajutor, nimănui. Până mai adineaori, strigătele de pierzanie ale celor care se înecau, în loc să trezească în cei rămași pe uscat o pornire mai omenoasă, îi făceau pe unii dintre spectatori să glumească pe socoteala lor și să râdă-n hohot, ca la panoramă.”[11]

Tot în efortul de adaptare se înscrie și notarea cu obstinație a detaliilor macabre, a grozăviilor trăite, care se interpretează ca încercări de privire în oglindă a universului războiului, ce impune alte coordonate, alte reguli ale existenței. Printr-o astfel de privire în sinele sensibil se pot reconstitui ulterior piesele unui mecanism al spațiului și al timpului ce funcționează după principii necunoscute, se încearcă să înțeleagă resorturile intime ale ființării înseși, într-un topos lipsit de reperele consacrate prin experiențe precedente. Neputând fi înțelese în contingență, vor fi păstrate prin consemnare minuțioasă pentru o decodare într-un moment ulterior, în care va fi posibilă înțelegerea lor.

Războiul creează, însă, și altfel de emoții. Privite dintr-o perspectivă a ansamblului, scenele de front inspiră adesea admirație, creează impresia unei reprezentații fascinante prin forța cu care se dezlănțuie, prin ineditul senzațiilor trăite. Tirul de artilerie susținut constant pe întreaga linie a sectorului de atac este pentru Generalul Averescu „Spectacol măreț, peste măsură de fascinant”.[12]. Vizita Reginei Maria pe poziții apropiate de front îi dă acesteia prilejul să noteze senzațiile provocate de peisajul captivant, având drept coloană sonoră în fundal zgomotul produs de proiectilele grele:

---

[10] Ernst Jünger, *op. cit*, p. 79

[11] George Topîrceanu, *op. cit.*, p. 73

[12] „Bătălia de la Mărăști (1917) – însemnări ale generalului Alexandru Averescu”, în *Texte și documente privind istoria modernă a României*, Iulian Oncescu, Ion Stanciu, Emanuel Plopeanu, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2009, p. 288

„A fost o oră încărcată de emoție, în care am simțit adânc iubirea care ne leagă acum atât de strâns. Împrejurimile erau superbe, cerul albastru, pajiștile presărate cu flori nenumărate, iar bubuitul tunurilor se rostogolea până la noi din munții din depărtare”[13]

Deși pare puțin deplasat în raport cu restul contextului, momentul de răgaz pentru a admira peisajul este tot o formă de autosondare a integrității trăirilor sensibile: frumusețea naturii este cea care oferă feedbackul pentru a se asigura că vremurile nu au acaparat ființa umană. Capacitatea de a admira ceea ce dintotdeauna a fost considerat frumos devine probă a păstrării integrității emoționale. Demersul este, în fapt, o reconectare la sinele profund, este o exersare a afectelor busculate. După o plimbare prin tranșee, ofițerul francez Fontaine se apropie de o casă părăginită, căreia îi admirase cândva grădinița pentru a-și redescoperi emoțiile care îl reconectează cu realitatea cunoscută înaintea conflagrației în care a devenit actor. Gestul, aparent lipsit de importanță, capătă însemnătate în raport cu reacția camarazilor săi, care nu pot decoda în primă instanță semnificația sa:

„Culeg de acolo un buchet de margarete și de floarea soarelui și revin astfel înflorit spre marea uluire a pândarilor.”[14]

Impactul stimulilor exteriori asupra universului afectiv creează și un altfel de adaptare. Acomodarea cu grotescul îi dă posibilitatea celui aflat în situație de criză să se repoziționeze emoțional în realitatea abrutizantă. Staționarea pentru o mai lungă perioadă de timp într-un anumit sector al frontului creează familiaritatea necesară găsirii reperelor sufletești, oferă siguranță și consistență a memoriei, precum și legătură afectivă cu mediul înconjurător, chiar dacă este unul ostil

„În jurul nostru, sub valurile îngrămădite de argilă, zăceau cadavrele camarazilor noștri căzuți, pe fiecare palmă de loc se desfășurase o dramă, în spatele fiecărui val pândea zi și noapte fatalitatea ca să înhațe la întâmplare o victimă. Și totuși ne simțeam cu toții legați puternic de sectorul nostru, eram concrescuți cu el. Îl cunoșteam când se întindea ca o bandă neagră prin peisajul înzăpezit, când sălbăticia plină de flori revărsa de jur-împrejur la vremea amiezii miresme amețitoare sau când paloarea spectrală a lunii pline îi înconjura ungherele întunecate (...)[15]

Într-un timp al incertitudinii, într-un spațiu lipsit de securitate, ființa umană își găsește puncte de sprijin sufletesc, edulcorează realitatea și îi conferă atribute sensibile, căci are nevoie de breșe prin care teama, angoasa, încordarea să se disipeze sub imperiul euforiei de o clipă la vederea unui peisaj idilic, prin sublimarea oferită de exersarea sensibilității, prin episoade de represie față de teroarea istoriei. Făcând o paralelă între descrierile din memoriile combatanților, apărute de-a lungul timpului, în care

[13] *Jurnal de război / Maria, regină a României* - vol. 1; trad. din lb. engleză de Bărbulescu Anca; îngrijire ed. și pref. de Boia Lucian, București, Humanitas, 2016, p. 151
[14] Marcel Fontaine, *op. cit.*, p. 211
[15] Ernst Jünger, *op. cit*, p. 114

participanții la Marele Război redau experiențele personale, Vyvyen Brendon ajunge să argumenteze faptul că acestea păstrează veridicitatea faptelor prezentate, în ciuda aparentei deformări a oglindirii războiului, datorită augmentării emoțiilor sau imaginilor încărcate stilistic. Atmosfera terifiantă din aceste *Ego-documents* ar putea trece cu ușurință drept exercițiu literar dacă nu s-ar verifica documentar ceea ce au trăit aceștia în situații-limită; pentru a evoca fidel viața în război, apelează la un limbaj care șochează, la un registru ce pare a fi stilistic, dar care este menit să cuprindă realitatea acelor vremuri[16]. Aceste *Ego-documents* devin concludente pentru evoluția umanității și prin faptul că evoluția implică două componente esențiale: conflictul și cooperarea, identificabile în primul rând la nivelul comunicării trăirilor. Herbert Colston[17] pune în discuție felul în care adaptarea continuă a umanității, ca proces evolutiv, este configurată tocmai de mecanismul continuu de negociere a emoțiilor prin intermediul limbajului, de complexitatea nivelurilor de comunicare care influențează valorile culturale, relația cu sinele și cu ceilalți.

Odată cu războiul modern, au fost spulberate reperele, așteptările, iluziile unor generații, care militaseră pentru idei precum cavalerism, onoare a confruntării pe calea armelor, decență în atitudinea față de învins, eleganță în asumarea posturii de învingător. Este momentul în care istoria pune față în față două generații care se poziționează antitetic, aparținând unor lumi contrastante, având seturi de valori și viziuni asupra lumii care stabilesc pragul între un *fin de siècle* și noile orientări culturale și literare. Confruntarea celor două lumi este elocventă prin mărturiile celor care au cunoscut realitățile Primului Război Mondial, jurnalele de război constituindu-se (și) ca depozitar al emoțiilor produse de întâlnirea cu ceea ce se va numi *război modern*. Interesul pentru războiul mondial de la început de secol al XX-lea este viu în zilele noastre. O dovedesc documentarele, producțiile cinematografice, literatura de specialitate, reflexiile puternice manifestate actualmente, create de aceste situații-limită prin care a trecut umanitatea. Nevoia de adaptare impune strategii de supraviețuire, fizică și emoțională, în fața terorii istoriei. Iar noua configurare a universului afectiv va crea un impact penetrant și definitiv în noua lume ce se va naște din creuzetul emoțiilor născute în vâltoarea Marelui Război.

Works cited

Histoire culturelle de la Grande Guerre, sous la direction de Jean-Jacques Becker et du Centre de Recherche de l'historial de la Grande Guerre (Péronne-Somme), Armand Colin, Paris, 2005.

Brendon, Vyvyen. *Primul Război Mondial 1914-1918*, traducere de Daniela Mișcov. BIC ALL, 2018.

Colston, Herbert. *Using figurative language*, Cambridge University Press, 2015.

Crocq, Louis. *16 conferințe despre traumă*, traducere din franceză de Ana Mihăilescu, Trei, 2014.

Oncescu, Iulian; Stanciu, Ion; Plopeanu, Emanuel. *Texte și documente privind istoria modernă a României*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2009.

[16] Vyvyen Brendon, *Primul Război Mondial 1914-1918*, Trans. Daniela Mișcov. BIC ALL, 2003.

[17] Herbert Colston, *Using figurative language*, Cambridge University Press, 2015, p. 207

Fontaine, Marcel. *Jurnal de război. Misiune în România: noiembrie 1916 – aprilie 1918*; trad. din franceză și postfață de Micaela Ghițescu, Humanitas, 2016.
Jünger, Ernst. *În furtuni de oțel*; trad. din lb. germană și pref. de Viorica Nișcov., București, Corint Books, 2017.
Maria, regina României. *Jurnal de război*, vol. 1; trad. din lb. engleză de Bărbulescu Anca; îngrijire ed. şi pref. de Boia Lucian, Bucureşti, Humanitas, 2016.
Simuț, Andrei. *Literatura traumei. Război, totalitarism și dilemele intelectualilor în anii 40*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007.
Topîrceanu, George. *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina (episoduri tragice și comice din captivitate). Memorii de război*, Humanitas, 2016.
Velburg, Gerhard. *În spatele frontului: Marele război, așa cum l-am văzut eu: decembrie 1916 – iunie 1918: însemnările unui soldat german în România ocupată*; trad. din germană, introd. și note de Ștefan Colceriu, București, Humanitas, 2018.

THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN LITERARY JOURNALISM UNTIL THE REVOLUTION OF 1848

Nineta MILEA (BĂRBĂTESCU)
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galaţi

Abstract: This article addresses the issue of Romanian journalism in the 19th century, until the Revolution of 1848.. The aim is to make an x-ray, to present the factors that led to the late appearance of these means of communication in the national language as well as the stages taken.

Keywords Political journalism, literary journalism, means of communication in the national language

Apariţia publicisticii literare în Transilvania şi Ţările Române are loc în primele decenii ale veacului al XIX-lea, pe când în ţările occidentale cu tradiţie culturală, presa cunoscuse o perioadă de înflorire încă din secolul al XVIII-lea.

Această întârziere a fost cauzată de dominaţia străină îndelungată precum şi de dezvoltarea tardivă a burgheziei naţionale, interesată profund în susţinerea revendicărilor sale prin presă.

Apariţia ziarelor şi revistelor în limba română, aceste mijloace utile de comunicare în limba naţională, era strâns legată de modernizarea culturii şi civilizaţiei noastre. Lipsa acestora cauzează receptarea cu întârziere a evenimentelor politice şi literare. Se încearcă o suplinire a lipsei de informaţii prin realizarea de către aristocraţii din Ţările Române de abonamente la ziare din Olanda, Paris, Leipzig, Viena, Koln şi reviste prestigioase ca Journal Encyclopedique, Journal Litteraire, Mercure de France. Cercetătorul german Fritz Valjavec[1] aprecia că, în jurul anului 1845, în Moldova, circulau un număr mare de periodice în diverse limbi, astfel: 15 în limba franceză, 8 din monarhia habsburgică (5 în germană, 2 în limba română, 1 în limba franceză, 6 în limba greacă, 1 în limba rusă), iar în Transilvania circulau, în general, periodice germane, tipărite la Viena.

Necesitatea periodicelor în limba română este justificată nu doar de curiozitatea intelectuală a oamenilor de cultură, ci de interesul burgheziei româneşti de a crea un climat general favorabil revendicărilor politice şi sociale. Intensificarea schimburilor comerciale dintre Ţările Române şi puterile europene, favorizată de Pacea de la Adrianopol din 1829, au accelerat evoluţia capitalismului în Muntenia şi Moldova, iar creşterea numărului de tineri care studiau la universităţi străine, au întărit ideea necesităţii unor mijloace adecvate de răspândire a literaturii şi a ştiinţei, în ţara noastră.

Rolul presei, în toate formele ei de realizare, era de a trezi conştiinţa unităţii naţionale, de a forma o literatură cu aspiraţii unitare în toate provinciile româneşti, de a educa un public apt să înţeleagă şi să sprijine procesul de modernizare a culturii române. Viziunea modernă despre importanţa ziarelor ca mijloace de luminare, de progres şi

[1] Fr. Valjavec, *Geschichte des deutschen Kulturbezienhungen zu Sudosteuropa apud*. Petrescu, Aurel *Din presa literară românească a secolului XIX*, Editia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Albatros, Bucureşti, 1970, p.6.

educare este ilustrată de *Înștiințarea lui Alexei Lazăr*, apărută ca o foaie volantă la Buda, 1814 „Toate neamurile Evropei, ceale deșteptate, au aflat cum că a scrie gazete sau novele și acele a le împărtăși oamenilor neamului său, e cea mai încuviinţată mijlocire de a lumina noroadele, ca întîmplatele ale altora fapte, a le abate de la rău și a le aduna spre ceale mai bune".

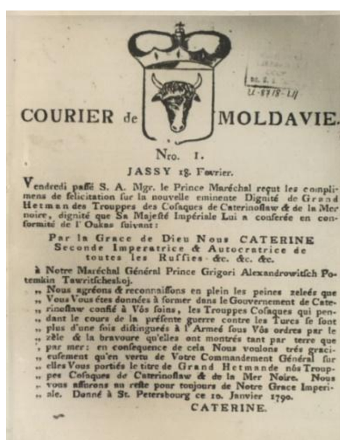
Având în vedere cauzele care au stat la baza apariţiei presei, putem observa că a avut întâietate presa politică cu preocupări culturale, pe când revistele literare vor apărea şi vor deveni independente mai târziu. Momentul desprinderii lor de ziarele politice poate fi fixat pe axa timpului, după actul Unirii din 1859. N. Iorga și G. Ibrăileanu, afirmau că, presa literară (excepţie publicaţiile lui Eliade Rădulescu și G. Asachi) este integrată în paginile periodicelor cu caracter politic și cultural, până la Unire.

Presa literară românească de secol XIX debutează cu o etapă de căutări și experimentări eșuate, dar care au culminat cu realizările lui Eliade Rădulescu, G. Asachi, I. Bariţ, și apoi Kogălniceanu. Ziarul politic rămâne dominant până după actul Unirii, apoi, revistele literare, susţinute de scriitorii militanţi ai epocii, capătă o structură independentă fată de cele cu caracter politic. Chiar dacă acestea sunt în continuare exponentele unor grupări politice și literare, ele își lărgesc aria de activitate prin publicare de opere literare, cercetări filozofice, studii despre artă plastică, folclor, etnografie, critica unor mari curente de artă.

Presa politică și literară pașoptistă, care militează pentru idealuri revoluţionare burgheze are o creștere faţă de unele foi de opoziţie, care, prin caracterul lor perimat și mediocru, nu au răsunet profund în cultură.

În ultimile decenii ale secolului al XIX-lea, revistele literare sunt antrenate într-o luptă de idei. Are loc o diversificare a școlilor literare. Revista Convorbiri literare – este dominată de elemente conservatoare, pe când la Contemporanul, are loc un proces de cristalizare a gândirii literare și politice sub influenţa ideilor revoluţionare socialiste. În Transilvania, lupta împotriva asupritorilor străini, determină o coeziune a presei românești.

Primul ziar din cultura noastră, Courrier de Moldavie, a apărut la 17 februarie 1790, nu din iniţiative interne și cerinţe locale, ci, din ordinul lui Potemkin, care, venind la Iași în calitate de comandant al armatei ruse (rușii erau în război cu turcii), avea nevoie de un organ de informare. Ştirile erau publicate și în limba română.

COURIER de MOLDAVIE.

Nro. 1.

JASSY 18. Fevrier.

Vendredi passé S. A. Mgr. le Prince Maréchal reçut les complimens de felicitation sur la nouvelle eminente Dignité de Grand Hetman des Trouppes des Cosaques de Caterinoslaw & de la Mer noire, dignité que Sa Majesté Impériale Lui a conferée en conformité de l' Oukas suivant:

Par la Grace de Dieu Nous CATERINE Seconde Imperatrice & Autocratrice de toutes les Russies &c. &c. &c.

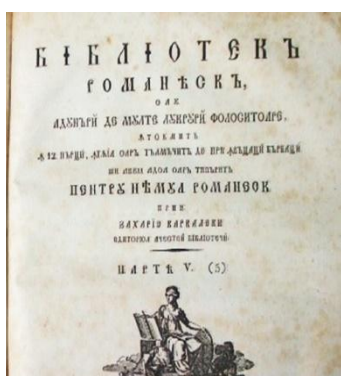
à Notre Maréchal Général Prince Grigori Alexandrowitsch Potemkin Tawritscheskoj.

„ Nous agréons & reconnaissons en plein les peines zeleés que „ Vous Vous étes données à former dans le Gouvernement de Caterinoslaw confié à Vôs soins, les Trouppes Cosaques qui pendant le cours de la présente guerre contre les Turcs se sont plus d'une fois distinguées à l' Armeé sous Vôs ordres par le zèle & la bravoure qu'elles ont montrés tant par terre que par mer: en consequence de cela Nous voulons trés gracieusement qu'en vertu de Votre Commandement Général sur elles Vous portiés le titre de Grand Hetman de nôs Trouppes Cosaques de Caterinoslaw & de la Mer Noire. Nous vous assurons au reste pour toujours de Notre Grace Imperiale. Donné à St. Petersbourg ce 10. Janvier 1790.

CATERINE.

În Transilvania, începutul presei este determinat de acţiunile patriotice ale unor cărturari români care aveau convingerea că progresul culturii duce la ameliorarea întregului mod de viaţă al unui popor. Este de reţinut determinarea lui I. Piuariu Molnar, doctor oculist ardelean, de a înfiinţa ziar românesc, dar care a eşuat repetat în 1789, 1793, 1794. O altă încercare notabilă este cea din anul 1795, Societatea Filozofească a neamului românesc în mare Principatu Ardealului (formată din doctori, filozofi, preoti: I. Piuariu Molnar, Aaron Budai, Vasile Aaron, Sava Popovici) publică o Înștiinţare ce anunţa *Vestirile filozoficești și moralicești*, care nu a mai apărut.

În ciuda eșecurilor înregistrate, dorinţa acestora nu dispare, deși, visul se împlinește în 1821, prin *Biblioteca românească, gazetă*, opera lui Zaharia Carcalechi. Așa cum afirma în primul număr, intenţia acestuia a fost „ de a lumina noroadele” și apoi de a ne „înștiinţa de minunate faptele strămoșilor noștri romani”.

БIБЛIОТЕКЪ
РОМАНѢСКЪ,
ПАРТѢ V. (5)

Înapoierea culturală din Ţările Române stârnea revolta tinerilor intelectuali patrioţi precum și unor boieri luminaţi.. În *Însemnare a călătoriei mele*, Dinicu Golescu definește obiectivele spre care trebuia îndrumată cultura noastră: școli, traduceri, tipărire de cărţi, dicţionare și formare de bărbaţi luminaţi, atașaţi intereselor patriei. În 1828, acesta obţine autorizaţia pentru publicarea *Curierului românesc,* prima gazetă românească din Muntenia, sub conducerea lui Eliade Rădulescu, nume cunoscut datorită versurilor sale și a gramaticii.

Ştirile prezentate în cuprinsul a patru pagini erau în limba română pentru că, așa cum afirma Eliade, „Ne aflăm în pământul nostru și trăim sub legile și cîrmuirea noastră”, la început utilizând alfabetul chirilic, apoi, treptat, trecând la cel latin.. *Curierul* a fost prima publicaţie românească cu periodicitate constantă și cu apariţie îndelungată: până la 12 decembrie 1859, fiind difuzat în special prin librarul și editorul Iosif Romanov. La început, aceasta avea și un rol publicitar deoarece informa cititorii despre cărţile puse în vânzare de Romanov. La apariţia revistei a contribuit și Dinicu Golescu care a făcut demersuri pentru obţinerea autorizaţiei de editare de la de la Kiseleff, cu avertismentul „de a nu supăra niciodată religia, morala și buna credinţă.”[2]

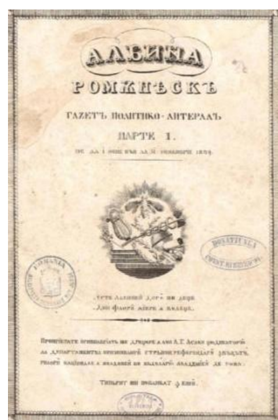
Dacă în Europa de Vest ziarele erau apărute încă de la începutul secolului al XVII-lea, la noi debutul s-a produs greoi, Eliade Rădulescu fiind pus în situaţia de a realiza tot pornind de la tipar până la distribuţie.

[2] https://chindiamedia.ro/editorial/editorial-curierul-romanesc-prima-gazeta-in-limba-romana/

Nº 106

CURIER ROMANESC

La 1 iunie, 1829, Gheorghe Asachi scoate *Albina românească*, foie politico-literară ce apare până în 1849 când își schimbă numele în *Gazeta de Moldova*. Principala durere a lui Asachi era faptul că noi eram în urma altor naţii. Acesta considera ca fiind vitală desăvârșirea limbii pentru progresul creaţiei artistice: „De datorie este a nu mai întîrzia de a aduce limba vorbită de mai mulţi decît pareu milioane de români la gradul deplinirii către carele strălucitului ei început o îndeamnă."

ПАРТЕ I.

Deși *Albina românească* acorda (în partea finală a apariţiei) un spaţiu cuprinzător problemelor literare, se simţea nevoia unor reviste destinate creaţiei literare, în toate provinciile românești. Un astfel de exemplu este *Gazeta Teatrului Naţional*, condusă de Eliade Rădulescu, înfiinţată în 1835. Aceasta și-a propus să prezinte „bucăţi" dramatice în curs de prezentare, critica actorilor și „materii" din alte gazete cu privire la teatru. *Gazeta Teatrului Naţional* atragea atenţia asupra necesităţii respectării regulilor scrisului și educării gustului estetic prin traducerile reprezentative din literatura dramatică străină.

GAZETA
TEATRULUI NATIONAL.

Spre deosebire de *Albina românească* și *Gazeta Teatrului Naţional* care-și propuneau, într-o măsură mult mai mică, să educe cititorii prin traduceri numeroase și diverse**,** *Curierul de ambe sexe***,** apărut între 1837-1847, este dominat de o cantitate mare de traduceri, fiind deficitar sub aspectul contribuţiilor originale, deși, în acea perioadă, literatura română avea creaţii originale valoroase (C. Negruzzi, V. Alecsandri, Mumuleanu, Bolintineanu). Meritul revistei lui Eliade este că a menţinut un contact susţinut cu literaturile occidentale în etapa cristalizării literaturii romantice, În *Istoria presei românești*, Nicolae Iorga aprecia că Eliade nu a putut da culturii schimările de care avea nevoie.

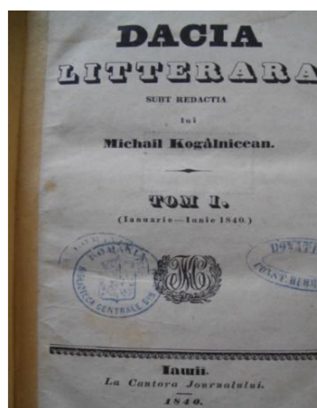
Nevoia de revistă literară se simţea și în Moldova. Astfel că, în martie 1837 apare *Alăuta românească*, cea care a permis tinerilor să publice. Tendinţele iluminismului se fac cunoscute prin scrierile tânărului Mihail Kogălniceanu.

No: 1.
ALÂUTA ROMÂNEASCÂ.
SUPPLEMENT LITTERAL
A
ALBINEI ROMÂNESCI.
IASSI. 1. IOULIE 1838.

Din 1840, *Alăuta românească* este înlocuită de *Icoana lumii, foaie pentru îndeletnicirea moldo-românilor* care avea ca scop „obșteasca luminare a tinerilor și a poporului". Deși revista era a lui Ascachi, un iluminist moderat, ea promovează pe tânărul Kogălniceanu cu iniţiative moderne care vor duce la realizarea literaturii originale.

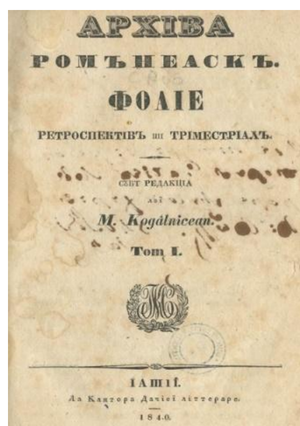
La 30 ianuarie 1840 Kogălniceanu fondează *Dacia literară***.** Acesta consideră ca viziunea lui Eliade, cel care promova traducerile pentru formarea gustului literar, etapă necesară ce duce la realizarea literaturii originale, este depășită, ele promovând originalitatea, „crearea de opere în limba naţională și valoarea literaturii populare ca sursă de inspiraţie" [3]. El susţine ideea că literatura română este o parte componentă a literaturii universale, producţiile literare și revistele au „ mai mult sau mai puţin o coloră locală". Cărturarul moldovean a conștientizat că o cale sigură care conduce la trezirea și realizarea idealului naţional, politic și literar este cultura. Conform aprecierilor sale, în jurul lui 1840, traducerile omoară originalitatea. Gazeta lui Kogălniceanu „ne înfăţisează primul nostru program literar"[4]. Eficienţa programului, așa cum aprecia G. Ibrăileanu în *Spiritul critic în cultura românească*, s-a datorat capacităţii lui Kogălniceanu de a întrepătrunde spiritul politic al muntenilor, cu spiritiul critic al moldovenilor, realizând astfel o unire politică și literară.

DACIA
LITTERARA
SUBT REDACTIA
lui
Michail Kogălnicean.
TOM I.
(Ianuarie—Iunie 1840.)
Iaşii.
La Cantora Journalului.
1840.

După suspendarea *Daciei literare*, lupta lui Kogălniceanu este continuată prin intermediul *Arhivei românești*.

[3] https://www.scritub.com/literatura-romana/Mihail-Kogalniceanu-Introducti72641.php

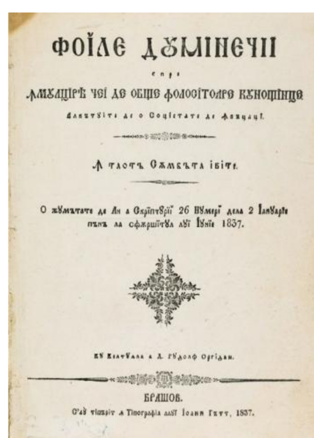
[4] Petrescu, Aurel *Din presa literară românească a secolului XIX*, Editia a II-a revăzută și adăugită, Editura Albatros, București, 1970, p. 22

АРХІВА
РОМЪНЕАСКЪ.
ФОАІЕ
РЕТРОСПЕКТІВЪ ші ТРІМЕСТРІАЛЪ.
СУТ РЕДАКЦІА
M. Kogălnicean.
Том I.
ІАШІІ.
Ла Кантора Даціеі літтераре.
1840.

Dacă în Moldova și Muntenia până la 1848, presa a avut o evoluţie, ajungând să abordeze teme referitoare la istoria ideilor literare, în Ardeal, presa era la stadiul de ziar cu caracter general, de informaţie, din cauza condiţiilor impuse de imperiul habsburgic.

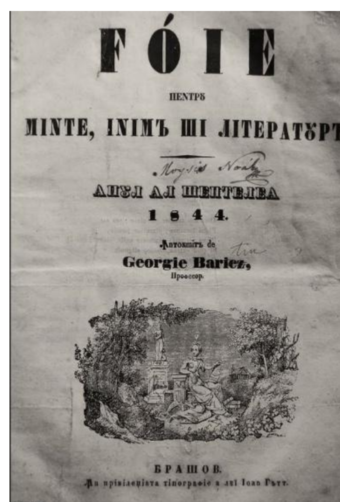
În 1837, în Transilvania se editează *Foaia duminicii* de către Ion Barac, fără ecoul dorit nici în Brașov, nici la Blaj.

ФОЇАЕ ДУМІНЕЧІІ
спре
ѫмвлцірѣ чеі де обще фолосітоаре кунощінце
О жумътате де Ан а Скріптурії 26 Нумері дела 2 Іануаріе пънъ ла сфършітул луї Іуніе 1837.
БРАШОВ.
С'аў тіпъріт ѫ Тіпографіа луї Іоанн Гетт, 1837.

Foaia literară apare în 1847, la Brașov, sub îngrijirea lui Bariţ și Cipariu. Programul acesteia va fi continuat în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Bariţ exprimându-și regretul că Ardealul nu avea nicio revistă în limba română în comparaţie cu românii din Moldova și Muntenia care se bucurau de prezenţa a 5-6 gazete. Pentru a îndrepta acest lucru, conducătorul foii recurge la reproduceri din publicaţii din Principate. Noua publicaţie ardeleană are o viaţă mai lungă de la 2 iulie 1838, la 24 februarie 1845, având același rol în Ardeal pe care l-a avut *Dacia literară* în Moldova. Abilitatea cărturarilor Bariţ și Aurel Mureșanu au făcut posibilă publicarea operelor a numeroși scriitori și oameni de cultura din Transilvania, Moldova și Muntenia (V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Bolintineanu, Asachi, C.A. Rosetti, N. Bălcescu, Andrei Mureșanu) relatarea unor evenimente politice, dezbateri teoretice privitoare la artă, precum și traduceri din literaturi străine, deși cenzura monarhiei habsburgice era prezentă.

Gazeta din Transilvania apare la Brașov în 1838 prin eforturile lui G. Bariţ care înţelege nevoia de diversificare a periodicelor românești în funcţie de preocupări. Această publicaţie este destinată cu precădere problemelor politice, latura culturală și creaţia literară fiind o preocupare secundară, coordonată de August Treboniu Laurian, Nicolae Tincu Velea și Andrei Mureșanu.

Organul luminării (1847-1848) , editat de Timotei Cipariu, are drept program „.. pacea, unirea minţilor și inimilor, bunul înţeles între fraţi de un sânge și o limbă”. „ Urmărea răspândirea de cunoștințe care să meargă la „mintea și inima poporului", cultivarea dragostei pentru limba strămoșească, dezvoltarea învățământului, recunoașterea drepturilor naționale ale românilor din ardeleni, propagarea ideii de egalitate între toate naționalitățile. Are un caracter preponderent filologic”.[5]

[5] http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/11715

PROSPECTU

ORGANULU

LVMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Nr. 1.

AUSTRIA

Bibliografie

Breazu, Ion *Literatura Transilvaniei. Studii- Articole – Conferințe*, Editura Casa Şcoalelor, București, 1944 în https://www.scribd.com/doc/282515615/Ion-Breazu-Literatura-Transilvaniei;;

Druţă, Inga *Presa - vehicul al terminologiei științifice și tehnice (secolul al XIX-lea*) în https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A20704/pdf, consultat la data de 15.01.2021;

Hangiu, Ion *Presa românească de la începuturi pînă în prezent Dicţionar cronologic 1790–2007*, Volumul I 18 februarie 1790 – decembrie 1916 , Editura Comunicare, București, 2008 ,în http://edituracomunicare.ro/pdf/pdf_526.pdf?id=1610588212, consultat la data de 15.01.2021;

Hangiu, Ion: *Dicţionarul presei literare româneşti:(1790-2000*.). Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004;

Ibrăileanu, Garabet *Spiritul critic în cultura română*, https://www.bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Garabet%20Ibraileanu%20-%20Spiritul%20critic%20in%20cultura%20romana.pdf;

Iorga, Nicolae *Istoria presei românești*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 1999;

Petrescu, Aurel *Din presa literară românească a secolului XIX*, Editia a II-a revăzută și adăugită, Editura Albatros, București, 1970;

Sîrghie, Anca *Din istoria presei românești*, Editura Techno Media, Sibiu, 2004;

https://biblacad.ro/brp.html

http://movio.biblacad.ro/PRESA191/en/6/principalele-publicatii-de-la-inceputul-secolului-al-xix-lea

ORGANIZING EXTRADIDACTIC ACTIVITIES IN THE SCHOOL FOR CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES

Cornelia MOCANU
PhD, ”Ion Creangă” Pedagogical State University of Chișinău

Abstract: Environmental changes in the life of any child cause changes in the child's behavior, including the adaptation to the new requirements. Extracurricular activities for students with special educational needs are vital foradapting social living conditions and integrating them successfully. Impossibility of social functioning is a trait associated with mental disability. Therefore, there is a need to identify extradidactic activities conducive to coordinating the child with them towards independent living and integration.Children with mental disabilities are part of the category of children with special education needs. The range of special requirements is wider and includes, in addition to the category "disabilities", two other categories: "difficulties" and "disadvantage".

Keywords: children with disabilities, difficulties,adaptation, integration,extracurricular activities, school institution, competent.

Termenul de „activităţi extracurriculare” este adesea utilizat în sinonimie cu cel de „activităţi co-curriculare” sau cu cel de „activităţi în afara clasei”. În primul caz, reiese importanţa acestora în completarea Curriculumu-ului Naţional, iar în al doilea, separarea spaţio-temporală de activităţile formale obligatorii. De asemenea, în literatura de specialitate, conceptul este adesea utilizat ca echivalent al „activităţilor extraşcolare”, de altfel în mod eronat, dat fiind că acestea reprezintă toate activităţile ce au loc în afara instituţiei de învăţământ şi acestea sunt doar o componentă a activităţilor extracurriculare. Observăm deci, că sub aspect conceptual, termenul „activităţi extracurriculare” facereferire la ansamblul activităţilor (academice, sportive, artistice etc.) care se organizează la nivelul instituţiilor de învăţământ sau în afara acestora (dar sub tutela lor sau în colaborare), în grupuri de elevi sau individual, suplimentar faţă de conţinuturile din Planurile cadru de învăţământ şi din Curriculumul la decizia sau propunerea şcolii.

Activităţile extracurriculare se referă astfel la totalitatea activităţilor educative organizate şi planificate în instituţiile de învăţământ sau în alte organizaţii cu scop educaţional, dar mai puţinriguroase decât cele formale şi desfăşurate în afara incidenţei programelor şcolare, conduse de persoane calificate,cu scopul completării formării personalităţii elevului asigurată de educaţia formală sau dezvoltării altor aspecte particulare ale personalităţii acestuia.Toți copiii învață din interacțiunea cu alți oameni (părinți, frați/surori și semeni, educatori/profesori) și din experiența obținută în diferite medii din viața lor (casa, școala, comunitatea). În cazul copiilor cu dizabilități mintale acest lucru este adesea trecut cu vederea când acești copii sunt percepuți ca „diferiți”. Într-adevăr, lipsa progresului în învățare sau dezvoltarea mai lentă erau numite efect al deficiențelor lor, al restricțiilor întâlnite în interacțiunile cu ceilalți și al

participării în diferite medii. Multe din efectele nedorite ale dizabilităților pot fi limitate când copiii au posibilitatea să interacționeze cu semenii și adulții din comunitatea lor, să se expună unui șir variat de medii care ar minimaliza impactul deficienței lor, să fie instruiți de către părinți și educatori/profesori care îi ajută să-și dezvolte noi competențe. [5, p.21]. Se accentuează că diferențele dintre oameni sunt normale, că învățământul trebuie să se adapteze la aceste diferențe și la cerințele specifice de educație care derivă din ele, mai degrabă decât să obligăm copilul să se adapteze unor aserțiuni pre-fabricate privind scopul și natura învățământului. Educația incluzivă caută să răspundă tuturor necesităților copiilor, tinerilor sau adulților, contribuie la promovarea formelor de învățare diferită. cu un accent deosebit pe cei vulnerabili la marginalizare și excludere socială.

Modificările realității sociale, economice şi culturale, alături de noile provocări ale lumii contemporane (explozia informațională, generată de ritmul rapid de dezvoltare al științei și tehnicii, precum și de ritmul rapid de uzură al cunoștințelor ş.a.) au impus schimbări de anvergură în proiectarea și implementarea politicilor și strategiilor educaționale. Definirea noțiunii de FAMILIE comportă cel puțin două direcții de abordare: sociologică și juridică. Din punct de vedere sociologic, familia ca formă specifică de comunitate umană, desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, ce se caracterizează prin comunitate de viață, de sentimente, interese și aspirații. În sens juridic, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații, care-și are originea în acte juridice precum căsătoria, rudenia, înfierea sau în raporturi asimilate relațiilor de familie. Din această perspectivă, familia ne apare ca o realitate juridică bine definită și reglementată de imperative ale legii.[1]

Cele două sensuri ale noțiunii de familie, de regulă, se suprapun dar există în realitate și situații în care nu apare această corespondență. De exemplu, în cazul desfacerii căsătoriei prin divorţ, relaţiile de fapt, în sens sociologic, încetează, între soţi nemaiexistând comunitate de viață și interese. Cu toate acestea, unele drepturi și obligații rămân valabile, relațiile de familie în sens juridic continuând să existe. Ele se manifestă, în administrarea bunurilor comune, menținerea numelui în unele cazuri, întreținerea copiilor, creşterea și educarea lor. Este necesar a se face distincţie între raporturile sociologice de familie și raporturile juridice, cu atât mai mult cu cât viața demonstrează că oamenii se asociază și în uniuni consensuate (concubinaje) ale căror consecințe sunt eludate juridic de cele mai multe ori.[2]

Deficiența mintală ce afectează 2-3% din populație se definește ca stare funcțională specială care apare în copilărie și care se caracterizează prin valoarea scăzută a coeficientului de inteligenta (IQ) și limitarea funcțiilor adaptative. Reflectă relația între așteptările mediului în care trăiește și posibilitățileFactorii care influențează elementele definitorii ale familiei sunt: economici, sociali, morali, juridici, ei având o înrâurire deosebită asupra constituirii familiei, încheierii căsătoriei, relațiilor

[1] ***, *Noi tendințe în psihologia personalității. Modele teoretice*, Editura ASCR, Cluj Napoca, 1995, p.483;

[2] ***, *Rolul succesului în business*, [on line] 2010. Accesibil pe Internet: <http://www. businessmagazin. ro/cover-story/definitia-succesului-1053586>

dintre soți, relațiilor dintre părinți și copii în ansamblul vieții de familie.[3]

Un aport notabil în studierea competenţei sociale l-a adus psihologul M. Argyle, care a introdus în vehiculaţie termenul de competenţă socială şi a propus modelul descriptiv şi explicativ al componentelor competenţei sociale în baza asemănării cu modelul competenţei motrice . Cauzele sunt multiple și sunt adesea invocate chiar de către noi, avocații, în circumstanțierea și apărarea celor ce se fac vinovați de săvârșirea faptelor antisociale și pedepsite de legea penală: săracia, consumul de alcool, dezechilibre psihice provocate de stările de stres, nesiguranță sau anxietate, consumul de droguri, provenirea din familii dezorganizate.[4]

Remarcăm şi contribuţia cercetătorului francez J.-M. Dutrénit, lucrările căruia demonstrează importanţa dezvoltării competenţei sociale pentru succesul academic şi profesional; rolul muncii sociale în formarea competenţei sociale etcCele mai multe dintre aceste probleme pot fi considerate eșecuri ale procesului de socializare, altele, tulburări de comportament care se manifestă la minorii infractori care provin din familiile cu părinți alcoolici, agresivi, dezechilibrați, violenți. Aceste tulburări se concretizează în fuga de acasă, vagabondaj, abandon școlar, semnele de început ale unei conduite predelincvente și apoi agravarea lor prin săvâr-șirea infracțiunilor de furt, tâlhărie, vătămare corporală săvârșită cu deosebită violență etc. Conduitele care încalcă normele morale ale societății se încadrează în ceea ce se numește predelincvența juvenilă și, în anumite condiții, pot fi indiciile unei viitoare cariere infracționale. [5]

Analizând sursele ştiinţifice în domeniul de interes, putem concluziona: competenţa socială rezidă în faptul că ea prezintă un fenomen psihosocial ce reflectă o achiziţie psihică căpătată de individ în procesul socializării cu ajutorul căreia acesta poate să îndeplinească câteva funcţii: să aleagă modele de comportament eficiente în situaţiile de interacţiune; să regleze adaptarea la medii sociale noi; să producă influenţă social dezirabilă asupra altor persoane; să exprime individualitatea; să determine nivelul relaţiilor interpersonale între individ şi socium; să aducă performanțe sociale, să asigure interacţiunea persoanelor între ele; să faciliteze relaţiile interpersonale şi obţinerea stării de bine, a rezultatelor pozitive, iar prin aceasta şi a proceselor de adaptare, integrare, socializare.

Activităţile extracurriculare oferă oportunităţi pentru dezvoltarea unor competenţe, în raport cu anumite obiective ce inspiră şi provoacă educabilul, atât pentru succesul lui educaţional, cât şi pentru cel din viaţa de zi cu zi. Acestea au o valoare importantă atât pentru dezvoltarea socială a educabilului, cât şi pentru cea personală, prin demersuri specifice şi particulare. Deşi activităţile specifice educaţiei formale urmăresc anumite finalităţi menţionate anterior, totuşi ele nu uzitează la maxim de valorizarea unor competenţe precum: dezvoltarea unor abilităţi interpersonale, muncă în echipă, iniţierea şi implemetarea unor proiecte personale sau în echipă, deprinderi de învăţare a modului cum să înveţi etc.

[3] Debesse M., *Etapele educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991, p.112.

[4] Mitrofan I., *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane* Editura Polirom, Iași, 2003, p.475;

[5] Mitrofan I., *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Editura Polirom, Iași, 2003, p.89;

Desigur, în unele situaţii, activităţile extracurriculare pot determina o „pierdere de timp” sau o distragere a educabilului în defavoarea activităţilor educative formale. Însă, dincolo de orice, nu trebuie să avem în vedere doar activitatea în sine, ci natura particulară a experienţei individuale a educabilului, în cadrul activităţii care devine cea mai interesantă pentru acesta (Rubin R.S., Bommer W.H., Baldwin T.T., 2002, pag. 452). Din aceste considerente, rolul şcolii şi al cadrului didactic (în colaborare cu alţi factori educaţionali, precum familia, anumite grupuri la care aderă elevii) este acela de a furniza cele mai valoroase activităţi extracurriculare pentru dezvoltarea elevului şi a-l îndruma spre acestea.

Ca orice demers orientat către o finalitate, activitatea extracurriculară presupune o anume structurare şi organizare, asigurate de corelarea activităţilor de proiectare,

implementare şi evaluare. Reuşita activităţilor extracurriculare rezidă deci în gestionarea celor trei procese şi în asigurarea relaţiei ce se stabileşte între acestea. În cadrul activităţilor extracurriculare, cele trei procese nu se constituie în procese originale, diferite cu mult de caracteristicile identificabile în orice situaţie educaţională din şcoală, dar esenţa lor stă în particularizare, prin prisma specificului categoriei de activităţi extracurriculare pe care le vizează. Există însă nişte repere generale, identificabile în cadrul fiecărui proces, indiferent de tipul de activitate extracurriculară avută în vedere.

Indiferent de nivelul de acţiune şi de tipul de control, procesul proiectării activităţilor extracurriculare se desfăşoară în mai multe etape şi se manifestă, ca orice proces de proiectare, ca un proces pentafazic (Wheeler D.K., 1967), structurat în jurul următoarelor aspecte, asupra cărora am încercat să oferim câteva note apreciative:

1. Selectarea finalităţilor, scopurilor şi obiectivelor ce se doresc a fi atinse prin procesul implementare a activităţilor extracurriculare.

2. Alegerea experienţelor extracurriculare necesare atingerii finalităţilor educaţionale, planificate şi organizate în prealabil, conform caracteristicilor situaţiei educaţionale, finalităţilor urmărite, conţinuturilor curriculare, dar mai ales, particularităţilor de vârstă şi individuale ale educabililor.

3. Alegerea conţinuturilor prin intermediul cărora este oferită experienţa de învăţare, conform unor criterii de selecţie mai puţin riguroase şi ştiinţifice, şi mai de grabă, centrate pe nevoile şi interesele educabililor.

4. Organizarea şi integrarea experienţelor şi conţinuturilor în activităţi specifice cu caracter extracurricular şi anticiparea modalităţilor generale de realizare a acestor două aspecte, ca şi repere orientative pentru munca efectivă a cadrelor didactice.

5. Evaluarea eficacităţii tuturor aspectelor din fazele anterioare, ca necesitate pentru eficientizarea şi optimizarea activităţilor extracurriculare. Modalităţile sunt: evaluarea realizată de către principalele categorii de persoane care vor fi implicate în activităţile extracurriculare şi evaluarea prin testarea efectivă în practică a proiectului extracurricular, pentru a-i certifica eficienţa.

Pornind de la criteriul locului desfăşurării activităţilor extracurriculare şi instituţia care le gestionează, le putem clasifica în:

- activităţi extracurriculare desfăşurate în instituţiile de învăţământ, dar în afara clasei şi a lecţiei;
- activităţi extracurriculare desfăşurate în afara instituţiilor de învăţământ, dar sub incidenţa acestora;
- activităţi extracurriculare desfăşurate în instituţiile de învăţământ, de alte instituţii cufuncţii educative;
- activităţi extracurriculare desfăşurate în afara instituţiilor de învăţământ, de alte instituţiicu funcţii educative.

În funcţie de grupul ţintă vizat şi dimensiunea acestuia, activităţile extracurriculare sunt:
- activităţi cu întreaga clasă de elevi;
- activităţi realizate pe grupe de elevi;
- activităţi individualizate;

În funcţie de finalitatea urmărită, activităţile extracurriculare pot fi:
- activităţi cu caracter predominant informativ;
- activităţi cu caracter predominant formativ;

În funcţie de dimensiunea educaţională dominantă, activităţile extracurriculare sunt:
- activităţi de educaţie intelectuală;
- activităţi culturale;
- activităţi sportive;
- activităţi artistice;
- activităţi de educaţie morală.

Implementarea activităţilor extracurriculare impune particularizarea activităţilor iniţiate la tipul şi specificul activităţii avute în vedere şi a colectivului de elevi vizat.

În psihologia socială, după cum am specificat mai sus, primul model explicativ al competenţei sociale a fost descris de M. Argyle în articolul său Competenţele sociale. Exemplul adus de autor se referă la competenţele motrice – de exemplu, mersul pe bicicletă sau şofajul, comparativ cu care şi „competenţele sociale pot fi evaluate obiectiv şi dezvoltate prin antrenament. Problematica deosebit de complexă cu care se confruntă familia în toate ipostazele existenţei ei, începând de la constituire și parcurgând etapele în care sunt antrenate deopotrivă relațiile dintre parteneri și relațiile dintre generații, se reflectă în societate, existând o permanentă interdependență între transformarile și manifestările petrecute la nivelul societății și cele din cadrul microclimatului familial.[6] .

Deficitele în abilităţile sociale la această vârstă, mai ales cele legate de stabilirea şi menţinerea unor relaţii cu persoanele de aceeaşi vârstă şi cu persoanele adulte, nu numai că au un impact negativ asupra funcţionării interpersonale la vârsta adultă, dar reduc calitatea şi cantitatea experienţelor de învăţare din mediul şcolar. Practica demonstrează că atingerea unor performanţe, reuşita socială, incluziunea în grupuri noi constituie o problemă mult mai extinsă. Pe lângă aceasta, rezultatele obţinute până acum nu formează imaginea integrală a dezvoltării competenţei sociale în ontogeneză, nu sunt studiate consecutiv perioadele de vârstă din perspectiva psihosocială, prezentând

[6] Miroiu A., *Învățământul românesc azi. Studiu de diagnoză*, Editura Polirom, Iași, 1998, p.230;

abordarea fenomenului doar fragmentar. În definirea retardului mental, Asociaţia Americană a Deficienţei Mintale a luat în mod special în considerare insuficienta dezvoltare a comportamentului adaptativ, definită ca limitare semnificativă în capacitatea individului de a răspunde satisfăcător cerinţelor privind maturarea, învăţarea, independenţa personală, precum şi responsabilităţilor sociale corespunzătoare grupului său de vârstă sau grupului social. Din cele expuse se conturează o problemă care reiesă din faptul că la momentul actual există, pe de o De-a lungul timpului, s-au elaborat numeroase puncte de vedere în legătură cu acest concept, fie nativiste, fie ambientaliste sau interacționiste, realizându-se, pe de o parte, aprofundarea însușirilor dezvoltarii psihice și, pe de altă parte, o mai bună clarificare a contribuţiilor fiecărui factor determinativ.[7]

Deşi utilizarea competenţei sociale ca şi criteriu de identificare a persoanelor cu deficientă mintală constituie o idee interesantă, în lipsa unor cercetări speciale evaluarea ar fi foarte greu de realizat. Din acest motiv, utilizarea coeficientului de inteligenţă drept principal criteriu în identificarea deficienţei mintale a fost, cel puţin în parte, rezultatul incapacităţii de a stabili un consens cu privire la componentele comportamentului social competent şi la modalităţile de evaluare a acestora. Spre exemplu, competenţa socială a fost definită pe rând în termeni de comportament social corespunzător în raport cu normele sociale, prezenţa sau absenţa relaţiilor cu persoane de aceeaşi vârstă, şi chiar prin percepţia individului asupra propriei competenţe. Mai mult chiar, unii autori au acordat o importanţă mai mare duratei interacţiunii sociale drept criteriu pentru evaluarea competenţei sociale, în timp ce alţii s-au concentrat asupra calităţii acestor interacţiuni.

Abordările naturaliste, mai precis nativiste, caută originea fenomenelor psihice în înzestrările genotipice, acestea predeterminand conduita și activitatea omului. Este tot o perspectiva unilaterală ce absolutizează factorul biologic, nelăsând loc impactului vieții sociale. Însăși conduita socială a omului este relațional cu factorii genetici neînvățați.[8] Totodată, analiza surselor ştiinţifice a dovedit că competenţa socială în domeniul pedagogiei speciale este mai puţin studiată. Lipsesc cercetări orientate spre clarificarea manifestării competenței sociale în comportamentul copiilor cu dizabilități mintale, spre determinarea specificului dezvoltării acesteia la copii de diferite vârste, spre elaborarea unui set de metode. Este evident că aspectele sociale ale comportamentului adaptativ se schimbă atât sub aspect cantitativ, cât şi calitativ. Copiii cu dizabilități mintale trec de la jocul individual la jocul în grup, de la activitatea spontană individuală la interacțiunea cooperativă sau competitivă în grup și altele. Toate aceste comportamente, dar mai ales direcţia lor de schimbare, reflectă dezvoltarea competenţei sociale.De regulă, dezvoltarea se petrece în contextul unei existențe unde natura și societatea sunt legate reciproc, fără a fi obligatoriu să ne reprezentăm biologicul drept ceva negativ, iar socialul un factor care întotdeauna reprimă biologicul. [9]

Evaluarea comportamentului social al copiilor cu deficienţe mintale trebuie să

[7] Mitrofan I., *Cursa cu obstacole a dezvoltării uma-ne*, Editura Polirom, Iași, 2003, p.475;

[8] Mărgineanu N., *Condiția umană*, Editura ALL, București, 2003, p.234;

[9] Osterrieth P., *Copilul și familia*, Editura Didactică și Pedagogică, Bucureşti, 1973, p.241;

aibă în vedere şi persoanele cu care interacţionează copilul. Pentru o evaluare cât mai fidelă a comportamentului adolescenţilor, trebuie să se analizeze acest comportament în contexte diferite. Studiul realizat de Margalit pornește de le evaluările comportamentului tinerilor, evaluări făcute de ei înşişi, de profesorii lor şi de observatori străini. Această metodă este eficientă şi în evaluarea modului în care tinerii cu deficienţe mintale îşi analizează propriul comportament.

Cercetările desfăşurate până în prezent descriu doar unele aspecte ale dezvoltării competenţei sociale. Practica, însă, demonstrează că atingerea unor performanţe, reuşita socială, incluziunea în grupurile noi constituie o problemă mult mai extinsă.

Toate aceste studii, ca şi cele realizate în asupra copiilor cu dezvoltarea tipică în domeniul psihologiei sociale, abordează problema în general și evidențiază faptul că factorii cognitivi, comunicativi, afectivi şi motivaţionali îndeplinesc un rol important în dezvoltarea competențelor sociale ale copiilor. Formarea competențelor sociale la elevii cu dizabilități mintale abordează demersul de intervenție psihopedagogică din perspectiva științelor educației, în special a pedagogiei speciale, fiind interesată de particularitățile pe care le îmbracă procesul activităților extradidactice în cazul acestei categorii de elevi. [9].

În ciuda acestor dificultăţi, este evidentă tendinţa de includere a competenţei sociale în identificarea şi terapia persoanelor cu deficienţă mintală. Aceasta se datorează în parte încercărilor de a asocia competenţa socială cu abilităţile social-cognitive şi abilităţile de rezolvare a problemelor. Toate aceste modele fac posibilă înţelegerea modului în care indivizii cu dezvoltare normală dobândesc şi exersează competenţa socială, ca şi factorii care mediază exprimarea acesteia.Aceste trei planuri evoluează interdependent, între ele au loc o serie de interacțiuni și interin-fluențe multiple și variate, încât omul este considerat o sinteză bio-psiho-socio-culturală. Omul con-stituie punctul de intersecţie a liniilor de forță ale dezvoltării naturii, științei, tehnicii, culturii, istoriei.[10]

În descrierea comportamentului social competent al copiilor cu deficienţă mintală, insistăm asupra necesității cercetării factorilor care stau la baza competenţei sociale, aceasta constituind rezultatul interacţiunii cunoştinţelor sociale cu comportamentul social. Părinţii şi copiii sunt parteneri, iar relația educativă este bazată pe schimbare și reciprocitate. Astfel, copilul se transformă în actor, nu numai al propriei deveniri dar și al construcţiei continue a rolurilor parentale.[11]

Consultarea lucrărilor de specialitatea au condus la ideea conform căreia trăsăturile caracteristice ale societății contemporane imprimă note specifice componentelor sistemului social, între care educația, aliniind-o la dimensiunile epocii pe care o parcurgem.

Bibliografie

[10] Stoica-Constantin A., *Psiho-sociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 98;

[11] Yasiliev M., *Activități distractive cu conținut matematic*, în *Revista de Pedagogie și Psihologie,* Chișinău, 1994, nr. 7-9, pp. 12-15;

Noi tendințe în psihologia personalității. Modele teoretice, Editura ASCR, Cluj Napoca, 1995
Rolul succesului în business, [on line] 2010. Accesibil pe Internet: <http://www. businessmagazin. ro/cover-story/definitia-succesului-1053586>
Adler A., Cunoașterea omului, Editura IRI, București, 1996;
Allport G., Structura și dezvoltarea personalității, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981;
Badea E., Caracterizarea dinamică a copilului și adolescentului de la 3 la 18 ani cu aplicație la fișa școlară, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993;
Băran-Pescaru A., Parteneriat în educație, Editura Aramis, București, 2004;
Bejat M., Creativitatea în știință, tehnică și învățământ, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981;
Cungi C., Cum să ne afirmăm, Editura Polirom, Iași, 2003;
Debesse M., Etapele educației, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991
Debesse M., Psihologia copilului de la naștere la adolescenta, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970;
Doise W., Deschamps J., Mugny G., Psihologie socială experimentală, Editura Polirom, Iași, 1996;

EMOTIONS – TENSIONS WITH A SCENT OF DOCTRINAL DISPUTES

Adriana MORARU (DUMITRU)
PhD. Student, University „Ovidius" of Constanţa

Abstract: An investigation of emotions becomes synonymous with an investigation of man, his behavior and the way he relates to society. Therefore, understanding emotional reality involves the integration of a language that can feed confusion, that introduces ambiguities and that, of course, also brings sometimes insurmountable difficulties in conceptualizing it. The multidisciplinary approach reveals, beyond dogmatic tensions, the interdependence between emotions and physiological, behavioral or experimental response systems. Creative site, emotions facilitate the meeting of internal and external stimuli, their interaction and the generation of reactions that are socially communicated, regardless of the will of the individual.
Keywords: affectivity, emotion, gender, emotional culture, society.

Afectivitatea este o componentă a vieţii psihice care reflectă, în conturul unei trăiri subiective – flancate de limbaj, intensitate sau durată – relaţia dintre dinamica evenimentelor motivaţionale ori a cerinţelor individuale şi dinamica întâmplărilor din realitatea obiectivă. Ca nuanţe ale trăirilor afective putem identifica emoţiile, sentimentele, pasiunile şi dispoziţiile, toate aflate la nişte confinii indulgent marcate. Survolând domeniului teoretic al emoţiilor, descoperim că René Descartes este primul care utilizează termenul de „emoţie" în sensul lui de astăzi într-o analiză pe care o face iubirii şi urii „iubirea este o emoţie a sufletului provocată de mişcarea impulsurilor, care îi incită să se alăture de bunăvoie obiectelor care îi par prielnice."[1] Gândind într-o logică dihotomică, Descartes denunţă lupta interioară dintre raţiune şi pasiuni, o luptă efectuată de mişcări tipărite de organism şi de suflet în glanda pineală. Marginalizat în abordările diverselor domenii (sociologie, psihologie, antropologie, filosofie etc.), studiul emoţiilor s-a plasat în litigiu cu obsesia obiectivităţii, cu realitatea socială privită dihotomic (subiect/obiect, idealism/materialism), cu abordarea multiperspectivistă (a biologiei speciilor, a individului, cea socială etc.). Propunându-se ca un concept-umbrelă, termenul de „emotion" (revendicat etimologic de latinescul „emovere" – stare neliniştită a unui individ) totalizează procesele şi stările afective, nutrind din acelaşi pat geminativ structuri precu: sentiment, episod emoţional (stare psihică de scurtă durată, de care individul este conştient şi pe care o poate relata), tulburare emoţională (structură recuperată de psihiatrie şi nuanţată de manie, anxietate, depresie etc.), „mood" (emoţie cu scăzută intensitate) sau dispoziţie (sinonimă cu personalitatea, ca tendinţă relativ constantă spre o anumită emoţie). Stare mentală şi fiziologică subiectivă, emoţia este asociată unei varietăţi de sentimente, gânduri şi comportamente şi justificată prin starea de spirit, personalitatea sau dispoziţia fiecărui individ.

A înţelege realitatea emoţională implică integrarea unui limbaj care poate alimenta confuzii, care introduce ambiguităţi şi care, desigur, aduce şi dificultăţi uneori

[1] *apud* Septimiu Chelcea, *Emoţiile sociale: despre ruşine, regret şi dezamăgire*, Bucureşti: Tritonic Books, 2020, p.7

insurmontabile în a-l conceptualiza. În acest sens, definiţiile asociate emoţiei absorb mai multe nuanţe, incluzând realitatea compozită a evenimentului emoţional şi parametrii afectivi şi cognitivi ai emoţiilor. Complexitatea emoţiei vine din interacţiunea unor factori obiectivi şi subiectivi, interacţiune mediată de sisteme hormonale şi neuronale care pot „a) să dea naştere la experienţe afective, ca sentimente de excitare, plăcere/neplăcere; b) să genereze procese cognitive, ca efecte perceptuale relevante emoţional, aprecieri, procese de etichetare; c) să activeze ajustări fiziologice extinse ale activării iniţiale; d) să conducă la un comportament care este adesea, dar nu întotdeauna, expresiv, îndreptat spre un scop şi adaptativ."[2] Paul Popescu-Neveanu explorează o definiţie a emoţiei ca „fenomen afectiv fundamental ce se dezvoltă fie ca o reacţie spontană şi primară, în forma emoţiei primare sau afectelor, fie ca procese mai complexe, legate de o motivaţie secundară şi care reprezinită, după sistematizarea noastră, emoţii propriu-zise."[3] Gradată şi pluritonală, emoţia are o dimensiune organică în care etajează şi stimulează interacţiunea mai multor componente: o compenentă subiectivă – tradusă prin experienţa emoţională propriu-zisă, o componentă expresivă – reprezentată de formularea facială şi vocală a acesteia, acţională – tendinţa spre acţiune, neurofiziologică – manifestări corporale şi o dimensiune cognitivă ce adună aspectul evaluativ al emoţiei. Domeniul afectiv este un punct de interes şi pentru Andrei Cosmovici, care, instalat pe siajul doctrinar al lui Vasile Pavelcu, accentuează profilul contextual al emoţiilor, decretând că „emoţiile sunt stări afective de scurtă durată, care traduc un specific al realţiilor mele cu un obiect ori o situaţie, deci au un caracter situaţional. Ele pot fi declanşate de o împrejurare reală sau de una imaginată. Intensitatea lor este foarte variată:poate fi vagă, mijlocie, dar şi foarte mare, zguduind întregul organism."[4] Concluzia lui Cosmovici este că fiecare emoţie modelează şi, uneori, restructurează, universul afetiv al individului.

Ambuităţile pe care le vehiculează termenul ne permit acceptarea mai multor definiţii ale acestuia . Astfel, G.W.Parrott le surprinde ca „reacţii la evenimente semnificative pentru persoane, incluzând reacţii fiziologice, comportamentale, cognitive şi experienţe subiective de plăcere sau neplăcere"[5]– accentuând nota semnificativă a evenimentului care le declanşează. Roy F. Baumeister şi Kathleen D. Vohs întorc unghiul definiţiei afirmându-le ca „stări psihologice ce cuprind gânduri şi simţăminte, schimbări fiziologice, comportamente expresive sau înclinaţii de a acţiona"[6]. Cei doi realizează profilul emoţiilor menţionând că acestea pot/nu pot fi escortate de comportamente precise şi incluzând factorii declanşatori – prezentul sau trecutul (permiţând memoriei să invite conştient sau automat acest complex de stări şi comportamente). În ambele definiţii, emoţiile se regăsesc într-un spaţiu privilegiat al subiectivităţii, în sensul că îşi etajează sensul pe trei compartimente: o trăire subiectivă – alimentată de factori sociali şi cognitivi prin care individul interpretează şi evaluează reacţia emoţională, un răspuns

---

[2] Kleinginna şi Kleinginna *apud* Ştefan Boncu, Dorin Nastas (coord.), *Emoţiile complexe*, Iaşi: Polirom, 2015, p. 8;

[3] Paul Popescu-Neveanu, *Dicţionar de psihologie*, Bucureşti: Albatros, 1978, p.231-233;

[4] Andrei Cosmovici, *Psihologie generală*, Iaşi: Polirom, 1996, p.224;

[5] [5] *apud* Septimiu Chelcea, *op.cit.*, p.14;

[6] *Ibidem;*

fiziologic (manifestat în parametrii unor creşteri ale tensiunii, accelerări ale pulsului, îmbujorare sau paloare etc.) şi un comportament ce respectă un tipar de acţiune (zâmbet, plâns, îmbrăţişare etc.). Esenţială în această structurare a emoţiilor este validarea notei cognitive pe care acestea o conţin, afirmând axiomatic intimitatea afectivului şi cognitivului şi denunţând eroarea carteziană a distincţiei minte/corp. Douglas Massey articulează acest punct de vedere „judecăţile, percepţiile şi deciziile noastre au atât componente emoţionale, cât şi componente raţionale."[7] Petru Iluţ preia această interdendenţă cunoaştere/afectivitate – „producerea şi intensitatea emoţiilor se datorează factorului fiziologic şi transormărilor biochimice, dar ce simţim, conţinutul emoţiei, depinde de cauza pe care o atribuim emoţiei"[8] – decretând interdependenţa afectivitate-gânduri/judecăţi şi impunând modelul infuziei afectului „afectul acţionează şi ca o indicaţie euristică, un mod rapid de a face inferenţe cu privire la reacţiile pe care trebuie să le adoptăm faţă de stimuli specifici din exterior."[9] Acest punct creează un context favorabil reflecţiei şi invită discuţia la un viraj sociologic despre învăţarea emoţiilor, admiţând că societatea modelează viaţa emoţională a individului, generând nişte tipare afective ce trădează influenţa instituţiilor sociale. Asimilarea emoţiilor se face în contextul socializării primare, creând un eşafodaj social obiectiv, pe care individul şi-l atribuie subiectiv şi îl dimensionează în conformitate cu idiosincraziile sale – totul desfăşurându-se între flancurile unei societăţi faţă de care acesta se plasează atât în interior, cât şi în afară. Emoţionalitatea devine astfel o energie care amprentează percepţiile, care colorează memoriile, îi leagă pe oameni sau le reglează comportamentul. Emoţiile „mişcă" individul în trei direcţii: îl pregătesc pentru acţiune, îi modelează comportamentele viitoare şi îi dirijează interacţiunile sociale. Emoţia devine parola prin care laturile fiinţei umane se deschid şi oferă informaţii despre relaţia omului cu mediul în care habitează, despre gradaţia scopurilor/ valorilor persoanei, despre modul de raportare la lume şi la sine – totul condimentat cu evaluarea pe care individul o face experienţei trăite, moment în care semnificaţia ajunge din urmă fapta.

În anul 1872, Charles Darwin iniţiază prin lucrarea „Exprimarea emoţiilor la oameni şi animale" o abordarea evoluţionistă a emoţiilor, creând un eşafodaj teoretic ce va fi recuperat de psihologia secolului al XX-lea. Produs al evoluţiei, emoţiile fac parte din bagajul adaptativ al individului, în baza unei continuităţi filogenetice prin care se observă similitudinea exprimărilor emoţionale între primate şi oameni. Naturalistul britanic avansează ideea unei analize a emoţiilor pe baza unor unităţi musculare puse în funcţiune la nivelul feţei, idee care subordonează concepţia despre comunicarea socială a emoţiilor, dar şi despre universalitatea lor – Darwin forţează investigaţia afirmând teza conform căreia expresia unei emoţii impactează experienţa subiectivă, cu alte cuvinte, simularea unei expresii devine responsabilă pentru naşterea emoţiei în mintea noastră. Îndrăznind o taxonomie a emoţiilor, Darwin identifică opt forme: suferință și plâns; anxietate, deprimare, tristeţe; bucurie și veselie; meditare, proastă dispoziție, îmbufnare; ură și furie; dispreţ, dezgust; surpriză, uimire, teamă, oroare; rușine,

---

[7] *Idem*, pp.26-27;
[8] Petru Iluţ, *Psihologie socială şi sociopsihologie*, Iaşi: Polirom, 2009, pp.183-185;
[9] *ibidem;*

timiditate, înroșire - numite de acesta „emoţii discrete"[10], toate conjugându-se cu expresii faciale specifice.

Într-un exerciţiu de recuperare teoretică a emoţiilor, Septimiu Chelcea identifică două mari clase: teorii psihofiziologice – ce îi adună pe Walter B. Cannon şi Philip Bard, William James şi Carl Lange, Stanley Schahter şi Jerome E. Singer, Stuart Valins şi Rainer Reisenzein, Richard L.Solomon, Nico H. Frijda – şi teorii sociologice – fundamentate de Émile Durkheim, Erving Goffman, Theodore D. Kemper, Candace Clark, Steven L. Gordon, Russell Hochschild, Morris Rosenberg, Peggy A. Thoits. Dinamica acestor teorii, uneori contrastante, creează o combustie ce potenţează coordonatele nodale ale problemei. Integrând factorii cognitivi, fiziologii americani Walter B. Cannon şi Philip Bard afirmă că omul simte emoţiile mai întâi şi apoi reacţionează la ele, astfel că reacţia la stimul se produce după ce individul s-a confruntat cu emoţiile gate de acel stimul. Produse de activarea generală a sistemului nervos simpatic, emoţiile urmează traseul talamusului, producând reacţii fiziologice, şi simultan pe cel al cortexului cerebral care conştientizează emoţia. Cei doi încurajează o abordare dihotomică minte/corp, recunoscând că emoţiile sunt escortate de reacţii/modificări fiziologice, dar nu generate de acestea. Limita acestei teorii vine din nesincronizarea stimulării sistemului nervos simpatic în raport cu cea a cortexului.

Simultan cu teoria Cannon-Bard, savanţii William James şi Carl Lange dezvoltau teoria periferică a emoţiilor, prioritizând factorul biologic. Pe schema celor doi, mediul înconjurător generează stimuli emoţionali care produc la rândul lor schimbări fiziologice, traduse de creier ca emoţii. Revendicându-se ideologic din darwinism, James consideră că acesta este doar „înţelegerea schimbărilor reflexe care se produc în viscere şi în musculatura scheletului."[11] Emoţiile sunt însoţite de expresii corporale distincte, provocând stimuli care determină o schimbare în starea fiziologică. Oamenii simt emoţiile doar când devin conştienţi de reacţiile lor fiziologice la evenimente, astfel că, după ce simţim o emoţie puternică, nimic nu rămâne în conştiinţa noastră. Localizată în cortex , emoţia este şi corespunzătoare proceselor ce au loc în centrele senzoriale şi motorii ale creierului. În ecuaţia propusă de cei doi cercetători, corpul devine interfaţa unei comunicări între raţiune şi lume, a simţi emoţia devine sinonim cu cu a o ilustra prin expresii lingvistice. James şi Lange recomandă această somatizarea a emoţiilor, expunându-şi teoria la o serie de critici care fragilizează discursul celor doi, dar încurajează, în acelaşi timp, studii legate de modificările somatice în diverse emoţii – accentuarea sentimentelor corporale neglijează aspectele cognitive ale emoţiei, supraestimarea rolului proceselor fizice în emoţii, ignorarea rolului experienţei în starea emoţională, incongruenţa dintre emoţii şi maninfestări fiziologice (emoţii diferite recunosc aceleaşi modificări fiziologice), desconsiderarea integrării sociale a individului şi marginalizarea apartenenţei etnice a acestuia.

Teoria bifactorială a emoţiilor iniţiată de Stanley Schahter şi Jerome E. Singer încorporează viziunile anterioare, propunând abordarea emoţiilor prin recunoaşterea

[10] Bernard Rimé, *Comunicarea socială a emoţiilor*, Prefaţă de Serge Moscovici, Traducere din limba franceză de Mircea Marin, Bucureşti: Editura Trei, 2007, p.37;
[11] Bernard Rimé, *op.cit.*, p.40;

celor două componente structurale: excitaţia fiziologică (activarea sistemului nervos simpatic) şi cogniţia (etichetarea cognitivă). În acest cadru teoretic, emoţia rezultă din interpretările făcute de oameni asupra situaţiilor lor, după ce au fost stimulaţi fiziologic. Cogniţia este, prin urmare fundamentală, în formarea emoţiilor, cele din urmă depinzând de modul în care individul operează evaluarea obiectelor şi a fiinţelor. Fiecare emoţie este asociată unui anumit model de evaluare, astfel că, dacă se schimbă evaluarea, se schimbă şi emoţia. Imputată pentru aspectul limitativ, teoria celor doi psihosociologi americani ignoră emoţiile experimentate automat, cele la care nu ne gândim.

În anul 1990, Steven L. Gordon dezvăluie elementele componente ale emoţiilor: senzaţii corporale (manifestate ca răspunsuri fiziologice), gesturi expresive (acţiuni, gesturi şi mimică ce menţionează experimentarea unei emoţii), situaţia/relaţia socială – percepţia şi evaluarea unor modificări sociale, cultura emoţională (identificarea emoţiilor prin cuvinte – vocabular emoţional, prin norme – o expresie reglementată a emoţiilor, prin credinţe). Vorbim, prin urmare, de o cultură emoţională apropriată prin socializare, o schemă de joc în care indivizii sunt invitaţi să acceseze nişte roluri sociale dictate de contexte concrete şi nuanţate de poziţia socială sau de apartenenţa la gen. După ce diferenţiază emoţiile biologice (frica, furia) de cele culturale (gelozie, prietenie, iubire, respect, rușine), Gordon îşi orientează analiza asupra celor din urmă „o combinaţie de senzaţii corporale, gesturi şi semnificaţii culturale pe care le învăţăm pe parcursul desfăşurării relaţiilor sociale.”[12]

Preluând filonul doctrinar al lui Steven L. Gordon, Arlie Russell Hochschild evacuează definitiv argumentul arbtitrarului în definirea emoţiilor, ignorând asumpţia tacită că emoţiile sunt necontrolate şi neordonate, manifestându-se după bunul plac. Cercetătoarea americană preia ideea culturii emoţiilor, plasându-le sub semnul unei ordonări sociale, guvernate de reguli şi de coduri specifice societăţilor în care apar. Hochschild identifică un sistem normat al emoţiilor, dar şi unul al exteriorizării acestora. Dacă regulile emoţiilor impun adecvarea acestora în situaţii sociale concrete, printr-o comandă legată de durată, intensitate sau orientare, regulile exteriorizării emoţilor vizează orizontul de aşteptare pe care ceilalţi în au în privinţa manifestării acestora. Individul este astfel angajat într-o serie de activităţi de suprafaţă, respectând regulile unor emoţii prestabilite cultural, adaptându-şi aparenţa şi comportamentul la exigenţele culturii emoţionale date de contextul social căruia îi aparţine. Individul devine în acest fel un „actor emoţional” (structură asumată de Morris Rosenberg), administrând trucuri verbale pentru potenţarea sau diminuarea emoţiilor, manipulând prin expresii faciale intenţionate şi invocând un întreg arsenal de obiecte fizice (accesorii, podoabe, costume) prin care să producă sau să modifice emoţii. În acest context, managementul emoţiilor devine un pilon al construcţiei individuale, asimilând ideea că emoţiile au o dinamică proprie ce trebuie înţeleasă şi justificată acţional. Peggy A. Thoits este sociologul care identifică această configuraţie a emoţiilor: „incitaţiile situaţionale, modificările fizologice, gesturile expresive şi etichetele”[13] – ansamblu ale cărui compenente se

[12] *Apud* Septimiu Chelcea, *op.cit.*, p.114;
[13] *Apud* Septimiu Chelcea, *op.cit.*, pp. 124-125;

condiţionează reciproc în permanenţă. Thoits infuzează o notă gender în analizele sale şi formulează concluzia conform căreia managementul emoţiilor se realizează integrând şi dimensiunea de gen: evenimentele negative trăite de femei le orientează cathartic exteriorizarea emoţiilor prin compunerea de poezii, de scrisori neexpediate sau jurnale intime, în cazul bărbaţilor exteriorizarea se produce prin exerciţii fizice, momente de reflecţie şi acceptare a evenimentelor. Peroraţia acestor teorii include ideea unei scripturi culturale a emoţiilor, integrând toate acele reguli despre ce trebuie să simtă indivizii, despre cum trebuie să exteriorizeze emoţiile ţinând cont de logica acestora, de situaţia socială în care se manifestă, de ideologiile asociate lor. Vorbim deci de îmbrăţişarea unei poziţii construcţioniste referitoare la emoţii, una în care acestea „depind de indicii culturali şi de interpretarea lor; prin urmare, practica lingvistică, valorile, normele, credinţele constituie substanţa emoţiilor."[14] Acoperind nu doar tabla raporturilor sociale, emoţiile cumulează şi axa temporală, fiind determinate de prezent, dar integrând interacţiunile din trecut şi anticipând relaţiile din viitor. Ca reacţii la evenimente, emoţiile au un obiect în jurul căruia construiesc *pattern*-uri de gesturi expresive, de senzaţii sau de raţionamente culturale într-o realizare scenică ce include un comportament ordonat, un sistem subiectiv şi o reacţie fiziologică. Aceeaşi abordare doctrinară (susţinută de sociologie şi antropologie) favorizează ideea că emoţiile sunt produse culturale, iar semnificaţia şi coerenţa lor reprezintă învăţarea unor norme sociale. În logica acestei abordări, cultura este cea care organizează emoţiile la nivel de varietate şi oferă scenarii pentru emoţii, pe care le şi organizează prin comportament. Emoţiile compun baza motivaţională a conştiinţei noastre, a cogniţiei şi a comportamentului, iar exprimarea şi controlul experienţelor emoţionale sunt influenţate de parametrii sociculturali în care oamenii se formează. Acestei linii de analiză i se poate imputa doar marginalizarea emoţiilor universale, cele recunoscute în toate culturile şi care fac parte din dezvoltarea rasei umane.

Dacă feminitatea/masculinitatea sunt construite social şi femeile îşi construiesc/definesc/ justifică relaţional existenţa, atunci trebuie să favorizăm ideea conform căreia apartenenţa la gen diferenţiază modul în care oamenii trăiesc şi exprimă emoţiile. O abordare stereotipă susţine că femeile sunt mai emoţionale decât bărbaţii. Sociologia privilegiază prin K.K.Broverman o abordare a acestei secvenţe şi fortifică tiparul, bricolând ideea că bărbaţii sunt asertivi, competenţi şi raţionali, iar femeile sunt expresive emoţional. Sigur că discursul îşi recunoaşte limitele, neclarificând dacă această expresivitate implică o trăire mai frecventă a emoţiilor de către femei sau dacă există o paletă specifică a emoţiilor trăite de femei. Ashby E. Plant face o escală esenţială acestui punct al discuţiei şi propune o dispunere *gender*-izată a afectelor, dispunere dată de frecvenţa acestor trăiri – sunt considerate „emoţii feminine" „smerenia, dezgustul, suferinţa, jena, frica, fericirea, dragostea, tristeţea, ruşinea, timiditatea, surpriza şi simpatia."[15] În categoria „emoţiilor masculine", psihologul american notează mândria, mânia şi dispreţul. Fără a subestima prestigiul teoriei enunţate anterior, trebuie să

[14] J.M.Barbalet, „Emotion:cultural aspects", în G. Ritzer (ed.) *Blackwell's* Encyclopedia of Sociology (pp.1374-1377), Malden, MA, Wiley-Blackwell, 2007;

[15] A.E.Plant. J.S.Hyde, D.Keltner, P.G.Devine, *Psychology of Women Quarterly*, „Gender Stereotyping of Emotion", 2000, 24,1, pp.81-92;

punctăm că alţi cercetători[16] au evitat această abordare sterotipă a genului, considerând-o lipsită de fundament şi moderând raportul gen-emoţie cu elemente precum cultură, factori situaţionali concreţi, vârstă, tip de personalitate, cultură sau chiar tip de emoţie.

O cercetare a emoţiilor devine sinonimă cu o investigare a omului, a comportamentului său şi a modului în care se raportează la societate. Abordarea multidisciplinară a acestora dezvăluie, dincolo de tensiuni dogmatice, interdependenţa dintre emoţii şi sistemele de răspuns fiziologice, comportamentale sau experimenţiale. Şantier de creaţie, emoţiile facilitează întâlnirea stimulilor interiori şi exteriori, interacţiunea lor şi generarea unor reacţii care sunt comunicate social, independent de voinţa individului.Văzute ca lucruri materiale, organizate biologic, emoţiile se recunosc şi ca fapte psihobiologice, ca idei cu rol evaluativ în conturarea deciziei. Societatea, un eşafodaj în validarea emoţiilor, implică o interiorizare a lor, plasându-le pe o axă a puterii şi a structurii sociale.

Bibliografie

BARBALET, J.M., „Emotion:cultural aspects", în G. Ritzer (ed.) *Blackwell's Encyclopedia of Sociology*, Malden, MA, Wiley-Blackwell, 2007
BONCU, Ştefan, NASTAS, Dorin (coord.), *Emoţiile complexe*, Iaşi: Polirom, 2015.
CHELCEA, Septimiu, *Emoţiile sociale: despre ruşine, regret şi dezamăgire*, Bucureşti: Tritonic Books, 2020.
COSMOVICI, Andrei, *Psihologie generală*, Iaşi: Polirom, 1996.
ILUŢ, Petru, *Psihologie socială şi sociopsihologie*, Iaşi: Polirom, 2009.
PLANT, A.E., HYDE, J.S., KELTNER, D.,DEVINE, P.G., *Psychology of Women Quarterly*, „Gender Stereotyping of Emotion", 2000, 24,1
POPESCU-NEVEANU, Paul, *Dicţionar de psihologie*, Bucureşti: Albatros, 1978.
RIMÉ, Bernard, *Comunicarea socială a emoţiilor*, Prefaţă de Serge Moscovici, Traducere din limba franceză de Mircea Marin, Bucureşti: Editura Trei, 2007.

[16] E. Hatfield, R.L. Rapson, Y.L.Le, „Ethnjc and gender differences in emotional ideology, experience, and expression", *Interpersona*, 3,1, pp.31-54.

POSTMODERNISM- THE PARADOX OF THE FUTURE

Roxana Silvia MORARU
PhD Student, Aurel Vlacu University of Arad

Abstract: Jean François Lyotard applies a new methodological approach to the expressions of postmodern thinking via a palpable binder of experience. The love for both knowledge and wisdom will plunge readers into a universe where writers and philosophers will be reborn by harnessing diverse artistic horizons. Interpretative innovation will gradually reveal itself, familiarizing ourselves with a modern Plato or a postmodern Aristotle. To put it in other words, Jean François Lyotard conducts a comparative analysis between the visions and concepts of ancient philosophers and the characteristics of postmodernist society. The father of postmodernism builds bridges among philosophy, spirit, education, childhood and the capacity of self-taught experienced by both teachers and reformers. He proves to be a subtle observer of the human being, whom he encourages to attain higher goals, that encompass both spiritual and cognitive growth during a literary journey that cherishes the most important role of children, that of philosopher. Would adults and philosophers be able to preserve their inner child defined by desire for knowledge, playful spirit and emotional candor?

Keywords: Childhood, philosophy, postmodernism, art, growth

Jean François Lyotard se dovedește a fi un observator minuțios al universului artistic postmodern, care surprinde un amplu proces de inovare estetică. Scriitorul creionează asemeni unui artist orizonturi între viață și culturalitate, existențialitate și context istoric, armonizând glorios universul cunoașterii și cel al lexicului printr-un liant practic, palpabil, și anume cel experienței.

Lucrarea „*Postmodernul pe înțelesul copiilor*" atotcuprinde numeroasele controverse de ordin filosofic generate de mișcarea postmodernistă, explorate și explicate pentru „limpezirea calității unei controverse deja cât se poate de confuze" (1997: 5). Lyotard creează o sinteză a experienței sale de viață, marcată profund de precursorii săi filozofi, contextul politico-istoric, dar și de potențialul erei postmoderne, care se identifică cu o stare permanentă de renaștere și evoluție, „un modernism pe cale să se nască" (17). Brian Mc Hale observă tranziția de la controversele epistemologice expuse de modernism la cele ontologice promovate de postmodernism.

Complexitatea conceptului de postmodernism este redată prin prisma conotațiilor artistice, literare, filozofice și politice, întrucât „problema postmodernității este și, sau în primul rând, cea a expresiilor gândirii: artă, literatură, filosofie, politică" (74-75). Postmodernul poate fi reprezentat doar în raport cu modernismul, de care se diferențiază în mod substanțial prin faptul că refuză să fie guvernat de legi și etică (citat în Coșer, 2012).

Termenul de modernitate este explicat de Lyotard prin „zdruncinarea credinței și descoperirea puținului de realitate al realității, asociat cu invenția altor realități" (16), principiu care empatizează cu doctorina nihilistă nietzscheeană. Lyotard trasează o delimitare clară între neajunsurile trecutului, respectiv ale modernismului și perspectivele promițătoare ale erei postmoderne, menite să favorizeze un prezent nu

doar al inițiativelor, ci și al scopurilor atinse. Cugetările lui Thierry de Duve facilitează o analiză îndeaproape a modernismului, a liantului dintre condei și șevalet: „problema estetică modernă nu este: ce este frumos, ci: ce ține de artă (și de literatură)" (13). Universul artei moderne cu al său colorit variat este conturat în mod similar de către Diderot și Lyotard, care împărtășesc „imprezentabilitatea esteticului," dar și miza picturii moderne: „a arăta ceea ce poate fi conceput, dar nu poate fi nici văzut, nici arătat" (17). Evoluția artistică are ca fundament reprezentarea kantiană a infinitului prin conceptul de imaginație, care sfidează coordonatele spațiale și temporale.

Domeniul artei încurajează o exprimare liberă, dezvoltă creativitatea și dă naștere unui microcosmos candid, dar în același timp și cromatic al emoțiilor. Universul literar intensifică interesul față de facultățile estetice, încurajând „cunoașterea cu ajutorul literelor," (latinescul littera) și facilitând interculturalitatea și implicit multiculturalitatea.

În era postmodernă, cunoașterea este sensibilizată de geniul creator, a cărei materializare se face prin scriitori reprezentativi, precum Marcel Proust sau James Joyce, dar și prin evoluția Artei Vestice de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Cubismul și suprarealismul au revoluționat universul artei, oferindu-ne nume sonore precum Picasso, Braque, Chirico și Duchamp.

În capitolul Realismul, Lyotard surprinde o definiție magistrală a artei, pe care o identifică ca fiind „în esența sa expresia unei individualități geniale, servită de o competență artizanală de elită" (11). Arta fotografică și cinematografică deține un potențial inspirațional superior realismului pictural și narativ, ele fiind mijloace facile de transmitere a informației. Lyotard definește realismul prin „tendința de a evita problema realității implicată în cea a artei" (13), situându-l între „academism și kitsch," un realism nuanțat de conotații financiare, lipsă de simț estetic, simplitate și rafinament.

Un aspect pozitiv al lucrării lui Lyotard este caracterul interdisciplinar menit să stabilească conexiuni și să identifice similarități între oamenii de cultură, artiștii postmoderniști și enigmaticii filosofi. Textul sau opera postmodernă le conferă scriitorilor și artiștilor o notă distinctivă, precum și originalitate deoarece contribuie la dezvoltarea unor noi indici și norme de interpretare „a ceea ce va fi fost făcut" (21).

Filosofii promovează perspectiva lumii ca un întreg format din infinit, neglijând părțile componente ale acesteia. Lyotard definește lumea ca fiind ansamblul tuturor elementelor care există, numai literatura fiind cea care surprinde complexitatea lumii sub multiplele ei fațete. Literatura reușește să surprindă și chiar să amplifice potențialul cuvântului, care este prezentat din perspective care mai de care mai inedite. Legătura dintre lumea materială, complexitatea cortexului uman și candoarea lumii spirituale este identificată de Nichita Stănescu, care definește cuvântul după cum urmează: „umbră de aur în conștiință a materiei" (https://www.nichitastanescu.eu/opere/citate/nichita_stanescu.html#.YB51MMTivIU). Tudor Vianu ne prezintă cuvântul dintr-o perspectivă sinestetică, afișând o subtilă empatie față de conceptul de polisenzorialitate dezvoltat de Bertrand Westphal: „Cuvântul e sunet și culoare, e mesagerul gândului uman" (https://www.citate-celebre-cogito.ro/cuvantul-e-sunet-si-culoare/). Pentru a conclude, Grigore Rotaru atotcuprinde

măreția cuvintelor, pe care le consideră „cărămizile Creației," reușind astfel să dea naștere unui câmp lexical progresiv al literaturii care include cuvântul, comunicarea, limba, limbajul, literatura, suprinse exhaustiv de către cultura literară.

Jean François Lyotard își proiectează convingerilor postmoderniste și asupra domeniului literar, explorând sus-numitele categorii privite printr-o nouă abordare filozofică, dar și metodologică. Comunicarea reprezintă un amplu proces de transmitere și de receptare a mesajelor datorită comunicării verbale, nonverbale și paraverbale. Lyotard conferă limbii conotații negative, dându-le însă câștig de cauză celor pozitive, întrucât „limba reprezintă adversarul și complicele scrierii" (82). Lyotard trezește sentimente de admirație prin definirea culturii literare: „o moștenire de cuvinte, de figuri de stil, de opere" (82), stabilind astfel legătura între consemnarea idealurilor trecutului, dar și a scopurilor atinse ale posterității. Tolkien dă naștere liantului dintre fantasticul literar și inteligența emoțională a ființei umane prin fuzionarea dimensiunii mitologice, lingvistice și emoționale.

Metapovestirile reliefează a lor tentă filozofică prin abordarea marilor probleme ale acestei lumi, intensifică și confirmă însemnătatea științei, având o forță legitimatoare. În *Condiția postmodernă*, Lyotard abordează rolul revelator al metapovestirilor în ceea ce privește evoluția, emanciparea progresivă a rațiunii, a umanității, a muncii, dar și desăvârșirea idealului modern de libertate universală. Metapovestirile reprezintă o emblemă a modernității, oglindind voința orientată cu un scop a tuturor realităților umane, o micromoștenire lăsată contemporanilor și nu numai: „Povestirea este autoritatea însăși. Ea autorizează un noi indestructibil, în afara căruia nu există decât ei"(37). Așa cum am mai afirmat anterior, filozoful Georg Wilhelhm Friedrich Hegel abordează filozofia idealistă. El speculează realitatea modernă și extrage anumite concluzii în domeniul gândirii filozofice, dând naștere conceptului de modernitate speculativă, regăsită oarecum în cadrul metapovestirilor și al controversatului conținut abordat de acestea.

Neîncrederea în metapovestiri simbolizează o trăsătură specifică a erei postmoderniste, în care marile povestiri își pierd forța lor legitimatoare: „postmodernitatea e și sfârșitul poporului-rege al poveștilor" (26). Lyotard atribuie conotații hiperbolice genului narativ în postmodernism pentru a creiona evoluția literară: „dispozitivul narativ este mereu actualizabil și a fost așa dintotdeauna; diacronic și paracronic, el asigură stăpânirea timpului, deci a vieții și a morții" (37). Povestirile se remarcă prin simbolistica „numelor proprii ale culturii," „a căror memorare este facilitată prin prisma indicilor spațiali și temporali, dar și a modului de transmitere al povestirii" (35). Conform spuselor lui Kripke, „numele nu se învață singure, ci prinse în mici istorii," care ne oferă un voiaj inedit într-„o lume a numelor, care este lumea culturală" (45). Ca atare, povestirile croiesc un drum inițiatic spre multiculturalitate, concept care implică formule fixe, tradiții, obiceiuri și contextualizare istorică.

Postmodernismul reprezintă totalitatea dezbaterilor critice despre postmodernism, iar a face filozofie înseamnă a pune cât mai multe întrebări și a aștepta cât mai multe răspunsuri. Filozofia este, în opinia mea reflectarea vieții. Ea surprinde

societatea în planul material și în același timp studiază valorile umane ale Ființei, și anume: *Adevărul*, *Binele, Frumosul.*

Antichitatea și Postmodernitatea își unesc dragostea pentru cunoaștere prin conexiunea dintre lumea materială, cea spirituală și universul literar. Lumea materială și spirituală sunt prezentate prin mijloace specifice de către literați și generează stări spirituale complexe, și anume emoțiile.

Jean François Lyotard realizează o analiză comparativă între viziunile și conceptele filozofilor antici și caracteristicile societății postmoderniste. Se remarcă un interes deosebit manifestat de către filozofii antici, precum Platon și Aristotel în ceea ce privește studiul naturii lucrurilor și a profunzimii psihicului uman. În cursul său *MODELE DE INVESTIGAŢIE ONTOLOGICĂ- O perspectivă istorică şi sistematică*, profesorul universitar Constantin Aslam dezvoltă originea, începutul, etimologia și evoluția filosofiei de-a lungul timpului. El susține că filosofarea se naște deopotrivă din natura îndoielnică, dar și din dorința de cunoaștere a ființei umane, idee susținută de viziunea platoniciană și aristoteliciană referitoare la originea filosofiei, reflectată prin prisma celei mai controversate dileme lăuntrice ale individului: „ce sunt toate acestea?" (10)

Etimologia cuvântului filosofie ne dezvăluie nobilele conotații spirituale, familiarizându-ne cu lumea ideatică întrucât Lyotard afirmă cu tărie că filosofia reflectă următoarea afirmație: „a proba ce înseamnă a gândi." În lucrarea *Despre viețile și doctrinele filosofilor,* Diogene Laertios remarcă cât de sublim definește filosofia marele spirit elen al lui Pitagora prin sintagma „iubirea de înțelepciune." Constantin Aslam evidențiază complexitatea termenului de înțelepciune în cultura greacă datorită triadei *sophia, sophrosyne* şi *phronesis*. *Sophia* oglindeşte meşteşugul, măiestria, în timp ce *sophrosyne* reprezintă „sănătatea cugetului,"conform dialogului lui Platon *Cratylos* (fr. 413 e) (11). Dialogul *Charmides* (sau despre înţelepciune) dezvăluie bogăția semantică a termenului *sophrosyne*: îndeplinirea a toate cu măsură şi linişte (159b); faptul de a fi deopotrivă cu smerenia (160e); a săvârşi ce-i al tău (161b); săvârşirea celor bune (163e); a se cunoaşte pe sine (164d); cunoaşterea altor ştiinţe şi în acelaşi timp a ei însăşi (166c); să ştii ce ştii şi ce nu ştii (167a); a şti că ştii şi că nu ştii (170d). (A se vedea, Platon, C*harmides,* în *Dialoguri,* Bucureşti, Editura Pentru Literatură Universală, 1968). Ceea ce ne trimite în final la analiza noțiunii de *phronesis*, care, conform lui Aslam, sintetizează valorile morale, prudenţa şi virtutea, viziune întregită de perspectiva platoniciană a contemplării intelectuale a ideilor (12).

Am simțit un accentuat sentiment de empatie față de relația de sinonimie stabilită de Lyotard între cursul filosofic și cel al timpului. Postmodernul, sau așa-numitul paradox al viitorului are fundamente evolutive profunde. Încă din perioada Antichității, au fost elaborate numeroase teorii legate de dezvoltarea societății și implicit a umanității. Focului, unul dintre elementele fundamentale ale naturii, i-au fost atribuite conotații exhaustive de către Heraclit din Efes, care considera că originea lumii o reprezintă focul. Acesta își reflectă dualitatea prin conotațiile distructive, dar în același timp și prin cele constructive, deoarece prin prisma sa este favorizat un nou început, conturându-se astfel un orizont al schimbării.

Platon formulează toate problemele pe care le va aduce în prim plan gândirea europeană până astăzi şi tot el va indica şi posibilele soluţii. Ca atare, Platon poate fi considerat un modern al Antichității, ale cărui idei filozofice le regăsim în lucrările elevului său, Aristotel.

Aristotel poate fi supranumit un postmodern al Antichității dat fiind faptul că acesta evadează din problematica abordată ceilalți filosofi. El dezvoltă teoria mișcării care este corelată în mod direct cu procesul inovativ al lumii, aflată în plină mișcare, schimbare, o oglindire a societății postmoderniste, descrise de Lyotard aș spune. Ceea ce noi credem într-o anumită etapă a vieții poate să fie contrazis de o altă părere contemporană. De asemenea, propria concepție despre lume în etapa tinereții poate suferi modificări semnificative în perioada maturității.

Lumea a evoluat, iar asupra secolelor XVII, XVIII,XIX și-a pus amprenta revoluția industrială și dezvoltarea tehnologică. Această extindere a dus la o nouă perspectivă filosofică, reprezentată prin Imannuel Kant, respectiv Georg Wilhelm Friedrich Hegel, supranumiți stâlpii filosofiei germane moderne, care au abordat filosofia idealistă.

Prin urmare, se conturează în mod eficient o clasificare a facultăților subiectului. Kant vorbește despre facultățile de cunoaștere, care sunt prezentabile și folosesc lexicul, dar și despre conflictul dintre „facultatea de a concepe ceva și facultatea de a prezenta ceva" (16). Totodată, el definește sublimul printr-o simbioză între plăcere și suferință, iar gustul îl identifică ca judecată reflexivă sub formă de plăcere. Spre deosebire de Kant, Lyotard manifestă interes față de facultățile estetice, imprezentabile, „cele care produc sentimentul frumosului și împiedică formarea și stabilizarea gustului" (17), și deține o percepție antitetică în ceea ce privește sublimul, care în viziunea sa este condiționat de inabilitatea imaginației de a prezenta „un obiect care se acordă fie și numai în principiu cu un concept" (17).

Kant, „legislatorul rațiunii omenești" (94), filosof idealist, abordează problemele omului. Omul concepe lumea, o analizează și o descrie, fiind considerat creatorul, întemeietorul și consumatorul legilor. Întotdeauna în gândirea individului apar păreri contradictorii, dar în acest noian se formulează o concepție sau două, o dialectică. Kant a fost un filosof care a acceptat toate răspunsurile apărute la întrebările legate de această lume. Acesta a fost modul său de a accepta realitatea, chiar am putea spune că a îmbrățișat conceptul de realități multiple. Pe de altă parte, Hegel se remarcă prin desprinderea de doctrina filosofică materialistă, concentrându-se pe definirea spiritului. Lyotard face trimiteri la spiritualitatea abordată de Hegel și implicit, la rolul acesteia în societate, la identitatea Ființei, la interdependența dintre umanitate și divinitate. Hegel abordează dialectica singularului și a universalului sub titlul de libertate absolută.

În opinia mea, modul în care Lyotard reușește să surprindă împletirea diverselor arte vizuale, a valențelor de expresivitate și de comunicare oglindite prin literatură și a conceptelor descoperite, îmbrățișate și promovate de către filozofi, cei antici, și nu numai, mi se pare fascinant. Un alt aspect demn de apreciere este faptul că Lyotard ia în considerare și contextul istorico-social de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, care focalizează ideea de autonomie cognitivă și faptică. Comunitatea prezintă

preeminența singularului asupra universalului, manifestând o profundă aspirație vis-a-vis de conturarea unei identități particulare.

Tehnoștiința a exercitat o influență semnificativă asupra secolelor XVIII, XIX și XX, cunoscând o dezvoltare nemaiîntâlnită, fapt care stă la baza revoluției industriale. Evoluția poate fi identificată în toate domeniile cunoașterii, artelor vizuale, filozofice. Ca și orice proces de schimbare, postmodernul aduce cu sine valențe pozitive, dar în același timp și negative. Este de apreciat modul în care Lyotard reușește să surprindă conotațiile postmodernismului în filosofie începând de la Freud, care focusează principiul travaliului de doliu generat de dispariția perioadei moderniste și continuând cu introducerea în filozofie de către Hegel a noțiunii de „teroare," care semnifică frica de noutate, de inovație, neliniștea care se produce în spiritul ființei umane. Cu scopul de a reflecta consecințele evoluției, Lyotard folosește o formulare măiastră, subtilă, menită să dea naștere liantului dintre universul literar și cel al cunoașterii: „suntem în lumea tehnoștiințifică, asemeni lui Gulliver, când prea mari, când prea mici, niciodată la scara potrivită" (74).

Între tehnoștiință și om se produce o conexiune covârșitoare, cea dintâi determinându-l pe individ să se contopească cu natura, să își exercite rolul de suveran. Astfel, se formează o trinitate a complexității, care include „elementele constitutive ale subiectului uman: sistemul său nervos, codul său genetic, computerul său cortical, captatorii săi vizuali, auditivi, sistemele sale de comunicare, îndeosebi lingvistice, organizarea vieții în grup" (79). Această trinitate formată din tehnoștiință, univers și ființă umană intensifică tumultul interior adus de schimbare: „entitățile umane, individuale sau sociale par mereu destabilizate de rezultatele dezvoltării și de consecințele lor" (74), fie ele materiale, intelectuale sau spirituale. Lyotard observă o problemă arzătoare cu care se confruntă omenirea, și anume o perpetuă incapacitate de gestionare a progresului științific: „Umanitatea s-a aflat mereu în urmă cu capacitățile de înțelegere, ideile, și cu cele de acțiune, mijloacele ce rezultă din invenții, descoperiri, cercetări și întâmplări" (78).

Jean François Lyotard nu doar suprinde și întărește reușita ca și unic criteriu de judecată al tehnoștiinței, dar și urmărește o perspectivă originală propusă de Kafka, care prin procesul de delegitimare intensifică detașarea de marile controverse ale lumii. E de apreciat că Lyotard a trecut în revistă toate curentele politice spre a câștiga simpatia tuturor cititorilor.

Lyotard prezintă eminamente procesul educativ, identificându-i pe dascăli ca personalități emblematice care propovăduiesc dragostea pentru cunoaștere. Părintele postmodernismului construiește punți între filozofie, spirit, educație, copilărie și capacitatea de autodidact experimentată deopotrivă de dascăli și reformatori.

Filosofia reprezintă forma culturii care pune aceleași întrebări despre lume. Cei mai mari filozofi sunt copiii. Inocența pe care ei o dețin și care îi ajută să descopere această lume generează acea interminabilă serie a întrebărilor aparent simple de tip „de ce?" Acestea sunt puse la nesfârșit, ajungându-se chiar la situații în care părinții sau dascălii devin temători în fața necunoscutului și nu mai găsesc răspunsuri la dilemele micilor filozofi. Răspunsurile pe care le dăm pot fi completate de alții deoarece nu putem

afirma existența adevărurilor absolute. Adevărurile sunt relative întrucât prin adevăr înțelegem corespondența dintre realitate și părerea formulată de către noi. Această definiție este susținută de către Mike Robbins în cartea sa *Nimic nu se schimbă până când tu nu te schimbi,* care face referire la adevăr ca la o noțiune raportată la sentimentele și gândirea fiecărei persoane în parte.

Lyotard definește metaforic copilăria, atribuindu-i deopotrivă conotații pozitive și negative: „Monstrul filozofilor este copilăria. Dar ea este și complicele lor" (90-91). Copiii simt nevoia de a găsi explicații datorită curiozității care ia naștere în sufletul lor, devenind treptat conștienți de complexitatea noului univers care îi înconjoară. Este evident că necunoscutul produce în general teamă și îngrijorare, însă pe părinți și dascăli i-aș identifica ca intermediari între evoluția fiziologico-spirituală, așa cum spunea și Walt Whitman și de ce nu chiar filosofică. Copilăria întruchipează esența întregii vieți, marcată simbolic de primii pași, primele cuvinte, dar și primele emoții. Stările sufletești experimentate în copilărie sunt învăluite într-o aură pură, inocentă, candidă, care ne proiectează cu finețe și subtilitate în lumea spiritului, în lumea emoțiilor, care va avea ca rezultat final desăvârșirea elementului divin al Ființei, și anume: sufletul. Lyotard subliniază cu iscusință potențialul grandios al copilăriei, acela de a sincroniza umanul și divinul, materialul și spiritualul, asigurând astfel scara evolutivă necesară pentru a redeveni cândva iar Dumnezeu: „Spiritul oamenilor nu le este dat cum trebuie, e nevoie să fie reformat. Copilăria le spune că spiritul nu este dat. Dar că el este posibil" (90-91).

În contextul social regăsim o serie de factori externi precum familia, educația primită în cadrul acesteia sau așa-numita perioadă „cei șapte ani de-acasă," educația primită în cadrul instituțiilor școlare, anturajul, care acționează asupra formării spiritului, sau cu alte cuvinte asupra complexului de gândiri, trăiri și emoții ale fiecărui individ. Lyotard parcurge evolutiv gândirea filosofică, asigurând drumul schimbării și creionând implicit o dezvoltare complexă, autodidactă a dascălilor, ale căror preocupări puerile s-au transformat în aspirații altruiste de educatori spirituali, care să le insufle învățăceilor dragostea de cunoaștere. Iată cât de sublim explică părintele postmodernismului conexiunile dintre autoeducare, dascăli, elevi, spirit și viitor: „A forma înseamnă că un dascăl vine să ajute spiritul posibil, în așteptare, în copilărie să se împlinească. Cunoști cercul vicios: dar dascălul însuși? Cum s-a emancipat de monstruozitatea sa copilărească? Să educi educatori, să reformezi reformatorii: să urmărești aporia de la Platon, prin Kant până la Marx. Filosofarea este mai întâi o autodidactică. Nu poți să expui o problemă fără să te expui la ea" (91).

Spiritul simbolizează o entitate care se modifică pe tot parcursul vieții prin prisma faptului că ființa omenească este supusă unui amplu proces de evoluție spirituală din copilărie și până la bătrânețe. În viziunea mea, adevărurile relative generează inepuizabilele controverse abordate de „iubitorii de înțelepciune," a căror perspective sunt direct proporționale cu evoluția perpetuă a spiritului, a stăruinței, a relațiilor interumane, a societății și a tehnoștiinței: „Lungul curs al lecturii filosofice nu învață numai ceea ce trebuie citit, ci și că nu terminăm de citit, că nu facem decât să începem, că nu am citit ceea ce am citit. Ea este un exercițiu al ascultării" (92). Filosofia este corelată

cu exigența răbdării: „trebuie să suportăm faptul că nu progresăm, că nu facem decât să începem mereu" (92).

În mod inconștient, copii își îndeplinesc cu măiestrie rolul de mici filosofi postmoderniști, capabili să expună controverse deja existente privind complexitatea acestei lumi, precum și să genereze altele noi, însoțite de perspective individuale și autentice. Asocierea aparent antitetică dintre filosofie și copilărie se dovedește a fi o simfonie perfectă care aduce în prim plan următoarele elemente: naivitatea, spiritul ludic și evoluția fiziologico-spirituală: „Scrierea filosofică este în avans față de ceea ce ar trebui să fie. Asemeni unui copil, ea este prematură, inconsistentă. Reîncepem, ea nu este fiabilă pentru a atinge gândirea însăși, acolo, la capăt. Dar gândirea este aici, încurcată de negândire, încercând să descurce limba necoaptă a copilăriei" (94).

Particularitățile unice ale procesului de gândire sunt specificitatea cognitivă umană, gradul ridicat de complexitate și diversitatea. Este necesar ca gândirea noastră ca entități umane să fie încadrată în anumiți parametri, să îndeplinească anumite standarde sau reguli pentru a evita instalarea confuziei, sau, mai mult, a haosului. Omul tinde să se lase ghidat de emoții în defavoarea rațiunii, favorizând astfel pierderea legăturii cu realitatea. Parafrazându-l pe Lyotard, termenul de rațiune apare definit ca ansamblul regulilor pe care un discurs trebuie să le respecte pentru a cunoaște sau a face cunoscut un obiect. Complexitatea ființei umane generează interpretări multiple ale procesului de observare a minții. Rațiunea se definește dezinvolt prin următoarea afirmație: ceea ce omul gândește peste ceea ce gândește o dată.

Pe lângă premisele inovatoare create în timpul erei postmoderne, răspunsurile căutate sunt superioare celor elaborate față de cele precedente datorită evoluției gândirii, care este direct proporțională cu domeniul juridic, medical, artistic, jurnalistic, conturându-se noi intenții și țeluri. „Postmodernitatea ar fi mai degrabă empirico-critică sau pragmatistă: rațiunea rațiunii nu poate fi dată necircular, dar capacitatea de a formula reguli noi (axiomatice) se descoperă pe măsură ce nevoia de ele se face simțită" (62). Regulile sunt deopotrivă stabilite și gîndite de entitățile umane, întrucât procesele cognitive dau naștere altor reguli. Acest lucru se întâmplă deoarece gândirea nu se oprește la ceea ce gândim noi în momentul prezent, respectiv în momentul vorbirii, datorită faptului că lumea, realitatea ne oferă mereu alte perspective. Gândirea descoperă ce este realitatea, iar realitatea este un etalon în perpetuă dezvoltare. Kant îmbrățișează termenul de dialectică, care reflectă pe de o parte valențele infinite ale evoluției precum și „interesele contradictorii ale rațiunii în filosofie" (94). Immanuel Kant sfidează limitele gândirii filosofice cunoscute, fiind capabil să exploreze lumea ideilor, sau așa-numita lume ideatică pentru a atinge un scop dual: măiestrie cognitivă și spirituală.

Societatea postmodernă este profund influențată de puterea financiară, și implicit de tranzacțiile de vânzare-cumpărare, care nu fac altceva decât să satisfacă plăcerile: „Lumea vorbește sub regula schimbului economic, generalizat la toate aspectele vieții, inclusiv afectele și plăcerile" (96). Lyotard uimește încă o dată spiritul critic, generând conexiuni între Antichitate, cunoaștere, educație, și societatea postmodernă: „Motivul major invocat de Aristotel pentru a studia retorica și dialectica

este că cel care are dreptate la școală poate foarte bine să fie învins în agora. Or, agora este, dacă nu mă înșel, în școală astăzi" (96). Evoluția perpetuă a universului, precum și a individului este reflectată prin celebra sintagma „singura permanență este schimbarea." Orice om, orice lucru în evoluția lui se dezvoltă material și spiritual. Tot ce se întâmplă în lume pentru prima dată ia forma unor acumulări, care duc la schimbări calitative. Pe durata studiilor, inițierea și practica mea au constituit acumulări cantitative, care odată cu dobândirea calității mele de doctorand au condus spre un salt calitativ.

Ceea ce lăsăm în urmă va fi interpretat diferit de urmașii noștri. Filosofia înseamnă viața, gândirea omului. Spre deosebire de știință, ea acceptă mai multe răspunsuri la aceeași problemă. Fiecare individ se atașează de un răspuns cu care empatizează. Cel mai important aspect pe care trebuie să-l îngrijim de-a lungul vieții este tocmai acel copil interior despre care aminteam în paginile anterioare, acea figură candidă, care își înfățișează acel iz fascinant de cercetător, de mic, dar în același timp și mare filosof. Sufletul nostru are nevoie în permanență de cunoaștere, de evoluție, de joacă, de muzică, de o lume lăuntrică plină de savoare și culoare, care să ne aducă mereu aminte de ludicul din noi deoarece, așa cum spunea și marele Brâncuși: „Când nu mai ești copil, ai murit demult." Când omul nu mai regăsește trăsăturile puerile în adâncul său, când nu mai deține spiritul său de iscoditor, el nu mai poate fi identificat cu un copil. „Noua sarcină a gândirii didactice: să-și caute copilăria oriunde, chiar și în afara copilăriei" (7).

Entitățile umane dețin în esența lor o comoară neprețuită, care trebuie hrănită și ocrotită, și anume o armonioasă sinergie între spiritul și sufletul universal. Originea divină a spiritului protejează copilul interior și desăvârșește potențialul ființelor umane, constituind un elixir al evoluției. Spiritul își materializează complexitatea rolului său prin stabilirea unei relații de echilibru între dimensiunea emoțională și cea fizică. Acesta reprezintă punctul de întâlnire dintre lumea ideatică și lumea pământeană, dintre oameni și Dumnezeu.

Sufletul universal cuprinde totalitatea proceselor psihice și emoționale ale oamenilor din această lume pământeană, care se află în relație direct proporțională cu spiritul, emblemă a esenței ființelor umane, și, în același timp, imbold al aspirațiilor evolutive. Ocrotirea și păstrarea spiritului ludic, precum și candoarea copilului interior vor genera în ființa umană o transfigurare de proporții neasemuite, care nu poate fi descrisă în cuvinte. Dincolo de imagini și cuvinte, sufletul universal adăpostește un refugiu interior, un microcosmos al emoțiilor autentice, ale căror conotații pozitive absorb orice urmă de îndoială, negativism sau percepție distorsionată.

Modul de abordare este crucial indiferent de natura situației. Pentru a desăvârși procesul de autocunoaștere, ființa umană trebuie să asigure o existență perpetuă a copilului interior, a potențialului divin, a filozofului nebănuit. Jim Kwik reușește să surprindă aceste principii prin următoarele afirmații pline de înțeles: „Dacă un ou este spart de o forță exterioară, viața se sfârșește. Dacă este spart de o forță din interior, viața începe. Lucrurile mărețe întotdeauna încep din interior." Așadar, un suflet sănătos, care își protejează candoarea copilăriei pe tot parcursul existenței, va crea premisele unei vieți productive, unei evoluții depline. Dimensiunea emoțională și cea cognitivă vor

forma cea mai fructuoasă sinergie spre atingerea binelui suprem, deschizând poarta spre o cunoaştere superioară.

Copii ai spiritului, ființe, categorii ale tuturor categoriilor, precum spunea marele Noica, vom dăinui în universul infinit al energiei prin negarea vechiului, creând mereu și mereu orizonturi noi și începuturi promițătoare. Vom simți fiecare în parte bucuria de a da sens vieții, de a ne manifesta și materializa intențiile noastre!

Bibliografie

Volume ştiinţifice

Lyotard, Jean-François, *Postmodernul pe înțelesul copiilor- Corespondență 1982-1985,* Cluj, Editura Biblioteca Apostrof, 1997.

Cazacu Iuliana, Văcar Vasile, Valentin Alexandru, *Filozofie (noțiuni de materialism dialectic și istoric)- Manual pentru licee*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979.

Robbins, Mike, *Nimic nu se schimbă până când tu nu te schimbi –Un ghid pentru autocompasiune și puterea de a-ți depăși obișnuințele,* București, Editura For You, 2016, p. 163.

Documente electronice

Aslam, Constantin, *Curs MODELE DE INVESTIGAȚIE ONTOLOGICĂ -O perspectivă istorică și sistematică,* p.1-20 http://www.caslam.ro/docs/curs_filosofie.pdf

https://www.britannica.com/art/postmodernism-art

https://www.britannica.com/biography/Jean-Francois-Lyotard

https://www.citate-celebre-cogito.ro/cuvantul-e-sunet-si-culoare/

https://cuvintecelebre.ro/dupa-copilarie-vine-moartea/

https://themindsjournal.com/egg-broken-outside-force-life-ends/

https://www.nichitastanescu.eu/opere/citate/nichita_stanescu.html#.YB51MMTivIU

FAMILY SOCIAL DISADVANTAGE AND EDUCATIONAL DISADVANTAGE: OPPORTUNITIES FOR INCLUSION

Mirabela MURG, Gavril FLORA,
PhD Student University of Oradea, Prof. PhD, University of Oradea

Abstract: Educational exclusion, meaning exclusion and inequality in access to educational services, as well as a lower chance of achieving a high level of educational achievement due to social reasons, can be both a cause and an effect of socio-economic disadvantage. At the same time, educational exclusion plays a key role in reproducing social exclusion, while also representing the key link where, with appropriate social intervention, there is a chance to disrupt the mutually reinforcing negative processes. In this regard, current studies emphasise that social disadvantages do not necessarily turn into school disadvantages: pedagogical factors can be decisive in the academic success of each student. This paper attempts to make a synthesis of the main contemporary sociological concepts relevant for this field. In the first chapter we summarize the main sociological interpretations of social exclusion and family social disadvantage, while in the second chapter we are discussing the link between social and educational disadvantage in the light of contemporary research.In the final chapter we emphasise the main theoretical positions and views concerning the potential ways and key factors for minimizing the negative effects of family social disadvantage on school achievement and promoting the mutually reinforcing positive cycle of educational and social inclusion.

Keywords: family social disadvantage, educational disadvantage, social inclusion, educational inclusion

Introducere

Începând din anii nouăzeci ai secolului trecut, conceptul de incluziune socială, care a apărut inițial în sociologie și apoi în politica socială, a devenit un concept cheie de politică publică și, în același timp, sfera incluziunii educaționale a primit „cetățenie deplină” odată cu Declarația de la Salamanca, care a proclamat că „incluziunea și participarea activă sunt esențiale pentru păstrarea demnității umane și exercitarea drepturilor omului” (Salamanca Statement 1994). Summitul Mondial al ONU din 1995 de la Copenhaga s-a angajat în acest sens să promoveze „dezvoltarea socială care se bazează pe demnitatea umană, drepturile omului, egalitate, respect, pace, democrație, responsabilitate reciprocă, cooperare și respect deplin pentru diferitele valori religioase și etice și medii culturale ale oamenilor (United Nations 1995).

Termenul de *echitate* (*equity)* utilizat în literatura de limbă engleză sugerează, în prelungirea acestei perspective de abordare, că eliminarea discriminării reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru egalitatea reală de șanse. Principiul echității, pe lângă interzicerea discriminării, presupune şi asigurarea condiţiilor de susținere care se aplică pentru a compensa inegalitățile din societate. Doar instrumentele de susținere și acțiunea activă sunt în măsură să creeze un acces real pentru toți, să asigure șanse egale (Varga 2015:243).

Excluziunea educațională, adică excluderea și inegalitatea în accesul la serviciile educaționale, precum și o șansă mai mică de a atinge un nivel ridicat de realizare educațională, poate fi atât o cauză, cât și un efect al dezavantajului socio-economic. În același timp, excluziunea educațională joacă un rol cheie în reproducerea excluziunii sociale, reprezentând totuși veriga esențială la care, cu o intervenție socială adecvată, există șansa de a întrerupe procesele negative care se consolidează reciproc.

Această lucrare încearcă să realizeze o sinteză a principalelor concepte sociologice contemporane relevante pentru studiul excluziunii/incluziunii educaționale a copiilor proveniți din medii familiale defavorizate. În primul capitol rezumăm principalele interpretări sociologice ale excluziunii sociale și ale dezavantajului social la nivel familial, în timp ce în al doilea capitol discutăm legătura dintre dezavantajul social și cel educațional în lumina cercetărilor contemporane. În capitolul final evidențiem principalele poziții teoretice și puncte de vedere cu privire la modalitățile și factorii cheie pentru minimizarea efectelor negative ale dezavantajului social al familiei asupra rezultatelor școlare și promovarea ciclului pozitiv de consolidare reciprocă a incluziunii educaționale și sociale.

Excluziunea socială și dezavantajul social familial

Conceptul de *excluziune socială* poate include multiple situații printre care se încadrează persoanele aflate în sărăcie. Analiza dimensiunilor economice, sociale și politice ale excluziunii sociale arată că excluziunea socială se suprapune cu sărăcia definită în sens larg, dar depășește acest aspect prin includerea în mod explicit a aspectelor relaționale și distribuționale ale sărăciei. Conceptul are valabilitate universală, deși nu a câștigat multă atenție în țările în curs de dezvoltare (Bhalla și Lapeyre, 2002).

Recomandarea 1355 din 1998 a Consiliului Europei subliniază în acest sens natura multidimensională a procesului de excludere, care „implică niveluri inadecvate, inegalități sau absența totală a participării la viața socială, economică, politică și culturală. Excluderea poate varia de la izolarea socială către excluderea totală din societate" (Council of Europe, 1998). Excluziunea socială se referă la acele situații care au ca și cauză excluderea persoanelor din grupuri vulnerabile și lipsa puterii de a participa la diferite acțiuni sociale și drepturi sociale moderne.

Excluziunea socială cuprinde nu doar statutul defavorizat al persoanelor care nu dețin o situație economică bună, ci semnifică de asemenea și lipsa de acces la anumite servicii necesare, precum și limitarea contactelor sociale și a participării la viața comunității. În acest sens, Vinson (2007) definește excluziunea ca o serie de dificultăți care blochează oportunitățile de viață și care împiedică oamenii să participe pe deplin în viața socială.

În ceea ce privește conceptualizarea *dezavantajului social familial,* literatura de specialitate utilizează o înțelegere complexă, cu mai multe straturi, care încorporează excluderea socială și privarea relativă. Aceasta include nu numai lipsa resurselor financiare, ci și lipsa accesului la serviciile cheie și o restricție a contactelor sociale și a participării comunității. Dezavantajul social al familiei atrage după sine excluderea

socială și este caracterizat de sărăcie, care se dezvoltă din diferite cauze: șomajul, lipsa locului de muncă, veniturile mici, limitarea accesului la bunuri și servicii, asistență medicală, educație, viață politică și socială (Saunders, 2008). Prin urmare, excluziunea socială afectează atît calitatea vieţii oamenilor, cît şi echitatea şi coeziunea societăţii în ansamblul ei, iar dimensiunile acesteia sînt interdependente, ceea ce, în consecinţă, aprofundează marginalizarea (Silver,1994).

Familiile care sunt deosebit de dificil de implicat în ameliorarea situației lor sunt uneori definite prin termenul „ familii greu de atins". Cu toate acestea, acest termen poate fi problematic deoarece poate implica „un comportament dificil, obstructiv sau indiferent" din partea familiilor și neagă modul în care serviciile în sine pot fi „greu accesibile" (adică inaccesibile) pentru familii (Crozier și Davies, 2007, p. 296). Provocările cu care se confruntă familiile în accesarea serviciilor includ: localizarea spațială a unui serviciu care poate fi o barieră pentru familiile care nu au transport privat; un serviciu poate fi intimidant pentru o familie care nu a avut nici o experiență sau o experiență negativă a altor medii de servicii; și lipsa de cunoaștere a faptului că serviciile sunt disponibile sau că familiile în cauză sunt eligibile pentru a accesa serviciul respectiv (Carbone et al., 2004).

Dezavantajul social familial și dezavantajul educațional

Familiile grav defavorizate și copiii lor se înfruntă cu situații care sunt descrise în termeni de condiții de viață pe care aceștia le duc, accesul la resursele sociale, școli, sănătatea și condițiile de creștere fizică și educație a copiilor. Dezavantajul social diminuează șansele bunei funcționalități în privința educației copiilor la nivel familial (Brooks-Gunn și Duncan, 1997) și crește impactul negativ asociat cu sărăcia, stresul cronic care pot afecta capacitatea parentală a adultului (Center for Community Child Health, 2009).

Din perspectiva de analiză enunțată, Mollenhauer (2003) consideră că principalele cauze ale excluziunii educaționale nu ar trebui căutate în procesul școlar ci în mediul familial. Familia este prima și ceea mai importantă instituție educațională a copilului, care are un impact importat în reproducerea dezavantajelor și avantajelor sociale.Literatura de specialitate care evidențiază caracteristicile elevilor riscând să eșueze la școală a identificat o serie de factori favorizanți ținând de *mediul familial*: statutul socio-economic scăzut, apartenența la comunități minoritare defavorizate social, nivelul de educație și de cultură redus al părinților; rezidența în mediul rural; lipsa mamei în gospodărie; părinţii cu nivel cultural redus; părinţi tineri; părinţi agricultori sau lucrători pe cont propriu; gospodărie numeroasă (Vătășescu, 2009).

Educația parentală, situația culturală a familiei influențează relația părinte-elev și sunt factori fundamentali care pot afecta rezultatele școlare (Konopnicki, 1996). Acei copii care provin din familii cu situație economică bună au parte de succes școlar, pe când în cazul celor care provin din familii cu statut social scăzut performanțele educaționale sunt și ele scăzute (Considine și Zappala, 2002).

Preocupări sociologice de dată recentă abordează situația socio-economică a familiei raportată la rezultatele școlare ale elevului, arătând că rezultatele educaționale

ale elevilor sunt influențate de poziția ocupațională și situația culturală a părinților. Familia - comparativ cu școala - are o mai mare influență în rezultatele educaționale, astfel familia reprezintă traiectoria principală în evitarea insuccesului școlar (Țoc, 2016). Familia este cea care ridică sau coboară poziția culturală a copilului, atât educațional cât și economic. Excluderea școlară este mai accentuată la elevii care provin din familii cu un nivel de trai scăzut, și astfel sunt nevoiți să facă față unei situații de sărăcie și marginalizare. Prezența variabilelor de venit, ocupație, nivelul de educație, posesiunile familiale, structura familiei, mediul de rezidență, toate acestea pot conduce în anumite situații la abandon școlar (Margaritoiu și Eftimieb, 2011).

Situația economică precară favorizează absenteismul crescut și îngreunează performanța educațională, atrăgând astfel după sine o motivație scăzută a copilului față de succesul școlar. În România de după anul 2000 s-a înregistrat în sistemul educațional o creștere a numărului cazurilor de elevi care au parte de insucces școlar pentru că întâmpină anumite lipsuri cum ar fi: condițiile de învățare minime la domiciliu, familii monoparentale, veniturile familiale foarte mici, lipsa statutului cultural al părinților, toți acești factori determinând elevul să ajungă la abandon școlar. Frecvența absenteismului școlar a înregistrat o creştere, chiar dacă începând cu anul 1990 s-au aplicat, politic, diferite măsuri de susținere în beneficiul social-economic a familiilor cu copii, deoarece multe familii au o situaţie precară, nivel de sărăcie, copii cu un singur părinte în urma divorţurilor, mulţi părinţi plecaţi în străinătate, copiii rămânând în grija bunicilor (Stanciu, 2008).

În studiul lor, Gasquet și Roux (2006) vorbesc despre caracteristicele elevilor afectați de eșecul școlar și trăsăturile generale ale eșecului, prin renunțarea timpurie la procesul educațional. În urma analizei s-a constatat că dezavantajul economic și social este prezent în viața celor care au abandonat școala, o treime dintre ei neavând nici un singur loc de muncă în decurs de șapte ani de la părăsirea școlii. O altă cercetare efectuată tot în Franța a obținut un rezultat asemănător: tinerii care abandonează studiile fără a obține un certificat de calificare au șanse reduse în găsirea unui echilibru economic, astfel având riscuri mari să fie expuși sărăciei (Bernard & Michaut, 2013).

Un studiu australian ne prezintă situația cu care se confruntă adolescenții care provin din familii dezavantajate social. Cauzele țin mai ales de venitul scăzut al familiei și modul în care acesta este redistribuit pentru educația copilului. Politicile școlare exclusive contribuie la excluderea socială, cresc posibilitatea abandonului școlar, reducând astfel facilitățile educaționale și de angajare ulterioare, ceea ce are impact negativ asupra bunăstării elevilor. Adesea, copiii excluși provin din zone defavorizate socio-economic (Hemphill et al., 2010).

O cercetare efectuată în Belgia a evidenţiat și ea strânsa legătură dintre statutul cultural și cel economic al familiilor. Familiile care au un nivel cultural ridicat au o stabilitate economică crescută, în timp ce familiile care nu au finalizat cursurile educaționale și au nivelul cultural scăzut, au totodată și o situație economică și socială precară. Există așadar o strânsă legătură între palierele sociale, culturale și economice, școlaritatea scăzută favorizând excluziunea socială (Elchardus, 2012.)

Oportunități de incluziune educațională

Cerința privind egalitatea de șanse în documentele UE este intrinsec legată de principiul combaterii excluziunii sociale și a realizării celui mai înalt nivel posibil de incluziune. Un pas important în procesul de instituționalizare a incluziunii sociale a fost modificarea Tratatului privind Uniunea Europeană, care a ridicat politica socială și de ocupare a forței de muncă la rangul politicii comunitare europene. Din punct de vedere al politicilor publice, această îmbogățire se datorează în primul rând procesului de la Lisabona, care a permis coordonarea politicilor sectoriale, în special a politicilor de ocupare a forței de muncă, sociale și educaționale, prin metoda coordonării deschise.

Educația incluzivă se caracterizează printr-o abordare de bază care creează un mediu incluziv bazat pe diferențele individuale ale elevilor (indiferent dacă este socială, culturală sau biologică). Esența pedagogiei incluzive este că elevii au identități multiple și complexe ”(Potts, 2003). Incluziunea educațională creează un spațiu de interacțiune socio-educațională în care toți participanții (profesori, elevi, părinți) se cunosc într-un spirit de cooperare reciprocă, își acceptă valorile și se bazează pe diferențele individuale.

Świderska (2015) precizează în acest sens că factorul fundamental în evitarea eșecului școlar este familia, mediul familial determinând succesul elevului la școală. Deoarece buna cooperare între școală și familie este necesară pentru creșterea progresivă a elevului, parteneriatul educațional cu familia și comunitatea se poate desfășura optim după realizarea unor planificări, decizii și evaluări care sunt puse în aplicare de cei implicați în proiectul educației. Într-un parteneriat eficient, familia respectă cerințele școlii, în timp ce școala este atentă la neîncălcarea cerințelor care provin de la familie. Rolul parteneriatului familie-școală este cel de comunicare eficientă și eficace, iar cel care se bucură de beneficiul acestui parteneriat este elevul (Brachiș, 2010). Studiile realizate evidențiază în aceast sens beneficiile relațiilor sănătoase, funcționale dintre familie și școală în susținerea școlarizării (Semke și Sheridan, 2012).

Concepțiile teoretice privind educația incluzivă subliniează importanța școlilor care formulează răspunsuri echitabile la diferențele (socio-economice, culturale, identitar-valorice etc.) dintre elevi și la diferențierea în sine (Clark et al., 1995; Booth et al., 2000; Black-Hawkins ,2002; Florian, 2005; Humphrey et al., 2006). Învățarea se poate întâmpla în multe feluri, modalitățile de învățare ale altora pot fi diferite de ale noastre. După cum subliniază Topping și Maloney (2005, p. 4), „fiecare copil are dreptul să învețe diferit de ceilalți, iar educația trebuie să țină seama de aceste diferențe”. Strategiile de predare utilizate în școli nu ar trebui să împiedice participarea elevilor cu nevoi diferite prin izolarea și stigmatizarea acestora (Sapon-Shevin et al.. 1994).

Elevii au dreptul să fie tratați corect, echitabil, dar au și dreptul la tratament diferențiat. Este important ca educatorii să devină conștienți de faptul că toți elevii au „caracteristici umane de bază”, dar sunt, de asemenea, diferiți: au „propriul stil de învățare, nevoi și domenii de interes” (Dyson 2001, p. 25). Vârsta, genul, etnia, apartenența culturală, experiența familială și personalitatea elevilor pot fi toți factori de susținere sau dăunători ai performanței lor școlare. Acesta este motivul pentru care educatorii trebuie să se îndepărteze de noțiunea de sală de clasă care este la fel de

potrivită pentru toată lumea spre crearea unui mediu de clasă și a unei metode de predare care să reflecte și să răspundă în mod eficient diferențelor elevilor. În acest fel, este posibil să se realizeze ca toți elevii devin participanți activi la procesul educațional (Black-Hawkins, 2002).

În cadrul problematicii educației incluzive un aspect foarte important se referă așadar la posibilitatea păstrării, exprimării și reproducerii *identității culturale*. Conceptul de identitate poate fi interpretat pe mai multe niveluri: identitatea națională, religioasă, rasială, de gen, culturală, lingvistică, regională sunt numeroasele moduri în care și prin care indivizii și grupurile își definesc identitatea și diferența față de ceilalți. Padden și Humphries (1988) definesc cultura ca un set de comportamente învățate care caracterizează un grup de oameni cu propriul limbaj, valori, reguli de conduită și tradiții. Identitatea se formează și se dezvoltă într-un spațiu dinamic în care diferiți actori se relaționează între ei în situații de negociere în continuă schimbare.

Problema identității este o problemă cheie pentru incluziunea socială, deoarece acceptarea reciprocă înseamnă, mai presus de toate, recunoașterea și instituționalizarea egalității diferențelor. În acest proces, imaginea de sine și conștiința de sine a individului sunt influențate de factori structurali și personali, precum și de relațiile sociale istorice și actuale (Giddens, 1991). În ultimele două secole, excluderea a fost foarte des justificată de trăsături corporale care generează o diferență, cum ar fi rasa, culoarea pielii sau prezența unei dizabilități. În schimb, viziunea modernă a societății funcționează cu un concept de identitate mai diversificat, deschis, incluziv, care nu consideră trăsăturile distinctive externe ca factori necesari și exclusivi de formare a identității.

Educatorii trebuie deci să își asume responsabilitatea pentru evaluarea pozitivă a diversității în clasele lor și să își încurajeze propriii elevi să facă același lucru. Recunoașterea și aprecierea diferenței înseamnă, de asemenea, că diversitatea este privită ca o resursă educațională (Booth et al., 2000). Soncini, psiholog-educator la grădinițele de renume mondial din Regio Emilia, Italia, mărturisește: „Un copil își spune uneori cine este. Dar, ca răspuns, și alți copii spun despre ei înșiși cine sunt. Acest lucru este discutat între ei. Când educatorii sunt caracterizați de un efort de adaptare la specificul elevilor minoritari, această orientare educațională duce adesea la recunoașterea și luarea în considerare a diferențelor și nevoilor individuale ale elevilor. La rândul său, aceasta oferă o experiență și o experiență de extra-învățare pentru toți elevii (Andersson, 1996).

După cum subliniază Allan (1999, pp 117-118), este nevoie de un spațiu de interacțiune în care să echilibrăm împreună diferențele, descoperind la cealaltă persoană urme ale unei sensibilități specifice care este caracteristică și pentru noi înșine. Dacă vrem să-i învățăm pe copii, care sunt toți diferiți, trebuie să forjăm capital educațional, resurse de învățare din această diversitate, nu să o neglijăm, deoarece în acest din urmă caz am ignora nu numai diferența, ci și elevii înșiși, personalitățile lor unice (Abrahams și Troike, 1972).

Concluzii

În urma sintezei succinte a literaturii internaționale de specialitate pe care am încercat să o realizăm în lucrarea de față, rezultă clar câteva idei fundamentale. Educația incluzivă reprezintă cheia reformei educaționale care oferă șansa tuturor elevilor la o educație de calitate. Incluziunea educațională are în vedere eliminarea tuturor barierelor din calea educației, susținerea copiilor indiferent de caracteristicile sociale, fizice, intelectuale, emoționale. Atât dascălii cât și societatea trebuie așadar să susțină incluziunea educațională și să realizeze o bună colaborare cu părinții elevilor prin diferite programe și parteneriate în vederea obținerii succesului tuturor copiilor în mediul educațional.

Incluziunea educațională se realizează mai ușor dacă participă cu interes și părinții copiilor care provin din familii dezavantajate, fapt pentru care percepția părinților despre educație s-a dovedit a fi cel mai important ingredient pentru practicarea incluziunii. Preocuparea specială a insituțiilor educaționale față de copiii care provin din medii dezavantajate (în funcție de mediul socio-economic, etnia, cultura, zona de locuire etc.) este de natură să influențeze pozitiv colaborarea bună cu școala prin parteneriate școală-familie realizate în medii incluzive.

Metoda diferențierii în predare-învățare poate asigura performanța școlară a tuturor elevilor, deoarece recunoaște diferențele de învățare și exprimare a elevilor. Integrarea diversității în clasă poate fi, de asemenea, privită ca o bună practică educațională, fiind în conformitate cu obiectivul fundamental al oricărei societăți autentic democratice de a face educația accesibilă tuturor. Credem că o asemenea abordare îl apropie pe copil de esența diferenței, îl ajută să dobândească cunoștințe realiste și, astfel, să își poată modela propria personalitate și identitate prin cunoașterea de sine și a celorlalți.

Bibliography

Abrahams, R.D.and Troike, R.C. eds. (1972): *Language and cultural diversity in American education.* Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall

Allan, J. (1999): *Actively seeking inclusion: Pupils with special needs in mainstream schools*. London: Falmer Press

Amsterdam Treaty (1997) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12006E013

Andersson, Y. (1996): *Merging teaching effectiveness. learning outcomes, and curricular changes with the diverse student needs of the21st century.* Keynote address presented at the Professional and Organizational Development Network in Higher Education (POD), Salt Lake City, Utah.

Bernard, P., Y., Michaut, C., (2013). The effects of the fight against early school-leaving: Back to education or school-to-work transition? In: S. De Groof. & M. Elchardus, eds. Early school-leaving and youth unemployment. Leuven: Lannoo Campus Press

Bhalla, A., Lapeyre F.,(2002), Excluderea socială: către un cadru analitic și operațional https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-7660.00049

Black-Hawkins, K. (2002): *Understanding school cultures: developing participation.* PhD thesis, The Open University.

Booth, T., - Ainscow, M.- Black-Hawkins, K. - Vaughn, M. és Shaw L. (2000): *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools.* Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.

Brachiş, M. (2011) Familia în calitate de partener educaţional - factor al inovării educaţiei. *Pledoarie pentru educaţie – cheia creativităţii şi inovării. Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, pp. 62-65.* https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/89247

Brooks-Gunn, & Duncan. (1997). The effects of poverty on children. The Future of Children, 7(2), 55–71

Carbone, S., Fraser, A., Ramburuth, R., & Nelms, L. (2004). Breaking Cyles, Building Futures: Promoting inclusion of vulnerable families in antenatal and universal early childhood services. A report on the first three stages of the project. Melbourne: Brotherhood of St Laurence

Clark, C., Dyson, A. and Millward, A. (eds.) *Towards Inclusive Schools*. London: David Fulton, 79–95.

Center for Community Child Health. (2009). The Impact of poverty on early childhood development (Policy Brief No. 14). Melbourne: Centre for Community Child Health

Council of Europe (1998) Reccomendation 1355 Fighting social exclusion and strengthening social cohesion in Europe. Reply from the Committee of Ministers adopted at the 652nd meeting of the Ministers' Deputies (15 December 1998)
http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16581&lang=en

Considine, G., Zappalà, G. (2002) The influence of social and economic disadvantage in the academic performance of school students in Australia
https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/144078302128756543

Crozier, G., & Davies, J. (2007). Hard to reach parents or hard to reach schools? A discussion of home–school relations, with particular reference to Bangladeshi and Pakistani parents. British Educational Research Journal, 33(3), 295–313.

Dyson, A. (2001): Special needs in the twenty-first century: Where we've been and where we're going. *British Journal of Special Education* 28, no. 1: 24–30.

Elchardus, M., (2012). The new educational estates: benefits and costs of education. Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel

Florian, L. (2005): Inclusive practice. In: Topping K.és Maloney S. (szerk.) *The Routledge Falmer reader in inclusive education* London, Routledge Falmer, 2005,

Gasquet, C., Roux, V., (2006) Les sept premières années de vie active des jeunes non diplômés: la place des mesures publiques pour l'emploi. Economie et Statistiques

Giddens, A. (1991): *Modernity and Self-Identity*, London, Routledge, 1991.

Hemphill, S., A., Toumbourou, J., W., Smith, R., Kendall, G., E., Rowland, B., Freiberg, K., şi Williams, J.,W.,(2010) , Health Promotion Journal of Australia 21 (1) 12 – 18-2010) Are school dropout rates higher in socially disadvantaged neighborhoods https://www.publish.csiro.au/he/HE10012

Humphrey, N. - Bartolo, P. – Alle, P. - Calleja, C. - Hofsaess, T. - Janikova, V. - Mol Lous A.- Vilkiene, V.és Wetso, G. (2006): Understanding and responding to diversity in the primary classroom: An international study. *European Journal of Teacher Education* 29, no. 3: 305–318

Konopnicki J. (1966), Powodzenia i niepowodzenia szkolne, Wydawnictwo PZWS, Warszawa.

Margaritoiu, A., Eftimieb, S. (2011), Some issues concerning school-families partnership *Procedia Social and Behavioral Sciences 11 (2011) 42–46*

Mollenhauer, K. (2003). Szocializáció és iskolai eredmény. In: Meleg, Cs. (editor) (2003). Iskola és Társadalom, szöveggyűjtemény. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 129-146.

Padden, C. and Humphries, T. (1988): *Deaf in America: Voices from a culture*. Cambridge: Harvard University Press.

Phillips, C., J., (1979) Children from socially disadvantaged families and special education, First Published May 1, 1979 Research Article https://doi.org/10.1177/003452377902100102

Potts, P., ed. (2003) *Inclusion in the City: A Study of Inclusive Education in an Urban Setting.* London; New York: Routledge Falmer.

Salamanca Statement (1994) The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427

Sapon-Shevin, M., Ayres, B.J. és Duncan, J. (1994): Cooperative learning and inclusion. In: J. Thousand, R.A. Villa és A.T. Nevin. Baltimore, Paul H. Brookes (szerk.) *Creativity and collaborative learning: A practical guide to empowering students and teachers*, Publishing, 1994, 45–58

Saunders, P. (2008). Measuring wellbeing using non-monetary indicators: Deprivation and social exclusion. Family Matters, 78, 8–17.

Silver, H., Social exclusion and social solidarity: three paradigms, International Labour Review, vol. 133, no. 5-6, ss. 531-578, 1994.

Stanciu, M. (2008) Condiții de viață ale familiilor cu copii în România. București: Academia Română.

Świderska M (2015) "Family as a Source of School Failures". *Pedagogika Rodziny 2/2015.*

Topping, K. - Maloney, S., eds. (2005): Introduction. In: *The Routledge Falmer reader in inclusive education* London, Routledge Falmer, 2005, 1–14.

Țoc, S. (2016), Familie, școală și succes școlar în învățământul liceal Românesc,*Calitatea vieții, XXVII, nr. 3, 2016, p. 189–215*

United Nations (1995) UN World Summit in Copenhagen CDOSD Part B https://www.un.org/development/desa/dspd/world-summit-for-social-development-1995/wssd-1995-agreements/cdosd-part-b.html

Vătășescu, A. (2009) Accesul la învățământulliceal al copiilor din satele izolate, *Educaţia și excluziunea socială a adolescenţilor din România / Adrian Hatos, Sorana Săveanu. - Oradea : Editura Universităţii din Oradea, 2009 pp.148*

Varga A. (2015) Esélyegyenlőség és inklúzió az iskolában In: Varga A. (szerk.) *A nevelésszociológia alapjai* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 241-271.

Vinson, T. (2007). Dropping off the edge: The distribution of disadvantage in Australia. Melbourne: Jesuit Social Services

IOANA POSTELNICU'S PROLETCULTIST LITERATURE

Maria Ionela NEGOESCU-ŞUPEALĂ
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Ioana Postelnicu's proletcultist literature
The moment of imposing socialist realism in literature represented the reconfiguration of the editorial system. Being part of the generation of writers trained in the prevailing atmosphere of Sburătorul literary circle, Ioana Postelnicu was forced to adapt herself and her writings to the new conditions imposed by the socialist regime. Her books from the realist-socialist period, Franck and Smith Company, Poenari Forest, Wonder City and The adolescents will reflect industrial progress and the last of them will be a kind of guide to raising children. Aligned to the ideological system, Poenari Forest was for sure exactly that type of writing accepted by the socialist regime. The writer was forced to nuance reality by inventing a series of obstacles, digressions and confusions. In Poenari Forest she paints the figure of the worker seen as a collective character. Nothing more common since the socialist revolution has led the working class to become aware as a collective force of its full working capacities. In the Wonder City, the child's aspiration to be a working man when he grows up springs from the education in the spirit of the Party he receives. Also in The adolescents Ioana Postelnicu limits the notion of adolescence and does not deviate from the actual purpose of the novel following the ideological norms imposed by the regime.

Keywords: socialist realism, children's literature, collective character, limits, ideology.

Eugen Negrici consideră literatura scrisă după cel de-al doilea război mondial „un peisaj bizar" afirmând că: „Nimic din ce se întâmplă în procesul unei literaturi dezvoltată sub guvernare totalitară nu are o explicație naturală. Direct sau indirect, totul este replică, reacție, ripostă, repliere defensivă disperată sau inventivă, stratagemă de supraviețiuire."[1]

În 1934 Uniunea Sovietică supunea propriilor norme toate acele creații din domeniul artistic. Reglementarea prevedea o anume particularitate de stil și de conținut care să înfățișeze realitatea istorică în progresul său revoluționar. Se dorea ca scriitorii să fie educați în acest sens și să contribuie astfel la dezvoltarea în spiritul socialismului. Așadar, operele artistice trebuiau să fie adresate maselor populare și să reflecte principiile comuniste. Toată literatura va fi supusă cenzurii. Momentul impunerii realismului socialist în literatură a reprezentat reconfigurarea sistemului editorial. În același timp a însemnat și o restructurare a tuturor mijloacelor de realizare a produselor culturale. Începând cu 1948 climatul ideologic și implicit literar se schimbă: scriitorul nu mai are aceeași libertate de creație ca în perioada anterioară. Același lucru se întâmplă și cu Ioana Postelnicu care a trebuit să își schimbe tematica și stilul pentru a i se permite să publice în continuare.

Făcând parte din generația scriitorilor formați în atmosfera povățuitoare a cenaclului *Sburătorul*, scriitoarea a fost nevoită să se adapteze și să își adapteze scrierile

[1] Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, București, Ed. Fundației ,,Pro", 2003, p.11.

noilor condiții impuse de regimul socialist. Privită per ansamblu, întreaga sa operă a parcurs un drum destul de sinuos abordând diverse registre în funcție de perioada de creație.

Ioana Postelnicu dar și alte scriitoare au fost constrânse să se conformeze noului sistem de valori al epocii pentru a evita ca operele lor să înceteze a mai fi publicate. Acest fapt a produs efecte pe termen lung întrucât imaginea acestora a fost compromisă după căderea comunismului și literatura lor nu a mai fost promovată.

Prima deziluzie a fost provocată de romanele marelui scriitor Mihail Sadoveanu, *Păuna Mică* din 1948 dar mai ales de romanul *Mitrea Cocor* apărut în 1949. Referitor la aceste romane, Dumitru Micu preciza că „În această a doua scriere, fascinantul povestitor se neagă, pur și simplu, pe sine însuși, și, până astăzi, unii refuză să o considere a lui, atribuind-o altcuiva”[2]

Pe baza tezelor leniniste, un punct veridic de vedere nu poate fi aflat decât din exterior, din cunoașterea imaginii generale a societății, din cercetarea întregului mecanism al vieții economico-sociale. Desigur că acest punct de vedere nu putea fi formulat decât de Partidul de Avangardă. Schimbarea neașteptată în ceea ce privea creația putea genera și concepții individualist-anarhice. Din acest motiv, după cum în mod fals se lăsa de înțeles, literații noștri ar fi aderat fără constrângeri la Politica Partidului Muncitoresc Român.

În *Viața Românească* din ianuarie 1951 apărea un articol semnat de Eugen Campus intitulat *Luptând pentru fericirea oamenilor*. Acesta aprecia așa-zisa *inițiativă* a unor scriitori ca Al. Jar, Iosif Nedelcu, Petre Iosif, G. Vaida, M. Novicov, de a înfățișa în operele lor literare lupta comuniștilor în lagăre și închisori: „Lupta aceasta, la care ei au participat, era o luptă pentru viaţă, pentru fericirea oamenilor.(...) Și scriitorii, luptători ei înșiși, au simțit că nu pot să nu răspundă acestei porunci. Mărturiile lor sunt adânc emoţionante, pilduitoare. Dar tocmai pentrucă (*sic!*) faptele sunt mărețe, nu este deloc ușor să le oglindești artistic în toată bogăția lor, să redai întreaga lor semnificație.” [3]

Cum prima perioadă a realismului socialist era atât de omogenă ideologic, fiecare abatere, oricât de neînsemnată și de nemotivată, s-ar fi transformat imediat în prilej de interminabile dezbateri.

În contextul dat, Ioana Postelnicu publică abia în 1952 după o perioadă de îndelungă ezitare, proza de tranziție către literatura pentru copii, *Povestea lui Toma Ferigă*.

Tot în revista *Viața Românească*, Mihai Gafița era de părere că prezentarea vieții în mod veridic nu se putea realiza decât prin învățătura marxist-leninistă. El considera literatura o armă în mâna clasei muncitoare. Scriitorii trebuiau doar să se lase pătrunși de spiritul de partid. Literatura sovietică era văzută ca un model de succes: „ Numai urmând învățătura Partidului lui Lenin și Stalin, scriitorii sovietici au devenit în adevăr «ingineri ai sufletelor omenești». La noi, numeroase lucrări apărute dovedesc că literatura noastră aplică din ce în ce mai consecvent, din ce în ce mai adânc, învățătura

---

[2] Micu, Dumitru, *Istoria Literaturii Române. De la creația populară la postmodernism*, București, Ed. ,,Saeculum I.O” , 2000, p. 438.

[3] Campus, Eugen, *Luptând pentru fericirea oamenilor.Exemplul literaturii Sovietice*, în *Viața Românească*, Iaşi, noi.1951, Nr 11, Anul IV, p.253.

Partidului nostru că studiază realitatea așa cum îi învață Partidul, pentru a o putea reda veridic, în desvoltarea (*sic!*) ei revoluționară, pentru a reda adevărul vieții."[4] Măsurile literare impuse reflectă așadar decretele ușor reformatoare provenite din teama ideologilor de a nu-și pierde total publicul. Succesul scriitorilor clasici ce sunt traduși din plin acum, lăsase producțiile culturale așa-numite „ înnoitoare", de foarte proastă calitate, fără cititori.

Partidul nu se adresa prin cerințele sale doar bărbaților ci dorea să facă și din femei colaboratori importanți ai noii ordini deja instaurate.

Cărțile Ioanei Postelnicu din perioada realist-socialistă, *Pădurea Poenari*, *Orașul Minunilor* și *Adolescenții* vor reflecta progresul industrial și vor fi un fel de ghid al creșterii copiilor. Aliniată sistemului ideologic, *Pădurea Poenari* va fi exact acel tip de scriere „acceptat" de regimul socialist. Scriitoarea este obligată să nuanțeze realitatea inventând o serie de obstacole, divagații și încurcături.

Dan Grigorescu și Sorin Alexandrescu observă că: „Romanul realist a sesizat, de foarte multe ori, în comportarea unui singur individ însușirile sau metehnele unei întregi asemenea categorii; romancierii au creat *tipuri*, evident fără delimitările stricte ce caracterizau tipologia clasicismului sau pe cea a romantismului. Ceea ce a rămas însă în construcția unor personaje ale prozei din secolul trecut, ca amintire a procedeelor mai vechi de caracterizare, a fost o anume înclinație de a pune întreaga structură psihologică sub semnul unei trăsături dominante."[5] Astfel, prin proza realist socială ca manifestare artistică ce aducea în prim plan viața oamenilor obișnuiți în secolele al XIX-lea și al XX-lea, varietatea și caracterul excentric amenințau să treacă în plan secund conținutul socialist. Se stabilește așadar prin normă ca acest tip de conținut socialist să devină prioritar pentru literații vremii. În vreme ce ideologii realismului socialist din anii '50 cercetau raportul dintre ceea ce se teoretiza și conținutul operei (despre formă nici nu se putea pune problema întrucât nu era acceptată decât una), preocuparea se îndrepta din acest moment către chestiunea extrem de delicată a relației dintre ideologie și conținutul operei literare. Ideologii realizaseră destul de rapid că atât în ceea ce ne privea pe noi cât și pe sovietici, promovarea unei literaturi lipsită de varietate nu putea avea răsunet propagandistic. Reuniunile științifice și dezbaterile *Gazetei Literare* vizau chestiunea autorului și perspectiva narativă. Dacă romanul realist-socialist era construit implicit pe principiul omniscienței, în momentul în care se renunță la acesta, urmează să se stabilească cine este acel personaj ce ar putea avea calitatea de *reflector*. Se urmărea desigur, ca ideologia socialistă să nu fie afectată în niciun fel.

Ov. S. Crohmălniceanu preciza că: „Există tendința ca sub pretextul introducerii unei perspective neprivilegiate (așa cum o dă viața în fiecare zi) în roman să se aleagă drept termen de raportare al relatării mentalitatea cea mai înapoiată."[...]. În locul atotștiutorului secretar al epocii din romanul balzacian, în locul exersatului psiholog din

---

[4] Gafița, Mihai, *Exemplul literaturii Sovietice*, în *Viața Românească*, Iași, noi.1951, Nr 11, Anul IV, p. 259.

[5] Grigorescu, Dan și Alexandrescu, Sorin *Romanul realist în secolul al XIX*, București, Ed. Enciclopedică Română, 1971, p. 48.

romanul proustian, se instalează ființa larvară, disperată și care se exprimă semiarticulat din *Comment c'est* al lui Samuel Becket."[6]
Se ajunge astfel la situația în care hotărârile politice ale marilor puteri vor obstrucționa libertatea de expresie a vieții culturale și a societății, în genere.

Referitor la substratul scrierii proletcultiste, Ion Bogdan Lefter afirmă că: „Din punct de vedere retoric, tezismul mesajului era susținut de o întoarcere hotărâtă la manierele narative tradiționale, cu cât mai primitive, mai elementare, cu atât mai bine apreciate oficial. Subtilitățile de construcție erau incriminate ca semne de sofisticare «burgheză». Introspecția - denunțată ca „individualism" sau „intimism", culpe gravissime într-o societate „a tuturor". Sute de romane compuse cu atare poetică, asemănătoare între ele ca niște uniforme, scrise parcă de un singur autor suprapersonal, au umplut în anii '50 librăriile și bibliotecile. Irecuperabile estetic, ele merită analizate doar sociologic sau ca mostre de umor involuntar. Deși la vremea lor n-au prea stârnit râsul nimănui…"[7] Elogii ale ideologiei comuniste, operele aflate sub cenzură nu rămân altceva decât niște false moșteniri literare. Formula de expresie reținută, clișeele și tipologiile de personaje prezentate fac ca aceste opere să fie văzute efectiv ca act de supunere și obediență a autorilor lor. În acest fel a fost văzut și romanul *Pădurea Poenari*.

În acest roman, Ioana Postelnicu zugrăvește figura muncitorului văzut ca personaj colectiv. Nimic mai obișnuit din moment ce revoluția socialistă a dus la conștientizarea de către clasa muncitoare ca forță colectivă a capacităților ei depline de muncă. Scriitoarea se inspiră din evenimentele contemporane și subliniază eroismul muncitorilor ca atribut esențial al colectivității. Astfel, conlucrând ca forță colectivă, sub îndrumarea noului director, Pandele Negoiță, a secretarului de partid Gherghina, a inginerilor Butuc și Mihai Axente, se va reuși descoperirea celor răuvoitori și extragerea primelor cantități de țiței din Pădurea Poenari.

Această pădure *Poenari* nu a existat în realitate. Numele poate fi însă un derivat de la numele localității Poieni din județul Bacău unde s-a construit în 1861 prima sondă cu foraj mecanic pentru extragerea petrolului. Ioana Postelnicu rescrie literar episodul de la 1916 când sondele și rafinăriile dar și alte instalații din partea de Sud-Est a țării au fost distruse de către inginerii englezi cu acordul Statului Român pentru a împiedica utilizarea produselor petroliere românești de către germani în Primul Război Mondial. Acest subiect îl va relua Ioana Postelnicu mai târziu, în 1981 în romanul *Franck and Smith Company*.

Investitorii englezi Franck și Smith reușesc să se îmbogățească de pe urma afacerilor cu petrol prin exploatarea aceleiași zone discutate și în romanul *Pădurea Poenari* - Valea Prahovei. La început Franck, moștenitorul unei averi importante lăsate de mătușa sa, Gwendolin nici măcar nu auzise despre Valahia. Documentându-se, Smith îi explică faptul că după 1877 Valahia a devenit regat și a primit numele de România. Pentru a-l convinge că merită investiția, Smith îl informează că „în țara asta, un peny e ca

---

[6] Crohmălniceanu, Ov. S, *Romanul fără autor* în *Gazeta Literară*, București, joi, 29 august 1963, an X, nr.35 (494), p.7.
[7] Lefter, Ion Bogdan, *Scurtă istorie a romanului românesc*, Ediția a II-a adăugită, Pitești, Ed. Paralela 45, 2013, p.27-28.

talantul biblic.(…) Se înzecește, se înmiește; o liră engleză devine grea ca un bulgăre de aur. În țara asta moștenirea dumitale, care aici e modestă, acolo e fabuloasă. Acolo generează averi."[8]

Astfel ajunge englezul Franck să înființeze societatea *Franck & Smith Companγ Costișa Oil.* Prin coproprietatea la această companie, Franck reușește să se îmbogățească fără prea mult efort. El acaparează terenuri de la țărani la un preț derizoriu.

Tudor lucrează la schelă pentru Franck iar Natalița, fiica sa, ca slujnică în casa afaceristului. Întâmplarea face ca într-o dimineață, fata să scape tava cu micul dejun. Se temea ca acesta să nu o bată căci știa că de obicei boierii își lovesc slugile. Este profund impresionată că acest lucru nu se întâmplă. Altădată, Franck îi oferă o cutie cu bomboane. Natalița supusă, îi sărută mâna. Gestul îl șochează. Nici măcar fetele din junglă nu făceau asemenea gesturi. Conform obiceiului, ele se închinau înaintea lui sau se așezau umile pe podea. Scriitoarea evidențiază prin gestul simbolic mentalitatea unei societăți care situează femeia în inferioritate. În același timp, Natalița poate reprezenta și societatea în sine care obișnuită a fi asuprită, se mulțumește cu ceea ce i se oferă și în loc să încerce să își cunoască propria valoare, adoptă o atitudine supusă și umilă.

Franck uimit de simplitatea și naivitatea Nataliței „slobozi din cele mai nebuloase străfunduri nevoia de a fi stăpân, de a învinge, de a se elibera.

Asemenea lui Liviu Rebreanu sau lui Marin Preda, Ioana Postelnicu anticipa prin nuvela „900 Stejăriș" publicată în 1951 în *Viața Românească,* romanul *Pădurea Poenari*. Acest roman este de fapt o reluare mai cuprinzătoare a nuvelei menționate. Subiectul, personajele și modul de desfășurare a conflictului sunt neschimbate. Autoarea exclude doar scena descoperirii afacerilor lui Alexe Dragoman, negustorul pentru care lucraseră Vasile Bărgăoan și Dobrița.

Plasată în 1949, an ce a urmat imediat naționalizării, acțiunea romanului *Pădurea Poenari* înfățișează schimbările produse prin instaurarea noului regim. Este în același timp și momentul instituționalizării cenzurii. După cum bine se știe, această conjunctură istorică nefavorabilă a condus la „ratarea" scriitorilor debutanți sau a celor afirmați în perioada interbelică. În ceea ce privește literatura feminină, aceasta părea noului regim că se afla într-un declin moral ce tindea către un „individualism mic-burghez". Pentru a li se permite să-și continue activitatea, scriitoarele au fost nevoite să se supună noilor ordine ideologice.

În *Pădurea Poenari* (1953) ideologia socialist-realistă își face loc chiar în primele pagini ale romanului. Bărgăoan îi îndeamnă pe Ispas și pe Dobrița să fie cutezători și să îndrăznească a începe o viață promițătoare pe șantier: ,,În schelă veți ajunge oameni, cu meserie calificată, cu simbrie, cu drepturi…Ascultați-mă pe mine…Viața într-un șantier n-are asemănare cu nimic în lume."[9] Fiind din punct de vedere tematic o evocare a activității muncitorimii pe șantierele patriei, romanul reflectă preocuparea Ioanei Postelnicu de a face cunoscută realitatea vremii. Pentru ca acest lucru să fie posibil, autoarea a trebuit să se documenteze riguros cu privire la toate aspectele ce țineau de partea tehnică a exploatării. Romanul este alcătuit sub forma unei cronici. Se insistă pe

---

[8] Postelnicu, Ioana *Franck and Smith Company*, București, Ed. Cartea Românească, 1982, p. 63.
[9] Ioana Postelnicu, *Pădurea Poenari*, București, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1953, p.9.

descrieri și pe discuțiile dintre eroi. Evenimentele relatate au loc la schela din Păcurești. Satul *Păcurești* este un topos sugestiv. *Pădurea Poenari* aflată la 7 kilometri distanță de sat, urma să intre acum în exploatare.

Dobrița Păun călătorește cu trenul către acest „tărâm al făgăduinței", *Pădurea Poenari* aflată pe Valea Prahovei. Împreună cu ea călătoresc și Ispas și tânărul Bărgăoan. Dobrița părăsise casa lui Dragoman, „nașul" ei, cel ce voise la un momentdat să o înfieze pentru a putea să o exploateze cât mai mult. Și Ispas era umilit și exploatat de Dragoman care îl numea „ olog" și „neajutorat".

În tren urcă Șteflea, un tânăr sondor. Auzind că Dobrița intenționează să se angajeze pe șantier acesta îi spune cu misoginism și ironie: „meseria noastră e meserie de seamă…Nu-i de nasul oricui!..."[10] Din punctul său de vedere, meseriile „importante" nu le au femeile ci bărbații.

Această concepție plasează femeia socialistă în inferioritate în raport cu masculinul.

Marian Popa consideră că „Cine consultă exegezele cele mai pretențioase ale unor scriitori vătămați apărute în acest timp, va căpăta impresia că în România socialismul s-a așezat patriarhal, cu desăvârșită delicatețe. Când nu sunt ascunse, faptele sunt deformate, volutele reconsiderării cer performanțe stilistice pentru realizarea impreciziei informaționale."[11]

Această imprecizie o putem observa încă de la începutul romanului. Șteflea încearcă să afle de la Bărgăoan ultimele noutăți legate de Pădurea Poenari despre care se credea că ar fi o sursă importantă de țiței. Bărgăoan le povestise Dobriței și lui Ispas despre viața pe șantier și îi îndemnase să plece de la Dragoman pentru a-și câștiga existența fără să fie umiliți. Dobrița bănuia că „Poenari era un loc care ascundea o comoară. Bogăție fără seamăn ascundea…Țiței…Nu știa bine cum arăta țițeiul. Vasile îi povestise cum conduce el mașinile cu care se găurește pământul până ce se ajunge la iazul negru, vâscos… Ascultase încordată… Auzise de sonde…de Valea Prahovei…Știa acum că petrolul, benzina și alte multe se scot din pământ, ca și aurul și sarea… Erau lucruri la care se gândea adeseori cum te-ai gândi la întâmplările unei povești plină de mistere. Câte nu ascunde pământul pe care calci… se mirase în gând, ascultând istorisirile lui Vasile Bărgăoan."[12] Deși prea multe nu se știau despre cât de productivă era această zonă, cu toții considerau că merita totuși încercarea. Așadar, schimbările încep cu reorganizarea lucrărilor. Se impune aducerea unui nou suflu în tot ceea ce preluaseră de la foștii patroni. Motivul principal al acestei reorganizări îl constituie de fapt cercetarea Pădurii Poenari în vederea exploatării petroliere. Inițial, consultând fișele tehnice geologice ale fostului foraj, inginerul Axente constată că forajul din 1935 releva faptul că Pădurea Poenari nu deținea zăcăminte de țiței. Adevărul însă este că înainte ca noua conducere să preia dosarul, vechii patroni șterseseră orice indiciu cum că ar exista țiței în această zonă. Conducerea începe să se documenteze pentru a demonstra colectivului că dosarul rămas de la foștii patroni este fals și că forajul va avea

[10]Ioana Postelnicu, *op. cit.*, p.10.
[11] Marian Popa, *Istoria Literaturii Române de azi pe mâine*, vol. II, București, Ed. Fundația Luceafărul, 2001, p.149.
[12]Ioana Postelnicu, *Pădurea Poenari*, p.8.

într-un final rezultate pozitive. Arghir Vâlsan, fostul director al schelei își urmărea scopul prin intermediul inginerului Gafton, al muncitorului Oancea și al geologului Predescu. Bineînțeles că autoarea identifică acest moment ca fiind cel mai propice în evidențierea avântului muncitoresc care demască toate planurile răuvoitorilor. Uneltirile dușmanilor sunt descoperite grație inteligenței, capacității de determinare analitică și prudenței de care dă dovadă noua conducere dar mai presus de toate, grație avântului muncitorilor. În mod deosebit, autoarea creionează caracterul moral excepțional ca spirit al colectivității și elanul nestăvilit al muncitorilor care nu vor fi nevoiți să aștepte prea mult până își primesc răsplata binemeritată. Mai mult decât atât, pentru ca izbânda să fie deplină, acum se extrag și primele cantități de țiței din pădurea Poenari.

Citit astăzi, eroismul colectiv și avântul muncitoresc din viața schelei descrise în roman, ne apar ca ilare modalități de a rezona cu ideologia impusă. Reliefând devotamentul muncitorilor și eroismul celor ce lucrează pentru binele țării, romanciera nu izbutește întru totul să zugrăvească forța și calitățile morale ale clasei muncitoare.

O cronică a vremurilor realismului-socialist este și romanul *Orașul Minunilor*, roman dedicat părinților autoarei, Eva și Constantin Banu. Nu este doar o carte pentru copii așa cum ar putea părea având în vedere ilustrațiile ce însoțesc majoritatea capitolelor. Acest *oraș al minunilor*, este bineînțeles Sibiul copilăriei sale iar personajele nu sunt nici ele simple plăsmuiri ale imaginației. Andreiaș, protagonistul romanului are corespondent în realitate pe Codruț, nepotul scriioarei. Mama lui, Elvira este în realitate sora autoarei aceasta păstrându-i numele real și în roman. Bunicul, domnul Banu, este cu certitudine, tatăl prozatoarei.

Fiind tot un roman în linia realismului socialist, Ioana Postelnicu vorbește despre industrie, progres și inovații. Andreiaș este uimit atunci când vede un tractor și ar vrea să devină tractorist. I se spune că cine știe ce vechitură va ajunge tractorul când el va fi mare:

„-De ce ? întrebă Andreiaș, rotind nasul în vânt.

-Din pricina «enovațiilor», spuse femeia.

-Nu enovații, tanti, -corectă Andreiaș, -inovații. Și la fabrica unde lucrează mămica se fac inovații.

-Multe mai știi, Pipăruș Pătru, râse femeia.

- La fabrică, la mămica, unul a făcut o inovație de nu se mai rupe firul.

- Ce fir, mă nodule?

-Cum ce fir? Firul de bumbac, când se țese pânza.”[13]

Aspirația copilului de a fi când va crește un om al muncii așadar, izvorăște din educația în spiritul Partidului pe care o primește. El știe că inovația înseamnă progres și visează să participe și el când va crește la bunăstarea țării.

Îmbinarea diverselor registre epice, întâmplările hazlii cât și cele ce aduc nostalgia copilăriei în sufletul cititorului, evidențiază talentul scriitoarei.

[13] Ioana Postelnicu, *op. cit.*, p.111-112.

În *Adolescenții*, roman dedicat tatălui autoarei, Constantin Banu, revine ca și în *Orașul Minunilor* imaginea bunicului povățuitor, iubitor și îngăduitor dar care știe în același timp cum să formeze, să modeleze adolescentul în devenire.

Realismul socialist evidențiat în această proză capătă o notă umoristică. Auzind uruitul unei fabrici, bunicul „ grăbește pasul fără să se mai sprijine în baston. Zumzuiala mașinilor i se pare o muzică. «Ne cheamă… » zice avântat, de-abia stăpânindu-și emoția. Pentru mine, copii, uruitul pe care-l auziți e la fel ca chemarea codrilor pentru ciobani, la fel ca chemarea apelor pentru marinari, ca și chemarea depărtărilor pentru drumeți.(…) Bat ciocanele, uruiesc mașinile, explică bunicul. E un sunet care nu se uită o viață."[14] Fabricile de producție, clasa muncitoare din aceste fabrici nu puteau lipsi din peisajul acestei societăți ce se dorește a fi una progresistă.

Ioana Postelnicu, tributară și în acest roman, realismului socialist, dovedește loialitate față de Partid fără să piardă o clipă din vedere monitorizarea ideologiei ce avea să urmeze după publicarea fiecărei cărți. Finalul forțat în care binele învinge răul și eroul inițiat, ca model demn de urmat au fost semne clare că esteticul avea să fie conturat ceva mai târziu în proza sa ce a fost desăvârșită ulterior prin trilogia Vlașinilor.

Bibliografie

Ioana Postelnicu *Pădurea Poenari*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1953

Ioana Postelnicu *Adolescenții*, Ed. „Tineretului", București, 1961

Ioana Postelnicu, *Franck and Smith Company*, Ed. Cartea Românească, București, 1982

Dan Grigorescu și Sorin Alexandrescu *Romanul realist în secolul al XIX*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1971

Ion Bogdan Lefter, *Scurtă istorie a romanului românesc*, Ediția a II-a adăugită, Ed. Paralela 45, Pitești, 2013

Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Ed. Fundației „Pro", București, 2003

Dumitru Micu, *Istoria Literaturii Române. De la creația populară la postmodernism*, Ed. „Saeculum I.O" , București, 2000

Marian Popa, *Istoria Literaturii Române de azi pe mâine*, vol. II, București, Ed. Fundația Luceafărul, București, 2001

Eugen Campus, *Luptând pentru fericirea oamenilor*. *Exemplul literaturii Sovietice*, în *Viața Românească*, Iași, noi.1951, Nr 11, Anul IV

Ov.S, Crohmălniceanu, *Romanul fără autor* în *Gazeta Literară*, București, joi, 29 august 1963, an X, nr.35 (494)

Mihai Gafița, *Exemplul literaturii Sovietice*, în *Viața Românească*, Iași, noi.1951, Nr 11, Anul IV

[14] Postelnicu, Ioana, *Adolescenții*, Ed. „Tineretului", București, 1961, p.177.

DUMITRU ȚEPENEAG – O INSTANȚĂ NARATIVĂ *SFREDELITOARE*

Iuliana OICĂ
PhD Student, „Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: The present article aims that Dumitru Țepeneag builds his characters taking into account the imperatives of aesthetic dreaming, breaking the patters of a sociologizing tradition. At the same time,he proposes a set of texts that configure a new way of writing, a new relationship of the writer with the world, with everything beyong the banal and oppressive reality. The characters who cross the author's short prose stand aut through a behaviour that is at least unusual, being eager to break the limits.

Keywords: dreaming, relationship, human spectacle, a chronicle of life, infernal space

Argument

Dumitru Țepeneag rămâne teoreticianul onirismului estetic, ce vizează producerea textului în deplină libertate, după legile visului, în care situațiile halucinante, făpturile ciudate se transformă în experiențe misterioase: „Cel care rostește *eu* se vede tot mai amenințat de a fi depersonalizat, îngurgitat de o instanță transsubiectivă, întrucâtva monstruoasă, și de a-și pierde, astfel, nu doar autoritatea sa de... autor, acel «authorship» al său, ci și identitatea ontologică de umilă creatură”[1]. Se simte pretutindeni ochiul unei instanțe narative superioare care veghează cu pasivitate tot angrenajul cotidian, care nu intervine, dar se întrezărește dincolo de o lume lipsită de sens și de ordine: „vârful piramidei de mobile e un post de observație pentru iscodirea transcendentului, un loc de așteptare a revelației”[2]. Se recurge la alegorie, întrucât scriitorul creionează peisaje bizare, în care se intră cu teama că se poate întâmpla oricând ceva neprevăzut sau îngrozitor. Aceste motive obsesive devin *flash-uri existențiale* ce adună laolaltă amănunte banale și contexte surprinzătoare, imagini de coșmar și momente de permanentă neliniște: „o atmosferă bacoviană interpretată în registru absurd”[3].

Existența personajelor se transformă într-un lung și anevoios șir de ambiguități, iar spectacolul vieții a devenit un spațiu infernal, în care sinuciderea nu poate fi decât o formă de lașitate, dar și de protest. Omul pare să aparțină unui alt regn, așa cum preciza Laura Pavel în studiul său dedicat operei lui Dumitru Țepeneag, deoarece scriitorul se racordează, mai ales involuntar, teoriei asupra postumanității: „Această opțiune a prozatorului pentru personaje care exprimă un tip de subiectivitate nonumană are o motivație polemică. Ea conține, de fapt, câteva fertile nuclee ale unei viziuni polemice

[1] Laura Pavel, *Dumitru Țepeneag și canonul literaturii alternative*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007, p. 54.
[2] Nicolae Bârna, *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, București, Editura Albatros, 1998, p. 80.
[3] Mircea Martin, *Cronică literară*, în „Amfiteatru”, ianuarie 1968, apud Dumitru Țepeneag, *Prin gaura cheii*, Prefață, tablou cronologic, note și selecție dosar critic de Nicolae Bârna, București, Editura Allfa, 2001, p. 544.

asupra umanului, specifică modernității târzii”[4]. Amestec de sentimente neînfrânte și de ambiții neînduplecate, nepăsător față de ceilalți, personajul resimte la modul acut conflictul dintre tulburările sufletești și experiențele dramatice. Eroul se transformă într-un mediator al unui destin cu așteptări iluzorii și cu soluții disperate, de care vrea să se detașeze, dar nu se mai recunoaște în oglinda lumii. Experiențele au ca rezultat sfâșierea și disperarea, cititorul fiind tentat să nu remarce ascunzișurile sufletului omenesc care iau forma unor acțiuni lipsite de sens, spontane și contradictorii: „Analiza introspectivă îl golește de valorile absolute, și-l reașază în orice clipă pe cântarul experienței, oscilând între adevăr și ficțiune, între concret și abstract, între responsabilitate și simulare”[5].

Personajele – stare a conștiinței creatoare

Realitatea simbolică este compusă, la modul sintetic, din fragmente, o lume cu propriile reguli, în care miraculosul și ineditul devin evenimente derulate pe scena marii istorii de un regizor activ. Lectorul pare trimis în lumea ficțională să afle, să cunoască și să judece, dar străbate planurile narative fără a conștientiza că se regăsește în mijlocul unei lumi care și-a pierdut sensul firescului, în absența divinității și a revelației. În mijlocul acestui vacarm teribil ce stă sub semnul îndoielii problematizante, apar siluete aflate într-o continuă alertă, care fie visează un mod de transcendență, fie trăiesc deziluzia înălțării. Personajele nu stau, ci așteaptă, dornice să zboare spre un loc în care totul e posibil. Ființa umană nu mai resimte nicio răspundere în fața existenței, părând a se învârti amețitor în cercul vicios al ambiguității: „Toate mișcările personajelor tind să suplinească niște timpi morți, de așteptare, până se întâmplă ceva”[6].

Oricare ar fi contextul social în care se află, individul trece succesiv de la o stare la alta, de la o preocupare la alta, de la un teritoriu la altul, ca într-un ritual, întrucât niciun act nu este independent de trăirile ființei care poate călători sau zbura. Întâmplările sunt prezentate dezorganizat, la acestea luând parte lume pestriță formată din cadavre regăsite sub un felinar, chipuri batjocoritoare, dezamăgiți în dragoste, făpturi care dansează îndrăcit sau fug prin mijlocul străzii. Sub învelișul vitalității și al acțiunilor contradictorii, personajul își realizează o soartă de înfrângeri, purtând cu sine imaginea nonsensului, a decepțiilor și chiar ale morții. Fiecare ființă este unică și necontenit diversă, nu poate fi imobilizată în limitele precise ale unei existențe determinate, încercând să se sustragă dominației societății și a destinului. Omul, de o spontaneitate intolerabilă, este protagonistul unei realități atinse de mortificare, pierzându-se în miile de lucruri care îi pot face rău și pe care doar le înfruntă cu privirea.

Sistemul de gândire sau de acțiune se dovedește a fi un labirint în care ambițiile și dorințele se prefac în dezamăgiri, iubirile și idealurile se consumă în permanente îndoieli. O durere continuă se instaurează treptat în cotloanele existenței și îl va determina să mediteze cu tristețe la zădărnicia vieții. Lumea tenebroasă e semnul unei

[4] Laura Pavel, *op. cit.*, p. 50.
[5] Salvatore Battaglia, *Mitografia personajului*. Traducere de Alexandru George, București, Editura Univers, 1976, p. 153.
[6] Daiana Felecan, *Între veghe și vis sau spațiul operei lui Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006, p. 20.

crize interioare grave, omul nu mai poate realiza fapte demne de admirat, propria existență devine o povară, resimte apăsarea destinului ca pe o slăbiciune a sufletului. Curajul personajului este, de fapt, o josnică resemnare, iar suferințele personale nimicesc plăcerile inimii și contemplarea frumuseții exterioare: „Stăteam înțepeniți, cu brațele căzute, și totul era înmărmurit, nu clintea nicio frunză, nu se auzea nici un zgomot"[7]. Sentința dată omului provine din nefericirea personală, din acel amestec de tristețe și plictiseală care îl determină să-și piardă libertatea și viața, să se acomodeze cu nefericirea. În culmea nefericirii, individul nu se resemnează să fie ținta nenorocirilor fără sfârșit, ci surâde indiferent, întrucât propria suferință devine un spectacol antrenant, cu accente ironice.

Simbolurile reluate de-a lungul povestirilor sale devin nuclee semantice organizate contrapunctic, analogic sau contrastant, prefigurând „o imagine a lumii ca jucărie: securizantă, prietenoasă, preocupată, fremătătoare, transparentă, controlabilă și explicabilă"[8]. Atmosfera de furnicar vesel își vădește persistența în universul ficțional al scriitorului, oferind viziunea panoramică a unei lumi active prin existența avioanelor, a trenurilor, a păsărilor multicolore precum papagalii, conjugate cu o rutină stranie. S-a spus că prezența aripilor marchează „o interogație asupra condiției creatorului și o pledoarie pentru înaripare, pentru zbor, pentru risc"[9], dar obsesia zborului poate fi o modalitate de a transcrie idealul niciodată atins, năzuința de a pătrunde ilimitatul. Acest experiment literar a fost interpretat drept o formă prin care autorul să nu urmeze legile scrisului din perioada respectivă, anunțând totodată apariția unui alt mod de a crea: „Textul apare ca un discurs născut dintr-o anumită stare a conștiinței, care se supune logicii onirice, interesată de mecanismul elaborării, fără a se raporta la un reper anterior momentului respectiv"[10].

Privirea lor presupune dinamism și mișcare, scrutează un spațiu vid ce pare a produce muzică, populat treptat de elemente umane și abstracte, nu lipsite de imperfecțiuni, așezate pentru a crea o altă realitate. Spațiile ilimitate se comprimă, se schimbă sub puterea naratorului și a personajelor, dar păstrează anumite coordonate: „Acolo sus îi plăcea să asculte tic-tacul ceasornicelor și, de pe balcon, să privească până departe, casele și câmpurile țării"[11]. Timpul și spațiul sunt două valențe existențiale care se întrepătrund și se determină reciproc, în interiorul cărora obiectele și ființele realizează mișcări de contopire și de restrângere.

Universul este străbătut de ratați ai amorului, de femei suferinde sau de moșnegi cu barbă albă, dar cu mișcări cumpătate, de fapt, oameni ce trăiesc drama imposibilității de se împlini: „Lumea e un univers concentraționar în care oamenii, deopotrivă victime și călăi, nu cunosc cauzele și scopul faptelor lor neobișnuite"[12]. Îndărătul tuturor acestor fapte dizolvante se află, în ultimă instanță, o profundă criză interioară: omul și-a pierdut

---

[7] Dumitru Țepeneag, „Amintire", în *Proză scurtă*. Ediție definitivă, revizuită de autor, București, Editura Tracus Arte, 2014, p. 11.
[8] Nicolae Bârna, *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, *op. cit.*, p. 66.
[9] *Ibidem*, p. 72.
[10] Ovidiu Moceanu, *Tratatul despre vis*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2012, p. 268.
[11] Dumitru Țepeneag, „Balaurul", în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 15.
[12] Marian Victor Buciu, *Țepeneag între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, Editura Aius, 1998, p. 106.

reperele care îi consfințeau existența. Rămâne astfel o stare de tristețe, uitare și efemeritate a ființei umane în tumultul existenței, dincolo de imaginile nocturne cu lumini și umbre care țes o punte de legătură cu realitatea. Personajele sunt puse în situații dificile, bântuite de anumite probleme, recurgând la vis pentru a intra într-un alt spațiu, nici mai bun și nici mai rău decât realitatea, dar altfel. Desprinderea de realitate se face doar prin vis, însă creația onirică zugrăvește o altă realitate, creată cu ajutorul elementelor lumii reale: „Ceilalți stăteam tăcuți și ne învăluise o ceață pe toți, ne vedeam ca printre gene...”[13]

Condiția artistului tragic pentru care moartea apare ca o retragere este reliefată prin destinul acrobatului, care exersează pe sfoară pentru a stârni admirația sau teama spectatorilor. Călătoria sa tragică pe sârmă continuă și după ce privitorii părăsesc locul în care se desfășoară ambițiile circarului, pentru care finalitatea exercițiilor pare a fi înălțarea mult dorită, dar nerealizabilă. Zborul se încheie fatal cu imaginea unei existențe devorate de cotidianul iluzoriu. Timpul și spațiul se contopesc amețitor, iar noul univers desacralizat estompează limitele, urmând imperative de tip oniric: „scriitorul a fost obsedat de postura zborului până-ntr-atât încât, neglijând frontierele dintre literatură și viață, a fost tentat nu o dată să înfăptuiască zborul nu numai în spațiul ficțional – consemnându-l prin scriitură, pe hârtie –, ci și în interiorul universului fizic în care viețuiește ființa umană purtătoare a eului artistic D. Țepeneag”[14].

Toposul este cu adevărat sumbru, oamenii îl traversează cu teamă, iar casele mici, cu ziduri ude, urmate de piețe părăsite, străbătute de păsări sau de șerpi, alcătuiesc o lume al cărei punct de sprijin se clatină. Niște prezențe fantomatice și indiferente, pline de instincte tulburătoare, de gesturi brutale și disperate, alergând sub orizontul cețos și nesigur sunt indivizii care trăiesc experiența singurătății totale în mijlocul unei lumi obscure. Chiar dacă individul și-a pierdut speranța în acest univers desacralizat, totuși pleacă în căutarea ei, împiedicându-se de fenomenalitatea brută a lumii pe care nici nu o înțelege și nici nu o poate stăpâni. Nicolae Bârna le denumește *prozele privirii* prin caracterul straniu determinat de acea uitătură spre *un dincolo* problematic. Astfel, apar personaje ce rătăcesc fără oprire, aflându-se într-o beznă a cunoașterii, specifică lumii întoarse pe dos în care însuși naratorul este încercat de angoase, sufocat de frigul existențial sau pierdut într-o ceață densă.

Revelația este dorită, căutată prin apelul la personaje evanescente precum îngerii, făpturi cu halate albe, deloc receptive la cerințele omului incapabil să înțeleagă jocul subtil al existenței. Necunoscutul este negat și ridiculizat în universul întrebărilor năucitoare, se îneacă în imanent, pierzând baza transcendentă a lumii. Este adevărat faptul că revelația nu se produce, frumusețea paradisului îi va rămâne inaccesibilă personajului țepenegian care trebuie să se mulțumească cu așteptarea – condiția lui obișnuită. Nemișcarea amplifică puterea libertății, a apărării, deoarece transcendența îi pare o enigmă, așteptarea trădează incertitudine, iar căutătorul este insul dezorientat ce apucă pe drumuri întortocheate. Naratorul se identifică cu protagonistul, devine un prizonier al unei realități cinice, urmărind a afla esența lucrurilor: „Mă uitai în sus, la

[13] Dumitru Țepeneag, „Porumbela”, în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 28.
[14] Nicolae Bârna, *Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 2007, p. 56.

început nu mă dumirii: se lăsa tot mai iute un abur albicios, o ceață care învăluise partea superioară a turnului și cobora tot mai mult”[15]. Personajele recreează, prin vocile, stările, mișcările și întâmplările atribuite, o imagine a ceea ce s-a petrecut în istoria autorului.

Transcendența este atent privită de personajul care se plimbă mai mereu cu *mâinile întinse în lături*, imitând zborul, pentru a merge apoi cu genunchii îndoiți și capul plecat: „m-am întors pe călcâie și, cu pasul săltat, mi-am reluat drumul pe bordură”[16]. Zbuciumul se sfârșește într-o altă povestire, când tramvaiul îl conduce pe erou spre o lume cu totul nouă, poate o grădină a paradisului. Căderea în lume devine o certitudine, omul este o fereastră spre exterior, fiind azvârlit în mijlocul unui circ pe care nu reușește să îl coordoneze, ci doar să se lase stăpânit de o tristețe existențială. Misterioasa creație onirică este o aglomerare de obiecte și ființe înzestrate cu puterea de a privi, mânuitorul demiurgic încercând să refacă universul din elemente disparate. Imaginile sunt neașteptate, se revarsă unele după altele, într-un ritm amețitor, creând un amestec neomogen de frânturi dintr-o lume fără coerență.

Creatorul se transpune într-o altfel de divinitate, ce încearcă să păstreze miracolul existenței, alăturându-se celorlalte figuri, ca într-o defilare printre obiecte, ființe și elemente senzitive care întregesc registrul oniric. Frigul traduce aspirația deznădăjduită, dorința de a reflecta exilul personajelor, căutarea neostenită într-un spațiu al continuității care devine un loc claustrofobic, ce nu oferă nicio ieșire evidentă, ci doar capcane inevitabile: „Lumea e un univers concentraționar în care oamenii, deopotrivă victime și călăi, nu cunosc cauzele și scopul faptelor lor neobișnuite”[17]. Deplasările dintr-un loc în altul se realizează prin intermediul unui tramvai fără vatman, iar naratorul călătorește alături de un purcel sau dirijează circulația, încercând să restabilească ordinea pierdută.

La nivelul textelor, caracterul enigmatic al obiectelor, concretețea imaginilor și picturalitatea evenimentelor se asociază cu stilul clar și economia de mijloace artistice. Aceste povestioare evidențiază o privire întoarsă spre lăuntric, contemplativă și expresivă, impresionând prin discrepanță între caracterul fals realist și fantasmele ce conturează o lume golită de sens. Este adevărat faptul că aceste povestiri ale vizualului nu pot fi rezumate sau parafrazate, însă propun o obsesie metafizică a autorului, și anume forța imaginativă a scriiturii de a iscodi tenebrele unui dincolo transcendent. În această lume lipsită de un scop bine precizat, așteptarea este zadarnică, iar personajul pare a nu vedea, a nu auzi, aflându-se doar într-o ceață densă care acoperă chiar și lumina felinarelor.

Existența socială se vădește a fi un labirint presărat cu încăperi goale sau coridoare înguste, care abandonează personajul lucrurilor nestatornice, revoltelor efemere. Omul pare un amăgit prins de cercul propriilor artificii și iluzii, dornic să depășească ipocrizia celorlalți sau formele minciunii generalizante ce aderă la sufletul său rece și gol. Se aruncă în viață ca într-o aventură, în căutarea bucuriilor, a ocaziilor

[15] Dumitru Țepeneag, „Orașul cu păuni”, în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 139.
[16] *Idem*, „Pe bordura trotuarului”, în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 112.
[17] Marian Victor Buciu, *Dumitru Țepeneag, originalul onirograf*, București, Editura Ideea Europeană, 2013, p. 124.

plăcute, dar soarta se deformează pe neașteptate, spontaneitatea devenindu-i un izvor de pretexte și avertismente. Posibilitățile vieții se transformă în tot atâtea experimente ce dovedesc capacitatea de a înfrunta vraja fascinantă a universului. Adevărurile trădate sau promisiunile neîmplinite sunt eludate într-o lume a suferinței și a egoismului, a slăbiciunilor și a convențiilor. Confesiunea *celui sfârșit* derivă din fragmentarismul societății, din ambițiile eșuate, din peripețiile unor idei ce depășesc limitele obișnuitului.

Dincolo de haosul minții, toate gândurile eliberează o lume tragică, închisă în sine, străbătută de oameni necunoscuți, despuiați de obiective, dărâmați de renunțare, dornici să găsească un refugiu în propria ruină. Sfâșierea se contopește cu revolta goală, granițele temporale și spațiale sunt răsturnate, atitudinile sufletului conduc spre cele comportamentale în labirintul inexprimabilului și al ilogicului. Societatea superficială adăpostește prezențe bizare, forțe anonime, experiențe iraționale, situații coșmarești. Ritmul narativ unește mecanismul timpului cu cel al imaginației, adâncimile obscure ale ființei cu goliciunea unei lumi inerte, dar aglomerate. Existența devine un teritoriu al nimănui, sau al tuturor, fiecare eveniment consemnează experiențe asemănătoare, înecate în plictiseală și repetiție.

Între om și societate există o relație de interdependență, mai ales că primul nu poate trăi fără a fi dominat de ea. El reușește pentru câteva momente să se revolte, izbutește să-și trăiască viața înlăuntrul său ca o permanentă insatisfacție, până când mocirla cotidiană îl cuprinde într-un mod neîndurător. Se observă imposibilitatea omului de a ieși la lumină, de a se elibera din sclavia lumii, a istoriei pe care o suportă cu dificultate, a vremii care se scurge ireversibil. Realitatea trăită de către personaje este o lume decăzută, în care abia reușește să supraviețuiască, aceasta încetând să mai fie o cale de acces spre sine, ci spre o artificialitate absolută. Personajul este lipsit de structură, devine un depozitar al senzațiilor și al gesturilor inexplicabile, propria locuință îi este ca și mintea, înțesată de elemente haotice.

Între luciditate și vis, eroul nu respinge experiența, ci, dimpotrivă, o acumulează la nivelul obsesiilor, al amintirilor, al iluziilor. Toate se intensifică și îl exasperează pe omul alungat din zona terestră pentru a se regăsi dincolo de limitele absurdului și ale neverosimilului, într-o realitate de tip refugiu. Personajul avea în sine un fel de pasiune de a emigra spre regimuri dispărute, spre lumile pierdute în noaptea timpului, îndrăgostit de exuberanțele vieții. Osânditul este cel care se abandonează dramei pentru totdeauna, nefiind luminat nici măcar de farul incandescent al vechilor speranțe. Acest om obișnuit înalță un glas de protest, se situează în conflict cu mediul social și transformă locurile comune într-o arenă străjuită de încăperi pustii și coridoare goale. Oscilând între fantezie și joc, între sentiment și simulacru, între pasiune și renunțare, acest spirit pătrunzător devine prezent într-o stare de absență a societății: „O luai la goană. Mă împiedicai de un câine care țâșnise de sub o poartă drept în fața mea. Mă sculai și alergai mai departe”[18].

Lumea se reduce la un joc al nestatorniciei, iar emoțiile disparate și fugare diagnostichează interioritatea fluidă, incoerentă și inconsistentă a personajului. Totul se schimbă în cercul propriilor amăgiri, ambiguitatea se conjugă cu falsitatea, iar goliciunea

[18] Dumitru Țepeneag, „Magazinul de umbrele”, în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 99.

cu răceala, făcând loc unui permanent izvor de durere și nemulțumire în sufletul lui singuratic. Această natură schimbătoare pleacă într-o aventură fără vreun scop anume, într-o cercetare încrâncenată a faptelor întâmplătoare care se deformează fără încetare și depășesc obișnuitul și comunul. Se înțelege faptul că el trăiește posibilitățile vieții ca pe niște experiențe proprii, încercând să facă din ele adevăruri denunțate, promisiuni neîmplinite și slăbiciuni ascunse. Victimă a unui pact cu lumea deconcertantă, încălcat ostentativ, personajul își edifică o altă realitate cu intenția de a institui o nouă convenție, în care coexistă inocența cu exaltarea, așteptarea cu goana.

Fiecare posibilitate a existenței este trăită ca o experiență din perspectiva inepuizabilei capacități de a încerca să facă din situațiile diverse o modalitate de răscumpărare a neputințelor. Universul se transformă într-un proces activ de confuzie care denunță promisiunile neîmplinite, adevărurile trădate, alegerile greșite. Lumea este prezentată sub multiple aspecte, obligându-și locuitorii, atinși de o apatie sumbră și de un soi de tulburare, să devină victime ale slăbiciunilor acaparatoare. Treptat, își pierd entuziasmul, sunt mereu nemulțumiți, își conștientizează chinuitoarea singurătate la care sunt sortiți, o tristețe care îi îndepărtează de ceilalți, care îi determină să fie chiar antipatici. Stările contradictorii exprimă nonsensul existențial, impulsul de a se sustrage din mizeria de toate zilele a unei vieți înguste, reduse la o pustietate dezarmantă: „Priveam pe fereastră orașul în plină forfotă. Apoi mă plictisii, închisei ochii și, hurducat de mersul cam poticnit al tramvaiului, cu zumzetul discuțiilor în urechi, picoteam. Sau poate chiar adormisem”[19].

Se cunoaște doar viața dureroasă pe care individul o trăiește, se simte despuiat de ceilalți, nu cere nimic, nu vrea nimic, nu mai are nici un obiectiv, atingând culmea dezinteresului. Trebuie să se exileze de orașul devastat, propria ruină îl determină să caute un refugiu, să se revolte împotriva sa, a trădărilor personale. Realitatea nu mai e trăită direct, ci descompusă în mii de fragmente lipsite de ordine și coerență, iar oamenii se reîntorc pe scenă, chiar și pentru câteva clipe, lăsându-se absorbiți de abisul timpului. Mânați de vicisitudinile sorții, înlănțuiți de capriciile societății în declin, făptura umană devine anonimul din labirintul istoriei universale: „Criza personajului devine acum criza realității însăși”[20].

Concluzii

Așadar, experiența dureroasă a personajul e reprezentată în cadrul unei societăți în dezagregare, omul fiind redus la o schemă irațională și imprevizibilă, pentru care visul nu este decât o cale a libertății interioare. În acest mediu, eroii săi sunt marionete conduse de pasiuni sau miraje, purtând măști și regăsindu-se în starea de dispariție sau de abstracție. Viața lor pare o masă rotundă la care se dezbat experiențe comune, fragmente ale timpului prezent, reflecții ale trecutului, stări devenite scheme universal-valabile. Ei par să-și dea seama că pot viețui liber, poate altfel, dar nu știu cum anume, pentru că nu izbutesc să se elibereze din existența care îi întemnițează. Din această cauză, își pierd acel simț al vieții care le oferise dinamismul necesar pentru a intra din

[19] Dumitru Țepeneag, „Cu tramvaiul”, în *Proză scurtă*, *op. cit.*, p. 103.
[20] Salvatore Battaglia, *op. cit.*, p. 315.

nou în jocul fanteziei și recad în mecanismul chinuitor al obișnuințelor, transformându-se în victime ale societății trădătoare.

Imaginea societății superficiale se profilează pe fundalul acțiunilor personajelor care dezvăluie o zonă a vieții, o împrejurare a existenței, o atitudine comportamentală sau sufletească. În pădurea realității pe care acestea o trăiesc, atrași irezistibil de fascinația drumurilor subterane fără semne de întoarcere, se strecoară sentimentul ambiguității, al improbabilului și al indistinctului. Trecutul și viitorul sunt necontenit anulate, experiența se proiectează ca o realitate eternă, iar omul nu e niciodată fericit, coborând într-o prăpastie nesfârșită. Suntem în permanență sub puterea unui crepuscul care atinge structura omului, dar și a societății aflate deja în curs de dezagregare. Pasivitatea ființei umane capătă accente isterice, întrucât se dovedește incapabilă să rupă cercul propriilor obișnuințe care îi sfâșie existența. Lumea este imperiul (im)posibilului, iar existența omului apare ca un mister în condițiile în care experiența acestuia se arată învestită cu dimensiunea transcendenței, dirijată de un mânuitor care manipulează, din umbră, totul.

Bibliografie

Battaglia, Salvatore, *Mitografia personajului*. Traducere de Alexandru George, București, Editura Univers, 1976

Bârna, Nicolae, *Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, Editura Biblioteca Apostrof, 2007

Bârna, Nicolae, *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie*, București, Editura Albatros, 1998

Buciu, Marian Victor, *Dumitru Țepeneag, originalul onirograf*, București, Editura Ideea Europeană, 2013

Buciu, Marian Victor, *Țepeneag între onirism, textualism, postmodernism*, Craiova, Editura Aius, 1998

Felecan, Daiana, *Între veghe și vis sau spațiul operei lui Dumitru Țepeneag*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006

Moceanu, Ovidiu, *Tratatul despre vis*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2012

Pavel, Laura, *Dumitru Țepeneag și canonul literaturii alternative*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2007

Țepeneag, Dumitru, *Proză scurtă*. Ediție definitivă, revizuită de autor, București, Editura Tracus Arte, 2014

Țepeneag, Dumitru, *Prin gaura cheii*, Prefață, tablou cronologic, note și selecție dosar critic de Nicolae Bârna, București, Editura Allfa, 2001

AN APPROACH TO TRACY CHEVALIER'S THE VIRGIN BLUE VIA POINCARÉ'S CHAOS THEORY

Andreea Elena MIȘCA (PĂCURARI)
PhD. Student, Aurel Vlaicu University of Arad

Abstract: The paper expands upon Tracy Chevalier's The Virgin Blue approached via Chaos Theory. Poicarre's theory provides multiple interpretative grids for literary masterpieces. Iteration, namely the proces of continuously reabsorbing what has already happened, recursion, bifurcation, autocorrelation and standardization appear throughout the novel, offering a different perspective and a distinctive interpretation of the narrative as well as the characters` portrayal. Consequentely, the paper stands proof to the fact that a mathematical theory may be utilized for interpreting a literary creation.

Keywords: mystery, recursion, iteration, autocorrelation

Intrigue, mystery, historical settings, uncertainty, witchcraft and romance are elements that Tracy Chevalier exposes in her first novel, entitled *The Virgin Blue*. The parallel narrative brings into bold relief the two female protagonists` struggles concordantly to the time period they live in. Ella Turner`s unceasing attempt to ascertain her ancestry as well as Isabelle du Moulin`s struggles in life serve as the starting point in our analysis of the Chevalier's masterpiece via Poincaré`s Chaos Theory.

This postmodern literary masterpiece debuts with a chapter dedicated to Isabelle du Moulin`s story during the Renaissance and Reformation period. The author reveals a young girl`s portrayal in connection to a religious scene, namely the arrival of the statue of Virgin Mary and the Child. Isabelle du Moulin is first introduced to the readers as she admires Jean Tournier`s painting of the niche. Furthermore, one significant detail concerning Isabelle`s life and predestination, that is, the color of her hair is also insisted upon. Hence, the episode: "When its rays reached her, they touched her hair with a halo of cooper that remained even when the sun had gone" (Chevalier, 2006: 1) represents a value which has a connection to another value: "From that they she was called La Rousse after the Virgin Mary" (Chevalier, 2006: 1). According to Williams, autocorrelation implies that "a time series sometimes repeats patterns or has other properties whereby earlier values have some relation to later values" (Williams, 1999: 86). The readers` first encounter with the female protagonist represents, thus, an instance of autocorrelation.

In the 16th century, the society surpassed a religious revolution and the new Protestantism stood as the cause of Isabelle`s nickname loss of fondness. A sudden change occurred in the protagonist`s life, a change which would influence her existence and her destiny: "In his first sermon, in woods out of sight of the village priest, he told them that the Virgin was barring their way to the truth" (Chevalier, 2006: 1). The bifurcation, namely "a sudden qualitative change in a system`s behavior, occurring at a fixed value of a control parameter" (Williams, 1999: 146) by reason of Monsieur

Marcel`s preach, would cause Isabelle`s ungrateful fate. Monsieur Marcel, a preacher of Calvin`s words utters that: "-La Rousse has been defiled by the statues, the candles, the trinkets. She is contaminated! he proclaimed. She stands between you and God!" (Chevalier, 2006: 1).

The repercussion of his words would bring Isabelle into the audience`s attention: "The villagers turned to stare at Isabelle" (Chevalier, 2006: 1). The young girl returns home, accompanied by her mother and her brothers although the autocorrelation between her hair and the villagers` new belief is still present: "Eventually, bold with curiosity, a boy ran up and grabbed a handful of Isabelle`s hair" (Chevalier, 2006: 2). The boy`s curiosity is evidence of Isabelle`s hair connection to sin: "-Did you hear him, La Rousse? You`re dirty! he shouted" (Chevalier, 2006: 2). As she continuously reabsorbs what has already happened, as an instance of iteration, Isabelle begins to cover her head, in order not to be perceived as a sinful person: "The next day Isabelle began wearing a headcloth, every chestnut strand wound out of sight, long before other girls her age" (Chevalier, 2006: 2).

The narrative advances with the episode where Marie, Isabelle`s sister, gives birth to her child. The setting predicts the tragedy which would happen: "It was a bitterly cold night, a strong wind blowing snow into drifts against the house, the stone walls, the clumps of dead rye" (Chevalier, 2006: 3). While standing alongside her mother, Isabelle recollects her previous assistance of women giving birth, although she recollects the accompaniment of other women who were responsible with singing and storytelling. Recursion, "an existing replica of an occasion or of an act" (Slethaug, 2000: 98), is illustrated in this episode: "Isabelle had helped her mother at birthing before, but always in the presence of other women visiting to sing and tell stories. Now the cold kept them away and she and Maman were alone." (Chevalier, 2006: 3)

Isabelle abets her sister in birthing, resorting to prayers, despite her continuous reabsorbing of Monsieur Marcel`s behest. The protagonist prays to the Virgin, despite the iteration of Monsieur Marcel`s words:

> "She prayed for her, silently appealing to the Virgin and to Saint Margaret to protect her sister, all the while feeling guilty: Monsieur Marcel had told them the Virgin and all the saints were powerless and should not be called upon. None of his words comforted her now. Only the old prayers made sense" (Chevalier, 2006: 3)

The process of birthing continues inefficacious, as the baby`s head appears to have a larger size than it should. Maman`s words: "The head is too big, Maman pronounced finally. We have to cut" (Chevalier, 2006: 3) encounters refusal in her girls` responses: "Non, Maman, Marie and Isabelle whispered in unison" (Chevalier, 2006: 3). As the eruption of a volcano, the events proceeding the replica, come as chaos which occurs at discrete periods of time, at separate intervals: "In desperation she began to push again, weeping and gasping, Isabelle heard the sound of flesh tearing; Marie shrieked before going limp and grey" (Chevalier, 2006: 3). Chaos occurs with the loss of mother and child: "They buried mother and child in a sunny spot where Marie had liked

to sit when it was warm. The cypress tree was planted over her heart" (Chevalier, 2006: 4).

Later in the story, the narrator provides an episode where Isabelle and her mother assist another birthing, which is successful, ceasing the line of deaths: "Maman and Isabelle had been at a birthing at Felgérolles. Mother and baby had both lived, breaking a long string of deaths that had began with Marie and her baby." (Chevalier, 2006: 4) The successful birthing that Isabelle and her mother assisted represents the ceasing of the chaotic period in the village.

Isabelle and her family`s story continues with an episode occurring while the protagonist and her mother return home from the Felgérolles. On their voyage, the two encounter a wolf which attacks Isabelle`s mother, biting her arm. As the narrator utters, Maman would have preferred to let the wolf "rip out her throat quickly and mercifully" (Chevalier, 2006: 5) instead of suffering for a long period of time. Chaos occurs at continuous intervals of time, as Maman`s health condition weakens as days passed:

> "Fever came fast, and so furious that Isabelle prayed death would come as swiftly to relieve her. But Maman fought, sweating and shouting in her delirum, for four days. On the last day, when the priest from Le Pont de Montvert arrived to perform the last rites, Isabelle held a broom across the doorway and spat at him until he left"(Chevalier, 2006: 5)

After twenty days of sorrow and pain, Isabelle`s mother gives her final breath and the chaos which occurred continuously ceases.

The narrative proceeds with the priest`s leaving and the villagers listening to the words preached by Monsieur Marcel. Monsieur Marcel iterates the sinful belief that statues and saints do not posses any power thus, the place must be cleansed of sin: "This place of worship has been the scene of corruption. It is in safe hands now. It is in your hands. He gestured before him as if he were sowing seed" (Chevalier, 2006: 6). Consequently, he impels the audience to recuperate the place from sinful rituals:

> "-It must be cleansed, he continued. Cleansed of its sin, of these idols. He waved a hand at the building behind him. Isabelle stared up at the Virgin, the blue behind the statue faded but with power still to move her. She had already touched her forehead and her chest before she realized what she was doing and managed to stop without completing the cross" (Chevalier, 2006: 7)

A piece of glass, coming from the window which was previously broken, gets into a young boy`s hands and produced an injure: "In the lull a boy ran over and picked up a shard of glass then howled and threw it down" (Chevalier, 2006: 8). The boy`s replica: "It bit me!" (Chevalier, 2006: 8) was correlated to the devil, in his mother`s opinion, providing hence an instance of autocorrelation: "The devil! she screamed. It was the devil!" (Chevalier, 2006: 8).

Etienne Tournier, on the other hand, concatenates the event to Isabelle, the protagonist of the novel, delivering thus another evidence of autocorrelation in the novel: "Etienne Tournier, hair like burnt hay, stepped forward with a long rake. He

glanced back at his older brother, Jacques, who nodded. Etienne looked up at the statue and called loudly: -La Rousse!" (Chevalier, 2006: 8). Etienne hands the rake to Isabelle who was urged by the crowd to destroy the statue: "Do it, La Rousse! someone shouted. Do it! " (Chevalier, 2006: 8)

Emboldened by the audience, Isabelle resentfully proceeds at the demolition of the statue, despite her belief: "Forgive me, she whispered" (Chevalier, 2006: 9). The flip of a butterfly`s wings, in the present scene, is represented by the moment when Isabelle takes possession of the rake and the butterfly effect occurs when the protagonist commenced to hit the statue: "The shouting became harsher as she began to push harder, tears pricking her eyes" (Chevalier, 2006: 9). The collapse of the statue represents the instauration of chaos in Isabelle`s destiny:

> "The statue began to rock, the faceless woman rocking the child in her arms, Then it pitched forward and fell, the Virgin`s head hitting the ground first and shattering, the body thumping after. In the impact of the fall the Child was split from his mother and lay on the ground gazing upward. Isabelle dropped the rake and covered her face with her hands." (Chevalier, 2006: 9)

The crowd acclaimed her attainment and Etienne considered himself triumphant: "There were loud cheers and whistles and the crowd surged forward to surround the broken statue" (Chevalier, 2006: 9). The narrative continues with Isabelle`s brothers being persuaded to go to war. Monsieur Marcel reassures Isabelle that her brothers` action were God`s will and that: "God will smile upon you" (Chevalier, 2006: 10). The connection between the religious revolution and Isabelle`s brothers departure to go to war are instance of autocorrelation in the narrative, as Monsieur Marcel attempts to persuade Isabelle`s brothers of them being selected by God to fight: "He has chosen you for this war. Fighting for God, your religion, your freedom. You will return men of courage and strength" (Chevalier, 2006: 10).

Later on, the narrator brings to the readers` attention the story between Isabelle and Etienne. The beginning of their affair represents an instance of autocorrelation, as Etienne desires to kiss her as she utters that: "the communion of the Pentecost is still in my mouth, she thought, and this is the Sin" (Chevalier, 2006: 11).

The events preceding the destruction of the statue feature the new belief preached by Monsieur Marcel. The Bible is replaced by one brought from Lyons and the Bible possessed by the Tourniers was no longer encountered in the church. Isabelle is intrigued by the manner how words from the Bible are understood by Monsieur Marcel. It is the circumstance when Etienne engages himself into teaching Isabelle how to write her name on condition that she pays for it. Recursion arises when the narrator presents Isabelle`s insights: "It was the Sin again: chestnut leaves crackling in her ears, fear and pain, but also the fierce excitement of feeling the ground under her, the weight of his body on her" (Chevalier, 2006: 12).

Etienne fulfills his promise and brings Isabelle up the mountain where he teaches her how to write the first two letters of his name, arguing that whoever writes the name, owns it: "You wrote it, so it is your name. You don`t know that? Whoever writes it, it is

theirs" (Chevalier, 2006: 13). The practice happens as chaos at continuous intervals: "continuous phenomena might be measured continuously, for instance by trace of a pen on a slowly moving strip of paper" (Williams, 1999: 20). Etienne`s actions and Isabelle`s desire are chaotic, as: "She could feel the hard growth at the base of his stomach and a flicker of fearful desire raced through her" (Chevalier, 2006: 13). Isabelle ultimately pays the price Etienne asks for teaching her how to write: "He pushed her over the boulder, stood behind her, and bulled her skirt up and his breeches down. He parted her legs with his knees and with his hand held her apart so that he could enter suddenly, with a quick thrust" (Chevalier, 2006: 13).

Later, Etienne welcomes Isabelle into his parents` house. His gesture: "he matched her step and put his hands on her hips" (Chevalier, 2006: 15) receives a resisting response: "not in your parents` house" (Chevalier, 2006: 15) providing an instance of autocorrelation between his ceasing and the words that Isabelle pronounces: "the mention of his mother was enough to tame him" (Chevalier, 2006: 15).

Social status comes into readers` attention as Isabelle and Etienne bear a conversation about their marriage. Isabelle considers that Etienne eludes the subject since their parents may not approve due to the fact that Isabelle`s social status is lower on the hierarchy, therefore providing an instance for autocorrelation between her social status and his parents` disapproval:

> "Of course they don`t want us to marry, Isabelle thought. My family is poor, we have nothing, but they are rich, they have a Bible. A horse, they can write. They marry their cousins, they are friends with Monsieur Marcel. Jean Torunier is the Duc l`Aigle`s syndic, collecting tax from us. They would never accept as their daug these thoughts in hter a girl they call La Rousse." (Chevalier, 2006: 15)

Bearing these thoughts in mind, Isabelle offers as suggestion their staying at her father`s house, but Etienne does not accept, even though it may imply that they would live with his family, without their consent. Etienne continues the conversation by iterating several beliefs and events which occurred in Isabelle`s life. The first iteration concerns her belief in Virgin Mary: "But you love the Virgin, yes?" (Chevalier: 2006: 16) and the other two instances of iteration, generated by Etiene's implications, are related to her mother: "And your mother was a witch" (Chevalier, 2006: 16). Furthermore, he utters that: "That wolf that bit your mother, he was sent by the devil to bring her to him. And all those babies dying" (Chevalier, 2006: 16), providing an instance of autocorrelation as well, between Isabelle`s mother and the death of several babies.

Not long after their conversation, Isabelle announces Etienne that she is carrying his child. The correlation between sin and their child provides another instance of autocorrelation: "It was you who wanted the Sin, Etienne" (Chevalier, 2006: 18). The first person who grows aware of Isabelle and Etienne`s baby is Isabelle`s father who sadly receives: "You have all left me" (Chevalier, 2006: 19). Sequentially, Isabelle returns to Etienne`s house and she encounters a wolf on her way. Recursion occurs when Isabelle seeks help in her prays, finding herself in difficult situations: "Sainte Verge, aide-moi, she prayed automatically" (Chevalier, 2006: 19). When she reached the Tourniers`

house, Isabelle could sense no more fear of Etienne`s mother. The protagonists` words are instances of autocorrelation, as she connects the wolf with her dead mother: "Thank you, Maman, she said softly. I won`t forget" (Chevalier, 2006: 20).

Isabelle arrives at Etienne`s house and encounters the entire family. Jean Tournier asks her what happened and Etienne goes by her side, announcing the family that they are going to have a child. The first thought that comes into Hannah`s mind is that Isabelle`s child is not Etienne`s. Despite Isabelle`s affirmative answer, Hannah firmly responds that the child is not Etienne`s. This reaction serves as a rejection to Isabelle, who is sent to wait outside, accompanied by Susanne.

The narrator provides an instance of iteration, as he brings to the readers` attention the change in colour of Isabelle`s hair:

> "The girls sat side by side on the door bench. They had seen little of each other since they were children. Many years ago, even before Isabelle`s hair turned red, Susanne had played with Marie, helping with the haying, the goats, splashing in the river." (Chevalier, 2006: 21)

The friendship between Marie and Susanne stands proof of the fact that Jean and Hannah Tournier would not bend the friendship between their daughter and a peasant girl despite the difference between their social statuses. The marriage between Isabelle and Etienne, however, is not welcomed by the two parents and the announcement of Isabelle`s pregnancy is surprising and difficult to be admitted and accepted by the Tourniers.

Eventually, Isabelle and Etienne have three children, one girl and two boys: Petit Jean, Jacob and Marie. The birth of Isabelle`s children is described in vivid colours. Hence, the author provides instances of autocorrelation between the color and the child`s personality: " Petit Jean was born in blood and was a fearless child" (Chevalier, 2006: 22) as well as: "Jacob was born blue. He was a quiet child: even when Hannah smacked his back to start his breath he did not scream" (Chevalier, 2006: 22).

Additionally, Isabelle`s daughter provides both an instance of autocorrelation as well as one of recursion. The connection between the color of the child`s birth and the child`s character stands proof of autocorrelation: "Marie was born in a flood liquid, her eyes open. She was a hopeful child" (Chevalier, 2006: 22). Recursion occurs when an act, namely Isabelle`s prays have a replica. During her pregnancy, Isabelle prays to Virgin Mary to have a daughter, promising that she would name the girl after her and her sister, regardless whom she has to fight for the name.

The parallel narrative brings before the readers Ella Turner`s story and her effort to discover her ancestry. The second chapter presents the narrative from the protagonist`s point of view, whereas the first chapter, focused on Isabelle`s story, is presented from an omniscient narrator`s view point. Ella and Isabelle`s names imply a liaison between the two characters, as Ella Turner`s story betides decades after Isabelle`s story.

Ella Turner`s story line proceeds with her and her husband`s decision to move to France, hence a bifurcation in the protagonist`s life is presented at the beginning of the

narrative: “When Rick and I moved to France, I figured my life would change a little. I just didn`t know how” (Chevalier, 2006: 23). Bifurcation, as Williams presents it, represent “a sudden qualitative change in a system`s behavior, occurring at a fixed value of a control parameter” (Williams, 1999: 146).

The protagonist narrates her contemplation as they travel along the small town destined to cease her search. Ella admits that she rejected several towns as she “was looking for a place that would sing to me, that would tell me my search was over” (Chevalier, 2006: 23). Lisle-sur-Tan is depicted as a utopian town:

> “I parked next to the café and began to walk; by the time I reached the center of town I knew we would live there. It was a bastide, a fortified town preserved from the Middle Ages; when there were invasions in the medieval times the villagers would gather in the market square and close off its entrances. I stood in the middle of the square next to a fountain with lavender bushes planted around it and felt contained and content.” (Chevalier, 2006: 24)

Ella considers that the wondrous setting would be what she necessitates in order to be happy. The connection between the utopian town and her happiness provides another instance of autocorrelation: “This is what I need, I thought. Seeing this every day will make me happy” (Chevalier, 2006: 24). The liaison between her blissfulness and Lisle-sur-Tan is strengthened by the words uttered by our protagonist in her depiction: “felt contained and content” (Chevalier, 2006: 24).

Ensuing, Ella narrates her first visit paid to a boulangerie. A classic French bakery and a traditional French baker would demonstrate the cultural differences between Ella and a French person, as she encounters language barriers as well as different customs in the new country selected to represent her home: “I opened my mouth: nothing came out. I swallowed. She stared at me and said, “Oui, madame?” in exactly the same tone she`d first used, as if the last few awkward seconds hadn`t occurred” (Chevalier, 2006: 25). Furthermore, Ella dissatisfies the French tradition as she hands the money to the baker: “Mutely I handed her the money, then realized when she placed my change on a small tray on the counter that I should have put the money there rather than directly into her hand” (Chevalier, 2006: 25).

Instantly, Ella feels alienated and the impression of alienation is connected to the cultural differences encountered during that visit. An instance of autocorrelation is presented as Ella`s alienation. It is connected to the French woman`s attitude towards her, a foreigner with different background and customs: “She made me feel lost the very moment I thought I`d found home” (Chevalier, 2006: 25).

Furthermore, the place selected by Ella to live is related to her visit to the bakery, more precisely to her interaction with the French woman, as she attempts to rescue the situation stating that they live near by: “Je- nous—nous habitons près d`ici- là-bas” (Chevalier, 2006: 26). Autocorrelation occurs when Ella decides to live in the proximity of the bakery and confront the baker daily: “So don`t lie, then. Live here. Confront Madame every day over the croissants, I muttered in reply.” (Chevalier, 2006: 26).

Days are passing by for the couple, in their new town and the new house, while Ella is making decorative changes to transform their house into a home: "Welcome to France, I said. Welcome home" (Chevalier, 2006: 28). One day she recollects her father`s repeated instructions to write to her cousin who lives in Moutier. Recursion occurs as an act, namely her father`s advice to write to her cousin has multiple replicas: "When my father found out Rick and I were going to live in France he encouraged me to write to a cousin several time removed who lived in Moutier, a small town in northwest Switzerland" (Chevalier, 2006: 28).

As Ella and her father`s discussion expands, her father suggests her to question her cousin about the history of their family. The flip of a butterfly`s wings occurs once the father suggests it would be beneficial for her to discover her ancestry. The indication stands as a starting point for the butterfly effect and Ella`s destiny would oscillate as she takes the first step in researching her ancestry: "Why not? Listen, as an opening you could ask him about the family history, where we come from, what our family did. Use some of that time you`ll have on your hands" (Chevalier, 2006: 28).

Alongside this acquired knowledge, her father was also unquiet due to Ella`s lack of occupation. The protagonist shares her contemplation as she recollects her father`s feelings of uncertainty: "I wasn`t used to having free time- I`d always been busy either training or working long hours" (Chevalier, 2006: 28). Consequently, Ella elaborates three projects, one of the them being represented by her French tutoring lessons. Madame Sentier considers that a person who is not fluent in French pronunciation would be reckoned as a foreigner and French people would not treat foreigners with seriousness. Hence, there occurs an instance of autocorrelation between nationality and French people`s treatment: ""If you don`t pronounce the words well, no one will understand what you say", she declared. "Moreover, they will know that you are a foreign and will not listen to you. The French are like that."" (2006: 29).

Ella tells Madame Santier the story of her Swiss relatives and encourages her to write to her cousin, as French ancestry, in her opinion, would provide Ella with French language acquisition. Therefore, Madame Snatier provides autocorrelation between Ella`s origins and the French language acquisition:

> "She was delighted to find out that I had Swiss relations; it was she who made me sit down and write. "They may have been from France originally, you know," she said. "It would be good for you to find out about your French ancestors. You will feel more connected to this country and its people. Then it will not be so hard to think in French."" (Chevalier, 2006: 30)

The protagonist takes the first step in a process of acquiring education to become a midwife, once her French lessons prove to be useful for her. Madame Santier encourages her and expresses her considerations regarding the profession: "What a wonderful profession for a woman!" (Chevalier, 2006: 30). Ella, on the other hand, iterates: "sleepless nights, the blood, the trauma when something went wrong" (Chevalier, 2006: 30), providing an example of iteration in the narrative.

The third and final project that Ella would contemplate involves the idea of having a child. She starts a conversation on the topic as they serve dinner at a good restaurant. Rick`s reaction, though as Ella suggests, shouldn`t have been a surprise for her, makes the protagonist feel disappointed: "I felt let down, though I knew Rick too well to be surprised by his attitude" (Chevalier, 2006: 31). The most important project for Ella provides an instance for autocorrelation between her disappointment and her husband`s reaction and attitude towards the subject.

The important decision in Ella and Rick`s life synchronizes with the dream Ella would repeatedly have. The chaotic dream occurs at discrete periods of time, at separate intervals, as the eruption of a volcano. Ella narrates the reverie which had as a starting point the moment Ella and her husband decided to conceive:

> "That night I had the dream for the first time. It began with flickering, a movement between dark and light. It wasn`t black, it wasn`t white; it was blue. I was dreaming in blue. It moved like it was being buffeted by the wind, undulating toward me and away. It began to press into me, the pressure of water rather than stone. I could hear a voice chanting. Then I was reciting too, the words pouring from me. The other voice began to cry; then I was sobbing. I cried until I couldn`t breathe. The pressure of the blue closed in around me" (Chevalier, 2006: 32-33)

The dream associated with the momentous decision provides an instance of autocorrelation in the narrative. Another autocorrelation depicted by the dream is represented by the connection between Ella and Isabelle`s destinies, as blue is the color present in both protagonists` lives. The recurrent dream of the color blue provides an instance of recursion, as Ella utters: "Above all, I was exhausted. I was sleeping badly, dragged into a room of blue each night" (Chevalier, 2006: 33).

Ella conceals the dream from her husband and one night she finds herself contemplating about the event. Ella realizes that the dream occurs when they try to conceive, hence the autocorrelation between conception and her dream: "One night I was lying in bed, staring at the blue dancing above me, when it finally dawned on me: the only two nights I hadn`t had the dream in the last ten days were when we hadn`t had sex" (Chevalier, 2006: 34).

The protagonist informs the readers that she was grateful for discovering the connection between her sleepless nights and nightmares and her anxiety about procreation: "Part of me was relieved to make that connection, to be able to explain it: I was anxious about conceiving, and that was bringing on the nightmare. Knowing that made it a little less frightening" (Chevalier, 2006: 34). Hence, the autocorrelation between her anxiety and her nightmare is reaffirmed by Ella.

One night, Rick discovers red stains on Ella`s hands. Rick`s assertiveness convinces Ella to see a doctor concerning the red marks on her arms. At the doctor`s, Ella mentions a previous episode when she suffered from psoriasis when she was young, hence an occasion which has a replica, namely a recursion in the narrative. In addition, the doctor`s information concerning the connection between Ella`s lack of sleep and her psoriasis provide an instance of autocorrelation in the narration.

Ella recounts the events that happened one day, as she sits at a café and reads the newspaper. An unsupervised child chokes and Ella attempts to rescue the baby but she runs across the French people`s barrier, not being able to reach the child. The episode comes as an epiphany for Ella who ceases going out. Her decision, however, has a connection with her fluency as regards the French language, which deteriorates as she refuses to spend time out: "After that I felt uncomfortable in town. I avoided the café and the woman with her baby. I found it hard to look people in the eye. My French became less confident and my accent deteriorated" (Chevalier, 2006: 39). The connection between Ella`s interaction with French people and her deteriorated accent once she refuses to socialize provides another instance of autocorrelation.

To conclude, the numerous illustrations of recursion, autocorrelation, iteration, as well as the butterfly effect and bifurcation, in the parallel narrative, stand proof to the fact that Tracy Chevalier`s masterpiece *The Virgin Blue* as a concrete evidence that literary pieces may be analyzed by the use of a mathematical and physical theory.

Bibliography:

Abraham, Ralph & Ueda, Yoshisuke. "The Chaos Avant-Garde. Memories of the Early Days of Chaos Theory". World Scientific series on Nonlinear Science,Series A, Vol. 39.

Chevalier, Tracy. *The Virgin Blue*. London, HarperCollinsPublishers, 2006.

Coșer, Cornelia. *Critical Approaches to the Lietrary Text.* Editura Universității ”Aurel Vlaicu", 2014.

Gilder, Eric. *Man and Mission: Construing Wayne Booth's Theology of Literature as Rhetoric.* Sibiu: Lucian Blaga University Press of Sibiu, 2003.

Halpern, Paul. ”Chaos Theory, The Butterfly Effect,and the Computer Glitch that Started it All". Forbes Media LLC.Web.28 January 2019

Hayles, N. Katherine. *Chaos Bound*. USA:CorNELL University Press, 1991. Web. 28 January 2019.

Murzi, Mauro." Jules Henri Poincaré".Internet Encyclopedia of Philosophy.Web.28 January 2019.

Slethaug, Gordon E. *Beautiful Chaos-Chaos Theory and metachaotics in recent American fiction*. State University of New York Press,2000. Web. 28 January 2019.

Tupan, Maria-Ana. "Literary Discourses of the New Physics", Editura Univ. Bucuresti, 2010.

Williams, *Garnett P. Chaos Theory Tamed.* Taylor & Francis Ltd, 1999. Web. 28 January 2019.

NEW DIMENSIONS OF ADRIAN PĂUNESCU'S VOLUME – *HISTORY OF AN INSTANT*

George PANȚICĂ
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Analyzing Adrian Păunescu's political poetry, one can notice two types of poetic discourse: the poetic discourse of poems published in volume and the poetic discourse of poems addressing large audience, aiming to generate collective emotion.
One of Adrian Păunescu's political volumes is History of an Instant, in which the poem Leaving the Stove and the cycle of poems dedicated to the Pașoptist revolutionary Nicolae Bălcescu would suggest the image of Nicolae Ceaușescu. Taking into account the evoked events, Adrian Păunescu shows interest and brings them back into the socio-cultural context in which he lives.
The deep structure of the poems aims to project the image of the leader beyond his death and to outline a world that he misses.

Keywords: Adrian Păunescu, lyric discourse, political poetry

Volumul de poezii *Istoria unei secunde*, ediția a II-a, publicat la Editura Carte Românească în anul 1972 este încadrat în categoria volumelor păunesciene dedicate poeziei politice.

Referitor la poemul *Ieșirea din sobă,* Eugen Simion aprecia că volumul reprezintă o *acumulare de vocabule jeluitoare și amenințătoare asemănătoare lui George Coșbuc*[1] și *sugerează ieșirea din starea umilitoare, revoltă pe care o presupune orice regăsire a conștiinței și a demnității de sine*[2]. Comparațiile din debutul poemului au rolul de a sublinia conștientizarea degradării umane și reducerea ei la o entitate depersonalizată în care oamenii devin instrumente ce întrețin focul ideologic al vremii (*Noi, care ca lemne fusesem aruncați în sobă,/ noi, care ca vreascuri, ca așchii și ca butuci,/ noi care încălzeam acest acordeon/ al dumneavoastră,/ noi, care ne vedeam liniștiți de treabă/ în soba cuvenită fiecăruia sau unor dintre noi,//)*. Simbolul *acordeonului* sugerează rezonanța mondială a regimului politic, perfecțiunea și armonia acestuia, iar simbolul *sobei* întruchipează casa omului simplu supus normelor totalitare. Mesajul versului (*Noi, care ne vedeam liniștiți de treabă)* întărește ideea sincronizării în supunere a maselor socialiste (*noi, care n-am protestat niciodată/ (da, erau prea mulți oameni, trebuia/ să fie cineva și lemn și vreasc și așchie și butuc)/ noi care – teracotă sau nu - soba o respectăm,/ noi care – țanțoș sau prăvălit – hornul îl/ suiam cu fumul fibrei noastre,/ noi care știam/ că nu suntem lemne, nici vreascuri, nici așchii,/ dar acceptăm să ne facem că suntem,/ noi care ne născusem la fel/ ca și gospodarii presupuselor odăi cu sobe//).* Lemnul, vreascul, așchia și butucul sugerează ideea unității maselor populare, aflate în diverse etape ale

[1] Eugen Simion, *Scriitori români de azi, I*,Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978, p. 258;
[2] Ibidem, p. 259;

devenirii condiției umane, într-un regim opresiv respectat (*soba o respectăm)* și elogiat (*suiam cu fumul fibrei noastre,)* simbolul *fumului* conturează ideea sacrificiului adus conducătorului ca semn al adorării acestuia similar jertfelor din Vechiul Testament. Conștientizarea propriei valori și a propriilor convingeri politice este pusă în evidență prin antiteza (*să fie cineva și lemn și vreasc și așchie și butuc/.../ că nu suntem lemne, nici vreascuri, nici așchii,)* care conduce la asumarea compromisului și a disimulării (*dar acceptăm să ne facem că suntem,*). Principiul egalităților de șanse este subliniat prin versul (*noi care ne născusem la fel)* evidențiind orânduirea socială actuală. Finalul strofei marchează punerea la îndoială a întregului mesaj poetic contuart anterior *(ca și gospodarii presupuselor odăi cu sobe).*

Versurile (*Deodată am înțeles că e vară/ și că cineva își bate joc de noi,/ cheltuindu-ne în plină caniculă./*) subliniază reveria și conștientizarea realității în care se află eul creator, iar versurile (*Atunci, cu scăfârliile pe jumătate arse,/ văduvi și turbulenți, cioate înăbușite,/ arătându-ne dinții sparți de jeratic,/ am izbucnit din sobă,/ afară, afară,/ în presupusele dumneavoastră odăi* marchează trezirea la realitate și conștientizarea efectelor negative ale sacrificiului acceptat, precum arderea parțială *(pe jumătate arse,)* care sugerează arderea sau consumul interior cauzat de sacrificiul esteticului pe altarul ideologicului. Câmpul lexical al arderii *(arse, înăbușite, jeratic, sobă)* evidențiază puterea de purificare și curățare a spiritului pentru revenirea la starea inițială. Motivul *presupuselor odăi* devine recurent (*gospodarii presupuselor odăi/.../ în presupusele dumneavoastră odăi.)*. Teama de înfruntare a realității politice este susținută de metafora (*Unde sunteți, friguroșilor? Nici urmă/ de iarnă, țurțure lângă țurțure negru,/ crengile adevăraților copaci.)* în care alternează căldura ambientală oferită de *(odăi cu sobe),* spațiul protector și frigul văzut ca simbol al fricii de a se confrunta cu realitatea exterioară (*Unde sunteți, friguroșilor?)*, acestea formând un oximoron la nivel expresiv.

În condiția de creator se așează deasupra tuturor și își asumă condiția de poet vizionar (*credeam că n-are cine*), conștientizând statutul său în societate (*Ardeam în sobe batjocoritoare/ noi, oameni în toată firea,)*. Evocă istoria, aceasta fiind temă sugerată de regimul politic. Lirismul corporal este ușor evidențiat (*creduli și gângavi*) făcând apel la minte și la gură, esențiale pentru conștientizarea stării de degradare în care se aflau (*cu scăfârliile pe jumătate arse,/ văduvi și turbulenți, cioate înăbușite,/ arătându-ne dinții sparți de jeratic,/*) și asumarea tendinței de eliberare.

Versurile (*Într-o pădure, vara, când păsările/ lumii se rostogolesc pe broboanele de sudoare/ ale lui Dumnezeu,/ într-o pădure – în canicula apăsătoare –/ trosneam în sobe, în ridicole sobe,/ șalele noastre aprindeau focul/ unei farse groase, unei umilințe.)* ilustrează ideea disimulării, pădurea fiind văzută ca societatea prolecultistă în care domină armonia dată de păsări. Divinitatea este redusă la condiția umană, identificată cu chipul ostenit al dictatorului (... *pe broboanele de sudoare/ ale lui Dumnezeu,)* iar conștientizarea realității este evidențiată de cele două versuri (*șalele noastre aprindeau focul/ unei farse groase, unei umilințe.).* În spatele unei strofe de elogiere se află versuri criptate care ascund negarea mesajului și conștientizarea realității. La nivel expresiv, se remarcă repetiția (*Unde sunteți, friguroșilor?*) cu rolul de a ilustra atmosfera generală de teamă, de tristețe, de tăcere și opresiune în care întreaga societate era nevoită să

trăiască *(Mai auzim/ hohote de râs undeva, în casele/ îngropate în răcoarea poienilor).* Întrebările retorice subliniază tonul grav al poemului.

Ultima secvență, (*Și cu scăfârliile pe jumătate de arse,/ Cu picioarele arzând, semnalizând din mâinile/ Acestea pline de cenușă,/ O luăm după voi prin pădure,/ Arzând, flacără lângă flacără,/ Prin pădurea ce-ncepe și ea/ Să ardă pe ruinele/ Sobelor batjocoritoare, în care fusesem închiși/ Lemne, vreascuri, așchii, butuci,/ Într-un moment istoric.)* conturează concluzia asupra realității percepute de creator cu toate consecințele aferente asupra ei, dar și dorința de a evada dintr-o lume captivă în care nevoia de cunoaștere se face tot mai mult simțită.

În ciclul de poeme dedicate revoluționarului pașoptist Nicolae Bălcescu *(Nicolae Bălcescu, la gurile Dunării, Stafia lui Bălcescu, Mormântul lui Bălcescu),* acesta ar sugera imaginea lui Nicolae Ceaușescu. Adrian Păunescu folosește față de evenimentele evocate *atitudinea de dilatare, de ridicare a acestuia la valoarea unui simbol general prin acumularea de propoziții oraculare*[3]. Eul liric surprinde ipostaze ce îmbină planul profan în care conducătorul veghează la bunul mers al națiunii (*Stafia lui Bălcescu colindă blând prin țară,/ primarii de județe să știe că e ea./ Ne dă ocol de-atâta și de atâta vreme,/ și parcă s-ar întoarce și parcă ar pleca.)*

Tematica celor trei poeme, în structura de suprafață, abordează evenimentele istorice din viața revoluționarului pașoptist, Nicolae Bălcescu: revoluția din 1848, emigrarea, dorința de revenire în țară și împiedicarea acesteia, autoexilarea de la Paris și moartea acestuia la vârsta de 33 de ani în Palermo, Sicilia. În structura de adâncime, este vizată proiectarea imaginii dictatorului dincolo de moartea acestuia și conturarea unei lumi care îi resimte lipsa.

Primul poem, *Nicolae Bălcescu, la gurile Dunării*, pornește de la un adevăr istoric confirmat de biografia lui Nicolae Bălcescu, dorința acestuia de a se reîntoarce în țară (*Bălcescu Nicolae voi să intre-n țară,*), fiind refuzat, se retrage *(Și refuzat se trase încet spre a muri),* iar tema morții domină întregul poem (*Voi, frații mei, cunoașteți că, palid, într-o zi,/ Bălcescu Nicolae voi să intre-n țară,/ Și refuzat se trase încet spre a muri/ Din propria sa soartă ca hoții dat afară?). Eroul de la 1848 e văzut ca un profet care plutește peste ape veghind la puritatea și semeția nației. Adrian Păunescu pune în mișcare, aici și în alte poeme evocatoare, toate motoarele vechii retorici. Dunărea, Oltul, cimitirele patriei sunt chemate spre a cinsti memoria celui pe care poetul nu ezită să îl numească Măritul, Înaltul, Neatinsul*[4]*.* Portretul lui Nicolae Bălcescu este conturat de versul (*Acum din nou bărbatul cu ochi mari și puri)* marcat de durerea imposibilității de a intra în țara natală. Bocetul Dunării (*Și Dunărea-l bocește năprasnic din trei guri,),* alături de incertitudinea marcată *(de ceața Mării Negre)* întăresc elogiul adus personalității istorice. Tema patriei primejduite (*Duioasa suprafață a patriei natale,),* în acest context întărește ideea suferinței generale cauzată de înstrăinarea eroului, iar cultul personalității prinde contur prin asocierea gestului de respect și supunere cuvenite divinității (*Primiți-l pe Bălcescu și înclinați puțin)* cu atribuirea demnității de profet care presupune o primire solemnă

[3]Eugen Simion, *Scriitori români de azi, I*,Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978, p.257

[4] Eugen Simion, *Scriitori români de azi, I*,Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978, p.257

(*Pe Dunăre profetul să se coboare lin).* Drumul invers al apei (*Și fluviul să se-ntoarcă în râurile sale.)* este un simbol care sugerază revenirea la starea inițială, în același timp, este și o anomalie deoarece declanșează trecerea de la personalitea istorică a lui Nicolae Bălcescu către conducătorul suprem, *un pater* al națiunii, un erou salvator demn de a rămâne în memoria colectivă *(Și răspândit să fie în Olt, în Jiu și-n Prut/ Bălcescu Nicolae care ne e părinte,/ Ca pâinea unui praznic să-i fie duhul rupt/ Și împărțit mulțimii pentru a-l ține minte/).* Se evidențiază câmpul semantic al termenilor religioși: *înclinați, profetul, pâinea unui praznic, duhul, fumul jertfei, rai, nimburi, suflete,* pornind de la ideea sacrificiului (*Să cadă fumul jertfei...)* făcut de cuplul prezidențial care se afla la cârma țării (*În vechiul rai freatic întins sub nava țării,)* care pune în evidență bunăstarea urmașilor, văzută ca un impuls pentru noile generații.

Cultul personalității este susținut de superlativul absolut (*celui mai nalt catarg)* care face referire la conducătorul suprem, personalitatea cea mai importantă dintr-un regim totalitar, culminând cu gestul de respect (*Meteorit în nimburi, pas blând ca de profet,/ Să se oprească fuga buștenilor pe coaste/ Și turmele pe dealuri să pască mai încet,/ Să-i auzim plutirea în sufletele noastre.)*. Caracterul mesianic, autoritatea supremă a profetului contopește omul cu natura și accentuează rezonanța dintre acestea, utilizând *tonul de profeție neagră și conversație amicală, grav și bufon, ca în poezia lui Geo Dumitrescu și, în genere, a poeților din prelungirea suprarealismului*[5]*.* Dictatorul are capacitatea de a produce modificări în natură, dar și de restabilire a echilibrului inițial. Portretul cuprinde elemente mistice, zeificând conducătorul (*Meteorit în nimburi, pas blând ca de profet,)*, în același timp oferindu-i trăsături vizionare (*El este palid însă foc ochii lui trimit./ De țară n-a fost niciodată atât de aproape,/ Și pipăindu-i lutul, surprins și fericit,/ Bălcescu Nicolae plutește peste ape.).*

Finalul poemului marchează contopirea celor două personalități distincte, evocând momentul apropierii revoluționarului Nicolae Bălcescu de țara natală și emoția interioară resimțită de acesta (*De țară n-a fost niciodată atât de aproape,/.../ Și pipăindu-i lutul, surprins și fericit*), pe de altă parte Nicolae Ceaușecu cu elementele de portret ce îl caracterizează (*El este palid însă foc ochii lui trimit.),* dominat fiind de focul sacru și purificator*.* Spiritul superior al conducătorului domină lumea și o supraveghează pe aceasta la fel cum *Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor*[6]

Cel de-al doilea poem dedicat personalității marcante a lui Nicolae Bălcescu este *Stafia lui Bălcescu,* poem care se deschide cu versurile cheie ce au rolul de a facilita trecerea poemului de Comisia de cenzură (*Stafia lui Bălcescu colindă blând prin țară,/ Primarii de județe să știe că e ea./ Ne dă ocol de-atâta și de atâta vreme,/ Și parcă s-ar întoarce și parcă ar pleca.)*, *chiar și primarii din județe sunt trași la răspundere că profetul n-are încă mormânt în solul național*[7]

---

[5] Eugen Simion, *Scriitori români de azi, I*,Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978, p. 258

[6] *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p.11

[7] Eugen Simion, *Scriitori români de azi, I*,Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978, p. 257;

Poemul se deschide cu imaginea lui Bălcescu care sugerează imaginea lui Nicolae Ceaușescu ce veghează și influențează destinele țării chiar și după moarte (*Stafia lui Bălcescu colindă blând prin țară,).* Aceasta își continuă periplul prin țară pe la *(Primarii de județe să știe că e ea.)* și subliniază conștientizarea autorității supreme. Antiteza (*Și parcă s-ar întoarce și parcă ar pleca.)* conturează ideea incertitudinii, a nesiguranței și a nemulțumirii față de ceea ce găsește. Revine motivul refuzului intrării în țară (*Acei ce pe Bălcescu nu l-au lăsat să intre,)* care atinge nivelul frustrării, evocând un moment istoric, interzicerea intrării în patria natală a personalității istorice. Tema patriei (*Lăsând să intre alții în țara maicii lor*), dominată de motivul somnului și al morții (*Dorm liniștiți).*

Întrebările retorice au rolul de a aduce în contemporaneitate zbuciumul interior și frământările celor care au fost apropiații regimului totalitar. Antiteza dintre generații (*în fiii și în nepoții trăiți nepăsători/…/ noi cei care-l cunoaștem?)* marchează receptarea diferită a imaginii dictatorului după moarte, de la indiferența tinerilor până la drama interioară a celor care l-au cunoscut (*se-nvinețește-n hohot țărâna țării noastre),* iar *s*imbolul statuii (*un plâns și o ruină adie spre statui)* completează drama acestora (*Atât mai e să intre în patrie, din lume,/ stafia lui Bălcescu într-un firesc mormânt,/ Deschide-te, țărână nerecunoscătoare,/ care-ai primit străinii atunci și oarecând.* Teama față de moarte pe care o vede, totuși, firească (*stafia lui Bălcescu într-un firesc mormânt,)* iar revolta eului liric față de lipsa de recunoștință față de erou, în comparație cu deschiderea față de străini (*Deschide-te, țărână nerecunoscătoare,/ care-ai primit străinii atunci și oarecând.)*. Spiritul vizionar al eului liric proiectează imaginea hiperbolizată a mormintelor cuplului prezidențial (*i-s ochii mari ca două morminte plutitoare,)* în eventualitatea dispariției acestora din memoria colectivă. (*E tot ce se mai poate să intre dinafară/ În patrie – când cercuri pe frunte i se strâng/ E casa nezidită cât nu e el în casă,/ Bălcescu, duhul nostru rămas cel mai adânc)* dictatorul este văzut ca întregul Univers, ființă superioară fără de care lumea ar fi incompletă, pustie, iar spiritul va rămâne veșnic în memoria colectivă *(Bălcescu, duhul nostru rămas cel mai adânc).* Poemul oferă viziunea păunesciană asupra întregii societăți după dispariția cuplului prezidențial, care va veghea și va vizita țara fără limite temporale sau spațiale.

Din punct de vedere compozițional, poemul este structurat în secvențe alternative care îmbină elementele de realitate, reprezentate de biografia lui Nicolae Bălcescu cu elementele propagantistice care au rolul de a contura imaginea *de pater* al națiunii.

Ultimul poem dedicat personalității lui Nicolae Bălcescu este *Mormântul lui Bălcescu*, în care simbolul apei reprezintă moartea (*Peste fereastra noastră – ploaia din veacul tău),* efemeritatea ființei umane este ilustrată de metafora (*norul numit Bălcescu)* iar intertextualitatea este prezentă prin punerea în relație a textului (*românii subt Bălcescu și subt urmarea lui)* cu opera lui Nicolae Bălcescu *Romanii supt Mihai-Voievod Viteazul.*

Lui Bălcescu i se cuvine totul și totul îi revine acestuia prin îmbinarea celor două planuri: teluric (*și brazda e Bălcescu)* și celest (*Și norul e Bălcescu),* ajungând la identificarea totală cu elementele din natură și contopirea cu acestea. *(Sub trenurile voastre vibrând a patrușopt.)* este un mesaj subversiv care evocă un eveniment istoric,

Revoluția pașoptistă, perioadă în care generația lui Nicolae Bălcescu s-a impuns în plan politic și cultural. Personalitatea istorică trece în plan secund, iar în prim-plan revine identificarea cu conducătorul dictator. Vocativul (*Veghează-ne, Mărite! Suntem ai tăi cu totul./ Și numele din urmă Bălcescu ne va fi,)* conturează încuviințarea totală în grija conducătorului, iar grija acestuia față de masele populare este conturată de versul criptat (*căci tu ții pălimarul slăvitelor stafii.)* pe care le vede slăvite, dar inerte, fără capacitatea de a reacționa. Se evidențiază prezența continuă a spiritului, dar și destinul după moarte (*dospește purul spirit, în dealurile țării,/vroind să te croiască din nou, cu-același lut.).* Superioritatea conducătorului Nicolae Ceaușescu este dată de identificarea acestuia cu Creatorul (*De n-ai fi tu, Înalte și Neatinse Spirit,)* în antiteză cu efemeritatea ființei lui Nicolae Bălcescu (*de n-ai fi tu, Bătrâne și Muritor Bălcesc,)* care promovează spiritul patriotic *(cu repetat prenume, cu nume românesc.).*

Așadar, Bălcescu este proiectat într-o dimensiune cosmică în care acesta nu își mai găsește loc (*unde pentru Bălcescu nu se găsise loc.)* și, în mod subversiv, este promovată munca în spiritul colectiv (*Încă se perpelește brazda acestei patrii)*.

Bibliografie

A. Corpus– ediții consultate Adrian Păunescu

Păunescu Adrian, *Istoria unei secunde,* ediția a II-a, Editura Carte Românească, 1972

B. Dicţionare şi istorii literare

Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă , Institutul de Istorie și Teorie Literară *George Călinescu*, *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică, XI, 1965,* coord. Eugen Simion, 2017;

Academia Română, *Dicționarul General al Literaturii Române*, Editura Univers Enciclopedic (P/R), București, 2006;

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 1988;

C. Studii și articole despre autor, în volum . Monografii

Crihană Alina, *De la „canonul" realist socialist la recuperarea maeștrilor: ipostaze ale discursului critic în „Viața românească" din 1954* în Communication interculturelle et littérature, nr. 3 (7), iulie-august-semptembrie, Editura Europlus, 2009;

Ifrim Nicoleta, *Relecturi ale modelelor literare în perioada comunistă- ideologie și ficțiune în „Viața românească" a anului 1958,* în Communication interculturelle et littérature, nr. 3 (7), iulie-august-semptembrie, Editura Europlus, 2009;

Ifrim Nicoleta, *Stereotipii ideologice și tematice în discursul critic al „Vieții românești" anul 1958,* în Communication interculturelle et littérature, nr. 3 (7), iulie-august-semptembrie, Editura Europlus, 2009;

Milea Doinița, *Littérature et idéologie des régimes totalitaires: naissance d'un discours double*, Communication interculturelle et littérature, nr.3 (15), Ed. Europlus, 2011;

Milea Doinița, *Le réalisme poétique d'une réalité sociale contraignante – le premier Congrés des Ecrivains de la République Populaire Roumaine, 1956,* în Communication interculturelle et littérature, nr. 3 (7), iulie-august-semptembrie, Editura Europlus, 2009;

Milea Doinița, *Politique, esthétique et idéalisme moral dans la représentation fictionnelle de la dictature,* în Communication interculturelle et littérature, nr. 3 (11), iulie-august-semptembrie, Editura Europlus, 2010;

Simion Eugen, *Scriitori români de azi, I*, Ediția a doua revizuită și completată, Editura Carte Românească, 1978;
Ştefănescu Alex, *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Editura Mașina de scris, București, 2005;
Ştefănescu Alex, *Prim-plan*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987.
D. Studii și articole despre autor, în periodice
Barbu Marian, *Totuși iubirea noastră (despre poetul Adrian Păunescu)*, Noul Literator, an 4, nr. 12, sept.2013;
Simion Eugen, *Portret neconvențional,* Acasă (București), an 6, nr. 3-4, iul.-dec. 2013;
Ştefănescu Alex, *Literatura la o nouă lectură,* România literară, an 35, nr. 48, 4-10 dec. 2002;
E. Studii și articole teoretice on-line
https://evz.ro/cum-se-va-vorbi-despre-adrian-paunescu-peste-20-de-ani-911547.html
file:///C:/Users/Acasa/Downloads/38fdefb3-a613-44b6-b047-749c08f8b36a.pdf
https://costintuchila.wordpress.com/category/critica-literara-poezia-lui-adrian-paunescu-retorica-surprizei/
https://arhiva.romlit.ro/index.pl/adrian_punescu
https://arhiva.romlit.ro/index.pl/adrian_punescu_ii

DEVIANCE, DELINQUENCY AND CRIMINALITY THEORETICAL AND CONCEPTUAL ASPECTS

Dennis-Theodor PÂRJU
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The concepts of crime, deviance and delinquency are defined in the specialty literature in a number of distinct ways and points of view. As a result, for a better understanding, they must be located in a certain particular social context (Bintube, M ., 2017). As we will see in this study, the definitions and explanations in the literature depicting deviance, delinquency and crime refer to the behaviors and attitudes of individuals or human groups that deviate from social, moral and legal norms. Therefore, the main objective of this theoretical study is to try to define and analyze in a succinct way the characteristics of the concepts of deviance, delinquency and crime, and will finally establish the connections and differences that they are the basis of the three fundamental concepts in the spectrum of deviance.

Keywords: deviance, delinquency, criminality, human behavior, theoretical concepts;

1. Introducere

Pornind de la simpla explicare a cuvântului devianţă care semnifică o abatere de la normele socio-morale şi trecerea conceptului prin prisma mai multor interpretări, prin parcurgerea unor domenii ştiinţifice, precum psihiatria, psihologia, sociologia şi științele juridice, vom putea să ajungem la definirea și explicarea devianței în întreaga sa comprehensivitate (Pașca, M.D., 2005).

Înainte de a încerca să definim și să analizăm din punct de vedere teoretico-conceptual noțiunea de devianță, trebuie să ne creionăm o imagine cu valențe socio-istorice cu privire la însemnătatea acestui concept fundamental. Realizând o retrospectivă a comportamentelor deviante din vechile societăți și comunități umane, în lucrarea intitulată *Fundamente sociale ale cunoașterii*, apărută în decursul anului 2017, Alfred Bulai, sociolog și cadru didactic în cadrul prestigioasei Școli Naționale de Studii Politice și Administrative din București, ține să ne amintească faptul că „în comunitățile primitive, originare, devianța era cel mai probabil rar întâlnită și asta din două motive. Mai întâi, cadrul normativ era sărac, slab structurat și din această cauză numărul normelor care puteau fi încălcate era mic, iar controlul social în aceste condiții se exercita relativ ușor. În al doilea rând, comunitățile primitive se bazau pe un număr mic de instituții, de cele mai multe ori aflându-se în relații deplin funcționale între ele. Cu un astfel mod de funcționare a comunităților, cerințele contradictorii, derivate din apartenența indivizilor la instituții diferite, generau foarte rar presiuni divergente asupra acestora" (Bulai, A., 2017, p. 231). Prin aceste consemnări, sociologul Alfred Bulai ne-a relevat modul în care era întâlnit fenomenul devianței în comunitățile și colectivitățile umane în timpurile de odinioară. Având în vedere mențiunile și notele autorului, ne putem lua angajamentul pentru a adresa următoarea întrebare: În vremurile actuale, noțiunea de devianță mai are aceeași însemnătate? Pentru a putea

oferi un răspuns, după cum putem constata din analizarea literaturii de specialitate, dar și în urma radiografierii comportamentelor actuale ale actorilor sociali, se poate conclude că, având la bază evoluția, progresul și dinamica societăților umane, în plan social devianța s-a metamorfozat și și-a modificat însemnătatea și semnificația; așa cum vom putea remarca și în urma parcurgerii scrierilor unor mari specialiști și cercetători, care și-au lăsat amprenta în desfășurarea unor investigații psiho-sociale, ce au avut ca tematică devianța umană.

2. Devianța

După cum se poate constata din examinarea studiilor din literatura de specialitate, conceptul de devianță a apărut odată cu tentativele renumiților sociologi, Thorsten Sellin și Robert King Merton, de a defini obiectul de studiu al socio-criminogenezei (Rădoi, M., 2015). Despre mențiunile celor doi renumiți sociologi cu privire la însemnătatea și explicația fenomenului devianței, vom aminti, ceva mai târziu, în rândurile următoare. Până atunci, putem nota faptul că noțiunea contemporană de devianță și-a făcut apariția recent în sfera științei despre societate (Goode, E., 2004). Pentru prima dată, noțiunea de devianță a putut fi observată în literatura științifică, mai exact în cronicile sociologiei americane la sfârșitul anilor 50. Prin evoluția sa, noul concept va avea să înlocuiască tradiționalele concepte de patologie și de dezorganizare socială (Ibiș, A., 2010).

În același context argumentativ, în lucrarea intitulată *Grupuri Deviante*, apărută în anul 2008, autorul acesteia, George Neamțu, un veritabil specialist în științele despre societate, notează faptul că normele sociale sunt divergente de la un sistem socio-cultural la altul, astfel încât un comportament considerat deviant / asocial în cadrul unui anumit grup social poate fi evaluat drept normal la nivelul altuia. În acest fel, se poate nuanța ideea conform careia devianța sociala va depinde de contextul normativ în care își face apariția. Ca atare, ceea ce este condamnat și blamat în interiorul unei societăţi, sau intr-o anumită epocă, este adesea tolerat într-un alt spaţiu și într-o altă perioadă de timp (Neamțu, G., 2008).

Axându-se pe definirea și explicarea fenomenului devianței, în scrierile sale, sociologul francez Emile Durkheim (1858-1917), considerat părintele sociologiei moderne, preciza faptul că actul deviant corespunde unei răni a constiinţei sociale colective si poate fi întâlnit în majoritatea societaţilor umane, indiferent de gradul și de stadiul lor de dezvoltare (Durkheim, E., apud Rădulescu, S., 1998).

O altă interpretare recunoscută cu privire la devianță este a cunoscutului sociolog suedez și american Thorsten Sellin (1896-1994). În termenii acestuia, devianța era definită și interpretată ca fiind ansamblul comportamentelor îndreptate asupra normelor de conduită sau ale ordinii instituționale (Sellin, T., apud Dragomirescu, V., 1976).

La rândul său, alt corifeu al sociologiei americane, Robert K. Merton (1910-2003), apreciat de majoritatea sociologilor contemporani un ilustru pioner în domeniul sociologiei devianței, caracterizat în comunitatea științifică ca fiind un cercetător al socialului care a elaborat în decursul parcusului său academic numeroase explicații și

teorii fundamentale despre viața socială, definește devianța „ca fiind o reacție normală a unor oameni normali plasați în condiții anormale. Într-un sens larg, devianța semnifică devierea, abaterea de la un anumit set de norme sociale. Definit ca un tip de comportament care se opune celui convențional sau conformist, devianța cuprinde nu numai încălcările legii (infracțiunile, delictele), ci orice deviere, abatere de la regulile de conviețuire și imperativele de viață ale unei forme de viață colectivă" (Robert K. Merton, apud Palaghia, C., 2012, p.6).

Menținând același traseu explicativ, la rândul său, criminologul și profesorul canadian Maurice Cusson, cercetător care și-a desfășurat nenumărate cercetări aplicative studiind problematica conduitelor deviante din marile metropole ale Canadei, definește fenomenul devianței ca fiind „ansamblul conduitelor și stărilor pe care membrii unui grup le judecă drept neconforme cu așteptarile, normele sau valorile lor și care, în consecință, riscă să trezească din partea lor reprobare și sancţiuni (Cusson, M. apud Boudon, R., 1997, p. 440). Ciocnirea dintre norme și valori a stat la baza interpretării și înțelegerii contextului în care se produceau conduite indezirabile în societățile moderne. De aici, s-a ajuns la concluzia că un anume comportament pentru unii indivizi poate fi considerat negativ (deviant), iar pentru alții pozitiv. De asemenea, un comportament care este considerat negativ și blamat de către o parte din membrii societății poate fi tolerat de către grupul de apartenență al deviantului, doar prin simplul fapt că autorul actului indezirabil împărtășește aceleași valori și norme care stau la baza funcționării grupului respectiv (Pîrju, D-T., 2019).

Păstrând aceeași linie explicativă, putem evidenția faptul că și în scena academică românească fenomenul devianței a fost analizat de către o serie de specialiști în domeniile sociologiei, pedagogiei, psihologiei, pe care îi vom menționa și nominaliza în rândurile de mai jos.

Pedagogul Ioan Străchinaru, considerat în spațiul academic autohton un important specialist în științe comportamentale și educaționale, definia devierile de comportament prin prisma caracterului reversibil al acestora și consideră ca devianța include o serie de manifestări diverse, începând cu patologii precum anorexia, onicofagia, fobia, până la acte și acțiuni de vandale (Străchinaru, I., 1969).

Un alt cercetător al universului social care a cercetat fenomenul devianței este cadrul didactic universitar Antonio Sandu. Autor și coautor a numeroase studii și articole de specialitate în spectrul științelor socio-umane, A. Sandu sugerează că devianța constă în abaterile repetitive de la normele și valorile sociale acceptate și recunoscute în grupul social de apartenență.

Conform opiniei acestuia, devianța poate fi regăsită și observată în spațiul social în forme minore / secundare, printre care putem enumera:

- comportamentul excentric sau dezordonat;
- impoliteţea;
- lipsa de bună cuviință;
- comportamentul verbal, neadecvat, etc.

Menținând aceeași ordine de idei, Antonio Sandu mai notează faptul că formele grave ale conduitelor deviante umane sunt în general codificate și identificate în codul

penal și în legislația cu caracter special, constituind infracţiuni pedepsite de legiuitor (Sandu, A., 2014).

Examinând din punct de vedere socio-juridic fenomenul devianței și implicațiile sale asupra structurilor socialului, sociologul Dan Banciu susține că, un comportament deviant, reprezintă un mod de conduită anormal, care se abate de la poziția standard / convențională și încalcă (transgresează) normele socialmente recunoscute și acceptate în cadrul unei anumite societăți (Banciu, D., Rădulescu S., & Voicu, M., 1985).

În același context explicativ, sociologul Sorin M. Rădulescu menționează că, dacă am folosi un limbaj uzual, a devia se referă la îndepărtarea unui individ față de o direcție evaluată de către alti indivizi ca fiind firească / normală. Același autor mai precizează faptul că devianța mai poate semnifica abaterea actorului social de la o cale care este admisă și recunoscută într-o manieră legitimă de toți ceilalți (Rădulescu, S., 1999).

Alți cercetători din câmpul științelor socio-umane mai definesc și descriu comportamentul deviant ca fiind acele manifestări anormale, care încalcă și transgresează normele societale recunoscute și violează așteptările instituționale, intrând în conflict cu standardele acceptate în cadrul unui grup sau sistem social atât din punct de vedere social cât și cultural (Agabrian, M., apud Pop, E., p.20).

Lecturând paginile Dicționarului de Psihiatrie Larousse (1998), se poate observa faptul că devianța este prezentată ca orice fel comportament care se abate de la normativitatea admisă de către o societate anume. Realizând o scurtă comparație cu delincvența, cercetătoarea Maria Dorina Pașca notează faptul că între devianța și delincvenţă se regăsesc anumite diferenţe notabile, „în sensul că normalitatea sa nu se asociază în mod obligatoriu cu o încălcare a regulilor (civile sau penale) ale societăţii. Ea şochează totuşi societatea prin modurile de a fi şi de a trăi diferit de acelea care au curs în mediul social şi cultural în care îşi duce existenţa individul deviant" (Pașca, M.D., 2005, p.11).

Deci, după cum se poate constata, noțiunea de devianță are ca fundament conduitele și inclinațiile actorilor sociali spre încălcarea normelor și regulilor sociale. Conform autorilor Chris Livesey și Tony Lawson (2006, p. 351), aceste norme le putem identifica după două tipuri principale, pe care le vom prezenta într-o manieră succintă în rândurile de mai jos:

- *Normele formale*: includ legi și reguli de organizare și ele reprezintă standarde oficiale care se aplică într-o anumită situatie. Pedeapsa (negativ - sancțiunea) pentru devianță este specificată ca parte a regulii;
- *Normele informale*: variază de la grup la grup și nu există pedepse formale pentru abatere. De exemplu, fumatul într-un grup de prieteni, poate fi luat în considerare ca fiind deviant sau non-deviant în funcție de atitudinile și credințele indivizilor față de acest tip de conduită.

Sintetizând cele spuse anterior, se poate evidenția faptul că societatea reacționează la comportamentele deviante prin diferite modalități, precum etichetare, control social, dezaprobare socială și sancțiuni (Robert J. Franzese, 2015). În linii mari, noțiunea de devianța semnifică acele încălcări ale normelor sociale de către indivizi, care după comiterea actelor deviante sunt catalogați devianți. Aceste norme sociale, indiferent

dacă sunt codate în legi sau simple prescripții ale unui comportament dezirabil, reprezintă statu-quo central pentru menținerea comportamentelor actorilor sociali într-o direcție adecvată (Lofland, apud Yoder, R. S., 2011).

3. Delincvența

În ansamblul formelor de devianță socială se numără și delincvența, care afectează cele mai importante valori și relații sociale protejate de normele juridice cu caracter penal (Bujdoiu, N., 2005. p. 315). După cum se poate reliefa și din analiza literaturii de specialitate, domeniile devianței, criminalității și delincvenței sunt extinse și în continuă creștere (Krohn, M. D., et al, 2009).

În rândurile următoare, vom prezenta și analiza definițiile conceptelor și noțiunilor de delincvență, delincvența juvenilă și criminalitate, așa cum sunt regăsite acestea în cronicile de specialitate.

Avându-și originile în câmpul etimologic al limbii latine, termenul delincvență provine din latinescul *delinquere*, care înseamnă a fi de vină sau a greși (Păunescu, C., apud Ibiș, A., 2010).

Investigând problematica fenomenului delincvenței în plan social, sociologul Albert Ogien susține că, „după definiția sociologică, un act este delincvent atunci când face obiectul unei sancțiuni, fie ea formală sau difuză. Deși definiția este teoretic acceptabilă, ea este insuficientă. Într-adevăr, în ciclul ideal al reparației, infracțiunea dispare prin ispășirea pedepsei, prin care contravenientul <<plătește prețul>> reabilitării sale. Conform acestui principiu, un criminal încetează să mai fie astfel atunci când este sancționat, pentru că își regăsește în momentul în care sentința a fost pronunțată, locul în colectivitatea ale cărei reguli le-a încălcat" (Ogien, A., 2002, p. 31).

Păstrând același traseu explicativ, același sociolog precizează că pentru „a explica delincvența raportând-o la eficacitatea proceselor de învățare puse în practică de instituțiile sociale implică existența unei definiții *a priori* a normalității. Căci, dacă nu am dispune de o astfel de definiție, cum am putea să alegem indicatori pertinenți despre devianță? Or, valitidatea definiției depinde, în mare măsură de întemeierea unei concepții stricte asupra integrării sociale: încălcarea bunelor deprinderi este considerată o condiție necesară a normalității conduitelor viitoare, deoarece ea constituie garanția permanenței coeziunii unei societăți" (Ogien, A., 2002, p. 57).

4. Delincvența juvenilă

Cercetând și analizând caracteristicile comportamentale ale minorilor care întră în conflict cu legea penală, sociologul Sorin M. Rădulescu, specializat în sfera sociologiei devianței și criminalității consideră că, în ultima perioadă, alături de criminalitatea adultă, delincvența și criminalitatea juvenilă au devenit o problemă socială de mare gravitate și stringentă actualitate pentru lumea contemporană (Rădulescu, S., 2010, p.292).

Totodată, investigând caracteristicile fenomenului delincvenței juvenile în mai multe țări dezvoltate de pe glob, Sorin M. Rădulescu argumentează că „în pofida a numeroase programe de dezvoltare și bunăstare, elaborate în Occident mai ales,

delincvența juvenilă nu a dat semne semnificative de diminuare. Dimpotrivă, în mai multe țări dezvoltate economic, ea a atins, în ultimile decenii, cote de-a dreptul alarmante. Acesta este, de exemplu, cazul Statelor Unite ale Americii, una dintre cele mai bogate țări din lume care se confruntă cu o rată extrem de înaltă a delictelor comise de minori și tineri, dar și cazul Angliei, Suediei, al altor țări dezvoltate sau în curs de dezvoltare" (Rădulescu, S., 2010, p. 292). Tot în contextul manifestărilor delincvențiale ale minorilor, sociologul Sorin M. Rădulescu mai notează faptul că „noțiunea de delincvență juvenilă este strâns legată de evoluția codurilor juridice în materie de minorat. În secolele trecute, minorii nu beneficiau de un regim juridic aparte față de adulți, fiind condamnați și pedepsiți la fel ca și aceștia, indiferent de vârstă. Nu existau nici proceduri speciale de judecare a minorilor și nici facilități unde aceștia să fie reeducați sau socializați" (Rădulescu, S., 2010, p. 293).

Cercetătoarea Maria Sandu Mihăilă, cadru didactic în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași și specialistă în domeniile asistenței sociale a persoanelor deviante și criminologiei, notează că „delincvența se referă la un tip de conduită care încalcă legea, privită ca ansamblu de reguli normative, edictate și aplicate de către autoritatea statal-politică". Aceeași cercetătoare afirmă că „delincvența juvenilă cuprinde acele conduite și acte antisociale, care exced violării legii penale, și care sunt comise de persoane care n-au atins încă vârsta majoratului (18 ani în România)" (Banciu, D., apud Sandu, M., 2008, p. 123).

O altă explicație relevantă a fenomenului delincvenței juvenile ne este furnizată de Nicolae Mitrofan și colaboratorii săi. În opinia acestora delincvența juvenilă desemnează „ansamblul abaterilor și încălcărilor de norme sociale, sancționate juridic, săvârșite de minori" (Mitrofan, N., et al, 1992, p. 267).

Cercetând și studiind cu minuțiozitate complexitatea și cauzalitatea delincvenței juvenile în raport cu normele socio-juridice ale societății contemporane, sociologii Dan Banciu și Sorin M. Rădulescu definesc fenomenul ca fiind „ansamblul conduitelor minorilor și tinerilor aflați în conflict cu normele de conviețuire socială acceptate și recunoscute într-o societate" (Banciu, D., și Rădulescu, S., 2002, p. 7).

Încercând să stabilească anumite criterii în definirea fenomenului delincvenței juvenile, autorii Abraham Pavel și Costel Dumitrescu evidențiază că „există uneori tendința de a confunda noțiunea de delincvență juvenilă cu aceea de criminalitate (infracționalitate) de unde și existența unor ambiguități în utilizarea unor termeni cum sunt: infracțiune, delict, delincvență" (Pavel, A., și Dumitrescu, C., 2010, p. 79). Abraham Pavel și Costel Dumitrescu definesc delincvența juvenilă, ca fiind o „formă distinctă a devianței sociale, în raport cu normele dreptului penal, constituie un fenomen complex care definește ansamblul conduitelor aflate în conflict, în raport cu valorile ocrotite de norma penală" (Pavel, A., și Dumitrescu, C., 2010, p.79).

În cercetarea fenomenului delincvenței juvenile, atât din punctul de vedere al științei despre societate - sociologia, cât și prisma altor științe, precum criminologia și psihologia s-a încercat conturarea unei definiții cât mai complete a delincvenței juvenile.

În termeni generali, delincvența juvenilă se regăsește sub mai multe forme și accepțiuni, după cum urmează:

- organele de poliție consideră ca fiind delincvenți juvenili, persoanele care săvârșesc infracțiuni, dar care n-au trecut de vârsta majoratului, într-un cuvânt, minorii;
- cadrele didactice iau drept delincvenți pe elevii care chiulesc de la ore sau pe cei care fumează în grupurile sanitare;
- pentru unii părinți, delincvenții sunt copii neastâmpărați ai altor familii;
- micii hoți, amatori de furtișaguri aparținând grupurilor mărunte care se adună pe la colțul străzii, sunt considerați de proprietarii sau personalul care lucrează în magazine ca fiind delincvenți (Abraham, P., Dumitrescu, C., 2010, p. 105).

Investigând problematica și cauzalitatea delincvenței juvenile, cercetătoarea Mihaela Rădoi afirmă că „în încercarea de a determina cauzalitatea fenomenului delincvenţional în rândul minorilor s-a stabilit că slăbirea legăturii între adolescent şi societate constituie elementul principal. Componentele acestei legături sunt: ataşamentul faţă de o persoană care să îl motiveze, implicarea în proiecte academice valorizante şi care să nu lase prea mult timp liber adolescentului, interiorizarea credinţelor că legile trebuie respectate. Originea infracţionalităţii în rândul minorilor se află în transformările profunde care au alterat funcţile familiei, ale şcolii, ale comunităţii şi care au redus radical rolul formativ al părinţilor în raport cu tinerii" (Rădoi, M, 2015, p. 58).

În esență, având în vedere cele menționate anterior, putem preciza faptul că delincvența juvenilă nu reprezintă o entitate unitară și omogenă. Fenomenul delincvenței juvenile însumează abateri și delicte multiple, începând cu jaful cu arme de foc la înfruntarea părinților, de la micile furtișaguri la delicte cu caracter sexual, de la fuga de acasă / școală la omucidere. Încadrarea celor mai frecvente manifestări delincvențiale poate fi următoarea:

a) furt;
b) violenţă pentru obţinerea unui avantaj material;
c) încălcarea legilor de statut educațional (abandonul școlar, absentismul);
d) comportamentul delincvent manifestat în grupuri și bande de cartier (Neamțu, C., 2003).

5. Criminalitate

În termenii autoarei Cerasela Tuduse, în plan sociologic general, abordarea sociologică a fenomenului de criminalitate presupune identificarea și explicarea cauzelor și condițiilor care îl generează și favorizează, prin stabilirea unor scheme conceptuale sau unor modele teoretice, care să pună în relații un ansablu coerent de acte, fapte și evenimente între care se pot stabili, în mod determinant diferite legături de interdependență și intercondiționare (Tudose, C., 2008, pp.450-451).

Studiind fenomenul criminalității în spațiul social, cercetătoarea Anca-Elena Balasoiu relatează că ,,în ultimii ani, problemele legate de criminalitate ocupă un spaţiu din ce în ce mai important atât în dezbaterile publice cât şi în calendarul de lucru al guvernelor şi entităţilor specializate în domeniu. Tranziţia spre o economie de piaţă şi o societate democratică, a generat noi tipuri de procese şi probleme sociale, inclusiv o creştere şi diversificare a formelor criminalităţii, care afectează securitatea indivizilor şi

comunităţilor” (Balasoiu, A-E., 2017, p. 13). Autoarea conchide că „criminalitatea este considerată a fi un fenomen social şi, totodată, un fenomen juridic (Balasoiu, A.E., 2017, p. 13). De aici, rezultă faptul că majoritatea indivizilor și poate chiar cei mai progresivi dintre criminologi - ar fi probabil de acord cu ideea că criminalitatea este un fenomen care face parte din spectrul manifestărilor deviante ale actorilor sociali (Jacobsen, M.H., 2014).

În conformitate cu spusele sociologului, Mihail Dobrescu fenomenul criminalității reprezintă și cuprinde „manifestările antisociale care se află în interiorul dreptului, <<manifestări care încalcă prevederi înscrise în norma de drept>>. Devianța se află și in interiorul dreptului, dar și în afara acestuia, nenormată juridic, deoarece semnifică și acte prin care se încalcă coduri nescrise (cutume, așteptări ale opiniei publice etc. În concluzie, există <<devianță normată juridic>> pe care o numim criminalitate și <<devianță nenormată juridic>>” (Dobrescu, M., 2010, p. 23).

Continuându-și nota argumentativă, sociologul Mihail Dobrescu mai precizează că, „având în vedere neajunsurile delincvenței (criminalității) din perspectiva normativului penal, în literatura de specialitate se propune o analiză interdisciplinară care solicită diferite dimensiuni care caracterizează existența sa în diferite contete culturale și normative. Din ce se poate constanta, volumul din ce în ce mai mare de cercetare care abordează problema violența în rândul tinerilor și criminalitatea demonstrează îngrijorarea societății noastre cu aceste probleme (Dobrescu, M., 2010).

În continuare, conform sociologului Mihail Dobrescu, cele mai importante dimensiuni de analiză ale criminalității sunt următoarele:

a) Analiza statistică – relevă starea și dinamica delincvenței în timp și spațiu, prin evaluarea în procente, medii, serii de distribuții și indici a diferitelor acte delincvente. Acestea se corelează cu o serie de variabile și indicatori cu caracter social, ecologic, cultural, geografic (arii geografice și culturale, grupuri de populație, zone urbane sau rurale, sisteme penale etc.);

b) Analiza juridică – evidențiază tipul normelor violate prin acte și fapte antisociale, pericolul social al acestuia, gravitatea pagubelor produse, intensitatea și felul sancțiunilor adoptate, modalitățile de resocializare a persoanelor delincvente;

c) Analiza sociologică – se centrează pe identificarea, explicarea și prevenirea socială a delictelor, în raport cu multiple aspecte de inadaptare, dezorganizare și devianță existente în societate și au formele de relație socială față de diferitele delicte;

d) Analiza psihologică – evidențiază structura personalității individului delincvent și a individului normal, motivația și modurile comiterii delictului, atitudinea delincventului față de fapta comisă (răspunderea, discernământul);

e) Analiza economică sau <<costul>> crimei – relevă consecințele directe și indirecte ale diferitelor delicte din punct de vedere material și moral (costuri materiale și financiare acordate victimelor, martorilor, repartiția bunurilor, polițele de asigurare etc.);

f) Analiza prospectivă – relevă tendințele de evoluție în viitor a delincvenței, precum și propensiunea spre delincvență a anumitor indivizi și grupuri sociale (Dobrescu, M., 2010, pp. 25-26).

6. Concluzie

În concluzie, putem aprecia faptul că noțiunile și conceptele prezentate și analizate în rândurile anterioare sunt caracterizate ca având o esențială aplicabilitate în câmpul de studiu și cercetare al unor științe, precum sociologia, psihologia, științele-juridice s.a.m.d. Pentru a cerceta și investiga cu rigurozitate comportamentele și conduitele indezirabile ale indivizilor, științele menționate și-au dezvoltat și perpetuat în plan academic ramuri specializate de studiu, de exemplu: sociologia devianței și criminalității, psihologia devianței, criminologia etc. De asemenea, se mai poate menționa cu strictețe că aceste concepte sunt de o maximă importanță și relevanță în contextul înțelegerii și interpretării actelor deviante și delincvențiale manifestate de către actorii sociali în diferite ipostaze și situații aferente vieții sociale. Așadar, după cum se poate releva din parcurgerea acestui studiu teoretic, pentru a cerceta fenomenul devianței împreună cu principalele sale caracteristici și forme, trebuie să posedăm o cunoaștere științifică temeinică în raport cu conexiunile și deosebirile dintre conceptele de *devianță, delincvență și criminalitate*. Un punct de vedere important de subliniat este că, în situația în care nu cunoaștem structura, caracteristicile și trăsăturile conceptului fundamental al devianței, nu vom putem ajunge la o înțelegere echitabilă și științifică a actelor și conduitelor delictogene manifestate de către homo sapiens în spațiul social.

Bibliografie

Balasoiu, Anca-Elena, *Criminalitate și victimologie feminină*, Editura Pro Universitaria, București, 2017.

Banciu, Dan, Rădulescu, Sorin M., Voicu, Marin, *Întroducere în sociologia devianței (Teorie-practică- prevenire socială),* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

Banciu, Dan, Sorin Rădulescu, *Evoluții ale delincvenței juvenile în Romania. Cercetare și prevenire socială*, Editura Lumina Lex, București, 2002.

Bintube, Mustapha, *Crime, deviance and delinquency: Diversifying theoretical narratives and transition towards empirical research on Boko Haram*, International Journal of Sociology and Anthropology Research Vol.3, No.1, pp.11- 43, February 2017.

Boudon, Raymond, *Tratat de Sociologie*, Editura Humanitas, 1997.

Bulai, Alfred, *Fundamentele sociale ale cunoașterii*, Editura Trei, București, 2017.

Cerasela, Tudose, *Psihosociologia comportamentului uman*, Editura ANI, București, 2008.

Dicționar de Psihiatrie Larousse, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Dobrescu, Mihail, *Sociologia Devianței*, Editura Eftimie Murgu, Reșița 2010.

Dragomirescu, Virgil, *Psihosociologia comportamentului deviant*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Franzese, Robert J., *The sociology of deviance. Differences, Tradition and Stigma. Second Edition*, Charles C. Thomas Publisher LTD, Springfield, Illinois, 2015.

Ibiș, Adrian, *Sociologia Devianței Juvenile*, Editura Pansofia, București, 2010

Jacobsen, Michael, Hviid (ed), *The Poetics of Crime Undestanding and Researching Crime and Deviance Through Creative Sources*, 1 st Edn, England: Ashgate Publishing Limited, 2014.

Krohn, Marvin D. et al, *Handbook on Crime and Deviance,* Springer-Verlag, New York, 2009.

Livesey, Chris, Lawson, Tony, *A2 Sociology for AQA*, Hodder Arnold, 2006.

Mitrofan, Nicolae, Zdrenghea, V., Butoi, T., *Psihologie Judiciară*, Editura Casa de editură și presă Șansa SRL, București, 1992.
Neamţu, Cristina, *Devianţă şcolară, Ghid de intervenţie în cazul problemelor de comportament ale elevilor*, Editura Polirom, Iaşi, 2003.
Neamţu, George, *Grupuri deviante*, Editura Performantica, Iaşi, 2008.
Ogien, Albert, *Sociologia devianței*, Traducere de Dana Lungu și George Neamțu, Editura Polirom, Iași, 2002.
Palaghia, Carmen, Teză de doctorat, *Devianța școlară și formarea responsabilității sociale*, coordonator Prof. Univ. Dr. Vasile Miftode, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iași 2012.
Pașca, Maria, Dorina*, Infractorul minor şi reintegrarea sa în comunitate,* Editura Ardealul, 2005.
Pavel, Abraham, Dumitrescu, Costel*, Sociologia devianței și controlul social*, Editura Detectiv, București, 2010.
Pîrju, Dennis-Theodor, *The school deviance, a risk factor in juvenile delinquency? A sociological approach*, in Scientific Annals of "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi. (New Series) Sociology and Social Work XII-th Vol, No. 2, 2019, pp. 107-118.
Pop, Emil, *Sociologia dreptului. Note de curs*, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir" Facultatea de Drept, Cluj-Napoca.
Rădoi, Mihaela, *Devianța socială la tineri. Dependența de substanțe*, prefață de Ion, I. Ionescu, Editura Institutul European, Iași, 2015.
Rădulescu, Sorin M., Banciu, Dan, *Întroducere în sociologia delincvenței juvenile*. (Adolescența – între normalitate și devianță), Editura Medicală, București, 1990.
Rădulescu, Sorin M., *Devianță, Criminalitate și Patologie Socială*, Editura Lumina Lex, București, 1999.
Rădulescu, Sorin, M., *Sociologia devianței și a problemelor sociale*, Editura Lumina Lex, București, 2010.
Rădulescu, Sorin, M., *Sociologia Devianței. Teorii, Paradigme, Arii de Cercetare*, Editura Victor, București, 1998.
Sandu, Antonio, *Elemente de sociologie*, Editura Tritonic, București, 2014.
Sandu, Maria, Suport de Curs, *Asistența Socială a Persoanelor Deviante*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, 2008.
Străchinaru, Ioan, *Devierile de conduită la copii. Studiu psihopedagogic*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.
Yoder, R. S., *Deviance and Inequality in Japan: Japanese Youth and Foreign Migrants*. Bristol: Policy Press, 2011.

THE HISTORY OF JEWISH COMUNITY IN ROMANIA - FROM THE ORIGINS TO 1800 -

Costinel-Iulian PARTENIE
PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: The importance of the Jewish community for the Romanian territory emerges from the presence of its members over the centuries, as well as from the active involvement in socio-cultural life. Its specificity and numerical evolution have constantly influenced the relations with authorities. The original space of Jewish migrants is diverse, from western and central to northeastern Europe, the reasons being some common: finding a territory to identify with and in which they can build a community without being assimilated and forced to give up their own beliefs and values.

Keywords: Jewish, history, culture, specificity, adaptation, acceptance.

Comunitatea evreilor a reprezentat și reprezintă în continuare un interes deosebit în rândul cercetătorilor din varii motive: pe de-o parte, prezența multimilenară a unui număr inițial redus de evrei, ulterior cu o tendință ascendentă variabilă pe teritoriul spațiului românesc[1] încă din secolul I î. Hr.[2], iar, pe de altă parte, implicarea și aportul acestei comunități în spațiul în care a locuit și în care și-a făcut simțită prezența prin specificitatea tradiției și culturii ei.

O întreagă serie de dovezi arheologice au fost scoase la lumină de-a lungul timpului și inventariate în diverse lucrări cu caracter istoric, fapt ce permite un studiu aprofundat al prezenței populației iudaice. În acest sens, putem menționa o importantă lucrare, *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, apărută sub egida Federației Comunităților Evreiești din România, în 2 volume (volumul I în 1986, volumul II/1 în 1988 și continuarea acestuia II/2, în 1990), generoase din perspectiva cantității și acuității inventarierilor făcute. Această lucrare documentară pune la dispoziția publicului larg, într-o formulă cronologică, toate dovezile existente, până la acea vreme, despre prezența evreilor pe teritoriul din nordul Dunării. Aceste volume impresionante ca număr de referințe istorice autentice demonstrează faptul că evreii s-au îndreptat spre anumite zone ale spațiului românesc din mai multe motive: pe de-o parte, din cauza „căutării unor noi surse de existență sau din pricina persecuțiilor și expulzărilor din vestul și centrul Europei”[3], iar, pe de altă parte, datorită faptului că evreii „au fost atrași spre aceste locuri și de perspectiva privilegiilor ce li se acordau întru practicarea

[1] Denumim astfel teritoriul ocupat de români întrucât de-a lungul istoriei acesta a cunoscut variații semnificative ca întindere, fapt pentru care nu putem desemna această zonă cu o denumire asemenea celei geo-politice de astăzi, România. În fond, nici astăzi nu putem vorbi de o comunitate românească concentrată exclusiv în granițele statului pe care l-am amintit, întrucât există numeroase comunități extranaționale (românii din Ungaria, Ucraina, Republica Moldova, Transnistria, Serbia etc.).
[2] Profesorul Nicolae Gudea a publicat o serie de studii referitoare la dovezile arheologice ale prezenței populației ebraice pe teritoriul Daciei, dovezi grăitoare ce confirmă existența neîntreruptă a evreilor pe acest teritoriu.
[3] Precizări făcute de Mihai Spielmann în studiul introductiv al volumului II/1 din 1988, p. 21.

comerțului și a unor meserii”[4]. Din acest inventar, se pot observa relațiile dintre evrei și autoritățile române sau maghiare (în Transilvania), fapt ce susține o permanentă relaționare economică, religioasă, socială etc.

Pe lângă prezența constantă a poporului evreu pe teritoriul românesc, trebuie să menționăm câteva momente-cheie care au dus la creșterea procentului numeric al acestei comunități. Există două etape importante prin care s-a realizat acest lucru: o primă etapă, plasată între secolele XIII-XIV, perioadă în care au ajuns, pe teritoriul României de azi, un val de evrei așkenazi[5], urmată de o a doua etapă, desfășurată din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și până în prima parte a secolului al XIX-lea, în care un nou val de evrei emigrează în spațiul românesc.

Primul val migrator - evreii așkenazi

Evreii *așkenazi* (în ebraică אַשְׁכְּנַזִּים) sunt o ramură a poporului evreu, desprinși de grupul unitar al evreilor din Iudeea, ce s-au deplasat constant, mai cu seamă în secolele IX și X, urmând rutele comerciale și principalele drumuri, către centrul și vestul Europei, stabilindu-se în țările germanice și în zona Franței de azi, unde au format comunități unitare puternice.

Acest grup etnic se individualizează prin utilizarea unei limbi proprii, *idișul*[6], apărută din nevoia de a folosi o limbă în comunicare, diferită de limba sacră, *ebraica*, pe care o foloseau doar în realizarea serviciului religios. De asemenea, această ramură a evreilor are câteva elemente specifice: „refuzul oricărei influențe culturale externe și folosirea unor formule liturgice și a unor practici rituale deosebite”[7], caracteristici ce au dus la crearea unui circuit ermetic[8] și la păstrarea particularităților definitorii chiar și până astăzi.

Comunitatea evreilor așkenazi s-a instalat în Germania, de-a lungul râului Rin, de unde a început să se deplaseze înspre zonele estice ale Europei, odată cu persecuțiile la care a fost supusă.

Un aspect foarte important privind această ramură a populației evreiești îl constituie rolul pe care l-a jucat aceasta în zonele în care existau comunități numeroase, concentrate în orașe în a căror orânduire s-au implicat, aducând numeroase contribuții la dezvoltarea literaturii, a filosofiei, a artei, medicinei, comerțului, științelor etc.

---

[4] *Ibidem.*

[5] Evreii așkenazi sunt o populație originară din centrul și vestul Europei.

[6] Limba idiș este definită astfel în *Dicționarul de termeni lingvistici*, din 1998, a lui Gheorghe Constantinescu-Dobridor: „**ÍDIȘ** s. n. (cf. fr. *yidish*, germ. *Jüdisch*): limbă germanică descendentă din germana de sus (Hochdeutsch), formată pe baza unui dialect al limbii germane medii și vorbită de descendenții evreilor care, în secolul al XIV-lea, au emigrat din Germania, răspândindu-se în toată Europa, apoi și în alte continente. Scrisă cu caractere ebraice, limba **idiș** se împarte în două grupuri: cel care ține de la Marea Baltică la Marea Neagră și cel occidental. Folosită în literatură, ea a devenit un fel de *limbă internațională a evreilor* răspândiți în diferite țări. S-a îmbogățit în cursul evoluției cu alte elemente lexicale (ebraice, romanice și slave). Numărul vorbitorilor de idiș scade datorită amestecului evreilor cu populațiile în mijlocul cărora trăiesc”. Observăm că în această definiție sunt cuprinse câteva precizări cu privire la populația evreilor așkenazi din Europa ce sunt esențiale pentru înțelegerea specificului acesteia.

[7] https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/ashkenazii-sunt-o-ramura-a-poporului-evreiesc. (consultat în 17.01.2021, ora 20:00)

[8] Facem referire, prin această sintagmă, la faptul că evitau căsătoriile în afara comunității și că păstrau vii principiile de funcționare impuse prin tradiția culturii lor.

Situația evreilor este cu totul deosebită de-a lungul istoriei întrucât au coabitat și au contribuit semnificativ la dezvoltarea comunităților din care făceau parte, însă, odată cu intensificarea convingerilor religioase antisemite[9], populația așkenazilor a avut de suferit. Astfel, încă de la începutul mileniului al II-lea, odată cu primele cruciade, evreii așkenazi din diferite comunități europene (de pe Valea Rinului și a Dunării, din Germania; cei din Franța, din Austria de azi etc.) au fost prigoniți și uciși, fiindu-le distruse așezările prin incendiere.

Totodată, se crease deja un stigmat în ceea ce privește populația evreiască întrucât „orice calamitate, inundații, cutremure, ciumă, holeră erau puse pe seama vrăjitoriilor făcute de «sabatici» (de la *sabat*, ziua de odihnă și sărbătoare a săptămânii la evrei), asemuiți cu Satana (nume realmente ebraic)"[10]. Iată cum o astfel de percepție a unei populații diferite față de cea autohtonă a dus la represiuni dintre cele mai groaznice pentru acest popor.

Așa cum menționează Boris Marian Mehr, această atitudine ostilă față de evrei este, de fapt, o ură față de străini[11], transpusă în comportamentul unor colectivități ce au reacționat activ împotriva unui presupus factor perturbator – evreii –, mergând până la acțiuni antievreiești și, chiar până la prigoane. Acest fapt a determinat o contraofensivă din partea populației evreiești care s-a adaptat, care a învățat să învingă această tendință de asimilare și de ștergere a specificității sale.

Din cauza acțiunilor repetate de asuprire a populației așkenazilor, putem vorbi deja de primele pogromuri[12] în urma cărora și-au pierdut viața numeroși evrei, dar, mai cu seamă, au ales să plece din zonele unde erau asupriți spre zone unde exista o politică ceva mai prietenoasă. Mulți dintre evreii așkenazi din zona centrală și vestică a Europei s-au deplasat către est, instalându-se în zona Poloniei de azi, a Ucrainei, ajungând, bineînțeles, și în zona de nord a Moldovei, în Bucovina, precum și în Transilvania.

Acest proces de migrație se datorează politicilor duse de statele vestice ale Europei care erau mai necruțătoare cu populația evreiască, considerându-i pe aceștia, din prisma meseriilor pe care le practicau, ca fiind un element de dezechilibru, mai ales economic, pentru societățile în care activau[13]. De altfel, evreii, împinși de contextul

---

[9] În fond, convingerile antisemite s-au creat dintr-o exagerată promovare a ideilor de eliberare a creștinilor de sub asaltul populațiilor necreștine (musulmanii, în general), nefiind menționat niciodată că poporul evreu ar fi ținta acestor campanii religioase, dimpotrivă, acest lucru s-a produs accidental, într-o primă fază, după care, creat fiind precedentul, tot mai mulți considerau poporul evreu răspunzător de moartea lui Iisus Hristos și, implicit, că aceștia reprezintă o amenințare la adresa creștinismului la fel de mare precum musulmanii.

[10] Boris Marian Mehr, *Evreii. Istorie. Valori*, București, editura Hasefer, 2000, p. 21.

[11] În acest sens, etnologul Andrei Oișteanu are numeroase studii în care descrie mecanismul prin care se creează, la nivelul mentalului unei colectivități, o astfel de reacție de respingere față de străini și ceea ce reprezintă ei în fond: o posibilă perturbare a mediului social, a specificității culturale, religioase etc. (chestiuni dezbătute pe larg în lucrarea *Imaginea evreului în cultura română: studiu de imagologie în context european*, apătură în 2012, la Editura Polirom, prin care autorul identifică una dintre cauzele acestor devieri, factorul psihologic).

[12] Iată cum este definit acest concept în *Dicționarul enciclopedic,* vol. V, O-Q, din 2004, coordonat de Marcel D. Popa : „**POGRÓM** (< rus.) s. n. Atac în bandă, împotriva persoanelor și proprietăților/averilor aparținând unor minorități religioase, rasiale sau chiar minorități naționale. Termenul este folosit pentru desemnarea acțiunilor antievreiști."

[13] De obicei, evreii se ocupau cu comerțul, cu meserii diverse (producători de băuturi, de bunuri de consum), erau bancheri, industriași sau chiar agricultori, dar erau cunoscuți și pentru practicarea cămătăriei (îndeletnicire ce le era interzisă credincioșilor creștini prin învățătura dată; astfel li se impunea această preocupare persoanelor cu un statut social inferior, printre care și evreii). Din cauza bunăstării comunităților evreiești (ca rezultat al

socio-economic al epocilor, s-au „orientat spre meserii viabile […] care aduceau profituri substanțiale, uneori prin rulaje de capital scurte în timp”[14], fapt ce a atras adeseori nemulțumirea clasei de mijloc a vremii.

Spațiul românesc a reprezentat pentru evrei o zonă propice desfășurării activităților social-economice și religioase datorită faptului că „în România nu a existat de-a lungul Evului Mediu nicio Inchiziție care să urmărească, să ucidă prin ardere pe rug pe evrei [...] poporul român, în ansamblul său, nu a demonstrat niciodată intoleranță religioasă față de evrei”[15], fapt dovedit prin numeroasele documente de la curțile domnești[16] care atestă prezența și buna conviețuire a evreilor cu românii; prin existența instituțiilor specifice comunității evreiești (sinagogi, școli dedicate evreilor, cimitire etc.); prin contribuția adusă de evrei la dezvoltarea comunităților din care fac parte ș.a.

Totodată, Țările Române au reprezentat pentru evrei un refugiu datorită atitudinii neopresive din partea puterii, atât la nivel social, cât și religios, Biserica Ortodoxă neavând, față de evrei, atitudinea pe care a avut-o Biserica Catolică în Europa Occidentală, iar în zona Transilvaniei, gradul de civilizație și caracterul multicultural specific au contribuit la dezvoltarea unui spirit tolerant în ansamblu, fapt ce i-a permis comunității evreiești să prospere mult timp.

Totuși, trebuie menționat faptul că ponderea acestui val de evrei în spațiul est-european, respectiv cel românesc, nu poate fi determinată cu exactitate din cauza lipsei documentelor scriptice din această perioadă: pe de-o parte, populația evreiască ce s-a stabilit în zona aceasta a Europei era formată din grupuri reduse numeric și disparate spațial, iar, pe de altă parte, „ținerea evidenței populațiilor în acea perioadă era o activitate foarte sporadică și cu totul ocazională”[17], studiul privind prezența acestei populații axându-se, mai cu seamă, pe puținele documente regale emise de curțile domnești (câțiva dintre regii maghiari au emis documente ce reglementau organizarea societății, făcând referințe directe și la populația evreiască), precum și pe dovezile arheologice specifice: monede cu însemne evreiești, pietre funerare, podoabe cu inscripții în ebraică etc.

Al doilea val migrator

O nouă deplasare a populației evreiești înspre spațiul românesc a avut loc începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea și mai ales pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, când se observă o creștere a populației de origine evreiască (o serie de documente de natură administrativă au fost inventariate, așa cum am precizat și mai sus, în lucrarea *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, ce dovedesc creșterea numerică a evreilor pe teritoriul românesc), deplasată, de această dată, nu din vestul Europei, ci din partea de nord-est a acesteia, din zona Poloniei de azi și din Imperiul Rus.

Cauzele venirii acestui al doilea val de evrei sunt, de la sine înțeles, asemănătoare cu cele ce au determinat migrația evreilor așkenazi din secolele trecute: pe de o parte,

meseriilor practicate), populațiile autohtone aveau, adesea, o atitudine de dispreț și de respingere față de aceștia, mergând uneori până la acte de violență fizică orientată asupra acestor comunități.

[14] Silviu Costachie, *Evreii din România*, București, Editura Universității din București, 2004, p. 39.

[15] *Ibidem*.

[16] Inventar realizat în lucrarea *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*.

[17] Silviu Costachie, *op. cit.*, p. 53.

avem degradarea constantă a climatului politic în zonele amintite, iar, pe de altă parte, ca urmare a instabilității politice, o serie de insuficiențe economice, răsfrânte și asupra vieții culturale și spirituale. Câteva dintre cauzele care au determinat deplasări importante ale evreilor spre spațiul românesc sunt de natură socio-politică: „prima împărțire a Poloniei, în 1772, precum și suprapopulația evreiască din această țară; evenimentele din Rusia țaristă, unde s-au comis numeroase pogromuri; incapacitatea de a-i împiedica să pătrundă clandestin în Țările Române”[18], dar și mizele economice sunt cele care au determinat acest exod în masă: „nevoia de bani a boierimii; aviditatea de câștig a boierilor, mitropoliților și înaltului cler”[19]. Existența unui climat de acest fel a determinat „înrăutățirea condițiilor de viață a evreilor din Galiția poloneză”[20], urmat de refugiul unei populații numeroase înspre Moldova. Aceste circumstanțe nu sunt singulare și nici nu putem susține că pot fi identificate doar în regiunea de est a Europei, dimpotrivă, ele sunt comune diferitelor spații central-europene de unde au avut loc astfel de imigrări puternice.

Începând cu secolul al XVIII-lea, istoriografia este tot mai consistentă în ceea ce privește comunitatea evreilor, datorită unei schimbări de statut ce a fost observată în această perioadă: trecerea de la un stil de viață nomad la o viață relativ stabilă, în jurul marilor centre urbane existente sau în cadrul târgurilor nou înființate.

Pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, statele puternice ale vremii au avut o atitudine relativ ostilă și uneori comunitatea evreilor era văzută ca un element perturbator pentru stabilitatea societății. Imperiul Austriac a dus o astfel de politică față de evrei, aceștia având statutul de tolerați fiind descriși, într-un raport din 1718, astfel: „evreii obișnuiesc a cumpăra țăranului dinainte puiul în ou, mierea în floare și mielul în pântecele mamei, pe baza unui preț mic, și prin această camătă a fura cu totul pe locuitori și a-i aduce la sărăcie [...] sunt deci primejdioși poporației și agriculturii”[21], același act administrativ oferind și o posibilă soluție, precum și rezultatele pozitive ce ar putea apărea în urma aplicării ei: „prin expulzarea lor ar fi hrana mai ieftină, bețiile s-ar mai opri, înșelătoria din negoțul cu mărfuri ar înceta, prețul arenzilor ar scădea”[22]. Observăm, deci, că imaginea evreului era una nu tocmai bună și că i se atribuia acestei populații răspunderea pentru tarele societății din epocă.

Totodată, autorătățile unor state puternice ale perioadei nu au gestionat corespunzător situația și nici nu au știut cum să reacționeze în fața acestor schimbări, dovadă fiind deciziile luate pentru stabilirea cu exactitate a numărului evreilor și a situației lor financiare, cu scopul de a identifica, probabil, familiile de evrei care aveau o situație socio-economică stabilă și care își aduceau contribuția în comunitățile din care făceau parte: un astfel de document este „ordonanța imperială vieneză din 1786”[23] prin care li se cerea „evreilor galițieni așezați în Bucovina să dovedească un

---

[18] Anastasie Hâciu, *Evreii în Țările Românești*, *apud.* Gabriel Asandului, *Istoria evreilor din România (1866-1938)*, Iași, editura Institutului European, 2003, p. 16-17.
[19] *Ibidem*.
[20] Gabriel Asandului, *op. cit.*, p. 15.
[21] *Ibidem*.
[22] Gabriel Asandului, *op. cit.*, p. 16.
[23] *Ibidem*.

capital, în bani sau imobile, de cel puțin 250 de florini"[24], fapt ce a determinat plecarea evreilor ce aveau o situație economică precară spre sud, spre Principatul Moldovei.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea coincide cu creșterea numărului evreilor din spațiul românesc și stabilizarea evreilor în cadrul comunităților din care fac parte. În zona Moldovei, se observă o densitate mai mare a evreilor, fiind o componentă importantă în ansamblul populației acestei regiuni, fapt ce a dus la „crearea de către aceștia a faimoaselor târguri și târgușoare evreiești"[25], cu o puternică activitate economică dusă de această comunitate dinamică.

În această perioadă sunt identificate „circa 30 noi târgușoare, majoritatea fiind înființate în exclusivitate de evrei"[26], fenomen geo-politic complex pentru epoca despre care discutăm, dar care explică, în fond, dinamica acestui segment al populației.

Valea Siretului, fiind o rută comercială importantă, ce făcea legătura între zonele sudice și cele nordice, coincide cu arealul unde au fost identificate conglomerări ale populației evreiești, precum și o densitate mai mare a așezărilor specifice (târguri). Importanța strategică și comercială de pe această axă a favorizat dezvoltarea urbană și înflorirea culturală a comunității evreiești din proximitatea ei, dovadă fiind numeroasele documente de secol XVIII care amintesc existența acestor elemente.

Ultima jumătate a secolului al XVIII-lea coincide cu o mișcare socio-politică, și anume procesul de emancipare resimțit la nivel european și, implicit, și în zona noastră. Acest fenomen este rezultatul ideilor din perioada iluministă care aveau în centru două coordonate: drepturile omului și spiritul tolerant. Astfel, se conturează, în rândul societăților, o mișcare integratoare în care orice membru trebuie să-și găsească locul, indiferent de originea sa, grație statutului de cetățean care este însoțit de o serie de drepturi, adeseori obținute cu greu, dar și obligații pe care locuitorii unui oraș, spre exemplu, erau nevoiți să le îndeplinească.

În acest moment istoric crucial, când fiecare națiune își analizează trecutul pentru a-și învăța lecția, comunitatea evreilor nu face excepție de la acest demers și, invocând dreptul istoric de locuire, a avut revendicări numeroase pentru a se integra total în societatea din care oricum făcea parte și la al cărei progres a contribuit constant încă din cele mai vechi timpuri. Această egalizare pe plan social și cultural nu se putea face doar de sus în jos (prin măsurile luate de către guvernele regiunilor istorice ale României), ci, mai ales, de jos în sus, prin implicarea tot mai activă a unor membri ai acestei comunități care vor susține cauza propriului popor adeseori privat de niște drepturi fundamentale.

Prin raportare la perioada urmărită, putem remarca faptul că numărul evreilor a avut o tendință ascendentă, în ciuda opreliștilor nenumărate la care a fost supusă această comunitate dinamică. Totodată, prin specificul cultural și religios, evreii au reușit să-și păstreze identitatea nealterată și să-și perpetueze credințele de-a lungul timpului.

[24] *Ibidem.*
[25] Silviu Costachie, *op. cit.*, p. 56.
[26] Hary Kuller, *Opt studii despre istoria evreilor din România*, apud. Silviu Costachie, *op. cit.*, p. 62.

Bibliografie

CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, *Dicționarul de termeni lingvistici*, din 1998, București, Editura Teora, 1998.
COSTACHIE, Silviu, *Evreii din România*, București, Editura Universității din București, 2004.
HÂCIU, Anastasie, *Evreii în Țările Românești*, *apud.* Gabriel Asandului, *Istoria evreilor din România (1866-1938),* Iași, editura Institutului European, 2003.
****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. I, București, Editura Hasefer, 1986.
****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. II/1, București, Editura Hasefer, 1988.
****Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. II/2, București, Editura Hasefer, 1990.
MEHR, Boris Marian, *Evreii. Istorie. Valori*, București, editura Hasefer, 2000.
OIȘTEANU, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română: studiu de imagologie în context european*, Iași, Editura Polirom, 2012.
POPA, Marcel D., *Dicționar enciclodepic*, vol. V, O-Q, București, Editura Enciclopedică, 2004.

THE EXISTENTIAL PAINTING FOUND IN FRAMES AND DESTINY

Ancuța-Loredana BUNA (PAȘCAN)
PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The volume „Frames and destiny" describes a journey, either real or imaginary, a journey with a very well defined purpose. The prose writer continues the description of the humble enviroments, of the small everyday fact, discerning in the word and events of the characters, but, also in the small of objects with which it is surrounded, a huge expressionist despair, a cry that is repressed from the begining. The dream becomes a nightmare in a prolonging of monotonous, incomplete existence, a significant part of the volume. The volume „Frames and destiny" highlights the existence of simple people, but which is not limited to a certain object or goes towards something simple, but they are those individuals who know how to manage in their life, even if life is hard or unjust to them, they manage to complete their purpose and role in the society in which they live. Just as he had accustomed us to this volume of short prose, the endings of the work are open, which can be interpreted, everything that makes us to see beyond his work, our creativity can go to another limit.

Keywords: the inner world, contemporary literature, the simplicity of the subject, the description of the humble environments, short prose.

Volumul de proză scurtă *Rame și destin* apare în anul 1989, scoțând în evidență într-o manieră care este altfel la prima vedere, o manieră aparent neglijentă, biografii contemporane somnolente. Astfel, prozatorul continuă sondarea mediilor umile, a faptului cotidian mărunt, deslușind în spusele și întâmplările personajelor, dar și în universul mărunt al obiectelor cu care se înconjoară, o uriașă disperare expresionistă, un strigăt care este reprimat încă de la început. Visul devine un coșmar în prelungirea unei existențe monotone, incomplete, o parte marcantă a volumului.

În *Clipa, ca o lamă rece*, înstrăinarea omului de la țară, prin alungarea tradiției în favoarea modernismului este prinsă vizual în descrierea obiectuală a unei încăperi ce vorbește explicit, cu o anumită cruzime am putea spune, despre un paradis deja pierdut și despre o existență în serie. În „camera dinainte mobilele sunt relativ noi, dulap, masă, scaune, canapea, chiar fotolii, toate vopsite cu lac cafeniu închis, cum pot fi întâlnite în atâtea alte apartamente de la oraș, și de aceea impersonale. Mobilier de serie, diferențele contând prea puțin. Doar țolul superb, vechi, cu motive în roșu, negru și alb, de pe canapea și fața de masă de cânepă alb-gălbuie aminteau de alte vremuri"[1], vremuri care se întrepătrund în mintea personajului, cele de mult apuse, cu prezentul, care-l fac să se gândească că nu va ajunge la niciun capăt.

[1] Mihai Sin, *Rame și destin,* Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 88;

Inginerul agronom, Dionisie Baica, simte că viața nu îi este alături, simte un regret imens în tot ceea ce face, dar nu reușește să se detașeze de toată lumea, doar în momentul în care reușește să evadeze din cotidian.

Din nou, este dezamăgit de viață, femeia pe care credea că o iubește nu vrea să-i fie alături, rămâne cu Simi Rusu, dar Dionisie îi spune că el s-a hotărât să nu se mai întoarcă acasă la soție și copii. Se întoarse la Leni, femeia pe care a cunoscut-o la cafenea și care suferise și ea din dragoste și pentru care nu simte decât o atracție, poate pentru simplu fapt că amândoi au suferit din dragoste.

Au existat tot felul de zvonuri, însă nimic concludent, dar nimeni nu știa absolut nimic de el. Virgil, șoferul, care-l duse la județ îi contrazicea pe toți, spunându-le că el îl văzuse în oraș la brațul unei doamne extraordinar de frumoasă și elegantă și că păreau tare îndrăgostiți unul de celălalt, ajutându-l să devină o persoană remarcată și cunoscută la nivelul județului, „era sigur că domn' inginer, care a fost un om minunat și foarte inteligent, plecase cu doamna aceea, care nu părea să fie din oraș, cu siguranță că nu era. Poate plecaseră la București și el era convins că doamna aceea îl ajutase să ocupe un post foarte bun, poate chiar în minister, după capacitățile lui. Iar el nu s-ar fi mirat dacă domn' inginer Baica ar fi revenit într-o zi în sat, în inspecție, coborând dintr-o mașină neagră cu număr de București...”[2]

Dionisie Baica reușește să se detașeze de tot și de toate, își dă seama că nu are o viață fericită acasă, încearcă o relație cu Leni, dar realizează că nu-i aduce niciun lucru bun în viață, nicio safisfacție, iar în acel moment se face nevăzut, pleacă și de lângă ea, știind că își dorește cu totul altceva. Încă din titlu, ne dăm seama că fiecare clipă trebuie trăită la intensitate maximă, viața este cea care îți oferă „stratul” de care ai nevoie, însă trebuie să ai șansa și puterea de a merge mai departe, așa cum a procedat Dionisie, care s-a detașat de persoanele care nu-i aduceau niciun beneficiu în viață.

Prozele scurte ale lui Mihai Sin descriu o călătorie, fie una reală, fie una imaginară, o călătorie care într-un final are un scop bine definit. O astfel de operă este și *Autoportret cu passe partout*, unde este descrisă o stațiune de la malul mării, unde o echipă venise să filmeze la sfârșitul lui octombrie un filmuleț care să promoveze o nouă vedetă de muzică ușoară. Lelia, cântăreața de muzică ușoară, încearcă din răsputeri să țină pasul cu regizorul, însă la un moment dat nu mai rezistă și vrea să renunțe, regizorul luând astfel o pauză de la filmare. După ce își revine puțin din starea de letargie, Leila își dă seama că „viața e totuși frumoasă și merită să fie trăită din plin, în pofita atâtor greutăți. Da, regizorul avea dreptate: o carieră se face cu sacrifii, trebuie să înveți să rabzi.”[3]

Finalul acestei proze este unul deschis, așa cum ne-am obișnuit cu majoritatea operelor lui Mihai Sin, regizorul discută cu operatorul despre ultimul cadru, nelăsându-l pe operator să își aducă și el contribuția, operatorul spunându-și că „regizorul e un ticălos, nu-i permite nici cea mai mică inițiativă. Îi părea rău de cadru, era cadrul lui. Întoarse capul să-l mai vadă o dată.”[4] Nu știm dacă până la urmă videoclipul a ieșit așa

[2] *Ibidem*, p. 131;
[3] *Ibidem*, p. 12;
[4] *Ibidem*, p.15;

cum și-au dorit sau măcar dacă Leila a ajuns vreo cântăreață renumită, deducem doar faptul că videoclipul prindea contur, că imaginile erau destul de reușite, chiar dacă la început nu se preconiza un asemenea avânt, regizorul era împotriva noii vedete, neînțelegând din ce cauză trebuia să fie promovată de el, când el nu simțea nicio atracție față de vedeta în devenire.

Cea de-a doua nuvelă a volumului de proză scurtă *Rame și destin* este *În vizită la bătrânul magistru pentru Anca*, care începe cu un moto sub forma unor interogații retorice „ Să ceri... Dar ce să ceri? Să ai... Dar ce poți avea cu adevărat?"[5], interogații a căror sens doar la final le putem deducem. Prozatorul se simte singur, neajutorat, oricât de mult se pregătise, oricât de mult își dădea interesul, simțea că face un regres, avea neapărată nevoie de un magistru, însă unde putea el să găsească un asemenea om. Locuia împreună cu soția într-o casă înaltă, cu pod etajat, deasupra, în podul etajat mai locuia cineva, însă nu-l cunoscuse. El nu reușea să se concentreze sub nicio formă, stătea cu foaia și creionul în față, însă nu scrisese niciun rând, dar presimțea că-i va veni inspirația.

Finalul ne duce cu gândul că acolo nu s-a întâmplat nimic, că totul în jur se întunecase, nerămânând nimic din ceea ce avea de arătat magistrul lumii, doar „Lumina roșietică, metalică se topise în umbre prelungi. Umbra lui se agita printre ele, intersectându-le până când începură să se tot lățească, unindu-se pe alocuri în imense pete întunecate."[6] Naratorul avea nevoie de apariția acestui magistru în viața lui, deoarece simțise că nu mai poate scrie nimic, că inspirația nu-i mai vine, că oricât de mult se chinuie nimic nu mai e la locul lui, trecea printr-o perioadă de criză și de îndoială.

Magistrul este singurul care-i explică că în cariera de scriitor mai ai și blocaje, pe care le poate depăși dacă are încredere în el, însă el nu-i spune ce trebuie să facă și cum să facă, prozatorul trebuie să descopere singur calea de a ieși din acest impas, el fiind singurul care se poate ajuta, nimeni altcineva nu-l va putea scoate din acaestă stare. Viitorul său de scriitor depinde numai de el și de capacitatea sa de organizare. Întrebările retorice din motoul de la începutul operei, își găsesc răspunsul abia la final, însă nu este un răspuns clar, logic, ci unul pe care-l putem deduce din discuțiile dintre magistru și prozator.

O proză scurtă cu multe interogații retorice este *Duel*, o operă care dorește să scoată în evidență calitățile a două personaje: Petru Francisc Racolțea și Alexandru Brejan, două entități care au un singur lucru în comun, și anume ambiția, cei doi simțind o repulsie unul față de altul, ori de câte ori se întâlneau. Racolțea îl crede pe Brejan ca fiind un om cu prea multă încredere în sine, venise la biroul lui de câteva ori, fiind propus pentru promovare, însă de fiecare dată i s-a părut că nu era potrivit, și simplul fapt cum deschidea ușa i se părea o grosolănie. În octombrie, drumurile celor doi se intersectase, doar că de data aceasta Racolțea era ieșit la pensie.

După discuția avută, Racolțea plecă grăbit, se duse la birou, unde era așteptat de delegați din alt judeţ, uitând de frământările sale legate de Brejan, „iar Alexandru Brejan

[5] *Ibidem*,p.16;
[6] *Ibidem*, p. 27;

se mai plimbă multă vreme, amânându-și întoarcerea acasă. Se tot întreba dacă să-i telefoneze sau nu lui Racolțea."[7]

Suferința este cea care îi apropie pe cei doi, Racolțea aflase de la Brejan că-i murise soția, iar atunci cei doi încep să discute mai îndeaproape, ceea ce până la momentul respectiv nu se întâmplase. Viața îți oferă anumite oportunități și șanse, de care trebuie să ții cont și să le respecți, la fel s-a întâmplat și cu cele două personaje.

De luni până joi este o altă proză scurtă unde predomină incertitudinea, calitățile pe care le are un bun conducător, la început, despre stresul și revolta sa interioară. Visalon Pop este primar în localitatea Dealu cu Flori de aproape un an de zile, iar localitatea începe să înflorească, majoritatea vorbeau frumos despre noul primar, până și scepticii așteptau să vadă ce mai face primarul prin localitate. Treaba mergea bine, până într-o zi de martie, când la ușa lui apăruse un omuleț în impermeabilă, care îi spuse că venise în localitate pentru a se stabili, cerând o bucată de pământ. Acesta era visul primarului, să nu mai plece nimeni din localitate la oraș, ci să vină din alte localități sau chiar din orașe să se stabilească la ei în localitate.

Toate lucrurile pe care le trăiește personajul principal, adică Visalon Pop, pleacă de la niște vorbe și cuvinte spuse de Gherman, poate că acest personaj pe care nu-l văzuse nimeni decât primarul, era subconștientul său, care se gândește că ar putea să fie trădat și că oamenii îl desconsideră dacă este prea bun cu ei. Starea aceasta de incertitudine îl schimbă, îl face rece, devine suspicios, se enervează mult prea repede, iar toate acestea nu-i va garanta decât eșec din punct de vedere psihic. El va decădea psihic, dar starea de incertitudine va continua, până în momentul în care reușește să se detașeze de trecut, de acel trecut care l-a schimbat. Niciodată nu și-a dorit să ajungă la oraș, chiar dacă nu se născuse în localitatea unde a devenit primar, el a fost fiu de țăran, dorindu-și tare mult să aducă orășeni să locuiască în localitate, nu s-a putut gândi niciodată că el se va muta la oraș, nu aceasta fusese dorința lui. Viata avea alte planuri cu el și cu familia sa, planuri la care el nu se gândise în acel moment, dar viața îi oferise cele mai interesante soluții.

Tot viața este cea care are un factor decizional și în proza *Rame și destin,* care este de fapt titlul volumului, singurătatea din viața personajelor este cea care predomină proză care poate fi considerată un micro-roman, la fel ca și *Clipa, ca o lamă rece.* Proza începe cu un moto „Și atunci el zise: «Bine, trăiți care cum puteți. Dar măcar aveți grijă cum muriți.»" Gina Roșca locuiește singură într-o casă tip cu două apartamente, pe la ora unsprezece și jumătate aude bătăi în perete, ceea ce înseamnă că vecinul ei, domnul Bica, un om mai în vârstă, avea probleme.

Cei doi trăiau în singurătate, ea era lăsată singură de unicul copil, iar el nu avea pe nimeni, decât pe doctorul Decian cu care ieșea la plimbare, „singurătatea asta e asemenea crucii pe care fiecare trebuie să și-o poarte. Poate că e chiar crucea care ne e dată, poate că așa arată ea, dar nu orice om are chemarea s-o vadă și s-o simtă. Puținii pentru care ea se dovedește o povară prea grea, își pun capăt zilelor."[8]

---

[7] *Ibidem*, p.40;
[8] *Ibidem*, p.148;

Doamna Gina aude bătăi în perete și se duce la domnul Bica, care se simțea rău, îl ajutase să-și revină, dar nu dorește să cheme salvarea, iar Gina pleacă la casa ei după ce își revenise complet și-i spune că s-a certat cu doctorul Decian.

A doua zi, când se hotărî să meargă să-l vadă, domnul Bica era rece, chiar dacă chemase salvarea, medicii nu au putut decât să constate decesul. În toată vălmășeala, apare și doctorul Decian care se simte vinovat și-și reproșează că el l-a ucis pe Bica, cu vorbele sale. Cei doi ajung să-și declare iubirea și să-și dorească să fie împreună. Își dau seamă că au pierdut pre mult timp și că „Nimic nu ne va mai despărți. Nici moartea, căci nu fvom rămâne singuri. Vom fi împreună și după moarte, ne vom face din timp criptă sau chiar cavou pentru amândoi.” [9], așa cum își făcuse și domnul Bica cu prima lui soție.

Cei doi ajung să realizeze cât de importantă este viața, doar în momentul în care îl pierd pe prietenul lor drag, dar le este frică să trăiască singuri, singurătatea este o cruce grea, pe care nu toată lumea o poate duce, unii ajungând chiar la sinucidere din cauza singurătății. Viața este lucrul cel mai de preț pentru existența fiecărui individ, însă viața trebuie trăită alături de cineva care te face să uiți de singurătate, inspirându-ți încrederea și forțele de care ai nevoie pentru a exista. Astfel, cei doi realizează că trebuie să fie împreună și să-și dedice timpul rămas unul altuia, fiind singura lor soluție la momentul respectiv.

Volumul *Rame și destin* scoate în evidență desenul existențial al oamenilor simpli, dar care nu se limitează doar la un anumit obiect sau se îndreaptă spre ceva simplu, ci sunt acei indivizi care știu cum să se descurce în viață, chiar dacă viața este de cele mai multe ori dură sau nedreaptă cu ei, reușesc să-și ducă la bun sfârșit rostul și rolul lor în societatea în care trăiesc. La fel cum ne obișnuise și până la acest volum de proză scurtă, finalurile sunt deschise, lăsând loc de interpretare, tot ceea ce ne face să vedem dincolo de opera sa, craetivitaea noastră putându-ne duce spre alt hotar.

Mihai Sin rămâne același realist incurabil, mereu sensibil la realitatea înconjurătoare, iar prin volumul de povestiri și nuvele, apărut în anul 1989, prozele sunt de factură existențială, domninând spaima de moarte în fața inevitabilului, dar având un ton mai accentuat asupra destinului.

Bibliografie

Bibliografia operei:
Sin Mihai, Rame și destin, Editura Cartea Românească, București, 1989.
Bibliografie critică:
Bibliografie critică:
Culcer, D., Citind sau trăind literatură, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976;
Culcer, D, Serii și grupuri (Citind și trăind literatură), Editura Cartea Românească, București, 1981;
Iorgulescu, M., în România literară, nr. 45, 1983;
Moraru, Cornel, Semnele realului selecționări critice convergente, Editura Eminescu, București. 1981;
Negoitescu, I., Scriitori contemporani- ediție îngrijită de Dan Damaschin, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1994;

[9] *Ibidem*, p. 238.

Petraş, Irina, Literatura română contemporană. O panoramă, Editura Ideea europeană, București, 2008;
Simion, E., Scriitori români de azi, IV, Editura Cartea Românească, București, 1989;
Simuţ, I., Incursiuni în literatura actuală, Editura Cogito, București 1994;
Ştefănescu, Alexandru, Prim-Plan (35 de profiluri de scriitori contemporani, dispute în ordine cronologică), Editura Eminescu, București, 1987;
Ulici, L., Literatura română contemporană I- Promoţia 70, Editura Eminescu, București, 1995.

L'ÉDUCATION ROUMAINE DE L'ENTRE-DEUX-GUERRES AUX ANNÉES DU COMMUNISME

Sabin-Gavril PĂȘCAN
PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș

Abstrait: L'éducation est le domaine et l'activité de la formation et de l'éducation (par l'école); par extension la totalité des institutions scolaires. L'histoire de l'éducation roumaine peut être structurée en parallèle avec les lignes de formation de l'État roumain. Avant 1800, l'éducation dans l'espace roumain était marquée par des opportunités limitées en matière de l'éducation. Les projets politiques de formation de l'état roumain moderne dans la première moitié du XIXème siècle ont favorisé l'augmentation de l'intérêt pour le domaine de l'éducation, ainsi que la construction progressive d'un système éducatif. Dans l'évolution de l'éducation moderne en Roumanie, de l'Union des Principautés (1858) à nos jours, on a identifié sept piliers du changement: 1864, 1924, 1948, 1968, 1978, 1995 et 2011. En ce qui concerne l'évolution de l'éducation aux années du communisme, on a remarqué trois moments majeurs: 1948,1968 et 1978. Après la Première Guerre Mondiale, les caractéristiques de l'éducation en Roumanie se sont changées par l'intégration des divers systèmes, grâce à l'Union des Principautés qui ont eu comme effet l'augmentation territoriale et le nombre de citoyennes. À la fin de la Seconde Guerre Mondiale, l'occupation soviétique a complètement changé le système éducatif en Roumanie. Le système éducatif libéral, d'inscription française, spécifique à l'entre-deux-guerre, a été changé par un système staliniste.

Mots clés: éducation, recherche, reforme, communisme, Ceaușescu

L'éducation en Roumanie. Evolution et reformes

Selon le Dictionnaire explicatif de la langue roumaine (DEX), les deux termes mentionnés dans cette thèse de doctorat ont la signification suivante:

- **« *L'education*** – *Ensemble de mesures appliquées systématiquement pour former et développer les caractéristiques intellectuelles, morales ou physiques des enfants et des jeunes ou, par extension, des personnes, de la société, etc. ; le résultat de cette activité pédagogique; la bonne croissance, le comportement civilisé dans la société.*
- ***L'enseignement* –** Domaine et activité de formation et d'éducation (par l'école) ; par extension, la totalité des institutions scolaires. »"[1]

On pourrait dire que les deux termes se complètent, car, au fil du temps, par les lois de l'éducation, les autorités ont cherché à réglementer le processus éducatif, les conditions dans lesquelles on a réalisé le transfert des connaissances et de la culture des représentants du système, en particulier des enseignants, aux étudiants. Il est vrai qu'à certaines périodes, ce transfert de connaissance était un transfert sans feed-back, sans retour cohérent et sans intérêt pour la mesure intelligente des indicateurs de

[1] Ion Coteanu et alii, *DEX Dicţionarul explicativ al limbii române,* Ed. a II-a, Editura Univers enciclopedic, Bucureşti, 1998, pp. 330 şi 542.

performance mais aussi, sans suivre l'intérêt, les besoins et les désirs des étudiants. Mais, quand on parle de l'éducation, on pense au transfert d'un exemple personnel, à l'orientation morale et à la participation de professeur comme un mentor dans sa relation avec les élèves, pas comme « une instance supérieure sévère, infaillible et inabordable ».

L'histoire de l'enseignement et de l'éducation roumaine peut être structurée en parallèle avec la ligne de formation de l'état roumain. Avant 1800, l'éducation en Roumanie a été marquée par les opportunités limitée de l'éducation. Les projets politiques de formation de l'état roumain moderne de la première moitié du XIXème siècle ont favorisé l'augmentation de l'intérêt pour l'éducation, mais aussi une construction progressive d'un système d'enseignement. Dans cette période, la scolarité était principalement dans les villes. En 1813, Gheorghe Asachi a ouvert à Iași la première école d'ingénieurs des frontières, mais entre 1818-1822, les successeurs des deux académies royales de București et Iași ont été abolis et remplacés par autres institutions d'enseignement dans la langue roumaine, le Collège Sf. Sava, et l'Académie Mihăileanu. Par la suite, cette institutions ont établi les premières deux universités moderne de la Roumanie, l'Université de Iași (1860) et l'Université de București (1864).

Dans l'évolution de l'enseignement moderne en Roumanie, de l'Union de Principautés à nos jours, on a identifié sept piliers de changement : 1864, 1924, 1948, 1968, 1978, 1995 et 2001. Concernant l'évolution de l'éducation dans le communisme, on a remarqué trois moments majeurs : 1948, 1968 et 1978. Une première étape dans le développement de l'éducation, ont été les reformes orthographiques en 1862. Celles-ci ont permis un système éducatif unique pour tout le territoire des Principautés Roumaines. Le loi sur l'instruction publique[2], la premiere legislation scolaire a prevu un system educatif unitaire pour les deux principautés, a été promulguéee par Alexandru Ioan Cuza, le 25 novembre 1864. Les dispositions de la loi ont eté étendu à tous les etabilssements d'enseignement: élémentaire, secondaire (lycées et écoles professionnelles) et supérieur. La loi prévoyait l'enseignement primaire obligatoire pour les élèves âgés de 8 à 12 ans et fait, pour la premiere fois dans notre legislation une place à l'égalité des filles par rapport aux garçons (un nombre egal d'écoles de filles et des garçons).[3] Les années 1864-1898 ont été marqué par d'autres reformes. L'enseignement vocationnel professionnel s'est développé professionnellement en créant des écoles professionnelles. Le 19 février 1879, le Sénat a voté le projet de loi pour la nomination des enseignants de secondaire, lycées et écoles professionnelles, par lequel des modifications essentielles ont été fait concernant les dispositions de la loi de 1864. Après 1880, le ministre de l'éducation Spiru Haret a créé un ambitieux programme de reforme et de modernisation dans l'enseignement roumain. Son programme a été un mélange d'éducation et de construction de la nation- très réussi dans l'alphabétisation

[2]*La loi* , sur l'instruction publique, rédigée par V. Boerescu et Gh. Costa-Foru, également signée par Nicolae Kretulescu (en tant que Ministre de la justice, des cultes et de l'instruction publique) a un mérite historique incontestable car, au moment de sa promulgation, dans d'autres pays comme en France, il n'y a toujours pas d'enseignement primaire obligatoire.

[3]Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gîndirea pedagogică din România,* Editura ştiinţificăşi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.95.

dans les zones rurales et impliqué dans l'ouverture d'innombrables écoles dans les zones rurales[4]. Cette reorganisation a soulevé et modernisé le système éducatif et, pratiquement créé l'enseignement supérieur technique roumain à partir de rien. En 1900, la réorganisation de l'enseignement universitaire a commencé. Des cours ont été introduits, des conférences, es documents de séminaires pratiques et des laboratoires. Des assistants, des préparateurs et des enseignants ont apparu et les facultés ont pu délivrer des diplômes de doctorat en plus du baccalauréat.

Après la Première Guerre Mondiale, les caractéristiques de l'enseignement roumain se sont changées par l'intégration de divers systèmes, grâce à la Grande Union qui a conduit à l'augmentation territoriale et au nombre de citoyens. Ainsi, en 1919, après l'Union, a été publié le décret d'unification d'enseignement et des écoles dans toute la Roumanie. Le 26 juillet 1924, la loi sur l'enseignement primaire et normal a été adoptée, à travers laquelle, elle a offert à l'enseignement primaire et normal une organisation unitaire au niveau de la Grande Roumanie. On a crée le cours « pré-primaire » à trois classes- l'école fermée avec un programme répétitif, celui de quatre classes primare.[5].En 1925 « l'examen de maturité », l'équivalent au l'examen de baccalauréat, a été introduit.

La construction de nouvelles écoles roumaines en Transylvanie et la transformation des écoles hongroises en écoles roumaines dans les premières années après la Grande Union, a été un processus qui impliquait différemment la zone rurale, de celle urbaine. Dans les zones urbaines de Transylvanie, tant la population, que l'État avaient l'intérêt d'élargir le réseau des écoles roumaines, considérée comme véritables « foyers du roumain ». Les difficultés étaient plus importantes dans les zones rurales. Ici, la population étaient contre la construction des écoles parce qu'elle devait apporter une contribution financière ou en nature- ce qu'elle n'avait pas à faire avant la Grande Union[6].

Un rôle essentiel dans la modernisation du système roumain dans l'entre-deux-guerres a été joué par le dr. Constantin Angelescu. Le modèle Spiru Haret[7] a été conservé, et les systèmes autrichiens et hongrois de Transylvanie et de Bucovine ont été éliminés. La mission de dr. Angelescu était assez difficile car il devrait intégrer pas moins de quatre systèmes éducatifs, résulté de l'union des quatre provinces historiques :

---

[4]La plupart des écoles rurales de ces années-là avaient une salle de classe avec un enseignant mais aussi un tableau noir, une carte et un drapeau. Grace aux réformes initiées par Spiru Haret dans le système éducatif, de nombreux institutions d'enseignement portent son nom et sont encore aujourd'hui associés à l'éducation.

[5]Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Op. cit.*, p.131.

[6]Irina Livezeanu, *Cultură şinaţionalism în România Mare 1918-1930*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, pp.200-201.

[7]*Constantin I. Angelescu* (Premier ministre par intérim de la Roumanie entre le 29.12.1933-3.12.1934 et le ministre de l'Instruction publique dans les gouvernements d'Ion IC Brătianu, IC Brătianu et IG Duca) a contribué à l'adoption de la loi sur l'enseignement primaire public et enseignement primaire normal à partir du 26 juin 1924 et à la normalisation du système éducatif dans la Grande Roumanie. En 1925, il a institué les examens du baccalauréat. Spiru Haret était le mentor et l'oncle Angelescu par alliance.

Bucovine, Transylvanie, Bassarabie avec la patrie. Pendant le mandat de ministre Angelescu, plus de 7000 écoles ont été construites.[8]

La loi d'organisation de fonctionnement de l'enseignement primaire et normal a été voté le 29 mai 1939. Cette loi a eu une importance majeure parce qu'elle adoptait une programme normale pour toutes les écoles de Roumanie, mais aussi une programme supplémentaire d'adaptation des écoles au niveau local et régionale.[9] Le caractère pratique et régional de l'école a été renforcé. La loi a été influencée par les nouvelles tendances de la pédagogie de l'époque : la pédagogie de communauté de travail, de programmes basés sur la méthode des intérêts.[10]

La dictature légionnaire-fasciste et la Seconde Guerre Mondiale ont marqué le système éducatif roumain, beaucoup de professeurs universitaire étant tués ou forcés prendre leur retraite. Cela s'est répété dans la première partie du communisme.

A la fin de la Seconde Guerre Mondiale, l'occupation soviétique a totalement changé le système éducatif roumain. Le système libéral, d'inspiration française, spécifique à l'époque entre-deux-guerres, a été changé par un système staliniste. Une première étape a été l'abolition en novembre 1944 de l'Association Générale des instituteurs. Les professeurs et les instituteurs ont été groupés dans des organisations syndicales.

À la conférence nationale P.C.R. du 16-21 octobre l'élimination de l'analphabétisme, la réorganisation de toute l'éducation sur nouvelles bases « pour assurer un minimum de connaissance générales pour tous les jeunes » ; la possibilité pour les jeunes de suivre gratuitement l'enseignement supérieur, la création des institutes pédagogiques et l'élimination des éléments considérés « réactionnaire » - en autres termens, un premier pas dans la purge des enseignants[11]. Au cours de l'hiver 1944-1945 a commencé la grande campagne contre l'alphabétisme, devenu un problème d'état. Pendant cette période, des cercles d'alphabétisation ont été crées à l'aide de tous les professeurs.

À partir des années 1945 des cours politiques pour tous les professeurs ont été organisées.

En août 1945, l'école secondaire a été établie- pour tous les enfants qui ont terminé l'école primaire de quatre ans- en supprimant l'ancienne bifurcation de l'enseignement ouvert, de trois classes et de l'enseignement secondaire de quatre ans (le seul qui permettait l'accès aux classes supérieure du lycée). [12] Cette mésure a eté

[8]On estime que le nombre de connaisseurs dans le pays est passé, selon les statistiques, de moins de 40% en 1910 à près de 80% à la fin de l'entre-deux-guerres. Costantin I. Angelescu a contribué à l'adoption de la loi sur l'éducation.

[9]Tudosoiu Silvia-Nicoleta, *Educația în sistemul comunist din România (anii 1965-1989)*, le resumé de la thèse de doctorat, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Școala Doctorală, 2010 (Coord. Științific: Acad. Dinu C. Giurescu), p.8.

[10]Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gîndirea pedagogică din România,* Editura ştiinţificăşi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.144.

[11]*Ibidem*, p.149.

[12]Une partie des dispositions de la Loi de l'enseignement de 1924 etait modifiée.

consideré comme « un premier pas vres la democration de l'école obligatoire, de quatre à sept ans, huit, et puis, dix ans » [13].

Entre 21-23 juin 1946 a eu lieu le Congres des instituteurs, et à cette ocasion a eté crée le Syndicat des instituteurs. Un an plus tard, le 23 – 25 octobre 1947 a eu lieu le Congres de l'Union des Syndicats, affiliée àla Confédération Générale du Travail. Le congrès a formulé des demandes fermes pour la démocratie de l'enseignement, l'élimination de l'alphabétisme, la préparation du personnel nécessaire pour l'industrie, pour l'agriculture, mais aussi pour le changement des manuels et des programmes scolaires.[14]

L'enseignement dans les années 1948-1965

Grace aux dispositions depuis 1948 d'allocation budgétaire pour le réseau scolaire, le nombre des institutions et des professeurs a augmenté. Pour les années 1948-1989, on peut délimiter trois grandes phases de l'évolution de l'école en R.P.R. et R.S.R. :

1) L'enseignement sous le modèle soviétique et de la lutte en classe (1948 au début des années '60) ;
2) le retour à une certaine normalité et à certaines traditions roumaines (1962/64 au début de 1978/79) ;
3) à nouveau sous le modèle politique, de l'idéologie et d'une révolution culturelle (1978/79 jusqu'au décembre 1989) .[15]

Autrement dit, il s'agit de la succesion de trois phases: la restructuration sous le signe du modèle soviétique; le développement par l'ouverture relative et par la récupération partielle des traditions nationale, mais ,dans la dernière étape, la promotion du culte « le lider bien-aimé », marqué par la fermeture relative du système dans les conditions de difficulté économique.

Le professeur Bogdan Murgurescu identifie « *quelques constantes définitoires pour le fonctionnement du système éducatif roumain au fil du communisme*[16] » :

- *la monopolisation de l'enseignement par l'Etat et son utilisation pour le contrôle idéologique de l'éducation ;*
- *la planification centralisée de l'évolution du système et le transfert subsidiaire des options et des préférences des acteurs impliqués dans le fonctionnement du système (professeur, élèves, étudiants) ;*
- *l'accent mis sur le développement quantitatif du système ;*
- *l'utilisation d'un système d'enseignement comme moyen d'ingénierie sociale (facteur de régulation de la mobilité sociale, professionnelle et territoriale des individus ;*

---

[13]Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Op. Cit.*, p.148.

[14]*Ibidem*, p.150.

[15]Acad. Dinu C. Giurescu, *Învăţământul în România între anii 1948-1989.*La diseratrion soutenue àl'occasion de la ceremonie de remis du titre de Docteur *Honoris Causa al Universităţii din Craiova*, 22 noiembrie 2001, sursa: https://www.ucv.ro/pdf/international/informatii_generale/doctor_honoris/68.pdf , accesat în data de 01.12.2020.

[16]Bogdan Murgescu, România şi Europa, *Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, Iaşi, 2010p.385.

- *la substitution de la fonction général-formatif de l'enseignement par une fonction politique et économique principalement à la formation de la main-d'œuvre*[17] *;*

L'année 1948 a représenté un moment de déclin de l'enseignement roumain, étant « décapité » toutes les reformes éducatives « bourgeois-propriétaires » [18]. L'éducation en communisme peut être divisé en trois petites périodes, basés sur les trois reformes. Les trois lois de l'éducation sur la base desquelles l'enseignement roumain a été organisé en communisme (1948-1989) ont été : *le décret No. 1383/2 aout 1948, la loi pour la reforme de l'enseignement (*publiée dans le M.O. no. 117/3 août 1948*)*[19], *la loi no.1sur l'éducation en République Socialiste de Roumanie (*publiée dans le Bulletin Officiel no. 62/13 mai 1968) [20] et *la loi de l'education et de l'enseignement no.28/21 decembre 1978*[21]. Ainsi, l'éducation en communisme a été basée par les trois reformes de l'enseignement: la loi de 1948 qui a imposé le modèle U.R.S.S., la loi de 1968 qui a libéralisé les segments du système de l'éducation et la loi de 1978 qui restreindrait le système et qui promouvait le culte de la personnalité[22].

En fait, la reforme de l'Education de 1948 a déterminé une série de résultats insatisfaisants, la nouvelle structure organisationnelle, copiée « indigo » après celle existant en U.R.S.S. au ce moment-là, a fait que l'enseignement primaire et obligatoire de 7 ans soit remplacé par l'enseignement primaire obligatoire de quatre classes, avec la possibilité de fréquenter les classe 5-7 facultative. Ce fait constituait en 1948 une réelle régression vers la tradition roumaine, mais aussi vers les tendances européennes[23].

L'année scolaire 1948-1949 a débuté par le slogan « aucun enfant d'age scolaire en dehors de l'école ». En fait, en cours de cette année scolaire, le pourcentage de scolarisation des enfants d'âge scolaire était de 92,1%, sans précédent dans l'histoire de l'enseignement roumain jusqu'alors[24].

À partir de 25 septembre 1948, entre en vigueur le décret no. 266 pour l'organisation du Ministère de l'Instruction Publique, publié en M.O. no. 224/27

---

[17]Bogdan Murgescu, *Op. cit.*,p.386.

[18]*„Sur le mur de la classe, au lieu du roi, au lieu de la croix, au lieu de la prière qu'on a prise...ont apparu les portraits de Stalin, des dirigeants politiques roumains et, quelques chose a commencé. Une communication dans la même direction a commencé. On a commencé d'écrire à Stalin! Et de lui dire quel grands faits on a réalisé. On a prix un 10 aux maths ou on a nettoyé la cour de l'école ou les briques de n'importe où..."* Interview avec l'historique Georgeta Filitti dans l'émission „100 ans d'éducation en Roumanie. Comment était l'école en communisme?" au chaine TV Digi24, 25.03.2018, Sursa: https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/educatie/100-de-ani-de-educatie-in-romania-cum-era-scoala-in-comunism-890843

[19]Decretul nr.175 emis de Ministerul Învăţământului Public, voir Gheorghe Bunescu (coordonator), *Antologia legilor învăţământului din România,* Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Bucureşti, 2004, p.342.

[20]Voir „Gazeta învăţământului" nr.947 din 15 mai 1968, pp.1-4. L'exposition devant la Grande Assemblée nationale du Projet de la loi de l'enseignement dans la République Socialiste de Roumanie faite par Ştefan Bălan, le ministre de l'éducation en 1963-1969.

[21]Cette loi a été adoptée par la Grande Assemblé Nationale dans la réunion de 21 décembre 1978, le président du forum législatif étant Nicolae Giosan.

[22]Viorel Crăciuneanu, *Istoria învăţământului românesc. Ce ar zice domnitorul Cuza despre sistemul actual?* În „Adevărul", 16.09.2020, sursa: https://adevarul.ro/economie/stiri-economice/istoria-invatamantului-romanesc-zice-domnitorul-cuza-despre-sistemul-actuala-1_5f621cd45163ec42710b65bc/index.html , accesat în data de 25.11.2020.

[23]Dan Constantin Rădulescu, *art. cit*, p.308.

[24]Ştefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, *Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gîndirea pedagogică din România,* Editura ştiinţificăşi enciclopedică, Bucureşti, 1978 p.152.

septembre 1948. Depuis, la loi no.494/1 juin 1941 qui faisait référence à l'organisation et au fonctionnement du Ministère de la Culture Nationale a été abrogée, mais aussi autres lois et dispositions publiées antérieurement et jugées contraire à cette loi[25]. Ainsi, un système de copie du système éducatif de l'U.R.S.S. ainsi, tous les élèves qui appartenaient aux écoles étrangère en Roumanie, étaient obligés d'être « inscrit dans des écoles d'état », et les enseignants « des citoyens roumains qui travaillaient dans ces écoles, pouvaient être inscrits dans l'enseignement d'état[26] ».

Entre 1949 – 196 tout le système éducatif était contrôlé par le Parti Communisme DE Roumaine, soutenu par l'Union Soviétique. Le Gouverne communisme considérait que l'éducation était un instrument important pour contrôler « le nouvel homme », les reformes éducationnelles étant essentielles dans la destruction d'ancien système éducatif, étant capable de créer une nouvelle version. Dans ces années-là, mille de professeurs ont été arrêtés et exterminés en battant, par le froid et par la faim dans les prisons, et ceux moins qualifiés, mais professeurs « digne de confiance », ont pros leur place.

Conclusions

La plupart des roumains, en particulier ceux entre 45-50 ans, considèrent aujourd'hui que parmi les quelques éléments positives du régime communiste, restent l'enseignement[27]. Cette conclusion est basée sur un facteur positif. Chaque personne protège son passée, mais l'enseignement n'a pas pus faire exception l'idéologique politique du régime, par programmes, un message éducatif, par performances scolaires, etc, dans le contexte politique et historique au cours des années 1948-1965-1989.

L'année 1945 a représenté le moment de passage vers l'enseignement « bourgeoise- propriétaire » à l'éducation soviétique, dans laquelle est né « le nouvel homme », l'idéal du régime communiste. Il a commencé une éducation basée sur la peur et des règles strictes, mais avec une seule direction et une vision bien définie. La victoire du communisme en Roumanie a été accompagnée par des reformes rapides dans tous les domaines d'activité.

Les plans ambitieux de moderniser et de développer rapidement l'économie de notre pays, obligeaient les régimes politiques de soutenir une politique de promouvoir au l'accès des populations pour assurer le nécessaire des professeurs qualifiés. Sur ce fait était basée la reformes de l'éducation de 1948. Avant la reforme, à partir de 23 mars 1945, l'école secondaire unique de quatre ans était en vigueur pour les élèves qui

[25]La signature du decret no. 266/25 septembre 1948 ont eté: Constantin Ion Parhon (le président du Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române), Marin Florea Ionescu (le secrétaire M.A.N.), Gheorghe Vasilichi (Ministrul Învăţămîntului Public), Vasile Luca (Ministrul Finanţelor) şi Avram Bunaciu (Ministrul Justiţiei).

[26]Autor Cristina Pop, *Reforma învăţământului din 1948. Învăţământul românesc subordonat regimului*, 2015, Sursa: https://ro.historylapse.org/reforma-invatamantului-din-1948#cadrul-general-a-impunerii-reformei, accesat în data de 2.12.2020.

[27]En 2019, la Roumanie était sur la troisième place dans l'U.E. concernant l'abandon prématuré de l'école, avec 18,8% de tous les élèves, selon Eurostat. Voir, Viorel Crăciuneanu, *Istoria învăţământului românesc. Ce ar zice domnitorul Cuza despre sistemul actual?* În „Adevărul", 16.09.2020, sursa: https://adevarul.ro/economie/stiri-economice/istoria-invatamantului-romanesc-zice-domnitorul-cuza-despre-sistemul-actuala-1_5f621cd45163ec42710b65bc/index.html , accesat în data de 25.11.2020.

avaient une diplôme de primaire de quatre ans. Le cours de trois ans a été remplacé par la loi de l'enseignement primaire[28].

Bibliographie

Bârsănescu,Ştefan, Bârsănescu,Florela,*Dicţionar cronologic. Educaţia, învăţământul, gîndirea pedagogică din România,* Editura ştiinţificăşi enciclopedică, Bucureşti, 1978

Bunescu, Gheorghe (coordonator), *Antologia legilor învăţământului din România,* Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Bucureşti, 2004

Crăciuneanu,Viorel,*Istoria învăţământului românesc. Ce ar zice domnitorul Cuza despre sistemul actual?* în „Adevărul", 16.09.2020

Giurescu, G. Dinu, *Învăţământul în România între anii 1948-1989,* sursa: https://www.ucv.ro/pdf/international/informatii_generale/doctor_honoris/68.pdf

Livezeanu,Irina *Cultură şinaţionalism în România Mare 1918-1930*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998

Murgescu,Bogdan,*România şi Europa,Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, Iaşi, 2010

Pop, Cristina,*Reforma învăţământului din 1948. Învăţământul românesc subordonat regimului*, 2015, sursa: https://ro.historylapse.org/reforma-invatamantului-din-1948#cadrul-general-a-impunerii-reformei

Tudosoiu, Silvia-Nicoleta*, Educația în sistemul comunist din România (anii 1965-1989)*, Rezumatul tezei de doctorat, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Școala Doctorală, 2010 (Coord. Științific: Acad. Dinu C. Giurescu)

Gazeta învăţământului" nr.947 din 15 mai 1968

[28]Dan Constantin Rădulescu, *Învăţământul românesc 1948-1989. Între derivă şi recuperare instituţional-funcţională* în revista „Calitatea Vieţii", nr.3-4, 2006, p.308.

SYNONYMS AND ANTONYMS - INDICATORS OF EXPRESSIVITY

Mariana PAVEL
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The major importance that the Romanian school attaches today to the cultivation of the language raises the responsibility of the teachers to the highest levels. They must make a common front in order to enrich, transform and nuance students' vocabulary. The most important role is obviously played by the teacher of Romanian Language and Literature.
Synonyms and antonyms are active elements in the language as they increase its expressive potential. The student must be oriented not only to relatively new, unknown words, but also to some of the common ones, but which have a large number of synonymous equivalents.
Deciphering the meaning of expressions, finding the opposite meaning by contrast and using them in different semantic contexts have a special formative value, because they demonstrate to students the lexical richness and beauty of our language, involve them in an active process of language acquisition, whose effect is none other than the development of communication, analysis and argumentation skills, necessary not only in school, but also in daily activities, in current communication.
Literary texts present us with innumerable hypostases of the two quantitative and qualitative components of synonymy, of the richness of vocabulary. The writers' creation best reflects the entire richness of the language, with all the historical and geographical areas of speech, with the acquisitions and innovations that highlight its expressiveness, emphasizing the role of polysemy and especially of synonymy. Without the works of writers, our language would not be as rich today, because it would be limited to the template elements, modern, neological, avoiding synonymy and old, popular expressive constructions.

Keywords: language (acquisition), vocabulary, expressive, communication, semantic (contexts)

Limba română nu reprezintă doar un obiect de studiu pe care elevul îl asimilează pentru a obţine o notă, ea este o componentă a existenţei noastre şi se „studiază” toată viaţa. Nu vom fi niciodată suficient de informaţi dacă nu-i acordăm limbii române importanţa care i se cuvine. Studiul limbii este calea necesară, reprezentând condiția de bază pentru a realiza scopul fundamental al şcolii. Accentul se deplasează de pe memorarea unor cunoştinţe pe dezvoltarea gândirii creatoare, pe dobândirea deprinderilor de muncă independentă. Gândirea nu este posibilă însă fără învelişul material al vorbirii. Ideile nu se pot naşte şi nu pot exista în mintea omului decât pe baza unui suport lingvistic: cuvinte, propoziţii, fraze, ceea ce înseamnă că scopul principal al procesului didactic nu se poate realiza fără o dezvoltare corespunzătoare a vorbirii copiilor, fără îmbogăţirea şi activizarea vocabularului, fără dezvoltarea exprimării în propoziţii şi fraze bine construite. Limbajul sărac înseamnă gândire săracă şi confuză, simţire săracă şi fără expresivitate, creativitate redusă şi fără valoare.

Procedeul de îmbogăţire a lexicului, a sinonimiei, se oglindeşte în vasta creaţie literară, care este o sursă vie de perfecţionare a mijloacelor noastre de comunicare,

domeniu în care limbajul trebuie să îndeplinească principiul străvechi al lui Aristotel[1], stilul trebuie să fie „limpede fără să fie comun".

Cunoaşterea şi cultivarea limbii creează o sensibilitate mai acută faţă de puterea cuvântului, faţă de procesul de rafinare a stilului limbii literare. Studiul sinonimiei, cu jocul ei subtil, mai ales sub condeiul scriitorului uşurează stăpânirea limbii îmbogăţind şi personalitatea omului: „Limba şi legile ei dezvoltă cugetarea".

Cercetătorii străini sunt frapaţi de bogăţia sinonimică a limbii române: „Foarte bogată în sinonime şi în sinonime aproximative, bogăţie datorată în mare parte pătrunderii cuvintelor împrumutate, româna prezintă anumite uşurinţe pentru lexicografie pe care nu le oferă franceza" [2].

Sinonimia este o categorie fundamentală care a ridicat numeroase probleme de interpretare pe care cercetările de semantică au încercat să le rezolve. Pe baza rezultatelor unor studii anterioare se încearcă să se observe în ce măsură sinonimia reprezintă un model de structurare aparte şi prin ce anume se caracterizează. Definirea termenului de sinonimie rămâne însă ambiguă, fiind definită ca o vecinătate între două cuvinte, o identitate sau doar o asemănare. Definiţiile propuse au la bază fie criteriul suprapunerii semice, fie cel al posibilităţilor de substituire în context. Tipurile de sinonimie diferă de la un autor la altul după cum se iau în considerare diferite criterii, posibilitatea de substituiri în unele contexte, identitatea în privinţa valorii cognitive şi afective. Alte tipologii au în vedere o perspectivă limitată, de exemplu cea a unui dicţionar de sinonime sau similaritatea cu unele interpretări psihologice.

Cuvântul reprezintă elementul esenţial al comunicării. Limba română este bogată în ceea ce privește diversitatea sensurilor unui cuvânt. În această varietate îşi are rădăcinile şi vocabularul propriu. Îmbogăţirea vocabularului trebuie să fie o preocupare permanentă a fiecăruia dintre noi, în special a profesorilor de Limba şi literatura română, care, prin exemplul propriu, să-l determine pe elev să-şi dezvolte abilităţile de comunicare în limba maternă. Acest proces necesită exerciţiu din partea elevului şi îndrumare continuă din partea cadrului didactic. Un exerciţiu de limbă în acest sens îl presupune identificarea unor sinonime sau antonime contextuale pentru anumite cuvinte din textele propuse către lecturare şi analiză stilistică sau semantică. De aceea, este imperios ca sinonimia şi antonimia să reprezinte una dintre priorităţile activităţilor didactice.

Alături de omonimie, paronimie și polisemie, sinonimia și antonimia reprezintă categorii semantice studiate la toate nivelurile, chiar și la nivel liceal, cu precădere în clasa a IX-a, când accentul se deplasează pe comunicare şi pe familiarizarea elevilor cu textul literar şi cu noile cerinţe. Cu cât ei cunosc mai multe cuvinte şi le înţeleg sensul, cu atât stăpânesc mai bine limba şi dispun de instrumentul principal de cunoaştere şi de comunicare cu realitatea înconjurătoare.

Cunoaşterea sinonimelor îi ajută pe elevi să evite repetiţiile supărătoare în exprimarea scrisă şi orală. Având la dispoziţie mai multe cuvinte ce redau aceeaşi idee,

[1] Aristotel, *Poetica*, cap. XXII, p. 282.

[2] Alf. Lombard, Eseul *Les destinées du Latin á l`Est*, 1967, tradus şi tipărit de Gh. Bulgăr în Tribuna României, nr. 5 / 1973.

elevul le supune unui riguros proces de selecţie şi reţine doar unul singur. Sinonimul ales exprimă cel mai bine fondul intim al gândirii şi al sensibilităţii. Elevul trebuie să aibă, însă, în vedere contextul şi să aleagă cu grijă locul în care face înlocuirea cuvântului cu un sinonim, adică acela unde cuvântul respectiv se potriveşte mai bine, în funcţie de alte elemente din context. Trebuie să se ţină seama de sensul iniţial al textului şi să se utilizeze sinonime care să nu-i modifice înţelesul.

Antonimele oferă, de asemenea, prilejul de a caracteriza cu uşurinţă personajele construite în antiteză, elevii putând depista mult mai repede trăsăturile protagonistului, prin raportare la antagonist.

Programele de liceu le par elevilor prea încărcate în ceea ce privește studiul beletristicii, astfel că ei trebuie să filtreze propriile cunoştinţe pe care să le aplice asupra textelor literare pentru a realiza eseurile propuse, fie structurate, fie argumentative. Sinonimele şi antonimele reprezintă elemente esenţiale în realizarea unor astfel de texte, elevul supunându-le unui proces de selecţie, alegându-le pe cele mai potrivite. Caracterizarea personajelor reprezintă o cerinţă a eseurilor literare, fără de care acestea nu ar fi complete. Elevul apelează din nou la sinonime şi, mai ales, la antonime, pentru a ilustra trăsăturile personajelor, raportându-le la acţiunile pe care le săvârşesc, la situaţiile în care sunt puse şi, cel mai important, la relaţiile dintre personaje, reuşind astfel să realizeze portretul complet al fiecăruia dintre ele.

Sinonimia a fost prezentată ca o relaţie între două cuvinte pentru necesităţi de claritate didactică. În cea mai mare parte a cazurilor, ea vizează un număr mare de cuvinte prin formarea aşa-numitei serii sinonimice. Sinonimele se află în diferite grade de echivalenţă, negându-se în general cea perfectă, dar tolerându-se dubletele lexicale.[3]

Existenţa unui număr mare de cuvinte cu sens identic sau asemănător ar putea părea un factor de entropie şi încărcare inutilă a lexicului, opus altor factori (între care polisemia) care acţionează în virtutea tendinţei limbii spre economie.

Această afirmaţie conţine o notă de adevăr dacă judecăm lucrurile strict statistic. În dinamica evaluativă şi funcţională a limbii, sinonimia se dovedeşte necesară pentru înnoirea şi rafinarea permanentă a limbii, contribuind la exprimarea cu precizie şi economie de mijloace (prin evitarea perifrazelor) a unor nuanţe indispensabile comunicării. În legătură cu această discuţie edificatoare este analiza provenienţei şi tipologiei funcţionale a sinonimelor.

Când se afirmă că două sau mai multe cuvinte sunt sinonime dacă au aproximativ acelaşi sens, se dă lui aproximativ „valoarea din limbajul curent". Această aproximaţie poate să fie mare, foarte mare, mică sau foarte mică. Pe care s-o luăm în consideraţie în definiţie ? Întrebarea se dovedeşte cu atât mai pertinentă, cu cât se referă aproximativ la un concept nu prea bine conturat, la conceptul de sens. Nu se ştie ce întindere are zona de fenomene căreia i se poate aplica termenul aproximativ, fiindcă nu se ştie cu exactitatea dorită care este sensul. Din această cauză exerciţiile practice, foarte vechi şi foarte utile din anumite puncte de vedere, de constituire de serii sinonimice, suferă de o doză mare de subiectivism.

[3] Gheorghe Bulgăr, *Sinteze de Limba română,* coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, Bucureşti, 1984, p. 34.

Transferul semantic dă naştere la sinonimie, pentru că introduce o perspectivă nouă de apreciere a obiectelor. Dar această perspectivă dispare după aceea şi dacă este reactualizată dintr-un motiv sau altul, scoate în evidenţă caracterul accidental al echivalenţei dintre termeni.

Ceea ce ne împiedică să le punem pe acestea în categoria sinonimelor tehnico-ştiinţifice este faptul că ele nu funcţionează în aceeaşi unitate a limbii. Aşadar, pentru ca identificarea referentului desemnat prin două sau mai multe cuvinte să fie în practică un fenomen de sinonimie, trebuie ca aceste cuvinte să facă parte din aceeaşi variantă sau unitate funcţională, pentru că numai aşa se pot înlocui unul prin celălalt în diverse enunţuri.

O excepţie o constituie limbajul artistic. Prin natura sa, el apelează la toate variantele limbii şi ia din ele cuvintele de care are nevoie. Dacă adăugăm şi modificările poetice ale cuvintelor din exprimarea artistică, deducem că în această specie de limbaj sinonimia funcţionează intens. Limbajul artistic permite sinonime inacceptabile în restul limbii. Se creează prin mijloace proprii nuanţele semantice cele mai fine şi uneori mai puţin aşteptate.

În acest limbaj, problema referentului prezintă o situaţie aparte. Enunţul poetic nu tinde la identificarea directă şi riguroasă a referentului, ci la sugerarea lui. Tocmai de aceea are atâta nevoie de sinonime. Identificarea referentului, deşi este o operaţie fără de care nu pot exista sinonime, trebuie urmată de asigurarea că sinonimele aparţin aceleiaşi variante a limbii. Două sau mai multe cuvinte care indică în mod cert acelaşi referent, dar nu fac parte din aceeaşi variantă funcţională, nu sunt obligatoriu în sinonimie. Dacă sinonimia reprezintă posibilitatea ca două sau mai multe cuvinte să desemneze în anumite condiţii acelaşi referent, polisemia este starea unui singur cuvânt care are capacitatea să indice fie mai multe aspecte ale aceluiaşi referent, fie chiar doi sau mai mulţi referenţi diferiţi. Aceste sensuri se leagă între ele printr-o idee comună care ar putea fi formulată astfel: „prelungire sau parte extremă a unui obiect în opoziţie cu ceea ce se consideră parte iniţială: poziţie de sfârşit, de încheiere a unui şir, a unei ierarhii".

Contextul reprezintă elementul decisiv pentru determinarea sinonimiei, fiindcă prin înlocuirea unui cuvânt din context cu presupusul lui sinonim se evidenţiază egalitatea sau inegalitatea lor semantică. Dacă în urma acestei operaţii, înţelesul global al contextului se menţine, se admite că termenii înlocuibili sunt sinonimi şi invers. De fapt, singura concluzie justificată ar trebui să fie că numai în contextele în cauză, cuvintele supuse probei sunt sau nu sinonime, căci nimic nu dovedeşte că în alte contexte situaţia va mai fi aceeaşi. A afirma că termenii înlocuiţi sunt sinonimi în întreaga lor extensie semantică este riscant. Generalizarea trebuie să se întemeieze pe tipuri de contexte.

Sinonimele trebuie interpretate în raport cu felul în care se înţelege bogăţia. Dacă o considerăm din unghiul inventarului, este de la sine înţeles că vom avea cu atât mai multe sinonime cu cât inventarul este mai mare, posibilitatea ca doi termeni să fie egali semantic având foarte multe şanse.

Pentru determinarea volumului de sinonime, se adoptă intervalul lexical cu cea mai mare întindere, deşi o limbă anumită nu a folosit niciodată toate cuvintele adunate în cursul istoriei sale anterioare, ci a recurs în fiecare etapă numai la o parte din ele. E normal ca nici sinonimele pe care le-am putea extrage din întreaga masă lexicală să nu fi fost simultan toate în uz. Prin urmare, când descriem sinonimia unei limbi, este necesar să arătăm ce fază istorică avem în vedere. Afară de aceasta, se impune, cum a rezultat din problemele tratate anterior, precizarea relaţiilor dintre variantele funcţionale ale limbii, care nu sunt izolate, ci se influenţează. Cuvintele se suprapun mai mult sau mai puţin exact, există paralel, şi în acest fel se ivesc diferite fenomene semantice, inclusiv sinonimia.

Între bogăţia privită ca inventar al unităţilor lexicale şi cea privită prin frecvenţă există o deosebire importantă, pentru că în inventar se înregistrează şi unităţile foarte rare, şi cele nemaiutilizate, dar şi curiozităţile, creaţiile personale, în timp ce în texte cuvintele sunt prezenţe reale, chiar când au o frecvenţă mică.

În ciclul liceal, prin studierea textului literar şi analiza semantică se dezvoltă noi capacităţi, atât în receptarea unui mesaj, cât şi în exprimarea orală sau scrisă. Îmbogăţirea vocabularului elevilor este un proces de însuşire de noi cunoştinţe. De aceea, ca orice proces didactic, el presupune respectarea principiilor didactice. În textele pe care le parcurg elevii, se observă că fiecare conţine câteva cuvinte noi. Dacă textul este dintr-un anumit domeniu, necunoscut elevilor, numărul lor poate fi considerabil.

Accesibilitatea nu înseamnă însă uşurinţă; este accesibil ceea ce elevii îşi însuşesc în mod conştient, sub îndrumarea cadrelor didactice, dar cu un efort intelectual. Urmându-se această cale se respectă şi cerinţa de a se trece de la concret la abstract, de la simplu la complex.

Toţi elevii trebuie să-şi însuşească noile cuvinte în mod conştient şi activ, căci numai în acest mod devine durabil ceea ce se învaţă şi va putea astfel opera cu noile concepte. Nu este de conceput achiziţia unui nou cuvânt sau a unei expresii fără ca elevul să o înţeleagă, să-i pătrundă sensurile pentru ca să poată mai apoi să le folosească precis, la locul potrivit. Neînţelegând sensul unui cuvânt, elevul nu poate să găsească nici cuvântul cu sens opus. În felul acesta se respectă principiul însuşirii conştiente.

Îmbogăţirea vocabularului cu anumite cuvinte care au la bază perceperea obiectelor şi a fenomenelor se bazează pe principiul intuiţiei care orientează activitatea didactică spre realitatea concretă, prin contact nemijlocit cu obiectele şi fenomenele studiate.

„Studiul sinonimiei, omonimiei, polisemiei și antonimiei în şcoală, începând chiar cu clasele mici contribuie la dezvoltarea sa ulterioară. Achiziţionarea de cuvinte şi sensuri noi, precum şi utilizarea lor corectă rămân un deziderat permanent de-a lungul întregii vieţi."[4]

Întotdeauna sensurile cuvintelor noi vor fi clare, precise, dacă profesorul asigură, în perceperea lor, contactul nemijlocit cu realitatea înconjurătoare. Materialul intuitiv, pe lângă imaginea pe care o creează în mintea copilului, îi cere acestuia să-şi găsească

[4] Clara Georgeta Chiosa, *Bazele lingvistice pentru teoria şi practica predării limbii române*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971, p.14.

cuvintele necesare pentru a-şi exprima gândurile în interpretarea pe care o dă materialul intuitiv.

În ciclul liceal, însă, contactul cu realitatea nu se poate realiza pentru că programa este foarte încărcată, materialul de predat este stufos, iar factorul timp rămâne veşnic o problemă a profesorului de Limba şi literatura română, astfel că elevul trebuie să-şi însuşească cunoştinţele de vocabular prin studiu propriu sau în contact nemijlocit cu cadrul didactic care îi facilitează perceperea sensului noului cuvât prin ilustrarea unor exemple în care să integreze noul cuvânt. Dacă ulterior noile cuvinte sunt utilizate în limbajul comun, acestea vor deveni parte a comunicării interumane și vor reprezenta încă o piesă în marele joc al dezvoltării limbajului.

Continuitatea presupune consecvenţă. Din acest motiv explicarea cuvintelor și exerciţiile necesare însuşirii sensurilor nu vor fi sporadice, ci vor constitui o preocupare zilnică din partea cadrului didactic. Inutil îşi vor însuşi elevii tot felul de cuvinte noi dacă apoi nu le vor folosi în exprimarea lor scrisă sau orală. Noile achiziţii lexicale intră în vorbirea lor curentă prin exerciţiu. Exprimarea expresivă și nuanţată a elevilor rezultă prin activarea cuvintelor însuşite și reprezintă rodul eforturilor depuse de către profesor şi elev în complexul proces, minuţios şi de durată, al îmbogăţirii vocabularului.

Este cunoscut faptul că noţiunile transmise elevilor se consideră însuşite când elevii pot opera cu o serie de cuvinte, când ştiu să le folosească în activitatea lor de cunoaştere, în rezolvarea diferitelor probleme teoretice sau practice, în diferite situaţii de viaţă.

De aceea, cuvintele şi expresiile noi, întâlnite în textele literare sau în cadrul altor activităţi şi lecţii se pot considera însușite numai când elevii le folosesc ca resurse ale limbajului propriu pentru înţelegerea ideilor altora, pentru a se face înţeleşi de către alţii, ori de câte ori îşi exprimă experienţa de viaţă, gândurile sau stările lor sufleteşti.

Dacă principiile menţionate vor fi respectate, nu independent, ci ca sistem, noile cuvinte însușite de către elevi și sensurile lor vor fi durabile şi vor facilita exprimarea elevilor care, în momentul de faţă, este limitată, precară.

Repetarea permanentă a cuvintelor învăţate și valorificarea acestora în exerciţii de identificare a sensurilor ne asigură că ele au intrat în vocabularul activ al elevilor, au devenit un bun al acestora.

Îmbogăţirea vocabularului constă în descoperirea de cuvinte noi, de sensuri noi, de unităţi frazeologice. Importanţa formării de noi cuvinte a fost subliniată în lingvistică, demonstrându-se că „aceasta reprezintă unul dintre capitolele cele mai importante ale unei limbi, deoarece aici se poate vedea mecanismul însuşi al creaţiei lexicale sau felul în care procedează o limbă pentru a-şi crea elemente noi, dotate cu sensuri noi"[5].

Cultivarea deprinderilor de comunicare, optimizarea conduitei verbale a elevilor, sunt condiţii de bază care favorizează reuşita integrării elevului în contextul educaţional, constituind obiective importante ale muncii educative în şcoală. Dezvoltarea mijloacelor de comunicare la elev, respectiv a limbajului său, este legată de procesul de socializare, de modalităţile de integrare în relaţiile sociale. Cu cât limbajul este mai bogat, mai bine structurat, mai nuanţat, cu atât capacitatea de a se dezvolta, de a se integra într-un nou

[5] Al. Rosetti, *Istoria limbii române,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968, p. 319.

sistem de relaţii va fi mai mare. În funcţie de particularităţile de vârstă şi individuale, nuanţarea este privită ca un proces ce presupune operarea cu mulţimea cuvintelor şi a expresiilor asimilate într-un mod personal, care să evidenţieze stările sufleteşti, opiniile, intenţiile vorbitorului. Este nevoie să-i obişnuim pe elevi treptat cu sensul denotativ şi conotativ al cuvintelor, să-i ajutăm să asimileze şi să înţeleagă mijloacele de expresie ale limbajului. Trebuie îndrumaţi să conştientizeze că exprimarea nuanţată nu se bazează pe cuvinte rare, ci pe raritatea sau ineditul îmbinărilor de cuvinte.

În acest sens, şcoala este factorul de bază în cultivarea vorbirii afective şi expresive, într-un cadru organizat de maximă influenţă. Există însă şi influenţe externe cum ar fi: familia, presa, radioul, literatura, televizorul, care, uneori, mai mult deformează limbajul şi personalitatea copilului, atât de fragilă şi în continuă dezvoltare. Exprimarea elevilor rămâne o problemă dificilă, deşi programele şi manualele şcolare acordă în prezent o atenţie sporită problemelor de vocabular şi legăturilor cu gramatica.

Analizând principalele greşeli din exprimarea elevilor, precum şi situaţia elevilor problemă, constatăm că principala cauză a necunoaşterii sensului cuvintelor cu care se operează este lipsa de pregătire pentru activitatea de însuşire conştientă a conţinutului lecţiilor. Unii elevi din ciclul liceal s-au deprins, încă din clasele mici, cu memorarea mecanică a lecţiilor, neglijând munca de învăţare în esenţa ei, înţelegerea. Pentru unii elevi, pătrunderea sensului cuvintelor apare ca un fapt secundar, în ierarhia învăţării. După părerea unora, lecţia trebuie învăţată, nu cuvintele. Astfel că, uneori, acestora li se întâmplă să uite un cuvânt şi nu mai sunt capabili să redea enunţul respectiv deoarece nu şi-au format competenţa de a-l înlocui în context.

Tendinţa de imitare a limbajului profesorului este o altă sursă a greşelilor de vocabular, deoarece, de foarte multe ori, imitarea generează confuzie de termeni. Se poate afirma că efortul depus pentru însuşirea şi dezvoltarea vocabularului trebuie să aibă caracter de sistem, prin asigurarea continuităţii de la o etapă la alta a învăţământului.

Multe cadre didactice acţionează oarecum la întâmplare, rezumând îmbogăţirea vocabularului doar la explicarea şi însuşirea de către elevi a unui mare număr de cuvinte din lecturile studiate. În mică măsură se urmăreşte selectarea cuvintelor, a expresiilor pe care elevii trebuie să şi le însuşească în mod activ, nu se precizează sensurile de bază, secundare şi figurate ale cuvintelor noi, nu se realizează folosirea cuvintelor şi a expresiilor în relaţii verbale diferite.

În activitatea didactică zilnică, profesorului îi revine sarcina de a-i face pe elevi să renunţe la memorarea mecanică a materialului învăţat, în favoarea unei însuşiri conştiente, fiind necesar să se pună accentul pe explicarea cuvintelor, mai ales în etapa predării noilor cunoştinţe şi în verificarea lor.

În ultimii ani, manualele şcolare cuprind şi exerciţii de vocabular. Textele literare, majoritatea fragmente din operele literare ale marilor scriitori, conţin o întreagă lume, ilustrată în transparenţa şi subtilitatea cuvintelor. Lucrul cel mai important este să-i înveţe pe elevi, prin apelul la cuvinte, să descifreze lumea înfăţişată de fiecare text literar, proces ce se va putea realiza doar dacă totul va fi trecut prin filtrul

propriei gândiri. Toate acestea arată limpede cât de mult pot fi ajutaţi, în prezent, elevii, de către profesor, să-şi însuşească temeinic vocabularul limbii române.

Se poate spune că bogăţia lexicală se dobândeşte prin cunoaşterea şi folosirea cuvintelor limbii române, ce pot fi aflate în relaţie de sinonimie, respectiv antonimie, cu ajutorul cărora pot fi evitate unele repetiţii supărătoare sau pot fi determinate mai precis şi mai rapid trăsături opuse ale unor situaţii, personaje sau aspecte contradictorii identificate în operele literare studiate la clasă, dar şi în realitatea cotidiană cu care elevul intră permanent în contact.

Sinonimele sunt o componentă definitorie pentru originalitatea, expresivitatea şi bogăţia unei limbi. În folosirea lor e indicat să ţinem seama de îndemnul lui Lucian Blaga: „Limba de toate zilele e o unealtă şi o formă a spiritului".[6]

Fenomenul obiectiv al sinonimiei – lexicale sau gramaticale – şi cel al antonimiei pot avea consecinţe pozitive sau negative în exprimare. După cum remarcă şi Mioara Avram în *Gramatica pentru toţi*, „Efectele pozitive, manifestate cu intenţie în variaţia exprimării, în evitarea repetării aceloraşi cuvinte, forme sau construcţii, sunt legate de stăpânirea conştientă a relaţiilor sinonimice. Efectele negative care se produc involuntar, pot fi anulate prin aceeaşi conştiinţă a sinonimiei"[7].

Ca efecte negative, în rândul elevilor, se pot remarca anacoluturile, construcţiile pleonastice sau contaminările. Anacoluturile, care constau în lipsa de continuitate, adică în întreruperea construcţiei şi schimbarea ei în cadrul aceleiaşi unităţi sintactice, sunt rezultat al contaminării implicite a unor construcţii sinonime. De exemplu, atunci când se grăbesc să găsească o scuză, elevii au tendinţa de a folosi pronumele *eu*, la nominativ, în locul dativului *mie*, aşa cum s-ar fi impus în structura redată: *Eu, când am ajuns la şcoală, îmi lipsea caietul de teme.*

Construcţiile pleonastice apărute în vorbirea curentă apar prin alăturarea nejustificată a două sinonime. Cel mai frecvent apare dublarea prepoziţiei *drept* prin prepoziţia *pentru*, utilizată ca formulă de încheiere a unui proces-verbal: *Drept pentru care* în loc de *Drept care am încheiat prezentul proces-verbal.*

Contaminările apar prin combinarea elementelor din două construcţii diferite. O asemenea situaţie o regăsim în practica şcolară, şi nu numai, prin folosirea lui *decât* cu valoare restrictivă ori de excepţie în propoziţii pozitive sau a lui *numai/doar* în propoziţii negative. Astfel, în loc să spună că *Are doar/numai o temă efectuată*, elevul constată eronat că *Are decât o temă efectuată.* Tot aşa şi în cazul construcţiei *Nu am avut de învăţat decât această lecţie*, elevul spune *Nu am avut de învăţat doar/numai acestă lecţie*, ceea ce schimbă total sensul propoziţiei, înţelegându-se că au avut de învăţat şi alte lecţii, nu doar cea ilustrată înainte.

Unele construcţii sinonimice se realizează cu antonime lexicale. În anumite situaţii se poate ajunge la sinonimii între propoziţii pozitive şi propoziţi negative prin utilizarea unor cuvinte cu sens opus. De exemplu, construcţia *Este incorect* se află în relaţie de sinonimie cu *Nu este corect;* tot aşa enunţul *Răspunsul este fals.* este sinonimic

[6] Gheorghe Bulgăr, *Sinteze de Limba română,* coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.
[7] Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, 1986.

cu *Răspunsul nu este adevărat.* (astfel de situaţii apar în cazul testelor cu itemi pereche - Adevărat/Fals).

Sinonimia nu se limitează însă la limbajul literar, ci se poate extinde şi la nivelul regionalismelor. În unele regiuni, locuitorii folosesc eronat comparativul de inegalitate, confundându-l cu cel de egalitate, nefăcând distincţia clară între ce reprezintă unul şi ce arată celălalt. Astfel, în loc de *mai bun decât mine* – comparativul de superioritate – apare tendinţa utilizării construcţiei *mai bun ca mine* prin egalarea sensului adverbului (*ca*) cu adverbul *decât*, deşi el este sinonim doar cu *ca şi*, corect fiind *la fel de bun ca mine / ca şi mine*.

În acelaşi mod s-a perpetuat şi construcţia *ca şi cadru didactic* în loc de *ca profesor / în calitate de cadru didactic/profesor*, apărută ca urmare a evitării unor cacofonii şi extinsă la nivelul tuturor cuvintelor, fără a i se urmări sensul concret.

În acest sens un impact negativ asupra culturalizării poporului vorbitor de limbă română îl are şi mass-media care promovează greşelile de exprimare. Din păcate, tot mai des auzim la radio sau la televizor cuvinte pronunţate eronat şi suntem tentaţi să credem că varianta lor este cea corectă, adoptând-o noi înşine. Greşeala apare însă ca urmare a comodităţii populaţiei de a studia, de a se documenta, mulţumindu-se să creadă că tot ce aude este adevărat. Ideal este să nu tragem concluzii pripite asupra exprimării noastre şi să consultăm un dicţionar explicativ sau un îndrumător ortografic, ortoepic pentru a afla forma corectă a unui cuvânt.

BIBLIOGRAPHY:

ARISTOTEL*, Poetica*, cap. XXII, p. 282.
AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, 1986.
BULGĂR, Gheorghe, *Sinteze de Limba română,* coordonator Theodor Hristea, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.
BULGĂR, Gheorghe, *Sinonimia lexicală în limba română*, în vol. „Studii de stilistică şi limba română", Bucureşti, 1971.
CHIOSA, Clara Georgeta, *Bazele lingvistice pentru teoria şi practica predării limbii române*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.
COTEANU, Ion, BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană*, vol. II, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.
LOMBARD, Alf., Eseul *Les destinées du Latin á l`Est*, 1967, tradus şi tipărit de Gh. Bulgăr în Tribuna României, nr. 5 / 1973.
POPESCU, Florin, *Limba română, Manual pentru clasele a IX-a şi a X-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A. – Bucureşti, 1994.
ROSETTI, Alexandru, *Istoria limbii române,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968.
ŢIBRIAN, Constantin, *Structura vocabularului limbii române în trecut şi în prezent*, Editura Universităţii din Piteşti, 2004.

ALONG WITH THE OTHERS

Maria PETRICU
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The main interest of this paper is focused on feminine writings, especially on Gabriela Adameșteanu's writings, in an oppressive era and also on the new terms of a recently acquired freedom. I tried to bring the feminine perspective to the fore on the communist period and post-communism. The main question is: What is selected and recorded in the transcription of the feminine gaze? The journey's destination is also a part of the thematic selection. The corpus of texts includes memorial writings from exile or travel journals to North America or France. The main interest of this analysis is self-portraiture, from a feminine perspective and concerning the oppressive system and the „new world" (the West and also the world of freedom after 1990). What is pursued in the development of the destinies analyzed in the paper is how the female writers perceive and transcribe the pulse of life in Romania during communism concerning freedom (of opinion, of speech, the right to life, cultural openness) of the West. This perspective is both internal (from the country) and external (female traveler who returns to the country or has the status of a political exile).

In the autobiographical writings (journals, memories, correspondence), I analyze the voices that record the daily life in the communist period and the period that followed. The difference between „before" and „after" the Revolution is centered around freedom.

Keywords: Gabriela Adameșteanu, autobiography, female perspective, oppressive system, Est versus West.

Interesul lucrării de față a fost canalizat către scriitura feminină, mai exact aceea a Gabrielei Adameșteanu, într-o epocă opresivă, dar și în condițiile unei libertăți recent dobândite. Prin aceasta s-a încercat aducerea în prim-plan a perspectivei feminine aspura perioadei comuniste și a perioadei care a urmat, cu deosebire perspectiva femeii-călător, plecând de la întrebarea: *Ce selecționează și ce înregistrează tipul de scriitură feminină din ceea ce i se oferă privirii?* Ca parte a selecției tematice este și destinația călătoriei: corpusul cuprinde scrierile memorialistice din exil sau din călătoriile către America de Nord și Franța. Un centru de interes al acestei analize este autoportretizarea, din perspectivă feminină și în raport cu sistemul opresiv și cu „lumea nouă" care se lasă încet-încet descoperită, atât de ochi entuziaști (ex. Carmen Firan), cât și de ochi mai reticenți (ex. Gabriela Adameșteanu): lumea „Vestului" fantasmat atâta vreme, dar și lumea libertății de după 1990. Ceea ce se urmărește în desfășurarea destinelor feminine analizate în această lucrare este modul în care scriitoarele percep și transcriu pulsul vieții într-o Românie comunistă, în raport cu libertatea (de opinie, dreptul la viață, deschiderea culturală) resimțită în Occident; atât din perspectivă internă (din interiorul țării), cât și din perspectivă exterioară (a femeii-călător care revine în țară, ori de la statutul de exilat politic).

În volumele autobiografice (în jurnale, în memorii și în corespondență) sunt analizate voci feminine – care înregistrează *trăitul* cotidianului comunist și post-comunist. Diferența spațio-temporală între *înainte* și *după* momentul 1989 este concentrată, în scrierile selectate pentru acest studiu, în jurul libertății. *Fantasma Occidentului* capătă două forme de reprezentare în sursele primare din bibliografie, și anume:

1. Ce se vede din perspectiva unei realități opresive (privirea fiind de *aici* spre *acolo*): mirajul Occidentului;

și

2. Ceea ce rămâne după eliberarea de această realitate opresivă și adoptarea unei perspective de *aici* dinspre *acolo*: extazul *lumii noi* sau, din contră, dezamăgirea în fața acestei lumi abia acum descoperite cu adevărat.

Aceste două perspective sunt abordate și adoptate diferit de scriitoarele alese pentru acest studiu. Au fost împărțite pe voci, ca într-un cor în care pentru ascultător nu este atât de importantă reprezentarea separată a diferitelor tonalități (deși reprezintă un interes și acest lucru), cât produsul comun, armonia acestor voci care se completează, se susțin și alcătuiesc împreună imaginea identității unei femei care scrie atât într-o Românie comunistă și post-comunistă, cât și în afara granițelor țării.

Astfel, am identificat trei tipuri de voci/identități feminine:

Cele care rămân în România comunistă (de pildă, Tia Șerbănescu, care consemnează ritmic timpul neputinței, al ideii de „a câștiga o pâine” și de a supraviețui încă o zi, sau „tovarășele de drum” din volumul cu același nume, coordonat de Radu Pavel Gheo și Dan Lungu – de exemplu fragmentul Doinei Ruști, *Ginecologii mei*, care este ca o lupă deasupra umilințelor suferite de femeile din perioada comunistă);

Cele care pleacă din țară (înainte sau după 1989, în exil sau în călătorii mai lungi) cu o *fantasmă a Occidentului* care nu se împlinește (de exemplu Gabriela Adameșteanu, Ioana Em. Petrescu, Monica Lovinescu – am inclus-o pe Monica Lovinescu aici deoarece este cea mai puternică voce feminină a exilului românesc; deși, aparent, are toate condițiile pentru a se adapta în noua lume își mărturisește în nenumărate rânduri imposibilitatea de a se adapta ritmului tensionat al vieții din Occident. Presiunea ideologică din Franța primului deceniu de după război, dar și vina de a-și fi „condamnat” mama la moarte o determină să trăiască fizic în Franța, dar emoțional în România. *La apa Vavilonului* este o metaforă a acestei scindări a ființei, a vieții pe care o duce între „grădinile suspendate” promise de societatea franceză și haosul comunist din care plecase; este starea permanentă de confuzie, asediu și neputință care nu o lasă să se bucure de libertățile nou dobândite, dar nici să se detașeze de întâmplările din România comunistă);

Cele *cameleonice* care își găsesc locul în mediul în care au emigrat, care se adaptează la noua viață (Carmen Firan sau Nina Cassian, care „înfloresc” inclusiv din

punct de vedere literar în mediul newyorkez. Carmen Firan, de exemplu, mărturisește că a simțit întotdeauna că marea ori gările drept locuri magice, locuri de tranziție care fac legătura dintre două lumi, locuri care dau posibilitatea desprinderii de *aici* și fac posibilă apropierea de *acolo*. Tot ea recunoaște că a avut „întotdeauna neastâmpărul drumului, curiozitatea de a vedea ce se întâmplă de partea cealaltă a gardului, ce e dincolo de orizont, cum trăiesc oamenii în alte părți ale lumii, cum se îmbracă, cum gândesc, ce mănâncă”[1]).

Aceste voci înregistrează diverse realități ale cotidianului, fie din țara de origine, fie din cea de adopție. Aceste *voci* răspund la întrebarea: *ce selecționează și ce înregistrează tipul de scriitură feminină din ceea ce i se oferă privirii?* Răspunsul care se conturează aici vine din analiza instanței feminine care scrie ceea ce vede și ceea ce simte în universul privat și în călătorii, în lumea interioară a fiecăreia și într-un Occident personalizat.

Analiza corpusului se deschide cu memoriile Gabrielei Adameșteanu (n. 1942, Târgu Ocna; redactor la Editura Enciclopedică – devenită ulterior Științifică și Enciclopedică –, redactor la editura Cartea Românească, redactor-șef al revistei *22*). Toate textele Gabrielei Adameșteanu, de ficțiune sau non-ficțiune (de la nuvele și romane până la eseuri), prezintă o frescă a României, scriitoarea dedicându-se receptării și consemnării realității immediate, dar și acțiunilor civice.

Gabriela Adameșteanu face parte din categoria a doua a vocilor feminine; voci pentru care *fantasma Occidentului* nu se împlinește. Spre deosebire de Ana Blandiana, de Florența Albu, de Carmen Firan – și de Mircea Cărtărescu, „oglinda vie” din jurnal a scriitoarei, cel care îi întoarce toate mișcările în sens invers; cu care își compară acțiunile, gândurile și sentimentele, pentru care imaginile realității occidentale se suprapuneau aproape la perfecție imaginilor unui Occident imaginat îndelung –, Gabriela Adameșteanu respinge ideea plecării definitive din țară. Pentru ea, a părăsi pentru totdeauna țara reprezintă un abandon, o dezrădăcinare, sub presiunea cărora nu poate respira.

Anii romantici este o carte de memorii atipică: ea nu respectă un traseu al însușirii crescătoare a vârstelor, iar memoria nu funcționează ordonat-cronologic, ci recuperează ș „animă” fragmente anume, în funcție de diverse lucruri sau situații care o declanșează (de exemplu: vizita unei tinere jurnaliste în timp ce se recupera după accidentul din Maramureș, la sfârșitul căreia o compătimește, spunându-i „Săraca de tine!”[2]; lucru care o face să-și aducă aminte de vorbele unei mătuși în timpul divorțului de soțul ei; de la cooptarea în GDS, în 1990, se trece la momentul alegerii subiectului pentru lucrarea din diplomă din 1965; la fel de sinuos, accidentul petrecut în Maramureș, petrecut la sfârșitul anului 1990, apare pe tot parcursul textului, ajungând să fie relatat în amănunt abia spre sfârșitul volumului). Cartea este structurată în două părți: *America, America* – partea întâi –, și *Întâmplarea care devine destin* – partea a doua –. În prima parte se relatează momente de viață care aduc în centru călătoriile în

[1] Carmen Firan, *Unde începe cerul. Jurnal de călătorie*. Iași, Editura Polirom, 2013, p. 7.
[2] Gabriela Adameșteanu, *Anii romantici – amintiri, gânduri*. Iași, Editura Polirom, 2014, p. 331.

Occident, frânturi de interviuri cu diverse personalități românești aflate în exil, dar și reflecții asupra negării actului de a scrie și al statutului de scriitor (dacă se poate ca cineva să-și nege propriul destin):

> Nu privisem, până atunci, literatura ca pe o profesie, ca pe o carieră [...]. Aveam doar câțiva prieteni scriitori și ținusem mereu să trăiesc în afara lumii literare. [...] Iar în primăvara lui 1990 nu știam când și cu ce mă voi întoarce la literatură. Știam însă că nu renunțasem la ea. [...] Dar cei cinci ani cât fusesem lector la Cartea Românească îmi luaseră cheful de scris [...].[3]

Ori: „Mi-amintesc rarele clipe de «premoniție» când aș putea spune că am călătorit în viitor. De pildă, e ca și când aș fi știut din copilărie că voi fi scriitoare, deși contextul nu-mi dădea nici o speranță și nici eu nu-mi doream.[4]

În cea de-a doua parte, interesul se concentrează asupra evenimentelor socio-politice din România (mai ales formarea Grupului pentru Dialog Social și activitatea scriitoarei în Alianța civică), dar și asupra istoriei propriei familii, acceptării condiției de scriitor și noile „reguli" ale lumii literare: „Am ales momentul lucrării de diplomă ca să mă întorc la literatură. La fel voi face peste decenii, numai că îmi va lua mai mult timp până să înțeleg că mă simt mai acasă în literatură decât în jurnalism."[5]

Chiar dacă cele două părți par delimitate, ca de o graniță, de întoarcerea Gabrielei Adameșteanu în țară după participarea la International Writing Program, evenimentele se întrepătrund, succesiunea amintirilor nerespectând un flux cronologic. Gabriela Adameșteanu construiește în *Anii romantici* un narator care, paradoxal, deși narează la persoana I singular, face eforturi să-și păstreze obiectivitatea. „Personajul" Gabriela Adameșteanu își privește acțiunile în mod lucid, obiectiv și și le justifică neîncetat: în primul rând sieși, și mai apoi cititorului. Gabriela Adameșteanu separă viața personală de cea socială și profesională, și, mai cu seamă, separă propriile impresii, gânduri, credințe din anii de formare de cele de la maturitate ori din prezent, ajungând să fixeze foarte clar și repetat „cauza" care i-ar justifica angajamentul civic: dorința de a deveni un martor implicat al procesului de democratizare a României: „Cu ce percepție politică eronată am trăit pe atunci! Memoria mea a înregistrat «o tinerețe normală». Din fericire, îmi spun azi."[6]

Fluxul de reflecții personale (care predomină, cum se întâmplă de obicei în textele de tip memorialistic) este aici utilizat ca suport pentru acțiunile și deciziile luate având ca scop responsabilitatea față de colectiv. Este o continuă pendulare între individual și colectiv, revelând cerebralitatea deciziilor, logica acțiunilor întreprinse, relația cauză-efect. A contribui la democratizarea României, deși apare ca impuls individual, ca o reiterată dorință personală, este un demers pus în slujba colectivității. La experiențele de viață personale –– căsătoria (anii facultății trebuiau să se încheie cu

[3] *Ibid.*, pp. 20-21.
[4] *Ibid.*, p. 409.
[5] *Ibid.*, p. 262.
[6] *Ibid.*, p. 268.

actul căsătoriei, reprezentând o posibilitate de a primi o repartiție mai bună, ori de a avea pe cineva alături în condițiile grele ale unei repartizări în zone sărace ale țării), divorțul (reprezentând o stigmă în viața femeii în timpul comunismului) – se adaugă interesul pentru reprezentările unui anume climat care domină întregul social (camera de cămin cu toate fetele care stăteau acolo; dorința tuturor colegelor de a-și găsi un soț în maximum cinci ani; repartiția; chiar și accidentul din Maramureș):

> La optsprezece ani împărtășeam obsesia majorității studentelor din provincie: să-l găsească, de-a lungul a cinci ani de stat în București, pe cel care avea să se însoare cu ele. De ce atâta grabă? Pentru că niciodată, în viitoarea noastră viață, nu mai puteam avea la fel de multe șanse ca atunci să-l găsim pe alesul nostru printre zecile de mii de celibatari, majoritatea studenți, și ei, în capitală.
> În perioada comunistă, când nu trebuia să existe șomaj, la sfârșitul studiilor erai repartizat, obligatoriu într-un post din țară. Cel mai rău era să te trezești singură, după cinci ani de învățat, într-un sat pierdut pe hartă, la mâna politrucilor locali care făceau legea, să trăiești în camera închiriate, prost încălzite, fără apă curentă, fără comunicare culturală, cu șanse reduse de a-ți face o familie și cu puțină speranță să mai părăsești acel loc dacă nu reușeai să te descurci.
> Într-o țară hipercentralizată, capitala era un oraș închis. Se intra greu în București, de regulă printr-o promovare profesională, care era de multe ori politică, prin repartiții ori prin căsătorii.[7]

„Personajul" memoriilor este totdeauna parte dintr-un colectiv: este parte din familia Adameșteanu, este parte din redacția *22*, este parte din GDS, este parte din Alianța civică, este parte din PEN etc.; este parte din România și istoria României.

Din cartea de memorii a Gabrielei Adameșteanu lipsesc aproape cu desăvârșire incursiunile în viața intimă – chiar și din perspectiva maternității, un punct atât vulnerabil, (forța sentimentului fiind scoasă în evidență, poate, chiar prin modul în care ocolește subiectul), cât și plin de forță prin argumentele aduse în cazul Goma. Excepție fac datele biografice, prezența și sfaturile socrului în moment-cheie ale vieții profesionale, enumerarea și descrierea membrilor familiei – o prezentare succintă care lasă să se întrevadă formarea etică a scriitoarei, modelul de conduită pe care l-a urmat pe parcursul vieții. Prin fragmente distribuite inegal de-a lungul a șapte capitol, se poate construi povestea familiei, genealogia și chiar proveniența numelui Adameșteanu. Ceea ce reiese din fragmentele scrise despre familie este faptul că Gabriela Adameșteanu se vede drept o parte dintr-un întreg, este conectată prin sânge, fizionomie, îndeletniciri și chiar felul de a fi cu înaintașii ei și cu locurile în care au trăit aceștia.

> Solidaritatea fraților Adameșteanu a reușit să creeze relații apropiate și la următoarea generație, care a împărtășit cultul lor pentru performanța intelectuală: un gen de orgoliu al unui fel de „sânge albastru" care la noi s-

[7] *Ibid.*, pp. 268-269.

a amestecat, în timpul comunismului, și cu complexe de discriminare socială.[8]

Încă din primele rânduri se face cunoscut faptul că scrierea memoriilor reprezintă o risipire de forțe și de timp, în viziunea autoarei, această carte fiind scrisă contra dorinței proprii: „Multă vreme n-am putut înțelege de ce un prozator și-ar risipi forțele și timpul într-un jurnal zilnic sau, la fel de rău, într-o carte de amintiri. [...] Și, de fapt, tot asta gândesc și azi, după ce, aproape contra voinței mele [...]". Dezvăluie că este atrasă mai mult de memoriile oamenilor obișnuiți, și mai puțin de cele ale scriitorilor. Acest fapt este bine conservat în carte, fiind vizibilă detașarea *omenescului*, a evenimentelor din viața privată, de evenimentele istorice la care a luat parte: „Aș fi vrut să păstrez doar cărțile, neatinse de omenescul oamenilor."[9]

Cărțile de memorii care au invadat piața după căderea comunismului au fost nenumărate (din câte se vede, este o piață încă în creștere) și au șocat, au indignat, întreținând vrajba din interiorul unei întregi generații, dar și cu generațiile viitoare. Există nevoia patologică de a-și reabilita imaginea în fața conaționalilor sau pe plan internațional; neavând ca bază regretul acțiunilor, cât regretul că au fost descoperiți, că au fost învinși: „Apariția anchetelor și contraanchetelor, a mărturiilor implică și o dorință adîncă de defulare, de conștientizare a „păcatului originar", care, în comunism, este cel al lui Cain, nu al Evei."[10]

Gabriela Adameșteanu posedă capacitatea de a se detașa de propriul eu, de propria istorie, adunând în *Anii romantici* mai multe euri – trecute – modelate de evenimentele trăite și transpuse sub formă de instantanee, neamestecându-se cu impresiile, gândurile, luările de poziție ale celui care deja a receptat trecutul, prezentul și poate întrevedea și anumite aspecte ale viitorului: „Pentru mine, cartea acesta reprezintă o victorie a vieții contra imaginației, a realității contra ficțiunii. Dar poate și ce am scris aici este tot ficțiune, ficțiunea mea despre viața trăită sub semnul miracolului istoric și al neliniștii că ne vom întoarce de unde scăpaserăm."[11] Prozatoarea Gabrielei Adameșteanu este la fel de lucidă, concentrată asupra cotidianului ca jurnalista Gabriela Adameșteanu. Proza acesteia este presărată cu mici aspecte autobiografice plasate într-un cadru spațio-temporal palpabil, lipsit de sentimentalism și afectare. Textele de ficțiune i-au adus remarci ca *misoginism feminin*, ceea ce nu a făcut-o pe autoarea lor să-și schimbe modul de a (se) scrie, de a construi atât personaje feminine, cât și masculine.

Amintirile Gabrielei Adameșteanu încep cu un îndemn: *Privește înapoi fără mânie*. La prima vedere pare să-l pună în gardă pe cititor, dar la o lectură mai atentă se relevă ca mantră a scriitoarei. Furiile și frica leagă amintirile autoarei și lasă la vedere prizonieratul unui prezent încă umbrit de trecut. Cu frica – personaj omni-prezent – începe și volumul de memorii al Gabrielei Adameșteanu: „Cam pe atunci trebuie să fi fost

[8] *Ibid.*, p. 274.
[9] *Ibid.*, p. 9.
[10] Eugen Negrici, *Op. cit.*, p. 269.
[11] Gabriela Adameșteanu, *Op. cit.*, pp. 13-14.

instructată de părinți și asupra pericolului pe care îl poate reprezenta un jurnal – pentru tine și pentru alții."[12]

Privește înapoi fără mânie, capitolul de început al memoriilor, rezumă atitudinea autoarei și prezice atmosfera rândurilor ce urmează. Chiar dacă sentimentul general în care sunt închise amintirile unor vremuri când mai zbuciumate, când mai liniștite, când mai lipsite de speranță, este lipsa de mânie – utilizată ca o detașare de propria istorie, o ridicare din propria ființa, utilizată să adune cât mai precis evenimente cu un puternic impact social, emoțional –, sentimentul care răzbate încă din primele paragrafe este frica. Frica este un personaj comun al corpusului de texte care fac obiectul cercetării; poate fi decupată din paginile citite și *interogată* ca o entitate aparte a perioadei comuniste.

Pe parcursul memoriilor, Gabriela Adameșteanu se așază în fața mai multor oglinzi. De cele mai multe ori se regăsește pe sine la diferite vârste, dar, mai mult de atât, pune în oglindă propriile gânduri, acțiuni cu cele ale altor persoane cu care a intrat în contact, alți scriitori, scoțând la iveală dorința de a face literatură, în ciuda instinctului de conservare care a făcut-o să se îndrepte spre o formă mai puțin riscantă a scrisului în viziunea ei: „În acel timp, priveam literatura ca pe o religie căreia îi sacrifici (aproape) totul [...]"[13]

Scrisul, actul de a scrie (ficțiune și non-ficțiune deopotrivă) este un instinct pur la Gabriela Adameșteanu, cum singură precizează, și care nu depinde în nicio măsură de genul biologic: „[...] porunca a doua, să nu citesc, să nu scriu, să nu «fac eforturi cu capul», n-am putut s-o urmez. Instinctul de a relata ce văd, ce aud, ce gândesc este, am descoperit cu acea ocazie (sau, cel puțin, a fost), mai puternic decât instinctul meu de conservare." [14]

În *Anii romantici* se semnalează multe diferențe de perspectivă asupra acelorași evenimente, dar nu sunt (im)puse sub imperiul categoriei de gen, ci, mai degrabă, sub presiunea experiențelor familiale, a experiențelor de viață, a intereselor fiecăruia. Munca în redacția Editurii Enciclopedice îi arată scrisul șablonar (fișe de dicționar supervizate de cenzură), iar la Cartea Românească vede lupta contra cenzurii din perspectiva editorilor (aici, volumul de memorii are o important dimensiune documentară, pentru că depășește perspective studiilor de istorie a cenzurii românești, care privesc doar eforturile scriitorilor care-și asumau riscuri de a scrie contra sistemului sau de a nu scrie literatură aservită). În sfârșit, lucrul în redacția revistei *22* o aduce mai aproape de cotidianul unei noi perioade istorice.

Gabriela Adameșteanu își neagă pentru o bună perioadă din viață statutul de scriitor:

> Dar invitația de la International Writing Program (IWP), dintr-un oraș, până atunci, necunoscut mie – Iowa City –, era cu totul altceva. Nu era

---

[12] *Ibid.*, p. 7.
[13] Gabriela Adameșteanu, *op. cit.*, p. 149.
[14] *Ibid.*, pp. 334-335.

> adresată redactorului-șef al unei publicații independente, nici jurnalistului, ci unei scriitoare: un statut pe care tocmai îl abandonam.[15]

Reticența în fața scrisului, a literaturii, vine în urma evenimentelor petrecute în familie (relocarea tatălui la Pitești, confiscarea averii unchiului), a celor învățate în intimitatea familiei (repercusiunile pe care le putea atrage scrisul, publicarea textelor – chiar și ficțiunea –). Întâmplarea cu jurnalul Tiei Șerbănescu confiscat la aeroport, violențele contra Monicăi Lovinescu – chiar și la „adăpostul" exilului –, dualitatea oamenilor în relațiile cu Ana Blandiana – când adulată, când blamată – o îndepărtează, în prima parte a vieții, de statutul de scriitor asumat: „Un scriitor este, în multe privințe, o făptură incomodă pentru familia lui. Încă și mai incomodă este o scriitoare." [16] Retrospectiv, actul de a scrie – și în același timp de a fi tradusă – îi dă libertatea mult căutată, îi oferă sentimentul unei împliniri familiale, o revenire la sine.

Ideea compromisului este cea care o ține la distanță de lumea literară, impregnată de politic în anii comuniști. Este un obstacol peste care nu poate trece din motive etice atât față de sine, cât și față de ceilalți, față de cauză. Refuzul compromisului și indecizia din tinerețe formează o punte suspendată chiar către posibilitatea de a scrie, din dorința de a căuta logica acțiunilor, *Anii romantici* – carte în care literatura și civismul se întrepătrund, centrul de interes fiind mereu socialul: „Societatea era polarizată sever și comunismul ne învățase să marcăm negativ compromisul uman."[17] Fie că scrie înainte de revoluție, fie după, Gabriela Adameșteanu transcrie cotidianul cu micile frământări zilnice, dezamăgiri sentimentale, presiuni sociale, schimbările politice.

Formarea ei profesională a coincis cu timpul „dezghețului" (1953-1957). Scurta perioada de acalmie de după moartea lui Stalin a dus la o timidă reîmprospătare a literaturii, atât în poezie, cât și în proză (*redescoperirea individului ca excepție*[18], separându-l de contextul socio-istoric general); la o reducere a intensității cenzurii (criticii de partid s-au văzut nevoiți să țină pasul cu inovațiile scriitorilor), cât și la scăderea vigilenței la admiterile în sistemul universitar ori în „câmpul muncii", cum suna clișeul propagandistic al vremii. Acest context a făcut posibilă pentru Gabriela Adameșteanu urmarea cursurilor universitare (1960) și obținerea unui loc de muncă în urma repartizării (1965). Aceasta s-a născut într-o familie de intelectuali („burghezi", statut social fără prea multe șanse de a fi trecut cu vederea în dosarele de cadre), având toate premizele unei vieți dificile în perioada de început a regimului comunist: „M-am considerat totdeauna norocoasă pentru că momentul „dezghețului" a coincis cu cel al formării mele. Până prin 1986-1987, când m-a contaminat radicalizarea din jur, l-am tot așteptat să se repete, cu resemnarea oamenilor convinși de durata, pe sute de ani, a comunismului."[19]

---

[15] *Ibid.*, p. 18.
[16] *Ibid.*, pp. 278-279.
[17] *Ibid.*, p. 97.
[18] Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2019, p. 251.
[19] Gabriela Adameșteanu, *Anii romantici – amintiri, gânduri –*, Iași, Editura Polirom, 2014, pp. 261-262.

Naivitatea pe care o invocă în paginile memoriilor, dar și sentimentul de a aparține unui anumit grup și de a lupta pentru cauza acestuia o ajută să supraviețuiască jocurilor de putere în mijlocul cărora, cu voie sau fără voie, se regăsește (repartiția din 1965 în redacția de Dicționare Enciclopedice din cadrul Editurii Politice, unde nu se simțea presiunea cenzurii în aceeași măsura ca în alte departamente; călătoria în Maramureș la rugămințile lui Emil Constantinescu, ținându-i locul Anei Blandiana, și care se încheie cu un accident teribil):

> După accident, Ana și Romi au venit să mă vadă acasă, cu același sentiment de responsabilitate pe care l-a avut, un timp, și Emil Constantinescu, de parcă aș fi făcut accidentul fiindcă mersesem în locul Anei. Total fals, de fapt, pentru că, în viață, fiecare se află pe locul lui și deciziile le ia singur...[20]

Această potrivire de evenimente Gabriela Adameșteanu o pune în baza destinului; mici lucruri care din perspectiva celui aflat la distanță se diferențiază de restul, marcând o hartă care trebuia parcursă (din dorința de *a participa la facerea noii lumi*). Structura cea mai vizibilă a acestui destin este relatată în capitolul *Cele trei avertismente*, unde arată cum în ciuda instinctelor, pleacă într-o călătorie ce avea să-i schimbe viața: primul este pus pe seama indeciziei caracteristice, al doilea pe oboseala cronică și fizică, iar al treilea fiind chiar ședința Alianței Civice de la Cluj.

În volumul *Anii romantici* presiunea alegerii între a pleca și a rămâne în țară nu este de o mare intensitate (cum este în jurnalele Monicăi Lovinescu, de exemplu) și, inițial, nu reprezintă decât un mijloc de a se apropia de elitele românești aflate în exil: „[...] să ies din țară a însemnat, ani de zile, în primul rând ocazia să-i reîntâlnesc, să stăm de vorbă. Și să public în revista *22* interviurile mele cu personalitățile culturale aflate în străinătate."[21] Însă o presiune există și este, într-un fel, mai autentică pentru că nu vine din partea autoarei, ci din așteptările celorlalți, a oamenilor cu care intră în contact, și nu afectează doar pe moment sau doar persoana în cauză, ci trece până la cititorul care se află la o distanță considerabilă în timp și într-un cadru social nou. Gabriela Adameșteanu este conștientă atât de alegerile făcute, cât și de motivele pentru care le-a făcut, prezentându-le cu naturalețe, cu detașare și chiar cu auto-ironie. Regretul nu este un sentiment care să se regăsească în paginile acestor memorii, este însă prezent un sentiment de împlinire a unui destin, un destin asumat al tuturor deciziilor, bune și mai puțin bune.

Gabriela Adameșteanu este *pentru întoarcerea acasă, în România*. În timpul celor trei luni petrecute în America, face o serie de interviuri cu scriitorii exilați în *Lumea Nouă* (adunate în volumul *Obsesia Politicii* apărut la Editura Clavis în 1995); interviuri la care mărturisește că spera să găsească dorința interlocutorului de a se reîntoarce acasă:

> Eu aveam în continuare obsesia exilului, a emigranților, de ei eram, în primul rând, interesată atunci când ieșeam din țară. [...] mi-am dat dintr-

[20] *Ibid.*, p. 316.
[21] *Ibid.*, p. 123.

> odată seama că, oriunde mersesem până atunci în străinătate, căutasem mereu doar o prelungire a României, fără să mă intereseze, de fapt, țara, orașul unde mă aflam, mai mult decât un decor de teatru.[22]

Această speranță de a reîntregi granițele (culturale ale) țării, ale familiei extinse, s-a lovit de realitatea *dură* a vieților care au depășit trauma, dificultăți materiale, de limbă, care deja s-au adaptat noilor condiții:

> Era exact ceea ce îmi dorisem, să văd că prietenii, scriitorii din exil, revin în România. [...] A trebuit să treacă ani până m-am convins că extrem de puțini dintre cei ce au plecat doresc cu adevărat să se întoarcă. Este de înțeles, fie și fiindcă au trecut o dată printr-o traumă de adaptare și nu vor s-o ia de la început. Și pe urmă există diferențe de confort material, care atârnă mai mult în cântar decât căldura umană de aici, școlile copiilor etc.[23]

Garbiela Adameșteanu nu a avut niciodată impulsul de a emigra, dar asta nu exclude dorința unei libere circulații între statele lumii. Deși a participat la mai multe tabere de creație, în țară și în afara țării, cea mai importantă experiență este trăită în Iowa City, în 1990, în urma invitației de la International Writing Program (IWP). Plecarea în America vine cu diverse obstacole: în primul rând limba, și mai apoi senzația de constrângere într-un mediu din care plecase în mod conștient – cel literar. Deși în contextul celui de-al Doilea Război Mondial și anii grei sub comunism, speranța salvării se întrepta către Statele Unite ale Americii, *fantasma* românească a Occidentului rămânea, pentru mulți, tot între granițele Europei de Vest, cu precădere Franța. Aceasta era și impresia Gabrielei Adameșteanu, mai ales că, Franța era și țara de adopție pentru mulți prieteni și intelectuali români. Renunțarea la literatură a venit sub greutatea cenzurii și a *maculaturii* pe care fusese obligată să o citească cât a fost lector la Casa românească. Plecarea în America o speria din mai multe puncte de vedere: începând cu întregul proces prin care trebuia să treacă (acte, călătoria în sine cu avionul, șederea în Iowa City), de la limba prea puțin cunoscută în care trebuia să se descurce, până la activitatea propriu-zisă de a scrie.

> Păstrez până azi în minte gustul frustrării de atunci, când am sacrificat stagiul, atât de tentant pentru mine, în presă, într-o limbă în care mă simțeam confortabil și într-o țară care deja mă pasiona – Franța –, pentru o rezidență plicticoasă într-o limbă cvasi-cunoscută și într-o țară-continent care nu mă interesa.[24]

Iowa City, locul unde nu se întâmplă nimic[25] este scena reformatoare a scriitoarei Gabriela Adameșteanu. Spre deosebire de agitația haotică a anilor '90 din România, Iowa City o întâmpină cu un calm aproape ireal. Trăind sub presiunea evenimentelor de

[22] *Ibid.*, p. 128.
[23] *Ibid.*, p. 143.
[24] *Ibid.*, p. 22.
[25] *Ibid.*, p. 87.

ultimă oră în țară suferă și, totodată, asimilează viața cotidiană liniștită din orășelul american. Mircea Cărtărescu este oglinda Gabrielei Adameșteanu pe parcursul celor trei luni petrecute în America: „Nimic nu-i sigur din ceea ce vedem în jurul nostru, totul este deformat de o lentil subiectivă."[26] (Acest citat, chiar dacă se referă la percepția diferită a lui Petru Culianu din perspectiva Gabrielei Adameșteanu și a lui Matei Călinescu, lasă să se vadă puterea poziției de martor.)

Interesele Gabrielei Adameșteanu și ale lui Mircea Cărtărescu sunt cum nu se poate mai diferite: de la claritatea cu care Mircea Cărtărescu își îmbrățișa viitorul literar și confuzia Gabrielei Adameșteanu în fața propriului destin de scriitoare, la modul în care își gestionau economiile, relațiile cu ceilalți participanți la IWP și asimilarea cotidianului american: „Spre deosebire de Mircea, nu venisem cu gândul să mă întorc în România cu o achiziție anume ori cu bani economisiți: cheltuiam bursa cu inocența unui sălbatic."[27]

Experiența din căminul studențesc Mayflower este o continuare a studenției Gabrielei Adameșteanu (căminul în sine cu bucătăria la comun, cursurile de limba engleză, comunitatea de studenți, „îngrijitoarea" desemnată pentru a-i însoți, lucrurile cumpărate de la *second-hand* și cărțile din anticariate etc.). Acestei experiențe studențești americane i se opune individualitatea experienței lui Mircea Cărtărescu. Cei doi asimilează timpul petrecut în America în moduri diferite: pe când Mircea Cărtărescu încearcă să suprapună imaginile unei Americi ficționale, trăind mai mult în trecut (ceea ce citise ori văzuse în filme caută mereu să suprapună realității – zgârie-norii de sticlă, costumele de blugi, dozele de Coca-Cola) și în viitor (ceea ce avea să ducă la întoarcere în România – banii economisiți, diverse proiecte literare), Gabriela Adameșteanu trăiește prezentul (nu-și leagă experiențele nici de imagini ficționale, netrăind cu obsesia unei Americi salvatoare, nici de posibilele beneficii materiale cu care s-ar întoarce în țară). Acest mod de a se adapta situațiilor de moment ar putea-o la fel de bine încadra în a treia categorie a vocilor feminine, și anume a celor *cameleonice* (cele care își găsesc locul în noul mediu, care se adaptează la noua viață). Însă lupta de rezistență dusă de-a lungul anilor, și, poate mai ales, detașarea naivă și transpunerea într-un cotidian temporar, îi fac loc în a doua categorie. Adaptabilitatea rapidă a Gabrielei Adameșteanu la un nou mediu vine tocmai din faptul că este o situație temporară, o întâmplare care pare să o surprindă de fiecare dată, care poate la fel de bine să nu se mai repete și pe care o trăiește și și-o asumă în mod autentic și conștient.

> Când ajung într-o țară vestică, mi-aș dori să trăiesc acel scurt interval de viață occidental, pe cât posibil, la fel ca un cetățean occidental obișnuit. Poate să fie o fantezie literară, așa cum, atunci când ajung într-un loc nou, îmi imaginez cum ar fi să trăiesc ani de zile acolo: de fapt, o fantezie comună a oamenilor cu imaginație. Sau poate la mine să fie orgoliul șifonat al europeanului de mâna a doua, deranjat la ideea că el nu trebuie să-și permită ceea ce își permite omologul său vestic.[28]

[26] *Ibid.*, p. 168.
[27] *Ibid.*, p. 88.
[28] *Ibid.*, pp. 88-89.

Sunt două imagini ale Americii de Nord pe care Gabriela Adameșteanu le transpune în cotidianul românesc, le „aduce acasă”: una culturalizat-obiectivă (din cartea de interviuri cu personalități ale exilului), și una maxim personal: o jachetă roșie pe care o primește din partea International Writing Program, primul articol vestimentar *second-hand* pe care îl poartă, o geacă care o evidențiază în marea de culori încă cenușii din magazinele românești, dar și haina datorită căreia a fost reperată după accidentul din Maramureș.

În contextul istoric în care este scrisă cartea nu se mai pune problema binelui versus cea a răului. Evenimentele sunt așternute pe hârtie după ani distanță, într-un cadru social total diferit de cel opresiv sau plin de haos pe care îl aduc în discuție (regimul comunist, evenimentele de după Revoluție). Cu toate acestea, sentimentul de frică față de regimul comunist persistă. Chiar dacă este transferat în paginile cărții în mod obiectiv, la adăpostul anilor care au trecut și al drepturilor câștigate, este pregnant pentru că reprezintă starea lucrurilor în momentul petrecerii evenimentelor. Sentimentul dominant al fricii, resemnarea în fața fricii, încă se citește în paginile memoriilor tocmai prin prisma abordării subiectelor de către Gabriela Adameșteanu. Ecoul fiecărui text, fiecărei amintiri, o mantră a acelor timpuri, dar mai ales a celor care au urmat este *nu credeam c-o să se termine*. O sintagmă sub care se regăsesc atât cei care au profitat de acea perioadă, cât și cei care au avut de suferit. Un timp suspendat pe care unii l-au trăit parcă la nesfârșit, în timp ce alții nu l-au ajuns. În toate aceste oglinzi puse împreună, la fel ca în celelalte texte din bibliografie, există mai multe imagini decupate din perspective asemănătoare, însă ceea ce vine în contradicție cu realitatea pe care o trăim noi astăzi, nu sunt nici lipsurile cu care se confruntau, nici moartea, nici suferința, nici măcar frica, ci sentimentul concret al unei dictaturi fără sfârșit. Fie în paginile de ficțiune, fie în cele de memorii ori jurnale apare sintagma *nu credeam că o să se termine vreodată*. Sentiment inoculat nu doar la cei care își caută într-un fel sau altul justificări, ci mai ales la cei care au încercat să nu facă compromisuri, la cei care într-o realitate distopică au luptat contra sistemului (Annie Bentoiu, Gabriela Adameșteanu etc.), inadaptații. Mediul contaminează o persoană, o generație, o populație întreagă și mai ales cel creat în timpul perioadei comuniste.

Parcursul Gabrielei Adameșteanu este unul marcat de destin. Este femeie, fără a fi feministă; este mamă; este rezident al Estului în Occident, fără a i se abandona; este redactor-șef; este scriitor. Condiția de femeie este aproape irelevantă pentru Gabriela Adameșteanu, singurele referiri la aceasta fiind doar cu maternitatea (mamă singură) ori presiunile sociale din timpul comunismului (căsătoria). *Fantasma Occidentului* nu se îndeplinește în cazul autoarei – călătoriile reprezentând, mai degrabă, obligații civice (persuasiunea personalităților literare aflate în exil de a se întoarce în România) –; „acolo” reprezentând o formă temporară de evadare a unui „aici” saturat, un moment de pauză care face posibilă concretizarea statutului de scriitor (International Writing Program), redescoperirea literaturii (rezidențele de creație).

Modul strict în care acționa în cadrul conducerii revistei *22* este o extensie a gândirii raționale; acesta se poate observa și în lupta disidență/rezistență prin cultură

cu regulile unui sistem corupt, în încercarea de a readuce în țară valorile culturale (insistența din interviuri, întâlnirile GDS, Alianța Civică). Toate acestea cu speranța unui viitor mai bun și nicidecum din disperare ori falsă admirație. Deși, ca mulți alții care au trăit sub comunism, Gabriela Adameșteanu a trebuit să conștientizeze efemeritatea regimului, ceea ce a venit odată cu Revoluția din '89, speranța *anilor romantici*, a fost și ea făcută din același material. Realizarea acestei precarități a unei realități idealizate o scoate din radicalizarea gândirii, care o caracterizase de-a lungul timpului.

Fie că se alege tabăra disidenților, fie cea a rezistenților, lupta este comună și fiecare dintre cele două are în vizor acțiunile celeilalte, se completează reciproc, chiar dacă uneori se uită acest lucru.

Bibliografie

Surse primare:
Adameșteanu, Gabriela. *Anii romantici*. Iași, Editura Polirom, 2014.
Surse secundare:
Adameșteanu, Gabriela. *Obsesia politicii*. București, Editura Clavis, 1995.
Boyum, Svetlana, *The Future of Nostalgia*, NY, Basic Books, 2001.
Negrici, Eugen. *Literatura română sub comunism*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași, Editura Polirom, 2019.
Ricoeur, Paul. Memoria, istoria, uitarea. Timișoara, Editura Amarcord, 2001.
Yurchak, Alexei. *Everything Was Forever, Until It Was No More*. Princeton University Press, 1960.

AN ARCHETYPAL APPROACH TO SHARON DRAPER'S OUT OF MY MIND

Stela PLEȘA
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The paper entitled "An Archetypal Approach to Sharon Draper's Out of My Mind" tackles the life experience of a brilliant and extremely gifted child suffering from cerebral palsy and the empathetic relation with her parents and some close family acquaintances, who help her surpass social and emotional frustrations. Our methodological grid consists of Pearson's twelve archetypes, valuable interpretative guides meant to awaken the main character's inner hero and facilitate the accomplishment of her aspirations.

Keywords:

The mind and the heart are the two terms often employed by Pearson in relation to his description of various archetypes, approached by us as unconscious contents embodied in archetypal images, and tackled in terms of their connection with the Ego, the Self and the Soul. Assuming that the Ego together with the Self and the Soul should hold an important position in our merging with the outer world, Pearson regards archetypes as those inner patterns through which the Ego should be "re-educated" (1991: 35), not eliminated.

Following Pearson's argument regarding the fact that each of us undertakes the life journey, and, that we should be properly trained lest we might fail, together with his conviction that various archetypes specifically contribute to teaching us how we can assume clear responsibilities in our life, I will closely examine Melody's evolution, in terms of her successfully playing her "social role" (Gilder 2003: 148) of a brilliant schoolgirl, despite her severe disability. Pearson posits that we all possess the archetype of the Innocent, the so-called "inner Innocent" (1991: 32). Even if Draper depicts Melody as a gifted child suffering from cerebral palsy, she is introduced as confidently relying on all those people concerned with her evolution, be they parents or teachers. Because she is often underestimated, even by her own mother, who sometimes is unable to realize her potential of recalling specific details related to every infomercial, mailing addresses, websites, names of actors and actresses, the exact time and channel for her favorite shows, in comparison with her father, who never speaks "baby-talk" (6) to her, Melody continues to hold them dear and trust them.

The same attitude on the part of Melody can be identified in her relation to the teachers, some of them rather incapable of empathetically reacting to her needs and inner challenges, for instance Mrs. Billups. Conversely, Mrs. Sharon fully recognizes her potential and regards her as "the star" (45), in the Spaulding Street Elementary School's special program for disabled children.

Fascinated by Pearson's elaboration of the inner Innocent's perceptual field in association with the "lost and regained paradise" (1991: 72), I embrace his suggestion of approaching this concept in terms of perceiving life as the "real vision," meant to help us liberate ourselves from "the world of illusions" (72).

Melody's world of illusions interrelates with her conviction that the Medi-Talker, named Elvira, will help her accomplish the transition from "inner speech" (Vygotsky qtd. in Palmer 2004: 93) to positive interrelation with other people. Later, it will facilitate her the opportunity to successfully lead her team to the "best score," appreciated by her as the supreme victory, meant to ensure her full recognition as concerns her potential and her perfect empathetic integration.

Melody's contemplation of the opportunity to become emotionally and socially integrated arises from considering Stephen Hawking and the computer he relied on as the best illustration of the fact that, if you are an exceptionally endowed person and if you are properly assisted by parents, teachers, or mentors such as Valencia at home or Catherine, at school, you can surpass physical barriers and enjoy full recognition of your inner gifts and respect.

Melody's reliance on Stephen Hawking, who can neither walk nor talk, and who is still regarded as the smartest person in the world, can be associated with the capacity of the inner Innocent to believe in miracles. It allows him to rely on "dreams, hopes, visions" (Pearson 1991: 75) and make them become true, even under the most disadvantageous circumstances.

Despite her "faith" and "fidelity" (1991: 76), as concerns her wish to accomplish her dreams without surrendering to external discouraging factors, her archetypal Innocent is "culpable for the fall" (76). The fall is regarded by Pearson as an opportunity to discover and face both good and evil and to willingly promote the former and restrain oneself from embracing the latter.

I will further turn into good account the "ethical effects of the shadow of innocence," commented by Pearson in relation to the Innocent's determination to guard his "innocent state of trust and optimism," and, to pathologically refuse to fall by "caviling at innocence" (1991: 76). The refusal to admit the possibility of falling, of experiencing failure has been interpreted by Pearson in terms of the refusal to disregard the parents or the teachers and their role as "reliable" (76) persons, meant to help him/her surpass difficulties and recover after unpleasant experiences.

The fact that the colleagues refused to accept her as part of the team, although it was her who helped them get "the best score," firstly annoyed Melody, secondly made her experience anger, inner darkness, utmost sadness, helplessness but never the lack of support on the part of the family. All the time, they have been regarded by her as the safest environment, able to willingly protect and to unconditionally love, accept and encourage her.

However, Melody's intense "internalization" (Pearson 1991: 76) of the feeling of guilt over her little sister's accident, that occurred due to her stubborn demand to be taken to school on the rainy day following the disastrous contest, facilitates the

manifestation of the shadow in terms of severely blaming herself for it and of obsessively repeating her wish she were normal as the other kids are.

Valencia's prompt reaction by saying that this would imply "to be mean and fake and thoughtless" (2012: 76) like them, followed by Melody's rejection of the "trophy," won by her team, that accidentally fell and broke, together with her subsequent rolling herself out of the classroom, are meant to reveal her way of facing and reacting to an unfriendly social environment.

Her conclusion, that she is not very much different from the other kids, reached by her after successfully answering most of the questions at school and after wondering and worrying as concerns what life has in store for her, is doubled by her determination to write her life story so that what she has got "stuffed" (2012: 78) inside her head could be revealed to all those concerned.

Melody seems to have returned "to Paradise as the Wise Innocent, full of trust and optimism" (Pearson 1991: 88), convinced that other children could benefit from her life story via this assumed pattern of social understanding as concerns the real significance of the existence of remarkable yet disabled children. Relying on Gilder's syntagm "personal-functional level of analysis" (2003: 108), where "personal" stands for Melody's mental profile and "functional," for the way her brain "creates" (Damasio, qtd. in Palmer 2004: 24) her mind, I will further focus on the archetype of the Orphan.

Pearson assumes that this archetype interrelates with that of the Innocent, in the sense that, once the Innocent has chosen the person or persons regarded as suitable for accomplishing his wishes, the inner Orphan, in an active and rather critical manner, will speculate which qualities should be hidden so that he/she could best promote the new social image lest he / she might be harmed. I suggest that Melody's determination to "wake up, give up illusions and face the traumatic reality" (Pearson 1991: 85), precisely due to the moral wounds provoked by various people incapable of showing the least amount of empathy towards her precarious physical condition, is a confirmation of Pearson's concerns with introspection, derived from some inner command to prove that "if we were not wounded, we would remain innocent and would never grow up" (85).

Melody's unpleasant experiences, instead of leading her to self-victimization, through constant and intense training, have helped her aspire at detaching herself from her incoherent inner structure and reveal her acceptance of being assisted to be successful in relation to other people. "Acceptance of assistance" (1991: 23) is another device belonging to Pearson and it will be employed to decode the evolution of Draper's character.

In what follows, I will shortly engage in a "both/and" (1991: 23) approach to Melody. I will observe both how the parental and communitarian opinions can become "oppressive" (Pearson 1991: 33) and show how she tries to repress those parts of her personality that are unsuitable for interrelating with the people around her, through activating the archetype of the Warrior. It encourages her to feel strong and do her best to accomplish her dreams.

It seems that Melody realizes that if she were well trained, she could "protect" (1991: 98) and defend herself against the unpleasant intrusion of the other

unsympathetic people. Pearson opines that one's successful search and discovery of one's potential is favoured by the archetype of the Warrior, that assists us in discovering ourselves, in setting the boundaries and in protecting ourselves against "outer aggressive agents" (98). Melody permanently turns to good account and relies on the potential of the inner Warrior, asserting her decision to compete for what really matters, that means for realizing the best score for her team. Her preference concerns honest solutions, for instance, that of rejecting Catherine's assistance, when directly competing, not to give the impression that she is cheating, of honestly asserting her opinions, even if that is done through precarious means, because she can only rely on technical devices and not vocalize her needs. They can be regarded as personal functional means of amplifying communication and of winning the sympathy of the readers.

It is obvious that Melody is permanently looked after by her beloved parents, interpreted by us as embodying the archetype of the Caregiver. They bind her to the school community, helping her to acquire the feeling of belonging, encouraging her to establish relations with the people around her.

Asserting themselves as "the perfect, careful, affectionate parents" (Pearson 1991: 108), they are involved in developing Melody's excellent mental endowment and her private concerns. As regards the inner Caregiver, Pearson assumes that, if it is assisted by the strong inner Warrior, it can establish those boundaries that might be regarded as reasonable, concerning one's behavior towards the family or community one belongs to. Equally important is the fact that the energy of this archetype is not only involved in setting "boundaries" (108) but also in establishing favorable interpersonal relationships, meant to help her evolve.

The setting up of 'boundaries' concerning Melody's behavior towards the people around her mainly arises from their inability to realize her mental potential, due to her serious physical disability. A good instance of showing how her emotion of anger is aroused concerns Mrs. Billups' insisting on imposing upon her the activity of recognizing and practicing the alphabet, accompanied by Melody's "bellowing" and "screaming" (2012: 81). Only her mother's arrival puts an end to the unpleasant situation, through her explanation that she regards as unbearable and cruel the permanent repetition of those letters, which Melody knows very well, and the forcing of the children into singing stupid childish songs. On the other hand, Dr Hegely's suggestion that her parents should take her to a residential hospital for children suffering from disabilities, vehemently turned down by her mother, sounds scaring for Melody, mainly due to her mother's anxiety that she might give birth to another child, suffering from cerebral palsy.

As concerns the directing of the energy of the inner Caregiver towards establishing functional interpersonal relationships, it mainly arises from Melody's determination to possess the Medi-Talker, known by everybody as being the best device meant to facilitate human intercourses. It proves to be of great help for Melody, helping her acquire the feeling of belonging to the school community, of being turned to good account by the history teacher, who encourages her to take part in prestigious competitions. It also facilitates her to establish harmonious relationships with some of her colleagues, mainly with Catherine, the one chosen to assist her at school.

Had everybody realized how eager she was to help them win the competition despite the physical disability, they should have highly appreciated her and not deprived her of the opportunity to join them in the final competition held in Washington D. C., which proved disastrous for everybody, precisely due to her being absent. Her team lost the competition and Melody, instead of experiencing her engagement with them in terms of the "archetype of generosity," which would have happened if she had taken part in it, suffers from intense frustrations.

Melody has experienced the first level of the Caregiver when the inner tendency to "sacrifice" (1991: 245) herself for the benefit of her colleagues' success proved a disaster. The second level of the inner Caregiver implies to learn to take care of herself so as not to be maimed and to enrich her life experience. The third level concerns the wish to contribute to the process of better integrating herself in the community she belongs to through sharing her life experience by writing a book about the way her vital mental energy has helped her surpass ordinariness and failure. Pearson also assumes that "the Caregiver is often the mother's nurturing role and the Warrior is the father's protecting role," and, concludes arguing that "If your Warrior leads too strongly, you may 'win' at the expense of others. If your Caregiver leads over much, you may help others at your own expense" (1991: 246).

The archetype of the Seeker is the one that shows how Melody's belief concerning her inner development, evolution and enlightenment is functional. It appears that transformation is initially controlled by the Ego's "thinking process" (Pearson 1991: 45), whereas enlightenment is associated with one's inner concern to become "better, more accomplished, perfect" (1991: 46).

Pearson also introduces the idea that one's transformation is dependent on the peculiar person who is exploring and experiencing what he/she is afraid of. As concerns Melody, what she fears most are precisely the two circumstances meant to ensure her success in discovering her real logical and emotional potential. She fears to enjoy some freedom as concerns her dependence on others, obtained via the Medi-Talker, and, to courageously face the unknown when she is left all by herself to take part and find the best answer to the problems encountered during the Whiz Kids quiz competition. Melody's determination to get involved with the quiz team can be regarded in terms of the response of her inner Seeker "to the call of the Quest: Crossing and the Threshold" (1991: 125). Pearson claims that such accomplishment requires that we should realize the fact that "the real solution is the expansion of our conscience, beyond the Ego" (1991: 125). This implies the constant search for our real identity. Pearson, quoting Hillman, also insists that "self-pity is a form of personal discovery, of self-evaluation," suggesting that it reveals to those concerned "our own desires" (125).

Self-discovery is instrumental to Melody's transformation from a totally dependent and misunderstood child into a person concerned with her mind, regarded by Damasio as being "private, hidden, internal" (qtd. in Palmer 2004: 124), observable only to the one that owns it. Her increased attachment to music, her predisposition to "smell freshly sliced lemons and see citrus-toned musical notes," which used to remain hidden in her mind and to which not even her mother had any access, reveal the fact that she is

acquainted with her mental states and that her consciousness cannot be grasped through "observed and measured phenomena" (Palmer 2004: 124), but through the "first point of view of introspection" (124).

Melody's "quest" concerns her mind, whereas "crossing" and the "threshold" refer to the fact that inner perception through introspection, no matter how incomplete it might be, should be regarded as "a major source of self-knowledge" (Gulick, qtd. in Palmer 2004: 127). Moreover, Palmer assumes that "first-person ascriptions" unveil signs of "self-deception" (127).

Approaching Melody's mental states in terms of self-deception and, further on, in terms of self-pity and regarding them as valuable sources of "personal discovery, of self-evaluation" (Pearson 1991: 125) is an extremely profitable enterprise for me, because it will finally bring me closer to her "true and genuine identity" (1991: 129).

Self-deception can be related to her permanent perception of herself as being different from the others, only to gradually realize that her acquired knowledge regarding everything that exists around her will be never lost, but "forever tucked" (6) inside her head. Unable to walk and talk often leads her to experiencing "self-pity" (2012: 20). It is Mrs. Violet Valencia, her parents' neighbor who manages to sense her and who is determined to assist her in discovering her "hidden superpowers, her highest potential" (20).

Melody's highest score, achieved within the school competition, is a clear evidence of the fact that she has succeeded to surpass her physical and emotional barriers. Her subsequent rejection and betrayal by her colleagues, due to her physical disability, on the day when they all had to leave for Washington D.C. for the final stage of the contest, leads her to experiencing utter disappointment. If her previous success reveals her potential to transcend her "limited Ego" (Pearson 1991: 133), her depression signals the activation of her inner shadow for a short period of time. The archetypal shadow manifested in violent gestures and in her rolling herself out of the classroom the day after her colleagues had returned from the competition.

However, closely following Pearson's arguments, we can grasp the way Melody attends to the 'death' of her old limited and disappointed self and to the birth of her new spiritual Self. It is the spiritual Self that facilitates her crossing the threshold towards a new identity, that of a child determined to write the story of her childhood, filled in with details, impressions, and commitments.

The major commitment of writing a book about the success of a disabled child to surpass her physical disability through will and conscience is possible once one's inner shadow is "integrated and transformed" (Pearson 1991:141) so that it can enrich ourselves. Pearson associates such evolution and enlightenment with the archetype of the Destroyer.

Positively approached, the inner Destroyer is regarded as helping us to reconfigure our life by getting rid of unfavorable ways of thinking and acting. The twofold destructive and creative potential of the inner Destroyer are commented by Pearson in terms of its three levels. The first level is discussed in relation to various states of

confusion, experienced by the person who has faced losses or suffering, in our case the losses and suffering experienced by Melody after having joined the school community.

The second level of the inner Destroyer, applied upon Draper's character, illustrates her acceptance of losses and her relative lack of power, while interrelating with her colleagues. The third levels concern her potential to figuratively confront herself with her own inner Destroyer, to detach herself from those experiences and people that do not understand and support her values and to finally accomplish her aspiration of teaching them the love lesson of how one can really care for the others by self-acceptance and by interrelating with them via the aesthetic recreation of her life story.

It is the archetype of the Lover and that of the Creator that Pearson regards as facilitating our imagination and our inclination towards turning to good account our attention filled with love. If we consider the capacity of archetype of the Lover to accomplish the agreement between the Soul and the body and if we focus on the third level proposed by Pearson, we can expand upon it and reveal the fact that it is meant to enhance "self-acceptance" (Pearson 1991: 151). It is "self-acceptance" that will finally give birth to the Self, in Draper's novel to Melody's self, eager to interrelate with the selves of the other people from the community she lives in.

Following Pearson's considerations on the archetype of the Creator, we observe his underlining our "unique mission" (1991: 47) of turning to good account our creative potential to make our life meaningful, which, in Melody's case, translates itself as her determination to creatively rewrite her life story.

I have often focused on Melody and the people around her and have closely analysed how the dispersed parts of her personality have constantly developed in a harmonious way. Pearson opines that it is the archetype of the inner Ruler that is responsible for it. The inner Ruler is directly involved in consulting the Soul, instead of permanently listening to the "existential worries of the Ego" (1991: 58).

The basic condition that the inner Ruler should observe is that of being actively involved in the process of inner transformation. This requirement should be further related to the rejection of selfishness and "arrogance" (1991: 184), to constructing a credible and functional vision, to making plans and to properly fulfilling our targets.

This is precisely the strategy followed by Draper when she has conceived Melody's confrontations with life issues. The vision, the plans made by her and for her, by those concerned with her evolution, also involve a confrontation with her potential and, of course, with its limitations, due to her physical disability. Even if she is sometimes defeated, she continues to rely on her "predispositions, hopes and dreams" (Pearson 1991: 186).

Melody's attempt to heal her wounded self after the competition, from which she was excluded because her colleagues did not want to be overburdened by her inability to look after herself, can be interpreted resorting to Person's suggestion that the story of the wounded Fisher King is the "primary myth of the Ruler" (1991: 186).

In our opinion, "the selfish, narrow-minded and vindictive manner" (Pearson 1991: 187) of her colleagues can be related to their shadow Ruler. As concerns Melody, we can

hardly associate her with the shadow Ruler, who is assumed to possess and to manifest too little power in relation to the others and not too much power or authority.

The levels associated with the archetype of the Ruler are also useful to comment upon Melody's stages in her journey towards self-assertion. The first level, proposed by Pearson and applied upon Melody's evolution, concerns her seriously taking the responsibility of pursuing her life's targets, in the sense of identifying the best way to surpass her precarious condition and, later, to heal her wounds.

The second level, related by Pearson to the amplification of one's potential and the well-structuring of one's inner vision, can be set in relation to Melody's determination to amplify her skills, to better evaluate and structure her inner strategy to fulfill her dreams of being part of the school team and to contribute to the achieving of the best score for it. The third level, promoted by Pearson, reveals itself in the case of Melody in terms of her effort to turn to good account all the inner and outer resources while attempting to successfully contribute to the victory of her school team.

To acquire a well-balanced personality, Pearson suggests that the archetype of the Magician should be also activated. Acting like "an agent of permanent regeneration and renewal" (1991: 59), the inner Magician is able to convert "primitive emotions and thoughts" (59) into higher ones and to assist us to modify our insufficiently developed behavioral patterns so that they could become better structured.

The basic manifestation of the power of the inner Magician concerns its ethical implication in the "systematization of our inner and outer worlds" (1991: 195) to learn how we can control the changing of our consciousness by surfacing the dark side of our personality. The changing of Melody's consciousness, in the sense of its transition from a low level to an ever higher one, is Draper's basic concern. Her conscious spiritual journey can be associated with what Pearson called the "foreshadowing" of her future experiences, that usually occur in "moments of intuitive insights" (1991: 197).

Pearson claims that the genuine power of the inner Magician arises from our dependence on those people that are honestly concerned with our spiritual and physical wellness. For such people to be successful in our awakening the inner Magician, they should help us grow aware of our potential to mediate between the conscious and the unconscious so that we could benefit from their interconnectedness.

It appears that Melody's parents, Catherine, Mrs. Valencia and some of her teachers and colleagues can be regarded as having played the part of positive agents, involved in the process of her transformation from an isolated and emotionally frustrated child into a reliable and socially involved human being.

If, so far, I have focused on Melody's subjective Self, following Pearson's suggestion, I will contemplate how Melody's "objective self" (1991: 59) can be properly structured, through the archetype of the Sage, activated when we observe our feelings and thoughts but remain beyond them, without getting attached to them.

To properly respond to the "call of the inner Sage," one should seek the Truth and his/her need for "objectivity" (1991: 212). It seems that Melody's desire to find the truth despite her "confusion and doubts" (212), her need for objectifying the important stages of her cognitive development, are those instances that reveal the fact that she can

activate the inner Sage to properly celebrate her victory over existential doubts and repeated failures.

To our surprise, Pearson blames the archetype of the Fool, our inner clown for our failures, due to its being regarded as "the disconcerting shadow self, the forerunner of the emerging Self" (1991: 60). Being considered the "depositary of the psychic energy" (60), the inner Fool permanently renews itself and demands that all the other archetypal structures should be turned to good account.

Melody's activation of the inner Fool can be decoded in terms of her permanent "capacity to get up and try again" (1991: 224) and find various ways of fulfilling her wish to communicate with the other people. This is successfully accomplished via the Medi-Talker. Moreover, it has been possible through her having turned to good account the archetype of Ruler, that has helped her increase her efficiency, the archetype of the Magician, that has helped her convert the negative thoughts and feelings into positive ones, the archetype of the Sage, that has prompted her into taking the right decision and into avoiding being crushed by the unsympathetic people around her.

Melody's inner transformation stands proof to the fact that Pearson's theory, based on the demand that we should integrate, within the life stages, those archetypes compatible with the categories of the Ego, Soul and Self, is a valuable choice so that our life journey could become a successful experience.

Bibliography

Pearson, S. Carol, *Awakening the Heroes Within: Twelve Archetypes to Help Us Find Ourselves and Transform Our World,* New York, HarperCollins Publishers, 1991.

THE PROFILE OF THE PRODUCER IN THE RURAL NOVEL

Claudia PUȘCAȘU
PhD Student, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The rural novel emphasizes the peasant's effort to preserve the land he works and which offers him, in addition to ensuring a decent living and food for his own family, a recognized social status in the rural universe. The lack of economic thinking reveals the errors produced by the villagers in the work of the land and the marketing of their own production. Before the Second World War, the peasantry faced the harsh conditions imposed by the landlords and tenants who exploited them to work the land. With the ownership of land, they have only one goal: not to give up the land they work with the sweat of their brow. And, finally, to capitalize on the production obtained through work.

Keywords: rural novel, land, Romanian peasant, market, profit.

1. Scurt excurs teoretic

Înainte de a trasa profilul producătorului din universul țărănesc, trebuie să subliniem un aspect: „spațiul rural nu este numai un spațiu de producție, ci, mai întâi, este un mediu de viață, un spațiu social și cultural cu implicații complexe asupra vieții de anamblu a unei națiuni."[1] În mediul rural, pământul este mijlocul de producție în agricultură. Doar că activitatea de producție este influențată atât de condițiile pedoclimatice: „dacă dă ploaia asta, o să fac o grămadă de grâu"[2], cât și de neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție: „cheltuielile de producție efectuate timp de nouă luni sunt imobilizate pe toată această perioadă și nu se recuperează decât dintr-o dată, la sfârșitul perioadei de producție"[3]. Pământul este principalul mijloc de producție în agricultură, asigurând alimentația omenirii.

Gospodăria mică țărănească se află într-o economie de subzistență, întrucât nu reușește, din terenul agricol deținut, să asigure necesarul de produse agricole destinate autoconsumului, în timp ce gospodăriile mari, pe lângă autoconsum, produc, în mare parte, pentru piață. În aceste gospodării mari „se obțineau cereale pentru piața europeană, imprimând agriculturii din Vechiul Regat o tentă cerealieră"[4]. Pe lângă casă, femeia de la țară cultivă câteva straturi de zarzavat, porumb care se coace mai devreme decât cel plantat pe câmp, o grădiniță cu flori ș.a.

Cât timp o societate există, consumă, iar pentru a consuma trebuie să producă permanent. Producătorul trebuie să țină cont că din vânzarea produselor sale trebuie să recupereze cheltuielile de producție și de circulație pentru a rămâne pe piață și a nu se ruina. „Consumul declanșează și stimulează activitatea economică, îndeplinind o funcție de reglare permanentă, cantitativă și calitativă a producției. Din aceste motive, consumul

[1]Ion Dona, *Economie rurală,* București, Editura Economică, 2000, p. 20.
[2]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 1, pref. de Eugen Simion, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 30.
[3]Ion Dona, *op. cit*., p. 29.
[4]*Ibidem*, p. 53.

se prezintă ca element primordial al activității economice”[5]. De asemenea, producătorul trebuie să știe care sunt consumatorii produselor sale, pentru a ști dacă se impune o creștere a producției, astfel încât comercializarea să reprezinte un proces profitabil. În practica actuală, cel mai important este studiul de piață. Producătorul fermier are în vedere perisabilitatea produselor pe care le comercializează, pentru a nu avea pierderi din acest motiv, pentru a nu fi nevoit să le vândă la prețuri mai mici decât cele planificate.

2. Cârciuma și fierăria - afaceri de profit

Cârciuma era o afacere profitabilă în mediul rural, deoarece de multe ori, țăranul bogat sau sărac își îneca necazul în băutură. Fără îndoială, acesta este și locul ce însuflețește întregul sat, aici oamenii se adună pentru a socializa, pentru a afla noutățile: „Avrum, izvorul cel mai autentic, îi va împrumuta toate știrile”[6], pentru a împărtăși bucuriile și realizările cu ceilalți, pentru a-și spune necazurile și chiar pentru a se sfătui. Și în romanul lui Dinu Săraru, *Niște țărani,* negustorul angajat la MAT este poreclit Difuzor, fiindcă el răspândea știrile.

Denominările cârciumei în romanul rural sunt multiple și diverse: „la cantină la Avrum”, „crâșmă”, „berărie”, „cafenea”, „prăvălie” pentru cârciumar, MAT/ méate etc. În fiecare sat există cel puțin o cârciumă, dar se ajunge la o saturare a pieței, în anumite circumstanțe: „Jidovița, singurul sat ovreiesc din toată țara, așezat la încrucișare de drumuri, având o fabrică de spirt și în fiecare casă câte o crâșmă”[7]. Într-o lume fără mari deschideri economice, cârciuma era o componentă esențială în validarea tranzacțiilor economice, deoarece aici se finalizau majoritatea schimburilor comerciale importante. Indiferent de natura tranzacțiilor economice realizate, sătenii încheie procesul prin a bea aldămașul: „oamenii, la întoarcere [de la bâlci, n.n.], se vor opri cu toții să închine câte un pahar de mulțumire, c-au vândut sau cumpărat ce au putut...”[8], „Titi Șorici, ți-ai răscumpărat casa, bem aldămașu a doua oară, tu plătești, n-ai tras cu dinții de bani nici când ți-am fixat prețu răscumpărării”[9].

Moromete procedează aidoma imediat după vânzarea salcâmului și merge la Tudor Bălosu să bea aldămașul. Pentru orice schimbare din gospodărie, când vindea sau cumpăra o vită, „trebuia să bei un păhărel în cinstea acestui eveniment”[10]. Ilie Moromete nu percepe biserica drept o salvare a crizei sale familiale sau sufletești, dar nici cârciuma nu a fost considerată o soluție.

O practică des întâlnită printre cârciumari era „botezul rachiului”[11], metodă destul de uzuală de a face profit, ce constă în adăugarea apei în băuturile alcoolice. Interesul fiecărui producător este de a-și maximiza profitul, pentru a asigura creșterea economică, iar metodele utilizate nu sunt întotdeauna loiale și licite.

---

[5]Crețoiu, Gheorghe; Cornescu, Viorel; Bucur, Ion, *Economie*, Ed. A III-a, revăzută, adăugită și actualizată, Editura C. H. Beck, București, 2001, p. 35.
[6]Liviu Rebreanu, *Ion*, București, Editura Minerva, 1977, p. 55.
[7]*Ibidem*, p. 73.
[8]*Ibidem*, p. 112.
[9]Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 85.
[10]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 2, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 317.
[11]Liviu Rebreanu, *op. cit*., p. 112.

Valache, cârciumar și grădinar, care nu mergea pe teren decât la cules sau sâmbăta, când trebuia să plătească celor ce munceau cu ziua la lotul său, are un destin tragic, asemănător cu al lui Avrum. Îndată ce regimul comunist, pe care îl credea benefic, aduce noi reglementări asupra comercianților, îi este închisă afacerea, deoarece alcoolul devine un monopol al statului și, după câțiva ani de mutism autoimpus, hotărăște să-și curme zilele din cauza nedreptăților regimului. Locul cârciumei, la „răspântie în centru", este luat de biroul organizației.

Rațiunea plasării cârciumei la răscruce de drumuri era strategică, deoarece acolo zona era circulată. „Răspântia nu este doar punctul nodal în care se întretaie drumurile, ci un centru, un semn labirintic"[12]. Casa primarului Aristide *(Moromeții,* Marin Preda) era plasată în centrul satului, la încrucișarea tuturor drumurilor comunale și județene, și tot acolo avea și o cârciumă.

Tot la „răspântie de uliți"[13] este plasată o altă afacere, extrem de profitabilă: fierăria lui Iocan, fiul „unui țigan înstărit", care nu a urmat meseria părinților săi, ce câștigau bine cu taraful pe care îl aveau, a renunțat la școală în ultimul an de studiu, fără a mai obține diploma și și-a deschis un atelier de fierărie. Deschiderea propriei afaceri nu a fost simplă, întrucât concurența era acerbă. În locul unui tânăr, abia ieșit din băncile școlii, erau preferați fierarii și potcovarii bătrâni, cu experiență în domeniu. Cu o strategie înțeleaptă, Iocan și-a făcut reclamă puternică și astfel a câștigat clienți fideli într-un timp extrem de scurt, afacerea sa aducând un profit substanțial.

Ce strategie a folosit? În primul rând, nu a renunțat la afacerea sa când nu era prosperă câtuși de puțin. După un an, la cererea unui om nevoiaș, a creat o căruță „frumoasă ca o trăsură"[14].

În al doilea rând, făurind un obiect ce va atrage privirea sătenilor, recomandându-l ca bun meșter, l-a vândut sub prețul pieței: ceilalți fierari cereau trei mii de lei, el a luat doar două mii, ceea ce îl recomandă și ca accesibilitate a prețului.

Datorită mulțimii de clienți, și-a angajat un ajutor în al doilea an de funcționare, iar după doi ani a fost nevoit să angajeze încă un ajutor. Fiind o afacere prosperă, Iocan și-a permis să îmbunătățească condițiile de muncă și tehnica folosită: și-a dărâmat vechiul atelier și a construit altul de cinci ori mai mare, a înlocuit sculele de mână (nicovalele și baroasele) cu unelte „mari și piuitoare"[15], cumpără foale care cresc productivitatea și reduc timpul de muncă destinat prelucrărilor. În cinci ani își face o casă nouă și cumpără o mașină de treierat.

Nu în ultimul rând, secretul prosperității constă și în calitatea muncii prestate, pe lângă perseverența de care dă dovadă. Cu toate că se îmbogățise, Iocan lucra „cu aceeași putere ca la început. [...] Se scula cu noaptea în cap și începea să lucreze cu sete. O căruță făcută de el nu se mai desfăcea până nu se rupea lemnul. O osie ruptă, fiartă în atelierul lui, ținea mai mult decât una nouă"[16].

[12]Doina Ruști, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română, ediția a II-a revăzută și adăugită,* Iași, Editura Polirom, 2009, p. 337.
[13]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 1, pref. de Eugen Simion, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 114.
[14]*Ibidem*, p. 114.
[15]*Ibidem*, p. 114.
[16]*Ibidem*, pp. 114-115.

Organizarea întregii afaceri i-a atras în curând comenzi și din satele învecinate, unde ajunsese renumele său. Necesitatea a impus angajarea a doi lucrători și a trei ucenici, dar multitudinea lucrărilor nu l-a determinat să renunțe la lucrurile mărunte ca potcovitul cailor, belciugăriile sau fierberea osiilor. Fierul și-l procură de la Pitești sau Roșiori.

3. Țăranul, mic producător rural

Țăranul a fost adeseori forță de muncă ieftină sau prost plătită, dar din greu exploatată. De aceea, acesta a fost învățat să lase lesne la preț, să cedeze ușor în negocieri sau să accepte variante dezavantajoase pentru interesul propriu. Pe de o parte, chiar dacă unii țărani au avut un imbold de moment pentru a opune rezistență și a nu ceda facil, în cele din urmă, constrânși de lipsa banilor și de datorii, vând ceea ce dețin, la un preț nesemnificativ față de prețul real sau de valoarea afectivă pentru țăran ori pentru familia acestuia. Pe de altă parte, țăranul nu are formată o gândire economică, nu a fost învățat să valorifice și să comercializeze marfa prin prisma profitului.

Grăitor este, în acest sens, exemplul lui Ilie Moromete. Bucuros că a devenit proprietar după război, prin împroprietărirea țăranilor și, mai ales, fericit că nu mai muncea la moșier, Ilie a ajuns să facă comerț cu cereale din plăcerea de a-l vedea pe Tudor Bălosu cum negociază. Drumul spre satele de la munte îi oferă experiențe mai captivante: „negustoria ca atare nu i-ar fi plăcut dacă câștigul ar fi fost lipsit de peripeții”[17] și plăceri mai mari decât vânzarea porumbului în sine: „nu mai făcuse «comerț» niciodată; îi plăcu atât de mult, încât socoti câștigul drept ceva nemaipomenit și după ce se întoarse povesti drumul său la munte ca pe-o aventură”[18]. Inițial, Moromete nu înțelege cum sătenii, care făceau comerț la munte, cu cereale, prosperau. Recolta bogată din anul acela a determinat implicarea țăranilor în activități economice avantajoase. Din banii obținuți prin vânzarea porumbului achiziționau vite, întrucât „oborul de cereale era ridicat, pânza de americă și uneltele mai ieftine, iar prețul pământului mai ridicat decât oricând”[19].

Ilie Moromete înțelege foarte târziu necesitatea de a face comerț și circulația banilor: face comerț cu cereale, ca să câștige bani pentru plata impozitului funciar. În acest univers al sărăciei și al muncii peste puteri, orice investiție cere sacrificii și situații de incertitudine sau de risc. Ilie Moromete decide să amâne plata impozitului funciar doi ani: în primul an a făcut căruța și nu a mai avut bani pentru impozit, anul următor a cumpărat niște noateni și, chiar dacă a vândut întreaga producție de grâu, rămânând întrega iarnă fără pâine, tot nu a avut bani și pentru impozitul funciar, așa că în cele din urmă se gândea să vândă noatenii ca să plătească *fonciirea.*

Lumea satului pare ușor de manipulat de cei ce dețin autoritatea sau puterea financiară. În aceste condiții, convinși să cedeze pământurile pentru a se strămuta într-un loc pe care nu l-au cercetat mai înainte, țăranii din Plătărăști (Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*) se grăbesc să scape de lucrurile pe care nu le pot lua cu ei și nu mai țin cont de

[17]*Ibidem*, p. 76.
[18]*Ibidem*, p. 75.
[19]*Ibidem*, p. 73.

valoarea lor: „hotărâți să pună repede convoiul în mișcare, de teamă să nu le rămână nearate pământurile de la Dobrogea, măritară, fără să țină cu dinții de preț, grinzi, dulapi, garduri, salcâmi, tot ce n-avea rost să fie îngrămădit în căruțele pe care așezaseră drugii ce se pun numai la căratul snopilor"[20]. În orice caz, țăranul nu avea parte de beneficii fără a plăti, într-un fel sau altul.

Producătorul rural încarcă marfa sa și o duce în obor, la munte, în târgurile sau în orașele învecinate, pentru a obține un profit mai mare. Transportul se realizează, de cele mai multe ori, cu căruța. Țăranii din Plătărăști își duc producția la Brăila, centru comercial pentru lumea dobrogeană, pentru a o vinde: „un alt convoi format din șase care încărcate cu orz, pornise tot pe același drum spre Brăila"[21]. Oamenii sunt nestatornici, satul nu mai este organizat ierarhic, iar lăcomia și sentimentalismul sunt specifice mai curând unei suburbii de port dunărean.

Pavel Berechet obișnuia să țină gâște: cincizeci sau o sută de perechi pe care le scotea la vânzare toamna, după ce le-a îngrășat bine. Așa a prins de la tatăl său: „băltăganu să crească gâște"[22]. De asemenea, creștea porci în baltă și urmărea prețul acestora la Brăila unde îi vindea când creștea prețul și putea obține un profit bun pe ei. Ca în orice gospodărie, se prepară cantități însemnate de produse alimentare pentru uz personal: zece cazane pentru fiert bulion, „hârdaie de castraveți acri"[23], gospodinele tocau varza cu satâre de lemn, dețineau miere de albine, fructe din producția proprie: gutui, pere din pomi altoiți.

Pomicultura și viticultura sunt cele mai intensive ramuri ale producției vegetale din țara noastră, ocupând „primele locuri sub aspectul eficienței economice"[24] și ar trebui să reprezinte „ramurile de vârf ale agriculturii românești, deoarece aceste îndeletniciri se contopesc cu ființa națională a neamului nostru"[25].

Seceta a sărăcit multe familii până la granița subzistenței, lucrătorii viei erau hrăniți cu ceai și magiun întins pe felii de mămăligă coapte pe plită.

Țăranii, în marea lor majoritate, se confruntă cu sărăcia prin urmare, nu își pot permite să crească multe găini și să întrețină multe vaci decât țăranii cu stare. Nici chiar familia învățătorului Herdelea (Liviu Rebreanu, *Ion*) nu își permitea să dețină propria trăsură, sau să ofere fetelor zestre, în ciuda faptului că fetele erau de măritat și ar fi avut nevoie, așa că încercau să păstreze relații cordiale cu părintele Belciug, pe care nu îl simpatizau, tocmai pentru a împrumuta trăsura acestuia la baluri sau diverse evenimente.

Producătorul nu mai este țăranul în romanul *Răscoala,* ci proprietarii de pământ și arendașii, care, de altfel, își lucrează pământul cu ajutorul țăranilor. Se urmărește ca țăranul să rămână într-o stare de prostime, de obediență absolută și li se cere să tacă atunci când cer pământ. Țăranii au devenit robi, iar stăpânul satului este boierul sau arendașul.

[20]Fănuș Neagu, *op. cit*, p. 41.
[21]*Ibidem*, p. 48.
[22]*Ibidem*, p. 89.
[23]*Ibidem*, p. 107.
[24]Ion Dona, *op. cit*., p. 148.
[25]*Ibidem.*

4. Piața de desfacere

Piața este un loc minunat în care se adună oameni din toate zonele, de diverse etnii și statut social, cu variate produse, se fac tranzacții mai mult sau mai puțin avantajoase; „frumusețea pieței este lumea care o populează în vreme de sărbătoare”[26].

Armadia, orășel situat pe malul râului Someș până la poalele dealurilor, este loc de piață pentru satele învecinate. Se remarcă prin biserica ce strălucește de departe și prin liceul românesc. Țăranii își găsesc dreptatea în Judecătoria din Armadia. În acest târgușor sunt organizate de către profesorii și elevii liceului baluri și serate dansante. De altfel, se organizează diverse evenimente, târguri, festivaluri, expoziții, adesea corelate cu sărbătorile religioase, totul cu scop mercantil, pentru a stimula consumul și comerțul. Prin sate, se organizează sindrofii duminicale la „fetele «inteligenței» satelor dimprejur”[27].

Familia Glanetașu se duce la bâlciul din Armadia să vândă două mierțe[28] de porumb, iar din banii obținuți urma să plătească unele dări, deoarece primarul împreună cu practicantul notarului umblau prin sat și „luau zăloage de la datornici”.

Poporenii erau oameni săraci, majoritatea mergeau pe jos cu sacii sau cu desagii în spinare. Cei bogați mergeau cu căruțele. O săsoaică bătrâoară, pe care Herdelenii o numeau „drăguța tatii”, se ducea la târgul din Armadia în fiecare joi, de patruzeci de ani, cu căruța plină de pâine pe care o vindea.

În sărăcia prezentată în mediul rural și care cuprindea majoritatea sătenilor, se distinge gospodăria lui Toma Bulbuc, om cu stare care îl uimește și pe Vasile Baciu, care realizează în fața acesteia cât de bogat este Toma: „văzu poarta mare, cu stâlpii înfloriți, acoperită cu cotețul de porumbei, apoi coșarul semeț ca o casă de om bogat, plin ochi cu păpușoi, apoi în ogradă o întreagă cireadă de vite, dintre care unele lingeau la un bulgăre zdravăn de sare, iar altele rumegau alene suflând fuioare albe de aburi pe nas, apoi însăși casa cu acoperiș de țiglă, cu ferestre domnești împodobite cu chenare late, vinete închise, cu falnice cununi de porumb atârnate de căpriori deasupra prispei, cu ușa tinzii deschisă, unde, pe vatră, ardea o flacără uriașă [...], apoi grădina cât o livadă, cu pomi mulți, cu stoguri de fân și de paie, cu o claie de lemne tăiate”[29].

Producția vegetală a țăranului român include cereale pentru boabe, leguminoase pentru boabe, plante furajere, legumicultură, pomicultură, viticultură, plante pentru producerea de semințe și seminceri. Producția de furaje este, de altfel, o ramură ajutătoare, întrucât nu produce marfă. În zonele de câmpie se produce porumb, grâu, orz, floarea soarelui și sfeclă de zahăr. În zonele de deal, alături de porumb, sunt culturi de pomi fructiferi și viță de vie, iar legume se cultivă pe văile râurilor.

În cadrul producției animale din satul românesc se remarcă creșterea bovinelor, a ovinelor, a suinelor[30], a cabalinelor, a păsărilor, apicultura și piscicultura. Produsele

---

[26]Daniel Vighi, *Onoarea și onorariul: eseu monografic,* București, Cartea românească, 2007, p. 51.
[27]Liviu Rebreanu, *op. cit.*, p. 89.
[28]Mierță= Măsură pentru cereale sau alte produse agricole mărunte, a cărei mărime variază, după epoci și regiuni, între 2 litri și 110 ocale (8- 200 kg).
[29]Liviu Rebreanu, *op cit.*, p. 179.
[30]Suine = Subfamilie de paricopitate care cuprinde mai multe genuri și specii de porci sălbatici, precum și porcii

zootehnice au prețuri mai mari decât produsele vegetale, de aceea produc eficiență economică. Țăranul care crește animale oprește o parte din produsele obținute de la acestea pentru consumul propriu, iar o parte o pune „la dubă pentru strâns de vânzare”[31].

Ilie Moromete cultivă porumb și grâu, dar fructifică productivitatea solului astfel că printre porumb cultivă dovleci, floarea-soarelui și fasole. Se limitează la aceste produse, în ciuda faptului că „pământul le-ar fi putut da să n-aibă ce face cu cânepa, inul, tutunul, sfecla de zahăr, plantele medicinale scumpe”[32]. Cert este un lucru: Ilie Moromete nu deține o gândire economică și nu practică o agricultură profitabilă: cultivă pentru asigurarea necesarului alimentar al familiei, nu își pune problema ce culturi i-ar aduce profit și, în prima fază nici nu comercializează. Este sfătuit de ce trei fii să încarce cerealele în căruță și să le vândă la munte. Prima etapă este îngășarea celor doi cai pe care îi aveau. Nu înțelege de ce ar trebui să meargă la munte, dar nu se opune îngrășării cailor, așa că vinde porumb pentru a cumpăra ovăz. Din sentimentul datoriei față de copiii săi, și-a umplut căruța și a plecat la munte, ca să comercializeze. Primul câștig i se pare nemaipomenit, însă cei trei fii rup repede vraja printr-o observație tulburătoare: „Stan Coteligi a dat mai bine porumbul”[33]. Astfel învață Moromete ce înseamnă concurența și prețul pieței.

Alături de Tudor Bălosu, Ilie descoperă importanța identificării piețelor de desfacere, astfel că încarcă cerealele pe care vor să le vândă și părăsesc regiunea de șes, unde nimeni nu avea nevoie de porumb, ca să facă comerț în oborul din Pitești sau în satele montane unde porumbul se află la mare căutare. Strategiile financiare se îmbunătățesc simțitor: dacă la primul transport, cei doi au vândut banița de porumb cu cincizeci de lei, la al doilea transport au stabilit prețul baniței la șaizeci de lei și, firește, odată ajunși în satele montane, clienții sunt dispuși să cumpere ambele căruțe cu șaizeci de lei. Bălosu, speculând nevoia muntenilor de porumb, fără a se sfătui cu Moromete, ridică prețul baniței la șaptezeci de lei și, în ciuda insistențelor unui învățător, care stabilește că șaizeci este ultimul preț, Bălosu refuză să vândă și pleacă mai departe, convins fiind că în satele vecine va vinde mai bine. Ilie nu înțelege de ce Bălosu nu a acceptat prețul propus de învățător, întrucât era chiar prețul pe care îl stabilise inițial, dar acesta îi dezvăluie strategia sa: „dacă ar fi cerut optzeci, atunci învățătorul ar fi dat bucuros șaptezeci de lei”[34].

În dorința unui profit mai mare, Tudor Bălosu supraevaluează valoarea porumbului, ceea ce îi pune pe clienți în imposibilitatea de a plăti sau determină refuzul acestora, întrucât era cunoscut prețul pieței pentru porumb: când prețul este prea mare, cererea scade. Primarul unei comune este singurul care oferă nu optzeci, ci șaizeci și unu de lei, dar ofertantul nu se învoiește să vândă. Moromete cedează la preț în momentul în care o mocancă îl roagă, cu ochii în lacrimi, să îi dea porumbul cu șaizeci și trei de lei, ceea ce produce indignarea lui Tudor Bălosu, care decide să nu mai meargă la munte cu

domestici proveniți din aceștia.
[31]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 2, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 148.
[32]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 1, pref. de Eugen Simion, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 73.
[33]*Ibidem*, p. 75.
[34]*Ibidem*, p. 76.

Ilie, întrucât strică prețul. Aparența sărăciei, asociată cu prezența unei muntence bune de gură, care nu pregetă să dramatizeze și să plângă în fața negustorilor, pentru a obține un preț acceptabil, pot înșela un partener de afaceri naiv, precum Moromete, fiind folosită ca strategie de succes pentru amatorii comerciali. Faptul că strategia a fost de succes este evident, întrucât Moromete nu a vândut grâul primului client, învățătorul care le-a ieșit în cale, ci a cedat afectiv, înduioșat de rugămințile înlăcrimate ale femeii.

Spiritul speculativ al lui Bălosu a adus un profit de 1500 de lei, deoarece nu a cedat la preț și, în final, a vândut porumbul cu șaptezeci de lei dubla. Caracterul întreprinzător al lui Tudor Bălosu și lipsa de experiență economică a lui Moromete, care cedează la preț în fața lacrimilor unei muntence, îl face pe cel dintâi să renunțe la un posibil partener în afaceri.

Vestea câștigului realizat de Moromete la munte i-a bucurat pe cei trei fii până au aflat despre profitul lui Bălosu. În acel moment s-au hotărât să închirieze o căruță, au luat și caii lui Parizianu, au cumpărat porumb din sat cu cincizeci de lei cu gândul să meargă la munte, ca să îl vândă pe un preț mult mai mare. Nefiind inițiați în tainele comerțului, fără un simplu studiu de piață, cei trei au pornit afacerea plănuită într-o perioadă când la munte scăzuse prețul, iar ei abia au reușit să amortizeze cheltuielile produse de călătorie.

Cât de întreprinzători sunt fiii lui Moromete este evident: fug de acasă în speranța construirii propriei afaceri, însă capitala nu aduce profit fără strategii și investiții eficiente, așa că, după ce pierd oile și caii, Paraschiv lucrează la „ucebè" (Uzinele Centrale București), ca măturător de stradă, după care se angajează la „setebè" (Societatea Tramvaie București) ca sudor autogen; Nilă face armata, lucrează la un bloc, unde transportă materialele cu spinarea, iar, la recomandarea inginerului, ajunge portar; iar Achim „ținea un *Consum Alimentar*"[35]. Ambițios din fire, Paraschiv reușește să-și construiască o casă în Colentina, așa cum și-a propus, însă plătește sacrificiul său cu sănătatea, deoarece face economii drastice, mănâncă doar pâine cu cartofi, pentru a investi cât mai mulți bani în construcție. Boala îl obligă să iasă la pensie de tânăr. Nilă este ucis în război; Achim duce o viață mediocră în București, deoarece nu are capital pentru a deveni „mare negustor"[36].

Achim și Paraschiv încearcă să obțină profit imediat, prin mijloace amorale, însă eșuează lamentabil prin ineficiența de care dau dovadă. Încearcă să parvină prin renunțarea la condiția de țărani, însă se pierd în urbanul, care nu le oferă o existență strălucită.

Plecarea celor trei fii îl determină pe Moromete să devină întreprinzător, se dedică doar activităților ce aduc profit, precum cărăușia și comerțul, se deplasează regulat de la munte la baltă, pentru a vinde cereale, recuperează un pogon din pământul vândut în timpul crizei și are bani pentru încă unul. Iarna încarcă porumbul în sănii și îl transportă la mocani, unde primește, ca plată, purcei, șiță pentru acoperișuri sau țuică, pe care le vindea în sat în vederea unui „câștig eventual", denumit de el „beneficiu"[37]. În

[35]Marin Preda, *Moromeții,* vol. 2, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 12.
[36]*Ibidem*, p. 162.
[37]*Ibidem*, p. 10.

goana după pământ, Ilie refuză să îl mai susțină financiar pe Niculae la școala, întrucât nu are niciun *beneficiu* din investiția aceasta, iar banii îi folosește pentru convingerea celor trei fii să se întoarcă în satul natal.

Târziu țăranul învață să facă din producția sa o marfă, să conștientizeze valoarea banilor, necesari atât traiul, cât și dezvoltării economice, revoluționării muncii sale.

Niculae avea să critice incapacitatea tatălui său de a-și menține verticalitatea atunci când situația economică a familiei se îmbunătățește considerabil: „bunăstarea ne îngrașă după aceleași legi ca și pe-un animal și numai dacă îl aduci iar la rostul lui pe lume își mai aduce aminte că e om”[38]. Doar sacrificiul și sudoarea frunții pentru întreținerea familiei îl determină să facă tot ceea ce îi stă în putință, pentru a sprijini în mod echitabil fiecare membru al familiei. Cu toate acestea, Ilie Moromete consideră că pământul este în siguranță doar cât timp este el stăpânul lotului, de aceea amână să treacă terenul și casa pe numele soției și nu împarte lotul fiilor săi, chiar dacă reușește să recâștige pogoanele vândute. Pe de altă parte, Ilie se teme că fiii săi, cărora nu le plăcea să muncească pământul, l-ar putea vinde și ar risipi banii în capitală, pe distracții. Așadar, destrămarea familiei Moromete este cauzată de interese economice divergente.

Un alt aspect de care trebuie să țină cont țăranul este vremea când vinde producția sa. Imediat după treieriș, prețul era scăzut. Toamna târziu și, mai ales, iarna grâul avea un preț bun pe piață. Când producția de grâu era bogată, oferta creștea, iar prețul scădea foarte mult.

După ce Ilie își știe podul plin de grâu, aproximativ 500 de duble, începe să facă calcule. Păstrează 40 de duble pentru sămânță și 160 pentru pâine pentru tot anul, iar 300 de duble poate scoate la vânzare. În acest caz, Moromete calculează valoarea grâului astfel:

în scenariul realist, din anul precedent când dubla de grâu se vindea cu 60 de lei:

300 x 60 = 18000 lei

în scenariul pesimist: 300 x 50 = 15000 lei

în scenariul optimist: 300 x 70 = 21000 lei.

După care își face o listă cu cheltuielile:

4000 lei datoria către Aristide;

5000 lei banca, la care se adaugă dobânda;

2000 lei impozitul funciar.

Total: 11000 lei[39].

Evident, Moromete nu ține cont de toți factorii economici. Realitatea îi da va peste cap toate socotelile. Prețul grâului scade la douăzeci de lei dubla și nici nu dă semne că ar putea crește în următoarele luni. Astfel descoperă Moromete valoarea pecuniară a producției obținute din exploatarea pământului.

Lipsa experienței și a cunoștințelor economice, în ceea ce îl privește pe Ilie Moromete, este evidentă și în contextul împrumutului a 4000 de lei de la primarul Aristide, necesari plății impozitului funciar. Dar Ilie plătește o parte din bani, amânând jumătate din datorie până spre toamnă, iar de restul de bani cumpără uluci și reface

[38] *Ibidem*, p. 77.

[39] Marin Preda, *Moromeții,* vol. 1, pref. de Eugen Simion, București, Curtea Veche Publishing, 2009, p. 335.

poarta. Cum poate fi interpretată această eroare economică? Cu atâtea datorii, împrumută o sumă însemnată de bani în schimbul unui compromis cu care nu este de acord - să reintre în consiliul comunal - pentru ca în final să îi cheltuiască pe refacerea unei porţi. Abia târziu, după ce criza se acutizează și nu mai poate face rost de bani, realizează ce greșeală a făcut când a cheltuit banii împrumutați pe poarta respectivă.

Scămosu este negustor de găini și are bani în momentul când Ilie cere un împrumut pentru a plăti impozitul pe pământ, dar are nevoie de ei în scurt timp, într-o săptămână, pentru că banii aceștia reprezintă capitalul, care trebuie reinvestit în cumpărarea de găini.

În satele de la munte, ţăranul muncește în păduri, face șindrilă de brad, obezi, putini, butoaie, unii sunt ciobani sau zidari, alţii fac din producţia de fructe obţinută în livezi ţuică, poame, drojdie etc.

5. Concluzii

Ţăranul nu mai aparţine unei lumi mărginite, ci ia contact cu lumea comerțului, care îi deschide noi orizonturi și experiențe de viață inedite. Vechile valori sunt din ce în ce mai relativizate, satul este cu ușurință abandonat în căutarea unei realizări materiale imediate, independente de munca agricolă, atât de grea de-a lungul vremii. Şcoala vine ca o alternativă greu de ignorat de copiii ţăranilor care au îndrăgit cultura și știința. Școlarizarea ţăranului presupune formarea unor deprinderi meșteșugărești.

Bibliography

Crețoiu, Gheorghe; Cornescu, Viorel; Bucur, Ion, *Economie,* Ed. A III-a, revăzută, adăugită și actualizată, Editura C. H. Beck, București, 2001.

Dona, Ion, *Economie rurală,* București, Editura Economică, 2000.

Neagu, Fănuș, *Îngerul a strigat,* București, Curtea Veche Publishing, 2009.

Preda, Marin, *Moromeții,* vol. 1, pref. de Eugen Simion, București, Curtea Veche Publishing, 2009.

Preda, Marin, *Moromeții,* vol. 2, București, Curtea Veche Publishing, 2009.

Rebreanu, Liviu, *Ion,* București, Editura Minerva, 1977.

Rebreanu, Liviu, *Răscoala,* Editura Facla, Timișoara, 1987.

Ruști, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română, ediția a II-a revăzută și adăugită,* Editura Polirom, Iași, 2009.

Vighi, Daniel, *Onoarea și onorariul: eseu monografic,* București, Cartea românească, 2007.

FRENCH INFLUENCES IN GRIGORE ALEXANDRESCU`S CREATIVE FORMATION

Elena-Andreea POPA
PhD Student, University of Piteşti

Abstract: This work tries to illustrate the way that French translations represented a main source for Grigore Alexandrescu. During the first part of the XIXth century the West culture represented the pattern for the Romanian culture and literature. Starting from Lamartine or Boileau, the French ideas and literary currents were significant elements for the Romanian writer. Grigore Alexandrescu developed his literary creation through an original process, by mixing the classical elements with romantic ones.

Keywords: Translations, Romanticism, Classicism, autenticity, evolution.

Cultura poporului român din secolul al XIX-lea a dispus de un proces unic de evoluţie, aflându-se la interferenţa a două lumi contradictorii - orientală subjugată tradiţiei dogmatice şi occidentală, creativă şi inovatoare. Asemenea culturii, literatura română a oscilat între modelul oriental şi cel occidental, sintetizând elementele din afară, dar conservându-şi identitatea şi izvoarele proprii.

În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea se va fortifica această direcţie, întrucât tânăra burghezie acceptă mentalitatea feudală, cu scopul de a se integra evoluţiei europene.

Într-o epocă avidă de schimbare, influenţa franceză a jucat un rol deosebit în toate ramurile societăţii noastre; în administraţie, comerţ sau arte, limba română adoptă neologisme direct din cultura franceză, sau indirect prin franceza vorbită de armata rusă de pe teritoriul românesc în perioada Regulamentului Organic.

În educaţie, greaca este înlocuită de franceză, limbajul de specialitate îşi însuşeşte termeni din această limbă, iar în publicistică impactul este cu atât mai puternic, întrucât paginile sunt inundate de numărul mare de împrumuturi franceze, publicaţiile de incipit fiind în franceză:*Courrier de Moldavie* urmat de *Le courrier de Bucarest, Lavoix de la Roumanie, Le journal de Bucarest*. Toate acestea conduc la concluzia că limba franceză deţine rolul majoritar în modernizarea limbii române literare.[1]

Aflată sub puterea unei „bătălii a modernizării”[2] dusă la fiecare nivelul al culturii, civilizaţia poporului român se va dezvolta în funcţie de factorul francez, răspunzător de sincronizarea cu Occidentul, ajungându-se chiar să se afirme că „întreaga civilizaţie a poporului român se datoreşte imitaţiei civilizaţiei franceze.”[3]

Deşi exagerată, întrucât influenţa franceză se manifestă doar la nivelul superior al societăţii şi se omite procesul de adaptarea a noilor forme la fondul românesc, afirmaţia

[1] Adamescu, 1938; Ivănescu, 1980, p. 666-667; Ursu N., Despina Ursu, 2004; Oprea, 1996.
[2] Constantinescu, 1947, p. 208-209.
[3] Xenopol, 1909, p. 74.

lui Xenopol este justă în ceea ce priveşte repercusiunile asupra lexicului şi sintaxei limbii române.

Intelectualii ajung să apeleze la franceză chiar şi în scrierile personale, la „franţuzisme rebarbative” [4].

Frumuseţea Ţărilor Române atrage călătorii francezi, iar implicarea consulatului francez a avut repercusiuni în evoluţia culturală a acestora. J.A.Vaillant, vine ca preceptor francez şi reuşeşte să deschidă o şcoală *„franţozească*”, pe băncile căreia vor fi pregătiţi Golescu, Scarlat Filipescu, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu etc. Vailllant creează nu doar un centru cultural, el insuflă idealul egalităţii, al demintăţii şi libertăţii naţionale, publicând scrieri precum *Dicţionarul universal al limbii române, Grammaire Vallaque à l'usage des Français sau La Românie (langue, littérature, ortographie, statistique des peuples de la langue d'or Ardialiens, Vallaques et Moldaves, résumés sous le nom de Romans)* în care promovează latinitatea poporului român. Iar în 1851, publică la Paris sub denumirea de *Poésies de la langue d'or* traduceri ale unor poezii aparţinând lui: Heliade, Alexandrescu, Negruzzi sau Bolintineanu.

Lui Vaillant i se adaugă şi alţi compatrioţi, marcaţi de aspiraţiile poporului nostru: Saint Marc Girardin: *Les Principautés Roumaines,* Paris, Bouchet, 1859; Edgar Quinet: *Les Roumains,* Paris, Pagnerre, 1857; Jules Michelet: *Principautés danubiennes,* Paris, Walder, 1853.

Primii studenţi bursieri sunt trimişi să studieze în Franţa, astfel că după 1830 apare o generaţie de tineri înarmaţi cu pasiunea şi cunoştinţe care vor conduce spre modernism cultura românească, înfiinţând *Societatea pentru învăţătura poporului român*[5] la Paris. Aflaţi „sub patronajul domnului de Lamartine”[6] gruparea dezvoltă relaţii socio-politice, publică articole pline de frenezie revoluţionară.

Trebuie analizat importanţa acestui factor în dezvoltarea lui Grigore Alexandrescu ca personalitate şi scriitor.

Născut pe 22 februarie 1810 (cu unele incertitudini) la Târgovişte, rămas orfan încă din copilărie, Alexandrescu are norocul de a fi înscris la Şcoala lui Vaillant în primăvara lui 1831, devenind colegul lui C.A. Rosetti şi Ion Ghica, cel din urmă schiţând portretul adolescentului Alexandrescu afirmând că este: „un tânăr ...înfăşurat într-un surtuc cafeniu, oacheş, foarte oacheş, părul negru, sprâncenele groase îmbinate, ochii căprii şi scânteietori, mustaţa îi mijea pe buză.”[7]Aici va avea oportunitatea să aprofundeze limba franceză, greaca, slavona şi să cunoască opere literare universale, studiind capodopere ale Antichităţii din Plutarh, Xenofon, Tucidide, etc.

Accesul la cultură îi dezvoltă personalitatea şi îi modelează viziunea poetică. Având posibilitatea de a se regăsi în cercul scriitorilor importanţi din prima jumătate de secol XIX, nu rămâne indiferent la tot ce se întâmpla în societatea românească a acelui timp, fiind prins în volbura revoluţionară.

Civilizaţia franceză devine, eminamente un catalizator în trezirea conştiinţei latine, fără a altera particularităţile poporului român, iar traducerile secolului XIX

---

[4]Roman, 1985, p. XIII.
[5]*Anul 1848 în Principatele Române*, 1902, vol I, p. 11.
[6]*Ibid*., p. 18
[7]Ghica, 1887, p. 656.

sculptează modele artistice pentru scriitorii timpului. Se traduc opere aparţinând lui Volney, Lamartine, .J.J. RousseauV. Hugo, Musset, Vigny, Béranger, Alexandre Dumas-tatăl, Bernardin de Saint Pierre, Molière, Voltaire, accesând astfel, trei perioade ale literaturii franceze.

Nu întâmplător, traducătorii (Iancu Văcărescu, Gheorghe Asachi, C.A. Rosetti, I.Heliade- Rădulescu, C. Bolliac D. Guști etc) se vor opri asupra operei lui Lamartine, Hugo sau Chateaubraind, a căror tipologie lirică se regăseşte şi în poezia românească, şi ale căror concepte democratice sunt nutrite de paşoptiști.

Pentru a cerceta modalitatea de perceperea a operei străine de către scriitorii români trebuie ţinut cont de contextul în care apare. Într-un amestec de influenţe clasice şi preromantice, noutatea liricii franceze este pe gustul multor traducători; aceştia având dublul rol: receptor al liricii şi în acelaşi timp critic, felul în care abordează traducerea le dă această valoare.

Traducătorii lui Lamartine spre exemplu, apar odată cu Iancu Văcărescu şi se exting pe durata secolului XIX ajungând la Eminescu; însă traducerile vor fi receptate diferit ca urmare a nevoilor diferite, cel mai profund influenţată fiind perioada dintre 1830- 1860.

Aparent simplă, problema traducerii implică noţiuni lingvistice, istorice, critice şi teorie literară, traducătorul aflându-se la interferenţa a două culturi, posibil din epoci distincte. Traducătorul întreprinde atât o activitate interlingvistică, raportându-se la două limbi, cât şi o activitate intra-lingvistică deoarece traducerea implică interpretarea; viziunea extremă asupra conceptului de traducere fiind susţinută de Baudelaire[8], urmat de Proust[9], care vedeau orice act artistic drept o traducere a realităţii exprimate.

Georges Mounin[10] pune sub analiză acele teorii ce susţin inexistenţa unei traduceri complet echivalente, deosebirile culturale provocând rupturi pe care traducătorii le adâncesc, iar raportul formă/ sens, semnificat/ semnificant, sintagmatic/ paradigmatic sporind cu mult dificultatea traducerilor. [11]

În cercetarea întreprinsă trebuie stabilită existenţa a două tipuri de traduceri literare: a poeziei şi a prozei. Dacă ultima este realizată de traducători profesioniști, cea lirică poate fi efectuată doar de poeţi, având de a face cu un proces estetic de creaţie deoarece: „Textul poetic este cel în care funcţia poetică predomină faţă de celelalte funcţii ale limbajului, funcţia poetică fiind cea care se caracterizează prin proiectarea axei paradigmatice (asociaţii sonore şi/sau semantice, ritmice, aliteraţii, accente) pe axa contiguităţii sau a sintagmei”[12].

Problemele pe care un traducător trebuie să le confrunte în transformarea textului original apar şi la nivel semantic şi stilistic alternând între traducerea strict a limbii sau a universului operei.

Evoluând sub influenţa lui Vaillant, Alexandrescu se implică în traducerea operelor universale din care preia concepte, teme, simboluri şi tehnici literare; astfel

[8]Baudelaire, 1947, p. 98
[9]Proust, 1976, p. 114
[10]*Cf*. Mounin, 1963, p. 48-59
[11]*Cf*. Ionescu, 1981
[12]Jakobson, 1968

prima sa culegere se intitulează *Eliezer şi Neftali*, după o poezie a lui Florian, în care se regăsesc trei traduceri din Byron şi Lamartine, pe lângă alte opere originale (cinci fabule, cinci meditaţii, lirică erotică).

Trebuie precizat de asemenea, rolul pe care Ion Heliade Rădulescu l-a jucat în evoluţia artistică a lui Alexandrescu; începutul carierei literare este puternic influenţat de *„părintele literaturii"* sub îndrumarea căruia, Alexandrescu dezvoltă gustul pentru lecturile franceze, în special pentru opera lui Lamartine, dovadă fiind variatele traduceri şi reminiscenţe identificate în lirica paşoptistului.

Cu toate acestea, prietenia lor devine o continuă şicanare scriitoricească în urma căreia vor apărea fabule remarcabile pentru cinismul tăios, ascuns sub note comice şi măşti animalice.

În cazul traducerilor în limba română, contextul socio-cultural şi politic a modelat traseul şi a dictat alegerea operelor traduse, astfel secolul XIX începe cu scrieri ce dezvoltă sentimentalismul pe structurile clasice. Se promovează ceea ce începuse Ion Budai-Deleanu în *Ţiganiada*, Vasile Pogor, Alexandru Beldiman, Iancu Văcărescu, aceştia fiind doar câţiva dintre cei care dezvoltă specii clasiciste precum epistola, epopeea îmbibate de satirizarea viciilor şi a moravurilor societăţii.

Grigore Alexandrescu nutreşte o adevărată pasiune pentru epistolele lui Boileau, de la care împrumută concepţia despre arta literară (*Epstolă D.I.V,* sau *Epistola domnului Alexandru Donici*), îmbinând plăcutul cu utilul:„Tot ce e mai sfînt, mai nobil în duh, inimi omenești/ Prin el ni se-nfățișează și al binelui amor/ Se aprinde la făclia unui geniu creator."[13](*Epistola către Donici*).

Epistolele sunt modalitatea lui Alexandrescu de a-şi exprima viziunea asupra literaturii, a poeziei, a poetului. În *Epistola către Iancu Văcărescu* pune problema talentului artistic: „ Poet cum poci a mă crede, cînd al lirei dumnezeu/ Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu?" [14]poetul neputând să se subordoneze unei singure specii literare: „ Eu asemăn a mea stare cu a unui călător/ Care neştiindu-şi calea, fără povăţuitor,/ Se opreşte p-o cîmpie, şi cu totul întristat/ Drumuri vede, dar nu ştie care e adevărat[...] Astfel sînt şi eu; ca dînsul totdeauna rătăcit, / Ca să nu-l pierz, lăsînd drumul, poate cînd l-am nemerit."[15](*Epistolă D.I.V*)

Preia, tot de la Boileau, concepţia conform căreia versul ia naştere prin trudă, nu doar talent: „ Însă eu ca să mă apăr, las un lucru început/ Şi-ntr-un sfert strc cîteodată ce-ntr-o lună am făcut."[16](*Epistolă D.I.V*) şi limitarea doar la esenţial: „ Dacă sunt într-o grădină , pe la flori de rînd nu merg,/ Ci la trandafir îndată şi apoi la crin alerg"[17](*Epistola D.I.V*)

Ironizează falsa fericire sub care e conturată lirica pastorală, evidenţiind greutăţile păstorilor: „ Turme de oi sînt mulţime, însă încă n-am găsit/ Un păstor ca în

[13]Alexandrescu, I, 1957, p. 173
[14]*Ibid*., p. 177
[15]*Ibid*., p. 177
[16]*Ibid*., p.178
[17]*Ibid*., p. 178

idile, un cioban de pizmuit.[...] Dar adesea poeţii lucrurile zugrăvesc,/ Nu precum sînt în fiinţă, ci cum şi le-nchipuiesc."[18](*Epistola D.I.C*)

În *Epistola către Voltaire*, poetul dezbate problema limbii literare de care s-au lovit scriitorii paşoptişti, sub forma unui monolog adresat lui Voltaire: „ De-ai fi avut să formezi limba, în care scriai,/ Dar veacul te-a ajutat, în vremea cînd te-ai născut,/ Stilul era curăţit şi drumul era făcut."[19](*Epistola către Voltaire*).

În încercarea de a reda faţa perfidă, superficială a lumii, Alexandrescu apelează la arsenalul satirei, infiltrat atât în epistole, fabule cât şi unele versuri lirice. În *Satiră. Duhului meu*, poetul adoptă modelul lui Boileau(*Satira a IX-a*), de care se distanţează din punct de vedere al conţinutului. Alexandrescu surprinde viaţa cotidiană cu mărunţişurile ei: jocul de cărţi, „nunte, baluri" în care poetul nu se poate integra; debordând o putere regizorală în aranjarea acestui tablou din care nu lipsesc dialogurile, gestica, scriitorul conturează personaje ce întruchipează moravurile vremii.

Tot prin intermediul epistolei, Alexandrescu îşi argumentează folosirea fabulei în demascarea unor moravuri: „ Vreun dobitoc îndată vine înaintea mea/ Și-mi rîdică cu lesnire sarcină orcît de grea./ Lupii, urşii îmi fac slujba, leii chiar mi se supun, / Adevăruri d-un preţ mare, cînd le poruncesc, ei spun."[20](*Epistolă D.I.V*).

Deşi nu se poate bucura de statutul de prim fabulist, înaintea lui publică Asachi(*Albina şi trîntorul- Albina românească*- 1829; *Fabule alese*- 1836), Donici(*Fabule*-1840), Anton Pann (*Fabule şi istorioare*-1841), alături de I.H. Rădulescu, G.Săulescu, C.Stamati, C. Bălăcescu; Alexandrescu desăvârşeşte această specie literară, apelând la multiple mijloace artistice în revelarea realităţii.

Într-o epocă a cenzurii, scriitorul paşoptist se vede nevoit să apeleze la măşti alegorice pentru a critica subtil problemele societăţii, simţindu-se dator să trezească patriotismul din cititor, însă este conştient de slaba putere a literaturii în această privinţă: „ Tiranilor să-nsufle a patriei iubire,/ Pe cei fără de suflet să-i facă cu simţire,/ Pe hoţi să-i îndemneze cu cinste să trăiască/ Şi cîţi judec norodul să nu-l năpăstuiască?/ Cînte lupii şi urşii în pilde cît le place,/ Omu-şi caută treaba şi tot ce-a-nvăţat face."[21](*Epistolă D.V. II*). La Fontaine devine model pentru Alexandrescu în realizarea fabulelor, *Dreptatea leului* fiind o reproducere pentru *Les animaux malades de la peste; Toporul şi pădurea* se regăseşte în *La forêt et le bûcheron*; aceeaşi temă este abordată de Alexandrescu în *Catîrul ce-şi laudă nobilitatea* după *Le mulet se vantant de sa gènéralogie.*

Dacă primele fabule, prinse în volumul din 1832, reprezintă traduceri sau adaptări din La Fontaine sau Florian (*Vulpoiul predicator, Papagalul şi celelalte păsări, Privighetoarea şi păunul)*, în timp puterea sa creatoare va găsi drept sursă contextul socio-politic românesc, preluând doar motive străine ce se vor adapta realităţii autohtone, astfel apar: *Iepurele, Boul şi viţelul, Mierla şi bufniţa, Corbii şi barza, Pisica sălbatecă şi tigrul*, etc.

[18]*Ibid*., p. 187
[19]*Ibid*., p. 170
[20]*Ibid*., p. 179
[21]*Ibid*., p.181

Este adevărat că Fisher[22], în notele şi comentariile din opera lui Grigore Alexandrescu, îndreaptă spre La Fontaine ca primă influenţă în fabule, însă Mircea Anghelescu[23] aprofundează cercetarea ajungând la concluzia că anumite subiecte din fabulele paşoptistului, nu au corespondent în operele lui La Fontaine. Mai mult decât atât, se pare că Alexandrescu apelează la modelul lui Esop şi în aceeaşi măsură la povestirile folclorice; asumându-şi rolul înţeleptului care dă „sfaturi şi sentinţe răspicate în problemele concrete şi contemporane."[24]

În fabulele sale, Alexandrescu apelează la măşti pe care le încadrează în contexte utopice, ce converg spre absurd; recurgând la utilizarea unor sofisme ce au rolul de a introduce şi convinge cititorul de autenticitatea celor povestite: „*Am citit altădată, nu mai ştiu în care carte*"[25](*Oglindele*), „*În vremea de demult*"[26](*Elefantul*), „*Se povesteşte cum că odată*"[27](*Dervişul şi fata*)etc asemeni celor utilizate în incipitul basmelor.

În aceste„ comedii umane", Alexandrescu surprinde societatea timpului său din variate unghiuri, dând naştere unui tablou caricatural pictat în detaliu. Povestirile şi conflictele dintre personaje relevă problemele din societate; astfel „schimbând doar numele animalelor cu oameni, fără a opera altă modificare în text, se obţine o admirabilă schiţă politică de moravuri."[28]

Rămânând clasică doar prin funcţia sa didactică, fabula lui Alexandrescu tinde spre romantism prin ironia ascunsă în comic, prin simbolistica de factură populară, prin implicarea directă în povestire şi prin analizarea stărilor, ca „să-i surprindă şi mecanismul interior, să-i înţeleagă resorturile mai adânci."[29]

Bibliografie:

Gh. Adamescu, *Adaptarea la mediu a neologismelor*, Bucureşti, 1938.
Gheorghe Ivănescu, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iaşi, 1980.
Neculai A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760 - 1860)*, Editura Cronica, Iaşi, 2004.
I. Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1996.
Constantinescu, Pompiliu, *Eseuri critice*, Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor, 1947.
Ionescu G. *Orizontul Traducerii*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.
Anghelescu, Mircea, *Preromantismul românesc*(până la 1840), Bucureşti, Ed Minerva, 1971.
Cioculescu, Şerban, *Istoria literaturii române*,(în colaborare cu Vl. Streinu, Tudor Vianu), I, 1944.
Călinescu G. în *Gr. M. Alecsandrescu, Viaţa şi opera,*Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962.
I.Ghica, *Amintiri despre Grigore Alexandrescu* în *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Socec, Bucureşti, 1887.
Streinu, Vladimir, *Forme prozodice din secolul XIX, în Caiete critice*, nr 1, 1957,
Delavrancea, Barbu, *Grigore Alexandrescu*, 1888.

[22]*Ibid*., p. 486-501
[23]Anghelescu, 1973, p. 104-106
[24]*Ibid*., p. 106
[25]Alexandrescu, 1957, I, p. 200
[26]*Ibid*., p. 197
[27]*Ibid*., p. 213
[28]Păcurariu, 1973, p. 97
[29]*Ibid*., p. 109

GRIGORE ALEXANDRESCU- BETWEEN CLASSICISM AND ROMANTICISM

Elena- Andreea POPA
PhD Student, University of Piteşti

Abstract: This paper tries to illustrate the way that Classicism and Romanticism represented the main source for Grigore Alexandrescu`s formation as an authentic Romanian writer. The writer developed the social and historical poetry as part of his Romantic part, but on the other side, he created fables and epistles that revealed his classical formation. His literary power and authenticity are proved by his literary creations, Grigore Alexandrescu being considered the first modern writer.

Keywords: Romanticism, Classicism, Pre-romanticism, poetry, fable.

Istoriile literare[1] admit că începutul romantismului francez corespunde apariţiei *Meditaţiilor poetice* a lui Lamartine, în 1820. Spre deosebire de romantismul altor ţări, cel francez împânzeşte variate sectoare: poezie, istorie, teatru, proză, critică, pictură, sculptură chiar şi viziunea socio-politică ajungând în a schimba mentalitatea şi gustul pentru frumos al europenilor.

Contrar Ţărilor Române, romantismul din Franţa s-a afirmat prin lupta dusă împotriva absolutismului ce impunea o literatură clasică; primul val de romantici (Dumas, Lamartine, Vigny, Hugo,) fiind împotriva unei burghezii non-valorice, al cărui nucleu era banul şi avaritatea ca premise ale succesului; pe fondul unei lumi degradate elegia, lirica personală par formele optime în exprimarea dezamăgirii, a deziluziei.

Romanticul se retrage în adâncurile sinelui, renunţând la primitivismul lumii şi reuşind în acelaşi timp să creeze o lume proprie în care să poată medita şi apoi crea. În concepţia lui Lamartine, poetul romantic se identifică cu „zeu prăbuşit care-şi aminteşte de ceruri”[2] („ un chemin mystérieux qui mène vers des espaces intérieurs*),* ce nu poate atinge latura divină decât prin meditaţie, recucerind împărăţia prin lirica sa. Poezia romantică îşi dezvoltă valenţe dramatice în lupta dintre bine şi rău, divin şi efemer, înger şi demon, rezultând a fi de factură creştină.

Stăruinţa scriitorilor de a ajunge la nivelul artistic occidental face cunoscută literatura universală, capodoperele lui Lamartine, Alfred de Vigny, Alfred de Musset Byron, Balzac sau Victor Hugo devenind prototipuri ale noi literaturi.

Se relevă că Alpfonse de Lamartine, Alfred de Vigny şi Alfred de Musset, „ revigorează poezia prin abordarea sensibilă a temelor romantice – iubirea, natura, timpul, geniul, viaţa şi moartea – în formula unor specii ca meditaţia, pastelul sau elegia”.[3]

[1]Bedier,1960; Adam A., Lerminier G., Morot-Sir E., 1967; Mitterand H., 1984; Faguet E., 1923 – 1936; Ion A., 1981; Lanson, 1970.
[2]Lamartine, 1849, Tome I, p. 268- 324
[3]Coţofan, Balan, 2001, p. 75

Lamartine va avea cel mai mare succes, întrucât păstrează în romantismul lui variate trăsături clasice, la fel cum romantismul românesc se consolidează pe structuri clasice, Marius-François Guyard plasându-l chiar la interferenţa celor două curente. H. Guillemin[4] îl identifică aparţinând secolului XVIII, iar Pierre Moreau[5] demonstrează că forme ale clasicismului au rămas închistate în romantismul poetului, însă armonia muzicală apare ca noutatea a liricii timpului, părând a continua încercarea de a fascina a lui Chateaubriand.

Ceea ce apare ca element clasic în lirica lamartiniană constă în echilibrul construcţiilor sau versificaţia uniformă, Marcel Schaettel opinând că „el contribuie la impresia de seninătate clasică (în defavoarea melancoliei romantice, mai mult elegiacă decât pasionată) şi de euritmie cam moale care a fost recunoscută la Lamartine"[6]

Volumul *Meditaţii poetice*, îi asigură recunoaşterea originalităţii lirice, meditaţia romantică ne mai fiind utilizată până atunci; astfel recurge la meditaţie religioasă sau filosofică, alterând ritmul şi structura versurilor, oscilând între stări contradictorii.

Deşi criticat pentru lexicul simplist, uneori învechit, pentru limbajul mediocru şi apariţia unor greşeli gramaticale, imaginea de prim poet romantic francez nu-i este afectată.

Modalitatea de receptarea a liricii lui Lamartine diferă de la un scriitor la altul. Devenind popular odată cu publicarea volumului *Meditaţii poetice*, lirica sa conturează poeziile lui Vasile Cârlova, cât şi opera de incipit a lui Grigore Alexandrescu şi Ion Heliade-Rădulescu.

Încă din primele versuri ale poeziei cârloviene, *Înserare* se resimt emanaţiile romantismului, eul liric integrându-se naturii, ce devine propriul univers. La o examinare mai atentă, corpul liricii se aseamănă izbitor cu *L'Isolement* (*Însingurarea*) aparţinând lui Lamartine: „Întorc a mea vedere în urmă, înainte, În dreapta sau în stînga, cînd sus, cînd iarăşi jos,/Şi-oriunde priviri multe a desfăta fierbinte"*(V. Cârlova, Înserare,)* *şi* „De colline en colline en vain pourtant ma vue,/ Du sud a l'aquilon, de l'aurore au couchant,/Je parcours tous les points de l'immense etendue." (Lamartine, *L'isolement*). Se constată că marele merit al lui Cârlova este de a adapta şi a promova scheletul liricii lamartiniene în prima jumătate de secol XIX.

Referitor la lirica lui I.H. Rădulescu, strânsa legătură cu opera lui Lamartine, rezultă ca o consecinţă a traducerilor întreprinse din volumul *Meditaţii poetice*, în urma căreia îmbrăţişează tehnica descrierii de natură, conturarea unor sentimente sau interpretarea lor.

Secţiuni întregi din *Toamna* sau *Poetul murind, La moartea lui Cîrlova, Trecutul*, par desprinse din lirica lamartiniană, ceea ce-i va determina stilul, fără a afecta construcţia artistică, întrucât poetul român tinde spre cosmos, atenuând senimentele de tristeţe irevocabilă. Heliade, nu se limitează doar la un autor francez, dovada fiind elegia *Trecutul* în care are ca sursă de inspiraţie, *Les preludes a lui Victor Hugo*.

[4]Guillemin, 1942, p. 92
[5]Moreau, 1932, p. 78
[6]Schaettel,1943, p. 67

Modelul poetului francez este mai proeminent în cazul liricii lui Grigore Alexandrescu, în special în descrierea spaţio-temporală a liricii de incipit. În *Umbra lui Mircea. La Cozia, Trecutul., Răsăritul lunii. La Tismana*, *La mănăstirea Dealului, Mormintele. La Drăgăşani*., reminiscenţele lamartiniene nu se rezumă doar la descrierea peisagistă, ci mai ales la impregnarea stării de singurătate, întristare şi contemplare a eului liric.

Demarând primele schimbări în materie de lirica romantică pe un teren prea puţin tatonat, Grigore Alexandrescu rămâne un desăvârşit exponent al romantismului preeminescian, însuşi Mihai Eminescu elogiindu-l în *Epigonii*: „Şi ca Byron, treaz de vîntul cel sălbatic al durerii,/ Palid stinge-Alexandrescu sînta candelă a sperării,/ Descifrînd eternitatea în lumina unui an". Versurile relevă apariţia unui Lamatine al spaţiului mioritic, făcând referire la lirica nopţii, a meditaţiei romantice, a ruinelor.

Lui Alexandrescu i se recunoaşte latura clasică întrucât promovează raţiunea şi echilibrul, iar elementele romantice din meditaţii sau elegii îi întregesc cealaltă latură, firea lui artistică se clădeşte pe simbioza celor două curente literare.[7]

Meritul lui Grigore Alexandrescu derivă din faptul că : „Într-o parte a ei poezia lui Grigore Alexandrescu este cea mai puternică expresie a lamartinismului la noi" adăugând că: Meditaţia, reveria, armonia în natură, religiozitatea, rugăciunea, oceanele; imensitățile sunt ele marelui poet francez. Cîteodată viziunea capătă un aer ceţos ossianesc şi reflecţia o hohotire byroniană. Toate acestea se găsesc însă, muzicalizate, şi la Lamartine"[8].

Însă lirica lui Alexandrescu nu este doar o imitaţie a romanticului francez, întrucât şi acesta apelează la „petite poésie" a secolului XVIII, dezvoltată din operele lui Horaţiu sau Petrarca, care voiau să se retragă departe de tumultul oraşului, spre a duce o viaţă liniştită. Meditând în mijlocul naturii, Alexandrescu leagă sublimul peisajelor de trecutul glorios, încărcând versurile cu semnificaţii politice sau religioase.

În funcţie de tematica abordată, lirica lui Alexandrescu a fost împărţită în poezie erotică, istorică şi socială de către Mircea Anghelescu[9] sau poezie erotică, religioasă, socială şi patriotică de către Eugen Lovinescu[10] Ţinând cont de faptul că lirica socială este strâns legată de tematica istorică şi patriotică, se va face referire la poezia erotică, religioasă şi socială.

În cazul poetului paşoptist, lirica erotică gravitează în jurul iubirii sub forma unei căutări neîntrerupte a fiinţei iubite, pe care o găseşte din pură întâmplare: „ Am cătat-o-n pustiuri, am cătat-o în lume,[...]O chemăm cu - nfocare, dar nu vrea a-mi răspunde:/ Te-ntâlnii, iubită, şi-n ochii-ţi o găsesc!"[11](*Eliza*). De altfel, poetul paşoptist înglobează acestei teme o serie de antiteze între suferinţa inadaptării la lumea exterioară şi fericirea alimentată de iubire: „ Nu ştiu, dar la atîtea rele nesuferite,/ Ce asupră-mi adesea se par a fi unite,/ Singur amorul este izvorul fericit,/ Ce fără încetare ,m-adapă cu

[7]*Cf.* Călinescu, 1986
[8]Călinescu, 1962, p. 109
[9]Anghelescu, 1973
[10]Lovinescu, 1925
[11]Alexandrescu, 1957, p. 139

uitare...”[12](*Aşteptarea*).

Dacă tema patriotismului, a morţii deţine variate interpretări, în cazul iubirii, într-o manieră preromantică, Alexandrescu alege ipostaza iubitei admirată de la depărtare: „ Din ceaţa vecinicei, stea blândă, luminoasă,/ Te văz lucind departe, departe de trecut;”[13] (*Încă o zi*); împrumută din lirica lui Ovidiu, chiar Sapho, ideea că nici o altă femeie nu poate fi asemănată cu cea iubită de poet: „ Căci toată-a mea viaţă îţi fu ea închinată,/ Căci alt decît iubirea-ţi ea nu avu mai sfânt,/ Căci tu eşti încă astăzi dorinţa-mi neschimbată/Şi visu-mi cel din urmă aicea pe pământ.”[14](*Încă o zi*).

De la Petrarca, Alexandrescu va împrumuta, asemeni preromanticilor autentici, melancolia provocată de distanţarea faţă de fiinţa divinizată, întreaga natură simţind emoţia aşteptării: „ Parcă te văz, frumoasă, de fluturi ocolită/ Zburdalnicei lor trupe cu graţie zîmbind,/ Cununa modestiei pe fruntea-ţi împletită,/ A inimilor tineri slăvire priimind.”[15](*Mulţumirea*) încât deznădejdea devine inevitabilă despărţirii, culminând prin descrierea unor stări morbide.

Ceea ce caracterizează poeţii preromantici şi inclusiv pe Grigore Alexandrescu este dorinţa de a atinge fericirea, ascunsă fie sub chipul iubitei, al unui prieten sau al credinţei. Căutarea acelui ideal propriu, reiese din trăsăturile sugerate iubitei, asupra cărora eul reflectă într-un cadru natural:„ Ziceam: o zi ca alta şi tot acelaşi soare!/ În lume vedeam chinuri, pe ceruri vedeam nori. / Le privesc cu Eliza: totul schimbat îmi pare, / Cerul este cu stele, cîmpiile cu flori.”[16](*Eliza*) Pentru poetul paşoptist nu neapărat despărţirea de iubită provoacă durere şi deznădejde, iubirea în sine este simţită ca un conglomerat de stări contradictorii; iubirea putând fi un „vecinic chin”(*Când dar o să guşti pacea)*, „o nebunie”(Prieteşugul şi amorul), „focul”(*Nu, a ta moarte...*), un „ amor ce adoarme şi legi şi datorie,/ Ce slava umileşte, ce n-are nimic sfânt”(*Când dar o să guşti pacea*), dar deţine şi note pozitive : „ Încă o zi cu tine, o zi de fericire,/ În dulcele extazuri ce simţ când te privesc:/ Încă un ceas..., un zâmbet...Adânca mea iubire/ Izvoarele nădejdei mai mult nu o hrănesc”(*Încă o zi*). Distanţarea îi antrenează imaginaţia poetului, preferând misterul în defavoarea apropierii şi retrăirea unor scene din trecut; încearcă astfel, să se sustragă realităţii pentru a medita asupra emoţiilor.

În poeziile lui Lamartine precum *Insolement, Le Lac,Dieu, La Providence*, *Souvenir*,etc sub pretextul unei iubiri neîmplinite se ascund preocupările metafizice ale poetului ce oscilează între liniştea sufletească şi îndoială. De fapt, întreg volumul *Harmonies poétiques et religieuses(1830)* conţine versuri închinate şi adresate divinităţii, Lamartine cercetând tot ceea ce îl înconjoară şi căutând dovezi care să demonstreze existenţa lui Dumnezeu.

În aceeaşi manieră romantică, Grigore Alexandrescu scrie versurile religioase, însă lirica sa este mai puţin ortodoxă decât cea europeană, întrucât atitudinea preromantică cultivată de Grigore Alexandrescu se axează pe analizarea sentimentelor,

---

[12]*Ibid*., p. 143
[13]*Ibid*., p. 106
[14]*Ibid*., p. 107
[15]*Ibid*., p. 156
[16]Alexandrescu, 1957, p. 140

ajungând „ într-un proces gradat de îmbogăţire la expresia unei simţiri colective."[17]

În cercetarea lui Fisher[18] asupra poeziei *Rugăciune*, sunt descoperite influenţe preromantice provenite de la Young, Deille, Lamartine şi Pope; se întrevede aceeaşi aspiraţie, dar nu spre concilierea religioasă, cât spre virtute, continuând astfel o idee iluministă, a simţului moral. De fapt, toate mijloacele artistice sunt antrenate de etică, moartea şi ororile naturii jucând rolul unor judecători divini. Rămâne remarcabilă forţa artistică a lui Alexandrescu, de a încărca un nucleu clasic cu sentimente, ajungându-se la „ o literatură morală, dar inspirată din viaţa sufletească".[19]

O altă temă romantică abordată în lirica alexandresciană este tema morţii, fenomen cu multiple valenţe şi variate interpretări. Eul liric, izolat, devine conştient că soarta sa este diferită de a celorlalţi şi simte durere conştientizării destinului nefast: „ Şi frigul mă-nghează; e umed pământul;/ De ziduri, de lanţuri eu sunt ocolit:/ Aici suferinţa aşteaptă mormîntul,/ Căci legile lumei aşa au voit."[20](*Ucigaşul fără voie),* durere ce alimentează dorinţa de a atinge absolutul.

Această contemplare a morţii apare în opoziţie cu natura, ce renaşte an de an, deseori aducându-se în discuţie valoarea simbolică a cimitirului, dovadă a efemerităţii omului. Nu puţine sunt poeziile ce o abordează: G. Asachi în *Mormântul*, Mumuleanu în *Mormîntul*, iar Grigore Alexandrescu în *Cimitirul.* nu face altceva decât să accentueze intensitatea romantică. Certitudinea morţii dezvoltă durerea şi deznădejdea eului, care doreşte să se izoleze şi recurge la perioada infantilă, ca unică amintire a fericirii.

Preluat de la clasici şi cultivat în lirica romantică este şi motivul luntrei pe o apă învolburată, semnificând instabilitatea vieţii şi sfârşitul fatal. La Alexandrescu, apare poezia cu titlul sugestiv *Barca*: „ Din rătăcita-mi barcă, ce-o las la întâmplare,/ Ochii mei către ceruri uimit îi aţintez; / Seninul lor însuflă sfială şi mirare;/ Eu mă rog în tăcere, vărs lacrimi şi mă-ncrez."[21](*Barca*), motivul luntrei pierdute fiind mereu potenţat de prezenţa morţii.

Se cultivă o tendinţă de comparare a vârstelor cu anotimpurile: „ După vara cea bogată/ Vine iarna-ntărâtată/...Primăvara,-a ei zâmbire, / De ce-nvie- a ta simţire/...Pînă n-ajungi timpul rece,/ Bucură-te de natură"[22](*Prieteşugul şi amorul*). Motivul toamnei este încărcat cu valenţe lirice, simbolizând tristeţea, singurătatea, „ca metaforă pentru vârstă" ,dar „ nu ca o marcă a bătrâneţii, ci ca un reflex al meditaţiei asupra omului şi destinului său în univers"[23]: „ Al toamnei dulce soare se pleacă la apus,/ Şi galbenele frunze, pe dealuri semănate,/ Simţiri deosebite în suflet mi-au adus."[24](*Meditaţie*).

În încercarea de a găsi liniştea interioară, Alexandrescu rămâne imun oricărui factor extern, el dispune de un cadru amplu în care-şi caută echilibrul interior,

[17]Anghelescu, 1971, p. 246
[18]Alexandrescu, 1957, p. 450
[19]Anghelescu, 1971, p. 242
[20]*Ibid*., p. 89
[21]Anghelescu, 1971, p. 123
[22]*Ibid*., p. 97-98.
[23]*Ibid.*, p. 146
[24]Alexandrescu, I, p. 116

dezamăgit de himerele efemere: „Sătul de mari nimicuri ce nu dau fericirea,/ Cătând în viaţă pacea, şi-n pace mulţumirea,/ Ca răul fără nume, aş trece neştiut."[25](*Aşteptarea*).

Asemeni preromanticilor autentici, pentru Grigore Alexandrescu singurătatea este condiţia atingerii echilibrului interior ce nu poate fi găsit decât în mijlocul naturii, peisajul devine catalizatorul trăirilor lirice sau elementul de contrast al suferinţei. Natura devine reflexia eului liric, tăcerea şi nostalgia fiind amplificate de întunericul nopţii, deoarece tăcerea deschide vocea interioară şi eliberează melancolia. Întunericul cere tăcere, dând naştere unei lumi„ terifiante, înspăimântătoare, abisală"[26]: „Apoi, negură deasă lumina-ntunecează;/ Fantome d-altă lume şoptesc, mă înconjur."(*Un ceas e de când anul trecu*).

În lirica lui Grigore Alexandrescu, cadrul predilect meditaţiei este cel al nopţii, întrucât dispar contururile lumii efemere, făcând loc ,,manifestărilor esenţiale, gândurilor, revărsării unui preaplin sufletesc pe care viaţa cotidiană şi solară îl domină, îl ascunde."[27] Liniştea nopţii trezeşte spiritul ce creează alte lumi: „Noaptea în aste locuri n-are de loc tăcere;/ Totul se mişcă, umblă, dar toate sînt părere;/ Vîntul, umbra mă-nşală cînd crez a o vedea./ luna aci s-arată, aci iar s-ascunde: / Abia cîteodată întunericul pătrunde..."[28](*Aşteptarea*). Poetul chiar ajunge să identifice sufletul cu noaptea: „Întunecimea nopţii care încă domneşte,/ Ca un om ce cu viaţa se mai luptă murind,/ Se-mprăştie cu-ncetul, treptat se risipeşte/ Şi-n umbra dimineţei se pierde-ngălbenit."[29](*Candela*).

În centrul peisajului nocturn domneşte luna, element definitoriu în lirica romantică, simbolizând nădejdea. Luna este încărcată doar cu valenţe pozitive, Grigore Alexandrescu recurge la acest simbol pentru a atinge profunzimea în meditaţie: „Aici p-aste ruine cu mîndre suvenire/ Privesc cum orizonul se umple de făclii,/Cum luna în tăcere s-arată să inspire/ Cîndiri religioase l-ai lui Apolon fii."[30](*Miezul nopţii*), de fapt, întreg universul liric al lui Grigore Alexandrescu se întinde sub lumina lunii.

Axându-se pe descrierea generală, Alexandrescu recurge la natură ca la o simplă unealtă preromantică, fără a avea o „ revelaţie bruscă a peisajului"[31] deşi este primul care o vede drept o „ prezenţă complexă, însufleţită de fiinţa omului, de o viziune particulară, colorată afectiv."[32]

Chiar de la apariţia primului volum de poezii, Alexandrescu se distinge printr-o o atitudine drastică, întrucât suferinţa rupe legăturile cu lumea, Lovinescu considerând că nostalgia lui nu e „ smulsă numai din atmosfera romantică a timpului, ci e sinceră şi adevărată."[33] Mircea Anghelescu este cel care observă schimbarea atitudinii poetului paşoptist faţă de aceleaşi amintiri; pentru Alexandrescu realitatea se modifică în

[25] *Ibid*., p.143
[26] Anghelescu, 1971, p. 151
[27] *Ibid*., p. 153
[28] Alexandrescu, I, 1957, p. 142
[29] Alexandrescu, I, 1957, p. 93
[30] *Ibid*., p. 137
[31] Anghelescu, 1971, p. 159
[32] *Ibid*., p. 159-160
[33] Cf. Grigore Alexandrescu, ed a II-a, Bucureşti, 1928, p. 95

concordanţă cu scopul artistic, [34] tristeţea fiind de cele mai multe ori relevată într-un cadru senin: „ Zefirul printre frunze misterios suspină,/ E limpede-orizonul şi cerul luminos:/ A râurilor şoaptă...Dar unda lor e lină/ Iar sufletu-mi e-n valuri, n-am soare seninos"[35](*Miezul nopţii*).

Încercând să abordeze patosul, Alexandrescu simte nevoia să apeleze la procedee retorice, precum invocaţiile sau comparaţiile ce nu pot fi individualizate, rămânând „ în general retorice, abstracte, lipsite de determinanţi sau cu determinanţi fără putere evocatoare."[36]Numărul variat al acestor figuri stilistice ajută la detaşarea meditaţiei lirice de cadru, acesta fiind reprezentat de un colţ de natură convenţional abordat, în manieră preromantică.

Odată cu apariţia ediţiei din 1838, aceste procedee stilistice scad fiind înlocuite de metafore subtile, tonul poetului devenind mai onest şi contemplativ, abordând „ o atitudine implicită, nu declarată."[37], lirica sa devenind confesiune: „ Adio! N-am cuvinte/ Să-ţi arăt tot ce simte/ În astfel de minuturi, mîhnit, sufletul meu/ E o durere mare/ Şi suferinţi pe care/ A le simţi poci numai; a le descri mi-e greu."[38](*Inima mea e tristă*).

În timp, lirica lui Alexandrescu străpunge cele mai profunde învelişuri ale spiritului, însuşindu-şi melancolia, încât se vede nevoit a renunţa la invocaţii în favoarea „adresării directe către un partener ipotetic"[39]: „ Spune-mi, scumpă Elizo, ce este fericirea?/ Pe ce ţărmuri răsare, ce loc îi e plăcut?"[40](*Eliza).*

Descrierea se restrânge şi devine mult mai expresivă, devenind un mediu propice meditaţiei lirice: „ Când caii, repezi, ageri, cu coame răsfirate,/ Cu nările aprinse, cu gurile spumate,/ Muşcând de neastâmpăr zîbala ce-i ţinea,/ Izbind subt ei pământul şi răsuflând omorul,/ La sunete de luptăpe câmp îşi lua zborul,/ Ca vulturi ce în aer o pradă ar vedea"[41](*O impresie*).

Încă de la începutul carierei sale, Alexandrescu a scris elegii şi meditaţii, dar „Meditaţia a aflat însă trăsături mai precise şi şi-a definitivat denumirea odată cu Méditations poétique*(1820) şi cu Nouvelles méditations(1823) ale lui Lamartine*."[42]

Pornind de la comemorarea poetului romantic Byron, Lamartine sprijină cauza grecilor, generalizată în tema luptei pentru libertate naţională, schiţând în acest fel lirica socio-politică: *Bonaparte, Le Désespoir (Méditations)* sau *Les Révolutions.*

În 1847 apare capodopera politică *Histoire des Girondins,* care a jucat rolul de catalizator pentru Revoluţia din 1848, legenda lamartiniană fiind desăvârşită prin implicarea lui Lamartine în viaţa politică a Franţei.

Încă de la apariţia primului volum de poezii(1832), Alexandrescu dezvăluie trăsăturile romantice prin apelarea la natura nocturnă, prin simbolistica ruinelor ce aprofundează meditaţiile şi setea de absolut. Versurile emană tensiunea sufletească,

[34]Anghelescu, 1971, p. 161
[35]Alexandrescu, 1957, p. 138
[36]Anghelescu, 1971, p. 162
[37]*Ibid.*, p. 163
[38]Alexandrescu, 1957, p. 145
[39]Anghelescu, 1971, p. 164
[40]Alexandrescu, 1957, p. 139
[41]*Ibid.*, p. 82
[42]Iosifescu, 1965, p. 48-49

atingând note depresive: „ Din sânul maicii mele, născut în griji, necazuri,/ Restriştea mi-a fost leagăn, cu lacrimi m-am hrănit,/ Ca ale mării repezi şi groaznice talazuri,/ De vântul relei soarte spre stânci am fost gonit."[43](*Adio la Târgoviște*).

Tema patriotismului a fost de asemenea, potenţată de romanticii europeni şi se va plia nevoilor scriitorilor din prima jumătate de secol XIX, Alexandrescu dezvoltând-o în lirica sa în strânsă legătură cu imaginea ruinelor. Sentimentul de admiraţie faţă de trecutul glorios reprezentând în primă ipostază inacceptarea realităţii deziluzionante, însă se observă că ascunde în fapt idealul naţional. Grigore Alexandrescu reuşeşte să răsfrângă melancolia, dezamăgirea asupra întregii poporului român, dezvoltând o conştiinţa colectivă, aşa cum este cazul poeziei *Anul 1840*. În această poezie, autorul conturează intens imaginea tiranilor „ neînsemnaţi pitici" ce conduc poporul, dincolo de legi; mai mult decât atât, Alexandrescu este conştient că tiranismul nu trebuie particularizat, redus la individ, întrucât el reprezintă un întreg sistem. Speranţa că totul poate fi îndreptat este moderată de dezamăgirile din trecut, ajungând să vadă cu scepticism viitorul: „ Să stăpânim durerea care pe om supune/ Să aşteptăm în pace al soartei ajutor;/ Căci cine ştie oare şi cine ne va spune/ Ce-o să aducă ziua şi anul viitor?"[44](*Anul 1840*).

Constantă este viziunea reformatoare, care-l motivează pe Alexandrescu să critice abuzurile nobilimii, împărţirea injustă: „ Timpul trece, omul piere, dar a patriei iubire/ E averea cea mai rară, cea mai scumpă moştenire/ Ce de la părinţi de merit nobili fii o priimesc."(*Unirea Principatelor*)dovedindu-şi nobleţea.

Raportarea la poporul atinge nivelul de identificare cu acesta: „ Eu nu îţi ceiu în parte nimica pentru mine:/ Soartă-mi cu a mulţimii aş vrea să o unesc;/ Dacă numai asupră-mi nu poţi s-aduci vreun bine,/ Eu râz d-a mea durere şi o dispreţuiesc."[45](*Anul 1840*) încât devine vocea conştiinţei naţionale.

Lirica lui Alexandrescu este plasată în punctul de pornire al literaturii române moderne, iar poetul are meritul de a crea o poezie închinată adevărului, pusă sub lupa analizei interioare ce răzbate „ vegetaţia cam incultă şi cam stufoasă a limbii şi prozodiei."[46]

Într-o operă de mică întindere, el reuşeşte să înglobeze „ raţionalismul, senzualitatea şi tendinţa pedagogică a luminilor; fandoarea sentimentală a petrarchismului; şaga adumbrită de îngrijorare a neoanacreonticilor; melancoliile şi sensibleria preromantismului şi romantismului."[47]

Bibliografie:

Alecu, Viorel, *Curentele literare în literatura română*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogic, 1971.

Alexandrescu, Grigore, *Poezii și proză*. Chişinău:Litera, 1998.

[43]Alexandrescu, 1957, p. 251
[44]Alexandrescu, 1957, p. 85
[45]*Ibid*., p. 87
[46]Cornea, 1966, p. 108
[47]*Ibid*., p. 109

Anghelescu, Mircea, *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu*. Bucureşti: Minerva, 1973.
Bădescu, Horia,*Grigore Alexandrescu- parada măştilor*. Bucureşti:Albatros, 1981.
Călinescu, George. *Grigore Alexandrescu*. Bucureşti: E. P. L., 1962.
Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc*. Bucureşti: Minerva, 1972.
Dragomirescu, Ghe. N., *Dicţionarul figurilor de stil*. Bucureşti:Editura Ştiinţifică,1995.
Ghiţă Florea, Simona Iacob, *Literatura română în a doua jumătatea secolului al XIX-lea*, Ediţia a 3-a, Bucureşti, Editura Fundaţiei „România de Mâine", 2006.
Iosifescu, Silvian, *Preface of Grigore Alexandrescu*. Opere. Vol.I. Bucureşti: ESPLA, 1957.
Ivaşcu, George, *Istoria literaturii române*. Bucureşti:Editura Ştiinţifică, 1969.
Păcurariu, Dimitrie, *Clasicism şi Romantism*. Studii de literatură română modernă. Bucureşti: Albatros,1973.
Popovici,Dimitrie, *Romantismul românesc*. Bucureşti: Albatros,1972.

ECATERINA TEODOROIU, THE WOMAN-SOLDIER

Mădălina-Elena POPESCU
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: The representation of women in prominent social positions is a current topic, as the exercise of power by women is still limited, and therefore still in need of being addressed. Setting out from this premise, I am going to sketch up a portrait of Ecaterina Teodoriu, "the heroine of the Jiu River", a personality who made history on the battlefield of World War I, thereby creating a role model which was seldom fit for women at the time. Her exceptional life story has inspired movies and literature, out of which I have selected four to be discussed in this paper. I am working within the frame of multimedia studies of representation in the language of cinema, of fiction and of historiographical prose.

For the analysis of the two films and the two texts in which she appears as a character, we chose the method provided by the studies of representation, especially as defined by Stuart Hall (a long time associated with the Cultural Studies Department at the University of Birmingham) and Michael Foucault, a representative of social criticism (associated with the path-breaking University of Vincennes).

Woman's relationship with power has always been a tensed one, although history provides conclusive evidence that females are capable of governing a state, such as Romania's Queen Mary, who pursued politics behind the curtain.

Pages of history, such as those referring to the First World War, also mention a female personality, with an iron will, able to be at the head of an army, entering an exclusively male realm. Although she was perceived as educated in a male-dominated world, she stubbornly made her way to the battle field. She managed to change the stereotypes of the patriarchal society which constructs the woman figure as subject to male authority.

Ecaterina Teodoroiu will remain as a heroine who managed, despite all social barriers, to enter a world previouly reserved for the male gender, her heroism inspiring several representations in the movies, fiction, and historiographical prose.

Keywords: Ecaterina Teodoroiu, woman-soldier, representation, a multimedia study, World War I history.

Ecaterina Teodoroiu a intrat în istorie săvârșind o revoluție în percepția genului feminin din punctul de vedere al valorii contribuției sale la viața unei societăți. Ea a răsturnat viziunea misogină de până atunci, care i-a aplicat clișeul inferiorității - „Uite, muică, cine ne scapă de nemți!"[1] – creând un nou model, al femeii eroine, capabilă să lupte cu cel mai puternic inamic al poporului său pentru care și-a dat viața.

Într-un episod al filmului *Ecaterina Teodoroiu*, regizat de Dinu Cocea (1978) se poate observa această tendință de depreciere a femeii, mai ales prin dorința lui Gheorghe Mănoiu, locotenentul ce avea în subordine Compania a VIII-a (din care făcuse parte și fratele ei),

de a o alunga de pe front. Deși este primită în pofida multor prejudecăți, reușește să se facă remarcată, având calități de lider, știind cum să-și conducă divizia, să o motiveze și să o ghideze prin puterea discursului.

[1] *Ecaterina Teoodoriu-Film românesc,* disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.

Mama sa ar fi vrut s-o protejeze, s-o vadă învățătoare, dar nu o ascultă, încălcându-i cuvântul din pricina datoriei față de neam. Mama Ecaterinei se resemnează în fața stăruinței ei : „Tu fă cum te-ndeamnă ăl de Sus, dacă nu ai milă de bătrânețele mele”[2].

Chiar și fratele său o ia în batjocură spunându-i că acolo unde este multă minte în cap e și prostie, dar nu se lasă intimidată, urmându-și țelul.

Abilă, înțelege că singurul mod de a ajunge pe front este doar prin generalul Dragalina, el fiind singurul care acceptă ceea ce celorlalți li se pare o nebunie, chiar dacă la început este reticent datorită mentalității epocii. Conștientă de calitățile sale discursive își găsește cele mai potrivite cuvinte pentru a-l convinge pe generalul Dragalina:

„Generalul Dragalina: Ce-o să zică lumea?/ Ecaterina: O să zică că sunteți singurul care a înțeles că și o femeie poate să lupte pe front./ Generalul Dragalina: „Da de unde?! O să zică că generalul a înnebunit”[3].

Dă dovadă de altruism când îngrijește soldații, dar nu-și poate lua gândul de la dorința de a lupta pe front:

„Ecaterina: Eu vreau să lupt, dar nu mă primește nimeni pe front!”[4].

În schimb, când pătrunde într-un spațiu destinat femeii, la Crucea Roșie, este primită imediat în sala de operații de doctorul Mureșean, dar din cauza pierderii ochelarilor, nu reușește să fie de folos doctorului și se vede dată afară.

Dorința sa de a pătrunde în armată este acerbă, chiar dacă toți cei din jur se opun:

„Măicuța: „Rostul femeii e să aline durerea, pravila naturii, copila mea![5]”.

Chiar dacă inițial nu știa absolut nimic despre armată, nici măcar să tragă cu arma, nu consideră că nu s-ar putea adapta:

„Ecaterina: Nevoia te-nvață”[6].

Fiind în minoritate, a fost nevoie să adopte strategii de acomodare prin imitarea modelelor masculine existente în acel mediu[7].

---

[2] *Ecaterina Teoodoriu-Film românesc,* disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[3] *Ecaterina Teoodoriu-Film românesc,* disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020
[4] *Ecaterina Teoodoriu-Film românesc,* disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[5] *Ecaterina Teoodoriu*, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[6] *Ecaterina Teoodoriu*, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[7] S, Brière, *La progression des femmes dans des postes de direction dans l'administration publique en Tunisie et au Maroc*. Thèse de doctorat Nationale d'Administration Publique, Université du Québec, 2006, p. 44.

Când își ia rămas-bun de la mamă și de la soră, aceasta ar vrea s-o însoțească, dorindu-și să-i umeze exemplul. Tăierea părului poate fi interpretată ca renunțarea la feminitate pentru a putea pătrunde în lumea masculină. Deși e conștientă că o așteaptă vremuri grele nu-și pierde speranța, având întotdeauna argumente pentru a le închide gura celor care îi spuneau că frontul nu este locul potrivit pentru o femeie. Devine membră de onoare datorită progreselor sale, fiind numită de Regina Maria „micuța eroină", pe care își dorea s-o facă celebră. Nefiind interesată de lumea aristrocratică, de faimă, fuge din Casa Regală și se întoarce pe front.

Deși era bărbat, doctorul reușeste să înțeleagă în final că acea tânără are un singur drum, acela de a fi pe front. Renunță chiar și la iubirea lui Mănoiu pe care îl percepe ca pe un egoist datorită dorinței lui de a o domina, de a-i trasa destinul. Chiar dacă nimeni nu o credea aptă pentru lumea în care a pătruns, și-a dovedit calitățile, fiind avansată la rangul de sublocotenentă, iar acea zi i se pare cea mai fericită zi din viața ei.

Iubirea este trezită în sufletul ei la apariția lui Mănoiu, care o consideră o persoană încăpățânată:

„Mănoiu: Întotdeuna ai făcut ce ai vrut tu"[8].

Avansată la poziția de lider, bărbaților le este greu să accepte ideea de a fi conduși de o autoritate feminină, dar fiind înzestrată cu abilitate și inteligență, știe cum să le demonstreze bărbaților că se înșeală în privința ei, adoptând o poziție modestă:

„Ecaterina: comandant, ostaș să fim totuna"[9].

În ciuda reticenței cu care este întâmpinată în funcția de conducere, cu răbdare și ironie le induce soldaților ideea că nu au destulă siguranță și că trebuie să se obișnuiască cu gândul de a fi conduși de o femeie.

Moartea sa este una eroică, ea sacrificându-se pentru țara sa, ultimele sale cuvinte fiind:

„Ecaterina: Înainte, băieți!"[10].

Nici în ultima clipă nu își pierde speranța că ostașii vor reuși să învingă trupele nemțești. Din existență periferică pe frontal destinat eroilor masculine, ea devine aceea care este în avangardă, îndemnându-i să înainteze. Se poate spune că versiunea cinematografică a lui Dinu Cocea este sincronă cu mișcarea feministă de la cea dată în Occident.

În al doilea film, *Triunghiul morții*, regizat de Sergiu Nicolaescu(1999) există deosebiri în reprezentarea personajului. După clișeele epocii comuniste este reprezentată ca femeia perfectă fără slăbiciuni și fără viață sentimentală, fiind o persoană trasă la indigo pentru a întruchipa un anumit rol. Deși nu apare în foarte multe

[8] *Ecaterina Teoodoriu*, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[9] *Ecaterina Teoodoriu*, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.
[10] *Ecaterina Teoodoriu*, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk , accesat pe 18. 02. 2020.

scene, cele în care este înfățișată sunt suficiente pentru a observa diferențele. Este catalogată ca o prezență unică, recunoscută căreia nu i se refuză absolut nimic. Generalul Averescu o admiră:

„Generalul Averescu: „Nu ți-e greu pe front?/ Ecaterina: M-am obișnuit”[11].

Apare reprezentată direct pe front ca și cum locul ei ar fi fost acolo de la început. Îi oferă ajutorul masculin, chiar și o pereche de mănuși cadou, nemaifiind luată în derâdere. Prezența sa pe front atrage iubirea tuturor soldaților, fiind oarecum nemulțumită că niciunul nu i-a mărturisit:

„Ecaterina: „Și dacă o vor face când vor fi îngeri, va fi prea târziu”[12].

A doua scenă semnificativă este cea în care se află internată, primind vizita reginei Maria care îi oferă o altă lume pentru a o face să renunțe la front:

„Regina: Sunt fericită să te cunosc! Am să te rog să mă cauți, voi găsi un loc de cinste pentru tine/ Ecaterina: „Locul meu e pe front, lângă camarazii mei!”[13].

La fel ca generalul Averescu este întrebată dacă nu îi este frică de moarte:

„Regina Maria: Nu ți-e teamă de moarte?/ Ecaterina: M-am obișnuit, Măria Ta!”[14].

În acest film apare tehnica reflectării poliedrice, fiind catalogată de o femeie ca o fată blândă, plăpândă, iar de un alt personaj feminin ca anormală.

În scena în care regele merge pe front pentru a saluta soldații, singura care nu are nevoie de prezentare este chiar Ecaterina:

Regele: „Dorești să fac cva în special pentru dumneata?/ Ecaterina: „Doresc să revin pe linia I, la plutonul meu, Majestate!”[15].

Văzând că încă nu a fost repusă în funcție, luptă pentru țelul său, mergând la generalul Averescu care o ofensează prin apelativul „duduie”:

„Ecaterina: Lupt de șase luni pe front, am fost rănită de două ori și dumneavoastră îmi spuneți duduie?/ Generalul: Ai dreptate! Iartă-mă! Te ascult, sublocotent!/ Nu am primit încă numirea, domnule general! Generalul: Azi îi faci numirea. E clar?[16].

---

[11] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[12] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[13] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[14] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[15] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[16] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.

Episoadele romantice cu Mănoiu nu mai apar, el fiind reprezentat ca un simplu coleg care o îmbrățișează pentru a-i ura bunvenit. Atentă la nevoile subalternilor săi, este ascultată în postura de lider. Bărbații se apropie de ea oarecum cu o teamă și respect, fiindu-le teamă să nu o deranjeze.

„Nelu: Vă supăr?/ Ecaterina: Nu, spune!/ Nelu: V-am adus niște cartofi./ Ești nou la mine în pluton."[17].

Când îi înmânează lucrurile fratelui său nu se lasă năpădită de durere.

Scena morții este redată diferit în *Triunghiul morții*, fiind prevestită de un vis cu o mireasă. Deși era abătută din cauza acestuia, nu-și neglijează sarcinile pe front, conducându-și subalternii pe front:

„Ecaterina: Hai, băieți mai repede! Du-te! Du-te!"[18].

Dacă în fimlul anterior este prezentată când înaintează, aici este reprezentantă când se retrage, ordonându-le același lucru subalternilor:

Ecaterina: „Retragerea!"[19].

Moartea sa este pusă pe seama unei fantasme întruchipate în mireasă, chemarea ei determinând-o să iasă după piatră pentru a fi împușcată. Ecaterina rămâne prizonieră a stereotipului femeii pentru care iubirea primează.

Deși nu a fost reprezentată în foarte multe scene în acest film, finalul prezintă un discurs ținut de generalul Averescu potrivit căruia Ecaterina este catalogată ca o eroină care s-a sacrificat pentru neamul său:

> Generalul Averescu: „Copila Plaiului Jiului, o dâră luminoasă, Cătălina Teodoroiu ne-a umplut inima de bucurie![20].

Există și numeroase texte care au ca temă viața Ecaterinei Teodoriu și faptele sale mărețe, unul dintre el fiind scris de Dumitru Almaș, integrat în volumul al II-lea al *Povestirilor istorice*. Este reprezentată ca „o fată vitează", „iubitoare", „bună", „cuminte" și „iubitoare de țară". Dorința sa de a deveni soldat este izvorâtă din dorința de a-și înlocui fratele pe front, pe sergentul Nicolae Teodoroiu, și pentru a-l răzbuna. Este redat și episodul în care este luată ca prizonieră de nemți, dar datorită abilității feminine, curajului și vonței sale reușește să scape, deși toți au crezut că nu va mai reuși să scape cu viață. Chiar și nemții s-au mirat când au văzut o femeie în postura de soldat, fapt ce denotă aceeași societate misogină chiar și peste granițele României. Evadarea sa i-a minunat pe toți, mai ales că a reușit să aducă informații prețioase despre atacul

---

[17] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[18] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[19] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.
[20] *Triunghiul* morții, film disponibil pe https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat pe 19.02. 2020.

germanilor, fiind numită din acest motiv „Eroina de la Jiu". Rănită într-o bătălie la ambele picioare, a reușit să-și revină și să se reîntoarcă pe front. A fost răsplătită cu virtutea militară și avansată la gradul de sublocotent. Din nefericire, a murit pe front, dar istoria o venerează ca pe o eoroină[21]. Observăm că toate aceste evenimente din viața Ecaterinei au fost reprezentante și în filmul ce îi poartă numele, singurul episod care lipsește fiind idila cu Mănoiu.

Un text ficțional în care apare reprezentată este cel extras din *Cartea eroilor*, având și un titlu sugestiv, *Botezul focului*. Este descrisă din nou ca o femeie care își dorea să pătrundă pe front, lovindu-se de tot felul de bariere ale societății misogine: „-Vreau să mă înrolez voluntar ca simplu soldat!/ Unii îi răspundeau în glumă: -Lasă, fetițo, că nu s-au isprăvit bărbații din țara asta!/ Alții cu ironie: „Vrei să ne împiedicăm de fuste când pornim la atac?/ Alții cu brutalitate: Vrei să râdă dușmanii de noi că au ajuns muierile să ne învețe să luptăm?"[22].

Sufletul îi era plin de amărăciune, sperând ca măcar fratele său să o înțeleagă. Deși este singurul care îi recunoaște calitățile de luptătoare, acesta încearcă să-i traseze rolul său în societate: „Diavolițo, e drept că nu ne-ai face de rușine! Dar, vezi, trebuie să rămâie cineva și cu bătrânii acasa.[23]. Acest streotip patriarhal al femeii de a sta acasă, este considerat ca un gest de lașitate: „Fata se împotrivi, ochii îi scânteiau mânioși: Acasă să rămână lașii, Niculae. Avem mulți lași și trădători[24].

Intrarea sa în război se datorează morții fratelui care se stinge chiar sub ochii ei. Poate fi asemănată cu un Hamlet feminin, a cărei sarcină constă în restabilirea ordinii, în săvârșirea dreptății chiar cu arma fratelui: „Cătălina ridică arma fratelui său și o sărută, apoi se adresă tuturor, vorbind calm, cu o hotărâre de nestrămutat: -El mi-a spus că atât cât vor fi brațele lui, nu va fi nevoie să lupt eu! Dar acum brațele lui au împietrit. Arma lui, stropită încă de sânge, o voi purta eu mai departe! Ostași, mă primiți lângă voi?/ Caporalul Drăghici, înalt și spătos, cu mustățile îngălbenite de tutun, îndrăzni primul: Păi, s-o primim, doar e sora lui Niculae! Și-a lui Ion[25].

Apare reprezentată ca o ființă sensibilă, firavă, îmbracată cu o manta uriașă de generalul Dragalina, care plânge de bucurie când comandantul îi oferă titlul de luptătoare voluntară, ocazie cu care o învață că soldații nu plâng: „[...] eu cred că meriți cu prisosință titlul de luptătoare voluntară. Sunt mândru că faci parte din brigada mea. Ei, dar ce-i, eroule, plângi? Soldații nu plâng, domnișoară, e prima literă a regulamentului militar[26].

La prima ei tragere cu arma, intitulată metaforic „botezul focului", este mustrată: „-Am doborât unul...S-a prăbușit lângă iz. Când.../- Mai încet, morișca lui Dumnezeu. Trebuie să încep cu o mustrare. Focul se dechide la comandă[27]. Primește ca pedeapsă dublarea a două schimburi de santinelă și să învețe pe de rost capitolul cu deschiderea

[21] Dumitru Almaș, *Povestiri istorice*. *Volumul al II-lea*, București, Editura Algora, 2019, p. 89-90.
[22] Nicolae Tautu, *Ecaterina Teodoroiu. Botezul focului*, în *Din cartea eroilor*, București, Editura Junimea, 1978, p. 170.
[23]Ibidem, p. 171.
[24]Ibidem, p. 171.
[25] Ibidem, p. 172.
[26] Ibidem, p. 174.
[27] Ibidem, p. 175.

focului, iar ca recompensă o pungă de bomboane – un amestec semnificativ de percepție dublă a ei, ca femeie-copil și ca militar.

În această poveste narativă tăiarea părului apare ca un gest simbolic al botezului focului: „Domnule sublocotenent, la noi în sat, la orice botez se tie moțul!...Eu, acum, la botezul focului, îmi tai codițele... E permis după regulament, domnule sublocotenent?! [28].

Își găsește sfârșitul tot în luptă, tot cu aceleași cuvinte eroice: „Înainte! Sunt cu voi, înainte[29]. Moartea sa pricinuiește durere în sufletul sublocotenentului Pănoiu, care îi „ridică trupul puțintel în brațe" și căruia îi rămăseră în minte cuvintele sale. Este plânsă de întregul popor, natura însăși părând să vibreze cuprinsă de tristețe: „Plângeau castanii toamnei timpurii. [...] Și soldații le adunau plânsul în inimi grele ca de plumb. Spre seară a venit un grup de țărani cu buchete de flori[30].

În pofida diferențelor de viziune sau de limbaj mediatic, Ecaterina Teodoroiu se înalță din aceste reprezentări ale sale ca eroină a unei epopei istorice.

Referințe:

Almaș, Dumitru, *Povestiri istorice*. *Volumul al II-lea*, București, Editura Algora, 2019.

Brière, S, *La progression des femmes dans des postes de direction dans l'administration publique en Tunisie et au Maroc*. Thèse de doctorat Nationale d'Administration Publique, Université du Québec, 2006.

Tautu, Nicolae, *Ecaterina Teodoroiu. Botezul focului*, în Din *cartea eroilor*, București, Editura Junimea, 1978.

Webiografie:

https://arheologiacopilariei.wordpress.com/2017/08/22/ecaterina-teodoroiu-eroina-de-la-jii/, accesat pe 16. 02. 2020.

https://www.youtube.com/watch?v=8PzpoLuS9Lk, accesat pe 18. 02. 2020.

https://www.youtube.com/watch?v=M2SXWkU1V1A , accesat de 19.02. 2020,

https://www.stiriutile.ro/povestea-eroinei-ecaterina-teodoroiu-asa-cum-nu-e-scrisa-manuale/, accesat de 19.02. 2020.

https://www.facebook.com/DosareSecrete/posts/1194449334266295/, accesat de 19.02. 2020.

https://revues.imist.ma/index.php/CER/article/view/24478/12972, accesat de 15.02. 2020.

Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 125040, cu titlul: „Dezvoltarea învățământului terțiar universitar în sprijinul creșterii economice - PROGRESSIO", proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.

[28] Ibidem, p. 176.
[29] Ibidem, p. 179.
[30] Ibidem, p. 182.

THE SILENCE BEYOND THE WORDS IN THE RELIGIOUS POETRY OF VASILE VOICULESCU AND LUCIAN BLAGA

Diana PORUMB (POPA)
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The poetry of religious inspiration has a special status in the history of Romanian literature, being a space with a particular spiritual resonance. Vasile Voiculescu proclaimed the Christian values of love and hope within the bounds of an original, vibrant and reverberating verse. Lucian Blaga is a rejuvenator of myths who managed to raise the ordinary to the sacred dimension. The component elements of his poetry are the words which can create, the religious symbols and the closeness to the divine. Blaga discovers the mythopoetic function of the language. The word is raised up to a higher level because its power is strongly intuited. The presence or the absence of a word has a deep meaning. That is why the verses, within only a few words of a strong essence, highlight and associate symbols, creating different areas of interpretation. The language deficit does not mean a creativity deficit. The moments of silence, scattered like the Morse code, allow the reader's imagination to advance step by step and process clear or hidden truths.

Keywords: silence, religious, myth, interpretation, water lily

Sensibilitatea oricărui artist este profundă, întrucât zona de percepție este mult mai vastă, iar cea de exprimare a sentimentelor este variată. Lirica de inspirație religioasă are o particularitate bine definită: are har, este purtătoarea unor mesaje puternice și are un efect taumaturgic. Granița dintre sacru și profan este foarte fragilă, întrucât omenescul irumpe determinând o trăire a spațiului și a timpului sacru. Poezia religioasă schimbă sensurile, prioritatea valorilor, producând clarificarea adevărurilor. Cuvântul care zidește, utilizarea simbolurilor religioase, apropierea sufletească de divin sunt componentele acestei lirici.

Convins că sensibilitatea inimii nu este suficientă în procesul creației, Baudelaire ajunge la concluzia că importantă este o altă sensibilitate: ”Sensibilitatea imaginaţiei e de altă natură; ea ştie să aleagă, să judece, să compare, să se ferească de cutare lucru, să-l urmărească pe celălalt, repede, spontan.”[1] Aceasta se realizează intuitiv dar, deși este înnăscută, se dezvoltă de-a lungul vieții. Tot această sensibilitate creează stilul unui scriitor, evidențiindu-se lucrurile, ideile cu care rezonează, care-l fascinează și motivează să-și exprime stările trăite.

Totul începe cu contemplarea lucrurilor, moment în care fiecare poet are un prim contact cu aura obiectului. Sigur că se impune o diferențiere a aurei Kirlian, de conceptul de aură mistică. Informațiile primite în cazul fotografiilor Kirlian se referă la starea emoțională a omului și se poate diferenția prin culoarea și intensitatea luminescenței. Haloul energetic este ca o amprentă personală, fiind primul aspect sesizat, chiar dacă este invizibil cu ochiul liber. Colecția de tratamente naturiste și descrieri ale plantelor,

[1] Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1968, pp.138

ale diferitelor substanțe, adunate în Toate leacurile la îndemână demonstrează interesul poetului spre studiul plantelor, a organismelor vii. Cartea destăinuie puterile neștiute, care zac ascunse în leacuri, așa cum afirmă poetul în prefața cărții. Felul în care interacționează cu întreaga natura, conjugat cu meditația pe care o practică, ne îndreptățește să-l considerăm pe Voiculescu de o sensibilitate aparte.

Lirica de inspirație religioasă are un statut aparte în istoria literaturii române, fiind un spațiu cu o rezonanță spirituală deosebită. Gândirismul s-a afirmat după primul război mondial, promovând tradiţionalismul creştin şi naţionalismul, fiind conceput ca o mişcare de reafirmare a spiritului ortodox. Unul dintre exponenţii gândirismului este poetul Vasile Voiculescu. În ceea ce priveşte numărul apariţiilor în revista *Gândirea* este depăşit doar de Ion Pillat. Este pus în valoare şi prin dedicarea numărului şapte al revistei, din anul XXII de la apariţia acesteia.

Vasile Voiculescu a profesat, în condiții de martiraj, valorile creștine ale dragostei, ale speranței, într-un vers original, vibrant, cu sonoritate. Ipostazele liricii sale se prefigurează în funcţie de perioada de creație, de emoţiile trăite momentele istorice tensionate, experienţele personale.

Creștinismul lui Vasile Voiculescu depășește dogma, înscriindu-se în sfera miticului. Dacă în volumul *Poezii*, manifestarea religiozității se realizează într-o manieră sămănătoristă, prin interpretarea unor simboluri și motive creștine, într-un univers rustic, marcat de sărbătorile creștine, în volumul *Pârgă,* poezia religioasă devine mai profundă, întrucât sentimentele se interiorizează, poetul apelând la alegorie, la ascunderea semnificațiilor. Volumele *Poeme cu îngeri, Destin, Urcuş, Întrezăriri* se axează pe tema luptei dintre spirit și materie. În această etapă, poezia voiculesciană se apropie de cea a lui Lucian Blaga.

Preferințele lui Lucian Blaga pentru mitologie și simboluri sunt evidente încă din volumul *Poemele luminii*. Blaga a cultivat mitul, reușind să ridice la dimensiunea sacrului orice element banal. Recurgerea la mit reprezintă o modalitate de accesare a zonelor abisale ale ființei. Mai mult decât atât, nici Lucian Blaga, nici Vasile Voiculescu nu rămân fideli doctrinelor curentului literar gândirist.

Atât Blaga, cât și Voiculescu gândesc mitic. Blaga valorifică funcția mito-poetică a limbajului. Absența cuvântului din copilărie i-a dat o oarecare neîncredere și astfel, în creația de mai târziu, accentul cade pe descoperirea semnificațiilor. Mai mult decât atât, adept al cunoașterii luciferice, preferă să adâncească misterul, cu riscul conștient că acesta vă rămâne neelucidat. Se evidențiază în poezia lui Blaga un stil al revelației, exprimând lucruri nematerializate în forma concretă a cuvântului. Este o formă de cunoaștere senzorială, intuitivă, fără cuvinte.

Voiculescu duce mai departe această tăcere specifică lui Blaga, prin interiorizarea practicilor isihaste. Asemeni monahilor de la Sfântul Munte, care trăiesc darurile lui Dumnezeu în tăcere și care propovăduiesc mai mult prin tăcere decât prin cuvânt, Voiculescu practică această modalitate de exprimare. În călugării de la Sfântul Munte Athos poți intui coexistența celor două principii: moartea stării păcătoase și trăirea întru Hristos. Tăcerea, dintr-o simplă formă de înfrânare a buzelor, a actului rostirii, devine un mod de a trăi, pe care monahii și-l însușesc. Acest tip de asceză este un

exercițiu de disciplină trupească și sufletească cu scopul primenirii și trăirii în comuniune cu Dumnezeu spre desăvârșirea duhovnicească.

Așa cum susține Eugen Coșeriu, Blaga delimitează omul paradisiac, purtător al cuvântului, de omul luciferic, capabil de creație. Astfel ”pune această frontieră după limbaj, fiindcă omul paradisiac poate ajunge la idei, noțiuni și, deci, la cuvinte. Adică Blaga aplică aici sau reinterpretează ceea ce spune în Geneză: limbajul e încă la omul nevinovat, paradisiac, e încă Adam care dă nume lucrurilor înainte de consumarea nevinovată a mărului”.[2]

Perspectiva omului luciferic este înzestrat cu creativitatea văzută ca o zonă compensatorie, care echilibrează rațiunea, oferindu-i un spațiu de regăsire. Omul luciferic este capabil de creație, întrucât el este cel frământat de gânduri, cel care se îndoiește, care ezită, care sondează subconștientul și străbate dimensiunea timpului și a spațiului. Se pierde comuniunea inițială cu Dumnezeu, iar refacerea acesteia se realizează doar prin rugăciune. Omul paradisiac verbalizează cuvintele, în schimb cel luciferic le interiorizează. Astfel, pe lângă o distincție a celor două categorii, există si o dihotomie prezentă în fiecare ființă. Prezența concomitentă a celor două ipostaze în interiorul unei persoane este fluctuantă, omul poate fi sfânt și păcătos, întunecat și luminos.

Atât Blaga, cât și Voiculescu pornesc din aceeași matcă, dar viziunea fiecăruia, în timp, se particularizează.

”Mitul este simțit și trăit, înainte de a fi înțeles și formulat.”[3] Conținutul mitic se raportează la inconștientul colectiv, nu la cel individual. Karl Jaspers susține ideea că Transcendența ne este accesibilă prin înțelegerea unor ”cifruri” trăite, cum ar fi: istoria, natura, conștiința, existența, viața divină.[4] Această teorie a citirii cifrurilor se aplică intuitiv și prin trăire, experimentare. Rolul mitului este de a revela și de a ascunde în același timp. Contactul cu miturile poate revela unitatea inițială, primordială, de care se leagă toate lucrurile. Complexitatea poeziilor lui Blaga constă în împletirea componentelor sensibile cu cele inteligibile.

Mitul se conjugă cu metafora și simbolul creând o construcție puternică, încărcată de semnificații. Este posibil ca geneza unei imagini să se formeze inconștient, în umbra mitului, după care să fie încărcată cu simboluri și ornată cu metafore. Această geneză presupune o etapă preliminară, una de ascultare a naturii, a istoriei, a tot ceea ce ne înconjoară. Mitul devine un suprasens al imaginii, care se suprapune peste înțelesul convențional al cuvintelor.

Alternarea luminii cu umbra, a cuvântului cu tăcerea generează un flux și un reflux de idei pe plaja generoasă a subiectivității. Sau, într-un exercițiu matematic, dacă inversăm elementele obținem asocierea luminii cu cuvântul și a umbrei, cu tăcerea. Lumina primordială este reprezentată de Logos.

---

[2] Eugen Coșeriu, *Estetica lui Blaga în perspectiva europeană*, în *Analele științifice ale Universității ”Ovidius”* – secțiunea Filologie, Tom VII, 1996, Constanța, p.59

[3] Jean Pepin, *Mythe et allegorie. Les origines grecques et les contestations judeo-chretiennes*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1976, p 66

[4] Karl Jaspers, *Texte filosofice*, traducere de George Purdea, Editura politică, București, 1986

Poezia *Mirabila sămânță* dezvoltă mitul eternei reîntoarceri, prezentând ciclul de viață pornit ca urmare a invocației pământului. Comunicarea cu pământul dătător de viață are un izvor panteist, potrivit căruia Dumnezeu se regăsește în toată materia.

Rostul semințelor este să ajungă în ”Eutopia mândra grădină,/ în preajma căreia fulgere rodnice joacă/ să-nalțe tăcutele seve-n lumină”[5]. În greaca veche ”eutopia” înseamnă loc bun, ceea ce ne duce cu gândul la un loc care poate genera și susține viață, un pământ roditor. Etimologic, ”ou-topos” înseamnă ”fără loc”, ”niciunde”. În sensul cel mai larg, Utopia reprezintă tentativa de a crea o societate perfectă, în consecință Eutopia simbolizează ideea optimistă a unui ținut perfect al cuvintelor și gândurilor sublime. în lumea perfectă a Poeziei, cuvintele trebuie semănate pentru a putea să se dezvolte, să crească și să rodească.”Joaca”, respectiv mișcarea fulgerelor are scopul de a înălța în lumină, de a scoate la iveală și de a valoriza ”tăcutele seve”. Sevele pornite din adâncuri, susținătoare a vieții, refac legăturile ancestrale ale generațiilor, transmițând informațiile în tăcere, ca într-o taină.

Vasile Voiculescu dezvoltă ipostaza seminței în poezia *Contemporan*: ”Sunt slab, sămânța care-o suflă vântul/ Pe stepele vieții îndelung,/ Dar el mă suflă unde vreau s-ajung!”[6]Prima asociere este cu parabola semănătorului, în care soarta semințelor este diferită. Destinul lor pare lăsat la voia întâmplării, însă urmează un traseu precis, intuit de poet. Forțele naturii cooperează cu ființa umană. Este conștientizare a raportului dintre natură și om, a puterii umane asupra fenomenelor naturii. Slab din punct de vedere fizic, artistul este contemporan cu Dumnezeu și veșnicia, prin creația sa, întrucât aceasta depășește bariera timpului, eliminând limitele. Mărturisește credința în existența lui Dumnezeu și-și exprimă dorul după divinitatea pe care o caută neîncetat.

Ori, putem asocia tărâmul umbrelor cu tăcerea, care este la fel de fascinantă și înfricoșătoare. Dar tăcerea nu înseamnă neant, este o stare, un preludiu al luminii, pentru ca ciclul vieții să fie complet. Tăcerea pe lângă beneficiul comuniunii cu tine însuți, leagă lucrurile, le interconectează. Filozoful și teologul german Rudolf Otto, creatorul conceptului *mysterium tremendum et fascinans*, a identificat veleitățile cuvântului, ale rostirii și implicit ale tăcerii.[7]

Vasile Voiculescu înțelege faptul că tăcerea în sine este o modalitate de comunicare, o intermitență dintre gânduri, o percepere a sinelui prin intermediul meditației. Tăcerea și cufundarea în sine, deși se produc în absența cuvântului, sunt esențiale pentru conectarea la o altă dimensiune. Meditația pe care acesta o practica, presupune golirea mentalului de orice conținut și trecerea în starea de minte tăcută. Poezia lui Voiculescu parcurge un urcuș interior, spiritual, întrucât reușește să lămurească materialul creației în focul inimii sale.

De-a lungul timpului, lirica sa religioasă va deveni una meditativă, iar apoi mistică. Traseul său spiritual va urmări obţinerea stării de desăvârşire, de perfecţiune şi de comuniune cu Dumnezeu.

---

[5] Lucian Blaga, *Poezii, vol II*, poezia *Mirabila sămânță,* Editura pentru literatură, 1968
[6] Vasile Voiculescu, *Poezii*, poezia *Contemporan*, Editura Art, 2018
[7] Rudolf Otto, *Sacrul*, Editura Humanitas, București, 2005

Similitudinile dintre lirica lui Voiculescu şi cea a lui Blaga vizează imaginea poetică şi simbolistica acesteia în privința coborârii transcendentului: "Nu ştii, ca numa-n lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?"[8] asocierea cu simbolul Creației, într-o sublimă stare de uitare de sine. Denumită prin Claude Monet ”floarea impresionismului”, nufărul se scufundă seara în unde, pentru ca ziua, să răsară într-o formă unică, irepetabilă.[9] Floarea de nufăr devine subiectul picturilor lui Monet, pentru o perioadă de peste trei decenii, sursa de inspiraţie constituind-o lacul cu nuferi de pe malul Senei, din Normandia. Simbolizând puritatea, nuferii induc ideea de regenerare, în mitologie fiind exprimată ideea că Soarele ar fi răsărit pentru prima dată dintr-un nufăr. Această puritate născută din nămol o vede şi Lucian Blaga, nufărul fiind asociat cu poezia, cu creaţia, cu transcendentul.

În povestirea voiculesciană *Buna Vestire* apare motivul nufărului: ”Căci era floarea preursită, lotusul, care se plăsmueşte adânc, în sânul lumilor de tină, dar care se smulge nămolului şi se-nalţă deasupra apelor. Rupându-se, târăşte ca o ancoră, lutul încleştat în rădăcini. Aşa avea să se înalţe, după gestaţia pământească, germenul spiritual implântat în umanitate.”[10] Imaginea este similară cu cea din *Mirabila sămânță* în care sevele se rup din adâncuri, purtând în ele elementele necesare vieții și evoluției. Nufărul ”târăște” după sine noroiul păcatului omenesc, dar își urmează chemarea, înălțându-se deasupra apelor. Este vorba despre biruirea păcatului, despre desprinderea de cele materiale și oferirea unei frumuseți superioare, prin intermediul creației artistice.

Vasile Voiculescu, prin practicarea rugăciunii, prin meditație, definește slăbiciunile omului, patimile care astfel sunt toate șterse de puterea creatoare, prin catharsis. Corespondența creată între beția inimii - pasiune și adevăr - hrana rațiunii este definită prin armonia stabilită între emoție și gând, între actul intelectual și starea creatoare a artistului.

Bibliografie:

Baudelaire, Charles, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, București, Ed. pentru Literatură Universală, 1968

Biblia, *Geneza 2:16-17*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015

Blaga, Lucian, *Poemele luminii*, poezia *Vei plânge mult ori vei zâmbi?*, Editura Ars Longa, 2007

Blaga, Lucian, *Poezii*, vol. II, poezia *Mirabila sămânță*, Editura pentru literatură, 1968

Blaga, Lucian, *Elanul insulei – aforisme și însemnări,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977

Coșeriu, Eugen, *Estetica lui Blaga în perspectiva europeană*, în *Analele științifice ale Universității ”Ovidius*” – secțiunea Filologie, Tom VII, 1996, Constanța

Jaspers, Karl, *Texte filosofice*, traducere de George Purdea, Editura politică, București, 1986

Moretta, Angelo, *Cuvântul și tăcerea,* traducere de Mara și Florin Chirițescu, Editura Tehnică, București, 1994

Otto, Rudolf, *Sacrul,* Editura Humanitas, București, 2005

---

[8] Lucian Blaga, *Poemele luminii*, poezia *Vei plânge mult ori vei zâmbi?*, Editura Ars Longa, 2007

[9] https://ro.wikipedia.org/wiki/Impresionism - Pictura impresionistă s-a dezvoltat în perioada cuprinsă între 1867 şi 1886 şi este caracterizată prin concentrarea asupra impresiilor fugitive produse de o scenă sau de un obiect, preferând pictura în aer liber şi folosind o cromatică pură.

[10] Vasile Voiculescu, *Buna Vestire*, în „Gândirea”, Bucureşti, an IX, nr. 4, 1932, p. 157.

Pepin, Jean *Mythe et allegorie. Les origines grecques et les contestations judeo-chretiennes*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1976, p 66
Voiculescu, Vasile, *Buna Vestire,* în „Gândirea", Bucureşti, an IX, nr. 4, 1932
Voiculescu, Vasile, *Poezii,* Editura Art, Bucureşti, 2018
https://ro.wikipedia.org/wiki/Impresionism

COURAGE IN THE MONK'S SERMONS NICOLAE DELAROHIA

Monica PRECUPANU
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: One of N. Steinhardt's reference works, Dăruind vei dobândi, published posthumously, includes over 40 sermons delivered between the 70s and 80s by this intellectual who entered the monastic life at the Rohia Monastery. The critical analysis of this paper highlights Steinhardt's preoccupation with the theme of courage and the use of a subversive message about communism by reference to the text of the Bible. Courage was a burden of Steinhardt's creation, an aspect that becomes evident through his works, in which he pleads for the courage to act, to express your opinion, to take an attitude toword injustice, to persevere, to be loyal and not to betray, despite the pressures, to open new paths, but the quintessence of this preoccupation culminates with the detailed analysis of courage from a religious perspective in the sermons given by N. Steinhardt during the monastic life at the Rohia Monastery. The work Dăruind vei dobândi is one of the few theological works in which such an important place is given to this Christian virtue - courage, and is an existential guide based on Christian precepts and models. N. Steinhardt proved his courage during the sermons delivered at the Rohia monastery the courage to express one's opinion, to urge vigilance, critical attitude, resistance to abuses of any kind, through the emphasis placed in words of faith on the idea of freedom, dignity, the general good, which represented in the years of communism a real frond attitude.

Keyword: N. Steinhardt, courage, Bible, monastic life, sermons, anti-communism

Essays, poems, works of philosophy or psychology, motivational books, conferences and debates were written about courage, and over the centuries, many intellectuals, artists, statesmen, scientists considered courage as a main ingredient of success in life but also a proof of human quality. Of course, *ab initio*, a distinction must be made between courage and insolence, the concept to which we refer, having a positive connotation, in the sense of being reckless and daring to act, not for egocentric purposes, but in the spirit of justice, truth and goodness. Irrefutably, courage encumbers the idea of spiritual endurance, strength of character toword the vicissitudes of life, the power to continue to believe when everything seems lost; "We need courage every day, every hour, every minute: the courage to demolish, the courage to build, the courage to hate, the courage to love, the courage to move forward, the courage to look back"[1].

The perspectives from which courage can be analyzed as a character trait are multiple: the courage to dream, to hope, to risk, to believe, to start new projects, to protest, to face death, to love, to be good, to forgive, to start over, to admit your own mistakes, to adapt, to face small or big phobias, etc. A constant supporter of this quality, as a laudable trait of character was N. Steinhardt who, in many of his works, whether it is journalism, literary criticism, memoirs, interviews, shows an obvious propensity for this human virtue . In fact, the traits of behavior considered essential by Steinhardt are courage, dignity and loyalty. Courage was a leitmotif of Steinhardt's creation, an aspect

[1] Giovanni Papini, http://www.citatepedia.ro/index.php?id=271243 (6 years 2021).

that becomes evident through his works, in which he pleads for the courage to act, to express your opinion, to take an attitude toword injustice, to persevere, to be loyal and not to betray, despite the pressures, to open new paths, but the apogee and quintessence of this preoccupation culminates with the detailed analysis of courage from a religious perspective in the sermons given by N. Steinhardt during the monastic life at Rohia Monastery.

If in the volume *Dăruind vei dobândi* the theme of courage is extracted from various pericopes or biblical fragments, highlighting the hermeneutic qualities of Steinhardt, in previous works the principle of firmness and strength of character is systematically reiterated by both the common man and the artist. or the literary critic. In his work *Între viață și cărți*, Steinhardt inserts an essay entitled "Return to Courage", addressing the issue of courage in art, whether painting, sculpture, literature or cinema, where grace and inspiration are paramount but are insufficient without the sparkle given by the audacity to use the pen, the brush, the chisel or the directing indications: "talent, of course, this is self-evident; but especially courage is required of the artist who is taken seriously - courage and fear of concessions"[2]. The artist must be authentic, avoid conformity, must have the courage to approach new techniques, controversial topics, be a true "soldier", must be the voice of the people, which is why Steinhardt praises, among others, writers like Charles Péguy, André Malraux, James Joyce, Thomas Becket, Albert Camus or painters like Picasso, who created instinctively, by feeling, without taking into account fashion or possible reluctant reactions of art lovers: „When things reach their limit and they are no longer shallow but serious, when everyone has to say their name and openly state their principles, the artist also steps into the sign of courage and sincerity”[3]. In fact, the same wording that supports the need to firmly disclose the position to be taken on a controversial issue is found in the essay "Monastic Reflections" in the volume of religious sermons: "They appear, even in the most secluded life and more detached from those of the world, moments when it becomes obligatory to decide: to show which side you are on and what what kind of a man you are. Then (and we find many examples during the period of polytheistic persecution or of the iconoclastic emperors) these dominant qualities become: courage, dignity, restlessness; the model in such circumstances will be the gentle Jesus going fearlessly and boldly to Golgotha"[4].

In his conversations with Nicolae Băciuț, being asked what manifests the courage of the literary critic, Steinhardt reiterates the idea of sincerity, avoiding compromise, superficiality and complacency, by "cold" analysis of literary works, by the ability to admire, by professionalism and permanent updating with literary novelties and especially assuming the courage "to face some risks: upsetting friends, colleagues, compromising a situation"[5]. The fact that he “practiced” his courage, not only theorized it, is revealed by his writings and deeds, by the testimonies of his friends or those who knew him, including those who were concerned with the analysis of his literary criticism: chestertonian courage and taste for paradox did not contradict humility, as it

[2] Nicolae Steinhardt, *Între viață și cărți*, Editura Polirom, Iași, 2010, p.278.
[3] *Ibidem*, p.281.
[4] Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei d*obândi, Editura Mănăstirii Rohia, 2005, p.362.
[5] Nicolae Băciuț, *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, Editura Libris, Brașov, 2016, p.39.

might seem. His points of view, striking from their unique angle, aim to rehabilitate what intellectual arrogance considers archetypal, banal, unattractive"[6].

In his written work on his prison experience, N. Steinhardt "makes dozens of references to courage, operates real forays into the history of Romanians regarding the courage of rulers, saints and martyrs"[7]. Of course, *The Happiness Diary*, which is both a memorial work and a guide to life, a plea for the Orthodox Christian religion, encyclopedic writing, not necessarily enlightening, but, especially, triggering literary, historical, philosophical curiosities, artistic and not only, it is also an exemplification, an assumption and an implementation of this quality often invoked by the author - courage. Referring to this work, we can identify Steinhardt's reckless spirit from different angles: temporally, if we consider the fact that the manuscript was written during the years of communism; of the content, because it represents an anti-communist manifesto preaching freedom and love of orthodoxy; as a form, because the author of a memoir cannot rely on the argument of fiction to avoid the judgment of others or, in this case, the punitive measures of the political system; spatially, given that the diary was written in the monastery, a territory of humility and submission to which Steinhardt adds strategic valences: a bastion of offensive against the totalitarian regime. Upon his release from prison he is aware that the prison experience overlapping with Orthodox baptism has turned him into a good man, so that courage, a latent character trait, with intermittent manifestations until then, has surfaced, being in the last three decades of life. an indispensable help in the creative decisions and actions that followed: "I went into prison blind, with vague autogenous flashes of darkness, which split the darkness without scattering it and I come out with my eyes open. I came in pampered, sprawled. I come out healed of fashions, troubles, ifose. I entered dissatisfied. I go out knowing happiness. I entered nervously, annoyed, sensitive to trifles. I go out carelessly. The sun and life told me little Now I know how to taste the slice of bread as small as it is. I come out admiring above all courage, dignity, honor, heroism. I go out in peace. With those I wronged, with my friends and enemies, and even with myself "[8].

After taking the monastic path of becoming a monk at the Monastery of St. Anne of Rohia, Steinhardt delivered during the '70s and '80s several religious sermons that were included in the work *Dăruind vei dobândi*, published posthumously. Even if the theme of courage runs like a red thread through all of Steinhardt's literary creations, paradoxically and apotheotically, the words of faith on which he turned his attention in the last years of his life contain most of the references to this character trait, courage becoming, almost, a scoundrel. Aware of the dissident connotation of his decision to convert to Orthodoxy and to practice this confession - "Faith is therefore recognized as a form of courage, and courage is declared, like faith, a mystery"[9]- Steinhardt develops in his homiletic discourse the theme of courage, seen as a Christian virtue.

---

[6]Ov. S. Crohmălniceanu, „Escală în timp și spațiu", în *N. Steinhardt în evocări*, ed. îngrijită de Florian Roatiș, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 113.

[7] Macarie Motogna, *Virtutea curajului la N. Steinhardt*, în Revista „Tabor", http://www.tabor-revista.ro/ro.php?module=content_full&id=10511(16 ianuarie 2021).

[8] Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 313.

[9] Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, p.87.

Looking back at religious literature, we find a similar concept around the middle of the century. twentieth century, to the Protestant theologian Paul Tillich, who was forced to leave Germany in the 1930s because of the contradiction between Nazi atheism and his profession of faith. In his work Courage to Be approached the theme of courage from a multiple perspective - philosophical, psychological and theological, in order to overcome ontological anxieties: "Courage that takes over the anxiety of meaninglessness is the limit to which the courage to be is able to reach. And in him all forms of courage are restored to the power of God, who is above the God of theism. The root of the courage to be is God who appears when God disappears in the anxiety of doubt"[10].

A religious interpretation of courage, a comprehensive analysis of the reckless behavior of biblical characters is operated by Steinhardt in the volume of Christian sermons *Dăruind vei dobândi*. From this work resides the fact that the foundation and propagation of Christianity is an act of courage by assuming by Jesus Christ the role of first martyr, crucified for his faith, this "guilt" being summarized in the formula INRI, but also of His disciples who dared to spread the word of Jesus in times of hardship and repressive measures against Christian missionaries. In the sermon entitled "Courage" he says that "immediately after the theological virtues he occupies the leading place. Without courage, the existence of the Church would not be conceivable. It took the courage of its Founder to come into being; to last, that of His disciples"[11].

The fact that in the Gospels there are numerous exhortations to courage or narrations in which different biblical characters denote this character trait, is an additional reason for the monk Nicolae DelaRohia to place courage in the panoply of Christian virtues. In his characteristic style, tributary to his vast knowledge in various fields, especially literature, history and philosophy, Steinhardt refers to literary or historical figures who were limited to the trio "martyr-hero-courage": he admires the courage of the monks who they housed Colonel Chabert, a Balzacian character in the novel of the same title; the Jacobin revolutionary Sain Just is mentioned, who had the courage to support his cause to the point of sacrifice; the concept of the French philologist Brice Perain is invoked - "if you want to be free, you must not be afraid of death"[12], whose words he quotes in several of his works.

With patience and meticulousness, Steinhardt gathers into a bundle of verses all the passages from the Gospels of Mark, Luke, and Matthew, or from Revelation, in which the exhortation "Do not be afraid!" which comes in different forms: "do not be afraid"; "Let not your heart be troubled"; "Dare!"; "In the world you will have troubles, but Dare. I have overcome the world "(Mark 6:50).[13] Analyzing disjunctively this subject, we identify the fact that the states opposed to courage, worry - fear - panic - fear, are generated by lack of trust, so lack of faith or wandering from the Christian paths. To prove this theory that the removal of Christ gives rise to fear, Steinhardt quotes verse

---

[10] Paul Tillich, *Curajul de a fi*, https://namtar.ru/ro/obuchenie/paul-tillih---muzhestvo-byt-1952-paul-tillih---muzhestvo-byt-1952/ (6 ianuarie 2021).
[11] Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, p.85.
[12] Brice Perain, apud N. Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, p.86.
[13] N. Steinhardt, *Dăruind...,* pp..87-88.

8/37 of the Gospel of Luke when Jesus helps the demon-possessed man by transferring the evil spirits that ruled him to pigs, but the crowd present at this miracle reacts unexpectedly: Instead of falling to his knees and thanking, he is frightened and asks Jesus to leave. "The causal link is clear: I ask them to leave because they are afraid. Fear, then, brings with it the breaking of Christ"[14]. Indeed, fear can be paralyzing all the more as it can manifest itself in any aspect of existence, but especially in relation to the meaning of life or what is beyond it, Tillich identifying three major fears: “anxiety of fate and death, the anxiety of emptiness and loss of meaning, the anxiety of guilt and condemnation"[15].

Despite everything, fear can be overcome precisely by defying this feeling, by acting in spite of fear, by positive, imperative urges to trust, courage, such messages being found in abundance in the Bible. Of all the disciples of Jesus, Paul can be considered a true apostle of courage because in most of his epistles there are words of encouragement, even imperatives to "fight", in the sense of facing sin, hostility of people, fears, obstacles; The military evangelical style is also manifested in "active" verbs, encouraging, imperious, resounding verbs such as: persevere, ask, watch, watch, wake up, conquer, look carefully, be ready, go, search, seek, beat, warm up"[16].

As I mentioned at the beginning of this study, courage is associated with many other qualities such as perseverance, work, hope, mercy, love, kindness, but in the religious sense, the strongest equivalent is perseverance. "The overwhelming significance given to courage by both Christ and the Church stems from the fact that, as it is written in Matthew 11:12, «the kingdom of heaven is established by perseverance, and those who are persecuted seize it»"[17].

Through perseverance, N. Steinhardt also reached Christianity, the transition from Judaism to Orthodoxy representing a thought that had a long period of germination, and the decision of Orthodox baptism was untimely only through the prison space of this holy mystery, not by the act assumed, which was based on numerous readings, probing and comparative analyzes of several religious denominations. Probably one of the factors that determined his attraction to Orthodoxy is the special place given to courage in the New Testament. Compared to other religions that, in the face of injustice, plead for revenge or resignation, Christianity urges forgiveness and love, but also action, resistance and confidence in overcoming obstacles. "The new law can - in its operational aspect - be observed as follows: believe, love and do not be afraid. Fear - ugly sin in the eyes of the Lord; courage - a virtue very pleasing to Him and consubstantial to the Christian situation"[18].

Of the more than 40 sermons included in the volume *Dăruind vei dobândi*, in more than half, in one context or another, the ideas are handled in such a way that they finally reach the womb of "courage", one of the speeches from being called exactly like

[14] *Ibidem*, p. 88.
[15] Paul Tillich, https://namtar.ru/ro/obuchenie/paul-tillih---muzhestvo-byt-1952-paul-tillih---muzhestvo-byt-1952/ (6 ianuarie 2021).
[16] N. Steinhardt, *Dăruind...* p.89.
[17] *Ibidem*, p.90.
[18] *Ibidem*, p.91.

this: “Courage”, and the rest of the sermons in which the theme of courage is approached referring to different saints, biblical parables or Christian themes: “The Hananeque Woman”; "God, let me see!"; "The Confessions of the Lord"; "Living Water (The Samaritan Woman)"; "The Parable of the Magi and the Parable of Herod"; "Saint Anthony the Great"; "Rejection of Christ"; "Trust"; "The verb to believe"; "Forgiveness"; "About pity"; "Saints and loved ones"; "Reflections on death"; "The Magnanimity of the Lord"; "Honoring the Holy Archdeacon Stephen"; "Two pieties that should not be abandoned: the veneration of the cross and the Mother of God"; "The Hunchbacked Woman (27th Sunday after Pentecost)"; "The Admirations of the Lord"; "The Holy Prophet Elijah"; "Demonism and secularity". Apart from these sermons, the theme of courage is also found in the essays "What do I owe to Christ?", "Orthodox Creed" and "Monastic Reflections".

An exercise often encountered in Steinhardt's pulpit oratory is contemporaneity, reporting to the present, having the courage to refer to the current problems of Romanian society in the '80s - indoctrination, injustice, foundry, starvation - the goal being, as noted by G Ardeleanu, "to take listeners or readers out of their lukewarm certainties, out of their comfortable habits, out of the stupidity of ready-made ideas, to provoke them to a revision of their existential projects"[19].

The opening argument of *Dăruind vei dobândi*, which in the title "What I Owe to Christ" reflects Steinhardt's gratitude for the religious choice made, is written in his conquering and enveloping style, representing a true declaration of love for orthodoxy, by enumerating the many spiritual benefits infused by orthodox baptism, including healing from fear and instilling the courage to believe that I deserve to be a being of light: "From slave and cripple you made me a free and senior man; out of fear and mischief, a bold man; from the being of darkness, an eager for light and free to try the feeling that I am not forbidden to aspire to actually behave according to Your teaching and will"[20].

The next step after conversion, spiritually, a measurable step in years, was the entry into the monastic supper. Of course, the decision was made after years of thinking, of finding a suitable place, of "courting" the monastery of St. Anne of Rohia, but once assumed this position of monk, associated in Steinhardt's vision with that of "soldier of of Christ ”, tried to implement the precepts of conduct that he himself formulated in "Monastic Reflections": on the one hand, humble, gentle and bright as a monk, on the other hand, brave, firm and persevering like a soldier. Exemplifying in these words of faith saints and loved ones, of course he lists St. Nicholas who is good and has as his main quality the help of those in need, St. Seraphim of Sarov for the happiness and joy he emanated; St. John of Nepomuk for his loyalty and dignity of not revealing the mystery of confession at the cost of losing his life, but as expected, in the suite of those appreciated are also people whose main quality was courage: Archbishop Dionysius August Affre who and - lost his life in the summer of 1848 showing courage and active involvement

[19] George Ardeleanu, *N. Steinhardt și paradoxurile existenței*, Editura Humanitas, București, 2009, p.236.
[20] N. Steinhardt, *Dăruind*..., p.12.

trying to reconcile the conflicting parties in the Parisian revolt or the peasant Nicolae Oprea from Săliștea Sibiului who had the audacity and verticality to hold the Austrian authorities accountable for the religious changes produced in the century . XVIII, which caused the detachment of part of the Orthodox Christians from the "mother" Church.

Making a review of the biblical characters who had a courageous attitude, is mentioned the Virgin Mary, who showed gentleness and whose courage was converted into meekness and reckless assumption of the divine purpose assigned to him; the blind man who was grateful for his healing by Jesus and had the courage to defy the pressure of the Pharisees to reveal the identity of his healer; the Hananian woman of Samaria, appreciated by Jesus for her boldness and firm character in conversation with a Jew who was none other than the Messiah; the prophet Elijah, whose courage is manifested by the determination and firmness to quickly discern good from evil; Archdeacon Stephen, to whom courage takes the form of loyalty, being ready to risk his life to defend the faith: "The Lord respects and admires Stephen for the courage he shows, because he confesses Him and does not renounce, and not he is ashamed of his Savior, for he has confronted his adversaries and endeavored to prove to them the truth of the true faith"[21].

Of course, much can be said about the courage present in the Bible, for Steinhardt's references to various verses are not an exhaustive treatment, but they reveal a deep concern for this aspect. Irrefutable, above all, motivating and guiding is the courage of Jesus Christ, proven on numerous occasions: when he faces the Pharisees in the synagogue on Saturday; when he defies them, performing many miracles and healings even on the Sabbath; when he reveals his identity in the Garden of Gethsemane, letting himself be taken by the soldiers and protecting his disciples; when he is left without guilt; when he bears the cross on Golgotha and leaves himself crucified to atone for the sins of mankind; when he endures the passions and does not rise immediately in the sight of all, in order to leave the people free-will, the possibility to choose what to believe, in order not to attract them to the faith by an indisputable act. The corollary of all these assertions - "The Lord despises fear, passes it through sins; the cowards are mentioned first among those destined for the lake of fire (Revelation 21: 8). Courage, the main virtue of the superior and noble man - this is the teaching and parable of Christ!"[22] - it reveals the place of honor and the major role of courage in the life of every Christian. For Steinhardt, they are highly human undesirables such as fear, perfidy, obtuseness, stubbornness, narcissism, greed, and the list of Christian virtues includes: “courage, freedom, happiness, dignity, sacrifice, helping one's neighbor, realism, gentleness, humility "Evangelical Calm Madness."[23].

Nicolae Steinhardt represents a human and intellectual model worth following, which is part of the suite of Romanian values through his impressive work in terms of ideas, but also through the moral-Christian conduct, especially in the last decades of his life. The courage of the monk Nicolae Delarohia, to resume during religious sermons messages with a deep anti-communist character, is indisputable. N. Steinhardt's

[21] *Ibidem*, p.282.
[22] *Ibidem*, p.278.
[23] G. Ardeleanu, *op.cit.*, p.236.

audacity to wield the word, a double-edged sword that could be turned against him, turning him into an accuser on the part of the communist regime, sometimes gave shivers of fear to the survivors of the monastery, who were aware that the Securitate could take repressive measures, as had happened before in other places of worship; one such moment was the sermon on St. Elijah, when the monk Nicholas instilled the unjust behavior of the couple Ahab and Jezebel, in which one could easily reflect the image of the dominant couple in Romania in the '80s: "And so he described in the face of Ahab on Nicolae Ceaușescu and in the face of Izabela Elena Ceaușescu, so that I trembled in the church"[24].

Giving the work you will acquire is one of the few theological works in which such an important place is allocated to this Christian virtue - courage, and is an existential guide based on Christian precepts and models, the call to courage being outlined on the one hand, theoretically, through all the selected verses, through the examples from the Bible, and on the other hand, practically, by assuming during the sermons delivered at the Rohia monastery the courage to express one's opinion, to urge vigilance, critical attitude, resistance in the face of abuses of any kind, through the emphasis placed in the words of faith on the idea of freedom, dignity, the general good, which represented in the years of communism a real frond attitude.

BIBLIOGRAFIE

ARDELEANU, George, *N. Steinhardt și paradoxurile libertății*, Editura Humanitas, București, 2009.
BĂCIUȚ, Nicolae, *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, Editura Libris, Brașov, 2016.
CROHMĂLNICEANU, Ov. S., „Escală în timp și spațiu”, în *N. Steinhardt în evocări*, ed. îngrijită de Florian Roatiș, Editura Polirom, Iași, 2012.
MOTOGNA, Macarie, *Virtutea curajului la N. Steinhardt*, în Revista „Tabor”, http://www.tabor-revista.ro/ro.php?module=content_full&id=10511(16 ianuarie 2021).
PAPINI, Giovanni, http://www.citatepedia.ro/index.php?id=271243 (6 ianuarie 2021).
STEINHARDT, Nicolae, *Între viață și cărți*, Editura Polirom, Iași, 2010.
STEINHARDT, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Editura Mănăstirii Rohia, 2005.
STEINHARDT, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca,1998.
TEODORESCU, Silvian, *Nicolae Steinhardt. Marea convertire*, Editura Integral, București, 2018.
TILLICH, Paul, https://namtar.ru/ro/obuchenie/paul-tillih---muzhestvo-byt-1952-paul-tillih---muzhestvo-byt-1952/ (6 ianuarie 2021).

[24] Serafim Man în interviu cu Călin Cira, 27 septembrie 2008, apud *Nicolae Steinhardt. Marea convertire* de Silvian Teodorescu, Editura Integral, București, 2018, p. 106.

ȘTEFAN BĂNULESCU'S PLACE IN CONTEMPORARY LITERATURE

Maria-Mirela PUIU
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Ștefan Bănulescu is a writer who is part of the '60th generation. He manages to stand out through what he writes and what he thinks. From an early age he likes to read and tell everything in detail. He spent his childhood in his native village of Făcăieni in Ialomița County, and he will spend high school in Călărași. The style with which each writing relates makes him become a true writer who ends up being loved by every reader.

Keywords: style, life, writer, 60th generation, modern novels

Ștefan Bănulescu s-a născut pe 8 septembrie 1926 în localitatea Făcăieni din județul Ialomița și este unul dintre cei mai valoroși scriitori ai secolului XX.

Tatăl său este Ion Durak, poreclit Banu, nume ce se va transforma mai târziu în Bănulescu. Tatălui nu îi place să studieze și mai ales să devină popă după cum își doreau părinții și alege să fugă de la Seminarul Nifon, ocupându-se cu agricultura. Pentru o perioadă va fi vânzător de ziare în Brăila și Galați, iar părinții săi hotărăsc să-l trimită la niște rude bogate din Argeș, Aici o va cunoaște pe viitoarea sa soție, Constantina. Aceasta lucrează ca sanitar în spitalele militare în timpul celor două războaie mondiale.

Ștefan Bănulescu este al optulea din cei unsprezece copii, iar cei mai frumoși ani îi petrece în satul natal, surorile remarcând că acestuia îi place să povestească insistând asupra aspectului ridicol al evenimentelor. Toate acestea se datorează că tânărului îi place să citească.

Tatăl îți dorește ca fiul său să urmeze o carieră de invidiat în armată, dar tânărul vrea altceva, vrea să studieze într-un liceu. Este respins la vizita medicală, iar tatăl crede că fiul suferă foarte mult din această pricină, chiar dacă „băiatul este teribil de bucuros de întorsătura fericită pe care o luaseră lucrurile”.[1]

În anul 1938 devine elev al liceului Știbei Vodă din Călărași, secția română-latină. Acest oraș are ceva ce îl atrage pe scriitor, deoarece va apărea în nuvelele sale și mai ales în capodopera „Cartea Milionarului”. Tânărului îi place să citească și colaborează la revista liceului, iar la terminarea acestuia se gândește să urmeze Facultatea de Drept, dar la îndemnul profesorului de limba română, Aurelian Dinulescu, merge la Filologie.

În 1952 Ștefan Bănulescu debutează publicistic cu un eseu despre opera lui Gogol, intitulat „Din Petersburg”, în revista Viața Românească.

În 1954 publică în revista Contemporanul fabula „Măestria ciocănitoarei”, iar în Gazeta literară „Năstase despre carul lui Ispas, semnat Ștefan Durac. Se angajează redactor la revista Gazeta literară, întemeiată în 1954.

[1] Bogdan Popescu, *Banul de Aur sau Viața și opera lui Ștefan Bănulescu*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2010, p. 124

Între anii 1955-1959 publică reportaje, povestiri, cronici, evocări în Gazeta literară, având unele colaborări și la Făclia din Cluj și Luceafărul.

La vârsta de 34 de ani debutează cu volumul de reportaje „Drum în câmpie”.

În 1963 apare în Luceafărul, nr.3, grupajul Cântece în câmpie sub genericul: „Din folclorul nou al satului”.

În 1964 publică în Gazeta literară, nr. 2, nuvela „Mistreții erau blânzi”, iar în Luceafărul, nr. 8, nuvelele „Satul de lut”, „Dropia”, „Gaudeamus”, „Vară și viscol”, „Masa cu oglinzi”, care vor alcătui volumul „Iarna bărbaților”.

În 1968 devine redactor-șef al revistei Luceafărul.

Între anii 1971-1972 sprijinit de Mircea Eliade devine bursier la Universitatea Iowa City, International Writing Program.

În 1976 apare la Editura Albatros volumul de proză eseistică numit inițial „Scrisori provinciale”, însă scriitorul îl modifică în „Scrisori din Provincia de Sud-Est, acesta fiind distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, secțiunea publicistică.

În 1977 apare la Editura Eminescu „Cartea Milionarului”, singurul volum publicat de scriitor din anunțata tetralogie a Cărții Milionarului. Celelate trei părți s-ar fi numit: Cartea Dicomesiei, Sfârșit la Metopolis și Epilog în orașul Mavrocordat. Romanul a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Între anii 1984-1990 Ștefan Bănulescu începe să-și piardă vederea, iar tot ce scrie în această perioadă este scris de către fiica și soția sa la îndemnul lui.

Între anii 1988-1989 începe să dicteze un nou roman, „Marile cariere”, roman ce nu va fi finalizat, fiind publicate doar câteva fragmente.

În anul 1998 Ștefan Bănulescu încetează din viață la Spitalul „Th. Burghele” din București și este înmormântat în cimitiru Bellu, dar lumea pe care o creează rămâne puternică, vie și purtătoare de eternitate, deoarece ceea ce a creat rămâne pe veci.

Ștefan Bănulescu face parte din generația '60 alături de: Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Sorin Titel, Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Alexandru Ivasiuc, Gabriela Ademeșteanu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Leonid Dimov etc.

Anii '60 au permis apariția unei literaturi noi și adevărate, deoarece romanul românesc trece la o etapă modernă, nemaifiind încifrat de realismul socialist, deoarece „proza narativă a parcurs, în primul deceniu socialist, cea mai grea, mai chinuită perioadă a istoriei sale, năpădită fiind până la sufocare de o producție mediocră și chiar vădit neliterară, dar punctată, totuși, și de câteva incontestabile realizări.”.[2]

Treptat vor evolua și scriitorii care au debutat în timpul perioadei comuniste: Petru Vintilă, N. Jianu, Radu Theodoru, Corneliu Leu, Petre Sălcudeanu, Ion Lăncrănjan etc. și vor debuta la adevărata lor valoare scriitori ca: Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Teodor Mazilu, Fănuș Neagu, Radu Petrescu, Dumitru Popescu, Virgiliu Duda, Ileana Vulpescu, Eugen Uricaru, Ștefan Bănulescu, Mircea Horia Simionescu ș.a.

După 1960-1965 se conturează o multitudine de stiluri, deoarece o parte din barierele impuse regimul comunist sunt ridicate, iar operele scriitorilor pot fi încadrate într-o anumită perioadă din literatură.

[2] Dumitru Micu, *Istoria literaturii române, De la creația populară la posmodermism*, București, Ed. Saeculum I.O., 2000, p. 439

Generația '60 este atât deschisă către tradiție, cât și spre de nou, la inovația nivelului discursului narativ, al limbajului, al complexității personajelor prin încadrarea lor într-un loc cu simbolistică. Scriitorii acestei generații sunt atrași de lumea câmpiei, un spațiu fascinant ce îndeamnă la explorare într-un mod propriu.

În operele lui Ștefan Bănulescu „există sugestia unei realități dincolo de text, a unui strat secund de semnificații către care suntem trimiși prin revelări treptate. (...) Un fel de halou înconjoară lumea povestirilor lui Bănulescu, obiectele, oamenii, natura, o iritizare a lumii producătoare de efecte semnificative; anume contururi și culori sunt puternic puse în valoare, iar altele diminuate sau șterse cu totul, ceea ce creează tuturor înfățișărilor realului o expresie ciudată și neliniștitoare."[3]

Proza scriitorului se caracterizează a fi una tragică, „cu infuzii de grotesc și absurd, tratată narativ modern și cu tendință spre parabolă prin vehicularea unor motive literare autohtone și universale".[4]

Stilul lui Ștefan Bănulescu presupune alcătuirea unei fraze frumos, artistic și ceremonios, deoarece folosește un limbaj accesibil ce se bazează pe comic, lăsând ca textul să poată fi înțeles tocmai la sfârșit.

Volumul de nuvele „Iarna bărbaților", publicat în 1965, marchează trecerea spre o literatură tradiționalistă ce înfățișează o zonă rurală plină de diverse denumiri surprinzătoare, iar „toată frumusețea vine din răsfățul scornitorilor de întâmplări și de destine".[5]

Lumea lui Ștefan Bănulescu este „exterioară fluxului precipitat al istoriei, circumscrisă între niște coordonate de viață împletite de timp, de o vitalitate eroic-primitivă, cu unghiul de vedere al epocii contemporane"[6], devenind o lume modernă.

Cele mai reprezentative opere ale lui Ștefan Bănulescu sunt: „Drum în câmpie", un volum de reportaje, „Cântece de câmpie", volum de versuri, „Iarna bărbaților" ce cuprinde opt nuvele care fascinează cititorul prin grandoarea cu care sunt povestite anumite fapte și întâmplări. Acesta nu se oprește aici, continuând să scrie „Cartea de la Metopolis", primul volum al tetralogiei Cartea Milionarului care nu va fi niciodată terminată, „Marile cariere" și „Scrisori din provincia de sud-est sau o bătălie cu povestiri".

Poeziile din volumul „Cântece în câmpie" prezintă un folclor prelucrat savant, dar și o naivitate artistică: „De m-ai vedea bătrân, mamă,/ Am îmbătrânit c-o haină./ Haina mea minune mare,/ Pleacă singură să are/ Îndoită de spinare./ Ară haina fără mine,/ Printre boi abia se ține./ O bate vântu-ntre boi/ Și-o întoarce înapoi./ Vine haina înspre mine/ Să-mbrace oase străine./ Caut haina-n buzunare,/ Dau de grăunțe și soare./ De m-ai vedea bătrân, mamă,/ Îmi crește grâul în haină." (Haina) Aceste versuri pregătesc proza ce va urma, deoarece imagini sau personaje din acestea apar în volumul de nuvele „Iarna bărbaților" și în romanul „Cartea Milionarului". De exemplu, Andrei Mortu apare prima oară în „Cântece din câmpie" și după aceea în „Cartea Milionarului": „Andrei Mortu din Sălvata,/ Hoț de fete și de mori/ A murit de patru ori".

---

[3] Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori români*, București, Ed. Eminescu, 1977, p.9
[4] Mircea Zaciu, *Dicționarul scriitorilor români A-C*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, p.235
[5] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Pitești, Ed. Paralela 45,2008, p. 1111
[6] Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 325

Volumul „Iarna bărbaților” cuprinde următoarele nuvele: *Mistreții erau blânzi, Dropia, Satul de lut, Vară și viscol, Masa cu oglinzi, Gaudeamus, Vieți provizorii și Casa cu ecouri târzii*, toate acestea alcătuind o acțiune palpitantă ce îndeamnă la cunoașterea profundă a lor.

Prozele lui Ștefan Bănulescu nu sunt fantastice, nici mitologice, dar nici miraculoase, deoarece lumea prezentată este inefabilă care analizează îndeaproape partea lucrurilor nevăzute, dar și a lucrurilor întâmplate.

În nuvela „Mistreții erau blânzi” gestul Divinității este unul salvator, deoarece „inundația este sfârșit și început de lume. Inundația este potop. Databilă, poate, după unele detalii, ea reînvie timpurile de început, *illo tempore*, când pământul s-a format din ape – timp mitic al genezei. Gesturile oamenilor nu le mai aparțin; tot ceea ce se întâmplă devine simbolic, exemplar, se împărtășește din prestigiul gestului mitic. Apa este agentul stării de haos primordial; tot ce este viu participă la lupta elementelor, ștergându-se trăsăturile personalității”.[7]

Condrat vâslește neobosit pentru a căuta un loc unde să-și îngrope copilul, dar munca lui se dovedește a lua înfățișare sisifică. În barcă alături de Condrat se află soția sa Fenia și diaconul Ichim. Atunci când Condrat găsește un loc pentru a-și îngropa copilul apare Vica, femeia alungată din sat, deoarece se presupunea a trăi cu bărbați însurați. Aceasta se roagă de Condrat să nu o alunge, dar el pare să nu o bage în seamă, deoarece nivelul apei începe să crească. Această atmosferă apocaliptică, de potop biblic, terifiantă, seamănă cu drama lui Marin Sorescu, „Matca”, deoarece apele se revarsă peste sat și mătură tot cea ce găsesc, neîndurându-se de oamenii care caută cu disperare un loc de refugiu sau un loc de veci.

Nuvela „Dropia” întruchipează misterul, deoarece aceasta este o pasăre rară ce este imposibil de prins, dar și de văzut. Oamenii merg noaptea la dropie pentru a culege porumbul dat lor în dijmă, dar și pentru a spori tainele acestei păsări încântătoare. Frumusețea acestei nuvele vine din faptul că lui Ștefan Bănulescu îi place să inventeze întâmplări și destine.

Miron este unul dintre țărani care merge la dropie și își relatează propria poveste de dragoste tristă, deoarece fata pe care o iubea foarte mult este luată de altul, iar când o caută petrece o noapte vrăjit în patul unei femei măritate.

„În masa cu oglinzi” un grup de moldoveni izgoniți din locurile natale din cauza sărăciei caută orașul de la Dunăre pentru a lua grâu. Orașul este vestit, deoarece în centrul său sunt așezate niște oglizi care reflectă lumina la distanță doar într-un anumit moment al zilei. Alături de moldovenii care se îndreaptă spre oraș sunt și trei tineri: un sculptor, un decorator și un student.

În „Satul de lut” naratorul caută urma unui factor poștal pentru a afla informații de la acesta despre o persoană apropiată. Merge cu trenul până în halta prahoveană B., iar aici întâlnește un fost preot care merge spre satul F. Preotul își dă seama de ce bărbatul vrea să meargă spre acel sat, deoarece de un an jumătate tot vin oameni să-l întrebe pe fratele învățătorului despre anumiți soldați dispăruți din regimentul 14. Din

[7] Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană,* București, Editura pentru Literatură, 1982, p.85

păcate naratorul nu reușește să afle nimic, deoarece se crease o confuzie, fratele învățătorului nefiind niciodată înrolat într-un regiment.

În nuvelele „Mistreții erau blânzi”, „Dropia”, „Satul de lut” și „Masa cu oglinzi” apare călătoria ca o finalitate fără scop, deoarece oamenii caută un oraș sau un sat, un loc de veci pentru copilul mort al lui Condrat sau un loc de cules porumb bun, unde dropia apare ca o pasăre măiastră ce nu poate fi prinsă.

În nuvela „Vară și viscol” este prezentat un adevărat spectacol tragic comic, deoarece bătrâna Sofia face pentru a treia oară un priveghi cu rituri străvechi, păgâne și precreștine unde mortul nu există. Grigore Nereju, presupusul mort vine în sat, mănâncă din propria pomană, se odihnește și se apucă să repare gardul șubred spre uimirea tuturor. Grigore Nereju este un dezertor căutat de către locotenentul Alexandru Obogea și caporal. Cei doi sunt cazați aproape de curtea bătrânei și participă la pregătirea priveghiului, fiind surprinși de ceea ce văd. Satul în care se petrece acțiunea se numește Glava, iar neamul Nerejilor este cunoscut ca cel mai vechi.

Nuvela se încheie cu plecarea lui Grigore Nereju, un bărbat ce dă dovadă de o forță excepțională, deoarece îi ajută pe locotenentul Obogea și pe caporalul să treacă Dunărea pentru a ajunge la regiment.

„Cartea Milionarului” prezintă orașul Metopolis care este așezat pe malul drept al Dunării, în Dobrogea, mai exact între Insula Mare a Brăilei și Balta Ialomiței, Insula Cailor din acest roman este Balta Ialomiței, iar Mavrocordatul ar putea fi chiar orașul Călărași.

Cartea Milionarului trebuia să fie o tetralogie care cuprindea următoarele volume: Cartea de la Metopolis, Cartea Dicomesiei, Sfârșit la Metopolis și Epilog în orașul Mavrocordat, deoarece Ștefan Bănulescu scrie doar prima parte Cartea de la Metopolis și câteva fragmente din Cartea Dicomesiei, intitulate: Arhip cel Șchiop, Iasmina, Pălăria Venețianului și Patrocle din Samos, Fotina Alfatar sau Castelul Alb, Oglinda de oțel, Șipormă și dupaia, Topometristul și poveștile altora și Vremea lui Benjamin.

„Cartea de la Metopolis” cuprinde unsprezece părți ce alcătuiesc un spațiu mitic și magic, fiind „nu numai un roman, ci un joc de-a romanul”.[8] Acestea sunt: Prânz la Metopolis, Milionarul, Generalul Glad și Iapa-Roșie, La Bodega Armeanului, Drezina Milionarului, Metopolis la Scara unu pe unu, Din nou Bodega Armeanului, Iapa-Roșie și întâia zăpadă, Nefericirea Regilor, Vedere spre Cetatea de Lână, Păcatele Lumii și ultima povestire din roman este Vești noi în Pavilionul Generalului.

Metopolisul este un oraș așezat pe un zăcământ de marmoră roșie, bântuit ani la rând de reprezentanții societăților de exploatare, care acum se află într-un proces de dispariție din cauza epuizării resurselor. Odată cu orașul, îmbătrânesc Generalul Marosin, un prizonier al rudelor sale care are ferme și grădini aproape peste tot în oraș, Milionarul, femeia-paracliser și copiii ei din flori, numiți de metopoliseni „Păcatele lumii”, parohul poreclit „Viață amărâtă”, Bazacopol, Havaet, Glad și Iapa-Roșie.

Protagonistul Cărții Milionarului este un cetățean al Metopolisului, numit Milionarul, care are darul de a strânge poveștile orașului și de a le face cunoscute. Acesta locuiește pe un deal de unde vede tot orașul și ajunge în acesta cu drezina.

---

[8] Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii contemporane, 1941-2000*, București, Ed. Mașina de scris, 2005, p. 581

Conform lui Nicolae Manolescu, Ștefan Bănulescu produce în „Cartea Milionarului" o ceață mitică prin întrebuințarea dată numelor de locuri și persoane, creează un spațiu circular, iar viziunea lumii reale este ca un labirint, deoarece totul ia naștere spontan și zilnic.

Romanul se deschide cu sosirea lui Glad într-o zi de iulie pe la amiază, un ciudat care vrea să se îmbogățească, rostogolind o roată de căruță pe străzile orașului și se termină cu așteptarea întoarcerii de la Viena a lui Filip Umilitul, un teolog cu o faimă mondială, pe care rudele îl răpesc și îl fac dispărut. Roata pe care Glad o rostogolește la venirea sa în Metopolis reprezintă o lume circulară, iar destinele metopolisenilor se mișcă în cerc. Roata va fi primul utilaj pentru viitoarea fabrică de lumânări a lui Glad. Milionarul îl sfătuiește pe Glad să-și aleagă o poreclă onorabilă cât mai repede, deoarece „metopolisienii au un gust străvechi pentru răutatea poreclelor"[9], iar el este singurul care nu a primit o poreclă scârboasă. Îl îndeamnă să adopte numele de Generalul Glad. Împreună cu Iapa-Roșie, Generalul Glad își va deschide o fabrică de lumânări din seu de oaie lângă casa parohială. Iapa-Roșie este fiica Kivei-cea-Mare, păzitoarea de bivoli, dar crescută de Fibula și Guldena, deoarece îi moare mama și o lasă în grija lor. La vârsta de cinsprezece ani, Iapa-Roșie primește în dar de la bătrâne o pereche de cizme roșii pentru a putea pleca să-și caute dragostea pe ținutul Dicomesiei. Rătăcind pe străzile Metopolisului ajunge târziu în locul unde se întâlnesc tinerii se întâlnesc pentru a se cunoaște și pentru a-și alege viitoarea soție, deoarece nu mai e niciunul. Se întâlnește cu Generalul Marosin, petrece o noapte cu el, după care fuge și ajunge ademenită de mirosuri la cafeneaua lui Aram. Acesta este un prinț gros, burtos, pocit la chip și deloc tânăr, dar care vorbește cu fraze preluate din Biblie, inspirând încredere tinerei ce se îndreaptă spre bodega sa. Se îndrăgostește la prima vedere de Iapa-Roșie, deoarece arată ca o prințesă adevărată. Armeanul o învață carte pe tânără și o face nevasta sa. Chiar dacă are tot ce își dorește lângă Aram, aceasta pleacă. Povestea celor doi seamănă cu a lui Kesarion și Maria din romanul „Creanga de aur" al lui Mihail Sadoveanu, deoarece au parte de o iubire neîmplinită.

Un personaj bizar ce se regăsește în „Cartea Milionarului" este Andrei Mortu, un haiduc faimos din Dicomesia pe care nimeni nu l-a putut prinde, un personaj ce se presupune a fi murit de patru ori care continuă să apară din când în când, trăind într-un loc mlăștinos din Insula Cailor.

Scrisorile provinciale sunt realizate într-un stil memorialistic vechi și ironic, dar nou, ficțiune și eseu, totul la persoana a treia, indirect autobiografic, iar fiecare povestire este povestită și repovestită până la purificare și transparență, deoarece „scriitorul folosește o tehnică a oglinzilor așezate față în față, prin care se realizează o oglindire a oglindirii, în serie".[10]

Volumul „Scrisori din provincia de sud-est sau O bătălie cu povestiri" reunește o multitudine de povestiri ce sunt compuse într-o formulă originală, organizate în trei părți: Loc pentru fiecare în comedia cuvintelor, Povestiri din Insulă și Povestiri din Muzeul Scrisorilor.

---

[9] Ștefan Bănulescu, *Cartea Milionarului*, București, Editura Eminescu, 1977, pp.9-10

[10] Alex Ștefănescu, *op. cit.*, p. 579

Tehnica folosită de autor pentru a le relata este povestirea în povestire sau a povestirii în ramă, deoarece scriitorul își imaginează un cadru intim, propria casă, unde primește vizita unor cunoscuți cu care dezbate probleme ale literaturii într-un mod ironic și parodic. Din acest punct de vedere, volumul „Scrisori din provincia de sud-est sau O bătălie cu povestiri" se aseamănă cu „Hanu Ancuței" de Mihail Sadoveanu, deoarece în ambele se relatează fapte și evenimente prin intermediul povestirii în ramă, dar totuși sunt diferite.

Modernitatea operelor lui Ștefan Bănulescu rezultă din „inspirata tratare analitic-sintetică, în spirit lucid contemporan, a unor realități având un fond tradițional secular, cu mijloace artistice abil extrase tocmai din fondul originar al lumii respective".[11]

Originalitatea de care dă dovadă face ca Ștefan Bănulescu să devină un adevărat prozator care prinde cu toată forța un loc printre cei mai mari scriitori, iar proza este „un univers de ficțiuni echivoce generic, având un singur gen proxim – istorisirea."[12]

Bibliografie

Bănulescu, Ștefan, *Cartea Milionarului*, București, Editura Eminescu, 1977.

Bănulescu, Ștefan, *Opere*, vol. I – II, ediție îngrijită de Oana Soare, prefață Eugen Simion, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

Bănulescu, Ștefan, *Scrisori din provincia de sud-est sau O bătălie cu povestiri*, București, Editura Nemira, 1994.

Ciobanu, Nicolae, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, Editura pentru Literatură, 1967.

Dimisianu, Gabriel, *Nouă prozatori români*, București, Editura Eminescu, 1977.

Gorcea, Mihai, Petru, *Structură și mit în proza contemporană,* București, Editura pentru Literatură, 1982.

Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române, De la creația populară la posmodermism*, București, Editura Saeculum I.O., 2000.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.

Popescu, Bogan, *Banul de Aur sau Viața și opera lui Ștefan Bănulescu*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2010.

Spiridon, Monica, *Ștefan Bănulescu monografie, antologie comentată, receptare critică, Brașov*, Editura Aula, 2000.

Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii contemporane, 1941-2000*, București, Editura Mașina de scris, 2005.

Zaciu, Mircea, *Dicționarul scriitorilor români A-C*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.

[11] Nicolae Ciobanu, *op. cit.*, p. 324

[12] Monica Spiridon, *Ștefan Bănulescu monografie, antologie comentată, receptare critică*, Ed. Aula, Brașov, 2000, p. 9

OTTO RANK AND THE TRAUMA OF BIRTH. INSTANCES AND CONCEPTS

Amalia PURDA
PhD Student, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: Otto Rank was a close collaborator of Freud and the author of one of the most underrated theories: the trauma of birth. Rank first published "Das Trauma der Geburt" in 1924. The variant consulted for this study is the 1929 English translation, with an introduction by Rank's biographer E. James Lieberman. In his book, Rank argues that the trauma of birth is the original human trauma and that all anxiety that one encounters in life is due to the primal repression. Along the book, Rank offers valuable insights into different fields: infantile anxiety, sexual gratification, religious sublimation, artistic idealization or philosophic speculation. Due to the richness of ideas expressed, "The Trauma of Birth" by Otto Rank remains, as Lieberman states in Introduction "one of the most remarkable books in the history of psychology."

Keywords: trauma of birth, Otto Rank, primal repression, anxiety, psychological rebirth

A short biography

Otto Rosenfeld was born on April 22, 1884, in Vienna, and belongs to a Jewish family with a precarious financial situation. His father, Simon Rosenfeld, supported the family in the jewellery business, while his mother, Karoline Fleischner, raised little Otto and his older brother. As a young man, Otto Rank resonated with the creations of Richard Wagner and with the works of writers such as Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche and Henrik Ibsen.

As for the change of name from Rosenfeld to Rank, it seems that misunderstandings in the family led him to adopt a new identity, initially signing with the name Rank and then legalizing the name change on March 30, 1909 (Taft: 4). It is highly possible that the name chosen derives from Ibsen's play "A Doll's House" (Lieberman: 4).

Around the age of 20, Otto came into possession of Freud's famous writing "The Interpretation of Dreams," on which his work "Der Künstler" ("The Artist") was based. The work was published in 1907, after Freud helped him to give it a final form faithful to his ideas. Later, the friendship between the two became increasingly close, with Freud helping him enter the University of Vienna where he would obtain his doctorate in 1912 with the thesis "Die Lohengrin Sage" ("The Legend of Lohengrin"). Freud also offered him the position of secretary of The Vienna Psychoanalytic Society and considered him his "right hand" for twenty years.

The main rupture between the two psychoanalysts occurred shortly after the publication of the study "Das Trauma der Geburt" ("The Trauma of Birth"), published in 1924, in which Rank suggests that the anxiety we feel throughout life has as its starting point the initial trauma of physical separation from the mother. Even though Freud initially appreciated Rank's ideas, in time he became a harsh critic of them.

Between 1924-1936, Rank lectured in the United States and Europe at universities such as Yale, Harvard and Sorbonne, especially on the topics of neurosis,

relational psychotherapy and creative will, distinguishing between psychotherapy and psychoanalysis. In 1936, he settled in New York, and three years later, on October 31, 1939, Otto Rank died. His death occurred five weeks after Freud's.

Overview

In the preface to "The Trauma of Birth," Rank argues for its necessity, considering it as "a first attempt to apply the notions of psychoanalysis in order to understand the whole development of humanity, even the fact of becoming human." He admits that he has "come up against the final origin of the psychical unconscious in the psycho-physical" and clearly states that we should "recognize in the birth trauma the ultimate biological basis of the psychical." Rank highlights that the main purpose of the book is to emphasize the "biologically based law of the form which determines the content"(Rank, Preface). In other words, Rank's study "supplements the Oedipus theory from a biological point of view" (Kramer, 1924: 81).

In the eleven chapters rigorously entitled "The Analytic Situation," "Infantile Anxiety," "Sexual Gratification," "Neurotic Reproduction," "Symbolic Adaptation," "Heroic Compensation," "Religious Sublimation," "Artistic Idealization," "Philosophic Speculation," "Psychoanalytical Knowledge," "The Therapeutic Aspect," the book offers a landscape of the Rankian philosophy on trauma and the birth.

The Analytic Situation

Numerous cases conducted by Rank ended with the idea of a symbolic (re)birth: "patients frequently speak, in their convalescence, of feeling 'new born'" (5). After sublimation, Rank observed that the patient is not only "able to renounce the infantile libido fixation, expressed in the Oedipus complex" but he can also "consider himself a newborn (spiritual) child (of the analyst)." As a conclusion, "the analysis finally turns out to be a belated accomplishment of the incompleted mastery of the rebirth trauma" (Rank, 1994:5).

Infantile Anxiety

"The patient's Unconscious uses the analytic healing process in order to repeat the trauma of birth and thus partially to abreact it" (Rank, 1994: 11), according to Rank. A child needs a long period of time to overcome the trauma of birth. An instance of childhood anxiety concerns leaving a child in a dark room. The anxiety disappears only after the child becomes conscious of the existence of a person near him. Rank extends this template of the anxiety mechanism to the cases of phobia.

Sexual Gratification

The chapter brings together sets of ideas that belong to different spheres, addressing issues such as how birth is seen by a child, perversions, homosexuality and the Oedipus complex.

Children do not know where they came from, as the birth trauma was so intense that it is impossible for the child to remember it. However, they tend to want to know

where they came from, not for the sake of knowing but for the fact that they are interested in "how to get inside." The array of the most used scenarios for birth concern the "denial of the female sex organ, which clearly shows what it is due to the repression of the birth trauma experienced there" (Rank, 1994: 32).

Perversions have their explanations as well: for instance, the exhibitionists are thought to wish to "return into that paradisiacal primal state of nakedness in which he lived before birth" (Rank, 1994: 33). The swaddling clothes of the baby are linked to the "intrauterine pleasurable condition of immobility" which is related to the state of being bound in a masochistic intercourse. Homosexuals suffered a shock of birth and therefore they can only see the female organ as an instrument of giving birth and not as an organ for giving pleasure. The act of penetration is seen as "an infantile return" (Rank, 1994: 38) to the womb.

Rank promotes that there is a pre-Oedipal complex and he himself coined the notion of Oedipus complex in 1925, therefore seven years earlier than Freud. From the perspective of birth trauma, the Oedipus complex offers us a view "of the first valuable attempt to overcome the anxiety of fear of the (mother's) genitals" (Rank, 1994: 43), by considering them a possible source of enjoyment.

Neurotic reproduction

In order to offer a better understanding of the neurotic anxiety conditions, Rank offers as a revelatory example the case of a child left alone in a dark room, supplementing the example with interpretations of the event. The dark room reminds the child of the darkness of his mother's womb. Therefore the source of his anxiety is not the darkness in itself, but the fact that, he is left alone. The separation from the mother is the source of his neurotic anxiety which since it appeared, it "shows that the neurotic has overcome the birth trauma only in a highly insufficient degree" (Rank, 1994: 49).

Rank states that "all neurotic disturbances in breathing (asthma), which repeat the felling of suffocation, relate directly to the physical reproductions of the birth trauma" and that the migraines are in tight connection with the process of being born (Rank, 1994: 51). "Neurosis is a more pretentious substitute for a banal organic suffering, both of which have at bottom the same cause" states him (Rank, 1994: 59).

The chapter expands upon numerous examples of schizophrenic behaviours characterised by catatonic stupor, among which: the patients tended to wish not to be adults; one of them, approaching a stuporous state, draw imaginary circles round his navel with his hand; while another patient claimed to have transformed into a child. Rank states that these behaviours become "intelligible as far-reaching regressions to the foetal state" (Rank, 1994: 69).

Symbolic adaptation

Rank makes some interesting interconnections among sleep, dreams, darkness, and the intrauterine state. As the night falls, we fall asleep because the "external conditions urge the Unconscious to an identification with the primal state" (Rank, 1994: 74). Rank follows the classification given by Freud but he adds that the dreams that we

dream resemble our life in the womb. For example, the *wish dream* symbolizes our desire to live in the womb, whereas the *anxiety dream* resembles the painful severance from the mother.

Heroic Compensation

The hero is constructed as an entity which, "being free from anxiety, seeks to overcome an apparently specially severe birth trauma by a compensatory repetition of it in his deeds." The "heroic invulnerability" represents "a kind of a permanent uterus" (Rank, 1994: 107) and is compared to his armour and his helmet. Rank offers an interesting reading of "Little Red Riding Hood" and "Hansel and Gretel" from the standpoint of birth trauma.

Religious Sublimation

A base concept in any religion is that one's soul will reach, at a certain point, a specific state of peacefulness: Christians wish to go to heaven or seek salvation while Buddhists seek enlightenment or Nirvana. In fact, the aim is to be able to enter a "dreamy attitude of meditation" and to "approach the embryonal condition" (Rank, 1994: 119). Rank makes some dives into certain religions and sects and brings to the surface proofs of the fact that each adept beseeches getting into the embryonal state.

Artistic Idealization

Art and culture are analysed through the lenses of primal anxiety. Rank offers an intricate but interesting interpretation of Laistner's book "Das Rastel der Sphinx," emphasizing that "the Oedipus saga is certainly a duplicate of the Sphinx episode" and clarifies that "psychologically, that is the repetition of the primal trauma at a sexual stage (Oedipus complex), whereas the Sphinx represents the primal trauma itself" (Rank, 1994: 144).

The numerous fabulous figures in Greek mythology are "striving to be free from the mother" and therefore "the deep cultural and historical importance of the development of the Greek art lies in" the fact that "it repeats the biological and prehistorical act of becoming human" (Rank, 1994: 147).

An important perspective is the one that concerns creation. To create has the biological equivalent of giving life. The construction of a creation is similar to the act of giving birth and Rank wanders in the admired cultures of the Greek, the Asian and the Egyptian in order to demonstrate this. The "feminine monsters" of these cultures are "representatives of the primal mother." The artist, just like Prometheus, "creates human beings after his own image," the operation of perfecting a work of art being in fact a "repeating act of birth" (Rank, 1994: 156).

Considering all of the above issues, as well as some interesting interpretations of the Homeric epic poems, Rank concludes that art is paradoxically both a representation and a denial of reality and that it "resembles the childish game in which we have recognized the attempt to depreciate the primal trauma through the consciousness of not being real" (Rank, 1994: 166).

Philosophic Speculation

The Rankian approach to philosophy revolves around the return "into the primal state." Multiple philosophies, such as those pertaining to Nietzsche, Descartes, Kant, Thales, Plato or Socrates are reconsidered in the light of birth trauma. For instance, in Plato's philosophy of Eros "the human instinct of procreation" is placed at the centre: "here for the first time the philosophical problem is grasped at the root." Plato's Eros is "the yearning for a lost state" which is in other words the "reunion of the child with the mother" (Rank, 1994: 172-173).

Psychoanalytical Knowledge

After a brief history of psychoanalysis, Rank either approaches or withdraws from several Freudian ideas. Rank points out that the "primal anxiety-affect at birth" is caused by the change of states from a pleasurable situation to a very painful one (Rank, 1994: 187). "This experienced anxiety" is one's first perception (Rank, 1994: 187). The trauma of being born is such a painful event that one craves to get back there all his life, the only option "for an approximate reinstatement of the primal pleasure is given in sexual union, in the partial and purely physical return into the womb" (Rank, 1994: 187-188). For those unsatisfied with this solution Rank offers significant insights into the human psyche.

The Therapeutic Aspect

Taking Socrates' quotation "knowledge is power" as a starting point, Rank emphasizes the uselessness of knowledge unless we are capable of applying it effectively. The revelatory comparison between an intervention proceeded by a surgeon and the intervention of a psychoanalyst underlines the "necessity for an active therapy," which means that the psychoanalyst "has rather to absorb in the right way the sum of all knowledge achieved so far, and then to apply it to the demands of the case in a practical way" (Rank, 1994: 203). A therapist, sustains Rank, does "nothing more than that which the patient has attempted his whole life long with insufficient success, namely, to overcome the birth trauma in the sense of adjustment." The process of psychological rebirth is therefore composed of psychoanalysis (which equals birth) and analyst (which equals the mother). The "severance from the analyst" is a crucial part of the analytic work and it is "accomplished by reproduction of the birth trauma, so that the patient loses his doctor and his suffering at the same time" or, in other words the patient "must give up his doctor in order to lose his suffering" (Rank, 1994: 207).

Conclusions

The exploration of such diverse spheres of life managed to a greater or lesser extent to offer us a "comprehension of the actual fact of becoming human" (Rank, 1994: xi). Exploring the psychoanalytical side of infantilism, sex, symbols, religion, art or philosophy offers us a deeper understanding of the unconscious part of our being. Considering how important birth trauma is, "a new theory of character and types may be

formed which has the advantage over existing attempts of this kind of giving a far-reaching understanding of the individual determinant and, consequently the possibility of influencing them" (Rank, 1994: 209). Therefore Rank's theory of the trauma of birth, which severed him from his mentor and intellectual father Freud, is of unquestionable value and relevance not only for the field of psychoanalysis but also for every single human being who wishes to lay their psyche open to knowledge.

Works Cited:

Kramer, Robert, editor, "The Trauma of Birth and its Importance for Psychoanalytic Therapy (1924)." *A Psychology of Difference: The American Lectures*, by Otto Rank and Rollo May, Princeton University Press, PRINCETON, NEW JERSEY, 1996, pp. 78–84. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctv131bwph.9. Accessed 18 Nov 2020.
Lieberman, E. James, *Acts of Will: The Life and Work of Otto Rank*, Google Books by https://books.google.ro/books?id=HWB38ycJxd0C&pg=PA462&dq=
Lieberman,+E.+James,+Acts+of+will:+the+life+and+work+of+Otto+Rank:+w&hl=ro&sa=X&ved=
2ahUKEwiH2ZWJ44btAhVhsYsKHRwXB3IQ6AEwAHoECAYQAg#v=onepage&q=name&f=false. Accessed 16 Nov 2020.
Rank, Otto, *The Trauma of Birth*. Dover Publications, 1994. Print.
Taft, Jessie, *Otto Rank; a Biographical Study Based on Notebooks, Letters, Collected Writings, Therapeutic Achievements and Personal Associations*, Google Books by https://books.google.ro/books?hl=ro&id=8q99AAAAMAAJ&dq=Otto+
Rank:+A+Biographical+Study+Based+on+Notebooks,+Letters,+Collected+Writings,+Therapeutic
+Achievements+and+Personal+Associations&q=name. Accessed 16 Nov 2020.

BRIAN ATTEBERY'S CONCEPTS OF FORMULA, MODE, AND GENRE IN FANTASY LITERATURE

Ingrid RADU
PhD Student, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: Beginning with the second half of the twentieth century, fantasy literature has been analysed from various perspectives, from structuralism to psychoanalysis. Brian Attebery, an acclaimed American literary scholar, considers that the field of fantasy criticism is somewhat muddled and full of confusing definitions and delimitations. His 1992 study, The Strategies of Fantasy*, can serve as a guidebook for the confused reader. In what is one of the most notable parts of his study, he deals with the question of whether fantasy should be defined as formula, as a mode of writing, or rather as a separate genre. He offers ample justifications and examples for all three approaches and makes suggestions for further reading. The purpose of this paper is to shed light on the differences between formula, mode, and genre, as it is inferred in Attebery's study, as well as to open the path for further research in the study of this literary field.*

Keywords: fantasy, formula, mode, genre, fuzzy set

When American critic and professor Brian Attebery published his book *The Strategies of Fantasy* in 1992, he was one of the first to accept that Tolkien's definition of fantasy is not only valid, but also applicable to contemporary postmodern fantasy. His book-length study postulates from the very beginning that fantasy literature has irreproachable value, despite what certain critics and readers might say. In his work, Attebery does not provide an evaluation of the genre, as it might be expected, but rather a description and an explanation of how fantasy achieves its goals. In this approach, he is similar to Tolkien, in the sense that he does not try to provide a clear-cut definition to an otherwise unclear genre, and he admits from the start that he is biased, just like Tolkien, because of his love for fantasy fiction. With these in mind, he sets two initial goals: "first, to demonstrate how [contemporary fantasy writers] are broadening the range of modern fantasy and, second, to find a theoretical base that can account for their ability to do so" (1992: xii). The arguments presented by Attebery throughout his work are pertinent when discussing fantasy as mode, formula, and genre both in the sense that he expands upon the thoughts of prior scholars, and also in the sense that he takes into account other works that may have inspired contemporary writers. He also provides guidelines to reading fantasy from various points of view, such as postmodernism, feminism, and science fantasy.

Attebery explores these various aspects of fantasy fiction with a special focus on J. R. R. Tolkien's *The Lord of the Rings* series, in an attempt to point out the limitations of older, traditional literary theories in dealing with fantasy and arguing that modernist and postmodernist theories are more suited for understanding fantasy, especially when considering certain narrative conventions such as story and character. Finally, he suggests that among the newly-emerged sub-genres of fantasy, the most promising one is something similar to magic realism, labelled by him as "indigenous fantasy." This sub-

genre usually involves striking oppositions, for instance a story which is set in our "real" world, yet strangely open to magical, supernatural beings or events.

Attebery constructs his arguments mainly based on examples from numerous fantasy works from the last few decades, with special care given to avoiding specific theoretical frameworks, approaching what we might call Tolkienian fantasy[1] as a receptive, open-minded reader. By doing so, he manages to convey his ideas in a manner available to anyone, not only to scholars specialised in literature. Moreover, by providing examples in such a great number, he encourages readers to further explore this vast genre.

Fantasy: formula, mode, genre

The main concern in *The Strategies of Fantasy* is how fantasy has developed in a threefold way: as a mode, as formulaic literature, and as a singular genre. Attebery begins his exploration of these manifestations by providing two strikingly different definitions of fantasy, both of which, he argues, are equally true and applicable:

> 1. Fantasy is a form of popular escapist literature that combines stock characters and devices – wizards, dragons, magic swords, and the like – into a predictable plot in which perennially understaffed forces of good triumph over a monolithic evil.
> 2. Fantasy is a sophisticated mode of storytelling characterized by stylistic playfulness, self-reflexiveness, and a subversive treatment of established orders of society and thought [...] and at the same time recaptures the vitality and freedom of nonmimetic traditional forms such as epic, folktale, romance, and myth (1992: 1).

The first definition is that of fantasy as formula, while the second one is that of fantasy as mode.

Formulaic fantasy is often criticised even by those who are generally in favour of fantasy literature, mainly due to its predictability. Authors often feel coerced into borrowing pre-set characters, settings, and plots from Tolkien or Disney, in order to make absolutely sure that they get the reader's response. They are concerned that if the readers do not have elements that are somewhat familiar to them, they will simply dismiss the work of fantasy for being too closed within itself. This concern could be related to Tolkien's theory that secondary worlds must be – at least in part – based on the Primary World, so that the readers can feel more familiar and more willing to suspend disbelief. Although, according to Attebery, this type of literature "is essentially a commercial product" and "its success depends on consistency and predictability" (2), formulaic fantasy, often called *swords-and-sorcery*, can be highly entertaining, clever and well-written. In a sense, writing formulaic stories is even more challenging than non-formulaic literature: the writer must try to make the stock elements seem unpredictable and unexpected[2]. The success of the formula depends entirely on the skills of the author: a Tolkien or an Agatha Christie can make formulas seem fresh and new every single time,

[1] fantasy akin to Tolkien's works and the author's main focus in this work
[2] It must be noted that formulas are not restricted to fantasy only, but can be found in nearly all types of literature

even though the readers know exactly what type of stories to expect from them. However, formulaic literature can also be very poorly written, and only used as a quick shortcut to producing a commercial product. Formula fantasy, in its predictability, has been an inspiration for certain types of LARP (Live Action Role-Playing) and RPGs (Role-Playing-Games), such as Dungeons and Dragons, where players can construct their own fantasy worlds by using stock elements. Attebery provides a rather amusing "recipe" for formulaic games, movies, or books:

> Take a vaguely medieval world. Add a problem, something more or less ecological, and a prophecy for solving it.
> Introduce one villain with no particular characteristics except a nearly all-powerful badness. Give him or her a convenient blind spot.
> Pour in enough mythological creatures and nonhuman races to fill out a number of secondary episodes: fighting a dragon, riding a winged horse, stopping overnight with the elves (who really should organize themselves into a bed-and-breakfast association).
> To the above mixture add one naïve and ordinary hero who will prove to be a prophesied savior; give him a comic sidekick and a wise old advisor who can rescue him from time to time and explain the plot.
> Keep stirring until the whole thing congeals. (10)

In his humorous and slightly ironic approach, Attebery does not seek to diminish the value of formula fantasy and goes on to argue that these narrative constraints can actually function as incentives in their creative act. All of these pre-set stock elements can be surprisingly original in a well-written formulaic fantasy work. I would even argue that these formulas are *crucial* elements in fantasy because they enable the readers not only to feel familiarity with a well-known type of story, but also give them a certain sense of security. Take for example the fairy stories that we all grew up reading or listening to. They all begin with "Once upon a time…" and end with "And they lived happily ever after." There is always a prince or a princess and a problem to be solved. They all follow a certain pattern and the forces of good always defeat the forces of evil. Even as children, people know what to expect from a fairy-tale, they know they will get Tolkien's Eucatastrophe. By reading fantasy as adults, we can feel the nostalgia of once-upon-a-time stories, hence the familiarity of fantasy; by knowing that everything will turn out for the better, we can sit back and enjoy the unfolding of the story, hence the feeling of security. Perhaps this is what appeals to a vast majority of readers of fantasy and perhaps this is one of the main reasons why fantasy can – and often does – act as a substitute for fairy-tales.

Attebery's second definition is focused on fantasy-as-mode and it is a little less straightforward than fantasy-as-formula. According to the critic, "a mode is a way of doing something, in this case, of telling stories" (2). However simple this explanation may seem, storytelling is far more complicated. The writer tries to convey character traits, settings, physical actions, and dialogues by paying close attention to and interpreting behaviours, modes of thinking, socio-political milieus, and so on. He must

juggle many elements in order to convey his story, so a mode is not merely "a stance, a position on the world," but also "a means of portraying it" (2). In order to further illustrate this concept, Attebery turns to Northrop Frye's use of the term "mode" in his division of literature made in the famous *Anatomy of Criticism*. According to Frye, literature can be split into five modes: the mythic, the romantic, the high mimetic, the low mimetic, and the ironic. He discusses the two poles of the modal approach, by stating that on one end there is the mimetic, or "the tendency to verisimilitude and accuracy of description," while on the other end we have something similar to Aristotle's *mythos*, but not quite myths, "a tendency to tell a story which is in origin a story about characters who can do anything" (1957: 51). Attebery argues that his own approach to mode is more concerned with this polarity, rather than Frye's five modes proper. The mimetic, or the mode of imitation, has been studied extensively and can be equated to realism in literature. Its aim is to depict the world around us and our experiences within it as faithfully as possible. On the other end of the scale is what Frye calls – rather reluctantly – the mythic, which is far less well-established and even lacks a proper name. Kathryn Hume calls this other end *fantasy* and the majority of contemporary critics agree to this proposition. According to her, "it is truer to literary practice to admit that fantasy is not a separate or indeed a separable strain, but rather an impulse as significant as the mimetic impulse, and to recognize that both are involved in the creation of most literature" (2014: xii). Therefore, while fantasy and mimesis are situated in the far ends of Frye's scale, they are both key elements of literary creations. As Attebery explains, in fantasy characters can do unimaginable things, like flying or talking to animals, while in mimesis their possibilities are limited to our sensory world; "if the world were a simpler place and its rules less ambiguous, we might say that mimesis tells what is and fantasy tells what isn't" (3).

Attebery continues his study by exploring the modal approach to fantasy literature, with its advantages and disadvantages. He claims that, since a given piece of writing contains both the fantastic and the mimetic, the modal approach can provide "a means of classifying" and "a basis for evaluation" (4). Here, however, he draws an alarm signal: from this viewpoint, some critics might be inclined to evaluate literature only from one point of view, i.e. if the writing is mimetic, it has value, which is the case of Erich Auerbach in his *Mimesis* (1953). On the other pole, there might be critics – admittedly even Attebery himself – who reverse the bias and claim that non-mimetic (or less-mimetic) literature is "only a sort of journalism, and not a real story at all. It has no fantasy" (5).

With these things in mind, Attebery identifies several strong points of the modal approach. First of all, the breadth of the fantastic mode offers the opportunity for numerous findings and extensive future research. Also, the mode being a basic narrative operation, the critic might find its defining characteristics with the help of theoretical speculation, which is easier and more precise than ad hoc interpretation. Lastly and most importantly, it is not bound to a particular school of literature and it covers a broad spectrum of activities. All in all, "it offers examples of unimpeachable literariness –

Shakespeare, Swift, Dickens, Coleridge – whereas genre and formula fantasy are noncanonical by traditional standards," says Attebery (4).

However, an approach which enables both Shakespeare's *A Midsummer Night's Dream* and the *Lord of the Ring* series to be included under the same umbrella is far too vast; in this manner, one could include almost all literature into the fantastic, which is not only erroneous, but also lazy. Another disadvantage of fantasy-as-mode is that although it might offer a theoretical basis, critics cannot agree on what that theory should be. Modal fantasy – called by Attebery "the fantastic," in order to distinguish it from genre fantasy, which he simply calls "fantasy" – could be a function of language, as suggested by Tolkien in "On Fairy-stories". The writer can take two seemingly unrelated terms, the modifier *green* and the substantive *sun* and create the fantastic *green sun*. The fantastic could also be analysed from a psychological point of view, as a means of suppressing and disguising reality, or as a manifestation of the collective subconscious and an application of age-old archetypes. It can reflect economic views; it can be a game, or an abstract manifestation of the brain's physiological workings; some have even called it the endurance of myth in the rational era. All of the above theoretical approaches can be used as bases in the study of fantastic literature and indeed all of them have been used. They are all derived from fields outside of literature, therefore they are most useful and convincing when we accept and understand the various linguistic, psychological or socio-political premises they are based on. As Attebery claims, all of these theories can be practical on some level in the study of fantasy: "[s]ome fantasies are intimately connected with language; others are attempts to represent the processes of the psyche. […] Sometimes fantasy is a form of play, while at other times, or even at the same time, it is utterly serious" (5).

Given the fact that fantasy-as-mode is simply too vast and ambiguous, while fantasy-as-formula is too restrictive, Attebery proposes to use the term "genre" as "a middle ground between mode and formula" (10). Historically, the evolution of the fantasy genre can be seen as the imposition of various restrictions on the mode of the fantastic. The beginnings of modern fantasy can be traced back to the late eighteenth century, when the brothers Grimm popularised German folktales, known as *Kunstmärchen*, thus imposing the first restriction: fantasy adopted the atmosphere and the setting of these folktales. Next, a specific type of hero was introduced by George MacDonald, as well as a distinctive stylistic approach by William Morris. Lord Dunsany began the fashion for naming characters and places and Tolkien set everything into a certain structure which proved to work well. All of these restrictions have led, paradoxically, not to poorer literary creations, but to an abundancy of highly valuable texts. I would even go as far as to argue that the mode *needed* the limitations of the formula in order to become the genre we know today.

Although Attebery's division between formula and genre is "a somewhat artificial one" (11), "the genre category does seem to be a useful way of designating stories that are more alike than required by the mode, and yet less uniform than dictated by the formula" (11). However, not even this middle path is fully satisfactory. Critics have been disagreeing for decades whether to define genres descriptively or systematically, as

parts of historical development or as logical categories. This has led to debates on boundaries and definitions, as shown in the introduction of this thesis. Attebery explains the problems posed by genre criticism in an analogy:

> We often think of genres, like other categories, as territories on a map, with definitional limits marking off hard-boiled from classic detective, or fantasy from science fiction. The critic looks the candidate over, consults his list of characteristics, and assigns the book to the Allied Zone of fantasy or the Soviet Zone of SF, ignoring its ties to cousins on the other side of the wall. (12)

Still, grouping texts together according to various criteria is absolutely mandatory in order to reveal how these creations have come to be, how they function, and what effects they have on the reader. How can this be done, if the classical approach to genre criticism is less than helpful? The answer to this conundrum lies in what logicians call *the fuzzy set theory*, which focuses not on boundaries, but on a given centre. George Lakoff and Mark Johnson explore this theory in *Metaphors We Live By* (1980), where they claim that "[c]ategories can be systematically extended in various ways for various purposes. There are modifiers […] that pick out a prototype for a category and that define various kinds of relationships to it" (1980: 123). To illustrate this, the authors propose the following examples: in the category of birds, robins are considered birds par excellence (this is the prototype, or the centre); strictly speaking, penguins and ostriches are also birds, but they stray a little further from the centre of the category, or the prototype; for some purposes chickens, which are only loosely speaking birds, can be included into this category, while for other purposes, they can be counted as farmyard animals (123-124). It all depends on how strictly we view a certain grouping and on what our purposes are. The further away from the centre we go, the fuzzier the boundaries become and the harder it becomes to include something in a certain category.

The fuzzy set theory can clearly be applied to literary genres, but can we claim that fantasy is a fuzzy set? What is the centre that it radiates from and how far away from this centre can we go? To answer these questions, Attebery has conducted "an unscientific experiment" (13) within which thirteen of his scholar acquaintances were asked to rank various titles from "quintessentially fantasy" to "by no means fantasy." According to Attebery's results, *The Lord of the Rings* is the core from which the fuzzy set emanates, with Le Guin's *Earthsea* series, *Alice in Wonderland*, *The Worm Ouroboros*, and *Dracula* moving further and further away from the core. Scientifically, Attebery's experiment does not prove much, nor does it reflect the discussed works' value. It does, however, show that "with the publication and popular acceptance of Tolkien's version of the fantastic, a new coherence was given to the genre" (14). With Tolkienian fantasy as a "mental template" (14), one may be tempted to search for certain ingredients in all fantastical works: magical jewellery, the interpolation of songs and poems, invented languages, or Celtic and Scandinavian folk elements. None of the above are distinctively common in non-formulaic fantasy, therefore they are not the key to understanding the influence of Tolkienian fantasy. Attebery proposes that the works we consider fantasy

resemble *The Lord of the Rings* in other ways, namely content, structure, and reader response.

The essential content of fantasy is always the impossible, or, as Attebery himself calls it in his own *The Fantasy Tradition in American Literature*, "some violation of what the author clearly believes to be natural law" (1980: 17). Other critics have different names for the impossible: Kathryn Hume calls it "the departure from consensus reality" (8), while others mention magic, the supernatural, the improbable, and so on.

The second key element which unifies fantasy is structure. According to Attebery's study, the primary structure of fantasy is comic, which means that the story begins with a problem which is always solved by the end. Of course, there are usually instances of despair, pain, loss, horror, or even death, but they always disappear before the end. With this, we go back to Tolkien's *eucatastrophe* discussed in the previous chapter. Attebery warns us that we should take this notion with a pinch of salt, because, in fantasy, happy ending is not always truly happy. What matters more is that the initial problem be solved. In Le Guin's *Earthsea* series, for instance, the protagonist Ged pays a high price throughout the books: he loses his pride, his self-reliance, his powers, and nearly his life. However, the initial problem is always solved, order is restored and the universe is once more balanced. Without this, says Attebery, "we would not have the structural completeness of fantasy, but the truncated story-forms of absurdism or horror" (1992: 15).

The third common element of fantasy is reader response, or the effect of fantasy on the reader. It is precisely Tolkien's *eucatastrophe*, which Attebery prefers to call "wonder" (16). Manlove, in *Modern Fantasy*, makes this term a part of his definition of fantasy: "a fiction evoking wonder and containing a substantial or irreducible element of supernatural or impossible worlds, being or objects" (1975: I). Furthermore, Attebery links the concept of "wonder" to the Marxist concept of "estrangement," and suggests that Tolkienian wonder

> "may best be described as an alternative formulation of the idea of estrangement… [where] through the formal manipulation of their linguistic representatives we are made to see familiar objects and experiences as strange, distant from ourselves. […] In Schlovsky's and Brecht's Marxist view, the initial familiarity was an illusion produced by the mystifications of bourgeois ideology and hence must be replaced by estrangement as a preliminary step toward social revolution. (16)

While in the Todorovian/Marxist view, *estrangement* is disconcerting, Attebery embraces Tolkien's *wonder*, a positive experience and the kind of reader response all good fantasy hopes to obtain, and makes use of this term in his study.

Whether seen as a homogenous unit (genre), as a collection of specific elements (formula), or as an all-encompassing umbrella-term (mode), fantasy has undeniably established its importance in the history of literature. Although its boundaries are unclear and its definition evasive, it has been a part of human life from its very beginning, in the form of myths, folktales, fairy tales or, more recently, fantasy novels.

Bibliography

Attebery, Brian. *Strategies of Fantasy*. Indiana University Press, 1992. Print.
Attebery, Brian. *The Fantasy Tradition in American Literature: From Irving to Le Guin*. Bloomington, 1980. Print.
Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism*. Princeton University Press, 1957. Print.
Hume, Kathryn. *Fantasy and Mimesis: Responses to Reality in Western Literature*. Routledge Revivals, 2014. E-book.
Lackoff, George, and Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, 1980. Print.
Manlove, C. N. *Modern Fantasy: Five Studies*. Cambridge University Press, 1975. Print.

SOCIOLINGUISTIC ASPECTS IN THE REGION OF BÂRGĂULUI VALLEY, BISTRIȚA-NĂSĂUD COUNTY

Maria Cornelia RUS
Phd Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Sociolinguistics studies all aspects of the relationship between language and society. Sociolinguistic research in multilingual communities aims at the distinct functions of language. The objective of the study is to evaluate sociolinguistic aspects identified in the Bârgăului Valley region, Bistrița-Năsăud County, represented by the selection of speaking subjects according to the diastratic dimension (with variables such as social class, secondary education, higher education), the diagenerational dimension (with the variables age, sex) and the diaphasic dimension (thematic conversations). Through these variables, the variation of the language of a speaking subject will be individualized according to its status under the influence of different factors.

Keywords: linguistic, sociolinguistics, dialectal survey, Bârgăului Valley, speaking subjects, diastratic dimension, diagenerational dimension, diaphasic dimension.

1. Limba vorbită – limba scrisă

Limba este un fenomen social, un organism viu, ce se află într-o continuă schimbare, a cărei evoluție nu depinde de un singur factor. Aceasta trebuie să țină cont de individ, de evoluția istorică și de societate. Pentru a explica dinamica unei limbi, schimbările care se produc în interiorul ei, dar și evoluția acesteia, este necesar să lărgim sfera cunoașterii spre cadrul sociolingvistic, cadru în care individul și societatea ocupă roluri centrale, existînd o condiționare reciprocă între limbă și societate.

În cercetarea limbii vorbite, un rol important îl are distincţia limba vorbită şi limba scrisă, numite şi limba apropierii, respectiv limba distanţei. În cadrul limbii distanţei, limba română literară şi-a creat o pronunţare standard, care evită modificările fonetice, în cadrul limbii apropierii, se remarcă pronunţarea colocvială, proprie limbii vorbite şi îi sunt specifice modificări fonetice variate, la rostiri populare şi chiar regionale. În timp ce limba scrisă, prin normele sale rigide, printr-o mai mare unitate şi stabilitate, reprezintă limba literară, limba vorbită, mai puţin încorsetată de legi, înregistrează şi chiar tolerează unele abateri.[1]

Varianta standard a pronunțării românești a fost adesea discutată în lucrări de fonetică, ortografie și ortoepie; varietățile substandard, situate între normele academice și cele regionale, sunt mai putin cercetate în literatura de specialitate. Limba standard reprezintă stadiul din dezvoltarea unei limbi literare în care se stabilesc normele limbii unitare, supraregionale. Limba standard devine varietatea de bază a arhitecturii unei limbi, deoarece asigură coeziunea și stabilitatea limbii naţionale. Normele limbii standard, ca rezultat al procesului îndelungat de dezvoltare a limbii literare, au la bază

[1] Adrian Turculeţ, *Introducere în fonetica generală și românească*, Casa Editorială *Demiurg*, Iaşi, 1999, p. 133.

limba comună, care înglobează trăsături comune tuturor varietăţilor limbii.[2] Limba standard nu înlocuieşte varietăţile nonstandard din repertoriul lingvistic al unei comunităţi. Acestea au funcţii complementare cu cele ale limbii standard.[3]

Norma este variabilă în funcţie de limitele şi de natura comunităţii respective. Fie că vorbim de manifestarea vie a unui individ, de activitatea socială sau de comportamentul real, limba este normată. De cele mai multe ori, individului i se limitează libertatea expresivă, oferindu-i-se sau impunîndu-i-se un sistem de reguli bine delimitat, numit normă. Norma lingvistică înregistrează modul „cum se spune", avînd un caracter „natural" şi abstract, iar norma literară arată cum trebuie să se spună (exercitînd o anumită presiune asupra vorbitorilor sau a acelor care o utilizează în scris), fiind întotdeauna concretă şi convenţională. Norma literară este stabilită, în fiecare limbă, pe baza unui anumit dialect, fără a se confunda total cu acesta, în măsura în care acceptă şi particularităţi provenite din alte dialecte sau graiuri ale limbii respective.

2. Variantele pronunțării literare

Potrivit lui Iorgu Iordan cauzele diferențelor de ordin stilistic ale limbii literare scrise și vorbite sunt în strînsă legătură cu latura socială a limbii, cu situația de comunicare și cu proveniența locală a vorbitorilor.[4] Apare o condiționare reciprocă între limbă și societate, iar cercetarea limbii în context social va reprezenta obiectul principal al cercetării sociolingvistice. Întrucît apar o serie de constante care devin relevante în acest sens: apartenența la unul dintre straturile sociale, diferențele lingvistice referitoare la sex, vîrstă, cît și relația dintre limbă și profesiunea diferitelor grupe de vorbitori.[5] Așadar, studiile de sociolingvistică acordă o mare importanță atributelor de putere: zonă, sex, vîrstă, statut social, evidențiindu-se felul cum vorbesc copiii, femeile, bărbații, tinerii și bătrînii, în funcție de clasa socială în care sînt încadrați sau sub influența unor factori diferiți.

Anchetatorul trebuie să aibă în vedere parametrii sociolingvistici ai participanților la procesul de comunicare, precum: originea etnică, zona de provenienţă locală a vorbitorului, statutul sociocultural, situaţia de comunicare, vîrsta subiecţilor vorbitori etc.

Un aspect care determină diferente diamesice și diafazice este legat de situația de comunicare. Vorbitorii își schimbă modul de a vorbi în funcție de situațiile de comunicare. Limba literară standard este vorbită de cei care aparțin clasei sociale de sus. Aceștia, desi în situații oficiale încearcă să păstreze norma literară, în contact cu vorbitorii din straturile inferioare folosesc elemente lexicale și pronunțări neacademice, subliniid adaptarea vorbitorului la contextul de comunicare, la statutul sociocultural al interlocutorului. De asemenea, proveniența locală a vorbitorului reprezintă o altă cauză a diferențierii pronunțării literare. Limba literară vorbită trădează zona de proveniență

[2] *Ibidem*, p. 135-136.
[3] Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1984, p. 769.
[4] Sorin Guia, *Dialectologie română. Studii și corpus de texte*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2014, p. 41.
[5] Boris Cazacu, *Un aspect al cercetării interdisciplinare: Sociolingvistica*, în FD, vol. VIII, 1973, p. 11.

a subiectului vorbitor, deși majoritatea subiecților își adaptează vorbirea în funcție de statutul socio-cultural al interlocutorului și de situația de comunicare.

Apar o serie de deosebiri cauzate de vîrsta subiecţilor vorbitori. În graiul tinerilor se regăsesc de cele mai multe ori englezisme, pe cînd, persoanele mai în vîrstă preferă fonetismele francize. Întrucît tinerii au posibilitatea de a fi la curent cu toate schimbările care se produc, indiferent de mediu, datorită tehnologiei, factorului instructiv-educativ sau diferitelor căi de comunicare, aceștia devin responsabili de inovațiile lingvistice. Felul de a pronunţa sunetele diferă, mai mult sau mai puţin, de la o comunitate lingvistică la alta.[6]

3. Variațiile lingvistice

Graiul uman este foarte diversificat, iar această varietate a limbajului arată că nu există nici măcar o limbă care să fie perfect unitară. Factorii diferenţierii sincronice a limbilor sînt de natură spaţială, socială şi situaţională. În acest sens, Eugen Coşeriu distinge între variaţia diatopică (care face referire la diferenţierile în spaţiul geografic ale unei limbi; de exemplu, dialectul aromân, subdialectul moldovenean, pentru limba română), variaţia diastratică (care aparţine vorbitorului şi priveşte diferenţele dintre diversele straturi socioculturale ale comunității academice, cum ar fi jargoanele, argourile, limbajele profesionale) şi variaţia diafazică (care priveşte adecvarea vorbirii la situaţii concrete de vorbire; de exemplu, limba literară, pronunţarea familiară etc.[7] Acestor trei tipuri de diferenţe le corespund alte trei tipuri de sisteme de izoglose, mai mult sau mai puţin unitare: unităţile sintopice, numite şi dialecte, întrucît reprezintă un tip particular de subunităţi idiomatice; unităţi sinstratice sau niveluri de limbă (de exemplu, limbaj cult, limbaj popular, limbaj al clasei mijlocii etc.); unităţi sinfatice sau stilurile de limbă (de exemplu, limbaj familiar, limbaj solemn etc.)[8]

Realizarea unei anchete dialectale nu presupune doar urmărirea varietății diatopice ci se are în vedere și perspectiva sociolingvistică, aducînd-se idei și despre variația limbajului în relație cu statutul vorbitorului înregistrat, în cadrul unei anumite tradiții istorice. Astfel, aceasta poate fi definită drept o formă specială de comunicare, care urmărește atît înregistrarea competenței idiomatice, cît și competența expresivă, capacitatea de adecvare a subiectului, adică posibilitatea de a vorbi în circumstanțe determinate.

Ancheta sociolingvistică presupune folosirea simultană a unui număr mare de informatori, de vîrste și profesii diferite, originari din localitatea „studiată” sau recent stabiliți, scopul acesteia fiind de a stabili invariantele sociale ale limbii. Printre metodele de colectare a materialului, sociolingviștii enumeră observaţia directă staţionară, interviurile scurte anonime, observaţia selectivă nesistematizată. Situaţia lingvistică concretă poate fi studiată în profunzime doar prin utilizarea succesivă a experimentului, anchetării, interviului, înregistrării vorbirii subiectului, colectării materialului scris,

[6] Sorin Guia, *Dialectologie română. Studii și corpus de texte*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2014, p. 41-42.
[7] Eugen Coşeriu, *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii*, cu o prefaţă de Silviu Berejan şi un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel, Editura Ştiinţa, Chişinău, 1994, p. 102.
[8] Vasile Frățilă, *Probleme de dialectologie română*, Editura Astra Despărțământul „Timotei Cipariu”, Blaj, 2010, p. 4.

observaţiei staţionare. Chestionarul sociolingvistic începe cu întrebări de deschidere, mai uşoare, pregătitoare, dar care îi vor da de înţeles anchetatului care va fi tema discuţiei. Dacă chestionarul este administrat copiilor, se vor cere informaţii similare şi în ceea ce priveşte părinţii lor. Nu se va omite nici poziţia socială a interogaţilor sau a părinţilor acestora, deoarece se știe că factorul social poate contribui atît la facilitarea impunerii unei inovații, cît și la încetinirea acestui proces, datorită unui conservatorism firesc care rezultă din nevoia indivizilor de a se conforma legilor sociale în viața cotidiană.

Unii lingvişti consideră că ultima şi singura subdiviziune a limbii este idiolectul, realizarea individuală a unui sistem lingvistic la nivelul fiecărui vorbitor. Termenul a fost creat de Bernard Bloch pentru a reprezenta vorbirea unei persoane care discută despre un subiect cu acelaşi interlocutor, într-o perioadă anume de timp. Idiolectul are aplicabilitate atît în sociolingvistică, cît şi în dialectologie, mai ales în geografia lingvistică. Nici idiolectul nu este însă unitar, întrucît, în decursul existenţei, un individ utilizează mai multe idiolecte, modificîndu-se odată cu experienţa de viaţă a vorbitorului.[9] Limba este un fenomen prin excelenţă social şi că, în vorbirea fiecărui individ, intervin elemente din vorbirea celorlalţi; există însă şi specialişti care consideră că termenul în discuţie „poate facilita discutarea unor probleme cum ar fi diferenţierea după generaţii a vorbirii, în interiorul unei comunităţi lingvistice, sau coexistenţa sistemelor lingvistice în graiurile regionale.[10] Importanța studierii graiurilor locale în contextul specific al culturilor populare locale este benefică, întrucît definirea graniţelor dialectale subiective să se facă ţinîndu-se cont de raportare la conştiinţa indivizilor, deoarece ei aparţin unui anumit tip cultural.

Subiectul vorbitor are capacitatea de a sesiza diferenţele la contactul cu o altă normă, adaptîndu-şi, totodată, pronunţarea în funcţie de anchetator/interlocutor, de cerinţele şi de situaţiile de comunicare. Într-un fel pronunţă cînd răspunde întrebărilor indirecte (această metodă de culegere a materialului lingvistic îi poate crea uşoare stări emotive) şi mult mai aproape de graiul local va vorbi în discuţiile libere sau în conversaţiile cu unii membrii ai familiei. Sentimentul anchetatorului este că subiectul vorbitor încearcă să înşele, să ofere imaginea graiului său cît mai puţin diferită de norma literară.[11]

Semnalăm o serie de constante care reprezintă tot variații lingvistice: abaterile de la normă, conştiente sau inconştiente, în acest sens, tinderea spre normă, dar necunoaşterea acesteia, duce la forme de hipercorectitudine; subiecţii vorbitori au conştiinţa deosebirilor de grai dintre generaţii, în vorbirea lor apărînd fenomene care denotă coexistenţa a două sisteme lingvistice diferite (cel al bătrînilor şi cel al generaţiei mai tinere); răspunsurile în care coexistă fonetismele literare cu cele arhaice, corectările din partea vorbitorilor, comentariile care se fac pe marginea unor termeni, sunt relevante în acest sens.[12]

---

[9] Sorin Guia, *Dialectologie română. Studii și corpus de texte,* Editura Vasiliana '98, Iași, 2014, p. 53.
[10] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Probleme de dialectologie română*, Editura Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, p. 45.
[11] Sorin Guia, *Dialectologie română. Studii și corpus de texte*, p. 54.
[12] *Ibidem*, p. 55-56-58.

Subiectul vorbitor are o competenţă comunicativă în funcţie de situaţia de comunicare, are o competenţă lingvistică mai largă şi o performanţă lingvistică mai mică. Uneori subiectul vorbitor ne oferă şi informaţii privitoare la diferenţele existente între vorbirea celor băştinaşi şi a celor veniţi din alte zone.

În cercetarea și sistematizarea aspectelor de ordin sociolingvistic, este necesar să evidențiem modul în care limba acționează asupra individului în direcția socializării și culturalizării, deoarece putem să urmărim diversitatea dialectală la nivelul comportamentului verbal individual, intrînd în contact cu oameni diferiți, care aparțin unor clase sociale diferite sau asupra cărora factorii sociolingvistici (școala, instituții de stat, mass-media) au avut un impact diferit.

Prin urmare, dinamica limitelor acţionează în virtutea principiului uniformizării ariilor, sub influenţa aceleiaşi dominante: forma care are circulaţie în limba comună, care joacă rolul unui factor de nivelare a divergenţelor dialectale. Datorită relaţiilor sociale, limitele anumitor particularităţi dialectale se pot schimba de la o generaţie la alta.[13]

4. Aspecte sociolingvistice identificate în regiunea Văii Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud

Aspectele sociolingvistice ale cercetării sunt reprezentate de selecția subiecților vorbitori după dimensiunea distratică (cu variabilele clasa socială, studii medii, studii superioare), dimensiunea diagenerațională (cu variabilele vîrstă, sex) și dimensiunea diafazică (conversații tematice). Prin intermediul acestor variabile se va individualiza variația limbajului unui subiect vorbitor în concordanță statutul său sub influența unor factori diferiți. Alegerea subiecților după aceste variabile presupune perseverență și temacitate, întrucît subiecții vorbitori care se aflau la vîrsta senectuții cereau repetarea întrebărilor de mai multe ori pînă să ofere un răspuns, dar au existat și cazuri în care am rostit în ritm alert întrebările chestionarului, iar subiecții vorbitori ofereau impresia că anticipă întrebările și ofereau imediat răspunsurile. Din cauza oboselii și a plictiselii care conduc spre o totală lipsă de concentrare au existat cazuri în care subiecții interveneau din cînd în cînd pentru a afla dacă mai au de răspuns la multe întrebări. Au existat și unii subiecți care s-au abătut de la subiect și au oferit explicații fără nici o legătură cu răspunsul.

De asemenea, subiecții de sex feminim acceptă mai ușor să participe la studiu și se adaptează mai ușor condițiilor decît subiecții vorbitori de sex masculin. În pofida acestui fapt, am întîlnit cazut de subiecți vorbitori de sex masculin care după ce au acceptat coveția de lucru au demonstrat a fi mai deschiși și mai vorbăreți decît subiecții vorbitori de sex feminin. O altă observație adusă subiecților vorbitori de sex masculin reprezentativi pentru vîrsta a doua surprinde timiditatea acestora care le provoca discomfort în timpul situației de comuicare, situație care a generat inițial oboseală psihică, dar care ulterior s-a remediat. Pe parcursul desfășurării anchetei am întîlnit o serie de subiecți vorbitori care la început păreau foarte cooperanți și nerăbdători să ia parte la desfășurarea studiului, dar care într-un final fie au refuzat complet participarea

[13] *Ibidem*, p. 60.

la studiu, fie s-au dovedit necomunicativi. În acest sens, am observat că subiecții vorbitori au mult mai comunicativi în weekend sau în sărbătorile legale în orice moment al zilei (fie dimineața, fie seara), deoarece erau liberi de la muncă în acele zile și treburile gospodărești pe care trebuiau să le facă îi făceau să nu mai gîndească și să analizeze întrebările, conversațiile tematice, afirmînd inutilitatea acestora față de munca lor.

Reportofoanele reprezintă un moment foarte important în ceea ce privește evoluția anchetelor dialectale, deoarece permit reascultarea materialul înregistrat și înlătură eventualele erori care se pot produce datorită notării pe moment a apectelor limbii. Am constata că au existat subiecți care au fost vizibil intimidați de prezența aparatului de înregistrat, iar pentru a păstra o bună comunicare am plasat aparatul respectiv înafara razei vizuale a subiectului sau chiar am mimat închiderea lui. Am constatat că la unii informatori a existat plăcerea de a fi înregistrați, aparatul confirmînd însemnătatea aparte a studiului. Subiecții vorbitorii s-au familiarizat cu existența reportofonului odată cu așa numitele înregistrări „mascate” și am avut posibilitatea de a examina comportamentul variat al acestora: de la perceperea dispozitivului ca o barieră în comunicare, la ignorarea totală a acestuia, sau chiar la interpretarea acestuia ca fiind un „stimulent”, făcîndu-i pe subiecți să fie foarte comunicativi Buna desfășurare a anchetei reprezintă, de fapt, rezultatul conlucrării tuturor factorilor menționați anterior. Prin acestea semnalez faptul că datorită creării unei relații de comunicare eficientă anchetator-subiect vorbitor au existat cazuri în care o comunicare începută nu foarte promițător s-a desfășurat ulterior chiar foarte bine sau situații în care vorbitorii nu au înțeles de la început scopul anchetei, fie au fost timizi în comunicarea cu un străin, relația de comunicare s-a îmbunătățit pe parcurs. În cazul anchetelor desfășurate la domiciliul subiectului vorbitor intervenția familiei pe parcursul anchetei a fost interesantă cînd subiecții aflați la vîrsta adolescenței le propuneau subiecților vorbitori de vîsta a doua variante literare sau neologisme.

Odată ce a fost stabilită o relație deschisă de comunicare anchetator-informator, ancheta iese din sfera unui interogatoriu și îl convinge pe subiectul vorbitor să participe activ la dialog și să dezbată idei pe diverse teme.

Bibliografie

Cazacu, Boris, *Un aspect al cercetării interdisciplinare: Sociolingvistica*, în FD, vol. VIII, 1973.
Guia, Sorin, *Dialectologie română. Studii și corpus de texte*, Editura Vsiliana '98, Iași, 2014.
Guia, Sorin, *Elemente de dialectologie română*, Editura Vsiliana '98, Iași, 2014.
Coșeriu, Eugen, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, Editura Știința, Chișinău, 1994.
Frățilă, Vasile, *Probleme de dialectologie română*, Editura Astra Despărțământul „Timotei Cipariu”, Blaj, 2010.
Rusu, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul românească, Craiova, 1984.
Ruxăndoiu, Ionescu, Liliana, *Probleme de dialectologie română*, Editura Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973.
Turculeț, Adrian, *Dialectologie română*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002.

Turculeţ, Adrian, *Introducere în fonetica generală și românească*, Casa Editorială *Demiurg*, Iaşi, 1999.

ASPECTS OF CHURCH MUSIC FROM THE ARAD AREA IN THE 19TH CENTURY

Petrică RUSU
PhD Student, University of Oradea

Abstract:: The musical life in Western Romania in the 19th century was centered on the city of Arad. It became the cultural, theological and missionary center of the Romanian Orthodox in the 19th century in this part of the country. The present research focuses on historiographical, theological and cultural aspects that place the Arad Orthodox Romanians in the center of the concerns of the Romanian West. The prestigious institution mentioned, respectively the theologians and the people of culture who consecrated it, is the subject of the present academic incursion.

Keywords: Arad, theology, preparation, music, culture

I. Învățământul teologic din Arad

Instituțiile care au dezvoltat conștiința națională și au contribuit la educația și întărirea elementului românesc din părțile bănățene, arădene și bihorene la începutul veacului al XIX-lea au fost Preparandia și Institutul Teologic de la Arad. Importanța Institutului Teologic din Arad, înființat în 1822, este dată de faptul că în Transilvania exista doar o singură școală românească, cea de la Sibiu.[1]

Apariția și dezvoltarea unui învățământ teologic la Arad, s-a datorat concurenței făcută de catolicii și protestanții din Transilvania, dar și datorită dezvoltării Bisericii Ortodoxe.

Așa cum este și firesc, formarea intelectuală a preoților este foarte importantă, pentru că preotul era cel mai învățat reprezentant din cadrul comunității, capabil să-i învețe și pe credincioși.

Informațiile despre învățământul teologic arădean din secolul al XVIII-lea sunt foarte puține. Școli teologice în adevăratul sens al cuvântului, cu predare sistematică teologică întâlnim după 1750.

Istoricul bănățean Nicolae Titu Velea amintește de ”școlile mănăstirești” [2], iar pentru părțile arădene și bihorene astfel de centre de cultură au fost mănăstirile Hodoș – Bodrog și cea de la Șiria. Pe lângă aceste școli mai existau și școli private, dezvoltate pe lângă protopopi, preoți sau alți cărturari.

Aceste cursuri aveau, fără îndoială, un caracter religios, urmărind pregătirea viitorilor preoți prin citire, scriere, tipic și cântare bisericească. Lipsa unui învățământ teologic organizat este suplinit printr-o pregătire pe lângă preotul din sat, ori pe lângă

1 Pavel VESA, *Învățământul Teologic de la Arad* (1822-1948), (Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei: 2013), 11.

2 Nicolae Tincu VELEA, *Istorioară bisericescă politico – națională a românilor*, (Sibiu: 1865), 198.

alt cleric sau dascăl dintr-o parohie, abilitat a elibera un atestat de învățătură, unde își însușeau cunoștințele elementare pentru a putea intra în cler.[3]

Elementele care se asimilau în această modalitate erau scrisul, cititul, tipicul și cântarea bisericească. Astfel, candidații își asigurau un nivel minim de cunoștințe.

În 4 octombrie 1749, la reședința mitopolitană, mitropolitul Pavel Nenadovici, înființează la Carloviț școala clericală ”Acoperământul Născătoarei de Dumnezeu”. Această școală a fost binevenită pentru românii ardeleni, arădeni, bănățeni și bihoreni și poate și din alte locuri.

Prin grija mitropolitului Ștefan Stratimirovici, în anul 1794, au fost redeschise cursurile școlii teologice de la Carloviț. Mitropolitul considera că un candidat la preoție trebuie să cunoască scrisul, cititul, Catehismul, Tâlcuirea Vechiului și Noului Testament, Pravilele soboarelor, Istoria sârbească și Istoria Bisericii. Mai târziu se adaugă și Dogmatica, Morala și Apologetica, Pstorala, Omiletica, Datoriile preoților de mir, Tipicul, Cântarea Bisericească, Tâlcuirile Evangheliior și Apostolilor, dar mai ales Metodica și Didactica, pentru că mulți dintre absolvenți funcționau ca învățători.[4]

Necesitatea absolvirii unor astfel de cursuri era susținută și de episcopul Pavel Avacumovici al Aradului. Într-un raport din 31 decembrie 1807, se arăta foarte nemulțumit de lipsa unor școli clericale. Imediat după venirea sa ca episcop la Arad a căutat să înfințeze o școală clericală, hotărând să nu mai hirotonească pe cei care nu știau carte. Tineri romani au frecventat cursurile școlii de la Carloviț și la începutul secolului al XIX-lea.[5]

La mijlocul secolului XVII, episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului, a deschis o școală clericală la reședința de la Gai. Ea a fost frecventată, nu numai de aspiranții la preoție din Arad ci și din Ardeal și Maramureș, zone marcate profund de uniatism.

În 1747 a fost pusă pentru prima dată în discuții problema înființării unui seminar ortodox diecezan la Timișoara, dar lucrul acesta s-a întâmplat abia în 1785, când, Moise Putnic ajunge mitropolit al Carlovițului. El a fost înștiințat că împăratul Iosif al II-lea a aprobat înființarea la Timișoara, pe cheltuiala statului a unui seminar teologic.

Episopul Aradului Petru Petrovici, emite o circulară pentru trimiterea tinerilor la aceste cursuri în care se predau : Teologie Dogmatică, Istoria Bisericească, Canoanele, Datoriile preoților, Tâlcuirea Noului și Vechiului Testament. Profesori erau Pavel Kengeleț și Dimitrie Țichindeal. Acest seminar și-a deschis porțile doar în 1790, la data de 18 aprilie. Cursurile au durat fără întrerupere până pe 4 iulie, când se încheiau cu un examen public și festiv, prezidat de episcopul Timișoarei.[6]

În anul 1787 episcopul Pavel Avacumovici, aducea la cunoștința protopopilor, că toți cei care doreau să intre în treapta preoției, voiesc să fie dascăli sau învățători trebuie să urmeze cursurile școlii de normă care funcționează la Oradea. Cursurile durau 5

3 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*: 34.

4 Teodor BODOGAE, *Activitatea culturală a mitropolitului Ștefan Stratimirovici*, MA, nr. 5-6, (1959): 388.

5 Teodor BODOGAE, *Documente inedite privitoare la istoria învățământului teologic din Transilvania*, BOR, anul XC, nr 11-12, (1972): 1219.

6 Ion B. MUREȘIANU, *Slujitori ai Bisericii ortodoxe bănățene,în mișcarea de emancipare din secolul XVIII*, MB, anul XXXIV, nr. 11-12, (1984): 732.

săptămâni și se finalizau cu obținerea unui atestat. Fără acest atestat nu puteau fi hirotoniți.[7]

În data de 20 octombrie 1812, Consiliul de locotenență din Buda, aduce la cunoștința episcopului Pavel Avacumovici al Aradului, că s-a dispus deschiderea ”școlii preparaniale naționale” sau ”Școala regeasc preparandială greco-neunită a nației române” – prima școală pentru pregătirea învățătorilor pentru școlile românești.

Episcopul Pavel Avacumovici, prin circulara din 27 octombrie 1812, aducea la cunoștința preoților și credincioșilor din cuprinsul eparhiei arădene că școala preparandială din Arad se va deschide 3/15 noiembrie 1812. A poruncit pentru serbarea acestei zile, ca în toate bisericile să se săvârșească Sfânta Liturghie cu obișnuita cântare *Pe Tine Te lăudăm*. Tot în această circulară episcopul îndrumă credincioșii să contribuie pentru susținerea școlii, iar cei care doreau de acum înainte să intre în cler, erau îndrumați să participe la cursurile preparandiei.[8]

Preparandia din Arad, devine principala instituție de pregătire a dascălilor și viitorilor preoți din Arad, Banat și Bihor. Ea deschide o nouă etapă, în mișcarea națională românească din părțile vestice. Dar valoarea cea mai mare a înființării Preparandiei, era dată de faptul că o mulțime de dascăli bine pregătiți erau trimiși în parohiile rurale, mulți fiind hirotoniți, chemați să lumineze poporul.

Cei dintâi profesori, încep misiunea didactică de la Preparandie în multe lipsuri, dar luptâdu-se și cu lipsa de sprijin a ierarhiei bisericești de la Carloviț. Aceasta nu vedea cu ochi buni deschiderea acestei școli.

La deschiderea cursurilor Preparandiei, a căror durată de studiu se întindea pe o perioadă de 15 luni, au fost numiți profesorii:

Preotul Dimitrie Țichindeal - preda Catehetica și Limba Germană

Ioan Mihuț din Șiclău – profesor de Pedagogie, Istorie și Metodică

Doctorul în Filozofie Iosif Iorgovici- Matematica și Geografia

Constantin Diaconovici Loga – Gramatica limbii române și ”conțeptul românesc”.

Nicolae Iorga, în Istoria Literaturii Române, considera corpul profesoral al Preparandiei drept ”unul excepțional”, fapt ce a transformat Preparandia într-un centru de cultură de mare importanță pentru formarea intelectualității românești din aceste locuri.[9]

Până la înființarea cursurilor clericale la Arad în 1822, mulți dintre absolvenții Preparandiei au intrat în cler. Cu toate acestea multe parohii erau vacante, iar candidații nu aveau pregătirea necesară pentru preoție. Disciplinele predate erau: Catehetica, Metodica, Epistolografia, Geografia, Istoria, Limba Germană, Limba Ilirică, Cântare și Tipic.[10]

---

7 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad* (1822-1948), 40.

8 Iosif VULCAN, *Dimitrie Cichindeal. Date nouedespre viața și activitatea lui. Discurs de recepțiune ținut în Academia Română*, în ”Analele Academiei Române”, Seria II, Tomul XIV, 1891-1892. Memoriile Secțiuni Literare, (București: 1893), 328.

9 Nicolae IORGA , *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol I, (București: 1969), 32.

10 Virgil GĂDINARU, *Aspecte inedite din activitatea Preparandiei arădene*, MB, anul XXXVIII, nr. I, (1988), 93.

I.1 Institutul Teologic din Arad (1822- 1876). Începuturi și Organizare

Problema educației clerului făcea parte din măsurile luate de Curtea de la Viena pentru a-și apropia masele. La fel și Mitropolia de la Carloviț, dar pentru alte motive.

În timp ce Curtea de la Viena milita pentru un seminar general pentru ortodocșii din întregul Imperiu, mitropolitul Ștefan Stratimirovici dorea înființarea de școli clericale în toate diecezele, după modelul Carloviț. În cele din urmă a biruit ideea mitropolitului.

În 1820, mitropolitul Ștefan Stratimirovici, a propus reorganizarea a 5 școli clericale, cu durată de 3 ani, având la bază școli pregătitoare:

Cea de la Carloviț- care va deservi Episcopiile Srem, Bacika și Buda

Cea de la Pacraț – Episcopiile de Pacraț și Carlstadt din Croația și Slovenia

Vârșeț, Timișoara și Arad, unde se afla cea mai numeroasă populație ortodoxă.

Din planul mitropolitului dintre acestea, doar la Timișoara nu s-a putut înființa.

Astfel, la 30 ianuarie 1822 s-a dat un decret imperial, potrivit căruia, la 1 noiembrie 1822 urma să se deschidă ”școli clericale” în eparhiile Arad, Timișoara și Vârșeț. Toate cu majoritate românească dar conduse de ierarhi sârbi. La Arad limba de predare era româna iar la Vârșeț, erau două secții, sârbă și română.[11]

Episcopul Iosif Putnic, administrator al Episcopiei vacante a Aradului, în octombrie 1822, aducea la cunoștință clerului din cuprinsul eparhiei, că odată cu începutul lunii noiembrie se va deschide la Arad, Școala Clericală. Dar lipsa banilor a făcut ca această deschidere să se amâne pe 1 decembrie1822.

În mod sigur lipsa banilor, a fost cauza amânării cursurilor, pentru că școala și-a început cursurile abia în luna februarie 1823, cu 68 elevi, iar apoi numărul elevilor ajungând la 103.

În anul școlar 1823-1824 s-au înscris la cursul I – 49 elevi, iar la cursul II - 31 elevi.

În anii următori, datorită introducerii și a cursului III, numărul elevilor scade. Selecția devine mai riguroasă, iar în parohiile vacante ajung preoți cu o bună pregătire intelectuală. În tabelul celor hirotoniți se cerea să se menționeze și nota obținută la examenul de capacitate preoțescă. Acesta se susținea la sediul Consistoriul Episcopal, în fața unei comisii stabilite de episcop.

Examenul consta din citire, scriere, Catehism, Drept matrimonial, Cântare bisericească (cele 8 glasuri, irmoasele, podobiile) și Tipic bisericesc.[12]

Începând cu anii 1826-1827 cursurile se ridică la 3 ani și au fost primiți doar absolvenți de gimnaziu cu rezultate bune, lucru care s-a concretizat mai bine după anul 1833. Din păcate, lipsa unor tineri cu pregătire gimnazială completă, care să vină spre preoție, parohiile sărace, au constituit obstacole în calea formării unor clerici cu o bună pregătire intelectuală.

În timpul revoluției 1848-1849, cursurile au fost suspendate, iar după ce lucrurile s-au liniștit, atât autoritățile locale, cât și patriarhul de la Carloviț, nu s-au arătat dispuși pentru redeschiderea școlii, dorind ca ea să-și închidă definitiv porțile. Pentru autorități,

11 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 48.

12 Pavel VESA, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități. (1706-1918)*, (Cluj – Napoca: 2006), 249.

acest lucru însemna o instituție mai puțin de întreținut, iar pentru mitopolitul Iosif, un motiv ca viitorii preoți ortodocși români să-și desăvârșească studiile în școlile sârbești.[13]

Într-o asemenea perioadă grea reprezentanții diecezei întruniți într-un sinod eparhial la Chișinău Criș au elaborat proiectul ”Fond național bisericesc și școlar” prin care s-a cerut ajutorul tuturor parohiilor românești din cuprinsul eparhiei și se cerea menținerea Institutului Teologic.

Românii, în frunte cu administratorul eparhiei Patrichie Popescu, convinși fiind de importanța școlii cer redeschiderea Institutului Teologic. Deși s-au lovit de refuzul patriarhului, Patrichie Popescu intervine la Ministerul de Culte și Instrucțiunii Publice din Viena, iar prin ordinul nr 894 / 17 iunie 1852 se decretează redeschiderea cursurilor începând cu anul școlar 1852-1853.[14]

Cursurile au fost reluate în 17/30 noiembrie 1852, cu condiția de a primi doar absolvenți de 8 clase gimnaziale. Dar datorită dipozițiilor în vigoare, puțini tineri s-au mai înscris.

Realitățile din parohii erau mai puternice decât ordinele împăratului. Astfel, episcopul Procopie Ivașcovici, începe a primi în Institut, pentru parohiile din zona Hălmagiului și Bihorului, tineri fără pregătire gimnazială. S-a făcut astfel o diferențiere între elevii Institutului: tineri cu 8 clase gimnaziale și tineri fără 8 clase. Pentru primirea acestora trebuia primit avizul Ministerului. Au fost cazuri când candidații au fost recrutați din rândul absolvnților Preparandiei, urmând ulterior să-și finalizeze studiile teologice.

În vara anului 1869 intră în vigoare Statutul organic și Biserica ortodoxă din Transilvania se organizează conform acestei legi. Această lege bisericească găsește Institutul, cu organizarea pe care o avea la începutul existenței sale: cu 3 ani de studiu, cu 2 profesori care aveau funcții consistoriale, un cantor, probabil un student mai răsărit și care se descurca în tipic și cântare bisericescă. Așa s-a ajuns la necesitatea reformării Institutului.[15]

A urmat o perioadă cu multe frământări pentru Istitut. În cuvântarea prin care episcopul Ioan Mețianu, o ține cu prilejul deschiderii Sinodului Eparhial din 1875, atrage atenția deputaților, asupra mai multor propuneri făcute de Consistoriile de la Arad și Oradea cu referire la reorganizarea Institutului Teologic și a celui Pedagogic.

La ședința sinodului, deputatul Gheorghe Popa propune să se organizeze un Institut teologic-pedagogic cu 6 cursuri: 3 cursuri pedagogice și 3 cursuri teologice.

Încă de la deschiderea cursurilor clericale în 1822, au existat profesori cu mult devotament pentru tot ce însemna național și bisericesc, care au trebuit să facă față multor lipsuri în ceea ce privește renumerația, lipsa materialelor didactice, dar și ostilitatea conducerii ierarhiei sârbești.

Între profesorii Institutului amintim: pe preotul Gavriil Raț (protopop de Peștiș), preotul Gavriil Giuliani, capelan în Curtici, Învățătorul și diaconul Sofronie Simeon, Dimitrie Iacobescu, Grigorie Chirilovici, Petru Varga, Petru Popovici, Patrichie Popescu,

---

13 VESA, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități. (1706-1918)*, 250.

14 Teodor BOTIȘ, *Institutul pedagogic greco ortodox român din Arad și viața Preparandiei*, (Arad: 1912), 530.

15 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 54-55.

Ghenadie Popescu, Ioan Raț, Arsenie Popovici, Dimitrie Antonovici, Petru Rațiu, Ioan Mezei,Ștefan Puris, Teodor Popovici, Iosif Ierotei Beleș, Miron Romanul, Andrei Alexandru Papp, Constantin Gurban, Vichentie Schelegia, Augustin Hamsea, Vasile Mangra și Ioan Ignatie Papp.[16]

În ceea ce privește profesorii care s-au ocupat de cântarea bisericească și tipic în această perioadă 1822-1876, trebuie amintit învățătorul și diaconul Sofronoie Simeon. Acesta a fost numit de episcopul Iosif Putnic. Un profesor devotat, care a dorit să-și sistematizeze catedra, dorind un cantor salarizat. Dorința lui se lovește de opoziția mitropolitului Ștefan Stratimirovici, care susținea că fondul clerical, din care se susțineau institutele teologie, nu dispune de banii necesari, iar școlile clericale nu au cantor salarizat.[17]

În toată perioada 1822-1876, în tot timpul a funcționat și câte un cântăreț bisericesc, de regulă un preot sau învățător din Arad, uneori un teolog, care preda Cântarea bisericească și Tipicul. Sinodul eparhial din 1871 decretează sistematizarea unui post definitiv de cantor bisericesc la Institutul clerical.

Cu începerea anului 1871-1872 în acest post este instituit învățătorul Petru Popovici din Arad.

În concluzie, putem afirma că aflându-se la începutul funcționării sale, Institutul Teologic nu dispunea de condiții adecvate pentru întreținerea elevilor într-un spațiu anume destinat cazării lor. Din acest motiv, ei erau nevoiți să se cazeze în oraș. Locurile nu erau tocmai potrivite cu moralitatea, dar mai ales pentru sănătatea lor.

Elevii, în fiecare dimineață, în zilele de peste săptămână, trebuiau să ia parte la rugăciunea de dimineață, însă prezența lor lăsa mult de dorit. Erau obligați să ia parte activ la cântarea bisericească de la strană și între timp se obișnuiau și cu regulile tipicului bisericesc.

După anul școlar 1826-1827, când cursurile s-au ridicat la 3 ani și în Institut au fost primiți tineri cu o pregătire mai bună, se îmbunătățește și disciplina școlară, eliminările fiind tot mai rare.

Pentru a putea supraveghea frecventarea bisericii și a orelor de Cântarea bisericească și Tipic de către elevi, profesorii introduc o evidență clară pe care o înregistrau înt-un Catalog.[18]

Calitatea școlii se înbunătățește începând cu anul școlar 1839-1840, când la conducerea Institutului ajung profesorii Patrichie Popescu și Ghenadie Popescu. Ei alcătuiesc un regulament de ordine interioară a Institutului precum și ”Rânduiala după carea tinerimea clericală fără strămutate precum la ceasul cântării așa în sfânta Biserică a sta a avea”. Locul unde aveau să stea teologii în biserică era partea dreaptă, iar în stânga stăteau preparanzii. O hartă arăta permanent locul fiecărui elev, din care se putea ușor controla cei ce absentau sau nu erau atenți.[19]

---

16 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 60-64.

17 Pavel VESA, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, (Arad: 2008), 68.

18 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 73.

19 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 74.

I. 2 Institutul teologic – pedagogic (1876-1927)

Unirea Preparandiei cu Institutul Teologic, a fost opera episcopului Ioan Mețian, care a pus în aplicare o mai veche propunere a deputatului sinodal dr. Gheorghe Popa. Această propunere a fost făcută în Sinodul eparhial din 1875. Episcopul Ioan Mețian era conștient că din unirea celor două instituții de educație va rezulta un spor de inteligență și o mai bună pregătire teologică a candidaților la preoție.

Consistoriul arădean, pentru Sinodul din 1877, la propunerea deputatului dr. Nicolae Oncu, a pregătit un regulament de organizare internă a Institutului pedagogic – teologic. Acest regulament a rămas în vigoare până în 1886, când în prezența episcopului Ioan Mețian, este întocmită o comisie, care să redacteze un nou regulament. Acesta este intitulat Regulament pentru Institutul pedagogic-teologic român ortodox din Arad, rămâne în vigoare până în anul 1894, când, este întocmit altul pentru secția teologică.[20]

O dată cu preluarea conducerii Institutului pedagogic-teologic de către Roman Ciorogariu se observă o preocupare pentru organizarea uniformă a celor 3 Institute pedagogice-teologice din cadrul Mitropoliei ardelene (Sibiu, Arad, Caransebeș).

Proiectul aflat în dezbatere, este definitivat de prof. Dr. Lazăr Iacob. Măsurile pe care le sugera priveau toate cele 3 Institute în vederea organizării lor unitare.

Între deficiențele pe care le constata la cele 3 școli teologice, se numără:

Lipsa unui plan de învățământ.

Încărcarea profesorilor cu prea multe ore.

Salarii mizere.

Lipsa unor biblioteci bine înzestrate.

Elevi cu o pregătire medie incompletă.

Lipsa unui spiritual cu pregătire teologică superioară, care să se ocupe cu dezvoltarea moral duhovnicească a viitorilor preoți.[21]

Se cerea introducerea unor noi discipline de învățământ: Filozofie, Statistică Bisericească în cadrul Istoriei Bisericești, Sociologie. Preconiza cinci catedre pentru studiile teologice: biblică, istorică, sistematică, practică și cântări bisericești. Pentru disciplinele pedagogice: Limba și literatura română, Economie și Igenă.[22]

În 1918, pentru secția pedagogică este întocmit un nou regulament, de către prof. Sabin Evuțian, alcătuit în conformitate cu normativele școlilor normale din statul ungar, iar din 1919, secția pedagogică se organizează separat de cea teologică, având caracter confesional, iar timpul de studiu de 8 ani.

În ceea ce privește secția teologică, aceasta funcționează în continuare de sine stătătoare, iar din 1927 este ridicată la rang de Academie Teologică, cu 4 ani de studiu.

La conducerea Institutului pedagogic-teologic s-au perindat de-a lungul timpului mai mulți profesori:

1. Ioan Rusu – 1876-1881
2. Vasile Mangra – 1881-1882 – cel care impune școlii o disciplină severă

20 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 77.

21 Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ la Sibiu 1786-1986*, (Sibiu: 1987), 165.

22 PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ la Sibiu 1786-1986*, 166.

3. Constantin Gurban – 1883-1884
4. Paul Tempea – 1884-1885
5. Iosif Goldiș – 1885-1886 – profesor de Limba și literatura română, un erudit, care aduce un nou climat în viața Institutului. El introduce conferințele profesorale (didactice) și se ghidează în administrație după modelul școlilor străine.
6. Augustin Hamsea – 1887-1901
7. Roman Ciorogariu – 1901-1917
8. Dr. Iuliu Iosif Olariu – 1917-1918
9. Dr. Teodor Botiș – 1918-1927

În 1887 la catedra de Cântări bisericești și Tipic este numit pentru ambele secții, profesorul Trifon Lugojan. El va preda până în 1918, cu excepția niloe 1900-1902, când Episcopia l-a trimis la specializare la Conservatorul din Leipzig.

În 1922 catedra de Cântare bisericescă și Tipic este ocupată de Atanasie Lipovan, deoarece Trifon Lugojan a rămas ca profesor de Muzică vocală și instrumentală numai la școala normală.

Pe parcursul istoriei Institutului pedagogic – teologic s-au introdus și alte discipline necesare formării preoților: Isagogia, sau Introducerea în cărților Sfintei Scripturi, Exegeza biblică, Teologia Fundamentală, Catehetica, Cronologia, Dreptul Canonic, Patrologia și Enciclopedia științelor teologice.[23]

Pentru o mai bună însușire a cântărilor bisericești de către elevii celor două secții, teologică și pedagogică, conferința profesorală din 30 decembrie 1881, stabilește ca orele să se facă comun. Astfel, în anul I să se învețe cântarea celor 8 glasuri, în cântările de la Vecernia și Utrenia duminicilor și ale Sfintei Liturghii. În anul II, pe lângă repetarea glasurilor, elevii trebuiau să-și însușească irmoasele, heruvicul, pricesne și cântările sărbătorilor. În anul al III-lea, pe lângă continuarea cântărilor însușite până atunci se învăța cântările podobiilor. În Sinodul eparhial din 1884, la secția pedagogică se propune introducerea unor noi discipline: cântare, gimnastică și desen. Cu toate că disciplina cântare era intodusă, ținându-se în comun , posibil sinodul avea în vedere ca această disciplină să aibă loc separat pentru fiecare secție.[24]

Între anii 1922 – 1927, Institutul teologic a funcționat cu 3 ani de studiu având următorul plan de învățământ:

Anul I : Teologie dogmatică, Studiul biblic, Istoria bisericescă universală, Limba română, Științele pedagogice, Introducere în Filozofie, Cântare bisericească, Tipic, Muzică vocală (cor).

Anul II: Teologie dogmatică, Teologie morală, Omiletică, Exegeză, Istoria bisericească universală, Limba română, Științele pedagogice, Cântare bisericească, Tipic, Muzică vocală (cor).

Anul III: Omiletică, Catehetică, Liturgică și Pastorală, Exegeză, Drept bisericesc, Drept constituțional, Administrație bisericeasc, Muzică vocală (cor).[25]

---

23 PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ la Sibiu 1786-1986*, 167.
24 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 93.
25 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 102

În ceea ce privește manualele folosite pentru Cântarea bisericească și Tipic informațiile sunt puține. Se foloseau în general cărșile de cult: Octoihul și Ceaslovul. Pentru anul școlar 1881-1882, se cerea Consistoriului eparhial să se procure vreo 40 de octoihuri pentru ca elevii să le folosească de manuale la orele de cântare.[26]

Profesorul Trifon Lugojan a compus și tipărit cântări necesare slujbelor bisericești pe care le-a putut folosi și la catedră:

Liturghia pentru cor mixt, Arad 1901.

Calea mândriei și dorul, coruri bisericeșt pe motive poporale, Arad 1904

Învierea, cor bărbătesc pe versuri de M. Eminescu, Arad 1904.

Strana (cele opt glasuri heruvice, irmoase, pricesne), Arad 1905.

Cântări bisericești pentru slujbe din Molitvelnic, Arad 1907.

Cele opt glasuri după cântarea fostului episcop Ioan Papp, aranjate pe note, Arad, 1912.

Cântări bisericești, partea a II-a: tropare, condace, mărimuri, svetilne, fericiri, heruvice, și pricesne, precum și alte cântări bisericești ce se cântă la sărbătorile de peste an, aranjate pe note, Arad, 1913.

Abia spre sfârșitul perioadei de care ne ocupăm a apărut Tipicul Bisericesc, întocmit de Aurel Popoviciu la Sibiu, 1917, întrebuințat și la școala arădeană.

I. 4 Serbarea centenarului Preparandiei 1912

În toamna anului 1912 se împlineau 100 de ani de la deschiderea cursurilor Preparandiei din Arad. Această serbare era considerată ca fiind o serbare a neamului românesc.[27]

La propunerea unora dintre absolvenți, cei din conducerea Institutului pedagogic – teologic, de comun acord cu Centrul eparhial arădean, au hotărât ca în toamna anului 1912 să sărbătorească centenarul Preparandiei.

Așa cum reiese din Revista Biserica și Școala, din articolul intitulat ”Cum serbăm? La centenarul Institutului pedagogic-teologic din Arad” s-a propus înființarea unui fond pentru serbarea acestui eveniment. Preotul Virgil Popovici, absolvent al Institutului și ajuns acum preot în parohia Ghiroda propunea suma de 20 coroane, ”în semnul recunoștinței ce o păstrăm față de institutul care ne-a educat.” [28]

Manifestările au fost deschise în data de 3/16 noiembrie 1912 de către episcopul Ioan Papp, care a oficiat un parastas pentru profesorii decedați, iar la ora 11, în sala de festivități a Institutului a avut loc comemorarea centenarului. La ora 13, a avut loc o masă comună, iar la ora 20, în sala mare a restaurantului ”Crucea albă”, era aranjat de tinerii teologi, sub conducerea profesorului Trifon Lugojan ”concentul tinerimei studioase”[29]

26 BOTIȘ, *Institutul pedagogic greco ortodox român din Arad și viața Preparandiei*, 192.

27 Gheorghe CIUHANDRU, *În prag de sărbătoare. La jubileul preparandiei din Arad*, BS, anul XXXVI, nr. 44, 28 octombrie/10 noiembrie, (1912): 4.

28 REDACȚIA, *Cum serbăm? La centenarul Institututlui pedagogic*-teologic *din Arad*, BS, anul XXXVI, nr. 40, 30 septembrie/13 octombrie (1912): 2.

29 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 134.

Cu prilejul aniversării, profesorul Avram Sădean a prezentat comunicarea depre *Apostolatul primilor profesor ai Preparandiei noastre* care în urma cercetărilor făcute în arhivele din Viena, Budapesta și Carloviț, scoate în evidență activitatea profesorilor primei școli de învățători din Episcopia Aradului. Cu ocazia acestor manifestații, corul școlii a intonat melodii naționale și compoziții de Ciprian Porumbescu, iar Vasile Goldiș în cuvântul său, a ilustrat biruința principiului național și cultural în slujba căruia au activat elevii și profesorii.[30]

Festivitățile de la Arad nu au rămas fără ecou. În 6 noiembrie 1912, episcopul dr. Miron Cristea al Caransebeșului scria lui Roman Ciorogariu o scrisoare de apreciere a discursului pe care l-a ținut cu prilejul deschiderii serbării centenarului. La finalul manifestațiilor din aula Institutului , cu toții au coborât în curte pentru a depune o coroană de flori la bustul profesorului Teodor Ceontea.

Bibliografie

I. Cărți

Botiș, Teodor. Institutul pedagogic greco ortodox român din Arad și viața Preparandiei, Arad, 1912.

Botiș, Teodor. Istoria Școalei Normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox-român din Arad. Arad, 1922.

Iorga, Nicolae. Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821), vol I, București, 1969.

Păcurariu, Mircea. Două sute de ani de învățământ la Sibiu 1786-1986, Sibiu, 1987.

Păcurariu, Mircea. Dicționarul teologilor români, ediția a doua, revizuită și întrgită, București, 2002.

Popeneagă, Mircea. Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea.1821-1867. Arad, 1979.

Velea, Nicolae. Tincu, Istorioară bisericescă politico – națională a românilor, Sibiu, 1865.

Vesa, Pavel. Clerici cărturari arădeni de altădată, Arad, 2008.

Vesa Pavel. Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități. (1706-1918), Cluj – Napoca, 2006.

Vesa, Pavel.Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948), Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013.

II. Studii și articole

Bodogae, Teodor. Activitatea culturală a mitropolitului Ștefan Stratimirovici, în M A, anul IV, 1959, nr. 5-6.

Bodogae, Teodor, Documente inedite privitoare la istoria învățământului teologic din Transilvania, în BOR, anul XC, 1972, nr 11-12.

Ciuhandu, Gheorghe. În prag de sărbătoare. La jubileul preparandiei din Arad, în ”Bis. și Șc.”, anul XXXVI, nr. 44, 28 octombrie/10 noiembrie, 1912.

Ciorogariu, Roman. Istoria școalelor noastre, în ”Bis. Și Șc.”, anul XXXII, nr. 21, 25 mai/7iunie 1908.

Grădinaru Virgil. Aspecte inedite din activitatea Preparandiei arădene, în MB, anul XXXVIII, 1988.

30 VESA, *Învățământul Teologic de la Arad (1822-1948)*, 135.

Mureșianu, Ion B. Slujitori ai Bisericii ortodoxe bănățene, în mișcarea de emancipare din secolul XVIII, în ”MB”, anul XXXIV, 1984, nr. 11-12.
Vulcan, Iosif. Dimitrie Cichindeal. Date noue despre viața și activitatea lui. Discurs de recepțiune ținut în Academia Română, în ”Analele Academiei Române”, Seria II, Tomul XIV, 1891-1892. Memoriile Secțiuni Literare, București, 1893.
Redacția, Cum serbăm? La centenarul Institututlui pedagogic-teologic din Arad, în ”Bis.și Șc.”anul XXXVI, nr. 40, 30 septembrie/13 octombrie 1912.

HERZZEIT. PAUL CELAN UND INGEBORG BACHMANN IM SPIEGEL DES BRIEFWECHSELS

Anca ȘERBAN
PhD Student, Universität Craiova

Abstract: This essay aims to analyse the correspondence between Paul Celan and Ingeborg Bachmann and to highlight the discourse of love articulated therein. Their letters allow a better understanding of their biography, work and way of thinking. The correspondence, collected in the volume Herzzeit (2008), documents their turbulent relationship and sheds light on the complex connections between their poetry and personal histories. From the first time they met in Vienna until Celan's death in 1970, they exchanged letters that are not only poetic texts in their own rights, but also to be read in the context of their poetic work as whole. Writing being very important in the lives of both authors, the struggle with language becomes a central element of their correspondence as well.

Keywords: correspondence, discourse of love, poetry, writing, personal histories

Einleitung

In der vorliegenden Arbeit setze ich mich mit dem Briefwechsel zwischen Ingeborg Bachmann und Paul Celan auseinander. Mein Anliegen ist, anhand der Briefe die Rolle der privaten Korrespondenz zu erfassen und zu zeigen, dass die Perspektive, die diese offenbart, der Forschung den Zugang zu neuen Facetten der Autoren als Menschen und Schöpfer gewährt. Ebenfalls werde ich mich in meiner Analyse mit den Begegnungen von Celan befassen, wobei ich mich auf sein Selbstverständnis und auf sein Verhältnis zu der jeweiligen Geliebten oder zu seiner Ehefrau konzentrieren werde. Ein besonderes Augenmerk sei hierbei auf bestimmte Schlüsselmomente gerichtet, die in der Korrespondenz von *Herzzeit* (2008) ein Röntgenbild der Zeit 1948-1961 im Leben von Celan und Bachmann darstellen.

Der Band *Herzzeit* umfasst den Briefwechsel zwischen Paul Celan und Ingeborg Bachmann und noch zwei ergänzende Korrespondenzen zwischen Bachmann und Celans Frau Gisèle Lestrange und zwischen Celan und Max Frisch und wirft ein neues Licht auf das Verhältnis der zwei deutschsprachigen Nachkriegsdichter. Im Nachwort des Bandes unterstreichen Barbara Wiedemann und Betrand Badiou die Bedeutung des Schreibens für beide Briefpartner, obwohl Briefe-Schreiben fehlt ihnen manchmal schwer.

„Schreiben ist beiden aber keine einfache Sache, auch Briefe-Schreiben nicht. Das Ringen um die Sprache, das Hadern mit dem Wort erhält in der Korrespondenz einen zentralen Ort."(Badiou et. al. 2008: 215) Ein Zeugnis dafür sind die gesendeten und ungesendeten Briefe, die Widmungen, die Postkarten und die Telegramme und nicht zuletzt die Notizen oder Telefonate. Ein anderes wichtiges Element, das eine wichtige Rolle spielt, ist das Schweigen, das „eng mit biographischen Wendepunkten in beider

Leben verknüpft ist“ (ebd.) und das das Dramatische ihrer Liebesgeschichte deutlicher macht.

Die Vertrautheit des Liebespaares

Die Liebesbeziehung zwischen den beiden bedeutendsten deutschsprachigen Dichtern nach 1945 beginnt im Wien der Nachkriegszeit. Ingeborg Bachmann schrieb am 17. Mai 1948 an ihre Eltern nach Klagenfurt von dem Treffen mit Paul Celan im Haus des surrealistischen Malers Edgar Jené und dass sie „den bekannten Lyriker Paul Celan ins Auge fasste” (zitiert nach: Badiou et. al. 2008: 251). Später sollte sie ihnen schreiben, dass er in sie verliebt war und dass das ihr Würze bei ihrer Arbeiterei gab. Sie schrieb voll Begeisterung: „Mein Zimmer ist momentan ein Mohnfeld, da er mich mit dieser Blumensorte zu überschütten beliebt.” (ebd.)

So sieht der Anfang ihrer Liebesbeziehung aus, der schon seit Jahren wohl bekannt war, doch ihr Briefwechsel, der mehr Licht auf ihr Verhältnis hätte werfen können, war bis vor Kurzem nicht verfügbar: Celans Briefe befanden sich im Bachmann-Nachlass der Österreichischen Nationalbibliothek und Ingeborg Bachmanns Briefe waren im Celan-Nachlass des Deutschen Literaturarchivs in Marbach blockiert (Rychlo 2012: 10). Das Warten auf die Veröffentlichung der kompletten Korrespondenz zwischen den beiden hat sich gelohnt. Der Schriftwechsel zwischen Paul Celan und Ingeborg Bachmann sollte bis 2023 nicht veröffentlicht werden, ist aber trotzdem 2008 erschienen.

Die Liebesbeziehung zwischen den beiden überrascht insoweit, dass man sich kaum gröβere Gegensätze zwischen zwei Leuten hätte vorstellen können: Sie war die Philosophie studierende Tochter eines österreichischen Mitglieds der NSDAP und er der Sohn ostjüdischer in einem deutschen Konzentrationslager verendeter Eltern aus Czernowitz und hatte selbst ein rumänisches Arbeitslager überlebt. Diese Kontraste hatten einen besondern Einfluss auf Celans Werk, und zwar die jüdische Katastrophe, mit der sich auch Bachmann auseinadergesetzt hatte, um zusammen „gegen das Vergessen zu kämpfen“ (zitiert nach Badiou et. al 2008: 215).

Mitte 1947 beschloss Celan, nach Wien zu reisen, und im Dezember desselben Jahres schrieb er aus Wien eine erste Postkarte an Alfred Margul-Sperber. Darin erzählt er dem Empfänger von dem Erscheinen einer Auswahl seiner Gedichte im Januarheft des *Plan* und von Otto Basil, dem Herausgeber der Wiener Zeitschrift, dem Sperber Celan empfohlen hatte und der sehr nett zu ihm gewesen sei. Dennoch überkam ihn das Gefühl, dass er in Wien, wie in Bukarest, wenig Resonanz mit seinen Gedichten finden würde (Guțu 1990: 19).

Einen weiteren Förderer fand Celan in dem surrealistischen Maler Edgar Jené, in dessen Atelier er zeitweise sogar wohnte. Im April 1948 hielt er anlässlich der Vernissage einer Ausstellung der Werke Jenés einen Vortrag mit dem Titel *Edgar Jené. Der Traum vom Traume* (Firges 2011: 69). Jené wird auch an der Herausgabe des ersten Bandes Celans *Der Sand aus den Urnen*, der 48 Gedichte, einschließlich der *Todesfuge*, enthält, beteiligt. Dieses Buch sollte aber kurzlebig sein, weil Celan von Paris aus den Verlag anwies, es wegen der vielen Druckfehler einzustampfen. Im Herbst 1952 erschien

bei der Stuttgarter Verlagsanstalt Celans Lyrikband *Mohn und Gedächtnis*, in dem auch etliche Gedichte aus *Sand aus den Urnen* aufgenommen wurden.

Celan frequentierte damals in Wien sowohl den literarischen Kreis von Otto Basil, als auch einen weiteren Kreis junger Autoren, die sich um den Juden Hans Weigel, Herausgeber der literarischen Zeitschrift *Stimmen der Gegenwart*, gruppiert hatten. In der Gruppe um Hans Weigel traf er die Autorin und damalige Doktorandin Ingeborg Bachmann, die er in der Wohnung Jenés kennengelernt hatte. Als sich Celan dem Kreis dazugesellte, hatte sie bereits über ein Jahr in Wien Philosphie studiert. Später arbeitete sie an einer Dissertation zum Thema *Die kritische Aufnahme der Existentialphilosophie Martin Heiddegers*, mit der sie im März 1950 zum Dr. phil. promovierte. (Firges 2011: 70).

Privat lebte Ingeborg Bachmann in dieser Zeit mit Hans Weigel zusammen, löste aber die alte Liebesgeschichte aufgrund ihrer Faszination füreinander auf. Die Dichterin verliebte sich spontan in Celan, den Fremden, der ganz besonders für sie war. Der umfangreiche Briefwechsel Bachmann-Celan, über den die Autoren absolutes Schweigen bewahrten, kann jedoch das Geheimnis dieser Beziehung aufhellen. Zudem gibt es Gedichte beider Autoren sowie Prosatexte Bachmanns, eine Reihe literarischer Korrespondenzen von Sätzen und Gegen-Sätzen, „die den Reichtum und die schmerzlichen Widersprüche dieser Beziehung eindrucksvoll sichtbar machen" (Emmerich 2004: 75).

Nicht nur, dass Ingeborg Bachmann keine jüdische Abstammung hatte, sondern sie war durch den Anschluss Österreichs von ihrem zwölften bis zum neunzehnten Lebensjahr sogar Staatsbürgerin des Großdeutschen Reiches gewesen. In den Jahren, die sie in Wien verbrachte, und dann noch durch ihre Begegnung mit Paul Celan wurde ihr bewusst, dass die Nazi-Zeit in ihrem Kern das größte Menschenverbrechen der Weltgeschichte bedeutete, den Mord an die Juden. Das Treffen zwischen ihr und Paul Celan, *dem wirklich Exilierten und Verlorenen*, barg deshalb von Anfang an eine Fremdheit, die leicht zur Entfremdung zu werden drohte. Celan wendet sich an eine Art Entfremdung im Gedicht *In Ägypten*, das Anfang 1949 entstand und Ingeborg Bachmann gewidmet wurde (Emmerich 2004: 77). Die beiden lebten ihre Liebe aus, der Zerbrechlichkeit einer solchen fremden Liebe stets gegenwahr. Gemeinsam war ihnen das Geführl persönlicher Anziehung zueinander, die Dichtersprache und die Kulturtradition der Donaumonarchie. Ebenfalls teilten sie den Hass an die NS-Herrschaft und ihre Verbrechen. Zugleich stand jedoch zwischen ihnen der Gegensatz ihrer Herkünfte und Lebensläufe: er – ein Jude mit Schuldgefühlen, sie – eine junge Deutsch-Österreicherin (ebd.).

Als Celan Ende Juni 1948 nach Paris fuhr, begann auch der Briefwechsel zwischen ihnen. Der erste Brief an Ingeborg, der im Band erscheint, ist am 24. Juni 1948 in Wien geschrieben worden und enthielt das bereits erwähnte Gedicht *In Ägypten*, das er ihr gewidmet und anlässlich ihres Geburtstags in einen Matisse- Bildband geschrieben hatte. *In Ägypten* ist ein Liebesgedicht, das neun Gebote der Liebe zu einer Fremden und des Schreibens nach der Shoah vermeldet. Mit diesem Gedicht zeigte Celan „die wesentlichen Voraussetzungen seiner Liebe und riss damit zugleich einen Abgrund auf,

der das Sprechen und Schreiben des Paares für die nächsten Jahre bestimmte" (ebd.: 64).

In diesem Gedicht stechen erotische, historische und religiöse Elemente hervor, die in einer engen Verbindung zueinander stehen, sowie das Bild der Fremden, der Nichtjüdin, das durch die Namen der drei jüdischen Frauen widerspiegelt wird. Für Celan ist und bleibt Bachmann *die Fremde*. In einem Brief, den er am 31. Oktober 1957 verfasste, hatte er dieses Gedicht noch im Sinn, und bei jeder neuen Lektüre desselben dachte er an sie und sah sie „in dieses Gedicht treten" (ebd.: 8).

Der Briefwechsel zwischen den beiden Dichtern kennt mehre Phasen, die mit den Ereignissen ihrer Leben im Zusammenhang stehen. Nach Celans Abreise nach Paris werden sie sich immer mehr voneinander entfernen, was auch dem Unterton ihrer Briefe zu entnehmen ist. Erst ein halbes Jahr nach seinem Weihnachtsbrief, schreibt Bachmann wieder einen, der aber nicht abgesandt wurde. Darin verspricht sie ihm, nach Paris zu kommen, und fragt ihn, ob er sie auch sehen wolle, „eine Stunde oder zwei" (ebd.). Diese Frage zeugt von ihrer Unsicherheit, was für den Leser ziemlich schwer zu begründen ist. Anzunehmen sind hier weitere Briefe oder Telefonate, von denen aber mittlerweile jede Spur verschwunden scheint.

Dass sich die Verliebten voneinander distanzierten, eine Distanzierung, die vor allem seitens Celans geschah, erfahren wir aus einer weiteren Erwähnung Bachmanns zum Erscheinen seines Gedichtbands *Der Sand aus den Urnen*, von dem sie anfänglich nichts wusste, bis sie ihn von jemandem bekam. Dies war eine eher schmerzliche Erfahrung für sie, wie sie schriftlich festhält: „Im Herbst haben mir Freunde Deine Gedichte geschenkt. Das war ein trauriger Augenblick, weil sie von Fremden kamen, ohne ein Wort von Dir" (ebd.).

Der Schriftverkehr zwischen den beiden entwickelt eine gemeinsame Sprache und ist von ständigen Bitten, einander nicht warten zu lassen, geprägt. Ingeborg Bachmann ist diejenige, die in den darauffolgenden zwei Jahren öfter schreibt, denn ihr ist von Anfang an die nicht wieder einholbare Fremdheit Celans bewusst. Deshalb versucht sie mit aller Kraft, ihre Liebe zueinander nicht verschwinden zu lassen. In dieser Zeit bekommt sie von Celan nur noch wenige Zeilen, trotzdem gibt sie nicht auf. Sie schreibt ihm in einem Brief am 24. Juni 1949[1], dass sie manchmal nicht wissen wolle, wohin er gehe und woher er komme. Stets findet sie rührende, prachtvolle Wörter für den Geliebten: „Für mich bist du aus Indien oder einem noch ferneren, dunklen, braunen Land, für mich bist du Wüste und Meer und alles, was Geheimnis ist" (ebd.: 11).

Sie setzt mit einer romantisch-schwärmerischenen Vorstellung fort, die aber auch zeigt, dass sie keine Erwartungen hat, dass sie von Celan auch noch so wenig Mithilfe beim Aufbau eines gemeinsamen Leben bekommen könnte: „ich sollte ein Schloss für uns haben und Dich zu mir holen, damit Du mein verwunschener Herr drin sein kannst, wir werden viele Teppiche drin haben und Musik, und die Liebe erfinden" (ebd.).

[1]Auch Ina Hartwing bemerkt in ihrem Band *Wer war Ingeborg Bachmann?: Eine Biographie in Brückstücken* (Fischer-Verlag, 3. Aufl., 2017), dass Celan „Ingeborg Bachmanns große Liebe" gewesen sei, und zitiert einige erläuternde Stellen aus dem am 24. Juni 1949 geschriebenen Brief: „Den Mohn habe ich wieder gespürt, tief, ganz tief, Du hast so wunderbar gezaubert, ich kann es nie vergessen."

Es folgen Briefe, die auf die Häufigkeit der Klage abgestimmt sind, und auch sehr lange Zeitspannen des Schweigens. Erst Ende August 1949 erreicht sie wieder eine Botschaft Celans, in der er ihr die Gründe für sein Schweigen eingesteht: „weil ich nicht wusste, was du über jene kurzen Wochen in Wien denkst" (ebd.: 13). Er beendet den Brief, in einer zärtlichen Weise fragend: „Wie weit oder wie nah bist Du, Ingeborg? Sag es mir, damit ich weiß, ob du die Augen schließt, wenn ich dich küsse" (ebd.). Dies beweist, dass sie sich nacheinander sehnen und dass die Möglichkeit eines Wiedersehens in Paris beide glücklich macht.

Die Antwort der Geliebten, die am 25. August 1949 datiert ist, doch die Celan als Beilage zum Brief vom 24. November 1949 erhielt, klärt diesmal über die Gründe ihrer Zurückhaltung auf:

> Mein Schweigen bedeutet vor allem, dass ich die Wochen behalten wollte, wie sie waren, ich wollte nichts, als eben ab und zu durch eine Karte von Dir die Bestätigung bekommen, dass ich nicht geträumt habe, sondern alles wirklich war, [wie] es war. Ich hatte Dich lieb gehabt, ganz unverändert, auf einer Ebene, die *jenseits der Kastanien war*. (zit. nach: ebd.: 14)

Hier spielt Ingeborg Bachmann auf ein Gedicht aus Celans Band *Der Sand aus den Urnen* namens *Drüben* an, in dem Traum des Dichters von einer besseren Welt deutlich spürbar wird[2]. Ihre Liebe und Vertrautheit zu ihm fasst auch in diesem Brief klare Umrisse, wobei sie gesteht: „Ich weiß nicht, warum ich Dich will und wozu. Darüber bin ich sehr froh. Ich weiß das sonst zu genau" (ebd.). Hier zeigt sie sich sehr offen ihm gegenüber und bekennt sich zu Verhältnissen mit anderen Männern, von denen sich aber keines zu einer festen Beziehung entwickelt hat. Sie bleibt ihm nah und betont es auch: „ich bin Dir sehr nah. Es ist eine schöne Liebe, in der ich mit Dir lebe, und nur weil ich Angst habe, zu viel zu sagen, sage ich nicht, dass sie die schönste ist" (zit. nach: ebd.: 14). Allerdings kam sie aus irgendwelchen Gründen im August 1949 nicht, wie versprochen, nach Paris und ihr Wiedertreffen blieb aus.

Erst ein Jahr später, im September 1950, zog Ingeborg Bachmann nach Paris um, da sie ihrer bereits zu Wiener Zeiten schwierigen Beziehung mit Celan noch eine Chance geben wollte, aber das Zusammenleben funktionierte nicht. Bis im Dezember lebten die beiden in Paris zusammen, dann, kurz vor Jahresende, entschied sich Bachmann, die Stadt zu verlassen. „Ein Zusammenleben wollte nicht gelingen, weil wir aus unbekannten dämonischen Gründen uns gegenseitig die Luft wegnehmen" (zitiert nach: Emmerich 2004: 89), so schrieb sie an Hans Weigel.

Die Liebesbeziehung erlebt eine erneute Krise, die auch in ihrem Briefwechsel sichtbar wird. Inzwischen ereigneten sich in den Leben beider bestimmte Veränderungen. Bachmann konzentriert sich auf die Arbeit, denn im April 1951 bekommt sie eine Arbeitsstelle bei einer amerikanischen Besatzungsbehörde und ab September ist sie dann als freie Mitarbeiterin für den Sender Rot-Weiß-Rot tätig. Celan

---

[2] *Drüben*, das Celan 1940/41 schrieb, ist als Aufbruch-Gedicht zu betrachten. Es leitet den Band ein und stammt aus dem Gedichtzyklus *An den Toren*. Die Entstehung des Gedichtes steht in enger Verbindung mit Celans Heimkehr von einem einjährigen Studienaufenthalt in Frankreich. Er kann sein Selbst im heimatlichen Czerowitz nicht mehr wiederfinden und träumt von einem Zufluchtsort.

lernt seine spätere Ehefrau, die aus französischem Adel stammende Künstlerin Gisèle de Lestrange kennen. In jenem Augenblick wird es für die Dichterin klar, dass ihre Liebesgeschichte keine weitere Zukunft mehr haben könnte. Sie schreibt ihm am 10. November 1951 in einem Brief: „ich weiß, dass Du mich heute nicht mehr liebst, dass Du nicht mehr daran denkst, mich zu Dir zu nehmen" (zitiert nach :Badiou et. al 2008: 38).

Bachmann hatte auch die Absicht zu ihm nach Paris zu reisen und schrieb ihm über ihr Anliegen, doch erntete sie darauf monatelanges Schweigen. Erst im Februar nimmt sie schmerzerfüllt seine Antwort zur Kenntnis. Er besteht darauf, dass nur noch eine Freundschaft zwischen ihnen möglich sei, und wirft ihr bittere Worte zu: „Lass uns nicht mehr am Unwiederbringlichen herumrätseln, Ingeborg. Und bitte komm nicht meinetwegen nach Paris. Wir würden einander nur wehtun […]". (ebd.: 41)

Obgleich es keineswegs leicht für sie gewesen sein mag, zeigt sie viel Geduld und Liebe, indem sie ihm weiterhin schreibt. Doch bleibt der Schriftverkehr zwischen Februar 1952 und Oktober 1957 fast einseitig, da auf die vielen Briefe, die sie ihm sendet, mit Ausnahme der kurzen Widmung im Band *Mohn und Gedächtnis* im März 1953 keine Reaktion seinerseits folgt.

Am 23. Dezember 1952 heiratete Celan Gisèle de Lestrange und etwa um die gleiche Zeit traf Bachmann den Komponisten Hans Werner Henze, mit dem sie zeitweise in Italien lebte. Das setzte ein Ende ihrer Liebesgeschichte, besser gesagt des ersten Teils ihrer Liebesbeziehung.

Eine zweite Phase ihrer gemeinsamen Geschichte begann mit der Begegnung im Oktober 1957 auf einer Tagung in Wuppertal. Alles geschah so unerwartet, und da war Celan derjenige, der Bachmann mit mehreren handschriftlichen Gedichten und mit der Aufforderung „Lies, Ingeborg, lies" zu überschütten versuchte. Eines der schönsten Gedichte Celans, *Köln. Am Hof*, das kurz nach ihrem Treffen in Köln entstand, rückt Liebe und Leidenschaft in den Mittelpunkt.

Das Gedicht beginnt mit dem Wort *Herzzeit*, das auch zum Titel des Bandes werden sollte, der den Briefwechsel der beiden dokumentiert, und bedeutet für Celan das Neuerwecken der Liebe. Helmut Böttinger notiert, dass die *Herzzeit* die Zeit der Liebenden ist: „Es scheint die reguläre Zeit außer Kraft zu setzen, es steht für eine neue, eigene Zeit, eine Herzzeit. Das Herz, das konkrete wie imaginäre, das unausschöpfliche Zentrum des Menschen steht für alle Assoziationen, die mit Liebe einhergehen " (Böttinger 2017: 185).

Celan schrieb Bachmann unzählige Briefe, manchmal auch zwei am Tag, in denen nicht nur eigene Verse, sondern auch Übersetzungen zu finden waren. Ihr aber fiel es schwer, seine Liebe zu entgegnen, denn diese Liebe schickte sich nicht, denn nun war Celan verheiratet und auch Vater eines Sohnes. Unruhe und Angst packte sie. Dagegen war Celan war so verliebt, dass er nicht zögerte, seiner Frau die Liebesbeziehung zu Ingeborg Bachmann zu gestehen. Diese befand sich in einer unangenehmen Lage, die sie in Panik versetzte, bemühte sich trotz alledem, einen klaren Kopf zu bewahren und bat sogar Celan, Gisèle keinesfalls zu verlassen.

Am 28. Oktober 1957 schreibt sie an Celan: „Wenn ich an sie und an das Kind denken muß, und ich werde immer daran denken müssen – werde ich Dich nicht

umarmen können" (ebd.: 62). Drei Tage später erhält sie seinen Antwortbrief, in dem er seine tiefgründigen Gefühle in zärtlichsten Worten kundtut:

> Du weißt auch: Du warst, als ich Dir begegnete, beides für mich: das Sinnliche und das Geistige. Das kann nie auseinandertreten, Ingeborg. [...] Du bist der Lebensgrund, auch deshalb, weil du die Rechtfertigung meines Sprechens bist und bleibst. (ebd: 64).

Sie erfuhr später, dass Gisèle damit einverstanden war, dass Celan sie wiedersehe. Celans Ehefrau hatte ihn selbst darum gebeten, ihr Ingeborg Bachmanns Gedichte zukommen zu lassen, deren Lektüre sie bestürzte. Giséle notiert in ihrem Tagebuch:

> Gestern habe ich bis spät in die Nacht Ingeborgs Gedichte gelesen. Sie haben mich erschüttert. Ich musste weinen. Welch schreckliches Schicksal. Sie hat Dich so geliebt, sie hat so sehr gelitten. Wie konntest du so grausam zu ihr sein. Jetzt bin ich ihr näher, ich akzeptiere, dass Du sie wiedersiehst, ich bleibe ruhig. Du bist ihr das schuldig, armes Mädchen, würdig und mutig ist ihr sechsjähriges Schweigen. (nach Böttinger 2017:197)

Bachmann war auch sehr beeindruckt von ihrer Hinnahme und ihrem Verständnis, sodass sie sie kennenlernen wollte. Vom Anfang an gab es eine Solidarität zwischen den beiden Frauen, die bald auch in Kontakt traten.

Die letzte Phase der Geschichte zwischen Paul Celan und Ingeborg Bachmann beginnt am Ende der 1950er Jahre und endet am Anfang der 1960er Jahre. 1958 traf Bachmann in München den Schweizer Schriftsteller Max Frisch, mit dem sie später eine Beziehung eingeht. Celan akzeptierte ihre Entscheidung, nur bereitete sie ihm damit tiefen Kummer. Für die Dichterin bedeutete der neue Mann in ihrem Leben eine Erfüllung ihres Wunsches nach Schutz und Geborgenheit.

Der Beziehung zwischen Bachmann und Celan wurde schließlich ein bitteres Ende zuteil, wegen der zunehmenden Angriffe gegen Celan in der Presse, die er als antisemitisch ansah, und wegen der Plagiatsvorwürfe, die Claire Goll gegen ihn erhob. Einflüsse von Claire Golls Verleumdungen und negativen Kritiken gingen für ihn ineinander über. Da Bachmann wusste, was solche Erlebnisse in Celan auflösten, versuchte sie ihn zu unterstützen, indem sie die Bekanntenkreise in Wort und Schrift aufklärte, jedoch brachte er keine Geduld mehr auf, denn er war zutiefst traumatisiert, und das trieb ihn in Depression.

Nach dem Erscheinen der Rezension von Günter Blöckner in der Berliner Zeitung *Der Tagesspiegel* vom 11. Oktober 1959, in der seine Gedichte aus dem Band *Sprachgitter* als „kontrapunktische Exerzitien auf dem Notenpapier" (ebd.: 124) dargestellt waren, schrieb er Ingeborg am 12. November 1959:

> So schwer es mir auch fällt, Ingeborg – und es fällt mir schwer – ich muss Dich jetzt bitten, mir nicht zu schreiben, mich nicht anzurufen, mir keine Bücher zu schicken; nicht jetzt, nicht in den nächsten Monaten – lange nicht. Die gleiche Bitte richte ich, über Dich, auch an Max Frisch. Und bitte, versetz mich nicht in die Lage, Euch Eure Briefe zurückzuschicken. (ebd.:127)

Doch brach er selbst den Schweigezustand nach fünf Tagen. Wegen der unaufhörlichen Missverständnisse und Vorwürfe, dass er von ihr nicht genug unterstützt worden wäre, konnte auch sie ihn nicht mehr erdulden, also richtete sie sich an ihn „Lieber, Paul, nach allem, was geschehen ist, glaube ich, dass es für uns kein Weiter mehr gibt. Es ist mir

unmöglich“ (ebd.: 135). Spätere Briefe zwischen den beiden halten sich sehr formal. Sie sahen sich noch einmal in Zürich wieder, wo beide Nelly Sachs trafen, und in Paris, wo Ingeborg stets in der Begleitung von Max Frisch erschien.

Celans Gesundheitszustand wird seit den 60er Jahren immer zerbrechlicher und von Zwangsaufenthalten in psychiatrischen Kliniken geprägt. Sein Verhalten Bachmann gegenüber ist immer schwieriger zu ertragen, denn nach vielen Beleidigungen und Drohungen nennt er sie einmal sogar seine Mörderin. Am 27. September 1960 schrieb sie ihm einen Brief, der nie abgesandt werden sollte. Dieser infolge eines Telefongesprächs entstandenen Zeile kennzeichnen die psychische Lage Celans und entschlüsselt zugleich die inneren Störungen Bachmanns:

> Ich glaube wirklich, dass das größere Unglück in Dir selbst ist. Das Erbärmliche, das von außen kommt [...] ist zwar vergiftend, aber es ist zu überstehen [...] Du willst immer ein Opfer sein, aber es liegt an Dir es nicht zu sein [...] Du sanktioniert es [...] Du gehst darauf ein. Das nehme ich Dir übel. Du gehst darauf ein und gibst ihm dadurch den Weg frei. (ebd. : 153-155)

Bachmann leidet auch sehr, sie fragt ihn: „Wer bin ich für Dich?, wer nach so vielen Jahren?“ (ebd.: 152-154).

Es folgen noch etliche Briefe von ihm, die unbeantwortet bleiben, bis zu Celans Freitod in der Seine.[3] So endet der Briefwechsel zwischen den beiden deutschsprachigen Dichtern, aber der Band *Herzzeit* umfasst auch andere Briefe zwischen Gisèle Lestrange und Ingeborg Bachmann, die sowohl die schöne Freundschaft zwischen den frauen als auch die Liebe beider für den jüdischen Dichter beweisen.

Schlussfolgerung

Der Briefwechsel von bekannten Autoren ist heutzutage ein Mittel, das Zugang zu ihrer Privatsphäre bietet, und nicht nur das. Gerade die Briefe von bekannten Autoren sind nicht selten schon im Bewusstsein geschrieben worden, dass sie später veröffentlicht werden. Obwohl sie an einen bestimmten Empfänger gerichtet sind, wird ein Dritter immer mit berücksichtigt. Die Korrespondenz, die ich in dieser Arbeit analysiert habe, enthält Briefe, die posthum erschienen sind.

Der Briefaustausch zwischen Ingeborg Bachmann und Paul Celan widerspiegelt nicht nur „ein existentielles Ringen um die deutsche Sprache im Angesicht der historischen Katastrophe, sondern offenbart auch einen verzweifelten Kampf um private Verständigung und poetisches Verstehen” (Stoll 2017: o. S.).

Der Briefwechsel war und bleibt immer faszinierend, wenn man die Biografie, das Werk und die Denkweise eines Schriftstellers in ihrer Vielseitigkeit verstehen will. Meiner Meinung nach sind Briefe als eine literarische Äußerungsmöglichkeit zu betrachten, die ein helleres Licht auf Autor und Werk wirft, aber auch ein Teil davon ist.

[3] Nach Celans Selbstmord am 20. April 1970 überarbeitet Bachmann die Traumszene des zweiten Kapitels *Der dritte Mann* in seinem Roman *Malina* (Suhrkamp, 2017): „ ‚Kann ich Sie sprechen, einen Augenblick?‘ fragt ein Herr, ‚ich muss Ihnen eine Nachricht überbringen.‘ […] Er zeigt mir ein vertrocknetes Blatt, und da weiß ich, dass er wahr gesprochen hat. Mein Leben ist zu Ende, denn er ist auf dem Transport im Fluss ertrunken, er war mein Leben. Ich habe ihn mehr geliebt als mein Leben.”

Literatur

Primärliteratur

Badiou, Bertrand/Höller, Hans/Stoll, Andrea/Wiedemann, Barbara (Hgg.): *Herzzeit. Ingeborg Bachmann - Paul Celan – Der Briefwechsel*. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2008.

Sekundärliteratur

Böttinger, Helmut: *Wir sagen uns Dunkles,* Deutsche Verlag-Anstalt, München 2017

Emmerich, Wolfgang: *Paul Celan,* Hamburg, Rowohlt, 2004.

Firges, Jean: *Paul Celan. Schwarze Sonne Schwermut,* Sonnenberg Verlag, Anweiler am Triefels, 2011

Guţu, George: *Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens,* Editura Universității din Bucureşti, 1990

Stoll, Andrea: *Ingeborg Bachmann. Der dunkle Glanz der Freiheit.* München, C. Bertelsmann, 2013

NEAGOE BASARAB – THE CONTINUATOR OF THE CONSTANTINIAN TRADITION THROUGH HIS WRITINGS

Isabela - Elena SPIREA
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: This work is part of an extensive study that will be based on ancient biography and medieval hagiography, referring to the life of Constantine the Great under the symbol and power of the cross.
To carry out this study, the following will be aimed at: rediscovering the tradition and truth about Constantine, reinterpreting the literature of the present, witnessing the journey of the Illyrian emperor from the petrarchy to the end of his earthly reign, observing the point of view expressed by the ostentatious teachers in the field of universal church history as ***an intercultural dialogue****, discovering more about important supporters of the emperor: Eusebius of Caesarea, Eftimie of Tarnovo and Neagoe Basarab, especially because the latter is considered to be a keeper of our* ***national identity****.*
Even if the following work capitalizes on religious sources, it does so with a well-determined purpose: to create a portrait as close as possible to the true one of the emperor who has shaped faithfully, but also with the skill of a valuable ruler, the destiny of an empire and of all Christianity.
Many assumptions and just as many comments have been made about Neagoe Basarab and His Teachings. Moreover, the literary work was disassembled, weighing the value of each part and disregarding the value of the whole. Countless were the questions that were raised about the authenticity of the text, as well as those that referred to the division of the nucleus into "laic" and "religious", causing the outbreak of controversy. Many have wondered and still wonder, advancing various assumptions, with regards to Neagoe's dual personality: that of the ruler and that of the monk, in a perfect interweaving of morality and faith. The answer could be, to some extent, identified if one starts from the idea that, in the hierarchy of medieval values characteristic of the Romanian countries, that the ruler had to be a fierce fighter to maintain society within its Christian limits, given that the Ottoman Empire was traversing an obvious period of flowering and growth and which offered a different perspective: Islam, with everything new and more than gloomy that it would have brought.

Keywords: Neagoe Basarab, continuator of the constantinian tradition, teachings, religious literature, text comparison

Despre Neagoe Basarab şi-ale lui Învăţături s-au făcut multe presupuneri şi tot atât de multe comentarii. Ba mai mult, opera literară a fost dezasamblată, cântărindu-se valoarea fiecărei părţi, neluându-se în seamă valoarea de ansamblu.

Nenumărate au fost întrebările ce s-au formulat în legătură cu autenticitatea textului, dar şi cele care s-au referit la diviziunea nucleului în „laic” şi „religios”, determinând izbucnirea controverselor. Mulţi s-au întrebat şi încă se mai întreabă, avansând diverse presupuneri, cărui fapt se datorează dubla personalitate a lui Neagoe: cea de domnitor şi cea de călugăr, într-o împletire perfectă de moralitate şi credinţă.

Răspunsul ar putea fi, într-o oarecare măsură, identificat dacă se porneşte de la ideea că, în ierarhia valorilor medievale caracteristice Ţărilor Române, domnitorul trebuia să fie un aprig luptător pentru menţinerea societăţii în limitele ei creştine, având

în vedere că Imperiul Otoman aflat într-o evidentă perioadă de înflorire oferea o altă perspectivă: islamismul, cu tot ceea ce ar fi adus nou şi mai mult decât sumbru.

Prin urmare, domnitorul era pregătit atât militar, cât şi religios pentru cârmuirea ţării şi a supuşilor, oferind un exemplu de autoritate de drept divin, în condiţiile în care prin ungerea sa primea binecuvântarea Bisericii şi, implicit, a lui Dumnezeu. De asemenea, devenea important ca domnitorul să-şi educe urmaşii la tron după aceleaşi coordonate ale valorilor şi normelor existente în societatea acelor vremuri, protejându-l prin învăţăturile şi exemplele pe care i le oferea, de eventualele rătăciri spirituale şi nu numai.

Ca domnitor, Neagoe Basarab a ştiut toate-aceste lucruri. Prin Învăţăturile sale a încercat să lase urmaşilor săi un manual de educaţie mai mult decât complex, dezvăluindu-şi propria personalitate adânc implantată în tradiţia europeană, prin realizarea unei sinteze de gândire şi analiză a situaţiei politico-religioase a perioadei pe care o traversa. Neagoe a dedicat Învăţăturile unui neam întreg, nu numai fiului, iar acest lucru este demonstrat cu prisosinţă de partea a doua a cărţii prin însuşi titlul ei: „Partea a doa a învăţăturilor lui Neagoe voevodul Basarab, domnul Ţării Munteneşti, care au învăţat pre fiiu-său Theodosie, aşişderea şi pre alţi carii vor fi în urma lui de Dumnezeu unşi, încorunaţi domni şi biruitori ţării aceştia, pentru multe şi bogate lucruri, cari sînt domnilor folositoare de suflete şi vrednice de cinstea şi pohvala domniei, aşişterea şi pre toţi boiarii săi, pre cei mari şi pre cei mici.”

Însă pentru ca domnitorul să poată transmite învăţăturile unui neam întreg, era necesar ca acestea să aibă drept temelie învăţătura creştină, singura la care toate păturile sociale aveau acces. Iată de ce Neagoe Basarab „deschide” manualul Învăţăturilor sale cu o primă parte care face elogiul Dumnezeului „cel mare şi bun şi milostiv şi ziditoriul nostru cel înţelept, (...).”, astfel încât fiul să înţeleagă necesitatea legăturii cu divinitatea, să nu spunem asemenea unui „contract” ci, mai degrabă, asemenea unei temelii pentru o domnie durabilă,cu un echilibru permanent între dreptate şi omenie, între milă şi ajutor.

Regăsim în „Învăţăturile” lui Basarab teme valoroase care s-au transmis prin tradiţie, începând de la Vechiul şi Noul Testament dar, deşi domnitorul muntean a fost de nenumărate ori acuzat de lipsa originalităţii, el le-a asamblat şi le-a comentat dezvoltându-le nu numai pe coordonate religioase ci şi politice. În studiul realizat de Dan Zamfirescu şi G.Mihăilă se menţionează că „prima parte a Invăţăturilor continuă cu o amplă succesiune de lecturi morale şi pedagogice, pe multiple teme, lecturi scoase din Vechiul Testament din Panegiricul lui Constantin cel Mare de Eftimie, patriarhul Tîrnovei, din Noul Testament, din două predici ale lui Ioan Hrisostom şi din celebrul roman religios Varlaam şi Ioasaf.”

Fiecare lectură va avea un scop bine determinat, constituind un punct de sudură pentru asigurarea tehnicii unitare, dar şi un moment educativ mai mult decât necesar pentru completarea personalităţii tânărului ce s-a pornit a fi educat. Deşi cele patru Cărţi ale regilor au oferit suficiente exemple de moralitate, „Povéste pentru Marele Constandin Împărat” dezvăluie o impresionantă legătură a lui Neagoe Basarab cu tradiţia bizantină, dar şi cu elementul religios autohton.

Autorul nu a prelucrat textul patriarhului de Târnovo, dar a extras nouă pasaje pentru a putea „adapta" personalitatea primului împărat creştin la realităţile Ţării Româneşti – dovadă pentru cele afirmate stând intervenţiile şi comentariile făcute de Neagoe în final. În studiul lui G. Mihăilă este prezentată traducerea textului eftimian, iar fragmentele care au fost preluate pentru „Învăţături" sunt redate cu alte caractere, pentru o mai bună orientare a cititorilor în text. (Anexa G. Mihăilă)

Parcurgând „Povéste pentru Marele Constandin Împărat" s-ar putea spune că autorul elimină ceea ce se regăsea din abundenţă la Eusebiu şi Eftimie: istoria domniei constantiniene precum şi biografia împăratului, rămânând astfel doar elementul religios ca o coloană vertebrală a textului.

Prin acest aspect, autorul doreşte să atragă atenţia celor ce-i vor primi învăţăturile că o domnie trebuie să se fundamenteze şi să se organizeze doar prin credinţa şi supunerea faţă de Dumnezeu, ca unic ajutor pentru tot ceea ce înseamnă înfruntare armată şi apărare a fiinţei strămoşeşti. Asamblarea celor nouă fragmente ale textului eftimian în cadrul Povéştii s-a făcut într-o expunere coerentă obţinându-se o formă nouă şi concentrată, chiar dacă s-au omis relativ multe detalii.

Pornind de la această afirmaţie şi utilizând Anexa G. Mihăilă, studiul de faţă îşi propune şi realizarea unui comentariu asupra modalităţii în care autorul Povéştii a selectat şi integrat textul patriarhului de Târnovo. De asemenea interesează şi elementele de noutate ce au fost inserate în Povéste, constituind punctele de legătură ale fragmentelor dar şi ale întregului traseu narativ. (Anexa Povéste)

„Povéste pentru marele Costandin împărat" elimină, după cum s-a afirmat şi mai sus, elementele biografice din capitolele I 1.2 şi II.1-8, referitoare la:

• introducerea retorică, asemănătoare Acatistului Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena – I 1.2. ; • părinţii lui Constantin II .1; • prima Tetrarhie şi relaţiile de rudenie II 1; • grija Elenei faţă de Constantin II 2; • alte relaţii de rudenie II 3; • trimiterea lui Constantin în Răsărit alături de Diocleţian II 4; • alegerea lui Constantin ca împărat II 5.6.7.8

Începe însă cu capitolul III, preluat integral din textul eftimian, în care autorul relatează despre ireala luptă dintre Constantin şi perşi, subliniind rolul ostaşilor „carii fură goniţi cu el dimpreună" şi „mérseră într-ascunsu şi făcură năvală de luară armele perşilor şi întrară într-înşii şi, năvălind, luară întîi pre Constantin împăratul lor." De asemenea, este inserat enunţul: „Iar Dumnezeu, carele nu pestéşte, nici nu e a nu griji de îngăduitorii săi, degrabu făcu izbândă", pentru a anticipa cuvintele divine: „Cheamă-mă în ziua griji tale şi te voi izbăvi şi mă vei proslăvi."

Autorul Învăţăturilor renunţă la capitolul IV, dar şi la primele 19 rânduri ale capitolului V eftimian, deoarece acestea nu pot oferi lecţii de viaţă viitorului domn, conţinând informaţii istorice referitoare la prelucrarea puterii imperiale de către Constantin în 306 şi la reorganizarea Tetrarhiei – aspecte care nu mai corespundeau societăţii medievale. Prin urmare, Povéstea se continuă începând cu relatarea legendei arătării semnului Sfintei Cruci momentul ales fiind, înaintea bătăliei cu Maxentie (Maxenţiu). Sunt preluate din textul lui Eftimie următoarele momente:

• chemarea lui Dumnezeu în ajutor (Eftimie V.2); • arătarea semnului „lui Dumnezeu pre ceriu, cându fu vréme de amiază-zi” (Eftimie V.2) : „Constandine, cu acesta semnu vei birui!”

• apariţia lui Iisus în visul lui Constantin şi comunicarea mesajului (Eftimie V.3): • „Să faci semnul care l-ai văzut şi ţi s-au arătat pre cer şi să înveţi să-l poarte în fruntea oştilor tale. Deacii nu vei birui numai pre Maxenţie şi pre oştile lui, ce şi pre alţi vrăjmaşi ai tăi, pre toţi îi vei pune suptu picioarele tale, şi încă şi dracii să vor înfricoşa de dînsul.”

• confecţionarea crucii (Eftimie V.4): „(…) cu mărgăritariu şi cu pietri scumpe şi cu alte meşteşuguri şi o puse într-o suliţă înaltă, cum şi în ziua de azi fac împăraţii creştini şi o poartă în fruntea oştilor.” Preluând de la Eftimie informaţia că şi în prezent împăraţii creştini aşează crucea la loc de cinste, ca ocrotitoare a armatei, autorul Povéştii oferă viitorului domnitor un punct de sprijin şi-o soluţie pentru o domnie sigură, orientată spre victorii.

• bătălia dintre Constantin şi Maxenţiu (Eftimie V.5)

În traducerea românească a Povéştii se remarcă o diferenţă de debut a acestui moment, comparativ cu traducerea aceluiaşi fragment eftimian, diferenţă care susţine titlul: „Povéste...”.

Povéste	Panegiric
„Deacii poruci la spurcatul Maxentie să să gătească de războiu, să se bată amîndoi.”	„Şi lovindu-se amîndoo războaele, frică şi cutremur căzu spre muncitoriul şi spre ai lui voinici, (...).”

• împlinirea cuvintelor scripturii (Eftimie V.5): „Pre cai şi pre cei ce încălecase i-au înecat în mare” – (Ieşirea 15-1) / „Sapă groapa şi căzu într-însa cel ce o făcuse” – (Psalmi 7-15)

Capitolul VI, care conţine măsurile de organizare a Imperiului luate de Constantin pe coordonatele respectării dumnezeieştilor porunci, a fost preluat integral şi introdus în textul Poveştii. Sunt cuprinse următoarele momente: ♦ faptele din debutul domniei constantiniene: • ridicarea unei cruci în mijlocul cetăţii (Eftimie VI !): „(...) şi o scrise cu slove leteneşti, zicându: «Aceasta au slobozit cetatea noastră din munciri şi o au izbăvit»”; • adunarea moaştelor creştinilor şi îngroparea lor; (Eftimie VI 1); • eliberarea creştinilor aflaţi în temniţă; (Eftimie VI 1); • dărnicia împăratului (Eftimie VI 2): • faţă de săraci: „Şi deşchise împăratul cămărăle cu avuţiia cea împărătească şi o împărţi toată săracilor, (...)”; • faţă de biserici

Pentru acest moment, autorul Povéştii inserează rânduri proprii în care afirmă că împăratul „începu a zidi biserici creştineşti pretutindinea”, faţă de Eftimie care spune despre Constantin că „biséricile dumnezeeşti petutindinea începu a ponovi (...)” –a ponovi având traducerea de „a înnoi” ceea ce ar putea duce cu gândul la înnoirea bisericilor cu darurile imperiale şi cu învăţătura creştină.

Alte momente preluate din capitolul VI şi integrate în Povéste sunt: • „săborul slugilor lui Dumnezeu în Efes” şi hotărârile luate. (Eftimie VI 3.); • supunerea, pe linie creştină, a „neamurilor păgâneşti” (Eftimie VI 3.) ; • mulţumirile aduse lui Dumnezeu (Eftimie VI 4.)

Capitolul VII, fiind important ca elemente pedagogice şi de învăţătură religioasă, este integral inclus în Povéste, urmărindu-se următorul fir: • boala lui Constantin (Eftimie VII 1.): „Deaciia împăratul Constantin căzu în boala care să cheamă mişălie, (…).”

Un aspect trebuie menţionat în legătură cu boala împăratului şi cu modalitatea de vindecare propusă de „vraci”. Se constată legătura dintre cele relatate de Neagoe şi capitolul 14 - „Curăţirea leprei” din Vechiul Testament – Leviticul 13 – 14, cu diferenţa că textul domnitorului muntean prezintă jertfa umană ca fiind jertfa necesară pentru vindecare, în comparaţie cu sacrificiul animal cerut de Dumnezeu:

Povéstea	**Vechiul Testament** Leviticul –cap.14
„Deacii ziseră să strângă coconaşi mititei mici, mulţi, vrînd să-i junghe pre toţi şi să le sprijinească sîngele într-un vas mare, şi să să scalde împăratul într-acel sînge de coconi mici, şi să va curăţi de mişălie.”	1. „Şi grăind cu Moise, Domnul a zis: 2. Iată rînduiala pentru cel lepros: Cînd el se va curăţi, se va duce la preot; 3. (...) 4. Va porunci preotul să se ia pentru cel curăţit două păsări vii (...) 5. 6. (...) 7. Va stropi de şapte ori pe cel ce se curăţă de lepră şi va fi curat (...) 8. 9. (...) 10. (...) doi berbeci de câte un an, fără meteahnă şi o oaie de un an (...) 11. 12. (...) 13. Berbecul îl va junghia în locul acela, unde se junghie jertfele pentru păcat şi pentru arderea de tot, la loc sfînt, că aceasta este jertfa pentru păcat, este a preotului şi este sfinţenie mare.”

Dacă se parcurge însă capitolul 5 din Evanghelia după Luca se observă că vindecarea leprosului de către Iisus a fost posibilă nu jertfei ci conştientizării credinţei. Cu toate acestea, respectarea lecilor Vechiului Testament era necesară dovadă că „Iisus i-a poruncit să nu spună nimănui, ci, mergînd”, să se arate preotului şi, pentru curăţirea lui, să ducă jertfă, „precum a orînduit Moise, spre mărturie lor.”

• Constantin încalcă „sfatul” medicilor (Eftimie VII 1) ; • Petru şi Pavel în visul împăratului (Eftimie VII 2) „Noi sîntem Petru şi Pavel, apostolii lui Hristos şi ne-au trimis Dumnezeu să-ţi dăm botezul mîntuirii. (...)”

După cum se observă autorul Povéştii preia de la patriarhul Eftimie ideea primirii de către Constantin a botezului, încă de la începutul domniei, deşi în fapt, acesta a avut loc înainte de moartea împăratului. Ultimele momente preluate din capitolul VII se referă la renunţarea la ajutorul„doftorului” (Eftimie VII. 3) şi acceptarea botezului ca o mână a lui Dumnezeu „care ţine toate.” (Eftimie VII 4.)

Capitolul VIII este ales fără cele unsprezece rânduri de început, acestea conţinând informaţii istorice neinteresate pentru domnitorul muntean în educaţia fiului său. Prin urmare se trece la relatarea luptei dintre Licinius şi Maximinus, dar cu precizările făcute de Eftimie şi-anume că împăratul a fost prezent acolo ca aliat al lui Licinius (Eftimie VIII 2). În continuare, textul Povéşti cuprinde în rândurile sale ideea preluată de la Eftimie

VIII 3 aceea că mânia lui Dumnezeu nu se lasă aşteptată în faţa fărădelegii oamenilor: „Deacii îi săriră ochii amîndoi şi fu orb, şi-i căzu toată carnea dupre oase şi aşa, întru această groaznică şi cumplită mânie a lui Dumnezeu, câteva vréme pătimind muri. Şi-i mérse sufletul la un loc cu idolii stricaţi şi răsipiţi dentre dînşii,(...)”.

Rândurile eftimiene din subcapitolul 5 (VIII) nu au fost selectate în Povéste, ele conţinând informaţii neutile pentru Învăţăturile lui Neagoe Basarab, fiind referitoare la Licinius. De asemenea, n-au fost selectate nici referirile istorice cuprinse în capitolul IX cu privire la lupta lui Constantin cu Liciniu, acesta din urmă devenind un veritabil duşman al împăratului creştin. Nu se fac precizări despre moartea lui Licinius (Eftimie IX.3), dar este preluat ultimul subcapitol, ca o concluzie legată se sprijinul divin într-o domnie clădită pe credinţă (Eftimie IX 4).

„Şi aşa fură idolii stricaţi şi răsipiţi dentre dînşii, şi să făcu pace şi linişte mare în lume, şi să tocmiră toate cu blândéţe. După acéstea, fu Constandin împărat a toată lumea şi singur biruitoriu, că păgînătatea o strică de tot şi arată tuturor semnul şi biruinţa crucii.”

Din cel de-al X-lea capitol eftimian, Neagoe nu reţine decât primele douăzeci şi unu de rânduri, considerându-le importante pentru mesajul lor, dar şi pentru concentrarea în evenimente:

• Constantin se îndreaptă spre păgânii din Vizantiia „să-i bată şi să-I supuie suptu ascultarea lui” (Eftimie X.1); • Impăratul creştin este învins (Eftimie X.1); • Cónstantin primeşte un alt mesaj divin scris cu „slove de stéle” (Eftimie X 2) : „Chiamă-mă în ziua grijii tale, şi te voi izbăvi şi mă vei proslăvi.”/ „Cu acestu semnu vei piiarde pre toţi vrăjmaşii tăi.”; • Împăratul ţine cont de mesajul primit (Eftimie X 2.) şi iese victorios din luptă.

„Deacii Costandin îndată-şi scoase cuţitul şi făcu o cruce de lemn şi o puse într-o prăjină lungă şi zise să meargă cu dînsa tot înaintea oştilor. Iar a doao zi iar să loviră oştile, şi-i birui Constandin şi-i sparse de tot, şi nu mai fu acea cetate samavolnică, ci fu supusă suptu Constandin, şi plecă toată lumea supt biruinţa lui.” Autorul Povéştii nu foloseşte pentru textul său capitolele de la XI la XVII pentru că în lucrarea eftimiană ele cuprind informaţii necorespunzătoare scopului propus de domnitorul muntean sau informaţii care, transferate în text, ar putea provoca reale confuzii celor care primesc Învăţăturile (informaţiile despre Arie şi despre doctrina sa).

Firul Povéştii este continuat prin utilizarea integrală a capitolului XVII din Panegiric, preluându-se legenda referitoare la descoperirea locurilor sfinte. Şi aici se reface un întreg traseu:

• Constantin îl numeşte pe patriarhul Macarie al Ierusalimului ca omul potrivit a o însoţi pe Elena în căutarea locului Învierii lui Iisus a locului ţestului, a Golgothei şi a lemnului Sf. Cruci. (Eftimie XVIII.1.) ; • Visul Elenei în care i se cere să caute Locurile Sfinte (Eftimie XVIII.2.); • Căutarea Locurilor Sfinte în cetatea Ierusalimului (Eftimie XVIII.3.); • Ajutată de Macarie, împărăteasa Elena descoperă Sfântul Mormânt, locul ţestului şi cele trei cruci îngropate (Eftimie XVIII.4); • Macarie primeşte „minte şi cuget” de la Dumnezeu ca să fie recunoscută crucea Mântuitorului (Eftimie XVIII.5.); • Patriarhul Ierusalimului arată crucea „nărodului” (Eftimie XVIII.6.); • Împărăteasa Elena

trimite fiului său o parte din cruce şi cinstitele piroane, „iar céilaltă cruce, de care luase, (...) o déde lui Macarie patriarhul şi zise s-o arate tuturor noroadelor cîte vor veni să o vază." (Eftimie XVIII.6.).

Şi din capitolul XIX, autorul Povéştii selectează informaţii, renunţând la câteva rânduri din subcapitolele 3,4,5,6 şi 7, însă linia evenimentelor este preluată integral, datorită semnificaţiei – o semnificaţie profund religioasă, dar şi educativă: • Împărăteasa Elena începe zidirea bisericilor pe Locurile Sfinte spre o durabilă aducere – aminte despre momentele importante ale vieţii lui Iisus: exemple de credinţă şi dăruire pentu ridicarea oamenilor din păcatul cel veşnic.

Locurile alese de împărăteasă	Corespondenţă cu textul eftimian
• „în locul unde se află sfînta cruce"; • „pre sfîntul mormîntu a lui Hristos; • „în locul ţestului" • Se remarcă aici un punct de sudură între textul biblic referitor la Adam şi textele apocrife direcţionate spre motivul găsirii căpăţânii pe locul numit, nu întâmplător „Golgotha"- locul unde, prin chinurile Mântuitorului, s-a spălat păcatul omenirii. • În Evanghelia după Marcu 15 se spune: 22. Şi L-am dus la locul zis Golgota, care se tălmăceşte «locul căpăţînii». 23. Şi I-am dat să bea vin amestecat cu smirnă, dar El n-a luat.	XIX 1
24. Şi L-au răstignit şi au împărţit între ei hainele Lui, aruncînd sorţi pentru ele, care ce să ia." • Matei – cap.27. • „în Ghethsimaniia, în numele maicii lui Dumnezeu" • În Evanghelia după Matei, cap. 26 se spune: 36. Atunci Iisus a mers împreună cu ei la un loc ce se cheamă Ghetsimani şi a zis ucenicilor: Şedeţi aici, pînă ce Mă voi duce acolo şi Mă voi ruga. 37. Şi luînd cu Sine pe Petru şi pe cei doi fii ai lui Zevedeu; a început a Se întrista şi a Se mîhni. 38. Atunci le-a zis: Întristat este sufletul Meu pînă la moarte. Rămîneţi aici şi privegheaţi împreună cu Mine. 39. Şi mergînd puţin mai înainte, a căzut cu faţa la pământ, rugîndu-se şi zicînd: Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti!"	XIX 1
După cum se observă, atât în textul lui Eftimie, cât şi în textul domnitorului muntean ridicarea bisericii din Ghethsimaniia se face în numele maicii lui Dumnezeu, cu precizarea că acolo s-ar afla mormântul ei, deşi semnificaţia locului are o cu totul altă orientare, după cum arată Noul Testament, reprezentând acceptarea de către Iisus a misiunii divine. • „în muntele Emonului, den care fu Domnul Hristos rădicat şi înălţat cu un nor la ceriu" În „Evanghelii", dar şi în „Faptele Sfinţilor Apostoli" este înregistrat momentul Înălţării la cer a Mântuitorului:	XIX 2
9. • „Şi acestea zicînd, pe când ei priveau, S-a înălţat şi un nor L-a luat de la ochii lor." (Fapte 1) • „la mormîntul lui Lazar, la Vithaniia" Despre Învierea lui Lazăr, se relatează în Evanghelia după Ioan, cap. 11:	XIX 2

38. „Deci suspinînd iară şi Iisus întru Sine, a mers la mormînt. Şi era o peşteră şi o piatră era aşezată pe ea.

39. Iisus a zis: Ridicaţi piatra. Marta, sora celui răposat, I-a zis: Doamne, deja miroase, că este a patra zi.

40. Iisus i-a zis: Nu ţi-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu?

41. Au ridicat deci piatra, dar Iisus Şi-a ridicat ochii în sus şi a zis: Părinte, Îţi mulţumesc XIX 2
că M-ai ascultat." (Ioan 11-12)

• „la apa Iordanului, unde omorî Dumnezeu păcatul cel mare a toată lumea"

Despre scoaterea din păcatul cel mare vorbesc trei dintre Evangheliile aflate în Noul Testament:

• Luca – cap.3.

3. „Şi a venit el în toată împrejurimea Iordanului, propovăduind botezul pocăinţei, spre iertarea păcatelor, (...)

•Marcu – cap.1.

4. „Ioan boteza în pustie, propovăduind botezul pocăinţei întru iertarea păcatelor." XIX 2

•Matei – cap.3.

6. „Şi erau botezaţi de către el în rîul Iordan, mărturisindu-şi păcatele."

• peştera în care lăcuise cinstitul şi sfîntul Ioan Predteciu"

Despre Ioan Botezătorul (Proorocul sau Prezicătorul) nicio Evanghelie nu precizează că a locuit într-o peşteră.

Matei – cap 3.

1. „În zilele acelea, a venit Ioan Botezătorul şi propovăduia în pustia Iudeii."

Marcu – cap. 1.

2. „Ioan boteza în pustie, propovăduind botezul pocăinţei întru iertarea păcatelor."

Luca – cap. 3.

2. „În zilele arhiereilor Anna şi Caiafa, a fost cuvântul lui Dumnezeu către Ioan, fiul lui
Zaharia, în pustie." XIX 2

Ioan – cap. 1.

23. „El a zis: Eu sînt glasul celui ce strigă în pustie: (...)"

• „Unde să luo Ilie prorocul ca la ceriu"

• Acest fapt biblic este relatat în capitolul 2. din Cartea a patra a Regilor XIX 3

1. „În vremea cînd Domnul a vrut să înalţe pe Ilie în vârtej de vînt la cer Ilie a plecat cu Elisei din Ghilgal."

• „locul carele-i zicea locul a 12 scaune, unde şăzuse Domnul Hristos şi înmulţi pîinea, de sătură din 5 pîini şi 5 peşti 5000 de oameni, făr' de muieri şi făr' de copii."

Textul biblic relatează acelaşi fapt, dar cu alte date:

• Matei 15

32. „Iar Iisus, chemând la Sine pe ucenicii Săi, a zis: Milă Îmi este de mulţime (...)"

33. Şi ucenicii I-au zis: De unde să avem noi în pustie, atîtea pîini, cît să săturăm atîta mulţime?

34. Şi Iisus i-a întrebat: Cîte pîini aveţi? Ei au răspuns: Şapte şi puţini peştişori.

35.36.37. (...)

38. Iar cei ce au mâncat erau ca la patru mii de bărbaţi, afară de copii şi de femei."

• Marcu 6

41: „Şi luînd cele cinci pîini şi cei doi peşti, privind la cer, a binecuvîntat şi a frînt pîinile şi le-a dat ucenicilor (...)

42.42. (...)

44. Iar cei ce au mîncat pîinile erau cinci mii de bărbați.”
• Luca 9
13. „Iar El a zis către ei: Dați-le voi să mănînce. Iar ei au zis: Nu avem mai mult decît cinci pîini și doi pești (...)
14. Căci erau ca la cinci mii de bărbați (...).”
• Ioan 6
9. „Este aici un băiat care are cinci pîini de orz și doi pești .(...). XIX 3
10. Și a zis Iisus: Faceți pe oameni să se așeze. (...) Deci au șezut bărbații în număr ca la
cinci mi.” XIX 4
• „locul cela ce tămădui Hristos pre muierea ceia ce-i curgea sînge”
• Luca – cap. 8. / • Matei – cap. 9. / • Marcu – cap. 5. / • Ioan ___
• locul „unde mersése ucenicii la vînătoare de péște, iar Hristos, după înviiare, ei se arătă și XIX 4
acolo: • Matei – cap. 28. / • Marcu – cap. 16. / • Luca – cap. 24. / • Ioan – cap. 21 „Domnul Se arată ucenicilor la Marea Tiberiadei”
• unde „fusése casa Mariei Magdalenei”
• Zidirea bisericii pe acel loc arată respectul de care s-a bucurat Maria Magdalena din partea familiei imperiale
• unde se află „casa soacrei lui Petru” XIX 5
• 2 Evanghelii conțin relatări despre vindecarea soacrei lui Petru : • Matei – cap. 8. / • Marcu - ___ / • Luca – cap. 4. / • Ioan - ___
• „locul unde să închipui Domnul nostru Iisus Hristos” (locul schimbării la față) : • Matei –
cap. 17. / • Marcu – cap. 9. / • Luca – cap. 9. / • Ioan - ___ XIX 5
• locul „unde aduse Gavriil arhanghel preacuratei fecioarei Maria glas de bucurie” (Buna
Vestire) : • Matei – cap. 1. / • Marcu - ___ / • Luca – cap. 1. / • Ioan - ___ / XIX 6
• locul casei în carea făcu Hristos apa vin: • Matei - ___ / • Marcu - ___ / • Luca - ___ / • Ioan
– cap. 2. XIX 6
• în Vithléemul jidovescu (unde să născuse trupéște Domnul nostru Iisus Hristos): • Matei – cap. 1. / • Marcu - / • Luca – cap. 1. / • Ioan -
• locul „care fură uciși de Irod cei patrusprezéce mii de coconași mititei”: • Matei – cap. 2. /
• Marcu - / • Luca - / • Ioan - XIX 6
În capitolul 2 – Evanghelia după Matei nu se fac precizări asupra numărului de copii uciși
de Irod. XIX 7
• locul carele spuse îngerul [păstorilor] véste bună și să bucurară cu bucurie mare: • Matei -
/ • Marcu - / • Luca – cap. 2:8/9 / • Ioan - XIX 7
• curțile Caiafei: • Matei – cap. 26:58 / • Marcu – cap. 14:54 / • Luca – cap. 22:54 / • Ioan – cap. 18:15
• „în valea Ieremiei prorocul și la fîntîna Siloamului și la Lithostroton, (...) la stejariul Mamvriei și la locul olarului.

După cum se observă în text apare menționat Ieremia, prorocul aparținând Vechiului Testament. Domnitorul muntean îl integrează nu întâmplător, ci datorită părții educative ce o conține textul biblic:

• cap. 3 – Mustrări și îndemnuri la pocăință; cap. 4 – Sfătuiri și amenințări; cap.18 – Vasul olarului și neascultarea poporului, cap. 31 – Proorocie privitoare la Mesia.

Textul face referiri și la stejarul Mamvri, despre care se vorbește în Facerea cap. 18.

1. „Apoi Domnul S-a arătat iarăși lui Avraam la stejarul Mamvri, într-o zi pe la amiază, când ședea el în ușa cortului său; 2. Atunci ridicându-și ochii săi, a privit și iată trei Oameni stăteau înaintea lui; și cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său în întâmpinarea Lor și S-

a închinat pînă la pămînt. ; 3. Apoi a zis: «Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul Tău!»”

Urmărind ordinea locurilor pe care au fost construite bisericile, se constată că înşiruirea evenimentelor religioase nu a avut la bază criteriul cronologic nici la Eftimie şi nici la domnitorul muntean. Acesta din urmă a considerat importantă strădania împărătesei de a ridica aşezăminte religioase creştine, ca o dovadă vizibilă a înţelegerii mesajului transmis de Dumnezeu, după fiecare eveniment biblic.

Pornind, în continuare, pe firul narativ al Panegiricului, autorul Povéştii adoptă în totalitate capitolul XX, relatând despre dărnicia împărătesei, asemenea unei lecţii de comportament pe care un viitor domnitor ar trebui s-o înveţe. Este subliniată şi legătura dintre faptele lui Constantin şi vorbele proorocului, în subcapitolul 3: „Iar împăratul Constandin, deaca văzu aşa, să bucură foarte şi să veseli, şi luo acea parte ce era luată den sfînta cruce şi o sărută şi o puse într-o lăcricioară de aur. Iar din piroanele acelea îşi ferecă cu 3 coiful cîtvaşi, iar unul şi-l puse la gherdanul de la raftul calului, şi să umplu cuvîntul carele au zis prorocu: «În zilele acélea va fi sfinţirea Dumnezeului atotţiitoriului la raftul calului împăratului».”

Autorul Povéştii conduce firul narativ spre legendă, ca şi Eftimie, preluând de la acesta informaţia cu îngerul lui Dumnezeu, care se pogoară „de trei ori într-un an la acel stîlpu, de cădéşte acéle 3 cruci şi cântă cîntarea heruvimilor, (...),” ca mai apoi, acceptând ca model capitolul XXI, să treacă la realizarea portretului constantinian, într-o asemănare aproape perfectă cu domnitorul muntean, pe următoarele coordonate:

• îi sfătuieşte pe boieri „cîţi să vor apuca di cărţi şi vor céti scripturile şi învăţăturile dumnezeeşti, să-şi înalţe firea şi cugetul cătră vedérea dumnezeiască”, „să sărbéze dumineca” ;(XXI 1)
• îi cinsteşte pe preoţi şi pe diaconi „cu cinste mare şi-i învaţă să facă (…) rugăciuni mai cuvioase pretutindenea, (…) să postească vinerea”; (XXI 1)
• îi învăţa pe ostaşi „să se roage lui Dumnezeu încitişor, iar cu totă imina.” (XXI 2)
• el însuşi „să închidea cîte într-o cămară şi vorbiia cu Dumnezeu”, ajuna şi postea „şi cu tot sufletul şi cu toată tăriia făcea rugăciuni sfinte” (XXI 3)

Pentru ca textul Povéştii să se bucure de continuitate autorul nu preia primele rânduri ale capitolului XXII în care se fac precizări despre apariţia neînţelegerilor în sânul Bisericii lui Hristos, dar enumeră o serie de legi şi milostenii aparţinătoare împăratului:

• „creştinul să nu fie slugă sau rob la ovréiu”; • „cei ce nu vrea să să însoare, ci vor vrea să petreacă în curăţie (…) să li să dea céle ce le vor trebui”; • „biséricilor le da de la împăratul (...) unele ori le da moşii, alte ori avuţie”; • „miluia şi săracii şi mişăii şi văduvele”;

Nu uită să menţioneze şi motivul pentru care împăratul creştin a dăruit atât de mult în timpul domniei şi-anume că „avea [în] gând totdeauna frica şi judecata lui Dumnezeu (...) şi să nevoia să aducă pre toţi întru frica lui Dumnezeu.”

În continuare, portretul lui Constantin este continuat prin folosirea integrală a capitolului XXV eftimian. Autorul Povéştii realizează un şablon de comportare şi sfătuire

în dimensiuni religioase la care să se raporteze ulterior fiecare domnitor pe care îl aşează înaintea portretului fizic.

• „învaţă împăratul feciorii săi să se ţie de credinţa cea bună şi adevărată, iar de învăţăturile céle réle şi de erése să să întoarcă şi să să ferească foarte tare", „să-şi pue toată nădéjdea şi să crează în Hristos, cu tot sufletul şi aceluia să se închine şi aceluia să slujească şi pre acela să-l ţie făcător şi tocmitoriu o toată făptura."

Parcurgând, în continuare, textul Povéştii se constată că portretul fizic se împleteşte cu cel moral; în încercarea de a se concretiza într-un exemplu pentru viitorul domnitor.

„Iar chipul lui era aşa: pre toţi lumina cu bărbăţia sa, şi era viteaz, ascuţit la minte, la cuvîntu pilduitoriu, judecător drept, în milostenie gata, la obraz frumos, în credinţă tare şi neclintit, cu căutare frumoasă, cu firea véselă, mijlociu cu statul, subţire la grumazi, rumen la obraz, părur capului cam rar, cu barba nu foarte multă, frumos la ochi. Şi era tuturor oamenilor drag şi era blîndu, bunişor, smerit, duios şi iubitoriu de oameni."

Şi pentru ca portretul să fie cât mai bine interiorizat de tînărul căruia i se adresează Învăţăturile, autorul intervine cu un traseu contrastiv: „Iar era şi batjocorit şi grăit de rău ceia ce nu umbla pre dreptatea lui Dumnezeu, ce numai în faţă să arăta creştini şi credincioşi, iar lucrurile lor era tot réle şi păgâneşti. Şi le era picioarele iuţi şi alergătoare întru toate cărările lor spre dosăzi şi spre vărsări de sînge."

Apropiindu-se firul narativ de finalul Povéştii, autorul a preluat, nu întâmplător, ultima parte a capitolului XXV (3) în care este prezentată răsplata pentru susţinerea şi ducerea la îndeplinire a legilor divine. E o răsplată binemeritată pentru cine le-a respectat şi una nedorită de cei care s-au împotrivit. Prin cele relatate aici îşi găseşte astfel aplicarea o nouă lecţie de viaţă pentru „toţi domnii şi boiarii săi": aceea că locurile minunate „sîntu păzite şi tocmite de Dumnezeu celor buni şi celor ce-l iubescu", aflând acolo frumuseţi, plată, cununi, „cinsti", bucurii şi lăcaşuri. „Aşişderea şi pre cei ce fac rău şi umblă fără dreptate, ce răutăţi îi aşteaptă, ce munci, ce ispitiri drăceşti."

Pentru că Învăţăturile au primit amprenta atât unui final de domnie cât şi a unui final existenţial, autorul lor preia integral şi capitolul XXVI în care este prezentată moartea trupească a împăratului Constantin. Pe cât este de mare bucuria împăratului pentru strămutarea sa la cele veşnice, pe atât este se mare durerea supuşilor în faţa pierderii celui pe care l-au considerat conducătorul spre dreapta credinţă.

Bucuria şi răsplata împăratului	Tristeţea supuşilor
„Iar când să pricepu că i să apropie ceasul să meargă cătră Dumnezeu, i să bucură sufletul foarte, (...)." „Şi fu sufletul lui luat şi priimit de Hristos, pre care-L şi iubiia, iar trupul, căci fu din pămîntu, să lăsă pre pre pămîntu rudeniilor şi oamenilor lui celor pămînteşti. Deaca i să duse sufletul cătră adeverinţa cea curată şi luo plata cea bună, ca un lucrător harnec şi vrédnic platei sale."	„Iar slugile sale, deaca văzură lucrul carele ei nu să nădăjduia, îşi spărgea hainele şi-şi plîngea pustiirea lor, căci au rămas de păstoriul cel bun şi de stăpînul cel blîndu şi milostiv. Şi să făcu atîta plîngere dă năroade, cît să umplu aerul de tînguiala lor, şi ajunseseră suspiniile lor pîn' la ceriu. (...) şi căzu tot nărodul cît era acolo în genunchi şi i să închina ca unui viu şi săruta coşciugul şi zicea: „Dupre Dumnezeu, noi pre acesta sărutăm, ca pre un dătător

	de binele nostru. Că acesta ne-au scos den–tunérec la lumina cea dreaptă (...).”

Autorul Învăţăturilor îşi desprinde Povéstea de Panegiric fără a mai prelua ultimele două capitole ale acestuia. Finalul împrumută primul enunţ al capitolului XXVII, apropiindu-se mult, ca formulare de legendă: „Aşa fu viaţa marelui Constandin şi dreptăţi ca acéstea făcu.”

Şi totuşi, Povéstea nu se termină aici! Sunt reluate astfel principalele evenimente care au fost narate în text, autorul impregnându-le cu un puternic caracter educativ, dar şi Religios, evidenţiind scopul pentru care Povéstea a fost integrată în manualul Învăţăturilor. Insistenţa cu care autorul revine asupra unor aspecte de ordin bisericesc, considerate a fi deosebit de importante şi călăuzitoare pentru o domnie, nu surprinde cititorul. Ba mai mult, acesta poate observa perfecta legătură şi armonie între textul Învăţăturilor şi cel biblic, dar şi între evenimentul istoric şi cel religios.

Textul Învăţăturilor		**Textul Biblic**
evenimentul istoric	evenimentul religios	
• „când vru să să bată cu Maxentie împărat” •„când să bătea cu turcii de la Vizantiia”	• „i să arătă semnul crucii lui Dumnezeu făcut pre cer de stéle, (...) şi acéle slove să înţelegea aşa: „Constandine, cu aceasta vei birui” •„văzu scris ceriul cu stéle şi zicea acéle scripturi aşa: «Chiamă-mă în ziua grijii tale şi te voi izbăvi şi mă vei proslăvi»” •„şi mai căuta şi a doa oara spre cer şi văzu cruce făcută de stéle pre cer şi scrise slove, şi zicea aşa: «Cu acest semn vei birui pre toţi vrăjmaşii tăi.”	PSALMUL 49 Al lui Asaf 16. „Şi mă cheamă pe Mine în ziua necazului şi te voi izbăvi şi mă vei preaslăvi.”
Prin felul în care narează despre Bătălia dintre „turci” şi Constantin, se observă o evidentă înlocuire a personalităţii domnitorului muntean cu cea a împăratului, amplificându-se astfel prestigiul de care s-a bucurat acesta din urmă ca eliberator al credincioşilor şi ca „apostol” – purtător de cuvânt al mesajului divin.		
•„Iar măcar deşi fu Constandin prinsu de turci întîi şi vrură să-l junghe [şi să-l facă jirtvă] spurcaţilor lor idoli, (…)	•„iar fu degrab scos, şi-l izbăvi Dumnezeu din mîinile lor. Că zice apostolul, că ştie să mîntuiască Dumnezeu pre cei drepţi, iar pre cei păcătoşi să-i muncească în ziua mîniei. Că iată, Dumnezeu îi zise: „Chiamă-mă în ziua grijii tale şi te voi izbăvi şi mă vei lăuda”. „Şi iarăşi mai iaste scris în scris	PSALMUL 49 Al lui Asaf 16. „Şi Mă cheamă pe Mine în ziua necazului şi te voi izbăvi şi Mă vei preaslăvi.” I REGI CAP.2 Cîntarea Anei. Creşterea lui Samuel şi răutatea fiilor lui Eli 30. „De aceea aşa zice Domnul Dumnezeul lui Israel: Eu am zis

	în Sfînta Scriptură şi zice: „Înălţa-voi pre cei ce mă [vor] înălţa.”	odinioară: Casa ta şi casa tatălui tău va umbla nestrămutat înaintea feţei Mele în veac; dar acum Domnul zice: Să nu mai fie aşa, căci Eu preamăresc pe cei ce Mă preaslăvesc pe Mine, iar cei ce Mă necinstesc vor fi ruşinaţi.”

Iubirea pentru aproape, concretizată în spirit de sacrificiu, respect, credinţă şi dreptate, devine un atribut al personalităţii fiecărui domnitor, ca o dovadă a împlinirii poruncilor divine, căci „să cade omului să slujească cu frică şi cu cutremur Dumnezeului său, căruia l-au făcut şi l-au zidit”,căci „iaste zis: «Cel ce [să] potrivéşte stăpânului, acela lui Dumnezeu să potrivéşte.»” Întâlnim şi aici un grăitor şi evident sfat, preluat din „EPISTOLA CĂTRE ROMANI A SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL”, capitolul 13 (să ne supunem stăpînirilor) versetele 1 şi 2 în care se spune:

1. „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu; iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. / 2. Pentru aceea, cel ce se împotriveşte stăpânirii se împotriveşte rînduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc îşi voi lua osîndă.”

Continuând cele afirmate mai sus, autorul Povéştii consideră că „cel ce să potrivéşte” este asemenea lui Iuda vînzătoriul, despre al cărui sfârşit Evangheliile Noului Testament nu fac multe precizări. De fapt, doar Evanghelia lui Matei, în capitolul 27, versetul 5 spune despre Iuda că „aruncând arginţii în templu, a plecat şi, ducîndu-se, s-a spânzurat”. Pe de altă parte, în „FAPTELE SFINŢILOR APOSTOLI” ,mai precis în capitolul 1:15-26 ni se dezvăluie un alt sfârşit al lui Iuda, apropiind astfel ca semnificaţie şi conţinut textul Învăţăturilor de cel biblic:

Textul Învăţăturilor	Textul Biblic
„Că să sculă Iuda cu nebunie şi cu pizmă nebunească şi vându pre Hristos, stăpînul şi Dumnezeul său. Drept acéia fu judecat pre dreptate şi pre vina sa, că fu lepădat den ceata apostolilor şi den slava lui Dumnezeu, ca şi diavolul.”	15. „Şi în zilele acelea, sculîndu-se Petru în mijlocul fraţilor (iar numărul lor era ca la o sută douăzeci), a zis: 16. Bărbaţi fraţi, trebuia să se împlinească Scriptura aceasta pe care Duhul Sfînt, prin gura lui David, a spus-o dinainte despre Iuda, care s-a făcut călăuză celor ce L-au prins pe Iisus. 17.Căci era numărat cu noi şi luase şorţul acestei slujiri. 18.Deci acesta a doborît o ţarină din plata nedreptăţii şi, căzînd cu capul înainte, a crăpat pe la mijloc şi i s-au vărsat toate măruntaiele 19.Şi s-a făcut cunoscută aceasta tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim, încît ţarina aceasta s-a numit în limba lor Hacheldamah, adică Ţarina Sîngelui. 20.Căci este scris în Cartea Psalmilor: «Facă-se casa lui pustie şi să nu aiba cine să locuiască în ea! Şi slujirea lui s-o ia altul»”

Comparând textul Învăţăturilor cu cel din „Fapte" (1:15-26) se observă că autorul primului are o exprimare în care se citeşte intransigenţa, plasându-se astfel pe poziţia educatorului care trebuie să ofere celui educat exemple concrete de comportare negativă comparabile cu cele pozitive.

Prin urmare, total opus caracterului constantinian, Iuda „încă să trufi şi vru să fie [mai] mare decît Dumnezeu care-l făcuse şi zise: ,,Mérge-voi şi-mi voiu pune scaunul deasupra norilor şi voi fi întocma lui Dumnezeu". Se conturează astfel un alt punct de sudură între textul Învăţăturilor şi cel biblic. În Isaia capitolul 14 versetele 13 şi 14 se spune:

13. „Tu care ziceai în cugetul tău: «Ridică-mă-voi în ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi aşeza jilţul meu! În muntele cel sfînt voi pune sălaşul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte. / 14. „Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu Cel Preaînalt voi fi."

Legătura pe care o face cu Vechiul Testament autorul Învăţăturilor continuă. Este menţionat Adam drept începătorul păcatului de a se împotrivi lui Dumnezeu, fapt pentru care „pînă ce veni Hristos, şi fu legat cu legături nedezlegătoare." Accentul cade astfel pe ideea că „de la Dumnezeu să dă împărăţia şi domniia, şi pre pămîntu, şi în ceriu", idee regăsită în Cartea Întîi a Regilor capitolul 9.

16. „Mîine pe vremea asta voi trimite la tine pe un om din ţinutul lui Veniamin şi tu îl vei unge cîrmuitor al poporului meu Israel; acela va izbăvi pe poporul Meu din mîna Filistenilor, căci am căutat spre poporul Meu, deoarece strigătul lui a ajuns pînă la Mine».

Autorul Învăţăturilor îşi încheie Povéstea concluzionând că „nimini să nu îndrăznească, nici slujitoriu, nici ţăran, nici nimeni să-şi rădice firea şi gândul, cu meşteşug hiclean, dintre îndemnarea diavolului, spre împăratul şi spre domnul şi stăpânul său fără dreptate şi asupra domnului său, carele iaste îngăduitoriu şi unsul lui Hristos Dumnezeu, acela cu adevărat depripă îşi va aduce mînia lui Dumnezeu cea dreaptă spre nedreptul lui cap, şi urgiia Dumnezeului celui viu să va pogorî pre dînsul."...

Bibliografie

Dr. Radu-Ştefan Ciobanu, *Neagoe Basarab* (1512-1521), Editura Militară, Bucureşti, 1986

Biblia sau *Sfânta scriptură*, Societatea Biblică Interconfesională din România, cu aprobarea Sfîntului Sinod, 2002

Eusebiu, episcop de Cezareea, *Istoria bisericéscă și viéța luĭ Constantin cel Mare*, traducere de Iosif fost Mitropolit primat, Tipografia „Cărţilor bisericeşti" 1896, Bucureşti

G.Mihăilă, *A lui Eftimie*, *Patriarhul de la Tîrnovasca, lauda sfinţilor marilor şi întocma cu apostolii Constantin şi Elena*, traducere românească veche, preluată din *Cultură şi literatură română veche în context european, studii şi texte*

Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1996

Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab şi Învăţăturile către fiul său Theodosie, Probleme controversate*, Editura Minerva, 1973

ROALD DAHL – POSTMODERN CHILDREN'S WRITER

Mădălina ȘRAIER (ȘTEFĂNESCU)
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This article aims to explore the work of the British writer Roald Dahl in terms of its Postmodern traits, attempting to prove that he is a Postmodern children's author. While the nineteenth century is generally perceived as the golden age of children's literature, the period of time between 1950 and 1970 can be described as a second golden age of both children's literature and children's publishing. The two World Wars produced a number of significant social, political, and cultural changes which were noticeable in the post-war years in multiple areas of everyday life. Multiple Education Acts were passed in the United Kingdom, the concept of family changed, new media forms appeared and developed. The concept of childhood in general and children's literature in particular were equally influenced by changing attitudes and beliefs during the post-war years. With their subversion of adults and societal norms, their use of the grotesque and the carnivalesque, and the blending of fantastic and real-world elements, Roald Dahl's writings fall in the category of Postmodern children's literature.

Keywords: children's literature, modernism, postmodernism, bfg, roald dahl

Introduction

Children's literature as we know it today is the result of centuries of competition between opposing establishments and forces. At first, children's and adults' reading materials were not separated. There were few books specifically for children and they were in vernacular, accessible only to those who were part of "good" society or those who served the church (Shavit 1986: 160) The distinction between children's and adults' reading material emerged around the seventeenth century, when the concept of childhood changed under the influence of thinkers such as J.J. Rousseau and John Locke, both usually credited as the "discoverers" of childhood (Lesnik-Oberstein 2005: 24). When texts intended for young readers did not exist, children resorted to chapbooks as a means of entertainment. Chapbooks were short books – between sixteen and twenty-four pages long – with woodcut illustrations, sold at a low price by peddlers and hawkers (Shavit 1986: 162). Being illustrated, cheap, and inspired by sources otherwise forbidden to children (e.g., ballads and fairy tales), chapbooks were highly popular among the children of both the poor and the rich. Towards the end of the seventeenth century, Puritan writings for children appeared under the influence of the religious establishment in an effort to provide official reading material to children (Shavit 1986: 135). These writings were tightly controlled and their purpose was to instil in young readers the desire to attain salvation after death.

By the beginning of the eighteenth century, books for children were becoming more child-oriented, both in tone and in subject matter. Nathaniel Crouch's *Winter Evening Entertainments* is an early example of this transition to more child-centred material (Kinnell 2005: 140). With the appearance of the school system, more and more importance was invested in children's education, and a new demand appeared on the

market, that for schoolbooks and lighter reading material for children (Kinnell 2005: 140). It did not take long until publishers realised the commercial potential of selling books to those responsible for the education of children, namely to parents and schools. The first commercially successful publisher of children's books was John Newbery. He managed to combine commercial and educational interests by appealing to both children and adults: he included amusement in his books and justified it through the presence of instruction and morals (Shavit 1986: 166). Confronted with the criticism of both the educational and religious establishments on the one hand, and challenged by the growing children's books market on the other hand, chapbook publishers increased their efforts and adapted by publishing chapbooks specifically for children (Shavit 1986: 175).

As a result of the constant competition between chapbook publishers, commercial publishers, and the educational and the religious establishments, the literary polysystem became stratified (Shavit 1986: 159). In Zohar Shavit's words, "the canonized system lost its homogeneous nature and became heterogeneous (moral stories, animal stories, instructive stories, primers, readers). Eventually, it became stratified and subject to competition and struggle between the various models." (1986: 145). This observation brings us to the twentieth century, when the children's books market presented itself similarly to the manner in which we know it today: competitive and extremely diversified.

Modernism, Postmodernism, and children's literature

The growing industrialisation and the horrors of the two World Wars forever changed every aspect of everyday life, including literature. However, the passage from the nineteenth century to the twentieth century was not a sudden one. In their book, *Introducing Children's Literature: From Romanticism to Postmodernism* (2005), Deborah Cogan Thacker and Jean Webb consider the *fin de siècle* a transitional period from the old views of Romanticism and Victorianism to those of Modernism and Postmodernism, a period "characterised by uncertainty, both in terms of a reconsideration of the past and an apprehensive approach to the future" (74). Under the influence of Freudian ideas, the child figure partly loses its innocence as the neuroses of adulthood are linked to childhood experience (Thacker and Webb 2005: 75) and the mother-child relationship becomes problematic (83). Among other examples, Thacker refers to J.M. Barrie's *Peter Pan* in order to illustrate the writings characteristic of the *fin de siècle*, stating that "[u]neasiness, brought about by a shifting sense of gender, an awareness of the sexuality and cruelty of children, and an ironic view of British 'fair play' indicate the work's significance as an expression of the turmoil of the time" (2005: 81).

In the twentieth century, on the one hand there are numerous shifts affecting society (expanding industrialisation, rejection of religion, the rise of populism, etc.), and on the other hand the separation between the child and the adult markets for fiction is further deepened (Thacker and Webb 2005: 101). Adults' concern with issues of morality and the impossibility of changing the world are reflected in the children's literature of the time which "deals with these fears, either by escaping from them and

retreating to a Romantic image of innocence, or by addressing children through fractured narratives" (Thacker and Webb 2005: 101). Most writers of children's books attempted to create safe environments for their readers characterised by certainty and confidence, yet there was an equally noticeable trend throughout the twentieth century "toward fiction which expressed the sense of alienation and anonymity more commonly expected in adult fiction" (Thacker and Webb 2005: 108). Following the Second World War, the narrative relationship in children's texts reflects adults' lack of confidence in their abilities to provide children with a sense of the world, and this in turn reflects "a postmodern sense of fracture and decentring" (Thacker and Webb 2005: 110). Thacker considers that texts which combine fantastic and real-world elements better convey the post-war angst of the twentieth century, allowing for darker facets of the world to be acknowledged beyond the comforting surface (2005: 111). She exemplifies this point by mentioning C.S. Lewis's *The Lion, the Witch and the Wardrobe*.

Postmodern views on children are influenced by changing notions of family and family relationships (i.e. a movement away from the nuclear family), materialism, loss of faith, and the evolution of technology and the media. As such, the child "has become a threatening, uncontrollable force" and has come to "signify a society which is out of control" (Thacker and Webb 2005: 140). However, children's literature of the postmodern era is characterised by what Thacker calls 'Disneyfication' and a desire to provide a unified world view, with children's literature becoming, "in some instances, an expression of possibility[,] embracing the energies of postmodern art" (2005: 141). It is this acceptance of postmodern energies and strategies that enables writers to "place children as readers in a powerful position" (Thacker and Webb: 142), where narrative trustworthiness, authorial control, closure, and determinate meaning are no longer defining characteristics of the child's reading experience. Thacker (2005: 149) correlates the revolutionary force of children's literature with its following traits: fluidity, indeterminacy of meaning, lack of closure, play with language, and the use of the carnivalesque to express a resistance to controlling narratives. She adds: "The strategies which we now name as postmodern are familiar to readers of children's literature throughout its history, yet it is only recently that we can recognise the central role of that literature – to maintain a voice of challenge to the authoritarian voices which seek to control and enslave." (2005: 149-150).

In the introduction to *The Making of Modern Children's Literature* (2016), Lucy Pearson states that the period of time between 1950 and 1970 is "widely regarded as a second golden age of children's literature", naming C.S. Lewis, Shirley Hughes, Richard Adams, and Roald Dahl as representative writers of the time (1). She continues by adding that this period should be considered a golden age of children's publishing as well, given that it is during the sixties and the seventies that this area of publishing significantly diversified and expanded under the effect of the strong political, social, and educational focus on childhood and its dedicated literature (Pearson 2016: 1). As society recovered from the austerity of the post-war era, a chain reaction began: the fact that people were better paid coupled with the influence of earlier educational reforms (e.g., the grammar system introduced in the 1944 Education Act) led to an increase in the

demand for books, which in its turn led to the publishing of better-quality and more varied children's books (Pearson 2016: 4). The conservatism which characterised the British way of life after the two World Wars was slowly replaced by a different worldview as a result of major changes on the social, political, and cultural levels: post-war era parents worked hard to create better lives for their children, motivated by the hope that – with the war behind them – a better life for their offspring was possible (Pearson 2016: 8); specialists, such as psychiatrists (Donald Winnicott, John Bowlby) and paediatricians (Benjamin Spock), proposed new ideas about child development which reflected and reinforced the view of childhood as "an important and formative period of life" (Pearson 2016: 9); in the United Kingdom, the passing of successive Educational Acts is proof of social and political concern with childhood, as their aim was to better the quality of education and to extend its duration (Pearson 2016: 9); there was also an augmenting concern with the "shortening of childhood", "[t]he sense that television and other trends of the modern age were resulting in children 'growing up faster'" (Pearson 2016: 9-10).

At the time, the rise of television seems to have been a major concern much in the same manner the rise of the internet is in present-day society. The patterns of media consumption shifted conceptions of childhood (Pearson 2016: 5), but apart from the perceived negative effects, the impact of television and radio inspired stylistic innovations, such as using the narrative modes of television – children's literature "redefined itself in terms which were relevant and exciting" (Pearson 2016: 5-6). As a result, children's books enjoyed growing critical attention not only in the media, but also in the areas of education and academia, with new awards created throughout the sixties and the seventies; Lucy Pearson mentions the following examples: 1965 – The Federation of Children's Book Groups, 1967 – The Guardian Angel, 1975 – The Other Award, 1972 – the children's books category for the Whitebread Literary Awards (2016: 5).

Roald Dahl – Postmodern children's writer

In light of Thacker and Webb's observations on the one hand and Pearson's on the other hand, it is safe to affirm that Roald Dahl's writings undeniably fall under the category of postmodern children's literature, with their subversion of adults and societal norms, their use of the grotesque and the carnivalesque, and the blending of fantastic and real-world elements.

In terms of subverting adults, the manner in which Dahl depicted adult characters in a number of his books is highly relevant. Two appropriate examples are the aunts in *James and the Giant Peach* and Matilda's parents and Mrs Trunchbull in *Matilda*. After the death of his parents, James Henry Trotter moves in with his two aunts, Aunt Sponge and Aunt Spiker. In the very first chapter (Dahl 2013: 2), the narrator introduces the aunts to the reader as follows:

> Their names were Aunt Sponge and Aunt Spiker, and I am sorry to say that they were both really horrible people. They were selfish and lazy and cruel, and right from the beginning they started beating poor James for almost no reason at all. They never called him by his real name, but always referred to him as 'you disgusting little beast' or 'you

> filthy nuisance' or 'you miserable creature', and they certainly never gave him any toys to play with or any picture books to look at.

All their attributes are negative: from the very beginning they are called "horrible", with the following sentences elaborating on this aspect. The use of *and* – "They were selfish **and** lazy **and** cruel, **and** right from the beginning they started beating poor James" (my stress) – creates a cumulative effect which results in a hyperbolic effect. Even the manner in which they address the little boy – "disgusting little beast", "little nuisance" – is revolting. The portraits of the aunts are enlarged with their physical attributes in the second chapter (Dahl 2013: 5-6), where Aunt Sponge is described as "enormously fat and very short", with "small piggy eyes, a sunken mouth, and one of those white flabby faces that looked exactly as though it had been boiled". The narrator concludes: "She was like a great white soggy overboiled cabbage". As for Aunt Spiker, she is depicted as "lean and tall and bony", the polar opposite of Aunt Sponge. Her skeletal appearance is complemented by her "screeching voice and long wet narrow lips", and the reader learns that "whenever she got angry or excited, little flecks of spit would come shooting out of her mouth as she talked". The two women are no more than "two ghastly hags".

The exaggeration with which they are portrayed creates a grotesque image, they become caricatures. This can also be noticed in the passage narrating their demise in chapter fifteen (Dahl 2013). The giant peach rolls across the garden, straight towards the two aunts who are selling tickets for people to see the enormous fruit: "They gaped. They screamed. They started to run. They panicked. They both got in each other's way. They began pushing and jostling, and each one of them was thinking only about saving herself." The cumulative effect is yet again apparent in the use of short, punchy sentences, all beginning with the pronoun *they*. Aunt Sponge and Aunt Spiker fall down, "clawing and yelling", but they cannot escape the giant peach:

> There was a crunch.
>
> And then there was silence.
>
> The peach rolled on. And behind it, Aunt Sponge and Aunt Spiker lay ironed out upon the grass as flat and thin and lifeless as a couple of paper dolls cut out of a picture book.

James is avenged for all his years of suffering at the hands of his horrible aunts. It is a victory of the child against the adult, and more so, against cruelty and stupidity.

A similar treatment of adult characters is present in *Matilda*. The girl's parents, Mr and Mrs Wormwood, are "so gormless and so wrapped up in their own silly little lives" (Dahl 2007: 10) that they actually despise their daughter's interest in reading and learning. As for her teacher, Miss Trunchbull is similarly built to James's aunts: she is cruel, aggressive, and loud – most of the verbs used throughout the book to mark Miss Trunchbull's speech are *bark*, *bellow*, *boom*, and *shout*).

Regarding the subversion of societal norms, an appropriate example would be the grandmother of the unnamed boy in *The Witches*. In the chapter titled "My Grandmother", the little boy confesses that he felt closer to his Grandmamma than to his own mother (Dahl 2013: 12). A Norwegian and a great story-teller (2013: 12-13), "tremendously old and wrinkled", sitting "majestic in her armchair" (2013: 15), the old woman tells her grandson witch stories about missing children. Going from the story of

one child to that of the next, she smokes "a long black cigar" which smells "of burning rubber" (Dahl 2013: 16), a cigar which she offers to the boy, telling him that she does not care if he is only seven: smoking would prevent him from catching a cold. From having a character in a children's book smoke to the act of offering the cigar to a little boy, this scene is unorthodox by any and all standards, subverting societal norms.

In the twentieth century, with the growing popularity of television, adults' concerns regarding its effects on their children grew as well. Roald Dahl was aware of this aspect. In a 1984 interview with Terry Wogan [1], Dahl was asked how could the television generation be encouraged to read again, to which he answered that "[i]t is very, very difficult indeed" to do so. The British writer addressed this aspect of modern society in *Charlie and the Chocolate Factory*, where one of the children who found a golden ticket was a boy completely addicted to watching television. Even the character's name is suggestive of his dependency: Mike Teavee, his surname being pronounced in the same way as the abbreviation for television, TV.

As for fantastic elements mixed with real-world ones, Roald Dahl's books abound in instances of such blending. There are talking animals fighting against farmers (*Fantastic Mr. Fox*), fruit growing uncontrollably taking a child on a journey (*James and the Giant Peach*), and witches seeking to exterminate children, whose plan is eventually thwarted by a little boy (*The Witches*). *The BFG* is a book which brings together several fantasy and real-life elements. On the one hand, there are the giants' land and the land of dreams. The protagonist is a kind giant who keeps dreams in jars after carefully collecting them; the other giants are cruel and gruesome, leaving their territory and roaming the world at night to feast on children. On the other hand, there is the real world, where Sophie lives in an orphanage before being taken by the BFG, and where they return to ask for the Queen's help in London. The book reads almost like a fairy tale, with the evil forces – the children-eating giants – being defeated in the end.

Conclusion

Children's literature journeyed from nonexistent to diverse and exciting over the span of several centuries. It is a complex branch of the literary polysystem, with multiple forces and influences at work in creating it. In the twentieth century, the main factors generating change in the field of literature for young readers were the two World Wars and the rise of television. For the first time in children's books, it was no longer the adult who was in charge, either in terms of characters or of authorial control. Children were put in a position of power, subverting adults and societal norms. This aspect is apparent in Roald Dahl's books: children are confronted with grotesquely-depicted adults, who are violent or unintelligent – or both –, yet it is the young ones who emerge victorious at the end of the narrative. This also holds true in the case of confrontations with fantastic evil forces, such as witches or giants. Sometimes, the adult figure in the story is the one who breaks society's conventions, as it happens in *The Witches*, when the grandmother offers a puff of her cigar to her grandson. With their undermining of adults and of society's rules, the association of fantastic and real-world elements, and the use of the grotesque, Roald Dahl's books fall in the category of Postmodern children's literature.

References:

Dahl, Roald, *Charlie and the Chocolate Factory*, New York: Puffin Books, 2013.
Dahl, Roald, *James and the Giant Peach*, New York: Puffin Books, 2013.
Dahl, Roald, *Matilda*, New York: Puffin Books, 2007.
Dahl, Roald, *The BFG*, New York: Puffin Books, 2016.
Dahl, Roald, *The Witches*, New York: Puffin Books, 2013.
[1] "Roald Dahl December 1984", uploaded by Tv Xtra, available on YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=V-oCoPFuK0w, accessed 17.01.2021.
Kinnell, Margaret, "Early Texts Used by Children", in *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, edited by Peter Hunt, e-book, Routledge, 2005, pp. 136-147.
Lesnik-Oberstein, Karín, "Defining Children's Literature and Childhood", in *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, edited by Peter Hunt, e-book, Routledge, 2005, pp. 15-29.
Pearson, Lucy, *The Making of Modern Children's Literature*, London/New York: Routledge, 2016.
Shavit, Zohar, *Poetics of Children's Literature*, Athens and London: The University of Georgia Press, 1986.
Thacker, Deborah Cogan, and Jean Webb, *Introducing Children's Literature: From Romanticism to Postmodernism*, London/New York: Routledge, 2005.

VALETUDINARY INSULARIZATION. A RADIOGRAM OF AN OPPRESSIVE SOCIETY

Maximiliana ȘTEFAN (MIHEȚ)
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: The totalitarian communist system has left its mark on Romanian society for over four decades. One of the harmful effects of this type of government was the insularization of the population and the extermination of the rebels.
This article tries to highlight this type of insularization by exemplifying with four established novels. It can be seen that politics has acquired a spatial dimension that hosts the horrors and errors of the oppressive system. Approaching this technique, the authors offer negative utopias with hidden message or, in other words, political counter-utopias.

Keywords: dystopia, totalitarianism, politics, communism, oppression, isolation

Dimensiunea și geografia conlucrează, în mare măsură, la fasonarea termenului de spațiu, care, în sens larg, definește un teritoriu, o circumscripție, o regiune, un sector, un tărâm, un ținut, chiar mediul înconjurător sau geosistem etc..

Conexiunea dintre spațiu și om s-a realizat odată cu conștientizarea și acomodarea acestuia cu mediul cu care rezonează și interacționează, de aici, rezultând teoria lui Martin Heidegger care susține această legătură om-spațiu, în opinia sa, neputându-se vorbi despre existența umană, decât dacă este plasată într-un anumit loc: *„Din perspectiva lui Heidegger, ființa, înțeleasă ca Dasein sau faptul-de-a-fi-în-lume, accentuează importanța legăturii dintre spațiu și individ, pentru că ființa nu poate exista decât într-un anumit loc, înconjurată și în relație cu alte lucruri sau oameni – altfel spus, a fi om înseamnă a fi parte a unei lumi fizice"*[1].

Consecințele dimensiunii spațiilor au fost îndelung studiate și tratate, continuând și în prezent.

Se poate observa că spațiul restrâns a fost și este considerat o provocare, de aceea, în ultimele decenii a existat un mai mare interes pentru maniera în care spațiul se raportează, în mod special, la literatură. Spațiul literar, în opinia lui Maurice Blanchot, *„nu este un <<alt>>spațiu decât la modul relativ, ca spațiu al unei activități ce-și are legile ei speifice, spațiu și activitate ce nu există decât pentru că există lumea reală și celelalte activități umane"*[2].

În prezent, politicul și socialul sunt prezente în studiile literare, dobândind o dimensiune spațială, astfel, spațiul devenind o bază definitorie mai generoasă decât timpul. Literatura perioadei totalitare este o divulgare a erorilor comuniste, camuflate în dicursul distopic. Spațiul este unul distopic, un spațiu damnat, cu mari influențe în degradarea individului. Literatura perioadei comuniste este o literatură a măștilor

[1] Laura Cornea, *Irezistibila tentație*. *Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonsky, Baconsky*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană & Eikon, 2015, pp. 15-16.
[2] Maurice Blanchot, *Spațiul literar*, traducere și prefață Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1980, p. 9.

plasate într-un spațiu al echivocului și al enigmaticului, o utopie negativă cu mesaj ascuns, despre societăți deficitare, aflate într-o stare de criză, o literatură rezultată în urma impunerii unor legi de terorizare și supunere a individului. Se poate discuta despre contrautopii politice, în care se conturează o atmosferă misterioasă și emoționantă, construită pe ideea de imprecis, fluid, bizar, dar, cu toate acestea, atât de realist.

Utopiile negre plasează societatea în spații depărtate, separate de restul lumii, în care s-a instaurat un regim politic dictatorial alterat și imoral, decăzut atât din punct de vedere politic, cât și religios, un regim bazat pe mizerie, dezonoare și supunerea individului, căci depărtarea și izolarea reprezintă un handicap pentru orice societate. Noua literatură oferă spațiului caracteristici speciale, precum dimensiune mică și depărtare, ceea ce accentuează impactul asupra individului-prizonier. Dimensiunea și frontierele prezintă provocările care contribuie la instabilitatea mentală a membrilor societății.

Astfel de spații sunt orașe sau țări *insulare*, limitate prin frontiere naturale, precum imensitatea acvatică, sau frontiere spațiale, care atribuie locațiilor o topologie proprie și care au o consecință directă asupra individului. Peisajele insulare totalitare sunt supuse efectelor dezastruoase ale climei: furtuni, uragane, cicloane etc.. Deși oamenii sunt familiarizați cu astfel de fenomene, daunele sunt devastatoare și pe plan emoțional. Numai într-un astfel de spațiu se poate face controlul total al mentalităților, competitivitatea fiind eliminată, creând un cadru propice pentru formarea oligopolurilor și monopolurilor. Orice tentativă de evadare este oprimată, iar eroul este obligat să se supună regulilor, ceea ce îl dezumanizează.

În literatura română, o asemenea transfigurare estetică a temei spațiului distopic este valorificată în operele unor autori, victime ale sistemului totalitar, precum: A. E. Baconsky - *Biserica neagră* și *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, Oana Orlea – *Perimetrul Zero,* Bujor Nedelcovici – *Al doilea mesager*, Ion D. Sîrbu – *Adio, Europa!,* Ion Eremia – *Gulliver în Țara Minciunilor,* Octavian Paler – *Viața pe un peron* etc..

Proza lui A. E. Baconsky este o proză provocatoare ce face cititorul să își pună multe semne de întrebare, încă de la contactul cu titlul ce acumulează sensul și semnificația textului. Astfel, ***Biserica neagră*** face aluzie, mai mult sau mai puțin, la sistemul totalitar din România comunistă, sistem camuflat în spațiul opresiv al orașului damnat și al bisericii negre desacralizate, *„un topos cu sensuri citite în cheie inversă, niciodată determinat de semnificațiile riligiozității sau ale reculegerii în sensul privilegiat al termenilor, dar cel mai adesea însemnând la A. E. Baconsky pustiire spirituală, condensare a tuturor paradigmelor desacralizării, spațiu damnat în care proliferează în voie absurdul ca alternativă haotică a ființei”*[3]. Calitatea prozei lui A. E. Baconsky este de necontestat în ceea ce privește talentul de a surprinde individul constrâns de timpul și spațiul în care trăiește, ca un captiv pe viață.

Orașul-cetate prezintă aceleași caracteristici în toate operele lui A. E. Baconsky, un oraș fără nume, un oraș insular, mărginit de apă, lovit necontenit de furtuni și vânturi

[3] Diana Câmpan, *Gâtul de lebădă. Utopiile răsturnate și confesiunile mascate ale lui A. E. Baconsky*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003, p. 233.

puternice, locuit de aceleași tipuri umane fără voință, fără conștiință, conduși de dictatorul suprem. Protagonistul se confruntă cu imposibilitatea evadării din calea degradării sigure, căci *„valorile și ierarhiile sunt răsturnate, tabuuri-le sunt anulate, iar rațiunea este ascunsă în spatele unor strategii greu de înțeles, mascată de ritualuri și mistere”*[4].

Metamorfoza spațiului evoluează concomitent cu pierderea identității individului. Orașul baconskyan este o insulă sinistră, în care sistemul opresiv degradează individul pe care îl consideră o nulitate, căci oricine poate fi înlocuit de alți indivizi cărora li se atribuie noi identități. Atmosfera sumbră echivalează cu starea de confuzie a personajelor, cetățenii fiind conștienți de abuzuri, dar indeciși în a lua măsuri, în final, pierzând totul și capitulând fără a lupta, *„orașul damnat din romanul lui A. E. Baconsky pare să fie, până la un punct, similar Veneției lui Thomas Mann și nu foarte îndepărtat de universul Castelului kafkian, cu acesta din urmă înrudindu-se și prin dimensiunile dramei arpentorului, silit să se supună regulilor unui sistem care i se refuză înțelegerii, dar care îl sancționează constant, fără explicații”*[5].

Romanul lui A. E. Baconsky este conceput pe ideea de descindere funerară, fiindcă orașul-cetate-cavou populat cu cerșetori circumscrie o graniță thanatică a obscurului.

Reminiscențele represiunii comuniste, în viziunea Oanei Orlea, apar în romanul ***Perimetrul Zero***. Asemeni bisericii bakonskyene, *perimetrul zero* este un loc comun în care sentimentele lipsesc cu desăvârșire, o zonă cangrenată, în care individul se înstrăinează față de propria persoană și este imun atât la frică, cât și la fericire. Maestrul de ceremonii *„clasifică frica în funcție de caracterul indivizilor supravegheați și de gradul de periculozitate al acestora; astfel, frica de gradul întâi este defensivă, cronică, protectoare ca o piele; frica de gradul doi este dominantă, colerică; frica de gradul trei este <<clasică>>, aceea a vânatului ochit, dar neîmpușcat, iar frica de gradul patru este aceea a vânatului conștient că nu mai are nicio șansă de salvare”*[6].

Biserica este înlocuită cu o mănăstire cu stareți și călugări supuși sistemului. Mănăstirea este un topos desacralizat plasat într-un oraș desacralizat populat cu indivizi ridicoli și condus de un cuplu dictatorial caricatural, o configurare în linii esențiale a realității anilor ’70-’80 din România, când societatea era supusă unui regim genocidar. Mizerie, groază, lipsă de curaj, neîncredre, injustiție, acestea sunt liniile unui portret grotesc al societății comuniste întru totul verosimil.

Universul de tip totalitar, prezent sub forma unui topos represiv de tip cazarmă, conturat în viitor, se regăsește în romanul ***Al doilea mesager***, semnat de Bujor Nedelcovici. Insula Victoriei, o insulă infernală convertită într-o cazarmă, în care orice vis este cenzurat, este condusă de un Guvernator necruțător și cinic, un manipulator al tuturor cetățenilor, pe care îi face să creadă că trăiesc într-o irealitate: *„Insula este structurată ca o societate geometrică alcătuită din ligi elitiste, coordonate de Guvernator, care, la rândul lui este controlat de Metropolă. [...] Organul de represiune din Insulă este*

[4] Laura Cornea, *op. cit.*, p. 203.

[5] Diana Câmpan, *op. cit.*, p. 322.

[6] Ruxandra Cesereanu, *GULAGUL în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 337.

Institutul, care se bazează pe autodelațiune și reeducare. Deși seamănă cu un spital psihiatric, Intitutul este o instituție profilactică, având funcția unui psihanalist care falsifică și remodelează"[7]. Elementul thanatic caracterizează acest topos, căci locuitorii insulei, cărora sufletele le sunt furate, simt că sunt devorați de vii și transformați în strigoi și oameni împăiați. Ideea dedublării persistă pe tot parcursul romanului, individul fiind reeducat și, în același timp, reeducator.

La fel ca toate insulele infernale și aceasta este expusă vânturilor, ceții și frigului, care accentuează agonia protagonistului obligat să-și ducă existența în realitatea sufocantă a societății totalitare schizoidă, distrugătoare de personalitate: *„[...], o lume modificată din interior şi transformată în lungi coloane care mărşăluiesc spre o ţintă ce se îndepărtează permanent. O lume în stare de somn şi bântuită de coşmare, omizi, animale care îşi sug laptele sau... ceaţa care apare la oră fixă"[8].*

O aluzie ironică la adresa regimului comunist este prezentă în romanul ***Adio, Europa!*** de Ion D. Sîrbu, care și-a imaginat o lume perfectă, în care toate se petrec în favoarea cetățeanului, care, cu toate acestea, suferă adevărate traume personale în urma practicilor de reeducare. Prin prisma analizei contrariilor celor două lumi, autorul se apropie de modelul distopic huxleian, din *Minunata lume nouă,* ce propunea o reconstrucție a individului. I. D. Sîrbu uzează de termenul de *raclaj* (spălare a creierului), aplicat fiecărui individ, în urma căruia vor primi o viață nouă, falsă și o alta ascunsă. Fiecare este însoțit pretutindeni de o umbră-strogoi.

Atmosfera creată este una terifiantă, datorită derizoriului, realizându-se un peisaj-simbol, cu adresă directă către sistemul politic totalitar. Antonio Patraș apreciază acest roman ca fiind *„cea mai virulentă satiră la adresa comunismului din literatura noastră"*[9]. Nucleul politic și ideea de represiune sunt ușor de sesizat: *„Ion D. Sîrbu apelează la un bestiar simbolic, torționarii și delatorii fiind proiectați ca niște gasteropode, batracieni, șobolani, hiene, ploșnițe, lipitori, uriași sau pitici ubuești"[10],* proiectați într-un oraș balcanic cu o ierarhie politică turcocrată, în care dictatorul invizibil instaurează un nou tip de tartar, prin frica ce devine un sentiment fiziologic. Toate aceste aluzii sunt directe și semnalează abuzurile psihiatrice săvârșite de regimul comunist din România asupra opozanților săi.

Metafora *insulei* este prezentă și în alegoria satirică a lui Ion Ieremia, ***Gulliver în Țara Minciunilor,*** în care este descrisă realitatea din România, după modelul călătorului imaginat de Jonathan Swift. Spațiul insular, în care este nevoit să poposească protagonistul, este caracterizat prin dezordine, neajunsuri, asuprire, disensiuni, dar, cu toate acestea, locuitorilor li se insuflă ideea că sunt privilegiați, de aceea, trebuie să fie recunoscători Marelui Granit, fiindcă își duc existența în țara *cu cel mai corect sistem politic*. În concepția torționarilor, reprezentanților aparatului de represiune, tortura nu este decât o modalitate de reeducare și de cercetare a adevărului. Obscuritatea, tristețea, frica, morbiditatea sunt trăsăturile definitorii ale acestei societăți.

---

[7] Ruxandra Cesereanu, *op. cit.*, p. 332.

[8] Bujor Nedelcovici, *Al doilea mesager*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1991, p. 89.

[9] Antonio Patraş, *„Ion D. Sârbu. De veghe în noaptea totalitară*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2011, p. 56.

[10] Ruxandra Cesereanu, *op. cit.*, p. 333.

Petre Răileanu descrie diferitele medii sociale prezente: *„lumea orașelor, tristă, întunecată, viața sătenilor, supuși unui crunt regim de exploatare, așa fel încât sunt nevoiți să cumpere grâne de la stat pentru a-și putea plăti dările”*[11], *„o lume atinsă de paranoia cvasi-generalizată, programată astfel. [...] Așa de exemplu, în reprezentarea globului terestru, axa pământului nu mai unește cei doi poli”*[12].

Universul coșmaresc reflectat în proza optzecistă este circumscris și de Octavian Paler în romanul ***Viața pe un peron***. Autorul sugerează ideea de represiune, imaginând un spațiu ambiguu, pe care îl plasează într-un timp necunoscut, un oraș similar unui penitenciar, în care cetățenii sunt permanent urmăriți și hărțuiți de două clase de indivizi, care au drept scop stăpânirea lumii prin teroare: *„fie îmblânzitori de cobre, inițial falși cerșetori insolenți, agresivi, construind un sistem ramificat al fricii, fie dresori de câini, care uzurpă toate funcțiile oficiale din oraș, supraveghindu-i autoritar și terorizându-i pe locuitori”*[13]. Protagonistul, tipul omului vulnerabil, alienat de orașul autocratic, trăiește o serie de eșecuri, prin care se reflectă trecutul naratorului-personaj, aflat într-o continuă căutare a adevăratei condiții umane. De altfel, toți locuitorii acestui oraș sunt niște indivizi alienați, controlați prin instaurarea fricii: *„inadaptați la realitatea totalitară, sunt internați în case de sănătate, alții sunt asasinați în taină sau dispar pur și simplu fără urmă”*[14].

Spațiul imaginar infernal este unul pustiu, mărginit de marea amenințătoare, de mlaștini și bălării ce ascund pericole și de pădurea nemărginită. Acțiunea însăși este izolată într-o gară dezafectată, înconjurată de pustietate, ceea ce accentuează stranietatea: *„Gara nu este, după cum ne-am aștepta, un simbolic loc de trecere, ci formează un excelent spațiu de recluziune și de meditație”*[15].

Corpusul de texte abordate în prezenta expunere au ca element comun tematica inepuizabilă oferită de ideologia comunistă, creionând societatea comunistă din România anilor ’70-’80, o societate caracterizată prin alteritate, în care răul și nefericirea, opacitatea și oprimarea, inegalitatea și nedreptatea constituie trăsăturile definitorii ale acesteia. După Al Doilea Război Mondial ideologia comunistă s-a manifestat puternic în societatea românească. Scopul suprem era fatalismul social, obținut prin constrângere și teroare, individul supus ajungând o ființă fără valoare, fără drepturi, astfel putând să ia parte la inițierea în *societatea ocultă,* care funcționa după diferite sloganuri, precum: *„Prin umilință și milostivenie vom elibera lumea”* (A. E. Baconsky, *Biserica neagră*, 1990, p. 152).

Toate cele șase discursuri descriu realitatea românescă sub semnul dezastrului într-o manieră specifică literaturii de cenzură. Se evidențiază înclinația pentru o abordare alegorică a problemelor societății, încadrându-se cu succes în literatura distopică *„creație mai mult sau mai puțin imaginară în care totul este posibil, dar în sens*

---

[11] Petre Răileanu, *„Demiurgul detestat”, Prefață*, la *Gulliver în Țara Minciunilor*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992, p. 10.

[12] *Ibidem*

[13] Ruxandra Cesereanu, *op. cit*., p. 330.

[14] *Ibidem*, p. 339.

[15] Gheorghe Glodeanu, *Măștile lui Prometeu*, Fundația Culturală Libra, București, 2005, p. 286.

negativ: opresiunea, controlul social și iraționalul sunt elementele de bază ale unei societăți negative în care principiile logicii și natura sunt abolite”[16], și reușesc să dezvăluie imaginea Securității și a infernului concentraționar comunist, care a izolat societatea într-un spațiu restrictiv și sufocant, ce accentuează starea de înăbușire și tensiune, neoferind, însă, soluții de salvare a individului care nu are forța necesară să reacționeze, devenind un complice obișnuit cu captivitatea, singurătatea și iluziile deșarte. Cu toate că se află într-o continuă căutare a unei căi de evadare, protagonistul sfârșește prin a conștientiza că nu are nicio opțiune, decât să continue confruntarea cu propriile temeri care mai devreme sau mai târziu se materializează, dar niciodată nu pot fi înfruntate: *„Într-o societate în care nu contează adevărul individului ci numai setea de adevăr a mulțimii, salvarea devine imposibilă, existența repetându-se la infinit într-un cerc infernal”*[17].

De remarcat este faptul că, în contrautopiile antitotalitare, torționarii sunt mascați sub figurile unor orânduiri oculte, concepute după modelul unor rețele mafiote, *„dar care este învestită cu valențe <<misionare>> sau monahal-disciplinare”*[18], în care contradicțiile sunt prezente și duc spre noi semne de întrebare, provocând spiritul critic.

Societățile schițate în aceste utopii negative redau un alt tip de insularizare, o insularizare valetudinară, individuală și colectivă, fără a propune soluții de remediere sau salvare. Scopul utopiei negative este că: *„Ea nu construiește pentru a construi, ci pentru a demola. Edificiul ei servește drept exemplu negativ și arată ceea ce n-ar trebui să existe. [...] Utopistul negativ nu este un om liber sau care se pregătește să se scuture de legăturile sale: nu-i decât un prizonier care se învârtește în cerc în cușca sa”*[19]. Insularizarea este înțeleasă ca soluție de izolare a unei întregi societăți. Așadar, insula este asociată cu ideea de limitare a granițelor fizice și psihice, de aceea prin insularizare se înțelege o izolare de societate și însingurare, inclusiv față de propria persoană.

În acest tip de discurs se urmăresc trăirile interioare ale protagonistului, care involuează, devenind asemeni unui atol într-un ocean de oameni, fără a putea comunica cu cei din jur. El își trăiește drama, suferă de singurătate, cu toate că nu este izolat fizic de restul lumii. Acest tip de insularizare este mai intens perceput, având o mai mare încărcătură simbolică, deoarece modul de realizare a acestui tip de imaginar este, de fapt, imaginea în oglindă a realității crude din perioada comunismului, când individul a fost obligat să se autoizoleze, să suspende relațiile cu ceilalți și să conștientizeze granițele și imposibilitatea încălcării acestora, ducând o luptă cu propriile temeri și cu propria conștiință, *„invariabil captiv într-un spațiu pe care nu și-l asumă, dar pe care nici nu este capabil să îl părăsească”*[20].

În opinia Ruxandrei Cesereanu, distopiile literaturii române ale secolului XX au adus o schimbare de viziune și sunt adevărate mărturii *„despre o catabază: că acest descensus este întotdeauna ad inferos constituie deja un fapt banal; ceea ce imprimă*

[16] Teodora Prelipceanu, *Utopia. Imaginarul social între proiecție și realitate*, Editura Adenium, Iași, 2015, p. 26.
[17] Gheorghe Glodeanu, *op. cit.*, p. 285.
[18] Ruxandra Cesereanu, *op. cit.*, p. 349.
[19] Alexandru Ciorănecu, *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, traducere din limba franceză de Ileana Cantuniari, București, Editura Cartea Românească, 1996, pp. 203-204.
[20] Laura Cornea, *op. cit.*, p. 175.

coborârii un aer terifiant nu este infernul, ci coborârea printre cei morți. Tema călătoriei thanatice și aceea a cadavrului viu sau a <<hoitului>> alcătuiesc punctele de reper al unei catabaze care seamănă parțial cu inițierea în niște mistere, dar ale lumii acesteia, nu ale lumii de dincolo. Moartea e proiectată chiar în lumea vie, iar inițierea este silită și realizată prin suferință"[21].

Se poate constata o continuă evoluție a spațiului de tip insular, acest lucru fiind datorat evoluției societăților și a poziției individului în societate, dar și datorită modului de percepție asupra tipului de izolare, fizică sau psiholigică: *„Psihologia socială evidențiază faptul că interacțiunile sociale sunt puternic influențate de mediul în care se petrec, iar spațiul social este atât real, cât și imaginat, deoarece, pe de-o parte, este fizic delimitabil și în interiorul său sunt localizate obiecte, iar pe de cealaltă parte există ca proces mental, produs și reprodus în mod constant"*[22].

Utopia negativă din literatura română este lecturată cu interes, deoarece exemplifică terorile comuniste cu trăiri reale ale protagoniștilor-naratori, victime ale regimului ceaușist, vreme de jumătate de secol, ceea ce a reprezentat o dovadă clară a urmărilor în ceea ce privește cenzura, corupția structurilor primare ale conștiinței, ceea ce a alterat, în mod direct, și libertatea de exprimare a scriitorului. Narațiunile totalitarismului au captat atenția prin tipul de discurs care pune accent pe toposul interior, locuit de regimul opresiv și prin faptul că scriitorii erau supuși mereu riscurilor, ducând permanent o luptă cu temeri care se puteau concretiza la orice pas și cu permanenta căutare a identității și a conștiinței de sine.

BIBLIOGRAFIE:

Referințe teoretice și critice

Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, traducere și prefață Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1980.

Câmpan, Diana, *Gâtul de lebădă. Utopiile răsturnate și confesiunile mascate ale lui A. E. Baconsky,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003.

Cesereanu, Ruxandra, *GULAGUL în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, Iași, Editura Polirom, 2005.

Ciorănecu, Alexandru, *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, traducere din limba franceză de Ileana Cantuniari, București, Editura Cartea Românească, 1996.

Cornea, Laura, *Irezistibila tentație*. *Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonsky, Baconsky*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană & Eikon, 2015.

Glodeanu, Gheorghe, *Măștile lui Prometeu*, Fundația Culturală Libra, București, 2005.

Patraș, Antonio, *„Ion D. Sârbu. De veghe în noaptea totalitară*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2011.

Prelipceanu, Teodora, *Utopia. Imaginarul social între proiecție și realitate*, Editura Adenium, Iași, 2015.

Răileanu, Petre, *„Demiurgul detestat", Prefață*, la *Gulliver în Țara Minciunilor*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992.

[21] Ruxandra Cesereanu, *op. cit.*, p. 342.
[22] Laura Cornea, *op. cit.*, p. 19.

THE ROLE OF SATISFYING BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS IN THE DEVELOPMENT OF MOTIVATION

Oana-Mălina STOIAN
PhD Student, Stat University of Moldova, Chișinău

Abstract: The role of satisfying basic psychological needs is crucial for the development of motivation. In the modern age, the fundamental needs of man are those of a psychological nature. White is the first to conceptualize basic psychological needs, in agreement with the theory of self-determination and identify the importance of meeting three needs: the need for autonomy, the need for competence, the need for relationships. From this perspective, personality traits, attitudes and behaviors determine motivation, which develops in accordance with individual and social factors.
Basic psychological needs are sources of intrinsic motivation, with a particularly important role in the psychological health of the individual. We appreciate the fact that the satisfaction of basic psychological needs has the effect of fulfilling the person, which means that his motivation is developed. This implies the identification of optimal mobilizing springs, which generate a positive, self-directed motivation.
If the basic psychological needs are not met, we cannot talk about a development of motivation, as the resources underlying the personal growth of the individual have not been identified.

Keywords: self-determination, needs, motivation, reason, motivational orientation

Introducere

Pentru definirea motivaţiei, s-au utilizat o serie de expresii construite pe baza unor noţiuni împrumutate din fizică. De exemplu, Kurt Lewin (apud Weiner, 1980) considera că motivaţia acţionează ca un „câmp de forţe", în care atât subiectul cât şi obiectele, persoanele sau activităţile realizate de acesta coexistă şi se influenţează reciproc. Pentru a define motivaţia, s-a folosit chiar şi conceptul de "vector" care, în fizică, are asociate conceptele de direcţie, sens şi mărime. Analog vectorilor fizici, s-a considerat că motivaţia are trei caracteristici principale: *orientarea, efortul şi persistenţa*.

Orientarea se referă la calitatea şi pertinenţa comportamentelor adoptate, la direcţia investiţiilor motivaţionale ale unei persoane, adică la ceea ce canalizează atenţia şi interesul motivaţional al acesteia, în vederea implicării motivaţionale. În context organizațional de exemplu, orientarea adoptată de individ trebuie să fie canalizată spre satisfacerea nevoilor lui, dar să nu fie în dezacord cu interesele generale ale grupului şi să corespundă viziunii generale a organizaţiei.

Efortul poate fi definit ca forţa sau energia furnizată de o persoană în urmărirea obiectivelor sale. Nu este suficient ca o persoană să aleagă o anumită direcţie, un anume scop. Ea trebuie să investească efort, energie emoţională şi fizică şi să realizeze comportamente în acord cu acea orientare. Efortul este influenţat atât de factori înnăscuţi (de exemplu: temperamentul), cât şi de caracteristici ale contextului (de exemplu: atractivitatea ţintei motivaţionale sau urgenţa situaţiei).

Persistenţa presupune adoptarea unui comportament adecvat pentru realizarea scopului propus. Dacă individul și-a ales o anumită direcție în vederea îndeplinirii

obiectivului, acest comportament însă, nu este suficient. Are nevoie și de capacitatea de a rezista pe termen lung în acea opţiune motivaţională, în ciuda rutinei, obstacolelor, oboselii sau dezamăgirilorm, preucum şi de capacitatea de a rămâne motivat (implicat motivational).

Cele mai recente studii au asociat motivaţia cu trei procese psihologice: cel de activare, cel de direcţionare şi cel de persistenţă. (Bandura, 1986; Ford, 1992; Kanfer, 1990; Mitchell, 1982; Pinder, 1998). Astfel, majoritatea cercetătorilor privesc *activarea (arousal)* ca pe o consecinţă a unei trebuinţe sau dorinţe ce nu poate fi gratificată în mod imediat şi automat, fapt care duce la iniţierea unei acţiuni de căutare. În al doilea rând, cercetătorii susţin existenţa unei componente direcţionale, obiectivele personale fiind cele mai puternice elemente ce orientează comportamentul uman, „direcţionarea obiectivelor spre anumite ţinte este un aspect cardinal al tuturor organismelor vii” (Locke, 1977).

Cea de-a treia dimensiune a motivaţiei umane este *intensitatea*, motivaţia determinând intensitatea şi efortul şi, prin acesta, persistenţa motivaţională. Cu cât individul este mai motivat, cu atât va fi mai lung şi mai intens efortul alocat unui anumit obiectiv. Cu cât acesta este mai important, mai semnificativ, în raport cu dorințele personale, mai specific sau mai dificil, cu atât mai intensă sau va fi persistenţa motivaţională (Pinder, 1998).

Motivațiile psihologice fundamentale stau la baza teoriei autodeterminării care sugerează că oamenii pot crește și se pot schimba prin nevoi psihologice înnăscute, însă Murray (1938) este de părere că „nevoile psihologice sunt mai degrabă dobândite, învățate decât înnăscute”. Teoria autodeterminării identifică trei nevoi psihologice fundamentale:

- *nevoia de a fi autonom*;
- *nevoia de a spori capacitatea personală*, de a face lucrurile mai bine, de a fi mai *competent*;
- *nevoia de a crea relații sociale*.

Referindu-se la nevoile psihologice fundamentale McClelland (1985) este de părere că acestea nu pot exista decât în baza comportamentului și elaborează *teoria motivelor*. Conform acestei teorii, motivele psihologice de bază sunt:

- *motivul realizării* - care are în vedere dorința noastră de a avea realizări în viață;
- *motivul afilierii* – presupune nevoia de a avea relații apropiate cu cei din jur;
- *motivul puterii* – se referă la dorința de a avea prestigiu și reputație (Shuler, Brandstatter și Sheldon, 2013);

Conform acestei teorii, personalitatea noastră poate fi motivată de unele motive, pentru care avem preferințe încă din copilărie. În cazul în care manifestarea motivului a fost recompensată mai mult în timp, atunci el este asociat cu emoții pozitive. În cercetările mai vechi legate de motivație se considera că nevoile fundamentale sunt cele fiziologice, concepție lansată și de Hull (1943) care preciza că cele mai importante nevoi sunt cele primare (foame, sete, etc.). Considerăm că aceste nevoi biologice sunt caracteristice perioadelor istorice, care se bazau pe supraviețuire.

În epoca modernă însă, nevoile fundamentale ale omului sunt cele de natură psihologică. În 1959, White este primul care conceptualizează nevoile psihologice de bază (în acord cu teoria autodeterminării) și evidențiază importanța a trei nevoi:

- *nevoia de autonomie* – implică voința și se referă la dorința de a fi independent de acțiune și de a-ți organiza viața în acord cu propriul sine autentic;
- *nevoia de competență* – ar presupune o formă de energie individuală, o tendință spre organizarea eficientă a mediului pentru obținerea celor mai bune rezultate;
- *nevoia de relaționare* – se referă la dorința de a fi iubit și de a iubi, de a fi îngrijit, precum și de a avea grijă de alții (Baumeister și Leary, 1995;Sheldon și Elliot, 1999).

În cazul în care în satisfacerea nevoilor psihologice apare frustrarea, aceasta poate avea consecințe grave asupra dezvoltării personale, deoarece individul se lasă purtat doar de motive externe și creează un profil al personalității neautentic. Deci și Ryan (2000) precizează în legătură cu acest fapt că „ nu faci ceea ce doreai să faci în viață și nici nu îți mai dai seama de acest aspect, doar te lași purtat de destin, fără ca tu să determini acest destin, în unele situații chiar recurgi la autosabotare, îți negi aspirațiile”. În acest sens, autorii susțin că autodeterminarea presupune nevoia de autonomie, de competență, de interacțiune socială, nevoi psihologice de bază care reprezintă surse ale motivației intrinseci.

Putem afirma așadar că trăsăturile de personalitate, atitudinile și comportamentele determină motivația, care se dezvoltă în acord cu factorii individuali și sociali. Dezvoltarea motivației se realizează în primul rând prin satisfacerea nevoii de competență. Plecând de la acestă afirmație putem spune că un self dezvoltat presupune o capacitate mai mare de controlare a nevoilor psihologice, ceea ce determină dezvoltarea motivației. O dată cu nerealizarea nevoilor, apare *motivația negativă,* care produce frustrări individului și care nu poate fi remediată decât prin satisfacerea nevoilor de realizare și dezvoltare (*motivația pozitivă*).

În această situaţie, trebuie să avem în vedere *implicarea motivaţională,* adică dispoziţia persoanei de a fi atras, a intenţiona, a accepta sau a tinde spre atingerea unor scopuri. Astfel, apare conceptul de *persistenţă* care are o evoluţie anevoioasă în istoria psihologiei, intrând alternativ în atenția cercetătorilor sub diverse forme și având ataşate definiţii cu un grad la fel de variabil de specificitate. În funcţie de perspectiva teoretică din care era examinată - filosofică - teleologică, a psihologiei învăţării, motivaţiei sau personalităţii – noţiunea de persistenţă era adăugată unor concepte diferite, dar care adesea se intersectau, precum cele de „voinţă”, „interes”, „dependenţa de recompensă”, angajament sau motivaţie. În 1912, Fernald (apud Ryan, 1939, p. 715), vorbeşte despre „abilitatea indivizilor de a rezista şi de a continua în susţinerea eforturilor pentru atingerea succesului, în ciuda oboselii sau a descurajărilor”.

Hartshorne, May şi Maller (1929) încearcă să definească persistenţa ca o funcţie a interesului, considerând-o mai puţin o trăsătură individuală generală, ci o modalitate de a reacţiona în anumite situaţii în funcţie de experienţele trecute. În 1932, Wang propune măsurarea diferenţelor interindividuale în ceea ce priveşte persistenţa, construind o scală de autoraportare alcătuită din 111 itemi cu răspuns dihotomic.

Howells (1932) încearcă să pună bazele unei măsuri de obiective a persistenţei, operaţionalizând-o ca rezistenţă în faţa disconfortului fizic, utilizând sarcini care să provoace durere prin expunere la stimulare termică, presiune, înţepare. Utilizând sarcini diverse, Crutcher (1934) şi Dorcus (1934) încearcă să extragă un factor comun, denumit de ei persistenţă, respectiv „perseverenţă voliţională". Autorii ajung la concluzia că persistenţa nu este o calitate pervazivă, ci una rezultată din interesul, curiozitatea sau auto-eficienţa indivizilor, recomandând tratarea acesteia în relaţie cu specificul activităţii la care este raportată. Peterson şi Seligman (2004) fac o precizare importantă şi anume că, în literatură, al doilea termen apare cu o conotaţie pozitivă aproape în majoritatea cazurilor. Trebuie avut în vedere faptul că *persistenţa* apare ca o noțiune în strânsă legătură cu temperamentul, în timp ce *perseverenţa* este mai degrabă abordată în contextul tratării dimensiunilor de caracter. Eisenberg, Kuhlmann şi Cotterell (1992) formulează *teoria perseverenţei învăţate,* în care demonstrează că persistenţa este o consecinţă a experienţei personale în care investirea unui efort prelungit s-a dovedit gratificantă în situaţii diferite. O altă perspectivă este *teoria controlului perceptual* (Carver şi Scheier, 1999, Mansel, 2005) care susţine că persoanele dețin structuri ierarhice de obiective, succesul în atingerea acestora fiind orientarea flexibilă în cadrul acestei ierarhii. Teoria face o distincție clară între perseverenţă, definită ca un angajament flexibil în urmărirea scopurilor, ajustare a demersului în funcţie de priorităţi şi importanţa obiectivelor şi perseverare, acea tendinţă de a insista în urmărirea scopurilor de ordin inferior în detrimentul celor cu adevărat importante pentru individ.

Dacă perseverenţa este o caracteristică care presupune atingerea obiectivelor pe care indivizii și le-au propus, perseverarea este o manifestare nepotrivită, dezadaptativă şi lipsită de beneficii. Persistenţa a intrat în atenția teoreticienilor şi ca trăsătură. Rethlingshafer (1942) a denumit-o *enduranţă* sau „tendinţa de a termina orice sarcină iniţiată"; Eysenk (1953) a definit-o ca fiind un indicator al anumitor tendinţe nevrotice; Mukherjee (1974) descrie dispoziţia de a persista şi construieşte o scală cu răspuns dihotomic, utilă în a măsura motivaţia performanţei; Lufi şi Cohen leagă dimensiunea de performanţa academică, dezvoltând o scală pentru a măsura persistenţa copiilor (1987). Constantin (2007) propune conceptul de "persistenţă motivaţională", definit ca set de competenţe (înnăscute sau formate) care susţin indivizii în a atinge scopurile propuse, nucleul dur al motivaţiei. Acest *nucleu dur* este denumit în tradiţia psihologică germană „*voinţă*" şi se referă la modul în care indivizii gestionează persistenţa, urmărirea eficientă şi cu efort a scopului (Kuhl, 1994).

Din această perspectivă, apare discuția privitoare la *nevoile psihologice de bază* ale individului. Waterman (1993) susține că nevoile psihologice de bază reprezintă surse ale motivaţiei intrinseci, contribuind într-o măsură foarte mare la sănătatea psihologică a individului, la buna funcționare a acestuia. Putem aprecia faptul că satisfacerea nevoilor psihologice de bază are ca efect *împlinirea* persoanei, ceea ce presupune faptul că motivația acesteia este dezvoltată. Sub acest aspect, au fost identificate o serie de funcții ale nevoilor psihologice:

- principale: - energizează comportamentul;
  - orientează comportamentul către scopuri;

- secundare: - oferă scopului conținut psihologic;
  - permit înțelegerea procesualității în acțiunile de urmărire a scopurilor;
  - sunt fundamental necesare pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a individului.

Atunci când nevoile psihologice de bază sunt satisfăcute la un *nivel optim,* oamenii sunt în măsură să acționeze pozitiv, își pot forma interesele prioritare ale vieții, pot avea experiența plăcerii , bucuriei, fericirii în viață (Ryan și Deci, 2000; La Guardia, 2009). Dar acest fapt nu este suficient, întrucât este necesar să existe o balanță, un echilibru al celor trei nevoi, în raport cu diferitele contexte în care se află individul pe parcursul vieții. Trebuie reținut faptul că nevoile psihologice de bază ale individului sunt subiective, iar nesatisfacerea acestora în raport cu modul în care au fost create de individ, va genera un *comportament compensator*, cu rol de „pansament”. Acest comportament compensator însă, nu este benefic pentru individ, deoarece va crea *automatisme*, cu puternice efecte de sabotare a nevoilor. În acest caz, vorbim despre o *motivație extrinsecă*, adică de stabilire și urmărire a unor scopuri extrinseci motivate. Daniela Ionescu în „ Analiză și dezvoltare personală. Psihologia autodeterminării”(2020) precizează că nesatisfacerea suficientă a nevoii de relaționare de exemplu, poate genera *aspirații* extrinseci, în acord cu care persoana se angajează în acte compensative: a fi faimos, a avea mulți bani pentru a fi respectat și pentru a avea mulți prieteni, a fi atractiv pentru a fi plăcut de sexul opus, etc. (pag.138). Există o diferență foarte mare între persoanele care au dorință de autodeterminare și cele care sunt slab motivate în vederea autodeterminării. În ceea ce privește prima situație, aceștia sunt asertivi, fiind capabili să îi influențeze și pe ceilalți atunci când acțiunile sunt și în beneficiul lor, în timp ce a doua categorie este caraterizată de pasivitate, lipsă de asertivitate și neimplicare în viața socială (Amoura, 2014).

În momentul în care sunt satisfăcute nevoile, apare și sentimentul de *valorizare personală,* fiind în opinia noastră, în strânsă legătură cu dezvoltarea motivației (instrinseci). Deci și Ryan, 2008, susțin că acest sentiment de valorizare personală, constituie o resursă importantă pentru dezvoltarea *aspirațiilor*, care ar putea ocupa vârful piramidei motivaționale, subordonând nevoile și motivele. Daniela Ionescu în cartea amintită, definește aspirațiile ca „planuri pe termen lung, ce implică dorința de autoperfecționare, de devenire conform propriilor idealuri. Dacă ne referim la mediul școlar de exemplu, este absolut necesar ca elevii să își stabilească aceste idealuri, care generează un comportament orientat spre propria dezvoltare.

Cum putem realiza sarcinile pe care le avem sau pe care ni le-am stabilit? Prin capacitatea noastră de a găsi anumite *resorturi mobilizatoare,* adică de a ne *orienta motivațional*. În raport cu dezvoltarea personală, este absolut necesar o orientare motivațională *autonomă,* în relație cu o serie de principii evaluative obiective și subiective.

Teoria orientărilor cauzale identifică cel puțin trei resorturi mobilizatoare prin care putem îndeplini scopurile pe care ni le-am propus:

- orientarea autonomă – optăm să realizăm acțiuni având la bază motive personale;
- orientarea externă – optăm să realizăm acțiuni având la bază motive personale;
- orientarea impersonală – acțiunea nu are la bază un motiv clar, persoana nu poate susține ferm motivul, cel mult susține un motiv impersonal (Ryan și Deci, 2002).

Concluzii

Satisfacerea nevoilor psihologice de bază, reprezintă premisa pentru dezvoltarea motivației. Un rol determinant îl ocupă și trăsăturile de personalitate, atitudinile și comportamentele individului, deoarece el acționează în baza unor nevoi, de cele mai multe ori, subiective. Dezvoltarea motivației nu poate fi însă realizată decât în relație cu factorii individuali și sociali, care modelează modurile de satisfacere și de manifestare ale nevoilor de autonomie, competență și relaționare (Ryan și Deci, 2002).

În cazul în care nevoile psihologice de bază nu sunt satisfăcute, nu putem vorbi despre dezvoltarea motivației, deoarece resursele care stau la baza creșterii personale a individului, nu au fost identificate.

Bibliografie

Cacioppo, J. T., Petty, R. E., Feinstein, J. A., & Jarvis, W. B. G. (1996). Dispositional differences in cognitive motivation: The life and times of individuals varying in need for cognition. Psychological Bulletin, 119, pp. 197-253.

Constantin, T., Iarcuczewicz, I., Constantin, L., Fodorea, A., Căldare, A., (2007) Persistenţa motivaţională şi operaţionalizarea ei în vederea evaluării potenţialului motivaţional individual, în Analele de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Editura Universității „Al I. Cuza", nr 1 / 2007.

Ionescu, D.(2020).Analiză și dezvoltare personală.Psihologia autodeterminării. Iași:Polirom

Kuhl, J. (1994). Action versus state orientation: Psychometric properties of the Action- Control-Scale (ACS-90). In J. Kuhl & J. Beckmann(Eds.), Action control: From cognition to behavior (pp. 47–59). Toronto, Ontario, Canada: Hogrefe.

Neculau, A.(1996). Psihologie socială. Aspecte contemporane. Iași: Editura Polirom

Ryan, R.M., Deci, E.(2000).Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Developement and Well-Being.American Psychologist, 55

Roșca, A.(1943). Motivele acțiunilor umane. Editura Institutului de Psihologie al Universității din Cluj la Sibiu

Vroom, V.H.(1964).Work and motivation.New York: Wiley

Wang, C. K. (1932). A scale for measuring persistence. Journal of social Psychology, 3, pp. 79-90

A MODERN-DAY PERSPECTIVE ON ARNOLD VAN GENNEP'S *THE RITES OF PASSAGE*

Alexandra TOMA
PhD Student, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The paper takes a closer look to a cornerstone of anthropology, folkloristics and ethnography, Arnold van Gennep's The Rites of Passage. The book, published in 1909 is a vast and varied collection of rites collected by van Gennep from different cultures, rites depicted in detail and analyzed in order to provide a basic classification and structure. This perspective on life as a continuous passing from one stage into another, marked by rites, offers us a better understanding on the ease life seems to have in the past. Moreover, the book offers no only structure, but van Gennep's immensely vast knowledge on the many different cultures, tribes and customs he witnessed or collected recollections of, rites of birth and childhood, of initiation, of territorial passage, of betrothment, marriage, and childbirth, of reaching old age, of passing and funeral. All rites are made up of three stages: the separation, the transition and the inclusion, and all rites mark the shift from stage of one's life into another, from belonging to one group, to belonging to another, thus offering the people involved a chance of respite and reflection, providing balance, stability and a sound structure on which one could lean on in hard times.

Keywords: rites, rituals, passage, initiation, anthropology

Published in 1909, *Les rites de passage* by anthropologist and folklorist Arnold van Gennep (1873-1957) has become since then a staple of anthropology. The book translated first into English in 1960 and later into more languages has introduced the phrase of 'rites of passage' to psychology, history and religious studies. Moreover, it became one of the fundamental theories of folkloristics, Dundes arguing that "It is probably fair to say that no example of folkloristics analysis has had more impact on the scholarly world than this classic study" (1999: 100-101).

Arnold van Gennep dedicated his life to anthropology and folkloristics, never once having the chance to teach or condone his research in an academic institution in France. He is considered to be the father of "formal processual analysis" (Turner, 1969: 166), a pioneer of structuralism (Dundes, 1999: 101), a master of French folklore (Zumwalt, 1988). His works played a key role in connecting the 19th century late folkloristics and the contemporary ethnography. He was a major influence in establishing folkloristics' academic status and dedicated his life to folklore studies, becoming one of the most representative figures of folklore scholars in Europe.

Les rites de passage is the first book of its kind and is introduced thus by its author: "Detailed descriptions and monographs concerning magico-religious acts have accumulated in sufficient number in the last few years that it is now possible to attempt a classification of these acts, or rites, that would be consistent with the progress of science" (van Gennep, 1960: xxv). The author, having comprised an enormous collection of descriptions and recollections of rituals performed not only by tribes and isolated

groups, but also tightly organised social structures already well established in the society, like the Catholic Church, thus gathering together the experience of human life, the different groups belonging not only to different cultures, continents or beliefs, but also to different centuries.

While each society can be divided into many social groups, according to many criteria, there are two distinct divisions that have witnessed the test of time: the secular and the religious, the profane and the sacred. For a person to pass from one group to another (age group, professional caste, social class, even from one citizenship to another), they must first fulfil a series of conditions, "all of which have one thing in common: their basis is purely economic or intellectual" (van Gennep, 1960:1). When it comes to the passing from the secular world into the magico-religious one, the division is so great between the two worlds, that the person cannot pass without an intermediate stage, the transition being always marked by ceremonies or acts of a special kind, derived from one's belief, a particular feeling, mood or frame of mind.

If we were to look down on a scale of civilisation, we were to see, according to van Gennep, "an ever-increasing domination of the secular by the sacred" (van Gennep, 1960:2), magic or holy entering every single phase of a person's life, his everyday living. In this way, the life on an individual can be easily defined as a series of passages from one age to another, from one occupation to another, a progression from one group to another, each of these accompanied by ritualistic, special acts. Thus, life becomes a succession of stages with similar beginnings and ends: birth, childhood, puberty, adulthood, marriage, parenthood, advancement to a superior social class, career/ professional advancement and death. In his studies, van Gennep discovered "a wide degree of similarity among ceremonies" of passage from one group to another, drawing the conclusion that life resembles nature, due to its periodicity, cyclicity, and dependency on celestial changes.

In classifying the rites, Gennep firstly divides them into two categories: sympathetic and contagious, the firsts being defined as "based on belief in reciprocal action of like on like" (van Gennep, 1960: 4), while the later revolves around the "belief that natural or acquired characteristics are material and transmissible" (van Gennep, 1960: 7). Another classification is that of dynamistic rites, based on an impersonalized power, such as mana, and animistic rites, based on a personalized power represented by single or multiple beings, animals, plants, such as totems, may that power be anthropomorphic or amorphous. Rites are also easily classified into direct and indirect, positive and negatives, but what is important to remember is that one rite can belong to four categories at the same time. For example, the act of avoiding to walk under a ladder can be classified as dynamic, contagious, direct and negative. Most of the rites of the same kind can be easily classified under a category, but the classification is always just a matter of proportion, an animistic and positive rite, having an included dynamic and negative counterpart that is proportionally smaller.

Of course, the focus falls back onto the importance of the transitions from one form/cosmic world/ social class to another and van Gennep places the rites of passage into a special category of their own, one which they fully deserve. Upon further study,

rites of passage are subdivided in rites of separation or preliminal rites, rites of transition or liminal rites and rites of incorporation or postliminal rites. All the subdivisions are part of every passage rite, but they are not equally important or elaborated. For example, birthrites generally put more emphasis on the separation aspect, marriage rituals focus more on the transitional aspect, while in the rites connected to introducing the new-born to their family and community the postliminal rites are the ones weighting more.

The first category of rites approached by Gennep are the territorial passages, a category definitely richer and more diverse in the past than it is in the present, nowadays the passage from one territory into another requiring documentation, rather than a successful ritual through which the visitor can prove his good intentions. While the borders between territories disappeared, blurred and certainly became rarer, their existence implies a neutral zone or a transition zone which is not limited only to rites of territorial passage, but to all ceremonies or rites of passage, becoming a symbol, rather than a physical space between lands. What is interesting about the neutral zone arises from the fact that when discussing smaller spaces, towns, neighbourhoods, religious temples or house, it becomes physically smaller (a street, a bridge, a sign, the threshold of a door, a wooden beam or a stone) until it disappears altogether. The neutral zone is more often than not a portal, the door between the worlds with multiple rituals tied to it. Even more, transition rituals are not only ceremonies connected to the portals; the author also points out evidence of rites happening when crossing a mountain or crossing a river, rites happening when changing residence, or when exiting a house, a temple of another building (van Gennep, 1960: 22).

Of course, in religious settings, there are multiple, easy to identify rites of entering or exiting a scared space (kissing icons, sign of cross, bowing to sculptures/pictures, exiting on a different door than the one you came through, etc) and the territorial passage form one country to another sometimes requires special documentation. The question is 'what other rites have we maintained and still adhere to in secular contemporaneity?' It is my opinion that almost all social instances that we consider today to be 'polite' are remnants of rites of territorial passage, such as knocking on a door and waiting for a spoken acceptance before entering a room/house/ office, wiping our shoes on a mat before entering a house or taking our shoes off, taking off hats or scarfs, bringing a housewarming gift when vising a friend for the first time or vising someone's new residence for the first time, etc.

The study under scrutiny highlights that territorial passages imply the existence of two different entities: the group already inhabiting a space and the individuals/foreigners/strangers coming into that space. Van Gennep notices a pattern of ritual behaviour in such instances that follows the same stages, even if the length and intricacy or importance of the stages differ. The rite follows five main stages: stop, almost always required by the already established residents; a waiting period, imposed on the foreigners; a transition period; the individuals' entering the community; and lastly the incorporation of the foreigners into the community. There are many, multiple particular rites that are included in this basic procedure that we recognise to be true

even in present day social situations, such as physical contact (a handshake, fist bump, kiss on the cheek, etc), an exchange of gifts, that can include food or beverages, the act of eating/ drinking/ smoking a pipe together, or, rarer in the present, sacrificing an animal, anointing in religious/ spiritual instances, foreigners and members of the group being attached togethers, being covered together or sharing a seat. Greeting are probably the most common rites of incorporation of an individual in a group, while the sharing of wives is rare and forgotten in civilised societies. All the rites that revolve around established groups or individuals, may them be of incorporation (happening not only when including new adult members, but also in the case of adoption) or separation (in the case a group is sent to enact revenge on another, to war or exiled) are gradual, carried out in stages as not to disturb the daily routine, but to ease into the new.

Pregnancy and childbirth are grouped together in one category of rites that, in my opinion, alongside the initiation rites, are almost, if not completely, extinct in the present. Once more, the entire experience of pregnancy and childbirth is sectioned into the same three stages: the separation, the transition and the incorporation. The separation happens in the early stages of pregnancy, the pregnant woman being considered in some tribal communities a stranger and thus becoming isolated from the other sex, her biological family and even other members of her own sex. The transition period is considered to be the remaining of the pregnancy, sometimes peppered with smaller scale rituals that ensure the good health of the mother and of the child. The reintegration happens after the childbirth and is made up of two co-dependent elements: the physical return and the social return, which, in our society coincide. What is interesting to notice it that the complexity of the rites in tribal communities increases in atypical cases, such as birthing twins. The first birth is especially important and the newly mother gains with it not only a better and higher social standing, but also a more powerful and stronger bond with the spouse, the in-laws and the community.

Rites related to new-born's birth and subsequent childhood are a collection of moments that do not necessarily follow the same three-stage pattern, but can be grouped into rites of separation, transition and inclusion. The first rites are those of separation and start with the severing of the umbilical cord, being followed by protection rites and gradual incorporation into the community. The new-borns, like their mothers, are initially considered separate from the society they live in and must slowly be incorporated, their transition beginning with the moment their mother socially returns from childbirth. Not only the cutting of the umbilical cord, but other separation rites like: first bath, first cutting of the nails, first haircut, have hygienic purposes alongside the role of separating the child from its mother. Rites of incorporation, that gradually happen, are: naming the child, nursing for the first time, presenting the child to the close family, the baptism, presenting the child to the community, the first tooth, etc. What must be noted here is the fact that this gradual incorporation that happens throughout the childhood will only be fully achieved after the initiation rituals have successfully been completed.

Childhood rites are best described as a collection of 'firsts' unable to be clearly organised into a pattern, due to the fact that these first moments have no connection to

the cyclicity of nature, and also because they happen at different biological ages not only in different cultures, but also in different families and even for children of the same family. It is no wonder, that in the absence of rites to mark these moments, in our present-day society, parents feel the almost compulsive need to capture in photography and mementos all these 'firsts' so important for their child. Without a rite to make the proper transition from new-born to an infant, a toddler and so on, in the secular world, parents have maybe found behaviours that fulfil their subconscious need of marking these precious moments.

When approaching initiation rites, the first distinction operated by van Gennep is between puberty rites and initiation rites, since no institution as important as the initiation of youngsters into full-fledged adult members of the community can be founded "on an element undeterminable and as irregular as puberty" (van Gennep, 1960: 66). Puberty as a concept is proved to be unreliable, since in the case of both sexes, physical puberty is not coincidental with physical changes, as none of them happen at the same time: for instance, the discovering of sex as pleasure for the first time, or the first menstruation or the circumcision either. Even more than that, it is important to distinguish between social puberty and physical puberty and to recognise the fact that puberty rites are a class of their own, different from initiation rites and the transition rites from childhood to adulthood.

Despite the multiple variations and the tens of initiation rites from all over the world presented by van Gennep, there is a general pattern to be observed. The pattern consists of six consequential stages throughout which the initiate passes to become a complete member of the society he is a part of. The pattern begins with the separation from the rest of the community, from the previous environment and the following isolation of the initiates in the wild, within a special or sacred territory or space. These are followed by the loss of the parent-child connection or bond, usually marked by a rather violent ritual in which the motherly figure often weeps for the loss. Related to the same separation mindspace, the next stage is symbolically suggested by death, as the loss of childhood. Within this stage, the novice is considered dead by his family and community until they have finished their novitiate.

Further on, after the loss of community, the loss of physical protection, the loss of a bond with the parents and their ancestry, the ultimate loss of death, the initiation process sets on building through the stage of instruction. This step represents the opportunity for the novices to be educated in the matter of tribal laws and their gradual witnessing the ceremonies and rituals that have been restricted to them so far. The final act represents the culmination of the initiation process and the first step in the reincorporation of the initiate. It involves the sacred/ religious ceremony, corroborated with the physical mutilation which varies from tribe to tribe, from people to people, making the initiate resemble the adult members of his community. Besides the already discussed trend of separating from the usual/ typical/ secular in order to be integrated into the sacred, there is the tendency towards separating from the sacred in order to be later, after the transition period, incorporated into the ordinary. Both of these variations have the same result, that of the initiate retaining a special magical-religious quality.

Initiation rites are not only happening in tribal communities, but in highly organised religious and secular instance as well. The same general pattern is followed when ordaining a priest; a more simplified rite is used when initiating someone into a professional caste, even in present-day situations. A particular case of a more complex initiation rite is that of crowning or enthronement, the king or queen being considered sacred and closer to the divine than anyone else.

Outside the religious contexts, initiation rites have almost been abolished, but my questions is: aren't some of the behavioural patterns noticed in teenagers unconsciously mimicking some ancestral knowledge stored in our collective unconscious? This may explain why sometimes teenagers irrationally seek to destroy any parental bond or connection, why they are so eager to leave home and strike out on their own, why they crave to display what they and the society consider to be adult behaviour (drinking, smoking, sexual intercourse) and, maybe, why they are so eager to forever modify their physical appearance with piercings, tattoos, scarring or even branding, as a way of celebrating adulthood, as the culmination of their non-existent initiation rite, as a way of triumphant self-mutilation.

Another interesting aspect to notice in relation to the initiation rites is the similarity with the birth rites, such as the loss of connection which the mother initiation brings about, just like the cutting of the umbilical comb. Another similar element is the fact that the initiate may take on a new name, just like the new-born is given one, this name having a dual purpose: that of offering individuality and a bond to the family/caste/community or a mark of their social status easily recognisable by others. One more element to keep in mind is the fact that in some tribal communities, the novice cannot be initiated, before their parent has performed a ceremony or rite of passing into old age, a ceremony of public acceptance of his new social position.

Maturity follows social puberty and its clearest expression is the founding of one's family. The most important transition from one social category to another is granted by marriage, since, for at least one of the spouses, it involves a change of family, clan, village, tribe (van Gennep, 1960: 116), residence and even the appropriation of a new culture. Since the marriage involves not only the two spouses, but their families and communities as well, the period of transition associated with this rite is especially long-lasting and of considerable importance. Referred to as betrothal or engagement, it is considered, among many cultures, an autonomous part of marriage, being characterized by its own separation, transition and incorporation rituals.

Only after the betrothal, there follow the marriage rites, which, according to van Gennep, "consist chiefly of rites of permanent incorporation into the new environment but which often include rites of individual union also, though the latter do not occur as frequently as one would first expect" (1960: 117). In my opinion, in present-day society, the percentages are reversed, marriage rituals and ceremonies being focused on the union of two individuals, and only sometimes referring to the union of the two families. The complexity of marriage rites is given not only by the persons and objects involved in the marriage, but also by the variations of the family they are about to constitute and the various groups of people involved and interested in the union, such as: the two sex

groups, the patrilineal and matrilineal descent groups, the family (close or extended), groups such as clan, age groups, professional caste and the local group (villagers, neighbours, etc.) Marriage is an even more complex rite due to its economical nature and importance, being intertwined with the marriage rites proper.

Marriage follows the same three steps: separation, transition and incorporation. In the case of marriage, separation is a lengthy ritual in many cultures, due to the strong bond between the spouses and the age groups and sex groups they are a part of. This separation takes sometimes the form of capture or pretend kidnap of the bride, of flights from home with the help of friends, destroying something connected to bachelorhood or childhood, cutting or shaving hair or beard, covering with a veil, chancing one's name or personality, passing or jumping over something (threshold or broom being the most obvious examples and many others).

In the case of marriage, incorporation is the most significant and emphasised stage ending the financial negotiations, the ultimate goal of the marriage rites being the founding of a new family, perfectly integrated into the rest of the community. The incorporation can be divided into rites of individual incorporation and rites of incorporation with a collective significance. Some of the rites of individual incorporation are: the exchange of belts, bracelets, rings or clothes, tying one spouse to another with a cord, tying parts of the spouses' clothing, reciprocally touching each other, using objects that belong to the other, offering the other souse something to eat or drink, sitting on the same seat, being covered with a veil or a single piece of clothing, drinking from the same cup, anointing each other and many others. Rites of incorporation with collective meaning intermingle an individual with a group or two groups and some of them are related to the exchanges of gifts, collective ceremonies such as ritual dances, wedding feasts, exchange of visits, putting on the custom clothing of married men or women (van Gennep, 1960: 132).

Not surprisingly, since marriage is the founding stone of any society, many of these rites or 'language' can be found not only in religious/spiritual ceremonies, but also in the secular ones, such as the courthouse or civil marriages. Beyond the ceremonies, people still maintain customs and behaviours that are strongly connected with ancestral rites, the most popular being related to the couple sleeping apart the night before the wedding, not seeing each other until the ceremony, exchanging rings, the ritual first kiss as a married couple, the first dance of the newly married spouses, the celebratory meal shared with friends and family and many others.

Funeral rites is the last category approached. Van Gennep surprisingly holds that, even though one would expect the separation stage to be the most prominent, the data collected point out that it is the transition period has a tremendous duration and complexity, sometimes granting it autonomy. The transition rites usually start with the placement of the corpse/ coffin in the deceased' house or some other place with spiritual or religious significance. Being especially complex, the transition stage is sometimes subdivided into several parts, systemized in the form of ceremonies and commemorations. Funeral rites, perhaps out of all the rites presented, contain the most variables. They vary widely, depending not only on the culture and the religion or belief

or beliefs in the after-world, but also on the sex, age, social position on the deceased and on the cause of death.

Separation rites in funeral rituals include: various procedures of transporting the body, burning of tools, clothes, hut or other possessions of the deceased, rituals of washing, anointing or other rites of purification, and numerous taboos. To those, we add the procedures of physical separation such as: the grave, the coffin, the cemetery, the mat, the placement in the trees, covering the body with stones or the especially solemn act of closing the coffin or the tomb.

The most common incorporation rites involve the shared meals or the commemorative celebrations that occur after the proper funeral, their goal being that of reuniting the surviving members of the group with one another and sometimes, even with the spirit of the deceased. Sometimes, though incorporation rites in funeral rituals have the purpose of integrating the deceased into the world of the death, they are the most extensively elaborated, being endowed with the deep significance (van Gennep, 1960: 146). Some of these incorporation rites are similar to hospitality rites or rites of incorporation into a clan, family or adoption.

Mourning can be considered a separation from the community, an isolation filled with taboos and negative practices. And yet, van Gennep argues that it is actually a transitional period for the survivors of the deceased, a period they enter through separation from the community they live in and when it ends, they will reintegrate into the society. During the mourning, the family and friends of the deceased form an atypical group, being temporary situated between the world of the dead and that of the living.

On reading about the tribal rites performed in funeral, approached by van Gennep, one easily recognises many of the customs we perform when burying a family member, no matter the culture or the religion they/ we are a part of. This can be explained in two ways: on the one hand, funerals are always marked by a religious/spiritual ceremony and religious organisation have managed to hold onto the rites better than the general, secular population. On the other, for the surviving family members and friends of the deceased, the funeral of a family member or friend is one of the hardest moments to pass through; this can be a reason why people lean on the structure of customs and rites as if they were a map that can help them navigate the painful situation, endowed with significant emotional values since it has been used by the deceased and, most likely, by their entire ancestry.

At a superficial glance, rites are something belonging to the past, to uncivilized people and their forgotten customs, but, at a more patient, careful glance, we notice them all around us. They are a constant of our social life possessing even more significance in atypical instances, such as pregnancy, illness, journeys, death and so on. They offer us a way of structuring our life, of giving it meaning, and they offer the people that experience it a chance to stop, wait, rest and then begin refreshed in a different way. In the absence of rites, of a logical sequence of rituals, steps, ceremonies and thresholds to pass through from birth through death, life can be perceived like scattered meaningless moments with no connection to one another.

In fact, not only for humans, but for every living being "life itself means to separate and to be reunited, to change form and condition, to die and to be reborn" (van Gennep, 1960: 189). We have all the good reasons to wonder how a person can be satisfied with his/her life, be assured of the purpose in the universe if there are no visible significant ways regarding how the changes of form and conditions, the changes from one age to the other, from one social status to another, from one social condition to another can be accomplished. Bastardized, forgotten, mutilated and reduced to hasty moments, rites have been pushed aside as something belonging to the uncivilized past, when, in fact, we need them today more than ever to ground us, when so many of us feel lost in the storm of life.

Bibliography:

Dundes, Alan. 1999. Internation*al Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
Turner, Viktor. 1969. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing Company.
Van Gennep, Arnold. 1960. *The rites of passage*. Chicago: The University of Chicago Press.
Zumwalt, Rosemary Levy. 1988. *The Enigma of Arnold van Gennep (1873-1957): Master of French Folklore and Hermit of Bourg-la-Reine*. FF Communications, 241. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatermia.

THE STAGES OF MARIN SORESCU`S POETRY

Maria Mirela TRANĂ
PhD Student, University of Pitești

Abstract: This article presents the poetic stages of Marin Sorescu, a prominent personality of the 1960s, who made a significant contribution to the revitalization of Romanian literature. Sorescu's lyric poetry is distinguished by originality and depth. In his works he approaches themes such as, absurdity of existence, time, creation. Moreover, nowadays, through nonconformity, innovative association of terms and through a unique comical way of presenting tragic situations, Sorescu's volumes of poems are truly alive and represent a real intellectual treatment for readers.

Keywords: irony, humour, poetry, human being, reality

Lucrarea de față își propune în cele ce urmează să ilustreze evoluția poeziei lui Marin Sorescu, pornindu-se de la debutul său literar, până la publicarea ultimului volum. În scopul atingerii acestui obiectiv, demersul va fi atât unul teoretic, respectiv introducerea liricii sorescine într-o perioadă istorică, cât și unul analitic, prin interpretarea acesteia.

Tema prezentului articol este una actuală, fapt dovedit de interesul criticilor literari față de opera lui Marin Sorescu, interes concretizat în monografii, studii, articole, dicționare. Importanța poeziilor sorescine provine din faptul că acestea se adresează unui public nelimitat, care-și găsește un refugiu, o ancoră, o legătură spirituală cu acest univers liric.

În intervalul 1948-1953 a avut loc instaurarea regimului comunist și sovietizarea forțată, moment în care fenomenul literar românesc a fost suprimat, alterat, controlat, devenind un instrument de propagandă politică. După această perioadă mai puțin înfloritoare, începutul anilor ’60 anunță o revitalizare a poeziei, aceasta întorcându-se la formele și obiectivele sale inițiale.

Laurențiu Ulici a constatat că neomodernismul poetic românesc este caracterizat de o mare diversitate, dintr-o pluralitate de voci lirice, care au la bază o viziune similară ce prezintă nuanțări și diferențieri firești. După cum susținea Iulian Boldea în lucrarea sa *De la modernism la postmodernism*, poezia neomodernistă este „ [...] o poezie însuflețită de idealul noutății expresive, al unor mutații de viziune, de atitudine și de stil. În același timp ea își propune asumarea unui efort de reînodare a unei tradiții literare prestigioase, aceea a epocii interbelice. Asimilarea acestei experiențe creatoare, reasumarea tradiției se conjugă în anii '60 cu dimensionarea dintr-o perspectivă proprie a unor toposuri și modele novatoare, ce tind să redea poeziei prospețimea, vigoarea și profunzimea pierdute în prolecultism. Pătrunderea în dinamica eului, evaluarea tectonicii abisale a miturilor, reinventarea confesiunii cu

valențele sale subiective și reflexive adiacente, accentul acordat erosului, sunt teme și constante ale lirismului ce au conferit identitate neomodernismului."[1]

Marin Sorescu a avut o contribuție fundamentală la evoluția lirismului românesc.

„ Autor al unei poezii care a fost pusă cel mai adesea sub semnul nonconformismului, al inaderenței fundamentale la convenția poetică și al insurgenței față de modelele consacrate de tradiție, Marin Sorescu și-a configurat și consolidat o personalitate lirică inconfundabilă, de fapt, la vreuna dintre multele registre ale vocii sale, la vreuna dintre numeroasele manifestări ale unui eu liric proteic, greu de prins în vreo formulă critică."[2]

Poet, dramaturg, prozator, eseist, ziarist, critic de teatru și de film, Marin Sorescu, a fost un scriitor total, în acest sens criticul literar Alex Ștefănescu opina despre autor că: „[...] a fost - și este și post - mortem - un poet important, un dramaturg important, un critic literar important, un traducător important, un prozator (destul de) important, un publicist important."[3]

În viziunea lui Călinescu, acesta a fost în primul rând poet, însă Marin Sorescu susținea: „Eu nu sunt la urma urmei, poet, dramaturg și eseist, ci mă consider scriitor, scrisul este profesia mea, și un scriitor trebuie să tindă, măcar, a fi cât mai complet."[4] Dorința autorului de a fi complet s-a concretizat deoarece opera sa este caracterizată de diversitate.

Fănuș Baileșteanu a remarcat că pentru scriitor actul de creație este de o profunzime acută: „ Actul de creație este însă văzut de Marin Sorescu cu o gravitate de rezonanță cosmică, Gest esențialmente demiurgic, actul de creație are de înfruntat cataclisme geologice și, dacă le învinge, victoria sa se cuvine a fi prețuită cu atât mai mult: „ Scriu pe cutremure /...// Foarte mulți strămoși de-ai mei / S-au mutat în pământ / De teama cutremurelor. / Numai eu mai încerc să le leg / Ca pe șinele de cale ferată, după deraiere, / Aceste două cuvinte."*(Creație).*[5]

Cornel Regman, din punct de vedere istoric, în lucrarea *Explorări în actualitatea imediată*, împarte lirica sorescianǎ în trei momente pe care le-a intitulat Sorescu I, Sorescu II și Sorescu III: „ [...] Sorescu III există în virtutea faptului că i-a premers Sorescu II, în multe privințe deosebit de Sorescu I."[6] Același critic literar afirma: „ [...] Sorescu I, autor de ingenioase și paradoxale scenarii care dinamitează certitudinile zilnice și stabilesc raporturi de intimitate cu fețele incomode ale lucrurilor. [...] Cu Sorescu II intrăm de-a binelea pe tărâmul burlescului, mișcare vizibilă mai ales pe planul descătușării expresiei; poetul „se face comod " înlăuntrul formulei sale, care continuă să fie a semnalizării bizareriilor și paradoxurilor existenței. [...] În poezia lui Sorescu, optica țărănească și într-un sens mai larg miticească a luat-o înaintea

[1] Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism*, Târgu-Mureș, Editura Universității ,,Petru Maior ", 2011, p.79
[2] *Ibidem*, p.129
[3] Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000*, București, Editura Mașina de scris, 2005, p.407
[4] Mihai Sin, *Interviu cu Marin Sorescu,*în *Vatra*, nr.5, 20 mai , 1976, p.11
[5] Fănuș Băilesteanu, *Marin Sorescu studiu monografic*, Bucuresti, Editura Steaua Procion, 1998, p.88
[6] Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată,* București, Editura Eminescu, 1978, p. 107

universului țărănesc, a cărui promovare în poezie va fi programul lui Sorescu III."[7] Primul moment este reprezentat de parodia din *Singur printre poeți,* dar și din alte volume, al doilea de poezia abstractă, conceptuala, regăsită în *Poeme, Moartea ceasului* și în *Traversarea*, urmând ca cel de-al treilea să fie reprezentat de poezia „țărănească" din ciclul *La lilieci.*

Fănuș Băileșteanu se oprește asupra altei clasificări, făcând referire la ipostazele în care poate fi percepută opera sorescianã: „ I - o scriere ironică, în răspăr cu gândirea comună; II - o scriere de concepție proprie, mai puțin ironică solemnă, ceremonioasă, nu fără unele reflexe bizantine, ortodoxe, [...] III - o scriere în Rollenlyrik - deci un fel de lirică „ prozaică " - „obiectivă " [...] ".[8]

Primele proiecte literare ale lui Main Sorescu, proiecte mai puțin cunoscute și analizate, sunt poemele scrise în anii '50. În ciuda constrângerilor făcute de contextul politic, se pot identifica în cuprinsul acestora elemente ale parodicului, ludicului și burlescului. Cosmin Borza afirma că „ [...] multe poezii din volumele *Versuri inedite* (creațiile „folclorice", eroticele și pastelurile) și *Încoronare* (în special textele incluse în secțiunea intitulată inspirat - căci atât de atipic pentru Sorescu - *Lirice*) par scrise de un Eminescu „pașoptist" sau de un Labiș fără entuziasme sociale."[9] În acest sens, sugestivă este poezia *Încoronare*: „ Cu dor ca prima oară, îndrăgostit ca Dante, / În liniștea grădinii eu o aștept să vie... / Amurgul îmi aruncă pe umeri o mantie / De purpură și aur cu flori și diamante. // Și-a teilor coroană cu flori gălbui, o mare / În care, luminoase, se văd aprinse stele / Coboară peste visuri, pe pragul frunții mele / Și-mi cere-un chip aievea cu ochii de cicoare. [...] "

O viziune cu totul diferită face de cea din *Încoronare* este cea care apare în *Versuri inedite.* Deoarece discursul parodic este nelipsit, Marin Sorescu oferă o replică la *Luceafărul* eminescian prin intermediul poeziei *Primăvara dragoste...*: „Încruntat cătam la ea .../ Și mă-ndrăgosteam lulea. / Ce lulea? E prea banal: / Mă îndrăgosteam mortal! ". Luceafărul se „ dă jos din univers" pe o „ funie de vers ", îi veghează pe îndrăgostiți și are mărimea unui „ou de struț."

Perspectiva demitizantă soresciană reiese din ciclul *Rondelul rondelului meu* în care sunt caricaturizate moravurile social-culturale ale epocii și în care se dorește purificarea și autentificarea existenței: „ Rondelul meu e vârf de ac / Și câteodată măturoi [...] Smulge ce-i mască, ce-i capac / Peste paiață și noroi. / Înțeapă unde e gunoi. / Rondelul meu e vârf de ac / " Mai mult decât atât, în *Rondelul unui poet* , Sorescu transmite săgeți tuturor poeților care nu au talent și care primesc aprecieri nemeritate din partea criticilor: „ A pescuit talent pe baltă /

Și-ndată s-a făcut poet / Toți criticii în slăvi îl saltă: « Trăiască marele... (secret) ! » [...] Shakespeare cioplea mult ... în daltă / Până să scoată un sonet, / Dar ăsta-i geniu get-beget: / A pescuit talent în baltă."

Marin Sorescu a debutat cu volumul *Singur printre poeți* (1964), care după spusele lui Alex Ștefănescu: „ nu era o simplă culegere de parodii, ci o paradă de stiluri

---

[7] *Ibidem*, pp. 116-117
[8] Fănuș Băilesteanu, *Op.cit.* , p.27
[9] Cosmin Borza, *Marin Sorescu: singur printre canonici*, București, Editura ART, 2014, pp.65-66

ale poeziei românești contemporane."[10] În cadrul acestui volum este condamnată stereotipia conceptuală ce se regăsește în peisajul literaturii contemporane. Eugen Simion afirma că „ Parodiile sale arată o imaginație lirică bogată și o virtuozitate tehnică ireproșabilă. Nu trece neobservat spiritul lor critic. Într-un loc ia în râs familiaritatea nepotrivită cu care o poetă contemporană vorbește despre cosmos (*La Marte*), în altul pastișează (și surpă din interior) modul solemn cerebral de a vorbi, în lirică, despre lucrurile banale și a spiritualiza elemente derizorii (cravata ca o „ fâșie de cosmos", „ singura certitudine cu nod " etc.)"[11]

Eugen Negrici a remarcat că prin debutul său editorial, poetul dă dovadă de „ un spirit iconoclast de bătaie lungă , cu o cuprindere a cârtirii mult mai încăpătoare decât pare. Că nu numai ticurile poeziei devitalizate, înțepenite de sloganuri, ale unora dintre contemporanii de notorietate, fabricați de erorile unei epoci, îl iritau, ci, în genere, orice împrejurare în care expresia apare convenționalizată, chiar dacă - și poate mai ales dacă - pornește dintr-o realitate sufletească profundă."[12] *Singur printre poeti* marchează căutarea unei voci poetice caracterizate prin unicitate într-un context aplatizant care mizează pe uniformizare.

Odată cu apariția volumului *Poeme* (1965), Marin Sorescu dezvăluie un alt stil liric, unul din care nu lipsește ironia, dar care este caracterizat de o profunzime mai mare decât cea manifestată anterior. *Poeme* dezbate mari teme ale existenței, poetul devenind un adevărat gânditor-filozof. G. Călinescu afirma: „Fundamental, Marin Sorescu are o capacitate excepțională de a de a surprinde fantasticul lucrurilor umile și latura imensă a temelor comune. Este entuziast și beat de univers, copilăros, sensibil și plin de gânduri până la marginea spaimei de ineditul existenței, romantic în accepția largă a cuvântului."[13]

Creaţia lumii, arta, moartea, destinul, raporturile generale ale omului cu relativul şi absolutul, efemerul şi eternul, idealul şi fenomenalul sunt elemente ale volumului care implică o distanțare față de orientarea contemporană. Acest lucru reiese încă din primele două poeme ale volumului din 1965.

Sugestivă în ceea ce privește acest volum este poezia *Matinală*: „ Ne spălăm cu clăbucul tău, soare, / Săpunul nostru fundamental,/ Întindem mereu brațele spre tine / Și ne frecăm bine cu lumină, / De ne dor oasele de-atâta fericire. // O, ce veselie / E pe pământ dimineața!/ Deocamdată nu știm de unde să luăm / Și cele mai bune prosoape- / Și ne ștergem pe față cu moarte."(*Poeme*, 1965) Desacralizarea și descosmicizarea unui simbol solemn, cum este soarele, oferă cititorului uimire, surprindere, dar și confuzie și dezorientare. În poezie, soarele devine un obiect de uz casnic, iar pe un ton impersonal sunt înșirate o serie de enunțuri destul de banale în aparență. Mesajul sentință al acestora „ mută accentul valorizării pe aspectul tragic al existenței; tot ce trăiești în experiența cotidiană se reduce la ceva derizoriu, la câteva acte stereotipe ce

[10] Alex Ştefănescu, *Op. cit.* ,p .407
[11] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. III, Editura Litera, Chișinău, 1998, pp. 134-135
[12] Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1978, p.144.
[13] G. Călinescu, *Un tânăr poet (Cronica optimismului)*, în Contemporanul, nr. 43, 23 octombrie 1964, pp.1- 2

pot fi transmise direct într-o expresie sobră, la fel de stereotipă ca și mecanicitatea actelor comise [...]".[14]

Sorescu intră într-un univers al copilăriei în volumele *Unde fugim de acasă* (1968), *O aripă şi-un picior* (1970) şi *Ocolul infinitului mic, pornind de la nimic* (1973). Universul infantil înseamnă descoperirea treptată a cuvintelor, iar pentru autor o întinerire şi o nostalgie. Prin interemediul jocului adultul evadează din cotidian într-o lume lipsită de griji și responsabilități. Reprezentativă în acest sens este poezia *Zbor* din volumul *O aripă şi-un picior*: „Un sentiment plenar / Din ce în ce mai rar / Cînd ies doar pe balcon / Şi cred că-s avion.// Şi zbor cu glastre-n braţă / Prin linştea măreaţă. / Şi-o cioară subţioară / Mi-arată cum se zboară.'' O altă poezie ce ia forma unei fabule în care lupul este agresorul și oaia victima, dar cu toate acestea, ei formează un cuplu fericit este *Perechea*: „ Oaia ce-a mâncat-o lupul / A format cu el un cuplu. / Și-au rămas, un lup și-o oaie, / De povestea lumii-n ploaie. / - Ce-ai văzut? Cum l-ai luat, / Oaie dragă? / -M-a mâncat. / -Lupule, cum de-ai putut / Să iei oaia? / -Mi-a plăcut. / Oaia ce-a mâncat-o lupul / A format cu el un cuplu." (*O aripă și-un picior,* 1970*)*

Volumul *Moartea ceasului* amintește de două teme grave ce marchează existența ființei umane: timpul si moartea. Existența văzută ca un efort sisific prin modul în care se derulează aceleași imagini, cu aceiași protagoniști, repetarea continuă a unor activități banale, lipsite de sens, îl determină pe Sorescu să înteleagă că viața nu-i oferă nimic deosebit. Poezia *Viziune* are la bază aceleași idei despre existență, rutina făcându-ne să ne învârtim într-un cerc vicios, fără să găsim o cale de evadare, totul rămânând neschimbat: „ Nu mai există copii noi, / Aceiași părinți de la începutul lumii / Nasc mereu aceiași copii...". Totodată, pune accent și pe faptul că omul modern este înlocuit de obiectele ce-l reprezintă: „O servietă, importantă, ministerială / Flirta de o jumătate de ceas / Cu o poșetă de piele de șarpe".

„ *Tușiti* (1969) se menține în linia poemelor anterioare, nici un pas înainte, nici un pas înapoi.(...) Faptul nou în volumul de acum este renunțarea la miturile celebre. Marin Sorescu nu mai face, vreau să spun, cu obstinație o lirică a miturilor întoarse, evită de regulă motivele livrești și lasă versului o mai mare libertate de mișcare." [15]

Volumele *Suflete bun la toate* (1972) și *Astfel* (1973) sunt caracterizate de o emoţionalitate mai intensă, un Sorescu mai matur și mai profund în ceea ce privește lirismul ironico-fantastic.

Au urmat și ale volume ce și-au impus același stil marcat de originalitate, inventivitate, ironie, haz, degajare, de un spirit zeflemist și liber. În acest sens Eugen Simion afirma :„ Nu există o evoluție a motivelor, o înlănțuire a *subiectelor*. Imaginația aleargă printre mituri și întâmplări, descoperind poezia acolo unde ne-am aștepta mai puţin. Apoi totul este reluat de la capăt (...), ca în cunoscutul mit al omului care poartă pe umeri la infinit o imensă stâncă. Poezia devine, atunci, o lungă confesiune despre condiția omului. Poemele (metaforele) se completează, se amplifică volumele de

---

[14] Marin Mincu, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX*-lea *(de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu),* Constanța, Editura Pontica , 2007, p. 651.

[15] Eugen Simion, *Op. cit.* ,p.145

versuri formează o imensă bobină. De oriunde apuci firul ei, poți intra în problematica întregului." [16]

O scriere cu totul diferită față de poeziile din volumele prezentate anterior este reprezentată de ciclul de șase volume intitulat *La Lilieci*. Deosebirea este că funcția parabolică, este înlocuită de cea realist-evocatoare și totodată aici apare o concretețe mult mai mare a elementelor narative și descriptive, motiv pentru care M. Nițescu a numit ciclul *La Lilieci* „poezia concretului".

Cuprinsul acestor volume a reprezentat o serie de amintiri din copilăria lui Sorescu, ce oferă un festin emoțional cititorului.

Ni se prezintă-n detaliu „universul oltenesc al satului, cu specificul lui în vorbire, în gesturi, în mentalitate și psihologie, e recreat cu un neîntrecut simț al notației realiste: „Îmi arăta încă de cu toamnă opincile viitoare, pe spinarea porcului gras / Venit blînd la șanț, la politica oamenilor, și întinzîndu-se să-l scărpinăm pe burtă, / Cu degetele mari, noduroase, de la picioare" (Nea Florea).

În comparație cu satul blagian, care trăiește într-un orizont al misterului, atemporal, cel al lui Sorescu prezintă un mister care e fin integrat în tradiția și-n economia vieții.

Limbajul din *La Lilieci* este o formă de „ discurs omologat", cum o numea M. Mincu în lucrarea sa, toate formele dialectale, arhaismele, regionalismele, prind viață prin introducerea lor în actul discursiv. Discursul bulzeștean are la bază numai acele cuvinte ce-au marcat memoria colectivă și au rămas consecvente în ea, nu numai pentru conținut, ci mai presus de toate, pentru expresia în care s-au păstrat.

Maria Căpușan, într-un capitol intitulat „Surîsul lui Sorescu", opina: „ciclul *La Lilieci* constituie tocmai un [...] tratat doveditor a ce poate fi limba bine știută și mînuită, creatoare pînă în străfundurile ei sub pana sorescianӑ; chiar dacă uneori copilul Sorescu pare prins atît de tare în jocul lui că face alexandrinism gratuit cu țața Anica și cu satul acela situat, undeva, într-o Oltenie mititică."[17]

Prin crearea diferitelor tipologii de țărani care se confruntă cu diverse probleme dintr-un anumit stadiu al vieții lor: Mitrele (Spânzuratul), care voia să se spânzure de gura femeii, Grigore Târziu care nu se însura, prezența imaginii bunicilor autorului, figura tatălui, și el un țăran de rând grijuliu cu fiul său, iubitor de creație, Marin Sorescu dă viață unui mit prin intermediul literaturii într-o lume în care totul stă să se degradeze.

La Lilieci prezintă un „ realism de gradul zero, marcat prin cruzimea nudă a spunerii și decortificarea pâna la măduva mitică a semnului lingvistic, într-un proces ireversibil de desacralizare și parodiere. Dacă satul lui Creangă se trezește auroral la viață (odată cu cântecul pupezei) , dacă cel al lui Marin Preda își contemplă vangoghian amiaza (când secerătorii încearcă să se sustragă pârjolitoarei arșițe expresioniste), satul lui Marin Sorescu este negru tombal și nu întâmplător poetul atrage atenția că „ Lilieci nu e numele satului meu, cum s-a crezut. Cimitirul e înconjurat cu un gard de

[16] *Ibidem*, p.142

[17] Maria Vodă Căpușan, *Marin Sorescu sau despre tînjirea spre cerc,* Craiova, Editura Scrisul românesc, 1993, p.61

lilieci. Locul acesta de verdeață mi s-a părut simbolic, în multe sensuri. Moartea de aici păstrează o spiritualitate pe care m-am simțit dator să o semnalez."[18]

Toate particularitățile operei *La Lilieci* se vor consolida puternic în poezia cu același nume:

„ Nicăieri nu mănânci o varză cu carne / Mai gustoasă ca-n cimitir, / De ziua morților, când se face pomană / Și toate femeile vii se întrec în de-ale mâncării."

După cum s-a remarcat în lucrarea prezentă, poeziile lui Marin Sorescu, din punct de vedere evolutiv, își păstrează originalitatea și profunzimea prin tratarea unor teme grave într-o manieră ludică și ironică. Autorul se joacă „ de-a destinul" și „ de-a creația" și pune accent pe viață, timp, fericire, elemente ce controversează întreaga conștiință a ființei umane.

Marin Sorescu este un autor ce trăiește în actualitate, lirica sa se poate suprapune peste cea din secolul XXI, opera lui fiind încă viabilă, validă, actuală prin multitudinea de teme comune. El creează scenarii ingenioase care distrug certitudinile cotidiene și stabilesc legături cu fețele incomode ale existenței. Așa cum afirma Vladimir Streinu, Sorescu este ca un copil ce se joacă în drojdia existenței.

Bibliografie

Băilesteanu, Fănuș, *Marin Sorescu studiu monografic,* Bucuresti, Editura Steaua Procion, 1998.
Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior", 2011.
Borza, Cosmin, *Marin Sorescu: singur printre canonici*, București, Editura ART, 2014.
Călinescu, G., *Un tânăr poet (Cronica optimismului)*, în *Contemporanul*, nr. 43, 23 octombrie 1964.
5.Căpușan, Maria, Vodă, *Marin Sorescu sau despre tînjirea spre cerc,* Craiova, Editura Scrisul românesc, 1993.
Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea (de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu),* Constanța, Editura Pontica, 2007.
Negrici, Eugen, *Figura spiritului creator*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
Regman, Cornel, *Explorări în actualitatea imediată*, București, Editura Eminescu, 1978.
Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. III, Editura Litera, Chișinău, 1998.
Sin, Mihai, *Interviu cu Marin Sorescu,* în *Vatra*, nr.5, 20 mai , 1976.
Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000,* București, Editura Mașina de scris, 2005.

[18] Marin Mincu, *Op. cit.* , p. 652

SOME CONSIDERATIONS ABOUT MIRCEA ZACIU'S PROSE

Ramona MOLDOVAN (TRIF)
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Mircea Zaciu is mostly known as academic professor, a creator of the "School" of Cluj, or as an appreciated literary historian and critic. His debut as a writer is related to the prose text "Șobolanii", followed by novellas as "Unde sfârșește pustiul", "Pasagerii de pe corabia beată", "Semnele păcii, "Întâmplări din casa cu plopi", and "Tovarășii lui Nikos". He is seduced by the idea of writing movie scenarios, publishing the scenarios for the movies "Amiaza unei revoluții" and "Gaudeamus igitur". He also publishes plays in cooperation with Vasile Rebreanu. The posthumous volume of poetry "Jucătorul de rezervă" comes as surprise for the readers. He decides to renounce to writing fiction and later publishes in Almanahul literar a literary reportage titled "Chipul orașului meu". As all his generation colleagues, the writer Zaciu had to overcome a terrible dilemma. Educated in the spirit of the Greek-Latin Classicism, necessary to be taken in consideration as a writer, they felt that their achievements would fall as a sand castle under the pressure of the Marxist-Leninist ideology, in a context of a choice between servility and "oblivion". Beyond the visible attempt of "servility" to the socialist prose, Mircea Zaciu maintains the standards imposed by the culture that formed him. Eventually, Professor Zaciu chooses to abandon the writer career and to dedicate himself to the literary critique and history studies.

Keywords: Mircea Zaciu; prose; socialist-realism; communism/aristocracy; working class;

Introducere

Mircea Zaciu este cunoscut mai ales ca profesor universitar, creator de „Școală" clujeană, sau ca truditor pe tărâmul istoriei și criticii literare. Debutează publicistic foarte devreme cu un portret al lui Duiliu Zamfirescu, în 1944, în ziarul „Ecoul", demonstrând de atunci reale înclinații literare, iar la doar 21 de ani publică în „Almanahul Literar" de la Cluj proza *Șobolanii* (Zaciu, 1950 b-c), un text care demonstrează maturitate și talent și care va fi publicat în volum abia după șase ani, dar cu un alt titlu, *Începutul sfârșitului* (Zaciu, 1956a).

Tânărul scriitor va mai publica și alte proze, în același „Almanah Literar" care din 1954 se va numi „Steaua". Creațiile din această perioadă se dovedesc a fi o frescă a vremurilor de după cel de-Al Doilea Război Mondial, în mare, cu escamotarea realităților politice. Este vorba de *Semnele păcii* (Zaciu, 1950a: 44-70), *Întâmplări din casa cu plopi* (Zaciu, 1952c: 84-146), *Tovarășii lui Nikos* (Zaciu, 1952d: 13-24), *Bălcescu* (Zaciu, 1952a: 28-100), *Pasagerii de pe corabia beată* (Zaciu, 1953a-b). Atras fiind de realizarea de scenarii de film, acesta publică scenariul literar pentru filmul *Amiaza unei revoluții* (Zaciu, 1954), pentru ca apoi, cele două volume de proză din 1956, *Începutul sfârșitului* și *Unde sfârșește pustiul*, să îi aducă consacrarea de scriitor matur. După o pauză destul de lungă, în 1965 va realiza scenariul pentru filmul *Gaudeamus igitur*, ecranizat în regia lui Gheorghe Vitanidis, iar în 1972 va apărea volumul de teatru, scris împreună cu Vasile Rebreanu, *Sechestrul*, care cuprinde trei piese, *Sechestrul*, *Singurătatea trăgătorului la*

țintă și *Pe-o gură de rai*, ultimele două fiind jucate pe scenele Teatrului Național de la Cluj și din Oradea.

Asemenea colegilor săi de generație prozatorul Zaciu trebuie să depășească și el o teribilă dilemă ce-l măcina. Educați în spiritul clasicismului greco-latin, cu o solidă cultură fără de care nu te puteai impune în primul rând ca scriitor, aceștia vor simți că toate realizările lor se vor nărui ca un castel de nisip sub presiunea ideologiei marxist-leniniste, trebuind să aleagă între servilism și „uitare".

Legat de alegerea compromisului sau nu, *Începutul sfârșitului* este grăitor, întrucât, dincolo de încercările evidente de a „servi" proza socialistă, Mircea Zaciu păstrează ștacheta impusă de marea cultură în care a crescut și a fost format. În final, universitarul clujean alege să abandoneze cariera de prozator, preferând să se retragă spre aliniamentele studiului critic și al cercetării istoriei literare.

După ce se hotărăște să renunțe la beletristică, Mircea Zaciu publică în „Almanahul literar" *Chipul orașului meu - reportaj literar* (Zaciu, 1960: 37-57), care, deși subintitulat reportaj literar, nu este un simplu text-reportaj, ci prin felul în care este construit ducând mai degrabă spre nuvelistică, așa cum se întâmplă, de fapt, și în biografia pe care o construiește lui Caragiale (Zaciu, 1952b: 15-38). În anul 1976 va apărea volumul *Teritorii*, iar din 1993 până în 1998 își va publica *Jurnalul*, însă marea surpriză vine odată cu volumul de versuri *Jucătorul de rezervă*, apărut postum, „gândit și alcătuit de Ion Vartic și Marta Petreu" (Zaciu, 2000). Scurtul interviu de la final (Lungu, 2000: 77-79), este edificator pentru a înțelege mai bine pe seriosul profesor Mircea Zaciu, care, prin formație, nu cobora la notații „sentimentale", deși multele „transcripții emoționale" din volumele de călătorii și mai ales în *Jurnalele* tipărite îi trădează și o sensibilitate poetică, dacă ar fi să amintim descrierile de peisaje, emoția stârnită de venirea primăverii sau a toamnei, o ploaie de vară etc.

Ion Brad își amintește că Mircea Zaciu suferea vizibil din cauză că nu putea să se rupă de cariera didactică, aflată atunci la începuturile ei, și la care ajuns foarte greu în acei ani în care dosarele cântăreau greu, la fel ca originea socială, în pofida talentului sau competenței. Mircea Zaciu avea un dosar de „mic burghez" deoarece provenea dintr-o veche familie de intelectuali ardeleni și, în plus, acestea ținea enorm la familia sa. Ori, teoria

> „că «mica burghezie naște zi de zi capitalismul» se transforma pentru el într-o suferință și o revoltă greu disimulată. Cum era, deci, să scrie proză despre această lume de care, în mod firesc, era greu să se rupă?" (Brad, 2001: 30).

De fapt, era greu să scrie și despre lumea „nouă" care atunci se năștea și în care era greu să scrii literatură într-un mod convingător, și, totuși, crede Brad, universitarul clujean ar fi încercat gustul amar al amândurora, de aici apărând „plăcerea de a evada în trecutul mai îndepărtat" (30), cum apare, de exemplu, în ecranizarea despre Nicolae Bălcescu. Despre această alegere vorbește și Livius Ciocârlie care dezvăluie că, într-o scrisoare, Zaciu îl sfătuia să nu se lase cenzurat. „Nu e preferabil să mai aștepți, decât să fii apoi nemulțumit de o carte apărută tocmai cum n-ai dorit?" (Ciocârlie, 2001:47), îl întreba

profesorul, indicând un tratament ce și-l aplica și lui. Era cazul *Dicționarului*..., despre care mărturisea:

> „prefer de o mie de ori să pierd totul decât să mai trăiesc această lungă agonie și presiunile continue ce se fac, în fel și chip, asupra noastră, ca să acceptăm probabil un compromis care ne-ar face definitiv de rușine. Decât să scot lucrarea în orice condiții, și încă cu acest teribilism de tărăgănare continuă, prefer să o retrag" (47).

Sau, la împlinirea vârstei de 60 de ani, când oferă un interviu pentru „Steaua", în momentul în care i se cere să elimine unele răspunsuri, își retrage interviul spunând: „așa îmi trebuie dacă n-am răbdat să tac în continuare" (48). E vorba, iată, de aceeași atitudine ca și în cazul prozei, când, decât să accepte compromisuri, mai bine se retrage, renunță la scris.

Cum spuneam, observând reticențe în acceptarea stilului abordat, deschiderea, autenticitatea, realismul scrierilor, tânărul universitar clujean va lua dificila hotărâre de a se „retrage" din lumea creatorilor de literatură îndreptându-se spre critica literară. Scrierile literare fiind lăsate, oarecum, într-un con de umbră, și fiind mai puțin cunoscute, la fel de puține sunt și cronicile sau informațiile despre acestea. Există, totuși referiri la pasiunea acestuia pentru literatură, manifestată destul de timpuriu. De exemplu, Dumitru Micu vorbește despre vocația de prozator pe care Zaciu o avea înaintea celei de istoric și critic literar, plănuind încă din studenție „să scrie romane. Nu ținea să-și verifice mai întâi posibilitățile în proza scurtă" (Micu, 2001: 97). Ion Pop ne spune că profesorul avea o „memorie ieșită din comun și o inteligență de mare pătrundere" (Pop, 2001: 161), era capabil să realizeze „conexiuni revelatoare", să scrie despre vieți și universuri imaginate sau despre diverse „spații trăite, verificabile arhivistic, să arunce surprinzătoare punți de la o epocă creatoarea alta" (161). De asemenea, Ion Pop confirmă faptul că Zaciu o vedea istoria literaturii ca pe un mare roman în care scriitorii erau personaje rechemate să trăiască, eroi „legați de lumea prin care au trecut, cu umbre scrise în peisaje și obiecte, cu gesturi replici resuscitată ca pe o scenă, în necontenita schimbare de decoruri a marelui teatru al lumii" (161). Constantin Cubleșan aducând și el în discuție perioada studențească, ne spune că Mircea Zaciu

> „viza gloria pe linia epicii. Publică așadar proză (nuvelă și fragmente de roman) în revistele «Flacăra», «Almanahul literar», «Tânărul scriitor». A fost atras întotdeauna de mirajul cinematografului, ca orice tânăr scriitor, atracție la care va reveni peste ani, scriind piese de teatru cu Vasile Rebreanu" (Cubleșan, 2011: 60).

Dar consacrarea i-au adus-o volumele de proză din 1956, *Unde sfârșește pustiul* și nuvela *Începutul sfârșitului* cu care, de fapt, își și încheie cariera de prozator.

Repere istorice

Perioada de după cel de-Al Doilea Război Mondial, în care a debutat și a creat Mircea Zaciu literatură, a fost una extrem de tulbure din multe puncte de vedere, dar mai ales politic, deoarece evenimentele de s-au petrecut atunci au avut rolul de a hotărî și de a schimba soarta lumii, destinul oamenilor. E vremea în care se impun principiile

comuniste, mulți intelectuali fiind atrași în acest proces, o mulțime de scriitori, ziariști, dascăli, universitari, artiști, actori, avocați, oameni de cultură sunt prinși în noua realitate ce prevedea, printre altele, ideea culturalizării maselor, dar nu în sens iluminist, ci o cultură care să servească interesele de partid, prin care să răspândească ideologia comunistă, care, până la urmă, se dovedește a fi, de fapt, o abdicare de la vechile principii ale esteticii. Din păcate, campania de epurare a maselor, era, de fapt, o campanie de demascare a așa-zișilor „trădători ai culturii", de fapt a acelora care au susținut, prin publicațiile lor, dictatura antonesciană, chiar dacă erau niște oameni de certă cultură. Acest proces implică și instituțiile, cum era Societatea Scriitorilor Români care i-a scos din rândurile ei pe cei care nu mai corespundeau noilor cerințe. Publicistica va fi aservită total noii „ordini", și puținele reviste de cultură rămase netransformate, precum „Viața românească", „Revista Fundațiilor Regale", „Orizont", „Universul literar", încearcă cu greu să se mențină în sfera esteticului. Vechile edituri, Socec, Cugetarea, Cartea Românească, sunt purificate și redenumite dorindu-se înființarea unei singure edituri de stat, care să le absoarbă pe toate celelalte.

Scriitorii sunt nevoiți să se adapteze și unii dintre ei nu acceptă compromisul și se retrag definitiv din arena literaturii, câțiva iau calea grea a exilului, ceea ce le oferă posibilitatea de a se exprima, dar în alte spații geografice, unii se hotărăsc să tacă pentru o vreme, sperând că vor putea reveni după câțiva ani în literatură, iar alți scriitori acceptă noile cerințe și se bucură de avantajele oferite de acestea. Noua cultură a democrației populare, arta și literatura se bazează pe morală, în detrimentul talentului și a inteligenței. Morala era în legătură directă cu crezul transformării scriitorului într-un muncitor în domeniul cuvintelor, și care trebuia să coboare între oamenii muncii pentru a susține prin textele sale lupta de clasă, în scopul uniformizării, în scopul realizării egalității între toți muncitorii, fie ei manuali sau intelectuali, care trebuie să împărtășească o soartă comună. În plan literar, deci, începe o adevărată campanie împotriva modernismului, prin încurajarea scrierilor cu conținut social, alături de insistarea pe realizarea de anchete și interviuri literare.

Literatura sovietică era acum modelul ce trebuia urmat, amplu popularizat, fapt ce necesita crearea unei critici literare pe măsură, care să îndemne adoptarea noului dar, în același timp, să susțină literatura autohtonă, inspirată de realitățile românești (Vezi Selejan, 1992). Profesorul universitar sibian Ana Selejan consideră că obiectivele criticii realist-socialiste au fost orientate spre trei mari direcții, urmărindu-se „elaborarea și conștientizarea bazei teoretice a realismului socialist, a complexului programatic și principial al noului curent sau metodă de creație; analiza constantă a fenomenului literar concret, călăuzirea fermă a acestuia spre tematica și finalitatea partinică, demascarea promptă a abaterilor de la canon și a influenței literaturii «decadente», în scopul apărării purității realismului-socialist; revizuirea moștenirii literare românești și universale prin prisma ideologiei de partid" (Selejan, 2003: 27).

Atracția prozei

Dorim să ne oprim în continuare asupra celor mai importante nuvele ale prozatorului clujean, *Șobolanii*, *Pasagerii de pe corabia beată* și *Unde sfârșește pustiul*, publicate, fiecare, la câte trei ani distanță.

Considerăm că aprecierea unei opere literare, în general, este o activitate complexă și „supusă vremurilor”, dat fiind faptul că teoria și metodele critice se află într-o continuă schimbare. În plus, metodele și tehnicile de abordare a literaturii nu sunt exhaustive și în timp au fost combătute și „lăsate în urmă” de noile teorii care și-au făcut apariția. Convinși fiind că tehnicile de abordare a textului literar sunt importante pentru că de-a lungul timpului critica literară a urmat pas cu pas evoluția literaturii în general, îndrăznim totuși să analizăm nuvelele universitarului clujean în condițiile în care acestea nu doar că nu fost cunoscute de publicul larg vreme destul de îndelungată, dar nici nu există aprecieri critice sau cronici de întâmpinare, nici din perioada istorică î care au fost publicate, nici după aflarea de existența acestora. Una dintre cauze se datorează, probabil, faptului că aceste scrieri, cu mici excepții, sunt conforme cu cerințele ideologice ale timpului, înscriindu-se în tematica specifică, fiind vorba, în principal, de „făurirea socialismului” și a „omului nou”, de lupta comunismului contra vechii aristocrații, alături de câteva teme și motive colaterale, precum târgurile provinciale cu coloritul lor specific, cartierele sărace, transformarea orașelor muncitorești, atmosfera creată de coexistența națiunilor conlocuitoare, sau observarea mediului universitar etc.

Scrierea *Șobolanii*, publicată în două numere consecutive ale „Almanahului literar” la începutul anului 1950, reprezintă debutul nuvelistic al profesorului Mircea Zaciu. Reluată în volum, șase ani mai târziu, la Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, nuvela se va numi *Începutul sfârșitului* (Zaciu, 1956). Criticul Constantin Cubleșan crede că *Începutul sfârșitului* este reprezentativ pentru întreaga serie de scriitori formați într-o manieră clasică dar preocupați în aceeași măsură de

> „literatura contemporană străină și autohtonă, având preocupare pentru stil și pentru o pictură de mediu surprinsă după modelele literare ilustre, pe care le-au aprofundat, le-au asimilat și pe care căutau a le continua într-o abordare, firește, personală” (Cubleșan, 2011: 66).

Bineînțeles, exista o cerință riguroasă în epocă, respectiv alinierea la „metoda realismului socialist impusă de acum în planul general al creației artistice la noi, după modelul sovietic, și care le încorsetata exprimarea” (66) și limbajul, obligându-i să abordeze temele ideologic, să aleagă niște teme și „subiecte ce trebuiau să reflecte în mod expres noua mentalitate...” (66). Unii acceptă compromisul, însă alții îl acceptă mai puțin sau deloc.

> „Din acest punct de vedere, *Începutul sfârșitului* al lui Mircea Zaciu este elocvent, mai înainte de toate, pentru angajamentul personal al autorului care face aici tot ceea ce crede că poate face pentru noua proză, socialistă, dar și semnându-și abandonul ca prozator, neacceptând a fi un ilustrator de teze partinice, preferând a se retrage/ reprofila pe aliniamentele studiului critic și al cercetării istoriei literare” (66).

Perioada tulbure din punct de vedere social și politic de după cel de-al doilea Război Mondial l-a atras pe prozatorul clujean, alegând-o ca loc de desfășurare a acțiunii mai multor nuvele. *Șobolanii*, primul text literar al autorului, este singurul care are și o dată calendaristică precizată, ianuarie 1945. Din start, întâlnim aici, surprinsă în frământările ei, o mică aristocrație de provincie,

> „răscolită de tăvălugul evenimentelor militare ce a trecut peste ea și mai ales căutând a se coagula în structuri politice noi, menită a înfrunta agresivitatea, din ce în ce mai evidentă, a populației de jos, a muncitorimii, care se pregătea să ia în propriile mâini destinele țării, ceea ce se va și întâmpla în 1946 la alegerile din primăvară” (66).

Astfel atenția se îndreaptă spre viața unor familii respectabile ale orașului de provincie cu tabieturi mondene care acum se dovedesc a fi anacronice și grotești. Într-o „Noapte înghețată”, în orașul cu o înfățișare dezolantă, trei tovarăși s-au oprit să privească siluetele ce petrec în vila Mărdăreștilor. Andrei, Trifan și Moise se întorceau de la o ședință, și constată că oamenii obișnuiți în timpul războiului să tacă și să se ascundă, acum „învață să vorbească și să râdă tare” (Zaciu, 1950b: 107).

Moise, cel mai în vârstă dintre cei trei, se miră de cunoștințele pe care le are acest Trifan, care nu avea mai mult de 40 de ani și era un simplu mecanic la fabrica de cherestea. Trifan i-a vorbit bătrânului Moise despre acei „nenumărați care luptă pentru o lume mai bună, pentru ca el să-și poată hrănii cei cinci copii și duce la un medic priceput nevasta bolnavă. Doar că pentru toate astea trebuie să lupți. A luptat” (108). Tinerelul este Andrei, un reprezentant al UTC-ului, personaj episodic pe care îl vom mai întâlni doar în finalul nuvelei.

De cealaltă parte a baricadei, ne este înfățișată familia avocatului Lupaș, șeful partidului liberal din localitate care aspiră la funcția de prefect. Acesta este căsătorit cu Maud, fiica lui Benedict Mărdărescu. Ca viitor prefect, Lupaș plănuiește să schimbe administrația proastă a orașului, să schimbe serviciile publice, „liota asta de socialiști, comuniști etc., etc., etc...”(110). În casa Lupașilor este cald și în fiecare săptămână se dă câte o serată, deși banii nu prea mai aveau. Surorile bătrânului Mărdărescu, Augusta și mai ales Millie, se simt acum în siguranță, o siguranță oferită de

> „calmul salonului, tablourile care înțesau pereții, covoarele, mobila întunecată, fotoliile, focul din căminul uriaș, îi dădeau o siguranță pe care timp de câteva luni nu o mai avusese. Războiul o terorizase” (111-112).

Dintre obișnuiții care frecventau casa, printre care primarul interimar Stemate, negustorul Haralambie, doctorul Albu, profesorul Vlăjaru și alții, doctorul Albu are o serie de discuții cu Maud care îi mărturisește bucuria că soțul ei va fi perfect, și „atunci județul va fi al nostru. /.../ - Familia dumneavoastră a fost prea mult timp proprietara târgului” (113), îi răspunde Albu cu dispreț. De asemenea, când Maud îi spune că ar dori o aventură „după război”, acesta îi amintește că „Nu suntem încă «după război»”(114), prevestind parcă întâmplările ce vor urma. Dezgustul doctorului Albu pentru familia Lupașilor vine din faptul că bătrânul Mărdărescu nu dorește să redeschidă fabrica de

cherestea, care ar asigura un loc de muncă pentru sute de oameni săraci din localitate. Au fost distruse birourile, lemnul și magaziile au ars, însă instalațiile au rămas intacte, fabrica putându-se redeschide în condiții optime.

Discuțiile de la masă sunt amestecate, vorbindu-se despre frontul din răsărit, despre partizani, despre țigări Camel, despre bombardamente, bursa neagră, becuri, despre muzică, denunțuri, epurație, doctorul Albu gândind că toți comesenii, care, de altfel, au ocupat funcții importante până la război, sunt „vârâți până în gât în afaceri cu mărcii germane, ruble, dolari, piane aduse de la Tiraspol, covoare de la Kiev, icoane de la Odessa” (118). Toții au fost amestecați în afacerile Transnistriei, „în importuri, exporturi, cămăși verzi, rebeliune” (118). Acești bătrâni au stat apoi ascunși și au așteptat să moară alții pentru ei, iar acum doresc „să pună mâna mai repede pe o situație care să le garanteze, în fine, bătrâneți respectate și fără griji ghilimele” (118).

Râul, cum vom vedea, este un topos important care apare în multe din pozele lui Mircea Zaciu. Profesorul de geografie, Vlăjan, ajuns lângă râu își amintește că a petrecut multe clipe acolo, pe mal, unde și-a lăsat hainele negre, în care vagabondul rupt, cu fața suptă de mizerie și febră” a trăit ani de zile. Maxențiu, directorul liceului situat pe malul apei, simte o amenințare în acest Vlăjan și încearcă să-l atragă de partea sa pentru a afla ce gândește. Astfel, îi spune că ar dori să renunțe la direcțiune, întrucât este obosit și nu mai poate îndura răutățile oamenilor. „Acum e timpul să lăsăm pe alții să lupte /.../ să ne continue lupta...” (120). Dar, cum de pe fețele impasibile ale comuniștilor din prozele lui Mircea Zaciu nu se poete citi nimic, Maxențiu iese învins din toate încercările sale.

În general, toți cei care frecventează casa lui Lupaș ar dori să îi convingă pe ceilalți că au fost anglofili în timpul lui Hitler și că au dezaprobat războiul contra Rusiei, însă Vlăjaru știe că sunt „afaceriști de bursă neagră, politicieni ratați care își încearcă acum norocul, foști funcționari compromiși, foști legionari devenit brusc anglo-fili” (122).

În oraș încep să apară oameni noi. De exemplu, episcopul Anfiloh anunță că se va muta mai aproape de liceul pe care îl patrona, judecătorul de instrucție Nicu Bănuță se mută împreună cu soția sa Eulalia, pe care o vom întâlni și în alte nuvele, mai apare directorul ziarului din localitate, Calevra, și chiar Emilian Răgace, care va fi numit prefect și îi va spulbera planurile avocatului și care, la sosirea în oraș, va trage „la avocatul Lupaș care se sili să-și stăpânească sentimentele” (148). Și aceștia vin aici cu secretele lor pe care ar dori să le facă uitate, fiindcă, spune Maxențiu, „...ce rost are să răscolești trecutul unor nenorociți care ar fi fericiți să fie lăsați în pace, să-și ispășească singuri păcatele și să-și aștepte sfârșitul, retrași uitați” (139).

Lumea micii burghezii de provincie este prezentată în contrast cu freamătul muncitoresc al străzii și al fabricilor, putându-se se vorbi despre „decăderea acelor lumi aparținătoare trecutul lui dubios și afirmarea solară, a celor aparținând clasei proletare în ascensiune spre puterea politică și de stat” (Cubleșan, 2011: 68). Astfel, în timp oamenii „vechi” își urmăreau interesele meschine, muncitorii trăiau în frig și sărăcie. Orașul era alb de zăpadă, iar pe câmpul de la marginea târgului se găsea mizerie, „armament părăsit, câte o cască spartă, un braț galben, chircit, îndreptat spre cer, cartușe goale, scheletele tancurilor părăsite” (Zaciu, 1950b: 133), gara era distrusă,

trenurile circulă fără un program, iar cartierul muncitoresc arăta jalnic. Și peste toate acestea „ningea fără încetare, nu era pâine, nu erau medicamente, nu era decât un singur medic" (135). În aceste condiții tifosul exantematic „se întindea în oraș" (135). Doctorul Albu, care și-a făurit și el cândva vise, resemnat, se luptă cu boala, cu lipsa medicamentelor pe care le cumpără „la negru" ca să poată îngrijii oamenii bolnavi.

Încet, încet, se prefigurează principala acțiune a nuvelei, și anume redeschiderea fabricii de cherestea. Mărdărescu are o serie de discuții cu muncitorii care se oferă să repare ei fabrica, doar ca să poată munci, ca să-și întrețină familiile. Trifan îi expune bătrânului planurile sale, însă acesta, când nu mai are argumente, țipă „E a mea fabrica /.../ Eu nu dau voie. Ați înțeles? Eu! /.../ Nu dau voie, nu dau voie, nu dau voie..." (144). Mărdărescu preferă să le plătească muncitorilor salariile, însă Trifan îi convinge pe fiecare în parte că în avantajul lor era, de fapt, deschiderea întreprinderii, fapt de care ar profita tot orașul.

Medicul venerolog Emilian Răgace, căsătorit cu fiica unui fruntaș țărănist, își cunoaște subalternii chiar în ziua în care în oraș are loc un protest muncitoresc de amploare. Acesta crede că o parte a orașului s-a răzvrătit împotriva celeilalte părți și dorește să rezolve el situația, în vreme ce ceilalți, îngroziți că vor fi linșați sau chiar ciopârțiți, doresc să se pună la adăpost. Răgace face pe viteazul, dorind să înfrunte oamenii din piață, însă când iese la balcon se sperie de mulțimea care scandează „Jos guvernul" și, resemnat, îl anunță pe Mărdărescu că trebuie să deschidă fabrica.

Acțiunea celei de-a doua părți a nuvelei, publicată în numărul patru din martie 1950 în paginile „Almanahului literar", se învârte în jurul liceului de pe malul râului înghețat. Directorul Maxențiu este forțat să ceară poliției arestarea a zece elevi pentru participarea la manifestația organizată de Partidul Comunist. În consiliul profesoral, când trebuie să explice ceea ce s-a întâmplat, realizează că nimeni nu este interesat, nimeni nu putea trece dincolo de interesele personale, în afara profesorului Asan care ia apărarea elevilor și care atrage atenția că lucrurile pot fi interpretate și altfel. Susținut de Vlăjaru, Asan crede că, de fapt, „poliția lui Rădescu a arestat zece elevi. Părerea mea este că s-a făcut un abuz mârșav împotriva căruia trebuie să ne ridicăm" (Zaciu, 1950c: 30). Vlăjaru dezvăluie faptul că arestarea a fost făcută la cererea directorului, care nu dorea ca în școală să se facă politică, și care a menționat că elevii au fost arestați pentru că au participat la manifestația muncitorilor, au împărțit manifeste, și sunt membri UTC. „Școala și politica sunt două noțiuni care se exclud" (32), argumentează Maxențiu.

Într-o răsturnare de situație, Anfiloh îi cere lui Maxențiu să scrie un bilet pentru eliberarea elevilor, Răgace consimțind și el eliberarea acestora, dar lăsându-l pe director să se confrunte cu Chestorul Emilian, o veche cunoștință. Indignat că Maxențiu a folosit trăsura liceului pentru a veni la el, chestorul vrea să se răzbune și îi arată o scrisoare adresată ziarului local în care directorul era puternic atacat. Semnatarul era elevul Andrei Beraru.

După alte mișcări populare, guvernul cade și toate lucrurile încep să se miște la fel ca mersul naturii în care primăvara își intră în drepturi. „Pâraiele au început a curge prin canalele murdare, gheața râului trosni în câteva locuri, apa ieșit bolborosind ca un șuvoi, în aerul blând, râul început să curgă cu zgomot" (61). Acolo, pe malul râului, care

cară acum „trunchiuri noduroase de sălcii putrede, sloiuri care sfârtecau arbori malurilor, bucăți de pământ mustind de apă" (62-63), Andrei se întâlnește Ioana, amândoi simbolizând tinerețea. Cei doi fredonează un cântec, iar „apele râului creșteau, creșteau" (64). Cântecul este purtat departe de vânt, „spre zidurile sure ale orașului, cântecul devine mai puternic. Era cântecul dezrobitor, cântecul omului și al pâinii. Și la auzul lui, oamenii priveau încrezători înainte" (64).

Pasagerii de pe corabia beată, publicată tot în două numere ale „Almanahului literar", dezvăluie cititorilor o bucată din istoria unui Institut de lingvistică, dintr-un oraș de provincie, respectiv eforturile vechii burghezii de a se menține într-un oarecare echilibru, în vremurile în care se construia noua lume a socialismului. Titlul nuvelei este inspirat dintr-un poem de Valéry, *Le bateau ivre*, corabia fiind chiar Institutul de lingvistică cu toate întâmplările ce se petrec acolo. Personajele principale, directorul Silviu Demian, asistentul său Vichentie și fostul student Fințescu, acum angajat al Ministerului, încearcă fiecare în felul lui, la fel ca și în nuvela *Șobolanii*, să își ascundă „petele" de ochiul vigilent al luptătoarei pentru făurirea omului nou, Miți Colorian, contabilă și secretara Organizației de bază. Deși prezentată în plan secund, eroina are o evoluție marcantă pe parcursul nuvelei, fiind singura ca va ieși învingătoare.

Miți Colorian era o tânără ce nu ieșea cu nimic în evidență, scundă, „palidă, cu părul decolorat strâns într-un coc" (Zaciu, 1953a: 47), se îmbrăca mereu

> „simplu dar îngrijit și din toată ființa ei respira ordinea, curățenia și un fel de scrupulozitate funcționărească. Era cenușie, corectă, și de și foarte tânără, tinerețea ei n-avea strălucire. Oricât te-ai fi străduit, nu-i găseai un cusur anume" (47),

dar nu era deloc simpatică.

În cadrul ședințelor la care participa în calitatea sa de secretară a Organizației de bază, hotărârile erau luate de directorul Demian și asistentul său Vichentie, Miți fiind ignorată, considerându-se că aceasta nu se pricepe la probleme de lingvistică. Ea nu înțelegea nici unul din proiectele laboratorului, Phonopreventorium și Stadiologicum, niște proiecte ambițioase ale profesorului Demian de salvare a limbii, care cu siguranță aveau să fie acceptate de București și s-ar fi întins pe o durată de peste zece ani.

Liniștea aparentă a Institutului este perturbată de apariția lui Fințescu, sosit în calitate de reprezentant al Ministerului să ancheteze situația, dar insistând că ar fi vorba de o anchetă neoficială, pentru a nu se neliniști lumea. El începe, de fapt, să adune tot soiul de informații pentru a-i discredita pe profesorul Demian și pe Vichentie, într-un loc în care „se aștepta să afle totul în paragină și când colo, ramolitul nu se lasă!" (49). Deși Vichentie și Fințescu nu au fost prieteni în studenție, iar Fințescu nu s-a făcut remarcat cu absolut nimic din punct de vedere intelectual, asistentul îi acceptă compania în momentul în care află că l-ar putea ajuta, cu relațiile pe care le are în Minister, să urce pe scara ierarhică universitară. Mai mult, Fințescu încearcă să-l convingă să-l trădeze pe profesor, promițându-i locul acestuia. Nu îl poate convinge, însă află de existența unui „episod, singurul care l-ar compromite pe bătrân" (57), și îi face o vizită acasă lui Demian, deși știa că avea un curs la universitate. O găsește acasă pe Flora, soția directorului, care provenea dintr-o familie importantă din Munții Apuseni, familia

Răgace. Flora, fără să-și dea seama, atrasă de farmecul tânărului bucureștean, îi dezvăluie acestuia faptul că în 1944 au intenționat să fugă din țară, la Berlin, cu toată arhiva Institutului. Din păcate planul a eșuat și totul a fost trecut sub tăcere. Profesorul a devenit foarte precaut, și-a luat o mască de „om aspru și exigent” (54), fiind mereu atent cu alegerea prietenilor, și își cenzura toate sentimentele de simpatie. De exemplu, deși ar fi dorit, nu se expune cu prietenia ce-l lega de Delavigne, reprezentantul Misiunii franceze în România, chiar dacă îl invidia că pleca în țara lui și că „scăpa de întrebări, de probleme, de cleștele ăsta care se strânge tot mai tare în jurul lor...” (51-52).

Miți Colorian, în preajma profesorului pe care-l diviniza pentru erudiția sa, era intimidată, nu avea încredere în puterile ei, „se simțea deodată foarte mică” (55), e nebăgat în seamă, ignorată de profesor și de Vichentie, ba aproape este luată în râs când se înscrie la facultate, la seral. Treptat, însă, aceasta începe să își pună și să pună întrebări referitoare la activitatea din cadrul Institutului. Deși îi era foarte greu, Miți studiază intens, citește manuale lingvistică chiar dacă nu înțelege nimic din ele, fiind ironizată de Vichentie care îi spune că „lingvistica e o știință subtilă, aici trebuie să umbli cu mănuși. Dacă nu pricepi unele chestiuni, nu te descuraja. Ia-o de la capăt...” (55).

Fințescu avea la minister porecla de „incoruptibilul”, însă plănuiește cu multă abilitate „detronarea” lui Damian și a lui Vichentie, întorcându-i unul împotriva celuilalt, pentru a câștiga chiar el locul de director. În timpul vizitei fostului student, profesorul organizează o recepție în cinstea lui, ca să îl răsplătească pentru ajutorul promis, și lista invitaților se realizează cu multă cu grijă. Vor participa colaboratorii Institutului, reprezentanții Misiunii franceze, câteva rude importante, precum sora Florei, Eulalia și soțul acesteia, care era magistrat, au mai invitat un preot, și în ultimul moment, din milă, profesorul l-a chemat și pe bibliotecarul Ghiță Popândău. Miți nu participă la serată deoarece avea o ședință importantă.

Petrecerea este una reprezentativă pentru înțelegerea nuvelei, aici făcându-se prima dată referirea la poemul lui Valery, recitat fiind de Delavigne. Șeful Misiunii franceze se simte el însuși ca o „corabie purtată pe valuri” (77), hotărât fiind să părăsească țara în care nu se mai simțea în siguranță. Serata scapă de sub control, toată lumea se îmbată, spre dimineață petrecăreții fiind „palizi, cu fețele scăldată într-o sudoare albăstruie, cu ochii ficși, de sticlă” (78). De acum, aluziile la corabia beată vor fi tot mai multe și mai directe. De exemplu, în vreme ce toți doreau să discute despre America și despre rudele lor, Vichentie primește o țigară de la Eulalia, „pe o farfurie unde fuseseră murături. Țigara înota în zeama de castraveți, ca o corabie beată” (80). Sau, același Delavigne, simte „că se scufundă încet, încet. Se află probabil pe bordul unui transatlantic torpilat...” (81).

În toamna care urmează, una rece, ploioasă, în care studenții s-au întors la universitate, se intensifică munca pentru transformarea orașului. Toamna aduce și alte schimbări în viețile oamenilor, „triste și mărunte /.../ în fața furtunii care izbucnise!” (82). Personajele nuvelei, sunt

> „asemenea unor naufragiați, care încearcă zadarnic să arunce în marea înfuriată bagajele care-i trag la fund, ce nu reușeau să scape de propriul lor trecut. Uneori

noaptea, Institutul părea o navă care plutește cu catargul frânt, în întunericul de smoală...”(82).

Oameni de prin birouri, dacă ar fi scos capetele pe fereastră, ar fi semănat cu niște călători „pe o corabie ce se scufundă” (82).

Demian, pentru a putea să angajeze în Institut rudele și prietenii dați afară de noua orânduire de prin serviciile lor, e nevoit să facă o înțelegere cu Miți, care devine tot mai interesată de ceea ce se întâmplă în jurul ei, respectiv el să se ocupe de partea științifică iar ea de partea politică. Miți dorește ca directorul să angajeze oameni tineri, absolvenți ai universității, în locul celor în vârstă. Când Demian le ia apărarea, lui Miți i se pare, pentru prima data, că acesta este „Mărunt și meschin” (82), ba chiar se sperie că „marele Damian, savantul în fața căruia tremurau toți și pe care ea îl admira în secret” (82) devenise un om interesat.

Fințescu vine într-o vizită scurtă de la București și îl anunță pe profesor că dosarul cu proiectele sale a fost respins. Mai mult, acesta îi sugerează profesorului să-și schimbe autobiografia, în care să declare singur ceea ce s-a întâmplat în anul ‘44, la fel cum îi strecoară ideea că Vichentie este cel care l-a trădat. Dezamăgit, profesorul oscilează dacă să-l trădeze la rândul său pe Vichentie, care a fost plecat pe frontul din răsărit. Fințescu îi propune profesorului să fugă din țară, promițându-i și de data aceasta sprijinul, iar Demian acceptă fiind convins că „poate e mai bine să fii o singură zi vultur decât cioară toată viață” (90).

Când Fințescu rămâne singur în orașul cu alei pustii și bănci ude, recunoaște că

„îi plac copacii ăștia bătrâni și insula pustiită din mijlocul lacului, cu plopii înnegriți, ca niște lumânări afumate. Și cerul ăsta coborât peste oraș. Orașul ăsta tot, cu liniștea lui provincială, cu Fordurile vechi, autobuzele hârbuite printre care se strecoară câte un ZIS elegant...” (94).

De fapt, spera ca odată ajuns în acest oraș să i se piardă lui însuși petele întunecate din biografie, afacerile cu imobiliare sau „chestia aceea din Ministerul de Externe” (94). Acum poate să își facă planuri de viitor, fiindcă are certitudinea că „bătrânul Demian putea fi compromis cat ai clipi” (94), iar „Vichentie n-are să reziste mai mult de 24 de ceasuri” (94). Ajuns pe podul râului, vede că

„ecluzele stăvilarului erau deschise și apele mâloase se învălmășeala înfuriată cu un vuiet asurzitor. Mai încoace, către picioarele podului, se potolea și-o lua lin la vale. Da, da, și el, în curând va prinde zile liniștite... Deocamdată trebuia să se avânte în vâltoare, prin ecluzele îngustă, cu grijă, așa ca să nu spargă capul!” (94).

Fințescu cel lipsit de scrupule și abil, după ce a planificat totul cu minuțiozitate, a plecat la București și a așteptat ca lucrurile să se rezolve de la sine. Într-o astfel de societate în care bazată pe teroare pe frică pe denunțare și mai ales pe autodenunțare nu putea să se întâmple altfel.

Între timp, îndoielile lui Miți Colorian legate de activitatea de cercetare din cadrul Institutului cresc, deși constată zilnic, chiar cu mulțumire, că acolo „nu aveau loc

manifestări dușmănoase, ca în altă parte” (Zaciu, 1953b: 24) că nu existau „opoziții fățișe” (24) și, totuși, „în sufletul ei se strecurase bănuiala. Acum, oricât ar fi încercat, nu mai putea scăpa de ea” (24). Aceasta ducea aceeași viață simplă, anostă, lipsită de bucurii, iar seara, în singurătate, când se gândea la treburile Institutului, brusc constată că și viața ei „este foarte goală și prost croită, ca o rochie pe care o croitoreasă nepricepută a stricat-o” (24). În fiecare dimineață, secretara se plimba prin birouri, unde găsea totul „într-o disciplină perfectă” (24), în vreme ce Vichentie începe s-o considere incomodă. Acesta încearcă să-i afle gândurile, să își dea seama ce caută și mai exact ce ascunde această Miți Colorian care, deși știa că într-un institut de lingvistică nu se putea sabota producția și nici nu se putea împiedica procesul colectivizării, nu înțelegea ce urmăreau directorul și asistentul său. „Ce îndrăzneață s-a făcut dintr-o dată. Uite, mâța blândă” (25), avea să exclame Vichentie.

Demian are și el visele, gândurile și neliniștile lui. Discutând cu Flora despre plecarea lor, imaginile ne trimit spre aceeași corabie:

> „Lucrurile, atât de apropiate mai înainte îi apărură deodată foarte nesigure și cețoase, ca și cum s-ar fi simțit legănat pe valuri dușmănoase. În întuneric îl cuprinse vechea teamă care-l trezise în ziua aceea când de Lavigne i-a trimis vorbă că Misiunea părăsește țara... corabia asta nu era deloc sigură. Era o corabie beată. Pe ea te pândește naufragiul...” (29).

Miți este tot mai insistentă cu privire la angajarea tinerilor în Institut. Profesorul, îi aprobă ideile și sprijină în ședințele lor problema „cu cadrele tinere”, care începe să îl plictisească. Este gata chiar să angajeze doi tineri ca să scape de bănuieli. Fințescu ar dori să înțeleagă și el ce urmărește Miți cea ignorată până atunci, și care a început, încet, încet să își scoată ghearele, și deseori gândurile i se întorc spre această

> „fată naivă, care se încrede orbește într-un savant de carton. Poate vei mai reuși să înșeli de câteva ori, gândește acesta. O să-i dobori pe Demian și pe Vichentie. S-ar putea să ajungi chiar în locul lor. Au mai ajuns și alții, cu aceleași mijloace. Dar sfârșitul e același. Te zbați, încerci să fugi dintr-un loc în altul, ascunzi cât mai adânc trecutul, cu tot ce e rușinos în el, te fudulești că ești tare, minți, îți țeși plasa cu dibăcie... Și poate că singur ai să cazi în plasa asta” (36-37).

Luna august vine cu vești șocante pentru Silviu Demian, care este scos forțat la pensie, iar în locul lui este numit conferențiarul Vichentie. Întreaga lume a lui Demian se năruie, „i se părea că întreaga clădire a Institutului trosnești din încheieturi, ca o corabie căreia i s-a rupt cârma. Corabia beată... Hârtia oficială alunecă de pe masă, foșnăit ca o frunză uscată” (37).

Odată cu pensionarea, soții Demian trebuie să părăsească locuința asigurată de Institut și se mută într-o vilă de la marginea orașului. Eliberarea locuinței este una solemnă la care participă câțiva oameni de la Institut, Horhoianu, Gârboveanu, Miți și Popândău. Ghiță Popândău, care până acum a stat în umbră, începe și el să își ridice capul la suprafață. Din respect și cu recunoștință, îl va vizita pe profesor, îi va duce vești și îi face mici servicii, chiar dacă în final va ajunge să îl trădeze în favoarea lui Vichentie.

Vichentie a ajuns director, însă interimar, și începe tot mai mult să își dorească postul plin de director, deoarece nu mai avea încredere în Miți, gândind că „acum e momentul” (50) său. Când Fințescu scapă o aluzie la faptul că ar fi dispus să vină și el pentru un an aici, în provincie, să se mai odihnească, sămânța aruncată de acesta avea să încolțească. Din ea va crește o „buruiană” deoarece „pe Vichentie început să-l roadă bănuiala” (51).

Institutul organizează o conferință la care urma să participe și profesorul Demian, care credea că aceasta era șansa lui de a reveni la putere, de a convinge de calitățile sale, mai ales că avea să scrie o lucrare bine documentată, o lucrare extraordinară, în care să ridice în slăvi comunismul, după ideile celui mai actual teoretician, Marr. Demian a recuperat prin Popândău scrisorile lui Vichentie, pe care le uitase în sertarul biroului său, și credea că avea un atu în plus. Doar că Vichentie obține de la Popândău o copie după lucrarea sa, pe care, pentru a o compromite, încearcă să o plaseze lui Miți ca un „ajutor”, sugerând că aceasta nu ar fi în stare să scrie singură o lucrare. Miți, care a câștigat tot mai multă siguranță de sine, se simte ofensată, fiind în plus avertizată de Popândău, care, într-un moment de sinceritate, îi mărturisește acesteia adevărul. Din păcate, cu câteva zile înainte de conferință, ideile lui Marr sunt atacate vehement în presa de specialitate, ceea ce îi dă peste cap profesorului toate planurile.

Miți urma să deschidă cu lucrarea sa conferința, ca secretară a organizației, și, pe măsură ce lucra, „vechea teamă se topi și Miți Colorian prinse curaj. Frazele se în lanț iau acum clar, clar, ordonate. /…/ de acum are să facă față (60). Deși în fața lui Vichentie se simte rușinată de ideile ei, fiind încă intimidată de erudiția acestuia, de stilul său științific, după ce descoperă planul perfid al acestuia, în „mintea ei se făcuse în sfârșit lumină. Dar lumina asta o durea cumplit, căci scosese deodată la iveală propria ei vină” (64). Secretara Colorian se consideră vinovată că le-a permis celor doi să o domine, să conducă în interes propriu Institutul. Tot ea înțelege și planurile lui Fințescu, având să întrebe retoric „ce ați înțelege voi, oamenii goi și meschin, din frământarea ședințelor de noapte, când în discuțiile înfierbântate ale utemiștilor, se făurește viitorul?” (65).

Din păcate, profesorul Demian moare într-un accident stupid, căzând de pe scărița cu mecanism cu care își deschidea fișierele cele mai de sus. Înmormântarea este una solemnă, la care vor participa toți aceea pe care i-a ajutat. Ghiță Popândău, acum preparator, propune să se mute în locuința profesorului pentru ca doamna Flora să nu rămână singură, și să nu fie „călcată” de hoți.

Fințescu o găsește pe Miți schimbată și înțelege din atitudinea sa, din vorbele ei, că i-a descoperit planurile. Vichentie constată și el că Miți, secretara, „a devenit peste noapte foarte puternică” (75) și gândindu-se la Fințescu hotărăște că „Unul din doi trebuie să piară. Și-a amintit că Fințescu nu i-a fost drag niciodată și sfaturile pe care i le-a dat de atâta timp” (67), nu îi folosesc la nimic. Miți știa că Velicescu făcuse afaceri cu case, că Flora avea în Munții Apuseni mine de aur, că un alt angajat a fost prefect, că își petreceau vacanțele „pe moșia unchiului lor, sau vacanțele de iarnă, la vânătoare, în pădurile fără capăt ale episcopului Amfiloh...” (67). Mai mult, constată că „În oamenii aceștia pâlpâia sâmburele unei vieți vechi. Ardeau încet, mocnit, ca lemnul putred. În ei

nu se schimbase nimic. Și nici nu avea ce să se schimbe. Erau numai niște vechituri și nimic altceva...” (67).

Fințescu se simte dintr-o dată vinovat și înspăimântat, pentru prima dată nu se mai simte bine în orășelul de provincie și dorește să plece cat mai repede din hotel. Nu doar că nu mai era invitatul cuiva de seamă, dar călătorea acum cu trenul și nu cu avionul. Vichentie nu-l avea la suflet iar Miți Colorian i-a dejucat planurile. Singurul care nu se teme de nimic este Ghiță Popândău, care dobândise un soi de „demnitate” pe care „ți-o împrumută îndeplinirea datoriei” (76).

În finalul nuvelei, Miți Colorian înțelege, în sfârșit, ce are de făcut, ca și cum ar fi trebuit doar să deschidă ferestrele pentru a intra aerul proaspăt. „Se simțea deodată dornică de muncă, eliberată de umbra care stărui se în ea” (78). La comitetul orășenesc va găsi ajutor pentru a îndrepta lucrurile în Institut, acea „corabie beată” care trebuia adusă pe linia de plutire.

Nuvela ***Unde sfârșește pustiul*** se deschide și ea cu descrierea atmosferei de după război, ca și *Șobolanii*, doar că, de data aceasta, acțiunea se va petrece într-un oraș universitar, unde „cursurile s-au deschis târziu. Foame. Frig. bursele nu se plătesc” (Zaciu, 1956b: 3), iar căminele sunt neîncăpătoare.

Personajul principal al nuvelei, Pavel Iuga, un elev eminent dar care încă nu știe la ce facultate să se înscrie, datorită timidității sală și mai ales incapacității de a lua o hotărâre de unul singur, va trece printr-o serie de încercări trecând mereu dintr-o parte întra alta a baricadei. Acesta vine în orașul universitar cu un „tren nesfârșit, încărcat până la refuz” (3) și nimerește în tot soiul de grupuri, făcându-se părtaș fără voie la tot soiul de fapte, mai mult sau mai puțin cinstite. Astfel, încă din tren, nimerește în vagonul în care oamenii flămânzi fură și își împart între ei făina unui speculant. Pavel Iuga o cunoaște acum pe Emi și, cu o scrisoare de recomandare în buzunar și cu geamantanul cu care făcuse și tatăl lui războiul, ajunge în Cluj în plin protest studențesc. Se pare că banii pentru burse au fost folosiți de unii reprezentanți de seamă ai universității în interes propriu.

Cum Pavel nimerește în grupul de protestatari, în acea îmbulzeală își pierde scrisoarea de recomandare și valiza. Niște tineri îl ajută și își găsească valiza însă nu și scrisoarea și îl vor adăposti în acea noapte la ei. Astfel îi va cunoaște pe Pârvu, Ceobâcă, Andrei, Sami, care se vor dovedi a fi liderii studenților ce se doreau liberi. Fiecare dintre aceștia este înscris pe o direcție politică jucând mai mult sau mai puțin cinstit.

Pe un alt plan, în familia Darabant, se discută despre revolta studenților, de neînțelegerile dintre unguri și români. Matei Răgace, fiul lui Septimiu Răgace, nume sonor întâlnit și în alte nuvele, îi face curte Lizei, fiica profesorului Varlam. Retrași la etaj, tinerii ascultă muzică, iar Liza, în timp ce privea pe geam, se sperie de priveliștea întâlnită, se teme de „orașul bombardat, casele arsă și cioturile ruinelor amenințătoare...” (27) și va afirma că „Orașul.... E mort. Un pustiu fără viață, totul s-a scurs, totul a fugit, departe. Mi-e frică!” (27). Când Matei o întreabă dacă o sperie „pustiul din jur” aceasta șoptește că „...poate pustiul din noi” (29). Reprezentanții maghiarimii locale își au și ei serata lor la care participă Emi, fata din tren, care locuiește la fosta ei colegă de liceu, Clari. Aceasta din urmă făcea parte din familia baronesei Udvarhely.

Mihai, fratele Lizei și fiul decanului Nicolae Varlam, se întoarce de la București, cu o misiune „de natură politică" (34). Doar că tatăl său, distant și rece, nu vrea să accepte opțiunile sale politice.

În acea primă seară, nici un personaj nu doarme, tinerii gândindu-se fiecare la problemele lui. Liza se gândește la dragostea pentru Matei, Emi se teme de lumea străină în care a ajuns, Pârvu se gândește la bătaia care a avut loc, Andrei visează o revoluție, lui Pavel i-a rămas întipărit în minte chemarea „Maine... mâine..." (35), iar Mihai zâmbește gândindu-se la viitor.

Situația burselor devine tensionată și începe să ridice o serie de probleme. Senatul universitar se întrunește pentru a găsi o soluție de ieșire din acea criză, însă rectorul, „un om de statură mijlocie, mai mult pirpiriu, aducând cu un greiere, în redingota lui neagră, ușor lustruită" (39), ține un discurs neconvingător. În universitate are loc o bătălie surdă între bătrânii profesori și studenți, situația fiind urmărite pe de o parte de familia Răgace, care făcea pate din „puternicul clan politic al țărăniștilor" (40), și pe de altă parte de mișcarea socialistă care s-a oferit să ofere burse și să rezolve problema căminului. Aceștia din urmă s-au gândit să repare vechiul cămin al fiilor dascălilor, bombardat și acum nelocuibil, și să îl împartă studenților români și maghiari. Căminul era revendicat și de asociația dascălilor, și de fundația maghiară, „Otvös", în posesia căreia a intrat după cedarea Ardealului. Însă, cum comuniștii sunt singurii care pot renova căminul bombardat, aceștia câștigă.

Pavel este păcălit de Ciobâcă și rămâne fără banii pentru înscrierea la facultate, după care acesta îl atrage spre tot soiul de servicii, ajungând, „spărgător de grevă" într-o tipografie, sau va vinde ziare, va fi figurant la teatru, va dona sânge pentru o ceașcă de lapte cald și o chiflă etc. Emi se dovedește a avea convingeri comuniste, credință dobândită de la tatăl ei care a fost executat de fasciști, și va trebui să plece din casa baronesei, însă va fi ajutată de prietenii săi „progresiști".

Profesorul Bogdan, care a luat mereu partea studenților, le amintește colegilor săi de generație de războiul de pe frontul de răsărit, unde și-au trimis fiii, și care au pierit fiindcă

> „părinții i-au mințit. I-am mințit și atunci în numele științei. Ceea ce era mai groaznic e că ne mințeam și pe noi, din lașitate, din teamă, din conformism. Iar acum, când tinerii aceștia au găsit drumul cel bun, vrem să-i mințim și pe ei, să-i convingem, împotriva evidenței, că n-am dreptate?" (70).

Bogdan își va câștiga simpatia studenților și în final va ajunge rector în locul lui Gherlan.

Tinerii comuniști, adunați în clădirea veche în care locuiau, au fiecare câte o poveste tristă, fie sunt orfani, fie au fost combatanți pe front fără voia lor, ori au fost bătuți de patroni, ori le-au fost părinții împușcați sau deportați, fie, cum mărturisește Andrei, a văzut omul doar „într-o singurătate tragică" (76-77). Ceea ce îi unea pe toți acești dezmoșteniți era convingerea că gruparea la care au aderat îi va ajuta, că le va reda tuturor „dragostea și prietenia, încrederea reciprocă, mândria noastră de oameni!" (76). În acele momente de sinceritate, Andrei îi va intriga spunând că el a ajuns acolo doar pentru că în acei tineri vede „o aventură pe care face s-o trăiești. Atât" (77).

Pavel încă nu este hotărât ce vrea, acasă nu se poate întoarce, în grupări politice nu vrea să se angajeze, urmând sfatul părintelui său, iar situația sa devine tot mai grea. Mânca alături de „supiști" resturi de la cantina universității, o dată pe zi, scrie versuri triste, participă la cursuri regulat, chiar dac nu era încă student. și din când în când se plimbă cu Emi, fără a-i spune adevărul.

Odată rezolvată problema căminului, tinerii studenți se vor confrunta cu o altă situație, propunerea de a se interzice politica în universitate. Studenții se vor împărți în două tabere și protestele vor continua, prinzându-l pe Pavel undeva la mijloc, fiind pe de o parte atras de Ciobâcă de partea celor conduși de Matei Răgace, care dorea interzicerea politicii, iar pe de altă parte simțindu-se atras de tinerii progresiști. Situația degenerează, iar studenții, influențați de Ciobâcă, vor ataca și vor distruge căminului în care s-au refugiat capii celeilalte grupări. Pavel, rămas în urmă, află planurile celui ce îl susținea pe Răgace, îl găsește pe Sami și pleacă amândoi să îi avertizeze pe cei din internat. Cristea, prietenul lui Matei, îl va împușca pe Sami, fiind, însă, găsit vinovat Andrei. Începe o anchetă, și, în căutarea vinovaților, fiecare din cei implicați încep să se disculpe. De exemplu, răspunsul lui Răgace este sever, declarația baronesei este aproape acuzatoare, avocatul Lupaș se dorește imparțial, în vreme ce studenții „liberi", conduși de Matei, plănuiesc o grevă pentru a-și acoperi urmele. „Progresiștii", în schimb, conștienți de ceea ce se întâmplă, încearcă să stopeze greva, pentru ca să se poată găsi vinovații, fapt ce conduce la o altă situație conflictuală, însă de dimensiuni mult mai mici, totul reducându-se la apariția de afișe pro și contra grevei, succesiv, pe zidurile clădirilor. Pavel este atacat de chiar acela ce l-a adus în acea stare disperată, Ciobâcă, și care îl acuză că nici măcar nu este student, lucru pe care eroul e obligat să-l recunoască, după care fuge. Doar că de data aceasta are curajul de a merge la noul rector la care va găsi înțelegere, profesorul Bogdan oferindu-i chiar un post de laborant, ca să poată munci și peste vară. Cedează și profesorul Varlam, care își cere scuze, provocând o imensă bucurie fiului său, Mihai.

Andrei, eliberat din lipsă de probe, primește o nouă misiune, aceea de a-l ataca pe profesorul Bogdan. Doar că în momentul în care ajunge în biroul acestuia, îl surprinde sfătuindu-l și încurajându-l pe Pavel, lucru care îi înmoaie inima și renunță la planul diabolic, ba chiar ar dori să se destăinuiască cuiva, să spună că a fost forțat și șantajat să facă tot ceea ce a făcut. Se și duce la vechiul rector, cercetătorul Gherlan, gândindu-se că „Trebuie să spui! Nu mai el te poate ajuta. Mărturisește tot, cum te-a șantajat, ce te-a îndemnat să faci..." (123), dar, din păcate, nu găsești nici un fel de înțelegere. Singurele vorbe pe care le aude, în timp ce ieșea din biroul acestuia, și care i se întipăresc în minte sunt: „Nu ne privește!" (123). Andrei fuge bezmetic la gară unde se va sinucide.

Un episod simbolic pentru imaginea societății românești a acelor vremuri este acela al eliberării furnicilor. Profesorul Gherlan, destituit din funcția de rector, este urmărit de Duvlea cum, fără speranță, ridică clopotul de sticlă. „Furnicile i se par deodată imense, ca niște gângănii uriașe care se reped în toate părțile, gata să să-l sfâșie pe fostul rector, gata să-l dibuiască și pe el" (120-121).

Râul din orașul de provincie, ca în toate nuvelele lui Mircea Zaciu, este locul unde eroii își pot limpezi gândurile, privind la curgerea lină sau la vâltorile pe care apa le

creează în curgerea ei. Pavel Iuga rătăcește și el pe malul râului și își va arunca hainele primite de la YMCA, singurul „ajutor” primit de la rectorul Gherlan. În discuția finală a lui Pârvu cu profesorul Bogdan, ni se dezvăluie oarecum parabolic destinul tânărului aflat în căutarea direcției.

> „Trebuie să știi prețui în fiecare grăuntele lui de cinste, demnitatea lui umană..., spune profesorul Bogdan. Când reușești să găsești în oameni asta, e ca și cum ai fi ajuns la capătul pustiului. Pavel l-a străbătut și el. S-a zbătut între oameni rapace și meschini între care și-a închipuit că e condamnat să trăiască /.../ dar a ajuns acolo unde sfârșește pustiul și începe adevărata viață, unde sfârșește traiul vegetativ, sterp și începe existența creatoare...” (128).

După ce o conduce la gară pe Emi, care se întorcea acasă în vacanța de vară, drumul de întoarcere al lui Pavel echivalează cu adevărata lui sosire în orașul studențesc, care îi devine drag, și care îl întâmpină cu prietenie și încurajare, „Orașul tot îmi ura bun venit” (128).

Cele trei proze ale lui Mircea Zaciu, *Șobolanii*, *Pasagerii de pe corabia beată*, și *Unde sfârșește pustiul*, sunt construite, cum spuneam, pe opoziția dintre omul vechi și omul nou. Omul vechi este reprezentat de aristocrația care continuă să dețină puterea, controlul asupra a ceea ce se întâmplă în orașul provincial, este arogant, puternic, își urmărește propriile interese, doar că nu aparţine unei „comunităţi”, asemenea comuniștilor. Acest „defect”, această incapacitate a membrilor vechii burghezii de a lupta împreună, de a colabora pentru un scop comun, îi va conduce la eșec. Spre deosebire de aceștia, clasa muncitorească este unită, aceasta fiind aproape singura trăsătură de caracter evidentă, dar datorită căreia va învinge întotdeauna. Tinerii care aderă la comunism sunt toți un fel de dezmoșteniți ai sorții, și ceea ce îi unea pe toți era convingerea că gruparea în care aveau încredere îi va ajuta, că le va reda tuturor „dragostea și prietenia, încrederea reciprocă, mândria noastră de oameni!” (76). Acest aspect este vizibil în toate cele trei prozele lui Mircea Zaciu, iar reprezentanții aristocrației, deși constată această lipsă a unității, continuă să își urmărește propriul interes, de multe ori meschin, ba se luptă între ei pentru câștigarea puterii sociale, ca în *Pasagerii de pe corabia beată*, și doar în finalul primei proze există o firavă încercare a acestora de a-și uni forțele.

Acțiunea nuvelelor este plasată după cel de-al Doilea Război Mondial, într-o atmosferă dezolantă, plină de incertitudini și surprize. În *Șobolanii* și *Unde sfârșește pustiul* orașele sunt distruse, întâlnim peste tot ruine, resturi de obuze, sărăcie, lipsa alimentelor și a medicamentelor, frig, oameni bolnavi etc. Și, totuși, vila Mărdăreștilor a săpat întreagă, aceștia pot încălzi toată casa și dau câte o petrecere în fiecare săptămână, la fel ca petrecerea din casa familiei Darabant, de unde Liza vede pe geam „orașul bombardat, casele arsă și cioturile ruinelor amenințătoare...” (27), vede un oraș „mort. Un pustiu fără viață, totul s-a scurs, totul a fugit, departe” (27). Dacă aceștia dau petreceri săptămânale pentru a menține vechile obiceiuri, în cazul micii burghezii din *Pasagerii de pe corabia beată* petrecerile devin aproape un moft.

În cartierele mărginașe oamenii o duc greu, nu își pot încălzi casele, nu au hrană și nu mai au unde munci. Aceste aspecte sunt prezentate în nuvela *Începutul sfârșitului* cu ocazia vizitelor ce le face doctorul Albu la bolnavii din aceste cartiere, iar în ultima nuvelă, *Unde sfârșește pustiul*, sărăcia studenților este evidentă încă de la început. Aceștia nu au cămine unde să locuiască, nu au bani pentru chirie sau pentru mâncare, unii trăiesc pe străzi și mănâncă supa rămasă la cantina studențească. În nuvela *Pasagerii de pe corabia beată*, cum acțiunea se petrece la câțiva ani, deja, după război, orașul este reconstruit de comuniști, străzile sunt asfaltate, cartierele sărace sunt înlocuite cu cartierele muncitorești, unde oamenii locuiesc în apartamente decente.

Trama textelor este una relativ simplă. În *Începutul sfârșitului* avocatul Lupaș speră să devină prefectul orașului și trage o serie de sfori în acest sens, în vreme ce muncitorii doresc să își reînceapă munca la fabrica de cherestea a bătrânului Mărdărescu. După câteva negocieri care culminează cu manifestații de stradă, noul prefect, Emilian Răgace, redeschide fabrica. În plan secund, în cea de-a doua parte a nuvelei, este schițată situația unor elevi pare au fost arestați pentru participarea la manifestația comuniștilor și pentru faptul că au împărțit manifeste. Punctele de vedere sunt clar separate de discuțiile avute în corpul profesoral, iar comuniștii înving pe toate planurile. În *Unde sfârșește pustiul*, acțiunea se învârte în jurul vieți universitare, doar că totul este văzut acum din prisma elevului sărac Pavel, cel aflat la început de drum, și nu a avocatului Lupaș, a directorului Maxențiu sau a doctorului Albu. Burselor studențești n-au fost plătite de două luni, nu existau cămine însă apare posibilitatea ca un vechi cămin, distrus în război, să fie recondiționat și împărțit între studenții români și cei maghiari. Proprietarii căminului, care se schimbă pe rând, nu își permit sau nu doresc să îl renoveze, și atunci comuniștii sunt cei care își asumă responsabilitatea și cu multă muncă și voință rezolvă situația. De altfel, aici este atinsă și problema națiunilor conlocuitoare din Transilvania, care, dacă în celelalte nuvele este indicată doar prin prezența unor nume, sau prin creionarea unor comercianți sau a unor nobili scăpătați, cum ar fi contesele scăpătate și fratele lor decedat, căruia i se scoate averea la licitație etc., acum tot comuniștii sunt cei care au capacitățile necesare de a face pace între românii și maghiarii care se vor accepta și vor trăi împreună. În *Pasagerii de pe corabia beată, în schimb*, comuniștii nu mai e nevoie să intervină, ei devin dar niște observatori atenți, dar stăpâni pe situație, care așteaptă ca membrii vechii aristocrații să se învingă unul pe altul, în lupta pentru interesele lor meschine.

În ceea ce privește construcția personajelor, ni se pare interesant că unele din acestea sunt prezente în două sau chiar în toate cele trei nuvele, fie că e vorba de persoane individuale sau de membrii unul clan. De exemplu, soții Lupaș din familia Mărdărești vor fi prezenți și în *Șobolanii*, și în *Pasagerii de pe corabia beată*, ca de altfel și Eulalia și soțul ei, Nicu Bănuță. Familia Răgace va fi reprezentată în toate nuvelele, iar Andrei și Miți Colorian, care în Șobolanii vor fi doar personaje episodice, vor deveni personajele principale din *Unde sfârșește pustiul* și, respectiv *Pasagerii de pe corabia beată*.

Imaginea comuniștilor este una destul de uniformă, chipul acestora nelăsând să se vadă nici un demn de slăbiciune. Fințescu, oricât încearcă, nu reușește să citească

nimic pe chipul secretarei care îi dejoacă planul. Sobri, impasibili, corecți, neieșind cu nimic în evidență, acești oameni simpli, din popor, care au avut de multe ori o viață chinuită, cum e Andrei sau Miți, sau Trifan care era un simplu mecanic la fabrica de cherestea, se vor desprinde din contingent și vor ajunge să-i conducă pe ceilalți pentru că își asumă lupta de clasă și devin lideri. În fiecare proză se confruntă un vechi stăpân, care știe ce deține și că e dreptul lui să spună nu, cu un nou stăpân, care nu are nimic dar, sprijinindu-se pe o comunitate puternică își arogă dreptul de a cere. E cazul lui Trifan în confruntarea cu Mărdărescu, sau al lui Andrei în disputa cu conducerea universității din *Unde sfârșește pustiul*. Pavel este prins între două mentalități, între cea dobândită în familie, de la tatăl său, care îl îndrumă să nu intre în politică, și cea a noilor săi prieteni care îl ajută și îi deschid drumul spre învățătură.

Discuțiile dintre membrii celor două „comunități" sunt opuse și contradictorii. Ne-am aștepta ca în sânul aristocrației să se discute politică sau cultură la un nivel nalt, însă aceștia vorbesc despre afacerile lor mai mult sau mai puțin cinstite, despre război, despre lipsa alimentelor, despre țigări etc. Comuniștii vorbesc și ei despre sărăcie, despre copii mulți și soții bolnave, însă ei se înflăcărează atunci când vorbesc despre drepturile lor, despre pace și despre lupta de clasă, și sunt în stare să reconstruiască totul din nimic, cu mâinile goale, ca niște adevărați stăpâni.

Fiecare personaj ce aparține vechii aristocrații ascunde ceva, are un secret pe care îl păzește cu strășnicie, în încercarea lui de a se menține pe o linie de plutire, de a-și păstra poziția în societate, sau de a obține una nouă, poate mai înaltă, care să îi asigure bunăstarea. Lupaș dorește, cum am văzut, funcția de prefect, Răgace obține funcția datorită legăturilor sale de rudenie, Demian vrea să își păstreze postul, la fel ca noii angajați, universitari sau oameni politici care au fost „epurați" de sistem, Vichentie își ascunde faptele din război, Fințescu vrea să se retragă în provincie pentru a-și ascunde trecutul, la fel și Maxențiu, directorul liceului, considerat legionar, sau chiar arhimandritul Anfiloh care este alungat din marele oraș datorită afacerilor sale făcute în Rusia, și așa mai departe.

Finalul este simbolic în toate trei povestirile, tinerețea fiind cea care învinge toate greutățile. Andrei și Ioana se întâlnesc pe malul râului ce duce cu el, simbolic, toate mizeriile, eliberându-i, Pavel o conduce pe Emi la gară cu promisiunea întoarcerii și a acceptării sale în orașul universitar, iar Miți Colorian înțelege, în sfârșit, jocul profesorului Demian și al lui Fințescu, și e pregătită să lupte pentru integrarea tinerilor în vechile structuri, să îi schimbe pe acei oameni în care „pâlpâia sâmburele unei vieți vechi. Ardeau încet, mocnit, ca lemnul putred. În ei nu se schimbase nimic. Și nici nu avea ce să se schimbe. Erau numai niște vechituri și nimic altceva..." (Zaciu, 1953b: 76).

Concluzii

Mircea Zaciu este mai puțin cunoscut ca prozator, cu care de fapt a început încă de la 21 de ani, și în care se observa o maturitate surprinzătoare a stilului, a subiectelor alese, în onstrucția tramei și a personajelor. Prin debutul din „Almanahul Literar" clujean, cu *Șobolanii*, Mircea Zaciu pare a se „alinia" cerințelor ideologice, însă, cine

citește proza constată că lucrurile sunt mult mai complexe și scriitorul face, de fapt, o frondă subtilă.

Mircea Zaciu, ca mulți din colegii de generație, trăiește drama „adaptării" esteticii literare de înaltul clasicism cu care a crescut și în spiritul căruia a fost educat, la tiparul unei alte estetici, una de masă, care se dorea „înnoitoare", impusă printr-un program ideologic. Cum încă din *Începutul sfârșitului* (*Șobolanii*) Mircea Zaciu alege să păstreze ștacheta impusă de marea cultură clasică, putem spune că își semnează abandonul ca prozator, neacceptând scrierea cu teză, și preferând a se retrage spre studiul critic și spre cercetarea istorică a literaturii. Scriitorul clujean înțelege că, în ciuda talentului său, nu se poate desfășura din punct de vedere artistic așa cum își dorește și renunță la o promițătoare carieră de scriitor. Amintim doar că a fost trecut în fruntea listei tinerilor prozatori în *Raportul* prezentat la *Congresul tinerilor scriitori* din 1958.

În scrierile lui Mircea Zaciu predomină intruziunile în psihologia rafinată a personajelor, se remarcă suspansul, pe care îl putem descoperi în toate creațiile sale, deoarece nu se știe niciodată cum vor evolua personajele sau acțiunile acestora.

Dincolo de faptul că prozele sunt impregnate de ideologic, personajele sunt bine realizate, autentice, pline de viață, dramele sunt bine construite, însă trecerea dinspre proza de atmosferă spre ideologic le diminuează mult valoarea. De exemplu, în *Semnele păcii*, monologurile eroinei principale, frământările ei sunt atât de verosimile și naturale, specifice vârstei, doar că fundalul pe care sunt construite, faptele care le-au generat... sunt îndoiala și nesiguranța privind înfăptuirea „păcii" în lume.

Nostalgia scrisului artistic răzbate vizibil în *Jurnale*, unde, de exemplu, se declară un împătimit „realismului" în artă, plăcându-i să „vază enorm și să simtă monstruos"; sau, reia notele de călătorie adunate de prin toată Transilvania, în *Jurnal III*, interesat fiind de monografia localităților asupra cărora se oprește, dar și de istoria lor „pigmentată" cu portrete și întâmplări memorabile.

În concluzie, dorim să redăm opiniile criticului Al. Cistelecan care afirmă pertinent că între sensibilitatea lirică ce reiese din rândurile sale și „vituperanța de sursa tacitiană", Zaciu „practică un exercițiu al rigorii elegante, mișcându-se e cu o suplețe naturală prin toate zonele literaturii noastre, atât prin subsoluri și pivniță, cat și prin saloane și poduri." (Cistelecan, 2001: 56). Melancoliile îl atrag pe creator înspre „reverie" făcându-i scrisul „din ascuțit și alert, mătăsos și duios. Crizele de nostalgie din opera sa sunt contrabalansate de crizele de mânie, de o iritare necruțătoare. Echilibrul scrisului se regăsește între acești doi poli, între mania superbă și melancolia interiorizată" (56), de aceea, pentru Cistelecan profesorul Mircea Zaciu a fost „Un Tacitus al criticii românești, măcinat de melancolie și temperându-și vituperanța în eleganță și ironie" (57).

Referințe:

Brad, I. (2001). După 50 de ani/ After 50 years. În Zaciu. M. (2001) *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*. Cluj: Editura Limes (pp. 30-44).

Ciocârlie, L. (2001). N-am să mai urc strada Bisericii/ I will no longer go up Church Street. În Zaciu. M. (2001) *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*. Cluj: Editura Limes (pp. 45-50).

Cistelecan, Al (2001). Cerneala lui Tacitus. Latinii și Germania/ Tacitus' ink. Latinos and Germany. În Zaciu. M. (2001) *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*. Cluj: Editur Limes (pp. 51-53).
Cubleșan, C. (2011). Mircea Zaciu, „Începutul sfârșitului"/ Mircea Zaciu „The beginning of the end". În *Însemnări ieșene.* Anul III, seria a treia, Nr.7-8, iulie-august, 2011, pp. 66-69.
Dumitru M. (2001). Sarcina chemării/ The task of calling. În Zaciu. M. (2001) *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*. Cluj: Editura Limes (pp. 96-98).
Iancu, V. (2013). Prozatorul Zaciu din jurnale și memorii/ The prose writer Zaciu from diaries and memoirs. În *Dacia literară.* Anul XXIV (serie nouă din 1990), Nr. 3-4 (114-115), martie-aprilie 2013, pp. 111-112.
Lungu, A. (2000). Câteva întrebări pentru Mircea Zaciu/ A few questions for Mircea Zaciu. În Zaciu. M. (2000) *Jucătorul de rezervă*. Cluj-Napoca: Biblioteca Apostrof, pp. 77-79
Mira, I. (1974). Teatrul de Stat din Oradea – secția română – „Singurătatea trăgătorului la țintă" de Vasile Rebreanu și Mircea Zaciu/ Oradea State Theater - Romanian section – "The loneliness of the target shooter" by Vasile Rebreanu and Mircea Zaciu. În *Teatrul.* Anul XIX, Nr. 6, iunie 1974, pp. 73-74. Disponibil pe http://www.cimec.ro/Teatre/revista/1974/1974_iun.htm, accesat la data de 12.10.2020.
Munteanu, V. (1974). Teatrul Național din Cluj. Singurătatea trăgătorului la țintă de Vasile Rebreanu și Mircea Zaciu. Povestea unui ghicitor, și a bogătașul lui furat, și a hoțului păgubitor, și a văduvei de lăudat/ Cluj National Theater. The loneliness of the target shooter by Vasile Rebreanu and Mircea Zaciu. The Tale of a Fortune-teller, and of the rich man who stole, and of the thief, and of the widow. În revista *Teatrul.* Anul XIX, Nr. 1, ianuarie 1974, pp. 34-35. Disponibil pe http://www.cimec.ro/Teatre/revista/1974/1974_ian.htm, accesat la data de 12.10.2020.
Pop, I. (2001). La „Echinox"/ The „Echinox". În Zaciu. M. (2001) *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*.Cluj: Editura Limes (pp. 152-164).
Rebreanu, V. & Zaciu, M. (1972). *Sechestrul. Trei piese de teatru/ Seizure. Three plays.* Cluj-Napoca: Editura Dacia.
Selejan, A. (1992). *România în timpul primului război cultural (1944-1948). Vol. I. Trădarea intelectualilor/ Romania during the first cultural war (1944-1948). Vol. I. The betrayal of intellectuals*. Sibiu: Editura Transpres.
Selejan, A. (2003). *Literatura română contemporană/ Contemporary Romanian literature*. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga".
Zaciu, M. (1950a). Semnele păcii/ Signs of peace. În *Almanahul Literar*. Anul I, nr. 12, Noiembrie, 1950, pp. 44-70;
Zaciu, M. (1950b). Șobolanii/ Rats. Partea I. În *Almanahul Literar*. Anul I, Nr. 2-3, Ianuarie-Februarie 1950 pp. 107-160.
Zaciu, M. (1950c). Șobolanii/ Rats. Partea a II-a. În *Almanahul Literar*. Anul I, Nr. 4, Martie 1950, pp. 27-63.
Zaciu, M. (1952a). Bălcescu/ Balcescu. Partea I. În *Almanahul Literar*. Anul III, nr. 12 (37), Decembrie 1952, pp. 28-100;
Zaciu, M. (1952b). Caragiale (evocare)/ Caragiale (evocation). În *Almanahul Literar*. Anul III, nr. 1 (26), Ianuarie 1952, pp. 15-38.
Zaciu, M. (1952c). Întâmplări din casa cu plopi/ Stories from the poplar house. În *Almanahul Literar*. Anul III, nr. 2-3, (27-28) Februarie-Martie 1952, pp. 84-146;
Zaciu, M. (1952d). Tovarășii lui Nikos/ Nikos's comrades. În *Almanahul Literar*. Anul III, nr. 5 (30), Mai 1952, pp. 13-24;

Zaciu, M. (1953a). Pasagerii de pe corabia beată/ Passengers on the drunken ship. În *Almanahul Literar*. An IV, nr. 6 (43), Iunie 1953, pp. 45-94
Zaciu, M. (1953b). Pasagerii de pe corabia beată/ Passengers on the drunken ship. În *Almanahul Literar*. An IV, nr. 7 (44), Iulie 1953, pp. 23-79;
Zaciu, M. (1954). *Amiaza unei revoluții. Scenariu literar/ The noon of a revolution*. Literary script. București: Editura ESPLA Cartea rusă.
Zaciu, M. (1956a). *Începutul sfârșitului/ The beginning of the end*. București: Editura de Stat Pentru Literatură și Artă.
Zaciu, M. (1956b). *Unde sfârșește pustiul/ Where the kid ends*. București: Editura Tineretului.
Zaciu, M. (1960). Chipul orașului meu - reportaj literar/ The face of my city - literary report. În *Almanahul Literar*. Anul XI. Nr. 12 (130), Decembrie 1960, pp. 37-57.
Zaciu, M. (2000). *Jucătorul de rezervă/ The reserve player*. Cluj-Napoca: Editura Biblioteca Apostrof.
Zaciu, M. (2001). *Întoarcerea învinsului/ The return of the loser*. Cluj: Editura Limes.

BILINGUALISM IN MODERNIST POETRY

Amelia TUȚĂ
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The research allows the visualization of a wide field of problems related to the sources, the clarification of some literal aspects. It is necessary to approach holistically some situations related to religion, spirituality, the human being in its depth, beginnings, biological and social systems, environment, monograph in order to cover a wide range of ideas and visions.
An anthropologist must not only research an outside pawn, but participate in its fight on the chessboard. That said, the observer lives the traditions, empathizes with his subjects, metamorphoses into the past of the researched objective, feels the present and predicts the future. The degree of integration into society may also depend on the chosen method of research.
In this paper we will start from a reading field that includes the literary avant-garde, the Romanian dimension of styles, focusing on the two great modernists who have imprinted Romanian literature in the most complex way possible.
Along the way we will find common themes between the two writers, which highlight marginality, Judaism, ethnicity, otherness, exile, relationship with language, illness, depression.
Chapter of the current work propose a presentation of modernism, related to the writers Paul Celan and Gherasim Luca, the work and writing of the two being presented in the following chapters with reference to bilingualism, Judaism, exile, suicide, comparisons from the point of view of styles, analyzes and conceptions related to poetic textiles.

Keywords: Paul Celan, Gherasim Luca, subjectivism, freedom, cubomania

2.1 Poezia bilingvă a lui Paul Celan

Bilingvsmul în cazul lui Paul Celan s-a conturat prin dragostea lui pentru limba germană, dragoste transmisă de mama lui, care dorea ca în casă să se vorbească nemțește, pe de-o parte și grija lui pentru a proslăvi limba pe care o vorbea impecabil, limba română. A învățat la liceu cu predare în română, a trăit prin această și nu a părăsit-o niciodată, fiidcă era cea care îl lega întotdeauna de România.

Conform lui Dan Octavian:”germana folosită de Celan în cărțile sale de poezie din perioada maturității este o limbă pur și simplu nemaiauzită, situată la o distanță siderală de oricare altă limbă poetică sau literară folosită în spațiul german din epocă.”[1]

Putem afirma că limba poetică a lui Celan s-a cristalizat în opera lui, urmărind traiectoria transformărilor din viața sa. De aceea exilul, plecarea la Paris, fiind adevărate punți de legătură între limba poetică și spațiul german. Deși a scris mult în germană, anii petrecuți în România, prieteniile legate aici au reușit să-l facă pe Celan să își dorească să formeze un grup mare de cititori care să îi îndrăgească opera, fiind

[1]https://www.academia.edu/7148637/%C3%8Enstr%C4%83inare_%C8%99i_autotraducere_c%C3%A2teva_observa%C8%9Bii_despre_exilul_lingvistic_al_lui_Paul_Celan_in_Terra_aliena_._L_esilio_degli_intellettuali_europei_Atti_del_Colloquio_internazionale_a_cura_di_D._O._Cepraga_e_A._Vr%C3%A2nceanu_Pagliardini_Editura_Universit%C4%83%C8%9Bii_din_Bucure%C8%99ti_2013_pp._223-241

ajutat în acest demers de Petre Solomon. De asemenea, trebuie specificat că în timp ce profită de bogățiile limbii române, pictând cu trafaletul minții pereții goi ai necunoașterii, face traduceri din literature rusă în limba română, astfel își păstrează permanent o legătură cu o limbă străină, neînchizând bilingvismul ce definește epoca celiană.

Operele în limba română, desi relative puține la număr, 8 poezii și câteva poeme au reușit să îl definească ca poet roman, chiar și postmortem, prin grija lui Petre Solomon care a reușit să o convingă pe soția lui Celan că manuscrisele acestuia trebuie valorificate și apreciate la justa lor valoare.

Poemul *Marianne*, în limba germană și *Poem pentru umbra Marianei*, două texte ce sunt profund legate lingvistic, certifică înglobarea limbilor și transmiterea gândurilor, fără a exista o traducere dintr-o limbă în alta, de aici și plăcerea lui Celan, considerată la momentul respectiv, de a scrie și a pune pe linia de egalitate cele două limbi.

Discursul poetic al lui Celan este unul compact, fiind de multe ori limitat la o incursiune alambicată în limbă, într-o bibliografie spirituală. De multe ori, folosea limba drept armă de răzbunare, de revoltă și supărare, o omora, prin simplul fapt că scotea viață din ea, o viață răzvrătită, prin operele sale. A fost poetul care a reușit să facă o pararelă între limba germană și limba română prin creațiile sale.

Revenind la cele două poeme, *Marianne* și *Poem pentru umbra Marianei*, putem observa câteva asemănări și deosebiri, nu înainte de exemplica mai jos cele două variante în limbi diferite.

"*Marianne* Geliebte, auch du bist das Schilf und wir alle der Regen; ein Wein ohnegleichen dein Leib, und wir bechern zu zehnt; ein Kahn im Getreide dein Herz, wir rudern ihn nachtwärts; ein Krüglein Bläue, so hüpfest du leicht über uns, und wir schlafen…"[2]

Poemul tradus ar fi: "Iubito, și tu ești o trestie, iar noi toți suntem ploaia;/ un vin fără seaman ți-e trupul și bem înzecit;/ o luntre-ntr-un lan îți e inima, o vâslim către noapte;/un ulcior albăstrui, așa de ușoară sari peste noi și dormim."[3]

Pe de altă parte, poemul românesc poate avea o legătură directă cu cel german, ca o continuare:

"Izma iubirii-a crescut ca un deget de înger. Să crezi: din pământ mai răsare un braț răsucit de tăceri, un umăr ars de dogoarea luminilor stinse, o față legată la ochi cu năframa neagră-a vederii, o aripă mare de plumb și alta de frunze, un trup istovit în odihna scăldată de ape."[4]

Cele două poeme se întrepătrund ca într-un întreg, în fragmentul din varianta în germană este prezentă imaginea iubitei clar delimitată, spre deosebire de *Poem pentru umbra Marianei*, unde după cum îi spune și numele iubita apare în umbra, imaginea ei fiind acoperită de multitudinea de metafore, debutând cu o comparație. În

---

[2] Petre Solomon, Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.124
[3] Ibidem
[4] Petre Solomon, Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.124

cele două poeme Paul Celan mizează pe asemănări subtile, pe un nucleu în jurul căruia gravitează, iubita, fiind prezente întruchipări diferite.

Remarcăm în ambele texte prezența motivelor vegetale, *trestie, lan,* în poezia germană, respective *izma, pământ, frunze,* în poezia română.

În poemul *Marianne,* iubita este asemănată cu o trestie, toți ceilalți din jurul ei fiind ploaia. Ea se hrănește cu ploaie și trăiește demnă în ceea ce îi oferă alții. În continuare trupul e catalogat drept un vin, o bogăție unică fără seaman, ce aduce satisfacție înzecit. Inima iubitei este comparată cu o luntre, o ambarcațiune vâslită către apus, de aici rezultând faptul că inima este condusă spre o destinație, căreia poetul îi poate da mai multe sensuri. De aici, deducem și amalgamul de sensuri ce se pot desprinde din poezia modernistă, fără să fie expus clar un sens al cunoașterii, ci mai de grabă, un imbold spre descătușarea imaginației.

Ulciorul pe care poetul îl definește ca fiind albăstrui poate semnifica prin culoarea care îl reprezintă calmitatea, serenitatea iubirii, partea spirituală, pe care poetul o vede prețioasă, cea care oferă liniștea somnului.

Poezia modernistă nu se poate rezuma doar la a complica înțelegerea și a oferi o multitudine de sensuri, ci de a oferi și atmosfera prielnică pentru a desluși căile încifrate, prin crearea visului, a unei lumi a imaginilor formate prin cuvinte. Așadar, unele dintre sensurile amintite mai sus, pot fi doar un pion pe tabla de șah a interpretărilor, o tablă unde nu are loc niciodată ideea de șah-mat.

În ceea ce privește *Poemul pentru umbra Marianei*, poetul aseamănă iubirea cu puritatea, gingășia și mult cercetata formă a îngerilor de-a lungul timpului. Astfel se oprește la forma clasică, asemănătoare omului, extrasă din canoanele bisericii, sugerată de creștini și adoptată în scriiturile vremii noastre, aceea a ființei omenești. Îngerul poate fi văzut ca fiind la fel, trupește vorbind, cu omul, spiritual având o aura superioară, care îl definește ca divinitate. Astfel, poetul compară iubirea crescută cu un deget de înger, adică mult mai prețios spiritual decât materia omenească cotidiană. Totodată îndeamnă la credință, asociază pământul cu răsărirea tăcerii, se joacă cu asocierile de cuvinte ca lumina stinsă și arsura provocată de lumina stinsă, de aici rezultând respingerea convenționalului, obișnuitului. Oferă ineditul și în același timp amplifică drama erotica prin multitudinea de simboluri ce îngreunează înțelegerea.

Fața, deși legată la ochi, după cum afirmă poetul, poartă năframa vederii. Așadar, mixează pe faptul că ochii percep exteriorul, indiferent de obstacolul pe care îl au în față.

Pe de altă parte, prin aripa de plumb poetul poate sugera greuatea, duritatea, puterea fizică, iar prin aripa de frunze transmite ușurința, slăbiciunea, sensibilitatea. Sunt două noțiuni antagonice care sugerează împreună complexitatea ființei. Tot pe antagonism se bazează autorul și în ultimul vers din fragmentul aparținând *Poemului pentru umbra Marianei*, în care trupul este istovit de odihnă, evidențiind aici noțiunile de oboseală-odihnă.

Paul Celan a încercat, atât scriind în limba germană, cât și în limba română să pătrundă în mreajele celor două limbi prin jocuri verbal, asociații libere, caracterizate de lirica suprarealismului.

O altă etapă marcantă a bilingvismului poate fi poezia *Tangoul morții,* fiind expusă în limba română și limba germană. Acesta poate fi o expresie a unei perioade sumbre, amprentată în sufletul poetului din mai ipostaze, aceea de fiu al unor evrei, crescut la Cernăuți și îndemnat în a îndrăgi limba germană și totodată sfâșiat sufletește de vorbitorii acestei limbi.

Acest poem a fost publicat în revista *Contemporanul*, tradus de prietenul său Petre Solomon care întotdeauna i-a apreciat și lăudat opera. După cum afirmă acesta, traducerea a fost un șoc pentru el:"Șocul provenea, bineînțeles, și din apropierea în timp a evenimentelor tragice la care trimitea acest poem incamtatoriu, decantat de orice element prosaic sau gazetăresc, și totuși atât de *realist* în substanța lui." [5]

Personajul principal al poemului rămâne moartea, un personaj ce face referire la deținuții regimului din acea vreme care cântau înainte de moarte. Această poezie reprezintă totodată și un punct decisive pentru Celan, încheie o etapă a vieții lui, făcând loc fugii de limbă, de el, omul inițial al poeziilor bilingve și de exil.

În volumul din 1973 al revistei *Contemporanul*, poemul *Tangoul Morții* apare sub denumirea de *Fugă macabra.*

Evreitatea își lasă amprenta în această opera prin reliefarea aspectelor post Auschwitz. Deși a cunoascut numeroase traduceri, interpretări și titluri ce făceau în mod direct sau nu referire la moarte ("Fuga macabre/ Fuga morții"), acesta a reușit să păstreze durerea profundă și emoția ce se dorea a fi transmisă, deoarece Petre Solomon a colaborat îndeaproape cu Paul Celan tocmai pentru a păstra cât mai autentică traducerea.

„Laptele negru din zori îl bem când e seară
îl bem la amiaz dimineața îl bem și la noapte
îl bem și îl bem
săpăm o groapă 'n văzduh și nu va fi strâmtă
Un om stă în casă se joacă cu șerpii și scrie
el scrie 'n amurg în Germania, Aurul părului tău Margareta
scrie și iese în prag scapără stelele 'n cer el își fluiera cânii
evrei-i și-i fluieră el poruncă le dă ca să sape o
groapa 'n țărână poruncă ne dă să cântam pentru dans {..}".[6]

Interpretarea versurilor a venit pentru Petre Solomon ca o provocare, dar totodată și ca o ocazie de răsunet în presa literară bucureșteană. Evreitatea a cunoscut prin ochii poetului un nou renume, o nouă viziune, menită să răscolească conștiința germanilor și nu numai. Laptele din primul vers asociat cu negru reprezintă contrastul dintre două lumi. Durerea simbolizată de negru face ca orice lucru obișnuit, literalmente universal precum laptele să preia nuanța suferinței, suferință care de altfel schimbă și momentul ritualic comun de servire a bauturii dimineața. Timpul nu mai e cuantificat în momente ale zile, având un curs uniform exact ca un tren care pornește

[5] Petre Solomon, Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.64
[6] Petre Solomon Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.70

pe șine fără să se mai oprească vreodată în stații. Dimineața, prânzul, seara, deveneau stații ce se comprimau în cursul timpului, respective trenului.

Poetul folosește repetiția "îl bem" pentru a accentua prelungirea activității care se dilată în timp. În ceea ce privește activitatea de a săpa evidențiată de autor activitatea de a săpa sfârșitul. Această durere transpusă în versuri poate fi accentuate și de pierderea părinților săi care au fost deportați.

După cum numește și Petre Solomon opera "Tangoul morții", putem interpreta faptul că muzica ce răsuna sub activitatea durerii creează un cadru în care deținuții ascultă sau cântă un tangou, o muzică a morții pe fundalul căreia își săpau groapa. Aceasta , după cum afirmă autorul nu era una strâmtă, ci suficient de mare cât să cuprindă o mulțime.

Petre Solomon amintește în analizele sale literare faptul că: "evreii *selecționați* pentru exterminare erau siliți de comandantul acestuia să asculte un *tango al morții* (Todestango) cântat de un viorist pe muzica argentinianului Eduardo Bianco."[7]

Viața evreiilor era manipulate de simbolul răului, omul menționat în versuri care se juca cu șerpii,

Din scrierile biblice se cunoaște faptul că șarpele este ispita, imagine negativă, cultivată de-a lungul timpului de religia creștină. Creatura demonică a fost cea care a îndemnat-o pe Eva să muște din fructul interzis, imagine care a schimbat cu mult cursul creștinismului.

Paul Celan se oprește asupra acestui animal, tocmai pentru a sugera isipta ce transformă oamenii din lagăr în adevărate forțe demonice care le dictează fiecare etapă a suferinței evreilor care își sapă simguri groapa.

Tot din traducerea lui Petre Solomon ne dăm seama de multitudinea de simboluri, de trăiri, ascunse în spatele cuvintelor, toate ducând către personjul principal al poemului, moartea.

„El strigă săpați mai adânc iar ceilalți cântați
arma o 'nșfacă, o flutură, albaștrii i-s ochii
sapați mai adânc iar ceilalți cântati pentru dans mai departe"[8]

Evreii erau puși să cânte melodii de dor în timp ce alții săpau gropile sau li punea muzică să asculte. Toată această activitate transpune imaginea mortii părinților poetului morți în lagarele de exterminare. "Poetul a fost luat in niste brigazi de munca si a scapat de aceasta deportare peste Nistru, dar parintii lui nu au avut aceasta sansa. Mama a fost impuscata pe drum, pentru ca nu a mai putut merge. Iar tatal sau a murit intr-unul din aceste lagare. Aici este punctul de inflexiune, trauma pe care a trait-o Paul Celan, momentul in care viata lui s-a schimbat definitive."[9]

Celan și-a transpus ura pentru cei care i-au ucis părinții în versurile scrise în limba germane. În lagărele de concentrare după cum remarcă și poetul este prezentă rasa ariană, pură, cu ochii albaștri care coordonează momentul premergător morții.

---

[7] Petre Solomon Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.66
[8] Petre Solomon Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008, p.70
[9] http://suplimentuldecultura.ro/10507/paul-celan-evreul-care-a-scris-in-limba-ucigasilor-familiei-sale/

Opera sa poetică este extrem de înverșunată, este plină de aluzii, variații ritmice, grijă asupra detaliilor. Deși limbajul operei tinde să îl treacă în plan secund pe poet ca erao, acesta își găsește vocea eului său în imaginea evreilor, contopindu-se cu trăirile vremii de atunci, drama sa fiind drama lor.

2.2 Poezia bilingvă a lui Gherasim Luca

Bilingvismul în cazul lui Gherasim Luca s-a manifestat prin cunoașterea a patru limbi română, franceză, germană și idiș. Suprarealismu i-a permis să se joace cu textele bilingve, alături de Gellu Naum și să se conecteze la suprarealismul francez.

Gherasim Luca a dovedit că stăpânește foarte bine limba franceză, după cum afirmă și Petre Răileanu: "Cât despre Gherasim Luca, instalat în limba franceză ca într-un *no man's langue*, cum declara el însuși, și practicând o veritabilă și inedită *fizică a limbajului* (André Breton), va fi considerat, încă din timpul vieții, într-un mediu suprasaturat de capodopere, experimente și performanțe, drept „cel mai mare poet de limbă franceză".[10]

Scrierile poetului în limba română sunt înverșunate, cu furie, precum este înăsprit și regimul cetățenilor evrei. Până într-un anumit punct Gherasim Luca va fi consecvent în folosirea alternantă a celor două limbi care îl definesc, respective limba română și franceza.

După ce își înlocuiește numele de la botez Salman Locker cu Gherasim Luca, acesta continua seria schimbărilor. După exilul lingvistic, va urma exilul din țară. Acesta se instalează în Franța și începe să exploreze din punct de vedere sonor limba." Cartea-pivot între opera românească și cea franceză o constituie *Vampirul pasiv*, scrisă inițial în română și rescrisă, într-un interval scurt, în franceză. *Vampirul pasiv* reprezintă punctul culminant al suprarealismului intens afirmativ {..}. Versiunea franceză, epurată de particularisme, de referințe culturale, geografice sau istorice, anunță orientarea operei franceze."[11]

Vampirul pasiv ilustrează suprarealismul, fiind redactat inițial în limba română, un privilegiu de care nu s-a bucurat prea mult, deoarece autorul va opta pentru rescrierea sa în limba franceză, o variantă mai simplă, fără particularități. Pentru autor poemul reprezintă începerea unei noi perioade, ce gravitează în jurul mitului oedipian, gândirii libere, fără reguli prestabilite și bilingvismului ce îl va conecta la noi perspective internaționale.

Referindu-ne la poemul *Vampirul pasiv* putem să sesizăm o nouă perspectivă poetică a lumii, cu mute accente suprarealiste, cu demonologie.

Poemul aduce în prim plan imaginea demonică, vampiul, care este o legend des întâlnită în cultura europeană, fiind asociat cu o creatură care suge sângele oamenilor, care urăște lumina zilei și cel mai bine se simte în racoare, întuneric. Astfel, legenda lui Dracula, cultivate în România, devenind deja arhiexploată pe întreg globul a reușit să cumuleze într-o singură entitate exemple de ființe supranaturare, precum Petre Plogojovici, primul vampir atestat istoric în 1725.

[10] http://petre-raileanu.fr/tag/gherasim-luca/
[11] http://petre-raileanu.fr/tag/gherasim-luca/

Petre Răileanu consider că: "adoptarea vampirului de literaturea romantică este un simptom al refuzului raționalismului Luminilor. El reprezintă tentația explorării și abolirii limitelor dintre real și imaginar, lumea fizică și lumea spiritual, natură și civilizație."[12]

Vampirul rezonează cu moarte, ideea de teamă, groază. Este o ființă care se hrănește cu sufletul altui corp, însetată de sânge, fapt ce îl poziționează în eternitate prin faptul că longevitatea corpului nu mai depinde de fragilitatea sufletului. Totodată, putem observa că creștinismul românesc nu a reușit să transpună entitatea demonică a vampirului în dogmele propria.

Gherasim Luca menționează în *Vampirul pasiv* ideea de spritism ce în viitor va fi ceva comun prin prezența fantomelor, totul devenind obișnuit. Dorința de sânge, setea de a trăi prin sângele vărsat învăluie opera în mysticism și într-un dinamism, ce permite rapid conturarea unor analogii și corespondențe între planul interior și cel exterior, între realitate, imaginație, între zi și noapte, femeie- bărbat, active-pasiv, voință-opoziție.

Referinu-ne la asocierea din titlu a cuvantului vampir cu pasiv, putem observa sugestia de inactivitate, prin faptul că nu depune efortul dinamismului de a schimba ceva, de a modifica ceva prin forța motricității, ci puterea de a lăsă lucrurile să vină și să se întâmple așa cum sunt fără a interveni în traiectoria hazardului." *Pasiv* este asociat în textile lui Luca și Naum felului în care se produc întâlnirile hazardului obiectiv, adevărurile revelate de *certitudinea eruptive: fară calculi, fără ipoteze, fără sterile semne de întrebare."*[13]

Vampirul pasiv dezvoltă și cultivă un lexic abstractizat, dar cu încărcătură poetică prin care se întrevede concretul poziției materialiste a suprarealismului. Obiectul din poem poate produce sens, fiind capabil de a media raționalul și iraționalul. Jocurile dadaiste au conturat unicitatea operelor, prin obiecte și fragmente de obiecte, care au creat o perspectivă diferită de tot ce însemna arta și diferită de tot ce însemna opera clasică.

Incompatibilitatea logică și valorificarea detaliilor sunt specific operei lui Gherasim Luca, prin dialectica demoniacă. " Apropiată de delirul de interpretare inaugurat de Dali, ea este bazată pe succesiunea deducțiilor logice placate pe irrational. O contaminare reciprocă se produce pe această cale între logica diurnă și gândirea nocturnă, între rational și irațional. "[14]

Tabuurile sexuluale și sociale sunt exploatate în poem prin obiectele dăruite persoanelor menționate, sugerând erotismul exagerbat, misterul, fantezia, voluptatea și unicitatea.

În cazul lui Gherasim Luca fantezia îl ajută să se deplaseze peste universal oedipian, să găsească obiectul mediumnic pe care să îl dăruiască.

[12] Petre Răileanu- Gherasim Luca- poezie ontofonie, urmat de Gherasim Luca este o femeie Tracus ART București, 2019, p 193

[13] Petre Răileanu- Gherasim Luca- poezie ontofonie, urmat de Gherasim Luca este o femeie Tracus ART București, 2019, p 201

[14] Petre Răileanu- Gherasim Luca- poezie ontofonie, urmat de Gherasim Luca este o femeie Tracus ART București, 2019, p 161

Comparând versiunea poemului în franceză cu cea în română putem observa câteva diferențe, autorul renunțând la anumite nume românești, referințe geografice, care inițial erau menționate în manuscrisul în limba română. Dintre acestea amintim: "eliminarea numelor propria românești înlocuite, în cazul prietenilor din cercul apropiat, cu inițiala prenumelui [..], Carpații, de două ori menționați în manuscris dispar din versiunea franceză care păstrează termenul generic *les montagnes* […], eliminarea unor note de subsol."[15]

Forma poemului în limba franceză, poate fi considerate forma cea mai fluidă, fără sincope și urme privind geneza sa indicate în manuscrisul în limba română. Gherasim Luca și-a găsit un confort scriitural în mediul francez, astfel a putut să își prezinte limbajul exigent, ștergând orice urmă a neîncrederii, a caracterului experiemental de la geneza operei. Astfel s-a desprins de orice a însemnat referință cotidiană, social, românească, mergând pe inițiative extravagante ale scriiturii franțuzești.

Delirul lingvistic al lui Gherasim Luca este amestecat cu logica disciplinării sintactice, scoțând la iveală inserția noutății absolute.

S-a știut inițial că *Vampirul pasiv* a fost redactat doar în limba franceză, dar Nicolae Tzone l-a descoperit la București, într-o arhivă particulară, după cum afirmă Petre Răileanu:" Descoperirea manuscrisului în limba română cu titlul *Vampirul pasiv* de Gherasim Luca, la București, într-o arhivă particulară, de către Nicolae Tzone, text despre care se știa până acum că a fost scris direct în franceză, așa cum atestă ediția originală, *Le Vampire passif*, Editions de l'Oubli, Bucarest, 1945, necesită o reconstituire, fie ea și rapidă, a genezei acestei opera {..}"[16]

Gherasim Luca a dezvoltat un raport linear, o trecere lină între limba română și limba franceză, practicând o matematică a limbajului extem de fină. S-a refugiat în suprarealism și a gasit poarta spre dezvoltare lingvistică și poetică în spațiul francez, unde a consolidate viitoru său literar.

Apatrid, prin definiție, Gherasim Luca a negat orice referință sau asociere cu statutul de roman, nedorind să fie numit poet român. În același timp, nu a reușit nici să își obțină cetățenia franceză, lucru care l-a poziționat într-un spațiu derizoriu, ca entitate. Totodată, schimbarea numelui îl detșează complet de evreitate.

Înainte de a muri a lăsat posterității poemul *Moartea moartă*

2.3 Bilingvismul fondator

Bilingvismul nu se rezumă doar la capacitatea multilingvistică de exprimare a unui poet, coexistența limbajului, ci la adoptarea limbii, uneori chiar tranziția către ea irevocabil, descoperirea vocației creatoare prin jocul cu sunetele, cuvintele, lucru ce nu este exploatat satisfacător în limba mamă.

De-a lungul timpului s-a studiat de diferiți cercetători și teoreticieni capacitatea de adaptare a creierului uman la diferiți stimuli de cunoaștere și dezvoltare. Putem deduce că omul e ființa care poate crea în orice mediu și mai presus

[15] http://petre-raileanu.fr/tag/gherasim-luca/
[16] http://petre-raileanu.fr/tag/gherasim-luca/

de asta poate crea în funcție de orice mediu, atât timp cât stimuli congnitivi sunt receptivi și dinamici.

Pe de-a altă parte învățarea unei noi limbi modelează și structurează limbajul dominant, cel utilizat ulterior, venind ca o șlefuire a tot ce însemnă cuvânt și exprimare: "aceste studii demonstrează că experiența învățarii unei a doua limbi lasă urme structurale în creier, în acele regiuni responsabile de achiziția și utilizarea limbii.Nu este surprinzător faptul că bilingvismul schimbă reprezentările lingvistice și structura creierului care stau la baza dobândirii limbajului."[17]

Controlul limbajului poate fi gestionat de activitatea cognitive ce permite capacitatea de adaptare. Deși ne naștem cunoascători ai unei limbi singulare, din momentul în care creieul nostru cunoaște dezvoltarea optimă pentru acapararea unor noi simboluri, începe să se creeze coexistența acelorași valori lingvistice în coduri diferite.

Bilingvismul poate amprenta mintea și creierul într-un mod studiat îndelung, ce face diferențe clar sesizabile. Ellen Bialystok prezintă în studiile sale influența pe care bilingismul o are asupra copiilor și modul cum îi transformă mai târziu în adulți. Acest lucru, în cazul particular al poeților din literatura modernistă care au adoptat o a doua limbă se reflect în operele lor, în modalitatea de scriere, uneori în drumul sinuos al debarasării totale sau parțiale de limba.

Bibliografie

Petre Solomon, Paul Celan- Dimensiunea românească, ediția a II- a revăzută, Ed.Art, București, 2008

https://www.academia.edu/7148637/%C3%8Enstr%C4%83inare_%C8%99i_autotraducere_c%C3%A2teva_observa%C8%9Bii_despre_exilul_lingvistic_al_lui_Paul_Celan_in_Terra_aliena_._L_esilio_degli_intellettuali_europei_Atti_del_Colloquio_internazionale_a_cura_di_D._O._Cepraga_e_A._Vr%C3%A2nceanu_Pagliardini_Editura_Universit%C4%83%C8%9Bii_din_Bucure%C8%99ti_2013_pp._223-241

http://1libertaire.free.fr/Deleuze05.html

Nicolae Bârnă, Avangarda literară românească, Ed. Știința, Chișinău, Republica Moldova, 2017

John Felstiner, Paul Celan: The Strain of Jewishness, Commentary, aprilie 1985

http://suplimentuldecultura.ro/10507/paul-celan-evreul-care-a-scris-in-limba-ucigasilor-familiei-sale/

http://petre-raileanu.fr/tag/gherasim-luca/

Bialystok, Ellen (2017). "The Bilingual Adaptation: How Minds Accommodate Experience" (PDF). Psychological Bulletin.

https://www.academia.edu/7148637/%C3%8Enstr%C4%83inare_%C8%99i_autotraducere_c%C3%A2teva_observa%C8%9Bii_despre_exilul_lingvistic_al_lui_Paul_Celan_in_Terra_aliena_L_esilio_degli_intellettuali_europei_Atti_del_Colloquio_internazionale_a_cura_di_D_O_Cepraga_e_A_Vr%C3%A2nceanu_Pagliardini_Editura_Universit%C4%83%C8%9Bii_din_Bucure%C8%99ti_2013_pp_223_241

[17] *Bialystok, Ellen (2017). "The Bilingual Adaptation: How Minds Accommodate Experience" (PDF). Psychological Bulletin.*

Petre Răileanu- Gherasim Luca- poezie ontofonie, urmat de Gherasim Luca este o femeie Tracus ART București, 2019,

THE REVELATION OF THE SACRED IN THE POETRY OF TRAIAN DORZ

Maria-Cosmina UCEANU-PETRACHE
PhD Student, University of Pitești

Abstract: *Traian Dorz's poetry is a creation of communion, love of God and love of people. Through the prism of lived experiences, a creation full of artistic emotion and sensitivity is born. The charm of his work consists in the simplicity and harmony of the versification full of biblical myths and symbols through which the sacred is revealed to him. The need for protection and the desire to find support and to confess to the divinity are found in poems of an immutable spiritual refinement.*

Keywords: love, divinity, spiritual identity, prayer, sacred, suffering

Setea de sacralitate

Actualitatea emană îndepărtarea ființei umane de la conștiința religiozității. Omul contemporan pendulează asemenea liricii argheziene între credință și tăgadă. Această dorință de reîntoarcere la sacru este accentuată de schimbările bruște de ordin social, politic și economic prin care trece individul. „ Trăim vremuri de mare foame spirituală, iar în fiecare din noi se află și mijlocul de a depăși această foame.”[1] Individul resimte nevoia de iubire, de protecție și de regăsire a propriei identități spirituale.

Ființa umană conștientă de iubirea lui Dumnezeu și față de Dumnezeu atinge starea de religiozitate, calea către infinit printr-o transcendere verticală și orizontală. „Omul, având în sine o sete de infinit, e chiar prin aceasta mărginit, dar în comunicarea cu nemărginitul în sensurile cele mai înalte, nu în sens fizic și monoton, și vrea să înainteze în comunicarea cu el, simțindu-l capabil de această comunicare”.[2]

Nevoia de sacru este o permanență a individului aflat într-o căutare accerbă a propriei conștiințe. Acesta nu se lasă doborât de barierele lumii mundane, telurice și luptă cu dârzenie pentru păstrarea vie a credinței pe care o insuflă și celorlalți.

Conștiința religioasă s-a manifestat de-a lungul timpului în creații lirice unde logosul a dobândit reverberații tămăduitoare. *Homo religiosus* simte nevoia permanentă de a transcende realitatea profană și de a căuta prezența divinității în tot și toate. Comuniunea cu Dumnezeu oferă șansa individului de a evada din planul mundan și de a pătrunde în spațiul sacru găsindu-și astfel liniștea și armonia unei conviețuiri spirituale. Spiritualitatea ființei umane are drept resort pocăința născută din dorința de mântuire și iertare de către Dumnezeu pentru a trăi în armonie cu sine. Purificarea sufletului de păcate emană recunoștința și iubirea ființei umane față de Dumnezeu care-și revarsă iubirea către oameni necondiționat. Bucuria comuniunii cu Dumnezeu oferă șansa individului de a-și găsi calea spre adevărata identitate „ Omul rămâne nemutitor până când e însetat mereu de cunoaștere, până când trăiește în conștiința că are ceva mereu nou de cunoscut, adică, până când se află într-o conștiință a legăturii cu Dumnezeu cel

[1] Dr. Warter, Carlos, Reîntoarcerea la sacru. Lecții de trezire a sufletului, Editura For you, București, 2004, p.8
[2] Stăniloae, Dumitru, Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, vol.I, Colecția Oikoumene, Editura Cristal, București, 1995, p.35

infinit, nu în monotonia unei esențe supuse acelorași legi, ci în legătura cu Cel care i se face cunoscut în alte adâncimile sale."[3]

Poezia religioasă are valențe tămăduitoare prin puterea logosului divin. Sentimentul sacrului se manifestă prin starea de grație specifică dumnezeirii care se dezvăluie în fața cititorului și îi insuflă starea de religiozitate. Creația creștină este un produs al iubirii lui și pentru Dumnezeu. Poetul descoperă iubirea creștină și se dedică totalmente în fața divinității prin experiența interioară, abisală transfigurându-și sufletul. „În viață pământească suntem pe drum spre iubirea desăvârșită de Dumnezeu și de semeni. La iubirea și la unirea desăvârșită cu Dumnezeu și cu semenii vom ajunge în viața viitoare dacă ne vom strădui în viața de aici."[4]

Traian Dorz-rugăciunea inimii

Traian Dorz (1914-1989) este un poet de orientare mistico-religioasă care transpune în versuri cu reverberații mistice comuniunea ființei umane cu Dumnezeu. Acesta transpune trăirile profunde față de divinitate prin adorație și cunoaștere extatică. Stare de religiozitate este atinsă prin sentimntele de o puritate abisală induse de pogorârea grației divinului asupra individului.

Poezia lui Traian Dorz emană o sensibilitate aparte prin prisma trăirilor religioase. Confruntată cu represiunile regimului comunist poezia lui Traian Dorz reușește să se permanentizeze în conștiința religioasă a literaturii române. Adept înflăcărat al mișcării *Oastea Domnulu*i, Traian Dorz l-a avut drept model spiritual și literar pe fondatorul organizației, preotul Iosif Trifa care și-a propus o revigorare a spritului creștin prin această grupare închinată vieții creștine. Lirica sa este născută din iubirea față de Dumnezeu, o iubire copleșitoare care vindecă spiritul ființei zbuciumate. Inspirat din creațiile lui Eminescu, Coșbuc și Goga, poetul Traian Dorz abordează o tematică a iubirii creștine cu reverberații mistice. Creația sa literară este axată în jurul iubirii care devine resortul unei existențe zbuciumate de urgisirea comunistă. Petrecând aproape 17 ani în temnițele comuniste în poezia sa este surprinsă experiența spațiului carceral metamorfozată în creații ale imaginarului divin. Întâlnirea cu Dumnezeu eliberează sufletul împovărat de păcate, iar jertfa de sine aduce mântuirea spirituală.

Inspirată din motive biblice, psalmi și momente biblice opera lui Traian Dorz iese din tiparul poeziei de tip rugăciune prin valoarea stilistică aparte. Comuniunea omului cu Dumnezeu atinge primul nivel prin comuniunea frățească, o legătură născută din iubirea fâță de semeni cărora le insuflă dragostea pentru Dumnezeu. „Preluând limbajul alegoric-simbolic al cărților biblice, poetul îndrumă către viața contemplativă și marchează chiar etape ale traiectului mistic folosind în mod suprinzător concepte și simboluri ale poeziei mistice universale."[5] Poezia ***E ceasul sfân***t devine un îndemn către credință, către îmbrațișarea lui Dumnezeu. *„E-ndemnul sfânt, sărută-l cu lacrima fierbinte,/ cu mâinile-nsetate, cu strânsa-mbrățișare./ E-ndemnul sfânt, îmbracă-ți divinele veșminte/ și intră în Odaia de Nuntă, lângă Soare"*

---

[3] Stăniloae, Dumitru, Chipul nemuritor al lui Dumnezeu, vol.I, Colecția Oikoumene, Editura Cristal, București, 1995, p.13

[4] Stăniloae, Dumitru, Iubirea creştină, Editura Porto-Franco, Glați, 1993, p.68

[5] Ioniță, Puiu, Poezia mistică românească, Institutul European, Iași, 2014, p.201

Rezistența în fața tuturor opresiunilor de ordin politic a fost susținută de credința nestăvilită în divinitate, o credință mistică prin care se nega suferința fizică ce devenea o cale de libertate spirituală. Poezia lui Traian Dorz constituie o mărturie vie a experienței cu Dumnezeu, o experiență mistică transpusă în versuri pline de emanație vindecătoare. Conștient de efemeritatea existenței mundane *homo relgiosus* năzuiește la accederea către spiritualitate, întoarcerea la dragostea lui Dumnezeu fiind „singura în stare să o reabiliteze, să-i ofere din nou demnitatea și fericirea pierdută în urma săvârșirii păcatului, să o reîntregească, să o reorienteze spre cele nepieritoare, repunând-o în dimensiunea sacralității și, implicit în cea a nemuririi."[6]

Perfecțiunea este desăvârșită prin și în iubire față de bine, frumos, adevăr, semeni și credință. Dragostea care răzbate din tiparul cognitiv și afectiv se metamorfozează în iubirea înălțătoare și purificarea interioară se dobândește în fața lui Dumnezeu. Iluminarea şi purificarea interioară se dobândeşte printr-o trăire mistică, trăire ce răzbate în întreaga operă dorziană. Prezența divinității este o constantă permanentă a liricii sale, prezență care-i oferă sprijinul netăgăduit în fața tuturor interdicțiilor de ordin familial, istoric, politic și ideologic. *„Cu fiorul rugăciunii/ să-mi alungi atunci mâhnirea/ cu spălarea-mpărtășirii/fă-mi iar chipul strălucit./ Cu sărutul mă sfințește/ mă-nveșmântă cu iubirea/ și mă fă din nou Isuse/ oaspetele Tău iubit."* (***Orișicât mi-ar fi curate***, vol. *Cântările din urmă*) Versurile sale capătă semnificații profunde prin apropierea de sfera sacralității și transcendenței posibilă prin contemplația divină. „Pe treapta extazului sau a desfătării depline, unit cu Dumnezeu, sufletul uman simte că se depășește pe sine, uită de sine, urcă pe culmile fericirii, bucurându-se în mod deplin de viața celui iubit."[7]

Arestat pentru credința sa și încarcerat în repetate rânduri, Traian Dorz se înscrie în galeria poeților mărturisitori ai credinței. Pentru regimul comunist acesta era un duşman al poporului care trebuia eliminat pentru credința sa nestăvilită în divinitate. Poetul este mistuit de sentimental jerfirii, al iubirii și smereniei față de Dumnezeu. Poezia sa răzbate dincolo de tiparul rugăciunii prin valoarea logosului care capătă „sensuri adânci cu încărcătură dogmatică de înaltă ținută teologică, subsumate sentimentului iubirii."[8] Întâlnirea cu Dumnezeu oferă prilejul stării extatice, de tămăduire a suferințelor și de evadare în sacralitate. „Când omul evadează într-un paradis extramundan, reușește anularea tragicului, prin relativizarea limitei absolute. Acest paradis are o perfecțiune teomorfă, potențată de ritmurile cosmice."[9] Revelația divinității se resimte în întreaga operă dorziană prin prisma iubirii care transgresează realitatea mundană covârșitoare, o realitate sumbră marcată de regimul comunist. Poetul regăsește în drumul său spre spiritualitate sentimente pure precum smerenia, puritatea, sfințenia, comuniunea, extazul și atingerea sacralității pentru a se desăvârși. Bucuria întâlnirii cu Dumnezeu produce o stare eliberatoare care revigorează starea

[6] Băcilă, Florina-Maria, Sărutul sfânt în poezia lui Traian Dorz, Editura Mirton, Amphora-Diacronia, BDD, 2017, p,99
[7] Toma, Cornel, Postfață la Zorica-Lațcu Teodosia, Poezii, ediția a-II-a, Editua Sophia, București, 2008, p.273-274
[8] Băcilă, Florina-Maria, Ibidem, p.106
[9] Rusu, Mina-Maria, Poetica sacrului, Institutul European, Iași, 2005, p. 15

lăuntrică a ființei umane. Poezia sa iluminează cititorul atât prin valențele logosului cât și la nivel stilistic, prin utilizarea metaforelor inedite, ale hiperbolei care transpun o scriere plină de simboluri cerești. Cunoscător al spiritualității, Traian Dorz își transpune emoţia vie a întâlnirii cu Dumnezeu și caută mântuirea și nemurirea la nivel sacral. Mărturisitor cu nume predestinat curajului, Traian Dorz este un exemplu viu al credinței care-și pune destinul pe seama divinității. Spre deosebire de poeții mărturisitori ai regimului comunist cu o formație clasică, erudită, poetul este un misionar autodidact care-și depășește condiția de tânăr absolvent de șase clase și evoluează spiritual până la sfârşitul vieţii. Persecutat de regimul comunist poetul n-a renunţat la credinţele sale spirituale și a continuat să se rafineze prin misiunea și opera sa poetică.

În anii recluziunii Traian Dorz a memorat peste 200 de poezii pe care deseori le recita colegilor de suferință. Transcrise din memorie versurile sale emană trăirea vie a sentimentului sacralității. „Treci, Doamne, peste toate lumină şi balsam,/ Ştergînd amara urmă a feţei şi-amintirii,/ Pe-ntreaga mea fiinţă de-a pururea să n-am/ Decît întipărirea iertării şi-a iubirii!"(***S-a-ntipărit durerea*** vol. *Cântarea anilor*).

Logosul poeziilor sale izvorăște din iubirea față de Dumnezeu, din credința întipărită viu în conștiința sa care emană binele și iubirea față de semeni. Simplitatea lui Traian Dorz este transpusă în versuri cu un puternic mesaj duhovnicesc care trece dincolo de expresivitatea estetică transformându-l într-un poet misionar cu o viziune a sacralității specifică operelor lui Radu Gyr, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Zorica Lațcu, poeți care prin outerea credinței au răzbit încercărilor apocaliptice ale regimului comunist.

Poezia dorziană emană o emoție vibrantă a întâlnirii cu Dumnezeu și bucuria mântuirii. Atitudinea poetului este specifică smereniei, a omului care iese din realitatea mundană pentru a se întâlni cu divinitatea. Testamentul său literar este o imagine vie a accederii spre absolut, spre nemurirea spirituală. „Nici nu-mi scrieți pe-a mea cruce data morții-ntunecată;/ Eu am fost născut din ceruri ca să nu mor niciodată./ Nici să nu-mi spuneți adio, ci-mi spuneți la revedere;" (***Nu-mi acoperiți mormântul)*** Modestia și conștientizarea condiției sale umile este comparată cu măreția jerfei hristice „Drumul meu spre lumea asta l-am plătit cu cât pot duce,/ Drumul meu spre cealaltă l-a plătit Hristos pe cruce./ Naşterea spre moartea asta mi-a putut fi cunoscută, Naşterea spre nemurire mi-e-n lumina neştiută."(***Nu-mi acoperiți mormântul)*** Emanația iubirii răzbate în versurile sale care înfioară sufletul credinciosului conștient de nevoia de sacru în existența sa. Poetul autodidact devine un mistic autentic„un inițiat care vorbește limba marilor mistici creștini."[10] Trăirea sa mistică este mesajul pe care-l împărteșește credincioșilor spre a înțelege nevoia de iluminare harică, de mântuire sufletească. Iubirea devine o energie cosmică ce depășește granițele lumescului înfiorând sufletului misticului. Puiu Ioniță[11] plasează opera lui Traian Dorz în rândul creatorilor mistici precum Tereza de Avila sau Ioan al Crucii devenind un însetat al căutării Iubitului care vindecă prin prezența sa latura spirituală a ființei umane. „Preaiubitul meu e Unul/ Fără seamăn pe pământ/ Glasul Lui e armonia/ Cântec este-al Lui Cuvânt./....Dulcea Lui

[10] Ioniță, Puiu, Idem, p.202
[11] Ibidem, p.206

înfățișare/ Este-ntreagă farmec sfânt/ Mii de primăveri vin parcă/ Toate-o dată pe pământ." Poetul trăiește intens revelația mistică care-i prilejuiește harul divin și accederea către starea extatică a contemplării sacralității. „Cunoașterea mistică este o cunoaștere de tip irațional, comportamentul misticului excede rațiunea sfidând logica obișnuită, astfel încât pentru omul comun el pare nebun."[12] Acest gest de nebunie mistică așa cum îl numește Puiu Ioniță se manifestă în poezia *Din harfa unei fără seamăn* „Azi vin plângând ca Magdalena/ când vasul scump și l-a sfărmat,/ ca nimenea din el, pe urmă,/ să nu mai fie-nmiresmat./ Și-mi sparg, Isuse dulce, harfa/ cu care-am vrut aici să-Ți cânt,/ ca nimănuia după Tine/ să nu-i mai cânte pe pământ," Această stare exaltată este produsă tocmai din dorința poetului de a trăi nemurirea spirituală. Forța poetică a lui Traian Dorz vine din contopirea ancestrală cu divinitatea, o contopire la care aspiră credinciosul conștient de condiția sa lumească efemeră. Misticul trăiește în armonie cu semenii săi, cu propria ființă și cu însuși Dumnezeu. Iubirea este resortul tuturor creațiilor dorziene întrucât aceasta naște credința guvernând întreaga existență umană. Suferința și jertfa pentru credință au constituit atributele mărturisitorilor din perioada comunistă. Spațiul carceral predispus disperării și deznădejdii a fost transfigurat într-un topos al credinței sfințit de prezența martirilor printre care și Traian Dorz, mesageri ai logosului divin care au insuflat credință și au reușit să supraviețuiască regimului atroce. Traian Dorz înfruntă toate barierele și iese biruitor prin credința care-i oferă mântuirea cerească. Iubirea pentru Dumnezeu înalță ființa pe culmile cele mai înalte ale spiritualității.

Considerat de regimul politic communist drept „suspect în problema sectelor religioasei interzise"[13] poetul își petrece mulți ani în temnițele comuniste unde își găsește cu adevărat menirea de mesager al logosului divin. „Noi sîntem martori c-am trecut/ prin greutăți nemaitrăite/ și L-am chemat și I-am văzut/ puterea Mîinii Lui slăvite./ Noi sîntem martori, căci am fost/ în loc de moarte și pierzare/ și L-am căutat de adăpost/ iar brațul Lui ne-a dat scăpare." (***Noi suntem martori,*** vol. *Cântarea anilor*) Poezia lui Traian Dorz este de o profunzime cutremurătoare prin prisma mesajului religios transmis cât și a expresiei poetice care-l încadrează în galeria poeților care-și închină actul creator harului divin. Opera sa captătă forma unor rugăciuni literare adresate divinității, rugăciuni de laudă, smerenie, mulțumire și iertare în fața divinului. Imnuri ale luptei și supraviețuirii, creațiile sale metamorfozează suferința în sacrificiul închinat în fața Domnului, o jerfă demnă de mântuirea și iertarea păcatelor. „Jertfa martirică trebuie să fie scopul unui urcuș spiritual cu virtuți puternice și active, realizate înainte."[14]

Închinată spațiului ceresc poezia dorziană reliefează un univers poetic dumnezeiesc din care izvorăște iubirea credinciosului însetat de sacralitate. Rugăciunea lirică surprinde trăirea intensă pentru desăvârșirea ființei aflată în căutarea

[12] Ioniță, Puiu, Idem, p.208
[13] http://www.cnsas.ro/documente/judete/Bihor/2.6.pdf
[14] Bujoreanu, Ana, Sfinți martiri și mărturisitori români din secolul XX, Ediția a doua, revizuită și adăugită, Editura
Adenium, Iași, 2014, p.11

perfecțiunii. Într-una dintre lucrările sale, Florina Băcilă[15] aduce în prim plan sentimentul de dor prezent în opera dorziană, dorul de Dumnezeu, dorul ilustrat prin prisma sacrificiului sinelui, a jertfirii în scopul îndumnezeirii „Căci simt un dor tot mai ceresc/ ca-n tot mai naltă vrednicie/ tot ce-am mai scump să-Ți dăruiesc/ Stăpînul meu Cel Bun doar Ție!" (***Prin tot ce am*** vol. *Cântări de Drum*) Dorul față de sfințenie transpus în versuri pline de patos devine o emblemă a liricii dorziene care îndeamnă la rugăciune, smerenie și iubire „Flămînd și-nsetoșat de Tine/ doresc al harului Tău miez/ căci foamea inimii și setea/ cu Tine doar mi-ndestulez."(***Bolnav de dorul Tău*** vol. *Cântările Dintâi*) Iubirea împresoară sufletele credincioșilor care vor să urmeze calea dumnezeirii „Noi Te urmăm cu dor Isuse/ fiindcă Te iubim mereu/ de-ntîmpinăm cîntări sau jale/ noi vrem să mergem pe-a Ta cale/ și cînd e-ușor/ și cînd e greu."(***Noi Te urmăm cu dor Isuse***), „Noi Te iubim cu dor Isuse/ și vrem să Te iubim cu dor/ ca orice piedici ne-ar fi puse/ și-orice hule ne-ar fi-aduse/ să Te iubim mereu Isuse/ Iubit și Scump Mîntuitor!"(***Noi Te iubim cu dor Isuse*** vol. *Cântări Îndepărtate*).

Versurile dorziene surprind prin gravitatea tonalității, prin implicarea afectivă a poetului care accede către nemurire. În anii recluziunii Traian Dorz și-a găsit puterea și echilibrul în conștiința proprie a religiozității. Călit de suferință poetul nu renunță la credința sa ci aceasta este întărită și arde ca o flacără în sufletul însetat de absolut. Trăirea mistică este numitorul comun al operei dorziene care conduce către iluminarea ființei umane „Atîta milă și iubire/ Isuse-n Tine am aflat/ cît n-o să poată niciodată/ să spună-un păcătos iertat./ Atîta dragoste și pace/ eu aflu-n Tine zi de zi/ mai mult decît putut-am crede/ sau mi-am putut închipui."(***Isuse, Culme minunată*** vol. *Cântarea cântărilor mele*). Sentimentul hristic împresoară sufletul credinciosului care-și găsește reazemul din lumea profană. Poezia dorziană dezvăluie trăirea profundă a comuniunii cu divinitatea prin sentimente de laudă și mulțumire la adresa lui Dumnezeu. Poetul se raportează la divinitate prin adoptarea unei atitudini de smerenie și împăcare totală cu propria existență, divinitatea i se revelează și o adoptă înlăuntrul ființei sale. „Traian Dorz s-a identificat cu viața primilor creștini, la propriu, nu la figurat, și a scris poezii de o naturalețe creatoare și de un sublime liric, șlefuit cu lacrimile durerilor și încercărilor aspre ca piatra Sinaiului, care îl apropie de generația epocii sale, de suferinzii regimului totalitar."[16] Poezia sa emană vibrație ancestrală, o vibrație mistică care conduce către puritate, frumos, bine, adevăr și iubire. Vocația misionară îl transformă pe Traian Dorz într-un mărturisitor al lui Dumnezeu căruia i-a închinat existent sa. Poetul se regăsește în creațiile divinității, dar și iubirea pentru Hristos prin prisma semenilor săi cărora le dezvăluie dragostea „Frumosul rai pe care vouă/ Hristos vi l-a făgăduit,/ e-atît de minunat cum alții/ nu-s poate nici să fi gîndit./Frumosul viitor al vostru/ e plin de harul cel mai greu/ - o, fiii mei, ce sfîntă viață/ Îi datorați lui Dumnezeu!" *(**O, fiii mei, ce mulțumire*** vol. *Cântarea Biruinței*)

[15] Băcilă, Florina, Adjectivul ceresc și categoria gramaticală în poezia lui Traian Dorz, Analele Universității din Vest din Timișoara. Seria Științe filologice, LVIII/2020, p.61

[16] Țene, Ionuț, Traian Dorz sau poezia noastră cea de toate zilele, Revista Logos și Agape. Revistă creștină de cultură, tradiție și atitudine civică, august 2020, http://www.logossiagape.ro/2020/08/05/ionut-tene-traian-dorz-sau-poezia-noastra-cea-de-toate-zilele/

Concluzii

Sentimentul religios sondează intensitatea trăirii religioase a ființei umane. Comuniunea cu divinitatea oferă șansa îndumnezeirii, evadarea în sacralitate și salvarea în fața căderii în profan. Sentimentul religios modelează sufletul ființei umane și-l înnobilează cu virtuți edificatoare.

Evadarea în poezia religioasă devine un imperativ creștinului care accede către spiritualitate, salvare și reîntoarcerea la cuvântul poetic, la valorile sale sacre.

Stilul dorzian se caracterizează prin simplitate, expresivitate și deschidere tipice unui individ aflat în căutarea Luminii și a mântuirii renunțând la spatiul teluric. O reconstituire totală a liricii dorziene nu poate fi cuprinsă într-o lucrare unitară ci de-a lung cercetată și aprofundată.

Biblilografie

Băcilă, Florina, *Adjectivul ceresc și categoria gramaticală în poezia lui Traian Dorz*, Analele Universitățiii din Vest din Timișoara. Seria Științe filologice, LVIII/2020

Bujoreanu, Ana, *Sfinți martiri și mărturisitori români din secolul XX*, Ediția a doua, revizuită și adăugită, Editura Adenium, Iași, 2014

Ioniță, Puiu, *Poezia mistică românească*, Institutul European, Iași, 2014

Stăniloae, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, vol.I, Colecția Oikoumene, Editura Cristal, București, 1995

Stăniloae, Dumitru, *Iubirea creștină*, Editura Porto-Franco, Galați, 1993

Rusu, Mina-Maria, *Poetica sacrului*, Institutul European, Iași, 2005

Toma, Cornel, Postfață la Zorica-Lațcu Teodosia, *Poezii,* ediția a-II-a, Editua Sophia, București, 2008

Țene, Ionuț, *Traian Dorz sau poezia noastră cea de toate zilele*, Revista Logos și Agape. Revistă creștină de cultură, tradiție și atitudine civică, august 2020, http://www.logossiagape.ro/2020/08/05/ionut-tene-traian-dorz-sau-poezia-noastra-cea-de-toate-zilele

Dr. Warter, Carlos, *Reîntoarcerea la sacru. Lecții de trezire a sufletului*, Editura For you, București, 2004

THE IMPORTANCE OF PARTICIPATING IN REINTEGRATION ACTIVITIES OF THOSE WHO ARE PART OF RISK CATEGORIES

Vlad Bogdan URSAN
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

Abstract: Based on Harlow's (2003) theory that people who were deprived of their liberty as members of society are less educated than the general population, statistics show that 40% of state and federal prisoners do not meet the minimum schooling requirements, only 11% of them attended college compared to the general population in the United States, where the rate is 48% (Harlow, 2003) and 68% do not have a high school diploma (Pollock, 2004). Incarcerated people not only suffer from the lack academic skills, but also from the lack the professional skills that are necessary to properly fit into the workforce, just as these professional skills are needed in order to have a successful life, for themselves and for their families as well. From the perspective of reintegration and support, the state, through the provisions offered to penitentiary units, makes available to those who are deprived of their liberty various professional, educational and therapeutic programs designed to help detainees achieve minimum educational standards.

Keywords: reintegration activities, interventions, academic deficiencies, support, social reintegration

Introduction

The most important part in the development of a community, as well as the safety of its citizens, is their social development, an education being the basis for crime prevention among the citizens of a state. Most deviant behaviors are due to deficiencies found in strengthening the educational process, and those who end up in prisons suffer from a low level of culture, most have a background of disorganized or poor families, they do not own a house and suffer from different addictions (such as alcohol, drugs, others). As a result, if those who are deprived of their liberty are not being helped, during detention, to become useful members of society, the punishment they serve has no value or justification.

Social deviance can be controlled both by formal methods (laws, legislative punishments) and also by informal methods (promotion of social values, punishments, rewards, criticism, ridiculisation and others). The ideology of prison treatment strongly affirmed the idea that people, and therefore delinquents as well, represent values for society. All prison systems in any country seek to improve the human condition of those hels in custody, providing them with knowledge, treating them for various physical and mental disorders, and developing their skills for an honest way of making a living after their release.

Those who are deprived of their liberty can be classified in various ways: men and women, adults and minors, repeat offenders or those with no criminal record, with or without a family, with a high or a low level of culture, Romanians and foreigners, able

to work or unfit for work, with a background in urban or rural areas and many others. As a result, their educational, psychological, social and therapeutical needs are enourmous. Adding the fact that many of them are being abandoned by their families and do not have the slightest possibility of supporting themselves after their release from prison, we can see the complete picture of what the educational staff and the specialists who try to understand human nature have to adjust, amplify, treat, shape concerning the detainees.

The issue of professional integration of the disadvantaged categories can only be a challenging one, because being employes is an essential conduct of a dignified life, even of a safe way of living. Disadvantaged categories, those who are at risk of exclusion from the labor market, especially those who were deprived of their liberty face this difficult issue. The situation of former inmates is difficult, in addition to the tough situation of the labor market, they must also face the reluctance and reticence of society to accept them and give them another chance.

The programs offered by the administration of a penitentiary can be classified into educational programs, vocational training programs and therapeutical programs. Many times the cultural-educational and the religious-moral activities intertwine, they complete each other and open new horizons as far as the recovery and resocialization of detainees goes. The purpose of these programs is the same: to help detainees think and behave in a socially acceptable way so that they do not relapse.

Theoretical Perspectives

Unlike the "retributive" paradigm of justice, one of the concepts of restorative justice can be summarized as follows: "as far as possible, the justice process should involve victims, offenders and community members in an effort to identify mutual needs, obligations and solutions" (Gordon Bazemore, 2001). Understanding a correctional program depends largely on the vision on the role of the penitentiary institution in the community and, of course, the reasons behind the crimes. According to Professor James McGuire from the University of Liverpool, England, "in order to achieve a change in behavior, it is necessary to take a constructive approach, meaning that we need to moderate unwanted behaviors by applying a method focused on positive and technical reinforcement of repertoire growth" (Neamțu, G., 2003). Based on the "What works" tradition in rehabilitation, Levrant et al. (1999), Bazemore (1998), Crowe (1998) suggested five essential elements of rehabilitation creating a networking: the first one refers to "victim-centered restorative rehabilitation", the following two elements suggest that: "the treatment is not considered as a right, but as part of the responsibility towards victims and the community, as a form of social exchange" and "the treatment is contextualized focusing on integration and the creation or strengthening of social ties, rather than isolation".

Finally, the last two elements refer to interventions: they "are adapted to the personal profiles and characteristics of the individual" and "interventions are designed to identify and change the criminogenic needs of criminals". For the present paper, the relevant element suggested by Levrant et al. (1999), Bazemore (1998), Crowe (1998)

argues that "treatment is contextualized, focusing on integration and the creation or strengthening of social ties, rather than isolation", this being an extension of the concept of restorative justice. "As far as possible, the justice process should involve victims, offenders and members of the community in an effort to identify each other's needs, obligations and solutions."

The detainees are people who are imprisoned, awaiting trial or who are convicted of one crime or another for the purpose of reform and rehabilitation. They are a part of the whole society and whenever they are being released, they return to society. If they are not well educated and do not demonstrate productivity skills while in custody, many of them may remain socially unadjusted and dangerous (Animasahun, 2002).

Professional interventions are diverse and consist of programs that engage the offender in paid jobs inside the community, they focus on training the detinees for specific jobs, helping inmates to obtain a college degree or a vocational education, and teach them to seek job skills both in and out of prison (Bouffard et all, 2000). For the offenders, the long-term effectiveness of professional interventions is measured not only in terms of career outcomes, such as employment, but also in terms of how interventions translate into returning less and less to criminal behaviors, also known as *recidivism* (Redcross, Bloom et all, 2009). The fact that professional programs have some limitations has led criminal justice experts to say that there is still a great need to develop effective interventions for criminals, especially quality professional interventions based on the establishment of principles of effectiveness. (Petersilia, 2004).

Educational training usually consists in standard or special educational programs; it was associated with positive results in two out of three studies discussed by Lipton et al. (1990). Gottschalk et al. (1987) have reported a positive result for one third of all programs in which educational training was part of, although not necessarily "the basic or primary intervention". Harlow (2003) shows that those deprived of liberty among members of society are less educated than the general population, statistics showing that 40% of state and federal prisoners do not meet the minimum requirements for schooling, only 11% of them attended college, compared with the general population in the US, where the rate is 48% (Harlow, 2003) and 68% of them do not have a high school diploma (Pollock, 2004). The above-mentioned statistics show the results of this deficiency and how important educational programs are to be provided to people deprived of their liberty.

Work experience programs were associated with positive outcomes at a rate of about one in three; such operations that were found in the data presented by Lab and Whitehead (1988), Genevie et al. (1986) considered the work-study relationship as the most promising or successful approaches, and Lipsey (1992) considered employment to be the most powerful means of intervention concerning the legal system, although its sample of studies was rather small in this case.

Graziano and Mooney (1984) concluded that, despite the shortcomings of the research and the few existing experimental studies on recidivism, family intervention

was "the most promising approach" of all, at least when behavioral programming was used. Growing evidence show that religious involvement can reduce the risks of a wide range of delinquent behaviors, including both minor and serious forms of criminal behavior (Evans et al. 1996). Baier and Wright (2001) showed that religious faith and behavior exert a deterrent effect on criminal behavior, and Johnson et al. (2000) found that individual religiosity helped at-risk youth, such as those living in poor areas of Philadelphia, Boston, and Chicago, to escape drug use and other illegal activities.

Methodology

The research methodology was made by conducting semi-structured, face-to-face interviews. 30 subjects participated in it, having diverse roles, as social workers, medical staff, military staff, psychologists, priests from different cults, missionaries, former deprived of liberty people. Data processing follows the specialized canons in terms of qualitative data processing. The research is based on the idea of professional and educational deficiencies among inmates and how important they are to provide them with such strenghts. The analysis of the interviews was performed based on the grounded theory (Glaser and Strauss, 1967), with the help of the specialized software *Atlas.ti.* The audio interviews were transcribed, and then coded and successively grouped into broader concepts to describe the social phenomenon that was being studied.

Results

The state, through the reinsurance offered to penitentiary units, makes available – for those deprived of their liberty – various professional educational and therapeutic programs designed to help the detainees reach minimum educational standards. The professional, cultural-educational and moral-religious interventions are intertwined, completing each other, opening new horizons in the recovery and resocialization of the detainees. The link between the support and social reintegration is charity. A principle of charity is the result of actions taken, of formed beliefs (helping one's fellow man, proving the love of one's neighbor, and others), and the second principle lies in the need of the one who analyzes the phenomenon to find the meaning of individual behaviors and their origins. The purpose of these programs is the same: to help detainees think and behave in a socially acceptable way so that they do not relapse.

Support

Unfortunately, in penitentiaries and in the penitentiary hospitals – because this is what we are now discussing – the resources are quite limited, but it is a beginning for it all, a beneficial beginning and a quite well developed one; detainees are being provided with various informational materials, the hospital library has a lot of religious books, even the Bible, there is also the possibility to participate every Sunday in religious services officiated by the chaplain or during the week in various meetings of different cults. Even if this aspect is not so well developed yet, it is clear that it is improving day by day (*subject 7, medical personnel*).

Given the fact that, from the perspective of military personnel, the resources in the detention unit are quite limited, a beneficial partnership is that between a penitentiary and a public library, the actions being oriented in order to use information and cultural-educational actions developed by libraries, in facilitating the intervention of the penitentiary staff in the sphere of psycho-social assistance of persons deprived of liberty. Comparing the roles of the two entities mentioned, we can refer to Giddens' statement that "the principle underlying the penitentiary system is to improve the individual, in order for him to play an appropriate role in society" (Giddens, 2001) and that of Regneală, who says that "libraries have always fulfilled an educational role" (Regneală, 2001); this way, each institution brings its own contribution the the common goal that is the development of individuals.

If we refer to material resources, we allocated a budget and received various sponsorships from various donations, for religious objects, for the modernization of the chapel, for outdoor activities sound systems, in order to be able to hear the church choir from outside and so on. These are, of course, only part of the material endowment (*subject 8, military personnel*).

One of the social-human values is charity – the willingness to help others, springing from an intrinsic motivation, rooted in altruistic feelings. In the planning of actions for the purpose of social reintegration, a significant role is played by the ability to influence words and deeds. The effect obtained consists in "the combined development of an ethic of responsibility and an ethic of conviction" (Béra M., Lamy Y., 2008). In addition to these axiological effects of the cultural act, which occur at the level of the individual or the group, there are other effects, such as emotional and physiological, psychological and identitary, cognitive ones.

The most common resources at hand in the penitentiary are books, mainly Christian books. Through books that detainees can take from the penitentiary library, books that they can receive by visiting family members, friends or the chaplain himself, they can read them and discover Christian rules, they discover the right path and eventually follow and do exactly what they learned for the better future of their lives. The second resource consists in films that could, of course, be presented to a smaller number of detainees at a time, because the system is not allowed to gather a large mass of detainees in a certain place, the risk would be much too high. Movies could be a quick and concise way to present religion and its benefits briefly. The third resource could be the workshops: although they happen, but quite rarely, because it is still a risk to bring strangers near the detainees, certain people who have a problematic past, who did time, through chaplain priest – regardless of religion – detainees realized the mistake they had made, they realized how they could fix a small part of their mistake, how to get back on track, how to help the family they possibly damaged by theft, robbery, burglary, and they themselves are now priests or part of certain religious denominations and go to preach to other detainees, and to other disadvantaged and fallen people about how they got back on the right path and how religion helped them realize the mistakes they had made (*topic 6, military personnel*).

Military personnel also emphasize the importance of keeping contact with the outside world. Recent studies have highlighted the positive effects of prison visits on the social reintegration of those deprived of their liberty. Described by Codd (2007) as the main method the detainees maintain contact with social support circles, prison visits have been associated with a reduction in the recidivism rate in both government reports and the specialty literature (La Vigne et al., 2005; Bales & Mears, 2008; Mears et al., 2012; Duwe & Clark, 2012; Cochran, 2014; MoJ, 2017). Explanations of the positive effects of prison visits on the social reintegration of detainees refer to the role of visits in maintaining supportive social relationships and the importance of these relationships in overcoming reintegration difficulties, such as unemployment or economic problems.

After all the work we put in there, we feel sorry for the detainees; just this week someone called for me because they don't have enough food. Just this week and two weeks ago I took them two trucks loaded with food, packages, milk, clothes and they were happy. Especially now, with this pandemic, the power of supply and the budgets have decreased. We try to help them, but especially those who seek God. I don't differentiate between them, as I said, everyone is free to do what they want, but those who come to our programs and we see that they are changed people, they have started to reconnect with the family, with their wife, with their children, we try to help them first, including their families, and after they get out, of course, as I said earlier, we help them reintegrate into society (*subject 21, missionary*).

Missionary priests and volunteers who work in the detention unit strongly support the reintegration process through the moral and material contribution they bring. In Romania, churches, other places of worship, volunteers and NGOs are the few institutions that remain in close proximity to most people deprived of their liberty and also to their families. This is valid for disadvantaged communities, and these religious institutions have the potential to play an important role in promoting the health and well-being of those they serve.

The only material support needed is the procurement of the Bible. Furthermore, through religious activities, the detainee should be encouraged to use their quiet times for Bible reading and prayers (*subject 25, Reformed priest*).

Moral-religious interventions on the individual may engage him in actions to stop the criminal behavior, but it must also involve his conscious decision to engage in this action. Religious interventions are the factor that can create a soul connection between the individual in difficulty and those around him, they can help him know himself better, recognize his mistakes and be involved in his own process of re-education and social reintegration.

The main resource is love. If you embrace someone with love and do not focus on his wrong deed, then the person will approach the one who speaks to him, who wants the best for him, will open up, will be somehow shaped by the words and exhortations received and from there he will be heading for the next step. Holy Scripture is the most beneficial mirror in which we can look and see what we are, the word of the Lord, which is life-giving, can actually change our destiny (*subject 20, former prisoneer*).

As Tolstoy wrote, “human beings cannot be managed without love”; Christian paradigms support his assertion that human relationships are fundamental. Tolstoy suggests that justice must be redefined in new terms, if not explicitly in the language of love, then in the language of peace and respect. The deepest roots of Western theology, found in the Bible, are indeed fully compatible with the new approaches to peace in criminal justice.

The Social Reintegration

There is a close link between the religious phenomenon and the activity of prison staff, because it is a way of social reintegration and essentially of re-education of detainees, through religion (*subject 13, military personnel*).

From a reintegration perspective, the beneficial relationship between behaviors and outcomes is not simply a function of coercing religion or what is discouraged by moral laws, such as a delinquent behavior, but also by what encourages, namely, the promotion of behaviors that can lead to well-being, educational and social achievements. Empirical studies addressing religious interventions in prison treatment report a significant beneficial relationship between religion and some measure against crime. The increased religiosity is associated with a reduced likelihood of committing criminal acts.

One problem I face is the lack of housing for detainees after their release. An alternative is the night shelter, but this option is not agreed upon very often. Thus, some religious organizations provide shelter (and even employment) after the release, a viable (and approved) alternative for some detainees. Also, some religious organizations offer a hot meal a day – not necessarily for those released from prison – but gladly received by them (*subject 4, social worker*).

As social workers point out, employment difficulties are related to the lack of cooperation networks with community centers to mobilize all necessary resources, the the low availability of the community to accept them, the reluctance of employers to give them a chance, often a missing family is added into all this. The professional integration of former detainees becomes a problem, all the more so as the number of jobs decreases and employment opportunities are limited even for professionally trained people.

Religious activity in the penitentiary can help detainees reintegrate into society as long as they have actually converted to it. Of course, there is a risk of stigmatisation in the society: the mark of “detainees” will be labeled unto them with or without their will. As long as they have changed their way of being, thinking, acting and they will prove it, I believe that each of us has the right to a second chance (*subject 22, Greek Catholic priest*).

Easton (2011) shows that contemporary society develops hostile attitudes and also a considerable lack of sympathy for criminals, compared to 20 years ago, and the results of Muraru's (2013) research indicated a significant, weak and negative relationship between morality and attitude towards criminals, in a research conducted on 120 subjects – adolescents and adults. Relational needs are essential elements that raise the quality of life and present a sense of personal interrelationship. The continuous absence of relational needs can manifest itself as frustration, aggression or anger

(Erskine, 1995). The involvement of the Church must take place both at the level of the liberated former detainee and also inside his family circle and friends, those who can participate and help emotionally during this critical period.

Through the activities carried out by the priest, he brings the detainee, the person formerly deprived of liberty, a certain state of self worth and trust. The priest teaches him through the activities he carries out how to approach certain discussions, how to stand up before an employer when he wants to get a job, how to speak, not to have uncontrolled gestures, not to have uncontrolled mimic, the clothing they must wear and other details. Then the priest, as I said before, if he can afford it or if he has sufficient relations among the civilians, can intervene with certain work places, offering a period of trial to the released person, so that he can perform a certain job and if he succeeds in convincing through his actions, the released person may be employed for an indefinite period of time (*subject 23, Orthodox priest*).

Through the collaboration between the chaplain of the penitentiary unit and other chaplains representing other religious denominations, the whole process of preparation for release is supported by moral and material input. Those deprived of liberty who have obtained in the penitentiary a moral and psychological training necessary for the post-release period and have not lost their social interraction skills can return quite quickly and successfully to the new environment, to assimilate new social roles. The success of the social adaptation of the released people depends on the social entourage they will reach, on those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions.

"The first problem I ran into was that I couldn't find a job, because employers ask you for a criminal record and once you have a criminal record, everyone finds all sorts of tricks and reasons not to hire you: either the job was already taken or they don't need someone on that position anymore; there were a few employers who told me their reason directly, but many of them beat around the bush and because of this it was and still is very difficult for me to find a steady job, because everyone asks for a criminal record. And now, for example, I'm out of work and looking for a new job myself; because of the criminal record I can't get a job; even if at the interviews they are very happy or satisfied with me and my performance, with what I communicate to them, when they ask me for my documents and tell me that they also need a criminal record and I tell them my situation, they tell me *we will contact you* and forget to call ever again. Basically this is the thing about jobs. Otherwise, I have no difficulty in going on, because God has arranged everything to be as it it. But this is the only problem, finding a job: people are always wondering why you spent so many years in prisons and think that once you were inside, you'll somehow get back there. Precisely for this reason, many people crack when they see that everyone rejects them once, twice, three times, in the end... I was lucky that the people of the *Lord's Army* helped me and I was able to take it from zero all over again, but those who have no support, no help and no one to hire them, being poor, hungry, it pushes them to do certain bad things they did in the past, all over again..." (*subject 16, former prisoner*). As mentioned earlier, society's attitude towards these people is a factor of major importance in their successful reintegration or in the failure

of reintegration and them committing new crimes. NGOs and volunteers are a real support for people deprived of their liberty and also for their families. The intervention of the church aand the community they belong to is important in supporting them to find a job, a house, and so the possibility of a recidivism decrease considerably.

Conclusions, Discussions

Given the fact that the penitentiary units have limited resources, the cultural-educational partnerships agreed with various public institutions prove to be extremely useful. Detainees, if they are not well educated and do not demonstrate productivity skills while in the custody of the prison administration, many of them may remain unadjusted and dangerous to the outside world (Animasahun, 2002). In addition to the axiological effects of the cultural act, which occur at the level of individual or the whole group, there are other effects, mainly emotional and physiological, psychological and cognitive.

By maintaining contact with social support circles (Codd, 2007), prison visits are associated with a reduction in the recidivism rate in both government reports and literature (La Vigne et al., 2005; Bales & Mears, 2008; Mears et al., 2012; Duwe & Clark, 2012; Cochran, 2014; MoJ, 2017), because they are extremely useful in overcoming reintegration difficulties, such as unemployment or economic problems. Professional interventions engage the offender in paid work inside the community, focusing on trainings for certain jobs, helping detainees obtain a university degree or a vocational education, and teaching them to look for work skills both in prison and outside.

Because professional programs have certain limitations (Petersilia, 2004), churches, volunteers, and NGOs are the few institutions that remain in close proximity to most people formerly deprived of their liberty and also to their families, greatly helping disadvantaged communities with the potential to play an important role in promoting the health and well-being of those they serve.

Johnson et al. (2000) show that individual religiosity helps at-risk youth, such as those living in poor areas, to get rid of drug use and to keep from engaging in other illegal activities. Baier and Wright (2001) have shown that faith and religious behavior have a discouraging effect on criminal behavior. Educational programs are associated with positive outcomes by Lipton et al. (1990) and Gottschalk et al. (1987), the success of the social adaptation of the former prisoners depends on the social entourage they will reach after the liberation or those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions.

Tolstoy's stated that “human beings cannot be handles without love”, and the fact that relationships are fundamental for the wellbeing of any human align with the research of Graziano and Mooney (1984), who concluded that despite the shortcomings of the research and the few experimental studies on recidivism, family intervention was “the most promising approach” of all. If Easton (2011) and Muraru (2013) indicate that the contemporary society develops hostile attitudes towards a former prisoner, a considerable lack of sympathy for criminals and a significant cold relationship with

them, social workers point out that employment difficulties are related to the lack of cooperation networks, with community centers mobilizing all the necessary resources, the low availability of the community to accept them, the reluctance of employers to give them a chance, often added the a family missing from their lives. Prisoners who have obtained in the penitentiary a moral and psychological training necessary for the time after their release and those who have lost their interactions with society can return quite quickly and successfully to the new environment.

Growing evidence shows that religious involvement in their lives can reduce the risks of a wide range of delinquent behaviors, including both minor and serious forms of criminal behavior (Evans et al., 1996; Baier & Wright, 2001). NGOs and volunteers are a real support for people formerly deprived of their liberty and for their families. The intervention of the church community they belong to is also important in supporting them finding a job.

Empirical studies addressing professional, educational and religious interventions in prison treatment show that detainees who regularly participate in professional, educational and moral activities led by chaplains and volunteers are less likely to commit new offenses after their release from prison, at the same time giving them the possibility of finding a job, a house. Given that this research emphasizes the importance of participation in reintegration activities, future studies would be needed with the topic of investigating the effectiveness of Romanian NGOs in terms of support provided to former prisoners who ar looking for employment.

Bibliography:

Béra, M., Lamy, Y., (2008), *Sociologia culturii*, București, Ed. Institutul European, p. 61

Dinescu Marius (2019), *Vizitele în penitenciar. Implicații pentru procesul de prevenire a recidivei sexuale în contextul penitenciar românesc*, *Revista de Practică Penitenciară*

Drăghici Elisaveta, Calu S. Nastasia (2020), *Despre caritate din perspectiva unui proiect socio-cultural*, *Revista de Practică Penitenciară*

Easton, S. (2011), *Prisoners' rights. Principles and practice*. Taylor & Francis eLibrary, New York

Erskine G. Richard (2017), *The Therapeutic Relationship: Integrating Motivation and Personality Theories*, *Transactional Analysis Journal*

Evans, D., Cullen, F., Burton, V., Dunaway, R. G., Payne, G., & Kethineni, S. (1996). *Religion, social bonds, and delinquency. Deviant Behavior*, 17, 43-70

Femina P. Varghese (2012), *Vocational Interventions with Offenders: Interdisciplinary, research, theory and integration*, pg. 1012

Gendreau, P. (1996), *The principles of effective intervention with offenders.* In A. T. Harland (Ed.), *Choosing correctional options that work: Defining the demand and evaluating the supply* (p. 117-130). Sage Publications, Inc.

Giddens, A., (2001), *Sociologie*, București, Ed. Bic ALL, p. 205

Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research, Hawthorne, NY: Aldine Publishing Company*

Godd Helen (2007), *Prisoners Families and Resettlement: A Critical Analysis*, *The Howard Journal*

Gordon Bazemore (2001), *Young People, Trouble, and Crime: Restorative Justice as a Normative Theory of Informal Social Control and Social Support*, Florida Atlantic University

Harlow C. W. (2003), *Education and correctional populations*, Bureau of Justice Statistics Special Report, U.S. Department of Justice

Johnson, B. R., Larson, D. B., Jang, S. J., & Li, S. D. (2000). *The "Invisible Institution" and black youth crime: The church as an agency of local social control. Journal of Youth and Adolescence*, 29, 479-498

Muraru, L.G. (2013). *Atitudinea față de infractori. Relația dintre moralitate, empatie și atitudini. Studii aplicative în psihologia modernă*, Editura Universitară, pp. 149-153

Neamțu, G. (coord.), (2003), *Tratat de asistență socială*, Iași, Ed. Polirom, p. 111-168

Ogechi M. (2007), *Effectiveness of Six Thinking Hats Training in improving the psychological well being of prison inmates in Ilorin Central Prison*, IFE Psychology, International Journal

Pollok W., Mahfood V. W., Longmire D. (2012), *Leave it at the gate: job stress and satisfaction in correctional staff,* Criminal Justice Studies, A Critical Journal of Crime, Law and Society

Redcross C., Bloom D., Azurdia G. (2009), *Transitional Jobs for Ex-Prisoners, Implementation, Two-Year Impacts and Costs of the Center of Employment Opportunities (CEO) Prisoner Reentry Program,* Building Knowledge to improve social policy

Regneală, M. (2001), *Studii de biblioteconomie*, Constanța, Ed. Ex Ponto, p. 17

Vigne Nancy, Naser L. R., Brooks E. L., Castro L. Jennifer (2005), *Examining the Effect of Incarceration and In-Prison Family Contact on Prisoners Family Relationships*, Journal of Contemporary Criminal Justice

BELONGING IN A CHURCH COMMUNITY, A RESOURCE FOR PEOPLE DETAINED

Vlad Bogdan Ursan
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

Abstract: This article proposes an investigation into how religiosity and religious activity carried out in the penitentiary by the church community to which it belongs represent a point of support during detention and become a resource in the implementation of detainees' post-detention plans. Given the restrictions and lack of activities in prisons, should we ask ourselves the legitimate question of whether the church community is a point of support for the person deprived of liberty during detention? And can the church community of affiliation become a resource in the realization of post-detention plans for detainees?

Restrictions and lack of prison activities have been associated with depression and apathy among inmates, as well as creating difficulties in reintegrating into disadvantaged communities (Curran and Wilkinson, 2010; Whiteford, 1997, 2000). Increasing the quality and number of relationships can alleviate the potential for health problems and prevent depression (Faust et al., 1985), social anxiety (La Greca and Lopez, 1998), feeling lonely, empty interrelational and suicidal ideation (Bonanno & Hymel, 2010; Plămădeală V., 2018; Bonanno & Hymel, 2010; Erskine, 1995). Programs created in order to improve living and professional skills allow the development of functional roles and routines, as well as the development of pro-social behavior (Burtz, 2010).

The results of this research show that most detainees believe that religion will help them in social reintegration, and the importance given to religious participation after incarceration is significantly higher compared to the time before incarceration. The main social factors perceived by tre detainees as impediments in the process of integration into society are: the rejection based on the labeling made by state institutions, poverty, the lack of a home, which increase the risk of recidivism. The success of the social adaptation of liberated persons, to a large extent, depends on the social entourage in which they will happen to return after the liberation, ie on those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions.

Keywords: social relations, support, recidivism, community, integration

Introduction

Taking as a starting point the negative effects that occur on the psyche of the person serving a custodial sentence, through restrictions and a lack of prison activities that have been associated with depression and apathy among prisoners, as well as difficulties regarding the reintegration into disadvantaged communities (Curran and Wilkinson, 2010; Whiteford, 1997, 2000), relational needs are essential elements that raise the quality of life and present a sense of personal interrelationship. The continuous absence of relational needs can manifest as frustration, aggression or anger (Erskine, 1995). Increasing the quality and number of relationships can alleviate the potential for health problems and prevent depression (Faust et al., 1985), social anxiety (La Greca & Lopez, 1998), feeling lonely, empty interrelational and suicidal thoughts (Bonanno & Hymel, 2010; Plămădeală V., 2018; Bonanno & Hymel, 2010; Erskine, 1995).

Programs created to improve living and professional skills may allow the development of functional roles and routines, as well as the development of pro-social behavior (Burtz, 2010). David Thornton believes that there is a connection between

criminal behavior and the moral stage in which the person is. He believes that certain groups – such as family, school, prison etc. – can develop a moral atmosphere apart from the moral stage in which the members are. Religious interventions are integral in all actions aimed at reintegrating the person deprived of liberty in the society, by restoring its value, developing feelings of empathy and social relationships.

An important role in establishing a spiritual balance of the former convict can be constituted by the effective and affective involvement of the institution of the Church. The involvement of this institution must take place both for the released person and at their family, friends, those who can participate and emotionally help them during the critical period. Religious intervention is the factor that can create a soul connection between the individual in difficulty and those around him, it can help him know himself better, recognize his mistakes and be involved in his own process of re-education and social reintegration.

Regarding the detainees, it has been shown that maintaining a close relationship with family members has the following benefits: a better adaptation to the penitentiary environment, a good collaboration with the staff, a low risk of suicide (Geller et al., 2009). Volunteers and missionaries who carry out moral-religious activities with those deprived of liberty, in collaboration with the chaplain of the penitentiary unit and other chaplains representing other religious denominations, truly help the whole process of preparation for liberation, by maintaining a close connection with the family of the convict and through the moral and material support it provides.

Theoretical Approaches

The deprivation of liberty leads to a change in the mental state and personality of those imprisoned. Prison implies a totality of norms, values and customs. Over time, most detainees adapt to the penitentiary environment, they become, without their will, passive to the things that happen around them, permanently being in a state of adaptation. Restrictions and lack of prison activities have been associated with depression and apathy among inmates, as well as difficulties in reintegrating into disadvantaged communities (Curran & Wilkinson, 2010; Whiteford, 1997, 2000). In this context, relational needs are essential elements that increase the quality of life and have a sense of personal interrelationship. The continuous absence of relational needs can manifest as frustration, aggression or anger (Erskine, 1995).

Social maturation occurs in the interpersonal relationships of the individual, it develops with its capacity for self-regulation, social interaction. Increasing the quality and number of relationships can alleviate the potential for health problems and prevent depression (Faust et al., 1985), social anxiety (La Greca & Lopez, 1998), feelings of loneliness and suicidal ideas (Bonanno & Hymel, 2010; Plămădeală V., 2018; Bonanno & Hymel, 2010; Erskine, 1995).

Those deprived of liberty who have obtained in the penitentiary a moral and psychological training necessary for the post-release period and have not lost their

social relations with society can return quite quickly and successfully to useful activities, they can enroll in the new environment, assimilating new social roles. Religious interventions are integral in all actions aimed at reintegrating the person deprived of liberty into society. Life improving programs and professional skills allow the development of functional roles and routines, as well as the development of pro-social behavior (Burtz, 2010). Therefore, the success of the social adaptation of the liberated persons will depend, to a large extent, on the social entourage they will reach after the liberation, ie on those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions.

According to a survey (2019) conducted by the National Administration of Penitentiaries (ANP), at the system level, the percentage of recidivists in the general prison population was, in the last 10 years, between a minimum of 38.27% (in 2016) and a maximumof 45.78% (in 2012 and 2013). In 2018, the share of repeat offenders in the general prison population was that of 38.44%. Recidivism is worryingly high, many, serving life sentences, committing new crimes after release. It is not enough that those who have committed crimes and have been, for a period of time, taken from society and placed in prison want to return, as changed and assumed people; the community also plays an extremely important role in the reintegration of these people, the set of attitudes, the social reception of crime also has its say.

The attitude that society has towards these people is a factor of major importance in their successful reintegration or in the failure of a reintegration and in committing new crimes. The company requires only a certain control over the adaptation process and the provision of the necessary help to overcome the difficulties that may arise in the employment process or in solving housing problems, as well as in establishing relations with the close social entourage. Belovics Ervin (2008) argued that the recognition of the rights of convicts is a primary *sine qua non* condition, being the starting point of any action that wants to obtain the resocialization of the person concerned.

According to László Kőhalmi (2008), an important role in the convict's chances of resocialization consists in the detainee's right to maintain ties with the outside world. With regard to detainees, it has been shown that maintaining a close relationship with family members has the following benefits: a better adaptation to the penitentiary environment, a good collaboration with the staff, a lower risk of suicide (Geller et al., 2009). The family in difficulty, due to the lack of an important member within it, can be helped by the church community of affiliation, also through moral and material support. The help offered by the church community of affiliation offers peace to the closed one, the attention being directed on the correction of the deviant behavior.

Going out into society again, after a shorter or a longer period of time, the former detainees face difficulties in finding employment and in finding a home. The intervention of the church community to which they belong is important in supporting them, in order to find a job, a house, and in this way the possibilities of a recidivism decrease considerably. Marriage to a member of the same church community is an element to consider, Warr (1998) suggesting that a marriage reduces the amount of time a person spends with people of the same sex, thus limiting opportunities for crime and the

influence of others to such behavior. When a person is married, they tend to be more closely related to family obligations.

Given that the general attitude of society is hostile to those who have committed an act under criminal law and have been sentenced to imprisonment, according to the work of Easton (2011), which shows that contemporary society develops hostile attitudes and also a considerable lack of sympathy for criminals, compared to 20 years ago, and the results of Muraru's (2013) research, which indicated a significant, weak and negative relationship between morality and attitude towards criminals, research conducted per 120 subjects (adolescents and adults), religion is a robust variable that tends to be associated with a reduced likelihood of crime, delinquency or recidivism.

Religious interventions are integral to all actions aimed at reintegrating the person deprived of liberty into society, by restoring its values, by developing feelings of empathy and social relations. The penitentiary unit falls into the category of groups identified by David Thornton as conducive to developing a moral atmosphere independent of the moral stage in which members are found, along with family and school, through religious interventions of the church community, volunteers and missionaries who carry out activities, together with the chaplain of the penitentiary unit, help to maintain social ties with the outside world, developing positive relationships to achieve post-detention plans and objectives.

Methodology

The main goal of my research was to investigate how religion and religious activities carried out in the penitentiary by the church community are a point of support during detention and a resource in the implementation of post-detention plans for detainees. In order to do so, I asked the following two research questions: *Is the church community a point of support for the person deprived of liberty during detention? Can the church community become a resource in carrying out post-detention plans for detainees?*

The hypothesis for this research aims to confirm or refute the fact that detainees who participate in moral-religious activities in prisons benefit from the help of the church community and develop positive relationships to achieve plans and objectives after leaving detention.

Regarding the research area, I turned my attention to a specific segment of the population, namely the detainees from the Gherla Maximum Security Penitentiary. The group of subjects up for analysis consists in the male convicts of various religious denominations in the Gherla Penitentiary, respectively 100 persons deprived of liberty. We did not investigate people in pre-trial detention, as until the date of conviction, they benefit from the presumption of innocence.

The main information gathering technique was the questionnaire, one of the richest sources of information, which was developed in accordance with the research objectives, research questions and research hypotheses. From the questionnaire created for the research on the contribution of religious assistance to the reintegration process

of persons deprived of liberty in the Gherla Penitentiary, which includes 24 questions, we extracted 7 questions that are relevant to this research, all these questions being closed ones, with variants of default answer from which the respondent can choose one or more answer options. Also, a large part of the questions contains the answer option "other", leaving the respondents the opportunity to formulate an answer themselves according to their options. The questionnaires were applied between May and June of 2019, in the Gherla Penitentiary. The detainees were told: the reasons for being included in the investigation; a brief description of the research; the existence of anonymity and confidentiality of the collected data and the establishment of the coordinates in which the completion of the questionnaire will take place. For those who had difficulty reading and writing, the role of the operator fell to a colleague in the detention room who can read and write and who knows the detainee better, with whom he communicates more easily.

Once the questionnaires were completed, they were numbered from 1 to 100 and the construction of the database in the SPSS computer program together with the *Excel* software started. After completing this stage, we proceeded to the stage of statistical processing, respectively to the construction of tables and the generation of graphs useful in interpreting data, and then in formulating conclusions.

Results

The results focus on how religion and religious activities are a fulcrum during detention and become a resource in the implementation of detainees' post-detention plans. To the question regarding the importance given to the different aspects of the religious life in the period before the imprisonment in the penitentiary, the answers are dispersed on the whole spectrum of the scale we used. However, the degree of religious activism of detainees seems surprising in some places, but this is probably explained by the fact that a significant number of them (34%) come from rural areas, places where the participation in various forms of religious life is quite common (explanation: *Chart 1*).

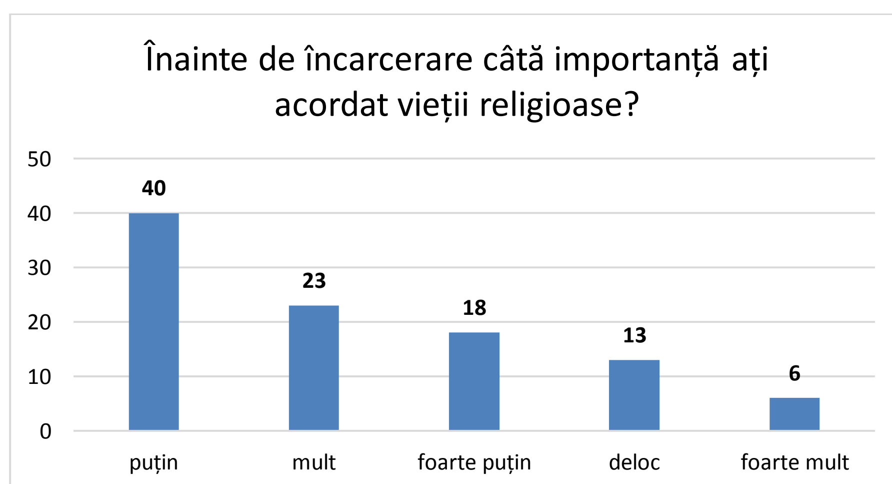

Chart 1:

How much of an importance did you pay to a religious lifestyle before incarceration?

(Little, much,

very little, none at all,

very much)

The question aims to observe the importance given by detainee after incarceration; it reveals some changes in religious behavior as opposed to when they benefited from the state of freedom. We will insist on the differences between the

two periods (pre and post-incarceration). Regarding the religiosity and the interest for the moral-religious activities carried out in the detention unit of the persons deprived of liberty, they show a high and very high degree of involvement in the spiritual life (73%), compared to the period before incarceration. This increase is explained by the fact that the moral-religious activity carried out in the penitentiary offers a more direct and personal way of communication with the Divinity, as we tend to appeal to the supernatural in the most difficult moments of our life. Also, the activities carried out by the cults in the penitentiary and volunteers by offering different material goods can represent a possible reason for an intensification of their participation in the moral-religious activities in the penitentiary (explanation: ***Chart 2***).

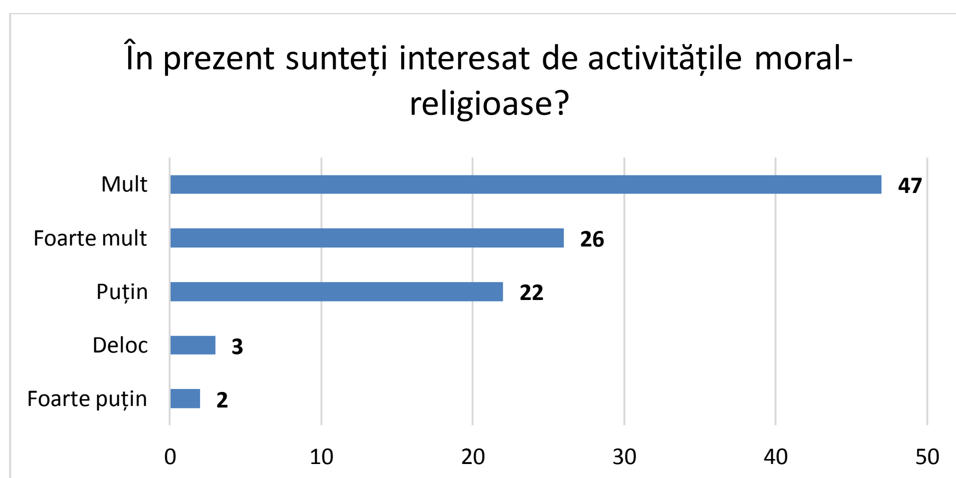

Chart 2.

How much are you currently interested in moral and religious activities?

Starting from the fact that the participation in the moral-religious activities in the penitentiary is much higher than in the pre-incarceration period, the activities carried out by the cults and volunteers represent a point of support for those deprived of liberty. We find that 81.8% of the respondents assimilate positive effects together with the participation in the moral-religious activities. The missionary priests and volunteers who work in the detention unit strongly support the reintegration process through the moral and material contributions they bring. Those deprived of liberty who have obtained in the penitentiary a moral and psychological training necessary for the post-release period and have not lost social relations with society can return quite quickly and successfully to the new environment, and they can also assimilate new social roles (explanation: ***Chart 3***).

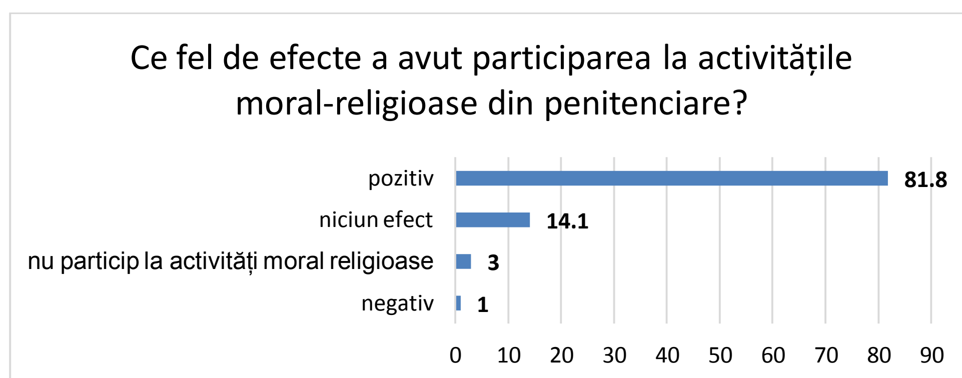

Chart 3.

What kind of effects has taking part in moral and religious activities in prison have on you?

The success of the social adaptation of the liberated persons depends on the social entourage in which they will reach after the liberation, ie on those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions. Churches and religious organizations are some of the few institutions that remain in close proximity to most people deprived of their liberty and also their families, and for the disadvantaged communities, these religious institutions have the potential to play an important role in promoting the health and well-being of those they care for.

The intervention of the church community of affiliation is important in supporting them, developing relationships, in partnership with NGOs and volunteers, to find a job, a home, and thus the chances of a recurrence decrease considerably, only 15% do not identify any effect in participating in moral-religious activities (explanation: ***Chart 4***).

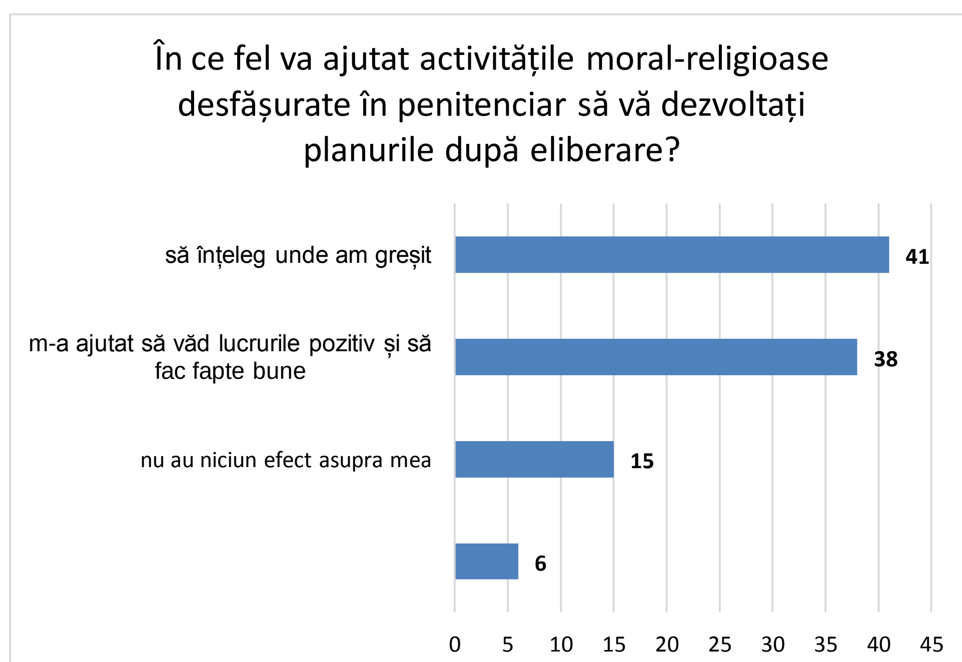

Chart 4.

How has taking part in moral and religious activities in prison help you make plans after your release?

(I understood what I did wrong, It helped me be more positive and do good deeds,

The relationship needs are essential elements that raise the quality of life, increasing the number of relationships can mitigate the potential for problems. Life programs and professional skills allow the development of roles, functional routines and also help developing pro-social behavior. Given the premise that prisons have limited

resources to materially help those deprived of their liberty, maintaining links with support circles is vital, at 99%, identifying a resource for family, community and friends to support the social reintegration (explanation: ***Chart 5***).

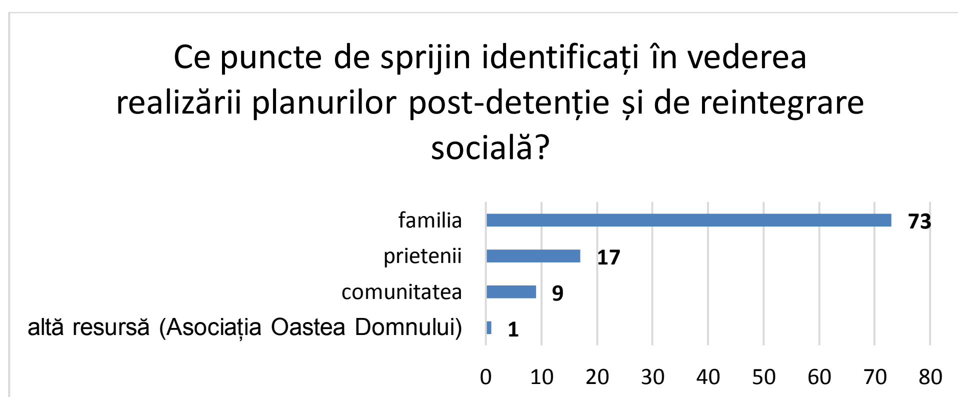

Chart 5.

What pillars of support do you find in realising your post-detentional plans and your reintegration in the

Religious activities in the penitentiary alone cannot provide an easy path to the social reintegration of the detainees. It is rather the material aspects of life that cannot be solved by faith alone. The perception of the detainees regarding the social factors that will negatively influence the social reintegration highlights the lack of trust given to state institutions, being - in this sense - invoked the issue of labeling, the pejorative term "former prisoner" having negative repercussions in possible attempts of the former convict to rehabilitate. 11% of the group subject to the research consider that they will be the aims for the prejudices of others. Another explanation can be found in the scope of detention. Taking into account the major social changes taking place in the Romanian society, individuals cannot assess how their material situation will change after 5 years of detention and to what extent these changes will affect their social reintegration. Given the high share of subjects with sentences of more than 5 years (22%), 76% of them identify a major problem being the lack of a job. Also, the social housing crisis in Romania strongly affects the prison population segment, often marginalized compared to other needy categories (families with children, young people getting out of orphanages, the abandoned elderly, people with disabilities etc.), 13% identify homelessness as an impediment to their reintegration. Thus, the "vicious circle" in which detainees are being thrown in after their release, namely: precarious financial situation, lack of housing, difficulties in obtaining a job, lack of support from the state, factors that are correlated, all of these decrease the chances of a social reintegration; in many cases these individuals resort to crimes to solve the problems they face; there is a high risk of recidivism (explanation: ***Chart 6***).

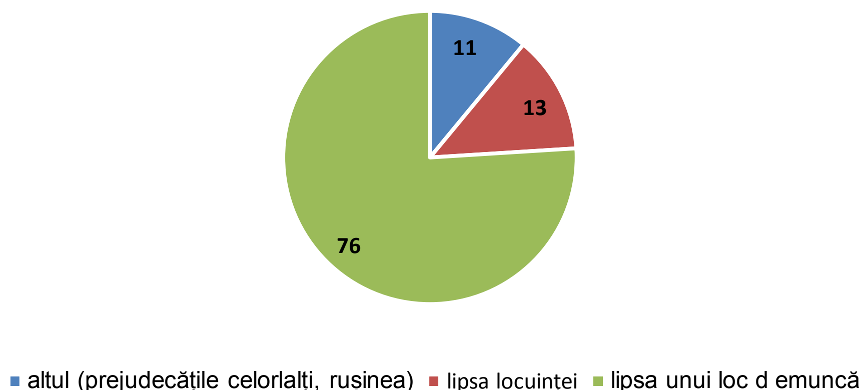

Chart 6.

What obstacles do you find in your rehabilitation and your social reintegration?

(Others –

The outlook for a religious life after the detainees will be released indicates an increase in religious activism, compared to the period before incarceration, with most detainees (58.6%) stating that they will participate equally, as during the execution of the sentence, in the religious life of the community. The result is also supported by the increasing importance given to the spiritual aspect of life after incarceration, an observation we mentioned above. Thus, we can say that the religious activity within the Gherla Penitentiary has a positive impact both in terms of the attitude towards spirituality, and in terms of subsequent involvement in religious activities. This aspect is essential from the perspective of social reintegration, a rich spiritual life that involves the acquisition of a prosocial behavior and the permanent development of social relationships, contributes to reducing the risk of recurrence (explanation: ***Chart 7***).

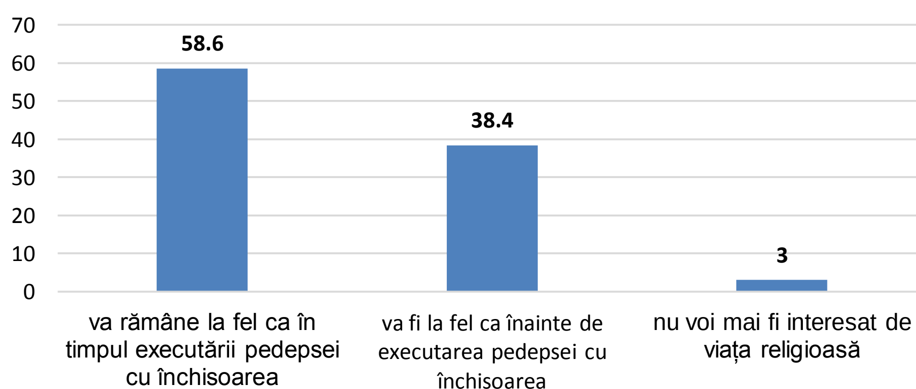

Chart 7.

After your release from prison how will your life look like from a religious point of view?

(The same as when I did my time; The

Conclusions, Discussions

Most detainees believe that religion will help them in their social reintegration, due to the social relationships created within, maintained and developed through moral and religious activities, and regarding the appreciation of the role of faith in future personal and social life, most detainees believe that their religious activism will not end once they are released. The appreciation of the positive role of faith in the process of social reintegration is also confirmed in this section of the research. Believing in God explains the religious activism manifested after liberation, thereby reducing the feelings of social rejection.

As the resources of the penitentiary are limited in meeting the needs of those deprived of their liberty, the activities carried out by cults and volunteers in the penitentiary, by providing various material goods, are a real help. The chaplain priest, in collaboration with other missionary priests and volunteers who work in the detention unit, strongly support the reintegration process through the contribution they bring, developing relationships with NGOs to find a job, a home.

A specific objective of the penitentiary is to maintain the social relations of the convict with their close relatives. Therefore, the success of the social adaptation of the liberated persons largely depends on the social entourage in which they will return after the liberation, ie on those groups in which they will have to fulfill their social roles and functions. The main social factors perceived by detainees as acting as impediments in the process of integration into society are: the rejection based on the labeling of state institutions, poverty, homelessness, which increase the risk of recidivism.

Relational elements and life guidance programs are essential, they help to adapt, mitigate the potential for conflict and develop pro-social behaviors. Family support is a vital element in the reintegration of the detainees, as it plays a central role in building self-confidence and shaping their attitudes towards other members of society. Along with the family, finding a job represents the certainty of their acceptance in the society, a first step in the rehabilitation process. Through the status of an employee, the released ones prove their capacity to take responsibility, both at the level of their own household and at a social level.

If restrictions and the lack of prison activities have been associated with depression and apathy among inmates, as well as difficulties in reintegrating into disadvantaged communities (Curran & Wilkinson, 2010; Whiteford, 1997, 2000), the continued absence of relational needs may manifest as frustration, aggression or anger (Erskine, 1995). Reintegration programs in social life and increasing professional skills allow the development of functional roles and routines, as well as the development of pro-social behavior (Burtz, 2010). The literature presented shows that maintaining a close relationship with family members has the following benefits: better adaptation to the penitentiary environment, good collaboration with staff, low risk of suicide (Geller et al., 2009), increased quality and number of relationships can alleviate the potential for health problems and prevent depression (Faust et al., 1985), social anxiety (La Greca and Lopez, 1998), feelings of loneliness, and suicidal ideas (Bonanno & Hymel, 2010; Plămădeală V., 2018; Bonanno & Hymel, 2010; Erskine, 1995); the hypothesis is confirmed, namely that the detainees who participate in the moral and religious

activities carried out in the penitentiary benefit from the help of the church community to which they belong and develop positive relations to the realization of their post-detention plans and objectives.

Among the limitations of this research are the credibility of the detainees' responses, the little research at a national and international level, as well as restricted religious denomination, most detainees belonging to the Orthodox Church. As a future research direction, I propose conducting a longitudinal study by interviewing those deprived of liberty, the research subjects, after a period of time since their release, to see the results of their social reintegration based on the support of the church community.

Bibliography:

Akos Palvolgyi (2013), *Necesitatea participării societății la executarea pedepselor (resocializare, reintegrare)*. Analele Universității de Vest din Timișoara – Seria Drept 2:68-76

Belovics Ervin (2008), *Despre rolul legalității acțiunii de supraveghere exercitat de către procuror în timpul executării pedepsei*, în Revista „Detenţiunea" nr. 1/2008, p. 13

Cristina Baluță (2012), *Revenirea foștilor deținuți pe piața muncii și integrarea lor în societate,* Revista de Economie socială, Vol. II nr. 4

Easton, S. (2011), *Prisoners' rights. Principles and practice*. Taylor & Francis eLibrary, New York

Gail Whiteford (2011), *Occupational deprivation and incarceration,* Journal of Occupational Science

Geller A., Garfinkel I, C. E. Cooper, R. B. Mincy (2009), *Parental Incarceration and Child Well-Being: Implications for Urban Families,* Social Science Quarterly

Gheorghe Florian*, Dezvoltarea umană în penitenciare,* Revista de Practică Penitenciară

John A. Humphrey (2014), Peter Cordella, *Effective Interventions in the Lives of Criminal Offenders*, Editura Springer, London

Kőhalmi László, *De lege lata despre drepturile culturale ale condamnatului, în Cultura în închisoare – cultura închisorii*, Universitatea de Ştiinţe din Pécs – Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative

Muraru, L.G. (2013), *Atitudinea față de infractori. Relația dintre moralitate, empatie și atitudini. Studii aplicative în psihologia modernă*, Editura Universitară, pp. 149-153

Muraru Laura G. (2015), *Atitudinea comunității față de persoanele care comit infracțiuni – element cheie în reintegrarea acestora în societate*, Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu, Probation Junior, Vol. V, No. 2, 139-156

Rotariu Lucian (2016), *Being Free: Habits and Daily Breakouts in Prison Environment,* Revista Română de Sociologie, București

WEB SOURCES:

http://www.anp.gov.ro/

A statistical situation regarding the share of recidivists in the general prison population, 2009-2018, National Administration of Penitentiaries (2019)

THE IMPACT OF MANAGERIAL CULTURE ON ORGANIZATIONAL PERFORMANCES IN PUBLIC LIBRARIES

Tatiana PĂNCESCU (VALEA)
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: This article analyzes the importance of culture and managerial culture within organizations, importance confirmed both by managerial practice and by numerous researches in the field. The theoretical aspects of managerial culture, a vector in obtaining organizational performance in public libraries, are analyzed. The content of the managerial culture, the specific dimensions of the managerial culture to the adaptation of the manager culture to the internal and external characteristics of the public libraries and the tendencies in evolution of the managerial culture are presented.

Keywords: managerial culture, managerial values, organizational performances, culture change, public libraries

1. Cultura managerială, definire şi conţinut

Cunoaşterea culturii unei organizaţii este determinantă pentru funcţionarea acesteia. Un impact major asupra funcţiilor managementului şi asupra acţiunilor managerului îl are factorul cultural (Enache 2008, 162).

Cultura reprezintă, conform definiţiei dată de sociologul Oscar Hoffman „un construct social alcătuit din viziunea (despre om, societate, natură) unei comunităţi umane, valori şi norme, procese, mecaniste şi produse prin care o comunitate umană recunoaşte (problematizează), interpretează şi răspunde (soluţionează) prin comportamente, valorico-normativ constituite, la cerinţele sale de viaţă, ca urmare a unor procese de interacţiune şi negociere socială (Hoffman 2004, 106)

Cardon Alain, consideră „o cultură este, faţă de colectivitate, ceea ce este personalitatea în raport cu un individ''(Cardon 2018, 63).

Managerii prin poziţia pe care o au în ierarhia organizaţiei modelează semnificativ atitudinile, deciziile şi comportamentul organizaţiilor. Apare astfel o cultură managerială ca o componentă şi resursă importantă a culturii organizaţionale, ce arată inderdependenţa dintre cultură şi leaderi.

Potrivit lui Gary Johns „cultura organizațională este definită de ,,credințele, valorile și ipotezele împărtășite care există într-o organizație'' (Johns 1998, 277).

Specialiştii în management Ovidiu Nicolescu şi Ion Verboncu precizează că: „Cultura managerială se referă la sistemul de valori, credinţele, aspiraţiile, stilurile de management practicate în cadrul organizaţiei, marcând sensibil conţinutul culturii organizaţionale a fiecărei organizaţii şi performanţele sale" (Nicolescu şi Verboncu 2008, 339).

Cultura managerială este personalizată aceasta poartă amprenta managerului de nivel superior. Aşadar, modalităţile de manifestare şi conţinutul culturii manageriale sunt puternic marcate de personalitatea managerilor, în special a celor de nivel superior (340).

Cu cât managerul exercită o conducere orientată spre angajaţi şi posedă o personalitate puternică, cu atât cultura managerială şi, implicit cultura organizaţională, îi reflectă concepţia, potenţialul şi particularităţile. Când personalizarea este excesivă vor apare, în timp, distorsiuni funcţionale care vor afecta dezvoltarea organizaţiei (Stanciu 2005, 79).

Conform lui Dumitru Bontaş, cultura managerială reprezintă „expresia creativităţii managerilor organizaţiei şi vizează asigurarea unui climat profesional, social cultural şi economic favorabil promovării excelenţei în toate procesele de muncă şi de prelucrare a resurselor spre atingerea celor mai înalte nivele de civilizaţie umană" (Bontaş 2007, 43).

Componenta managerială a culturii organizaţiilor cuprinde: „credinţele, sistemul de valori , comportamentele şi aşteptările membrilor echipei de conducere care se reflectă în stilurile de management practicate, marcând în mod semnificativ performanţele instituţiei" (52).

În opinia profesorului Ionel Enache, bibilotecile sunt considerate „organizații specializate care păstrează şi comunică anumite valori, având o cultură organizaţională specifică" (Enache 2011, 18).

Cultura managerială reprezintă un factor important pentru obţinerea performanţelor organizaţionale în bibliotecile publice, atunci când elementele ei sunt cunoscute, analizate şi orientate spre îndeplinirea obiectivelor de care sunt responsabili managerii, stabilite prin strategii ale bibliotecilor publice. Cultura reprezintă factorul major necesar funcţionării organizaţiei şi obţinerea performanţelor în bibliotecile publice. Acestea, deşi îşi desfăşoară activitatea în acelaşi mediu, au culturi diferite.

Cu cât o cultură este mai puternică, cu atât angajaţii accepta mai uşor valorile organizaţiei si au încredere în aceste valori (Enache 2005, 35).

Particularităţile managementului bibliotecilor publice sunt date şi de persoanele care ocupă poziţia de manager. Cei mai eficienţi manageri şi pe termen lung sunt liderii. Managerii de bibliotecă au un rol esenţial în păstrarea şi dezvoltarea culturii manageriale şi a culturii organizaţionale.

2. Dimensiunile specifice ale culturii manageriale

Diferiţi cercetători au caracterizat culturile prin prisma unor dimensiuni culturale. Aceştia au scos în evidenţă că aplicarea diferită a motivării personalului este motivată de diferenţele culturale.

Cercetătorul Geert Hofstede, citat de Ovidiu Nicolescu şi Ion Verboncu, a elaborat în 1985, patru dimensiuni perechi ale culturii şi anume:

1. *Distanţă mare / mică a puterii*. Este vorba despre modul de distribuire a resurselor şi puterii în societate. Distanţa mare faţă de putere presupune inegalităţi mari în distribuţia acesteia între membrii societăţii, în timp ce distanţa mică faţă de putere presupune reducerea inegalităţii şi distanţa socială.
2. *Individualismul / colectivismul*. Se referă la intensitatea legăturilor dintre componenţii unei colectivităţi. În cultura de tip individualist legăturile

dintre membri sunt reduse , manifestându-se un grad mare de libertate de alegere a direcţiilor de acţiune şi fiecare îşi urmăreşte realizarea obiectivelor individuale. În cultura de tip colectivism , oamenii conlucrează deciziile şi acţiunile lor, se manifestă o îmbinare între realizarea obiectivelor individuale şi de grup şi se ţine cont de poziţiile celorlalţi membri ai colectivităţii.

3. *Evitare mare / mică a riscului.* Se bazează pe atitudinea oamenilor faţă de timp. Culturile cu un grad mare de evitare a riscului pun accentul pe realizarea de sisteme organizatorice bine definite, tolerante faţă de riscurile incertitudinii, asigurarea de ierarhii puternice. În culturile cu un grad mic de evitare a incertitudinii, se pune accent pe crearea sentimentului de siguranţă şi continuitate în cadrul organizaţiei.
4. *Masculinitate / feminitate* .Se referă la divizarea rolurilor sociale intre sexe. În culturile de tip masculin, se pune accent pe elementele material-financiare, situarea în prim plan a performanţelor organizaţionale. În culturile de tip feminine tind să pună accent pe alte valori, preocupare pentru latura afectivă a relaţiilor umane mai pronunţată (Nicolescu şi Verboncu 2008, 340 - 342).

Se remarcă faptul că, valorile culturale diferite determină soluţii diferite de motivare a salariaţilor. Ponderea motivării negative este mai mare într-o cultură caracterizată printr-o distanţă mare faţă de putere, iar ponderea motivaţiei pozitive predomină în culturile cu o distanţă mică faţă de putere. În cultura de tip individualist motivarea se poate realiza prin stimulente care determină autorealizarea personală, în timp ce în cultura de tip colectivism, autorealizarea nu are o importanţă deosebită (Burduş şi Popa 2013, 377- 378).

3. Adaptarea culturii manageriale la caracteristicile interne şi externe ale bibliotecilor publice

Orice organizaţie este supusă unor ameninţări şi presiuni din partea mediului ambiant, precum şi specificul muncii manageriale. În aceste situaţii cultura managerială trebuie sa aibă în vedere protejarea angajaţilor săi şi a organizaţiei (Nicolescu şi Verboncu 2008, 340).

Diferenţele între organizaţiile care au profil şi activităţi asemănătoare a determinat identificarea factorilor care intervin asupra componentelor culturii acestora. Din categoria factorilor interni fac parte: fondatorii; tradiţiile; mărimea organizaţiei; metodele de recrutare şi selecţie a personalului; perenitatea normelor şi concepţiilor; tehnica şi tehnologiile utilizate de organizaţie; faza ciclului de viaţă al organizaţiei şi sistemul de management al organizaţiei (Bontaş 2007, 44).

Fondatorul organizaţiei îşi impune viziunea asupra membrilor organizaţiei, imprimând valori culturale majore, Dacă fondatorii au reuşit într-un moment dificil să salveze organizaţia aceştia devin eroii povestirilor, transformate în legende (Cornescu, Mihăilescu şi Stanciu 2003, 255).

Cultura managerilor sau cea a fondatorilor îşi pot pune amprenta asupra organizaţiilor pe care o conduc. Valorile create şi transmise în timp de lideri se întăresc prin acumulare de experienţă şi rezistă la schimbare. Acestea se dezvoltă în funcţie de mediul în care funcţionează organizaţia şi în funcţie de motivarea angajaţilor (Enache 2005, 40).

O perioadă îndelungată cercetările au urmărit găsirea celor mai bune soluţii de motivare a salariaţilor. Cercetările s-au realizat fără a sezisa faptul că modalităţile de motivare a angajaţilor suferă şi o influenţă culturală, care determină ca teoriile motivaţionale să fie aplicate diferit, în diferite culturi (Burduş şi Popa 2013, 377).

Motivarea depinde de numeroşi factori, de natura şi nivelul de pregătire al personalului şi de natura şi nivelul de pregătire al managerilor.

Managerii de biblioteci au o influenţă semnificativă asupra condiţiilor care afectează motivaţia angajaţilor deoarece aceştia controlează în general repartizarea sarcinilor de lucru, varietatea muncii, autonomia salariatului, dezvoltarea şi instruirea personalului şi oportunităţile de avansare. Managerii bibliotecilor publice prin acţiunile lor vor conduce la creşterea vizibilităţii bibliotecii în comunitate, la recunoaştere şi apreciere şi obţinerea unei finanţări mai bune de la autorităţile finanţatoare (Umeozor 2018, 34).

Calitatea cea mai importantă a unui manager este capacitatea de a planifica, de a atrage angajaţii în planificarea pentru viitor şi de a-i orienta către viitor (Owens şi Anghelescu, 64).

În vederea atingerii obiectivelor organizaţionale managerii trebuie să aplice teoriile motivaţionale într-un mod adecvat situaţiilor în care se află. Teoriile motivaţionale explică comportamentul uman prin prisma nevoilor indivizilor şi a procesului de adaptare continuă la mediu (Fleacă 2018, 150).

Pentru motivarea angajaţilor care va conduce la performanţă organizaţională, managerii trebuie să abordeze holistic diverse teorii cu privire la motivaţie deoarece print-o singură teorie nu se poate explica cine sau ce anume motivează angajatul în munca sa. Majoritatea teoriilor motivaţiei au scos în evidenţă cele mai importante condiţii care au puterea de a modifica şi de a influenţa setul de necesităţi al unui individ. Aceste condiţii se raportează în funcţie de anumite caracteristici legate de mediu, de nivelul de educaţie al fiecărei persoane în parte, de concepţia pe care individul o are despre propria persoană, precum şi de experienţele trăite de fiecare. Motivarea angajaţilor din bibliotecile publice sub alte forme decât cea financiară asigură, într-o mai mare măsură, implicarea acestora în realizarea obiectivelor ceea ce va conduce la obţinerea performanţelor organizaţionale. Managerii bibliotecilor publice moderne pot utiliza pentru creşterea performanţelor individuale şi indirect, a performanţelor organizaţionale, atât motivarea cognitivă, cât şi pe cea afectivă.

Interacţiunea angajaţilor şi structura influenţează stilul managerial, planificarea, comunicarea, managementul conflictului, procesul decizional, precum şi celelalte componente interpersonale. Toate acestea influenţează nivelul ataşamentului faţă de organizaţie şi ieşirile (output-urile) muncii (Enache 2008, 44).

În ultimele decenii un factor cu o influenţă majoră îl constituie valoarea managerilor şi stilul lor de management. Liderii activează şi reactualizează miturile, apelează cutumele organizaţiei şi pot impune modele de urmat (Cornescu, Mihăilescu şi Stanciu 2003, 255).

Valorile manageriale, îndeosebi ale managerilor de nivel superior au un impact remarcabil asupra evoluţiei bibliotecilor sunt oficializate în misiunea bibliotecii. Aceasta denotă activitatea de bibliotecă, obiectivele pe care trebuie să le îndeplinească şi metodele folosite în activităţile desfăşurate.

Bibliotecile publice deservesc comunitatea locală. Prin urmare, atunci când se stabilesc obiectivele, managerul bibliotecii, trebuie să ia în considerare contextul organizaţional şi să se asigure că viziunea, misiunea şi obiectivele lor să fie în concordanţă cu nevoile membrilor comunităţii şi cu ale instituţiilor finanţatoare (Dexter Lord şi Markert 2017, 12)

Misiunea bibliotecilor publice este formulată astfel: oferă servicii gratuite de informare, lectură, studiu, educaţie şi formare continuă pentru toţi membri comunităţii deservite. Încurajează creativitatea, libera exprimare, voluntariatul, descoperă, promovează şi susţine valorile comunităţii locale. Bibliotecile publice sunt capabile să ofere servicii de înaltă calitate numai în condiţiile în care valorile, credinţele, problemele asumate de către acestea sunt în mod clar şi conştient orientate pe deservirea utilizatorilor. În bibliotecile publice este important ca managerii sa cunoască cultura organizaţiei lor.

Conform specialiştilor în biblioteconomie I. Owens şi H. Anghelescu „uneori, cultura controlează managerul într-o măsura mai mare decât măsura în care acesta controlează cultura" (Owens şi Anghelescu, 35).

Pentru a asigura motivaţia angajaţilor, managerii trebuie să adopte un stil de conducere care să livreze angajaţilor motivaţia de a-şi duce la îndeplinire sarcinile de lucru, care vor conduce la realizarea obiectivelor şi implicit la obţinerea performanţei.

Stilul de conducere în leadership - ul situaţional este determinat de gradul de implicare al liderilor în prezentarea sarcinilor şi responsabilităţilor angajaţilor şi de nivelul de implicare a liderului în comunicarea şi acordarea sprijinului angajaţilor. Pe baza acestor discriminatorii, stilurile de conducere sunt: participative, delegativ, direct şi consultative (Stanciu şi Ionescu, 84).

Eficienţa stilului de conducere depinde situaţional de abilităţile angajaţilor. Dacă în cadrul bibliotecilor publice există, încredere, deschidere, respect pentru şi între salariaţi, un climat organizaţional favorabil, atunci angajaţii sunt gata să îşi ofere sprijinul în soluţionarea problemelor, să urmeze liderul şi să contribuie la realizarea obiectivelor, acestea se pot realiza numai cu ajutorul echipei pe care managerul, prin capacitatea sa de a-i motiva pe angajaţii îi determină să contribuie la realizarea obiectivelor ceea ce va conduce la performanţă organizaţională.

În condiţii de schimbare, managerii cu cel mai mare succes în menţinerea competitivităţii sunt cei care au o viziune clară asupra viitorului. Aceştia colaborează cu angajaţii, deciziile sunt luate în grup, angajaţii vor contribui la realizarea sarcinilor. Acestea sunt caracteristicile stilului participativ (Enache 2008, 45).

Stilul de conducere, comportamentul de muncă şi metodele de motivare practicate de manageri sunt modele de urmat pentru angajaţii din organizaţi (Fleacă 2018, 155).

Complexitatea şi rapiditatea schimbărilor externe influenţează structura organizatorică internă. Aceasta devine aplatizată şi permite organizaţiei să răspundă mai rapid schimbărilor mediului. În organizaţiile mici unde structurile sunt mai flexibile tendinţa este mai vizibilă şi permite organizaţiei să se adapteze mai uşor schimbărilor din mediul extern (Enache 2008, 44).

Bibliotecile publice trebuie să se adapteze continuu la mediul extern care are o influenţă majoră asupra acestora. Adaptarea la mediul extern se realizează în mod diferit. Mediul extern în care funcţionează bibliotecile publice include: mediile demografice, sociocultural, economic, juridico-politic, tehnologic, instituţii culturale care se adresează aceleiaşi comunităţi, furnizorii, utilizatorii ş.a. Bibliotecile publice creează o imagine pozitivă în comunitățile deservite prin mediul informaţional calitativ nou. Prin implementarea de tehnologii noi bibliotecile oferă utilizatorilor servicii informaţionale.

Funcţionarea serviciilor informaţionale impune acces la resurse din mediul extern. Cărţile tipărite şi în format electronic, periodice, documente multimedia, staţii de lucru, hard-ul, soft - ul îşi au sorgintea în mediul extern (Enache 2008, 42).

Dezvoltarea serviciilor informaţionale reprezintă o modalitate de atragere a utilizatorilor ceea ce va conduce la atingerea obiectivelor.

Inovaţia oferă şi posibilitatea de a da naştere unei noi culturi, care eliberează creativitatea antreprenorială de la toate nivelurile organizaţiei (Ries 2017, 12).

Atunci când intervin schimbări semnificative la care bibliotecile trebuie să răspundă adecvat, dar cultura managerială nu le sesizează sau nu le ia în seama aceasta va conduce la scăderea performanţelor organizaţionale.

În contextul actual, al exploziei informaţionale, managerii trebuie să regândească mereu strategiile astfel încât să se adapteze schimbărilor din mediul extern şi să-şi pregătească angajaţii pentru altele noi (Stanciu şi Ionescu, 84).

Bibliotecile publice devin din ce în ce mai complexe ceea ce conţionează fundamentarea deciziilor manageriale şi strategiilor de marketing.

4. Tendinţe în evoluţia culturii manageriale

Evoluţia culturii manageriale este marcată de două tendinţe: menţinerea culturii care a adus performanţe şi schimbarea culturii datorită modificărilor care au apărut în mediul în care acţionează organizaţia. Menţinerea valorilor, credinţelor şi concepţii de bază este fundamentată de impactul benefic pe care îl are asupra performanţei organizaţionale. Problema esenţială a managerului o constituie extinderea influenţei pe care o are, prin selectarea angajaţilor care se potrivesc culturii şi eliminarea celor care nu acceptă regulile, normele acesteia, instruirea personalului, motivarea angajaţilor, precum şi organizarea de ritualuri şi ceremonii care fac să persiste un timp mai îndelungat elementele culturii manageriale (Cornescu, Mihăilescu şi Stanciu 2003, 258).

În opinia I. Owens şi H. Anghelescu „schimbarea organizaţională este o schimbare comportamentală, care se referă la performanţa rolului, la structura autorităţii, la diviziunea muncii sau la obiectivele unei organizaţii" (Owens şi Anghelescu, 35).

Păstrarea pe o perioadă mai îndelungată a unor concepţii, credinţe, norme care au avut un efect pozitiv poate să transforme în rigidităţi, prejudecăţi, în încetinirea dezvoltării organizaţiei (Cornescu, Mihăilescu şi Stanciu 2003, 258).

Schimbarea culturii manageriale întâmpină o rezistenţă din partea angajaţilor, rezistenţă datorată atât individului, cât şi organizaţiei în ansamblu ei. Aceste forţe se opun schimbării culturii organizaţionale. Angajaţii pot să fie de acord cu unele schimbări, dar aceştia nu au talentul, comportamentul şi atitudinile necesare realizării respectivei schimbării. Managerii pot însă sa favorizeze schimbarea culturii organizaţionale, acţionând în favoarea transformării unor forţe care se opun schimbării în forţe care determină schimbarea (Burduş 2005, 261).

Cunoaşterea culturii şi eforturile în direcţia schimbării pot fi un prim pas în implementarea cu succes a noilor metode de lucru şi a tehnologiilor moderne în bibliotecile publice (Owens şi Anghelescu, 35).

Schimbarea culturii manageriale în bibliotecile publice se poate realiza prin recunoaştere a anumitor aspecte care vor conduce la implementarea schimbării în organizaţie, la un stil managerial diferit şi la implicarea salariaţilor în dezvoltarea noii culturi, ca şi la o nouă atitudine faţă de managementul cunoaşterii (Porumbeanu 2011, 298).

Crearea unei culturi noi în bibliotecile publice presupune ca echipele să se autoorganizeze. Culturile noi se nasc din observarea directă a faptului că o nouă modalitate de lucru are succes. Dacă sunt cultivate cu atenţie, aceste echipe pot deveni seminţele unei noi culturi în toată organizaţia. În multe transformări de succes, viitorii lideri, agenţi ai schimbării, au început ca simpli bibliotecari (Ries 2017, 124).

Bibliotecile publice sunt transformate de schimbarea digitală şi trebuie să se adapteze la dezvoltarea tehnologică. Acestea folosesc planificarea strategică pentru a executa noi direcţii, astfel să fie pregătite pentru orice mijloace noi de informare (Dexter Lord şi Markert 2017, 10)

Concluzii

Cultura managerială se exprimă prin comportamentele managerilor, în special ale managerilor de nivel superior, date de valori, aspiraţii, credinţe, aşteptări. Aceste note marchează partitura stilurilor de management care, practicate dau conţinutul culturii organizaţionale.

Bibliotecile publice ar putea fi ajutate să supravieţuiască pe piaţa contemporană a informaţiei, prin crearea unei culturii orientate spre performanţă, care apreciază şi încurajează comunicarea, colaborarea şi care răsplăteşte creativitatea şi inovaţia (Porumbeanu 2011, 298).

Succesul unei biblioteci publice depinde foarte mult de cultura, care la rândul său, influenţează atitudinea şi comportamentul angajaţilor.

Managerii de biblioteci publice trebuie să-şi creeze sisteme motivaţionale, ţinând cont de propria lor personalitate şi de cunoaşterea angajaţilor aceasta va conduce la atingerea obiectivelor şi la creşterea performanţelor organizaţionale.

Biblografie

Bontaş, Dumitru. *Management general*. Bacău: Editura Universității „George Bacovia'', 2007.

Burduş, Eugen. *Tratat de management*. Bucureşti: Editura economică, 2005.

Burduş, Eugen, Popa, Ion. *Fundamentele managementului organizației*. Ed. a 3-a.Bucureşti: Editura Pro Universitaria, 2013.

Cardon, Alain. *Dicţionar de coaching comentat*.Bucureşti: Editura BMI, 2018.

Cornescu, V., Mihăilescu, I., Sanciu, S. *Managementul organizaţiei*. Bucureşti: Editura All Beck, 2003.

Dexter Lord, Gaill and Markert, Kate. *The manual of strategic planning for cultural organizations: A guide for museums, performing arts, science centers, public gardens, heritage sites, libraries, archives, and zoons*. London: Rowman and Littlefield, 2017.

Enache, Ionel. *Ergonomia în structurile infodocumentare*. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2005

Enache, Ionel. *Economia structurile infodocumentare*. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2011.

Enache, Ionel. *Managementul structurile infodocumentare*. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2008.

Fleacă, Bogdan, Fleacă, Elena. *Managementul organizațiilor: elemente teoretice și aplicații*. Bucureşti: Editura Politehnica Press, 2018.

Hoffman, Oscar. *Sociologia organizațiilor*. Bucureşti: Editura Economică, 2004.

Johns, Gary. *Comportament organizațional: înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii*. Bucureşti: Editura Economică, 1998.

Nicolescu, Ovidiu, Verboncu, Ion. *Fundamentele managementului organizației*. Bucureşti: Editura Universitară, 2008.

Owens, I., Anghelescu, H. *Cultura organizațională și schimbarea*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2000.

Porumbeanu, Octavia-Lucia. *Managementul cunoașterii și structurile infodocumentare*. Ed. a 2 -a revăzută și adăugită. Bucureşti: Editura Universității din Bucreești, 2011.

Ries, Eric. *The start up way*. UK: Penguin Random House, 2017.

Stanciu, Ştefan, Ionescu, Mihaela, Alexandra. *Cultură și comportament organizational*. Bucureşti: Editura Comunicare. ro, 2005.

Umeozor, Susan, Nnadozie. *Motivation and human resources in libraries*. În:*International Journal of Knowledge Content Development& Technology Vol.8, No.3,*(2018). [online]. Disponibil la adresa: https://search.proquest.com/docview/2370490273/84AED6C33371401FPQ/14. [accesat 15.02.2021]

NORMAN MANEA: THE SPANISH CRITIQUE OVER *THE HOOLIGAN'S RETURN*

Ioana Mihaela VANCEA
PhD Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade" of Târgu Mureș

Abstract: This paper aims to provide a new perspective over Norman Manea's The hooligan's return. In the dynamics of the national canon – international canon, the second prevails so that the discussion of our essay goes hand in hand to the bigger picture of the text, the macrodata that recommends the literary creation for the transnational canon and, of course, the international market of literature. Working with Franco Moretti's concept of World Literature, we will use second-hand criticism to highlight a new perspective on the novel The Hooligan's return to observe its dynamics on the Spanish literary scene. For this, we will work with articles and chronicles taken from Letras Libres, ABC and La Vanguardia; such exercise will be of help in connecting Norman Manea to the field of World Literature.

Keywords: international canon, transnational writer, The hooligan's return, Spanish market, Spanish translation.

Norman Manea este cunoscut drept un scriitor plasat în afara granițelor, un scriitor cu o direcție transnațională încă din primii ani de viață la momentul deportării în Transnistria în 1941. Ani mai târziu, la vârsta maturității, stabilit în Statele Unite ale Americii devine un scriitor controversat, având o poziție fermă împotriva antisemitismului puternic manifestat în România postrevoluționară. Însă deschiderea lui culturală se manifestă pregnant în volumul *Întoarcerea huliganului* care îi aduce legitimitate internațională prin numeroasele traduceri dintre care amintim în special circulația lui în spațiul spaniol.

Prin ochii traducătorului, scriitorul român este apreciat pentru curajul de a sfida un regim pe care nu-l agreează. Joaquín Garrigós traducătorul romanului în limba spaniolă se oprește însă asupra unui aspect pe care el îl consideră esențial ; transformarea Bucureștiului în personaj printr-un „puls al orașului"[1]. Interesant este faptul că până la *Întoarcerea huliganului* în Spania intrarea operelor lui Norman Manea a fost oarecum inegală[2]. În anii '90 spațiul spaniol cunoaște un volum de proză scurtă al acestuia și *Plicul negru*, dar sunt scrieri fără impact din motive ce nu țin de calitatea estetică, ci de chestiuni de origine. Pe piața editorială spaniolă, remarcă traducătorul, principala producție este cea în limba spaniolă, urmată de „literatura anglo-saxonă, care ocupă 76% din traduceri și, în al treilea rând, de literaturile scrise în alte limbi de cultură precum franceza, italiana și germana"[3]. Ceea ce îngreunează, în mod evident, intrarea pe piață a literaturilor ce provin din culturi periferice. Prin urmare, ceea ce asigură succesul unei cărți este elementul de noutate, „ceva ce merită să fie cunoscut".

[1] Joaquín Garrigós, *Norman Manea văzut de un traducător,* în Vatra, nr. 5-6/2011.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*

Întoarcerea huliganului oferă imaginea unei Românii cu de toate: fascism, comunism, naționalism și antisemitism. Prin propriile reflecții și experiențe el relevă trista diversitate de ideologii, minciuni și false convertiri ale foștilor comuniști. Din experiența sa de traducător, Joaquín Garrigós amintește trei cărți, toate încadrate la memorialistică un gen spre care cititorul spaniol nu înclină de obicei, dar care au avut succes prin povestea pe care au livrat-o: *Jurnalul portughez* a lui Mircea Eliade (2001), *Jurnalul* lui Mihail Sebastian (2003) și *Întoarcerea huliganului* (2005)[4]. În acest context, sesizăm că textul lui Norman Manea poartă cu sine niște valori culturale, este o replică în miniatură a istoriei contorsionate din România comunistă și cea postrevoluționară. Alături de această încărcătură a romanului, recurența temei exilului și a supraviețuirii în spațiul Europei de Est asigură drumul spre canonul transnațional.

Activitatea eseistică a lui Manea alături de dinamica traducerilor romanului *Întoarcerea huliganului* au, așadar, continuitate și în afara Statelor Unite. În *Letras Libres* apar o serie de articole care-l au ca subiect de discuție în 2005, când romanul este publicat și în Spania. Antonio Muñoz Molina notează, de pildă, că romanul aparține unui gen literar minor, dar în dezvoltare „Când am început să o citesc, am întâlnit un tip de literatură care a mai fost prezent, dar nu cu suficientă frecvență în Europa secolului XX: o literatură care trebuie să găsească noi moduri de a spune povești pentru că poveștile pe care le are de zis sunt noi”[5]. În sfera acestor genuri care se formează prin perioade de tranziție, de nomadism voluntar sau nu, perioade de exil care ridică întrebări cu privire la identitatea propriei persoane. În România, de pildă, nu a existat după căderea blocului comunist nicio literatură consistentă de sertar sau măcar o literatură puternică a celor aflați în exil. Nu este un gen consacrat, iar notațiile cronicarilor și raportările lor la aspectele mari ale romanului ce ridică problema exilului și a identității devin ele însele macrodate de analiză în vederea unui progres a genului literaturii de exil. Muñoz vorbește despre un simț al responsabilității acestor scriitori care au trecut prin astfel de experiențe greu de redat, dar pentru care trebuie să existe o formă de manifestare. Pe principiul, fiecare exil cu povestea sa, fiecare poveste a unui exil cu un stil diferit, „iar Norman Manea și-a descoperit stilul atât în sfera ficțiunii, cât și în cea a non ficțiunii”[6]. Acești scriitori se confruntă cu un acut grad de dezrădăcinare, cu un nomadism sufletesc și senzația constantă că nu aparțin geografic nic unui loc, tocmai de aceea, singurul loc căruia Norman Manea îi aparține este limba.

Roman politic, dincolo de jocul narativ și salturile temporale pe care le remarcă și Antonio Tabucchi, scriitorul italian, prieten al lui Norman Manea. Articolul acestuia este publicat și în publicația spaniolă *Letras Libres* unde tratează cartea din perspectiva

[4] *Ibidem.*
[5] Antonio Muñoz Molina, *El texto nómada. Conversación entre Antonio Muñoz Molina y Norman Manea,* http://www.letraslibres.com, publicat la data de 28 februarie 2011 în „Letras Libres”, accesat ultima dată pe 22 ianuarie la URL: http://www.letraslibres.com/mexico-espana/el-texto-nomada-conversacion-entre-antonio-munoz-molina-y-norman-manea. „Cuando empecé a leerlo, me encontré con un tipo de literatura que se ha dado pero no con demasiada frecuencia en Europa en el siglo xx: una literatura que tiene que encontrar nuevas formas de contar historias, porque las historias que tiene que contar son nuevas”.
[6] *Ibidem.*

romanului (*una novela*)[7], cu toate că în varianta italiană subtitul se intitula *una vida*. Antonio Tabucchi propune depășirea granițelor autobiografice, iar, pe scară largă, ceea ce i se recunoaște lui Manea este modul elegant de abordare a temei politicului, temă recurentă, de altfel, în toate literaturile lumii. În plus, acesta face notații similare asupra problematicii limbii române reluând, de fapt, ideea pe care însuși Manea o emite în nenumărate rânduri: aceea că limba este patria sa, spațiul în care scriitorul se dezvoltă undeva în afara geografiei. „Tratează un roman puternic politic, dar unul în cel mai înalt sens al cuvântului: un roman despre etica politica cu privire la motivele sau la nebuniile istoriei. Mai presus de toate este un mare tribut adus limbii române, în care continuă să scrie cu încăpățânare după atâția ani de exil, dar pentru tipul de scriitor care este in străinătate străin în orice parte, inclusiv în ospitalitatea Statelor Unite ale Americii, pe care o definește ironic ca „Paradis", singura patrie adevărată este limba" (trad. mea)"[8]. Cu privire la acest aspect, câțiva ani mai târziu, editorul argentinian Alberto Manguel remarcă, scriind despre premiul FIL din cadrul târgului Internațional de Carte de la Guadalajara, Mexic, acordat lui Norman Manea în 2016, că spre deosebire de Ionesco sau Cioran, care aleg o altă limbă pentru a-și scrie textele, Manea rămâne fidel limbii române: „Nu la fel Manea, care a fost întotdeauna fidel limbii sale materne. Stilul său e elegant și neașteptat, iar opera lui trateaza teme profunde cu o inteligența și cu un acut simț al umorului tulburător de întunecat. Temele lui sunt identitatea evreiască, ororile totalitarismului și lectura lumii prin scrisori. (trad. mea)."[9]

Notabile, mai ales, sunt cronicile din cotidianul spaniol *La Vanguardia*, unde la momentul apariției, volumul a fost desemnat drept „Cartea străină a anului". Problema genului cărții este ridicată și de Robert Saladrigas, scriitor catalan, cunoscut și pentru articolele centrate în jurul literaturilor străine, articole apărute în suplimentul literar al *La Vanguardia*. Roman sau autobiografie? Este întrebarea care se repetă și în acest caz, impulsul inițial fiind acela de a fi citit ca roman. Concluzia la care ajunge cronicarul ține de găsirea în mijlocul experiențelor autobiografice a mecanismului după care imaginația lucrază ca pansament (*aderezo*)[10] pentru cruzimile realității. Tocmai de aceea, scriitura e puternică și frumoasă pentru că reușește să producă o experiență copleșitoare („una

---

[7] Antonio Tabucchi, *El regreso del húligan, de Norman Manea,* http://www.letraslibres.com, publicat la data de 31 octombrie 2005 în „Letras Libres", accesat ultima dată pe 18 ianuarie 2021 la URL: http://www.letraslibres.com/mexico-espana/libros/el-regreso-del-huligan-norman-manea.

[8] *Ibidem.* „Se trata de una novela fuertemente política, pero en el sentido más alto del término: una novela sobre la ética de la política, sobre las razones —o la insensatez— de la Historia. Sobre todo es un gran homenaje a la lengua, el rumano, en la que él tercamente continúa escribiendo después de tantos años de exilio, pues para el tipo de escritor que es, extranjero en cualquier parte, inclusive en la hospitalidad de Estados Unidos, que irónicamente define como "el Paraíso", la única patria verdadera es la lengua".

[9] Alberto Manguel, *Norman Manea un escritor elegante e inesperado para el premio de la FIL,* http://www.lanacion.com, publicat la data de 30 august 2016 în „La Nacion", accesat ultima dată pe 10 ianuarie 2021 la URL: http://www.lanacion.com.ar/1932891-norman-manea-un-escritor-elegante-e-inesperado-para-el-premio-de-la-fil. , No así Manea, quien siempre ha sido fiel a su lengua natal. Su estilo es elegante e inesperado, y su obra trata temáticas profundas con inteligencia y con un sentido del humor perspicaz e inquietantemente oscuro. Sus temas son la identidad judía, los horrores del totalitarismo y la lectura del mundo a través de las letras".

[10] Robert Saladrigas, *Volver a Rumanía,* http://hemeroteca.lavanguardia.com, publicat la data de 24 august 2005 în „La Vanguardia", accesat ultima dată pe 1 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2005/08/24/pagina-6/41172208/pdf.html.

experiencia agobiante")[11]. La sfârșitul anului 2005, în luna decembrie în cadrul unui nou articol, Robert Saladrigas reia discuția despre Norman Manea cu mențiunea că *Întoarcerea huliganului* este o carte unică de ficțiune străină, apreciată de-a lungul anului în curs[12] pentru imaginea generală asupra Europei de Est. Succesul romanului nu ține doar de calitățile estetice, ci și de talentul scriitorului de a oferi o mostră a ceea ce reprezenta nebunia nazistă în Europa secolului XX, în special pentru teritoriul de Est. Beatriz de Moura, editor în cadrul editurii Tusquets îl apreciază în special pentru lipsa de victimizare, pentru că nu încearcă să manipuleze cititorul prin experiențele sale dureroase: „Foarte simplu: faptul că deși a suferit experiența fascismului, a deportării și a comunismului, el scrie despre acele experiențe fără a se victimiza, cu o ironie distantă și foarte persoanlă. Asemenea compatrioților săi Ionesco, Cioran sau Kadare, cred că scoate în evidență cu mare luciditate absurditățile creeate de puterea absolută"[13].

Prezența sa rămâne constantă în spațiul spaniol cu atât mai mult cu cât articole referitoare la el și romanul său sunt publicate și în 2016. Publicația *El Pais* livrează, de exemplu, opinia criticului literar spaniol Mercedes Monmany, care apreciază în aceeași linie de interpretare ironia și precizia scriiturii, dar și încercarea de a găsi o metodă de autodefinire într-o lume a oglinzilor schimbătoare (*espejos cambiantes*)[14]. O constantă a scriitorului, în viziunea lui Matías Néspolo, dincolo de experiențele traumatizante, rămâne luciditatea de a analiza și a reda violențele și barbariile secolului XX, *Întoarcerea huliganului* devine „o hartă policromă a intoleranței"[15]. În spațiul spaniol receptarea pozitivă și entuziastă vine aproape imediat după apariția romanului. De altfel, și recunoașterea drept cartea străină a anului 2005, alături de Premiul Latinității, *The FIL Prize for Latinity,* în cadrul târgului de carte din Guadalajara, sunt o dovadă a impactului pe care îl are în acest spațiu. După cum observăm, criticii oscilează între a trata textul ca roman sau ca biografie, soluția fiind cea a dublei lecturi. Imaginarul este necesar alături de atitudinea ironică și lucidă pentru redarea experienței deportării, a comunismului și a exilului. Lupta pe care Manea o duce cu sine însuși la fel și cu cei care, imediat după căderea regimului comunist în 1989, trec la un naționalist extrem, cu puternice tendințe antifasciste, relevă un sentiment de permanentă alertă și instabilitate, care pune sub semnul întrebării identitatea.

Dar în condițiile de față, nu putem concluziona decât că exilatul nu-și găsește niciodată cu adevărat identitatea, că, mai ales scriitorul, poartă cu sine multiple

---

[11] *Ibidem.*

[12] Saladrigas, Robert, *Memoria de un ciudadano europeo,* http://hemeroteca.lavanguardia.com, publicat la data de 21 decembrie 2005 în „La Vanguardia, accesat ultima dată pe 21 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2005/08/24/pagina5/44637781/pdf.html?search=Norman%20Manea.

[13] *Ibidem.* „Muy sencillo: el hecho de que, a pesar de haber sufrido el fascismo, la deportación y el comunismo, escriba sobre esas experiencias sin victimismo, con una ironía distante y personalísima. Y al igual que sus compatriotas Ionesco, Cioran o Kadaré, creo que remarca con gran lucidez los absurdos que el poder absoluto crea".

[14] Monmany, Mercedes, *Norman Manea obtiene el premio de la Feria de Guadalajara,* http://hemeroteca.abc.es, publicat în 30 august 2016 în „ABC", accesat ultima dată la 20 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2016/08/30/044.html.

[15] Matías Néspolo, *El fin de la historia fue algo infantil,* http://www.elmundo.es, publicat la data de 26 martie 2015 în „El Mundo", accesat ultima dată pe 22 ianuarie 2021 la URL: http://www.elmundo.es/cataluna/2015/03/26/55142734268e3eb6078b4580.html.

persoane, că exilatul este un mozaic de identități care funcționează doar impreună și niciodată separat: „Mintea, aproape m-aș resemna cu ea. Dar trupul mă trădează adesea și nu mă bucur de asta. Suntem ce suntem și sunt ce sunt acum. Am spus că există mulți în noi. Unul din mine a pornit-o spre Africa și n-a ajuns”[16]. În cazul lui Norman Manea, tema identității devine în spațiul spaniol una de interes cu toate că, după cum remarcă și traducătorul Joaquín Garrigós, publicul nu este obișnuit cu astfel de teme, nici măcar cu literatura memorialistică. Cu toate acestea, modul de redare a experienței exilului alături de trauma fascismului și cea a comunismului devine un punct de interes pentru cititorul străin. Din analiza receptărilor în spațiul spaniol reiese faptul că romanul acoperă cu succes niște lacune cu privire la imaginea Europei din secolul al XX-lea.

Bibliografie principală

Joaquín Garrigós, *Norman Manea văzut de un traducător,* în „Vatra”, nr. 5-6/2011
Manea, Norman, *Întoarcerea huliganului*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006;
Manea, Norman, *Textul nomad (Casa melcului II),* Ed. Hasefer, București, 2006;
Norman Manea, *El regreso del huligan,* tradus de Joaquín Garrigós, Tusquets, 2005.

Surse Web

Manguel, Alberto, *Norman Manea un escritor elegante e inesperado para el premio de la FIL,* http://www.lanacion.com, publicat la data de 30 august 2016 în „La Nacion”, accesat ultima dată pe 10 ianuarie 2021 la URL: http://www.lanacion.com.ar/1932891-norman-manea-un-escritor-elegante-e-inesperado-para-el-premio-de-la-fil.
Mercedes, Monmany *Norman Manea obtiene el premio de la Feria de Guadalajara,* http://hemeroteca.abc.es, publicat în 30 august 2016 în „ABC”, accesat ultima dată la 20 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2016/08/30/044.html.
Mercedes, Monmany, *Norman Manea obtiene el premio de la Feria de Guadalajara,* http://hemeroteca.abc.es, publicat în 30 august 2016 în „ABC”, accesat ultima dată la 20 ianuarie2021 la URL: http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/2016/08/30/044.html.
Muñoz, Molina, Antonio, *El texto nómada. Conversación entre Antonio Muñoz Molina y Norman Manea,* http://www.letraslibres.com, publicat la data de 28 februarie 2011 în „Letras Libres”, accesat ultima dată pe 22 ianuarie la URL: http://www.letraslibres.com/mexico-espana/el-texto-nomada-conversacion-entre-antonio-munoz-molina-y-norman-manea;
Néspolo, Matías, , *El fin de la historia fue algo infantil,* http://www.elmundo.es, publicat la data de 26 martie 2015 în „El Mundo”, accesat ultima dată pe 22 ianuarie 2021 la URL: http://www.elmundo.es/cataluna/2015/03/26/55142734268e3eb6078b4580.html.
Saladrigas, Robert, *Memoria de un ciudadano europeo,* http://hemeroteca.lavanguardia.com, publicat la data de 21 decembrie 2005 în „La Vanguardia, accesat ultima dată pe 21 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2005/08/24/pagina5/44637781/pdf.html?search=Norman%20Manea.
Saladrigas, Robert, *Volver a Rumanía,* http://hemeroteca.lavanguardia.com, publicat la data de 24 august 2005 în „La Vanguardia”, accesat ultima dată pe 1 ianuarie 2021 la URL: http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2005/08/24/pagina-6/41172208/pdf.html;

[16] Norman Manea, *Textul nomad (Casa melcului II)*, Ed. Hasefer, București, 2006, p. 83.

Tabucchi, Antonio, *El regreso del húligan, de Norman Manea,* http://www.letraslibres.com, publicat la data de 31 octombrie 2005 în „Letras Libres", accesat ultima dată pe 18 ianuarie 2021 la URL: http://www.letraslibres.com/mexico-espana/libros/el-regreso-del-huligan-norman-manea;

A LIFE DEDICATED TO GOD – SAINT SIMEON THE NEW THEOLOGIAN

Alexandru Vereș Pr.
PhD Student, University of Oradea

Abstract: In Eastern Orthodox theology, three prominent personalities in the life of the Church are called "theologians": St. John the Evangelist Theologian, his entire gospel being an exceptional dogmatic work, St. Gregory the Theologian, this in the "golden age" of Christianity, drafted during his life a dogmatic work of inestimable depth and value, and the third being St. Simeon the New Theologian who really brings a revival of religious life in the Byzantine Empire and beyond, while St. Simeon was a forerunner of hesychasm.
After ten centuries of Christianity in which the Holy Fathers lived and wrote numerous works and treatises on theology for the unaltered and preservation of the revealed truth, after the age of the Ecumenical Synods in which dogmas and canons were fixed, here appears in the history of St. Simeon Church, receiving he nickname of the "New Theologian", this rightly, because his life and writings are a source of light and grace, a unique way of living spiritually and experiencing divine grace.
Simeonian personality and writings illustrate what might be referred to as the radiant-explosive force of Tradition, in its charismatic sense, "vertical" of predation-occurrence of the divine presence as life of the Holy Spirit in the Church, and not of simple organized transmission social of some ecclesiastical religious texts or practices.

Key-words: New Theologian, hesychasm, Holy Fathers, Eastern Church, divine grace.

Pentru o înțelegere cât mai profundă a scrierilor sale, este absolut necesar să cunoaștem biografia Sfântului Simeon Noul Teolog, locurile natale, educația primită, viața monahală, conflictele iscate și trecerea la altarul ceresc, toate acestea, pun foarte bine în lumină și ceea ce a scris, deoarece în întreaga sa operă expune trăirea și experiența sa duhovnicească.

„Sfântul Simeon Noul Teolog a avut și are o mare influență asupra spiritualității ortodoxe și mai ales asupra monahismului. Când Irenee Hausherr publica în 1928, pentru prima dată, în textul original, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* scrisă de Nichita Stithatul”[1], un pelerin care fusese la muntele Athos menționa că nu există un autor mai citit ca Sfântul Simeon și că monahii îl copiază așa de mult ca și în trecut[2]

Pentru biografia detaliată a Sfântului Simeon trebuie menționat numele ucenicului său Nichita Stithatul și chiar dacă mai apoi s-au scris numeroase lucrări despre viața acestui sfânt sursa principală rămâne biografia scrisă de ucenicul său.

Chiar și în mânăstirile de pe teritoriul țării noastre opera sfântului a putut fi citită de către monahii români, aceștia având la îndemână manuscrise, care datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, un număr destul de mare de astfel de manuscrise se găsesc în Biblioteca Academiei Române și în diferite mânăstiri din Moldova.[3]

[1] „Filocalia”, vol. 6 trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, (București: E.I.B.M.B.O.R, 2011) 9.
[2] „ Filocalia”, vol. 6, 9.
[3] „*Filocalia”* vol. 6, 10.

Perioada de dinainte de monahism

Sfântul Simeon s-a născut în ținutul Paflagoniei în satul Galata din părinții Vasile și Teofano care erau oameni de neam bun și totodată înstăriți. De mic copil a fost adus la Constantinopol și a primit un „grămătic" astfel dobândind o educație aleasă, iar mai apoi învață și limba elină dar nu și învățăturile profane după cum mărturisește biograful Nichita Stithatul.

Unchiul său după tată, era membru al curții imperiale și dorea ca Simeon să urmeze o carieră în politică, lucru care se și concretizează, pentru un timp relativ scurt fiind membru al senatului și primește demnitatea de „spatharocubicular" (purtător de spadă în dormitorul imperial).

Cel mai probabil unchiul lui Simeon a fost ucis atunci când în Constantinopol se urcă pe tronul imperial Nichifor Phokas (963-969), moartea unchiului este numită în biografie „moarte năprasnică", iar tânărul fuge îndată din lume și aleargă către Dumnezeu venind la Mânăstirea Studiu și aici îl cunoaște pe părintele său duhovnicesc Simeon Evlaviosul și dorește ca să fie trecut în rândul obștii monahale la vârsta de 14 ani[4], dar bătrânul Simeon cunoaște frăgezimea vârstei și amână acest lucru.

La îndemnul lui Simeon Evlaviosul, tânărul Simeon face eforturi duhovnicești remarcabile, nopțile le petrecea în rugăciune și priveghere iar cele lumești nu se alipeau de sufletul său, ajungând la viața făpturilor netrupești.

„Harul Duhului găsind sufletul aceluia liber de materie și aprins de dorul Creatorului, l-a răpit de pe pământ întraripându-l cu pofta celor înțelese cu mintea și l-a înălțat spre vederea și descoperirile Domnului, (cf. II Co 12, 2-4)."[5]

Așadar la vârsta tinereților Sfântul Simeon Noul Teolog ajunge la vederea Luminii dumnezeiești, la energiile divine necreate, ajungând la extaz și la lacrimi de bucurie strigând neîncetat: „Doamne miluiește-mă!", iar în acea lumină strălucitoare, în dreapta acelui nor, era prezent Simeon Evlaviosul, iar Sfântul Simeon mărturisește în autobiografia sa din *Cateheze*, asemenea Sfântului Apostol Pavel, că nu știa dacă el era în trup sau afară de trup.

După Nichita Stithatul, la 6 ani de la vederea luminii necreate venind la Mânăstirea Studiu, Sfântul Simeon intră în monahism, nu înainte ca să întreprindă o vizită în locurile natale unde deși tatăl său, bătrân fiind, l-a implorat să rămână lângă el, dar Sfântul Simeon nu a putut să se opună voii divine de a ajunge monah și de a da un răspuns negativ Tatălui Ceresc. Dar încă acasă fiind a început o luptă aprigă cu duhurile rele, reușind să le biruiască prin rugăciune și efort duhovnicesc intens.

Sfântul Simeon - monah desăvârșit

Ajuns în mănăstire și averea moștenită dăruind-o egumenului Petru, a început ucenicia ascultând cu luare aminte de bătrânul Simeon Evlaviosul primind munci ostenitoare și fiind ispitit de nenumărate ori de vrăjmașul prin diferite patimi precum:

---

[4] În *Cateheze 22* Sfântul Simeon spune despre „Gheorghe" că avea 20 de ani, împropriindu-și alt nume probabil din smerenie.

[5] SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca, Scrieri IV", introd. și trad. de Ioan I. Ică jr., (Sibiu: Deisis, 2006) 247.

lenea, akedia, chiar și cu desfrânarea dar pe toate acestea le-a biruit cu ajutorul harului divin.

Mai apoi a fost ispitit și de confrații monahi chiar și de rudele sale, unii prin defăimare și supărare, pentru a cădea în păcatul urii alții îi aduceau laude și lingușeli pentru a fi împătimit de mândrie, pe toate le-a biruit ca un adevărat ostaș al lui Hristos, iar pentru aceasta a văzut a doua oară Lumina dumnezeiască, chilia umplându-se de o lumină strălucitoare, iar el a căzut înaintea lui Dumnezeu și a adus mulțumire și lacrimi.

„Iată, a văzut cu mintea un nor luminos căzând peste el, producând toată plăcerea și dulceața în sufletul lui și l-a umplut de har dumnezeiesc micșorând până la capăt grosimea pământească a cugetului trupesc”.[6]

După această experiență divină, a sporit în înțelepciune și în cunoaștere și toți se minunau de măiestria cu care vorbea și toți spuneau uimiți: „De unde i-a venit o asemenea înțelepciune și cunoaștere pentru că n-a învățat cultura profană?”[7]

Totuși datorită urii sporite în rândul viețuitorilor mânăstirii și chiar a egumenului Petru, Sfântul Simeon este nevoit să părăsească Mânăstirea Studiu, ajungând astfel la Mânăstirea Sfântul Mamas, egumenul acesteia fiind Antonie.

După o nouă vedere a Luminii divine și după multe vizite în chilia sa a egumenului Antonie, Sfântul Simeon este tuns în monahism și cu o mai mare înflăcărare a continuat un regim ascetic aspru: mânca hrană vegetală foarte puțină (semințe, ierburi), dormea foarte puțin, petrecea mult timp în chilia sa și se ocupa de copierea de texte biblice, de contemplarea celor sfinte.

După doi ani în care a ținut cu mare râvnă acest ritm ascetic și după moartea lui Antonie, în timpul patriarhului Nicolae Chrysoverghis, Sfântul Simeon a fost hirotonit preot, iar Nichita Stithatul mărturisește că Simeon la hirotonie: „ A văzut vedenie și, iată Duhul Sfânt în chip de lumină infinită, simplă și fără formă, a acoperit preasfântul său cap, pe care în toată preoția lui L-a văzut pogorându-se peste Jertfa sfântă adusă de el lui Dumnezeu..”.[8]

Sfântul Simeon vorbea de noblețea și de înălțimea preoției cu care el nevrednicul a fost învrednicit: „Eu nu sunt nicidecum vrednic, când mă gândesc la demnitatea înfricoșătoare a preoției … preotul trebuie să fie curat nu numai la trup ci și mai mult la suflet, să fie nepărtaș la orice păcat, să fie smerit, iar în starea dinăuntru zdrobit cu inima”.[9]

Personalitatea Sfântului Simeon Noul Teolog este una complexă și chiar dacă în întreaga sa viață pune accentul pe experiența duhovnicească personală nu neglijează aspectul administrativ, Sfântul Simeon fiind egumen al Mânăstirii Sfântul Mamas.

Mânăstirea la venirea Sfântului Simeon, se afla într-o stare deplorabilă cu multe clădiri aflate în pragul ruinării, așadar acesta întreprinde o serie de lucrări de reabilitare și consolidare a așezământului monahal, iar biserica mânăstirii construită în timpul lui Mauriciu (582-602) este reconsolidată, fiind pardosită cu marmură și împodobită cu icoane.

---

[6] SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca...” 257.
[7] SIMEON NOUL TEOLOG, 258.
[8] SIMEON NOUL TEOLOG, 263-264.
[9] SIMEON NOUL TEOLOG.264.

„Pe lângă acestea a pus în ea și cărți și veșminte sfinte și alte lucruri împreună cu candelabre lucrate în alabastru și minunate de frumoase”.[10]

Totodată a reorganizat și viața monahală din această mănăstire, a sporit numărul de viețuitori fiind un adevărat exemplu pentru ucenicii care au ales viața ascetică precum însuși Mântuitorul care a zis: „Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima” (Matei, 11, 29).

„Din pricina excesului smeritei cugetări creștea în el harisma de sus a străpungerii inimii, care i-a fost toată viața pâinea și băutura lui”.[11]

Așadar, datorită vieții aspre pe care a trăit-o doar pentru Hristos, o parte din monahii Mânăstirii Sfântul Mamas, s-au ridicat împotriva egumenului Simeon chiar în timpul catehezei din cadrul Sfintei Liturghii, și au încercat să îl bată pe Sfântul Simeon, dar harul lui Dumnezeu nu a îngăduit acest lucru, atunci aceștia au plecat din mănăstire.

Cei care s-au ridicat împotriva egumenului au dat de știre patriarhului de Constantinopol, Sisinie (996-998), și acesta a chemat la sine pe Sfântul Simeon și auzind cele întâmplate i-a condamnat la exil pe toți cei care s-au răzvrătit, dar Sfântul Simeon imitând pe Marele Păstor, nedorind moartea celor păcătoși, a înduplecat pe patriarh și acesta nu i-a exilat.

Sfântul Simeon fiind un adevărat păstor de suflete i-a căutat în cetatea Constantinopolului pe toți cei care s-au ridicat împotriva lui și i-a înduplecat, aceștia revenind iarăși în Mănăstirea Sfântul Mamas.

Tot în biografia Sfântului Simeon, scrisă de Nichita Stithatul, se regăsesc câteva povestioare cu referire la ucenicii marelui părinte duhovnicesc Simeon, reliefând astfel și calitatea acestuia de învățător și păstor de suflete, apar așadar nume de ucenici precum Arsenie, care era originar din locurile natale ale Sfântului Simeon și chiar un episcop apusean care a ajuns la Constantinopol și a îmbrăcat haina monahală în Mânăstirea Sfântul Mamas, primind numele de Ierotei, acesta evidențiindu-se prin ascultarea față de părintele Simeon, prin smerenia și prin bunătatea sa[12].

După o muncă istovitoare timp de ani îndelungați ca egumen al Mânăstirii Sfântul Mamas, decide ca să se retragă pentru a se dedica întru totul isihiei. Sfântul Simeon se retrage din conducerea mânăstirii în timpul și cu aprobarea patriarhului Serghie al II-lea al Constantinopolului (1001-1019), iar în locul său pune pe ucenicul Arsenie care se afla acum la „starea bărbatului desăvârșit” (cf. Ef. 4, 13).

În *Catehezele* Sfântului Simeon, mai exact în *Cateheza 18*, găsim îndemnul către noul egumen: „Trebuie deci ca tu, păstorul oilor lui Hristos, să câștigi cum s-a spus toată vârtutea trupească și duhovnicească... ca privind frații la tine ca la un model frumos, să-și întipărească în ei înșiși cât mai bine trăsăturile tale frumoase și împărătești”.[13]

Totodată face apel și la monahi și îi îndeamnă la viață curată și la ascultare deplină față de noul egumen: „ ... rogu-vă în Hristos Iisus, și primiți-l ca pe mine care l-

[10] SIMEON NOUL TEOLOG, 266-267.
[11] SIMEON NOUL TEOLOG, 267.
[12] SIMEON NOUL TEOLOG, 272-280.
[13] SIMEON NOUL TEOLOG, „Cateheze, Scrieri II”, Ediția a II-a, introd. și trad. Ioan I. Ică jr., (Sibiu: Deisis, 2003) 209.

am născut pe el și pe voi prin harul cel de sus, și smeriți-vă în fața mâinii tari a lui Dumnezeu și a celui ce a ajuns acum prin sfânta voastră alegere păstorul vostru".[14]

După retragerea din conducerea mânăstirii, în biografia scrisă de Nichita Stithatul este descrisă o nouă vedere a luminii dumnezeiești, care simboliza o întruchipare a transfigurării eshatologice: „... așa l-a făcut acum să nu mai cunoască nici forma, nici poziția nici grosimea, nici înfățișarea trupului... iar din lumină s-a făcut către el un glas și a zis: Așa a fost hotărât, să fie schimbați la trâmbița de pe urmă sfinții care vor mai fi rămas în viață...".[15]

Trecând la viața cea veșnică părintele său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul, Sfântul Simeon Noul Teolog a cinstit cu mare râvnă mutarea duhovnicului său din această lume, cunoscând că Simeon Evlaviosul a fost cu adevărat un sfânt, făcând multe minuni, iar patriarhul Serghie al II-lea luând la cunoștință acest lucru a dorit să vorbească cu Simeon despre aceasta; Sfântul Simeon a mărturisit toate cele despre viața și minunile acestuia iar patriarhul Serghie minunându-se de cele spuse a poruncit ca să-i aducă aminte de ziua pomenirii sfântului ca să vină și el să se închine.

După șaisprezece ani apare în scenă o personalitate importantă a vremii și anume Ștefan al Nicomidiei, care era și sincel (probabil a renunțat la scaunul mitropolitan al Nicomidiei dorind funcția de sincel, aceasta însemna o colaborare strânsă cu patriarhul și chiar cu împăratul bizantin).

Fiind descris de Nichita ca om mândru, invidios și batjocoritor, sincelul Ștefan este invidios pe popularitatea Sfântului Simeon și dorește cu orice preț să-i șubrezească imaginea atât în fața sinodului cât și a întregii cetăți a Constantinopolului.

Într-o vizită la patriarhie, Sfântul Simeon este abordat de Ștefan care vrea să-l prindă în cuvânt precum fariseii doreau același lucru Mântuitorului Iisus Hristos (cf. Matei. 22, 15-46), căutând o dispută teologică pe o temă trinitară întrebându-l: „...cum separi pe Fiul de Tatăl: mental sau real?", Simeon mărturisește că gândirea înaltă nu este vrednică de cei smeriți și în ascultare precum este el, ci de cei care sunt puși întâistătători ai Bisericii care au o pregătire temeinică, dar totuși a promis că va da un răspuns în scris întrebării înșelătoare care i-a fost dată.[16]

După multă rugăciune și contemplare dă un răspuns de o acuratețe dogmatică rar întâlnită sub forma unui poem, *Imnul 21*, iar după citirea acestuia sincelul Ștefan se umple de mânie și dorește cu orice preț ca Sfântul Simeon să cadă în dizgrație.

Neavând argumente plauzibile pentru a-și îndeplini țelul, Ștefan aduce calomnii la adresa lui Simeon Evlaviosul și acuză cinstirea acestuia de către Sfântul Simeon Noul Teolog. Pentru a lămuri situația, Sfântul Simeon este adus în fața sinodului și este chestionat pentru cinstirea Sfântului Simeon Evlaviosul.

Aflat în fața sinodului Sfântul Simeon dă un răspuns extrem de bine argumentat atât pe temeiuri biblice: „Cine primește un sfânt în nume de sfânt plată va lua și cine primește un proroc în nume de prooroc plată de proroc va lua" (cf. Matei 10, 40) cât și prin folosirea argumentelor din Sfânta Tradiție precum:

---

[14] SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca...", 285.
[15] SIMEON NOUL TEOLOG, 288.
[16] SIMEON NOUL TEOLOG, 293-294.

„Să-l slăvești pe cel care-ți grăiește cuvântul lui Dumnezeu, să-ți aduci aminte de el ziua și noaptea și sa-l cinstești”[17].

„De aceea harul lui Dumnezeu ne-a lăsat în scris viețile și conduita sfinților, ca aflând din ele că aceea care au realizat toată virtutea au aceeași fire cu noi, să ne sculăm spre lucrarea ei și să ne reaprindem cu tărie dragostea iubirii față de ei”.[18]

„Nu este cuvios, nici sigur a cinsti prin aduceri-aminte viețile celor impioși și a trece sub tăcere pe cele ale celor ce s-au distins prin evlavie”.[19]

În fața acestor argumente, Ștefan era doar un acuzator amarnic, iar sinodalii nu au putut pune sub acuzație pe Sfântul Simeon iar ancheta a fost suspendată; timp de șase ani Sfântul Simeon a fost adus la judecată și s-a pus problema icoanei Sfântului Simeon Evlaviosul, iar Sfântul Simeon a răspuns acestei acuze amintind de Sfântul Ioan Damaschin:

„Ocrotitorii întregului nostru neam omenesc, care mijlocesc la Dumnezeu pentru noi, trebuie cinstiți, ridicând biserici lui Dumnezeu în numele lor, aducând aici roadele noastre, prăznuind pomenirile lor și bucurându-ne duhovnicește în aceste zile, ca veselia celor care le adună să devină a noastră”.[20]

Chiar dacă pentru moment situația s-a liniștit, Ștefan ștergând din icoana Sfântului Simeon Evlaviosul numele de „Sfântul”, la scurtă vreme au fost căutate și distruse toate icoanele din Mânăstirea Sfântul Mamas: „pe unele o mână ucigașă le-a doborât cu securea lovind icoana cu furie nereținută, ... pe altele le-au făcut să dispară ungându-le cu funingine și cu var...”.[21]

Exilul și moartea Sfântului Simeon

După toate aceste acțiuni, Sfântul Simeon Noul Teolog este adus din nou la judecată în fața sinodului și dă citire unui discurs apologetic pe care l-a pregătit din timp încât: „prin puterea înțelepților și prin măreția cuvântului, prin buna potrivire a citatelor unite cu forța și demnitatea înfățișării cuvântului și strălucirea adevărului, a lovit ca un tunet gândirea celor ce o ascultau”.[22]

Apologia nu a conținut acuze împotriva sincelului Ștefan sau împotriva sinodalilor, dar totuși sinodul a hotărât ca Sfântul Simeon să fie trimis în exil la Palukiton, dar este alinat prin găsirea paraclisului Sfânta Marina, unde va sluji în continuare.

Exilul nu i-a știrbit popularitatea Sfântului Simeon și a fost vizitat de mulți chiar și în pustie, iar pentru că acesta era susținut de mulțime de popor a scris o carte despre el însuși și o scrisoare apologetică patriarhului Serghie al II-lea, iar după citirea acestora,

[17] *Constituțiile Apostolice* VII, 9; SC 326, p.38, apud SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca...” 298.
[18] IOAN HRISOSTOM, „Cuvânt la mucenicul Filagonie”, PG 48, 747-749, apud SIMEON NOUL TEOLOG, ”Viața și epoca...”, 299-300.
[19] GRIGORIE TEOLOGUL, „Cuvântarea 21 la Marele Atanasie”, 5; PG 35, 1088A, apud. SIMEON NOUL TEOLOG, 301.
[20] IOAN DAMASCHINUL, „Expunerea exactă a credinței ortodoxe IV”, 15; PG 94, 1165B-1168A, apud SIMEON NOUL TEOLOG, 303.
[21] SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca...”, 305.
[22] SIMEON NOUL TEOLOG, 306-307.

patriarhul îl cheamă în Constantinopol și anulează sentința exilului în urma unei întâlniri sinodale, de față fiind și Sfântul Simeon.

Totuși Sfântul Simeon este un martir al conștiinței iar după o perioadă petrecută în Constantinopol se întoarce în pustie unde întreprinde lucrări ample de renovare la paraclisul Sfintei Marina și își petrece timpul în isihie, întocmind alte lucrări de mare importanță precum: „Discursuri apologetice și antiretice”.

În ultimii ani ai vieții sale Sfântul Simeon îl are ucenic pe cel care i-a scris biografia și anume Nichita Stithatul, iar spre final această biografie devine mai detaliată menționând multe minuni săvârșite de Sfântul Simeon precum: darul profeției, găsirea minunată a apei pentru mănăstire, vindecarea minunată a egumenei Ana, levitație la rugăciune etc.[23]

Fiind răpus de boală, nu mai putea să se ridice iar ucenicul Nichita era împreună cu el tot timpul alinându-i suferința, dar și aceste nevoințe trupești le primea fără întristare și chiar a profețit ziua morții sale, astfel la 13 martie, anul 1022, Sfântul Simeon s-a mutat din această viață la slujirea de la altarul cel ceresc.

Biografia scrisă de Nichita Stithatul continuă cu minuni săvârșite de Sfântul Simeon după moartea sa: minunea săvârșită asupra monahului din Latros, vindecarea lui Manase, vedenia pe care o are cu Sfântul Simeon, iar în urma acesteia publică lucrările sfântului; în anul 1052, moaștele sale sunt aduse la Constantinopol, după această acțiune, Nichita Stithatul scrie *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*.

Controverse de ordin cronologic

În biografia Sfântului Simeon Noul Teolog scrisă de ucenicul său Nichita Stithatul există câteva inexactități de ordin cronologic pe care câțiva patrologi renumiți precum părintele francez Irenee Hausherr sau luteranul K. Holl încearcă să le corecteze.

Așadar vom reda cronologia lui Hausherr menționând că o singură dată nu concordă cu cea din biografia scrisă de Nichita și anume anii de preoție ai Sfântului Simeon; în cronologia lui Hausherr (42 de ani), iar în biografia lui Nichita (48 de ani), Hausherr crede că această eroare poate fi pusă pe seama unei erori de copist, deoarece data morții nu poate lăsa loc de interpretări.[24]

Așadar părintele francez reconstituie din punct de vedere cronologic viața Sfântului Simeon astfel:

949: se naște Sfântul Simeon

960-963 (10-14 ani): Simeon în casa unchiului din Constantinopol

963 (după 16 august) încercarea nereușită de a intra la Mânăstirea Studiu, rămânerea în lume la casa unui patrician (14-28 de ani)

970 (20-21 de ani) prima vedere a Luminii dumnezeiești

976 (27 de ani): călătoria în Paflagonia

977 (28 de ani): intrarea în Mânăstirea Studiu

977 spre final: trecerea la Mânăstirea Sfântul Mamas și tunderea în monahism

980 (30 de ani): hirotonirea întru preot și începutul egumenatului la Sfântul Mamas

[23] SIMEON NOUL TEOLOG 319-330.
[24] SIMEON NOUL TEOLOG 37.

986-987: moartea Cuviosului Simeon Evlaviosul (la vârsta de 70 de ani) și începutul cultului său
995-998: revolta monahilor de la Sfântul Mamas
1003: începutul controverselor cu sincelul Ștefan
1005 (56 de ani): demisia din egumenie
1009 3 ianuarie (60 de ani): condamnat la exil, se stabilește la Sfânta Marina
1010-1011: reabilitare juridică
1019: scrisoare către Nichita care îi copia imnurile
1022, 12 martie (73 de ani): moartea Sfântului Simeon
1035 vedenia avută de Nichita, iar acesta publică scrierile Sfântului Simeon
1052 aducerea moaștelor Sfântului Simeon în Constantinopol[25]

Totuși această cronologie are și câteva puncte slabe: începutul controversei cu Ștefan este antedatat demisiei din funcția de egumen a Mânăstirii Sfântul Mamas, acest fapt contrazice înșiruirea evenimentelor descrise în biografia scrisă de Nichita, dacă demisiona în timpul proceselor cu Ștefan motivul ar fi fost scandalul în care era implicat și nu dorința de isihie precum punctează biograful Nichita Stithatul; iar a doua problemă în cronologia lui Hausherr constă în răzvrătirea monahilor din timpul patriarhului Sisinie al II-lea (996-998), care este plasată spre sfârșitul egumeniei Sfântului Simeon lucru neverosimil deoarece această răzvrătire era cauzată de noutatea învățăturilor egumenului.[26]

Trebuie menționat că deși au mai apărut alte cronologii precum cea a teologului grec Panayotis Christou, cronologia părintelui Hausherr este acceptată de majoritatea specialiștilor.

Bibliography

„Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a Celei Nouă", Tipărită în zilele Majestăţii Sale CAROL I, Regele Românіei, în al 49 an de slăvită domnie, Ediţia Sfântului Sinod, Tipografoa Cărţilor Bisericeşti, (Bucureşti), 1914;
„Biblia sau Sfânta Scriptură, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod" – traducere de ÎPS Bartolomeu Valeriu Anania, E.I.B.M.B.O.R. (București), 2001;
„Biblia sau Sfânta Scriptură", Tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod şi cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic si de Misiune Ortodoxă, (Bucureşti), 2015;
„Filocalia", vol. 6 trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, (Bucureşti: E.I.B.M.B.O.R, 2011);
SIMEON NOUL TEOLOG, „Viața și epoca, Scrieri IV", introd. și trad. de Ioan I. Ică jr., (Sibiu: Deisis, 2006);
SIMEON NOUL TEOLOG, „Cateheze, Scrieri II", Ediția a II-a, introd. și trad. Ioan I. Ică jr., (Sibiu: Deisis, 2003);
SIMEON NOUL TEOLOG, „*24* de cuvinte despre viața duhovnicească", în colecția Patristica, Traduceri 7, trad. introd. și note de Ieromonah Lavrentie Carp, (Iași: Doxologia, 2014).

[25] SIMEON NOUL TEOLOG, 36-37.
[26] SIMEON NOUL TEOLOG, „*24* de cuvinte despre viața duhovnicească", în colecția Patristica, Traduceri 7, trad. introd. și note de Ieromonah Lavrentie Carp, (Iași: Doxologia, 2014) 14.

ROMANIAN LITERATURE AND DIPLOMACY DURING THE 19th CENTURY AND THEIR ROLE IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY

Veronica Florina VÎJOI (VASILESCU)
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: *Starting with the first part of the 19th century, a complex process of modernization started in the Romanian Principalities, manifested by the adoption and gradual transition to a western-style cultural model, a process that led to complex social and political cleavages and mutations.*
After the failure of the 1848 revolutions in both Principalities, the elites of the two Romanian states will take into exile two fully functional state structures of the former provisional governments. This elites will form a government of national union in exile and will successfully manage to organize propaganda and diplomatic actions on a European scale, at a level of complexity and coordination specific to an organized state.
Lacking the status of official diplomats and the guarantee of the plenipotentiary, representing the interests of a state that did not yet exist and of a largely unrecognized nation, having neither material or communication means, nor the proper apparatus of representation, the representatives of the 1848 generation in exile acted vigorously, in consensus and methodically, anticipating all forms of organized diplomacy, with all methods of a structured foreign policy, preparing internationally and domestically the Union of Principalities.
Under these circumstances, Romanian writers-diplomats (most members of the elite in exile) acted in the foreign policy not as official envoys, but as representatives of authentic national aspirations. They were concerned with ensuring correct and permanent information of the international public on the specifics of the Romanian issues, and fellow compatriots about the evolution of political events at European level, even during the period when they prioritized the efforts of organizing emigration under a unitary leadership.
Understanding the balance of forces between the European powers, the Romanian elites managed to pass through, cleverly adapting or modifying their tactics and means according to the mood of the European cabinets, during the times of high tension in international relationships.
The Romanian exiles were not only the propagandists of the idea of national unity, but also the participants in the struggle for its realization, intertwining in an extraordinary way journalism with diplomacy. They sought to understand the political strategy of influential countries, their maneuvers and political-diplomatic intentions, to seize and exploit the opportunities on the European stage.

Keywords: Writers, diplomacy, national identity

I. Introducere

Articolul științific *Romanian literature and diplomacy during the 19th century and their role in the formation of national identity* [Literatura și diplomația românească în timpul secolului XIX și rolul lor în formarea identității naționale] se înscrie în domeniul Filologie, subdomeniul Literatură, cu valorificarea informațiilor, analizelor și concluziilor rezultate din abordările identificate care țin de literatură, diplomație, istorie literară, relații internaționale și studii europene.

Prin tema aleasă, doresc să dovedesc capacitatea de a trata ştiinţific un subiect care în zilele noastre este puţin cunoscut şi conștientizat, anume relația strânsă între

literatură și diplomație pe parcursul secolului al XIX-lea, precum și rolul acestora în formarea identității naționale.

Scopul demersului științific este de a aduce în atenție o temă mai puțin tratată în literatura de specialitate, acordând atenție studiului, așezarea temei în contextul cercetărilor științifice în domeniu, inter și transdisciplinar. Pentru a răspunde scopului și obiectivelor urmărite, lucrarea este structurată într-o manieră care să corespundă temei, plecând de la cadrul general și analizând formele particulare prin care elitele culturale și politice românești au influențat evenimentele din Principate si procesul identitar ce adus la formarea și impunerea noului stat România.

Am încercat să extrag informații relevante din bibliografia studiată, să identific metodele de cercetare, obiectivele să le așez într-o succesiune logică, apoi concluziile pe argumente și soluții teoretice proprii.

II. Rolul scriitorilor în formarea unei diplomații românești în secolul al xix-lea

Romantismul a mijlocit cele mai variate experiențe adepților săi, dornici de afirmări cât mai zgomotoase și pline de avânt. Credința că poetul avea de îndeplinit pe lume un rol social, voit de divinitate, se răspândește treptat în Europa după 1830. Deoarece această concepție se întâlnea, pe de o parte cu tendința politică a emancipării popoarelor (după emanciparea individuală), iar pe de altă parte cu acel punct din programul romantic care preconiza întoarcere către trecutul național și către manifestările populare (predilecția romanticilor pentru poezia populară), ținând seama de aceste considerente, se explică în ce măsură se transformase literatura secolului al XIX-lea în instrument de propagandă politică. Întreaga Europă romantică a cunoscut o înfloritoare creație literară al cărei rezultat era educația patriotică a marelui public, îndrumat către idealuri ca independența și unitatea națională.

Acești scriitori nu doreau doar să definească teoretic idealurile naționale, ci înțelegeau să le realizeze practic, luând parte efectiv la mișcările sociale și politice ale timpului, luptând pentru ideile pe care le promovau în opera lor.

Deosebit de importantă a fost, în perioada pașoptistă, activitatea presei. Este momentul în care, în Țările Române, apar primele periodice: *Curierul românesc* la București, *Albina românească* la Iași și *Gazeta Transilvaniei* la Brașov. Acestor publicații li se vor adăuga ulterior multe altele, unele de natură economică, altele culturale, foi oficiale.

Toate aceste periodice, care au contribuit la progresul cultural al națiunii și la informare, transmiteau un mesaj chiar prin titlurile lor, izbind frecvența adjectivului "românesc" ori al substantivului propriu "Dacia", și unul și altul având menirea de a evidenția unitatea națiunii și dorința realizării apropiate a unificării ei statale.

Cultura pașoptistă românească ni se înfățișează ca un fenomen unitar, între membrii mișcării culturale din cele două Principate Românești stabilindu-se legături epistolare, având loc vizite și acțiuni comune, obiectivul tuturor fiind unirea.

Nu întâmplător oamenii de cultură s-au regăsit în primele rânduri ale revoluționarilor de la 1848. Majoritatea profesa idei înaintate, lupta pentru înnoirea structurilor societății românești și pentru Unirea politică, statală a poporului român.

Prin activitatea lui, de publicist, conducător de revistă, om politic și istoric, Kogălniceanu se situa printre conducătorii mișcării culturale și politice din perioada premergătoare Revoluției de la 1848, care propagau idei moderne. În scrierile lui Kogălniceanu, găsim multe pagini care exprimă convingerea că, literatura este un mijloc eficace pentru dezvoltarea societății. "Când veneam de la universitate, (...) voiam prin literatură se prefac năravurile, să introduc în patria mea o nouă viață, noi principii". De asemenea, sublinia rolul educativ al teatrului: "teatrul contribuie mai mult ca orice alt lucru la progresul literaturei naționale și la luminarea claselor inferioare".

După înfrângerea revoluției de la 1848, mișcarea națională este constrânsă să se manifeste doar în afara granițelor, prin activitatea imigranților români, mai ales în vestul Europei. În 1849 se constituie la Paris *Asociația română pentru conducerea emigrației*, având în frunte un comitet format din: Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Dumitru Brătianu și Gheorghe Magheru. În septembrie 1850, se creează *Comisia de propagandă națională română*, al cărei suflet este Nicolae Bălcescu, ce va utiliza ca suport publicistic revistele de limbă română *România viitoare*, *Junimea română* și *Republica Română,* precum și cea mai mare parte a revistelor și periodicelor din Franța. Activitatea propagandistică este atât de eficientă încât emigranții români reușesc să transforme problema Principatelor, în scurt timp, într-o chestiune europeană[1].

Scriitorii diplomaţi români au activat pe tărâmul politicii externe nu ca trimişi oficiali, ci ca reprezentanţi ai aspiraţiilor naţionale autentice, preocupaţi de asigurarea unei informări corecte și permanente a opiniei publice internaţionale asupra specificităţii problemelor româneşti şi a compatrioţilor despre evoluţia evenimentelor politice pe plan european, chiar în perioada în care prioritizau eforturile îndreptate pe linia organizării emigraţiei sub o conducere unitară.

Formarea diplomației românești în secolulul al XIX-lea poate fi împărțită în două perioade, separate de Unirea Principatelor din 1859 (facilitată într-o mare măsură de războiul Crimeei și de Convenția de Pace de la Paris), în urma căreia cele două Principate au primit dreptul de a face politică externă, independentă de Poartă, deși vor continua să fie sub suzeranitate otomană[2].

Începând cu prima parte a secolului al XIX-lea, în Principatele Române a apărut un proces complex de modernizare, manifestat prin adoptarea și trecerea treptată la un model de cultură de tip occidental, proces ce a dus la complexe clivaje și mutații sociale și politice.

Cunoscând bine sensul evoluţiei raportului de forţe pe plan general, elitele au izbutit să se strecoare, abil, adaptându-şi ori modificându-şi tactica şi mijloacele de acţiune în funcţie de pulsul cabinetelor europene în momentele de tensionare a vieţii politice internaţionale.

Astfel, Ion Ghica şi-a continuat misiunea de agent oficios la Constantinopol în numele fostului guvern provizoriu din Muntenia, prevalându-se de trecerea personală pe care o avea în faţa demnitarilor Porţii. Cezar Bolliac nota, la sfârşitul anului 1849,

[1] Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX -Europenizarea*, Editura Litera, București, 2011, p. 26

[2] Gerald Bobango, *The Emergence of the Romanian National State*, Editura East European Quately, New York, 1979, p. 71

despre rolul lui Ion Ghica în incitarea și menținerea interesului Marilor Puteri europene pentru problema orientală românească astfel: „prin merite personale, cunoştinţe, capacitate şi stare, a putut să-şi creeze o poziţie, să se pună în relaţie cu tot ce este mai eminent şi joacă astăzi o rolă în Constantinopole şi să ţie o casă de emigrat român, în care să se vadă adesea cartea de vizită a lui Canning (ambasadorul Angliei la Constantinopol n.ns.) și Aupik (reprezentantul Franței la Poartă)", adăugând că „poziţia şi creditul dobândite de Ghica dădeau greutate lucrărilor lui.

Simultan cu eforturile lui Ghica, Al. G. Golescu-Negru şi I. Maiorescu, bazându-se pe vechile învestituri ale guvernului provizoriu revoluționar, au continuat să insiste faţă de cabinetele central şi vest europene pentru a provoca o conferinţă diplomatică franco-anglo-germană consacrată problemei Principatelor.

Eforturile politice și de reprezentare ale lui Bălcescu la Debreţin, Pesta şi Seghedin, în vara anului 1849, la Paris în toamna aceluiaşi an, Dumitru Brătianu la Londra, Gheorghe Magheru, Al. Papiu Ilarian, August Treboniu Laurian, la Viena, ale lui I. Heliade Rădulescu, Christian Tell, C. A. Rosetti, Vasile Mălinescu, la Paris, ale lui Alexandru şi Radu Golescu, A. Zane şi Gr. Zossima, la Brussa, ale lui Theodor Răşcanu, Ion Bălăceanu, Răducanu Rosetti, la Constantinopol, ale lui Nicolae Golescu la Atena, dovedesc o extraordinară abnegație, în scopul obținerii recunoașterii internaţionale a problemei românești, precum și a idealurilor de Unire și Independență ale poporului român. Ele reprezintă o perioadă de referință în istoria formării diplomaţiei româneşti modeme.

Lipsiţi de statutul diplomaţilor oficiali şi de girul plenipotenţei, reprezentând interesele unui stat ce nu exista încă și ale unui popor în mare măsură nerecunoscut, nedispunând nici de mijloace materiale şi de comunicare deosebite, nici de aparatul de reprezentare corespunzător, reprezentanții generaţiei paşoptiste aflaţi în exil au acţionat cu vigoare, în consens şi metodic, anticipând toate formele unei diplomaţii organizate, cu toate metodele unei politici externe structurate, pregătind pe plan internaţional și pe plan intern Unirea Principatelor[3].

III. Rolul lui NICOLAE BĂLCESCU în formarea Statului Național Român

Nicolae Bălcescu a fost cel care a evidențiat și a consacrat în rândul diasporei românești principiul conform căruia Unirea Principatelor trebuie să fie primul și cel mai important obiectiv al luptei revoluționare, urmat de crearea unei armatei moderne și a unui sistem de educație gratuit extins. Unirea era un desiderat pragmatic, mai lesne de susținut în fața Marilor Puteri Europene, inclusiv în fața Porții, ce ar fi permis ulterior creșterea importanței noului stat unificat. Independența trebuia să urmeze pe planul al doilea, aceasta putând fi ulterior mai ușor obținută ori impusă de către un stat de mărime medie, posesor al unei armate moderne.

Pentru Bălcescu devenise clar că orice încercare de construire a unui stat în locul celor două Principate trebuie să se bazeze pe crearea unei armate și economii moderne și că, în condițiile unei populații formate într-o mare proporție din țărani, această clasă socială trebuie reformată și emancipată pentru a constitui însăși structura acestui stat.

[3] Dumitru Vitcu, *Diplomații Unirii,* Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019, p. 23

El a reușit să își convingă colegii din emigrație (unii provenind chiar din rândul marii boierimi) despre această realitate, astfel încât, chiar și în condițiile dispariției premature a lui Bălcescu, ideile sale au fost puse integral în practică de către aceștia după Mica Unire. Astfel, prin introducerea reformei agrare, extinderea cu prioritate a sistemului educațional în zonele rurale, prin introducerea învățământului primar gratuit și obligatoriu, prin crearea unui sistem coerent de burse de studii pentru țărani și prin înființarea unei armate moderne și profesioniste provenite, mai ales, din rândul țărănimii, generația care a realizat Mica Unire a urmat cu exactitate programul național și de reformă conceput de Nicolae Bălcescu.

După eșecul revoluțiilor pașoptiste din ambele Principate, elitele celor două state românești, exilate aproape în totalitate, vor duce în exil două structuri statale complet funcţionale ale fostelor guverne provizorii. Elitele vor constitui, un guvern de uniune națională în exil și vor reuși, cu succes, să organizeze acțiuni propagandistice și diplomatice la scară europeană, la un nivel de complexitate și coordonare specifice unui stat organizat.

Astfel, prin scrisori şi memorii destinate unor personalităţi sau cercuri politice, unor cotidiene cunoscute, prin broşuri tipărite, prin audienţe, întrevederi şi demersuri în marile capitale europene, acești reprezentanţi oficioşi ai poporului român au izbutit să acrediteze în conştiinţa factorilor politici de decizie şi a opiniei publice internaţionale „chestiunea" Principatelor Române şi stringenţa rezolvării ei. Practic, nu a existat cabinet politic și personalitate proeminentă a diplomaţiei europene din deceniul al VI-lea al secolului al XIX-lea care să nu fi fost abordată, direct sau indirect, deschis sau voalat, cu speranţe mai mult sau mai puţin îndreptăţite, de către ambasadorii cauzei româneşti. Efortul patriotic unionist era susţinut pretutindeni în Europa, acolo unde trebuia generat un curent favorabil, modificată o atitudine sau dobândit un sprijin politic important.

Două cancelarii de propagandă, una la Paris şi alta la Constantinopol, au constituit adevărate arsenale ideologice pentru una dintre cele mai mari campanii agitatorice ale vremii, asigurate, paradoxal, cu mijloace extrem de reduse[4].

Amplul capitol al propagandei unioniste este cel mai interesant din istoria începuturilor presei româneşti moderne. Manifestul către poporul român, ale cărui idei au fost reluate, dezvoltate şi comentate de Bălcescu în revista *România viitoare* la Paris în 1850, apelul către toate partidele şi grupările politice din ţară şi din emigraţie, datorat lui C. A. Rosetti, semnificând un elogiu închinat revoluţiei şi eroismului patriotic, epistolele acestuia către Barbu Ştirbei, manifestele lansate de către Comitetul Central Democratic de la Londra, ori cele elaborate de Comitetul român din Paris, fasciculele revistelor *România viitoare*, *Junimea română* şi *Republica română* erau redactate ori se bucurau de colaborarea celor mai active condeie ale scrisului românesc din acea epocă. În ediţii conspirative, de format mic, pe hârtie subţire, aceste pledoarii pentru cauza Unirii înfruntau rigorile cenzurii şi nesocoteau graniţele, spre a ajunge în redacţiile ziarelor de largă circulaţie, la tribuna întrunirilor publice, pe mesele oamenilor de stat, ori pentru a întreţine şi însufleţi comunitatea de idealuri şi de lupte ale unioniştilor din

[4] Idem, p. 28

ţară şi din exil.

Presa capătă o dezvoltare deosebită. Literatura epocii Unirii este o literatură militantă, concretizată îndeosebi în poezie și dramaturgie, dar apoi și în romanele apărute mai ales după 1859, a avut un adânc răsunet în rândurile națiunii, mobilizând-o prin mesajul patriotic pe care îl transmitea[5].

Exilații români n-au fost însă numai propagandiştii ideii de unitate naţională, ci şi animatorii luptei pentru înfăptuirea ei, împletind într-un mod extraordinar publicistica cu diplomația. "Sentinele ale poporului, deslipite de trupul lui şi răspândite de vijelie pe faţa lumii", cum îi numea Bălcescu pe emigranţii-diplomaţi, ei au căutat să înțeleagă strategia politică a ţărilor influente, manevrele şi intenţiile lor politico-diplomatice, să sesizeze şi să exploateze oportunităţile ivite pe eşichierul european.

IV. Perioada de după Unirea Mică a Principatelor

După succesul realizării Micii Uniri, toată elita românească din exil s-a repatriat și a continuat să participe intens la dezvoltarea și modernizarea noului stat, din poziții oficiale de această dată.

În această etapa a făuririi statului național, purtătorii de cuvânt ai culturii naționale românești au continuat, firesc, să militeze pentru modernizarea structurilor noului stat. Fiind pe deplin conștienți de importanța educației în formarea conștiinței naționale și a viitoarelor elite, aceștia au depus mari eforturi în direcția dezvoltării învățământului primar și liceal, precum și pentru înființarea universităților din București și Iași. Literatura a fost răspândită prin presă, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Problema identității naționale a apărut în secolul al XIX-lea în toată Europa, la fel și conceptul de stat națiune ca o entitate teritorială, politică, culturală, istorică, mitică și religioasă. Această identitate culturală este ceea ce ne definește ca popor, transmis din generație în generație prin: limbă, mituri, literatură, folclor, istorie, tradiții, obiceiuri, muzică populară, religie, gastronomie.

Toate civilizațiile lumii sunt construite pe mituri care le oferă fundamentele istorice pentru revendicările lor (etnice, teritoriale, religioase, culturale) și care le individualizează de celelalte. Procesul complex al creării identității naționale românești, care se întinde pe întreg secolul al XIX-lea, s-a bazat în mod evident pe aceleași principii. Elita românească, educată în universitățile occidentale, conștientă de unitatea etnică a populației de limbă română din bazinul Munților Carpați, era la curent cu cerințele de bază necesare pentru realizarea unei extraordinar de complexe întreprinderi, și anume crearea unui stat național unificat, și a unei identități comune de limbă și cultură.

Statul națiune este o entitate mitologică bazată pe o religie proprie, alcătuită din cultul patriei - mamă, alături de obiectele sacre ale națiunii, drapel, monumente și eroii-martiri. Implementarea conștiinței naționale la nivel de masă a necesitat o activitate educativă susținută din partea elitelor intelectuale.

Cu ajutorul școlii, al revistelor, ziarelor, al serviciului militar obligatoriu se încerca impunerea în mentalul colectiv al unor idei ce confereau o identitate specifică, și

[5] Dan Berindei, *Cultura națională română modernă,* Editura Eminescu, București, 1986, p. 22

anume identitatea națională. Despre originea nobilă, vechimea și virtuțile poporului român și rolul său în lume, se vorbea demult pe teritoriul românesc. Identitatea națională se construiește odată cu crearea unei mitologii naționale bazate pe o serie de patru mituri fundamentale. Mitul are rol de a genera solidaritate, comunitate și de a dezvolta sentimente patriotice sau religioase. El este ancora necesară oricărei societăți, având rolul de a aplana conflictele interne ale unei societăți. Mitul este însuși statul - națiune.

În procesul construirii identității naționale în jurul noțiunii de patrie se clădește un adevărat cult, având în centru patria - mamă. Conform analizei lui Edgar Morin, mitologia matri-patriotică îmbracă forma unei adevărate religii, cu ceremonii și obiecte sacre: drapel, monumente ale morții, cultul patriei -mamă, cultul eroilor și al martirilor. În condițiile în care cultul patriei - mamă devine o componentă a educației, și în situația în care există o dispută asupra naturii identității național, aceasta s-a reflectat la nivelul școlii prin conceptul de fii ai patri ei. Construirea identității naționale presupune și apariția unor sentimente referitoare la rolul națiunii respective în istoria universală. Aceste sentimente au rolul de a educa mândria apartenenței la comunitatea respectivă și de a induce încredere în viitorul ei.

Pentru exprimarea trăsăturii identitare, autorii de manuale foloseau în primul rând topologia țării, neamul mic în luptă cu marile forțe ale istoriei, reprezentate de imperiile din jur: otoman, țarist, austriac; astfel valorile militare reprezintă un capital educativ deloc de neglijat.

Devoțiunea românilor devine și ea o trăsătură identitară. Nicio țară nu are atâtea mănăstiri și biserici ca România, dovadă de credință nestrămutată a strămoșilor noștri în Dumnezeu.

Astfel, românii au avut întotdeauna doi piloni importanți pe care a fost intemeiată educația: iubirea de patrie și iubirea de Dumnezeu. Aceste două elemente trebuie să constituie esența sacrificiului pentru țară.

Fiind un instrument educativ, manualul școlar este construit, în general, în tonuri de alb[6]. El trebuie să inducă încredere și mândrie față de poporul din care facem parte, de aceea elementele negative nu trebuie să existe pentru a nu influența imaginația copiilor. În general, copiii trebuiau să rețină că prin lumină am ajuns să fim unul dintre popoarele cele mari din răsăritul Europei[7]. Școala urma să dezvolte sentimente de mândrie față de apartenența la un popor mic la număr și înconjurat din toate părțile de ginte mult mai tari.

Simbolurile naționale sunt elemente ce conferă imaginea emblematică a statului. Acestea reprezintă o cale de reprezentare în mintea copilului a personalității naționale. Ele sunt puntea de legătură între trecut și viitor.

În secolul al XIX-lea, educația patriotică se împletește cu cea civică. Scopul educativ era clar: crearea sentimentelor de legătură și solidaritate între membrii

---

[6] Mioara Cimpoieș, *Probleme de pedagogie in presă. De la Unirea principatelor până la cucerirea independeniei României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 88

[7] Nicolae Scurtescu, *Prescurtare din istoria românilor*, Editura Noua Tipografie C. N. Rădulescu, București, 1878, p 53

comunității. Ei trebuie să se considere fiii unei mari familii.

Sentimentul naţional se clădeşte şi se alimentează în timp, pe măsură ce elitele societăţii devin tot mai interesate în educarea unui anume model uman. În anii 1850, în contextul evoluţiei politico-diplomatice şi al propagandei impuse de momentul istoric, presa populariza elementelele considerate necesare pentru o educație national-patriotică, în discursul şcolar oficial persista modelul civic al perioadei regulamentare. În consecinţă, deşi la diverse paliere ale comunicării sociale începuse înnoirea în sens naţionalist a modelului uman propus de elite, şcoala se dovedea mai lentă în a-şi însuşi accentele noi la nivelul discursului oficial, pregătind însă, imperceptibil, prin activitatea ei de zi cu zi, schimbări profunde de sensibilitate şi mentalitate.

Miturile, basmele și legendele inspirate din folclor au fost cea mai ușoară și cea mai rapidă modalitate de a aborda o populație care trăiește în mediul rural fără educație, de a crea aprobarea populară necesară a schimbărilor radicale așteptate în societățile lor, de la revoluții la consecințe legale, comerciale și culturale și să inspire un sprijin naționalist pentru idealurile de identitate națională, unitate, independență și autodeterminare.

O veche problemă, dar mereu actuală pentru istoria și critica literară, a fost și va rămâne raportul permanent între arta poporului și arta cultă, măsura și felul în care prima a sprijinit-o pe cea de a doua să se dezvolte.

Referitor la această problemă, părerile cercetătorilor și atitudinea creatorilor de artă cultă au fost împărțite, variind de la o epocă la alta, de la un curent literar la altul, de la un scriitor la altul, în funcție de concepția sa asupra lumii și a societății, al crezului artistic.

Concluzii

Acțiunea diplomației românești din perioada formării și organizării statului național a fost încununată de multiple realizări și a presupus, din partea celor destinați să reprezinte oficial interesele Unirii în fața experimentatei diplomații europene, patriotism, dublat de inteligență și judecată, demnitate și curaj, spirit de inițiativă și stăpânire de sine, adică tocmai calitățile pe care unul dintre marii teoreticieni în materie, François de Callières le pretindea "bunului diplomat".

Prezență vie în contextul politic european în perioada impunerii și desăvârșirii faptului împlinit din Principate, tânăra diplomația românească, călită în școala aspră a exilului pașoptist, a susținut admirabil interesele legitime ale noului organism național, căutând să îl desprindă de vechile tipare ale poziției internaționale a Moldovei și Țării Românești și să-l impună ca o realitate de sine stătătoare.

Caracteristic pentru noua realitate apărută după Unirea Principatelor este faptul că, de această dată, apărarea intereselor românești a revenit statului român însuși și domnitorului, ca exponent al politicii sale externe și simbol al ideii de unitate națională. Faza manifestărilor publice, spontane, a acțiunilor de propagandă externă, inițiate de patrioții români aflați în exil, a memoriilor neoficiale și a intervențiilor de aceeași natură pe lângă cabinetele politice, diplomatice ori cercuri influente din jurul lor, era de acum

depășită, o etapă nouă, superioară, luându-i locul. Era etapa diplomației românești unitare, oficiale și neîntrerupte, inaugurată de dubla alegere a lui Cuza.

Confirmând speranțele și încrederea cu care au fost investiți de țară, în condițiile cu totul particulare ale debutului organizării aparatului de stat pe temeiuri moderne, cei dintâi misionari ori agenți diplomatici ai Principatelor Unite în capitalele europene și-au asociat perfect stăruitoarele lor eforturi celor consumate, cu același zel, de forțele progresului în interior, fundamentând astfel adevărul axiomatic exprimat de cel care s-a impus, deopotrivă în conștiința contemporanilor și a posterității, ca "arhitect" al României moderne: "Unirea este actul energic al întregii națiuni române".

Din acest punct de vedere, năzuințele scriitorilor din Principatele Române, mulți dintre ei diplomați, s-au conformat marilor idealuri naționale.

Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Heliade Rădulescu, Kogălniceanu, Cuza, Negri, Cesar Boliac, Vasile Cârlova, Simion Bărnuțiu, Papiu Ilarian, Bolintineanu, până la Eminescu, toți scriitorii din secolul al XIX-lea au dat dovadă de același spirit militant când era vorba de înfăptuirea nobilului ideal politic ce a însuflețit generația romantismului românesc[8].

Bibliografie

CĂPUȘAN, Andrei Alexandru. *Diplomați români de elită*, București, Editura Ars Docendi, 2009

BERINDEI, Dan. *Cultura națională română modernă,* București, Editura Eminescu, 1986

BOBANGO, Gerald. *The Emergence of the Romanian National State*, New York, Editura East European Quately, 1979

BULEI, Ion. *Românii în secolele XIX-XX -Europenizarea,* București, Editura Litera, 2011

CIMPOIEȘ, Mioara. *Probleme de pedagogie in presă. De la Unirea principatelor până la cucerirea independeniei României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967

SCURTESCU, Nicolae. *Prescurtare din istoria românilor*, București, Editura Noua Tipografie C. N. Rădulescu, 1878

VITCU, Dumitru. *Diplomații Unirii,* Iași, Casa Editorială Demiurg, 2019

[8] Andrei Alexandru Căpușan, *Diplomați români de elită*, București, Editura Ars Docendi, 2009, p. 60-67

SOCIAL PREVENTION: SANCTIONS AND EXPLANATORY THEORIES OF JUVENILE DELINQUENCY

Victor AMARANDI
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Misguided education, lack of parental control or, on the contrary, excessive control, family abandonment, lack of psychosocial counselling of institutionalized youth, family disorganization, school absenteeism, poverty are the main causes that facilitate the social maladaptation of the child and his negative integration within the antisocial group. The confrontation of the minor with the family problems or of some institutionalized young people regarding the social counselling, how he is provided or not with the necessary conditions to be able to socialize as an adult, determines either the success, the positive social integration and the concordance with the social values, or the marginalization and deviance.
It is the responsibility of the young generation to try to know the mechanisms of producing deviant behaviour to help reduce the phenomenon.
The intervention must be directed mainly towards primary prevention, i.e. taking measures of an anticipatory social nature. This involves a basic preventive strategy that through specific measures in the social, economic, cultural, educational fields, try to annihilate both the situations that generate delinquency and its deep roots. In other words, prevention must be addressed especially to potential offenders, both at the individual and micro-groupslevels.

Keywords: social sanctions; social prevention; juvenile delinquency; psycho-social control; social learning; social labeling; maternity.

Sanctiuni sociale

August Comte sublinia ideea că prezenţa individului în cadrul grupului este o necesitate, altfel omul îşi pierde calitatea sa esenţială – umanitatea. Pentru a exista, a trăi în societate, individul trebuie să se conformeze cerinţelor acesteia, să se supună unor norme, reguli, de a căror respectare depinde realizarea comuniunii umane.

R. Maunnier distinge existenţa a patru tipuri de sancţiuni sociale cu ajutorul cărora se realizează conformitatea individului:

- sancţiuni mistice, întemeiate pe forţa religiei sociale şi personale, a credinţei, a dogmelor și miturilor
- sancţiuni juridice întemeiate pe forţa statului, dreptului şi administraţiei
- sancţiuni morale reprezentate de moravuri, modă, tradiţii, obişnuinţe colective
- ancţiuni satirice întemeiate pe forţa ridicolului

Ţinând cont de forma și intensitatea reacţiei sociale faţă de un anumit tip de comportament, Radcliffe Brown consideră că sancţiunile pot fi:

-pozitive, care reprezintă modul de aprobare şi premiere a comportamentului dezirabil
- negative, reprezentate de reacţii de dezaprobare sau respingere a comportamentului non-conformist

Din combinarea celor două criterii –cel al formei reacţiei sociale şi cel al instanţelor de la care provin – sancţiunile sociale pot fi grupate astfel:

- sancţiuni pozitive formale (organizate) care include reacţii de exprimare a recunoştinţei publice, elogiul şi mulţumirea reprezentanţilor unor instituţii şi organizaţii, acordarea de distincţii, premii, ordine şi recompense pentru comportamentele conforme cu normele morale şi juridice
- sancţiuni pozitive neformale (neorganizate) include reacţii de aprobare din partea membrilor unui grup sau a opiniei publice faţă de acele comportamente care sunt în conformitate cu sistemul de valori al grupului sau colectivităţii
- sancţiuni negative formale fundamentate pe forţa coercitivă a unor instituţii şi organizaţii formale prin care sunt "amendate" conduitele deviante, sunt reglementate prin proceduri juridice speciale
- sancţiuni negative neformale constituite din expresii de respingere verbală sau de condamnare morală a conduitelor neconforme cu regulile grupului

Teorii explicative ale delincvenţei

Fenomenul de delicvenţă juvenilă are o serie de condiţionări şi determinări cauzale multiple scoase în evidenţă de o teorie sau de alta. În momentul de faţă există mai multe abordări etiologice în domeniul delicvenţei juvenile:

a)Teorii care supraliciteazǎ importanţa cauzelor individuale, psihologice, considerând cǎ manifestǎrile delicvente ale tinerilor rezidǎ în comportament individual. Întemeindu-se pe constatarea că unii tineri devianţi sau delicvenţi se caracterizează prin tulburări de personalitate sau prin mentalităţi specifice vârstei adolescenţei (concretizate în adoptarea unor atitudini de negare a valorilor şi normelor recunoscute de societatea adulţilor), perspectiva devianţei comportamentale consideră că actele şi delictele sancţionate penal sunt comise, cu predilecţie de tineri deficienţi care violează normele sociale şi juridice, neavând capacitatea de a li se supune şi de a le respecta. Cu toate acestea, se recunoaşte faptul că aşa-numita "predispoziţie" spre devianţă a tânărului este dependentă în mare măsură, de contextul socioeconomic şi cultural.[1] Se constatǎ cǎ o bunǎ parte a minorilor delicvenţi provin din familii cu venituri modeste sau din sistemul de protectie sociala in urma dezinstutionalizarii. Pǎrinţii realizeazǎ venituri inconsistente, generate de lipsa unei profesiuni precise şi a unei ocupaţii stabile, iar tinerii din sitemul de protectie sociala,in urama iesirii din acest sistem, sunt inadaptabili unor acticivati ce genereaza venituri sigure.La toate acestea se adaugǎ importante vicii, între care alcoolismul şi jocurile de noroc pe primele locuri.[2]

Un comportament delincvent poate fi un simptom al unei nevroze sau echivalentul unei depresiuni nervoase, dar în cea mai mare parte a cazurilor există, la origine, o stare de insecuritate care generează conduite agresive, proces care intensifică la rândul său, anxietatea şi nevoia de conflict. Pe această bază, delincvenţa juvenilă este definită ca fiind rezultatul unui conflict de adaptare între tânăr şi anturajul său, conflict datorat unor trăsături psihice caracteristice vârstei adolescenţei (egocentrism, impulsivitate, agresivitate etc.).

[1] Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu "*Introducere în sociologia delincvenţei juvenile*" Ed. Medicală, Bucureşti, 1990
[2] Elena Bărbulescu, Velemir Radovan, "*Educaţie şi integrare socială*", Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1987

În consecinţă, analiza delictelor comise de tineri se face după o etiologie psihologizantă, accentuându-se rolul prioritar al unor perturbări datorate în special conflictelor familiale, fiind chiar utilizate o serie de concepte de nuanţă psihanalitică, cum ar fi cele de identificare, compensare, supraeu etc. Soluţia prevenirii acestor delicte comise de tineri trebuie căutată la nivel individual şi microsocial (familial).

b)Teorii care consideră delincvenţa juvenilă drept o consecinţă directă a dezorganizării sociale implicate în procesele de schimbare şi dezvoltare. Pe măsură ce societatea devine tot mai complexă, este tot mai dificilă menţinerea coeziunii sociale, în consecinţă creşte rata şi nivelul delincvenţei. Prin destructurare socială se ajunge la o ambiguitate ce afectează regulile şi standardele comportamentului social.[3] Cauzalitatea "primară" a delictelor juvenile trebuie căutată în consecinţele negative şi conflictuale generate de perioade de criză şi instabilitate economică, mobilitate teritorială şi socială a populaţiilor.

Perspectiva "dezorganizării" sociale ignoră o serie de variabile culturale care pot influenţa intimitatea delincvenţei juvenile în anumite zone şi arii urbane, neexplicând faptul că de ce unii tineri proveniţi din aceeaşi zonă nu devin delincvenţi.

c)Teorii conform cărora delincvenţa juvenilă constituie un efect nemijlocit al conflictelor normative între diferitele categorii de tineri şi obstrucţiile organizaţionale de a avea acces la status, putere şi bogăţie. Acestea antrenează neînţelegeri între tineri privind utilizarea optimă a normelor sociale, apărând un conflict puternic între scopurile sociale dezirabile şi mijloacele ilegitime de a realiza. Indivizii care au eşuat să obţină succesul în societatea convenţională vor căuta să-l obţină prin mijloace ilegitime.[4]

Marea diversitate a acestor teorii şi puncte de vedere, ca şi gradul lor de relativitate şi reprezentativitate impun precauţii în utilizarea şi operaţionalizarea diferitelor concepte "cheie" pe care le includ, cum ar fi cele de patologie socială, anomie socială, dezorganizare şi disfuncţie socială, conflict cultural-normativ ş.a. Voi prezenta în cele ce urmează teoriile care sunt cele mai des vehiculate şi folosite în etiologia delicvenţei juvenile.

Se constată că, pe măsură ce înaintăm în timp, asistăm la o creştere vertiginoasă a ratei infracţionalităţii.

Cercetătorii implicaţi în desfăşurarea fenomenului infracţionalităţii se ocupă în primul rând de explicarea cauzalităţii acesteia, de evidenţierea factorilor determinanţi, concepţiile şi teoriile elaborate având un puternic rol reglator asupra diferitelor componente ale sistemului legal, dar mai ales asupra tipurilor de activităţi corecţionale şi a celor profilactice.

O clasificare mai amplă a teoriilor privind cauzele infracţiunilor este cea care le împarte în nepsihologice şi psihologice.

Wilson şi Herastein evidenţiază trei categorii de factori care contribuie la infracţiune:

1.mediul social şi economic

[3] George Neamţu, Cristian Bocancea, op. cit.

[4] Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun op. cit.

2.climatul familial nefavorabil poate contribui la comportamentul deviant al copilului
3.calităţile biologice pot avea cea mai mare influenţă

Conform teoriilor sociologice, conflictul culturilor este cauza infracţiunilor. Aceste teorii pun accentul pe trei categorii de factori:
- valorile care sunt exterioare oricărui violator al legii
- cauzele care existau anterior oricărei acţiuni criminale
- răspunsurile ce apar din structuri ambientale, afectând grupurile largi de oameni.

Teoriile psihologice pun accent pe caracteristicile persoanei, pe structura şi factorii componenţi ai personalităţii, pe rezultatul învăţării şi interacţiunii sociale.

Teoriile psiho-sociale subliniază ca principale cauze ale infracţionalităţii, achiziţiile rezultate în procesul interacţiunii şi învăţării psiho.sociale şi sociale.

În funcţie de mecanismele psiho-sociale care favorizează apariţia comportamentului deviant, sunt grupate astfel:
-teoriile controlului social
-teoria învăţării psiho-sociale
-teoria învăţării sociale si etichetării sociale

Teoriile controlului psiho-social –susţine faptul că tendinţa individului spre devianţă comportamentală este relativ generală şi constantă. Aceşti indivizi trebuie susţinuţi pentru evitarea acestei tendinţe, altfel se vor comporta frecvent anti-social.
Hirschi susţinea că mecanismul controlului social care acţionează coercitiv asupra individului trebuie căutat în legăturile acestuia cu societatea, dacă legăturile sunt puternice, individulse conformează normelor sociale.

El considera că legătura fiecărui individ cu societatea are trei elemente:
-ataşamentul faţă de persoanele convenţionale –mijloc major de acţiune criminogen inhibitiv. Un individ neataşat se gândeşte numai la sine, în timp ce individul cu legături afective, manifestă grijă faţă de alţii, evaluează opiniile şi aşteptările faţă de sine.
-obligaţia faţă de comportamentele convenţionale. Legătura inidvidului cu societatea este întărită de educaţie, loc de muncă, etc.; implicarea în activităţi convenţionale micşorează posibilităţile temporale şi energetice de angajare în activităţi orientate spre scopuri neconvenţionale.
-convingerea individului că trebuie să se subordoneze societăţii.

Teoria înfrânării a lui Walter Reekless subliniază faptul că acţiunea criminală este influenţată de o serie de factori, precum:

-factorii de presiune socială: condiţii economice şi de locuit precare, statutul social scăzut, conflicte familiale.

-factorii de presiune care abat individul de la normele acceptate

-înfrânarea externă din partea familiei sau a grupurilor suportive

-înfrânarea internă, produsul internalizării normelor

-presiunile interioare: tensiuni interne, ostilitate, agresivitate, sentimentul de inferioritate, afecţiuni organice.

Teoria învăţării psiho-sociale accentuează asupra mecanismelor prin care comportamentul infracţional este învăţat.

Teoria asocierii diferenţiale a lui Edwin Sutherland subliniază faptul că la baza comportamentului infracţional se află socializarea într-un sistem de valori ce conduce la violarea legii. Potenţialul infractor învaţă conduite, atitudini, norme favorabile comportamentului deviant, crescând probabilitatea apariţiei tendinţei spre comiterea actelor deviante şi criminale.

Teoria învăţării sociale pune accent pe interacţiunea dintre persoană şi mediu în vederea identificării condişiilor ăn funşie de care individul violează legea.

Unii reprezentanţi ai teoriei sociale văd copiii ca fiind participanţi activi în propria lor socializare, susţinând că delincvenţii sunt capabili de stabilirea unor modele comportamentale ce pot fi uirmate de alţii.

Trasler afirmă că învăţarea nu poate avea loc fără aplicarea recompensei şi pedepsei. El presupune că un individ învaţă să nu devină criminal folosind o procedură de formare şi antrenare prin care inhibă anumite feluri de comportament definite drept criminale.

El subliniază că persoanele predispuse la comportament criminal nu au fost adecvat pedepsite pentru actele deviante în timpul copilăriei.

Albert Bandura considera că în dezvoltarea diferitelor forme de comportament, inclusiv cel agresiv, intervin o serie de mecanisme, precum imitaţia şi modelarea, afirmând că indivizii nu se nasc cu repertorii performante ale comportamentului agresiv, ci ei trebuie să le înveţe.

În societatea modernă, stilurile agresive comportamentale pot fi adoptate din trei surse principale:

-agresiunea modelată de membrii familiei

-subcultura în care trăieşte individul

-modele simbolice abundente oferite de mass-media.

Teoria etichetării sociale are aca ipoteză presupunerea că devianţa este creată de către etichetele folosite de societate în legătură cu anumite acte.

După Shelley această perspectivă are următoarele ipoteze:

-înainte ce unele prsoane să fie etichetate drept criminale, comportamentul lor trebuie să fie observat sau cel puţin presupus a fi observat de societate;

-observaţia trebuie să fie urmată de reacţie;

-încercarea societăţii de a eticheta individul drept infractor poate reuşi sau eşua;

-rezultatul negocierii etichetării dintre societate şi individ implică mai mult decât calitatea actelor criminale propuse;

-etichetarea depinde de reacţia inidvidului în raport cu percepţiile sociale privind aceste reacţii şi de amabilitatea societăţii de a negocia.

După multe crecetări şi observaţii, Yablonski ajunge la conclutia că factorul cauzal al delincvenţei este legat de auot-conceptualizarea infractorului.

Persoanele înclinate spre acte infracţionale sunt indivizi care au o slabă auot-estimare, datprată faptului că în copilărie au fost maltrataţi fizic, sexual sau emoţional în mod frecvent de către părinţi.

O. Ranks evidenţiază relaţia dintre echilibrul bio-afectiv al fătului în perioada intra-uterină, efectele traumatizante ale naşterii şi structura eului individual.

Perioada maternităţii ca stare bio-fiziologică are influenţă asupra echilibrului neuro-afectiv al copilului şi adolescentului, fiind importantă relaţia copil-mamă.

Traumatismele grave ale sistemului afectiv determină modificări cu efecte de lungă durată în afectivitatea copilului(mai ales a copiilor abandonati in centrele sociale) si care pot constitui premisa nevrozei adultului.

Este importana intelegerea acestui fenomen pentru analiza matricei bio-psiho-sociale a copilului abandonat in institutiile sociale si in continuare vom observa o parte din formele de maternitate cu implicaţii diferite în dezvoltarea cognitivă şi afectivă a copilului:

1. maternitatea ca formă a maturizării complexe a persoanlităţii materne. Copiii doriţi devin obiectul de depolarizare a dorinţelor mamei, producând o comunicare afectivă intensă între copil şi mamă.

2. maternitatea disfuncţională*:*

a) maternitatea, ca o consecinţă a unui debut sexual întâmplător şi timpuriu. Datorită atmosferei conflictuale din familie, fata caută o formă de echilibrare afectiv-relaţională, începând timpuriu activitatea sexuală şi confruntându-su cu o maternitate precoce.

Atitudinea cea mai frecventă este abandonul total şi plasarea copilului în leagăn, iar abandonul parţial cu plasarea copilului într-o familie. Copilul nu poate realiza identificarea personalităţii materne cu toate atributele ei; se produce astfel la copil o imaturitate afectivă şi o frustraşie de dezvlotare a personalităţii de o gravitate maximă.

b) maternitatea ca o aconsecinţă a unei agresiuni.Traumatizarea unei persoane supuse violului este de cele mai multe ori, totală. Un traumatism afectiv se instalează încă din timpul existenţei intrauterine a fătului, producând grave perturbări ale dezvoltării copilului, modificări ale funcţiilor şi ale personalităţii. Mama îşi va neglija copilul uneori chiar îl va agresa claustrându-l, supunându-l unei penurii relaţionale.

Un fenomen important pentru patogenia devianţei este faptul că acest copil îşi va devaloriza moral modelul matern, chiar auto-devalorizare. În cazul băieţilor acest fenomen deermină o percepere negativă a eului şi o devalorizare a imaginii femeii în general creând premisele psiho-morale ale agresiunii, ale violului,ale delictului moral.

*c) maternitatea nedorită.*În cadrul unei căsătorii, copilul nedorit este pasibil de conflictualităţi generate de atitudinea afectivă a mamei, aceasta percepându-l ca pe o povară, o dificultate majoră a existenţei sale.

Dezechilibrul în câmpul de forţe afectiv-relaţionale în care se dezvoltă copilul abandonat de unul dintre părinţi, produce o fixaţie afectivă reciprocă ce evoluează spre forme psiho-patologice. Consecinţa acestei fixaţii este reprezentată de imaturitate afectiv-socială, datorită lipsei experienţei relaţionale cu modele sociale diferite. Dependenţa foarte mare duce la infantilism afectiv, scăzând rezistenţa la frustrare.

Maternitarea disfuncţională produce modificări primare ale nucleuilui personalitîţii, cu mărirea riscului pentru devianţă şi infracţiune.

3.Paternitatea

În legătură cu apariţia unui copil, în psihicul tatălui se petrec modificări generate de intensitatea sentimentelor existente în perioada sarcinii faţă de mamă, producându-

se o simbioză afectivă în cadrul cuplului care-l determină pe tată să trăiască un sentiment complex în care se regăsesc reflexe puternice din sentimentele materne.

La părinţii adolescenţilor cu comportament deviant, acest fenomen se petrece invers, rolul tatălui rămânând cel de protecţie a familiei, mai ales din punct de vedere material. Tatăl intră în viaţa copilului doar din când în când.Tatăl poate să manifeste fie o îngăduinţă totală –non intervenţie- copilul este respins afectiv; o intervenţie intermitentă; hiper-autoritate cu manifestări de violenţă şi brutalitate.

Decompensarea afectiv-morală a copilului care poate constitui baza unei devianţe generează traumatisme la copil, instalându-se ca rutine în structura personalităţii copilului pa care acesta la va utiliza în împrejurări similare din viaţa sa. Excesul de autoritate gravează în structurile fundamentale ale copilului o degradare a reprezantării de sine.

Concluzii:Responsabilitatea morală este o consecinţă a valorilor afectiv-morale a actului comportamental. Dacă nu sa aplică o sancţiune afectiv-morală, el nu atrage după sine o responsabilitate, deci nici anticiparea unei pedepse.

Pentru tinerii aflati in sistemul de protectie sociala, dar si pentru celelalte categorii sociale, cunoasterea si intelegerea sanctiunilor sociale sunt necesare controlului interior optim atunci cand acestia isi pierd capacitatea de percepere corectă a ceea ce este şi a ceea ce nu este permis si asftel este necesară ordonarea sau eliminarea deviantilor de către membrii grupului social.

BIBLIOGRAFIE

Banciu D. Rădulescu D., Sorin M., Voicu M. - „*Adolescenţii şi familia*", D.D.E.,Bucureşti,1987
Banciu D., Rădulescu D., Sorin M., Voicu M. - „*Introducere în sociologia deviaţiei*", E.S.E., Bucureşti,1985
Banciu D., Rădulescu D., Sorin M. - „*Introducere în sociologia delicvenţei juvenile*",Ed. Medicală, Bucureşti, 1990
Banciu D., Rădulescu D., Sorin M. – „*Sociologia crimei şi a criminalităţii*", Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., Bucureşti, 1996
Boudon, Raymond – „*Tratat de sociologie*", Ed. Humanitas, Bucureşti 1997
Durkheim Emile – „*Educaţie şi sociologie*", Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1980
Miftode Vasile – „*Dimensiuni ale asistenţei sociale*", Ed. Eidos, Botoşani 1995
Neamţu George, Cristian Bocancea – „*Asistenţa socială. Elemente de teorie şi strategie moderne*", Ed. A92, Iaşi,1996
Preda Vasile – „*Profilaxia delicvenţei şi reintegrarea socială*" , E.S.E., Bucureşti, 1981
Şchiopu Ursula – „*Dicţionar de psihologie*", Ed. Babel, Bucureşti, 1996
Zamfir Elena, Zamfir Cătălin – „*Politici sociale. România în context european*", Ed. Alternative, Bucureşti, 1995

____

Nota: Initial titlul temei abordate *Prevenţia socială: Sancţiuni si teorii explicative ale delincvenţei juvenile s*-a dorit a fi o analiza teoretica adresata tinerilor din sistemul de protectie sociala, insa dupa o reflectie mai atenta consider ca acesta tema este universal abordabila tutuor categoriilor sociale, in special tinerilor.

RELIGIOUS INTERVENTIONS IN THE CESSATION OF CRIMINAL BEHAVIOR AND REDUCING ITS RECURRENCE

Vlad Bogdan URSAN
Student doctorand
Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate

Abstract: This article aims to present the theoretical basis of my research on "The contribution of religious assistance to the process of reintegration of people deprived of liberty in the Gherla penitentiary." It presents the theory of Sampson and Laub (2005) in understanding the turning points; they must include the individual in a structural social space and also they must involve his conscious decision whether or not to engage in a certain action. This article analyzes this theory in terms of behavior changes for a successful social reintegration. The review of a set of analysis and researches aimed at moral-religious interventions on those deprived of liberty presents the effectiveness of these programs in desisting from criminal behavior and reducing recidivism. Having as a starting point the structural social space characterized by the dehumanizing aspect of the penitentiary, due to the transfiguration processes it has on the individual, moral-religious interventions can lead to the emergence of a new self, the opportunity to write a new scenario of their life and to develop a prosocial behavior.

Keywords: penitentiary, treatment, moral-religious interventions, behavior, recidivism

Introduction

The penitentiary, the amalgam of the community of residence and the formal organization is what defines Erving Goffman as a "total institution, the place where a large number of individuals with a similar status, separated from the rest of society for a period of time, carry out their life and activity for an appreciable amount of time and together they lead a strictly delimited life, officially governed by the institution". Based on the "delimiting nature" of this type of institution, Erving Goffman builds his concept of "total institution". The route taken by the person deprived of liberty, once part of the custody of the penitentiary administration, marked by the pressures that the institution exerts on him, has the role of eliminating the "civil ego" and determining this person to assimilate the typical rules and patterns of behavior, all this constituting a "process of degrading the self".

The delimiting character of the "total institution" generates specific characteristics of an institutionalized life: "life takes place in the same place, in all its aspects, in the presence of a large number of individuals, from the same social category, all of them being deprived of liberty and generally having the same obligations; they are subject to the same authority figures, generally most of their actions are strictly scheduled; the purpose of these programs is to meet the goals of the institution. With the time passing, when the stay in the penitentiary is longer, the possibility of a *perfect adaptation* is growing, and as a consequence to this, *a perfect maladaptation* to the free

environment also rises". The accelerated pace of changes, characteristic to contemporary societies, can make it difficult for someone who just got out of prison to reintegrate into the free society.

All of of the detainees' needs, starting with the personal hygiene to spiritual ones, are fulfilled according to a certain scheme. This scheme is defined as "the attempt to satisfy a large number of human needs through the bureaucratic organization of large groups of people." Moral and religious interventions, an integral part of the "bureaucratic scheme", aim to develop prosocial behavior and also to reduce the recidivism.

The current review of the research literature provides clear empirical evidences that show how religious commitment is linked to reducing crime and thus recidivism. The data confirms that religion acts advantageously for the inmates, those who are more involved in religious activities are less likely to commit new criminal acts when they get out. Research on religious practices or commitments and deviant behavior indicates that, generally, a high level of religiosity is associated with a lower crime rate.

Most of the revised studies document the importance of religious participation in protecting individuals from the harmful outcomes of the prison confined space, as well as promoting prosocial benefits. The beneficial relationship between behaviors and outcomes is not simply a function of coercing religion or of what is discouraged by moral laws, such as delinquent behavior, but also by what encourages the promotion of behaviors that can lead to a general well-being, to educational and also social achievements. Reviews of the literature show that religiosity is recognized as a key protection factor that helps detainees move forward with their lives.

For a better understanding of the role of religion nowadays and also in the future, the role of religious participation in tackling crime, criminal treatments, rehabilitations, rehabilitation programs and the transition of the detainees back into society, the research reviews some of the existing literature to assess the benefits religious influence may have on detainees in the emergence of a new self, a worthy one, the opportunity to write a new, clean page of their life, and to develop a prosocial behavior. Given the fact that religion and crime receive special attention, both from the academic community and from the media, the research reveals that the penitentiary, through its structure and its way of organizing and carrying out daily activities, places the detainee in front of an identity conversion. Rendering the "value of the self", moral-religious interventions act as a positive resource in the development of prosocial behaviors.

Theoretical Approaches

With the "total institution", defined by Goffman Having, as a starting point, by restricting the identity which consists in dispossessing the roles that the individual plays in civil life, both professionally and in their family, hospitalization procedures (photography, weighing, raiding, pruning, clothing), disfigurement and contamination processes (generated by the fact that the incarcerated person is always in the presence of others) exclude the autonomy and the possibility for him to have a certain degree of control over his own life. All these processes of "ego aggression" consequently lead to a

loss of the capacity to use cultural codes, on the basis of which the inmate interacts with the other individuals in the conventional society.

If the "total institution" has such a profound action over one's identity, through repetitive processes of the "humiliation of the ego", interventions on those deprived of their liberty must be at the same level. Sampson & Laub's (2005) theory in understanding turning points must include the individual in a structural social space and must involve his conscious decision to engage or not in an action. Sampson & Laub (2005) identify five criteria for assessing turning points, one of which consists in "situations that provide an opportunity for self-transformation and that allow the emergence of a new persona or scenario". Starting from the theory developed by Sampson & Laub (2005) in understanding the turning points, the penitentiary includes the individual in a structural social space, characterized by the processes of "ego aggression" on the one hand, and the moral and religious interventions over the individual can engage him in actions to desist him from criminal behavior.

One of the first studies based on religious interventions revealed that *Teen Challenge* graduates showed significant behavioral changes compared to other non-participating groups within seven years of program completion (Hess, 1976). A number of studies examining the effectiveness of the *Prison Fellowship* (PF), a religious program that took place in a prison dedicated to those deprived of their liberty, show that participants in the program do significantly better than non-participating detainees. Mark Young and his colleagues investigated long-term recidivism among a group of federal inmates, trained as prison volunteers, and found that the group had a significantly lower recidivism rate than the general one (Young et al., 1995). Johnson and colleagues analyzed the impact of religious programs on institutional adjustment and the recidivism rate of two groups of New York State detainees. The likelihood of active participants in Bible studies being arrested in the first year after parole was lower (Johnson et al., 1997). Later, Johnson extended the research, the time being between one and eight years after the release. For the same participants, the possibility of being arrested in the first two or three years was lower (Johnson, 2004). O'Connor's research (2001) also showed that participants in the *Prison Fellowship* (PF) program are less likely to relapse and return to prison.

The Florida Department of Corrections published a series of data (2000) showing that participants in the *Kairos Horizons* program, a similar program based on religious interventions, have fewer disciplinary and adjustment problems and are more likely to obtain a school qualification. A few years later, a new study took a look at the effects of the *Kairos Horizon* program on participants and their families. The results indicated significantly lower rates of disciplinary offenses, and from the perspective of recidivism it took a long time until their first new arrest (Hercik, 2004, a, b).

In one of the most publicized studies to date, Johnson completed a six-year evaluation of the *Prison Fellowship's Inner Change Freedom Initiative* (IFI), a program based on religious interventions, conducted in preparation for the release of certain inmates. Among the key findings lays the fact that the recidivism rate for IFI graduates was lower than for those in comparison groups who did not graduate from the program,

and for the group participating in the IFI program, the chances of being re-incarcerated during the two-year parole period were lower (Johnson and Larson, 2003). The Iowa State Department of Management conducted an evaluation of all 17 substance abuse treatment programs identified in eight state prisons, including the IFI program. The final evaluation concluded that the *Prison Fellowship's Inner Change Freedom Initiative* was the first or second most effective intervention for substance abuse and recidivism reduction in the State of Iowa (Iowa Department of Management, 2007).

Duwe and King (2012) published a study evaluating the effectiveness of the *Inner Change Feedom Initiative (Inner Change)*, a reintegration program also based on religious interventions, examining the results of recidivism among 732 inmates released from Minnesota prisons between the years 2003 and 2009. A series of regressive analyzes showed that the participation in *Inner Change* significantly reduced the recidivism rate of participants.

Johnson et al. (2000 a) found that personal religiosity helped at-risk youth, such as those living in poor areas of Philadelphia, Boston and Chicago, to escape drug use and other illegal activities. Furthermore, church participation has the opposite effect on engaging in illegal activities, in drug use, and trafficking among disadvantaged youth. There is growing evidence that religious involvement can reduce the risks of a wide range of delinquent behaviors, including both minor and serious forms of criminal behavior (Evans et al., 1996).

Jang et al. (2008) found that young people raised in strong families emphasized the importance of a religious education, as they were less likely to use psychoactive substances than young people who grew up without prioritizing the formation of a religious lifestyle. Petts (2009) states that regular church attendance during adolescence can be an important and underestimated element in improving the behavioral trajectory of young adults. Empirical studies addressing religious interventions in prison treatment have shown that those deprived of their liberty who regularly take part in Bible studies conducted by volunteers are less likely to commit institutional offenses (Hercik 2004 a, b) or to commit new offenses after their release from prison (Johnson et al., 1997; Johnson, 2004).

Further research shows that antisocial individuals tend to engage in romantic relationships with antisocial partners (Cairns & Cairns, 1994, Rhule-Louie & McMahon, 2007; Rowe & Farrington, 1997, Simons et al., 1993, 2002). Simons et al. (2002) highlighted the theoretical key distinctions of the effect of opposite-sex marriage. Having a conventional romantic partner was one of the key factors that promoted criminal resistance concerning women, along with an attachment to the workplace. Implications of this concept regarding the theory of Sampson & Laub (2005), according to the theory of Simons et al. (2002), state that most antisocial individuals marry antisocial partners and persist in their criminal behavior, but through sudden appearances some antisocial people may fall in love and marry conventional partners who will discourage their criminal behavior and ignite the process of withdrawal from such activities.

Giordano and associates indicate that individuals involved in illicit activities who are tired of the lifestyle involving such criminal activities tend to choose to settle with

prosocial partners. The desire to lead an honest life and to be in a non-criminal relationship plays a key role in this process (Giordano et al., 2002). Warr (1998) suggests that a marriage reduces the amount of time a person spends with people of the same sex, thus limiting opportunities for crime and influencing others towards such behavior. When a person is part of a marriage, they tend to be more closely involved in family obligations.

A review of the research on religious engagement and deviant behavior indicates that, generally, people with a higher level of religious involvement are associated with a lower rate of crime or delinquency related behaviors. Empirical evidence shows that those who are religiously involved are less likely to commit acts against law. Moral-religious interventions in a dehumanizing social space such as a prison can engage detainees in letting go of criminal behaviors, leading to the emergence of a new self, providing them the opportunity to write a new scenario for their own life, developing a prosocial behavior.

Empirical Results

The penitentiary is defined as a "total institution" by E. Goffman, having a "delimiting character", situating the individual in a structural social space, characterized by a continuous process of "ego aggression". The shock of incarceration, the relation with the culture and subculture of the penitentiary has a strong influence on the life and behavior of the detainees, seriously affecting their sense of security. Starting from the theory of Sampson & Laub (2005) in understanding which are the turning points, they must include the individual in a structural social space and also they must involve his conscious decision to engage or not to engage in an action. It was discovered, by reviewing the literature, that religious interventions are among the most effective interventions that help the process of reintegration and social reintegration of the former convict. The conscious decision of the person who was deprived of liberty to engage in actions that originate in religious interventions may lead to the emergence of a new self and the opportunity to write a new script for their future life as free citizens.

Furthermore, the literature indicates that religious interventions in the penitentiary help in avoiding disciplinary problems, and they are beneficial to the process of adaptation to the rules and rigors required from this institution; also, the program beneficiaries have a high chance of completing their studies or obtaining professional qualifications. The series of various studies and regressive analyzes that have examined the effectiveness of religious programs on long-term recidivism and on the adjustment to institutional norms also show that program participants do significantly better than non-participating detainees.

Also, regular participation in church during adolescence can be an important element in improving the normal behavioral path for young people who reach adulthood. Young people raised in strong families emphasize the importance of a religious education, as they are less likely to use psychoactive substances than young people who grew up without prioritizing the pursuing of a religious lifestyle. Moreover, personal religiosity helps at-risk youth, such as those living in disadvantaged areas, to

get rid of drug addictions and other illegal activities. Churches, synagogues, mosques and other places of worship are some of the few institutions one can rely on, that remain in the immediate vicinity of most adolescents and their families. This is also valid for our disadvantaged communities. These religious institutions have the potential to play an important role in promoting the health and well-being of those they serve. The results show that those who are religiously involved are less likely to commit acts against the law.

The effects of marriage in reducing crime are also important, especially those of successful marriages. An important point to remember is that there are no studies evaluating the effects of the disintegration of a marriage, from the perspective of recidivism. Bersani & Doherty (2013) found that those with a shorter marriage time were less likely to be arrested after a divorce compared to the time they were actually married. Those who have been married for two years or more have actually shown an increase in arrests after the divorce.

Empirical studies addressing religious interventions in prison treatment have shown that those deprived of their liberty who regularly participate in Bible studies conducted by volunteers are less likely to commit institutional offenses or new offenses after their release from prison. Studies report a significant reverse or beneficial relationship between religion and a certain crime rate. The increase in religiosity is associated with a reduced likelihood of committing criminal acts.

Methodological challenges

This article regards the theoretical groundwork of my research, "The contribution of religious assistance to the process of reintegration of those deprived of liberty in the Gherla penitentiary", also including some methodological considerations. Given that the research has a theoretical basis based upon this idea of the turning points involving self-transformation, my methodology must be appropriate, firstly, because the religious denomination in detention units in Romania is different from the one in detention units in the United States, and secondly, the religious area is very specific, and differs from the revised literature. The penitentiary is a "total institution", through the repetitive processes of "degrading the self", placing the individual in front of a transformation of the inner self, having the opportunity to write a new scenario of his own life, like a redemption. Furthermore, the statistics of the penitentiary environment are not about the individual lives of those incarcerated, they are about the behavior of the groups they are part of.

The revised literature focuses on religious interventions based on Bible study, on how detainees extract morals from religion. In my research I paid methodological attention to the specifications of the Orthodox religion, the importance of the chaplain, the authority he gives off, that helps the prisoner in changing his life; the Orthodox religion is a strongly ritualistic one, and its relation with morality has very distinct features.

Conclusions

Starting off with the concept of "total institution", defined by Erving Goffman, we went through a series of studies that examined the effectiveness of religious interventions upon prisoners. The literature on religious interventions in prisons shows significant behavioral changes for the beneficiaries of these interventions, in terms of adjustment to institutional norms, disciplinary issues, the opportunity to obtain a school attendance or a professional qualification and the long-term recidivism, compared to groups that do not take part in moral-religious activities. With time passing, when the staying in the penitentiary lasts for longer period of time, there is the possibility of a "perfect adaptation" and, as a consequence, a "perfect maladaptation to the free environment". The moral-religious interventions in the penitentiary put a stop to the "process of degrading the inner self" from the harmful physical and mental results generated by the "totalitary institution".

While some specialised literature has focused on studies addressing religious interventions in prison treatment and the benefits of these interventions, others revised studies emphasizing the importance of being part of a marriage, the importance of the church participation during the adolescence, which may be an element in improving the behavioral path of young people moving towards maturity, and individual religiosity helps at-risk youth, such as those living in disadvantaged areas, get rid of drug addictions and other illegal activities.

The review of empirical studies addressing religious interventions in prison treatment and the benefits of reintegration are appropriate for the topic I personally studied, "The contribution of religious assistance to the process of reintegration of those deprived of liberty in the Gherla penitentiar". This theoretical framework leads the way for future research directions regarding the investigation of how religion and religious activities, carried out in the penitentiary by the church community, represents a pillar of support during detention and becomes a resource in carrying out post-detention plans of the former detainees. Churches, synagogues, mosques and other places of worship are some of the few institutions that most adolescents and their families can rely on. This is valid for our disadvantaged communities. These religious institutions have the potential to play an important role in promoting the health and well-being of those they serve.

Bibliography:

Duwe, G., & King, M. (2012). *Can faith-based correctional programs work? An outcome evaluation of the Inner Change Freedom Initiative in Minnesota. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 20 , 1-29

Evans, D., Cullen, F., Burton, V., Dunaway, R. G., Payne, G., & Kethineni, S. (1996). *Religion, social bonds, and delinquency. Deviant Behavior,* 17, 43-70

Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). *Gender, crime and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. American Journal of Sociology*, 107 (4), 990-1064

Hercik, J. (2004 a). *Navigating a new horizon: Promising pathways to prisoner reintegration*. New York: Caliber Associates

Hercik, J. (2004 b). *Rediscovering compassion: An evaluation of Kairos Horizon communities inprison*. New York: Caliber Associates

Hess, C.B. (1976). *An evaluation of the Teen Challenge treatment program*. Services Research Report, National Institute on Drug Abuse, U.S. Department of Health, Education, and Welfare Public Health Service

Jang, S. J., Bader, C., & Johnson, B. R. (2008). *The cumulative advantage of religiosity in preventing drug use. Journal of Drug Issues*, 38 (3), 771-798

John A. Humphrey (2014), Peter Cordella, *Effective Interventions in the Lives of Criminal Offenders*, Editura Springer, Londra

Johnson, B. R., Larson, D. B., & Pitts, T. (1997). *Religious programming, institutional adjustment and recidivism among former inmates in prison fellowship programs. Justice Quarterly,* 14 (1), 145-166

Johnson, B. R., Larson, D. B., Jang, S. J., & Li, S. D. (2000 a). *The "Invisible Institution" and black youth crime: The church as an agency of local social control. Journal of Youth and Adolescence*, 29 , 479-498

Johnson, B. R. & D. B. Larson (2003). *The Inner Change Freedom Initiative: A Preliminary Evaluation of a Faith-Based Prison Program*, Institute for Studies of Religion, ISR Research Report, Baylor University, *http://www.BAYLORISR.org/publications/reports/*

Johnson, B. R. (2004). *Religious programs and recidivism among former inmates in prison fellowship programs: A long-term follow-up study. Justice Quarterly*, 21 , 329-354

Law no. 254 of 19 July 2013, on the execution of sentences and custodial measures ordered by judicial bodies during criminal proceedings

Lazar Vlasceanu, *Sociologie*, Editura Polirom, Iasi, 2001

O'Connor, T. (2001). *From prison to the free world: An evaluation of an aftercare program in Detroit, Michigan*. Maryland: Center for Social Research

Petts, R. J. (2009). *Trajectories of religious participation from adolescence to young adulthood. Journal for the Scientific Study of Religion*, 48 (3), 552-571

Robert J. Sampson, John H. Laub (2005), *A Life-Course View of the Development of Crime*

Rowe, D. C., & Farrington, D. P. (1997). *The familial transmission of criminal convictions. Criminology*, 35 , 177-201

Rhule-Louie, D. M., & McMahon, R. J. (2007). *Problem behavior and romantic relationships: Assortative mating, behavior contagion, and desistance. Clinical Child and Family Psychology Review*, 10 (1), 53-100

Simons, R. L., Stewart, E., Gordon, L. C., Conger, R. D., & Elder, G. H., Jr. (2002). *A test of life-course explanations for stability and change in antisocial behavior from adolescence to young adulthood. Criminology*, 40 (2), 401-434

Warr, M. (1998). *Life-course transitions and desistance from crime. Criminology*, 36, 183-215

Young, M. C., Gartner, J., O'Connor, T., Larson, D. B., & Wright, K. (1995). *Long-term recidivism among federal inmates trained as volunteer prison ministers. Journal of Offender Rehabilitation,* 22, 97-118

IDEOLOGIES IN HELIADE'S PROPHETIC POETRY

Ana-Maria Vlad
PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The present paper aims as a starting point the idea that an aesthetic perception of identifying the crisis of reality is represented by the poetic prophecy encountered at the congruence of the literary field with the religious one. This hypothesis will be applied to three literary texts by Ion Heliade-Rădulescu: Anatolida, Biblicele and Sînta Cetate. Through them, we will identify the image of a reality that has gone through a crisis of space and time. At the same time we can speak of a religious, national or social crisis, delimiting the generic feature of prophecy and identifying in Heliade-Rădulescu the poet-prophet, a representative of that period.

Keywords: prophetic poetry, prophetism, identity crisis, prophetic attitude, messianism.

Lucrarea de față își propune ca punct de plecare ideea că o percepție estetică de identificare a crizei realității o reprezintă profetismul de tip poetic întâlnit la congruența domeniului literaturii cu cel religios. Această ipoteză se va aplica pe două texte ale lui Ion Heliade-Rădulescu: Anatolida și Sînta Cetate.

Prin intermediul acestora, vom identifica imaginea unei realități ce a trecut printr-o criză a spațiului și a timpului. Totodată putem vorbi de o criză religioasă, națională ori socială, delimitând trăsătura generică a profetismului și identificând în Heliade-Rădulescu poetul- profet, un reprezentant al perioadei respective.

Dacă ar fi să întoarcem privirea la originile categoriei profetice raportată în poezie, identificăm romantici precum: Northrop Frye, Harold Bloom, Ian Balfor și alții.

Prin profetism, ca simplă definiție, putem spune că acesta este intermediarul prin care Reprezentanța Divină își face cunoscută voința oamenilor. Această transmitere prin intermediul elementului uman se realizează prin diverse modalități cum ar fi: revelația divină, minunile, oferirea mesajelor scrise, conversația în particular pentru redarea mesajului în manieră personală reprezentantului, etc. Poezia de tip profetic dezvăluie cititorului tocmai criza ontologică cu ajutorul esteticului, fără a-l nega, fără a-l înlătura. Reperul acestui tip de poezie îl reprezintă o entitate specifică sau una presupusă. În poezia lui Heliade-Rădulescu, raportarea se face la o lume exterioară cât și la una interioară persoanei. Această raportare este înțeleasă ca fiind fracția între o criză a identității și diverse valori universal umane.

Poezia profetică se află într-un raport de conexiune orizontală cu specificul realității și criza acelei perioade, fără a prezenta o îmbunătățire în viitor, ci din contră totul este supus impredictibilului, angoasei unei societăți alienate. Ea percepe raportul direct al nivelului religios, social și patriotic cu proiecția metafizică. În acest punct identificăm structura eului poetic, care mistifică realitatea înconjurătoare prin percepția proprie: *,,Progresul e mai mare, ştiinţa mai departe/Când ne produce fructe ca pulbera tonante,/Ş-alăturea cu dânsa fulgerătoare arme/Şi tot mai mortifere ca cele mai din urmă/Şi cele ce cu timpul mai repede vor stingeŞi arde, şi distruge/ Câţi aţi gustat din aste ingenioase*

fructe,/Tot fructe-ale științei spre-a subjuga, distruge/Ș-a domina ca zeii, trăit-ați cu viață/Sau ați murit cu moarte, făcându-vă ori Caini,/Ori victime ca Abel?"(Anatolida, capitolul IV, IX)

Sânta Cetate/A lumii nouă splende radioasă/De speranță, d-amor, de libertate;/Încinge muri ne-nvinși de adamante,/Se coroană de turre nestemate,/Nalță coloane de porfir gigante,/Pur ca cristalul aurul străluce./ Rubin, safir, smarald, iacint, brillante/Țin unghiuri, fundament ce le produce./Râul vieții curge de lumină,/Minților sănătate dă și-aduce./S-adumbră ridente-eterna grădină/D-arbori fructidori, d-arte, de științe,/Lin și armonie aure suspină,/Sacrele voi inspiră și dorințe;/Flori amarante câmpurile-nsmaltă./Nalte-afecțiuni, sperări și credințe/Candide cresc și vergini se dezvoaltă,/Absorb viață,-amor la verbul-soare/.Asta e cetatea ideală, naltă,/Aci justiția este domnitoare," (Sînta Cetate)

Profetismul de tip poetic are trei aspecte valorice semiindependente: cel psihologic al scriitorului, felul în care își expune eul profetic viziunile, părerile și nu în ultimul rând reperele istorice specifice respectivei perioade. La Heliade-Rădulescu întâlnim o poezie a crizei identificată prin două aspecte: 1.Criza realitații alături de cea a sinelui și 2. Recunoașterea actului profetic specific crizei revelației. Profetismul intră într-o relație de congruență cu utopia, mesianismul, apocalipticul, etc. Aspectele prezentate se vor extrage din discursul religios, profetic și literar în care sinele scriitorului reverberează cu ceilalți și cu Dumnezeu :,,*Căci unul, ca și altul, sunt scumpii voștri filii/Ca tată te-ntreb,Doamne, al totului părinte,/ De cine simți durerea mai mult și pietatea:/De fiul ce blând cade ucis de al său frate,/ Sau de dizgrațiatul ucizător frenetic?/ Întreci sau te-ntrec, Doamne, părinții în durere?/Mai bine zeci de filii la oricare părinte/Uciși de mâna morții (de s-ar putea vrodată/O astfel de urare), decât un singur filiu/Ucizător de frate/Dă, Doamne,-acolo lacrimi și grația ta toată,/Împacă (de se poate) dizgpațiatul suflet/Damnat de sine însuși turmentelor eterne!/ Aibi pietate, Doamne! miserere lui Cain!/Clemență, re-ntregire la sventurata ginte,/ A lui posteritate!"*(Anatolida-capitoluL V, III Moartea sau frații)

Profetismul este, în esență, un mijloc de receptare a mesajului divin de către umanitate dublat de cele două paradigme: a predictibilității (atunci când ideea profetică este clară, lipsită de neînțelesuri, iar simbolurile sunt descifrate) și a impredictibilității (când calitatea de profet real sau fals este recunoscută post factum): ,,*Crist-popolul suspină și străbate/Și secoli, și tărâmuri, tot pământul,/Asudă, geme, suferă păcate,/Iartă, le șterge; seamănă cuvântul:/ Când prunc orfan, plângând, mendicând viață,/Când muribund ce n-are nici mormântul,/Când june discolor cu moartea-n față,/Fără mâine și azi, și fără lumină,/Iarnă și vară,-n seară, dimineață;/Or ca om, or sub forma sa divină,/Tot proletar la câmp și la cetate,/De la altar și până la salină,/Cu-același dor, cu-aceeași greutate./Schimbe-se timpii, fie domn cezarul,/Patriciu sau baron, prinț sau abate,/Forță ori lege, Brama, papa ori țarul,/El nu se schimbă, aceeași laborare,/Tot proletar, tot puns, tot bând amarul."*(Sînta Cetate)

Ca eșafod, professtismul în esența lui, indiferent de reprezentanți și perioade este raportat realității istorice, fiind baza crizelor realității și istoriei, iar poezia profetică este răspunsul oferit crizei identitare, crizei divinității. Poetul reprezintă vocea poporului, una metonimică unde eului liric îi este suprapus eul biografic. Acest tip de poezie prezintă atitudini față de realitate, fiind o modalitate de conexiune cu semenii, cu lumea exterioară: ,,*Cad porți d-aramă, rupt e jurământul!Verde se naltă valea lăcrimoasă;/Apocaliptica, Sânta Cetate/A lumii nouă splende radioasă/De speranță, d-amor, de libertate;/Încinge muri ne-nvinși de adamante,/Se coroană de turre nestemate,/Nalță coloane de porfir gigante,/Pur ca cristalul aurul străluce./Rubin, safir,*

smarald, iacint, brillante/Ţin unghiuri, fundament ce le produce./Râul vieţii curge de lumină,/Minţilor sănătate dă şi-aduce." (Sînta Cetate)

Mesianismul intră în această categorie a profetismului la nivelul operei lui Heliade-Rădulescu. Despre profetism putem spune că este înțeles ca o încercare de reorganizare originară a societății, cât și a locului individului în lume. Deși sunt luate în râs, unele idei vizionare sau criticate anumite categorii sociale, poetul reprezintă transmițătorul mesajelor divine, fiind perceput ca profet, astfel că în textele lui Ion Heliade-Rădulescu întâlnim diverse meditații cu referire la soarta societății, la istorie ori la poziția pe care o ocupă în societate poetul-profet:

Elemente ale mesianismului pe care le regăsim în profetismul lui Heliade-Rădulescu sunt: evocarea unui eliberator cât și pasaje care aduc în discuție ideea de eliberare, de libertate, credința în izbânda mesianică și întruparea pe sine ca fiind el însuși, poetul un erou mesianic. Cumulul de elemente ebraice și greco-latine sunt întâlnite în profetismul poetic, care la Ion Heliade-Rădulescu capătă tonalități mistice, patriotice, poetizate: „ *Crist-popolul, lumina şi puterea,/Errând, sudând, străin într-ale sale,/Producând singur viaţa şi averea,/Nici selbă-aflând, nicimunte, nici vale/Unde-ori căminul, ori capul a pune/(Lungă laboare! foarte lungă cale!),/Străbate lumea, lumea să radune/,Secoli şi famea suferă şi gerul,/Derâderi şi bătăi, de spini cunune,/Crucea, roata, focul, plumbul şi fierul,/Sclavie, glebă, clacă şi uzură;/Custodul punge, punge cavalerul,/Cazacul punge, flagelă şi fură;/Magnat, idalg, ciocoi despoaie, bate;*" (Sînta Cetate)

Poetul-profet, Heliade-Rădulescu se identifică cu Moise,prin intermediul dedublării poetice: *„Scriptura cam acest fel ne dezveleşte mitul/Ce străbătuse lumea; într-însa-aflăm mijloace/A dezlega enigma.Mois', crescut în Egipt, mai conserva d-acolo/Şi datini, şi doctrine, şi tot mai întrevede/Divinitatea-n forţă, şi Eloim îi zice./Ca stirpe-abramiană reţine iar credinţa/Ştiinţei prohibite; d-aceasta în Geneze/Mai dă divinităţii antice attribute/Sau calităţi păgâne, o lasă ca şi alţii/Tenace în vendictă, teribilă-n mânie,/Avară şi geloasă în cauza ştiinţei;/În fond însă-l repumnă absurdul şi nedreptul:/În Eloim transpare divinitatea veră."* Heliade-Rădulescu folosește ca elemente marcante în textele sale, mai ales în poezia-profetică, reprezentanți ai trecutului, figuri emblematice: cum ar fi Moise (Anatolida- IV. Arborul ştiinţei)

La Heliade-Rădulescu persistă în discursul profetic cu referire la Divinitate o strânsă legătură între elementele patriotice și cele creștine: „*În alba dimineţii teribila fantasmă,/ Divinitatea-Forţă, cu toată-a ei tărie,/ Manopere şi curse, era jos răsturnată;/Iacob e cu genunchii pe pieptul şi gâtlejul/Lui Eloim cel tare, ce graţie îi cere./Nu graţie, ci pumnă, te luptă d-aci, oame/Dezmoştenit, te luptă!"* (Anatolida- IV. Arborul ştiinţei)

„După secoli de sânge, lăcrimare,/ După varii şi multele turmente,/ În toţi membrii, în corpul său cel mare,/Uns împărat de ambe testamente,/Verb-suveran în fine se proclamă,/Jude-ndolat de lacrimi şi lamente,/Mântuitor ce morţi la viaţă cheamă,/Ce surzii face surzi să nu mai fie,/Ce repentirea răilor recheamă/Şi-n care orbii văd lumină vie,/Ce paraliticii umple de vigoare/Şi lumii-aduce pace, bucurie." (Sînta Cetate)

Atitudinea profetică a lui Heliade-Rădulescu constă în evocarea faptelor glorioase ale trecutului istoric, dar aduse într-un prezent criticat din punct de vedere social. Lexicul lui Heliade este raportat la prezent înfățișând imaginarul biblic, arătând situația de ansamblu, ce are ca finalitate mai multe nișe, oferind ca soluție generației respective renunțarea la speranța mesianică, urmată de angoasă, de zbucium sufletesc. Acest tip de

atitudine face referire la profilul psihologic al lui Heliade care, accentuează un aspect anume în propriile texte, conferind acestora un deziderat profetic astfel că scopul este atins în momentul în care cititorul după ce va lectura operele sale, acestea îl vor face să ia o atitudine(aici identificăm aspectul prophetic al artei*): ,, A omului cădere de ce să n-aibă-n sine/ Aceeaşi însemnare? de ce să nu ne spuie/ D-un nalt grad de cultură în care omenirea/ A fost ajuns odată şi a căzut la urmă/ Toţi popolii din lume conservă suvenirea/ D-o stare foarte naltă din care căzu omul. Tradiţia îi dete şi forme variate,/ Şi nume, după locuri: la unii ev de aur,/ La alţii paradise, la mulţi divină eră, /"*(Anatolida- IV.Arborul științei) sau în același capitol *,, În adevăr, căderea a fost şi este-o faptă,/ Căci degradat fu omul mai jos şi decât vita;/ Şi oricare-ar fi forma prin care se transmise,/ Învederează timpii de-ntreagă fericire/ Şi d-o cultură naltă, cât li s-a dat şi nume/ De timpi divini, timpi d-aur/ Ci care e cuvântul căderii deplorabili,/ Al unei catastrofe atâta de complete?/ Să ascultăm răspunsul sau paradoxul mare:/ Căci cuteză să guste din arborul ştiinţei!!!/ Şi ce, au moare omul când gustă temerariu/ Din fructele ştiinţei?"*

CONCLUZII: În lucrarea de față ne-am oprit atenția asupra celor două elemente de forță specifice poeziei profetice ale lui Ion Heliade-Rădulescu, și anume profetismul și mesianismul, analizând discursul profetic, raportarea poetul-profet la semenii săi și la Divinitate în paralel cu contextual istoric, social și politic al vremii respective conform spuselor lui D. Popovici în *Introducerea la ideologia literară a lui Ion Heliade Rădulescu*: „Însemnătatea operei lui Heliade capătă un sens general, atât prin criticul căruia i-a dat naștere, cât și prin opoziția pe care a stârnit-o. Explicarea acestei opere este, altfel, de natură să arunce o lumină puternică asupra întregii vieți spirituale române a epocii. Spre a cunoaște proporțiile juste ale scriitorului ce ne preocupă, trebuie să-l punem în raport cu posibilitățile spirituale ale timpului său [...] desprinzându-l din timpul său și din mediul său, nu vom ajunge niciodată la înțelegerea deplină a unui scriitor"(pag. 53)

BIBLIOGRAFIE

Bălcescu, Nicolae. Scrieri alese, Nicolae Bălcescu. București: Editura Minerva, 1973.

*** Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament cu trimiteri, Dumitru Cornilescu (trad.), Asociația Biblică Română „Casa Bibliei", 2010.

Călinescu, G. Istoria literaturii române de la origini până în prezent. București: Editura Minerva, 1982.

Cornea, Paul (coord.). I. Heliade Rădulescu. București: Editura Eminescu, 1980.

Cornea, Paul. Oamenii începutului de drum. București: Editura Cartea românească, 1974

Eliade Rădulescu. Echilibrul între antiteze, vol. I. București: Minerva, 1916.

Eliade, J. Epistole și acte ale oamenilor mițcării române din 1848. Paris: Preve et Comp., s.a.

Heliade Rădulescu, Ion. Amintirile și impresiile unui proscris. București: Editura Revistei „Comoara satelor", s.a.

Heliade Rădulescu, Ion. Amintirile și impresiile unui proscris. București: Editura Revistei „Comoara satelor"

Heliade Rădulescu, Ion. Critica literară. București: Editura Minerva, 1979.

Heliade Rădulescu. Curs întreg de poezie generală, vol. II. S.l. 1870. Heliade Rădulescu, I. Opere, I., Editura pentru literatură, București, 1967.

Heliade Rădulescu. Opere, I, Mircea Anghelescu (ed.). București: Univers enciclopedic, 2002.

Heliade Rădulescu, Ion. Opere, tomul I. București: Editura pentru Literatură și Artă, 1939.

Kugel, James. „Poets and Prophets: An Overview”, în Poetry and Porphecy: The Beginning of a Literary Tradition, James Kugel (coord.). Ithaca-London: Cornell University Press, 1990.

Popovici, D. Opere. Heliade-Rădulescu, vol. I. București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”. 1939.

Popovici, D. - Studii literare 3. Ideologia literară a lui I.Heliade Rădulescu, București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”. 1939.

THE UTOPIAN ELEMENTS IN „SÎNTA CETATE" OF HELIADE RĂDULESCU

Ana-Maria Vlad
PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: In this paper I focuses on Heliade Rădulescu and his visionary poetry. This is a continuation of the my last article intitulated „Sînta Cetate by Heliade Rădulescu- The utopism as the paradox description" published in Journal of Romanian Literary Sudies, Issue no. 21/2020.

The perfection of a spiritually dead society, the hypocrisy of people too full of self, the split between the hidden desires of a subconscious marked by their own social condition and the "sinful" reality are some utopian elements that deeply mark the prophetic poems of Heliade Rădulescu.

Keywords: utopian narrative art, existential paradox, prophetic poetry .

Utopia reprezintă un paradox existențial în literatură atunci când scriitorul neagă devenirea, progresul. Conform definiției din *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, având pe Dimitrie Macrea, Emil Petrovici (coordonatori), Al. Rosetti, apărut la Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955-1957 cuvântul „ utopie" semnifică: **1.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. **2**. Teorie fantezistă, care preconizează o organizare ideală a omenirii, fără să țină seama de legile obiective de dezvoltare a societății. *Legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție stă la baza transformării socialismului din utopie în știință.* LUPTA DE CLASĂ,

În *Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită*) al Academiei Române, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 identificăm o altă definiție **3.** Loc sau stare de viață proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice și religioase ideale.

Nu putem neglija nici *Dicționarul de neologisme* de Florin Marcu și Constant Maneca, Editura Academiei, București, 1986 unde utopia reprezintă **4**.Operă literară, filozofică sau politică în care se imaginează o lume ideală. **5**. Concepție politică sau socială generoasă, progresistă, dar irealizabilă pentru că nu ține seama de condițiile istorice-concrete date și de legile obiective ale dezvoltării societății.

Am considerat că aceste definiri ale conceptului ne oferă un punct de vedere asupra termenului de *utopie* care este învăluit într-o aură de mister, deoarece face trimitere la o

locație ireală, care nu există, într-un spațiu absent. Datorită neconcordanțelor dintre om și ceilalți, utopia încolțește ideea de schimbare, referindu-se la suma tuturor șanselor pe care ființa umană le percepe pentru a ajunge stăpânitorul lumii; în acest context, maxima lui Malraux ,,utopia ne arată ce ar fi făcut omul, dacă ar fi fost Dumnezeu" capătă sens și conținut chiar în realitatea zilelor noastre. Paradoxul existențial îl identificăm undeva pe axa dintre arta narativă utopică și anume discursul versus dorința mascată a creatorului de text utopic, care deși la suprafață lasă să se întrevadă falsa indiferență când este vorba despre punerea în aplicare a visurilor proprii în demersul istoriei, ,,construiește" un paradox ce va fi clasificat ca fiind unul de factură etică. Gabriel Liiceanu în ,,Utopia intelectului şi utopia filosofiei" (în volumul ,,Cearta cu filosofia" , Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pag. 88-94) aduce în discuție ipocrizia de tip utopic a intelectualului ce realizează o breșă între starea de ,,a fi" în textul literar epic și existența obiectivă, de unde rezultă o nepotrivire metafizică de neînvins. Cartea de căpătâi pentru termenul abordat este textul scriitorului englez Thomas Morus: *De optimo reipublicae statu* , mai pe scurt *Utopia*, operă al cărei debut se va face în 1516.

Modul cel mai facil de exprimare a stilului utopic este textul literar. Dacă înclinăm balanța în favoarea laturii descriptive a unui text, riscăm să nu evidențiem partea estetică a acestuia. Din punct de vedere descriptiv, Trousson R. Spune despre utopie că o întâlnim atunci ,,când în cadrul unei povestiri (ceea ce exclude tratatele politice) se găseşte descrisă o comunitate (ceea ce exclude robinsonada) organizată după anumite principii politice, economice, morale, restituind complexitatea existenţei sociale (ceea ce exclude Vârsta de Aur şi Arcadia), fie ea prezentată ca ideal de realizat (utopie constructivă) sau ca previziune a unui infern (antiutopia modernă), fie ea situată într-un spaţiu real, imaginar sau în timp, fie ea, în fine, descrisă la capătul unei călătorii imaginare sau nu."(R. Trousson, Voyages aux pays de nulle part, Histoire litteraire de la pensée utopique, Éditions de l'Université de Bruxelles, 1979, p.24-27)

Utopiile sunt texte ce reprezintă mărturii ale literaturii scrise, astfel că scopul cercetării noastre accentuează identificarea tematicii poeziei ***Sînta cetate*** și relatarea ei, influențele care și-au lăsat amprenta asupra conținutului și organizării textului, cât și valoarea artistică a creației literare. De necontestat este modul în care acest procedeu utopic capătă sens și viață prin scriitură, la nivelul poeziei utopice.

Titanismul eroilor din opera lui Heliade Rădulescu este unul de tip romantic având ca punct de plecare textele biblice. Paradoxul este ,,oglinda” utopiei spre umanitate. Ambiguitatea binelui este elementul central al discursului utopic. Utopia, reveria sau himericul devin un spațiu imaginar, fantezist. Se abordează o analiză a caracterului literar al utopiei ca fiind “O descriere literară individualizată a unei societăţi imaginare, organizată pe nişte baze care implică o critică subiacentă a societăţii reale”. (Al. Ciorănescu, 1996:p.22)

Finalitatea utopică simbolizează finalitatea istorică, adică viitorul nu mai reprezintă o continuare a trecutului. Mai mult el accentuează acea latură a omului ce-şi percepe existența asemenea unei entități care se află într-o devenire continuă, pierzând conștiința istoricității specifică ființei sale concentrându-se în prezentul înșelător**.**

Heliade-Rădulescu va prelua ecourile utopismului din Franța. În perioada epocii romantice în Franța a avut loc o dezvoltare a utopismului împreună cu celelalte curente existente la vremea respectivă și anume, cele liberale, umanitariste, socialiste, neocatoliciste.

Unii scriitori din țara noastră au fost influențați în procesul literar de ideile utopice, care și-au pus amprenta în spațiul cultural, politic și social românesc. Printre aceștia menționăm pe Heliade Rădulescu, asupra operei căruia ne vom opri atenția, astfel că întregul demers literar va fi influențat de ideile utopice venite din spațiul francez. Zăbovim asupra operei *Sînta Cetate* de I.Heliade Rădulescu, unde titanismul eroilor din opera lui este unul de tip romantic cu elemente utopice. Utopismul accentuează scindarea între echilibrul perfect și imaginea societății în opera scriitorului.

Poezia subintitulată ***(terța rima)*** are ca idee centrală prezentarea unei națiuni utopice, unde oamenii trăiau în pace și înțelegere, naționalitatea și rangul social fiind lipsite de importanță: ,, Drepții,-nțelepții, verii cristianii / Spre-a ta înălțare mult ei laborară; / Gali, angli, italieni, poloni, germanii, / Maghiari, români, de popoli milioane / Jos au surpat și idoli, și tiranii, “

Incipitul operei scoate la lumină un utopism de natură mesianică prin repetiția sintagmei ,, crist-popolul ”, fapt ce induce o stare de calm, de pace: ,, Crist-popolul, lumina și puterea, / Errând, sudând, străin într-ale sale, / Producând singur viața și averea ” și ,, Crist-popolul suspină și străbate / Și secoli, și tărâmuri, tot pământul, / Asudă, geme, suferă păcate, / Iartă, le șterge; seamănă cuvântul” Acesta se împletește cu utopismul social, în care oamenii indiferent de nația pe care o reprezintă trăiesc în deplină înțelegere, conlucrând pentru binele comun al tuturor, lăsând la o parte funcția socială a oricăruia dintre ei: ,, Tot proletar la câmp

și la cetate, / De la altar și până la salină, / Cu-acelaşi dor, cu-aceeași greutate. / Schimbe-se timpii, fie domn cezarul, / Patriciu sau baron, prinț sau abate, / Forță ori lege, Brama, papa ori țarul, / El nu se schimbă, aceeaşi laborare, / Tot proletar, tot puns, tot bând amarul.”

Această linearitate, acest calm debordant scot în evidență o lume perfectă din punct de vedete textual în poezia lui Heliade-Rădulescu, în care , ,,Frânt e păcatul; / În drept mirele vine cu testamentul. / Deschide-ți porțile: intră Împăratul.” și utopică la nivel ideatic: ,,Râul vieții curge de lumină, / Minților sănătate dă și-aduce. / S-adumbră ridente-eterna grădină / D-arbori fructidori, d-arte, de științe, / Lin și armonie aure suspină, / Sacrele voi inspiră și dorințe; / Flori amarante câmpurile-nsmaltă. / Nalte-afecțiuni, sperări și credințe”

Ciorănescu accentuează ideea că utopia se ,,reinventează” pe zi ce trece, se ,,adaptează” la nou, pierzându-și sensul originar. De ce o lume utopică? Deoarece societatea ideală este ideea principală a operei *Sînta Cetate***,** această societate a fost și obsesia lui Heliade-Rădulescu în realitate . Societatea ca organism viu tinde spre perfecțiune, încercând parcă să fie o utopie a binelui universal.(,, Fulger îi e fața, vocea tunătoare; / Pe tron sovranul judecă pământul / Cu dreptate, putere și splendoare; / Lumină ș-adevăr îi e vestmântul. / Tremură regii, stirpea păcătoasă; / Cad porți d-aramă, rupt e jurământul,”)

Nevoia de ideal este Absolutul. ,, Uns împărat de ambe testamente, / Verb-suveran în fine se proclamă, / Jude-ndolat de lacrimi și lamente,” - E ca și cum timpul s-a oprit, iar toate poparele menționate stau cu spatele la viitor și are loc o stare de stagnare în beatitudine, mulțumire și acceptare într-o atmosferă de pace și iubire frățească.

Această cetate este locuința oamenilor purificați prin focul credinței; ei îl au pe Dumnezeu în sine însuși. Toți indivizii sunt un tot unitar, muncind împreună pentru toți: ,,Nici selbă-aflând, nici munte, nici vale / Unde-ori căminul, ori capul a pune / (Lungă laboare! foarte lungă cale!), / Străbate lumea, lumea să radune, / Secoli și famea suferă și gerul, / Derâderi și bătăi, de spini cunune,”

Elementele fictive se împletesc cu cele reale. Din prima categorie menționăm binele comun al tuturor cetățenilor. Întreaga existență a ,,Crist-popolului” este supravegheată, controlată: ,,Uns împărat de ambe testamente, / Verb-suveran în fine se proclamă, / Jude-ndolat de lacrimi și lamente, / Mântuitor ce morți la viață cheamă, / Ce surzii face surzi să nu mai fie, / Ce repentirea răilor recheamă / Și-n care orbii văd lumină vie, / Ce paraliticii umple de vigoare/ Și lumii-aduce pace, bucurie.”, având idealuri cinstite, astfel că oamenii nu

evoluează şi nici nu involuează, ei devin simple automatisme, asemenea unor maşinării, fiind lipsiți de creativitate, de concurență şi implicit de libertate. Ființa umană din ***Sînta Cetate*** este una lipsită de individualitate, - ,,Asta e cetatea ideală, naltă, / Aci justiția este domnitoare, / Aci frăția e realizată, / Aci virtutea e putere, valoare / Ș-orice nevoie este ușurată./Unul pentru toți, toți iar pentru unul. / Liberă voie, soartă nivelată,”)

Liberă voie, soartă nivelată deoarece societatea din textul lui Heliade nu mai are aspirații, idealuri, ci trăiește latent, înconjurată de indivizi asemănători, iar libertatea sub oricare formă a ei: intelectuală, de exprimare nu mai este necesară. Aspirațiile, dorințele sunt înăbușite subit, deoarece acestea nasc spiritul de concurență, iar toți indivizii trăiesc într-o lume utopică, ireală: ,,Verul, frumosul, marele și bunul, / Eternă pace, viața socială, / Propriul sacru, rezolvat comunul. / Cetate! rezidență-imerială / Mirelui-popol, d-angeli custodită, / Tindă cerească și universală!“

CONCLUZII

În acest studiu am plecat în abordarea temei alese de la definirea conceptului de utopie în diverse dicționare, apoi am identificat diferite categorii de utopism cu aplicabilitate pe textul supus analizei ,,Sînta Cetate”; concluzionând că utopia are ca rol definitoriu schimbarea existențială a ființei omenești. Această reinventare iluzorie a unei lumi inexistente obosește obsesiv conștiința încărcată de dreptate a celui care se consideră obosit de o realitate prea dură, unde grotescul, ura, nepăsarea devin virtuți într-o ,,Sîntă Cetate”.

BIBLIOGRAPHY

1. Ciorănescu, Al.– *Viitorul trecutului, Utopie şi literatură, Editura Cartea Românească,* Bucureşti, 1996.
2. Piru, Al., *Introducere în opera lui I. Heliade Rădulescu*, Editura Minerva, București , 1971.
3. Popovici D., *Santa Cetate. Între poezie şi utopie, în vol. Scrieri literare IV,* Editura Dacia,Cluj-Napoca, 1984.
4. Simion Eugen, *Dimineaţa poeţilor*, Editura Cartea Romînească, Bucureşti, 1980.
5. Sorohan Elvira, *Ipostaze ale revoltei la Heliade Rădulescu şi Eminescu,* Editura Minerva, Bucureşti, 1982.
6. Heliade Rădulescu Ion, *Opere*, Editura pentru Literatură, București, 1967.

7. Anghelescu *Mircea, Ion Heliade Rădulescu: o biografie a omului şi a operei*, Editura Minerva,Bucureşti, 1986.

8. Anghelescu Mircea, *Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*,Editura Univers encyclopedic, Bucureşti, 2001.

9. Antohi S., *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Editura științifică, București, 1991.

10. Antohi S., *Civitas imaginalis. Istorie şi utopie în cultura română*, Editura Litera, Bucureşti, 1994.

11. R. Trousson, *Voyagess aux pays de nulle part, Histoire litteraire de la pensée utopique,* Éditions de l'Université de Bruxelles, 1979.

A FEW KEY FEATURES OF DEVELOPING LISTENING AS AN INTEGRATED SKILL

Dimitrie Andrei Borcan
PhD ”Ovidius” University of Constanța

Abstract: *The present study approaches listening as an integrated skill and the issues its developing raises during teaching, asd viewed by a number of methology writers,among whom Penny Ur, Jeremy Harmer, Jim Scrivener, Adriana Vizental, and including a few personal opinions of the author. It insists on the differences in opinions between various methodologists, regarding the observing of either a single listening (as in real life) or at least two listenings (as in class work, for two different teaching purposes) , and on the issue of the appropriate speech speed as a condition of intelligibility. It shows that , although in real life , speech speed is generally fast, for teaching purposes it should vary for the sake of the text accessibility to the teenage students.*

Key words: *method, listening, redundancy, speed, intelligibility*

Penny Ur divides listening into extensive and intensive listening. According to Harmer, extensive listening is done outside the classroom, on MP3s, on the radio. Students can create journals, fill in report forms on this type of listening. (Harmer 304).

Intensive listening is done in the classroon by using audio material. It has certain advantages: there are several voices; players are portable and cheap; many coursebooks include CDs. However, it has also disadvantages, such as the poor accoustics of big classrooms.

In her chapter “Teaching Listening,” Penny Ur remarks that, in most situations, the listener is speaking, responding to what he is being said as well as listening, therefore listening is an integrated skill (Ur 105).

She defines the characteristics of real life listening situations **(**Ur 106-107**)** as:

1.The informality of spoken discourse, consisting in:

-“brevity of chunks” (short chunks) (Ur 106);

- pronunciation: the words are often slurred;

- the vocabulary is colloquial, informal;

- the frequent ungrammaticality of spoken language;

-“noise” as the perception of bits of unintelligible conversation (106);

- redundancy, including repetition, paraphrase, “utterances in parenthesis” (106), fillers: “I mean,” “well”, “err”(106);

- non-repetition: unlike listening tests, the real life discourse is not “repeated verbatim, it is heard only once,” (106) which is compensated for by redundancy, or by the possibility of requesting explanations (Ur 106)

2.“Listener expectation and purpose” (107):

The listener has a purpose and an expectation to hear certain things relevant to his objective.

3.“Looking as well as listening” (107):

The listener has a visual stimulus beside the sonorous one: an object, a picture, a map, “the environment in general” (107).

4.“Ongoing, purposeful listener response”(107):

The listener usually responds at brief intervals, not only at the end of the spoken discourse.

5. “Speaker attention”(107):

The speaker generally attracts or changes the speaker’s discourse, by his verbal or non-verbal reactions, and hereby he changes the discourse. (Ur 107).

Referring to “real life listening in the classroom” (107), she argues that “classroom listening is not real life listening” (107), the latter not being passages read aloud about which we answer with comprehension question-answer junks, an unnatural, artificial language function.

Providing some guidelines for teachers, Ur notes that listening texts are characterised by:

-informal talk;

-speaker visibility;

-a single exposure to the spoken text (which, therefore, needs to be redundant in order to provide the information more than once) (Ur 108).

Ur contends that listening tasks involve:

-expectations: the listeners should have certain expectations about what they will hear, in order to “activate their relevant schemata” (108).

-purpose: a purpose of the listening should be established by setting a pre-task (e.g. marking something on a map, following some instructions).

-“ongoing listener response”(108) (“there are intermittent responses during the listening,”(108) not just a final one).

She concludes that real life listening is more motivating than artificial texts-with-questions. However, it has the disadvantage of a single exposure to the spoken text (Ur 109).

In his subchapter "How do we listen?" Jim Scrivener remarks that we generally listen "top-down"i.e. big picture ->detail, rather than "bottom up" i.e.detail ->big picture (Scrivener 257).

In top-down listening, we can predict certain words even before the playing starts, we use previous knowledge to hypothesize, we know the typical pattern some interactions follow, we do not start from scratch.

In bottom-up we listen carefully to find a certain word. Contrasting "top-down" to "bottom-up"

Top-down	Bottom-up	
1	6	The whole text
2	5	Longer sections of the text
3	4	Sentences
4	3	Clauses/chunks
5	2	Words
6	1	Sounds

When we listen, we constantly vary "top-down" and "bottom-up." Many teachers believe that in real life we constantly use top-down. We actually do not use all the stages numbered above. (Scrivener 259)

Similarly, Adriana Vizental (2008) considers that:

"-listening/reading is [....] a process of extracting meaning;

-the receiver is not a passive recipient but actively interacts with the text [...] and contributes meaning to it;

-receptive skills do not act alone, but together with productive ones, as integrated skills" (Vizental 139) The listener/reader makes predictions, has expectations, he and the text are interactants (141).

Listening envolves three sub-skills: hearing, understanding and responding (143) in an either non-linguistic way (by acting) or in a linguistic way (by taking notes, participating in a conversation, etc.)(144). Listening should always be taught integratively, together with speaking and writing (144). It means that all activities should be conceived as integrative, combining skills, as it happens in real life in a communicative situation.

Difficulties of Developing Listening as an Integrated Skill and Solutions

As quoted by Harmer, Penny Ur recommends a single hearing, like in real life. However, she herself admits that in real life we can ask for better comprehension and that students may want to listen several times for more details.If students are to benefit from this listening repetition, she agrees we must do it at least two times, the first for general comprehension, the second for detailed comprehension, text interpretation or language analysis. Agreeing to Ur's opinion, Harmer finds that the lead-in is more efficient when giving students background knowledge than when giving them vocabulary or preview questions. (Harmer 305)

Students control the stop and start. They have access to different machines (in small groups, this is done at the group's rhythm, better than at the whole class's rhythm). Students working in a language laboratory or in a listening centre can work in lockstep (at the same time), but it is more satisfactory if they work each at their own machine, at their own speed (Harmer 305).

Ur analyses some specific practical implications of implementing the single hearing:
As advantages she notes that less recorded material means less expense and less risk of breakage.
As "problems or reservations" (Ur 109) she notes that many teachers are not self-confident of sounding native enough. Also, students listening only to their teacher do not benefit from a variety of voices and accents. The single listening does not provide enough exposure for doing more than one task, either the general comprehension or the specific scanning one. Her conclusion is that teachers should be "able to improvise" (109) for the listening task. Few can do it. They need the help of a picture/diagram. A wise compromise would be a double listening: the first for skimming, the second for scanning.(109)

Ur also notes implications regarding "listening tasks" (110), such as "expectations and purpose"(110). As advantages, she mentions providing students with an expectation of what they are going to do, by using a picture, a diagram, a map.

However, this involves problems or reservations: the natural response, speech, cannot be done concomitantly with listening. It has to be done later; the same holds true for written responses. Also, speech and information for listening comprehension come too much and too fast, if there is not enough redundancy. The result is the initial feeling of "frustration," of "failure," which "should be avoided"(110).

In conclusion, the teacher should check the information with a colleague: it should be feasable. He should avoid too many questions at the first task(110).

Regarding learners' problems, Ur notes:

1.Having "trouble catching the actual sounds" (111);

2.Students feel they should "understand every word" (111); otherwise they feel "worried and stressed" (111).

This is "unconsciously fostered by teachers" (111). Solution: students need not understand the whole text, but just the gist. Occasionally, they can scan it for just one or two words.

3.Students can understand people if they speak slowly and clearly; they cannot understand fast native speaking. However, they should be exposed to fast real-life talk. The solution and advantage of the talk done by the teacher is that it can be done more slowly at first, and then repeated at a faster speed.

4. Students "need to hear things more than once" (112) in order to understand. The solution is a redundant one-off listening of real life material, to compensate for lack of repetition.

5.Students cannot keep up with what they hear, cannot think ahead or predict. The solution is that they should be encouraged to pick up what they can understand and ignore the rest.

6. Students get tired with long listenings and cannot concentrate. The solution is that the teacher should get short chunks of listening (112).

Similarly, according to Scrivener, there are certain obstacles to understanding listening:

-People speak too fast;

-Listeners do not know when words start or end;

-They do not understand the pronunciation;

-They cannot work out the details;

-They do not get the general sense of the message. They do not catch the most important parts of what is said. (Scrivener 249)

With Scrivener, an unsatisfactory listening lesson involves:

-only one listening;

-difficulty with understanding questions;

-a severe attitude of the teacher (250).

Since students cannot get a general understanding (gist) and specific details at the same time, and, besides, they cannot write them down at a single listening, the teacher can help them with a tapescript. But then, this is no longer a listening lesson, it becomes a reading lesson.

To sum up: the activity should be realistic, not too difficult and threatening, it should involve listening developing, not reading.

A simple plan to do this is:

1.Set questions;

2.Play recording;

3.Check if the students have found the answers;

4.If not, play the recording again. (250)

When writing about choosing the right task, Scrivener mentions two purposes:

-To get a general overview of the main story or message;

-To catch specific details. (252)

The students must not be overburdened by the task. Besides, the task is artificial, since in real life, they will not listen to such conversations unless they are eavesdropping. Most people in real life are interactive rather than mere listeners, they ask for clarification and repetition, they see the speakers' facial expression and mouth motion. In real life students are not guided by questions about listening.(252)

Like Harmer, Scrivener writes about the task-feedback circle. It is snailshell-like, starting from easy tasks and moving to more difficult ones:

Lead-in (i.e. pre-listening introduction, discussion, looking at pictures) ->Pre-task(optional) work (i.e. looking through worksheets, work on vocabulary, prediction) ->Set clear task ->Play recording (for general understanding, not minute understanding)->Feedback on the task (not unfair questions!) ->Could they do the task? If Yes, -> Conclude. If No, -> Play recording again.

Go through the task-feedback circle 3-4 times, for information going from General/Big -> More detailed -> Language focus (grammar, vocabulary) i. e. from big to small (the same as "top-down") (Scrivener 253-254)

He proposes some guidelines for listening skills work in class:

-Keep the recording short (two minutes at the most);

-The recording must be played a reasonable number of times;

-The students must be allowed to discuss the answer in pairs;

-Do not immediately approve the right answers. Ask instead, "Do you agree?"(255);

-Do not let yourself be led by one strong student. Students must all understand;

-Use facial expression. Play the recording again, until all the students agree;

-Give the students help if they are completely stuck, the help should be in the form of another task;

-You may give the students control of the recording and let them do what they wish;

-Do not cheat the students by changing tasks halfway the activity;

-Do not let the students get discouraged. The task should be appropriate.(Scrivener 255)

He recommends grading the task, rather than recording it. Recording can be done with any level of the students, depending on the difficulty of tasks. Beginners will catch the names, whereas advanced students will discuss opinions.

He even proposes reordering mixed up stages in a listening lesson (Scrivener 256-7).

Conclusion

Listening is a challenging teaching method both as regards the difficulties of finding or adapting the correct materials, and as conceiving the exposure to the listened to text as a single one or as a double or even multiple one, on condition that then the respective exposure should be graded as either speed or as lexical content difficulty and it should serve a different teaching aim with every listening, generally starting from general comprehension and moving to finer understanding, such as picking up items or phrases for synonymity or rephrasing /paraphrasing or antonymity, and finally for finer literary interpretation or any other type of discussion originating from the listened to text.

Grading speech speed is of vital importance for the success or failure of the listening activities, as it can be intimidating and blocking if it is not appropriately chosen for beginners, but it can remain artificially slowed down, therefore inefficient unless it is gradually brought up to genuine, real life speech speed, and this is one of the most difficult tasks for a teacher to achieve processually, in time.

Bibliography

Halliday, M.A.K., *An Introduction to Functional Grammar*, London: Edward Arnold, 1994.

Harmer, Jeremy. *The Practice of English Language Teaching*, (4th edition) 2013. Print

---- *How to Teach English*, 2nd edition, Lomdon: Pearson Education Ltd., 2007.Print.

Harmer, Philip."How and When Should Teachers Correct?," Pulverness, A, ed., IATFL 2004 *Liverpool Conference Selections IATFL*.

Kennedy, A. "Did you like the text?"Reading without language-focused questions. *Modern English Teacher* 9/2 2000a

---- "Did you like the text?"Engaging with the coursebook. *Modern English Teacher* 9/3 2000b

Krashen, Stephen. *The Input Hypothesis,* London: Longman 1984

Lozanov, Georgi. *Suggestology and the Outlines of Suggestopedy,* New York: Gordon and Breach, 1978.Web.

Richards, Jack and Theodore, Rodgers. *Approaches and Methods in Language Teaching*, New York: Cambridge University Press, 2002.Web.

Scrivener, Jim. *Learning Teaching,* London: Heinemamm, 2005. Print.

---- *Learning Teaching* (2nd edition) London: Macmillan, 2005.Print

Semlyen, Eva and David Filimon, *An English Teaching Methodology Handbook*, Bucuresti, Editura Didactică și Pedagogică, 1973 .

Seymour, David and Maria Popova. *700 Classroom Activities.* Oxford: Macmillan, 2003. Print.

Ur, Penny. *A Course in Language Teaching* Cambridge University Press, 1996. Web.

---- *Five Minutes Activities: A Resource Book of Short Activities,* Cambridge: Cambridge University Press, 1992. Print.

Vizental, Adriana. *Metodica predării limbii engleze. Strategies of Teaching and Testing English as a Foreign Language*, Iași: Polirom 2008

SHOULD LITERATURE BE INCLUDED IN A COURSE OF A FOREIGN LANGUAGE IN SECONDARY SCHOOLS?

Dimitrie Andrei Borcan
PhD ”Ovidius” University of Constanta

Summary: *This article debates the opportunity of introducing literature teaching in the courses of foreign languages in secondary schools. If the answer is affirmative, it proposes a few attitudes and methods to be adopted by the teacher in the process. The article is mainly based on Penny Ur's, Jeremy Harmer's, Jim Scrivener's, Adriana Vizental's and Susan L. Stern's opinions, but it includes some other methodology writerrs' opinions, and also on a few personal suggestions of the author.It evinces the belief that, far from being inappropriate for teaching a foreign language skills as integrated ones, literature can be used as a genuine source of foreign language for teaching purposesinstead of artificially conceived samples of language.*

Key words: *literature, method, teaching, text, culture*

Introduction

It should be specified from the start that I, like doubtlessly many other teachers, consider it to be an axiom, noticeable in practice and in theoretical works, that skills are rarely taught in isolation, being most often taught as integrated ones, and even more, as integrating language contents and skills. By language contents I first and foremost mean lexis and grammar. Therefore, I shall approach all skills as integrated skills plus language contents. In this article I follow Jeremy Harmer's presentation of integrated skills, and as it is presented in Penny Ur's, Jeremy Harmer's, Jim Scrivener's, Adriana Vizental's, Susan L. Stern's main methodological works comparatively and contrastively. I have grounded this article on Ur's and Stern's approaches to teaching literature, and on my assumption that literature can and should be used both as a means of developing integrated language skills and contents, and as a formative cultural goal, by choosing the texts for listening and reading activities for the intermediate level, from modernist literature, as it contains both the lexical, grammatical and ideatic contents suitable for the students' age and language level.

Methodological Approaches to the Research

My documentation for this article has been based on my readings of Jeremy Harmer's *The Practice of English Language Teaching*, Jim Scrivener's *Learning Teaching*, Penny Ur's *A Course in Language Teaching* and *Five Minutes Activities*, as well as Adriana Vizental's *Metodica predării limbii engleze - Strategies of Teaching and Testing Englidh as a Foreign Language* and Susan L. Stern's ".An Integrated Approach to Literature in ESL/EFL."

As Jeremy Harmer states, all skills taught in language teaching classes are integrated. A teacher cannot teach reading without teaching listening and speaking, vocabulary, and occasionally grammar, or addressing language communicative functions (e.g. summing up, paraphrasing, debating, expressing one's opinion, reviewing).

Reading, beside listening, belongs to the receptive teaching-learning activities. If it is extensive (as in the case of literature, the teaching means of this research), it involves the choice of appropriate texts as to the degree of lexical and grammar difficulty, and length, which should be applicable to intermediate classes. That is why I choose stories and not novels, and I pay attention to the content and ideas communicated by the texts, so that they could be understood by teenagers and be appropriate to their age and respond to their interests and preferences. When the text is too long, I select the more representative excerpts, lest the pleasure of reading should turn into a discouraging effort.

Intensive reading, or reading done for teaching, includes skimming, or reading for gist or general comprehension, scanning or reading for finding particular information, reading for finding out about language aspects, or contents, such as vocabulary, grammar structures, reading for communication while solving tasks, which regards language functions.

As specified by Harmer, Scrivener and other afore mentioned authors, skimming /reading for gist/ reading for general comprehension comes with the first read, and it includes a lead-in or pre-reading steap, a while-reading step and a post-reading or feedback step. These can be followed by a scanning or reading for specific information, having the same pre-reading, while-reading and post-reading steps. The activities related to the text are included in the follow-up step, which has a vast variety of tasks and a communicative freer character. When the reading is specifically addressed to analysing literary texts, as is the case of Conrad's four stories, the second reading may be followed by inferential questions, following Susan L. Stern's advice on "the third stratum of comprehension, the personal/evaluative level" (Stern 333-34).

The same steps apply to listening to CDs containing the respective pieces of literature and to some of the writing activities deriving from the respective reading.

Communicative tasks starting from reading involve productive skills (speaking and writing), which, in the case of literary texts, address vocabulary tasks, grammar aspects encountered in the texts, language functions (such as expressing an opinion, debating, arguing, summarizing, relating).

An interesting point about teaching vocabulary is that not all the unknown words should be explained by the teacher to the students, who should try to find the meaning from the context, otherwise excessive time would be wasted.

Developing Integrated Skills through Literature

Mention should be made of the fact that the reading of the respective four short stories implies the fact that every student should get acquainted to the whole texts. That means the photocopying of the stories and their reading by the students either previously to the class or, partly, during the class. One can use the Project Gutenberg variants of the texts, available on the Internet. For the pre-intermediate classes, one can use excerpts from the texts, to spare time.

For extensive and intensive listening classes teachers can use the Project Gutenberg audio variants of the respective texts. In some cases, there are available films and audio-books for teaching listening.

For the first reading (or listening) of the texts, a general comprehension questionnaire of the dual or multiple choice type will be used. For the second reading, for detailed comprehension of special information to be looked up in the scanned text, I wh-questionnaires will be used.

Speaking will be taught by retelling the story, summarizing, by giving personal opinions, debate and arguing, by characters' mock trials, role play.

For the development of writing skills, one uses rephrasing, modified cloze, ordering mixed up sentences/ paragraphs, summaries, comments, reviews.

Grammar issues will be addressed whenever samples are found in the texts, and similar grammar exercises with words not belonging to the texts will be added to the same purpose for reinforcement.

Vocabulary will be explained by the teacher with a pre-imposed limit of the number of words or of the time allowed to it. Vocabulary will be then discovered by the students by

sharing words in pairs, and then in groups of four students. It can also be taught through synonyms and rephrasing, and, whenever possible, by antonyms and word families, and semantic fields/word clouds. Matching exercises can be used for this purpose.

The article will discuss the respective advantages, difficulties and solutions of the afore enumerated techniques.

Literature : Should It Be Included in the Course?

The question above is proposed by Penny Ur for consideration, research and application to teachers.

According to Ur, the advantages of literature teaching are:

-its being "enjoyable to read"(201);

-its "providing authentic examples of different styles of writing"(201);

-being "a good basis for vocabulary expansion" (201);.

-"foster[ing] reading skills" (201);

- supply[ing] "a jumping point for discussion or writing" (201);

- "involv[ing] both emotions and intellect," motivation (201);

- being "part of the target of culture, general education" (201);

-"encourag[ing] empathetic, critical, creative thinking" (201);

-"contribut[ing] to world knowledge" (201);

-"rais[ing] awareness of different human situations and conflicts" (201).

She finds the following disadvantages of teaching literature:

-language can be difficult;

-simplified readers are poor representations of the real thing;

-many texts are "long and time-consuming" (201);

-the target culture of the text being alien to the students may be "difficult to relate to" (201);

- using texts as a basis for teaching may spoil the students' contact with them for enjoyment;

-"students of science and technology may find literature irrelevant" (201).

Ur is in favour of introducing literature for study. She prefers short texts for time saving. She recommends using simplified abbreviated versions. (which I do not agree with, since these are no better than summaries).

It is true that enjoyment can be spoiled by exercises, but there is a cultural and language gain, and on the whole this is profitable. Literature may be irrelevant for science students, but they may discover the pleasure of reading (Ur 202).

As Susan L. Stern remarks, there has been English literature teaching as EFL/ESL in many continental countries for more than 125 years. That has happened due to the general recognition of the formative advantages that the study of literature offers, such as linguistic benefits, "cultural benefits" e.g. "it fosters cognitive and aesthetic maturation, develops the ability to make critical and mature judgements, develops a feeling and appreciation for the language, and has the capacity to move the reader." (Stern 329). Thus English literature study develops a"dimension of depth" (Stevick 1976), "a deeper dimension to language learning than does the current emphasis on communication"(Stern 329) However, paradoxically, there has been a period of over 25 years of difficulties for teaching English literature as EFL/ESL (Stern 329). The problems with literature teaching rise from a lack of interest and are mainly, according to Stern, the "paucity of resources and materials" and the "lack of preparation in the area of literature teaching in TESL/TEFL programs"(330). That happens in spite of the fact that literature can be taught as integrated skills at any age, even at very young learners, as "short stories, fairy tales, plays and poems" (330).

Teching through literature is formative as it aids to moulding a new skill: culture. Students are able to learn about the English culture and to compare/contrast it to their own native cultures. Specific goals in this respect are:

1.Introduction to cultural context. (e.g. Joseph Conrad's biography and fiction presentation)

2.Culture aside (e.g. presentation of the literary trends existing in Conrad's works)

3.Culture capsule (a brief description of a single aspect, e.g. approaching certain works by Conrad through an ecocritical lens)

4.Group work on culture : discussion on a theme, between characters belonging to a text. These differ by nationality, customs, profession, ethnic features, religious features; e.g. they may be Victorians sailors; they may be Napoleonic or Russians officers.(344)

The selection of literature should be made from modern or contemporary texts (for the language and outlooks to be close to the readers' ones) and the themes should be universal, to enable all the students to relate to them. (344)

Literature : Teaching Ideas

Ur's questions on teaching literature are:

1."Should we pre-teach new words?" (203). Ur says we should.

2. "Should we do some preparatory work on content and atmosphere?"(203) We should, in the warm-up activities.

3. "Should we provide some information about the author and the cultural background?" (203) She thinks we should.

4.Should we try reading as much as possible from the text the first time, or "take it gradually?"(203) She advises reading the whole text from the first impact.

5.Should students read "silently on their own?" (203) Usually the teacher reads aloud. Students reading aloud are less clear. With advanced classes silent reading is preferred.

6."How can we check initial understanding?"(203) This is generally done by closed-ended comprehension questions. Ur, however, prefers a more open-ended technique: a summary, asking students what they have understood, asking for gut reactions, a brief discussion, inviting questions which are written on the board. (Ur 203)

Ur's teaching ideas for understanding and familiarization with the texts are:

1."Rereading," differently from the first time": silently "if the first was aloud," and vice versa (204);

2.Looking for "bits you did not understand," to be used "for later discussion" (204);

3.Copying bits that "you particularly liked" (204) and sharing;

4.Looking "for a quotation[...] as an alternative title" (204);

5.Rewriting the text "from someone else's point of view"(204);

6.Rewriting the text "in a different genre or style"(204);

7.Presenting the text visually as "a flowchart, a diagram, a graph, a list of events, a grid" (204);

8.Drawing an illustration,[...] a book-cover, an advert, a poster (204).

When considering the teacher's role in leading interpretative discussion, she notes the following situations:

1. The teacher is a literature fan, he "infects students"(205) with his passion, but does not let them have their own opinions;

2. The teacher is cold, students may have their own opinions, but those who are indifferent to literature remain so;

3. The teacher lets students develop their own opinions even if they are wrong;

4. The teacher lets students have their opinions, but if they are wrong he intervenes for justifications;

5. The teacher is "a prober, challenger, getting students to examine texts critically, bring evidence. He sometimes throws in outrageous ideas for the sake of provocation" (Ur 205).

Literature : Teaching a Specific Text

When preparing to teach a literary text, Ur's steps are:

1.Planning;

2.(optional) Experience and reflection;

3.Sharing and summarizing (with other teachers) (Ur 206).

Ur asks students to read easy texts silently, then mime the events, or draw a picture (for younger students). Older students benefit from a photo; all students benefit from a dramatic role-reading. Students may divide the text into chapters, analyse content, punctuation, anything. Do they find it humorous, dramatic, tragic? They can retell the text from another character's viewpoint (Ur 206).

Concrete Ways of Developing Language Skills as Integrated Skills

Jeremy Harmer considers that skills are receptive (listening, reading) and productive (speaking, writing), and they are taught together, as integrated skills. Students are exposed to multiple input, from teachers, reading, the media, and this input becomes output. The students' output is submitted to the teacher's and other students' assessment, and the result of this feedback becomes further input, in an input-output cycle (Harmer 266).

He considers that teaching occurs either as (1) "Straight Arrows"- PPP (presentation-practice-production)/ ESA (engage- study-activate), or as (2) "Boomerang"- PPP (production,-presentation-practice)/ EAS (engage-activate-study), but most often language teaching is more like (3) "Patchwork," a combination of "Straight Arrows" and "Boomerang" (Harmer 67).

To integrate skills, speaking is used as preparation and stimulus in the lead-in step, as a way of activating the students' schemata by engaging them in a topic discussion.

Texts are used either as models or as preparation and stimulus. In this line, a controversial text can be the start of a debate.

For solving almost any task, students will use integrated skills: they will listen, read, speak and write simultaneously. Task-based learning is based on the idea of skill integration, which is a major factor in lesson planning (Harmer 268).

According to Harmer, work on language skills generally precedes work on language contents. There is an aspect of language skills or contents that can be drawn from any written text or audio. Integrating skills and language contents work can be achieved by activities staged in the following manner in a random example:

Stage 1 The students complete a questionnaire;

Stage 2 The students read a text;

Stage 3 The students answer a comprehension test;

Stage 4 The students look in the text for any words describing physical appearance;

Stage 5 The students rewrite the text from another angle;

Stage 6 The students write physical descriptions of well-known people; (follow-up)

Stage 7 The students listen to a conversation on a police line-up action (follow-up) (268).

Processing language in a text is either "top-down" (from general to particular) or "bottom-up"(from particular to general). Readers/listeners generally process a text top-down, but not only, as they may combine top-down and bottom-up.

For teaching receptive skills, a basic methodological method distinguishes between type 1 tasks (for general understanding) and type 2 tasks (for specific understanding: for specific information or for language points). Such a teaching sequence starts with a lead-in, where prediction can be made. Then one reads/ listens for gist (skims), for which feedback follows. Sometimes one can end with a follow-up, but generally there is a second reading/ listening for specific information (scanning), followed by a feedback and a follow-up, in the task-feedback circle, a snailshell-like cycle (Harmer 271, identical to Scrivener 253.)

The language content issue raises certain difficulties. There is a number of unknown words, which hinder understanding. When listening, if there is one word that one does not understand, one thinks of it, misses the following words and does not understand the text as a whole, which is demotivating, that is why Stephen Krashen proposes the difficulty level to be "i+1" (i. e. information +1, close to the starting level, but slightly upper). A solution to the problem is pre-teaching vocabulary: the teacher should give the students a text or a listening containing the new words. (Harmer 272)

Also, extensive reading or listening (i. e. reading or listening at length) is the best way for students to develop automaticity (i.e. automatic recognition of words).The respective texts should have authenticity (they should be authentic reading and listening texts) containing roughly-tuned language (Harmer 273). Therefore, I gather that Harmer considers literature texts welcome.

Comprehension tasks include testing and teaching, e.g. filling in forms, doing puzzles.They are halfway between teaching and testing, a test can be turned into a training tool. They should present the students with the appropriate challenge, at the right level, neither too difficult, nor too easy (Harmer 275).

A basic methodological model for teaching productive skills contains the following steps:

"Pre," i.e. lead-in, when the teacher engages the students;

"Set," i.e. when the teacher sets the task;

"While," i.e. when the teacher monitors the task;

"Post," i e. when the teacher gets feedback;

The activity closes with a task-related "follow-up" step (Harmer 276).

In structuring the discourse, one must remember to keep it coherent (i.e. logical) and cohesive (i.e. connected). For cohesion, one uses chains of reference, pronouns, lexical repetition and synonymy, linkers (of addition, of contrast, cause and effect, and time). Spoken English has formulaic lexical phrases.

Language functions are speech events such as agreeing, disagreeing, inviting, suggesting, etc. Speakers interact with an audience and deal with difficulty, which they solve by:

-improvising;

-discarding (abandoning the idea);

-foreignising (giving a foreign shape to their expression);

-paraphrasing (Harmer 277).

The language issue can be solved by supplying key language or by planning activities in advance (Harmer 279).

Projects belong to task-based language (TBL).They are longer than essays. When managing them, teachers follow the following steps:

-the briefing (i.e. the choice of the topic and aims), when they set the aims;

-the idea / language generation;

-the data gathering;

-the planning;

-the drafting and editing (Harmer 279-80).

The result is a blog, a role-play or a report. Throughout the lifetime of a project, teachers act as consultation or tutorials. Harmer exemplifies the project work with a webquest project (a multi-skilled project (Harmer 280).

Bibliography

Harmer, Jeremy. *The Practice of English Language Teaching*, (4th edition) 2013. Print

---- *How to Teach English*, 2nd edition, Lomdon: Pearson Education Ltd., 2007.Print.

Scrivener, Jim. *Learning Teaching*, London: Heinemamm, 2005. Print.

---- *Learning Teaching* (2nd edition) London: Macmillan, 2005.Print

Semlyen, Eva and David Filimon, *An English Teaching Methodology Handbook*, Bucuresti, Editura Didactica si Pedagogica, 1973 .

Seymour, David and Maria Popova. *700 Classroom Activities.* Oxford: Macmillan, 2003. Print.

Stern, Susan L., "An Integrated Approach to Literature in ESL/EFL", *Teaching English as a Second or Foreign Language*, Celce-Murcia, Marianne, ed., New York: Newbury House, 2001 (second edition)

Ur, Penny. *A Course in Language Teaching* Cambridge University Press, 1996. Web.

---- *Five Minutes Activities: A Resource Book of Short Activities*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992. Print.

Vizental, Adriana. *Metodica predării limbii engleze. Strategies of Teaching and Testing English as a Foreign Language*, Iași: Polirom 2008

THE PROFESSION OF SCHOOL LIBRARIAN/ DOCUMENTARIST TEACHER IN THE ROMANIAN SPACE. PRACTICAL RESEARCH

Anca Zenaida Moțiu (Anghel)
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: Through this research, we aimed to gather as much information as possible about the professions of school librarian and documentary teacher and to highlight their professional profile, basic and continous education, the work space and the facilities available to them for performing their profession, activities and role that they have in the formal and non-formal education of students.
The analysis based on the research results showed a deep need to modernize the school libraries / CDI and the profession of school librarian / documentary teacher. The need to select the correct information for students is perhaps more necessary than ever if we consider the large amount of data they receive on all types of media. Radical changes are required in all aspects: the organization and endowment of school libraries / CDI and the adaptation of the the professions of school librarian / documentary teacher to the requirements of the dey

Keywords: library research, profession, school librarian, documentary teacher

Introducere

Biblioteca școlară modernă ar trebui să fie un loc indispensabil pentru predare și învățare în școli. În funcție de tipul de școală, de nevoile și acordurile țintă ale școlii, biblioteca școlară ar trebui să fie centru de informare și cunoaștere, centru media și locul de instruire pentru învățarea noilor media, loc de predare și învățare, centru de predare pentru utilizarea bibliotecii, locul animării și promovării lecturii, centru de comunicare, punct de întâlnire cultural, loc de relaxare și retragere care ar trebui să ofere o atmosferă prietenoasă, primitoare și o ambianță modernă și atractivă. Echipamentul ar trebui să permită diferite utilizări (lecții, animație pentru lectură, cercetare, învățare de proiecte, relaxare și petrecere a timpului liber, evenimente culturale etc.) și să sprijine procesele de lucru ale bibliotecarului școlar. Utilizatorii ar trebui să poată folosi, pentru regăsirea informațiilor, toate tipurile d resurse: documente tradiționale, internet, OPAC. Biblioteca școlară ar trebui să dețină un soft de gestiune specializat prin intermediul căruia bibliotecarul școlar să realizeze toate activitățile de gestiune a documentelor.

Bibliotecarul școlar/profesorul documentarist ar trebui să aibă pregătire biblioteconomică și pedagogică. Ar trebui să fie experți în cercetare, incluzivitate, colaborare, pregătirea resurselor, explorare, inovare și implicare. Ar trebui să sprijine elevii în cercetarea documentară, regăsirea informației pe suport clasic sau media, să utiliezeze noile tehnologii media, să promoveze lectura și cultura. Ar trebui să îi ajute pe elevi să-și dezvolte competențele informaționale, să creeze, să gândească, să împărtășească și să crească.

În cercetarea de față, ne propunem să vedem care este situația reală în structurile info-documentare din învățământul preuniversitar românesc și care este distanța dintre cum ar trebui să fie și ceea ce este în realitate.

1. Scopul și obiectivele cercetării

Prin această cercetare, am urmărit să adunăm cât mai multe informații cu privire la profesiile de bibliotecar școlar și de profesor documentarist și să evidențiem profilul profesional, formarea de bază și formarea continuă, spațiul de lucru și dotările pe care le au la dispoziție pentru a-și exercita profesia, activitățile și rolul pe care îl au în educarea formală și nonformală a elevilor.

Obiectivele cercetării sunt reflectate de problemele ridicate, astfel:

1. profilului profesional al bibliotecarului școlar/profesorului documentarist;
2. nivelul de formare de bază și disponibilitatea pentru formarea continuă;
3. mediul în care lucrează și care sunt instrumentele pe care le are la dispoziție;
4. activitățile pe care le desfășoară;
5. rolul pe care îl are, în propria percepție, în educarea elevilor;
6. barierele pe care le întâmpină în exercitarea profesiei;
7. propunerile pentru îmbunătățirea activității.

2. Metoda de cercetare

Metoda de cercetare aleasă a urmat modelul propus de J. Creswell și V. Clark Plano, care presupune următoarele etape:[2142]

- „identificarea clară a problemei ce trebuie cercetată;
- formularea unei ipoteze ce exprimă o relaţie între variabile;
- raţionare deductivă atentă în ceea ce priveşte ipoteza pentru a investiga implicaţiile problemei: stabilirea tehnicilor şi a procedeelor aferente;
- culegerea de date pentru testarea empirică a ipotezei;
- analiza cantitativă şi calitativă a datelor;
- acceptarea, respingerea sau reformularea ipotezei."

Cercetarea a avut atât o latură cantitativă axată pe măsurători și cifre prin intermediul cărora am cuantificat date cu privire la statutul profesional și nivelul de pregătire, cât și o latură calitativă care ne-a oferit idei, opinii, motive, preferințe legate de activitățile desfășurate și de rolul pe care îl au bibliotecarul școlar și profesorul documentarist în educarea elevilor, așa cum îl percep ei înșiși, observații privind barierele pe care le întâmpină în exercitarea profesiei, dar și sugestii cu privire la îmbunătățirea condițiilor de lucru.

Datorită situației epidemiologice din perioada martie 2020 - iunie 2021, cercetarea s-a desfășurat exclusiv online iar instrumentul de cercetare utilizat a fost chestionarul. Prin această metodă, chestionarul în format Word a fost completat și trimis prin e-mail sau a putut fi completat direct online pe aplicația *Google forms* fără a fi nevoie de un intervievator.

[2142] CRESWELL, John W.; CLARK PLANO, Vicki L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Third Edition. Sage Publications, Inc. USA, 2017 520p. Apud TRAȘĂ, Lucian. *Metode și tehnici de cercetare în psihologie*. Note de curs, anul I. Universitatea Spiru Haret. Facultatea de psihologie. https://www.yumpu.com/ro/document/view/4754865/metode-si-tehnici-de-cercetare-in-psihologie-anul-i-lucian-trasa

Avantajele acestei metode constau în economicitate din punct de vedere financiar și de timp, nu există restricții geografice impuse asupra cercetării efectuate și oferă maximum de protecție sanitară tuturor participanților la cercetare.

3. **Structura chestionarului**

Chestionarul a fost întocmit astfel încât să cuprindă întrebări relevante pentru cercetare, clare, scurte, formulate într-un limbaj accesibil astfel încât să reflecte scopul cercetării. Au fost folosite atât întrebări închise cu alegere duală sau multiplă care au acoperit toate variantele de răspuns, dar și întrebări deschise prin intermediul cărora respondenții au avut posibilitatea de a-și exprima propriile opinii fără a fi limitați de constrângeri. În plus, nu a existat nici o restricție sau obligativitate de a răspunde la întrebări, respondenții având posibilitatea de a alege dacă doresc sau nu să răspundă la întrebări, oferind astfel dreptul la protecția datelor personale. Din acest motiv pentru fiecare întrebare ar putea exista un număr variabil de nonrăspunsuri

Chestionarul cuprinde opt seturi de întrebări organizate astfel:

- primul set cuprinde întrebări care se referă la tipul unității de învățământ, localitatea în care se află și tipul structurii infodocumentare;
- al doilea set cuprinde întrebări despre bibliotecarul școlar/profesorul documentarist referindu-se la vârsta și genul respondentului, calificarea pentru postul ocupat, statutul pe care îl are angajatul (titular sau suplinitor) și vechimea pe post precum și informații privind normarea postului ocupat;
- al treilea set cuprinde întrebări care se referă la formarea de bază și formarea continuă și culege informații despre nivelul de pregătire, date privind calificarea continuă, nivelul calificării și opinii privind utilitatea formării în domeniu pentru exercitarea profesiei;
- al patrulea set de întrebări se referă la structura infodocumentră – ca spațiu de lucru al bibliotecarului școlar/profesorului documentarist și culege informații despre modul de organizare și dotare, despre starea colecțiilor de documente, accesul la internet, existența unui soft de gestiune și dotarea tehnică pentru desfășurarea activităților multimedia;
- al cincilea set cuprinde întrebări deschise care se referă la activitățile desfășurate de bibliotecarul școlar/ profesorul documentarist din punctul de vedere al planificării și organizării activităților, tipurile de activități biblioteconomice, activități pedagogice, culturale și de reprezentare a unității de învățământ, dar și sarcinile administrative realizate la cerința școlii;
- setul șase cuprinde de asemenea, întrebări deschise care se referă la opiniile personale legate de rolul bibliotecarului școlar/profesorului documentarist în învățarea elevilor, barierele întâmpinate în exercitarea profesiei de bibliotecar școlar/profesor documentarist iar în final, repondenții sunt invitați să formuleze propuneri concrete care pot contribui la îmbunătăţirea activității de bibliotecar școlar/profesor documentarist.

4. **Stabilirea dimensiunii eșantionului**

Grupul țintă căruia s-a adresat chestionarul este format din bibliotecarii școlari și profesorii documentariști din învățământul preuniversitar. Chestionarele format Word cât și chestionarele online au fost trimise în perioada 1 noiembrie 2020 – 15 februarie 2021, prin e-mail, către bibliotecarii din toate Casele Corpului Didactic (CCD) județene din țară, urmând a fi redistribuite către bibliotecarii școlari și profesorii documentariști din unitățile școlare din județe. Bibliotecarii din CCD județene colaborează cu bibliotecarii școlari și profesorii documentariști pentru care sunt coordonatori metodici și deci dețin datele de contact ale acestora.

Deoarece nu am avut acces la numărul exact de bibliotecari școlari și de profesori documentariști care lucrează în sistemul de învățământ preuniversitar, pentru a putea determina eșantionul de respondenți relevant cercetării, am utilizat datele cu privire la bibliotecile școlare și CDI-urile din toată țara, oferite de Biblioteca Națională a României prin intermediul serviciului CASIDRO[2143].

Mărimea eșantionului reprezentativ pentru colectivitatea/populația analizată s-a bazat pe formula simplificată, definită de Taro Yamane[2144]:

$$n = N/(1+N \times e^2)$$

unde:

- n - reprezintă numărul de respondenți (numărul de chestionare analizate);
- *N* - reprezintă numărul persoanelor care compun populația totală din care se extrage eșantionul;
- *e* - este marja de eroare limită admisă pentru ca eșantionul să fie reprezentativ, aceasta fiind cuprinsă între +/-5% sau 0,05, pentru un nivel de încredere de 95%.

Dacă luăm ca referință numărul de biblioteci școlare și CDI-uri prezentate pe site-ul Bibliotecii Naționale a României prin serviciul CASIDRO, eșantionul reprezentativ este:

$$n = 860/(1+860 \times 0{,}05^2)$$

$$n = 273 \text{ respondenți}$$

Așadar, mărimea eșantionului a rezultat este 273 respondenți

Numărul de răspunsuri valide primate a fost de 353 respondenți

5. Limitări în cadrul cercetării

Una din problemele întâmpinate în cadrul cercetării a fost stabilirea eșantionului de respondenți. Deoarece INS nu a actualizat datele privind numărul total de biblioteci școlare existente în întreaga țară pentru anul 2020 și pentru că nu există nici o altă sursă oficială avizată de Ministerul Educației, am luat ca referință datele oferite de Biblioteca Națională prin serviciul CASIDRO.

[2143] Catalogul Structurilor Infodocumentare din România (CASIDRO) este un portal care cuprinde informații despre instituțiile din Sistemul Național de Biblioteci. Este structurat alfabetic, după denumirea bibliotecii, iar căutările se pot face utilizând mai multe chei de căutare. [online], 2013 [accesat la 06.01 2020]. Disponibil la: http://www.bibnat.ro/biblioteci.php

[2144] YAMANE, Taro. *Statiscis: An Introductory Analysis,* 2nd edition.New York: Harper and Row, 1967 Apud ISRAEL, Glenn. *Determining sample size*. În: University of Florida IFAS extension [online], 2013 [accesat la 06.01 2020]. Disponibil la: http://www.tarleton.edu/academicassessment/documents/Samplesize.pdf

O altă problemă pe care am întâmpinat-o în timpul cercetării a fost faptul că în luna februarie 2021, ABR a derulat o cercetare proprie, prin chestionare online, care s-a suprapus cu cercetarea online derulată de noi, creându-se astfel o confuzie în rândul respondenților.

6. Centralizarea datelor

a.Date despre unitatea școlară

Tabel nr. 1: Distribuția structurilor info-documentare pe județe în cadrul cercetării

Județul	Număr total respondenți	Bibioteci școlare	CDI
Alba	19	6	13
Arad	1		1
Argeș	10	9	1
Botoșani	1		1
Brașov	24	20	4
București	44	37	7
Caraș-Severin	4	4	
Constanța	2	2	
Dâmbovița	5	2	3
Dolj	9	9	
Giurgiu	28	18	10
Harghita	2	1	1
Ialomița	7	5	2
Iași	75	70	5
Ilfov	4	2	2
Maramureș	2		2
Mureș	43	39	4
Neamț	16	13	3
Olt	28	22	6
Sălaj	5	2	3
Satu Mare	13	7	6
Sibiu	6	6	
Suceava	1	1	
Timiș	2	1	1
Vâlcea	1	1	
Vrancea	1	1	

Tabel nr.2: Distribuția structurilor info-documentare pe nivel de școlarizare în cadrul cercetării

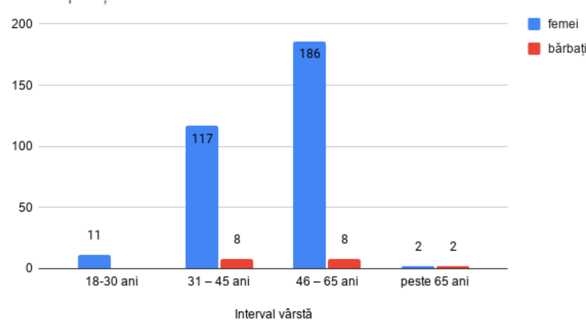
Tipul unității de învățământ în care funcționează structura infodocumentară	Număr total respondenți	Biblioteci școlare	CDI
preșcolar	3	2	1
gimnazial	154	118	36
liceal	114	89	25
preșcolar, gimnazial	25	21	4
gimnazial, liceal	27	20	7

preşcolar, gimnazial, liceal	25	21	4
nonrăspuns	5		

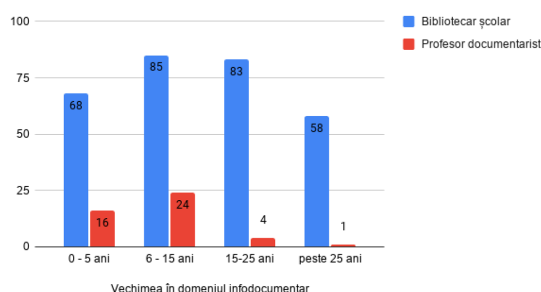
b.Date despre bibliotecarul şcolar/profesorul documentarist

Tabelul nr. 3: Date despre participanţii la cercetare

Interval vârstă	Număr repondenţi	
	femei	bărbaţi
18-30 ani	11	
31 – 45 ani	117	8
46 – 65 ani	186	8
peste 65 ani	2	2
nonrăspuns	19	

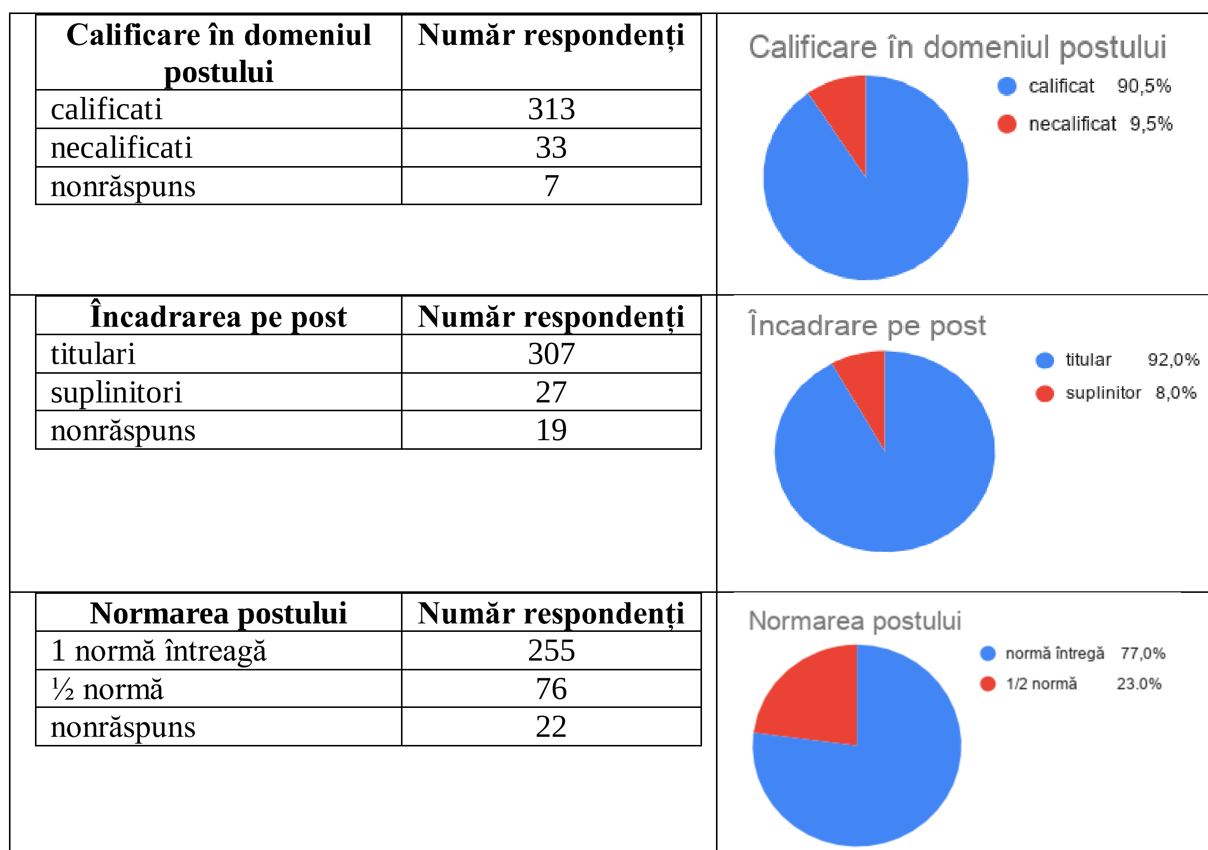
Vechimea în domeniul infodocumentar	Număr respondenţi	
	Bibliotecar şcolar	Profesor documentarist
0 - 5 ani	68	16
6 - 15 ani	85	24
15-25 ani	83	4
peste 25 ani	58	1
nonrăspuns	15	

c. Profilul profesional

Tabel nr. 4: Profilul profesional al participanţilor la cercetare

Post ocupat	Număr respondenţi
bibliotecar şcolar	296
profesor documentarist	48
nonrăspuns	9

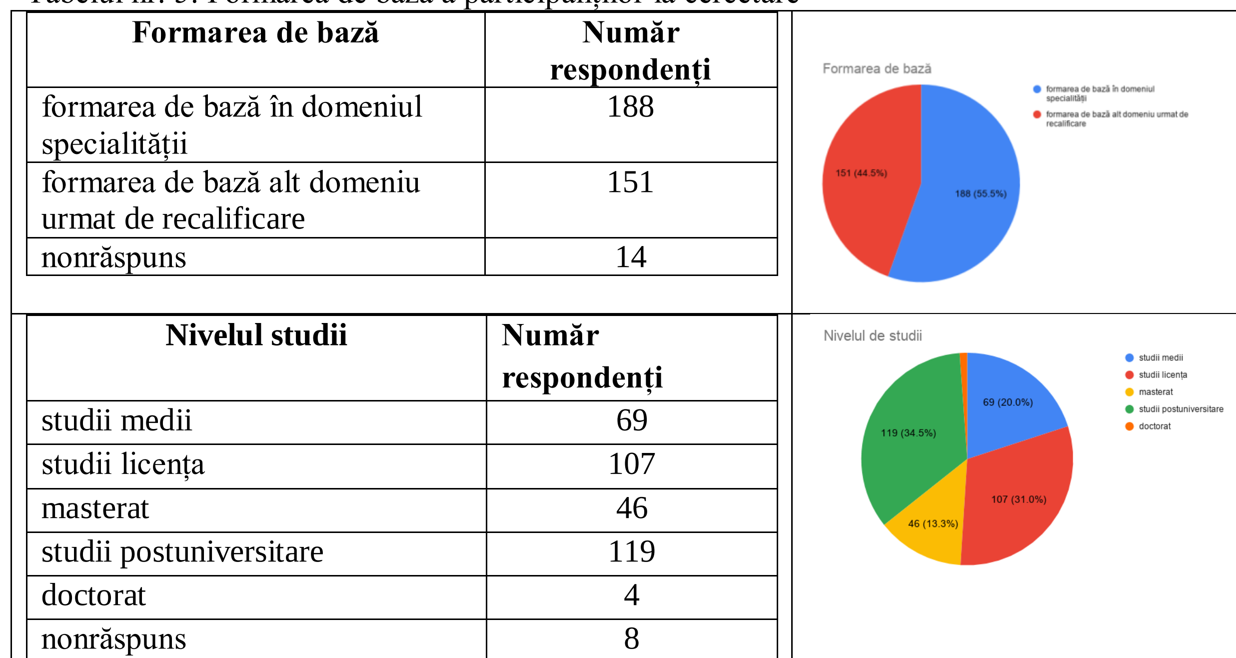
Calificare în domeniul postului	Număr respondenți
calificati	313
necalificati	33
nonrăspuns	7

Încadrarea pe post	Număr respondenți
titulari	307
suplinitori	27
nonrăspuns	19

Normarea postului	Număr respondenți
1 normă întreagă	255
½ normă	76
nonrăspuns	22

d. Formarea de bază și formarea continuă a participanților la cercetare

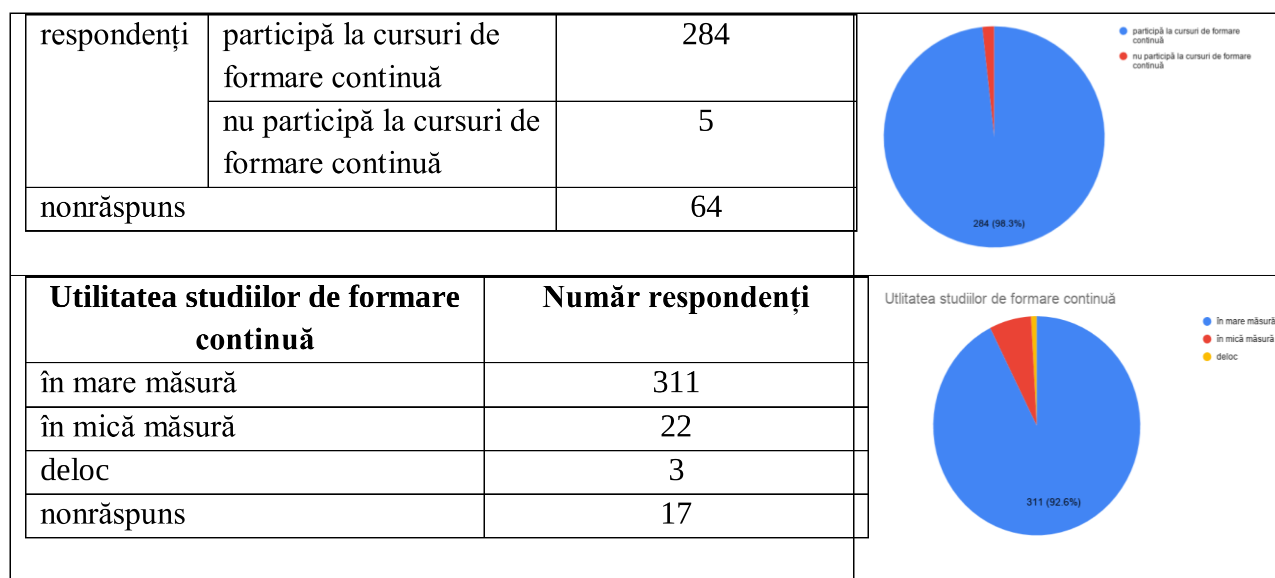
Tabelul nr. 5: Formarea de bază a participanților la cercetare

Formarea de bază	Număr respondenți
formarea de bază în domeniul specialității	188
formarea de bază alt domeniu urmat de recalificare	151
nonrăspuns	14

Nivelul studii	Număr respondenți
studii medii	69
studii licența	107
masterat	46
studii postuniversitare	119
doctorat	4
nonrăspuns	8

Tabelul nr. 6: Formarea continuă a participanților la cercetare

respondenți	participă la cursuri de formare continuă	284
	nu participă la cursuri de formare continuă	5
nonrăspuns		64

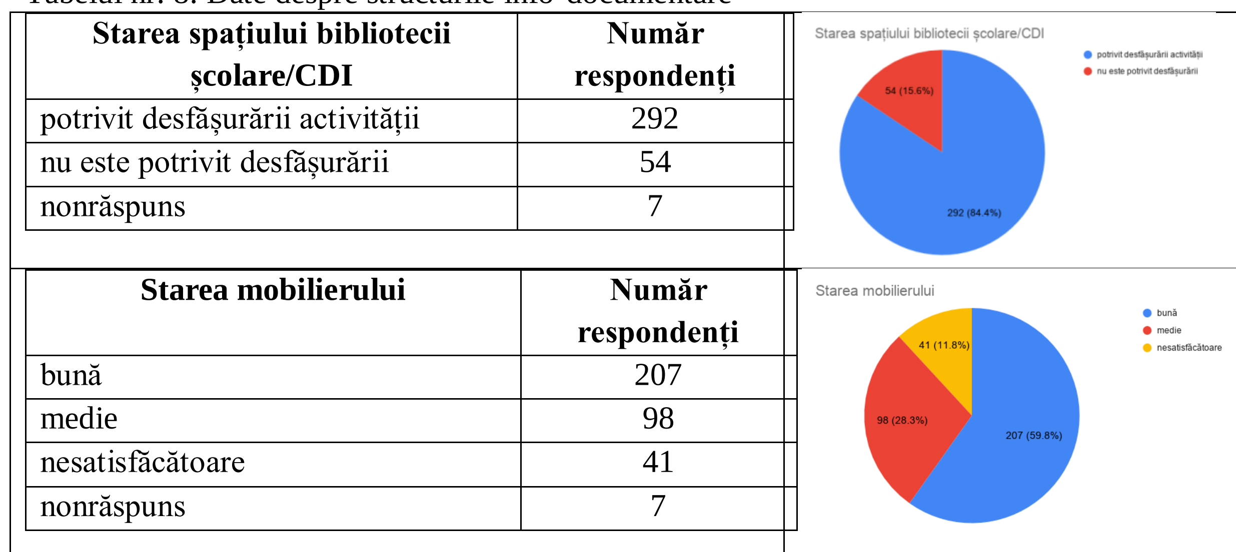
Utilitatea studiilor de formare continuă	Număr respondenți
în mare măsură	311
în mică măsură	22
deloc	3
nonrăspuns	17

Tabelul nr. 7: Distribuția răspunsurilor în funcție de nivelul de perfecționare continuă:

Specializarea	Nivelul de perfecționare continuă	Număr respondenți
Bibliotecar școlar	debutant	44
	grad II	58
	grad I	173
Profesor documentarist	debutant	20
	definitivat	12
	grad II	13
	grad I	33

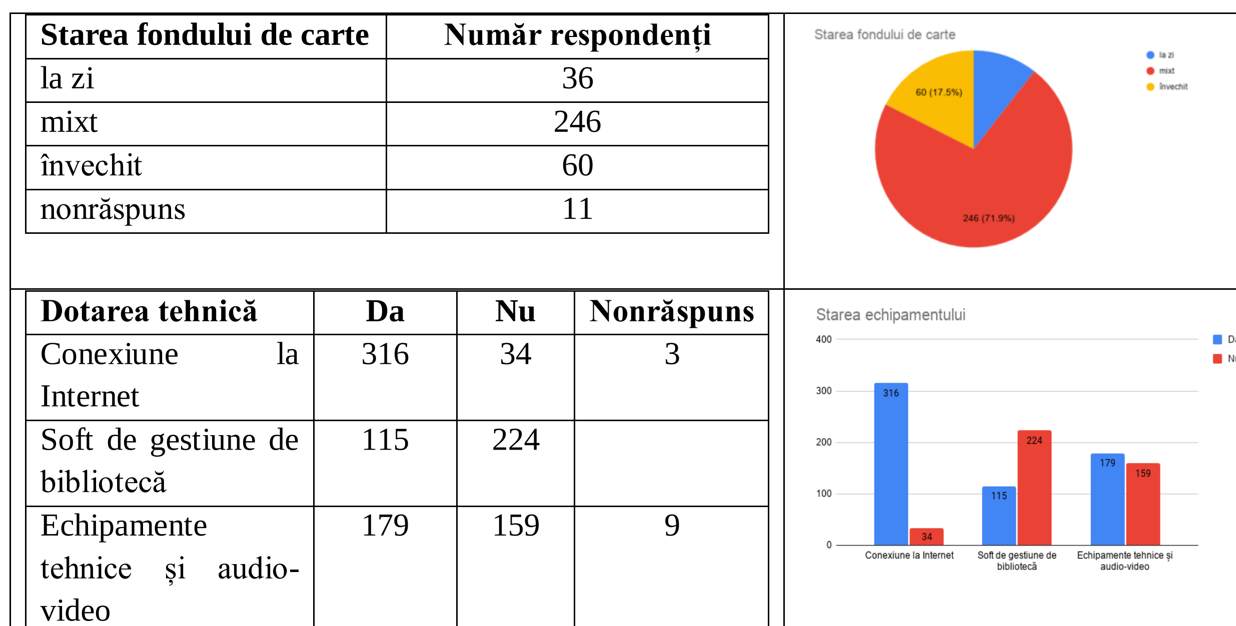
f. Condițiile în care își desfășoară activitatea participanții la cercetare

Tabelul nr. 8: Date despre structurile info-documentare

Starea spațiului bibliotecii școlare/CDI	Număr respondenți
potrivit desfășurării activității	292
nu este potrivit desfășurării	54
nonrăspuns	7

Starea mobilierului	Număr respondenți
bună	207
medie	98
nesatisfăcătoare	41
nonrăspuns	7

Starea fondului de carte	Număr respondenți
la zi	36
mixt	246
învechit	60
nonrăspuns	11

Dotarea tehnică	Da	Nu	Nonrăspuns
Conexiune la Internet	316	34	3
Soft de gestiune de bibliotecă	115	224	
Echipamente tehnice și audio-video	179	159	9

g. Activitățile desfășurate de bibliotacarul școlar/profesorul documentarist

Tabelul nr. 9: Distribuția răspunsurilor privind activitățile de planificare și organizare

	Tipuri de activități	Numar respondenți
răspuns	realizează activități de planificare și organizare	226
	realizează alte tipuri de activități	63
	nu realizează activități de planificare și organizare	5
nonrăspuns	59	

Tabelul nr. 10: Distribuția răspunsurilor privind activitățile de tip biblioteconomic

	Tipuri de activități	Numar respondenți
răspuns	realizează activități biblioteconomice	282
	realizează alte tipuri de activități	84
	nu realizează activități biblioteconomice	16
nonrăspuns	69	

Tabelul nr.11: Distribuția răspunsurilor privind activitățile pedagogice

	Tipuri de activități	Numar respondenti
răspuns	realizează activități pedagogice	142
	realizează alte tipuri de activități	95
	nu realizează activități pedagogice	14
nonrăspuns	102	

Tabelul nr12: Distribuția răspunsurilor privind activitățile culturale și de stimularea gustului pentru lectură

	Tipuri de activități	Numar respondenti

răspuns	Realizează activități culturale și de stimularea a gustului pentru lectură	256
	Nu realizează activități pedagogice	8
nonrăspuns		89

Tabelul nr. 13: Distribuția răspunsurilor privind utilizarea TIC și multi-media în procesul de învățare al elevilor:

	Tipuri de activități	Număr respondenți
răspuns	utilizează TIC și multi-media	206
	nu utilizează TIC și multi-media	42
nonrăspuns		105

Tabelul nr. 14: Distribuția răspunsurilor privind activitățile de comunicarea cu utilizatorii și partenerii externi:

	Tipuri de activități	Număr respondenți
răspuns	comunică cu utilizatorii și partenerii externi	205
	alte tipuri de activități	25
	nu comunică cu utilizatorii și partenerii externi	20
nonrăspuns		103

Tabelul nr. 15: Distribuția răspunsurilor privind activitățile realizate la cererea școlii:

	Tipuri de activități	Număr respondenți
răspuns	realizează activități la cererea școlii	196
	realizează activități ce revin prin fișa postului	76
	nu realizează activități la cererea școlii	6
nonrăspuns		75

h. Opinii personale despre profesia de bibliotecar școlar/profesor documentarist

Tabelul nr. 16: Distribuția răspunsurilor privind rolul bibliotecarului școlar/profesorului documentarist în educarea elevilor

respondenți	261
nonrăspuns	92

Tabelul nr. 17: Distribuția răspunsurilor privind sprijinul primit din partea echipei didactice:

respondenți	sprijin bun și foarte bun	263
	sprijin în mică măsură	25
	nu sprijină	11
nonrăspuns		54

Tabelul nr. 18: Distribuția răspunsurilor privind barierele în îndeplinirea rolului bibliotecarului școlar/profesorului documentarist:

respondenți	întâmpină bariere	258

	nu întâmpină bariere	25
nonrăspuns		70

Tabelul nr. 19: Distribuția răspunsurilor privind propunerile pentru îmbunătățirea activității de bibliotecar școlar/profesor documentarist:

respondenți	243
nonrăspuns	110

7. Concluziile cercetării

Rezultatele cercetării (vezi ANEXA în care sunt prezentate datele brute ale cercetării) au evidențiat aspecte cu privire la dotarea bibliotecilor școlare/CDI, nivelul de pregătire, formarea continuă, activitățile și rolul pe care îl au bibliotecrii școlari/profesorii documentariști, dar și barierele și disfuncționalitățile care există în cadrul sistemului.

Personalul din structurile info-documentare din sistemul de învățământ preuniversitar este calificat iar nivelul de perfecționare înalt demonstrează performanțe profesionale deosebite, dar nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că majoritatea respondenților fac parte din categoria de vârstă 46-65 ani, cei mai mulți, urmată de categoria de vârstă 31-45 ani. Acest lucru evidențiază faptul că prea puțini tineri sunt atrași să lucreze în sistem. Statutul neclar și neatractiv, activitățile prea puțin popularizate, încărcarea personalului cu alte tipuri de activități decât cele din fișa postului fac ca bibliotecarul școlar și chiar și profesorul documentarist să pară a fi, în imaginarul colectiv, un custode al cărților și mai mult o anexă a secretariatului sau a adiministrativului decât un promotor al informației și cunoașterii.

Se constată o creștere a preocupării personalului pentru formarea de bază, marea majoritate a angajaților din domeniu având studii superioare dar numai profesorii documentariști au pregătire psihopedagogică. Importanța acordată formării continue atât din partea celor care organizează activitățile, dar și din partea profesioniștilor din domeniu care participă la aceste activități este de asemenea meritorie, dar din păcate temele cursurilor sunt haotic alese și nu au prea multă legătură cu activitatea bibliotecarului școlar actual. Temele legate de biblioteconomie și TIC ajută la organizarea activităților, dar lipsește o strategie unitară de formare care să abordeze teme legate de inițierea elevilor în cercetarea documentară, animații media și strategii de atragerea elevilor către lectură prin abordarea unor teme legate de pedagogia lecturii, bibliografie pentru copii și tineret, tehnici de promovare a lecturii, tehnici de joc și animație în bibliotecă, orientare și cultură media etc.

Existența unei rețele de biblioteci școlare este un lucru bun, dar trebuie subliniat că în perioada 1990-2019 numărul de biblioteci școlare a scăzut constant, iar cele care au rămas în sistem se confruntă cu probleme financiare la toate capitolele: calitatea spațiului alocat, mărimea spațiului de depozitare, marimea spațiului destinat utilizatorilor, mobilier impropriu, dotări tehnice vechi sau inxistente. Participanții la cercetare au afirmat că fondul documentar al bibliotecilor şcolare şi al CDI-urilor, care au preluat şi inclus fondul documentar deja existent, este învechit şi uzat. Dacă pe partea de manuale şcolare, auxiliare şi materiale de referinţă (dicţionare, atlase şcolare, enciclopedii), hărţi şcolare şi operele autorilor studiaţi la clasă, s-a ţinut pasul cu cerinţele de la clasă şi au fost achiziţionate constant materialele didactice necesare, totuşi pe partea de lecturi suplimentare şi lectura de plăcere situaţia este destul de tristă, marea majoritate a cărților fiind achiziţionate în perioada comunistă. Toate

caracteristicile pe care trebuie să le aibă o carte ca să atragă cititorii, care în marea lor majoritate sunt copii, de la design, mod de redactare, imagini (foarte importante pentru elevii de vârstă mică), culori etc, sunt alterate datorită vechimii şi al modului de lucru din acele timpuri. Dacă la toate acestea adăugăm vechimea cărţii şi gradul de uzură, putem înţelege de ce elevii nu sunt atraşi de cărţi.

Ceva mai bine, în ceea ce privește dotările, stau Centrele de Documentare și Informare deoarece, prin lege, la înființarea acestora, trebuie îndeplinite condiții precise privind spațiul, mobilierul și dotarea tehnică. Dar primele CDI au fost înființate în anii 2000-2001 iar dotarea tehnică de acum 20 de ani nu mai corespunde cu provocările lumii de astăzi.

Rezultatele cercetării au arătat că profesioniștii din sistem își fac meseria cu pasiune și se dedică rolului de educator pe care îl au. Principalele activități, așa cum sunt percepute de respondenți, sunt activitățile culturale și de stimularea a gustului pentru lectură și activitățile de gestiune a fondului documetar. Activitățile de cercetare documentară sau suport pentru utilizarea tehnologiei în procesul de predare-învățare sunt percepute, de către aceștia, ca mai puțin importante. Profesorii documentariști au oferit răspunsuri mult mai punctuale și corecte la toate tipurile de activități pe care le desfășoară. Din păcate au fost situații în care respondenții, fie nu au răspuns corect la întrebări încadrând alte tipuri de activități decât cea corectă, fie au declarat că nu realizează acel tip de activitate, ceea ce demonstrează că nu-și cunosc îndeajuns statutul, atribuțiile și rolul pe care îl au. Întrebarea căreia respondenții i-au acordat o atenție deosebită s-a referit la activitățile pe care aceștia le realizează la cererea școlii. Multitudinea și diversitatea răspunsurilor au arătat că o parte importantă din timpul lor o acordă realizării acestor activități în detrimentul activităților precizate în Fișa postului. De asemenea, faptul că nu există un curriculum pentru profesorul documentarist crează confuzii atât cu privire la statutul acestuia dar și cu privire la activitățile pe care le desfășoară. Faptul că are de îndeplinit 18 ore pe săptămână activități didactice cu elevii, dar acestea nu există în curriculum, creează o mare problemă. Profesorul documentarist trebuie, în permanență, să caute profesori dispuși să realizeze ore și activități în CDI, ceea ce nu este întotdeauna ușor pentru că și aceștia la rândul lor au un ritm de lucru și obligativitatea de a acoperi materia și, pentru că nu toți profesorii sunt deschiși la colaborare cu profesorul documentarist, face ca acesta să nu poată să-și îndeplinească norma didactică.

Barierele semnalate de respondenți, se referă la legislația neclară, slaba finanțare, colaborarea deficitară cu unele care didactice și direcțiunea școlilor, încărcarea cu alte activități decât cele din Fișa postului și, nu în ultimul rând, percepția colectivă greșită asupra statutului și a rolului pe care bibliotecarul școlar și profesorul documentarist îl au în procesul educativ.

În urma analizei rezultatelor chestionarului aplicat bibliotecarilor școlari și a profesorilor documentariști am realizat o analiză SWOT în dorința de prezentă situația reală a profesionistului din structurile info-documentare din învățământul preuniversitar românesc/

a. Puncte tari

- Existența unei rețele de biblioteci școlare/CDI bine organizată;
- Personal bine instruit – marea majoritate avînd studii superioare;
- Personal calificat – marea majoritate avînd gradele II și I;

- Personal dedicat profesiei;
- Colaborarea, în general bună, cu echipa didactică a școlii.

b. Puncte slabe

- Slaba finanțare a sistemului;
- Lipsa de interes a factorilor de decizie;
- Slaba dotare tehnică a bibilotecilor școlare;
- Fond documentar învechit, neadaptat curriculei actuale;
- Digitalizarea redusă;
- Personal îmbătrânit;
- Lipsa de timp pentru propriile activități datorită încărcării cu atribuții ce nu țin de fișa postului;
- Lipsa unui curriculum pentru profesorii documentariști;
- Lipsa unui standard național pentru funcționarea și dezvoltarea bibliotecilor școlare/CDI;
- Lipsa procedurilor operaționale unitare pentru activitățile de bibliotecă școlară/CDI.

c. Oportunități

- Proiectul prin care bibliotecile școlare se pot transforma în CDI
- Achizițiuonarea unui soft de gestiune unitar pentru toate bibliotecile școlare;
- Planul Național de Investiții în Educație pe baza finanțărilor cu fonduri europene.

d. Amenințări

- Scăderea interesului pentru lectură a elevilor;
- Legislația neclară în domeniu;
- Necunoașterea propriilor atribuții de către unii profesioniști;
- Neînțelegerea misiunii bibliotecarului școlar/profesorilor documentariști de către unii profesori și directori de școli;
- Nedirecționarea fondurilor de investiții către bibliotecile școlare/CDI;
- Nu există o strategie unitară pentru pregătirea și formarea continuă a personalului;

Analiza realizată pe baza rezultatelor cercetării, a arătat o nevoie profundă de modernizare a bibliotecilor școlare/CDI și a profesiei de bibliotecar școlar/profesor documentarist. Nevoia de selectare a informațiilor pentru elevi este, poate, mai necesară ca oricând dacă luăm în considerare volumul mare de date pe care aceștia le primesc pe toate tipurile de media. Este nevoie de schimbări radicale sub toate aspectele: organizarea și dotarea bibliotecilor școlare/CDI și adaptarea la cerințele prezentului a profesiilor de bibliotecar școlar/profesor documentarist.

Referințe Bibliografice

1. Catalogul Structurilor Infodocumentare din România (CASIDRO). [online], [accesat la 17.03 2021]. Disponibil la: http://www.bibnat.ro/biblioteci.php
2. CRESWELL, John W.; CLARK PLANO, Vicki L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research.* Third Edition. Sage Publications, Inc. USA, 2017 520p. Apud TRAȘĂ, Lucian. *Metode și tehnici de cercetare în psihologie*. Note de curs, anul I. Universitatea Spiru Haret. Facultatea de psihologie. [online], 2013 [accesat la 06.01.2020]. Disponibil la: https://www.yumpu.com/ro/document/view/4754865/metode-si-tehnici-de-cercetare-in-psihologie-anul-i-lucian-trasa
3. Legea nr.1/2011, Legea Educaţiei Naţionale, publicată în *Monitorul Oficial al României* nr.18 din 10 ianuarie 2011, Partea I, Anul 179 (XXIII): [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://lege5.ro/gratuit/geztsobvgi/legea-educatiei-nationale-nr-1-2011
4. Ordinul MECTS nr. 5556 din 7 octombrie 2011 privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a bibliotecilor şcolare şi a centrelor de documentare şi informare, publicat în *Monitorul Oficial României,* nr.57 din 27 octombrie 2011: [online], [accesat 05.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-
5. *Tratat de biblioteconomie*. Vol. II. Part I. Coord. Mircea Regneală. Bucureşti: Editura ABR, 2016.
6. YAMANE, Taro. Statiscis: *An Introductory Analysis*, 2nd edition.New York: Harper and Row, 1967 Apud ISRAEL, Glenn. *Determining sample size.* În: University of Florida IFAS extension. [online], 2013 [accesat la 06.01.2020]. Disponibil la: http://www.tarleton.edu/academicassessment/documents/Samplesize.pdf

THE FAIRY TALE OF THE BEING (BASMUL FIINȚEI) – CONSTANTIN AND RAFAIL NOICA

Alexandru Stănescu
Ph.D. Student, Center of Excellence in the Study of Images, University of Bucharest

Abstract: This article proposes a new reading of the classic Romanian fairy tale "Everlasting Youth and Endless Life" ("Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte"*), collected by Petre Ispirescu in 1862. A hermeneutics of this text was published in 1978, under the name "The fairy tale of the being", by Romanian philosopher Constantin Noica. His son – Hieromonk Rafail Noica, is an important contemporary theologian, following the teachings of Saint Sophrony Sakharov. The fairy tale will be analyzed through a tri-conceptual lens: the philosophy of Constantin Noica, the theology of his son - Hieromonk Rafail Noica, and a reinterpretation that critically integrates these visions.*

Keywords: fairy tale, Romanian folklore, Constantin Noica, Rafail Noica, Hermeneutics

Introducere

Basmul Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte a fost cules şi publicat pentru prima oară în *Ţăranul român*, nr.2/1862, de către Petre Ispirescu, un tipograf implicat în mişcarea unionistă din 1857-1859. Ispirescu a auzit acest basm povestit de tatăl său[1], în Bucureşti - Mahalaua Udricani. Această operă desprinsă din folclorul autohton a marcat, în ultimii 160 de ani, imaginarul românesc şi nu numai (a se vedea filmul semnat, în 2007, de regizorul Francis Ford Coppola şi inspirat din nuvela lui Mircea Eliade - *Tinereţe fără tinereţe*). Există chiar şi o versiune „muncitorească" a basmului, găsită în volumul lui Vladimir Colin[2] (*Basme*, Editura Tineretului a CC al UTM, 1953).

Basmul fiinţei şi „tinereţe fără bătrâneţe", o interpretare filozofică a basmului, a fost publicată de Constantin Noica în 1978, în volumul *Sentimentul românesc al fiinţei*. Filozoful român a trecut la cele veşnice în 1987. Fiul său, Răzvan, a devenit monah din 1965 sub numele de Rafail, la Mănăstirea ortodoxă „Sfântul Ioan Botezătorul" din Essex (Marea

[1] Așa cum indică nota autorului (Petre Ispirescu, *Basme*, Editura Tineretului, 1965).
[2] La Colin, Făt-Frumos se numește Agim și este fiul unui Bei din zona fostului Imperiu Otoman (Orientul Apropiat). El duce o viață îndestulată și lipsită de griji, dar duce dorul tinereții veșnice. Bătrânul său tată, oarecum conștient de deșertăciunea existenței sale, vede viața fără sfârșit ca prelungind la infinit dreptul de proprietate asupra averii materiale. Agim pleacă în căutarea Tinereții fără bătrânețe, dar nu prin ținuturile Gheonoaiei și Scorpiei, ci prin deșerturi unde găsește palate pustii și părăginite, care ascund inscripții misterioase, de genul: „Străinule, am avut palate și bogății și am crezut că numele meu va înfrunta veacurile. Dacă n-ai auzit de mine e pentru că faptele mele n-au fost bune și amintirea oamenilor nu m-a păstrat". Narațiunea are o evoluție interesantă, dar predictibilă, iar deznodământul este aproape rescris din basmul original. Concluzia lui Vladmir Colin vădește un ton politic care concurează sensul moralizator al basmului: „Singura tinerețe fără bătrânețe și viață fără moarte e a vitejilor, a oamenilor ale căror fapte le slăvește poporul". Deodată ne amintim de epoca în care au fost publicate aceste povești – anii '50, când tinerii trebuiau pregătiți să plece spre comunism în zbor…

Britanie), sub îndrumarea Părintelui Sofronie Saharov (canonizat de Patriarhia Ecumenică în 2019). Rafail Noica s-a întors în România în 1993, trăind într-o sihăstrie din Munții Apuseni și ținând, periodic, conferințe pe teme teologice.

În cele ce urmează, se vor căuta noi sensuri ale personajelor și întâmplărilor basmului *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte,* recitindu-l prin trei lentile conceptuale: elemente din filozofia lui Constantin Noica, elemente din teologia fiului său – Ieromonahul Rafail Noica, și o reinterpretare care integrează critic aceste viziuni. Vom pleca de la premisa că acest text nu este destinat doar lecturii copiilor, ci poate fi considerat un îndreptar pentru adulți.

Modelul ontologic: Hyperion

Constantin Noica își începe hermeneutica din *Sentimentul românesc al ființei* (1978) cu discuția poemului *Luceafărul*, apoi continuă cu basmul popular *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*. Filozoful care îl venera pe Mihai Eminescu (vezi *Gânduri despre omul deplin al culturii românești* – 1975 și *Introducere la miracolul eminescian* – 1992), găsește în cele două opere literare posibile ilustrări ale modelului ontologic[3] prezentat în *Devenirea întru ființă - Volumul II* (1981). Mă opresc, pentru câteva clipe, asupra *Luceafărului* eminescian, poemul unei iubiri neîmplinite.

Noica îl vede pe Hyperion - „pe deasupra mergătorul", o stea personificată, ca pe un duh rătăcitor „în pura lui desprindere de orice". Cu greu îi putem imagina chipul. „Un mort frumos" îl numeşte Eminescu pe acest *zburător* căruia îi este refuzată iubirea cu o fata din carne şi sânge, în ciuda poveştilor din mitologia greacă, unde zeii şi semizeii se pot amesteca cu muritoarele. Cătălina, fata din poemul eminescian, nu este o fată oarecare din mitologia greacă, ci una circumscrisă în „*sentimentul românesc al ființei*", care nu vrea (pentru că se teme) să rupă ordinea firii. „O natură generală, de o parte, îşi dă toate determinaţiile ce îi sunt în putinţă; o natură individuală, de altă parte, o întâmpină cu determinaţiile ei, cu chemarea şi dăruirea ei de sine – dar determinaţiile lor nu se întâlnesc şi modelul fiinţei nu se împlineşte" – spune Noica[4]. Luceafărul sau geniul este natura generală, iar Cătălina este natura individuală. Întâlnirea celor două dimensiuni ontice nu ar fi trebuit să se întâmple, este un fel de accident cosmic. Dar nu este aşa orice mare iubire? Determinaţiile sunt caracteristicile lor de făpturi trăitoare în dimensiuni diferite – Luceafărul (Hyperion) are aripi care îl duc, cu viteza luminii, în zbor printre galaxii, iar Cătălina este o fată frumoasă, „din rude mari, împărăteşti" (Noica subliniază că nu este nici măcar vreo prinţesă, ci doar o fiică de curtean), care sfârşeşte în braţele unui băiat „de pripas" (Cătălin).

Citind dialogul dintre Luceafăr şi Demiurg, Noica îl numeşte pe cel din urmă „Părintele cel mare". În aceste strofe, virtuozităţile poetice şi stilistice ale lui Eminescu l-au făcut şi pe filozof să exclame: „Dacă astăzi fiinţa românească ţine, este într-o măsură, poate încă nedeplin lămurită, dar sigură, pentru că a trecut un Eminescu prin lumea ei" [5].

„Reia-mi al nemuririi nimb / Și focul din privire, / Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire…" [6]

[3] Constantin Noica propune o relație între trei termeni: *individual – determinații – general* (I – D – G). Pe scurt, relația ar suna așa: „un individual ale cărui determinații se convertesc în cele ale generalului" (*Devenirea întru ființă*, *Tratat de ontologie*, Humanitas 1998, pag. 268). Noica explică fiecare termen și analizează relațiile dintre aceștia în *Tratatul de ontologie* (Partea a II-a a *Devenirii întru ființă*).

[4] Constantin Noica*, Sentimentul românesc al ființei*, Humanitas 1996, pag. 93

[5] ibid., pag. 100

[6] Mihai Eminescu, *Luceafărul*, Wikisource (Luceafărul (Eminescu) - Wikisource)

Demiurgul îi oferă Luceafărului soluţii acceptabile la cererea lui neobişnuită: „poate fi natură generală în multe feluri, şi Părintele i-o spune. (…) Câte nu poate fi natura generală, în haosul lumii, scoţând lumea tocmai din haos? Aşa s-ar putea ajunge, din devenirea întru devenire, la devenirea întru fiinţă” [7]. Demiurgul îi poate da înțelepciunea tuturor filozofilor, puterea armată a tuturor împăraţilor şi generalilor, talentul tuturor artiştilor, dar nu îi îndeplineşte Luceafărului dorinţa de a se coborî la natura umană. Desăvârşirea fiinţei, prin inversarea modelului lui Noica (G – D – I, adică de la general la individual) nu se poate împlini prin renunţarea la fire. Prin urmare, nici Cătălina nu ar putea urca la dimensiunea Luceafărului, nemuritor şi rece. Dar ea nu îşi doreşte asta. Luceafărul vrea iubire la nivelul condiţiei umane pentru că e singura condiţie în care strălucirea şi focul unei astfel de iubiri sunt posibile.

Fata din poem nu vrea să urce la nemurirea Luceafărului, mulțumindu-se cu „cercul strâmt” al existenței umane. Nu la fel stau lucrurile cu Făt-Frumos, în *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

Făt Frumos - Fiul Risipitor

Constantin Noica a scris *Basmul ființei și Tinerețe fără bătrânețe*, căutând o împlinire formală a teoriilor sale filozofice, dar și un comentariu despre durata și sensul vieții pământești, din perspectiva etosului popular românesc. Am plecat la drum alături de filozoful român şi de fiul său - Ieromonahul Rafail Noica, un important teolog contemporan, comparând cele două viziuni ontologice, atât de ofertante şi complementare, cu propria mea interpretare a basmului.

Tonul lui Noica este când savant, când mucalit. De fapt, el repovesteşte basmul, trecându-l prin filtrul erudiţiei sale impresionante, împodobindu-şi interpretarea cu arhaisme şi expresii folosite de însuşi Ispirescu, culegătorul-tipograf al basmului. Interpretarea sa poartă ecouri de la *Geneză* până la *Sfânta Evanghelie după Luca* şi, zeci de secole mai târziu, spre Goethe şi al său *Faust II*. În intriga acestui basm zace ascunsă cheia interpretării mele, care diferă de cea a filozofului. Dar, deși părem a parcurge drumuri diferite, în mod misterios, din fiecare gând al lui Noica se desprinde o cărare către gândul meu.

Încă din start, basmul are o premoniție întunecată, despre o ratare a umanității deghizată în împlinirea ei. Un copil care nu vrea să se nască e un semn rău, mai ales când acel copil era de mult așteptat. O dramă similară descoperim în poveștile propuse de regizorul Matteo Garrone în *Tale of Tales* (2015), unde vedem o regină capabilă de fapte înfricoșătoare pentru a-și împlini dorința de a procrea. Împăratul și împărăteasa nu pot face copii. Nu cunosc încă lumea tehnologiei care manipulează și prelungește vieți, dar care amenință însăși esența vieții biologice (ADN-ul), prin puterea microundelor și a aditivilor alimentari. Situația monarhilor evocă naşterile minunate din Biblie (vezi Sara, Sfânta Ana), dar vorbește și despre lumea contemporană, a popoarelor civilizate și îndestulate, care se confruntă cu diverse probleme de fertilitate. Vraciul la care se apelează este un „unchiaș dibaci” și arogant, care cheamă monarhii să vină la el. Odată ajunși acolo, vraciul îi întâmpină astfel: „Bine ați venit sănătoși; dar ce îmbli, împărate, să afli? Dorința ce ai o să-ți aducă întristare.”[8] Iar, mai apoi, le spune: „numai un copil o să faceți. El o să fie Făt-Frumos și drăgăstos, și parte n-o să aveți de el.” Ursirea vraciului, care este și clarvăzător, nu îi sperie defel de viitorii părinți. Ei se întorc veseli cu leacurile la palat. Noica plasează cuplul

[7] Constantin Noica, op. cit., pag. 97

[8] Petre Ispirescu, *Basme*, Editura Tineretului, 1965. Toate citatele din *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* au aceeași sursă.

împărătesc în „lotul omenesc comun, de a deveni ca om întru o mai departe devenire, aşa cum înveţi câte ceva ca să faci pe altul să înveţe, trăieşti ca să faci pe alţii să trăiască şi recunoşti, tot împreună cu Goethe (profet al devenirii întru devenire şi pentru care ea ţine loc de fiinţă), că singurul sens al vieţii este viaţa."[9] Întru ce să se nască copilul? – întreabă filozoful. Întru așteptarea ființei înseși. Făt-Frumos este un fel de Luceafăr pe dos, pentru că se naşte cu dorul eternităţii, în timp ce Luceafărul are dorul finitudinii, al repaosului. Un dor cu atât mai neobișnuit, de vreme ce copiii nu pot deosebi viața pământească de viața veșnică, pentru că nu ştiu ce este moartea. Făt-Frumos se va dovedi un om rătăcitor, aşa cum Hyperion era un duh rătăcitor, „în pura lui desprindere de orice". Copilul nu vrea să se nască până ce nu i se făgăduieşte un destin măreț: *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Dar făgăduinţa este doar o minciună spusă la disperare, aşa cum împăratul va recunoaşte, peste ani, în faţa fiului adolescent, venit să îşi revendice darul: „Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac."

Dacă îl comparăm pe Făt Frumos cu **Fiul Risipitor**, din parabola evanghelică (Luca, 15.11-32), basmul capătă o dimensiune şi mai profund creştină. În *Devenirea întru ființă*, descoperim propria hermeneutică a lui Noica în fața Pildei Fiului risipitor, care îl preocupase mult timp: „Fă ce-ţi place şi fă ce trebuie se încorporează direct în două tipuri de circulaţie universală, (…) care reprezintă, mai mult decât orice sistem etic, extremele eticului însuşi: sunt tipul fiului risipitor şi al fratelui său."[10] Dintre cei doi, Noica mărturisește (în *Jurnalul de la Păltiniș*) că ar fi vrut să fie Fiul Risipitor, dar de fapt a fost fratele. Nici Făt-Frumos nu este un Risipitor până la capăt. El nu își cere moștenirea, care ar fi fost impresionantă și suficientă pentru o viață de huzur, ci doar merindele trebuincioase pentru drum. Dar e hotărât să plece în acea „ţară îndepărtată", despre care vorbește pilda („fiul cel tânăr a strâns totul şi a plecat într-o ţară îndepărtată" – Luca, 15.13). Tovarășul său este un cal năzdrăvan, cel mai bubos și răpciugos din grajd. Alegerea lui, dar și a armurii vechi și ruginite (care aparținuse tatălui său) face cu ochiul către altă capodoperă a literaturii universale: ***Don Quijote***. După șase săptămâni de îngrijire, calul se leapădă de înfățișarea jalnică, arătându-și cele patru aripi. Noica vede în cal un *daimon* din mitologia greacă (din radicalul *da-* „a divide"), un mijlocitor între lumi – lumea firii și lumea ființei. Poate că Noica a luat în calcul și actuala formă a cuvântului – *demon*, „spirit rău, al neliniștii și dezbinării, care ispitește pe alții la fapte rele" (Dex).

Presimțirea părinților este rea, așa cum rele s-au arătat toate semnele de până acum: profeția vraciului, naşterea întârziată, odată prin sterilitate, apoi prin plânsul copilului în pântecele mamei, dorința nefirească a lui Făt-Frumos. Părinții „simt bine că despărţirea poate însemna şi moarte, dar nu înțeleg bine despre ce moarte e vorba"[11]. Căutarea lui Făt-Frumos îl va duce *în alt plan de realitate*, lănsându-i pe părinți în planul din care a plecat. Odată cu plecarea eroului, caracterul de *bildungsroman* devine pregnant. De fapt, putem vorbi despre un „bildungsmärchen" (basm de formare), așa cum este și parabola creștină a Fiului Risipitor, pentru că unul este fiul plecat în lume, iar altul va fi omul întors acasă. Făt-Frumos își lasă avuția oştenilor, în acest fel asemănându-se cu un monah pregătit să înfrunte pustia, în căutarea unui absolut de ordin spiritual. Așa ar anunța și răsăritul spre care porneşte, cale de „trei zile și trei nopți, până ce ajunse la o câmpie întinsă, unde era o mulțime de oase de oameni." Îl aşteaptă trei încercări (vom găsi cifra 3 peste tot în acest basm), trei obstacole pe care viteazul neînduplecat trebuie să le depășească în călătoria sa. Primele două, Gheonoaia si Scorpia, sunt întruchipări fabuloase ale unor umanități ratate, avertismente pentru omul care se pregătește să le repete tragedia. Calul își anunță stăpânul că se află pe moșia unei

---

[9] Constantin Noica, op. cit., pag. 105.

[10] Constantin Noica, *Devenirea întru ființă*, Humanitas 1998, pag. 67

[11] Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Humanitas 1996, pag. 113

Gheonoaie (Dex: ciocănitoare; femeie rea și cicălitoare). Iată că acest *demon* – calul – joacă rolul unui veritabil ghid către lumea Tinereții fără bătrânețe, cunoscând drumul și obstacolele cu care este presărat. Naratorul nu ne oferă prea multe detalii despre Gheonoaie, lăsându-ne să ne-o imaginăm ca pe o pasăre monstruoasă, poate ceva coborât din pictura lui Bosch. Dar, tot prin gura calului, ne spune că „a fost și ea femeie ca toate femeile, dar blestemul părinților pe care nu-i asculta, ci îi tot necăjea, a făcut-o să fie Gheonoaie". Basmul, spune Noica, nu îi face și pe părinţii eroului, „în mâhnirea lor că nu sunt ascultaţi, să se revolte şi să blesteme, ci doar pune înaintea feciorului, ca o primă încercare, aceea de a înfrunta o făptură blestemată de părinţi"[12]. Calul este adevăratul erou al acestei confruntări (așa cum recunoaște și Gheonoaia, felicitându-l), pentru că aripile sale îl ridică pe Făt-Frumos deasupra monstruoasei creaturi. Săgetată în picior, Gheonoaia cere îndurare, „dându-i înscris cu sângele său".„Suntem încă în lumea zămislirii oamenilor din sânge", spune Noica, „şi de aceea sângele reprezintă suprema garanţie". Sora („cosângeana") Gheonoaiei, Scorpia, și ea femeie transformată în balaur cu trei capete, este învinsă printr-un scenariu identic. În cele două arătări, filozoful vede „blesteme ale acestei lumi împotriva celui ce o părăseşte", prima fiind blestemul lumii imediate, a doua – al lumii îndepărtat-apropiate. Ambele îl omenesc pe Făt-Frumos după ce sunt învinse, ba mai mult, eroul le înapoiază piciorul, respectiv capul tăiat. „În cele două desprinderi – cea de familie şi de semenii omului – ca şi într-a treia care urmează, desprinderea de natura însufleţită, s-ar putea vedea caracterul arhaic al basmului, născut poate într-o lume ce lega pe om prin coduri şi rânduieli bine determinate"[13].

Eternitatea virtuală

A treia încercare este și cea mai grea: o pădure deasă, populată de cele mai sălbatice fiare. Calul atotștiutor anunță că, dincolo de acest ultim obstacol, este palatul unde locuiește *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Calul pare că mai trecuse, cândva, pe acele meleaguri și, odată ajuns, el se va simți ca acasă. Totodată, calul invocă *Tinerețea... și viața... la singular, lăsându-ne să o înțelegem ca personaj,* locuind într-un palat, numit și „casă". Pădurea este hotarul care desparte lumea firii de lumea ființei, în viziunea lui Noica, iar animalele – „ultimele oşti ale firii celei nesocotite de Făt-Frumos în numele fiinţei". Firește, calul va zbura peste pădurea nebună, profitând de ora la care fiarele se adunau pentru a fi hrănite, detaliu cunoscut numai de el. Odată aterizați eroii în curtea palatului, care strălucea mai puternic decât soarele, ni se pare că totul s-a terminat destul de repede, și parcă nu ne vine a crede că am și ajuns la capătul poveștii. Dar naratorul popular livrează un fals punct culminant chiar în pragul celui mai misterios și fascinant capitol al basmului, înțesat cu personaje, dialoguri și întâmplări criptice.

Naratorul ne-o prezintă pe „doamna palatului" – „o zână naltă, supțirică și drăgălașă și frumoasă". Ea hrănise sălbăticiunile pădurii și le oprise să-l sfâșie pe Făt-Frumos, mai mult de bucurie că a venit, „căci nu mai văzuse până atunci suflet de om pe la dânsa". Aici, ca și în alte dăți, basmul se joacă cu atenția cititorului. Dacă nu mai văzuse suflet de om, atunci de ce îl întâmpină pe erou astfel: „– Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici? – Căutăm, zise el, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte.* – Dacă căutați ceea ce ziseși, aci este."

Noica vede întreaga omenire în acest „*căutăm*". Stăpâna sau „Doamna cea mare", așa cum o numește Noica (care îl numea pe Demiurg „Părintele cel mare"), este, în interpretarea filozofului, „întruparea tinereţii fără bătrâneţe căutată. Şi ea nu este numai întruparea ei, ci şi dispensatoarea de tinereţe fără bătrâneţe". Ea este o față a *ființei* însăși,

[12] ibid., pag. 113
[13] ibid., pag. 114

anume fața *individuală* (I), singura activă în real, singura care poate dialoga cu individualul uman (Făt-Frumos). Dar curând aflăm că doamna este sora cea mică pentru alte două surori mai mari, „una ca alta de tinere". Citindu-le în cheia simbolisticii cifrei 3, care domină basmul, am crede că femeile sunt înfățișări ale Treimii. Rămâne să analizăm cât de divină este natura lor. Amintindu-ne modelul ontologic construit de Noica (I -D -G), suntem conduși spre asimilarea celorlalte două surori termenilor filozofici D (determinații) și G (general), cu observația că, „în cazul cel fericit al împlinirii modelului fiinţei, nu mai poţi deosebi între general şi determinaţii, căci generalul se revarsă neîncetat în determinaţii şi acestea se readună neîncetat în ordinea generalului."[14] De aceea, surorile doamnei sunt un fel de ecouri ale sale, prezențe mai mult decorative, nu sunt caracterizate și nu le vedem în contact direct cu Făt-Frumos. Filozoful notează că fiinţa din basm „nu este o divinitate orbitoare de frumuseţe şi lumină, nici vreun Dumnezeu mânios, sau fiinţa cea sferică a lui Parmenide anticul, fără ochi, fără mâini, fără glas…"[15]

Este Doamna (sora cea mică) o Evă, stăpână în Eden, care îl așteaptă pe Adam? Este Făt-Frumos un Adam venit să completeze lipsa acestei grădini aparent perfecte? Într-adevăr, sosirea lui Făt-Frumos „repetă scenariul oricărei Geneze", cum îl numește Noica, anume cunoașterea tuturor lighioanelor pădurii. Acele fiare sălbatice, care erau gata să-l sfâșie, sunt acum niște „pui" care trec prin fața noului lor prieten. Cele trei femei apar ca niște zâne, personaje stereotipe ale acestei specii literare, dar pot fi decodificate în esența unor *iéle,* sau *sirene*, menite să ademenească muritorii și să îi conducă la… moarte. Doamna palatului îl privește cu milă pe Făt-Frumos. Mai degrabă ar fi compătimire, nu bunătate, sau blândețe. Poate nu este primul om care a venit în lumea lor, de vreme ce calul (trimis „să pască pe unde va voi"), pare un complice al acestei „capturi". Cele trei nu trebuie să fie demonice pentru că sunt femei, deși nu putem ignora puseurile de misoginism popular în această privință (și Gheonoaia și Scorpia erau tot femei la origine), ci pentru că stăpânesc o ***parodie a Creației***. Ele imită gesturi (introducerea omului în Eden) și forme arhetipale (Persoanele Sfintei Treimi), precum umbrele din Peștera lui Platon[16]. Tinerețea este fără bătrânețe și viața este fără de moarte pentru că, în acel loc, timpul este suspendat. Nu tocmai ca în *adevăratul* Eden, unde timpul nu exista încă (moartea, deci istoria începe cu nesocotirea poruncii lui Dumnezeu, după gustarea fructului oprit). „Fetele acestea, spune Noica, nu erau chiar ca aşa-numiţii *dei otiosi*, acei zei leneşi, care s-au retras în cerul lor, după ce au făcut lumea, şi parcă nu mai ştiu bine ce să facă de atunci înainte. Dar isprăvi noi nu făceau nici ele, sau nimic nu le scotea din plictisul tinereţii fără bătrâneţe şi al vieţii fără de moarte, astfel încât li se urâse."[17] Lumea în care rătăcește Făt-Frumos e plăsmuită din uitare, pierderea sinelui și a rostului[18]. Seamănă cu acele insule în care se retrag milionarii bătrâni, plictisiți de bine și de viață, sau cu imensul studio TV în care Truman (din excepționalul film *Truman Show* – 1998) își petrecuse întreaga existență.

Noica speculează cum că în „Lumea ființei atinse" totul ar fi pe dos, ca într-o oglindă a lumii reale. Dar Tinerețea fără bătrânețe este un *loc*, nu o persoană (sora cea mică). Este o lume *ireală*, sau, cum ar spune Ierom. Rafail Noica – *închipuită*. Părintelui Rafail Noica, vorbind despre iad spune: „Mândria făurește o realitate a ei și trăiește în acea realitate închipuită. Închipuirea este o *realitate virtuală*". Adevărul este Dumnezeu. Tot ce nu este Adevăr, este închipuire, și „câtă vreme nu suntem în Dumnezeu, suntem în iad." Deci „iadul

[14] ibid., pag. 118
[15] ibid., pag. 116
[16] A se vedea Alegoria (sau Mitul) Peșterii din *Republica* lui Platon (380 î.Hr.).
[17] Constantin Noica, op. cit., pag. 120
[18] *rost* ca rânduială, ordine, sens, rațiune; vezi și Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Humanitas 1996, pag. 23

este ***realitate virtuală***."[19] Părintele Noica își completează această inedită metaforă, care folosește un concept tehnologic foarte actual – *VR*, virtual reality[20], spunând că mândria este ștecherul, sau curentul electric care alimentează programul de realitate virtuală, pentru că mândria orbește omul în fața propriilor păcate. Păcatul, deși există, nu *este* cu adevărat. Nici viața de aici nu *este* încă, dar, în concepția celor doi Noica – tatăl și fiul, se numește *preființă* [21], pe când păcatul este *ne*ființă, moarte, sau opusul ființei, vieții, așa cum antimateria e opusul materiei, iar virtualul e opusul realului. Ieșirea din iad este pocăința, trezirea conştiinţei și „deschiderea ochilor". Ea duce la recunoașterea păcatelor și la întoarcerea către Dumnezeu - Adevărul, „singura realitate adevărată și cauza unică a tuturor realităților" [22].

Tinerețea fără bătrânețe este o realitate virtuală, sau *eternitate virtuală*. Iar cititorul poate să cugete mai departe ce anume a făurit-o: mândria lui Făt-Frumos, sau altă ispită. Omul poate să rămână captiv la nesfârșit în iad, adică în inerția amăgirii, în afara Adevărului. Este „țara îndepărtată" în care s-a dus Fiul Risipitor, şi „acolo şi-a risipit averea, trăind în desfrânări." [23] Făt-Frumos nu își cheltuiește averea, dar își va cheltui viața, în compania unor umbre. „Femeile îl rugară să locuiască de aci înainte cu dânsele, căci ziceau că li se urâse, șezând tot singurele". Apoi eroul „se însoțește" cu fata cea mică, un alt gest care parodiază Creația – ceea ce imită creatorul se însoțește cu o creatură. Omului i se dă voie să se plimbe prin grădinile și pajiștile lor, cu interdicția (și ea inspirată din Geneză) de a pătrunde în Valea Plângerii. Numele pe care îl poartă această vale ne trimite la Psalmi (83.7) și din nou la Sf. Luca („acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților"). Noica își așează ideile următoare în propoziții de o mare frumusețe literară: „în fapt, nu se petrecu, la prima vedere, cine ştie ce răsturnare prin aceea că Făt-Frumos nimeri iepurele abia cu a treia săgeată şi trebui să coboare niţel în Valea Plângerii, mergând să-l ia. Nu se întâmplă decât că, întorcându-se aşa cu iepurele spre casă, Făt-Frumos simţi cum se ridică uşor, cât o undă pe lacul cugetului, ceva care până atunci stătuse bine aşezat în *vremea uitată*. Cuta gândului se ridică încetişor din uitarea vremii, şi tânărul îşi aminti, începu să-şi amintească. Dar atâta tot era de ajuns, pentru lumea fiinţei, ca ea să se clatine".[24] La fel de seducător ne povestește și autorul anonim, cum Făt-Frumos petrecea și se desfăta în vremea uitată, „ca un fericit". Apoi, chiar în fraza următoare, în timpul vânătorii iepurelui, „nefericitul" nu băgase de seamă că trecuse în Valea Plângerii. Atât de mică e distanța dintre fericire și nefericire: cât un punct sau o virgulă.

Valea Plângerii este „țarina cu porci" unde ajunge să lucreze Fiul risipitor, toposul blestemat de cele trei iéle, dar, paradoxal, menit să readucă simțirea în omul rătăcit. Este ușa prin care Truman părăsește imensul studio TV, sau pastila prin care Neo este invitat să iasă

[19] Cuvânt susținut de părintele Rafail Noica în data de 19.10.2017, Limours, Franța, (3) Câtă vreme nu suntem în Dumnezeu, suntem în iad! - Părintele Rafail Noica - YouTube (accesat 15.01.2020)

[20] realitate virtuală – ambianțe artificiale, create pe calculator, care oferă o simulare a realității atât de reușită, încât utilizatorul poate căpăta impresia de prezență fizică aproape reală, atât în anumite locuri reale, cât și în locuri imaginare. (Wikipedia)

[21] „Viața pământească este o gestație în așteptarea vieții veșnice" – spune Rafail Noica. „De mulți ani de când am auzit expresia profesorului Noica *devenirea întru ființă*, am adoptat-o pentru a exprima ceea ce se întâmplă acum: cea de a doua gestație a omului pe pământ, gestație întru Duhul Sfânt. Este o gestație care se distinge de prima, cea biologică, prin faptul că Dumnezeu acum nu mai spune "Să fie" și devine, ci acum Dumnezeu Se adresează omului prin cuvânt si prin cuvântul rugăciunii omul răspunde lui Dumnezeu". Din Interviul cu Părintele Rafail Noica, Victor Roncea Blog, 19.10.2010 (Parintele Rafail Noica despre relatia cu tatal sau, filosoful legionar Constantin Noica: Tatal meu trebuia sa devina calugar, nu filosof! Nu pot intelege filosofia. Trebuie sa fii implinit, intru Dumnezeu | Victor Roncea Blog, accesat 14.05.2019)

[22] *Biblia cu ilustrații*, trad.: Bartolomeu Anania, Mitropolit al Clujului, Editura Litera 2011, pag. 119 (nota traducătorului)

[23] Luca, 15.13

[24] Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Humanitas 1996, pag. 123

din *Matrix* (vezi filmul omonim din 1999). O spărtură în virtual, un teritoriu în care nefirescul cedează teren firii, iar aceasta pătrunde de dincolo, din lumea reală. Și, ca în multe alte ficțiuni sau științe-ficțiuni (SF), memoria recuperată e cea care face posibilă trezirea conștiinței și evadarea dintr-un fel de captivitate. Cu doar câteva zile sau săptămâni în urmă, Făt-Frumos le evoca femeilor imaginea părinților, depănându-și „istoria și ce păți până să ajungă la dânsele". Apoi, în câteva zile, își pierduse trecutul în „vremea uitată". Dar tocmai imaginea părinților se întoarce pentru a-l bântui. Memoria suprimată se răzbună prin nostalgie (gr. *nóstos álgos* – amintire dureroasă), iar reverberația amintirii în cuget iscă o reacție în lanț.

„– Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii! îi ziseră femeile, cu totul speriate. "

Íelele cunosc „fizica" lumii virtuale în care trăiesc, dimensiunea paralelă în care timpul este suspendat, și, odată cu timpul, memoria și istoria pământeană. Abia acum femeile îl avertizează pe erou că petrecuse cu ele *secole*, nu zile, cum ar fi crezut. Dar Făt-Frumos nu mai poate de dorul părinților. Vrea să părăsească iadul confortabil doar puțin, pentru a se întoarce apoi și a nu mai pleca niciodată. Dar nu știe și nici nu vrea să știe că își riscă desființarea. Femeile suspină și lăcrimează la gândul despărțirii de tânărul Făt-Frumos. Aceste sirene cunosc slăbiciunea oamenilor pentru „timpul rostitor", care le destramă cântecul. Pierderea unei ființe umane, o pradă rară și valoroasă, le întristează. Dar Făt-Frumos a devenit opac la rugile lor și ale calului. „Venindu-şi în sine, a zis: (…) Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta." (Luca, 15.18) „Fiul risipitor îşi trăieşte viaţa cum vrea", spune Noica în *Devenirea întru fiinţă*, „până în ceasul *căinţei*. Prin căinţă, făptuitorul se întoarce asupra faptei şi o reface. Lipsa de sens a întregului creează în făptuitor dispoziţia de a relua faptă cu faptă şi de a le reface pe plan ideal, de a se reface deci pe sine. (…) Acum ştie că libertatea sa nu ţine de bunul său plac, ci de o rânduială. (…) El plecase în lume fără să aibă dinainte calea; nu era călător, era cu adevărat rătăcitor. Acum vrea să nu mai rătăcească, vrea să ştie, să meargă drept. Se întoarce deci acasă, ca să ia lucrurile de la început, aşa cum trebuie." [25]

Întoarcerea nemuritorului

Întoarcerea lui Făt-Frumos, ca și întoarcerea Fiului risipitor, este devenirea întru ființă. Plecarea a fost rătăcirea în afara ființei. Într-adevăr, acesta este basmul unei deveniri, dar devenirea se întâmplă abia la final. Calul, care știe că întoarcerea este fatală, îi adresează lui Făt-Frumos o ultimă ispită: să rămână în lumea amăgirii veșnice. Iar de nu, să îl lase pe el să se întoarcă acolo, îndată ce Făt-Frumos va intra în palatul părintesc: „Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas." Comparat de Noica cu înțeleptul Chiron, învățătorul lui Ahile și al altor eroi, calul ne seamănă acum cu altă figură din mitologia greacă: Charon, luntrașul care conduce morții către Hades. Ieșind din sincopa (sau bucla) temporală, basmul nu are doar uimitoarea intuiție a relativității einsteiniene, ci și premonița unui viitor similar cu prezentul nostru, al cititorilor. Făt-Frumos coboară într-un timp al ecosistemelor amenințate cu dispariția, al poluării și urbanizării forțate. Realitatea în care se întoarce, cândva mitică, populată de Scorpii si Gheonoaie, este azi cotropită de forța civilizatoare a istoriei. Este un spațiu defrișat, demitizat, desacralizat, în care nimeni nu îl mai (re)cunoaște, nimeni nu îi mai „taie calea". Dimpotrivă, la auzul întrebărilor sale legate de Scorpie și Gheonoaie, unii contemporani răspund că „bunii lor auziseră de la străbunii lor povestindu-se de asemenea fleacuri", iar alții „râd de dânsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba și părul îi albise." Ce frumos și discret adaugă naratorul această observație, completând

[25] Constantin Noica, *Devenirea …*, pag. 68

tabloul tragic al eroului – un Fiu risipitor care nu mai are unde să se întoarcă. Nu mai are un părinte care să spună: „mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat”. Făt-Frumos îmbătrânește cu fiecare pas făcut pe pământul natal. Aici, timpul își recuperează pierderea, ca să spun așa, pe măsură ce eroul recuperează spațiul, acel spațiu al libertății pe care îl revendicase de la părinți, părăsindu-i în căutarea tinereții fără bătrânețe. Întoarcerea în real consumă vraja care l-a ținut blocat în timp. Și, astfel, „plecă cu barba albă până la brâu, simțind că îi cam tremurau picioarele, și ajunse la împărăția tătâne-său”. Mi-l imaginez întorcându-se în Bucureștiul de azi, trecând prin Piața Victoriei, în drum spre Curtea Veche. Printre autobuze și mașini grăbite, pietonii îl privesc pieziș și îl arată cu degetul: un Don Quijote evadat din cartea lui Cervantes, un bătrân nebun, îmbrăcat în haine ponosite de prinț.

Începe cel mai sfâșietor capitol final din istoria basmelor populare: „În cele din urmă, ajunse la palaturile în care se născuse”, spune Noica, în sincron cu naratorul, „şi astfel bucla se închide: omul a revenit la locul său de obârşie şi, într-un fel, ciclul destinului său s-a încheiat. Dar asta n-o ştie încă el; o ştie calul, care îi sărută mâna. (…) Dar ştia bine el, calul, de ce îi săruta mâna, că doar nu i-o fi sărutând-o de bucurie că reveniseră pe pământul morţii. Şi de aceea abia aşteptă să-i spună stăpânul: *Du-te sănătos, că şi eu nădăjduiesc să mă întorc peste curând*, că o şi porni îndărăt spre veşnicie, *ca o săgeată de iute*. Ce poţi spune, în faţa acestei aparente necredincioşii a calului?” [26] – întreabă filozoful. Dar nu îl mai lăsăm să răspundă, pentru că, în interpretarea noastră alternativă, calul este un demon, care se grăbește să se întoarcă în eternitatea virtuală. Refăcuse același ciclu al plecării și întoarcerii din palatul împărătesc, dar nu îmbătrânise alături de Făt-Frumos. Ne este clar, acum, că această făptură nepământeană, nesupusă legilor firii, era hărăzită să slujească „lumea ființei”, adică a neființei. Iar sărutul mâinii este sărutul lui Iuda, înainte să-l părăsească pe erou în ghearele destinului implacabil. Iadul este uitarea, dar poate fi și *amintirea, fără puterea de a mai schimba ceva*, așa cum spune titlul unei piese de Jonas Gardell. Eroul nu mai are un părinte în brațele căruia să cadă, plângând, precum Fiul risipitor. I-au mai rămas doar amintirea vieții netrăite, dărâmarea iluziilor, pierderea comorilor tinereții, durerea fericirii trecute… singurătatea… „Văzând palaturile dărămate și cu buruieni crescute pe dânsele, ofta și, cu lacrămi în ochi, (…) ocoli de vreo două-tei ori, cercetând fiecare cămară, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; se pogorî apoi în pivniță.”

„Doar acolo”, spune Noica, „în pivniţele astupate ale realului şi cugetului, mai era de găsit, adânc îngropată, viaţa sa trecută. Timpul devorator îl prinsese acum în vârtejul său, îl orbise aproape (ca pe Faust în anii târzii), astfel că el nu mai putea vedea decât *ridicându-şi pleoapele ochilor cu mâinile*.” [27] Moartea nu vine, ci stă, îl așteaptă pe erou să vină. Este personificată, ca în toate poveștile românești. Doar că, aici, în chichița[28] din lădiță, stă moartea individuală a eroului, „nu moartea generală, care, cu coasa ei, vine să reteze tot ce este viață pe pământ”, nici moartea pe care Ivan o vâră în turbinca sa, adaugă Noica, cu un zâmbet în colțul gurii. Uscată și încovoiată de atâta așteptare, moartea mai are, totuși, puterea să-l pălmuiască pe bătrânul Făt-Frumos, pentru impertinența lui. „Omul acesta avusese impertinenţa să iasă din condiţia sa de om, depăşind pura devenire întru devenire. Trebuia un act de violenţă, pentru ca restul de fiinţă din el să se facă praf şi pulbere, intrând în ordinea neființei.” [29] Dar Făt-Frumos intră în ordinea *ființei*, prin moarte. Neființa fusese tinerețea veșnică, lumea virtuală, orbirea, uitarea. Iadul. Poate că acesta e singurul basm în care eroul pierde totul, dar se regăsește pe sine, moartea fiind gestul ultim de regăsire a sinelui pierdut. Adică a Dumnezeului pierdut din el.

---

[26] Constantin Noica*, Sentimentul românesc…*, pag. 130
[27] ibid.
[28] *chichiță* – ladă, cutie de lemn pentru păstrarea banilor sau a obiectelor de valoare (Dex)
[29] Constantin Noica, op. cit., pag. 132

Încheiere: Adevăr sau închipuire?

Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte este unul din cele mai fascinante şi originale basme extrase din folclorul românilor, traversat de marile teme creştine, prezente la naşterea acestui folclor: ce este viața? ce este moartea? ce este iadul? ce este Raiul? Dincolo de posibilele interpretări ale basmului, filozofia lui Constantin Noica transmite speranță, pe măsura încercărilor prin care a trecut marele gânditor român, în timpul regimului comunist. „Acesta este un îndreptar pentru adulți", spuneam la începutul eseului. Deci care ar fi îndemnul basmului?

Spre finalul studiului său, Noica încearcă o explicație a tragediei lui Făt-Frumos: „Dacă iesim din condiţia noastră şi întârziem prea mult în nedeterminarea veşniciei, ne ajunge parcă un blestem: Să nu mai ştie de hodină, / Nici cina să mai fie cină, / Nici somul somn, / Nici casa casă, Să-i pese, fără a şti ce-i pasă. Aşa am fi acolo: am resimţi că ne pasă, adică ne apasă şi ne pune pe gânduri ceva, care nu este nimic; nimicul înveşnicit." [30] Și iată o posibilă decodificare: „Dacă iesim din condiţia noastră" = dacă ieșim din firea și rostul omului (*rost* ca rânduială, ordine, sens, rațiune). „Întârziem prea mult în nedeterminarea veşniciei" = întârziem în a decide cum ne vom trăi viața de aici. Nedeterminarea veşniciei este ceva abstract și echivoc, pentru că veșnicia nu este un atribut al vieții pământești. Nedeterminarea vieții de aici, care afectează felul cum va arăta viața veșnică, de dincolo de moarte, aceasta cred că poate atrage blestemul citat de Noica. „Ne pune pe gânduri ceva, care nu este nimic; nimicul înveşnicit" = iadul.

După mulți ani în care Sfântul Siluan Athonitul fusese chinuit de demoni, i S-a arătat Hristos și i-a dat acest sfat: „Ține mintea în iad și nu deznădăjdui". Părintele Rafail Noica, discipolul Sfântului Sofronie Saharov, care, la rândul său, a fost tocmai ucenicul Sfântului Siluan, oferă o tâlcuire pentru aceste cuvinte apăsătoare și, aparent, fără mângâiere: „*Ține mintea în iad* înseamnă *fii realist!* Să-mi asum ceea ce sunt, oricât de urât, oricât de rău. Nu e cazul să mă ascund îndărătul unei închipuiri, sau al unui tufiș, ca Adam [31]. Urmează partea a doua: *și nu deznădăjdui!* Pentru că din ceea ce sunt, real, din păcătoșenia mea mă scoate Dumnezeu." [32] *Trăiește în Adevăr, nu în închipuire!* – așa ar suna și îndemnul basmului. Sau poate doar așa mi l-am închipuit eu…

BIBLIOGRAPHY

Biblia cu ilustrații, trad.: Anania, Bartolomeu, Mitropolit al Clujului, Editura Litera, 2011

Colin, Vladimir, *Basme*, Editura Tineretului a CC al UTM, 1953

Eminescu, Mihai, *Luceafărul*, Wikisource (Luceafărul (Eminescu) - Wikisource)

Ispirescu, Petre, *Basme*, Editura Tineretului, 1965

Liiceanu, Gabriel*, Jurnalul de la Păltiniș,* Humanitas, 2017

Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Humanitas, 1996

Noica, Constantin, *Devenirea întru ființă*, Humanitas, 1998

Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, Humanitas, 1996

[30] ibid., pag. 133.

[31] „Iar când au auzit glasul Domnului Dumnezeu, Care umbla prin rai, în răcoarea serii, s-au ascuns Adam şi femeia lui de faţa Domnului Dumnezeu printre pomii raiului." (*Facerea*, 3.8)

[32] Din Conferinta audio: "Cuvantul proorocesc si experienta harului", Alba Iulia, 15 Nov. 2007 (accesat 15.01.2020)

Platon, *Opere V*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986

FILMOGRAPHY

The Matrix, r.: Wachowski Brothers, S.U.A., 1999
Tale of Tales, r.: Matteo Garrone, Italia, Franta, M.B., 2015
The Truman Show, r.: Peter Weir, S.U.A., 1998
Youth Without Youth, r.: Francis Ford Coppola, S.U.A., Romania, Franța, Italia, 2007

DEFINING AND APPLYING THE CONCEPT OF *ECOLOGICAL READING* AND *ECOCRITICISM*

Nagy Imola Katalin
Lecturer, PhD, Sapientia University of Cluj-Napoca

Abstract: *In the study we approach the concepts of ecological reading and ecocriticism, by circumscribing the emergence and evolution of these notions and outlining their potentials and limitations. We apply this rather recent type of criticism to the best novels written by the Hungarian writer Albert Wass, A funtineli boszorkány, translated into Romanian under the title Lângă Scaunul Domnului. We reflect upon the way the human psyche and mind resonate to the rhythms of nature. The aim of the study is to investigate the modalities in which ecocritical reading can be applied to this text and the ways in which new meanings emerge if we approach this work through the lens of ecological reading: the role and importance of nature, cycles of nature, the special knowledge that people belonging to nature possess, the protective space of the mountains as the territory of inner freedom, the advancement of civilization and the losses suffered by nature and the natural man.*

Ecocritica. Evoluție și concepte operaționale

Ecocritica, cunoscută și sub alte denumiri precum *studii culturale verzi/ green cultural studies, ecopoetică/ ecopoetics* și *critică literară de mediu/ environmental literary criticism* (cf. Matland, 2013) este abordarea interdisciplinară a literaturii și mediului, în cadrul căreia cercetătorii literaturii analizează texte literare care ilustrează preocupări legate de mediu și examinează diferitele moduri în care literatura tratează tematica naturii și a mediului. Ecocritica este studiul literaturii prin prisma altor domenii neliterare precum ecologia, biopolitica, istoria mediului, ecologia socială. Ecocritica este adesea folosită ca un termen umbrelă (cf. Marland, 2013) pentru orice aspect al științelor umaniste (de exemplu, mass-media, film, filozofie și istorie) care abordează probleme ecologice, dar funcționează în primul rând ca o teorie literară și culturală. Marland definește acest termen umbrelă ca semnificând acele abordări critice care explorează reprezentarea în literatură (și alte forme culturale) a relației dintre om și mediul înconjurător, în mare parte din perspectiva anxietăților legate de impactul distructiv al biosferei umane (Marland, 2013, 861). Aceasta nu înseamnă că ecocritica se limitează la literatură și cultură; ea încorporează idei și concepte din știință, etică, politică, filozofie, economie și estetică peste granițele instituționale și naționale (Gladwin 2017). Ecocritica este un domeniu de studiu literar care se dezvoltă rapid, având în vedere relația pe care o au oamenii cu mediul și care explorează modul în care natura și lumea naturală sunt imaginate reprezentate în textele literare..

În ceea ce privește istoricul conceptului, trebuie reținut faptul că un prim moment este reprezentat de apariția textului *Silent Spring* a lui Rachel Carson în 1962. Inspirat din acest text,

William Rueckert este primul care folosește termenul *ecocriticism/ecocritică* (cf. Barry, 2009, 240) în eseul său din 1978 intitulat *Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism /Literatura și ecologia: un experiment în ecocritică*. Intenția lui Rueckert a fost să aplice conceptele ecologiei la studiul literaturii. Rueckert defineşte termenul ecocritică drept „aplicarea ecologiei şi a conceptelor ecologice la studiul literaturii"[1]. Peter Barry (2009) menționează, de asemenea, articolul din 1974 al lui Karl Kroeber *Home at Grasmere* ca fiind primul care a folosit termenul *ecologic* în critica literară (cf. DeMott, 2018) Un alt text ecocritic timpuriu, *The Comedy of Survival/ Comedia supraviețuirii* de Joseph Meeker (1974), promovează ideea că problemele legate de mediu și criza acesteia este cauzată în primul rând de o tradiție culturală eminamente occidentală, în care se produce separarea culturii de natură și elevarea celei dintâi la o predominanță morală care a produs o inerentă pierdere de teren a celei din urmă. Defrișările, poluarea aerului, speciile pe cale de dispariție, pierderea zonelor umede, drepturile animalelor și consumerismul rampant au apărut ca probleme controversate care au pătruns în literatură[2], facilitând apariția ecocriticii. Joseph Meeker a folosit termenul *ecologie literară* pentru a se referi la „studiul temelor biologice și a relațiilor care apar în operele literare. Este simultan o încercare de a descoperi ce roluri au jucat literatura în ecologia speciei umane.[3]

Volumul lui Donald Worster *Nature's Economy* (1977) a devenit un manual pentru studiul gândirii ecologice de-a lungul veacurilor așa cum studiul lui Arnold Toynbee, *Mankind and Mother Earth* a înregistrat efectul civilizației umane asupra pământului și naturii (1976).

Ecocritica investighează relația dintre oameni și lumea naturală în literatură, modul în care sunt prezentate și analizate problemele de mediu, problemele culturale legate de mediu și atitudinile față de natură. Unul dintre principalele obiective ale ecocriticii este de a studia modul în care indivizii din societate se comportă și reacționează în raport cu natura și aspectele ecologice. Prin urmare, este un mod nou de analiză și interpretare a textelor literare, care aduce noi dimensiuni domeniului studiilor literare și teoretice[4]. Gândirea occidentală a avut adesea o atitudine mai mult sau mai puțin utilitară față de natură - natura este pentru a satisface nevoile umane. Cu toate acestea, după secolul al XVIII-lea, au apărut multe voci care cereau o reevaluare a relației dintre om și mediu și a viziunii omului asupra naturii.[5]

Ecocritica s-a cristalizat doar la începutul anilor 1990, deși apare concomitent cu alte tendințe recente în critica literară, critica feministă sau critica marxistă sunt de obicei citate în acest sens, ca fiind abordări transdiciplinare apărute concomitent cu ecocritica. Trebuie totuși reținut faptul că începuturile criticii marxiste sunt situate de teoreticiennji contemporani undeva în jurul anilor 1960-1970, cu toate că marxismul a penetrat adânc în domeniul literaturii încă de dinainte de primul război mondial sau chiar sfârșitul secolului al XIX-lea.

[1] https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/
[2] http://ehc.english.ucsb.edu/?page_id=2388
[3] https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/
[4] https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/
[5] https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/

Așadar anii 1990 aduc răspândirea spectaculoasă a ecocriticii prin două studii de bază, *The Ecocriticism Reader*, volum semnat de Cheryll Glotfelty și Harold Fromm respectiv *The Environmental Imagination* de Lawrence Buell. Cheryll Glotfelty fondează ecocritica definită ca un demers critc alternativ. Cercetătoarea a *ecologizat* domeniul literaturii prin antologia sa importantă, *Ecocriticism Reader* (publicat în 1996), care conține numeroase eseuri eco-critice despre ficțiune, dramă și alte forme de literatură. Buell a susținut că schimbarea mediului este posibilă prin texte literare creative (cf DeMott, 2018). După ce ecocritica își face apariția în critica literară americană, ea pătrunde și în critica britanică prin studiul lui Jonathan Bate, *Romantic Ecology: Wordsworth and the Environmental Tradition* (1991). Mulți critici britanici s-au inspirat din cartea lui Raymond Williams, *The Country and the City* (cf. DeMott, 2018)

Ecocritica s-a extins ca o teorie literară și culturală pe scară largă la începutul anilor 1990, odată cu formarea *Asociației pentru Studiul Literaturii și Mediului/ Association for the Study of Literature and Environment (ASLE)* la Western Literary Association (1992), urmată de lansarea revistei emblematice *ISLE: Interdisciplinary Studies in Literature and Environment.*

Evoluția și traiectoria ecocriticii a fost împărțită în *valuri*, arată Gladwin (2017), care subliniază faptul că primul val al ecocriticii a avut tendința de a adopta o abordare anistorică a naturii, trecând cu vederea mai multe dimensiuni politice și teoretice și tinzând spre o abordare celebrativă a sălbăticiei și a descrierii naturii. Al doilea val a oferit noi modalități de abordare a analizei literare, de exemplu, deconstruind abordările antropocentriste și aducând în scenă teme politico-sociale precum imperialismul și degradarea ecologică, pledoaria pentru animale și plante, genul și rasa definite drept concepte ecologice. Al treilea val pledează pentru o înțelegere globală a practicii ecocritice prin probleme precum încălzirea globală; el combină elemente din primul și al doilea val, dar își propune să treacă dincolo de proeminența anglo-americană. În prezent există sute de cărți și mii de articole și capitole scrise despre ecocritică. Ba mai mult, există tendințe transdisciplinare precum *ecofeminism* sau *post-colonial ecocriticism*, care încearcă să lege idei ale ecocriticii de idei ale criticii feministe sau postcoloniale, sugerând că distrugerea mediului și opresiunea femeilor ar fi profund legate (cf Marland, 2013, 861-862)

Cheryll Glotfelty și Harold Fromm definesc ecocritica drept studiul relației dintre literatură și mediul fizic (Glotfelty & Fromm 1996, xviii) Ecocritica este o modalitate largă pentru cercetătorii literari și culturali de a investiga criza ecologică globală prin intersecția dintre literatură, cultură și mediul fizic, susține Gladwin (2017). Inițial, savanții doreau să introduce un tip de analiză literară înrădăcinată într-o cultură a gândirii ecologice, care să conțină și angajamente morale și sociale față de activismul ecologic Gladwin (2017).

Ecocritica investighează probleme precum valorile ecologice care stau la baza operelor literare, implicațiile tematicii naturii în contextul operelor literare, spațiul sau mediul natural ca o categorie distinctă a analizei literare. Ecocritica examinează percepția umană asupra naturii sălbatice, virgine, a sălbăticiei și a naturii neatinse de intervenția antropogenă, modul în care spațiul natural s-a schimbat de-a lungul istoriei și dacă problemele legate de natură și de mediu

sunt reprezentate în cultura populară și în literatura modernă. Cu alte cuvinte, ecocritica este studiul aspectelor și implicațiilor ecologice și de mediu ale literaturii. Ecocritica dorește să răspundă la întrebări care se referă la cum este reprezentată natura în diverse opera literare, la rolul jucat de cadrul fizico-geografic în structura operelor, la cum influențează metaforele noastre asupra pământului felul în care îl tratăm, care este legătura dintre practica pedagogică sau creativă și comportamentul politic, sociocultural și etic actual față de pământ și alte forme de viață. Ipotezele, ideile și metodele esențiale ale ecocriticilor pot fi rezumate după cum urmează[6].

(1) Ecocriticii cred că aspectele culturii umane sunt legate de lumea fizică.

(2) Ecocriticismul presupune că toate formele de viață sunt interconectate. Ecocriticismul extinde noțiunea de „lume" pentru a include întreaga ecosferă.

(3) Mai mult, există o legătură clară între natură și cultură, unde tratamentul literar, reprezentarea și tematizarea pământului și a naturii influențează acțiunile asupra pământului. Ann-Catherine Nabholz (2004) privește modernismul literar printr-o lentilă ecocritică și încearcă să ofere o investigație a relevanței ecocriticii atunci când abordăm motive și teme moderniste, modernitatea constituind, în opinia cercetătoarei, o criză a culturii dar și o criză de mediu.

Menționăm că ecocritica are în comun cu demersal critic feminist sau cel marxist faptul că și ea este o formă de critică angajată (asistăm azi la o reverberație a artei și a criticii angajate). Diferența fundamentală dintre acestea este că elemente sau idei ale abordării ecocritice pot fi surprinse în opera literare de foarte multe secole,căci relația dintre om și mediu a fost documentată de mult timp prin opere literare. Ideile după care se ghidează critica feministă de exemplu nu au o istorie foarte veche, prin urmare grila de lectură feministă nu poate și nu trebuie să fie aplicată unor opere literare apărute cu foarte mult timp în urmă. Din punctul de vedere al literaturii și al criticii literare, noi optăm pentru formula *lectură ecologică* sau *ecologie literară* și subscriem la felul în care Joseph Meeker a folosit termenul pentru a se referi la prezența și rolul temelor biologice, naturale în operele literare. Literatura este emninamente o oglindă a societății și deși literatura este cea care reflectă societatea, ea poate interveni uneori în această realitate reflectată prin rolul educative, formativ pe care orice opera literară îl are în mod inerent. Însă nu credem că este foarte fericit să reorientăm literatura în ansmablul ei către un rol directiv, pedagogic asumat, să formulăm așteptarea ca orice opera literară să, ia poziții clare față de marile probleme ecologice ale societății contemporane. S-ar pierde astfel ceea ce constituie farmecul Literaturii, inefabilul care face operele literare capabile să catalizeze plăcerea estetică și experiența cathartică în mod aproape imperceptibil, nedirecționat conștient și voluntar. Opera literară nu trebuie în mod obligatoriu pusă în slujba unei lupte sociale, politic, ideologice, pentru că acest lucru ar afecta esență însăși a literaturii. Lectura sau critica ecologică, așa cum o percepem noi, este o posibilitate în plus, o grilă de lectură care se poate aplica **unor** opere literare (nu tuturor). În cazul unor opere se poate urmări felul în care tema eternă a relației dintre

[6] https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/

om și natură este prezentă, felul în care motive legate de natură şi mediul înconjurător sunt inserate în text, în subtext, dar absența acetor teme sau motive nu poate însemna nicidecum o judecată de valoare calificând în sens negativ. Așa cum nici aprecierea critică a unor opere aparţinând epocilor trecute nu poate fi făcută exclusiv prin prisma criteriilor de judecată estetică sau, *horribile dictu*, morală, pedagogică, ecologică ș.a.m.d. ale prezentului. Ar fi o argumerntare logic incorectă, dacă nu chiar absurdă, să analizăm sau să apreciem texte precum lirica trubadurilor, romanele cavalerești, literatura barocă, legendele populare, romanele sociale ale secolului XIX etc. pornind de la premisa că un text este bun dacă este angajată moral și social față de probleme ecologice sau climatice contemporane. Lectura sau critica ecologică își are evident limitele ei și locul ei în ansamablul metodelor critice care ne stau la dispoziție.

Lectura ecocritică a romanului *Lângă Scaunul Domnului*

Cel mai cunoscut roman al lui Wass Albert este *A funtineli boszorkány*, singurul roman al scriitorului maghiar tradus în limba română, traducerea fiind făcută de Cornel Câlţea sub titlul *Lângă Scaunul Domnului*. Forma finală în trei volume s-a cristalizat în 1959, romanul fiind publicat în acelaşi an la Kárpát Kiadó, Cleveland. Titlul cărţii în limba română este inspirat de un loc aflat în vârf de munte în masivul Harghitei, numit Scaunul Domnului.

În literatura lui Albert Wass există o legătură specifică într om şi pământul pe care trăieşte (grădina magică a Transilvaniei, acel tărâm al zânelor sau grădina fermecată (*tündérkert*, o sintagmă specifică care se referă la Ardeal - un eden pământesc). Această puternică tentă panteistă se materializează, la nivel textual, în structuri narative în care firul narativ, acţiunea pare de importanță secundară, totul se desfăşoară pe fundalul şi în cadrul unui peisaj geografic, într-un cadru natural: peisajul devine, de multe ori, un personaj latent în care destine umane evoluează conform unor legi nescrise dar implacabile.

Wass creează o lume fictivă căreia îi atribuie realitate, o lume mitică cu lacuri, munţi şi păduri populată de eroi și personaje fascinante. Tocmai din acest motiv, opere precum *Erdők és tavak könyve/Cartea pădurilor și lacurilor* şi alte scrieri cu tematică mitică sau de basm reprezintă partea cea mai actuală şi cea mai rezistentă a operei scriitorului maghiar. Opera lui Wass aparține laturii vitaliste sau primitiviste a modernismului (împrumutând termenul de la Nabholzz, 2004), prin condamnarea progresului tehnologic, înstrăinarea individului care trăiește în societăți urbanizate și teama de creșterea decalajului dintre ceea ce este natural și ceea ce este cultural în noi, idei care sunt insuflate în acest roman.

Toate volumele ciclului debutează cu câte o descriere de natură. Volumul întâi debutează cu descrierea lumii cerbilor şi a urşilor: o lume care contrastează puternic cu lumea văilor, a aşezărilor oamenilor care distrug vraja lumii de sus. Se schiţează deja antiteza dintre lumea munţilor şi lumea văilor şi a satelor, pe care le vom numi de acum înainte *lumea de sus* şi *lumea de jos*. Cele două lumi funcţionează după legi diferite. Cu cât lumea de jos invadează tot mai mult lumea de sus, cu atât pacea absolută şi liniştea netulburată a naturii fac loc zgomotului,

neliniştii, agresiunii civilizaţiei. Atunci când omul transformă natura după chipul şi asemănarea lui, făcând-o o lume civilizată, în acelaşi timp o şi distruge, despuind-o de valori şi frumuseţe.

Prima iarnă din volumul I. aduce şi motivul probei iniţiatice, proba supravieţuirii în pustietate pe timp de iarnă (Szücsné, 2005, 90) Din acest moment personajul central, Nuţa rămâne singură în casa din poiană.. Ea este o fiică a pădurii şi ştie că dacă are mâncare şi acoperiş asupra capului, dacă are apă, lemne de foc şi capcană pentru animale – poate supravieţui. Bătrânul pescar şi plăieş Birtalan o învaţă să prindă peşti cu mâna: un talent rar care cere dibăcie şi o profundă cunoaştere a naturii, Fata din volumul I. este o fiinţă pură, profund ataşată de natură, o fiinţă care gândeşte şi visează, un om harnic şi muncitor, un om vulnerabil şi sensibil, un om care dovedeşte deja că posedă acel tip de cunoaştere ancestrală de care omul modern s-a dezis. Întâlnirea cu oamenii, primul contact cu persoanele dincolo de liziera pădurii, echivalează cu prima conştientizare a unei capacităţi speciale, extrasenzoriale: aceea de a citi în ochii şi inima oamenilor. Întâlnirea cu bătrânul Şandru este hotărâtoare, fiindcă aduce o primă schimbare majoră în destinul ei: Şandru reprezintă, simbolizează un arhetip de moralitate străveche, patriarhală, el este arhetipul omului de la munte care se călăuzeşte după principii morale bine startornicite, bazate pe respect, onestitate şi puterea cuvântului dat. Dichotomia dintre moralitatea muntenilor şi aceea a sătenilor din vale, răzbate din cuvintele bătrânului Şandru (Takaró, 2004, 81).

Lumea de sus, plină de un farmec magic, dispare din cadru pe măsură ce omul coboară din munte. „Verticalitatea umană nu este decât reflexia conştientă a verticalităţii muntelui. Stânca devine hotărâre, înălţimea, caracter, şi panta abruptă, dârzenie. Oamenii sunt întrupările pline de pulsiune ale muntelui.” (Pop 2012, 56) Tatăl Nuței, Toderic merge din când în când în sat, la crâşmarul armean, pentru a schimba produse: el duce blana animalelor pe care le prinde cu ajutorul capcanelor puse, în schimb primeşte mălai, ulei, sare, chibrit, etc. Într-o zi aude cum un sătean minte, îl corectează instantaneu şi în bătaia iscată îl omoară pe săteanul mincinos. Este luat de jandarmi şi încarcerat. După două zile, Nuţa, văzând că bătrânul nu mai vine şi fiind deja lihnită de foame, coboară în sat, merge la crâşmă să se intereseze de Toderic. Este prima ei întâlnire directă cu lumea de jos: scena intrării fetiţei mici şi diafane în crâşma ticsită de săteni este cutremurătoare. Felul în care Nuţa reacţionează la vestea arestării bătrânului este descris magistral. Nuţa nu coboară în sat să intre servitoare la crâşmă, ci continuă munca de bărbat a bătrânului Toderic și a muntenilor în general: prinde animale cu capcanele, le jupuie, le prepară blana şi le duce la cârciumar, primind, în schimb, produse, şi cerând, la un moment dat, şi bani pentru blănurile de o calitate excepţională pe care le duce. Ea se înţelege cu un căruţaş ca acesta să se intereseze de soarta bătrânului la închisoare şi-l roagă să ducă bătrânului banii pe care-i câştigase. În aşteptarea căruţaşului care promisese să se întoarcă peste o săptămână, ea învaţă modul ingenios prin care muntenii ţin socoteala zilelor: rupând exact şapte beţişoare şi arzând câte unul în fiecare zi, ea calculrează ziua reîntoarcerii căruţaşului, care-i aduce haine, cizme şi aniumale, transmiţându-i totodată salutările, evident, imaginare – ale lui Toderic.

Wass ţese în poveste elemente ale basmului popular: ori de câte ori fetiţa simte că suferă o nedreptate, porneşte la drum să caute restabilirea dreptăţii şi a echilibrului lumii: când femeile din sat o acuză, în timpul nopţii ea le duce peşte şi coşuri împletite de ea, drept răsplată pentru munca cu care sătenii au ajutat-o. Atunci când Mitru îi ia oile, atunci când Toderic este luat de către jandarmi sau atunci când oierul îi fură oile şi caprele ei şi le schimbă cu alte animale, dreptatea sunt restabilite de fiecare dată după ce fetiţa porneşte în căutarea adevărului pierdut. Toate gesturile mărunte din viața cotidiană trădează un trai ecologic: împletitul coșurilor, prinsul peștilor, capcanele puse în pădure, calendarul bețișoarelor. „Epopeea lui Wass este de fapt cea a personajului principal, Nuţa, o ființa fragilă care nu știe mai nimic din rosturile lumii așa-zis civilizate, nici măcar să scrie sau să citească. Nu cunoaște zilele săptămânii și nici sărbătorile. Nu a învățat niciodată vreo rugăciune și nici n-a călcat in vreo biserică. Toate aceste aparente neajunsuri nu știrbesc cu nimic aura ei taumaturgică. Știința, cunoștința și conștiința ei derivă dintr-un alt sistem existențial care nu are nimic comun cu roadele civilizației. Credința ei este consubstanțială cu natura." (Pop 2012, 57-58)

Lumea de jos începe să urce tot mai sus prin construirea căii ferate. Toderic, intrat într-un alt conflict, urcă cât mai sus posibil pe Scaunul Domnului şi se apucă de cărbunărie. Nu va mai coborî niciodată, şi atunci când lumea de jos urcă suficient de mult încât să-i ameninţe izolarea, îşi face socotelile cu lumea, şi cu ajutorul focului din bocşe dă foc pădurii, parcă pentru a o salva de invazia civilizaţiei şi murdăria lumii de jos. Toderic moare în acest incendiu. Pădurea arde în ziua sfântului Francisc de Assisi, patronul spiritual al pădurilor. „Există în roman o cheie apocaliptică. În fața invaziei civilizatoare reprezentată de șantierul de exploatare a lemnului, bătrânul Toderic aflat pe patul de moarte va incendia întreaga pădure și va arde și el împreună cu casa clădită în creierul munților. Printr-o minune rămâne neatinsă doar o cruce mare de lemn ca semn intangibil al reînvierii, pentru că incendiul nu distruge natura ci este doar o formă expiatoare de regenerare, de reînviere. Din scrumul pădurilor bătrâne se vor naște lăstari noi și astfel pădurea va fi veșnică." (Pop 2012, 58)

Volumul al doilea debutează cu descrierea peisajului care se vede din poiană. Desfăşurarea lineară a acţiunii se bazează pe trecerea timpului obiectiv, marcată de alternanţa anotimpurilor:

„*Dacă te încearcă prea tare dorul de frumos și simți nevoia să uiți de oameni, atunci hai s-o luăm pe Mureș în sus. La Deda valea este încă largă dar, de treci de fierăstraiele din Bistra și ajungi acolo unde apa verde a Gălăoii se varsă în Mureș, munții se adună, dintr-odată, în jurul tău. Acolo râul este adâncit în fundul văii și iute. Apa se limpezește strecurată printre pietre și poți vedea cum de pe lângă ele zvâcnesc păstrăvi și lipani. Pădurile își înmoaie poala în apa repede și, crescut printre crăpăturile stâncilor bolovănpoase, câte un mesteacăn firav se apleacă mult peste albie, admirându-și , în oglinda lucitoare a apei, trunchiul alb.*

Până spre Răstolița valea se tot strâmtează, iar pe cele două maluri pădurile se îndesesc, încât apa Jijei ajunge de se prăvale înspre vărsare printr-un culoar îngust de brazi, iar de dincolo de

Răstolița crestele dantelate ale Listeșului se înalță, aproape atârnând deasupra capului tău, ca niște turnuri.

Aerul văii este,aici plin de miresme. Primăvara, de miresme de mesteacăn, vara, de brad, iarna, de fag. Iar dacă ai norocul să te întâmpine și o adiere, simți în ea frăguțele, zmeura, afinele care umplu rariştile de-acolo de sus. De te cațeri, de-a lungul plaiului cobor, până la creasta de deasupra Andrenesei și te oprești dinaintea colibelor celor ce fac acolo sus, pe plaiul cel mare, fân, vei putea vedea în jur munții noștri cei frumoși, pe toți, câți sunt: la răsărit Pietrosul, Cerbucul și Călimanul, la miazăzi, munții Ilvei, al Bilborului și ai Borsecului, înspre apus, lanțul blând al culmilor Gurghiului, apoi spre miazănoapte, culmea teșită a Scaunului Domnului.

Iar sub tine, jos, în adânc, în trecătoarea strâmtă, poți vedea Mureșul, șerpuind pe acolo ca o panglică îngustă de argint. Și chiar în fața ta, de sub Sărăcin, strâmtorat între doi munți, se prăvale în Mureș un pârâu. Este Sălardul. Izvorăște de acolo de sus, de undeva de prin coastele Ghurghiului și poartă în albia lui, adunate de pe un mare și larg teritoriu, apele a vreo treizeci și ceva de pârâiașe. În jurul lui, cât vezi cu ochii, pretutindeni, numai pădure. Numai și numai pădure; nicăieri nu poți zări vreo așezare omenească, vreun sat, chiar de-ar fi să pătrunzi cu privirea o distanță pe care cu pasul ai putea-o străbate doar în două zile. Azi , pe acolo, trece, din păcate, calea ferată, trenuri de marfă somnoroase, dar totuși iuți, scuipă, zdrăngănind printre munți, trombe de fum. Funinginea înnegrește apele Mureșului, iar fluieratul locomotivelor este întors, de către stâncile înspăimântate, în ecouri îngrozite. Pe valea Sălardului, un pic mai sus, era, până nu tare demult, un fierăstrău, azi nu mai găsești pe acolo decât câteva ziduri în ruină și gunoaie, murdărie, resturi, gozuri. Și numai urzici, așa cum cresc ele pe urmele pe care le lasă omul" (Wass, 2000 II, 5-6).

Această ciclicitate a anotimpurilor contribuie la închegarea unei reţele de motive în roman, Szücsné (2005, 89) făcând trimitere, în acest sens, la opinia lui Northrop Frye care spune că în literatură există două sisteme de organizare structurală: ciclicitatea naturii (rotaţia anotimpurilor) şi alternanţa dintre fericirea absolută, ideală şi suferinţă. Construcţia acestui roman este concepută în jurul acestor două sisteme de structurare şi organizare. Timpul în roman este un timp ciclic, bazată pe alternanţa zi-noapte dar şi pe o curgere lentă a timpului. De multe or timpul este o aşteptare lină, continuă: Toderic aşteaptă vestea cea mare de la Nuţa, că l-a întâlnit pe Gáspár şi că nu va rămâne singură şi Nuța este ea însăşi o mare maestră a aşteptării. Oricât de mult ar trebui să aştepte, ea nu-şi pierde răbdarea niciodată. Aşteptarea este atât de firească precum trecerea eternă a naturii prin ciclul celor patru anotimpuri. Şi din perspectiva naturii, şi din perspectiva fetei timpul trece firesc, domol, fără încercări de a grăbi ceea ce nu poate fi grăbit.

Incipit-ul volumului II este tipic naraţiunii lui Wass: descrierea de natură, evocarea Văii Mureşului, a muntelui, a pădurii care reprezintă frumuseţea absolută a naturii virgine, din vremuri atemporale. Această lume nepervertită, cu păduri nesfârşite, văi tainice şi munţi misterioşi se află pe domeniul bătrânului Éltető, un mare iubitor al munţilor neatinşi de mâna

omului, din această perspectivă precum şi în privinţa modului de viaţă al muntenilor, romanul lui Wass se pretează din plin la o lectură de tip ecologic. Cei pe care bătrânul Éltető îi angajează ca păstori, plăieşi sunt fiinţe singuratice, tăcute, misterioase, punct în care scriitura lui Wass se apropie extrem de mult (ca şi în descrierile de natură) de Mihail Sadoveanu. Istoria acestor oameni reprezintă câte o mică nuvelă în interiorul textului romanesc, o mică intrigă a unui posibil alt roman. „Plăieşii baronului Elteto sunt români cu toții, oameni cu caractere dârze, iar baronul le detectează noblețea primară care se află în acord cu noblețea sa blazonardă.” (Pop 2012, 58)

Toţi trăiesc retraşi în pădure, în vârful muntelui: un spaţiu protector, securizant, refugiul omului dezamăgit de realitatea vieţii din sate şi văi. Volumul II este romanul iubirii împlinite, ale fericirii maternale şi al preocupărilor domestice, este romanul primelor relaţii interumane de calitate, al primelor prietenii. Este, de asemenea, prima întâlnire cu credinţa creştină: în volum Nuţa trăieşte pentru prima oară bucuria venirii Crăciunului, aude *Tatăl nostru* rostit de Dumitru. Volumul doi aduce o reaşezare sufletească a Nuţei care devine dintr-o adolescentă femeie şi mamă, un om matur. Retrasă în spaţiul tăcerii, în poiana de pe Comarnic, ea devine refugiu şi loc de confesiune, ea este cea care ascultă povestea tragică a fiecăruia, toţi oamenii tăcuţi ai romanului se vor destăinui, se vor confesa la un moment dat ei. Nuţa ajunge la concluzia că destinul este prescris, ştie, simte că vremea liniştii se va sfârşi în curând şi va urma cu necesitate o lovitură a destinului

„Cu rare excepții, bărbații care își intersectează destinul cu cel al Nuței sunt oameni în esență buni. Este evidentă inspirația din Jean Jacques Rousseau, conform căreia toți oamenii se nasc buni numai că societatea îi înrăiește. În esență, aceasta este povestea personajelor. Ele pornesc de la o stare de normalitate, cu repere axiologice foarte bine definite, dar influența factorilor exogeni este unu malefică și contorsionează caracterele și conștiințele.” (Pop 2012, 59)

Peisajul de la începutul volumul al doilea este un spaţiu izolat, retras, de o frumuseţe sălbatică. Viaţa oamenilor de aici este grea şi retrasă: cei care supravieţuiesc aici sunt cunoscătorii tainelor munţilor şi a asprimii vârfurilor (de exemplu figura lui Bătrânosu). Este o lume populată de urşi, cerbi şi lupi, respectiv câţiva oameni asemănători cu aceste sălbăticiuni; tăcuţi (necuvântători), cunoscători ai tainelor, urâţi şi sălbatici la înfăţişare. Ei vorbesc limbajul fiarelor, cunosc viaţa pădurii şi limba în care rosteşte cerul, vântul, soarele, ploile şi păsările. Ei vorbesc cu copacii şi animalele şi văd viaţa altfel decât cei de jos. Trăind în vârf de munte, au o altă perspectivă asupra perenităţii şi a lucrurilor trecătoare. Garabonciás Gyerkó sau Solomonarul, Estevány, Birtalan, Ferenc, Vénség sau Bătrânosu, Farkas Dumitru, Ivan Boskurov sunt plăieşii bătrânului Éltető, cunoscător, şi el, al muntelor şi iubitor al pădurii. Fiecare dintre aceştia a devenit omul munţilor şi al pădurilor după ce a suferit o tragedie în viaţa de jos. „Bătrânosu un personaj la rândul său misterios şi mereu ascuns în spatele gândurilor sale, locuieşte undeva în Dosu Fulgerului şi mărturiseşte că acolo unde stă el nu-i loc prielnic pentru oameni, dar nici că ar putea sălăşlui în altă parte.

Extrem de interesante sunt paginile inspirate parcă din „Poetica spațiului" a lui Gaston Bachelard, în care Bătrânosu îi ține Nuţei o adevărată lecție despre rostul și rolul unei case, făcând distincția necesară între sălașul vremelnic și căminul durabil. El spune că o construcție, oricât ar fi ea de frumoasă și armonioasa, nu poate fi decât un sălaș vremelnic daca liniile de contur ale destinului se întretaie în această senzație. Casa durabilă poate fi și un bordei dacă mâna care a cioplit lemnele ce o întrupează, a lovit cu barda însemnele statorniciei. Apoi, el mai vorbește și despre rațiunea așezării casei, care nu poate fi oriunde, ca trebuie să ţină cont de direcţia vânturilor, de cât de puternic o luminează soarele sau de apropierea copacilor pădurii. Sunt locuri bune şi rele, aşa cum există oameni buni ori răi, concluzionează el, şi numai anumitor oameni le este deschisă ştiinţa spre înţelegerea acestei ciudate rostuiri, Bătrânosu și-a durat el însuşi bordeiul într-un loc neprielnic pentru trup, dar potrivit ca o mănuşă pentru sufletul său. Cel mai important csle ca o casă să „răspândească în jur numai bine". Concentrarea autorului asupra lumii mononucleice din mijlocul sălbăticiei naturii face ca tot ceea ce nu are vreo contingență cu aceasta, să pară doar nişte chestiuni auxiliare. îndepărtate şi cu rosturi inutile. Dincolo de ceaţa pădurii nu există nimic raţional şi tot ce se întâmplă acolo este lipsit de importanţă. Cu cât le îndepărtezi de munte, cu atât lucrurile se afundă într-o ceaţă grea şi rău prevestitoare." (Pop 2012, 57)

Civilizația este percepută ca o primejdie, crede Felician Pop: „Trilogia lut Wass Albert are un anume sens: civilizația cotropitoare se insinuează tot mai adânc în sufletul naturii. Muntele este ultimul bastion al echilibrului. Acolo trăiesc oameni, animale și arbori, rupți de ritmicitatea tehnică a lumii din vale. Chiar şi satele încep să fie înghiţite de vârtejul civilizator, iar în viziunea autorului toată această acţiune nu poate avea decât un sfârşit tragic. Dihotomia, simplistă la prima vedere, conţine de fapt, o filosofic transcendentală. Avem aici o diferenţiere valorică între mistic şi mundan. Doar metafizica este cea care poate oferi salvarea pentru că adâncul echilibru al lumii nu poate fi niciodată opera omului ci doar a divinităţii." (Pop 2012, 56)

Titlul maghiar al volumul al treilea este acelaşi cu titlul ciclului, ceea ce arată că este probabil cel mai important segment al ciclului de trei volume. Aici ponderea elementelor suprarealiste, mitice este în creştere (Szücsné, 2005, 108) În volumul trei are loc transformarea femeii în vrăjitoare: lumea este schimbată (apar semnele revoluţiei industriale, ale modernizării şi tehnologizării). Wass prezintă o lume a pădurior, aşa cum ele nu mai există azi, dar şi un mod de viaţă ecologic, în perfect acord şi în armonie cu natura (oamenii mănâncă doar ce le oferă mediul în care trăiesc şi de care au grijă)[7]. Autorul aplică tehnica întârzierii (Szücsné, 2005, 109) atunci când introduce, inserează scena de debut: inaugurarea liniei ferate de la Răstoliţa. Momentul oferă una din importantele chei asupra temporalităţii romanului, deoarece se ştie că linia de dincolo de Deda a fost inaugurată în 1905. Motivul dichotomiei lumea de sus-lumea de jos, este, din nou, prezent. Lumea de sus este reprezentată de moş Arsinte, ciobanul satului de trei decenii, care nu e impresionat de maşinăria dracului, refuză să participe la masă şi-şi ia turma şi porneşte în sus.

[7] files.faragoferenc.webnode.hu/.../**Vörös**%20É.%20A%20**posztmodern**%20**spiritualitás**...

„Orice demers civilizator nu este altceva decât un grav atentat la armonia inițială. Perturbarea ordinii ancestrale nu poate avea decât efecte tragice. Atunci când omul se desparte de natură el îi întoarce spatele lui Dumnezeu şi fiecare element nou al progresului civilizator închide tot atâtea ferestre înspre comuniunea cu eternitatea și divinitatea. Fără magie, omul nu este decât un simplu actant al unei tragedii eu finalul dinainte stabilit. In lipsa acestei hieratice protecții ființa umană devine vulnerabilă iar ceea ce pare o binefacere a civilizaţiei devine în mod dramatic, o armă nemiloasă care destructurează esenţa binelui. Calea ferată, gaterul cu aburi sunt văzute ca nişte şerpi veninoşi care muşcă adânc din peisajul bucolic, otrâvindu-1. Civilizaţia îl alungă pe Dumnezeu din locuri şi din oameni .Extrem de sugestivă este scena inaugurării căii ferate. Ţăranii sunt aduşi la gară dar imediat după ceremonie dispar toţi, eu toate că sunt îmbiaţi insistent de către autorităţi să participe la o agapă îmbelşugată. Bătrânul Arsinte, baciul ciobanilor, îi spune baronului că „dihania cea urâtă", adică trenul va aduce la munte lucruri urâte şi murdare. În percepţia ţăranilor, orice inovaţie este lucrarea Satanei, iar trenul este întruchiparea de fier şi abur a diavolului însuşi. Reacţia personajelor la vederea trenului este asemeni celei a personajelor din povestirea *Negustor Lipscan* din *Hanul Ancuţei* de Mihail Sadoveanu. Sentimentul de respingere a modernităţii reprezentată atât de brutal de trenul zgomotos şi cu aspectul unui uriaş balaur de fier, este defapt expresia unui conservatorism care respinse orice tendinţa novatoare." (Pop 2012, 56)

O altă scenă, întâlnirea Nuţei cu Schwartz relevează condiţiile în care ea îşi duce traiul: trăieşte în pădure, doarme în peşteri sau stâni părăsite, se hrăneşte cu ceea ce-i oferă natura: bureţi, fructe, rădăcini, plante. Elemente ale traiului ecologic ar fi tipurile de mâncare pe care personajele romanului le consumă: *baraboi/baraboly* (*Chaerophyllum temulum*), *balmoș/bálmos*, *supă de ţibără/cibereleves*, *supă de hrișcă/haricskaleves*/ (*Fagopyrum vulgare*), *salata iepurelui/nyúlsaláta* (*Prenanthes purpurea*), *cartofi/pityóka*, *cherval sau hasmațuchi/turbolya* (*Anthiscus*)

În volumul trei Nuța va trăi laolaltă cu prăpădiţii care vor cumpăra o casă de la o bătrână undeva în valea Fiadului, aproape de Munţii Maramureşului. Se stabilesc acolo o vreme, trăind viaţa liniştită a oamenilor care au un acoperiş deasupra capului. Timpul petrecut aici este un timp al liniştii, al activităţilor şi preocupărilor domestice. Există în roman o reţea de micromotive importante: motivul zăpezii (retragerea, izolarea), motivul primăverii (renaşterea speranţei). Primăvara va ajunge, cu ocazia unei plimbări în pădure, în vechea biserică, turnul căreia îl zărise atunci când au sosit. Biserica din pădure este un loc cu o încărcătură specială: e locul unde sălăşluieşte Dumnezeu. Ultimul drum relatat în roman o duce pe Nuţa pe Piperic, unde se aude sunetul defrişării pădurii în poiana Ulmului. Vrea să o viziteze pe mama lui Iuon de pe Piperic, dar în casa care a fost odinioară a bătrânei stă acum un cuplu tânăr. Trecutul şi prezentul par a se încurca din nou acum, când află de la aceşti tineri că bătrâna şi Rotter Abraham s-au dus, rând pe rând. De aici Nuţa pleacă pe poteci neumblate către Funtinel, străbătând pădurile de pe Androneasa şi trecând Mureşul, urcând încet pe Korbuly.

Dispariţia rapidă a lumii vechi, distrugerea lumii patriarhale, a omului arhaic este în strânsă corelaţie cu pătrunderea relelor aduse de civilizaţia cea nouă a maşinii, a modernizării. Spaţiul

binelui se restânge, dispar din cadrul naraţiunii acele personaje care au structurat lumea veche: toţi cei care au trăit în strânsă comuniune cu natura, cu peisajul montan, cu spaţiul libertăţii interne ies din ţesătura romanescă. Romanul lui Wass revelează o adevărată mistică a naturii. „Marile personaje ale cărţii sunt fără îndoială românii, oameni adevăraţi care trăiesc în sânul naturii, într-o trinitate interdependentă: om - natură -divinitate. Oamenii îşi caută punctul de echilibru în relația lor cu divinitatea prin intermediul naturii, iar acest echilibru este cu atât mai puternic cu cât gradul de comuniune dintre elementele sale este mai ridicat. Dumnezeu lucrează prin oameni şi-şi arată puterea de multe ori prin forțele dezlănţuite ale naturii. Oamenii munţilor nu se revoltă și nu se plâng niciodată de stricăciunile făcute de natură. Ei se mulţumesc să le observe, să le suporte cu un senin stoicism şi încearcă să descâlcească însemnele acesteia, mesajele ascunse ale divinităţii.” (Pop 2012, 60)

Simbolul dispariţiei lumii vechi este focul care mistuie casa şi urmele bătrânului Şandru. Dispare liniştea unei lumi în care fiecare îşi ştia locul şi rostul, menirea şi drumul. „Tresărirea identitară a lui Indrei este urmată de întoarcerea sa în munţi, acolo unde are vreme să se gândească cât de periculoasă este pervertirea în mijlocul civilizaţiei alogene care îi însingurează şi înstrăinează pe om. Indrei va închide cercul vieţii sale întorcându-se în locul în care s-a născut pentru a sfârşi acolo, în mijlocul pădurii.” (Pop 2012, 60)

Romanul *Lângă Scaunul Domnului* este epopeea lumii şi a oamenilor munţilor. Spaţiul este un spaţiu geografic real şi bine delimitat, o zonă geografică concretă care se poate vizita şi azi: lumea Munţilor Călimani, cu treceri, uneori, prin Munţii Bârgăului către Munţii Rodnei. Toate toponimele şi hidronimele, precum şi termenii entopici (forme de relief, denumiri ale coastelor, culmilor, crestelor, stâncilor, trecătorilor, pădurilor, etc) sunt reale, identificabile și azi. Datorită acestui spaţiu geografic real în care îşi plasează acţiunea, Wass reuşeşte să obţină impresia de real, pe care o combină magistral cu irealul unor evenimente, personaje coborâte parcă din legendă şi mit. „Wass Albert spune că o femeie mergea pe urmele lui Dumnezeu, care cu siguranţă că duc în munți. Esenţa vieţii este să trăiești în rezonanță eu mediul înconjurător: să cultivi, să creşti animale, să tai lemne. Restul sunt *nevoinţe*.Trilogia „Lângă Scaunul Domnului" este o epopee măreaţă a muntelui, a naturii, a vieţii libere, fără ingerinţe schizoide. Este bun doar ceea ce-i genuin. Rafinamentul, progresul, nevoia de schimbare sunt considerate agresiuni directe la adresa echilibrului firii. Iar genuini sunt în cartea lui Wass Albert în primul rând românii, prezentați cu căldură şi admiraţie.” (Pop 2012, 61)

Un alt motiv legat de traiul apropiat de existența ecologică este motivul vânătorii: sunt scene fascinante, scrise de un vânător, cu toate detaliile legate de pândă, vânat, fascinaţia aşteptării, jupuirea vânatului, recuzita de instrumente (arme, cuţite, baltag, etc.). Vânătoarea este, de multe ori, un pretext pentru introducerea unui personaj cheie: bătrânul Éltető apare cu ocazia primei vânători din roman, şi Şandru Indrei, fiul bătrânului Şandru, mezinul trimis la studii la insistenţa mamei apare, de asemenea, cu ocazia unei vănători. Oamenii cu care Nuţa se întâlneşte la sfârşitul acestei prime vânători vor reveni, treptat, în viaţa ei, fiecare jucând, la un moment dat,

un rol destul de important: Mitru, omul cel rău, bătrânul Éltető, tatăl lui Gáspár, baronul de la Brâncoveneşti. Albert Wass prezintă natura şi lumea animalelor ca un om de ştiinţă. Cunoaşte specii animale și vegetale, morfologii și stil de viață: numărul speciilor este impresionant, descrie comportamentul, fizicul, modul de viață, privirea animalelor (ochii căprioare *Funtineli boszorkány* oferă cea mai complexă imagine a Ardealului mitic, tărâmul armoniei dintre Om şi natura eternă, sălbatică şi virgină. „Componenta esențială a peisajului în opera lui Wass Albert este forţa magică a elementelor sale componente. Natura nu este una bucolică ori butaforică. Ea are un rol activ în întreaga poveste devine - în mod gradual - personajul principal al epicului, în jurul căruia se ordonează viaţa şi acţiunile eroilor săi.

Personajele sunt extrem de bine conturate, fiind înzestrate cu virtuţi esenţiale, pline de măreție umană. Românii sunt oameni puternici, cinstiţi şi dârji, aflaţi într-o permanentă comuniune cu muntele şi pădurea, din umbra cărora îşi extrag forţa vitală şi puterea de a transforma supranaturalul în mijloace de expresie şi valori axiologice.„Bunul sălbatic" este net superior semenilor săi din lumea civilizată. *El* este un clarvăzător, un om supus doar unor comandamente numai de el înţelese şi care ştie în permanenţă cum să tensioneze fragilul echilibru între real şi imaginar, între existenţă şi moarte. Românii din opera lui Wass Albert sunt cu toţii, personaje excepţionale, cu vieţi care ascund mistere adânci, acelea care dau sens unei existenţe contorsionate iar interferenţa lor cu istoria, cu destinul şi fatalitatea dau culoare paginilor memorabile scrise despre oamenii munţilor. Cu o măiestrie lirică inegalabilă, Wass Albert reuşeşte să detecteze aproape organic legătura oamenilor cu lumea în care trăicse. Peisajele maiestuoase, asperităţile climatului de munte se regăsesc decantate în caracterul şi spiritul acestor oameni, unii dintre ei fiind înzestraţi cu certe calităţi magice." (Pop 2012, 54-55)

Peisajul devine, de multe ori, un personaj latent în care destine umane evoluează conform unor legi nescrise dar implacabile. Un tip de personaj favorit este clarvăzătorul, tămăduitorul, vraciul, omul sfânt: omul natural care trăieşte în spaţiul izolat, protector al naturii şi care-i ajută pe ceilalţi, care nu văd şi nu ştiu tainele lumii aşa cum le ştie el. Volumul întâi debutează cu descrierea lumii cerbilor şi a urşilor: o lume care contrastează puternic cu lumea văilor, a aşezărilor oamenilor care distrug vraja lumii de sus. Cele două lumi funcţionează după legi diferite. Cu cât lumea de jos invadează tot mai mult lumea de sus, cu atât pacea absolută şi liniştea netulburată a naturii fac loc zgomotului, neliniştii, agresiunii civilizaţiei.

Concluzii

Dispariţia rapidă a lumii vechi, distrugerea lumii patriarhale, a omului arhaic este în strânsă corelaţie cu pătrunderea relelor aduse de civilizaţia cea nouă a maşinii, a modernizării. Spaţiul binelui se restânge, dispar din cadrul naraţiunii acele personaje care au structurat lumea veche: toţi cei care au trăit în strânsă comuniune cu natura, cu peisajul montan, cu spaţiul libertăţii interne ies din ţesătura romanescă. Odată cu retragerea lizierei pădurilor, defrișările care fac loc civilizației și drumurilor, cărările dispar, dispar oamenii sălbăticiei și dispare taina lumii. Liniștea

face loc zgomotului și tihna, ciclul firesc al naturii și existenței umane cedează locul grabei și neliniștii ontologice:

„*Dar vremurile acelea au trecut demult. Azi nimeni nu-și mai bate capul cu vrăjitoarea de pe Fântânel, dacă a trăit ea acolo ori nu, și care-i povestea uneia sau alteia dintre crucile care putrezesc printr-o parte sau alta a muntelui. Valea Mureșului este plină azi doar de zdrăngăneala trenurilor, liniștea pădurilor sfâșiată de urletele sirenelor de la gatere, iar dacă cineva, în drumul lui grăbit de la un loc defrișat la altul, se întâmplă să treacă și printr-un luminiș dintre acelea mai tăinuite, și vede acolo și ruinele vreunei vechi case de lemn, nu mai are vreme să se gândească la cine oare a putut să trăiască acolo, cândva. A cuprins și învăluit acolo bunceagul tainele ciudate ale vieților mai de demult, așa cum atunci, demult, acoperea și cărările pe care umblau, după rosturile lor neștiute, oamenii de odinioară, cărări care astăzi nu mai duc nicăieri.*

Fie cartea aceasta monument de recunoștință,m cruce cioplită întru cinstirea oamenilor trăiți în sălbăticie, amintire în calea trecerii în uitare a vremilor de odinioară." (Wass, 2000, III, 243)

Nimeni, în afară de Wass, nu a scris mai frumos despre simbioza perfectă dintre românii care trăiesc în munţi şi natura care îi înconjoară: ei vorbesc limbajul secret al naturii şi natura, peisajul are grijă de ei. Muntele şi pădurea este mediul ei firesc de existenţă deoarece un pilon esenţial al structurii ei sufleteşti este nevoia de libertate, care se poate desfăşura fără oprelişti doar în izolarea munţilor. „La Wass Albert natura este la fel de stranie ea şi personajele sale, și ea se aflǎ deasupra tuturor personajelor pe care le înzestrează cu atributul exemplarității. Paginile de realism magic sunt cele mai profunde şi cu siguranţă că tocmai în acestea putem găsi accentele autobiografice, cele care reprezintă o cale ideală de acces spre operă. Autorul a trăit în această lume a pădurilor, chiar profesia sa de inginer forestier, şi membru al Academiei Maghiare de Ştiinţă demonstrează vocaţia nu doar literară a lui Wass. Desigur, autorul optează necondiţionat pentru artistul din el, nicăieri nu avem niciun fel de trimitere ştiinţifică, vocea auctorială este una eminamente artistică fără niciun fel de ingredient tehnic. Pentru Wass, pădurea şi muntele reprezintă fiinţe vii, organice. Ele nu sunt doar un simplu decor pentru personajele sale ei, înseşi toate personajele fac parte din peisaj. Pe acest fond se delimitează personajele alogene, cele care intră întâmplător în această lume şi care se mişcă precum nişte decupaje ce nu-şi găsesc locul." (Pop 2012, 58)

Tipul de libertate care caracterizează personajul principal și oamenii care gravitează în jurul ei este o libertate în strânsă legătură cu natura, este un fel de panteism pe care îl respirăm în fiecare pagină a cărţii. Descrierile de natură ale romanului, absolut excepţionale, stau dovadă acestui spirit panteist al personajului şi als criitorului. „Trăirea întru munte nu poate fi atinsă decât de fiinţele născute de el. Pădurea este veşmântul sub care se ascund tainele indescifrabile ale regnului. Autorul nu caută să dezlege niciun mister, cheia cărţii sale o constituie tocmai întregirea realului cu fiorul magic. Nu există o realitate brută, una *in* stare să amorseze vreo trăire adevărată. Oamenii munţilor au trăiri puternice, senine şi curate, pe când ceilalţi sunt doar o masă amorfă, în stare să facă binele şi răul cu aceeaşi inconştienţă amorală." (Pop 2012, 58) Metanaraţiunea din romanul lui Wass Albert: *Lângă Scaunul Domnului/A funtineli boszorkány* este o poveste despre starea ancestrală pură, despre existenţa umană nepervertită de răul civilizaţiei.[8] Lumea din roman este lumea de dinainte de pătrunderea relaţiilor economice capitaliste, este lumea patriarhală şi Wass Albert descrie cu mare talent felul în care Transilvania patriarhală se sufocă, se transformă odată cu pătrunderea civilizaţiei de tip occidental, odată cu industrializarea şi intrarea în epoca tehnicii şi a maşinii. Romanul surprinde felul în care omul natural se retrage lăsând locul omului erei tehnologiei şi a civilizaţiei secolului XX. Este, prin urmare, un text care se pretează și la un tip de lectură ecologică.

Bibliografie

Barry, Peter. 2009. *"Ecocriticism". Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*. 3rd ed. Manchester: Manchester University Press.

DeMott, Nick. 2018. *A Brief History of Ecocriticism: Where Literature and the Environment Cross Paths*. https://medium.com/@Nick_DeMott/a-brief-history-of-ecocriticism-a120614d30fc. Accesat 01.12.2020.

Gladwin, Derek. 2017. *Ecocriticism*, https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780190221911/obo-9780190221911-0014.xml . Accesat 01.12.2020.

Glotfelty, Cheryll and Harold Fromm (Eds). 1996. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens and London: University of Georgia, 1996.

Marland, Pippa. 2013. *Ecocriticism*. Literature Compass 10/11 (2013): 846–868, 10.1111/lic3.12105 https://www.academia.edu/14741084/Ecocriticism. Accesat 01.12.2020.

Nabholz, Ann-Catherine. 2004. *The crisis of modernity: culture, nature, and the modernist yearning for authenticity*. 2004, Doctoral Thesis, University of Basel, Faculty of Humanities and Social Sciences. http://edoc.unibas.ch/diss/DissB_7969. Accesat 01.12.2020.

[8] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/elbuvolt_irok_aldozatta_valt_boszorkanyok/

Nagy Imola Katalin. 2017. I*postaze ale alterității și demonizarea unui scriitor: cazul Wass Albert*. in Zsuzsanna Ajtony – László Attila Hubbes – Katalin Lajos – Zsuzsa Tapodi (coord.): *Stranger-Străinul*. Miercurea Ciuc-Cluj Napoca: Editura Status-Erdélyi Múzeum Egyesület. pp. 181-200.

Nagy Imola Katalin. 2017. *Lângă Scaunul Domnului – aspecte imagologice și traductologice/The Witch of Funtinel- Imagology and Translation Issues*. In Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (coord.): *Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue*. Târgu-Mureș: Editura Arhipelag XXI. pp. 147-176.

Pop, Felician. 2012. *„Wass Albert sau perspectiva mitică asupra românilor: o abordare epopeică”,* in Citadela, Anul Vi, nr. 8-12 (46-50), aug.-dec. 2012, pp. 53-61.

Rueckert, William. 1978. "*Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism."* Iowa Review 9.1 (1978): 71–86.

Szücsné Harkó Enikő. 2005. *Wass Albert írói pályaképe*. Târgu-Secuiesc Editura Havas. Kézdivásárhely.

Takaró Mihály. 2005. *Wass Albert regényeinek világa. A XX századi Erdély krónikása a világban.* Budapest: Masszi Kiadó.

Wass Albert. 2000. *Lângă, Scaunul Domnului*. I-III. Târgu-Mureș: Editura Mentor.

Resurse online

https://literariness.org/2016/11/27/ecocriticism/

http://ehc.english.ucsb.edu/?page_id=2388

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/elbuvolt_irok_aldozatta_valt_boszorkanyok/

http://ehc.english.ucsb.edu/?page_id=2388

files.faragoferenc.webnode.hu/.../Vörös%20É.%20A%20posztmodern%20spiritualitás...

THE AMERICAN DRIVER: THE AGENT OF "AMERICA IS A JOURNEY"

Cristina-Matilda Vănoagă
PhD, „1 DECEMBRIE 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: The present article is part of a larger research theme, titled The reversal of America's conceptual metaphors in Andrei Codrescu's prose and depicts the way Andrei Codrescu relates in his prose to the traditional conceptual metaphors characterising the American space.
We concentrate this time on the conceptual metaphor „America is a journey", presenting some American iconic spaces as perceived through the eyes of the American driver, considered an agent of this metaphor. The majority of these spaces is brought to the reader through contemporary travel books, all of them making full use of photography as a supplement for the text and enhancement for the readers' imagination.

Key words: America, journey, driver, conceptual metaphor, Andrei Codrescu

Introduction

The present article is part of a larger research theme, titled *The reversal of America's conceptual metaphors in Andrei Codrescu's prose* and depicts the way Andrei Codrescu relates in his prose to the traditional conceptual metaphors characterising the American space.

Thus, we observed that each conceptual metaphor defining America can be found in its reversed meaning in the writer's prose or illustrated in elements that lead to its practical deconstruction. In our opinion, the writer observes the difference of mentality between America's founding conceptual metaphors and the contradictory reality that becomes more and more obvious to the American contemporary individuals.

The classic conceptual metaphors defining America are nowadays just elements of propaganda, cultural approaches to a theoretical ideal space called America. They are losing their significance once translated in reality, especially during the last decades, when American life completely changed.

Zoltan Kövecses discusses the issue of *where metaphors come from*. In our opinion, the conceptual metaphors defining the American space come from the American founding myths. Still, although adopted by each citizen, metaphors as "the American dream" or "the melting pot"' are reflected in Andrei Codrescu's prose only to prove that the Americans fail to live by these metaphors. To paraphrase Lakoff and Johnson, the conceptual metaphors defining the American space are rather the "the metaphors they don't live by".

Therefore, we analyse several conceptual metaphors: "America is a melting pot"; "America is a salad bowl"; the American Dream; America is "the land of all possibilities", and "America is a journey" – a metaphor interpreted through Andrei Codrescu's travel literature and its relation with America's "car god".

Relevant literature and interpretative connections

The conceptual metaphor begins its journey in the land of linguistics during the '80s, due to the work *Metaphors we live by*, published by George Lakoff and Mark Johnson, who explain this type of metaphor by showing that the metaphors have a larger than thought use in communication and, in general, in the human life. They also state that the metaphors are in close connection with the conceptual system created/known by each individual:

“The concepts that govern our thought are not just matters of the intellect. They also govern our everyday functioning, down to the most mundane details. Our concepts structure what we perceive, how we get around in the world, and how we relate to other people. Our conceptual system thus plays a central role in defining our everyday realities. If we are right in suggesting that our conceptual system is largely metaphorical, then the way we think, what we experience, and what we do every day is very much a matter of metaphor. But our conceptual system is not something we are normally aware of. In most of the little things we do every day, we simply think and act more or less automatically along certain lines”. (Lakoff, Johnson, 2003).

Kövecses shows:

“Lakoff and Johnson challenged the deeply entrenched view of metaphor by claiming that (1) metaphor is a property of concepts, and not of words; (2) the function of metaphor is to better understand certain concepts, and not just some artistic or aesthetic purpose; (3) metaphor is often not based on similarity; (4) metaphor is used effortlessly in everyday life by ordinary people, not just by special talented people; and (5) metaphor, far from being a superfluous though pleasing linguistic ornament, is an inevitable process of human thought and reasoning”. (Kövecses, 2010: X)

Kövecses also shows that the conceptual metaphor can be conventional or unconventional (new). Regarding the American space, the same author writes that the American society is multi-structured and the American citizens are members of several ethnic, social, political, geographical, professional, and conventional groups, each group bringing its own set of biases. Thus, it is normal for the conceptual metaphors to vary depending on the numbers of appurtenances and divisions, which can become dimensions of the conceptual metaphors. Still, the researcher takes into consideration the second set of variables, named "alternative frames" showing that "the same event or thing may be viewed metaphorically employing alternative frames. Such alternative understandings divide large segments of American society, and may form the basis of important debates that characterize American society at any given time". (Kövecses, 2016)

Susan C. Strong, founder of Metaphor Project and author of *Move our message*. *How to get America's ear*, affirms that to catch the attention of the American citizens, the messages need to be delivered in positive frames, which must be related to certain themes, called "elements of the American story":

• The American dream – "pioneering, being on the frontier of something, creating the new, bright future, we invent ourselves b/c we are a 'can-do' people";

• The American nation – "a new kind of nation with a mission, beacon of hope, melting pot, the cradle of freedom, democracy's defender, champion & missionary, home of equal opportunity, fairness, and equity, of hope, choice, and power, the conscience of the world, rule of law, human rights, political rights, a classless society";

- The freedom to succeed;
- The continuous movement;

- The security of the small towns;
- From human to superhuman, etc.

Andrei Codrescu presents these elements of the American narration and the conceptual metaphors defining his adoptive country in a manner that often deviate from their initial meaning, in a reverse key, as intending to prove their falsity in practice, beyond their representation in the American collective consciousness. This is no novelty in the literature. The American literature knows many examples of critique of the American dream, in example to F. Scott Fitzgerald's *Winter Dreams* and *Great Gatsby*, and Arthur Miller's *Death of a salesman*.

Andrei Codrescu's manner to criticize American society goes beyond the American dream, presenting his Weltanschauung. Ironically, he is, through his literary and social success in the USA, an embodiment of the American dream.

Our analysis starts from the idea that the writer manages so well to analyse different typologies of American citizens that the pages of his novels bring several views upon the world, all valid and, as often admitted, inspired by experienced pieces of reality.

Jonathan Charteris-Black writes on the critical analysis of the conceptual metaphor: "Without the ability to discuss issues according to the metaphors of our choice, we are limited in our means of persuading others how we see the world. Without the ability to be critical of metaphors, the only alternative would be bland acceptance of the metaphors of the others. (…) Metaphors both reflects and determines how we think and feel about the world and, therefore, understanding more about metaphor is an essential component of intellectual freedom". (Charteris-Black, 2004).

In an interview for "Steaua", Andrei Codrescu answered to several questioned related to the significance of spaces in his creation. Related to the American space and its conceptual metaphors, the interview notes for the question "Do you consider that the American space, as described in your essays and novels, can be attributed with metaphors as Land of Unlimited Opportunity, Land of the Free and the Home of the Brave, etc.? Which is the America you do prefer?" the following answer: "These are all cliches, futile, useless, belonging to a language related to the communist propaganda, disseminated in brochures for tourists. One, with only half of sense, can only laugh when hearing them. The Americas I describe has nothing to do with these silly things. My literature refuses any type of province biases *a priori*" (Vănoagă, 2013).

„America is a journey": „Oh, Lord, won't you buy me a Mercedez Benz?"

The car is one of the gods of the American dream. The identity of each American citizen starts with the driver licence, obtained as soon as turning 16years old. This act is by excellence accepted as an identity card in any official context.

Susan Sontag considers the photograph as a proof: "Photographs furnish evidence. Something we hear about, but doubt, seems proven when we've shown a photograph of it. [...] A photograph passes for incontrovertible proof that a given thing happened". (Sontag, 1990) Full of humour, Andrei Codrescu recounts how, without a driving licence, after his emigration in the USA, he presented to a policeman his photograph from the cover of a poetry volume instead of a driving licence.

This autobiographical event is present by Codrescu in two texts: the essay *Against photography* and the travel book *Road Scholar,* where he also writes: "An American without a car is some kind of sick animal, a snail without its shell. Living without a car is the most pathetic form of

poverty, even more, disgraceful than not owning a house. A car-less person is a stationary object, a prisoner, a non-adult". (Codrescu, 2005).

„Oh, Lord, won't you buy me a Mercedez Benz?" is part of the lyrics of a well-known song belonging to the iconic singer Janis Joplin; the lyrics are inspired by a poem written by Michael McClure, a representative poet of the Beat generation, powerfully influencing Andrei Codrescu. The car-god becomes the pretext of the travel book *Road Scholar*. Contacted by the TV producer Roger Weisberg, Andrei Codrescu is proposed to make a travel through America and to video document his ride around Florida. The interest in making a movie was older, but the future traveller/writer had no driving license and the project was suspended for two years. Later, Weisberg came with a more interesting proposal: driving classes paid by the studio and the filming of the classes and travel. Road Scholar becomes not only a revealing journey around the American territory but also an initiating journey, aiming to approach the car-god, using the most accurate honouring instrument – the driving license.

At the beginning of his adventure, Andrei Codrescu humorously presents some of his attempts to learn how to drive, right after arriving in the States, each time in the company of his wife. The first attempt was in an old Ford automobile, still a very resistant car, apparently endowed with eternal life, since it survived almost falling into an abyss. The second attempt took place in the yard of a church, in the presence of another car belonging to the pastor. Andrei Codrescu hit the pastor's car and concludes in his text using biblical meanings: "I think I was possessed by something. That's the only reasonable explanation. The devil likes cars and is usually in love with beginners. The devil even has an orgasm if he meets a beginner driving in the yard of a church". (Codrescu, 1993). the last attempt was before the journey that became the pretext for the movie and later the volume *Road Scholar.* This last attempt ended in a bath in a river, without stepping out of the car.

As the car receives existential valences in Codrescu's adoptive country, the explanations for his failure in the relation with the car are searched concerning the author's parents, following a Freudian approach. On one hand, the writer's mother is presented. She became a driver after emigrating in America. She was a terrible imprudent driver, but very sure on her abilities, giving chills on the spine to any person travelling in her car. Even if the mother was a small woman, under the impulse of the car-god, she became able to intimidate even the most experienced male drivers. On the other hand, the father is presented in a Freudian manner, as a reason for jealousy and competition. Andrei Codrescu's father is described as an experienced driver, owning a luxurious Packard, in communist Romania, during the times when this car was mentally assimilated to the car of the political police, which took people from the streets and made them vanish forever. The writer's father used to let his son alone in the car for hours when the father visited his mistress. One of these times, the little boy used the keys of the car, started the engine and drove the car right into the windows of a store.

Presenting the parents' behaviour when driving, the writer disguises, in fact, his real trauma - the divorce of the parents during his childhood. All the photos sent by the mother from America to the Romanian relatives present her next to her big car, as a revenge for the years of marriage.

Conclusions

"America is a journey" appears with a double meaning: knowing America and knowing the self, involved in an initiating journey. Andrei Codrescu uses this metaphor to describe America, to depict

his American transformation and also as a motif in novels as *Wakefield*. The present article presents only partially the dimensions of this conceptual metaphor in the writer's prose and strict relation with the role of the driver, without taking in consideration the social and spiritual dimensions of the journey, which will be further discussed in other studies.

The car-god in relation with space is described by Andrei Codrescu as follows: "These old cars are terribly looking like America, as I imagined it before getting there - a country in construction, where the distances and the oddities cannot stand against youth and desires. Long, insolent, shiny, rapid…". (Codrescu, 1993)

References

Adams, J. (1931). *The Epic of America*. Boston: Little, Brown and Company.

Barone, Michael. *Metaphor of America*. Retrieved 2 June 2018 from https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1986/07/04/metaphor-of-america/f7f948f1-40c6-4d0b-be4f-90ab6b3bf2e4/?noredirect=on&utm_term=.6b94c1515622

Baudrillard, J. (2008). *America*. București: Editura Paralela 45.

Bauman, Z. (2000). *Etica postmodernă*. Timișoara: Editura Amarcord.

Bottaro, D. (1995). *Andrei Codrescu: An American Romanian or Romanian American writer?*. Padova: Coop. Libraria Editrice Universita di Padova.

Charteris-Black, J., *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. New York: Palgrave Macmillan.

Codrescu, A. (1983). *In America's Shoes*. San Francisco: City Lights.

Codrescu, A. (1986). *Comrade Past & Mister Present: New Poems & a Journal*. Minneapolis: Coffee House Press.

Codrescu, A. (1993). *The muse is always half-dressed in New Orleans and other essays*. New York: Picador USA.

Codrescu, A. (1995). *Over America*. s.l.: Weldon Owen.

Pitts, T., Codrescu, A. (1995). *Reframing America*, Tucson: Center for Creative Photography.

Graham, D., Codrescu, A. (1999). *Land of the free: What makes Americans different*, s.l.: Aperture.

Codrescu, A. (2000). *The Devil Never Sleeps And Others Essays*. New York: St. Martin's Press.

Codrescu, A. (2001). *An involuntary genius in America's shoes (and what happened afterwards)*. s.l. David R. Godine Publisher.

Codrescu, A. (2006). *Mesi@*. Iași: Polirom.

Codrescu, A. (2006). *Scrisori din New Orleans*. Iași: Polirom.

Codrescu, A. (2006). *Un bar din Brooklyn. Nuvele și povestiri*. s.l.: Ideea Europeană.

Codrescu, A. (2006). *Wakefield*. Iași: Polirom.

Codrescu, A. (2008). *Prof pe drum*. București: Editura Curtea Veche.

Codrescu, A. (2010). *The Poetry Lesson*. Princeton: Princeton University Press.

Codrescu, A. (2012). *Bibliodeath*. My archives with life in footnotes. New York: Antibookclub.

Jordan, M. *Is America a nation of immigrants? Immigration Agency says no*. Retrieved March 1, 2018, from https://www.nytimes.com/2018/02/22/us/uscis-nation-of-immigrants.html

Kennedy, J. (1964). *A nation of immigrants*. New York: Harper&Row.

Kövecses, Z. (2007). *Studying American culture through its metaphors: dimensions of variations and frames of experience*. Retrieved December 12, 2016, from http://americanaejournal.hu/vol3no1/kovecses

Kövecses, Z. (2015). *Where metaphors come from. Reconsidering context in metaphor*. Oxford: Oxford University Press.

Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. London: The University of Chicago Press.

Olson, K. (2005). *Andrei Codrescu and The Myth of America*, Mcfarland & Co Inc Pub.

Sartori, G. (2007). *Ce facem cu străinii? Pluralism vs multiculturalism. Eseu despre societatea multietnică*. Bucureşti: Editura Humanitas.

THE CONTINUOUS DAWN OF THE AMERICAN DREAM

Cristina Matilda Vănoagă
PhD, ”1 Decembrie 1918” University of Alba-Iulia

Abstract: *The present paper aims at highlighting the evolution of the syntagm "The American Dream" in the American national mentality, from a historical point of view with all its changes. In an interdisciplinary approach, we correlate the cultural and political studies with the linguistic studies and try to prove that the American Dream never changed its content, despite the promoted ideology behind the expression. Even if the ideological content correlates to democratic values, the American dream may sometimes appear as utopic as any political ideology. Trying to find a reason for the persistence of the metaphor in discourses, we go toward the therapeutic metaphor and propose the concept of national therapeutic metaphor, with two main roles: prevention and healing of collective mentality*.

Key words: American Dream, founding metaphor, conceptual metaphor, therapeutic metaphor.

The dawn of the American Dream as a founding metaphor

The syntagm "The American Dream" is so rooted in the international collective mentality that people often do not have questions on its appearance and original significance. In a historical approach, Professor Sarah Churchwell investigates the American Dream's rise as idea, content, and significance. She shows:

> “Before about 1900, there is little discernible trace in American cultural conversations of the phrase ‘American dream’ being used to describe a collective, generalisable national ideal of any kind, let alone an economic one. The phrase does not appear in any of the foundational documents in American history – it’s nowhere in the complete writings of Thomas Jefferson, Alexander Hamilton or James Madison. It’s not in Hector St. John Crèvecoeur or Alexis de Tocqueville, those two great French observers of early American life. It’s not found in the works of any of America’s major nineteenth-century novelists: Washington Irving, James Fenimore Cooper, Nathaniel Hawthorne, Herman Melville or Mark Twain. It’s not in the supposedly more sentimental novels of Harriet Beecher Stowe, Louisa May Alcott, or even Horatio Alger, whose ‘rags to riches’ stories are so often held to exemplify it. Nor does it crop up visibly in political discourse, or newspapers, or anywhere noticeable in the public record”. (Churchwell, 2019: 27)

In *The Epic of America*, James Truslow Adams depicts the passage from the Great American Desert to the Great American Dream, described as “the greater and the better”, increased economic prosperity, and social success, in an obsessive pattern starting with the second half of the 19th century, even if America has always been “a dream land”. Still, beginning with the mentioned period, the American Dream becomes the ethos of the American nation. (Adams, 1931: 214-217).

Churchwell shows that, during her research, the first public use of the term was occasioned by President Ulysses S. Grant’s seventy-third birthday in 1895, when an orator expressed: “Oh, critic and cynic, dreamer and doubter, behold America, as this day she stands before her history and her heroes. See her millions of people, her free institutions, her equal laws, her generous opportunities, her schoolhouses and her churches; you see misfortunes and defects, for not yet is fully realized the American dream; you surely see her mighty progress toward the fulfilment of her philosophy.” (Churchwell, 2019: 30)

The idea of American Dream appears in the context of international relations in order to highlight America's messianic role in shaping the world, more like a phrase than a consistently shaped idea: "the American dream of rehabilitating China (…) bastard American dream of Empire in Philippines, as well as the pan-American dream if hemispheric travel, or conquest". (Churchwell, 2019: 28) Even if this type of American dream appears strange in the present perception, it did not lose its meaning in the political discourse.

Barack Obama shows in his book *The audacity of hope: Reclaiming the American Dream* (2006) that "most Americans can't locate Indonesia on a map. This fact is puzzling to Indonesians, since for the past sixty years the fate of their nation has been directly tied to U.S. foreign policy" (Obama, 2006:272). Indonesia becomes in Obama's view a metaphor for "the world beyond our borders". He considers that, by serving the American nation's interests, sometimes there was disregard and illegitimacy to other nations' aspirations and ideals. Obama states: American foreign policy has always been a jumble of warring impulses". (Obama, 2006:280). This description should not come as a surprise since Woodrow Wilson considered war a premise for a safe world and democracy, probably a reinterpretation of the Latin adagio: *Si vis pacem, para bellum*, established during the 4th century by in *De re militari* by Publius Flavius Vegetius Renatus.

Since then, The American dream for other nations manifests, passing from war for peace and "America first" to "peace and consideration for all" and "The American dream", at least to the level of the political discourse. In his first foreign policy speech since taking office, President Joe Biden insisted on the key message: 'America is back' and the fact that diplomacy is the leading U.S. instrument at the international level. While his predecessor, Donald Trump, was relying on foreign policy on the motto "America first", President Joe Biden distanced himself from that position. He insists that international relations would be the most precious asset of the United States, especially when the entire world is facing challenges. The head of the White House stated that "The U.S. must regain its credibility and moral authority for which they were known in the world." (https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/)

The American Dream as "metaphor they live by"

The conceptual metaphor begins its journey in the land of linguistics during the '80s, due to the work *Metaphors we live by*, published by George Lakoff and Mark Johnson, who explain this type of metaphor by showing that the metaphors have a larger than thought use in communication and, in general, in the human life. They also state that the metaphors are in close connection with the conceptual system created/known by each individual:

> "The concepts that govern our thought are not just matters of the intellect. They also govern our everyday functioning, down to the most mundane details. Our concepts structure what we perceive, how we get around in the world, and how we relate to other people. Our conceptual system thus plays a central role in defining our everyday realities. If we are right in suggesting that our conceptual system is largely metaphorical, then the way we think, what we experience, and what we do every day is very much a matter of metaphor. But our conceptual system is not something we are normally aware of. In most of the little things we do every day, we simply think and act more or less automatically along certain lines". (Lakoff, Johnson, 2003).

Kövecses shows:

> "Lakoff and Johnson challenged the deeply entrenched view of metaphor by claiming that (1) metaphor is a property of concepts, and not of words; (2) the function of metaphor is to better understand certain concepts, and not just some artistic or aesthetic purpose; (3) metaphor is

> often not based on similarity; (4) metaphor is used effortlessly in everyday life by ordinary people, not just by special talented people; and (5) metaphor, far from being a superfluous though pleasing linguistic ornament, is an inevitable process of human thought and reasoning". (Kövecses, 2010: X)

Kövecses also shows that the conceptual metaphor can be conventional or unconventional (new). Regarding the American space, the same author writes that the American society is multi-structured and the American citizens are members of several ethnic, social, political, geographical, professional, and conventional groups, each group bringing its own set of biases. Thus, it is normal for the conceptual metaphors to vary depending on the numbers of appurtenances and divisions, which can become dimensions of the conceptual metaphors. Still, the researcher considers the second set of variables, named "alternative frames" showing that "the same event or thing may be viewed metaphorically employing alternative frames. Such alternative understandings divide large segments of American society, and may form the basis of important debates that characterize American society at any given time". (Kövecses, 2016)

Susan C. Strong, founder of Metaphor Project and author of *Move our message. How to get America's ear* affirms that, in order to catch the attention of the American citizens, the messages need positive frames delivering, which must be related to specific themes, called "elements of the American story":

- The American dream – "pioneering, being on the frontier of something, creating the new, bright future, we invent ourselves b/c we are a 'can do' people";
- The American nation – "a new kind of nation with a mission, beacon of hope, melting pot, the cradle of freedom, democracy's defender, champion & missionary, home of equal opportunity, fairness, and equity, of hope, choice, and power, the conscience of the world, rule of law, human rights, political rights, a classless society";
- The freedom to succeed;
- The continuous movement;
- The security of the small towns;
- From human to superhuman.

Are we allowed to question this founding national conceptual metaphors to establish their relevance in time? Jonathan Charteris-Black writes on the critical analysis of the conceptual metaphor:

> "Without the ability to discuss issues according to the metaphors of our choice, we are limited in our means of persuading others how we see the world. Without the ability to be critical of metaphors, the only alternative would be bland acceptance of the metaphors of the others. (…) Metaphors both reflects and determines how we think and feel about the world and, therefore, understanding more about metaphor is an essential component of intellectual freedom". (Charteris-Black, 2004).

In our opinion, the American Dream's global impact also comes from its pluriculturalism, including elements from various culture. (Vănoagă, 2019). Giovanni Sartori (2007) establishes the differences between multiculturalism and pluriculturalism, showing that multiculturalism acknowledges various cultures in one space, while pluriculturalism also acknowledges the specificity of various coexisting cultures, without forcing their dilution in *the melting pot*. In Sartori's opinion, the American society is defined by pluriculturalism, because each American comes with cultural background and identity to build a community of identities, compared to the European space that is more restrictive in allowing foreign identities.

In close connection with the idea mentioned above is the metaphor *America is a nation of immigrants*, a metaphor coined by J.F. Kennedy in a homonymous posthumous volume (1964). *America is a*

nation of immigrants is an important component of the American Dream, which seemed to be non-valid during Donald Trump's presidential mandate, when America denied its origins of state build by immigrants. The U.S. Citizenship and Immigration Services erased this metaphor from their introduction text, reflecting the new political reality, which became very restrictive in welcoming new immigrants as citizens. The text was changed from "U.S.C.I.S. secures America's promise as a nation of immigrants by providing accurate and useful information" to "U.S.C.I.S. administers the nation's lawful immigration system, safeguarding its integrity and promise by efficiently and fairly adjudicating requests for immigration benefits while protecting Americans, securing the homeland and honoring our values." (Jordan, 2018)

Another crucial element of the American Dream is "the land of all opportunities", theoretically offering each citizen and immigrant the possibility to put in practice any idea destined to bring social, financial, and professional success. This aspect reflected in time, even in American legislation. Barack Obama presented in 2001 a proposal DREAM Act (Development, Relief and Education for Alien Minor Acts), aiming to grant temporary residence to minor immigrants, with the possibility to receive full residence to the majority. (Matos, 2020) The legislative proposal also intended access to education, medical assistance, personal and professional development, and all the living and development possibilities of an American citizen. Still, the DREAM Act was not validated by the U.S. Senate, which is, for us, a question on America's availability as "land of all possibilities" for immigrants.

The situation worsened during Trump's mandate, but the newly elected president, Joe Biden, criticises this approach:

> "It is a moral failing and a national shame when a father and his baby daughter drown seeking our shores. When children are locked away in overcrowded detention centers and the government seeks to keep them there indefinitely. When our government argues in court against giving those children toothbrushes and soap. When President Trump uses family separation as a weapon against desperate mothers, fathers, and children seeking safety and a better life. When he threatens massive raids that would break up families who have been in this country for years and targets people at sensitive locations like hospitals and schools. When children die while in custody due to lack of adequate care." (https://joebiden.com/immigration/)

Biden promises to continue Obama's efforts to break instead of building walls for families and for all those arriving in the U.S.A. to find safety and freedom and reach the democratic dream that came to define America. Biden intends to "take urgent action to undo Trump's damage and reclaim America's values; modernize America's immigration system ; welcome immigrants in (…)communities; reassert America's commitment to asylum-seekers and refugees; tackle the root causes of irregular migration; implement effective border screening". (https://joebiden.com/immigration/)

The American Dream as "fable they forget by"

In her book, *White Trash,* Nancy Isenberg (2016) considers that the American Dream components are for the Americans "fables we forget by", showing that property, education, and justice equality were never perfect in America. However, the American Dream is so strong as symbolism that tends to overcome the harsh reality of white people that fail to live the American Dream in its original meaning. They also fail to live it as any success.

> "We know what class is. Or think we do: economic stratification created by wealth and privilege. The problem is that popular American history is most commonly told—dramatized—without much reference to social classes' existence. It is as though in separating from Great Britain, the United States somehow magically escaped the bonds of class and derived a higher

> consciousness of enriched possibility. (…)The hallowed American dream is the gold standard by which politicians and voters alike are meant to measure quality of life as each generation pursues its own definition of happiness unfettered by the restraints of birth (who your parents are) or station (the position you start out from in the class system)". (Isenberg, 2016:16)

Isenberg identifies several categories of classes that question the idea of the American Dream: clay-eaters, waste people, squatters, bad blood, half-breeds, mudsills, scalawags, and rednecks. Referring to Trump mentioning the word "dream" several times in his inaugural statement in 2017, she criticizes the word in relation to reality, showing that dreams do not improve social, economic and health conditions. (Isenberg, 2016:xxiii)

Besides appealing to masses, the dream is a useful instrument for wealthy people to keep the others striving to achieve and turn a blind eye on reality. The danger encompassed in the American Dream concerning justice was signalled in a 1900 article in the New York Post, showing that the American Dream will end when the rich ask for preferential treatment. (Churchwell, 2019:22)

Donald Trump, a very wealthy man, elected as president proclaimed the end of the American Dream in 2015 ("Sadly, the American Dream is dead") and his desire to recover it, turning the American Dream in the direction of deepening the social differences, the racism and closing borders for immigrants. The number of citizens attracted by his policy raises people's question considering that the American Dream is the opposite of what it pretends to be, both in the original meaning and the contemporary one. Confronted with the loss of elections, Trump refused the truth and played the fraudulent elections card, refusing the first results. Even in conditions of legal contesting of the results, clinging to power seems, and preferential treatment seems to be the components of Trump's American Dream, thus showing its fragility.

Noam Chomsky identifies in his work *Requiem for the American Dream. The neoliberalists developed the principles of concentrated Wealth and Power* the principles and mechanisms of the American Dream for the last fourteen years. "The American Dream, like most dreams, has large elements of myth to it. Part of the nineteenth-century dream was the Horatio Alger story—'we're dirt-poor but we're going to work hard and we'll find a way out', which was true to an extent." (Chomsky, 2017: 11)

The American Dream became the antonymic form, a 'nightmare'. This nightmare is based on political and economic inequality. Even if, this process starts from the '70s, in his recent work, Chomsky explains how its evolution depicts a profound tendency of a power cluster. Moreover, this power cluster is detectable from the starting point of the American Republic, the dawn of a republic which from the very beginning intended to protect the 'minority' of the wealthy and powerful. One of the founders, James Madison, was the one, who claimed that one of the Senate's role is to protect the rich from the large mass actions. Nonetheless, he questioned if the republican variant is the best option for the basis of the American government according to the received objections. The powers of the individuals became the sum of the power, the community power which is given to the representatives.

> "That great powers are to be given, there is no doubt; and that those powers may be abused is equally true. It is also probable that members may lose their attachments to the states which sent them—Yet the first branch will control them in many of their abuses. But we are now forming a body on whose wisdom we mean to rely, and their permanency in office secures a proper field in which they may exert their firmness and knowledge. Democratic communities may be unsteady, and be led to action by the impulse of the moment. Like individuals they may be sensible of their own weakness, and may desire the counsels and checks of friends to guard them against the turbulency and weakness of unruly passions. (Madison, 1787)"

However, democracy is assimilated by James Madison with the weaknesses of the individuals. Even if the Senate is an institution, like any other institution, it is led by people. It already common knowledge of fact that human nature is guided by the instinct of individuality to the detriment of the community interests. This means that the power of democracy consists in the power of the representatives to respect the community's values, principles and especially, laws. As long as the representatives' interest is subjective and impartial the community benefits will be divided between "debtors and creditors, and an unequal possession of property, and hence arises different views and different objects in government." (Madison, 1787)

Chomsky, in his study, focuses on the intellect or the utopic ideology of neoliberalism, which holds on to the unacceptable point that the markets should dictate all aspects of human society. He dichotomizes the destructive effects of this ideology on our society. Furthermore, he explains how the corporation's behaviour influenced the large masses, the academic environment, and mass-media. Their intrusive attitude led to a compromise which devastated people's lives and the concept of common sense and common welfare. Each promise of neoliberalists was in fact, a lie. Their reach of power and their access to positions such as the parliamentary positions gave them access as well to write laws. These opportunities were prolific in creating a mafia system, ruled by corruption and the "principles of the self-made me"'. All of them led to an inverse pyramid of democracy. This version of the pyramid is the one, where the community interests became smaller such as a peak and the real peak grows larger and larger, guided by the demagogic principles. Therefore, the power is no longer an attribute of the people, is the attribute of the new "aristocracy".

The American Dream as a therapeutic metaphor and its continuous dawn

In our paper, we observed various meanings and aspects of the American Dream in an American national and international context, many of them so antithetic or diverse that we are forced to return to the original questions: What is the American Dream? Is it a founding myth, a conceptual metaphor, a fable, a pluricultural and pluri-social reality? Jim Cullen observes the multiple reality of the American Dream, proposing the solution of individual American Dream:

> "The American Dream would have no drama or mystique if it were a self-evident falsehood or a scientifically demonstrable principle. Ambiguity is the very source of its mythic power, nowhere more so than among those striving for, but unsure whether they will reach, their goals. Yet resolution may not afford clarity, either. (...) Beyond such considerations, a reckoning with the Dream also involves acknowledging another important reality: that beyond an abstract belief in possibility, there is no one American Dream. Instead, there are many American Dreams, their appeal simultaneously resting on their variety and their specificity." (Cullen, 2004: 7)

Our solution is to define the American Dream as a therapeutical metaphor, destined to prevent and heal at the same time America's image in the collective mentality, both nationally and internationally. In a therapeutic context, metaphors facilitate new ways of thinking and behaviour. They can provide a key-mechanism to change the representation of the world, manage memories, prove points of view, create alternative realities, allow finding a direction, increase communication, guide reasoning, and improve the state of mind.

Churchwell (2019) equals the American Dream with an elastic concept destined to include multiple realities and conceptions. The elasticity of the American Dream as content, together with all the possibilities it opens in the collective mentality and to individual levels for Americans and the non-Americans guide us to define the American Dream as a vital national therapeutic metaphor, destined to prevent the death of a national image, within and outside the borders, and to heal in the same time.

Due to the same elasticity of the American Dream and contradicting the opinions affirming the American Dream's death, we consider that The American Dream has not one dawn, but a continuous one.

References

Adams, J. (1931). *The Epic of America*. Boston: Little, Brown and Company.

Barone, Michael. *Metaphor of America*. Retrieved 2 June 2018 from https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1986/07/04/metaphor-of-america/f7f948f1-40c6-4d0b-be4f-90ab6b3bf2e4/?noredirect=on&utm_term=.6b94c1515622

Biden, J. (2021).The Biden plan for securing our values as a nation of immigrants. Retrieved 10 February 2021 from https://joebiden.com/immigration/

Biden, J. (2021). Remarks by President Biden on America's Place in the World**.** Retrieved 10 February 2021 from https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/02/04/remarks-by-president-biden-on-americas-place-in-the-world/

Chomsky, N. (2017). *Requiem for the American Dream. The principles of concentrated Wealth and Power.* New York: Seven Stories Press

Churchwell, S. (2019). *Behold, America. A History of America First and the American Dream.* London: Bloomsbury Publishing.

Cullen, J. (2004). *The American Dream. A Short History of an Idea That Shaped a Nation.* New York: Oxford University Press

Charteris-Black, J., *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. New York: Palgrave Macmillan.

Jordan, M. *Is America a nation of immigrants? Immigration Agency says no*. Retrieved March 1, 2018, from https://www.nytimes.com/2018/02/22/us/uscis-nation-of-immigrants.html

Kennedy, J. (1964). *A nation of immigrants*. New York: Harper&Row.

Kövecses, Z. (2007). *Studying American culture through its metaphors: dimensions of variations and frames of experience*. Retrieved December 12, 2016, from http://americanaejournal.hu/vol3no1/kovecses

Kövecses, Z. (2015). *Where metaphors come from. Reconsidering context in metaphor*. Oxford: Oxford University Press.

Isenberg, N. (2016). *White Trash. The 400-Year Untold History of Class in America.* New York: Penguin Random House L.L.C.

Lakoff, G., Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. London: The University of Chicago Press.

Matos, Y. (2020). The "American DREAM": Understanding White Americans' Support for the DREAM Act and Punitive Immigration Policies. *Perspectives on Politics,* 1-20.

Madison, J. (1787). "Term of the Senate, [26 June] 1787," *Founders Online,* National Archives, https://founders.archives.gov/documents/Madison/01-10-02-0044. [Original source: *The Papers of James Madison*, vol. 10, *27 May 1787–3 March 1788*, ed. Robert A. Rutland, Charles F. Hobson, William M. E. Rachal, and Frederika J. Teute. Chicago: The University of Chicago Press, 1977, pp. 76–78.]

Obama, B. (2006). *The audacity of hope: Reclaiming the American Dream*. New York: Crown Publishing.

Sartori, G. (2007). *Ce facem cu străinii? Pluralism vs multiculturalism. Eseu despre societatea multietnică*, Bucureşti: Humanitas.

Strong, S. (2012). *Move our message. How to get America's ear*. Orinda: The Metaphor Project.

Vănoagă, C.M. (2019). *Proza lui Andrei Codrescu: Spații între realitate și imaginar*. București: Tracus Arte.

THE LANGUAGE CLASS - A PEDAGOGICAL SPACE FOR / OF INTERACTION

Mirela Socol (Pisaltu), doctorante à Université « Ovidius » de Constanţa, Roumanie

The class is a pedagogical space in which there is a permanent oscillation among three poles: teacher - student - knowledge.

As a prototype of the interaction, the course involves an "expert" participant (the teacher) to share his knowledge with a less knowledgeable interlocutor (the student), through a well-regulated cognitive intervention. In fact, the whole activity in the classroom is based on the teaching contract between teacher and student, which regulates the obligations and expectations of every and each of them as well as the rules according to which the didactic interaction takes place.

Recently introduced in the educational context, the term "mediation" (cognitive, linguistic or relational) aims to facilitate students' access to knowledge, the shaping of skills, attitudes, behaviors.

Keywords: interaction, teaching triangle, contract, mediation, language class

Le cours de langues – un espace pédagogique de l'interaction

1. La relation instaurée entre les pôles de l'interaction didactique

Ayant un historique assez riche, de quelques siècles, la didactique est une discipline des sciences de l'éducation qui se propose de réfléchir sur les phénomènes, les conditions de l'acquisition l'enseignement de la culture propre à une institution et sur les conditions de connaissances par un apprenant.

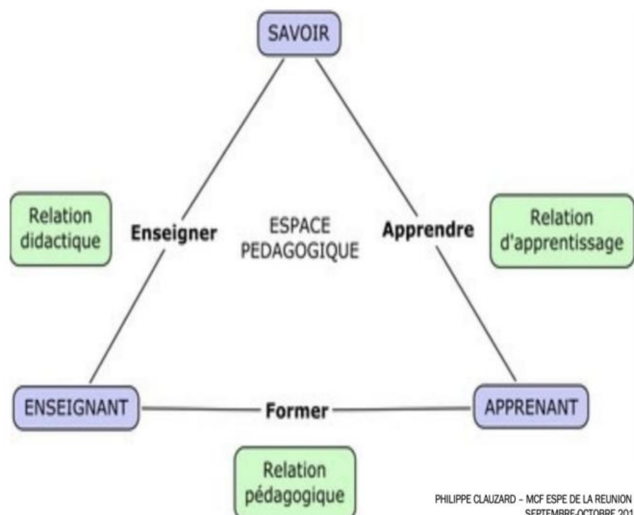
Dans son ouvrage intitulé "La didactique des langues étrangères", Pierre Martinez (2017: 3-4) nous offre une définition assez précise de la didactique: "un ensemble de moyens, techniques et procédés qui concordent à l'appropriation, par un sujet donné, d'éléments nouveaux de tous ordres", c'est-à-dire des savoirs, des savoir-faire et des savoir-être. Mais pour que la définition soit complète, l'auteur ajoute, à côté de ces trois outils mentionnés, les méthodologies sous-jacentes (la construction des savoirs enseignés, les principes directeurs) et surtout l'interaction instaurée entre l'enseignement et l'apprentissage, qui conduisent ensemble à un processus complexe de transformation de nature culturelle, sociale et historique des participants.

Dans notre démarche, nous allons regarder cette interaction entre l'enseignement et l'apprentissage en classe dans une perspective largement pédagogique, car l'espace pédagogique de la classe est conçu comme une interaction enseignant - apprenant - savoir, en vertu d'un contrat didactique.

Les recherches pédagogiques ont montré qu'en situation d'enseignement-apprentissage, il y a toujours un va-et-vient entre trois pôles, disposés dans un *triangle pédagogique*: l'enseignant (le locuteur compétent), l'apprenant (son interlocuteur, moins savant, en situation d'apprentissage) et le savoir (les programmes, les contenus à apprendre, en fonction de certains objectifs), dont les relations sont très étroites.

Après quelques années de recherches, les didacticiens ont transformé le *triangle pédagogique* en *triangle didactique*, en gardant les trois pôles, mais en développant les relations entre eux, sur trois axes d'analyse: l'axe épistémologique (entre l'enseignant et le savoir), l'axe pédagogique (entre l'enseignant et l'apprenant) et l'axe psychologique (entre l'apprenant et le savoir à apprendre).

Dans ce qui suit, nous allons reprendre le célèbre triangle didactique proposé par le didacticien des mathématiques Yves Chevallard, en 1985, repris et détaillé ensuite par Philippe Clauzard, en 2015:

En regardant ce schéma, nous nous arrêtons sur l' analyse des relations instaurées entre les trois pôles.

a) Tout d'abord, entre l'enseignant et le pôle "savoir" il y a une relation didactique, qui suppose un *processus de transposition* des savoirs à enseigner (les contenus stipulés dans les programmes scolaires) en savoirs enseignés (transformés et mis en œuvre dans la classe). Ce processus interne[1] est défini synthétiquement par Yves Chevallard (1985: 39):

> "Un contenu de savoir ayant été désigné comme savoir à enseigner subit […] un ensemble de transformations adaptatives qui vont le rendre apte à prendre place parmi les objets d'enseignement."

En analysant ces adaptations, ces régulations et ces stratégies conçues pour rendre les contenus plus accessibles, Philippe Clauzard (2020: 13) reprend l'idée de Chevallard:

> "L'enseignant construit des situations artificielles pour que les élèves s'emparent du problème et entreprennent de nouveaux apprentissages. Il s'agit de donner du sens au savoir, de tisser des liens entre les savoirs."

Il faut préciser que la transposition didactique faite par l'enseignant se réalise à l'occasion de la planification, de la préparation avant le cours, mais elle continue pendant le cours et même après, car toute démarche didactique se déroule, en grandes lignes, en trois étapes:

1. *une planification*, antérieure à l'interaction en classe, qui envisage les objectifs, les contenus à enseigner (selon le programme) et les stratégies d'enseignement-apprentissage;

[1] Chevallard montre que le processus de transposition didactique interne, réalisé par l'enseignant, est précédé d'une transposition externe, faite par les institutions, en vue de transformer *le savoir savant* en *savoir à enseigner* (le curriculum).

2. *une mise en place* de cette planification (le déroulement effectif de l'activité d'enseignement-apprentissage);
3. *une évaluation* sur ce qui a bien fonctionné / moins bien fonctionné, suivie de la révision des pratiques ou des stratégies.

b) Ensuite, entre l'enseignant et l'apprenant il y a une relation pédagogique, qui est surtout de nature psycho-socio-affective. Dans cet entre-deux, en utilisant toute une série de stratégies didactiques, le premier transfère les savoirs à enseigner chez l'autre (l'apprenant), afin de le rendre plus savant, plus compétent, plus habilité à résoudre tel au tel problème.

Dans son ouvrage intitulé *Les interactions dans l'enseignement des langues,* Francine Cicurel parle de la communication enseignant-apprenant pendant la classe, en la définissant comme:

> ”une *intervention cognitive réglée* pendant laquelle le participant expert (le professeur) a pour obligation de mettre en discours son savoir et de le faire partager à autrui” (Cicurel, 2011: 21).

Certes, les obligations de l'enseignant sont assez claires, mais, en réalité, le déroulement du processus d'enseignement-apprentissage engage une responsabilité partagée: entre les deux protagonistes – enseignant et apprenant – il y a une sorte de contrat qui établit les rôles, la place, les fonctions et les attentes de chacun, liés aux objets de savoir.

Utilisé pour la première fois dans les années 80, par Guy Brousseau, développé ensuite par Yves Chevallard, au niveau de la didactique des mathématiques, le concept de *contrat didactique* est conçu comme un système d'obligations réciproques:

> ”Alors se noue une relation qui détermine - explicitement pour une petite part, mais surtout implicitement - ce que chaque partenaire, l'enseignant et l'enseigné, a la responsabilité de gérer et dont il sera d'une manière ou d'une autre, responsable devant l'autre.” (Brousseau, 1986: 51).

Mais pour que ce contrat fonctionne, il est important que les partenaires connaissent non seulement leurs obligations, mais aussi les attentes de l'autre. Dans son article intitulé ”Qu'est-ce qui se négocie dans les interactions didactiques quand le savoir n'est pas en cause ?”, Pierre Peroz (1999: 39) explique clairement ces attentes:

> ”[…] l'élève sait que les travaux proposés ont toujours pour but un savoir à venir et le maître attend, à cause de cet objectif terminal, que les élèves acceptent la part d'incertitude que comporte toujours un processus d'apprentissage”.

De même, les règles du contrat ne se présentent pas en forme unique et figée dans le temps, mais elles sont le résultat d'une négociation toujours renouvelées: au fur et à mesure des acquisitions à propos d'objets de savoir, elles changent, se rompent et se renouent.

c) Enfin, entre l'apprenant et le contenu (le pôle ”savoir”) on a à faire avec une relation d'apprentissage, qui englobe toutes les opérations mises en jeu pour apprendre (l'inférence, la répétition, la mémorisation, l'association, l'analogie, le transfert, l'induction, la déduction, la généralisation, etc.), mais aussi ses représentations pré-scientifiques ou son évolution psychologique.

Jadis considéré comme un récepteur passif de l'information fournie par l'enseignant, l'apprenant est traité maintenant comme un acteur social ayant une identité personnelle, qui construit son savoir et ses compétences dans le discours en interaction avec autrui.

Selon Oscar Valenzuela (2010: 77), ”l'apprenant est un locuteur pourvu de certaines stratégies qui lui permettent d'alimenter ses connaissances et de résoudre ses difficultés de communication […]”.

À travers les activités langagières réalisées en classe, l’apprenant met en œuvre toutes les compétences dont il dispose: en respectant certaines contraintes (le contrat didactique, les consignes), il mobilise certaines stratégies (fournies comme modèle de la part de l’enseignant ou construites par lui-même) et accomplit des tâches afin de répondre aux exigences de la communication en divers contextes.

À différence de la communication réelle, hors-classe, dans le discours construit en classe la résolution des tâches, les conversations sont toujours soumises au contrôle des interlocuteurs (enseignant, collègues), le rôle de ce feed-back étant celui de confirmer, de renforcer ou de modifier les compétences acquises.

2. L’interaction en classe de langue

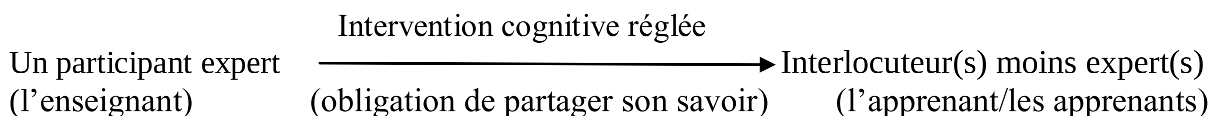
Beaucoup de travaux dans le domaine de la didactique ont tenté de décrire les échanges langagiers en classe, à tous les niveaux du système d’enseignement: à la maternelle (Claire Martinot), à l’école primaire (Stèphanie Volteau) ou au collège (Stèphanie Volteau et Claudine Garcia-Debanc, Hugues Constantin de C.).

La revue ”Pratiques: linguistique, littérature, didactique”, par exemple, a consacré deux numéros entiers aux interactions langagières, en présentant les résultats d’une recherche ambitieuse ayant comme point de départ l’hypothèse que ”l’activité langagière est constitutive de l’apprentissage” (Halté, 1999: 4)

Quelques années après, la revue ”Aster”, a consacré deux numéros consécutifs aux interactions langagières en sciences (les numéros 37, 38 / 2003).

Selon la nature de la finalité, René Vion (1992) distingue deux types d’interaction: une interaction à finalité externe (où le but est préétabli, par exemple: la transmission d’un savoir ou d’un savoir-faire) et une interaction à finalité interne (où le but naît pendant l’échange).

Le cours, comme prototype de l’interaction en classe, se déroule selon le schéma suivant:

Dans notre courte analyse sur l’interaction en classe, nous prenons comme repère le point de vue de Francine Cicurel, auteur qui a accordé une attention à part aux interactions en classe de langues dans ses recherches, surtout dans le célèbre ouvrage ”Les interactions dans l’enseignement des langues”, paru en 2011.

Ainsi, selon Francine Cicurel (2011: 23), la logique interactionnelle présuppose trois conditions:

1) l’existence d’un thème commun (initié, en général, par l’enseignant et construit par la collaboration de plusieurs participants);
2) un certain format et des règles d’organisation (selon le contrat didactique, dont nous avons parlé dans le sous-chapitre précédent);
3) le respect d’un type d’activité didactique (lecture, jeu de rôles, projet collectif, exercice).

Parfois le thème se confond avec l'activité didactique, parfois il n'est qu'un prétexte pour servir un certain objectif didactique, mais la finalité de l'interaction reste la même: faire acquérir des savoirs, en général, ou des compétences langagières, dans la classe de langues.

A différence des autres disciplines, dans l'enseignement-apprentissage d'une langue étrangère, l'apprenant doit utiliser une langue qu'il ne maîtrise pas encore pour l'apprendre. On peut dire que la langue est, en même temps, contenu, moyen et objet de négociation.

Cuq et Gruca (2005: 134) montrent que "dans la classe, la langue se trouve dans cette situation spécifique et quelque peu paradoxale d'être à la fois objet et moyen d'apprentissage".

Pour cette raison, l'interaction didactique en classe de langue est perçue comme "*un observatoire* qui permet de découvrir de quelle manière les données langagières sont maniées par les uns et les autres" (Cicurel, 2011: 25)

Francine Cicurel énumère les traits d'une telle interaction particulière:

- le cadre spatio-temporel (fixé du point de vue institutionnel: la durée du cours; l'espace – la salle de classe, le laboratoire des langues; la fréquence: deux/ trois fois par semaine, etc.);
- les interactants et leur position dans l'interaction (celle d'expert ou celle d'apprenti);
- un but préétabli, selon les programmes, en vertu d'un contrat didactique;
- un objet du discours (un contenu);
- un déroulement ritualisé, selon la représentation sociale et les contraintes institutionnelles (par exemple, dans la succession des séquences: annonce du programme et des objectifs suivis, demande de faire une activité, consignes précises, vérification, commentaire, récapitulation; dans la régulation de la parole: l'alternance des tours de parole, les formules d'adresse, etc.);
- un canal (les formes de communication: orales et écrites);
- des stratégies discursives qui favorisent l'intercompréhension des participants (toute activité métalinguistique qui aide à la manipulation du système codique: des paraphrases, des répétitions, des définitions, des explications, des synthèses, des amplifications, etc.). (Cicurel, 2011: 26)

Dans la classe, les instances des interactions sont inégales, au moins du point de vue du statut et de l'âge, car la communication se réalise surtout entre l'enseignant (adulte, qui a la charge de transmettre des savoirs et de vérifier les acquisitions) et ses apprenants (enfants ou adolescents, qui doivent faire preuve de l'intégration de nouvelles connaissances).

Chaque participant à l'interaction a ses fonctions bien claires. Selon Louise Dabène ((Dabène, 1983), l'enseignant a un triple rôle: *informateur*, *animateur* et *évaluateur*. La perspective actuelle sur l'enseignement y ajoute les termes de *concepteur*, *conseiller*, *médiateur*, *tuteur* ou *administrateur* (Barbot, 2000).

Comme "vecteur d'information", il connaît la langue étrangère, dans notre cas - le français, et il le transmet aux apprenants.

En tant qu'animateur de l'interaction, il gère les séances de classe, en attribuant les tours de parole, en donnant des consignes.

Son rôle d'évaluateur consiste dans la vérification et le jugement les productions orales des apprenants.

À son tour, l'apprenant a un comportement interactionnel spécifique. Il prend la parole selon un "contrat de parole" (il répond aux questions de l'enseignant, s'il bénéficie d'une

appellation directe; sinon, il doit demander la permission d'y intervenir à l'intermède d'un geste - le levèrent du bras - ou par une courte question-demande de permission). En plus, il doit conformer sa production langagière à certaines contraintes: respecter une certaine forme, accepter la correction des autres, enseignant ou collègues (si le cas), à des fins d'apprentissage. Il faut qu'il respecte le temps de parole attribué, pour garder l'équilibre dans la distribution des tours de paroles entre tous les participants.

Il est important de préciser que le rôle de l'enseignant et celui de l'apprenant ne sont pas interchangeables, vu leurs statuts et leurs attributions assez différents. Francine Cicurel (2011: 32) en fait une remarque considérable: ”la parole de l'enseignant constitue autant un contrôle qu'une aide pour les apprenants”, mais la réciproque n'est pas valable.

Contrairement à une conversation amicale ou familière, l'interaction en classe s'effectue en alternant les tours de parole de manière assez rigoureuse, du type P/A/P/A/P: le professeur demande quelque chose, l'apprenant y répond, le professeur fait une appréciation sur son travail langagier réalisé et ainsi de suite.

Dans cette structure ternaire de l'échange (sollicitation de la part de l'enseignant – réponse de l'apprenant – réaction de l'enseignant à son dit), on peut dire que l'apprenant est ”pris en sandwich” (Cicurel, 2011: 33) entre deux tours de parole de l'enseignant et sa prise de parole est assez courte, ponctuelle et prévisible.

Il est important de souligner qu'en classe, le but de l'enseignant n'est pas nécessairement d'obtenir des réponses sincères (ce qui, parmi les quatre maximes qu'il faut respecter dans une conversation ordinaire, s'appelle *maxime* ou *règle de qualité*), mais surtout de pousser l'apprenant de parler, de construire son discours dans la langue-cible.

De même, pour faire progresser le discours, l'enseignant fait appel à l'injonction ”Parlez!”, en la nuançant, en la transformant en: ”parlez de” (invitation de parler sur un thème donné), ”parlez mieux” (demande de reformulation ou de correction), ”parlez encore” (demande d'informations supplémentaires ou d'approfondissement), ”parlez comme” (demande de répéter un énoncé déjà validé) ou ”ne parlez pas” (pour couper une intervention trop longue, afin de garder l'équilibre conversationnel ou d'encourager d'autres personnes à prendre la parole), selon le cas.

En ce qui concerne la dynamique de l'interaction en classe, Francine Cicurel considère que celle-ci se réalise sur trois plans: *le plan du contexte*, antérieur à l'interaction (en fonction du curriculum, des programmes, du projet didactique, même les préconceptions sur le déroulement de l'activité), *le plan de l'interaction* (selon la position asymétrique des participants, la direction de l'interaction, la mise en place de l'activité effective, la distribution de la parole, la gestion de l'imprévisible) et *le plan du futur* (le degré d'accomplissement du contrat didactique, la vérification des connaissances en vue de l'agrandissement des compétences visées). Selon le critère temporel, le contexte tient du passé, le plan de l'interaction se réfère au présent, c'est-à-dire à l'activité proprement dite dans la classe, tandis que le plan du futur envisage le développement des savoirs, des savoir-être, des savoir-faire et l'amélioration de la démarche, si le cas.

Mais, quelle que soit la planification du discours, il y toujours de l'imprévu, des distorsions créées par la parole de l'apprenant (des erreurs, des questionnements, des ajustements, des demandes d'aide ou d'explications supplémentaires), ce qui rend l'interaction vivante.

> ”L'imprévu survient du fait que l'objet d'apprentissage est une langue et que les propositions des apprenants, leurs difficultés ou leurs idées se construisent et se développent au fil de l'interaction.” (Cicurel, 2011: 41).

Devant ces situations imprévues, l'enseignant doit avoir, lui-aussi, la capacité d'improviser, de prendre des décisions devant le risque de dérapage, de choisir entre *maintenir* son rôle interactionnel d'expert ou l'*abandonner* provisoirement, en situation de crise.

Dans ces circonstances, on assiste à une dynamique potentielle de l'interaction, qui se construit de façon unique, en fonction du contexte, des participants, même si on a à faire avec le même contenu à enseigner. Sur ce point, Francine Cicurel (2011: 51) conclut que ”la contribution de chacun, le copilotage de l'interaction, le phénomène d'association d'idées, les réactions des uns et des autres en font une *interaction vivante*”.

L'un des buts de l'enseignement actuel d'une langue étrangère est celui de fournir à l'apprenant la possibilité de s'exprimer dans la culture étrangère, en situations variées. Comme l'espace de la classe ne peut pas assurer ce bain de culture, l'enseignant doit apporter dans l'interaction des pratiques de fiction (appuyées sur la littérature, le film, les éléments ludiques).

Pour conclure, les traits définitoires de l'interaction en classe de langue sont les suivants:

- l'alternance des tours de parole;
- la relation asymétrique entre les participants (enseignant / apprenant) du point de vue du statut;
- un format interactionnel qui suivit certains buts didactiques, en encourageant aussi la production;
- un important travail cognitif appuyé sur des reprises, des reformulations;
- l'alternance des codes (langue cible – langue maternelle);
- la présence de l'affectivité et de la créativité.

3. L'enseignement-apprentissage comme processus de médiation

Dans les nouvelles orientations de la didactique, qui mettent l'apprenant au centre, l'enseignant devient un médiateur professionnel qui comprend et accomplit son nouveau rôle, car ”être médiateur ne signifie pas transmettre mais bien créer de nouveaux réseaux de sens”. (Aden, 2012: 276)

En termes généraux, la *médiation*[2] se définit comme ”toute intervention visant à réduire la distance entre deux (voire plus de deux) pôles qui se trouvent en tension l'un par rapport à l'autre” (Coste et Cavalli, 2014: 108).

On peut observer que les termes de *médiation* et *médiateur*, ayant cette fonction d'intermédiaire ont pénétré aussi dans le champ de la didactique.

En fait, la première apparition de la notion de médiation dans le domaine de l'enseignement, assez timide, date depuis 1996, dans la première version du Cadre Européen Commun de Référence, où elle se rapporte surtout à la traduction et à l'interprétation.

La notion connaît un essor tout particulier depuis la publication du CECRL, en 2001, en devenant une forme d'activité langagière qui tient à la fois de la réception et de la production et qui permet ”par la traduction et l'interprétation, le résumé ou le compte rendu, de produire à

---

[2] Connu dès le XIIIe siècle, le terme de *médiation* vient du latin *mediare* et signifie ”être au milieu”.

l'intention d'un tiers une (re)formulation accessible d'un texte premier auquel ce tiers n'a pas d'abord accès direct" (Conseil de l'Europe, 2001: 18). Cette fois, il faut remarquer la volonté des auteurs de ne plus cantonner cette pratique dans une activité précise (la traduction, l'interprétation), ni dans une relation hiérarchisante (expert / non-expert), mais de **la transformer en objet de réflexion didactique à part entière, qui vise même la formation d**'une compétence de médiation.

Une telle compétence de médiation chez les enseignants s'avère de plus en plus nécessaire, surtout en contexte plurilingue et pluriculturel, car ceux-ci doivent accomplir un triple rôle: de "médiateur entre les langues (langue étrangère; langue de scolarisation et au-delà), médiateur entre la (les) langue(s) et les disciplines scolaires, médiateur entre les cultures (didactique, pédagogique, méthodologique)" (Causa, 2019: 31).

Aujourd'hui, le champ de la médiation s'est élargi, étant applicable à la *mobilité*, comprise comme "le fait de changer de position dans un espace réel ou virtuel, qui peut être physique, social, axiologique, culturel, affectif, cognitif" (Bourdin, 2004: 92).

En contexte éducatif, le rôle de la médiation est analysé largement par Daniel Coste et Marissa Cavalli, dans l'article "Extension du champ de la médiation", où ils montrent que l'école réalise plusieurs types de médiation: une *médiation cognitive* (entre le savoir et l'enseignant et entre le savoir et l'apprenant), une *médiation langagière* et une *médiation relationnelle* (toutes les deux dernières, soit entre l'enseignant et les apprenants, soit entre les apprenants).

La médiation cognitive a pour fonction de faciliter le chemin des apprenants vers le savoir, savoir-faire et savoir-être qu'ils doivent s'approprier. Toutes les opérations mises en œuvre pour la transmission et la co-construction des connaissances sont envisagées en termes de médiation cognitive. Coste et Cavalli les considèrent "des processus de réduction de la distance entre l'apprenant et les éléments de connaissance à maîtriser".

En tant que *médiateur professionnel*, l'enseignant réalise une *médiation langagière formelle* par toutes ses interventions: il explique, questionne, reformule, répète, confirme, corrige, etc. En plus, il y a parfois une *médiation langagière informelle*, réalisée par le verbal et le co-verbal des apprenants, entre eux, quand ils s'apportent des informations qui aident le déroulement des activités communes ou le non verbal de tous les participants - enseignant ou apprenants.

La médiation relationnelle a pour but de créer un climat scolaire où les relations interpersonnelles favorisent l'instruction des élèves, mais aussi la formation personnelle de chaque élève en contexte social, en rapport avec d'autres individus, groupes ou communautés.

Ainsi, l'enseignant, par son langage (verbal ou non verbal) et par ses actions, doit toujours faire preuve de sa disponibilité, de son soutien, de son aide, de son encouragement vers les apprenants. À côté de la transmission des connaissances, il a pour mission de cultiver, chez ses apprenants, la confiance dans la sécurité de leurs actions, dans la possibilité de réussite, l'ouverture vers le nouveau, la prise de risque, l'envie de collaboration, l'amitié, l'esprit compétitif constructif, etc.

Selon Coste et Cavalli, au niveau de l'école, il y a toute une série de facteurs qui concourent à la médiation:

- l'enseignant (comme *médiateur professionnel*);
- les manuels, les moyens pédagogiques (comme *instruments de médiation*);
- les contributions des pairs dans le travail de groupe (comme *acteurs informels de médiation*);

- le soutien scolaire pour les élèves en difficulté, les stages d'étude à l'étranger (comme *dispositifs particuliers de médiation*).

En termes de médiation, les deux auteurs concluent: "[…] l'ensemble du dispositif de l'école a pour fonction majeure d'offrir aux élèves une médiation vers les savoirs, savoir-faire, dispositions et attitudes qu'ils doivent s'approprier" (Coste et Cavalli, 2014: 108-109).

En guise de conclusion, le cours, en général, se définit comme un espace pédagogique réglé par un contrat didactique, où l'interaction entre l'enseignant et les apprenants s'appuie sur une médiation permanente entre les trois pôles du triangle didactique: l'enseignant – le savoir - l'apprenant, mais le cours de langue représente un espace pédagogique à part, où la langue est, en même temps, objet et moyen d'apprentissage.

Bibliographie:

DEN, Joëlle (2012): "La médiation linguistique au fondement du sens partagé: vers un paradigme de l'enaction en didactique des langues", in *Etudes de linguistique appliquée*, nº 167, p. 267-284

BARBOT, Marie-José (2000): "Les auto-apprentissages, Collection Didactique des Langues Étrangères, CLE International

BROUSSEAU, Guy (1986): " Fondements et méthodes de la didactique des mathématiques ", in *Recherches en didactique des mathématiques*, 7.2, Grenoble: La Pensée sauvage, p. 164-198

CAUSA, Mariella (2019): "La compétence de médiation en formation initiale à l'enseignement de/en langues: entre problématisation et réflexivité", in *Lenguaje y Textos*, [S.l.], n. 49, p. 29-39, jun. 2019. ISSN 2530-0075.

Disponible en: <https://polipapers.upv.es/index.php/lyt/article/view/11501>. Fecha de acceso: 17 ene. 2021 doi:https://doi.org/10.4995/lyt.2019.11501.

CECRL (2001): "Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues: apprendre, enseigner, évaluer", Paris: Didier

CHEVALLARD, Yves (1985): "La transposition didactique. Du savoir savant au savoir enseigne", Grenoble: La Pensée sauvage

CICUREL, Francine, (2011): "Les interactions dans l'enseignement des langues", Paris: Les Éditions Didier

CLAUZARD, Philippe (2020): "Principaux concepts de la didactique, complément du cours Les didactiques", publié le 27 Octobre 2020, https://www.philippeclauzard.fr/2020/10/principaux-concepts-de-la-didactique-complement-du-cours-les-didactique

COSTE, Daniel et CAVALLI, Marissa. (2014): "Extension du domaine de la médiation", in *Lingue Culture Mediazioni - Languages Cultures Mediation (LCM Journal)*, http://www.ledonline.it/LCM-Journal/

CUQ, Jean-Pierre et GRUCA, Isabelle (2005): "Cours de didactique du français langue étrangère et seconde", Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble, 454 p

DABÈNE, Louise (1983): "Pour une taxinomie des opérations métacommunicatives en classe de langue", in *Étude de linguistique appliquée 55*, p. 39-46

HALTÉ, J.-F. (1999): "Introduction", in *Pratiques: linguistique, littérature, didactique*, nº 103-104, p. 3-8

MARTINEZ, Pierre (2017): ”La didactique des langues étrangères”, Paris: Presses Universitaires de France, p. 3-4
PEROZ, Pierre (1999): ”Qu'est-ce qui se négocie dans les interactions didactiques quand le savoir n'est pas en cause ?” in *Pratiques: théorie, pratique, pédagogie*, Nº. 103-104, pp. 39-52
VALENZUELA, Oscar (2010): ”La didactique des langues étrangères et les processus d'enseignement/ apprentissage” in *Synergies Chili* n^{0}6, pp. 71-86
VION, René. (1992): La communication verbale, analyse des interactions, Paris: Hachette supérieur

ECCLESIA LIBRARY AND THEOLOGY BRANCH OF THE CENTRAL LIBRARY OF *CAROL I* UNIVERSITY WITHIN THE BUCHAREST FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY

Marius - George COȘARCĂ
PhD. Student, Librarian at the Library *Ecclesia* of the *Patriarch Justinian* Faculty of Orthodox Theology, University of Bucharest
George-Iulian TATU
Rev. PhD. Student, Librarian at the branch of the *Carol I* Central University Library from the framework *Patriarch Justinian* Faculty of Orthodox Theology, University of Bucharest

Abstract. *The aim of this study is to briefly present the activity of the two existing university libraries at the Bucharest Faculty of Orthodox Theology. This article presents the librarians who currently work in this higher education institution and highlights the contribution of the clergy and other people to the development of the libraries. On top of that, it is also captured the changes that have taken place recently at the Library of the Faculty of Orthodox Theology and at the Branch of Orthodox Theology of the Central University Library in the capital.*

Keywords*: Bucharest, library, faculty, theology, traditions, books, Church.*

University libraries at the Bucharest Faculty of Orthodox Theology

This study highlights the existence of two university libraries within the Bucharest Faculty of Orthodox Theology, which provides access to a wide variety of resources, information and documentation from various fields. Thus, both the *Ecclesia* Library[1] of the Faculty of Theology and the Theology Branch of *Carol I* Central University Library operate within the *Patriarch Justinian* of the Bucharest Faculty of Orthodox Theology. This is the result of the ancestral Church, which wanted to have a broad research base for the transmission of the religious, historical and cultural values of the Romanian people to future generations.

[1] Through the special care of His Beatitude Father DANIEL, Patriarch of Romania, in 2020, the Library receives the title of *Ecclesia*, which gives more respect and appreciation to this prestigious institution.

We will start off with the Library of the Bucharest Faculty of Orthodox Theology[2], which has gone through many difficult times, especially during the communist regime, but so far it has remained an authentic place for the theological formation of future priests. With over "120,000 volumes"[3], to which is also added the fund of periodicals, approximately 150,000 publications are comprised in total, since the library has started its reorganization process in 2019[4]. It is important to mention that the valorization of the cultural traditions means, on the one hand, having various research programs within the library, and on the other hand, acquiring innovative technologies for the library. In this regard, it was procured a software, called *Qulto*, to digitalize existing publications. This software was an important step for the development and adaptation of the Library to the high standards of 21st century.

Thus, in the middle of the year 2020, the existing book collection in the *Ecclesia* Library[5] was inventoried, cataloged and digitized. The evidence, management and inventory of documents are part of the methodological norms, specific to any library, while the digitization process was implemented because of the current global challenge we face right now. This change would offer users an easier acces to information. The digitalisation of the books has led to a regrouping of all technical resources and the implementation of modern online ones. There is a continuous adaptation to the requirements of modern times by rethinking the system as a whole, and developing adjacent tasks. This activity was supported by the team of librarians, as stated by the vice dean of the Faculty of Letters, associate Professor Cristina Popescu[6], who also coordinated volunteers-students and graduates of the Library and Information Science section of the Faculty of Letters of the University of Bucharest[7] who helped the library make the transition towards digitalisation. As a result of all the effort in the *Teodor M. Popescu* Reading Room, nine

---

[2] We mention the fact that the Library of the Bucharest Faculty of Orthodox Theology was founded in 1887, at the proposal of the priest professor Alexandru Mironescu, who approached the authorities of the time, showing the need to establish a library within the Faculty of Orthodox Theology of the University of Bucharest, founded in 1881.

[3] Rev. Adrian GABOR ; Rev. Daniel BENGA ; Rev. Mihai SĂSĂUJAN ; Ionuț-Alexandru TUDORIE, *History of the Patriarch Justinian Faculty of Orthodox Theology (1881-2017) University of Bucharest.* Bucharest: Publishing House, *BASILICA* of Roman Patriarchate, 2017, p. 132.

[4] Marius-George COȘARCĂ, ,,Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București (1887-2019)", în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă ,,Justinian Patriarhul" a Universității din București,* XIX (2019), p. 579.

[5] George-Adrian ȘERBAN, ,,Cronica Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București pe anul 2020", în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă ,,Justinian Patriarhul" a Universității din București,* XX (2020), p. 606.

[6] https://www.trinitas.tv/distinctii-pentru-voluntarii-care-au-lucrat-la-digitalizarea-bibliotecii-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-bucuresti/.

[7] George-Adrian ȘERBAN, ,,Cronica Facultății... ", pp. 606-607.

volunteers received recognition for their contribution, from His Beatitude Father DANIEL, Patriarch of the Romanian Orthodox Church. They received a Diploma and the Medal of the Year 2020[8]. It is not the first time that we encounter an interdisciplinary relationship in the theological field, where different profiles that correspond to a common ground, shows openness to solve together challenges of the country's culture and spirituality.

In the *Ecclesia* Library there are currently 3 librarians, who have both theology and librarianship studies, and promote change on all levels, especially in terms of digitizing the existing book collection. To date, more than 5,000 publications[9] have been registered in the Library's online catalog. Not only the relationship with other fields contributed to the development of the Romanian theological culture, but also the diverse studies of the Romanian librarians, who are open and supportive towards the development and modernization of theological libraries. At the beginning of the year 2021, after renovating the library, a new modern book storage space was inaugurated[10]. We add to all this the fruitful collaboration with the Orthodox Theology Branch of the Central University Library, which is necessary for all users. We must mention the fact that, since 2011, a collaboration protocol has been established between the *Carol I* Central University Library and the publishing houses of the Romanian Patriarchate.[11]

It is well known that the Central University Library was inaugurated in 1895 as a Royal Foundation, at the initiative of King *Carol I*, and was aimed to form an institution for all university students of all faculties in the country, which was always open[12] and had a large collection of books. By Order of the Minister of National Education no. 3039/2014 on the approval of the organization regulation and the organizational chart of the *Carol I* Central University Library, we observe that it is structured in 18 services, 7 offices and 8 specialized compartments, located in the central unit, 16 branch libraries located in 18 locations within the

[8]https://www.trinitas.tv/distinctii-pentru-voluntarii-care-au-lucrat-la-digitalizarea-bibliotecii-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-bucuresti/.
[9] https://opac3.ftoub.qulto.ro/ro/search/-/search/clearform.
[10]https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/ocrotitorii-scolilor-teologice-cinstiti-la-facultatea-justinian-patriarhul-din-bucuresti-160240.html.
[11]https://www.mediafax.ro/social/parteneriat-intre-bcu-si-editurile-patriarhiei-pentru-proiecte-cultural-stiintifice-9716053.
[12] Corina CIOCÂRLIE ; Andreea RĂSUCEANU, *Dicționar de locuri literare bucureștene*. București: Humanitas, 2019, p. 53.

faculties of the University of Bucharest to which is added the Pedagogical Section[13]. One of the 16 branches mentioned above is the Orthodox Theology, which was inaugurated in 2015[14], being the last one in the library complex. This event took place in the *Hall of Patriarchs*, where His Beatitude Father DANIEL, Patriarch of Romania also attended, together with hierarchs of the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church, priests, teachers, and students[15]. This was also a wish fulfilment of the teachers and students from the Bucharest Faculty of Theology[16]. Here, two experienced librarians, who are also clerics, work[17].

The affiliated library branch received access to the digital resources of the Central University Library. Thus, through the modern technology, all users are offered online access to available documents. At the time of the inauguration, the library had 33 scientific databases comprising 86,809 scientific journals and 154,185 books, with access to the full texts.[18] This subsidiary has now 515 volumes on loan and continues to increase its resources.

Through the partnership concluded by the Romanian Patriarchate with the *Carol I* Central University Library, it is certified the interest for promoting Romanian and universal true values and for making this treasure available to all users[19]. We must understand that not only the relationship between the theological field and other collateral disciplines is capitalized, but also collaboration at an institutional level, which gives the theological institution an overwhelming importance.

Conclusions

[13] https://www.juridice.ro/315085/rof-al-bibliotecii-centrale-universitare-carol-i.html.
[14] On February 5, the consecration of the Theology Branch of the Central University Library took place within the Faculty of Orthodox Theology of the University of Bucharest.
[15]https://sites.google.com/a/bcub.ro/biblioteca-centrala-universitara-carol-i-8/home/biblioteca-de-teologie-ortodoxa/istoric.
[16] Maria-Andreia FANEA, „Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă – filială a Bibliotecii Centrale Universitare *Carol I* București”, în: *Opinia națională,* 22, nr. 696 (2015), p. 6.
[17]http://www.ftoub.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=624:biblioteca-centrala-universitara-filiala-de-teologie-ortodoxa&catid=21&Itemid=136
[18]https://sites.google.com/a/bcub.ro/biblioteca-centrala-universitara-carol-i-8/home/biblioteca-de-teologie-ortodoxa/istoric.
[19] ttp://www.ftoub.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=624:biblioteca-centrala-universitara-filiala-de-teologie-ortodoxa&catid=21&Itemid=136.

The year of 2020 was a challenging one, due to the pandemic situation, and represented, both globally and in Romania, an unprecedented effort to adapt to the new circumstances. This was felt on all levels, including in the library sector. However, both the *Ecclesia* Library and the Theology Branch of the Central University Library, within the Bucharest Faculty of Orthodox Theology, managed to successfully adapt to the new conditions. Through the care of Hierarchs, teachers, and the team of librarians, we tried to promote cultural and religious values, by investing in digital platforms, making all the annexes available to users.

The need to invest in modern communication methods and online technologies in the library space confirm the need to accelerate the digitization process and maintain the cultural and spiritual climate at high academic standards.

Bibliography

CIOCÂRLIE, Corina ; RĂSUCEANU, Andreea. *Dicționar de locuri literare bucureștene*. București: Humanitas, 2019.

COȘARCĂ, Marius-George. „Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din București (1887-2019)”, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București,* XIX (2019).

FANEA, Maria-Andreia. „Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă – filială a Bibliotecii Centrale Universitare *Carol I* București”, în: *Opinia națională,* 22, nr. 696 (2015).

Rev. GABOR, Adrian ; Rev. BENGA, Daniel ; Rev. SĂSĂUJAN, Mihai ; TUDORIE, Ionuț-Alexandru. *History of the Patriarch Justinian Faculty of Orthodox Theology (1881-2017) University of Bucharest.* București: Editura *BASILICA* a Patriarhiei Române, 2017.

ȘERBAN, George-Adrian. „Cronica Facultății de Teologie Ortodoxă *Justinian Patriarhul* din București pe anul 2020”, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București,* XX (2020).

https://www.trinitas.tv/distinctii-pentru-voluntarii-care-au-lucrat-la-digitalizarea-bibliotecii-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-bucuresti/.

https://opac3.ftoub.qulto.ro/ro/search/-/search/clearform.

https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/ocrotitorii-scolilor-teologice-cinstiti-la-facultatea-justinian-patriarhul-din-bucuresti-160240.html.

https://www.mediafax.ro/social/parteneriat-intre-bcu-si-editurile-patriarhiei-pentru-proiecte-cultural-stiintifice-9716053.

https://www.juridice.ro/315085/rof-al-bibliotecii-centrale-universitare-carol-i.html.

https://sites.google.com/a/bcub.ro/biblioteca-centrala-universitara-carol-i-8/home/biblioteca-de-teologie-ortodoxa/istoric.

http://www.ftoub.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=624:biblioteca-centrala-universitara-filiala-de-teologie-ortodoxa&catid=21&Itemid=136.

LOVE PASSION, A FACET OF EROS IN THE PROSE HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Alina Mihaela ILIE (FLOREA)
Phd student, University of Pitești

Resume: Hortensia Papadat-Bengescu's prose is an ideology of passion. The prose writer turns it on all sides, analyzes it from a historical, mythical, mythological, phenomenological, psychoanalytic perspective. She truly makes an incursion into passion, desire, we are witnessing a dissection of Desire, of Passion in Proustian style. Bengali's eroticism is a by-product of modernization with external motivations to the genuine resemblance of the Romanian soul.

Keywords:love passion, eroticism, mythological, meta-analysis

Iubirea în proza bengesciană este decelată ca o metaforizare a drumului odiseic al prototipului Odiseu. Asemenea politropului Odiseu, femeile din creația Hortensiei Papadat-Bengescu sunt prinse într-un labirint al iubirii-pasiune, al erosului. Femeile încearcă să recompună pânza de păianjen a erosului pierdut. Hortensia Papadat-Bengescu preocupată de această refacere prin așa zisul „suflet feminin" elaborează un fel de investigații ale interiorității femeii. Cultul pentru iubire al autoarei suferă o ușoară contradicție și anume că personajele trăiesc o anume mistificare în așa fel încât au uitat gustul nefericirii.

Erosul este interpretat de Hortensia Papadat-Bengescu în proza sa ca o primă formă a mistificării cuvântului, ca o expresie a experienței amorale. Sesizăm cum moravurile societății transpar în proză în formă mitică, fiind prinse într-un model al suferințelor primare. În nuanțe moderniste Hortensia Papadat-Bengescu, asemenea lui Homer, reface traseul amorului, reface traseul erosului. Erosul este cotidianizat, fiind supus vicisitudinilor social-politice. Nu are valențe cultice, sacerdotale, ci valențe demistificatoare. Prozatoarea revigorează concepția asupra erosului, asupra mitului european al adulterului- romanul lui Tristan și Isolda- parcă îl deznoadă. Mitul apare aici ca o ipostaziere a relației dintre bărbat și femeie și nu ca o operă literară.

Hortensia Papadat-Bengescu constituie un roman autentic de dragoste, întrucât își trage seva din hermeneuticile vechi ale erosului. Sunt mixate o serie de erotologii, de la iubirea-pasiune la iubirea de tip stendhalian iubirea vanitate. Polemizând cu criticile vremii regăsim iubirea ca pasiune și nu ca orgoliu. Imaginarul poetic bengescian îmbracă mai multe forme ale iubirii. Iubirea apare ilustrată sub diferite fațete: iubirea ca atracție androginică și iubirea ca stare a conștiinței. Femeia, luând înfățișarea lui Eros, prefigurează pofta Absolută, aspirația luminoasă, elanul religios originar: „Dialectica Erosului introduce în viață ceva complet străin de ritmurile

atracției sexuale: o dorință care nu se poate satisface, care alungă chiar tentația de a se împlini în lumea aceasta, pentru că nu vrea să îmbrățișeze altceva decât Totul”[1].

Hortensia Papadat-Bengescu inovează la nivel ideatic abordarea erosului prin această refacere a amorului platonic. Asemenea ființelor androgine aflate în căutarea echilibrului după separare și personajele bengesciene sunt prinse într-o febrilă căutare în a reconstitui imaginea erosului platonician. Prozatoarea realizează o primă analiză fenomenologică a sentimentului de iubire, deslușește raporturile dintre fizic și moral. Moralul și fizicul se întrepătrund în manieră modernă sub semnul teoriei trupului sufletesc. Întâlnim iubiri asumate de îndrăgostiți, dar și imaginea îndrăgostiților care se află sub același acoperiș protector al sentimentului. Iubirea este experimentată ca boală, ca patimă, ca alterare a conștiinței, acuzând neîmplinirea ca motiv al îmbolnăvirii. Ființele placide și senzuale se contopesc într-un tot, luptând între iubirea sexuală și Iubire.

Trama operei bengesciene converge pe linii arhetipale, oferind noi valențe în ceea ce privește Femeia, Bărbatul și Erosul. Cele trei simboluri configurează unitiv iubirea ca o recunoaștere a sufletului-pereche și ca o desăvârșire ontologică. Prozatoarea reface mitologiile erosului care circulă în simple ontologii ale iubirii. Inițial amorul apare degradant, dezgustător și urât, la fel ca în imaginarul poetului blestemat, Baudelaire. Din perspectivă baudleriană amorul bengescian este încartuit într-un estetism al urâtului. Duetul conjugal este perturbat. Tabloul morbid al imaginarului poetului o inspiră pe prozatoarea analitică. La fel ca Baudelaire, Hortensia Papadat-Bengescu surprinde zonele obscure ale sufletului omului. Inspectează cu ardoare denaturarea ființei, surprinzând-o în cele mai urâte cadre. Femeia jubilează în lumi bolnăvicioase, care-o determină să trăiască amoruri sterile, aplatizate. Nu reprezintă o întruchipare a feminismului, femeia nu mai este un simbol al eternului feminin. Este doar o iluzionistă, o bovarică născătoare de iluzii.

Nuvelistica Hortensiei Papadat-Bengescu este lăsată în conul de umbră, fiind considerată scabroasă și plină de indecență. Parcă repetă experiența lui Baudelaire prin marginalizare și prin izolare pentru că sparge tiparele clasice. Hortensia Papadat-Bengescu inovează la nivel tematic. Paginile operei sunt impregnate de un erotism exacerbat, morbid, pervers, constituind mici monografii tripartite ale sufletului feminin. Șochează prin surprinderea dialecticii corp-suflet, analizează sufletul feminin ca fiind parte a erosului.

Analista sufletului repune în mișcare preocupările femeilor din secolul al XV-lea, care se complăceau în intrigi de salon, în baluri mascate și care practicau cochetăria și amorul. Elena, din romanul **Concert din muzică de Bach,** chiar pregătește întâlniri de salon. Chiar dacă naturaliștii i-au scos coroana femeii, prozatoarea reconstituie imaginea femeii. Femeia a fost înfățișată de naturaliști în note josnice. Ea era surprinsă pictată, sculptată sau moartă, devenind transformată în figură de legendă. Cel care s-a îndeletnicit în a surprinde femeia în profunzimea ei a fost scriitorul psiholog Paul Bourget (1880), cel care a studiat inima și sufletul femeii. Se instituie în acest sens o apropiere din punct de vedere tematic între filosofia asupra erosului,

[1] Denis de Rougemont, 1987, p. 56

asupra femeii a prozatoarei interbelice și cea a scriitorului francez. Romanul ivit este privit ca fiind un mijloc pentru recăpătarea de către femeie a condiției și a libertății. Naturaliștii au redus studiul femeii la un resort unic: tota mulier in utero[2]. Romancierul Paul Bourget restituie femeii gloria sa: secretul său necomunicabil. Acest lucru se poate observa și la Hortensia Papadat - Bengescu. Aceasta recuperează imaginea femeii și imaginea erosului în condițiile în care iubirea și femeia erau tratate cu banalitate.

În secolul al XIX-lea femeia era etichetată a fi imaginea suferinței. Revolta femeilor se naște în urma unor lecturi, care le invită la reflectarea asupra vieții. Femeile înțeleg exaltarea sufletului, puterile pasionale ale inimii, știau doar că iubirea copleșitoare dintre ființe ce se îndrăgeau era o sărbătoare[3]. Imaginația lor atinge acest mister, fără a-l analiza. Proza bengesciană nu face altceva decât să analizeze misterul feminin, să exploreze zone absconse ale sufletului feminin. Sufletul feminin a constituit un obiectiv al psihanalizei și al psihologiei. Despre psyhe amintește chiar Platon, tatăl tuturor conceptelor legate de iubire, de frumos și de adevăr.

Femeia, arhetipul matriceal, întruchipează diverse ipostaze revelatorii pentru romanul analitic de tip psihologic: **ipostaza Erosul juvenil și ipostaza Erosului adulterin**. Spiritualizarea erosului carnal al lui Julius Evola se regăsește în mod fățiș la prozatoarea Hortensia Papadat-Bengescu. Ignobilul rațional cu cel irațional se împletește. Iubirea-pasiune a instituit imaginea amantei în detrimentul soției. În proza bengesciană avem ocazia de a identifica o teză construită de Denis de Rougemont cu privire la *nașterea iubirii fatale*. La *originea iubirii fatale* nu se află o *greşeală morală*, ci mai degrabă *o decizie existenţială determinată de o opţiune metafizică*.
În ordine religioasă, această decizie îmbracă forma unui *act luciferic*, hrănit de *orgoliul omului faustic*, omul care vrea prin eros să fie propriul său Dumnezeu. Atracția dintre Elena și Marcian transcende senzualitatea care intră sub incidența voiței shopenhauriene de a trăi. Erosul este singurul domeniu în care femeia poate să se manifeste liber și poate să se dezlănțuie faustic fără a-și pierde feminitatea și puterea.

Retorica prozei bengesciene se configurează în jurul cuplului care evoluează de la pactul erotic la cel social. Analizând relațiile din interiorul cuplurilor susținem că devin din vânător vânat. Fiecare este stăpânit de o plăcere maladivă de a fi victima celuilalt. Doru cunoaște prin Lenora trei ipostaze ale feminității care corespund celor trei etape ale erosului prezentate de către Octavio Paz[4]: sexualitatea puternică, magică, erosul senzual iubirea. Pasionat de evoluția eroticii umane surprinde printr-o metaforă sugestivă sufletul și mintea, trupul și spiritul, considerând că „sexul este rădăcina, erotismul este tulpina și dragostea este floarea”[5]. Încă din nuvelele de început care stau sub semnul **Omului care a trecut** identificăm această atracție a lui Doru pentru Desdemona Mizilului „fusese Desdemona Mizilului căci avea în pasiunile ei o încăpățânare

[2] Marcelle Tinayre, 1992, p.72
[3] Idem, p.73
[4] Octavio Paz, 2003, p. 33
[5]Ibidem

atotstăpânitoare”[6]. Doru era posedat de farmecul „văduvei tinere de tot, cu cap de înger și trup diabolic”[7], care era pegătită pentru amorul mare, pentru amorul nebun. Alcovul lânced al Lenorei devine dintr-odată „aflux permanent de senzualitate”[8]. Se lasă purtată în cursa acestei dezordini a simțurilor. Experiențele prin intermediul cărnii conduc înspre adevărate povești romanțioase, înspre consumarea amorului senzual. Prin amorul senzual Lenora are „predispoziție spre morbiditate și exces-cultivat devine o vibrație tenebroasă și latentă, un gemet surd pe coarde stridente”[9]. Plenitudinea amorului converge spre o reconfigurare a erosului. Magnetismul erotic dintre cei doi sporește curiozitatea și conduce la exercitarea pasiunii. Privirile sunt prinse într-o contemplație reciprocă.

Iubirea- pasiune. Pasiunea iubirii și iubirea pasiunii

În cultura occidentală se întrevede o diferențiere a modului de abordare a iubirii. Rezerva față de iubire a fost mereu în tandem cu cea pe care rațiunea o are față de orice formă a dorinței. Literatura, mitologia și artele sunt cele cărora li se acordă meritul pentru modelarea dorinței: „diferența în evaluarea iubirii față de dorință provine din modalitatea lor diferită pentru filosofie, iubirea este dorința modelată, domesticită, cultivată”[10]. Literaturii i s-a recunoscut efectul modelator asupra iubirii. Iubirea devine în Occident „o formă a dorinței metafizice, a dorinței de Absolut, a dorinței de a fi Absolutul”[11]. Reprezentarea occidentală a iubirii este rezultatul unei sacralizări a sexualității. S-au născut o serie de întrebări al căror răspuns să fie acela de a-i satisface o curiozitate privind ceea ce înseamnă iubirea: Iubirea poate fi un sentiment propriu sau al celuilalt ? Toate acestea pot fi inserate într-o hermeneutică a iubirii. Iubirea este polisemantică, are multe conotații datorită multiplelor momente istorice diferite ale codurilor multiple prin care putem defini iubirea într-un anumit spațiu cultural. Relațiile interumane se bazează pe dorință, pe sentimente, pe sexualitate, care au drept scop erotismul (plăcerea). Putem vorbi de o hermeneutică a relațiilor interumane, care se bazează pe relațiile modelate de definirea religioasă și filosofică a dorinței și de reprezentarea în romanul occidental în succesiunea tipurilor de iubire: erosul platonic, agape creștină, iubire-pasiune, iubire donjuanescă, iubire romantică.

Propunem o hermeneutică a iubirii-pasiune prozei bengesciene, întrucât constituie o formulă culturală dublă: cea a unei filosofii a dorinței și cea a iubirii, ca expresie. Întreaga operă bengesciană își țese firul narativ în jurul dorinței și a obiectului dorit. Filonul avut în vedere sunt filosofiile clasice ale lui Kant (noi construim lumea în cunoaștere, deci cunoaștem inductive despre cum poate iubirea crea relații) și ale lui Nietzsche (construim lumea intru interpretare). Această hermeneutică presupune chiar ontologie. Deci hermeneutica iubirii devine o „ontologie”

[6] Hortensia Papadat Bengescu, 1991, p. 18
[7] Ibidem
[8] Idem, p. 21
[9] Idem, p. 25
[10] Aurel Codoban, 2010, p. 7
[11] Ibidem

a iubirii. Fenomenologia iubirii devine complexă: „de la iubirea romantică până la filmele pornografice, de la puritatea iubirii adolescentine, până la nevrozele erotice ale psihanalizei şi psihiatriei, de la mistică la magie erotică”[12]. Hermeneutica aparține unei ontologii a detaliului: „teoria a tot ceea ce este, focalizată pe detaliu”[13].

Abordarea noastră va merge mai degrabă pe sloganul eu „doresc”, care este ontologia lui eu „gândesc”, plecând de la cogito-ul cartezian „ gândesc, deci exist” sau cel descartian „cuget, deci exist”. Hermeneutica aceasta presupune pluralitate.

Pasiunea iubirii a cunoscut o largă răspândire în lume. Cum s-a putut realiza acest lucru? Prin intermediul mitologiei, legendelor, povestirilor, epopeilor, romanelor, tragediilor. Iubirea-pasiune a devenit una dintre formele noastre de viață. Etimologia latină a cuvântului pasiune „pati”: *a suferi*- instituie starea ființei care suferă, care este condus fără voia lui, care este „jucăria forțelor iraționale pe care nu le poate sa nu vrea să le controleze”[14]. Suferința ar fi rezultanta uniunii dintre trup și suflet. Filosofia de la Platon la Descartes a socotit pasiunile o afecțiune specifică oamenilor, întrucât pasiunile pot afecta doar ființele duale.

Prozatoarea feminină Hortensia Papadat-Bengescu este singura care surprinde acest carusel al amorurilor cu toate fațele lui, cu toate „perturbările lui de ordin fiziologic sau psihologic; niciun scalpel n-a pătruns atât de adânc în bătaia inimii feminine. Efectele amorului sunt studiate și zugrăvite în varietatea și mobilitatea lor…”[15]. Personajele nu sunt niște feministe, pentru că descoperim că unica lor preocupare este „spasmul inimii pe care urechea scriitoarei îl percepe și îl descompune, în timp ce ochiul străbate până în adâncul sufletului lor, dezvelind jocul delicat al emoției”[16].

Obiectivul esențial al prozatoarei fiind sufletul feminin în „unduioasa lui mobilitate”[17]. Concluzia ce se poate aminti aici este că proza Hortensiei Papadat-Bengescu ar fi un conglomerat al unor mistici, precum mistica platoniciană, unitivă, ce deschide „posibilitatea magiei erotice, ce face ca partenerii să se topească unul după celălalt, să se amalgameze indistinct”[18]. Într-o magie erotică se află și o parte dintre personajele Hortensiei Papadat-Bengescu. Un exemplu ar fi Lenora, care deposedează bărbații din jurul ei prin jocul seducțional al ei, prin comportamentul lasciv. Toți sunt prinși într-un dans frenetic al seducției. Magia se produce prin fetișizarea corpului.

Coca-Aimée întruchipează o astfel de metaforă a iubirii-pasiune. Frumusețea ei îl fermeca pe Walter „frumusețea nu-i îngăduia frivolitate, ci o silea să fie gravă ca un idol…”[19]; „Corpul n-avea nici voluptate a formelor, nici nubilitate- o statuetă pe care ochiul se oprea fără impresii, numai cu singura însuflețire a enervării provocată de imobilitatea unei ființe totuși

[12] Idem, p. 8
[13] Idem, p. 15
[14] Idem, p. 17
[15] E. Lovinescu, 1969, p. 335-359
[16] Ibidem
[17] Viola, p. 67
[18] Codoban, p. 11
[19] Hortensia Papadat Bengescu, 1986, p. 305

vii"[20]. Corpul devine marcă a tensiunii dintre gest și cuvânt. Sacralizarea fetișizată a corpului este intuită prin iubirea excesivă a acestui obiect iubit. Inițiată, mai întâi, în lascivități de către surorile Persu, își exercită puterea de seducție asupra lui Walter, soțul mamei ei. Prin diferite mecanisme se străduiește asemenea surorii ei, Elena, să organizeze întâlniri, serate pentru a-l putea trage în capcană pe Walter. Gesturile ei de vestală deposedează la fel ca mama ei bărbații. Frenetica ei lascivitate anulează prezența Celuilalt, apare o alteritate.

În această iubire-pasiune există și o dimensiune a sexualității. Freud suține că sexualitatea este o sursă energetică a aparatului nostru psihic. Această teorie ar contribui la nașterea afirmației că aceasta ar exista în viața noastră doar la nivel afectiv. În iubirea-pasiune sexualitatea „ nu este prezentă în manieră directă a instinctului, în calitatea ei biologică imediată, cu finalitate reproducătoare însoțită de plăcerea ce compensează cheltuiala de energie"[21]. Sexualitatea este prezentă sub formă erotică. Erotismul iubirii „înseamnă dorința de a-i face plăcere celuilalt sau de a obține plăcere"[22]. Coca-Aimée obține o plăcere din a se face plăcută lui Walter. Dorința ei este de a obține prin frumusețea ei feminină atenția tatălui ei vitreg. Plăcerea o obținea din contemplațiile din fața oglinzilor „frumusețea ei o contempla îndelung în toate oglinzile, în toate pozele "[23]. Gesturile lascive realizate intenționat nasc sexualitate. Mișcările și ținuta decriptate ascund refulări ale dorințelor ei. Îl pun în dificultate pe Walter, nasc stângăcii. Îl țin pe Walter într-un „tempo al simțirii contradictorii, într-un fel de echilibru și totodată într-o ruptură de echilibru"[24]. O simplă atingere naște plăcere asemenea actului sexual. Dezrobește bărbatul de sub tutela iubirii carnale. Îl deposedează pentru a-l configura unitiv.

Drumul seducțional ivește fecioare despletite care împletesc în pânzele erotico-senzuale plăceri. Pleiada personajelor feminine descinde cu afroditica Lenora, o senzuală care cu tenacitate languroasă transformă totul în jurul ei. Trupul descris este puternic sexualizat, plin de grație „mâinile albe, catifelate… figura ei de păpușă blondă, de păpușă de Nurenberg, cu gura roșie și mică, cu obrajii de porțelan roz, era crispată și ochii mari, albaștri, ochii de sticlă limpede, erau plânși, ondulările regulate ale părului oxigenate, aurii ca o perucă, corpul majestuos, plin sta lânced învelit fără grijă în chimonoul de dimiseală"[25].

Tema pasiunii este țesută într-un întreg armonios asemenea pieselor muzicale. Trupul deșteaptă simțurile încărcate cu percepții mistice. Frumusețea Lenorei transfigurată în numeroase imagini este contemplată în fantezia sa interioară. Chipul boticelian este supus unor priviri acerbe ale sufletului. Romanul păstrează mistica privirii pasionale, forța magică a contemplării din marile romane. În acest decor shakesperian se dezvăluie pasiuni frenetice. Sub lumina amorului pasional se nasc capricii, vițiuri, păcate frumos brodate. Devine imaginea femeii pasionale care se deposedează, se mistifică.

---

[20] Idem, p. 303
[21] Codoban, p. 18
[22]Ibidem
[23] Hortensia Papdat-Bengescu, p. 307
[24] Hortensia Papadat-Bengescu, p. 311
[25] Valeriu Râpeanu, 1994,p. 9

Aria semantică circumscrisă dorinței include cuvinte precum: pasiune, apetit, plăcere, poftă, libidoul, invidia, concupiscența etc. –de dezvoltat

Personajele bengesciene practică o erotică de tip curtenesc. Aceasta se ivește în secolele al XII-lea și al XIII-lea și este datorată trubadurilor occitani. Personajele preamăresc spiritual și trupesc legăturile dintre bărbat și femeie. Iubirea cavalerească reprezintă ultima sursă a eroticii provensale. Acest tip de iubire presupune supunere față de aleasa inimii îndrăgostitului și determină erotic înfățișarea unor virtuți precum: curaj, fidelitate și mărinimie. Avem de-a face cu o iubire care „nu este nici platonică, în sensul vulgar al refuzului senzualității, nici naturalistă, ci este o exaltare a dorinței trezite de femeia iubită, care impune înfrânarea și care ia un ton mistic”[26]. Din acest moment bărbatul este cel care suferă și iubește, devine pasiv: „iubirea pare să fi adoptat un cod comportamental feminin într-o societate accentuat masculină”[27].

Iubirea-pasiune a prozei bangesciene o raportăm la mitul lui Tristan și Isolda, pentru că înseamnă suferință, „înseamnă să înduri ceva, înseamnă supremația destinului asupra individului liber și responsabil”[28].

Tristan și Isolda- a iubi iubirea în ipostază bengesciană

Romanul **Tristan și Isolda** dezvoltă mesajul dualismului catar: a iubi iubirea este sinonim cu iubirea reciprocă nefericită. Povestea celor doi, rezumată, cu ajutorul lucrării *Iubirea și Occidentul* lui Denis de Rougemont[29] se prezintă în felul următor: Nașterea lui Tristan se produce într-un moment nefericit, tatăl era mort, iar mama moare la naștere. Este crescut de Regele Marc din Cornwall. După fapte de vitejie (învingerea unui uriaș, Morholt), rănit în luptă de spada otrăvitoare, pleacă. Ia cu el doar harpa și sabia. Ajuns pe țărmul irlandez, unde trăiește regina, sora uriașului, cea care are leacul salvării. Este vindecat de către Isolda fără a-i spune numele și felul rănirii. După câtiva ani, primește ordin de la regele Marc pentru a căuta această femeie din al cărui păr de aur un porumbel îi adusese un fir. Întors în Irlanda Tristan este rănit de un dragon și din nou este salvat de regină. Aceasta află că el este ucigașul unchiului ei și-l cruță după ce află motivul lui Tristan acolo. Slujnica le dă din greșeală „vinul fermecat”, pregătit de mama Isoldei și destinat viitorilor soți. Cei doi se îndrăgostesc, însă Tristan o conduce pe Isolda la Marc. În noaptea nunții, slujnica își va înlocui stăpâna pentru a o salva de la dezonorare. Regele Marc află de la slujitori de pretinsa idilă dintre Tristan și Isolda, însă Tristan apelând la viclenie îl convinge că nu este adevărat. Curtenii pun la cale un vicleșug pentru a-i face pe cei doi să se întâlnească. Tristan este condamnat la moarte, iar Isolda este lăsată în voia unei bande de leproși. Cei doi evadează și ajung în pădurea Morrois. Sunt surprinși dormind de rege după trei ani. Tristan așezase între ei sabia, iar regele înțelesese prin asta semnul de castitate și îi cruță. Schimbă sabia lui Tristan cu sabia regală. După trei ani trecuse și efectul licorii, Tristan se

[26] Codoban, p.20
[27] Ibidem
[28] Denis de Rougemont, p. 47
[29] Idem, p. 19-23

căiește, iar Isolda regretă viața de la curte. Cei doi se despart, însă pasiunea începe să revină. Curtenii îi denunță. Isolda apelează la judecata divină și ia în mână fierul încins, după ce jură că nu a avut alt bărbat în afară de rege și servitorul care a ajutat-o să coboare din barcă. Acesta era Tristan deghizat, purtat departe de aventurile sale cavalerești, Tristan crede că a fost uitat de Isolda și se căsătorește. Rănit de o armă otrăvitoare, Tristan o cheamă din nou pe Isolda. Ea vine, arborând o pânză albă în semn de speranță. Soția geloasă îi spune că pânza este neagră. Tristan moare și regina Isolda îmbrățișează trupul neînsuflețit pentru a muri și ea.

Un asemenea dualism este regăsit și în *Fecioarele despletite,* romanul referențial al cuplului Lenora-Doru din tripticul Hortensiei Papadat-Bengescu. Lenora aflată în pragul nebuniei substituie iubirea cu distrugerea. Nefericirea ei, agonia trupului sufletesc omoară o ființă: „Lenora ucisese în ea pe Doru și acum căuta să se ucidă în el. Durerea ei se strămutase însă pe locul unde fusese fericită, pe opera aceea care făcuse dintr-însa, prin pasiune, stăpâna Prundenilor”[30]. Nebunia ei omoară pasiunea celor doi. Este un fel de convertire a iubirii nefericite din *Tristan și Isolda*. Așa cum cei doi sfârșesc dramatic, așa și cuplul Lenora Doru este supus extincției. Lenora își pierde regalitatea amoroasă. Pasiunea ei voia să fie recompensată. Sfâșierile dantelei metaforizează sfâșierile neputinței de a mai fi pasională și de a mai invita la contemplația frumuseții ei. Nefericirea ei este refulată celor din jur „se distrugea pe ea, pe ceilalți, locul, timpul, simțirile”[31]. Într-un imn de rară frumusețe melodică Hortensia Papadat-Bengescu amalgamează spiritualul și fizicul, senzualul și misticul: „din cântecul timid al cuvintelor ei, melodia va trece în strunele de orgă”[32]. Misterul renașterii impulsionează salvarea sufletului care este încătușat în sălbatica făptură.

Această mitaanaliză a iubirii aduce în discuție problema erotismului, problemă analizată de scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu, având ca reper mitul iubirii pentru Absolut *Tristan și Isolda*. Ca să abordăm erotismul bengescian am reflectat la întrebarea în ce mod radiografierea mitului de către hermeneuticul Denis de Rougemont este aplicabilă demersului nostru ? Răspunsul l-am identificat tot la hermeneuticul iubirii. Erotismul nu ar fi altceva decât o repunere în scenă a iubirii- întreaga iubire: pasională sau sexuală, spirituală sau matrimonială. Mitul fascinează prin plăcerea de a se cunoaște pe sine dincolo de instincte: „Avem nevoie de mit pentru a exprima faptul obscur şi imposibil de recunoscut că pasiunea este legată de moarte şi atrage după sine distrugerea celor ce i se devotează cu tot sufletul”[33]. Iubirea-pasiune este *iubirea reciprocă nefericită*[34].

Sensul iubirii reciproce nefericite ar fi dorința pentru ceva ce nu avem încă și pierdere a ceea ce avem, alegerea morții în locul vieții: „Tristan iubește sentimentul că iubește, mai mult decât o iubește pe blonda Isolda”[35] ; „Ei nu iubesc altceva decât iubirea, însuși actul de a iubi”[36].

---

30 Hortensia Papadat Bengescu, p. 102
31 Idem, p. 103
32 Ibidem
33 Denis de Rougemont, 1987, p. 12
34 Idem, p. 49
35 Idem. P. 37
36 Idem, p. 36

Mistica aceasta a iubirii-pasiune apare revigorată în proza bengesciană. Aici nu mai identificăm iubirea față de celălalt, ci mai degrabă iubirea pentru sine. Lenora când simte că nu mai este în centrul atenției, că nu mai este obiectul adorației se supune distrugerii. Acum dușmănește amorul și alcovul, singurele care-i hrăneau spiritul. Pasiunea este cea care intensifică sentimentele asupra poftei carnale și sexuale. Avem o inversare a dialecticii iubire-obstacol, pentru că în iubirea-pasiune obstacolul devine scopul. El conduce la moartea pasiunii. Eros sublimează dorințele, unificându-le într-o Dorință unică. Țelul dialecticii fiind moartea trupului. Lenora realizează un întreg ritual, e ca și cum nu ar vrea să contribuie la demitizarea mitului occidental. Ascunde grimasele epocii într-un tumult interior. Refuză să dezvăluie boala din motive de pudicitate.

Moartea este cea care primează în fața vieții. Pasiunea pentru cochetărie, pentru sex este mai mare decât însăși viața. Lenora este devorată de pasiune, de sine. Este o pasiune egoistă, iar acest egoism o duce la moarte. Din egoism renunță la viață pentru că nu vrea să arate fatalitățile dragostei. Pentru ea moartea nu ar fi altceva decât împlinirea totală, astfel nu ar fi ascuns cancerul: „Ea nu iubește altceva decât iubirea, însuși actul de a iubi”[37]. Asemenea lui Tristan, Lenora a iubit sentimentul că iubește, mai mult decât a iubi pe Doru. În cheie rougemontiană putem vedea relația dintre Lenora și Doru ca una reciprocă nefericită, pentru că iubirea lor se va finaliza cu un divorț, ei se iubesc unul pe altul, dar fiecare îl iubește numai „plecând de la sine însuși, nu de la celălalt”[38]. Lenora iubește din pură cochetărie pentru că-i place să se adore, îi place să se privească și să fascineze prin prezența ei. Apropierea morții este mai degrabă un pas pentru senzualitate. Ea adâncește dorința chiar până la setea de a-l ucide pe celălalt.

Reflecțiile despre iubire au devenit ideologii pentru societate. Avem de a face cu un modus vivendi, cu o artă a iubirii etichetată **cortezia**. Cortezia era o doctrină a iubirii profane, cu un cod precis fixând întreaga metafizică a dragostei. Ovidiu cu a sa *Ars amatoria* a avut o influență incontestabilă asupra tratatelor de iubire. *Erotica* sau *Amatoria* este un manual de iubire unde „fundamentează iubirea curteană ca act volițional și rațional, în profundă opoziție cu iubirea-pasiune, care a irupt sub forma povestei lui Tristan și Isolda"[39]. Ambele teorii consideră că iubirea este categoric incompatibilă cu legitimitatea.

Iubirea-pasiune scapă oricărei înțelegeri raționaliste. În cazul corteziei, iubirea este un act voluntar. Poezia trubadurilor - cortezia- a avut propria sa retorică. Doctrina catharilor s-a constituit ca urmare a contrastului dintre ambițiile sociale și mesajul spiritual al bisericii. Teoria răului este înlocuită de cathari printr-o teorie pesimistă „afirmând existența Binelui și a Răului ca principii coeterne și necreate"[40]. Consecința era coexistența a două creații, una a luminii, a frumosului și a iubirii, o lume a spiritului, iar cealaltă a tenebrelor, a păcatului, a urâtului. Lumea Hortensiei Papadat-Bengescu este încolțită de păcatul ce suprimă lumea frumoasă a ființei. Păcatul decantează lumea reală, sugrumă vraja ființei: „Simbolul luminii era feminin, Femeia imaterială, în timp ce corespondentul său material, o femeie de o frumusețe răpitoare, era

[37] Idem, p. 36
[38] Idem, p. 49
[39] Mihail Stănescu, 1973, p. 155
[40] Idem, p. 156

instrumentul Satanei."[41]. Lenora poseda bărbații prin această frumusețe răpitoare, ademenindu-i în ghearele infernului. Unduirile trupului, instrumentele satanice frizează coexistența a două principii, unul al frumosului și altul al urâtului. Corpul este libidinal, devenind metaforă a dorinței. Este un „filtru semantic” [42] al lumii femeii. Lenora prinde culoare, sens din evanescența intimității profunde. Se constituie acest dualism într-o estetică a urâtului. Posesia și cochetăria contopite într-un androgin nasc violul.

Și Drăgănescu o iubește pe Elena cu o iubire-pasiune, o unicizează, o divinizează: „se mulțumea să iubească pe Elena ca pe o divinitate inviolabilă”[43]. Este dispus să se sacrifice pentru a-i fi bine. Romanul *Concert din muzică de Bach* urmărește această evoluție a amorului pasiune. Elena se căsătorise prin abdicare de la amor. Cu iubirea-pasiune reprimată din prima logodnă, Elena îl iubește pe Doru: „Elena nu avea prilej să se acuze că nu-și iubește bărbatul, nici să-și impună datoria de a-l iubi”[44]. Obiectul ei pasiune este muzica. Salonul intim era plin de reverberații răsunătoare. Marcian devine o enigmă în ceea ce privește sentimentele. Nu le divulgă, ci devoalează ceea ce simte. Marcian este atins de forța magnetică a iubirii-pasiune, însă este în imposibilitatea în a-și asuma condiția. Comportamentele seducționale dintre cei doi debutează prin gesturi tandre, prin atingeri rafinate ale mâinilor, ale picioarelor „gestul lui Marcian de a săruta acolo, pe clape, mâinile Elenei, cerând grațiere”[45]. Sentimentele Elenei sunt definite ca fiind o formulă **camaraderie - pasională.** Elena alege să mistifice iubirea și să se amețească de mireasma îndrăgostirii în loc să-și transforme gesturile în fapte. Această îndrăgostită modernă preferă iubirea de imaginea utopică a iubirii, de cristalizare în fantasmă despre care discută Stendhal[46]: „ceea ce numesc eu cristalizare este operația spiritului care descoperă din tot ce i se înfățișează noi pefecțiuni ale ființei iubite”. În spatele jocului metodic al creării melodiei se ascund adevărate sentimente aflate în stare latentă: „caută să arate Elenei care e elementul sentimental și care e cel mecanic în același sunet, apoi care sunt sunetele pur material și care cele emotive ale aceluiași acord ”[47]. Într-un androgin se intersectează spiritualul și materialul iubirii. Acordul și sunetul ilustrează erotologia iubirii-pasiune.

Amantul la Hortensia Papadat-Bengescu apare diferit comparativ cu amantul consacrat unei anumite femei, înțeleasă în individualitatea ei singulară, de neînlocuit: Tristan. Este eroul care percepe dragostea pentru o femeie o predestinare, acceptând femeia așa cum este ea. I se opune acestui îndrăgostit de o anumită femeie, îndrăgostitul de un anume tip feminin, în care vede imaginea feminității: Don Quijote îndrăgostit de Dulcineea sau Faust îndrăgostit de Elena, forma platoniciană a frumuseții grecești[48] : „primii sunt îndrăgostiți de o ființă concretă, cei din urmă de un arhetip, de un concept, prin mijlocirea căruia iubesc o anumită femeie. Diferența este doar de grad: iubind pe Isolda, Tristan iubește implicit eternul feminin, după cum Faust, în

[41] Ibidem
[42] David Le Breton, p. 205
[43] Hortensia Papadat-Bengescu, p. 181
[44] Ibidem
[45] Idem, p. 237
[46]Stendhal, Despre dragoste, 2013, p 27
[47] Hortensia Papadat-Bengescu, Concert din muzică de Bach, p. 237
[48] Biberi, p. 127

căutarea unui absolut, îmbrățișează o făptură, pe care a chemat-o la viață, prin scoborârea în ținutul tainic al Mamelor ”[49]. Lică este amantul de tip manipulator, fără identitate arhetipală, care se îndrăgostește de mai multe femei și nu de una singură. El nu aparține unei singure femei, ci mai degrabă mai multor femei. Este mai degrabă întruchiparea erotismului pervers, este tipul seducătorului „libertin”, care ademenește în stil byronian. Tipul infatuat care nu iubește, ci mai degrabă se lasă iubit, amintind schema mitică a dragostei dintre Afrodita și Adonis.

Personajele bengesciene sunt într-un conflict în ceea ce privește autenticitatea trăirilor. Falsele feministe caută să repună în discuție mecanismele dragostei. Nu surprind esența vie a dragostei, ci sunt puse într-un fals tratat de iubire.

BIBLIOGRAFY

Biberi, Ion, *Erosul*, Editura Albatros, București, 1974.

Breton, David Le, *Antropologia corpului și modernitatea*, trad. de Doina Lică, Editura Amarcord, Timișoara, 2002

Bourget, Paul, *Fiziologia amorului*, Editura Erc press, București, 2011.

Cea mai frumoasă istorie a iubirii, în românește de Aleandru R. Săvulescu, Editura Paralela 45, București, 2005.

E. Lovinescu, vol VII, p. 78-118 ; reprodus din vol. *Scrieri*. 1, *Citice,* ediție și studiu introductiv de Eugen Simion, E.P.L., 1969, p. 335-359

Papadat- Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986

Papadat -Bengescu, Hortensia, *Omul care a trecut*, ediție îngrijită de Dimitrie Stamatiadi, Editura Jurnalului Literar, 1991

Paz, Octavio, *Dubla flacără. Dragoste și erotism*, traducere din spaniolă de Camelia Rădulescu, București, Humanitas, 2003.

Rougemont, Denis de, *Iubire și Occidentul*, trad., note și indici de Ioana Gândea- Marinescu, București, Univers, 2006

Sigmund, Freud, Opere. VI. *Studii de sexualitate*, Bucureşti, Editura Trei, 2001.

Sigmund, Freud, Opere, Vol. VI, *Studii despre sexualitate*, Traducere din limba germană și note introductive de Rodica Matei, București, Editura Trei, 1999.

Stendhal, *Despre dragoste*, traducere de Gellu Naum, Editura Polirom, București, 2013.

Stănescu, Mihail, în postfața *Cavalerul Lancelot*, Editura Albatros, 1973

Tanayre Marcelle, *Istoria amorului,*Editura Viața Românească, București, 1992.

Vancea Viola, *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin,* Eminescu, Piața Scânteii 1, București, 1980

[49] Ibidem.

POET(H)IC IRONY . COMMITMENT TO COMMUNIST REALITIES . THE CASE OF NINA CASSIAN

Dragoș Bogdan Popa
PhD Candidate , University of Bucharest

Abstract :

The present article focuses on an important chapter in the history of the Romanian literature: poetry in communist times.

The study proposed in this article does not approach the notion of "irony" as a mere means of expression, but as a vision of the world. Its purpose is to show the Romanian poets' critical commitment to the realities of the communist world.

In this respect, the case of Nina Cassian is suggestive and fascinating by the transformations of her ironic discourse, her poetry making an (almost) complete circle: first, she expresses by means of irony against the war, then becomes a militant in favour of (the utopia of) communism, to finally readjust by using irony against it.

More or less opportunist, the presence of ironic poetry during the times of the communist regime was, certainly, opportune, fact that generates new interpretation dilemmas even three decades after its fall.

The poetry of Nina Cassian (1924 - 2014) certainly remains a paradoxical case, the author combining with intelligence revolt and submission, concession being, in those times, a form of adaptation of the writers 'species' to reality. The poet under discussion certifies, at textual level, a surprising compromise that deserves a special treatment, as we see it as a perfect example of connivance of a totalitarian structure with a nonconformist poet.

Keywords : communism , poetry , irony , femininity , expressiveness , subversion, ideology, reinvention, courage, commitment, connivance, ethics.

Nina Cassian (1924 - 2014) rămâne , fără îndoială , un caz paradoxal , unul dintre poeții români (nonconformiști) care a îmbinat inteligent revolta cu supunerea , concesia fiind , în epocă , o formă de adaptare a " speciei " scriitorilor la realiate . Poeta certifică , la nivel textual , un compromis surprinzător ce ar merita , consideră Marian Popa , " un tratament special

pentru că este un exemplu impecabil de conivență a unei structuri totalitare cu un poet nonconformist " . [1]

De la angajarea prin ironie împotriva războiului , la angajarea militantă procomunistă , în fine , la (re)angajarea discretă prin ironie împotriva realităților comuniste poezia Ninei Cassian se plasează în zona unui angajament problematic . Este o zonă a moralității chestionabile , în care se împotmolește o parte din poezia autoarei , care , înainte de a se angaja prin ironie împotriva sistemului comunist , se face vinovată (ca și alți colegi din generația sa) de " păcatul " angajării militante .

Admonestată public pentru debutul său " neprincipial " din 1947 (cu volumul *La scara 1/1*) - secvență asupra caăreia poeta va reveni detaliat într-unul din volumele de mai târziu - , Nina Cassian se convertește prompt la regulile artei militante , publicând o serie de volume angajate , printre care *An viu nouă sute și șaptesprezece* [2] , *Tinerețe* [3] , etc . Sunt , în cea mai mare parte , producții militante care condamnă războiul și preamăresc patetic puterea eliberatoare și pacifistă a noii ordini sovietice , revelată odată cu Revoluția din Octombrie . Volumele citate stau sub semnul unei înflăcărări militante care mistuie neîndurător aspirațiile estetice ale poeziei .

Poeta alege să adopte , în intervalul 1948 - 1957 , limbajul politic recomandat . Ea nu se refugiază complet în literatura pentru copii pe care o scrie în acest răstimp , ci compune , ca și Eugen Jebeleanu , numerose poezii cu caracter antirăzboinic , însă rudimentare , adesea înjositoare pentru capacitatea sa expresivă , dar și pentru presupusa intensitate a emoției unor experiențe personale verificabile biografic : " *[...] Mi-amintesc parc'ar fi azi./ Ochii lui - ace de brazi . / De un braț mă apuca : / << Haide , fată , ne-am plimba ! >> / Ce plimbări erau acele ! / - 'nalt veghiate de Partid - / Sub puzderia de stele [...] " (Balada femeii care și-a pierdut iubitul în război* [4] *)*

Explicabil prin nevoia reacreditării politice , avântul militant al Ninei Cassian se resimte mai târziu și în ciclul intitulat *Documente din lupta revoluționară și rezistența antifascistă bulgară* , din volumul *Dialogul vântului cu marea* [5] , publicat în 1957 , însă devine ușor straniu în volumul din 1963 , *Să ne facem daruri* [6] , în care poeta își întărește adeziunea la

---

[1] Marian Popa , *Istoria literaturii române de azi pe mâine* , Editura Semne , București , 2009 , p. 309 .
[2] Nina Cassian , *An viu nouă sute și șaptesprezece* , Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. , București , 1949 .
[3] Nina Cassian , *Tinerețe* , Editura Tineretului , București , 1953 .
[4] V . Nina Cassian , *Tinerețe* , ed. cit .
[5] Nina Cassian , *Dialogul vântului cu marea* , Editura de Stat pentru Literatură , București , 1957
[6] Nina Cassian , *Să ne facem daruri* , Editura pentru Literatură , București , 1963 .

comunism prin intermediul unor noi declarații identitare : *" [...] Când spun atât de simplu , uneori / << sunt comunistă >> - / mi se învederează , dintre toate , / adevărata mea identitate " (Identitate)* [7] . Inutil după mai bine de un deceniu de poezie angajată , gestul reafirmării identității comuniste erodează , cu ultime eforturi , întoarcerea poeziei la literatura autentică , desăvârșită în volumele următoare

Anii '70 vor reprezenta , cu titlul unui volum al autoarei , etapa unor *viraje* , determinate în mare parte de turnura politică majoră a începutului de deceniu : *Tezele din iulie* 1971 , prin care Nicolae Ceaușescu impunea reideologizarea literaturii , după relaxarea climatului cultural odată cu " dezghețul " inițiat în 1965 . După denunțarea epocii Dej și după condamnarea invadării Cehoslovaciei de către URSS în 1968 (luări de poziție care au influențat , se pare , intrarea în partid a unui mare număr de intelectuali români) , revenirea la vechea cămașă de forță ideologică era șocantă și revoltătoare .

În ceea ce privește literatura , ea era provocată să (re)găsească resursele necesare pentru a da glas acestei (noi) revolte . În aceste condiții , Nina Cassian recurge la formula ironiei etice , căci entuziasmul nemăsurat pe care i-l suscitase instalarea comunismului în anii '40 este înlocuit acum de ironia decepționată ce poartă povara unor conștiințe vinovate . Noua ironie a poetei se datorează revelației eșecului unei utopii în care își manifestase inițial încrederea . Angajarea militantă în vederea realizării idealurilor comuniste determină , astfel, prin ricoșeu , angajarea critică în relație cu rezultatele obținute : ironia sorții .

Nina Cassian își pune , în 1972 , mesajul poetic sub semnul dubitativului , sugerând existența unui discurs echivoc în volumul *Loto poeme : " Și dacă vă voi spune : << NU ! >> / - voi tot veți crede că nimica , / nimica nu se va schimba . / Și dacă vă voi spune : << DA ! >> / - veți crede că-i un paspartu . (Iar paspartu-ul e acela / care asigură nacela / ca nu cumva , ca nu cumva / acela care spune : << nu ! >> / acela care spune : << da ! >> / să piară-n cer , treptat , treptat , / sau - vai ! - să fie deturnat .) " (Și dacă)* [8] Poeta își anunță intrarea într-un joc al afirmațiilor contradictorii , al sensurilor deturnate , un joc care nici la ea nu este comic , după cum constată cu exactitate Laurențiu Ulici în analiza consacrată cărții : " În *Loto poeme* însă jocul nu mai e chiar o joacă , deși , pe alocuri , pare a fi și asta , e un joc cu buzele strânse și colțurile gurii lăsate în jos , cu ceva amar în el , de frondă sceptică [...] Poeta practică ironia cultă , are un mod ostentativ de a glumi liric , se face că parodiază tonuri și stări , uneori chiar parodiază , dar poemele , cu puține excepții , sunt un colocviu de măști sub care transpare un chip umbrit de nostalgii " . [9]

În lumina acestor considerații , se poate afirma că poezia Ninei Cassian nu doar renunță la angajamentul militant în favoarea angajamentului prin ironie , ci adoptă chiar o ironie amară , decepționată . Nostalgia care însoțește măștile poetei dublează această ironie vinovată ce rememorează , în momentul condamnării neregulilor prezente , ipotetica reușită a idealurilor trecute . Regretele nu privesc atât realitățile trecute , cât promisiunile unor realități viitoare niciodată concretizate . Este vizat proiectul captivantei utopii devenite între timp distopie , eșec politic care determină , cu titlul volumului său din 1978 [10] , " virajul " atitudinal al poetei ,

---

[7] *Ibidem* .

[8] V . Nina Cassian , *Loto poeme* , Editura Albatros , București , 1972 .

[9] Laurențiu Ulici , *Jocul și drama* , în *Confort Procust* , Editura Eminescu , București , 1983 , p. 157 .

[10] Nina Cassian , *Viraje / Virages* , ediție bilingvă , text paralel în limbile română și franceză , traducere în franceză de către autoare , în colaborare cu Eugene Guillevie și Lily Denis , Editura Eminescu , București , 1978 .

preocupată acum să denunțe realitățile rezultate : *" Modul de viață al frigului / dă o ciudată impresie de ordine . / De fapt , sub liniile convenționale , / bănuiesc o mișcare sălbatecă , / fiecare stă cu dinții înfipți / în carotida celuilalt , / cu unghiile crescute în carnea celuilalt . / Sub transparenta placă de frig / are loc un zilnic măcel [...] " (Frigul)* [11]

Denunțarea *frigului* în cele două accepțiuni ale sale , de absență a căldurii și de absență a solidarității umane , o apropie foarte interesant pe Nina Cassian de scriitorea poloneză Wislawa Szymborska , poetă care oferă , într-o poezie apărută în traducere românească în 1977 , o viziune similară asupra realităților poloneze ale aceluiași regim politic : *" - La Pologne ? La Pologne ? Acolo e tare frig , nu-i așa ? - / m-a întrebat și a răsuflat ușurată . Atâtea se întâmplă în / lume , că cel mai sigur e să vorbești cum e vremea . / - O , doamnă - vreau să-i spun - poeții din țara mea scriu / cu mănușile în mâini . [...] " (Cuvinte)* [12] Poeta poloneză prezintă " vremea " politică a țării sale cu o ironie galantă și rece și descrie astfel experiența *frigului* într-un mod asemănător cu cel al Ninei Cassian . Un " dialog internațional " natural se poate stabili , însă , între poezia Wislawei Szymborska și cea a Ninei Cassian , (și) pe baza unor impresionante corespondențe biografice (autoarele fac parte din aceeași generație biologică și de creație , amândouă debutând poetic în aceeași perioadă) și existențiale (în spatele aceleiași cortine de fier , ambele poete scriu militant inițial , după care se distanțează și recurg la ironia etică împotriva regimului comunist) , care se reflectă la nivel tematic și atitudinal în creația lor literară (cele două poete tratează teme comune într-o manieră similară) .

Atitudinea ironică din poeziile care demască noua " eră glaciară " a istoriei contemporane este un astfel de exemplu , chiar dacă , inevitabil , ironia are intensități diferite , transformându-se , de pildă , în cinism , într-o poezie ca *Păcurar* , publicată de Nina Cassian în volumul *De îndurare* [13] , din 1981 : *" Acum se întunecă . / Acum cade frigul . / Nu e nici o pagubă . / Strânge lăna oii / pe trupul tău șubred / și aprinde focul . / Învelește oaia , / oaia fără lână / cu trupul tău șubred / și-tețește focul / cu mâinile tale / până se face scrum . / Nu e nici o pagubă . / Și va fi căldură / și lumină acum "* .

În ciuda diferențelor de nuanță , atitudinea critică a celor două poete e o reacție la presiunea aceluiași context politic care pune în dificultate actul creator : *" Dacă lacrima / e oul păsării de ploaie / dacă pasărea e nervozitatea aerului / care e el însuși / e un trup peste trupuri / - cum mai pot scrie o carte în această groapă comună ? " (Presiuni)* [14]

Răspunsul la *" cum mai pot scrie o carte în această groapă comună ? "* îl dau chiar cărțile scrise de poetă în această perioadă : cu distanța critică necesară față de context și cu aceeași ironie decepționată la care se oprise , de pildă , și Eugen Jebeleanu , în încercarea de a vorbi vesel despre lucruri triste.

Poezia *Lumina* [15] continuă , astfel , șirul probelor de ironie deziluzionată : *" Dacă vrei*

[11] ***Ibidem***

[12] V . Wislawa Szymborska , *Bucuria scrierii* , traducere și prefață de Nicolae Mareș , Editura Dacia , Cluj - Napoca , 1977 .

[13] Nina Cassian , *De îndurare* , Editura Eminescu , București , 1981 .

[14] *Ibidem* .

[15] *Ibidem* .

neapărat / să scrii la lumină , / scormonește un tunel / în cele șapte vieți ale tale , / pân-ai să vezi la capăt / ceva ca un ochi de aur . // Nici nu mai e nevoie să ieși . " Ca și tema *frigului* , care

trimite atât la lipsa căldurii afective , umane , cât și la lipsa căldurii din locuințe - o realitate ce avea să fie dusă la extrem către finalul perioadei comuniste - problema *luminii* poate fi interpretată în egală măsură drept incapacitate a indivizilor de a întrezări o soluție salvatoare , cât și ca absență efectivă a electricității , fenomen ce completează peisajul lipsurilor din societatea comunistă . Spre deosebire de Ana Blandiana , care va aborda într-o notă umoristică problema crizei reale (și mondiale) de energie , Nina Cassian o modelează cu o ironie serioasă .

Tonul sumbru se păstrează și în poeziile din volumul următor , *Numărătoarea inversă* [16] , publicat în 1983 : *" Și când vine sfârșitul verii , / parcă vine sfârșitul lumii . / Totul e pustiire și spaimă . / Ziua scade / până la pierderea demnității . // Ce rost are să mai trăim / cu ideea de primăvară / - primejdioasă ca toate utopiile ? " (Și când vine sfârșitul verii)* [17] Concluzia anulează tăios speranța într-o lume mai bună dintr-o rezervă personală a poetei față de orice utopie secularizată , semn că lecția precauției a fost învățată . În alte poeme din acest volum , ironia se destinde ușor , cu toate că imaginea de ansamblu rămâne descurajantă , iar adevăratele surse ale disperării generale sunt de natură internă .

Dacă , și la Nina Cassian , remarcă Ion Pop , " din [...] apariții stranii , dizarmonice , adesea agresive , manipulate cu dexteritate de păpușar și contemplate cu o neliniștită ironie , se conturează << o lume pe dos >> " [18] , aceasta nu este , însă , numai indiciul jocului cu convenția literară , ci și , de asemenea , un simptom al jocului cu convențiile sociale . Lumea pe dos apare ca o lume a fericirii generale , în care prezența eului incomodează , fiindcă discursul său pesimist este perturbator : *" Nu am dreptul să tulbur veselia generală / cu aerul meu posac . / Dramele mele , nu am dreptul / să le împroșc pe fericirea generală , / cu pensule violente . / Toată lumea râde , cântă și dansează , / de aceea mă retrag , mă retrag , / și-mi trag secolul peste cap . " (Nu am dreptul să tulbur veselia generală)* [27] Deși postura de clovn posac nu se schițează aici cu ajutorul imaginilor vizuale la care apela Jebeleanu , ea reiese din relația tensionată a eului cu alteritatea , întrucât reface întocmai raportul stabilit între public și (poetul) - bufon .

În pofida deciziei sale de a renunța la rol , poeta îl menține și în volumul din același an , intitulat sugestiv *Jocuri de vacanță ,* [19] fiindcă boala societății generează noi victime , fapt ce nu poate trece nesancționat : *" A fost un an bun . / Au murit câțiva / dar eu sunt viu . / S-a prăbușit un continent / dar pe ulița mea / umblă câinii cu covrigi în coadă . / Se pare că vine o ciumă . / Poate pentru alții - / pentru mine , mumă . " (Ego)* [20]

Textul este integrat strategic în ciclul *Obsedantul deceniu* , artificiu prin care Nina Cassian notează ironic intensitatea unei maladii imposibil de vindecat . În fața acestei imposibilități , poezia își acceptă dureros neputința , chiar dacă nu-și pierde speranța , căci , notează Ovid S. Crohmălniceanu " blestemul poeziei , ca joc tragic , magia derizorie exercitată

[16] Nina Cassian , *Numărătoarea inversă* , Editura Eminescu , București , 1983 .
[17] *Ibidem* .
[18] Ion Pop , *" Ora de joc " a Ninei Cassian* , în *Jocul poetizei* , ediția a doua , revăzută și adăugită , Editura Casa Cărții de Știință , Cluj - Napoca , 2006, p. 227 .
[19] Nina Cassian , op . cit . , ed . cit .
[20] Nina Cassian , *Jocuri de vacanță* , Editura Cartea Românească , București , 1983 .

asupra cuvintelor , ni-l face perceptibil cu umor dureros , luciditate amară și iluzie veșnic renăscută "[21]
Treptat , iluzia slăbește , totuși , iar ironia începe să trădeze o imunitate tot mai crescută a poetei la drama comunității pe care avea să o părăsească doi ani mai târziu , în 1985 , când se stabilește definitiv în Statele Unite ale Americii

Câteva dintre volumele apărute după această dată - precum cele din volumul inedit *Desfacerea lumii* (1985 - 1991) , inclus în antologia *Cearta cu haosul* [22]- , confirmă relaxarea tonului ironic și depășirea dramei într-un registru ușor umoristic : *" Și așa îmi ascut eu creioanele și scriu prostii / ca iepurașul din anecdota cea veche / pentru că , bineînțeles , lupul nu se teme de mine , / ce-i drept , nici eu de lup / decât că nu-i pot clinti măcar un fir din mustață , / nici năravul nu i-l pot schimba , / ba mă tem că i-l mai și agravez / datorită creioanelor mele atât de frumos ascuțite / și atât de suavelor mele prostii . " (I)* [23] Încadrată în ciclul *Dialogul meu cu dictatura* , poezia rezumă ineficiența armelor subversive utilizate împotriva dictatorului și eliberează , în ultimul vers , autoironia . Întrucât " dialogul " e purtat de pe poziții de egalitate *(" lupul nu se teme de mine , / ce-i drept , nici eu de lup ")* , prudența atacurilor ironice din creațiile anterioare - pe care o surprinde și Mircea Iorgulescu atunci când apreciază că " a existat dintotdeauna în poezia Ninei Cassian o tentație a înfruntării limitei , o atracție a riscului , irezistibilă ca o obsesie [...] dar și , nu mai puțin , o inhibiție , o timorare , provocată de presimțirea primejdiei , o reținere securizată " [24] - dispare . Ironia își umilește ținta : *" Protestul meu lingvistic / n-are putere . / Dușmanul e analfabet " (II)* [25] , dar se declară înfrântă .

Inevitabil , toată această modificare și schimbare atitudinală , toată această mutație a ironiei poetice (de la elogiu la critică) față de elementul politic , intră adesea sub incidența dezbaterilor pe teme de moralitate , datorită vocilor critice care condamnă pactul scriitorilor cu puterea în perioada regimului comunist . Din această perspectivă , angajarea militantă a poetei în discuție îi proiectează opera într-o lumină antieroică , pe care , în opinia altor interpreți , înviorarea critică înregistrată ulterior în poezia sa reușește să o compenseze . Ofensiva critică a poetei la adresa realității , lansată și în poeziile din deceniul opt , pare în măsură să estompeze rătăcirile unor etape anterioare .

Dar , cu toate că angajarea militantă precedă angajarea prin ironie în raport cu realitățile comuniste (și astfel e de natură să întrețină suspiciunile asupra sincerității cu care s-a produs conversia) , teza noastră de doctorat urmărește , până la urmă , (și) revizuirea acelei fețe expresive (care există cu adevărat !) din poezia scrisă de Nina Cassian în intervalul 1957 – 1985.

Deși îndoiala e legitimată de posibilitatea ca în spatele atacului etic împotriva regimului să se ascundă intenția non-etică a scriitorului de a-și reabilita imaginea compromisă - cu atât mai mult cu cât relația autoarei cu politicul rămâne chestionabilă (!) [26] - , evaluarea angajamentului prin ironie în termeni de sinceritate e riscantă , întrucât " este posibil să rămâi

[21] Ovid S. Crohmălniceanu , *Joc , frenezie și teamă* , în *Pâinea noastră cea de toate zilele* , Editura Cartea Românească , București , 1981 , p. 74 .
[22] Nina Cassian , *Cearta cu haosul . Versuri și proză (1945 - 1991)* , antologie , prefață și tabel chronologie de Nina Cassian , Editura Minerva , București , 1993 .
[23] *Ibidem* .
[24] Mircea Iorgulescu , *Ștafeta fără sfârșit* , în *Ceara și sigiliul* , Editura Cartea Românească , București , 1982 , p. 144 .
[25] Nina Cassian , op . cit . , ed . cit .
[26] Nina Cassian se bucură de o toleranță deosebită din partea cenzurii în perioada comunistă , publicând un număr mare de volume până la plecarea ei din țară , în 1985 .

sincer schimbând cauza , în timp ce loialitatea , în ceea ce o privește , exclude abandonarea cuvântului dat " .[27]

Angajamentul critic este , de aceea , mai degrabă *neloial* decât nesincer . Neloială cauzei politice îmbrățișate în deceniul cinci , poezia Ninei Cassian îi este fidelă realității , fiindcă schimbarea direcției sale de angajare constituie ecoul evenimentelor care transformă , în epocă , fața lucrurilor . Trecerea de la angajamentul militant la angajamentul prin ironie reprezintă , prin urmare , un răspuns la concretizarea imperfectă a lumii perfecte promise de comunism . Abandonul angajamentului militant nu este , însă , și o renunțare la idealism , fiindcă ironia la adresa realității trădează , într-adevăr , în cuvintele lui Emil Manu despre Geo Dumitrescu , " sentimentul unei campanii pentru o altă condiție umană " , o campanie în care se vor înrola și poeții generației următoare . [28]

---

[27] Mahamade Savadogo , *Pour une éthique de l'engagement* , col. << Philosophie >> , Presses Universitaires de Namur , 2008 , p. 115 .
[28] Emil Manu , *Generația literară a războiului* , Editura Curtea Veche , București , 2000 , p. 50 .

BIBLIOGRAFIE

A. **Opere :**

1. CASSIAN , Nina , *An viu nouă sute și șaptesprezece ,* Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. , București , 1949 .
2. CASSIAN , Nina , *Tinerețe ,* Editura Tineretului , București , 1953 .
3. CASSIAN , Nina , *Dialogul vântului cu marea ,* Editura de Stat pentru Literatură , București , 1957 .
4. CASSIAN , Nina , *Să ne facem daruri* , Editura pentru Literatură , București , 1963 .
5. CASSIAN , Nina , *Loto poeme* , Editura Albatros , București , 1972 .
6. CASSIAN , Nina , *Viraje / Virages* , ediție bilingvă , text paralel în limbile română și franceză , traducere în franceză de către autoare , în colaborare cu Eugene Guillevie și Lily Denis , Editura Eminescu , 1978 .
7. CASSIAN , Nina , *De îndurare ,* Editura Eminescu , București , 1981 .
8. CASSIAN , Nina , *Numărătoarea inversă ,* Editura Eminescu , București , 1983 .
9. CASSIAN , Nina , *Jocuri de vacanță ,* Editura Cartea Românească , București , 1983 .
10. CASSIAN , Nina , *Cearta cu haosul . Versuri și proză (1945 - 1991)* , antologie , prefață și tabel chronologic de Nina Cassian , Editura Minerva , București , 1993 .
11. DUMITRESCU , Geo , *Poezii* , ediție completă și definitivă , prefață de Eugen Simion , Editura Curtea Veche , București , 2000 .
12. JEBELEANU , Eugen , *Poeme de pace și luptă ,* ilustrații de Florica Cordescu , Editura pentru Literatură și Artă , București , 1950 .
13. SZYMBORSKA ,Wislawa , *Bucuria scrierii* , traducere și prefață de Nicolae Mareș , Editura Dacia , Cluj - Napoca , 1977 .

B. **Referințe critice :**

1. BEHLER , Ernst , *Ironie et modernite* , tradus din germană de Olivier Mannoni , Presses Universitaires de France , Paris , 1997 .
2. BERGSON , Henri , *Râsul . Eseu despre semnificația comicului ,* traducere de Mioara Dugneanu , Presses Universitaires de France , Paris , 1940 .
3. BLANDIANA , Ana , *Cine sunt eu ? ,* Editura Dacia , Cluj - Napoca , 2001.
4. BOURDIEU , Pierre , *Regulile Artei . Geneza și structura câmpului literar ,* traducere de Bogdan Ghiu și Toader Saulea , Editura Univers , București , 1998 .
5. CORDOȘ , Sanda , *Spiritul critic la Cercul literar de la Sibiu* , Editura Accent , Cluj - Napoca , 2009 .
6. FANACHE , Vasile , *Eseuri despre vârstele poeziei ,* Editura Cartea Românească , București , 1990 .
7. HUIZINGA , Johan , *Homo ludens . Încercare de determinare a elementului ludic al culturii* , traducere din olandeză de H. R. Radian , cuvânt înainte de Gabriel Liiceanu , Editura Humanitas , București , 2003 .
8. IORGULESCU , Mircea , *Ceara și sigiliul ,* Editura Cartea Românească , București , 1982 .
9. JANKELEVITCH , Vladimir , *Ironia* , traducere din limba franceză de Florica Drăgan și Vasile Fanache , postfață de Vasile Fanache , Editura Dacia , Cluj - Napoca , 1994 .
10. MANEA , Norman , *Despre clovni : dictatorul și artistul ,* Editura Biblioteca Apostrof , Cluj - Napoca , 1997 .
11. MANN , Thomas , *Considerations d'un apolitique* , tradus din germană de Louise Servicen și Jeanne Naujac , Bernard Grasset , Paris , 1975 .
12. MANOLESCU , Nicolae , *Istoria critică a literaturii române . 5 secole de literatură* , Editura Paralele 45 , Pitești , 2008 .
13. MANU , Emil , *Generația literară a războiului ,* Editura Curtea Veche , București , 2000 .
14. MATVEJEVITCH , Predrag , *Poetica evenimentului* , traducere de Luminița Beiu - Paladi , Editura Univers , București , 1980 .
15. NEGRICI , Eugen , *Sistematica poeziei* , Editura Fundației Culturale Române , București , 1998 .
16. NEGRICI , Eugen , *Literatura română sub comunism ,* vol . I , *Poezia* , Editura Fundației PRO , București , 2003 .
17. NEGRICI , Eugen , *Iluziile literaturii române ,* Editura Cartea Românească , București , 2008 .
18. NEGRICI , Eugen , *Poezia unei religii politice . Patru decenii de agitație și propagandă* , Editura PRO , s.a.
19. POP , Ion , *Jocul poeziei* , ediția a doua , revăzută și adăugită , Editura Casa Cărții de Știință , Cluj - Napoca , 2006 .
20. POPA , Marian , *Istoria literaturii române de azi pe mâine ,* Editura Semne , București , 2009 .
21. SARTRE , Jean - Paul , *Qu'est-ce que la littérature ? ,* Gallimard , Paris , 1948 .
22. SAVADOGO , Mahamade , *Pour une éthique de l'engagement* , col. << Philosophie >> , Presses Universitaires de Namur , 2008 .
23. SIMION , Eugen , *Orientări în literatura contemporană ,* Editura pentru Literatură , București , 1965 .
24. SIMUȚ , Ion , *Incursiuni în literatura actuală ,* Editura Cogito , Oradea , 1994 .

25. ȘTEFĂNESCU , Alex , *Istoria literaturii române contemporane . 1941 - 2000* , Editura Mașina de Scris , București , 2005 .
26. ULICI , Laurențiu , *Confort Procust* , Editura Eminescu , București , 1983 .
27. VASILE , Corneliu , *Scriitorul vremii , vremea scriitorului* , Editura EuroPress Group , București , 2010 .